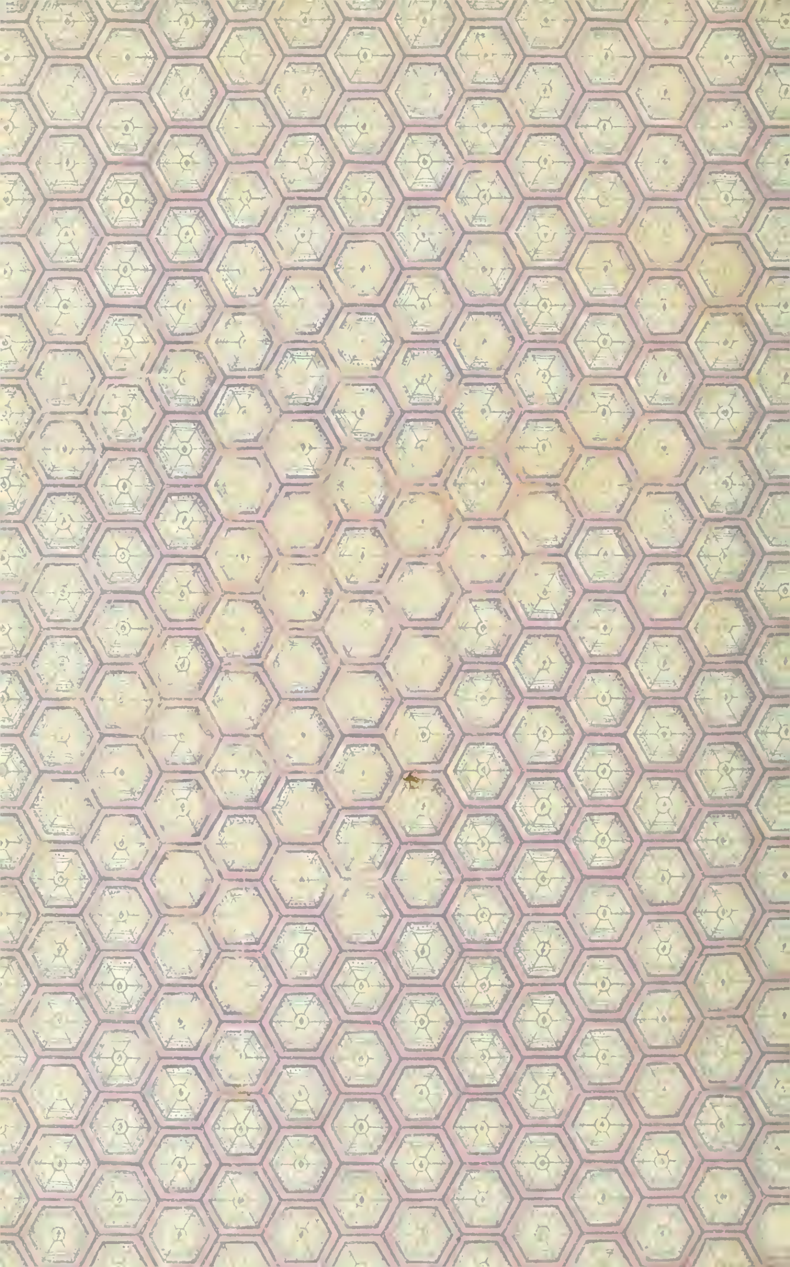
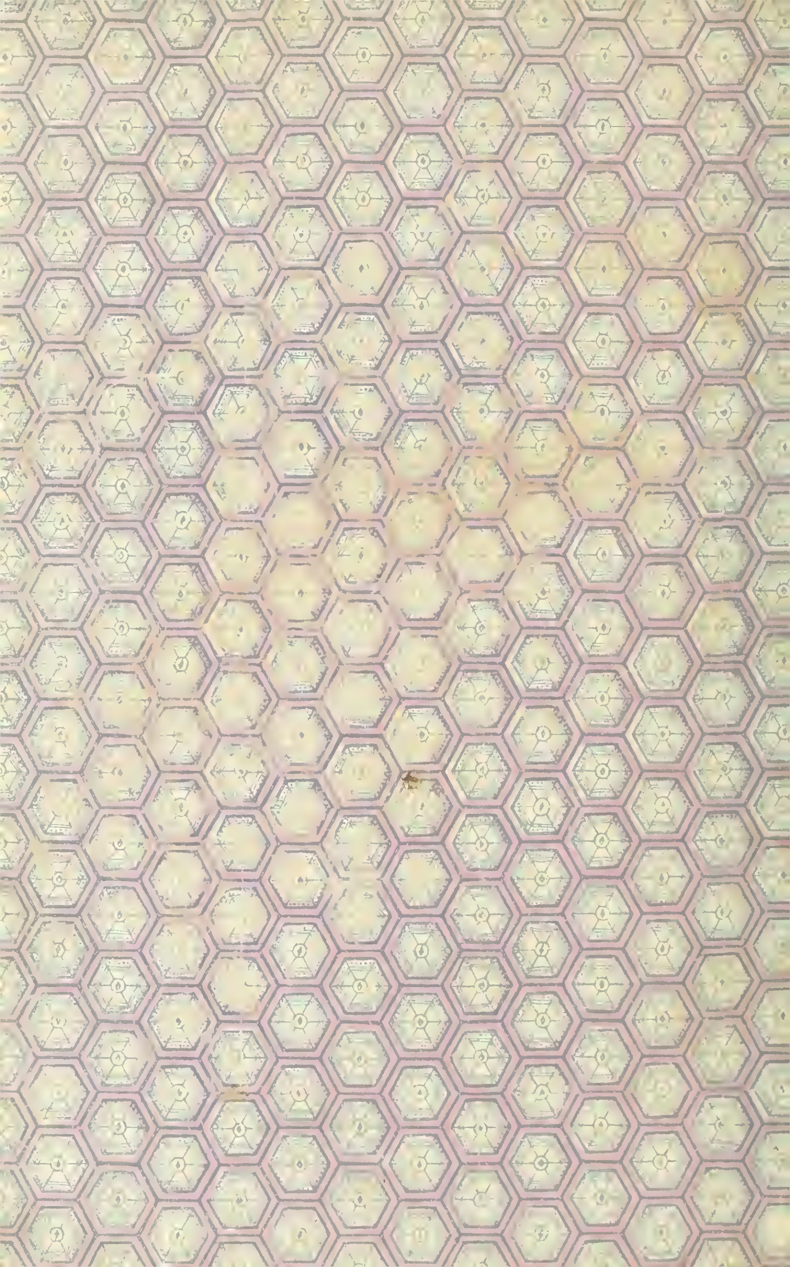

﴿ مولانا جامینك ، حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی ﴾
﴿ حقنده‌کی قطعهٔ مشهوره‌سیدر : ﴾

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی

من چه کویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

ترجمه و شرح مثنوی شریف

افاضل وزرای سلطنت سنیه‌دن جزایر بحر سفید والیسی سابق
مرحوم (**عابدین پاشا**) نك آثار معتبرهٔ قلمیه‌لرندندر .

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ و فی ۹ نیسان سنه ۳۲۲
تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیه‌سنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

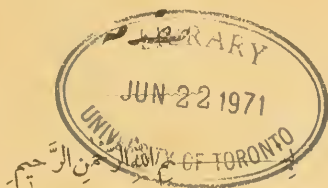
طرفندن طبع ونشر ایدلمشدر .

تمثیل رابع

استانبول
(محمود بك) مطبعه‌سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده نومرو ۷۲
۱۳۲٤

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب واجب‌الوجود، ربم، خالقم، مولام حضرتلرینه کماینبغی نصل عرض عبودیت وتشکر ایده‌بیلورم، که مراحم ونعم ربانیه‌سی برعمان بی‌کران، وعرضحاله عجزم بی‌پایاندر، الطاف ربانیه‌دندر، که فخر عالم، نبی ذیشان، دریای عرفان، شفیع مجرمان، منبع حکمت بی پایان (محمد المصطفی) علیه‌الصلوة والسلام افندمز دین مبینیله دوجهانده صیانت اولنور ومظهر سلامت اولورم. نعم ربانیه‌دندر، که معنویات وعقلیاتده نور افزای جهان، وعالم حقیقتده مشعلهٔ رهنما و برهان، وانسانیته فخر وشان اولان مولانا جلال‌الدین رومی قدس سره السامی حضرتلرینک مثنویٔ شریفندن بوجلدک سایهٔ معارفپیرایهٔ حضرت جهانبانیده، وعصر محاسن حصر جناب ظل‌اللهیده ترجمه وشرحنه موفق اولدم. ولی‌نعمت بیمنت پادشاه عالم پناه‌الغازی ﴿سلطان‌عبدالحمید﴾ خان ثانی افندمز حضرتلرینک احیای ملک ودولت ایچون لیل ونهار شرفواقع اولان مراحم ومساعیٔ مالانهایهٔ جناب شهریاریلرینک بیکده برینی بیله عرض وازباره عجز کمترانه‌م محتاج اعتراف اولمیه‌جق صورتده بدیهی وآشکاردر. حق چاکرانه‌مده سزاوار بیوریله‌کلان مراحم والطاف شاهانه‌لرینک تعدادینه هیچ بروقت مقتدر اوله‌میه‌جغم واضحاتدن اولوب، فقط خلقهٔ موجود اولان وابا عن جد تسلسل وتوارث ایدرک احسانات ونعم شاهانه‌لریله آناً فآناً کسب ازدیاد ایدن عبودیت وصداقت کمترانه‌می «ان شاء‌الله تعالی فناپذیر اولمیه‌جق» اشبو مقدمه‌ده تحریره موفق اولدیغمدن، برفخر وتسلیٔ عظیم حس ایدر، و افزایش عمر جناب جهانبانی دعوات خیریت آیاتیله حیاتیاب اولورم.

مثنویٔ شریفه عطف کلام ایدیلنجه: حسیات عاجزانه‌مه کوره روحانیات وعقلیاتده خامهٔ ابنای بشردن ظهور ایدن آثار، مثنویٔ شریفه مانند اولمق ممکن

کورینه‌مز . مثنوئ شریفك هر بیت مستجمع المعالیسی بر ملك عظیم عد اولنسه سزا واحرادر . مثنوئ شریف، برنهر جسیم حکمتدر، که دماغی فاسد اولمیانلره عذب وصفا، ومفسدلره تلخ واذادر. ایشته بوحسیات اوزرینه عاجزلرینك دنیاده معناً اك برنجی لذتی، قرآن عظیم‌الشـاندن صکره مثنوئ شریفك مطـالعه‌سیدر؛ وآخرت ایچون اخص امالمدن بری، لطف خدا وشفاعت فخر عالم محمد المصطفی علیـه افضل التحایا افنـدمز حضرتلریله مولانا جلال الدین رومی حضرتلرینك روح پرفتوح عالیـلریله ملاقی اولمقلغمدر . ترجمه وشرحنـه موفق اولدیغم اشـبو جلدی، غیر مستعمل و اکلاشلمیه‌جق الفاظ ایله بوغمدم؛ بالعکس هرکسك اکلایه بیله‌جکی براق عباراته دقت ایلدم ،

فکرم، مغلق الفاظ تدارکنده دکل، معانی تحریاتنده ایدی . خاطرعاجزانه‌مه توارد وطلوع ایدن معانی‌یی دخی ممکن اولدیغی قدر مختصر یازمق ایستدم . براق ومختصر یازمق آرزو وامل عاجزانه‌مدن ایدیسه‌ده بو ارزومه موفق اولدیغمی‌ادعا ایده‌مم . معنیدار اولدیغی حالده آچیق وقیصه یازمق امر مشکلدر . حکیم و عاقل بر مؤلف احبابندن بریسنه شوسوزلری یازمشیدی : « ای دوستم! برآق‌ومختصر یازمق ارزوایدردم؛ فقط وقتم طار اولدیغندن مفصل ومغلق یازمغه مجبورم » ایشته بوذاتك افاده‌سندن دخی اکلاشیلور، که مفصل ومغلق یازمق ایچون چوقجه وقت و دقت ایستمز؛ زیرا مغلق عباره‌لر معانیدن عاری بیله اولسه، مؤلف مقصدینك اکلاشلمامسنی اثرنی مطـالعه ایده‌نك قلت علم وذکاسنه حمل واسناد ایله کندی معناسزلغنی الفاظ مظلمه ایچنده ستر واخفایه موفق اولور زعمنده بولنور . مغلق عباره‌لی برکتاب مطالعه ایله هیچ برشی اکلایه‌میان ذات دخی کندی علم وذکاسنك عدم کفایتندن کیزلیجه شبهه ایدوب اوقودیغی کتابی تنقید ایتمکدن مجانبتله بردها النه المامغه ذهناً قرار ویرر؛ فقط مألنی اکلامدیغی‌خلقه اکلاتمامق‌ایچون اوکتابی مدحه مجبور اولور. اوزون مقدمه‌لرك قارئنه ویردیکی اذا وکلال مجربم‌اولدیغندن بوقدرله اکتفا ایلرم . سـیواس والیسی ایکن بومقدمه‌یی یازمش ایدم ، مؤخراً بوجلدك اوچنجی دفعه‌کی طبعنده سایهٔ شاهانه‌ده من‌غیر حد انقره والیلکنده بولنیورم .

عابدین

﴿ شارح ومترجم كتاب عابدين پاشانك مختصر ترجمهٔ حالى ﴾

پدرى ارناودلق خاندانندن وچام طائفه‌سندن احمد نامنده اولوب بوتاريخدن قرق سكز سنه مقدم يانيه ولايتى داخلنده وحدود يونانيده واقع (پره‌وزه) شهرنده توطن ايده‌جكى صره‌ده تپه‌دلنلى على پاشادن و بكر اغادن قالان قوناق وسكز قطعه جسيم چفتلكات همايون محض لطف جناب پادشاهى اوله‌رق باارادهٔ سنيه عهده‌سنه توجيه واحسان بيورلمشدر . صاحب ترجمه وشرح ، مومى اليهك صلبندن اوله‌رق ٥ ربيع‌الاول سنه ١٢٥٩ تاريخ هجريسنه مصادف شهر مارتك يكرمى دردنجى صالى كونى اقشامى يعنى چهارشنبه كيجه‌سى ساعت درتده پره‌وزه شهرنده تولد ايدوب، اكمال تحصيلدن صكره سايهٔ احسانوايهٔ حضرت پادشاهيده سلاحشورلق خدمت مفتخره‌سيله درعليه‌يه كلش و بعده مسقط رأسى ووطنى اولان پره‌وزه متصرف معاونلكى ومركز قائممقاملغى وبرمدت متصرف وكالتى خدمتلرنده بولنه‌رق صكره برنجى صنفدن نارده قائممقاملغى واورادن رتبهٔ ثانيه صنف ثانيسيله ازمير مجلس تميز حقوق رياست ثانيه‌سى و ازميرده فوق‌العاده اوله‌رق تشكيل‌اولنان قوميسيون رياستى وقوميسيون مذكورك با امر عالى الغاسنده متمايز رتبه‌سيله صوفيه متصرفلغى وصوفيه‌يه كيتمزدن اول قضاى اربعه واورادن تكفور طاغى وصكره وارنه متصرفلقلرى ومذكور متصرفلقدن يوز ليرا معاشله ورتبهٔ اولى صنف ثانيسيله درعليه‌ده بورسه قوميسرلكى مأموريتلرينه نقل ايلمش ومذكور قوميسرلكده‌كى مأموريتى بش سنه وبرقاچ آى امتداد ايتمشدر . بورسه قوميسرى ايكن دولت عليه‌نك استقراضاتى و بورسه‌لر معاملاتى و امور ماليه حقنده قلمه الديغى كتاب معارف نظارتنك رخصتيله طبع ونشر اولنمش وبومدت ايچنده باب عاليده برخيلى مهم قوميسيونلرده بولنديغى كبى، مبعوثان اعضاسنك اهالى طرفندن برنجى و ايكنجى درجه‌ده انتخاباتنه دائر ياپيله‌جق نظامنامه‌نك مسوده‌سنى با امر عالى تنظيم ايلمشدر . صاحب ترجمه وشرح، عربى ، فارسى ، ترك، ارناؤد، فرانسز، يونان لسانلرينه آشنا ويونان لسانده دخى برخيلى آثار منظومه وسائره‌سى اولوب آثار مذكوره درسعادتده لسان يونانى اوزره طبع ونشر اولنان (نئولوغوص) غزته‌سيله ويونان مطبوعاتى طرفندن ستايشله نشر اولنمش، وآثار ادبيه‌سى پارسده عدد و(سيلوغوص) تعبير ايديلان جمعيت‌علميه‌ده

مدح وتقدیر ایدلمش ومثنویٔ شریف ترجمه و شرحنی اطنه والیلکنده و ۱۲ ربیع‌الاول سنه ۳۰۲ تاریخنده ومولدالنبی علیه‌الصلوة والسلام قرائتی صره‌سنده تألیفه باشلایوب اشبو برنجی جلدی سیواس والیلکنده ایکن ۱۲ ربیع‌الاول سنه ۳۰۳ تاریخنده وکذلك تیمناً مولدالنبی علیه‌الصلوة والسلام قرائتی هنگامنده یعنی برسنه ظرفنده بالاکمال طبعنه موفق اولمشدر . روسیه محاربهٔ اخیره‌سی اثناسنده بورسه قومیسرلکی عهده‌سنده قالمق اوزره آرناودلق خاندانندن عبارت یانیه‌ده تشکیل اولنان قومیسیون ریاستنه سایهٔ احسانوایهٔ جناب پادشاهیده رتبهٔ اولی ایله باارادهٔ سنیه تعیین بیوریلوب یانیه‌ده واجرای ریاستده ایکن ریاست مذکوره عهده‌سنده قالمق اوزره یکی شهر متصرفلغی دخی احاله و تفویض قلنمشدر . بعده با تلغرافنامهٔ عالی درسعادته جلب وعودتله کردستان اصلاحاتیچون معمورة العزیزله دیاربکره یکرمی‌بیك غروش معاشله اعزام قلنه‌رق برمدت‌صکره کردستان‌اصلاحات مأموریتی عهده‌سنده قالمق اوزره روم‌ایلی بکلر بکلکی پایه‌سیله سیواس‌قومیسرلکیله سیواس والیلکنه تعیین وبومأموریتده التی آی قدر قالدقدن صکره سلانیك ولایتی والیلکنه واورادن باارادهٔ سنیه درعلیه‌یه‌جلبله عواطف‌عالمشمول جناب‌جهانبانیدن رتبهٔ وزارتله خارجیه نظارت جلیله‌سنه نصب بیورلمش وبرمدت صکره مرحوم قدری پاشانك ریاستنده بولنان هیئت وکلادن قدری پاشا ایله بعضیسنك تبدیلی صره‌سنده انفصال ایدرك با ارادهٔ سنیه مناسب بر معاش تخصیص‌ایدلمش واواثناده برنجی رتبه‌دن‌مجیدی نشان‌ذیشانیله بالتلطیف اطنه ولایتی والیلکنه تعیین اولنمشدر. ولایت مذکوره‌ده درت سنه طقوز ای بولنه‌رق دفعهٔ ثانیه اولمق اوزره سیواس ولایتی والیلکنه تحویل مأموریت ایلمشدر ۱ تشرین اول سنه ۳۰۱ تاریخنده سیواسه مواصلت و برسنه قدر اقامتدن صکره انقره ولایتنه تعیین ایله بو سطرلر یازیلور ایکن انقره ولایتنده بولنمقده و دعوات خیریت آیات و انفاذ ارادات سنیهٔ حضرت ملکداری‌یه حصر اشتغال ایتمکده‌در . مشارالیه عابدین پاشانك مرشدی ، طریق خلوتیه‌دن درعلیه‌ده مرکز افندی درگاه شریفی پوست نشینی مرحوم نورالدین افندی « قدس الله تعالی سره » وپدری ذکر اولنان احمد بن زین‌العابدین ایدی ، که بیك ایکیوز آلتمش بش تاریخنده رمضان شریفك یکرمی یدنجی کیجه‌سی صباحه طوغری حسب‌الایجاب بولندیغی قونیه شهرنده قولرا خسته‌لکندن ارتحال دار بقا ایدوب شهر مذکورده واقع علاءالدین جامع شریفنده وعلاءالدین تربه‌سنك برقاچ خطوه قربنده مدفوندر . (رحمة الله تعالی علیه) والده‌سی آرناودلقده چپار

فامليا‌سندن اولوب اسمی كبی ذاتی دخی صالحه ایدی . بوندن بر قاچ سنه اول پروه‌زه قصبه‌سنده ارتحال دار بقا ایلمشدر . (رحمها الله تعالی علیها)

بو ترجمهٔ حال مشارالیه حضرتلرینك سیواس والیلکنده بولندقلری اثناده تحریر اولنوب بالاخره بر وجه معروض انقره والیلکنه تحویل مأموریت بیوردیلر.[١]

فی ١١ حزیران سنه ٣٠٤

﴿ نسب و ترجمهٔ حال حضرت مولانا قدس سره الاعلی ﴾

اول مست عشق خدا (مولانا جلال الدین رومی) قدس سره السامی حضرتلرینك اسم شریفی محمد و لقبلری جلال الدین وقونیه‌یی تشریف بیوردقلرندن (رومی) دخی دینمشدر . ولادت پر میمنتلری تاریخ هجرینك آلتی یوز دردنجی سنه‌سی ربیع الاولنك التنجی كونی شهر بلخده شرفواقع اولمشدر . والد ماجدلری (سلطان العلما بهاءالدین ولد محمد) بن حسین الخطیبی ابن احمد الخطیبی بن محمود بن مودود بن ثابت بن مسیب بن مظهر ابن حماد بن عبد الرحمن بن حضرت ابی بكر الصدیق رضی الله تعالی عنه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین مشار الیه بهاءالدین ولد محمد حضرت رسول اكرم و نبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك عالم منامده ویردیكی امر شریف اوزرینه پدرلری حسین الخطیبی‌یه عقد و نكاح اولنان شاه خراسان علاء الدین محمد بن خوارزم شاهك دختر پاكیزه‌سندن عالم وجوده گلوب سلطان العلما ایكی یاشنده ایكن پدرلری عازم عالم آخرت و نائل رحمت رب احدیت اولدیلر . مشار الیه حضرت بهاءالدین ولد محمد بلوغه واصل وكندوسنده معنوی كمالات وصوری فضائل حاصل اولدقده (سلطان الانبیا علیه افضل التحایا) افندمز حضرتلری طرفندن عالم رؤیاده برخیلی ذواته سلطان العلما لقبیله تلقیب اولنمسنك امر واشارت بیورلدیغی كتب معتبرهٔ متعدده‌ده مسطوردر . زمان مرور ایتدكجه علمی نسبتنده طلبه‌سی ومریدانی دخی تكثر ایلمش و نصلسه امام فخر الدین رازی ورشید الدین قنابی كبی ذوات ایله بعض مرتبه اره‌لری آچلمش ومناسبتلری حسبیله محمد خوارزم شاه حضرتلری‌ده امامین مشار الیهما ایله هم افكار بولنمشدر .

---

[١] مشارالیه عابدین پاشا جزایر بحرسفید والیسی ایكن مأذوناً درسعادته گلش وفی ١٥ ربیع الاول سنه ١٣٢٤ تاریخنده حلول اجل موعودیله واصل رحمت رحمان اولەرق شرفصدور بیوریلان ارادهٔ سنیهٔ حضرت خلافتپناهی منطوق عالیسنه توفیقاً فردوس‌آشیان فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك تربهٔ شریفه‌سی حظیره‌سنه‌ دفن ایدلمشدر .

مع مافیه سلطان العلمانك نسل پاکندن بشقه فضائل معنویه وعلمیه‌سی جهتیله شاه خوارزم رعایت وزیارته مجبوراولوب حتی برکون شاه مشارالیه سلطان‌العلمانك مقام عالیسنه واردقده زوار ودوابك کثرتله بولنمسنی کورنجه بعد القعود صورتا تحسیناً وحقیقتده تعریضاً « مقام عالیلرنده خلقك کثرتی اول درجه‌در ، که اقامتمز مشکل اولدی ! » دیو تعریضات وشبهاتنی تفهیم ایتدیلر . بووقعه‌دن برقاچ کون صکره شاه مشاه الیه سلطان العلما حضرتلرینه مخصوص برآدم کوندروب « شاه خوارزم سزه ملکنی‌ترك ودیار آخره عزیمتی مناسب کورر ! » دیدکده‌سلطان‌العلما مقصدی یکدن حس ایله « شاه حضرتلرینك کتمسی جائزاولمیوب بزه حاسدسوزیله اذا وجفا قصد ایتدیلر ؛ کندوسی استهزا ویا تحمیق طریقیله ویررز دیدکلری ملك دنیا بزه لازم دکلدر ؛ یحضور اولمسونلر ؛ بز کیده‌لم » دیدی ، وفی‌الحال توابعنه سفر تدارکنی امر ایلدی . سلطان العلمانك سفر تدارکندن شاه مشار الیه نادم کوروندی ، اهالی ایسه غایت محزون ومکدر قالدی . هرنه‌قدر سلطان العلمانك آلیقونلمسی امرنده رجالر اولندیسه‌ده ممکن اولمیوب یالکز هجرتلری سببندن خلق ایله شاه بیننده برودت حاصل‌اولمامق ایچون برجمعه کونی خانقه وعظ‌ونصیحت وپازار ایرتسی کونی اوچیوز قدر مریدان و تلامیذی وبرچوق دوه یوکی کتابلری ایله بغداده متوجهاً بلخدن حرکت وهر ایرشدکلری دیارده حقلرنده رعایت مکمله اجرا اولنه‌رق بو صورتله مواصلت خبری شهر بغداده شایع اولنجه شیخ شهاب‌الدین سروری‌حضرتلری ابراز حرمت ضمننده پیاده اوله‌رق اکابر واصاغر بغداد ایله بالاستقبال محترماً مدرسهٔ مستنصریه‌یه مسافرت وبعده سلطان‌العلما اهالیٔ بغداده وعظ ونصیحت بیوردیلر . سلطان العلما بغدادده ایکن سلطان روم علاءالدین کیقباد مشار الیهك اوصاف جمیله‌سنی ایشیده‌رك غائبانه از جان ودل عرض محبت ایتدی . بوجهت دخی علاوه اولنورکه : بحکمةالله تعالی چوق زمان کچمدن وسلطان العلما دها قونیه‌ده توطن بیورمزدن مقدم تاتار خراسان وبلخی خراب ویباب ایلدی . سلطان العلما بغداددن حجازه عزیمت واداى فریضهٔ حج شریف ایله شام شریفه عودتلرنده حضرت عطار علیه رحمة الغفار مولانای رومی جلال‌الدین حضرتلرینی پدرلری نزدنده کوروب کمال ذکا واستعدادینی حس وتحسین ایله التفات ودعا ایلدکلری وحتی جناب عطار حضرت مولانادن سن سامیلرینی سؤال بیوردقده خدادن بریاش کوچکم بیوردقلری و (خدا) کلمه‌سنك بحساب ابجد التی یوز بش اولدیغی وولات سنیه‌لرینك التی یوز درت سنه‌سی

بولندیغنی ایما بولنده نکته‌سنج عرفان اولدقلری روایات موثوقه‌دندر . مشار الیه سلطان العلما طریق شامدن ارزنجانه مواصلت وملك فخرالدینك حرمی عصمتی خاتونك بنا ایتدیردیکی عصمتیه مدرسه‌سنه نزول واقامت ایتدیلر . آنده چوق مدت مکث ایتمیوب آق شهر قصبه‌سنه عزیمت وملك فخر الدینك مخصوصاً سلطان العلما ایچون یاپدیردیغی مدرسه‌ده درت سنه اقامتله بعده سلطان‌العلما قونیه توابعنده (لارنده) یه یعنی (قرمانه) کیدوب لارنده ضابطی امیرموسانك یاپدیردیغی مدرسه‌ده یدی سنه مقداری تمکنه رغبت بیوردیلر . سلطان العلما حضرتلرینك مملکتلرندن حین حرکتلرنده حضرت مولانا جلال الدین رومی بش یاشنده بولندقلرندن لارنده شهرنده حد بلوغه ایریشوب خواجه شرف‌الدین لالا سمرقندینك دختر پاکیزه‌سی (کوهر) خاتونی عقدونکاح ایله التی یوز یکرمی اوچ تاریخنده برنجی مخدومی سلطان ولد حضرتلری دنیایه کلمشدر . یوقاریده بیان اولندیغی وجهله سلطان علاءالدین کیقباد محبت غائبانه‌سی حسبیله ایری برشهرده اقامتنه انجامی طیانه‌میوب سلطان‌العلما حضرتلرینی مکتوب مخصوص ایله قونیه‌یه دعوت ومشارالیه دخی اجابت وقرماندن حرکت وقونیه‌یه تقرب ایتدکده سلطان علاءالدین بالذات استقبال وفوق‌العاده حرمت ایدرك برابرجه قونیه‌یه مواصلت وسلطان‌العلما (آلتون‌پا) مدرسه‌سنده‌اقامت بیوردیلر . اندن‌صکره فاضل مشارالیه حضرتلری قونیه‌یی کندیلرینه مکان ومقام اتخاذ ایدوب نشر علوم ایله مشغول اوله‌رق هجرتك التی یوزیکرمی سکزنجی سنه‌سی ربیع‌الآخرینك اون‌سکزنجی جمعه کونی وقت‌ضحاده روح شریفلری عالم‌لاهوته پرواز ایتمشدر « رحمة‌الله تعالی رحمةً واسعةً » مولانا جلال‌الدین رومی حضرتلری سن تمیزه واردقلری کبی هرهانکی محلده بولندیلر ایسه بلکه یوللرده بیله بردقیقه تضییع اوقات ایتمیه‌رك اصول عربیه وعلوم دینیه وعقلیه‌نك تحصیلیله اشتغال بیورمشلر ایدی . پدرلری مشارالیه سلطان‌العلما حضرتلرینك وفاتندن صکره پدر بزرکواری خلفاسندن سید برهان‌الدین محقق حضرتلری (ترمد) دن حرکتله قونیه‌یه کلوب حضرت مولاناده کوردکلری علم وکمالاتی تقدیر ومتمادیاً طقوز سنه هم بزم وصحبت اوله‌رق علوم کثیره دخی تعلیم ایتدیلر ؛ بعده محقق مشارالیه حضرت مولانایه وداع وقیصریده ایکن ترك دنیای بی‌وفا ایتمشدر . (قدس‌الله روحه) مشارالیه جلال‌الدین مولانا حضرتلری قونیه‌ده بیکلرجه طلبهٔ علومه خارق‌العاده برعقل وصورت ایله تعلیم علم ایتمکده ایکن مشهور (شمس‌الدین تبریزی) حضرتلری مرشدندن آلدیغی اشارت معنویه اوزرینه

مولانای مشارالیه حضرتلرینی برای ارشاد قونیه‌یی تشریف ایله (شکرریز) خانه نازل اولدی وحضرت مولانانك اخلاق واوصاف جمیله‌سنی لدی‌التحقیق کافهٔ کمالات علمیه‌سی میدانده اولدیغنی وفقط عریان وقلندر درویشلری سومدیکنی اکلادی ؛ بناءً علیه شمس‌الدین تبریزی حضرتلری برقلندر قیافتنه کیره‌رك ویولده انتظار ایدرك حضرت مولانا مدرسه‌لرندن دولتخانه‌لرینی تشریف ایدرکن بندیکی حیوانك یولارندن طوته‌رق وغریب بر هیئتله یوزینه باقه‌رق « ای ملای روم ، پیغمبرمز حضرت (محمد) می یوخسه (بایزید بسطامی) می بیوکدر ؟ » دیو سؤال ایتدکده حضرت مولانا : « بونصل سؤالدر ، بونده شبهه اولنه‌جق محل وارمیدر ؟ » دیه‌رك حضرت (سیدالمرسلین) افندمزك شاننده اولان آیات کریمهٔ متعدده ایله توصیف وبایزید بسطامینك افراد امتدن اولدیغنی بیان وتعریف ایدنجه شمس تبریزی حضرتلری : « اویله ایسه حضرت شاه انبیا ومحبوب جناب کبریا (ماعرفناك حق معرفتك) بیوررده نیچون بایزید بسطامی (سبحانی مااعظم شانی) دیر ؛ یعنی جناب‌حقه مخصوص اولان عظمت شان صفتنی کندیسنده کورر ؟ » دیدکده حضرت مولانا جواباً « فخرعالم ونبی محترم صلی‌الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك سینهٔ مبارك وعشق پاکی دریای عمیق اولوب اکا هرنه‌قدر تجلیات آلهیه ظهور ایتسه ینه تحمل ایله حق تعالی حضرتلرندن تجلیاتك ازدیادینی استرحام ودائما (ماعرفناك حق معرفتك) دیو عرض حقیقت ومرام ایدر ؛ اما بایزید بسطامینك آینهٔ تجلیٔ الٰهی اولان قلبنه بر ذره قدر نور صمدانی عکس ولمعان ایدنجه شعاعندن کندی کندینی کورمکه مقتدر اوله‌مز وکندینی غائب وفراموش ایلدکده (سبحانی مااعظم شانی) دیر .» حضرت مولانانك بوجواب حکمت مآبی اوزرینه جناب شمس‌الدین تبریزی (الله) دیو فغان ایدرك یره دوشوب بایلدی او آنده قلب مولانایه بر تجلیٔ آلٰهی لمعان ایلدیکندن درحال آتندن اینوب جناب شمس‌الدینك خاکپاینه یوز سوره‌رك بعدالافاقه حضرت‌شمسی برلکده خانهٔسعادتلرینه کتوردی . کراماتی نهایتسز اولان حضرت شمس تبریزی بووقعه‌دن صکره التی آی مقداری حضرت مولانای رومی ایله برابر بولندیلر ؛ هیچ کیمسه خلوتلرینه قبول اولنمیوب یالکز سلطان ولد حضرتلری خدمت ایدر وکاه کاه اکل وشرب ایدرك سائر اوقاتده ذکرالله وعبادتله مشغولیتلرینی کوررلر ایدی . بعده خلوتدن چیقوب ینه بر مدت میانهٔ عالیلرنده دوام ایدن محبت حضرت مولانانك مریدان وطلبه‌سندن مشاهده ورؤیت اولننجه بعض ظاهر بینلرك حسدینه طوقنه‌رق شمس‌الدین تبریزی

حضرتلری جناب مولانایه ترك تدریس ایتدیردی کبی قیل وقالده بولنملری بنـه مبنی
حضرت شمس‌الدین لزوم مفارقتی قطعیاً ایمـا ووداع ایدرك شـام شریفه هجرت
بیوردیلر؛ اما آندن‌صکره حضرت مولانا تدریس وافاده‌دن فراغت وسماع وهر نوع
موسقی یه میل ورغبت ایلدیلر ؛ وشمس‌الدینك مفارقتنه تحمل ایده‌میوب مخدومی
سلطان ولد حضرتلرینی ارسال ومشارالیهی شام شریفده بوله‌رق کمال تعظیم وتفخیم
ایله پدری مولانا حضرتلرینك عشق ومحبتنی عرض وافهام وقونیه‌یی تشریفنی رجا
واسترحام ایلمسنه مبنی جناب شمس‌الدین بوکا راضی اوله‌رق برلکده شام شریفدن
عزیمتله سلطان ولد اثنـای راهده کمال حرمتندن ناشی شمس تبریزی حضرتلرینك
رکابنده پیاده اوله‌رق کلدی وفوق‌العاده احترام ایلدی . بوصورتله مشارالیه جناب
تبریزی تکرار قونیـه‌یی تشریفلرندن حضرت مولانا فوق‌العـاده محظوظ وتکرار
مجلس ملائك انیسـلرنده مأنوس اولدیلر . بعـده حضرت شمس‌الدین بلاخبر
قونیه‌دن عزیمت وغیبوبت ایلمسندن حضرت مولانانك دیکر مخـدومی علاءالدین
محمد طرفندن شهید ایدلدیکی روایت اولنورسه‌ده بو فعلك اصل واسـاسی اولمدیغی
شمس‌الدین حضرتلرینـك مفارقتنه تحمل ایده‌میوب برای تحری جناب مولانای
رومی بالذات شـام شریفه و بعض روایته کوره تبریزه عزیمت بیورملریله مثبت
وبدیهیدر . برمدت صکره حضرت جلال‌الدین رومی قدس سره‌السامی افندمزك
مریدان خواصندن اك زیاده سودیکی (حسام‌الدین) چلبی مشارالیه حضرتلرینك
وقت انبساطنی بوله‌رق الهی نامه طرزنده ویا منطق‌الطیر وزننده برکتاب منظوم
تألیفنی استدعا واسترحام ایتدکده حضرت مولانا تبسم ایله « ای چلبی حسام‌الدین !
ایستدیککز کتابی سزك‌خاطریکزه کلزدن اول تخطر وتصور ایتمش وبرازده یازمش
ایدم » دیه‌رك شارح اسرارکلیات وجزءیات اولان (مثنویٔ) شریفك « بشنو ازنی
چون حکایت میکند » « ازجدایها شکایت میکند » بیت شریفندن « پس سخن کوتاه
باید والسلام » مصراعنه دکین یازدقلری برقاچ بیت شریفی حسام‌الدین چلبی‌یه ارائه
وآندن صکره مثنویٔ شریفك تألیفنه بذل همت بی‌انتها بیورمشلردر . بعض کیجه
اخشامدن صباحه قدر حضرت مولانا ابیات شریفه تقریر وحسام‌الدین چلبی ضبط
وتحریر بیوررلر ایدی . مثنویٔ شریف بومنوال اوزره تحریر والتی جلده رسیده
اولدی . حضرت مولانا واصل عالم بقا اولدقلرندن درت یوز آلتمش ایکی سنه‌صکره
اسم‌واحوالی مجهول برشخص‌طرفندن یدنجی‌جلد نامیله برمنظومه میدانه چیقارلمش
ایسه‌ده بومنظومه حضرت مولانای رومی قدس سره‌السامینك اثری اولمدیغی ادله‌ٔ

كثيره ايله متين وامر مبرهندر . مثنوئ شريفك التنجى جلدينك صوك بيت شريفى بودر : « دردل من آن سخن را ميمنست » « زانك ازدل جانب دل روزنست » بو بيت شريفدن صكره ايضاح مقصد ايچون سلطان ولد حضرتلرى جانبندن يازيلان سكز اون بيت مثنوئ شريف نسخه‌لرندن بعضيسنك اك نهايتنده مندرج اولديغى اخطار اولنور .

حضرت مولانانك اوليوب مصنوع اولان مذكور يدنجى جلدك برنجى بيتى بودر : « اى ضياءالحق حسام‌الدين سعيد » « دولتت پاينده فقرت برمزيد » كه روحسز ، بلاغتسز ، وزنسز ، سبك و ربطسزدر . ينه بز مقصدمزه ارجاع كلام ايدهلم : مثنوئ‌شريفك ايكنجى‌جلدينى مشاراليه جلال‌الدين‌رومى قدس‌سره‌السامى افندمز حضرتلرى سنهٔ هجريه‌نك آلتى يوز آلتمش ايكيسنده يازمغه بدأ ومباشرت بيوردقلرينى جلد مذكورك يدنجى بيت شريفنده صراحةً اشعار بيوررلر . صوك جلدك اكمالى عمر عاليلرينك اواخرينه‌طوغرى يعنى تاريخ ارتحاللرى اولان التى يوز يتمش ايكى‌سنه‌سنده اولديغى بعض اشعاراتدن‌وعلى‌الخصوص‌مخدوم‌نجابت موسوملرى سلطان ولد حضرتلرينك آتيده‌كى ابيات عليه‌سى ترجمه‌سندن اكلاشيلور . ايشته سلطان ولدك بوكا دائر اولان ابيات شريفه‌سنك ترجمه‌سى : « اول زمانكه پدرم بو مثنويدن‌خاموش اولدى . ديدم، كه هانكى‌وجه‌وسببدن‌ناشى بشقه سوزسويلمزسكز؟ جواباً بيورديلر : ضعيف اولوب نطقم اشتركبى ياتدى ؛ بو حاله كلنجه حشره‌دك سوز سويلمكه كمسه‌ده مجال وقوت اوله‌مز ؛ اراپوب طرامنى ترك ايله رحلت وقتى كلدى (كل شئ هالك الاوجهه) بوسوزك يعنى مثنوئ شريفك باقيسى لسانسز كلور، اول انسانه ، كه دلنده حى بر جان طوتر ، ومژده عمرم آخره ايردى ، كه بدندن قورتيله‌يم ، وجان جهاننه دائما جولان ايده‌يم ، ونم وقطره‌دن يعنى (دنيادن) كچوب دكزه (آخرته) كيده‌يم » سلطان ولد حضرتلرينك اشبو ابيات شريفه‌لرينك ترجمه‌سى بوراده ختام بولدى. مثنوئ‌شريفك برنجى‌جلدى تحرير وختام بولدقدن صكره ايكنجى جلدك اشعارى لحكمةٍ برمدت تأخير اولنديغنى ينه ايكنجى جلدك مقدمه‌سيله تعاقب ايدن ابيات شريفه‌سنده صراحةً بيان واتيان بيورلديغنه نظراً والتان بعض معلوماته بناءً اكلاشيلوركه حضرت مولانا مثنوئ شريفك تأليفنه التى يوز اللى طقوز ويا التمش تاريخى ابتداسنده مباشرت بيورديلر . بوحسابله برنجى جلدك تأليفى بروجه معروض التى يوز اللى طقوز ويا التمش سنهٔ هجريه‌سنده والتنجى جلدك اكمالى التى يوز يتمش ايكى تاريخنده‌در ؛ بناءً عليه مشاراليه جلال‌الدين رومى

قدس سره السامی حضرتلری سن عالیلری اللی بش ایله اللی التی اراسنده ایکن مثنوئ شریفک تألیفنه باشلایوب التمش سکز یاشنده ایکن التنجی جلدی ذکر اولنان بیت شریفه قدر ایصال واوصره ده دار عقبایه ارتحال بیوردیلر . مشارالیه حضرتلرینک مثنوئ شریفدن بشقه اوراد کبیری ومعانئ غمیضه وعمیقه یی حاوی بر دیوان بلیغی اولوب برده اوچ بیك بیتی جامع دیکر برتألیف عالیلری اولدیغنی خبر المش ایسه مده اکا دسترس اوله مدم. مثنوئ شریفك بعض ابیات شریفه سنی مطالعه ایدن اوروپالولر حیرتده قالوب مولانایی: صاحب فکر عمیق نامیله تسمیه ایلدیلر. مولانای مشارالیه افندمز مستقیم القد وعدیل القامه اولوب مبارك کوزلری صاری ایله سیاه اراسنده یعنی الا وقاشلری مقوس ایدی . لونی فی الاصل قرمزی یه میال ایکن بعده کثرت ریاضت ومجاهده سببیله صاری یه مائل اولدی . نه ملحم ونه ده ضعیف اولوب فقط کثرت ریاضتدن بعده کسب نحافت بیورمشلر ایدی . روح پرفتوحلری هجرتك التی یوز یتمش ایکنجی سنه سی جمادی الاخره سنك بشنجی کونی اقشامه یقین دارالنعیمه پرواز ایلمشدر. عالم فانی یی ترك بیوره جقلری صره ده مقام جلیل ارشادلرینه کیمك جانشین اوله جغی مریدانی طرفندن عرض واستفسار ایدلدکده چلبی حسام الدین بیوردیلر . یا مخدوم عالیکز سلطان ولده نه وصیت بیوریلور ؟ دیو تکرار مریدان طرفندن عرض اولنمسی حسبیله «اول پهلواندر، وصیته احتیاجی یوقدر» بیورمشلردر. بوامر ووصیت اوزرینه سلطان ولد حضرتلری جناب حسام الدینی سجادهٔ خلافت مولویه یه اقعاد ایتدیلر . التی یوز سکسان اوچ سنه سی شعبانك یکرمی ایکنجی چهارشنبه کونی مشارالیه حسام الدین چلبی دخی ترك عالم فانی بیورملرینه مبنی مشارالیه سلطان ولد حضرتلری پوست نشین خلافت مولویه اوله رق هجرتك یدی یوز اون ایکنجی سنه سی رجب شریفنك اونجی جمعه ایرتسی کونی عالم نوره واصل اولمش وخامهٔ نکهت فزاسنك آثار جلیله سیله دخی ابقای نام بیورمشدر . آندن صکره سلطان ولد حضرتلرینك مخدوم عالیلری اولو عارف افندی یدی سنه مدت پوست نشین ارشاد اولوب یدی یوز اون طقوز تاریخنده ارتحال دار بقا ایلمشدر.

(رحمة الله تعالى عليهم اجمعين)

﴿ اخطارات ﴾

١ مثنوی شریفك فهرستی صوری اولوب ، مثلا « داستان عاشق شدن شاه بر کنیزك » ودیکر محلده « حکایت مرد بقال وطوطی او » کبی فهرستده عبارەلر کورینور. فی‌الحقیقه اولبابده شاهك بر جاریه‌یه عاشق اولدیغی ، ودیکر بابده بر بقالك بر طوطیسی بولندیغی کوریله‌جك ایسه‌ده اصل مقصد هر بیت شریفك عبارەسنده بیان بیوردقلری معانی عمیقه‌در . مثلا حضرت موسی علیه السلامك زماننده ایکی شخص بیننده وقوعبولان مکالمه‌ده شخصك بری ، قرآن عظیم الشانك بر آیت کریمه‌سنی نقل ایدر ؛ حالبوکه اوحالده قرآن عظیم الشان دها نازل اولمامشیدی ، فقط مقصد آیت کریمه‌نك معناسیدر . شویله‌که : قرآن عظیم الشانك برچوق آیت کریمه‌سنده « الله تعالی حضرتلری مفسدلری سومز » بیوریلور ؛ بو معنی ، بو حقیقت ایسه حضرت موسی علیه السلام افندمزك زمان عالیلرنده وهرعصرده دخی موجود ایدی . الحاصل مثنوی شریفی لایقیله آکلامق استیانلر صورت حکایه‌یه دکل ، معنایه نصب نظر دقت ایتسونلر .

٢ مثنوی شریفده انسانك بری کندندن دها بیوك دیکر بر ذاته بر کیفیتی حکایه وبیان ، وعلی‌الخصوص استرحام ایدرکن ، مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلرینك جناب واجب الوجوده اولان کمال عبودیت وعشقی حسبیله چوق‌دفعه متکلمك افادەسنی موقتاً ترك ایله قارئینه اخطار ایتمکسزین بر عارف لساندن حق تعالی حضرتلرینه مناجات وتضرع یولنده عرض حاجات وبعده ینه حکایه‌یه رجعت ایدرلر .

٣ مثنوی شریفده کوریلان بعض حیوانات حکایەسنك جمله‌سی : انسانلر ویا عقل وافکار ونفس کبی کیفیاتدن عبارتدر .

ترجمه وشرح مثنوی شریف

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ صاحب مثنوی مولانا جلال الدين رومی قدس سره السامی ﴾

﴿ حضرتلرينك عربى العباره يازدقلرى ديباجه‌در ﴾

« هذا كتاب المثنوى » وهو اصول اصول الدين فى كشف اسرار الوصول واليقين وهو فقه الله الاكبر وشرع الله الازهر وبرهان الله الاظهر مثل نوره كمشكوة فيها مصباح يشرق اشراقاً انور من الاصباح وهو جنان الجنان ذوات العيون والاغصان منها عين تسمى عند ابناء هذا السبيل سلسبيلاً وعند اصحاب المقامات والكرامات خير مقاماً واحسن مقيلاً الابرار فيه يأكلون ويشربون والاحرار منه يفرحون ويطربون وهو كنيل مصر شراب للصابرين وحسرةً على آل فرعون والكافرين كما قال الله تعالى (يضل به كثيراً ويهدى به كثيراً ومايضل به الاالفاسقين) وانه شفاء الصدور وجلاء الاحزان وكشاف القرآن وسعة الارزاق وتطيب الاخلاق بايدى سفرة كرام بررة يمنعون بان لايمسه الاالمطهرون تنزيل من رب العالمين لايأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه والله يرصده ويرقبه وهو خير حافظاً وهو ارحم الراحمين وله القاب آخر لقبه الله تعالى واقتصرنا على هذا القليل والقليل يدل على الكثير والجرعة تدل على الغدير والحفنة تدل على البيدر الكبير يقول عبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد بن محمد بن حسين البلخى تقبل الله منه اجتهدت فى تطويل المنظوم المثنوى المشتمل على الغرائب والنوادر وغرر المقالات ودرر الدلالات وطريقة الزهاد وحديقة العباد قصيرة المبانى كثيرة المعانى لاستدعاء سيدى وسندى ومعتمدى ومكان الروح من جسدى وذخيرة يومى وغدى وهو الشيخ

قدوة العارفين امام الهدى واليقين مغيث الورى امين القلوب والنهى وديعة الله بين خليقته وصفوته فى بريته ووصاياه لنبيه وخباياه عند صفيه مفتاح خزائن العرش امين كنوز الفرش ابوالفضائل حسام‌الحق والدين حسن بن محمد بن حسن‌المعروف (باخى ترك) ابا يزيد الوقت جنيد الزمان الصديق ابن‌الصديق ابن‌الصديق رضى‌الله عنه وعنهم الارموى الاصل المنتسب الى شـيخ المكرم بما قال (امسيت كردياً واصبحت عربياً) قدس الله روحه وارواح اخلافه فنعم السلف ونعم الخلف « له نسب القت الشمس عليه ردائها » « وحسب ارخت النجوم لديه اضوائها » لم يزل فناؤهم قبلة الاقبال يتوجه اليها بنو الولاة وكعبة الآمال يطوف بهـا وفود العفاد ولازال كذلك ماطلع نجم وذر شـارق ليكون معتصماً لاولى البصـائر الربانيين الروحانيين السمائيين العرشـيين النوريين السـكوت النظار الغيب الحضار الملوك تحت الاطمار اشراف القبائل اصحاب الفضائل انوار الدلائل آمين يارب العالمين وهذا دعاء لايرد فانه ∴ دعاء لاصناف البرية شامل والحمد لله وحده وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته الطيبين الطاهرين .

« اشبو ديباجهٔ شريفه‌نك ترجمه‌سى »

بو مثنوى كتابيدر . بو كتاب وصول ويقين اسرارينى كشـفده دينك اصول اصول اصول يعنى دين اساسلرينك اساسلريدر . بو كتاب الله تعالينك زياده بيوك فقهيدر ؛ واللهك زياده پارلايجى شرعى و ينـه اللهك زياده ظـاهر اولان حجت وبرهانيـدر . آنك نورينـك مثل و صفتى ايچروسـنده چراغ اولان قنديل كبى اطرافنى تنوير ايدركه صباحلرك نورندن زياده نورليدر . بو كتاب انواع داللرى وصو كوزلرينى حاوى جنتلرك جنتيدركه درونـندن جريان ايدن بر صو كوزى اهل سـلوك يانـنده (سـلسبيل) و مقامات و كرامات اهلنك عندنده (خير مقام واحسن مقيل) تسميه اولنور . ابرار واصحـاب خير آنده يرلر وايچرلر واحرار آندن فرحلنوب شـاد اولورلر . بوكتاب مصرده‌كى نيل نهرى كبى صبر ايديجيلره شراب و آل فرعون ايله كافرلره حسرتدر . نتكم حق تعالى حضرتلرى قرآن عظيم‌الشانده (يضل به كثيراً ويهدى به كثيراً ومايضل به الاالفاسقين) بيورمشدر . تحقيق بوكتاب كوكسـلرك شفاسى وحزنلرك جلاسى وقرآن عظيم الشـانك كشافى ورزقلرك كنيشـلكى واخلاقك اييلكيدر . ملائكهٔ كرام (سفرةٍ كرام بررةٍ)

اللريله منع ايدرلركه بوكتابى طاهردن غيريسى مس ايتمه‌يه (تنزيل من رب العالمين
ماصدقنجه معانيسى محضا الهام ربانى اولوب پيش و پسنده واطرافندن كندوسـ
باطل يناشمز ؛ زيرا (خير الحافظين وارحم الراحمين) اولان الله تعالى حضرتلر
كوزه‌در . بوكتاب ايچون الله تعالينك لقبلديغى نيجه القاب جميله دها واردر ؛ بز
آز لقب اوزره قصد ايتدك ؛ چونكه آز چوغه وطمله كوله ودانه بيوك خر
دلالت ايدر. الله تعالينك رحمتنه محتاج اولان عبد ضعيف محمد بن محمد بن حسين البلخى
الله تعالى آندن قبول بيورسون. ديركه : غرائب ونوادرى واشرف مقالاتى واي
كبى دلالاتى وزاهدلرك طريقلرينى وعابدلرك حديقه‌لرينى مشتمل والفاظى وج
ومعانيسى كثير اولان مثنوىٔ منظومى سيدم وسندم ومعتمدم وجسدمده مكـ
طوتيجى روحم وذخيرهٔ يوم وغدم اولان ذاتك استدعاسنه مبنى تطويلنده بذل جه
ايلدم . بو ذات عالى ايسه عارفلرك مقتدا بهى وهدايت ويقينك امامى وخلق
فرياد رسى وقلوب وعقولك امينى واللهك قوللرى اره‌سنده وديعه‌سى وصفو
آدميان ورسول خدانك وصاياسى ونبى مجتبانك سرائرى اولان خزائن عرشـ
انا اختيارى وير خزينه‌لرينك امينى بولنان شيخ ابو الفضائل وحسام الحق والد
حسن بن محمد بن حسندر ، كه (اخى ترك ديو معروفدر) بو ذات وقتنك باي
بسطاميسى وزمانك جنيديدر . صديق بن صديق بن صديقدر (رضى الله عنه وعنه
وارموى الاصلدر . نسب طاهرلرى (امسيت كردياً واصبحت عربياً) قوليله محـ
اولان شيخ مكرمه منتهيدر (قدس الله روحه وارواح اخلافه) نه كوزل سلف
ونه كوزل خلفدر . او ذات جليل القدرك نسبى اوزرينه كونش رداسنى آتـ
وحسبى اوزرينه يلديزلر آيدينلقلرينى صالمشدر . ميدان سعادت ثمالرى اولا
آستان معنويلرى قبله كاه اقبال وارباب سلوكه كعبهٔ آمال اولمقدن هيچ بر وقت خـ
اولمدى ؛ وكواكب طلوع وماهتابان تنوير آفاق ايلدكجه ينه بويله اولسون ؛ تا
ربانيين ، روحانيين ، سمائيين ، عرشيين ، نوريين اولان اصحاب بصائرك استادكا
اولسون . اول طائفهٔ عليه برطاقم ساكنلردر ، كه ناظرلردر . وغائبلردر ،
حاضرلردر . وپلاس پوش ملوكدر ، كه هپسى اشراف قبائلدر ؛ واصحاب فضائل
وانوار دلائل وبينات الهيه‌دندر . بوخاندان حقنده‌كى دعامز مستجابدر ؛ زيرا كا
خلائقه شاملدر. حمد وثنا منحصراً اللهه اولسون ، والله تعالى وپيغمبرمز افندمز
وطيبين وطاهرين اولان اصحاب واهل بيتنه صلوة وسلام ايلسون .

مثنوی

﴿ بشنو از نی چون حکایت میکند ﴾
﴿ از جداییها شکایت میکند ﴾

« ترجمه » ایشیت نیدن نصل حکایت ؛ فراقلردن شکایت ایلر .

« شرح » نیدن مقصد ، عارف وعاقل اولان انساندر، که آغزندن دائما عاشقانه ولذیذ ومعنیدار سوزلر ظهور ایدر . بیت شریفك ایکنجی مصراعنده : فراقلردن شکایت ایلر، بیورلمسی عارفك جهان روحانیدن ایریلوب دنیاده بولنمسندن وتحویلات الیمه‌یه کرفتار اولمسندن شکایت ایتمسیدر . مثنوئ شریفك ایلك بیتی اولان اشبو بیت شریفده جلال‌الدین رومی قدس سره السامی حضرتلری سمعه متعلق اولان « ایشیت » امریله بدء بیورملری هم‌بیان بیوردقلری نایك صداسی بالطبع سمعه محتاج وهم‌سمع سائر اعضادن دها افضل‌اولمسندندر. سمعدن‌صکره اعضانك اك معتبری‌اولان کوز بیله یالکز بعض مادیات محدوده کوره‌بیلور؛ سمع ایسه معنویات ومعقولات وبر چوق حکم مالا نهایه‌یی ایشیدیر . انبیـای ذیشان باعث سـلامت دو جهان اولان ارادات ربانیه‌یی تبلیغ ایچون بالطبع مستمعینك سمعنه مراجعت‌ایدرلر ایدی. کوز ، نورآفتاب وشمع پرتاب اولمینجه کوره‌میوب معطل وبی تاب قالور ؛ سمع ایسه خورشید وشمع وماهتاب کبی صوری منورلره محتاج اولمیوب دائما استماع ومسموعات متنوعه ایلهٔ عقلك نور وقوت معلوماتنی هرشـیدن زیاده تزیید وانسانك قدرینی اعلا ومزید ایلر ؛ علی الخصوص قرآن عظیم‌الشانك حاوی اولدیغی ارادات وآیات بیناتده سمع وبصر تذکار اولنـدیغی زمان دائما سمعك بصره تقدیم اولندیغی درکاردر . انبیای ذیشاندن هیچ برینی الله تعالی حضرتلری اصم اوله‌رق بعث بیورمدی، فقط علت‌عمی‌یه مبتلا اولانلر واردر. بیت شریف مذکورده عارفك‌نایه تشبیه اولنمسنده مناسبات‌کثیره بولنور. برقاچنی تعداد ایده‌لم : ابتدا ، نی قامشلقده اولوب کسلمامش ایکن دائما نشوونما وتازه حیات بولور ایدی ؛ کسلدکدن صکره قورودی ؛ عارفك روحی دخی عالم ارواحده لذائذ مالا نهایهٔ معنویه‌یه مظهر ایکن غدار وخشك اولان دنیایه کلنجه

عين آب زلال اولان عالم ارواحدن محروم قالدی وصوسز قالمش کبی قوریدی
ثانیاً ، نیدن عاشقانه صدالر چیقار ؛ عارف اولان انساندن دخی عاشقانه وعارفا
سوزلر ظهور ایدر ؛ ثالثاً ، نایك صداسی مستمعینك عشقنی تزیید ایدر ؛ عارفك
دخی کلمات حکمت آیاتی مستمعینك عشقنی مزداد وقلبلرینی آلام کونیه‌دن آزا
ایلر ؛ رابعاً ، نایك آواز وصداسندن اکثر برحکایه ، بر ماجرای عشق حس
اولنور ؛ عارفك سوزندن دخی اکثر اوقاتده عاشق حقیقیلرك احوال عالیه‌لری
وعالم لاهوتك اسرار علویه‌سی ایشیدیلور ، خامساً ، نایك هنری ظاهر جسمند
دکل درونیدر ؛ عارفك دخی کمالاتی باطنیدر ؛ سادساً نایك قامتی طوغریدر
عارفك دخی حالی طوغری وخلقی کریمدر ؛ سابعاً ، نی‌چونکه قامشلقدن کسیلو
ایرلدی ، غریبدر ؛ عالم ارواحدن ایریلان عارف دخی دنیاده غریبدر ؛ ثامناً
نیك ایچی هرشیدن خالی ویالکز نفخ عشقله مالیدر ؛ عارف دخی هرنوع غل
وغشدن وارسته وقلبی حب وعشق ربانیله آرسته‌در ؛ تاسعاً . نی کندیلکند
عاشقانه سس چیقارامز ، استاد بر نافخك دمنه محتاجدر ؛ عارف دخی متسلسلا
وارث اوله‌کلدیکی برنفخ فیاضانه ایله دمسازدر . چونکه مثنویٔ شریفده حکمت
وروحانیتدن بحث‌اولنه‌جقدر ، اشبو ایلك بیت شریفك شرحنده مطالعات آتیه‌نك
ایرادی مناسب عد اولندی . شویله‌که : اعتقاد وعدم اعتقاده دقتله باقیلورسه
انسانلرك اکثری اوچ قسم کورینور : قسمك بری ، هر ایشك خالق وصان
وحافظی جنـاب واجب الوجود اولدیغنه وروحك وارلغنه وبقاسنه وبعدالموت
انسان ایچون‌جزا ویا مکافات اوله‌جغنه کمالیله ایمان‌ایدر وبو ایمان اوزره بوقسمد
داخل اولانلر الله‌تعالی‌یه عبـادت ومشروع اولان امور ایله اشتغال وکندیلرین
جاودی صورتده نائل سعادت ایدرلر. مدعیـات منکرانه‌نك نقلی وبعده جرح
قرآن عظیم الشانك مقتضـای بلاغت واسـلوب حکمت آیاتندن وکتب معتبر
اسلامیه‌نك دأب عالیسندن اولمق حسبیله بو محلده دخی منکرلرك ادعای جهال
اتمالرینی بتمامها تحریر، صکره ادلهٔ مقنعه ایله جرح وسقامتلری‌تزبیر ایدیله‌جکدر
قسم ثانی اصحابی اولان منکرلرك زعمنجه انسانك روحی اولمیوب یالکز جسمد
عبارت برحیوان اولدیغندن وفاتندن صکره ترکیات بدنیه‌سی حل وشخصیتی کا
فانی اولور ! بوطائفهٔ مضره روحانیت وآخرت والوهیتی انکار وکندیلری کبی
احمق اولانلره عظیم ضرر وخسار ایراث ایدرلر . مکوناتك و انتظام عالمك سبب
کندولرندن سؤال ایدلسه ، طبیعته حمل واسناد ایلرلر ؛ جهالت وبلاهتلری قد

کندولرنده بیوك برشی وار ایسه اوده عناد واصرارلریدر . بوقسمك قاندیرلمسی غیر ممکن کورینور . دیکر قسم اهلی ، تردد ایتمکده‌در . دیرکه : موجوداتی جناب حقمی خلق ایتمش ، یوقسه کندی کندینه وطبیعت واسطه‌سیله‌می وجوده کلمش ؟ انسانده روح دینیلان شی فی‌الحقیقه موجودمیدر ؛ یوقسه انتظام بدندن وانسانده کورینان فیض وذکا وحسیات باشنده‌کی اعصابدن‌عبارتمیدر ، قدرت ربانیه وروح وآخرت وبقا وجزا ومکافات روحانیه وارمیدر ، یوقسه روحانیت‌اولمیوب انسان وفات ایدنجه وجودك انتظامی بوزیله‌رق واجزای بدنیه‌سی حل اولنه‌رق شخصیت معنویه‌سی قالمامشمی اولور ؟ متردد اولان قسمك خاطرلرینه بویله شیلر کلور وفقط هیچ برجهتی قطعیاً تصدیق ویا تکذیب ایده‌مزلر. تردده قالانلرك فکری تصحیح اولنور امیدیله بوبحثه متعلق اثبات حقیقت ایدر بعض تفصیلاته کیرشمك مناسب عد اولندی : عرب ، یونان ، روما و اوروپانك الك بیوك فیلسوفلری جناب خالقك وجودینی وانتظام عالم ایچون درکار ومقتضی اولان قدرت ربانیه‌سنی وروح انسانك وارلغنی وبعدالموت بقاسنی اثبات ایتمك ضمننده اولقدر دقیق افکار وملاحظات بیان ایتمشلردر،که برر برر تعریفه قالقیشیله‌جق اولسه بومقوله مطالعاته ذهنی آلشدیرمیان ذوات اودقایقی اکلامقده مضطر اوله‌جقلری وحس ایده‌جکلری اضطراب اوزره بوبحثك مطالعه‌سندن دخی کلیاً صرف نظر ایتملری ملحوظ اولدیغندن مقالات مفصله‌لرندن صرفنظرله ذکی برآدمك اکلایه‌بیله‌جکی ادلهٔ عقلیه‌بیان وحسب‌الایجاب بالکز اوچ حکیم مشهورك مقالاتی آتیده درج واتیان اولنور: اول‌امرده کوردیکمز وحس‌ایلدیکمز موجوداته عطف نظر حکمت ایده‌لم ؛ ابتدا کونشه ومنتظم اولان حرکتنه دقت اولنسون ؛ کونش برجسم غیر مدرك ایکن هرسنه ، هرآیده ، هرکونده موسملره کوره معین اولان اوقات ومواقعده کورینور، صکره کیجه اولنجه عددی میلیونلره بالغ اولان کواکبه نظر ایدلسون . اهل هیئتك اتفاقی اوزره بالکز کرهٔ ارضدن کورینه بیلان ملیونلرجه یلدیزلرك هر بری کمال انتظام ایله بیوك بر وظیفه اجرا ایلر وحرکات سریعه‌لرنده بری‌برینه‌زیان ویرمیوب کافه‌سی مطیع خدمتکارلر کبی معین و منتظم زمان و صورتده حرکت و اولی‌النهایه بخش حیرت ایدرلر ، حرکتلری اولقدر منتظمدر ، که مثلا یوز ویوز اللی سنه صکره برکوکب فضای واسع سمانك هانکی نقطه‌سنده بولنه‌جنی اهل نجوم ایچون سهولتله معلوم اولور ؛ مع مافیه بو حرکات معقوله ومنتظمه‌یی اجرا ایدن اجرام سماویه‌نك وجودی کرهٔ ارضمز کبی

کاملاً جماداتدن وعقل وادراکدن محروم ذراتدن مرکب جسملردر ؛ بونلر ، ب
فوق‌العاده منتظم حرکتی نرده بولدیلر ؟ بوانتظام عظیم خالقلرینك امری دکلیدر
یوقسه احمق منکرك فکری کبی طبیعت واسطه‌سیله ویا تصادف قبیلندن اوله‌رق م
حاصل اولدی ؟ فکر عمیق ایله دوشوندکجه اکلاشیلورکه عالمده کوریلان بو حیر
بخش‌انتظام ایچون « تصادف » و « طبیعت » لفظلری معناسز وهرنصلسه دقتسزلك
ویا عنودانه استعمال اولنور ایکی لفظلردر ؛ چونکه کرهٔ ارض وسائر اجرام سماو
جمله کیماکرلرك وحکمانك اتفاقی وجهله حد ذاتنده فهم و حرکته غیر مستع
ذره‌لردن ترکب ایتمش جسملردر ، که عاقل ومدرك اولمدقدن بشقه مایهٔ وجودلر
اولان ذرات کبی محرکسز حرکت ایتمکه غیر مقتدردرلر . طوپراق وطاش وسا
جمادات کوزلرمزك اوکنده‌در ؛ تحریك ایدلمینجه حرکت ایده‌مزلر . انسانك بد
بیله الك مکمل ترکیباتدن ایکن تفریق اولنسه اجزای متفرقه‌سی حرکته غیرمقتدردر
آنجق حیاتده ایکن حرکت ایدر ؛ فقط بو حرکت ، آثاری میدانده اولان رو
واسطه‌سیله‌در ؛ روح کیدنجه حرکت قالمدقدن بشقه احسن مادیات اولان بدن انسا
مخوف وشایان نسیان اولور . ذراتك حرکته عدم اقتداری جای بحث بر مس
اولمیوب بناءً علیه ذراتدن مرکب وروح و آرزودن محروم هرنه‌قدر اجسام واجرا
وار ایسه برمحرك اولمینجه حرکت ایلملری قطعیاً محالدر ؛ بوجهت مثبت ایکن
روح ، عقل ، آرزودن محروم اولان میلیونلرجه اجرام سماویه بلا محرك عاقل
بلا محرك قادر نصل مشهود ومعلوم اولان حرکتلرینی و علی‌الخصوص انتظاملرین
بوله بیلدیلر ؟ بوحرکت تصادفاً کلدی ، بوانتظام تصادفاً بولندی ، دینیلیرس
انصاف اولنسون ، که بو بحثده تصادف لفظنی یالکز لسان سویلر ، اما عقل
ووجدان رد ایدر ، منکران بیله برمدتدنبری تصادفی همان ترك واجرام سماویه‌نك
منتظماً حرکتلرینه سبب طبیعتده اولان قوانین عمومیه یعنی قوهٔ جاذبه و دافع
وحرارت کبی شیلردر ، دیرلر . قوانین عمومیه تعبیری دخی منکرلرك دعوالر
ایچون تصادف لفظی کبی معناسز قالور ؛ فی‌الحقیقه اجرامده قوانین عمومیه واردر
اما کمال عقل وحکمتله وضع اولنمش قوانین معقولهٔ عمومیه‌در ، که برحاکم مطلقك
برصانع اعظمك وجودینه هرشیدن زیاده شهادت ایدرلر . قوانین عمومیه‌یی ترتیب
ایدن کیمدر ؟ مثلا قوهٔ جاذبه ودافعه وحرارت و(ایلکتریسیته) یی کیم دوشونور
هر جسمده مقتضی اولان مقدار ذراتی وقوتلرینی وموقعلرینی وبعد وقربلرین
وانتظامه خلل کلمامك ایچون درجهٔ سرعتلرینی کیم وضع ایتمشدر ، فلکلرده اجرا

منوره‌یی ترکیب ایدن ذرات منوره واجرام کثیفه‌یی تشکیل ایلیان ذرات غیرمنوره‌یی بری‌برندن کیم تفریق وترتیب ایتمش وحیرتبخش اولان بوانتظام عظیمی کیم حصوله کتورمشدر؟ قوهٔ جاذبه وحرارت و سائر مواد موجوده‌نك بی عقل و تدبیر اولدقلرینی منکرلر دخی تصدیق ایدرلر؛ اوحالده بو بی عقل و بی تدبیر اولان اجرام ومواد بویله بیوك انتظامی استحصال ایچون نصل هربرینه مقتضی اولان ذرات وقوتی تفریق وسرعتی میانه‌لرنده تقسیم ایتدیلر؟ وهانکی عقل ولسان ایله میانه‌لرنده قرار ویردیلر، که مثلا کرهٔ ارضه بو مقدار ذره‌لر وثقلت وحرارت ویره‌لم! تاکه یکرمی درت ساعتده بر دفعه و سنه‌ده دیکر بر حرکتله دوران ایده‌بیلسون؛ وکونش وسائر اجسامه بوذرات وقوتلر ویرلسونده مقنن زمانلرده هم محورلرنده وهم محورلری خارجنده وجاذبلری اطرافنده متمادیاً حرکت وبو بیوك انتظام واتفاقی حفظ ایتسونلر. بورالری ایشیدن ویا عنادندن ایشتمك ایستمیان منکر بلا تأمل بونلری طبیعت یاپمش تعبیریله اظهار بلاهت وکندینی مصرانه برباد ایلر» طبیعتمی؟ طبیعت نه دیمك؟ هانکی طبیعت؟ بوطبیعت عنقا کبی بر حیوان موهوممیدر؟ یوقسه طبیعتدن مقصد، اجرام یعنی طاش طوپراق دکز، روزکار، هوا، حرارت، برودت، قوهٔ جاذبه، قوهٔ دافعه وبوکبی کیفیات وماده‌نك متفرقاً ویا من‌حیث المجموع اسمیمیدر؟ اکر طبیعت بو کیفیات وموادك اسمی ایسه، بالکز اسملری دکل وجودلرك کافه‌سی بیله بی عقل وادراکدر؛ بی عقل و ادراك ایسه هیچ بروقت اتفاق و انتظام ایتمك بیله‌مز و قواعد عمومیه دکل خصوصیه بیله وضع ایده‌مز؛ «بیلور» «ایدر» دعوا ایدنلر بی عقل و ادراك اولان جماداتدن دها بی عقل وادراکدرلر. نا معقول اولان ماده بلا امر معقول هیچ بر وقت منتظم و معقول بر شی وجوده کتوره‌مز، طبیعت، موجوداتك وموجوداتده کوریلان حالاتك عادی اسمیدر؛ برقوهٔ عقلیه وفعالیه دکلدر. برقاچ سنه اول پارسده طبع اولنان معارف لغاتنده «ناتور» یعنی «طبیعت» لفظنك معناسی آتیده‌کی وجهله تعریف اولنور: «طبیعت» لفظنك اوچ معناسی واردر: بری، کافهٔ اجسامك من حیث‌المجموع اسمیدر: دیکری هر بر جسمك ابتدادن جریان ایدن احوالیدر؛ ودیکر معناسی، الله تعالی حضرتلرینك اجرام واجسامده بخش ایلدیکی انتظامك تعریفیدر. ایشته اصحاب معارف ایچون طبیعتك معناسی بودر. منکرلر ایچون ایسه بودعواده لفظ طبیعت عدم تعلقدن نشأت ایتمش معناسز برخیالدر؛ وتعبیر صحیح ایله «طبیعت» منکرلرك عنقاسیدر!! .. انصاف اولنسون،

برفرمان ، براراده ، برامر ربانی اولمینجه انسان کبی معقول ، افلاك کبی منتظم ماکنه‌لر وجوده کله‌بیلورمی ایدی ؟ بو عظیم انتظامده ، بو عظیم حرکتده ، بوعظیم قدرت ومحافظه‌ده ، بومقصد کبیر وعالیده آلهی هرکیم که قدرت و تدبیر مالانهایهٔ ربانیه‌کی کورمز ؛ اکلامز ایسه او مقوله‌لر انسان اولمیوب اجسام وابداندن عبارت ثقلتلردر ؛ انلرك عناد وانکاری دنیاده بیله کندی جزالریدر. انلر آخرتده امیدسز اولدقلری مثللو ، دنیاده دخی محبتلری ، امیدلری هرکون ضعف ووهنه کرفتار اولان بدنلرینه وابسته‌در . مایهٔ امید ومحبتلری هرآن محو و پریشان و کندیلری مأیوس وبی درمان اولورلر. منکران ایستدکلری قدر انکارده عناد ایتسونلر ؛ کمال قدرت ربانیه عاقل اولانلر ایچون برنور عظیم ، بربدرقهٔ رحمتدر . ملیونلرجه ابنای بشر حسیات قلبیه ایله الله ! الله ! دیوعرض عبودیت ایدرلر . بت پرستلر بیله برخالقی حس ایدوب ارارلر ، فقط قلت معلوماتلری حسبیله خالق حقیقی‌یی تفریق ایده‌مزلر ؛ مع مافیه نشر و توسیع معارفله برکون اولورکه آنلر دخی طریق مستقیمه داخل و سعادت ابدیه‌یه نائل اولورلر . بالکز منکرلر ایچون طریق هدایت همان مسدود کبیدر . اثباته محتاج اولمیان قدرت ربانیه تفصیل ایلدیکمز انتظام واجسامدن وبرحس عظیم قلبی ایله انسانلرك جناب حقه اولان اعتقاد ومحبتلرندن بشقه اثبات صنع حق ایچون (انستنقت) یعنی حیواناتده بلا تعقل کوریلان حس معقول بیله بر دلیل اوله‌بیلور. مثلا بش آلتی آیلق برطاوق که هیچ بروقت شاهین ویا طوغان دنیلان برتیجی قوشی کورمامش وطاوق حیوان اولملق حسبیله هیچ برطرفدن شاهینك یرتیجی اولدیغنی ایشتمامش‌ایکن اوتلادیغی ویا کزوب اوتوردیغی صره‌ده طوغان وياشاهين هواده‌کچنجه طاوق اووقته قدر هیچ کورمدیکی بودشمنك یرتیجی برقوش‌اولدیغی یکدن‌حس ایله‌کندینی محافظه وسائر طاوقلری خبردار ایتمك اوزره کمال‌تلاش ایله فریاده وقاچمغه باشلار . حیواناتك محافظه‌سیچون وضع اولنان وانواع حالاتده کوریلان حس معقول درونی ، صانع کل اولان ارحم الراحمیندن بشقه هانکی قوت بونجه مخلوقاتك قلبلرینه وضع واحسان ایده‌بیلور ایدی ؟ حیواناتك فن وعلمیله مشغول اولان منکرلر دخی اعتراف ایدرلر ، که حیواناتده تبدلات وتغیرات کلیه اوله‌بیلور ایسه‌ده اولدن بر تخم اولمینجه کرهٔ ارضده هیچ بر ذی روحك وجوده کلمسی ممکن دکل ایدی ودکلدر. بواعترافلری اوزرینه اقتضا ایدرکه ذی روحی خلق ایچون خالق کل اولان الله تعالی حضرتلرینك وجودینی اعتراف ایتسونلر . خیر ،

ینه اعتراف ایتمزلر . عنادلرندن باقیکز ، منکران نصل بر مدفن حماقته ذهنلرینی دفن ایدرلرده دیرلرکه : فی‌الحقیقه کرهٔ ارضده تخمسز ذی‌روح یتشمز ، امااحتمالکه وقتیله اجرام سماویه‌دن یعنی بیلدیزلردن کرهٔ ارضه تخملر دوشمشده حیوانات وجود پذیر اولمشدر! ! ! ارتق بیلدیزلردن کرهٔ ارضه‌تخم دوشمش کبی شایان خنده برحماقت اوله‌بیلورمی؟ یا بیلدیزلره تخم نره‌دن کوندرلدی ؟ بو مقوله منکرلر قرآن عظیم الشانده بیورلدیغی اوزره (ان شرالدواب عندالله‌الصم‌البکم الذین لایعقلون) وصفنه لایقدرلر . الٓهی ! هرذی روح اولان مخلوق ایچون کرهٔ ارضده بیله حکمت عمیقه ومرحمت واسعه ایله بخش بیوردیغك نعمتلر ، صاحب عشق اولان هرقلبه‌القا ایلدیکك محبتلر ، انسانك بدننده خارق‌العاده یاراتدیغك عقل‌ووجدان ونطق وسمع وکوز کبی عضولر وجود مطلقکه شاهد جسمانی ومعنویدر . جناب‌واجب‌الوجودی عقلاً ، حکمةً دخی فهم ایدن انسان ، منصف ایسه کندی کندینه مراجعت ایله حالنه نکران اولسون درحال اکلارکه جماداتدن وسائر هر نوع مخلوقاتدن عالی برصورتده‌خلق‌اولندی عالی ومکمل خلق اولنمسی‌انسانك کندی تدبیروهنرندنمیدر؟ دکلدر . ایروجه بر احسان مخصوص ربانی اولدیغی درکار ایکن انسان بواحسانك شکرانی ایفا ایتمز ایسه بوندن دها بیوك کفران نعمت اوله‌بیلورمی ؟ منکر اولانلر عنادلری حسبیله دیرلرکه : انسان سائر مخلوقاتدن دها عاقل ، دها مکرم خلق اولنمش ایسه نه‌ایچون احوالنده بیوك انتظامسزلق کورینور؟ مثلا انسانلرده سرقت وقتل وسرخوشلق وکذب کبی فنالقلر بولنور . بوتعریضه جواب ویرمك قولایدر: اول امرده فراموش اولنمسونکه انسانلرك صوری وعمومیت وعالملرك انتظامنه نسبةً جزئی اولان انتظامسزلقلری ، لسان شرع شریفده ارادهٔ جزؤیه تعبیر اولنان اختیار کبی بر نعمت ربانیه‌نك قدر وقیمتنی تزیید واعلا و بناءً علیه حقیقی وکلی برانتظامی انتاج ایتمك ایچوندر. احسان بیوریلان بواختیار جزؤی واسطه‌سیله‌درکه انسانلر معتبر واطوار مقبوله‌لریله رضای باری‌یی‌استحصال ایتمك کبی برنعمت‌عظمایه نائل و از هر جهت کامیین وکامور اولورلر . دینور ایسه کاشکی بواختیار جزؤی انسانده اولمامش اولیدی ؛ تاکه قصور ایتمکه مجالی اولمیه . بز ؛ بوکاشکی‌یه موافقت واشتراك ایده‌میز ؛ زیرا اراده‌سز واختیارسز انسان فی‌الحقیقه فنالق ایده‌مز ایدی ، جمادات دخی فنالق ایده‌مز ؛ اما شرف ومزیتدن محرومدرلر . بناءً علیه اختیارسز انسان جمادات ویانهایت حیوان کبی اهمیتسز واجرای وظیفه وعبودیت کبی لذتلردن محروم ولیاقتسز قالور ایدی . اختیارسز اولانلر ایچون ایفای وظیفه لذتی

ممكن دكلدر . بر مثال كتورهلم : بر افندينك ايكى قولى اولسه قولك برى تيموردن ياپيلوب چيقاميه‌جق بر اوطه‌ده محبوس ، وديكرى حر وهرنره‌يه كتمك ايسترايسه مختار بولنسه وافنديلرى حسن استعمال ايتمك امريله بونلردن بهرينك اوكنه مثلا اونر بيك ليرا وضع ايتسه بر مدت صكره بو ايكى قولنه مراجعت ايلدكده محبوس اولان قول‌افنديسنك براقديغى يرده اون‌بيك ليرايى‌كوستره‌بيلور، فقط مظهر تحسين و آفرين اوله‌ماز ، زيرا بولنديغى حال محبوسيت او پاره‌نك صرف و اسرافنه مانع ايدى، اوقول دخى صداقت اثرى‌اوله‌رق درونى هيچ برلذت بوله‌ماز وبن‌افندمك اقچه‌سنى اسراف ايتمدم ديه‌مز ؛ زيرا صرف ايده‌ميه‌جك محبسده بولندى . اما سربست براغيلان قوله سؤال اولننجه ، ايشته قولكزه تسليم ايلديككز نقدى اسراف ايتمدم ، محافظه وحسن استعمال ايلدكدن بشقه برده اختيارم حسبيله چالشدم ، تزييدايلدم ، دير ايسه هم‌افنديسنك زياده‌محبتنى قزانمش وهمده‌وظيفه‌سنى حسن ايفا ايتمك كبى بر لذت عظيمه‌يه نائل اولمش اولور . اختيار و ارادهٔ جزئيه ماده‌سى مثال كتورديكمز سربست قولك حال ونعمتى كيدر ،كه سعادتى تكثير ايلديكندن‌حقيقتده عين انتظامدر. اختيار وارادهٔ جزئيه‌حسبيله اويغونسز انسانلرك انتظامسزلغى كورينور ، فقط مطيع اولان قوللر خالقلرينك امرى اوزرينه‌حركت ايده‌بيله‌جكلرندن وفنا اولانلر جزا كوره‌جكلرندن ادعا اولنان انتظامسزلق هيچ منزله‌سنده قالور . شمدى بقاى روح بحثنه‌كله‌لم : انسان عاقل ، انسان عادل قدر هانكى مخلوق بولنوركه جناب واجب الوجوده عبادت ومحبت ايتمش اولسون ، مع مافيه كوروورزكه دنياده وعمر سريع‌الزوالده جناب حقه مطيع وعاشق مستقيم اولان آدملردن بعضيسى فقر واضطرابلرله امرار اوقات وبعض دفعه او اضطرابات ايچنده ترك حيات ايدرلر . بالعكس منكرلر ومرتكبلردن خيليسى قوناقلره و املاك واموال واولاده وبوكبى انواع نعم صوريه‌يه نائل وترك دنيا ايدنجه‌يه دكين برچوق راحت ظاهره‌يه واصل اولورلر . قلباً وعقلاً قبول اولنه‌بيلورمى‌كه بونجه اجرامى ، بونجه عالملرى مشهودمز اولان بو عظيم انتظام ايله خلق و حفظ ايدن ارحم الراحمين منكرلرى واويغونسز آدملرى دنياده بختيار وكندينه اطاعت‌ومحبت ايلين عادللرى‌دنياده مضطر براقمش ايكن برده وفاتلريله برابر محو وتارمارايتسون؟ وبشقه عالمده مكافاة احسان بيورمسون ؟ حاشا ! بوفكر بزدن بعيددر . بويله‌برفكر نامعقولى قبول ايتمك يا اساساً انتظام عالمى و بناءً عليه معاذ الله جناب خالقى انكار ايده‌جك وياخود مجنون قدر احمق اوله‌جق برعادى آدمك وجودينه منوطدر ؛

على‌الخصوص روح روحانی روح معنوینك آثاری هر وجهله فیض بخشا ودنیاده دخی رونمادر . روح معنویدرکه سائر حیواناتدن نطق وعقل وعشق ایله انسانی ممتاز ایلر ؛ منکرلرك ادعای جاهلانه‌سی معلومدر. دیرلرکه : انسانده کورینان فیض باشنده‌کی اعصاب وسائر اعضانك انتظامندندر . اوت ، انسانك اعصاب وسائر اعضاسی خارق العاده برماکنه اولدیغی جای بحث دکلدر ؛ فقط بوماکنه انسانك روحی کبی عظیم ومکرم برکیفیت معنویه‌نك مقری اولمق ایچون عالملرك ، فلکلرك ماکنه‌لرینی خلق وایجاد ایدن جناب واجب الوجود طرفندن خلق اولنمشدر . وهر دماغ وقلب تابع اوله‌جغی روحه متناسب صورتده یارادلدی ؛ زیرا خانه ، صاحبنك اهمیتنه کوره انشا اولنور. اعصاب واعضای بدن. روحك عدم‌وجودینی اشراب ایتمك دکل بالعکس اثبات روح ایچون هیچ بشقه آثار وادله بولنماش اولیدی بدنك منتظماً خلقی منصف برآدم ایچون اثبات روحه دلیل کافی اولور ایدی . حکمتله مصنوع اولان بدن ، صانع وخالق کلك اثر صنع وقدرتی اولمسه طبیعت وتصادف دینلان خیال واسطه‌سیله هیچ بروقت وجود بوله‌میه‌جغی منکرلرك جهالتی قدر وکونش کبی بدیهیدر. اوکروه بلاهت انبوه دیرلرکه : اعصاب ویابشقه آلات بدنیه‌یه برفنالق کلور ویاخود بدنك اعضاسی حال طفولیتده ناتمام واوفاق بولنور ایسه روح نه ایچون اظهار فیض واجرای وظیفه ایده‌مز ؟ بو غریب سؤال وادعایه ویریله‌جك جواب میدانده‌در : اعضانك نقصانی وناتمامیتی حالنده ضروری روح وظیفه‌سنی اجرا ایده‌مز ؛ چونکه دنیاده روح بدنه محتاجدر ، محتاج اولمسه یالکز روحك خلق اولنمسی لازم‌کلوب بدن خلق اولنماز ایدی . علی الخصوص روح بدنده استاد کبیدر . هانکی استاد بولنورکه آلات وادواتی قیرلدقدنصکره ایش کوره بیلسون ؟ وکار عاقلمیدر ، که آلاتك اوفاق ویارامیه‌جق بر حالده بولنمسندن ویا آلاتك قیرلمسندن و بناءً علیه استادك ایش کوره‌مامسندن استادك وجودی دخی انکار اولنسون ؟ بویله بر دعواده بولنمق چارسوده‌کی عادی استادلری دخی بیلمامکه وابسته‌در ؛ بالعکس روحك اعصابه و بدنك کافهٔ اعضاسنه اولان تأثیر وقوتی کوریکز ، که صاحب روح اولان انسان هرنه وقت مراد ایتسه بدنی بیله آتشه آتا بیلور ، ویا صویه القا ایله غرق ویا بشقه صورتلرله تلف ایلر ؛ نتکم امانت ربانیه اولان کندی بدنی‌کندی آرزوسیله تلف ایدن آلچقلر وظالملر میدانده‌در . روح اولمسه باش وجسم کندی کندینی هیچ بروقت تلف ایتمز ایدی . بوجهت دخی شایان دقتدرکه ، انسانك

اجزای بدنیه‌سی غدا وهوا مناسبتیله هربار برمقدار وبالتدریج درت بش سنه‌ده برکره کاملاً تبدل ایدوب بدنده یکیدن بشقه اجزا حاصل اولور ؛ اکر انسان یالکز بدندن عبارت اولسه ایدی — چونکه اطبا نزدنده بدن درت بش سنه‌ده بر تدریجاً وکاملاً دکشمکده وتبـدل ایتمکده‌در — بو مدت ختـامنده کندینی اونودوب بشقه براسم الموق وبشقه بر انسان اولمق لازمکلور ایدی ؛ فقط درت بش سـنه‌ده بر دکل انسانك جسمی هرنه‌قدر متبدل ومتغیر اولسه ولو پارچه‌لنسه روحی باقی اولدقجه شخصیتنی محافظه واخلاق حمیده ویا ذمیمه‌سندن حاصل اولان نتایجی‌وجدانك علویت وسفلیتی درجاتی نسبتنده تأمل وملاحظه ایلر ، وکندینی اونوتماز ؛ زیرا انسانی انسان ایدن تبـدل ایتمکده اولان بدن دکل ، غیر مبدل اولان روحدر. هرآن برمقدار وبرقاچ سنه‌ده بردفعه‌ده انسانك بدنی‌کاملاً تبدل ایلدیکی حالده ینه روح باقی ومعناً مشخص اولدیغی بدیهی ایکن درت بش سنه‌ده بردکلده برقاچ کون ویا بر قاچ ساعت ویا بر قاچ دقیقه‌لر ظرفنده مرض وسـائر اسبابدن کلان‌موت اوزره اووقته قدر بونجه تبدلات وضایعات بدنیه‌ده شخصیتی غائب ایتمیان روح معنوی نصـل شخصیت معنویه‌سنی غائب ایده بیلور ؟ خیر ، روح ذره قدر کندینی غائب ایتمز ؛ زیرا فنا پذیر ومضمحل اولان بدن بشقه ، واسباب محو وفنادن آزاده خلق اولنان روح انسانی ، بشقه‌در . والحاصل ادلهٔ کثیره ایله روحك بقـاسی وآخرتده دوامی کونش کبی مثبتدر : اما بعض انسانلر دوشنمزده بوحکم حقایق اکلایه‌مازلر ایسه قصوری فراستلرینك ، معلوماتنك فقدانده اراسونلر . فیلسوف مشهور (باقون) دیر ایدی‌که : انسانلرك اکثر غلط اوزره مبنی اولان فکرلری نیم تحصیل معارف‌ایلملرندن نشأت ایلر. آنلر تکبر ایدر وعوامه عطف نظرله دیرلرکه : عوام هیـچ بر دلیل عقلی‌یه مسـتند اولمیه‌رق روح وآخرته اینانور ، بز ایسه تحصیل معارف ایتمش ایکن‌شمدی عوام کبی‌شونك ، بونك سوزلرینه نصل اینانه‌لم ؟ حالبوکه عوامك معقولاتده فی‌الحقیقه مهارتی یوغیسه‌ده قبول ایلدیکی طریق واعتقاد منبع عقل وروحانیت‌اولان انبیای ذیشانك وضع ایلدیکی‌اساسه مستنددر. منکراولان دوشنمزکه ، بیوك برقوماندانك معیتنده بولنـان عسکر قوماندانك امرینه اتباع ایدنجه نائل ظفر اولور . منکر ، روحانیتی هیـچ بروقت کورمدم دیرده روحانیتی کورمك ایچون کندی‌عقل ونطق ووجدان وبدننه وعلی‌الخصـوص بونجه منتظم مکوناته حکمتله عطف نظر ایتمز ، ویا تعبیر صحیـح ایله نظرایتمك ایشنه الویرمز؛ چونکه مذهب وروحانیت کناهلری

ایشلمکدن انسانی منع ایدر. حریص وصاحب شهوت اولانلر ایسه منهیاتدن قورتلمق ایچون روحانیتی وجزا ومکافاتی کویا عقلاً انکار ایدرلر وانکار ایتدکجه قلبلری سخت اولوب بعده حقیقةً منکر اولورلر. شایان حیرتدرکه عقلدن دم اوران عقلسز منکرلر مستغرق روحانیت وعقل اولان انبیای ذیشاندن بشقه اصحاب دها ومعترف روحانیت اولان بیوك حکمانك آثارینی دخی هیچ بر وقت مطالعه ایده‌مزلر، ایتسه‌لر دخی فقدان ذکا وشدت عنادحسبیله اکلایه‌مازلر. اوکروه مکروه افرادی فنالق ایتمامك وایولك ایتمك ایچون وجدانمز کافیدر دیرلر. اوت، وجدان انسانه بیوك برنعمتدر؛ اما وجدان دینیلان حس درونی مذهبك فنا وایو کوستردیکی اساسی محافظه ایده‌بیلور؛ یوقسه مثلا افریقاده بعض قبائل معلومه نزدنده انسان اکل ایدنلر ایچون برجزا، برکناه کوستریجی مذهب اولمدیغندن، انسانی قتل واکل ایتمك کبی برفعل وحشیانه وظالمانه‌دن وجدانلری انلری هیچ بروقت منع وتکدیر ایتمز؛ اکر وجدان مذهبك وضع ایلدیکی قوانینه محتاج اولمیان برقوت مخصوصه اولسه هرقومده برسیاقده بولنملی وانسانی قتل واکل ایدن بوظالملری منع وتکدیر ایتملی ایدی. ینه روحانیته تعریض ایدنلر دیرلرکه: چونکه روحانیت وعدالت معنویه واردر، نه ایچون ظالم وفنا اولان آدملره قهر الٓهی دنیاده ایکن جزا ویرمز؟ نصل جزا ویرمز؟ ظالملرك بلکه یوزده طقسانی ودها زیاده‌سی دنیاده دخی انواع جفا ومذلتلره وقوانین ونظاماتك شدائدینه کرفتار اولدقلری امر بدیهیدر؛ واکثری تکدیرات وجدانیه‌دن قورتیله‌مازلر. علی الخصوص ظالملردن هرهانکیلری دنیاده جزا وجفا کورمزلر ایسه اك بختسز ظالملر آنلردر؛ زیرا عین حکمتله باقیلنجه اکلاشیلورکه، دنیاده جزا کورمیان ظالملرك جرأتلری، ظلملری، فنالقلری آرتار: دنیاده مدت حیاتلری ایسه وفاتلرندن صکره کله جك میلیونلرله زمانلره نسبةً برآن واحددن بیله دها آزدر؛ بناءً علیه ظالملر دنیاده برآن جزاسز قالسه‌لر بیله عقباده عذاب وعقوبت دائمه‌دن قورتیله‌میه‌جقلردر. بوندن شدید جزامی اولور؟ ظالملرك جزالری کیفیتنه دیکرنقطهٔ نظردن باقیلنجه، بشقه حکمتلر دخی کورینور: اولا، جناب عادل مطلق متجاسرلرك برمدت مناسبه ایچون جزالرینی تأخیر بیورملری احتمالکه دنیاده عجول اولان بعض حاکملره برنوع امر واشارتدرکه، اعطای جزاده تعجیل ایتمسونلر؛ تحقیقات مکمله اجراسیله بعده لایق اولان جزایی ویرسونلر؛ زیرا عجله‌ده سهو اولور، وبرمعصوم، عاصی عد اولنور؛ ثانیاً. جناب حق جزایی تعجیل بیورمز ایسه تعجب اولنماز؛

زیرا ظالملر دائما تحت ارادهٔ ربانیه‌سنده‌درلر ؛ فرار ایده‌مز ، قورتیله‌مازلر .
انسانلر بیله برمجرمی طوتوب حبس ایله اللرندن فرار ایده‌میه‌جکنی قویاً بیلدکدن
صکره جزا ترتیبنده تعجیل ایتمزلر ؛ ثالثاً ، مولای متعال حضرتلرینك انتظام
عالم ایچون اجرا بیوردیغی ترتیب اولقدر واسعدر ، که آنك اسرار وحکمته واقف
ومطلع اولمق انسانه کوره محالدر . بواسرار خفیه وحکم واسعه‌نك مقتضیاتندن
دخی اوله بیلور ، که برظالمك جزاسی برمدت تأخیر اولنور ، تا که قبل الجزا او
ظالمدن اولاد عادل ویاخود افعال خیریه‌نك ظهوری کبی عالمه خادم کیفیات حاصل
وظالم ظلمندن پشیمان وطوغری یوله سالك اولمش اولسون ، واموری خیریه‌ده
وتقصیراتنك عفوی ایچون استرحام وتضرعده بولنسون ؛ بناءً علیه فلان ظالم ، فلان
فنا آدم نه ایچون دنیاده جزا کورمامش دیمسون ؛ چونکه عدم جزاده جزای
عظیم ، تأخیر جزاده برچوق حکم واسباب خفیه واردر . جناب حقك کمال صنع
وقدرتی وروحك وارلغی وبقاسی ومستقیم اولانلره مکافاة ایتدیریله‌جکی وظالملره
مجازاة اولنه‌جغی کیفیاتی صاحب دقت ومنصف اولان عاقللر ایچون بیك درلو ادلهٔ
عقلیه وروحانیه ایله مثبتدر ، اما عقل وتمیزه مالك اولمیان ویا عقلی نقصان بولنان
وعنود وغافل منکرلرك تعبیرات سطحیه‌لرینه آلدانمش اولان ویا حقیقةً دقت ایتمك
ایستمیان انسان ایچون ادلهٔ عقلیه وروحانیه نه یاپه بیلور ؟ کورلر آفتاب وانواردن
نه وقت فائده‌مند اولوب طوغری یولی کوره بیلورلر ؟ آشکار وبدیهی اولان شیلری
کورمك ارزو ایتمیانلره تعریضاً فیلسوف مشهور (افلاطون)ك کوزل برمثالی ، کوزل
برفکری واردر فیلسوف مشارالیه دیرایدیکه ، خالق عالم کمال قدرتنی منصفلره کوسترمك
ایچون جسم وماده‌نك یاپه‌میه‌جغی عظیم بردلیلی هرکسك کوزی ایچنه وکوزی اورته‌سنه
قویمشدر : اوده کوزببکی دینلان نقطه‌در . کوز ببکنك جرمی برایکنه‌نك باشی قدر
اوفاق ایکن یوز بیك سنه‌لك مسافه ووسعتده بولنان اجرام سماویه‌یی آن واحدده
کوره بیلور . بوغریب حالی بیلمامش اولسه‌ق ، هانکی عقله صیغار وعقلاً
نصل ممکن اولور ایدی که ، اوفاق بر نقطه بتون عالمی وهلهٔ کوره بیلسون
احسن الخالقین حضرتلرینك حکمتی اولمسه غیر عاقل اولان ماده جسماً کوچك ،
فعلاً بیوك بویله برعلامت حیرت بخشا نصل ترتیب ایده بیلور ؟ وکوزك محتاج
اولدیغی کونش کبی برنور آیروجه نصل وجوده کتورور ایدی ؟ بیك درلو اثباتلری
بدیمزده بوله‌بیلورز ؛ اما معناً کور اولانلر کوزلری ایچنده جسمی صغیر واثری
عظیم اولان کوز ببکی کبی بر اثر صنعت ربانیه‌دن دخی بی خبر قالور ، و جسم

و ماده‌نك تصادفاتنه حمل ایدر . خالقه ایناغق وبقای روحدن مطمئن اولمق ایچون ادلهٔ عقلیه‌یه محتاج اولمیان وبناءً علیه مبشر اولان اهل ایمانه کوره دلائل عقلیه برضمیمهٔ نعمت آلهیه کبیدر . بو زمرهٔ مکرمك برنجی دلیل بی عدیللری، انبیای ذیشان حضراتنك و خصوصیله فخر عالم افندمز حضرتلرینك و قرآن عظیم‌الشانك معجزات وتبلیغاتیدر ؛ مع مافیه بوحقایقه معناً دخی کسب اطلاع ایتمك ایستیانلر قرآن عظیم‌الشانك عبارات مبجله ومعانیٔ کریمه‌سیله مفسر حقایق قرآنیه ومنبع عقل وعرفان اولان وبناءً علیه مغز قرآن دیمکله شهرت شعار بولنان مثنویٔ شریف کبی معنوی و روحانی برکتاب مستطابی دائما دقتله مطالعه ایتسونلر ، واو حالده دین مبین احمدینك حکم وعلویاتنی بحق اکلاسونلر .

[ارادهٔ جزئیه‌یه دائر حسب‌المناسبه بومقاله‌ده برمقدار بحث اولندی ایسه‌ده آنك تفصیلاتی انشاءالله تعالی مثنویٔ شریفك بر چوق ابیات شریفه‌سنده کوریله‌جکدر]

شمدی بالاده درجی وعد ایدیلان اوچ حکیمك مقالاتی تحریر اولنور . شویله که : حکمای یونانیه‌دن افلاطونك خواجه‌سی سوقراطك برکون (اریستو ذیموس) نام منکرله جریان ایدن مکالمه‌سنك مآلاً ترجمه‌سیدر : سوقراط — اریستو ذیموس ! هیچ آدملر وارمیدرکه استعدادلری حسبیله سن آنلری تقدیس وتقدیر ایده‌سك ؟ اریستو ذیموس — اوت ، واردر . سوقراط — بکندیکك آدملر کیملردر ؟ آریستو ذیموس — شعرادن (اومیروس) ، (ملانیپیذیس)، (سوفوقلیس) وهیکل یاپمقده (پولیقلیتوس) و رساملقده (زفقسیس) نام ذاتلردر . سوقراط — اك زیاده شایان تقدیس کیملردر ؟ ادراکسز ونطقسز صورتلر وکتابلر یاپانلرمی یوقسه انسان کبی مدرك وذی‌روح اولان مخلوقاتی خلق ایدن خالقمیدر ؟ اریستو ذیموس — فی‌الحقیقه شایان تقدیس اول کمسه‌درکه مدرك ومتعقل شیلر خلق ایدر ؛ اما ذی روح اولان مخلوقاتی وسائر موجوداتی بیلمم ، که خالقمی خلق‌ایتدی ، یوقسه تصادف قبیلندن اوله‌رقمی وجوده کلدی ؟ سوقراط — وجودلری بر مقصد معقوله دلالت ایتمز ، وبالعکس وجودلری بر مقصد معقوله دلالت ایدن شیلر بیننده هانکیلری تصادفاً اولمش و هانکیلری بر صاحب عقل وفکر طرفندن یاپیلمش دیه بیلورسك ؟ آریستو ذیموس — بالضروره هانکیلری فائده ومقصد ایچون یاپلمش ایسه آنلر عقلك اثری اوله‌جقدر . سوقراط — اویله ایسه خاطریکزه کلزمی که انسانلری ابتدا یارادان خالق ، فائده‌لر انتاج ایتمك

مقصدیله حسیات ایچون بر چوق اعضا ویرمشدر . مثلا کوریله‌بیله‌جك شیئی کورمك ایچون کوزلر، ایشیدیله‌بیله‌جك شیلری ایشتمك ایچون قوهٔ سامعه یاراتدی؛ اکر لسان ودماغمز معلوم اولان حسیات ایله یارادلمامش وقوهٔ شامه‌مز اولمامش اولسه بونجه رایحهٔ طیبه وطاتلی وآجی هرنوع لذتلر ومأکولاتك دنیاده بولنمسی نه ایشه یارار ایدی ؟ برده کورمزمیسك‌که ، برترتیب معقول اوزره فوق العاده مصنع والزم اولان کوزی محافظه ایتمك اوزره کربك کبی مصنع برپرده یاپلمش . اویقوده وبناءً علیه اویقو طالغنلغیله کوزنی محافظه‌یه انسان غیر مقتدر اولدیغی صره‌ده کربکك کندیلکندن قپانوب کوزی حفظ ایتمسی ، صکره انسان اویاندقده کوز کورمك ایچون کربکك آچلمسی ووروزکاردن وطوقنه‌جق شیلردن ینه‌کوزی حفظ ایده‌بیلمك ایچون کربکك طراق کبی انجه قیلدن اعمال اولنمسی و سرعتله آچیلوب قپانمسی وباشدن وانسانك جبهه وآلنندن دوکیله‌جك تر کربکلردن کچوب کوزه ضرر کتورمامك مقصدیله قاشلرك یاپلمسی وکربکدن برمقدار دها یوقاریده بولنمسی ؛ وقولاق هروقت متنوع صدالر آلوب هیچ بروقت طولمامسی؛ وکافهٔ حیواناتده اوك دیشلرك غدایی کسمکه مستعد اولمسی وکنار دیشلری هضمه مدار اولمق ایچون غدایی پارچه پارچه ایده‌جك صورتده خلق ایدلمسی ؛ انسان وسائر حیوانات لذتی بولدقلری غدایی ییه‌بیلمك ایچون آغزك کوزلره وبورونه قریب بولنمسی ، که انسان هر شیئی آغزینه قور ایکن هم کورر ، هم غدانك رایحه‌سنی آله بیلور ، اشتهاسی آچیلور وبعده یمکلر معده‌ده هضم اولندقدن صکره حاصل ایلدکلری قبیح رایحه‌لر حسیله حسیات محلی اولان باشدن اعتباراً بدنك الك اوزاق برمحلندن چیقمسی ایچون محل ترتیب اولنمسی کبی حکمتلر بیوك بر صانعه شهادت ایتمزلرمی ؟ شمدی سن نصل ایسترسك بونلری تصادفه‌می ، یوقسه عمیق و عظیم برعقل و ملاحظه‌نك ترتیبنه‌می حمل ایتملی ؟ منکر آریستو ذیموس — شمدی دقتله دوشونوب اکلایورم ، که بونلر تصادف اولمامبلی ، غایت عاقل‌وحکیم براستادك اثری کورینیور . سوقراط — ذی روحدن ذکور واناثك بری‌برینه تقرب ایدوب استحصال ذریت ایچون درکار اولان محبت وشهوتلرینی وبعده والده‌لرك اولادلرینی بسلمك و حفظ ایتمك ایچون قلبلرینه القا اولنان رقت و رأفتلرینی وبالجمله انسانلرك محافظهٔ حیات ایچون کورینان محبتی و موتی جالب احوالدن احتراز وخوفلرینی تصادفه حمل ایتمك ممکنمیدر ؟ مختصراً سکا تعداد ایلدیکم شیلربیله اثبات ایدرکه بیوك برعاقل ، بیوك برقادر بونلری خلق وترتیب

وانسانلرك بقالرنی آرزو ایلدیکندن قلبلرینه بوکبی مقتضی حالاتی القا ایلمشدر.
برده سن کندك ایچون ظن ایدرمیسك که هیچ عقلك اولمسون؟ بالعکس بیلورسك که،
عقلك واردر ، شمدی انصاف ایدوب نظر ایت که سنك بدنك کرهٔ ارضه و سائر
اجرام جسیمهٔ سماویه یه نسبةً بر ذره دن بیله دها اوفاق بولنمش و بدنکی تشکیل
ایتمك ایچون کائناتده موجود اولان عناصردن غایت جزئی برمقدار کفایت ایلمش
ایکن ظن ایدرمیسك که کافهٔ کائنات وموجوداتك عقلی وذکاوتی کاملاً و منحصراً
سکا وابنای جنسکه اصابت ایدوبده انتظام اجرام سماویه وترتیبات کونیه کبی بونجه
بدایعك ظهوری ایچون بشقه طرفده اصلا عقل وادراك اولمسون ؟ . اجرام
مالانهایه که انسانك بدنندن نامتناهی بر صورتده جسیمدر . انلرك بی عقل وبی
صاحب اوله رق بوبیوك انتظاملرینی حفظ ایتملری ممکنمیدر ؟ بویله برشی حکیم ،
منصف برانسانك عقلنه صیغه بیلورمی ؟ منکر آریستو ذیموس — اوت ، کائنات
غایت منتظمدر . کائناتك صانعندن بحث اولنیور ؟ فقط استاد و اصحاب صنعت
اولان انسانلری بن دائما کورر ایکن جمله نك استادی اولان خالقی هیچ بروقت
کورمدم وبوسببدن ایناتمغه دخی آلشمدم . سوقراط — اعلا ! اویله ایسه
سندن بشقه برشی صوره یم : سنك حرکاتك معقولمیدر ؟ آریستو ذیموس — اوت
معقولدر . سوقراط — نه ایچون حرکاتك معقولدر ؟ آریستو ذیموس — زیرا
عقلم وار؟ سوقراط — سن کندی عقلکی هیچ بروقت بوظاهر کوزکله کوردکمی ؟
آریستو ذیموس — خیر ، کورمدم سوقراط — اویله ایسه عقلك اولدیغنی
نره دن بیلورسك ؟ آریستو ذیموس — کندمدن صادر اولان افعال وحرکات
معقوله دن عقلم اولدیغنی بیلورم . سوقراط — کندی عقلکی کوزکله کورمدیکك
حالده اثرلرندن عقلك وجودینی بیلورسك ؛ آیا نه ایچون بوقدر منتظم اولان
عالملرندن آثارندن وسنك بیله منتظم ومرتب اولان بدنکدن عقل کلك صاحبی
اولان حضرت خالقی اکلامز و بیلمز دیرسك ؟ اکر آثار منتظمه عقلی اثبات
ایتمز ایسه اوحالده سن کندی عقلکی دخی انکار ایتمکلکك لازم کلور ، وعقلسز
اولدیغك حالده جناب حقی انکاره حقك قالماز؛ اما کندی کوزکله کورمدیکك
کندی عقلکك وجودینه آثار منتظمه سندن قانع ایسه ك او حالده عموم عالملره
بونجه حرکات منتظمه ویرن وسنی بیله بوقدر منتظم ومعقول یارادان قدرت باهره
صاحبی اولان اللهی بیلمش اول .:. هیئت جدیده قواعدینك موجدی عد اولنان
وقوهٔ جاذبه یی وبویولده برچوق حقایق کشف ایدن مشهور (نوتون) ك افاده سی

هیئتله اشتغالی اولمیانلر دخی اکلایه‌بیلمك اوزره الك آچیق الفاظ و تعبیرات ایله ترجمه‌یه حصر دقت ایتمش ایسه‌مده ینه دقتله اوقونمازایسه اکلاشلمسی مشکلجه اوله‌جغنی اخطار ایتمکی مناسب عد ایلدم . ایشته نوتونك افاده‌سی : اللهك وجودندن اصلا شبهه ایتمیکز ؛ اول امرده موجود اولان عالمدن اول عالمی یکیدن خلق ویا موجودی ترتیب ایچون غیر معقول برلزومك بولنمسی فرض ایتمك عین حماقتدر ؛ زیرا بولزوم نامعقول ممکن‌اولسه هروقت وهرطرفده بریولده ، برسیاقده بولنمسی‌لازم‌کلورایدی، والان‌کورنملیدی، وسیما اشیانك متنوع‌حالات وظهوراتندن اصلا انتظام‌حاصل‌اولمامیلدی. عالمك کافهٔ اطراف‌وجهاتی‌انتظامله‌طولسندن وبوقدر زمان ومکانلرك اختلاف وتغیراتنه کوره بوانتظامك همیشه جریان ایتمسندن برخالق مکوناتك وجودی لابددر. اویله برخالق ومرتب اولمامش اولسه اجرام سماویه‌نك انتظامی عقلاً وفناً ممکن دکل ایدی . بوانتظامك بلا عقل وتدبیر ابتدای ظهوری ممکن اولمدیغنـدن دقائقه بیله مطلع اولمق اوزره برخالق قادر ، بر خالق مدرکك وجودی لابددر . اجرام سماویه‌نك موجود اولان حرکاتندن اکلاشلمسی ایچون قوهٔ جاذبه‌دن بشقه برقوهٔ دافعه ، برقوهٔ سوقیه الحاصل برصاحب دفع والقا دخی لازمدر ، وقوهٔ دافعه ماده وجسمدن دها اول بولنمسی ، دها اول باشلامسی وماده وجسمدن‌عالی اولمسی‌مقتضی وضروریدر؛ زیرا نجوم سیاره‌نك حرکات‌موجوده‌سی یالکز قوهٔ جاذبه ایله حاصل اوله‌ماز ؛ قوهٔ جاذبه مثلا اجرام سیاره‌یی شمس جهتنه جلب ایدر ایکن اوجذب حسبیله اقتضـا ایدر ایدی ، که اواجرام شمسه اتصـال کسب ایتسونلر؛ حالبوکه اتصال‌کسب ایتمدکدن بشقه برده شمسك اطرافنده دوری برحرکت اجرا ایدرلر ، بوحال مطلق برقوهٔ معقوله ، بر امر ربانی‌یه وابسته‌در ؛ تاکه کندی‌دورلرینه‌مخصوص‌مسافاته سوق ایتمش اولسون. عالمرده کوریلان‌انتظام عظیمك‌کرك (مقانیق) وکرك اسباب مادیه‌یه حمل اولنمسی صاحب عقل وفن‌اولان انسان ایچون‌اصلا قابل دکلدر . هیچ برسبب طبیعی ومادی‌اوله‌مازکه ، بتون نجوم سیاره وآنلرك توابعنی‌شمدیکی کبی کاملاً برجهته طوغری هیچ براختلاف عظیم وقوعبولمقسزین منتظم بریلان ایله حرکت ایتدیرسون . بورالرنی نظر حکمت ایله سیر وتفکر ایدنلر برفکر عظیم یعنی خالق عالمك آثار ربانیه‌سنی مشاهده ایتمکه مجبور اولورلر؛ کذلك هیچ برسبب مادی اوله‌مازکه نجوم سیاره وآنلرك توابعنه حائز اولدقلری سرعتی اعطا ایله برابر بو سرعتلر قطع ایده‌جکلری مقتضی مسافاته قدر معین ومخصوص‌اولسون ، کونشه وبشقه مراکز جاذبه‌یه حساب اولنمش‌ذرات

وقوت وسرعت معینه ویرملك لازم اولدیغی کبی نجوم سیاره‌ده مدارات مشترکهٔ مرکزیه‌لری نسبتنده یاپلمش اولمق ایچون ایریجه بر حساب ، بر قوت مخصوصه ومعقوله لازم ایدی . اوقدرت وقوهٔ معقوله انتظامی استحصال ایچون ذراتك ماهیتنی وذراتدن مرکب اجسامك کسب ایده‌جکی کیفیاتی بیلوب بونی بیلدکدن صکره هربرینه مقتضی اولان ذراتدن نه‌دها از ونه دها زیاده تعیین وتقسیم ایدرك سائر اجسام ایله نسبت مقتضیه وقاعدهٔ مخصوصه تحتنه آله‌بیلسون ومقدار ودرجاتندن حاصل اوله‌جق قواعدی ونجوم سیاره‌نك تقسیم مسافاتیله ، بونلرك توابعی ایله مثلا شمسدن مقدار بعدلری وزهره‌ده‌کی توابعك کذلك مسافاتنی ومشتری وکرهٔ ارضه وسائر نجوم سیاره توابعنك مسافات متناسبه‌لرینی وسرعتلرینی تعیین وتخصیص ایتسونکه ، معین حرکت وسرعت ومقدارك نتایجندن اوله‌رق توابع اجسام جاذبه‌نك اطرافنده کورینه بیلسونلر ، و دائما دوران ایتسونلر. بو بیان ایلدیکمز اجرام نامتناهیه‌نك منتظم برقاعده آلتنه آلنوب تطبیق وتوحید وتنسیق ایدلمسی وبویله بر انتظام عظیمك اجسامی محیط اولمسی بر خالق عاقلك وجودینی مستلزمدر . بویله برخالق که تصادفه هیچ بروجه ایله تابع اولمدقدن بشقه « میقانیق » و « ژه اومتری » علملرینك منبعی واستاذ وصاحبی اولمسی لابددر. بونقطه‌یه قدر بیان ایلدیکمز ادلهٔ قاطعه دن بشقه الله تعالی حضرتلرینك ینه امر مخصوصی لازمدر یوقسه اجرامك محورلرنده دورانی قوهٔ جاذبه‌دن حاصل اولمق ممکن اولمیه‌جغی فن بیلنلر ایچون بدیهیدر . کذلك الله تعالی حضرتلرینك امر مخصوصی لازمدر، که اجسامك محورلرندن بشقه حرکت اخری ایله قطع ایلدکلری مسافات حسبیله مصادمه‌یه محل قالمامق اوزره تطبیق وتوفیق ایلسون بوحکمت کونش ونجوم سیاره وتوابعنده هرآن کورینور. حین تشکیلده ذرات منتشره برقوت وامر معقول اولمسه نصل کندی کندیلرینی وبعده ایکی نوع اجرام عظیمهٔ سماویه‌یی یعنی نورانی وغیر نورانی‌یی آیریجه تشکیل ایده بیلدیلر ؟ الوهیتی اثبات ایچون فلکیاتده موجود اولان ادلهٔ عظیمه‌دن بشقه خلقت انسانیه الوهیته شهادت ایدر . مثلا ذی روحك بدنلری بوقدر صنعتله کندی کندینه وجود بولمسی نصل ممکن ایدی ؟ برمدبر کل ، برمدبر عظیم اولمامش اولسه بر مقصد و نهایت معقوله ایچون بدنمزك اعضای متنوعه‌سی نصل تنظیم اولنه‌بیلیر ایدی ؟ علم بصر فنی بیلمینجه کوز کبی خارق العاده بر آلتی جسم وماده تصادفاً نصل وجوده کتیرر ایدی ؟ صدا علمنی بیلن برعالم قادر اولمسه

قولاق کبی غریب مصنع ماکنه‌نك کندیلکندن ظهوری ممکن می ایدی ؟ انسانلرك معلوم اولان مشیت و ارادهٔ درونی و بوندن متولد حرکات معقوله وحیوانده‌کی بلا تعقل یعنی « استنقت » کبی برکیفیتك صاحبسز اوله‌رق ترتیب وایجادی خاطره صیغارمی ؟ نقطهٔ حیات حیوانیه اول محلده کوریتورکه مستعد حسدر . قوهٔ حیاتیه اول محلده حاضردرکه اشیانك تصوری ومعقولاتك تفکری اعصاب ودماغ واسطه‌سیله جلب وآندن صکره قوهٔ مدرکه واسطه‌سیله اخذ وتدقیق وحسیات وخیالات بشقه بر صنعت عظیمه ایله تنسیق اولنور . درك وحکمتك وجودی عاجز اولان انسانده بولنجه بونده ده اکلاشلمازمی که منبع عقل وحکمت وهرطرفده حاضر وناظر وباقی برقوهٔ عقلیهٔ عمومیه یعنی برخالق مطلق واردر ، اوخالق کافهٔ موجودات و مسافات نامتناهیه‌نك نقطهٔ اصغرینی بیله کویا محل روح کل اتخاذ ایدوب هرنقطه‌یی، هرشیئی آیریجه بیلیر ولزوم حفظ وتعیین نتایج ایچون کافهٔ موجوداتی عیناً وبلا انقطاع حفظ وایجابنه کوره تغییر ایلر، ودائما احوالنه مطلعدر ، وحسیات واحوالنی کندیلرندن زیاده اکلار ، کندی الوهیتنه اولان ارتباط واحتیاجلرینی بیلیر . بو اشیانك برمقداری نسبةً ضعیف اولان حس وعقلمزه نقل اولنجه بزده کائناتدن خیلی شیلری تصور ایده بیلیر وکورر ایکن یا بونجه عقللری، بونجه صنعتلری ، بونجه عالملری میدانه کتیرن وکافهٔ کائنات، کافهٔ ذرات، کافهٔ مواد، کافهٔ حسیات، کافهٔ معقولاتی خلق وترتیب وحفظ ایدن خالق قادر نصل تصدیق ایدلمسون . الله تعالی هرشیئی خلق ایتدی ؛ هرشیئی بیلیر، وهرشیئی مشیت ربانیه‌سی تحتنده طوتار . برچوق منکرلر ودینسزلر بیلمیه‌رك (وولتری) رئیس عد ایدرلر. سهولرینی ازاله ایچون وولترك مقالاتندن برپارچه‌سنی مألاً یازالم . ایشته وولترك افاده‌سی : هرکیمکه اکلامق ایستر ایسه هم انتظام عالمه ، هم کافهٔ موجوداته تخصیص اولنان برنهایت معقولیه عطف نظر ایلسون . الوهیتی اثبات ایتمك اوزره برچوق بیوك کتابلر یازدیلر، فقط بویله آشکار وبدیهی برکیفیت ایچون بیوك کتابلرك یازلمه‌سنه لزوم یوغیدی ، زیرا بالاده بیان ایلدیکم ایکی دلیل ایله حقیقت معلوم اولور . بن هر نه‌وقت بر ساعت کورر ایسه‌م عقربی معین ساعتلری کوسترر، اوآنده اکلارم : بوساعت برمقصد ضمننده ایشلدیکندن عاقل برکیمسه طرفندن ترتیب اولنمشدرکه، عقرب واسطه‌سیله لیل ونهارك هرساعتنی کوسترمش اولسون . کذلك هرکونی، هرسنه‌یی منتظماً کوسترن اجرامدن اکلارم، که بونلری برعاقل ، برصاحب قوت

برمقصد ضمننده ترتیب ایتدی . برده انسانك بدننده‌کی اعضادن وآنلرك خدمات
واجراآت کثیره‌سندن معلوم اولورکه بونلری برخالق عاقل تنظیم ایتمشدر. انسان
قطره ایکن طقوز آی والده‌سنك رحمنده قالیر و اورادە هیچ برطرفك صنعی
اولمقسزین تغدی ایدر؛ اندن صکره کوزلرینه دقت ایدرم‌که، کورمك و اللری
آلمق کبی فائده‌لی خدمت و وظیفه‌لری ایفا ایدر. بوکیفیات عمیقه و غریبه عادی
اولان آدملره عادی کورینور؛ دوشنمزلرکه صاحب عقل وقدرت اولمیان
ماده‌دن بویله معقول شیلرك وجود پذیر اولمسی محال اولور . عادی آدملر البته
بوجهتلری دوشنه‌مزلر؛ زیرا قللری حکمت وحقیقتی تصور وتعقله مقتدر دکلدر.
الحاصل بن بر انسان عاقل ایکن اجرای ترتیبات ایچون. عاجز اولدیغمی کورنجه
اکلارم،که بومنتظم وعظیم عالمی یاپمق وترتیب ایتمك ایچون انسانلردن دها عاقل
وغایت مقتدر بر صاحب قدرت واردر هرشیئی خلق ایتمشدر . » (وولترك)
بالاده مألاً ترجمه اولنان افاده‌سی اثبات الوهیت ایچون اك مختصر افاده‌سیدر .
کندیسی برلینده بیوك فره‌دریقك یاننده بولندیغی صره‌ده وآندن صکره الوهیتی
اثبات ضمننده اوزون اوزادی یازدیغی رساله‌لر، تألیف ایلدیکی کتابلرسائر مؤلفاتی
میاننده حالا دقتله اوقونمقده‌در .

« منکرلره برمثال »

خلقةً عاقل وذکی بر انسان فرض ایده‌لم، که یکرمی بش یاشنه وارنجه‌یه قدر
قراکلق بریرده قپانوب دنیایی کورمامش ویالکز یاننده اولان دیکر برآدمدن
تکلمی و یازوب اوقومغی اوکرنمش اولسون . قراکلقده بیومش انسان عاقلی
موسم ربیعده کوزل برمحله‌چیقاره‌لمده برطرفدن آفتاب شعاع نثاری، دیکرطرفدن
یشیللنمش ساحهٔ نکهت‌فزایی واشجار اثمار دثاری ونبعان‌وحیزان ایدن میاه براقی
کورسون وانواع رائحهٔ طیبه حس واستشمام ایتسون . بلبللرك وسائر قوشلرك
طاتلی وحزین نغماتنی ایشیتسون؛ صکره کزدیکی یرلرده برچوق حیواناتك شوق
ایله اوینایوب بری‌بریله انسیت ایلدکلرینی مشاهده ایتسون، اوصره‌ده کمال ناز ایله
خرمان اولان غایتله صبیح‌الوجه برانسانه نکران اولسون ، اونکارك تبسم‌ملاحت
افزا ونکاه دلرباسنك القا ایلدیکی حسیات لذیذه‌یی حس ایله قلب وعقلی یرندن
اوینامش اولسون . بعده کوزل یمکلر ، میوه‌لر یسون وصوصانجه آب زلال کبی

صو بولوب ایچسون ، وکونی بویله ذوق وصفالر ایچنده کچیردکدن صکره کیجه اولنجه برطرفدن میلیونلرجه نجوم لامعه‌یی، دیکر طرفدن محزونانه ارائهٔ اندام ایدن ماه تابانی کورسون؛ جمله‌سنی تماشا ایدرکن غایت حزین وعشق انکیز برصدا استماع ایتسون، صکره کمال راحت ولذتله اویوسون ایرتسی کونی برحکما مجلسنده بولنوب آنلرك مکالمات حکمت آیاتنی دیکله‌سون ؛ بعده غایت معنیدار برکتاب النه آلوب مطالعه ایتسون؛ الحاصل بویله حالاتدن متحسس ایکن مشئوم اولان برمنکره تصادف ایله دون ودون کیجه وبوکون یکی چیقدیغم بودنیاده کوردیکم موجوداتك صاحبی وخالقی کیمدر ؟ دیه سؤال ایتسون ؛ منکر جواباً دیسه‌که : خیر ، هرنه کوروب ایشتدك وهرنه‌که اکل وشرب ایلدك ایسه بلا خالق کندی کندینه اولدی! بو افادهٔ غرابت‌نما اوزرینه دنیایه یکی چیقان آدم اول منکری کاذب برمخلوق عد ایدر؛ مع مافیه ینه صورسه‌که یا بنم شمدی اوقودیغم کتابك مؤلفی کیمدر ؟ منکر جواباً وعلاوةً : اوکتابك مؤلفی یازارایکن کورمدیکمدن مؤلفی اولمدیغی اکلاشیلیر بناءً علیه وقتیله روزکار اسوب بریرده بولنان بعض حرفلر روزکارك شدت هبوبندن بلا مؤلف ، بلا مرتب ، بلا مطبعه کندیلکلرندن قاریشدی بوکتاب تصادفاً وطبیعی برصورتده یازلدی، دیینجه کائناتك خالقسز بایپلدیغنی ادعا وانکار ایدن منکرك بوایکنجی افاده‌سندن دنیایه یکی چقان آدم دها زیاده متعجب اولماز؛ فقط منکرك یالکز کاذب دکل، مجنون اولدیغنه‌ده حکمده تردد ایتمز .

بو مقالهٔ عاجزانه‌مك ختامنده خاتم البلاغهٔ روح وروحانیت ، منبع سرائر وحکمت اولان قرآن عظیم الشاندن یدی آیات کریمه‌یی تیمناً درج ایله اثبات الوهیت وروحانیت ایچون سماوات وارض ایکی شاهد عادل کبی انسانلرك محکمهٔ عقل ووجدانلرینه اقامه اولنور : سورهٔ عمرانك یوز طقسانجی وطقسان برنجی آیات کریمه‌سنده فرمان وبیان بیوریلور: ﴿ ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لآیات لاولی الالباب ، الذین یذکرون الله قیاماً وقعوداً وعلی جنوبهم ویتفکرون فی خلق السموات والارض ربنا ماخلقت هذا باطلاً سبحانك فقنا عذاب النار ﴾ معنای شریفی: «البته سموات وارضك یارادلشنده وکیجه وکوندزك اختلاف وتعقیبنده اصحاب عقل اولانلر ایچون علامات ونشانلر واردر ؛ اول عاقللر اباقده واوتوردقده ویاتدقده — یعنی هر برحاللرنده — الله تعالی‌یی ذکر وملاحظه وسموات وارضك خلق اولنمسنده تفکر وتأمل ایدرلر — اندن صکره دیرلر — ای بزم ربمز! بونلری عبث وباطل خلق ایتمدك ، سنك ایچون پاکلك واردر وبزی آتش عذابندن

حفظ ایت. » بو محلده آتشدن مقصـد ، آتش جهنم اولدیغی کبی ، آتش انکارده اوله‌بیلیر .

سورهٔ اعرافك یوزسکسان دردنجی آیت کریمه‌سنده فرمان وبیان بیوریلورکه : ﴿ اولم ینظروا فی ملکوت السموات والارض وماخلق الله من شئ وان عسی ان یکون قد اقترب اجلهم فبای حدیث بعده یؤمنون ﴾ معنای شریفی : « آیا منکرلر -- ویا انسانلر -- نظر ایتمزلرمی؟ سماوات وارضده وانلرك ایچنده اولان اشیایه‌که صانعك قدرتنی اثبات ایدر وشـاید اجللری قریب ایسه اندن صکره قرآن کریمدن بشـقه هانکی کلامه اینانه‌بیلیرلر؟ » (یس) شریفك یتمش سکزنجی آیت کریمه‌سنده فرمان بیوریلورکه ﴿ قال من یحیی العظام وهی رمیم ﴾ معنای شریفی : « منکر اولان انسان دیدی ؟ کمیکلری کیم دیرلدر ؟ کمیکلره کیم حیـات ویرر ؟ چورومش اولدیغی حالده » ایشته بونك اوزرینه یس شریفك یتمش طقوزنجی وسکسان وسکسان برنجی آیات کریمه‌سـنده الله تعـالی حضرتلری او منکره جواب ویرمك اوزره فخر عالم علیه الصلوة السـلام افندمزه فرمان بیوررلرکه ﴿ قل یحییها الذی انشأها اول مرة وهو بکل خلق علیم . الذی جعل لکم من الشجر الاخضر ناراً فاذا انتم منه توقدون . اولیس الذی خلق السموات والارض بقـادر علی ان یخلق مثلهم بلی وهو الخلاق العلیم ﴾ معنای شریفی : « یامحمد ! سویله کمیکلری دیرلدن اول الله‌که انلری برنجی دفعه یاراتدی واول خالق‌که هرخلق وایجاده عالمدر؛ سزك ایچون یشـیل اغاجدن آتش یاپدی وسز اول اغاجدن آتش یاقارسکز ؛ آیا اول الله‌که کوکلری ویری یاراتدی قادر دکلیدرکه انلرك مثلنی وکمیکلری یاراتسون ! اوت ، اول الله یارادیجی وعلیمدر »

مثنوی

﴿ کز نیستان تامرا ببریده اند ﴾

﴿ ازنفیرم مرد وزن نالیـده اند ﴾

« ترجمه » قامشـلکدن بنی کسـدکلرندن بری ، بنم فریادمدن مرد وزن

اغلایجیدر « ترجمه » قامشلکدن مقصد ، مرتبهٔ احدیت وعالم روحانیتدر .
عارف اولان ذات بیورورکه : ارادهٔ ربانیه‌نك اقتضای جلیلی بنی عالم روحانیتدن
تفریق ایله بو دنیانك هجر وآلامنه رفیق ایلیه‌لیدن بری سسمدن وفغانمدن ذکور
واناث نالان وگریان اولور. بوبیت شریف اوچ وجه‌ایله شرح وتعریف اولنه‌بیلیر :
وجهك بری ، ینه کامل اولان ذات عالم روحانیته دائر بیان وایراد ایتدیکی نکاتك
استماعندن واوعالمك هجر وفراقندن وعلی الخصوص مستمعین‌ده حسب الانسانیه
اوذاتك هم حالی اولدقلرندن، فغان ایدر . دیکر وجه ، نفس وشیطانك تضییقاتی
ودنیانك مشکل اولان سائر حالاتی حسبیله انسانلرك چکدکاری انواع غموم وهمومی
ایشیدن مرد وزن کمال رقتدن ناله‌زن اولور. وجه ثالث، برطفل ضعیف ، لسان
حال ایله تعریف ایلر، که دنیایه کلدیکی دقیقه‌دنبری خسته‌لك وسائر غم وجفالره
کرفتار اولدیغندن پدر ومادری کمال رأفتلرندن کوز یاشی دوکر وجکر پاره‌لرینك
بوحالنه مرحمتکارانه عطف نظر ایدر .

مثنوی

« سینه‌خواهم شرحه شرحه ازفراق »
« تابکویم شرح درد اشتیاق »

« ترجمه » فراقدن پاره پاره اولمش برسینه ایسترم ؛ تاکه اوسینه صاحبنه
درد اشتیاقك شرحنی سویلیه‌یم « شرح » عاشق معنوی دیر : دوست حقیقینك
لقاسنی دنیاده مشاهده ایده‌مامسندن ویا عالم روحانینك فراقدن سینه‌سی پاره پاره
اولمش برمرد ایسترم ؛ تاکه درد اشتیاقدن حس ایلدیکم آلام واحوالی کندینه
برر برر تعداد وانکله فریاد ایده‌یم . معقولاتی بیله یالکز عاقل اولان انسان درك
واذعان ایده‌بیلیر ؛ بوبیت شریفده برتنبیه دها حس اولنور،که انسان برمعنایی بیان
ایتمك ایسترسه او معنایه وقوف وبهره‌سی اولان برذات عاقل بولدقدن صکره بیان
ایتسون ؛ یوقسه عادی برآدمه عمیق برکیفیت بیان وحکایه ایدرسه غیر مقتدرك
ذهننه آغرلق وسویلیه‌نك ایشنده فنالق حاصل اولور .

مثنوی

﴿ هر کسی کو دور ماند از اصل خویش ﴾

﴿ باز جوید روزکار وصل خویش ﴾

« ترجمه » هر کیم که کندی اصلندن اوزاق قالدی ، کندی زمان وصلنی تکرار آرار « شرح » ابنای بشرك اصلی عالم روحانیتدر؛ دنیا ایسه ، برای امتحان انسانك موقتاً قاله‌جغی بر محبس وزنداندر ؛ مع مافیه محبس ومحل زوال اولان دنیاده بیله بر کیمسه شهر ووطنندن دور اولوب کرفتار هجران اولنجه عودت ووصلتی نصل ارزو ایلدیکی محتاج بیان اولمدیغی حالده ، عارف بالله کندینه وطن اصلی بیلمش اولدیغی عالم روحانیتی بطریق الاولی دائما ارزو وتحری ایده‌جکی بدیهیدر . فقط دنیاده موقتاً قالمق ایچون امر اولندیغندن اجل موعود کلنجه‌یه قدر بالضروره دنیاده قالیر، وعارف کرفتار اوله‌جغی جفادن وکوستره‌جکی صبر ورضادن بکام اولور. انسان بوکذرکاه فناده بر حیات اولدقجه عبادت ومشغولیتده بولنمغه مجبوردر .

مثنوی

﴿ من بهر جمعیتی نالان شدم ﴾

﴿ جفت خوش حالان وبدحالان شدم ﴾

« ترجمه » بن هر بر جمعیتده اغلار اولدم ؛ حاللری ایی وفنا اولانلره جفت وارقداش اولدم « شرح » بالاده بیوردیلر ایدی ، که فراقدن سینه‌سی پاره پاره اولمش بر عاشق ایسترم ، تا که کمال اشتیاقه دائر اولان احوالمی اکا بیان واتیان ایده‌یم . شمدی بیوریلور ، که ظن اولنمسون ، بن یالکز عارف بالله اولانه سوز سویلر ودیکر انسانلری ترك ودور ایلرم ؛ خیر ، بن جمله‌یی سوز وفقط یالکز عارف وعاشق اولانه غایت دقیق احوال روحانیه بیان وایراد ایلرم . ابنای بشر غایت تکریم اولنمش وشایان مرحمت ومحبت ومستعد سعادت بولنمش

اولديغندن بن معناً جملەسنه رفيق اولور وباعث خير اولمق اميديله هركسك استعدادينه كوره بيان حقيقت ايدرم .

مثنوى

﴿ هركسى از ظن خود شد يار من ﴾

﴿ از درون من نجست اسرار من ﴾ .

« ترجمه » هركس كندى ظننندن بكا يار ودوست اولدى ؛ فقط بنم درونمدن اسرارمى آرامدى « شرح » بن انسانلره نصيحت ايتدجه « بز بونصيحتى اكلادق وسويلەين عارفه دوست اولدق » ديه بعض انسانلر قالاً وفكراً سويلرلر ؛ اما حقايق واسرارمى آرامديلر بيورلسى بنم سوزلرمده اولان معنالرك حقيقتى اكلامق ايچون فعلاً چالشمديلر ديمكدر . اسرار درونى اكلايەبيلمك ايچون عشق ربانى وفيض صمدانى مقتضيدر . عشق ربانى‌يه نائل اولمق ايچون خلقةً قلبى عالى يارادلمش وبونكله برابر دنياده مشروع اولان وظائف كثيرۀ انسانيه‌يى على قدر الاستطاعه اجرا ايتمش اولمق لازمدر . عالى خلقت اولان كيمسه مثلا صدقه ، نماز ، اوروج واخلاق حميده ايله برابر ، هانكى صنف وصنعت مشروعەده بولنور ايسه اوصنف وصنعته مخصوص تدابيرى اتخاذ واجرا ايله ايشنه اقدام ومواظبت ايلر . كنديني يالكز عباداته حصر ايله سائر وظائفى ترك ونسيان ايدن انسان نقصان ايتمش وبالعكس دائما ايش كورەيم ظنيله مشروع اولان عباداتى اهمال ايدن نادان استقبالنى ابطال وپريشان ايلمش اولور . آدم ، روح وبدندن تركيب اولندينى جهتله اقتضا ايدر ، كه هم سعادت روح ايچون احوال روحانيه ، هم انتظام دنيا ايچون امور دنيويه ايله اشتغال ، واووجه ايله سعادت ابديه‌يى كسب واستحصال ايتسون .

مثنوى

﴿ سر من از نالهٔ من دور نيست ﴾

﴿ ليك چشم وكو شرا آن نور نيست ﴾

« ترجمه » بنم سرم ، بنم فريادمدن اوزاق دكلدر ؛ فقط سرمى اكلايەجق

کوز وقولاقده او نور یوقدر «شرح» عارف دیر : بنم سرم و حقیقتم ، که باعث سلامت انسانیتدر ؛ احوال وناله‌مدن اوزاق اولمیوب کلامیمك حقیقتنی اکلایان بکام ونائل مرام اولور ؛ اما بعض انسانلرك کوز وسمعنده نورعشق ویانورذکا اولمیَنجه بالضروره حقیقتی اکلامقدن دور بولنور ؛ مع مافیه نور ذکا وانوار عشقه صاحب‌اولمیانلر بیله طریق استقامته سالك وعدل وداده مالك ایسه‌لر مرحمت‌ربانیه‌یه نائل وکلشنسرای سعادته واصل اولورلر .

مثنوی

﴿ تن زجان وجان زتن مستور نیست ﴾

﴿ لیك کس‌را دیدجان‌دستور نیست ﴾

« ترجمه » بدن جاندن وجان بدندن کیزلی دکلدر ، لکن جانی کورمکه کیمسه‌یه رخصت یوقدر «شرح» انسانك بدنی ظاهر اولدیغی کبی ، اثار روح اولان عقل وذکا ومحبت ونطق وصفا ونیجه ونیجه فیوضات جهان آرا ده باهر وسرنمادر؛ فقط عیناً روحی کورمك ممکن‌دکلدر زیراروح غیرمرئی ، جسم‌ومادەدن عاری بر امر ربانیدر . مثلا کونشی هر کون کورورز وجودنده اصلا شبهه‌مز یوغیسه‌ده ترکیباتی‌وایچنده‌کی کیفیاتنی بیلمیورز ؛ ترکیباتنی بیله‌مدیکمزدن وجودینی انکار ایده‌جك اولسەق اندن بیوك کورلك اوله‌ماز. هرکیم‌که کونشی تمامیله‌کورمك امل خامی ایله‌چوقجه یوزینه باقار ایسه کور اولور ؛ کذلك روحك حقیقتنه ده خیالات ذهنیه ایله برای فهم وادراك انهماك ایدر ایسه جسماً اعما وضریر ومعناً خیره سر ومتضرر اولور .

مثنوی

﴿ آتشت این بانك نای نیست باد ﴾

﴿ هرکه این آتش ندارد نیست باد ﴾

« ترجمه » بونایك سسی آتشدر ، روزکار دکلدر ؛ هرکیم بو آتشی طوتماز

ایسه ، یعنی بو آتشه مالك دكل ایسه یوق اولسون «شرح» بو بیت شریفك مصراع ثانیسی اوچ وجه ایله شرح اولنه‌بیلیر : بری ، كامل اولان عارفك كلامی عین آتش عشقدر ، هوا وهوسدن متحصل معناسز سوز دكلدر . هركیم كه بو عشقی طوتماز ایسه هیچ اولسون ؛ زیرا انسانیته لایق اولان مراتبی بوله‌میه‌جق ، زندانی وفانی ودنی قاله‌جقدر ، اویله قالمقدن ایسه هیچ اولمسی اولادر . دیكری : هركیم كه بو آتشی ، بو فیضی طوتماز ایسه كندینی مجاهده ایله افنا ایتسون ، تا كه وجود صوریدن واغراض نفسانیه‌دن خلاص بولدقدن صكره آتش عشق روحانی‌یی بولوب بختیار وكامكار اولسون . وجه ثالث : هركیم كه آتش عشقی طوتماز ایسه اوكیمسه صرف جسم وماده‌دن عبارت بر مخلوق اولوب روزكار كبی لطافت نما وحیات افزا دكلدر .

مثنوی

﴿ آتش عشقست كاندر نی فتاد ﴾

﴿ جوشش عشقست كاندر می فتاد ﴾

« ترجمه » آتش عشقدر كه نیه دوشدی ؛ آتش عشقك قاینامسیدر كه شرابه دوشدی « شرح » برنجی مصراعده‌كی « آتش » عشق الٓهیدر . « نایه دوشدی » بیورلمسی ، عشق الهی عارفك قلبنه دوشدی دیمكدر . ایكنجی مصراعده‌كی « می وشراب» دن مقصد ، روح فرض اولنه‌بیلیر ایسه‌ده عشق مجازی اولسه دها زیاده مناسبت آلیر؛ چونكه عشق مجازینك احكامی، شرابك تأثیراتی كبی غیر باقیدر . بوراسی جای دقتدر كه نایه ، یعنی عارفه عشقك آتشی ، عشق مجازیده ایسه یالكز عشقك قاینامسی وبخاری دوشدیكی وعین آتش دوشمدیكی ایما بیورلدی ؛ زیرا مرور زمان ایله عشق محازی بخار كبی زائل اولور .

مثنوی

﴿ نی حریف هركه ازیاری برید ﴾

﴿ پردهایش پردهای مادرید ﴾

« ترجمه » نی یار وارقداشدر اول کیمسه‌یه‌که یارندن کسیلوب آیرلمشدر ؛ نیك پرده‌لری پرده‌لریمزی ییرتدی « شرح » عارف اولان ذات اول انسانه دوست ومصاحبدر. که حسب القدر عالم روحانیتده قطع اولنوب دنیاده غریبانه کزر واحوال فانیه‌یه نظر بی قیدی ایله نظر ایلر . عارفك پرده‌لرندن مقصد ، اخلاق حمیده وکلمات علیه‌سیدر .

مثنوی

﴿ همچونی زهری وتریاقی که دید ﴾

﴿ همچونی دمساز ومشتاقی که دید ﴾

« ترجمه » نی کبی هم زهر ، هم تریاق خاصیتلرینه مالك بر کیفیت کیم کوردی ؟ نی کبی محب ارقداشی وصاحب اشتیاقی کیم کوردی ؟« شرح » عارف ، اوصاف ربانیه ایله متصف اولدیغندن ظالم اولانلره زهر کبی شدید اولور ؛ مع مافیه ظالملری ده طریق مستقیمه ایصاله اذن حق ایله موفق اوله‌بیله‌جکندن معنویاتده بیوك بر تریاق اطلاق اولنه بیلیر . هله اخلاقی کوزل اولانلر ایچون عارف دائما تریاق ودائما ظریفدر .

مثنوی

﴿ نی حدیث راه پرخون میکند ﴾

﴿ قصه‌های عشق مجنون میکند ﴾

« ترجمه » نی قان ایله طولو اولان یولك سوزنی ، مجنونك عشق حکایه‌لرینی بیان ایدر « شرح » کامل وعارف اولان ذات جکر قانیله طولمش عشق ومحبت یولنی وطریق عشقده مستغرق اولان انبیای ذیشان واولیاء کرامك مناقبنی حکایه ایدر . عشقه دائر اولان احوالی نظماً ویا نثراً مؤثرانه ، بیوك آدملرك ترجمهٔ حاللرینی بلیغانه یازمقده ویا سویلمکده انسانلر ایچون عظیم تأثیرات ، فوائد ومحسنات واردر .

مثنوی

﴿ محرم اینهوش جز بیهوش نیست ﴾

﴿ مرزبانرا مشتری جز کوش نیست ﴾

« ترجمه » بوعقل وفکرك محرمی بیهوش اولاندن بشقه دکلدر . لسانه مشتری وطالب قولاقدن بشقه برشی دکلدر « شرح » عارفدن ظهورایدن کلمات معقوله وافکار وحالات عاشقانه‌یی جناب واجب الوجودك کمال صنع وقدرت ربانیه‌سنه حیران اولوب بیهوش اولانلردن بشقه کیم فهم واذعان ایده بیلیر ؟ لسانك افاداتنی اکلامق ایچون استماع وفهمه قابلیتی اولان سمع لازمدر ؛ یوقسه ال واياقده هرنه قدر اقتدار فرض اولنسه لساندن صدور ایدن سوزی ال و اياق بالطبع استماع ایده‌مز ؛ بناءً علیه عارفی اکلایه‌جق کیمسه ادعالردن واز کچمش وکندینی سمع کبی استماعه حصر ایتمش اولانلردر .

مثنوی

﴿ درغم ماروزها بیگاه شد ﴾

﴿ روزها باسوزها همراه شد ﴾

« ترجمه » غم وکدرلرمزده کونلر وقتسز کچدی ؛ کونلر آتشلرله یولداش اولدی « شرح » انسان ، زندان دنیاده غم وکدرلره کرفتار وبی قرار اولور ؛ بوسببدن کونلری وقتسز وبابانجی کبی کوزی اوکنده کچر ، وشوق وذوقه بدل آلام متنوعه حس ایله همیشه حسرت چکر . غموم واکدار دنیایی وزمانی تجربه ایتمامش ودنیا وزمانك صدمات ظالمانه‌سنه هدف اولمامش وجناب حقه ربط قلب ایتمامش کیمسه‌لره شدید کورینور ؛ اما برچوق مشکلات کورمش ومدت حیاتنده بر چوق فورطنه‌لر کچیرمش و مرحمت ربانیه‌یه استناداً مستقیم وعادللرك عاقبتی سلامت وسعادت اولدیغنه اعتماد ایتمش اولانلر ایچون عموم دنیا تأثیرسز

وفنا نمادر . بعض انسانلر واردر كه مكدر دكل كدرلردن متلذذ اولور . شاعرِ مشهور فضولی : « سودم بن بلایی چون سور بلا بنی ! » دیمشدر .

مثنوی

﴿ روزها کر رفت کو رو باك نیست ﴾

﴿ تو بمان ای آنکه چون تو پاك نیست ﴾

« ترجمه‌مز » كونلر كتدیسه سویله ، كیدیكز ، قورقو یوقدر ، سن قال ، ای اول ذات ، كه سنك كبی پاك یوقدر « شرح » اولكی بیت شریفده ایام كدر آتشلرله برابر اوله‌رق كتدی ، دیه بعض انسانلر لسانندن بر نوع تأسفله بیان بیورلدی ایدی ؛ اوتأسف اوزرینه جناب واجب‌الوجودك مرحمت ومحبتی خاطره كتیریلنجه كدرلره وایامك مرورینه اصلا اهمیت ویرمیوب شادان و خندان اوله‌رق نصیحت پذیر اولان مستعدینه تبشیراً بیوررلر ، كه اكر ایامنز كدرلر ایله مرور ایتدیسه اصلا جای خوف واضطراب دكلدر ؛ زیرا دنیا كدرلری‌ده ایام ولیالی كبی جاری وغیر باقیدر . بیت شریفك مصراع ثانیسنده یكدن جناب ارحم الراحمینه رجوع ایله الٰهی ! ایامنز ولو غم وكدرلرله برابر كچسون . پاك وقادر مطلق بر مولامز وار ایكن خوف وباكمز نه ایچون اولسون ؟ دیملری كمال عشق ایله معشوقه خطاب ایدر كبی عارفانه ووهلة حس ایتدیكی بر حال عاشقانه‌یه مبنی‌در . برده ، سن ، قال ، تعبیری ، سنك مرحمت وعشقك قالسون دیمكدر . « درغم ما » وآندن صكره‌كی : « روزها كر رفت » عباراتیله بدء ایدن بو ایكی بیت شریفی عاجزلری هرنه وقت مطالعه وحقیقتلرینی تأمل وملاحظه ایدر ایسه‌م قلباً پك زیاده مستریح اولورم . معنالری وحقیقتلری دوشینلوب ازبر ایدرك اوقوملرینی مثنویٔ شریفی مطالعه ایدنلره ده توصیه ایدرم .

مثنوی

﴿ هر كه جز ماهی ز آبش سیر شد ﴾

﴿ هر كه بی روزیست روزش دیر شد ﴾

« ترجمه‌سی » هر کیم که بالقدن غیریدر ، صودن قاندی، هر کیم که رزقسز ونصیبسزدر، آنك کونی کچ و اوزون اولدی « شرح » بالق خلقتنده اولمیان آز صوایله قاندی، بیورملری استعداد روحانیسی‌اولمیوب اسرار وحقایق معنویه‌یه جزئی صورتده کسب اطلاع وانکله اکتفا ایدن عقل وسط اصحابنی ایمادر ؛ فقط بر بالق کیجه کوندز صو ایچنده بولنمازسه طیانه‌مدیغی کبی، روحانیته کلیاً قابلیتی اولان اولیاء الله حضراتی دائما اسرار وحالات روحانیه‌یه مظهر اولمینجه مضطر وبی‌قرار اولورلر. هر کیمك رزقی یوغیسه ایامی اضطرابات بدنیه وشبهات ذهنیه‌دن طولایی مکدراً اوزون کورینور، زیرا مسرت اوقاتی حس اولنمقسزین کچر ایکن ایام کدر وجفا غایت اوزون والم افزا کورینور. مشتغرق غموم‌اولمامق ایسته‌ینلرك اذن حق ایله چاره‌لرینه دائر بوشرحك برچوق یرنده تفصیلات ویرلدیکی کبی ، بومحلده ده مناسب بعض کلمات درج وایراد اولنور . شویله‌که : انسانه لایق اولان احوال اولا جناب حقه کمالیله ایمان ایدوب مشروع اولان صدقه، نماز، صوم وبوکبی فرائضی ادا ایتملی ودنیاده ایستر ایسه مسرت ، ایستر ایسه کدورت کلسه جمله‌سی مرور وفقط عادللر ایچون هرحال مبدل سرور واحوال عالم نهر صویی کبی طورمیوب دائما جریان وعبور ایتمکده اولدیغنی بیلملی؛ ثانیاً موتدن اول زوالی ممکن اوله‌میان احوال حزن انکیزك بیله برانسانده وقوعی فرض اولنسه او احوال وحسیات الیمه‌نك ده مرور زمان ایله زائل اوله‌جغنی قویاً درك ایتملی . بوفکر اوزرینه کلامی براز تفصیل ایده‌لم : مثلا بر آدمك خسته‌لکی سببیله حسب اللزوم اطبا طرفندن الی کسلمش وبونقصان انتهای عمرینه قدر بدننده باقی ونمایان اولمش ایکن عمل قطعك اوجاع وآلامی باقی قالمیوب صاحبی برمدت متألم ومکدر اولدقدن صکره تدریجاً الك نقصانه آلیشیر ومرور زمان ایله کدری بلکه بتون بتون زائل اولور . بوحقیقت مجرب ومرور زمان ایله کدرك تأثیراتی زائل اوله‌جغی مسلم بولندیغی حالده کدرك حین ظهورنده اصلا ویا ایجابندن زیاده اهمیت ویرلیوب انسان کندینی متلاشی وپریشان قیلمسه دها خیرلی دکلمیدر؟ دینه بیلیر، که غم وکدر ایتمك ضروریدر؛ بز بوسوزی قبول ایده‌میز؛ زیرا کدرك بالفرض یوزده اونی ضروری‌ایسه طقسانی عدم ملاحظه وسوء عاداتدن نشأت ایدر برامر اختیاریدر. چوق چولاقلر بوانه بیلیرکه صاغلام اولانلردن دها مسرور، دها شادان، دها بختیار وخندان اولور . انسان وار، که چورومش دیشنی چکدیرمك ایچون

هفته‌لرجه کندینی غرق خوف وتلاش ایدر ایکن بر مرد وقهرمان آیاغی
کسیله‌جك اولسه تبسم ایدر؛ شوحالده راحت وسلامتك قسم اعظمی، هرفردك
کندی غیرت وجسارتنه منوط اولدیغنی قویاً تعقل ایلملی؛ انسان هرهانکی
ایشده وصنعتده بولنورایسه کمال استقامت واقدام ایله وظیفه‌سنی اجرا ایتملی وسعی
واقدام عقل وبدنه قوت اعطا واخلاقنی تهذیب واعلا ایده‌جکنی شبهه‌سز
بیلوب اکا کوره طورانملی . ایشته تعداد ایدیلان ملاحظات ایله مألوف اولمق
ایسته‌ینلر اکثر اوقاتده اذن حق ایله مسرور وممنون اولورلر . علم منطقك مؤلفی
وبلکه موجدی وپك چوق علومده مهارتی مشهوراولان یونانی فیلسوف «ارسطو»
هرنوع سعادتی، حرکت وسعی واقدامه حصر ایدر ایدی .

مثنوی

﴿ در نیابد حال پخته هیچ خام ﴾

﴿ پس سخن کوتاه باید والسلام ﴾

« ترجمه » پیشمش، یعنی تجربه‌دیده اولمش اولانلرك احوالنی خام وعجمی
اولان کیمسه اکلایه‌ماز؛ ایمدی سوزك قیصه اولمسی لازمکلیر والسلام. « شرح »
خام اولانلر نه‌برمرد معنوی‌یی ونه احوال حقیقیه‌یی اکلایوب مطلع اوله‌ماز؛
واقف حقایق اولمق ایسته‌ینلر عالمك کرم وسردندن قاچنمسونلر وکسب ترقی
ایچون معناً ومادةً چالیشسونلر. تفصیلاتی مقدمه‌ده بیان ایدلدیکی وجه ایله حضرت
حسام‌الدین چلبینك دائماً خاطر شریفلرینه کلیر ایدی، که بحر عقل وعرفان اولان
مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری کاشکی برکتاب تألیفیله حقایق
روحانیه‌یی مستعدینه ایما وقلوب طالبینی احیا بیورسون . اوصره‌ده مولانای
مشار الیه شمدی‌یه قدر مرور ایدن برقاچ ابیات شریفه‌یی اشعار بیورمش اولد-
قلرندن: « ای حسام‌الدین چلبی ! بوابیاتی یازدم، مطالعه ایت » بیورمسی اوزرینه
حضرت حسام‌الدین چلبی کمال فیض ولذت ایله مطالعه ومثنوی شریفك اتمامنی
استرحام ایتدی، آنك اوزرینه جناب مولانا شمدی‌یه قدر مثلی کورلمامش بویله
برکتاب مستطاب ایله جهان انسانیتی احیا بیورمشدر .

مثنوی

﴿ بند بکسل باش آزاد ای پسر ﴾

﴿ چند باشی بند سیم وبند زر ﴾

« ترجمه » بند وقیدی کس ، آزاد اول ای اوغل ! نه‌وقته قدر کموش وآلتونه باغلی اولورسلك؟ « شرح » حیواناته اوریلان بوقاغیلر کبی انسانلر ایچون ده کورنمز قیود متنوعه واردر . مثلا بر آدم دیرکه : بن دشمندن اخذانتقام ایچون علیهنده چالیشه‌یم . دیکری فلان بیوك ذاتك حسن توجهنی قازانمق اوزره صیقجه دولتخانه‌سنه کیده‌یم . او بری ، کیجه کوندوز اسباب متنوعه‌یه مراجعت ایله برچوق اقچه قازانه‌یم ؛ ایشته بودرلو افعال وافکار جسماً کورنمز انسانك قیود مشکلات آوریدر ، که برچوق اشخاصی اسیر ومعناً ضریر ایدر . صوری دکل حقیقی ترقی ایتمك ایسته‌ینلر آمال غیر مشروعه‌یی تارك وطریق حقه سالك وهرحالده کندیلرینه مالك اولسونلر .

مثنوی

﴿ کر بریزی بحر را در کوزهٔ ﴾

﴿ چند کنجد قسمت یك روزهٔ ﴾

« ترجمه » اکر دکزی بربارداق ایچنه دوکر ایسه‌ك بر کونلك قسمت قدر برمقدار صو صیغار ؛ قصور صو ، بارداغك اطرافندن دوکیلور « شرح » بعض آدملر واردر ؛ که مشروع اولان عباداتی ودولت وانسانلره بورجلی اولدقلری وظائف وخدمت مقدسه‌یی ترك ایله عقل وفکرلرینی تکثیر امواله وتوفیر لذائذه حصر ایله مال ومنالی کندیلرینه واولاد واحفادینه بیوك بر سرمایهٔ سعادت و برکان سلامت عد ایدرلر . وسائط مشروعه ایله زنکین اولمق ایچون چالیشمق مقبول ومعتبر

بر كيفيت وعلى الخصوص كاسب اولانلرى جناب حقك‌ده سوديكى حديث شريف ايله مثبتدر ؛ اما انسان ايچون هر ايشده اندازه لازمدر . مال اوحالده مقبولدركه خالقنه عبـادت ودولت وانسانيته خدمت ايتمكدن انسانى منع ايلمدكدن بشقه بو وظائف جليله‌نك اجراسنه خدمت ومعاونت ايلر . يوقسه كسب وتزييد اموال ايچون حصر اولنان مساعى وظائف مقدسهٔ انسـانيه‌نك اجراسـنى مانع اولور ايسه اومالك اسمى، مصيبت ومضرت اولور. اشبو بيت‌شريفك ايكنجى‌مصراعنده بيـان بيورلديغى اوزره برقاب ايچنه كاملاً دكز دوكلسـه قاب ، يالكز وسعت وحجمى مقدارنده صـو استيعاب ايدر صونك باقيسى خارجده قالير ، كذلك بر انسـان خلقت واستعدادى قدر دنيـاده متلذذ وكامران اولور . كوزل خلقتده يارادلمامش وحسيات معنويه‌يه نائل اولمامش كيمسه — ايستديكى قدر ثروته مالك اولسون — ينه نادان وناكام اولور . ثروت حقنده مثنوىٔ شريفده برمثال عالى واردر : بوعالمده انسان سـفينه كبى دريای وقوعاتده حركت وجريان ايديور . ثروت‌ايسه صوكبيدر . بناء عليه سفينه‌نك آلتنده صونه‌قدر چوق اولورايسه سفينه اوقدر سهولتله سير وحركت ايدر. اما شو شرطله‌كه صو سفينه‌نك آلتنده اولملى ! اكر صو ، سفينه‌نك ايچنه كيرر ايسه سفينه صودن استفاده ايتمدكدن بشقه غرق وپريشان اولور. انسان ثروته مالك اولوبده ثروتك‌محبتنى قلبنه القا ايتمز وايجابندن زياده اهميت ويرمز واقتضا ايتدكجه صرف ايلر ايسـه اوثروت ، صاحبنه منبع سعادتدر ؛ اويله بر صاحب مال فقيرلره صدقه ويرمكله جناب ذوالجلالك رضاسنى استحصال وجهات كثيره ايله مستريح البال اولور ؛ انجق‌ماله مالك اولوبده مالك محبتنى كلياً قلبنه وضع ايله مثلا صدقه ويرمز وسائر امور خيريه‌ده بولنه‌ماز ايسه اويله بدبخت ايچون مال ، عذاب ووبالدر .

مثـنوى

﴿ كوزهٔ چشم حريصان پر نشد ﴾

﴿ تا صدف قانع نشد پر در نشد ﴾

« ترجمه‌سى » طمعكار وحريصلرك كوزلرى چنـاغى طولمدى ؛ صدف قانع

اولمینجه اینجی وجوهر ایله طولمدی « شرح » طمعکار اولانلرك كوزی ایسه هیچ برشی‌ایله طولمیوب قلبلری قناعت ایتمدیکندن کندیلری دائما محتاج بولنور . طمعکار هرنه قدر زنکین اولسه صفتی سائل وقلبی دنائته مائلدر . دیلنجینك ایکی صفتی واردر: بری ، کندینی محتاج کورمسی ؛ دیکری فعلاً وقالاً سؤال وطلبده بولنمسیدر . طمعکار ده بویله‌در . بر فقیر دیلنجیدن بر زنکین طمعکارك بوقدر فرقی واردر،که طمعکار ایستمسی ممکن اولسه برچوق لذائذ استحضار ایده بیلیر ایدی ؛ فقط تجربةً محققدر که طمعکارك لذتی کندی ذلتیدر ، بر دیلنجیدن دها دون برحالده بولنور . فقیر دیلنجینك نسبةً قلبی مستریحدر ؛ زیرا غائب ایده‌جك مالی یوقدر. طمعکار وحریص ایسه اقچه‌سنی سرقت ایدرلر، ثروتی ضایع وتلف اولور وهمیله دائما خوف ایچنده مضطرب ومالی یاننده ایکن مالندن مهجور وغریبدر . فیلسوف مشهور (افلاطون) دیر ایمش : فقیر آدملر طمعکارلردن برچوق صورتله دها بختیار ، دها امید وار درلر ؛ زیرا مأمول‌اولنه بیلیرکه بر فقیر زنکین اولسونده ثروتندن فعلاً استفاده‌یه مائل واستحصال لذائذه نائل اولسون ؛ اما طمعکار — هرنه قدر ثروته مالك اولسه — هیچ بروقت مستفید اوله‌ماز. حیاتده اولنجه فاملیاسی ده راحت بوله‌ماز. برپدرك حیاتده اولمسنی اك زیاده ارزو ودعا ایدن اولاد وعیالی ایکن خسیسك اولاد وفاملیاسی‌عکسی بریولده دعا وارزو ایتدکاری محتاج تفصیل وانبا دکلدر. حرص وطعمك دفعی ایچون‌چاره ، قبرستان‌ایله میراث یدیلره عطف نظرایتمك وهرحالده جناب حقه صیغنمقدر .

مثنوی

﴿ هرکه را جامه زعشقی چاك شد ﴾

﴿ اوزحرص وعیب کلی پاك شد ﴾

« ترجمه » هرکیمك‌که لباسی عشقدن چاك اولوب یارلدی ، اول کیمسه حرص وعیبدن کلیاً پاك اولدی « شرح » لباس، عشقدن یارلدی، تعبیرنده ایکی معنا حس اولنور : بری اخلاق البسه‌یه تشبیه ایله نائل عشق الـهی اولانلرك اخلاق ذمیمه‌سی ییرتیلوب محو اوله‌جغندن حرص وعیبدن قورتلمش اولورلر .

دیكری، هر كیمك مستور اولوب كورنمیان اخلاق حمیده‌سی وار ایسه نائل اوله‌جغی عشق ربانی ایله اخلاق حسنه‌سی كورنمش وقوه‌دن فعله چیقمش اوله‌جغندن اول كیمسه هر نوع حرص وعیبدن قورتلدی واهل عرفانك نظرنده عالی جناب اولدی. عشق ربانی امراض معنویه‌نك طبیبی واستعدادك ظهوری ایچون بر كاشف منجلیدر .

مثنوی

« شادباش ای عشق خوش سودای ما »

« ای طبیب جمله علتهای ما »

« ترجمه » شاد اول ! بزم عشقمز، كه سودا ومحبتی خوش وكوزلدر ؛ شاد اول . ای عشق ، كه جمله علتلرمزك طبیبی سك « شرح » عشق، انسانیتك اك بیوك علامتی ، اك عزیز نعمتی ، اك لذیذ غدای روحانیسیدر . عشق هرهانكی نوعدن اولور ایسه اولسون روحانیت وعلویته دلالت ایدر . جسم وماده‌نك عشقه تأثیراتی جزئی، زیرا عشق جسمدن عالیدر ؛ عشقك قسم اعظمی روحانی وجزئیسی جسمانیدر . جسمی غایت قوتلی وشهوتلری غالب اولان بعض انسانلرك عشقی آز ، بالعكس بعض جسماً ضعیف اولانلرك شعلهٔ عشقی اوقدر چوقدر كه محترق اولمق راده‌لرینه كلیرلر . معناً منور ومایهٔ عشق ایله مخمر اولانلر كوزل بر صورت كورنجه اوصورت زیبایی تصور ایلدكلرندن ویا شدت عشق حسبیله تصوره بیله امكان بوله‌مدقلرندن كریان وخندان ومحزون وشادان اولورلر. عشق ایكی نوعدر : بری ، هر بر حسنك ، هر بر نعمتك ، هر بر محبتك خالقی اولان الله تعالی حضرتلرینه عاشق اولمقدر . بوعشق انسانیت ولذتك اك یوكسك ، اك عالی ، اك عظیم درجه‌سیدر، كه قالاً وقلماً تعریفی محالدر. بش یاشنده اولان اوفاق بر چوجق یكرمی اوتوز یاشلرنده بولنان بر كنجك عشقنی تعبیرات ایله اكلامغه غیر مستعد اولدیغی كبی عشق مجازی اصحابی ده عشق الٓهیی اكلامغه اوقدر غیر مقتدر در. عشق الٓهی تعبیرات ایله اكلاشلماز ؛ زیرا امثالسزدر . بر انسانده عشق ربانی ارتجه فیض معنویسی ده اونسبتده مزداد وقلب وعقلی آلام وشبهاتدن آزاد اولور ، هیچ بر خوف ووهم جسمانی براقماز ؛ وعاشق حسیات

عظيمه ايله مالى وعلوى ايلر. عشق مجازى بيله انسانى هر نوع حيواناتدن كلياً تفريق وبعض مرتبه حقيقته تسويق ايدر؛ فقط عشق مجازينك بقاسى اولمديغندن وصاحبنك حرامه سلوك ايتمسى ملحوظ ومحتمل اولديغندن تهلكه‌سى واضطرابى چوق اولور. زيرا سويلن وسونسن ومرض حسبيله مستعد تغير وهله رشك وفرقت انديشه‌سيله كرفتار الم ومفتور اولور . مع مافيه عشقك ازاله‌سنه چاره بولمق ابى مى اولور ؟ بوكا چاره بولنورمى؟ بوايكى سؤاله جواب ويرمك غايت كوجدر؛ اما عشق، عشق الـهى ايسه جوابى پك قولايدر. انسان هر آنده عشق الهيدن يوز بيك دفعه فداى جان ايتسه هر كسدن دها بختيار وجهان باقيده مسعود وبرقرار اولور .

بيت شريفك مصراع ثانيسنده بيان بيورلديغى اوزره عشق علتلره طبيبدر ، زيرا هم امراض روحانيه‌يه ، هم جسمانيه‌يه چاره وحيات تازه‌در . عشق سيكرلره هميشه حيات وير ، عشقك فوائد روحانيه‌سى ايسه نامتناهيدر ؛ عاشق حقيقى حقه محبت وعبادت ايدر ؛ عاشق حقيقى اخلاق حميده اصحابندن اولور؛ كيمسه‌يه فنالق ، كيمسه‌يه غرض وحسد ايتمز؛ معشوقى اولان جناب حقك كافهٔ مخلوقاتنى وعلى الخصوص صاحب عقل وحس اولان انسانلرى جداً سور، حاللرينه رقت ومرحمت ايدر . عشق مجازيده بيله عاشق مثلا سوديكنك مكتوبنى السه ويا البسه‌سنى وبلكه باصديغى طوپراغى كورسه اومكتوب ، او البسه، اوطوپراق عاشقه برياد كار سعادتدر عاشق الـهى كافهٔ مخلوقاته محبت كوسترر . كرهٔ ارضده جمعيت بشريه‌نك وحيوانات ونباتات وارض وسماواتك كافه‌سى عشق ايله مملو ، عشق ايله برحيات اولور. هر حسك ، هر فكرك باعث هستى و بقاسى الفت ومحبتدر . بونك ايچون برچوق مخلوقات چفت وازواج يارادلدى (يس) شريفك اوتوز التنجى آيت كريمه‌سنده بيوريلوركه :
﴿ سبحان الذى خلق الازواج كلها مما تنبت الارض ومن انفسهم ومما لايعلمون ﴾
معناى شريفى : «شايان اولميان صفتلردن منزه اولان الله تعالى حضرتلرى يرك يتشديرديكى وبيتيرديكى شيلردن ونفس انساندن وانسانلرك بيلمديكى اشيادن ازواج وچفت ياراتدى » بو آيت كريمه‌نك مضمون شريفى مؤخراً علم نباتاتده‌ده تحقق ايتمشدر . دلائل حكميه ايله عشقى تفصيل ايتمكده يوز صحيفه برحرف كيبدر .

مثنوى

﴿ اى دواى نخوت وناموس ما ﴾

﴿ اى تو افلاطون وجالينوس ما ﴾

« ترجمه » ای عشق ! سن کبر وشهرتمزك علاج وچاره‌سیسك ! ای عشق! سن بزم افلاطون وجالینوسیمزسك « شرح » کبر ایتمك و شهرت ارامق انسان ایچون ایکی بلا اولوب بو ایکی بلا اصحابنك دشمنلری کثیر ومضر اولور. صاحب‌کبر ومشتاق شهرت اولان انسان ، درت نوع مشکلات وفنالقدن تخلیص کریبان ایده‌مز: برنجیسی ، عدوالله اولور؛ بوده آیات کریمهٔ متعدده ایله مثبتدر. ایکنجیسی کبر وحب شهرتی حسبیله تکثر ایدن دشمنلرینی ازمك وهرکسه تفوق ایلمك ارزوسیله متکبر برچوق انسانلری دلگیر وبالضروره برچوق کناهلر ووجدانه مخالف تدابیر اتخاذ ایدر معناً ومادةً متهم وکناهکار ومستحق قهر جناب کردکار اولور . اوچنجیسی ، متکبر کبر وحبُ شهرتی جهتله کندینه دشمن ایدنمش اولانلرك القا واجرا ایده‌جکلری انواع مضرته هدف وکرفتار ودائما مضطروبی قرار بولنور. دردنجیسی ، متکبر هرنه قدر ذکی ومقتدر ایسه کبری وحب شهرتی سببیله فوق‌العاده تدابیر اتخاذینه میال ومجبور اوله‌جغندن مشکلاتی اونسبتده آرتار سائر انسانلر کبی ضعیف یارادلمش برمخلوق اولدیغندن انجامکار مشکلاتك مغلوبی اولور . قیصر رومینك تسخیر بلاد فکری وروماناك نظامات اساسیه‌سنی اخلال ایتمسی حسبیله سنا مجلسی ایچنده‌کی انجام حالی وموت مدهشی تاریخ شناسانه معلوم وبدیهیدر. کذلك مشتاق شان وشهرت‌اولان وجهانکیرانه حرکت ایدن اسکندر رومینك هندستانده قازاندیغی یاره‌لرله حمالری وقلبنك اضطراباتنی حس ایتمامك وذهنندن دفع مشکلات ایتمك ایچون نهایت‌الامر عشرتدن وهواسی وخیم یرلرده قازاندیغی صتمه‌دن وفات ایتدی . بو یولده تاریخده مثاللر پك چوقدر . بناءً علیه انسان عاقل خلقتنده مرکوز اولان اقتدارینی بلا کبر ونخوت صورت مشروعه‌ده صرف ایدر ایسه انسانیته خدمتلر ایدر ونامی همیشه تقدیس اولنور ؛ بو شهرت مقبوله بلا تحری ویالکز اقدام واستقامتدن متحصل وصاحبی سعادته واصل اولور .

خادم انسانیت اولان بعض بیوك آدملرك شهرتی بواساس خیره مبتنیدر . بو بیت شریفده یاد بیوریلان (فلاطون) فیلسوف مشهوردر، که لسان یونانیده (پلاطون) ؛ و (جالینوس) کذلك قدیم یونانی طبیب شهیرکه (غالینوس) تسمیه اولنور . بونلرك وسائر حکمای یونانیه‌نك تألیفات معتبره‌سی ذکی وغیور اولان ابنای عرب طرفندن ترجمه ایدلدی . شو صره‌ده جالینوسدن بحث اولندیغندن

محافظهٔ صحت ایچون بعض نصایحك ایرادی مناسب عد اولندی . طبده ایکی مقصد آرانیر: بری ، انسان صحتده ایکن صحتنك حفظ وتزییدی ، دیکری خسته اولدقدن صکره مرضك دفعیله اعادهٔ صحت ایتمـك مادهسیدر . انسـان خسته اولمسـیله برابر بولندیغی یرده اك حاذق طبیب کیم ایسـه اکا مراجعت ایتسـون ، وتنبیهاتنـه تابع اولسون . حفظ صحته کلنجه ، اولا هواده برفنالق اولمدیغی حالده انسـان هرکون یایان ویا آت ایله بر دفعه کزملی ؛ یایان کزدیکی حالده بدننك اقتدارینـه کوره اون بش دقیقهدن برساعته یعنی برکیلومترودن درت کیلومترویه قدر و آت ایله کزهجك اولور ایسه یارم سـاعتدن بر ساعته قدر کزملی ، بوندن زیاده یایان و یا آت ایله بر کونده کزیلیر ایسـه فائده ویرمز ، بلکه اتعابدن سکیر وقان کسـب ضعف ایلر . طعامك مقداری بدنه کوره اولهجغندن تعیـین وتحدید اولنهماز ؛ مع مافیه بالاده بیان اولنـدیغی اوزره نه آز ونهده معدهیی اضطراب ایچنـده براقهجق قدر چوق اولسون . بدن سمنه میال ایسه خمور وپلاو ویاغلی وطاتلی شیلردن اجتناب ایله ات وسبزهیه دوام ایتملی ، زیرا سمنك نحافت بدندن زیاده مضرتی واردر. ثالثاً ، بتون یاز صباحلین بردفعه صغوق صو ایله (دوش) یاپملیودوش یوغیسه اوچ درت ابریق قدر صغوق صو دوکنملی. اقلیممزده حزیرانك یکرمیسندن اغستوسك اونه قدر صیجاقلرك ارتدیغی موسمده انسان کونده ایکی دفعه بیـله صغوق صو ایله ییقانسه بدنه دها فائدهلیدر . رابعاً ، انسانقان وسیکرنده یعنی بدننده ضعف حس ایدوب بشقه برخستهلکی یوغیسه بر طبیبه مراجعت ایله طبیبك ترتیبنه کوره بر خیلی مدت چلیك وقنا قنا علاجلرینه مداوم اولسون که، بونلرحفظ صحت وتزیید قوت ایچون معالجات اساسیه ومستمرهدندر. خامساً، انسانداٸمابدنیغایت تمیز طوتسون وطهارت اوزره بولندیرسون. یتاجغی اوطهیی تمیز طوتوب پنجرهلرینی هرکون آچسون اوطه هرطرفدن هوا آلسـون . یرده یاتمیوب قاریولهده یاتسون . سادساً اویقو بش ایله یدی ساعت ارهسنده اولسون وعقل وبدنی صحتده اولمق اوزره قلب ووجدانی پاك اولوب حسود وغرضکار وتنبـل ومسرف وکاذب وخائن اولمسـون. غضبك بدنه مضرت کلیهسی اولدیغندن غضبدن اجتناب ایتسون. هرنهوقت حسبالبشریه غضب حس اولنهجق اولور ایسه حس اولنـدیغی آنده غضب الٓهییی وکندی خطالرینی وغضبدن حاصل اولهجق نتـائجی مردانه تأمل ایتسـون ، هرکون کزمك کوزل طعام ییمك وهوادار یرلرده بولنمق وصغوق صولرله ییقانمق کثرتله فوائدی موجب

اولمسه بیله انسانك قوت وراحتی تدریجی مزداد وجناب حقك اذنیله امراض جسمانیه ومعنویه‌دن آزاد ایدر .

مثنوی

﴿ جسم خاك از عشق برافلاك شد ﴾
﴿ کوه در رقص آمد وچالاك شد ﴾

« ترجمه » طوپراقدن اولان جسم عشقدن افلاکه کتدی ، طاغ اوینادی وسرعتله حرکت ایتدی « شرح » جسم خاك ، عشقدن افلاکه کتدی تعبیر شریفندن مقصد ، فخر عالم حضرت محمد وحضرت عیسی وحضرت ادریس علیهم السلامك شرف صعودلریدر . طاغك سرعتله حرکت ایتمسی حق تعالی حضرتلری جبل طوره تجلی بیوردقده طور طاغنك حرکت ایدرك پاره‌لنمسیدر .

مثنوی

﴿ عشق جان طور آمد عاشقا ﴾
﴿ طور مست وخر موسی صاعقا ﴾

« ترجمه » عشق طورك جانی مثابه‌سنده کلدی؛ طور طاغی، عاشقانه مست اولدی ؛ وحضرت موسی بایبله‌رق دوشدی « شرح » بو وقعه‌یه دائر اولان آیت کریمه سورهٔ اعرافك یوز قرق ایکنجی آیتیدر : ﴿ ولما جاء موسی لمیقاتنا وکلمه ربه قال رب ارنی انظر الیك قال لن ترانی ولکن انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی فلما تجلی ربه للجبل جعله دکاً وخر موسی صعقاً . فلما افاق قال سبحانك تبت الیك وانا اول المؤمنین ﴾ معنای شریفی : « وقتا که موسی علیه السلام تعیین ایلدیکمز زمانده کلدی وربی اکا کلام ایله خطاب ایلدی، حضرت موسی دیدی: یارب! بکا کندیکی کوستر، سکا نظر ایده‌یم ، جناب رب عزت بیوردی که یاموسی، بنی کوره‌مزسك ! ولکن جبله نظر ایله ، اکر جبل یرنده طورور وقرار ایدرسه آندن صکره بنی کوررسك ؛ الله تعالی جبله تجلی بیوردقده جبلی پارچه پارچه

ایلدی، وحضرت موسی دهشتدن بایلەرق دوشدی، بایلمقدن افاقت بولدقدن صکره حضرت موسی دیدی : آلهی ! ذات الوهیتکی تنزیه ایدرم — یعنی سنی کورمك ممکن دکلدر — وسکا توبه ایلدم وبن ایمان ایدنلرك اولکسی‌یم »

مثنوی

﴿ بالب دمساز خود کر جفتمی ﴾
﴿ هم چونی من کفتنیها کفتمی ﴾

« ترجمه » دوست دوداق ایله « دوست انسان ایله » بن برابر اولیدم ، سویلنه‌جك شیلری نی کبی سویلر ایدم « شرح » عارف اولان ذاتك هر انسانه ایلدیکی نصیحتدن بشقه بعض اسرار وحقائق روحانیه واردرکه انلری هرکسه سویلیه‌جك اولور ایسه اونکته‌لرك حقایقنه بحق مطلع اولمغه مستعد اولمیانلر فائده یرینه مضرت کوررلر؛ بوکبی نکات عالیه‌یی ، عارف اولان ذات یالکز دوست عاقل وکامله ایراد ایلر . بو محلده ایما بیوریلورکه : هرسوزی هرکسه سویلمیوب سوزی وعلی الخصوص سری سویلمزدن اول ملاحظه ایتملی ، بو آدم بنم ایلکمی ایسترمی وایسترایسه سرمی خفی طوتان آدملردن اولسه‌ده اعطای نصایحه وایجابنده اجرای معاونته مقتدرمیدر ؟ سلامتی ایسته‌ین انسان مهم ایشلرده دائما بوکبی شیلری ابتدادن ملاحظه ایلسون .

مثنوی

﴿ هرکه اواز هم زبانی شد جدا ﴾
﴿ بی‌زبان شد کرچه دارد صد نوا ﴾

« ترجمه » هرکیم‌که لسانی بر اولاندن اوزاق اولدی یوز صداسی اولسه‌ده ینه دیلسز قالدی « شرح » مثلا ترکجه بیلن برآدم چینلیلر ایچنده بولنه‌جق اولور ایسه هرنه‌قدر قوهٔ نطقیه‌سی اولسه‌لسانی بیلمدیکندن بالضروره دیلسز کبی سکوت ایدر ؛ کذلك برعاقل کندی کبی عاقللر یاننده بولنمیوب احمقلر ایچنده اولنجه افکار معقوله‌سنه ترجمان اولان سوزلرینك معناسنی اکلایه‌مدقلرندن سکوت ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه کل رفت وکلستان در کذشت ﴾

﴿ نشنوی زان پس زبلبل سر کذشت ﴾

« ترجمه » چونکه کل کتدی وکلستان کچدی ، بلبلدن باشـنه کلن حالات وحکایاتی ایشتمزسك « شرح » بلبل کبی عاشـقانه سوزلر سـویلر عارف وعاقل ، فرط ذکا واخلاق حمیده حسـبیله معنویاتده کل کبی رائحهٔ طیبه نشر ایدن اذکیادن ومحل الفتدن دور اولنجه ارتق عارفدن اظهار اسرار وکلمات عاشقانه انتظار ایتمه ؛ زیرا حال فراقده قالان عارف کندینی ساکت وضعیف ایدر .

مثنوی

﴿ جمله معشوقست وعاشق پردهٔ ﴾

﴿ زنده معشوقست وعاشق مردهٔ ﴾

« ترجمه »جمله معشوقدر وعاشق پرده در؛ زنده ودیری اولان معشوقدر؛ عاشق مرده در.« شرح » حق تعالی حضرتلرینه بر انسان عاشق اولنجه کندینی معناً محو وافنا ایدر وجناب حقدن ماعدا هرشی اوعاشقك نظرنده فنانمادر . عاشقك هستیٔ۔ صوریسی ونامی بیله وحدانیت وحقیقته قارشی پرده در. حی ابدی ، معشوق حقیقی اولان الله تعالی حضرتلری اولوب عاشق ایسـه معنیده میت کبیدر؛ زیرا عاشق فنا۔ فی الله اولدقدن بشقه جناب حقك هر امرینـه تابع اولوب نفس وارزو وغضبنی کلیاً محو وزائل ایتمش وفنا ایله حیات وسعادت حقیقیه یه نائل اولمشدر .

مثنوی

﴿ کر نباشـد عشق را پروای او ﴾

﴿ اوچو مرغی ماند بی پروای او ﴾

« ترجمه » عاشقك پروای وسعی وطاقتی یته عشق اولماز ایسه ، اوعاشق قنادسز بر قوش کبی قالیر « شرح » یعنی حقیقی اولان عاشقك هربار دوشنه‌جکی شی عشقنك دوام وکمال بولمسیدر ؛ اکر بو مقصد عالی‌یه کندینی حصر ایتمز ایسه قنادسز قوش کبی قالوب عالی اولان معشوقی جانبنه معنوی صعود ایده‌میه‌جکندن وای اوعاشقك حالنه !

مثنوی

﴿ من چه کونه هوش دارم پیش وپس ﴾
﴿ چون نباشد نور یارم پیش وپس ﴾

« ترجمه » بن نصل اول و آخر ایچون عقلی رهبر طوته بیلیرم ؟ اکر یارمك نوری اول و آخر وهرحالده بکا رهنما اولمازایسه . « شرح » دنیاده ظهور ایدن حوادث متنوعه‌دن انسان کندی کندینی بلامعاونت حفظ وصیانت ایتمك مشکلدر علی‌الخصوص پردهٔ ظلمت ایله مستور اولان احوال ومسافات معنویهٔ حاضره ومستقبله ایچون هدایت الهیه رهنما اولمینجه انسان منزل مقصوده واصل اوله‌ماز بناءً علیه عاقل اولان آدم عجزینی بیلوب نور هدایت ربانیه‌یی خالقندن همیشه استرحام وایفای وظیفه‌ده اقدام ایدر .

مثنوی

﴿ عشق خواهد کین سخن بیرون بود ﴾
﴿ آینه غماز نبود چون بود ﴾

« ترجمه » عشق ایسترکه بوسوزك حقیقتی طیشاری‌یه ظهور ایتسون آینه اولنجه غماز اولمسون واسراری فاش ایتمسون ، نصل اولور ؟ « شرح » عشق انسانك قلبنده آینه کبیدر ویا قلبی آینه کبی جلالندیرر ؛ برقلبده نورعشق موجود ایکن خاطره کلەن معانینك عالم روحانیدن سنوح ایتمسی ضروری اولور . حقایق معنویه پاك اولان قلبه قارشی بولندیغندن کورنمامك ومستور قالمق محالدر . نصل که

مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلرینك قلب عالیلری کبی مجلی برقلب وار ایکن مثنوی شریفده‌کی حقائقی کوسترمامك ممکن دکل ایدی .

مثنوی

﴿ آینهٔ جانت چرا غماز نیست ﴾
﴿ زانکه ژنکار از رخش ممتاز نیست ﴾

« ترجمه » سنك جانك آینه‌سی اول سببدن غماز وکوستریجی دکلدر، زیرا یوزندن پاس قالقمامشدر « شرح » سبق ایدن بیت شریفی ایشیدن بر آدمك خاطرینه کله‌بیلیرکه انسانك قلب وعقلی آینه کبی اولوب بر چوق حقائق کوستر دنیلیور ؛ اما بن ده انسانم نه ایچون بویله حقائق واسرار بنم قلبمده عرض دیدار ایتمز ؟ بوکا جواب ویریلیرکه : اوت ، سن ده انسانسك ! سنك قلبك ده خلقت وذکا وعملی نسبتنده مظهر اسرار وصفا اولملی ایدی، فقط سن امر حقه مخالفت ووسوسه‌لرایله الفت ایدنجه یأسی دعوت ایدر وکرفتار کدورت اولورسك! سن ده جناب حقه عشق وعبادته واقدامات مشروعه‌یه واخلاق حمیده ایله تخلقه بذل همت ایت ! بعده قلبك منجلی، عقلك عالی، صدرك کدورت ووسوسه‌لردن خالی، استقبالك سعادتله مالی اولور .

﴿ داستان عاشق شدن شاه برکنیزك وخریدن شاه اورا ﴾
﴿ ورنجورشدن کنیزك وتدبیر شاه درمعالجهٔ او ﴾

شاه برجاریه‌یه عاشق اولوب صاتون آلدیغنه وجاریه خسته اولدیغندن کسب صحت ایتمسی ایچون شاهك معالجه‌ده ایتدیکی تدبیره دائردر . شاهدن مقصد ، روح وجاریه‌دن مرام ، نفس وهوادر .

مثنوی

﴿ بشنوید ای دوستان این داستان ﴾

﴿ خود حقیقت نقدحال ماست آن ﴾

« ترجمه » ای‌دوستلر، بوحکایه‌یی ایشیدیکز، بوحکایه اصل بزم حقیقت‌حالمزك نقدیدر « شرح » ایشیدیکز ، بیوردقلری حکایه ایشته همان بده اولنه‌جق شـاه وجاریه حکایهٔ حکمت آمیزیدر، که انسـانلر یالکز حکایه نظریله باقیوب الآن حاللرینی تعریف ایدن مفید برنصیحت وچارهٔ نجات عد ایتسونلر .

مثنوی

﴿ بود شاهی در زمانی پیش ازین ﴾

﴿ ملك دنیا بودش وهم ملك دین ﴾

« ترجمه » بوندن مقدم بر زمانده بر شاه وار ایدی ، که دنیا ودین ملکنه مالك ایدی « شرح » یعنی شـاهك دنیا وآخرت ایچون حالی معمور ایدی . هرنه قدر شاهدن مقصد روح ایسه‌ده روح شاهه تشبیه اولندیغندن حکایه بالطبع شاهه مناسب تعبیرات ایله تفصیل وارائه اولنه‌جقدر.

مثنوی

﴿ اتفاقا شاه روزی شد سوار ﴾

﴿ باخواص خویش ازبهر شکار ﴾

« ترجمه » اتفاقا شـاه برکون آته بندی ، و خواص مقربین ایله آوه کتدی« شرح » روحك خواص مقربینی عشـق ومحبتی وعقل واسطه‌سـیله جولان ایدن افکار وتصوراتیدر

مثنوی

﴿ یك كنیزك دیدشاه برشاهراه ﴾
﴿ شد غلام آن كنیزك جان شاه ﴾

« ترجمه » شاه جادەده برجاریه كوردی ؛ شاهك جانی اوجاریەیه اسیر اولدی« شرح » جاده محل مرور اولان دنیادر ؛ جاریه كبی اولان نفسك بعض لذائذ صوریەسنی روح كورنجه دنیادەكی مقصد اصلیسنی اونودوب نفسه اوقدر تابع اولدی،كه روح نفسك شاهی ایكن اسیری‌اولدی . قوای باطنه ، عظیم برملك ایچنده بولنان عناصر ودرجات مختلفه‌كیدر ، اكرهردرجەنك اصحابی وظیفەلرینی صیانت ایدرلرایسه انده سلامت بولنور ، پامال ایدرلرایسه نكبت وكدورت‌حاصل اولور

مثنوی

﴿ مرغ جانش درقفس چون می‌طپید ﴾
﴿ داد مال و آن كنیزك را خرید ﴾

« ترجمه » شاهك جان قوشی بدن قفسنده چونكه اوینادی ؛ مضطرب اولدی ؛ مال واقچه ویروب اول جاریەیی صاتون آلدی « شرح » روح بعض روحانی فداكارلقلر اختیاریله مثلا برمقدار عبادتی ترك ایدوب نفسك ارزوسنی اله كتیردی؛ كندی اختیارینی الدن براقدی ؛ بالضروره بیزار وبی‌قرار اولدی .

مثنوی

﴿ چون خرید اوراو برخوردارشد ﴾
﴿ آن كنیزك ازقضا بیمار شد ﴾

« ترجمه » چونكه شاه جاریەیی صاتون آلوب برخوردار اولدی ؛ قضارا

جاریه خسته اولدی « شرح » روح نفسـه تابع اولدیسه‌ده راحت کوره‌مدی ؛ زیرا نفسك نواقصی روحه کورنمکه باشلادی .

مثنوی

﴿ آن یکی خرداشت پالانش نبود ﴾
﴿ یافت پالان کرك خررادر ربود ﴾

« ترجمه » بر آدمك بر مرکبی وار ایدی ایسه‌ده پلانی یوق ایدی ، پالان بولدی اما اووقت مرکبی قورت یدی « شرح » هوایه اتباعاً آرزو اولنان برمقصدك حصولی ایچون برشی تدارك اولندیغی صره‌ده اومقصدی تمامیله وجوده کتیره‌جك دیکر برشی غائب اولور ؛ بناءً علیه لذائذ دنیویه دائما نقصان وانجاملری اضطراب وخسراندر .

مثنوی

﴿ کوزه بودش آب می نامد بدست ﴾
﴿ آب راچون یافت خود کوزه شکست ﴾

« ترجمه » بر آدمك بارداغی وارایدی، فقط صوالنه‌جمدی، صویی بولنجه بارداغی قیرلدی « شرح » نفسك آمال فنا مآلی دائما نقصان وصاحبی مضطرب وپریشان اولور .

مثنوی

﴿ شه طبیبان جمع کرد ازچپ وَراست ﴾
﴿ کفت جان هردو در دست شماست ﴾

« ترجمه » شاه صاغ وصولندن، هرطرفدن طبیبلر طوپلادی ، وطبیبلره

دیدی‌که : ایکیمزك یعنی بنمله جاریه‌نك جانی سزك الکزده‌در « شرح » روح نفسه تابع اولوب اضطرابه اوغرادقدن صکره کامل وعاقل ظن ایتدیکی کیمسه‌لره مراجعت ایله اضطرابنی اظهار وکندینی ونفسنی قورتارمق ایچون انلردن امید وانتظار ایدر.

مثنوی

﴿ جان من سهلست وجانِ جانم اوست ﴾

﴿ درد مند وخسته ام در مانم اوست ﴾

« ترجمه » بنم جانم قولای « اهمیتسز » جانمك جانی جاریه‌در ، بن دردمند وخسته‌یم ؛ علاج ودرمانم جاریه‌در « شرح » شاه جاریه‌نك محبت وصحتنی غایت قیمتدارعد وشمار وجاریه‌نك محبتنه نسبةً اك عزیز اولان جانی بیله اهمیتسز قالدیغنی اظهار ایدر، تا که اطبا مریضه‌نك صحتنه زیاده همت وغیرت ایتسونلر.

« اخطار » — بوداستانك ایکنجی بیتنده اخطار اولندیغی اوزره بوحکایه‌ده‌کی تعبیرات صرف بر انسان اغزینه لایق اوله‌جق یولده ایراد اولندیغندن جمله‌سنی روحه تطبیق ایتمك زائد وشیوهٔ تحریره غیر موافقدر .

مثنوی

﴿ هرکه درمان کرد مرجانِ مرا ﴾

﴿ برد کنج ودر ومرجانِ مرا ﴾

« ترجمه » هرکیم بنم جانمه « یعنی جاریه‌یه » درمان ایدر ایسه اول کیمسه بنم خزینه وجوهر ومرجانلرمی الدی « شرح » شاه اطبایه وعد ایدرکه ، جانم مثابه‌سنده اولان جاریه‌یی هرکیم ایی ایدر ایسه مظهر انعام اوله‌جقدر . اضطرابه کرفتار اولان آدملرك علائمندن بری ، امیدوار اولدقلری آدملره فوق‌العاده اظهار حرمت وعرض مواعد ایله رعایت ایتمسیدر.

مثنوی

﴿ جمله کفتندش که جان بازی کنیم ﴾

﴿ فهم کرد آریم وانبازی کنیم ﴾

« ترجمه » اطبانك جمله‌سی دیدی‌که : خارق‌العاده بر صورتله چالیشه‌لم ، اکلایه‌لم ، فهم و آرا جمع ایده‌لم، وچاره بوله‌لم « شرح » قبل‌التدقیق ، قبل‌التأمل مواد مشکله‌ده بو مقوله بول بول وعد ایدنلر اول مقلد وسرمایه‌سز شیخ وعالم طورنده بولنان ویا امور سیاسیه‌ده ساخته وقار وهر شیئی بن بیلیرم دیه کندینی مدبر وعالم وعاقل کوسترمك ایسته‌ین شارلاتانلردر .

مثنوی

﴿ هریکی از مامسیح عالمیست ﴾

﴿ هرالمرا درکف مامرهمیست ﴾

« ترجمه » اطبا دیدیلر، بزدن هربری عالمك مسیحیدر؛ هرالم ایچون المزده برمرهم واردر « شرح » مسیح، حضرت‌عیسی‌علیه‌السلامدر؛ اطباشاهه دیدیلر: علم طبده بزم اوقدر قوت ومهارتمز واردرکه ، حضرت عیسی علیه‌السلام قوهٔ روحانیه واسطه‌سیله نصل اولمشلری احیا ایتدیسه بزده علم طبده‌کی ید طولامز حسبیله اولمش درجه‌سنه کلمش خسته‌لره شفابخش ایده‌رز . معنویاته توجیه اولننجه ، مقلدینك مواعد کاذبه وکلمات‌عادیه‌لری کثیر وفقط غیرمؤثر اولور.

مثنوی

﴿ کر خدا خواهد نکفتند از بطر ﴾

﴿ پس خدا بنمود شان عجز بشر ﴾

« ترجمه » اطبا کبرلرندن ان‌شاءالله تعالی خسته‌یی ایی ایدرز دیمدیلر ؛

بناءً علیه قادر مطلق حضرتلری انسانك عجزینی انلره کوستردی « شرح » ذکر اولنان اطبا جهللری حسبیله انشاءالله تعالی دیمدکلرندن خسته اولان جاریه یه چاره بوله میوب عاجز قالدیلر ؛ اطبای مرقومه ذاتاً عاجز وغافل وبی دل ایدیلر. برده جناب حقك قدرت ومرحمتنی لفظاً بیله اهمال ایدنجه الله تعالی عجزلرینی میدانه قویوب محجوب ومعیوب اولدیلر . وجوده کتیرلمسی سعی اولنان هر بر ایشده انشاءالله تعالی یعنی قادر مطلق حضرتلری ایسترسه اولور دیمك فرض وحکمت محضدر .

مثنوی

« ترك استثنا مرادم قسوتیست »

« نی همین کفتن که عارض حالتیست »

« ترجمه » ترك استثنا یعنی « انشاءالله تعالی » دیمامك انسانه قسوت وغمدر ؛ مقصد بوعباره یی دائما لساناً سویلمك دکلدر ؛ زیرا لسانك سویلمسی عارضی وظاهریدر « شرح » انشاء الله تعالیدن مقصد اصلی ، بوعباره یی یالکز شفاهاً ایراد ایتمك اولمیوب قدرت ربانیه نك تأملی وعجز انسانك دائما تفکر وتذکریدر .

مثنوی

« ای بسا ناورده استثنا بکفت »

« جان اوباجان استثناست جفت »

« ترجمه » ای چوق کیمسه لرکه « انشاءالله تعالی » لفظنی شفاهاً دیمامش ، اما انلرك جانی « انشاءالله تعالی » عباره سنك جان ومعناسیله برابر اولمشدر « شرح » قلباً وعقلاً هرشی الله تعالی حضرتلرینك امرینه تابع اولوب ارادهٔ ربانیه شرفظهور ایتمینجه هیچ برشی وجوده کلیه جکنی وانسان حد ذاتنده همیشه عاجز اولدیغنی بیلملیدر . بناءً علیه پك چوق انسان واردرکه هرنه قدر « انشاء الله

تعالی » عبارەسنی شفاهاً چوق سـویلمزلر ایسەدە قدرت وارادۂ ربانیه اولمینجه هیچ برشی وجود وحرکت بولەمیەجغنی قلباً ، عقلاً قطعیا بیلوب فکرلری بوامر عظیمه ، حرکتلری دائما اوفکره تابع اولدیغندن « انشاءالله تعالی » عبـارەسنی دائما سویلر کبی صاییلیرلر .

مثـــنوی

« هرچه کردند ازعلاج وازدوا »
« کشت رنج افزون وحاجت ناروا »

« ترجمه » اطبا جاریەنك کسب صحت وافاقت ایتمسی ایچون علاج ودوادن هرنه یاپدیلر ایسـه رنجی وخستەلکی آزدیریجی اولدی ومقصد حصـوله کلمدی « شرح » ذکر اولنان اطبا قلباً غافل اولدقدن بشقه اوفاق برواسطه اولان لسان ایله بیله « حق تعـالی حضرتلری ایستر ایسـه جاریەیی ایی ایدرز » دیمدکلرندن جاریەنك خستەلکی اطبانك جهلی کبی آرتمش وبوغیر حاذق اطبانك امیدلری محو وهبا اولمشدر .

مثـــنوی

« آن کنیزك از مرض چون موی شد »
« چشم شه ازاشك خون چون جوی شد »

« ترجمه » ذکر اولنـان جاریه خستەلکدن قیل کبی ضعیف اولدی ، بو سببدن شاهك کوزی قانلی یاشدن ایرماق کبی اولدی « شرح » روح نفسـه تابع اولەرق چاره بولمق ایچون بی هنر اولان کیمسەلرك تدبیرینه مراجعت ایدنجه هم نفس هم روح ضعیف وناچار وبی قرار اولور. بوبیت شریفده ده [موی ، جوی] تعبیراتنده اولان لطافت وبلاغت وارستۂ تعریف واشارتدر .

مثنوی

﴿ از قضا سر کنکبین صفرا فزود ﴾

﴿ روغن بادام خشکی می نمود ﴾

« ترجمه » قضای الهیدن سرکنجبین نام علاجی دفع صفرا ایچون جاریه یه ویردیلر ، صفرایی تزیید ایتدی . بادم یاغی‌ده رطوبت یرینه یبوست کوستردی « شرح » مدعیٔ کاذبلرك تدابیرندن دائما فنالقلر ووعدلرینك بی اساس اولمسندن انواع مشکلات چیقار .

مثنوی

﴿ از هلیله قبض شد اطلاق رفت ﴾

﴿ آب آتش را مدد شد همچو نفت ﴾

« ترجمه » هلیله (هند اریکی) نام ملین علاجدن قبض واقع اولوب لینت زائل اولدی؛ صو ، حرارتی کسر ایکن نفت کبی آتشه یاردم ایتدی « شرح » مقلد وکاذبلرك اغراضندن حاصل اولان مضرت بی‌حدونهایتدرکه کندی منفعتلری ایچون بیله ایلك یاپمق ایستدکلری وقت ینه فنالق چیقار ومشکلات آرتار .

﴿ ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجهٔ کنیزك برشاه وروی ﴾

﴿ آوردن بدرکاه خدای تعالی ودر خواب دیدن مبشر ﴾

﴿ غیبی را ویافتن طبیب الهی وحاصل شدن مرام او ﴾

جاریه‌نك معالجه‌سنده طبیبلرك عجزی شاهه ظاهر اولنجه ، شاه یوزنی درکاه خدای متعاله توجیه ایله رؤیاسنده برمبشر غیبی کوروب اومبشر شاهه‌دیدی که : برطبیب الهی‌یی بوله‌جغندن مرامك حاصل اوله‌جقدر .

مثنوی

﴿ شه چو عجز آن حکیمانرا بدید ﴾
﴿ پا برهنه جانب مسجد دوید ﴾

« ترجمه » شاه چونکه او حکیملرك عجزینی کوردی ، یالین آیاق مسجده قوشدی . « شرح » روح ، مدعیٔ کاذبلرك فائده‌سز تدبیرلرینی کوردکدن صکره جناب حقه التجا ایلدی . یالین آیاق تعبیری ، هم التجایی وهم روحك عاجلاً الله تعالی حضرتلرینك بارکاه کبریاسنه کمال ابتهال وتواضع ایله اولان توجهنی ایما ایدر .

مثنوی

﴿ رفت در مسجد سوی محراب شد ﴾
﴿ سجده‌گاه از اشك شه پر آب شد ﴾

« ترجمه » شاه مسجدده محرابه کیتدی ؛ سجده محلی شاهك کوز یاشندن صو ایله طولدی « شرح » او وقته قدر جناب حقه روحك تمامیله التجا ایلمامسندن ونفسك محبتنه کرفتار واضطراب حس ایتمسیله بی‌قرار اولمسندن هم قصورینی اعتراف ایتمك وهم نفسه اولان شدت محبت وآلامنه چاره بولمق اوزره روح درکاه حقه مراجعت ایلدکده انسان کوز کبی اك مقبول اعضاسندن تأثرات قلبیه‌یی معلن اولان سرشك خون آلود اساله ایدر . جناب واجب الوجود یولنده کوز یاشی دوکمك نه بیوك مقام ونه بیوك سعادت وکامدر !

مثنوی

﴿ چون بخویش آمد ز غرقاب فنا ﴾
﴿ خوش زبان بکشاد در مدح وثنا ﴾

« ترجمه » چونکه شاه بوفانی طالغه‌دن [غرقاب درین وفورطنه‌لی دکزدر] کندینه کلدی ؛ مدح وثنای حق ایچون نه کوزل لسان آچدی! . « شرح » شاه مرحمت وعظمت ربانیه‌یی دوشونوب دریای روحانی‌یه طالدقدن وکندینی عظمت صمدانیه‌ده محو وافنا ایتدکدن صکره حسب‌البشریه صحوه رجوع ایدنجه کوردیکی احوال حکمت مآل حسبیله شوقی تزاید ایدوب واسطهٔ نطق انسانی اولان لسان ظاهر ایله‌ده خالق لم یزل حضرتلرینی مدح وثنا واعماق قلبنده‌کی حسیات معنویه‌یی اعلا ایلدی .

مثنوی

« کای کمینه بخششت ملك جهان »

« من چه کویم چون تو میدانی نهان »

« ترجمه » شاه دیدی ، ای وهاب مطلق حضرتلری سنك اك اوفاق احسانك جهانك ملکیدر ؛ بن نه سویله‌یم ، چونکه سن کیزلی‌یی بیلیرسك « شرح » بو بیت شریفده وبو مناجات جهان قیمتده ده مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلرینك قوهٔ روحانیه وبلاغت بی نهایه‌سی قلوب عارفینی تنویر ومحبتنه اسیر ایدر .

مثنوی

« ای همیشه حاجت مارا پناه »

« بار دیکر ماغلط کردیم راه »

« ترجمه » ای حاجتمزه دائما پناه وملجأ اولان خدای متعال حضرتلری ؛ بز ینه یولی غائب ایتدك ! « شرح » ابتدا نفسه تابع اولمق طوغری یولی غائب ایتمك اولدیغی کبی جناب حقی اونودوبده دردینه چاره بولمق امیدیله روحك مقلدلره مراجعت ایتمسی تکرار غلط وخطا ایتمك ویولی شاشیرمقدر .

مثنوی

﴿ لیك كفتی كرچه میدانم سرت ﴾

﴿ زو دهم پیدا كنش برظاهرت ﴾

« ترجمه » لكن بیوردككه : ای قولم ، هر نه‌قدر سنك سریكی بیلیرسه‌مده سن همان ظاهر لسانكله‌ده سریكی میدانه اظهار ایت ! « شرح » جناب عالم‌الغیب انسانك قلبنده‌كی اسراری بیلیر ایشتمكه محتاج دكلدر. فقط انسان ظاهر لسان ایله‌ده حسیات وتمنیاتنی بارگاه كبریایه عرض ایدرسه ایكی فائده‌سی اولور : بری ، كندی آغزندن چیقان معانی‌بی وعجز وتمناسنی دها زیاده فهم وعقلی قصور وحاجاتنی دها زیاده تمیز ایدرادہ متنبه اولور ، زیرا معانی یالكز ذهنده قالسه وجوددن عاری كبی قالیر ؛ ایكنجی فائده تضرعات واسترحاماتنی شاید دیكر انسانلر ایشیدرلرسه انلرك قلبنده‌ده خوف ومحبت خدا حاصل وسرنما اولور ، علی‌الخصوص آیت كریمه‌ده ﴿ ادعونی استجب لكم ﴾ بیورلمشدر . یعنی « بكا دعا ایدیكز ، سزه استجابه ایده‌رم » .

مثنوی

﴿ چون بر آورد ازمیان جان خروش ﴾

﴿ اندر آمد بحر بخشایش بجوش ﴾

« ترجمه » چونكه جانی ایچنده شاه خروش وفریاد كتیردی ، خدا حضرتلرینك بحر احسان ومرحمتی قاینادی « شرح » روحك كمال خلوص وتسلیمیتله تضرعی واقع اولنجه مرحمت ربانیه رونما وسلامت بخشا اولور . جناب حقه تضرع ایده‌بیلمك كبی بر نعمته نائل اولمق ایچون اوقات مناسبه‌ده وعبادت آره‌سنده تضرعی وهرحالده عبودیتی وهمیشه عدالتی اعتیاد ایلمك مقتضیدر.

مثنوی

﴿ درمیان کریه خوابش در ربود ﴾

﴿ دیددرخواب‌اوکه‌پیری رونمود ﴾

« ترجمه » اغلامقده ایکن شاهی اویقو قاپدی ؛ شـاه رؤیاسنده کوردیکه اختیار برذات یوزکوستردی « شرح » بوماجرا ، آتیده‌کی‌ابیات شریفه‌دن معلوم اوله‌جقدر .

مثنوی

﴿ کفت ای‌شه‌مژده حاجات رواست ﴾

﴿ کر غریبی آیدت فردا زماست ﴾

« ترجمه » اول ذات معنوی دیدی‌که : ای‌شاه ، مژده ! حاجت ونیازك لایق قبول اولدی ؛ اکر یارین سکا بر غریب کلیرسه بزدندر . « شرح » اکر کلیرسه تعبیرنده براشارت واردرکه ، انسانی دائما خوف وامید اره‌سنده براقمق مقتضای حکمتدر . خوف ، مساعی‌یی ؛ امید ، قوت وشوق قلبی انتـاج ایدر . شـاهه کله‌جك ذاته غریب دیمسی ، نائل روحانیت اولان ذوات دنیـاده غریب اولمسندندر. علی‌الخصوص کله‌جك ذات شاهك دها اول بیلدیکی اولمدیغندن شاهه کوره غریب ایدی .

مثنوی

﴿ چونکه آید اوحکیم حاذقست ﴾

﴿ صادقش‌دان کوامین صادقست ﴾

« ترجمه » اوغریب‌کلنجه بیل‌که حکیم وطبیب حاذقدر. اوغریبی صادق بیل! زیرا امین وصادقدر . « شرح » کاذب وشارلاتان اطبادن شـاه قورقمش

اولمسی حسبیله ذکر اولنان پیر روحانی شاهی تأمین ایدرکه بودفعه سکا کله‌جك طبیب اولکیلر کبی کاذب دکلدر. بالعکس هم صادق، هم امین وحاذقدر. شبهه‌یه کرفتاراولانلره برچاره ارائه اولنه‌جغی‌صره‌ده اوچاره‌نك فوائدندن تأمینات مقنعه ویرمك مقتضیدر؛ تاکه صاحب حاجت اوچاره‌نك مؤثر وفائده بخش اولدیغنه کسب امنیت ایتسون.

مثنوی

﴿ درعلاجش سحر مطلق رابببن ﴾

﴿ درمزاجش قدرت‌حق رابببن ﴾

« ترجمه » اوغریبك علاجنده سحر مطلقی وفوق العاده مؤثر چاره‌یی کور! انك مزاجندن حق‌تعالی حضرتلرینك قدرتنی مشاهده ایت! « شرح » حق تعالی حضرتلرینك امریله حرکت ایدن برمرد کاملك تدابیری وبرشیخ عارفك ارشادی اوقدر فائده بخش وعالیدرکه انسانلر حیرتده قالیر، او زمرهٔ محترم اصحابنك قدرت وعدالتی هرکارلرنده حس اولنور. فخر عالم افندمز حضرتلرینك روحانیات ومعقولاتده درجات عالیهٔ مالانهایه‌لری ومیدان حربده صبر وثبات رسالتپناهیلری ظاهر اولوب اول محبوب کبریا کندینه تابع اولان روحانیونك اقتدارینه دلیل اوفیدر.

مثنوی

﴿ چون رسید آن وعدکاه‌وروز شد ﴾

﴿ آفتاب ازچرخ اخترسوزشد ﴾

« ترجمه » چونکه اول وعدك وقتی کلدی وکوندوز اولدی؛ کونش چرخدن‌اختر یاقیجی اولدی « شرح » کوندوز اولدیغنی تعریف ایچون بوبیت شریفده‌کی عبارات شاعرانه وبلیغانه ایراد بیورلدی. کونش چقنجه ییلدیزلر کورنمز، یانان شیئده محو اولوب کورنمز اولدیغندن کونشه (اخترسوز) دیمکده مناسبت تامه واردر.

مثنوی

﴿ بود اندر منظره شه منتظر ﴾

﴿ تابیند آنچه بنمودند سر ﴾

« ترجمه » شاه محل نظرده یعنی پنجره‌ده انتظار ایدیجی ایدی؛ تا کورسون اول کیمسه‌یی، که غیب وسرده کندینه کوستردیلردی [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ دید شخصی فاضلی پرمایهٔ ﴾

﴿ آفتابی درمیان سایهٔ ﴾

« ترجمه » شاه برشخص فاضل ومایهٔ فضل ایله طولو برصاحب دل کوردی که سایه ایچنده بر کونش ایدی « شرح » سایه‌دن مقصد ، ظلمانی اولان دنیا ؛ کونشدن مرام ، اهلنی انوار معانی ایله تنویر ایدن انساندر. اویله برانسان کاملك قدومیله شاه تبشیر اولندی ، ووروده‌نه منتظر بولندی .

مثنوی

﴿ می رسید از دور مانند هلال ﴾

﴿ نیست بود وهست برشکل خیال ﴾

« ترجمه » اول شخص فاضل اوزاقدن ایریشدی ، ماهك هلالی کبی یوق ایکن بردن بره خیال کبی یعنی کمال مخافتله کوروندی « شرح » ماه حد ذاتنده موجود ومکمل وفقط موقعی حسبیله بروقت بزه اصلا کورنمز ، بعده خیال کبی کورینور وصکره بدر منیر اولور . بیان بیوریلان ذات فاضل ومرد کامل حقنده غایت ضعیف ونحیف تعبیری بومعنادن بشقه احوال روحانیه حد ذاتنده برکمال

ایکن بزدن اوزاق اولنجه کورنمدیکنه وبعده خیـال کبی آثار منورهٔ معنویه‌سی پك از مشهود اولدیغنه ونهـایت انسان مساعئ مشروعه وتوفیقات ربانیـه ایله روحانیتی بدر منیر کبی تام کوره‌جکنه اشارتدر .

مثنوی

﴿ نیست وش باشد خیال اندرروان ﴾

﴿ توجهـانی برخیـالی بین روان ﴾

« ترجمه » خیال روح ایچنده هیچ کیدر . سن جهانی برخیـال اوزره کیدیجی کور « شرح » برنجی مصراعده‌کی‌روان « روح » ایکنجیده « کیدیجی » معناسنه‌در . خیال اولان دنیانك جهات فانیه‌سی روحه نسبةً خیالات عقلیه کبی همیشه برحالدن دیکرحاله انتقال‌ایتمکده ویوریمکده وثباتدن‌خالی‌اولمقده بولندیغندن عاقل‌اولان‌کیمسه دنیای‌خیال‌کبی کورور، وبر خیاله نه قدرمحبت لازم‌ایسه اوقدر محبت ایده‌بیلیر ؛ زیاده محبت ایدر ایسه دنیانك لذائذی خیال کبی کچدیکندن آنك محب ومفتونی عذاب واضطراب عظیم چکر.

مثنوی

﴿ برخیالی صلح شان و جنکشان ﴾

﴿ وزخیالی فخر شان ونـنکشان ﴾

« ترجمه » انلرك — عارف اولمیان انسانلرك — صلح وجنك و نزاعلری بر خیال کبی اولان بوفانی دنیا اوزرینه‌در افتخار وعیب وصیت وشهرتلری کذلك دنیا خیالندن‌عبارتدر. « شرح » خیال بعض دفعه لذیذ ایکن معتبر وعزیز عـد اولنمامسی ایکی سببدندر : بری ، انسانك عمری مثلا سکسان سنه فرض اولنورسه بو مدت ایچنده لذت بخش اولان اوان خیال پك جزئی وظل کبی سریع الزوالدر. دیکری خیـالك تولدینه سـبب اولان کیفیت حال واستقبالدن عاری و بی ماهیت بولنمسندن وکذلك دنیانك آخرته نسبةً خیال اعتبـار اولنمسی دنیانك سـعادت و

لذتی صوری وبقادن خالی بولنمسندندر . دنیاده مزید روحانیت وخادم انسانیت اولان مساعی مستثنا اولدیغی حالده سائر لذائذ جسمانیه‌نك بر ثانیه‌لك خیال دیدیکمز فکردن بیله دها خیال و آنك کبی بی مآلدر . بر ثانیه‌دن عبارت اولان لذتك خیالی انسانك دنیاده‌کی عمرینه نسبة اوفاق بر جزء عد اولنه‌بیلیر ؛ اما انسانك وفاتندن صکره کله‌جك نامتناهی زمانلره نسبة دنیاده عمر هیچ مثابه‌سنده اولدیغندن عمر دنیا عین خیال وفنا وهله مشتهیات نفسانیه بقادن کلیاً معرادر ؛ عاقلك دنیاده سوه‌جکی کیفیات حق تعالی حضرتلرینك امر بیوردیغی و انسانیت و روحانیتك خدمتنه وسیلهٔ مشروعه عد ایلدیکی موادّدر . شو جهت شایان اخطاردرکه : بعض مساعی وهلة صرف امور دنیویه‌دن کورینورسه‌ده نظر حقیقت بین ایله تحری اولنتجه انلرك نتایجی روح کبی باقی بولنور . مثلا بر انسان تابع اولدیغی دولتیله هم جنسنك قوت ومکنتنی تزییده سعی فراوان ایتمسی صرف امور دنیویه‌دن معدود دکلدر ؛ زیرا او مکنت و قوت سایه‌سنده دولتنك شوکتنی و اهالینك سعادتحالنی وهمجنسنك اخلاق حمیده‌سنی وبناءً علیه سلامت ابدیه‌یی انتاج ایلر .

مثنوی

﴿ آن خیالاتی که دام اولیاست ﴾

﴿ عکس مهر ویان بستان خداست ﴾

« ترجمه‌سی » اول خیالات که اولیانك طوزاغیدر ؛ خدا حضرتلرینك بستاننده اولان آی یوزلولرك عکسیدر « شرح » بر آدمك خاطرینه کله‌بیلیرکه : اولیاء اللّه‌ده انسان اولدیغندن فخر وملاحظه‌لری خیالاتدر . خیر خیالات دکلدر ؛ زیرا اول زمرهٔ جلیل‌ده تصوراتی خدا حضرتلرینك کلزار روحانیتنده بولنان آی یوزلو انبیاء ذیشانك عکسیدر . انبیاء ذیشانك عکسی ایسه جهان بشریتده براقدقلری اوامر حکمت سمیرلریدر که نفسی اجرای منهیاتده حر براقمدقلرندن نفس اماره ایچون دام تعبیر اولنسه سزادر . او اوامر دام سعادت وفورطنه‌لی دکز اورته‌سنده سفینهٔ سلامت کبیدر .

مثنوی

﴿ آن خیالی را که شه درخواب دید ﴾

﴿ در رخ مهمان همی آمد بدید ﴾

« ترجمه » اول خیالی که شاه رؤیاسنده کوردی ، مسافر کلکده اولان ذاتك یوزنده نمایان اولدی « شرح » شاه منتظر ایکن بر ذات شریفك کلکده اولدیغنی کوردی و رؤیاسنده تبشیر اولنان حکیم غیب اولدیغنی درحال آکلادی .

مثنوی

﴿ شه بجای حاجبان درپیش رفت ﴾

﴿ پیش آن مهمان غیب خویش رفت ﴾

« ترجمه » شاه قپوجیلرك یرندن ایلری کتدی ، کندینه کلش اولان مسافر غیبه طوغری استقباله کتدی «شرح» شاه مسافری استقباله کتدیکنه دائر اولان معنای ظاهردن بشقه شاهك ایلری کتمسی تعبیری توفیقات ربانیه ایله جهان روحانیده قطع مسافاة ایتدیکنی ونائل مکافات اولدیغنیده اشراب ایدر . مستعد بر انسان امور خیریه‌ده ابتدا ولو آز چالیشسه بیله بعده مساعیسی وکمالاتی اوفی اوله‌جغی مجربدر .

مثنوی

﴿ هردو بحری آشنا آموخته ﴾

﴿ هر دوجان بی دوختن بر دوخته ﴾

« ترجمه » هر ایکیسی (یعنی شاه ایله حکیم غیب) آشنا ودوستلق اوکرنمش بر دکز ایدی ، هر ایکیسی دیکیلمکسزین بری برینه دیکیلمش ومربوط اولمشیدی « شرح » شاه ایله طبیب غیب دهااول بری برینی کوروب ظاهراً الفت و محبتلری

يوق ایدیسه‌ده معناً بری برینه قریب ایکی دریا کبی آشنا و محب ایدی . اورته‌ده بولنان حائل اذن حق ایله زائل اولنجه بوبحرین التقا ایدرك حاصل اولان شدت‌ارتباطلری حسبیله بری برینه دیکیلمش کبی اولدی .

مثنوی

﴿ کفت معشوقم توبودستی نه آن ﴾

﴿ لیك کار ازکار خیزد درجهان ﴾

« ترجمه » شاه مسافر غیبه دیدی : مکر معشوقم سن ایدك ! اول جاریه دکلدی ، لکن جهانده بر ایش دیکر ایشدن قالقار وظهورایدر . « شرح » حکیم‌غیبه شاه غایت حرمت ومحبت ایدوب دیرکه: جاریه‌یی نه‌قدر سودیکم حسب‌الروحانیه معلومکزدر ؛ فقط او محبت سنك کبی بر عارف وعاقله نائل اوله‌بیلمك ایچون بر وسیله ونعمت ایدی ، جهانده بر ایشدن خاطره کلماز حالات ظهور ایدر ، ظهور ایدن حالات جناب حقه مربوط اولانلر ایچون دائما فائده بخش وسعادت افزادر . غیر مستقیم‌ولئیملرك ایشلری اولجه طاتلی کورونسه‌ده بعده سقیم والیم اولور .

مثنوی

﴿ ای مرا تومصطفی من چون عمر ﴾

﴿ از برای خدمتت بندم کمر ﴾

« ترجمه » ای حکیم غیب ! سن بکا حضرت مصطفی علیه افضل التحایا افندمز کبی شفیع . بن‌سکا حضرت فاروقك رسول مجتبایه تابع اولدیغی کبی تابع ، سنك خدمتك ایچون بن کمر بغلرم . « شرح » بو ایکی اسم شریفی عارفانه یاد ایتمسی شاهك نائل اولدیغی وجد ومحبته دلالت وقطع ایده‌جکی مسافات عظیمهٔ‌معنویه‌سیچون برالهام واشارتدر .

﴿ از خدا وند ولی‌التوفیق در خواستن توفیق رعایت ادب ﴾
﴿ درهمه حالها وبیان کردن وخامت ضرر های بی‌ادبی ﴾

صاحب توفیق اولان حق تعالی حضرتلرندن کافهٔ احوالده ادبه رعایت ایده بیلمك ایچون توفیق ایسته‌مك ، بی ادبك ضررلرندن حاصل اولان وخامت بیانده‌در .

مثنوی

﴿ از خدا جوییم توفیق ادب ﴾
﴿ بی‌ادب محروم گشت ازلطف‌رب ﴾

« ترجمه » خدای لم یزل حضرتلرندن ادب توفیقنی ایسته‌یه‌لم ، ادبسز اولان کیمسه لطف حقدن محروم اولدی « شرح » ادبدن مقصد ، انسانك اخلاق حمیده‌سی وحال وقالی مشروع اولمسی وکستاخانه هیچ بر کلام وطورده بولنمامسیدر . ادبسز ایسه الله تعالی حضرتلرینك اوامرینه وانسانلرك حقوق وحیثیتلرینه رعایت ایتمز ، طبع وذهن حیوانیسی کندینه لذائذدن هر نه اخطار ایدرسه مجنونانه وبلکه مفتخرانه تصدی وکندینی هرحالده عادی ایدر . ادبسزدن حاصل اولان فنالقلر قابل تعریف دکلدر .

مثنوی

﴿ بی ادب تنها نه خود را داشت بد ﴾
﴿ بلکه آتش بر همه آفاق زد ﴾

« ترجمه » بی ادب اولان کیمسه فنالغی یالکز کندیسی ایچون طوتماز ، کندی بلایه کرفتار اولدقدن بشقه بلکه بتون آفاقه آتش اوردی ، یاقدی . « شرح » ادبسزك بر طورندن وبلکه بر سوزندن انسانلر بیننده نصل بیوك عداوتلر ونزاعلر ظهور ایله‌عالمده‌نه‌قدر فاجعه‌لر وفنالقلر واقع وبرچوق‌بی‌کناهانك

قلبلرنده نصل حزن وکدرلر حاصل اولدیغی وارستهٔ ایضاحدر . ادبسزلکك رفعی وهیچ اولمازسه تقلیلی اوامر ربانیه ایله احکام نظامیه‌یی ومعارفی همیشه تبلیغ وتعمیم واهل عدل و ادبی تکریم وبی ادبلری جرأتلری نسبتنده جزا دیده ومظلومینی شرلرندن آزاده ایتملی .

مثنوی

﴿ مائده از آسمان در می رسید ﴾

﴿ بی صداع وبی فروخت وبی خرید ﴾

« ترجمه » آسماندن سفره (یمك) ایریشیردی ؛ زحمتسز ؛ صاتمقسزین وصاتون آلمقسزین . « شرح » سفره‌دن مقصدعالی ، حضرت موسی علیه الصلوة والسلامك قومنه سهولتله عنایت بیوریلان احسان ربانیدر .

مثنوی

﴿ درمیان قوم موسی چند کس ﴾

﴿ بی‌ادب کفتند کوسیر وعدس ﴾

« ترجمه » حضرت موسی علیه الصلوة والسلامك قومی ایچنده بعض بی‌ادب کیمسه‌لر دیدیلرکه : صارمساق ومرجمك نره‌ده باقالم ؟ « شرح » بو ماجرا قرآن عظیم الشانده سورهٔ بقره‌نك آلتمش برنجی آیت کریمه‌سنده فرمان وانبا بیوریلور: ﴿ واذ قلتم یاموسی لن نصبر علی طعام واحد فادع لنا ربك یخرج لنا مما تنبت الارض من بقلها وقثائها و فومها وعدسها وبصلها ﴾ معنای شریفی : « اووقت که موسی‌یه دیدیکز . یاموسی ! بز برطعامه صبر ایده‌میه‌جکمزدن بزم ایچون ربکه دعا ایله‌ده سبزه وخیار وصارمساق ومرجمك وصوغان کبی یرك یتشدیردیکی شیلری بزم ایچون چیقارسون . » بو آیت کریمه‌ده کوریلیورکه : ادبسز اولانك متعدد فنالقلرندن بری‌ده ولی نعمتندن ، یادوستندن هرنه احسان اولنورسه آنی بکنمیوب طبع وذهن ضعیفلرینه کلن شیلری ارامق وولی نعمتی ودوستنی تعجیز ایتمك وفضله اوله‌رق قابی راحت کورمامکدر .

مثنوی

﴿ منقطع شد خوان ونان آسمان ﴾

﴿ ماند رنج زدع وبیل وداس‌مان ﴾

«ترجمه» آسمانك سفره‌سی وا کمکی کسیلدی ، وزراعت وبیل واوراغك زحمتلری قالدی «شرح» احسان بیوریلان نعمتلر بکنیلمیوب قوملك بی‌ادبانه‌نده کستاخلق ظاهر اولدیغی وقت نعمتلر کسلدی ومحرومیتدن صکره مشکل وزحمتلی ایشلر قالدی . عاقل نعمتی ادب واقدام ایله حفظ ایدوب عطالت وذلت ایله‌زائل ایتمز . الده‌کی نعمتی محافظه ایچون ادب وغیرت محض سعادتدر . روحانیتده‌ده حریص بر انسان کرامات کبی خارق العاده احوال کندنده نمایان اولمینجه نماز ، صدقه ، صوم ومساعی کبی عبادات مشروعه‌دن بیقوب ترك ایله ذهن ضعیفی اوزرینه کرامات بولمق فکریله بعض مقلدلری وزائد شیلری ارار وبناءً علیه بی‌ادب اولور بی‌نعمت قالور .

مثنوی

﴿ باز عیسی چون شفاعت کردحق ﴾

﴿ خوان فرستاد وغنیمت برطبق ﴾

«ترجمه» چونکه حضرت عیسی علیه الصلوة والسلام تکرار شفاعت ایلدی ؛ حق تعالی حضرتلری طبق اوستنده غنیمت وسفره ونعمت کوندردی «شرح» قرأن عظیم‌الشانده سورهٔ مائده‌ده فرمان وحکایه بیورلدیغی اوزره حضرت عیسی علیه‌السلامه تابع اولانلر بزه سفره کلمك ایچون جناب حقدن استرحام ایت ، دیدیلر . حضرت عیسی علیه‌السلام جناب‌حقدن استرحام ایلدی ، استرحامی قبول بیورلدی ؛ فقط سورهٔ مائده‌نك یوز اون سکزنجی آیت کریمه‌سی مآل عالیسنجه اراده بیورلدی‌که : ﴿ قال‌الله انی منزلها علیکم فمن یکفر بعد منکم فانی اعذبه عذاباً لااعذبه احداً من‌العالمین ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی بیوردی ، بن اوزریکزه سفره‌یی انزال ایدرم ، واندن صکره هرکیم‌که سزدن کفر ایدرسه اکا

اویله عذاب ایلرمکه عالمیندن کیمسه‌یی اویله عذاب ایله تعذیب ایلمدم » بونده بر اشارت علیه واردرکه ، احسان اولنان نعمتلردن زیاده نعمتلر المق حرصیله ولی‌نعمتلرینی تعجیز ایدنلر اول امرده کرفتار تکدیر اولورلر وایستدکلری شیئله متناسب اولان خدمتی ایفا ویا ارزولری روحانی اولوبده نائل اولدقده ینه امنیت ایتمز وایجابنی اجرا ایلمزلرسه سائر انسانلردن زیاده کرفتار جزا وعذابه سزا اولورلر .

مثنوی

﴿ بارکستاخان ادب بکذاشتند ﴾

﴿ چون کدایان ذلها برداشتند ﴾

« ترجمه » ادبسز اولانلر تکرار دائرهٔ ادبی تجاوز ایتدیلر ، دیلنجیلر کبی زیاده شیلرقالدیردیلر وایستدیلر « شرح » بی ادبلرك اوصاف مذمومه‌لرندن بریده ، ایستدکلری شی کندیلرینه ویرلسه‌بیله ینه بر قاچ مثلنی المق ایسترلر ؛ بوحاللری ایسه لسان حال ایله ولی نعمتلرینه تعریضدر . بیلمزلرکه ، صبر وقناعت اعتباری مزداد وهردلی آزاد ایلر . بیلمزلرکه ، ادب کورینجه افندیلری احساناتی توفیر نعم متنوعه ایله کندیلرینی دلسیر ایلر .

مثنوی

﴿ کرد عیسی لابه ایشانرا که این ﴾

﴿ دائمست وکم نکردد از زمین ﴾

« ترجمه » حضرت علیه السلام انلره یالوارمش ایدی که بونعمت دائمدر . زمیندن اکسیك اولماز « شرح » حضرت عیسی علیه السلام کبی بر پیغمبر ذیشان حقیقتی قومنه بیان وافهام بیورمش ایکن ادبسز اولانلر بوامری اهمال وکندیلرینی

٦

غبار ذات آلتنده پامال ایتدیلر . بی ادبك ذات طبعی کثیر وآنی دائرهٔ ادبه آلمق امر عسیردر .

مثنوی

﴿ بدگمانی کردن وحرص آوری ﴾
﴿ کفر باشد پیش خوان مهتری ﴾

« ترجمه » سوء ظن وحرص وطمع ایلمك بیوك ذاتك سفره‌سی اوکنده کفر اولور « شرح » علی الخصوص اوذات پاك‌ده خالق کائنات وصاحب احسانات معنویه وجسمانیه یعنی جناب رب العباد اولنجه سوء ظندن حاصل اولان کفرقات قات اولور .

مثنوی

﴿ زان گدا رویان نادیده زاز ﴾
﴿ آن در رحمت برایشان شد فراز ﴾

« ترجمه » طمع یوزندن مثلی کورلمامش دیلنجی یوزلولر سببیله او رحمت قپوسی انلرك اوزرینه قپانمشدر « شرح » کورلمامش دیلنجی یوزلو تعبیر اولنمسی شول سببدندرکه حضرت عیسی کبی برنبی ذیشانك امرینه مخالفت وخطا آمیز اولان وهم وهنلرینه اتباع وجسارت ایلدیلر . بیوك ذوات استقامت صفاتك اوامرینه مخالفت عین عذاب وذلتدر؛ چونکه عالیلرك امری حقه مقرون وعدم اطاعتك مضراتی ولو یکدن اولمسه بیله مرور زمان ایله رونمون اولور .

مثنوی

﴿ ابر برناید پی منع زکات ﴾
﴿ وز زنا افتد وبا اندر جهات ﴾

« ترجمه‌هم » زکات وصدقه منع اولنمق حسبیله بلوط یوقاری کلز، یعنی یاغماز؛ وزنادن اطرافه وبا دوشر « شرح » زکات وصدقه انسانیتك برنجی اساسیدر . باران روی‌زمینی نصل احیا ایدر ایسه صدقه‌ده انسانك قلبنی اویولده احیا وحسیات‌علیه ایله پرصفا ایلر. صدقه‌نك ویرلمامسی ومخلوقاته وسیما انسانلره معاونت ممکنه‌نك دریغ اولنمسی صوك درجه غیر مقبول وداعئ عذاب وذهولدر . بی مروت اولان کیمسه جناب حقك خزائن مالانهایه‌سنه امین اولمیوب برمقدار صدقه ویررایسه مالنه نقصان طاری اوله‌جغی ظنیله رضای باری‌بی فدا وهم جنسی اولان انسانلره آجیمیوب کندینی خود پرست وپرعنا ایلر. مروتسزده هیچ براستفاده ایده‌مز؛ زیرا مرحمتسزلکی حسبیله کرفتار اوله‌جغی اضطراب دروندن وصدقه ویروب هم جنسنه معاونت ایتمك کبی بر ذوق عظیم وجداندن محروم قالدقدن بشقه انسانلرك اکثریسی کندیسندن نفرت ایدر. صدقه ویرمیانلر کیمسه‌یه اجیمدقلرندن انلره‌ده حق تعالی حضرتلری وکرك انسانلر اجیماز ومثال باران رحمت اولان کوز یاشی اومقوله انسانیتسز آدملرك آلام واضطرابندن طولایی هیچ برکیمسه طرفندن دوکلز ولزومنده معاونت اولنماز. زنا ایسه نتایجی غایت وخیم ومخل انتظام انسانیت بربلای‌عظیمدر . زناده بر قاچ دقیقه ویا مدت مدیده دوام ایدرسه برقاچ ساعتلك لذت‌جسمانیه حاصل اوله‌بیلیر. اما مضرتنه کلهلم : اولا، زانئ امرحقه مخالف اولدیغندن غضب الهی‌یی اوزرینه دعوت ایتمسی ؛ ثانیاً ، زانیه‌نك قلبنی ناموسسزلق لکه‌سیله تسوید وزوجی نزدنده حجاب عذابنی تولید ایلمسی؛ ثالثاً زوجه واقرباسی ماده‌زنایی خبر آلیرلر ایسه مأیوس ومکدر ، آله‌مازلر ایسه بیله خلق نظرنده مطعون وغیر معتبر قالمسی؛ رابعاً ، زنادن چوجق حاصل اولنجه ولد زنا نامیله حقارت ناس ایچنده بوالندیرلمسیدر . ولد زنا تعبیر اولنان معصوم سلامت استقبالی ایچون معناً پدرینی آرایور ، پدری ایسه جکر پاره‌سنی انکار ایدییور ! کوزلرینی والده‌سنه چویرنجه بنم پدرم نره‌ده‌در ؟ والده ! سن بو حقارته سبب اولدك ! دیه لسان حال وزبان حزن‌مآل ایله خطاب ایدر. والده‌لر ایچون اولادلرك هرباقیشی دنیا طولوسی لذت ونعمت ایکن اونظر محزونانه حجاب وعذاب ایله زانیه‌نك قلبنی مجروح وپرخون ایلر. زانیه اوغلنی ضایع ایتمش، معناً اولدیرمش، قلب وناموسنی الی‌الابد پریشان ایلمشدر . آنلرك کیزلیجه فریادی ، کیزلیجه دوکدکاری کوز یاشی زانی ظن ایدرمی‌که تأثیرسز قالیر ؟ آنلرك آهی عادی بر روزکار کبی‌می صاییلیر ؟ زانی

زانی پشیمان وارتکاب ایلدیکی ظلمدن کریان و نالان دکلسه فعل زنابی و نتیجه نتیجه مصائبی کندی، کندی خانه‌سنده کورمك ایچون حاضر لنسون. بو بلالری دفعه چاره جداً توبه ایدوب ارکك متأهل دکلسه ولو فقیر اولسه بیله همان تأهل ایتسون؛ زیرا تأهل نفس ایچون بیك درلو بند و پند و نصیحتدن دها مؤثر چاره‌در. صاحب نفس فقیرلك اضطرابندن قورقسون. فقر واضطراب زنانك بلیاتنه کوره سعادت وراحتدر. خصوصیله امرینه تابع وایشنده ساعی اولانلره حق تعالی حضرتلری معین کافیدر. لواطه‌ده‌کی فنالغك تعدادندن نفرت اولنور! لواطه نسل بنی بشرك انقطاعنه چالیشان برداهیه‌در. احسان ربانی اولان مردلك کبی بر مرتبهٔ علیه‌دن لواطه مفعولی درکه‌سنه اسقاط وناموسنی برباد ایدر. فاعل ایسه بیوك برناموسسزلغه سبب مستقل وامر حقی مخل اولور. صورتا فاعل دینیر، اما حقیقتده شیطانك مغفول ومفعولی بولنور. جوهر ذریت اولان «منی» رحم نساء منکوحه‌یه لایق وشایاندر «منی» که حقیقتده کورنمیوب فقط مستعد روح وبدن فاعلك فرزندیدر. بوفعل اکره واشنع حقنده سویلنه‌جك دها چوق شیلر واردر. اما ادب منع ومخالفت وقلب وقلم کراهت وخجلت ایلر!

مثنوی

﴿ هرچه برتو آید از ظلمات وغم ﴾

﴿ آن زبی باکی وکستاخیست هم ﴾

«ترجمه» هرنه‌که قرانلقلر وکدرلردن سنك اوزرینه کلیرسه او حالات قورقوسزلقدن وادبسزلکندندر «شرح» بو محلده قورقودن مقصد خوف الهیدر. انسان اللهدن قورقار ایسه امر حقه موافق صورتده حرکت وآمرینه واستادینه وبیوکنه اطاعت وایشنده استقامت وبناءعلیه کسب سلامت وسعادت ایدر. اللهدن قورقماز ایسه هیچ بر وقت صادق، ادیب اولمیوب کوزل ایش کوره‌مز. اونوع بی باك صره‌سی دوشدکجه ظالم وناپاك اولور. متجاسرك معناً باشنه کله‌جك اکدار ومشکلاتدن بشقه اطوار واحوالی منتظم اوله‌میه‌جغندن عمرینك انتظامی بوزولور وکندیسنه هرطرفدن کدر وغم باران بلا کبی یاغار وخوف غم وخوف انسان وخوف موت مانند ماران زهر افشان هرآن راحت وجدانی تسمیم واضطرابات الیمه ایچنده مقیم ایدر.

مثنوی

﴿ هر که بی‌باکی کند در راه دوست ﴾

﴿ رهزن مردان شد ونامرد اوست ﴾

« ترجمه » هر کیم که دوست حقیقی اولان جناب حق یولنده قورقوسزلق ایدر ایسه او کیمسه مرد اولانلرك یولنی کسمش وقطاع طریق اولمش برنامرددر « شرح » اوامر ربانیه‌دن قورقمامق فاحشه‌لك صفتیدر . مرد اولان یالکز اللهدن قورقار ومع مافیه ادیب اولوب انسانلرك خاطرینی‌ده صایار وجناب حقك منع بیوردیغی شیلری قطعیاً ایشلمامکه واجرای عبادتله برابر دولتنه ووطن وانسانیته صورت مشروعه‌ده خدمت ایتمکه سعی ایدر.

مثنوی

﴿ بد ز کستاخی کسوف آفتاب ﴾

﴿ شد عزازیلی زجرأت رد باب ﴾

« ترجمه » ادبسزلکدن کونش طوتلدی ؛ شیطان امر حقه قارشی جرأت ایتدیکندن باب مرحمتدن رداولندی « شرح » عقل انسان کونش کبیدر ، فقط ادبسزلکدن طولایی ظلمتده قالیر ، طوتیلور . قرآن عظیم الشانده فرمان وحکایه بیورلدیغی اوزره شیطان حضرت آدمه سجده ایتمك ایچون امر اولندیغی حالده ادبسزلك ایدوب مخالفته جرأت ایلدیکندن باب مرحمت ربانیه‌دن مطرود وحالی الی الابد موجب فساد وبی‌سود اولدی واك بختسز، عقلسز برمخلوق ملعون قالدی . شیطانك بو بلاسی عاقل اولان انسانلر ایچون بر درس ونعمتدر ؛ او ملعونك کرفتار اولدیغی حال اسف اشتمال انسانلره لسان حال ایله دیرکه : مرحمتدن دور اولمامق ایسترسه‌کز جناب حقه وپادشاهکزه وآمریکزه وپدر ووالده‌کزه واستادیکزه انقیاد ووساوس وملعنتدن قلبکزی آزاد ایدیکز .

مثنوی

﴿ هر که شد در راه کستاخ طریق ﴾

﴿ آن بود در وادیٔ حسرت غریق ﴾

« ترجمه » هر کیم که ادبسزلکله سلوك ایتدیسه او کیمسه وادیٔ حسرتده مغروق اولدی « شرح » امر حقدن روکردان وشیطانه رفیق وطریق عصیانده پویان اولان انسان کرفتار عذاب وخسران اولهجغی وارستهٔ بیان واتیاندر .

مثنوی

﴿ از ادب پر نور کشتست این فلك ﴾

﴿ وز ادب معصوم و پاك آمد ملك ﴾

« ترجمه » بو فلك ادبدن نور ایله طولدی وملك ادب جهتیله معصوم وپاك اولدی « شرح » فلكده بولنان کونش وسائر اجرام سماویه امر حقه بتمامها تابع اولوب مخالفتده هیچ بر وقت بولنمدقلرندن نورانی اولدقلری کبی فلکیده تنویر ایدرلر . وملائك کرام ، کمال ادبدن معصوم وپاك اولدی . هر حالده ادب وعصمت باعث علویت وسلامت اولور .

﴿ ملاقات شاه باآن طبیب الٓهی که در خوابش بشارت داده ﴾

﴿ بودند بملاقات او ﴾

شاهك ، طبیب الهی ایله ملاقات ایتمسی که رؤیاسنده انك ملاقاتنی شاهه تبشیر ایتمشلر ایدی .

مثنوی

﴿ دست بکشاد وکنار آنش کرفت ﴾
﴿ هم چو عشق اندر دل وجانش کرفت ﴾

« ترجمه » شاه ال آچوب طبیب الٰهی یی کنارینه طوتدی ، وعشق کبی طبیب غیبی دل وجانده طوتدی « شرح » ورودی ، روحانی بر صورتده تبشیر اولنان بویله بر ذات عالی یه انسان هر نه‌قدر محبت والفت کوسترسه اوقدر مستلزم سعادت اوله‌جغی شبهه‌سزدر . محبت روحانیه فنا پذید اولمیوب پایدار اولدیغندن عارف اولانلر بونوع محبته نه‌درجه مربوط اولسه‌لر اوقدر مسعود وپرسود اولورلر. مسافره رعایت ایتمك لزومی ده بو محلده ایما بیوریلور .

مثنوی

﴿ دست و پیشانیش بوسیدن کرفت ﴾
﴿ وز مقام وراه پرسیدن کرفت ﴾

« ترجمه » شاه اول طبیب الٰهینك النی والننی اوپدی ومقام ویولدن صوردی « شرح » مقام روحانی یی وانسانلرك طریق استقبالنی شاه طبیب غیبه صوردی ، زیرا عاقلك ابتدا بیلمك ایستیه‌جکی شی بعدالموت میلیونلرله کله‌جك زمانلرده‌کی حالیدر . دنیاده کبی سریع الزوال بر ظل خیاله ربط بال ایدن انسان سلامت وسعادت حقیقیه‌سنی عجیب بر صورتده اهمال ایدرك کندینی جنود آلامه پامال ایتدیردی . سعادت روحانیه ایچون اهل ایمانك همت وعلویتلری بدیهیدر . بو بیت شریفده بو جهته‌ده اشارت بیوریلیورکه : صاحب خانه طرفندن کلن مسافره رعایتله برابر حسن قبول اولندیغنی کندیسنه عارفانه آکلاتمق ایچون کلدیکی یولی وبوکبی مسافره عائد احوالی شوق ایله صورملی ! زیرا انسانلرك خلقتنده کورینورکه کندیلرینه عائد اولان احوالی سؤال وانلرا احوالی نقل ایدرکن ممنون وخوش حال اولور .

مثنوی

﴿ پرس پرسان می کشیدش تابصدر ﴾
﴿ کفت کنجی یافتم آخر بصبر ﴾

« ترجمه » شاه حکیم غیبدن صوره صوره آنی تاصدره قدر چکدی ، حرمت ایتدی ؛ شاه دیدیکه : نهایت صبر ایله بر خزینه بولدم « شرح » صبر انسان ایچون بیوك نعمت وباعث سلامتدر ؛ انواع صبر آتیده بیان اولنه‌جقدر . روحك خزینه بولمسی بو محلده حکیم غیبی و مرشد کاملی و اخلاق حمیده صاحبی بولمقدن کنایه‌در .

مثنوی

﴿ کفت ای هدیهٔ حق ودفع حرج ﴾
﴿ معنیٔ الصبر مفتاح الفرج ﴾

« ترجمه » شاه دیدی : ای حق تعالی حضرتلرینك هدیه واحسانی وزحمتی دفع ایدیجی حکیم غیب ، که سن « الصبر مفتاح الفرج » عباره‌سنك معناسیسك « شرح » صبر سرورك اناختاریدر . صبر لفظی بش معنا ایچون استعمال اولنور: برنجیسی ، انسانه کلن هر نوع مصائب و مشاقه تحمل ایدوب قلباً ، فکراً ، لساناً ، طوراً شکایت واسف ایتمامسی ومرحمت ربانیه‌یه استناداً مصائبه رضا کوسترمسی ؛ ایکنجی ، اجرای عبادت و وظیفه‌ده حس اولنه‌جق زحمتلره قاتلانوب کمال ثبات ایله دوام ایدلمسی ؛ اوچنجیسی ، حق تعالی حضرتلری انبیای ذیشان واسطه‌سیله حرام بیورمش اولدیغی کیفیاتك اکثریسی نفسنه لذیذ کورینور ایکن او لذائذ نامشروعه‌یی فدا ایله حرام ایشلمدن مجتنب اولمسی ؛ دردنجیسی محاربه‌ده حس اولنه‌جق قورقویه ومشاق متنوعهٔ سفریه‌یه اهمیت ویرمامکله برابر مردلرك حین حرب وجدالده دشمنك مهاجمات شدیده‌سنه قارشی خوف وفتور کتیرمیوب

ثبات ومقاومت ایتمسی ؛ بشنجیسی ، محض خیر و عین حق بر فکری انسان بیان ایتمشیکن او فکر صائبك ترکنی قورقو فائده‌لی کوستردیکی حالده بیله ترك ایتمیوب کمال تربیه ایله فکر صائبك حفظنده ثبات ارائه‌سیدر .

مثنوی

﴿ ای لقای تو جواب هر سؤال ﴾
﴿ مشکل ازتو حل شود بی‌قیل وقال ﴾

« ترجمه » ای طبیب الهی ! سنك یوزك هرسؤاله جوابدر ؛ مشکل اولان احوال قیل وقالسز اوله‌رق سندن حل اولنور « شرح » قیل وقال برماده‌ده بر طرفدن عدم اتفاق وامنیت ودیکر طرفدن اقناع ایتمك آرزوسندن نشأت ایدر ؛ اکر مخاطبك استقامت واصابت افکارندن انسان امین‌ایسه کثرت استیضاحه‌محتاج دکلدر . مثلا مستقیم دیرسه که ، اوغلوم ! بوایشی ایشلمه ؛ یاخود بوخصوصك حقیقتی بودر . بوایکی کلام اقناعه کافی وموصل مرام اولور !

مثنوی

﴿ ترجمانی هرچه مارا در دلست ﴾
﴿ دستکیری هرکه پایش در کلست ﴾

« ترجمه » ای حکیم غیب ! قلبمزده هرنه وارایسه سن انك ترجمانیسك هرکیمك آیاغی باچیغه باپشمش ایسه انك الندن طوتیجی وانك یاردمجیسیسك . « شرح » صرف قوهٔ روحانیه‌دن بشقه ذکا وفراست بیله اعماق قلبی جزئی بر اماره‌دن کشف وادراك ایدر وترجمان معنوی اوله‌رق بشقه‌سنك ملاحظاتنی لزومنده میدانه وضع وانسانیته بیوك خدمت ومشکلاتده قالانلره دستکیر اولور ومعاونت ایلر . [باچیغه باتمش ، یاخود یاپشمش ، مشکلاته اوغرامش دیمکدر] .

مثنوی

﴿ مرحبا یا مجتبی یا مرتضی ﴾

﴿ ان تغب جاء القضا ضاق الفضا ﴾

« ترجمه » مرحبا ! خوش کلدك ! سکا وسعت اولسون ؛ ای برکزیده ای منتخب ، ای رضا اولنمش حکیم غیب ! اکر سن غیب اولور ایسه‌ك قضا وبلا کلدی وصحرالر طارلاشدی « شرح » قضا کلدی دیه صیغهٔ ماضیله تعبیر بیورلمسی کله‌جکی محقق اولدیغنی قویاً اثبات ایچوندر. انسان برعاقل ودانانك پندونصیحتندن دور ومهجور اولور ایسه برچوق فنالقلره کرفتار واکثر ایشلرنده مخطی وبیزار اولور ؛ بناءً علیه بعض خواطره تبعیتله عارف وعاقل اولانلردن زنهار آیرلماملی ! هنرور اولان عاقل تقدیس اولنملی وکندیسنه اولان احتیاج سویلنملی ، تا که شوق وغیرت وانسانیتی حسب الخلقه مزداد ومحتاج اولان کیمسه اوسایهٔ عالیده محن متنوعه‌دن آزاد اولسون .

مثنوی

﴿ انت مولا القوم من لایشتهی ﴾

﴿ قد ردی کلا لئن لم ینتهی ﴾

« ترجمه » سن قومك افندیسیسك هرکیم که سنی ایسته‌مز وایستمه‌مکلکه نهایت ویرمزایسه تحقیقا اوانسان رد وهلاك اولدی « شرح » عقل وروحك کمالاتی حسبیله سائر انسانلره افندی مثابه‌سنده اولان برذات کاملك امرونصیحتی هرکیم که ایسته‌مز وازدل وجان قبول ایتمز ایسه کرفتار سهو وخطا ودوچار تنکی وجفا اولور . شوقدرکه کامل عد اولنان ذات بحق کامل اولدیغنی ومقلد اولمدیغنی بیلنمك ایچون یالکز کلامنه دکل ، احوال وحرکاتنه دقت ایتملی واستقامت واخلاق حمیده اصحابندن اولوب اولمدیغنی خلقدن دیکله‌ملی وتربیه‌نك مساغ ویردیکی

رادهلرده حالنی تحقیق ایتملی ، صکره ذات وشخصنه ده باقملی ، که پریشان ورابطه‌سز اولمسون وهر حالده ذکا وفراستی اولسون ؛ احمق وپریشان اولاندن فیض آلمق امیدی دیلنجیدن احسان بکلمك کبیدر !

مثنوی

﴿ چون کذشت آن مجلس وخوان کرم ﴾

﴿ دست او بکرفت وبرد اندر حرم ﴾

« ترجمه » چونکه بو مجلس وکرم سفره‌سی کچدی ، شاه حکیم غیبك النی طوتوب حرمه کوتوردی « شرح » شاه طبیب غیبه حرمت کوستردکدن صکره « حرمه کوتوردی » تعبیرندن مقصد عالی : شاه طبیب غیبه حرم قلبده‌کی ابکار وافکارینی ارائه ایتمسیدر . برعارف وعاقلی تجربه‌دن صکره حرم مثال اولان قلبك مشکلات خفیه‌سنی اظهار ایتمك بجادر . تا که عارف اولان ذات مشکلاتك دفعنه باذن‌الله تعالی چالیشسون وتسلیمیت وامنیت کوسترنه مددرس اولسون .

﴿ بردن پادشاه آن طبیب را برسر بیمار تاحال اورا ببیند ﴾

حالنی کورمك اوزره شاهك اول طبیب الٓهی‌یی خسته‌نك یانه کوتورمسی بیانده‌در .

مثنوی

﴿ قصهٔ رنجور ورنجوری بخواند ﴾

﴿ بعد زان در پیش رنجورش نشاند ﴾

« ترجمه » خسته اولان جاریه‌نك وخسته‌لکك احوالنی شاه طبیب الٓهی‌یه سویلدی ، اندن صکره طبیب الٓهی مریضه‌نك قارشیسنده اوطوردی « شرح »

عارف بالله روحك اضطرابنى استماع ايتدكدن صكره خسته اولان نفسك حال واضطرابنى اكلامق اوزره نصب دقت وافلاحى ايچون امرحق ايله ابراز حذاقت ايلر .

مثنوى

﴿ رنك رو ونبض وقاروره بديد ﴾

﴿ هم علاماتش هم اسبابش شنيد ﴾

«ترجمه» طبيب الهى جاريه نك رنك ويوزنى ونبض وقاروره سنى كوردى وخسته لككك هم علاماتى، هم سببلرينى ايشتدى «شرح» بر طبيب صورى مريضك وجودنده كى علائم واسبابى نصل تحقيق وتحرى ايدر ايسه طبيب معنوى اولان ذات ده آندن مزداد اوله رق تحقيق واسبابى تعميق ايلر ، نصب نظر دقت ايتميان اطبا وظيفهٔ مهمه لرينى اهمال ، وارضا وفائده يه بدل مريضى افنا ايلر.

مثنوى

﴿ كفت هر داروكه ايشان كرده اند ﴾

﴿ آن عمارات نيست ويران كرده اند ﴾

« ترجمه » طبيب الهى ديدى : آنلر هرنه علاج ايتديلر ايسه ايتدكارى علاج خسته يى معمور ايتميوب ويران وخراب ايتدى « شرح » غير مقتدر ومقلد اولان كيمسه لرك اجرآت وتدابيرى كرك معنوياتده وكرك سياسيات وماديانده ايلك يرينه فنالقلر دعوت وايراث مضرت ايدر . اومقوله يه هيچ بر وقت ايش تفويض وحواله اولنمسون وفنالقلرى مسكوت براغلسون ؛ آنلره ايش تفويض ايتمك ويا فنالقلرينه سكوت ايلمك بيكناهانك مظلوميتلرينه ارائهٔ رضا وانتظام انسانيتى افنا ايتمك ديمكدر .

مثنوی

﴿ بی خبر بودند ازحال درون ﴾
﴿ استعیذ الله مما یفترون ﴾

« ترجمه » ذکری سبق ایدن اطبا احوال دروندن بی‌خبر ایدیلر؛ افترا ایلدکلری شیدن بن‌الله تعالی‌یه صیغنیرم . « شرح » جاریه‌نك خسته‌لکی معنوی ایکن اطبا اصلی اولمیان بر مرض جسمانی‌یی بیان ایلملریله خسته‌یه وخسته‌لکه افترا ایلدیلر. جاریه‌نك اضطرابی عشق کبی مهم وعالی برحال معنوی ایکن بی‌تمیز اولانلر مثلا صفرا خسته‌لکیدر دیملری کرفتار عشق اولان خسته‌نك قدرینی وعشقك ماهیت وعلویتنی تنزیل ووخیم برافترایه اجترا ایلدکلرندن آنلردن تبرا وهرشیئك حقیقتنه واقف اولان الله تعالی حضرتلرینه التجا ایتمك بجادر .

مثنوی

﴿ دید رنج وکشف شد بروی نهفت ﴾
﴿ لیك پنهان کرد وبا سلطان نکفت ﴾

« ترجمه » طبیب الهی خسته‌لکی کوردی وکیزلی اولان احوال اکا کشف ومعلوم اولدی ؛ لکن پنهان طوتوب شاهه سویلمدی « شرح » نفسك چوق احوالی واردکه روح وعقل بیله بیله‌مز. طبیب غیب حسب الحکمه نفسك خسته‌لکنی موقتاً کتم واخفا ایلدی وفائده‌سز روحه اذا ویرمدی . چوق بلالر واردرکه صاحبی بیلسه‌ده رفعنه یاردمی اوله‌میه‌جغنی عارف وعاقل فهم ایدنجه بلانك دقایقنی تفصیل ایله بی فائده اوله‌رق مبتلایی رنجیده قیلمقدن اجتناب وفقط بلانك دفعنه سعی وشتاب ایلر .

مثنوی

﴿ رنجش ازصفرا واز سودا نبود ﴾

﴿ بوی هر هیزم بدید آید زدود ﴾

« ترجمه » جاریه‌نك خسته‌لکی صفرا وسکیردن دکل ایدی. هر اودونك قوقوسی دومانندن بللی اولور « شرح » خسته‌لکی مادی اولمدیغنی و عشق ومحبت مرضی اولدیغنی جاریه‌نك رنك وسوز وحزنندن طبیب الهی اکلادی واوجهته عطف نظر حکمت ایلدی (عود اغاجی) دنیلن اودون یاندیغی حالده وجودی کورلمسه بیله رایحه‌سندن محسوس اولدیغی کبی عشق ومحبتده بر چوق علائم وسیما الفتدن معلوم ومجزوم اولور. محبت ایله یانمش بر بیچاره‌نك قلبندن چیقان آهه دود عشق تعبیر اولنسه سزا دکلیدر؟ عاشقك توأم اولان حزن وصفاسی، روی زرد وحمرتی، ضعف تنی، کوز یاشی، چشم بی‌خوابی عشقك وجودینه کواه دکلیدر؟

مثنوی

﴿ دیداز زاریش کوزار دلست ﴾

﴿ تن خوشست واو کرفتار دلست ﴾

« ترجمه » طبیب الهی جاریه‌نك ناله‌سندن کوردی که کوکل خسته‌سیدر؛ بدن ایی، فقط مریضه دل کرفتاریدر « شرح » عشق ومحبت کالده ایسه بدنده جسمانی خسته‌لك اولماز ویاجزئی اولور. عشقدن یانمش وفکر یار ایله بختیار اولمش عاشق اضطرابات بدنیه‌یی اهمال ومحبوبه‌سنك خیالیله خوش حال اولور.

مثنوی

﴿ عاشقی پیداست از زاریٔ دل ﴾

﴿ نیست بیماری چو بیماریٔ دل ﴾

« ترجمه » عاشقلق كوكل خسته‌لكی ایله فریادندن پیدا وظاهردر؛ مرض دل كبی بشقه مرض یوقدر « شرح » كوكل خسته‌لكی كبی هیچ بر خسته‌لك اولمدیغی مجروح‌دل واسیر دلدار اولان عاشق زار حس ایدوب اكلار. [مولانای رومی قدس سره‌السامی حضرتلرینك بو بیت شریفده‌ده كوستردیكی بلاغت وعلویت بی‌حد وبی‌نهایتدر] .

مثنوی

﴿ علت عاشق زعلتها جداست ﴾

﴿ عشق اسطرلاب اسرار خداست ﴾

« ترجمه » عاشقك علتی سائر علتلردن اوزاقدر . عشق اسرار خدانك اسطرلابیدر « شرح » اسطرلاب ازمنهٔ قدیمه‌ده كونشك ارتفاعنی اخذ ایچون مستعمل بر آلت رصد ایدی . اسطرلاب آلتیله آفتابك درجاتی نصل اكلاشیلیر ایسه معنویاتده‌ده عشق واسطه‌سیله اسرار ربانیه اكلاشیلیر . اسطرلاب معنوی‌یی صاتون الماق ایستیانلر قلب بازارینه مراجعت ایتسونلر ؛ نقدلری ایسه محبت وصدق ودموع خون آلود اولسون . اوبازارده التون تعبیر ایلدیكمز صاری معدنك اهمیتی مفقود واعتبار وشهرت دنیا بی‌سود وبی‌بهادر .

مثنوی

﴿ عاشقی كرزین سرو كرزان سرست ﴾

﴿ عاقبت مارا بدان سو رهبرست ﴾

« ترجمه » عاشقاق كرك بوباشدن وكرك اوباشدن اولسون. عاقبت بزه او محله‌دلیل ، یول كوستریجیدر« شرح » عاشقاق كرك حقیقی، كرك مجازی اولسون نهایت‌الامر انسانی مرتبهٔ حقیقته وسرای عالیٔ وحدته ایصال ومظهر علویت ایدر. « مارا » تعبیر شریفنده شویله بر ایما واردر : عشق اوكیمسه‌یی مرتبهٔ وحدته ایصال ایدركه بزم كبی عشق الهینك علویتنی اكلامش وشریعت وحقیقتك احكامنه تابع اولمشدر؛

بوقسه عشق مجـازی برمنکره نه فائده ویره‌بیلیر ؟ حکیم مشهور (افلاطونك) فکرنجه هرنوع انتظام عشقدن ظهور ونبعان ایلر ، ابتدا انسان اشیایه ؛ صکره کوزل بدنه ، بعده افکار عالیه واعیان ثابته‌یه عاشق اولور ؛ محبت الك نهایت الله تعالی حضرتلرینه منحصر قالیر . مقبول اولان عشق مجازینك‌ده برنجی علامتی کمال عفتیدر ؛ عفتدن عاری‌اولان محبته عشق تعبیر اولنماز؛ آنك اسمی شهوتدرکه حیوانلرده ده کورینور .

مثنوی

﴿ هرچه کویم عشق را شرح وبیان ﴾

﴿ چون بعشق آیم خجیل باشم ازان ﴾

« ترجمه » عشق ایچون هرنه سویلر وشرح وبیـان ایدر ایسه‌م چونکه عشقه کلیرم اندن حجاب ایدرم « شرح » « ازان » لفظنده ایکی معنا واردر : بری ، عشقدن حجاب ایدرمکه انك فضیلت ومزیتنه دائر سویلدیکم کلام ناقص وناجسباندر . دیکری ، یالکز عشقدن دکل ، کلامـمدن‌ده خجیل اولورم ؛ زیرا کلامـمی عشقك درجات عالیه‌سـنه غیر کافی بولورم . عشق اودرجه‌ده عالی وعظیم برکیفیتدرکه مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری کبی بربحر عقل‌معنوی عشقك کمالاتنـه قارشی اظهار خجلت ومع مافیه اظهار خجلتده اثبـات حکمت بیوررلر .

مثنوی

﴿ کرچه تفسیر زبان روشنکرست ﴾

﴿ لیك عشق بی زبان روشنترست ﴾

« ترجمه » کرچه لسانك تفسـیر وتعبیری روشنکر وضیادار‌در ؛ لکن لسانسز وتعبیرسز عشق دها پارلاقدر « شرح » نطق انسانی حکم بخشا برفیض ربانیدر مع‌مافیه عشق ، زبان ونطقدن وارسته ومعنویات ایله اراسته‌در . لسانك

وظیفه‌سی عقلك حسیاتی تفهیم ایتمکدر ؛ اوله‌بیلیر که مستمع قانع اولمسون و عشقك درجات عالیه‌سنی کلامدن یقیناً درك ایده‌مسون ؛ اما بی زبان اولان عشقك ایراث واجرا ایلدیکی کوز یاشی، ضعف بدن، روی زرد ، ونیجه نیجه علائم محبت عشقك وجودینه شبهه براقمیه‌جق صورتده شهادت ایدر .

مثنوی

﴿ چون قلم اندر نوشتن می شتافت ﴾
﴿ چون بعشق آمد قلم بر خود شکافت ﴾

« ترجمه » چونکه قلم یازمقده سرعت کوستردی ، چونکه قلم عشقه کلدی، کندی اوزرینه یارلدی « شرح » قلم یارلدی تعبیرندن ایکی کیفیت اکلاشیلیر: بالذات عشقدن قلم حلاوت یاب اولوب کماله واصل اولمش اثمار کبی یارلدی ؛ یاخود عشقك تحریرینه کلنجه عدم تحملندن پاره‌لندی ویازمقدن عاجز قالدی .

مثنوی

﴿ عقل در شرحش جو خر در کل بخفت ﴾
﴿ شرح عشق وعاشقی هم عشق کفت ﴾

« ترجمه » عقل ، عشقك شرحنده مرکب کبی باتلیقده یاتدی عشق و عاشقلغك شرحنی ینه عشق سویلدی « شرح » عقل کبی کسکین ومعرف احوال غامضه بر واسطه بر کیفیت که بو قدر علوم وبدایع واختراعات متنوعه‌یی میدانه کتیردی وفلکلری بیله کشف ایلدی. عشقك حالاتی شرحه کلنجه باتلیقده یاتمش و باتمش مرکب کبی عاجز قالیر . عشق ، روحانی ومعنوی بر حال علوی اولدیغندن انك حقیقت وماهیتی بالکز مظهرینه معلوم اولور ، بو قسمه ادلهٔ عقلیه او حقیقتك بیکده برینی بیله تعریفه غیر کافیدر .

مثنوی

﴿ آفتاب آمد دلیل آفتاب ﴾

﴿ کر دلیلت باید ازوی رومتاب ﴾

« ترجمه » کونشه دلیل ینه کونشدر ؛ اکر سکا کونش ایچون دلیل لازم ایسه یوزیکی کونشدن دوندرمه « شرح » مثلا کونشی کورمین و حرارتنی حس ایتمین بر یرده قپالی بر اعما آفتابه دائر نه قدر سوز دیکله‌سه حقیقتی فهم ایتمک ممکن دکلدر بعض مرتبه ظنیات وتوهماته دوشر . بوکا بناءً سن ده ای طالب ! خورشید معنوینك حقیقتنه مطلع اولمغه راغب ایسه‌ك تعریفات ضعیفهٔ لسانیه‌دن روکردان واثار صمدانیه‌یه نکران اول !

مثنوی

﴿ ازوی ارسایه نشانی میدهد ﴾

﴿ شمس هردم نور جانی میدهد ﴾

« ترجمه » هر نه‌قدر کولکه کونشدن نشان و خبر ویرر ایسه‌ده کونش هر دقیقه‌ده نورجان ویرر « شرح » سایه‌دن مقصد ، عقل ظاهر ایله مکونات‌مرئیه‌در . عقل ومکافات بعض مرتبه حقیقتدن نشان واثر ارائه ایدرایسه‌ده عشق‌آلهی تبلیغات نبویه وسیما قرآن عظیم الشان ایله قلوب عارفینده بولنور . عشق جهان معنویده همیشه ناشر انوار نامتناهیه اولور .

مثنوی

﴿ سایه خواب آرد تراهم چون سمر ﴾

﴿ چون بر آید شمس انشق القمر ﴾

« ترجمه » کیجه افسانه‌لری کبی کولکه سکا اویقو کتیرر چونکه کونش کلیر قمر یاریلیر « شرح » عقل صوری بالضروره ظلمت لیالیده سویلنیلن حکایه کبی ایراث غفلت ایدر وبالفرض عقل شمس روحانیته بر درجه دها تقرب ایله قمر کبی ضیایی طوغریدن طوغری‌یه آفتابدن اقتباس ایتسه و سایه‌یه نسبةً دها پارلاق اولسه ینه آفتاب جهان تاب ظهور ایدنجه قمرك آیدینلغی نابدید اولور. عقل ظاهرده هر نه‌قدر صوری‌اوله‌رق ماهراولسه خورشیدمحبت رؤیت‌اولننجه معقولات مظلم خیالات کبی قالیر . بو بیت شریفده دها ایکی تلمیح‌واردر : بری فخر عالم افندمز حضرتلری روحانیتك آفتابی اولوب معجزات باهرهٔ نبویه‌سندن اوله‌رق قمرك اشارت رسالتپناهی ایله یارلمسی ومشرکینك ظنیات وظلماتنك نابدید اولمسی ؛ دیکری شمس‌الدین تبریزینك هنکام حضرت مولاناده ظهور ایتمسیدر .

مثنوی

﴿ خود غریبی در جهان چون شمس نیست ﴾
﴿ شمس جان باقیست کو را امس نیست ﴾

« ترجمه » جهانده کونش کبی برغریب یوقدر ؛ جانك کونشی باقیدر ، آنك ایچون غروب یوقدر « شرح » بوراده غریب لفظی ایکی معنایه حمل اولنه‌بیلیر : بریسی ، شمس الدین تبریزی حضرتلری کبی کلیاً روحانی اولان بر ذات عالی حسب القدر دنیایه کلدی ، اکا مشابه (اوهنکامده) وطن اصلی اولان آخرته مشتاق برغریبك بولنمامسی، دیکری جانك شمسی کبی هیچ برکیفیت اولمامسیدر . جانك شمسی مانند خورشید ظاهر، فنا پذید اولمیوب دائما باقی وامس وغروبدن عاریدر .

مثنوی

﴿ شمس در خارج اکرچه هست فرد ﴾
﴿ می توان هم مثل او تصویر کرد ﴾

« ترجمه » كونش ظاهرده وميدانده فرد ومثالسز ايسه‌ده آنك مثلنى تصوير ايتمك ممكن اوله‌بيلير « شرح » شمس ظاهر كرچه ميدانده بردر ، مع مافيه آنك كبى بر شى تصور ايتمك واكا متعلق مطالعات بيان وايراد ايلملك ممكندر . مثلا كونشك شو قدر جسامتى وار وشعاعى شو قدر سرعتله كرهٔ ارضه كلير وحرارتى بودرجه‌ده اولوب تركيباتى فلان وفلان موادن عبارتدر بونلر بولنه‌بيلير. الحاصل عقلاً وقالاً بعض مرتبه تصوير وتصور اولنور ، اما شمس روحانى تصورات عقليه‌دن برى وازهر جهت عاليدر .

مثنوى

« شمس جان كو خارج آمد از اثير »
« نبودش در ذهن ودر خارج نظير »

« ترجمه » جانك كونشى كه اثيردن خارجه كلدى ؛ ذهن وماديانده آنك مثل ونظيرى اوله‌ماز . [اثير هر طرفه انتشار اولنمش برمادهٔ لطيفه وسياله دركه بعض طبيعيونك ذهابنه كوره نور وشعاع والكتريسيته كبى اثرلرك سبب هستيلريدر . قدماى يونانيه نزدنده ايسه بشقه يولده فرض وتصوير اولنوردى] « شرح » سبق ايدن بيت شريفده بيورديلركه كورينن شمس ظاهرى فى‌الحقيقه كرهٔ ارضده فرد كورينور ومثلى بولنميور ايسه‌ده مادى اولديغندن تصوير اولنه‌بيلير؛ فقط فلك وذهنك خارجنده اولان جان معنوينك مثل ونظيرى اولمديغندن كوز وعقل اكا مشابه ، اكا نظير برشى فهم وتصوير ايده‌مز .

مثنوى

« در تصور ذات او را كنج كو »
« تا در آيد در تصور مثل او »

« ترجمه » اول ذات پاك الوهيتى تصوره صيغديرمق نره‌ده ، نصل اوله‌بيلير؟

تا که حق تعالی حضرتلرینـك مثلی تصوره کله‌بیلسـون « شَرْحٌ » حق تعالی حضرتلرینی کما ینبغی وبتمامها تصور ایده‌جك عقل کلمامش وکلسی محال بولنمشدر . عقلك خدمتی مانند سـایه آفتابی ایما وکمال تواضع ایله ارائه ایتمکدر ؛ یوقسـه بتمامها کوسترمکدن بعید بولنور وبویله برسودای خامه قیام ایتسه عقل کرفتار جنت ونابدید اولور .

مثـنوی

﴿ چون حدیث روی شمس‌الدین رسید ﴾
﴿ شمس چارم آسمان سر در کشید ﴾

« تَرْجَمَه » چونکه کلام شمس الدین تبریزینك وجه معنویسـنه ایرشدی ، دردنجی آسمانك کونشی‌باش‌چکدی « شَرْحٌ » حضرت مـولانای رومی قدس سره السامی بوابیات شریفه‌یی ایراد بیورر ایکن حسب الایجاب شمس لفظی اسـتعمال وایراد اولننجه قطب العـارفین حضرت شمس الدین درحال خاطره کتیریله‌رك شمس ظاهر اهمیتدن ساقط اولدی . نصلکه بیوك بر ذات کلنجه مادوننده اولانلر چکیلیر و اهمیتسز قالور .

مثـنوی

﴿ واجب آید چونکه آمد نام او ﴾
﴿ شرح رمزی کردن از انعام او ﴾

« تَرْجَمَه » شمس الدین تبریزی حضرتلرینك نام شریفی چونکه کلدی ، اول حضرتك نعمتلرندن بر مقدارینك رمزی بر صورتده شرحی واجب ومقتضی اولور « شَرْحٌ » ترجمـهٔ حاللرنده بیـان اولندیغی وجه ایله شمس الدین تبریزی حضرتلری جناب مولانای رومینك مرشدیدر. بوبیت شریفده اشارت بیوریلورکه: انسان بر ذاتك انعامنه نائل ورسان اولور ایسـه اونعمتلری متشکراً یاد و اتیـان ایتسون ، زیرا تحدیث نعمت باعث مزید سعادت و سلامتدر .

مثنوی

﴿ این نفس جان دامنم بر تافتست ﴾

﴿ بوی پیراهان یوسف یافتست ﴾

« ترجمه » بو نفسده جان [جان لفظی بو بیت شریفده حسام الدین چلبی حضرتلرینه اشارتدر] اتکمی طوتدی ؛ زیرا یوسف کوملکنك قوقوسنی بولدی « شرح » حضرت مولانانك ترجمهٔ حاللرنده بیان اولندیغی اوزره حسام‌الدین چلبی کندیلرینك مخدومی مثابه‌سنده مریدیدر. مخدوم معنویسی فوق العاده محبی اولدیغندن جان لفظیله تعریف بیورلدی . مشارالیه حسام الدین چلبی‌حضرتلری جناب شمس الدین تبریزینك آثار واحوال روحانیت اشتمالندن رایحهٔ طیبهٔ معنویه المش و اوصره‌ده نام جلیلنی ایشتمش اولدیغندن حضرت مولانانك اتکنه یاپشوب :« امان یامولانا ! بزه شمس‌الدین تبریزی حضرتلرینك احوال‌روحانیه‌سندن بحث وانبا ایت! » دیدی . حضرت یعقوب علیه السلام یوسفك کوملکی رایحه‌سندن وجودینی اکلادیغی کبی حسام‌الدین چلبی‌ده شمس الدین‌تبریزینك احوالندن ونام عالیلرینك قاله کلسندن قوهٔ روحانیه‌سنی درحال و یکدن استشمام و کیفیات جلیله‌سنك حکایه‌سنی استرحام ایلدی .

مثنوی

﴿ کز برای حق صحبت سالها ﴾

﴿ باز کوحالی ازان خوش حالها ﴾

« ترجمه » بونجه سنه‌لر صحبتك حقی‌ایچون شمس‌الدین تبریزی حضرتلرینك خوش وکوزل حاللرندن بزه ینه برحالی سویله! « شرح » بونیازهنکامنده حضرت‌حسام‌الدین برچوق سنه‌دن‌بری جناب مولانای رومی‌تربیه‌سنده بولندیغی ومصاحبت‌علیهٔ مولانا ایله حیات‌یاب اولدیغی بیت‌شریفك طرز افاده‌سندن‌استدلال اولنور .

مثنوی

﴿ تازمین و آسمان خنـدان شـود ﴾

﴿ عقل وروح ودیده صدچندان شود ﴾

« ترجمه » تاکه کمال شـوقدن زمین و آسمان خنـدان اولسون ؛ عقل ، روح ، دیده یوز دفعـه اوقدر زیاده اولسـون « شرح » شمس الدین تبریزی حضرتلرینك برحالنی اولسون نقل بیوریکز، که بندن بشقه زمین و آسمان مسرور وشـادان وبوحکایه‌یی استماع ایده‌جك اهل عرفانك قوای معنویه‌لری قات قات مزداد وفراوان اولسون . اولیاء اللهك مساغ اولدیغی قدر احوالنی ایشتمکده‌کی محسنات بوبیت شریف ایله‌ده فهم واثبات اولنور .

مثنوی

﴿ لاتکلفنی فانی فی الفنـا ﴾

﴿ کلت افهامی فلااحصی ثنا ﴾

« ترجمه » مولانای رومی حضرتلری بیوررلر، بونی بکا تکلیف ایلمه ؛ زیرا بن فناده‌یم ؛ فهملره یورغونلق واقع اولدی . بناءً علیه حضرت شمس الدین تبریزینك مدح وثناسنی تعداد وحساب ایده‌مم « شرح » اوصره‌ده حضرت مولانا مرتبهٔ فناده اولدقلرینی صراحةً انبا ودفعةً لسان فارسی‌یی ترك ایله عربی اوله‌رق جواب اعطا بیورملری ده بوحقیقت ووجدی ایما ایدر .

مثنوی

﴿ کل شیٔ قاله غیر المفیق ﴾

﴿ ان تکلف او تصلف لایلیق ﴾

« ترجمه » بیهوش اولوب افاقت بولمیان کیمسه هرنه دیسه، کرك زحمت وکرك لاف ایله مدح وثنا ایلسه غیرلایقدر « شرح » جلال‌الدین رومی قدس سره السامی حضرتلری مستغرق عشق ربانی اوله‌رق بیوررلرکه ؛ بن بوحالده ایکن جناب شمس‌الدین تبریزی حقنده هرنه‌قدر تکلف ایتسه‌م ومدحه دائر هرنه دیسه‌م لایق دکلدر ؛ زیرا شدت عشقدن الآن افاقت بوله‌مدم ودریای عظیم فنایه طالدم .

مثنوی

« من چه کویم یك رکم هشیار نیست »
« شرح آن یاری‌که اورا یار نیست »

« ترجمه » بن نه‌سویلیه‌یم،که بنم شمدی برطمرم بیله عقله مالك دکلدر . اول یارك شرحنی نصل ایفا ایده‌بیله‌یم،که انك یار ونظیری یوقدر « شرح » یعنی عشق ومحبتده اوقدر مستغرقم،که انسانلرك تدابیر وکلمات ظاهره‌لرینه کوره برطمرم بیله عاقل اولمدیغی حالده برده قطب‌الاقطاب وفلك روحانیده ماننداآفتاب ومستغرق دریای نور رب‌اولان شمس‌الدین تبریزی‌کبی برذات عالی قدرك احوالنی نصل شرح ایده‌بیلیرم ؟

مثنوی

« شرح این هجران واین‌خون جکر »
« این زمان بکذار تا وقتی دکر »

« ترجمه » بو هجرانك ، بو جکر قانك شرحنی شمدی ایستمه ، بوزمانی کچ ، بشقه بر وقته قدر. « شرح » شمس‌الدین تبریزی حضرتلرندن آیرلمسنی وهجرانی مولانای رومی حضرتلری خون جکر تعبیرایدرك حسام‌الدین حضرتلرینه دیرکه : ای مخدوم معنوی ! بن هجرك تأثیرات الیمه‌سیله متأثر ایکن تأثرات قلبیه‌یی تزیید ایدن حکایات الم افزادن صرف نظر ودیکر مناسب

بروقته قدر انتظار ايت . وقت ديكره قدر انتظار ايت بيورملرى ، ياآلام عشق برمدت سكون بولسون، ياخود دنياده بواحوالك اعلان واعلامى لايق وبلكه ممكن اولميوب آخرته قدر صبر ايدلسون ديمكدر .

مثنوى

﴿ قال اطعمنى فانى جائع ﴾

﴿ واعتجل فالوقت سيف قاطع ﴾

« ترجمه » حسام الدين چلبى حضرتلرى ديدى : ياحضرت مولانا ! بكا اطعام ايله ، بن آچم ؛ وعجله ايله ، زيرا وقت كسكين قليجدر. « شرح » حسام الدين چلبى حضرتلرينك احوال روحانيه يه شدت ارزوسى حسبيله تكرار نياز ايلر وديركه : خير شمدى سويله ! احتمالكه زمان القاى موانع ايله بكا بردها بوفرصتى كوسترمز؛ احتمالكه شمشير صارم كبى اولان سرعت مرور زمان رشتهٔ عمرمزى قطع ايله بواحوال جليله يى استماعدن بنى محروم وبى درمان ايلر . ضايع اوله بيله جك كيفياتك استحصالى ايچون مشروع صورتده تعجيل ايتمك عين نصرت وسلامتدر .

مثنوى

﴿ صوفى ابن الوقت باشد اى رفيق ﴾

﴿ نيست فردا كفتن از شرط طريق ﴾

« ترجمه » صوفى ابن الوقت ، يعنى زمانه آدمى اولور اى ارقداشم ! يارين، ياقالم ديمك شرط طريقدن دكلدر . « شرح » بونى ده حسام الدين چلبى حضرتلرى مولاناى رومى حضرتلرينه عرض ايلركه : صوفى وقت وحالى غنيمت بيلير. كله جك بردقيقه دن صكره بيله عقل واقتدار وحياتده بولنه جغنى ووارستهٔ موانع اوله جغنى بيلميور ؛ زيرا دنياده هرآنده هرشيئك فنا پذير ومبدل اولمسى محتمل وعلى الخصوص انسان ايچون الك قريب اولان موت واجلدر .

مثنوی

﴿ تومکر خود مرد صوفی نیستی ﴾

﴿ هست را از نسیه خیزد نیستی ﴾

« ترجمه » سن مکر کندك صوفی دکلیسك ؟ [یعنی بن بیلیرمکه کندك صوفیسك] موجود اولان شیئده ویره‌سی‌یه وفردادن هیچلك قالقار ، یوقلق حاصل اولور « شرح » حسام الدین چلبی حضرتلرینك وقت دیکره قدر انتظاره موافقت ایلمامسنه سبب کمال انتظارلری جوششه کلمسندن وبوفرصتی ضایع ایتمك خوفندندر . شدت ارزودن بشقه بردها سبب بیان ایدرلرکه : وقت دیکره قدر بکله دیمك نقد ویرمك دکلدر ؛ ویره‌سی‌یه‌در. ویره‌سینك ایسه اسباب کثیره‌دن طولایی بعض دفعه اجرا اولنمامسی‌ده محتمل وبناءً علیه فوائد متصوره‌یه مورث خللدر .

مثنوی

﴿ کفتمش پوشیده خوش ترسریار ﴾

﴿ خودتو درضمن حکایت کوش دار ﴾

« ترجمه » حسام‌الدین چلبی حضرتلرینه دیدم‌که : یار ودوستك سری اورتولمش اولنجه دها ایيدر. سن ضمن حکایته قولاق طوت! « شرح » حضرت مولانای رومی بیوررلرکه : جناب تبریزینك وروحانیتك احوالنی صراحةً بیان ایتمك جائز دکلدر. بن اواحوالدن سویلرم؛ فقط حکایه‌لر ایچنده ومستور برصورتده سویلرم. سن ایسه بونکله قناعت وبوحکایه‌لر ایچنده‌کی حقیقته دقت ایت !

مثنوی

﴿ خوشتر آن باشدکه سر دلبران ﴾

﴿ کفته آید در حدیث دیکران ﴾

« ترجمه » دها ای اودرکه : دلبرلرك سری بشقه‌لرك سوزنده سویلنمش اوله «شرح» اولیاءالله حضراتنك ماجراسنی واحوال روحانیه‌یی صراحةً سویلمکدن ایسه دها ایدرکه بشقه حکایات وکلمات اره‌سنده سویلنمش اولسون ؛ زیرا صراحةً ایشتمکه هرکسك عقلی متحمل اولمیوب ضعف عقل ووهن اخلاق حسبیله انسان کرفتار اوهام وروحاً وعقلاً وبدناً بی‌درمان وپریشان اولور. نصلکه کونشك نوری غایت فائده‌لی اولدیغی درکار ایکن شعاعنی سائر مادیات ایچنده کورمکه قناعت ایتمیوبده کونشـك یوزینه طوغریدن طوغری‌یه باقمق ایستیلیرسـه او یولده‌کی ناظر کور وضریر اولور .

مثنوی

﴿ کفت مکشوف وبرهنه بی‌غلول ﴾

﴿ بازکو دفعم مده ای بوالفضول ﴾

« ترجمه » حضرت حسـام‌الدین چلبی دیدی : آچیق وعریان وبی‌غلول یعنی کیزلی قپـاقلی اولمیه‌رق سـویله وبکا دفع ویرمه ؛ ای فضیلتلر صاحبی اولان حضرت مولانا ! « شرح » شدت ارزوسی حسبیله جناب حسام‌الدین شمس‌الدین تبریزی حضرتلرینك حالنی حکایه‌لر وسـائر سوزلر ایچنده استماعه موافقت ایتمـك ایستمیوب صراحةً ایشتمك ایچون ینه التماس وارزوسنی اتیان ایله‌استرحامنده دوام واقدام ایلر .

مثنوی

﴿ پرده بردار وبرهنه کوکه من ﴾

﴿ می نخسبم باصنم با پیرهن ﴾

« ترجمه » پرده‌یی قالدیر وعریان وآچیق‌سویله ؛ زیرا بن پیراهن ایله اولان بت ومحبوبله یاتمـام « شرح » یاحضرت مولانا ، پردهٔ اسراری قالدیر ، آچیق سویله ! اشـتیاق وآرزوم اولان حالی حکایه‌لر ایچنده مسـتور ایشتمك ایسـته‌م .

« پیراهنلی صنم وبت ایله یاتمق ایسته‌مم » دیمسی پردهٔ حکایاتده مستور اولان اسراری ایشتمکله قناعت ایده‌مم ، دیمکدر .

مثنوی

﴿ گفتم ار عریان شود او در عیان ﴾
﴿ نی تومانی نی کنارت نی میان ﴾

« ترجمه » مولانا حضرتلری بیوررلر: بن حسام‌الدین چلبی حضرتلرینه دیدم ، که اگر اسرار روحانیه عریان وغیر پنهان ، آشکار وعیان اولەجق اولورسه نه‌سن ونه کنارك ونه اورته‌ك قالیر « شرح » شمس‌الدین تبریزی حضرتلرینك درجات روحانیه‌سی اول مرتبه یوکسك ایدی ، که احوال معنویه‌سنی استماعه انسان غیر مقتدردر . برچوق حالات روحانیه واردرکه ، دنیاده هرکسه اعلان اولنسه بهمه‌حال باعث زیان واضمحلال اولور . بیت شریفده بیان واراده بیورلدیغی اوزره اگر تمامها بیان اولنسه نه کنار ، نه‌میان قالمیوب عقولی حیرت عظیمه احاطه وابدانی جلال معنوی افنا ایلر .

مثنوی

﴿ آرزو میخواه لیك اندازه خواه ﴾
﴿ برنتابد کوه را یك برگ کاه ﴾

« ترجمه » آرزو ومرام ایسته ، لکن اندازه ده ایسته ! زیرا برصمان چوپی برطاغی قالدیره‌ماز ! « شرح » بوامرعالی هم حسام‌الدین چلبی حضرتلرینه ، هم سائر انسانلره خطاب اولسه جائزدر . یعنی خیر اولان امور آرزو اولنه‌بیلیر ، فقط اندازه ودرجه‌یی اونوتماملی ! مثلا طعام بیله وجودك سلامتی ایکن زیاده اکل ایدیلیرسه فائده یرینه باعث مضرت وبعض دفعه مورث فلاکت اولور . کتاب مطالعه‌سی ذهنه پارلاقلق ویردیکی معلومدر ؛ مع‌مافیه کثرت مطالعه ذهن واعصابی

خسته ایلر. الحاصل بیوکلك وبقا دائما وسطه‌در. بوقاعدهٔ عظیمه‌دن یالکز عشق ربانی مستثنادر. عشق ربانی نه‌قدرچوق اولورایسه اوقدر دها ایی، اودرجه اولادر.

مثنوی

﴿ آفتابی کزوی این عالم فروخت ﴾
﴿ اندکی کرپیش آید جمله سوخت ﴾

« ترجمه » کونش که بوعالم آندن شعله‌لندی . اکر بولندیغی موقعدن براز تقرب ایتسه هرشی یانمش اولور « شرح » کونش موسم صیف وشتاده کرهٔ ارضه برمقدار تقرب وتباعد ایلر؛ اما بوفرق جزئی کونشك وارضك طبیعی اولان موقعلری داخلنده‌در . اکر کونش بوطبیعی اولان درجه‌دن برمقدار دها تقرب ایتسه کرهٔ ارضده نه‌وارسه یانار وانتظام ارض تارمار اولور. بیوك آدملره ایجابندن زیاده تقرب ایتمك کونشك شدائدینه کرفتار اولمق کبیدر؛ زیرا کثرت تقربده اسباب اغبرار محبتی پامال ومحبی دیکر کون ودیکر حال ایلر .

مثنوی

﴿ فتنه و آشوب وخون ریزی مجوی ﴾
﴿ بیش ازین ازشمس تبریزی مگوی ﴾

« ترجمه » ای حسام‌الدین چلبی ! فتنه وغوغا وقاریشقلق وقان دوکمکلك ایسته‌مه . بوندن زیاده وبوندن‌صکره حضرت شمس تبریزیدن بحث‌ایتمه! « شرح » مولانای رومی حضرتلری صورت قطعیه‌ده تنبیه بیوررلرکه : ای حسام‌الدین ! بوندن زیاده وبوندن صکره شمس تبریزی حضرتلرینك حالنی آشکار صورمه ؛ زیرا اوحالك آشکار سویلنمسنی ایسته‌مك فتنه وغوغایی وخونریزلکی آرزوایلمك وبرچوق مشکلاتی دعوت ایتمکدر . انسانلرك روحانیته متعلق کیفیاتده اقتدار وادراکلری جزئی اولدیغندن ایجابندن زیاده احوال حکمت اشتمالی استماع ایتسه‌لر

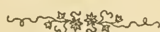
حاللری دیکر کون وعقللری مغبون وزبون اولور؛ اصل هنر هم احوال روحانیه‌یی سویلیوب طالب وعاقل اولانلری خبردار واحیا ایتمك ، هم بعض بیهوده دعوالری میـدانه کتیرمامکدر . ایشته بو بیوك وظیفه‌یی عقللره وبلکه ارواحه حـیرت ویره جك یولده مثنوئ شریف ایفا وقلوب مستعدینی احیا ایلمشدر.

مثنوی

﴿ این ندارد آخر از آغاز کوی ﴾

﴿ روتمام این حکایت باز کوی ﴾

«ترجمه» شمس الدین تبریزی حضرتلرینك سری وحالی عظیم ونهایتسزدر، بوبحثی ترك ایت، یوری ، شاه ایله جاریه‌نك حکایه‌سنی تمام ایدوب تکرار سـویله ! «شرح» بو خطابی مولانا حضرتلری کندی کندینه ایلر . بوده اقتضـای بلاغتدر . بوحکایه‌ده (شاه) و (جاریه) کبی نامار عوام ایچون پرده‌لردر ؛ یوقسه حقیقتده بوتعبیرات آره‌سنده احوال عظیمه بیان وحکایه بیورلمشدر .

﴿ خلوت طلبیدن آن ولی از شاه وجهت دریافتن رنج کنیزك را ﴾

اول طبیب الهی جاریه‌یی تنها کورمك ایچون شاهدن خلوت طلب ایلمسی وجاریه‌نك مرضنه جهت وچاره بولمسیدر «شرح» طبیب الـهی نفسی یالکز سؤال ایله مضرتنی دفع ایچون چاره ارامسیدر .

مثنوی

﴿ کفت ای شه خلوتی کن خانه را ﴾

﴿ دورکن هم خویش وهم بیکانه را ﴾

«ترجمه» طبیب الٰهی دیدی : ای شاه ! خانه‌یی تنها ایت ! هم مقربین ، هم یبانجیلری اوزاق ایله « شرح » مرشد کامل اولان طبیب الٰهی روحه دیرکه: درون قلب وذهنکده ظهور ایتمش اولان ملاحظاتی و وسوسه‌لری چیقار ، شمدی‌یه قدر بوکونه ملاحظات واوهام سکا خیر وآرام ویرمدیلر، آرتق تدبیری بکا براق ؛ بن باذن‌الله تعالی نفسك خسته‌لکنی وچاره‌سنی ارایه‌یم .

مثنوی

﴿ کس ندارد کوش دردهلیز ها ﴾

﴿ تا بپرسم زین کنیزك چیزها ﴾

«ترجمه» قپو آره‌سندن کیمسه قولاق طوتمسون ، تا که بو جاریه‌دن بعض شیلر صوره‌یم « شرح » طبیب الٰهی روحه دیرکه : حرم قلبی ملاحظه ووسوسه‌لردن خالی براقغله برابر سنك شمدی‌یه قدر مرشد وطبیب ظن وکمان ایلدیکك مقلدین تشبثاتمه قارشمدقدن بشقه کسب اطلاع ایلملرینی ده جائز عد ایده‌مم ؛ زیرا بنم نفسه اولان اسئله‌مك حقائقنی نه‌سن ونه‌ده دیشاریده مرشد قیافتنده بوله‌جغك آدملر اکلایه‌مازلر ؛ اکلامینجه امینتکز نقصان وقاریشمکز باعث زیان اولور ؛ ودها ای یاپمق خلیاسیله ایشی فنا ایتمش اولورسکز. بو بیت شریفده براشارت واردرکه : برمرد عاقل و مستقیمه برایش حواله وتفویض ایدیلنجه او ایشه آرتق مداخله اولنمیوب تدابیر اوعاقل ومستقیم آدمه براغلسون؛ تا که فوائد ومحسنات حصول پذیر اولمش اولسون .

مثنوی

﴿ خانه خالی ماند ویك دیارنی ﴾

﴿ جز طبیب وجز همان بیمارنی ﴾

« ترجمه » خانه بوش قالدی وکیمسه قالمدی؛ طبیب الٰهی وخسته اولان

جاریه‌دن بشقه‌!» «شرح» روح بوتکلیفه موافقت ایله ایستدیکی کبی نفسی صورمق واصلاح ایتمك ایچون طبیب الٓهی‌یه رخصت ویرمش وکندی تدابیرندن فراغتله انتظارده قالمشدر .

مثنوی

﴿ نرم ونرمك كفت شهر تو کجاست ﴾

﴿ که علاج اهل هر شهری جداست ﴾

«ترجمه» طبیب الٓهی جاریه‌یه ملایمت ولطف ایله سویلدیکه : سنك شهرك ومملکتك نره‌سیدر ؟ هر اهل شهرك وهر اهالینك علاجی بشقه وبری برندن بعید و جدادر «شرح» بو بیت شریفده اشارت واردرکه : برخسته‌یه ویا مکدر آدمه ملایمتله خطاب ایتملیز . مضطرب اولان بوملایمتی کورنجه ناصح ومخاطبنه محبت وانسیت حاصل ایلر ؛ واندن صکره ویریله‌جك علاج واجرا اولنه‌جق تنبیهاتی خواهشله قبول ایدر . اقالیم بارده وحاره‌ده بولنان ویاخلقتی حلیم وحدید اولان کیمسه‌لره ایدیله‌جك دوا ونصیحت بالطبع مختلف اولور ؛ بونلرك تعیینی طبیب حاذقك وانسان عاقلك حذاقت ودرایتنه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ وان دران شهر از قرابت کیستت ﴾

﴿ خویشی وپیوستکی با چیستت ﴾

«ترجمه» طبیب الٓهی جاریه‌یه دیدی : سنك شهرکده اقربادن کیم وار؟ قرابت واتصالك نه‌شیدر ؟ «شرح» عاقل اولان ذات بر حقیقتی میدانه چیقارمق ایچون قارشیسنده‌کی آدمك احوال ماضیه‌سنی ومیل ومحبت ونفرت ایلدیکی شیلری حسن صورتله صورار وبووجه‌ایله‌کیزلی اولان‌وطوغریدن‌طوغری‌یه اسئله وابرامات ایله سویلنمسی قابل اولمیان برسر وحقیقت میدانه چیقار . حکومت ایشلرنده استنطاق دیدیکمز معامله بوحکمت عقلیه‌یه مبتنیدر .

مثنوی

﴿ دست بر نبضش نهاد و یك بیك ﴾

﴿ بازمی پرسید ازجور فلك ﴾

«ترجمه» طبیب الٓهی جاریه‌نك نبضی‌اوزرینه الی‌قودی ، وبرر برر فلكك جورندن صوردی « شرح » او ذات كامل نفسه صوردی، محل جور اولان دنیاده هانكی شیلردن زیاده زحمت و جفا چكدی . مقصدی حسیات قلبیه‌نك سؤالیله جاریه‌نك مرض درونی اكلامق ایدی ، بناءً علیه كمال حكمتله فلكك جورندن صوردی وفلكك كوستردیكی بعض ذوق ومسرتدن صورمدی؛ زیرا انسان ایچون مسرت‌وصفا محدود وبی‌وفادر. مسرتك تعدادیله اوزون مقاله حاصل اولەماز ؛ علی الخصوص بیچاره انسان دنیاده كوردیكی مسرتی ذهننده طوتمیور ، ذوق و مسرت قولای اونودیلور ؛ اما فلكك جوری چوق اولدیغی كبی آثاری حس اولننجه فراموش اولنمیور و بحثی طویل اولور. برده انسان كندی جورنی دائما دیكرلره نقل وبیان ایتمكه اظهار میلان ایلر . بیچاره انسان ظن وكمان ایدركه نقل و بیان ایلدیكی كندی جورندن هر بر آدم متأثر واستماعه حاضر اولور .

مثنوی

﴿ چون كسی راخار درپایش خلد ﴾

﴿ پای خودرا بر سر زانو نهد ﴾

« ترجمه » چونكه بر كیمسه‌نك اباغنه بر دیكن باتار ، كندی اباغنی دیزی اوزرینه قور «شرح» طبیب الٓهی جاریه‌نك قلبنده‌كی سری نه ایچون بردن بولیوب سؤال و استنطاقه مجبور اولدی ، دیه خاطره كلسون ! بر انسانك قلبنده اولان احوالی كشف ایدوب اكلامق پك كوجدر . قلبده مستور اولان احوالی دكل، بلكه اباغه باتان و ظاهر اولان بر دیكنی بیله بولوب اباقدن چیقارمق كیفیتی مشكلاتدن خالی دكلدر .

مثنوی

﴿ وز سر سوزن همی جویدسرش ﴾

﴿ ور نیابد میکند بالب ترش ﴾

« ترجمه » ایاغك صاحبی ایکنه باشیله دیکنك باشنی آرار و اکر — بو واسطه ایله ده — بوله‌مازسه دیکنك باتدیغی یری دوداغیله ایصلاتیر، تاکه دیکنی چیقاره بیلسون « شرح » بالاده‌کی فکری تعقیب، یعنی ظاهری و عادی بر دیکنك بولنمسی مشکل وبولنمینجه بولمق ایچون و سائط اجرائیه‌یه مراجعته مجبوریت حاصل اولور ایکن یاقلبده کیزلی اولان احوالی انسان نصل سهولتله وضع میدان ایده‌بیلیر؟ بوکا بناءً یك چوق تدابیر عقلیه‌یه مراجعت ضروری واقتضای حکمت اولدیغی بدیهیدر.

مثنوی

﴿ خار در پاشد چنین دشوار یاب ﴾

﴿ خار در دل چون بود واده جواب ﴾

« ترجمه » آیاغه باتان دیکن بویله کوج بولندیغی حالده دیکن کوکلده اولنجه نصل اولور؟ بکا جواب ویر! « شرح » مادی اولان بر خار الم بارك بولنمسی مشکل وعسیر ایکن یا قلبده‌کی خار اضطرار، بلا صبر وبلا تدبیر وقرار نصل بدید واشکار اوله بیلیر؟ بکا جواب ویر! بیورلمسی بوحالك غایت مشکل اولدیغنی بلاغت وقوت ایله بیان بیورمق ایچوندر.

مثنوی

﴿ خاردل راگر بدیدی هر خسی ﴾

﴿ دست کی بودی غمانرا بر کسی ﴾

« ترجمه » کوکل دیکنی هر بر آلچاق وعادی آدم کوره‌ایدی، کدرلر برکیمسه اوزرینه نصل ال اوزاته بیلیر ایدی؟ « شرح » کوکل خسته‌لکلرینی هر آدم

کوره بیلسه وهر نابخته اکلایه‌جق اولسه اوخسته‌لکلرك چاره‌لری قولای‌بولنور، کوکل خسته‌لکی انسانلر ایچون همان هیچ قالمامش اولور ایدی . جسمانی طبابتده بیله ایش خسته‌لکی بحق اکلامقده‌در . اکلادقدن وتشخیص مرضدن صکره علاجی قولای بولنه بیلیر ؛ اما مشکل اولان جهت، کوکل خسته‌لکنك بتون کیزلی اولمسی وبر فکر ویا بر وهم مخصوص‌اوزره مبتنی بولنمسی ومضطربك حقیقتی اضماره سعی ایتمسیدر. بناءً علیه مرض قلبك حقیقتنه تمامیله کسب وقوف واطلاع نه مرتبه‌ده مشکل اولدیغی معلوم اولی‌النهادر .

مثنوی

﴿ کس بزیردم خرخاری نهد ﴾

﴿ خرنداند دفع آن برمی‌جهد ﴾

« ترجمه » برکیمسه مرکبك قویروغی آلتنه بردیکن قور، مرکب انك دفعی‌چاره‌سنی بیله‌مز صیچرار [اضطرابندن دیکنك دفعنه چالیشیر] « شرح » انسان واردرکه حالی بومثاله یقیندر . بر مشکله کرفتار اولونجه انك دفعنه کثرت وعجله ایله چالیشیرسه‌ده دفعی اسبابنی بولمغه موفق اوله‌میور؛ اغربی بودرکه اکثر عاقل ودانایه‌مراجعت ایتمز ویا ایدرایسه‌عاقلك سوزینه امنیت ایلمز وارتق‌مضطرب فکر ضعیفنك اوهامیله چاره‌جو اولنجه مشکل‌یاب وخراب اولور .

مثنوی

﴿ برجهد وان‌خار محکم‌ترزند ﴾

﴿ عاقلی باید که خاری برکند ﴾

« ترجمه » مرکب صیچرار ودیکن بدننه دها زیاده اورور، وزیاده باتار، برعاقل لازم‌که‌دیکنی چیقارسون! « شرح » برکار وحال مشکلی دفع ایچون تجربه‌سز اولان وعقلی ایرمین آدملر چبالادقجه‌مشکللری بدتر وباطن وظاهرلری مضطر ومشکلتر اولور؛ بناءً علیه تدابیر عقلیه‌سیله چاره‌یاب اولمیان انسان کندی تدبیر ظن وکمان ایتدیکی خیالاتندن روکردان وبر عارف وعاقله مراجعته شتابان

اولسـون ؛ تاكه عارف مرضى و اضطراب قلبى بولوب باذن‌الله تعـالى دفع ورفع ايتسون .

مثنوى

﴿ خرز بهر دفع خار از سوز ودرد ﴾

﴿ چفته‌مى انداخت صدجازخم كرد ﴾

« ترجمه » مركب ديكنك دفعيچون آتش اضطراب دروندن‌چفته آتدى، بوسببدن وجودنده يوزيرده ياره ايتدى « شرح » مقدمكى بيت شريفده بيـان بيورلديغى اوزره مركب چبـالدقجه ديكن دها زياده باته‌جغى كبى خام اولانلرك‌ده حركات‌غيرلايقه‌لرى حسبيله اضطراب‌وضرره كرفتاراولدقلرى وچاره بوله‌مدقلرى حالده ينه متنبه اولميوب فكر وتدبيرلرنده مصر اولنجه اكدار وآلامه اسير اوله- جقلرى بديهيدر . ضعيف العقل اولان انسـانلر چوق دفعه اولوركه حمق وجنتى ثبات ناميله تزيين ايدرلر ومداهنلر آنلره آفرين ديرلر .

مثنوى

﴿ آن حكيم خارچين استادبود ﴾

﴿ دست ميزد جابجـا مى ازمود ﴾

« ترجمه » جاريه‌يه دوا آرايان اول طبيب الهى ديكن طوپلايجى ، ديكن چيقـاريجى اسـتاد ايدى؛ قلبنك هرطرفنى يد معنويسى ايله تفحص ايدر ايدى . « شرح » طبيب الهى نفسك هرجهتنى تحقيق وتفحص ايدر ، آراشديرر ايدى . خاطره كله‌بيليركه جمله‌مز برمرد عاقل ومستقيمى بولمق ايسترز؛ فقط مقلددن نصل فرق‌ايده‌بيله‌لم؟ قيافت وتعبيرات هپ بردر. بوسؤاله جواب بودركه عاقل‌ومستقيمى ومقلد وكاذبى تفريق‌ايتمك بالطبع مشكلدر؛ بومشكلك چاره‌سى حالى بيلنمك ايستين انسانك احوالنى تحقيق‌ايله‌برابرمحقق‌فرائضى ادايه وامور ووظائف مشروعه‌سنك ايفاسنه‌چاليشسون؛ تاكه عقل وقلبى ممكن‌مرتبه كسب قوت ايده‌بيلسون . انسانده معنوى برمقدار قوت حاصل اولنجه سهولتله عاقل واحمقى ومسـتقيم وكاذبى فرق وتميز ايده بيلير؛ فقط بالا مساعى فرق وتميز ايتمك كبى برخاصهٔ جليله‌يى ايسته‌ينلر

اوکیمسه‌لره بکزرلرکه صویه کیرمزدن اول یوزمکی اوکرنمك ، وچالیشمازدن اول اقچه قازانوب زنکین اولمق کبی سودای خامده بولنورلر !

مثنوی

﴿ زان کنیزك بر طریق داستان ﴾

﴿ بازمی پرسید حال دوستان ﴾

« ترجمه » طبیب الهی اول جاریه‌دن حکایه طریقیله تکرار دوستلرینك حالنی صوردی. « شرح » انسان کوردیکی فلکك جورندن اوزون اوزادی سویلمکه طبعاً مائل اولدیغی کبی احباسیله اولان ماجرالری‌ده تفصیلاً نقل وحکایه ایتمکه میالدر؛ زیرا احبابك ایلکی ، احسان ومروتی مسرات وذوقیات خیالیه‌کبی عقلدن چیقماز؛ بردوست صادق دائما مروت‌بخش برخزینه وبرکان لطف بی‌نهایه کبی خاطره کلیر . دوست استقبالده‌ده دوا وآنی فراموش ایتمك ناروادر .

مثنوی

﴿ باحکیم اوقصه‌ها میکفت فاش ﴾

﴿ ازمقام وخواجکان وشهرتاش ﴾

« ترجمه » جاریه حکیم الهی‌یه آشکار حکایه‌لر سویلدی؛ ومقام ویرندن و افندیلریله همشهریلرندن بحث‌ایتدی. « شرح » نفس اماره‌نك مقامی دنیا ودنیاده‌کی احوال بی وفادر . نفسك افندیلری روح وعقل؛ همشهریلری کوردیکی حالات وکیفیاتدر . بناءً علیه نفس دنیا احوالنی، روح وعقلك تکدیرات وتنبیهاتنی، سائر انسانلرده کوروب حس ایلدیکی کیفیات مؤثره‌یی حکیم الهی‌یه بیانه ابتدار ومافی‌الضمیرینی اولدقجه اظهار ایلدی .

مثنوی

﴿ سوی قصه کفتنش می داشت کوش ﴾

﴿ سوی نبض وجستنش می‌داشت‌هوش ﴾

« ترجمه » اول طبیب الهی جاریه‌نك حکایه‌سویلمسی طرفنه قولاق طوتدی، ونبضنك حرکتنه نصب عقـل وحصر دقت ایلدی « شرح » جاریه‌نك احوال درونی‌نی اکلامق ایچون طبیب معنوی هم سـوزینه ، هم نبضك حرکتنه غایت دقت ایدر ایدی. احوال درونی کشف ایچون سوز ونبض ورنك بیوك واسطه‌درلر. انسان روح وعقلنك تأثیراتی صراحةً بیان ایتمك ایستمسه ده کلامندن استدلال واستنباط اولنور . حسیات وملاحظات غایت مؤثر حالات ایسه‌ده قلبك حرکاتی سریع، یوزك رنکی بعضاً قرمزی وبعضاً صاری ونبض ده بالطبع قلبك سرعتنه تابع وبووجه ایله تأثرات درونی عاقل ایچون معلوم وبدیهی اولمش اولور .

مثنوی

﴿ تاکه نبض ازنام که کردد جهان ﴾

﴿ اوبود مقصود جانش درجهان ﴾

« ترجمه » تاکه جاریه‌نك نبضی هانکی اسـمدن حرکت ایدیجی اولور ؛ اوجهت معـلوم اولنجه جاریه‌نك جهانده مقصـد جانی اواسم اولمش اولور . « شرح » سبق ایدن بیت شریفده بیـان اولنان مطالعه‌یی بوبیت شریف تأکید بیورر . نبض مادی وظاهری ایسه‌ده دماغ وقلبه ارتباطی اولمسی وجسم وماده تأثیرات معنویه‌یه تابع بولنمسی حسبیله نبض سر درونی ایستمیه‌رك ایما وافشا ایدر.

مثنوی

﴿ دوستان شهر اورا برشمرد ﴾

﴿ بعدازان شهر دکررا نام برد ﴾

« ترجمه » جاریه دوستلرینی وشهر وقصبه‌سنی صـایدی ، حکایه ایلدی ، آندن صکره دیکر برشهر وقصبه‌نك نامنی یاده کتیروب سویلدی « شرح » جاریه (که نفس) سهولتله برچوق شـیلر سویلمش وکرچه بیان ایلدیکی احوالده بعض مرتبـه دوست ومحبوب عد ایلدیکی حالاندن بحث ایتمش ایسه‌ده نبضنده بر تغیر

کورمینجه طبیب الهی اکلادی که نفسك سویلدیکی شیلرده محبتی عادی اولوب مقصد عظیمی بشقه برحال وکیفیته مربوط وخفی ایدی؛ بناءً علیه وجه آتی اوزره حکیم غیب سؤالی تکرار وحقیقتی اکلامغه صبر وانتظار ایلدی .

مثنوی

﴿ کفت چون بیرون شدی ازشهر خویش ﴾
﴿ درکدا مین شهر بودستی توبیش ﴾

« ترجمه » جاریه یه دیدی که : کندی شهرندن دیشاری یه چیقدیغکزده هانکی شهر وقصبه ده زیاده بولندك. « شرح » طبیب غیب جاریه یه (نفسه) : آرزو وحسیات بشریه دن هانکی کیفیاته مائل اولدك ، واوکیفیاتدن هانکیسی اك اول واك زیاده سنك محبتکی جلب ایدوب اکا نائل اولنجه یه قدر صحت وراحتکی زائل ایلدك ؟

مثنوی

﴿ نام شهری کفت زان هم درکذشت ﴾
﴿ رنك رو ونبض اودیکر نکشت ﴾

« ترجمه » جاریه برشهر وقصبه نك اسمنی سویلدی ، آندن ده کچدی ویوزینك رنکی ونبضی بشقه لشمدی. « شرح » دیمك که جاریه نك سودم دیه تکرار تعداد ایلدیکی شیلر اره سنده کثرتله عشق ومحبتنی جلب ایدن برکیفیت بیان وحکایت ایلمدیکندن یوزینك رنکنده ونبضنده برتغیر وتحول حاصل اولمدی .

مثنوی

﴿ شهر شهر وخانه خانه قصه کرد ﴾
﴿ نی رکش جنبیدونی رخ کشت زرد ﴾

« ترجمه » جاریه شهر بشهر ، خانه بخانه برچوق کزدیکی یرلری حکایه

ایتدی ؛ اما نه‌طمر ونبضی حرکت ایلدی ونه‌ده یوزی صاری اولدی « شرح »
جاریه ینه عادی صورتده سودیکی شیلردن برچوق حکایات وبیاناتده بولنمش ایسه‌ده
شدتله محبت ایتدیکی کیفیتی اتیان ایلمدیکندن حالی متغیر اولمدی.

مثنوی

﴿ نبض او برحال خود بد بی گزند ﴾
﴿ تا بپرسید از سمرقند چوقند ﴾

« ترجمه » جاریه‌نك نبضی کندی حالی اوزره ضررسز وتغیرسز اولدی؛
تا که حکیم الهی شکر کبی طاتلی اولان سمرقند شهرندن صوردی « شرح »
جاریه برچوق شیلر سویلدی وینه نقطهٔ عظیم محبتنی سویلمدیدی ، اما صوران
طبیب الهی کمال ذکاوت وفراستله سبب اضطرابنی حس وتحری ایدوب بعض
تأویلات وتلمیحات ایله عشقدن بحث وسؤال وبرشهرعظیم ایچنده لذانذك انواعی
بولندیغی کبی شهر محبتده ده حسیات لذیذه اولدیغندن اوجهتلره عطف مقال
ایلینجه جاریه کتم راز واخفای محبتده بی‌مجال ومتغیرالحال اولدی . بیت شریف-
آتیده بیان وحکایه بیوریله‌جغی وجه‌ایله‌جاریه‌نك شدت محبتی صورتا پارلاق ، اما
حقیقده زرکر کبی متغیر ونایاك برخالالمنا که مربوط ایدی .

مثنوی

﴿ نبض جست وروی سرخ وزرد شد ﴾
﴿ کز سمرقندیٔ زرگر فرد شد ﴾

« ترجمه » سمرقند شهری طبیب الهی طرفندن یاد اولننجه جاریه‌نك
نبضی حرکت ایلدی ، یوزی تغیر ایدوب قرمزی وصاری اولدی ، سمرقندلی
برقیوجیدن جاریه فرد ومهجور اولمش ایدی « شرح » جاریه سمرقندی
ایشیدنجه متغیرالحال وبی‌مجال اولدی ؛ زیرا اوبیچاره سمرقند شهرنده برزرکره
شدتله محبت ایتمش وکرفتار مرض هجران اولمشیدی . سمرقندنامی جاریه‌نك قلبنه

محبتلر وفرقتلر احساس ایتمش ونبضی‌شدتله حرکته باشلامش وایسته‌میه‌رك حالنی طبیب غیبه بیلدیرمشدر — [سمرقنداسمنده (محبت) کبی طاتلی (قندیعنی‌شکر) لفظی بولندیغندن بوتسمیه حکایه‌یه ایریجه برحلاوت‌ویرمشدر]

مثنوی

﴿ آه سردی برکشید آن ماه رو ﴾
﴿ آب ازچشمش روان شد همچوجو ﴾

« ترجمه » بونك اوزرینه ماه یوزلی اولان‌اول جاریه جاندن برآه چکدی وکوزندن ایرماق کبی کوز یاشی بوشاندی . « شرح » عاشق محترق سودیکی جانانی‌مدت مدیده قلبنده کتمه مجبور وبیچاره‌نك درونی‌المناك ومهجور ایکن‌وهلهٔ معشوقك احوالی بیان وایما اولننجه بالطبع رنکی متغیر ، کوز یاشی روان ، بدنی لرزان ، قلبی بی‌درمان اولور .

مثنوی

﴿ چون زرنجور آن حکیم این راز یافت ﴾
﴿ اصل آن درد وبلا را باز یافت ﴾

« ترجمه » چونکه خسته جاریه‌ده اوطبیب الهی سری بولدی ؛ درد وبلا ومرضك سبب اصلیسنی ده همان بولمش اولدی « شرح » هنر جاریه‌نك قیوجی‌یه خفی اولان محبتی اکلامق ایدی ؛ طبیب الهی مطلع اولنجه مرضك کافهٔ تحولاتنه وچارهٔ نجاتنه واقف اولدی . استاد وعاقل اولان ذات بر ماده‌دن بر سر رشته آلدقده آرتق اوماده‌نك صورت جریانی کورمش کبی استنباط ایلر . نصلکه شفره تعبیر اولنان یازونك حرفنه بر کیمسه واقف اولدقدن صکره او شفره ایله یازلمش نه‌قدر مفصل عبارات وار ایسه جمله‌سی فهم وحل اولنور.

مثنوی

﴿ کفت کوی اوکدامش در کذر ﴾
﴿ بر سر پل کفت کوی غاتفر ﴾

« ترجمه » طبیب الٰهی جاریه‌یه دیدی : قیومجینك محله‌سی هانکی ممر وجاده‌ده‌در ؟ جاریه دیدی : کوپری باشنده (غانفر) نام محله‌ده‌در [غانفر سمر قند شهرنده بر محله‌نك اسمیدر .] « شرح » حکیم الٰهی چونکه جاریه‌نك (نفسك) هواسنی اکلادی . کیفیتی بتون بتون استیضاح و آشکار ایتمك ایستدی وآکا متعلق دقائق صوردی . بومحله‌ده قیومجیدن مقصد ، ثروتدر ؛ نفسك محبتی ثروته منحصر اولدیغندن طبیب الٰهی ثروته دائر بر چوق سؤال درمیان ایلدی . یعنی ثروتدن نه سورسك ؟ دیدی . جاریه‌نك جواباً : سودیکی شی کوپری باشنده غانفر محله‌سنده بولنور دیمسی ، کوپری کبی محل مرور اولان دنیانك بعض جهاتنده کثرتله بولنان زر وسیمی ایما ایتدی .

مثنوی

﴿ کفت دانستم که رنجت چیست زود ﴾

﴿ در خلاصت سحرها خواهم نمود ﴾

« ترجمه » مرضکك نه اولدیغنی بیلدم ، سنك خلاصکده درحال سحر یعنی اقدامات فائقه کوسترمك ایسترم « شرح » طبیب الٰهی جاریه‌یه دیدی : سبب مرضك نه اولدیغنی اکلادم . شیمدی سن مستریح اول ! استحصال عافیتك ایچون درحال صرف همت وسنی نائل وصلت وسلامت ایده‌جکم . کرك معنوی وکرك جسمانی خسته‌لکلرده طبیبلرك الك برنجی وظیفه‌لری تشخیص مرض ایتمك ، آندن صکره تدبیر وعلاجلر ترتیب وکسب عافیت ایده‌جکندن بحثله خسته‌یی تبشیر وتطییب ایلمکدر . تأمین وتطییب خسته‌نك قوتنی تزیید وطبیبه امنیتنی تأیید ایدر .

مثنوی

﴿ شاد باش وفراغ وایمن که من ﴾

﴿ آن کنم با تو که باران با چمن ﴾

« ترجمه » شادو آزاده وامین اول ! سکا یاغمورك چمن وباغ وباغچه‌یه چاره‌ساز

فیض اولمسنه بکزر چاره‌یی بولورم « شرح » طبیب الهی خسته جاریه‌یی تبشیر وباغ وباغچه وباران کبی مثاللر ایله قلب محزوننی تسریر ومواعید علیه ایله دلسیر ایتمشدر. حسیات قلبیه وعقلیه‌نك بدن انسانه فوق‌العاده حسن ویاسوء تأثیراتی طباً وتجربةً مثبت وبدیهیدر . مثلا « خوف» غیرمادی فکر وحسدن عبارت برکیفیت ایکن بعض انسانلرك بدننه مادةً رعشه وسائر احوال الیمه ایراث ایدر . بو مثالدن وانواع تجاربدن معلوم اولورکه معقولاتك جسمانیاته تأثیراتی بی انتها وشایان اعتنادر .

مثنوی

﴾ من غم تو میخورم تو غم مخور ﴿

﴾ بر تو من مشفقترم از صد پدر ﴿

« ترجمه » بن سنك کدر وغمکی چکرم ، سن غم یمه ومکدر اوله ! بن سکا یوز پدردن دها شفقتلی یم . « شرح » طبیب الهی جاریه‌یه دییورکه، بنم حالم واضطرابم نه اوله‌جق دیه بوندن بویله سن مغموم ومحزون اوله ! سنك سلامت وسعادتکی بن دوشونور وخلاصك ایچون زحمت لازم ایسه بن چکرم . سن راحت وپاك وبی باك اول ! بن پدرکدن بیله مشفقتر وچاره آور اولورم . ایشته بوافاداتله خسته‌یه امید وبشارت وقوت وشوق وغیرت ویرمشدر .

مثنوی

﴾ هان وهان این راز را با کس مگو ﴿

﴾ گرچه از تو شه کند بس جست‌وجو ﴿

« ترجمه » صاقین ، صاقین ، ای‌قزم! بوسری کیمسه‌یه سویلمه ! هرنه‌قدر شاه سندن چوق آراشدیروب صورسه‌بیله! « شرح » طبیب الهینك بو تنبیهنده ایکی مقصد خیر مرصدی وار ایدی . بری: قیومجی‌یه اولان عشقمی شاه شیمدی ایشیدر ایسه حالم نه اولور ؟ فکر واندیشه‌سی بالطبع جاریه‌یه تبادر ایده‌جکندن بواندیشه‌یی حکیمانه رفع ایتمك ایچون ای جاریه ! زنهار شاهه افشای اسرار ایتمه !

دیه تنبیهده بولنمسیله کندیسنك راز وسری کتم ایده‌جکنی ایما ؛ ودیکر مقصدی جاریه‌نك قیومجی‌یه اولان عشقنی شاه خبر آلیرسه نار رشك شاهك قلبنی احراق واضطرابنی بی‌شمار ایده‌جکندن اخفای رازی جاریه‌یه اخطار ایتمسیدر . بر انسانده ولو بعض حالات متألمه کورلسه ده عارف اولان ذات صاحبنه بیله اخفا وفقط حالات الیمه‌نك دفعنه سعی اوفی ایلر . بر انسانك قصورینی تدریجی اولمیه‌رق بردن یوزینه قارشی سویلملك او آدمی فائده‌سز تبرید ووحشتنی تزیید ایتمکدر .

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر که هر که سر نهفت ﴾

﴿ زود کردد با مرام خویش جفت ﴾

« ترجمه‌سی » پیغمبرمز فخر عالم علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری بیوردیلرکه : هرکیم سرینی کیزلدی ، کندی مقصدیله چابك برلشوب مرامنه نائل اولدی . « شرح » بوکا دائر اولان حدیث شریف بودر : ﴿ من کتم سره ملك امره ﴾ یعنی «سرینی کیم صاقلادیسه ایشنه صاحب اولدی .» سر اول کیفیت ویا فکرویا سوزدرکه بشقه‌لره معلوم اولنجه مضرت حاصل اولمق محتمل اولور . سری ایشیدنلر افشا ایله برابر برده اکثری ابی جهتلرینی قاله آلمیوب شایان طعن زعم ایلدکلری جهتلرینی افشا وبو یوزدن ده ایراث مضرات وسرك حکمنی اسقاط وصاحبنی تبرید وبی‌ثبات ایدر ؛ بناءً علیه هیچ بر وقت صحبت آره‌سنده ویا بشقه بر حالده‌انسان سرینی اغزندن‌قاچیرمسون، کیمسه‌یه افشا ایتمسون! شایدسرطوتیله‌جق ایشده انسان کندینی نصیحته محتاج کورر ایسه اوحالده بولندیغی شهر ومحلده استقامت واخلاق حمیده ودرایتله مظهر امنیت اولان برمرد کامله بالمراجعه مقتضی اولدیغی قدر سرینی آچسون ومشورت نعمتندن مستفید اولسون ؛ اما نصیحت آله‌یم فکر خفتکارانه‌سیله راست کلدیکی آدملره سری افشا ، فائده‌یه بدل کندینی امحا ایتمکدر .

مثنوی

﴿ دانه چون اندر زمین پنهان شود ﴾

﴿ سر او سر سبزیٔ بستان شود ﴾

« ترجمه » دانه وتخم یر ایچنده کیزلی اولور ، تخم ودانه‌نك سری بستان وترلانك یشیللکی ومحصولی اولور « شرح » بو ابیات شریفه‌ده اسراری حفظ ایتمکدن حاصل اولان فوائدی امثال حکیمانه ایله بیان وتأکید بیورور. دانه یر ایچنده کیزلی قالدیغندن محصول ویرر ، اکر کاله واصل اولمازدن اول اخراج اولنسه چورور ومضمحل اولور . اسرارك افشاسی ده تخمی یردن وقتسز چیقاروب چوروتمکه سبب اولمق کیبیدر .

مثنوی

« زر ونقره کر نبودندی نهان »

« پرورش کی یافتندی زیر کان »

« ترجمه » آلتون وکموش کیزلی اولمامش اولسه‌ایدی ، نصل معدن آلتنده بسلنیلوب تربیه بولورلر ایدی ؟ « شرح » بو بیت شریفه‌ده سرك حفظنده اولان فوائد بیان وتأکید بیوریلور .

مثنوی

« وعدها ولطفهای آن حکیم »

« کرد آن رنجور را ایمن زبیم »

« ترجمه » اول حکیم الهینك وعد ولطفلری خسته اولان جاریه‌یی قورقودن امین ایتدی « شرح » مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری کلامی تکرار طبیب الهی ایله جاریه‌یه ارجاع ودیکر حکم ودقائق بیان وانبا بیورییورلر. طبیب الهی جاریه‌یه ایکی بیوك وعد ده بولندی: بری ، خسته‌لکندن خلاص بولمسی؛ دیکری ، قیومجی‌یه اولان محبتنه شاهك مطلع اولمامسیدر . بویله مواعید مسعوده‌یی اجرا ایدن ذات بر مرد کامل واستاد ماهر اولدیغندن جاریه‌نك اضطرابی راحته مبدل وقلبی پر امید وپر امل اولدی .

مثنوی

﴿ وعدها باشد حقیقی دلپذیر ﴾
﴿ وعدها باشد مجازی تاسه‌گیر ﴾

« ترجمه » وعدلر وارکه ، دلپذیر وکوکلك مظهر قبولی اولور . وعدلر وارکه ، مجازی وغیر حقیقی اولدیغندن کدر ویریجی اولور . « شرح » مولانا حضرتلرینك وسائر بیوك مؤلفینك دأب حکمت مأبندندرکه ، عباره آره‌سنده مهم کله یاد اولنجه اوکله‌نك معناسنده مستور اولان حکم ومعانی‌یی بیان واوصره‌ده دیکر حقائق عمیقه‌یی سرد واتیان ایدرلر . « وعد » کله‌سی‌ده بو محلده کلدیکندن بیوررلرکه : وعدلر صاحب کرمدن ایسه حقیقی‌ودلپذیر ؛ نا اهل‌ویالانجی بر آدمدن ایسه کدر انکیز ومضر اولور ؛ زیرا اهل کرمك وعدی مسرت بخش اولمقله برابر قوت قلبی تزیید وکاذبك مواعدی ایسه ابتدا انسانی پر امید، صکره تبرید ونومید ایدر .

مثنوی

﴿ وعدهٔ اهل کرم کنج روان ﴾
﴿ وعدهٔ نا اهل شد رنج روان ﴾

« ترجمه » صاحب کرم اولانلرك وعدی جاری خزینه وکچر آلتوندر . نا اهل اولانك وعدی جانه درد واذادر « شرح » سبق ایدن شرح بو بیت شریفك‌ده شرحی اولور .

﴿ در یافتن آن ولی رنج را وعرض کردن رنج اورا پیش شاه ﴾

ولی اولان او طبیب الٰهی جاریه‌نك خسته‌لکنی بولوب شاهه عرض ایتمسی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ بعدازان برخواست وعزم شاه کرد ﴾

﴿ شـاه را زان شمهٔ آکاه کرد ﴾

«ترجمه» طبیب الٓهی خسته جاریه‌یه سؤال ایتدکدن وقیومجی‌یه اولان محبتنی اکلادقدن صکره قالقوب شاهك یانه کیتدی ، جاریه‌نك اسباب مرضندن بر ازینی بیلدیردی «شرح» حکیم الٓهی جاریه‌نك عشقنی شاهه کلیاً افشا ایتمیوب قیومجینك جلبی جائز اوله‌بیله‌جك قدر بر اسلوب ووسیلهٔ حکیمانه ایله بعض شیلر سویلدی . هر نوع مکالمهٔ مهمه‌ده یالکز لازم اولان جهتلری آچمق لازم کلوب بعـده استماع ایده‌جـك آدمك افکاری معلوم اولنجه وعلی الخصـوص صره‌سی کلدیکی عقلاً اکلاشیلنجه اوحالده مقصـد حصول پذیر اولمق ایچون لازم کلن دیکر تبلیغـات بسط وایراد اولنور ؛ اما بعض دفعه اولورکه، مستمعی اتخـاذ ایده‌جکی یولسز بر قراردن منع ایچون یکدن وتمـامها ایشك تفهیمی مقتضیدر . بودقائقی فرق ایتمك فرط ذکایه وتجارب کثیره‌یه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ کفت تدبیر آن بودکان مردرا ﴾

﴿ حاضر آریم از پی این درد را ﴾

« ترجمه » طبیب الهی شـاهه دیدی : بودردك دفعی ایچون تدبیر مؤثر اودرکه : بیان ایلدیکم قیومجی حاضر اولمق اوزره بورایه جلب ایده‌لم. « شرح » طبیب الهی احتمال شـاهه دیدی که : جاریه‌یه ترتیب ایتمـك ایستدیکم علاجك حاضرلنوب اعمالیچون مهارت کامله‌سی حسبیله فلان قیومجینك جلبی مقتضیدر . توجیهه کلنجه: حکیم غیب لساننده نفسك ثروته اولان محبتی جهتله روحه دیمشدرکه: سعی ایله بر مقدار سیم وزر احضار ایت ؛ بعدالاحضار انسانیتك حقائق عالیه‌سنه نسبةً مال ومنال اعتبارسز وشیٔ احقر اولدیغنی نفس اکلاسون، اندن صکره تکثیر نقود سودای خامندن فراغت وکندینی وسنی نائل استراحت ایتمش اولسون .

مثنوی

﴿ مرد زرگررا بخوان زان شهر دور ﴾
﴿ بازر و خلعت بده اورا غرور ﴾

« ترجمه » طبیب الهی شاهه دیدی : قیومجی‌یی بولندیغی اوزاق قصبه‌دن دعوت ایت ، وآلتون وقفتان ایله اکا غرور ویر ! « شرح » یعنی ای‌روح ! شمدی سندن بعید اولان ثروتی مساعی ایله جلب واحضار ایت !

ثروتی ایما ایچون (قیومجی) مثال اوله‌رق بیان اولندیغندن قیومجی نامی یاد اولندقجه روح ونفس وثروته توجیه ایله بورالری هر بیت شریفك شرحنده تکرار تصریح ایلملك زائد اوله‌جغی مطالعه ایدن ذواته اخطار ایدیلیر .

مثنوی

﴿ پس فرستاد آن طرف یك دو رسول ﴾
﴿ حاذقان وکافیان وبس عدول ﴾

« ترجمه » ایمدی شاه اوطرفه (سمرقنده) برایکی دعوتجی کوندردی، او دعوتجی حاذق وماهر وکافی و زیاده عادل آدملر ایدی . « شرح » بر امر مهمی رؤیت واجرا ایتمك ضمننده مأمور اعزام اولنه‌جق ذاتك اصحاب درایت وکفایتدن اولمسی ایچون نه‌قدر دقت اولنسه اوقدر احرادر . بولزوم بوندن‌ده معلوم اولورکه : برماده قلمه آلنمش ومحتویاتی تعین ایتمش ایکن بردولتدن اعزام اولنه‌جق سفیر غایت عاقل ومقتدر اولمق ایچون دقت اولنور . تاریخ شناس اولانلره معلومدرکه بعض سفیر غیرمقتدر برچوق نتائج وخیمه‌یی تولید وطرفینی تبرید ایدر .

مثنوی

﴿ تا سمرقند آمدند آن دوامیر ﴾
﴿ پیش آن زرگر زشاهنشه بشیر ﴾

« ترجمه » اول ایکی امیر ورسول تا سمرقند شهرینه قدر شاهدن مژده وبشارت ویریجی اوله‌رق قیومجینك اوکنه کلدیلر « شرح » [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ کای لطیف استاد کامل معرفت ﴾

﴿ فاش اندر شهرها از تو صفت ﴾

« ترجمه » شاهدن کوندریلان مأمورلر سمرقنده واروب قیومجی‌یی کوردکلرنده مهارت ودرایتلری حسبیله دیدیلرکه : ای استاد لطیف ! ای معرفت وهنری اتمام ایدن زرکر شهیر ! قیومجیلق صنعتی شهر وقصبه‌لرده سندن معلوم اولدی « شرح » شهر وقصبه‌لرده قیومجیلق مهارتنك شهرت بولمسی یا ذکر اولنان قیومجینك ذاتنده اولان مهارت فوق‌العاده‌سی ایشیدلمش ویامصنوعات وآثار مهارتکارانه‌سی کورلمسیله قیومجیلق صنعتی شهرلرده کسب ترقی ایتمش دیمکدر . بر سفیر ماهر نائل اولدیغی تعلیماتك وجودپذیر اولمسی ضمننده تدابیر مقتضیه‌نك اتخاذنده اصلا تقصیر ایتمز . مأمور اولدیغی کیفیت بروفق دلخواه فصل ورؤیت اولنور ایسه ممدوح وعکس حالده فعلاً معاتب اولمسه ده معناً مسئول ومقدوح اولور .

مثنوی

﴿ نك فلان شه از برای زرکری ﴾

﴿ اختیارت کرد زیرا مهتری ﴾

« ترجمه » ایشته فلان شاه قیومجیلقدن اوتوری سنی اختیار ایلدی ؛ زیرا سن زیاده بیوك وکاملسك . « شرح » وجودپذیر اولمسی ارزو اولنان کیفیتك اهمیت وفوائدینی ومخاطبك مالك اولدیغی اوصاف مقبوله‌یی ماهرانه بیان ایتمکده‌کی اصابت وارستهٔ ایضاح واشارتدر .

مثنوی

﴿ اینك این خلعت بگیر وزر وسیم ﴾

﴿ چو بیـانی خاص باشی وندیم ﴾

« ترجمه‌سی » ایشته بو قفتانی و آلتون وکموشی آل ! چونکه شـاهك نزدینه کلـوب خاص قرنادن وندیم اولورسـك « شرح » بر ایشك تبلیغ وتسویه‌سی ضمننده کیدن مأمورلرك اوچ بیوك اساسه حصر دقت ایلملری مقتضای حکمتدر: بری، غایت کوزل ومعقول برمقدمه‌نك ترتیب وایرادی؛ دیکری، طور وکلاملرنده خلوص نیتك اثباتی؛ دیکری، تکلیف وتبلیغ ایلدکاری ایشك وجودپذیر اولمسندن حاصل اوله‌جق کافهٔ نتایج مفیده‌نك تعدادیدر .

مثنوی

﴿ مرد ومال وخلعت بسیار دید ﴾

﴿ غره شد ازشهر فرزندان برید ﴾

« ترجمه‌سی » قیوجی چوق مال وقفتان کوردی، الدانوب مغرور اولدی ؛ کندی شهر واولادندن کسیلوب آیرلدی « شرح » مـواد مهمه ضمننـده کان مأمورلره مخـاطب اوله‌جق اولانلر کتیریلن هدیه وایراد اولنان مؤثر وکوزل عباره‌لره وقوهٔ ناطقه واسطه‌سـیله تزیین اولنان مواعیدك پارلاق اولان جهتلرینه الدانمیوب اصل روح ماده‌یه حصر فکر ایتسـونلر . یعنی تبلیغ اولنان امور ظلم وخدعه‌دن خالی وفکر مشروعه‌مبتنی‌میدر؟ یوقسه تکلیف ایدن طرفك نفع وپولتیقه‌سی، افاده‌سنی لسان حال ایله رد وبیاندن غیری برنتیجهٔ مسـتوره‌نك استحصالی ایچون برمقصد خفیسیمی واردر ؟ تکلیفده ولوحیله وخدعه اولمسه ده تکلیف اولنان کیفیت حد ذاتنده باعث منفعت وقابل اجرامیدر ؟ بوکبی مقتضیاتی ملاحظه وعاقل اولان خیرخواهان ایله مشاوره‌دن صکره اعطای جواب واتخاذ قرار ایدلسون؛ یوقسه هر تکلیفك عاجلاً وبردن قبول . یاخود ردی باعث ندامت وموجب ذلت ومضرت اولور .

مثنوی

﴿ اندر آمد شادمان در راه مرد ﴾
﴿ بیخبر کان شاه قصد جانش کرد ﴾

« ترجمه » قیوجی مسرور اولەرق یوله کلدی؛ بیلمز ایدی، که اوشاه جاننه قصد ایتدی. « شرح » بلا تأمل نطقلره والفاظ مداهنه‌کارانه‌یه اعتماد ایدن آدملر هدف بلا ومصیبت واولی‌النهایه مابه‌العبرت اولورلر .

مثنوی

﴿ اسب تازی برنشست وشاد وتاخت ﴾
﴿ خون بهای خویش راخلعت شناخت ﴾

« ترجمه » قیوجی عرب آتنه بینوب اوتوردی، ومسروراً آتی سوردی، کندی؛ قانی بهاسنی قفتان ظن ایلدی. « شرح » چوق شیلر بولنورکه ابتدا لطیف کورینور، اما حقیقتده او لطافت صوریه ایچنده سم‌قاتل صاقلانیر . خارجی آلتون ایله‌تزیین اولنمش حبلردن وطاتلی والذ یاپلمش شربتلردن مسموم اولانلرك عددی بی‌حسابدر. مرد عاقل صورتلره دکل، حقائقه ناظر وبرانسان کاملی‌مشاور اتخاذایله باذن خدا خطالردن امین وهرحالده مطمئن اولور .

مثنوی

﴿ ای شده اندر سفر باصد رضا ﴾
﴿ خودبپای خویش تاسوء القضا ﴾

« ترجمه » سفر ویوله یوز رضا وممنونیتله کیدن ای احمق ! کندی ایاغکله

تا قضا وبلا جانبنه کیتمش اولورسك.« شرح » برچوق کیمسه‌لر عاقبتی تأمل وتفکر ایتمیه‌رك بلاتدقیق یالکز ایشتدکلری بعض بی‌اساس سوزلر ویا ذهنلرنده قوردقلری خیالات ایله حال حاضردن آیریلوب دیکر برحاله وبیلمدکلری برکاره کیریشیرلر ؛ حالبوکه بلا تأمل خیالخانه‌لرنده محل سرور عد ایتمش اولدقلری موقع حقلرنده کریوهٔ بلا وزندان واذا اولور .

مثنوی

﴿ درخیالش مال وعز ومهتری ﴾
﴿ کفت عزرائیل رو آری بری ﴾

« ترجمه » قیومجینك عزیمتی حسبیله خیالنده عزت واعتبار ومال وبیوکلك وار ایدی؛ عزرائیل ایسه استحفاف صورتیله:« اوت، کیت ! مقصدکی استحصال ایدرسك. » دیدی « شرح » عزرائیل حضرتلرینه امر اولندیدی، که قیومجینك جانتی عن‌قریب قبض ایتسون؛ حال بویله ایکن قیومجینك عزت وبیوکلك خیالاتنی کورنجه حضرت عزرائیل تعجب ایدوب استخفاف ولسان حال ایله کیت، اوت، عزته نائل اولورسك دیدی . انسانك عمرینی عزرائیل حضرتلری قطع ایلدیکی کبی هرکار نامعقولك ده رشتهٔ هستیسنی قطع ایده‌جك اسباب متنوعه همیشه ظاهر وسرنما اولور .

مثنوی

﴿ چون رسید از راه آن مرد غریب ﴾
﴿ اندر آوردش بپیش شـه طبیب ﴾

« ترجمه » چـونکه اوغریب قیـومجی یولدن کلدی ؛ طبیب الهی انی شـاهك حضورینه کوتوردی . « شرح » ینـه حکایه‌نك حقیقتنه عطف کلام ایدیلنجه اجرا اولنان تدابیرومساعی حسبیله ثروت حاصل اولدقده ثروت حصر-محبته شایان برکیفیت اولمدیغنی وفناپذیر اولدیغنی اول‌ذات عارف ابتدا روحه تفهیم وتعریف ایلدی .

مثنوی

﴿ سوی شاهنشاه بردندش بناز ﴾

﴿ تا بسوزد بر سر شمع طراز ﴾

« ترجمه » شاهك يانه قيومجی‌يی ناز ايله كوتورديلر؛ تا كه زينتلی شمع وچراغك يانی باشنده يانسون . « شرح » طبيب الهينك امريله قيومجی‌يی شاهك نزدينه كمال عزت وناز ايله كوتورديلر؛ تا كه بوا كرام صوری‌يی برعزت والتفات حقيقی ظن ايتسون وشمع زيبا اولان جاريه‌نك محبتندن پروانه كبی يانوب افنای وجود ايتسون وبوسببله بويله فانی بر محبتدن جاريه خلاص بولسون .

مثنوی

﴿ شاه ديد اورا بسی تعظيم كرد ﴾

﴿ مخزن زررا بدو تسليم كرد ﴾

« ترجمه » شاه قيومجی‌يی كوردی ، چوق اكرام ايتدی ، التون مخزنی اكا تسليم ايتدی.« شرح » طبيب الهی نفسك سبب اضطرابنی روحه بيلديرمامش ايدی ؛ بعده تدريجی آچدی وباعث اضطراب اولميه‌جق صورتده حقيقتی تفهيم ايلدی . يعنی نفسك اضطرابی تزييد مال ومنال ايچون اولمسنه نظراً ای روح ، سن محزون اولمه ! نفس برمدت ارزو كرده‌سيله محبت والفت ايتسون ؛ صكره حرص وطمع حصر محبته شايان اولمديغی حاكمانه ارائه ايدلسون ؛ تا كه نفس ، نفس اماره ايكن مطمئنه اولسون. بوسلسلهٔ تفهيمات وتشبثات اوزرينه‌شاه اقناع ، جاريه اشفا ، قيومجی افنا اولنور .

مثنوی

﴿ پس حكيمش كفت ای سلطان مه ﴾

﴿ آن كنيزك را بدين خواجه بده ﴾

« ترجمه » اندن‌صکره حکیم الٓهی شاهه دیدی: ای بیوك وعظیم سلطان! اول جاریه‌یی بوافندی‌یه ویر! « شرح » طبیب الٓهینك بو تکلیفی ایشی نتیجهٔ مطلوبه‌یه ایصال ایچون تدابیر متخذه‌دن بری اولدیغی کبی قیومجینك جاریه‌یه، یعنی آلتونك ده حریص اولان نفسه میل معنویسنی ایما ایدر . خسیس اولان نفس، ثروت وآلتونی چوق سودیکندن آنی صاقلار، آلتون ده سولدیکی طرفی، یعنی خسیس وحریصی معناً سور ومحبتیله معذب ایلر . (ئه‌قونومی پولتیق) علمنجه آلتون وکموش کبی مبادله‌یه صالح معدنلر انسانك سعادت وراحتی ایچون محتاج اولدیغی حوائج ولذائذی لزوم اولدقجه سهولتله استحصال ایدیجی بر آلت مبادله وقولای حفظ اولنور اشیادر ؛ دیکر تعبیر ایله مال ونقود استقبالده انسانه لازم اوله‌جق اشیانك عینیدر. بونلرك سبب وجود وتدارکی بوایکن وضع واختراع اولندقلری مقصده توفیقاً استعمال اولنمینجه نقود واموال عادی طوپراق وخسیسك وارثنه آلت سفاهت وجمعیت بشریه‌دن سرقت اولمش اولور .

مثنوی

﴿ تا کنیزك در وصالش خوش شود ﴾
﴿ آب وصلش دفع آن آتش شود ﴾

« ترجمه » تاکه جاریه قیومجینك وصالنده خوش وقیومجینك آب وصالی او آتشی دفع ایدیجی اولسون! « شرح » محبت آتش، وصال ایسه صو کبیدر . انسان عطشان، شدت حرارتدن دیکر کون وپریشان ایکن چاره‌سنی منحصراً صوده بوله‌جغی کبی هجران زده اولان عاشقك‌ده آتش قلبنه آب زلال دیدار جاناندن بشقه هیچ برکیفیت چاره‌بخشا اوله‌میه‌جغی وارستهٔ انبادر . شعرای یونانیه‌دن بری محبتی آتشه، وفراقی روزکاره تشبیه ایله دیرکه : اکر آتش (یعنی محبت) آز ایسه فراق روزکاری اطفا، چوق ایسه ازید واوفی ایدر ، روزکار آتشك آزینی سوندیرر ، وچوغنی سوندرمدکدن بشقه دها زیاده آلولندیرر .

مثنوی

﴿ شه بدو بخشید آن مه‌روی را ﴾
﴿ جفت کرد آن هردو صحبت‌جوی را ﴾

« ترجمه » حکیم الٓهینك نصیحتی اوزرینه شاه آی یوزلو اولان اول جاریه‌یی قیومجی‌یه باغشلادی ، بو ایکی صحبت طلب ایدیجیلری جفت ایلدی . « شرح » مرشد کاملك امری اوزرینه روح ثروتی نفسه کوستردی ، تا که اضطرابی براز زائل بعده اندن تنفر ایله حقائق معنویه‌یه نائل اولسون .

مثنوی

﴿ مدت شش ماه می‌راندند کام ﴾
﴿ تا بصحت آمد آن دختر تمام ﴾

« ترجمه » قیومجی ایله جاریه‌یه آلتی آی مدت مرام وکام سوردیلر ، تا که اوقز تمام صحته کلدی . « شرح » آلتی ماه مدت تعیین بیورمق هر برایشده وخصوصیله امور مهمه‌ده تجربه ایچون برایکی ساعت کافی اولمیوب مدت مدیده لازم اولدیغنی ایما ایتمك ایچوندر . برده کرهٔ ارضده آلتی جهت ، یعنی شرق ، غرب ، شمال ، جنوب ، فوق ، تحت اولدیغندن نفس ثروتك هرحال وجهتی تجربه وطبیب الٓهینك همتیله حقیقة یقیناً کسب اطلاعدن صکره نفس کندینی ثروت محبتندن آزاد ایلدی .

مثنوی

﴿ بعد از ان از بهر او شربت بساخت ﴾
﴿ تا بخورد وپیش دختر می کداخت ﴾

« ترجمه » آندن صکره قیومجی ایچون طبیب الهی بر شربت یاپدی ؛ تا که قیومجی شربتی ایچوب قزك حضورنده اریدی. « شرح » ابتدا نفس ثروتده ویاسائر کیفیاتده عظیم برحس لذت وار امیدینه دوشوبده اولذته مالك اوله مدیغندن خسته ومضطرب ایدی . طبیب الهی ایسه اول امرده نقود کبی مباح اولان بر آرزوی خامی کورمك ایچون نفسه مساعده ایتدی . بوده برنجی درجه‌ده بر تدبیر وعلاج اولوب صکره نفس بو اضطرابدن خلاص بولنجه طبیب الهی برصاحب صحتك تحمل ایده‌بیله‌جکی دیکر دها مهم برتدبیر وعلاجی یاپدی ، اوده قیومجی‌یه تشبیه اولنان هوای ثروتك ازاله‌سیدر . ایشته نفس بوچرکاب خیالاتدن چیقوب دریای حقیقته کیرمسیله مطهر واندن صکره مطمئن اوله‌رق مقبول جناب کردکار اولدی .

مثنوی

﴿ چون زرنجوری جمال اونماند ﴾

﴿ جان دختر در وبال اونماند ﴾

« ترجمه » چونکه خسته‌لکدن طولایی قیومجینك حسن وجمالی قالمدی ، قزك ده جانی قیومجینك ثقلت وغم محبتندن قورتولدی . « شرح » دیمك که طبیب الهی بیان اولنان شربتی ترتیب وبرحسن صورتله ایچیردکدن صکره قیومجینك حسنی زائل وجاریه‌نك محبتی نفرته تبدل ایدرك غم عشقدن آزاده دل اولدی. مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری حسب البلاغه اشبو بیت شریفده‌کی تعبیرات مختصره ایله عبارات کثیره‌دن مطلوب اولان معانی‌یی تمامیله بیان واتیان بیورمشلردر. بوقاعدهٔ بلاغت قرآن عظیم الشاندن اخذ اولندی، فقط قرآن عظیم الشانك بلاغتی کبی عالی برشی الآن چشمان جهان کورمدیکی جمله‌جه مسلم وبدیهیدر .

مثلا سورهٔ یوسفده برکلام ایله برچوق کیفیاتك ، برچوق ماجرانك تمامیله تفهیمنده‌کی بلاغت غیرمتناهیه ، ارباب عقول واهل ایمانی مستغرق فیوض واشواق ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه زشت وناخوش ورخ زردشد ﴾

﴿ اندك اندك دردل اوسرد شد ﴾

« ترجمه » چونکه قیوجی چیرکین، سویمسز ویوزی صاری اولدی ؛ یاواش ، یاواش جاریه‌نك قلبی‌ده صغودی. « شرح » ذاتاً بقاسی اولمیان شیلرده نصل ممکن اولورکه، محبت وسعادت باقی ودائمی اولسون ؟ فانی اولان خصوصاتده برسبب مخالف ، برمانع ظهور ایدنجه انسانلرك اذهاننده قوریلان ابنیهٔ خیالات آن واحدده منهدم وبرباد اولور ؛ مادی اولوب ییقیلان ابنیه‌ده کوریلن انقاض قدر اولسون ایشه یارایه‌جق ، فائده بخش اوله‌جق برشی قالماز. بوهدمدن صکره برشی قالیرایسه اوده بقاسز شیلره حصر محبتدن‌حاصل اولان ندامت وکدورتدر. اما انسانك مرشدی بر مرد کامل ، بر طبیب عاقل ایسه — ولو بنـای امیدی ییقلسه — یکیدن وبتون بتون طرز جدیدده واولکی کبی‌خیالات‌انقاضی‌صورتنده چوروك دکل، متین وامنیت‌بخش بربنای بقا نمای‌هندسهٔ معنویه ایله عرصهٔ وسعت فزای قلب وعقل انسانیده انشـا وحب‌الله واخلاق حمیده و کمالات عظیمه ایله صاحبنی احیا ایدر.

مثنوی

﴿ عشقهای کزپی رنکی بود ﴾

﴿ عشق نبود عاقبت ننکی بود ﴾

« ترجمه » مجازی‌عشقلرکه‌کوزل‌یوزورنك‌ایچون‌اولور.اوحقیقهٔ‌عشق‌دکل، نهایت عیب اولور. « شرح » رنکدن مقصـد ، بی اسـاس وبی بقا و فنـا پذیر اولان شیلردرکه ، بالضروره آنلرده محبتك ده انجـامی فنـا یاب ومحب نادم ودلخراب اولور. فانی شیلره ابتدا کوستریلان محبتك ، ایدیلن عهدلرك ، چکیلن

زحمتلرك، تخيل اولنان صفالرك محوى‌ايله يرلرينه ديو ندامت عرض ديدار ويأس وكدورت ايثار ايدر . عاقل اولان انسان محبتنى جناب يزدانه ربط ايله حضرت ابراهيم كبى (افيللردن) روكردان اولور .

مثنوى

﴿ كاش كان هم ننك بودى يكسرى ﴾
﴿ تا نرفتى بروى اين بد داورى ﴾

« ترجمه » كاشكى اوقيومجى باشدن‌باشه عيب اوليدى [يعنى كوزللكى اولميه ايدى.] ، تا بوفنا وشديدحكم اوزرينه يوريمامش اوليدى ! « شرح » قيومجى كاشكى صورى اولان كوزللكدن بتون بتون محروم وعارى اوليدى ؛ زيرا اواحمق چيركين‌اولسه ايدى مملكت‌واولادندن آيرلماز وذكر اولنان شربتى‌ايچمز وكنديني هلاك ايتمز ايدى. بوبيت شريفده‌كى مقصد عالى، عادى اولان انسانلر ايچون حسن وشهرت باعث‌اضمحلال ونكبت اولديغنى بيلديرمكدر .

مثنوى

﴿ خون دويد ازچشم همچون جوى او ﴾
﴿ دشمن جان وى آمد روى او ﴾

« ترجمه » قيومجينك كوزندن ايرماق كبى قان آقدى ؛ جانك دشمنى كندى يوزى كلدى « شرح » قيومجى انجام‌كار شربتى ايچوب حالى فنالشدقدن صكره اغلامغه باشلادى ؛ كوزللكى ايسه بوحال پرملالنه بادى ودشمنى اولديغنى بيلدى . صورى كوزللكاره اعتماد ايدن كيمسه بر چوق دفعه‌لر ياش دوكمكه ومضطر وبى‌قرار اولمغه حاضر وآماده اولسون .

مثنوی

﴿ کفت من آن آهویم کزناف من ﴾

﴿ ریخت این صیاد خون صاف من ﴾

« ترجمه » قیومجی دیدی : بن اول جیلانم‌که نافم ایچون آوجی صاف اولان‌قانمی دوکدی ! « شرح » قیومجی کندینی برحیوانه‌تشبیه ایدیبورکه ، یالکز وفاتندن استفاده حاصل اولور ؛ دریسنی المق ایچون آنی آوجی اولدیرر ؛ ودیرکه عادی بردریدن عبارت اولان بوجلد زیبانی‌هلاك وافنا ایلدی. انسانلرده چوق شهرتلر ، چوق صوری افتخارلر واردرکه جیلان نافه‌سی کبی صاحبلرینك علیهلرنده تعقیبی باعث وباشلرینه درد ومضرت عظیمی مورث اولور .

مثنوی

﴿ ای‌من آن‌روباه صحرا کزکمین ﴾

﴿ سربریدندش برای پوستین ﴾

« ترجمه » ای بن اول اووه تلکیسی‌یم ، که دریسیچون پوصودن باشنی کسدیلر ! « شرح » سبق‌ایدن بیت‌شریفده‌کی مقصد ، بومثال ایله ده قیومجینك اغزندن تأکیداً ایراد ایدلمشدر .

مثنوی

﴿ ای من آن‌پیلی‌که زخم پیلبان ﴾

﴿ ریخت‌خونم ازبرای‌استخوان ﴾

« ترجمه » ای بن اول فیلم ، که فیلجی کمیکمی المق ایچون قانمی دوکدی ! « شرح » بوبیت شریفده‌ده بالاده ذکر اولنان مقصد ، دیکر برمثال ایله کوسترلمشدر .

مثنوی

﴿ آن که کشتستم پی مادون من ﴾
﴿ می نداند که نخسبد خون من ﴾

« ترجمه » اوکیمسه بندن ادنی اولان شی ایچون بنی اولدرمشدر . بیلمزمی؟ که بنم قانم اویوماز .« شرح » بوحکایه‌ده قیوجی فرض اولنان مال وثروت برشخص عد اولندی. نتکیم حقوق بین المللده وسائر آثار حکیمانه‌ده بردولت وبعضاً برکیفیت غیر مشخصه برشخص معنوی عد اولنه‌رق آنك اغزندن مؤلفین برچوق کلمات بحث وایراد ایدرلر. مولانا جلال الدین رومی قدس سره السامی حضرتلرینك نهایتسز اولان قوهٔ روحانیه وعقلیه ونطقیه‌سی حسبیله حکایات حکمت آیاتی ارەسنده هرهانکی برشخص اغزندن برنطق ایراد بیورسه‌لر غایت بلیغ ومؤثر بیان وتصویر بیوررلر . طرفینك افاداتنی ذکر ایتمك قرآن عظیم الشانك اسلوب جلیلندن ومقتضای بلاغت مالانهایه‌سندندر. اوروپانك ناطقلری ده بوقاعده‌یه الآن رعایت ایدرلر . بورالرنی بیاندن صکره ، قیوجینك « بنی اولدرن بیلمزمی ؟ که بنم قانم اویوماز !» دیمسنك شرحنه کله‌لم : قانم اویوماز تعبیری قاتلك اوزرینه دعوت ایده‌جکی نتایج وخیمهٔ عظیمه‌یی ایمادر . ابتدا قاتل ایچون عذاب مؤبد وخسران وذلت واردر. ثانیاً ، قاتللر حقنده سیاسی‌الك اغر الك مدهش جزالر ترتیب اولندی. ثالثاً ، مقتول صورتا یالکز برشخص ایسه‌ده حقیقتده نسل وذریتندن قیامته قدر حاصل اولمسی محتمل اولان برچوق اشخاصدر، قاتل جمله‌سنی قتل ایتمش ووباللرینه کیرمش اولور . رابعاً ، قاتل جمعیت بشریه‌یی سوء مثالیله تهلکه‌یه القا وبراعضاسنی اعدام وافنا ایلدی ، وسائر فنالقلره وماجراره سببیت ویردی ، خامساً ، مقتولك پدر ومادرینی ، واولاد واقرباسنی وقاتل کندیسیله متعلقاتنی حزن وعذاب ایچنده براغوب عمومك نفرتنی جلب ایتدی. سادساً، قاتل — ولو برچوق مشقتله حکومتك پنجهٔ عدالتندن قورتولسه بیله — وجدانی عذاب ودهشت دائمه ایله کندینی مضطر وبی‌قرارایدر .

مثنوى

﴿ بر منست امروز وفردا بر ويست ﴾

﴿ خون چون من كس چنين ضايع كيست ﴾

« ترجمه » بوكون بنم اوزريمه‌در ؛ يارين آنك اوزرينه‌در . بنم كبى بر كيمسه‌نك قانى نصل ضايع ونصل غائب اولمش اولور ؟ « شرح » بوده قيوجينك فريادبدر . ديركه : بوكون بوشربتله بنى اولديرديلر ؛ لكن يارين يعنى استقبالده وخصوصيله فرداى قيامتده بنى اولديرن كيمسه ظن ايدرمى؟ كه قانم دوكلدى واونودلدى وبشقه نتايجى قالمدى ! خير ! بنى بوحاله كتيرن بويله فرض ايتمسون ، قانم ضايع اولماز؛ استقبالده قاتلك شدت عذابنى ارار وقانمى دوكن خاطرينه كتيرمديكى مصائبه اوغرار .

مثنوى

﴿ كرچه ديوار افكند سايه دراز ﴾

﴿ باز كردد سوى او آن سايه‌باز ﴾

« ترجمه » كرچه ديوار اوزون كولكه براقير ايسه‌ده اوكولكه تكرار ديوارطرفنه‌دونر . « شرح » هرجزء هانكى يردن، هانكى نقطه‌دن آيرلمش ايسه انجامى اصلنه رجعت وعودت ايلر . نتكيم كونلرك معلوم اولان اوقاتنده برديوار كولكه‌سى اوزون اولدقدنصكره ينه ظهور ايتديكى ديواره طوغرى دونر . عاقل اولان انسان بوجهان امتحانده خير فراوان ايتمكه چاليشمليدركه ايكى جهانده مسعود وشادان اولسون !

مثنوى

﴿ اين جهان كوهست وفعل ماندا ﴾

﴿ سوى ما آيد نداهارا صدا ﴾

« ترجمه » بوجهان طاغدر وبزم ايشمز سسدر. سسلرك ، صدالرك انعكاسی ينه طرفمزه كلير، دونر . « شرح » بو بيت شريف ده بالاده ذكر اولنان معنايی تأكيد ايدر . بيوريلوركه : ميانهٔ جبالده بولنه‌جق انسانك صداسی بلا نقصان كنديسنه رجعت ايلر . وادئ دنياده ده خير وشر انسان هرنه ايشلر وهرنه سويلر ايسه جمله‌سی كنديسنه راجع وافعال ومقالنه كوره مذلول ومعذب ويا مسعود وناجی اولور .

مثنوی

﴿ اين بكفت ورفت دردم زير خاك ﴾

﴿ آن كنيزك شد زعشق ورنج پاك ﴾

« ترجمه » قيومجی بونی سويلدی، ودرحال طوپراق آلتنه كتدی . او جاريه‌ده عشقدن، مرضدن قورتولوب پاك اولدی. «شرح» جاريه‌دردن قورتولوب پاك اولمش بيورلمقدن مقصد، طبيب الهينك ترتيب وتدبيری اوزرينه ثروتك وبی‌وفا اولان هرنوع هوا وهوسك محبتی المناك ونتايجی مضر وناپاك اولديغی نفسه معلوم اولنجه نفس، فانی اولان عشق مضری معناً اماته وكنديني اطمئنان ايله احياايلدی، ديمكدر .

مثنوی

﴿ زآنكه عشق مردكان پاينده نيست ﴾

﴿ زانكه مرده سوی ما آينده نيست ﴾

« ترجمه » زيرا مردكانك عشقی باقی دكلدر ؛ وفات ايدنلر طرفمزه كليجی وعودت ايديجی دكلدر. « شرح » وفات ايدن بربدنده عشق ومحبت اولماسی مابه‌الحب اولان حيات ولطافتنك محواولمسندن ودنيايه‌بردها رجوع ايده‌مامسندندر. ابدان ايسه بهمه‌حال كرفتار زوال اوله‌جقلرندن عارف اولان انسان ابتدادن اويله فانيلره ربط حب وجان ايتمز ومحبتی حی وباقی اولان دوست حقيقی يه حصر ايدر.

مثنوی

﴿ عشق زنده در روان ودر بصر ﴾

﴿ هردمی باشد زغنچه تازه تر ﴾

« ترجمه » زنده‌نك عشقی روح وبصرده‌در . هر دقیقه غنچه‌دن تازه ودها لطیف اولور. « شرح » حی وزنده اولان الله تعالی حضرتلرینك عشقی دائما موجود اولوب كمال لطافتله همیشه تازه‌لنیر ؛ زیرا قدرت ومرحمت الٓهیه كبی اسمای جلیلهٔ سبحانیه تخطر اولنوب‌ده انسان كوزلریله‌بونجه‌مخلوقات، بونجه اجرام وآثار ربانیه‌یی كورنجه عشق الٓهی همیشه لطافت افزای عقول وحیات بخشای قلوب اولور .

مثنوی

﴿ عشق آن زنده كزین كو باقیست ﴾

﴿ كز شراب جان فزایت ساقیست ﴾

« ترجمه » حی وباقی‌اولان الله تعالی حضرتلرینك عشقنی انتخاب وقبول ایله‌كه ، اوخدای متعال جان‌فزا شرابدن‌سكا ایچیریجیدر. « شرح » فناپذیر اولان شیلره قلبكی ربط ایدوب آنلره عاشق اولمه ! حی وباقی اولان الله تعالی حضرتلرینك سكا ویره‌جكی شراب محبت دریای لذتدر ؛ زیرا او ذات پاك ، محبتلرك خالقی ولذائذك منبعیدر .

مثنوی

﴿ عشق آن بكزین كه جمله انبیا ﴾

﴿ یافتند ازعشق اوكار وكیا ﴾

« ترجمه » او عشقی انتخاب ایت ، كه جمله انبیا اندن تأثیر وقدرت وكار

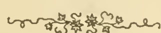
وسعادت بولديلر. « شرح » انبيا عليهم الصلوة والسلام حضراتی عشق پاك خدا ايله قلب عاليلرينی احيا ونور حكمتله بصر بصيرتلرينی بينا ايتديلر؛ وشرف دنيا وعقبايی بولديلر. سن ده عارف ايسه‌ك بوزمرهٔ محترمك طريقنه اقتدا وكنديني احيا ايت.

مثنوی

﴿ تومكو مارا بدان شه بار نيست ﴾

﴿ با كريما كارها دشوار نيست ﴾

« ترجمه » بزه سن ديمه كه اوشاهه اجازت ويول يوقدر؛ كريم اولانلر ايله ايشلر كوچ دكلدر. « شرح » ای انسان! يأس كتيرمه، قورقمه! بن نصل آدم، كه عشق الهی‌يه نائل وسرمنزل سعادته واصل اوله‌يم. ديمه! چاليش! انسانلرك ايچنده بيله كريم اولانلرك لطفی واسع اولديغی حالده، ياكرملری خلق ايدن جناب خدا نه مرتبه‌ده كريم ورحيم اولديغی وارستهٔ تفصيل واندادر.

﴿ بيان آنكه كشتن وزهر دادن مرد زركر باشارت الهی بود ﴾
﴿ نه بهوای نفس وتأمل فاسد ﴾

بوقصه بونی بيان ايدركه: قيومجی‌يه زهر ويرمك امر الهی ايله اولدی؛ هوای نفس وتأمل فاسد ايله اولمدی.

مثنوی

﴿ كشتن آن مرد بردست حكيم ﴾

﴿ نی پی اميد بود ونی زبيم ﴾

« ترجمه » حكيم الهينك النده قيومجينك قتلی نه شاهدن بر اميد و نه

قورقوايچون ايدى « شرح » حكيم غيب كبى عارف مرشدك ايشلرى يالكز
رضاى حقه مبتنيدر ، او زمرهٔ عالينك افعالى بيم واميدددن عاريدر .

مثنوى
اوزگشته از براى طبع شاه
تا نيابد امر والهام اله

مثنوى

﴿ آن پسر را كس خضر ببريد حلق ﴾
﴿ سر آن را در نيابد عام خلق ﴾

« ترجمه » اول چوجغكه حضرت خضر عليه السلام بوغازنى كسدى ،
آنك سرنى عوام فهم وادراك ايده‌مز « شرح » قرآن عظيم الشانده فرمان وحكايه
بيورلديغى اوزره حضرت موسى عليه السلام جناب خضره ملاقى اولدقده حضرت
خضر ظاهرده هيچ برسبب اولمديغى حالده تصادف ايلدكلرى برچوجغى قتل ايتدى ،
وحضرت موسايى حيرتده براقدى ؛ حالبوكه علم لدنده اوچوجق شقى وپدر
ومادرينه عاصى ايدى . اعداميله كرم خدا ابوينه ديكر خيرلى برولد احسان واعطا
ايلدى . بوماجرا ، سورهٔ كهفك يتمش اوچنجى آيت كريمه‌سنده فرمان وانبا بيوريلور .
شويله‌كه : ﴿ فانطلقا حتى اذا لقيا غلاماً فقتله قال اقتلت نفساً زكيةً بغير نفسٍ لقد
جئت شيئاً نكراً ﴾ معناى شريفى : « حضرت موسى ايله حضرت خضر يوله كيتديلر ،
تا كه بلوغه ايرمامش برچوجغه ملاقى اولدقده حضرت خضر اوچوجغى اولديردى ،
حضرت موسى ديدى : پاك اولان نفسى بى قصاص وبغير حقٍ اولدردكمى ، نامقبول
برشى كتيردك » ﴿ قال الم اقل لك انك لن تستطيع معى صبراً ﴾ حضرت خضر
ديدى : « ياموسى ! سكا ديمدمى البته بنمله صبره قادر اوله‌مازسك؟ » بوبيت شريفك
خلاصهٔ مآلى ، عوام خلق يالكز ظاهرده‌كى وقوعاتى كوروب كيفياتك لدنياتنى فهم
وادراكدن عاجز وآنك ايچون شكايات وصبرسزلقله كندينى وسائرلرينى معذب
وتعجيز ايلر .

مثنوى

﴿ آنكه از حق يابد او وحى وجواب ﴾
﴿ هرچه فرمايد بود عين صواب ﴾

« ترجمه » اوکیمسه‌که حق‌تعالی حضرتلرندن وحی وجواب بولور ، هرنه بیوررسه عین صواب اولور . « شرح » انبیای ذیشـان و اولیای کرامك اوامر وارادانی محض اصابت وباعث سعادتدر ؛ زیرا قال وحاللری عندی وهوا وهوسك آثاری دکلدر. بالعکس وحی والهامه مستند وسلامت دارین ایچون حجت‌وسنددر.

مثـنوی

﴿ آن که جان بخشد اکر بکشد رو است ﴾

﴿ نائبست و دست او دست خداست ﴾

« ترجمه » اوکیمسه‌که‌جان باغشلار، اکراولدیررایسه روا ومناسبدر؛ زیرا حق‌تعالی‌نك نائب ووکیلیدر، آنك الی جناب حقك الیدر. « شرح » اهل عرفان عند ربانیده نه درجه‌ده مکرم اولدیغی قرآن عظیم الشـانك آیات باهراتنده مسطور وعیاندر . ظـاهرده ده کوریورزکه ، دنیـاده نه جمادات ، نه ده حیوانات ایچنده انسـان کبی عاقل وعادل وبو کبی خصائل عالیه وصفات ممتازه ایله متصف بر مخلوق بولنه‌ماز . برمرد کامل مثلا محاربه‌ده بر آدمی اولدیرر ویاحالات معنویه‌ده اخلاق‌ذمیمه‌سنی اماته ایدر ایسه بوافعالی اغراض نفسانیه‌یه مبنی اولمدیغندن روادر . اویله برذات کمالات صفـات جان باغشـلار بیورملری دیکر بر انسـانی طریق سلامته دعوتله تهذیب اخلاقنه وسـعادت حالنه باعث اولمسـیدر . اصل حیات وسـعادت اخلاق‌حمیده وعشق‌ربانینك وجود پذیر اولمسنه صرف ایدیلن همتدر؛ یوقسه حیات‌جسمانی بر زانی ایله برزانیه‌نك اجتماعندن ده حاصل اوله‌جغی بدیهیدر . اما او نوع حیات عین عذاب ومماتدر .

مثـنوی

﴿ همچو اسماعیل پیشش سر بنه ﴾

﴿ شادوخندان پیش تیغش جان بده ﴾

« ترجمه » برعارفك اوکنه اسماعیل کبی باش‌قوی! شاد ومسرور وخندان

اولەرق آنك قليجی اوكندە جان‌ويرا! « شرح » حضرت ابراهيم عليه السلام اوغلی حضرت اسماعيلی قربان ايتمك ايستدكده حضرت اسماعيل پدر عاليلری اوكندە كردن دادهٔ اطاعت وتسليميت اولمسی اوزرينه حق تعالی حضرتلرينك امريله قربان اولمدی ، نبی اولدی [بو وقعه ، قرآن عظيم الشانده فرمان وانبا بيورلدی] ايشته سن‌ده عاقل ايسه‌ك جناب حقك وبر صاحب معرفتك سيف حيابخشا كبی اولان امرينه باشكی تسليم وفدا وجانكی تخليص واحيا ايت !

مثنوی

﴿ تا بماند جانت خندان تا ابد ﴾

﴿ همچو جان پاك احمد با احد ﴾

« ترجمه » تاسنك جانك ابدی ودائمی خندان ومسرور قالسون ؛ فخر عالم محمد مصطفی عليه الصلوة والسلام افندمزك پاك اولان جانی حضرت احدله مسرور وخندان‌قالديغی كبی. « شرح » بر انسان اكر فرائض واوامر الٰهيه‌يی اجرايه دوام ايدر وبر عارف وعاقل مرشدك تنبيهاتنه تابع اولورسه اول قدر سعادت ابديه قازانه بيليركه عقل ظاهر او حالی اصلا تصور وتصوير ايده‌مز . او انسانك جانی فخر عالم افندمز حضرتلرينك جان مباركی كبی الی‌الابد خندان اولور بيورملری بر انسان كامل وعادل بيوك مراتب روحانيه قطعنه مستعد ودارالنعيمه واصل اوله‌بيله‌جكنی ايما ايتمك‌ايچوندر ؛ يوقسه روح پرفتوح احمدی قدر مسعود ومسرور اولور ، ديمك دكلدر . اوقدر روحانيت هانكی انسانك حد وحصه‌سنه اصابت ايده‌بيلير ؟ علی الخصوص بيت شريفده استعمال بيوريلان « همچو » لفظی نوع وابديته دلالت ايدوب شرفك علو مقدارينه دلالت ايتمز .

مثنوی

﴿ عاشقان جام فرح آنكه كشند ﴾

﴿ كه بدست خويش خوبانشان كشند ﴾

« ترجمه » عاشقلر مسروريت جامنی اووقت چكوب ايچرلركه محبوبلری

كندی اللریله اولدیررلر . « شرح » عاشق روحانی اووقت مسرور وغریق شادی اولورکه ، دوست حقیقی انی جفالرله ابتلا وصبر وقدرینی اعلا ایدر؛ طالب عرفان اوحالده خندان وشادان اولورکه مرشدی ، اخلاق ذمیمه‌سنی اماته وشخص معنویسنی احیا ایلر .

مثنوی

﴿ شاه آن خون ازپی شهوت نکرد ﴾
﴿ تو رهاکن بدگمانی و نبرد ﴾

« ترجمه » شاه اول قانی شهوتدن اوتوری ایلمدی ، سن سوء ظن وغوغا ومجادله‌یی ترك ایت! « شرح » شاه طبیب الٰهی ایله برلشدکده دریای واحد کبی اولدقلرینك بحثی سبق ایتدیدی. شمدی قیومجی‌یی شاه اولدیرمدی، دیه طبیب یرینه شاهی ذکر وبیان بیورملری آرتق شاه وطبیب الٰهینك یك وجود عد اولندیغی اجلندر. قیومجی‌یی شاه بلکه شهوتدن طولایی اولدیرمش کبی ظنیاته زنهار کرفتار اولمه ؛ ومجادله ایتمه ! چونکه اولیاءالله آمال وافکار غیرمقبوله‌دن کلیاً رها وصورتا غریب کورینن بعض حاللری بیله برحکمته مبتنی بولندیغی بدیهی وهویدادر .

مثنوی

﴿ تو گمان بردی‌که کرد آلودکی ﴾
﴿ در صفا غش کی هلد پالودکی ﴾

« ترجمه » سن ظن ایتدك که شاه غرض نفس ایله بولاشیقلق وقاریشقلق ایلدی ؛ برشی تصفیه اولنه‌رق سوریلورایسه آنده نصل غل وغش قالیر ؟ « شرح » شاه ، یاخود طبیب الٰهی وسائر اولیاءالله حضراتی اخلاق ذمیمه‌دن کلیاً خلاص بولوب پاك اولمش وآتش عشق الٰهی طبیعت بشریه‌لرینی سوزمش ایکن آنلرك خلقتنده نصل حیله وخیانت قالیر ؟ نصل ذکر اولنان قیومجی‌یی شاه شهوت ایچون اولدیرمش زعمیله سوء ظن وگمان ایدرسك ویا اوزمرهٔ جلیلدن بری مالك اولدیغی ثروتی حق رضاسنده صرف ایتدکده بو ریا وخدعه‌در دیرسك ؟

مثنوی

﴿ بهر آنست این ریاضت واین جفا ﴾
﴿ تا بر آرد کوره از نقره جفا ﴾

« ترجمه » بوریاضت وجفا بوسبیدندر؛ تا که آتش اوجاغی کموشدن خاشاك وغیر صاف اولان موادی دفع ایده . « شرح » بونجه متاعبی اختیار وانواع محنه کرفتار اولان برولی‌الله حقنده اغراض نفسانیه ظن ایتمك کریوهٔ خطایه دوشمکدر؛ زیرا اهل عرفانك اختیار ایلدکلری اذا وجفا اغراض شخصیه واخلاق ذمیمه‌یی محو واماته ایچوندر .

مثنوی

﴿ بهر آنست امتحان نیك وبد ﴾
﴿ تا بجو شد برسر آرد زر زبد ﴾

« ترجمه » ایی وفنانك امتحان‌وابتلاسی بوندن‌اوتوریدر؛ تاآلتون قینایه‌رق کوپوکنی یوقاری کوتوروب مدادی صاف‌وخالص قیلسون. « شرح » اولیاءاللهدن اولان انسانك لذائذ صوریه‌یی‌ترك ایدرك آتش اضطراب ریاضتده قالمسی وقاینامسی بوندن اوتوریدرکه ، آلتون صاف اولان خلقت آدمیت وانسانیتی واخلاق حمیده‌یی بی غل وغش اوله‌رق میـدانه کتیرسون واحوال ذمیمه‌یی اوزرندن آتوب محو ایلسون .

مثنوی

﴿ کر نبودی کارش الهام اله ﴾
﴿ اوسکی بودی در انده نه شاه ﴾

« ترجمه » اکر او شـاهك وطبیب الٓهینك ایشی یعنی قیومجی‌یی جلب ایله شربت معلومه ایچیرملرنده الهام الٓهی اولمیدی اوشاه دکل ، بلکه ییرتیجی برکلب

اولوردی . « شرح » شاهك بو تدبیر شدیدی اکر الهام الٓهی ایله اولمیوبده اغراض نفسانیه‌یه مبتنی بولنسه ، شایان مدح وثنا دکل مستحق طعن واذا اولور ایدی ؛ زیرا لزومنده شدت معامله حدت وغرض وباك کبی احوال ذمیمه‌دن باك اولان مردانه لایقدر . اغراض وامراضدن ظهور ایدن شدت عین مضرت وشایان مذمت وبرنوع جنتدر .

مثنوی

﴿ پاك بود از شهوت وحرص وهوا ﴾

﴿ نیك كرد اولیك نیك بد نما ﴾

« ترجمه » او شهوت وحرص وطمعدن ونفسك هواسندن پاك ایدی ، یاپدیغی کوزل ایدی ؛ لکن چرکین کورونن برکوزل ایدی . « شرح » صورتا غریب کورینور تدابیری اجرا ایده‌جك ذاتك حق تعالی حضرتلرینه مستند اولدیغی معلوم اولمق ایچون اول امرده حرص وطمع وسائر اخلاق ذمیمه‌دن آزاده اولمسی شرطدر. اخلاق ذمیمه اصحابی هرنه‌قدر شیخ لسانی استعمال ایتسه‌لر وبعض کوزل ایشلر ایشله‌سه‌لر بیله ینه مقلد وغیر مفید اولور . بالعکس مستقیم وعاقللرك بعض اموری صورتا چرکین کورینور اما حقیقتده عین اصابت اولور . نته‌کیم حضرت خضر چوجغی اولدیرمش ایسه‌ده بو حرکت چوجغك شقاوتدن قورتلمسی وپدر ومادرینه برصالح ومکمل اوغلك دنیایه کلمسی کبی اذن حق ایله اجراآت حکمت‌نهاد ایدی . جسور وعاقل بر قوماندانده صورتا چرکین اولان بر رجعتی اختیارایلر، اما حقیقتده بیوك برغالبیت قازانمق ایچون؛ برتدبیر واسع میدانه کتیرر .

مثنوی

﴿ کر خضر دربحر کشتی راشکست ﴾

﴿ صد درستی درشکست خضر هست ﴾

« ترجمه » حضرت خضر علیه‌السلام دکزده سفینه‌یی قیردی ایسه

قیرمقده یوزصاغلاملق واردر. « شرح » منهیٔ عزیمت بولنمش برسفینه‌یی حضرت خضر علیه‌السلام دلدی، لکن اصحابنی وایچنده بولنه‌جق اولانلری برغاصب وظالمك ید ظلم انکیزندن خلاص ایتدی . سیاستده ده عاقل بر آمرك، مقتدر برقوماندانك بعض تدابیری کوتاه بینان اولانلره ناخوش کورینور اما حقیقتده سلامتی موجب اولور. شوقدرکه آمر وقوماندانك عاقل ومستقیم وجسور اولمسی شرطدر . بو اوصاف جلیله اوزرلرنده اولماز ایسه خوش کورینن ایشلرنده بیله انجامی فنالق چیقار هله صورتا ده فنا کوریلن مواد بالطبع اول و آخر مضر وبرباد اولور.

مثنوی

﴿ وهم موسی باهمه نور وهنر ﴾

﴿ شد ازان محجوب توبی پرمپر ﴾

« ترجمه » حضرت موسی علیه‌السلامك وهمی (یعنی صوری اولان عقلی) که بوقدر هنر وزکاوتله مزین ایدی، حضرت خضر علیه‌السلامك چوجنی اولدیردیکنی وسفینه‌یی دلدیکنی وذیواری قالدیرمقده اولان غریب اجراآتنی کوردکده حجاب آلتنده قالوب حقیقتی درك ایده‌مدی ، بناءً علیه سن قنادسز اوچه ! « شرح » حضرت موسی کبی بر نبی ذیشان بوتجارب ایله امتحان اولندقده عقل صوری واسطه‌سیله حکمت لدنیه‌یی اکلایه‌میوب تعریض ایلمش ایکن ای انسان خام ! شمدی سن واسطهٔ ذهنیه وعقلیه ایله امور روحانیه‌یی نصل فهم واذعان ایتمك ایستر وتعریضه قیام ایلرسك ؟ روحانیت قنادی سنده اولمینجه اوج اعلای معنویاته پرواز ایتمکدن فراغت ایت ؛ وبرعاقل ومستقیمك صورتا غریب کورینن ایشلرینه سوء ظن وعناد ایتمه ؛ بلکه اکا منقاد اول !

مثنوی

﴿ آن کل سرخست توخونش مخوان ﴾

﴿ مست عقلست اوتومجنونش مخوان ﴾

« ترجمه » او قرمزی کلدر ، سن اکا قان دیمه ! اوعقله طالمش وعقلك مستیدر ، سن اکا مجنون دیمه ! « شرح » قیومجی‌یه اولان معامله‌یه وقیومجینك دوکیلن قاننه قان وچرکین برایش نظریله باقمه ؛ اومعامله کل کبی رایحهٔ طیبه نشرینه بادی اولور . بناءً علیه انسانلر برطبیب الٓهینك و برشاه عادلك تربیه‌سندن ابتدا چکدکلری جفایی ودوکه‌جکلری کوز یاشنی خون چشم ودم دل ظن ایتمه ! بوتربیه وجفانك انجامی باعث سعادت وصفادر . برده مستغرق عشق ربانی اولان اولیاءاللهی سن عقلسز ظن ایلمه ؛ او زمرهٔ جلیل معقولات ایچنده یکتا وکمال ذکاوتلرندن مست عشق خدا اولدیلر .

مثنوی

﴿ کر بدی خون مسلمان کام او ﴾

﴿ کافرم کر بردمی من نام او ﴾

« ترجمه » اکر شاهك مقصدی مسلمانك قانی اولیدی ، کافرم اکر بن آنك اسمنی لسانه کتیررسم . « شرح » شاه ویا طبیب الٓهی غرض وهوا و بو کبی اخلاق ردیئه اصحابندن وخون مظلومان دوکنلردن اولیدی بن هیچ بر وقت مدح وثنا ایتمز ایدم وایتمش اولسەم کافر اولوردم ؛ زیرا الله تعالی بکا بوعقل ونطق وقوتی تزیید عدالت وتوفیرسعادت ایچون بخش واحسان بیوردی ؛ برشقی‌یی دکل ، برفنا آدمی مدح ایله ظلم وشقاوتك ازدیادینه بادی اوله‌مام . فنا آدمی مدح ایتسەم الله تعالی‌نك بخش بیوردیغی عقل ولسان کبی احسانلرینه کفران نعمت وتوسیع شقاوت وجلب مضرت ایتمش اولورم .

مثنوی

﴿ می بلرزد عرش از مدح شقی ﴾

﴿ بدکمان کردد زمدحش متقی ﴾

« ترجمه » عرض اعظم شقی وفـا آدمك مدحنـدن تترر ؛ فنـا آدمك مدح وثنا اولنمسندن متقی وابی آدم بیله سوء ظنه دوشر. « شرح » فنا بر آدمی مدح ایتمك برچوق فنالغی دعوت ایلمکدر . اول امرده بومدح رضای حقه مخـالفدر . ثانیاً، فنا بر آدم مدح اولندیغنی سائر انسانلر ایشیدنجه خاطرلرینه کلیرکه فنا یولده بولنمق وفسق وظلم اجراایتمك موجب مضرت دکل ایمش ده بالعکس بادئ مدح وسعادت ایمش! ثالثاً ، فنالغی ایشلیان آدم تکدیر ویا تعریض اولنمش اولسـه فنالغی ترك وکوزل بر مسلکی اختیار ایتمسی مأمول ایکن فنالغی مدح اولندقجه سوء حرکاتنی تزیید واهل عرض اولانلری اضرار ونومید ایلر ؛ رابعاً ، متقی وابی آدملر فنا بر آدمك مدحنی ایشتدکجه کندی کوزل ایشلرندن سوء ظن ایدوب قلباً دیه‌بیلیرلرکه : بلکه بزم ابی دیه طوتدیغمز یول کوزل یول دکلدر، عکسنی ایشله‌ینلر ایشته مدح وثنا اولنیور ؛ خامساً ، فنـا آدمی مدح ایدن ذات یالکز بر دفعـه سهو ایدوب مدح ایتمش فرض اولنسـه ده ایشیـدن متقی وابی آدملر دیرلرکه : باقیکز ! بو آدمی شمدی‌یه قدر مستقیم بیلیر ایدك ؛ مکر معین وخادم ظالم ایمش ! بناءً علیه حقنده سوء ظن ایدرلر وسوء ظن ایسه حرام اولدیغندن کناهکار اولورلر . الحاصل فنا آدمی ، فنا ایشی تحسین ایتمك فنالغك توسیعنه سببیت ویرمك وظلمك اجراسنه معین اولمقدر .

مثنوی

﴿ شاه بود وشاه بس آ کاه بود ﴾

﴿ خاص بود وخاصـهٔ الله بود ﴾

« ترجمه » شاه ایدی وزیاده خبردار برشاه ایدی ، خاص وممتاز ایدی ، والله تعالی حضرتلرینك مقبول قوللرندن ایدی « شرح » ذکر اولنان شاه غایت ممتاز وپاك وسرفراز ایدی ؛ آنك ایچون مدح اولندی . عکسی اولیدی اصحـاب عرفان طرفندن هیچ بروقت مدح ایدلمز وتدابیر غیر مشروعه مفتخراً اعلان اولنماز ایدی .

مثنوی

﴿ آن کسی را که چنین شاهی کشد ﴾

﴿ سوی بخت وبهترین جاهی کشد ﴾

« ترجمه » بونك كبی برشاه‌عادل اول كيمسه‌يی كه اولديرر، آنی بخت وسعادت جانبنه وغايت شرفلی برمحل ومقامه چكر. « شرح » اولياء اللهدن وعاقل ومستقيم وعارف بالله اولان ذواتدن كوريلن معاملات صورتا هرنه‌قدر آغر كورنسه ده ينه برحكمته مستند واومعاملاته مظهر اولان ذات انجامی نائل سعادت اولور .

مثنوی

﴿ كرنديدی سود اودر قهر او ﴾

﴿ كی شدی آن لطف مطلق قهر جو ﴾

« ترجمه » اكر شاه ويا طبيب الٓهی قيومجينك نفع وفائده‌سنی قهرنده كورمامش اوليدی، اولطيف مطلق قيومجينك نصل مقهور اولمسنی ايستر ايدی؟ « شرح » الله تعالی حضرتلرينك استحصال رضای ربانيسيچون حركت ايدن اولياءالله بالاده بيان اولنديغی اوزره حسب‌الايجاب صورتا آغر وجفالی اجرا آتده بولنورلر ايسه‌ده جفا كورن آدمه دها بيوك برفائده استحصال ايتمك ايچون بولنور. بلافائده قهر ايتمك هيچ بروقت ايی ومستقيم آدملره شايان اولميوب بوحال شيطان صفت وصورتا مقتدر وذكی وحقيقتده احمق وغبی اولان وفطرةً فرومايه يارادلمش بولنانلره مخصوصدر .

مثنوی

﴿ بچه ميلرزد از ان نيش حجام ﴾

﴿ مادر مشفق در آن دم شادكام ﴾

« ترجمه » حجامك نشترندن ، چوجق تترر . لكن اوصره‌ده مرحمتلی والده‌سی شاد ومسروره‌در. « شرح » اولياءالله ومستقيم اولان امرا بعض مرتبه جفا ايتسه‌لر بيله جفا كورنلری كندی اولادلری كبی سورلر . مثلا كنديسنه حجامتی اجرا ايده‌جك جراحی ونشتری چوجق كورنجه خوف وفرياد ايدر ؛ لكن نشترك اورلمسندن خسته اوغلنك اعادهٔ صحت ايده‌جكنی عقلاً بيلن والده‌سی شاد وخندان اولور ؛ بناءً عليه انسانلر وقوعات وكيفياتك ظاهر صورتلرينه دكل، نتايج قريبه وبعيده‌لرينی تعقل ايدرك سوء ظندن وصبرسزلقدن كنديلرينی خلاص وآزاد ايتسونلر .

مثنوی

﴿ نيم جانی بستاند وصدجان دهد ﴾

﴿ ان كه درو همت نيايد آن دهد ﴾

« ترجمه » يارم وضعيف اولان جانی آلير ويوز جان ويرر ؛ اول شیء كه سنك وهمكه وعقلنه كلز ، آنی ويرر « شرح » الله تعالی ويا صادق اولان مكرم قوللری انسانه ايده‌جكلری برجفايه مقابل يوز بيك احسان انعام ايدرلر . مثلا محاربه‌ده شهيدك روح حيوانيسی آلينر ، درحال كنديسنه حيات ابدی ويوز بيك فيض جاودی ويريلير . بوكبی برچوق احوال واردركه صورتا باعث ملال كورينور اما انجامی داعیٔ سعادت واصحابی نائل سلامت اولور .

مثنوی

﴿ توقياس ازخويش ميكيری وليك ﴾

﴿ دور دور افتادهٔ بنكير تونيك ﴾

« ترجمه » سن كندكدن قياس طوتارسك ، لكن حقيقتده غايت اوزاق دوشمش سك ، ايی نظر ايت ! « شرح » بعض آدملر واركه بن جفابی وكدری

چكدكدن صكره آرتق كله‌جك موهوم بر سعادته انتظار ايتمكلكم خيالدر ، على‌الخصوص هرهانكى آدمه جفا از ايتمش ايسه‌م اكا يوز قات نعمت ويرمك شويله طورسون بلكه هيچ ايلك ايتمدم ، دير . بومطالعه بر بد اخلاقك كنديسنه كوره‌در ؛ لكن نامتناهى قوتلره ، مرحمتلره . حكمتلره مالك اولان الله تعالى‌يه كوره بو قياس سوءظندر ؛ بناءً عليه انسان قارشيسنده اولان ذاتك اقتدار واوصافنه عين حكمتله نكران اولسون وآنك اوزرينه فكراً وفعلاً استحصال نتائجه بذل همت ايلسون .

﴿ حكايت آن بقال وطوطى وروغن ريختن طوطى در دكان ﴾

برمرد بقالك مالك اولديغى طوطو قوشنك دكانده ياغ دوكمه‌سى حكايه‌سيدر:

مثنوى

﴿ بود بقالى واورا طوطئ ﴾

﴿ خوش نوايى سبز كويا طوطئ ﴾

« ترجمه » بر بقال وار ايديكه كوزل سسلى ورنكى يشيل وسويليجى بر طوطى‌يه مالك ايدى « شرح » بيان اولنان طوطى كولديريجى مزاحكو آدملردر، كه بعض اغيار اكلنمك واوفاق تفك ايشلرينى كورديرمك ايچون خانه‌لرنده طوتارلر.

مثنوى

﴿ بردكان بودى نكهبان دكان ﴾

﴿ نكته‌كفتى باهمه سوداكران ﴾

« ترجمه » مذكور طوطى دكانك بكجيسى ايدى ؛ بالجمله بيع وشرا ايدنلره نكته‌لى وكوزل شيلر سويلر ايدى « شرح » افنديسيله ايشى وصحبت ومحبتى اولانلره مزاح مرقوم تحف شيلر سويلر وآنلرى كولديرر ايدى .

مثنوی

﴿ درخطاب آدمی ناطق بدی ﴾
﴿ درنوای طوطیان حاذق بدی ﴾

« ترجمه » مذکور طوطی برکیمسه‌یه خطاب ایتسه انسان کبی سویلر ایدی وطوطیلره مخصوص سسده ده استاد ایدی « شرح » ذکر اولنان مزاح ونکته‌کو عاقل آدملرك سوزینی ایشیدر، جواب ویرر وهله مقلدلکده استاد ایدی.

مثنوی

﴿ خواجه روزی سوی خانه رفته بود ﴾
﴿ دردکان طوطی نکهبانی نمود ﴾

« ترجمه » افندی برکون خانه‌یی طرفنه کیتمشیدی. طوطی دکانه بکجیلك ایدر ایدی « شرح » افندیسی بریره کیدوب مرقوم مزاح دکان ویا خانه‌ده قالمشیدی.

مثنوی

﴿ کربهٔ برجست ناکه بردکان ﴾
﴿ بهرموشی طوطیك ازبیم جان ﴾

« ترجمه » فاره‌طوتمق ایچون برکدی آنسزین دکانه صیچرادی، طوطیجغز قورقوسندن یرندن فیرلادی. « شرح » افندیسنك کیزلی اولان احوال ومطالعاتنه مطلع اولمق اوزره دساس ومضر برآدم طوطی‌یه تشبیه اولان مزاحك نزدینه آنسزین کیدوب قورقوتدی واستراق اسرار ایتمك ایستدی .

مثنوی

﴿ جست ازسوی دکان سوی کریخت ﴾

﴿ شیشههای روغن کلرا بریخت ﴾

« ترجمه » طوطی دکانك برطرفندن صیچرایوب دیکر طرفی طوتدی وبوتلاشله کل یاغی شیشهلرینی دوکدی « شرح » افکار چالمق استهین دساسك شرندن قورتلمق امیدیله بیچاره مزاح برکلامدن دیکر کلامه انتقال وهرنهقدر چبالامش ایسهده انجامی سهو ایدوب سویلنهمیهجك برکیزلی ومهم کیفیتی بیان وکندینی بدحال وشیشه مثال اولان اوکلام ایچندهکل یاغی کبی محفوظ معانی واسراری افشا وپامال ایلدی .

مثنوی

﴿ ازسوی خانه بیامد خواجه اش ﴾

﴿ بردکان بنشست فارغ خواجهوش ﴾

« ترجمه » طوطینك افندیسی خانهسندن کلدی ودکانده افندیکبی راحت اوطوردی « شرح » افندیسی دکانه عودت ایتدیکی وقت تلاشسز کمال وقار ایله اوطوردی، زیرا سرك کشف اولندیغنی بیلمز ایدی .

مثنوی

﴿ دید پر روغن دکان وجامه جرب ﴾

﴿ برسرش زدکشت طوطیکل زضرب ﴾

« ترجمه » کوردیکه دکان یاغ ایله طولمش والبسهسی بولاشمش ایدی، آنك اوزرینه غضبندن طوطینك باشنه اوردی وضربدن طولایی طوطینك دیلی طوتلدی

« شرح » افندیسی دکانه عودتنده ایشتدیکه مزاح بعض اسرارینی افشا ایتمش ؛ کیزلی اولان احوالی هرکسدن استشمام اولنمشدر . کالای ترتیباتنه خلل ولکه عارض اولدیغی اجلدن افندی برحدت مزاحك باشنه اوروب اظهار شدت ایلدی .

مثنوی

﴿ روزکی چندین سخن کوتاه کرد ﴾
﴿ مرد بقال از ندامت آه کرد ﴾

« ترجمه » ضربدن ناشی برقاچ کونجکز طوطی سوزی قیصه ایتدی ، [یعنی سویلمدی .] افندیسی اولان مرد بقال پشیمانلغندن آه ایلدی « شرح » ضرب کبی آغر معامله نك اجراسندن هرحالده غایت احترازایدلمسی لازم کلیر ؛ زیرا مضروب نه قدر حقیر فرض اولنسه ینه حق تعالی حضرتلرینك مخلوق وعبدیدر . ضربدن مضروبك ناموسی پایمال وحسیات قلبیه وعقلیه سی دیکر حال اولور ، مکرکه کیفیت ضرب شریعت مطهره نك تعیین ایلدیکی سببدن منبعث وحدت وغرضدن عاری اوله .

مثنوی

﴿ ریش برمیکند ومی کفت ای دریغ ﴾
﴿ کافتاب نعمتم شد زیر میغ ﴾

« ترجمه » بقال اسفندن صقالی یولاردی ودیر ایدی که : آه ، یازق ! نعمتم کونشی بلوط آلتنه کتدی وکیزلندی . « شرح » بلا تأمل وعاجلاً واقع اولان اجراآت غیرمشروعه اکثر ندامت نما اولور . عاقل ایسه برایشی قبل الاجرا شریعت ونظامات وعقله مطابق اولوب اولمدیغنی ملاحظه بعده اجراسنه ابتدا ایلر .

مثنوی

﴿ دست من بشکسته بودی آن زمان ﴾
﴿ چون زدم من برسر آن خوش زبان ﴾

« ترجمه » کاشکه بنم الم قیرلمش وقورومش اولیـدی ؛ او زمانکه بویله کوزل سـویلین طـوطینك باشـنه اوردم ! « شرح » اصـل هنر بولسزلغی اجرا ایتامکده‌در ، اجرادن صکره اختیار قادین کبی فریاد فائده‌سزدر . معاذالله تعالی انسان بولسز برشی ایشلر ایسه برطرفدن الله تعـالی حضرتلرندن استعفای قصور ایتسون، دیکر طرفدن فنـالغی اصلاح ایچون چالیشسون ومن‌بعد سائر بولسزلغی انتاج ایتمیه‌جك تشبثاتده وامورخیریه‌ده بولنسون؛ یوقسه بولسزلغی بعدالاجرا فریاد وفغانلر هبا اولدقدن بشقه عقل وبدنه ده ایراث ضعف وفتور وانسانی غیرتسز ومفتور ایلر .

مثنوی

﴿ هدیها می داد هر دریش را ﴾

﴿ تا بیابد نطق مرغ خویش را ﴾

« ترجمه » هر درویشـه هدیه‌لر وصـدقه‌لر ویردی، تا کیم کندی قوشی نطقنی بولسون وسویلمش اولسون. « شرح » بقالك برنجی حرکتی عادی فریاددن عبارت وفائده‌سز برحرکت ایدی ؛ بعده صدقه ویرنجه فعلاً چالشمش اولمسـندن اوحرکتی مقبول ومعقول اولدی . صدقه‌نك تأثیرات عظیمه وحسـنه‌سی وفوائد لاتحصاسی ازهرجهت درکاردر خصوصیله قرآن عظیم الشانك برچوق آیات باهراتنده انبا وتذکار اولنور .

مثنوی

﴿ بعدسه روزسه شب حیران وزار ﴾

﴿ بردکان بنشسته بدنومیـدوار ﴾

« ترجمه » بقال اوچ کون اوچ کیجه‌دن صکره حیران آغلایه‌رق دکانده امیدسز کبی اوطورمشیدی « شرح » اوچ کون اوچ کیجه‌دن مقصد عالی، خیلی مدتدر. بومناسبت اوزره طول ودراز بعض مطالعاتك اشعارینه آغازایدرز. شویله که:

انسانك عقلنده درت نوع قوای اساسیه واردر : بری مدركه دركه كوروب ایشتدیكی شیئی اكلار؛ دیكری حافظه‌دركه قوهٔ مدركه‌نك كوز وسمع وسائرحواس ایله نقل ایلدیكی شیلری حفظ ایدر ؛ دیكری خیالیه‌دركه افكاری بعض حقیقی وبعض غیر حقیقی رنك وصورتلره افراغ وكیفیات واشیایی تصغیر ویا اعظام ایلر . دیكری، قوهٔ عقلیه‌دركه سعادت حالی استحصال ایچون اسباب ممكنه‌یی ابتدا فكراً ترتیب، صكره ممكن اولدیغی قدر فعلاً موقع اجرایه وضع ایلر . ذكر اولنان بقال بو درت خاصه‌دن اوچنی استعمال وقوهٔ عقلیه‌یی اهمال ایلدكدن و بولسزلغی اكلا- دقدن صكره مأیوس اوله‌رق یرنده اوطوردی . عقل وذكاوتك الك برنجی محلی دماغ بولنمق حسبیله باش وباخصوص جبهه یعنی آلندر. باش بیوجك ایسه ذكاوته دلالت ایلر . آلنك وسعتی صاحبنك حكمته استعدادینه، وسعتی اولمیوبده اورته ولكن یوكسك ایسه ذكاوت ایله علوجنابه؛ جبهه هم واسع، هم یوكسك اولنجه صاحبنك حكمته، علوجنابنه قویاً دلالت ایلر. جبهه‌یه محاذی قفانك ارقه طرفی یعنی بیوندن درت، بش پارمق یوكسك اولان یرده كمیكلرده برچیقندی بولنور ایسه ذكاوته علامتدر. فقط جبهه‌سی واسع ویوكسك اولانلر مستعد حكمت وعالی جناب درلر جبهه‌سی طار وآلچاق اولانلرك ذكاوت وعلو جنابلری آز ایسه‌ده بدنلرینك صحتی قوی ومعند ومصر اولورلر . حكمت وقدرت ربانیه‌نك عظمتنی دوشونملی كه ، امزجه دموی، صفراوی، عصبی، لنفاوی اولمق اوزره درت نوعدن عبارت ایكن هر برانسانك سیماسی بشقه‌سنه بكزه‌مدیكی كبی ذكاوت وحسیاتی ده بری برینه غیر مشابهدر . انسان هرهانكی مزاجده بولنور ایسه بولنسون ذهن وقلبنی غم وكدر احاطه ایدرسه مأیوس اولمسون ؛ زیرا اطوارنی ومطالعاتی تبدیل ایدر وقانه قوت وصفالی یرلرده كزمكله كندینه صفا ویرر وعلی الخصوص الله تعالی حضرتلرینه ربط قلب ایلرسه باذن الله تعالی غمی مسراته مبدل اولور .

مثنوی

﴿ باهزاران غصه وغم كشت جفت ﴾

﴿ كه عجب این مرغی كه آید بكفت ﴾

« ترجمه‌سی » بقال بیكلرجه كدر وصقندیلرله برلشدی كه، عجبا بوطوطی

قوشی نه وقت سوزه کلیر « شرح » بو بیت شریفك شرحی بوندن اوچ بید
اول یعنی « دست من » عبارەسیله بدأ اولنان بیت شریفك شرحی کیدر .

مثنوی

« می نمود آن مرغ راهر کون شکفت »
« تا که باشد اندر آید او بکفت »

« ترجمه » بقال او قوشه هردرلو عجیب شیلر کوستر ایدی، تا که سوز
سویلسون « شرح » بر آدم مکدر ومغموم ایکن ذهنی دائما باعث کدری اولا
جهته منحصر اولور حتی دوشوندکجه مابه‌الغمنده حالاً واستقبالاً نه‌قدر مضرات
نه‌قدر آلام حقیقیه وموهومه وار ایسه قوهٔ خیالیه ایله کشف وتخمین واعظا
وتزیین ایلدیکندن غصه‌سی مزداد وملاحظات متألمه‌دن متأثر اولان دماغی وبالاتباع
بدنی ضعیف وبی‌تاب اولور . دماغك کثرت تأمل وتأثری اوزرینه حاصل اولا
ضعف حسبیله مکدر آدمك مشیتی‌ده عجزه کرفتار وافکار معقوله ایله اکدارل
دفعنه غیر مقتدر وبی‌زار اولمش ومعاذالله تعالی بعض دفعه وهم وغصه‌سی جنته‌قد
وارمش اولور . باعث کدر برکیفیت ظهور ایدنجه ویا ذهنه کلنجه مرحمت ربانیه
کوره اوکیفیت هیچ متشابه‌سنده اولدیغنی ملاحظه ایتملیدر . غایت مشکل وحز
انکیز برحال ظهورنده مرحمت صمدانیه‌یه استناداً اوحاله قارشی مردانه تحمل
اولننجه فوائد سائره‌دن بشقه انسان توکل کبی برصفت مردانه‌یی قازانوب الله تعالی
حضرتلرینك استحصال رضاسنه ومرد اولانلرك تحسیننه نائل اولمش اولور . بنی
بشر بویله برفلك التنده بولنورکه، هرشیٔ جسماً ومعناً دائما دونر بوکون مسرو
وخندان اولانلر یارین محزون وکریان ومحزون وکریان اولانلر محظوظ وشادا
اولورلر؛ نتیجهٔ حیاتك مماتدن‌عبارت اولمسی ودنیایه متعلق کافهٔ اکدار ومسراتد
واقربا واحبا واعدادن آیرلمسی محققدر، آرتق عقلنك نورنی، بدنك شوقنی ظلمت
غموم‌ایچنده افنااتمك انسانه ناجبان وداریننده داعیٔ خسراندر. کدرلره خاطر
کلمه‌ین چاره‌لر خزینهٔ لطف‌یزدانیه‌ده موجوددر .

مثنوی

﴿ چولقی سر برهنه میکذشت ﴾

﴿ باسر بی‌مو چوپشت طاس وطشت ﴾

« ترجمه » چولقی یعنی باشی تراش اولنمش بردرویش کچدی ، که باشی قیلسز ، لکن ارقه‌سی کبی ایدی « شرح » ذکر اولنان مضروب مزاحك بولندیغی دکان اوکندن قضارا تراش اولنمش برباشی آچیق درویش کچدی .

مثنوی

﴿ طوطی اندر کفت آمد آن زمان ﴾

﴿ بانك بردرویش زدکه ای فلان ﴾

« ترجمه » طوطی اوآنده سوزه کلدی ، درویشه سسلنوب دیدی‌که : ای فلان کیمسه ! « شرح » افندیسی باشنه اوردیغی جهتله کلمات مزاح آمیزی غائب وفراموش ایتمش ایکن باشی قیلسز بر درویش کورنجه مزاح مرقوم درویشی کندینه همحال عد ایدرك نطقه آغاز وبیت شریف آتیده‌کی خطابی اجرا وسؤظن وخطا ایلدی .

مثنوی

﴿ ازچه ای کل باکلان آمیختی ﴾

﴿ تومکر ازشیشه روغن ریختی ﴾

« ترجمه » ندن ای کل کللره قارشدك ؟ مکر سن ده شیشه‌دن کل یاغنی دوکدك‌ده بوحاله‌می کرفتار اولدك؟ « شرح » طوطی یه تشبیه اولنان مزاح ومقلد صاندی‌که درویش ده افشای راز ایتمش وبناءً علیه ضربه کرفتار اولمشدر .

مثنوی

﴿ از قیاسش خنـده آمـد خلق را ﴾
﴿ کوچو خود پنداشت صاحب دلق را ﴾

« ترجمه » طوطینك مذكور قیاسندن خلقه كولمك كلدی ؛ زیرا طوط
دلق وعبا صاحبی اولان درویشی كنـدی كبی صاندی « شرح » بویله قیاس
مناسب اولمدیغی آتیده‌كی بیت شریفده بیان وایضاح بیوریلور .

مثنوی

﴿ کار پاکانرا قیـاس از خود مگیر ﴾
﴿ گرچه ماند در نوشتن شیر شیر ﴾

« ترجمه » پاك اولانلرك ایشنی كندندن قیاس طوتمه ! هر نه‌قدر یازمقد
واملاده « شیر » شیره‌بكزرسه‌ده ! « شرح » فارسیده ارسلان « شیر »سودولبن
« شیر » تحریر اولنورسه‌ده معنایه كلنجه بری برندن اوزاقدر . برینك معناس
ارسلان، دیكرینك معناسی سود در. ایشته انسانك قیافتی وسائر جهات صوریه‌س
ده عادی حروف كبیدر . مثلا هركسك ایكی الی وایكی ایاغی وسـائر مشابهات
دركار اولوب فقط انسـانلردن بری عاقل ، جسـور ، روحانی ؛ دیكری احمق
قورقاق ، عادی اوله‌بیلیر ؛ بناءً علیه حقیقتی اكلامق ایچون بدن والبسه‌سنه دك
اخـلاق وعقل وافعالنه باقملی . بوبیت شریفدن بوجهت ده استخراج اولنور
بركاذب ، بر غرضكار سـائرلردن ایشتدیكی كلماتی كذب و غرض عدوشمار ایدر
زیرا هركسی كندینه قیاس ایلر . بویله قیاسـات مورث سهویات اوله‌جغی وارس
اثباتدر .

مثنوی

﴿ جمله عالم زین سبب کمراه شد ﴾

﴿ کم کسی زابدال حق آ کاه شد ﴾

« ترجمه » بتون عالم بو سببدن یولی شاشیرمش اولدی ؛ آز کیمسه ابدال واولیاءاللهك حقیقتندن آ کاه اولدیلر. « شرح » برانسانك حقیقتنی اکلامق مشکل برکیفیتدر ؛ چونکه عاقل ومستقیم وغافل ومرتکبك بدن وقیافتلرنده مشابهت اوله‌بیله‌جکی کبی برچوق کلمات وبعض افعالی بری برینه بکزر . مثلا کاذب وریاکارده برمرد مستقیم کبی مستقیمانه سوز سویلر وصدقه ویروب خلقه کورنمك ایچون نماز قیلار .

مثنوی

﴿ همسری با انبیا برداشتند ﴾

﴿ اولیارا همچو خود پنداشتند ﴾

« ترجمه » برچوق کیمسه‌لر انبیای عظام علیهم‌السلام‌ایله برابرز، هم قدرز دیه ادعا ایتدیلر. اولیاءالله حضراتنی کندیلری کبی زعم وقیاس ایلدیلر. « شرح » انبیای عظام واولیاء کرامك ده بدن وقیافتی ظاهراً سائر انسانلره مشابه اولدیغنی کورنجه عادی‌اولانلر حقیقتی اکلامقدن عاری قالدیلر، وانبیا واولیا نه‌دیمك ؟ ایشته آنلر ده بزم کبی انساندر ! دیدیلر وبووجه ایله بیوك خطا وحماقته کرفتار اولدیلر. روحانی اولان ذوات کرام کلیاً بشقه وغیریدر ؛ ذکی بر انسان ایله براحمق اره‌سنده فرق کلی اولدیغی بدیهی و بناءً علیه ذکینك محترم . احمقك محقر اولمسی طبیعیدر .

مثنوی

﴿ کفته اینك مابشر ایشان بشر ﴾

﴿ ماوایشان بستهٔ خوابیم وخور ﴾

« ترجمه » بونلر دیمشلر: ایشته بزده انسان، انبیاده انساندر، بزده، انلرده نوم وطعامه محتاج ومربوطز. « شرح » تفصیل اولندیغی اوزره احمقلر صوری ومادی اولان بدن ونوم وطعام کبی شیلره باقوب بونلرده انبیا واولیاءالله حضراتیله مشابهتلری اولدیغندن جمله‌مز مساوی‌یز دیه ارادات فیوضات آیات انبیایه اطاعت ایتمیوب بیوك خطالرده بولندیلر وعظیم ورطه‌لره دوشدیلر وسعادت ابدیه‌دن محروم اولدیلر .

مثنوی

﴿ این ندانستند ایشان از عمی ﴾

﴿ هست فرقی درمیان بی‌منتها ﴾

« ترجمه » بوحقیقتی عمی‌دن طولایی انلر بیله‌مدیلرکه کندیلری ایله انبیا علیهم‌السلام واولیاءالله حضراتی بیننده نهایتسز فرق واردر . « شرح » کورلك جسمانی خسته‌لك اولدیغی کبی عقل وقلبك‌ده اوزاقدن نتائجی کوره‌مامسی معناً کورلکدر . عقل وقلبك اعمالغنه اك زیاده سبب اولان کیفیات حسد ، غرض ، غضب ، شهوت ، ارتکاب ، طمع ، خوف کبی شیلردر . معناً اعما اولمامق ایسته‌ین انسان بوسموم موجب‌الغمومدن همیشه مجانبت واجرای وظائف مشروعه ایله حق تعالی حضرتلرینه عبادت ایتسون .

مثنوی

﴿ هردوکون زنبور خوردند ازمحل ﴾

﴿ لیك شد زین نیش زان دیکرعسل ﴾

« ترجمه » هرایکی نوع آریلر برمحلدن یدیلر، لکن بوندن نیش ودیکرندن بال حاصل اولدی. « شرح » بوایکی نوع آریلرك حالی جملهیه معلومدر . ایشته انسانلرده بویله‌در. یعنی براقلیمده ، بر مملکتده ، برمکتبده ، برعائله‌ده ، برنوع

تربیه‌ده یاشایان وبیوین آدملر بیننده فرق کلی کورینور . مثلا ایکی آدم برمکتب شاکردانندن وبرعائله اولادندن ایکن بری عاقل، دیکری احمق، بری صالح ومتقی، دیکری فاسق ومدعی ؛ بری منصف وعادل ، دیکری ظالم وباطل اولور. بناءً علیه افراد اعتباریله انسانلرك برنجی اساسی خلقی اولان حاللریدر ؛ تربیه ومعارف ایکنجی درجه‌ده‌در . مع مافیه دائما تربیه ومعارفك ترقی ایتمسنه چالیشملی! زیرا خلقتك تغیری انسانلرك مساعیسنه تعلیق اولنمدی ؛ اما تربیه ومعارفك باذن‌الله تعالی ایلرولدلمسی انسانلره امر اولندی ووظائف مقدسه‌لرندن معدود بولندی .

مثنوی

﴿ هردوکون آهو کیان خوردند و آب ﴾

﴿ زین یکی سرکین شد وزان مشك ناب ﴾

« ترجمه » هرایکی نوع جیلان اوت ییوب صو ایچدیلر ایسه‌ده برندن کوبره ، دیکرندن صافی مسك حاصل اولدی. « شرح » انسانلردن‌ده ایکی کشی بر مرشد وعالمه کیدرلر ، فقط حسب‌الخلقه بری مرد کامل ، دیکری مقلد وباطل اولور . سیاستده‌ده برنوع مأموریتده ایکی مأمور بولنور . بری عاقل ومستقیم اولورکه اداره ایلدیکی آدملر راحت ایدوب ایشلری مسك کبی رایحهٔ طیبه نشر ایلر ؛ دیکری مرتکب واحمق اولمق حسبیله تدابیر واجراآت مفسدتکارانه ـ سندن اهالی بیزار وضبط وربط وحسن آمیزش یرینه شقاوت وشآمت حاصل اولور . کوبره‌نك قوقوسی برایکی دقیقه‌لك محله منحصر ایکن فنا آدمك مسموم اولان رایحهٔ معنویه‌سی قریب وبعید محلره سرایتله برچوق آدملرك ذهنلرینه اغرلق، ایشلرینه پریشانی وفنالق ویرر .

مثنوی

﴿ هردونی خوردند از یك آبخور ﴾

﴿ این یکی خالی و آن پر از شکر ﴾

« ترجمه » هرایکی قامش برمحلدن صولانديلر؛ مع مافيه قامشك بری خالی ، دیکری شکرله مالیدر . « شرح » ایکی شاکرد ده برمکتبده ، برمدرسه‌ده ، برخواجه‌دن اوقودیلرایسه‌ده خلقتلری حسبیله بری نادان وجاهل ، دیکری هنرور وکامل اولدی .

مثنوی

﴿ صد هزاران این چنین اشباه بین ﴾

﴿ فرق‌شان هفتاد ساله راه بین ﴾

« ترجمه » بونك کبی یوز بیك مشبهلر وامثال کور! انلرك آره‌سنده‌ یتمش ییللق قدر یول کیدر . « شرح » یتمش ییل بیورملرندن مقصد، فوق‌العاده چوق فرق وار دیمکدر . مثال کتیریلن اری وجیلان وقامش کبی یوز بیکلرجه دها مشبهلر بولنه‌بیلیرکه بو حقیقتی اثبات ایدر؛ مع مافیه بوبیوك والزم اولان حقیقته عقلك کسب قناعت ورسوخ ایتمسی ضمننده آتیده‌برقاچ مثال دها بیان وایراد بیوریلور.

مثنوی

﴿ این خورد کردد پلیدی زوجدا ﴾

﴿ آن خورد کردد همه نور خدا ﴾

« ترجمه » برآدم اکل ایدرده کندندن نجس آیریلیر ؛ دیکری طعام ایدرده اندن الله تعالی حضرتلرینك نوری طوغار. « شرح » احمق آدمك طعامی برمقصد عقلی ونفع معنوی‌یه مستند اولمیوب حیوان واری اولدیغندن اوطعامدن نجاست حاصل اولمقدن بشقه برنتیجه حاصل اولماز. لکن عارف اولان ذات کاملك، طعامی یالکز بدنك لزومی قدر اولوب عقلنه وعقلی واسطه‌سیله روحنه قوت ویرر وغداسی خدای متعال حضرتلرینه عبادت واجرای عدالت ونشر معارف ایتمکه سبب اولور.

مثنوی

﴿ این خورد گردد همه بخل وحسد ﴾

﴿ وان خورد زاید همه نور احد ﴾

« ترجمه » فنا برکیمسه یرده یدیکی شیدن بخل وحسد حاصل ومستقیم وعارف اولان ذاتك طعامندن وجودنده نور وعشق خدا ظاهر وسرنما اولور .
« شرح » فنا برکیمسه‌نك بدنی طعامدن قوت بولنجه حسدکبی اخلاق ذمیمه‌سی مزداد، عارف ایسه طعام ایتدکجه بدننك کسب ایده‌جکی قوت حسبیله افعال خیریه اجراسنه وعبادات مقبوله ایفاسنه چالیشیر ، قلب وعقلی برچوق قیود مضره‌دن آزاد وعشق خدا کبی انعامه نائل اولمش اولور .

مثنوی

﴿ این زمین پاك آن شورست وبد ﴾

﴿ این فرشته پاك و آن دیوست ودد ﴾

« ترجمه » بو زمین پاك ومحصولدار، دیکری چوراق ومحصول ویرمز .
بوملك پاك، او دیکری ییرتیجی شیطان وحیواندر . « شرح » بعض اراضی وترلا غایت منبت اولوب محصولات ویرر؛ بعضیسی نه انسانلره ونه‌ده حیوانلره فائده‌بخش اولماز . مثال دیکر: جناب حقه عبادت وارادهٔ ربانیه ایله حضرت آدمه سجده وحرمت ایدن ملائکهٔ کرام پاك ومقبول یزدان وبالعکس عصیان ایدن شیطان خبیث مضرت انجام ولایق عذاب وخسران اولور. جمله اراضینك اسمی اراضی وملائکك اسمی ملائکه ایدی؛ مع مافیه میانه‌لرنده فرق کلی ظاهر وباهردر .

مثنوی

﴿ هردو صورت گربهم ماند رواست ﴾

﴿ آب تلخ و آب شیرین را صفاست ﴾

« ترجمه » هرایکی صورتك بری برینه بکزه‌مسی مناسب ومیدانده‌در . آجی صو وطاتلی صویك صفا وبراقلنی‌واردر . « شرح » برچوق براق صولری کوریرزکه بعضیسی آجی، بعضیسی طاتلی‌اولور؛ اکراعتبار صور والوانده اولسیدی براق اولان صولرك یا جمله‌سی آجی ویا جمله‌سی طاتلی اولمسی لازم کلیر ایدی؛ مع-مافیه بعضیسی آجی بعضیسی طاتلیدر . آدملرك یوزلری‌ده بویله‌در. یعنی ایکی انسانك سیماسی کوزل اوله‌بیلیر، اما بری ملك کبی خلقةً پاك، دیکری شیطان قدر ناپاکدر؛ بر آدمك کلامی خیر افزا ونافع ودیکرك مضر وجعلیدر .

مثنوی

﴿ چونکه صاحب ذوق که شناسد بیاب ﴾

﴿ او شناسد آب خوش از شوره آب ﴾

« ترجمه » صاحب ذوقدن بشقه کیم بیلیرکه آجی وطاتلی صولرك لذتی نه‌در؟ صاحب ذوق بیلیر وایی‌صویی‌طوزلی صودن تفریق‌ایدر. «شرح» انسانلرك بدن وقیافتلری همان برسیاقده اولدیغندن هانکیسی منصف وعادل، هانکیسی‌مفسد وباطل اولدیغنی فرق ایده‌بیلمك هرآدمك ایشی دکلدر. بونلری کماهی حقها فرق وتمییز ایده‌بیلن خلقةً عاقل اولمقله برابر اوامر ربانیه‌یه کلیاً تابع وهرحالده مستقیم ومقدم اولان ذوات عرفان صفاتدر .

مثنوی

﴿ سحررا با معجزه کرده قیاس ﴾

﴿ هردورا برمکر پندارد اساس ﴾

« ترجمه » روحانیت وعقلدن بی‌بهره اولان کیمسه سحری معجزه‌یه‌قیاس ایله هرایکیسنك اساسنی حیله اوزرینه ظن ایلر . « شرح » قرآن عظیم‌الشانده فرمان وبیان بیورلدیغی اوزره صاحب عقل وتمییز اولمیان منکران معجزاتی سحر ظن ایدرك کندی اوزرلرینه عذاب وخسران دعوت ایدرلردی .

مثنوی

﴿ ساحران موسی ازاستیزه‌را ﴾
﴿ برکرفته چون عصای اوعصا ﴾

« ترجمه » حضرت موسی علیه السلامك زماننده‌کی ساحرلر عنادلرندن آنك عصاسنی طوتمشلردر « شرح » حضرت موسی علیه السلامك ، فرعون وسحره‌سیله ماجراسی قرآن عظیم الشانك برقاچ محلنده‌فرمان وبیان بیورلمشدر . ساحران حضرت موسانك سائر انسانلر کبی ظاهر حالنی کوردیلر ایشته بزم کبی انساندر ، دیدیلر ؛ وعصاسی واسطه‌سیله نه یاپار ایسه بزده‌برعصا الیرایسه‌ك اوقدر هنر کوستره‌بیلیرز دیه عناد ایتدیلر ؛ وحقیقتنه واقف وعصاده‌کی حکمت ومقصده مطلع وعارف اوله‌مدیلر . سحر انکیز اولان ساحرلرك عصالرینی عصای موسی محو وافنا واوحضرته تابع اولانلری حفظ ورها ایلدیکی کبی فخر عالم افندمز حضرتلرینه بخشایش ربانی اولان قرآن عظیم‌الشان‌ده کافهٔ شعرا وبلغانك سحر آسا اولان منظومات ومنثوراتنی امحا ایتدکدن‌بشقه دین احمدینك احکام‌جلیله‌سنی الی‌الابد صیانت واسنا ایلر .

مثنوی

﴿ زین عصاتا آن عصا فرقیست ژرف ﴾
﴿ زین عمل تا آن عمل راه شکرف ﴾

« ترجمه » ساحرلرك عصاسندن حضرت موسی علیه السلامك عصاسنه قدر بیوك فرق وبوعملدن تا اول عمله قدراوزاق‌یول واردر. « شرح » صورتا مشابه اولان ابدانده فرقلر اولدیغی کبی عمللرده ده درجات متفاوته واردر . مثلا صدقه ایله سرقت بیننده موجود اولان فرق ظاهردن بشقه حق رضاسنده ویریلن صدقه بشقه وخلق کورمك اوزره اعتنا ایدیلن صدقه بشقه‌در . حفظ

دين ودولت ايچون واقع اولان محاربه بشقه، ظلم وحسد ايچون ترتيب اولنان جدال ووغا بشقه‌در .

مثنوی

﴿ لعنة الله اين عمل رادرقفا ﴾

﴿ رحمة الله آن عمل رادروفا ﴾

« ترجمه » بوعملك منتها وارقه‌سنده الله تعالى حضرتلرينك لعنتى واردر ؛ اول عمل كه وفا ايچنده‌در ، آنده الله تعالى حضرتلرينك رحمتى واردر « شرح » مثلا اقچه‌ارتكاب ايتمك مقصد ملعونانه‌سيله برمأمور بعض بى كناه ومطيع اولانلره بيك درلو اسباب موهومه عزو ايله حبس ايلر . بو درلو حبس عملنده ظلم اولديغندن لعنت واردر . ديكر برمأمور عادل كوركه برسارق ، اهل عرض ومطيع اولان اهاليى ازعاج واضرار ويحضور ايلر ، انى طوتار حبس ايله كيمسه‌يه فنالق ياپمغه ميدان ويرميوب اهالينك راحت وسلامتنى استحصال ايدر . بوحبسده الله تعالى حضرتلرينك رحمتى واردر . صورتا ايسه مأمور ظالمكده عملى حبس وحاكم عادلكده عملى حبس ايدى ؛ اما اره‌ده اولان فرق تأمل بيورلسون !

مثنوی

﴿ كافران اندر مرا بوزينه طبع ﴾

﴿ آفتى آمد درون سينه طبع ﴾

« ترجمه » كافرلر عنادلرنده مايمون طبيعتليدر ؛ طبيعت نفسانيه ايچنده بر بلا كلدى . « شرح » كافرلر انبيا عليهم السلام حضراتندن بوقدر معجزات ، بوقدر نصايح باعث النجات كوروب ايشتمش ايكن خير ، بز پدرلرمزدن هانكى دينى بولديسه‌ك آنى ايسترز ، بشقه دين وسوز قبول ايتمز ! ديه‌انبياى عظام عليهم السلام حضراتنه قارشى بولندقلرندن وجاهل اولان پدرلرينى تقليدلرى حسبيله طوغرى يولى طوتمق ايستمدكلرندن بيوك بلالره كرفتار وانجامى معذب وناچار اولديلر انسانه لايق دكلدركه بن بوايشى اسكيدن ايشتدم ، بويله كوردم ، يكيدن تحقيقه لزوم

بوقدر ! دیه جاهلانه اصرار وکندینی وجمعیت بشریه‌یی اضرار ایتسون ؛ بالعکس هرایشی تحقیقه وهرحقیقتی اکلامغه وفائده‌لی کوره‌جکی شیئه نائل اولمغه چالیشسون . مثلا عسکرلکده یکی تفنکلر ایجاداولنمش ایکن بز پدرمزدن بولدیغمز اسکی تفنکلری ایسترز دیمك عین جهل وضرر وموجب مغلوبیت وخسارددر ؛ فی‌الحقیقه کوریلورکه جهلا مثلا تفنکلرك تجدیدینه راضی‌اولور ؛ زیرا تفنك مادی وظاهریدر ؛ اما ال ایله طوتلمیان وکوزله کورلمیان یعنی فکری بر اثر ترقی کوریلنجه قبولدن اجتناب وکندیلرینی ضعیف وخراب ایدرلر .

مثنوی

﴿ هرچه مردم میکنند بوزینه هم ﴾
﴿ آن کند کز مرد بیند دم بدم ﴾

« ترجمه » انسان نه‌یاپار ایسه مایمون‌ده آنی یاپار ، مایمون اول‌شیئ ایشلرکه هروقت انساندن کورر . « شرح » انسان اکر حقیقةً انسان ایسه یاپه‌جغی شیئی تقلیداً دکل بر فکر ومقصده بناءً یاپسون ؛ یوقسه مایمون کبی ایش کورمش وشایان خنده اولمش اولور . بلا تأمل ، بلا تحقیق ویالکز تقلیده مستند اولان کیمسه روحانیتده ترقی ایده‌میه‌جکی ودنیاده ده تدنی ایده‌جکی بدیهیدر . بلا تحقیق معارف وصنایع وهرشی اسکی حالده قالیر ، بلکه مرور زمان ایله تنزل ایدر . عالمی ایلرولدن تحقیقات وتجربیاتدر ؛ تقلید وتوقف وخیالات دکلدر . شو قدرکه « تقلید اولنمسون » تنبیهندن مقصد . انسان بولدیغی امور خیریه‌یی ترك ایتمك اولمیوب اصل مرام یاپه‌جغی ایشی تحقیق ایله منافعنی کورمك و او وقت بیلەرك اجرا ایتمکدر . مثلا نمازك بدناً وعقلاً وروحانیةً او قدر فوائدی واردرکه تحقیق ایدلجه انسان حیرتده قالیر . برمصلی بوفوائدی تحقیق ایدوب کما ینبغی بیلسه نمازك قیمتنی اوحالده بحق بیلمش وها زیاده مقدم ومستفید اولمش اولور .

مثنوی

﴿ او کمان برده که من کردم چو او ﴾
﴿ فرق را کی داند آن استیزه رو ﴾

« ترجمه » مایمون طبیعتلی اولان کیمسه ظن ایتدی که ، بن انسان کامل کبی ایلدم ، اول عناد یوزلی فرقی نصل ونه وقت بیله‌بیلیر ؟ « شرح » عادی انسانلر ومعند ومنکران کندیلرینی عاقل وذکی ظن ایدرلر ؛ حتی عارف وعاقل کبی طور وحرکتده بولنمق ایسترلر ؛ اما بیلمزلرکه کندیلری معناً اعمی واهل عرفان ایسه بینادر .

مثنوی

﴿ این کند از امر وآن بهر ستیز ﴾

﴿ بر سر استیزه رویان خاك ریز ﴾

« ترجمه » انسان کامل برایشی امر الٰهیدن طولایی ایشلر ، عادی ومنافق اولان کیمسه ایسه عناد ایچون اجرا ایدر . معندلرك باشی اوستنه طوپراق دوك ! « شرح » برمرد کامل اجرای فرائضه دوام ایله محاربه‌ده‌ده شجاعت ایدر وبو کبی امور خیریه‌یی امر حقه استناداً ورضاء الله ایچون ایشلر . ریاکار ومعند ایسه نمازی وبعض امور خیریه‌یی خلق کورسونلر امیدیله اختیار ایدر ؛ بناءً علیه ریاکار اولان کیمسه اگر کندی فعلنی کوره‌جك آدملر اولمدیغنی کورسه نه صدقه ویرر ، نه سائر امور خیریه‌ده بولنور . عادل و مستقیمك ناظری ایسه هرحال ومحلده الله تعالی حضرتلریدر . بونك ایچون اول زمرهٔ جلیل اصحابی ثابت وعلوی وجاویدرلر .

مثنوی

﴿ این منافق باموافق درنماز ﴾

﴿ ازپی استیزه آید نی نیاز ﴾

« ترجمه » اول منافق امر حقه موافق اولان مؤمنین ایله عناد وریادن ناشی نمازه طورور . الله تعالی حضرتلرینه نیاز ایچون دکل! « شرح » نماز قیلدیغنی خلق کورسون دیه منافق ریا وعناد وحالبوکه خلق برشی غائب ایتمیوب اواحمق کندینی برباد ایدر .

مثنوی

﴿ در نماز و روزه و حج و زکات ﴾

﴿ با منافق مؤمنان در بردومات ﴾

« ترجمه » نماز ، اوروج ، حج ، زکاتده مؤمنلر منافقلرله بردومات یعنی غالبیت ومغلوبیتده بولنورلر ؛ عباداتده مؤمنلر غالب ومنافقلر مات ومغلوبدر .
« شرح » مات شطرنج اویوننده مغلوبیت حالیدر . مؤمن اولان ذواتك ایشلری امر حقه موافق اولدیغندن همیشه غالب ومنافقلرك ایشی ایسه عناد وریا ایله آلوده بولندیغندن مغلوب ومضطرب اولورلر ؛ اما مؤمنیندن مقصد یالکز (مؤمن) نامنی حامل وایشی منافقلردن بدتر وذلیل اولانلر دکل ، بحق عادل ومتقی وغیور وجسور اولانلردر .

مثنوی

﴿ مؤمنانرا برد باشد عاقبت ﴾

﴿ بر منافق مات اندر آخرت ﴾

« ترجمه » مؤمن اولانلر ایچون عاقبت غالبیت ومنافقلر اوستنه آخرتده مات ومغلوبیت واردر « شرح » کاذب ومنافق ایچون دنیاده بیله انجام کار مغلوبیت وخسار واردر . امر حقه مخالفتلری حسبیله کوره جکلری عذاب اخرویدن بشقه انلرك افعال واطواری انسانلر بیننده هربار مشهود وجاری اولان موادك خلافی برصورتده واقع اولدیغندن کاذب ومنافقك احوالی بالطبع ربطسز وشر انکیز ووخامت آمیز اولور .

مثنوی

﴿ کرچه هردو برسریك باز یند ﴾

﴿ هردو باهم مروزی ورازیند ﴾

« ترجمه » اکرچه هرایکیسی یعنی مؤمن ایله منافق بر اویون باشنده در ، امام وزی اسمنده کی شهر ایله رازی نامنده کی دیکر بر شهرك اهالیسی بری برینه اوزاق اولدقلری قدر! « شرح » مؤمن کبی منافق ده صورتا نماز قیلار ومحاربه یه کیدر وسائر عملده بولنور اما مؤمن الله تعالی حضرتلرینك رضاسیچون عبادت ، منافق ایسه نفس وخیالنك آمال واوهامیله حرکت ایدر؛ کرچه ایکیسنك صورتا نماز ومحاربه عمللری بریولده کورینور ایسه ده حقیقتده تصوری غیر قابل بر درجه ده معناً بری برندن پك اوزاق بولنور .

مثنوی

﴿ هریکی سوی مقام خود رود ﴾

﴿ هریکی بروفق نام خود رود ﴾

« ترجمه » هربری یعنی مؤمن ایله منافق کندی مقامی طرفنه کیدر ، هربری کندی اسمی مقتضاسی اوزره کیدر . « شرح » سبق ایدن بیت شریفده کورلدیکی اوزره مؤمن ایله منافقك مقصد وعمللرینك حقیقتی بشقه در، مقاملری ده بالطبع بشقه اولور . مؤمنك مقامی سعادت، منافقك مصیری ذلتدر. مؤمن نامنك معنای حقیقیسی الله تعالینك امرینه ایمان ایدوب اوامر ربانیه اوزره حرکت ایتمك، منافق لفظنك مآل صحیحی، امر حقه عدم اطاعتله حقیقته مخالف بر صورتده لسان استعمال ایلمکدر؛ بناءً علیه هربری کندی نامنك مقتضاسی اوزره حرکت ونهایت مؤمن مظهر مکافات، منافق کرفتار مجازات اولور.

مثنوی

﴿ مؤمنش خوانند جانش خوش شود ﴾

﴿ ور منافق کوی پر آتش شود ﴾

« ترجمه » مؤمنی مؤمن چاغیرنجه جانی خوش وممنون اولور، منافق دیسه ك

غضبندن بر آتش اولور . « شرح » چونکه مؤمن لفظ (مؤمنده) بولنان معنای سعادتنمایی ولفظ (نفاقده) کی عذاب ذلت افزایی بیلدیکی کبی منافق ده کندی نام بد انجامنده‌کی فنالغی بیلدیکندن بونامی ایکیسی‌ده رد ایدر ایسه‌ده منافق افعال مظلمه‌سیله قبوله منهمك اولور .

مثنوی

﴿ نام او محبوب از ذات ویست ﴾
﴿ نام این مبغوض ز آفات ویست ﴾

« ترجمه » مؤمن نامنك کوزل اولمسی مؤمنك ذاتندن وحسن حرکتندندر ؛ منافقك مبغوض اولمسی آفت انکیز اولان سوء حرکتندندر . « شرح » بوایکی نام ایکی آیینه کبی افعالك حقیقتنی کوستردیکندن (مؤمن) نام سعادت اتسامی ایچنده اهل ایمان افعالنه نکران اولنجه شادان ، منافق ایسه خشمکین ومانند دیو دران اولور .

مثنوی

﴿ میم وواو میم ونون تشریف نیست ﴾
﴿ لفظ مؤمن جزبی تعریف نیست ﴾

« ترجمه » مؤمن لفظنی ترکیب ایدن میم ، واو ، میم ، نون کبی حروف اربعه‌نك وجودلرنده بر تشریف وشرف یوقدر ؛ بودرت حرف‌ده سائر حروف کبیدر ؛ مؤمن لفظی الله‌تعالی‌نك امرینه ایناتوب اطاعت ایدن ذاتی تعریف ایتمکدن بشقه مقصد ایچون وضع اولنمش دکلدر . « شرح » نه حکیمانه تعریفدر ! حروف والفاظك شرفی کندیلرنده دکلدر ؛ تعریف ایلدکلری کیفیتك ماهیتنده‌در ؛ بناءً علیه صور وحرفه دکل هرایشك حقیقتنه دقت ایتملی . مثلا عادل نامنده چوق ظالم وحلیم نامنده چوق خشمکین و آرسلان نامنده چوق جبین ودلبر اسمنده چوق چرکین آدملر بولنه‌بیلیر .

مثنوی

﴿ کر منافق خوانیش این نام دون ﴾

﴿ همچو کژدم می خلد در اندرون ﴾

« ترجمه » اکر بر آدمه منافق دیر ایسه‌ك بولفظ دون دروننی عقرب کبی صوقار . « شرح » (منافق) لفظنده‌کی حروفك برقباحتی اولمیوب حس ایدیلن عداوت بوحروف ایچنده مستور اولان معنای عذاب نماده‌در .

مثنوی

﴿ کرنه این نام اشتقاق دوزخست ﴾

﴿ پس چرا دروی مذاق دوزخست ﴾

« ترجمه » اکر بومنافق اسمی جهنمدن مشتق اولمسه نصل آنده جهنم مذاقی اولوردی ؟ « شرح » منافق معناسنك حقیقتی جهنمدندر جهنم غضب واضطراب محلیدر منافق‌ده مضطر وغضبناك ودروننده یانان آمال ایله ناپاك وهلاك اولور .

مثنوی

﴿ زشتیٔ این نام بد ازحرف نیست ﴾

﴿ تلخیٔ آن آب بحرازظرف نیست ﴾

« ترجمه » فنا اولان بومنافق اسمنك چرکینلکی حرفلردن دکلدر ؛ دکز صوینك‌ده آجیلغی وضع اولندیغی قابدن، بارداقدن دکلدر . « شرح » بوده‌عالی برتعریفدر ! قاب ذاتاً آجی اولان صویی طاتلی یابه‌میه‌جغی کبی کوزل ناملر احوال مکروهه‌یی اصلاح ایده‌مز . دکز صویی هانکی‌قابه ایستر ایسه‌ك قوی ینه آجیدر؛ غیرمشروع وفنا افعال‌وحرکاتی‌هانکی نام وحروف ایله تعریف‌ایتسه‌ك ینه‌مضردر؛

هنر، صو طاتلی واخلاق کوزل اولمسنده‌در؛ یوقسه قابلرك ونامملرك فائده‌سی یوقدر .

مثنوی

﴿ حرف ظرف آمد درو معنی چو آب ﴾
﴿ بحر معنی عنده ام الکتاب ﴾

« ترجمه » حرف ولفظ قاب ومعانی ایچنده‌کی صو کبیدر . اصل بحر معنی الله تعالی حضرتلرینك عند الـٰهیسنده‌در که اول بحر معانی ام الکتاب ولوح قضادر. « شرح » بو آیت کریمه سورهٔ رعدك قرق برنجی آیتیدر. شویله که ﴿ یمحوالله مایشاء ویثبت وعنده ام الکتاب ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی حضرتلری دیلدیکنی محو واثبات وابقا ایلر وقضا وقدر کتابنك اصلی واجب الوجود حضرتلرینك عندنده‌در.» مقتضای حکمت ربانیه‌دن اوله‌رق الله تعالی حضرتلری اراده بیوردیغی شیلرك بعضیسنی امحا وبعضیسنی ابقا بیورر. صدقه ویرن بر آدم ایچون بر مقتضای حدیث شریف الله تعالی عمرینی تزیید ودیکر بر متکبر وریاکارك ایشنده سوری کورینن خیری امحا وتبعید بیورر؛ بناءً علیه انسان مساعی‌یی زنهار ترك ایتمسون دائما چالیشسون وخیر ایشلرده بولنسون؛ زیرا آیت کریمه‌ده فرمان بیورلدیغی اوزره جناب خدا بر مقتضای حکمت بالغه محو واثبات ایتمکده‌در .

مثنوی

﴿ بحر تلخ وبحر شیرین درجهان ﴾
﴿ درمیان شان برزخ لایبغیان ﴾

« ترجمه » آجی دریا وطاتلی دریا جهانده واردر، بوایکی دریانك بیننده پرده وحائل اولدیغندن بری برینی تجاوز ایتمز . « شرح » بوکا دائر سورهٔ رحمانك اون طقوزنجی آیت کریمه‌سنده فرمان بیوریلور : ﴿ مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لایبغیان ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی حضرتلری ایکی دکزی براقدی تا

بری برینه جمع اوله ؛ لکن آره‌لرنده برحائل واردرکه بری برینه ملاقی اوله‌ماز . ایکی دریادن مقصـد هیچ بر وقت بری برینه قاریشمیان اخلاق حمیده واخلاق ذمیمه اولسه کرکدر. مثلا برانسانده‌بیله سخاوت وغضب‌کبی بری شیرین، دیکری آجی بحرین کبی اخلاق متضـاده موجود ایکن هر بری خاصیتنی حفظ ایله دیکری ایچنده محو اولماز؛ اخلاق حمیده اصحابی اخلاق ذمیمه اصحـابیله هرنه‌قدر اختلاط ایتسه هیچ بروقت تمامیله امتزاج وآمیزش ایتمز؛ زیرا بری طالب نور، دیکری طالب نار؛ بری راغب هدایت، دیکری خواهشکر ظلمتدر .

مثـنوی

﴿ وآن که این هردوزیك اصلی روان ﴾

﴿ برکذر زین هردو روتا اصـل آن ﴾

« ترجمه » بونی بیل‌که بو ایکی دکز بر اصلدن آقیجیدر ؛ سن ایکیسندن کچ ! اصـل اولانه قدر کیت ! « شرح » اخلاق حمیـده‌یه مظهر اولان لطف ومرحمت وعنایت؛ اخلاق ذمیمه‌یه کرفتار بولنان قهر ومذلت ایچنده‌در ؛ بوایکی صفتك احوال ظـاهره‌لریله مقید اولمه ! الله تعـالی حضرتلرینك اوامر الٓهیه‌سنه حکمتله ارجاع نظر وآندن صکره کسب سعادت واعتبار ایت !

مثـنوی

﴿ زر قلب وزرنیکو درعیـار ﴾

﴿ بی‌محك هرکز ندانی زاعتبار ﴾

« ترجمه » قلب آلتون ایله خالص آلتونك عیـارده اعتبـارلرینی محکسز هیچ بروقت بیله‌مزسك . « شرح » ای آدمله فنـا آدمی یالکز تجربه ایله بیله بیلیرسـك ! مؤمنك محکی فراست وتجـارب مشروعه وایمـان تام وکسب عرفان وتلاوت حضرت قرأندر .

مثنوی

﴿ هرکه‌را درجان خدا بنهدمحك ﴾

﴿ هر یقین‌را باز داند‌اوز شك ﴾

« ترجمه » هرکیمك جاننه خدا حضرتلری محك قور ، یقینی شبهه‌دن فرق وتمیز ایده‌بیلیر. « شرح » الله تعالی حضرتلری برآدمك قلب وعقلنه فراست وذکا بخش واعطا واونیك بخت کسب هنرله احکام مشروعه‌یی اجرا ایدر ایسه هربر مهمی تمیز وکندی دارینده تمیز ایدر .

مثنوی

﴿ دردهان زنده خاشاکی جهد ﴾

﴿ آنکه آرامدکه بیرونش نهد ﴾

« ترجمه » بردیری آدمك آغزینه برچوپ دوشسه انی آغزندن چیقاردیغی وقت راحت ایدر . « شرح » ابی آدملرك ایچنه فنا برکیمسه کیرر ایسه آنك دفعی ایچون چالیشیلیر ودفع اولندقدن صکره راحت حاصل اولور، اخلاق حمیده اصحابی اویغونسزلری رد وتبعید ونائل اولدقلری سلامت ایچون جناب کبریایه‌شکر وتحمید ایدر .

مثنوی

﴿ درهزاران لقمه یك خاشاك خرد ﴾

﴿ چون در آمد حس زنده پی ببرد ﴾

« ترجمه » بیکلرجه لقمه ایچنه اوفاق بر چوب قاریشنجه ؛ زنده اولان برآدم درحال حس ایدر . « شرح » آغزینه کیدن بونجه لقمه‌لره انسان اصلا دقت ایتمز ایکن برچوپك کیرمسیله مضطر اولور . آنی دفعه چالیشیر ؛ حس

ظاهری باطن وعقله نسبةً جزئیدر بویله اکلادیغی حالده یا معناً وعقلاً حی اولان برذاتك حس باطنیسی نه‌قدر زیاده کسب اطلاع ایده‌جکی امر بدیهیدر . مثلا بر کامل وعاقل بیکلرله طوغری فکر وکلام ایچنده برکذب ورأی فساد آمیز ایشیدنجه ویا بیکلرله ایی آدم یاننده برمنافقی کورونجه فساد آمیز رأیی ومنافقی درحال آکلار ورده سعی ایدر .

مثنوی

﴿ حس دنیا نردبان این جهان ﴾

﴿ حس دینی نردبان آسمان ﴾

« ترجمه » دنیایه متعلق حس بوجهانك نردبانیدر، دینه منسوب حس آسمانك نردبانیدر . « شرح » دنیا ایشلرینه متعلق حسیات ومساعی ایله انسان یالکز بوجهانده موقةً ترقی ایده‌بیلیر، اما بوترقی مدت وزمان وموت ایله محدود وفانیدر. لکن روحانیته متعلق اولان عشق ربانی واستقامت کبی ترقیات معالی‌غایات جهان روحانیتك نردبانی مثابه‌سنده‌درکه حقیقی وصاحبی سعادتله جاودیدر .

مثنوی

﴿ صحت این حس بجویید ازطبیب ﴾

﴿ صحت آن حس بجویید از حبیب ﴾

« ترجمه » جسمانی ودنیوی حسك صحتنی طبیب ظاهریدن ودینه متعلق روحانی حسك صحتنی دوست وحبیبدن آرایکز . « شرح » امراض جسمانیه‌یی دفع ایله حس ظاهرك صحتی ظاهری برطبیبدن طلب وتحری ایدیلیر اما حس روحانینك صحتنی الله تعالی‌یه حبیب اولان ذاتدن تمنی ایتملی. حبیبدن مقصد، فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلریدر؛ اومحبوب کبریادن صحت روحانیه ایستمك ذات عالیٔ رسالتپناهیلرینه وحی بیوریلان قرآن عظیم الشانك وشریعت مطهره‌لرینك احکام جلیله‌سنی مطالعه وقبول وعلی‌الخصوص امداد روحانیٔ نبوی‌یی استرحام ایله حاصل

اولور. برمرد کامل ارادات ربانیه‌یه اتباع وعاشق رسول مجتبا ومحب آل عبااولور،
اوده حبیب اولور که حسیات روحانیه‌نك صحت وسلامتی آندن‌ده طلب وامر ونصیحتیله
حرکت ایدیکز !

مثنوی

﴿ صحت این حس زمعموری تن ﴾
﴿ صحت آن حس زتخریب بدن ﴾

« ترجمه » حس صورینك صحتی بدنك معمور وابی اولسنده وحس روحا-
نینك صحتی بدنك خرابلغنده‌در . « شرح » تحصیل معارف وصوم وجهاد وبوکبی
عبادات مشروعه‌ایله مشغول اولان ذات بدنك صوری کوریلن معموریتنی تخریب
وفقط معموریت روحانیه و عقلیه‌سنی مزداد ایدر بو بیت شریفك دیکر معناسی
حسیات بدنیه انسان دنیاده ایکن قوت، حسیات روحانیه ایسه وفاتندن صکره
معموریت وسعادت بولور .

مثنوی

﴿ راه جان مرجسم را ویران کند ﴾
﴿ بعد ازان ویرانی آبادان کند ﴾

« ترجمه » جانك یولی جسمی ویران ایدر، بو ویرانلقدن صکره معمور
ایدر . « شرح » روحانی وعقلی اولان مسلك صورتا جسم وبدنی خراب ایدرکبی
کورینور ایسه‌ده حقیقتده معمور وآباد ایدر ؛ اصحاب مساعی طبا، عقلا قوی
اولدقدن بشقه برده شجاعت، توکل، صبر، قناعت کبی خصائل جلیله‌یه نائل وازهر-
جهت درجات عالیه‌یه واصل اولور .

مثنوی

﴿ ای خنك جانی که درعشق مال ﴾
﴿ بذل کرد او خانمان وملك ومال ﴾

« ترجمه » ای سعادتلی ومبارك جان که محل رجوع عشق اولان الله تعالی حضرتلرینك رضاسی ایچون خانمان وملك ومال صرف ایلدی . « شرح » جناب واجب الوجودك عشـق ویولنده ودین دولت اوغورنده جان ومالنی صرف ایدن اصحاب نها، نائل فیض وسعادت اولەجقدر . برمجاهد محـاربەده جان بذل ایدوب شهید اولور ایسه سعادت ابدیەیه نائل ورتبهٔ شهادتی احراز ایده مز ایسه مساعیٔ مشروعه ودلیرانەسی حسبیله عند الله ودولت ووطن نظرنده مقبول ومراتب عالیەیه واصل اولور .

مثنوی

﴿ کرد ویران خانه بهر کنج زر ﴾

﴿ ور همان کنجش کند معمورتر ﴾

« ترجمه » دیوارلرنده کیزلی اولان آلتون خزینەسنی بولمق ایچون بری خانەیی خراب ایتـدی ، صکره بولدیغی خزینـه ایله دهـا اعلا معمور ایتـدی . « شرح » برذات محقق صورتا معلومات آلیرکه خانەسـنده وقتیله برچوق آلتون صاقلاندی ؛ اوآلتونی بولنجەیه قدر خانەسنك دیوارلرینی هدم ایدر . بو معـامله صورتا تخریب اما حقیقتده مدفون اولان آلتونی بولوب خانەسنی یکیدن دهااعلا صورتده انشا وتجدیددر. بدن وعقلده خزائن مکتومه کبی برچوق خصائل جلیله، علی الخصوص عشق ربانی وحسیات عالیه واردر. بوخصائل جلیلەیی میدانه چیقارمق ولذت عشـق ربانی‌یه نائل اولمق ایچون انسـان عقل وبدننه صورت مشروعەده زحمت ومشقت ویرنجه اوزحمت کرچه ظاهرده مشقت وتخریب کورینور اما حقیقتده صاحبی سعادتمند ومعمور اولور .

مثنوی

﴿ آب را ببرید وجـورا پاك کـرد ﴾

﴿ بعد ازان درجو روان کرد آب خورد ﴾

« ترجمه‌سی » برکیمسه صوبی کسوب ایرماغك یتاغنی تمیزلدی ؛ ایچنده‌کی قالقلری چیقاردقدن صکره صوبی ینه ایرماغه قویویردی . شرح » ایرماقدن صو کسیلنجه سبنی اکلامیان اطفال وحمقا بو ایرماغك صوبی توکندی دیه اسف ایدر ؛ حالبوکه موقتاً صونك کسیلمسی ایرماق یتاغنك پاك وتمیز اولمسی، صو دها براق ولطیف آقمسی ایچوندر . کذلك کوتاه بینان نظرنده مشاق ومحن خسار ووهندر .

مثنوی

﴿ پوست را بشکافت و پیکانرا کشید ﴾

﴿ پوست تازه بعده زانش بردمید ﴾

« ترجمه‌سی » مجروح دری‌یی یاردی بدننه آتیلان اوقی چکوب چیقاردی ؛ آندن صکره تازه دری بیتدی . « شرح » بوده دیکر بر مثالدر . دری‌یی یارمق آجی والیم برکیفیتدر ؛ لکن صاحب عقل حاصل اوله‌جق فائده‌یی درك ایلدیکندن بو المی کندی رضاسیله اختیار وبعده کندینی صحتله بختیار ایلر . ظاهراً لذیذ اولان بعض مضر اخلاقی ، عاقل اولان ذات ، عقل و قلبندن چیقار ایکن کندینی صورتا مضطر ، حقیقتده ازاد ایدر . محکومینه ویریلن مجازاتك‌ده اساسلرندن بری بودر. یعنی هنکام مجازاتده محکوم مضطرب اما اضطراب جزا هم محکومك اصلاحنی ، هم خلقك متنبه ونائل آسایش اولمسنی منتج اولور .

مثنوی

﴿ قلعه ویران کرد از کافر ستد ﴾

﴿ بعد از ان بر ساختش صد برج وسد ﴾

« ترجمه‌سی » برمحارب قلعه‌یی ضبطایده‌بیلمك مقصدیله ویران ایدوب کافردن

آلدی آلدقدن صکره انشا ایله برج وسدلر علاوه ایلدی. « شرح » شمدی‌یه قدر جریان ایدن فکری تأکید بیورمق ایچون بوده برمثالدر . دشمنك النده اولان قلعه‌یی ماهر محارب ابتدا تخریب وفقط آلدقدن صکره دها اعلا برصورتده اعمار وتجدید ایدر . عاقل‌ده اقدامات خیریه ایله بدنی اتعاب ونحیف ایدر ایسه‌ده بوتعب وضعف صوری روح وبدنه سعادتی مؤدیدر .

مثنوی

﴿ کار بیچون را که کیفیت نهد ﴾

﴿ این که گفتم این ضرورت می دهد ﴾

« ترجمه » جناب حقك حکمتندن سؤال اولنماز ؛ الله تعالی حضرتلرینك ایشنه کیم کیفیت ویره‌بیلیر ؟ بوبیان ایلدیکم شی ضرورواتدندر . « شرح » یعنی اقدام و غیرت و سعی و همت ایله هر شی حاصل اولور دینلمش ایدی . ظن اولنمسونکه بونلرسز انسانه سعادت کلمز . الله تعالی حضرتلرینك لطف واحسانه کیم قاریشه‌بیلیر؟ بر انسان اصلا عبادت ایتمامش ایکن پاك اولان خلقتی حسبیله مرحمت ربانیه‌یه مظهر اولنجه اول مرتبه‌ده عشق الٓهی‌یه مظهر اولورکه اولیاء الله بیله متحیر اولور ، سعیی حق تعالی حضرتلری فرمان بیوردیغندن مجبردرکه انسانلردن یوزده طقسان طقوزی سعی ومجاهده ایله استحصال رضای خدا ونائل سعادت دوسرا اولور. یالکز یوزده بری وبلکه بیکده بری بلا سعی ومشقت مظهر سعادت وراحت اوله‌بیلیر ؛ شو حالده چالیشمقدن ومساعیدن هیچ بروقت آیرلماملی ! ال ، آیاق ، عقل ، وجدان ، آرزونك انسانه ویرلمسی چالیشمق ایچون بر امرجلیدر .

مثنوی

﴿ که چنین بنماید وگاهی ضداین ﴾

﴿ جزکه حیرانی نباشد کار دین ﴾

« ترجمه » بعض وقت مجاهده ایله وبعض وقت بیان اولندیغی صورتده ضدی اوله‌رق بلامجاهده سعادت حاصل اولور. دین ایشنده حیرانلقدن بشقه حال اولما .
« شرح » سعادتك مجاهده ایله حاصل اولمسی امر معقول ومجربدر ؛ مع مافیه دین وروحانیتك احوالی اوقدر واسع وعمیقدرکه بعض دفعه مجاهده‌سز سعادت حاصل اوله کلدیکی هویدا اولدیغندن جناب حقك حکم خفیهٔ بالغه‌سنه حیران اولمقدن بشقه چاره یوقدر .

مثنوی

﴿ نه چنان حیرانکه پشتش سوی اوست ﴾
﴿ بل چنین حیرانکه غرق ومست دوست ﴾

« ترجمه » هیچ برشی دوشونمیه‌رك اوامر ربانیه‌یه ومحبت مولایه ارقه‌سنی چویروب یوزی شیطانك القاآتنه متوجه حیران اولماملی ! بلکه بویله حیران اولملی که دوست اولان جناب حقك غرق ومستی اولمش اوله . « شرح » مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلرینك کمال قوهٔ روحانیه وعقلیه‌سنه حیران اولملی . سبق ایدن بیت شریفده دین ایشی حیران اولمقدر بیورمسندن چوق تنبل آدم ذهننه کتیره‌بیلیرکه : کار دینده حیرانلق لازم ایمش ! بن‌ده امور روحانیه‌ده حیران اوله‌یم‌ده دنیاده ایکن ذوق سوره‌یم ! بوکبی افکار باطله محـو وازاله ایدلمك ایچون بیوریلورکه : حیران تعبیرندن مقصد دوست اولان حق تعالی حضرتلرینك اوامر ربانیه‌سنه آرقه‌یی چویرمك وشیطانه تابع ویا حیوان کبی آغزینی آچـوب حیران قالمق دکل ، بلکه کمال سعی ومجاهده‌ده بولندیغی حالده حکم خفیهٔ ربانیه‌یه حیران وعظمت وقدرت ربانیه‌یه نکران اولمقدر .

مثنوی

﴿ آن یکی را روی او شد سوی دوست ﴾
﴿ وآن یکی را روی او خود روی اوست ﴾

« ترجمه » محبت حق ایله مست وحیران اولان او برینك یوزی دوست اولان حق جانبنه ودیکرینك یوزی کندی یوزینه وکندینه متوجه اولدی .
« شرح » عاشق حقیقینك فکر وامیدی ابدی وباقی اولان الله تعالی حضرتلرینه مربوط اولوب عادی انسانلرك ایسه محبتلری کندیلریله شیطانه راجعدر . اومقوله‌لر ایچون نه بیوك غفلت ، نه عظیم خسران وذلت واردر .

مثنوی

﴿ روی هریك می نکر می دار پاس ﴾
﴿ بوکه کردی توز خدمت روشناس ﴾

« ترجمه » کرك مست عشق ربانی اولان مرد کاملك ، کرك تن پرور وخود پرست اولان غافلك یوزینه دقتله باق ! اوله‌که حسن خدمتدن ناشی سن ده یوز طانیجی اوله‌سك . « شرح » انسانلرك احوال متنوعه‌سنه دقت ایله عبرت آل وهمیشه اوامر ربانیه‌یی اجرایه اقدام ایت ! تاکه بو حسن خدمت یوزندن برچوق سعادته نائل وانسانلرك نیك وبدینی طانیه‌بیلمك رتبه‌سنه واصل اوله‌سك. آدملرك اخلاقنی وحقیقت معنویه‌لرینی بیلمك بیوك هنر وسلامت آوردر .

مثنوی

﴿ چون بسی ابلیس آدم روی هست ﴾
﴿ پس بهر دستی نشاید داد دست ﴾

« ترجمه » چونکه چوق شیطانلر آدم یوزلو و آدم صورتنده بولنور ؛ ایمدی هر ال ایچون دست ویرمك مناسب دکلدر . « شرح » شیطانلر انسانلرك ذهننه نصل دسایس ومفاسد القا ایدرلر ایسه شیطان صفت انسانلر اقوال وافعالیله هم جنسلرینی افساد وبرباد ایلرلر . بلکه بعض شیطانلرك اجرایه مقتدر اوله‌میه‌جقلری فنالقلری والقا ایده‌میه‌جکلری وسوسه‌لری ده انسانلر ایجاد ایدرلر .

مثنوی

﴿ زانکه صیاد آورد بانك صفیر ﴾

﴿ تافریبد مرغ را آن مرغ کیر ﴾

« ترجمه » آوجی ، قوش سسنی تقلید ایدر ؛ تا که قوشی آلداتمش وطوتمش اولسون . « شرح » مثلا ککلك وسائر بعض قوشلری قوردیغی طوزاغه کتیروب طوتدیرمق ایچون صیاد استاد قوش سسنی تمامیله تقلید ایدر . قوشلر ایسه کیزلنمش اولان صیادی کوره میوب هم جنسلرینك سسی ظن ایدرك طوزاغه طوتولور. بونك کبی بعض شیخ قیافتنده ویا مستقیم اطوارنده حیله‌کاران بولنورکه اولیاء الله حضراتنك تعبیراتنی ومستقیم ذواتك اطوارینی تقلیداً حرکت ایلر ؛ تا که ساده دلان کندیلرینه امنیت ایدرك دوام تزویرلرینه دوشوب نافر جام وبدنام اولسونلر ؛ بناءً علیه مجرب اولمیان آدمك سوزینه و اطوار ظاهره‌سنه زنهار امنیت ایتمامیلدر .

مثنوی

﴿ بشنود آن مرغ بانك جنس خویش ﴾

﴿ از هوا آید بیابد دام ونیش ﴾

« ترجمه » قوش کندی جنسنك سسنی ایشیدر ، هوادن اشاغی‌یه کلیرده طوزاق ، دیکن وزهر بولور . « شرح » ساده دلان بر مقلدك اطوار ظاهره‌سنی مشاهده وکلمات مقلدانه‌سنی استماع ایدنجه خزینه بولمش مغربی کبی مسرت وعجله ایله تقرب ایدر ، ایناثیر ولذتلر کورور ایکن دام بلایه کرفتار اولور .

مثنوی

﴿ حرف درویشان بدزدد مرد دون ﴾

﴿ تا بخواند بر سلیمی زان فسون ﴾

« ترجمه » آلچاق اولان کیمسه حقیقی درویشلرك حروف وکلماتنی چالار، ت‌ایلید ایدرکه ساده دله او افسوندن اوقوسون . « شرح » مستقیم وعالی‌صفت .یخ ودرویشلرك استعمال ایلدکلری تعبیراتی مقلدین سرقت وکثرتله استعمال حمقلری برباد ایلدکاری مجربدر . ساده دلان ایسه بوساخته تعبیراتی محض عرفان وکرامات ظن ایدرك انجامی کندیلرینی ویران ونالان ایدر .

مثنوی

﴿ کار مردان روشنی وگرمیست ﴾
﴿ کار دونان حیله وبی شرمیست ﴾

« ترجمه » مرد اولانلرك ایشی پارلاق وروحلیدر ؛ آلچاقلرك کاری حیله وعارسزلقدر. « شرح » اخلاق حمیده اصحابندن اولان مردان اوامر خدایی وظائف متنوعهٔ انسانیه‌یی مستقیمانه اجرا ایله ایشلری مقبول وروشنا اولور ؛ .اخلاق بالعکس مشقتی‌موجب مساعی‌یی اجرایه غیرت وهمتلری اولمیوب تکاسلدن .ولایی ضایع ایده‌جکلری شرف وحیثیتی قولای کورینن ریا وحیله‌ده بوله بیلیر خانیله شیطانلره بازده اولور .

مثنوی

﴿ شیر پشمین ازبرای کدکنند ﴾
﴿ بومسیلم را لقب احمد کنند ﴾

« ترجمه » حیله کاران برای تسأل یوکدن آرسلان‌صورتنی اعمال وبومسیلم‌ .ذابی احمد تلقیب ایدر « شرح » روحانیتدن بی بهره اولان مقلدین کندیلرینی هل یقین کبی کوسترمك ایسترلر . کاذب وعادی برسائلده هرنوع قیافته کیرر .کرفتار ضعف اولانلرك سسلرینی تقلید وجلب رقته چالیشیر صور وکلمات ایله .یچ برفائده حاصل اوله‌میه‌جغنی اثبات ایچون بیوریلورکه : بومسیلم کبی برکذاب،

احمد لقبنی سرقت ایتمش ایسه‌ده بومسیلمك حقیقتی ینه باطل قالدی ؛ زیرا هنر صورتلرده دکل سیرتلرده‌در . بومسیلم نام شخص، فخرعالم افندمز حضرتلرینك اواخر عمر رسالتپناهیلرنده دعوای نبوتله ظهور ایتمش برکاذب ایدیکه مؤخراً حضرت ابوبکر رضی‌الله عنه عسکرله اوزرینه واروب حین محاربه‌ده حضرت حمزه رضی‌الله عنهك قاتلی (وحشی) مرقوم بومسیلمی قتل ایلمشدر. اوصره‌ده (وحشی) اسلامیتی قبول ایتمشیدی . بونك اوزرینه دیدی‌که [قتلت خیرالناس فی الجاهلیة وشرالناس فی الاسلام] یعنی حضرت حمزه کبی ناسك الك خیرلیسنی جهالتم زماننده وبو مسیلم کبی ناسك الك شریر وفناسنی اسلامیتم هنکامنده اولدردم .

مثنوی

﴿ بو مسیلم را لقب کذاب ماند ﴾

﴿ مر محمد را اولو الالباب ماند ﴾

« ترجمه » بومسیلمك لقبی کذاب قالدی؛ اما فخرعالم افندمز حضرتلرینك عنوان معالی نشان رسالتپناهیلری اولو الالباب قالدی . « شرح » بومسیلم بن‌ده نبی‌یم دیدی واحمد لقبنی‌ده الدی؛ لکن رسالت ونبوتی اولمدیغندن بولفظ شریفدن اصلا فائده‌مند اولەمیوب کذب وفسادی حسبیله الی آخرالزمان کذاب وبدنام اولدی؛ اما محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری من قبل الرحمن مبعوث وعمان عرفان اولدقلرندن الی الابد ﴿ فخرعالم ﴾ ﴿ اولوالالباب ﴾ کبی نام سعادت اتساملرله باقی وجاوید در .

مثنوی

﴿ آن شراب حق ختامش مشك ناب ﴾

﴿ باده را ختمش بود کند وعذاب ﴾

« ترجمه » اول شراب حقك ختامی مسك صاف وخالصدر، باده‌نك ختمی قوقمش وعذاب اولور . « شرح » نشوهٔ عشق ربانی دائمی وآندن حاصل اولان سعادت ابدیدر . دنیا شرابنده مشهود اولان نشوه عین ذلت وبی‌فائده‌در .

﴿ داستان شاه جهود که نصرانیان را می کشت از بهر تعصب ملت خود ﴾

بر یهود شاهنك حکایه‌سیدر که کندی ملتنك تعصبندن ناشی عیسویلری اولدیرر ایدی .

مثنوی

﴿ بود شاهی در جهودان ظلمساز ﴾
﴿ دشمن عیسی و نصرانی کداز ﴾

« ترجمه » یهودیلرده برظلم ایدیجی شاه وار ایدی، که حضرت عیسانك دشمنی وعیسویلری اریدیجی ایدی . « شرح » اول یهود شاهی حضرت عیسی علیه‌السلامه اولان عداوتی حسبیله خرستیانلره دشمن شدید وذاتاً ظالم وعنیدایدی.

مثنوی

﴿ عهد عیسی بود نوبت آن او ﴾
﴿ جان موسی او وموسی جان او ﴾

« ترجمه » اول جهودك سلطنت زمانی حضرت عیسانك عهدینه تصادف ایتدی، که عهد نبوة، حضرت عیسانك نوبتی ایدی عیسی موسانك جانی وحضرت موسی حضرت عیسانك جانیدر . « شرح » یعنی ظن اولنمسونکه عیسی ایله موسانك احوالی بشقه‌در . بو ایکی ذات ستوده صفات ، الله تعالی حضرتلرینك پیغمبر ذیشانلری واردات ربانیه‌نك مبلغی ایدی . صورتا ایکی وزمان نبوتلری غیری ایدیسه‌ده حسب النبوة برینك جانی دیکرنده موجود اولوب ایکیسیده امر حق تبلیغ ایله هدایت رسان اولور ایدی .

مثنوی

« شاه احول کرد در راه خدا »

« آن دودمساز خدائی را جدا »

« ترجمه » شاشی اولان اول یهود شاهی خدا حضرتلرینك یولنده بولنان اول ایکی دمساز ودوستی آییرمق ایستدی « شرح » عیسویلر حضرت عیسایه. موسویلرحضرت موسایه رعایت ایلدکلرینی شاه جهود جهولانه کورونجه ظن ایتدی که بوایکی نبی ذیشانك ضدیتی وار . بوفکر باطـل اوزرینه خرستیانلری اعدام ایتمکله حضرت موسی علیه السلامه خدمت ایدر خطاسنده بولندی؛ حالبوکه هرایشده برمقصدی اجرا ایده جك ذاتك شرف واستقامتنه وامرك صدور ایلدیکی محلنه دقت ایتمك لازمدر ؛ یوقسه ایکیسنك مرجعی برایکن برینه انقیاد ، دیکرینه عدم اطاعت صرف خطا وحماقتدر .

مثنوی

« کفت استاد احولی را کاندرا »

« رو برون آرازوثاق آن شیشه را »

« ترجمه » براستاد برشاشی چراغنه دیدی : ایچری کیر ! آصیلی اولان یردن شیشه یی دیشاری کتیر ! « شرح » مقصد آتیده اکلاشیله جقدر .

مثنوی

« کفت احول زان دوشیشه می کدام »

« پیش تو آرم بکن شرحی تمـام »

« ترجمه » شاشی چراق استاده دیدیکه : بوایکی شیشه دن هانکیسنی سنك

اوكنه كتيره‌يم ؟ مقصديكى تمام شرح ايت! « شرح » شاشى اوطه‌يه كيروب شيشه يالكز برايكن شاشيلغى حسبيله ايكى كورونجه استادينه شيشه بر دكل ، ايكيدر ؛ هانكيسنى كتيره‌يم؟ ديدى. ايشته بونك كبى حضرت عيسى ايله حضرت موسى عليهما السلام معناً برايكن احول اولان شاه جهود عنود برى برندن غيرى كوردى .

مثنوى

﴿ كفت استاد آن دوشيشه نيست رو ﴾

﴿ احولى بكذار وافزون بين مشو ﴾

« ترجمه » استاد چراغه ديدى : او ايكى شيشه دكلدر ، بردر ؛ يورى شاشيلغى براق وزياده كوريجى اولمه ! « شرح » چوق آدملر واردركه : حماقتلرى حسبيله كنديلرينى ذكى عد ايدرلر الك عادى ، الك ساده شيلرده كويا چوق مقاصد ومعانى وارمش كبى تلقى ايدوب خيالاتله مالى وايجابندن زياده كورمك ايستدكلرندن حقيقتى كوزلرندن قاچيروب عارى وعادى اولور .

مثنوى

﴿ كفت اى استاد مراطعنه مزن ﴾

﴿ كفت استادز آن دويك رابرشكن ﴾

« ترجمه » چراق اوسته‌سنه ديدى : اى اوسته ! بكا طعن اوروب تكدير ايلمه ؛ استادى ديدى : اويله ايسه او ايكى شيشه‌دن برينى قير ! « شرح » استادك سوزينه اعتماد ايتميوب شياشيلغى حسبيله چراغى تعريض ايتدى ، ارتق تعريضنك بطلانى فعلاً اثبات ايدوب چراغى تربيه ايتمك فكريله استاد : شيشه ايكيدر ديه دعوا ايديورسك ، برينى قير ! باقالم ! ديدى . موجود شيشه قيريلنجه بالطبع شاشينك كوزينه قارشى بشقه شيشه قالميه‌جق واستاده تعريض ايتمك عين خطا

ومضرت اولدیغی چراغی اکلایه‌جقدر. معناً شاشی اولانلر عقل واستقامتله شهرتیاب اولان استادلره تعریض ایتمسونلر؛ زیرا تعریضلری ولو تجربه ایچون اولسه‌ده انجامی زیان وخسراندر .

مثنوی

﴿ چون یکی بشکست هر دو شد زچشم ﴾

﴿ مرد احول گردد از میلان وخشم ﴾

« ترجمه » چونکه شیشه‌نك بری قیرلدی ، دیکری‌ده کوزدن کتدی ؛ انسان میل و آرزودن وخشم وغضبدن شاشی اولور. « شرح » بر کیمسه ایجابندن زیاده کورمك فکری ومیل وغضبی حسبیله معناً شاشی اوله‌جغی بدیهیدر . ذکر اولنان شاه جهود عیسویلره قارشی ظلم نمود اولنجه حضرت موسانك غضبنی اوزرینه دعوت وکرفتار عذاب وعقوبت اولدی . انسانلرك شاشیلقلرینه سبب حرص ، طمع ، حسد ، شهوت ، حدت ونفسانیت کبی احوال الیمه‌در . بو احوال الیمه وکریهه‌یه مغلوب اولان نامردلر ناحق یرده سفك دما ، سرقت ، تخریب خانمان و بو کبی عین فساد بر چوق ظلم وفضاحت ارتکاب ومعموریتی کندی قلب مظلملری کبی خراب ویباب ایدرلر ؛ حالبوکه بو عقوبات وخرابات وبلیاتدن خلاص بولمق بر نیت مردانه‌یی اتخاذدن عبارت واوده اوامر ربانیه‌یی تمامها قبول ایله او مسلك جلیلده دوام ومواظبت ایتمکدر .

مثنوی

﴿ شیشه یك بود وبچشمش دو نمود ﴾

﴿ چون شکست آن شیشه را دیگر نبود ﴾

« ترجمه » شیشه برایدی چراغك کوزینه ایکی کوروندی؛ چونکه اوشیشه‌یی قیردی بالطبع خیالدن عبارت اولان دیکر شیشه قالمدی . « شرح » شاه یهود

حضرت عیسانك خاطرینی قیردقدن صکره حضرت موسانك‌ده خاطرینی قیرمش والی‌الابد محروم سعادت اولمشدر .

مثنوی

﴿ خشم وشهوت مرد را احول کند ﴾

﴿ ز استقامت روح را مبدل کند ﴾

« ترجمه » غضب وشهوت انسانی شاشی ایدر روحی استقامتدن شاشیرتیر .

« شرح » خشم وشهوت دائرهٔ اعتدالك خارجنده مضرات عظیمه‌یی تولید ایدیجی بر مصیبت وفلاکت اولدیغندن مادیاتدن بشقه معنوی اولان روحی بیله اتعاب واضرار ودائرهٔ استقامتدن اخراج ایله بی قرار ایلر .

مثنوی

﴿ چون غرض آمد هنر پوشیده شد ﴾

﴿ صد حجاب ازدل بسوی دیده شد ﴾

« ترجمه » چون غرض کلدی هنر اورتلدی ، قلبدن یوز پرده کوز طرفنه کتدی . « شرح » غرض ، نفسانیت ، غضب ، شهوت ، حرص وانانیت کبی احوال اسف اشتمال ظهور ایدنجه عقلك نور وقوتی اطفا وامحا ایدر . بو بیت شریفك دیکر توجیهی ، صاحب هنر موجود ایسه‌ده قارشیسنده‌کی ، غرضکار اولنجه هنرورك قدرینی کوره‌مز کورسه‌ده کورمك ایسته‌مز وسائر برچوق آدملرك ده کورمامسنه چالیشیر .

مثنوی

﴿ چون دهد قاضی بدل رشوت قرار ﴾

﴿ کی شناسد ظالم از مظلوم زار ﴾

« ترجمه » چونكه حاكم (قاضی) رشوت آلمغه قرار ویرر اوحالده ظالم ایله زار وبیچاره مظلومی نصل فرق ایده‌بیلیر ؟ « شرح » بر حاكم ، بر مأمور ایچون پردهٔ غرضك الك قالین ، الك چركین نوعی اضرار ناسه باعث اولوب رشوت دینلن دنائت پرده‌سیدر . الله تعالینك وضع ایلدیكی قواعد سیاسیه اوزرینه پادشاه ملك وكشور اهالینك حقوقنی عدالتله محافظه ایتمك‌اوزره بر والی ، بر حاكمی ، برمأموری تعیین ایدر ومعاش واعتبار ویرر واهالی‌ده بد اخلاق وظالم وبی‌باك وناپاك اولانلردن حقوق وناموس وعیال وراحتلرینی محافظه ایچون والی وحاكم ومأموره ربط امید و انواع حرمت و رعایت ایدر ؛ مأمور حقوق دولتی واهالی‌یی وظالمدن مظلومی صیانت ایتمك اوزره كیجه كوندوز چالیشمق مقتضی ایكن رشوت آلمق فكر فاسدی ایله ظالمی تحری ایتمیوب حقوق اهالی‌یی پایمال وبیچاركانی كندی قلبی كبی اضمحلال ایلر . رشوت دینلن سرقت بادسموم كبی آفتدركه درخت انتظام وعدالتی‌قوروتور. رشوت اخلاق حسنه‌یی ازاله ایله ظلم وتعدی‌یی واكدار وغمومی میدانه چیقارر . رشوتك القایه سبب اوله‌جغی تخم فساددن اخلاق ذمیمه برچوق مار زهر نثار كبی اندام بد انجاملرینی ارائه ایدر ؛ بوفنالغك چارهٔ منعی اجرای فرائض‌ایله مخافة‌اللهی تعمیم وحسن اخلاق اصحابنی مأموریتلره تعیین ونشر معارفه اقدام ومتجاسرینه اعطای جزایه دوام ایله حاصل اولور .

مثنوی

﴿ شاه از حقد جهودانه چنان ﴾

﴿ كشت احول كالامان یارب امان ﴾

« ترجمه » یهودشاهی كین وعناد جهودانه‌سندن‌ناشی اوقدر شاشی اولدیكه ، الامان ، مدد یا الله ! « شرح » بو بیت شریفده ایما بیوریلوركه ، مظلوم اولانلر برمأمور ظالمك شرندن جناب حقه وپادشاهه عرض حاجات ایتملی .

مثنوی

﴿ صد هزاران مؤمن ومظلوم کشت ﴾

﴿ که پناهم دین موسی را وپشت ﴾

« ترجمه » یهودشاهی یوز بیك مؤمن ومظلوم آدملراولدوردی، اوفکر باطل ایله که کندینی حضرت موسی علیه السلامك دیننه ملجأ وارقه ویاردمجی ظن ایدییور.
« شرح » شاه جهودك غضب وعنادی پرده وغشاوهٔ ثقیله‌سی اولوب نورعقلدن محروم براقسیله عیسویلری قتل ایتمك حضرت موسایی ممنون ایلمك ظن ایلدی !

﴿ آموختن وزیر مکر شاه را جهت رفع نصرانیان ﴾

عیسویلرك هلاك ورفعی ایچون وزیر شاهنه حیله اوکرتمسیدر :

مثنوی

﴿ اووزیری داشت رهزن عشوه ده ﴾

﴿ کوبر آب ازمکر بربستی کره ﴾

« ترجمه » شاهك بروزیری وار ایدیکه ، یول کسیجی حیله ویریجی ، مکر وخدعه‌سی حسبیله صو اوستنده دوکوم باغلایجی ایدی « شرح » حیله کارانك احوالنی بومحلده شرح ایتمکدن ایسه بوسطرلری مطالعه ایدن ذواته الڭ حیله کار بیلدکلری برآدمی خاطرلرینه کتیرملرنی توصیه ایله اکتفا ایلرز .

مثنوی

﴿ کفت ترسایان پناه جان کنند ﴾

﴿ دین خودرا ازملك پنهان کنند ﴾

« ترجمه » وزیر شاهنه دیدی : عیسویلر جانلرینی صاقلارلر وکندی دینلرینی شاهلری اولان سزدن کیزلی طوتارلر. « شرح » وزیرك شاهه عیسویلری محو وتباه افکارنده بولندیغکز جمله‌یه معلومدر ، هرعیسوی نفسنی تخلیص ایچون بالطبع دینی خفی طوتار دیمسی آکا مشابهدر که برافندی مثلا ساعتی ضایع ایلدکده ساعتمی هرکیمده بولور ایسه‌م او آدمی ضرب وبرباد ایده‌جکم دیدیکی وقت فائده یرینه ساعتك دها زیاده صاقلانمسنی انتاج ایتدکجه آنلرك اختفالرینی انتاج ایلر ایدی .

مثنوی

﴿ کم کش ایشانرا که کشتن وسود نیست ﴾

﴿ دین ندارد بوی مشك وعود نیست ﴾

« ترجمه » ینه وزیر شاهنه دیرکه : عیسویلری آز اولدور ، یعنی علناً وعاجلاً اولدورمه ! دین مسك وعود اغاجی دکلدرکه ، قوقو ودومانی چیقوب بللی اولسون.« شرح » کرك شاه جهود وکرك وزیر عنودك مقصدی عیسویلرك محو وتلفی ایدیسه‌ده اتخاذ اسبابده فکرلری مباین ایدی ؛ وزیر مزور شاهه دیدیکه: علناً اعدامه اقدام ودوام ایدلسه عیسویلر دینلرینی اخفا وآمال ومساعیمزی تأثیرسز براغوب هبا ایده‌جکلردر ، ابتدا عیسویلری اغفال بعده هلاك واضمحلال ایدهلم .

مثنوی

﴿ سر پنهانست اندر صد غلاف ﴾

﴿ ظاهرش باتست وباطن برخلاف ﴾

« ترجمه » سرور از یوز قلیف وقین ایچنده کیزلیدر ؛ بر آدمك ظاهرحالی سنکله‌در ، باطنی خلاف اوزره‌در . « شرح » بوکلام وزیر مزور اغزندن بیان

واتیان اولنمش ایسه‌ده حالات کثیره‌ده مقرون حقیقت براخطار واجب‌الانقياددر؛ چونکه بعض آدملر صورتا دوست کورینورده کیزلیجه دشمن بولنور .

مثنوی

﴿ شاه کفتش پس بکو تدبیر چیست ﴾

﴿ چاره‌ٔ این مکرو این تزویر چیست ﴾

« ترجمه » یهود شاهی دیدی : اویله ایسه سویله باقالم بوتدبیر ندر ؟ حیله وتزویرك وجود بولمسی ایچون چاره ندر؟ « شرح » بومحلده حیله وتزویرلفظلری ایکی معنایه حمل اولنور : بری ، عیسویلر دینلرینی صاقلامده‌کی دقتلری کویا مکر وتزویر اولوب آنك ازاله‌سیله حقیقتلرینی میدانه چیقارمغه چاره ندر ؟ سویله ! ودیکری سنك سویلدیکك معامله صرف حیله وتزویردن عبارت اولوب بونك وجود پذیر اولمسی ایچون لازم کلن تدبیر هرنه ایسه ایضاح وتقریر ایت ! دیمکدر.

مثنوی

﴿ تانماند درجهان نصرانیٔ ﴾

﴿ نی هویدا دین ونی پنهانیٔ ﴾

« ترجمه » ینه شاه وزیره دیر : چاره‌یی بیان ایت ! تاجهانده نه دینی آشکار ونه‌کیزلی عیسویلردن هیچ بری قالمسون ! « شرح » ظالم اولانلرك عقل وقلبی‌اوقدر ظلمتده ، اوقدر چرکاب عناد وجهالتده‌درکه اجرا ایده‌جکلری ظلم حسبیله کرفتار بلا اوله‌جقلرینی فهم ایتسه‌لر بیله ینه جرأت ، ینه جلب فلاکت ایدرلر .

مثنوی

﴿ کفت ای شاه کوش ودستم را ببر ﴾

﴿ بینی ام بشکاف ولب درحکم مر ﴾

« ترجمه » وزیر دیدی : ای شاه ، قولاغمی والمی کس وبورنمی یار ! بومعاملهیی اجرا ایدرکن دوداق آچی حکمده اولسون ؛ یعنی بونلری غضبله اجرا ایت ! « شرح » اشبو بیت شریفك ایکنجی مصراعنك مآلی ایکی وجهایله شرح اولنه بیلیر : بری ، بورنمی یار ! حین حکمده دوداغمدن واز کچ ! اودوداق واسطهسیله عیسویلره حیلهلر اجرا وکندیلرینی اغفال وافنا ایدهیم . [بوحالده « مر » کلمهسی امر حاضردر .] دیکر معناسی ، هم بورنمی وهمده قولاغمی یار ! علیهمده بولنمقده اصلا توقف ایلمهکه غضبکز جدیاولدیغنی هرکس قطعیاً اکلامش اولسون . بعض اصحاب اقتدار برمقصد خفییی برای استحصال سودکلری برآدمه صورتا اظهار اغبرار ایدرلرکه خلق الدانمش بولنسون وخلقك غفلتندن استفاده اولنسون ، اما خدعه مضر اولدیغی وارستهٔ تقریر وافادهدر .

مثنوی

﴿ بعد ازان‌در زیر دار آورمرا ﴾

﴿ تا بخواهد یك شفاعتکر مرا ﴾

« ترجمه » بوغضبلی معاملهدن صکره بنی آصمق ایچون دار اغاجی آلتنه کوتور ! تابر شفاعت ایدیجی ایستیوب بنی تخلیص ایتسون ! « شرح » بوحیلهدن وزیرك مقصد برفسادی . وزیر صحیحاً یهود شاهنك دشمنیدر ، شفاعتجی ظهور ایتمامش اولسیدی صلب واعدام ایدیلیر ایدی ، دیهعیسویلر اینانسونلر وکندینی دینلرینه تابع ومعین عد ایتسونلر ، بعده اوغدار وحیلهکار عوامی سهولتله اغفال ایدهجکی آشکار ایدی .

مثنوی

﴿ بر منادی کاه کن این کار تو ﴾

﴿ بر سرراهی که باشد چارسو ﴾

« ترجمه » ینه وزیر یهود شاهنه دیر : بوغضبلی معاملهیی دلاللرك بولندیغی

برمحلده وبرچارسو اورتاسنده اجرا ایت که بوغضبدن هرکس خبردار اولسون !
[وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ آنکهم از خود بران تا شهر دور ﴾
﴿ تا در اندازم در ایشان صدفتور ﴾

« ترجمه » اووقت بنی کندندن اوزاق برشهره قدر سورکه عیسویلر ایچنه شر وفتنه القا ایدهیم ! « شرح » وزیر دیدی ای شاه ! بنی دار اغاجنه کوندر واولدن ترتیب ایده جکمز برمحرم رازمزك نیازیله قتلدن عفو ایله ؛ مع مافیه غضبك حسبیله حضورکزدن وشهرکزدن اوزاق یعنی عیسویلرك کثرتله بواندقلری محله بنی تبعید ایت ؛ تاکه میانه‌لرینه القای فساد وکندیلرینی برباد ایده‌یم .

﴿ تلبیس ومکر آن وزیر وعرض کردن در پیش شاه جهود ﴾

ذکر اولنان وزیرك تلبیس وحیله‌سنه وقبل الاجرا یهود شاهنه تفهیم ایامسنه دائردر :

مثنوی

﴿ پس بکویم من بسر نصرانیم ﴾
﴿ ای خدای راز دان میدانیم ﴾

« ترجمه » بو صورتله تبعید اولنوب عیسویلرك کثرتله بواندیغی شهره واردقده عیسویلره دیه‌یمکه ، بن کیزلیجه عیسوی‌یم ، ای خدا حضرتلری ! سر وکیزلی‌یی بیلدیککدن سن بنی بیلیرسك . « شرح » چوق کذاب ودساس واردرکه حیله‌یی صورت حقدن بیان وساده دلانی اغفال ایچون نام جناب حقی اتیان ایدر . حالبوکه اجرای حیله و فساد ایچون الله تعالی حضرتلرینك اسم شریفنی قاله آلان انسان دارینده پریشان اوله جغنی اذعان ایتمز .

مثنوی

﴿ شاه واقف گشت از ایمان من ﴾

﴿ وز تعصب کرد قصد جان من ﴾

« ترجمه » حضرت عیسایه اولان ایمانمه شاه واقف اولدی وتعصب وعنادی حسبیله جانمه قصد ایلدی . « شرح » بو افاده‌یی وزیر بعده عیسویلره تقریر ایده‌جکنی شمدیدن یهودی شاهنه نقل وتذکیر ایلر .

مثنوی

﴿ خواستم تا دین زشه پنهان کنم ﴾

﴿ آنکه دین اوست ظاهر آن کنم ﴾

« ترجمه » ایستدمکه حضرت عیسایه منسوب اولان کندی دینمی کیزلی طوته‌یم وشاه یهودك دینی نه‌ایسه ظاهراً آنی اجرا ایده‌یم. « شرح » وزیر مزور عیسویلری اقناع ایچون استعمال ایده‌جکی لسانی بروجه بالا ابتدادن شاهه بیان ایتمشدر طوغری سوز افعال واقعهٔ مخلوقه‌یه موافقدر . یالانجی ایسه خلق اولنمامش برشيءِ ذهناً کندی ایجاد واوشيءِ الفاظ ایله تعریف وایراد ایتمك ایستر .

مثنوی

﴿ شاه بوی برد از اسرار من ﴾

﴿ متهم شد پیش او گفتار من ﴾

« ترجمه » شاه یهود بنم اسرارمدن استشمام ایله نزدنده کلامم متهم وبی اعتبار اولدی [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ گفت گفت تو چو نان در سوزنست ﴾

﴿ ازدل من تادل تو روزنست ﴾

« ترجمه » شاه دیدی : ای وزیر ! سنك سوزك اتمك ایچنده ایکنه کبی مضردر ، سنك قلبکدن بنم قلبمه قدر پنجره واردر ! « شرح » وزیر شاهه دیرکه : کویا سن بنم عیسویلکمی اکلادیغك وقتده بویله لسان قوللاندیغکزی اغفال ایتمك فکریله کیزلیجه عیسویلره علاوةً حکایه ایده‌جکم .

مثنوی

﴿ من ازان روزن بدیدم حال تو ﴾
﴿ حال تو دیدم ننوشم قال تو ﴾

« ترجمه » بن او قلب پنجره‌سندن حالکی کوردم ، ارتق شمدی عیسوی دکلم ، دیه انکار صددنده‌کی سوزیکی ایشتمم ! [شرحه محتاج دکلدر .]

مثنوی

﴿ کر نبودی جان عیسی چاره ام ﴾
﴿ او جهودانه بکردی پاره ام ﴾

« ترجمه » اکر حضرت عیسانك امداد روحانیسی بکا چاره اولمیدی شاه یهود جهودانه وغضوبانه بنی پاره پاره ایدردی . « شرح » بوده‌بعده عیسویلره سویلیه‌جکنی وزیر شاهه تقریر ایدر .

مثنوی

﴿ بهر عیسی جان سپارم سر دهم ﴾
﴿ صد هزاران منتش بر خود نهم ﴾

« ترجمه » حضرت عیسا اوغورنده جانمی تسلیم ایدر وباشمی ویررم او

ذات پاك ایچون بوفداكارلغی نفسم ایچون یوز بیك منت بیلیرم . « شرح » بوده اغفال ایچون وزیر عیسویلره سویلیه‌جكنی شاهه نقل ایدر .

مثنوی

﴿ جان دریغم نیست از عیسی ولیك ﴾

﴿ واقفم بر علم دینش نیك نیك ﴾

« ترجمه » جانمی اسیرگه‌مم ؛ یعنی جانمی حضرت عیسی علیه السلام یولنده فدا ایتمكدن چكنمم ، اما عیسی دیننك علمنه غایت واقف اولدیغمدن اولمك ایسته‌مم ! « شرح » كویا عیسویلردن بری حضرت عیسایه اوقدر تسلیمیتك وارسه كندینی براقملیدك یهود شاهی سنی اعدام وروحانیت عیسویه بكام ایتسون ! دیمش‌ده بوتعریض مقدره جواباً وزیر : بن جانمدن قورقمیور ایدم ؛ اما حضرت عیسی دیننه واقف ومطلع ایكن بن وفات ایدنجه عیسویلك بحق نشر اولنمقدن قالیر وبن بوتأخر وسهودن آخرتده بیله معذب اولورم دیمك ایسته‌یورمش !

مثنوی

﴿ حیف می آید مرا كان دین پاك ﴾

﴿ درمیان جاهلان گردد هلاك ﴾

« ترجمه » بكا یازق كه حضرت عیسانك پاك اولان دینی جاهللر اورته‌سنده هلاك اولمش اولسون! « شرح » بوده بعده وزیرك عیسویلری برای اغفال سویلیه‌جكی كلمات مفسدت مآلندندر . یعنی وزیر مزور دیركه ، بن حضرت عیسی دیننده عالم ایكن قتل اولننجه بودین پاكك فوائدینی تعلیم ایده‌جك اهل عرفان قالمیوب عیسویلك حقایقی بعض جاهللرك اورته‌سنده ضایع اوله‌جغندن قتلمی مناسب كورمدم وشیوهٔ حكم روحانیه اوله‌رق ایشته آره كزده بولندم .

مثنوى

﴿ شكر يزدان راوعيسى را كه ما ﴾

﴿ كشته ايم اين دين حق را رهنما ﴾

« ترجمه » جناب حقه وحضرت عيسايه شكركه بز اوطوغرى دينه رهنما ودليل اولمشز. « شرح » بوده وزيرك بعده عيسويلره سويليه‌جك سوزلرندندر.

مثنوى

﴿ ازجهود وازجهودى رسته ايم ﴾

﴿ تا بزنّارى ميانرا بسته ايم ﴾

« ترجمه » يهوديلردن ويهوديلكدن قورتلمشز ، تاكه زنار ايله بليمزى باغلادق. « شرح » ينه وزير عيسويلره ديه‌جك‌كه ، شكر اولسون ؛ آرتق يهوديلر ايله يهوديلكدن شمدى قورتولدم وعيسوى رهبانته مخصوص زنارى بليمه باغلايه بيلدم . زنار مادى برشيدر ؛ عوام ناس ايسه دائما اك زياده اهميتى مادى شيلره ويرديكى محقق اولديغندن وزير مزور عوامك افكارينى قازانمق ايچون ابتدا ماديانه رغبت كوستروب عوامى كنديته محب واسير ايلر .

مثنوى

﴿ دور دور عيسى است اى مردمان ﴾

﴿ بشنويد اسرار كيش او بجان ﴾

« ترجمه » هنكام ودور ، حضرت عيسانك هنكام ودوريدر ؛ اى انسانلر ! عيسوى دينك اسرار وحقائقنى ازدل وجان ايشيديكز. « شرح » وزير عيسويلره بالاده‌كى ابيات شريفه‌ده كوريلن تعبيراتى تقرير ايلدكدن صكره مذهبه متعلق تفصيلاته

کیریشوب عیسویلری اغفاله چالیشه جغنی ینه شاهه سویلر؛ وزیرك استعمال ایلدیکی لسان وبستهٔ میان ایده جکی زنّاردن عبرت آلنسون وصورت حقدن ظهور ایدن بعض دساس وریاکارلره انسان هیچ بر وقت قاپلمسون .

مثنوی

﴿ چون وزیر آن مکر را بر شاه شمرد ﴾

﴿ از دلش اندیشه را کلی ببرد ﴾

« ترجمه » چونکه وزیر بو حیله یی شاهه صایدی ، یهود شاهنك قلبندن غم وصقندی یی کلیاً ازاله ایلدی. « شرح » یهود شاهی قورقار ایدیکه عیسویلری کاملاً بیله میوب دینلرینك اساساً اضمحلالنه موفق اوله میه ؛ بونك اوزرینه اندیشه یه دوشمش ایدی ؛ لکن وزیرك حیله سنی ایشیدنجه اکلادیکه کیزلی نه قدر عیسویلر وار ایسه جمله سنی بیله جك وپریشان واضمحلاللرینه موفق اوله جقدر ! ایشته بو فکر وامید فساد انکیز ایله عیسویلر خلاص اولور فکر وغمندن قورتولمش وکندینی غریق ملعنت ایلمشدر .

مثنوی

﴿ کرد باوی شاه آن کاریکه کفت ﴾

﴿ خلق حیران ماند از آن راز نهفت ﴾

« ترجمه » شاه وزیرك تعریفی وجه ایله او معامله یی اجرا ایتدی ؛ خلق ایسه او راز خفیدن تعجبده قالدی. « شرح » شاه وزیرینه صورتا غضب ایلدی وخلقی اقناع ایتمك ایچون میدان سیاسته کوندردی ؛ مقربیندن بری نیاز ایله وزیری عفو ایتدیردی، فقط تبعید ایلدی؛ خلق بو احوالی کورونجه تعجبده قالدی.

مثنوی

﴿ راند او را جانب نصرانیان ﴾

﴿ کرد در دعوی شروع او بعد از آن ﴾

« ترجمه » وزیری عیسویلرك بولندیغی محله سوردی ؛ واردقدن صکره وزیر دعوته باشلادی .   [وارستهٔ شرحدر]

﴿ غافل شدن نصارا از مکر وزیر ﴾

عیسویلر وزیرك حیله‌سندن غافل اولدقلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ صد هزاران مرد ترسا پیش او ﴾
﴿ اندك اندك جمع شد در کیش او ﴾

« ترجمه » یوز بیك عیسوی یاواش یاواش وزیرك تعلیم ایتدیکی مذهبه جمع اولدی . « شرح » وزیر تبعید اولنوب عیسویلرك بولندیغی شهره واردیغنده مقدم یهود شاهنه کیزلیجه تعریف ایلدیکی لسان مکر افشانی استعماله مباشرت وکندیسنك دین عیسویده اك صادق اولدیغی دساسانه وریاکارانه حکایت ایلدی . عیسویلر ایسه ایشته دینمزك یولنی لایقیله بزه تعلیم وتفهیم ایده‌جك فداکار بر مرد کامل میانه‌مزه واصل اولدی دیدیلر ؛ او دساسه رعایت ایتدیلر .

مثنوی

﴿ او بیان میکرد بایشان براز ﴾
﴿ سر انکلیون وزنار ونماز ﴾

« ترجمه » وزیر عیسویلره کیزلیجه انجیل شریف وزنار ونمازك سر وحکمتی بیان ایلدی . « شرح » کیزلیجه بیان ایلمسی هم یهود شاهندن کویا الآن خوفی

بيلديرمك ، هم انجامي هر برينه ويره‌جكي مخالف نصيحتلر ايله عيسويلر ميانـه فساد القا ايده‌بيلمك ايدى . چوق حيله‌كار ورياكار واردركه ، افكارينه اهميت ويرمك ايچون كيزليجه سويلر وكيزلي سويلنديكندن بيچاره عوام براهميت مخصوصه ايله تلقى ايدر . انجيل شريفه (انكليون) تعبيرى لفظ يونانى اولوب صحيحى (اوآنكه‌لييون) در . معناسى ، مبشر يعني كوزل اخبار ايديجى ديمكدر .

مثنوى

﴿ او بظاهر واعظ احكام بود ﴾

﴿ ليك در باطن صفير ودام بود ﴾

« ترجمه » وزير ظاهرده حضرت عيسى افندمزك احكامنى بيان ايديجى برواعظ وظهير ايدى ؛ اما باطنده ايصلق‌چاليجى دساس وعين دام ووسواس ايدى.
« شرح » وزير مزور ظاهرده ناصح خالص ودين عيسوى‌يه ظهير ومخلص ايديسه‌ده باطنده خصم وعدو وسياه رو ايدى . صفير يعني ايصلق كيفيته كلنجه ، معلومدركه بعض آوجيلر بر يرده كيزلنير. قوش كبى ايصلق چالار. بيچاره قوشلر جنسلرندن بر قوش ظن ايدرك يانه وارنجه آوجينك قورديغى طوزاغه دوشر . حيله‌كارلر ساده دلانى بوكبى خدعه‌لر ايله اغفال ايدر .

مثنوى

﴿ بهر اين معنى صحابه از رسول ﴾

﴿ ملتمس بودند مكر نفس غول ﴾

« ترجمه » بو سببدن بعض اصحاب كرام فخر عالم عليه السلام افندمز حضرتلرندن التماس ايتديلركه ، غول يبانى اولان نفسك حيله‌سنى تعريف بيورسون.
« شرح » نفس اماره طالب لذائذ صوريه اولديغندن دوست كبى كورينور ايسه‌ده انسانى اك بيوك ورطه‌لره دوشورر .

مثنوی

﴿ کو چه آمیزد ز اغراض نهان ﴾

﴿ در عبادتها و در اخلاص جان ﴾

« ترجمه » او نفس اماره و شیطان عبادتلرده وجانك اخلاص وتمیزلکنده اغراض خفیه‌دن نه‌لر قاریشدیرر ؟ « شرح » نفس وشیطان عادی انسانلری عادی ومادی کناهلرله اغفال ایدر ، اما عاقل ومتقی اولانلری منهیات مادیه‌یه سوقه مقتدر اوله‌میه‌جغنی بیلدیکندن عبادت واخلاص ایچنده اغفاله چالیشیر .

مثنوی

﴿ فضل طاعت را نجستندی ز او ﴾

﴿ عیب ظاهر را نجستندی که کو ﴾

« ترجمه » صحابهٔ کرام طاعت وعبادتك فضلنی فخر عالم علیه‌السلام افندمز حضرتلرندن اراماز وظاهر اولان عیبی‌ده صورماز . « شرح » طاعت و عبادتك فضلنی وهانکی ایشلرده ظاهراً عیب وکناه اولدیغنی بیلمکی اصحاب کرام بالطبع از دل وجان آرزو ایدر ایدی . فقط مرحمت واحسان ربانی اولان قرآن عظیم‌الشانك احکام جلیله‌سنی وایشتمش اولدقلری احادیث نبویه‌نك حقائقنی وعقل مستقیملرینك ارائه ایلدیکی امور خیریه‌نك فضائلنی وکناهلرك مضراتنی بیلمش اولدقلرندن آنلره دائر هر بار برشی صورمغه اجتسار ایتمزلر ایدی ؛ لکن نفس وشیطانك خفی حیله‌سنی همیشه سؤاله مجبور ایدیلر . نفس وشیطانك بعض متقی کورینن انسانلری کبر وعظمته دوشوروب بز متقی ودینه متعلق احوالده تمامیله مطلع ، بیوك آدملرز وسائر عادی انسانلر کبی مادی خدمتلره تنزل ایده‌میز ، دیه کبر ایدرلرده عبادت خولیاسیله لیل ونهار بریرده قپانوب کندی عیال واولادلرینك تعیشی ایچون زراعت وتجارت وبوکبی امور خیریه‌ده ودین ودولتی محافظه یولنده جانسپارانه خدماتده بولنمقدن اجتناب وکندیلرینی خراب ویباب ایدر .

بو کبی اطوار بالطبع شیطان ونفسك اغفالاتندن نشأت ایلدیکی آشکاردر ؛ حالبوکه اك زیاده مساعی انبیای ذیشانه مخصوص اولدیغی اصحاب علوم عندنده امر بدیهیدر .

مثنوی

﴿ مو بمو وذره ذره مکر نفس ﴾
﴿ می شناسید ند چون کل از کرفس ﴾

« ترجمه » مو بمو وذره ذره نفسك حیله‌سنی اصحاب کرام حضراتی او درجه‌ده اعلا بیلدیلرکه کل ایله کره‌ویز تعبیر اولنان و بك قولای فرق اولنه‌بیلن اوتی بیلوب طانیدقلری کبی. « شرح » رسول مجتبا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلرندن اصحاب کرام نفس وشیطانك حیله ودسیسه‌سنی صورمشلر وارادات‌نجات آیات فخر کائناته بتمامها مطلع اولمشلر ایکن بوبحث عمیقی هرنه‌وقت استماع ایتسه‌لر ینه حیران اولورلر ایدی .

مثنوی

﴿ موشکافان صحابه هم در آن ﴾
﴿ وعظ ایشان خیره کشتندی بجان ﴾

« ترجمه » اصحاب کرامك قیل یاریجی مدققلری بیله فخر عالم علیه السلام افندمز حضرتلری طرفندن نفسك حیله‌سنه دائر ایدیلن وعظ وایقاظه جان وکوکل ایله تعجب ایدوب حیران اولورلر ایدی . « شرح » نفس وشیطان ، انسانلرك عقللرینه کوره القاآت ووسوسه‌ده بولنور ؛ احمقلره عادی ، اورته عقللی اولانلره مشکلجه ، غایت ذکیلره فوق‌العاده دقیق ورقیق وسوسه‌لر القا ایدر ؛ بویله وسوسه‌لرك دفعی چاره‌سی جناب حقه توکل ایله برابر فرائضی اجرا وقرآن‌عظیم‌الشان واحادیث شریفهٔ نبویه‌یی مطالعه وبرمرد کاملی مرشد اتخاذ ایتمکه وابسته‌در .

﴿ متابعت کردن نصارا وزیر را ﴾

عیسویلر وزیره کاملاً متابعت ایلدکلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ دل بدو دادند ترسایان تمام ﴾

﴿ خود چه باشد قوت تقلید عام ﴾

« ترجمه » عیسویلر وزیره کاملاً کوکل ویروب اعتماد ایلدیلر ، عوامك تقلیدنده نه قوت اوله‌بیلیر ؟ « شرح » بیچاره عوام ، الله تعالی‌نك یولنی ودنیاده هر نوع سعادتی آرزو ایدر ، چبالار ؛ لکن شیطان صفت بر مفسد عوامی طوغری یولدن شاشیرتمق ایستر ایسه سهولتله فرصت یاب اولور .

مثنوی

﴿ در درون سینه مهرش کاشتند ﴾

﴿ نائب عیسیش می پنداشتند ﴾

« ترجمه » عیسویلرك عوامی وزیرك محبتنی سینه‌لری ایچنه اکدیلر . وزیری حضرت عیسانك وکیلی ومقامنه قائم صاندیلر . « شرح » حضرت عیسی علیه السلامه اولان محبتندن ودین عیسویده‌کی وقوف ومهارتندن اول وزیر مزور بحث وتقریر ایدنجه عیسویلرك عوامی او ناکاملی کامل و عالی ظن و انجامکار کندیلرینی پریشان ایتدیلر .

مثنوی

﴿ اوبسر دجال یك چشم لعین ﴾

﴿ ای خدا فریاد رس نعم المعین ﴾

« ترجمه » وزیر کیزلیجه بر کوزلو دجال لعین ایدی ؛ ای فریاد ایدەنه یتیشن، کوزل معین اولان خدا حضرتلری ، مرحمت ومدد ایت ! « شرح » صورتا وزیر حضرت عیسی علیه السلامك دیننده وکوزل یولدن بحث وتقریر ایدردی. کیزلیجه دجال وبر کوزلو شیطان تعبیرلری یالکز ظاهری وفنایولی کورمسندن کنایه‌در فریاد ایدەنه یتیشن ای خدا حضرتلری ، دیه ندادن مقصد ، وزیرك حیله وخدعه‌سنی بلیغانه تعریف وحکایه‌در .

مثنوی

﴿ صدهزاران دام ودانست ای خدا ﴾

﴿ ماچو مرغان حریص وبی نوا ﴾

« ترجمه » ای جناب خدا ! دنیاده یوز بیك طوزاق ودانه واردر ؛ بز نواسز ویمسز طمعکار قوشلر کبی یز . « شرح » یوز بیك دام ودانه‌دن مقصد دنیاده موجود اولان بلا وورطه‌لردر، که هربار انسان انلره کرفتار وبی‌زار اولور. هرنوع معاصی دانه وانلردن حاصل اوله‌جق نتایج وخیمه دام نافرجامدر .

مثنوی

﴿ دمبدم مابستهٔ دام نویم ﴾

﴿ هریکی کرباز وسیمرغی شویم ﴾

« ترجمه » هردقیقه‌ده بریکی برطوزاغه باغلانمشز ، ولو هربریمز عقل وقوتده شاهین وسیمرغ، عنقا [*] دنیلن قوش کبی اولسه‌ق . « شرح » دنیاده یالکز عوام دکل ، اك عاقل اولانلرده هربار ورطه‌لره کرفتار وتقلبات دهریه‌دن بیزار وناچار اولور ؛ بناءً علیه کیمسه عقل وقوتنه اعتماد وکبر وعناد ایتمسون .

[*] زمرد عنقا نامی غلط اوله‌رق زبانزددر .

مثنوی

﴿ می رهانی هردمی مارا وباز ﴾

﴿ سوی دامی میرویم ای سرفراز ﴾

« ترجمه » ای مولای متعال حضرتلری ! کمال مرحمتله بزی هردقیقه‌ده خلاص ایدرسك ! بزایسه ینه طوزاق جانبنه کیدرز. « شرح » انسان بیك درلو فنالقلر دوشونور ، فقط اخلاق حمیده‌یه میال اولنجه جناب قادر مطلق افکار فاسده‌دن فراغت ایتدیرر.

مثنوی

﴿ مادرین انبار کندم می کنیم ﴾

﴿ کندم جمع آمده‌کم می کنیم ﴾

« ترجمه » یا الٓهی! بز بوانبارده بغدای جمع ایدرز ؛ نه فائده‌که جمع اولنمش بغدایی ضایع ایلرز ! « شرح » انباردن مقصد ، قلب وعقل ، بغدایدن مرام ، عبادت و طاعتدن حاصل اولان ذوق وقوت روحانیه‌در . جمع اولمش بغدایی غائب ایتمك عباداتدن حاصل اولمسی لازم کلن فیض وقوتی نفس وشیطانك القا ایتدیکی ارزو ووسوسه‌لر حسبیله ضایع ایلمك دیمکدر .

مثنوی

﴿ می نیندیشم آخر ما بهوش ﴾

﴿ کین خلل در کندمست از مکر موش ﴾

« ترجمه » نهایت عقلمزله دوشونمیزکه ، بغدایده حاصل اولان فنالق وخلل، فاره‌نك حیله‌سندندر.« شرح » عبادت حسبیله ذوق عرفان حاصل

اولمسی لازم ایکن بالعکس فاره صفت اولان نفس وشیطان عبادتك ذوق عرفانی سرقت وبیچاره انسانك عقل وقلبنی انواع حیل ودسائس ایله برباد ایدر .

مثنوی

﴿ موش تا انبارما حفره زدست ﴾

﴿ ازفنش انبارما ویران شدست ﴾

« ترجمه » فاره انبارمزده دلیك آچدیغی زمان انبارمز انك حیله‌سندن ویران اولمشدر . « شرح » شیطان قلب وعقلمزه وسوسه‌لر القا ایله رخنه‌لر آچنجه سرمایهٔ ذوق روحانیمز انباری خالی وویران وشخصمز اوهام وخیالات ایله مالی وپریشاندر .

مثنوی

﴿ اول ای جان دفع شرموش کن ﴾

﴿ وانکهی درجمع گندم کوش کن ﴾

« ترجمه » ای جان ! اول امرده فاره‌نك شرینی دفع ایت ! اندن صکره بغدایك جمعنه چالیش ! « شرح » ای جان کبی سوکیلی اولان انسان ! اول امرده شیطانك شر ووسوسه‌لرینی دفعه شتابان بعده ، طالب ذوق عرفان اول ! چونکه وسواس خناسك تسویلاتی طوردقجه ذوق روحانی یاهیچ ویاجزئی اولور . بو بیت شریفك مطالعه‌سنده دقت اقتضا ایدر ، زیرا شیطان بونك اوزرینه بروسوسه دها القا ایدرده برانسان دیرکه ، بن کندمده وسوسه‌لر حس ایلدیکمدن نماز ونیاز وبوکبی عباداتی نه یاپایم ؟ اول امرده وسوسه‌لرك دفعنه برچاره بوله‌یم ، صکره عبادته باشلایم . بوفکرناهمواردن صاقنملیدر ! زیرا بوفکر عین وسوسه وهمزات شیطانیه‌دندر . جناب مولانای رومی قدس سره السامینك بیان بیوردیغی بغدایدن مقصد عالیلری ، ذوق روحانیدرکه وسوسه اولنجه حاصل اوله‌ماز ؛ یوقسه نماز وسائر عباداتدن متحصل ثواب ایچون دکلدر . تحصیل ثوابله برابر ذوق روحانی ارزو ایدن مردان تارك آمال جهان وتمامیله تابع قرآن اولور .

مثنوی

﴿ بشنواز اخبار آن صدر صدور ﴾

﴿ لا صلوة تم الا بالحضور ﴾

« ترجمه » اول صدرلر صدری، یعنی سرورلرك سروری اولان فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك خبرلرندن ایشیت ! بیورمشلردرکه ﴿ لاصلوة تم‌الا بالحضور ﴾ یعنی « نماز تمام اولماز، الا قلب وعقلك حضوریله تمام اولور. »« شرح » بوحدیث شریفدن معلوم اولورکه نمازك هم ثوابی هم روحانی ذوقی واردر . الله تعالی حضرتلرینك رضاسی ایچون نماز قلندقده — ولو قلب وعقلده بیحضورلق اولسه — ینه ثواب حاصل اولور . فقط نماز تمام اولماز. زیرا تام اولمق ایچون ثوابدن بشقه ذوق روحانی لازمدر . ذوق ایسه حضور قلب ایله حاصل اولور . دقت اولنسونکه حدیث شریفده حضورسز نماز مقبول دکلدر بیورلمدی،حضورسز نماز تمام اولماز بیورلدی. دیمك‌که‌مصلی —ولو بیحضوراولسه— ینه بورجنی ادا ایتمش اولور . شوقدرکه وسائل اتمامیه‌دن معدود اولان ذوق روحانیدن محروم اولور . شایان دقت برحکمت عظیمه واردرکه، انسانك باطناً اك معتبر جهتی قوهٔ فکریه‌سی دکل، مشیت وارادتیدر . بو سببدندرکه مثلا حین نمازده انسانك افکاری پراکنده اولسه‌ده نمازی ینه مقبولدر .

مثنوی

﴿ کرنه موشی دزد در انبار ماست ﴾

﴿ کندم اعمال چل سالی کجاست ﴾

« ترجمه » اکر انبارمزده خرسز برفاره اولمامش اولیدی ، قرق ییللق اعمال بغدایی نره‌ده‌در ؟ « شرح » قرق ییلدن مقصد ، بونجه سنه‌لك عباداتمزك ذوقی نره‌ده‌در ؟ دیمکدر . عارفلرده بولنان ذوق روحانی هرعبادت ایدن آدمده کورنمدیکی جهتله معلوم اولورکه عبادتك سارقی واردر ؛ اوسارقده ، نفس اماره ویا شیطان صفت اولان بعض انساندر .

بغدای غدا ویریجی مصر، چاودار، اربه‌کی محصولاتك اك لذیذی‌اولدیغندن ذوق روحانی بغدایه تشبیه بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ ریزه ریزه صدق هر روزه چرا ﴾

﴿ جمع می ناید درین انبار ما ﴾

« ترجمه » هرکونك اوفاق وقیرندی قیبلندن طوغریلغی نیچون بزم انبارمزده جمع اولماز ؟ « شرح » کمال صدقله هرکون حسب الاستطاعه آزار آزار عبادات ایفا ایتدیکمز حالده بزه ذوق روحانی نیچون کورونمیور ؟ سؤالنك جوابی بالاده‌کی بیت شریفده مصرحدر .

مثنوی

﴿ بس ستاره آتش از آهن جهید ﴾

﴿ وان دل سوزیده پذرفت وکشید ﴾

« ترجمه » چاقماقله اوریلنجه تیموردن چوق قیغلجملر صیچرادی واو محترق کوکل بونلری قبول ایتدی . « شرح » تیموردن مقصد، عبادتك جمع ایتدیردیکی قوهٔ روحانیه‌درکه ایچنده نور ازلیٔ هدایت کیزلیدر. « یانمش کوکل » فرائض ربانیه‌یی‌اجرا ایتمك ایچون فکر وذکر ایله حاضرلنمش قلبدر .

مثنوی

﴿ لیك درظلمت یکی دزدی نهان ﴾

﴿ می نهد انکشت براستارکان ﴾

« ترجمه » لكن قارانلقده برخرسز او قيغلجملر اوزرينه كيزليجه پارماغنى قور . « شرح » مساعى چاقماق طاشنه وعبادت تيموره تشبيه اولنور؛ غيرت ومساعى‌يى عبادته حصر وربط ايدنجه بوارتباطدن ظهور ايده‌جك نورانى قيغلجملر واسطه‌سيله قلبده برمشعلهٔ هدايتك وجوده كتيرلسى مأمول ايكن مساعى وعبادتدن متحصل ستاره‌لر قلبه دوشر دوشمز فيض روحانى چراغى قلب بشرده مشتعل اولمامق ايچون شيطان لعين پركين اوله‌رق همان وسوسه وحيله پارماغنى قلبه وضع ايله برابر ايراث محروميت والقاى مكر ومفسدت ايدر.

مثنوى

﴿ مى كشد استاركانرا يك بيك ﴾

﴿ تاكه نفر وزد چراغى بر فلك ﴾

« ترجمه » شيطان قيغلجملرى برر برر سوندرر؛ تاكه فلكده بر چراغ شعله‌لنمسون . « شرح » فلكدن مقصد، هم جهان روحانى، هم محل دماغ اولان انسانك رأسيدر . يعنى شيطان چاليشيركه نه جهان روحانيدن، نه عقل انسانيدن هدايتله منور اولمش هيچ بركيفيت ظهور ايتمسون .

مثنوى

﴿ كر هزاران دام باشد هرقدم ﴾

﴿ چون توباماىى نباشد هيچ غم ﴾

« ترجمه » الٓهى! اكرهرخطوه‌ده يوز بيك طوزاق اولسه، چونكه سن بزمله‌سك ! هيچ غم وكدرمز اولماز . « شرح » ابيات سابقهٔ شريفه‌ده شيطانك القا ايلديكى مضراتى بيان واتياندن صكره بيوريلوركه : اى آدميان؛ زنهارمأيوس ونالان اوله‌يكز! همان كمال ادبله‌اجراى‌عبادت وباركاه‌كبريايه عرض حاجت‌ايديكز !

مثنوی

﴿ چون عنایاتت بود باما مقیم ﴾

﴿ کی بودبیمی ازان دزد لئیم ﴾

« ترجمه » الٓهی ! سنك عنایاتك بزمله مقیم اولنجه او سارق لئیم اولان شیطاندن نصل خوفمز اوله‌بیلیر ؟ اوله‌ماز . « شرح » اصل هنر امر حقه تابع واوحاکم مطلقدن همیشه راضی اولمقدر . اندن صکره هرنه‌قدر شیطانلر وشیطان صفت اولان انسانلر علیهکده بولنسه‌لر خوف واندیشه ایتمه ! زیرا انجام‌کار کامکار اولورسك .

مثنوی

﴿ هرشبی ازدام تن ارواح را ﴾

﴿ می رهانی می‌کنی الواح را ﴾

« ترجمه » الٓهی! هرکیجه، تن طوزاغندن‌روحلری‌قورتارر وذهنلرده‌کی لوحه وصحیفه‌لری قوپارورسك . « شرح » بدن روحك طوزاغی‌کبیدر ، هرکیجه مرحمت ربانیه ارواحی دام بدندن تخلیص ولذیذ برحال ایله انیس ایدر . اوحالده ذهنلرده‌کی وسوسه‌لر ومتاعب الواحی نابدید وبرنوع راحت روحانیه بدید اولور .

مثنوی

﴿ می‌رهندارواح‌هرشب زین‌قفس ﴾

﴿ فارغان نی حاکم ومحکوم کس ﴾

« ترجمه » روحلر هرکیجه بو بدن قفسندن قورتولوب فارغ اوله‌رق نه کیمسه‌نك حاکمی ، نه کیمسه‌نك محکومی اولور . « شرح » انسانده ایکی روح

واردر : بری ، روح حیوانی که دم واعصاب ودها برچوق اجزای بدنیه‌نك انتظامندن حاصل اولان حس وکیفیتدر. برده روح معنوی واردرکه، انك حقیقتنی الله تعالی‌دن غیری کیمسه بیله‌مز. شاید بیلن وارایسه‌اتلرده پیغمبران ذیشان واولیاء کرام حضراتیدر . روح معنوی حقنده سورهٔ اسرانك سکسان بشنجی آیت کریمه‌سنده بیوریاورکه : ﴿ویسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربی وما اوتیتم من العلم الا قلیلاً﴾ « یا محمد ! سکا روحدن سؤال ایدرلر ، سن دی‌که روح ربم تعالی‌نك امرندندر وعلمدن سزه ویرلمامش، الا ازشی ویرلمشدر. » بناءً علیه روح معنوی‌که روح روان وسائر اسامی ایله تسمیه واتیان اولنور . تعریفات شفاهیه وقلمیه‌دن عاری وبریدر . شوقدرکه آثار سعادت نثاری اصحاب ذکا ایچون هربار ظاهر وآشکار اولور . هرکیجه ارواحك قفسدن قورتولمسی انسان اویقوده ایکن روح معنوینك بدن انساندن آیرلمسی وافکار دنیویه ایله مشغول اولمامسندن بالطبع نه کیمسه‌یه حاکم ونه محکوم اولوب راحت وحال آزادکیده بولنمسیدر .

مثنوی

﴿ شب ز زندان بیخبر زندانیان ﴾

﴿ شب ز دولت بیخبر سلطانیان ﴾

« ترجمه » زندانده اولانلر کرفتار اولدقلری بلادن کیجه اویقوده ایکن بیخبردر. سلطانه منسوب اولان اصحاب دولتده کیجه دولتندن خبرسزدر « شرح » اویقویه طالدقدن صکره نه محبوسین کرفتار اولدقلری حالدن مضطر ونه‌ده صاحب‌دولت اولانلر نعمتلرندن خبردار اولور ؛ اویقو حالنده هرصنف انسان سیاندر .

مثنوی

﴿ نی غم واندیشهٔ سود وزیان ﴾

﴿ نی خیال این فلان و آن فلان ﴾

« ترجمه » اویقوده ایکن نه کدر نه‌ده فائده وزیان فکری ، نه شونك

بونك خیالی واردر. « شرح » اویقو حسبیله دام بدندن قورتولدقدن صکره دنیا ایشلرنده باعث غم واندیشه اولان افکار وخیالاتدن ارواح وارسته ونعمت راحتله آرسته‌در . خاطره کلیرکه ، اویقوده ایکن انسانلر بعض رؤیالر کورورلرده مضطر اولورلر . بومقوله اضطراب ویره‌جك رؤیالر پك ازدر ؛ علی الخصوص رؤیا مدتی برقاچ ثانیه، یاخود برقاچ دقیقه‌دن عبارتدر. همده رؤیالرك جزئی اضطرابی صاحب دولت وکرفتار زندان واذیت اولانلر ایچون مساوی کبیدر .

مثنوی

﴿ حال عارف این بود بی خواب هم ﴾

﴿ کفت ایزد هم رقود زین مرم ﴾

« ترجمه » عارفك حالی حالت یقظه‌ده‌ده راحته‌در ؛ الله تعالی حضرتلری اصحاب کهف ایچون بیوردیکه : انلری اویانق ظن ایدرسك انلر ایسه اویومشلر، بوندن اورکمه ، قورقمه ! «شرح » بو آیت کریمه سورهٔ کهفك اون یدنجی آیتیدر: ﴿ وتحسبهم ایقاظاً وهم رقود ونقلبهم ذات الیمین وذات الشمال وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید لو اطلعت علیهم لولیت منهم فراراً ولملئت منهم رعباً ﴾ معنای شریفی : اصحاب کهفی « کورر ایسه‌ك » اویانق ظن ایدرسك انلر ایسه اویومشلردر وانلری دوندیریرز صاغ وصول طرفه وکلبلرینك ایکی بیلکلری قپونك طبانی اوزرینه آچیق اوله‌رق ایدی اکر انلرك بوحالنه خبردار اوله ایدك البته دونوب انلردن فرار ایدر وبوحاللرندن خوف ایله مملو اولور ایدك .» ذکر اولنان بیت شریفك ایکنجی مصراعنده بوندن « اورکمه » بیورملری برانسانك خاطرینه کله‌بیلیرکه : عارف غموم واکدار وافکار دنیویه‌دن کلیاً نصل قورتولدی ؟ اویقوده اولانلرکبی وارسته اولدی ! یقظه‌ده اولان اهل عرفان نصل اصحاب کهفه تشبیه اولندی ؟ اوت ، تعریف اولندیغی کبیدر ؛ سن بوکشفدن قورقمه ؛ زیرا عالی ومعنویدر .

مثنوی

﴿ خفته از احوال دنیا روز وشب ﴾

﴿ چون قلم در پنجهٔ تقلیب رب ﴾

« ترجمه » عارف اولان ذات احوال دنیادن اویومش طرزنده‌در. کوندوز وکیجه الله تعالی حضرتلرینك تقلیبی یعنی دوندریجی پنجه‌سنده قلم کبیدر. « شرح » قلم کاتبك النده بی اختیار معانی نثار اولدیغی کبی عارف بالله قدرت الٓهیه‌یه قارشی تمامیله منقاددر . الله تعالی هر نه امر ایتدیسه آنی اجرایه سعی فراوان وکندینی نائل سعادت دوجهان ایدر .

مثنوی

﴿ هرکه او پنجه نه بیند در رقم ﴾

﴿ فعل پندارد بجنبش از قلم ﴾

« ترجمه » هرکیم یازوده پنجه والی کورمز ایسه فعل وحرکتی قلمدن صانیر. « شرح » الله تعالی حضرتلری دائما خیر ایشلر ؛ بناءً علیه عارفدن هر نه وقت برفعل خیر کورینور ایسه الله تعالی‌دن اولدیغی کونش کبی اظهردر . فعل خیرك ، صورتا عارفدن ظهوری قلمدن یازونك ظهوری کبیدر .

مثنوی

﴿ شمهٔ زین حال عارف وانمود ﴾

﴿ خلق را هم خواب حسی در ربود ﴾

« ترجمه » الله تعالی عارفك بوحالندن برشمه برذره کوسترمشدر؛ خلق‌ده حسی اولان اویقو قاپمشدر . « شرح » عارف ، صورتا اویانق ایکن دنیانك غم وکدرندن راحت اویقوده کبی تصورات مزعجه‌دن آزاده‌درکه، بونوع خواب وراحت روحانی ودائمی اولوب خواب صوری کبی دکلدر .

مثنوی

﴿ رفته در صحرای بیچون جانشان ﴾

﴿ روحشان آسوده وابدانشان ﴾

« ترجمه » اویقوده اولانلرك جانلری « بیچون » و [لایسئل] اووه‌سنه کیتمشدر اوحالده روح وبدنلری راحتده‌در . « شرح » صحرای بیچوندن ایکی معنا اکلاشیلیر : بری ، انسانلر اویقوده ایکن ارواحك ارض الله واسعه‌یه کیتمسی، دیکری ، اویانق اولدیغی حالده بوایش نیچون بویله اولمش ، نه‌ایچون بکا بوحال کلمش ؟ دیه انسانك حالت نومده کبی سؤال وقیل وقالدن آزاده اولمسیدر .

مثنوی

﴿ وز صفیری باز دام اندر کشی ﴾

﴿ جمله را در داد ودر داور کشی ﴾

« ترجمه » الٰهی ! برایصلق وصدادن ارواحی ینه دام تن ایچنه چکرسك‌که عدل ایتسونلر وعادل اولسونلر . « شرح » عدل ودادی برای اجرا صدا مثال برحس وحال انسانلری خوابدن ایقاظ وهر برفرد برفعلك اجراسنه ویا برشیئك تأملنه آغاز ایدر . عدل وداد هر شیئك حقنی ویرمك دیمکدر ؛ بوقسه کیجه وکوندز اوقاتنی ذکر وعبادته حصر ایدوب سائر وظائف مشروعه‌یی اهمال ایتمك شرعاً وعقلاً غیر جائزدر .

مثنوی

﴿ چونکه نور صبحدم سر بر زند ﴾

﴿ کرکس زرین کردون پر زند ﴾

« ترجمه » صباح وقتنك نوری باش اوستنه یوقاری اورونجه فلکك زرین اولان کرکس قوشی‌ده قناداورور. « شرح » بوعباره‌دن مقصد ، وقت سحرده کونش قناد کبی اولان شعاعنی نشر ایله اورته‌لغی تنویر ایتدیکنی اکلاتمقدر . نه بلیغانه تعریفدر !

مثنوی

﴿ فالق الاصباح اسرافیل وار ﴾
﴿ جمله‌را در صورت آرد ز آن دیار ﴾

« ترجمه » صباحلرك فالقی ، یاریجیسی اسرافیل کبی جمله ارواحی اویقو دیارندن یقظه‌یه کتیرر . « شرح » حضرت اسرافیل علیه‌السلام امواتی امر حقله روز قیامتده قالدیرمغه مأموردر . کونشك طلوعیله حق تعالی حضرتلری انسانلری اویاندرر ، بوکا متعلق اولان قوهٔ ربانیه‌یه بو بیت شریفده اسرافیل وار تعبیر اولنمشدر .

مثنوی

﴿ روحهای منبسط را تن کند ﴾
﴿ هر تنی را باز آبستن کند ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری انسانی اویاندیرنجه ارواح مجرده‌یی بدن ایلر . یعنی بدنه ربط وهر بدنی ینه یوکلو ایلر . « شرح » حالت نومده روح معنوی بدندن آیرلمش ایکن انسان اویانجه الله تعالی‌نك امریله روح تکرار بدنه کلیر . بدنك یوکلنمسی تعبیر شریفنه کلنجه ، ایکی معنایه حمل اولنه‌بیلیر : یاانسان اویاندقده روح ایله یوکلنمش ویا روح عودت ایدنجه بدن وظائف انسانیه‌یی اجرا ایتمك تکلیفیله تحمیل‌اولنمش دیمکدر . بوابیات شریفه‌ده‌کی معنی سورهٔ زمرك قرق ایکنجی آیت کریمه‌سندن‌در . شویله‌که : ﴿ الله یتوفی الانفس حین موتها والتی لم تمت فی‌منامها فیمسك التی قضی علیها الموت ویرسل الاخری الی اجل مسمی ان فی ذلك لایات لقوم یتفکرون ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی وفاتلرنده جانلری قبض ایلر ووفات ایتمیان روحلری ده اویودقلری وقتده قبض ایدرده موت ایله حکم ایتدیکنی طوتار ودیکرلرینی وقت معینه قدر بدنلره کوندرر تحقیق بونده علامت ونشانلر واردر اول قوم ایچونکه دوشونوب تفکر ایدرلر » .

مثنوی

﴿ اسب جانهارا کند عاری ززین ﴾

﴿ سر النوم اخ الموتست این ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری جانلر آتنی بدن اکرندن عاری وخالی ایدر، بومعنی ﴿ النوم اخ الموت ﴾ حدیثنك سریدر . یعنی « اویقو موتك برادریدر. »
« شرح » حالت موتده انسان دنیا غم وفکرندن خالی واستماع ورؤیتدن بری اولدیغی کبی اویقوده ده بوحالاتدن عاریدر. بیت شریفك مصراع اولنده روحی آته وبدنی اکره تشبیه بیورملرنده‌کی سببه کلنجه ، اویقو حالنده روح کیدیجی وآتده بالطبع کیدیجی وحالت یقظه‌ده ایکن بدن اکر کبی روحنی کندینه ربط ایدیجی اولدیغندن روحه اسب وبدنه اکر تعبیر اولندی.

مثنوی

﴿ لیك بهر آنکه روز آیندباز ﴾

﴿ می نهد بر پایشان بند دراز ﴾

« ترجمه » آندن طولاییدر کوندوزاویاندقده بدنلرینه کیری کلملری ایچون الله تعالی حضرتلری ارواحك ایاقلرینه اوزون بند قور ! « شرح » روح معنوی حالت نومده بدندن آیرلمش ایکن حالت یقظه‌ده ینه بدنه جلب وربط ایچون معنوی برکیفیت وضع اولنمشدر .

مثنوی

﴿ تاکه روزش واکشد زان مرغزار ﴾

﴿ وزچراگاه آردش درزیر بار ﴾

« ترجمه » تاکه او بند واسطه‌سیله حق تعالی ارواحی کوندوز او چاردن کیری چکوب اوتلاق محلنده یوکلر آلتنه کتیرسون . « شرح » مادامکه بیت بالاده روح آته تشبیه بیورلدی ، محل ارواحی چاره تشبیه ایتمك طبیعیدر . روحك یوك آلتنه کیرمسی حین یقظه‌ده وظائف انسانیه ایله مشغول اولمسیدر .

مثنوی

﴿ کاش چون اصحاب کهف این روح را ﴾

﴿ حفظ کردی یا چو کشتی نوح را ﴾

« ترجمه » کاشکی اصحاب کهف ، یاخود سفینهٔ حضرت نوح کبی بو روحی ده حق تعالی حضرتلری حفظ ایده ایدی . « شرح » جناب واجب‌الوجود اصحاب کهفی لحکمة غارده برچوق زمانلر اعدانك شرندن محافظه بیوردیغی کبی حضرت نوحك سفینه‌سنی ده برچوق فورطنه‌لردن صیانت ایلدی . دنیاده ارواحك فورطنه‌لری ایسه حوادث ووقوعات متنوعه ووساوس شیطانیه ومشتهیات نفسانیه‌در . مقبول اولان روح ایچون موت ویا نوم اصحاب کهفك غاری وحضرت نوحك سفینه‌سی کبیدرکه انلرك واسطه‌سیله دنیا شرندن آزاده وقیل وقالدن وارسته اولور .

مثنوی

﴿ تا ازین طوفان بیداری وهوش ﴾

﴿ وارهیدی این ضمیر وچشم وگوش ﴾

« ترجمه » تاکه اویانقلق وعقل طوفانندن انسانك بو ضمیری ، کوزی ، قولاغی قورتوله ایدی . « شرح » مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری وقوعات وحوادث دنیویه‌یی طوفانه تشبیه ایلدکلرندن کاشکی انسان دائما اویقوده قالوب دارینده عذابی موجب اولان حوادث وافعاله کرفتار وبیزار اولمسیدی بیورمشلردر . اهل اسلام ایچون عبادات واخلاق حمیده‌یی جامع اولان قرآن عظیم‌الشان سفینهٔ نوحدن بیك قات زیاده حافظ وسلامت رساندر .

مثنوی

« ای بسا اصحاب کهف اندرجهان »

« پهلوی تو پیش تو هست آن زمان »

« ترجمه » بك چوق اصحاب كهف دنياده بوزمانده سنك يانكده وسنك اوكنده بولنور . « شرح » عارف بالله اولانلر يقظه‌ده وفقط دنيا غم وكدرندن خلاص اولمق ايچون اصحاب كهف كبی اويقوده وتحت حفظ ومرحمت خداده‌درلر. اصحاب كهف كبی اولان عارفين الآن يانمزده بولنوب اما يالكز صورت ظاهره‌لرينه نكران اولانلر اوزمرهٔ جليلك احوال سعادت اشتمالندن بی خبردر .

مثنوی

« غارباواويار با او در سرود »

« مهر برچشمست وبر كوشت چه سود »

« ترجمه » مغاره، اصحاب كهف كبی اولان عارفله دوست اوله‌رق سرور وتغنيده‌در، اما نه فائده‌كه سنك كوز وقولاغنه مهر اورلديغندن كوره‌مز وايشيده‌مزسك . « شرح » بومحلده مغاره‌دن مقصد، دنيا ويا عارفك بدنيدركه ايكيسی ده عارفه مخالف دكلدر، بلكه عارفله معناً ذكرايدروسرور آوردر؛ لكن جهل وكناهلر انسانلرك كوز وقولاغنه مهر وغشاوه اولنجه نه عارفی ونه ذكر وفكرينی ايشيدوب كوره‌مز.

مثنوی

« كفت ليلی را خليفه كان تو ئی »

« كز تو مجنون شد پريشان وغوی »

« ترجمه » خليفه ليلايه ديدی : او ليلا سنمی‌سك‌كه مجنون سندن اوتوری پريشان وغوی اولدی ! « شرح » خليفه‌نك ليلايه محبتی اولمديغندن عادی بر قادين

نظریله باقدی وملاحتنه مطلع اولەمدی . عرفانی اولمیان کیمسەلر عارف وعادلی عادی بر انسان کبی ظن ایدر ، یالکز صورت ظاهرەسنه عطف نظر ایله بیخبر قالیر؛ اصل انسان بدن دکل، روح وعرفاندر .

مثنوی

﴿ از دکر خوبان تو افزون نیستی ﴾

﴿ کفت خاموش چون تومجنون نیستی ﴾

« ترجمه » خلیفه لیلایه دیدی : سن سائر کوزللردن زیاده کوزل دکلسك! لیلا خلیفه‌یه جواباً دیدی : ای خلیفه‌م ! صوص ! سن مشهور اولان عاشقم مجنون دکلسك ! « شرح » مجنون کبی عاشق اولمدقجه لیلانك معنای جمالی اکلاشلمیه‌جغی کبی عارف وعاقلده معندلره لسان حال ایله ایما ایدرکه حقیقتی فهم ایده‌جك نور. عقل وفیض روحانی اولمدقجه بالضروره کسب اطلاع واعتلا ایده‌مزسکز !

مثنوی

﴿ هرکه بیدارست اودر خواب تر ﴾

﴿ هست بیداریش ازخوابش بتر ﴾

« ترجمه » هرکیم که خیالات دنیویه ایچون اویانق ایسه او دها زیاده غفلت اویقوسنده‌در؛ انك اویانقلغی اویقوسندن بتردر . « شرح » عرفانده بی بهره اولان آدم صورتا اویانق کورینور ایسه‌ده فائده‌سز ایشلر ایله مشغول اولدیغندن ایشی بتون خیالات واوهام وترهاتدر .

مثنوی

﴿ چون بحق بیدار نبود جان ما ﴾

﴿ هست بیداری چو دربند آن ما ﴾

« ترجمه » چون الله تعالی ایله جانمز اویانق دکلدر؛ حالت یقظه‌بند وزنجیرده اولمق کبی بزه نصیب ولایق اولدی . « شرح » دنیاده صورتا اویانق ایکن جانمز امر حقك اجراسنه ساعی اولمینجه هیچ بر فائده‌مز اوله‌میه‌جغی حسبیله اوصوری یقظه بزم ایچون زنجیر اذادر .

مثنوی

﴿ جان همه روز از لکد کوب خیال ﴾

﴿ وز زیان وسود وازخوف زوال ﴾

« ترجمه » جان بتون کون خیالك چفته اورمسندن وزیان وفائده وزوال قورقوسندن مضطربدر . « شرح » زیان وفائده کمال وزوالك خوف وخیالی انسانی پریشان وبی‌درمان ایلر؛ کلسی ملحوظ اولان فنالقلرك قورقوسنی واسطهٔ خیالات اتخاذ ایله بعض انسانلر اوقدر اعظام ایدرلرکه قورقدقلری کیفیت وقوع بولسه بیله آنك اضطرابی قبل الوقوع قورقودن چکدکلری اضطرابدن دها شدید کلیر .

مثنوی

﴿ نی صفا می‌ماندش نی لطف وفر ﴾

﴿ نی بسوی آسمان راه سفر ﴾

« ترجمه » خیالاته کرفتار اولان جانك نه صفاسی ونه لطافت وقوتی ونه آسمانه ترقی ایده‌بیلمك ایچون یولی قالیر . « شرح » زیان وزوال خوفی بدنده قوت براقمدیغی کبی عقل وقلبده ذکر وفکر خدایی اهمال وصاحبنی بی‌مجال براقیر . دفع خوف مادی ایچون چاره، فکری الله تعالی‌یه ربط ایله عبادت ومساعئ متنوعهٔ مشروعه‌نك اجراسنه مواظبت وتعلیم بدن ووسط مرتبه‌ده مقوی غدالری اکل وصاف هوا تنفس ایتمك وعلی الخصوص یالکز اللهدن قورقمقدر .

مثنوی

﴿ خفته آن باشدکه اواز هر خیال ﴾
﴿ دارد امیـد وکند با او مقال ﴾

« ترجمه » اصل اویومش اوکیمسه عد اولنورکه هر برخیـاله امید باغلار وخیال ایله صحبت ایدر. « شرح » فائده‌سز شیلری دوشـونوب خیالات ایله عقلی اتعاب ووقتی اضاعه ایتمك حماقت وبلاهتدر .

مثنوی

﴿ دیوار چون حور بیند او بخواب ﴾
﴿ پس ز شهوت ریزد او بردیو آب ﴾

« ترجمه » برکیمسه رؤیاده شیطانی حوری کبی کورر، بناءً علیه شهوتدن شیطانه آب ذریتی دوکر. « شرح » رؤیاده انسـان احتـلام اولور اویاندیغی وقت اکلارکه کوردیکی شی خیـال ایدی اوخیالدن ناپاك وغسـله محتـاج اولور . ایشته دنیانك برچوق ایشلری بونك کبیدر؛ دنیاده حقیقت وحکمتی اکلامیانلر اویقوده احتلام اولانلر کبیدر. فائده‌سزشیلره فوق‌العاده محبت وحرص ورغبتله بیوك ذوقلر ولذتلر امید ایدر. بونجه غم ومشقت وبعض حقارت وذلتلر ایله کتیردیکی شیئی کوررکه ذوق ولذت یرینـه خاطره کلامش دیکر نوع زحمتلر ایراث وتولید ایدر وانجامی پشیمان وبعض دفعه پریشان اولور .

مثنوی

﴿ چونکه تخم نسل را درشوره ریخت ﴾
﴿ او بخود آمد خیـال ازوی کریخت ﴾

« ترجمه » چونکه نسل تخمنی محصول ویرمز، چوراق یره دوکدی. اول کیمسه کندینه کلدی، خیال اندن قاچدی. « شرح » انسانلر عمر ومساعیسنی بی فائده وفانی کیفیاتده بذل واسرافدن صکره خطاسندن نادم ومتألم وهرحالی سقیم اولدیغنی کورونجه یأس وفتور قلبنده شدتله ظهور ایدر. بوحقائق بدنك ضعفنده وموتك تقربنده سرنما اوله‌جغندن عاقل اولان ذات وقتیله ارادات ربانیه‌یه کندینی منقاد ومهالك ابدیه‌دن ذاتنی آزاد ایلر.

مثنوی

﴿ ضعف سربند ازان وتن پلید ﴾
﴿ آه ازان نقش بدید ونابدید ﴾

« ترجمه » رؤیاده احتلام اولان کیمسه اویاندیغی زمان باش ضعفی حس ایدر و بدنی ناپاك کورور؛ آه اوکورینن نقشه‌که حقیقتده نابدیددر! « شرح » صاحب احتلام اویاندقده باشنده ضعف وبدننده ناپاکی کوره‌جکی کبی دنیا خیالاتی اوزرینه وقت عزیزنی ضایع ایدن کیمسه‌ده مرور زمان ایله کندینی پرباك وناپاك کورور. نقش بدید ونابدیددن مقصد، امور دنیانك اکثری وبلکه دنیانك اصل وجودیدر، که صورتا کورینور وحقیقتده نابود اولور. کیفیات وذوقیات فانیه‌یه متعلق احوالدن انسانلر اکثری دها دنیاده ایکن ایریلیر. هله وفاتلرندن صکره کلیاً محروم اولور. احوال وذوقیات دنیویه نقوش وصور معدومه‌در؛ بناءً علیه عاقل امور خیریه ایله مشتغل وغیر مشروع وفانی ذوقیاته توسلدن فارغ وخجیل اولور.

مثنوی

﴿ مرغ بربالا پران وسایه اش ﴾
﴿ می‌دود برخاك پران مرغ‌وش ﴾

« ترجمه » قوش یوکسکده اوچار کولکه‌سی طوپراق اوستنده اوچه‌رق

قوشار . « شرح » قوش هواده اوچار ایکن کولکه‌سی‌ده برابر قوشار ؛ حالبوکه مرغ پران بالاده ویالکز کولکه‌سی اشاغیده‌در .

مثنوی

﴿ ابلهی صیاد آن سایه شود ﴾

﴿ میرود چندانکه بی‌مایه شود ﴾

« ترجمه » احمق بر آوجی اوکولکه‌یی قوش صانوب ارقه‌سندن اوقدر کیدرکه یورولمقدن مایه‌سز ، قوتسز اولور . « شرح » دنیانک ذوقیاتنده سعادت ولذت کولکه کیدرکه انسان نه قدر تعقیب ایدر ایسه اوقدر بی درمان ، کرفتار . خسران اولور ؛ زیرا کافهٔ لذائذ وسعادات حقیقیه ودائمه‌نک اصلی عالم لاهوتیدر ؛ بناءً علیه صیاد عاقل سایه‌یه دکل ، حقیقته محب ومائلدر . احمق ایسه اصلدن بی‌خبر اوله‌رق کولکه‌یی یعنی دنیاده اولان لذائذ صوریه‌یی همیشه تعقیب وتعقیب ایدر ایکن اختیارلق کلیر یوریلور ؛ ابتدا نادم ، بعده مأیوس اولور .

مثنوی

﴿ بی‌خبرکان عکس آن مرغ هواست ﴾

﴿ بیخبرکه اصلی آن سایه کجاست ﴾

« ترجمه » او کولکه هواده اولان قوشك عکسی اولدیغندن اواحمقك خبری یوقدر . بیلمزکه اوکولکه‌نك اصلی نره‌ده‌در ؟ « شرح » بالاده‌کی شرح بوبیت . شریفه‌ده شرح اولور .

مثنوی

﴿ تیر اندازد بسوی سایه او ﴾

﴿ ترکشش خالی شود ازجستجو ﴾

« ترجمه » احمق كولكه طرفنه اوق آتار ، جست جوسندن واوق آتمسندن اوق محفظه‌سی بوش قالير . « شرح » صياد ابله قوشك كولكه‌سنی قوش ظنيله نه‌قدر اوقلری وارايسه ارقه‌سندن آتار انجامی مفتور اوله‌رق اوقلری فائده‌سز يره توكتمش اولور . احمق‌ده دنيانك ذوقيات واحتشاماتنی مفيد وحقيقت ظن واعتقاد ايدوب بونلری دردست ايتمك فكريله مشغول وبی‌تاب وپرتعب اولنجه سعادت ابديه‌دن محروم ودها دنياده ايكن مغموم بولنور .

مثنوی

﴿ تركش عمرش تهی شد عمر رفت ﴾

﴿ از دويدن درشكار سايه تفت ﴾

« ترجمه » احمقك اوق محفظه‌سی كبی عمری‌ده بوش كچدی؛ كولكه‌يی صيد ايتمكدن حياتی توكنوب كتدی . « شرح » [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوی

﴿ سايهٔ يزدان چو باشد دايه اش ﴾

﴿ وارهاند ازخيال سايه اش ﴾

« ترجمه » سايهٔ خدا اولان بر عارف ودانا انسانك مربيسی اولنجه كولكه‌دن وكولكه‌نك خيالندن قورتارر . « شرح » مربی بر مرد عالی اولنجه لذائذ صوريهٔ دنيويه‌نك بی‌اساس اولديغنی طالبه تفهيم وبرچوق سوداى خامدن تخليص ايلر .

مثنوی

﴿ سايهٔ يزدان بود بندهٔ خدا ﴾

﴿ مردهٔ اين عالم وزندهٔ خدا ﴾

« ترجمه » سایهٔ یزدان بندهٔ خدا اولور؛ او بنده که عالمك مردهسی وجهان روحانیتك زندهسیدر . « شرح » بندهٔ خدا سایهٔ مولادرکه : دنیایه منحصر اولان وآخرته تعلقی اولمیان احوال ایچون مرده، وارادات ربانیه‌نك اجراسی ایچون زنده‌در . او، بنده (موتوا قبل ان تموتوا) سرینه مظهر واهل عرفان عنــدنده ودو جهانده مایه‌الافتخار اولور .

مثنوی

﴿ دامن اوکیر زودتر بیکمان ﴾

﴿ تارهی در دامن آخر زمان ﴾

« ترجمه » بندهٔ خدانك دامنی بلا تأخر وبلا شبهه طوت! تا که آخر زمانك دامنی ایچنده اولمقدن قورتولمش اوله‌سك . « شرح » بو محلده آخر زمان تعبیرندن اوچ معنی اکلاشیلیر : بری، زمان مرور ایتدکجه اعتقادسزلق وبعض اخلاق مضره‌نك بالنسبه تزایدی ؛ دیکری . بونجه دهور وقرونك مروری حسبیله موجود زمانلرمزك آخرزمان عد اولنمسی ؛ دیکری، هر انسانك ایام عمری دائما جریان ایدوب موته تقرب ایتمسیدر ؛ بناءً علیه آخرزمانك القاآت فاسده‌سندن وعمرك حاصل ایلدیکی مشکلات ومحندن برای خلاص بر عارف کاملك همت وحکمتنه مراجعت عین تجارتدر .

مثنوی

﴿ کیف مدالظل نقش اولیاست ﴾

﴿ کودلیل نور خورشید خداست ﴾

« ترجمه » (کیف مدالظل) یعنی الله تعالی نصل سایه‌یی بسط ایدوب اوزاتدی، آیت کریمه‌سی اولیانك نقش وتعریفیدرکه ولی‌الله دلیل نور خورشید خدادر . « شرح » ولی‌الله مناسبات ثلثه ایله حق تعالی حضرتلرینك سایه‌سنه تشبیه

اولنه‌بیلیر: اولا، انسان صیجاقده بر کولکه آلتنه واردقده جسماً حرارتدن سلامت بولدیغی کبی بر ولی اللهه‌ده التجا ایدنجه بر چوق اضطرابدن سلامت بولمسی؛ ثانیاً، بر پرده کولکه کورینجه شمس ونوره دلیل اولوب ولی الله‌ده نور خدایه دلیل اولمسی؛ ثالثاً، سایه هر وجهایله کونشه تابعدر؛ ولی اللهك‌ده جنـاب حقك او امرینه همیشه تبعیت ایتمسیدر. ﴿ کیف مدالظل ﴾ آیت کریمه‌سی سورهٔ فرقانده‌در.

مثنوی

﴿ اندرین وادی مرون این دلیل ﴾
﴿ لا احب الآفلین کوچون خلیل ﴾

« ترجمه » بو وادی وطاغلر اره‌سنده دلیلسز کیتمه، خلیـل الله اولان حضرت ابراهیم کبی لا احب الآفلین سویله. « شرح » وادیدن مقصد، دنیـادر؛ دنیاده ایکن کندی فکرکله حرکت ایتمه! برعارف، بربندهٔ خدانك نصیحت وهمتیله حرکت ایت! کوره‌جكك آلایش وعظمت وذوق ولذت صوریه‌یه آلدانمه وبویله فناپذیر شیلری سومه! بو صورتده شایان عبادت ومحبت اولان حی وباقی‌یی بولور ومسعود وجاودی اولورسك. اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ انعامك یتمش‌ایکنجی آیتیدر. شـویله‌که: ﴿ فلما جن علیه اللیل رأی کوکباً قال هذا ربی فلما افل قال لاحب الآفلین ﴾ معنـای شریفی: او وقت‌که حضرت ابراهیمی کیجه ظلمتیله ستر واحاطه ایلدی حضرت ابراهیم بر کوکب کورونجه شودر بنم ربم دیدی؛ وقتـاکه کوکب باندی باتانلری سومم دیدی ﴿ فلما رأی القمر بازغاً قال هذا ربی فلما افل قال لئن لم یهدنی ربی لاکونن من القوم الضـالین ﴾ وقتـاکه حضرت ابراهیم آی طوغمش کوردی، بودر بنم ربم دیدی؛ آیك‌ده باتدیغنی کورونجه اکر بنم ربم بکا هدایت ویرمزایسه قوم عاصی وضالیندن اولورم دیدی ﴿ فلما رأی الشمس بازغةً قال هذا ربی هذا اکبر فلما افلت قال یاقوم انی بریءٌ مما تشرکون ﴾ وقتاکه کونشی طوغمش کوردی، دیدی بنم ربم بودر، بوزیاده بیوکدر؛ اما کونشـك‌ده باتدیغنی کورونجه دیدی‌که: ای بنم قومم! بن بری‌یم اول شیدن که شریك قوشـارسکز ﴿ انی وجهت وجهی للذی فطر السـموات والارض حنیفاً وما انا من المشرکین ﴾

بن يوزمی متوجه قیلدم اول خالقك طرفنه كه كوكلری ویری یاراتدی؛ حق دینه تابع ومیال اولەرق بن الله تعالی یه شریك قوشانلردن دكلم.»

مثنوی

﴿ روز سایه آفتابی را بیاب ﴾

﴿ دامن شاه شمس تبریزی بتاب ﴾

« ترجمه » كیت، یوری، سایەدن بر كونش بول، شاه شمس تبریزینك اتكنی طوت! « شرح » شمس تبریزی حضرتلری سایهٔ خدا ومحقق صورتده اولیاء اللهدن اولدیغندن آنك دلالتیله الله تعالی یی بول ودامنی طوت بیورمقدن اوچ معنا استنباط اولنور: برنجیسی، سایه وبندهٔ خدا كیملر صایلەبیلیر دیه مشخص بر مثال آرانیلیرسه شمس تبریزی حضرتلری كوستریلیر: ایكنجیسی مولانای رومی حضرتلرینك شیخی اولوب مثنوی شریفده بیان اولنان معانی ونصایح سعادتبخشا شمس تبریزی حضرتلرینك فكرینه موافق اولدیغندن اونصائح علیه یی قبول ایتمك جناب شمس الدین تبریزینك دامنی طوتمقدر؛ اوچنجیسی، حضرت شمسدن مقصد، بربندهٔ مقبول خدا اولدیغندن انسانك هرحالده بر ولی اللهه تسلیمیت كوسترمسیدر.

مثنوی

﴿ ره ندانی جانب این سور عرس ﴾

﴿ ازضیاء الحق حسام الدین بپرس ﴾

« ترجمه » بومحبوب حقیقت دوكوننه ووصالنه یول بولماز ایسەك اوحالده الله تعالی نك ضیاسی اولان حسام الدین چلبی حضرتلرندن صورا! « شرح » سور-عرسدن مقصد، یاحضرت شمس تبریزی ویامسرتبخش اولان عالم روحانیدر؛ قطب اعظمی ویا عالم لاهوتی بولەماز ایسەك سنی اونعمتلره سوق ایتمكه مقتدر اولان حسام الدین چلبی كبی وقتك بر مرشد كاملنه مراجعت وكندیكی مظهر مسعدت ایت!

مثنوی

﴿ ورحسد كيرد ترا دررہ كلو ﴾

﴿ درحسد ابليس را باشد غلو ﴾

« ترجمه » اكر يولده حسد بوغازيكى طوتار ايسه حسدده شيطان ايچون طغيان واردر . « شرح » اى طالب عرفان! طريق روحانيتده بولنمغه راغب ايسه‌ك حسددن غايت محترز اول؛ زيرا حسد سنى بوغار وكرفتار نكبت ايلر؛ نته‌كيم شيطان حضرت آدمه حسد ايلديكندن كرفتار اولديغى ملعنت وبلا معلوم جهاندر. حسد دشمن نعمت ومرض وشأمتدر.

بوبيت شريفدن بوده اكلاشيليركه : حسام الدين چلبينك هم عصرلرى اولانلردن بعضيسى مشاراليه حضرتلرينك كمالاتندن بعض مرتبه حسد ايدرلرايدى.

مثنوی

﴿ كوز آدم ننك دارد ازحسد ﴾

﴿ باسعادت جنك دارد ازحسد ﴾

« ترجمه » شيطان حسددن طولايى حضرت آدم عليه السلامدن عار وحجاب ايدر. حسددن سعادتله جنك ونزاع ايلر . « شرح » شيطان حضرت آدم عليه السلامه سجده ايلمديكندن كرفتار خسران ودشمن سعادت وعدو عرفان اولدى . اوامر ربانيه‌يى اجرا ايتمك عين سعادتدر . شيطان ايسه ارادات ربانيه‌يى اجرادن انسانلرى منعه ساعى وسعادتدن محروم وعاصيدر .

مثنوی

﴿ عقبهٔ زين صعبتر در راه نيست ﴾

﴿ اى خنك آن كس حسد همراه نيست ﴾

« ترجمه » الله تعالى يولنده حسددن دها كوچ عقبه وزحمتلى محل يوقدر، سعادتلى اول كيمسه‌كه حسد اكا يولداش دكلدر. « شرح » حسد حقيقةً نتايجى وخيم برحالت وذلتدر . ابتدا رضـاى خدايه مغاير ، ثانياً نوع بنى بشره مضر ؛ ثالثاً حسودك قلبى مضطر ؛ رابعاً انسانلر بيننده عداوت ومضرتك توسعنه‌برسبب مؤثردر. حسدك دفعى چاره‌سى اوچ شيئك تفكرينه منوطدر : برنجيسى ، انسانك بشقه‌لرده هرنه قدر نعمتلر كورسه حق تعالى حضرتلرينه خالصانه‌تسليميت كوسترمك اونعم صوريه‌دن بيك قات زياده موجب مسعدت اوله‌جغنـدن اوفكر عالى ايله مالى اولمسى ؛ ايكنجيسى هرحسودك محسودى كندى هم جنسى وبر وجودك اعضاسى اولديغنك خاطردن چيقارمامسى ؛ اوچنجيسى حسود غضب اللهى دعوت ايده‌جكندن بشقه انسانلر طرفندن‌ده انواع تعقيبات ومضراته كرفتار اوله‌جغنى محقق بيلمسيدر.

مثنوى

﴿ اين جسد خانۀ حسد آمد بدان ﴾

﴿ از حسد آلوده باشـد خاندان ﴾

« ترجمه » بيل‌كه انسانك بو جسد وبدنى حسد خانه‌سنه كلدى ، حسددن ايسـه خاندان ملوث اولور. « شرح » بوبيت شريفدن ايكى معنا مستبان اولور : برى بدن خاندانى اولان شخصيت معنويه‌نك ملوث اولمسى ؛ ديكرى حسـد پك چوق داهيه‌لرى دعوتله بر چوق بلاد وخانمانى خراب ايتمسيدر .

مثنوى

﴿ كرجسدخانه حسد باشد وليك ﴾

﴿ ان جسد را پاك كرد الله نيك ﴾

« ترجمه » كرچه‌انسانك بدنى خانۀ حسد اولورسه‌ده حق تعالى حضرتلرى بو بدن انسانى پاك واپى‌ايتدى. « شرح » حسب الخلقـه حسد وسـائر اخلاق

ذمیمه حسبیله انسان بیوك ورطه‌لره کرفتار اولسه ده خالقت ونیتی بعض مرتبه خالص اولنجه الطاف ومراحم ربانیه آنی تخلیص وعدالتله پاك وسعادته انیس ایلر .

مثنوی

﴿ طهرا بیتی بیان پاکیست ﴾
﴿ کنج نورست از طلسمش خاکیست ﴾

« ترجمه » جناب واجب‌الوجود طرفندن حضرت ابراهیم واسماعیل علیهماالسلامه خطاباً بیوریلورکه (طهرا بیتی) یعنی بنم بیتمی تطهیر ایدیکز هر نه‌قدر طلسم ومحفظه طوپراقدن ایسه‌ده انسانك بدنی نور خزینه‌سیدر «شرح» جناب کبریا خانه‌دن منزه ومبرادر ؛ بناءً علیه خانهٔ حقدن مقصد ، یامحل اطاعت عظمی اولان بیت‌الله و یا انسانك بدننده بولنان قلب وعقلدر ؛ اکر مقصد ظاهر ایسه زیارت ایدن حجاج ایچون بیت اللهی تطهیر ایدیکز ؛ باطن ایسه افکار واطوار فاسده ونالایقه‌دن قلبکزی تطهیر ایلیکز . اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ بقره‌نك یوز یکرمی التنجی آیتیدر شویله‌که : (وعهدنا الی ابراهیم واسماعیل ان طهرا بیتی للطائفین والعاکفین والرکع السجود) معنای شریفی : « امر ایلدك ابراهیم واسماعیل علیهماالسلامه که پاك ایدیکز خانه‌می طواف واعتکاف ورکوع وسجود ایدنلر ایچون . »

مثنوی

﴿ کرکنی بر بی‌حسد مکر وحسد ﴾
﴿ زان حسد دلرا سیاهیها رسد ﴾

« ترجمه » حسدسز اولان بر انسان اوزرینه حیله وحسد ایلر ایسه‌ك اوحسددن کوکله سیاهلقلر ایریشیر . «شرح» حسد هردائم وخیمدر .

مثنوی

﴿ خاك شو مردان حق‌را زیر پا ﴾

﴿ خاك بر سر کن حسدرا همچو ما ﴾

«ترجمه» مردان خدانك آیاغی آلتنه طوپراق اول! حسدك باشی اوزرینه بزم کبی طوپراق دوك! «شرح» بو بیت شریفده ایکی مقصد مفید واردر. بری، تواضعی اختیار ودیکری، حسدی محو وتارومار ایت تنبیهلریدر: بزده بویله یاپدق واذن حق ایله مثنوی شریفه نائل اولدق، تعبیری جناب مولانای رومی قدس سره‌السامینك کمال تواضع عالیلرینی معلندر.

مثنوی

﴿ آن وزیرك از حسد بودش نژاد ﴾

﴿ تا بباطل گوش وبینی باد داد ﴾

«ترجمه» او یهودی وزیرجکك اصلی حسددن ایدی؛ تا که باطل فکریله قولاق وبورنی‌روزکاره ویردی. «شرح» بر آدمك خلقتی فنا ایسه بر آن کلیر که مافی‌الضمیرینی اظهار وخلقی کندینی بیزار ایدر. ذکر اولنان وزیر مزور ایسه ذاتاً بدنهاد وبداخلاق، تربیه‌دن عاری برحسود ناپاك، شایان هلاك ایدی.

مثنوی

﴿ برامید آنکه ازنیش حسد ﴾

﴿ زهراودرجان مسکینان رسد ﴾

«ترجمه» وزید او امید اوزرینه حرکت ایلدی، که حسد نشترندن تقاطر ایده‌جك زهر، مسکینان وبی‌چارکانك جانه ایریشه! «شرح» وزیر حسود امر

حقه عاصی برمار زهربار اولوب هرکسی مضطر وبیزار ایتمك ایستر وصوری ذکاسیله
وجود خباثت آلودینی اوبولده بذل ایلر ایدی .

مثنوی

﴿ هرکسی کو از حسد بینی کَند ﴾

﴿ خویشتن بی کوش وبی بینی کُند ﴾

« ترجمه » هرکیمسه که حسددن بورنی قوپارر ، کندینی قولاقسز
و بورونسز ایدر. « شرح » اخلاق ذمیمه‌سی حسیله هرکیمکه رایحهٔ روحانیتی
استشمامدن کندینی منع ایلر ایسه قلب وعقلی حسیات عالیه‌دن محروم وشخصی
مشئوم اولور وشایدبشقه‌لرینی‌ده اغفال واضلال ایدرایسه او اغفال هرکسدن زیاده
کندینه باعث زوال وملال اولور .

مثنوی

﴿ بینی آن باشدکه اوبویی برد ﴾

﴿ بوی اورا جانب کویی برد ﴾

« ترجمه » بورون اودرکه رایحه کتیرر ، رایحه اودرکه صاحبنی مطلوب
اولان محله ایرشدیرر . « شرح » بوروندن مقصد، انسانك یوزنده‌کی لحم پارچه‌سی
اولمدیغی وارستهٔ بیاندر . انف معنوی صاحبنی منهیات ایشلمکدن منع ایدن خاصهٔ
روحانیه‌در، که قیمتی کران وحقیقتی بی پایاندر .

مثنوی

﴿ هرکه بویش نیست بی بینی بود ﴾

﴿ بوی آن بویست کان دینی بود ﴾

« ترجمه » هر کیمك رایحه‌سی یوقدر، اوکیمسه بورونسز صاییلیر؛ رایحه‌دن مقصد اول رایحه‌درکه دینه منسوب اولور. « شرح » بورون استشمام ایچون یاپیلمش برعضودر؛ اکر استشمام ایده‌مز ایسه بورون تعبیرینه لایق دکلدر.

مثنوی

﴿ چونکه بویی برد شکر آن نکرد ﴾

﴿ کفر نعمت آمد و بینیش خورد ﴾

« ترجمه » چونکه انسان بر رایحه آلوبده انك شکرینی ایفا ایلمدی کفران نعمت‌ایتدی وصاحبی کندی بورنی اکل ایلدی« شرح » بر انسان امور-خیریه اجراسنه وبعض احوال روحانیه‌یی استشمامه نائل اولدیغی حالده شکر ایلمز ایسه نعمته کفران وکندینه عظیم زیان ایدر.

مثنوی

﴿ شکرکن مرشاکرانرا بنده باش ﴾

﴿ پیش ایشان مرده شو پاینده باش ﴾

« ترجمه » شکر ایت، شکر ایدیجیلره بنده اول! انلرك اوکنده مرده ومیت اول! « شرح » ای انسان! نائل‌اولدیغك بونجه نعم ربانیه ایچون حق‌تعالی حضرتلرینه عرض شکران ایت! شکران ایتمك فضلنه مظهر اولان مردان خدایه خاکپا وبوجهتله معناً عالی‌جا اول!

مثنوی

﴿ چون وزیر از رهزنی مایه‌مساز ﴾

﴿ خلق را توبر میاور از نماز ﴾

« ترجمه » یهود وزیری کبی ظاهر وباطنده قطاع طریق اولمغی سرمایه ایدنمه وخلقی نماز وخوابدن منع ایتمه ! « شرح » بنی بشر اقتداری نسبتنده جناب کردکاره عبادت ووظیفهٔ مشروعه‌لرینی اجرایه مواظبت ایتدکلری حالده حالده سن وزیر مزور کبی خلقی طریق حقدن روکردان ایلمه . عادی و احمق آدملر بولنورکه، ذکاوت موهومه ابراز ایچون نماز وبوکبی عبادات مشروعه‌یی استهزا صورتیله استخفافه جرأت و بعض بیچارکانی کندیلری کبی کرفتار ذلت ایدرلر؛ بوایسه قطاع طریقلق وغایت چرکین برفناالقدر .

مثنوی

﴿ ناصح دین کشته آن کافر وزیر ﴾

﴿ کرده اوازمکر درلو زینه‌سیر ﴾

« ترجمه » او وزیر کافر، صورتا دینك ناصحی اولدی ؛ لکن حیله‌سندن حلوا قابی ایچنه صارمساق قویمشدر . « شرح » وزیر مزور حضرت عیسی علیه السلامك دینی تبلیغ ایدر کبی برحالده بولندی؛ فقط مقصدی عیسویلرك محوی ایدی . مثلا طاتلی حد ذاتنده برطعام ایسه‌ده ایچنه صارمساق قوندیغی کبی لذتی امحا ومعده‌یی افساد ایدر . دین‌ده غایت ملیح وعالیدر . اما ایچنه تزویرات وریا قاریشه‌جق اولسه حال عالیسی دیکر کون ومتجاسر شیطانه زبون اولمش اولور.

﴿ فهم کردن حاذقان نصارا مکر وزیررا ﴾

عیسویلرك حاذق وعقللیلری وزیرك حیله‌سنی اکلادقلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ هرکه صاحب ذوق بوداز کفت او ﴾

﴿ لذتی میدید وتلخی جفت او ﴾

« ترجمه » عیسویلردن هر کیم صاحب ذوق ایدی ، وزیرك سوزینی لذت وآجیلق ایله برابر کوردی . « شرح » صاحب ذوق اولان عیسویلرك عاقلانی وزیرك صورتا لذیذ ومعنیدار کوریلن احوال وکفتارنده مکر وبیداد مختفی اولدیغی ادراك وکندینی ترك ایله وجود لوث آلودندن ذاتلرینی مصون و پاك ایتدیلر . نه ایچون سائر هم مذهبلرینه بو حقیقتی تفهیم ایله آنلریده تخلیص وسلامته انیس ایلمدیلر ؟ دیه صوریلورسه جواباً سویلنه بیلیرکه بعض انسانلر برخیال مخصوص اوزرینه اعمی مثال اولنجه خیر ونفعلری ایچون کندیلرینه نه سویلنیرسه ، نه یولده نصیحت ایدیلیر ایسه برغرض ومقصده حمل ایدوب طریق ناصوابه بویان وانجامی بالطبع کرفتار یأس وخسران اولور .

مثنوی

﴿ نکتهای می کفت او آمیخته ﴾

﴿ درجلاب قند زهری ریخته ﴾

« ترجمه » او وزیر عیسویلره قاریشمش نکته‌لر وانجه ودقیق سوزلر سویلدی ، اوابلیس صفت شکر شربتی ایچنه زهر دوکمش اولدی . « شرح » چوق آدملر بو وزیرك صفتنده کورورلرکه صورتا صادق ووفادار وحقیقتده عدو واغیاردر ، اومقوله اکثر طاتلی وبلیغ لسان استعمال ایله عوامی اضلال ایدرلر . طاتلیلقلری ظاهر ، سملری مضمردر .

مثنوی

﴿ ظاهرش می کفت درراه جست شو ﴾

﴿ واز اثر می کفت جانرا سست شو ﴾

« ترجمه » وزیرك ظاهرحالی طوغری یوله چابك کتمك ایدی ؛ اما اثردن جانه کوشك وبی فائده اول ، دیر ایدی . « شرح » وزیر مزور صورتا حضرت

عیسی علیه‌السلامك دینی اوزرینه جناب حقه اطـاعت ایدیکز، دیر ایسه‌ده حال وقالیله کوستردیکی طریق سقیم، ایراد ایلدیکی کلام عقیم کبی عکسنی اثبات وکندینی مرشد اتخاذ ایدنلرك حالنی وخیم وبرباد ایدر ایدی؛ بناءً علیه دائما سوز ونصیحت ویرن آدملرك یالکز سوزلرینه دکل، حاللرینه باقملی !

مثنوی

﴿ ظاهر نقره کرا سفیدست ونو ﴾

﴿ دست وجامه‌ی سیه کردد ازو ﴾

« ترجمه » کموشك ظاهری بیاض ویکی ایسه‌ده اکا تماس ایدن ال والبسه سیاه اولور . « شرح » انسان کموشی النده وجیبنده چوق طوتجه سیاهلق ویرر؛ کذلك بعض آدملرك سوزلری کموش کبی صورتا پارلاق وصافی کورینور ایکن ایراث کدورت ومضرت ایلر. اومقوله‌نك النی طوتوب کندیلرینه تابع اولان غافل سیاه‌دل وذلیل اولور .

مثنوی

﴿ آتش ارچه سرخ رویست ازشرر ﴾

﴿ توزفعـل اوسیه کاری نکـرد ﴾

« ترجمه » آتش قغیلجملرندن طـولایی هرنه قـدر قرمزی و پارلاق یوزلو ایسه‌ده سن انك احراق وتأثیری فعلنده سیاهلق کور! « شرح » صـورتا کوزل، حقیقتده شرر مثـال اولان آدملرك یالکز سـوزینه باقمه! جمعیت بشریه‌ده براقدقلری تأثیراته واخلاق ذمیمه‌لرینك نتایج وخیمه‌سنه باق ! اخلاقی بد اولانلرك ذکاوت ولطافت ظاهریه‌لری عین نار وشراردر. اطفال آتشی سور والیله طوتار، اما براغلسه یانوب فریاد ایدر . اطفال ناردن ، سـاده‌دلان دساس وریاکاردن یانار .

مثنوی

﴿ برق اگرچه نور آید در نظر ﴾

﴿ لیك هست از خاصیت دزد بصر ﴾

« ترجمه » شمشك كوزه نور كبی كلیرسه‌ده كوزك نورینی چالمق آنك خاصیتندندر . « شرح » ظلمت لیالیده شمشك چاقدقچه یولجی اطرافنی بر آن قدر كوره‌بیلیرسه‌ده او نور موقت درحال نابدید ویولجینك ظلمتی دها شدید اولور . ریاكاردن لذت موقته بولان احمق زمان قلیل ایچنده گرفتار غموم وازهر جهت ناپاك اولور .

مثنوی

﴿ هركه جز آگاه وصاحب ذوق بود ﴾

﴿ گفت او در گردن او طوق بود ﴾

« ترجمه » عیسویلردن هركیم معلوماتلی وصاحب ذوق دكل ایدی، وزیرك كلامی بوینده زنجیر اولدی . « شرح » شبهه‌سزدركه حیله‌كارك سوزینه تابع اولمق گردنه زنجیر گران قومقدر .

مثنوی

﴿ مدتی شش سال درهجران شاه ﴾

﴿ شد وزیر اتباع عیسی را پناه ﴾

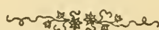
« ترجمه » آلتی سنه مدت شاهك هجران وفراقنده اولان وزیر، حضرت عیسی علیه‌السلامه تابع اولانلره صورتا پناه وملجأ اولدی . « شرح » ساده‌دلانی اغفال واقناع وبعده بوحكایهٔ حكمت علامه‌ده كوریله‌جكی اوزره عیسویلری محو وافنا ایچون وزیر آلتی سنه قدر حیله‌سنی تمدید ایتمشدر .

مثنوی

﴿ دین ودل را کل بدو بسپرد خلق ﴾

﴿ پیش امر ونهی او می مرد خلق ﴾

« ترجمه » خلق دین وقلبلرینی کافةً وزیره تسلیم ایتدیلر . انك امر ونهی اوکنده خلق فدای جان ایدردی . « شرح » عیسـویلردن صاحب عقل وذوق اولمیانلر وزیرك امرینه کلیاً تبعیت وترك سلامت وسعادت ایتدیلر .

﴿ پیغام شاه پنهانی بسوی وزیر ﴾

شاه یهودك وزیره کیزلیجه خبر کوندرمسیدر :

مثنوی

﴿ درمیان شاه واو پیغامها ﴾

﴿ شاه را پنهان بد وآرامها ﴾

« ترجمه » شاه ایله وزیرك اره‌سنده مخابرات ومکاتبات خفیه وار ایدی . شـاهك وزیره کیزلی راحت ویره‌جك وعدلری وار ایدی . « شرح » آتیده‌کی بیت شریفده معلوم اوله‌جغی اوزره شاه وزیره یازدی ، که عیسـویلرك هلاکنی موجب اوله‌جق دسایسی بر آن اول اجرا وبواندیشه‌دن بنی خلاص ایت !

مثنوی

﴿ پیش او بنوشت شه کای مقبلم ﴾

﴿ وقت آمد زود فارغ کن دلم ﴾

« ترجمه » آنك پیشنه شاه مکتوب یازدی ، که ای بنم مقبول ومعتبر وزیرم !

وقت کلدی، چابك قلبمی فارغ و آزاده ایله. « شرح » بونجه مدتدر، که عیسویلری اغفالات ایله اقناع وکندیکزه اتباع ایتدیکز ، آرتق آنلری معناً ومادةً محوایچون تدبیرك نه ایسه همان اجرا وکندیلرینی افنا ایت . زیرا عیسویلرده کوره جکم فلاکت قلبمه عین راحت و سعادتدر ! حسد بر نار فساددرکه یاندقجه توسع وانسانلرك الك لذیذ آرزو واملارینی احراق ایده بیلمك اوزره دائما جستجوایلر . حسود کیزلیجه بر آتشده یانارکه وفاتیله عذابی دنیاده بیترده آخرتده دها شدید صورتده باشلار .

مثنوی

﴿ کفت اینك اندر ان کارم شها ﴾

﴿ کافکنم در دین عیسی فتنها ﴾

« ترجمه » وزیر مکتوبنده جواباً دیدی : ای شاه ! ایشته بو ایشده وترتیبده یم که حضرت عیسانك دینی ایچنه فتنه لر القا وعیسویلری افنا ایده یم [وارستهٔ شرحدر] .

﴿ بیان دوازده از قوم نصارا ﴾

عیسویلرك اون ایکیلری بیانده در :

مثنوی

﴿ قوم عیسی را بد اندر دار وکیر ﴾

﴿ حاکمانشان ده امیری دو امیر ﴾

« ترجمه » عیسی قومنك اجرای عدالت ایچون او صره ده اون ایکی حاکم وامیری وار ایدی. [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ هر فریقی مر امیری را تبع ﴾

﴿ بنده کشته میر خود را از طمع ﴾

« ترجمه » عیسویلرك هرفرقه‌سی برامیره تابع ایدیلر ؛ استفاده وطمعدن طولایی هرفرقه خلقی آمرینه بنده اولمشیدی [محتاج شرح دکلدر] .

مثنوی

﴿ این ده واین دو امیر وقومشان ﴾

﴿ کشت بنده آن وزیر بد نشان ﴾

« ترجمه » بو اون ایکی امیر و بونلرك قومی اول وزیر بدنشانه بنده اولمشیدی .

مثنوی

﴿ اعتماد جمله بر کفتار او ﴾

﴿ اقتدار جمله در رفتار او ﴾

« ترجمه » جمله‌نك اعتماد وامنیتی وزیرك کلامی اوزرینه ایدی ؛ جمله‌نك اقتداری آنك رفتار وحرکتنده ایدی .

مثنوی

﴿ پیش او در وقت وساعت هر امیر ﴾

﴿ جان بدادی کر بدو کفتی که میر ﴾

« ترجمه » هروقت وساعتده هرامیر ذکر اولنان وزیرك اوکنده ترك جان ایدر ایدی ، اکر اوجان ویردیسه ! [بوابیات شریفه‌نك وضوح معناسی سببیله شرحنه لزوم کورلمامشدر] .

﴿ تخليط وزيردر احكام انجيل ﴾

وزيرك احكام انجيلى مزج وتخليط ايتمسيدر :

مثنوى

﴿ ساخت طومارى بنام هريكى ﴾

﴿ نقش هر طومار ديكر مسلكى ﴾

« ترجمه » وزير هر اميرنامنه بر طومار واجازتنامه ياپدى وهر اجازتنامه‌نك نقش ومآلى ديكرندن غيرى ايدى . « شرح » امراى مذكورهٔ عيسويه‌نك بيننده اختلافات براقمق ايچون وزير مزور اون ايكى نوع مختلف المآل اجازتنامه تنظيم ايله هر اميرك النه ويرمش وايشته حقيقت سكا ويرديكم اجازتنامه‌ده محرر اولوب بنم وفاتمدن صكره جمله امرا وعيسويانه شيخ ورئيس سنى براقمش اولديغمى شمديدن سويلمه‌ده كيزليجه هر براميره وصيت ايتدى . امرا ايسه بو التفات وحرمت مخصوصه‌يى جانلرينه منت بيلديلر .

مثنوى

﴿ حكمهاى هريكى نوع ديكر ﴾

﴿ اين خلاف آن زپايان تابسر ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌لردن هربرينك حكملرى بشقه درلو ايدى . بر اجازتنامه ديكر اجازتنامه‌نك باشدن اياغه قدر مخالفى ايدى . « شرح » القاى اختلافات ايچون مفسدلرك حالى هميشه بوكبى خدعه‌لرده جارى اولور ؛ عاقل اولان كيمسه طوغرى سويلر وشايان تحسين اولان طوغربلقله مقصدينى استحصال ايدر .

مثنوى

﴿ دريكى راه رياضت را وجوع ﴾

﴿ ركن توبه كرده وشرط رجوع ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌ده امیرك برینه کیزلیجه ریاضتی ، نفس قیرمقلغی وآجلغی وتوبه‌نك اساسی وشرط رجوع الی اللهی سویلدی . « شرح » وزیر روحانیته خدمت ایدر کیفیاتك بعضیسنی اجازتنامه‌لرده یازوب آتیده کورینه‌جکی وجه ایله امرایه وصیت ایتمشدرکه امرا وصیت وامرینی قبول وطریق سعادتدن ذهول ایتسونلر ! وزیرك مقصدی کندی قوهٔ روحانیه‌سیله عیسویلری اقناع وویردیکی اوامر مختلفه ونصایح متباینه ایله برچوق فسادلر القا ایلسون .

مثنوی

﴿ دریکی کفته ریاضت سودنیست ﴾

﴿ اندرین‌راه مخلص‌جزجود نیست ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌سنده امیرك برینه دیمشدرکه : ریاضت فائده‌سزدر . الله یانده باعث خلاص ونجات سخاوتدن بشقه برشی یوقدر . « شرح » صورتا نه کوزل تنبیهدر ! اما بوتنبیهی تولید ایدن مقصد محض فساد اولدیغندن اورته‌لغی برباد ایلدی . وارستهٔ ایضاحدرکه ، قال وحالك منبعی نیتدر ، صورت دکلدر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته‌که جوع وجود تو ﴾

﴿ شرك باشد ازتو بامعبود تو ﴾

« ترجمه » دیکر اجازتنامه‌ده برامیره دیمشکه : سنك آجلغك وسخاوتك سندن سنك معبودینه قارشی شرك اولور. « شرح » زیرا ایشته بن ریاضت وسخاوت ایلرم دیه کرفتار کبر وانانیت وبعده‌دوچار نکبت‌وفلاکت‌اولورسك! بن اختیار جوع‌واجرای سخاوت ایدرم، دیمك قادر مطلق حضرتلرینك فعل‌وفرمانه اشترا کدرکه بوجرأت ایله کندینی معذب‌وناپاك ایدییورسك ! دیمك ایسته‌یور.

مثنوی

﴿ جز توکل جزکه تسلیم تمام ﴾

﴿ درغم وراحت همه مکرست ودام ﴾

« ترجمه » توکل وکلیاً حقه تسلیمدن بشقه غم وراحتده یعنی هرحالده کافهٔ تشبثات دام وخدعه‌دن عبارتدر. « شرح » وزیر بو وصیت وپند ایله دیکر بر آمری ریاضت وسخاوتدن تبعید ونام توکل ایله عاطل ونابمحل بر امید ایتمك ایستر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته‌که واجب خدمتست ﴾

﴿ ورنه اندیشه توکل تهمتست ﴾

« ترجمه » دیکر اجازتنامه‌ده امیرك برینه‌ده دیدی‌که : انسانه لازم اولان کیفیت خدمت وعبادتدر؛ یوقسه توکل فکری خیال وتهمتدر. [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ دریکی کفته‌که امر ونهیهاست ﴾

﴿ بهر کردن نیست شرح عجزماست ﴾

« ترجمه » دیکر اجازتنامه‌ده امیرك برینه دیمش‌که : دینده واقع اولان امر ونهیلر عمل واجرا ایلمکدن دکل ؛ بلکه عجز وعدم اقتدارمزی شرح ایتمك ایچوندر. « شرح » بونجه اوامر ربانیه انسانلرطرفندن اجرا اولنمدیغی میداندەدر وبوحالی جناب خدا هرکسدن اعلا بیلیر؛ وزیرك بوفکری محض اغفال وفساداولدیغی وارستهٔ اثباتدر ؛ زیرا حق تعالی حضرتلری انسانلرك بودرجه‌ده عجزلرینی اراده بیورسه ایدی یاهیچ خلق ایتمز، یا السز وایاقسز، کوزسز خلق ایدر یاخود کیمسه‌یی اجرای عبادت وایفای وظیفه وترك مناهی ایتمکه براقماز ایدی .

مثنوی

﴿ تا که عجز خود ببینم اندر آن ﴾

﴿ قدرت حق را بدانیم آن زمان ﴾

« ترجمه » تا که امر ونهی الٰهیده عجزمزی کوره لم وبو حالده الله تعالینك قدرتنی بیلمش اوله لم . « شرح » بالاده کی بیت شریفك شرحی بو بیت شریفك ده شرحی اولور .

مثنوی

﴿ دریکی کفته که عجز خود مبین ﴾

﴿ کفر نعمت کردنست آن عجز هین ﴾

« ترجمه » دیکر برینده دیدی که : زنهار ! سن کندی عجزینی کورمه ؛ عجز کورمك کفران نعمتدر . « شرح » بوکا اولکی نصیحتك عکسنی سویلمش واجرای نصیحت دکل ، القای اختلافات ایله تخم فساد زرع ایتمشدر ؛ اما بو افاده نیتی فاسد اولان وزیردن اولمسه حکمت واصابتدر ؛ زیرا جناب کبریا انسانه نعم وقوای متنوعه بخش واعطا ایتمش ایکن انسان برعجز قطعی بی اختیار وکندینی عاطل وبیکار ایدنجه عین خطا ومحض ضرر ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ دریکی کفته کزین دو بر کذر ﴾

﴿ بت بود هرچه بکنجد در نظر ﴾

« ترجمه » دیکر برینده دیمش که : نه عجز ! نه ده قدرته باقمه ؛ زیرا نظر وفکره هرنه صیغار ایسه بت کبی اولور . « شرح » کویا انسان اوحالده یا عجز ویا اقتدارینه اعتماد ایدوب جناب حقك قدرتنی فراموش واسقاط ایتمش وکندی

خیالنه طایمش اولور . بولسان تصوفه بکزر، اما بومشابهت قلب اقچه‌نك نقد خالصه بکزه‌مسی کیدر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته مکش این شمع را ﴾
﴿ کاین نظر چون شمع امد جمع را ﴾

« ترجمه » برینه‌ده دیمش‌که : شمع نظر وفکری سوندرمه ! زیرا ونظر وفکر انسان، شمع کبی کلدی . « شرح » زنهار ، ایجابات عقلیه‌یی ترك ایدوب ارتق قضا وقدر نه ایسه اوله‌جق دیه معطل طورمه ! چونکه جناب حقه تقرب ایتمك وهرنوع سعادته نائل اولمق ایچون عقلك احسان ایتدیردیکی ایجاباته مراجعت ایتمك عین حکمت ومحض سلامتدر . وزیرك بوسوزی طوغری، اما مقصدی اکری ایدی .

مثنوی

﴿ ازنظر چون بکذری واز خیال ﴾
﴿ کشته باشی نیم شب شمع وصال ﴾

« ترجمه » نظر وفکر وخیالدن اکر کچه‌جك اولور ایسه‌ك یاری کیجه‌ده وصال چراغنی سوندرمش اولورسك . « شرح » یعنی عقلك مقتضیاتنی اهال وبناءً علیه کندینی ابطال ایده‌جك اولور ایسه‌ك بوظلمتکاه دنیاده شمع امید وصالی اطفا ایتمش ومحروم سلامت اولمش اولورسك . اکثر مفسد لسان حقیقی تقلید ایدر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته بکش با کی مدار ﴾
﴿ تا عوض بینی نظررا صدهزار ﴾

« ترجمه » دیكر برینه دیمش كه : نظر وعقل چراغنی سوندر ، قورقمه ! تاكه عقله بدل یوز بیك نعمتلر كورهسك ! . « شرح » بوده وزیرك برتنبیه‌مغفلانه‌سیدر .

مثنوی

﴿ كه ز كشتن شمع جان افزون شود ﴾
﴿ لیلی ات ازصبر تومجنون شود ﴾

« ترجمه » عقلی سوندرمكده جان چراغی دها زیاده پارلاق اولور ؛ لیلاك سنك صبركدن سكا عاشق ومجنون اولور . « شرح » تدابیر عقلیه‌یی ترك ایدوب اندن صكره كله‌جك مشكلاته صبرایتمك كویا روح وجان ایچون اریجه برفیض جلب ایلمكدر ؛ زیرا عقلدن مقصد ، استحصال رضای جناب كبریادر ؛ بناءً علیه عقلی فدا عشقی احیا دیمكدر. شمدی محبتی طالب ایكن اوحالده محبت سكا راغب اولور . بونصیحت محض غفلت وفساد اولدیغی وارستهٔ انباتدر.

مثنوی

﴿ ترك دنیا هركه كرد اززهدخویش ﴾
﴿ پیش آمد پیش اودنیا وپیش ﴾

« ترجمه » هركیمسه كندی زهد وتقواسندن طولایی دنیایی ترك ایتدی ، دنیا مع زیادة اوكنه كلمشدر . « شرح » هركیم راحت صوریه‌یی ترك ایدرسه حقیقتده راحتی جلب ایدر . مثلا برانسان بدننك خسته‌لكندن قورقمسی حسبیله دم واعصابی ضعیفلنوب بدنی دائما اضطرابده بولنور، اما بوقورقویی وفكر راحتی ترك ومشروع صورتده سعی ایدنجه راحت وصحت كندی كندینه كلیر صاحبی خوش حال ومستریح البال اولور . بواساس اوزره دنیا لذائذنی ارامق مع زیادة بولمقدر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته که انچت داد حق ﴾

﴿ برتوشیرین کرددر ایجاد حق ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌نك برنده دیمش: اونسنه‌یی‌که الله تعالی سکا ویردی ، سنك اوزرینه شیرین ایلدی . « شرح » الله تعالی حضرتلری خلق وایجادده وهرهانکی ایشده انسانه سهولت کوستردی ایسه اصابت وموفقیت آنده اولور ؛ یوقسه مثلا تحصیل طبابته میلی اولان برکنجی مهندس وهندسه‌یه رغبتی اولان دیکری طبیب یاپمق ارزوسی خیال واضاعهٔ اوقات ایتمکدر.

مثنوی

﴿ برتو آسان کرد خوش آنرا بکیر ﴾

﴿ خویش تن‌رادر میفکن درزخیر ﴾

« ترجمه » هرنه‌یی الله تعالی حضرتلری سنك اوزرینه خوش وقولای قیلدی، انی طوت وعکسنی‌اختیار ایله کندینی زحمت ومشقته آتمه! « شرح » سبق ایدن شرحده کوستردیکی وجه‌ایله‌هرکس براستعداد خصوصی ایله خلق اولنمشدر؛ اواستعدادك الجا آتنه موافق صورتده حرکت وخلافندن‌توقی ومجانبت ایتمك‌محض حکمتدر .

مثنوی

﴿ دریکی کفته که بکذر آن‌خود ﴾

﴿ کان قبول‌طبع توردا‌ست وبد ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌نك برنده دیکر برامیره دیمش‌که : کندی طبعکك ایستدیکی شیدن واز کچ ! زیرا طبعك قبول ایتدیکی وایستدیکی شی مردود وبددر.
« شرح » وزیر هرنه‌نصیحت‌ایتدیسه‌بری برینه‌مخالف‌اولدیغی‌حالده‌غرضی بیلنمسه

وهلهٔ مقبول کورینور؛ ایچنده فساد مضمراولان پارلاق کلام اثنای تاب وحرارتده متورمه‌نك وجهنده کورینن حمرت ولطافت کیبیدر .

مثنوی

﴿ راههای مختلف آسان شدست ﴾

﴿ هر یکی را ملتی چون جان شدست ﴾

« ترجمه » مختلف یوللر قولای اولدی، هر برینه کندی ملت وطریقی جان کبی سوکیلی اولدی. « شرح » هانکی شی طبعنه موافق کلیرسه انسان آنی جانی کبی سور، مع مافیه محبت اولنان کیفیاتك اکثری مضرت ایراث ایدر . مثلا بت پرستان بتلره محبت وسهولتله خدمت ایدرلر ایسه‌ده بومحبت وسهولت داعیٔ سلامت دکل موجب فلاکت اولور؛ معتبر ومقبول اولان جهت وظائف مشروعه‌نك اجراسنده کوریله‌جك سهولتدر .

مثنوی

﴿ کرمیسر کردن حق ره بدی ﴾

﴿ هر جهود وکبر ازو آکه بدی ﴾

« ترجمه » اکرحق یولی قولای اولسه‌ایدی هرجهودو آتش پرست مطلع حقیقت اولور ایدی.« شرح » مقبول اولان کیفیات وسیما روحانی اولان حالات مشکلاتدن وارسته وآزاد اولمش اولسه هرکس متقی وعالی اولمش اولور ایدی جهود وبت پرستان بوحال آسانه مطلع وانی اختیار وکندیلرینی بختیار ایدرلر ایدی.

مثنوی

﴿ دریکی کفته میسر آن بود ﴾

﴿ که حیات دل غدای جان بود ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌نك برنده دیمش : اوشی قولایدر که کوکلك حیاتی وجانك غداسی اولور . « شرح » کراهتله دکل ارزو ایله کوریلن ایش کوزل اولور، هانکی عبادت وخدمت کوکلك ارزوسیله اولور ایسه اوحیات وجان روحه غدا وموجب سلامت دوجهان اولور .

مثنوی

﴿ هرچه ذوق طبع باشد چون کذشت ﴾

﴿ بر نیارد همچو شوره ریع کشت ﴾

« ترجمه » هرنه‌که طبع انسانینك ذوقیدر، آنی قبول ایتملی! اندن کچنجه هیچ برمقبول شیئی استحصاله اقتداری اوله‌ماز . چوراق بر محلك محصولات یتشدیره‌مامسی کبی . « شرح » بوده وزیرك اختلاف انکیز اولان افاداتندن بریدر .

مثنوی

﴿ جز پشیمانی نباشد ریع او ﴾

﴿ جز خسارت پیش نارد بیع او ﴾

« ترجمه » طبیعتی خارجنده حرکت ایده‌نك ماحصلی پشیمانلقدن بشقه برشی اولماز، آنك آلش ویریشی خسارت وزیاندن بشقه برشی وجوده کتیره‌من « شرح » میل وهمت کوکلده وطبیعتده اولمینجه صوری حرکاتدن فائده حاصل اوله‌ماز؛ بلکه مشقت وزیان ظاهر ونمایان اولور .

مثنوی

﴿ او میسر نبود اندر عاقبت ﴾

﴿ نام او باشد معسر عاقبت ﴾

« ترجمه » اطاعت ذوقی طبیعتنده اولمیان کیمسه عاقبت الامر هیچ برشیئه نائل اولهماز؛ آنك نامی انجام کارده معسر وفقیر اولور . « شرح » طبعنده وخلقنده عبادت ذوقی اولمیان کیمسه نه قدر چالیشسه فائده سزدر؛ موفقیت وسلامت میل طبیعیده در. حدیث شریفده ﴿ اعملوا کل میسر لما خلق له ﴾ یعنی « عمل ایدیکز؛ مع مافیه هرکس هرنه ایچون خلق اولنمش ایسه کندینه او میسر اولور .»

مثنوی

﴿ تو معسر از میسر بازدان ﴾
﴿ عاقبت بنکر جمال این و آن ﴾

« ترجمه » سن کوچ وقولای اولانی یه بیل نهایت بونك وآنك جمالنی کور . شرح » زحمتله قلبنده ذوقی اولمدیغی حالده یاخود بالعکس سهولت وذوق قلب ایله عبادت واطاعت ایدنلرك مابیننی سن فرق ایتده نهایتلرینی کورکه سهولتله ایش کورن وعبادت ایدنلر درجات علیه یه نائل وآنلرك خلافی اولانلر ذلیل اولور . معنای دیکر، سهولتله اطاعت ایدن فی الحقیقه خوش حال کورینور ایسه ده سن بو ذوق وسهولتك ابتداسنه دکل؛ نهایتنه عطف نظر اعتبار ایت؛ احتمالکه بر انسان ابتدا ذوق وسهولتله عبادته باشلار، اما روحنك سرمایه سی اولمدیغندن انجامی عاطل وباطل اولوب ضلالی ارتار .

مثنوی

﴿ دریکی کفته که استادی طلب ﴾
﴿ عاقبت بینی نیابی در حسب ﴾

« ترجمه » دیکر اجازتنامه ده امیرك برینه دیمشکه: بر استاد ومرشد طلب ایت ! عاقبت بینلك مرتبه سنی حسب وعائله شرفنده بوله مازسك . « شرح »

برمرشد بول كه عواقبی ارائه ونصیحت وهمتیله سنی احیا ایتسون ؛ يوقسه عقل وروحانيت اجدادمدن موروثدر كبی ايديلن ادعا خيال ورؤيادر .

مثنوی

﴿ عاقبت ديدند هركون ماتی ﴾

﴿ لاجرم كشتند اسير ذلتی ﴾

« ترجمه » هرهانكی ملت برنبی يه اتباع ايتميه‌رك عاقبت واستقبالی بز كوريبورز ظن وادعا ايتديلرايسه بهمه‌حال اسير ذلت اولديلر. « شرح » بر چوق ملتلر عقل بردر، هرايشك صوكنی بزده درك وفهم ايدرز، نه ايچون انبيايه تابع وعزت ذاتيه‌مزدن عاری اوله‌لم، ديديلر، وبو ادعا اوزرينه كنديلرينی خراب واسير ذلت وعذاب ايلديلر؛ بناءً عليه مرشد مقتضی روكردان اولان عاصيدر .

مثنوی

﴿ عاقبت ديدن نباشد دست باف ﴾

﴿ ورنه كی بودی درديها اختلاف ﴾

« ترجمه » ايشك صوكنی كورمك ال چاريق كبی قولای دكلدر؛ يوقسه اديان ومذاهب وبونجه انسانلر آره‌سنده نصل دين اختلافی اولورايدی ؟ « شرح » دين وآخرتك سلامت بخش اولان جهتلری سهولتله معلوم اولسه هركس حقيقتی آكلار، ظلماتدن چيقار، سلامتياب اولورايدی؛ اما امر عسيراولديغندن بيكلرجه انسانلر خطالره افتاده وعمللری بيهوده اولور .

مثنوی

﴿ دريكی كفته كه استادهم تونی ﴾

﴿ زانكه استاد آشناساهم تويی ﴾

« ترجمه » برینه‌ده دیمش : استادده سنسك ! او سببدن كه استاد طانیجی ینه سنسك!« شرح » مرشدی طانیه بیله‌جك ذكاوت واقتدار سنده موجوددر سن كندك مرشد ورشیدسك! عارفده تحسین وتقدیر ایدیله‌جك اخلاقی كندك اجرا ایتمكله امنیتك دها قوی واغفالدن وارسته وحالك هر وجه ایله عالی اولور .

مثنوی

﴿ مرد باش وسخرهٔ مردان مشو ﴾

﴿ روسر خود كیر وسر كردان مشو ﴾

« ترجمه » اركك اول ! مردلرك مسخره وكولنجی اولمه ! یوری ، كندی باشنی طوت وسركردان وسرسم اولمه! « شرح » شونك بونك فكریله حركت وكندیكی شایان خنده وكرفتار مذلت ایتمه . اكر بو امیر عاقل اولیدی بو نصیحتی قبول ایدر واك اول وزیرك كلامنه تابع اولماز ایدی .

مثنوی

﴿ دریكی كفته كه این جمله یكیست ﴾

﴿ هركه اودو بیند احول مردكیست ﴾

« ترجمه » دیكر اجازتنامه‌ده امیرك برینه دیمش كه : بوجملهٔ اختلافات صوریه حقیقتده بردر؛ كیمكه ایكی كوروسه شاشی بر آدمجكزدر. « شرح » وزیر بونده وحدانیت مطلقه‌یی بیان ایتمك ایستدی .

مثنوی

﴿ دریكی كفته كه صدیك چون بود ﴾

﴿ اینكه اندیشه مكر مجنون بود ﴾

« ترجمه » اجازتنامه‌نك برنده دیمش‌كه : یوز عددی نصل بر اوله‌بیلیر بونی كیم‌دوشونور وخاطرینه كتیرر ؟ مكر مجنون اوله . « شرح » مؤلف مشهور (مونتسكییو) « لتربرسان » نام تألیفنده مصراع ثانیده‌كی عباره ایله اصحاب تثلیثك علیهنده لسان قوللاندی و دیمشدركه : روماده بولنان رئیس اولقدر ماهردركه بری اوچ و اوچی بر ایلر ! وزیرده بوافاده‌سنده وحدت مطلقه‌یی بیان ایله معتقد تثلیث اولان خرستیانلری استهزا ایلدی .

مثنوی

﴿ هریكی قولیست ضدیك دكر ﴾

﴿ چون یكی باشد یكی زهر وشكر ﴾

« ترجمه » چونكه اختلافاتده هربرسوز دیكرك ضد وخلافیدر ، برشی هم زهر، هم شكر نصل اوله‌بیلیر ؟ « شرح » یعنی ای امیر ! سن بونجه اختلافاته ناظر وانلرله مشغول اولور ایسه‌ك وحدانیت مطلقه‌یی نصل بوله‌بیلیرسك ؟ مثلا اختلافات عین زهر ، وحدت شكر اولدیغی حالده اختلافات ایچنده ایكن نصل لذت وحلاوت بولمش اولورسك ؟ وزیرك بوافاده‌سی وحدانیته مبتنی كورینور ایسه‌ده بالاده‌كی افادات متنوعه ومختلفه‌سنه نظراً بونده‌ده مقصدی شمدی‌یه قدر ویردیكی مختلف اجازتنامه‌لر كبی بردها اجازتنامه ویروب عیسویلر بیننده تزیید اختلافات والقای فساد ایچون ایدی .

مثنوی

﴿ تاز زهر واز شكر در نكذری ﴾

﴿ كی تو از كلذار وحدت بوبری ﴾

« ترجمه » زهر وشكر كبی اضداددن كچمینجه نصل اولوركه كلذار وحدتدن رایحه آلمش اولورسك . « شرح » صوری اختلافات وحدانیت صمدانیه‌یی

انكار دكل قدرت ربانیه‌یی اقرار ایتدیرر ؛ اما وزیرك مرامی خلقی اضلال وافكاری اخلال ایدی .

مثنوی

﴿ زین نمط زین نوع ده طومار ودو ﴾

﴿ برنوشت آن دین عیسی را عدو ﴾

« ترجمه » بواسلوب ونوع ایله حضرت عیسی علیه‌السلامك دیننه دشمن اولان وزیر اون ایکی طومار ، اجازتنامه یازدی . « شرح » بو بیت شریفده وزیر اون ایکی طومار یازمشدر، بیوریلور؛ حالبوكه « دریکی گفته » یعنی « برینه سویلمش » عباراتی اون آلتی‌یه چیقار بناءً علیه مثنویٔ شریفك اسلوب حكمت وبلاغتی بیلمین انسانك خاطرینه كله‌بیلیركه : تعداد اولنان طومار اون آلتی ایكن نه ایچون اون ایکی بیورلدی ؟ مقصد عالی الفاظه دائر واون ایکی ایله اون آلتی عدده متداثر اولمیوب طوغری کلامه مشابه وزیرك كیزلیجه برچوق اختلافات القا ایلدیکنی بیلدیرمكدر. شمدی وزیرك مختلف افاداتنه كلهلم : مقام عالی‌یه وارە‌بیلمك وبندن صكره عیسویلره رئیس اولمق ایچون بوطومارك كوستردیکی یولدن آیرلمه دیه هرامیره كیزلیجه طومار ویرمسی هم امرا بیننده فساد القا ایتمك هم هر امیری معناً نقصان براقمق ایچوندی . برینه توكل دیكرینه اقدام، بشقه‌سنه سخاوت كبی اخلاق مقبوله‌یی بیان وتوصیه ایلدیکندن خاطره كله‌بیلیركه : حقه توكل، حقه تسلیم ویا حق یولنده سخاوت واقدام ایتمك فنا شیلرمیدر؟ خیر! بونلر فنا شیلر دكلدر . شوقدركه : بونلری بیان ایدن وزیرك مقصدی فساد ونفاق اولدقدن بشقه بو اوصاف جلیله بركیمسه‌ده سائر اوصاف مقبوله ایله برابر اولنجه معتبر اولور؛ یوقسه وزیرك طومارلری وجه‌ایله مثلا یالكز توكل یاخود یالكز اقدام ایله بر انسان مكمل اوله‌ماز .

﴿ بیان آنكه اختلافات درصورت روشن است نه‌در حقیقت ﴾

بوبیان اختلافات صورتده كورینوب حقیقتده اولمدیغنه دائردر:

مثنوی

﴿ اوزیکرنکئ عیسی بونداشت ﴾

﴿ وزمزاج خم عیسی خونداشت ﴾

« ترجمه » وزیر حضرت عیسانك یك رنکلکندن قوقواله‌مدی وحضرت عیسانك مزاجی کوپندن خوی طوتمدی . « شرح » حضرت عیسی علیه السلامك یك رنکلکی وحدانیت ربانیه‌یی اعلاندن عبارت ایدی . کوب عیسی‌دن مقصد ، دین عیسانك جهت باطنیه‌سیدرکه ، حضرت عیسی علیه‌السلامك زمان سعادتنده کندینه مراجعت ایدنلرهانکی رنکده یعنی اعتقاد واختلافاتده بولنسه‌لر بعدالالتجا جمله‌سی الله تعالی حضرتلرینك برلکنه ایمان وکندیلرینی اهل عرفان ایدرلر ایدی . وزیر یهود ایسه بوحقیقتدن غیر خبیر وذاتاً مضر ایدی .

مثنوی

﴿ جامهٔ صدرنك ازان خم صفا ﴾

﴿ ساده ویك رنك کشتی چون صبا ﴾

« ترجمه » یوز رنکلی البسه اول صفا کوپندن ساده ویك رنك اولور ایدی ، لطیف اولان صباروزکاری کبی! « شرح » یوز نوع اعتقاد ویوز نوع اختلافاتده اولانلر بیله حضرت عیسی علیه السلامه التجا ایتمکله جمله‌سی جناب حقك وحدانیتنی قبول ایدر واهل ایماندن اولورلر ایدی .

مثنوی

﴿ نیست یك رنکی کزو خیزد ملال ﴾

﴿ بل مثال ماهی و آب زلال ﴾

« ترجمه » حضرت عیسانك اعلان ایلدیکی نظر توحید اول یك

رنكلك دكلدر، كه اندن جان صقنديسى حاصل اولور ، بلكه اول يك رنكلكدر كه بالق و آب زلال كيدر. « شرح » صورى ومادى رنك واحددن كوز يوريلور اما وحدانيت رنكى بويله دكلدر ؛ نورانى ومعنويدر . على الخصوص بالق ، يك رنك وبراق اولان صويك ايچنده نصل صفا وحيات بولور واندن آيرلمسنى ايستمز ايسه عارف اولان ذات ده دريای وحدانيتده نائل صفا اولور ومفارقتى نار عذاب بيلير .

مثنوى

﴿ كرچه در خشكى هزاران رنكهاست ﴾

﴿ ماهيانرا بايبوست جنكهاست ﴾

« ترجمه » كرچه قورولقده بيكلرجه رنكلر وار ايسه ده بالقلرك قوريلقله جنك ونزاعلرى اولور . « شرح » بومادى وصورى عالمده رنكارنك وانواعى اكلنه جك شيلر موجوددر. اما جمله سنك قوريوب محو اولمسى مقرر اولديغندن ماهيان بحر وحدت اولان اوليا وعرفا فانى شيلردن هميشه تبرا ايدرلر ؛ حى وباقى يى آرارلر .

مثنوى

﴿ كيست ماهى چيست دريا درمثل ﴾

﴿ تا بدان ماند ملك عز وجل ﴾

« ترجمه » مثلده بالق ودكز نه در كه جناب خدا جل وعلانك الوهيتنه بكزه مش اولسون ؟ « شرح » وحدانيت ربانيه يى بيان ايتمك ايچون استعمال ايلديكمز الفاظ مثالات اولوب عينيات دكلدر . بو درلو مثاللر مهما امكن حقيقتى تصوير وايما ايچون آلات عقليه ايسه ده حقيقتى كما ينبغى بيلديره ميه جكى امر بديهيدر .

مثنوی

﴿ صد هزاران بحر وماهی در وجود ﴾
﴿ سجده آرد پیش آن دریای جود ﴾

« ترجمه » یوزبیك دكز وبالق بو وجود عالمنده اول دریای كرم صاحبنك اوكنده سجده ایدرلر . « شرح » ابیات شریفهٔ سابقه‌ده دكز وبالغی وحدانیته مثال اوله‌رق ایراد بیورملرندن ناشی مثالك اصل وعیندن اوزاق اولدیغنی بیلدیرمك اوزره حسب اللزوم تكرار بیوررلركه : وحدانیته مثال كوردیكمز بالجمله دكز وبالقلر كندی احوال ولسان حاللریله صاحب اكرام وسخا اولان خالقلرینه همیشه سجده ایدرلر. بونلرك وجودی نره‌ده وحدانیت نره‌ده؟!

[نامتناهی اولان اجرام سماویه ایچنده بر چوق دكزلرك وجودی بو بیت شریفده ایما بیوریلور .]

مثنوی

﴿ چند باران عطا باران شده ﴾
﴿ تابدان آن بحر درافشان شده ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك امریله بر قاچ عطا یاغموری یاغدیكه بونلر ایله او بحر ، اینجی صاچیجی اولدی . « شرح » بو بیت شریفدن اوچ معنا استخراج اولنور : بری برقاچ یعنی از برمقدار احسان ربانی كافی اولدیكه ؛ دكز بوقدر كوهر صاچدی ، معنای دیكری ، صودن عبارت اولان بحر كوهر صاچمغه مقتدر اوله‌بیلمك ایچون لطف خدا برچوق انعام بخش واعطا بیوردی ؛ دیكری ، بحردن مقصد ، عالم معنوی وباران ایسه فیض رحمانیدر ؛ فیض رحمانی شرفظهور ایتمش ، بحر معنویدن بونجه انبیا وعرفا عالم وجوده كلمشدر .

مثنوی

﴿ چند خورشید کرم افروخته ﴾

﴿ تا که ابرو بحر جود آموخته ﴾

« ترجمه » جناب حق طرفندن نیجه کرم کونشلری شعله‌لنمش ، بلوط ودکز جود وسخایی اوکرندیلر. « شرح » آفتاب کرمدن مقصد احسان وتربیهٔ ربانیه‌در ، ارض وسائر اجرام الآن حائز اولدقلری بوحال سعادت اشتمالی کسب ایدنجه‌یه قدر برچوق تربیه کورمش واندن صکره بری برینه وسائر مخلوقاته فائده‌بخش اولمشدر . بو بیت شریفده یالکز بلوط ودکزدن بحث بیورلمسی انسانلره خطاب اولنمسندندر ، چونکه انسانلر هر نوع نعمت وبرکتی میاهدن ومیاه وجودلرینی دکز وبلوطلردن بولورلر .

مثنوی

﴿ پرتو دانش زده بر آب وطین ﴾

﴿ تا که شد دانه پذیرنده زمین ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری علم ودانش نوری ایله صو وطوپراغك اوستنی دوناتدی که ارض وزمین دانه‌یی وتخمی قبول ایتمکه مستعد اوله! « شرح » آب وترابك فیضی وویردکلری محصولات متنوعه هرکسجه معلوم وهویدادر .

مثنوی

﴿ خاك امین وهر که دروی کاشتی ﴾

﴿ بی خیانت جنس آن برداشتی ﴾

« ترجمه » طوپراق اميندر ، هانکی تخم زرع ایتدك ایسه خیانته کرفتار اولمقسزین اوتخمك جنسنی قالدیردك . « شرح » طوپراغه مثلا بغدای

زرع ایدیلیر ایسه بغدای ویروب تغییر واهانت ایتمز؛ حالبوکه بعض خائن کیمسه‌لر امانتی کتم ایله عهده‌لرینه تفویض اولنان وظیفه‌یی سـوء استعمال ایدوب خیانت واهانت ایدرلر .

مثنوی

﴿ این امانت زان عنایت یافتست ﴾

﴿ کافتاب عـدل بروی تافتست ﴾

« ترجمه » طوپراق بوامنیت وامانتی عنایت وتربیهٔ الٰهیه‌دن بولمشدرکه ، عدالت ربانیه کونشی اوزرنده پارلادی . « شرح » عدل آفتابی اولمسه جماداتدن اولان طوپراق ایچنه آتیلان تخمی محافظه ایتمکه نصل مقتدر اوله‌بیلیر ایدی ؟ نصل برقاچ قات زیاده محصولات ویرمش اولورایدی؟ ترابك فیض وهنری تربیهٔ ربانیه‌یه تابع اولمسندندر . خائن انسانلر ایسه صاحب فهم اولدقلری حالده انبیـاء ذیشان واسطه‌سیله بیان واعلان بیوریلان ارادات ربانیه خلافنده اوله‌رق حرکت ومحصولات عقلیه‌لرندن فائده دکل مضرت کورورلر .

مثنوی

﴿ تانشان حق نیارد نوبهار ﴾

﴿ خاك سرها رانسازد آشکار ﴾

« ترجمه » نشان وامر حق ایلك بهـار موسمنی کتیرمینجه ، طوپراق اسرار وخفایا مثابه‌سنده اولان محصول وچیچکلرینی آشکار ایده‌مز . « شرح » زمین امر حقی قبـول ایله امین ومطیع اولدیغندن تخمی زمان نشـو ونمایی تغییر ایتمدی .

مثنوی

﴿ آن جوادی که جمادی را بداد ﴾

﴿ این خبرها وین امانت وین سداد ﴾

« ترجمه » سخی وجواد اولان قادر مطلق حضرتلری بر جماده یعنی طوپراغه بوخبرلری وامانت واستقامتی ویردی . « شرح » بوبیت شریفك مآلی آتیده‌کی بیت شریفله اکمال بیوریلور .

مثنوی

﴿ هر جمادی را کنند فضلش خبیر ﴾

﴿ عاقلانرا کرده قهر اوضریر ﴾

« ترجمه » جواد مطلق حضرتلری فضل واحسانی حسبیله هر جمادی خبردار و بونجه نعمتلره نائل ومظهر ایلر؛ قهر ربانیسی ایسه عاقللری کور ایلمشدر . « شرح » زمین وتراب جماداتدن ایکن لطف حق ایله خبیر اولوب بونجه وظائف مقبوله‌یی ایفا ونباتات مفیده اعطا ایلدی . خورشید وقمر وسائر اجرام آلدقلری امر یزدانی اوزرینه کمال اطاعتله حرکت ایدر . بدخوی وناسی ، بالعکس انسان عاصیدر .

مثنوی

﴿ جان ودل را طاقت آن جوش نیست ﴾

﴿ باکه کویم درجهان یك کوش نیست ﴾

« ترجمه » جان ودلك اول جوشه یعنی اول عمیق سر وحکمتك قایناماسنه طاقتی یوقدر؛ بوسر وحکمتی جهانده کیمه دیه‌یم؟ بوسری ایشیدوب اکلایه‌بیله‌جك بر قولاق یوقدر . « شرح » خاطره کلیر که اکلایه‌جق هیچ برقولاق یوق ایسه انسانلرك بوسر وحکمتی اکلامقدن مأیوس اولملری لازم کلزمی؟ خیر ، بوافاده‌دن مقصد احوال روحانیه‌یی اکلایه‌جق هیچ برانسانك بولنمدیغی دکل ، نادر بولندیغنی ایما ایتمك ایچوندر؛ علی الخصوص بویله برکوش حکمت بولنور ایسه کوز منزله‌سنه وعین الیقین مرتبه‌سنه وارر اوحالده حقیقتی عیناً کورمش اولور .

مثنوی

﴿ هر کجا کوشی بد ازوی چشم کشت ﴾

﴿ هر کجا سنکی بد ازوی یشم کشت ﴾

« ترجمه » هر نرەده بو سری ایشیده بیله‌جك بر قولاق وار ایسه کوز اولدی ؛ هر نرەده برطاش بولندیسه یشم اولدی . « شرح » [یشم بولندیغی یری صاعقه‌دن حفظ ایدیجی برطاش اعتبار اولنور .] مقصد بیت شریف : کلام‌اللهده‌کی او امردن وانبیای ذیشانك تبلیغاتندن ظهور ایدن حکم واسراری هر-کیم دقت واطاعتله استماع واحکامنه اتباع ایتدی‌ایسه باطن کوزیله کوروب صاحب-سعادت وغلیظ القلب اولانلرده بعدالاهتدا نائل الفت اولدی .

مثنوی

﴿ کیمیا سازیست چه بود کیمیا ﴾

﴿ معجزه بخشیست چه بود سیمیا ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری کیمیـا یاپیجیدر ، آرتق کیمیا دنیلن شی نه‌اولور ؟ الله تعالی معجزه باغشلایجیدر ؛ سیمیا دنیلن خیالات نه‌اولور ؟ « شرح » بعض سـاده دلان ظن ایدرلرکه ، کیمیا اسمنده‌کی هنر موهوم واسطه‌سیله طوپراق وسائر بعض موادن آلتون یاپیله بیلیر ! حضرت جلال‌الدین رومی قدس سره-السامی بیورورلرکه : بوموهوم وخیالی‌اولان کیمیا نه دیمکدر ؟ الله تعالی‌نك کیمیاسنه باق‌که عدمدن بوجهـانی خلق ایله وجوده کتیردی . عاقل اولانلر ایچون کیمیای حقیقت بو در . سیمیا دنیلان هنر موهوم نه اوله‌جق ؟ الله تعـالی انبیای ذیشانه معجزه‌لر باغشلار . قرآن عظیم الشـانك لایعد ولایحصا اولان معجزات باهراتی اهل عرفان ایچون همیشه میداندەدر ، مع مافیه تاریخاده برمثال کتیره‌لم : روملر عیسوی اولدقلری زمانده بت‌پرست بولنمش اولان ایرانلیـلرله محاربه ایدوب روملر کلیاً منهزم وبردها ایرانلیلره مقابله‌دن مأیوس وبریم اولدیلر ایدی . بو وقعه

اوزرینه مشرکلر مفتخراً دیرلر ایدی‌که ، بت پرستلر غالب ، اللهه ایمان کتیرنلر مغلوب اولدیلر ، اوصره‌ده شرفنزول ایدن سورهٔ رومك برنجیدن التنجی آیت کریمه‌سنه قدر بیورلدی‌که : ﴿ الم غلبت الروم فی ادنی الارض وهم من بعد غلبهم سیغلبون فی بضع سنین لله الامر من قبل ومن بعد ویومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله ینصر من یشاء وهو العزیز الرحیم وعدالله لایخلف الله وعده ولکن اکثر الناس لایعلمون ﴾ معنای شریفی : « روم یقین محل اولان یرده مغلوب اولدی [قدس وشامده] اوچ ایله اون سنه اره‌سنده روملر غالب اوله‌جقلر . اول و آخر امر وفرمان الله تعالی حضرتلرینکدر ؛ روملرك غلبه چاله‌جقلری کونده مؤمنلر فرحلنیر اللهك نصرتیله ؛ الله تعالی حضرتلری ایستدیکنه نصرت ویرر عزیز ورحیمدر . الله تعالی بونی وعد بیوردی ، وعدینه خلف ایتمز ؛ لکن ناسك اکثری بیلمزلر » بو آیات کریمه نازل اولدقدن صکره مشرکلر عناد ایدوب دیدیلر : روملر کلیاً مغلوب اولمشلر ایکن نصل اولورکه ، برقاچ سنه صکره غالب اولسونلر ؟ حضرت ابوبکر صدیق رضی‌الله عنه افندمز جواباً دیدی‌که : الله تعالی حضرتلری قرآن عظیم الشانده بویله وعد وفرمان بیورر ، بهمه حال روملر برقاچ سنه‌دن صکره غالب اولور . بونك اوزرینه مشرکلر حضرت ابوبکر صدیق ایله بیوك بربحث و « بضع » لفظی اوچ ایله اون سنه اره‌سنده‌کی مدتی تعریف ایلدیکی جهتله بومعنایی طرفین قبول ایلدیلر . ذکر اولنان روملر انهزامندن آلتی سنه صکره حکمت خدا مأمول وعقل ظاهردن خارج وجدا اوله‌رق روملرك ایمپراطوری (هراقلیوس) کندینی طوپلایوب تکرار محاربه‌یه بدأ ایله ایرانلیلری فوق العاده برصورتده پریشان وبی‌درمان ایلدیکنی تفاسیر قرآنیه‌دن بشقه برچوق مورخین‌ده تمامهٔ اشعار وازبار ایدرلر . ایشـك اهمیتی حسبیله بوکا دائر بعض تفصیلات صحیحهٔ تاریخیه‌نك ده درجی مناسب عد اولندی . شویله‌که : رومالیلر خیلی زمان اول روما شهرینی ترك ایله استانبولی پای تخت اتخاد وبعض اخلاق یونانیه‌یی ودین عیسوی‌یی قبول ایتمشلردی . سورهٔ رومده فرمان بیوریلان محاربه هنگامنده روم ایمپراطوری (پاتریس) ك اوغلی (هراقلیوس) آفریقا والیسی ایکن روملره ایمپراطور اولدیدی . ایرانلیلرك‌ده حکمداری خسرو پرویز ایدی . ایرانلیلر اعلان حرب ایله قدس شریف وشام واناطولی جهتلرنده روملره اوقدر بیوك غلبه‌لر چالمشلرکه روم عسکرندن قدسده یالکز ایکی نفرقورتیله بیلدیکی حکایه‌اولنور . الحاصل ایرانلیلر تااسکداره قدر ایلریلدیلر . استانبولی تضییق ایله دین عیسوی‌یی

ترك وكونشه طاپمارینی روملره قطعیاً تکلیفده مصر اولدیلر ایدی . روم ایمپراطوری
(هراقلیوس) بوبلالراوزرینه مأیوس اولوب تدبیرسز قالمش وحکمت ربانیه اوله‌رق
بلغارواسلاو وبوکبی یرلرك اهالیسی‌ده سائر ممالکنی پایمال وخراب ایتمش اولدقدن
بشقه برده استانبولده وبا وچیچك خسته‌لکی‌ده شدتله ظهور ایدوب روم
ایمپراطورلغی بتون‌بتون منقرض اوله‌جق امیدسز برحاله کلمش وایمپراطور موما الیه‌ده
ضعف قلبه کرفتار وبیهوش اولمش ایکن بحکمة الله یکدن کندینه کلوب خلقه مؤثر
نصیحتلر ایراد ایله اهالیدن عسکر ترتیب وکلیسالرینك کموش وآلتونلرینه وارنجه‌یه
قدر نقده تحویل ایله فخر عالم افندمزك مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه هجرت
بیوردیغی سنه وآیده وحتی بعض مورخینك قولنه کوره اوکونده یعنی تموزك اون
آلتنجی کونی استانبولدن عزیمت وایرانیلرله محاربه‌یه مبادرت واناطولی‌یه‌ظوغری
حرکت وفوق‌العاده برصورتده ابراز مهارت ایلدی (طوروس) ده بیوك غلبه
چالوب ایرانیلری کلیاً منهزم وپریشان وبی‌درمان براقدی؛ بعده سهولتله ایلریلیوب
حلب وقدس شریف وشامی ضبط ایلدکدن بشقه ایرانیلرك پایتختی بولنان (پرسو-
پولیس) نام شهری‌ده ضبط وتسخیر ایتدی. ایران حکمداری خسروایسه جسور
بر سرعسکرینه بعض مرتبه حقارت ایتدیکندن سرعسکر موما الیه خفیاً ایران
عسکریله اتفاق ایدرك خسروی تختندن ایندیروب برمدت صکره اعدام واوغلی
شیرویی تخته اجلاس ایتدیرمشلر ایسه‌ده بوتغیراتدن فائده‌مند اوله‌میوب ایرانیلر
کلیاً تارومار وبی‌قرار اولدیلر ایدی . بووقعه‌لر تفاسیر شریفه‌دن بشقه مورخ مشهور
(ژیبون) ك و فرانسزجه یازیلان و اوروپاجه غایت معتبر وقرق بش جلددن
عبارت اولان (میشو) « بیوغرافیسنك » ایراقلیوس اسمنده‌ده بتمامها مسطوردر.
بواحوال اوزره حقایق شناس برذات دیرکه : قرآن عظیم‌الشانك سورهٔ رومده‌کی
آیات کریمه‌سی باعث حیرت وداعیٔ ایماندر . نصل اولورکه، قرآن عظیم‌الشان الله
کلامی دکلدر دیه صاحب عقل وانصاف اولانلر طرفندن شبهه اولنسون ؛ روملر
کلیاً منهزم وپریشان وحالاً ومادةً مأیوس وبی‌امان اولدقلری برصره‌ده اوچ ایله
اون سنه آره‌سنده روملر غالب ومظفر اوله‌جقلرینی الله تعالیدن‌بشقه کیم بیله‌بیلوب
قطعیاً کیم اعلان ایده‌بیلیر ایدی ؟ قرأن حاشا ! کلام‌الله اولمیوب محمد مصطفی
علیه‌السلام غایت عاقل برذات اولدیغندن روملرك بعده وقوع‌بوله‌جق ظفر وغالبیتنی
عقلاً بولمشدر، دیه جهلانك اعتراضی کلیاً نامعقولدر ؛ زیرا اوصره‌ده ایرانیلرك
کمال قوت ومظفریتلری وروملرك انهزامی وملکلرینك هرجهتده هروجه ایله

انقراضلری میدانده ایکن وحی وتبشیر ربانی اولمیوبده منکر ومعندك ادعای باطللری کبی فخر عالم بالکز عاقل برذات صفتیله وقوعی مأمول ایدلمین بویله بر وعدی الله تعالی حضرتلری طرفندن صورت قطعیه ومؤکدهده عالمه اعلان ایده بیلیرمی ایدی ؟ وحی اولمسه استقبالده کله جك بویله مجهول بروقعه ونتیجه نك قطعی ومعین صورتده اعلانی هانکی پولتیقه هانکی عاقله یاقیشیر ایدی ؟ یا اوصره ده ده تاریخده کورندیکی وکایاً محتمل بولندیغی اوزره روملرك زمان مغلوبیتندن اوچ ایله اون سنه آره سنده کی مدت مرور ایدوبده روملر برموجب وعد واعلان غلبه چالمامش اولسه لر ایدی اوحالده دین محمدی نه اولور ایدی ؟ زیرا مشرکین وکفار وبلکه هرکس ایشته قرأن عظیم الشان الله کلامی ایسه وعد واعلانه کوره روملرك بو مدت ظرفنده غلبه ایتملری لازم کلیر ایدی ، غلبه ایتمدکلرندن کلام الله دکلدر ، دیه خلقی اقناع ایتملری محقق ونمایان ایدی . بوحقیقت کونش کبی ظاهر اولدیغندن اول وآخری بیلن وهرشیئی تحت قدرت ربانیه سنده طوتان الله تعالی حضرتلری الی یوم القیام منکرلری عقلاً وتاریخاً اسکات وابهات ایدیجی بر معجزهٔ باهرهٔ قرأنیه یی سائر معجزات قرأنیه یه علاوةً سورهٔ رومده بیان وفرمان بیورمشلردر. بو بداهت تاریخیه دن صکره بو نتائج عقلیه یی قبول ایتمیانلر ، قرأن عظیم الشان کلام الله دکلدر دیمکه جرأت ایدنلر یانصوره غیرمقتدر ویاهدایته غیر مستعد کیمسه لر اولدیغی هرصاحب انصاف نزدنده آشکاردر .

مثنوی

﴿ این ثنا کفتن زمن ترك ثناست ﴾

﴿ کین دلیل هستی وهستی خطاست ﴾

« ترجمه » جناب حق ایچون بو ثناده بولنمق بندن ترك ثنادر ؛ زیرا بوثنایی ایراد ایلمك بشقه وجوده دلیلدر. حالبوکه بشقه وجود دیمك خطادر

« شرح » حق تعالی حضرتلرینی مدح ایدیشمده کویا بن ده آیریجه بروجود اولورمده مدح وثنا ایدرم ، کندیمی مدح ایدیجی بروجود فرض ایدرسه م لساناً جناب واجب الوجودی مدح وثنا ایتمش ولکن حالاً ومعناً کندیمی کوسترمش وبرشی عد ایتمش اولورم معناسنده در .

مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری فنا فی الله مرتبه‌سنه واردقده الله تعالی حضرتلرینی ثنا ایتمکدن بیله خوف ایدرکه حین ثناده کندیلری بر وجود عد اولنمش اولمسون . اما شایان اخطاردرکه اومرتبهٔ علیهٔ فنایه واصل اولمیانلر کمال عجز ایله تکبر ایتمیه‌رك شریعت غرانك تعیین بیوردیغی اسلوب وعبارات ایله جناب واجب الوجودی مدح وثنا ایتمك لازم واحرادر .

مثنوی

﴿ پیش هست او باید نیست بود ﴾

﴿ چیست هست پیش اوکوروکبود ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینك وجود ربانیسنه قارشی هیچ وفانی اولمق لازمدر، آنك اوکنده سائر صوری موجودات کوروکبود یعنی بی‌فائده‌در .

[کور وکبود ارده‌ده قالمش فائده‌سز برشیئه دیرلر.] « شرح » کور تعبیری ﴿ کل شیٔ هالك الا وجهه ﴾ آیت کریمه‌سنك مضمونیدر،که هرشی فانی ویالکز جناب واجب الوجود باقیدر؛ بقایی آرزو ایدن انسان وجه‌الله‌ه قارشی کندینی افنا ایتسون که او وجه ونور ایچنده بقایی بولسون .

مثنوی

﴿ کرنبودی کور ازو بکداختی ﴾

﴿ کرمیٔ خورشید را بشناختی ﴾

« ترجمه » اکر الله تعالی حضرتلرندن غیری فرض اولنان وجود کور اولمامش اولیدی شمس حقیقتی بالمشاهده اکلایوب اریملیدی . « شرح » انسان معناً کور اولمسه جناب حقك حقیقتنی کوروب کندی وجودینی قطعیاً هیچ بیله‌رك فنا مرتبه‌سنی بوللی وخورشید خدانك هربر ذره‌سنده‌کی تأثیرات کلیهٔ معنویه‌سنی حس ایله فانی واو فنا ایچنده باقی اولملیدی . موجوداتی سریع‌الزوال

و اریمکه مستعد اولان شیلره تشبیهده و شمس حقیقته قارشی اریمکه استعدادلرینی ایماده‌کی بلاغت بیان مستغنیٔ شرح واتیاندر .

مثنوی

﴿ ورنبودی اوکبود از تعزیت ﴾

﴿ کی فسردی همچو یخ این ناحیت ﴾

« ترجمه » الله تعالی‌دن غیری عد اولنان موجودات اکر تعزیت وماتمدن کبود ومائی اولمیدی بوقطعهٔ مادیات نصل بوز کبی منجمد اولورایدی. « شرح » اوروپاده سیاه وعجمده مائی رنکلر ماتمه دلالت ایدر . فلکلرك مائی رنکده کورو- نمسی الله تعالی حضرتلرینك حقیقتنی کوروب اکلایه‌مدیغندن ماتمده قالمسی ومو- جوداتك بوز کبی طونمسی حقایق ربانیه‌یه کوره حس معنویدن محروم اولمسی دیمکدر .

﴿ بیان خسارت وزیر درین خدعه ومکر ﴾

وزیرك بوحیله‌سنده کندینك‌ده کرفتار اولدیغی خسارت وزیانه دائردر :

مثنوی

﴿ همچوشه نادان وغافل بدوزیر ﴾

﴿ پنجه میزد باقدیم ناکزیر ﴾

« ترجمه » وزیر شاه جهود کبی نادان وغافل ایدی؛ زیرا جناب واجب- الوجوده کویا پنجه اوردی. [نا کزیر، مقتضی ولازم اولان دیمکدر] « شرح » حضرت عیسی علیه‌السلام، الله تعالی حضرتلرینك رسولی ایکن عیسویلرك هلاکنه

وزيرك قصد ايتمسی قدرت ربانيه‌يه قارشی پنجهٔ تعرض اوزاتمق كبيدركه بوحال ضلالت اشتمال وزيری دوجهانده اضمحلال ايلدی .

مثنوی

﴿ باچنـان قادر خدايی كز عدم ﴾

﴿ صدچو عالم هست كرداندبدم ﴾

« ترجمه » وزير غافل اويله قادر مطلق حضرتلرينه پنجهٔ تجاوز اوزاتوب مقابله ايتمك ايستدی‌كه، او قادر مطلق بر دقيقه ايچنـده عدمدن بوعالم كبی يوز عالم وجوده كتيرر . « شرح » بوبيت شريفده هم قدرت ربانيه‌نك كمال عظمتی وهم امر حقه قارشی جرأت ايدنلرك ضلالت وبلاهتی تعريف بيوريلور .

مثنوی

﴿ صـد چو عالم در نظر پيـدا كند ﴾

﴿ چونكه چشمت رابخود بينا كند ﴾

« ترجمه » بوعالم كبی يوزعالمی نظرده ظاهر ايدر، اوحالده‌كه سنك كوزنی الله تعالی حضرتلری كنديسيله كوريجی ايدر . « شرح » علم هيئت وسائر ادلهٔ عقليه ايله‌ده معلوم اولوركه، كرهٔ ارضدن بشقه برچوق عالملر واردر . كرهٔ ارض اوفاق برجسم ايكن ايچنده انسانلر وانواع مخلوقات بولنديغی حالده ميليونلرله‌اولان سائر اجرامك مخلوقاتدن خالی اولمسی عقلاً محال كبيدر . الله تعالی حضرتلرينك قوللرينه ملكوت كوسـترمسی بخشنه كلنجه، قرآن عظيم‌الشـانده فرمان بيورلديغی اوزره حضرت ابراهيمه برچوق ملكوت كوسـترلدی ، ديكر مقبـول قوللرينـه ملكوتك ارائه‌سی قدرت ربانيه‌يه كوره سهل اولديغی وارستهٔ تفصيلدر .

مثنوی

﴿ اين جهان خود حبس جانهای شماست ﴾

﴿ هين رويد آن سوكه صحرای شماست ﴾

« ترجمه » بوجهان، بودنیا جانلریکزك حبسیدر؛ اکاه اولکز و اوطرفه کیدیکزکه سزك صحرا کزدر . « شرح » انسان کامل دنیادن ایکی وجهایله آیریلوب کیده‌بیلیر . بری : دها حیاتده ایسه‌ده دنیا آلایش وکدرلرینی هیچ عد ایدوب امراللهه تابع اوله‌رق صحرای واسع روحانی‌یه معناً کتمسی ﴿ موتوا قبل ان تموتوا ﴾ سرینه مظهر اولمسی، دیکری : اجل موعودیله بودار فنادن انتقال ایله عالم عقبایه وارمسیدر .

مثنوی

﴿ کرجهان پیشت بزرك وبی بنیست ﴾

﴿ پیش قدرت ذرهٔ میدانکه نیست ﴾

« ترجمه » هرنه‌قدر سنك اوکنده جهان بیوك ونهایتسز ایسه‌ده بیل‌که قدرت ربانیه نزدنده برذره بیله دکلدر . « شرح » انسانه‌کوره دنیا عظیم وکریم؛ حقیقته نسبةً صغیر ووخیمدر .

مثنوی

﴿ این جهان محدود آن خود بیحدست ﴾

﴿ نقش وصورت پیش آن معنی سدست ﴾

« ترجمه » بوجهان صوری محدود واول جهان معنوی بی‌حدوددر . بوصوری کوریلن جهانده‌کی نقش‌وصورتلر اول عالم معنانك اوکنده سد وحجابدر « شرح » دنیاده نسوان حسنا وثروت واشیا وبوکبی کیفیات بی بقا غافل ایچون موانع لاتحصی‌در .

مثنوی

﴿ صد هزاران نیزهٔ فرعون را ﴾

﴿ درشکست ازموسیٰ بایك عصا ﴾

« ترجمه » فرعونك يوز بيك مزراق وسائر آلات حربيه‌سى بر موسادن برعصا ايله قيرلدى . « شرح » حضرت موسى عليه‌السلامك ماجراسى جمله‌جه معلوم اولديغندن بوراده تفصيلنه لزوم كورلمدى . مقصد عالى، فرعون عاصى جنود وفيره‌يه وقوت عظيمهٔ صوريه‌يه مالك ايكن امر حق ايله حضرت موسى، جنودينى شكست وافنا ايلدى. يعنى جسم وماده عاجز وناچيز وروحانيت قوى وعلويدر .

مثنوى

﴿ صد هزاران طب جالينوس بود ﴾

﴿ پيش عيسى و دمش افسوس بود ﴾

« ترجمه » طبيب مشهور جالينوسك وسائر اطبانك طبه دائر يوز بيك هنرى اولوب غايت ماهر ايكن حضرت عيسى عليه‌السلامك مبارك نفسى اوكنده هنرلرى بيهوده قالدى . « شرح » اهل معنى، اهل دنيادن نصل دها مؤثر ودها قوى اولديغنى بومثال ايله‌ده اكلاشلمش اولوركه ؛ عيسى عليه‌السلام الله تعالى حضرتلرينك اذنيله امواتى احيا ايلدى . اطبا ايسه احياى اموات دكل بعض دفعه مرضايى بيله نائل شفا ايده‌ميوب برسهو ايله حاللرينى دها فنا ايدر .

مثنوى

﴿ صد هزاران دفتر اشعار بود ﴾

﴿ پيش صرف امى اش عار بود ﴾

« ترجمه » يوز بيك شعرك كتاب ودفترى وار ايدى؛ اما عالم معنوينك افضلى اولان فخر عالم عليه‌السلام افندمز حضرتلرينك اميلكى صرفنك اوكنده اك فصيح اولان اشعار عيب وعار اولدى . « شرح » قرآن عظيم‌الشانك بلاغت وفصاحتى ظاهراً قولاى اكلاشلديغى كبى عارف وعالم برذات طرفندن دقت وحرمتله اوقونجه اوقدر عميق ، اوقدر خارق‌العاده ودقيق معنالر بولنوركه حيرتده قالمامق

محالدر . لسان عرب اك واسع برلساندر؛ هنكام رسالتپناهیده اك فصیح وبلیغ صورتده سویلنیر، یازیلیر ایدی . شعرای عربك اك بلیغی اوهنكام معالی انسامده بولنور ایدی . برمقتضای عادات عرب اشعارك اك بلیغندن یدی قطعه‌سی کعبه‌یه تعلیق ایدلمش ایدی اما سلطان انبیا علیه افضل التحایا افندمزه قرآن عظیم الشان وحی واحسان اولندقده بلاغت قرأنیه‌یه کوره سبعهٔ معلقه هیچ مثابه‌سنده قالدیغندن شعرا انلری کعبه‌دن اینديرمکی مناسب کوردیلر . قرأن عظیم الشان بلغای عربی حیرتده براقدیغی و براقمقده اولدیغی کبی ترجمه‌سنی کورن اجنبی عالملری‌ده عظمت وقوتنه حیران اولمقده‌در .

مثنوی

﴿ باچنین غالب خداوندی کسی ﴾

﴿ چون نمیرد کر نباشد اوخسی ﴾

« ترجمه » بوقدر غالب وقادر اولان الله تعالی حضرتلرینك امری اوغورنده برکیمسه دنی و اسفل دکل ایسه نصل اولمز ؟ « شرح » عالم جسمانی وجهان معنوی‌یه بوقدر فیض ونعمت احسان ایدن جناب یزدانك اوامرینه مخالف حرکت ایدن انسان بهمه حال کرفتار خسران اولور . مکر مرحمت وغفران مولا آنی آب زلال عفو ایله احیا ایده ! مردان خدا ایسه حق اوغورنده فدای جان ایتمکی سعادت دو جهان بیله‌رك نائل رضای جناب کبریا اولور .

مثنوی

﴿ بس دل چون کوه را انکیخت او ﴾

﴿ مرغ زیرك باد وپا آویخت او ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری طاغ کبی قوی اولان یورکی قوپاردی، عاقل اولان قوشی ایکی آیاغیله آصدی . « شرح » بنم عقل وجسارتم وار ایکن نه ایچون انبیای ذیشانك ارادتنه تابع وکندی اختیار واستدلالمدن عاری اوله‌یم ؟

دیمامی . زیرا قدرت مولا جبالی وقلبی طاغ کبی قوی وفطین وذکی اولانلری آن واحدده زبون وسرنکون ایلر . بوحقیقتك شاهد جسمانیسی تاریخ عالمدرکه غیر مشروع صورتده ظلم وستمایله حرکت ایدنلرك ذاتلری، خانمانی بیوك ورطه‌لره کرفتار وتارومار اولدیلر . انسان عاقل انبیای ذیشانك کوسترمش اولدقلری اوامر ربانیه‌نك اجراسی اوغورنده عقل وجسارتنی حسن اداره وکندی خیالات ذهنیه‌سنی شمس حقیقته طوغری محو وازاله ایلر . غیر مشروع ایشلرده احتمالکه برلذت وغالبیت کورنسون؛ اما او لذت وغالبیت موقته، شدید اکداره ومغلوبیتلره وخیم برمقدمه‌در .

مثنوی

﴿ فهم وخاطر تیز کردن نیست راه ﴾

﴿ جزء شکسته می نکیرد فضل شاه ﴾

« ترجمه » فهم وذکا وخاطری کسکین ایلمك سعادت روحانیه‌یی بولمق ایچون یول دکلدر؛ قیرلمش اولاندن بشقه‌یی مالك الملك حضرتلرینك فضل ومرحمتی طوتماز . « شرح » انسان اوامر ربانیه‌یی اجرا ایچون بلا تکبر، بلا انانیت عقل وبدنی واسطه‌سیله سعی وغیرت ایدر ایسه مقبول وبختیار والا انجامکار معذب ومحقر اولور .

مثنوی

﴿ ای بسا کنج آکنان وکنج کاو ﴾

﴿ کان خیال اندیش راشد ریش کاو ﴾

« ترجمه » ای چوق خزینه طولدیریجی وبوجاق قازیجی کیمسه‌لر! خیال اندیش اولان یهود وزیرینه واکا مماثل اولانلره اوکوز صقالی کبی مسخره وبازیچهٔ استهزا اولدی [اولکی مصراعده‌کی « کنج کاو » بوجاق قازیجی؛ ایکنجی مصراعده‌کی « کاو » اوکوز معناسنه‌در] اوکوز صقالی ، بر دساسه تابع اولان احمقه دیرلر . « شرح » ای صوری ثروت وذکاته مالك اولان اهل غفلت ! تصورات دقیقه‌یی باعث سعادت عد ایتمکدن مجانبت ایدیکز ! زیرا سزدن دها

ذکی وفقط نور هدایتدن عاری اولانلر شیطان وشیطان صفات اولان بعض انسانك اغفالات ودسائسندن مغبون وزبون اولدیلر ؛ بناءً علیه ذکاوتی ارادات ربانیه‌یه اتباعاً امر مشروع اوزره حسن استعمال وکندیکزی سعادت حقیقیه‌یه ایصال ایلیکز !

مثنوی

﴿ کاوکه بود تا توریش اوشوی ﴾

﴿ خاك چه بود تاحشیش اوشوی ﴾

« ترجمه » صیغیر کیم اولورکه سن آنك صقالی وتابعی اوله‌سك ؟ طوپراق نه‌درکه سن آنك اوتی اوله‌سك ؟ « شرح » بقرکبی اولان دنیا وآنك خیالاتنه ویا مقلد آدملرك ونفسك مشتهیات غیر مشروعه‌سنه وشیطانك وسوسه‌لرینه تابع اولمقده نه خیر وسعادت فرض اوله‌بیلیرکه انسان اویولی اختیار وکندینی کرفتار خسار ایدر .

مثنوی

﴿ چون زنی ازکار بدشد روی زرد ﴾

﴿ مسخ کرد اوراخدا وزهره کرد ﴾

« ترجمه » چونکه برعورت فنا فعلندن طولایی صاری یوزلو اولدی ، جناب خدا آنی مسخ [۱] یعنی صورتنی چیرکین وزهره ایلدی . « شرح » غیرمرضی حرکت ایدن هرانسان معناً مسخه جسبان اولور . ذکر اولنان زن ، هاروت وماروتی اغفال ایدن کوزل برقادین ایدی که : حیله‌سی واخلاق غیرمقبوله‌سی حسبیله جسماً ومعناً غایت چیرکین اولدی . زهره کوکبی بعض سفاهته اشارت اولندیغندن محتملدرکه بوقادینك زهره تسمیه اولنمسی طریق استقامتدن عدول ایله سفاهته بویان اولمسندندر . حکمتله باقلنجه هرکیم که طریق حقی تارك وراه ناپجایه سالك اولور ایسه اوتغیر آنك ایچون برمسخ کبیردر .

[۱] « مسخ » شکلی دکشدیروب چیرکین برصورت وقالبه صوقمه معناسنه‌در .

مثنوی

﴿ عورتی را زهره کردن مسخ بود ﴾

﴿ خاك وگل کشتن نه مسخست ای عنود ﴾

« ترجمه » عورتی زهره ایتمك مسخ وتبدیل اولدی ؛ انسان طوپراق وبالچیق اولنجه مسخ وتبدیل دکلیدر ؟ ای عنود ! « شرح » کوزل برقادینی چیرکین یاپمق وفسادی حسبیله اکا زهره نامنی ویرمك مسخ وتبدیل اولوب ، عقل وروحك ایله وظیفهٔ انسانیه‌ك اخلاق حمیده‌یی وسعادت ابدیه‌یی استحصال ایله مستریح البال اولمقدن عبارت ایکن خاکدن عبارت اولان سیم وزره کلیاً میال اولمق سنك ایچون مسخ ووبال دکلیدر؟

مثنوی

﴿ روح می برد سوی چرخ برین ﴾

﴿ سوی آب وگل شدی در اسفلین ﴾

« ترجمه » روح سنی غایت یوکسك اولان چرخه چیقارر ، سن ایسه الڭ الچاق مرتبه اولان صو وبالچیق طرفنه کتدك . « شرح » انسان روحانیتك الڭ یوکسك مرتبه‌سنی بولمغه مستعد ایکن عادی شیلره طمع ایدرك اخلاق ذمیمه‌یه کرفتار اولمسی واسفل السافلینه تنزل ایلمسی مسخ ووبال وشایان اسف برحال وخامت اشتمالدر .

مثنوی

﴿ خویشتن را مسخ کردی زین سفول ﴾

﴿ زان وجودی که بدن رشك عقول ﴾

« ترجمه » بودنائت سببیله کندیکی شول بر وجوددن مسخ وتبدیل ایلدك ، که عقولك رشك وحسد ایده‌جکی معتبر بر وجود ایدی . « شرح » خلقتی حسبیله

انسان اوقدر مقدس ومعتبردر، كه ملائك وسائر برچوق مخلوقات ماهيتنه تعجب وقوت معنويه‌سنه انقياد ايدر ؛ اما ماهيتك علويتی وظيفهٔ انسانيه‌يی تمامها اجرا ايتمسيله‌در . مثلا عقل ونطق ووجدان وعشق كبی احسانات ربانيه انسانك فضـل وعلويتنی اظهار ايدر دلائل عظيمه‌در ؛ فقط بركيمسه حسيات وخصائل جليـلهٔ ـ خلقيه‌يی الله تعالی حضرتلرينك امری خلافنده استعمال ايدر ايسه نعمته كفران ايتمش ومذلت ايچنده اسفل‌السافلينه واروب معناً مسخ ايدلمش اولور .

مثنوی

﴿ پس ببين كين مسخ كردن چون بود ﴾

﴿ پيش آن مسخ اين بغايت دون بود ﴾

« ترجمه » ايمدی كور، كه بومسخ وتبديل نصل‌اولور ؟ اوخاتونك مسخی بيننده انسانك مسخ وتبديلی نصل غايت دون اولور ؟ « شرح » مسخ معنوی ، ذكر اولنـان خاتونك مسخندن دهـا دوندر ؛ زيرا مرقومه‌نك مسخی ، وقوعی غيرمسبوق براغفالدن نشأت ايتمشدر . انســانك معناً مسخی عادی شهوات نفسانيه وافكار وخيالات شيطانيه‌دندر . مرقومه خصوصی صـورتده قهر وغضب خدايه كرفتـار اولدی ؛ انسانلرك تبدل وتنزللری برقهر مخصوصدن دكل ، معين اولان اوامر ربانيه‌يی ترك ونفس وشيطانه تابع اولملرندن يعنی حقه قارشی ارزولريله عصيان ايلملرندندر .

مثنوی

﴿ اسب همت سوی اختر تاختی ﴾

﴿ آدم مسجود را نشـناختی ﴾

« ترجمه » همت آتنی جانب اختره سوردك وملائكه‌نك سجده ايلدكاری آدمی بيله‌مدك! « شرح » بتون بتون عادی وشهوانی اولان انسانلرك اسفل‌السافلينه تدنی وتنزللرنی بيـان بيوردقدن صكره بوبيت شريف (ترقيـات بحريه‌يه وبوكبی فوائده همت وخدمتلری اولميان) عادی منجملره وخيالات وذوقيات جسمانيه ايله

وقتلرنی ضایع ایدن کیمسه‌لره خطابدر . مثلا اومقوله منجملردن بری دیرکه : فلان آدمك نجمی بویولده وبناءً علیه نتایجی بودر! بوبیانات‌ایسه ترهات وخیالاتدر.

مثنوی

﴿ آخر آدم زادهٔ ای نا خلف ﴾

﴿ چند پنداری توپستی‌را شرف ﴾

« ترجمه » آخرالامر آدم اوغلوسك ، ای ناخلف وهمتسز کیمسه ! سن آلچاقلغی نصل شرف ظن ایدرسك ؟ « شرح » ای انسان ! آدم علیه‌السلام پدرمز کبی بر نبی ذیشان ذریتندن اولدیغك حالده غیرت وهمتك باقی ومشروع خصوصاته منحصر وعلوی اولمق لازم ایکن سن ادنا شیلرله اشتغال وسعادت حالی ترك وکندینی گرفتار سفلیت ووبال ایلدك !

مثنوی

﴿ چند کویی من بکیرم عالمی ﴾

﴿ این‌جهانرا پر کنم‌ازخودهمی ﴾

« ترجمه » نه وقته قدر دیرسك ، که بن عالمی طوتارم وبوجهانی وجودمله طولدیررم ! « شرح » ای متکبر ! سن مستعد مرض وانقراض برمخلوق ضعیف سك ! انجامکار ایکی اوچ آرشوندن عبارت برقبره مدفون واك عاجز ، اك فقیر کبی مطمور خاك وزبون اولورسك! حال بویله ایکن هرایشی بن یاپار وفکر وقدرتمله جهانی طولدیررم کبی کلمات واطوار متکبرانه‌ده بولنورده سنی هیچدن خلق ایدن قادر مطلق حضرتلرینك عظمت وامرینی فراموش‌ایدر وخیالات واحتشاماته فانیه ایله مدهوش اولیورسك ! بولایقمیدر ؟

مثنوی

﴿ کر جهان پر برف کردد سربسر ﴾

﴿ تاب خور بکداز دش بایك نظر ﴾

« ترجمه » اکر جهان باشدن باشه قار ایله طولو اولسه کونشك حرارتی
آنی برنظر ایله اریدر. « شرح » دنیانك ذوق وزینت واحتشام و شرفی صورتا
قار کبی پارلاق، فقط حقیقتده صغوق وسریع‌الزوالدرکه خورشید حقیقتك تاب۔
قهری آنك ذوق وزینت صوریه‌سنی سریعاً اریدر واکا ربط قلب ایدنلری بیترر.
انسانلرك لساننده بیوك تعبیر اولنان بعض ظالملرك کرفتار اولدقلری زوال وعذاب
معلوم اهل تاریخ ومجزوم ارباب عقلدر.

مثنوی

﴿ وزر او وزر چون‌اوصد هزار ﴾
﴿ نیست کرداند خدا ازیك شرار ﴾

« ترجمه » وزیرك کناه وآغرلغنی وآنك کبی یوز بیك وزیرك شرندن
حاصل اولان سهو وخطالرینی خدا حضرتلرینك شعلهٔ رحمتی برقغیلجمله محو
ومعدوم ایدر. « شرح » ریاکار وغرضکار اولانلر ظن ایتمسونلرکه بز ساده‌دل
اولان‌عوامی وهرکسی اضرار واغفال‌وکامزی استحصال‌ایدرز. اغفالاتدن‌طولایی
کناه ایشلمش اولانلر خوف ایتمسونلر که نفس وشیطان ویاشیطان صفت اولان
بعض انسان بزی اغفال ایدوب کناه ایشلدیکمزدن آرتق بزم ایچون بوندن بویله
امید قالمدی ، یأس وفتور کتیرلمسون ؛ زیرا نه قدر کناهکار اولور ایسه
اولسون اکرانسان پشیمان وفناالقدن روکردان‌اولورایسه مرحمت‌خدا جمله‌کناهلرینی
عفو ایده‌جکدر. اویله ایسه ابتدا ایستدیکمز قدر کناه ایشلیه‌لمده بعده پشیمان اوله‌لم
دیمك فکر سقیمدر. کناهلرك عفو اولنمسی قویاً مأمولدر؛ فقط جای دقت بودرکه:
ابتدا طوغری یوله کیدنلردن یوزده بری فنا یوله صاپه‌بیلیر ؛ حالبوکه حرام
ایشله‌ینلرك بلکه یوزده بری بیله بحق پشیمان اوله‌میور. بناءً علیه معذب ومقهور
اولمش اولور.

مثنوی

﴿ عین آن تخییل را حکمت کند ﴾
﴿ عین آن زهرآب را شربت کند ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری عین خیالات وحیله‌یی حکمت وعین زهر کبی آجی صویی شربت ایدر . « شرح » انسان فنالقدن پشیمان اولوبده امرحقه رجوع ایدنجه کرفتار اولدیغی حیله وخیالات فاسده‌دن قورتولور . بحق توبه ایدن بر آدم ایچون حیله وخیالاتی حکمته وزهر کبی اولان اخلاق ردیه‌سی اخلاق حمیده‌یه مبدل اوله‌جغی شبهه‌سزدر. سورهٔ فرقانك یتمشنجی آیت کریمه‌سنده فرمان بیوریلورکه: ﴿ الا من تاب وآمن وعمل عملاً صالحاً فاؤلئك یبدل الله سیأتهم حسنات وکان الله غفوراً رحیماً ﴾ معنای شریفی : « مکر اول کیمسه‌که توبه ایدوب ایمان کتیردی وکوزل ایشلر ایشلدی بونلرك کوتو ایشلرینی وسیأتی الله تعالی ثواب وحسناته تبدیل ایدر ؛ الله تعالی مغفرت ایدیجی واسیرکیجیدر » .

مثنوی

﴿ پروورد در آتش ابراهیم را ﴾

﴿ ایمنیٔ روح سازد بیم را ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری ابراهیم علیه السلامی آتش ایچنده بسلر ، خوفی روحه امنیت کاه ایلر . « شرح » قرآن عظیم الشانده فرمان وبیان بیورلدیغی اوزره حضرت ابراهیم علیه السلام آتشه القا اولندیغی حالده یانمامش ، بالعکس سلامت وراحت بولمشدر. ایکنجی مصراعك شرحنه کلنجه ، احوال مجربه‌دندرکه پك چوق دفعه خوف ، باعث امنیت وصفا اولور . خوفدن مقصد ، خوف التهی ومناهیدن تبریدر .

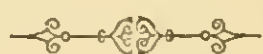
مثنوی

﴿ از سبب سازیش من سودائیم ﴾

﴿ در خیالاتش چو سوفسطائیم ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینك اسبابی ایجاد و « اسبابی خلق » ایتمك شیوه‌سندن سودایی‌یم ، حیرانم ! قدرت ربانیه‌یی تخیل وتفکر ایتمکده سوفسطائیلر کبی

حقیقتی بیلمکدن بعیدم . « شرح » سوفسطائیه اسکی زمانده ظهور ایتمش برطائفه ایدی‌که حقیقتی کلاملر ایله تبدیله چالیشیرلر وسفسطه ایله ای ایشی فنا وفنا ایشی ای کوستره‌بیلیر ادعاسیله ترهات صاچارلردی . بونلری اك زیاده لسان استهزا ایله برباد ایدن افلاطونك خواجه‌سی مشهور سوقراطدر . برقاچ سنه‌دن بری اوروپاده بعض مؤرخین سوفسطائیه‌یی بریٔ الزمه عد ایله دیورلرکه : بونلر عادی معلملردر ویردکلری درسلر ایچون اجرت آلدقلرندن وسوقراط هیچ بروقت اجرت آلمدیغندن سوفسطائیلرك اجرت آلدقلرینی بر خطا عد ایده‌رك نا بمحل علیهلرنده بولنمش وخلقی کندیلرندن تبرید ایلمشدر . بیت شریفك شرحنه کلنجه ، حضرت مولانای رومی قدس سره السامی کبی بربحر عرفان حکم ربانیه‌یی آکلامقده عجزینی اعتراف واعلان ایلدیکی حالده بعض مدعیان عکسنی ادعا ایلملری شایان اسف وطعن دکلمیدر ؟

﴿ مکر دیکر آنکیختن وزیر در اضلال قوم نصارا ﴾

قوم عیسایی طوغری یولدن جیقارمق ایچون وزیرك بشقه بر حیله پیدا ایلدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ مکر دیکر آن وزیر از خود ببست ﴾

﴿ وعظ را بکذشت در خلوت نشست ﴾

« ترجمه » اول وزیر کندیلکندن بشقه بر حیله ترتیب ایلدی و وعظ ونصیحتی براغوب خلوتده اوطوردی . « شرح » وزیر مزور ابتدا امرای عیسویه بیننه فساد واختلاف القا ایتمك ایچون بری برینه مخالف نصیحتلر ایله اکتفا ایتمدی بشقه حیله دوشونه‌رك خلوته کیرمش وآتیده کوریله‌جکی اوزره عیسویلر بیننده تشدید مفاسد ایچون کندی هلاکنی‌ده اختیار ایلمشدر . برمقلد هر قالبه کیردیکی کبی خلوته‌ده کیره‌بیله‌جکی بدیهیدر .

مثنوی

﴿ در مریدان در فکند از شوق سوز ﴾

﴿ بود در خلوت چهل پنجاه روز ﴾

« ترجمه » وزیر خلوتی اختیار ایتمسی حسبیله مریدلرینه کثرت شوقدن آتش آتوب یاقدی ؛ زیرا قرق اللی کوندن بری خلوتده قالوب کورونمز اولدی.
« شرح » انسانلر خلوتی وبوکبی فوق‌العاده برحرکتی کورونجه خیاللرنده بیوك اهمیت ویررلر . هانکی شیئی کورمکدن منع اولنورلر ایسه اکا دها زیاده حریص وخیالات ایله مونس اولورلر .

مثنوی

﴿ خلق دیوانه شدند از شوق او ﴾

﴿ از فراق حال وقال وذوق او ﴾

« ترجمه » وزیرك شوق وحال وقالی ذوقنك فراقندن خلق دیوانه اولدی.
« شرح » برکیمسه برانسانه قلباً محبت ایدرایسه هرحالده وخصوصا فراقی‌هنکامنده محبوبنك حرکات وکلامی وبلکه سکونی‌ده عاشقك خاطرینه طاتلی ومعنیدار کلیر وبوندن متأثر وداغدار اولور .

مثنوی

﴿ لابه وزاری همی کردند او ﴾

﴿ از ریاضت کشته در خلوت دو تو ﴾

« ترجمه » خلق تضرع وفغان ایتدی، وزیر ایسه خلوتده ایکن ریاضتدن ونفسنه‌جفا ویردیکندن ایکی قات اولمشیدی. « شرح » بر حیله‌کار وریاکار خلقی

آلداتمق نیتیله خاطره کلمز خدعه‌لری اختیار ایده‌بیلیر . جلال‌الدین رومی قدس سره‌السامی حضرتلرینک علو همتنه دقت ایتملی که بر ریاکار ایستر ایسه شیخ وناصح طور وقیافتنه ، ایستر ایسه انزوایه گیرسون ؛ آنک دسیسه‌سنی اعلان وبو مقوله ریاکارلرک شرندن خلقی صیانت ایتمک ایچون بذل همت فراوان بیورمشلردر .

مثنوی

﴿ گفت ایشان بی تومارا نیست نور ﴾
﴿ بی عصا کش چون بود احوال کور ﴾

« ترجمه » مریدان خلوتده قالان وزیره دیدیلرکه : سنسز بزه نور یوقدر ، عصایی چکن اولمینجه اعمانک احوالی نصل اولور ؟ « شرح » مریدان: ای شیخ محترم وجانمزه چاره ومرهم ! بز بو دنیاده اعما کبی‌یز وخیر وشری لایقیله تفریق ایده‌میوب معناً ظلمتده‌یز ؛ بزی سمت سلامته چیقاره‌جق نور وعصا کشمز وباعث فلاحمز سنسك ! دیمشلردر !

مثنوی

﴿ از سر اکرام واز بهر خدا ﴾
﴿ بیش ازین مارامکن ازخود جدا ﴾

« ترجمه » اکرامدن طولایی، الله عشقنه بزی‌بوندن زیاده آیری وفراقده طوتمه وخلوتده قالمه ! « شرح » بیچاره انسانلر برآدمك حسن حالنه معتقد اولنجه آرتق تصوره اقتدارلری قالمیوب برحیله کاره بیله کندیلرینی کاملاً تسلیم وحاللرینی وخیم وسقیم ایدرلر .

مثنوی

﴿ ماچو طفلانیم ومارا دایه تو ﴾
﴿ برسرما کستران آن سایه تو ﴾

« ترجمه » بز چوجق کبی بز وسن بزه دایه وسود انا-ی کبی‌سك ! باشمزك اوستنه سنك سایهٔ مرحمتکی دوشه ! « شرح » بزه التفات‌ایدوب اعطای نصیحت وهدایت ومظهر سلامت وسعادت ایت !

مثنوی

﴿ گفت جانم از محبان دور نیست ﴾
﴿ لیك بیرون آمدن دستور نیست ﴾

« ترجمه » وزیر جواباً دیدی : بم جانم محبلردن اوزاق دکلدر، لکن خلوتدن دیشاری چیقمغه رخصت یوقدر . « شرح » بر مقلد وحیله کار، برمقام روحانیدن امر اولنمش کبی استعمال ایده‌جکی اقوال دسایسکارانه ومیدانه قویه‌جغی اطوار ملعونانه ایله ساده دلانی اغفال واضرار ایده‌جکی آشکاردر .

مثنوی

﴿ آن امیران در شفاعت آمدند ﴾
﴿ وآن مریدان در ضراعت آمدند ﴾

« ترجمه » عیسویلرك امیرلری شفاعته کلدیلر. مریدلری تضرع ونیازه کلدیلر . « شرح » امرای عیسویه‌دن هر بری وزیر مزورك نائب خاصی اولدیغنی النده‌کی طومار فساد نشاردن ظن ایدنجه شفاعتجی کبی وزیرك یانته کلوب مریدان مشتاقان ایچون لطف ایستدیلر . مریدان ایسه وزیرك چلوتندن مأیوس ونالان اولدیلر .

مثنوی

﴿ کاین چه بدبختیست مارا ای کریم ﴾
﴿ ازدل و دین مانده مابی تو یتیم ﴾

« ترجمه » ای شیخ کریم ! بو بزه نه بدبختلقدر؛ سنسز دل ودیندن یتیم قالمشز ! « شرح » ای شیخمز ! بزه نصیحت ویره‌جك ، بزی حفظ ایده‌جك سز ایدیکز ! سز خلوتده قالنجه بز دل ودینمزدن یتیملر کبی صاحبسز و الفتسز قالدق !

مثنوی

﴿ تو بهانه میکنی و ماز درد ﴾

﴿ میزنیم ازسوزدل دمهای سرد ﴾

« ترجمه » ای شیخمز ! سن خلوتدن چیقمامق ایچون بهانه ایدرسك ؛ بز ایسه کوکل یانقلغندن صغوق آهلر ایده‌رز [١] . « شرح » سن بو دنیادن فارغ وروکردان وعالم روحانیتده غریق ذوق بی پایان اولدیغندن خلوتدن چیقمق ایستمز وبر بهانه ایله خلوتی دکل، بزی ترك ونسیان ایلرسك ! دیبورلر .

مثنوی

﴿ ما بکفتار خوشت خوکرده ایم ﴾

﴿ ماز شیر حکمت تو خورده ایم ﴾

« ترجمه » بز سنك خوش کلامنه آلشمشز ؛ بز سنك حکمت ومعرفتك سودندن ایچمشز ! « شرح » مریدان حکمتی حیات ویریجی سوده، وکندیلرنی صبیانه تشبیه ایلدکلرندن « حکمت سودی » تعبیری غایت لطیف دوشمشدر .

مثنوی

﴿ الله الله این جفا باما مکن ﴾

﴿ لطف کن امروزرا فردا مکن ﴾

[١] حضرت مولانا، آتش عشق وجوده تاب افکن اولور ایکن مقلدلرك تصویر حالی ایچون کوکل حرارتندن صغوق فریاد چیقیور دیه برنکتهٔ عارفانه اظهار بیورمشلردر .

« ترجمه » الله حقیچون ، الله حقیچون ، بزه بو جفایی ایلمه ! لطفی بوکون ایدوب یارینه براقه ! « شرح » یارین باقالم دیه اسرار اوقات وتشدید کدورات ایلمیوب همان بوکون خلوتدن فراغت وحضور حکمت انشورکله بزی نائل سعادت وراحت ایت !

مثنوی

﴿ میدهد دل مرترا کاین بی دلان ﴾
﴿ بی تو کردند آخر از بی حاصلان ﴾

« ترجمه » ای شیخمز ! کوکل سکا رضا ویررمی؟ که بو بیچاره و بیدل مریدلرك سنسز معطل وفائده سزلردن اولسونلر ! « شرح » بوافاده امرای عیسویه دن بری طرفندن وزیره خطاباً واقع اولسه کرکدرکه امرا مریدلره شفاعتجی اوله رق وزیرك نزدینه کلدیلر وترك خلوت ایچون رجا وتوسط ایلدیلر ایدی؛ اما شخص ثالث صفتیله متکلمك کندی طرفندن ایراد کلام ایتمسی مقتضای بلاغتدندر ؛ بناءً علیه بوافاده طوغریدن طوغری یه مریداندنده اوله بیلیر .

مثنوی

﴿ جمله در خشکی چو ماهی می طپند ﴾
﴿ اب را بکشا زجو بردار بند ﴾

« ترجمه » ای شیخمز ! جمله مریدان قوراقدن بالق کبی چیرپنیر . ایرماغك اوکنده کی مانعی قالدیر ! صویی آچ ! « شرح » ای وزیر ! سن مریدان ایچون آب حیات کبی سك . خلوتده قالنجه مریدان صوسز قالمش بالقلره بکزر . ترك خلوتله آب مرحمتی ارزان وبونجه بیچارکانی لطفکه شایان ایت !

مثنوی

﴿ ای که چون تو در زمانه نیست کس ﴾

﴿ الله الله خلق را فریاد رس ﴾

« ترجمه » ای شیخ ! سنك كبی زمانه‌ده كیمسه یوقدر ؛ الله الله فریاد ایدیجیلره یتیش ! « شرح » بوقدر نیازلرندن صكره نهایت كمال حزن ومحبتلرندن مریدان الله الله دیه فریاد ایتدیلر. « فریاد رس » تعبیرنده ایكی معنا محتملدر : خلقك فریادینه ایریشیجی اولان شیخمز خلوتدن چیق ! یاخود جناب حقه خطاب ایدوب عرض ایدرلر ، كه ای فریاد رس اولان خدای متعال ! شیخمزی ترك خلوت ایتدیره‌رك بزی خوش حال ایت !

﴿ دفع كردن وزیر مریدان را ﴾

وزیرك مریدلری دفع ایتدیكنه دائردر :

مثنوی

﴿ كفت هان ای سخركان كفت وكو ﴾

﴿ وعظ وكفتار زبان وكوش جو ﴾

« ترجمه » وزیر التماس ایدن مریدان وامرایه جواباً وتكدیراً دیدی كه : آكاه اولك ؛ ای كفت وكولرك ، سوزلرك مغلوب واسیری ولسان وكوش نصیحتنك طالبی اولانلر ! « شرح » ابرام ایدنلری وزیر كفت وكو مغلوبی وشفاهی نصیحتلرك اسیری تعبیرلریله تكدیر ایدییور یعنی سز حقیقتی آرامیوب سوزلر ایله وقتكزی ضایع ایتمك ایسترسكز دییور . بوكلمات كرچه برمفسد طرفندن ایراد اولنورایسه‌ده بعض مرتبه قرین حقیقتدر . بر مقلد دیه‌بیلیركه : صدقه ویریكز ! بو سوزی

طوغری ، فقط نیت اکری اولدیغندن تأثیرسز قالیر. ریاکارك نصیحتندن خیر بکله‌مك بر دیلنجیدن خزینه ایسته‌مك کبیدر !

مثنوی

« پنبه اندر کوش حس دون کنید »

« بند حس از چشم خود بیرون کنید »

« ترجمه » دون وعادی حسه مخصوص اولان قولاغه پاموق قویيكز ! ایشتمسون ! حس بندینی کندی کوزیکزدن دیشاری آتیکز ! « شرح » ایشتمك کبی احوال صوریه‌یی بو ظاهر کوزیله کورمك فائده‌سزدر . بونلردن واز کچوب احوال باطنیه‌یه مطلع اولمغه چالیشمالیدر .

مثنوی

« پنبهٔ آن کوش سر کوش سراست »

« تا نکردد این کران باطن کراست »

« ترجمه » او باطن قولاغنك ایشتمسنی منع ایدن پاموق مثابه‌سنده‌کی شی انسانك باشنده‌کی قولاقدر ؛ مادی قولاق صاغر اولمینجه سر وباطن قولاغی صاغر اولور . « شرح » انسان ترهات وخیالات ایشتمکله مشغول اولنجه سامعهٔ معنادن محروم اولور . بیهوده قیل وقاللر ایچون صاغر کبی اولملی که صدای باطنی انسانی واصل رتبهٔ علوی ایتسون . برچوق تجربه‌سز آدملر وهله بعض مأمورین خلق نم ایچون نه دیر وفلان نه ایچون بویله دیدی کبی فائده‌سز واسف ویریجی شیلر ایله مشغول وآلاچقلری مصنوع جوابلردن متأذی اولورلر .

مثنوی

« بی حس وبی کوش وبی فکرت شوید »

« تا خطاب ارجعی را بشنوید »

« ترجمه » حس سز ، قولاقسز ، فکرسز اولکز . که « ارجعی » یعنی « ربکه رجوع ایدیکز » خطاب ربانیسنی ایشیده بیله سکز ! « شرح » حسسز ، قولاقسز ، فکرسز اولکز وبونلردن حاصل اولان ادعالری ترك وقلبکزی احوال روحانیه ایله مطمئن و « ارجعی » خطاب جلیلنك معناسیله کندیکزی امین ایدیکز دیه وزیرك تنبیه ونصیحتی عین خدعه‌در . خاطره کله بیلیرکه « ارجعی » خطاب جلیلی قرآن عظیم الشان واسطه‌سیله تبشیر اولندی ؛ وزیر معهود بونی نره‌دن بیلوب مریدانه سویله‌یه بیلمشدر ؟ بوخاطره‌یه برچوق جوابلر واردر : اولا حضرت مولانای رومی قدس سره السامی مثنوی شریفده بیوررلرکه : سز ابیاتك معناسنه دقت ایدیکز اصل جوهر معناده‌در ؛ یوقسه افاده‌نك تاریخه توافقنه وبوکبی مناسبات صوریه‌سنه باقمیکز ! معنا ایسه همیشه دائم وجاریدر . ثانیاً « ارجعی » لفظی وزیرك زماننده فرمان بیورلمدی ایسه‌ده ارجعی تبشیرینك معناسی هر نبی ذیشانك امتندن مستقیم ومطمئن اولانلر ایچون باقی ایدی . ثالثاً بوافاده وزیر یهود طرفندن ایسه‌ده حقیقتده هر وقت وبلکه بو کونکی کونده بولنان مقلدلرك سوزلرنی واحوالنی تعریف وتوصیفدر ، که خدعه‌لرنی ستر ایچون عبارات قرآنیه‌یی بیله استعماله متجاسر اولورلر . رابعاً « ارجعی » لفظی یهود وزیرك لسانی ایله مثنوی شریفده بیان بیوریله‌جق اولسه ایدی یهودیجه بیلمدیکمزدن آکلامامش اولور ایدك . خامساً الله تعالی حضرتلری مثلا حضرت نوح وحضرت موسی وحضرت عیسی علیهم السلام وسائر انبیای ذیشان زماننده آیات قرآنیه دها شرف نزول ایتمدیدی ، مع مافیه اوزمانلرده جریان ایدن مکالمات قرآن عظیم الشانده عرب لسانیله فرمان وایراد بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ تا بکفت وکوی بیداری دری ﴾

﴿ تو زکفت خواب بوئی کی بری ﴾

« ترجمه » مادام که سن اویانقلغك کفت وکوسی سوداسنده‌سك ، کفتار خواب واسرار رب الاربابدن نصل رایحه آله بیلیرسك ؟ « شرح » انسان اویقوده ایکن ظاهرك حکمی ساقط اولوب روح مجرد حالنده قالیر ؛ بومحلده حالت روحانیه

خواب ایله تعبیر بیورلمشدر. عقل ظاهر ونفسك مشتهیاتیله مشغول اولان بالضرور
روحانیتدن بی خبر اولور .

مثنوی

﴿ سیر بیرونیست قول وفعل ما ﴾

﴿ سیر باطن هست بالای سما ﴾

« ترجمه » بزم صوری اولان قول وفعلمز خارج وظاهر بر سیر ، بر
حرکتدر ؛ اما سیر وحرکت باطنیه آسمان اوستندهدر. « شرح » دنیاده اکثر
سوز وایشمز مقصد اصلینك خارجنده فائدهسز شیلردر؛ لکن سیر وحرکت باطنیه
وروحانیه ایله انسان اوقدر ترقی ایده بیلیرکه: آسماندن دها یوکسك، دها عالی مراتبه
واصل اولور .

مثنوی

﴿ حس خشکی دیدکز خشکی بزاد ﴾

﴿ عیسیٔ جان پای بردریا نهاد ﴾

« ترجمه » حس ظاهر قوراقانی ودنیایه عائد اولان شیلری کوردی ؛
زیرا حس ظاهر یبوستدن ومادیاتدن طوغمشدر . اما حضرت عیسی کبی روحانی
اولان جان دریا اوستنه ایاغنی قومشدر . « شرح » مادی اولان حسیات ، مادی
شیلر کوررکه آنلر مرور زمانله قورور محو اولور ؛ اما عیسی مثال اولان روح-
پرفتوح دریای معنویده سیر وحرکت ایدر .

مثنوی

﴿ سیر چشم خشك برخشکی فتاد ﴾

﴿ سیر جان پا دردل دریا نهاد ﴾

« ترجمه » خشکه مضاف اولان جسمك سیری خاکه منسوب اولان بوعالم

صورته دوشدی اماجانك سیر وحركتی، ایاغنی دكزك اورته‌سنه قودی.« شرح »
ذوقیات وحسیات ظاهره‌سی حسبیله انسان دائما فائده‌سز وفانی شیلره مبتلا اولور؛
فقط روح معنوی عمان روحانیتده یوزه‌رك سعادت مند اولور .

مثنوی

﴿ چونكه عمراندر ره‌خشكی گذشت ﴾

﴿ گاه كوه وگاه صحرا وگاه دشت ﴾

« ترجمه » چونكه عمر قوراق یولده كچدی ، بو نوع حیات بعض طاغ
وبعض صحرا ، بعض اووه‌ده ضایع اولدی . « شرح » عارف اولیالرك دنیاده
عمری ضایع وكندیلری معذب اولور فكرلرنجه بعضاً صورتا سهل ، بعضاً عسیر ،
بعضاً سفلی ، بعضاً عالی خیالاتده بولنور .

مثنوی

﴿ آب حیوان را كجا خواهی تو یافت ﴾

﴿ موج دریا را كجا خواهی شكافت ﴾

« ترجمه » آب حیاتی سن نره‌ده بولمق ایسترسك ؟ دكزك طالغه‌لرینی
سن نره‌ده یارمق ایسترسك ؟ « شرح » بو سؤال ، تعریضیدر ؛ یعنی سن بویله صرف
دنیایه متعلق ایشلر ایله همیشه مشغول اولنجه حیات وسعادت باقیه حسیات
جسمانیه‌ده‌می ؟ دریای روحانیت امواجنی یاروب قطع مراتب ایتمك نعمتی ، دنیا
ذوقیاتنده‌می ، بولنه‌بیلیر ؟ خیر ! حالات علویه دنی شیلر ایچنده بولنه‌ماز ؛ علوتی
ایستر ایسه‌ك دنائتی ترك ایت ! بحق امر حقه تابع والقاآت شیطانیه ونفسیه‌یی دفع
ایله از هرجهت ناجی اول !

مثنوی

﴿ موج خاكی وهم وفهم وفكر ماست ﴾

﴿ موج آبی محو وسكرست وفناست ﴾

« ترجمه » طوبراغه منسوب اولان طائفه بزم وهم وفهم وفکرمزدر ؛ آب روحانیته منسوب اولان موج مست وفنادر . « شرح » بومحلده طوپراقدن مقصد ، امور سفلیه ودنیا طائفه‌لری وهم وخوف کبی خیالات عادیه ؛ موجدن مرام ، دریای کرم ربانیدن متحصل عبادات واخلاق حمیده واجراآت خیریه والهامات قلبیه‌در . انسانده بویله احوال ممدوحه بولنجه عقل ووجدانی مستریح والله تعالی حضرتلرینك عالمره بخش بیوردیغی انتظاملت واحساناتندن مست وحیران وکمال شوق ولذتندن باقی وشادان اولمش اولور . بوافادات وزیرك لساندن اولسه‌ده مشایخ کرامك کلامنی تقلید ایتمش اولدیغندن عارفانه‌در . مثنوی شریفك برچوق یرنده کوریله‌جکدر که غایت کوزل ، غایت مصیب سوزلر بداخلاق بر آدمك اغزندن چیقه‌بیلیر . اوحالده قائله دکل ، قوله‌باقیلیر . تصوفات وعاشقانه کلماته کلنجه جلال الدین رومی قدس سره السامی حضرتلری حسیات عاشقانهٔ جلیله‌لرینی بلا واسطه ایراد ومستعدینك قلب وعقللرینی آلام دنیویه‌دن آزاد بیوررلر .

مثنوی

﴿ تادرین سکری اذان سکری تودور ﴾

﴿ تا ازین مستی ازان جامی توکور ﴾

« ترجمه » سن بودنیا لذتلرینك سرخوشلغی ایچنده بولندقجه مسرت روحانی اولمقدن اوزاقسك ! زیرا سن دنیا شرابیله مست اولمشسك ! جام روحانیدن ذوقك یوقدر . « شرح » دنیا سکرندن مقصد ، یولسز وحرام ایشلرده بولنمق ولذائذ دنیویه ایله مست اولمقدر . بونوع سکر ایله انسان روحانیتدن دور وکور اولور ، اما دنیاده امور خیریه واجراآت ومساعیٔ حسنه‌ده بولنمق سکر دکل ، ثواب وهوشیاری اولدیغی امر بدیهیدر .

مثنوی

﴿ کفت وکوی ظاهر آمد چون غبار ﴾

﴿ مدتی خاموش کن هین هوش دار ﴾

« ترجمه » ظاهر گفت وگوسی آیینهٔ قلبه توز کبی کلدی ، برمدت سکوتی عادت واختیار ایدوب عقلیکی کوزلجه باشنده طوت ! « شرح » گفت وگو وکثرت کلام آیینهٔ روح وعقله غبار وانسانك حقایقه کسب اطلاع ایلمسنی مانع اولدیغندن برطرفدن سکوتی ، دیکر طرفدن حقایقی ملاحظه یی اعتیاد وکندینی قیود فانیه دن آزاد ایت ! عادی ایشلرده ــ ولو برانسان کوزل برسوز برنکته سویلسه وایشیدنلرك مظهر تحسینی اولسه بیله ــ سوزك تعریف ایلدیکی مقصد عادی اولنجه اوسوزده کورینن ذکاوتده فائده سز وعادی وسویلین اعتباردن عاری اولور .

﴿ مکر کردن مریدان که خلوت رابشکن ﴾

خلوتی شکست ایتمك ایچون مریدانك مکر ونیاز ایلملرینه دائردر :

مثنوی

﴿ جمله گفتند ای حکیم رخنه جو ﴾

﴿ این فریب واین جفا باما مکو ﴾

« ترجمه » جمله مریدلر وزیره دیدیلرکه : ای فرقتی آرزوکش وبهانه جو حکیم ! بوحیله وجفایی بزه یاپمه ! « شرح » مریدان وزیره دیدیلرکه : ترك خلوت ایتمامك بحثنده بزه سکوتی امر ایتدیکز وتصدیعاتمزی برحیلهٔ معنویه ایله رد ایلدیکز ؛ اما بوفراق ایله بزه جفا وگرفتار یأس وبکا ایلرسك . " بوافاده تعریض اولمیوب بلکه وزیری تقدیسدرکه وزیر امور روحانیه یه غایت عاشق ومعنویات ایله مشغول اولمغه راغب اولدیغندن یالکز قالمق ایچون تنبیهات ایچنده حیله بیله اختیار ایدر دیمك ایستدیلر .

مثنوی

﴿ چارپاراقدر طاقت بارنه ﴾

﴿ برضعیفان قدر قوت کارنه ﴾

« ترجمه » درت آیاقلی حیوانه تحملندن زیاده یوك یوكلتمه ! ضعیفلره قوتندن فضله ایش تكلیف ایتمه ! « شرح » انسانه كوره بیله‌جكی قدر ایش كوسترملی واكلایه‌بیله‌جكی قدر سوز سویلملیدر . زیاده تحمیل اولنور ویا عقلنك اقتداری خارجنده سوز سویلنیر ایسه هم ایش بوزیلور ، هم طرفین ازیلیر (لا یكلف الله نفساً الا وسعها) یعنی :« الله تعالی حضرتلری انسانه تكلیف ایتمز ، الا وسعت وقدرتی قدر تكلف ایدر» امری ، عظیم ومهم حكمتدر . بركیمسه‌نك درجهٔ اقتداری نصل بیلنیر دیه صوریلورسه بوامر مشكلك اكلاشلمسی امر ایده‌جك ذاتك ذكاوتنه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ دانهٔ هر مرغ اندازهٔ ویست ﴾

﴿ طعمهٔ هر مرغ انجیری كیست ﴾

« ترجمه » هرقوشك یه‌جكی دانه كندی بدننك اولچوسنه كوره‌در . هرقوشك لقمه‌سی نصل بر انجیر اوله‌بیلیر ؟ « شرح » برقوش تحمل بدنی قدر لقمه‌یی یر ؛ یوقسه اوفاق برقوش برانجیری برلقمه ایتمكه قیام ایدر ایسه بوغولور هلاك اولور . بركیمسه ده اقتدارندن زیاده ایش كورمك ایسته‌جك اولسه بی مجال وبلكه دوچار اضمحلال اولور . انسان كندی مقدارینی لایقیله بیله‌میه‌جكندن برایشه بدء ایتمزدن اول عاقل ومستقیم بیلدیكی برذاتك نصیحتنه مراجعت ایدرسه كندینی خطالردن تخلیص وآزاد ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ طفل راكرنان دهی برجای شیر ﴾

﴿ طفل مسكین را ازان نان مرده كیر ﴾

« ترجمه » اوفاق چوجغه سود یرینه اكمك ویرر ایسه‌ك بیچاره چوجغی

وفات ایتمش طوت! « شرح » اقتدارندن زیاده بر آدمه ایش ویریلیر ایسه فائده‌یه بدل زیان وخسران حاصل اولور . برده حدندن زیاده وظیفه‌یه و نعمته نائل اولان کیمسه‌نك سائر نتایج مضره‌سندن بشقه تکبر وعجزندن طولایی احوالنی تغییر وکندینی معناً ضرر ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه دندانها بر آرد بعد ازان ﴾

﴿ هم بخود طالب شود آن طفل نان ﴾

« ترجمه‌سی » اما دیشلری چیقدقدن صکره چوجق کندیلکندن اکمك ایستر. « شرح » انسان هر ایشه تدریجاً کیریشوب ملکه استحصال ایلدکدن صکره اقتداری نسبتنده امور کورر والله تعالی حضرتلرینك اذنیله موفق اولور .

مثنوی

﴿ مرغ پرنارسته چون پران شود ﴾

﴿ لقمهٔ هر گربهٔ دران شود ﴾

« ترجمه‌سی » قنادی بیتمامش بر قوش اوچمق ایسترسه هر یرتیجی کدینك لقمه‌سی اولور. « شرح » کمال بولمیان کیمسه حدندن زیاده بر ایشك اجراسنه قیام ایتسه اوفعلندن بهمه‌حال مضطرب اولور ؛ باذن الله تعالی امور اخرویه ودنیویه‌ده موفق اولمق ایسته‌ین طمع وتعجیلی دفع ایله حد واقتداری دائره‌سنده حرکت وتجارب وتحقیقات دائمه ایله کسب الفت ایتملیدر .

مثنوی

﴿ چون بر آرد پر بپرد او بخود ﴾

﴿ بی تکلف بی صفیر نیك وبد ﴾

« ترجمه » قوشك قنادى اوچمق استعداديله كمال بولديغى وقت كنديلكندن يوكسكده زحمتسزجه اينى فنا صدايه محتاج اولمقسزين اوچار . « شرح » بركيمسه معناً ومادةً اوفاق ايكن حدينى تجاوز ايتسه بالاده بيان اولنديغى كبى مضطر اولور؛ فقط سن وتجربه‌سى ايلريلينجه يوكسك ايشلرله مشغول اولمسى ضررى دكل ، فائده‌يى موجب اولور . مهم ايشلر ايچون هميشه برعاقل ومستقيم آدمايله مشاوره ايتمك لزومى هروقت تكرار اولنور. امور معقوله‌نك حسن تسويه‌سيچون انسانك اك مكمل زمانى قرق ياشيدر . قرق ياشنده اعصاب كسب راحت وسكون وعاقل تزييد تجارب ايتمش اولور . بو ياشده انسانك رشد وعقلى مكمل اولديغى قرآن عظيم الشانده بيان وفرمان بيورلمشدر .

مثنوى

﴿ ديورا نطق تو خامش ميكند ﴾
﴿ كوش مارا كفت توهش ميكند ﴾

« ترجمه » ينه مريدان وزيره ديرلركه : اى شيخمز ! سنك سوزك ونصيحتك شيطانى خاموش ايدر . بزم قولاغمزى عين عقل ايدر . « شرح » شيطانك القا ايلديكى وسوسه‌لرى بركامل ذاتك نصيحتى محو ايده بيله‌جكندن وسوسه‌لرى محو ايتمك شيطانى اسكات ديمكدر. مريدان بوتعبيرى استعمال وتضرع حال ايلديى؛ كذلك برعاقل وكاملك سوزنى استماع ايدن عقلاً مستفيد اولور .

مثنوى

﴿ كوش ماهوشست چون كويا توبى ﴾
﴿ خشك مابحرست چون دريا توبى ﴾

« ترجمه » سن سويلرسك بزم قولاغمز عين عقل اولور، سن دريا اولنجه بزم قوراقلغمز دكز اولور . « شرح » قولاق ديكلركن عقل كسب قوت ايدر.

قوراق وچوراق اولان دنیا ایشیله احوالمز بی‌فائده اولدیغی حالده دریای روحانیتك فیض وکرمی جوشه کلنجه حالمزی اصلاح و بحر روحانیته ایصال ایله بزی افلاح ایدر طرزنده افادهٔ مرام اولنیور .

مثنوی

﴿ باتو مارا خاك بهتر از فلك ﴾

﴿ ای سماك ازتو منور تا سمك ﴾

« ترجمه » سنکله اولنجه طوپراق بزه فلکدن دها اعلادر؛ (سماك) تعبیر اولنان کوکبدن بالغه تشبیه اولنان کرهٔ ارضه قدر موجود اولان مخلوقات سنك نورکدن منور اولمشدر . « شرح » انسان کامل قوهٔ روحانیه‌سی حسبیله هرقاب مظلمی تنویر ایده‌بیلیر ، قوه عقلیه‌سیله‌ده اختراع ایتدیکی علم هیئت وسائر علوم واسطه‌سیله قارانلق اولان برچوق مسائل ریاضیه وارضیه‌یی کوستره‌رك تنویر افکار ایدر. کرهٔ ارضی بالغه تشبیه ایتمکده مناسبت لطیفه واردر، زیرا بالغك حالی یوزمك اولدیغی کبی ساحهٔ واسعهٔ فلکیه‌ده حرکت دائمه‌سی درکار اولان کرهٔ ارض‌ده حوض سماده یوزمکده‌در . اجرام فلکیه ایچون یوزمك تعبیری « یس » شریفك قرقنجی آیت کریمه‌سندده صراحةً فرمان بیورلمشدر . شویله که : ﴿ لا الشمس ینبغی لها ان تدرك القمر ولا اللیل سابق النهار وکل فی فلك یسبحون ﴾ معنای شریفی: « کونش ممکن اولمازکه قمره ایریشسون کیجه کوندوزه مسابقت ایدیجی دکلدر ، وجمله‌سی فلکده یوزرلر . »

مثنوی

﴿ بی تو مارا بر فلك تاریکیست ﴾

﴿ باتوای ماه این زمین باری کیست ﴾

« ترجمه » ای شیخمز ! سنسز بزه فلك قارانلقدر ؛ ای ماه روحانیت ! سکا کوره بویر نه اوله‌بیلیر؟ « شرح » سن اولمینجه صوری نه‌قدر فیض کورسه‌ك حتی فلك کبی عالی اما جسمانی برمرتبه‌یه ترقی ایتسه‌ك ینه سندن آله‌جغمز فیضه نسبةً

ترقیٔ مادی بزه قارانلق وعادیدر . هله سكا كوره فلك مادی نه اولور ؟ اعتبارسز وهیچ برشیدر؛ زیرا فلك جسمانیدر ، سن ایسه روحانی بر ذات عالویسك ! اغفال اولنمش انسان مغفلی تقدیس ایچون خاطره كلمز كلماتی اختراعه شتابان اولور .

مثنوی

﴿ صورت رفعت بود افلاك را ﴾

﴿ معنیٔ رفعت روان پاك را ﴾

« ترجمه » صوری اولان یوكسكلك فلك ایچون اولور ؛ لكن معنوی رفعت پاك اولان روح ایچوندر. « شرح » هر شیئك صورت ومعناسی واردر . مثلا كلامك صورتی حروف والفاظ ومعناسی منفهم اولان معنی ومقصددر. رفعت ویوكسكلك لفظنك صوری جهتی عالی كورینن افلاك واجرامدر ، جهت معنویه‌سی پاك اولان روحدر .

مثنوی

﴿ صورت رفعت برای جسمهاست ﴾

﴿ جسمها در پیش معنی اسمهاست ﴾

« ترجمه » صوری اولان رفعت جسملر ایچوندر ؛ جسملر ایسه معنی اوكنده اسملردر. « شرح » جسم ایله معنی آره‌سنده اولان فرق مسما ایله اسم آره‌سنده‌كی فرق كبیدر ؛ یعنی اسم مسمایه كوره عادی حروف وخیالدن عبارتدر، جسم‌ده معنایه كوره عادی وخیال كبی قالیر . اسمك اجسامه واجسامك معنایه تأثیراتی جزئیدر . مثلابدنی نقصان ویاذاتی عادی‌اولان برانسان ولوكامل، ارسلان وسائر بوكبی اسملرله تسمیه اولنسه ینه عادیدر . املاك ونقود ویا بوكبی برچوق شیلره مالك اولان برآدمك‌ده عقل وقابی یارامااز ایسه معناً ذلیل وبالعكس بر فقیرك عقلی كامل وكندی فاضل ایسه حقیقتده غنی وخیر وعلویته دلیل اولور .

﴿ جواب كفتن وزيركه خلوت رانمى شكنم ﴾

بن خلوتى قيروب ترك ايتمم ديه وزيرك مريدلره جواب ويرمسيدر:

مثنوى

﴿ كفت حجتهاى خود كوته كنيد ﴾

﴿ پندرا درجان‌ودر دل‌ره كنيد ﴾

« ترجمه » وزير مريدلره ديدى: حجت ودليللرى قيصه يا پيكز! نصيحته جان ودل ايچنده يول ويريكز ! « شرح » يعنى مباحثه‌يى ترك وبنم سوزيمى ونصيحتمى خلوص قلب ايله استماع وقبول ايديكز ! پندمى ايشيت ! امرنى انسان مقلد بر آدمدن ايشيدر ايسه بالطبع قبول ايتاملى ! اما بوامر مستقيم برعاقل طرفندن صدور ايسه قبولى محض خير ونفعدر .

مثنوى

﴿ كر امينم متهم نبود امين ﴾

﴿ كر بكويم آسمانرا من زمين ﴾

« ترجمه » اكر طوغرى آدم ايسه‌م امين آدم متهم وبيهوده سويليجى اولماز وامينلكم سزه معلوم ايسه آسمانه زمين دير ايسه‌م ينه اينانمكز لازمكلير. « شرح » وزير معهود ديركه : اى مريدان ! اكر بن سزك نزدكزده امين بر آدم ايسه‌م خلوت ايدر . بنى براقيكز ! عبادتله مشغول اوله‌يم ! عقلك خلافنده وخارجنده اوله‌رق مثلا آسمان زميندر كبى برامر عجيبى بيله ايراد ايتسه‌م ينه تصديق ايلمكز لازمكلير، كه كال تسليمكز آكلاشلسون ! مقلدلرك عادتلرندندركه مباحثه‌دن اجتناب وترهاتنى بلا مباحثه قبول ايچون اورتالغى اقناعه شتاب ايدرلر .

مثنوی

﴿ کر کمالم باکمال انکار چیست ﴾

﴿ ورنیم این زحمت وآزار چیست ﴾

« ترجمه » اکر بن صاحب کمال ایسه‌م کمالی انکار وکمال ایله مجادله ندر
صاحب کمالدن دکل ایسه‌م « خلوتی ترک ایت ؛ بزی نصیحتکله احیا ایله ! » دیه زحمـ
وجفا اختیار ایلمکز نه‌دن اقتضا ایدر ؟ « شرح » بو سوز بالطبع عقله موافقدر
ذکر اولنان مریدان مباحثه ایتمك دکل ، نصیحت آلمق ایستدکلری شیخه کندیلر
نصیحت ویرمکه قیام ایلدیلر . اصل هنر او وزیر مزوّرك برمغفل ورياكار ونا بکا
اولدیغنی بیلمك ایدی . او حقیقتی بیامینجه و آنی کامل عد ایدنجه آرتق آ
تعریض ایتمك خطالری تکثیر ایلمکدر .

مثنوی

﴿ من نخواهم شد ازین خلوت برون ﴾

﴿ زانکه مشغولم باحوال درون ﴾

« ترجمه » وزیر دیدی : ای مریدان ! بن ایسته‌م ، که بو خلوتد
دیشاری چیقه‌یم؛ زیرا احوال درون ایله مشغولم! « شرح » وزیر طوتدیغ
مسلك حیله‌کارانه‌یی خلوتله دها ایی اجرا ایده‌جکنی تصور ایتمش وهرنه دیر ایسه
مریدلری بیوك برحکمته حمل ایده‌جکلرنی درك ایلمش اولدیغندن بروجه محر
شدیدجه لسانلر استعمالی دها مؤثر اوله‌جغنی اکلامشدر . عادی وحیله‌کار آدمـ
انسانلر ایچنده بولنمینجه عادیلکلرنی وحیله‌لرنی ستره دها ایی موفق اولور
زیرا افعال نهایت‌الامر انسانك قدر حقیقیسنی میدانه وضع ایله رسوا وبد حا
ایدر .

اعتراض كردن مريدان برخلوت وزير

مريدلر وزيرك خلوتنه تكرار تعريض ايلدكلرينه دائردر :

مثنوى

جمله كفتند اى وزير انكار نيست

كفت ماچون كفتن اغيار نيست

« ترجمه » جمله مريدلر: اى وزير نياز واخطارمز انكار دكلدر. سوزمز دشمن سوزى كبى دكلدر ديديلر . « شرح » مريدان شيخلرينى وزير تعبير يدرلر؛ زيرا بيليرلر ايدى كه وقتيله وزير جسمانى وشمدى وزير معنوى ايدى . حاصل مريدلر ديرلركه: بزم سوزمز صاحب كمال اولديغكزى انكار وعلى الخصوص كلامكز دشمن كلامى كبى تعريض دكل ، بالعكس استرحامدن عبارتدر .

مثنوى

اشك ديدست ازفراق تودوان

آه آهست ازميان جان روان

« ترجمه » سنك فراقكدن كوز ياشى سرعت ايله آقيجيدر ، آه آهدر جانزايچنده كيديجيدر. « شرح » مريدانك فراقدن مقصدلرى، وزيرك خلوتيدر؛ آه چكملرى ينه فريادلرينى تشكيل ايدن صداى غموم انكيزلريدر .

زمان هجرانده بيچاره عاشقلرك فرياد وآهنه بكزر هيچ برصداى آتشين بولنورمى ؟

مثنوى

طفل باذايه نه استيزد وليك

كريداوكرچه نه بدداند نه نيك

« ترجمه » کرچه ایی بی ، فنایی فرق ایتمکه مقتدر دکلسه‌ده چوجق د
وسود آناسنه عناد ایتمز، لکن کندی احتیاجی حسبیله آغلار. « شرح » حضر
مولانای رومی قدس سره السامی هر بحثده کیمك طرفندن سوز سویلیه‌ج
وجواب ویره‌جك اولسه فوق العاده مناسبتلی ایراد بیوررلر . بوده مشارا
حضرتلرینك حیرت بخش اولان قوهٔ روحانیه‌سندن بشقه علم و مباحثه‌ده‌کی مهار
وقوهٔ عقلیه‌لری اثریدر . مریدانك بو سوزی مأموریت ومسندده بولنان ذو
ایچون‌ده بیوك بر نصیحتدر .

مثنوی

﴿ ماچو چنکیم وتوزخمه میزنی ﴾

﴿ زاری ازمانی توزاری میکنی ﴾

« ترجمه » ای ربمز ! بز چنك دنیلن بر آلت صدا کبی‌یز ، سس چیقارم
ایچون او آلته سن زخمه اوروروسك! آغلامق وفریاد بزدن دکلدر، بزی فر
ایتدیریجی سنسك ! « شرح » یاخالقمز ! سن هرنه‌امر ایدر ایسه‌ك او صور
بزدن ، حقیقتده سندن ظهور ایدر . بوبیت شریفله عقبنده کله‌جك قرق عد
ابیات شریفه‌ده الله تعالی حضرتلرینه باکمال تضرع عرض حال ایدلمسی لزوم
تنبیه ایله برابر انسانده کلیاً جبر و یا ارادهٔ جزئیه‌می وار کبی اك مهم برمسا
ایضاح وبیان بیوریله‌جقدر . بومسأله عالمده همیشه چوق بحثلر دعوت ایتم
وروحانیتدن عاری وعرفاندن بری اولانلرك اذهاننی اشکال ایلمشدر . برقا
سنه‌دن بری بدء ایدن بومسأله اوزرینه الآن اتفاق حاصل اوله‌میور . انسانلر
عقلی بو بحثی حل ایده‌بیلمك ایچون کافی دکلدر . دین مبین اسلامك عق
وعرفاسنك قبول ایلدکاری نقطه جبر وسط تعبیر اولنان درجه‌درکه : نه‌بتون بتو
جبر ونه‌ده بتون اراده واختیاردر .

مثنوی

﴿ ماچو نایيم ونوا در مازتست ﴾

﴿ ماچو کوهیم وصدا درمازتست ﴾

« ترجمه » الٓهی ! بز نای کبی یز وبزده کی سس ، سندندر ؛ بز طاغ کبی یز وبزده‌کی صدا، سندندر.« شرح » صدا هر نه‌قدر صورتا نیدن چیقار ایسه‌ده حقیقتده نافخك وطاغلر اره‌سنده‌کی انعکاس ینه بر صاحب روحکدر . بزده هر نه ظهور ایدر ایسه بزدن دکل ، خالق لم یزل حضرتلرندندر .

مثنوی

﴿ ماچو شطرنجیم اندر بر دو مات ﴾

﴿ بر دو مات مازتست ای خوش صفات ﴾

« ترجمه » غالب ومغلوب اولمه‌ده بز شطرنج کبی یز ، بزم غالبیت ومغلوبیتمز سندندر ؛ ای صفاتی کوزل اولان اللهمز ! « شرح » شطرنج اویوننده حرکت صورتا شطرنج آلاتنده ایسه‌ده اصل هنر اوینایانکدر . شطرنج دنیاده‌ده ، حرکت ایدنلر صورتا انسانلردر ؛ اما محرك حقیقی الله تعالی حضرتلریدر .

مثنوی

﴿ ماکه باشیم ای تو مارا جان جان ﴾

﴿ تاکه ما باشیم با تو در میان ﴾

« ترجمه » بز کیم‌اولورز ؟ ای جانمزك جانی ! تاکه بزسنکله اورته‌ده اوله‌لم ؟ « شرح » الٓهی ! تعبیراتده کندیمزی « بز » تعبیر ایده‌رز . لکن بو تعبیر بیهوده ایدانیتدر. زیرا جانمزك جانی وفیاضی سنسك ! افعال واحوالده سندن بشقه کورمك حقیقتی کورمامکدر .

مثنوی

﴿ ماعدمهاییم وهستیهای ما ﴾

﴿ تو وجود مطلق فانی نما ﴾

« ترجمه » الٓهی ! بز هیچز . وارلقلرمزده هیچدر . سن ایسه
کوستریجی وجود مطلقسك ! « شرح » وجود مطلق تعبیرندن مقصد ، ذاتیله
یعنی بشقه‌سنك وجودینه محتاج اولمیوب نه مرور زمان ونه سائر تبدلاته
اولمیان واجب الوجود حضرتلریدرکه موجودات وازمنه ومسافاته یعنی محا
محتاج دکل هر نوع مخلوقاتك عدمدن خالق ، حفظی ، معادی اول قادر مط
امر ربانیسنه رام و آنکله بکامدر ؛ مع مافیه الله تعالی حضرتلرینك حقیقتنی کیم
فهم ودرك ایده‌مز . قرآن‌عظیم‌الشانده فرمان وبیان بیوریلورکه ﴿ لیس کمثله شی
یعنی الله تعالی حضرتلرینك مثلی کبی برشی یوقدر . برشیئك مثلی اولمینجه حق
بیلنه‌مز. طاتلی آجیدن ، حرارت برودتدن ، صفا بلادن الحاصل هرشی ضد
بیلنیر . الله تعالی حضرتلرینك ضد ومثلی اولمدیغندن ذاتی کما هو حقه بیلنمك
دکلدر ، اما مخلوقاتده کوریلن افعال وتأثیرات عظیمهٔ ربانیه‌سیله صفاتی هر
معلوم وعیان اولور . مخلوقاتك وجودینه وجود مقید تعبیر اولنورکه وجود م
کبی ذاتلریله قائم اولمیوب وجود آخره محتاجدر . وجود مطلق اولمسه وجود
اوله‌ماز . مثلا برآینه فرض اولنسون ، آینه‌نك قارشیسنده‌کی آدم بروجود
لکن‌او آدمك آینه‌ده کورینن‌صورتی نسبةً وجودمقیددر. انسان آینه‌نك قارشیسـ
چکیلنجه آینه‌ده‌کی صورت او آنده محو اولمش اولور . الله تعالی حضرتلر
اسمای حسناسنه کوره مخلوقات آینه‌ده‌کی صورتلره مشابهدر . مخلوقاتده ل
کورولنجه لطف ربانینك وغضب مشاهده اولننجه قهر صمدانینك عکسی
بونك‌ایچون قرآن‌عظیم‌الشانده فرمان وبیان بیوریلورکه ﴿ کل شیء هالك الاّ وج
یعنی هرشی هلاك‌پذیر اولوب آنجق الله تعالی حضرتلرینك وجهی یعنی ذاتی باقی
هرهانکی انسان وجه ربانی یعنی عشق ورضای یزدانی‌ایچنده کندینی فانی ایدر
اوفانی دکل، باقیدر؛ زیرا اوحالده « الاّ » استثنای‌قدرت احتوایه‌مظهراولمش‌او
بو محلده شو جهتده عرضه سزادرکه : هلاك ، ذیروح ایچون عدم اولم
حال حاضردن تغیر ایتمکدر . بوهلاك ظاهری وبقای معنویدر. شیخ اکبر حض
محی‌الدین عربی قدس سره السامی فتوحات مکیه‌ده الله تعالی حضرتلریله مخلو
بو وجه ایله تعریف ایدرکه : « اعلم ان الحق تعالی موجود بذاته مطلق الو
غیر مقید بغیره ولا معلول عن شیء ولا علة اشیء وهو خالق المعلولات والعل
وینه فتوحاتده بیوررکه : « فهو عین کل شیء فی‌الظهور ماهو عین الاشیاء فی ذا
سبحانه بل هو هو والاشیاء اشیاء » .

مثنوى

﴿ ماهمه شيران ولى شير علم ﴾

﴿ جمله شان از باد باشد دمبدم ﴾

« ترجمه » بز جمله‌مز صورتا ارسلانلرز ؛ لكن بايراقلرده بز اوستنه رسم اولنان ارسلانلر كبى يز. اوارسلانلرك جمله‌سى روزكاردن هر آن وجود كبى متحرك اولور . « شرح » بعض بايراقلرده رسم بولنور . مثلا برنده بر ارسلان ترسيم ايديلير ؛ لكن بو صورت ، بز اوزرنده عادى بر رسمدن عبارتدركه كورونمسى وحركتى روزكارك تحريكنه وابسته‌در. بزم صورتلريمزى‌ده تحريك ايدن بادقدرت ربانيه‌دن بر آن خالى قالسه‌ق محو ونابديد اولورز .

مثنوى

﴿ جمله مان پيدا ونا پيداست باد ﴾

﴿ انكه نا پيداست هر كز كم مباد ﴾

« ترجمه » جمله‌سى كورينور كورونمز روزكاردر ؛ اوكه كورونمز، بر وقت اكسيك اولمسون . « شرح » انسانلر وسائر حركت ايتمكده اولان كافهٔ مخلوقاتى سير وحركتده كوره‌بيليرايكن محرك حقيقى اولان الله تعالى حضرتلرينك ذات ـ پاكنى ظاهر كوزيله كوره‌ميورز ؛ مع مافيه قدرت وفيض ربانيسى كافهٔ مكونات وموجودات ايچون كافى وظاهرى اولديغندن مرحمتى هيچ بر وقت اكسيك ومخلوقات لطفندن خالى اولمسون !

مثنوى

﴿ باد ما و بود ما آز داد تست ﴾

﴿ هستئ ما جمله از ايجاد تست ﴾

« ترجمه » الٰهی ! بزم روزکارمز ووارلغمز سنك عدل واحسانکدر
سعی وغیرتمز وجمله احوالمز ، سنك مرحمت وایجادکدر. « شرح » بو بیت شریفده
حقه قارشی انسان کاملك استعمال ایده‌جکی لسان حقیقت بیان تعریف وتوصیف
بیوریلور .

مثنوی

﴿ لذت هستی نمودی نیست را ﴾
﴿ عاشق خود کرده بودی نیست را ﴾

« ترجمه » الٰهی ! سن اوصاحب قدرتسك‌که : بوعدمه وارلق لذتی
کوستردك ، عدمی کندینه عاشق ایتدك ! « شرح » الله تعالی حضرتلرینك
وجود مطلق الوهیتنه کوره مخلوقات عدمدر ؛ اما اثر صنع وقدرت ربانیه هیچ
مثابه‌سنده اولان مخلوقاته وارلق لذتی کوسترمش ونعمت عشق ایله تقدیس
بیورمشدر . « عدمی کندینه عاشق » ایتمك تعبیر شریفندن ایکی معنا اکلاشیله‌بیلیر
بری : خلق اولمازدن ووجوده کلمزدن اول، یعنی ارواح مبارکه اعیان ثابته حالند
ایکن آنلری ذات الوهیتنه عاشق ایلمسی واوعشقك دوام ایتمسی ؛ معنای دیکر
عدمی کندی کندینه عاشق ایدوب عدمدن ظهور ایتمسیله مخلوقات بری برلرین
محبت ایتمسیدر .

مثنوی

﴿ لذت انعام خود را وامکیر ﴾
﴿ نقل وباده وجام خود را وامکیر ﴾

« ترجمه » الٰهی ! کندی نعمتلرینك لذتی بزدن کیری طوتوب دریغ
ایتمه ! کندی نقل وباده وعشق جامنی بزدن اکسیك ایتمه ! « شرح » بومناجات
باعث النجات هر بر قول ایچون عین فرض و نعمت سعادتدر . نعم متنوعهٔ ربانیه
قابل تعدادمیدر ؟ مثلا روح ومعنی وعقل وبدنك وجود وصحتی تنفس ایلدیکمز

هوا ، کورمکده اولدیغمز ضیا ونور قلب ونجه‌نجه انعام بی پایان جمله‌سی احسانات متنوعهٔ جناب یزداندر .

مثنوی

﴿ وربکیری کیست جست وجو کند ﴾

﴿ نقش بانقاش چون نیرو کند ﴾

« ترجمه » الٰهی ! اکر نعمتلریکی دریغ بیورر ، طوتار ، ویرمز ایسه‌ك کیم مقتدر اوله‌بیلیرکه بونعمتلری آرایوب بوله‌بیلسون ؟ نقش نقاش ایله نصل حرب ونزاع ایده‌بیلیر ؟ « شرح » الله تعالی حضرتلری انعام ربانیه‌سنی قطع ودریغ بیورسه عبدك نه قوت وقدرتی واردرکه استحصال وجدال ایتسون ؟ شایان اخطاردرکه الله تعالی حضرتلری قوللرینه مناسب اولان نعمتلری قطع ایتمز . مکرکه آنلر امر حقه مخالف صورتده حرکت ایتمش اوله‌لر .

مثنوی

﴿ منکر اندر ماکن درما نظر ﴾

﴿ اندر اکرام وسخای خود نکر ﴾

« ترجمه » الٰهی ! بزه باقمه وبزم قصورمزه نظر ایلمه ! کندی اکرام وسخا ومرحمتکه باق ! « شرح » بوبیت شریفده عبد اعتراف قصور ایله مرحمت ربانیه‌یی استرحام وعرض عبودیتله بکام اولور .

مثنوی

﴿ مانبودیم و تقاضا مان نبود ﴾

﴿ لطف تو ناکفتهٔ مامی شنود ﴾

« ترجمه » الٰهی! بز یوغیدق وتقاضا وطلبمزده یوغیدی، مع‌مافیه سنك

لطف ومرحمتك سويله‌مديكمز دعايى ايشيدر ايدى . « شرح » اى خداى ذوالجلال ! سنك قدرت ومرحمتك اوقدر عال العالدر كه بز خلق اولنمه‌دن اول ، بعدالخلق محتاج اوله‌جغمز واسترحام ايده‌جكمز شيلرى بيلديككزدن كمال لطفيكزك اثرى اوله‌رق آنلرى احسان بيورديكز وبزى انسان ياراتديككز . بوبيت شريفده حكمت عميقه‌يى شاملدر !

مثنوى

« نقش باشد پيش نقاش وقلم »
« عاجز وبسته چو كودك درشكم »

« ترجمه » نقاشك اوكنده نقش — آناسنك قارننده اولان چوجق كبى — عاجزدر . « شرح » رحم مادرده جنين بلا اقتدار ، بلاتفكر متحرك اولديغندن انسان جنينه تشبيه بيورلمشدر . كافهٔ مخلوقات برنقش كبى اولوب مصور ومحرر حقيقى آنجق الله تعالى حضرتلريدر .

مثنوى

« پيش قدرت خلق جمله باركه »
« عاجزان چون پيش سوزن كاركه »

« ترجمه » ديوانخانهٔ عالمك مخلوقاتى قدرت الهيه‌نك اوكنده ، — ايكنه قارشيسنده كركف عاجز اولديغى كبى — عاجزلردر . « شرح » كركف — كاركه — تخته وبزدن عبارت بر محل نقش وتصويردر كه قادينلر ايكنه واسطه‌سيله صور متنوعه نقش ايدرلر . ايكنه نه يولده ايشلر ايسه كركف اونقشى قبوله مجبوردر . كركفك ايكنه‌يى منع وتغييره اقتدارى اولمديغى كبى مخلوقات عالمده امر حقه قارشى عاجزدر ؛ اما بونده برحكمت واردر : اوامر ربانيه كمال عدل وحكمتله انسانلرك نيات ومقتضياتنه لايق برصورتده شرفواقع اولور ومعنوى نقشلر اويولده كورينور .

مثنوی

﴿ كاه نقش شادی وكه غم كند ﴾

﴿ كاه نقش ديو وكه آدم كند ﴾

« ترجمه » قادر مطلق حضرتلرينك نقش قدرتی ، بعض شيطان وبعض آدم بعضاً مسرت ، بعضاً كدورت ايلر . « شرح » تجليات ربانيه متنوع صورتده ظهور ايدر ؛ بوده مقتضای حكمت بالغه‌دندر . بر انسانك خاطرينه كله‌بيليركه : الم انكيز برفعل وحالك ظهورنده هيچ برقصور ايتمامش ايدم ، نه ايچون كرفتار الم اولدم ؟ الله تعالی حضرتلری قوللرينه ظلم بيورميه‌جقلرينی قرآن عظيم‌الشانده فرمان وبيان بيورديلر ؛ بناءً عليه انسانه كلن الم وجفا يا اوصره‌ده ويا دها اول ايشلديكی ديكر برفنالغك جزاسی ويا جزانك برمقداريدر . انسان ، جناب يزدانك مرحمتنی جلب ايتمك ايستر ايسه قلباً ولساناً اعتراف قصور واستغفار ايله برابر تكرار كرفتار كناه وغم اولمامق ايچون ايفای عبادت واجرای وظيفه‌واعطای صدقه ايتسون وهميشه منتظر الطاف جناب مولا اولسون !

مثنوی

﴿ نطق نی تادم زند ازضر ونفع ﴾

﴿ دست نی تا دست جنباند بدفع ﴾

« ترجمه » مخلوقده ال يوقدركه امر حقك دفعی ايچون حركته مقتدر اوله ؛ نطق يوقدركه برايشك ضرر وفائده‌سی ايچون لقردی سويليه ! « شرح » الله تعالی حضرتلری برشيئی اراده بيوردقدن صكره آنك خلافنده اقتدار وعقل ونطق مفقود وبی سوددر ؛ انسان دائما قدرت ربانيه‌يی وكنديسنك عجزينی تأمل وحقك امرينه موافق صورتده فعال اولديغی حالده توكل ايتسون !

مثنوی

﴿ تو ز قرأن باز خوان تفسير بيت ﴾

﴿ كفت ايزد مارميت اذ رميت ﴾

« ترجمه » سن قرآن عظیم الشاندن بو بیتك تفسیرینی اوقو ! الله تعالی
حضرتلری فخر عالم افندمزه بیوردیلر : ﴿ مارمیت اذ رمیت ﴾ . « شرح »
بو آیت کریمه سورهٔ انفالك اون یدنجی آیتیدر : ﴿ فلم تقتلوهم ولکن الله قتلهم
وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی ﴾ معنای شریفی : « قوتکز ایله قتل ایتمدیکز
آنلری (دشمنلریکزی) لکن الله تعالی حضرتلری ویردیکی نصرتله قتل ایلدیکز ،
وآتمدك یا محمد او وقتکه دشمنلره قارشی بر آووج طوپراغی آتدك ولکن
الله تعالی حضرتلری آتدی . »

بو وقعه بدر کوننده وقوع بولوب فخر عالم محمد مصطفی علیه افضل التحایا
افندمز حضرتلری وموحدین کرام ، مشرکارله ایتدکلری محاربه نك اك شدید
آواننده اول رسول مجتبا ید مبارکلرینه بر آووج طوپراق آلوب دشمنه قارشی
رمی والقا ایدنجه مشرکلرك کوزلرینه بر چوق طوپراق طولمش ، کلیاً تار مار
اولمشدر . موحدین کرامك نائل اولدقلری بو بیوك مظفریتدن نفسلرینه عجب وفخر
کلمامك ایچون غالبیت ونصرت جناب حقدن اولدیغی فرمان وحکایت بیورلدی .
تزیین صحائف ایدیلن آیت کریمه اصل فخر عالم ویوم بدرده بولنمش اصحاب کرام ،
وبتون موحدین ایچون بر تنبیه وفرماندر .

مثنوی

﴿ کر بپرانیم تیر آن کی زماست ﴾

﴿ ماکمان وتیر اندازش خداست ﴾

« ترجمه » کرچه ظاهراً بز انسانز ، اوق آتوب اوچورور ایسه کده حقیقتده
اوفعل بزدن دکلدر . بز اوقك یایی کبی یز ، اوق آتیجی خدا حضرتلریدر . « شرح »
بو بیت شریفده تکرار اولنور که : هر شی الله تعالی حضرتلرینك امریله واقع اولور .
بو ابیات علیه یه وارنجه یه قدر جبری مذهبنده اولانلر ممنون اولوب ظن ایدرلرکه :
حقیقت کندی خیاللری کیدر . آتیده کی ابیات شریفه جبریلرك خیالاتنی ازاله
ایدر .

مثنوی

« این نه جبر این معنیٔ جباریست »
« ذکر جباری برای زاریست »

« ترجمه » بو حقایق واسرار جبریلك دکلدر، جبار اسمنك وکمال قدرت ربانیه‌نك معناسیدر . الله تعالی حضرتلرینك جبار وقادر مطلق اولدیغنی قوللری بیلوب تضرع و فریاد ایتسونلر . « شرح » الله تعالی حضرتلرینك فاعل مختار وقادر مطلق اولدیغنی مفصلاً بیان ایلمکلکمزده‌کی مرامز جبریلرك باطل افکارینی تصدیق ایتمك دکلدر ؛ مقصدمز جناب واجب الوجودك کمال قدرتنی وقوللری طرفندن لزوم استرحام وتضرعی بیان ایلمکدن عبارت ایدی‌که انسانلر تضرع وعبادت وحسن نیت ومقبول عمل وحرکت ایله مرحمت ربانیه‌یه نائل ومنزل سلامته واصل اولسونلر . صاقین خاطره کلسونکه الله تعالی حضرتلری قوللرینی تعذیب ایتمك وجهنمه آتمق ایچون مثلا سرقه‌وسائر امور غیرمرضیه‌یی ایشلملك اوزره اجبار ایدر ، جبریلرك خیال ایلدکلری بوکونه جبر ظلمدر . الله تعالی حضرتلری ایسه ظلمدن منزهدر . جناب حق ظلم ایتمدیکنی قرأن عظیم الشانك برچوق یرنده صراحةً فرمان واتیان بیوردی ؛ اکر جبریلرك ظن فاسدلری کبی خیری طلب وشردن اجتناب ایتمك میلی انسانده اولمسه الله تعالی حضرتلری قرأن عظیم الشانده قوللرینه ایلك ایدیکز ، فنالق ایتمیکز ، دیه امر وفرمان بیورمز ایدی ؛ چونکه اوحالده امر ونهی بی فائده وبی سبب قالیر ایدی . لکن انسانه احسان ایلدیکی ارادهٔ جزئیه‌یی الله تعالی حضرتلری هرکسدن اعلا بیلدیکندن قوللرینه هروقت انبیای ذیشان والآن قرأن عظیم الشانك واسطه‌سیله امر ونهی بیوردی .

مثنوی

« زاریٔ ماشد دلیل اضطرار »
« خجلت ماشد دلیل اختیار »

« ترجمه » فغان وتضرعمز اضطرار وضرورته ، اوتانقلغمز اختیارمزه دلیل اولدی. « شرح » حزن وکدری موجب اولان برماده‌دن طولایی انسانك اغلامسی اوماده‌نك وقوعی امل وقوتی خارجنده اولدیغنی اقرار واصلاح حال ایچون جناب قادر مطلقدن استرحام وتضرع ایلمسی قدرت ومرحمت ربانیه محزون ونالان اولاندن منفهم ومحسوس بولندیغنی اثبات ایدر؛ بالعکس برکیمسه اختیاریله ایشلدیکی یولسز برایشدن محجوب اولمسی ارادهٔ جزئیه‌سنه واختیارینه دلیلدر ، یوقسه جبری صورتده یعنی بلااختیار جبراً ایشلمش اولیدی محجوب اولمامسی اقتضا ایدرایدی. مثلا برانسان سرقت ایدوب سرقتی میدانه چیقنجه محجوب اولمسنك سببی سرقتی ایشلمکه مجبور اولمدیغنی وجداناً بیلمسندندر ؛ اما بتون انسانلرك خلقتنه مغایر اوله‌رق جبری اولان کیمسه دیر ایسه‌که : کذب وسرقتدن ده بن محجوب اولمام ؛ زیرا جبراً آنی ایشلدم؛ اوادعاده بولنان کیمسه‌نك حقیقتده اسمی عارسز وادبسزدر. دریای حقیقت اولان شریعت مطهره وانسانلرك منبع عقل وتجربه‌لری بولنسان نظامات منیفه متجاسرین ایچون جزالر ترتیب ایلدی ، هیچ بر نظام بولنمازکه انسان افعالنده مجبور اولدیغندن جزادن وارسته‌در دیمش اولسون. جای خنده وتعجبدرکه: برجبری‌یی برکیمسه مثلا ضرب ایتسه جبری او آنده دعوایه قیام ایله قیامتی قوپارر ! دیمز ، که بیچاره ضاربك الندن نه‌کلیر ؟ نی ضربه مجبور ایدی. جبریلر ارادهٔ جزئیه اولمدیغنه دائر بیوك مباحثه‌لر ایدر ومفصل کتابلر یازارلر ایکن خاطرلرینه کلمزکه بومباحثه ، بوکتابلر کندی ادعالرینی کلیاً وقطعیاً تکذیب ایدر! چونکه اکر انسان جبریلرك ادعالری وجه‌ایله هرایشده مجبورایسه ارادهٔ-جزئیه‌یی قبول ایدنلرده قبوله مجبوردر ؛ بناءعلیه ارادهٔ جزئیه طرافدارلرینك فکر وادعالرینی ترك ایتدیرملك اوزره جبریلرك سعي کندی ادعالرینی جرح ایدر. فرض ایدەلم که : جبریلر بر چوق ادله‌دن صکره مخالفلرینی اقناع ایتدیلر ؛ اوحالده جبریلرك امیدی خلافنده اوله‌رق برحقیقت سرنما اولور ، اوده بعدالاقناع انسانك ایستدیکی مسلکی اختیارده مختار اولمسیدر. جبریلر فکرلرینی قبول ایتدیرمکه موفق اوله‌جقلری آنده عقلاً مغلوب اولمش اوله‌جقلری درکاردر. نه بدبختانه موقع! نه‌چیرکین مسلك! علی‌الخصوص جبریلر ارادهٔ جزئیه‌طرفدارانی اقناع ایتملك ضمننده کندیلری‌ده ارادهٔ جزئیه‌لرینه مراجعته وآنك همتیله مذهبلرینك تعمیمنه‌چالشملری‌جای حیرت‌وداعیٔ تبسمدر! جبریلر دیرلرکه: هرنه

ایشلیه‌جك اولسه‌ق ضروریدر. بویله ایسه‌دیه‌لم که‌عشرت‌وزنا کبی لذتلی افعالده‌مجبور
اولسونلر؛ امابوتقدیرده بعض وقت بونك عکسنك ده واقع اولمسی لازم کلیر ایدی.
مثلا جبریلر بر بچاق آلوب کوزلرینی ایستمیه‌رك چیقارملی، یا اللرینی کسملی، آقچه‌لرینی
دکزه آتملی ایدیلر که کافهٔ حرکتلرنده جبریلك کورنمش اولسون! خیر! بویله
اولمیور. یمك، صو ایچمك، زنا وعشرت وبو کبی ذوقیاتی اجرا ایلمك ایچون
جبریلك دائما جاریدر. عجبا ذوقی اولمیان والیم اولان وبالاده مثال کتیریلن افعال
یعنی کندی کوزلرینی چیقارمق، دیللرینی کسمك، آقچه‌لرینی صویه آتمق، آج
صوسز قالمق کبی شیلرده جبریلك نه ایچون جاری دکلدر؟ الحاصل جبریلك عقلی
وحقیقته مخالف تنبل واحمقلرك اختراع ایلدکلری برخیال مغفلدر.

مثنوی

﴿ کر نبودی اختیار این شرم چیست ﴾

﴿ وین دریغ وخجلت وازرم چیست ﴾

« ترجمه » اکر انسانده اختیار اولمیدی، لایقسز بر ایش ایشلدکده
دریغ وخجلت ایتمسی ندر؟ « شرح » انسانده اختیار جزئی واردرکه: خجلت
ایدر وبوکبی حالات وارادهٔ اثبات ایلر.

مثنوی

﴿ زجر استادان بشاکردان چراست ﴾

﴿ خاطر از تدبیر هاکردان چراست ﴾

« ترجمه » استاد شاکرلرینی منع ایتملری نه‌دن؟ تدابیردن فکری چویرمك
نه‌در؟ « شرح » یعنی استاد برشاکرده بونی ایشلمه دیر ایسه بیلیرکه شاکردده
برارادهٔ جزئیه واردر؛ یوقسه تنبیهی عبثله اشتغال اولور ایدی. برده انسان
خاطرینه برایش کتیرر، صکره دها زیاده دوشونور بشقه برایش ایشلمکه ذهناً
قرار ویرر؛ اکر اختیار اولمامش اولسه نصل اولورده ابتدا جبراً خاطرینه کان

برفکری انسان ترك ایله دها ای عد ایلدیکی دیکر بر فکری قبول ایده‌بیلیردی ؟

مثنوی

﴿ ورتو کوئی غافل است از جبر او ﴾

﴿ ماه حق پنهان شـد اندر ابر او ﴾

« ترجمه » ای جبری ! اکر سن دیر ایسـك‌که : خواجه جبردن غافلدر آنك ایچون شـاکردی امر ومنع ایلر وبلوط کبی اولان افکار ظلمتکارانه‌سـنده ماه حقیقت جبر ، پنهان اولدی . [شرحه محتاج دکلدر .]

مثنوی

﴿ هست این را خوش جواب از بشنوی ﴾

﴿ بکذری از کـفر بر دین بکروی ﴾

« ترجمه » جبرینك بوتعریضنه کوزل برجواب وار . اکر آنی دیکلرسك کفردن کچر ودینی تصـدیق ایدرسـك . « شرح » آتیـده‌کی ابیـات شریفه‌دن آکلاشیله‌جنی اوزره هر کیمسه‌نك مجبوریتی ونیك وبدی بشقه‌سنك النده اولدیغنی بیلیر ایسه اوکیمسه‌نك استرحامده بولنمسی ضروری وطبیعیدر . اکر « جبری یز » ادعاسنده بولنان بحق کیفیت جبره وجبار مطلق اولان الله تعالی حضرتلرینه لایقیله اینانه‌جق اولسـه‌لر ، بلا انقطاع امان الله ، امان الله ! بزه مرحمت ایت ، زیرا بزم المزدن هیـچ برشی کلمز دیه فریاد ایلملری لازم کلیر ایدی . حالبوکه جبریلر فریاد ایلمدکلرندن بشـقه ذوقیات ایله وقتلرنی امرار ودنیـا وعقبا متاعلرنی هتك وتار مار ایدرلر .

مثنوی

﴿ حسرت وزاری‌که در بیماریست ﴾

﴿ وقت بیماری همه بیداریست ﴾

« ترجمه » زمان مرضده حسرت وفریاد بولنور؛ اول زمان مرض همیشه انتباهدر . « شرح » خسته‌لك انسان ایچون فی‌الحقیقه ضروری وجبریدر؛ زیرا مریض ایستمیه‌رك خسته‌در. مجبوریتی محقق اولان بویله برحالده مریضك طورینی کوریکزکه اکثر حسرت‌زده ونالان وتائب ومستغفراولورده الله‌تعالی حضرتلرندن مدد طلب ایدر . الحاصل مریض اویانق اولور، اکر جبر دعواسنده بولنانلرده کیفیت جبره قلباً اینانمش اولسه‌لر ایدی باشلرینه کله‌جکی مبرم ومجبوری اولان کناه وسائر احوال الیمه‌دن‌زار واستغفار ایدرلرایدی. حالبوکه جبریلر بالعکس عبادت وخوف ربانی وتضرعدن بی‌خبر و یالکز کندی ذوقلریله مشغول وخیره‌سردرلر.

مثنوی

﴿ آن زمانکه میشوی بیمار تو ﴾

﴿ می کنی از جرم استغفار تو ﴾

« ترجمه » اوزمان که خسته اولورسك، اووقته قدر ایشلدیکك جرم وقباحتدن طولایی استغفار ایدرسك. [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ می نماید برتو زشتیٔ کنه ﴾

﴿ می کنی نیت که باز آیم بره ﴾

« ترجمه » خسته‌لك زمانده کناهك چیرکینلکی سکا کورینور، صحت بولورایسه‌م طوغری‌یوله رجوع ایده‌جکم دیه نیت ایدرسك ! « شرح » خسته‌لکده استغفار وفغان ایلمك ، اویانق قالمق، کناهی چیرکین کورمك وکسب صحت ایلدکده طوغری یوله سلوکی نیت ایتمك کبی حالات موجوددر . « جبری‌یز » دیمك ایسته‌ینلرده‌ده بوحالاتك تمامها بولنمسی اقتضا ایدر ایدی؛ جبریلرده بواحوال بولنمدقدن بشقه بالاده بیان اولندیغی اوزره کلیاً عکسنی التزام ونفس اماره‌یه ارخای لجام ایدرلر .

مثنوی

﴿ عهد وپیمان میکنی که بعد ازین ﴾

﴿ جزکه طاعت نبودم کار گزین ﴾

« ترجمه » خسته ایکن عهد وپیمان ایدرسك که بوخسته لکدن صکره صحت بولور ایسه‌م بکا الله تعالی‌یه اطاعت ایتمکدن بشقه مقبول بر ایش ووظیفه اولمسون. [شرحه محتاج دکلدر] .

مثنوی

﴿ پس یقین گشت این که بیماری ترا ﴾

﴿ می ببخشد هوش وبیداری ترا ﴾

« ترجمه » ایمدی معلوم اولدی که بوخسته‌لك سکا عقل وانتباه احسان ایتدی . « شرح » چونکه مریض الله تعالی حضرتلرندن استغفار واسترحام ایلر. دیمك، که مرضك ثمری عقل وانتباهدر ، جبری‌ده حقیقةً مرض جبردن طولایی بیمار اولیدی، متنبه ومضطرب ونالان وتائب اولمسی لازم کلیر ایدی.

مثنوی

﴿ پس بدان این اصل را ای اصل جو ﴾

﴿ هر کرا دردست او بردست بو ﴾

« ترجمه » ای اصل وحقیقته طالب اولان کیمسه ! بیل که هرکیمك دردی وار ایسه حقیقتدن رائحه آلمشدر . « شرح » مرضه‌دوچار وکرفتار اولان کیمسه معتقد واهل ایماندن ایسه هرحالده ودردی هنکامنده جناب حقدن استرحام وارادات ربانیه‌یه قارشی منقاد ورام اولور . بواصل وحقیقتی اکلار ایسه‌ك معلومك اولورکه جبری اولانلر بحق جبری اولسه‌لر قدرت وعظمت ربانیه‌یی دائما تأمل ایدرك حقیقتدن کندیلرینی خبردار واصحاب عقولدن ایدرلر ایدی.

مثنوی

﴿ هرکه او بیدارتر پردردتر ﴾

﴿ هرکه او آگاهتر رخ زردتر ﴾

« ترجمه » هرکیم که الله تعالی حضرتلری یولنده زیاده اویانقدر، زیاده دردلی اولور ؛ هرکیم که زیاده معلوماتلیدر زیاده رخ زرد اولور. « شرح » زیاده اویانق اولمق قدرت ربانیه‌یی زیاده تأمل ایتمك دیمکدر؛ انسان او تأملدن کندی قصورینی وکمال صمدانی‌یی فهم وادراك وبناءً علیه مظهر مرحمت و پاك و فکر عظمت ربانیه ایله رخ زرد وصورتا غمناك اولور . جبریلرده بو حالات بولنورمی؟ بعض عارفین واولیاءاللهك وجه پاکنده صاریلق یرینه حمرت کورینور ، بونك حکمت وسببی بودرکه : انلرك خلقت بدنیه‌لری حسبیله یوزلرنده‌کورینن حمرتدن طبیعی دها پك چوق درجه حمرتلری وار ایکن ریاضات وتفکرات اوزرینه نسبةً آزالمشدر . او زمرهٔ جلیلك ریاضات وملاحظات روحانیه‌لری اولمامش اولسه حمرتلری بر قاچ قات زیاده اولمسی لازم کلیردی . خالق اولان کثرت حمرتلرینه کوره یوزلرنده قالان مقدار صاریلق دیمکدر . مثلا بدنی سیاه اولان عارف بر زنجینك صاریلغی جزئی حس اولنور، زیرا جلدینك حال خلقیسی صاریلغك کورلمسنی مانعدر .

مثنوی

﴿ گر ز جبرش آگهی زاریت کو ﴾

﴿ بینش زنجیر جباریت کو ﴾

« ترجمه » اگر الله تعالی حضرتلرینك جبرندن فی‌الحقیقه آگاه وواقف ایسه‌ك فریاد وزار ایتمك نه‌در ! جبارلك زنجیرینك کورینشی نره‌ده‌در ؟ « شرح » انسان برطرفدن جناب حقك کمال قدرتنه قلباً مؤمن اولسه ، دیگر طرفدن هرنه‌قدر امور خیریه میدانه کتیرمك ایچون چالشمق ایسته‌ السه‌ندن برشی کلیوب ارادهٔ ربانیه هرنه یولده صدور ایده‌جك ایسه اکا گرفتار اولمسی لابد

اولدیغنی بیلسه‌ده کندی استقبالنی بیلمسه کرفتاریٔ زنجیر اولان محبوس کبی مکد
اولمسی وجبار مطلق حضرتلرندن تضرع ونیاز ایتمسی ایجاب ایدر ایدی .

مثنوی

﴿ بسته در زنجیر چون شادی کند ﴾
﴿ کی اسیر حبس آزادی کند ﴾

« ترجمه » زنجیر ایله باغلی اولان کیمسه نصل شادیلك ایده‌بیلیر؟ اسیر
حبس اولان نصل آزادلق ایدر ؟ « شرح » زنجیرله باغلی اولان شادیلك
ومحبوس بولنان کیمسه آزاده‌لك ایده‌میه‌جکی کبی جبری ادعای شفاهیسی حسیاتن
مطابق اولمش اولسه اوده هیچ بروقت شادیلك وآزادلق ایلمامسی لازم کلیر
ایدی؛ حالبوکه عکسی کورینور .

مثنوی

﴿ ورتو می بینی که پایت بسته اند ﴾
﴿ برتو سرهنکان شه بنشسته اند ﴾

« ترجمه » ای جبری ! اکر فی‌الحقیقه آیاغنی باغلادقلرینی کوروایسه
وشاهك چاوشلری اوزرینه اوطوردقلرینی بیلیر ایسه‌ك ! « شرح » بو بیت
شریفك مآلی آتیده‌کی بیت شریفك مآلیله اکمال بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ پس تو سرهنکی مکن با عاجزان ﴾
﴿ زانکه نبود طبع وخوی عاجزان ﴾

« ترجمه » آرتق سن سائر هم جنسك اولان عاجز انسانلره چاوشلق

وآمرلك ایتمه ! زیرا زنجیره باغلی؛ اقتدارسز قالانلرك عادتندن دكلدزكه كندیلری
كبی عاجز قالانلره چاوشلق وتكدیر ایتسون . « شرح » اكر فی‌الحقیقه سن
جبریلكه اینانمش اولیدك اقتضا ایدر ایدی‌كه هیچ بر انسانه طعن ایتمیوب تكدیر
ایتمامیلدك . نه ایچون بو ایشی كورمدك و بكا فلان شیئی ویرمدك ویا زیارتمه كلمدك
ویا جبریلكی قبول ایتمدك دیه طعنه‌زن اولمامیلدك ! حالبوكه جبری‌یز زعمنده بولنانلر
طعن وتكدیر ایدرلر واك اوفاق شیلردن غضوب ودلكیر اولورلر .

مثنوی

﴿ چون تو جبر اونمی بینی مكو ﴾

﴿ ورهمی بینی نشان دیدكو ﴾

« ترجمه » ای جبریلك دعواسنده بولنان! چونكه‌سن الله تعالی حضرتلرینك
جبارلغنی كورمیورسك ! جعلی صورتده جبری‌یم دیمه ! اما اكر حقیقةً جبریلك
كورر ایسه‌ك اوحالده كورمه‌نك نشان وعلامتی نره‌ده‌در ؟ « شرح » جبری‌یم
دعواسنی ایتمه ! ایدر ایسه‌ك محبوس وكرفتار زنجیر اولانلر كبی امور دنیا ایچون
عاجز واشكریز اول ! كه جبریلك اعتقاد وحسیاتی سنده اولدیغنی تحقق ایتمش
وجبری علائمی كورنمش اولسون .

مثنوی

﴿ درهر آن كاریكه میلستت بدان ﴾

﴿ قدرت خودراهمی بینی عیان ﴾

« ترجمه » ای جبری ! میل واملك اولان ایشده كندی قوت وقدرتنی
آشكار كورورسك ! « شرح » مثلا عشرت وبوكبی لذیذ منهیاتده جبری‌ادعاسنده
بولنانلر میل ایله قدرتلرینی فعلاً اثبات ایدركن صوم ونماز وجهاد كبی فرائضی
عدم اجرادن تعریض اولنسه‌لر بوفرائضی ایشلدیكمزدن بزی طعن ایتمك ناحقدر؛
زیرا الله تعالی حضرتلری بزه اقتدار ویرمدی دیه ابلهانه جواب ناصواب ویررلر.

قرأن عظيم الشـانك اراداتی ووجدان عمومینـك حسیاتی ایسـه بونك عكسـ
اثبات ایدر .

مثنوی

﴿ درهر آن كاری كه میلت نیست خواست ﴾

﴿ اندر ان جبری شـوی كین از خداست ﴾

« ترجمه » شول ایشه كه میل ایتمك ایسته‌مزسك ، آنده جبری اولورد
دیرسك كه بو اللهدندر . [بالاده‌كی شرح بو بیت شریفك‌ده شرحی اولور .]

مثنوی

﴿ انبیا دركار دنیـا جبریند ﴾

﴿ كافران دركار عقبی جبریند ﴾

« ترجمه » انبیای عظام علیهم‌السـلام حضراتی دنیـا ایشنده جبریلردر
كافرلر ایسه آخرت كارنده جبریلردر . « شرح » انبیای ذیشـان، آخرته تعلق
اولمیان دنیا ایشلرینه رغبت بیورماز . مثلا نه ایچون تحصیل ثروته اقدام بیولمدی
دیه برنبیٔ ذیشـانه صوریله‌جق اولسه « قسمتمز بوقدردر . » بیوررلر ایدی، اما
آخرت وبقایی تأمین ایدر امور خیریه وعباداتده فوق‌العاده اقدام ایدرلر ایدی ؛
كافرلر ایسه بالعكس آخرتی تأمین ایدر عبادات وامور خیریه‌نك عدم اجراسندن
طولایی جباریت ربانیه‌یی وسیله اتخاذ ایله اقدام ایتمزلر ودنیا لذائذینی استحصاله
كلنجه جبریلكی ترك ایله فوق‌العاده جهد وسعی ایدرلر .

مثنوی

﴿ انبیارا كار عقبـا اختیـار ﴾

﴿ جاهلانرا كار دنیا اختیار ﴾

« ترجمه » انبیای ذیشانه آخرت ایشی اختیـاریدر ، جاهل اولانلره دنیا

ایشی اختیاریدر . « شرح » حکمت بالغهٔ ربانیه‌دندرکه : انبیای ذیشانك میل وسعی استحصال سعادت عقبا وتحصیل رضای کبریایه مصروف ومنحصردر. جهلا ایسه دنیانك فناپذیر اولان لذائذ سطحیه‌سنه میال ومضطرب الحالدر .

مثنوی

﴿ زانکه هر مرغی بسوی جنس خویش ﴾

﴿ می پرد او در پس وجان پیش پیش ﴾

« ترجمه » هر بر قوش کندی جنسی طرفنه ، بدن قوشی جانك آرقه‌سنه ایلری ایلری اوچار . « شرح » یعنی فروع، اصلی جانبنه رجوع ایدر برکیمسه‌نك ذاتی مستقیم وعلوی ایسه امور خیریه‌یه ومستقیم اولان آدملره مائل، بد ودنی ایسه سفلیلره محبت ایدوب عاطل اولور . بوحکمت کافهٔ حیواناتده بیله کورینور. مثلا قارغه کبی برحیوان هم جنسی اولان قارغه‌لر ایله برابر اوچار؛ شاهین ایسه هیچ بر وقت قارغه‌یی دوست اتخاذ ایتمیوب اوج اعلاده پروازه ساعیدر .

مثنوی

﴿ کافران چون جنس سجین آمدند ﴾

﴿ سجن دنیا را خوش آیین آمدند ﴾

« ترجمه » کافرلر چونکه زندانی جنسندن کلدیلر . دنیا زندانه خوش آیین وممنون کلدیلر. « شرح » ایمانسزلرك اصلی جهنم کبی برزندانه منجراوله جغندن حقیقتده زندان اولان دنیایه میالدر .

مثنوی

﴿ انبیا چون جنس علیین بدند ﴾

﴿ سوی علیین بجان ودل شدند ﴾

« ترجمه » انبیای کرام علیهم السلام چونکه عالیدر ؛ عالی وجنت جانبنه جان ودل ایله کتدیلر. « شرح » بوده « کل شیئی یرجع الی اصله » قاعده‌سنه موافقدر ؛ انبیای ذیشانی وسائر انسانلری جنته ایصال ایدیجی عبادات وامور خیریه‌یی اوزمرهٔ جلیل کمال محبتله اختیار وکندیلرینی مسعود وبختیار ایدرلر .

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد لیك ما ﴾

﴿ باز کوییم آن تمامی قصه‌را ﴾

« ترجمه » بوسوزك حقیقتی نهایتسزدر ؛ اوحکایه‌نك تمامنی کیری دونوب سویلیه‌لم ! « شرح » شمدی‌یه قدر بیان اولنان حکم ونکات برعمان حقیقت اولدیغندن حسب الایجاب بوبحثی‌ترك وینه وزیریهودك حکایه‌سنه رجوع بیورلمشدر.

﴿ نومید کردن وزیر مریدانرا از نقض خلوت ﴾

وزیر مزبورك خلوت ترکندن مریدانی مأیوس ایتمسیدر :

مثنوی

﴿ آن وزیر از اندرون آواز داد ﴾

﴿ کای مریدان ازمن این معلوم باد ﴾

« ترجمه » شیخ قیافته کیرن وزیر معهود خلوت ایچندن یوکسك سس ایله دیدی‌که : ای مریدان بندن سزه معلوم وعیان اولسون ! « شرح » مقصد بیت شریف آتیده تعریف اولنور .

مثنوی

﴿ که مرا عیسی چنین پیغام کرد ﴾

﴿ کز همه یاران وخویشان باش فرد ﴾

« ترجمه » حضرت عیسی علیه السلام بکا بویله خبر ویردی که جمله یاران ومریداندن آیریل ویالکز اول ! « شرح » شیخ قیافته کیرن حیله باز وریاکاران امللرینی ترویج ایتمك ایستدکلرنده کویا جهت معنویه‌دن برامر مخصوصلری وار کبی شوکا بوکا کویا سراً بعض ترهات اعلان ایدرلر؛ حالبوکه حقیقةً شیخ معنوی ومظهر امر روحانی اولان انسان سرینی هیچ بروقت فاش واعلان ایتمز وشاید مشاهد اولدیغی سرلردن حسب اللزوم برشی بیان ایتمك اقتضا ایتسه عمومه دکل، خصوصی اوله‌رق امین اولانلره مناسب مقدار سویلر وسویلدیکنك حقیقتنی معناً وفعلاً اثبات ایدر. وحی والهامات ربانیه‌یی عمومه اعلان ایتمك یالکز مبلغ رسالات اولان انبیای ذیشانه مخصوصدر .

مثنوی

﴿ روی در دیوار کن تنها نشین ﴾

﴿ وز وجود خویش هم خلوت کزین ﴾

« ترجمه » حضرت عیسی علیه السلام بکا امرایتدی که یوزی دیواره متوجه ایت ! تنها طور وکندی وجودکدن بیله خلوت اختیار ایت ! « شرح » حضرت عیسی علیه السلام کویا وزیره معناً امر بیورمشدر، که خلوتده یالکز قالسون واحوال روحانیه ایله مشغول اولوب کیمسه ایله اختلاط ایتمسون !

مثنوی

﴿ بعد ازین دستوری گفتار نیست ﴾

﴿ بعد ازین باگفت کویم کار نیست ﴾

« ترجمه » شمدیدن صکره سوز سویلمکه رخصت اولمیوب کفت وکو
ایله ایشم یوقدر ! « شرح » خاقی اغفال ایتمك ایسته‌ین حیله‌کارك دسایسندن بری
منزوی اولوب کیمسه‌ ایله کورشمامسیدر . بعض محققین عزلتی اختیار ایدر، لکن
آنلر دائما نصایح مشروعه ایله قلوبی تنویردن خالی قالماز . محققینك مقصدی ،
الله تعالی حضرتلرینه تقرب ، ریاکارلرك امل وامیدی اورتالغی اغفال ایله
عوامه تغلبدر .

مثنوی

﴿ الوداع ای دوستان من مرده ام ﴾
﴿ رخت بر چارم فلك بر برده ام ﴾

« ترجمه » الوداع ! ای دوستلر ، بن میت ومرده‌یم ؛ اسباب املی فلکك
دردنجی قاتنه ایصال ایلدم . « شرح » وزیرك اسباب املی دردنجی فلکه ایصال
ایتدم دیمسی احوال دنیویه‌دن منقطع وحضرت عیسی علیه السلامك بولندیغی
دردنجی فلکه واصل اولدیغی ومن بعد اوحضور ایله بختیار بولندیغی ساده‌دلانه
تفهیم ایچون بردسیسه‌در .

مثنوی

﴿ تا بزیر چرخ ناری چون حطب ﴾
﴿ من نسوزم در عناودر عطب ﴾

« ترجمه » تاکه آتشین اولان بوچرخك آلتنده اودون کبی جفا وهلاك
ایچنده یانمیه‌یم . « شرح » زیر چرخ ناریده یانمیه‌یم تعبیرندن مقصد ، کونشدن
یانمقده اولان کرهٔ ارضك تعب ومحنتندن وانواع آلام واکدارندن قورتولوب
جنته کیده‌یم دیمکدر .

مثنوی

﴿ پهلوی عیسی نشینم بعدازین ﴾

﴿ برفراز آسمان چارمین ﴾

« ترجمه » بوندن صکره حضرت عیسانك یاننده دردنجی آسمانك اوزرنده اوطوره‌یم . « شرح » وزیر مزور کلمات غفلت انکیز ایله مکر ودسیسه‌سنی حقیقت کبی ارائه وبرچوق بیچارکانی اغفال واغوا ایتمش !

﴿ فریفتن وزیررا امیران راهریك بنوعی وطریقی ﴾

حکایه‌سی سبق ایدن امرای عیسویه‌نك هربری طوتدیغی طریقده وزیره الداندقلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ وانکهانی آن امیرانرا بخواند ﴾

﴿ یك بیك تنها بهر یك حرف راند ﴾

« ترجمه » آندن صکره وزیر اول امیرلری خلوته دعوت ایلدی، وهربرینه کیزلیجه برر حرف سویلدی . « شرح » وزیر معهودك امرایه وقوع بولان تنبیهاتی مقدم تفصیل وایراد اولندیدی ؛ اولجه هر امیره نه سویلمش ایسه شمدی کیزلیجه تکرار ایدر ونی وفات ایلدکدن صکره سن حضرت عیسا ایله بنم خلیفه‌م اوله‌جقسك ؛ فقط شمدیدن بو امری کیمسه‌یه آچمه دیه علاوةً تنبیه ایدرمش !

مثنوی

﴿ کفت هر یك را بدین عیسوی ﴾

﴿ نائب حق وخلیفهٔ من تو یی ﴾

« ترجمه » وزیر امرادن هر برینه دیدیکه : دین عسویده حقك نائبی بنم وبنم خلیفه‌م سنسك! « شرح » بوبیانات وتنبیهات امرا بیننده القای اختلافات ونشر فسادات ایچون اولدیغی وارسته ایضاحدر .

مثنوی

﴿ وان امیران دکر اتباع تو ﴾
﴿ کرد عیسی جمله را اشیاع تو ﴾

« ترجمه » ودیکر امیرلر سنك اتباعکدر ؛ حضرت عیسی علیه السلام جمله‌سنی سکا انصار ویاردمجی ایتدی. « شرح » وزیرك امرای عیسویه‌دن هر برینه آیریجه ، کیزلیجه بولسانی استعمال ایلمسندن مقصدی ، وفاتندن صکره وزیر وشیخمزك نائب وقائمقامی بنم دیه هر بر امیر دعوایه قیام وکندیسیله سائر امرایی دلکیر ایتسون ! مفسدلرك حالی الآن بویولده جاریدر . هر کورشدیکی آدمی دیکرلریله بوزشدیرمق فکر ملعنت‌کارانه‌سیله منافقانه لسان استعمال وبرچوق کیمسه‌یی اضلال واغفال ایدرلر .

مثنوی

﴿ هر امیری کو کشد کردن بکیر ﴾
﴿ یا بکش یاخود همی دارش اسیر ﴾

« ترجمه » ینه وزیر امرای عیسویه‌دن هر برینه ایریجه دیمش‌که : ای بکا نائب اوله‌جق امیر ! هانکی امیر بوینی چکرده سکا اطاعت ایتمز ایسه آنی قتل ، یاخود دائما اسیر وحبس ایت ! « شرح » وزیرك مرامی یالکز القای برودت دکل ، میانهٔ امرای عیسویه‌ده برمقاتلهٔ شدیده‌یی دعوتدر .

مثنوی

﴿ لیك تامن زنده ام این دامکو ﴾
﴿ تاغیرم این ریاست را مجو ﴾

« ترجمه » لکن بن حیاتده ایکن بونی کیمسه‌یه سویلمه ؛ بن اولمینجه بوریاستی ایستمه ! « شرح » زیرا — وزیر حیاتده ایکن — هرکس کندیسندن آلدیغی امر ریاستی اعلان ایده‌جك اولسه امرا بالطبع بری برینی اولدیرمه‌دن اول جمله‌سی وزیرك نزدینه کیدرلر وایچمزدن کیمی نائب نصب ایلدیکز دیه سؤال ایدرلرده وزیرك کذب وفسادینی میدانه چیقاریرلر ایدی؛ اما وفاتندن صکره کذب وفسادی بری برینه اسناد وهربری دیکرینی قتل وبرباد ایدرلر ایدی. کیمسه‌یه سویلمه دیه هربرامیره تنبیه ایلدیکی صره‌ده وزیر مزور بالطبع بوسکوتك لزومنه دائر بعض اسباب ده کوسترمشدر . مثلا سن بکا نائب اولدیغنی شمدیدن سویلر ایسك دیکر برامیر دلکیر اوله‌رق سکا حسد ایدوب عیسویلری تشویق ایله خانه‌سندن دفع وکندیسنه توجیه ایتمك ایچون مصرانه بکا اذا وجفا ویرر ، بن ایسه خلوتده کمال عبادتدن بی‌تاب اولدیغمدن قیل وقال وابراملرینه غیرمتحمل اولور واوحالده سنك استقبالکی مختل کوریرم. دیمشدر.

مثنوی

﴿ تانمیرم من تو این پیدا مکن ﴾
﴿ دعوی شاهی واستیلا مکن ﴾

« ترجمه » بن اولمینجه بونی سن کیمسه‌یه ظاهر وفاش ایتمه ! شاهلق واستیلا دعواسنی ایتمه ! « شرح » وزیرك تنبیهی نه مقصده مبتنی اولدیغی بالاده‌کی شرحدن معلوم اولور .

مثنوی

﴿ اینك این طومار واحکام مسیح ﴾
﴿ یك بیك برخوان تو برامت فصیح ﴾

« ترجمه » عیسی علیه السلام احکامنی حاوی اولان بوطومار واجازتنامه‌یی آل! وفاتمدن صکره احکامنی بر بر امت عیسویه‌یه فصیح و آشکار صورتده اوقو! « شرح » وزیرك اشبو مختلف اجازتنامه‌لری حقنده مقدم تفصیلات ویرلدیکندن تکراری زائددر .

مثنوی

﴿ هر امیری راچنین کفت اوجدا ﴾
﴿ نیست نائب جز تودرین خدا ﴾

« ترجمه » وزیر هر امیره بشقه بشقه وتنهاجه بویله دیدی : جناب خدانك دیننده سندن غیری نائب یوقدر.[وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ هر یکی را کرد اندر سر عزیز ﴾
﴿ هرچه آنرا کفت این را کفت نیز ﴾

« ترجمه » وزیر هر بر امیری عزیز ونائب ایتدی ؛ هر برینه کیزلیجه نه دیدی ایسه دیکرینه‌ده آنی سویلدی . « شرح » وزیرك هر امیره ویردیکی اجازتنامه‌نك مآلی اولجه یازلدیغی اوزره بری برینه کلیاً مخالف اولوب بر امیره نه دیدی ایسه دیکرینه‌ده آنی دیدی ، تعبیرندن مقصد ، هر برینه بندن صکره نائب سنسك دیمسیدر . القای اختلافات ایتمکی آرزو ایدن برمفسدك تحریراً ، شفاهاً واقع اوله‌جق اشعارات وافاداتی بری برینه مباین اولور .

مثنوی

﴿ جملکی طومارها بد مختلف ﴾
﴿ هم چو شکل حرفها یا تا الف ﴾

« ترجمه » بو اجازتنامه‌لرك متن وعباره‌لری یادن الفه قدر معلوم اولان حروفك اشكالی كبی مختلف ایدی . « شرح » اجازتنامه‌لرك بری برینه مخالفتی ایضاح بیورلمق ایچون بر مثال مادی كتیرلمشدركه ، اوده حروفك اشكالنده معلوم اولان اختلافدر . بر حرف دیكر بر حرفه مشابه صورتده رسم اولنور ایسه هانكی حرف اولدیغی بیلنمامش وبالضروره قوتی غائب ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ حكم این طومار ضد حكم آن ﴾

﴿ پیش ازین كردیم این ضد را بیان ﴾

« ترجمه » بو اجازتنامه‌نك حكم ومآلی دیكر اجازتنامه حكمنك ضد و مخالفی ایدی ؛ بوندن اول اوضدیت ومخالفتی بیان ایلدك . « شرح » بوحكایهٔ شریفه‌ده اجازتنامه‌لرك مآل مختلفی تفصیلاً بیان اولندیغندن بو محلده تكرار ایتمكدن صرف نظر اولنمشدر .

﴿ كشتن وزیر خود را در خلوت ﴾

وزیر كندیسنی خلوتده قتل ایتدیكنه دائردر :

مثنوی

﴿ بعد ازان چل روز دیكر دربست ﴾

﴿ خویش كشت وازوجود خود برست ﴾

« ترجمه » آندن صكره قرق كون دها قپویی قپادی كندینی اولدیردی ، كندی وجودندن قورتولدی . « شرح » وزیر مزور معهودك حسدی ، غضبی ،

خدعه‌سی او درجه‌ده مدهش و وخیم ایدی که عیسویلر بیننه القای مفسدت ایل
اختلافات کثیره‌یی وسفك دمایی انتاج ایتمك ایچون بدنی بیله تلفه قرار وهتی
خبائت آلودنی تارمار ایلدی ، زیرا حیاتده قالسه امرای عیسویه‌یه ویردیکی مختلف
اجازتنامه‌لرده‌کی کذب وخدعه‌سی بالضروره ظاهر وفسادی تأثیرسز وباهر اولور
ایدی . استغراب اولنمسونکه برانسان حسود ، دیکر آدملره فنالق ایتمك ایچون
نصل کندینی اولدیره‌بیلیر ؟ وزیر معهوددن حسدلری بالنسبه دها آز والا ز
وهرزمان موجود اولان حسودلرك حالی میدانده‌درکه: بر آدمه ضرر ویرمك واعتبارنی
اسقاط ایتمك ایچون درونی چکدکلری اذا وجفا بیك نوع موت معنوی قدر عذاب
آلود اولدیغی هویدادر . حسودلرك محسودلره افترا ایتمك ایچون کندیلرنی هلاك
ایتدکلری تاریخ شناسانه معلومدر . بیت شریفك مصراع ثانیسنده وزیرك کندی
وجودندن قورتلدیغی بیان بیورلمشدر . محل کین وحسد ومنبع مفسدت اولان بر
بدندن حین موتده آیرلمق دکل قورتولمقدر ؛ زیرا اویله بر بدن مفسدت توأم‌دنیاده
طوردقجه عذابی تکثیر وروحك حالی کیتدکجه وخیم وعسیر ایلر .

مثنوی

﴿ چونکه خلق ازمرك او آکاه شد ﴾

﴿ بر سر کورش قیامتکاه شد ﴾

« ترجمه » چونکه خلق آنك وفاتندن خبردار اولدی ؛ قبرینك اوزری
برقیامت یری اولدی . « شرح » وزیر معهودی عیسویلر صاحب رشد واهل
عرفان بر ذات ستوده صفات ظن ایتدکلرندن وفاتی خبر آلنجه قبرینه واروب
فریاد وواویلایه قویولدیلر .

مثنوی

﴿ خلق چندان جمع شد بر کور او ﴾

﴿ موکنان جامه دران درشور او ﴾

« ترجمه » وزیرك قبری اوزرینه خلق طوپلاندی وآنك غوغاسنده

كدرلرندن صاچلرینی یولیجی ولباسلرینی ییرتیجی اولدیلر. « شَرَح » شیخمز دار دنیادن ایریلوب بزی یتیم والیم براقشدر دیه نصارابیننده‌تکون ایدن مکالمات‌ـ ماتم افزا بوبیت شریفده غوغا لفظیله تعبیر وانبا بیورلمشدر. دنیایه شدتله میل ومحبت ایدنلرك عاداتندندرکه کدرلرندن صاچلرینی کسوب البسه‌سنی ییرتسونلر وفریاد وفغان ایتسونلر. الله تعالی حضرتلرینه ربط قلب ایدنلر اقربا واحبادن بری ارتحال داربقا ایتسه حسب‌البشریه اسف ایدرلر ایسه هرشیئی برحکمته مبنی اوله‌رق خلق ایدن جناب واجب الوجود موتی‌ده حکمت بالغه ایله خلق وتقدیر بیوردیغندن اوحکمته قارشی شکایت ایتمکی جهل ونکبت‌عد ایدرلر. موتك تأثیرات طبیعیه‌سی کچدکدن‌صکره تأمل ایدنجه کورورلرکه، موت دنیای‌بیوفانك اذا وجفاسندن قورتاره‌جق برنعمت روحانیه ومرحمت ربانیه‌در. اهل عرفان بیلیرکه دنیاده روحانی اولمیان کیفیاتك قسم جزئیسی مشابه صفا وباقیسی رنج واذادر. اك بختیار عد ایلدیکمز آدملرك قلبنی کورمك ممکن اولسه ایدی نصل پرغم وغصه اولدقلری معلوم ورعنا اولور ایدی. موتدن قورقانلر اضطراب ویرن بردیشك چکدیرمسندن خوف ایدنلره بکزرلرکه چکدیردکدن صکره اضطرابلری مبدل راحت اولور. حیات صوری ده اضطراب ویرن دیش کبیدرکه موت ایله منقطع اولنجه انسان اکدار کونیه‌دن خلاص اولور وباذن الله تعالی سعادت‌ـ کاه بقایی بولور. هرانسانك عمری ایلریلینجه حیاتی وقوعات وحوادث الیمه ایله مالی وذوق ولذتدن خالی اولور. موت‌ایسه بر منجئ عظیم اوله‌رق یتیشیر. کلمش وکله‌جك غموم واکدارك پنجه‌سندن انسانی تخلیص ایتمش اولور. حدیث شریف ایله مثبتدرکه: انسانلر دنیاده اویور، اولدیکی وقت اویانیر. موت حیات‌ـ حقیقیه‌نك ایلك دقیقه‌سیدر. موت زندان ومجلس دنیادن انسانی تخلیص ایچون برحکم وقرار عظیمدر. موت حقیقت بین اولانلره کوره ترك حیات دکل، حیات‌ـ جدید وتبدیل مکاندر. هرکون عمرك بالطبع قیصالمسیله انسان‌تدریجاً اولمکده‌در. شوقدر فرق وارکه، موتك صوك کونی اقربا واحبا فریادلری کوتاه بینانه دغدغه‌لی کوستررر. موت حقیقتده کونش کبی پارلاق! فقط طوغریدن طوغری یوزینه باقه‌جق بصیرتك قوتی نقصاندر. انسان طوغدیغی آنده موته تقرب ایدر. ولادت وحیات صوریه موتك ایلك دقیقه‌سیدر. انسان دنیایه کلیر ایکن اغلار

وفات ایدنجه سلامت بولدیغنی بیلمه‌ین اقربا واحبابی فریاد ایدر ؛ موت کافهٔ
ابدانك فنا پذیر اوله‌جقلرینی وجسماً قبرلرنده‌کی مساواتی معلندر. موت اضطرابات
وامراضك تأثیرات الیمه‌سنی دفع ایچون اك حاذق برطبیبدر. موت عاقلی حاضرلنمامش
بوله‌ماز ، عاقل امور خیریه تدارك وتهیه ایتمسیله موتدن خوف ایتمز سلامت
وسعادت بکلر . موتك فکری تربیهٔ عمومیه‌نك بقاسنه خادمدر . موت لسان حال
ایله دنیایه دیرکه : سن الله تعالی حضرتلرینك مستقیم قوللرینه دائما غدر وعداوت
ایلدك واضطرابات ویردك ، ایشته اذن حق ایله بن کایر مستقیملری سنك پنچه‌کدن
تخلیص وسلامت ابدیه ایله کامکار وانیس ایلرم . موت براثر عدالتدرکه ، بدنی
مادیاته ، روحی معنویاته ویرر . موت یالکز انسان ایچون دکل ، کافهٔ موجوداته
مخصوص برنتیجهٔ حکمت بخشادر . موتك فوائدی صاحب حکمت اولانلر ایچون
جای بحث دکلدر. حیات صوریه طوعاً ترك اولنماز ؛ زیرا برمقصد عالینك وجوده
پذیر اولمسی ایچون امر وامانت ربانیه‌در . بدنی اسف وسائر اسباب دنیویه‌دن
طولایی تلف ایله انتحار ایدنلر نصل روحانیت فراریلری ومستحق ذلت وعذاب
اولدقلری دیکر محلده‌ده شرح اولندی؛ اما بلاصنع وغفلت اجل موعودیله تارك
دنیا وواصل بقا اولمق کامل وعادللرك حسیات لذیذه‌سندندر . اوزمرهٔ محترم
دنیاده‌کی وظیفه‌لرینی بعدالاکمال ارتحالی سعادت کبرایه نائل اولمق ایچون برانتقال
بیلیرلر . کامللر امانةالله اولان بدنلرینی تلف ایتمزلر ، فقط اخلاق ذمیمه‌یی اماته
ایله ﴿ موتوا قبل ان تموتوا ﴾ درجهٔ عالِ العالیه مظهر اولورلر .

مثنوی

﴿ کان عدد راهم خداداند شمرد ﴾

﴿ ازعرب وزترك وزرومی وکرد ﴾

« ترجمه » اول عددك کثرتنی یالکز الله تعالی حضرتلری صایه‌بیلیر اوقدر
چوق ایدی عربدن ، ترکدن ، رومدن ، کرددن . « شرح » وزیرك اغفال
ایلدیکی آدملر چوق اولدی ودین عیسویه داخل اولان هر قوم افرادی اول
وزیر بدضمیرك بو حیله وخدعه‌سندن قورتولدیلر وقبری اطرافنده جمع اولدیلر

مثنوی

﴿ خاك اوكردند بر سرهای خویش ﴾

﴿ درد اودیدند درمان های خویش ﴾

« ترجمه » وزیرك قبری طوپراغنی باشلری اوستنه قودیلر . آنك درد فراقندن اسف ایتمکی کندی جانلرینه درمان کورمشلرایدی. « شرح » ارتحال ـ ارقا ایدەنك احبا واقرباسی عاقل ایسه آغلامق وطوپراق آلمق کبی فائدەسز حرکات وخیالات ایله اضاعهٔ اوقات دکل ، سلامت روحی ایچون اعطای صدقه مشروع صورتده عبادت ودعا ایدر .

مثنوی

﴿ آن خلایق بر سر کورش مهی ﴾

﴿ کردەخون را ازد وچشم خودرهی ﴾

« ترجمه » وزیرك قبری اوزرنده اوخلقك ایکی کوزندن آقان قانلی یاش رماه قدر یول‌ایتمش ایدی . « شرح » عیسویلرك برآی قدر امتداد ایدن ماتم بکالری اوقدر کثیر ایدی‌که کوزدن قان آقتمغه باشلادیلر ووفرت دموعدن وزلرینه رهلر انتاج ایتدیردیلر .

﴿ طلب کردن امت عیسی علیه‌السلام ازامراکه نائب ﴾

﴿ ازشما کدامست ﴾

حضرت عیسی علیه السلامك امتی امرای عیسویەدن طلب وسؤال ایلدیلرکه وفات ایدن وزیر شیخمزك نائبی سزدن هانکیسیدر ؟

مثنوی

﴿ بعدماهی خلق کفتند ای مهان ﴾
﴿ ازامیران کیست بر جایش نشان ﴾

« ترجمه » وزیرك وفاتندن بر آی صکره عیسویلر امرایه دیدیلرکه

بیوکلر! سزدن متوفا شیخك یرینه منصوب ونائب کیمدر؟ « شرح » و

وفاتی عیسویلر ایچون غایت حزن انکیز اولدیغندن برماه قدر فریاد وفغانلرله

اوقات، بعده مارالذکر سؤالی ایراد ایتدیلر.

حزن وکدر اکثر اوچ زمانه تقسیم اولنور: برنجی زمان، اسف انکیز

کیفیتك وقوعی آوانیدرکه، قرآن عظیم‌الشانده (وحین‌البأس) تعبیر

تعریف واو صره‌ده صبرك کثرت فوائدی فرمان الٓهیله توصیف بیورلدی.

اولمیانلر ایچون کدرك ایلك زمانی غایت شدید وعظیم اولوب عقل وقلبلرینی

وبلکه اماته ایلر. اسفك ایکنجی زمانی حلول ایتدکده اصحابی اکثر اوقاتده کدر

دوشونورلر ایسه‌ده، بشقه بعض کیفیات وامور ایله‌ده اشغال ذهن ایدرلر

اوچنجی زمان حلولنده انسان سائر مواد وکیفیاتله مشغول وایام کثیره آره

بالکز برقاچ دقیقه مابه‌الکدر اولان کیفیتی خاطره کتیرر وهمان ینه اونودر.

اولنان حالانك استثناسی متفاوت وتأثیراتی انسانلرك ایمان، خلقت وتربیه

اعصابك حسیات طبیعیه‌لرینه کوره‌در.

مثنوی

﴿ تا بجای اوشناسیمش امیم ﴾
﴿ دست ودامن‌رابدست‌اودهیم ﴾

« ترجمه » تا اول وزیرك یرینه آنی امام بیله‌لم ودست ودامنمزی آنا

تسلیم ایده‌لم. « شرح » وزیرك نائبی کیم ایسه اکا کلیاً تسلیم اوله‌جقلرینی

بیان ایلملرندن، امرانك حرص وطمعی بتون بتون تحریك وتزیید ایلدی.

مثنوی

﴿ چونکه شد خورشید ومارا کرد داغ ﴾

﴿ چاره نبود بر مقامش جز چراغ ﴾

« ترجمه » چونکه کونش کیتدی ، فراقی درونمزی یاره‌لدی. آرتق آنك قائمه بر چراغ اشـعالندن بشقه چاره قالمدی . « شرح »عیسویلرك عوامی وزیر- مهودی‌فلك روحانیتده بر آفتاب عالم تابه تشبیه ایدوب غروبی یعنی وفاتی حسبیله ظلمت معنویه‌ده قالدقلرندن قلبلرینی تنویر ایچون بر نائبه احتیاج کوستردیلر . کونشه نسبةً قندیلك نوری ضعیف اولدیغی کبی اغفـال اولنانلرك ظننجه وزیره نائب اوله‌جق کیمسـه‌نك‌ده معناً قوهٔ تنویریه‌سی آز اولور . شمسـك غروبنده شمعك اشعالی ضروری ومقتضیدر .

مثنوی

﴿ چونکه شد از پیش دیده وصل یار ﴾

﴿ نائبی باید از ومان یادکار ﴾

« ترجمه » چونکه یارك وصـالی کوز اوکندن کیتدی ، بزه آندن نائب یادکار لازمدر . « شرح » بوبیت شریفك مآلنجه عیسـویلر فراق یار بزی محزون وداغدار ایتمشدر ؛ آندن بزه بر نائب لازم ولابددر دیمشلر ! معقولات حسبیله عیسویلر برچراغ ایستدیلرکه ، ظلمتدن قورتولوب یاکلش یوله صاپمسونلر! وطلبلری صرف نفع وفائده ظن وفکرینه مبتنیدر ؛ اما حسب‌الحسیات بر یادکار آرزو ایلدیلرکه آنی کوروبجه اصل شیخلرینك احوال معالی اشتمالی تجسم ایتسون وقلبلری ممکن مرتبه تسلی بولسون !

مثنوی

﴿ چونکه کل بکذشت وکلشن شد خراب ﴾

﴿ بوی کل را از که جوییم از کلاب ﴾

« ترجمه » چونکه کل کچدی وکلشن خراب اولدی، کلك قوقوسنی کیـ
آرایه‌بیلیرز؟ بالطبع کل صویندن! « شرح » کل صویی کرچه کلدن چیقار ایسـ
اصل کلك لطافتی وحمرتی صـوینده بولنه‌ماز . کلك فقداننده صوینـدن رایحه
الهمش وصویی بر یادکار اولمش اولور ، کذلك بر عارف کامل دنیادن مرور اید
انك مثلی بولمق مشـکل اولدیغنـدن احوالنی خاطره کتیرر بر چراغی ، بر
لازمدرکه کندیسندن مهما امکن نصیحت وفیض روحانیت اقتباس ایدلسون و
شدت غمدن بعض مرتبه صیانت اولنسون .

مثنوی

﴿ چون خدا اندر نیابددرعیان ﴾

﴿ نائب حقند این پیغمبران ﴾

« ترجمه » چونکه الله تعالی حضرتلری اورته‌ده عیـان وظاهرده بولنم
اوامرینی تبلیغ ایدر نائبلر لازمدر ؛ انلرده بو پیغمبرلردر « شرح » پیغمبرلر
غیری انسـانلر کلام خدایی استماعه غیر مقتدر اولدقلرندن ارادات ربانیـه‌یی تبـ
ایچون انبیا بعث و اسرا بیورلدی، الله تعالی حضرتلرینك وجودی، آثار متنوع
استدلال اولنور، لکن استدلال بشقه، پیغمبران ذیشانك استحصال سعادت‌دو
ایچون تبلیغ بیوردقلری ارادات صریحه ینه بشـقه‌در . دفعاتله اخطـار اولند
اوزره جلال الدین رومی قدس سره السـامی حضرتلرینـك دأب جلیلندند
بر ویا بر قاچ کشینك افاده‌سنی بیان بیوررکن عشق عالیلری جوششه کلوب مبحـ
عنه اولانلری موقةً ترك ایله ذات پاکنـدن ، یادیکر برعارف بالله طرفندن بیـ
حقـائق ایتمکه شروع بیوررلر . ایشـته بوبیت شریف ایله آتیـده کله‌جك ابـ
شریفه‌ده بو قاعده اجرا ، یعنی عیسـویلر افاداتنی ترك ایله دیکر بر حکمتی تعر
و انبا بیوررلر .

مثنوی

﴿ نی غلط کفتم که نائب بامنوب ﴾

﴿ کرد پنداری قبیح آیدنه خوب ﴾

« ترجمه » پیغمبرلر نائب حقدر ، دیمشدم ؛ خیر ، تعبیرده غلط ایتدم . نائب ایله منوبی ایکی ظن ایدرایسه‌ك کوزل دکل ، قبیح کلیر . « شرح » اجرای تبلیغات وارادات ربانیه‌ده نائب ایله منوب یعنی پیغمبر ایله الله تعالی حضرتلرینی تفریق ایتمك خفی برسهو وکویا آیریجه ایکی قوت حس ایدلمش اولور ؛ حالبوکه انبیای ذیشانك جمله تبلیغاتی الله تعالی حضرتلرینکدر . مثلا قرآن عظیم‌الشان فخر عالم علیه‌السلام افندمز حضرتلرینك فم جلیلندن تبلیغ اولنمش ، اماحقیقتده الله تعالی حضرتلرندن فرمان بیورلمشدر. سورة‌الفتحده بیوریلورکه : ﴿ان‌الذین یبایعونك انما یبایعون الله ﴾ معنای شریفی : « یا محمد ! آنلرکه سکا اتباع‌ایدرلر، تحقیقا الله تعالی حضرتلرینه اتباع‌ایتمش اولورلر . » سائر برچوق آیات کریمه‌دنده بومقصد عالی ظاهر وبدیهی اولور .

مثنوی

﴿ نی دوباشد تاتویی صورت پرست ﴾
﴿ پیش اویك کشت کرصورت پرست ﴾

« ترجمه » خیر ، مادام که سن صورت پرستسك ! بردکل ، سنك ایچون نائب ایله منوب ایکی اولور ؛ یالکز او کیمسه‌نك اوکنده بر اولورکه صورتدن قورتولدی . « شرح » صورت پرست اولان انسانلر انبیای ذیشانك حقیقتلرینه دکل ، بدنلرینه ومادیاته متعلق احواله نظر ایدنجه درجات علیه وتبلیغات نبویه‌نك حقیقتی اکلامیوب کندیلری کبی ظن ایدرلر ، اما حقیقت بین اولانلر اوتبلیغاتك منابعنی بیلیرلر و زمرهٔ جلیلهٔ موحدیندن اولورلر .

مثنوی

﴿چون بصورت بنکری چشمت تودواست﴾
﴿ تو بنورش درنکر کان یکتواست ﴾

« ترجمه » سن صورته نظر ایلر ایسه‌ك کوزك ایکیدر ؛ سن آنك نورینه نظر ایت که کوزدن بیتدی ! « شرح » سن صورته ناظر اولورایسه‌ك وحدانیت مطلقه‌یی دکل ، ایکیلك و اختلافات صوریه‌یی کورمش اولورسـك . مادیاتده بیله اصل هنر کوزلرك ظـاهر اولان ماده‌لرنده دکل ، نورلرنده‌درکه اونور برمنبعدن ظهور ایدر ؛ کرچه صورتا مظهری اولان کوز ایکیدر .

مثنوی

﴿ نور هر دو چشم نتوان فرق کرد ﴾

﴿ چونکه برنورش نظرانداخت مرد ﴾

« ترجمه » هرایکی کوزك نورنی آیریجه فرق ایتمکه قادر اولماز . چونکه برکیمسه کوزك نورینه نظر ایتدی . « شرح » صورت بین اولانلر دوشونسونلرکه کندی کوزلرنی برشیئه عطف ایلدکلرنده کوردکاری شیئی ایکی کوزدن هانکیسنك نوریله کوردکارنی فرق ایده‌مزلر مادهٔ کوز ایکی ایکن صورت پرست وصـورت بین اولانلرده نور جسمانی‌یی توحیده مجبوردرلر . بوحال کوزلری اوکنده ایکن نور واحد اولان نائب ایله منوبی ایکی کورمك عقلك کاری دکلدر .

﴿ بیان آنکه جملهٔ پیغمبران حقندکه { لانفرق بین احدٍ من رسله } ﴾

ذکر اولنان آیت کریمه‌نك بیاننده‌درکه : مؤمن اولانلر دیرلر : بز رسوللرینك میانه‌لرنی تفریق ایلمیز ، یعنی الله تعالی حضرتلرینك کافهٔ رسوللرینه ایناننر وجمله‌سنه رعایت ایدرز جمله‌سی حقدر . بوده انسانلره کوره‌در ، یوقسه برمقتضای حکم ربانیه میانهٔ انبیاده درجات متفاوتهٔ جلیله اولدیغی هویدادرکه سورهٔ بقره‌نك ایکی یوز اللی دردنجی آیت کریمه‌سنده تصریح وانبا بیورلمشدر . بوکیفیتی تعریف ایچون حضرت مولانای رومی قدس سره السامی آتیده‌کی برقاچ ابیات شریفه‌یی ایراد بیورمشلردر:

مثنوی

﴿ ده چراغ ار حاضر آید درمکان ﴾

﴿ هر یکی باشد بصورت غیر آن ﴾

« ترجمه » برمکانده اکر اون چراغ حاضر لنیرسه ، هر بری صورتده دیکرینك غیری اولور . « شرح » انبیای ذیشانك ـ که انسانلرك ظلمتلرینی تنویر ایچون مشاعل روحانیه‌در ـ زمان ، سن ، بدن وقیافت علیه‌لرنجه وسائر اسباب صوریه‌جه بری برندن غیری اولدقلری امر بدیهیدر . مثلا زمان تشریف ، وصورت واسم حسبیله حضرت موسی وحضرت عیسی علیهما السلام بری برندن بشقه‌در .

مثنوی

﴿ فرق نتوان کرد نور هر یکی ﴾

﴿ چون بنورش روی آری بی شکی ﴾

« ترجمه » اون چراغدن هر برینك نورینی فرق ایلمك ممکن دکلدر ، یوزی چویروب انك نورینه توجه ایدرایسه‌ك ! « شرح » مثلا کیجه براوطه‌ده اون چراغ یانسه حاصل اولان نوردن اوطه تنویر اولنور . بو اون چراغدن هر برینك نورینی تفریق ایتمك محالدر ؛ کذلك انبیاء ذیشانك‌ده صورتلری بری برینك غیری ایسه‌ده انسانیته بخش ایلدکلری نور هدایتك کاهی حقیها تعریفی ممکن دکلدر . زیرا جمله‌سی سلامتی وطریق مستقیمی‌اراده بیوردیلر ؛ اما عالم مطلق حضرتلرینك علم صمدانیسی نزدنده انبیای ذیشانك فرقلری ودرجات علیه‌لری اولدیغی شبهه‌سزدر .

مثنوی

﴿ کر تو صد سیب وصد آبی بشمری ﴾

﴿ صد نماند یك شود چون بفشری ﴾

« ترجمه » اکر سن یوزالما ویوزایوا صایوب صیقسك، یوزعددی‌قالمیوب هپسی برخور، صولری برصواولمش‌اولور. « شرح » بوده اولکی بیت‌شریفده‌کی معنـایی تأکید ایچون دیکر برمثـالدر. مثلا پیغمبرلرك زلال آب هدایتی قدرت‌ربانیه‌یی وطریق مستقیمی ارائه ایتمك اوزره جاری اولمش وبرمقصـد عالی‌یه تابع بولنمش اولدیغندن اونقطهٔ نظردن باقنجه معناً میانه‌لرینی فرق ایتمك غیر جائزدر .

مثـنوی

« اطلب المعنی من الفرقان وقل »
« لا نفرق بین آحاد الرسل »

« ترجمه » قرآن عظیم‌الشاندن معنا ایسته ! وشویله‌که رسـوللرك آره‌سنده فرق یوقدر . « شرح » کتاب کریم قدرت اولان کلام قدیمده جناب قادر قیوم « لا نفرق بین احد من رسله » فرمان قضـا جریانیله پیغمبران عظـام حضراتی میانه‌سنده فرق وتفـاوت اولمدیغنی ذکر وبیـان بیورمشلردرکه بو آیت کریمه کافهٔ پیغمبرانك هادیٔ سبل نجـات اولدقلرینی انبا ایدر . آنجق اقصای مراتب‌کمالات اولان اخلاق حسنه ایله متصف اولانلر بین‌الرسل اولان مرتبه‌یی فرق وتمیز ایدرلر . بواساسه مبنی‌درکه معنای حقیقتی قرآن عظیم‌الشاندن اکلامغی ایسته ! دیه امر بیوریلیور .

مثـنوی

« درمعانی قسمت واعداد نیست »
« درمعـانی تجزیه وافراد نیست »

« ترجمه » معانیده تقسیم وصاییلر یوقدر ، معانیده هرشیئی جزء جزء فرد فرد یاپمق یوقدر. « شرح » روحانیاتده باقی وحقیقی وحدانیتدن بشقه برشی بولنمیور ، صورتا بشقه اولانلر او وحدانیت مطلقه اسماسنك مظهریدر .

مثنوی

﴿ اتحـاد یار با یاران خوش است ﴾

﴿ پای معنی گیر صورت سرکش است ﴾

« ترجمه » دوست ایله دوستلرك اتحـادی خوشدر. معنی ایاغنی طوت ! زیرا صورت سرکشدر . « شرح » عشق ربانی‌یه مستغرق اولان عاشقانك دوست حقیقیلری الله تعالی حضرتلریدر . اوزمرهٔ معنا پرستان فکر جناب خدای متعال ایله خوش حال اولور . سن‌ده بحق انسان ایسك کمال تواضع ایله معـانی‌یه التجا وصورتدن کندینی خلاص وجداً نائل عشق خدا ایت ! صورتدن مقصد ، فنـا پذیر اولان و آخرت ایچون فائده‌سی اولمیان مادیات وخیالاتدرکه کرهٔ ارض کبی دائما سرسمانه دوران ایدر .

مثنوی

﴿ صورت سرکش کدازان کن برنج ﴾

﴿ تا ببینی زیر او و حدت چوکنج ﴾

« ترجمه » سرکش اولان صورتی زحمت ایله اریت ! تا او صورتك التنده وحدت مطلقه‌یی خزینه کبی کوره‌سك! « شرح » سرکش اولان‌مادیات وبدنی‌متاعب مشروعه و اقدامات مردانه ایله انعاب ایت‌که قوهٔ روحانیه‌یه نائل ومقامات علیـه‌یه واصل اوله‌سك ! قرون سابقه‌ده اکثر او قاتده نقودی بنـالرك دیوارلرنده اخفـا ایدرلر واصحابی وفات ایدنجه بعض صاحب دقت انلری بولور مسعود اولورلرایدی. ای طالب حقیقت ! روحك خانه‌سی مثابه‌سنده اولان بدنك ایچنده‌کی حکم‌عقلیه‌یی و سرائر روحانیه‌یی تحری و اویوزدن تعلی ایت !

مثنوی

﴿ ورتو نکدازی عنایتهای او ﴾

﴿ هم کدازد ای دلم مولای او ﴾

« ترجمه » اكر سن صورت وبدنی مساعئ مشروعه ايله ارتمز ايسه‌ك الله تعالى حضرتلرينك عنايتلری اريدر ، اويله الله كه بنم كوكلم آنك بنده‌سيدر .[بو محلده ، مولا لفظی افندی دكل ، بنده ديمكدر .] « شرح » صورتی اريت ! يعنی مشروع صورتده عبادت واقدام وكندينی بكام ايت ! حسب الخلقه بوحالته غير مقتدر ايسه‌ك ينه مأيوس اولمه ! زيرا مرحمت ربانيه او قدر بيوكدركه بر آدمك يالكز ايمان ونيتی خالص اولنجه عنايات ربانيه كنديسنه ايريشير ، مراتب عليه‌يه ايرشديرر .

مثنوی

﴿ اونمايد هم بدلها خويش را ﴾

﴿ او بدوزد خرقهٔ درويش را ﴾

« ترجمه » او الله تعالى حضرتلری كمال مرحمتندن كنديني كوكللره كوسترر ، اول خدا حضرتلری بر درويشك خرقه‌سنی ديكر. « شرح » عاجز و فقط خالص اولانلرك مددرسی ينه خدای متعال حضرتلريدر. قلبی غموم ايله مجروح اولوب ييرتلمش برفقيرك خرقه‌سنی ، متاع قلبنی عنايات ربانيه كمال مرحمتله ديكوب شاد وحال واستقبالنی اكدار كونيه‌دن آزاد ايدر .

مثنوی

﴿ منبسط بوديم ويك كوهر همه ﴾

﴿ بی سروبی پابديم آن سرهمه ﴾

« ترجمه » جمله‌مز عالم اطلاقده بايلمش منبسط بر جوهر ايدك ، اوطرفده باشسز واياقسز ايدك . « شرح » جمله‌مزك اصلی غير مادی ، جوهر واحد ايدی ؛ بو اصلك حقيقتنی يالكز الله تعالى حضرتلری بيلير .

مثنوی

﴿ یك کهر بودیم هم چون آفتاب ﴾

﴿ بی کره بودیم و صافی هم چو آب ﴾

« ترجمه » مرتبهٔ احدیتده آفتاب کبی بر کوهر ایدك. صو کبی بوکومسز وصاف ایدك « شرح » عالم روحانیت غایت نورانی اولدیغنی و ساده‌کی صور متنوعه، عالم احدیتده اولمدیغنی تأکید بیوریورلر.

مثنوی

﴿ چون بصورت آمدان نور سره ﴾

﴿ شد عدد چون سایهای کنکره ﴾

« ترجمه » چونکه او کوزل اولان نور صورته کلدی. طبقه طبقه یوکسك اولان محلك کولکه‌سی کبی صایلمق ممکن اولدی. « شرح » معانی، عالم صورته کلنجه صور متنوعه‌دن عبارت اولمش وظاهر بیننده ایچون احدیت مطلقه کورلمامشدر.

مثنوی

﴿ کنکر ویران کنید ازمنجنیق ﴾

﴿ تارود فرق ازمیان این فریق ﴾

« ترجمه » منجنیقدن قلعه بدنی ویران ایدیکز که بو فریق وجمعیت اورته‌سندن فرق ومغایرت کتمش اولسون. [منجنیق، اسکی زمانده بیوك طاشلر آتمق ایچون بر آلت حرب ایدی.] « شرح » جهاد، عبادت، سعی کبی مشاق مشروعه‌یی باعث ظفر اولان منجنیقه تشبیه ایدرك بیورمشلر که : محن عبادت و ریاضتله بدنکزی اتعاب ایده‌رك و حدت مطلقه‌یی کورمکه نائل وظاهر اولان فرقلری کوزکزدن ازاله ایله مقام حقیقته واصل اولکز !

مثنوی

﴿ نکتها چون تیغ پولادست تیز ﴾

﴿ کرنداری تو سپر واپس کریز ﴾

« ترجمه » نکته‌لر چلیکدن یاپلمش کسکین قلیج کیدر ، اکر سن سپر طوتماز ایسه‌ك کیری قاچ ! « شرح » بو محلده نکته‌لردن مقصد ، سر و حدت حقائقیدر . ای طالب حقیقت ! سر و حدت نکته‌لری کسکین قلیج کیدر. اکر سن سپر اولان ذکاوت فطریه ایله بر مرشد کامله مالك دکل ایسه‌ك بو نکاتی ایشتمکدن فارغ اول! زیرا بونکات عظما ذکاوتسز ومرشدسز اولانلری پریشان و امحا ایدر .

مثنوی

﴿ پیش این الماس بی اسپر میا ﴾

﴿ کز بریدن تیغ رانبود حیا ﴾

« ترجمه » بو الماس قلیجك اوکنه سپرسز کلمه ! زیرا کسمکدن قلیجك قورقوسی اولماز.« شرح » سپر ذکاوتك ومرشد کاملك اولمینجه سر و حدتك کشفنه قیام ایتمه ! سنی معناً کسمش اولور . خاطره کلسونکه نه ایچون سر وحدت نی کسسون ؟ زیرا کسکین بر قلیج کیدر ، اوکنه بلا سپر بر وجود دوشر ایسه آنی کسمکدن سیف صارم چکنیرمی ؟ غوامض باطنیه‌یه کاینبغی اطلاع ایتمك سوداسنده اولمیان ونفس وشیطانه‌مغلوب اولمیه‌جق درجه‌ده‌کندیسنده قوت ایمان‌وحسن اخلاق حس ایدن کیمسه‌نك ـولوذکاوت مفرطه ومرشد خصوصیسی‌اولمسه بیله‌ شریعت‌مطهره‌نك احکام‌جلیله‌سی موجبنجه‌حرکت ایدنجه ینه نائل سلامت ومظهر سعادت اولور .

مثنوی

﴿ زین‌سبب من تیغ کردم درغلاف ﴾

﴿ تاکه کژخوانی نخواند بر خلاف ﴾

« ترجمه » بو سببدن طولايى بن قليجى قين ايچنه قودم كه اكرى اوقويان كيمسه حقيقتك خلافى اوقومامش اولسون . « شرح » سر وحدت ومسائل باطنيه كسكين قليج كبيدر، مولاناى رومى قدس سره السامى حضرتلرى بيورورلركه : بوسببدن بن بوسر وحدتى ومعانئ باطنيه يى آشكار بيان ايتميوب قين مثابه سنده غلاف حكايات ايچنه وضع ايلدم ؛ زيرا آشكار سويلنمش اولسه بوحقائقى آكلامغه مقتدر اولميانلر يولسز معنالر ويروب شرعاً ومعناً خراب اولورلر ايدى ؛ ذكاوتى آز ووسط اولانلرى خطالره دوشورمامك ، اهل عرفانى تماميله خبردار ايتمك ايچون سر وحدت وسائر روحانيته متعلق اولان احوال باطنيه يى مثنوئ شريفده حكايه لر ايچنده نقل وبيان ايلرم . بوصورتله اشل ايمان اولانلردن بعضيسنك ذكاوتى چوق اولمسه ده ينه عقللرى نسبتنده استفاده وتمكن اولديغى قدر مكر شيطاندن كنديلرينى وقايه ايدرلر .

مثنوى

﴿ آمديم اندر تمام داستان ﴾

﴿ وز وفادارئ جمع راستان ﴾

« ترجمه » حكايه نك تمامنه وجمله طوغريلرك وفادارلغنه دائر اولان كيفيته كلدك . « شرح » وزير مزوره ساده دلانه اعتقاد ايدن عيسويلرك حكايه سنه كلدك ديمكدر .

مثنوى

﴿ كز پس اين پيشوا بر خاستند ﴾

﴿ بر مقامش نائبى مى خواستند ﴾

« ترجمه » پيشوالرى اولان معهود وزيردن صكره عيسويلر آنك مقامنه بر نائب و وكيل ايستديلر [وارستهٔ شرحدر] .

﴿ منازعات كردن امرا بايكديكر ﴾

امراى عيسويه نيابته يعنى وزيرك نائبى كيم اولەجق ديه آرالرنده منازع
ايتدكلرينه دائردر :

مثـنوى

﴿ يك اميرى زان اميران پيش رفت ﴾
﴿ پيش آن قوم وفا انديش رفت ﴾

« ترجمه » امراى عيسويەدن برى ايلرى كيتدى. او وفا دوشونن قومل
اوكنەچيقدى. « شرح » ايلرى چيقـان امـير وزيرك نائبى اولديغنى يدنده
اجازتنامه ايله اثبات ايتمك ايچون ايدى .

مثـنوى

﴿ كفت اينك نائب آن مردمن ﴾
﴿ نائب عيسى منم اندر زمن ﴾

« ترجمه » او امير سائر عيسويلره ديدى كه : ايشته وفات ايدن شيخمز
وحضرت عيسانك بوزمانەده نائبى بنم !

مثـنوى

﴿ اينك اين طومار برهان منست ﴾
﴿ كين نيـابت بعد ازوان منست ﴾

« ترجمه » ايشته بوطومار واجازتنامه افادەمك صحتنه برهان وحجتمدر
وزيردن صكره بو نيابت ، بكا مخصوص وبنم ايچوندر [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ آن امیری دیگر آمداز کمین ﴾

﴿ دعوی اودر خلافت بدهمین ﴾

« ترجمه » دیگر بر امیر عیسوی ، پوصودن چیقدی ؛ آنكده دعواسی نیابتده دیگر امیرك دعواسی كبی ایدی « شرح » پوصودن چیقدی تعبیرندن مقصد ، باقالم بشقه کیمك حدینه دوشمش که بنم نیابتمه مداخله ایتسون دیه دیگر بر آمرك متکبرانه انتظارینه ، بعده میدانه چیقمسنه اشارتدر .

مثنوی

﴿ ازبغل اونیز طوماری نمود ﴾

﴿ تابر آمد هردوراخشم جهود ﴾

« ترجمه » او امیر دیگرده قولتوغنده برطومار بر اجازتنامه کوستردی که ایکیسنده ده جهود غضبی کلدی. « شرح » امیرك هر بری یالکز کندیسی شیخنك نائبی اولدیغنه امین ایکن برده آکسزین دیگر برامیر ظهور ایدوب نیابت دعواسنه و کندیسنی نیابتدن محروم براقمسنه قیام ایدنجه آنی مفسد وکاذب ظن ایدرك کمال غضبله اهلاك کنه قیام ایتدی و شدت نامه کوستردی .

مثنوی

﴿ آن امیران دیگریك یك قطار ﴾

﴿ بر کشیده تیغهای آبدار ﴾

« ترجمه » دیگر امرای عیسویه بری برینك اردنجه کسکین قلیجلری چکدیلر . « شرح » وزیرك کیز لیجه اجازتنامه‌لرینه نائل اولان امرادن هر بری

کندینی نائب حقیقی وحیله‌دن عاری بیابر ایکن برده بشقه‌لرك دعواسنی ایشیدنجه
کمال غضبله تیغ بدست اوله‌رق میدانه چیقمش و ازهر جهت سفك دمایی دعوت
ایلمشدر .

مثنوی

﴿ هریکی راتیغ وطوماری بدست ﴾
﴿ درهم افتادند چون پیلان مست ﴾

« ترجمه » هر برینك الندە قلیج واجازتنامه اولدیغی حالده سرخوش فیللر کبی
بری برینك اوستنه دوشه‌رك غوغاقوپاردیلر. « شرح » غوغا ایدن یالکز امرای
عیسویه دکل ، هر برینك صدق دعواسنه قانع اولان عیسویلرك عوامی‌ده غوغایه
قاریشمشدر ؛ اکثر عوامك بلااطلاع نزاعلره قاریشمسی مجربدر . کندنده بشقه
بر فضیلت کوره‌مه‌ینلر فوق العاده نزاعلرده بولنمق وبر مقصد مبهم ایچون آده
اورمق و اورلمق کبی تهلکه‌لری شان وجسارت عد ایدرلر ؛ حالبوکه عوامك
وهر کسك مشروع ومقبول جسارتی یالکز دولتنك دشمنی قارشیسنده اظهار
بسالت و مافوقنه ابراز اطاعتدر .

مثنوی

﴿ صدهزاران مرد ترسا کشته شد ﴾
﴿ تاز سر های بریده پشته شد ﴾

« ترجمه » امرانك بواختلاف وغوغالری اوزرینه یوز بیك مرد عیسوی
اولدیرلدی که کسلمش باشلردن تپه تشکل ایلدی. « شرح » فوق العاده عظیم بر
مقاتله اولمش دیمکدر

مثنوی

﴿ خون روان شد همچو سیل ازچپ وراست ﴾
﴿ کوه کوه اندر هوا زین کرد خاست ﴾

« ترجمه » صاغدن ، صولدن قانلر سیل کبی آقدی وهوایه طاغ کبی توز قالقدی. « شرح » بوبیت شریفده‌ده عیسویلر بیننده واقع اولان شدت مقاتله بلیغانه تفصیل وحکایه بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ تخمهای فتنها کو کشته بود ﴾

﴿ آفت سرهای ایشان کشته بود ﴾

« ترجمه » فتنه تخملرینی او وزیر اکمش ایدی که عیسویلرك باشلرینه آفت وبلااولمش اولدی. « شرح » وزیر مزورك عیسویلرعلیهنده قوردیغی دام فساد ، حکایه‌یی مطالعه ایدنلره معلوم اولدیغندن بومحلده تکراری زائددر.

مثنوی

﴿ جوزها بشکست وانکان مغز داشت ﴾

﴿ بعد کشتن روح پاك نغز داشت ﴾

« ترجمه » ایچنده ایلیك طوتان جویزلر قیرلدی ؛ قیرلدقدن صکره‌ده پاك ولطیف روح طوتدی. « شرح »بدنلر جویزلرك خارجی کبیدر جویزك اعتباری، ایچنك کوزل اولمسنده‌در. بوحقیقت اك پارق صورتده بعدالموت تعین ایدر. شمدی یه قدر عیسویلرك نزاعلری نقل اولنورکن حضرت مولانا قدس سره الاعلانك عادت جلیله‌لری اوزره عیسویلرك غوغالرینی بیاندن صرف نظرله بونکته اوزرینه بعض حکم عالیه‌یی بیان وحکایه بیورمشلردر.

مثنوی

﴿ کشتن ومردن که برنقش تنست ﴾

﴿ چون انار وسیب را بشکستنست ﴾

« ترجمه » اولدیرلمك واولمك ــ كه بدنك نقشی اوزرینه واقع اولور . .
نار قیرمق ، الما كسمك كیدر . « شرح » نار والمانك مقبول ومطلوب اولا
قبوغی دكل ، ایچیدر . ترك حیات مادیه ایلدكدن صكره انساندن مقصود اولا
جهت احوال باطنیه‌سیدركه لطیف ویا قبیح اولدیغی موتنده تمامیله معلوم اولور .

مثنوی

﴿ آنكه شیرینست اوشد ناردانك ﴾

﴿ وآنكه پوسیدست نبود غیربانك ﴾

« ترجمه » اوشی كه ، طاتلیدر . دانه‌سی كوزل وصاغلام نار كبی اولدی
وچورویه‌نك ایچنده قوری سسدن بشقه برشی بولنماز . « شرح » نار ویاجوی
صویولوب قیرلمه‌دن اول صاغلام ، یاخود چوروك اولدیغی لایقیله بیلنه‌مز . انسانلرك
دنیاده‌كی احوالی تمامها بیلنه‌مز ؛ چونكه بدن ، حی اولدقجه قلب واخلاقك كیفیا
وحسیات حقیقیه‌سنی ستر ایدیجی پرده‌در .

مثنوی

﴿ آنچه بامعنیست خود پیدا شود ﴾

﴿ وانكه پوسیدست اورسوا شود ﴾

« ترجمه » اول شی كه معنیدار در ؛ البتـه پیدا وظاهر اولور ؛ اوشی
چورومشدر ، رذیل ورسوا اولور . « شرح » معنیدار وخاتی لطیف اولان كیمس
هرحالده وبعدالموت آفتاب عالمتاب كبی لامع وبدیدار اولور ؛ بالعكس سعاد
روحانیه‌دن وعاری وعادی اولان كیمسه اولدكده سوء حالی هویدا و رذیل ورس
اولور .

مثنوی

﴿ رو بمعنی كوش ای صورت پرست ﴾

﴿ زانكه معنی برسر صورت پرست ﴾

« ترجمه » ای صورت پرست اولان کیمسه ! کیت معنایه چالیش ! زیرا معنی صورت باشی اوستنده قناددر . « شرح » بدن وسائر اسباب صوریه یه اهمیت ویرن ای ظاهر بین ! طوتدیغك طریق سقیمدن فراغت ومعنایه مراجعت ایت که قوشه قناد نه ایسه سکا کوره‌ده معانی اودر . احوال صوریه‌یه هرنه‌قدر الفت ومحبت ایده‌جك اولسه‌ك ینه دنی وسفلی قالیرسك ! فقط معنینك تحصیلنه ساعی اولسه‌ك عالی اولورسك !

مثنوی

﴿ همنشین اهل معنی باش تا ﴾

﴿ هم عطایابی وهم باشی فتا ﴾

« ترجمه » اهل معنانك هم‌نشین ومحبی اول که هم عطا واحسان بوله‌سك ! هم طریق حقده مرد کامل اوله‌سك ! « شرح » معانی‌یی بیلمك ایچون چاره‌لرك اك بیوکی، شریعت مطهره‌نك احکام جلیله‌سنی بتمامها قبول واجرا وتلاوت قرآن عظیم‌الشان ایله قلب وعقلی احیا ایتمکدر .

مثنوی

﴿ جان بی معنی درین تن بی خلاف ﴾

﴿ هست هم چون تیغ چوبین درغلاف ﴾

« ترجمه » معنیسز جان بو بدنده قین ایچنده اغاجدن یاپلمش قلیجه بکزر . « شرح » بر قلیجك قینی کوردیکمز حالده اکا اعتبارمز بلکه بوقین ایچنده کوزل بر قلیج بولنور ملاحظه‌سندن ایلری کلیر . بر انسانی کورونجه اکا رعایتمزده بدننده قوهٔ عاقله واخلاق حمیده‌نك وجودی تصور وامیداولنمسنه مبنی‌در. لکن قلیجی قینندن چیقاروب دمیره بدل عادی براغاج اولدیغنی کورونجه انك هیچ براعتبار وفائده‌سی اوله‌میه‌جغی کبی انسانك جانی‌ده معنیسز وهمتسز ایسه عادی اهمیتدن بری وعاریدر .

مثنوی

﴿ تا غلاف اندر بود با قیمتست ﴾

﴿ چون برون شد سوختن را آلتست ﴾

« ترجمه » اغاجدن اولان قلیج قین ایچنده اولنجه قیمتلی فرض اولنور ، فقط قینندن دیشـاری چیقنجه یاقمق ایچون بر آلتدر . « شرح » جوهر معنویاتی اولمیان آدمك‌ده حقیقتی میدانه چیقنجه اعتبارسز اولور. اودوندن معمول ساخته قلیج قیریلوب یاقیلیر . فیوض معنویه‌دن نصیبی اولمیان انسان‌ده کرفتار خسران وشایان نیراندر .

مثنوی

﴿ تیغ چوبین را مبر درکار زار ﴾

﴿ بنکر اول تا نکردد کار زار ﴾

« ترجمه » محاربه‌یه اغاجدن قلیج کوتورمه ! مجاهده‌یه کتمزدن اول دقت ایت‌که ایشلك فغان وزار اولمسون ! « شرح » بو بیت شریفدن اوچ معنا آکلاشیلیر. برنجیسی : اعمال صالحه‌یه مالك اولمامقدن نتایجی بیك دفعه دها کوج وکران اولان آخرته کتمکله کرفتـار خسران اولمه ! معنای دیکر : تدارکسز وجسـارتسز اولدیغك حالده دنیاده بیله محاربه‌یه کیتمه ! زیرا پریشان اولورسك . معنای آخر : درایت واقتدارك یوغیسه محاربه‌یه مثال اولان مسائل عمیقهٔ تصوفیه‌نك تدقیقنه وحل معضلاتنه کیریشمه ! زیرا انجامنده مغلوب ومعیوب اولورسك!

مثنوی

﴿ کر بود چوبین برو دیکر طلب ﴾

﴿ ور بود الماس پیش آبا طرب ﴾

« ترجمه » قلیجك اکر اغاجدن ایسـه یوری بشقه‌سنی ایسته ! الماس کبی

بارلاق ایسه ذوق وطرب ایله ایلری کل ! « شرح » عقل وجانك معنیسز ، ذاتك اخلاقسز ، بدنك اقتدارسز اولدیغی حالده بیله مأیوس اولمه ! بلا تکبر مشروع صورتده ینه چالیش ومردان خدانك صحبته آلیش ! تا که جانك کسب هنر ایله معنیدار ایسه مردانه میدانه چیق وموت واجلك کلنجه مرحمت ربانیه یه مستنداً بلا خوف وتلاش آخرته ذوق وطرب ایله کیت ! زیرا عادل ومستقیم اولور ایسه‌ك سنك ایچون هرحالده سلامت وسعادت واردر .

مثنوی

﴿ تیغ در ز را دخانهٔ اولیاست ﴾

﴿ دیدن ایشان شما را کیمیاست ﴾

« ترجمه » قیمتدار اولان تیغ معنوی ، اولیاءالله حضراتنك جبخانه‌سنده‌در. اوزمرهٔ جلیلی کورمك سزك ایچون کیمیادر . « شرح » فیوضات روحانیه اولیاء‌الله حضراتنك قلبلرنده بولنور ؛ فیض معنوی ایستر ایسه‌کز اوذوات پاکی آرایوب بولکزکه آنلری کورمك انسان ایچون عین سلامت ومحض سعادتدر .

مثنوی

﴿ جمله دانایان همین کفته همین ﴾

﴿ هست دانا رحمةً للعالمین ﴾

« ترجمه » جمله عالم وعاقللر دائما بونی دیمشلردرکه : عارف ودانا اولانلر عالمره رحمتدر. « شرح » فخر عالم ونبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك عالمره رحمت اولدیغی قرآن عظیم الشانده تبشیر بیورلمشدر : ﴿ وما ارسلناك الا رحمةً للعالمین ﴾ معنای شریفی : « بز یا محمد سنی کوندرمدك ، الا بتون عالمره رحمت اوله‌رق کوندردك . » ایشته بوبشارت عالیه‌یه ابتناءً وراثت مطلقهٔ احمدیه مظهریتنده قائم اولان اولیاء الله‌ده رحمةً للعالمین اولمش اولور . عارف ودانا

اولانلر معناً انسانه مددرس اولدقلری کبی نصایح شفاهیه ویا تألیفات جلیله‌لرند
کوریلن نصایح وتنبیهات‌ده مستعدین ایچون معناً سرمایۀ حیاتدر .

مثنوی

﴿ کراناری می خری خندان بخر ﴾

﴿ تا دهد خنده ز دانۀ اوخبر ﴾

« ترجمه‌سی » اکر برنار صاتون آلیر ایسه‌ك آنی کولیجی یعنی قبوغی یارلمش
اولدیغی حالده صاتون آل که آنك خنده‌سی یعنی یارلمسی سکا دانه‌دن خبر ویرمش
اولسون. « شرح » برشیخی مرشد وناصح اتخاذ ایدینه‌جك اولور ایسه‌ك ظاهری
قیافتنه دکل ، درونی اولان احوال واخلاقنی وکلمات حکمت آیاتنی تحقیق وتدقیق
ایدوب بعده آنی مرشد اتخاذ ایت ! دیمکدر .

مثنوی

﴿ ای مبارك خنده یش کواز دهان ﴾

﴿ می نماید دل‌چو دراز درج جان ﴾

« ترجمه‌سی » ای مبارك اونارك خنده‌سی ، که آغزندن، جان قوطیسندن‌ایچنی
کوهر کبی کوستررر . « شرح » مبارك عارفدر که دهان حکمت بیاندن چیقان
حقایق علیه ایله سلامت وسعادت انسانیه‌یی ارائه وجهان انسانیتی عارفانه احیا ایلر.

مثنوی

﴿ نامبارك خندۀ آن لاله بود ﴾

﴿ کزدهان اوسیاهی دل نمود ﴾

« ترجمه‌سی » نا مبارك خنده او ، « لاله » دنیلن چیچك کولمسی اولدی که

آنك آغزندن ایچنك سیاهلغی كوروندی. « شرح » نامبارك اول اطوار واخلاق رذیله واقوال كاذبه ومقلدكارانه‌دركه : برقلب سیاهك ترجمانی اولمش اولدی . لاله‌نك ظاهری كوزل وایچی چیركیندر . صورتی رعنا ، سیرتی فنا اولان آدملرك احوالی‌ده لاله‌نك درونی اولان سیاهلغنه تشبیه بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ نار خندان باغ را خندان كند ﴾

﴿ صحبت مردانت ازمردان كند ﴾

« ترجمه » خندان ، قبوغی یارلمش اولان نار ؛ زینتی حسبیله باغی خندان وشادان ؛ مردان آلهینك صحبتی‌ده سنی داخل زمرهٔ مردان ایدر . « شرح » بداخلاق‌اولانلر ایله الفت ومحبت ایدر ایسك اخلاق ذمیمه واكر عارف وعاقللر ایله صحبت ایلرسك خصائل حمیده كسب ایده‌جكندن همیشه اهل عرفانه مقارنت ودساسلردن مجانبت ایت‌كه باغ دلك میوهٔ صفا ایله آرایشیاب اولسون .

مثنوی

﴿ كر توسنك صخره ومرمر شوی ﴾

﴿ چون بصاحب دل رسی كوهر شوی ﴾

« ترجمه » اكر سن بالفرض قاتی طاش اولسك بیله صاحب دله ایریشیر ایسه‌ك قیمتدار بركوهر اولورسك. « شرح » قلبك هر نه قدر تربیه كورمامش وذاتاً قاتی اولمش اولسه بیله برمرد عاقلك وبرمرشد كاملك صحبتنه میال وآنكله هم حال‌اولور ایسك باذالله تعالی سعادت وسلامته نائل‌ومقصد اقصایه واصل‌اولورسك.

مثنوی

﴿ مهر پاكان درمیان جان نشان ﴾

﴿ دل مده الا بمهر دلخوشان ﴾

« ترجمه » پاك اولان ذواتك محبتنی جانك ایچنه دیك ! كوكل ویرمه ! الا قلبی خوش اولانلره ویر ! « شرح » بداخلاق بركیمسه‌یه انسان كوكل ویره‌جك اولور ایسه معناً ومادةً معذب اولور . قلبی ایی وفنا آدملری تفریق ایده‌بیلمك توفیقات ربانیه وذكاوت فطریه ایله برابر تجارب كثیره ومشروع صورتده تحقیقات وفیره‌یه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ سوی تاریكی مرو خورشید هاست ﴾

﴿ كوی نومیدی مرو امید هاست ﴾

« ترجمه » یأس وامیدسزلك محله‌سنه كیتمه ، امیدلر واردر ؛ قارانلق طرفه كیتمه ، كونشلر واردر . « شرح » انسان هیچ بر وقت هیچ بر ایشدن ، هیچ برسببدن زنهار مأیوس وبالكه بیزار بیله اولمسون . یأس او درجه‌ده بیوك بر كناه ، برخطادر كه : تعریفی غیر قابلدر . مأیوس اولان كیمسه الله تعالی حضرتلرینك مرحمتنی واثر مرحمت ربانیه اولان اسباب كثیره‌یی انكار وكندینی دلفكار وعقل وبدنی بی‌قرار ایدر . جناب ارحم الراحمیندن امید وار وارادات ربانیه‌نك اجراسنده ثابت وبرقرار اولان انسان بهمه‌حال نائل مرام وبكام اولور . باعث یأس اولان كیفیت مرور زمان ایله بیله دنیاده مبدل مسرت اولمیه‌جق فرض اولنسه انسان بیلسونكه بر مدتدن صكره موجب یأس وكدر اولان كیفیتی فراموش وذهن وقلبنده بشقه حالات منقوش اولور . انسانلرك مأیوس اولمالری ایچون قرآن عظیم الشانده امر صریح ومأیوس اولانلر ایچون تكدیر عظیم واردر . سورهٔ زمرك اللی اوچنجی آیت كریمه‌سنده فرمان بیوریلور كه : ﴿ قل یاعبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً انه هو الغفور الرحیم ﴾ معنای شریفی : (یا محمد طرفمدن سویله) ای نفسكز اوزرینه اسراف ایدوب حددن كچن قوللرم ، اللهك رحمتندن مأیوس وامیدسز اولمیكز ؛ الله تعالی كناهلرك جمله‌سنی مغفرت ایلر . تحقیقا الله تعالی حضرتلری غایت مغفرت ایدیجی ورحیمدر . » حضرت ابراهیم علیه السلامك نزد جلیلنه واردقلرنده میانه‌لرنده جریان ایدن مكالمهٔ حكمت علامه سورهٔ حجرك اللی دردنجی آیت كریمه‌سنده بووجه ایله فرمان وحكایه بیوریلور : ﴿ قالوا لاتوجل انا

نبشرك بغلامٍ عليم ﴾ معناى شريفى: « ملائك حضرت ابراهيمه ديديلر: قورقمه ؛ زيرا بزسنى سـويندررز ، برعالم اوغل ايله » ﴿ قال ابشرتمونى على ان مسنى الكبر فبم تبشرون ﴾ حضرت ابراهيم ملكلره جواباً ديدى: « عجبا بنى انكله سويندررسكز، كه بكا اختيارلق ايريشدى ؛ عجب سويندرمش اولورسكز » ﴿ قالوا بشرناك بالحق فلا تكن من القانطين ﴾ « ملكلر حضرت ابراهيمه ديديلر: طوغريلقله سنى سويندريرز مأيوس اولانلردن اولمه » ﴿ قال ومن يقنط من رحمة ربه الا الضالون ﴾ « حضرت ابراهيم ملكلره جواباً ديدى : كيمدر مأيوس اولان اللهك رحمتندن . الاضالين وازغين ويولنى شاشيرمش اولانلردن بشقه . » ايشته يأسك حالى نه درجه‌ده آغردركه حضرت ابراهيم عليه السلام تبشير اولنديغى برصره‌ده بيـله يالكز يأس لفظنى ايشتديكى كبى بولفظ وخيمى اوزرندن رد ايله ملائكه جواباً ازغين ويولنى غائب ايتمش اولاندن بشقه الله تعـالى حضرتلرينك رحمتندن كيم مأيوس اولور ديدى . ديمك يأس ، عصيان وضلالتدر . سورهٔ يوسفك سكسان يدنجى آيت كريمه‌سـنده حضرت يعقوب عليه السلامك اوغللرينه واقع اولان تنبيهاتى حكايةً فرمان بيوريلور: ﴿ يابنى اذهبـوا فتحسسوا من يوسف واخيه ولاتيئسوا من روح الله انه لاييئس من روح الله الا القوم الكافرون ﴾ معنـاى شريفى : « اى بنم اوغللرم ! كيديكز خبر صـوريكز غائب اولمش يوسفدن وانك برادرندن واللهك رحمتندن مأيوس اولميكز ، البته اللهك رحمتندن مأيوس اولماز ، الا كافرلر اولور. » بو آيت كريمه‌دن صراحةً معلوم اولوركه ، الله تعالى حضرتلرينك رحمتندن اميدسز اولمق كفردر. بيت شريفك ايكنجى مصراعنده قارانلق طرفه يعنى كدرو يأسه كيتمه ! كونشلر واردر بيورملرى يأسك ظلمت كثيفه‌سنى تعريفـايله برابر مراحم وعنايات والطاف مالانهايهٔ ربانيـه‌نك هربرى برشمس منير مسرت اولديغنى واوليـاء الله حضراتى عباداللهك قلوبنه القاى انوار معنويه ايتمك ايچون خورشيد رخشان كبى بولندقلرينى ايما ايدر .

مثنوى

﴿ دل ترا در كوى اهل دل كشد ﴾

﴿ تن ترا درحبس آب وكل كشد ﴾

« ترجمه » كوكل سنى اهل دل محله‌سنه، بدن سنى صو وبالچيق حبسنه چكر.

« شرح » اكر قلبه متعلق اولان معقولات ومعنويات ايله مشغول اولور ايسك اوحالات ، سنى اهل دل وعرفان زمرهسنه ايصال واكر بدنك ايستديكى شيلره حيوان وارى انهماك ايدر ايسك مشتهيات بدنيه ، سنى صو وبالچيق كبى عادى وسفلى شيلره سوق ايله ذليل وبى دليل ايدر .

مثنوى

﴿ هين غداى دل بده ازهمدلى ﴾

﴿ رو بجو اقبال را از مقبلى ﴾

« ترجمه » آكاه اول ! كوكل غداسنى برهمدلدن وير ! يورى ، اقبالى برمقبلدن ايسته ! « شرح » روحك غداسى عقليات ومعنوياتدر ؛ بوعقليات ومعنوياتى عادى مقلدلردن دكل صاحب دل اولان عارفدن اخذ ايله قلبه وير واقبال وترقئ معنوى يى، معناً وروحاً ترقى ايتمش واقباله نائل اولمش برعاقل ومرشدكاملدن ايسته !

﴿ نعت تعظيم مصطفى عليه السلام كه مذكور بود در انجيل ﴾

فخر عالم محمد المصطفى عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينك نعت تعظيم شريفلرى كه انجيل شريفده مذكور ايدى . بوبيانات اوحالات جليله يه عائددر :

مثنوى

﴿ بود در انجيل نعت مصطفى ﴾

﴿ آن سر پيغمبران بحر صفا ﴾

« ترجمه » سرور انبيا ، بحر صفا ، محمد مصطفى عليه افضل التحايا افندمز

حضرتلرینك نعت ونام شریفی انجیلده وار ایدی. « شرح » بوبیت شریفك تفصیلاً شرحی آتیده کوریله‌جکدر.

مثنوی

﴿ بود ذکر حلیها وشکل او ﴾

﴿ بود ذکر غزو وصوم واکل او ﴾

« ترجمه » انجیلده فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك شکل وحلیه‌لرینك وغزا وصوم واکلنك ذکری وار ایدی. « شرح » بو کیفیت قرآن عظیم‌الشانده سورهٔ صفك آلتنجی آیت کریمه‌سنده بووجه ایله بیان‌وفرمان بیوریلور: ﴿ واذ قال عیسی ابن مریم یابنی اسرائیل انی رسول‌الله الیکم مصدقاً لما بین یدیّ من‌التوریة ومبشراً برسول یأتی من بعدی اسمه احمد فلما جاءهم بالبینات قالوا هذا سحر مبین ﴾ معنای‌شریفی: « اووقت‌که حضرت‌مریمك اوغلی حضرت عیسی دیدی: ای بنی اسرائیل تحقیق بن اللهك رسولی‌یم؛ بندن‌مقدم اولان توراتی سزك جانبکزه‌تصدیق ایدیجی وبندن‌صکره کله‌جك پیغمبر ایله مژده ویریجی اولدیغم حالده‌که آنك اسمی (احمد) در. وقتاکه آشکار اولان معجزه‌لر ایله کلدی، آنلر دیدیلرکه: بوبدیهی برسحردر. » شمدی بوکا دائر اولان انجیلك عباراتنه کله‌لم: ابتدا بعض آدملر طرفندن برچوق انجیللر یازلمش ایکن بعده عیسویلر، درت ذات طرفندن — بعض مرتبه بری‌برینه مخالف اوله‌رق — یازیلان انجیللری قبول ایدوب دیکرلری رد وامحا ایتدیلر. بودرت انجیلدن بری لسان عبرانیده واوچی لسان یونانیده یازلمشدر. اسکندر رومینك مشهور اولان استیلاسندن صکره مصر وسوریه وقدس وسائر برچوق یرلرده لسان کتابت، لسان یونانی ایدی. بروجه محرر امحا اولنوب شمدی میدانده قالمیان انجیللرده فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری حقنده برچوق تفصیلات اولدیغی هویدادر؛ مع مافیه الآن عیسویلرك قبول ایلدکاری درت انجیلدن بری، لسان یونانیده یازیلان یوانینك انجیلنده دیرکه: حضرت عیسی علیه السلام حواریونه خطاباً بیورور: « اووقت‌که (باراقلیتوس) کایر، بن آنی پدر — بوراده پدر لفظی الله دیمکدر — طرفندن کوندریرم؛ اوحقیقتك روحی

اولوب اللهدن منبعثدر وپاراقليتوس بياناتمه دائر شهادت ايده‌جكدر . » ينه يونانى انجيلك دها اشاغيسنده شويله محرردر : حضرت عيسى عليه السلام بيورمشدركه « بن كيتمز ايسه‌م پاراقليتوس كلمز » شمدى پاراقليتوس لفظى اوزرينه دقتى جالب براز صراحت ويره‌لم : يونانى انجيلده فى‌الحقيقه پاراقليتوس مسطوردر . پاراقليتوس لفظنك معناسى لسان يونانيده « كنديسندن نياز اولنمش ونياز اولنور » ديمكدر . اما جمله‌يه معلوم اولديغى اوزره « كنديسندن نياز اولنمش ونياز اولنور . » ديه هيچ بر اسم دنياده يوقدر . بويله معنا اسم ايچون كلياً موافق دكلدر . بوندن اكلاشيليركه انجيلك اصل عباره‌سى پاراقليتوس دكل (پريقليتوس) ايدى يعنى « پ ر » حرفلرندن صكره الف حرفى اولميه‌رق ، پريقليتوس تحرير واملا اولنجه لسان يونانيده بلا نقصان (احمد) ديمكدر . بووجه ايله سورهٔ صفك ذكر اولنان آيت كريمه‌سنده تصريح وفرمان بيوريلان (احمد) نام پاك وشريفى عيناً وصراحةً انجيلده‌ده الآن واضحاً محرر بولنمش اولديغى قابل انكار دكلدر .

مثنوى

﴿ طائفهٔ نصرانيان بهر ثواب ﴾

﴿ چون رسيدندى بدان نام وخطاب ﴾

« ترجمه » عيسويلردن برطائفه ثوابدن طولايى چونكه اول نام شريفه وخطاب لطيفه كلير ايدى . « شرح » اونام شريفه كلنجه عيسويلردن بعضيسى حرمت ايلدكلرى آتيده‌كى بيت شريفده بيان اولنور .

مثنوى

﴿ بوسه دادندى بر آن نام شريف ﴾

﴿ رونهادندى بدان وصف لطيف ﴾

« ترجمه » اول نام شريف احمدى يازان حروفى اوپرلر ايدى ، واول وصف لطيف اوزرينه يوز سوررلر ايدى . « شرح » مقدس برذاته اولنه‌جق حرمتدن برچوق فائدهٔ دنيويه واخرويه حاصل اوله‌جغى بديهيدر .

مثنوی

﴿ اندرین فتنه‌ کی کفتیم آن کروه ﴾
﴿ ایمن از فتنه بدند واز شکوه ﴾

« ترجمه » یهود وزیرینك بیان ایلدیکمز فساد وفتنه‌سنده فخر عالم علیه‌السلام افندمز حضرتلرینك نام شریفنه حرمت ایدن عیسویلر مضرت وقورقودن امین اولدیلر . « شرح » یعنی فخر عالم افندمزك نام جلیللرینه حرمت ایدن عیسویلری وزیر معهود اغفال ایده‌میوب ضلالت ومقاتله‌یه کرفتار اولمدیلر .

مثنوی

﴿ ایمن ازشر امیران ووزیر ﴾
﴿ درپناه نام احمد مستجیر ﴾

« ترجمه » فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمزه حرمت ایدن طائفهٔ مذکوره امرای عیسویه ایله او وزیرك شرندن امین ومحبوب کردکار احمد مختار افندمز حضرتلرینك نام شریفی پناهنده محفوظ ومحمی‌ایدیلر. « شرح » نام‌نامیٔ حضرت احمدی‌یی تقدیس ایدن طائفه‌نك اصحابی حیاتده ایکن وزیرك شرندن ووفاتندن صکره امرای عیسویه بیننده ظهور ایدن مقاتله‌دن محفوظ ایدیلر .

مثنوی

﴿ نسل ایشان نیزهم بسیارشد ﴾
﴿ نور احمد ناصر آمد یارشد ﴾

« ترجمه » او طائفه‌نك نسلی‌ده چوق اولدی ، فخر عالم علیه‌السلام افندمزك نور شریفی بونلره یاردمجی اولدی . « شرح » فخر عالم علیه السلام

افندمزك عين نور اولان قوهٔ عظیمهٔ روحانیه‌سنه عائد بحث آچیلنجه کال عشق ومحبتدن صاحب خامه کوزیاشی‌دوکسه احراوخامه‌سی لؤلؤ شهوار صاچسه سزادر.

مثنوی

﴿ وان کروه دیکر از نصرانیان ﴾

﴿ نام احمد داشتندی مستهان ﴾

« ترجمه » عیسویلردن دیکر برطائفه فخر عالم علیه‌السلام افندمز حضرتلرینك نام شریفنی حقیر طوتارلر ایدی . « شرح » چونکه آنلرك خلقت وطبیعتلری حقیر ایدی . بوكا مناسبتی اولان بر حکایه‌یی نقل ایده‌لم : بر کون فخرعالم محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلرینه ابوجهل لعین دیدی‌که : یا محمد ! سندن دها چیرکین آدم کورمدم ! جواباً بیوردیلر : ای حدینی تجاوز ایدن ابو جهل ! طوغری سویلدك ، حضرت ابوبکر صدیق رضی‌الله تعالی عنه اوآنده دیدی‌که : ای شمس جهان معنا ومحبوب جناب خدا ! سندن دها کوزل برانسان کوره‌مدم ، فخر عالم ینه جواباً بیوردیلرکه : ای دنیای ناچیزدن معناً خلاص اولمش ابوبکر صدیق ! طوغری دیدك . بونك اوزرینه حاضر مجلس بولنان اصحاب کرام تعجب وحیرت ایدوب دیدیلرکه : یا فخر عالم ونبی محترم ؛ افاده‌لری بری برینه کلیاً ضد اولان ابوبکر صدیق ایله ابوجهلك ایکیسی‌ده برکیفیت ایچون طوغری سویلملری نصل ممکن اوله‌بیلیر ؟ فخر عالم افندمز حضرتلری بیوردیلر : تعجب ایتمیکز ، زیرا بن آینهٔ مصفا کبی‌یم ؛ هرکیم‌که بکا نظر ایدرایسه کندنی کورمش اولور ، ابوبکر صدیق ذاتاً کوزل اولدیغندن بوزمده کندی کوزللکنی کورمشدر ، آنك ایچون سوزی طوغری . ابو جهل ایسه خلقةً چیرکین‌ایدی. بکا نظر ایدنجه بنی دکل ، چیرکین اولان کندنی کورمسی حسبیله کذلك طوغری سویلمشدر .

مثنوی

﴿ مستهان وخوار کشتند ازفتن ﴾

﴿ از وزیر شوم رای وشوم فن ﴾

« ترجمه » اول طائفه كه فخر عالم افندمز حضرتلرينك نام جليل وشريفنى محقر طوتارلر ايدى ، رأى وحيله‌سى مشئوم اولان وزير يهود معهودك القا ايلديكى فتنه وبلالردن خوار وحقير اولديلر . « شرح » رسول مجتبا عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينك ذات پاكى عليهنده بولنانلر شايد دنياده علناً خوار وحقير اولمازلر ايسه آخرتده رذيل ورسوا اوله‌جقلرى هويدادر .

مثنوى

﴿ هم مخبط دينشان وحكمشان ﴾

﴿ ازپى طومارهاى كژ بيان ﴾

« ترجمه » او طائفه‌نك دين وحكملرى اكرى سويله‌ين و زيرك ويرديكى مختلف طومارلردن طولايى‌عين خطا ومشوش‌اولدى « شرح » بوطومار واجازتنامه‌لردن حاصل اولان فتنه بالاده بيان وحكايه اولنمش ايدى .

مثنوى

﴿ نام احمد اينچنين يارى كند ﴾

﴿ تاكه نورش چون مددكارى كند ﴾

« ترجمه » فخرعالم عليه‌السلام افندمز حضرتلرينك نام‌شريفى بونك كبى معاونت ودوستلق ايدر ، يانور جليل القدرى نصل حفظ وامداد ايلديكنى ارتق دوشونملى. « شرح » اهل ايمان واصحاب عرفان او نور جليلى، او شمس‌سماى معرفتى هميشه ذكر وتسبيح ايله ايكى جهانده مسعود اولور .

مثنوى

﴿ نام احمد چون حصارى شد حصين ﴾

﴿ تاچه باشد ذات آن‌روح الامين ﴾

« ترجمه » نام جليل حضرت محمد مصطفى ، التجا ايدنلره متين بر قلعه اولنجه يا اول روح امين حضرتلرينك ذات پاكى نه مرتبه سعادت بخشا اولديغى ملاحظه اولنسون . « شرح » رسول مجتبا محمد مصطفى عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينك نام جليل العنوان رسالتپناهيلرى برحصار محكم ومعنوى اولنجه يا او ذات پاك احمدينك حقيقت روحانيه سنه بحق التجا وتبايع بيوردقلرى اوامر ربانيه يى اجرا ايدنلره فيض محمدى نصل موجب سعادت ابديه اوله جغى عند اولى الالبابده امر بديهيدر .

مثنوى

﴿ بعد ازين خونريز درمان ناپذير ﴾

﴿ كاندر افتاد از بلاى آن وزير ﴾

« ترجمه » درمان وچاره وعلاج قبول ايتميان قان دوكيجى (شاه جهود) اندن صكره او وزير مزورك بلا وخدعه سندن كرداب بلايه دوشمش اولدى . « شرح » ذكرى سبق ايدن شاه جهود كمال تعصبندن عيسويلرى محو ونابود ايتمك وقانلرينى دوكمك ايچون اتخاذ ايلديكى مسلك ظالمانه دن بشقه وزير مزورينه ده امنيت ايله پند وخدعه سنى قبول وتصويب ايلديكندن برچوق بلالره كرفتار اولدى . بو بيت شريفده اشارت واردركه : ظلم ايتمكدن دائما توقى واجتناب ايتمكله برابر آمرلر استخدام ايده جكلرى مأمورلرك ظالم وحيله كار اولمامسنه وعدالت واستقامت وغيرتى مسلك اتخاذ وبيچاركانه رأفتى اعتياد ايتمش اولانلردن اولمسنه دقت ايتسونلر . مأمور ظالم وحيله كار ايسه هم آمرينى هم خلقى اضرار واكر عاقل ومستقيم ايسه آمرينه حسن خدمت وخلقى ممنون وبختيار ايدر .

ختام جلد اول

افادۀ مخصوصه

سالك حقیقیٔ مولوی وشارح معرفتمند مثنوی افاضل وزرای سلطنت سنیه‌دن مرحوم عابدین پاشانك برشوق ازلیٔ عاشقانه ایله ترتیب وتلفیقنه موفق اولدیغی ترجمه وشرح مثنویٔ شریفك برنجی جلدی بتوفیقه تعالی رسیدۀ حد ختام اولمشدر . حالت افزای وجدان ومعرفت بخشای ادراك واذعان اولان مثنویٔ شریفك جلالت شان وعظمت موضوعی صددنده هیچ برقلم سوز سویلمکه قدرتیاب اوله‌ماز .

تهذیب اخلاق ، تنویر قلوب ، تصفیۀ وجدان ، تزیید شوق وایمان ، تزکیۀ نفس ، استحصال معالی کبی هر بری برجهان دکر جواهر معرفتك صدف ملهمیتی اولان مثنویٔ شریفك ارباب مطالعه عندنده قولایجه اوقونوب حاوی اولدیغی حکمیات عالیه وتعریفات قدسیه‌نك اکلاشلمسی ایچون کرچه بر چوق شرحلر یازلمش ایسه‌ده ادبیات حاضره‌مزك سلیقۀ حسن بیانته موافق برلسان ساده ایله هر مؤمن پاك اعتقادك ایجه اکلایه‌بیله‌جکی بر ترجمه وشرح مثنویٔ شریفی ایلك دفعه یازمق شرفی مرحوم مشار الیه عابدین پاشایه نصیب اولمشدر که شو خدمت فاخرۀ تصوف پرورانه‌سنه خوابگاه ابدیٔ حضرت مولانا اولان مرقد مقدسك قبۀ خضراسنده پر کشای تعالی اولان ارواح علیین‌مقام بیله تحسین خوان اولسه سزادر . شارح مشار الیهك زمان حیاتنده حقوق نشریه‌سنی کتبخانۀ عرفانه ترك ایتمش اولدیغی بواثر معتبرك برنجی جلدی پذیرای حسن ختام اولمسی وسیله‌سیله عابدین پاشا مرحومك انوار مرحمت الهیه‌یه مستغرق اولان روح پرفتوحنه برفاتحه اهداسنی قارئین کرام حضراتندن کتبخانۀ عرفان استرحام ایدر. یاد نامی وسیلۀ رحمت اولمق ایچون اسم محترمنی تکرار یاد وتذکار ایتدیکم عابدین پاشا مرحوم شو اثر قیمتداری ایله دنیا طوردقجه نامنی ابقا ایتمش وروحی عالم بقاده نعم سرمدیۀ سبحانیه ایله متنعم اولدیغی کبی نام بااحترامی‌ده بو مثنویٔ شریفك ترجمه وشرحنی مطالعه ایدن ارباب توحیدك فکر وقلبلرنده‌ده برحیات ابدیه‌یه مظهر اولمشدر .

*
* *

آثار مخلدهٔ اسلامیه‌نك تعمیم نشریله تشمیل فوائدی امر اهمنده عصر۔
معارفحصر حضرت پادشاهینك مظهریت مبجله‌سی زیب سرلوحهٔ تواریخ علوم
اولدیغی بدیهیاتدندر . معرفت کبی برنور بدیع الاثر ، ترقی کبی بربارقهٔ سریع -
السیر ایله امتزاج ایدرك مشتاقان فیوض علمیه‌نك نظر ابتهاج وشکرانه ترقیات
معارفدن وجود بولمش برلوحهٔ غرای معالی وضع ایدن دور دلارای حضرت
شهریار اعظمینك عظمت شانی تصویر وتقدیردن لسان بیان عاجز وقاصردر .

آنجق یکرمی بش سنه‌در جهان مطبوعاتده برذرهٔ ناچیز صداقت ماهیتی ایله
معارف عثمانیه‌یه حصر خدمت ایدن بوعاجز عجز وقصورینی بیله‌رك تحدیث نعمت
وادای وجیبهٔ عبودیت معرضنده شو سطور متشکرانه‌یی یازمقله ایفای فریضهٔ
مملوکیته چالیشیر .

*
* *

مثنوی شریفك بوندن اولکی طبعنده ذهول مصحح وسهو مرتب اوله‌رق
بعض کونا یاکلشلقلر ایله موقع انتشاره قونلدیغی نظر دقتدن طور طوتمیان
(کتبخانهٔ عرفان) ابیات شریفه‌یی نسخهٔ صحیحهٔ اصلیه‌سنه تطبیقاً صورت سالمه‌ده
تمثیل وشرحلرینی‌ده اکا کوره تنظیم ایتمك غیرتیله سایهٔ ترقیاتوایهٔ حضرت
پادشاهیده پرور شباب اولمش محررین مشهورهٔ عثمانیه‌دن سعادتلو سلیمان نافذ بك
افندی حضرتلرینك نظارت تحریریه‌سنه تودیع ایتمش ولطف حق ایله سهودن
مصون اوله‌رق طبع وتمثیلی میسر اولمشدر. تصحیحات اخیره‌نك شروح ابیات۔
شریفه‌یه ویرمش اولدیغی تزیینات ایله سهولت تفهمه تعلق ایدن توضیحات جهتیله
مصحح مشار الیه سلیمان نافذ بك افندی حضرتلرینك اقدام وهمتواقفانه وغیرت۔
قلمیه‌سنی لسان احترام ایله یاد ومیر مشار الیهه تقدیم تشکرات ایدرم .

عرفان

فهرست

صحیفه

٢ مترجم وشارحك يازديغى مقدمه .

٤ مترجم وشارح مرحومك ترجمهٔ حالى .

٦ مؤلف مثنوئ شريف جلال الدين رومى قدس سره العالى حضرتلرينك ترجمهٔ حالى .

١٣ مثنوئ شريف حقنده بعض اخطارات مفيده .

١٤ مولانا جلال الدين رومى قدس سره العالى حضرتلرينك مثنوئ شريفه يازديغى عربى العباره ديباجه وانك ترجمه سى .

١٧ « بشنواز نى » بيت شريف مشهورينك ترجمه وشرحى . « بونك اوزرينه ادلهٔ عقليه ايله ده اثبات الوهيت وبقاى روح ومكافات و مجازات معنويه يه دائر تفصيلات و حكمادن اوچ ذاتك بوكا دائر مقاله لرى وبرمثال وخاتمه واثبات اوله رق بعض آيات كريمه » .

٣٧ مثنوئ شريفك ايكنجى بيتندن اوتوز دردنجى بيته قدر اولان ابيات شريفه نك ترجمه وشرحى . « دفع غم و كدر وتزييد جسارت وسعى . بخل وسخا . عشق ربانى عشق مجازى . شهرت وشان . حفظ صحته دائر مقاله در . »

٥٩ برشاهك برجاريه يه عاشق اولمسى حكايه سى .

٦٠ جاريه نك نصل تصادف ايله آلنديغنه ومؤخراً خسته لكى اوزرينه اطبا عجزينك ظهور ايتمسنه دائردر . « خيال ولذائذ دنيا وطلب بقا » .

٧٨ الله تعالى حضرتلرندن توفيق ايستنلمسنه دائردر . « زنا وفحشياتك نتايج وخيمه سى . »

٨٦ شاهك طبيب الهى ايله ملاقات ايلمسنه دائردر .

٩١ طبيب غيبك خسته جاريه يى كورمسنه دائردر . « مقلد ايله غير مقلدك تشخيص وتفريقنه دائر اخطار »

١١٠ طبيب غيبك خلوت طلب ايتديكنه وخسته جاريه نك دردينى كشف وتشخيص

صحيفه

ايلديكنه دائردركه بعض كيفياتك شخص معنوى عدايدلمسى وقتلك نتايج عظيمهٔ وخيمه‌سى ، قاتلك كرفتار اوله‌جغى جزالردن بشقه تكديرات وجدانيه‌سنى مصور شرح ومقالات مندرجدر .

١٤٤ قيومجينك هلاكنه دائردر . « حضرت خضرك حضرت موسى ايله ملاقاتى حقنده‌كى آيات كريمه وترجمه‌سى » .

١٥٦ برمرد بقالك طوطى قوشى حكايه‌سيدر . « انسانده‌كى قواى عقليه وطبيعات واخلاقى (قاراقترلر) ولنفاوى وعصبى وصفراوى وايكى نوع دموى وبونلرك خارجنده ديكر برمزاج وانسانك وجه ورأسنده اولان بعض اعصابك تأثيراتى حقنده ودفع غم وكدر وتزييد اميده دائر مقاله‌در » .

١٩٢ جهود شاهنك حكايه‌سيدر . « كثرت ميل وغضبك نتايج مضره‌سنه ورشوتك وخامتنه وسم مهلك اولديغنه دائر مقاله‌در . »

١٩٨ عيسويلرك هلاكيچون وزيرك ، جهودشاهنه مكروخدعه اوكرتمسنه دائردر.

٢٠٢ ذكر اولنان وزيرك نصارايه اولان حيله‌سنه دائردر .

٢٠٨ نصارا وزيرك حيله‌سندن غافل اولدقلرينه دائردر. « شيطانك وسوسه‌لرينه ونماز حضور قلب ايله قيلنمسنه وروح حيوانى وروح معنوى ونفس اماره ولوامه ومطمئنه‌يه ، انسان اويور ايكن روحنك احوالنه وانسانده خوفك مضراتنه وخوف اوچ نوع اولديغنه وفائده‌سز شيلر دوشونمكده‌كى مضراته واولياء اللهك فوائدينه ، وحسده دائر مقاله‌لردر . »

٢١٢ نصارانك وزيره متابعت ايتدكارينه دائردر. « نفس وشيطانك حيله‌لرى حقنده مقاله‌در » .

٢٤٣ عيسويلرك عاقل وحاذقلرى وزيرك حيله‌سنى اكلادقلرينه دائردر .

٢٤٧ شاه جهودك وزيرينه كيزليجه خبر كوندرمسنه دائردر .

٢٤٨ عيسويلرك اون ايكيلرى بيانده‌در .

٢٥٠ وزيرك انجيل شريف احكامنى تخليطه قيام ايتمسنه دائردر. « انسانى مكمل قيلمق ايچون بدننك برعضوى كافى اولمديغى كبى اخلاقده ده يالكز برخلق كريم كافى اولميوب انسان مكمل اولمق ايچون بالجمله اخلاق وخصائل ممدوحه‌يه محتاج اولديغنه دائر مقاله‌در » .

٢٦٣ اختلافات صورتده كورينوب حقيقده اولمديغنك بيانته دائردر. « طوپراغى

صحیفه

التون یاپمق ایچون بعض تجربه‌سز آدملرك کیمیا دیدکلری شی خیالدن عبارت اولدیغی وکیمیای حقیقی جناب واجب الوجودك اوامری اولدیغی وقرآن عظیم الشانك (روم) سورهٔ شریفنده اولان معجزهٔ باهره‌نك الآن تواریخ ایله ازهرجهت مثبت بولندیغی خصوصلرینه دائر مقاله‌در . »

۲۷۵ وزیرك حیله‌سنده کندینك‌ده کرفتار اولدیغی خسار وزیانه دائردر. « حضرت موسانك عصاسی وحضرت عیسانك دم مبارکی وقرآن عظیم الشانك علویتنه دائر اوچ بیتده اولان بیانات، جناب حقه مستند اولمیانلرك احوال پرملالی حقنده مقالاتدر .»

۲۸۷ قوم عیسایی طوغری یولدن چیقارمق ایچون وزیرك دیکر حیله پیدا ایلدیکنه دائردر .

۲۹۳ وزیرك مریدلری دفع ایتدیکنه دائر. « مثنوی شریفك بعض احوال جلیله‌سی حقنده اخطارات . سکوتی سوه‌نلر وچوق سویلینلر حقنده مقاله‌در . »

۲۹۹ وزیر خلوتی شکست ایتمك ایچون مریدانك مکر ونیاز ایلملرینه دائردر.

۳۰۵ خلوتی ترك ایتمیه جکنه دائر وزیرك مریدانه جواب ویرمسیدر .

۳۰۷ مریدان وزیرك خلوتنه تکرار تعریض ایلدکلرینه دائردر . « برسودانای اوفاق برچوجغك تعجیزایتمسنه صبرایتدیکی حالده، مأمورلرك اصحاب مراجعته صبرسزلق کوسترملری بسبتون غیرجائز ایدوکنه ، ارادهٔ جزئیه، وجود مطلق ووجود مقیده وبونك اوزرینه حضرت محی الدین عربینك بیانات علیه‌سنه وارادهٔ جزئیه ایله جبریلره وبعض عارفینك یوزلرنده کوریلان صاریلق وحمرته دائر مقالاتدر . »

۳۲۸ وزیرك خلوتی ترکندن مریدانی مأیوس ایلمسنه دائردر .

۳۳۱ عیسویلردن هر برامیری بشقه بشقه وزیر کیزلیجه کندینه نائب ایلدیکنه دائردر .

۳۳۵ وزیر کندینی خلوتده قتل ایلدیکنه دائردر. «موت قورقوله جق برحال اولمدیغی ادلهٔ کثیرهٔ حکمیه ومعقوله ایله مثبت اولدیغنه وبو بابده قرآن عظیم الشانك برچوق آیات بیناتی واحادیث نبویه‌یی جامع بولندیغنه دائر برمقالهٔ مهمه‌در .

۳۳۹ عیسویلر وزیرك هلاکندن صکره نائبی کیم اولدیغنی امرادن سؤال ایلدکلرینه دائردر. « کدرك اوچ زمانه تقسیم اولندیغنه دائر مقاله‌در . »

صحیفه

٣٤٤ الله تعالی حضرتلرینك سورهٔ بقره‌نك آخرنده مؤمنلره فرمان بیوردقلری (لانفرق بین احدٍ من رسله) امر وکیفیتنه دائردر .

٣٥٢ امرای عیسویه بیننده نیابت حقنده اولان منازعه‌یه دائردر. « امور دنیویه واخرویه‌ده مأیوس اولنمامسنه دائر مقاله‌در. »

٣٦٤ فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمزك تعظیم نعت شریفلرینه دائردر . « فخرعالم‌افندمزك اسم پاك جلیلی سورهٔ صفده احمد اولدیغی کبی انجیلده‌ده مسطور اولان (پاراقلیتوس) ك ترجمه‌سی (احمد) اولدیغنه دائر ایضاحاتدر فخر عالم افندمز حضرتلرینك کمالات مالا نهایه‌سنه دائر مقالهٔ فاخره‌در .

٣٧١ افادهٔ مخصوصه (عرفان)

ترجمه و شرح مثنوی شریف

﴿ مولانا جامینك ، حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی ﴾
﴿ حقنده‌کی قطعهٔ مشهورهسیدر : ﴾

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی

من چه کویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

جلد ثانی

(عابدین پاشا) مرحومك اثریدر

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ وفی ۹ نیسان سنه ۳۲۲
تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیه‌سنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

طرفندن طبع ونشر ایدلمشدر .

استانبول

(مطبعهٔ کتبخانهٔ جهان) — باب عالی جوارنده نومرو ۲۳ و ۲۲
۱۳۲٤

﴿ حكايت آن شاه جهود ديكركه در هلاك قوم عيسى عليه السلام سعى نمود ﴾

ديكر اوشاه جهودڭ حكايه سيدركه حضرت عيسى عليه السلامك قومى هلاكنه سعى كوستردى . (بوشاه جهود حضرت عيسى عليه السلامدن صكره وفخر عالم عليه الصلاة والسلام افندمزدن اول ظهور ايتمش ايدى .)

مثنوى

﴿ يك شه ديكر زنسل آن جهود ﴾
﴿ در هلاك قوم عيسى رو نمود ﴾

« ترجمه » حكايه سى اولجه سبق ايدن شاه جهودك نسلندن ديكر بر شاه جهود ظهور ايتدى . قوم عيسانك هلاكنه يوز كوستردى ، يعنى چاليشدى .

« شرح » جلد اولك صوكنده مفصلاً بيان اولنان شاه يهودك نسلندن ديكر بر شاه جهود عنود برچوق بيكناهانك جان وخانمانلرينه ظلم وستم ايلدى . بو حكايه حسبيله نصح وپند اولنوركه : انسان برفنالى قبل الاجرا درت شىء تأمل ايتمسى اقتضا ايدر . برنجيسى : انسان فنالغه جرأت ايده جكى صره ده امر ربانى يه مخالفت وغضب الٓهى يى اوزرينه دعوت ايتمسى . ايكنجيسى : انسانلرى مغدور ومحزون وبر چوق نتايج وخيمه ظهوريله سائر بعض بى كناهانى دلخون ايلمسى ؛ اوچنجيسى : شريعت غرا وقوانينك مجرمين حقنده وضع وتعيين ايلدكلرى شدائده وابناى جنسنك تعقيبات متماديه سنه وانواع بلايه دوچار وبهمه حال آخرتده اليم عذابلره كرفتار اولمسى . دردنجيسى : برفنالق ايشلننجه عصرنده بولنه جق ووفاتندن صكره كله جك آدملره سوء مثال براقسيله اوزرينه هرنوع نفرت ولعنت وقدح ومذمت دعوت ايتمسيدر . انسان بوكبى حكم وحقايقى دوشونهكه آليشمليدركه خلقت وطينتنك ميال اولديغى فنالقلرى تارك وطريق مستقيمه سالك اوله بيلسون .

مثنوی

﴿ کر خبر خواهی ازان دیکر خروج ﴾

﴿ سوره برخوان والسماء ذات البروج ﴾

« ترجمه » اکر بودیکر خروجدن خبر ایستر ایسك (والسماء ذات البروج) سوره‌سنی اوقو! « شرح » سورهٔ بروجده : ﴿ والسماء ذات البروج والیوم الموعود وشاهد ومشهود قتل اصحاب الاخدود النار ذات الوقود اذ هم علیها قعود وهم علی مایفعلون بالمؤمنین شهود ومانقموا منهم الا ان یؤمنوا بالله العزیز الحمید الذی له ملك السموات والارض والله علی کل شیء شهید ان الذین فتنوا المؤمنین والمؤمنات ثم لم یتوبوا فلهم عذاب جهنم ولهم عذاب الحریق ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « برجلر صاحبی اولان کوك حقیچون ، ووعد اولنمش قیامت کونی حقیچون ، وشاهد اولان نبی ذیشان ومشهود اولان امتی ویاجمعه وعرفه کونی حقیچون اودون ایله طولمش آتش خندقلرینك صاحبلری هلاك اولندی ؛ اووقت که آتشك کنارنده اوطورمشلر ایدی ؛ مؤمنلره ایتدکلری اذا هنکامنده حاضر ایدیلر مؤمنلره بشقه عیب اسناد ایتمدیلر ، مکر غالب اولان الله تعالی‌یه ایمان کتیرمش اولملری کبی بر خصلت جلیله‌یی عیب عد ایتدیلر ؛ آسمان وزمینك ملك وحکمی اول الله تعالی ایچوندر وهر برشیدن خبرداردر ؛ البته اوکیمسه‌لرکه مؤمنین ومؤمناته اذا وجفاایدرلر و (قلباً لساناً) توبه‌ایتمدیلر جهنم وحریق عذابی انلرایچوندر . » تفاسیر شریفه‌ده مسطوردرکه مؤمنین ومؤمناته عذاب واذا ایتمش اولان شاه جهود وتابعلری دنیاده بیله محترق وپریشان وکرفتار خیبت وخسران اولدی .

مثنوی

﴿ سنت بدکز شه اول بزاد ﴾

﴿ این شه دیکر قدم بروی نهاد ﴾

« ترجمه » شاه یهود عنود اولدن طوغمش اولان فنا عادت اوزرینه بودیکر شاه یهود ایاق باصدی . آنك مقتضیاتنی اجرایه قالقشدی . « شرح »

ذکری سبق ایدن دیکر شاه یهود ، عیسویلری محوو نابود ایتمکه چالیشیوردی. سی ظلم افزاسی کندینه تابع اولانلرده ساری وسم قاتل کبی قلبلرینه جاری اولمشدر . زماننده ایشلدیکی فنالقلردن بشقه وضع ایلدیکی عادت قبیحه حسبیله وفاتندن صکره بیله واقع اولان شناعاتدن متحصل کناهلر ، لعنتلر طوغریدن طوغری یه فاعللرینه عائد اولدیغی کبی سوء مثال کوستردیکندن کندینه ده راجع والی الابد معذب وغیر ناجی اولمش اولور ، فنا برعادتی هرکیم ایجاد ایدر ایسه آندن حاصل اوله جق نتایج وخیمه کندینه عائد اولمسی طبیعیدر. واضع عادات قبیحه اولانلر عالم انسانیته قارشی محجوب ، جهان معنویده منفور اولورلر .

مثنوی

﴿ هرکه او بنهاد ناخوش سنتی ﴾

﴿ سوی او نفرین رود هر ساعتی ﴾

« ترجمه » هرکیمسه که ناخوش برعادت وضع ایدر ، هر آن وساعتده آنك جانبنه نفرین ولعنت کیدر . « شرح » هر آن وساعتده لعنت کیدر ؛ زیرا بیچاره انسانلر اوعادت قبیحه نك نتایج وخیمه سندن هر آن وساعتده مضطر ودلفکار اولورلر. اضطرابلرینه باعث اولان ظالم وبدخوی علیهنده فریاد وفغانلرینی همیشه منتقم الجبار حضرتلرینك بارکاه کبریاسنه ایصال وقلوب غم دیده لرینك تأثراتیله ظالمی اضمحلال ایدر .

مثنوی

﴿ نیکوان رفتند سنتها بماند ﴾

﴿ وز لئیمان ظلم ولعنتها بماند ﴾

« ترجمه » ایی اولانلر کتدیلر ، کوزل ولطیف عادتلری قالدی ؛ ولئیم ودنی اولانلردن ایسه ظلم ولعنتلر قالدی . « شرح » انبیای ذیشانك سنن جلیله لرندن الآن والی الابد عالم انسانیت مستفید اولور . ظالملرك اثرینه اقتفا واخلاق قبیحه سنه اقتدا ایدنلرك ظلملری حسبیله انسانلر مغدور وکندیلری مقهور اولور . حضرت آدم علیه السلام جنتده ایکن منع اولندیغی اغاجه تقرب

ایله سهو ایلدکده : « الهی! بن نفسمه ظلم ایتدم . عفو ایله!» دیه کمال تضرع ایله عرض قصور ایتدیکی ایچون نجات بولمش ، بوعادت وسنت عالیه هربر اهل ایمان وصاحب عرفانك سلامتنه بادی اولمشدر . زیرا حسب البشریه خطاده بولنه جق اولانلر استعفای قصور ایچون حضرت آدمه امتثالاً تضرع وفغانلری ایله جلب مرحمت یزدان ایدرلر .

مثنوی

﴿ رك ركست این آب شیرین وآب شور ﴾

﴿ در خلایق می رود تا نفخ صور ﴾

« ترجمه » طاتلی ، آجی صو طمر طمر درکه انسانلر ، مخلوقات آره سنده نفخ صوره قدر کیدر . « شرح » برطرفدن عدل ومرحمت وبوکبی افعال ممدوحه ، دیکر طرفدن ظلم وبی عاری وتنپروری کبی تمایلات مقدوحه نك منبع وطمرلری بشقه بشقه جاری وتصادفاً تلاقی ایتسه لرده ینه بری برندن جدا اولور .

ایی یولده بر انسان ، بعده نفس وشیطانه مغلوب ورام اولنجه ناکام اوله بیله جکی کبی ابتدا فنا یولده حرکت ایتمش دیکر بر انسان ، باذن الله تعالی مردان خدانك همتیله احکام جلیل العنوان قرآنیه وسنن نبویه یه میل ایله مسلك مستقیمه سالك وکوهر کرانبهای انسانیته مالك اوله بیلیر . نوع بشر اصلاً عین لطف ویاعین قهر اولمیوب ، بالکز مظهر لطف وقهر اولور . حد ذاتنده بری بریله التصاق واتحاد پذیر اولمیان لطف وقهر کبی صفات متضاده در ؛ یوقسه بونلرك محل ظهوری اولان انسانلر ، هم تابع ادبار ونکبت ، هم مستعد سعادت وسلامتدر .

مثنوی

﴿ نیکوانرا هست میراث ازخوشاب ﴾

﴿ آنچه میراثست اورثنا الکتاب ﴾

« ترجمه » ایی اولانلره کوزل وطاتلی صودن میراث واردر ؛ بومیراث «اورثنا الکتاب» در . « شرح » آن عظیم الشانك احکام جلیل العنوانی بحق

قبول ایدن امت جلیلهٔ محمدیه ایچون معناً صیانت وحکمت ، فضل وسعادت واردر.
بیت شریفده اشارت بیوریلان آیت کریمه سورهٔ فاطرك اوتوزنجی آیتیدر :
﴿ ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من عبادنا فمنهم ظالم لنفسه ومنهم سابق بالخیرات باذن الله ذلك هو الفضل الکبیر ﴾ معنای شریفی : « صکره قرآنی ، امت محمدیه قوللرمدن انتخاب واختیار ایلدیکمز کیمسه‌لره میراث ویردك ؛ بونلردن بعضیسی کندی نفسنه ظلم ایلیجی ، وبعضیسی اورته حرکت ایدیجی وبعضیسی الله تعالی حضرتلرینك اذنیله امور خیریه‌ده ایلری کیدیجیدر ؛ ایشته فضل واحسان عظیم بودر . » قرآن عظیم الشانك کلام الله اولدیغنه امت مرحومهٔ محمدیه‌دن ایمان تام اصحابی اولان اوچ قسمه منقسمدر . برنجیسی : هرنه‌قدر بشقه‌لرینه ظلم ایتمزایسه‌ده حسب البشریه کندی نفسنه ظلم ایدرکه بوقسمدن اولانلر برمدت صکره کندی نفسلرینه‌ده ظلم ایتمکدن فراغت ایله مظهر مکافات اولورلر . دیکر قسم : افعال خیریه‌یه اورته برحالده چالیشیر ؛ یعنی بعض دفعه نفسلرینه ظلم وخسارت ایدرلر. ایسه‌ده خالقه همیشه عدالت ومرحمت ومروروزمان ایله کسب علویت ایلرلر . قسم ثالث که : امور خیریه‌ده ایلری کیدرلر ، انلر اولیاء الله وعارف بالله اولانلردر درجات علیه‌لری غیر قابل تعریفدر . امت محمدیه‌دن هرکیم قلباً ولساناً کلام الله اولان قرآن عظیم الشانك احکام جلیله‌سنه ایمان کتیرمش ایسه بواوچ صنفدن هانکی صنفه داخل اولورایسه اولسون باذن الله تعالی انجام کار دار السلامه واصل اوله‌جغی شبهه‌سز وآشکاردر ؛ زیرا بواوچ قسم اصحابی « کتابی میراث ویردك » بشارت عظماسیله مبشر ، ودارینده مسعود وکامودرلر .

مثنوی

﴿ شد نیاز طالبان ار بنکری ﴾

﴿ شعلها از کوهر پیغامبری ﴾

« ترجمه » استعدادایله نظرایلرایسه‌ك طالب حق اولانلرك نیازواحتیاجی ، پیغمبرلك کوهرندن شعله‌لراولدی . « شرح » نظر حکمتله باقلنجه اولیاء الله اولان عاشقینك نیاز واحتیاجی پیغمبرلك کوهر عالی قدرندن اولمق حسبیله فکر وعشقلری شعاعات نورانیهٔ معنویه‌دن عبارتدر .

مثنوی

﴿ شعلها با کوهران کردان بود ﴾

﴿ شعله آن جانب رود هم کان بود ﴾

« ترجمه » شعله‌لر کوهرلر ایله دونیجی اولور ؛ شعله اوجانبه کیدرده معدن‌اولور . « شرح » بو بیت شریفده شعله‌لردن مقصد ، آتش عشق ومحبتلریله اورتالغی تنویرایدن عاشقین ، ومعدندن مرام ، اصل کان محبت اولان انبیای ذیشان وخصوصا خاتم النبیین علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری ، که آفتاب هدایت وفخرالعالمیندر . شعله وشعاعك محل ظهوری ومصیر ومرجعی کندی کوهری اولدیغی کبی عاشقلرکده مرجع واصللری نور ساطع نبویدر . بیت شریفده ذکر اولنان رجوع ایکی صورتله وقوع بولور . بری : دنیاده ایکن عاشق اولانلرك کافهٔ اخلاق واطواری امرالله وسنن نبویه‌یه مطابق وقلبلری نور پاکه غریق بولنمسی ؛ دیکری : اوزمرهٔ جلیلك آخرتده روح پرفتوحلری نور جلیل‌القدر احمدی‌یه ملاقی وفیض ابدیسنه لاحق وخلدی اولمسیدر .

مثنوی

﴿ نور روزن کرد خانه‌ی دود ﴾

﴿ زانکه خور برجی ببرجی میرود ﴾

« ترجمه » پنجره‌ده کونشك نوری خانه‌نك حولیسنی دولاشیر ؛ زیرا کونش بر برجدن دیکر برجه کیدر . « شرح » ضیا ، شمسدن منبعث اولوب شمسك ، موقعی کرهٔ ارضه کوره تبدل وتغیر ایتدکجه ضیاسی تبدل ایدر . عاشقلرك قلبلرنده‌کی میل واملری همیشه فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه وحقیقت عظمای رسالتپناهیلرینك تجلیات متنوعه‌سنه تابع اولور . مثلا : برعاشق حقیقی هرنه‌قدر تجلیات روحانیه‌یه مظهر اولور ایسه مظهر وحی ربانی اولان خاتم‌الانبیانك فیض عظیمی حسبیله‌مالك نعم بیشماراولور . عاشقینك حسیات روحانیه واجراآت حسنه‌سی شعاعات معنویه‌درکه انلرك کوهری ، لولاك ونور پاك احمدیدر .

مثنوی

﴿ هرکه‌را بااختری پیوستکیست ﴾

﴿ مرورا بااخترخودهم تکیست ﴾

« ترجمه » هرکیمك بركوكب ایله اتصال ومناسبتی واردر ، اوكیمسه كندی كوكبیله برابر كیدر واندن متأثر اولور. « شرح » هركیمك ، بر كوكب ایله اتصال ومناسبتی واردیمك هرانسان ایچون بر كوكب تخصیص اولنمش دیه ترجمه كوبان اولان منجملرك ادعای باطل و دعوای بی اصللری كبی بر فكره مستند دكلدر . بومحلده كوكبدن مقصد، اسماء الهیه واحوال روحانیه اولدیغی اشاغیده‌كی ابیات شریفه‌ده صراحةً بیان بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ طالعش كرزهره باشد درطرب ﴾

﴿ میل كلی دارد وعشق و طلب ﴾

« ترجمه » اخترله مناسبتی اولان كیمسه‌نك طالعی اكر زهره اولور ایسه ذوقه وعشق وطلبه میل كلی طوتار. « شرح » برانسانك اسمای حسنادن‌هانكی اسم وصفته اتصال معنویسی وار ایسه او اسم وصفته مناسب احوال كندیسنده ظهور ایدر. مثلا (ودود) اسمنه مظهر اولان كیمسه عشق ومحبت ایچنده ماسوای عشقدن تبری وفراغت ایدر .

مثنوی

﴿ ور بود مریخئ خونریز خو ﴾

﴿ جنك وبهتان وخصومت جویداو ﴾

« ترجمه » واكر مریخه منسوب قان دوكیجی خویلو بركیمسه اولورایسه جنك وبهتان وخصومت ایستر. « شرح » بركیمسه (قهار) صفتنه مظهر ایسه غوغا وخصومت وبوكبی افعال وحركات شدیده‌یه میال اولور .

مثنوی

﴿ اخترانند ازورای اختران ﴾

﴿ کاحتراق ونحس نبود اندران ﴾

« ترجمه » بوظاهر کوکبلرك وراسنده کواکب واردرکه آنلر ایچون احتراق و زوال و نحوست یوقدر . « شرح » مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلرینك بیان بیوردقلری کواکبدن مقصد عالی، ایشته بوبیت شریفده تصریح بیورلمشدرکه تأثیرات متنوعه ، صوری ومادی اولان کواکبدن رونما اولمیوب انجق شعله فروز اولان کواکب روحانیه دن یعنی اسما وصفات الٓهیه دندر . آنلرك انواری ازلی وغروب واحتراق ونحوستدن عاریدر. فخر عالم ونبی محترم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری کواکبك تأثیراتنه ایناناناری تکدیر بیوردیلر .

مثنوی

﴿ سایران درآسمانهای دکر ﴾

﴿ غیر این هفت آسمان نامور ﴾

« ترجمه » بوکواکب اسما وصفات جناب کبریا، بشقه آسمانلرده سیر وحرکت ایدیجیلردر، او آسمانلر بومشهور اولان یدی آسماندن غیریدر. « شرح » تصریح بیوریلورکه، بیان ایلدیکمز کواکب جسمانیدر ظن اولنمسون؛ بونلر اول کواکب۔ روحانیه اولان اسما وصفات الٓهیه در،که انلرك آسمانی ، معنوی وعلویدر . عقلاً وتاریخاً معلومدر ، وقوعات وتبدلات عالمك تأثیراتی معنوی اولوب حق اهل۔ اسلامدن بشقه اوروپانك اك بیوك مورخینی بیله وقوعات ظاهریه نك تأثیری ونتائج۔ عظیمه نك حصولی تأثیرات معنویه وروحانیه دن منبعث اولدیغنی هر بار تاریخلرنده اعتراف واقرار وبوحالی (پروویدانس) تعبیریله یادو تذکار ایدرلر . بوتأثیراتدن شبهه ایتمك قلت ذکادن وفقدان معلوماتدن ایلری کلیر برخطادر؛ یوقسه صاحب۔ فکر متین اولان برانسان تفکر ایدرکه بونجه مخلوقاتك ، بونجه مکوناتك برخالقی اولوب هر مخلوق ایچون برچوق حکمت وکیفیت وضع ایتمش ایکن تصل اولورده

اوخالق قادرك دقائق احوالده معلومات وارادات وتأثيراتی اولماز . عقل معنوی يه مالك اولانلر الله تعالى حضرتلرينك كمال علم وقدرتنه قنـاعت ايدوب كنديلری اوعلم وقدرتك وسعت وعظمتنده حيران قالديلر . عرفانلری حسبيله انسـانلره مخصوص اولان علمك قلتنى معترفان وفخرعالم عليه السلام افندمزله هم زبان اوله رق « ماعرفناك حق معرفتك » ديه حكمت صمدانيه يه قارشی حيران ودار الجنـانده ايدنشينان اولديلر .

مثـنوی

﴿ راسخان درتاب انوار خدا ﴾

﴿ نی بهم پيوسته نی ازهم جدا ﴾

« ترجمه » علم حقيقتده رسوخ پيدا ايدنلر انوار خدانك شعلهٔ هدايتنده نه بری برينه اتصال، نه ده انفصال كورديلر. « شرح » اسما وصفات ربانيه كاملاً انوار وتجليات ايله منور اوله رق بری برينه متصل ويامنفصل دكلدر. حليم، قهار، صفتلرينك تأثيراتی بشقه ايسه ده موصوف جهتندن آيری و جدا دكلدر . يعنی موصوفلری جناب كبريادر . اسماء حسنا ارادات ربانيه نك اجراسنه جنود معنويهٔ بی انتهادركه كافهٔ مخلوقات بواسما وصفاتك تأثيراتنه مظهر اولور . مثلا بركيمسـه برفقيره برصدقه ويرسه ، فقيرده آلسه ايكيسی ده صدقه معامله سنده بولنور ، اما حقيقتده صدقه يی ويرن بشقه، وآلان بشقه در . كذلك صاحب اسماء حسنی اولان خالق لم يزل بشقه وعين اسما ويامظهر اسما اولان حالات ومخلوقات متنوعه بشقه در.

مثـنوی

﴿ هركه باشد طالع اوزان نجوم ﴾

﴿ نفس اوكفار سوزد دررجوم ﴾

« ترجمه » هركيمك طالعی اول اسما وصفات لطيفهٔ آلهيه دن اولور ايسـه انك نفسی طرد ورجمده كافرانی ياقيجی اولور. « شرح » عدل واستقامت كبی

صفات مرحمت آيات ربانيه‌يه مظهر اولمش اولانك نفسی ، نفس مطمئنه اولوب قلب وخاطرينه كلن اوهام كفر انجامی كمال‌ايمان واطمئنان ايله معناً دفع واحراق وقلب وعقلنی شيرين مذاق ايدر .

مثنوی

﴿ خشم مريخی نباشد خشم او ﴾

﴿ منقلب رو غالب ومغلوب خو ﴾

« ترجمه » مظهر صفات آلهيه اولانك غضبی، مريخ كوكبنه اينانانك عوامك غضبی كبی دكلدركه : الت ، اوست بر صورتده حركت ايلر صورتا عالی و غالب وحقيقتده‌فناپذير ومغلوبدر. « شرح » مظهر صفات آلهيه اولان بر ذات كريمك حدت وغضبی عوامك‌مشتهيات نفسانيه‌سندن‌حاصل اولان غضب كبی دكلدر. بلكه لزومنده وميدان حرب‌وجدالده ، حفظ حقوق ضعفاده ، اظهار حق ايچوندركه ظالملری لرزان ومظلوملری شادان ايلر . اومقوله ذوات كرام ظاهراً منقلب‌رو، كمال تواضعدن كوتاه بينان نظرنده بی‌اقتدار ومغلوب خو ايسه‌ده حقيقتده غالب وهميشه عدالته راغبدر .

مثنوی

﴿ نورغالب‌ايمن ازنقص‌غسق ﴾

﴿ درميان اصبعين نور حق ﴾

« ترجمه » نورغالب كه‌اولياءاللهك مظهراولدقلری‌سعادت‌روحانيه ونصرت معنويه‌در ، نقص وظلمتدن بری وحق‌تعالی حضرتلرينك محض نور اولان ايكی پارماغی‌ميانده‌منقلب‌وباقيدر. « شرح » ايكی‌پارماقدن‌مقصد، صفتين متقابلتين‌اولان جمال وجلال ربانيدركه انسانلره سهولتله تفهيم اولنمق ايچون ايكی پارماغه تشبيه بيورلمشدر. زيرا بعض دفعه پارماغك بری‌حسب الايجاب قپانير ، ديكری آچيلير، بری بعضاً يوكسك ، بعضاً اشاغی برموقعه وضع اولنور. جلال وجمال خداده حكمت‌بالغه اوزرينه ظاهروسرنما اولور. انبياء ذيشان واولياء كرامك نورعدالت ومرحمتلری وجناب‌حقه اولان‌عشق ومحبتلرينی وسائرصفات ممدوحهٔ بی‌نهايتلرينی

تنقیص واخلال ایده‌جك سبب مادی ومعنوی غیرواقعدر. عمر دنیایی لذیذ ویا حزین کوستره‌جك اسباب فنای دنیویه عاشق خدا ، محب بقا اولان مردان صاحب عرفانك نظرنده مقصد عالیدن دون اولوب دنیایه متعلق وقوعاتدن متأثر دکلدر . دائما (لاخوف علیهم ولاهم یحزنون) تبشیر جهان قیمتیله خوش دل وممنوندر .

مثنوی

﴿ حق فشاند آن نوررا برجانها ﴾

﴿ مقبلان برداشته دامانها ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری او نوری ارواح اوزرینه صاچدی ؛ مقبلان یعنی اولیاء الله دامانلرین بوقاری قالدیردیلر. « شرح » الله تعالی حضرتلری ارواحه احسان عال العال اولمق اوزره نور فیض ونصرت وسعادتی ایثار ایلدکده ایمان واخلاق حمیده‌یه میلی اولان ارواح مبارکه دامان استعدادینی معناً آچوب فرصتی اهمال ایتمیه‌رك اول نور مبارکدن مستفید واول فیض عظیمدن مستفیض اولدی .

مثنوی

﴿ وان نثار نور کوهر یافته ﴾

﴿ روی ازغیر خدا برتافته ﴾

« ترجمه » اول کیمسه که الله تعالی حضرتلرینك مرحمتندن صاچیلان جوهر نوری بولمشدر ، خدا حضرتلرندن غیریسنه یوزدوندرمز وفنالره ربط قلب ایتمز . « شرح » فیض ومرحمت ربانیه‌یه کسب اطلاع وعشق ومحبت خدا ایله ذاتی احیا ایدن عرفا ، اسباب صوریه واحوال فانیه‌دن روکردان ، اقدامات واسترحاملرینی بالکز جناب واجب الوجودك اراداتنه حصر ایله بکام اولمشلردر .

مثنوی

﴿ هرکرا دامان عشق نابده ﴾

﴿ زان نثار نور بی بهره شده ﴾

« ترجمه » هرکیمسه‌که دامان عشقی طوتمغه یعنی عشقه استعدادی اولمدی، صاچیلان نور آلهیدن بی نصیب ، بی‌بهره اولدی . « شرح » هرکیمك خالقنه عشق واطاعت ایتمك میلی اولمسه آنك روحی ایثار ایدیلن نعم وانوار خدادن بی‌بهره قالمش وکمال غفلتله سعی حقیقی‌یی ترك ایله نفسه ودهره تابع اولمشدر . مع‌مافیه باب مرحمت ربانیه هیچ بروقت مسدوداولمیوب الآن اومقوله بی‌نصیب اولانلر ارادهٔ جزئیه‌لرینی فرائض ربانیه‌نك اجراسنه صرف ایتسه‌لر ینه اول نور پاك ایله منورالقلب اولورلر .

مثنوی

﴾ جزؤ هارا رویها سوی کلست ﴿

﴾ بلبلانرا عشق بازی باکلست ﴿

« ترجمه » جزءلرك یوزلری کله متوجه ومیالدر ؛ بلبللرك‌ده عشق بازی کللر ایله‌در . « شرح » هرجزء کلنه میالدر . مثلا صولرك اصلی دکز اولدیغندن صولر ابتدا کونش واسطه‌سیله جکیلیر بلوط بعده یاغمور اولور . الحاصل صو برچوق مکان تبدیل ایتدکدن صکره کندی اصلی اولان دکزه میل ونهر وسائر واسطه‌لرایله دریایه رجوع ایلر و « کل شیٔ یرجع الی اصله » سرینه مظهر اولور . اخلاق حمیده ویا ذمیمه‌یه میال اولان انسانلرده هر حالده همجنسنه میالدر. ابی اولانلر مستقیمی آرایوب سور وفنا اولانلر ، ظالم وسفهایه محبت وکسب قربیت ایدر . صاحب عشق اولانلرك ده همیشه محبتلری ظریف ولطیف اولانلره میال اولدیغی کبی لطافتدن خالی اولان شیلره یناشمیوب انلرله الفتی بارد وغیر مفید بیلیرلر . عاشق حقیقی جناب کبریایه پیوسته وفنا بذیر اولان شیلردن وارسته‌در .

مثنوی

﴾ کاورا رنك از برون ومردرا ﴿

﴾ ازدرون چورنك سرخ وزردرا ﴿

« ترجمه » اوكوزك رنكى طيشندن وانسانك قرمزى وصارى لونتى درونندن بيل ! « شرح » يعنى حيوان الهجق اولورايسك خارجى اولان رنك وقوتنه دقت ايت ، اما انسان كامل وعاقل ايستر ايسك جسمانى اولان حالات ظاهريه‌سنى اراميوب درايت وذكاوت واخلاقنى تحقيق ايت ! انساندن مقصد جسم وصورت اولميوب روح وسيرتدر. خبردار اولمق ارزوايدرايسك كمال صبر ايله انسانلرك عقل وخلقلرينى تحقيق ايله اشتغال ، شوقدركه مذموم اولان غيبت وتجسس كبى احوال منفوره‌يى ترك ويالكز اسباب تحقيقيهٔ مقبوله‌يى استعمال ايت !

مثنوى

﴿ رنكهاى نيك از خم صفاست ﴾

﴿ رنك زشتان ازسياهابهٔ جفاست ﴾

« ترجمه » ايى رنكلر كوپ كبى قابك براقلغندندر. چركينلرك رنكى چركاب ـ سياه جفادندر . « شرح » قابلرك ايچى وطيشى صاف ايسه ايچنده‌كى صوده صاف وبراق كورينور ؛ انسانلرك قلبى درايتله برابر خدعه‌سز و حركتلرى غرضسز اولور ايسه فعللرى مرغوب ، بالعكس چركاب كفر وخدعه ايله آلوده اولورسه اثرلرى مظلم وغير مندوب اولور .

مثنوى

﴿ صبغة الله نام آن رنك لطيف ﴾

﴿ لعنة الله بوى اين رنك كثيف ﴾

« ترجمه » اورنك لطيفك اسمى الله بوياسيدر . بوكثيف وقبيح اولان رنكك قوقوسى اللهك لعنتيدر . « شرح » اخلاق جميله ومساعىٔ مشروعه، الله تعالى حضرتلرينك ويرديكى رنك رحمت، نورسلامت، وكفروانكارواخلاق

ذميمه آثار جزا ومايهٔ ملعنتدر . صبغةالله تعبيرشريفی، قرآن عظيم‌الشانده مسطور وبوتعبير جليل متشابهدن قلوب عارفين پرنوردر .

مثنوی

﴿ آنچه ازدريا بدريا ميرود ﴾

﴿ ازهم انجا کامد انجا ميرود ﴾

« ترجمه » اوشیٔ که دکزدندر ، دکزه کيدر ؛ زيرا او يردن کلش ايدی ينه او يره کيدر . « شرح » بوده «کل شیٔ يرجع الی اصله» حقيقتنی تفسير ايدر .

مثنوی

﴿ از سرکه سيلهای تيز رو ﴾

﴿ واز تن ماجان عشق آميز رو ﴾

« ترجمه » طاغ باشندن سرعت ايله آقان سيللر نصل دريايه واصل اولور ايسه بزم بدنلرمزدن‌ده عشق آميز يورييجی جانلر بويله‌در. « شرح » حسب الطبيعه طاغلرباشندن سريع الجريان اولان صولر اصللری اولان دريايه طوغری نصل روان اولورلر ايسه مشتاق ديدار کردکار اولان ارواح صالحين‌ده موعد لقا اولان عالم خلد وبقايه طوغری پران وداخل عمان غفران اولور .

﴿ آتش افروختن شاه جهود وبت نهادن پهلوی آتش که هرکه ﴾

﴿ اين بت را سجده کرد از آتش برهد ﴾

جهود شاهنك آتش ياقمسی وآتش يانه بربت وضع ايتمسی وهركيم بوبته سجده ايلدی ايسه خلاص بولور ديه اعلان ايلمسی بيانند‌ه‌در :

مثنوی

﴿ آن جهود سك ببين چه رأی كرد ﴾

﴿ پهلوی آتش بتی برپای كرد ﴾

« ترجمه » اول كلب جهود باق نه رأی ایتدی . آتش یانده برتی ایاق اوزره ایلدی (قودی) « شرح » بتی آتش یاننه وضع ایلمسندن شاه جهودك مقصدی نه اولدیغی ابیات شریفهٔ آتیه ایضاح بیوره‌جقدر .

مثنوی

﴿ كانكه این بت راسجود آرد برست ﴾

﴿ ورنه آرد دردل آتش نشست ﴾

« ترجمه » جهود شاهی اعلان ایلدی ، بركیمسه بو بته سجده ایدرسه آتشدن قورتولور . ایتمزسه آتش ایچنه اوطورر . « شرح » شاه جهودك عناد وكفری حسبیله ایسترایدیكه هركس دینی ترك ایله انك اغراض وخیالاتنه اطاعت وانكار حق ایتسون . ظن باطلنجه محوادیان ایچون اك مؤثر چاره ، جبراً هركسی بربته سجده ایتدیرمكدر . برانسان تابع شیطان اولنجه میدانه كتیره‌جكی فساد وعصیان ، حیرت بخش اذهاندر .

مثنوی

﴿ چون سزای این بت نفس اوبداد ﴾

﴿ از بت نفسش بتی دیكر بزاد ﴾

« ترجمه » چونكه شاه جهود بوصنم مثابه‌سنده اولان نفسك لایقنی وایستدیكنی ویردی ، انك صنم نفسندن دیكر بربت طوغدی . « شرح » نفس اماره‌نك طلب وارزو ایلدیكی مشتهیاته انسان تابع اولنجه بالطبع كندی نفسنه

رام اولمش واكا پرستش ايتمش اولور . نفس اماره نك ذاتی امرحقه مخالف اولديغندن كنديسنه تابع اولانلری بت كبی اضلال وهر نوع انتظامی اخلال ايدر . نفس مشتهياتيله برلشديريلير ايسه بو ازدواج نامشروعدن ظهور ايده جك آثار ذليله منفور دوجهان اولور . نفسك مطالب ومشتهياتندن هميشه توقی، صورتا اك زياده لذيذ كورينن حظوظات غير مشروعه دن دها زياده تحاشی اولنمسی مقتضيدر .

مثنوی

﴿ مادر بتهـابت نفس شماسـت ﴾

﴿ زانكه اين بت مار وآن بت اژدرهاست ﴾

« ترجمه » مادر اصنام سزك نفسـكزك بتيدر : زيرا صورتده كی بت ييلان مشابه سنده در . اما معنوی اولان نفس بتی اژدرهادر . « شرح » بو بيت شريفده عميق بر حقيقت بيان بيورلمشـدر . عادی ييلان كبی صوری اولان اصنام بر انسـان طرفندن شكست اولنمق قولای ايسـه ده اژدر مثـال دران ومع مافيه ظاهرده پنهان اولان نفس اماره يی محو ايتمك غايت كوجدر. روحانيته منسوب اولميان بعض صاحب اقتدار فتح بلاد ايله مادی اولان اصنامی شكست ايله نامدار اولمش ايكن اژدر نفس دن بی تاب وشايان عذاب اولدی .

مثنوی

﴿ آهن وسنكست نفس وبت شرار ﴾

﴿ آن شرار از آب ميكيرد قرار ﴾

« ترجمه » نفس ، دمير وچاقماق طاشـيدر ؛ وبت قغلجملردر . او قغلجم صوده قرار ايدر . « شرح » نفس اماره دمير وچاقماق طاشنه واندن ظهور ايدن آثار وخيمه ووقوعات محرقه شراره يه تشبيه بيورلمشدركه دمير ايله

طاش صو ایچنده اولدقجه بالطبع شراریاش اوله میه جغی اشکار اولدیغی کبی نفس اماره ده آب زلال اولان عبادات وحسن تربیه ایچنده بولندقجه آثار مضرتکارانه سی وجود یافته اوله میه جغی درکاردر ؛ اما صو ایچنده کی چاقماق طاشنک قفلجمی نصل ایچنده قالوب دمیر ایله مصادمه سی حالنده شررافشان اوله جغی بدیهی ایسه نفس اماره ده مشتهیاتیله هرنه وقت تلاقی ایتدیرلسه بر چوق فنالقلری ارتکاب ایتمسی امر ضروریدر .

مثنوی

﴿ سنك وآهن زآب کی ساکن شود ﴾
﴿ آدمی با این دوکی ایمن بود ﴾

« ترجمه » طاش ایله دمیر صو ایچنده بولنمقله قفلجم چیقارمق خاصیتلری نصل ساکن وزائل اولور؟ بوایکی کیفیتله برانسان نصل ایمن اوله بیلیر؟
« شرح » دمیر وطاش ولو بیکلرجه سنه لر صو ایچنده بولنسه صودن چیقوب بری برینه چاقلقله قفلجم چیقه جغی طبیعی اولدیغی کبی نفس اماره ده هر عبادت وتربیه ایچنده بولنوب ساکن اولسه طبیعی اولان فساد ینه درونده باقیدرکه صاحبی هر نه وقت عبادت ومساعیٔ خیریه یی ترك ایدر ونفس مشتهیات مادیه وآمال فکریه یه تصادف ایلرایسه ینه آثار قبیحه وافعال خبیثه سنی اظهار واشکار ایدر . نفس ، عبادات وتربیه ومساعیٔ دائمه دن — ولو برقاچ ساعت خالی براغلسه — موجب ندامت ومنبع خطا ونکبت اولور .

مثنوی

﴿ سنك وآهن دردرون دارند نار ﴾
﴿ آب را برنارشان نبود گذار ﴾

« ترجمه » طاش دمیر درونلرنده نار، آتش طوتار؛ انلرك اوزرندن صو کچه سنك ، تأثیری اوله ماز . « شرح » بالاده بیان اولندیغی اوزره دمیرایله

طاش ولو برچوق زمان صو ایچنده قالسه خاصیت ناریه‌لرینی ازاله‌یه صوغیر مقتدر وصودن چیقوب هر نه‌وقت بری برینه چاقیلسه‌لر شرارفشان اولمغه حاضردر. نفس اماره‌ده هر نه‌وقت دائرهٔ عبادت وتربیه ومساعیٔ مشروعه وخیریه‌دن چیقسه ومشتهیات فکریه ومادیه‌سیله ملاقی اولسه آثار مضرت نثارینی اظهار وصاحبنی مضطر وبی‌قرار ایدر .

مثنوی

آب چو نار برونی را کشد

دردرون سنك وآهن کی رود

« ترجمه » نهر صویی خارجی اولان آتشی سوندیرر ؛ اما طاش ودمیرك ایچنه نصل نافذ اولوب کیده‌بیلیر ؟ « شرح » خارجی هر نه‌قدر بیوك بر آتش فرض اولنسه او آتش اوزرینه کثرتله صو القا واجرا ایدیلنجه آتشی اطفا ایتمك آسان. امااوفاق بردمیر وچاقماق طاشی اوزرندن عالمك انهاری مرور ایتسه خاصیت ناریه‌سنی ازاله ایده‌میه‌جکی وارستهٔ اثباتدر . نفس اماره ایله مشتهیاتنده اولان میل فساد انکیزی ، وسائل عادیه ایله محو وازاله ایتمك محال اندر محالدر. وسائط روحانیه ایله نفس اماره‌یی ، یاکلیاً تخریب ونفس مطمئنه‌یه تحویل وتقلیب ایتمك، ویامشتهیاته هیچ بروقت تقریب ایتمامك ایجاب ایدر .

مثنوی

سنك وآهن چشمهٔ نارند ودود

قطرها شان کفر ترسا وجهود

« ترجمه » طاش ودمیر یعنی نفس اماره مشتهیاتیله برابر آتش ودومانك چشمه‌سی ومنبعیدر؛ اول چشمه‌نك قطره‌لری ترسا وجهودك کفریدر. « شرح » نفس اماره‌نك آمال فکریه ومشتهیات مادیه‌سی عالم معنیده عین نار وبرمنبع ظلم نثاردر . لذائذ غیرمشروعه و آمال ظالمانه‌یه حکمتله دقت اولنسه زهردن اصلا فرقی اولمیوب برفرقلری وار ایسه اوده زهر یالکز ایچن آدمی تسمیم وهلاك ایدر ؛ نفس اماره‌نك آثار مضرت نثاری ایسه برچوق انسانی مأیوس وغمناك وبلکه برچوق بلدانی ویران وخاك ایله یکسان ایلر .

مثنوی

﴿ آب خم وکوزه کر فانی شود ﴾

﴿ آب چشمه تازه و باقی بود ﴾

« ترجمه » کوپ وبارداغك صویی اكر فانی وغائب اولور ایسه چشمه‌نك صویی تازه وباقیدر. «شرح» خلقی وطبیعی اولمیه‌رق حسب البشریه بر انسانده برسهو وخطا ظهور ایتسه بارداقده‌كی صو كبی آقمه‌سیله برابر توكنیر وخلقة فنا اولمیان انسانك كوزهٔ قلبی فسادن خالی اوله‌بیلیر. اما نهرجاری كبی اولان نفس امارهٔنك حالی بویله دكلدر. هرنه‌قدر وخامتی اسباب صوریه‌ایله كسیلسه ینه چشمه صویی كبی آقار توكنمز ، نفس اماره‌یی نفس مطمئنه‌یه تحویل ایتمك كبی برفیض كریم ونور عظیمه مظهراولانلرك نظرنده ، لذائذ مادیهٔ دوجهان، اشیاء خسیسه وبلكه حالات كدورت رساندر .

مثنوی

﴿ بت سیاه آبست در كوزه نهان ﴾

﴿ نفس مرا آب سیه را چشمه‌دان ﴾

« ترجمه » بت مادی بارداق ایچنده سیاه صو كبی كیزلیدر؛ نفسی ایسه بوسیاه صویه وچركابه منبع بیل ! « شرح » بت مادی وخطای ظاهری بر بارداقده اولان جزئی صو كبیدر. بونك منبع وچشمه‌سی نفس اماره‌در؛ اوچشمهٔ زهرناكی كلیاً امحا ایتملیدر . كلیاً امحایه چاره اولماز ایسه ، باری نفس اماره‌نك زهری خارجه چیقوب شونك بونك ضررینه بادی اولماق ایچون منعنه چالیشملیدر .

مثنوی

﴿ آن بت منحوت چون سیل سیاه ﴾

﴿ نفس بتكر چشمهٔ برشاهراه ﴾

« ترجمه » اول یونتلمش مادی صنم سیاه وبولانق سیل کبیدر ، که کلوب بحر ؛ امابت یا بیجی اولان نفس اماره جاده اوزرینه لاینقطع آقار برچشمه‌در. « شرح » نفس اماره‌نك آمال ومشتهیات مادیه‌سی دائما بت کبی برچوق خطالری میدانه کتیرر وانك قیرلمسی کوندن کونه مشکلتر اولور . اصل هنر ، یونتلمش بتی قیرمق دکل مولد اصنام اولان نفس اماره‌یی کسر ایتمکدرکه بوکسردن صکره بت مادی قولای قیریلیر وانسان انك شرندن بالنسبه سهولتله قورتولور .

مثنوی

﴿ صد سبورا بشکند یکپاره سنك ﴾

﴿ واب چشمه می‌زهاند بی‌درنك ﴾

« ترجمه » یوز دستی‌یی برطاش پارچه‌سی قیرر ، لکن چشمه‌نك صویی توقفسز وبلا انقطاع تقاطر ایدر ، آقار . « شرح » مثلابرمردجسورجسمانی، مادی‌اولان اصنام ظاهره‌دن برچوغنی بلاپروا شکست وامحاایده‌بیلیر واواصنامك تأثیرات ظاهریه‌سی قیرلمش و دستینك صویی کبی ختام بولمش اولور ؛ اما چشمه مثال وتأثیرات مضره‌سی غیرمنقطع وبیك درلو دسائس باطنه ایله مالامال اولان نفس اماره‌یی اوجسور وشجیع مادی محو وازاله‌یه غیر مقتدردر .

مثنوی

﴿ بت شکستن سهل باشد نیك سهل ﴾

﴿ سهل دیدن نفس را جهلست جهل ﴾

« ترجمه » مادی اولان بتی قیرمق قولای وزیاده قولایدر ؛ اما نفسی قیرمق (کیفیتی) قولای کورمك عظیم جهل ، جهل عظیمدر .

« شرح » برانسان دیه‌سونکه بکا کوره نفس اماره هیچ برشی دکلدر ، بن فنالق ایشلمه‌مك اوزره ذهناً قرار ویردیکم کبی نفس اماره‌یی قیرمش وبناءً علیه شرندن قورتلمش اولورم . عبادات مشروعه ومساعیٔ خیریه‌یه شروع

ودوام ایتمکسزین بویله برادعا عین خطا، کلیاً ناسزادر. تأثیرات نفسیه مرورزمان ایله بویله مدعی بر انسانی کرفتار اضطراب ایدر و ینه کندینی طوپلامیوبده مرحمت ربانیه‌یه التجا ایتمز وجدی برصورتده وظائف مشروعه‌سنی اجرا ایلمز ایسه کندینی خراب ایدر .

مثنوی

﴿ صورت نفس اربجویی ای پسر ﴾
﴿ قصهٔ دوزخ بخوان باهفت در ﴾

« ترجمه » ای اوغل ! نفسك مثال وصورتنی بیلمك ایسترایسك یدی قپولی جهنمك قصه‌سنی اوقو ! « شرح » سورهٔ حجرك قرق اوچنجی ایله قرق دردنجی آیات کریمه‌سنده فرمان بیوریلورکه : ﴿ وان جهنم لموعدهم اجمعین لها سبعة ابواب لکل باب منهم جزؤ مقسوم ﴾ معنای شریفی : «تحقیق جهنم کافهٔ عاصی اولانلرك وعد اولنان یریدر ؛ جهنمك یدی قپوسی واردر ، هر بر قپو ایچون اول عاصی اولانلردن معین حصه واردر.» نفس اماره‌ده جهنمه تشبیه اولنور ؛ زیرا معناً ومادةً نفسك ابوابی کثیر وناری غایت مؤثردر . مثلا نفس اماره‌یه عائد قپولردن بری شهوت غیر مشروعه‌درکه ذکور واناثك مؤبداً ناموسنی شکست ایله قلبلرینی محزون ونتیجه ولد زنایی میدانه کتیروب اعتبار وتربیه‌دن محروم ایلر . دیکر قپوسی ارتکابدر ،که بونجه بیچارکانی احسان ربانی اولان عدالتدن وحقوق مشروعه‌لرندن محروم ومغموم ایدر . دیکر قپوسی کسب شان وشهرت فکریله برصاحب اقتدارك حرصیدر ،که چوق دفعه‌لر بلاسبب مشروع تخریب بلاده ، سفك دماء عباده تصدی وجمعیت بشریه‌یی مظالم متنوعه ایله مالی ایلر . دیکر قپوسی غمازلقدر ،که غماز اختلافات ونزاعلرندن لذت آلمق آرزوی شیطانکارانه‌سیله خاطر وخیاله کلمه‌ین نفاق وفسادی اجرا وبوحرکتی صنعت وذکا عدایدر . دیکر قپوسی حسددر،که حاسد اولان انسان کندیسندن بشقه کیمسه‌یی دها ایی کورمامك ایچون خفی وجلی اضرار ناسه دوام وبوسببله هم کندینی، هم محسودینی ناکام ایلر . دیکر قپوسی کندینه عائد اولمیان شیلره نائل اولمق اوزره سرقتدر،که سارق شونی، بونی اموال ومنالندن محروم وکندینی‌ده انواع مصائبه

كرفتار ايله مذموم ومشؤم ايدر . بونك كبى نفس امارهنك نيجه نيجه ابواب ـ
مفسدت مآبى واردر بوفنالقلره الك مؤثر چاره ، شريعت غرايه توسل ودنيانك
آمال فانيه‌سندن عدول وهميشه نتايج احوالى تأمل ايتمكدر .

مثنوى

﴿ هر نفس مكرى ودر هر مكر ازان ﴾
﴿ غرقه صد فرعون بافرعو نيان ﴾

« ترجمه » نفس امارهنك ايشى هر نفسده بر حيله‌در ، واول آن ونفسده
هر بر حيله‌ده يوز فرعون ايله فرعونه تابع اولانلر غرقه‌در . يعنى غرق اولورلر .
« شرح » فرعون ايله كنديسنه تابع اولانلر ، حضرت موسى عليه‌السلام
عليهنده بولنوب نصل غرق اولدقلرى قرآن عظيم‌الشانده بيان بيورلمشدر . نفس ـ
اماره اصحابى عدالت وشريعتك خلافنده بولنوب حركات غير مشروعه ايله انتظام ـ
مادى ونسق معنوى عالمى اخلاله ساعى وبناءً عليه چركاب ضلالتده مغروق
وعاصى اولور . بوحال دهشت اشتمال ، دنياده‌ده فرعون مثال اولان اهل ـ
ضلالتك باشنه ظاهرى وظاهرى اولماز ايسه بهمه‌حال باطنى واقع اولمش اولور .

مثنوى

﴿ درخداى موسى وموسى كريز ﴾
﴿ آب ايمانرا زفرعونى مريز ﴾

« ترجمه » نفس امارهنك شرندن قورتولمق ايستر ايسك موسانك
خداسنه وحضرت موسى‌يه قاچ (التجا ايت !) وفرعونلكدن ناشى آب ايمانى دوكمه !
« شرح » نفس امارهنك مكر وحيله‌سى ومهاجمه وصدماتى پك كثير
وانلرك شرندن خلاص بولمق امر عسيردر . چارهٔ نجات ، ارادات ربانيه‌يى
قبول واجرا وموسى مشرب بر مرشدى اختيار وارشادينه اتباع ايتملى !

مثنوی

﴿ دست را اندر احد واحمد بزن ﴾

﴿ ای برادر واره از بوجهل تن ﴾

« ترجمه » دست والی احد واحده اور ؛ یعنی الله تعالی حضرتلریله فخر عالمك ارادات وسنن جلیله‌لرینه تمسك ایله ای برادر ، ابوجهل تندن کیرو خلاص بول ! « شرح » حق تعالی حضرتلرینك ارادات ربانیه‌سنه، وسنن جلیله بخشای احمدیه‌یه توسل وایمان ایت ! نفس اماره‌یه عائد اولان غضب وشهوت کبی افکار نکبت دثاردن خلاص بول ! ابوجهل لعین باعث سلامت دوجهان ومفخر عالمیان علیه‌الصلواة والسلام افندیمز حضرتلرینه قارشی عداوت ایتدیکی کبی نفس اماره‌ده روحانیت وسعادت ابدیه‌نك علیهنده بولنور وافساده چالیشیر ؛ بناءً علیه ابوجهله تشبیه اولنور . بوتنبیه وپند اوزرینه حکمت آتیه‌یی بیان ایده‌لم : نه عقله متصل ونه‌دن عقلدن منفصل انسانلرده برمشیت حس اولنورکه نفس وسائر کافهٔ قوای مادیه ومعنویه او مشیته تابعدر ؛ مشیت انسانیه روحه محب اولنجه روح غالب وحاکم ، نفس اماره مغلوب ومنهزم ، بالعکس نفسه تابع بولنجه روح مغلوب وناتوان ، نفس‌اماره غالب وحیوان دران کبی راحتی سالب اولور . مشیت‌انسانیه خالقلم یزلك هانکی نوع احسانات ونعمتلرندر دیه سؤال اولنسه بوسر وحقیقت ، الفاظ واشارات ایله تعریف پذیر اولمقدن ابعددر . بوحکمت وبو امانت عظمانك حقیقتنی احسن الخالقین وارحم‌الراحمین حضرتلری سودیکی قولنك قلبنه القا واو قولده مستعد ومستحقی کورونجه باذن‌الله تعالی بوسائط روحانیه ایله ایما ایدر .

﴿ بسخن آمدن طفل کوچك درمیان آتش وتحریص کردن ﴾
﴿ خلق را درافتادن با آتش ﴾

آتشه آتیلان برچوجغك سوزسویلمسی وخلقی آتشه دوشمکه ترغیب وتحریص ایتمسی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ یك زنی باطفل آورد آن جهود ﴾
﴿ پیش آن بت وآتش اندرشعله بود ﴾

« ترجمه » برقادینی اوفاق چوجغیله برابر جهود شاهی اول بتك اوکنه کتوردی . اوصره‌ده یاقدیردیغی آتش آلولنمش ایدی . « شرح » شاه جهود بیوك برآتش یاقدیرمش ، آتشك یاننه بربت وضع ایله هرکسه برتکلیف ملعنت ردیفده بولنمش! دیمش‌که : یابته سجده ایله اتخاذ معبود ایتسونلر ، یاخود آتشه القالولنمق ایچون حاضرلنسونلر! بوصره‌ده برقادین ایله اوغلنی آتش یاننه کتورمش! بویله برتکلیف ظالمانه وبرحرکت دلخراشانه‌ده بولنمشدر . بومحلده شاه جهوددن مقصد نفس اماره وقادیندن مرام ، طبیعت انسانیه وچوجق ایسه مستعد ترقی اولان عقل نورسیده‌در .

مثنوی

﴿ طفل ازو بستد درآتش درفکند ﴾
﴿ زن بترسید ودل از ایمان بکند ﴾

« ترجمه » اوجهود عنود چوجغی قادیندن آلدی ، آتشه آتدی؛ قادین آتشدن قورقدی وکوکلنی ایماندن قوباردی . یعنی قادینك ایمانه کلیاً ضعف طاری اولدی . « شرح » شاه جهود ، سائر حاضر اولانلر ایله چوجغك والده‌سنی

قورقوتمق ایچون بته سجده ایتدیرمکه غیرمستعد اولان اوفاق چوجغی آتشه القا، ذاتاً هرکسك قلبنده‌کی خوف ودهشتی تزیید واوفی ایلدی. بوبیت شریفدن مقصد، نفس اماره بته مشابه اولان شناعتی وسائر مظالم وتعدیاتی انسانه قبول ایتدیرمك ایچون بعض کیمسه‌لرك عقابی آتش اضطرابات فانیه و امید لذات دنیویه ایچنده براقیرکه اضطراب ولذتدن هرکس خائف وحریص واندن صکره نفسك امرایتدیکی شیلره تابع وضلالتله مونس اولسون. آتیده کوریله‌جکی وجه‌ایله طفله تشبیه اولنان عقل، والده‌سی مثابه‌سنده اولان طبیعته فقر واضطرابدن قورقمامق ضمننده برچوق حکم وحقائقی بیان ایدر واوحالده تابع طبیعت اولان انسان اسکی حالندن پشیمان وعقلك کوستره‌جکی حقایقی واضطراب صوری یی قبول ایله بکام اولور.

مثنوی

﴿ خواست تااوسجده آرد پیش بت ﴾

﴿ بانك زدآن طفـل کانی لم امت ﴾

« ترجمه » چوجغك آتشـه آتلدیغنی کورونجـه والده‌سی قورقودن او بتك اوکنه سـجده ایتمك ایستدی ایسـه‌ده طفل آتش ایچنده ایکن برصدا چیقـاروب دیدی‌که: تحقیقـاً بن اولمدم! « شرح » چوجغـك آتشـه آتلدیغنی والده‌سی کورونجه کندیسی‌ده آتشـه آتارلر خوفیله بته سجده ایتمك ایستـه‌مش، ایمانی ترك وتبدیله حاضرلانمش! یعنی نفس اماره، فقر وریاضت وادب وعدالتی عقله آتش کبی طاقت سوز کوسترمش وتخویفاً آتش اضطراب ایچنه عقلی القا ایتمش ایکن عقل سالم، معاصی یی ارتکاب ایتمیوب اجرای فرائض مشاقنی اختیار ایلدکده جناب واجب الوجودك فیوضات مالانهایه‌سندن حصه‌یاب، مشاق آتشـلری ایچنده نائل لطف رب الادیان اولدیغنی کورونجه دوشدیکی آتش فقر واضطراب صوری ایچندن مادر طبیعته وسائر انسانلره ندا ایدرده دیرکه: زنهار! اضطرابات ظاهره‌دن هراسـان و دلفکار اولمیکز؛ زیرا حق یولنده اختیـار اولنان آتش صوری، حیات وسعادت جاویدیدر.

مثنوی

﴿ اندرآ مادرکه من اینجا خوشم ﴾

﴿ کرچه در صورت میان آتشم ﴾

« ترجمه » ای والدهم ! آتش ایچنه كل ! بن آتشده خوش وراحتم ؛ كرچه صورتا آتشك اورتاسندهیم . « شرح » طبیعت ومادهیه محب ومربوط اولانلره عقل دیركه : ای مادهپرستان ! بنم صوری اولان آتش فقر ومشاقدن خوف ایدوب نادان اولمیكز ؛ ایشته محن ومشاق صوریه ایله بن ذوق وصفا ایچندهیم ! سزده صنم نفسك امرایلدیكی ارتكاباته مطیع اولمقدن اجتناب ایدیكز وكندیكزی مساعیٔ مشكوره واضطرابات مادیه ایچنه القا ایدوب حیاتیاب اولیكز !

مثنوی

﴿ چشم بندست آتش از بهر حجیب ﴾

﴿ رحمتست این سربر آورده زجیب ﴾

« ترجمه » آتش صورتا پرده اولمق ایچون كوز باغیدر ؛ اما حقیقتده جیبندن باش كوسترمش رحمتدر . « شرح » آتشه آتیلان طفل والدهسنه خطاباً یعنی طبیعته دیركه : حقیقت بین اولمیانلر ایچون بنم القا اولندیغم آتش برنوع حجاب والیم برعذابدر ؛ اما اهل عرفانه ومردان یزدانه كوره بوكونه نار ، عین رحمت وسعادتدر .

مثنوی

﴿ اندر آما در ببین برهان حق ﴾

﴿ تا ببینی عشرت خاصان حق ﴾

« ترجمه » ای والده ، آتش ایچنه كل ! كه حق تعالی حضرتلرینك برهان وعلاماتنی وخاص قوللرینك ذوق وعشرتنی كورهسك ! « شرح » ای عالم طبیعت ومادیاته تابع اولان كیمسه ! ریاضت وعبادتدن مساعیٔ مشروعهدن مجانبت ایتمه ! صورتا نار كورونن اضطرابی اختیار ایت كه براهین ربانیهیی ، اذواق روحانیهیی كورمش اولهسك ! ایچنده بولنمقده اولدیغك عالم طبیعت ، اسباب ووقوعات كثیرهدن ناشی سكا ایراث مضرت ایدهبیلیر . عاقل ایسك فانیدن روكردان وعالم واسع روحانیه پویان اول !

مثنوی

﴿ اندرا وآب بین آتش مثال ﴾

﴿ از جهانی کاتشست آبش مثال ﴾

« ترجمه » ای والده ، ایچری كل ! آتش مثالنده لطیف برصو كور ! شو جهاندن وبردنیای ناداندن بورایه كل كه حقیقتده دنیا آتش ایكن ظاهرده آب لطیف كورونور. « شرح » ای انسان ! سن روحانیته متعلق اولان احوالی ، مشكلات آور بر آتش كبی كورورسك ؛ حال بوكه روحانیتك ایجاب ایتدیردیكی عبادت ومساعی مشروعه اختیار وایفا اولننجه ظاهرا آتش- اضطراب ایله مملوطن ایتدیكك عالم روحانیتی عین آب حیات بولمش وترك ایده‌جكك جهان مادی ولذائذ صوریه نك آتش وعذاب الیم اولدیغنه مطلع وقانع اولمش اولورسك !

مثنوی

﴿ اندرا اسرار ابراهیم بین ﴾

﴿ كودر آتش یافت وردویاسمین ﴾

« ترجمه » ایچری كل ده حضرت ابراهیم علیه السلامك اسرارینی كور ؛ او ابراهیم آتش ایچنده كل ویاسمین بولدی . « شرح » بالاده بیان اولنان فكر عالی‌یی دها زیاده تأكید بیورمق ایچون حضرت ابراهیم علیه السلام افندمزك مشركین طرفندن آتشه القا اولندیغی بیان بیورلمشدر . شیطان ونفس- اماره‌یه تابع اولان مشركین حضرت ابراهیم علیه السلامی آتشه القا ایتمش ایكن قدرت ومرحمت ربانیه اثری اوله‌رق نار، حضرت ابراهیم ایچون كلزار اولدی. بو كیفیت سورهٔ انبیانك التمش سكزنجی ایله التمش طقوزنجی آیت كریمه‌سنده فرمان وحكایت بیورلمشدر : ﴿ قالوا حرقوه وانصروا آلهتكم ان كنتم فاعلین ﴾ معنای شریفی : « مشركین بری برینه دیدیلركه ابراهیمی نارده یاقك ویاردم ایدیكز كندی معبودلریكزه اكر فعال وایش كوریجی ایسه‌كز » ﴿ قلنا یانار كونی برداً وسلاماً علی ابراهیم ﴾ معنای شریفی : « دیدك آتش ، سن صغوق وسلامت اول ، ابراهیم اوزرینه . »

مثنوی

مرگ می دیدم که زادن زتو
سخت خوفم بود افتادن زتو

« ترجمه » ای والده ! سندن طوغدیغم وقت موت کوردم ؛ سندن آیری دوشمك بکا غایت قورقونج ایدی . « شرح » انسان بولندیغی بر حالدن بیلمدیکی دیکر برحال ومکانه کرهاً انتقال ایتمسنی کندینه کوج وقورقونج کورور . بوسببدندرکه رحم مادر مادهٔ ناپاك برنوع زندان بشر ایسه‌ده جنین اومفارقت ، اوانتقال حیرت افزایی مدهش وهولناك عد ایدر ، فقط زندان رحمدن چیقوبده دنیایه کلدکده واصل وسعت واو وسعتی تزیین ایدر کونش ونیجه نیجه اجرام ومواد کوردیکی کبی معنویات ومعقولاتده ترقیات حس ایدنجه رحم مادر ایله دنیا اره‌سنده کی فرق وتفاوتی اکلار ؛ مع مافیه دنیادنده چیقوب موت واسطه‌سیله عازم داربقا اولمغی ایسته‌مز ایسه‌ده موت کاوبده ایمان ایله دنیادن چیقنجه آخرته کوره دنیاده رحم مادر کبی ناپاك وتنکنا اولدیغنی کورور ونعم اخرویه ایله مسرور اولور . بوابیات شریفه‌دن تعین ایدرکه انسان دائما محتاج ترقی اولوب ترقی ایتمامك تدنی ایلمك کیدر .

مثنوی

﴿ چون بزادم رستم از زندان تنك ﴾
﴿ درجهان خوش هوایی خوب رنك ﴾

« ترجمه » ای والده ! چونکه سندن طوغدم ، طار اولان زنداندن قورتولدم . هواسی خوش ورنکی کوزل جهانه کلدم . « شرح » بن ، رحم مادردن چیقوب دنیایه کلنجه نائل اولدیغم ترقی‌یی تیقن ایده‌بیلدیکم کبی بو دفعه‌ده عالم طبیعتدن آلنوب آتش اضطرابات صوریه‌یه القا اولننجه مخوف وهولناك کورونن نارایچنده نور بولدم .

مثنوی

« این جهان‌را چون رحم دیدم کنون »

« چونکه درین آتش بدیدم آن سکون »

« ترجمه » شمدی بوجهان وعالم طبیعتی رحم کبی طار کوردم ؛ چونکه بو آتش ایچنده بوسکون وقراری کوردم. « شرح » چوجق یعنی عقل، مادر- طبیعته دیرکه : رحم مادر ، دنیایه نسبةً نصل ناپاك ومحل اضطراب وکدرناك ایسه عالم طبیعت‌ده عالم معنوی‌یه کوره اویله‌در . زندان طبیعتده محبوس وسلسلهٔ قیود بشریه ایله استعداد حکمت زادم غیرمحسوس ایکن حقیقتنی بیلمز ایدم ، شمدی عالم معنوی وجهان روحانی‌یی کوروب ایچنه داخل اولنجه جهان سعادته وحن ومشاق صوریه حسبیله بورتبه‌یه واصل اولدم .

مثنوی

« اندرین آتش بدیدم عالمی »

« ذره ذره اندرو عیسی دمی »

« ترجمه » ای والده ! بو آتش ایچنده کیزلنمش برعالمی کوردم ،که ایچنده ذره ذره عیسی نفسلی واردر . « شرح » عالم روحانیتده هرذره‌یی عیسی مثال کوردم وحسابه کلز بر چوق صاحب اقتداری مشاهده ایلدم ،که حضرت عیسی کبی حیات وفیض بخشادر دیمك ایسته‌ین طفل بیدار عقلك لسان بیانندن سویله‌نن بوسوزلر نه‌عالیدر . عالم روحانیتك رجالی، دنیاده‌ده مرئی وموجود ایسه‌ده صاحب دل اولمیانلر ایچون بیلنمسی محال واحمقلر نزدنده بلکه هستیلری مشکوك وخیال عد اولنور. روحانیونك ابدان واجسامی وحرکات واطواری بالطبع سائر انسانلره مقدس ، اماعقل وفراستلری عالم لاهوت ایله انیسدر .

مثنوی

« نك جهان نیست شکل هست ذات »

« وان جهان هست شکل بی ثبات »

« ترجمه » ایشته بوجهان روحانینك دنیاده شکلی یوقدر . لکن موجود بالذاتدر ؛ اوموجود بالشـکل اولان جهان مادی بی‌قرار وبی‌ثباتدر . « شرح » عالم روحانیت غیرمشهود، اما حقیقتده باقی‌وعالی وعالم اشکال صورتا مرئی‌ایسه‌ده حکمةً فانیدر .

مثنوی

« اندر آمادر بحق مادری »

« بین که این آذر ندارد اذری »

« ترجمه » ای‌والده ! والده‌لك حقیچون آتشك‌ایچنه کل‌وکور،که بوآتش آتشلك ایتمز . « شرح » مظهر روحانیت اولان برعقل، مادر طبیعته وطبیعت ایچنده اولان انسانلره دیرکه : آنالق حقیچون مسـاعیٔ مقبوله وتسلیمیت تامه ایله عالم روحانیته کلکز وعبادت وغیرت مشروعه‌نك مشاق ومتاعب ظاهریه‌سندن خوف ایتمیکز ! بومحن ومشاق ، صورتا نار ایسه‌ده حقیقتده کلزار سعادت، عالم - روحانیته ایصال ایچون منبع نور معرفتدر .

مثنوی

« اندرآ مادرکه اقبال آمدست »

« اندرآمادر مده دولت زدست »

« ترجمه » ای والده ! آتشـك ایچنه کل ،که اقبال ودولت صره‌سی کلدی . ای والده ! آتشك ایچنه کل ودولتی الدن قاچیرمه ! « شرح » بوده سلامت بولمش عقلك ، مستعد اولانلره برخطاب حکمت مأبیدر، که دهادنیاده ایکن عالم روحانیتك سعادت ودولتنی الدن قاچیرمیوب اجرای عبودیت وایفای - وظیفهٔ انسـانیت ایتمکی تنبیه ایدر . شـاه جهودك آتشه القا ایلدیکی برطفلك لساندن یوقاریده ایراد بیوریلان ابیات حکمت آیاتده کوریلن حکمت وبلاغت حیرت رس اهل فصاحتدر .

مثنوی

﴿ قدرت آن سك بديدی اندرا ﴾

﴿ تا ببينی قدرت و لطف خدا ﴾

« ترجمه » ای والده ! اوجهود كوپكنك قدرتنی كوردك ، شمدی ايچری كلده حق تعالی حضرتلرينك كمال قدرت ولطفنی كور ! « شرح » ای خوف وهوايه تابع اولان انسان هراسان ! نفس اماره ، سنی كيفيات غير مشروعه يه تشويق ، كرداب بلايه تسويق ودريای ذلته غريق ايلديكندن قوت پرنكتنی كوردك ! شمدی جناب واجب الوجودك يولنه داخل اولده اوطريق سلامت رفيقده قادر مطلق ووهاب ورزاقك كمال قدرت وعظمت ولطف ومرحمتنی ده كور ! جناب كبريانك كمال قدرتی ظاهر وباطنده موجود وبی نهايه ، اهل عرفانه كوره شك وشبهه دن وارسته ايكن عارف اولميان انسان دنيانك آلايش واحوال ظاهره سنه حصر اذعان ايله لذات ظاهره نك تحريسنه شتابان وبوسيله چوق دفعه مغلوب نفس وشيطان ومغضوب جناب يزدان اولور . اما مرد عاقل طريق سعی واستقامته داخل اولنجه بصر بصيرتندن پردهٔ ظلمانی زائل اولهرق حقائقی كوره بيلير .

مثنوی

﴿ من زرحمت می كشايم پای تو ﴾

﴿ كز طرب خود نيستم پروای تو ﴾

« ترجمه » ای والده ! بن مرحمتدن طولايی سنك اياغنی بو طرفه چكرم ؛ يوقسه طرب وذوق جهتندن سندن پروا وسكا احتياجم يوقدر . « شرح » ساحهٔ سعادت بار روحانيته واصل اولانلر سائر انسانلری راه حقه دعوت ايتملری ظلمت نفسده قالانلرك معاونتنه محتاج اولدقلرندن دكلدر . بلكه ذاتلری شائبهٔ غرض وحسددن وارسته ومتاع فيض محبت وسلامتله آرسته اولديغندندر .

آندر آ و دیگر انرا هم بخوان

کاندر آتش شاه بنهادست خوان

« ترجمه » والدم ! آتشك ایچنه كل وسائرلرینی ده دعوت ایت ! كلسونلر زیرا آتش ایچنده شاه حقیقی نعمت سفره سی قومشدر. « شرح » بو آتش مشتاق ایچنه كل ، سائر انسانلری ده حسب المرحمة دعوت وتشویق وعزت سرای مغفرت وسعادته وصول بولملریچون ترغیب ایت ! دنیلمسی بو آتش ظاهر ایچنه خالق لم یزل حضرتلری انواع لذائذ ونعم ، فیض وكرم سفره سنی وضع ایتمش اولدیغنی برلسان حكمت ایله بیان مقصدینه مبتنیدر . عقل تام ، مستعدانی عالم سلامته دعوت وبودعوتله بیوك خدمت ایتمش اولور .

مثنوی

اندر آیید ای مسلمانان همه

غیر عذب دین عذابست آن همه

« ترجمه » ای مسلمانلر ! جمله كز بو آتش صوری ایچنه كلكز ؛ چونكه دین وعبادت لذتندن غیریسی كافةً عذاب وجفادر. « شرح » معناً سلامت یاب اولان عقل ؛ ابتدا اك زیاده سودیكی ومربوط اولدیغی كیمسه یی، بعده قوت معنویه سی ومرحمت روحانیه سی تزایدایدنجه دینمبینك درجات علیهٔ روحانیه سنه واصل اولمق ایچون كافهٔ موحدینی دعوت، اظهار رقت ایدرده دیركه : نفس امارهنك سزه كوستردیكی لذائذی ترك ایتدكده محروم صفا وكرفتار اذا اولورسكز ظنمیكز . بالعكس لذائذ صوریه ده عذاب بی نهایه وحقائق روحانیه ده اذواق ابدیه واردر .

مثنوی

اندر آیید همه پروانه وار

اندرین بهره كه دارد صد بهار

« ترجمه » ای محب حقیقت ! جمله‌کز پروانه کبی آتشك ایچنه کلکز !
« شرح » بو نصیب وبهره یوز بهاری اولان بر ربیع بدیع نجاتدر . بر انسان کاملك عشقی جوشه کلنجه خلقی کمال شوق ومحبتله عالم روحانیته دعوت واوعالم عالینك انعامنی حکایت ایدر . مجربدرکه داعینك دعوتی حقیقی ومدعو اولان قابل ترقی اولنجه بلا پروا ، پروانه کبی آتش ظاهر ایچنه کندینی القا ایله نار دنیاده نوربقا بولور .

مثنوی

بانك می زد درمیان آن کروه
پرهمی شد جان خلقان از شکوه

« ترجمه » قوم وکروهك اورتاسنده ندا ایدن چوجغك آوازی اوزرینه اوراده‌کی خلقك جانی هیبت وعظمتدن طولدی . « شرح » عقل - کامل ، تعبیرات مقنعه ایله مستعد اولانلری دعوت واجابته مائل ایدنجه ، شدت - حب وشفقتی غلیان وبرصدای عشق افزا واستغراق نما ایله برچوق حقائق وخفایانی بیان ایدر . سامعین مستعدین هیبت وعظمتدن ونور یقیندن بحر وجد وعشقده مستغرق اوله‌رق مشاق ومتاعب صوریه‌یی اختیار ایله ارزو مند بقا ، ومستان لقای کبریا اولور .

مثنوی

خلق خودرا بعد ازان بی خویشتن
می فکندند اندر آتش مردوزن

« ترجمه » اندن صکره خلقدن ارکك ، قادین هرکیم حاضر ایسه کندیلرینی اختیارسز اوله‌رق آتش ایچنه براقدیلر . « شرح » خلقی حسبیله انسان همیشه طالب لذت وراغب سعادت اولور . شوقدر که حمقا ، لذت وصفا وترقی‌یی

مظالم وشناعاتده تحری ایله کرفتار جفا ، عقلا طریق عدل واستقامتده طالب ذوق وبقا اولدیغی هویدادر عاشـقین ، واصل نور یقین اولدیغندن کندیلرینی آتش عشقه القا ایله کامبین وشاکرین وعابدین اولور .

مثـــنوی

بی مؤکل بی کشش ازعشق دوست
زانکه شیرین کرد هر تلخ اوست

« ترجمه » مؤکلسز وکیمسه چکمکسزین محضا دوست اولان الله تعالی حضرتلرینك عشقندن کندیلرینی آتشه آتدیلرکه هر آجی یی طاتلی ایدن اول ارحم الراحمین حضرتلریدر. « شرح » ظن اولنمسونکه خلق بلا پروا کندیلرینی نار محنه القا ایتمشلردر . بیلدیلرکه آتش سائر مخلوقات کبی امرحقه تابع اولوب ارادهٔ ربانیه شرف ظهور ایدنجه حرارت نار ، عاشقین ایچون کلزار ونوبهار ، آجی طاتلی وغموم واکدار ، مبدل مسار بیشمار اولور .

مثـــنوی

تاچنان شدکان عوانان خلق را
منع می کردندکا آتش درمیا

« ترجمه » خلقك آتشه کیرمکه رغبتی اوقدر چوق اولدی که شـاه جهودك یاردمجیلری ومأمورلری خلقی آتشه آتلمقدن منع ایلدیلر . « شرح » « منع ایلدیلر » تعبیری ، منعه چالیشدیلر معناسندهدر . انسان برایشی عشق ایله اجرا ایدهجك اولور ایسه، نقطهٔ حب ومقصدینه طوغری برنهر سریع الجریانك صوبی کبی شـتابان اولور ، اوکنه وضع اولنهجق موانعی پایمال ایدر . بوبیت شریفده شاه جهودك یعنی نفس امارهنك یاردمجیلرندن مقصد ، شیطان وانك یتشدیردیکی ظالمان وعنوداندرکه خلقك عشقی زائل اولمق ایچون سـعی واقدام وچرکاب دسائسه القایه صرف اهتمام ایدر .

مثنوی

آن یهودی شد سیه روی وخجل

شد پشیمان زین سبب بیمار دل

« ترجمه » او عنود جهود ایسه سیاه رو ومحجوب ، بو سببدن پشیمان خسته‌دل و معیوب اولدی « شرح » نفس اماره‌نك وشیطان پر وسوسه‌نك، القاآت فساد کارانه‌سنه قارشی بر ناصح وعاشقك قال وحالیله وعلی‌الخصوص مثال وفعلیله خلق کندیلرینی جهان عاشق ومحبته آتدقلرینی شاه جهود اولان نفس اماره وشیطان بی مایه کورونجه ، اجرا ایتدیکلری القاآت شدیده‌دن پشیمان وسیاه رو، خسته حال و بی‌درمان اولدی .

مثنوی

کاندرآتش خلق عاشق‌تر شدند

درفنای جسم صادق تر شدند

« ترجمه » زیرا خلق اعانه اولکندن دها زیاده عاشق ، جسملرینی افنا ایتمکده دها زیاده صادق‌اولدیلر. « شرح » شاه جهود عنود حمق وحسدندن ناشی امید ایدر ایدی‌که خلق آتشه القا اولنه‌جغنی کورونجه کندی دینلرینی ترك ایله بته سجده‌یه وپرستشه آماده اولور. طفل آتش زده‌نك نصایحنی ایشیدوب خلقك مستغرق عشق وصفا وایمانلری مزداد اوله‌رق مست لقای کبریا اولدقلرینی کوردکده جهود عنود وحسوده لایق اولان غم وضعف قلبه کرفتار ومار نار افتاده کبی بیمار و بی قرار اولدی . بورالری نفس اماره وشیطان لعینه تطبیق اولنتجه خلق شدت فقر واضطرابدن خوف ایتمیوب مستقیمانه وعاشقانه طاورانتجه نفس وشیطان ضعیف وناتوان وکندی القا آتندن پشیمان اولمش‌اولور دیمکدر .

مثنوی

مکرشیطان هم در وپیچیدشکر

دیو خودراهم‌سیه رودید شکر

« ترجمه » شیطانك حیله‌سی کندینه طولاشدی ؛ الله تعالی‌یه شکر اولسون، شیطان کندینی سیاه یوزلو کوردی، شکراولسون . « شرح » حیله‌کار وغدار ، انجام کار محجوب وبیزار وکرفتار مصائب بیشمار اولور . الله تعالی‌یه ربط قلب ایدنلر ایسه دائما فوائد کثیره ونعم وفیره‌یه مظهر اولورلر . ظالم وحیله کارك مضرتی دفع اولندقده مظلومینك الله تعالی حضرتلرینه عرض تشکرات لایحصی ایلملری حقلرنده عین حیاتدر .

مثنوی

آنچه می مالید در روی کسان

جمع شد در چهرهٔ آن ناکسان

« ترجمه » شاه جهودك مؤمنلر یوزینه سورمك ایسته‌دیکی اوشیٔ چهره‌سنده طوپلاندی . « شرح » شاه جهود ، بته سجده ایچون اهل ایمانی اخافه‌ایله مغلوب ایتمك ایسترایکن اومغلوبیت کندینه راجع اولدی . اهل ایمان اولانلر ایسه آتش مشاقی اختیار وتابع اوامر کردکار اولدقلرندن نجاة بولدیلر. مجربدرکه دیکرینی بغیر حق اضرار ایتمك ایسته‌ینلر عاقبت کندیلرینی متضرر وبی‌اعتبار ایدرلر.

مثنوی

آنکه می درید جامه خلق چست

شد دریده آن وایشان درست

« ترجمه » او کیمسه‌که خلقك البسه‌سنی ییرتدی ، ییرتلمق اول ییرتیجینك وصاغلاماق‌ده اومظلوملرك نصیبی اولدی . « شرح » اول ظالم وغدارکه انسانلرك علیهنده بولنوب لباس دین وناموسلرینی ومتاع اسایش وراحتلرینی ییرتمغه اجتسار ایدر . کندی فکر وناموسنی وآسایش وراحتنی هتك وامحا ایتمش ودنیا وعقباده محروم لطف خدا اولمش اولور. ظلم واعتساف وفسادك نتائج وخیمه‌سی فاعلنه راجع اولدیغی دنیا یارادلدیغندن بری جاری ومجرب ، متجاسرینك احکام شریعت وکافهٔ نظامات ایله جزادیده اولدقلری مثبت ایکن ینه نفس وشیطانه تبعیت ایتمك حماقت وبلاهتدر .

﴿ کژماندن دهان آن شخص کستاخ که نام محمد علیه السلام ﴾
﴿ بتسخر بخوان ﴾

حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمزك نام جلیل العنوانلرینی استهزا ایله تفوه ایدن کیمسه‌نك اغزی اکری قالمسی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ آن دهان کژ کرد واز تسخر بخواند ﴾
﴿ نام احمد را دهانش کژ بماند ﴾

« ترجمه » اوکیمسه اغزینی اکری ایدوب محمد علیه السلام افندمزی استهزا ایلدی . آنك آغزی اکری قالدی . « شرح » مستهزی ایچون استهزا همیشه موجب ندامت واذادر . علی الخصوص مفخر کائنات ، اکمل مخلوقات ، محبوب خدا ، محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلرینی معاذالله تعالی استهزایه جرأت ایدنك اغزی یالکز صوری دکل ، معناً اکری اولور . او اغزدن هرنه چیقارسه آتش بار وصاحبی لایق خسران بی‌شماردر .

مثنوی

﴿ باز آمد کای محمد عفوکن ﴾
﴿ ای ترا الطاف علم من لدن ﴾

« ترجمه » اغزی اکری اولان مستهزی پشیمان اوله‌رق فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك حضور مرحمت نشور رسالتپناهیلرینه تکرار کلوب دیدیکه : الله تعالی عندنده معلوم اولان علم لدنك الطافی ذات قدسیتی ایچون اولان ای رسول اکرم قصورمی عفو ایت ! « شرح » ذکر اولنان مستهزینك اغزی دنیاده ایکن اکری اولمسی بعض مرتبه مظهر عفو اولدیغنه دلالت ایدر ؛ زیرا اغزینی اکری کورونجه خطاسنی آکلایوب قصورینك عفو

اولنمیچون اول بحر بیکران مرحمته التجا ایتمشدر . الڭ زیاده بدبخت آنلردرکه جرأتلری اوزرینه دنیاده برمضرت ظاهره والم ومشقت مادیه کورمزلر وطریق شقاوتده پویان والی الابد معذب ونالان اولورلر .

مثنوی

﴿ من ترا افسوس می کردم زجهل ﴾

﴿ من بدم افسوس را منسوب واهل ﴾

« ترجمه » یا فخر عالم ونبی محترم ، بن سنی استهزایه جرأت ایلدم ؛ بوجرأتم حسبیله شمدی بن استهزایه منسوب ولایق اولدم . « شرح » مستهزی پشیمان اولنجه اغزینڭ اکریلمکندن واختیار ایلدیکی استهزانڭ وخامتندن محقر وبی عار ولایق خندهٔ صغار وکبار وسزاوار غضب جناب کردکار اولدیغی تمامیله آکلامشدر . برکیمسه دیکرینی استهزا ایدرکن فراموش ایدرکه مستمعین کندینی مستهزی نام شآمت انجامیله تسمیه ایدر وبو نام حقارت اتسامڭ تفوهیله مستهزی مسخره اولمش اولور ، استهزا اولنان کیمسه مستهزیدن متنفر اولدقدن بشقه سائرانسانلرده قلباً دیرلرکه : احتمال مستهزی یارین بزیده استهزایه تصدی ایدر؛ بوبدبخته امنیت ومحبت ایتمامکله برابر علیهمزده وقوع بولمسی محتمل اولان استهزاسنده تأثیر براقامق ایچون کندی کاذب، مستهزی ، بی عار وعادی بر آدم اولدیغی اولدن لازم کلنلره بالمناسبه سویلمك مقتضیدر. ایشته بو اسبابدن طولایی مستهزی هدف حقارت وسزای عذاب وملعنت اولمش اولور .

مثنوی

﴿ چون خدا خواهدکه پردهٔ کس درد ﴾

﴿ میلش اندر طعنهٔ پاکان برد ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری برکیمسه‌نڭ پرده‌سنی ییرتمق ایسترسه آنڭ میلنی پاك اولانلرڭ استهزاسنه سوق ایدر . « شرح » برانسان غضب الهی‌یی اوزرینه دعوت ایدر واستعفای قصوره رغبت ایتمز وعفوو مرحمت ربانیه

مظهر اولمازایسه قهر ربانی او کیمسه نك میل درونی استهزایه اماله و کوکلندن نور ادبی ازاله ایدر. انسان دیکرلری استهزایه میل ایلدیکنی حس واذعان ایدرایسه غضب جناب قهاره کرفتار وسزاوار اولدیغنی اکلاسونده مستغفر و نالان اولسون؛ یوقسه کرفتار بلاء ذلیل ورسوا اولور. هله استهزا ایلدیکی ذوات، پاك ومستقیم اولانلردن ایسه مستهزینك دوچار اوله جغی عذاب ومضرت عظیم و بی نهایت اولور.

مثنوی

ورخدا خواهدکه پوشد عیب کس

کم زند درعیب معیوبان نفس

« ترجمه » اکر الله تعالی حضرتلری بر کیمسه نك عیبنی اورتمك ایستر ایسه او آدم معیوبلرك عیبنه نفس اورماز، انلرك عیبنه متعلق سوز سویله من.

« شرح » انسان کندی قصورینی ستار العیوب حضرتلرینك مرحمتیله ستر ایتمك ودنیا و آخرتده رسوا اولمامق ایستر ایسه، هیچ کیمسه یه استهزایی مشعر لسان قوللانمسون. بلکه معیوب اولانلرك قصورینی ستره چالیشسون که کندی عیوبی ده مستور قالسون. بر کیمسه دیکرلرك عیبنی ستر ایتمکه درونی بر میلان حس ایدر ایسه کندینی محفوظ ومبشر وعند ربانیده مقبول ومعتبر بیلسون؛ بالعکس سائر انسانلرك عیبنی اعلان وافشایه میل واجترا ایدر ایسه کندیسی ذلیل ورسوا اوله جغنی قویاً فهم ایله استغفار وتضرع ایلسون!

مثنوی

چون خدا خواهدکه مان یاری کند

میل مارا جانب زاری کند

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری بزه مرحمت ومعاونت ایتمك فرمان واراده بیورورسه بزم میلمزی نیاز و زاری وتواضع جانبنه سوق ایدر. « شرح » حق تعالی حضرتلری سودیکی قولنك میلنی استهزایه دکل، زار واستغفاره میل ایتدیرر. بوکبی بختیاران کندی قصورلرینه باقه رق همیشه ستارالعیوب حضرتلرینك مرحمتنه التجا وطریق مستقیمه اقتدا ایله سلامت دارینه سزا اولور.

مثنوی

﴿ ای خنك چشمی كه آن كریان اوست ﴾

﴿ ای همایون دل كه آن بریان اوست ﴾

« ترجمه » ای سعادتلی كوز، كه حق تعالی حضرتلری ایچون یاش دوكر . ای مبارك كوكل، كه آنك ایچون یانوب قاورولور . « شرح » جناب واجب الوجودك احسان ایلدیكی نعم مالا نهایه‌دن تشكراً وكرفتار بلا اولانلر ایچون ترحماً كوز یاشی دوكن كوزلر ، محبت ربانیه‌دن محترق اولان كوكللر ، نه مبارك كوزلر ، نه سعادتلی كوكللردر ، كه آنلر رؤیت جمال خدا ایله مبشر و دارینده بختیار وكامروردر .

مثنوی

﴿ آخر هر كریه آخر خنده است ﴾

﴿ مرد آخر بین مبارك بنده است ﴾

« ترجمه » هر آغلامنك نهایتی كولمكدر . عاقبتی كورن مبارك بنده‌در ! « شرح » بومحلده آغلامق تعبیرندن مقصد عالی ، كمال محبتدن نالان وطریق نجات رفیق عبادتده پویان اولان انسانك كوز یاشیدر . او عاقل كه صوری وظاهری جهتلرندن بشقه كیفیاتك عواقبنی تشخیص ایدر، نه‌مبارك بندهٔ خدادر! معلومدركه اشیانك جهات ظاهریه‌سنی مجنونده كوره‌بیلیر، اما آخر بین اولمق ایچون شمس ذكا ، هدایت مولا لازمدر .

مثنوی

﴿ هر كجا آب روان سبزه بود ﴾

﴿ هر كجا اشك روان رحمت شود ﴾

« ترجمه » هر نره‌ده آقار صو بولنور ایسه اوراده یشیللك حاصل اولور : هر نره‌ده كوز یاشی آقارایسه آنده رحمت پیدا اولور . « شرح » انسانك كوز .

یاشندن رحمت ربانیه حاصل اوله جغنی بیان ایله بوحقیقت آقان صودن حاصل اولان سبزه ایله ده مادةً اثبات بیوریلیور ؛ اما کوز یاشندن مقصد ، اول کوز یاشیدرکه یاعشق ربانیدن ، یاخود مضطرب ومقهور برانسانك کوکلندن جریان ایدر . یوقسه مثلا برقماربازك قمارده پاره غائب ایتمسندن حاصل ایتدیکی حدت وشدتدن دوکدیکی کوز یاشی باران مرحمت دکل قطرهٔ آتشین غضب وشئامتدر .

مثنوی

﴿ باش چون دولاب نالان چشم تر ﴾
﴿ تا زصحن جانت بر روید خضر ﴾

« ترجمه » صو دولابی کبی فریاد ایدرك آغلایان کوزدن داملایان یاشلر جانك ایچنده یشیل چمنلر بیتیرر. « شرح » بوتشبیه ده غایت عالی ومستجمع الحکم والمعانیدر. صو دولابنده اوچ حال کورینور . بری : دولاب دونر ایکن فریاد ایدر کبی صدا چیقار. دیکری : دولابك بوفریادی صره سنده باغ وبستانه مقتضی صو آقار . دیکری ده: دولابك آقتدیغی صو باغ وباغچه لرده محصولات متنوعه حصولنه سبب اولور . حق ایچون آغلایان کوز چمنستان قلبده نهال معرفت یتشدیرر برچشمهٔ عشقدر .

مثنوی

﴿ رحم خواهی رحم کن براشك بار ﴾
﴿ رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر ﴾

« ترجمه » مرحمت ایستر ایسك کوز یاشی آقیدانلره مرحمت ایت ! الله تعالی حضرتلرندن مرحمت ایستر ایسك ضعیفلر حقنده مرحمتلی اول ! « شرح » منبع کمالات روحانیه اولان مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری ایما بیوریورلرکه : حقیقی کوز یاشی دوکمك کبی برخصلت علیه قولای بولنماز . اوخصلت ورتبهٔ جلیله یی ایستر ایسك کریان اولان بیچارکانه رحم ایدرك سن ده نالان اول ! الله تعالی حضرتلرینك مرحمتنی ایستر ایسك ضعیف اولانلره

مرحمت ایت! یوقسه بلا رقت ومرحمت، واصل سعادت جناب رب عزت اولمق محالدر. فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری « ارحموا من فی الارض یرحمکم من فی السماء » بیورمشلردر . مصراع اولده کی کوز یاشی ایسترایسك تعبیر شریفندن حسب القدر مصائب ومشکلاته کرفتار اولدیغك حالده سنی سور وسنك ایچون آغلار آدم ایسترایسك سن ده کریان اولانلره مرحمت وانسانیت ایت ! معناسی ده استدلال اولنه بیلیر .

« عتاب کردن جهود آتش را که چرا نمی سوزی وجواب آن »

اوجهودك آتشه نیچون یاقیورسك دیه عتاب ایتمسی و
آتشك جواب ویرمسی بیانده در:

مثنوی

« رو بآتش کرد شه کای تندخو »

« وی جهان سوز طبیعی خوت کو »

« ترجمه » شاه جهود یوزینی آتشه طوغری چویردی دیدی که : ای سرت خویلی ، ای طبعی جهان یاقیجی آتش ! سنك خویك نره ده؟ « شرح » شاه جهود انسانلری تخویف واحراق ایچون استعمال ایتمك ایسته دیکی آتش ، ایچنه دوشنلری احراق ایتمدیکنی کورونجه حدت ایدرك برلسان زهرافشان ایله افادات منکرانه وبیانات جاهلانه ده بولندی . یعنی نفس اماره فقدان لذت وفقر واضطراب ایله انسانلری اخافه ایتمك ایستر ایکن آتش فقر واضطراب مؤمنین وعاشقینه منبع ذوق وسعادت اولدیغنی کورونجه معذب اوله رق کیفیت فقر واضطرابه عنودانه عتاب وخطاب ایلدی . خاقةً دنی اولانلرك عادتیدرکه هرنه وقت بنای نیات مفسدتی عدم اصابتله منهدم ومنعدم اولور ایسه اك زیاده تعییب واضرار ایتمك ایستدکاری ینه کندی یارکم عیاریدر .

مثنوی

﴿چون نمی سوزی چه شد خاصیتت﴾
﴿یا ز بخت ما دکر شد نیتت﴾

« ترجمه » ای آتش ! نیچون یاقمازسك ، سنك خاصیتك نه اولدی ؟ یاخود بزم بختمزدندرکه نیتك بشقه اولدی. « شرح » شاه جهود یالکز مادیاته اعتماد ایدوب روحانیتی انکار و آتشك یاقمامسنه مبنی حدت و تعجبله برابر عنادنده اصرار و آتشی مؤاخذه یه اجتسار ایتمشدر . برچوق آدملر بولنورکه روحانیته عدم ایمانلری حسبیله غریب غریب ظهور ایدن بعض وقوعات فوق العاده ده ید معنوی وقدرت روحانیه یی کوره میوب عناد وضلالتلرینی تزیید ایدر .

مثنوی

﴿می نبخشای تو بر آتش پرست﴾
﴿آنکه نپرستد ترا او چون برست﴾

« ترجمه » ای آتش ! آتش پرست اولانلره احسان ومرحمت ایتمز ایکن شمدی نصل اولدی ده سکا پرستش ایتمه ین کیمسه سندن قورتولدی ؟ « شرح » شاه جهود هم مادی ، هم عادی ایدی؛ زیرا آتشك عدم احراقنده قدرت ربانیه یی کوره مدی . ظن ایتدیکه نار ، آتش پرستلره پرستش ، مؤمنلره آیریجه عذاب وسرزنش ایدر .

مثنوی

﴿هرکز ای آتش تو صابر نیستی﴾
﴿چون نسوزی چیست قادر نیستی﴾

« ترجمه » ای آتش ! هیچ بر وقت یاقمقده سن صبر ایدیجی دکلسك ! بودفعه نیچون یاقمازسك ؟ سبب ندر ، قادر دکلمیسك ؟ « شرح » بوعتاب مادیاتدن بشقه برقوت طانیمیان وعین نفس اماره اولان نادانلر طرفندن ایراد اولنور. انلر

یالکز ماده‌یی قبول ایدر ایکن فهم ایده‌مزلرکه محروم عقل اولان مادیات نصل بوقدر منتظم مکونات ومعقولات ساحهٔ وجوده کتیروب عالملری معمور و آباد ایده‌بیلدی؟!

مثنوی

﴿ چشم‌بنداست این عجب یاهوش بند ﴾

﴿ چون نسوزاند چنین شعله بلند ﴾

« ترجمه‌ٔ » عجیب اولان بوحال کوزباغیمیدر، یاعقل‌باغیمیدر؟ بویله یوکسك شعله و آتش نصل اولورده یاقماز؟ « شرح » ظاهربین اولانلرك حالی بونك کبیدر. ظاهری برقوتدن تأثیرات کورمیوب‌ده وقوعات غریبه‌نك ظهورینی کورونجه تعجب وتحیرده قالیر وسبب حقیقی‌یی آکلامغه مقتدر اوله‌ماز.

مثنوی

﴿ جادویی کردت کسی یاسیمیاست ﴾

﴿ یاخلاف طبع تو ازبخت ماست ﴾

« ترجمه‌ٔ » ای آتش! برکیمسه سکا سحرمی‌ایتدی؟ یاخودسیمیاواسطه‌سیله‌می بوحال‌اولدی؟ یاسنك خلاف طبعك بزم بختمزدنمیدر؟ « شرح » جهودطبیعت اولانلرك افکارینه باقلی‌که حکم ربانیه‌یی سیمیاوبوکبی خیالات جهالت نمادن‌عبارت ظن ایدرك دنیا و آخرتلرینی پریشان وکندیلرینی بی‌ایمان ایدرلر.

مثنوی

﴿ کفت آتش من همانم آتشم ﴾

﴿ اندر آتا تو ببینی تا بشم ﴾

« ترجمه‌ٔ » آتش لسان حال ایله شاه جهوده دیدی‌که: بن‌ینه او آتشم، ایسترایسه‌ك ایچری کل‌که بنم‌حرارتمی کوره‌سك! « شرح »جناب‌واجب‌الوجود کافهٔ مخلوقاته مختلف خاصیتلرویرمشدر،که برامرمخصوص‌اولمینجه تأثیراتی دائمیدر.

مثلا آتش دائما یاقار . مع مافیه کافهٔ مخلوقات ، خالق لم‌یزل حضرتلرینك امرینه رام ومنقاد اولدقلرندن ارادهٔ ربانیه شرف وقوعنده خاصیتلری مبدل ونار کلزار وکلزار نار اولور . آتش لسان حال ایله یا برای اقناع یاخود لاجل الاستهزا شاه جهود ـ جهالت نمایه : سن ایچری کل ده کور ، که طبعم متغیرمی ، یوقسه سنك کبی منکرلری دائما یاقغه حاضرمیدر ؟ دیمسی قدرت مطلقهٔ مولا یی مصور برایمای عارفانه‌در .

مثنوی

﴿ طبع من دیکر نکشت وعنصرم ﴾

﴿ تیغ حقم هم بدستوری برم ﴾

« ترجمه » بنم طبعم دکیشمدی . حق تعالی حضرتلرینك قلیجی‌یم . اذن حق ایله کسرم . « شرح » باذن الله تعالی ناردوست حقیقی اولانلره یاروکلزار اولور . نار شاه جهوده مقام تخویف وافتخارده لسان حال ایله : بن مولامك قلیجی‌یم ، خالقمك امرینه تابع وایجاب ایتدکجه سیف صارم کبی خصمایی قاطعم . طرزنده خطاب ایتمسی حق پرستانی مجاوب علویت مآلی ایدن برندای حق کویانه‌در .

مثنوی

﴿ بر در خرکه سکان ترکمان ﴾

﴿ چاپلوسی کرده پیش مهمان ﴾

« ترجمه » چادر قپوسنده ترکمان کوپکلری مسافرك اوکنده تملق ایدرلر . « شرح » کلبلرك خویلری انسانلر اوزرینه هجوم وتعدی ایتمك ایکن صاحبلرینه مسافر کلنلره هجوم ایتمدکدن بشقه تملق وتبصبص ایله مطیع اولورلر . آتشك خاصیتی ده احراق ایسه ده امر ربانی وحب یزدانی ایله عاشقلره آتش اکرام وکندینی محل صفا وارام ایدر .

مثنوی

﴿ ور بخرکه بکذرد بیکانه رو ﴾

﴿ حمله بیند ازسکان شیرانه او ﴾

« ترجمه » اگر چادر طرفنه یبانجی یوزلو بر کیمسه گجر ایسه کلبلردن ارسلان واری حمله وهجوم گورر . « شرح » کلب بیله افندیسنه التجا ایدوب قبول اولنان مسافره تبصبص ورعایت ودوست اولمیانه هجوم وخصومت ایدر . بواساس اوزرینه دوسته معاونت ایتمك کیفیتی وظائف انسانیه‌دن وحرکات ممدوحه‌دن معدوددر .

مثنوی

﴿ من زسك كم نيستم در بندگی ﴾
﴿ كم ز تركی نيست حق در زندگی ﴾

« ترجمه » نار ، شاه جهوده سوزی تکرار ایدرده دیرکه : بن بنده‌لکده کوپکدن اشاغی دکلم ؛ حق تعالی حضرتلری حیات وقدرتده بر ترکدن اکسیك دکلدر . « شرح » برترك بیله کندینه التجا ایدنه حرمت و رعایت وایجابنده انی حفظ وصیانت ایلدیکی حالده نصل اولورده قادر مطلق حضرتلری مرحمتنه التجا ایدن قوللرینه مرحمت ایتمز؟ انلرایچون سعادت ابدیه بخش واحسان بیورمز؟ بوتصور اولنورمی ؟ آتش لسان حال ایله دیرکه : ترکك کلبی افندیسنه رعایةً مسافره تبصبص ایتمش ایکن نصل اولورده خالقمه عاشقانه صیغینن کیمسه‌یی بن احراق وکباب وسنك کبی عصیان وفساد ایده‌یم ؟

مثنوی

﴿ آتش طبعت اگر غمگين كند ﴾
﴿ سوزش از امر مليك دين كند ﴾

« ترجمه » ای انسان ! اگرطبعك آتشی سنی غمکین ومکدر ایدرسه سوزش وحرارتی اول مالك دین اولان حق تعالی حضرتلرینك امرندندر .
« شرح » شمدی‌یه قدر آتش طرفندن شاه جهوده عتاب اولنیور ایدی ؛ شمدی برمقتضای دأب جلیل مثنوی ، مولانای رومی قدس سره السامی حضرتلری یاذات پاکندن ویادیکر برعارف بالله طرفندن انسانلره خطاب ایدوب

بیوریورلرکه : ای مستعد اذعان اولان انسان ! طبعك آتشی بعض اسبابدن سنی مغموم ونالان ایدر ایسه ظن ایتمه که سنی غمکین وگریان ایده بیلمك ایچون طبعك حد ذاتنده برقوتی واردر . طبعده سائر مخلوقات کبی قدرت ربانیه‌نك بر آلتی اولوب تابع فرمان یزداندر . عاقل ایسك دائما مسبب کل اولان الله تعالی حضرتلرینه ربط قلب ایله مرحمتنه التجا وفخر عالم علیه افضل التحایا افندمزه اقتدا ایت! بوافاداتدن ظن اولنمسونکه ترك اسباب، موافق شریعت وموجب راحتدر. ترك اسباب عین حرام ووسیلهٔ مکروههٔ کسلاندر . بوابیات شریفه‌ده دقت اولنه‌جق نکته بودرکه ، قوت واقتدار ، اسباب ایچنده اولمیوب او اسبابی آلات اتخاذ واسبابك استعمالی انسانلره فرض ایدن جناب کردکارده‌در . بونندرکه اسبابه عدم توسل ، ارادات ربانیه‌دن عدول عد اولنور .

مثنوی

آتش طبعت اگر شادی دهد
اندرو شادی ملیك دین نهد

« ترجمه‌سی » طبعك آتشی اگر سکا سوینج ویرر ایسه اومسرت وشادیی دین پادشاهی وضع ایدر. « شرح » غم وشادی مالك‌الملك حضرتلرینك دریای قدرتندن ظهور ایله ینه اودریایه راجع اولور . انسان هرنه‌وقت کندیسنده اکدار واحزان حس ایتسه بیلسونکه قصور ایتمشدر . قصورینك عفوی ، کدرینك دفع ورفعی ایچون همان استغفاره دوام ، قدرتی نسبتنده اعطای صدقه ایله امور خیریه‌یه اهتمام ایتملیدر .

مثنوی

چونکه غم بینی تو استغفار کن
غم بامر خالق آمد کار کن

« ترجمه‌سی » غم کورور ایسك استغفار ایت ! غم الله تعالی حضرتلرینك ایشله کلدی، بوندن خلاص اولمق ایچون امر مشروعه اقتدا ایدرك کار مقبول ایشله ! « شرح » غم وکدر ، امر حق ایله ظهور ایدر . غمك دفعی

استغفاره واعطای صدقه‌یه ، امور خیریه‌یه اقدام ایتمکله ممکن اولور . مصدق مستریح ومستغفر ایشلدیکی قصوری مقر ، استغفاره دوامی حسبیله قصورك وخامتنی تمییزه مقتدر وبردها هرنوع فعل غیر مقبولی ایشلمکدن متنفر اولور .

مثنوی

﴿ چون بخواهد عین غم شادی شود ﴾
﴿ عین بند پای آزادی شود ﴾

« ترجمه‌سی » الله تعالی حضرتلری اراده بیورسه ، عین غم ، مسرت وشادی وبندپای آزادی اولور . « شرح » قادر مطلق حضرتلرینك حکمت وقدرت ربانیه‌سی بی‌حد وپایان برعماندر . نصوص ونوامیس ربانیه‌دن بشقه تاریخاً وتجربةً عارف وعاقل اولانلره معلومدرکه باعث غم وکدر اولان احوال ، ارادهٔ ربانیه تعلق ایدنجه درحال امیدك خارجنده موجب فرح ومسرت اولور . انسان دائما جناب حقه ربط قلب ایله اقتداری نسبتنده عبادت وامور خیریه وجوده کتیرمکه چالیشملیدرکه لطف حق ایله مترقی ومسعود اولسون

مثنوی

﴿ بادوخاك وآب وآتش بنده اند ﴾
﴿ بامن وتو مرده باحق زنده اند ﴾

« ترجمه‌سی » روزکار ، طوپراق ، صو وآتش خالق کائنات حضرتلرینه بنده‌در . بکا وسکا کوره میت ومرده‌در . جناب خدایه کوره ، حی وزنده‌در . « شرح » میت ومرده اولان کیمسه حالنی تغییره نصل غیرمقتدرایسه هوا ، صو ، طوپراق ، آتش ، وسائر جمادات ده اویله‌جه عدیم‌الاقتداردر . طبیعتلرنده مشهود اولان عدم تغیر سکا ، بکا وسائر مخلوقاته کوره‌در . قادر مطلق حضرتلرینه وفرمان الهیسنه کوره دکلدر . جمله‌سی حق تعالی‌یه تابعدر .

مثنوی

« پیش حق آتش همیشه درقیام »
« همچو عاشق روزشب بیجان مدام »

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك حضورنده دائما قیامده‌در ، عاشق کبی کیجه وکوندوز دائما جانسزدر . (یاخود عاشـق کبی طولاشـیجیدر .)

« شرح » حق تعالی آتشك طبعنه وضع بیوردیغی خاصه اوزرینه آتش دائما قیامده وطبخ واحراق ایچون اجرای احکامده‌در . آتشك قیامده بولنمسی تعبیر شریفی شویله توجیه اولنه بیلیر : برامر واراده‌یی آلوب همان اجرا وایفا ایتمك ایسته‌ینلر کمال اطاعت وخواهشـلرندن ایاقده بولندقلری کبی آتش ده تابع امر اولدیغندن قیامده بولنور وکیجه وکوندوز عاشـق کبی کمال تسلیمندن بی جان اولور .

مصراع ثانیده‌کی بیجان لفظی (پیچان) یازیلیر ایسه آتش ، امر حقه تابع اولمق ایچون عاشق کبی کیجه کوندوز طولاشیجی اولور دیمکدر .

مثنوی

« سنك برآهن زنی آتش جهد »
« هم بامر حق قدم بیرون نهد »

« ترجمه » دمیری طاش اورورسك ! امر حق ایله آتش اایاغنی دیشاری قور . « شرح » بردمیر پارچه‌سی چاقماق طاشنه اورولورسه آتش چیقنجه انسان ظن ایدرکه ، کندی فعلندن برنتیجه حاصل اولدی . بیلمزکه آتش چیقارمق خاصیتنی طاشه ، دمیره صانع مطلع حضرتلری بخش ایتمشدر . انلرهیچ بروقت عاصی دکلدر . یالکز جهول اولان انسان بوحقیقتدن ذهول ایدرده غافل برماده پرست اولور .

مثنوی

« آهن وسنك ستم هوا برهم مزن »
« کین دو میزانید همچو مردوزن »

« ترجمه » هوانك طاشى، دميرينى برى برينه اورمه! زيرا بوايكيسى اركك وقادين كبى طوغورور. « شرح » بوبيت شريفده نفس دميره وهوا ارزو وطاشه تشبيه بيورلمشدر. نفس اماره‌يى ارزو ايله برلشديرمه‌ملى! زيرا اركك وقادينك برلشمسندن نتائج وخيمه وشناعات متنوعه حاصل اولور. بوازدواج نفس وهوا، غيرمشروع ونارروادر.

مثنوى

﴿ سنك وآهن خود سبب آمد وليك ﴾

﴿ تو ببالاتر نكر، اى مرد نيك ﴾

« ترجمه » طاش ودمير يالكز سبب اوله‌رق كلدى؛ اى ايى آدم! سنك يوكسك جهته باق! « شرح » حاصل اولان فنالقلر ايچون نفس وهوا سبب صورى وباعث عاديدر. بواجتماعك اسباب حقيقيه‌سنى دها يوكسك برنقطه‌ده تحرى وعقلكى دوربين وعالى ايت! يعنى نفس وهوانك اجتماعندن فنالق ظهور ايدنجه معلومك اولسون كه بشقه قصورك اولديغندن بر نوع جزا اولمق اوزره نفس وهوا، سنده اجتماع ايله سن مظهر نتائج مضره، كرفتار اضطرابات وخيمه اولدك. هرامروكار، حقيقتده جناب كردكاره راجع اولديغندن هيچ بر وقت عقلاً وفعلاً ارادات ربانيه واوامر آلهيه‌دن مباعدت ايتمه! معناسنده بر تنبيه علوى‌يى شامل اولان بوبيت شريف نه‌قدر بالاتر برفكرى محتويدر.

مثنوى

﴿ كين سبب را آن سبب آورد پيش ﴾

﴿ بى‌سبب كى شد سبب هر كز زخويش ﴾

« ترجمه » بوسبب ظاهرى، اوسبب حقيقى‌يى ميدانه كتيردى: سبب صورى، بلاسبب حقيقى كنديلكندن نه‌وقت اوله‌بيلير؟ « شرح » بوبيت شريفده برحكمت عميقه، برعلويت دقيقه واردر: كافهٔ اسباب، ارادات ربانيه‌يه وابسته، جمله نتائج اوامر صمدانيه‌يه آويخته‌در. بعض ظاهربينان، نقصان اذعاندن طولايى هرشى

برسبب ظاهریله حصوله کلیر ادعاسنده بولنور . بوبیت شریفده اوکونه مدعیلره اخطار اولنورکه : اوت ، هرشی سبب ایله میدانه کلیر. سببه سبب ایستر. صوری اولان اسبابده بلاسبب حقیقی کندیلکندن وجوده کله‌میه‌جکی بدیهیدر . اسباب حقیقیه ایسه جناب واجب الوجوك حکمت بالغه‌سنده ظاهردر .

مثنوی

وان سببها کانبیا را رهبراست

آن سببها زین سببها برتراست

« ترجمه » او سببلرکه انبیاء عظام علیهم الصلوة والسلامه رهبردر . بو سببلردن دها یوکسکدر . « شرح » انبیاء ذیشان علیهم السلام حضراتی اسباب حقیقیه‌یه توسل وهمیشه ارادات ربانیه‌یی اجرا ایچون تأمل ایلدکلرندن مظهر اولدقلری فیض عظیم حسبیله اسباب ظاهره‌ده اول حضراته اتباع وقوهٔ باطنهٔ رسالتپناهیلرینی درك ایدن مستعدین کندیلرینه اقتدا ایتدیلر .

مثنوی

این سبب را آن سبب عامل کند

بازگاهی بی برو عاطل کند

« ترجمه » بوسبب ظاهری اوسبب باطنی عامل ایدر ؛ بعض اولورکه سبب حقیقی سبب ظاهری ثمرسز وعاطل ایدر . « شرح » اسباب حقیقیه ، اسباب ظاهره‌یی تحریك وکارکر وبعض دفعه عاطل وبی‌ثمر ایلر . مثلا برطبیب حاذق ، خسته‌یه علاج ترتیب ایدر ، اکر اسباب حقیقیه بواسباب ظاهره‌یه موافق ایسه خسته ؛ باذن الله کسب شفا ایدر ، دکل ایسه اشتداد واقع اولور . برتاجر برایشه باشلار ، برچفتجی تارلاسنی زرع ایدر ، هرایکیسیده نفع امید ایلر ؛ اما اختیار ایتدکلری اسباب ظاهره شاید اسباب حقیقیه‌یه مخالف ایسه تاجر ضرر کورور وچفتجی محصول آله‌ماز . اسباب ظاهره ایله برابر کامیاب اولمق ایسته‌ین، ارادات ربانیه‌یه موافق صورتده سعی وحرکت ایتملیدر .

مثنوی

﴿ این سبب را محرم آمد عقلها ﴾

﴿ وان سببها راست محرم انبیا ﴾

« ترجمه » بوسبب ظاهر، عقللره کیزلی کلدی . طوغری وحقیقی اولان اوسبب باطن انبیاء ذیشان حضراتنه محرم ومعلوم اولدی . « شرح » عقل ظاهر صاحبی ، آشکار بر کیفیت اولور ایسه اوکیفیتك سبب ظهورینی تفکر وحقیقتی اونوته‌رق خطا اوزرینه تأمل ایدر . انبیای ذیشان علیهم السلام حضراتی ایسه اسباب صوریه‌یه ، صوری برنظرله باقوب احوال وکیفیاتك ظهورینی اسباب حقیقیه‌ده تحری ومع‌مافیه اسباب ظاهره‌یه توسل ایتمکی فرض ومقتضی بیلیر .

مثنوی

﴿ این سبب چه بود بتازی کورسن ﴾

﴿ اندرین چه این رسن آمد بفن ﴾

« ترجمه » لسان عربده بوسبب نه در؟ دیه صوریلور ایسه فارسیده سببه « رسن » یعنی « ایپ » در دی ، که بوقویویه بوسبب وایپ ، فن ایله کلدی .

« شرح » لغت عربده « سبب » اول ایپه دیرلرکه انکله صویه ایریشیلیر . فارسیده اکا رسن دیرلر . ایمدی دنیایی قویویه تشبیه ایدن حضرت مولانا بیورمشلردرکه : بودنیا قویوسنه سبب صوری ، صنع ربانی ایله وضع اولندی . بناءً علیه سبب لازمسه مسبب الزمدر ، اوده حق تعالی حضرتلریدر .

مثنوی

﴿ کردش چرخه این رسن را علتست ﴾

﴿ چرخ کردانرا ندیدن ذلتست ﴾

« ترجمه » چرخه یعنی یوارلاق چیقرغك دونمسی ایپك دونمسنه علتدر؛

اما چرخه‌یی دوندریجی‌یی کورمامك خطا وذلتدر . « شرح » بعض احوال ووقوعاتدن اسباب ظهور ایدر ، اما او احوال واسبابی میدانه کتیرن قدرت ربانیه‌یی وحکمت بالغهٔ صمدانیه‌یی کورمامك واکلامامق اثر بلاهت وحماقتدر .

مثنوی

﴿ این رسنهای سببها درجهان ﴾
﴿ هان وهان زین چرخ سرکردان مدان ﴾

« ترجمه » بوسببلرك ایپلرینی جهانده صاقین بوچرخ سرکرداندن صانمه ! « شرح » اسباب ووقوعات کونیه‌یی بوچرخ سرکرداندن ظن ایتمك خطادر . چونکه وقوعاتك ظهوری فرمان جناب کردکاره وابسته وتجلیات الٓهیه ایله آراسته‌در . یوقسه سرکردان وبی اذعان اولان بوچرخ صوری ، وبوطبیعت مادیه ، بوعقل جزئی کیفیات ووقوعاتی وجوده کتیره‌مز .

مثنوی

﴿ تانمانی صفر وسرکردان چوچرخ ﴾
﴿ تانسوزی توزبی مغزی چومرخ ﴾

« ترجمه » تاکه چرخ کبی خالی وسرکردان قالمیه‌سك ! عقلسزلقدن چام اغاجی کبی یانمیه‌سك ! « شرح » مسبب حقیقی اولان الله تعالی حضرتلرینی کورملی ، یوقسه چرخ سرکردان وطبیعت نادان کبی سنده جماداتدن معدود اولور وقورومش چام آغاجی کبی نار اکدار ، وغضب کردکار ایله یانارسك !

مثنوی

﴿ باد وآتش می‌شوند ازامر حق ﴾
﴿ هردوسرمست آمدند ازخمر حق ﴾

« ترجمه » هوا وآتش ؛ امر حق ایله وجود بولور . ایکیسی ده شراب حقیقی حق

ایله مست کلدی . « شرح » کافهٔ مخلوقات ، الله تعالی حضرتلرینک امریله
موجود وخاصیت یاب اولدی . مثلا آتش وروزکار جناب پروردکارك بخش
ونثار بیوردیغی تجلی ایله سرمست عشق ، بعض نور وبعض نار وبعض شرطه
وبعض صرصر اولور . موجوداتڭ قبضهٔ قدرتده فرمانبر اطاعتدر .

مثنوی

﴿ آب حلم وآتش خشم ای پسر ﴾

﴿ هم زحق بینی چو بکشائی بصر ﴾

« ترجمه » ای اوغل ! بصیرتی آچار ایسڭ آب حلم ایله آتش غضبی حقدن
کورورسك ! « شرح » حضرت مولانا ، حلمی ، آب زلال لطافته تشبیه
بیورمشلردرکه حلم واسطه‌سیله انسانلرك قابلرنده نیجه نیجه شکوفهٔ جانفزای معنا
آچیلیر، غضبی آتشه تمثیل بیورمشلردرکه نار غضب ایله نیجه دللرك شطارتی ونیجه
خانه‌لرك اسباب سعادتی قاپانمش اولور . مع مافیه ایکیسی ده حقدندر . شوقدرکه
صاحب حلم ووقار اولان بختیار ﴿لطیف﴾ وغضبڭ ومتلاشی اولان بدبخت ﴿قهار﴾
اسماسنه مظهر اولدی . احوال وامورك حسن اداره‌سی ایچون غضب غایت فنا
ومضردر . وقارسز حلم‌ده صاحبنه باعث ذل وموروث ضرردر . هرحال وکارده
مقبول اولان سیرت کمال وقار ایله ممتزج اولانڭ حلمدرکه عین حکمتدر . وقورانه
اولان حلم ، صاحبنه داعیٔ حقارت دکل موجب رعایت اولور .

مثنوی

﴿ کر نبودی واقف ازحق جان باد ﴾

﴿ فرق چون کردی میان قوم عاد ﴾

« ترجمه » اکر روزکارك جانی حق تعالی حضرتلرندن واقف و خبردار
اولمیدی نصل « عاد » قومنك اورتاسنی فرق و تمییز ایده‌بیلیردی ؟ « شرح »
روزکارك جانی ، الله تعالی حضرتلرینك ذات پاك الوهیتندن ، اوامر ربانیه‌سندن
خبردار ؛ تابع ارادات کردکار اولمسه ، هود علیه السلامك امتی عاد قومندن

فرق وتمييز ايده‌مزدی . معلومدركه روزكار امر حق ايله عاد قومنی هلاك وتارمار ايتديكی حالده مؤمنلره برنسيم صفانثار شكلنده اظهار آثار ايتدی . قويودن صو چيقارمق ايچون ايپ لازم اولديغی كبی سببی چكيجی اولان حكمت حقيقيه‌يی‌ده بيلمك اقتضا ايده‌جكی بيان بيورلمش ايدی . ذكر اولنان روزكارده سبب اولوب مسببی ايسه جناب كردكاردر . بويله برروزكارك مهلك اولمسنه سبب ظاهر قوم عادك احوال ظلم اشتمالی اولديغی بديهيدر . عاقل اولان هم سبب هم مسببی عبادات ومساعیٔ خيريه ايله آرار . يالكز اسباب حقيقيه‌يی تفكر ايدوب‌ده اسباب ظاهره‌يی آرامامق وياقوتی اسباب ظاهره‌ده ظن ايدوب اسباب حقيقيه‌يی طانيمامق عين خطادر . دنياده اسباب ظاهره انسانك بدنی و اسباب حقيقيه انسانك روحی مثابه‌سنده‌در .

قصهٔ هلاك كردن باد، قوم هود عليه السلام را

روزكارك هود نبی عليه السلام زماننده قوم عادی هلاك ايتمسی قصه‌سيدر :

بو كيفيت سورهٔ «الحاقة» نك دردنجی آيت كريمه‌سنده فرمان و حكايت بيورلمشدر : ﴿ كذبت ثمود وعاد بالقارعة ﴾ «ثمود وعاد قومی قيامتی يالان صايديلر» ﴿ فاما ثمود فاهلكوا بالطاغية ﴾ «اما ثمود قومی هلاك اولديلر ، شديد اولان آواز ايله» ﴿ واما عاد فاهلكوا بريح صرصر عاتية ﴾ «واما عاد هلاك اولديلر، حددن زياده اولان صرصر روزكاريله» ﴿ سخرها عليهم سبع ليال وثمانية ايام حسوماً فترالقوم فيها صرعى كانهم اعجاز نخل خاوية فهل ترى لهم من باقية ﴾ «الله تعالى حضرتلری اول روزكاری يدی كيجه وسكز كون علی التوالی قوم عاد اوستنه تسليط ايلدی ، اكر سن اووقتده انلرك يراوزرينه دوشمش اولدقلرينی كوره ايدك ديرايدك ، كه كوكندن قوپوب يری يری اوزرينه دوشمش اسكی خرما اغاجيدر ، آيا انلردن هيچ باقی قالمش كيمسه كورورميسك .»

مثنوی

﴿ هود گرد مؤمنان خطی کشید ﴾

﴿ نرم می‌شد باد کانجا میرسید ﴾

« ترجمه » هود علیه السلام مؤمنلرك اطرافنه بر خط چكدی . باد صرصر او مؤمنلره ضرر ویرمسون ، روزکار ایسه او یره یتشنجه نرم ولطیف اولدی . « شرح » گرك بو بیت شریفده وگرك آتیده‌کی ابیات شریفه‌ده بعض معجزات وکرامات جلیله تعداد ایدیله‌رك جمادات ، طبیعت ظاهره‌لری خارجنده امر حقه منقاد اولدقلری ذکر وياد بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ هرکه بیرون بود ازان خط جمله را ﴾

﴿ پاره پاره می‌شکست اندر هوا ﴾

« ترجمه » هرکیم اوخطدن دیشاری ایدی جمله‌سی هواده پارچه پارچه قیرلدی. « شرح » خطدن مقصد ، خط مادی ده اولور ، حد معنوی ده اوله‌بیلیر . هود علیه‌السلامك امر حق ایله وضع ایلدیکی شریعتك خط وحدی خارجنه هرکیم چیقدی ایسه نفس اماره وشیطان لعین ، انلری پریشان وسقیم ، ورطهٔ عذابده مقیم ایتدی .

مثنوی

﴿ همچنین شیبان راعی می‌کشید ﴾

﴿ گرد بر گرد رمه خطی بدید ﴾

« ترجمه » هود علیه السلام کبی شیبان راعی نام ولی الله ده قیون سوریسنك اطرافنه آشکار بر خط چکدی . « شرح » شیبان راعی امام شافعی رضی‌الله عنهك هم عصری اولان مبارك بر ذات حکمت صفات ایدی .

یالکز جمعه کونلری شهره کلوب سائر ایامنی شهرك خارجنده عبادت پروردکار ایله امرار ایدر ایدی .

مثنوی

﴿ چون بجمعه می شد آن وقت نماز ﴾

﴿ تا نیارد کرك آنجا ترك وتاز ﴾

« ترجمه » شیبان راعی حضرتلری نماز وقتنده جمعه یه کیدنجه قورد او صره‌ده فرصت بولوب سوری‌یی غارت ایتامك ایچون سورینك اطرافنه برخط چكردی . « شرح » بو بیت شریفك معنای ظاهریسی ، بروجه بالادر . معنای باطنیسنه کلنجه : شیخ شیبان راعی ، کندینه تابع اولان یامادةً ویا حالاً حسب‌اللزوم آیرلدیغی صره‌ده شیطان خناس کندیلرینه برفنالق ایراث ایتامك ایچون عبادات وحركاتنده برخط مستقیم تعیین وبر تنبیه عظیم اجرا وتلقین ایدرایدی‌که معتقدینی اوخط تنبیهك ایچنده اولنجه شیطان غدار کندیلرینه غفلت وضرر ایراث ایتمیه !

مثنوی

﴿ هیچ کرکی در نرفتی اندران ﴾

﴿ کوسفندی هم نکشتی زان نشان ﴾

« ترجمه » هیچ برقورد اوخطك ایچنه کیتمز ایدی ؛ هرقیون وضع اولنان خط و نشاندن چیقماز ایدی . « شرح » شیخ مشارالیهك بوامر وهمتی اوزرینه نه شیطانك اغوایه مجالی اولور ، نه تلقی ایلدکلری امری تجاوزه زمرهٔ مریدانده قوت قالیر ایدی .

مثنوی

﴿ بادحرص کرك وحرص کوسفند ﴾

﴿ دائرهٔ مرد خدا را بود بند ﴾

« ترجمه » قوردك حرص روزكاری ، قیونك حرص وطمعی مردخدانك

دائره‌سنده باغلاندی . « شرح » بر عارفك اذن حق ایله وضع ایلدیکی دائره‌یی نه قورد کبی یرتیجی اولان شیطانك حرص وحیله‌سی ، نه قیون کبی اولان انسانك طمع وهواسی تجاوز ایده‌بیلیر . مؤمن اولان کیمسه کرك شیطاندن کرك نفس اماره‌نك شرندن امین اولمق ایستر ایسه بر طرفدن قرآن عظیم الشانك وضع ایلدیکی خط وحددن سرمو انحراف وتجاوز ایتمامکه دقت وغیرت ایتمسی ، دیکر طرفدن نفس وشیطانك اغفالاتندن کندینی صیانت وحقائق و اسرار روحانیه ایله الفت ایتمك اوزره بر مرد عاقل وشیخ کاملك پند و نصیحتنه تابع اولمسی اقتضا ایدر .

مثنوی

همچنین باد اجل با عارفان

نرم وخوش همچون نسیم بوستان

« ترجمه » بوکا مماثل ، باداجل بوستانده اسن روزکار خفیف کبی عارفلره نرم ولطیف اولور . « شرح » آتش حد ذاتنده محرق ایسه‌ده الله تعالی حضرتلرندن امر اولننجه ــ حضرت ابراهیم علیه السلام ایچون واقع اولدیغی کبی ــ حرارت وصفت اصلیه‌سنی ترکله عاشقلره کلزار اولور . اجل‌ده حد ذاتنده اضطراب آور ایسه‌ده امر حق واقع اولنجه کلستانك خوش ، خفیف روزکاری کبی عارفلره قارشی لطافت افزا ، باعث ذوق بقا اولور .

مثنوی

آتش ابراهیم را دندان نزد

چون کزیدهٔ حق بود چونش کزد

« ترجمه » آتش ابراهیم علیه السلامه دیش اورمدی ؛ حضرت ابراهیم حق تعالی حضرتلرینك مقبول وکزیده‌سیدر ؛ آتش اوحضرتی نصل ایصیریر ؟ ایصیرماز . « شرح » خلقت وطبیعتلری آتش کبی شدید اولان سائر موادوکیفیات حقه منقاددر . موت واجل ذاتاً مورث اضطراب ایسه‌ده امر ربانی واقع اولنجه باعث صفای بقا اولور .

مثنوی

﴿ آتش شهوت نسوزد اهل دین ﴾

﴿ باغیانرا برده تاقعر زمین ﴾

« ترجمه » اهل دین، آتش شهوتدن یانماز، آزغین اولانلری آتش شهوت یرك دیبنه كوتورمشدر . « شرح » اهل دین واصحاب یقین آتش شهوتدن یانماز ، زیرا آنلر ایچون نارشهوت باعث عذاب وذلت اولدیغی ارادات ربانیه ایله مثبتدر. اما ایمانی اولمیان منكران بوحقیقتی اذعان ایده‌مدكلرندن نهایت الامر قعر زمینه پویان ، كرفتار قهر یزدان اولور .

مثنوی

﴿ موج دریاچون بامرحق بتاخت ﴾

﴿ اهل موسی‌رازقبطی واشناخت ﴾

« ترجمه » امرحق ایله دكزك طالغه‌سی‌چارپدی. موسی علیه السلامك اهلنی قبطیدن فرق ایدرك آكلادی. « شرح » سفینه‌سز ایچنه كیرنلری غرق ایتمك دریانك خلقتی اقتضاسندن ایكن الله تعالی حضرتلرینك واقع اولان امریله دریا ، موسی علیه‌السلامك اهالی محافظه وفرعون ایله فرعونیانی امحا ایلدی ؛ كذلك امواج اكدار ، اهل حقه ضرر ایراث ایتمز . منكرانی تارمار ایدر .

مثنوی

﴿ خاك قارونرا چوفرمان دررسید ﴾

﴿ بازر وتختش بقعر خود كشید ﴾

« ترجمه » فرمان قهر ربانی‌قارونه ایریشدی ، طوپراق ، قارونی آلتون وتختیله برابر دیبنه چكوب نایاب ایلدی . « شرح »قارون،كثرت ثروت‌وصوری اولان عزت ایله مفتخر ایدی . یولسز حركت ایلمسندن قهر الهی‌یی اوزرینه

دعوت وخلقـتاً حليم اولان تراب امر حق ايله تزلزل وغضـبه كلهرك قارونى ثروت وتخيله قعرينه چكوب ناياب ايلمشدر .

مثـــنوى

﴿ آب وگل چون از دمى عيسى چريد ﴾
﴿ بال وپر بكشاد ومرغى شد پريد ﴾

« ترجمه » صووبالچيق عيسى عليه السلامك نفسندن اوتلادى. قناد آچدى، قوش اولوب اوچدى . « شرح » عيسى عليه السلامك اذن حق ايله طوپراغه نفخ ايدوب طوپراغك قوش اولديغى قرآن عظيم الشانده بيان وفرمان بيورلمشدر . بوندن ده معلوم اولوركه طوپراق جماداندن ايكن امر حق ، آنى مظهر جان، قابل طيران ايلدى .

مثـــنوى

﴿ هست تسبيحت بجاى آب وگل ﴾
﴿ مرغ جنت شد زنفخ صدق دل ﴾

« ترجمه » سـنك تسبيحك صو وبالچيق كيبدر ، كوكل صدقنك نفخ ونفسندن او، جنت قوشى اولدى . « شرح » عارفين وصـادقينك صدق قلبى بركاتيله ، تسبيح وتهليللرينك قوش اولمسى احاديث نبويه ايله ثابتدر . كوزل ومحض خير اولان كلام محو اولميوب قنـادلى قوش كبى دائما هرطرفه اوچار ، انسـانيته نجه نجه ابواب سـلامت آچار . كلامك تصعد وتعالى ايلديكنه دائر سـورهٔ فاطرك اون برنجى آيت كريمه سـنده : ﴿ من كان يريد العزة فلله العزة جميعاً اليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصـالح يرفعه والذين يمكرون السـيأت لهم عذاب شديد ومكر اولئك هو يبور ﴾ بيورلمشدر . معناى شريفى : « هركيم كه عزت ايستر ايسه اطاعتله الله تعاليدن ايستسون، جميع عزتلر الله تعالى ايچوندر؛ طيب وكوزل كلاملر الله تعـالينك جانبنه چيقار واوطيب كلامى وعمل صـالحى الله تعالى يوقارىيه قالديرر ، واوكيمسه لركه مكر وحيله فكر ايدرلر انلر ايچون

عذاب شـدید واردر وحیـلهکارلرك مکر وحیلهسی فاسـد اولوب مؤثر ونافذ اولماز » کلام ، معنویات ومادیات ایچون نصل بیوك مؤثر اولدیغنی جملهیه ظاهردر.

مثنوی

﴿ کوه طور ازنور موسی شد برقص ﴾

﴿ صوفیٔ کامل شد ورست اوز نقص ﴾

« ترجمه » جبل طور ، موسی علیه السلام (ربینك) نورندن رقصه کلدی . بووجه ایله طور طاغی ، کامل بر صوفی اولوب نقصاندن قورتولدی .
« شرح » نور جناب خدا موسی علیهالسلامه تجلی نما اولدقده جبل طور ، رقصه کلوب کامل وبیقصور اولدی . انسان ایسه طور کبی جماداتدن دکلدر ، الله تعالی حضرتلرینك سودیکی برمرشد کامله انتساب وانك نصایح مشروعهسنی اجرایه شتاب ایدر ایسه مظهر سعادت اولور .

مثنوی

﴿ چه عجب گرکوه صوفی شد عزیز ﴾

﴿ جسم موسی از کلوخی بود نیز ﴾

« ترجمه » طور طاغی عزیز وصوفی اولدیغنه تعجب اولنمسون ، موسی علیه السلامك جسم باکیده کرپچدن وطوپراقدن ایدی . « شرح » تعجب اولنمسونکه طور طاغی طوپراق ایکن رقصه کلوب شرف قازاندی ، موسی علیهالسلام ایله انسانلرك اصلی طوپراقدن ایکن فیض ورحمت باری ، برنفخ ایله حضرت آدمی احیا ومظهر شرف ﴿ ولقد کرمنا ﴾ ایدرك قدر وشانی اعلا بیورمشدر . انسـان عاجز وناتوان ایکن نصل مراتب عالیهٔ روحانیهیه ارتقا ایدهبیلیرم دیمسون . لفظ بنی آدم ترقی وتعالی ایله توأمدر .

﴿ طنز وانكار كردن شاه جهود ونصيحت ﴾
﴿ ناصحان اورا ﴾

شاه جهودك طعن وانكارى وكندى ناصحلرينك نصيحتنى قبول ايتمديكى بيانندهدر :

مثنوى

﴿ اين عجائب ديد آن شاه جهود ﴾
﴿ جزكه طنزوجزكه انكارش نبود ﴾

« ترجمه » بوعجايى اول جهود شاهى كوردى اما فكرى ، آتشى طعن ، حقيقتى انكارايتمكدن بشقه اولمدى . « شرح » عنود اولان انسانلره بر نوع جزادركه ، هرنهقدر بلالره كرفتار اولسه ، هر نهقدر ادله وبراهين ايشيدوب كورسه ، ينه اسكى دعوالرنده اصرار وحقيقتى انكار ايدر .

مثنوى

﴿ ناصحان كفتند از حد مكذران ﴾
﴿ مركب استيزهرا چندين مران ﴾

« ترجمه » ناصحلر شاه جهوده ديديلركه : حددن تجاوز ايتمه ! عناد مركبنى بوقدر سورمه ! « شرح » شاه جهود ، مؤمنلرى آتشده ياقمق ايچون كوستر ديكى ظلم وبعده مؤمنين محترق وغمكين اولمامسندن آتشه طعن ايدوب روحانيتى انكار وكرفتار غضب جناب كردكار اولمسى اوزرينه نزدنده بولنان ناصحين ، حسن نيت ايله كنديسنه من بعد عناد مركبنى ايلرى سورمكدن واز كچ وطريق انصافه رجعت ايت ديمشلر ! معالتأسف كورونوركه ، يولسز برايشه بدء ايله فنالغى ميدانده اولسهبيله بعض آدملر اوايشه دوام ايدر وبودوام . نافرجامى ثبات تعبيريله تزيينه سعى ايدر ؛ مورث مضرات اولان اموردە دوام ايتمك ثبات دكل بلاهت وفساددر .

مثنوی

﴿ ناصحان را دست بست وبند کرد ﴾

﴿ ظلم را پیوند در پیوند کرد ﴾

« ترجمه » شاه جهود ناصحلرك الني باغلادی وظلمی بری برینه ربط ایتدی. «شرح» ناصحلره حدت ایتمك عین حماقتدر. شاه جهودك ظلمی بری برینه ربط ایدیشی ، ابتدا بته طاپنغی مؤمنلره تکلیف ایله هر دین نزدنده تکلیف وتعرضدن مصون اولان برمعصومی آتشه القا ایتمسی، بعده آتشه طعن وروحانیتی انکار وناصحانی قید وبند وبیزار ایلمسیدر . عالمده مجربدرکه بر کیمسه محض خیر اولان برامروکاره ابتدار ایدنجه باذن‌الله تعالی دیکر امورخیریه ظهور ایدر وانسان مظهر سلامت اولور . بالعکس بشقه برآدم شر وظلم افزا برایشه اجترا ایدنجه معاذالله تعالی بر چوق احوال الیمه وامور مضره حاصل وکندی‌ده مضمحل اولمش اولور .

مثنوی

﴿ بانك آمد کار چون اینجا رسید ﴾

﴿ پای دارای سك که قهرما رسید ﴾

« ترجمه » جهان روحانیدن صدا کلدی : آرتق ایش بورایه واردی . آیاق طوت وطیان، ای کلب عنود! زیرا بزم قهریمز ایریشدی . « شرح » ظالم اولانلره مرحمت ربانیه بعض دفعه مهلت ووعده ویررکه توبه‌یه شروع وطریق مستقیمه رجوع ایتسونلر ؛ اما ظالملر ظلمه دوام وخلقی ناکام ایدنجه حقلرنده قهر یزدانی ظهور ایدر . غافل اولان بر فنالغی اجرایه مائل اولورده برطرفدن جزا کورمز ایسه ظن ایدرکه فنالغی هر وقت اجرا ایله هروقت جزادن خلاص ورها بوله‌بیلیر وبو وهم ایله فنالغه اجترا وکندینی پابند بلا ایدر . الله تعالی حضرتلری ستارالعیوب اولمق حسبیله کرچه بر چوق فناقلری مستور براغیر ایسه‌ده عادل وقهار اولدیغندن قهری سرنما اولنجه متجاسر باران بلا آلتنده قالوب پریشان وغمکین اولور . برکون حضرت عمر رضی‌الله عنه برجانی‌یی قتل

ایله حکم ایدوب جانئ قلاش، زیر دهشت سیف جلادده پرخوف وتلاش ایکن فریاد ایدرك دیدیکه : یاامیرالمؤمنین بنی عفو ایت وفنالغم مدت عمرمده بردفعه وقوع بولدیغنه امین اول! اول کان حکمت ودریای سیاست، جواباً بیوردیلرکه : حاشا ! افادەك طوغری دکلدر ، کذب صریحدر ؛ چونکه الله تعالی حضرتلری ستارالعیوب اولوب بهمه‌حال سن کیبیلرجه برچوق فنالقلراجرا ومرحمت‌ربانیه، سنك قصورنی دفعاتله ستر واخفا ایتمش ایکن سن تکرار فنالغه اجتسار واصرار ایدنجه آرتق عدل جناب کردکار بو دفعه عیبکی اظهار وسنی پنجهٔ جلاده کرفتار ایلدی . نه بیوك درس عبرت !

مثنوی

﴿ بعد ازان آتش جهل کز برفروخت ﴾

﴿ حلقه کشت وآن جهودانرا بسوخت ﴾

« ترجمه » اندن صکره او آتش قرق ارشون یوکسکلکنده پارلادی . شعله‌لری حلقه اولدی و او جهودلری یاقدی . « شرح » آتش مؤمنلره کلستان اولمش ایکن منکر وعنود اولان جهودانی یاقمق ایچون جهنمه دوندی ، سورهٔ بروجده ﴿ ولهم عذاب الحریق ﴾ یعنی انلر ایچون عذاب حریق واردر . معناسنده اولان آیت کریمه ذکر اولنان جهود ظالملری حقنده واقع اولدیغی روایت اولنور .

مثنوی

﴿ اصل ایشان بود آتش زابتدا ﴾

﴿ سوی اصل خویش رفتند انتها ﴾

« ترجمه » انلرك اصلی ابتدادن آتش ایدی ، اك نهایت کندی اصللری جانبنه کیتدیلر . « شرح » شاه عنود ونصیحت ویرمیه‌رك ظلمنه معاونت ایدن سائر ظلمهٔ جهودك اصللری آتشدن ایدی . انجام کار « کل شیء یرجع الی اصله » سرینه مظهر اولدی .

مثنوی

هم ز آتش زاده بودند آن فریق
جزؤها را سوی کل باشد طریق

« ترجمه » بوفرقهٔ جهودان ، هم آتشدن طوغمش ایدیلر؛ جزؤلرك یولی اصل وکل جانبنه اولور . « شرح » بالطبع جزؤلر دائما کندی اصل وکللرینه میال اولور ، شوقدرکه انسان بر مقتضای فرمان یزدان طریق مستقیمی بولمق ایچون چالیشقان اولنجه ، خوی وطینتك اصلی تبدل ایدرده دیکر براصل وکله داخل ومقام سعادته واصل اولور . مثلا خلقتی ظلم وفنالغه میل وبلکه بعض دفعه فنالغه جرأت ایتمش بر آدمك اصلی آتش ایکن قرآن عظیم الشانده‌کی اوامر ربانیه‌یی اجرایه چالیشیر وبر مرشدکامله واصل اولور ایسه ، حقنده مرحمت ربانیه شرفظهور ایدرك او انسان اصلنی تارك وطریق سلامته سالك اولور . اصلی آتش وظلم اولان کیمسه مطلق آتشه راجع اولور دیه تصور ایتمك مسلك جبری والله تعالی حضرتلرینك محو واثبات ایتمکده اولدیغنی مبشر اولان فرمانه قارشی برانکار ضمنیدر؛ بناءً علیه جزؤلر کندی کل واصللرینه رجوع ایتدیلر، تعبیرات علیه‌سی اوامر ربانیه‌یی قبوله سعی ایتمه‌ین وظلم مرکبنی سورمکله عناد ایدنلر حقنده‌در .

مثنوی

آتش بودند مؤمن سوز وبس
سوخت خود را آتش ایشان چو خس

« ترجمه » اوظالملر انجق مؤمن یاقان بر آتش ایدیلر، آتشلری کندیلرینی چور چوپ کبی یاقدی.« شرح » تبدیل خلقت والله تعالی حضرتلرینك اوامرینه اطاعت ایتمکه چالیشمیان مذکور جهودان ظالملری انجق مؤمن یاقان بر آتش قهر افشان ایدی. کندی فلاحلرینه چالیشمدیلر؛ بناءً علیه آتش ظلملری کندیلرینی احراق ایلدی. جهودان انجق مؤمن یاقیجی بر آتش ایدیلر تعبیر شریفندن مقصد: آتشك بعض فائده‌لی اولان خاصیتندن بیله محروم وخالی اولدقلرینی بیان بیور-

مقدر. مثلا آتش فی‌الحقیقه محرقدر، اماموسم شتاده انسانك ایصنمسنه ودائما یمك پیشمسنه، صنایعك اقسام مهمه‌سنه خدمت‌ایتدیکنه نظراً واسطهٔ خیر اولمش‌اولور.

مثنوی

﴿ آنکه بود است امه هاویه ﴾

﴿ هاویه باشد مراورا زاویه ﴾

« ترجمه » اوکیمسه‌نك اصلی هاویه یعنی غایت یاقیجی آتش اوله، او آتش اکا زاویه، مکان اولور . « شرح » بوکیفیت سورهٔ قارعه‌نك اتنجی آیت ـ کریمه‌سنده شویله بدء ایدر : ﴿ فامامن ثقلت موازینه ﴾ « اما هرکیمسه‌که حسابی ترازیسی آغیر اولدی » ﴿ فهو فی عیشة راضیة ﴾ « اول کیمسه راضی اولدیغی عیش وکچینمده اولور » ﴿ وامامن خفت موازینه فامه هاویة ﴾ « اول کیمسه‌نك‌که موازنه‌سی حسناتدن خفیف اوله یعنی سیأتی دها چوق اوله . انك امی ومکانی هاویه، غایت یاقیجی آتش اولور » ﴿ وما ادریك ماهیة ﴾ « ونه شی بیلدیردی سکاکه هاویه ندر » ﴿ نار حامیة ﴾ « غایت یاقیجی آتشدر . » بو آیت کریمه‌دن آشکار اولورکه هرهانکی آدمك حسناتی سیأتندن چوق ایسه انك ایچون راحت ونعیم‌جنت وهرکیمك سیأتی افزون ایسه مکانی نار ومحنت اولور، بناءً علیه دفع ـ سیأت وتحصیل حسنات ایچون دائما سعی وجهاد ایتمك مقتضیات انسانیه‌دندر .

مثنوی

﴿ مادر فرزند جویان ویست ﴾

﴿ اصلها مر فرعهارا درپیست ﴾

« ترجمه » والده اوغلنی آرار: اصللر فرعلرك ایزنده‌در. « شرح » هر والده اوغلنی ارادیغی کبی اصللرده کندی فرعلرینی ارار ، شوقدرکه فرعلر معناً تبدل ایدر ایسه اومبدللری داخل اولدقلری دیکر اصللر طلب ایدر . مثلا آتشین خلقت اولان برظالمی اصلی اولان آتش کدر آرار ، اما اوظالم ظلمی تارك وطریق حقه سالك اولنجه ذاتی خیره مبدل واملك طالبی جنت اعلا وراغبی الطاف جناب کبریا اولور .

مثنوی

﴿ آب اندر حوض اگر زندانیست ﴾
﴿ باد نشفش میکند کار کانیست ﴾

« ترجمه » صولر گرچه حوضده محبوسدر ، روزکار اول صویی نشف ایلر ، زیرا روزکار ارکاندندر. « شرح » ترکیباتی حسبیله روزکار صویی ورطوبتی قوروتمق خاصه‌سنی حائزدر . مثلا یوللره صو بیریکنجه شدید بر روزکاردن صکره هیچ صوقالماز . براوطه‌یکی صیوانمش ایکن رطوبتنی الوب چابك قوروتمق ایچون پنجره‌لری آچارلر ؛ بناءً علیه صو ورطوبتك اورته‌دن تدریجی قالقمسنه وصونك اصلی اولان دکزه رجوعنه روزکار سبب اولدیغی آشکاردر .

مثنوی

﴿ می رهاند می برد تامعدنش ﴾
﴿ اندك اندك تانبینی بردنش ﴾

« ترجمه » روزکار صویی قورتاروب یاواش یاواش معدننه‌قدر کوتورر . اوصورتله‌که نشف وجذب وایصالنی کوره‌مزسك ! « شرح »صوتبخرایدوب نهایت بر چوق تحولاتدن صکره معدن اصلیسی اولان دکزه رجوع ایتمسی غیر مرئی وتدریجیدر . حیات انسانیه‌نك‌ده توکنمسی انك کبی غیر مرئیدر .

مثنوی

﴿ وین نفس جانهای مارا همچونان ﴾
﴿ اندك اندك دزدد ازحبس جهان ﴾

« ترجمه » بونفس ده جانلریمزی انك کبی یاواش یاواش جهانك حبسندن چالار .« شرح » صو ، نشف اولندیغی کبی جانلریمزك آب هستیسی ده انفاس واسطه‌سیله یاواش یاواش وبی تلاش بودنیای دساسدن آیریلوب زائل ویالکز

مردان خدا سعادت ابدیه‌یه واصل اولور . بو محلده (نفسدن) مقصد ، هم آق جکر واسطه‌سیله آلنوب ویریلن هوادر که برطرفدن ادامهٔ حیاته، دیکر طرفدن هر نفس الدقجه برنفسلك زمانك اکسیلمسی کبی موته تقریبه خدمت ایدر . هم ده کلامدر ، که خیر جانبنه جاری ایسه بزی کوزل اصله ایصال ، شر آمیز ایسه نخچهٔ آمال ایله پامال ایدر .

مثنوی

﴿ تا الیه یصعد اطیاب الکلم ﴾

﴿ صاعدا منا الی حیث علم ﴾

« ترجمه » کوزل واپی کلام جانب حقه صعود ایدر . او محل ومقامه قدرکه آنی الله تعالی حضرتلری بیلدی . « شرح » انی وپاك اولان کلامدن مقصد تهلیل وسائر عبادات عادلانه‌در . بیت شریفده ایما بیوریلان آیت کریمه سورهٔ فاطرك اون برنجی آیتیدر : ﴿ الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه ﴾ معنای شریفی : « کوزل اولان کلام وکوزل اولان ایش الله تعالینك درکاه قبولنه صعود وحق تعالی حضرتلری انی یوقاری رفع ایدر . » دقت بیورلسونکه آیت کریمه‌نك عبارهٔ علیه‌سنده کوزل کلام عمل صالحه ربط اولنمشدر . کلام ، عمل صالحه خادم ایسه مقبولدر .

مثنوی

﴿ ترتقی انفاسنا بالاتقی ﴾

﴿ متحفا منا الی دار البقی ﴾

« ترجمه » انفاس وافعالمز طهارتله ترقی ایدر ، بزدن هدیه اولندیغی حالده تا دار بقا وعالم علایه چیقار . « شرح » کوزل انفاس وافعال وکلام طهارت مآل هدیه طرزنده عالم لاهوته چیقار وصاحبنی مقبول جناب پروردکار ایلر .

مثنوی

﴿ ثم تأتینا مکافات المقال ﴾

﴿ ضعف ذاك رحمة من ذی الجلال ﴾

« ترجمه » بعدالصعود بزه کلامزك مکافاتی ایکی قات اوله رق اول جلال وعظمت صاحبی اولان الله تعالی حضرتلرینك رحمتدن کلیر . « شرح » انسان کلمات مقبوله وافعال ممدوحه میدانه وضع ایتدکدن صکره مرحمت خدا آنك مکافاتنی قات قات احسان ایدر .

مثنوی

﴿ ثم یلجینا الی امثالها ﴾
﴿ کی ینال العبد مما نالها ﴾

« ترجمه » مکافاتدن صکره الله تعالی حضرتلری بزی الجا وایصال ایلر ، اول کلام وافعال خیریه نك امثالنه ، تا که عبد نائل اولسون ، شول مکافات ونعم وحسناته که نائل اولدی . « شرح » کلام وافعال خیریه نك مکافاتنی الله تعالی حضرتلری جانبندن ویرلدکدن بشقه برده مرحمت ربانیه یکیدن کلام وافعال خیریه ده بولنمق ایچون انسانی الجا ایدر . بیت شریفك عبارهٔ علیه سنه دقت اولنه ونکه الله تعالی حضرتلری عبدینی نعمتلره مظهر ایتمك ایچون کلام وافعال خیریه ده بولنمغه ایصال ایلر بیورلمشدر. الله تعالی حضرتلری سودیکی قولنی معطل براقماز ؛ چونکه عطالت عین مصیبت ومعصیتدر .

مثنوی

﴿ هکذا تعرج وتنزل دائما ﴾
﴿ ذا فلازلت علیه قائما ﴾

« ترجمه » دائما کلام وافعال خیریه درکاه قبول خدایه تعرج وسمای مرحمت ربانیه دن مکافات نزول ایدر ؛ قائم علیه اولان بو ایکی حالتدن زائل اولمدك ! « شرح » کلمات وافعال خیریه نصل نتایج حسنه یی داعی اولدیغی بو ابیات حکمت مأبدن بدیهی اولورکه وضوح معناسی جهتیله شرحه محتاج دکلدر .

مثنوی

﴿ پارسی کوییم یعنی این کشش ﴾

﴿ زان طرف آیدکه آمد این چشش ﴾

« ترجمه » فارسی سویلیه‌لم ؛ بو غیرت ، انسانك روحنه لذت کلن او طرفدن کلیر . « شرح » کلام وافعال طیبه‌نك مقام عالی‌یه جذب اولنمسی ینه الله تعالی حضرتلرندر ؛ اول خدای متعال بویله کلام وامور خیریه ایچون انسانك روحنه برلذت وجذبه وضع بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ چشم هر قومی بسویی مانده است ﴾

﴿ کان طرف یك روز ذوقی رانده است ﴾

« ترجمه » هرقومك کوزی برجانبده قالمشدرکه اوطرفده برکون ذوق سورمشدر . « شرح » نوع بنی بشر هرنه ایله کسب الفت ایدر وهرنه‌دن ذوق آلیرسه دائما اوکا رغبت ومحبت ایدر ولوکه مابه‌المحبتی لذت بخشا ویا الم افزا اوله !

مثنوی

﴿ ذوق جنس از جنس خود باشد یقین ﴾

﴿ ذوق جزؤ از کل باشد خود ببین ﴾

« ترجمه » یقین ومحقق بودرکه جنسك ذوقی کندی جنسندن اولور ؛ جزؤك ذوقی کندی اصل وکلندن اولور ؛ بوحقیقته نظر ایت ! « شرح » ذوق ومیل قوی ، میل اولنان شیئه هم جنسیت معنویه کبی بر ارتباط خفیدن ناشی اولور. جزؤلرده کندی کلنه ارتباطی درکاراولدیغندن کله ملحق اولنجه‌یه قدر جزؤ مضطر اولور . دوزخی ، ظلم وقهر وناره ، جنتی عدل وحسن کاره میال اولور .

مثنوی

﴿ یامکر آن قابل جنسی بود ﴾

﴿ چون بدو پیوست جنس او شود ﴾

« ترجمه » یاخود مکر او بر جنسه قابل ومستعد اولورکه دیکر جنسه مربوط اولنجه آنك جنسندن اولمش اولور . « شرح » جنس ، جنسی آرار : صورتا ظلمانی وفقط مستعد ترقی اولان بر انسان حسن نیت ویا فعل خیرینه مبنی مرحمت ربانیه‌یه شایان اولنجه جنسیت ظلمانیه‌سنی تارك وطریق نجات رفیق استقامته سالك اولمش اولور ؛ بالعکس دیکری صورتا متقی ومیلی شقاوته جاری اولنجه سمت ظلمته پویان وکرفتار خسران اولور .

مثنوی

﴿ همچو آب ونان که جنس ما نبود ﴾

﴿ کشت جنس ماواندر ما فزود ﴾

« ترجمه » مثلا صو واکمك کبی که بزم جنسمزدن دکلدی ، بزه اولاشمقله جنسمز وبدنمزده زیاده اولدی « شرح » انسانك بدنی بشقه ایکن اکمك وصو ، بدن انسانه داخل اولنجه بدن انساندن معدود وبو التصاق ایله کسب شرف وتبدیل جنسیت ایدوب مسعود اولور . جمادات بیله تبدیل جنسیته استعداد کوسترنجه ذاتاً احسن تقویم ومقبول یزدان اولان انسان هرنه وقت ارادات ربانیه‌نك اجراسنه جداً میال اولسه نور حق آنك قلبنه سیلان ایدرك اولکی جنسیت ظلمانیه‌سندن فراغتله کامران اولور .

مثنوی

﴿ نقش جنسیت ندارد آب ونان ﴾

﴿ زاعتبار آخرا نرا جنس دان ﴾

« ترجمه » صو واکمك نقش وصورت جهتندن انسان ایله جنسیت طوتماز

ایسه‌ده آخر اعتباردن سن آنلری انسان ایله هم جنس بیل ! « شرح » صورتا ونقشاً صو ایله اکمك انسانك بدننه غیرمشابه ایسه‌ده بدنه داخل اولمغه واجزای بدنیه‌یه تقویت ویرمکه قابلیت کوستردکلرندن جماداتدن ایکن انسان ایله جنسیت وحیات وقابلیت کسب ایتدی .

مثنوی

ورزغیر جنس باشد ذوق ما

آن مکر مانند باشد جنس را

« ترجمه » اکر غیرجنسدن بزم ذوقمز اولور ایسه حسب الصورة جنسمزك مانند ومشابهی اولدیغندندر . « شرح » جنس کندی جنسندن ذوق آله‌بیلیر واکر جنسی بشقه اولان برشیدن ذوق آلیرایسه ذوق‌ویرن شی میل‌ایدن‌شیئك جنسنه بکزه‌مسندندر . مثلا مستقیم برآدم غیرمستقیم برآدمك الفتندن بعض مرتبه ذوقیاب اولورایسه ، غیرمستقیمی‌مستقیملره بکزر بعض احوال واطوارده کورمسندن نشأت ایدر ؛ اما بوسهو امتداد ایتمز و حقیقتده جنس آخر اولدیغی حس اولننجه محبت برودته ، قربیت بعده منقلب اولور . الك شنیع اولان‌جنسیت‌ صوریه ، معناً اغفالی داعی اولان مشابهت غیر حقیقیه‌در . مثلا طاتلی‌شکله‌قونمش زهر ، محبت رنکنده کورینن عداوت ، احسان صورتنده قهر ونکبت . انسان یوزلو اولان حیوان سیرت وصورتا متقی اولان ریاکار کبی جنسیت کاذبه‌در .

مثنوی

آنکه مانندست باشد عاریت

عاریت باقی نماند عاقبت

« ترجمه » اوشی که حقیقی اولمیوب مشابهدن عبارت اوله ، عاریت اولمش اولور ؛ عاریت ایسه عاقبت باقی دکلدر . « شرح » کوردیکمز غیرمستقیم برآدمك مستقیملره مخصوص اطوار واحوالده بولنمسی موقتدر . بویله برحال عاریت مآل ، بالضروره زائل اولور ؛ بالعکس صورتا غیر صالح کورینن برصالح آدمی بداخلاق

اولانلر کندی هم جنسلرندن عد ایدوب اکا محبت ایتسەلربیله بعده حرکات۔ غیرلایقەلرینەتابع اولەمیەجغنی کورونجه هم جنس ومسلك اولمدیغنی طرفینا کلار وبری برندن منافرتله تباعده باشلار .

مثنوی

« مرغ راکه ذوق آید از صفیر »

« چونکه جنس خودنیابد شد نفیر »

« ترجمه » برقوشه اکر خدعه ایله چیقاریلان قوش سسندن ، ایصلقدن ذوق کلیر ایسەده ، کندی جنسنی بولمینجه ، اوصدای تقلیددن نفرت ایدیجی اولور . « شرح » برآوجینك قوش طوتمق ایچون تقلیداً چیقاردیغی یالانجی سسدن قوش ذوق آلیر وسسك چیقدیغی یره یاناشیر، اما چیقان سس، هم جنسنك غیریدن اولدیغنی حس ایتدیکی آنده قوشك ذوقی نفرته مبدل اولور. شوقدرکه : ارەصره قوش یاکیلوب آوجینك طوزاغنه طوتولدیغی کبی بعض انسانده برمقلد وریاکارك دام تقلیدینه کرفتار اولور ، صاحب عقل وفراست اولان کیمسه دائما احتیاطه رعایت ، بلا تحقیق اعتمادی غفلت وبلاهت عدایدر.

مثنوی

« تشنه راکر ذوق آید ازسراب »

« چون رسددروی کریزدجویدآب »

« ترجمه » صوصامش آدمه سرابدن ذوق کلیر. سرابك کوروندیکی محله یتشیرسه صو شکلی اندن قاچار . صوصایان صو آرار . « شرح » سراب ، صیجاق کونلرده چوراق یرلرده صوکبی کورینن برحوض کاذبدر . صوصامش اولان یولجی عطش حسبیله صو بولەیم دیه اومحله شتاب ایدر ایسەده سراب ، هربار اوکندن قاچار. چونکه سراب صو شکلنده کثافت هوائیەنك نظرآلداتان برحادثەسیدر ؛ الحاصل حقیقی اولمیان ویالکز صورتدن عبارت اولان جنسیت، سراب کبیدرانك محب ومیالی ذوق وسعادتیرینه ضرر ونفرت ، ذلت وندامت بولمش اولور .

مثنوی

﴿ مفلسان کر خوش شوند از زر قلب ﴾
﴿ لیك آن رسوا شود در دار ضرب ﴾

« ترجمه » مفلس اولانلر قلب آلتوندن خوشلانیرلر ؛ لکن اوقلب التون ضربخانه ده رسوا اولور . « شرح » صوری اولوب حقیقی اولمیان جنسیت ولطافتك انجامی رسواالقدر . مثلا بد اخلاق وطمعکار ویا پارەسز قالمش بعض مفسد وبیعار ، قلب التون استعمالنه مجاسرت وقلب التوندن موقتاً ذوق ولذت بولور ایسەده ضربخانەده بعد التجربه‌التونك قلب اولدیغی مثبت اولنجەهم قلبك قیمتسزلکی آشکار،هم عاملی اولان ساختەکار آرانوب انواع جزایه کرفتار اولور. هرحال وکارده مکر وحیلەدن و افعال شنیعه ومقـال فساد مآلدن تحاشی ایدوب طریق عدل واستقامته داخل واوصورتله مقصد اقصی‌یه واصل اولملی !

مثنوی

﴿ تازر اندودیت ازره نفکند ﴾
﴿ تا خیـال کژ تراچـه نفکند ﴾

« ترجمه » زراندودەلك یعنی قلب اولوب یالکز التون‌یالدیزلیلقدن عبارت اولان جهان صوری سنی یولدن آتوب کیری‌یه براقمیه! دقت ایت ! باطل اولان خیالسنی قویویه آتمیه ! « شرح » ای انسـان ! نفس وشیطـانك و حیله کار آدملرك سکا ذوقلی کوستردکلری امور غیر مشروعه‌یه رغبت وحیلەکاران ایله الفت وانسیت ایتمه ! زیرا انلر عین سراب وصفیر و کرداب ظلمت مصیردر ؛ عاقبت سنی دام خدعه وکمین عذاب افزالرینه چکر . صکره سلامت وصفا یرینه جور واذا کوستر. کافهٔ اموردە شریعت غرادن وعصرلرجه تجارب وتحقیقات عمیقه ایله عالم انسانیتك قبول ایتدیکی نظـاماتدن هیچ بر آن آیرلمه ! سـفیل وسرکردان اولمه !

مثنوی

« از کلیله باز خوان آن قصه‌را »

« واندران قصه طلب کن حصه‌را »

« ترجمه » کلیله ودمنه نام حکایه‌لردن (همایون نامه کتابنده‌در .) بوقصه‌یی تکرار اوقو واوقصه‌دن حصه طلب ایت ! « شرح » بوقصه منـاسبتیله قطب العارفین مولانا جلال‌الدین رومی قدس‌سره‌السامی حضرتلری بر چوق حکم وحقائق علیه ونکات جلیله بیان واتیان بیورمشلردی‌که انشاءالله تعالی آتیده تحریر ومستعدیننك قلوبی نور عرفان ایله تنویر اولنور .

« قصهٔ نخجیران وبیان توکل وترك جهد کردن »

نخجیران یعنی صید وشکاره شایان حیوانات طائفه‌سی کندیلرینی تلف ایتمکده اولان برارسلانك نزدینه کیدوب اختیار توکل وترك جهد وسعی ایلمسی ضمننده ارسلانه سویلدکلری سوزلرك وارسلان طرفندن ویریلن جوابلرك حکایه‌سیدر :

اخطار — بوحکایه‌ده ارسلاندن مقصد، صاحب قوت ظالم وخونریز برانسان؛ طـائفهٔ نخجیراندن مرام ، کوی اهـالیسندن بعض ضعیف و بی درماناندر .

مثنوی

« طائفـهٔ نخجیر دروادئ خوش »

« بودشان ازشیر دائم کش مکش »

« ترجمه » کوزل بر وادیده بربلوك حیوانات بولنورایدی‌که انلره ارسلاندن کش‌مکش واضطراب وار ایدی. « شرح » یعنی بر کوی اهالیسنك بولندقلری موقع کوزل ایدیسه‌ده صـاحب زور وخونریز برآدمدن مضـطرب وکندی کویلرنده ایکن کمال خوفدن متلاشی وغریب کبی بولنور ایدی .

مثنوی

﴿ بس که آن شیر از کمین درمی ربود ﴾

﴿ آن چرا بر جمله ناخوش کشته بود ﴾

« ترجمه » برچوق حیواناتی ارسلان پوصودن قاپار ، او اوتلاق یرلر جمله‌یه ناخوش ودهشت زار اولمش اولور ایدی. « شرح » خونریز ، پوصوده صاقلانوب کوی اهالیسنی تلف واموالنی غارت وظلمنه هدف ایدر ایدی. بوسببدن کویلولر کوزل ومنبت اولان موقعلرندن متنفر ، خوف شیرایله بحضور ومتضرر ایدیلر .

مثنوی

﴿ حیله کردند آمدند ایشان بشیر ﴾

﴿ کز وظیفه ماترا داریم سیر ﴾

« ترجمه » حیوانات حیله ایدوب ارسلانک نزدینه کلدیلر ودیدیلرکه : ای ارسلان ! بز سنی وظیفه‌دن طوق طوتارز . « شرح » کوی اهالیسی صاحب زور اولان ظالمك شرندن غایت بیزار و بی‌قرار اولدقلرندن آرتق چار ناچار نزدینه مطیعانه واروب پوصولرده صاقلانه‌رق بزی اضرارودوچار تلاش واضطرار ایتمکدن ایسه بزسکا مناسب بروظیفه تخصیص وهرکون نزدیکزه اسرا ونارحرص وغضبکزی اطفا ایلرز ؛ اکرچه بوکا مساعده ایدر ایسه‌کز هم بزمستریح اولور سمن کتیرر ، هم سن وارستهٔ تعب ومشقت اولمش اولورسك دیمشلر !

مثنوی

﴿ جز وظیفه درپی صیدی میا ﴾

﴿ تا نکردد تلخ بر ما این کیا ﴾

« ترجمه » تعیین اولنه‌جق وظیفه‌دن غیری برشی آره‌میوب فضله ایچون صید وشکاره کله ؛ که بو اوت بزه آجی اولمسون! « شرح » موجب امانز وباعث

راحتکز اولمق ایچون میانه‌مزده تخصیص اوله‌جق مقدار کافی وظیفه‌دن غیری برشی آرامقدن، نزدمزه کلوب بزی شکار و تحری ایتمکدن فراغت و یالکز و عدمزه اعتماد ایله اختیار راحت ایت ! بزسکا دائما طعام ایده‌جك وظیفه‌یی ایصال و خوش حال ایده‌جکمزدن سن چالیشمه ؛ زیرا سن بزی اتلافه کلیرسـك خوفیله هر آن بی‌امان اولورایسه‌ك سکاده اکل ایده‌جك بدر وسمن، بزده راحت و امن قالماز .

﴿ جواب شیر نخجیرانرا و بیان فائدهٔ جهد ﴾

آرسلانك حیوانانه جواب ویرمسی وجهد وسعیك فائده‌سنی بیان ایلمسی حقنده‌در :

مثنوی

﴿ کفت آری کر وفا بینم نه مکر ﴾
﴿ مکرها بس دیده‌ام آن از زید و بکر ﴾

« ترجمه » ارسلان حیوانانه جواباً دیدی‌که : اوت ! دیدیککز سوز اییدر ، اکر وفا کورسه‌م وحیله کورمسه‌م ! لکن بن دنیاده زید وبکردن برچوق حیله وخدعه کوردم . « شرح » ظالم ، کویلولره دیر : کندیکز وظیفه‌سی نزدمه کتیروب تحری مشاقندن آزاد اولمقلغم بالطبع مرجحدر . لکن اکلارم‌که کلامکز محض حیله واغفاله وسیله‌در ؛ علی‌الخصوص بن دنیاده آدملردن برچوق خدعه کوردم . ایشمی کندم کورونجه دها فائده‌لی اوله‌جغنی اکلادم .

مثنوی

﴿ من هلاك فعل ومکر مردمم ﴾
﴿ من کزیده زخم مار وکژدمم ﴾

« ترجمه » بن انسانلرك حیله‌لی ایشلرندن هلاك اولدم ، بن ییلان وعقرب ایصیرمسندن یاره‌لی‌یم . « شرح » شمدی‌یه‌قدر آدملرك سوزلرینه اعتماد وعقرب ویلان طبیعتنده برچوق کیمسه‌لره تصادف ایتمش وانلرك شرندن هلاك اولمق راده‌لرینه کلمشم ؛ بو تجارب کثیره‌دن صکره ایشیمی شونك بونك رأی ویدینه براقق وینه نادم وضرردیده اولمق ناسزا وعین خطادر دیمك ایسته‌ین ارسلان لساندن بوبیت شریفده طبایع مختلفه‌یه دائر اشارت تجربه‌کارانه واردر .

مثنوی

﴿ مردم نفس از درونم درکمین ﴾
﴿ ازهمه مردم بتر درمکو وکین ﴾

« ترجمه » درونمده پوصوده اولان نفس مردی بکا حیله وزیان ایلمکده جمیع انساندن دها اشد وبتردر . « شرح » ظالم کویلوره‌دیرکه : بن انسانلرك حیله‌لرندن چوق زیان کوروب چوق پشیمان وبر چوق احوال اسف اشتمال ایله نالان اولدم . علی الخصوص کندی نفسم بیله کمینکاهده صاقلانمش برعدو اکبر اوله‌رق اختیار راحت و عدم سعی و جهاد کبی منبع مضرات بر فکری القا وبنی اضمحلال ایتمکه وهرکسدن زیاده سعی ایتدیکی کبی سزده مانند نفس کیزلیجه کین طوتار وخدعه ایله عطالتی راحت کوستروب بنی هلاکه چابالارسکز .

مثنوی

﴿ کوش من لایلدغ المؤمن شنید ﴾
﴿ قول پیغمبر بجان ودل کزید ﴾

« ترجمه » بنم قولاغم « لایلدغ المؤمن » حدیث شریفنی ایشتدی وپیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمزك قول شریفنی جان ودل ایله اختیار وقبول ایتدی . « شرح » ظالمك ، کویلوره بیان ایلدیکی حدیث شریف بودر : ﴿لایلدغ المؤمن من حجر واحد مرتین﴾ معنای شریفی : « مؤمن اولان

کیمسه برعقرب دلیکندن ایکی کره لجوب ایصیرلمش اولماز . » یعنی مؤمن بر ایشده بردفعه ضرر وزیان کورورایسه ایستر تجربه، ایستر فائده استحصال ایتمك زعمیله اوایشه تکرار کیریشمز ، زیرا تجربه اولنمش مضر برایشك بردها تجربه اولنمسندن دها زیاده ضرر حاصل اولمسی مجرب وباعث نکبتدر . ای اهل قرا ! افادات غفلت افزاکزه اهمیت وکندیمه مشقت وندامت ویره‌م دیمك ایسته‌مش !

﴿ ترجیح نهادن نخجیران توکل را برجهد واکتساب ﴾

حیواناتك توکلی سعی وکسب اوزرینه ترجیح ایلدکلری بیانده‌در :

مثنوی

﴿ جمله کفتندای حکیم با خبر ﴾

﴿ الحذر دع لیس یغنی عن قدر ﴾

« ترجمه » ارسلانك نزدینه کتمش اولان حیواناتك جمله‌سی ارسلانه دیدیلرکه : ای خبردار اولان حکیم ! حذر واحتیاطی ترك ایت! زیرا حذر ، قدردن غنا وفائده ویرمز. « شرح » کویلولر عجزلری حسبیله ارسلانه قارشی حیله تصورایلدکلری بالاده بیان واتیان اولندیدی ؛ ظالم وخونریزك پنجه‌سندن ممکن اولدیغی قدر خلاص بولمق ایچون بلاسی وحذر توکلی فوائد آور کوسترمك ایسترلر.

مثنوی

﴿ در حذر شوریدن شور وشر ست ﴾

﴿ رو توکل کن توکل بهترست ﴾

« ترجمه » حذرده اوغورسزلق، شر وغوغا واردر؛ یوری، توکل ایت ! توکل دها اعلادر . « شرح » کویلولرك بوافاده‌لری خونریز اولان آدمی اقناعه مبتنی اولدیغندن ترك جهد وسعی ایت دیملری ، کندیلریچون عین جهد وسعیدر؛ فقط شایان استغراب درکه : سعی وجهد ایچون بونجه اوامر ربانیه وار ایکن ضعیف دل اولان تنپروران عطالتی دائما مقبول ظن وبو فکر ایله کندیلرینی ویران

ایدرلر . اهل توکل مساعی واقدامات مشروعه و اجراآت مقبوله‌دن خالی
قالاملیدر . زیرا عالم حقیقتده مساعیسز واقدامسز توکل اولمیوب بلا اقدام تام ،
توکل عین ذهول بر امر غیر مقبولدر .

مثنوی

﴿ باقضا پنجه مزن ای تند وتیز ﴾

﴿ تانگیرد هم قضا باتو ستیز ﴾

« ترجمه » ای غضبلی انسان ! قضا ایله پنجه اورمه ! که قضا سنکله عناد
وخصومت طوتمه‌یه . « شرح » کویلولر خونریز آدمه قارشی بویله برلسان -
غفلت رسانی استعمال ایتدیلر ؛ اما چالیشمق قضا ایله پنجه اورمق اولمیوب امر -
حقه اطاعت ایتمکدر ؛ زیرا برمقتضای امر وحکم الٰهی وظیفه‌لر اجرا ایتمک ایچون
انسانلره عقل وذکاواللر وایاقلر وسائر اعضااحسان واعطااولنمشدر . اهل اسلامه قرآن -
عظیم الشان واسطه‌سیله جهد وکسب قطعیاً امر وفرمان بیورلمشدر . انسانک تجارب -
روزمره‌ود ثمره‌سی‌ده سعیک فوائد ومحسناتنی کون کبی اثبات ایتمش ایکن سعی ایتمامک
وچالیشمامق اثر حمق وعناددر . قضا ایله پنجه اورمق ونعم ربانیه‌یی فعلاً انکاره
متصدی اولمق چالیشمامقدر . کافهٔ اجرام سماویه حرکتده‌در ، حتی انسانک حیات
مادیه‌سنی تشکیل ایدن دم واعصاب بیله برمقتضای فرمان رب دائما حرکت ایدر
ایکن صاحب عطالت اجزای بدنیه‌سندن عبرت آلسونده تنبللکدن اوتانسون !

مثنوی

﴿ مرده باید بود پیش حکم حق ﴾

﴿ تا نیاید زخم ازرب الفلق ﴾

« ترجمه » حکیم حق اوکنده اولمش کبی مطیع بولنمق لازمدر ، تاصباحك
ربندن یاره ایریشمه‌یه ! « شرح » بوده کویلولرك افادات غفلت آیاتندندر . الله -
تعالی حضرتلرینك حکمی اوکنده مرده اولمق الله تعالی‌یه کلیاً تابع اولمق دیمکدر .
بوامر عین اصابت وداعیٔ سلامتدر . الله تعالی حضرتلری جهد وسعی حکم

وفرمان بیورر ، انسان چالیشدقجه قضایه وامرحقه تابع اولور ؛ بالعکس جهد وسعی ایلمز ایسه حق تعالی یه تابع دکل، بلکه فرمان خدایه قارشی باغی وعاصیدر. برعیال صاحبی اولادینه چالیشکز امرینی اعطا ایدنجه همان قالقوب چالیشمغه مبادرت ایدن اولادی اثبات تسلیمیت واطاعت ایتمش ، معطل اوله‌رق چالیشمغه قالقمیان عنودان وتنپروران امری قبولدن مخالفت ومباعدت ایلمش اولور .

مثنوی

﴿ کفت آری کر توکل رهبر است ﴾

﴿ این سبب هم سنت پیغمبر است ﴾

« ترجمه‌سی » ارسلان حیواناته : اوت ! توکل رهبرودلیلدر ؛ اما سبب وسعی‌ده پیغمبر علیه الصلوة والسلامك سنت سنیه وعادت جلیله‌سندندر. « شرح » خونریز اولان ظالمك کرچه کویلولره معامله‌سی ظلم ایسه‌ده بومحاوره‌ده فکری مصیبدر . مثلا برظالم الله تعالی حضرتلری بردر دیسه وحدانیته متعلق اولان بو افاده‌سی حقدر ، بناً علیه توکل فرض ومعقول ، فقط مع توکل امور خیریه ایله مشغول اولمق امرمقبول اولدیغنی ظالمك ادعا ایتمسی اصابتدر .

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر باآواز بلند ﴾

﴿ با توکل زانوی اشتر ببند ﴾

« ترجمه‌سی » پیغمبر علیه السلام افندمز یوکسك صدا ایله بیوردیلرکه : الله تعالی یه توکل ایتمکله برابر دوه‌نك ده دیزینی باغله ! « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان ظالم کویلولره دیرکه : اصل هنر توکل ایله برابر چالیشمقدر ؛ نته‌کم برذات فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمزك حضور حکمت نشور رسالتپناهیلرینه کیدوب دیدی : یارسول الله ! دوه‌مك دیزینی باغلایوب حفظنده دقت ایده‌یمی، یوقسه دوه‌یی کندی کندینه براغوب متوکل اوله‌یمی؟ اونور اصفیا وخاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری معاذبن جبل رضی الله عنه حضرتلرینك خبریله مثبت اولان آتی‌ده کی حدیث شریف ایله سائله جواب حقیقت

نصاب اعطا وقلبنی تنویر واحیا بیورمشلردر : ﴿ اعقل بعیرك ثم توكل علی الله ﴾ یعنی « دوه‌کی کوزلجه باغلا . صکره الله تعالی‌یه توکل ایت . » بوحدیث شریفدن کونش کبی ظاهر اولورکه مقبول اولان کیفیت سعی وتوکل توأم ویك جهت اوله‌رق بری برندن هیچ بروقت تفریق ایتمکسزین ایکیسنی برابر حسن استعمال ایتمکدر.

مثنوی

﴿ رمز الکاسب حبیب الله شنو ﴾

﴿ از توکل درسبب کاهل مشو ﴾

« ترجمه‌سی » کاسب، چالیشقان کیمسه‌یی الله سور؛ حدیث شریفنك رمز واشارتنی ایشیت‌ده توکل وسیله‌سیله معطل اولمه ! « شرح » بوده حدیث صحیحدر . ﴿ الکاسب حبیب الله ﴾ یعنی: «کاسب وچالیشقان الله تعالینك سوکیلی قولیدر . » جهد وسعیك فوائدی محتاج اثبات وقابل تعداد دکلدر . اهل غفلت واصحاب عناد تزیین اباطل ایچون هرنه قدر تأویلات بسط وایراد ایتسه کندیلرینی اونسبتده اغفال وبرباد ایدر .

﴿ باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل ﴾

ارسلانك توکل اوزرینه تکرار جهدی ترجیح ایتدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ قوم کفتندش که کسب ازضعف خلق ﴾

﴿ لقمهٔ تزویر دان برقدر حلق ﴾

« ترجمه‌سی » ذکر اولنان قوم ارسلانه دیدیلرکه: کسب وسعی، خلقك، خویك ضعفندندر . کسب برلقمهٔ تزویردرکه حریص اولانلرك بوغازی مقداری اولور . « شرح » کویلولر ارسلانه تشبیه اولنان آدمه دیرلرکه : انسانلرك کسب وسعیی ، قضا وقدری وکمال قدرت ربانیه‌یی عدم تفهمدن واقع اولور . جهد

وسعی برخطا وبرحرکت غفلت افزادرکه جزا اولاق اوزره صاحب حرصك حرصی نسبتنده مساعیسی زحمت واضطرابی مزداد اولور . من بعد کویمزه کله ! تعیشك ایچون مقتضی شیلری بزاحضار وارسال وسنی مستریح البال ایلرز.

مثنوی

﴿ نیست کسبی از توکل خوبتر ﴾

﴿ چیست از تسلیم خود محبوبتر ﴾

« ترجمه » حق تعالی‌یه توکل ایتمکدن دها کوزل برکسب یوقدر ؛ تسلیمدن زیاده سویملی نه‌اولور ؟ « شرح » بیچاره کویلولر توکلی ثناوچالیشمنی طعن واستهزا ایدر ایکن اثبات مدعی ضمننده کندیلری‌ده چالیشیرلر وبویله‌جه برمباینت عقلیه‌یه کرفتار اولورلرده خبرلری اولماز .

مثنوی

﴿ بس کریزند از بلا سوی بلا ﴾

﴿ بس جهند از مار سوی اژدرها ﴾

« ترجمه » چوق آدملر بلادن قاچیورلر زعمیله ، بلا طرفنه کیدرلر . چوق آدملر ییلاندن قورتولمق امیدیله اژدرها طرفنه صیچرارلر ! « شرح » انسانلر حقایقی لایقیله آکلامغه مقتدر اوله‌مدقلرندن کسب وسعیلریله مقتضی اولان شیئك عکسنی اجرا، کندیلرینی بغیرحق اتعاب وخراب ایدر. مثلا زنکین اولمق امیدیله برانسان تجارته توسل ایلر ؛ تجارت ظن ایلدیکی معامله اضاعهٔ امواله سبب فلاکت اولور . بوده کویلولرك افادات غفلت آیاتیدر . جمله‌یه معلوم اولدیغی اوزره سعی ایدنلردن یوزده بشی دوچار اضطراب وسعی ایتمیانلرك همان یوزده طقسان طقوزی کرفتار فقر وعذاب اولور .

مثنوی

﴿ حیله کرد انسان وحیله‌اش دام بود ﴾

﴿ آنکه جان پنداشت خون آشام بود ﴾

« ترجمه » انسان واصل مرام اولمق ایچون حیله ایتدی . حیله‌سی کندینه طوزاق اولدی . او، جان صاندی . قان ایچیجی وکندی ناکام اولدی . « شرح » ینه کویلولر دیدیلرکه : انسان سعی وحیله ایله نائل مرام اوله‌یم دیرایکن حیله‌سی بوینه زنجیر وشخصی ذلته اسیر اولدی . مثلا سارق حیله ایله بشقه‌سنك اقچه‌سنی سرقت ایچون عقل وقوتی صرف ایدرکن طوتولوب حبسه القا وامید وناموس وراحتی پامال وهبا اولور . ایشتــه مســاعی وحیله صاحبی ، انجام کار سعیله کندینه زندانی مقر ایدر .

مثنوی

﴿ دربست ودشمن اندرخانه بود ﴾

﴿ حیلهٔ فرعون زین افسانه بود ﴾

« ترجمه » قپوبی قاپادی ؛ اما خرسز خانه‌ایچنده ایدی . فرعونك حیله وخدعه‌سی‌ده بوسهو سعی افســانه‌سندن واقع اولدی . « شرح » خرسزدن امین اولمق ایچــون قپوبی قاپایوبده ســارقی سهواً خانه‌نك ایچنده براقق مثالنی کویلولر ایراد ایدییورلر ؛ جمله‌یه معلومدرکه ، قپوسنی قاپایانلر مظهر امن وامان ، آچیق براقانلر اکثر نقود واشیاسنی چالدیروب نادم ونالان اولور . فرعون ، حضرت موسی‌یی اولدیرمك امیدیله بنی اسرائیلك اطفالنی قتل وافنا ایدر ایکن حضرت موسی فرعونك یاننده نشوونما بولدی ؛ فرعونك حرکتی کسب وجهاد اولمیوب ظلم وعناد اولدیغندن برباد اولدی ،

مثنوی

﴿ صد هزاران طفل کشت آن کینه کش ﴾

﴿ وانکه اومی جست اندر خانه‌اش ﴾

« ترجمه » اول کین بسلییجی فرعون یوز بیکلرجه چوجق اولدیردی . آرادیغی چوجق (حضرت موسی) کندی خانه‌سنده ایدی . « شرح » بوقصه

سورهٔ قصصك يدنجى آيت كريمه‌سندن بدء ايله بووجه‌ايله فرمان وبيان بيورلمشدر:
﴿ واوحينا الى ام موسى ان ارضعيه فاذا خفت عليه فالقيه فى اليم ولاتخافى ولاتحزنى انا رادوه اليك وجاعلوه من المرسلين ﴾ معناى شريفى: «موسانك والده‌سنه‌ده وحى والهام ايدر، كه موسايه سود وير وامزر وانك اوزرينه فرعوندن قورقارسك دكزه القا ايت وقورقه وكدر ايتمه؛ بز موسايى سنك جانبكه كرى اعاده وپيغمبرلردن ايلرز.» ﴿فالتقطه آل فرعون ليكون لهم عدواً وحزناً ان فرعون وهامان وجنودهما كانوا خاطئين ﴾ معناى شريفى: «والده‌سندن دكزه آتلدقدن صكره موسايى فرعونك آل وفامليامى دكزده بولوب طوتدى؛ تاكه بعده آنلر ايچون موسى دشمن وغملرينك سببى اوله؛ البته فرعون وهامان وانلرك عسكرى خطا ايديجيلردن اولديلر.»

«حضرت موسى عليه السلامى والده‌سى بر اغاج صندوق ايچنه قويوب نيل نهرينه آتمش ايدى.»

﴿ وقالت امرأت فرعون قرة عين لى ولك لاتقتلوه عسى ان ينفعنا اونتخذه ولداً وهم لايشعرون ﴾ معناى شريفى: «فرعونك زوجه‌سى — آسيه غايت عابده ومنصفه برخاتون ايدى. — فرعونه ديدى كه شو چوجق بنم وسنك كوزمزك نوريدر، اولديرمه؛ اوله‌بيليركه اوبزه منفعت ويرسون ويا آنى اوغل اتخاذ ايدرز وفرعون ايله زوجه‌سى موسايى وموسادن ظهور ايده‌جك نتايجى بيلمديلر.» ﴿واصبح فؤاد ام موسى فارغاً ان كادت لتبدى به لولا ان ربطنا على قلبها ليكون من المؤمنين ﴾ معناى شريفى: «وموسى والده‌سنك قلبى هرشيدن وصبردن فراغت ايدوب موسانك فكريله مشغول اولدى، ازقالدى — كه اوغلنك فرعوندن الديغى خبرالمسيله — ماجرايى آشكار ايتسون، اكرموسى والده‌سنك قلبى اوزرينه بز ربط ويروب صبرايله باغلامامش اوليدق، تاكه ايمان ايدنلردن اوله» ﴿وقالت لاخته قصيه فبصرت به عن جنب وهم لايشعرون﴾ معناى شريفى: «موسانك والده‌سى موسانك قزقرنداشنه ديديكه: ارقه‌سى صره كيت واوزاقدن انى كوزت. فرعونك قومى كوروب لكن موسانك قزقرنداشى اولديغنى بيلمديلر.» ﴿وحرمنا عليه المراضع من قبل فقالت هل ادلكم على اهل بيت يكفلونه لكم وهم له ناصحون ﴾ معناى شريفى: «وموسانك اوزرينه بشقه قادينلردن امزيكى حرام قيلدق، موسانك قز قرنداشى ايرشمزدن اول؛ بناءً عليه قز قرنداشى انلره — فرعون ايله زوجه‌سنه — ديديكه: سزه دلالت ايده‌يمى بر خانه اهلى

اوزرینه‌که بوچوجق ایچون سزه کفالت ایتسونلر وبوچوجغك خدمتنده ایلك ایدوب اکا ناصحلر اولسون . » ﴿ فرددناه الى امه كى تقر عينها ولاتحزن ولتعلم ان وعدالله حق ولكن اكثرهم لايعلمون ﴾ معنای شریفی : « بونك اوزرینه موسایی کندی والده‌سنه اعاده ایلدك ، تا که والده‌سنك کوزی آیدینلانسون وغم وکدر ایتمسون وبیلسونکه الله تعالینك وعدی طوغریدر ولکن ناسك اکثریسی بیلمز .» بو آیات کریمه‌ده اوامر ربانیه‌یه اطاعت وصبر ایدنلر حقنده بیوك تبشیرات و تنبیهات واردر . بیت شریفه اعادهٔ بحث ایدیلنجه ، کویلولر ارسلانه تشبیه اولنان آدمه دیدیلرکه : ایشته فرعونك جهد وسعینه باق‌که برچوجقدن هلاك اوله‌جغنی حس ایتمسی اوزرینه بوهلاکدن خلاص بولمق خیال مفسدت مآلی ایله مصرده‌کی اطفالی قتل واعدام وکندینی بدنام ایتدی؛ حال بوکه الله تعالی حضرتلرینك امری واقع اولدقدن صکره اصل قورقدیغی چوجغی ذبح واعدامه مقتدر اولمیوب بالعکس اوچوجق فرعونك هلاکنه بادی اولدی . کویلولرك جهد وسعی علیهنده‌کی افاده‌لری ایله مثاللری نابجادر؛ زیرا بالاده بیان اولندیغی اوزره فرعونك حرکتی محض ظلم وتعدی اولوب مساعئ مشروعه اولمدیغندن احوال وآمالی بالضروره کندی کبی پریشان اولدی .

مثنوی

﴿ دیدهٔ ماچون بسی علت دروست ﴾

﴿ روفنا کن دید خود در دید دوست ﴾

« ترجمه » بزم کوزمزده چوق علت واردر ، یوری ، کندی کورمکی دوستك کورمسنده محو وافنا ایت ! « شرح » انسانك کوزی وعقلی دائما خطا ایلمکده اولدیغندن ارتق اویله مخطی اولان عقل ونظری ترك ایله الله تعالی حضرتلرینك قدرت وعلمنه التجا ومساعئ کدورت نمادن اتقا ایت!

بوده کویلولرك یاسهولرندن ویا ارسلانه تشبیه اولنان دشمنلرینی اغفال ایتمك فکرندن نشأت ایدر .

مثنوی

﴿ دید مارادید اونعم العوض ﴾

﴿ هست اندرید اوکلی غرض ﴾

« ترجمه » بزم کورمزه الله تعالی حضرتلرینك کورمسی قائم اولنجه کوزل عوض وبدلدر ؛ جناب خدانك نظرنده کافهٔ مقاصدی بولورسك ! « شرح » فی‌الحقیقه نظر خدا کوزل عوض ونعمت عظمادر ؛ اما انسان اوبدل وعوضه ایریشه‌بیلمك ، اونعمتی بولمق ایچون عادت تنبروری وعطالت کستری برینه سعی وجهدی، عزم وهمتی قائم ایتملیدر.

مثنوی

﴿ طفل تاکیر اوتاپویا نبود ﴾

﴿ مرکبش جز کردن بابا نبود ﴾

« ترجمه » برچوجق یورومز، طوتونمزایسه آنك مرکبی باباسنك بوینندن بشقه برشی اولماز. « شرح » کویلولر دیرکه : چوجق برشی طوتمق وقوشمق ادعاسندن خالی واقتدارسزلقله‌مالی ایکن بابا ووالده‌سی آنی دائما اللرنده وبیونلرنده طوتوب زحمتدن تخلیص ایدر . سن ده بوحقیقت اوزرینه کسب اطمئنان ایدر وسعی وجهد منبع احزان اولدیغنی اکلار ایسك الله تعالی حضرتلرینك مرحمتی سنی زحمت وفقر واضطرابدن چکر ونعم مالانهایه ایله دلسیر ایلر . کویلولرك بو مثاللری ده ادعالرینی اثبات ایتمیوب بلکه کندیلرینی الزام واسکات ایدر . زیرا چوجق اوفاق ایکن شفقت مادر زاد آنی زحمت وجفادن رها وآزاد ایدر؛ لکن اوچوجق بیویوب مثلا اوتوزقرق یاشنه واردقده والواباغنده قوت حاصل اولدقده پدر ووالده‌سی بالطبع اوموزلرینه آلماز ، بلکه اندن ایش اومار . قرق یاشنده اولان حریف ، پدر ووالده‌سنه بنی ضعیف عد ایله اوموزیکزه آلکز دیسه ابوینك تکدیر وحیرتنی وخلقك خنده ونفرتنی جلب ایتمکدن بشقه نتیجه استحصال ایده‌میه‌جکی کبی مقتدر برانسان جبری بن حرکات واجراآت ایچون غیر مقتدر وبناءً علیه عاطلم دیسه جلب نفرت ایدر .

مثنوی

﴿ چون فضولی کرد ودست وپانمود ﴾

﴿ در فنا افتاد ودرکور وکبود ﴾

« ترجمه » بیویوب صاحب قوت وکستاخ اولدی ، زحمت وبلایه وشاشقنلغه دوشدی . « شرح » بوده کویلولرك ویا تعبیر آخرله جبریلرك افادهسیدر . فی‌الحقیقه چوجق بیویجه زحمت وبلایه کرفتار اوله‌بیلیر ، فقط دوشونولسونکه پدر ومادر عندنده اوفاق بر چوجقمی معتبر وقیمتدار، یوقسه ولو زحمت وبلایه کرفتار اولمش اولسه‌ده ابوینی اعانه واقدار ایدر برکاسب‌خیر نثارمی معتبردر؟هم‌ده طفل معذور قرق‌باشنده اولوب برایلق چوجق‌کبی یرندن قیلدانمیان تنبل منفور اولورسه وای حالنه!...

مثنوی

﴿ جانهای خلق پیش از دست وپا ﴾

﴿ می پریدند از وفا سوی صفا ﴾

« ترجمه » خلقك جانلری ال وایاقدن اول یعنی بدنه داخل اولمازدن مقدم وفادن صفا مرتبه‌سنده‌اوچار ایدی. « شرح » ینه کویلولردیرکه : روحلر عالم ارواحده ابدانه متعلق و طریق جهد وسعیه سالك دکل ایکن وفا وصفاده ایدی ؛ شمدی انسانلر ترك کسب وسعی ایتسه‌لر ینه وفا وصفاده وعزت وراحتده قالیر. حال بوکه عالم ارواح بشقه، عالم ابدان بشقه‌در. ارواح، قوتلری نسبتنده عالم ارواحده جناب واجب الوجوده اطاعت وعبادت ایتدکلری بی اشتباهدر.

مثنوی

﴿ چون بامر اهبطوا بندی شدند ﴾

﴿ حبس خشم وحرص خرسندی شدند ﴾

« ترجمه » چونكه « اهبطوا » يعنى اينكز امريله ارواح مقيد اولدى ؛
بو عالم اجسامده غضب، حرص، طمع، مسرت، قناعت كبى كيفياتده حبس اولدى.
« شرح » اهبطوا آيت كريمه‌سى سورهٔ بقره‌ده اوتوز دردنجى آيت كريمه‌دن
بدء ايله اوتوز التنجى آيت كريمه‌ده منتهى اولور : ﴿ واذقلنا للملائكة اسجدوا
لادم فسجدوا الا ابليس ابى واستكبر وكان من الكافرين﴾ معناى شريفى: «اووقتكه
ملائكه‌يه ديدك، آدمه سجده ايديكز، ملائك آدمه سجده ايتديلر ؛ الا ابليس
سجده ايتميوب ابا وتكبر ايتدى وكافرلردن اولدى . » ﴿ وقلنا يا آدم اسكن انت
وزوجك الجنة وكلا منها رغداً حيث شئتما ولا تقربا هذا الشجرة فتكونا من الظالمين﴾
« و آدمه ديدك، يا آدم ! سن وزوجهك جنتده ساكن اولكز واندن ديلديككز
يرده ووقتده ايستديككز قدر رفاهله اكل ايديكز وبو آغاجه يقين اولميكز ، يقين
اولور ايسه‌كز البته ظالملردن اولورسكز» ﴿فازلهما الشيطان عنها﴾ «شيطان ايكيسنك
اياقلرينى جنتدن قايديردى » ﴿ فاخرجهما مما كانا فيه ﴾ «شيطان چيقاردى انلرى
بولندقلرى نعمتلردن » ﴿ وقلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدو ولكم فى الارض
مستقر ومتاع الى حين﴾ « ديدك انلره، يره اينكز، بعضكز بعضكزه دشمن اوله‌رق
وسزك ايچون يرده بر وقته قدر قرار بوله‌جق محل و متاع ومنفعت واردر.»
﴿ فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه انه هو التواب الرحيم ﴾ « بناءً عليه آدم
ربيسندن برقاچ كلمه تلقى (وانك اوزرينه عمل) ايتدى؛ الله تعالى محبتله آدمه
رجوع ايله توبه‌سنى قبول ايلدى؛ البته الله تعالى تواب ورحيمدر. » ايشته كويلولر
ارسلانه تشبيه اولنان انسانه بو وقعه‌يى مساعينك وخامتنه دليل اوله‌رق ايراد
ايتديلر .

مثنوى

﴿ ماعيال حضرتيم وشير خواه ﴾

﴿ كفت الخلق عيال للاله ﴾

« ترجمه » بز حق تعالينك عيالى وسود طلب ايديجيسى يز، فخر عالم بيورديلركه
﴿ الخلق عيال الله﴾. « شرح » بو حديث شريفده بيوك حكمت كورينور. انسان
عبادت جناب كبريا ايله مشغول اولمقله برابر ، عيال واعضاسى مثابه‌سنده اولان

سائرانسانلره معاونت ایتمك وظیفهٔ مقدسه‌سندندر. الله تعالی حضرتلری مخلوقاتی برصاحب عیالدن بیك قات دها زیاده سودیکندندر، که انبیاء ذیشان واسطه‌سیله چالیشملرینی فرمان وچالیشمغه مقتضی اقتداری احسان بیوردی .

مثنوی

﴿ انکه اواز آسمان باران دهد ﴾

﴿ هم تواند کوز رحمت نان دهد ﴾

« ترجمه » کوکدن یاغمور ویرن اوقادردر، که رحمتندنده اکمك ویرر .
« شرح » بوده کویلولرك وجبریلرك افاده‌سیدر؛ فقط دوشوندیلرکه الله تعالی حضرتلرینك فرمان آلهیسی وحکمت ربانیه‌سی یاغمور، سعی ایله زرع اولنمش ترلانك تخم ومحصولاتنه فائده احسان ایدر، یوقسه زرعه سعی ایتمه‌ینلری باران فائده‌دن محروم وکرفتار خسران ایدر .

مثنوی

﴿ کفت شیره آری ولی رب العباد ﴾

﴿ نردبان پیش پای مانهاد ﴾

« ترجمه » ارسلان حیواناته دیدی: که اوت! توکل کوزلدر؛ الله تعالی حضرتلری بزم ایاغمز اوکنه بر نردبان قودی . « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدم، کویلولره دیدی‌که: الله تعالی حضرتلری هرشیئی اجرایه قادرمطلق اولدیغی وارستهٔ ارتیابدر . شوقدرکه برمقتضای حکمت بالغه، اسبابی یاراتدی واسبابه توسلی فرمان بیوردی . مثلا الله تعالی حضرتلری اراده بیورسه بالطبع نردبانه

حاجت قالمقسزین انسان اوطه یه چیقار؛ مع مافیه حکمت بالغهٔ ربانیه‌دندر، که نردبان واسطه‌سیله تدریجی چیقسون وچیقمه‌نك اسبابنی نردبانده آراسون؛ کذلك هر بر مقصدك حصولی ضمننده الله تعالی حضرتلری یاراتدیغی اسبابه توسلی اراده بیوردیغندن اسبابه توسل ایتمك ارادهٔ صمدانیه‌یه اطاعت وموافقت ایلمکدر .

مثنوی

﴿ پایه پایه رفت باید سوی بام ﴾

﴿ هست جبری بودن انجا طمع خام ﴾

« ترجمه » دام طرفنه باصاماق باصاماق کتمك اقتضا ایدر. بو محلده جبری اولمق طمع خامدر . « شرح » سبق ایدن بیت شریفك مألی ، ارسلانه تشبیه اولنان آدمك اغزندن اتیان اولنور ایدی. برمقتضای دأب جلیل مثنوی ، اشبو بیت شریف ایله آتیده کله‌جك ابیات حکمت آیاتده کی افادات برعارف کامل طرفندن ایراد اولنمشدر . مثلا نردبانسز طامه چیقمق وبلا اسباب مقصده واصل اولمق ، جبری‌یه مخصوص عقلسزلقدر .

مثنوی

﴿ پای داری چون کنی خودرا تولنك ﴾

﴿ دست داری چون کنی پنهان توچنك ﴾

« ترجمه » ای جبری ! ایاغك وار ایکن کندینی نیچون طوپال یاپیورسك ؟ ال طوتار ایکن پنجه‌کی نیچون کیزلرسك ؟ « شرح » ای انسان جبری ! الله تعالی حضرتلری سکا ال ایاق سائر اعضا وقوا ویرمش ایکن نه ایچون کفران نعمت ایدرده بکا اقتدار ویرلمدی دیر وکسب وسعیی ترك ایدرسك ؟ ال ، ایاق صاحبی اولان برانسان ، بنم اباغم ایشله‌مزدیه بی اساس برادعای خامی اثباته قیام وبلا سعی وحرکت ترهات خیالیه‌سیله شونك، بونك محصول سعیی اکل وشربه اجترا ایدرك اوامر صریحهٔ ربانیه‌یه انقیاد ایتمزسه اندن دها منفور برمخلوق بولنورمی؟

مثنوی

﴿ دست هم چون بیل اشارتهای اوست ﴾

﴿ آخر اندیشی عبارتهای اوست ﴾

« ترجمه » انسانه ویریلن ال ، آلات زرعیه‌دن اولان بیل کبی الله تعالی حضرتلرینك اشارتلرندندر . ایشك عاقبتنی دوشونمك ینه الله تعالی حضرتلرینك عباره‌لرندندر . « شرح » ال ، ایاق ، قوای سائره چالیشمق ایچون آلات مقتضیه‌در . امور وکیفیاتك عاقبتنی تأمل ومقصده وصول ایچون عقل وذکا عالم معنیده ادوات واحسانات جناب کبریادندر .

مثنوی

﴿ چون اشارتهاش را برجان نهی ﴾

﴿ در وفای آن اشارت جان دهی ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینك اشارتنی جانك اوستنه قور ایسه‌ك او اشارتك وفاسی اوغورنده جان ویررسك ! « شرح » اعضا وقوای متنوعهٔ ابدان ، عبادات مشروعه ومساعیٔ خیریه ایچون احسان یزدان اولان آلات واشارات واجب الاطاعتدر . میدان حربده مردان خدا فدای جان ودنیا وتحصیل رضای کبربا ایتملرینه بوبیت شریفده اشارت واردر .

مثنوی

﴿ پس اشارتهاش اسرارت دهد ﴾

﴿ بار بردارد زتو کارت دهد ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری سکا اسرار اشارتلرینی ویرر ، سندن مشقت یوکنی قالدیرر ، سکا کار وتصرف ویرر . « شرح » قوا واعضا ایله

حرکات وعباداتده بولنوبده ترك راحت ایله زحمت ومشقت چکنجه بوحال ،
نصل مفید وبادئ خوش حال اوله‌بیلیر؟ دنیلیرسه اکر سن اول‌امرده عبادات۔
مشروعه واجرا آت حسنه‌ده بولنور ایسك الله تعالی حضرتلری مکافاةً خاطره
کلمز اسراره‌سنی مطلع ومراتب عظیمه‌یه ترفیع ایدر . سعی بیله غدای روح
اولور جوابی وریلیر. مثلا برعاشق محبوبه‌سنی کورونجه نشوه دار شوق اولور .
رابطهٔ عشق ایله محبوبه‌نك یانته کیدوب کلمسی اوعاشقه هیچ زحمت‌ومحنت دکلدر.
بالعکس کویا راحت قالمق ایچون محبوبه‌نك نزدینه کیتمامسی ، انکله هم صحبت
اولمامسی ، معطل قالمسی عاشقه تکلیف اولنسه او راحت صوریه عاشق ایچون
عذابدر . اهل همت وغیرتك اك بیوك زحمتی معطل قالمقدر .

مثنوی

﴾ حاملی محمول کرداند ترا ﴿

﴾ قابلی مقبول کرداند ترا ﴿

« ترجمه » سن شمدی یوکی اوزرینه آلمشسك ! صکره سنی محمول ایدر،
راحت ایدرسك ! شمدی ارادات ربانیه‌یی اجرا ایچون اوامر آلهیه‌یی قبول
ایدیجی بولنیورسك ! صکره الله تعالی حضرتلری سنی مقبول ومعتبر ایدر .
« شرح » انسان کامل ابتدا عبادات واجراآت حسنه یوکنی متحمل بولنور .
صکره مرحمت ربانیه اوقوللك زحمتنی ذوق وصفایه تبدیل ودنیا وآخرتده
سلامت وسعادته توصیل ایتمش اولور . حاملك محمول ، قابلك مقبول اولمسی بو
معناده‌در .

مثنوی

﴾ قابل امر دینی قائل شوی ﴿

﴾ وصل‌جویی بعدازان‌واصل‌شوی ﴿

« ترجمه » دین حقك امرینی قبول ایدیجی اول‌که صکره امر وریجی
اولورسك ! شمدی وصلت‌الٰهیه‌یی طاب‌ایت‌که صکره نعم ربانیه‌یه واصل‌اولورسك.

« شرح » نردبان ایله یوقاری‌یه چیقلدیغی کبی عالم روحانیـده‌ده اول امرده انسان ارادات ربانیه‌یی قبول ایدر ، بعده مقبول ومسعود اولور .

مثنوی

﴿ سعی شکر نعمت قدرت بود ﴾

﴿ جبر تو انکار آن نعمت بود ﴾

« ترجمه » سنك سعی وجهدك قدرت نعمتنك شکری اولور ؛ سنك جبر وتنبللکك او نعمته انکار اولور. « شرح » الله تعالی حضرتلری انسانه قوا واعضای متنوعه احسان بیوردی . انلرله مساعئ مشروعه‌ده بولنمق بحق شاکر اولمقدر. بالعکس تنبلك ، احسانات ربانیه‌یی انکار دیمکدر . تنبل دارینده معذب الحالدر .

مثنوی

﴿ شکر نعمت نعمتت افزون کند ﴾

﴿ کفر نعمت از کفت بیرون کند ﴾

« ترجمه » نعمتك شکری سنك نعمتنی زیاده ایدر . کفر نعمت و نانکورلک نعمتی الکدن چیقارر . « شرح » سعی وجهد ایدن الله تعالی حضرتلرینك احسان بیوردیغی نعم متنوعه‌یه قارشی یالکز شفاهاً دکل، فعلاً شکر ایتمش اولور . الله تعالی حضرتلرینك کندینه ویردیکی نعمتی زیاده ونفس وشیطانك شرندن امین اولور . بالعکس انسان جبر ونانکورلك ایدرایسه نعمته کفران ونفس وشیطانه رام اولمش اولور . سورهٔ ابراهیمك یدنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿لئن شکرتم لازیدنکم ولئن کفرتم ان عذابی لشدید ﴾بیورلمشدر، معنای شریفی : « اکر شکر ایدر ایسه‌کز سزك ایچون نعمتی زیاده ایدرز . واکر کفر ایدر ایسه‌کز تحقیقا عذابمز شدیددر . »

مثنوی

﴿ جبر تو خفتن بود دررہ مخسب ﴾
﴿ تانبینی آن در ودر که مخسب ﴾

« ترجمه » سنك جبرك يولده اويومق اولدى ؛ يولده اويومه ! تا او قپو ودركاهى كورمينجه‌يه قدر اويومه ! « شرح » سنك جبرو عطالتك محض زيان ومحل مقصوده قبل الوصول يولده تنبلجه ياتوب كنديني پريشان ايتمكدره مطلع حقيقت وسلامت ياب اولمق ايستر ايسك زنهار راحتى احتيار ايتمه! همان چاليش وچاليشمغه آلش !

مثنوی

﴿ هان مخسب ای جبری بی اعتبار ﴾
﴿ جز بزیر آن درخت میوه‌دار ﴾

« ترجمه » اى اعتبارسز اولان جبرى! اوميوه‌لى اغاجك التندن بشقه‌يرده صاقين اويومه ! « شرح » اى مغلوب عطالت وتنپرورى ! بعض خيالات ووسائل موهومه‌يه استناد وعناد ايدرك مساعئ مقبوله وعبادات مشروعه‌يى ترك ايله سعادت حقيقيه‌دن محروم اولمه! چاليش كه دنيادن مردانه ومستقيمانه چيقوب واصل مرتبهٔ اعلا اوله‌سك !

مثنوی

﴿ تا که شاخ افشان کند هر لحظه باد ﴾
﴿ بر سر خفته بریزد نقل و زاد ﴾

« ترجمه » تا كه هر لحظه روزكار داللرى سيلكه‌رك ياتمش كيمسه‌نك باشى اوستنه زاد وطعام دوكمش اوله! « شرح » يوقاريده‌كى بيت شريفده ميوه‌لى اغاج

آلتندن بشقه بر یرده یاتلماسی تنبیه بیورلمش ایدی. بو بیت شریفده نسیم رحمت ربانیه شجرهٔ علیهٔ معنویه یی تحریك ایله دنیاده صورت مشروعه ده چالیشان عباد صالحینك باشلری اوستنه اثمار فیض بار سعادت صاچیله جغی بیان بیورلمشدر که بو یله میوه دار برشجرهٔ طوبای معرفتك سایه سنه صیغنمق لازم کلیر .

مثنوی

﴿ جبر خفتن درمیان رهزنان ﴾

﴿ مرغ بی هنکام کی یابد امان ﴾

« ترجمه » جبر ، قطاع طریق اولانلر اورتاسنده یاتمقدر . وقتسز یعنی اوچمغه هنوز اقتدار پیدا ایتمامش ، یکی یورطه دن چیقمش بر قوش (کدیلرك اورتاسنده قالنجه) نصل امنیت وسلامت بوله بیلیر ؟ « شرح » نفس وشیطان انسان ایچون رهزناندر ؛ مساعئ مشروعه ایسه انسانی محافظه ایدن بر نعمت کبرادر . مرتبهٔ حقیقه یه واصل اولمیان انسان ، قنادسز برقوشجغز کیدرکه شیطان انی زبون وپریشان ایدر .

مثنوی

﴿ ور اشارتهاش را بینی زنی ﴾

﴿ مرد پنداری وچون بینی زنی ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینك اشارتلرینه برون اورر ، یعنی تکبر ایدرسك ! کندینی ارصانیرسك ! اما کندینه نظر ایده بیلیرایسك برقادین اولدیغنی کوررسك ! « شرح » کافهٔ قوا واعضای بدنیه عبادات واقدامات خیریه ایچون الله تعالی حضرتلرینك انسانه بخش واحسان بیوردیغی اشارات واضحه ومقبوله در . ای جبری ! بونلری استعمال ایتمکدن تحاشی ایلدیکك حالده — ولو لساناً اولمسه ده — معناً بوقوا واعضایی یعنی اشارات ربانیه یی تحقیره اجترا ایتمش ومتکبر اولمش اولورسك ! سنك ایچون کورملك ممکن اولیدی کندینی عاجز برقادین کبی کورور وذوق روحانیدن محروم اولدیغنی اکلار ایدك !

مثنوی

﴿ این قدر عقلی که داری کم شود ﴾

﴿ سر که عقلی ارزوی بپرد دم شود ﴾

« ترجمه » بو قدر عقلك وار ایکن غائب وضایع اولیور؛ برباشدن عقل اوچار ایسه او باش قویروق اولمش اولیور . « شرح » بو کفیت معناً، فناً، تجربةً مثبتدر. بر انسان عقل وسائر قوا واعضاسنی مساعیٔ خیریه‌یه حصر ایله ادمان ایتمزده معطل براغیر ایسه معذب اوله‌جنی کبی اعضای بدنیه وقوای ـ عقلیه‌سنی‌ده ابطال وبی مجال ایتمش اولور. عقلسز باشی قویروغه تشبیه بیورمق بر ظرافت بلیغانه‌در .

مثنوی

﴿ زانکه بی‌شکری بود شوم وشنار ﴾

﴿ می برد بی شکر را تا قعر نار ﴾

« ترجمه » شکر ایتمزلك ، اوغورسزلق ، قبیح بر حال نامبارکدر ؛ شکرسزلك، صاحبنی آتشك، جهنمك دیبنه قدر کوتورر . « شرح » ترك مساعی، الله تعالی حضرتلرینك احسان ایلدیکی قوا واعضا واشارته قارشی شکر ایتاملك اولدیغی امر جلیدر . شکرسزلکك نتائج ضروریه‌سی ذلت وندامتدر . شاکر اولمیان دنیا وآخرتده معذب وحقیر اولور .

مثنوی

﴿ کر توکل میکنی در کار کن ﴾

﴿ کشت کن پس تکیه بر جبار کن ﴾

« ترجمه » اکر توکل ایدرسك کار وعملده ایت ! زراعت ایت ! صکره جبار اولان الله تعالینك مرحمتنه طیان ! « شرح » منبع حکمت اولان مولانا

حضرت جلال الدین شریعت ، حقیقت ، مدنیت ، سعادتی وانسانلرك دارینده باعث سلامتی اولان اساس حکمتی بربیت ایچنده جمع وتدوین وحکمای عالمك بیك درلو تعریفات ایله ایضاح ایده‌مدکلری بر حقیقتی ایکی مصراعده اتمام وتبیین بیورمشدر . انسانه لایق اولان سعی وتوکل یعنی ایکیسنه‌ده توسلدر . بلا مساعی تفکرات عین ترهات وخیالاتدر. شوقدرکه یالکز سعی ایدوبده الله تعالی حضرتلرینه توکل ایدلمزسه اوسعیك انجامی خسران وضرردر . جناب عالم مطلق قرآن - عظیم‌الشانك برچوق یرنده سعی وتوکلی امر وفرمان بیورمشدر . سعی ایتمامکده عذاب وقضا ، عدم توکلده کناه وجفا واردر . توکل ایتمه‌ینلرك عقل وبدنلرینی شاهین قضا پنجهٔ غضبنا کیله ییرتار . سعی ایدوبده توکل ایتمامك جبار مطلق حضرتلرینك کمال قدرتنی انکار ایامکدر. سعیسز توکل بروهم وفکر غیرمعقولدر ؛ زیرا عطالتده ایش یوق که توکل ووکالت صحیح اولمش اولسون !

﴿ باز ترجیح کردن نخجیران توکل‌را بر جهد ﴾

تکرار حیواناتك توکلی جهد وسعی اوزرینه ترجیح ایتدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ جمله باوی بانکها برداشتند ﴾

﴿ کان حریصان که سببها کاشتند ﴾

« ترجمه » جمله حیوانات ارسلانه آوازلر قالدیردیلر . یعنی باغردیلر ، دیدیلر : اول حریصان وطمعکاران جهان که سببلرا کدیلر . (نه‌فائده کوردیلر؟)

« شرح » جهلاً ویا اغفالاً : دنیادن بونجه صاحب همت وغیرت آدملر کچمش ایکن انلرك سعی واقداملرندن هیچ برفائده حاصل اوله‌میوب یالکز حاللری بزه عبرت قالمشدر دینلیرسه بوبابده‌ده جبریلره بر جواب صواب واردر : صورت

مشروعه‌ده چالیشانلرك جمله‌سی ، عمرلرینی سعادتله امرار ایتمش وعالم انسانیته برچوق یادکار خیر براقمش وارادات ربانیه اوزرینه اخرتلرینی باذن الله تعالی تأمین ایلمشدر . یاجبری وتنبللرك فائده‌سی ندر ؟ هیچ ! ! !

مثنوی

﴿ صد هزار اندر هزار از مردوزن ﴾

﴿ پس چرا محروم ماندند از زمن ﴾

« ترجمه » ارکك وقادینلردن نیجه یوزبیکلری نیچون زمانك فوائدندن محروم قالدیلر ؟ « شرح » ارکك اولسون، قادین اولسون سعی وجهد ایدنلردن بیکلرجه‌سی زمانك مروریله سعیلرینك وجوده کتیردیکی کیفیاتدن غیر مستفید وبلکه محروم ونومید قالدیلر ! بوسعی ایدنلرك مستفید اوله‌مدقلرینی یالکز جبری اولانلر دیه‌بیلیر ؛ یوقسه صاحب عقل وتجربه اولانلر بونی ادعا ایده‌مز . جبریلر بوادعای بلاهت نما ایله آخرتی‌ده انکار وعقللرینی قاپلایان ظلمتی اضعاف واظهار ایدرلر . ادعالرندن اکلاشیلیرکه جبریلر عبادت وجهدك فوائدینی یالکز دنیا لذائذینه حصر ومکافات اخرویه‌یی نظراعتباره المیوب ضمناً رد ایدرلر . حال بوکه چالیشانلر دنیاده کوردکلری فوائد کثیره‌دن بشقه اصل سعادت وسلامتی باقی اولان عالم عقباده ورضای جناب کبریاده بولورلر .

مثنوی

﴿ صد هزاران قرن زاغاز جهان ﴾

﴿ همچو اژدرها کشاده صد دهان ﴾

« ترجمه » جهانك ابتداسندن شمدی‌یه‌قدر کچمش اولان یوزبیکلرجه قرون واعصار اژدرها کبی یوز آغز آچمشدر . « شرح » حضرت مولانای رومی قدس سره السامینك کمالات عقلیه وبلاغت کلامیه‌سی بوبیت شریفده‌ده ظاهر وطالع اولور . جبریلرك مسلك پرسقیملرینی جرح بیوردقاری حالده جبریلر

طرفندن ده ایراد کلام ایتدکجه مؤثر برصورتده ایراد بیورلمشدر. یوزبیکلرجه مروری کوستریلن قرونك هر بری یوز سنه‌یی حاویدر . هر سنه بر اژدرك دهانته تشبیه اولنمسندن مقصد ، هر سنه یوزبیکلرجه پیر وبرنا ، عاقل ودانا زیر-خاکده پنهان وبی نشان اولمسندندر . چالیشانلری‌ده اژدر زمان داخل بطون-نسیان ایدر ایسه‌ده انلر عمرلرینی عبادت وسعادتله امرار واخرتارینی وابنای-جنسلرینك ممکن مرتبه سلامتلرینی تأمین وبر قرار ایدرك ابقای نام ایتدیلر یاجبری وتنبللر نه یاپدیلر ؟ مارکسل وغفلت ، اژدر اضطراب وعطالت عمرلرینی تسمیم وهر نوع سعادتدن کندیلرینی محروم وعقیم ایتمکدن بشقه نه‌لری وار ؟

مثنوی

﴿ مکرها کردند آن دانا کروه ﴾

﴿ که زبن برکنده شدزان مکر کوه ﴾

« ترجمه » عاقل، دانا اولان قوم اوقدر حیله وسعی ایتدی‌که بومساعیدن طولایی طاغ دیبندن قوپمش اولدی . « شرح » شمدی‌یه قدر کلوب کچنلردن بر چوق انسان بولنور ایدی‌که طاغاری بیله زیر وزبر ایتمکه مقتدر ایدی. مع‌مافیه فائده کورمامش، جمله‌سی دنیادن مرور ایتمش، بدنلری مطمورهٔ خاك فنا اولمشدر دیمك ایستدیکن جبریارك بویولده‌کی افاداتنه قارشی ابیات مذکورهٔ شریفه‌ده یازیلان شروح وتفصیلات ، جواب کافیدر .

مثنوی

﴿ کرد وصف مکر شان ذوالجلال ﴾

﴿ لتزول منه اقلال الجبال ﴾

« ترجمه » کچمش اولان اقوامك مکر وحیله‌لرینی ذوالجلال حضرتاری قرآن عظیم الشانده بیان وفرمان بیوردی . شویله‌که : اول مکردن طاغلرك قله‌لری، یوکسك یرلری البته زائل اولور. « شرح » بو آیت کریمه، سورهٔ ابراهیمك قرق آلتنجی شو آیتیدر : ﴿وقد مکروا مکرهم وعندالله مکرهم وان کان

مکرهم لتزول منه الجبال ﴾ معنای شریفی : « (اقوام سابقه) البته کندی حیله‌لری ایله حیله ایتدیلر وانلرك حیله وجزالری الله تعالینك نزدنده‌در . ولو حیله‌لری اوقدر اولسه‌که اندن طاغلر بیله زائل اوله . » حیله‌کارلرك حیله‌لری نه‌قدر دنیاده چوق ومهم اولسه‌ده الله تعالینك جزاسندن قورتوله‌ماز ، ویرانخانهٔ مکر وخدعه‌ده صیغینه‌جق یر بوله‌ماز . جبریلر بو آیت کریمه‌نك مفهوم حکمت مشحوننندن برشیئ استفاده ایده‌من .

مثنوی

﴿ جزکه آن قسمت که رفت اندر ازل ﴾

﴿ روی ننمود اشکال و از عمل ﴾

« ترجمه » ازلده‌کی قسمت وحصه‌دن بشقه عملدن هیچ بر شی یوز کوسترمدی ، حاصل اولمدی . « شرح » جبریلر دیرلر : اولدن نه‌ایسه ینه اودر ، اندن بشقه انسانه برشی فائده ویرمز . جبریلر قرآن عظیم الشانی انکار ایتمدکلری حالده برچوق آیات حکمت بیناتنده « چالیشکز » امرینی نظر دقته آلماز وعقل ومنطقه اعلان خصومت ایدرلرده دیرلرکه : ازلده حصه نه ایسه اودر ! فکرلری بلاتعریض قبول اولنسه دیملکه چالیشانلر وعبادت ایدنلره چالیشمق وعبادت ایتمك ازلده قسمت اولمش وبو قسمت ونعمت انلرك حصه‌لرینه اصابت ایتمشدر . مساعئ مشکوره‌نك ، عبادات خالصه‌نك بیوك مکافاتی اولدیغی آیت کریمه ایله مثبتدر . جبریلر امور خیریه‌ده چالیشانلره تعریض ایده‌جکلرینه اوحال مساعی‌یی تقلید ایتسه‌لر دها مقبولدر .

مثنوی

﴿ جمله افتادند از تدبیر کار ﴾

﴿ ماندکار و حکمهای کردکار ﴾

« ترجمه » جمله‌سی تدبیروکاردن دوشدیلر ، یالکز الله تعالی حضرتلرینك کار وحکملری قالمشدر . « شرح » بوده جبریلرك افاده‌سیدر . فی الحقیقه

انسانلر انجام کار دنیادن آیریلیرلر . نعم موقتهٔ دنیویه‌دن محروم اولورلر . بو حال امر ضروریدر . زیرا باقی یالکز جناب باریدر . شوقدر وارکه عبادت وامور خیریه‌ده بولنانلر جنات عالیات ایله تبشیر وحرکات غیر مرضیه‌ده بولنمش مجرمین عذاب الیم ایله تنذیر بیورلمشدر . چالیشانرك دنیاده‌ده کندی زمانلرینی مسعودانه کچیروب سائر انسانلره فائده‌سی اولور . تنبللر ایسه براذا زمانلرینی محو وافنا ایدرك دنیاده اثر براقماز . اثرلری قالمش ایسه اوده عطالتلرندن حاصل اولان سوء مثالدرکه جمعیت بشریه ایچون باعث نکبت وذلتدر .

مثنوی

﴿ کسب جز نامی مدار ای نامدار ﴾

﴿ جهد جز وهمی مپندار ای عیار ﴾

« ترجمه » ای صاحب نام وشهرت ! کسبی برنامدن بشقه بیلمه ! ای متحرك وصاحب جرأت ! جهد وسعیی برخیال ووهمدن بشقه برشی صانمه !

« شرح » جبریلر بداهته قارشی دیرلرکه : ای مقدم ونامدار ! کسبی ساده برنام ، جهدی بروهم نافرجام عد ایت !· جبریلر مساعیٔ مشروعه‌نك فوائد ونوابی انکار وبداهته قارشی افادات ابلهفریبانه ایله خلقی اضلال واضرار ایتمکه چالیشیرلر .

﴿ نکریستن عزرائیل بر مردی وکریختن آن مرد در سرای ﴾

﴿ سلیمان علیه‌السلام وتقریر ترجیح توکل بر جهد وکوشش ﴾

عزرائیل علیه السلام برانسانه نظر ایلمسنه واو انسان سلیمان علیه‌السلامك سراینه قاچمسنه وجبریلرك جهد ارزرینه توکلی ترجیح ایلملرینه دائردر :

مثنوی

﴿ ساده مردی چاشتگاهی در رسید ﴾

﴿ در سرا عدل سلیمانی دوید ﴾

« ترجمه » ساده دل بر انسان، قوشلق وقتی ایرشدکه سلیمان علیه السلامك سرای عدلنه قوشدی . « شرح » برساده دل حضرت سلیمانك سراینه نصل کتدیکی وسلیمان علیه السلامه نه رجاده بولندیغی آتیده کی ابیات شریفه‌ده بیان وبونده کی حکمت ومقصد ایضاح واتیان اولنه جقدر .

مثنوی

﴿ رویش از غم زرد هر دواب کبود ﴾

﴿ پس سلیمان کفت ای خواجه چه بود ﴾

« ترجمه » یوزی غمدن صارارمش ، ایکی دوداغنك رنکی اوچمش ، کوك رنك اولمش ایدی .

مثنوی

﴿ کفت عزرائیل برمن این چنین ﴾

﴿ یك نظر انداخت پر از خشم وکین ﴾

« ترجمه » اوخواجه سلیمان علیه السلامه دیدی : عزرائیل ، بکا غضب وکیندن مرکب برنظر فیرلاتدی . (که سکا التجایه مجبور اولدم .)

مثنوی

﴿ کفت هین اکنون چه میخواهی بخواه ﴾

﴿ کفت فرمان بادرا ای جان پناه ﴾

« ترجمه » حضرت سلیمان دیدی: شمدی نه ایستر ایسه‌ك ایسته ! اوساده‌دل دیدی : ای جان حفظ ایدیجی پیغمبر ذیشان ! روزکاره امر و فرمان ایت ! [سلاست وفصاحت افاده‌سی هرکسك اکلایه‌جغی مرتبه‌ده بولندیغندن شرحه حاجت کورلمدی .]

مثنوی

﴿ تامرا زینجا بهندستان برد ﴾

﴿ بوکه بنده کان طرف شد جان برد ﴾

« ترجمه » تاروزکار بنی بورادن هندستانه کوتورسون ! بلکه بنده‌کز اوطرفه کیدنجه جانمی قورتارمش اولورم ! « شرح » ساده دل ظن ایتدی که هندستان کبی اوزاق یرلره کیدرسه امر الٰهی‌یی اجرایه مأمور اولان عزرائیل اوقدر اوزاق یرلره کلمزده خواجه موتدن خلاص بولور . بو افادات کویلیلر وجبریلر طرفندن ایراد اولنور . بو بیت شریفدن اعتباراً اون ایکی ابیات شریفه‌دن صکره ارسلانه تشبیه اولنان ادم کویلولره جواب ویره‌جکدر .

اصل بحثه کلنجه : جبریلر بومثاللرنده‌ده اصابت ایده‌مدکلری کبی ادعالرینه اصلا تقویت ویره‌مدیلر ؛ زیرا بومحلده ساده دل خواجه‌نك حرکتی سعی عاقلانه دکل ، صرف بر آرزوی ابلهانه ایدی . قبض روحه مؤکل اولدیغنه ایناندیغی عزرائیلی کورمش ایکن ارتق هندستانه قاچمق کندینی بی‌فائده کناهکار ایتمك وزحمته قوشمق دکلی؟ نابتحل اولان بوسعی، سعی مقبولی اعتباردن اسقاط ایده‌مز؛ زیرا برمجنونده بعض خیالاتدن قورتولمق زعمیله غیر معقول اوله‌رق شورایه بورایه قوشار ، اما انك قوشمسی چالیشمق دکل دها زیاده چیلدیرمقدر .

مثنوی

﴿ نك زدرویشی کریزانند خلق ﴾

﴿ لقمهٔ حرص وامل زانند خلق ﴾

« ترجمه » ایشته بونك کبی خلق درویشلك وفقردن قاچارلر ؛ بوندندرکه

خلق حرص واملاك لقمه‌سیدر . « شرح » خلق فقردن قورتولوب مال قازانمق ایچون بیك درلو زحمت چکرده بویولده‌کی حرص ومساعی ، فقرك ایراث ایده‌جکی زحمتدن قات قات فضله اولدیغنی آکلاماز . بوده جبریلرك فکریدر . امر معقول ، حرص وطمعه مغلوب اولمقسزین صورت مشروعه‌ده چالیشمقدر . قاعده‌سز چالیشانلر بیله تنبللردن دها بختیار واستحصال ایده‌جکلری ثروت حسبیله چوق دفعه هیچ اولمازسه دنیانك لذائذینه مظهر اولورلر .

مثنوی

﴿ ترس درویشی مثال آن هراس ﴾

﴿ حرص وکوشش را تو هندستان شناس ﴾

« ترجمه » درویشلك ، فقر قورقوسی او خواجه‌نك قورقوسی کبیدر . (یعنی خواجه‌نك بی‌فائده هندستانه کیتمسی کبیدر .) سن او ، قورقوبی ، چالیشمه‌یی هندستان بیل ! « شرح » خواجه نجه موتدن خلاص بولمق ایچون بر خیال خام وبر فکر مناعت انجام ایله مغلوب نفس وشیطان اولدیغی کبی سن‌ده قضا وقدره قارشی جهد وسعی بناه عدا یتمك ایستر ایسك حق ناشناس وشایان خندهٔ عام وخاص اولمش اولورسك ! فکرینی طاشیان جبریلر بویله ضعیف بر مثال وحکایه‌یی دعوای باطللرینه علاوه ایتمشلر ، اماشوراسنی اونوتمشلردرکه امثال وحکایات آثار وفعلیات قدر قوتلی دکلدر . جاهد وکاسب اولانلر ارادات ربانیه وتجارت دائمه وپیغمبران ذیشانك عبادات وجهاد ومساعیٔ جهان آبادی بر بر تمثال علویت اشتمال اولدیغنی آدمه کوسترلر .

مثنوی

﴿ بادرا فرمود تا اوراشتاب ﴾

﴿ برد سوی خاك هندستان برآب ﴾

« ترجمه » سلیمان علیه السلام روزکاره امر بیوردیکه او خواجه‌یی عاجلاً هندستان طوپراغنده صو اوستنده بر یره کوتورسون ! « شرح » حضرت سلیمانك باذن الله تعالی روزکاره امری نافذ اولدیغندن روزکار ذکر اولنان خواجه‌یی هندستانه کوتورمشدر .

مثنوى

﴿ روز دیکر وقت دیوان لقا ﴾

﴿ پس سلیمان کفت عزرائیل را ﴾

« ترجمه » ایرتسی کون دیوان ملاقات وقتنده سلیمان علیه‌السلام حضرت‌ـ عزرائیله دیدی :

مثنوى

﴿ کان مسلمانرا بخشم از چه سبب ﴾

﴿ بنکریدی بازکو ای پیك رب ﴾

« ترجمه » که او مسلمانه نه سببدن غضبله باقدك ؟ تکرار سویله ! ای رب العالمینك پیکی !

مثنوى

﴿ کفت من از خشم کی کردم نظر ﴾

﴿ از تعجب دیدمش در ره کذر ﴾

« ترجمه » عزرائیل دیدی : بن او خواجه‌یه نه وقت غضب ایله باقدم ؟ (یعنی غضبله نظر ایتمدم .) یالکز یولده اکا تعجبله باقدم .

مثنوى

﴿ که مرا فرمود حق کامروز هان ﴾

﴿ جان اورا تو بهندستان ستان ﴾

« ترجمه » زیرا حق تعالی حضرتلری بکا فرمان بیوردی‌که بوکون او آدمك جاننی هندستانده قبض‌ایت ! « شرح » حضرت عزرائیلك او خواجه‌یه نظر تعجبله باقسنه سبب امر آلهی اوزرینه اوکون هندستانه کیدوب آنك جاننی

آله جق ایکن خواجه یی اوراده کورمسیدر . هندستان کبی برمسافهٔ بعیده یه بوخواجه نك برکونده کیتمسی واوراده جاننك قبض اولنمسی نصل اولور دیه کندی کندینه تعجب ایتمشدر .

مثنوی

﴿ ازعجب کفتم کر اورا صدپراست ﴾
﴿ او بهندستان شدن دور اندراست ﴾

« ترجمه » حق تعجبدن کندی کندیمه دیدم که : اکر خواجه نك یوز قنادی اولسه انك هندستانه کیتمسی ینه غایت اوزاقدر !

مثنوی

﴿ تو همه کار جهان را همچنین ﴾
﴿ کن قیاس وچشم بکشای وبین ﴾

« ترجمه » سن جهانك جمیع امورینی بویله قیاس ایت! کوزلریکی آچده باق ! « شرح » هرایشده کی قدرت ربانیه یه باق که الله تعالی حضرتلری اراده وفرمان بیوردقدن صکره اك اوزاق ظن اولنان شی نه قدر یقین واك کوج صاپیلان کیفیت نه قدر قولای اولور .

مثنوی

﴿ ازکه بکریزیم ازخودای محال ﴾
﴿ ازکه بربایم ازحق ای وبال ﴾

« ترجمه » کیمدن قاچیورز؟ کندیمزدن ای امرمحال! کیمدن صاقلایورز؟ حقدنمی ؟ ای کناه ووبال ! « شرح » جبریلر دیرلرکه انسان کندندن هیچ بروقت قاچه میه جغی کبی الله تعالی حضرتلرینك اراده بیوردیغی شیدن ده قاچاماز . الله تعالی حضرتلری فرمان واراده بیورمینجه خزائن نعم ربانیه دن

حصه‌یاب اوله‌ماز . جبریلره جواباً دیرز که : اوت : بویله‌در ، ایشته بونك ایچوندرکه اصحاب جهدوسعی ارادهٔ ربانیه‌دن قاچماپوب قوتلری نسبتده چالیشیر. ومکافاةً سعادت بولور ، زیرا حق تعالی چالیشکز دیدی وچالیشمق ایچون قوا واعضا ویردی .

« باز ترجیح شیر جهد را بر توکل وفوائد جهد را بیان کردن »

تکرار ارسلانك جهد وسعی توکل اوزرینه ترجیح ایتمسی وجهدك فوائدی بیان ایدلمسی حقنده‌در :

مثنوی

« شیر کفت آری ولکن هم ببین »
« جهد های انبیا و مرسلین »

« ترجمه » ارسلان دیدی : اوت ، توکل کوزلدر . لکن انبیای ذیشان ایله مرسلینك جهد وسعیلرینی کور! « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدم کویلولره توکل ایتمك غایت مقبول بر حالدر. شوقدرکه : توکلك اساسی جهد وسعی ایله اولور. انبیای ذیشان علیهم الصلوة والسلام ایله مرسلینك ومستقیم مؤمنلرك حاللرینه عطف نظر ایدیلیر ایسه جمله‌سی جهد وسعی ایله ذاتلرینی تزیین وعبادت وسعی واسطه‌سیله کندیلرینی مرحمت الٓهیه‌یه قرین ایتدیلر . اکر بلاسعی امر توکل مقبول برشی اولمش اولسه او اعاظمك چالیشمامسی ومعاذالله تعالی انسانلرك ظلمت وعطالت ایچنده قالمسی اقتضا ایدر دیمك ایسته‌مشدر .

مثنوی

« حق تعالی جهدها شانرا راست کرد »
« آنچه دیدند از جفا وکرم وسرد »

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری انبیای ذیشانك جهد وسعیلرینی راست ومصیب ایتدی. جفا ، حرارت ، برودتدن ، یعنی زحمت ومشقتدن هر نه كوروب چكدیلر ایسه انك مكافاتنی الله تعالی حضرتلری انلره ویردی. « شرح » اقدامات انبیا ومساعیٔ صلحا حقنده یوز جلد كتاب یازلسه برحرف مثابه سنده قاله جغی حقایق شناسانه معلوم وبدیهیدر ؛ انسان دارینده مظهر نعم فراوان اولمق ایستر ایسه عبادت وامور خیریه یه مداومت وترك عطالت ایتملیدر .

مثنوی

﴿ حیلها شان جمله حال آمد لطیف ﴾

﴿ كل شیٔ من ظریف هو ظریف ﴾

« ترجمه » انبیای ذیشان وارباب ایمانك تدبیرلری كافهٔ احوالده لطیف وظریف كلدی ؛ زیرا ظریف وذكی اولان كیمسه دن هرنه صادر اولور ایسه ظریف اولور . (بومحلده حیله دن مقصد ، تدبیر وظرافت وذكادر .) « شرح » بو بیت شریفكده مضمون حكمت مشحونی آیات بینات ایله ظاهر وباهردر . مثلا قرآن عظیم الشانده كورلدیكی اوزره یوسف علیه السلام مصرده ، یوسف كنعان اولدیغی كیمسه یه معلوم اولمامش و مصرك اصولنجه بلاجنحه برآدمك توقیفی غیر ممكن بولنمش ایكن كوچك برادرینك تأخیر عزیمتی ایچون برادرلری مصردن حركتله كیده جكلری صره ده كوچك برادرینك هكبه سنه كیزلیجه بر ذیقیمت طاس صیقیشدیرتمش ، صكره برطاس چالنمش ، هركسك اشیاسی آرانه جق دیه حكومت مأمورلری طرفندن كیدنلره بیان اولنمشدر. لدی التحری طاس كوچك برادرینك اشیاسی ایچنده بولنمسی حسبیله حضرت یوسف كوچك برادرینی صورتا سارق كبی نزدنده توقیف ایله صیقلمامق ایچون حقیقتی كندینه تفهیم واو معصومی تأمین ایلدی . سائراخوانی یعقوب علیه السلام نزدینه محزوناً عودتلرنده چهره لرنده علائم یأس ایله كوچك اوغلنك توقیفی سویلنجه حضرت یوسفه اولان عشق پدرانه سی قات قات زیاده لشه رك الله تعالی حضرتلرینه مناجات واسترحاماتی بیعد وحساب ایتدیكی صره ده یأسك كناه و حرام اولدیغنی اولادینه وعالم انسانیته خطاباً بیان وبیوك برنصیحت اعطا بیورمشدر.

حضرت یوسف پدر ومادر واخوان جفا کنانی مصره جلب ودعوت وارتق کندینی بیلدیروب قیویه القا ایدن برادرانی عفو ایتدی . بو وقعهٔ عبرت افزایی حکایه‌دن مقصد ، حضرت یوسف کبی بر نبی ذیشانك برطاسی مخصوصا برادرینك هکبه‌سنه خفیاً وضع ایتدیرمسی صورتا عجیب بر تدبیر کورینورایسه‌ده حضرت یوسف طرفندن اجرا اولندیغندن باعث محسنات عدیده اولمشدر ؛ اما بوکا قیاساً عاقل وظریف اولمیان بربد اخلاق طرفندن بویله بر تدبیر اتخاذ اولنه‌جق اولسه محسناته بدل برچوق نزاعلر ظهور ایله موجب کدر وجدل اولور . بناءً علیه ظریفدن کار ظریف ولطیف، احمقدن‌ده امر منکر وحال کثیف ظهور ایدر .

مثنوی

﴿ دامها شان مرغ کردونی کرفت ﴾

﴿ نقصها شان جمله افزونی کرفت ﴾

« ترجمه » اول انبیا علیهم السلام ایله مؤمنین کرامك طوزاقلری فلك وهوایه متعلق اولان قوشی بیله طوتدی ؛ انلرك صوری اولان نقصلری جملةً زیاده‌لك یرینی طوتدی . « شرح » انبیای ذیشان حضراتیله مؤمن ومستقیم اولانلر اذن حق ایله عدل وسعادتی میدانه کتیرمك ایچون اوقدر تدابیر عقلیه وافعال مقبوله اجرا ایدیورمشلردرکه اوتدابیرك تأثیراتیله مرغ کامی اله کچیردیلر . بعضاً صورتا ضعف حال وقلت اسباب کوسترمشلر ایسه‌ده بو حال باعث ازدیاد قوت اولدی . بعض ساده دلان وجاهلان ظن ایدرلرکه انبیای ذیشان ومؤمنین کرام عقل وبدن کبی دنیاده احسان جناب یزدان اولان ایکی واسطه‌یی استعمال ایتمیوب یالکز تسبیح بدست اوله‌رق بلاجهد وسعی حیران ونکران قالدیلر . الك بیوك تدبیر والك عمیق اجراآت اول اصحاب جهاددن واقع اولدیغی اثباته محتاج اولمیان بدیهیاتدندر .

مثنوی

﴿ جهد می کن تا توانی ای کیا ﴾

﴿ در طریق انبیا واولیا ﴾

« ترجمه » ای عالی همت! طریق انبیا واولیاده کسب قدرت ایدنجه‌یه قدر جهدوسعی‌ایت ! « شرح » بوبیت‌شریفده‌کی‌امر وتنبیه حضرت‌مولانای‌رومی‌قدس سره السامی طرفندن انسانلره جوهر معرفت بخش ایدن براخطار تنبهدر . بوبیت شریف‌ایله بونی تعقیب‌ایدن ابیات حکمت آیات ، برمقتضای دأب‌مثنوی ، یا حضرت مولانا لساننددن ، یاخود دیکر برذات اغزندن بیان وایراد اولنمشدر.

مثنوی

﴿ باقضا پنجه زدن نبود جهاد ﴾

﴿ زانکه این راهم قضا برمانهاد ﴾

« ترجمه » قضا ایله پنجه اوروشمق جهاد دکلدر ؛ زیرا کسب واجتهادی ینه قضای الٰهی اوزرمزه وضع ایلدی . « شرح » جبریلر چالیشوب توکل ایتمك برنوع جهاددر دیسه اوجهاد دکل ، خیال وعناددر جوابی ویریلیر . زیرا عطالت ، اراده وقضای ربانی‌یه مخالف برکیفیتدر . کسب وجهاد ، نظر حکمت ایله باقیلیرسه برحکم وقضای رب العباددر .

مثنوی

﴿ کافرم من کرزیان کردست کس ﴾

﴿ در ره ایمان واطاعت یك نفس ﴾

« ترجمه » بن کافرم ، اکر برکیمسه ایمان وطاعت یولنده ــ ولو برآن ودقیقه اولسون ــ زیان ایتمش ایسه ! « شرح » دریای ایمان، عمان عرفان‌اولان حضرت مولانا اك بیوك برعین واك مهم تعبیرات ایله سعی مشروعك فوائدندن نوع بنی بشری تأمین وقابل‌تأمل اولانلرك عقل وقلبلرینی نور عرفان ایله تنویر وتزیین ایتمشدر. دقت بیورلسونکه ایمان واطاعت الفاظی بوبیت شریفده سعی وجهاد الفاظنه مرادف عداولنمشدر . برمؤمن کندینی نور ایمان ایله تزیین ایدنجه

بالطبع قرآن عظیم‌الشانه ایناغمی اقتضا ایدر . قرآن عظیم‌الشانك برچوق آیات جلیله‌سنده ایسه سعی وجهاد صراحةً فرمان وایراد بیورلدیغندن ایمان وطاعت وسعی وجهاد معناً لفظ واحد کبی اعتبار اولنور .

مثنوی

سر شکسته نیست این سر را مبند
یك دو روزی جهد کن باقی بخند

« ترجمه » ای جبری ! باشك قیرلمش دکلدر . بو باشـنی باغلامه ! برایکی کوندن عبارت اولان دنیاده جهد وسعی ایت ! باقی خنده ایت ! کول ! « شرح » غایت کوزل بر مثال : باشی قیرلامش بر انسان بلا سبب خسته‌لر کبی باغلایوب تمارض ایله حقیقتك عکسنی اظهار ایتمسی نصل چرکین ایسه سعی وجهاده قوتی موجود وبلکه ایجابندن فضله ایکن تنبلکنی اخفا ایتمك امید نامزاسیله اقتدارینی ستر وافنا وسعی امحا ایدن بر تنبلك حالی اندن بیك قات چیرکیندر . باشی یالاندن باغلایان احمق یالکز خنده‌یه شایان ایسه چالیشمیان جبری شایان خنده اولدقدن بشقه شایستهٔ عذاب وجزا ومظهر مصیبت واذا اولور . دنیاده عبادت وغیرت ایدرك کندینی مؤبداً مظهر سلامت وسعادت ایتمکه وچالیشمغه آلیشکه دنیاده وعقباده مسعود وبختیار ولایق رضای جناب پروردکار اوله‌سك !

مثنوی

بد محالی جست کو دنیا بجست
نیك حال جست کو عقبا بجست

« ترجمه » او کیمسه‌که دنیانی آرادی فنا بر محل ایستدی . او کیمسه‌که عقبانی آرادی . بر کوزل حال ایستدی . « شرح » دنیاده دائما اذا وجفا سرنادر . دنیانی ایستمك متاعب ومشاق کثیره ارزو ایتمکدر . عارف اولان ذات دنیانك جهات فانیه‌سندن فراغت ومحل امن وسلامت اولان عقبایه میل ورغبت ایدر

مثنوی

﴿ مکرها در کسب بارد است ﴾
﴿ مکرها در ترك دنیا وارداست ﴾

« ترجمه » قازانمق ایچون مکر وتدبیر ، لایقسز ، بارددر . دنیایی ترك ایچون مکر وتدبیر جائز و وارددر . « شرح » کسب دنیا ایچون بارد ومضر اولان مکر وتدبیر دنیاده مشروع اولمیان شیلره منحصردر که او شیلر رضای باریدن انسانی محروم وعذابه محکوم ایدر .

مثنوی

﴿ مکر آن باشدکه زندان حفره کرد ﴾
﴿ آنکه حفره بست آن مکریست سرد ﴾

« ترجمه » برمحبوسه لایق اولان مکر وتدبیر زندانی قازوب دلمکدر . بالعکس زندانك دلیکنی قاپار ایسه صغوق ، مناسبتسز تدبیرده بولنمش اولور . « شرح » دنیا نعمت عقبایه نسبةً زندان ومحل اذادر . بوندن اسباب خلاص وسلامتی تحری ایده‌جك یرده اومحل اذاده تمدید اقامتی وزندانده اسباب ادامه‌یی ارامق عین حماقت وبلاهتدر . نعمت ابدیه‌یه وصولی داعی اولان عبادات ومساعیٔ مشروعه‌دردر .

مثنوی

﴿ این جهان زندان وما زندانیان ﴾
﴿ حفره کن زندان وخودرا وارهان ﴾

« ترجمه » بوجهان زنداندر . بز زندانیلرز ، محبوسلرز . زندانی دلمکه چالیش ! وکندینی قورتار ! « شرح » عالم عقبایه نسبةً دنیا زنداندر ؛ زندانی دلمکه چالیش امرندن مقصد ، دنیایه ارتباطی ترك ایله پاك اول دیمکدر . یوقسه

یاشامامق دکلدر . دنیا دنیلر ایچون محل خسران ، مستقیملر ایچون مزرعهٔ فیض افشاندر . انسان دنیاده اجرا ایده‌جکی امور خیریه ایله نائل رضای جناب یزدان ومستغرق نعم فراوان اولور .

مثنوی

﴿ چیست دنیا ازخدا غافل بدن ﴾

﴿ نی قماش ونقره وفرزند وزن ﴾

« ترجمه » دنیا ندر ؟ الله تعالی حضرتلرندن غافل اولمقدر ؛ یوقسه قماش ، کموش ، اولاد وقادین دکلدر . « شرح » صاحب علم اولان ذوات ، بو بیت شریفده ده جلال‌الدین رومی قدس سره‌السامی حضرتلرینك عرفان وکمالات روحانیه وعلمیه‌سندن حصه آلیر . عالم وعاقل طرز وقیافتده بولنان بعض جاهل وغافللر ، کوزل البسه وثروت اولاد ، نسا کبی جناب‌خدانك نعم‌لاتحصاسنی مذموم ظن وبویله‌جه اعلان ایدرلر . بوکبی نعم دنیویه‌یی تحقیرایدنلرك تحقیری عدم درایت ایله بونعمتلردن محروم اولدقلرندن نشأت ایدر . مثلا مالك اولمدقلری برنعمتی لفظاً تحقیر ایدرلر ، فقط کوزل زوجه‌لری اولسه ازجان ودل سورلر . بیت شریفده بیان بیورلدیغی اوزره دنیانك مذموم اولان کیفیاتی اموال وانوابی اولمیوب بالعکس بونلر ، جزئی اولان اقامتك سعادت وراحتله مرورینه بادی اولور . مذموم اولان احوال دنیا رضای باری خلافنده اولان حالات غفلت افزادر ، که انلرانسانی دارینده اضمحلال ودرکهٔ اسفله ایصال ایدر . یوقسه استحصال رضای خدا ضمننده بذل مساعی ایدنلر دنیا وعقباده مسعود اوله‌جقلری قرآن عظیم الشانك برچوق یرنده خبر ویرلمشدر . حق سورهٔ نحلك قرق برنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ لنبوئنهم فی‌الدنیا حسنةً ولاجر الآخرة اکبر لوکانوا یعلمون ﴾ بیورلمشدر معنای شریفی : « البته آنلره دنیاده کوزل منزللر ویررز و آخرتك اجر ومکافاتی زیاده‌یوکدر ، بوحقیقتی بیلیجی‌ایسه‌لر . » بو آیت کریمه الله تعالینك رضاسیچون وطنلرینی ترك ایدوب هجرت ایدن مهاجرین حقنده نازل اولدی . بوندنده ظاهر اولورکه الله تعالی‌یه ربط قلب ایدن انسانلرك منازل وثروته مالك اولملرنده هیچ برکناه اولمدقدن بشقه بونلری جناب مولا مقام تبشیرده قوللرینه وعد ایله قلوب عبادی تسریر بیورمشدر .

مثنوی

﴿ مال را کز بهر حق باشی حمول ﴾

﴿ نعم مال صالح کفت آن رسول ﴾

« ترجمه » برمالی که رضای باری یی تحصیل ایچون یوکلنیرسك! ماله فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری « نه کوزل مال صالحدر » بیوردی .

« شرح » مال ومنال حد ذاتنده مقبول ومطلوبدر . علی الخصوص صاحبنی سرقت وارتکاب وذل سؤال کبی سیأتدن حفظ وصیانته سبب اولور . بوبابده کی حدیث شریفده بودر : ﴿ نعم المال الصالح للرجل الصالح ﴾ « صالح وایی اولان مال انسان صالح ایچون نه کوزلدر . »

مثنوی

﴿ آب در کشتی هلاك کشتی است ﴾

﴿ آب اندر زیر کشتی پشتی است ﴾

« ترجمه » کمینك ایچنده کی صو ، موجب غرق وهلاکیدر ؛ سفینه نك آلتنده کی صو سفینه یه یاردمجیدر . « شرح » حضرت مولانا ، مال وثروتی نه کوزل ، نه عالی طرزده تشبیه وتمثیل بیورمشدر . دکزده برکمینك ایچنه صو کیره جك اولور ایسه او سفینه غرق اولور ؛ بالعکس صو ایچنه کیرمیوبده آلتنده اولنجه کمی یه مضرتی اولمدقدن بشقه باعث حرکتی وموجب سلامتی اولور . انسانده دریای وقوعات - جهانده یوزر بر سفینه کبی مال وثروتك محبتیله قلبنی طولدیروب اکا کلیاً مائل اولور ایسه معناً غرق وهلاك اولمش اولور ؛ بالعکس مال ومنالك محبتنی قلبك ایچنه قومیوب انسانیته خدمت ایده بیلمك ایچون وسائط مقبوله عد ایدرك صورت مشروعه ده حسن استعمال ایدر ایسه کرك صاحبنه ، کرك هم جنسنه خدمت ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ چونکه مال وملك را ازدل براند ﴾

﴿ زان سلیمان خویش جز مسکین نخواند ﴾

« ترجمه » سلیمان علیه‌السلام مال وملکی قلبندن چیقاردیغی ایچون کندیسنی فقیر ومسکیندن بشقه برشیله تسمیه‌ایتمدی. « شرح » حضرت سلیمان بونجه ملك ومالە مالك ایکن اصلا تکبر ایتمیوب فقیرومسکینم دیه کمال تواضع کوسترایدی . بیلیردی‌که حقیقتده ملك وقوت جناب رب عزته مخصوصدر . اصل هنر ثروته مالك اولمق وتکبر وحرامه سلوك ایتمیوب ثروتی حق یولنده حسن استعمال ایتمکدر.

مثنوی

﴿ کوزهٔ سربسته اندر آب رفت ﴾

﴿ از دل پر باد فوق آب رفت ﴾

« ترجمه » اغزی باغلانمش بردستی کنیش صو ایچنده اولدیغی حالده ، کوکلی روزکاردن طولو اولمق حسبیله باتمادی . صو اوستنده کیتدی . « شرح » انسان میانهٔ وقوعاتده سفینه مثال ، مال ومنال صو کبی جاری وسیالدر. شمدی دیکر برمثال ایله انسان دستی‌یه تشبیه اولنوب بیهوده‌کو اولمامق ایچون اغزنی قاپار وقلبی ایچنه هوای عشق ومحبت خدایی وضع ایدوب اوفیض ایله طولار ایسه دریای وقوعاتده نه‌قدر شدتلی فورتنه‌لره اوغراسه سیران و واصل ساحل فیض وامان اولور .

مثنوی

﴿ باد درویشی چو در باطن بود ﴾

﴿ بر سرآب جهان ساکن بود ﴾

« ترجمه » درویشلك هواسی برکیمسه‌نك باطننده اولسه اوکیمسه جهان صوینك باشی‌اوستنده ساکن اولور. « شرح » شایان‌فخراولان فقر ودرویشلك اودرکه صاحبنك نظرنده مال‌ومنال حق‌تعالی حضرتلرینك اولوب حسن استعمال ایچون کندینی موقت برمأمور بیلمکدر . ایشته بوحقیقی درویش و فقیر اقتدار ومالە اسیر اولمیه‌رق جناب خالق لم یزله اولان عبودیتله وباد عشق ومحبتله قانع وعالی اولور ؛ یوقسه چار ناچار پاره‌سز قالان وفقر مادیدن کریان وزار اولان فقیر ، « الفقر فخری » تعبیر شریفنه سزاوار دکلدر .

مثنوی

﴿ کرچه این جمله جهان ملك ویست ﴾

﴿ ملك درچشم دل او لاشی است ﴾

« ترجمه » کرچه بو جهان جملةً انك ملکی ایسه‌ده جهانده ملکی انك کوکل کوزنده‌لاشی ، هیچدر « شرح » درویش حقیقینك حسب الروحانیه معناً ومادةً اوقدر تصرفی واردرکه باذن‌الله تعالی عظیم ملك وماله تصرفی ید اختیارنده ایکن تصرف ایتمز . دنیایی هیچ ، بی‌وفا اولدیغنی وکندینك دیکر برحکمت۔ عظما ایچون خلق اولندیغنی بیلیر .

مثنوی

﴿ پس دهان دل ببند ومهرکن ﴾

﴿ پرکنش از باد مهر من لدن ﴾

« ترجمه » ارتق کوکل اغزینی باغلا ! ومهرله ! لدن علمنك هوای محبتی ایله کوکلنی طولدیر ! « شرح » مال وملکك محبتی قلبه داخل اولمامق ایچون محبت الهیه ایله احیا و لدنیات معرفتی تحصیله اعتنا ایدرك خیالات دنیویه‌دن کندینی قورتار معناسنده تنبیه حکیمانه‌در .

مثنوی

﴿ جهد حقست ودوا حقست ودرد ﴾

﴿ منکر اندر نفی جهدش جهد کرد ﴾

« ترجمه » جهد وسعی ایلمك حقدر . درد ، دواده حقدر . منکر جهد وسعی اولان کیمسه انکار ایدیم دیر ایکن انکاره جهد وسعی ایتدی . « شرح » بوبیت شریفك مآلی فوق‌العاده عالی وجبریلری اسکات ایچون برهان قطعیدر . جبریلر آدمی جهد وسعیدن منع ایده جك ادعالرینی اثبات ایچون کندیلری ده

سعی وجهد ایامیلری دعوای بی معنالرینك اساسنی تخریب ایدر . عالمده جهد ، دوا ، درد حقدر . یعنی نه دردك وجودی ، نه دوانك لزوم ووجوبی قابل انکار دکلدر .

﴿ مقرر شدن ترجیح جهد بر توکل ﴾

جهد وسعیك توکل اوزرینه ترجیحی مقرر اولمسی بیانندهدر :

مثنوی

﴿ زین نمط بسیار برهان گفت شیر ﴾

﴿ کز جواب آن جبریان گشتند سیر ﴾

« ترجمه » بو اسلوبدن ارسلان چوق برهان سویلدی ؛ تا که اول جبریلر جوابدن طویدیلر وجواب بولهمدیلر . « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدم سعیك محسناتنه دائر بو اسلوبده بیان ایتدیکی ادله وبراهین قاطعه جبری اولان معارضلری الزام واسکات ایتدی . مثنوی شریف کبی بتون عالمك حیرت وتحسیننی جلب ایتمش بر دریای حکمتده جبری مسلکی جرح اولنهرق جهدوسعیك فوائد ومحسناتی ازهرجهت تعین ایتمش ایکن بعض اهل عنادك جبری مسلکنی قبولده ثبات وکندیلرینی برباد ایتملری آجینهجق برحال غفلت معتاددر .

مثنوی

﴿ روبه وآهو وخرگوش وشغال ﴾

﴿ جبر را بگذاشتند وقیل وقال ﴾

« ترجمه » تیلکی ، جیلان ، طاوشان ، چقال قیل وقالدن ، دعوای جبردن واز کچدیلر . « شرح » بو مباحثهدن صکره کویلولرك الك معتبری ، ذکیلری جبریلکی ترك ایله چالیشمهنك فوائد ومحسناتنی قبول و طریق عناددن اجتناب وعدول ایتدیلر دیمکدر .

مثنوی

﴿ عهدها کردند با شیر ژیان ﴾
﴿ کاندرین بیعت نیفتد در زیان ﴾

« ترجمه » صاحب غضب اولان ارسلان ایله عهد ایتدیلرکه بو قبول وقرارده ارسلان زیانه دوشمیه ! « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدمك تعیشی ایچون طرفینك قبول ایدوب ویردکاری قرار ، بیت شریف آنیدن معلوم و آشکار اوله‌جقدر .

مثنوی

﴿ قسم هر روزش بیاید بی‌ضرر ﴾
﴿ حاجتش نبود تقاضای دکر ﴾

« ترجمه » هر کونك قسمتی ارسلانه ضررسز ، یعنی مشقتسز وزحمتسز کلسون ؛ دیکر طلبه وتقاضایه محتاج اولمسون ! « شرح » ارسلانه تشبیه اولان ادم حین‌مباحثه‌ده جهد وسعیك فوائد ومحسناتندن دم اورمش وادلهٔ قویه ایله معارضلرینی قاندرمش ایکن انسانلره چوق دفعه مستولی اولان غفلت حسبیله محسناتنی اثبات ایلدیکی جهد وسعیی بعده کندی ده ترك ایله قرار مذکور اوزرینه بلا تعب وطلب و بلا تقاضا تعیشه نائل اولمسنی ارزو ومواعد خصمایه ایتمائمقله اکتفا ایدرك دوچار سهو وخطا اولمشدر .

مثنوی

﴿ قرعه بر هر کو فتادی روز روز ﴾
﴿ سوی آن شیر او دوید همچویوز ﴾

« ترجمه » حیواناتدن هرهانکیسنه قرعه دوشرسه یوز دنیلن پارس کبی ارسلان جانبنه کیدر ایدی . [پارس ، قپلان جنسندن برحیوان اسمیدر .] « شرح » کندیلرینی راحتسز ، امنیتسز ایدوب مالارینی غصب وغارت ایدن

ظالمله کویلولر مقاوله ایتمشلرکه کندیسی کویلرینه اوغرامسون . مناسب مقدارثمنی مالزمه‌یی اوکا کوتورسونلرده هم ارزوایتدیکی شیلری بلاتعب ومشقت اله کچیرمش ، همده کویلولرك ممکن مرتبه راحت وامنیتلری حاصل اولمش اولسون ! ارسلانه تشبیه اولنان آدم حین مباحثه‌ده جهد وسعیك فوائدینی اثبات ایچون برچوق دم اورمش ایکن بعده سعی وجهدی متکاسلانه ترك ایلمسندن وعلی‌الخصوص اول و آخر کویلولره ظلم ایتمش بولنمسندن مستحق مغلوبیت وکرفتار خجلت اولمشدر .

﴿ جواب کفتن خرکوش مران نخجیران را ﴾

ارسلانك یانینه کیدوب اکل وتلف اولنمق اوزره طاوشانه قرعه اصابت ایتمش ، طاوشان حیوانانه دیمش که : بن ارسلانك یانینه همان کتمکی مناسب کورمیورم ، زیرا ارسلانه قارشی بیوك برخدعه ترتیب واجرا ایده‌جکم ! بوصورتله هم کندیمی هم سزی شرندن تخلیص وقلبکزی اسکی راحت وامنیتله انیس ایدیم !

طاوشانك معلوم اولان عجزی وقورقاقلغی ایله برابر اویله بر ادعا وجرأتی کویلولرك تعجبنی دعوت ایلدیکندن بو ادعانی ترك ایله سریعاً ارسلانك نزدینه کتمسنی واظهار اطاعتله دیکرلری بیوك بر ورطه‌دن تخلیص ایلمسنی سرزنش آمیز برلسان ایله طاوشانه امر واخطار ایتمشلر ! ایشته بوماجرای حکمت افزا وسیله‌سیله آتیده برچوق حکم ودقائق بیان وتدقیق اوله‌جقدر .

مثنوی

﴿ چون بخرکوش آمد این ساغر بدور ﴾

﴿ بانك زد خرکوش کاخر چند جور ﴾

« ترجمه » وقتا که دورونوبت ایله بوآجی قدح طاوشانه کلدی ، طاوشان باغیره‌رق دیدی : که نهایت الامر بوجور وستم نه وقته قدر امتداد ایده‌جکدر ؟

« شرح » نفس واموالنی ظالمه تسلیم ایتمك اوزره عاجز برآدمه قرعه اصابت ایدنجه اوعاجز قورقاق عقلنك خزائن مکتومه‌سنه مراجعتله مدارخلاص اوله‌جق برتدبیری ذهناً بولور . کویلولره خبرویرر وابتدا انلرله مباحثه‌یه کیریشیر .

مثنوی

﴿ قوم گفتندش که چندین گاه ما ﴾

﴿ جان فدا کردیم در عهد ووفا ﴾

« ترجمه » اول قوم طاوشانه دیدیلرکه : بوقدر وقت بز عهد ووفاده جان فدا ایلدك ! « شرح » کویلولر طاوشانه تشبیه اولنان قورقاق آدمه دیدیلرکه : ارسلان کبی غضوب بر آدمله ویردیکمز قرارده بوقدر زماندر بز ثبات ووفا ایتمش ایکن شمدی نصل اولورده سنك کبی عادی وعقل وقوتدن عاری برمخلوق قرارمزی اخلال وبزی اضلال ایدرك ارسلان مثال اولانك شدت وغضبنی دعوتله گرفتار اضمحلال ایدر ؟

مثنوی

﴿ تو مجو بد نامی ما ای عنود ﴾

﴿ تا نرنجید شیر تو رو زود وزود ﴾

« ترجمه » ای عنود ! سن بزم بدنام اولمه‌مزی ایسته‌مه‌که ارسلان اینجنمیه ! یوری ، یوری ؛ چابك اول ! نزدینه کیت ! « شرح » کویلولر قورقاق مخلوقه دیرلرکه : ای عنود ! بوحرکتکله هم بزی بی‌وفالقله بدنام ، هم ارسلانه مشابه آدمك غضب وهجومیله جمله‌مزی محو ودوچار آلام ایده‌جکسك ! همان ارسلانك یانه کیت ! بوده انسان هراسانه مخصوصدرکه قورقدیغی کدر وبلادن خلاص امیدیله تلاش وسرعت کوسترر .

﴿ انکار کردن نخچیران وجواب خرکوش ایشانرا ﴾

حیواناتك رد وانکارلرینه قارشی طاوشانك ویردیکی جواب بیانندەدر :

مثنوی

﴿ گفت ای یاران مرا مهلت دهید ﴾

﴿ تا بمکرم از بلا ایمن شوید ﴾

« ترجمه » طاوشان سائر حیوانانه دیدی که : ای دوستلر ! بکا مهلت ویریکز ! مکر وتدبیرم ایله ورطهٔ بلادن قورتولمش اوله‌سکز . « شرح » بنی تضییق وظلمت نزدینه کیدوب تسلیم اولمق ایچون تعجیل ایتمیکزکه قورددیغم تدبیری اجرا وکندیمی وسزی خلاص ایله احیا ایده‌یم ! اکر عاقل بر قورقاق کمال خوفندن ابتدا کندینی غائب ایتمیوب ذهناً موجب خلاص اولور بر فکری بولور ایسه سوق امید سلامتله او فکره فوق‌العاده مرتبط اولور . کندینی هرکسدن زیاده ثابت کوستر .

مثنوی

تا امان یابد بمکرم جانتان

ماند این میراث فرزندانتان

« ترجمه » بنم مکر وتدبیرم سببیله سزك جانکز امان وخلاص بولور . بو مکر وتدبیر سزك اولادکزده میراث قالمش اولور . « شرح » بو تدبیر برقاچ ابیات شریفه‌دن صکره معلوم اوله‌جقدر .

مثنوی

هر پیمبر امتانرا درجهان

همچنین تامخلص می‌خواند شان

« ترجمه » هر پیغمبر امتلرینی کمال ثبات ایله بر محل خلاصه دعوت ایدر . « شرح » پیغمبران ذیشانك صورتا قوتلری وجسماً عظمتلری اولمدیغنی کورونجه بعض کیمسه طرفندن ابتدا استخفاف اولندی ایسه‌ده بعده معجزات فائقه ایله تصورات عمیقه‌سی ملیونلرجه انسانلری محل سعادته ایصال ایتدی .

مثنوی

کز فلك راه برون شو دیده بود

درنظر چون مردمك پیچیده بود

« ترجمه » هر نبیٔ ذیشان حقیقتده راه فلکدن چیقمش ، یولنی کورمش ایکن نظر ناسده کوز ببکی کبی قیویرلمش ، اوفالمش کورینور ایدی . « شرح » انبیای ذیشان حضراتی کرهٔ ارضك اکدار و آلامندن خلاص بولمق ارزو ایتمش اولسه‌لر ایدی . فلکدن بیله خارجه چیقوب امین وراحت اوله‌جق قوت وقدرتی حائز ایدی صبرایتدیلر . ابدان شریفه‌سی سائر انسانلره مشابه اولدیغندن نبوتی اعلان بیوردقلری وقت اعلانلرینه وبیان بیوردقلری حقایق عظیمه‌یه نسبةً اسباب صوریه‌سی صورت بین اولان خلق نظرنده غایت کوچك کوردیکی جهتله لایق اولدقلری حرمته مظهر اوله‌مامش ، بعض کیمسه‌لر طرفندن کندیلرینی استخفاف وعدم رعایت کبی برخطای عظیم اختیار وحق عالیلرنده اظهار تحقیره بیله اجتسار ایدلمشدر .

مثنوی

﴿ مردمش چون مردمك دیدن خرد ﴾
﴿ در بزرکی مردمك کی ره نبرد ﴾

« ترجمه » انسانلر انبیای ذیشانی کوز ببکی کبی صورتا اوفاق کوردیلر ، اما کوز ببکنی بیلمکه کیمسه یول بولمدی . عظمتنی اکلامدی . « شرح » خلق بر نبیٔ ذیشانی صورتا کوزببکی کبی کوچك کورمش ، معناً اولان کمال عظمتنی کوره‌مامشدر . بر انسانك احوالی تدقیق اولنه‌جغی صره‌ده جسم وحرکات صوریه‌سی دکل ، اخلاق وافعالی تحقیق ایدلملیدرکه حقیقتی کماینبغی اکلاشلمش اولسون !

﴿ اعتراض کردن نخجیران وجواب خرکوش ایشان‌را ﴾

طاوشانك سوزی اوزرینه حیواناتك اعتراض ایتملری وطاوشانك آنلره جواب ویرمسی بیانندهدر :

مثنوی

﴿ قوم کفتندش که ای خرکوش دار ﴾
﴿ خویش‌را اندازهٔ خرکوش دار ﴾

« ترجمه » قوم طاوشانه دیدیلر : ای اشك كبی عقلی آز اولان طاوشان !
سوزمزه قولاق ویر ! كندینی طاوشان اندازه‌سنده طوت ! حدواقتدارك خارجنده
بولنمه ! « شرح » كویلولر كمال تلاش وعناد ایله طاوشانه تشـبیه اولنان آدمه
تحقیر آمیز برصـورتده دیرلركه : ای مركب كبی حمق مركب ! بزم سـوزمزه
قولاق طوتوب اطاعت ایت ؛ حدینی تجاوز ایتمه ! ارسـلانه تشبیه اولنان آدمله
چارپشمق كبی برخیال خامدن وازكچ ! بزی بوعناد ایله كرفتار بلا واذا ایتمه !

مثنوی

هین چه لافست اینكه از تو بهتران
درنیـا وردند اندر خاطران

« ترجمه » ای طاوشان ! بو نه لافدر ؟ بیلمیورمیسك ؟ كه سندن دهاایی
اولانلر ، بیوكار بیله ارسلان ایله چارپشمغی خاطره كتیرمامشلردر . « شرح »
كویلولر او مخلوقه سنك كبی عادی ، محقر وضعیف وبی اعتبار بری دكل ، ایچمزده
حقیقةً مقتدر و مكمل اولان بونجه مردان ارسـلانه مشابه اولان آدمه مخالفت
ومقابله ایتمكی خاطرینه كتیرمامشدر. بویله مهلك ترهات وخیالاتی تصور وتأملدن
اجتناب وبر اقتضای قرعه او مرد مقتدرك یانـه كیتمكه شتاب ایت !

مثنوی

معجبی یاخود قضامان در پیست
ورنه این دم لایق چون تو كیست

« ترجمه » سن مغرورسك ! كندینی بكنمشسك ! یاخود قضا بزم ایزیمزه
دوشمش ، بزی تعقیب ایتمكده‌در ! یوقسه بویله سوز سنك كبی برعاجزه نصل لایق
اوله بیلیر ؟ « شرح » كویلولر صورتا عاجز كورونن او مخلوقك یالكز ظاهرحالنه
باقمش ، غیرتی اكلامامش اولدقلرندن كندینی استخفاف واستحقار وتكدیر آمیز

برلسان ایله خوف وغضبلرینی اظهار ایتمشلر ! کویلولر طاوشان مثال آدمك قوردینی دام حیله‌دن وازکچمسی ایچون اجبار ایده‌بیله‌جکلرینی ظن ایتمشلر ایسه‌ده صورتا خرکوش مثال اولان بومرد ذهننده قوردینی تدبیرسلامت‌اشتمالی کوردیکی شدت نابجالدن وتعبیرات بی مآلدن ترکه اصلا موافقت ایتمیوب اصابت افکارینه امین اولان بیوکلره مخصوص برثبات ایله رأینده اصرارایتمش ، انجام کاراستحصال‌ظفرله مصیب الافکار وکامکار کورونمش !

مثنوی

﴿ کفت ای یاران حقم الهام داد ﴾

﴿ مرضعیفی را قوی رأیی فتاد ﴾

« ترجمه » دیدیکه : ای دوستلر ! حق تعالی حضرتلری بکا الهام ویردی ، بنم کبی برضعیفه قوی بررأی‌وفکر دوشدی « شرح » صورتا عاجز اولان مردغیور بی‌فتور اولدیغی حالده جواب ویرمش ، دیمشکه : ای‌دوستلر بنم ضعیف حالمه باقمیکز ! تدابیرمدن استفاده‌یه شتاب ایدیکز : زیرا بن صورتا حقیر ایسه‌مده قادر مطلق حضرتلری موصل‌المرام بیوك برالهام ایله بنی بکام ایتدی . بوبیت‌شریفدن صکره برمقتضای دأب‌جلیل مثنوی برچوق ابیات‌شریفه برکامل وعارف طرفندن بیان وتعریف بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ آنچه حق آموخت مرزنبوررا ﴾

﴿ آن نباشد شیر را وکور را ﴾

« ترجمه » او شیئی‌که حق تعالی حضرتلری بال آریسنه اوکرتدی ؛ او ، ارسلانه ویبان اشکنه نصیب ولایق اولماز . « شرح » بال آریسی جسماً ضعیف وصغیر ، ارسلان ویبان اشکی قوی وکبیر ایسه‌ده بال یتشدیرمك صنعتی انلره ویرلمدی . سورهٔ نحلك التمش‌سکزنجی آیت کریمه‌سنده فرمان وبیان بیورلمشدرکه : ﴿ واوحی ربك الی النحل ان اتخذی من الجبال بیوتاً ومن الشجر ومما یعرشون ﴾

معنای شریفی : « یامحمد ! سنك ربك بال آریسنه الهام ایتدی ، كه طاغلردن واغاجلردن (وانسانلرك آریلر ایچون) یاپدقلری مكانلردن بیوت ومساكین اتخاذ ایدیكز » ﴿ ثم كلی من كل الثمرات فاسلكی سبل ربك ذللاً یخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فیه شفاء للناس ان فی ذلك لآیة لقوم یتفكرون ﴾ معنای شریفی : « صكره ایستدیككز هر میوه وچیچكلردن اكل ایدیكز و ربكزك الهام ایتدیكی یوله انقیاد اوزره كیدیكز او ، آریلرك قارنندن رنكلری مختلف بال چیقاركه آنده ناس ایچون شفا واردر ؛ البته بونده علامت ونشان موجوددر ، اول قوم ایچونكه تفكر ایدرلر . »

مثنوی

﴿ خانه‌ها سازد پراز حلوای تر ﴾

﴿ حق براو آن علم را بكشود در ﴾

« ترجمه » او ؛ بال آریسی تازه حلوادن ، طاتلیدن خانه‌لر یاپار ؛ الله تعالی حضرتلری انك اوزرینه اول علمك قپوسنی آچدی . « شرح » بال آریلرینك احوالنه ومحصولات مفیده‌سنه دقتله عطف نظر ایدنلر حیرت ایچنده قالیرلر . اكلارلركه الهام ربانی اولمسه اضعف اولان او حیوانات ایچون او قدر بیوك ترتیبات اجرا ایده‌بیلمك محالدر . چوق انسانلرك حاللرندن اصلا امید اولنماز ایكن بر علم وصنعتده او قدر مهارت كوستررلركه انسانی حیرتده براقیر . ارحم الراحمین حضرتلری هیچ بر مخلوقنی محروم خاصیت براقیوب جمله‌سنی تلطیف ، هر بری ایچون برمقصد خاص وضع وتخصیص بیورمشدر .

مثنوی

﴿ آنچه حق آموخت كرم پیله‌را ﴾

﴿ هیچ پیلی داند آن كون حیله‌را ﴾

« ترجمه » او ، شیئی كه حق تعالی حضرتلری ایپك بوجكنه اوكرتدی ؛ هیچ بر فیل عظمتیله برابر او كونه حیله وترتیبی بیلیرمی ؟ « شرح » ایپك قوردی‌ده غایت كوچك ایكن آنك میدانه كتیردیكی فعلی غایت جسیم اولان فیل

میدانه کتیرمکدن عاجزدر . جسم وصورت چوق دفعه آلداتیر . عاقل اولان صورته دکل سیرته باقار .

مثنوی

﴿ آدم خاکی زحق آموخت علم ﴾

﴿ تا بهفتم آسمان افروخت علم ﴾

« ترجمه » طوپراقدن مخلوق اولان آدم علیه‌السلام علمی الله تعالی حضرتلرندن اوکرندی ؛ حتی سماوات سبعه‌یه قدر انك علمی شعله بخش اولدی . «شرح» الله تعالی حضرتلری اراده وفرمان بیورنجه خاکه منسوب اولان آدم علیه‌السلامك علمیله سماوات منور ، ملائکهٔ کرام اکا سجده آور اولدی . بو بیت شریفده‌ن‌ده اکلاشیلیرکه انسانك باعث سلامت وسعادت دارینی ، علم وداتش وهنریدر ، اما او علم عقل موهوبه وشریعت غرایه واسانیته مستند اولملیدر . یوقسه برحیله‌کار وریاکاره علم وهنر شر وخدعه‌سنك کتمنه سپر اولور . مفسدت پرور اولانك علم وهنری حقیقتده محض جهل وشردر .

مثنوی

﴿ نام وناموس ملك را در شکست ﴾

﴿ کوری آن کس که باحق درشکست ﴾

« ترجمه » حضرت آدم علمیله ملکك نام وناموسنی شکست ایتدی ، او شیطانك تکبرینه رغماً که حق ایله شبهه‌ده‌در . « شرح » الله تعالی حضرتلری ملائکه‌یه بیوردی‌که : بن آدمی مکرم ایتدم واکا کافهٔ اسمایی اوکرتدم . ملائك آدمك یرده سفك دماء ایده‌جکنی عرض ایتدیلر . حق تعالی حضرتلری فرمان بیوردیلرکه : سز بیلیرم ادعاسنده‌سکز ، اسمایی یعنی کافهٔ موجوداتك حقایقنی ایراد وتعداد ایدیکز ؛ ملائك کرام تعداد اسمادن عاجز وناتوان قالنجه آدمه بیورلدی‌که ، اسمایی سن خبر ویر . حضرت آدم اسمایی بیان وانك اوزرینه ملائك عجزلرینی اعتراف واتیان وامر ربانی اوزرینه حضرت آدمه سجده ایتدیلر . الا ابلیس لعین امر حقه مخالفت وعدم اجابت کوستردی .

مثنوی

﴿ زاهد ششصد هزاران ساله را ﴾
﴿ پوزبندی ساخت آن کوساله را ﴾

« ترجمه » او ، طانه امسون دیه التی یوز بیللق زاهد یعنی شیطان بر آغز باغی یاپدی . [« پوز بند » مه امك ایچون بوزاغینك اغزینه باغلانیلان باغه دیرلر .]
« شرح » شیطانك اوهام وقیاسات ذهنیه‌سی کندینه آغز باغیدر . شیر حکمتی امکه قادراوله‌مدی ، چونکه وظیفه‌سی امر اولندیغی کبی حضرت آدم علیه‌السلامه سجده ایتمك ایکن طوپراقدن یاپیلمش آدمه بن‌نصل سجده ایده‌یم دیه قیاسات ـ وهمیه‌یه دوشمش ، مرحمت ربانیه‌دن دور ومهجور اولمشدر .

مثنوی

﴿ تانتاند شیر علم دین کشید ﴾
﴿ تانگردد گردان قصر مشید ﴾

« ترجمه » بو آغز باغی دین علمنك سودینی امکه اقتدار براقماز ، محکم وعالی قصرك اطرافنی طولاشمغه مقتدر اولماز . « شرح » شیطان ، فرمان ـ یزدانه قارشی عصیان ایتمسندن کندی اوهام خیالیه‌سی اغزینی باغلامش ! نیات ـ فاسده وافکار حاسده‌سی حسبیله شیر حکمتدن و آب زلال مرحمتدن حصه‌یاب اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ علمهای اهل حس شد پوزبند ﴾
﴿ تانگیرد شیر زان علم بلند ﴾

« ترجمه » اهل حسك علملری آغز باغی اولدی ؛ تا که عالی علمدن سود آلمیه ! « شرح » علم لدن ، علم روحانی بو ظاهر عقل وحس ایله کشف اولنمقدن بعیددر . اکر انسان امور روحانیه واخرویه ایچون قرآن عظیم‌الشانك اوامر

وتبليغاتنه مراجعت ايتميوب كندى عقلنك قياساتنه مماشات ايدر ايسه نعمت عظما ومرحمت كبرا اولان عقلى بيله كنديسنه بر دشمن خطا نما اولمش اولور .

مثنوی

﴿ قطرهٔ دل را يكى كوهر فتاد ﴾

﴿ كان بكردونها ودرياها نداد ﴾

« ترجمه » كوكل قطره‌سنه بر كوهر دوشديكه الله تعالى حضرتلرى انى دريالره ، فلكلره ويرمدى . « شرح » كوكل قطره‌سندن مقصد ، قابك ايچنده مركوز بر قطرهٔ صاف ولطيفدر ؛ فقط بو فكر مثبت دكلدر . بويله بر كوهر معنوى ، بر قطره خون ماديدن عبارت فرض اولنمسى روحانيت ومعنيدن بعيد در . كوكل قطره‌سنه دوشن كوهردن مقصد عالى : روح روان وعقل انسان اولمسى دها چسپان كورينور . هرحالده حقيقت عالم مطلق حضرتلرينه معلومدر .

مثنوی

﴿ چند صورت آخر اى صورت پرست ﴾

﴿ جان بى معنيت از صورت نرست ﴾

« ترجمه » نه وقته قدر صورتلرله مشغول اوله‌جقسك ؟ اى صورت پرست اولان انسان ! سنك معنيسز اولان جانك ، صورتدن قورتولمدى . « شرح » صورت پرست اولان انسان ، معانى يرينه سطحياته نكران اولنجه صورتلردن خلاص بولمق كنديسنه ميسر اولماز . عقل وروحانيتى زندان ماديده محبوس واستقبالى منحوس اولور .

مثنوی

﴿ كر بصورت آدمى انسان بدى ﴾

﴿ احمد وبوجهل خود يكسان بدى ﴾

« ترجمه » اکر آدم یالکز صورتله انسان اولیدی فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلریله ، ابوجهل مساوی اولمق لازم کلیردی . [مستغنیٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ نقش بر دیوار مثل آدمست ﴾

﴿ بنکر ازصورت چه چیز اورا کمست ﴾

« ترجمه » دیوار اوستنه نقش اولنان انسان رسمی ، آدم کیبدر ؛ اما نظر ایت ! تصویرده نقش وصورتدن نه اکسیکدر ؟ « شرح » دیوار وکاغد اوزرینه منقوش اولان صورت ، طاش ودمیردن مصنوع اولان هیکل ، ال واایاق کبی اعضادن غیر خالی ایکن نه ایچون انسان کبی مقبول وعالی دکلدر ؟ زیرا صورت وهیکلده روح یوقدر . انسانی انسان ایدن روح وآثارروح اولان عقل وذکادر .

مثنوی

﴿ جان کمست آن صورت باتاب را ﴾

﴿ روبجو آن کوهر نایاب را ﴾

« ترجمه » او رونقلی و زینتلی صورتک جانی اکسیکدر ؛ یوری ، نادر وبی نظیر اولان او کوهر جانی طلب ایت ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ شد سر شیران عالم جمله پست ﴾

﴿ چون سک اصحاب را دادند دست ﴾

« ترجمه » عالمده‌کی ارسلانلرك جمله‌سی باشی‌اشاغی اولدی؛ چونکه اصحاب کهفك کلبنه معناً ال ویردیلر . اعتبار ایتدیلر . « شرح » اصحاب کهف ایله کلبلری حقنده‌کی آیت کریمه اشبو شرحك برنجی جلدنده درج وترجمه اولندی .

بيت شريفده‌كى ارسلان حيواناتك اك معتبرى ، كلب نسبةً احقرى ايكن ارادهٔ ربانيهٔ تعلق بيوردقده اصحاب كهفك نزدنده قالمش كلب ، كسب اعتبار و اكا نسبةً شير ژيان حقير وكم عيار قالير .

مثنوى

﴿ چه زيانستش ازان نقش نفور ﴾
﴿ چونكه جانش غرق شددر بحر نور ﴾

« ترجمه » صاحبنك جانى نور درياسنه غرق اولمش اولورسه منفور ، چيركين اولان نقش وصورتدن نه زيان واردر ؟ « شرح » بر عارف وكامل ضعيف ونحيف وجسدى حسن ظاهرى امحا ايدر نواقص صوريه‌يه خلقةً مصادف اولسه بوندن اوكامله نه زيان حاصل اوله بيلير ؟ انك فكر ولذتى معنى‌يه مربوط وغريق الطاف جناب ودود اولور . خاطره كله بيليركه بعض صورت پرست انسانلر صورتى چيركين اولانلره اعتبار ايتمزلر . انلرك اعتبار ايتمامسندن عارف غم وكدورت يرينه حظ ومسرت حس ايدر .

مثنوى

﴿ وصف صورت نيست اندر خامها ﴾
﴿ عالم و عادل بود در نامها ﴾

« ترجمه » قلملرك يازديغى شيلرده وصف وتحسين صورتده دكلدر . مكتوبلرده عالم وعادل كبى موصوفلر واردر . « شرح » عاقل وعارف اولان بركاتب بيوك بر ذات حقنده بر كتاب ، ياخود مكتوب يازسه او ذاتك بدنندن دكل علويت وكرمندن بحث ايدر . ممدوحك كمالات معنويه‌سنه حرمةً صورتنه دائر برقاچ سوز دها تحرير اولنه‌بيلير . مثلا بر كوهر كرانبها بر محله ارسال واسرا اولنه‌جق اولسه ، حال وقيمتى تفصيل وانبا اولندقدن صكره بوكوهر فلان محفظه ايچنه وضع اولنمش ديه محفظه‌نك حالندن براز بحث اولنمق معتاددر .

مثنوی

﴿ عالم وعادل همه معنیست بس ﴾

﴿ کش نیابی درمکان وپیش وپس ﴾

« ترجمه » عالم وعادل تعبیراتی انجق معنیدرکه او صفاتی مکانده ، ایلریده ، کریده بولهمازسك ! « شرح » عالم وعادل صفتلری جسم وصورتده دکل صرف معنیدهدر . انلری ماده وصورتده بولمق خیال اولور . همده اعضا وصورت ، صاحبنه منحصر ، هرحالده فنا پذیردر . اما علم وعدالت عمومه نافع وحد ذاتنده عظیم وعلویدر .

مثنوی

﴿ می زند بر تن زسوی لامکان ﴾

﴿ می نکنجد درفلك خورشید جان ﴾

« ترجمه » عین‌معنا اولان جان ، لامکان‌جانبندن‌بدن اوزرینه‌فیض اورور ؛ جان کونشی فلکلره صیغماز . « شرح » روحسز بدن لاشی‌ایکن شمس‌جان ، مقام لامکاندن لمعه فشان اولنجه انسان شایان تکریم جناب منان برصاحب وجدان اولور .

﴿ ذکر دانش خرکوش وبیان فضیلت ومنافع دانش ﴾

طاوشانك علمی وعلمك فضیلت ومنافعی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد هوش دار ﴾

﴿ کوش سوی قصهٔ خرکوش دار ﴾

« ترجمه » بوسوزك نهایتی یوقدر . عقلکی باشنه آل ! طاوشانك حکایه‌سنه

قولاق ویر ! « شرح » سبق ایدن ابیات شریفه‌ده‌كی معانی نهایتسز و روحانیدر . سن شمدیلك بو قدرله اكتفاایت وطاوشانه تشبیه اولنان عاقل كویلونك حكایه‌سندن ظهور ایده‌جك حكم واسراره كسب اطلاع ایتمكه مهیا اول ! دیمكدر .

مثنوی

﴿ كوش خربفروش و دیكر كوش خر ﴾
﴿ كین سخنرا درنیابد كوش خر ﴾

« ترجمه » اشك قولاغنی صات ، بشقه قولاق آل ! زیرا بوسوزی اشك قولاغی بوله‌ماز ، یعنی اكلایه‌ماز . « شرح » « خر » لسان فارسیده هم اشك ، هم امر حاضر اوله‌رق صاتون آل معناسنه كلیر ؛ بناءً علیه لفظ واحد ، ایكی معنایی محیط اولان « خر » تعبیری بیت شریفده خوش بر طرزده استعمال بیورلمشدر . شویله‌كه : ای انسان ! صورتلره حصر فكر واذعان ایتمكدن روكردان اولده معنایی فهم ایدر بر قولاق یعنی بر واسطهٔ علمیه وعقلیه‌یی تحری و او واسطه ایله ترقی ایت !

مثنوی

﴿ روتو روبه بازئ خركوش بین ﴾
﴿ مكرو شیراندازئ خركوش بین ﴾

« ترجمه » یوری طاوشانك تیلكی كبی حیله‌سنی كور ! ارسلانی اشاغی آتوب برباد ایدن طاوشانك خدعه‌سنه باق ! « شرح » صوری اولان قوته چوق اهمیت ویرمه ! بعض دفعه الك اوفاق آدمدن بیوك تصورات و اختراعات ظاهر اولور . ضعیف بر كویلو تدابیر عقلیه‌سیله ارسلان مثال اولان قوی بر ظالمی محو وتباه ایدر . عاقل اولانلره باعث حیرت وانتباه اولور .

مثنوی

﴿ خاتم ملك سلیمانست علم ﴾
﴿ جمله عالم صورت وجانست علم ﴾

« ترجمه » علم ودانش سلیمان علیه‌السلامك مهریدر ؛ جمله عالم صورتدر، علم جاندر . « شرح » بو بیت شریفده‌ده‌مشهود اولان‌عظمت ، قوت ، حکمت ، دهاته بیله باعث حیرتدر . بو بیت شریف عالم انسانیتك حقیقتنی تعریف و توصیف ایدر . انسانی مقدس ومکرم ایدن گوهر روح معنوی وروح معنویتك آثری اولان عقل وعقلك اثری اولان هنردر؛ عقل موهوب نورسمای معنویدن بر بدرقه ، بر رهنما، الحاصل بر خاتم سلیمان وبر احسان اعظم جناب یزداندر . عقل کاملدرکه خالق لم یزل حضرتلرینی آثارندن استدلال ایدر . عقل کاملك فیوضاتندندرکه نوع بنی آدمك ظهوریله برابر شمدی‌یه قدر درمیان اولنان افکار و نکات ، موقع فعله وضع اولنان بدایع وکشفیات بی‌نهایت وبی حددر . ایشته بو حقایق عظیمه‌یی ایما ایله مولانا جلال الدین رومی قدس سره السامی بیوررلرکه : حضرت سلیمانك مشهور خاتمی نصل اشیایه حکم وتصرفی وار ایدیسه عقل وعلم ده چوق موجوداته حکمنی اجرا وقدر وقیمت انسانیه‌یی اعلا ایدر .

مثنوی

آدمی رازین هنر بیچاره گشت
خلق دریاها وخلق کوه ودشت

« ترجمه » آدمه مخصوص اولان بو هنر وعلمدن دریالرك، طاغلرك، صحرالرك ساکنلری بیچاره قالمشدر .

مثنوی

زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش
زاوشد پنهان بدشت وکه وحوش

« ترجمه » ارسلان، قپلان ، انساندن فاره گبی قورقار . بوندن طولایی اونلر صحراده، طاغده صاقلاندی. « شرح » انسان جسماً ضعیف ایکن ارسلان و قپلان وسائر نیجه نیجه حیوانات قوی‌الاشباحی عقل ، علم وتصورانیله مغلوب وهراسان وبی آرام ایدر .

مثنوی

﴿ زو پری ودیو ساحلها کرفت ﴾

﴿ هریکی در جای پنهان جا کرفت ﴾

« ترجمه » پری ودیو ساحللری طوتدی؛ هر بری انسانك قورقوسندن کیزلی یرده محل طوتدی. « شرح » جسمی لطیف اولان مخلوقاتده انسانك فیض واقتدارینی حس ایله اندن اجتناب ایدر .

مثنوی

﴿ آدمی را دشمن پنهان بسیست ﴾

﴿ آدمیٔ با حذر عاقل کسیست ﴾

« ترجمه » آدم ایچون کیزلی چوق دشمن واردر؛ حذر ودقت ایله حرکت ایدن کیمسه عاقل آدمدر . « شرح » انسانك عقل واقتداری وتغابی حسبیله معناً ومادةً دشمنلری کثیر وکندینك حفظ وصیانتی غایت عسیردر ، شیطان انواع وسوسه ، حسابه کلمز دسیسه ایله انسانك اوزرینه هجوم وغافل اولانلری زبون ومغبون ایدر. بونلره مقابله، بونلرك شرندن کندینی حفظ وحمایه ایده‌جك اسباب ، اذن حقله انتباه وحذر ودقتدر .

مثنوی

﴿ خلق خوب وزشت هشت ازمانهان ﴾

﴿ می زند بر دل بهر دم کوبشان ﴾

« ترجمه » بزدن کیزلی اولان مخلوقاتك فنالقلریله ایلکلرینك تأثیری مرآنده قلب انسانده حس اولنور . « شرح » شیطان ذهنه القا ایدرکه لذتیاب اولمق اوزره زنا ایت! ملك الهام ایلرکه زنادن اجتناب ویا تأهل ایدرك شایان لطف رب اول! یینه وسوسه دیرکه روحانیت هیچ برشی دکلدر؛ الهام دیرکه روحانیت اولمسه

بی‌روح اولان مادیات نصل قابل حرکات اولور ؟ دفع و ساوس وقبول الهامات
کبی ایکی بیوك مظفریتی استحصال، بهمه حال مساعیٔ مشروعه ایله برابر وابستهٔ
الطاف مخصوصهٔ جناب لایزالدر .

مثنوی

﴿ بهر غسل اردر روی درجویبار ﴾

﴿ بر تو آسیبی زند در آب خار ﴾

«ترجمه» یقانمق ایچون ایرماغه کیدر ایسك صو دیبنده اولان دیكن
ایاغکه باتوب سکا آغری ویرر. «شرح» معنویاتده کورونمه‌ین دشمندن ماعدا
مادیاتده بیله موانع ومزاحم لایحصا واردر . مثلا انسان غسل کبی فرض وازهر
جهت شایان استحسان اولان برامر خیرك اجراسنه شتابان اولوب ایرماغه کیرنجه
کورمدیکی بردیکن ایاغنه باتارده مورث الم اولور . دیکن باتمسندن حاصل اولان
آغری مادی اولدیغندن سهولتله دفع و یاره‌سی التیام پذیر اولور ؛ معنویاتده
دیکن کبی اولان وساوس شیطانیه والقاآت نفسانیه‌یی قطع وامحا ایدن یالکز سیف
صارم شریعت غرا ، عشق پاك جناب کبریادر .

مثنوی

﴿ کرچه پنهان خار در آبست پست ﴾

﴿ چونکه درتو می خلد دانی که هست ﴾

«ترجمه» کرچه صو ایچنده چوق دیکن صاقلیدر. سکا باتنجه اکلارسك که
صو ایچنده دیکنلر واردر . [معناسی آچیقدر .]

مثنوی

﴿ خار خار وحیلها ووسوسه ﴾

﴿ ازهزاران کس بودنی یك کسه ﴾

«ترجمه» حس اولنان ضطراب ، حیله ، وسوسه‌لر یالکز برکیمسه‌دن

دکل نیجه بیك کیمسه‌دن اولور . « شرح » انسانك مظهر اولدیغی حسیات ـ متنوعهٔ معنویه ومادیه نیجه بیك ملائك وشیاطینك وافکار ومادیاتك تأثیرات ـ مختلفه‌سندن حاصل اولور . بز کیفیت عقل ایله مثلا بن فلان فکردن فیض آلیر . ویا نفس وشیطانك مضرت ویره بیله جك وسوسه‌سندن محترز اولورم دیمك ظن ـ ضعیفدر . زیرا انسانك مقبولیتی حسبیله معنوی ومادی محب ودشمنی کثیر وقلبنی مهاجمات متنوعه‌دن حفظ ایتمك امر عسیردر . چارهٔ نجات شریعت محمدیه‌یه التجا واخلاق ذمیمه‌دن اتقادر .

مثنوی

باش تا حسهای تو مبدل شود

تا ببینی شان ومشکل حل شود

« ترجمه » صبر ایت که سنك حواسك تبدل ایدسون ! او وقت ملائك وشیاطین وسرائر عین الیقین کورونور ومشکل حل اولور . « شرح » ملائك وشیاطین فی الحقیقه موجودمیدر ؟ یوقسه بو مسموعات صحته قرین اولمیوب خیالاتمیدر ؟ دیه دوشونن جاهل ونادانه جواب ویریلیرکه : حقائقه مطلع اولمق ایچون براز صبر ایت ! موت بدنله حسیاتك مبدل اولوبده حقائقی رؤیت والیم صورتده ندامت ایدرسك !

مثنوی

تا سخنهای کیان رد کردهٔ

تا کیان را سرور خود کردهٔ

« ترجمه » کیملرك سوزنی دنیاده رد و کیملری کندینه رئیس اتخاذ ایتدك ؟ « شرح » ای منکران روحانیت ! براز صبر ایدیکز : زیرا حقیقتی کوسترمك ایچون شاهین قضا نیجهٔ موتیله تقرب وشمس فنا غمای عمرکز غروب ایتمکده‌در . بعد الموت کسب اطلاع ایدرسکزکه انکار ایتدیککز پیغمبران ذیشان واولیای کرام ووسواسنی قبول ایلدیککز شیطان شآمت اقتراننده‌ن عبارت ایدی ؟

مثنوی

﴿ بعد ازان گفتند کای خرگوش جست ﴾

﴿ درمیان آر آنچه در ادراك تست ﴾

« ترجمه » اندن صکره حیوانات دیدیلر : ای حسیاتی تیزاولان طاوشان! بیلدیکنی اورته‌یه قوی باقالم ! « شرح » طاوشانه تشبیه اولنان آدمك ذکاوتیله برابر کویلولرك مهاجماتنه قارشی مدبرانه ثبات وقوت قلبنی اثبات ایلمسندن طولایی کویلولرك ذهنی برمقدار تغیر ایتمش وتدبیرینی قبل الاستماع رد ایتمك مناسب وسزا عداولنمامشدر . اوسبیدندرکه ذهنده‌کی تدبیرندن عبارت اولدیغنی سویله‌دیمشلر !

مثنوی

﴿ ای که باشیری تو در پیچیدهٔ ﴾

﴿ باز گورازی که اندیشیدهٔ ﴾

« ترجمه » ای طاوشان ! برارسلانه صارلمش سك ! دوشوندیکك سروزاری تکرار سویله باقالم !

مثنوی

﴿ مشورت ادراك وهشیاری دهد ﴾

﴿ عقلها مر عقلرا یاری دهد ﴾

« ترجمه » مشورت ادراك ، عقل ویرر؛ عقللر عقله یاردم ودوستلق ایدر.

مثنوی

﴿ گفت پیغمبر بکن ای رأی زن ﴾

﴿ مشورت کالمستشار مؤتمن ﴾

« ترجمه » فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیوردیلرکه : ای رأی ویرن ! مشورت ایت ! کندیسندن رأی طلب اولنان ذات امین اتخاذ اولنمشدر.

« شرح » طاوشانه تشبيه اولنان ادمی سویلتمك اوزره كویلولر مشاورەنك فوائدندن بحثله بوحقيقتی حديث شريف ايله اثباته قيام ايتديلر . حديث شريف بودر : ﴿ المستشار مؤتمن ﴾ يعنی « كنديسندن مشورت طلب اولنان كيمسه امين اتخاذ اولنمشدر . »

مثنوی

﴿ گفت هر رازی نشايد باز گفت ﴾

﴿ جفت طاق آيد گهی گه طاق جفت ﴾

« ترجمه » طاوشان ديدی كه : هر سری آشكار سويلمك جائز دكلدر ؛ زيرا بعض دفعه چفت تك وبعض دفعه تك چفت كلير . « شرح » طاوشانه تشبيه اولنان آدم كويلولره دير كه : مشاورەنك فوائدينه عائد افاداتكز عموميت نقطهٔ نظرندن باقلنجه عين‌اصابتدر ؛ امابوقاعده هرحال وراز ايچون جاری دكلدر.

مثنوی

﴿ از صفا گردم زنی با آينه ﴾

﴿ تيره گردد زود باما آينـه ﴾

« ترجمه » آينه‌نك يوزينه قارشی ، صفاسندن دم اورر ايسه‌ك آينه درحال بزمله برابر بولانير . « شرح » آينه فوق‌العـاده پارلاق وصـافدر ، يوزينه‌قارشی مدح‌ايديله‌جك اولسه كلامدن يعنی‌نفسدن آينه‌بولانير. قارشيسنده‌كی آدم كندی عكسـنك رؤيتندن محروم اولور . بلا وقت ، مشـورت ناميله شـوندن بوندن نصيحت طلب ايديلنجه اسـباب موفقيتی نقاب ظلمت اورتر . طاوشانه تشبيه اولنان كويلوديركه : بن دها مشورت صره‌سنی كورمديكيم حالده عاقل وشايان امنيت كامل آدملرسكز ، بكا رأی ويريكز ديه‌جك اولسم بوحركتم سزدن كوزل بررأی‌المق دكل، بلكه سزه مداهنه‌ايتمك وايشيمزی بوزمق‌اولور.

مثنوی

﴿ در بیان این سه کم جنبان لبت ﴾

﴿ از ذهاب وز ذهب وزمذهبت ﴾

« ترجمه » كیده‌جك یول، مالك اولدیغك پاره، سالك اولدیغك مذهبدن عبارت بواوچ شیئك بیاننده دوداغكی قیملداتمه ! « شرح » لزوم حقیقی حسن اولمدقجه ذكر اولنان اوچ شی و آنلره مماثل اولان اسراری اعلان وافشا ایتمامك عین اصابت ومحض حكمتدر. حدیث شریف : ﴿استر ذهبك وذهابك ومذهبك﴾ یعنی « آلتوڭكی ویولكی ومذهبكی گیزلی طوت! » دیه امر بیورمشدر .

مثنوی

﴿ كین سه‌را خصمست وبسیار عدو ﴾

﴿ در كمینت ایستد چون داندوا ﴾

« ترجمه » بو اوچ شیئه دشمن چوقدر . دشمن اونلری بیلنجه پوصوده طورر . « شرح » ذكر اولنان كیفیات ثلثه‌دن ولو یالكز برینی افشا ایتمك یینه ضررردر ، اوچنك‌ده دشمنی آیری اولدیغندن مادی ومعنوی سكا پوصولر ترتیب اولنور وافشای راز، سنك زیانكی وبلكه فلاكتكی موجب اولمش اولور .

مثنوی

﴿ ور بدانی با یكی كو الوداع ﴾

﴿ كل سر جاوز الاثنین شاع ﴾

« ترجمه » اگر بركیمسه‌بیلوب‌ده دیگربرینه سویلیه‌جك اولورایسه اوسره وداع‌لازمدر؛ زیرا هر سر ایكی‌یی تجاوزایدرسه شایع وفاش‌اولدی. « شرح » سری حفظ ایتمك نه قدر مشكل اولدیغنی انسان بوندن‌ده درك واذعان ایدركه او سری كندینه عائد ایكن طیانه‌میوب دیگرینه سویلر ؛ اوشخص دیگر او سرك صاحبی قدر او ایشده حصه‌دار دكلدر ؛ شخص دیگر افشای رازی ابتدا سرك

صاحبندن اوکرنمشدر . جای خنده‌درکه سری افشا ایتدیکی دیکر بر آدمه‌سویلد
جکی صره‌ده سر اولدیغندن بحث ایله کیمسه‌یه سویلمامسنی تنبیه ایدر ؛ حالبو
تنبیه ایتدیکی شیئی حین تنبیهده فعلاً کندی‌ده سوء استعمال ایدر . برسر
ایکی کشی‌یی تجاوز ایدنجه او سره الوداع دیملی وکیزلی قاله‌جق امید خامند
.واز کچملی !

مثنوی

﴿ کردوسه پرنده را بندی بهم ﴾

﴿ بر زمین مانند محبوس از الم ﴾

« ترجمه » اکر اوچ اوچیجی قوشی بری برینه باغلارسـك کدر والمد
ر اوستنده محبوس قالیر . [مقصد بیت شریف آتیدن معلوم اولور .]

مثنوی

﴿ مشورت دارند سرپوشیده خواب ﴾

﴿ درکنایت باغلط افکن مشواب ﴾

« ترجمه » خلاص بولمق ایچون بو قوشلر لسـان حال ایله سر پوشـ
و مستور اوله‌رق مشورت ایدرلر . او مشورتلری سر و کنایه‌ده نظر ایدنل
مشوش ومختلط برحال ایله غلط براغیجی اولور یعنی کورنلرك ذهنلرینی الداتیر
« شرح » طوتولوب بریره باغلی اولان برقاچ‌قوش بالطبع خلاص بولمق ایسترا
لکن مقصدلری اکلاشلمامق‌ایچون بعض دفعه باشلرینی وکوزلرینی یره دیکرل
بونلرك بو حالنی کورن آلدانیر . بعض دفعه بری بریله نزاع ایدوب بر مجبسد
فرار ایده‌جك اولانلره مقتضی اولان اتفاقه بدل اختلاف کوسترلر . مشو
برحالده کوریلوب نیتلرینی کتم ونظر ایدنلره غلط ومشوش بر فکر القا ایدر
انسـان عقل کبی بر نور ایله تنویر اولندیغی حالده لایقمیدرکه بلا لزوم صحی
سرینی افشا و او سردن مأمول‌اولان فوائدی‌امحا ایدرك قوشلردن‌بیله ادنا اول
اولسون ؟

مثنوی

مشورت کردی پیمبر بسته سر

کفته ایشانش جواب وبی خبر

« ترجمه » فخر عالم علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری مستور صورتده مشورت ایدر ایدی ؛ اصحاب کرامده عرض مرام ایدر ایکن خصم حاضر بولنسه بیله بی خبر قالیر ایدی . « شرح » فخر عالم ونبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمز حسب اللزوم مشورت بیورسه رأی وجوابی کافی اله جق قدر صورر ویالکز خصم دکل ، مشاور اولان ذاتده نیت جلیله رسالتپناهیلرندن بی خبر اولورایدی . سر وپنهان قالمسی حکمةً مقتضی اولان کیفیته خصما کسب اطلاع ایتسه اوکیفیتك حصولپذیراولمسنه ایقاع موانعه وایراث ضرره سعی ایده جکلری امر بدیهیدر . مقتضی سؤالدن زیاده کلام سویلمنك وخامتنی برمثال ایله بیان ایده لم : بالفرض برقوماندان طرفندن محاربه یه قرار ویریلوب ده حین حربده مقتضی اوله جق ترتیبات قوماندانك ذهننده تقررایتدیکی زمان محل حربه کیده جك برقاچ یول بولندیغی فرض اولنورایسه اوصره ده لازم اولان مشاوره فلان محله سهولت وامنیتله وارهبیلمك ایچون هانکی طریق دها مناسبدر ؟ سؤالندن عبارتدر ؛ یوقسه یالکز یولك بیلنمسی لازم ایکن بن بوکون فلان یره کیدوب بوصورت وترتیب ایله محاربه ایتمکه نیت ایتدم ؛ بناءً علیه هانکی یول دها ایبدر؟ دیه مشورت صورتیله ایجابندن زیاده کلام واسئله ایراد اولنمق دشمنی خبردار وکندینی پریشان وبیزار ایتمکدر .

مثنوی

درمثال بسته کفته رأی را

تانداند خصم ازسر پای را

« ترجمه » فخر عالم علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری رأی جلیل رسالتپناهیلرینی بر مثاله مقید اوله رق فرمان وبیان بیوررلر ایدی . خصم

حاضر بولنه‌بیله مقصد جلیل رسالتپناهیلرینه سراپا کسب اطلاع ایتمامش اولوردی.
« شرح » مقصد اصلی یرینه ، حکیمانه وعارفانه دیکر برمثال ایله ایراد سؤال بیوررلر وانلرك جوابدن تماميله استفاده ایدرلر ایدی .

مثنوی

﴿ اوجواب خویش بکرفتی ازو ﴾

﴿ وزسؤالش می نبردی غیر بو ﴾

« ترجمه » رسول اکرم ونبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری کندی فکر وجواب رسالتپناهیلرینی طوتار وسؤال رسالتپناهیلرندن ، بشقه‌سی رایحه الەماز ایدی . « شرح » رسول المجتبا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری هرکسك عقل وصداقتنه کوره ایراد کلام وبسط مرام بیوررلر ایدی . مثلا برسؤالدن اصحاب کزین حضراتی مقصد جلیلدن محتاج اولدقلری قدر اکلارایکن حاضر بالمجلس بولنه‌جق غیر محرم دیکر برآدم هیچ برشی اکلایه‌ماز ونکات علیه‌سنك مزایای جلیله‌سنه کسب اطلاع ایتمکه مقتدر اوله‌ماز ایدی .

﴿ قصهٔ مکر کردن خرکوش باشیر ﴾

طاوشانك ارسلانه ایتدیکی حیله وتدبیرك حکایه‌سیدر :

مثنوی

﴿ ساعتی تأخیر کرد اندر شدن ﴾

﴿ بعد ازان شد پیش شیر پنجه زن ﴾

« ترجمه » طاوشان برساعت (بر وقت) کیتمکده تأخرایتدی [کچ قالدی.] اندن صکره اللرینی کمال ادبله باغلامش اولدیغی حالده پنجه اوریجی ارسلانك اوکنه کتدی. « شرح » ارسلانك نزدینه کیتمکی طاوشانك برمدت تأخیر ایلمسنك

سببی ایلریده‌کی ابیات شریفه‌دن اکلاشیله‌جقدر . صاحب عقل وعزم اولانلر نائل مرام اولمق ایچون تلاشدن آزاده ودشمنك تلاش وطرزندن استفاده‌ایتمك اوزره آماده اولورلر .

مثنوی

زان سبب کاندر شدن او ماند دیر
خاک را می کند و می غرید شیر

« ترجمه‌سی » طاوشان کیتمکده کج قالمسی سببندن ارسلان کال حدتله طوپراغی پنچه‌سیله قوپاریور ایدی . « شرح » ظالم آدمه کویلولرك نوبتله کوندره جکاری مالزمه‌نك وقت وایامنی دها اول تخصیص ایتمش و او ظالم هرظالم کبی غایت طامع وحریص بولنمش ایکن طاوشانه تشبیه اولنان آدمك نوبتنده تأخر ظهور ایتمسندن او غدار غضب وتهوردن بی قرار اولدی و آوان خشمنده پنجهٔ ستم فزاسیله زمینی بیله تخریب وتارمار ایدر ایدی .

مثنوی

گفت من گفتم که عهد آن خسان
خام باشد خام وسست ونارسان

« ترجمه‌سی » ارسلان حدتله سویلدی ، بن وقتیله دیدم : او الچاقلرك عهد ووفاسی ضعیف وخام ونارسان اولور ! « شرح » غضب وحدتك اقتضا۔ سندندرکه حدتلنمش کیمسه‌نك رنکی ، کوزلری متغیر ، اعضای بدنیه‌سی لرزان واغزی قهر فشان اولور ومغبوضنك محسناتنی اصلا خاطره کتیرمیوب موهوم قصورلردن بحث ایدر . خلقةً حدید اولانلر ایچون دفع حدت ایده‌بیلمك امرعسیر اولدیغی غیر منکر ایسه‌ده الك مؤثر چاره‌لری حدت عقل ووجودلرینی قبل‌الاستیلا غضب وغیظلرینی کاظم اوله‌رق اوطوردقلری موقعی تبدیل وغضب۔ ربانیدن خلاص بولمق ایسترایسه کندی غضبنی ترك ایتمکه وابسته اولدیغنی درخاطر ایله برابر اعصاب و دماغی تحریك ایدیجی اولان مشاغل کثیره‌دن اجتناب ایتسونلر !

مثنوی

﴿ دمدمه ایشان مرا ازخر فکند ﴾

﴿ چند فریبد مرا این دهر چند ﴾

« ترجمه » انلرك آواز وحیله‌لری بنی مرکبدن دوشوردی . بو دهر وزمان بنی نه وقته قدر الداتیر ؟ « شرح » بنی مرکبدن دوشوردی تعبیری اوچ وجه‌ایله شرح اولنور : بری ، کیفیت جهد وسعی ـ ولو مرکب کبی عاجز برشی فرض اولنسه بیله ـ جبریلرك حیله‌سی بومرکبدن ده بنی دوشوروب کلیاً محروم ودلخون ایلدی . وجه دیکر ، عادی مرکب اوتلامق ایچون حرکت ایدوب چالیشدیغی حالده بن معطل قالدیغمدن جبریلرك اغفالاتی بنی مرکب منزله‌سندن بیله تنزیل وشمدی کرفتار اضطراب ایله تذلیل ایتدی ؛ وجه آخر ، معطل‌قال! حرکت ایتمه، اوتلامه ! دیه بر مرکبه بیله اسماعی ممکن فرض اولنوب سویلنسه مرکب ده بوکا الدانیوب ینه اوتلامق ایچون سعی و غیرت وحرکت ایدر ؛ بن ایسه دشمن‌سوزینه الدانوب حرکتسز قالدیغمدن محض حمق اولان مرکبدن دها دون ، دها مغبون اولدم .

مثنوی

﴿ سخت درماند امیر سست ریش ﴾

﴿ چون نه‌پس بیند نه‌پیش ازاحمقیش ﴾

« ترجمه » صقالی کوشك اولان بك غایت عاجز قالیر ؛ چونکه احمقلغندن نه آرقه‌سنی، نه‌اوکنی کورەمز. « شرح » سست ریش یعنی کوشك صقاللی تعبیری ، کوشك اولوب ایشدن ومشکلاتدن قورقانلردر . بومقوله کیمسه بی اعتبار وصور متنوعه ایله کرفتارذلت وضرر اولور . ارسلانه تشبیه اولنان ظالم مرقوم ده کندینی کوشکلره قیاس ایلر وجبریلردن مغبون اولمش عد ایدر . بوجهت حکمهً مثبتدرکه حدید المزاج اولانلر دائما کرفتار حقارات و دوچار اغفالات اولمش کبی غضوبانه فریاد وفغان ایدرلر؛ چونکه خلقتلرینك تحریك و تعجیلی حسبیله ذهنلرنده نیات وافکار بری‌برینی تعقیب ایله ذهنلری

متلاشی وبی‌قرار اولور وارزولرینی قبول وبالخاصه ارزولرینك اجراسنده خلقی کندیلری کبی استعجال ایدیجی کورمینجه خاقی حقسز ویالکز کندیلرینی‌حقلی ظن ایدرلر . اظهار شکایات ایچون حدید المزاج اولانلره مشابه برتوع ظلمکار وریاکارلر واردرکه خلقتلری‌حسبیله فرصت‌بولدقجه اجرا ایده‌جکلری‌حقسزلقدن طولایی خاق کندیلرینه حقسز دیمـامك ایچون موهوم اولان مغدوریتلرندن بحث وشکایت ومظلوم اولدقلرینی محزونانه حکایت ایدر .

مثـــنوی

« راه هموارست وزیرش دامها ست »

« قحط معنی درمیـان نامهـا ست »

«ترجمه» طریق لطیف ودوزدر ؛ اما التنده طوزاقلر واردر. بونك کبی نام والفاظ میاننده قحط وفقدان معانی واردر. «شرح» بوبیت شریفه کلنجه‌یه قدر یازلمش‌اولان ابیات ارسلانه تشبیه اولنان آدم طرفندن ایراد اولنیورایدی . بوندن صکره کله‌جك برقاچ ابیات شریفه بر مقتضای دأب جلیل مثنوی شریف برکامل وعارف‌طرفندل بیان وحکایه‌اولنور.مذکور بیت شریفك شرحنه کلنجه: دنیـانك احوالی وهلهٔ اولی‌ده غایت لطیف وظریف کورینور ایسه‌ده انسانی کرفتـار بلا ایده‌جك کیزلیجه بر چوق دام مکر وحیله وظلم وتهلکه واردر . اورته‌ده برچوق اسامی ومطنطن الفاظ ایشیدیلیر . اما نظر حکمتله دقت اولنور ایسه اواسامی صوری حروف و صدادن عبـارت اولوب معـانیٔ سعادت نمادن عاریدر .

مثـــنوی

« لفظهـا ونامها چون دامهـاست »

« لفظ شیرین ریك آب عمرماست »

« ترجمه » لفظلر ونامار طوزاقلر کبیدر ، صورتا بعض شیرین و لطیف اولان سوز بزم عمرمز صوینك قومی کبیدر . « شرح » مثلا برینـك اسمی (ظریف) اولورسه ایشیدن بر ساده‌دل ظن ایدرکه مسمی صاحب ظرافتدر.

حالبوکه او ظریف لفظی بر چوق دفعه کثافت و بلاهتله سراپا مالی اولور. دیکر بر انسان کوزل نطقلر ایراد ایدر. حین استماعده هرکس حیران اولور. ناطقك رأینی مفید ومصیب ظن ایلر؛ بعده اورأی ایله حرکت ونهایت کندینی کرفتار ضرر ومذلت ایدر. آنك ایچون لفظ شیرین آب عمرمزی محو وهلاك وعقل وقلبمزی مکدر و غمناك ایدر. بناءً علیه فکر صحیحی غیر صحیحدن ورأی صادقدن تفریق وتمیز ایتمکی مطنطن وطمطراقلی الفاظده دکل، حقائق ومعانیده واستقامت ودرایتلری مجرب اولان اولی الالبابك افکارنده اراملیدر.

مثنوی

﴿ آن یکی ریکی که جوشد آب ازو ﴾

﴿ سخت کم یابست رو انرا بجو ﴾

« ترجمه » او بر قومدرکه اندن آقار صو پك از بولنور. سن عاقل ایسك یوری آنی آرایوب ایسته! « شرح » دنیاده قوم کبی اولان کثرت الفاظ ایچنده آب حیات آسا اولان کلام جان فزا پك آز بولنور. ای طالب وسالك! شاید بویله برصاحب حکمت کورورده آنك نصح وپندینه ولو برساعت مخاطب اولورایسك اوذات حکمت سماتی ویا تألیفاتنی بردها تارك اولمه! فی المثل مولانا جلال الدین رومی قدس سره السامی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری مثنوی شریف کبی منبع معانی اولان برکتاب مستطابی ترك ایتمه! چونکه بویله برحکمت مجسمه صدق ایله مطالعه اولنمجه باذن الله تعالی باعث سلامت جاویدی وموجب سعادت نامتناهی اولور.

مثنوی

﴿ هست آن ریك ای پسر مرد خدا ﴾

﴿ کو بحق پیوست ازخود شد جدا ﴾

« ترجمه » ای اوغل! ریك یعنی قومدن چیقدیغی بیان اولنان صودن مقصد، اول مرد خدا و اول عارف ودانادرکه درکاه حقه واصل و کندی نفسنك مشتهیاتندن جدا ومنفصلدر. « شرح » قوم ایچندن چیقان صودن مقصد،

اولیاءالله ومردان خدا اولدیغی ترجمه‌ده بیان وانبا اولندی . اویله مردان خداکه عقل وروح پرفتوحلرندن وقلم وخامهٔ فیوضات افزالرندن آب‌حیات ادب وتربیه وزلال فیض ونصرت ابدیه جریان ونبعان ایدر . ایشته اویله ذوات پاکه طالب اول ونصائح علیه‌لرینی وتألیفات جلیله‌لرینی تحری وقبول ایت !

مثنوی

آب عذب دین همی جوشد ازو

طالبانرا زان حیاتست ونمو

« ترجمه » اهل‌اللهدن دین وایمانك لذیذ وشیرین صویی دائما جوشار . او آب حیاتدن طالبلره حیات ونشو ونما واردر . « شرح » مردان خدادن آب حیات دین ماء معین کبی جریان ونبعان ایدر وهر کیم او مردان پاکه طالب ایدیه نشو ونما وحیات مصفا وسعادتله بقا بولور .

مثنوی

غیر مرد حق چوریك خشك دان

کاب عمرت را خورد او هر زمان

« ترجمه » مرد خدادن بشقه‌سنی قوری قوم کبی بیل ! که عمرینك صوینی چکر . « شرح » اولیاءالله حضراتندن غیری احوال روحانیه‌یه دائر کلمات ومؤلفاتی هرنه‌قدر صورتا پارلاق اولسه ده او کلامی ایشیدن واو تألیفاتی مطالعه ایدن کیمسه‌نك عمری هبا و قبول ایدن ساده دلان گرفتار جفا و اذا اولور . شوحالده انسان کرك امنیت ایتمك ایسته‌یه‌جکی کلماتك وکرك مطالعه ایدوب افکارینی قبول ایده‌جکی مؤلفاتك اصحابی اولان ناطقین ومؤلفینك احوالنی تحقیق ایله حاللرینی اکلاملی‌ده اندن صکره قبول ایتملی ! بر مفسدك پارلاق سوزلری ، آلولنمش آتشه بکزرکه صورتنه الدانوب یانه‌واران چوجقلری یاقار . بوجهت شایان اخطاردرکه بیان اولنان قاعده احوال غیبیه وروحانیه‌دن باحث اولانلره

مخصوصدر . بوقسه اصحاب فنك فنه دائر بيان ايده جكلری مطالعات وميدانه قويه جلری تأليفات بوقاعده‌دن مستثنا وانلرك مطالعه‌سی امور دنيويه ايچون بالطبع نافع ومقتضيدر .

مثنوی

﴿ طالب حكمت شو ازمرد حكيم ﴾

﴿ تا ازو كردی تو بينا وعليم ﴾

« ترجمه‌سی » حكمتی حكيم اولان كيمسه‌دن ايسته كه سن اندن زياده بيليجی وكوريجی اوله‌سك ! « شرح » لفظ حكمت شمدی اك زياده فيلوسوفی تعبير اولنان افكار وظنيات عميقه مقامنده استعمال اولنور . فيلوسوفی ناميله اسكی هندلی ومصرليلردن بشقه يونانيلرك متفرق مسلكلری وارايدی . يونانيلرك اك مشهورلری ايونيين ، ايتاليق (پيتاغور) سقراط ، افلاطون وارسطو وانلردن صكره روحانی ومادی اوله‌رق انواع افكار ومسالك ظهور ايدرك چوق كيمسه‌لرك اضلال افكار واعتقادينه سبب اولمشدر . مثلا هرنوع سعادتی انكار ايله حكمت وسلامتی يالكز حظ نفسه حصرايتمكله اجتسارايدن مشهور (اپيقور) ك مسلكی ، آخرت بحثنی كلياً ترك وحظ نفسنی غير معتبر عدايله مشاق ومتاعبه اصلا اهميت ويرميوب سعادتی حسن اخلاقه ربط ايدن (ستويسين) مسلكی ، بعده فنا فی الله اولمق اميديله بر چوق متاعبی اختيار وافلاطونی شيخ وپيشوا عد واسكندريه شهرينی مقراتخاذ ايدن (افلاطونیء جديد) مسلكی ، اندن صكره اسپانياده بعض عربلرك ينه افلاطون ايله ارسطونك بعض افكارينی ديكر بر صورتده تلقی ايدن مسالك ومؤخراً (ايتاليا) (وهقوسی) انلرك اره سنده (سپتيق) كبی صحاب شك واوصره‌لرده « مستند تجارب ماديه » ناميله مشهور (باقون) واون سكزنجی عصرده انكلتره والمانيا وفرانسه‌ده برطرفدن منكرين وديكر طرفدن موحدين واون طقوزنجی عصرده فرانسه‌ده كذلك موحدينڭدن (افلقتيزم) ناميله مشهور (ويقتور قوزه‌ن) ك ودها نيجه نيجه فيلوسوفلرك مسلكلری ظهورايتمشدركه بونلرك جمله‌سی برى برينه مباين اولديغندن اكثرندن حضرت عظمی سرنما اولمشدر . حكمادن اك معتبر اولان موحدينك بيله افكاری عقلی اولوب وحی والهامه مستند اولمديغندن حكمتلری فائده مند اوله‌مدی .

بوکبی حکمت وفیلوسوفیك بر فائده‌سی وار ایسه اوده مطالعه ایدنلرك ذهنلرینی بعض مرتبه مسائل عقلیه ایله مألوف ایلمسی ودقائق فکریه ده کسب مهارت ایتمسیدر . مضرت وتشویشاتی ایسه کثیر اولدیغی امر ظاهردر ؛ اما حکمت ـ اسلامیه یه کلنجه جمله‌سندن عالی ، جمله‌ـندن دها فعلی ودها نافع اولدیغی امر ـ بدیهیدر . روحانیتدن بشقه حکمته متعلق دین مبین اسلامك التی بیوك اساسی واردر : ۱ — کائناتك قدیم اولمیوب امر حق ایله مخلوق اولدیغی آیات بینات ایله مثبت اولمسی . ۲ — ﴿ یس ﴾ سورهٔ شریفنك قرقنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ لاالشمس ینبغی لها ان تدرك القمر ولااللیل سابق النهار وکل فی فلك یسبحون ﴾ معنای شریفی : « کونش ممکن اولمازکه آیه اریشسون وکیجه کوندزه سبق ایدیجی دکلدر وجمله‌سی فلکده یوزرلر یعنی حرکت ایدرلر . » مضمون حکمت مشحونیله کافهٔ اجرام واجرامدن معدود اولان کرهٔ ارضك ده دائما حرکتده اولدیغی بیان اولنمسی وشمس وکرهٔ ارض وسائر اجرامك دائما حرکتده اولدیغنی اوروپالیلر اکلامه‌دن اول قرآن عظیم الشانده امر وفرمان بیورلمسی ؛ ۳ — هر نوع فعل وحرکت ایچون ارادهٔ ربانیه‌نك لزومنی کوستررر آیات ـ بیناتك شرفصدور ایتمسی ؛ ٤ — جهان انسانیته صور متنوعه ایله معاونت ومرحمت ایدلمسی . ٥ — بحق مؤمن اولانلرك خوف خدادن بشقه هرنوع قورقو وتلاشدن قلبلرینی آزاده ایدرك کندیلرینی سعادت ابدیه ایله تأمین ایتمسی . ٦ — احوال روحانیه‌یی ظنیاته براقمیوب وحی ربانی اولان قرآن عظیم الشانك اوامر جلیله‌سنه ربط ایله کافهٔ دقائق احوال ایچون عقلی رهبر اتخاذ ایتمسیدر . ایشته بواساس وحقائق عظیمه‌یی اکلایان واعمال حسنه اجراسنه سعی ایدن اولوالالباب بحق حکمت اسلامیه‌دن حصه‌یاب اولور . بوزمرهٔ مبارك حقنده سورهٔ بقره‌نك ایکی یوز یتمشنجی آیت کریمه‌سنده فرمان بیوریلورکه : ﴿ یؤتی الحکمة من یشاء ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً وما یذکر الااولوالالباب ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی ایستدیکی کیمسه‌یه حکمتی ویرر وهر کیمه حکمت ویرلدیسه البته اکا خیر کثیر ویرلدی ودوشونمز ونصیحت قبول ایتمز الااصحاب عقل اولانلر دوشونوب نصیحت قبول ایدرلر . » ای سالك ! قرآن عظیم الشانده خیری تبشیر اولنان حکمت حقیقیه‌یه مالك اولمق ایستر ایسك اوامر ربانیه‌یه تابع وطالب وحکمته مالك اولمش برمردخدایی بولمغه راغب اول ! که سن ده دقائق ـ

دين مبينه واقف و عارف اولهسك ! خاتم الانبيا عليه افضل التحايا افندمز بيورمشدركه : حكمتك باشى الله قورقوسيدر . ﴿ رأس الحكمة مخافة الله ﴾

مثنوى

منبع حكمت شود حكمت طلب
فارغ آيد و ز تحصيل سبب

« ترجمه » حكمت طلب ايدن كيمسه تحصيل حكمتدن صكره منبع حكمت وتحصيل اسبابدن فارغ اولور . « شرح » شريعت مطهره يه توفيق حركت وبر صاحب عرفاندن حكمتى طلب ايدن كيمسه نهايت حكمتى تحصيل ايله واصل منزل سعادت اولورده يقيناً بيليركه كافهٔ اسبابك خالقى الله تعالى حضرتلريدر ؛ رضاى ربانى يى استحصاله چاليشانلر ايچون اسباب حسنه خلق اولديغنى اهل حكمت عين اليقين مشاهده ورؤيت ايدنجه يالكز رضاى حقى دوشونورلر ورضاى حقى دوشوندكلرندن اجراآت مستحسنه ايله دارينده مسعود وبكام اولورلر .

مثنوى

لوح حافظ لوح محفوظى شود
عقل او از روح محظوظى شود

« ترجمه » لوح حافظ ايكن لوح محفوظ اولور ، طالب حكمت اولانك عقلى روحدن محظوظ اولور . « شرح » طالب حكمت اولان صاحب عقل و همت حقايق جليلهٔ قرآنيه يى وبر مرد خدادن استماع ايده جكى حكم واسرارى حفظ ايديجى برلوح اولنجه فيض ربانى ، آنى نفس وشيطانك القاآت ووساوسندن محفوظ ايدر . اوطالب مستعدك عقلى ابتدا طالب حكمت اولور ؛ بعده كندى روحندن ، ياخود روح القدسدن حفظ وصيانت ايديلير .

مثنوى

چون معلم بود عقلش ز ابتدا
بعد ازين شد عقل شاگردى اورا

« ترجمه » ابتدا عقلی معلم ایدی ، اندن صکره عقل اکا شاکرد اولدی .
« شرح » دنیا و آخرت ایشلرنده انسانك ترقی ایده‌بیلمسی ایچون اك برنجی واسطه واستادی کندی عقل واستعدادیدر . عقل کامل اولنجه صاحبنی تحصیل حکمته سوق ایدر . طالب عاقل ، طریق حقه مائل وروحی حقائقه واصل اولنجه عقلی کوره‌جکی حکمت روحانیه‌دن متحیر اوله‌رق استاذ ایکن صاحبنه شاکرد ومنقاد اولور .

مثنوی

عقل چون جبریل کوید احمدا
کر یکی کامی نهم سوزد مرا

« ترجمه » عقل مانند جبریل دیرکه : اکر بن بوندن ایلری بر آدیم آتسه‌م نور تجلی بنی یاقار . « شرح » شب جلیل معراجده فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمزله حضرت جبریل سدره‌یه واصل اولنجه جبریل اوراده توقف ایتمشدر . مفخر عالمیان نبی ذیشان علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلری جبریل امینه بیوردیلرکه : ﴿ یا اخی لم تأخرت منی ﴾ یعنی « یا برادر ! نه ایچون بندن تأخر ایتدك ؟ » حضرت جبریل امین جواباً دیدی : « لودنوت انملة لاحترقت » « اکر بر پارماق باشی قدر دها تقرب ایدر ایسه‌م یانارم . » عقل ، صاحبنه ابتدا رهنما ایکن ترقی ایدن روحه انبا ایدرکه : بن معقولات ایله یالکز بورایه‌قدر واریر وبو قدر اکلایه بیلیرم . اکر سنك کوره‌جکك حکم واسراری قوتمله تحری و او اسراره کسب اطلاع ایتمکه تصدی ایدر ایسه‌م نور تجلی بنی یاقار .

مثنوی

تو مرا بکذار زین پس پیش ران
حد من این بود ای سلطان جان

« ترجمه » سن بنی کچ ، ایلری کیت ! بنم حدم بوایدی ؛ ای جان سلطانی !
« شرح » بو بیت شریفده‌کی فصاحت و بلاغت ، نشوۂ معرفت مستعد سعادت و قابل حکمت اولان انسانی حیران ایدر . جبریل امین فخر عالمه عرض ایتدیکی

كبی عقل ده صاحبنه دیركه : بنم قوتم بونجه علوم ظاهره وامور متنوعه‌نك ايجابات ومقتضياتنی دوشونوب سكا كوسترمك ايدی، اما شمدی سنك ايچون بشقه برعالم واسع آچيلدی كه بنم او عالم ايچنه كيرمكه حد واقتدارم يوقدر . ای روح روان ! ارتق‌او عالم لاهوته طوغری طيران ايتمكه شتابان اول! فيوضاتكله بنی‌ده بهره‌ياب عرفان ايت ! كه زندان دنيا و ميلان ماسوادن قورتولوب سمای - عشق احديتده مستغرق فيض لاهوتی اوله‌يم .

مثنوی

﴿ هركه ماند از كاهلی بی شكر وصبر ﴾
﴿ او همين داندكه كيرد پای جبر ﴾

« ترجمه » هركيم تنبللكدن طولايی شكرسز ، صبرسز قالمش ايسه همان بونی بيليركه جبر ، اياغنی طوتار . « شرح » انسانده اولان بونجه اعضا وقوا ايچون الله تعالی حضرتلرينه شكر ومحمدت ايفا و ارادات ربانيه‌يی اجرا ايچون صبر وثبات ارائه ايتمك لازم واحرا ايكن اصحاب عطالت بو وظائفده قصور ايتديكندن شكر وصبر كبی ايكی منبع عفو وسلامتدن محروم اولور ونا بمحل ديركه : قضا وقدر بزی سعيدن منع ايدر ؛ بوكبی چركاب ترهات ايله كرداب - جبرده غارق وخائب وفاسق اولور ؛ كورمك ايسته‌مزلركه چاليشقان اولانلر ارادات ربانيه‌يی اجرا وعالم انسانيتی احيا ايدرلر .

مثنوی

﴿ هركه جبر آورد خود رنجور كرد ﴾
﴿ تاهمان رنجور يش در كور كرد ﴾

« ترجمه » هركيم جبر مسلكنی كنديته كتيردی ، كنديني خسته ايتدی . او خسته‌لك انی قبره قدر كوتوردی . « شرح » هركيم يالاندن جبری يوانی طوتمش ايسه انجام كار خسته وتارمار اولور .

مثنوى

﴿ كفت پيغمبر كه رنجورى بلاغ ﴾

﴿ رنج آرد تا بميرد چون چراغ ﴾

« ترجمه » فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى بيوردى : لطيفه ايله يعنى شقه‌دن خسته‌لك مرض كتيرر ، هم صاحبى موم كبى سونر محو اولور . « شرح » ديمك كه جبرى مسلكنده اجراى عبادت و وظيفه‌ده كنديني بى اقتدار كورن ، ياخود تنبللكدن جبرى‌يم ديه لطيفه ايدن خسته‌در .

مثنوى

﴿ جبر چه بود بستن اشكسته‌را ﴾

﴿ يا بپيوستن رك بكسسته‌را ﴾

« ترجمه » جبر نه‌در ؟ قيرلمش اولانى باغلامق ، ياخود كسيلمش طمارى برى برينه ديكوب بيتشديرمكدر . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوى

﴿ چون درين ره پاى خود نشكستهٔ ﴾

﴿ بركه مى خندى چه پارا بستهٔ ﴾

« ترجمه » الله تعالى‌نك يولنده آياغنى قيرمدك ! كيمه كوليورسك ؟ نه‌ايچون اياغنى قيرلمش كبى باغلارسك ؟ « شرح » اى جبرى ! جناب واجب الوجود يولنده وجودينى يوروب عبادت لازم ايكن اجراى عبوديت وبذل مساعى ايچون بنم اقتدارم قالمدى ديه اختيار كذب وذلت ايله كيمى اغفال ايتمك ايسترسك ؟ عالم مطلق اولان حق تعالى‌يى‌مى كه برقرنجه‌دن دها كوچك اولان حيواناتى تركيب ايدن موادى كورر وحاللرينه بلا انقطاع مطلع اولور !

مثنوی

﴿ وانکه پایش درره کوشش شکست ﴾
﴿ در رسـید اورا براق وبرنشست ﴾

«ترجمه» فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك كثرت سعی و عبادتدن قدم مبارکی شیشدی؛ اکا جناب قادر مطلق طرفندن براق ایریشدی . «شرح» کتب صحیحه‌ده مسطور ومشهوردرکه خاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمزك اياقده طوروب كثرت عبادتدن مبارك قدملری شیشدی ؛ خاتم الانبیا افندمز، برای عبـادت اختیـار ایلدکاری مشقت بو آیت کریمه ایله‌ده مثبتدر : ﴿ طه ماانزلنا علیك القرآن لتشقی ﴾ معنـای شریفی . « یا محمد! بز سکا قرآنی نفسکه مشقت ویرمك ایچون ایندیرمدك . » ایشته حق یولنده واقع اولان کثرت ـ عبادت وجهاد و مشقتدن مبارك اياقلری شیشن اول رسول مجتبا افندمزه براق ـ سلامت وسعادت ایریشدی ، هر حالده براق‌سوار اوله‌رق لیلهٔ جلیلهٔ معراجده مستغرق نور تجلی اولدی .

مثنوی

﴿ حامل دین بود او محمول شد ﴾
﴿ قابل فرمان بوداومقبول شد ﴾

« ترجمه » فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندمز متاعب دینیه‌یی ووظائف ـ انسانیه‌یی حامل واختیار ایدیجی اولدیغندن محمول براق سعادت اولدی . قابل ـ فرمان ایدی ، مقبول اولدی . «شرح» عبـادت اجراسـیله برابر دین مبینی نشر وتوسیع ایتمك اوزره دریای معرفت ومفخر انسانیت اولان پیغمبر ذیشان افندمز دفع ظلمت واعلان وحدت وعدالت ایچون نیجه مشاق ومتاعبی حامل اولدقلرندن براق روحانی ایله میلیونلرجه اهل‌اسلامك محبت وانقیادی اوزرینه محمول ، مظهر وحی وفرمان ، گزیدهٔ یگانهٔ یزدان اولدی .

مثنوی

﴿ تا کنون فرمان پذیرفتی زشاه ﴾

﴿ بعدازین فرمان رساند درسپاه ﴾

« ترجمه » شمدی فرمان ربانی‌یی قبول ایدیجی اولدقدن صکره انسانلر اوزرینه فرمان خدایی ایریشدیردی .

مثنوی

﴿ تا اکنون اختر اثرکردی درو ﴾

﴿ بعد ازین باشـد امیر اختر او ﴾

« ترجمه » ابتدا اختر فخرعالم‌افندمزه اثرایدرایدی، بعده امیراختراولدی.
«شرح» ارض وقمرك تأثیرات مادیه‌سی ابتدا اول نبی ذیشان و مفخر عالمیانده حسب البشریه محسـوس ایدیسـه‌ده بعده کافهٔ اجرام او حبیب خدادن معناً اثرياب تجلی وفیض ونور رسالتپناهیلریله عالم انسانیت منور اولدی .

مثنوی

﴿ کر ترا اشکال آید درنظر ﴾

﴿ پس توشك داری درانشق القمر ﴾

« ترجمه » اکر بوکیفیت ایچون سنك نظرینه شبهه ومشکل کلیرسه دیمك که سن او ، شق قمرده شك وشبهه طوتارسك .«شرح» فخرعالم‌علیه‌الصلوة‌والسلام افندمزك اختره امیر اولدیغنده شبهه‌یه دوشمك اشارت رسالتپناهیلریله واقع اولان شق قمر معجزه‌سندده شبهه‌لیسك دیمکدر . حالبوکه عقلکك احاطه ایده‌مدیکی شق قمر معجزهٔ باهره‌سنك حکمت وحقیقتی‌ارباب اعتقاد ومعرفت نزدنده بدر - قمر کبی پارلاق بر تصدیق تسلیمکارانه‌یه مظهردر .

مثنوی

﴿ تازه‌کن ایمان نه ازکفت زبان ﴾

﴿ ای‌هوارا تازه کرده درنهان ﴾

« ترجمه » (قلباً ، فعلاً) ایمانی تازه‌له ! یالکز لساناً دکل ! ای کیزلیجه هوای نفسی تازه‌لندیرن کیمسه ! « شرح » حقه ایمان، مسلم اولان ایچون شرط اعظمدر ؛ شوقدرکه یالکز لساناً دکل فعلاً اثبات ایمان ایتمك مطلوب ومقبولدر . ایمان قلبی ، فعلیات مقبوله وعبادات ممدوحه ایله جلی اولور ؛ یوقسه یالکز لساناً بن ایمان کتیردم دیمکله چوق‌دفعه‌لر دوداقلرینی قیملداتانك حالی ، ایشتدیکی سوزك خلافنده لسان قوللانوب نفرته دوچار اولان بر ترجمان کذب افشانه بکزر . صورتده مؤمن ، سیرتده ریاکار و هوای نفسه تابع اولان کیمسه‌یه امر وتنبیه اولنورکه کیزلیجه معاصی‌یی تازه‌لندیرمکدن وازکچ ! ایمانی بحق تازه‌لندیر ! ارادات ربانیه‌یه اطاعت ایت !

مثنوی

﴿ تاهوا تازه است ایمان تازه نیست ﴾
﴿ کین هوا جز قفل آن دروازه نیست ﴾

« ترجمه » هوا تازه‌در ایمان تازه‌دکلدر ؛ زیرا بوهوا او قپونك کلیدندن بشقه برشی دکلدر . « شرح » ایمانی دائما تازه‌لمك ایسته‌ین بوجهته دقت‌ایتسون‌که اکر هوای نفسه تابع اولمیوب کناه ایشلمکدن اجتناب واوامر ربانیه‌یی اجرایه غیرت وشتاب ایدرسه ، ایمانك تازه‌لکی صحیح ومعتبردر ؛ بالعکس لساناً ولو بیك درلو اوراد چکر وبیك درلو الفاظ تفوه ایدرده کناه ومعاصی ارتکاب ایله عاصی اولور ایسه ایمانی خیال وریادر . هوا ، باب ایمانك کلیدیدر . هواطوردقچه قلبه نور روحانیت اصلا کیرمز .

مثنوی

﴿ کردهٔ تأویل حرف بکررا ﴾
﴿ خویش را تأویل کن نی ذکررا ﴾

« ترجمه » تأویل باطل ایدن کیمسه ! حرف بکری تأویل ایله ایستدیکك یولده معنا ویرمشسك ! قرآن عظیم‌الشانك معنای جلیلنی تأویل و تغییره جرأت ایده‌جکنه کندی نفسکی تأویل واصلاح ایت ! « شرح » بعض انسان عادی ،

فنا يوللره كيدر ؛ او مقوله انسـان ارتكاب شناعت ايتدكدن بشقه ، كنديني عالم و عاقل وذهنني قرآن عظيم‌الشانك معناى حقيقيسنه مطلع و واصل اولمش ظن ايدرده كلام‌اللهك ميدانده اولان وكافهٔ علماى اسـلاميه طرفندن قبول اولنان معنـاى شريفني تأويله قيام وكنديني معذب وناكام ايدر ؛ او مقوله‌لره خطـاباً بيورلمشدركه : آشكار وواضح اولان كيفياتى و احكام جليلهٔ قرآنيه‌يى تأويلدن فراغت وشايان نسخ وتبديل اولان نفس جهل آلودكزى تغييره شتاب ايديكز !

مثـنوى

﴿ برهوا تأويل قرآن ميكنى ﴾

﴿ پست وكژ شد از تو معنىٔ سنى ﴾

« ترجمه » اى تأويل باطل صـاحبى ! آرزو وهوا اوزرينه قرآن عظيم الشـانى تأويل ايدرسـك! بو وجه ايله عالى وشريف اولان معنى سـنك اغزكده اكرى اولدى . « شرح » برانسان طريق حق تركايله وادىٔ تزويرو خيالاتده پويان اولور و وظيفهٔ عبوديتى نسـيان ايدرك انكله ده اكتفا ايتميوب قرآن عظيم الشانك معانىٔ عاليه‌سنى تأويل وتغييره قيام ايلر ايسه ، اوكيمسه‌نك بيان ايده‌جكى معانى ، معانىٔ قرآنيـه اولمديغندن تأويلاتى مطاق شخصى كبى اكرى اولور . خيالات فاسـده اوزرينه بوكبى تأويلاته جرأت ايدن نامردلر حقنده آتيده برچوق ابيات شريفه ايراد وانلرك عقلسزلغى توضيح بيوريله‌جقدر.

﴿ زيافت تأويل ركيك مكس ﴾

سينكك مردود وضعيف اولان تأويلى بيانده‌در:

مثـنوى

﴿ ماند احوالت بدان طرف مكس ﴾

﴿ كوهمى پنداشت خودرا هست كس ﴾

« ترجمه » ای غافل ! سنك احوالك كندينی برشی ظن ايدن او عجيب سينكه بكزر . [بيت آتی شرح ايدر .]

مثنوی

از خود او سرمست كشته بی‌شراب

ذرهٔ خود را شمرده آفتاب

« ترجمه » سينك شرابسز سرخوش اولمش! كندی ذره‌لكنی كونش قدر بيوك وپارلاق صانمشدر . « شرح » احمق وعادی ، فقط كندينی عالم، ذكی ظن ايدن غبی بی‌شراب مست وخراب ومستحق عذاب اولور .

مثنوی

وصف بازانرا شنيده در بيان

كفت من عنقای وقتم بيكمان

« ترجمه » سينك ، شاهين وطوغان كبی قوشلرك وصفنی ايشتمش ؛ كندينی انلردن بيوك قياس ايله شبهه‌سز بن وقتك عنقاسيم ديمشدر . « شرح » عادی وقابليتسز برشخصك تعريف ماهيتنه عائد شو بيت معنيدار زياده شرحه محتاج دكلدر .

مثنوی

آن مكس بربرك كاه وبول خر

همچو كشتيبان همی افراشت سر

« ترجمه » او سينك صمان چوپی واشك بولی اوزرينه كمی قپودانی كبی باش قالديردی ! « شرح » سينك بر صمان چوپی ومركب بولی اوزرينه چيقمش ايكن صمانی كمی ، بولی دكز ، كندينی قپودان ظن ايدرده او حالده متكبرانه باشنی

اعلا وحمق ورذالتنی اعلان وافشا ایله بنم عظمتمه باقیکز ! دیه پر فخر وصفا اولور ؛ حالبوکه کبروغرور ایدن احمقلر حقیقتده سینك کبی فکرلری صمان چوپی اوستنده کزن حیوانلر مثابه‌سنده در .

مثنوی

﴿ گفت من دریا و کشتی خوانده‌ام ﴾
﴿ مدتی در فکر آن می‌مانده ام ﴾

« ترجمه » سینك دیدی : بن دکز و کمیجیلك علمنی اوقومشم! برمدت آنی تفکر ایدرك مشغول اولمشم . « شرح » سینك کبی چرکاب مذلتده کزن سفلی طبیعتلر ، دریایه عائد علمی برخیلی مدتده تحصل ایله بندر مقصوده واصل اولدم دیه‌رك سزاوار خندهٔ استهزا اولور .

مثنوی

﴿ اینك این دریا واین کشتی ومن ﴾
﴿ مرد کشتیبان واهل رأی وفن ﴾

« ترجمه » ایشته بودکز ، بوکمی! بن قپودان وصاحب رأی متفنن برقهرمانم ! « شرح » سینك کندی خیالاتیله نصل صمان چوپنی سفینه ، بولی دریا ، کندینی کشتیبان ظن ایتمش ایسه بعض احمقلرده فکر سقیملرینی موصل کنار سلامت برسفینه مثال ونفسلرینی عالم ودانا ظن وخیال ایدرك عظیم سهو وخطا وقرآن-کریمی نابمحل تأویله اجترا ایدرلر .

مثنوی

﴿ بر سر دریا همی راند اوعمد ﴾
﴿ می نمودش آن قدر بیرون زحد ﴾

« ترجمه » سينك درياظن ايتديكى شيئك اوستنده كوزينه صال قدر بيوك كورونن صمان چوپنى سوزدى . كورديكى شى كنديسنه حددن زياده كوروندى!
[آزادۀ شرحدر .]

مثنوى

﴿ بود بيحد آن چنين نسبت بدو ﴾
﴿ آن نظركه بينداورا راست كو ﴾

« ترجمه » سينكه نسبةً بول غايت واسع وبى حد ايدى ؛ نره‌ده اونظركه طوغرى كورسون ؟ « شرح » بعض آدملر افكار ضعيفه‌سنى غايت مستقيم ظن ايدر . متكبر ومعندلره حقيقتى كوسترەجك او نظر حقيقت بين نرده ؟ نره‌ده او عين اليقين ؟

مثنوى

﴿ عالمش چندان بودكش بينشست ﴾
﴿ چشم چندين بحرهم چندينشست ﴾

« ترجمه » سينكك عالمى كورديكى قدردر ؛ كوز بوقدر ، دكزده بوقدردر! «شرح » عقلى ضعيف اولان آدمك عالمى ونظرى كنديسى كبى اوفاق اولور؛ برطاووق بولنديغى خانه‌نك حوليسنى بيوك بر جهان واو حولى ايچنده كورديكى اوفاق تفك شيلرى ساحۀ كائنات عد ايدر ، جاهلان ومنكران ده دوشوندكلرى وكوره‌بيلدكلرى شيلردن بشقه برعالمى تفكره غيرمقتدر وبناءً عليه انكارلرنده مصر اولور .

مثنوى

﴿ صاحب تأويل باطل چون مكس ﴾
﴿ وهم او بول خر وتصوير خس ﴾

« ترجمه » تأویل باطلك صاحبی سینك كبیدر؛ آنك وهم وفكری مركب بولی وسفالیت تصویر یدر. « شرح » تأویل باطلك خلاصهٔ ماهیتنی تعریفدركه كندیلكندن حقیقتی شرح ایدر .

مثنوی

﴿ كر مكس تأویل بكذارد برای
﴿ ان مكس رابخت كرداند همای ﴾

« ترجمه » اكر سینك تأویلدن كچر وخیالاتی ترك ایدر ایسه اول سینكی بخت وطالعی هما كبی معتبر ایدر. « شرح » تأویل باطل صاحبی اسكی دعوای بی معنیسندن نكول ایدرده قرآن عظیم الشانك تأویلنی الله تعالی حضرتلری وبلكه بعض مرتبه راسخون زمرهسنده داخل اولان ذوات كرام وبن شمدی یه قدر ایلدیكم تأویلات باطلهدن توبه ایلدم دیر ایسه طریق سلامت رفیقی طانیمش وكرداب كبروخطادن چیقمش اولور .

مثنوی

﴿ آن مكس نبود كش این عبرت بود ﴾
﴿ روح اونهدر خور صورت بود ﴾

« ترجمه » اوسینك بوندن عبرت الیرسه اكا سینك دیمز ، آنك روحی خور حقیر اولان صورتنه لایق اولماز . « شرح » قرآن عظیم الشانی رأینجه تأویل ایتمكدن فراغت ایدن ودین مبین احمدی یه وشریعت مطهره یه تابع اولان ذاته ، اولكی (جاهل) و (معند) نامرینه بدل ، عاقل ومستعد اسمی ویریلیر؛ شرف بولان روحی بدننه لایق اولمیوب انك قرارگاهی عالی اولور .

《 رنجیدن شیر ازدیر آمدن خرکوش 》

طاوشانك كج كلمسندن طولایی ارسلانك طارلمسی بیاننده‌در :

مثنوی

《 همچوان خرکوش کو بر شیر زد 》

《 روح او کی بود اندر خور وقد 》

« ترجمه » کندینی ارسلانه اوران ، یعنی مقابل کورن او طاوشان کبی مخلوقك روحی نصل حقیر اولان بوینه لایق اولور ؟ « شرح » اصل اعتبـار صورتده دکل، عقل وروحه لایق اولدیغنه برمثال آرارایسك ، جسمی حقیر ذاتی عاقل ونحریر بر کویلوبی کورکه ارسـلان کبی بر قهرمانله پنچه‌لشوب عقلی ایله ارسلانی تحقیر وچاه هلاکه اسیر ایلدی . بویله بر عقل وروح عالی نصل عادی بر بدنه لایق وتابع اوله‌بیلیر ؟

مثنوی

《 شیر میکفت از سر تیز وخشم 》

《 کزره کوشم عدو بربست چشم 》

« ترجمه » ارسلان غضب وحدتدن طولایی دیرایدی‌که: دشمن قولاغمك یولنی ، کوزمی باغلادی . « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان ظالم کرفتار الم اوله‌رق کندی کندینه دیرایدیکه : دشمنم اولان کویلولر افادات کاذبه‌سی ایله طریق سمعدن فکرمه القای سم وخسار وبنی معطل وبیزار ایتدی .

مثنوی

《 مکر های جبر یانم بسته کرد 》

《 تیغ چو بین شان تنم را خسته کرد 》

« ترجمه » جبریلرك حیله ودسیسه‌لری بنی باغلادی ، انلرك اغاجدن اولان قلیجلری وجودمی پاره‌لدی . خسته ایتدی ! « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدم ، غضبی هنگامنده کندی کندینه دیمش که : بلاسعی وجهد توکل ایت ! محتاج اولدیغك شیلری بزه سکا کتیررز کبی جبریلرك اغفالاتی بنی برباد ایتدی ؛ جبریلرك دلائل واهیه‌سی اغاجدن معمول عادی قلیج کبی اولدیغی شبهه‌سز ایسه‌ده . بن غافل وعاطل بولندم !

مثنوی

﴿ زین سبب من نشنوم آن دمدمه ﴾

﴿ بانك دیوانست وغولان آزهمه ﴾

« ترجمه » بوسببدن بن اوحیله‌لی ، مداهنه‌لی کورلدی‌یی ایشیتمم ! انلرك سوزلری شیطانلرك ، غوللرك صداسیدر . « شرح » جهد وسعی ایتمه ، معطل ومتوکل اول ! یولنده جبریلرك معلوم اولان افاداتی ، شیطانلرك مغفل صدالری کبیدر . دیکله‌ینلری اسیر دام اضطراب ایدر .

مثنوی

﴿ بردران ای دل تو ایشان را مایست ﴾

﴿ پوستشان بر کن که غیر پوست نیست ﴾

« ترجمه » ای کوکل ! سن طورمه ! صبرایتمه ! انلری پارچه‌له ! پوستلرینی قوپار ! زیرا انلر پوستدن بشقه برشی دکلدر . « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدم کویلولری تحقیر وذم ایدرك دیرکه : بویله کویلولرك وجبریلرك کورلدیلرینی دیکله‌مك ناسزادر . انلر صورتا انسان اما حقیقتده پوستدن عبارت حیواندر . صاحب حق وحدت ، خصمی حقیر وبرذات عدایدر ، فقط عاقل اولان اهل حکمت الك فقیر ، الك ضعیف برآدمی بیله جناب رب عزتدن تکریم اولنمش قابل ترقی وبرمزیت برمخلوق محترم کورور .

مثنوی

﴿ پوست چه بود کفتهای رنك رنك ﴾

﴿ چون زره برآب کش نبود درنك ﴾

« ترجمه » پوست ، دری نه‌در ؟ درلو رنکده سوزلردرکه : صو اوستنده حاقه حاقه اولمش نقشلر کبی بی ثبات اولوب درحال نابدید اولور . « شرح » بو بر قاچ بیت ، ارسلانه تشبیه اولنان آدمك اغزندن ایراد اولنور ایکن ، پوست کبی صور کثیره ایله قابل تفصیل اولان بر لفظك سویلنمش اولمسی سببیله مقتضای دأب مثنوی بوندن صکره بو موضوعه متعلق بعض حکمیات آتیده کی بر قاچ ابیات شریفه ایله بر عارف و کامل طرفندن بیان وحکایه اولنمشدر .

مثنوی

﴿ این سخن چون پوست ومعنی مغزدان ﴾

﴿ این سخن چون نفس ومعنی همچوجان ﴾

« ترجمه » بوسوزی دری ، معنایی دماغ ، اوزبیل ! بوسوز نفس ، معنی جان کبیدر . « شرح » انسانك بدننده بولنان قلب ودماغ ایله دیکر اعضای معتبره‌یه نسبةً دری نصل عادی قالیرسه الفاظ عادیه ده معنی‌یه کوره بی اعتبار اولور . همده جلد ، بدن انسانك بونجه اعضاسنی ستر واحاطه ایتدیکندن طولایی مهما امکن معتبر ایکن الفاظ مضره هیچ برشی حفظ ایتمکه یاراماز . ایراث ضررایدر .

مثنوی

﴿ پوست باشد مغز بدرا عیب پوش ﴾

﴿ مغز نیکورا زغیرت غیب پوش ﴾

« ترجمه » پوست فنا دماغك ، چیرکین اوزك عیبنی اورتر ، ایی بر دماغی غیرتدن اسرار غیب اورتر . « شرح » پوست کبی اولان الفاظ خدعه انکیز ،

بردساس، برظالمك چوق دفعه عيوب ومقاصد فاسده‌سنی ستر ايدر؛ اما قلبی پاك اولان اهل اللهی انظار اغياردن ستر وصيانت ايدن جناب رب عزتدر . بناءً عليه پوست كبی عادی اولان اشخاص كلام نافر جامه ، قلب و مغز صاف اولان عرفا خالق الانامه التجا ايدر .

مثنوی

﴿ چون قلم از باد بد دفتر زآب ﴾

﴿ هرچه بنويسی فنا گردد شتاب ﴾

« ترجمه » قلم روزكاردن ودفتر صودندر؛ هرنه يازارايسه‌ك همان فنا بولور.

« شرح » مقصد وواسطه هوا وهوسدن عبارت وكلامك تعريف ايتديكی كيفيت معناسز، ياخود باعث مضرت اولنجه اوسوز بالطبع مضر وفناپذير اولور .

مثنوی

﴿ نقش آبست ار وفاخواهی ازان ﴾

﴿ باز كردی دستهای خود كزان ﴾

« ترجمه » معناسز اولان سوز صوده‌كی نقش كبيدر ؛ اكر اونقشدن وفا وثبات ايستر ايسك كال ندامتدن ينه كندی اللريكی ايصيررسك !

« شرح » روحسز، معناسز الفاظ، صو اوستنه يازی يازمق كبيدر كه شكل ثباتی يوقدر. منزل عالی‌يه واصل اولمنی ارزو ايدن، منبع معانی ودريای حكمت اولان قرآن عظيم الشانه واحاديث شريفهٔ حبيب جناب يزدانه مراجعت ايله كندينی دارينده سعادت حقيقيه‌يه ايصال ايدر .

مثنوی

﴿ باد در مردم هوا وارزو ست ﴾

﴿ چون هوا بكذاشتی پيغام هوست ﴾

« ترجمه » انسانده‌کی روزکار ، هوا ، ارزودر؛ اکر هوا وارزودن واز کچر ایسه‌ك بوواز کچیش الله تعالی حضرتلرندن سکا بر خبر بشارت اثردر .
« شرح » انسان هر نه وقت هوا وارزوی نفسی ، بحق ترك ایدر ایسه کیفیت ترکی ، برمژدهٔ معنوی بیلملیدر. هوا وارزوی نفسدن فراغت‌ایده‌بیلمك ایچون برطرفدن کندی عقلنی عظمت ربانیه‌نك ذکر وفکری ایله اشغال ایتملی، دیکر طرفدن نفسه مخالفتله برابر وظائف انسانیه‌ده اصلا اهمال ایتمه‌ملیدر .

مثنوی

﴿ خوش بود پیغامهای کردکار ﴾

﴿ کوز سر تاپای باشد پایدار ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك خبر واشارتلری خوشدر . کوزلدر. اواشارات باشدن اباغه یعنی اولدن آخره قدر پایدار اولور. « شرح » اهل اسلام ایچون برچوق اشارات وتبشیرات ربانیه واردر. اك برنجیسی قرآن عظیم الشاندرکه قدرینی واسطهٔ عقلیه ایله تقدیر ایده‌بیلمك محال ، لکن احکام جلیله‌سنه توسل ایدنلر دائما مقبول وخوش حالدر .

مثنوی

﴿ خطبهٔ شاهان بکردد وان کیا ﴾

﴿ جز کیا وخطبهای انبیا ﴾

« ترجمه » شاهلرك خطبه وعظمتلری مبدل اولور؛ الانبیای ذیشان علیهم السلام حضراتنك عظمت وخطبه‌لری مبدل اولماز .

مثنوی

﴿ زانکه بوش پادشاهان از هواست ﴾

﴿ بار نامه انبیا از کبریاست ﴾

« ترجمه » زیرا شاهلرك اورتوسی هوا، یعنی احوال دنیویه‌دندر؛ انبیای ذیشانك اجازتنامه‌سی ایسه حضرت کبریادندر . [وارسهٔ شرحدر.]

مثنوی

« نام احمد نام جمله انبیاست »

« چونکه صد آمد نود هم پیش ماست »

« ترجمه » خاتم الانبیا، حبیب کبریا، علیه افضل التحایا افندمزك نام شریفی جمیع انبیانك نامیدر؛ چونکه یوز عددی کلوب یاد اولندی. طقسان‌ده اوکزده‌در. [یعنی طقسان، یوزك ایچنده‌در.] « شرح » فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك نام جلیل العنوان رسالتپناهیلری تبجیل و حرمتله یاد اولنه‌رق الی الابد عالی وباقی اولدیغندن، کافهٔ انبیای ذیشان حضراتنك نامی‌ده باقی ودائمی اولمش اولور. بوحکمتك اسبابی: انبیای ذیشانك وظائف جلیله‌سی ارادات الٓهیه‌نك تبلیغاتی واجراسی اولمسیدر . رسول مجتباوخاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری ارادات ربانیه‌یی کلام الله ایله بتمامهـا عالمه تبلیغ و ایفا واو تبلیغات سعادت آیاتی قرآن عظیم الشان وشریعت غرانك وجودیله الی‌الآخرالزمان ابقا وانبیای ذیشانك‌ده اسـامیٔ سامیه‌سنی کال حرمتله ذکر وایما بیورمشدر . یوز لفظی یاد اولنجه بر، ایکی، بش، اون الی آخره طقسان طقوزه قدر اولان عدد یوز عددینك ایچنده داخل اولدیغی کبی فخر عالم علیه الصلوة والسـلام افندمز حضرتلری‌ده انبیای ذیشانك آخرنده کلمش وروح پرفتوحی، اخلاق حمیده‌سی، شریعت مطهره‌سی صور کثیره ایله اکمل بولنمش اولدیغندن ، خاتم الانبیـا نام جلیل العنوانی یاد اولنجـه جمله انبیای ذیشـان اونام نامیده داخل، جمله‌نك‌ده مقاصدی حاصل اولمش اولور .

﴿ هم در بیان مکر خرکوش ﴾

بوده طاوشانك حیله‌سنه دائردر :

مثنوی

﴿ درشدن خرکوش بس تأخیر کرد ﴾
﴿ مکررا با خویشتن تقریر کرد ﴾

« ترجمه » ارسلانك یاننه کیتمك ایچون طاوشان پك چوق آغر طاوراندی.
قوردیغی حیله‌یی کندی کندینه تقریر ایتدی . « شرح » ذکر اولنان
کویلو ارسلانه تشبیه اولنان آدمك نزدینه وقتیله کیتمیوب خیلی مدت تأخیر
واجرا ایده‌جکی حیله‌یی کندی ذهننده بردها تقریر ایلدی. انسان بر ماده‌یی قبل
الاجرا اوماده‌دن حاصل اوله‌جق نتائجی تقدیر وتأمل ایتمسی لازمدر . بر کیفیت
شاید ذهناً صورت مستقیمانه‌ده قرارلاشمامش اولسه حین اجراده ظهور ایدن
موانعك دفعنه لازم اولان چاره‌لر مفقود واوایشی اجرا ایتمك ایسته‌ین آدم
متلاشی و بی‌خود اولور .

مثنوی

﴿ در ره آمد بعد تأخیر دراز ﴾
﴿ تابکوش شیر کوید یك دو راز ﴾

« ترجمه » اوزون اوزادی تأخیردن صکره طاوشان یوله کلدی؛ که ارسلانك
قولاغنه برایکی کیزلی شی سویله‌سون! « شرح » بر چوق تأخردن صکره کویلو
یوله طوغریلوب ارسلانه تشبیه اولنان آدمك قولاغنه کویا محرمانه بیان ایده‌جکی
برافاده‌سی، برسری وارکبی برطور وحرکتده بولنمش وبو صورتله بردام اغفال
قورمشدر. طاوشان ارسلانك قولاغنه کیزلیجه برایکی شی سویلمك ایستمسندن
مقصدی، افاده‌سنك اهمیتنی تزیید ایچون ایدی ، زیرا کیزلیجه، تلاش ایله واقع
اولان برافاده‌یی بعض انسانلر مهم عدایدرلر .

مثنوى

﴿ تاچه عالمهاست در سوداى عقل ﴾
﴿ تاچه باپهناست اين درياى عقل ﴾

« ترجمه » عقل سوداسنده ، عقلك اعماقنده نه عالملر واردر ؛ بو عقل درياسى نه قدر كيزلى و كنيشدر . « شرح » برمقتضاى دأب جليل حضرت مولانا كرك بو بيت شريف وكرك تعاقب ايدجك برچوق ابيات حكمت آيات بر عارف ودانا طرفندن ايراد بيورلمشدر . شويله كه : عقلك نهايتسز اولان اعماق وجهاتنده و درياسنده نه وسعتلر ، نه عجيب اسرار واردر . روحانياتدن ماعدا دنياده هركسك كوره‌جكى وحس ايده‌بيله‌جكى حكم وغرائبدن عقل كبى مؤثر ، عقل كبى واسع ، سريع ونافع هيچ برشى فرض اولنه‌ماز ؛ خصائص معلومه‌سندن بشقه عقل ماديات ومعنويات اره‌سنده برمحل‌التصاقدر . عقل كندى قوتنه صاحب اوله‌بيلمك ايچون هم روحك فيضندن ، هم بدنك انتظامندن حصه آلمشدر . عقل كامل ، هم عالم روحانى‌يه ، هم عالم جسمانى‌يه خدمت ايدر . عقلدركه آن واحدده عالملرى سير ايدر . عقلدركه اجرام سماويه‌نك درجهٔ حركت وسرعتلرينى كشف ومساحه ايلدكدن بشقه برى برينه بعد وقربلرينى وثقلتلرينى بيله تعيين ايتمكده استعداد كوسترر . عقلدركه كندى كورنمديكى حالده همان هرشيئى كورور . عقلدركه بونجه بدايع وغرائب وعلوم وفنون وصنايعى ونيجه نيجه كشفياتى درك واختراع ايدر . عقل سببيله دركه ذكى برانسانك اغزندن وياقلمندن بى حد و پايان كوهر معنا جريان ايدر . عقل هرآن خزينهٔ غيبدن اخذ افكار ايدرك عالم وجوده صاچار .

مثنوى

﴿ بحر بى پايان بود عقل بشر ﴾
﴿ بحر را غواص بايد اى پسر ﴾

« ترجمه » آدمك عقلى نهايتسز بر دكزدر . اى اوغل ! بو دكزه طالمق ايچون طالغيچ لازمدر . « شرح » عقل كلدن بنى آدمه تجلى ايدن عقل بشر ، حقايق اشيانى ادراك واستيعاب خصوصنده حدودى اولميان بر دكزه بكزه‌دامشدر .

بودکزده یوزمك ، بوحقیقت ومعرفت دریاسنه طالمق ایچون طالغیچ کبی هنرنده ماهر برملکهٔ راسخه صاحبی اولمق لازم اولدیغنی ایما ایدن بو بیت شریفده ادراك معالی‌یه سائق اولان برجملهٔ حکمت پروردر .

مثنوی

﴿ صورت ما اندرین بحر عذاب ﴾

﴿ می‌دود چون کاسها بر روی آب ﴾

« ترجمه » صورت ووجودمز بوشیرین دریاده صویوزنده کاسه‌لر کبی حرکت ایدر ، قوشار . « شرح » افکار متنوعه‌سی وادراکات لذیذه‌سی ایله عقل انسان ، بردریای شیرین و برعمان بی‌پایاندر ، صور وابدانمز کاسه‌لر کبی اوستنده یوزر واستحصال مقاصد ایچون وجودمزی سائر جمادات کبی سورر .

مثنوی

﴿ تا نشد پر بر سر دریا چو طشت ﴾

﴿ چونکه پرشد طشت در وی غرق گشت ﴾

« ترجمه » تاکه بزم کاسهٔ وجودمز عقل حقیقینك زلال معرفتی ایله طولمینجه عقل صوری دریاسی اوستنده لیکن دینان قاب کبی طورر ، لکن عقل وعشق ایله طولنجه شخصمز اودریای شیریننده غرق صوری وحیات حقیقی بولور . « شرح » انسان احوال فانیه ایله مشغول اولنجه دریای عقل صوری اوزرنده یوزر ، او حالده کوره‌جکی مختلف رنکاردن الدانوب وحدت مطلقه‌یی اونوتور . آلام واکدار کثیره‌یه هدف اولوب کندینی محروم سعادت ایدر . اماذاتی خفت هوادن قورتولوب کران‌بها اولان آب حیات عقل وعشق ربانی ایله طولنجه او دریای - شیرینه طالار وتعریفی غیرقابل برصورتده لذائذ مالانهایه‌یه مستغرق اولور .

مثنوی

﴿ عقل پنهانست وظاهر عالمی ﴾

﴿ صورت ما موج یا ازوی نمی ﴾

« ترجمه » عقل کیزلیدر . ظاهر اولان برعالمدر ؛ بزم صورتمز طالغـه ، یاخود دریای عقلدن بر قطره‌در . « شرح » عقل ظاهراً کورونمز؛ ظاهر کوزیله کوریلن عالم مادیدر . عالم مادی ایسه دریای عقلك طالغه‌سی وبلکه طالغه‌دن دها کوچك نم قطره‌سی کبیدر. ایکی عقل واردر : بری عقل کلدر، که نور ربانیدر، انك تأثیراتیله کافهٔ موجودات واجرام کسب انتظام ایدر. دیکری عقل انساندرکه عقل کلك برذره‌سندن حاصل ونمایان اولدی . عقل انسان کمال بولور ایسه عقل‌کلك برجزئی اولدیغنی بیلوب انی ارار وعقل کلی ارامسـندن ادراکات عالیه واحوال معنویه‌یه مظهر اولمش اولور .

مثنوی

﴿ هرچه صورت می وسیلت سازش ﴾

﴿ زان وسیلت بحر دور انداز دش ﴾

« ترجمه » هرصورت بروسیله‌یه استناد ایدر، عقل کل، انی کندندن اوزاق آتار . « شرح » هرکیم حکم عقلیه وحقائق روحانیـه‌یی ، تأثیرات معنویه‌یی کورمیوب‌ده موجودات ووقوعات متنوعه‌یی ماده‌یه حمل واسـناد ویالکز جسم وماده‌دن استمداد ایدرسه ادراکسزدر .

مثنوی

﴿ تانبیند دل دهنده راز را ﴾

﴿ تا نبیند تیر دور انداز را ﴾

« ترجمه » هرکیم راز ویریجی اولان الله‌تعالی حضرتلرینی کورمزسه اوقی اوزاق آتانی ، یعنی تأثیرات صاحبی اولان مولای متعال حضرتلرینی کورمز . « شرح » روحانیات ومادیاتك حرکات وتأثیراتی امرحقله اولدیغنی کورمه‌ین انسان نادان ، بی اذعاندر . بوعدم رؤیت منکرینك احوال مضرت اشتمالندندر؛ زیرا خالق لم‌یزل برطرفدن انسانه عقل احسـان ، دیکر طرفدن تبلیغ حقایق ایچون منابع عرفان اولان انبیای ذیشانی بعث واسرا بیورمشدر. بونعم وحقائقه قارشی عناد ایدن منکرلری عدالت کبریا دائرهٔ سعادت ومرحمتك خارجنه القـا وکندیلرینی الواح سلامتدن امحا ایدر .

مثنوی

﴿ اسب خودرا یاوه داند وزستیز ﴾

﴿ می دواند اسب خود راه تیز ﴾

« ترجمه » غافل اولان کیمسه کندی آتی اوستنده ایکن آتی ضایع اولمش ظن ایدر ؛ عناددن کندی آتی یولده چابك قوشدورر . « شرح » تأثیرات ربانیه‌دن غافل وروحانیتی منکر ، روحك وجودینه قائل ، اما کندنده بویله برفیض اولمدیغی ادعای باطلنده مصر اولان کیمسه ، کندی آتنه بینمش ایکن آتی اولمدیغی ادعا ، یاخود وار ایسه اولمدیغندن بحثله تحریات ایله وقت عزیزینی افنا ایدر . کندنده روحی باقی واوروح واسطه‌سیله بدنی حرکت ایتدیکی بدیهی ایکن روحی انکار ، یاخود روحنی خارجده تحری ایتمك احمقلقدر .

مثنوی

﴿ اسب خود را یاوه داند آن جواد ﴾

﴿ اسب خود اورا کشان کرده چوباد ﴾

« ترجمه » اول جوانمرد ، ساده دل کندی آتی ضایع اولمش بیلیر . حالبوکه کندی آتی او ساده دل واحمقی روزکار کبی سرعتله چکر . « شرح » منکر اولان انسانی بو صره‌ده ترك ایله ساده‌دل اولان غافل آدمه حصر بحث ایدوب بیوریلیورکه : او ساده‌دل روحك فیضنی نره‌ده بولورم دیه برمحلدن دیکر محله سرعتله قوشار . روحنك فیضی کندی قلب وعقلنده اولدیغنی اونوته‌رق نافله یوریلور . بیلمزکه حرکت وکلام ، هر نوع سعادت وانتظام روح رواندن نبعان ایدر .

مثنوی

﴿ در فغان وجست وجو آن خیره سر ﴾

﴿ هر طرف پرسان وجویان در بدر ﴾

« ترجمه » اوشاشقين ، فغان ايچنده آرامقده‌در . قپودن قپويه هرطرفده صورار، آرار . « شرح » غافل اولان كيمسه ، نسخهٔ كبرا ومستعد مقام اعلا اولديغنى دركـ ايده‌میوب شاشقين ، هيچ برشيدن خبرى اولميه‌جق بر حالده افكارينى غير مشروع صورتده مسئله‌دن مسئله‌يه دوكر وروحك خالق اولان فيضنى فراموش ، هواى نفسى دراغوش ايدرسه وادئ حقيقتده مدهوش اولور.

مثنوى

﴿ كان كه دزديد اسب مارا كو وكيست ﴾

﴿ اين چه زيران تست اى خواچه چيست ﴾

« ترجمه » اوكيمسه‌كه بزم آتمزى چالدى ؛ نره‌در؟ كيمدر؟ اى افندى ! باجاغنك التنده اولان ندر ؟ « شرح » حيوانى التنده يعنى روح كندنده ، لكن اولمديغنى ظن واعتقادنده اولان احمق روحم نره‌در ؟ نه اولمش ؟ يولنده تلاشله سؤال وشماته ايدر ايكن ، بر عارف ودانا اكا خطاب وعتاب ايله جواب ويرركه : سنى حياتده طوتان ونطق واذعان ويرن فيض يزدان ، روح روان الآن سنده موجود ونمايان دكلميدر ؟

مثنوى

﴿ آرى اين اسبست ليك ان اسب كو ﴾

﴿ باخود آى اى شهسوار اسب جو ﴾

« ترجمه » اوت ، بو آتدر ؛ لكن آت نره‌دهدر؟ ديه غافل اولان كيمسه صورارسه سويله‌كه : اى ماهر سوارى! اى آت آرايان! كنديكه كل !« شرح » روح سنده‌در ديه غافله اخطار وآثار روح كنديكه ارائه واظهار اولنمش ايكن ينه مجنونانه اصرار ايدوب‌ده اوت ! بوروحدر ؛ امارومحم نره‌دهدر ؟ ديه روحى دركـ ايده‌میه‌جك راده‌يه واران كيمسه روحه دائر هرنه صورارسه احمق وارى سؤال ايدر وحقيله برشى اكلايه‌میوب بيهوش قالير .

مثنوی

﴿ جان زپیدایی و نزدیکی است کم ﴾

﴿ چون شود پر آب ولب خشکی چو خم ﴾

« ترجمه » جان نقطهٔ ظهورندن اوزاق دکل یقیندر . آچیق دکل کیزلیدر . انسان بر کوپ کبیدر . او کوپك ایچی صو ایله طولو ، اغزی قوریدر .
« شرح » کوز هرشیدن دها یقین ایکن انسان کندی کوزینی وبلکه کیریکنی کوره‌مز . روح ده بویله‌در . بدن صوایله طولمش بر کوپه بکزر . کوپك ایچی طولی وطیشی قوریدر ؛ یعنی ابدان ، آب حیات جان ایله مملو ایکن غافل اولان باطن جهتنه باقمسزین کیفیات ظاهره‌یه حصر اذهان ایدوب ده بصیرت عقلیه وروحانیه‌یی پردهٔ مادیات ایله ستر واخفا ایدنجه بالضروره معناً اعما ودنیا وعقباده نومید وپراذا اولور .

مثنوی

﴿ کی ببینی سرخ وسبز وبوررا ﴾

﴿ تا نبینی پیش ازین سه نوررا ﴾

« ترجمه » قرمزی ، یشیل ، مور رنکی نصل کوره بیلیرسك ؟ نه وقت که بو اوچ رنکدن او نوری کورمزسك ! « شرح » رنکلری کورور ایکن غافل اولان کیمسه خاطرینه کتیرمزکه بو رنکلری کوره بیلمك ایچون نور شمسه ویا نور شمعه محتاجدر . غافل روحانیت اولان انسان روحك والله تعالی حضرتلرینك مادی ومعنوی بونجه آثار وفیوضاتنی کوردیکی زمان ذهنی آثاره ربط ایله دوشنمز که بونلری بکا کوسترن قوت ، برقدرت عظما وبرحکمت کبرادر ؛ جسم و ماده‌نك فوقنده بر قدرت مطلقه وباقیه‌در .

مثنوی

﴿ لیك چون دررنك کم شد هوش تو ﴾

﴿ شد زنور آن رنکها رو پوش تو ﴾

« ترجمه » سنك عقلك رنكده غائب اولمشدر ؛ اورنكلر سكا نوردن يوزينه پرده ، يعنى نورى كورمامك ايچون مانع اولمشدر . « شرح » مكونات متنوعه ، جناب خالقى كوسترمك ايچون رهنما ايكن الوان مختلفه رؤيت نور حقيقته پرده اوله‌رق بونلره حصر فكر ايدن غافل مدهوش و بى نوا اولور .

مثنوى

﴿ چونكه شب آن رنكها مستور بود ﴾

﴿ پس بديدى ديد رنك از نور بود ﴾

« ترجمه » كيجه اولديغى وقت اورنكلر كيزلنمش اولدى . اورتولدى ؛ اندن صكره كوردككه رنكى كورمك نوردن ايدى . « شرح » بتون رنكلر شعاع شمسدن حاصل اولور . مثلا بياض رنكى كوسترن اشيا ، ماهيتى اقتضاسنجه شعاع شمسى تغيير ايتمز ، لابقى ايله كوستر ؛ سياه رنك حائل اولور . سائر اشيا ماهيتلرى اعتباريله شعاع شمسى قرمزى صارى والوان متنوعه ايله كوستر . بيت شريفك معناى حقيقيسنه كلنجه : موت كلدى ، شمس بدن اولان روح چكلدى ، انسان دنياده كورديكى رنكلرى كورمز اولدى . بعدالموت انسان بلاحائل حواس باطنه‌يه نائل اولدقده اكلاركه : مكوناتى كورمك وانلرك حقائقنه مطلع اولمق ، خالق لم يزلك برفيض مخصوصنه منوط ايدى ؛ يوقسه بلاروح عادى برقالبدن عبارت اولان بدن مادى فيضدن عاريدر . برانسان — ولوانبياى ذيشانك تبليغات سلامت آياتنى حسب الموقع ايشيده‌ميه‌جك برپرده بولنمش فرض اولنه‌رق دينك دقايقنه واقف ومطلع اولمسه بيله — خالق لم يزل حضرتلرينى آثاردن استدلال واقرار ، اوقدرته قارشى عجز وابتهال اظهار ايتمكه مجبوردر . مظهر وحى والهام اولميان عاقل برانسان ، بروجه مشروح آثاردن مؤثر حقيقى‌يى استدلال ايله ايمان ايدر ؛ شوقدركه مظهر وحى والهام اولان انبياى ذيشان حضراتيله اصحاب عرفان ، حقائق اشيايى عين اليقين مشاهده ايله كسب اطمئنان ايدر . عاقل آثاردن مؤثرى وكامل وعارف مؤثرك نوريله آثارى كورور . فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى بيورديلركه : (عرفت الاشيا بالله) يعنى : « الله تعالى حضرتلرينك نورى ايله اشيانك حقايقنى بيلدم . »

مثنوی

﴿ نیست دیدرنك بی نوری برون ﴾

﴿ همچنین رنك خیال اندرون ﴾

« ترجمه » طیشك نورسز اولنجه رنكی كورمك ممكن اولماز ، بونك كبی درونك خیالنی كوره بیلمك ایچون ، نور داخلی ، نور ربانی لازمدر. « شرح » كونش ، آیدینلق اولمینجه موجوداتی كورمك ، سچمك ممكن دكلدر . روحسز مكونانی كورمك ، هدایتسز ، انسانك قلب وعقلنده معناً هانكی ملاحظه خیر ومصیب ، هانكیسی مضر ومعذب اولدیغنی اكلامق محالدر . شوقدر كه الوان ـ خارجیه نك تشخیصنده انسان یاكلســه زیانی آز ، اما حقائق باطنه یی اكلامیه رق معناً وعقلاً خطا ایتسه ضرر وخسرانی چوق اولور . یاكلمامق ، ایسته ین كیمسه شمس حقیقی یی ، نور هدای معرفتی واسطهٔ جلیلهٔ قرآنیه ایله آراملیدر .

مثنوی

﴿ این برون از آفتاب واز سهاست ﴾

﴿ واندرون از عکس انوار خداست ﴾

« ترجمه » خارجی اولان نور ، كونش ایله سها دینلن كوكب كبی نجوم منوره دن وجود بولور ؛ نور درون ، نور باطن ، انوار خدانك عكســندندر .
« شرح » نورظاهر اسباب ظاهره دن ، نورباطن اسماء حسنی واوصاف آلهیه دن حاصل اولور؛ او نور یزدان ابدی اللمعاندر . ضیای شمس ونور نجوم فنانموندر . شــوق ولذت فانیه طالبی معناً مغبون ومادةً چوق دفعه ظلمت خطاده براقوب دیكر كون ایتمشدر .

مثنوی

﴿ نور نور چشم خود نور دلست ﴾

﴿ نور چشم از نور دلها حاصلست ﴾

« ترجمه » کوز نورینك نوری قلبك نوریدر؛ زیرا کوزك نوری کوکللرك نوردن حاصل اولمشدر . « شرح » باطنی اولان نور ، شمس حقیقتدن طلوع ایدر . نور ظاهر نور دلدن حاصل اولور . انسانك قلب ودماغی مختل اولنجه کوز برشی کورەمز . دیمك که کوزك نور ظاهری بطون دماغدن حصوله کلیر . ولو کوز مادةً کورسه قلب، نور معنوی ایله منور اولمینجه حقیقی صورتده هیچ برشی کورمامش اولور . مثلا عقلسز اولان برانسان صورتا کوردیکی شیلرك حقیقتنی فهم واذعان ایتمینجه اونوع رؤیت محض غفلت وحیرتدر .

مثنوی

« باز نور نور دل نور خداست »

« کوز نورعقل وحس پاك وجداست »

« ترجمه » تکرار اولنورکه کوکل نورینك نوری، نورخدادر؛ نورخداایسه عقل وحسدن پاك وآیریدر . « شرح » نور دل نور خدادر، نور خدا اویله بر کیفیت اعلادرکه عقل وحسدن پاك وجدا وتخمینات ذهنیەدن مبرادر . نور عقل ونور مادی جسمانیاته کورە غایت مقتضی وعالی برشی ایسەده سهو وخطایه تابعدر . عاقل اولان انسان مظهر نور سبحان اولمق ایچون چالیشملیدر .

مثنوی

« ای که ازنور خدا غافل شدی »

« درزمانه باطل وعاطل شدی »

« ترجمه » ای اوکیمسه که نور خدادن غافل اولدك ! دنیادە بوغفلت سببیله باطل وعاطل قالدك ! « شرح »منکر وجبری اولانلر بوبیت شریفدە دە تکدیر وتخطئه ایدلمشدر . عطالت وبلاهتدن طولایی نور خدا واحکام جلیلهٔ شریعتغرایی انکارواهمال ایدن کیمسەنك ذوق وسعادت صوریەسی بدنکبی هرکون اریيوب محواولمقدە اولدیغنی فرق ایتمکدن عاجز وکندی برعاطل پریشان حالدر .

مثنوی

﴿ شب نبد نور وندیدی رنك را ﴾
﴿ پس بضد آن نور پیدا شد ترا ﴾

« ترجمه » کیجه نور اولمدیغی ایچون رنکی کورمدك ؛ شمدی او، نورا
ضدی ایله سکا نور پیدا اولدی . « شرح » کونشك آیدینانی کوندوز جها
افروز ایکن سن رنکاره باقوب نور آفتابك تأثیراتی اکلایه‌مدیغك حالده صکر
نورك ضدی اولان کیجه قارانلی کلوب‌ده رنکلری کورمینجه اکلادك
اشیا والوانی کورمك نوره وابسته ایدی . کونشك ضدی اولان کیجه ای
کونشك نور وتأثیراتی اکلامش اولدك ؛ شو حالده « موتوا قبل ان تموتوا
سرینی دنیاده اکلاماز ایسك موت طبیعی زماننده اکلارسك . او وق
زمان جهد وعبادت کچمش اوله‌جغندن ادراك حقیقت سنك ایچون بك کوچ اولور
(اشیا ضدیله منکشفدر) قاعدهٔ کلیه‌سی بو بیت شریفده مندمج انوار معرفت
آثار لامعه‌سندن صاییلیر .

مثنوی

﴿ دیدن نوراست آنکه دید رنك ﴾
﴿ وین بضدی نوردانی بی درنك ﴾

« ترجمه » نوری کورورسك رنك‌ده کورونور . بوحقیقتی نورك ضد
کورونجه بلا توقف اکلارسك ! « شرح » نوری کوردکدن صکره رنکلر
کوریله بیلمسی ، کوندوز ایله کیجه موازنه اولنه‌رق اکلاشیلیر . کذلك مو
حسبیله جهان معنوی کوریلنجه الوان فانیهٔ دنیویه اکلاشیله‌جقدر . بو حقیق
کافهٔ احوال وکیفیاتده رؤیت وباعث انتباه وعبرت اولور . بر عاشق تلخیٔ افتراق
جاناندن وهنکام آتش بار هجراندن اول لذت وصالی تمامیله فهم و اذعان ایده
مدیکی کبی ! ....

مثنوی

﴿ رنج وغم را حق پی آن آفرید ﴾
﴿ تابدین ضدخوش دلی آید بدید ﴾

« ترجمه » رنج و کدری الله تعالی حضرتلری آنك ایچون یاراتدی‌که : بو ایکی ضد ایله کوکل خوشلغی ، قلب صفاسی ظاهره کلسون ! « شرح » اشیا، ضدی ایله انکشاف ایتمسی حکمته مبنی لذت وصفایی احساس ایچون جناب خدا رنج واذایی خلق وپیدا ایتدی ؛ دنیاده غم و کدر اولمسه ایدی ، قلب مسرتی ، کوکل راحتی نصل حس ایده بیلیردی؟

مثنوی

﴿ پس نهانها بضد پیدا شود ﴾
﴿ چونکه حق را نیست ضد پنهان بود ﴾

« ترجمه » شمدی کیزلی اولان شیلر ضدی ایله عیان وپیدا اولور . چونکه حق تعالی حضرتلرینه هیچ ضد یوقدر، نهان اولور . « شرح » بر انسان غافل دیه بیلیرکه طاتلی یی، آجی یی، نوری، ظلمتی وسائر شیلری کورور، حس ایدرم؛ نه ایچون خدای متعال حضرتلرینی ده بونلر کبی طوغریدن طوغری یه کورمیورم؟ ایشته بو غافل انسانه جواباً بیوریلیورکه : کوریلان، حس اولنان شیلر ضدلرینك وجودندن ناشیدر. الله تعالی حضرتلرینك ایسه هیچ ضدی اولمدیغندن، حسیات ظاهره‌دن غیر مرئی وصورت اولان حمقا ایچون خفیدر؛ جناب خدا اضداده محتاج اولان نظر وحسیاتدن پنهان ، فقط آثار واسما وصفات کثیرهٔ کبریاسیله عاقل وکامل اولانلره باهر وعیاندر . جناب واجب الوجودك ضدومثلی اولمدیغنه دائر سورهٔ شورانك اون برنجی آیت کریمه‌سنده: ﴿ لیس کمثله شیٔ وهو السمیع البصیر ﴾ بیورلمشدر. معنای شریفی : « الله تعالی حضرتلرینك مثلی کبی هیچ برشیٔ یوقدر . اوقادر مطلق ایشیدیجی وکوریجیدر . »

مثنوی

﴾ که نظر بر نور بود آنکه برنك ﴿

﴾ ضد بضد پیدا بود چون روم و زنك ﴿

« ترجمه » زیرا نظر ابتدا نوره اندن صکره رنکه تعلق ایدر ؛ ضد ، ضدی ایله پیدا وهویدا اولور . بیاض اولان روم وسیاه اولان زنجی کبی !
« شرح » ابتدا نظر ، نوره اندن صکره رنکه دوشر ؛ بعض کیمسه بو حقیقتی نوردن خالی اولان کیجه کامینجه اذعان ایده‌مز . بو مقصدی تأیید ایچون بو مثال ده ایراد اولنمشدر : بیاض بر آدمی بیاض تعبیر ایدیشمز ضدی اولان سیاهك وجودندن نشأت ایدر .

مثنوی

﴾ پس بضد نور دانستی تو نور ﴿

﴾ ضد ضدرا می نماید درصدور ﴿

« ترجمه » ایمدی سن نوری نورك ضدی ایله بیلدك ! ضد کندی ضدینی کیفیات وصدورده کوستر . « شرح » مادیاتده نوری ظلمتله بیلدیکمز کبی معقولاتده کیفیاتك صور متنوعهٔ معنویه‌سنی ضدلری ایله بیلیر وحقایقنه مطلع اولورز . مثلا غمدن صفایی ، ادباردن اقبالی ، اضطراب قلبدن انشراح درونی آکلارز . حاصل پك چوق حقایق عمیقه ضدلری ایله معلوم وپیدا اولور . دنیاده هرشی کرفتار فنادر . ضد دنیا اولان عقبا ؛ محل خلد وبقا اولدیغی معلوم اولی‌النهادر . کونش غروب وکیجه حلول ایتمسیله اشیا غیر مرئی ولدیغندن رؤیت اشیا ، شمسك نور وشعاعندن ظاهر وپیدا اولور . ضد آفتاب اولان ظلمت لیالی اولمسه حمقا ، بو حقیقته قانع اولمازلر ایدی .

مثنوی

﴾ نور حق را نیست ضدی در وجود ﴿

﴾ تا بضد اورا توان پیدا نمود ﴿

« ترجمه » نورحقه وجودده ضد یوقدرکه آنی ضدی ایله کوسترمك ممکن اولسون . « شرح » الله تعالی حضرتلرینك ضد ومثلی اولمدیغندن نور جناب خدا حسیات ظاهره‌یه رونما دکلدر . سورهٔ نورك اوتوز بشنجی آیت کریمه‌سنده فرمان وایما بیوریلور : ﴿ الله نورالسموات والارض مثل نوره کمشکوة فیها مصباح المصباح فی زجاجة الزجاجة کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة زیتونة لاشرقیة ولاغربیة یکادزیتها یضیء ولولم تمسسه نار نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء ویضرب الله الامثال للناس والله بکل شیء علیم ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی حضرتلری کوکلرك ویرك نوریدر ؛ آکا منسوب اولان نورك صفتی قندیل وضعنه مخصوص محل کبیدرکه ایچنده بریانمش چراغ واردر؛ اول چراغ بلوردن بر قندیلده در ؛ او قندیل غایت نورانی بر یلدیز کبیدر ؛ مبارك زیتون آغاجنك یاغندن یاقیلیر ؛ بو آغاج نه کونش طوغان ونه کونش باتان جانبده بیتمشدر ؛ یقیندرکه آنك زیتی ولو اکا آتش ایرشمز ایسه‌ده ایشیق ویرسون (مذکور قندیلك ضیاسی وچراغك نوری) نور اوزره نور و آیدینلق اوزره آیدینلقدر؛ الله تعالی حضرتلری ایستدیکی کیمسه‌یه کندی نوری ایله یول کوسترر والله تعالی حضرتلری مثاللری انسان ایچون ضرب وبیان ایدر . » بو آیت کریمه‌ده نورومحل قندیل وچراغ وزیتون ویاغ تعبیرات فیوض آیاتی انسانلرك ذهنی ممکن مرتبه حقائقه مطلع اولمق ایچون فرمان وارداه بیورلمشدر . نوردن مقصد هدایت ربانیه؛ قندیل موضعی بدن انسانی، قندیل وچراغ عقل وقلب؛ یاغدن مرام عشق باری اولمسی متبادر خاطر ایسه‌ده امثال علیه‌نك حقایقنه مطلع اولمق معناً عالی اولمغه منوطدر. آیت مشارالیهاده اول قدر عظمت اول قدر بلاغت وقدرت واردرکه جهانك مفسرینی بر یره جمع اولسه وعمرلرینی یالکز بو آیت کریمه‌نك تفسیرینه حصر ایتسه لر نهایت اظهار عجز وحیرت ایده جکلردر .

مثنوی

﴿ لاجرم ابصار مالا تدرکه ﴾

﴿ وهو یدرك بین توازموسی وکه ﴾

« ترجمه » البته کوزلر الله تعالی حضرتلرینی ادراك ورؤیت ایده‌مز ؛

جناب خدا ایسه هرشیئی ادراك ایلدیکنی سن ، موسادن ، طاغدن (طور سینادن) کور ! « شرح » سورهٔ انعامك یوز اوچنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ لا تدرکه الابصار وهو یدرك الابصار وهواللطیف الخبیر ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « الله تعالی‌یی دنیاده‌کی کوزلر ادراك ایتمز واوذات پاك کوزلری کورور ولطیف وخبرداردر . » نور پاك خدایی کورمك ایچون انسانلر غیرمقتدردر ؛ لکن عاقل اولانلر آثار کثیره‌سیله جناب خالقی بیلیر وبیلشلری حسیله مسعود وکامران اولورلر .

مثنوی

﴿ صورت ازمعنی چوشیر ازبیشه‌دان ﴾
﴿ یاچو آواز وسخن زاندیشه دان ﴾

« ترجمه » صورتی معنیدن — اورماندن ارسلان کبی — بیل ! یاخود صورتی آواز وسوز بیل که اندیشه‌دن حاصل اولور . « شرح » بر ارسلان کوریلورایسه معلوم اولورکه اوارسلان براورماندن پیدا ونمایان اولمشدر . کذلك هربرصورت برمعنیدن کسب کیفیت‌ایدر . مثلا آواز ایشیدیلنجه ؛ یاخود واسطهٔ بیان افکار اولان کلام تفوه وتحریر اولننجه انك مصدر وجهانی، دریای فکر ومعنی اولدیغی امر جلیدر . بوبابده افلاطونك فکری بوایدی : کائناتده نه‌قدر صور واجسام وارایسه آیینه‌ده‌کی انعکاسات کبی اولوب اصللری غیرمادی وصرف معنویدر؛ بونوع اصللره لسان تصوفده اعیان ثابته تعبیر وتسمیه اولنور. بوفکر افلاطونی ، دها قولای اکلاشلمق ایچون برمثال ایراداولنمشدر. برخانه‌نك قبل الانشا کافهٔ ترتیبات وتقسیماتی مهندسك ذهننده تقرر ایدر ، صورت بولور ، بعده خانه‌نك ترکیباتنه مقتضی اولان طاش وکرسته کبی وسائط مادیه احضار وامده وانلرله خانه صورت یافته اولور ؛ دیمك که خانه‌نك اصلی ابتدا مهندسك ذهننده غیرمادی اوله‌رق صورت بولمش، بعده مادی صورتده میدانه کلمشدر. بوحقیقتدن ثابت‌اولورکه نه‌قدرمکونات وارایسه جناب‌خالقك ترتیبی وجمله‌سی انعکاس‌معنویدر.

مثنوی

﴿ این سخن وآواز از اندیشه خواست ﴾
﴿ تو ندانی بحر اندیشه کجاست ﴾

« ترجمه » بو سوز و آواز دریای فکر و اندیشه‌دن قالقدی . [حاصل اولدی.] سن ایسه بیلمزسك که دریای فکر و اندیشه نره‌ده‌در ؟ « شرح » آواز و کلام ایشیدلسه اکلاشیلیرکه فکر و اندیشه‌دن پیدا اولمشدر ؛ اما او فکر و اندیشه نره‌دن حاصل اولمش ، هانکی دریای معنیدن ظهور ایتمشدر ؟ او بحر هانکی مکانده‌در ؟ بزجه مجهولدر . ارباب معرفت نزدنده معلومدر .

مثنوی

﴿ لیك چون موج سخن دیدی لطیف ﴾
﴿ بحر آن دانی که باشد هم شریف ﴾

« ترجمه » لکن سوز طالغه‌سنی سن لطیف کوردك ! انك دکزینی بیلسك نه‌قدر شرف و لطافته مالکدر . « شرح » آجی یاخود طاتلی بر صوبی اغزمزه قویوب ایچنجه اکلارزکه اوصومنبعندن آجی یاخود طاتلی چیقیور . کذلك رنج واذا ویا سعادت وصفا ایقاع ایدر کلمات ایشیدیلنجه انلرك منبعی اولان انسانك طبعی ، جفا افزا ویا صفا بخشا اولدیغی هویدا اولور . نتکم مثنوی شریفی لذت ایله مطالعه ایدن ذوات اکلارلر که مولانا جلال‌الدین رومی قدس سره السامی حضرتلرینك فکر و اندیشهٔ عالیه‌سی بر بحر نور و لطافتك و بر دریای فیض و سعادتك معرفت بخش موجه‌لریدر .

مثنوی

﴿ چون ز دانش موج اندیشه بتاخت ﴾
﴿ از سخن وآواز او صورت بساخت ﴾

« ترجمه » دریای علمدن فکر و اندیشه طالغه‌سی اولان سوز ظهور ایتدی ؛

اوسوزو آوازدن صورت پیدا اولدی . « شرح » حروف وصدا ، علم ودانشدن ظاهر وپیدا اولور ؛ اصل اعتبار بالطبع دریای بی کنار اولان علم ودانشه ، علم ودانشی تولیدایدن عقله ، نهایت الامر عقلی تنویرایدن روح روانه لایق واحرادر. اویله بر روح که : ﴿ قل الروح من امر ربی ﴾ آیت کریمه سیله مبجل وآنك حقیقتنه مطلع یالکز خالق لم یزلدر . روح و عقل عین حقیقت ، انلرك امواجی اولان حروف وکلمات صورتدر .

مثنوی

﴿ ازسخن صورت بزاد وباز مرد ﴾

﴿ موج خودرا باز اندر بحر برد ﴾

« ترجمه » کلامدن صورت طوغدی وتکرار وفات ایتدی ؛ کندی طالغه سی ینه کلدیکی دکزه کتدی . « شرح » کافهٔ کائنات ، دریای عقل کل اولان بحر۔ قدرتدن طالغه کبی ظاهر وهویدا ، بعده پذیرفتهٔ فنا اولور . کلماتدن حاصل اولان صورتده مانند امواج ظهور وعبور ایدرك اصللرینه راجع اولور .

مثنوی

﴿ صورت ازبی صورتی آمد برون ﴾

﴿ باز شد کانا الیه راجعون ﴾

« ترجمه » صورت بی صورتلك عالمندن خارجه کلدی تکرار کتدی . بزکه صورتلرز ، تحقیقا جمله مز الله تعالی یه راجعز . « شرح » سورهٔ بقره نك یوز یدنجی آیت کریمه سنده : ﴿ قالوا انا لله وانا الیه راجعون ﴾ بیورلمشدر . معنای۔ شریفی : « اهل صبر اولانلره برمصیبت ایریشه دیرلرکه : البته بز الله تعالی حضرتلرینك قوللری یز والبته اول خدای متعال حضرتلرینك جانبنه رجوع ایده رز . » عالمده نه قدر صورت وارایسه بی صورتلك عالمندن ظهور ایتمشدر . مثلا آدم عدم ایکن مقتضای حکمت وقدرت خدا نسخهٔ کبرا اوله رق پیدا اولدی . قبل الخلقه آدم ، صورتا عدم اما علم اللهده ازلی ومعین ایدی .

مثنوی

پس تراهر لحظه مرك رجعتيست

مصطفی فرمود دنيا ساعتيست

« ترجمه » شمدی هر لحظه سکا موت و رجعت واردر ؛ فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بيوردی كه: دنيا بر ساعت وبر آندن عبارتدر.

« شرح » حديث شريف : (الدنيا ساعة) يعنی دنيا بر ساعت ، بر آندر . ای انسان ! سنك ايچون هر لحظه وهر آن موت بدن ورجعت كران اولديغی تجربةً وعقلاً نماياندر . مثلا عمر بشر قاچ سنه اولورسه اولسون بوسنه لربك چوق ساعت ودقيقه ولحظه لره تقسيم اولنور . دقيقه لجدلجه انسان موته تقرب وعالم عقبايه توجه ايدر. انسان صوك دقيقهٔ حياتده كله جك موتدن قورتلاميلدر؛ زيرا حقيقتده هر آن نتيجهٔ موت فنا رساندر . فنا يالكز دنيا وما فيهايه مخصوص دكلدر ، شمس وقمر ، لايعد اجرام وصور ، مرور زمان ايله حرارتدن بی تاب ومحروم اوله جقلردر. شوقدر كه فنا پذير اولانلرك يرينه قدرت ربانيه ديكر مواد ايجاد ايدر . تكرار اومواد برمقتضای فرمان صمدانی محو وفانی اولور ؛ بووجه ايله عالم ظاهرده مخلوقات هر آن اماته وايجاد اولنور.

مثنوی

جمله عالم ميشود هر دم فنا

باز پيدا می نمايد در بقا

« ترجمه » جمله عالم هر آن و دم فنا بولور ؛ تكرار بقاده پيدا اولمش كورونور . « شرح » [بيت سابق بوبيت شريفك ده شرحی اولور .]

مثنوی

فكر ماتيريست ازهودر هوا

در هوا كی پايد آيد تا خدا

« ترجمه » بزم فکر واندیشه‌مز براوق کبی هویت آلهیه‌دن هوای وجود انسانیده ظهور ایدر؛ اما اوفکر اوقی هواده طورمق نصل ممکن اولور ؟ الله تعالی حضرتلرینه رجوع ایدر . « شرح » اندیشه اوق ، وجودمز هوا کبی اولنجه اوق هواده یعنی اندیشه وجود انسانده نصل بقا نما اوله‌بیلیر ؟ بالطبع اوله‌ماز ! خالق مطلقه رجوع ایدر .

مثنوی

﴿ هر نفس نو می‌شود دنیا وما ﴾

﴿ بی‌خبر از نو شدن اندر بقا ﴾

« ترجمه » هر نفسده ، دنیا یکی اولور. صوری اولان بقامز حسبیله دنیانك تغیرات متجدده سنده بزم خبرمز یوقدر .

« شرح » دنیا ومافیها هر آن وساعتده فناپذیر اولدیغندن بر مقتضای حکمت بالغه تکرار تجددنما اولور ایسه‌ده بزم استعمال ایتدیکمز وسائط حسیه بوفنا وایجاد و تجددی رؤیته غیر مقتدر ، جسممز مدت حیاتمزده صورتا باقی کوروندیکی ظاهر اولدیغندن ، دنیانك تغیرات دائمه‌سندن خبیردکلز .

مثنوی

﴿ عمر همچون جوی نو نو می‌رسد ﴾

﴿ مستمری می نماید در جسد ﴾

« ترجمه » عمر انسانی ایرماقده‌کی صو کبی یکیدن یکی‌یه ایریشیر. دائما ایرماغه صو ، یکی کلدیکندن جسد ووجودده متصل کبی کورونور . « شرح » آقندیسی چوق اولمیان بر نهره باقیله‌جق اولسه صو ، حرکتسز کورونور . هر آن نهرك صویی آقار کچر . اصلی اولان دریایه کیدر ؛ اما مادی کوز بوتبدلی وانسانلرده‌کی تغیراتی کورمکه کفایت ایتمز . عمر انسانده هر آن جریان ایدر ایسه‌ده جریانی مادةً کورنمدیکی ایچون ظاهر کوزه کوره باقی صانیلیر .

مثنوی

﴿آن ز تیزی مستمر شکل آمدست﴾
﴿چون شرر کش تیز جنبانی بدست﴾

« ترجمه » او صو تیز آقدیغندن نظره مستمر و دائمی الجریان کلیر . او آتش قیغلجمی کبی که : سن آنی الکله چابك چابك تحریك ایدنجه ، سرعت تحریکدن اوزون کورونور . « شرح » انسانك عمری ده قیغلجم کبیدر . اما چشم ظاهری و حس مادی چابك تحریك اولنان قیغلجمی اوزون کوردیکی کبی سرعتله جریان ایدن عمرمزی ده ظاهر بین اولان انسان طویل و فراوان ظن ایدر . بو مثال عالی ، بیت شریف آتیده دها زیاده تصریح و توضیح بیورلمشدر .

مثنوی

﴿شاخ آتش را بجنبانی بساز﴾
﴿در نظر آتش نماید پس دراز﴾

« ترجمه » اوجنده آز آتشی اولان بر اغاج دالنی سرعتله چویرسك حد ذاتنده اوفاق ، قیصه اولان آتش نظره اوزون کورونور . « شرح » بر اغاج دالی اوجنده قیغلجم قدر اوفاق بر آتش اولدیغی حالده انسان اودالی النه آلوب ده ایله چابك چابك اویناتسه سرعت تحریکدن طولانی قیغلجم اصلندن بر قاچ مثلی بیوك ، دها اوزون کورونور . عمر انسانی ده فرمان ربانی ایام ولیالی واسطه‌سیله سرعتله تحریك ایتمکده اولدیغندن چشم وحس ظاهر ، درازی عمر انسانه ذاهب وناظر اولور . دنیا وبدن وعقل ایچنده موجود ظن اولنان بر چوق کیفیات بونك کبی سهودن نشأت ایتمش خیالاتدر .

مثنوی

﴿این درازی مدت از تیزی صنع﴾
﴿می نماید سرعت انکیزی صنع﴾

« ترجمه » مدت عمرك صوری اولان اوزونلغی صنع الٓهینـك سرعت وقدرتندندر. سرعت انكیزیٔ صنع الٓهی غایت قیصه اولان عمری، اوزون كوستر.

« شرح » انسانلر، دقیقه‌لر، ساعتلر، كونلر، كیجه‌لر، سنه‌لر كچیر ایكن عمر-انسانی نصل بویله قیصه‌در ؟ دیه صوریله‌بیلیر . قیصه‌در . شـمدیه قدر دنیادن نیجه میلیون انسانلر كذار ایتمش ایكن نام و نشانلری قالمیوب بدنلری یادفین خاك-قبور، یاخود اطعمهٔ وحوش وطیور اولمشدر؛ اما كمال صنع ربانی بو عمر كوتاه-انسانی بی غایت اوزون وعالی كوستر كه انسان سعی وغیرتدن خالی قالمسون وبو میدان-عظیم ابتلا اولان دنیاده نوع بشر، ابقای نیكنام ایدرك اثر خیر براقسون .

مثنوی

« طالب این سر اگر علامه ایست »

« نك حسام الدین كه سامی نامه ایست »

« ترجمه » بو سر و حقیقتك طالبی اولان كیمسه، علامهٔ عصر اولسه بیله اكا سویله ! ایشته حسام الدین چلبی كه نامهٔ سامی و نسخهٔ كبرا اولان ذات نامیدر . بو سر و حقیقتی اندن آكلا ! « شرح » ای طالب حقیقت! بو درلو حكم وحقائقك كنهنه مطالع اولمق ایستر ایسك حسـام الدین حضرتلری ویا او ذات جلیل القدر كبی برمرد خدایی آرا ! بول ! مولانا جلال الدین رومی قدس سره السـامی حضرتلری تواضعاً كندی ذات عالی قدرلرینی ویا مثنویٔ شریفی تحری ایت بیورمدیلر ایسه‌ده كمالاتی نهایتسز وصدق وعرفانی حسابسز اولان حسام الدین چلبی حضر-تلرینی كوسترنجه هم ذات عالیلرینی ، هم مشار الیه حسـام الدین چلبی قدس سره-العالینك التماسیله یازیلان مثنویٔ شریفی وهم هر زمانده بولنان اولیاء اللّهی كوسترمش اولدیلر ، كمال وفا ومحبت جهان قیمتلریله حسام الدین حضرتلرینی بو وجه ایله‌ده تكریم ونام جلیل العنوانی ابقا ایله عالم انسانیتده تعظیم بیوردیلر .

﴿ رسیدن خرکوش بشیر وخشم شیر بروی ﴾

طاوشان ارسلانك یانِنه واردیغنه وارسلانك طاوشانه حدت ایتدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ شیر اندر آتش ودرخشم وشور ﴾

﴿ دیدکان خرکوش می آید زدور ﴾

« ترجمه » ارسلان آتش و غضب واضطراب ایچنده ایکن کوردی که او طاوشان اوزاقدن کلیور. « شرح » بالاده بیان اولندیغی اوزره ارسلانه تشبیه اولنان ظالم خیلی زمان قرار ویریلن وظیفه‌نك ورودینه منتظر ونکران، وظیفه‌نك تأخرندن خلق اولان غضب وجوعی فراوان ایکن ذکر اولنان کویلو اوزاقدن نمایان اولدی. انتظار حدیدالمزاج اولانلرك وحشت وحدتلرینی قات ، قات تزییدایله بیزار ایدر.

مثنوی

﴿ می دود بی دهشت وکستاخ او ﴾

﴿ خشمکین وتند وتیزوترش رو ﴾

« ترجمه » طاوشان قورقوسز ، کستاخانه ، غضبلی ، حدتلی و اکشی یوزلو اولدیغی حالده یوریبور. « شرح » ذکر اولنان کویلو کندینی بی باك وخشمناك کوسترمسی قصورسز اولدیغنی ایما وبیان وکویا کندی حدتنی جلب ایدن بر نزاعه مصادف اولدیغنی حالاً اثبات ایتمك ایچون ایدی . کویلو و عادی قیافتلرده کورونن بعض انسانلردن خفی برتدبیر عمیق، یاخود برخدعه اصلا مأمول اولنمدیغی حالده بعض دفعه اومقوله ادملر اویله دسیسه استعمال ایدرلر که عاقل اولانلر انکشت بردهان وحیران قالیرلر .

مثنوی

﴿ کز شکسته آمدن تهمت شود ﴾

﴿ وز دلیری دفع هر ریب بود ﴾

« ترجمه » زیرا قیریق، زبون کلمکدن جرم و تهمت اکلاشیلیر؛ وجسوراقدن هر شك و شبهه‌نك دفعی حاصل اولور . « شرح » طاوشانه تشبیه اونان کویلو تأخرایله برابر چکینمیه‌رك بلا پروا ظالمك نزدنده اندام نما اولدی . قورقه‌رق کیتمش اولسه کندی قصورینی ضمناً اقرار و قصورلی اولدیغنه دائر ظالمك اعتقادینی تزیید وحدتنی بی‌شمار ایلر ایدی. کندینه قصور عزو ایتمك استعدادنده اولان برذاتك نزدینه نسان فتورسز وارر ایسه قصورسز اولدیغنه دائر صاحب شکك قلبنه برفکر امنیت افزا القا ایتمش اولور . طور ووجهنده آثار خوف وتغیر کوسترمامك کبی خصلت مقبوله‌یه نائل اولمق ایچون درت شی لازمدر. ابتدا : انسانك فتورسز یارادلمش اولمسی، ثانیاً: اعصاب ودمك بدنده معتدل برحالده بولنمسی ثالثاً : عالمك سرد وکرمنه کرفتار اولمش ورابعاً : هروقت امر ویرنلردن اولیوب بعض دفعه امر وسؤال اولنمق مجبوریتنده بولنمش اولنمسیدر .

مثنوی

﴿ چون رسید او پیشتر نزدیك صف ﴾

﴿ بانك برزد شیرهان ای ناخاف ﴾

« ترجمه » چونکه طاوشان ارسلانك اوکنده‌کی صفه یقین اوله‌رق اریشدی. ارسلان کمال حدتله باغیردی . دیدی : ای ناخاف ! « شرح » حدید المزاج اولانلر یاننده مغضوبلری کورونجه عقل وقلب و بدنلرینك کرفتار اولدیغی تحولات قابل اشعار اولمیان برچوق حالات اسف آیات کوستر . بر مجبوریت عظیمه اولمینجه اومقوله عقلی کیتمش وبدننده یالکز آتش حدت قالمش اولانلرك نزدینه وارمیوب حدتلرینك تسکینی ضمننده ایکی صورتدن برینی استعمال ایتملی! صورتك بری حدید المزاج آدمك سودیکی برآدم واسطه‌سیله بیان اعتذار، جالب حدت اولان

ماده‌نك صورت جریانی حکایه واقرار ایتملی ! دیکر صورت ایسه ینه غضوبك سودیکی بر انسان واسطه‌سیله جریان ماده‌یی اخباردن صکره غضوبدن خوف وتلاش کوسترمیوب بالعکس غضوبه اظهار اغبرار ایتملی ! برنجی صورتك جسور اولان حدیدالمزاجلره قارشی استعمالی سزا، ایکنجی صورتك حدید وفقط وهام وقورقاق اولانلره مقابلةً اجراسی احرادر .

مثنوی

﴿ من که کاوانرا زهم بدریده ام ﴾

﴿ من که کوش شیر نرمالیده ام ﴾

« ترجمه » بن‌که اوکوزلری‌بردن پارچه‌لرم؛ بن که ارکك‌ارسلانك قولاغنی بورمشم!« شرح » بوبیت شریفك مآلی آتیده‌کی بیت‌شریفك مآلیله اکمال‌بیوریلور. شمدیدن شوقدر بیان اولنورکه : حدید المزاج اولانلر آوان حدت وغضبده همیشه مغضوبك فناالقلرینی عاجلاً خاطرلرینه کتیرر وکندی قصورلرینی اونوتور وفضله اوله‌رق جسارت ومهارتلرندن دم‌اوررلر وعنداولی‌النهاده کلیاً ذلیل‌اولورلر.

مثنوی

﴿ نیم خرکوش‌که باشد کوچنین ﴾

﴿ امر مارا افکنند اندر زمین ﴾

« ترجمه » یارم طاوشان کیم اولورکه بوکبی بر امریمزی یر اوستنه آتمش اولسون ! « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان انسان کمال تهور وتکبرله فتح دهان ایدرك کویلویه دیمش‌که : بن جسماً اوکوز کبی جسیم وقلباً ارسلان کبی جسور اولانلری بیله پنجهٔ قهرمله دونیم ایتمش ایکن شمدی سنك کبی برناقص وناکس نصل اولورده امریمی اهمال وبنی کمال جوع وحدتدن دیکر حال ایتمش اولسون؟ غضوب اولانلر هنکام حدتده برچوق سؤال بی‌مآل ایراد ایدرلر وهیچ بروقت جواب المغه صبر ایتمیوب همان سویلرلر .

مثنوی

﴿ ترك خواب وغفلت خرکوش کن ﴾

﴿ غرش این شیر ای خرکوش کن ﴾

« ترجمه » ای غافل ! طاوشانك اویقوسنی وغفلتنی ترك ایت ! ارسلانك دهشتلی صداسنی ایشیت ده متنبه اول! « شرح » طاوشان کوزلری آچیق اویور ، انی بوحالده کورن اویانیق ظن ایدر . صاحب غفلت اولانلرك ده صورتا کوزلری آچیق اولدیغندن اهل حکمتدن اولمیانلر انلری بیدار صانیر ؛ حالبوکه انلر خواب کران غفلتله مدهوش وبیماردرلر . بوبیت شریفده ارسلانك افادهسنی ترك ایله برمقتضای دأب جلیل حضرت مولانا برعارف ودانا طرفندن انسانلره تنبیهاً وایقاظاً دنیلیورکه : خواب غفلتدن فراغت وغافل وظالملراوزرینه جاری اولان غضب آلهینك صدای هیبت نماسنه دقت ایدیکز !

« ارسلان غضب وقوت ایله مشهور جهان اولدیغندن بوبیت شریفده قهر وغضب الٓهی ارسلان تعبیریله توصیف وتلمیح اولنمشدر.»

﴿ عذر کفتن خرکوش ﴾

طاوشانك ارسلانه عذر بیان ایلمسنه دائردر :

مثنوی

﴿ کفت خرکوش الامان عذریم هست ﴾

﴿ کردهد عفو خدا وندیت دست ﴾

« ترجمه » طاوشان ارسلانه دیدی : الامان ! اکر سنك حکم وعظمتکه عفو ایتمك الویررایسه برعذرم واردر. « شرح » حالاً وبدناً ضعیف اولان کیمسه

چاره‌یاب اولنجه‌یه قدر جسوراولان برصاحب غضبه قارشی لسان تواضع استعمال ایتمسی ایجاب حالدندر .

مثنوی

﴿ گفت چه عذر ای قصور ابلهان ﴾
﴿ این زمان آیند درپیش شهان ﴾

« ترجمه » ارسلان دیدی: ای احمقلرك قصورو ناقصی! شاهلرك حضورنده بوزمانده‌می عذربیان ایدرلر؟ « شرح » ظالم غضبان اوله‌رق صاحب قصور وقاصر عد ایلدیکی فقیر کویلوی شدیداً تحقیرایدر. ظالملر بیلمزلرکه انسان‌ازهر جهت تقدیس وتکریم اولنمش شایان حرمت ومرحمت برمخلوق احسن‌درکه غیر مشروع صورتده‌انی تکدیر، انی دوچار جفا واذا ایتمك، ظلم عظیم وعین‌حماقت ومحض جهالتدر؛ حتی شرعاً مستحق تکدیر اولدیغی زمان حال واعتبارینه کوره حقنده استعمال‌اولنمسی لازم‌کلن تعبیرات وتکدیرایده‌جك ذاتك چهره‌سنه ویرمسی‌ایجاب‌ایدن حرکات، هرآدمك بیله‌جکی حالات وموادن دکلدر. معامله‌ٔ تکدیریه‌یی اجرا ایدن ابتدا غضب وحدتدن‌عاری؛ ثانیاً شائبهٔ غرضدن بری‌وحد‌ذاتنده مدبر وذکی اولمسی شرط‌اساسیدر؛ یوقسه هراحمق‌کندینی فعال عد ایدرك حدت و شدتله کسب شهرت‌ایتمك واورته‌لغی تهدید ایلمك خیالیله تکدیراته قیام ایتسه، انجامی کندی اعتبارینی اسقاط ودشمنلرینی مزداد ایدر؛ وخوف دشمنان انی ذلیل وبی امان ایلر .

مثنوی

﴿ مرغ بی‌وقتی سرت باید برید ﴾
﴿ عذر احمق را نمی باید شنید ﴾

« ترجمه » ای طاوشان! سن وقتسز برقوش‌سك! باشنی کسمك لازمدر؛

احمقك عذرینی ایشتمك لایق دكلدر. « شرح » ای كویلو! سن تأخر واهمال ایله حدینی تجاوز ایلدیكندن سنك كبی احمقك عذرینی استماع ایله وقت ضایع ایتمك عین حمق وخطادر . وظیفه‌سنی سنك كبی اهمال ایدن بلهایی بلا توقف سیف غضبله هلاك ایتمك اصابت وسیاست ایتمكدر دیه‌رك ارسلان غضبان ، حدت و تكدراتی تزیید ایتمش !

مثنوی

﴿ عذر احمق بدتراز جرمش بود ﴾

﴿ عذر نادان زهر هر دانش شود ﴾

« ترجمه » احمقك عذری جرم وخطاسندن دها بدتر اولور ؛ جاهلك عذری هر عالم ودانایه زهر وجفادر . « شرح » ارسلانه تشبیه اولنان آدمك برنجی مصراعده‌كی افاده‌سی اصابت و عین حكمتدر ؛ فی الحقیقه چوق دفعه جهلا ، ایراد عذر امیدیله تزیید وتأكید خطا ایدر ؛ عذر جهلا ، هر حالده عالملره زهر و جفادر . مع مافیه بتون بتون جوابسز براقق ده ناسزادر . زیرا جهلا بیان عذر ایتدكدن صكره عاقل وعالمك ویره‌جكی جواب ، جاهلك عذر نا صوابنی امحا ایدر. اوحالده امیداولنورکه جاهل طوتدیغی مسلك سقیمدن ممكن مرتبه تبعید وتبری ایتمش اوله !

مثنوی

﴿ عذرت ای خركوش ازدانش تهی ﴾

﴿ من نه خركوشم كه دركوشم نهی ﴾

« ترجمه » ای طاوشان ! سنك عذرك علم و هنردن بوش ، خالیدر ؛ بن طاوشان دكلم كه عذرینی قولاغمه قویه‌سك! « شرح » بو بیت شریف صاحب - غضبك تكدیراتی حاكی وبلاغت بی انتهایی حاویدر .

مثنوی

﴿ کفت ای شاه ناکسی را کس شمار ﴾
﴿ عذر استم دیدهٔ را کوش دار ﴾

« ترجمه » طاوشان دیدی : ای شاه ! بنم کبی حقیر وناکسی انسان عد ایت ! بر ستم وجفادیده‌نك عذرینه قولاق طوت ! « شرح » ذهننده برتدبیر قورمش اولان عاقل برصاحب قوت وغضبك حضورنده بولنوبده ذکر اولنان کویلو کبی حرکت ایتسه سزادر . یعنی برطرفدن ادب دائره‌سنده تواضع ، دیکر طرفدن مقصدینی ترك ایتمیه‌رك بلا خوف وخشوع فکرنده ثبات وافاده‌سنك اصابت وصحتنی تعبیرات حکیمانه ایله اثبات ایتملیدر .

مثنوی

﴿ خاص از بهر زکات جاه خود ﴾
﴿ کمرهی را تو مران ازراه خود ﴾

« ترجمه » علی‌الخصوص کندی منصب ومقامکزك زکاتی قبیلندن اولسون یولنی غائب ایتمش بنم کبی برعاجزی کندی طریق لطفکدن سورمه ! « شرح » طاوشانه تشبیه اولنان کویلو کمال تواضع ایله عذرینك استماعنی استرحام وبووجه ایله عرض مرام ایتمکله استحصال کام ایده‌جکدر . مجربدرکه ، حدید وغضوب اولانلر اکثر خود بین وخودپسند اولدقلرندن حین غضبده بیله کمالات و عظمتلرندن بالمناسبه بحث اولنسه چوق دفعه آتش حدتلرینك محو و اطفاسنه سبب اولور . برغضوبه قارشی تواضع وتضرع اولنور ایکن قهر ربانینك علائم و شدائدی سرنما اولمغه باشلار وانسان قهره کرفتار اولورسه حیوان اولمدیغی حالده ایشلدیکی فنالقدن پشیمان اوله‌رق استغفاره دوام وتصدقه وعبادته وافعال خیریه‌نك اجراسنه اقدام ایتمسی لابد وجسباندر .

مثنوی

﴿ بحر کو آبی بهر جومی دهد ﴾
﴿ هر خسی را بر سر ورومی نهد ﴾

« ترجمه » دریا هر ایرماغه صو ویرر ، بوعظمتیله برابر هر چور چوپی ینه کمال لطفندن باشی و یوزی اوستنه قور . « شرح » حرارت شمس حسبیله میاه دریانك بخاری هوایه تصعد ایدر ؛ بلوط بعده یاغمور وبوصورتله کرهٔ ارضده صولر حاصل اولور . ایشته دریا بوقدر نتایج عظیمه‌نك استحصالنه اقتدار کوسترمش ایکن آغوشنه دوشن خار وخسی قعرنده محو وتباه ایتمیوب یوزنده طوتمسیله کنار سلامته القا ایدر . و بو حرکت دریا ایچون محو اعتبار دکل بالعکس موجب شاندر . ای شیر ژیان ! سن ده بنی هلاك و پریشان ایده‌جکنه لطفاً عذرمی استماع وکرفتار اولدیغم حالدن رها ایت! بو بیت شریف تواضع وخشوعی تعلیم ایدر. صاحب اقتدار وعظمت هر نه قدر انسانیت ومروت اظهار ایدرسه سزا واعتباری دها اعلا اولور .

مثنوی

﴿ کم نخواهد کشت دریا زین کرم ﴾
﴿ از کرم دریا نکردد بیش وکم ﴾

« ترجمه » خار وخسی یوزینه طوتمق کبی بر لطفدن دکز اکسیلمز . کرمدن دریا ، دها زیاده و دها آز بر شی استحصال ویا غائب ایتمز . « شرح » بو بیت شریفده هم صاحب اقتدار وعظمته پند ونصیحت ، هم خسیس الطبع اولانلره تنبیه واشارت واردر . مثلا بر انسانه مرحمةً لطف وعنایت ویا مستحق اولدیغی حالده مدح ورعایت اولنور ایسه لطف ورعایتی اجرا ایده‌جك ذات ظن ایتمسونکه الطافك ابذالی کندی قدرینه نقصان ایراث ایدر ، بالعکس اجرای انسانیت باعث سعادتدر .

مثنوی

﴿ کفت دارم من کرم برجای او ﴾
﴿ جامهٔ هر کس برم بالای او ﴾

« ترجمه » [ارسلان طاوشانه جواباً] دیدی: لطف وکرمی محلنده طوتارم. صرف ایده‌زم؛ بن هرکسك البسه‌سنی بدن ووجودینه کوره کسرم. « شرح » بو بیان کرچه ظالم معهود طرفندن سرد واتیان اولندیسه‌ده مغز حکمت وعین عرفاندر. کرم، فی الحقیقه مقبول ومرغوب بر خصلت جهانقیمتدر. فقط محلنده صرفی لابد در؛ یوقسه بر مفسده ده اجرای لطف وعنایت ایتمك عین ذلت ومحض مضرت وسائر مفسدلره اجرای شقاوت ایلملك ایچون اعطای جرأتدر.

مثنوی

﴿ کفت بشنو کر نباشم جای لطف ﴾
﴿ سر نهادم پیش اژدرهای عنف ﴾

« ترجمه » طاوشان دیدی: ای ارسلان! عذریمی دیکله! اندن صکره مستحق لطف وکرم اولماز ایسه‌م غضب وقهر اژدرهاسنك اوکنه باش قورم. « شرح » صاحب عقل وثبات اولان ذات، ــ ولو شدت وغضب کورسه ــ ترك مقصد ایتمیوب کمال تواضع وحکمتله فکرینی اثبات ایدر.

مثنوی

﴿ من بوقت چاشت درراه آمدم ﴾
﴿ بارفیق خود سوی شاه آمدم ﴾

« ترجمه » [طاوشان ارسلانه دیر:] بن قوشلق وقتنده یوله چیقدم، کندی ارقداشمله شاه طرفنه کلدم. [مقصد آتیده آکلاشیله‌جغندن وارسته‌ٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ بامن ازبهرتو خرکوش دکر ﴾
﴿ جفت وهمره کرده بودند آن نفر ﴾

« ترجمه » سنك ایچون بنمله برابر دیکر برطاوشانی ، حیوانات کروهی جفت ویولداش ایتمش ایدی. « شرح » کویلو ظالمه : سزه اقوات و وظیفه ارسال ایتمك مقاوله‌ٔ واجب الرعایه‌سندن کویلولر اصلا خلف ونکول ، وعدلرندن عدول ایتمیوب ارکنجه بنی، دیکر برینی وظائف کثیره ایله طرفکزه کوندرمشلر ایسه‌ده بیان ایده‌جکم وقوعات بزی کرفتار تأخر ومدهوش وبی شعور ایتمشدر دیمش!

مثنوی

﴿ شیر اندر راه قصد بنده کرد ﴾
﴿ قصد هردو همره آینده کرد ﴾

« ترجمه » بر ارسلان یولده بنده‌لریکزه قصد ایتدی ؛ هر ایکی یول ارقداشنه، یعنی بزه قصد ایتدی « شرح » کویلو، ظالمه بیان حال ایدرك دیمشکه : بز سزه اشیای کثیره ایله کلیر ایکن یولده ظهور ایدن دیکر بر صاحب اقتدار ، اطاله‌ٔ دست خسار وارقداشمی اسیر و اشیامزی غصب ایله یولمزدن تأخیر ایتمشدر . بوافادات غیر واقع اولوب ارسلانه تشبیه اولنان آدمك — برشخص موهوم علیهنه — غضب وحدتی جلب ایچون خدعه‌دن عبارتدر. بونده جای دقت ومحل عبرت براشارت واردرکه : ظالم اولانلر ایشیده‌جکلری سوزه امنیت ایتسه‌لر کندیلرینی کیمسه سومدیکندن زبون ومغبون اولورلر. بناءً علیه اقتدار حقیقی اجرای عدالت وارادات ربانیه‌یه اطاعت ایدنلره مخصوصدر .

مثنوى

﴿ كفتمش مابندهٔ شاهنشهيم ﴾

﴿ خواجه تاشانكه آن دركهيم ﴾

« ترجمه » يولده چيقان ارسلانه ديدمكه : بزه طوقنمه ! زيرا او بيوك دركاهك حقير وناچيزى يز ! « شرح » ظالمك غضبنى تزييد ايتمك ارزوسيله اك زياده حدتى جالب اولان تعبيرات ، معهود كويلو طرفندن ايراداولنور . برحديد المزاجى اغضاب ايتمك كيفيتى غايت سهلدر . على الخصوص دشمن وياسائر برانسان طرفندن تحقير اولنديغى دوستانه ومحرمانه حكايه اولنسه و ارتق نه اولمش ايسه اولمش سزحدت بيورميكز كبى صورتا تسلى آميز ، حقيقتده غضب انكيز افادات علاوه ايدلسه صاحب حدت كرفتار جنت اولور .

مثنوى

﴿ كفت شاهنشه كه باشد شرم دار ﴾

﴿ پيش من تو ياد هرناكس ميار ﴾

« ترجمه » يولده ظهور ايدن او ديكر ارسلان بكا جوباً ديدى كه : شاهنشاه ديديكك كيم اوليور ؟ اوتان ! بنم حضورمده هرناكس ودنينك نامنى سويلمه ! « شرح » بوافادهده تزييد حدت وتشديد غضب ايچون بردسيسهدر . دشمنك حقارات آميز سويلمش اولديغى سوزلرك برر برر تعدادى متكبراولانلرك قلب وعقللرينه شديداً تأثير وحدت وغضبلرينى فوق العاده تكثيرايدر .

مثنوى

﴿ هم ترا وهم شهترا بردرم ﴾

﴿ كرتوبا يارت بكرديد ازدرم ﴾

« ترجمه » اودیکر ارسلان بکا علاوةً دیدی‌که : هم سنی ، هم سنك شاهکی ییرتار . پارچه پارچه ایدرم ؛ اکر سن ارقداشکله بنم قپومدن رجوع ایدوب کتمك ایسترایسه‌کز ! « شرح » حدیدالمزاج اولانلرك غضبنی دعوت ایتمك اوزره برایکی سوز کافی ایکن دساس اولان کویلو قوردیغی اساس خدعه‌یی تأیید ایچون برایکی سوزله اکتفا ایتمیوب ظالمك عقلنی کلیاً محو وتباه ایلمك فکریله تزیید کلام ایدر وانجامی نائل مرام اولور .

مثنوی

﴿ کفتمش بکذار تابار دکر ﴾

﴿ روی شه بینم برم ازتوخبر ﴾

« ترجمه » ارسلانه دیدم : بزدن شمدی واز کچ ! بر کره‌ده کندی شاهمك یوزینی کوره‌یم‌ده سندن خبر کوتوره‌یم ! « شرح » کویلو مقصدینی اصلا اهمال ایتمیوب تکثیر حدت ایچون برظالم موهومك تعبیرات حقارات انکیزینی تعداد ایتدیکی صره‌ده ، برده کندی عبودیت وصداقتندن‌ده دم اوروب دیمش‌که : اویله بر ظالمك پنجهٔ درانسه دوشمش ایکن بن حسب العبودیه ینه سزی فراموش ایده‌میوب سکوت‌ده ایتمدم وخاکپایکزه کلمك ارزوسنی دشمنکزه سویلدم .

مثنوی

﴿ کفت همره راکرو نه پیش من ﴾

﴿ ورنه قربانی تو اندر کیش من ﴾

« ترجمه » [او دیکرارسلان بکا] دیدی : ارقداشکی بنم حضورمده رهن براق ! یوقسه بنم آیین ومذهبمده قربانسك ! یعنی همان سنی هلاك ایده‌جکم . « شرح » موهوم اولان صاحب‌اقتدار کویا کویلویه دیمش‌که : صاحبك کیم اولورسه اولسون نصل جسارت ایدرده اندن حضورمده دم اوررسك ؟ کیت و بنم عظمتمدن

كنديني خبردار ايت! اكر مردايسه كاسون! شوقدركه كنديارقداشكي رهن اولەرق يانمده طوتار ويالكز افنديكي خبرداراتمك اوزره جسارتم حسبيله سني صاليويررم .

مثنوى

﴿ لابه كرديمش بسى سودى نكرد ﴾

﴿ يار من بستد مرا بكذاشت فرد ﴾

« ترجمه » او ارسلانه چوق نياز وتضرع ايتدم ، نيازم بر فائده حاصل ايتمدى ؛ بنم ارقداشمى آلدى ؛ بنى يالكز براقدى . « شرح » كويلونك بو يولده افادەلرندن بشقه ارقداشنك ديكر صاحب اقتدار يانندە قالديغنى بياندن مقصدى ، ارسلانه تشبيه اولنان آدمك حرص وطمعنى ، غضبنى تزييد ايدرك بتون بتون عفريت ايتمك ايچون ايدى .

مثنوى

﴿ يارم از زفتى سه چندان بد كه من ﴾

﴿ هم بلطف وهم بخوبى هم بتن ﴾

« ترجمه » ارقداشم هم لطافتده ، هم كوزللكده ، هم وجودده ، جسامتده بندن اوچ مثلى ايدى . « شرح » رهن اولەرق توقيف اولنان ارقداشى كندندن وجودجه اوچ مثلى بيوك اولديغنى سويلەين طاوشان كندى كوچك وجودى ارسلانك قارنى طويورەميەجغندن بو سوزلريله حريصك طمعنى تزييد ايتمك ايستەمش! نەفائدەكه بومرد مقتدر يولى كسدى؛ بونى اسير ايتدى؛ يوللو برچوق كلمات زهرريز وحرص انكيز ايراد و ارسلانه تشبيه اولنان ظالمك عقلنى كاياً برباد ايتمش !

مثنوى

﴿ بعد ازين زان شير اين ره بسته شد ﴾

﴿ حال ما اين بود باتو كفته شد ﴾

« ترجمه » بوندن صکره او ارسلاندن بو یول قپانمش اولدی ؛ بزم حالمز بو ایدی ، سکا سویلنمش اولدی . « شرح » دیکر بر صاحب اقتدار یولمزی سدایتدی . بوندن صکره سنی وظیفه‌دار ایتمك امیدی نابمحل و بلکه عین خیالدر. حقیقةً مقتدر ایسه‌ك درحال کیت ! دشمنکزی کرفتار جزا ایت ! دیمش ! دقت بیورلسونکه شمدی‌یه قدر ارسلانه تشبیه اولنان آدمه ، کویلو تعبیرات وتعظیمات فائقه‌ده بولنمش ایکن شمدی یالکز (سن) تعبیرنی استعمال ایدیشی ، کویا اهمیتسز بر آدم اولدیغی دیکر ظالمدن اکلامش وایشیتدیکی لسان حقارت‌انکیزه کندی‌ده آلیشمش بولندیغی ایما ایدرك ظالمك غضبنی قات قات زیاده‌لشدیرمکه چالیشمشدر .

مثنوی

﴿ از وظیفه بعد ازین امید بر ﴾

﴿ حق همی کویم ترا الحق مر ﴾

« ترجمه » بوندن صکره وظیفه‌دن امیدیکی کس ! سکا طوغری سویلیورم . طوغری سوز آجیدر . « شرح » (الحق مر ولوکان درّ) طوغری سوز آجیدر ولو اینجی اولسون . ضرب مثلی مشهوردر . انسانلرده اکثر ذوق وتسلی‌یی موجب اولان اسباب صرف خیالاتدر ؛ خیال ایسه طوغری سوزدن پامال اولور .

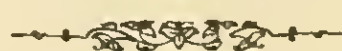
مثنوی

﴿ کر وظیفه بایدت ره پاك کن ﴾

﴿ هین بیا ودفع آن بی باك کن ﴾

« ترجمه » اکر وظیفه لازم ایسه یولی تمیزله ! کل ! اوقورقوسز مانعی دفع ایت! « شرح » بوده تحریك غضبه مدار اولور بر تحریص زهرباردر . بعض ذوات دیرکه بوحکایه‌نك مبنی علیهی اولان ارسلاندن مقصد: نفس اماره ،

طاوشاندن مرام، عقل معاد ویولده فرض اولنان ارسلان، نفس اماره‌نك عكسی اولان حالاتدر . بوتوجیه ایله عقل معـاد، نفس اماره‌یه حیله ایدرکه یرندن قوپارسون، کندینی چاه ریاضته آتسون . مدرکات و حسیات ظاهره‌دن خلاص بولمش اولسون . بوتوجیه بوحکایه‌نك زمین افاده‌سی وبالخاصه نهایتلرده کوریله‌جك ابیـات شریفه ایله اصلا موافق دوشمیور کبی کورونیور ، بو جلدده‌کی شرح وتوجیه انشاءالله تعالی موافق حقیقت اولمش اولور.

﴿ جواب کفتن شیر خرکوش‌را وروان شدن در راه او ﴾

ارســلانك طاوشانه جواب ویرمسنه و طاوشانك دیدیکی او یوله کتمسنه دائردر :

مثنوی

﴿ کفت بسم الله بیا تا او کجاست ﴾

﴿ پیش روشو کرهمی کویی توراست ﴾

« ترجمه » ارسلان بسم الله دیدی: کل! اودیکر ارسلان نره‌ده‌در ؟ کوستر ! اکرسنك جمله‌سوزك طوغری‌ایسه ایلری‌کیت! « شرح » کویلو ، ظالمك دشمنی ایکن ظالم کویلونك افاداتنه اعتماد وآتیده کوریله‌جکی اوزوه کندینی محو وبرباد ایده‌جکدر . اعتساف وظلم، عین ظلمت و دشمنك کلامنه امنیت ایتدیره‌جك قدر داعئ نکبتدر .

مثنوی

﴿ تا سزای او وصد چون او دهم ﴾

﴿ وردروغست این سزای تو دهم ﴾

« ترجمه » اونك دکل ، اوکبی یوز ارسلانك لایق اولدینی جزایی ویره‌یم!

واكر سويلديكك يالان ايسه اوكذبك لايق اولديغی جزايی ده سكاويره يم! «شرح» ظالمك حدتی عظيم وعظمتنه دائر ايراد ايتديكی كلمات جهل آياتی حسبيله عقلی سقيم بر اژدر بلا بار اولديغی آشكار در .

مثنوی

﴿ اندر آمد چون قلاوزی بپيش ﴾

﴿ تا برد اورا بسوی دام خويش ﴾

« ترجمه » طاوشان قلاوز كبی اوكه كچدی كه ارسلانی قورديغی طوزاق طرفنه كوتورسون ! « شرح » كويا دشمنی كوستومك اوزره كويلو ظالمك اوكنه دوشدی؛ حالبوكه مقصدی قورديغی طوزاغه، بوصويه ظالمی دوشورمكدر .

مثنوی

﴿ سوی چاهی كو نشانش كرده بود ﴾

﴿ چاه را او دام جانش كرده بود ﴾

« ترجمه » طاوشان ، ارسلانی بر قويو طرفنه كوتوردی ؛ كه اولجه اورايه نشان قومش، ارسلانك جاننه طوزاق ياپمش ايدی . [وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ می شدند اين هردوتا نزديك چاه ﴾

﴿ اينت خركوشی چو آب زيركاه ﴾

« ترجمه » طاوشان ايله ارسلان ايكيسی قويونك يانته كتدی . ايشته سكا بر طاوشان كه صمان آلتنده صو كبيدر . « شرح » كويلو ظالمی بوصو محلنه قدر حيله ايله كوتورمشدر . او كويلونك ظاهری صمان كبی عادی ، آب حيات عقلی

کورونمز بر جوهر درونی ایدی . بر چوقورك اوزرینه بعض دفعه بر حیله کار صمان صاچار. غافل اولان کیمسه صمانك آلتنی طوپراق صانیر باصار چوقورك ایچنه دوشر.

مثنوی

﴿ آب کاهی را زهامون می برد ﴾

﴿ آب کوهی را عجب چون می برد ﴾

« ترجمه » صو صمانی صحرایه کوتورر . [زیرا صمان خفیفدر .] صو، بر طاغی نصل یرندن قوپارر، نصل کوتوره بیلیر ؟ « شرح » بر مقتضای دأب جلیل مولانا، بو بیت ایله آتیده کی ابیات شریفه بر عارف وکامل طرفندن بیان وحکایه اولنمشدر. ارسلان مثال اولان ظالم هر نه قدر جسماً قوی ایدیسه ده ضعیف العقل اولدیغندن بر کویلونك خدعه سی انی صمان چوپی کبی یرندن قوپاروب میدان هلاکه کوتورمش ونهایت محو ایتمشدر. نفس امارهنك هوا وهوسی انسانی خراب واحیا وکریوهٔ عذاب الیمه القا ایدر. اما وقار وثباتی طاغ کبی اولان مردان خدانك نه وساوسدن، نه هوا وهوسدن بنیاد عقللری تحریك اولنور . انلر دائما نصرت وظفر ایله سرفراز اولور

مثنوی

﴿ دام مکر او کمند شیر بود ﴾

﴿ طرفه خرکوشی که شیری را ربود ﴾

« ترجمه » طاوشانك حیله سی ارسلانك آغزینه کمند اولدی ؛ نه تحف طاوشان ! آفرین اکا که بر ارسلانی قابدی ! « شرح » کویلونك حیله وتدبیری ظالم آدمه بند وکمند اولدی ،

مثنوی

﴿ موسیٔ فرعون را تارود نیل ﴾

﴿ می کشد باالشکر وجمعی ثقیل ﴾

« ترجمه » برموسی ، فرعونی عسکر واثقال ومهماتیله برابر نیل نهرینه چکر. «شرح » موسی علیه السلام صورتا قوتسز اولدیغی حالده الله تعالی حضرتلرینك بخش بیوردیغی اقتدار معنوی ایله فرعونی وفرعونه تابع اولان عسکرینی قعر دریایه چکوب محو ایتمشدر. جسمده هنر وتأثیر آزدر. عقل ومعنیده قدرت چوقدر.

مثنوی

پشهٔ نمرود را با نیم پر

می شکافد بی محابا مغز سر

« ترجمه » برسیوری سینك یارم قنادله نمرودك باشنده قپو آچار. بی محابا بینی یارار . « شرح » نمرود ، ابراهیم علیه السلامك زماننده دعوای الوهیتده بولنمش برفاجر ومتکبر ایدی . برمقتضای حکمت ربانیه نمرودك بورننه برسیوری سینك کیروب ویردیکی شدت اضطراب، نمرودك بینی خراب وشخص ناپاکیله مال ومنالنی محو ونایاب ایلشدر .

مثنوی

حال آن کو قول دشمن را شنود

بین جزای آنکه شد یار حسود

« ترجمه » انك حالنی کورکه دشمنك سوزینی ایشتدی . یعنی دیکله دی . او کیمسه نك جزاسنی کورکه قیصقانانه دوست اولدی . شرح » هرکیم دشمنك، یاخود بر مفسدك سوزینه ایناتیر وآنك سوزیله برایش طوتار ایسه انجام کار ارسلانه تشبیه اولنان غدار کبی بلا کردابنه دوشر. الحاصل ایسی دشمن ایله مذاکره ایتماملیدر.

مثنوی

حال فرعونی که هامانرا شنود

حال نمرودی که شیطانرا شنود

« ترجمه » فرعونك حالنی كوركه هامانی دیكه‌دی . نمرودك حالنی كوركه شیطانی دیكه‌دی . « شرح » هامان فرعونك وزیری وظاهراً دوست وظهیری ایدی . اما حقیقتده دشمنی ایدی . فرعون نه وقت میال ایمان اولسه هامان ایله مشاوره ایدر، هامان همان نصایح باطله‌ایله آنی ایماندن چویررایدی . نمرود عنود شیطانك وسوسه‌لرینه قاپیله‌رق ادعای الوهیت ایله حدینی تجاوز ایتدیكندن كرفتار قهر آلهی اولدی .

مثنوی

﴿ دشمن ارچه دوستانه كویدت ﴾

﴿ دام دان كرچه زدانه كویدت ﴾

« ترجمه » دشمن اكر دوست كبی سكا سویلرایسه سوزینی طوزاق بیل! كرچه دانه ومنفعتدن سكا بحث ایدر . « شرح » دشمن سوزی هرنه رنك ایله ظهور ایتسه داعیٔ ندامت وخسران اولور . عاقل اولان انسان ، دشمندن روكردان ، دوست عاقلك سوزینی قبوله شتابان اولور . دشمن اولان شیطان صورتا اك قولای ، اك طاتلی الفاظ وتعبیرات دوستانه وغفلتكارانه ایله زنا وارتكاب كبی اثم وكناهی لذیذ ومفید كوستر : اما صكره متجاسرك باشنه حسابسز بلالر كتیرر . الحاصل دشمن ایله اولان مذاكره جركاب غفلت وندامتدر .

مثنوی

﴿ كرترا قندی دهد آن زهر دان ﴾

﴿ كر بتن لطفی كند آن قهر دان ﴾

« ترجمه » اكر دشمن سكا شكر ویررایسه آنی زهر بیل ! اكر بدنه متعلق برلطف ایدر ایسه آنی قهر بیل !

[وسوسهٔ شیطانیه‌یی پك آچیق تعریف ایتدیكی ایچون آزادهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ چون قضا آید نبینی غیر پوست ﴾

﴿ دشمانرا باز نشناسی زدوست ﴾

« ترجمه » قضای آلهی کلدیکی وقت صوری دیمك اولان پوستدن بشقه برشیء کوره‌مزسك ! دشمنلری دوستدن آییروب بیله‌مزسك ! « شرح » « اذا جاء القضا عمی البصر » مضمونِ حقایق نمونی وارستهٔ ایضاحدر . ظهور قضاده دشمندن دوستی فرق ایتمك کوجدر . قضایی یعنی قهر خدایی داعی مناهیدن وقتیله مجتنب وامور خیریه‌یه مواظب اولمق لازمدر . حقیقتده قضانك اسبابی کوج ادراك اولنور. برمقتضای حکمت بالغه قضا جزای لازم‌الاجرادرکه قبل‌الوقوع دفعنه چارهٔ منفرد انسانك مناهیدن اجتناب ایتمسی وذکر وفکر رب ایله مشغول اولمسیدر .

مثنوی

﴿ چون چنین شد ابتهال آغاز کن ﴾

﴿ ناله وتسبیح وروزه سازکن ﴾

« ترجمه » چونکه بویله اولدی. [یعنی قضا کلدی] الله تعالی حضرتلرینه نیاز وتضرع ایتمکه باشلا ! ناله وفریادایت! تسبیح وعبادت ایت! اوروج طوت! « شرح » ترك مناهی واجرای عبادتله کرفتار قضا اولمامغه چالیش! امور خیریه‌یه اقدام تام ایت ! بویولده بولنمیوبده مقتضای عدالت صمدانیه ، قضاء ربانی رونما اولورایسه دفعی ایچون نیاز وتضرع وتسبیح واستغفار ایتمك وکمال ابتهال ایله مراحم ربانیه‌یی دیله‌مك الزمدر .

مثنوی

﴿ ناله میکن کای تو علام الغیوب ﴾

﴿ زیر سنك مکر بدمارا مکوب ﴾

« ترجمه » ای جمیع غیلری بیلن الله ! مکر وفکر طاشنك آلتنده بزی دوکه وازمه! دیه ناله ایت ! « شرح » جناب خدادن استرحام ایله انسان دائما تضرع واشکریز اوله‌رق نیازه دوام ایتملیدرکه اول رحیم وکریم ، قولنی مکر وحیله وافکار ناهموارەدن خلاص وامین ایتسون . چون دفعه انسان ذهناً بر فکره صاپارده بوندن استحصال ایده‌جکی شان وراحت ولذت وغنا ایله مفتخر وشادان اولور؛ حالبوکه انجامی اندن متضرر وپشیمان اولور. دائما اللهدن قورقلی ومرحمت ربانیه‌یه صیغنملیدر .

مثنوی

﴿ کرسکی کردیم ای شیر آفرین ﴾

﴿ شیر را مکمار برما زین کمین ﴾

« ترجمه » ای ارسلانی خلق ایدن خالق! بزا کر کوپکلك ،کستاخلق ایتمش ایسه‌ك ارسلانی پوصودن اوزریمزه حواله ایتمه! « شرح » انسان قصورینی کمال تضرع ایله خالق لم یزل حضرتلرینه عرض واتیان وارسلان مثال اولان قضای ناکهانی ویا وسوسهٔ شیطانیدن کندینی محافظه‌یه وجناب حقدن استرحام عفو ایتمکه چالیشملیدرکه سعادتله زندان دنیادن چیقسون وملك خلده وارسون . هربار معناً وقولاً: ﴿رب ادخلنی مدخل صدق واخرجنی مخرج صدق وجعلنی من لدنك سلطاناً نصیراً﴾ نظم جلیلنك مضمون حکمت نمونیله بکام اولسون .

مثنوی

﴿ آب خوش را صورت آتش مده ﴾

﴿ اندر آتش صورت آبی منه ﴾

« ترجمه » لطیف صویه آتش صورتی ویرمه، آتشده صونك لطافتنی قومه!

« شرح » عبادت ، اوروج ، صدقه ومساعیٔ خیریه کبی افعال فیوضات بخشا حقیقتده زلال کبی سلامت دارین ایچون رهنما ایکن معاذالله تعالی قهر خدا جاری اولسه او نعمت قضازده‌لره کوره نکبت کورونور. قضا برای جزا عین آتش اولان

مناهی بی‌متجاسر اولانه آب لطیف کبی طاتلی کوسترر. بو ورطهٔ هلاکدن قورتولمق ایچون ارحم الراحمین حضرتلرینه التجا ونیاز ورجا ایتملی !

مثنوی

﴿ از شراب قهر چون مستی دهی ﴾
﴿ نیستهارا صورت هستی دهی ﴾

« ترجمه » آلهی ! قهر شرابندن سرخوشلق ویررسك . یوقلغه وارلق صورتی ویررسك . « شرح » برکیمسه اوزرینه قهر آلهی جاری اولورسه او کیمسه‌یه شراب قهر معنوی ایچیریلیر و آنکله سرخوش اولنجه فناپذیر وبلکه عین عدم اولان دنیا موجود وموقف بقا کورونور . بالعکس حقیقتده موجود وباقی اولان عالم روحانیت وعقبا برخیال کبی کلیر معاذالله تعالی .

مثنوی

﴿ چیست مستی بند چشم از دید چشم ﴾
﴿ تا نماید سنك کوهر پشم یشم ﴾

« ترجمه » مستلك نه‌در ؟ کوز کورمسندن کوزك باغلانمسیدر ؛ اودرجه‌ده کوز باغلانیرکه عادی طاش کوهر، عادی یوك، یشم دنیلن طاش کبی کورونور. «شرح » سرخوشلغك اقتضاسی اعضا وقوای بدنیه‌نك تشویشیله کوز ، حقیقتی کورمز . قهر الهی‌یه اوغرایوب اك مقتضی اولان احوالی معکوساً کورن آدم ، عادی سرخوشلردن دها زیاده مست کران وحالی پریشان اولور . مستیٔ مادی، برقاچ ساعت امتداد ایدر وسرخوش اولانی هرکس طانیر سوزینه اعتبار ایتمز ، اما قهر ربانیله سرمست اولان بد بخت صورتا عاقل اولدیغندن برچوق افکار واجرا آت عمیقه‌یه اجتسار وانلردن ظهور ایدن فلاکتله کندینی معذب وبیزار ایدر .

مثنوی

﴿ چیست مستی حسها مبدل شدن ﴾

﴿ چوب کژ اندر نظر صندل شدن ﴾

« ترجمه » مستلك نه‌در ؟ حسلر مبدل اولمقدر . ایلغین اغاجنی واکری، عادی اودونی نظرده صندل تعبیر اولنسان معتبر و قوقولو اغاج کبی کورمکدر .

« شرح » مستلك حسیات و ادراکات صوریه و معنویه‌نك تبدلیدرکه عادی واکری‌شیلری معتبر وطوغری‌کوسترر . وانواع خطایه دوشورر. امور واحوال جهانده حقیقتی سهودن ، بقایی فنادن تفریق وتمیز ایده‌مه‌ین غافل ، هرسرخوشدن بتردر . حقیقتی معکوساً کورمامك ایچون سلطان‌الانبیا علیه افضل‌التحایا افندمز حضرتلری امتنی تعلیماً اکثر اوقاتده شویله دعا بیوررلر ایدی : « اللهم ارناالحق حقاً وارزقنا اتباعه وارناالباطل باطلاً وارزقنا اجتنابه اللهم ارناالاشیاء کما هی »

﴿ قصهٔ هدهد سلیمان علیه السلام دربیان آنکه چون ﴾

﴿ قضا آید چشمهای روشن بسته شوند ﴾

سلیمان علیه السلام ایله هدهدك قصه‌سی بیاننده‌درکه قضا کلنجه الك ایی کورن کوزلر باغلانمش اولور .

مثنوی

﴿ چون سلیمانرا سراپرده زدند ﴾

﴿ جمله مرغانش بخدمت آمدند ﴾

« ترجمه » سلیمان علیه‌السلام ایچون چادرك پرده‌سی اورلدی. جمله‌قوشلر اول صاحب دولتك خدمتنه کلدیلر . « شرح » سلیمان علیه الصلوة والسلام روزکار ، قوشلر ، انسان وشیطان کبی برچوق مخلوقات وموجوداته لطف حق

ایله حکم ایدر ایدی . بو بیت شریفدن اکلاشیلیرکه حضرت سلیمان سفره کیتمش وکندینه تابع اولانلر یاننده بولنمشدر .

مثنوی

« همزبان ومحرم خود یافتند »

« پیش اویك یك بجان بشتافتند »

« ترجمه » قوشلر، حضرت سلیمانی کندیلرینه همزبان ومحرم بولدقلرندن، بر بر او صاحب دولتك حضورینه حب جان ایله وارمغه شتاب ایتدیلر . « شرح » انسان سویلدیکی سوزی اکلار مخاطب بولور ومخاطبك ده سوزینی اکلار ایسه مخاطبك اکا میل ومحبت ایتمسی مقتضای عقل وطینتدر . سلیمان علیه السلام ، وحوش و طیورك لسانی وحاللرینی فهم ایلدیکی کبی صاحب عدل وحکمت اولان مأمورینده کویلولرك وسائر بیچارکانك بلا ترتیب لسانلرندن چیقان انتظامسز سوزلردن حوائج ضروریه سنی و مقاصد مشروعه سنی اکلار وممکن مرتبه راحت و آسایشلرینه دقت ایدر .

مثنوی

« جمله مرغان ترك کرده چیك چیك »

« با سلیمان کشته افصح من اخیك »

« ترجمه » جمله قوشلر چیك چیك کبی صدای بی معنارینی ترك ایتدی . حضرت سلیمان ایله سنك برادرکدن دها فصیح قونوشدیلر . « شرح » چوق آدملر بولنورکه حاللرینه دقت ورقت اولنماز ایسه سوزلری ، حرکتلری معناسز کورونور ، فقط بر صاحب عدل وحکمته تصادف ایدنجه مقصدلری منفهم واو بیچارکان مفرح ومتنعم اولور .

مثنوی

﴿ همزبانی خویشی و پیو ندیست ﴾

﴿ مردبا نامحرمان چون بندیست ﴾

« ترجمه » همزبانلق قرابت وارتباطدر ، انسان نا محرملرله باغلانمش محبوس كیبیدر . « شرح » همزباناق ایكی نوع اولور . بری لسانی ؛ دیكری قلبی ! قلبی اولان همزبانی ، بر معانی والفت ومحبتك خلل پذیر اولمسنی مانع اولەرق عالم معنیده موجب زندكانی اولور . بو نوع معنوی وعقلی اولان ارتباط الفاظ وتعبیرات صوریەدن وارسته وحسیات علیه ایله آرستەدر .

مثنوی

﴿ ای بسا هندو وترك همزبان ﴾

﴿ ای بسا دو ترك چون بیكانكان ﴾

« ترجمه » بكچوق هندلی ، ترك همزباندر ؛ چوق دفعه ایكی ترك لسان لسان ظاهر ایله همزبان ایكن بری‌برینه یبانجی كیبیدر . « شرح » اصل مقبول اولان هم زبان قلبیدركه برهندلی‌یی بر ترك ایله یكدل ایدر . بالعكس اخلاق ضد ومختلف ایسه لسانلری بر اولدیغی فائده بخش اولمیوب ارەده ضدیت ومنافرت كورونور . انسانلر ایچنده بری برینك لسانی بیلمك كیفیتی آرانیر لكن آلت - الفت كبی آرانیر ، عین الفت دكلدر . مثلا البسهٔ نفیسه برقامت موزون ایچون اعلا ایسەده او قامت اولمینجه البسەنك كوزللكی ، بیچمی قالماز . همزبانده نورمحبت اولمینجه الفت دكل ضدیت اولور .

مثنوی

﴿ پس زبان محرمی خود دیكراست ﴾

﴿ همدلی از هم زبانی بهتراست ﴾

« ترجمه » چوق محرم اسان وارکه کندندن بشقه‌در ؛ کوکللرك برلشمسی لسانلرك براولمسندن اعلادر . « شرح » لسان ترجمان وجداندر ، اکر لسانك بياناتی عقل وقلبه مخالف ایسه افادات لسانیه بی‌اعتبار اولمش اولور . اما معنوی اولان همدل ، هیچ بروقت حقیقتدن خالی دکلدر . انسان عاقل هم زبان اولمق ایچون مردکامل آرار .

مثنوی

﴿ غیر نطق وغیر ایما و سجل ﴾
﴿ صدهزاران ترجمان خیزد زدل ﴾

« ترجمه » نطقسز واشارتسز ویازیسز ، کوکلدن نیچه یوز بیك ترجمان قالقار . حاصل اولور . « شرح » کلام مشهوردرکه : « لسان الحال انطق من لسان المقال » نطقسز ، اشارتسز ، کتابتسز اوله‌رق اهل فراستك ذهننده برچوق اسرار وحقائق ظاهر اولور ؛ بوانتقال وظهور بری قوهٔ روحانیه ، دیکری فراسته‌در . قوهٔ روحانیه ایله منفهم اولان احوال ، وارستهٔ قیل وقالدر . فراسته اولان اطلاع کثرت ذکایه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ جمله مرغان هر یکی اسرار خود ﴾
﴿ از هنر وز دانش و اذکار خود ﴾

« ترجمه » جمله قوشلرله هر بری کندی سرلرندن وکندی هنر وعلم واذکارندن حضرت سلیمانه خبر ویردیلر . [بوبیتك مآلی ، آتیده‌کی ابیات شریفه ایله اکمال بیورلمشدر .]

مثنوی

با سلیمان یك بیك وامی نمود

ازبرای عرضه خودرامی نمود

« ترجمه » هر قوش هنر وعلمنی برر برر حضرت سلیمانه کوستردی. حالنی عرض واعلام ایچون کندینی کوستردی. « شرح » کویلولر، صورتا فقیر وحقیر کورونن آدملر محبت وانسانیت کورمینجه برشی سویله‌مزلر. حال وقاللری نظر دقت واعتباره آلننجه برطرفدن کندی اضطرابلریله حاللرندن بحث ایدرلر؛ دیکر طرفدن صنعت وهنرلرینی لسانلریله لا بالیانه و بعض دفعه کمال حجاب ایله خبر ویررلر.

مثنوی

از تکبر نی وازهستیٔ خویش

بهر آن تاره دهد اورا بپیش

« ترجمه » قوشلرك پیشگاه سلیمانه عرض هنر ایلملری، تکبرلرندن وکندی وجودلرندن دکل، بلکه اوذات پاکك حضورینه تقرب ایله خدمته وسیله بولمق ایچون ایدی. « شرح » انسان افتخار ایچون کندی هنر وعلمنی اظهار ایتسه منفور آدمیان ومغضوب جناب یزدان اولور. اما علم وهنر خدمت ایچون اظهار اولنسه مرغوب اوله‌جغی آشکاردر.

مثنوی

چون بیاید برده را خواجهٔ

عرضه دارد از هنر دیباجهٔ

« ترجمه » صاتیله‌جق اسیر بر افندیدن آلنمسنی ایستر ایسه کندنده اولان هنردن بردیباجه یاپار. افندی یه عرض ایدر. « شرح » صاتیلان براسیر برافندینك

يانه وارمق ايسترايسه هنرلرینی همان بیانه باشلارکه افندینك محبتنی جلب ایتسون ؛ برانسان، برخدمتده استخدام ارزوسنده بولنورسه بلاافتخار ، حفظ تربیه‌یه‌مدار اوله‌جق برلساناله اقتدارینی عرض واظهار ایتمکه‌ابتدار ایدر.

مثنوی

﴿ چونکه دارد از خریداریش ننك ﴾
﴿ خود کند بیمار وشل وکو رولنك ﴾

«ترجمه» اسیر اوافندینك صاتون المسندن عیب ونفرت طوتارایسه کندینی خسته ، صاغر ، کور ، طوپال ایدر. «شرح» برکیمسه برایشی کورمك ایسته‌مزایسه عدم اقتدارینی بیان وبیك درلو اعذار واهیه اتیان ایلر ؛ بناءً علیه آدم قوللانمقده ایکی جهته دقت اولنمسی اقتضا ایدر. بری: استخدام اولنه‌جق آدمك اقتدار وغیرتی، دیکری: انك شوق ومحبتنی جلب ایده‌جك اسبابك استحضاریدر. بوایکی حالت موجود اولنجه الك کوج ایش قولایلشیر .

مثنوی

﴿ نوبت هدهد رسید و پیشه اش ﴾
﴿ وآن بیان صنعت واندیشه اش ﴾

« ترجمه » هدهد قوشنك نوبتی ، هنرینك عرضی، صنعت وفکرینی بیان ایتمسی صره‌سی ایریشدی . [اشاغیده ایضاحاتی کوریله‌جکدر.]

مثنوی

﴿ کفت ای شه یك هنرکان کهترست ﴾
﴿ باز کویم کفت کوته بهترست ﴾

« ترجمه» هدهد قوشی دیدی : ای شاه ! بر هنرکه غایت حقیردر ، آنی آشکار ومختصرسویلیم. بیوردیلرکه قیصه سوز اوزون سوزدن دها کوزلدر.

« شرح » سوز مختصر اولورسه اکثر معتبر ، فقط بعض دفعه اعطای تفصیلات ده مقتضی وفائده آوردر . بو ایکی مشکل حالك تفریقی یعنی لزوم اختصار وایجاب تفصیلی بیلمك کثرت عقل وذکایه وابسته‌در ، اما صورت عمومیه‌ده شوقدر دینه بیلیرکه : مدت عمرنده اعتبـار قازانامامش وایشلری ایی کیتمـامش بر آدم هرشیئی قیصه طوتملیدر .

مثـنوی

﴿ کفت بر کوتا کدامست آن هنر ﴾
﴿ کفت من آنکه که باشم اوج پر ﴾

« ترجمه » [سلیمان علیه السلام هدهد قوشنه] دیدی : اوهنری سویله باقالم . هانکی هنردر؟ [هدهد] دیدی : بن نه‌وقت غایت یوکسك اوچارایسه‌م . [بو بیت شریفك مآلی ، بیت شریف آتی ایله اکمال بیورلمشدر .]

مثـنوی

﴿ بنکرم از اوج باچشم یقین ﴾
﴿ من ببینم آب درقعر زمین ﴾

« ترجمه » غایت یوکسك محلدن شبهه‌دن وارسته اولان چشم یقین ایله باقارم . صو وارسه درین یرلرده او صـویی کورورم [بو رؤیتـك فوائدینی هدهد آتیده بیان ایده‌جکدر .]

مثـنوی

﴿ تاکجایست وچه عمقستش چه رنك ﴾
﴿ ازچه می جوشد ز خاکی یاز سنك ﴾

« ترجمه » او ، صو نره ده در ؟ انك درینلکی ، رنکی ندر ؟ و او صو نره‌دن چیقـار ؟ طوپراقدنمی ، یاخود طاشدنمی قاینار ؟ بونلری بن کورورم !

« شرح » صولرك نابع ومجتمع اولدقلری یرده‌کی مواد بیلنیرایسه اونك صورت

استعمالندن زیاده فائده حاصل اولور . نتکیم شمدی کیمیاگرلر دائما صولرك ترکیباتنی حل وتحقیق وبوصوتله فن طبابت مستفید اولمقده‌در .

مثنوی

﴿ ای سلیمان بهر لشکرگاه را ﴾

﴿ در سفر میدار این آگاه را ﴾

« ترجمه » ای حضرت سلیمان ! عسکرك بولنه‌جغی یر ایچون ، آگاه اولان بنی سفرده یانکزده طوتکز ! « شرح » عسکر بادیه‌لرده چوق دفعه صوسزلقدن صیقنتی چکر . صولرك بولندیغی یرلری بیان آدمك عسکرله برابر بولنمسی الزمدر . هدهد مثال اولان بر صاحب هنر معلوماتنی کمال صدق ایله بیان ایدرك افاده‌سنك مقبول اولمسی ایچون لسان ادبله استرحام ایلرکه بو وجه ایله مرتجا اولان ذات متکلمك هم هنرندن ، هم تواضع ونیازندن ممنون وخرم اولور .

مثنوی

﴿ پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق ﴾

﴿ در بیابانهای بی آب عمیق ﴾

« ترجمه » سلیمان علیه‌السلام دیدی : ای ایی یولداش ! صوسز ؛ درین ، نهایتسز اولان چوللرده بزمله برابر اول ! « شرح » اهل دولت اولان هرنه‌قدر صاحب معلومات ومالك قوت اولسه الااوفاق آدملرك بیله خدمتلرینی رد ایتمکدن اجتناب ایله قبوله شتاب وعرض هنر ایدنلره مناسب لسان ایله التفات ایدر .

مثنوی

﴿ تا بیابی بهر لشکر آب را ﴾

﴿ در سفر سقا شوی اصحاب را ﴾

« ترجمه » تا كه عسكر ايچون صو بوله‌سك ! سفرده اصحابه سقا يعنى صو ويريجى اوله‌سك ! [بو حكايه‌نك حكمتلرى آتيده معلوم اوله‌جقدر .]

﴿ طعنهٔ زاغ در دعوىٔ هدهد ﴾

هدهدك ادعا ايلديكى هنر اوزرينه قارغه‌نك هدهدى طعن وتقبيح ايتمسنه دائردر :

مثنوى

﴿ زاغ چون بشنود آمد از حسد ﴾

﴿ باسليمان كفت كوكژ كفت وبد ﴾

« ترجمه » قارغه بو سوزلرى هدهددن ايشيتديكى وقت حسدندن ايلرى كيدوب ديدى : يا سليمان ! هدهد اكرى ، يالان سويلدى . « شرح » هدهد برمردكار كذار . قارغه حسود وطينتى مردار برانسانه بكزه‌دلمشدر كه هرنره‌ده برمردكامل كورسه فسادى ايله انك اعتبار وترقيسنه ممانعت ومخالفت و مقصد خباثت آلودنى اجرا ايچون خاطره كلين نفاق ودسيسه‌لره مباشرت ايدر . حسد، شدت حرص ، تكبر، بغض كبى اخلاق ذميمه خود بينلكدن ظهور ايدر ؛ حسود ديكرلرده كورديكى هنر ومال ونعمتى كندى هستيسنه مورث نقصان واعتبارينه باعث ذلت واستقبالنه زيان ظن ايدر . بختى ابى اولانلرده كوريلن مسرت ، حسود ايچون خواه ناخواه غم وكدورتدر .

مثنوى

﴿ از ادب نبود بپيش شه مقال ﴾

﴿ خاصه خود لاف دروغين ومحال ﴾

« ترجمه » شاهك حضورنده سوز سويلمك شرط ادبدن دكلدر ؛ على‌الخصوص او سوز زياده يالان ، اجراسى كوجدر . [مستغنىٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کر مرا اورا این نظر بودی مدام ﴾

﴿ چون ندیدی زیر مشتی خاك دام ﴾

« ترجمه » اکر هدهدك غایت یوکسك یردن کورمکه اقتداری اولسه‌ایدی بر آووج طوپراق آلتنده کندینی طوتمق ایچون قورولمش طوزاغی کورمزمیدی ؟ « شرح » قیصقانچ بر آدمك معرفتلی بر آدم حقنده‌کی تزویرات واسناداتنی کوستر.

مثنوی

﴿ چون کرفتار آمدی در دام او ﴾

﴿ چون قفس اندر شدی نا کام او ﴾

« ترجمه » او هدهد [نظر تام صاحبی اولسه] نصل طوزاغه طوتولور ؟ نصل قفس ایچنده بلای حبسه دوچار اولور ایدی ؟ « شرح » حسود اولانلر اهل هنرك مدت عمرنده کرفتار اولدیغی مصائب و بلایایی بیان ؛ بو وسیله ایله هنرورك عرض وادعاسی بی‌اصل واساس اولدیغنی اتیان ایدر . صاحب کرامت اولان اولیا چوق دفعه بو یولده مقدوح ومحسود جهلا اولدی . بی قصور یالکز الله تعالی حضرتلریدر . انسانلر ایسه پر قصوردر .

مثنوی

﴿ پس سلیمان کفت ای هدهد رواست ﴾

﴿ کز تو در اول قدح این درد خاست ﴾

« ترجمه » بونك اوزرینه سلیمان علیه‌السلام دیدی : ای هدهد ! لایق وروامیدر که ابتدا کی قدحده یعنی ایلك سوزده سندن بویله قاریشیق بر افاده ظهور ایتسون ؟ « شرح » اهل حسدك کلام بد انجامی حضرت سلیمان کبی بر نبی ذیشانه بیله تأثیر ایله محسود اولان هدهد تکدیر اولنمشدر . اهل حسد وارباب مفسدت بو تأثیرات موقته‌دن لذت آلمسونلر ؛ زیرا مرور زمان ایله خلقت مفسدانه‌سی هرکسه معلوم و آنلر هرکسك عندنده مقدوح ومذموم اولور .

مثنوی

﴿ چون نمایی مستی ای تو خورده دوغ ﴾

﴿ پیش من لافی زنی وانکه دروغ ﴾

« ترجمه » ای آیران ایچمش کیمسه ! یالان سویلدیکك حالده سن نیچون حضورمده سرخوشلق کوستروسك؟ « شرح » مست عشق خدا بر عالم هنرور اولمش ادعاسنده بولنان کستاخك بی محابا عقلنه کلن موهوماتی اثر عرفان دکل بلکه یاغی النمش آیران کبی برکیفیت بی مزیتدر .

﴿ جواب کفتن هدهد طعنهٔ زاغ را ﴾

هدهد ، قارغه‌نك طعننه جواب ویردیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ کفت ای شه برمن عور کدا ﴾

﴿ قول دشمن مشنو از بهر خدا ﴾

« ترجمه » دیدی: ای شاه! الله رضاسی ایچون بنم کبی فقیر وعریان علیهنده‌کی دشمنك سوزینی دیکله مه ! بندن یوز چویرمه ! « شرح » هدهد سوزه باشلایجه ادبه رعایةً حضرت سلیمانی تقدیس، تواضعاً کندینی تضعیف، دشمنی اولان قارغه‌یه تعریض ، امیدینی ارحم الراحمین حضرتلرینه تفویض ایتمش !

مثنوی

﴿ کر ببطلانست دعوی کردنم ﴾

﴿ نك نهادم سر ببر این کردنم ﴾

« ترجمه » اکر بنم بویولده دعوا ایتمکلکم یالان ، اصل سزایسه باشمی قورم

بو بویمی کس ! « شرح » هدهد هم اظهار تواضع ، هم حقوقنی محافظه ایدیيور. انسانك سلامتی ایچون بو برقاعده‌درکه برطرفدن قانونادبه رعایت، دیکرطرفدن حقوق مشروعه‌یی محافظه ایچون ابراز جسارت ایتملیدر . کستاخلغك مضرتی حسابسز اولدیغی کبی خوف وجبانتك نتایج وخیمه‌سی واردر .

مثنوی

﴿ زاغ کو حکم قضارا منکرست ﴾

﴿ کر هزاران عقل دارد کافرست ﴾

« ترجمه » قارغه قضای آلهینك حکمنی انکار ایدیجیدر . اکر بیکلرجه عقلی اولسه قضایی انکار ایلدیکندن طولایی کافردر . « شرح » برانسانك خفی وجلی اولان قصورندن طولایی قهر یزدانی واقع اولنجه چارهٔ نجات توبه واستغفاردر . قضای آلهینك حکمی چوقدر؛ بوراده برقاچینی تعداد ایدهلم : ابتدا قضا قصور ایدن انسانه جزا اولان براثرعدالت جناب مولادر . ثانیاً قضا تقدیر اولنمش حکم خدایه قارشی یالکز تدابیر مادیه‌نك عدم تأثیراتنی اثبات واصحاب۔ استعدادی حضیض مذلتدن اوج سعادته اصعاد ایدر . ثالثاً ، کرفتار بلا اولمش اهل ایمانك چکه‌جکلری جفااوزرینه برمقتضای عدالت کبریا کناهلرینك یاجمله‌سنی ویا برمقدارینی قضا امحا ایدر . رابعاً قضا مورث کدر وموجب اذا اولدیغندن ، مردان خدا مصائبه ابراز صبر ورضا ایله مراتب جلیلهٔ روحانیه‌یی قطع ایتمکه ودریای مرحمت ربانیه‌یه واصل اولمغه قضا وسیلهٔ عظما اولور . خامساً ، قضایه کرفتار اولان ارباب عقل وعرفان استعفای قصور ایچون استغفار ایدر . قضای۔ ربانی‌یی انکار ایدن غافللرینی تنبیه وتنذیر ومؤمنلرك عقل وقلبلرینی تنویر ایچون سلطان الانبیا علیه افضل‌التحایا بو حدیث ایله ده انسانیتی احیا بیوردیلر : ﴿ لایؤمن احدکم حتی یؤمن بالقدر ﴾ معنای جلیلی : « ایچیکزدن هیچ برکیمسه صحت اوزرینه ایمان ایتمز ؛ حتی قضا وقدره ایمان ایتمینجه » الحاصل انسانه لایق اولان بودرکه قصور ایتمکدن دائما اجتناب ایتملیدر .

مثنوی

﴿ در تو تا کافی بود از کافران ﴾
﴿ جای کندو شهوتی چون کاف ران ﴾

« ترجمه » سنده کافرلردن بر کاف اولسه کاف ران کبی یعنی فرج زن کبی موضع شهوت اولورسك! « شرح » اکر کافرلره مخصوص اولان افکار سقیمه‌دن سنده ولو بر حرف اولسه ینه معناً منفور و مقهورسك ! قضای ربانی‌یی انکار ایتمك ایسه جزئی اولمیوب کلی بر کفر اولدیغندن بو فکره ذاهب و متجاسر اولانلر خاسر و خائب اولور.

مثنوی

﴿ من ببینم دام را اندر هوا ﴾
﴿ کر نپوشد چشم عقلم را قضا ﴾

« ترجمه » [هدهد سلیمان علیه السلامه دیرکه :] بن هواده ایکن طوزاغی کورورم ؛ اکر قضای الهی عقل کوزینی اورتمزسه ! « شرح » وقوعات عالمدن موقعاً وزماناً هر نه قدر اوزاق اولسه ینه نتایج متنوعه‌یی عارف کوره بیلیر . اما پردهٔ قضا کوزینی سترایله اعما ایتمامش اولمق شرطدر .

مثنوی

﴿ چون قضا آید شود دانش بخواب ﴾
﴿ مه سیه کردد بکیرد آفتاب ﴾

« ترجمه » قضای الهی کلنجه علم و عقل اویقویه طالار . آی ، سیاه اولور ، کونش طوتولور . « شرح » قضای الهی کلنجه علم و درایت حائز اولدیغی مرتبهٔ علیادن ساقط و تقرب قضاده علم و عقلك نه قدر نوری اولسه نورلری زائل و محل ظلمت اولان کریوهٔ خطایه مائل اولور .

مثنوی

﴿ از قضا این تعبیه کی نادراست ﴾

﴿ از قضادان کوقضا را منکراست ﴾

« ترجمه » قضای آلهیدن بو تعبیه ، بو ترتیب نصل نادر وقلیلدر ؟ [یعنی نادروقلیل دکلدر.] قضای آلهی‌یی منکراولانك انکارینی‌ده قضای ربانیدن بیل!

« شرح » قضایی انکار ایتمك بشقه برقضادر؛ بوامر وتعریف اوزرینه خاطره کله‌بیلیرکه اویله ایسه منکرقضا اولانلر معذوردر، زیرا پردهٔ قضا عقللرینی احاطه ایتدی . بوخاطره وهم منکران وادعای ضعیف ابلهاندر . قضایی انکار ایتمك عین‌قضادر ، لکن انکار کبی برقضایه کرفتار اولان منکرك سؤافکاروحرکاتندن طولایی قضاحقنده برجزا سزادر . سورهٔ صفك بشنجی آیت کریمه‌سنده فرمان وبیان بیوریلورکه : ﴿ فلما زغوا ازاغ الله قلوبهم ﴾ معنای شریفی : « او وقت‌که انلرطوغری یولدن دوندیلر، الله تعالی ده انلرك قلبلرینی حقی قبولدن دونderدی.» بو آیت کریمه‌دن باهر اولورکه ابتدا انسان طریق حقدن روکردان اولمغه میل وخطاسنده دوام ایدر ، بعده مقتضای عدالت آلهیه انسانك خطاسنه کوره قضاسرنما اولور .

مثنوی

﴿ قصهٔ آدم علیه السلام وبستن قضا نظر اورا از مراعات ﴾

﴿ نهی صریح وترك تأویل ﴾

آدم علیه السلامك قصه‌سیدرکه : جنتده قضای آلهی — نهی صریحی کورمکدن، رعایت ایتمکدن ؛ترك تأویلدن — کوزینی باغلامشدر .

مثنوی

﴿ بو البشر کو علم الاسما بکست ﴾

﴿ صدهزاران علمست اندر هر رکست ﴾

« ترجمه » آدم علیه السلام که علم الاسمانك بکیدر . انك هر طمرنده یوز بیکلرجه علم واردر. « شرح » کافهٔ اشیا و کیفیاتك حال واستقبالنی کاملاً بیلمش، جملهٔ علومه مظهر اولمش اولان آدم علیه السلام بیله قضای ربانی‌یه دوچار اولنجه جنتده منع اولندیغی اغاجه تقرب ایدوب نهی اولندیغی کیفیتی ایشلمکله ترك جنت ایدرك دنیا کبی برغمکده‌یه ایندی . نهایت نالان و پشیمان اوله‌رق سورهٔ اعرافده فرمان بیورلدیغی اوزره ﴿ ربنا ظلمنا ﴾ دیه رفع ندای حزن افزا ایتدی . بر مقتضای دأب جلیل مثنوی هدهدك افاده‌سنی ترك ایله برعارف کامل طرفندن بر چوق ابیات شریفه اتیان، هدهدك آغزندن یالکز بر بیت شریف بیان وافاده اولنه جقدر .

مثنوی

﴿ اسم هرچیزی چنان کان چیزهست ﴾
﴿ تا بپایان جان اورا داد دست ﴾

« ترجمه » هر شیئك اسمی ، — اوشی نصل بر ابتدادن اولمش ایسه — نهایتنه قدر انك جانته ال ویردی . « شرح » یعنی هر شیئك اسمی نه اولدیغی واوشی اوزرینه ازلدن نهایته قدر جریان ایده جك حال ندن عبارت اوله جغی حضرت آدمه باذن الله تعالی معلوم وبدیهی اولمش ایدی .

مثنوی

﴿ هر لقب کو داد آن مبدل نشد ﴾
﴿ آنکه چستش خواند اوکاهل نشد ﴾

« ترجمه » حضرت آدم هر شیئه نه لقب ویردیسه اولقب دکیشمدی . اوکیمسه‌یه که چابك وسریع تسمیه ایلدی ، اوکاهل وتنبل اولمدی . « شرح » علم لدندن بی خبر اولان انسانلر هر کیفیتك حالی نه‌یه منجر اوله جغنی بالطبع

بیلەمز، مثلا چوجق دنیایە کلیر، اسمنی حلیم قورلر؛ اوچوجق بیودیکی وقت نە اخلاقدە انسان اولەجغی کیمسەیە معلوم دکلدر؛ بلکە ظاهراً اسمنە باقلسە او چوجغك صاحب حلم اولمسی اقتضا ایدر؛ بیودیکی زمان بلکە غضوب وعربدەجو اولور؛ اما آدم علیه السلام مثال کتیردیکمز چوجغك دنیایە کلمەدن اول اسم ظاهری نە اولدیغنی، مدت عمرندە نصل احوال وحرکاتدە بولنەجغنی، حین موتندە ایمانویا ایمانسز اولەرق دنیادن کیدەجکنی، قیامتەقدر ذاتی نە درلو کیفیاتە مظهر اولەجغنی (اوچوجغك ارادۂ جزئیەسنە خلل کتیرمیەرك) باذن‌الله تعالی کاملاً بیلمش اولدی.

مثنوی

﴿ هرکە آخر مؤمنست اول بدید ﴾
﴿ هرکە آخر کافر اورا شد پدید ﴾

«ترجمه» هرکیمسەکە آخرتدە مؤمندر، آنی حضرت آدم اولدن مؤمن کوردی؛ هرکیمسەکە آخرتدە کافردر، انك کفری، عاقبتی حضرت آدمە ظاهر اولدی. «شرح» سبق ایدن مقصدی ایضاح ایچون اشبو بیت شریفدەکی حقیقت مثال اولەرق ایراد بیورلمشدر. مثلا سائر انسانلر کوردکلری بر انسانك نهایت‌الامر صاحب کفر، یاخود اهل ایمان اولەجغنی اذعان ایتمزلر؛ بلکە حقیقتك عکسنی ظن ایدرلر؛ اما حضرت آدم بر انسانك مظهر ایمان ویا کرفتار کفر اولەجغنی اولدن کوردی. بوصورتلە هرشیئك انجامنە مطلع ایدی.

مثنوی

﴿ اسم هر چیزی تواز دانا شنو ﴾
﴿ رمز وسر علم الاسما شنو ﴾

«ترجمه» هرشیئك اسمنی سن عالم و دانادن ایشیت! علم‌الاسما رمز واشارتنك سرینی ایشیت! «شرح» آدم علیه‌السلام باذن‌الله تعالی قوۂ روحانیە

ایله هر نوع مخلوقاتك حقـائق ونتايجنه كسب اطلاع ايلديكى كبى مظهر نورخدا و وارث انبيا اولان اولياءاللهده بكچوق احوال واشيانك حقائقنه واقف وعارف اولدقلرندن هرشيئك عاقبتى وعلم الاسما سرى ندن عبارت اولديغنى او زمرۂ جايلهدن استماع وبوحقيقته اطلاع ايت !

مثـــنوى

﴿ اسم هر چيزى بر ما ظاهرش ﴾

﴿ اسم هرچيزى بر خالق سرش ﴾

« ترجمه » هرشيئك اسمى بزم عندمزده آنك ظاهريدر ؛ اماجناب مولانك عند ربانيسنده آنك اسمى سر وحقيقتدر . « شرح » حضرت مولاناى رومى قدس سره السامى ذات پاك عاليسنى تواضعاً علم لدنه مظهر اوليان سائر انسانلر ميانته ادخال ايله بيورمشلردركه : هرشيئك اسم ظاهرى ندن عبارت ايسه بز آنى بيليرز. الله تعالى حضرتلرى ايسه هرشيئك حقيقت وعاقبتنى بيلير. مثلا بر انسان نمازقيلار، صورتا حسن حركت ايدر ؛ آنك اسمى بزجه متقى ، اما منافق ايسـه ويا منافق اولهجق ايسه نزد ربانيده آنك اسمى شقيدر .

مثـــنوى

﴿ نزد موسى نام چوبش شد عصا ﴾

﴿ نزد خالق بود نامش اژدهـا ﴾

« ترجمه » موسى عليه السـلامك عندنده دكنكك اسمى عصا ، اما خالق لم يزل حضرتلرينك نزد ربانيسنده او عصانك اسمى اژدرها ايدى . « شرح » قرآن عظيم الشـانده بيان وفرمان بيورلديغى اوزره حضرت موسانك عصاسى ، اژدرها اولوب فرعونك ترتيب ايلديكى سحرهنك خدعهلرينى محو وتباه ، كمال قدرت الٓهيهدن اولى النهايى برقات دها آگاه ايلدى . بو اژدرهانك حقايقى او قدر بيوكدركه : اكا اطلاع ايتمك غايت متعسر ومطلع اولانلره كوره تعريف واشاعهسى

غیرجائز برامرعسیردر ؛ الحاصل موسی علیه‌السلامك نزدنده دکنکك اسم
عادی بر عصا ایسه‌ده علم‌خداده نتایج معجزکارانه استحصالنه کافی بر قوت اوفی
بر اژدرها ایدی .

مثنوی

﴿ بد عمررا نام اینجا بت پرست ﴾
﴿ لیك مؤمن بودنامش درالست ﴾

« ترجمه » حضرت عمر رضی‌الله عنهك نامی اولده بت پرست ایدی
لکن «الست»خطاب‌شریفنده اول ذات‌عالیقدر مؤمن ایدی . « شرح » حضرت
عمر رضی‌الله عنه ابتدای حالده صورتا سائر هم وطنی کبی بت پرست ایدی
اما ارواحه « الست بربکم » دیه ندای جلالت‌نمای جناب کبریا شرف واقع اولدیغ
وقت روح حضرت عمر قابل سعادت اولدیغندن او زماندن بری مؤمن وخلقا
حقیقت بین ایدی .

مثنوی

﴿ آنکه بد نزدیك مانامش منی ﴾
﴿ پیش حق این نقش بدکه بامنی ﴾

« ترجمه » بزم نزدمزده اسمی نطفه‌ومنی اولان او شی ، او نقش‌حق‌تعالی
علمنده بنلك ، انانیتله مشخص‌اولدی . « شرح » نطفه و منی عند انساند
غیرمشخص برقطره ظن اولنور ایکن علم‌اللهده انانیتله معلوم‌وجلی ومظهر کیفیات
متنوعه اوله‌جق برانسان مشخص ایدی . ظاهرده‌کی صور فانیه متغیر وغیرمعتبر
مظهریت معنویه حقیقی برکوهردر .

مثنوی

﴿ صورتی بود این منی اندر عدم ﴾
﴿ پیش‌حق موجود نی‌پیش‌ونه کم ﴾

« ترجمه » بو منی عدمده بر صورت ایدی ؛ الله تعالی حضرتلرینك حضورنده موجود ومظهر اوله‌جغی احوال وکیفیات متنوعه‌دن نه آز ، نه چوق-ایدی . «شرح » عالم وجودده اولدیغی کبی کتم عدمدده الله تعالی حضرتلرینك نزدنده هرشی بتمامها معلوم ایدی . بوحکمت نصل اولور ؛ انسانلره واراده‌جزئیه‌لرینه تأثیراتی نه مرتبه‌ده‌در ؟ دیه عقل‌ظاهرمزله حل‌وتدقیقه قیام ایده‌جك اولسه‌ق دکانده‌کی کوچك بر ترازی ایله قوجه بر طاغی طارتمق ایستەین احمقه بکزه‌رز . بو مسئلهٔ کبرانی حل ایچون عقل ظاهر اصلا کافی دکلدر .

مثنوی

﴿ حاصل آمد آن حقیقت نام ما ﴾

﴿ پیش حضرت کان بود انجام ما ﴾

« ترجمه » حاصل کلام بزم حقیقی نامز جناب حقك حضورینه اوله کلدیکه او بزم انجام وعاقبتمزدر . « شرح » اعتبار ومعرفت انسانك نهایت وعاقبتنده در؛ زیرا عاقبت باقیدر. برقاچ کونلك دنیا عمرینك‌اواخرواواسطی‌کبی مستعار و فانی دکلدر ؛ نزد جناب خداده نامز عاقبتده بولنه‌جغمز حال بقا نما اوزره‌در .

مثنوی

﴿ مردرا بر عاقبت نامی نهند ﴾

﴿ نی بر آن کان‌عاریت نامی‌نهند ﴾

« ترجمه » انسانه عاقبتده نه اوله‌جق ایسه آنك اوزرینه اسم قونور . عاریةً بر نام وضع اولنان شیئك اوستنه اسم‌قونماز . « شرح » هرانسان سعید ، شقی اوله‌رق دنیادن نصل کیده‌جك ایسه علم لدنده معلومدر . عاقبت حال نزد-الهیده معلوم وجلی اولنجه انسان ارادهٔ جزئیه‌دن خالی اولور .

مثنوی

﴿ چشم آدم کو بنور پاك دید ﴾

﴿ جان وسر نامها کشتش بدید ﴾

« ترجمه » آدم علیه‌السلامك کوزی پاك اولان نور ایله کوردیکی جهتله نامرلك سر وحقیقتی حضرت آدمه آشکار اولدی . « شرح » آدم علیه‌السلام نور حقیقت نمای حق ایله هر شیئی رؤیت ایلدیکندن عاقبت وحقیقتی کورمش وانوار روحانیه‌نك اقصی‌الغایاتنه وارمشدر .

مثنوی

﴿ چون ملك انوار حق ازوی بیافت ﴾

﴿ درسجود افتاد ودر خدمت شتافت ﴾

« ترجمه » ملك ، حق تعالی حضرتلرینك انوارینی آدم علیه‌السلامده بولنجه سجود ایتدی . خدمته‌شتاب ایلدی . « شرح » آدم علیه‌السلام نورپاك . حق ایله هرشیئی رؤیت ایلدیکی بونکله بدیهی و عیان اولورکه کندینه سجده . ایتمك ایچون حق‌تعالی حضرتلری ملکلره فرمان‌بیوردی و « علم‌الاسما » سرنده‌کی انوار ، ملائکه آشکار اولنجه سجده اولندی .

مثنوی

﴿ مدح این آدم که نامش می برم ﴾

﴿ قاصرم کر تا قیامت بشمرم ﴾

« ترجمه » اسمنی یاده کتیردیکم حضرت آدمك ، مدحنی قیامته قدر بن صایه‌بیلیرم ادعاسنده بولنور ایسه‌م بوادعا حسبیله قاصر اولمش اولورم. « شرح » ابو البشرك کمالات وفضائل روحانیه سی اوقدر چوقدرکه مدت عمرده دکل قیامته قدر تعداده‌دوام‌اولنسه‌ینه‌بحق صایلەماز. آدم علیه‌السلامك فضائل وکمالاتی:

سورة الحجرك يكرمى طقوزنجى آيت كريمه‌سنده‌كى ﴿ ونفخت فيه من روحى ﴾ فرمانيله تبجيل بيورلمسى ؛ كافهٔ اسمانك حقائقنه مطلع اولمسى ؛ ملكارك كنديسنه سجده ايتمسى؛نوع بنى بشركبى بر جنس عاقل وعرفانك پدرى بولنمسيله ثابت وعياندر.

مثنوى

﴿ اين همه دانست چون آمد قضا ﴾

﴿ دانش يك نهى شد بروى خطا ﴾

« ترجمه » بوحقايقى آدم عليه السلام بيلدى، اما قضا كلديكى زمان بر نهيك بيلميشى اكا خطا يوزندن اولدى . « شرح » ذكر اولنان نهى حضرت آدمك جنتده شجر معلومه تقرب ايتمسيدر . هر نوع دانش وعقل ايله مزين وبكام اولمش ايكن قضا كلنجه بر فرمان ونهى ظاهرى بحق كوره ميوب تأويله قيام ايتمش ، ترك جنت كبى بر محنته كرفتار اولمشدر .

مثنوى

﴿ كاى عجب نهى ازپى تحريم بود ﴾

﴿ يا بتأ ويلى بدو توهيم بود ﴾

« ترجمه » عجبا بونهى حرام قيلمق ايچونمى كلدى ؟ يوقسه تأويله منسوب اولان تنزيه وتخويف ايچونمى اولدى ؟ « شرح » نهى تحريمى كيم ايشلر ايسه مستحق عقاب وجزا اولور . نهى تنزيهى ايسه ايشلمسه دها اعلا اولور ؛ اما ايشلمسندن مستحق عقاب وجزا اولماز. بر حديث شريف واردركه : بركيمسه صارمساق، صوغان، پراصه يديسه مسجده تقرب ايتماكى امرايدر. بونهى تنزيهى انسانى دها زياده تطهير ايچون اولدى. بركيمسه صارمساق، صوغان، پراصه اكل ايتمش ايكن جوامع شريفه يه كيرسه مستحق عقاب اولماز. ايشته حضرت آدم عليه. السلام بويله تردد ايتديكه اغاجه تقرب ايتمامك حرامى، يوقسه طهارت كبى ديكر

اسباب ومرام ایچونمیدر ؟ بو تردد وتأیل اوزرینه شـیطان کندیلرینی اغفال ، واغفال اولندیغنی متعاقب آدم « ربنا ظلمنا » فریادیله تظلم حال ایلدی.

مثنوی

﴿ در دلش تأویل چون ترجیح یافت ﴾

﴿ طبع درحیرت سوی گندم شتافت ﴾

« ترجمه » آدم علیه السلامك كوكلنده تأویل ایلمك صورتی ترجیح اولنجه طبیعی بغدای طرفنه سرعت کوستردی . « شرح » حضرت آدم نهی صریح الهی یی ترك ایله او نهیی تأویل ایدنجه بغدایه (دانه واغاجه) تقرب ایله كرفتار غفلت اولدی. امورده تردد وحیرت عین غفلتدركه چوق دفعه باعث مصیبت اولور. انسان عاقله لایق اولان بودركه : بر ایش ایچون وقت مساعد اولدیغی قدر تفكر وتذكر ایتملی ! اهل عقل واستقامت اولانلرله یاپیله جق شی تقرر ایتدكدن صكره تردد وتأخر داعیٔ ضرر وفتور اولور .

مثنوی

﴿ باغبان را خار چون درپای رفت ﴾

﴿ دزد فرصت یافت كالا برد تفت ﴾

« ترجمه » باغچوانك آیاغنه دیكن باتدیغی زمان اضطرابیله مشـغول ایكن خرسز فرصت بولوب اشیاسنی قاپدی . « شرح » عقله وسوسه وتردد كیرمامليدر. متردد ایكن شیطان انسـانك متاع اعتقادندن بر چوق شـیلر سرقت وصاحبنی برباد ایلرسه متردد افكار، اوامر صریحۀ شرعیه یه مغایر اولنجه ورث ندامت وضرر اوله جغی آشـكاردر . انلردن كلیاً مجانبت وشریعت مطهره نك احكام جلیله سنی اجرایه مواظبت ایتمك انسان ایچون باعث سلامتدر .

مثنوی

﴿ چون زحیرت رست بازآید براه ﴾

﴿ دید برده دزد رخت ازكار گاه ﴾

« ترجمه » آدم علیه‌السلام حیرتدن قورتولوب تکرار بوله کانجه کوردی‌که خرسز اشیاسنی ایش محلندن قاپوب کوتورمش ایدی . « شرح » آدم علیه السلام نهی اولنان اغاجه تقرب ایتدکدن صکره اسباب سعادتدن عاری وخالی قالدیغنی کورنجه، نادم ونالان اوله‌رق عفو ولطف جناب یزدانی استرحام ایتمشدر.

مثنوی

﴿ ربنا انا ظلمنا کفت واه ﴾

﴿ یعنی آمد ظلمت وکم کشت راه ﴾

« ترجمه » ای ربمز ! بز نفسمزه ظلم ایتدك واه حالمزه دیدی ! یعنی قارانلق کلدی . طوغری یول غائب اولدی . « شرح » شیطانك اغفالیله نهی اولندقلری اغاجه تقرب ایله جنتدن چیقاریلنجه، حضرت آدم ایله حضرت حوا نادم وتوبه کار اولدقلری حالده سورهٔ اعرافك یکرمی ایکنجی آیت کریمه سنده فرمان بیان بیورلدیغی اوزره: ﴿قالا ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفرلنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین﴾ دیدیلر. «ای ربمز ! کندی نفسلریمزه بز ظلم ایتدك اکر بزه مرحمت ومغفرت بیورمز ایسك البته بز خاسرین وزیان ایدنلردن اولورز.» بوندامت واسترحاملری اوزرینه الله‌تعالی حضرتلری توبه‌لرینی قبول ودنیا وآخرتده ایکیسنی سرفراز ومقبول ایلدی .

مثنوی

﴿ این قضا ابری بود خورشید پوش ﴾

﴿ شیر واژدرها شود زوهمچو موش ﴾

« ترجمه » بو قضای الٓهی کونش اورتن بربلوطدر ، ارسلان . اژدرها قضای الٓهیدن فاره کبی اولور . « شرح » یعنی عقل هرنه قدر پارلاق وعالی ،

قلب هر نه‌قدر جسور وصافی اولسه قضای الٓهی ظهور ایدنجه عقله ظلمت، قلبه خوف ودهشت کلیر. باذن الله تعالی قضادن خلاص بولمق استغفار واعطای صدقه وحسن حرکتله برابر مرحمت ربانیه‌یی ماجأ ومناص اتخاذ ایتمکه وابسته‌در .

مثنوی

﴿ من اکر دامی نه بینم کاه حکم ﴾

﴿ من نه تنها جاهلم در راه حکم ﴾

« ترجمه » بن اکر حکم قضای الٓهینك ظهوری حالنده بر دامی کورمز ایسه‌م حکم قضا یولنده جاهل اوله‌رق یالکز بن دکلم. « شرح » ذکری سبق ایدن ابیات شریفه برعارف کامل طرفندن ایرد اولنمش ایکن بو بیت شریفك مآلی هدهد قوشی بیان وحکم وقضای الٓهینك شدت وعظمتنی حالیله ایما ایدر و دیرکه : بر مخلوق عادی بولندیغم حالده یالکز بن دکل آدم علیه السلام بیله پنجهٔ قضایه رام اولوب جنتده آرام ایده مامشدر . بوندن صکره کله‌جك ابیات حکمت ایات ینه عارف بالله جانبندن بیان وایراد اولنور .

مثنوی

﴿ ای خنك انکو نکو کاری کند ﴾

﴿ زوررا بکذاشت اوزاری کند ﴾

« ترجمه » اوکیمسه مبارکدرکه خیرلی ایش ایشلر . زور وکبری ترکایله زار وتضرع ایدر . « شرح » مخلوقاتك اسما وحقایقنه مطلع اولمش اولان آدم علیه السلام بیله حکم قضا اوکنده زبون والقاآت شیطانیه دن مغبون اولدی . انسان وقوعات ماضیه‌یی بر نعمت وبردرس حکمت بیلوب هیچ بر وقت کندی عقل وزورینه استناد ایدرك غافل اولمامیلیدر . قدرت وعظمت یالکز الله تعالی حضرتلرینه مخصوص اولدیغنی بیلوب فرمان الٓهی‌یه امتثالاً امور خیریه‌نك اجراسنه مواظبت ایتمك فریضهٔ ذمتدر .

مثنوی

﴿ کر قضا پوشد سیه همچون شبت ﴾

﴿ هم قضا دستت بکیرد عاقبت ﴾

« ترجمه » اکر قضای الٓهی سنی کیجه کبی احاطه ایدرایسه عاقبت قضا، سنك النی طوتارده قورتارر . « شرح » مرحمت ربانیه قهره غالبدر. معنوی اولان مستعدان نه‌قدر کرفتار بلا وقضا اولورلرایسه ینه قضا انلری کریوهٔ ظلمت وکدردن قورتارر . احیا ایدر . بوحقیقت وحکمت عالم مادیاتده ده مشاهده اولنور ، مثلا مستقیم برانسان کرفتار مصائب وآلام اولور . انك ایچون عقلاً سلامت معدوم کورونور ایکن امید اولنماز بر صورتله بلالری مندفع وحالی عالی اولمش اولور . زنهار مرحمت جناب کردکاردن قطع امید ایتمیوب صابر وغیور، هردم الطاف ربانیه‌یه منتظر وبی‌فتور اولملی !

مثنوی

﴿ کر قضا صد بار قصد جان کند ﴾

﴿ هم قضا جانت دهد درمان کند ﴾

« ترجمه » اکر قضای الٓهی سنك جانڭه یوز دفعه قصد ایتسه، ینه قضای الٓهی سکا جان ویرر ، درمان ایدر . « شرح » برچوق انسان حسب القضا هلاك اوله‌جق برمرتبه‌یه تقرب ایتمش وامید ظاهردن جدا اولمش ایکن ینه قضا والطاف جناب خدا انلری منزل سلامته ایصال وازهر جهت شادان وخوش حال ایلدی . قضانك بو تغیرندن استفاده ایدن انلردرکه : قلباً الله تعالی‌یه مربوط واستغفار واصلاح حاله چالیشوب منتظر الطاف جناب ودود اولور .

مثنوی

﴿ این قضا صد بارا کر راهت زند ﴾

﴿ بر فراز چرغ خرکاهت زند ﴾

« ترجمه » بوقضای الٰهی اکر یوزدفعه یولنی اورسه، سنك چادرینی چرخك اوزرینه قورارده عالی ایدر. « شرح » « این قضا» یعنی بوقضادن مقصد جناب کبریا مستقیم قوللرینه ویردیکی قضادرکه اوزمرهٔ عباد خدا هرنه قدر ابتلا طرزنده کرفتار قضا وجفا اولسه ینه مرحمت سبحانیه انلری رهیاب سلامت ایدر .

مثنوی

﴿ از کرم دان این که می ترساندت ﴾

﴿ تا بملك ایمنی بنشاندت ﴾

« ترجمه » بونی الله تعالی حضرتلرینك کرمندن بیل که سنی قورقودر ؛ بوقورقو سببیله درکه سنی سلامت ملکنه نصب ایله قائم ایدر . « شرح» امنیت حقیقیه خوفدن صکره وجود بولور. مثلا موسی علیه السلام کمال حکمتله فرعون وعسکرینی پریشان ایتدی . ابتدا فرعونك شرندن قورقدی . کمال عبودیتله خوفنی جناب کبریایه عرض ایتدی . بو عرض خوف سببیله حضرت موسی «لاتخف» یعنی «قورقمه» امر وفرمانته مخاطب اوله‌رق قوت قلبی وسلامت ونصرتی تصوردن خارج برمرتبهٔ عالی العاله واصل اولدی . اکر حضرت موسی بوخوفی ایتمامش اولسه ایدی بالطبع « لاتخف » امر وتبشیرینه سزا اولماز ایدی .

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد کشت دیر ﴾

﴿ کوش کن نو قصهٔ خرکوش و شیر ﴾

« ترجمه » بوکلام ــ که قضا، خوف، کرم کبی حکمت وفضیلته عائددر ــ نهایتسزدر؛ بونك اسرارندن برازی سویلندیکندن طولایی باشلانلمش اولان طاوشان حکایه‌سی کری قالدی . سن تکرار طاوشان و آرسلان قصه‌سنه قولاق ویر ! « شرح » جهان معنوینك فریدونی یعنی حضرت جلال الدین رومی حیرت بخش عقول اوله‌جق یولده حقائق وحکمیات بیان وقلوب عارفینی احیا ایتدکدن صکره

سمند بی مثال بلاغتك عنانی ینه شیر و خرکوش حکایه‌سنه ، بو وسیله ایله سائر نیجه نیجه حکم واسعه ساحه‌سنه طوغری توجیه وارجاع بیورمشلردر .

﴿ پای واپس کشیدن خرکوش از شیر چون نزدیك چاه رسید ﴾

طاوشان قویویه یاقلاشدیغی وقت آیاغنی کری چکدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ چونکه نزد چاه آمد شیر دید ﴾

﴿ کزره آن خرکوش ماندو پا کشید ﴾

« ترجمه » آرسلان قویونك یانته کلدیکی وقت کوردی‌که او طاوشان کری‌ـ قالدی . آیاغنی چکدی . [ابیات آتیه شرح ایده‌جکدر .]

مثنوی

﴿ کفت پاواپس کشیدی توچرا ﴾

﴿ پای راواپس مکش پیش اندرا ﴾

« ترجمه » [آرسلان طاوشانه دیدی] : سن آیاغنی نیچون کری‌یه چکدك؟ آیاغنی چکمه ! ایلری کل ! « شرح » بوبیت شریفدن‌ده شـو حصه آلینیرکه عسکر بر یره کیدرکن قلاوزینی کری‌یه براقمامیدر . قلاوز اولانلرك اهانتلری وارایسه اجرا ایده‌میوب کندی سلامتلرینی عسکرك سلامتنده آراسونلر ! ایلری اولنجه ایلك آتیله‌جق مرمیاته وجودلری هدف اوله‌جغنی بیلسونلر !

مثنوی

﴿ کفت کو پایم دست وپای رفت ﴾

﴿ جان من لرزید ودل ازجای رفت ﴾

« ترجمه » [طاوشان آرسـلانه] دیدی : بنم ال و آیاغم قورقودن کتدی

جانم تترەیوب کوکلم یرندن کیتدی . « شرح » کویلو موهوم دشمنک بولندیغی یره تقرب ایتدکلرینه دائر ظالمی اقناع ایتمك ودها زیاده غضب وتلاشه دوشورمك ایستدیکی کبی دسیسه سیله ترتیب ایتدیکی بو صو محلنه یاقلاشدقلرندن خوف وحیله سی حسبیله کویلونك رنکی متغیر، آیاغی ایلریلمکه غیرمقتدر اولدی . بوندن اکلاشیلیرکه کویلو آرسلانه تشبیه اولنان آدمك ظامندن حکومتی اولجه خبردار ایتمش ، ظالمی دسیسه ایله مناسب بر بوصو محلنه کوتورمك اوزره قرار ویرمش ، تقرب ایلدکلری محله حکومتك آدملری صاقلانمش، ذکر اولنان ظالمی اغفال ایتمك اوزره شقی قیافتنه یالکز بر آدم واو آدمك نزدینه اسیر دوشمش کبی بر کویلو براقش ایدی که ظالم کویلونك افاده سی وجه ایله شقی قیافتنده برانسان، نزدینه اسیر دوشمش بر کویلو کورسون وغضوبانه اوزرینه هجوم ایله کینکاهه دوشوب هلاك اولسون!

مثنوی

﴿ رنك رویم رانمی بینی چوزر ﴾

﴿ زاندرون خودمی دهد رنکم خبر ﴾

« ترجمه‌سی » یوزمك رنکنی کورمیورمیسك؟ التون کبی صاری اولدی . ایچمده‌کی قورقودن خبر ویریبور . « شرح » رنك سیما ، انسانك کیزلی اولان حسیاتنی میدانه قودیغنه دائر برقاچ ابیات حکمت آیات آتیه بر عارف دانشور طرفندن بیان اولنمشدر .

مثنوی

﴿ حق چو سیمارا معرف خوانده است ﴾

﴿ چشم عارف سوی سیمانده است ﴾

« ترجمه‌سی » حق تعالی سیمایی بیلدیریجی بیان بیورمشدر ؛ عارفك کوزی سیما طرفنده قالمشدر . « شرح » سیمایه دائر قرآن عظیم الشانده سورهٔ فتحك یکرمی طقوزنجی آیت کریمه سنده شویله فرمان بیورلمشدر : (سیماهم فی وجوههم من اثر السجود) یعنی اهل ایمانك سیمالری، علامتلری سجده‌نك اثرندن

یوزلرنده در. » بوده هم معنوی، هم مادیدر. الله تعالی حضرتلرینه کمال عشق و عبودیتله سجده ایدنلرك نوری سیمالرنده لمعان ایدر. اهل تقوانك كثرت سجودندن سیمالرنده اثر حاصل اولور. سورهٔ رحمانك قرق برنجی آیت کریمه‌سنده: ﴿یعرف المجرمون بسیماهم﴾ یعنی: «مجرم اولانلر کندی سیمالریله بیلینیر.» بیورلمشدر. سورهٔ اعرافك قرق بشنجی آیت کریمه‌سنده: ﴿وعلی الاعراف رجال یعرفون کلاً بسیماهم﴾ یعنی: «اعراف اوزرنده انسانلر واردرکه جمله‌سی سیمالرندن بیلینیرلر.»

مثنوی

﴿ رنك و بو غماز آمد چون جرس ﴾

﴿ از فرس آ که کندبانك فرس ﴾

« ترجمه » رنك وقوقو، چاك کبی کیزلی شیلردن خبر ویریجی کلدی؛ آتك سسی ایشیدنی وجودندن آکاه ایدر. « شرح » علامتدن عقل التی صورتله کسب اطلاع ایلر. ابتدا: کلام وکتابتدن وانسانك حرکاتندن. ثانیاً: کوروئمدن وجودك صداسندن. ثالثاً: قورقودن، رابعاً: متغیر اولمش شیلردن. خامساً: حواس خمسه‌نك اشیای مشهوده دن متأثر اوله‌رق تأثیراتنی همان دماغه ویروب دماغ ده سیکیرلر واسطه‌سیله قانك قلبدن باش ویوزه طوغری سرعتله سوقی، یاخود قانك قلبه طوغری هجومی سببیله موقةً انسانك یوزنده قرمزی وصاری رنکلرك حصولندن وبعض اعصابك لرزشندن کوزلرك ازجق تغیروقلب ونبضك سرعتله حرکت ایتمسندن؛ سادساً: روحك تأثیراتیله انسانك عقلنده وچوق دفعه بدننده یوزنده کوریلن آثار وعلائمدن آکلاشیلیر. التنجی صورتی یعنی تأثیرات معنویه‌یی مادیون بالطبع انکارایله اسباب مادیه‌یه حمل ایدر، مادیونك بوادعالری سائرادعالری کبی عادی وحکمدن عاری وخالی اولدیغنی انبیاء ذیشاندن بشقه الك بیوك حکماده تصدیق ایدر. الله تعالی حضرینه عاشق اولان برعارفك، حواس خمسه‌یه متعلق اولمیان برعشق ومحبت حسیله عقل وبدن ووجهنده احوال وآثار متنوعه روشن اولور.

مثنوی

﴿ بانك هرچیزی رساند زوخبر ﴾

﴿ تابدانی بانك خراز بانك‌در ﴾

« ترجمه » هرشیئك صداسی انك حالندن خبر ایریشدیرز؛ اشك صداسیله قپوسسنی اووقت بیلیرسك! « شرح » هر شیئك حالی كندندن صدور ایده‌جك كلام و آوازدن معلوم اولور . مثلا اشكك سسی نه قدر اوزاق یردن كلیر ایسه كلسون وجودندن خبرویرر. برقپو آچیلدیغی وقت ظهورایدن صدا اورادن انسان چیقه‌جغی اغلب احتمالدن اولدیغنی افهام وایما ایدر .

مثنوی

﴿ كفت پیغمبر بتمیز كسان ﴾

﴿ مرء مخفی لدی طی اللسان ﴾

« ترجمه » انسانلری تمیزایچون پیغمبرعلیه‌الصلوة والسلام افندمز بیوردیلر: انسانك ماهیتی لسانك دونمسی نزدنده كیزلیدر . « شرح » حدیث شریف: ﴿ المرءتحت لسانه ﴾ انسان لسانی تحتنده‌در. انسانك قدر وعقلنی اكلامق ایچون لساندن دها زیاده كندینی بیلدیریجی بر واسطه یوقدر. بركیمسه سوز سویلمكه باشلاینجه عاقلمی، صاحب عرفانمی، یاخود احمق ونادانمی‌در؟ بللی اولور .

مثنوی

﴿ رنك‌رو از حال دل داردنشان ﴾

﴿ رحمتم كن مهر من دردل نشان ﴾

« ترجمه » یوزك‌رنكی كوكلك‌حالندن نشان‌طوتار. بكامرحمت‌ایت! محبتمی قلبنه یرلشدیر! « شرح » رنك‌سیما سوزدن دهافصیح اوله‌رق قلبك‌احوالندن خبرویرر.

مثنوی

﴿ رنك روی سرخ دارد بانك شكر ﴾
﴿ رنك روی زرد دارد صبر ونكر ﴾

«ترجمه» قرمزی یوزك رنكی شكر ونعمت صداسنی طوتار؛ صاری یوزك رنكی صبر وبلا طوتار. «شرح» یوزده کی قرمزیلق علائم صحت وآثار شكر ونعمت اولدیغی کبی صاری رنك صاحبنك کرفتار مرض اولدیغنی، یاخود کثرت محنته حالات کدورته دوچار اولدیغنی، بونکله برابر کدر وجفالره صابر بولندیغنی اعلام وایما ایدر.

مثنوی

﴿ بر من آمد آنکه دست وپا برد ﴾
﴿ رنك رو وقوت وسیما برد ﴾

«ترجمه» بنم اوستمه ال وایاغی کسن شی کلدی. یوزك رنکی، قوتی، سیمایی قاپارکوتورر. «شرح» ذکی لکن جبین اولان کویلی کرفتار وهم وخوف اولمغله برابر تهلکه‌نك تقرب ایلدیکنی حس ایدنجه موتك شدت وعظمتندن الی، ایاغی کسیلمش، رنکی دکیشمش ایکن تهلکه‌نك قلبنه القا ایتدیکی دهشت عظما وحسیات فنا تما ایله موتك احوالنی تعریف وخوفیله ظالمی‌ده اغفال ایده بیلیر.

مثنوی

﴿ انکه در هرچه در آید بشکند ﴾
﴿ هر درخت ز بیخ وبن او بر کند ﴾

«ترجمه» [طاوشان لساننده:] بکا کلن شی نه‌یه اصابت ایتسه قیرار. هر اغاجی کوکندن قوپارر. «شرح» کویلو ظالمه: حس ایتدیکم موت وفنا اویله بر

حال شدت نمادرکه هانکی شیئه تقرب ایتسه آنی قیرار محو ایدر. قوتلی اغاجلری کوکندن چیقارر برباد ایدر دیمش !

مثنوی

﴿ بر من آمد آنچه ازوی کشت مات ﴾
﴿ ادمی و جانور جامد نبات ﴾

« ترجمه » بنم اوزرمه کلن شی آدم ، جنوار ، طاش ، اوت نه اولسه محو وافنا ایدر . [آزادهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ این خود اجزا یند کلیات ازو ﴾
﴿ زرد کرد رنك وفاسد کرده بو ﴾

« ترجمه » بو ، اوکلیاتك اجزاسیدر. صارارمش اولورسه رنك وقوقویی فاسد ایدر . « شرح » کلیاتدن مقصد،عناصر اصلیه،اجزادن مقصد تغیرات کونیه‌در.

مثنوی

﴿ تاجهان که صابرست وکه شکور ﴾
﴿ بوستان که حله پوشد کاه عور ﴾

« ترجمه » جهان بعضاً صبر ایدیجی ، بعضاً شکر ایدیجیدر. بوستان بعضاً یشیل البسه کیر . و بعضاً چبلاق اولور . « شرح » دنیاده هیچ بر مخلوق بر حالده طورمیوب لیل ونهار کبی بعضاً مکدر ، بعضاً روشن ، بعضاً عاری وبعضاً غنی اولور .

مثنوی

﴿ آفتابی کو برآید نار کون ﴾

﴿ ساعتی دیکر شود او سرنکون ﴾

« ترجمه » کونش طلوع وقتنده آتش رنکنده یوقاری‌یه طوغری کایر. بشقه برساعتده [یعنی وقت غروبده] باشی اشاغی اولور. « شرح » کوریلن احوال مخلوقات متغیرو بی ثباتدر . مثلا کونش یوکسلك ووقت ظهره قدر غایت مرتفع ایکن بر قاچ ساعت صکره کرهٔ ارضه کوره تنزله باشلار وکیجه ده بتون بتون باتار. عاقل اولان انسان، تغیرپذیر وفانی اولان شیلره اصلا التفات ایتمیوب عقل وجانی عین سعادت ومنبع بقا وابدیت اولان رضای جناب کبریایه حصرایله فلاکتدن آزاده وسعادته پیوسته اولور .

مثنوی

﴿ اخترانی تافته بر چار طاق ﴾

﴿ لحظه لحظه مبتلای احتراق ﴾

« ترجمه » اخترلر دردنجی فلکده طوغمشدر . وقت وقت یانمغه مبتلادر. « شرح » نه‌قدر صاحب اقتدار و اهل کمال کلمش ایسه مرور زمان ایله نار - جور وموتده یانمش، بی‌تاب قالمشدر . ضربهٔ کران موت و اضمحلاله قارشی بوجهانده تحمل ایده‌جك مادیات یوقدر . حی ابدی ، الله عظیم‌الشاندر .

مثنوی

﴿ ماه کو افزود زاختر درجمال ﴾

﴿ شد زرنج دق اوهمچون هلال ﴾

« ترجمه » آی ، جمالده اختردن زیاده‌در . رنج نوبتدن هلال کبی اولدی.

«شرح» آی یوزلو بر کوزلك مرور زمان ایله لقای لطافت بارندن بهار - شبابك طراوتی زائل، بنیان بدن صدمهٔ پیری و ناتوانی ایله آغوش موته مائل اولور. زینت بخش سما اولان ماه تابان ده بوحقیقتی اثبات و بیان ایدرکه برقاچ ساعت بدر منیر ایکن صکره دوچار انقراض، بالتدریج هلال وخیال، عاقبت بتون بتون کوزدن نهان اولدیغی کبی برمدت صکره ینه ظهور و ضعیف و بی نور اولور.

مثنوی

﴿ این زمین با سکون و با ادب ﴾

﴿ اندر آرد زلزلەش درلرز وتب ﴾

«ترجمه» سکون، کمال ادب ایله متصف اولان بو، یری زلزله تترەتیر.

«شرح» هرشیئك تغیرینه وضعف وفتور ومحوینه بوده بر مثال حکمت مآلدر. زمینك آغوشنده بونجه مخلوقات ظهور وسطحنده بونجه ثقال مرور ایدر ایکن بروقت کلیرکه زلزله ایله لرزناك واوزرنده اولان ذی روحی پرخوف وبالك وبعض دفعه هلاك ایدر. ایشته زمین کبی برجسم عظیم وقوی کرفتار اضطراب وانجامی «کالعهن المنفوش» پارەپاره اولوب طاغلمسی بی‌شك، بی ارتیاب اولدیغی حالده یاهر آن مستعد فنا اولان انسان پنجهٔ موتدن نصل امن ودرمان بوله بیلیر؟

مثنوی

﴿ ای بسا که زین بلای مرده ریك ﴾

﴿ کشته است اندرجهان او خرده ریك ﴾

«ترجمه» ای بوجه طاغ! بوبلای فنادن جهان ایچنده قوم کبی پارچەلنیرسك!

«شرح» بلای موت وفنا ضعیف اولان انسانلردن ماعدا طاغلری ده مرور - زمان واسباب عدیده ایله پریشان ایدر. قرآن عظیم الشانده سورهٔ قارعەنك التنجی آیت کریمەسنده: ﴿ وتکون الجبال کالعهن المنفوش ﴾ بیورلمشدر. یعنی: «طاغلر

آتلمش پاموق کبی هوا اوزرینه طاغیلیر.» سورهٔ واقعه‌نك بشنجی والتنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ وبثت الجبال بثاً فکانت هبآءً منبثاً ﴾ یعنی: « وطاغلر پاره‌پاره اوفالوب ذره کبی پراکنده اولور . » بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ این هوا با روح آمد مقترن ﴾

﴿ چون قضا آید وبا کشت وعفن ﴾

« ترجمه » بوهوا ، روحه یقین کلدی ، حیات بخش اولدی ؛ اما قضای الهی کلنجه او لطیف هوا متعفن وبا اولور . « شرح » تنفس اولنان هوا باعث حیات وموجب فوائد بی‌انتها ایکن هوا ایچنه بعض مواد مضره داخل اولنجه وبا ، اندن نجه نجه امراض سرتما اولور. سعادت‌وبقا یالکز رضای جناب کبریانك استحصالنه وابسته‌در . رضای ربانیدن بشقه دنیایه متعلق کافهٔ موجودات کرفتار فنا وتغیراتدر ؛ اك کوزل شیلر بوکون موجب لذت ولطافت ایکن یارین مورث حزن وکدورت اولور .

مثنوی

﴿ آب خوش کو روح را همشیره شد ﴾

﴿ در غدیری زرد و تلخ و تیره شد ﴾

« ترجمه » طادی خوش اولان صو روحه همشیره اولدی ؛ بر اوفاق کولده طورغون بر حالده طورمقله صاری ، آجی ، بولانیق اولدی . « شرح » صو باعث حیات وبدنه بخشندهٔ صفا ولذات ایکن اسباب فنادن بعضیسنه مظهر وعلائم موت اولان صاریلق ، آجیلق ، بولانیقاق کبی کیفیات مضره یه کرفتار اولنجه بادئ مرض ومضرت اولور . سائر فانی اولان شیلرده بوکا بکزر . مثلا: اك کوزل برقزك برتبسمی ، برشیوه‌سی قلب وعقلی محبت وذوقندن پریشان ولرزان ایتدیکی حالده مرور زمان ایله عنفوان شبابندن اوزاقلاشدیغی وقت قامتی دوتا وشخصی دائما اذا آور اولور .

مثنوی

﴿ آتشی کو باد دارد در بروت ﴾

﴿ هم یکی بادی برو وخواندیموت ﴾

«ترجمه» شو آتش بیغنده روزکار وهوا طوتار . بر روزکار انك اوزرینه اولملك اوقودی، اولدیردی «شرح» آتش محرق ومؤثر ایکن کبرایدوب آلوینی یوقاری‌یه طوغری قالدیردیغندن روزکار فنا شدتی ایله آتشی ، آلوی سوندیردی . متکبر اولان انسانلر نه قدر کبر ایتسه‌لر اونسبتده مغلوب ، معین وب اولورلر .

مثنوی

﴿ حال دریا ز اضطراب و جوش او ﴾

﴿ فهم کن تبدیلهای هوش او ﴾

«ترجمه» دکزك حالنی اضطرابندن ، جوشه کلسندن آکلا ! مشهود اولان اضطرابندن عقلنك کرفتار اولدیغی تبدلات وحالاتی آکلا ! «شرح» دکز وسعت وعظمتیله یکتا ایکن شدت روزکارایله سکونی ضایع‌ایدوب مضطروبی قرار اولور. برکیمسه‌ده متحرك ومتلاشی اولسه بدن وعقلنده‌کی اضطراب ظاهر وباهر اولور. الحاصل صاحب وقاروسکون اولان زمین وعمان، لرزان وبی درمان اولنجه یاطبعاً ضعیف‌اولان انسان زیرپنجهٔ شاهین بلاده نصل زبون ورام اولمسون؟

مثنوی

﴿ چرخ سرکردان که اندرجست‌وجوست ﴾

﴿ حال او چون حال فرزندان اوست ﴾

«ترجمه» باشی دونمکده اولان چرخ ارامقده در . او چرخك حالی ،

ایچنده‌کی اولادینك حالی کبیدر. « شرح » زمین ودریا نجهٔ قضادن مضطرب وفنا نمادر چرخ دنیلن اجرام واجسام ساکن اولمیوب ایچنده بولنان مخلوقات کبی هر آن بی‌ثبات اولور. انسان وسائر حیوانات اسباب متنوعه دن طولایی دور دائمله اجرای حرکات ایدر ایکن ذاتاً دوّار اولان بویله بر دنیاده بر حالده وسعادت وراحتده بولنمق ارزوسی، ارزوی خام وفکر نافرجامدر.

مثنوی

﴿ که حضیض وکه میانه گاه اوج ﴾
﴿ اندران از سعد ونحسی فوج فوج ﴾

« ترجمه » بعض غایت اشاغی، بعض وسط، بعض غایت یوکسك بولنوب، چرخده فوج فوج سعادت ونحوست واردر. [اوج، حضیض تعبیرلری علم هیئت اصطلاحندن اولوب بر کره‌نك منظرهٔ شمسه قارشی محرکنده آلدیغی وضعیته کوره ویریلن اسم اعتباریدر.]

مثنوی

﴿ از خودای جزؤ زکلها مختلط ﴾
﴿ فهم می کن حالت هر منبسط ﴾

« ترجمه » ای کلّیلردن مختلط ومرکب اولان جزء! هر غیرمرکب ومنبسط اولان کلّك حالنی کندندن قیاس ایت! « شرح » ای انسان! سن کلیاتدن مرکبسك! تغیراتی کندنده کورونجه‌سنی ترکیب ایدن کلیاتده تابع تغیرات اولدیغنی اکلایه‌بیلیرسك! تغیرات پذیر اولمامش اولسه سنده انتظام وبقا رونما اولورایدی.

مثنوی

﴿ چونکه کلیات را رنجست و درد ﴾
﴿ جزؤ ایشان چون نباشد روی زرد ﴾

«ترجمه» کلیاتده رنج ودرد اولدقجه انلرك جزئی نصل اولور ده صاری یوزلو ، مریض اولماز ؟ «شرح» کلیات مظهر فنا و کرفتار تغیرات اولدیغی حالده او کلیاتك جزئی بولنان انسان دنیاده نصل باقی اوله بیلیر ؟ انسان سعادت وابدیت ایسترایسه: ﴿ولا تدع مع الله الهاً آخر لا اله الا هو کل شیء هالك الا وجهه له الحکم والیه ترجعون﴾ آیت کریمه‌سنك سرینه مظهر اولمغه چالیشملی وعبادات واجرا آت حسنه ایله بکام اولملیدر .

مثنوی

﴿ خاصهٔ جزؤی کوز اضدا دست جمع ﴾

﴿ زآب وخاك وآتش وبادست جمع ﴾

«ترجمه» خصوصاً اویله برجزء که: ضدلردن، یعنی صو، طوپراق، آتش، روزکاردن جمع اولمش ، ترکب ایتمشدر . «شرح» روح مستثنا اولمق اوزره عناصر متغیره دن ترکب ایدن جسم بشر نصل فنا بولماز ؟ معرف امراض اولان کتب طبیه یه مراجعت اولنسه انسانك مستعد اولدیغی امراضك کثرتی حیرت افزا اولور .

مثنوی

﴿ این عجب نبود که میش ازکرك جست ﴾

﴿ این عجب کین میش دلدر کرك بست ﴾

«ترجمه» قیون قورددن صیچرایوب قاچمسنه تعجب اولنماز . عجب بودر که قیون قورده کوکل باغلار ! «شرح» انسان خسته‌لنسه ، یا ترك حیات ایتسه شایان تعجب دکلدر ؛ زیرا بری بریله ضد اولان کیفیات ومواددن عبارت اولان بربدن کرفتار امراض ووهن اولمسی امر مبرهندر . عجیب بودرکه بدنده حرارت ، ماء ، هوا وار ایکن بو اضدادك کسب انسیت ایتمسی وانسانك نائل صحت اولمسیدر !

مثنوی

زندكانی اشتیٔ ضد هاست
مرك ان كاندر میان شان جنك خاست

« ترجمه » حیات اضدادك باریشمه‌سندندر ، اضدادك بیننده جنك و نزاع اولدیغی وقت اولوم بیل ! « شرح » انسان مواد متنوعه‌نك امتزاجندن دنیاده روح حیوانیله حیات یاب اولور ، اما حرارتی نقصان و برودتی مزداد ، بالعكس حرارتی كثیر و برودتی قلیل ، یعنی بدن انسانه مقتضی اولان مقدارك خارجنده برحال ظاهر اولور ایسه صحت وزندكانی زائل ، بدن كرفتار امراض ایله حیات جسمانیه‌دن منفصل اولور .

مثنوی

لطف حق این شیررا و كوررا
الف دادست این دوضد دوررا

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك لطفی بو ارسلان ایله حیوانك سوریسنه ، [كور ، حیوانات سوریسی ویبانی اشك دیمكدر .] یعنی بری برینه اوزاق وضد اولان ایكی شیئه آلیشمق خاصه‌سنی ویرمشدر . « شرح » بری برینه ضد اولان عناصره بدن انسانده امتزاج ویرمسی الله تعالی حضرتلرینك آثار الطاف ربانیه‌سندن ، قدرت الهیه‌سندندر : یوقسه اضدادك جمعی امر محال واویله برامید نابجادر .

مثنوی

چون جهان رنجور و زندانی بود
چه عجب رنجور اكر فانی بود

« ترجمه » جهان صاحب درد وزندان کبی قارانلق، خسته‌ده فانی‌اولورسه تعجب اولنورمی؟ « شرح » کلیات ومعظمات کرفتار رنج ومماتاولدیغنی وارسته‌ٔ اثبات ایکن بدناً اڭ ضعیف اولان انسان تارك حیات وجهان اولسه داعیٔ تعجب دکلدر. بلکه برامرطبیعیدر. عاقل اولان ذات کندینی فانی بیلوب تکبر وعظمتدن وازکچملی! الله‌تعالی حضرتلرینڭ ارادات ربانیه‌سنه اطاعت کامله کوستروب کمال‌ادب وعبودیتله اجرای وظیفه‌یه مواظبت ایتملیدر.

﴿ پرسیدن شیراز سبب پای واپس کشیدن خرگوش ﴾

طاوشانڭ ایاغنی کری چکمسنڭ سببنی ارسلانڭ صورمسنه دائردر :

مثنوی

﴿ خواند برشیر او ازین رو پندها ﴾

﴿ گفت من پس مانده‌م زین بندها ﴾

« ترجمه » طاوشان بویوزدن ارسلانه نصیحتلر اوقودی ، دیدی : بند وقیددن ناشی کری قالدم . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ شیر گفتش تو زاسباب مرض ﴾

﴿ این سبب گو خاص کانیستم غرض ﴾

« ترجمه » ارسلان طاوشانه دیدی : سن اسباب تأخر ومرضدن برسبب سویله ! بنم مقصد وغرضم انی‌ایشتمکدر . « شرح » مظالم و مادیات ایله مشغول

اولان آدم مادیانه دائر اولان سوزلری سور . پك چوق مادیون حکمته قارشی کندیلرینی زبون کوردکلرندن عجزلرندن اصحاب حکمتی استهزایه یلتنیر. کویا یالکز کندیلری ایش آدمی اولدقلری صورمتنوعه ایله بیان واشاعه ایدر . اصحاب ـ حکمتدن فعال برآدم اولنجه انك برآیده کوره بیله جکی اموری، حکمتدن عاری اولان دیکر برفعال مدت عمرنده کوره میه جکی تاریخ شناسان نزدنده وارستهٔ قیل ـ وقالدر . نتکم حکم ومعقولاتده سرفراز اولان اقوام مدنیه دن ، مثلا بش بیك عسکر قرقاللی بیك وحشی قارشیسنده بولنسه وحشیلر مغلوب ومدنی اولانلر ظفریاب اولور. الحاصل غافل اولانلر روح وبدندن مرکب اولدقلرینی بیلدکلرندن هم امور روحانیه، هم مشاغل جسمانیه ودنیویه ایله مشغول اولور .

مثنوی

﴿ کفت آن شیر اندرین چه سا کنست ﴾

﴿ اندرین قلعه ز آفات ایمنست ﴾

« ترجمه » طاوشان دیدی: دیکر ارسلان بوقلعه ده، بوقویو ایچنده ساکن وآفات وبلیه دن امیندر . « شرح » کویلو یوصوبی ظالمه کوسترمش ، دشمنك آفاتدن مصون اولدیغنی بیان ایتمشدر . عزلته دائر آتیده ایکی بیت شریف بر عارف طرفندن ایراد وتعریف بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ قعر چاه بکزید هرکو عاقلست ﴾

﴿ زانکه درخلوت صفاهای دلست ﴾

« ترجمه » هرکیم عاقلدر. قویونك دیبی اختیار ایدر. زیرا خلوتده کوکل صفالری واردر. « شرح » طبعی غیر موافق اولانلرله کثرت الفت عاقبت باعث ـ مضرت واذیت ، بعض دفعه موجب ذلت وخجلت اولور ناموافقلرله اختلاط ایتمکدن ایسه اختیار عزلت قات قات باعث سلامت وراحتدر .

مثنوی

﴿ ظلمت چاه به که ظلمتهای خلق ﴾

﴿ سر نبرد آنکس که کیرد پای خلق ﴾

«ترجمه» قویونك قارانلغی خلقك ظلمتلرندن دها ایيدر. اوکیمسه‌که خلقك اياغنی طوتار. باشنی قورتاره‌ماز. «شرح» عزلتی اختیار ایتمك برنوع ظلمتدر. اما خلقك بعض دفعه ظلمت افکاری اوقدر شدیداولورکه اختیارعزلت نسبةً سعادتدر. خلقك دائما اياغنه دوشمك وشوکا بوکا مداهنه ايله اياقلرينه صارلمق بالطبع تنزل وتذللدر. بوکا کرفتار اولانلر ایچون باش قالدرمق و مقتضی احوال وحرکاتده بولنمق امر مشکلدر.

مثنوی

﴿ کفت پیش آزخم اورا قاهراست ﴾

﴿ تو ببین کان شیر درچه حاضراست ﴾

« ترجمه » [ارسلان طاوشانه] دیدی : ایلری کل ! بنم زخم وضربم اونی قهرایدیجیدر. سن باق! او ارسلان قویوده حاضرمیدر؟ « شرح » ظالم موهوم دشمنك بولندیغی موقعدن خبردار اولمش ایسه‌ده اوصره‌ده دشمنی اوراده حاضر اولوب اولمدیغنی اکلامق ایچون کویلوبی قلاوزلغده استعمال واندن صکره هجوم ایتمکه حصر آمال، اوصره‌ده ده کبری ترك ایتمیوب متکبرانه ایراد مقال ایتمش!

مثنوی

﴿ کفت من سوزیده‌ام زان آتشی ﴾

﴿ تو مکر اندر بر خویشم کشی ﴾

«ترجمه » [طاوشان ارسلانه] سویلدی: بن او آتشدن یاندم. مکر سن، بنی

کندینه چکوب یاننده حفظ ایدر ایسـك قویونك ایچنه باقه بیلیرم ! « شرح » طاوشان ایستر که ارسلان ایله برابر قویویه باقسـون ! صوده انعکاس وجوددن بالطبع هم برارسلان، هم برطاوشاون کوروئمش اولسون، انك اوزرینه ارسلانك غضب وحرصی یکیدن غلیانه کلوب هجوم‌ایله کندینی قویویه آتوب هلاك اولسون! یعنی کویلوظالمی برموقعه کوتورمك ایسته‌مش‌که خدعه‌ایله سقی وکویلوقیافتنه وضع اولنان ایکی آدمی کورسونده حرص و غضبیله هجوم ایدوب پوصویه دوشسون !

مثنوی

﴾ تا ببشت تومن ای کان کرم ﴿

﴾ چشم بکشایم بچه در بنکرم ﴿

« ترجمه » ای کرم معدنی! سنك یاردیمکله کوز آچوب قویونك ایچنه باقه‌یم !

« شرح » کویلو ظالمی ایستدیکی محله جلب ایتمك ایچون کندی خوف وضعفنی و ظالمك اقتدار وهیبتنی اغفالاً ومداهنةً اعظام و بوتدبیر ایله استحصال مرام ایتمش ! هربر مدح وثنا مطلق مداهنه وریا دکلدر ؛ اما مداهنه‌یی حقیقی اولان مدح وثنادن تفریق ایتمکه فراست عظما ، جیادت ذهن وفرط ذکا ایستر ؛ حال بوکه ذهن ظالم ، چاه مظالمدر .

﴾ نظر کردن شیر درچاه ودیدن عکس خودرا وان خرکوش را ﴿

ارسلانك قویویه باقیشنه و کندینـك ، یانـنده طوتدیغی طاوشانك عکسنی قویونك صوینده کوردیکنه دائردر :

مثنوی

﴾ چونکه شیر اندر بر خویشش کشید ﴿

﴾ در پناه شیر تا چـه می دوید ﴿

« ترجمه » ارسلان طاوشانی کوکسنه طوغری چکدی. طاوشان ارسلانك حفظ وپناهنده قویویه قدر قوشدی. « شرح » ظالمی قاندیردیغنی اکلا دیغندن بوظالمی خدعه ایله ایستدیکی یره قدر چکمش، صورتا استعمال سرعت ایتمکه وخفیاً قلبی راحت اولمغه باشلامش! چوق آدملر واردرکه: بعض کویلو فقرایی عقل وهنردن تهی وقابلرینی حسیات عمیقه‌دن محروم وخالی ظن ایدرلر. حقیقتده بلها وصورتا عقلا اولانلر چوق دفعه اوعجزه‌نك دسیسه‌لرندن مغبون وسرنکون اولور.

مثنوی

﴿ چونکه درچاه بنکریدند اندر آب ﴾

﴿ اندر آب از شیر واودر تافت تاب ﴾

« ترجمه » چونکه ارسلان ایله طاوشان قویوده‌کی صو ایچنه باقدیلر. صو ایچنده ارسلان وطاوشاندن انعکاس وحرکت ظاهر اولدی. « شرح » براق وراکد اولان صو ایچنه نظر ایدلسه ناظرك صورتی انعکاساً کوریلور. کویلو ارسلانه تشبیه اولنان ظالمی بر موقعه کوتورمش‌که مبحوث عنه ایکی کشی‌یی کوروب حدتی آرتمش، رقیب صاندیغی آدم اوزرینه هجومه حاضرلنمشدر.

مثنوی

﴿ شیر عکس خویش دید از آب تفت ﴾

﴿ شکل شیری دربرش خرکزش زفت ﴾

« ترجمه » ارسلان کندینك عکسی صودن پارلادیغنی کوردی. برارسلانك شکلنی، اوارسلانك یاننده سمیز بر طاوشانی کوردی. « شرح » خدعه ایله شقی قیافتنه وضع اولنان آدمی وکویلویی ظالم کورونجه هجوم ایله کندینی هلاك ایتمشدر.

مثنوی

﴿ چونکه خصم خویش را درآب دید ﴾
﴿ مرورا بکذاشت واندرچه جهید ﴾

« ترجمه » ارسلان کندی دشمنی صوایچنده کورونجه یانده‌کی طاوشاندن واز کچوب قویونك ایچنه صیچرادی . « شرح » ظالم دشمن رقیبنی بولمش ظن ایدرك کویا اوستنه هجوم ایدییور کبی کندینی بلا کردابنه صالمش !

مثنوی

﴿ در فتاد اندر چهی کو کنده بود ﴾
﴿ زانکه ظلمش در سرش آینده بود ﴾

« ترجمه » برقویویه دوشدیکه : حقیقتده کندی قازمش ایدی ؛ زیرا ظلمی باشنه کتیریجی اولدی. « شرح » ظالم دوشدیکی یوصویی مادةً کندی ترتیب ایتمامش ! اما حقیقتده ظلمی حسبیله کندی ترتیب ایتمش صاییلیر .

مثنوی

﴿ چاه مظلم کشت ظلم ظالمان ﴾
﴿ اینچنین کفتند جمله عالمان ﴾

« ترجمه » ظالملرك ظلمی ، قارانلق قویودر ، عالملرك جمله سی بو حقیقتی بویله دیدیلر . « شرح » بو محلده قارانلق قویودن مقصد ، زندان وبلای مادی ، یاخود اضطراب قلبی ونار معنوی دیمکدر . ظالملرقدر بدبخت ومکدر ، نوع بشر ایچنده انسان بولنمق کوجدر . ظلمك برذره‌سی بیله داعیٔ الم وموجب غمدر . ظلمك مختصر وفقط معنیدار تعریفی ، برشیٔ ایجابی خارجنده وضع واستعمال ایتمکدر .

مثنوی

﴿ هرکه ظالم ترچهش باهول تر ﴾

﴿ عدل فرمودست بد تررا بتر ﴾

« ترجمه » هرکیم که دها زیاده ظالمدر ، انك قویوسی دهـا قورقونجدر . عدل الٰهی بدتره بتر بیورمشدر . « شرح » ظالم ایچون عذاب مادی ومعنوی مقرروبدیهی اولوب درجات عذاب وجزا ایسه ظالمك ظلمیله متناسبدر. ظالمره مخصوص اولان جفا وعذابك قلیلی بیله تحمل کداز اولدیغندن عاقل اولان انسان هرنوع ظلمدن احتراز وکندینی میدان دادوعدالده سرفراز ایتملیدر. ظلمی چوق اولانلرك عذابیده چوق‌فنا اولمسی فرمان ومقتضای عدل یزداندر. نتکم قرآن عظیم الشانده سورهٔ شورانك قرقنجی آیت کریمه‌سنده: ﴿ وجزاء سیئة سیئة مثلها ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « ظلمك جزاسی اوظلمك مثلی قدر عقوبتدر . » بعض نسخه‌لرده بوبیت شریفك مصراع ثانیسی: « عدل فرمودست سلطان بشر » دیه یازیلیدر . یعنی سـلطان بشر اولان فخر عالم علیه الصلوة والسـلام افندمز حضرتلری هرشیده عدل بیورمشدر. حدیث شریفده : ﴿عدل ساعة خیرمن عبادة ستین سنة﴾ بیورلمشدرکه برساعت عدالت التمش سنه‌لك عبادتدن دهاخیرلیدر دیمکدر.

مثنوی

﴿ ای که تو ازجاه ظلمی میکنی ﴾

﴿ از برای خویش چاهی میکنی ﴾

« ترجمه » ای سن‌که : مأموریت ومنصبدن طولایی ظلم ایدرسك ! کندك ایچون برقویو یاپارسك ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ گردخود چون کرم پیله برمتن ﴾

﴿ بهر خود چه میکنی اندازه کن ﴾

« ترجمه » ایپك قوردی کبی کندی اطرافنده طولاشمه ! کندك ایچون قویو قازییورسك ! اندازه ایله ، اولچوایله یاپ ! « شرح » ایپك بوجکی کندینه معلوم ومفید اولمیان برمقصد مبهم اوزرینه کندی اطرافنده طولانیر . عاقبت هلاك اولور . ظالمده برخیال ، مبهم برلذت استحصالی ایچون بردائره اطرافنده طولانیر ، محووتباه اولور . ای ظالم ! ای احمق ! مادام که مقتضای طینت ناپاکك ظلمه منهمکدر ، باری اوضاع واطواریکی تعدیل ایله مضرتده مبذر اولمه ! فناالغکی تحدید ایت ! که کندی فعل وعملکله اکتساب ایتدیککك عذاب سنی مؤبداً هلاك و بی تاب ایتمسون . خاطره کله بیلیرکه : مثال کتیریلان ایپك قوردینك هلاکندن صکره فائده وایپك حاصل اولور . معلوم که مثال عین دکلدر . ظلمه نك هلاکندن صکره عاقللره بر متاع عبرت ، شناعتدن فکر مجانبت حاصل اولور .

مثنوی

﴿ هرضعیفا راتو بی خصمی مدان ﴾

﴿ از نبی ذا جاء نصرالله بخوان ﴾

« ترجمه » ای ظالم ! ضعیف اولانلری سن خصمسز ، معینسز صانمه ! قرآن عظیم الشانده (اذاجاء نصرالله) سوره سنی اوقو ! « شرح » مظلوملرك صاحب وناصری ، ظالملرك هالك وقاهری جناب قهار ذی قدرتدر . بوحقیقتی اثبات ایدر بردلیل قطعی ایسترایسك سورهٔ نصری قرائت ومعنای حکمت نماسنه نصب دقت ایت ! ایشته بوسورهٔ کریمه : ﴿ اذاجاء نصرالله والفتح ﴾ « او وقتکه الله تعالی نك نصرت ویاردیمی کلیر . وفتحی ظهور ایدر . » ﴿ ورأیت الناس یدخلون فی دین الله افواجاً ﴾ « وانسانلری کورورسك که الله تعالی نك دیننه (اسلامیته) فوج فوج کیررلر . » ﴿ فسبح بحمد ربك واستغفره انه کان تواباً ﴾ « آنك اوزرینه کندی ربکی پاکلکله مدح وثنا وذکر والله تعالی دن مغفرت طلب ایت ؛ البته الله تعالی حضرتلری تواب ورحیمدر . » فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری حین ظهور پرنور رسالت پناهیلرنده صورتا فردوضعیف ، ومکهٔ مکرمه واطرافده

مسكون اولان بت پرستان وحدانيته مخالف ايدی . بت پرستلر صورتا قوی وكثير ايديسه لرده نصرت ربانيه ظهور ايدنجه مغلوب ومعيوب ودين مبين احمدی يی قبول ايدنلر مقبول ومرغوب اولديلر .

مثنوی

﴿ كر تو پيلی خصم تو از تو رميد ﴾
﴿ نك جزاء طير ابابيلت رسيد ﴾

« ترجمه » اكر صورتا سن فيل كبی اولسك و خصمك سندن اوركوب قاچسه بيله ؛ ايشته سكا جزاء ابابيل قوشی يتيشير . « شرح » ابرهه كعبهٔ شريفی هدم وتخريب ايتمكی عزم وتصور ايدوب مملكتندن فيللر وعسكرلر ايله كعبهٔ شريفه نك يقينلرينه كلدكده الله تعالی حضرتلرينك فرمانيله قوشلر ابرهه نك عسكرينی خراب وتدابيرينی محو وبرباد ايتديلر . بوكا دائر اولان سورة الفيل بويله در : ﴿ الم تر كيف فعل ربك باصحاب الفيل ﴾ « كورمدكمی سنك ربك اصحاب فيله نصل معامله ايتدی ؟ » ﴿ الم يجعل كيدهم فی تضليل ﴾ « كوتواولان حيله لرينی باطل وفائده سز ايتمديمی ؟ » ﴿ وارسل عليهم طيراً ابابيل ﴾ « وانلرك اوزرينه بلوك بلوك قوشلری كوندرمديمی ؟ » ﴿ ترميهم بحجارة من سجيل ﴾ « او قوشلر اصحاب فيل اوزرينه بالچيقدن ياپلمش اولان طاشلر آتار ايدی . » ﴿ فجعلهم كعصف مأكول ﴾ « وحيوانك ييوب چكنه ديكی صمان كبی پارچه وبرباد ايتدی . »

مثنوی

﴿ كر ضعيفی درزمين خواهد امان ﴾
﴿ غلغل افتد در سپاه آسمان ﴾

« ترجمه » اكر برضعيف يريوزنده امان ايسترايسه ، آسمانك عسكرينه غلغله دوشر . « شرح » انسان كرفتار ظلم اولوب ، امان يا ربی! ديه قلباً ولساناً

فریاد ایدنجه جناب ارحم الراحمینك سیاه پرا کتناهندن اولان ساکنان عالم علیانك رأفت ومرحمتی غلیان ایدر وامداد نجات نژادلری ایریشیر .

مثنوی

﴿ کر بدندانش کزی پرخون کنی ﴾

﴿ درد دندانت بکیرد چون کنی ﴾

« ترجمه » برضعیفی دیشك ایله ایصیروب پرخون ایدرسك! اما سنی دیش آغریسی طوتجه نه یاپارسك؟ « شرح » برضعیفه ظلم ایدر ایسه‌ك قهار مطلق حضرتلری روا کوردیکك جفایه مناسبتی اولان اذا ایله سنی راحت براقیه‌جق صورتده متأذی ایتدیکی وقت نصل تحمل ایده بیلیرسك ؟ ضعیفی ایصیره‌نك دیش اغریسنه کرفتار اولمسی « الجزاء من جنس العمل » حکمتنه مبنی‌در .

مثنوی

﴿ شیر خودرا دید درچه زغلو ﴾

﴿ خویش را نشناخت آن دم از عدو ﴾

« ترجمه » ارسلان قویوده کندینك عکسنی کوردی وغلو وهجومندن او آنده کندینی دشمندن تمییز ایده‌مدی . « شرح » حدت وشدته کرفتار اولانك کوزینه برغشاوهٔ ظلمت افزا طاری ، ذهنی حقی تفریقدن عاری اولور .

مثنوی

﴿ عکس خودر اوعدوی خویش دید ﴾

﴿ لاجرم بر خویش شمشیر کشید ﴾

« ترجمه » ارسلان کندی وجودینك عکسنی کندینه دشمن کوردی ؛ شبهه‌سز کندی‌اوزرینه قلیج چکدی . « شرح » بو بیت شریفك‌ده ناطق‌اولدیغی حکمت‌عمیقه شایان‌ملاحظه‌در . ذاتاً حقسزاولان ظالم اکثرانسانلری کندینه‌دشمن صانه‌رق هجوم ایدر ، حالبوکه اضرار واهلاك ایدن غدار ، حقیقتده کندینی محو وتارمار ایدر . بوحقیقتی تفریق ایتمکه نور ایمان وایقان لازمدر . ظالم‌ایسه انلردن محروم و دارینده مشئومدر ، جمعیت بشریه آیینه کیبدر . ظالمك کوزینه دشمن کورونن بیچارکان دشمن دکل بلکه کندی سیئاتنك عکس تأثیرینی کوسترن فنا نظری کندینه دشمندر . بعض مجنونلره دقت اولنسون ! هرکسه وبلکه جماداته بیله هجوم ایدر ؛ زیرا جنتلری هرکس وهرشیئی دشمن کوستره‌رك شخصلرینی متأذی ایدر .

مثنوی

﴿ ای بسا ظلمی که بینی در کسان ﴾

﴿ خوی توباشد درایشان ای فلان ﴾

« ترجمه » ای آدم ! چوق ظلمی‌که ، بشقه کیمسه‌لرده کورروسك ! انلرده کوردیکك ظلم سنك خویکدر . « شرح » اخلاق ذمیمه اصحابی خلقی کندی اخلاقنده‌کورور . اوظن‌سقیم ومسلك غیرمستقیم اوزرینه معامله‌یه قیام ، هرکسی رنجیده وکندیلرینی‌ده ناکام ایدر ؛ یالکز عادل اولان ذات نور عدل ایله انسانی وهرشیئی کماهو حقه کورمکه مائل اولور .

مثنوی

﴿ اندر ایشان تافته هستیٔ تو ﴾

﴿ ازنفاق وظلم وبدمستیٔ تو ﴾

« ترجمه » سنك وارلغك انلرده عکس‌ایدوب پارلامشدر ؛ بوده سنك ظلم و نفاق وبد مستلکندندر . [مستغنیٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ آن تویی وآن زخم برخودمی زنی ﴾

﴿ برخود اندم تار لعنت می تنی ﴾

« ترجمه » سن‌که اوظلمی ایدرسك. او، یاره‌یی کندی وجودینه آچارسك! کندی جسمنه لعنت ایپلکندن قماش طوقورسك! « شرح » مستحق جزا اولانلرك نوع جزاری احکام شرعیه وقوانین ومرعیه ایله تعیین‌ایدلمشدر. انك خارجنده بر آدمه جزا، نه صورتله اولور ایسه اولسون جور واذا ایتمك عین‌ظلم وخطادر. ظالم ایسه بو حقیقتدن غافل و کندی حرص وعناد وخیالی اوزرینه فاعل وعامل اولور. رنج واذاسی کندینه رجوع ایدر. مظلومدن برقاچ قات‌زیاده کرفتار عذاب وجفا اوله‌جغنی دوشونمز. حقیقت‌بین‌اولسه ظامی بشقه‌سنه ایتدیکی آنده کندی فریاد واجتناب ایدر.

مثنوی

﴿ در خود آن بدرا نمی بینی عیان ﴾

﴿ ورنه دشمن بودیٔ خودرا بجان ﴾

« ترجمه » کندنده او، فنا خویی آچیق کوره‌مزسك! کورمش اولسك کندینه جانك ایله دشمن اولوردك! « شرح » بر کیمسه‌یی دشمن اتخاذ ایتمك، اندن ظهور ایتمش ویا ایده‌جك فنالغك فکر و ملاحظه سندن نشأت ایدر. ظالم سائر انسانلره ایتدیکی فنالقدن بشقه ظلمی بیله حقیقتده کندینه ایدر. انسان نفسنك سیئاتنه واقف وفنا خویی عارف اولسه الك بیوك دشمن کندنده اولدیغنی آکلارده اخلاقنی تبدیل ایله عدالت ایتمکه چالیشیر، اما بو حقائقی کورمك ایچون بصر بصیرت ایستر!

مثنوی

﴿ حمله بر خود میکنی ای ساده مرد ﴾

﴿ همچو آن شیری که برخود حمله کرد ﴾

« ترجمه » ای ساده دل ، احمق آدم ! کندی اوزرینه حمله ایدرسك !
قویوده‌کی صوده کولکه‌سنی کوروب کندینه هجوم وحمله ایدن ارسلان کبی ! « شرح »
ای ظالم ! شوکا بوکا ضرر ویرمکی اعتیاد واکثر احوالده غضب وعناد ایدرسك!
خلقه ایتدیکك زحمت قات قات سکا رجعت وعودت ایده جکندن صوده کندی
عکسنه هجوم ایدن ارسلان کبی کندینه حمله ایدرك مغموم ومشئوم اولورسك !

مثنوی

﴿ چون بقعر خوی خود اندر رسی ﴾

﴿ پس بدانی کز تو بود آن ناکسی ﴾

« ترجمه » کندی خوینك دیبنه ایریشدیکك ، یعنی فنا خوینی آکلادیغك
وقت بیلیرسك که اوناکسلك ، فنالق سندن ایدی . « شرح » اخلاق ذمیمه
اصحابی کتدکجه فنالغی آرتیرر . ظالم بر وقت اکلایه جق که سائر انسانلرده ظن
ایتدیکی دنائت ناکسانه کندی صفتی ایدی .

مثنوی

﴿ شیررا در قعر پیدا شدکه بود ﴾

﴿ نقش اوانکس دکرکس می نمود ﴾

« ترجمه » ارسلان قویویه دوشونجه قویو دیبنده کندینه ظاهر اولدی‌که :

کورین دیکر ارسلان کندی نقشندن، عکسندن عبارت ایدی. « شرح » ظالمده قعر فلاکته دوشدیکی زمان اکلارکه ظلم وغضبی سببیله بنی بشرده کوریورم ظن ایتدیکی فنالقلر کندی احوال ناهمواری ایدی. عاقل اولمیانلر ایچون هر حقیقت انجام کار رونما و آشکار اولور، یالکز عاقل وکامل اولان مردان هر کاری ابتدادن اذعان ایدر.

مثنوی

﴿ هر که دندان ضعیفی میکند ﴾

﴿ کار آن شیر غلط بین میکند ﴾

« ترجمه » هر هانکی ظالم که برضعیفك دیشنی قوپارر؛ حقیقتده او غلط، یا کلش کورن ارسلانك ایشنی ایشلر. « شرح » هرکیم ضعیف اولانلرك اسباب تعیش و راحتنی سلب ورفع و ناموسنی شکست ایدر؛ مثال کتیریلن ارسلان کبی کندی کندینه هجوم وشخصنی مذموم ایدر. ظالم کندی شخصنه فنالغك درجاتنی اکلامق ایستر ایسه خلقه ایتدیکی فنالقلری دوشونملیدر. ظلم ایتدکجه اوزرینه اسباب عذاب واضطرابی دعوت ونهایت چاه بلایه دوشوب اسیر وپریشان ایدر.

مثنوی

﴿ ای بدیده خال بد بر روی عم ﴾

﴿ عکس خال تست آن از عم مرم ﴾

« ترجمه » ای عمیسی یوزنده چیرکین بن [خال] اولان کیمسه: اوسنك خالکك عکسیدر؛ عموجه کدن اورکمه! نفرت ایتمه! « شرح » کافهٔ انسان اولاد آدمدندر. حقیقتده بری برینه اقرباندر. بناءً علیه انسانه عموجه تعبیری سزادر. جمعیت بشریه بر آیینهٔ معنوی اولدیغندن سائر انسانده کوردیکك احوالدن غضب ایتمه! حقارتله یوزچویرمه! یبانی کوردیکك آدم، ظلم دیده اولنجه مرحمت ربانیه یه

التجا ایدر . نامده کوردیکك چیرکینلك احوالکك عکسیدر ؛ یالکز صاحب ـ
عدالت حقیقتی وجهایله کورور. اویلهعادلکه قلبی اغراض نفسانیهدن خالی ونور ـ
حق ایله منور ومالیدر .

مثنوی

﴿ مؤمنان آینهٔ یك دیکرند ﴾
﴿ این خبرمی از پیمبر آورند ﴾

« ترجمه » مؤمنلر بری برینك آینهسیدر . بوخبری پیغمبر علیه السلام
افندمز حضرتلرندن کتیرمشلردر. [مصراع ثانینك عبارهسی ، می آورند از پیمبر
تقدیرندهدر.] « شرح » حدیث شریف : ﴿المؤمن مرآت المؤمن﴾ « مؤمن مؤمنك
آینهسیدر .» مؤمن اولانلری حسن نظرله کورنلرك کندیلری کامل وعادل، بالعکس غضب
وحقارتله نظر ایدنلر ظالم وغافلدر. چوق آدملر فلان یرك اهالیسی مزور ومضردیرلر.
خطا ایدرلر . حقیقتده مزور دیدکلری اهالی ایچنده هر یرده اولدیغی بعض فنا
آدملرك بولنمسی محتمل ایسهده قسم اعظمی اییدر . بومقوله خطا کویان کندی
سوء ادارهلرینی کلیاً نسیان وخلقه افترا وبهتان ایدر .

مثنوی

﴿ پیش چشمت داشتی شیشهٔ کبود ﴾
﴿ زان سبب عالم کبودت می‌نمود ﴾

« ترجمه » سن کوزینك اوکنده مائی رنکلی شیشه طوتدك ! بالطبع عالم سکا
مائی کوروندی .« شرح » برکیمسه مائی، کوك رنکندهبرجامی، برشیشهیی کوزی
اوکنه قورایســه نظرنده بالطبع کافهٔ اشیا مائی کورونور . حقیقتده اشیانك رنکی
بشقهدر. کذلك بداخلاق اولان کیمسه، معناً اخلاق ذمیمهسندن معمول بر پردهیی
قاب کوزینه وضع ایتمش ، بالضروره نظر وفکرنده هرشی چیرکین کورونمش اولور.

مثنوی

﴿ کر نه کوری این کبودی دان زخویش ﴾
﴿ خویش را بدکو مکو کس زاتو بیش ﴾

« ترجمه » اکر کور دکل ایسك بو عالمده کوردیکك مائی رنکی کندندن بیل! کندینه یارامازدیه سویلن ! بشقه‌سنه یاراماز دیمه! « شرح » برفنا خویلی اکر معناً کور دکل ایسه خلقده ظن ایتدیکی یولسزلغی کندندن بیلیر . خلقی تکدیر وتعییب ایده‌جکنه کندی کندینی تجهیل وتعییب ایدر؛ حدیث شریفده ﴿ طوبی لمن شغله عیبه عن عیوب الناس ﴾ بیورلمشدر. یعنی « نه کوزل اولدی اول آدم ایچونکه کندی عیب ونقصانی کندینی اشغال ایتدی . خلقك عیب ونواقصنی ارایوب کورمدی . » کیم که خلقك عیوبنی کورمز، ویا کورورده ستره چالیشیر ایسه خلق ده آنك عیوبنی کورمز وکورسه ستر ایدر. خلقك عیوبنی آرایان وخلقه تعریض ایدن انسان، عالم معقولاتده اومجنونه مشابهدرکه: کندی فرد ایکن بیکلرجه انسانلر اوزرینه هجوم ایدر وبو هجوم حسبیله هرکسك مهاجمات ومزاحمه کندینی هدف وسوء حرکتیله هلاك وتلف ایدر .

مثنوی

﴿ مؤمن ار ینظر بنور الله نبود ﴾
﴿ غیب مؤمن را برهنه چون نمود ﴾

« ترجمه » مؤمن اکر الله تعالینك نوریله نظر ایتمامش اولیدی، احوال غیبیه آچیق اوله‌رق مؤمنه نصل کورونور ایدی ؟ « شرح » مؤمنك بعض احوال غیبیه‌یی کورمسی روحانیدر . بو رؤیته لسان عمومیده کرامت تعبیر اولنور . کرامتك وجودنده شبهه ایتمك انکار عظیم اولدقدن بشقه ترك حکمت دیمکدر. انسان کامل ایچون بالضروره عقلك خارجنده بر تجلی مقتضیدر. فراست دینلن نعمت عظما ایله بك چوق احوال خفیه رونما اولور. بیت شریفده ﴿ اتقوا

فراست المؤمن فانه ينظر بنورالله ﴾ حديث شريفى اشارت بيورلمشدر. معناسى:
« مؤمنك فراست وذكاوتندن احتراز ايديكز، زيرا مؤمن كامل ، الله تعالى
حضرتلرينك نوريله نظرايدر. »

مثنوى

﴿چونكه توينظر بنارالله بدى﴾
﴿نيكويى راوانديدى ازبدى﴾

« ترجمه » سن الله تعالى نك ناريله نظر ايتديككندن ايى يى فنادن فرق
ايدەمدك ! « شرح » نورالله ايله كورن مؤمن حقايق اشيايى وايى يى ، فنايى
تفريق ايدر . ظالم ايسه بالعكس نورينه نارايله كورور وقهر صمدانى يه مظهر
اولور. اعماى معنوى نيك وبدى فرق وتميز ايدەمز. مثلا چين لسانى بيلمديكمز
حالده اولسانده صونك اسمى ندر؟ ديه تخميناً بونى بولمق آرزو ايدوب ده صولفظنه
تصادف ايتمك اميديله يوزبيك الفاظ وصدا اغزمزدن چيقارسەق چينجه صو
لفظنى بولمق وتصادف ايتمك محالدر. ظالمده فكرينه اتباعاً ايشلرده اصابت
ايتمكه نه قدر چاليشسه جهل معنويسى هيچ بر وقت اصابت ايتديرەمز .
دائما خطا ايدر .

مثنوى

﴿اندك اندك نوررا برنار زن﴾
﴿تاشودنارى تونورى بوالحزن﴾

« ترجمه » ياواش، ياواش نورى ناره اور! كه سنك نارك نور اولسون ،
اى بوالحزن ! يعنى غم صاحبى! « شرح » اخلاق ذميمەيه قاپيلان اى مرد-
خام ! مثال آب حيات اولان نورايمانى وعدالت وانصافى نارظلم وانكار اوزرينه
اجرا ايت! كه كنديني آتش قهردن قورتارمش اولەسك !

مثنوی

﴿ هم توزن یارب ازان آب طهور ﴾
﴿ تا شود این نار عالم جمله نور ﴾

« ترجمه » یاربی ! او تمیز ، براق صودن، اوبارلاق نور ایقاندن دائما احسان ایت ! که آتش جهان کاملاً نور عرفان اولسون . « شرح » ای ـ ارحم الراحمین ! هر شیئك ایجاد واصلاحی سنك امر وفرمانڭه محتاج وتابعدر . بزی احاطه ایتمکده اولان نار ظلمی آب مرحمتکله اطفا و نور یقین و عرفان ایله قلبلریمزی احیا ایت ! قدرت و مرحمت ربانیه‌ك او قدر واسعدر ، که یالکز بر عبد احقری دکل بتون عالمی آن واحدده حیات جاودانی‌یه مظهر ایدرسك !

مثنوی

﴿ آب دریا جمله در فرمان تست ﴾
﴿ آب وآتش ای خداوند آن تست ﴾

« ترجمه » الٰهی ، دکزك صویی کلیاً سنك فرمانکده‌در ! ای ربمز ! صو ، آتش ، هرشی سنکدر . [معناسی آچیقدر .]

مثنوی

﴿ کر تو خواهی آتش آب خوش شود ﴾
﴿ ور نخواهی آب هم آتش شود ﴾

« ترجمه » الٰهی ! اکر سن ایسترایسك آتش ، خوش صو اولور ، واکر ایسترایسه‌ك صو آتش اولور. « شرح » فرمان جناب کردکار ناری نور ونوری نار ایدر. کمال قدرت ربانیه عقلك ادراکی خارجنده‌در . عقل ، انسانلرك خلقتنه

و مخلوقات سائره‌نك احوالنه كوره امر كريم واحسان عظيم ايسه‌ده خالق لم يزل حضرتلرينك حكمت بالغه سنه قارشى عاجز و ناچيزدر .

مثنوى

﴿ اين طلب درم‌هم از ايجاد تست ﴾

﴿ رستن از بيداد يارب داد تست ﴾

« ترجمه » بزده بوطلب وسعى سنك ايجادكدر؛ ظالمدن قورتولمق ينه‌سنك مرحمتكدر. « شرح » مناجات ايدن صاحب ايمان ، الله تعالى حضرتلرينه خطاباً كمال ادب وعبوديتله عرض مرام ايدرده ديركه : الٓهى ! كمال عجزمله سندن تضرع واسترحام ايدر ايسه‌مده تضرع واسترحامله كبروافتخاراتيم، زيرا بونلرده سنكدر.

مثنوى

﴿ بى طلب تواين طلب مان دادهٔ ﴾

﴿ كنج احسان برهمه بكشادهٔ ﴾

« ترجمه » ايسته‌مكسزين بوطلبى سن بزه ويردك! احسان خزينه‌لرينى هپمزك اوزرينه آچدك. « شرح » الله تعالى حضرتلرينك كمال احسان و مرحمتنى تبييناً صاحب مناجات ومطلع حقيقت اولان ذات عرض حاجات ايدر ايكن : بزطلبه غير مقتدر وازهرجهت عاجز وقاصر ايكن سنك مرحمتك بزى طلب واسترحامه سوق ايدرك مسرور ايدر ديمسى نه‌قدر مؤثر برخشوع عابداندر .

﴿ مژده بردن خركوش سوى نخجيران كه‌شير درچاه افتاد ﴾

ارسلانك قويويه دوشوب تلف اولديغندن طاوشانك حيواناته مژده كتيرمسنه دائردر :

مثنوی

چونکه خرکوش ازرهای شاد کشت

سوی نخجیران دوان شد تا بدشت

« ترجمه » طاوشان قورتولدیغندن طولایی سوینیدی . حیواناتك یعنی ارقداشلرینك بولندیغی طرفه ، تاصحرایه‌قدر قوشاراق کیتدی . « شرح » ضعیف اولان کویلو تدابیر عقلیه‌سیله ظالمی پوصویه دوشوروب هلاك وکندیسیله سائر کویلولری تخلیص ایتدیکندن ، سوینج ایله مژده ویرمك ایچون ارقداشلری طرفنه قوشمش! بردن بره سوینوب مژده کوتورن انسانك عادتندندرکه یالکز اغزی دکل، بلکه یوزی وکافهٔ حرکاتی، تبشیراتی تعریف ایده جك برحال آله‌رق منزل مقصوده طوغری قوشار . بالعکس مکدر اولان بر بیچاره اطوار محزونانه ایله آغر یورور وحالی بللی اولور .

مثنوی

شیررا چون دید درچه کشته زار

چرخ میزد شادمان تا مرغ زار

« ترجمه » طاوشان ارسلانی قویو ایچنده مقهور ونالان کوردی، حیواناتك بولندیغی چایره کیدنجه‌یه‌قدر سوینجندن هم یورور ، هم چرخ کبی دونه‌رك اوینار ایدی . « شرح » حالاً ضعیف اولانلر سعادت وسلامتی خیال کبی صانیرلر؛ بعده مرحمت جناب کبریا ورطهٔ غمدن تخلیص ورها ایدنجه حس ایده جکلری حظ ومسرت قابل تعریف واشارت دکلدر. ضعیف اولان کویلو خصمنی مغلوب وزار کوردیکندن طولایی مستغرق مسار اوله‌رق اهل قرایه مژده یتشدیرمك ایچون قوشار، قوشار ایکن آثار مسرتدن اولمق اوزره اوینار ایدی .

مثنوی

دست میزد چون رهید ازدست مرك
سبزور قصان درهوا چون شاخ و برك

«ترجمه» اولومك الندن جانی قورتارمش اولدیغندن طولایی اللرینی بری برینه سوینج ایله اوردی. یشیل دال، یاپراق کبی هواده اوچار، اوینارایدی.
«شرح» اغاج دالی ، روزکاردن نصل صاللانیر و یاپراق اکلنجه‌لی اوله‌رق هواده نصل اوچار ایسه اجل قضادن قورتولمش اولان کویلوده هوای مسرتدن صاللانیر وسرعتله یوروراید. طاوشان، یشیل یاپراغه تشبیه یورلمش، شو وجه ایله هم حیوانك تازه‌لکی ، هم ده اوتلاغی اولان چمنزاره نسبتی کوسترلمشدر .

مثنوی

شاه و برك ازحبس خاك آزاد شد
سر بر آورد وحریف باد شد

«ترجمه» دال، یاپراق طوپراغك حبسندن قورتولدیغی کبی باشنی یوقاری قالدیروب روزکارك ارقداشی اولدی. «شرح» دال، یاپراق ابتدا تخم حالنده طوپراغه کومولمش، محبوس اولمش ایکن اثر فیض ربانی اوتخمه فیض حیات ویره‌رك یشیللنمکه ، فلیزلنمکه باشلار. طوپراقدن فلیز باشی چیقنجه نسیم نوبهارك التفات روح پروری ایله نازنده‌ادا بر پری کبی صالنمغه، یشیللکی ایچنده‌کی لطافتك انوار رنکارنکنی روزکاره ، انظاره قارشی صاچمغه باشلامسی قدر نظر بدایع جویانه‌یی اوقشایه‌جق هیچ برمنظره بولنه‌ماز. ایشته انسانلرده خلقتك خزینهٔ غیبنده ایکن برماهیت انسانیه کوسترمز . نه وقت رحم مادره انتقال ایله اوراده ایام معدودهٔ استکمالیه‌سنی اتمام ایدرك وجودی هوایه انتساب پیدا ایده‌جك بر چوجق حالنده دنیایه کلدیکی زمان آثار قدرت الهیه هرحالنده نمایان اولور. ابتدا مه امك ایچون برمیل طبیعی کوسترر . صکره تدریجاً بیویه‌رك روزکارمحبت

وعرفان ايله سينه‌سنی املا وتحصيل كمالات ايله قدرينی اعلا ايدر . ايشته بو بيت ـ شريف كمالاتك صورت ظهور ونشو نماسنی بليغانه تعريف بيورمقده‌در .

مثنوی

﴿ بركها چون شاخ را بشكافتند ﴾

﴿ تا ببالای درخت اشتافتند ﴾

« ترجمه » ياپراقلر ، دالی ، بوداغی ياردقلری زمان اغاجك يوقاريسنه سكردوب كيتدی . « شرح » ياپراق ظهور ايده‌جكی صره‌ده بوداغی براز آچار . بعض ياپراقلر اغاجك الك يوكسك يرينه قدر چيقار . مستعد ترقی اولان انسانده معناً بالتدريج ميدان روحانيتده ظهور ومرور زمان ايله مراتب عاليهٔ روحانيه‌يه صعود وكنديني مسعود ايدر .

مثنوی

﴿ بازبان شطأه شكرخدا ﴾

﴿ می سرايد هر برو بركی جدا ﴾

« ترجمه » ياپراق لسان حاليله خدای لم يزل حضرتلرينه شكر ايدر . هرميوه ، هرياپراق بوشكری بشقه بشقه اجرا ايدر . [بوبيت شريفك شرح واكمالی آتيده‌در .]

مثنوی

﴿ كه بپرورد اصل مارا ذوالعطا ﴾

﴿ كه درخت استغلظ آمد فاستوی ﴾

« ترجمه » [هرميوه وياپراق مقام شكرده ديركه :] عطا واحسان صاحبی اولان جناب حق بزم اصلمزی بسلديكی ايچون بزم كوكمز صاغلام اغاج اولدی ، كوكی اوستنده قائم اولەرق دوزلدی . « شرح » بوابيات شريفه سورهٔ فتحك

یکرمی طقوزنجی آیت کریمه‌سنه اشارتدرکه : ﴿ ذلك مثلهم فی التوراة ومثلهم فی‌الانجیل کزرع اخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوقه یعجب الزراع لیغیظ بهم الکفار وعدالله الذین امنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرةً واجراً عظیماً ﴾ معنای شریفی: «آیت کریمه‌نك اوللرنده بیان اولنان کیمسه‌لرکه محمد مصطفی علیه افضل التحایا ایله برابر اولوب دیننه تابعدرلر . اول مؤمنلرك توراتده وصفی وانجیلده مثللری واردر ، اول مؤمنلر بر اکین کبیدرکه فلیزلرینی طیشاری‌یه چیقاروب غایت قوتلی اولدی وکوکلری اوزرینه طوردی، وبوحال اهل‌زراعتی تعجبه دوشوردی . یعنی اسلامیتده بویله قوتلندی وکار آکاه اولانلری تعجبه دوشوردی ؛ تاکه مؤمنلری کورمك حسبیله الله تعالی حضرتلری کافرلری طارغینلغه دوشورسون؛ آنلردن ایمان ایدنلر وصالح عمللرده بولنانلر ایچون الله تعالی حضرتلری مغفرت واجر عظیم وعد بیوردی.» مذکور ایکی بیت‌شریفدن مقصد عالی : فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلریله دین مبینلری ابتدای امرده صورتا خفی ایدی ، ظهوره باشلادقده ضعیف کورندی ؛ بعده چهاریار وسائر اصحاب کزین حضراتی دین مبینی قبوله مائل اولنجه کسب قوت ومکنت وعظمت ایلدی؛ بوقوت‌ومکنتدن آکاه اولانلر تعجب وحیرتده وکفار، کین وغیظده قالدیلر .

مثنوی

﴿ جانهای بسته اندر آب وگل ﴾

﴿ چون رهنداز آب وگلها شاددل ﴾

«ترجمه» صو وبالچیق ایچنده باغلانمش، یعنی کیزلنمش اولان جانلر، قورتولوب مسرور اولدقلری حالده : [مابعدی آتی‌دهکی بیت شریفده‌در.]

مثنوی

﴿ درهوای عشق چون رقصان‌شوند ﴾

﴿ همچو قرص بدر بی نقصان شوند ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك عشقی هواسنده رقص ایدیجیدر . آیك اون بشنده‌کی قرصی کبی نقصانسز اولور. « شرح » مستعد ترقی اولان انسانلرك روحی دنیاده صو طوبراق کبی اجزادن مرکب اولان ابدانده محبوسدر. موت حقیقی ویا موت اختیاری ایله قیود ابدان وزندان دنیادن خلاص اولنجه کمال مسرت و حظلرندن رقصان وهوای عشق جناب خداده سیران ایله شاکران اولورلر. ارواح عاشقین بی‌عیب ونقصان، عالم روحانیده مستغرق نور هدای رحمان اولور .

مثنوی

﴿ جسم شان در رقص وجانها خود مپرس ﴾
﴿ وان که کردد جان ازانها خود مپرس ﴾

« ترجمه » عاشق حقیقیلرك جسمی رقصده اولنجه شاد اولان روحلرینك درجهٔ مسرتنی ارتق صورمه؛ او، روحلرك ایتدیکی ذوقدن صورمه! « شرح » عاشق حقیقی اولان ذات قیود متنوعهٔ دنیویه‌دن آزاد اولوب جسمی کمال شوق ایله سیران ایدنجه ، یا مظهر تجلیات اولان آنك روحی عالم ابدی‌یه انتقالده نه‌درجه‌لرده تعالی ایده‌جکنی ارباب ایقان وایمان آکلار .

مثنوی

﴿ شیر را خرکوش در زندان نشاند ﴾
﴿ ننك شیری کوز خرکوشی بماند ﴾

« ترجمه » طاوشان ارسلانی زندانده اوطورتدی . او ارسلانه عیبدر که بر طاوشاندن کری قالدی‌ده اکا مغلوب اولدی. « شرح » اوظالملرکه جسارت وذکاوت صوریه‌سنه استناداً هرکسی تضریر وهرکسی تحقیر ایتمکله مفتخر اولورلر . بر

كون كلبركه انلرك جسارت وذكاوتنی الك عادی كورونن آدم محو وتباه وكنديلرينی هلاك وكمراه ايدر .

مثنوی

﴿ درچنان ننكی وانكه اين عجب ﴾

﴿ فخردين خواهدكه كويندش لقب ﴾

« ترجمه » بويله عيبده قالدقدن صكره بوكا تعجب اولنوركه ايسترسه لقبنی فخرالدين ديسونلر! «شرح» يعنی نفسنه مغلوب اولان بعض آدم بو مغلوبيتله طورمدقدن بشقه فضله اوله‌رق ايستر كه خلق كنديلرينی مدح ايتسون ! انلری فخرالدين، خيرالدين كبی القاب عظيمه ايله تلقيب وتقديس ايلسون . بو بيت شريفله نفسه وافكارعاديه‌يه مغلوب اولانلر تعريض اولندقلری كبی مشهور فخرالدين رازی‌يه‌ده تعريض اولسه كركدر .

بو شرحك جلد اولنده فخرالدين رازينك سلطان العما عليهنده بولنديغی ايريجه يازلمش ايدی .

مثنوی

﴿ ای تو شيری درتك اين چاه فرد ﴾

﴿ نفس چون خركوش خونت ريخت وخورد ﴾

« ترجمه » سنكه بوتنها قويونك دبنده بر ارسلانسك! طاوشان كبی نفس امارهسنك قانی دوكدی وايجدی. «شرح» نفسه مغلوب اولوب ضلالت قويوسنده وخطا زندانده محبوس اولان غافل، طاوشانه مشابه اولان نفسك مقهور ومغلوبی اولور . بو حكايه‌ده طاوشاندن مقصد نفس اماره ظن اولنمسون . حكايه‌نك ابتداسندن انتهاسنه قدر مرور ايدن ابيات شريفه نفس اماره ايله اصلا توفيق وتوجيه اولنه‌مز؛ طاوشانه وكويلويه مغلوب اولمز؛ بو حكايه‌ده ارسلاندن مقصد صرف عقل ويا نفس اماره اولميوب شمدی‌يه قدر شرح اولنديغی كبی ظالم ومظلومندن عبارتدر. انجق نفس اماره‌يه بكزه‌ين جهاتنی ابيات شريفه كوسترر.

مثنوی

﴿ نفس خرکوشت بصحرادر چرا ﴾

﴿ تو بقعر این چه چون چرا ﴾

« ترجمه » سنك نفس طاوشانك صحراده اوتلامقده‌در؛ بو تصل اولدی‌شو تصل اولور کبی بیهوده شیلرایله قویونك دیبنده قالمشسك ! « شرح » نفس امل وارزوسنی ایستدیکی کبی اجرا ایدر ایکن غافل انسان خیالات و وساوسه مائل ومالایعنی شیلر ایله متوغل واعمال صالحه ایشلمیوب عاطل اولور .

مثنوی

﴿ سوی نخجیران دویدان شیر کیر ﴾

﴿ کا بشروا یاقوم اذا جاء البشیر ﴾

« ترجمه » او ارسلان آوجیسی طاوشان هم جنسی اولان حیوانلرك یاننه قوشدی . ای قوم ! سزه مژده اولسون مژده‌جی کلدی . [وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ مژده مژده ای کروه عیش ساز ﴾

﴿ کازسك دوزخ بدوزخ رفت باز ﴾

« ترجمه » ای عیش وذوق ترتیب ایدن کروه ! سزه مژده ، مژده ، که اول جهنم کوپکی اصلی اولان جهنمه کتدی ! « شرح » مژده ویریله‌جکی آنده تبشیر اولنه‌جق آملرك ده حائز اولدقلری اوصاف مقبوله براز یاد اولنور ایسه مژده‌لری دها پارلاق اولور . ذکر اولنان کویلویه کلنجه ظالم هلاك اولوب درکه‌

اسفله کیتمشدر ، زیرا اجزای جهنمدن معدود ایدی ، اصانه اعاده ایله مردود اولدی دیمش !

مثنوی

﴿ مژده مژده کان عدوی جانها ﴾

﴿ کند قهر خالقش دندانها ﴾

« ترجمه » مژده، مژده ! زیرا اول جان دشمننك دیشلرینی خالقك قهری قوباردی . « شرح » ظالم قودورمش کوپك کبی جانلرك دشمنیدر . ظلم وضرر ایچون حامل اولدیغی اسباب قوت ومضرتنی قهارمطلق حضرتلرینك قهروعدالتی امحا وظالمك ذاتنی افنا ایلدی . ظالملرك نهایتی ذلت وعقوبت ومظلوم ومعصوملرك استقبالی سعادتدر .

مثنوی

﴿ انکه ازپنجه بی سرهابکوفت ﴾

﴿ همچوخس چاروب مرکش رابروفت ﴾

« ترجمه » پنجه‌سیله چوق باشلری قوباران او ارسلانی اولوم سوپورکه‌سی حصیر چوبی کبی سوپوردی . « شرح » ظالم صورتا نه‌قدر قوی کورونسه نهایت قهر الهی انی برقیل کبی یرندن قوباروب پریشان ایدر . ظالملرده صورتا کوریلن حکم وقوت محض ضعف ونکبتدر؛ ظالملرك نسبةً یوم‌سلامتلری، انظارناسده فلاکتلری کونیدرکه فلاکت بادیٔ تضرع وندامت ومانع جرأت اولور .

مثنوی

﴿ جمع کشتند آن زمان جمله وحوش ﴾

﴿ شادوخندان ازطرب در ذوق وجوش ﴾

«ترجمه» اوزمان جمله حیوانات طوپلاندی. کولوب اوینایه‌رق ذوق وجوش ایتدیلر. «شرح» تبشیر اولنانلرك عادتندن درکه هپسی بر یره جمع اولوب اجرای شادمانی ایدرلر. فرح بخش شیلر سویلرلر. قلبك حس ایتدیکی مسرت منابع معنویه وجسمانیه‌دن وروداید وب انك مقداری واسطهٔ کلام وسائر حرکات شادمانی وابتسام ایله جریان وظهور ایتمسی عوام ایچون همان طبیعی کبیدر.

﴿ جمع شدن نخجیران در کرد خرکوش وثنا کفتن ﴾

حیوانات طاوشانك اطرافنه طوپلانوب انی مدح ایتدکلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ حلقه کردند اوچوشمعی درمیان ﴾

﴿ سجده آوردند وکفتندش که هان ﴾

«ترجمه» حیوانات طاوشانك اطرافنه خلقه چویردی. اره‌سنده طاوشان موم کبی ایدی، حیوانات یرلره قپانوب آفرین سکا دیدیلر! «شرح» مژده کتیرن انسان دائما حسن قبول کورور. برده مژده‌یی ترکیب ایدن فعلی کندی همتیله میدانه کتیرمش ایسه اعتبار قات قات زیاده اولور. کویلولر ظلمت و خوف وکدرده قالدقلرندن ارسلانك باعث هلاکی اولان عاقل جسور حقنده کافهٔ مدایحی جدیر عد ایتدیلر.

مثنوی

﴿ تو فرشته آسمانی یاپری ﴾

﴿ نو توعزرائیل شیران نری ﴾

« ترجمه » [حیوانات طاوشانه دیمش که:] سن کوکده ملك سك! یاخود پریسك! بوده دکل، انجق ارکك ارسلانلرك عزرائیلی وهالکیسك! « شرح » طاوشانك موفقیتنی آلقشلامق ایچون طاوشان مثابه سنده کی کویلولر بویولده افادهٔ مرام ایتمش !

مثنوی

﴿ هرچه هست جان ماقربان تست ﴾
﴿ دست بردی دست وبازویت درست ﴾

« ترجمه » هرنه اولسه بزم جانمز سنك قربانکدر ؛ ال ویردك ، یعنی غلبه ایتدك ! الك وقولك طوغری، قوتلی اولسون ! « شرح » فرط جسارت وجلادتله عالمده شهرت بولمش اولان اقوام عالیه نك کندی قهرمانی، غزاتی حقنده اولان مدح وخطابلری غایت مهیب ومهیج اولور. غیرت وشوق قلبی تزیید ایدن مؤثر عبارات میدان محاربه ده الزمدر . سائر چوق حالاتده ده تعبیرات شوق افزا ، عقل وقلبك قوتنی حفظ وتزیید ایچون معنوی برغذادر .

مثنوی

﴿ راند حق این آب رادر جوی تو ﴾
﴿ آفرین بردست و بر بازوی تو ﴾

« ترجمه » حق تعالی بوعلمك آب حیاتنی سنك عقلك ایرماغنه اجرا ایتدی؛ آفرین سنك مقتدر اولان النه، قولنه ! « شرح » یعنی بوقدر هنر وغیرت ، که جناب حق احسان وعنایت ایتدی؛ سکا الیق ایدی . سن غلبه ایتدك! بونجه انسانی نجهٔ ظلمدن خلاص ایتدك ! بونك ایچون شایان تقدیرسك ! کیمدن ایلك کوریلور ایسه آنی سومك، اظهار انسانیت ایتمك وظائف مقبولهٔ انسانیه دندر .

مثنوی

﴿ باز کوتا چون سکالیدی بمکر ﴾
﴿ آن عوانرا چون بمالیدی بمکر ﴾

« ترجمه » تکرار سویله ! ارسلانی نصل حیله ایله آلداتدك ؛ اوظالمی نصل دسیسه‌ایله ازوب قهر ایتدك ؟ « شرح » ماجرانك دقائقنه اطلاع ایتمك ارزوسی انسانلرده طبیعیدر. بواطلاعدن مسرتلری زیاده‌لشیر واستقبالده استحصال موفقیت ایچون عقللر استاد اولور . برده مظلومین ظالملرینك اضطراب وهلاکینك دقائقنی ایشتمکله محظوظ وشادان اولور .

مثنوی

﴿ باز کوتا قصه در مانها شود ﴾
﴿ باز کوتا مرهم جانها شود ﴾

« ترجمه » مکر و تدبیرك قصه‌سنی بزه تکرار سویله ! که جانلریمزه مرهم ، شفا اولسون ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ باز کو کز ظلم آن استم نما ﴾
﴿ صد هزاران زخم دارد جان ما ﴾

« ترجمه » تکرار سویله ! زیرا اوظلم وستم کوستریجینك ظلمندن جانلرمزده یوزبیکلرجه یاره‌لر واردر . « شرح » ظالم اولان کیمسه زنهار ظن ایتمسون که مظلومین کرفتار اولدقلری فلاکتی وظلم یوزندن چکدکلری جور واذیتی اونوتور ؛ بالعکس کوردکلری جفا وحقارت کین افزا حسیله اسباب انتقامیه‌یی تأمل واخذثار

ایچون انتهاز فرصته تهالك وتمایل ایدر . ظالملر اکر مظلومینك اونوتدیغنه امیدوار اولور، مظلومینك انتقامدن صرف افکار ایتدکلری زعمنده بولورایسه بوخیال خام وفکر نافرجام ایله محو وبی نام اوله جقلردر . ظالمره چارۀ منفرد ترك ظلم ایله استغفاره دوام وخاطر مظلومینك تطییب وتسریرینه اهتمام ایتمکدر .

مثنوی

﴿ کفت تأیید خدا بودی مهان ﴾

﴿ ورنه خرکوشی که باشد درجهان ﴾

« ترجمه » [طاوشان حیواناته] دیدی : بوغلبه الله تعالی حضرتلرینك تأیید وتوفیقی ایدی ، یوقسه جهانده طاوشان کیم اولیور ؟ نه اهمیتی واردر؟ « شرح » کویلو کندی عجزینك اعترافیله موفقیتی الله تعالی حضرتلرینك محض مرحمت وتأییدی اولدیغنی بیان ایتمسی عقلنك سلامتنی اثبات ایله سائر کویلولره اجرای نصیحت ایتمشدر . کاشکی بر چوق صوری عقلا بو طاوشانك طورینه اقتفا ایده بیلسه لر !

مثنوی

﴿ قوتم بخشید ودل را نورداد ﴾

﴿ نوردل مردست وپارازورداد ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلری بکا قوت احسان ایتدی؛ قلبمه نور ویردی، کوکل نوری اله ، ایاغمه زور وقوت ویردی. « شرح » الله تعالی حضرتلری انسانه قوت قلب و نور عقل بخش ایدنجه مظهر توفیقات اولور. ذکاوتی صوری وعقلی سطحی اولان انسان کندی عقل وهنرینی مدح وثنا ایدرایسه جناب قادر مطلقی فراموش ایله عاصی اولمش اولور . عارف نه قدر عقل وماله مالك ایسه ، هرنه وقت استحصال کام ومرام ایتسه جمله سنی جناب واجب الوجوددن بیلوب اعتراف عجز وقصور وکندیی مسعود وپر حضور ایدر .

مثنوی

﴿ از بر حق میرسد تفضیلها ﴾
﴿ بازهم از حق رسد تبدیلها ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری جانبندن بعض انسانلره فضیلتلر وموفقیتلر ایریشیر؛ ینه جناب حقدن انسانلره تبدیللر، یعنی عجز وضعفلر کلیر. « شرح » بوحکمت، یاحکایه‌سی جریان ایتمکده اولان کویلو طرفندن، یاخود دیکر براهل عرفان جانبندن بیان واتیان اولنمش! حقیقتده فضیلت و موفقیتلر، عجز وضعف وانهزاملر دریای مرحمت وعدل ربانیه‌دن جریان ایدر. عارف وعاقل اولانلر اقبال وادبار زمانلرنده، کافهٔ احوالده خالق ورازقلرینه کمال صدق ایله اجرای عبودیت ومحمدت؛ نادان واحمقلر سعادت وموفقیتی کندیلرندن، ادباری اسباب صوریه‌دن زعم ایله اوزرلرینه جلب مضرت ومذلت ایدرلر.

مثنوی

﴿ حق بدور ونوبت این تأیید را ﴾
﴿ می نماید اهل ظن ودید را ﴾

« ترجمه » بوتأیید و توفیق حق تعالی نوبتله ایجابنه کوره حسن ظن وبصیرت اصحابنه کوستر. « شرح » جناب پروردکار بعض انسانلری غالب وبختیار وینه انلری ویا انلره مماثل دیکر آدملری مغلوب و بیزار ایدر. بومعاملهٔ متضاده ایله اصحاب بصیرتی تعلیم وایقاظ و حکمتله سرفراز ایدر که هر شیئی خالقلرندن بیلسونلر وخوف وامیدی، محبت وعبودیتی اوخالق لم یزل حضرتلرینه حصر ایتسونلر.

﴿ پنددادن خرکوش نخجیران راکه بدین شاد مشوید ﴾

بونکله شـاد ومفتخر اولمه‌یکز دیه طـاوشانك حیواناته نصیحت ویرمسی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ هین بملك نوبتی شادی مکن ﴾

﴿ ای تو بسته نوبت آزادی مکن ﴾

« ترجمه » صاقین نوبت ایله اولان ملك سببیله سوینمه! ای سن، که نوبته باغلانمشسك ! قورتولمه ! « شرح » دنیا ملکی نوبتله‌در، برمدت مسرور اولان مغموم ومغموم اولان مسرور اولور . هر آن وابستهٔ تحول و اضمحلال اولان احوال فنا مأل دنیا ایله مفتخر وشـادان اولمق صاحب عقل اولانلره یاقیشماز . مسرت ، استحصال رضـای حق ایچون همت ایدن اهل کمال وبصـیرته الیقدر. نوبته منسوب اولان ملکدن مقصد ملك دنیادر. یوقسه ملك عقبا نوبته منسوب دکل ابدیدر . متحول وبالخاصه شادان ومتکبر اولمامق ایچون برچوق آیات کریمه واردر. بزبومحلده سورهٔ حدیدك یکرمی ایکنجی ویکرمی اوچنجی آیت کریمه‌سنی درج ایله تزیین صحائف ایلرز : ﴿ مااصاب من مصیبة فی الارض ولافی انفسکم الافی کتاب من قبل ان نبرأ هاان ذلك علی الله یسیر ۰ لکیلا تأسوا علی مافاتکم ولاتفرحوا بما آتاکم والله لایحب کل مختال فخور ﴾ معنای شریفی : « یرده ویا نفسـکزده هیچ برمصیبت ایریشمدی . الا که اومصیبت (ویا نفسکز) یارادلمه‌دن اول کتابده (لوح محفوظده) یازلمشدر. اشبو کیفیت الله تعالی یه قولایدر— دها اول لوح محفوظده یازلمش اولدیغنی سزه خبر ویرمکدن مقصد بودر — که الکزدن چیقان نعمت ایچون غم ییوب مأیوس اولمیه‌سکز و حق تعـالینك سزه ویردیکی شـیدن‌ده فرحلنمیه‌سکز؛ الله تعالی کافهٔ خودپسند ومتکبر اولانلری وفخر وتعظم ایدیجیلری سومز. » انسانلربیله متکبر وفخور اولانلری سومزلر؛ چونکه صاحب کبر، لسان حال ایله سـائر انسانلره: بن بشقه، سز بشقه‌سکز ؛ بن عاقل، مقتدر ، غنی، سز بکا کوره اهمیتسز و عادیسکز دیمك ایسته‌دیکنی کوسترر .

مثنوی

آنکه ملکش برتراز نوبت تنند

بر تراز هفت انجمش نوبت زنند

«ترجمه» اوکیمسه‌نك ملکنی نوبتندن دها یوکسك طوتارلر. آنك نوبتنی یدی انجمدن دها یوکسك صایارلر. «شرح» بیان ایدیلن نوبت دنیا وفنایه منسوب اولان احوالدر. یوقسه انبیای ذیشان حضراتیله اولیاء اللهك آخرت وعقبایه متعلق اولان احوال سعادت اشتمالی نوبتدن وارسته‌در.

مثنوی

برتراز نوبت ملوك باقیند

دور دائم روحها باساقیند

«ترجمه» باقی‌اولان ملوك بونوبتدن دهایوکسکدر. انلرك روحلری ساقیٔ حقیقی‌ایله برابردر. «شرح» انبیای ذیشان واولیای کرامك سعادت وسلامتی نوبته تابع دکلدر. آنلر علی‌الدوام باقی وفرح بخش اولان ساقیٔ حقیقیٔ جناب حی باقی ایله جاویدر. آنلرك نور پرفتوحلری طوف وغروبدن مبرا ونعمت کبرای رضای مولا ایله مزیندر.

مثنوی

ترك این شرب ار بکویی یك دو روز

ترکنی اندر شراب خلد پوز

«ترجمه» بر ایکی کون اکر ایچیله‌جك شیئی ترك ایدرسك اغزینی جنت شرابنه ابدیاً حصر ایتمش اولورسك! «شرح» بوبیت شریفده شرابدن مقصد،

اكل وشرب مادی‌ده اوله‌بيلير. حفظ حياته كفايت ايده‌جك مقداردن زياده اولان اكل وشرابی ترك ايله تربيهٔ روح ايچون بر ايكی كون، يعنی دنيـاده صبر ورياضتی اختيار ايدر ايسك جنتك شراب ونعمتيله بكام اولورسك ديمكدر. برده شـادی ومسرت شربتيدر كه انسانه باعث فخر وعظمت وموروث فلاكت وذلت اولور . اكر دنياده كبر وفخری تارك وطريق عبادت واستقامته سالك اولورايسك رضای جناب كبريايی قازانمش ، ساقیٔ حقيقيله داربقـاده هم بزم اوله‌رق نعم مالانهـايه‌يه مستغرق اولمش اولورسك معناسنده شرح ايتمك‌ده مناسبدر .

مثـــنوی

﴿ ای شهان كشتيم ماخصم برون ﴾

﴿ ماند خصمی زوبتر دراندرون ﴾

« ترجمه » ای شـاهلر ! بز ظاهرده اولان دشمنمزی قتل وهلاك ايتدك ! فقط اندن بتر بزم ايچمزده بر دشمن وار ! «شرح» كويلويه عطف اولنان بو افاده شو حديث شريفه مستنددر : ﴿ رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاكبر ﴾ فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز محاربه‌دن عودت ايدنجه بيورمشلردركه : « كوچك جهاددن بيوك ومشكل اولان حرب وجهاده عودت ايتدك .» يعنی شديد اولان نفس وشيطان محاربه‌سنه كلدك؛ زيرا خارجی ومادی اولان محاربه برايكی ويا برقاچ ساعت امتداد ايدر. قورقاق اولان كيمسه ميدان محـاربه‌دن چكيلير ، جسور اولان ذات بلاپروا حرب وجهادده بولنوب هرايكی تقديرده غازی ويا شهيد اولورايسه مراتب عاليه‌ء معنويه‌يه واصل اولور؛ امانفس وشيطان ايله اولان جهاد درونی محـاربهٔ ماديه كبی برايكی ويا برقاچ ساعتدن عبارت دكلدر. انسان ترك دغدغهٔ جهان ايدنجه‌يه قدر امتداد وچوق دفعه عقل وقلبی بی‌تاب ايدر. محاربهٔ ظاهره جهاد اصغر ونفس وشيطان ايله اولان رزم وجدل جهاد اكبردر .

مثـــنوی

﴿ كشتن اين كار عقل وهوش نيست ﴾

﴿ شير باطن سخرهٔ خركوش نيست ﴾

« ترجمه » بو دشمن درونی‌یی اولدیرمك عقل وفكرك ایشی دكلدر . زیرا باطن ارسلانی طاوشانك مسخر ومغلوبی دكلدر . «شرح» شمدی‌یه‌قدر حكایه‌سی جریان ایدن ظالم ظاهری، كویلو وسائر انسانلر طرفندن اتلاف واعدام اولنه بیلیر ایسه‌ده، شیر باطنی یعنی نفس اماره‌یی اولدیرمك عقل وخدعه‌یه توسل ایدنلرك كاری دكلدر. بو بیت شریفدن ده صراحةً اكلاشیلیر كه بو حكایه‌نك مبنی علیهی اولان ارسلان وطاوشاندن مقصد ، قوای روحانیه واحكام قلبیه اولمیوب بر ظالم ظاهر ایله بر قاچ مظلوم وضعفای بی‌ظهیرك تصویر حالی ایدی. زیرا بو بیت شریفده شیر باطن یعنی نفس اماره بیان ایدیلن ظاهر ارسلانی كبی طاوشانك ، كویلونك مسخره ومغلوبی اوله‌ماز بیورلمسی مقاصد ابیاتی آچیقدن تشریح اتمشدر .

مثنوی

﴿ دوزخست این نفس ودوزخ اژدهاست ﴾
﴿ كو بدریاها نگردد كم وكاست ﴾

« ترجمه » بو نفس جهنمدر ، جهنم اژدرهادر ؛ جهنم دكزلر ایله ازالماز ، اكسیلمز. «شرح» نفس اماره انسانك دروننده غایت مدهش بر جهنم ومضر بر اژدرهادر كه ماديات ومعنویاتدن هر نه بولنور ایسه اكل وافنا ایدر . دریالرك صولری اوزرینه قویولسه نار وحرارتنی اطفا ایده‌مز .

مثنوی

﴿ هفت دریارا درآشامد هنوز ﴾
﴿ كم نگردد سوزش آن خلق سوز ﴾

« ترجمه » جهنم یدی دریایی ایچرده ینه جهانی یاقان آتشی آزالماز . « شرح » بو بیت شریف جهنمك كمال شدت وحرارتنی تعریف وتوصیف ایدر.

نفس اماره جهنمك جزئندن اولمق حسبيله آتش اشتها واملی ، نعم فانيه وصوريه ايله سونمز .

مثنوی

﴿ سنكها وكافران سنك دل ﴾

﴿ اندر آيند اندروز اروخجل ﴾

« ترجمه » طاشلر وطاش يوركلی كافرلر، جهنمك ايچنه زار ومحجوب كليرلر . « شرح » هركيم طاش يوركلی ايسه جهنمه لايقدر . منكرلرك قلبی قاتی اولور؛ زيرا كفرلری حسبيله رحمت ارحم الرحمينی انكار، نعم ومجازاة معنويه‌يی خيال عد وشمار ايدرك كنديلرينی مؤبداً معذب وبی‌زار ايدر .

مثنوی

﴿ هم نكردد ساكن ازچندين غدا ﴾

﴿ تا ز حق آيد مرورا اين ندا ﴾

« ترجمه » جهنم بوقدر غدادن ينه ساكن اولماز؛ تاكه الله تعالی حضرتلرندن جهنمه بوندا كلير . « شرح » جهنمه نه‌قدر غدا كلسه كسب سكون وقناعت ايتمز . فرمان الٓهی حرارتنی تسكين واطفا ايدر . نفس اماره‌ده بونك كبيدر . نه‌قدر شيلره مالك اولسه ينه آتش امل واشتهاسی سونمز . بلكه مالك اولنجه حرارتی او نسبتده زياده‌لشير .

مثنوی

﴿ سير كشتی سير كويدنی هنوز ﴾

﴿ اينت آتش اينت تابش اينت سوز ﴾

« ترجمه » [جهنمه دیورکه :] طویدکمی ؟ قناعت ایتدکمی ؟ خیر ! [قناعت ایتمدیکنی اثبات ضمننده] ایشته سکا آتش ! ایشته سکا حرارت ! ایشته سکا یاقق !
« شرح » جهنم بورالرینی یالسان آتشینیله ، یاخود لسان حال ایله الله تعالی حضرتلرینه عرض ایدر . نفس اماره یه نه وقت صورلسه دها ایسترم ندای پراشتهاسیله اظهار طمع ایدر . هیچ بر وقت طویمسی وقناعت ایتمسی ممکن اولمیان بو دشمن لئیمی ممنون واقناع ایتمکدن ایسه آنی سیف صارم شریعت غرا ایله قهر وافنا ایتمك لایق واحرادر .

مثنوی

﴿ عالمی راقمه کرد ودر کشید ﴾
﴿ معده اش نعره زنان هل من مزید ﴾

« ترجمه » جهنم عالمی لقمه ایتدی ؛ چیکنه دی . معده سی « هل من مزید » یعنی فضله وارمی ؟ نعره سیله باغیر مقده در . « شرح » جهنمك کمال حرص و اشتهاسی سورهٔ قافك اوتوزنجی آیت کریمه سنده فرمان وبیان بیورلمشدر : ﴿ یوم نقول لجهنم هل امتلأت وتقول هل من مزید ﴾ یعنی : «قیامت کونی بز (الله تعالی) جهنمه دیرز : طویدکمی ؟ وجهنم جواباً دیر : دها زیاده وارمی ؟ یعنی جهنمك قهر وقوتی اوقدر درکه هر شیئی اکل وافنا ایله قانع اولدکمی سؤال ربانیسی اوزرینه دها وارمی ؟ دیر و کناهکار و کفاری اهلاك ایچون غضوبانه انتظار ایلر .» نفس اماره ده پریشان ایده جك آدملر وارمی ؟ دیه لسان حالی ایله اعلان حرص ایدرك کندینی ده پریشان ایدر .

مثنوی

﴿ حق قدم بروی نهد ازلا مکان ﴾
﴿ آنکه اوساکن شود از کن فکان ﴾

« ترجمه » حق تعالی جهنمك اوزرینه لامکان عالمندن وضع قدم ایدر . اول ! اولدی . یعنی امر وقبول جهتندن اوساکن اولور . « شرح » بو محلده قدم متشابهاتدندر . سورهٔ فتحده : ﴿ یدالله ﴾ تعبیری متشابهاتدن « قدرة الله » دیمکدر . شایان دقت بونکته درکه : سورهٔ فتحده « یدالله فوق ایدیهم » بیورلمسی مؤمنلره احسان قوت وتزیید اقتدار ایچون اولدیغندن قدرت « ید » ایله تشبیه و اشارت بیورلدی ؛ انسانلره قوت مادیه الدن کلیر . اما قدم برشی اوزرینه وضع اولنور

ایسه آنك قوتنی یا کلیاً محو ویا تقلیل ایدر . جهنمك اطفاسی ویا ساکن اوله بیلمسی اهم ومبرم ، بوکا دائر برایکی سوز سویلمك مقتضی والزمدر. جهنم اوزرینه قدم وقدرت الٓهیه وضع اولنتجه جهنم ساکن اولور ، تعبیر شریفندن اکلاشیلیرکه جهنم بتون بتون اطفا اولنمیوب انجق کسب سکون ایدر . جهنمك سکونیده ایکی صورتله تعقل اولنه بیلیر ؛ بری : اهل قصور اولان موحدینی جهنمده بر زمان طوتدقدن صکره چیقارلمسی ؛ دیکری : خالدین اولان اهل جهنمك عذابی بالنسبه خفت وسکون بولمسیدر . شیخ اکبر حضرتلری بیوررلرکه : بر مدتدن صکره جهنمك تأثیراتنی قالمیوب اهلی جهنمله مألوف اولور . قدمك لامکاندن اولمسی تعبیر شریفی ، قدمك غیر مادی وبتون بتون عالم معنویدن اولدیغنه اشارتدر . نفس اماره یه کلنجه : نفسك ده مرحمت مخصوصهٔ خدا ویاموت ایله ناری تسکین واطفا اولنور .

مثنوی

﴿ چونکه جزؤ دوزخست این نفس ما ﴾

﴿ طبع کل دارد همیشه جزؤها ﴾

« ترجمه » چونکه بزم نفسمز جهنمك جزئیدر ؛ جزءلر دائم کندی کلنك خوینی طوتار . « شرح » نفس اماره جهنمك بر جزئی اولدیغی متنوع اولان احتراصات شهوانیه و آمال مضره سیله آشکاردر . نفس ده جهنمك خوینی آلیر ، شدت امل وشهوتی حالنده دها وارمی؟ دیه اسان حالندن نعرهٔ دهشت افزا چیقار .

مثنوی

﴿ این قدم حق را بود کورا کشد ﴾

﴿ غیر حق خودکه کمان او کشد ﴾

« ترجمه » بوقدم ، حق تعالی حضرتلرینه مخصوص اولورکه نفس اماره یی ده اولدیرر ؛ اونفسك کمانی الله تعالی حضرتلرندن بشقه کیم چکر؟ « شرح » نفسك کمانی چکمك تعبیر شریفی نفسك اوزرینه غالب اولمقدن کنایه در . فلان کیمسه فلانك یاینی چکه مز دیرلرکه اکا قارشی مقابله ایتمکه مقتدر اوله ماز ؛ دیمکدر . نفسه غلبه ایتمك مرحمت ربانیه یه متوقفدر .

مثنوی

﴿ در کمان ننهند الا تیر راست ﴾

﴿ این کمان را بازگون کژ تیرهاست ﴾

« ترجمه » طوغری اوق اولمینجه یایه قویه‌مازلر. بوکمانك ترس ، اکری اوقلری واردر . « شرح » اسباب ظفر واصابت استحصال ایتمك ایچون قدرت الٰهیه مستقیم اولانلری استعمال ایدر . غیر مستقیم اولانلر اسباب صوریه ایله اقتدار وقوت آراسه‌لر اکری اوقلر کبی هدف مقصوده واصل اوله‌مازلر .

مثنوی

﴿ راست شو چون تیر واره ازکمان ﴾

﴿ کز کمان جز راست نجهد بی کمان ﴾

« ترجمه » اوق کبی طوغری اول ! که نفس اماره یایندن قورتوله‌سك ! زیرا طوغری اوقدن بشقه بر شی کماندن صیچراماز . بو حقیقت شبهه‌سزدر . « شرح » نفس اماره‌نك تضییقاتندن خلاص اولمق ایسترایسك طوغری اوق کبی اول ! استقامت فرضدر . سورهٔ هودك یوز اون ایکنجی آیت کریمه‌سنده فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه ﴿ فاستقم کما امرت ﴾ بیورلمشدر که معنای شریفی : « امر اولندیغك اوزره استقامت ایت . » دیمکدر. شبهه‌سزدر که هیچ کیمسه تضییقات نفسانیه والقاآت شیطانیه‌دن طریق حقده غیور ومقدم اولمدقچه خلاص اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ چونکه واکشتم ز پیکاری برون ﴾

﴿ روی آوردم بپیکار درون ﴾

« ترجمه » ظاهری دشمنك جنکندن رجوع ایتدم. شمدی درونی اولان دشمنك جنکنه یوز دوندردم. « شرح » دشمن ظاهردن شمدی رجوع ایتدم ودشمن درونی‌یه متوجه اولدم ، عبارهٔسی حدیث شریفدن اقتباساً ، ظالمه غلبه ایدن

مرد عاقل طرفندن افاده اولندیغنی کوسترر، دشمن ظاهره قارشی بر مقتضای قدر ظفریاب اولمش ایدم . شمدی‌ده عدو درونی اولان نفس وشیطان ایله غوغایه متوجه ومهیا اولدم دیمکدر .

مثنوی

﴿ قد رجعنا من جهاد الاصغرم ﴾

﴿ با نبی اندر جهاد اکبرم ﴾

« ترجمه » تحقیقا بز کوچك محاربه‌دن رجوع ایتدك، یعنی دوندك . حضرت نبی ذیشان ایله جهاد اکبرده‌یز . «شرح» کویلو دشمن ظاهری‌یی هلاك ایله کوچك محاربه‌دن مظفراً رجوع ایتدك . شمدی امداد رسالتپناهیله دشمن درونی اولان نفس وشیطانك حرب وجهاد اکبرینه متوجه اولدق دیمش! (با نبی) تعبیری، یا بروجه معروض امداد جناب پیغمبر ایله جهاد اکبره کیردك ، یاخود فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك حدیث شریفنه واوامر رسالتپناهیلرینه اتباعاً دشمن درونی ایله جهاد اکبرده‌یز دیمکدر .

مثنوی

﴿ قوت ازحق خواهم وتوفیق ولاف ﴾

﴿ تا بسوزن بر کنم این کوه قاف ﴾

« ترجمه » نفسه غالبه ایتمك ایچون قوت وتوفیق ولافی حق تعالی حضرتلرندن ایسترم که بو قاف طاغی کبی اولان نفس امارەنك وجود بناسنی ایکنه ایله، یعنی قوت وغیرتمله قوپاره‌یم . «شرح» نفس اماره انسانه کوره بیوك بر طاغ کبیدر که آنی اساسندن قوپارمق ایچون انسانك مالك اولدیغی قوت وغیرت ایکنه کبی اوفاق قالیر . بویله بر طاغی کوکندن قوپارمق و بسط کلام ولافه موفق اولمق توفیق خدایه منوطدر .

مثنوی

﴿ سهل شیری دانکه صفها بشکند ﴾

﴿ شیر آنست آنکه خودرا بشکند ﴾

« ترجمهٔ » دشمن صفدرنی یاران ارسلانمی [یاخود ارسلان طرزنده
بهادرلمی] قولای بیل! اصل ارسلان اودرکه کندینی قیرار . « شرح » محاربهٔ ـ
ظاهره صورتا شدید کورونور. حقیقتده نفس وشیطان ایله محاربه بوندن اشددر.
محاربهٔ ظاهره برمدته منحصر ، تهلکه زمانی برقاچ ساعت وبلکه برقاچ آندن
عبارتدر که طبعاً جسور اولانلره کوره او تهلکه هیچ مشابهسنده در . قورقاق
اولانلر ایسه بیك درلو دسیسه ایله میدان تهلکهیی ترك ایدر ، جسور اولانلرك
هنكام وغاده روحلرینه، قلبلرینه، سیكیرلرینه، قانلرینه كلن شدت وحركت سوقیله
حربدن چكنمك شویله طورسون حربی طالب و مهالك وشدائده راغب اولور؛
برقاچ ساعت، بلكه بر قاچ دقیقه ظرفنده یا میدان حربده ترك حیات ایله آلام
وغوائل دنیویهدن تخلیص جان ایدر؛ یاخود عمروارسه قهرمان نامیله توقیر وتبجیل
اولنور. بو جسمانی غیور و جسورلر محاربهٔ ظاهرهدن چیقوبده ایشلرنده، خانهلرنده
وبلكه عبادتلرنده محاربهٔ درونیهدن، یعنی آمال فانیه وشهوات حیوانیه ووساوس ـ
نفسانیه وشیطانیهدن نهلر چكرلر؟! محاربهدن عودت ایدن قهرمان صوری فی الحقیقه
جسوردر، امانفس وشیطانی كورهمزكه اوزرینه هجوم ایدهبیلسون. جسور مادی،
نفس و شیطانك قلوب بشریه یه آتقده اولدیغی «آرزو » ، « امل » ، « كبر »،
« غرور » ، « شهوت »، « حسد »، « خوف ». « تلاش»، «ضعف قلب»، «تردد»،
« انكار». « غضب»، « حدت». « میل انتقام »، « حب جاه»، « آرزوی ثروت »،
وبونك كبی نیجه مصائب اوقلرینه هدف اولور . بویله شدید تیراندازان وقهر
انكیزان طرفندن آتیلان بوالیم اوقلره نصل تحمل، نصل مقابله اولنهبیلیر؟ بویله
مانعلر وار ایكن نصل منزل مقصوده سهولتله وصلت میسر اولور؟ مكر كه مرحمت ـ
جناب كبریا قولنه مددرس اوله! مادیات كوزه چاربدیغندن احمقلره بیوك كورونور،
حقیقتده اعظم و اهم معقولات ومعنویاتدر . ظاهر كوزیله كوریلان محاربهٔ ـ
ظاهره اصغر، جهاد باطنی اعظم واكبردر. جسم وبدن ایله عقل ومعنی ارهسندهكی
فرقی اكلامق ایچون دیهبیلیرزكه بش بیك ، اون بیك انسانك قوهٔ ظاهرهٔ
جسمانیهلرینك تحریكه غیر مقتدر اولدیغی برجودی، برقاچی براختیار وضعیف
اهل هنرك عقلاً اختراع ایلدیكی بخار ایله قیل كبی قالدیرر. ملیونلرجه سواری
برصرهیه دیزیلوب كرهٔ ارضك برنقطهسندن دیكر نقطهٔ متقابلهسنه برقاچ كون
ظرفندهنقله مقتدر اولهمیهجقلری برخبری برانسانك عقلاً ایجاد ایلدیكی تلغراف
واسطهسیله آن واحدده ایریشدیرر. بیكلرجه جسورك میدان محاربهده قلیجلریله

حاصل ایده‌میه‌جکی بر نتیجه‌یی عقلك اختراع ایلدیکی افواه ناریه پك قولای استحصال ایتدیرر . بالجمله انسانلرك ظاهر کوزلریله کورمکه وعلی‌الخصوص بعد ـ مسافه‌سنی مساحه ایتمکه مقتدر اوله‌مدقلری اجرام سماویه‌یی ، عقلك اعانه‌سیله بر مهندس بر (ژه اومتر) بعدینی مساحه ایله اکتفا ایتمیوب قواعد ریاضیه ایله اولچر . حرکتلرینی ومحل ظهورینی یوز سنه اول خبر ویرر ! الحاصل معقولات ومعنویاتك حدودی نهایتسز اولدیغی حالده بونك یاننده جسمانیات هیچ کیبدر . ایشته ظرف جسمك مظروفی اولان حسیاتی ، معنویاتی کمالات باطنیه نوری ایله تنویر ایتمك ایچون صرف ایدیله‌جك سعی وغیرت انسانی سعادت ابدیه‌یه مظهر ایدر .

مثنوی شریفده صف اعدایی یاروب اظهار شجاعت ایدن ارسلانك حرکتنی تقلید واجرا ایتمك قولایدر بیورلمسی قوت وطالعه مربوط بر مصارعه‌نك نتیجهٔ ـ غالبیتنی تأمین ایتمك پك آززمانه ، پك اهمیتسز بر قدرته متوقفدر دیمکدر . انجق روح بشری . مستعد اولدیغی مرتبهٔ کمالاته اصعاد ایده‌جك اخلاق علویه واذواق ـ سرمدیه‌یه واصل اولمق ، تمایلات نفسانیه‌نك هر دقیقه‌ده ، بلکه هر آن غیر منقسمده ایجاد مفسدت وایقاع مضرت ایدرك حرص وشهوت ، غضب وحدت ، میل دنیا ، نسیان عقبا کبی انسانی کرداب قهر ومذلته یوارلایان میلان خسران انجامدن توقی ایله قلب وفکرینی ذکر وتوحید خدا ایله تصفیه‌یه محتاجدر . بو صورتله نفسانی و شیطانی تمایلاتدن کچوب محبت سبحانیه وعدالت وجدانیه ایله متخلق اولان انسان کامل دشمن نفسنه غلبه ایتمش اصل ارسلان طبیعتلی بر مخلوق ممدوح الاطواردر .

توضیح

(ترجمه وشرح مثنوی شریف)ك ایکنجی جلدنده ١٠٤ نجی صحیفه‌ده مندرج شو :

رویش ازغم زرد هم دولاب کبود

پس سلیمان کفت ای خواجه چه بود

بیت شریفك ایلك مصراعنه عائد ترجمه قونلمش اولدیغی حالده مصراع ـ ثانیسنك ترجمه‌سی دیزلمدیکی مؤخراً کورلدیکندن توضیح کیفیت اولنور .

بیت شریف مذکورك وارستهٔ شرح اولان ترجمه‌سی بودر :

« یوزی غمدن صارارمش ، ایکی دوداغنك رنکی اوچمش ، کوك رنك اولمش ایدی . سلیمان علیه السلام دیدی : ای افندی ! سکا نه اولدی ؟ » سلیمان نافذ

ختام جلد ثانی

فهرست

صحیفه

٢ دیکر اوشاه جهودك حکایه‌سیدرکه حضرت عیسی علیه السلامك قومی هلاکنه سعی کوسترمشدر .
١٥ جهود شاهنك آتش یاقمسی و آتش یاننه بربت وضع ایتمسی وهرکیم بوبته سجده ایلدی ایسه خلاص بولور دیه اعلان ایلمسی بیاننده‌در .
٢٥ آتشه آتیلان بر چوجغك سوز سویلمسی وخلقی آتشه دوشمکه ترغیب وتحریص ایتمسی بیاننده‌در .
٣٨ حضرت فخر عالم صلی‌الله علیه وسلم افندمزك نام جلیل العنوانلرینی استهزا ایله تفوه ایدن کیمسه‌نك اغزی اکری قالمسه بیاننده‌در .
٤٣ اوجهودك آتشه نیچون یاقمیورسك دیه عتاب ایتمسی و آتشك جواب ویرمسی بیاننده‌در .
٥٦ روزکارك هود نبی علیه السلام زماننده قوم عادی هلاك ایتمسی قصه‌سیدر .
٦٣ شاه جهودك طعن وانکاری وکندی ناصحلرینك نصیحتنی قبول ایتمدیکی بیاننده‌در .
٧٦ صید و شکاره شایان حیوانات طائفه‌سی کندیلرینی تلف ایتمکده اولان بر ارسلانك نزدینه کیدوب اختیار توکل و ترك وسعی ایلمسی ضمننده ارسلانه سویلدکلری سوزلره دائردر .
٧٨ ارسلانك حیواناته جواب ویرمسی وجهد وسعیك فائده‌سنی بیان ایلمسی حقنده‌در .
٨٠ حیواناتك توکلی سعی وکسب اوزرینه ترجیح ایلدکلری بیاننده‌در .
٨٣ ارسلان توکل اوزرینه تکرار جهدی ترجیح ایتدیکنه دائردر .
٩٩ تکرار حیواناتك توکلی جهد وسعی اوزرینه ترجیح ایتدیکنه دائردر .
١٠٣ عزرائیل علیه‌السلام برانسانه نظر ایلمسنه واو انسان سلیمان علیه‌السلامك سراینه قاچمسنه وجبریلرك جهد اوزرینه توکلی ترجیح ایلملرینه دائردر .
١٠٩ تکرار ارسلانك جهد وسعی توکل اوزرینه ترجیح ایتمسی وجهدك فوائدی بیان ایدلمسی حقنده در .
١١٩ جهد وسعیك توکل اوزرینه ترجیحی مقرر اولمسی بیاننده‌در .

صحیفه

١٢١–١٢٢ طاوشانك حیواناته جوابی وحیواناتك رد وانكارلری بیانندەدر .
١٢٤ طاوشانك سوزی اوزرینه حیواناتك اعتراض ایتملری و طاوشانك آنلره جواب ویرمسی بیانندەدر .
١٣٣ طاوشانك علمی وعلمك فضیلت ومنافعی بیانندەدر .
١٤٤ طاوشانك ارسلانه ایتدیکی حیله نك حكایەسیدر .
١٥٩ سینكك مردود وضعیف اولان تأویلی بیانندەدر .
١٦٤ طاوشانك كچ كلمسندن طولایی ارسلانك طارلمسی بیانندەدر .
١٧٠ بوده طاوشانك حیلەسنه دائردر .
١٩١ طاوشان ارسلانك یاننه واردیغنه وارسلانك طاوشانه حدت ایتدیكنه دائردر .
١٩٤ طاوشانك ارسلانه عذر بیان ایلمسنه دائردر .
٢٠٥ ارسلانك طاوشانه جواب ویرمسنه وطاوشانك دیدیكی اویوله كتمسنه دائردر .
٢١٣ سلیمان علیه السلام ایله هدهدك قصەسی بیانندەدر .
٢٢١ هدهدك ادعا ایلدیكی هنر اوزرینه قارغەنك هدهدی طعن ایتمسنه دائردر .
٢٢٦ آدم علیه السلامك قصەسیدر .
٢٣٩ طاوشان قویویه یاقلاشدیغی وقت آیاغنی كری چكدیكنه دائردر .
٢٥٢ طاوشانك آیاغنی كری چكمسنك سببنی ارسلانك صورمسنه دائردر .
٢٥٥ ارسلانك قویویه باقیشنه و عكسنی قویونك صوینده كوردیكنه دائردر .
٢٧٠ ارسلان قویویه دوشوب تلف اولدیغندن طاوشانك حیواناته مژده كتیرمسنه دائردر .
٢٧٩ حیوانات طاوشانك اطرافنه طوپلانوب آنی مدح ایتدكارینه دائردر .
٢٨٤ طاوشانك حیواناته نصیحت ویرمسی بیانندەدر .

ترجمه وشرح مثنوی شریف

﴿ مولانا جامینك ، حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی ﴾
﴿ حقنده‌کی قطعهٔ مشهوره‌سیدر : ﴾

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی

من چه گویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

﴿ جلد ثالث ﴾

(عابدین پاشا) مرحومك اثریدر

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ وفی ۹ نیسان سنه ۳۲۲ تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیه‌سنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

طرفندن طبع ونشر اولنمشدر.

استانبول

[مطبعهٔ کتبخانهٔ جهان] باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۲-۲٤

۱۳۲٤

آمدن رسول قیصر روم نزد عمر برسالت

قیصر رومك ایلچیسی حضرت عمرك نزدینه مأموراً كلدیكنه دائردر :

متن

در بیان این شنو یك قصهٔ
تا بری از سركفتم حصهٔ

« ترجمه » بونك بیاننده برقصه ایشیت! كه كلاممك سرندن حصه آله‌سك!
« شرح » عمر رضی‌الله تعالی عنه حضرتلریله قیصر سفیرینك حكایه‌سیدركه دقتله دیكلمكه شایسته‌در. بوحكایه‌ده پك چوق حكمتلر ذكر اولنه‌جغندن انسان حصه مند معرفت اولور .

مثنوی

تا عمر آمد زقیصر یك رسول
در مدینه از بیابان نغول

« ترجمه » طاغ اتكارندن، چوللردن كچوب حضرت عمر رضی‌الله عنهك بولندیغی مدینهٔ منوره‌یه قدر قیصردن بر ایلچی كلدی . « شرح » خاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری تارك دنیای بیوفا ، واصل باركاه جناب كبریا اولدقدن صكره ، حضرت ابوبكر صدیق رضی الله تعالی عنه مقام جلیل خلافته

کچمش ، حضرت ابوبکر صدیق‌ده فارغ جهان وداخل جنان اولنجه حضرت ـ عمر رضی‌الله تعالی‌عنه خلیفه اولمشدر. ایشته اوهنگام سعادت اتسامده قیصرروم طرفندن نزد جلیل فاروقه بر سفیر تسییر اولنمشیدی. (روم وقیصر) الفاظی بو حکایه‌ده تکرر ایده‌جکندن ـ ولو مختصر اولسون ـ براز معلومات تاریخیه اعطاسی مناسب کورلدی: ایتالیا دولتنك مرکزی اولان روما شهری تاریخ میلاددن یدی یوزاللی اوچ سنه اول (رومه لوس) نام ذاتك همتیله بنا اولنه‌رق کسب ـ اعتبار وشهرت ایتمکه باشلامش ، ایکی یوز قرق درت سنه مستقلاً حکومتی اداره اولنه‌رق بومدت ظرفنده یدی ذات قراللق ایتمشدر. بعده جمهوریته قلب ایدلمش، بوده درت یوز التمش سنه دوام ایتمشدر . بو درت یوز التمش سنه ظرفنده روما حکومتی اوروپانك اکثر یرلرینی ضبط وتسخیر ایتدکدن بشقه آسیا وافریقادرده پك چوق بلادی دائرهٔ حکومتنه ادخال ایتمش، تونسلی سرعسکر مشهور (آنیبالی) نك تضییقاتندن قورتولمش ایکن مؤخراً (تریبنورا) نامیله رئیس بولنان (پومبه) (سزار) ، (قراسوس) نامنده اوچ ذاتدن (سزار) ایله (پومبه) بیننده ظهور ایدن اختلافات حسبیله (سزار) اوصره‌ده عسکرله بولندیغی (غول) ایالتنی ترك ایله معیتنی استصحاباً کندی دشمنی اولان (پومبه) ورومانك اکثر سر آمدانی اوزرینه بر سرعت فوق‌العاده ایله حرکت واعداسیله کندی برچوق اسبابدن طولایی ایتالیادن چیقوب یکی شهر جهتنه وارمش ویکیشهر صحراسنی معرکه یاپمش ایدی. صحرای مذکورده میانه‌لرنده واقع اولان محاربهٔ مدهشه‌ده (سزار) غلبه ایدوب اعداسنی تارمار ایدرك کرچه روما حکومتنك جمهوریت نامنی ورومانك مشهور اولان سنامجلسنی ابقا وکندینی اول وآخر جمهوریتك اك بیوك طرفداری اولدیغنی اعلان وانبا ایتمش ایسه‌ده حقیقتده اوکوندن اعتباراً جمهوریت منقرض عد اولنه‌رق (سزار) حکمدار اولمشدر. خیلی زماندن صکره (سزار) رومامده سنا مجلسی داخلنده ایکن اعداسی طرفندن اعدام اولنه‌رق (اوقتاو) (انتوان) (لپیت) نامنده اوچ ذاتی روماللر (تریبنورا) نامیله ینه رئیس طانیمش وبرقاچ سنه صکره بو اوچ ذاتدن اوقتاوك مهارتی ومقتول سزارك یکنی بولنمسی حسبیله نفوذی آرتمش واقبالی هنگامنده یانیه ولایتی داخلنده پروزه شهری قارشیسنده بولنان (آقتیوم) نام موقعده دشمنی (انتونیو) ایله انتونیونك معشوقه‌سی (قله اوپاترا) نام مصر قرالیچه‌سی اوکنده واقع اولان محاربهٔ شدیدهٔ بحریه‌ده اوقتاو نائل ظفر اولمش واعداسنی مصره‌قدر تعقیب واوراده انتحاره اجبار ایله قوتلرینی تارمار ایتمشدر. آندن صکره اوروپانك همان هرجهتنده وآسیا وافریقانك برچوق

یرلرنده حکمدار اولمش ایدی . (اوقتاو) (سزار) کبی رومادە جمهور نامنی محافظه ایلمش ایسەدە ارتق جمهوریت نام وخیالدن عبارت قالدی . سندیسنی سنا مجلسی (پرنس ، اوکوست ، امپراطور ، پدر وطن) کبی ناملرله تقدیس ایدرك فاملیاسی (سزار) ه متعلق اولدیغندن (سزار) یعنی قیصر نامنی آلمش واخلافندن (نەرون) نام ظالمه قدر بو نام امتداد ایتمشدر . (اوقتاو) نام آخرایله (اوکوست) مدت عمرندەکی مظفریاتی ووجودە کتیردیکی امور خیریەیی معلن یازدیغی وصیتنامەیی مشهور شهرلرك پك چوغنده طاشلر اوزرینه حك ایتدیرمش ایکن تماقب قرون ایله جملەسی محو ونایاب اولمشدر . شمدیلك یالکز انقره شهرنده وحضرت حاجی بایرام ولی قدس سره السامینك تربۀ شریفەسی اتصالندەکی خرابەنك دیوار طاشلرنده لاتین لسانی اوزرینه محکوك آثاری قالمشدر . (اوکوست) دن صکره کلن روما امپراطورلرینك پای تختی ینه روما شهری ایدی روما امپراطورلرینك جملەسی قیصر نامنی محافظه وقیصر نامیله برخیلی شهرلر بنا ایتدیلر . بوندن برقاچ یوز سنه صکره روما امپراطورلغنه کچمش اولان (قوسطنطین) نام ذات اسباب عدیدەدن طولایی روما شهرینه رغبت ایتمیوب پای تختنی (بیزانتس) شهرینه نقل ایتمش وبوشهر شهیری (قوسطنطینو پولیس) یعنی قوسطنطین شهری نامیله تسمیه ایتمشدر . اووقته قدر رومالیلرك مذهبی بت پرستلك ایدی . عیسویلك ، عیسی علیه السلامدن صکره اوچ یوز سنه قدر بت پرستلرك شرندن کیزلی قالمش ایکن قوسطنطین ، بت پرستلکی ترك ایله خرستیانلغی قبول وتعمیم ایتمشدر . قوسطنطینك وفاتندن برمدت صکره یعنی میلادك اوچ یوز طقسان بش تاریخنده (تیوذوس) نام حکمدارك زماننده روما دولتنك پای تختی ینه قوسطنطینو پولیس اولدیغی حالده شرق امپراطورلغی نامنی آلمشدی . شرق امپراطورلغنك دە کلیاً تاریخ انقراضی اولان میلادك بیك درت یوز اللی طقوز سنەسنه قدر کرفتار اولدیغی انقلابات ، باعث حیرتدر . شرق امپراطورلغنك اووقت دائرۀ حکومتی اوروپا ، آسیا ، افریقادە واسع اولدیغی کبی سوء ادارەسیدە او نسبتده کنیش ایدی . استانبولی مقر اتخاذ ایله بونجه قرون حکمدارلق ایلمش اولان امپراطورلغك قسم کلیسی ، باعث نصرت عالم اسلامیت وموجب افتخار جهان انسانیت اولان آل جلیل بی مثیل عثمانی طرفندن ضبط واحیا ایله بعده سلطان محمد ثانی ـ که فاتح نام بسامنی بحق حائزدر ـ استانبولیدە تسخیر وپای تخت دولت ابد مدت علیه اتخاذ ایله دنیادە بولنان اوچ یوز ملیونی متجاوز اهل اسلامك قلوبنی تسریر وتنویر ایلدی . ینه مثنوی شریفك ابیات حکمت آیاتنه کلەلم :

مثنوی

﴿ کفت کو قصر خلیفه ای حشم ﴾

﴿ تامن اسب ورخت را آنجا کشم ﴾

« ترجمه » [قیصرك ایلچیسی مدینهٔ منوره یه داخل اولدیغی زمان ـ وقاقده تصادف ایتدیکی بر ذاته] دیدی : ای ذات محترم ! خلیفهٔ مؤمنین اولان حضرت عمرك کوشکی نره ده در؟ که بن آت واشیامی اورایه چکه یم ! « شرح » حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك قصری وار ظن ایدن سفیر بیلمزایدی که حضرت فاروقك ذاتنه مخصوص اولان قصری ، قلب جلیلی اچنده موجود جوهر فضائل ایدی .

مثنوی

﴿ قوم کفتندش که اورا قصر نیست ﴾

﴿ مر عمررا قصر جان روشنیست ﴾

« ترجمه » قوم اوسفیره دیدیلرکه : آنك قصر وسرایی یوقدر. حضرت عمرك کاشانهٔ روحی پارلاق بر نور هدی مسکنیدر . « شرح » ایلچی سوقاقده قصر حضرت عمری صوردیغی ذاتدن شو جواب حقیقی یی آلدی: ای سفیر! سن عمر رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی آرایورایسه‌ك انی جان وروحانیت سراینده آرا! زیرا اوذات پاك، دنیایه متعلق نعمتلردن روکردان، قلب وعقلنی نورهدایتله تنویر ایتمش سلطان دوجهاندر. جهان روحانی اصحابندن بعضیسی حضرت فاروق کبی دنیا دبدبه‌سنی ایسته‌مه‌مش ، مشاق ومحنی اختیار ایتمش ، بعضیسی سلیمان علیه السلام کبی حسب الحکمة دنیانك دبدبه وداراتنه مالك اولمشدر. رضای باری یه ونیات خیریه یه مبتنی اولنجه بوصورتلرك ایکیسی ده مقبول وفوائد مشمولدر.

مثنوی

﴿ کرچه ازمیری اورا آوازه ایست ﴾

﴿ همچو درویشان مر اورا کازه ایست ﴾

« ترجمه » امیرلکدن اول حضرت عمر ایچون برصدا و آوازه وار ایدی ، درویشلرکبی کوچك برخانه‌سی‌ده وار ایدی . « شرح » انسان عجیب بر میدان امتحان و بر ساحهٔ عرفاندر . صاحب سلامت اولان ذوات کرامك اطوار ومسالکنده بعض دفعه صورتا بر نوع مباینت محسوس ایسه‌ده او مباینت صوریه ، قرب حقه وصول ایچون هر عارفه مخصوص معناً بر وسیله‌در . سلیمان علیه‌السلام دنیاده مالك مال فراوان اولدی. حضرت عمر فقر واضطرابی حیات وجان بیلدی. بو احوال صوریه ، قرب حقه واصل اولمق ایچون اصحابنه اصلامانع دکلدر. انسانلردن مطلوب اولان جهات ، ایمان تام ایله نیت خالصه و عمال و آمال صالحه‌در .

مثنوی

﴿ ای برادر چون ببینی قصر او ﴾

﴿ چونکه درچشم دلت رستست مو ﴾

« ترجمه » ای برادر! سن حضرت عمرك قصروسراینی نصل کوررسك؟ که سنك قلب کوزنده بیتمشدر . « شرح » بو بیت شریفده‌کی خطاب مستطاب، اهل مدینه‌دن سفیر رومه قارشی وقوع بولسه حسب العباره مستبعد دکلدر. اما حقیقتده طوغریدن طوغری‌یه حضرت مولانای رومی قدس سره السامی جانبندن معناً رؤیته موفق اولمیانلره خطاب اولدیغی وارستهٔ ارتیابدر. ای برادر! ای طالب حقیقت! نقطهٔ سعادت نمای روحانیق دها بوله‌مدیغك ایچون تعجب وشکایت ایتمه! زیرا سنك بصیرتنده صیق کرپیك قیللری کبی هوا وهوسدن ترکب ایتمش مانع نظر حقیقت وار. اومویی حائلی ید بیضای شریعت غرا ایله کوزندن دفع وازاله ایت‌که حقائقی کورمکه قوهٔ رؤیت حاصل ایده‌بیله‌سك !

مثنوی

﴿ چشم دل ازمو وعلت پاك آر ﴾

﴿ وانکه‌آن دیدارقصرش چشم دار ﴾

« ترجمه » قلبك كوزندن قيل و علتدن پاك ايت! اندن صكره حضرت عمرك ديدار قصرينه كوز طوت! يعنى باق! « شرح » موجب ادراك، سرمايهٔ تعقل اولان مقر نور ايمانى، چشم حقيقتبينى، هوس، هوا، سائر اخلاق ذميمه‌نك ايراث ايتديركى عيوب ذلدن افراددن پاك و مصون طوت! اندن صكره كاشنسراى معنوينك رؤيتنه، نعم مالانهايهٔ روحانيه‌نك ظهورينه منتظر اول! يوقسه عيوب متنوعه‌دن معمول پردهٔ ظلمت، مانع رؤيت يكن ادعاى بصيرت اتمك نه بيوك غفلتدر.

مثنوى

﴿ هركه اهست از هوسها جان پاك ﴾

﴿ زود بيند حضرت وايوان پاك ﴾

« ترجمه » هركيم هوسلردن روحى برپاك ايدرسه همان حضرت حقى وپاك اولان يوكسك مقاملرى كورور. « شرح » هوا و هوسلردن پاك و صاف اولان روح كافهٔ مكوناتده، بالجمله ذراتده، الله تعالى حضرتلرينك قدرت وحكمتنى مشاهده ايدر. جان پاكى ايچون نيجه ايوان سلامت نشانى آماده كورور.

مثنوى

﴿ چون محمد پاك شد زين نار ودود ﴾

﴿ هركجا روكرد وجه الله بود ﴾

« ترجمه » زيرا محمد مصطفى عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرى بو آتش ودوماندن پاك اولدى، رويه وجه مباركنى چويرديسه او محل وجه الله ايدى. « شرح » بو حقيقت: ﴿ فاينما تولوا فثم وجه الله ﴾ آيت كريمه‌سنك مضمون حكمت مشحونيله منبتدر. فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرينك جسم وروحى اخلاق ذميمه‌دن ذاتاً و خلقةً بالكليه پاك ايدى. عالم ملكوت و ناسوتده هرهانكى شيئه عطف نظر معنوى وجسمانى بيورديلر ايسه هرذره‌ده بيله عظمت ربانيه‌يى كورمشدر. اى انسان مستعد! ذات پاك رسوله اقتدا ايدر ايسك حقائق اشيايى مشاهده ايله تنور عيون عبرت ايدرسك!

مثنوی

﴿چون رفیق وسوسهٔ بدخواه را﴾

﴿کی بدانی ثم وجه الله را﴾

« ترجمه » فنا خویك وسوسه‌سنه ارقداش اولدقجه « ثم وجه اللهی » اكلامق سنك ایچون ممكن اولور می؟ « شرح » شیطانك وسوسه‌سنه، نفس اماره‌نك هوا وهوسنه ارقداش اولان كیمسه‌نك نور حكمت ایله تنویر وجدان ایتمسی نصل امكان پذیر اولور؟ تارك وسوسه، فارغ ظلم ودسیسه اولمليدركه مطلع حكمت زمین و افلاك ، صاحب قلب پاك اولمغه موفقیت حاصل اولسون !

مثنوی

﴿هر كرا باشد زسینه فتح باب﴾

﴿او زهر ذره ببیند آفتاب﴾

« ترجمه » هر هانكی كیمسه سینه‌سندن قپو آچدی . او هر ذره‌دن بر كونش كوردی . « شرح » ﴿الم نشرح لك صدرك﴾ فرمانیله سلطان دوجهان اولان فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك طریق سلامت رفیقنه سالك ، سینهٔ صاف وپاكنده نور عشق خدا ایله باب مشاهده‌یی فتح ایتمكه موفق اولان انسان ، هر ذرهٔ كائناتی ، احتشام قادرانه وعظمت خالقانه‌یی كوستر بر كونش كبی كورور .

مثنوی

﴿حق بدیدست از میان دیكران﴾

﴿همچو ماه اندر میان اختران﴾

« ترجمه » حق تعالی بشقه‌لرك اورته‌سندن موجود وظاهردر ، نجومك

اورته‌سنده آی کورندیکی کبی ! « شرح » مشاهدهٔ حق ایچون بصیرت صافیه لازمدر. اکر دیدهٔ عقل و قلب اوزرینه پردهٔ هوس وهوا وضع اولنمش ایسه او آدم اعمای معنویدر. دنیا معناً مظلم اولدیغندن کیجه‌لری نورافشان اولان آی، نورحقیقته تمثیل ایدلمشدر .

مثنوی

❁ دوسر انکشت بردو چشم نه ❁

❁ هیچ بینی از جهان انصاف ده ❁

« ترجمه » ایکی بارماغك اوجنی ایکی کوزك اوستنه قو ! جهاندن هیچ برشی کوره‌بیلیرمیسك ؟ انصاف ایت ! « شرح » کندیلرینی ذکی ظن ایدن بعض کیمسه دیرکه : روحانیتدن بر چوق شیلر ایشتدك ! بز نه ایچون شمدی‌یه قدر روحانیته متعلق هیچ برشی کورمدك ؟ ایشته اومقوله عقل سطحی اصحابنه : روحانیتی کوره‌بیلمك ایچون صفوت نظر، سلامت عقل الزم ایکن بالعکس دیدهٔ قلب وعقلکزی غشاوهٔ هوا وهوس کبی پرده‌لر ایله اورتدکدن صکره ادعای رؤیت . کوزلرینی پارماقلری ایله قاپامش اولان کیمسه‌نك عدم رؤیتندن شکایت ایتمسنه بکزر جوابی ویریلیر .

مثنوی

❁ کر نبینی این جهان معدوم نیست ❁

❁ عیب جزانکشت نفس شوم نیست ❁

« ترجمه » بودنیایی کورمز ایسك ، جهانك معدوم اولمسی لازم کلمز ؛ عیب و قباحت مشؤم اولان نفسك پارماغندن بشقه‌سنده دکلدر .

[بالاده‌کی شرح کافیدر .]

مثنوی

﴿ توز چشم انکشت را بردار هين ﴾

﴿ وانکهانی هرچه می خواهی ببين ﴾

« ترجمه » سن کوزندن پارماغی قالدير! اندن صکره هرنه ايسترايسك کور!

« شرح » آمال نفسانيه نك نظر انتباهه چکديکی پردهٔ خطا و غفلت قالديريلوب سلامت قلبيه ايله فرائض عبوديت اجرا اولنورسه حقيقت کورولور؛ بيلنير.

مثنوی

﴿ نوح را کفتند امت کو ثواب ﴾

﴿ کفت او زان سوی واستغشوا ثياب ﴾

« ترجمه » نوح عليه السلامه امتی ديديلرکه : ثواب نرده ؟ [حضرت نوح جواباً] ديدی: استغشای ثياب ايتديککز طرفده! يعنی اوطرفده فرطا کراهدن اثوابکزه بوروندیککزکه بنم دعوت و نصيحتمی استماع ايتميه سکز ! « شرح » ای اعمای معنوی! عالم واسع روحانيتی کورمديکندن حالك حضرت نوحك امتنه بکزر. اوامتك افرادندن بعضيسی نوح عليه السلامه ديديلرکه : بزه وعد ايلديکك ثواب ومکافاة نرده؟ حضرت نوح ده جواباً وتزييفاً بيوردی: « بنم کلامم اکراه ايتديککز پرده در. » اشارت بيوريلان آيت کريمه سورهٔ نوحك يدنجی آيتيدر : ﴿ وانی کلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا اصابعهم فی آذانهم و استغشوا ثيابهم واصروا واستکبروا استکباراً ﴾ الله تعالی حضرتلری حضرت نوحدن علی طريق الحکايه بيورمشلردرکه : تحقيقاً بن هرنه وقت قوممی حق يولنه دعوت ايلدم ، تاکه الٰهی سن انلره مغفرت ايده سك! انلر دعوتمی استماع ايتمامك ايچون پارماقلرينی قولاقلرينه قوديلر . البسه سنی پرده ايليوب کفرده اصرار ودعوتمدن کبر اظهار ايتديلر .» استحصال ثواب، استغشای ثياب ايله اولميه جغنی اشراب صددنده کی بو بيت شريفده کنجينهٔ کوهر وآدابدر .

مثنوی

﴿ رو و سر در جامها پیچیده اند ﴾

﴿ لاجرم با دیده و نادیده اند ﴾

«ترجمه» یوزیکزی، باشکزی البسه کزه صارمشسکز ! مطلق کوزلریکز وارایکن کوره مامشسکز ! «شرح» حس روحانیتدن محروم اولانلر، حسب الخلقة جهسان روحانینك رؤیتنه مستعدایسه . دیدهٔ معنویلری اوزرینه انکشت هوا وهوسی وضع ایلدکلرندن محروم دیدار حقیقت اولدیلر .

مثنوی

﴿ آدمی دیدست باقی پوست است ﴾

﴿ دیده آنست انکه دید دوست است ﴾

«ترجمه» آدمیت، بر کوزدر. باقیسی دریدر. کوز اودرکه: دوست حقیقی یی کورر. «شرح» انساندن مقصد: خالق لم یزلی، حقایق اشیایی کشف ورؤیته مقتدر اولان پرتو عقلدر؛ اندن ماعدا انسانك وجودنده نه وارایسه پوست قبیلندندر. هانکی انسان سعادت ابدیه سنی تأمین ایتمك ایچون اقدام تام ایدر ایسه اوانسان، کامران ومعناً وارث ملك جهان اولور .

مثنوی

﴿ چونکه دید دوست نبود کوربه ﴾

﴿ دوست کو باقی نباشد دوربه ﴾

«ترجمه» چونکه دوستی کورمك خاصیتی یوقدر. کوراولمق دها ایپدر. دوست ، باقی اولمینجه اویله فانی دوستدن اوزاق اولمق اولادر. «شرح» کوزدن مقصد ، دوست حقیقی یی کورمکدر. برکوزده ، یاخود برانسانده بوخصائص -

جايله اولمينجه اوانسان كلياً اعمى اولسه دها اعلادر . زيرا اعمى حدينى بيلوب تجاوزانده بولنماز؛ حال بوكه عادى صورتده كورن غافل تجاوزاتده بولنوب شناعتى اضعاف وكنديني بى انصاف ايدر. دوست حقيقى، دوست باقى الله تعالى حضرتلريدر؛ بوقسه حيات ولذائذ دنيويه يه ربط محبت، عين ندامت ومحض محروميتدر .

مثنوى

﴿ چون رسول روم اين الفاظ تر ﴾

﴿ درسماع آورد شد مشتاقتر ﴾

«ترجمه» قيصر رومك ايلچيسى بوتر وتازه سوزلرى اهل مدينه دن ايشتدى؛ عمر رضى الله تعالى عنهى كورمكه غايت مشتاق اولدى. «شرح» دين مبين احمدى شمس جهان آراكبى عالم اسلاميتى تنوير ايتديكى صره ده اهل ايمانك فراست وذكاوتى فوق العاده برراده يه وارمش اولديغى فقه وبوكبى علوم جليله اسلاميه نك وجوديله ظاهر وباهردر . الحاصل مدينه اهاليسندن تصادف ايلديكى بعض ذواتك بوكمالاتى اكلاتيجه ذكر اولنان سفير ، حضرت عمرى كورمك اشتياق واميدينه اسير اولدى .

مثنوى

﴿ ديده را برجستن عمر كماشت ﴾

﴿ رخت راواسب راضايع كذاشت ﴾

«ترجمه» سفير كوزينى حضرت عمر رضى الله عنهك ارامسنه حواله ايتدى ، اشياسنى، آتنى ضايع ايتدى. انلردن واز كچدى. «شرح» انسانك قلبنده قوتله برقاچ نوع محبتك وجودى ممكن دكلدر . هانكى محبت قلبده زياده ايسه اومحبتك تأثيراتى حس اولنور. ايكنجى درجه ده كيلر همان اونوتولور. بو ايلچى ده اشتياق ، ديدار حكمت نثار حضرت فاروقه حصر ايتمش، متاع واشيا كبى مواد خسيسه يى خاطرينه كتيرمامشدر .

مثنوی

﴿ هرطرف اندر پی آن مردکار ﴾

﴿ می شدی پرسان او دیوانه وار ﴾

«ترجمه» هرطرفده اول مردکار اولان حضرت عمر رضی الله عنهك ایزنده، دیوانه کبی صورار ایدی «شرح» بوده اصحاب اشتیاقك علائمندندر که اشتیاق ـ کرده‌لرینی بولنجه‌یه قدر هرکسدن دیوانه کبی سؤال ایدر، زیرا بر آن بیله محروم دیدار یار اولان اضطرار ایچنده یانار.

مثنوی

﴿ کین چنین مردی بود اندرجهان ﴾

﴿ واز جهان ماندجان باشد نهان ﴾

«ترجمه» جهان ایچنده بونك کبی [حضرت عمر کبی] بر انسان اولسون، وجهاندن جان کبی نهان اولسون! [غریب برکیفیتدر دیمك ایسته‌مش!] «شرح» بوکبی متعجبانه بیان افکارایتمك محبت واشتیاق آثارندندر. سفیر، وقتیله حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك اقتدارینی، کمالات انسانیه‌سنی، حیرتبخشای عالم اولان فتوحات جلیله‌سندن آکلامش ایکن بر ده مدینه‌یه کلوبده اهل مدینه‌دن مدح وثنا اولندیغنی ایشتدیکی، حضرت عمر رضی الله عنهك قوهٔ روحانیه‌سی سفیرك قلبنه تأثیر ایتدیکی جهتله اشتیاقی تزاید ایتمشدر.

مثنوی

﴿ جست اوراتاش چون بنده بود ﴾

﴿ لاجرم جوینده یابنده بود ﴾

«ترجمه» حضرت عمری چوق آرادی که اوکا بنده کبی اولسون! شبهه‌سز

آرایان بولور . «شرح» سفیر، حضرت عمری حب واشتیاق قلب ایله آرامش، بولمش، اذن حق ایله دل آگاه اولمشدر . طـالب جدی، دائما مطلوبنی بوله جغی ادلهٔ کثیره و﴿من طلب وجدوجد﴾ حدیث شریفی ایله ثابتدر . بو حقیقتکده اوچ حکمتی واردر ؛ اولاً : چوق طلب ایدن ذات ، طبعاً متین اولدقدن بشـقه فرط تأمل ایله اکلامـشدرکه مطلوبی خیال محال اولمیوب بولنمسی قابلدر ؛ ثانیاً : اوزون تأملدن صکره بولنمسی ممکن اولدیغی ذهناً تقرر ایدن مطلوبك طلبنه، بر ده ارزو حاصل اولنجه ، عقل و بدن نقطهٔ مطلوبه یه حصر ایدیله جکنـدن اویله بر طالب غیوردن مطلوبك نهان قالمسی محال کبیدر . ثالثاً : طالبك کثرت شوق واشتیاقی عقلاً بیلنمه ین بعض تأثیرات روحانیه ایله مطلوبه سرایت ایدر. مطلوبده طالبه طالب اولمش وبری برینی بولمش اولور .

مثنوی

﴿ دید اعرابی زنی اورا دخیل ﴾

﴿ گفت عمر اینك بزیر آن نخیل ﴾

« ترجمه » اعرابی بر خاتون ایلچی یی دخیل وغریب کوردی ؛ دیدی : ایشته حضرت عمر بوخرما اغاجی آلتنده در . « شرح » ذکر اولنـان خاتون مدینه لی اولمدیغندن اعرابی تعبیر اولنمشدر. قادین قیصرك ایلچیسی مدینه لی اولمدیغنی حال و سـؤالندن اکلامش ، حضرت عمر رضی الله تعالی عنهی موما الیها وقتیله بیلدیکندن او صرده بر خرما اغاجی آلتنده یاتدیغنی کوردیکی جهتله حسب الانسانیه سفیره کوسترمش ! دیار غربتده غربا اکثر زمانلرده احبا بولور .

مثنوی

﴿ زیرخرما بن زخلقان اوجدا ﴾

﴿ زیر سایه خفته بین سـایهٔ خدا ﴾

« ترجمه » حضرت عمر خرما اغاجی التنده خلقدن اوزاقدر. خدای لم یزلك

سایه‌سی خرما اغاجنك کولکه‌سی التنده‌در. « شرح » حضرت عمر رضی‌الله عنه کبی برنور روحانیتی وامور ادارهٔ حکومتده بر استاد کاملی، متواضعانه بر اغاج التنده یاتمش وخلقدن اوزاقلاشمش اولدیغی حالده کورمکده‌کی حکمتی تأمل ایدنلر امور سیاسیه‌نك حسن جریانی ضمننده بو ایکی احوال عین اصابت اولدیغنی تصدیق ایدرلر. زیرا حاکم، متکبرایسه خلقك نفرتنی جالب، خلق ایله مختلط ایسه وقار وتأثیراتنی غیب ایدر؛ بر حاکم، بر مأمور نه‌قدر عالم وذکی اولسه خلق ایله اختلاط ایدوب یوز کوز اولنجه سوزینه هرکس حقلی، حقسز جواب ویرمکه باشلار. خلقك حاکم ومأموره ویردیکی اهمیت، چوق سوز بیلدکلرندن دکل، حکومتك ویردیکی قوتله برابر اختلاط ایتمکدن حاصل اولان هیبتدندر. برمأمور تعبیرات غلیظه ایله شونك بونك قلبنی متکبرانه قیرمامقله برابر ایش صره‌لرندن بشقه کیمسه ایله اختلاط ایتمیوب کندی کندینه فکر وملاحظه ومطالعه ایله وقار شرعیسنی محافظه ایتملیدر.

﴿ یافتن رسول قیصر امیر المؤمنین عمررا رضی‌الله عنه ﴾

﴿ زیر درخت خفته ﴾

امیرالمؤمنین حضرت عمر رضی الله عنهی قیصرك ایلچیسی اغاج التنده اویومش بولدیغنه دائردر:

مثنوی

﴿ آمد او انجا واز اودور ایستاد ﴾

﴿ مرعمررا دید ودرلرزه فتاد ﴾

« ترجمه » ایلچی اوره کلدی، اوزاقدن ایاق اوستی طوردی، حضرت عمر رضی الله عنهی کوردی، اونك وجودینه تتره‌مه دوشدی. « شرح »

سفیره حضرت عمر رضی الله عنهك یاندیغی اغاجه تقرب یدنجه حرمةً ایاق اوستی اوزاق یرده طوردیغی حالده ینه تأثیر معنوی‌ٔ حضرت عمره قلب سفیره لرزه آور اولدی. حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك تأثیری فوق العاده اولدیغی مسلّم جهاندر.

مثنوی

﴿ هیبتی زان خفته آمد بر رسول ﴾

﴿ حالتی خوش کرد برجانش نزول ﴾

« ترجمه » اویقوده اولان حضرت عمر رضی الله عنهدن ایلچی‌یه بر هیبت کلدی ؛ وجانی اوستنه خوش وکوزل برحالت ایندی . « شرح » جناب فاروقك اغاج التنده یاتدیغنی کورونجه سفیر بر هیبت و بیوك برلذت حس ایتمش ، هیبت ولذت کبی ضد اولان ایکی کیفیتدن تعجبده قالمشدر . هیبت ولذت اکثر اوقاتده اعتباراً ضد ایسه‌ده صاحب هیبت اهل عدالت ودولتدن اولنجه محبلرك قلبنده ذکر اولنان ضدیت قابل الفت اولور . مثلا : سوکیلی وفقط مهیب بدرینك غربتدن کلدیکنی اوغلی کوردیکی زمان خوف وحرمتی سببیله متلاشی و محبتی حسبیله متلذذ اولور .

مثنوی

﴿ مهر وهیبت هست ضدهم دکر ﴾

﴿ این دوضدرا دید جمع اندر جکر ﴾

« ترجمه » محبت وهیبت بری برینك ضدی ایکن [سفیر] بو ایکی ضدك درونده برلشدیکنی کوردی . [آزادهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کفت باخود من شها نرا دیده ام ﴾

﴿ پیش سلطانان خوش وبکزیده ام ﴾

« ترجمه » كندى كندبنه ديدى : بن شاهلر كوردم . سلطانلر نزدنده خوش ومقبول اولدم. « شرح » حضرت عمر رضى‌الله عنه دها اويقودده ، بناءً عليه رسول روم كال ادبله اوزاقده وقلبنده حس ايلديكى هيبت حقنده موجب سعادت اوله‌جغنى درك ايده‌يه‌جك بر حالده ايكن سفير كرفتار حيرت اولوب كندى كندينه بن شمدى‌يه قدر بونجه شاهان جهان نزدنده مقبول و بى فتور ايدم . شمدى بكا نه اولدى؟ كه براغاج التنده يالكز ، عسكرسز ياتان بوذاتدن قلبم قورقو ايچنده كافهٔ اعضاى بدنيمى تزه‌بور دعش !

مثنوى

﴿ از شهانم هيبت وترسى نبود ﴾

﴿ هيبت اين مرد هوشم در ربود ﴾

« ترجمه » شاهلردن بكا هيبت، قورقو اولمدى؛ امابومردك هيبتى عقلمى قابدى. [بوبيت شريف ايله بونى تعقيب ايدن ابيات شريفه هيبت معنويهٔ ديننه‌نك قلوب مستعدينده حاصل ايده‌جكى تأثيراتى واضحاً بليغانه تصوير ايتديكندن شرحه محتاج دكلدر .]

مثنوى

﴿ رفته ام دربيشهٔ شير وپلنك ﴾

﴿ روى من زيشان نكرد انيدرنك ﴾

« ترجمه » ارسلان وقپلان يتاغى اولان اورمانه كيتدم، بوشديد حيوانلردن يوزمك رنكى دكيشمدى .

مثنوى

﴿ بس شد ستم درمصاف وكارزار ﴾

﴿ همچو شير ان دم كه باشد كارزار ﴾

« ترجمه » چوق صف حربده ، محاربه‌ده بولندم . هم اویله وقتلرده ارسلان کبی بولندم که ایش کوچ فغان وزار ایدی. شرح » سفیر، ارسلان و قپلانلر ایله اولان مبارزه‌سنی وشدائد حرب هنکامنده‌کی متانت قلبیه‌سنی حضرت عمر رضی الله عنهه قارشی اولان خوف و رعشه‌سیله مقایسه ایتدکجه حیرتی زیاده‌لشیور ایدی .

مثنوی

﴿ بس که خوردم بس زدم زخم کران ﴾

﴿ دل قوی تر بوده ام از دیکران ﴾

« ترجمه » چوق دفعه یاره‌لندم . چوق آغر یاره اوردم ؛ میدان حربده دیکرلرندن دها قوتلی ایدم .

مثنوی

﴿ بی سلاح این مرد خفته بر زمین ﴾

﴿ من بهفت اندام لرزان چیست این ﴾

« ترجمه » بومرد ، سلاحسز بر اوستنده یاتوب اویومش ایکن بن یدی اندامله تتره‌یورم. بوحال ندر؟ « شرح » اویقوده کوردیکی حضرت فاروقك هیبتندن ایلچی او قدر رعشه‌یه کرفتار اولمش که : بربدن دکل یدی بدنی اوله بوتتره‌مه جمله‌سنه تأثیر ایده‌جکنی اکلامش وسببنی بیله‌مدیکندن شاشوب قالمشدر .

مثنوی

﴿ هیبت حقست این ازخاق نیست ﴾

﴿ هیبت این مرد صاحب دلق نیست ﴾

« ترجمه » بوهيبت ، الله تعالى نك هيبتيدر ، خلقدن دكلدر ؛ بوهيبت صاحب عبا اولان بومردك هيبتى دكلدر ؛ حق تعالى نكدر . « شرح » بوبيت شريفده‌كى مآل هم سفيردن كنديته ، هم بر عارف كامل طرفندن انسانلره خطاباً اولمسى حسب العباره جائزدر . سفيردن اولنجه ديركه : بن شمدى‌يه قدر برچوق خاق وبلكه برچوق صاحب دلق وعبا درويشان وفقرا كوردم ؛ فقط بوهيبتى ، بوحالى هيچ بروقت كورمامش وحس ايتمامش ايدم ؛ بوهيبت بهمه حال خالق كائنات اولان ذوالجلال طرفندندر .

مثنوى

﴿ هركه ترسيد ازحق وتقوى گزيد ﴾

﴿ ترسدازوى جن وانس وهركه ديد ﴾

« ترجمه » هركيم الله تعالى حضرتلرندن قورقدى و عصمت و تقوى‌يى اختيار ايتدى ، جن وانس و هركيم آنى كورديسه اندن قورقار . « شرح » اهل تقوى ، مؤمن ومقدم اولور ؛ عبادات ومساعئ مشروعه‌يى اجرا ، محرمات ومشتهياتدن اجتناب وتبرا ايدر . بواوصافده بولنه‌جق ذات كريم ، مطلق الله تعالى حضرتلرينك اوامر ربانيه‌سى خارجنده بولنماق ايچون چاليشير ؛ دائما خوف ورجا ايچنده بولنور . بوخوف وسعى مشروعى حسبيله متقى حسابه كلز اخلاق وخصائل جليله‌يه مالك وقرب حقه واصل اولور . بويله برذات كريمك رضاسنه مغاير برحالده بولنمقدن انسانلر وهرنوع مخلوقات خوف واجتناب ايدر .

مثنوى

﴿ اندرين فكرت بحرمت دست بست ﴾

﴿ بعد يكساعت عمر از خواب جست ﴾

« ترجمه » بونى دوشونديكى حالده كمال حرمت وادب ايله ال باغلادى .

[اياقده ديوان طوردى .] برساعتدن صكره حضرت عمر رضى الله عنه اويقودن
قالقدى . « شرح » رسول روم كمال ادبله قائم ايكن عمر رضى الله عنه حضرتلرى
خوابدن بيدار اولنجه سفيردن بو رعايت و ادبى كورمش و كنديسنه محبت
ايتمشدر . ادب صاحبنك كمالى ؛ اخلاق حميده سنى وقارشيسنده كى آدمه ادبنك
حرمت ومحبتنى كوسترر .

﴿ سخن كفتن عمر بارسول قيصر روم ﴾

﴿ ومكالمات اوى ﴾

حضرت عمرك سفير قيصره سوز سويلامسى
وانكله مكالمه ايتمسى بياننده در :

مثنوى

﴿ كرد خدمت مر عمررا وسلام ﴾

﴿ كفت پيغمبر سلام انكه كلام ﴾

« ترجمه » [قيصرك ايلچيسى] حضرت عمر رضى الله عنه خدمت وتعظيم
ايتدى . وسلام ويردى . پيغمبر عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى بيوردى .
ابتدا سلام ، اندن صكره كلام . « شرح » حضرت عمر رضى الله عنهك اويقودن
اويانديغنى كورونجه ايلچى كمال ادبله ياننه وارمش و تعظيم ايله سلام ويرمشدر .
سفيرك بوحركتى اثر عرفان ومقبول جهاندر . عمان كمالات ، فخر عالم عليه افضل
التحيات افندمز حضرتلرى بيورديلركه : ﴿ السلام ثم الكلام ﴾ يعنى : « ابتدا
سلام ويرلمسى ، بعده كلام سويلنمسى » ايجاب ايدر . سلام ويرمك وسلامى قبول
ايله كذلك عليك السلام ديمكده فوائد متعدده واردر . اولا : طرفينك تربيه سنى
اثبات ايدر . ثانياً : بر عناددن طولايى انسانلر برى برينه سوز سويلمامك
افكارنده ايسه لر سلامك لزومى اوزرينه عقدهٔ عناد ممكن مرتبه انحلال ايدرك رفع
فساد اولنور . ثالثاً : سلام كبى برلفظ مقبولى طرفين تلفظ ايتدكدن صكره قلبلرنده
بر نوع محبت حاصل اولور .

مثنوی

﴿ پس علیکش گفت اورا پیش خواند ﴾
﴿ ایمنش کرد و بنزد خود نشاند ﴾

«ترجمه» بونك اوزرینه حضرت عمر رضی الله عنه اوسفیره علیك السلام بیوردی . تطمین ایله یرکوستردی. کندی یاننـه اوطورتدی . «شرح» ایلچینك افکار معنویه سی مجهول ایسه ده برمرد مقبول اولدیغی ادب وتربیه سندن اکلاشلمش، حضرت عمر رضی الله عنه کمال عرفان ایله سلامنی قبول وعلیك السلام امریله تلطیف بیورمش وحضور عالیلرنده اوطورتمشدر. انسانلرك قلبلرینی جلب وتأنیس وحقایق علویه یه مطلع ایتمك ایچون حسن معامله کبی بروسیلهٔ مناسبه بولنه ماز. حسن معامله برمحکدرکه مخاطب اگر مستعد ترقی ایسه مجلوب اولور. عنود وجاهل ایسه اخلاق مفسدتکارانه سنی حسن معامله هنگامنده بلازیان اظهار ایدر.

مثنوی

﴿ لاتخافوا هست نزل خائفان ﴾
﴿ هست درخور از برای خائف آن ﴾

« ترجمه » لاتخافوا » یعنی « قورقمیکز » طعام ومژده سی الله تعالی حضرتلرندن قورقانلره مخصوص برنزل واحسان معنویدر؛ زیرا بونزل ومژده جناب حقدن قورقانلره لایقدر. «شرح» الله تعالی حضرتلرندن خوف ایدنلر ، خوفلری حسبیله مرحمت ربانیه یی دعوت، عبادت وسائر وظائف انسانیه سنی اجرا وتهذیب اخلاق ایله کندیلرینی رهین سعادت ایدرلر. موسی علیه السلام نزد فرعونه گیده جکی وقتده خالقنه قورقارم دیمسی اوزرینـه « قورقمه ! یاموسی ! » امریله مبشر اولدی. جناب واجب الوجوددن خوف وبناءً علیه استقامت ایدنلره قرآن عظیم الشانده بیان وفرمان بیورلدیغی اوزره ملائك کرام دیدیکه : ﴿ الا تخافوا ولاتحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون ﴾ معنای شریفی : « حق تعالی

حضرتلرینه مطیع اولان اهل استقامته، ملائك تبشیراً دیرلر: قورقمیکز وحزن وکدر ایلمیکز ومبشر اولکز اول جنت ایله، که وعد اولندیکز.»

مثنوی

﴿ هرکه ترسد مرورا ایمن کنند ﴾

﴿ مرددل ترسنده را ساکن کنند ﴾

« ترجمه » هرکیم قورقارایسه آنی ایمن ومطمئن ایدرلر؛ کوکلی قورقان آدمی ساکن وراحت ایدرلر. « شرح » خوفدن مقصد خوف ربانی، ایکنجی درجه ده امور مشروعه نك انتظامی خلل پذیر اولمامق ایچون اختیار اولنان حذر واحتیاط مادیدر؛ یوقسه برسارق سرقته متجاسر اوله جغی صرهده حس ایتدیکی خوف اوزرینه انك ایچون قورقمه مژده سی اولمدقدن بشقه کرك جناب حقدن، کرك انسانلر طرفندن وکرك قوانین ونظاماتدن قورقلی! صدالری معناً ومادةً قولاغنه طنین انداز دهشت اولور.

مثنوی

﴿ آنکه خوفش نیست چون کویی مترس ﴾

﴿ درس چه دهی نیست اومحتاج درس ﴾

« ترجمه » اوکیمسه نك که قورقوسی یوقدر، اکا قورقمه نصل دینلیر؟ نصل درس ویریلیر؟ اکا، که بن درسه محتاج دکلم دیر! « شرح » برکیمسه یی تأمین ایده بیلمك وکندینه قورقمه دیمك ایچون اونك قورقسی وآرزوکش امنیت اولمسی اقتضاایدر. یوقسه برکستاخ عقل ضعیفنه استناداً بورالره احتیاج کوسترمزده بن کیمسه دن قورقمام دیرسه اکا قورقمه دیمك زائد وغیر مفیددر. محض جهل اولان برمتکبر بن هرشیئی بیلیرم ادعاسنده مصرایکن، اکا درس ویرمك محالدر.

مثنوی

آن دل ازجا رفته‌را دلشاد کرد

خاطر ویرانش را آباد کرد

« ترجمه » کوکلی یرندن اوینامش اولان ایلچی‌یی، حضرت فاروق دلشاد، ویران خاطرینی معمور و آباد ایتدی . « شرح » حضرت عمر رضی الله عنه کمال لطف ایله علیک السلام ودها بعض تعبیرات التفات آیات ایله تلطیف واکرام بیورملری حسبیله هیبت وخوفدن کوکلی یرندن اوینامش اولان ایلچی‌یی شاد وپریشان اولان خاطرینی تطییب و آباد ایتمشدر .

مثنوی

بعد ازان کفتش سخنهای دقیق

وز صفات پاك حق نعم الرفیق

« ترجمه » [حضرت فاروق] اندن صکره دقیق کلمات سویلدی ؛ ونعم الرفیق اولان الله تعالی حضرتلرینك پاك وعالی صفتلرندن بحث ایتدی. « شرح » حضرت عمر رضی الله عنه سفیرك کمال خوف وادبنی وقلبنك تلاش و اضطرابنی کورنجه ابتدا قلبنی تأمین ، بعده حالنه لایق اولان بعض اسرار و حقائق تعلیم وجناب واجب الوجودك قوللرینه نه درجه‌ده مرحمتی اولدیغنی تفهیم ایتمشدر . بیوکلرك شانندندرکه ویران اولمش خاطرلری معمور و آباد ومستعد وصادق اولانلری تأمین ودلشاد ایدرلر .

مثنوی

وز نوازشهای حق ابدال را

تابداند او مقام وحال را

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك اولیا وابداله اولان نوازشلرندن سویلدی، که او ایلچی مقام وحالی بیلمش اولسون . « شرح » سفیرك استعداد مادرزادینی حضرت عمر رضی الله تعالی عنه اكلانجه الله تعالی حضرتلرینك ابداله اولان نوازش و احسانلرندن و مقام وحالدن بحث بیورمشدر . لسان تصوفده (ابدال) اول زمرهٔ مکرمه اطلاق اولنورکه شخصلرنده حس ایتدکلری امل و آرزو ومشتهیات نفسانیه یی کاملاً ترك ایله انلری ارادات ربانیه ایله تبدیل ایتدیلر، واسکی حاللرینه بدل امر حق قبول ایله خدای لم یزل حضرتلرینك آتش عشقنده وارلقلرینی اذابه ایدرك بشقه برشخصیت مقبولهٔ معنویه آلدیلر . ایلچینك بو یولده تبدیله مستعد اولدیغنی حضرت عمر رضی الله عنه حس ایدنجه داخل اوله جغی زمره اصحابنك مظهر اولدقلری نوازش واحسانات الٓهیه دن ومقام وحالدن کندینه بحث بیورمشدر. لسان تصوفده (حال) بلا کسب وعمل وبعض مرتبه موقت صورتده حس اولنان حقائق روحانیه و (مقام) ایسه روحانیتك اك عالی درجاتنه کسب وقوف ایله باذن الله تعالی اودرجات علیه دن بردها منفك ومنفصل اولمیان کیفیته اطلاق النور.

مثنوی

﴿ حال چون جلوه است زان زیبا عروس ﴾

﴿ وین مقام آن خلوت آمد با عروس ﴾

« ترجمه » حال، او، کوزل کلیندن ناز وجلوه کبیدر، بو مقام کلین ایله اولان خلوت کبی کلدی . « شرح » کلینك نازواداسنی خانه ده اولانلرك جمله سی کوره بیلیرلر ایسه ده خلوتی صاحبنه مخصوصدر. احوال روحانیه دن ده حال تعبیر اولنان کیفیته برچوق سالکان نائل اوله بیلیر ایکن (مقام) یالکز حقائق روحانیه یه کمالیله واقف اولان اولیای کرامه مخصوصدر .

مثنوی

﴿ جلوه بیند شاه وغیر شاه نیز ﴾

﴿ وقت خلوت نیست جز شاه عزیز ﴾

« ترجمه » جلوه يى شاه و شاهك ماعداسى ده كورور ؛ انجق كلين ايله خلوت وقتى عزيز اولان شاهدن بشقه‌سنه مخصوص دكلدر . « شرح » حالات روحانيه‌يه صاحب مقام اولان ولى‌الله ، سالكين واقف اوله بيلير ايسه‌ده مقامات عاليهٔ معنويه‌يه يالكز قطب اعظم وياغايت قواى كاملهٔ باطنيه‌يه صاحب اولان ولى‌الله صاعد اولور .

مثنوى

﴿ جلوه كرده خاص وعامانرا عروس ﴾

﴿ خلوت اندرشاه باشد باعروس ﴾

« ترجمه » كلين خاصلره وخاص اوليالره ناز وجلوه ايتمشدر ؛ خلوتده ايسه كلين ايله آنجق شاه اولور . « شرح » فيض دائم صاحب مقام‌خاص‌اولان اولياى كرامه مخصوصدر . بومقام معنويده قابلرينى خارق‌العاده برلذت روحانيه احاطه ايلديكندن بوكا مظهر اوله‌جق ذات دها نورسيدكاندن ايسه شخصى او-لذتك محبتنه منحصر ، انتظام عالم ايچون مقتضى اولان عمل وارشاددن منفصل وبناءً عليه هستئ معنويسى وبلكه جسمانيسى پريشان ومضمحل اولمش اولور .

مثنوى

﴿ هست بسيار اهل حال ازصوفيان ﴾

﴿ نادرست اهل مقام اندرميان ﴾

« ترجمه » صوفيلردن اهل حال چوق واردر ؛ اما صوفيان ايچنده اهل-مقام پك آزدر . [معناسى آچيقدر .]

مثنوى

﴿ از منازلهاى جانش ياد داد ﴾

﴿ وزسفرهاى روانش باد داد ﴾

« ترجمه » [حضرت عمر رضی الله عنه قیصرك ایلچیسنه] روحك منزللرندن معلومات ویردی. وروح روان معنوینك سفرلرندن خبرویردی « شرح » حال ومقامه متعلق سبق ایدن بیانلردن صکره حضرت عمر رضی الله عنه روح معنوینك خلقتندن شمدی یه قدر مظهر اولدیغی حالات عظیمه‌دن ، بلکه من بعد قطع ایده‌جکی سفرلردن ، مطلع اولدیغی هنرلردن برچوق حقائق ایما ومخاطبنی آب‌زلال روحانیتله احیا ایتمشدر . جانك شمدی‌یه قدر گشت وگذار ایلدیکی منازل ومن بعد هانکی مقاماته واصل ونائل اوله‌جغنی تعریفات ظاهره ایله تفهیم ایتمك غایت مشکل وبلکه محال اولدیغندن حقایقنه واقف ومطلع اولمق آرزو ایدن ذوات برطرفدن عبادت ووظائف مشروعه‌سنی اجرا ودیکر طرفدن برصاحب عرفان بولمغه سعی ایتملیدر .

مثنوی

﴿ وززمانی کززمان خالی بدست ﴾

﴿ وزمقام قدس کاجلالی بدست ﴾

« ترجمه » بر زماندن بحث ایتدی که زماندن خالی ایدی . مقام مقدسدن خبر ویردی که اجلال وعظمته منسوب ایدی . « شرح » حضرت عمر رضی‌الله عنه روح معنوینك احوال ومنازلندن مقتضی اولان کیفیاتی بیان بیوردیغی کبی زمانی تشکیل ایدن اجرام وکائناتك خلق وایجادندن اولکی حالی بی زمانیدن و مرتبهٔ قدسیت ووحدانیتدن ده خبرویردی .

مثنوی

﴿ وزهوای کاندرو سیمرغ روح ﴾

﴿ پیش ازین دیدست پرواز فتوح ﴾

« ترجمه » اویله بر هوادن خبر ویردی که اوراده سیمرغ روح بوندن اول

[یعنی روح بوعالمه کلمدن اول] اوجمق فتوح وسعادتی کورمش ایدی. «شرح» سیمرغ بیلنمز برمخلوق وروح رواندہ کورنمز برکیفیت اولدیغندن روح سیمرغه تشبیه بیورلمشدر. بیت شریفك مأله کلنجه : حضرت عمر رضی الله عنه برعالم هوا وعشقدن خبرویردی که روح برفتوح، عالم عنصری یه قدم نهاده اولمه‌دن اول فضای عشقده اوچار وفتوحات بی نهایه‌یه مظهر اولور ایدی.

مثنوی

﴿ هر یکی پروازش از آفاق بیش ﴾

﴿ وز امید ونهمت مشتاق بیش ﴾

«ترجمه» سیمرغ روحك هر براوچوشی آفاقدن زیاده‌ایدی. ومشتاق اولانك امید وحرص واملندن فضله ایدی. «شرح» روحك جولان ایلدیکی جهان معنوی، آفاق مادیه ومحسوسه‌دن حسابه صیغمیه‌جق مرتبه‌ده کنیش اولدیغندن مستعد اولان روحك اوعالم عالیده هر پروازی مطلق کافهٔ آفاقدن زیاده وبرمشتاقك ارزوکش اولدیغی امل ورجاسندن بالاتر ایدی.

مثنوی

﴿ چون عمر اغیار رورا یار یافت ﴾

﴿ جان اورا طالب اسرار یافت ﴾

«ترجمه» چونکه حضرت عمر رضی‌الله عنه یبانجی یوزلو اولان اوایلچی‌یی مستعد ویاربولدی. آنك روحنی اسرارالٓهیه‌یه طالب وراغب بولدی. «شرح» سفیر روم اغیار و اجنبی و مذهبی ابتدا غیری ایکن حین ملاقاتده دین مبینه یار وراغب واسراری طالب اولدیغنی حضرت عمر رضی‌الله‌عنه کورونجه بالاده ذکر اولنان حقائقدن ودها نجه نجه دقائقدن بحث‌ایله کشف پردهٔ رازومخاطب مستعدی عارف وسرفراز ایتمشدر.

مثنوی

﴿ شیخ کامل بود و طالب مشتهی ﴾
﴿ مردچابك بود مرکب درکهی ﴾

« ترجمه » حضرت عمر شیخ کامل ، طالبده اشتهالی مستعد ایدی ؛ آدم یرینه تیزوارمغه مستعد، مرکب قپوده حاضرایدی. « شرح » حضرت عمر رضی‌الله‌عنه خارق‌العاده برشیخ ومرشد وسفیرده طالب مستعدایدی. یعنی معناً مرد-چابك اولان حضرت عمر رضی‌الله‌عنه مریدانی سرعت عظیمه ایله قطع‌مسافات-معنویه ایتدیره‌جك بر کامل اولدیغی کبی ایلچی‌ده عالم معنویده سرعتله حرکت ایده‌جك صاحب‌قابلیت ایدی . توجیه دیکر : سفیر معناً برمرد چابك رواولدیغی کبی درجات معنویه‌یه اعلا ایده‌جك وسائطده حضرت عمر رضی الله عنه نزدنده حاضر ایدی .

مثنوی

﴿ دیدان مرشدکه او ارشاد داشت ﴾
﴿ تخم پاك اندر زمین پاك کاشت ﴾

« ترجمه » اومرشد کامل کوردی‌که او ایلچی طوغری یوله کیتمکه قابلیتی حائزدر . پاك تخمی پاك اولان یره اکدی. « شرح » حضرت عمر رضی الله‌عنه مخاطبك قابل هدایت اولدیغنی کوردیکندن حقایق روحانیه اتیان ایله هستیٔ-معنویسی شادان ایتمشدر .

سؤال کردن رسول روم از امیر المؤمنین عمر رضی‌الله عنه

رسول رومك امیرالمؤمنین اولان عمر رضی‌الله عنهدن بعض حقایق سؤال ایتدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ مرد کفتش ای امیرالمؤمنین ﴾

﴿ جان ربا چون درآمد در زمین ﴾

« ترجمه » او آدم ، امیرالمؤمنین اولان حضرت عمر رضی الله عنهه دیدی : روح عالم بالادن زمینه نصل ، نه ایچون کلدی ؟ « شرح » حضرت عمر رضی الله عنه رسول رومده کوردیکی استعداد اوزرینه روح روانك عالم احدیتده کی حالاتندن ، سفرلرندن وسائر بعض دقائق واسراردن بحث بیورمسی اوزرینه رسول رومده بو علم عمیقده دها زیاده بیدای وقوف آرزوسی ، روحك عالم ارواحده کی صفوت وسعادتی لایقیله اکلامق املی حاصل اولمش، روحك عالم ناسوته یعنی ابدانه کلمسی حکمتندن سؤاله باشلامش !

مثنوی

﴿ مرغ بی اندازه چون شد درقفص ﴾

﴿ کفت حق بر جان فسون خواند وقصص ﴾

«ترجمه» اولچویه، حسابه صیغمیان مرغ روح نصل قفس بدنه کیرمشدر؟ [حضرت عمر رضی الله عنه جواباً] بیوردی : الله تعالی حضرتلری روحه افسوس وماجرالر اوقودی. «شرح» ایلچی ، روحك عالم ارواحده کی کمالاتی وعالم ابدانده کی مهالك و مشاقنی تأمل ایتمسی اوزرینه ارواحك بو عالم سفلی یه کلمسنه تعجب ایتمش ودنیا ایله بدن انسانی قفس ظن ایلمشدر. حضرت عمر رضی الله عنه ارواح واشباحك حق تعالی حضرتلرینك امرینه امتثال ایله کسب کمال ایده جکنی جواباً بیلدیرمشدر .

مثنوی

﴿ بر عدمها کان ندارد چشم وکوش ﴾

﴿ چون فسون خواندهمی آمد بجوش ﴾

«ترجمه» کوز وقولاق کبی محسوساتی ادراکه لازم اولان واسطه‌یه مالك اولمیوب بزه نسبتله عدملر، یعنی یوقلقلر اوزرینه حق تعالی حضرتلری افسون اوقودی [یعنی فرمان یزدان ایجاد مخلوقاته تعلق ایتدی .] جمله‌سی جوشه کلدی.
«شرح» بومحلده عدملر تعبیرندن هم وجودلره نسبةً کورنمزاولان ارواح، هم قبل الخلق عدم اولوب بعدالخلق وجود بولان کیفیات واشیادر . ایشته بو تعریف اولنان عدملر کوز وقولاقدن یعنی حسیاتدن خالی ایدی . فرمان الهی شرفواقع اولنجه عالم وجوده، روحلر ابدانه کلمکده سرعت کوستردیلر. جناب حقك فسون اوقومسی، کتاب قدرتده آرزومند وجود اولان موجوداتك فرمان حقه اطاعت ایتمسی دیمکدر .

مثنوی

﴿ از فسون اوعدمها زود زود ﴾

﴿ چوش معلق می زند سوی وجود ﴾

«ترجمه» الله تعالی حضرتلرینك فسون و فرمان الهیسندن او، عدملر علاقهٔ اطاعت ایله همان وجود جانبنده یوز کوستردیلر «شرح» جناب واجب الوجودك فرمانی ایله عدملر وجوده، ارواح ابدانه کمال شوق ولطافت ایله کلمشلردر.

مثنوی

﴿ باز برموجود افسونی چوخواند ﴾

﴿ زود اسپه درعدم ازموجود واند ﴾

«ترجمه» خالق عظیم الشان تکرار موجوداوزرینه برامر فسون اوقودیغی کبی موجودك غلبه‌لکی ده عاجلاً عدم جانبنه کیتدی «شرح» الله تعالی حضرتلری کمال قدرتی حسبیله برامر وبرفسون ایله عدمی موجود وروحی صاحب وجود

ایلدیکی کبی بر مقتضـای حکمت بالغهٔ صمدانیـه ؛ وجود پذیر اولان کیفیـات وقوع بولان فرمان سبحانه امتثالاً موت وفنا واسطه‌سیله ینه عدم جانبنه رجوع ایدر . موجوداتك تکرار عدمه رجوعی قبل الخلق اولان عـدم کبی دکلدر . کسب ایتـدکلری حال جدیده وعلی الخصوص فانی اولان دنیـاخلقنه کوره بر رجوع، برعدم بقا توأمدر .

مثنوی

﴿ کفت درکوش کل وخندانش کرد ﴾

﴿ کفت باسنك و عقیق کانش کرد ﴾

«ترجمه» حق تعالی حضرتلری کلك قولاغنه بر سر سویلدی، بو کوزل چیچك کوله‌رك آچیلدی؛ طاشه‌ده بر امر ، برراز سویلدی، اونك معدنی عقیق ایتدی . «شرح» کل دنیان ظریف چیچك، طاش جمادا تدن ایکن فرمان الٰهی انلره تجلی ایدنجه یاپراقلری کمال لطافتله آچیلوب کل صاحب حس بر دخترپاکیزه کبی تبسمه باشـلامش، اغزی رایحهٔ طیبه نشر ایتمش ، طـاشك معدنی تربیه ایله ذی قیمت اولمشدر. یعنی هرشیئه لطافت وقیمت بخش ایدن امرو مرحمت خالقانه‌در.

مثنوی

﴿ کفت باجسم آیتی تاجان شد او ﴾

﴿ کفت باخورشید تار خشان شداو ﴾

«ترجمه» الله تعالی حضرتلری جسمه برآیت اوقودی جسم جان اولدی. کونشه برامر وسر سویلدی. کونش منور، پارلاق اولدی «شرح» جسمك جان اولمسی تعبیر شریفی آدم علیه السلامك بدنی طوپراقدن خلق اولنمش ایکن فرمان ربانی ایله او بدن مبارك، روح پذیر اوله‌رق عین جان اولدیغنی کوسترر. فرمان خدا شرفتعلق ایتدیکی وقت حضرت ادریس وحضرت عیسی وحضرت فخر عالم علیهم الصلوة والسلام افندیلرمزك معراج جسمانی ومعنوی ایله ابدان جلیله‌سی

روح كبی آسمان حقیقتده عروج وارتقا ایتمسیده بو بیت شریف ایما ایدر. كونش فرمان قدرت ایله ذرات منیره‌دن تركیب اولنمش ، پك چوق موجوداتی تنویر وتدویره مؤكل اولمش براثر صنع ربانیدر.

مثنوی

﴿ باز دركوشش دمدنكتهٔ مخوف ﴾

﴿ دررخ خورشید افتد صدكسوف ﴾

«ترجمه» الله تعالی حضرتلری تكرار كونشك قولاغنه قورقونج بر نكته سویلدی. كونشك یناغنه یوزكسوف دوشدی. «شرح» جناب واجب الوجودك فرمانی ایله اجرام سائره‌نك حیلولتندن كونش بعض دفعه كرفتار كسوف اولدیغی كبی ذاتاً منور وعالی اولان بر صاحب كمالده بر مقتضای فرمان جناب متعال ، درحال تغییرحال ایدوب اوكاملك روحنی غبار غم وغصه احاطه ایدر . بر مدت صكره ینه لطف خدا انی مسرور ومصفا ایلر .

مثنوی

﴿ تابكوش ابران كویا چه خواند ﴾

﴿ كوچومشك ازدیدهٔ خود اشك راند ﴾

«ترجمه» متكلم حقیقی اولان الله تعالی حضرتلری بلوطك قولاغنه عجبا نه اوقودی؟ كه بلوط مسك كبی كوزندن یاش آقتمغه باشلادی . «شرح» ارض، حرارتدن وفقدان میاهدن محصولات ویرمكه غیرمقتدر واجسام واموات كبی عجزه اسیر ایكن لطف خدا عجبا بلوطه نه امروفرمان بیورمشدر ؟ كه ارضك قوراقلقده‌كی حالنه آجیوب دوكدیكی باران فیض افشانیله یری احیا، كرهٔ ارضده اولان مخلوقی بر صفا ایلدی . مولانا حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامینك تصویر قدرت الهیه‌ده ابراز بیوردیغی بدایع بلیغانه‌نك مؤدای حیرت بخشاسی سرمایهٔ فیض عرفادر .

مثنوی

﴿ تا بكوش خاك حق چه خوانده است ﴾
﴿ كو مراقب كشت و خامش مانده است ﴾

« ترجمه » عجبا حق تعالی حضرتلری طوپراغك قولاغنه نه اوقومشدر؟ كه طوپراق مراقبه و اطاعت ایدیجی اولەرق خاموش قالمش ، سكوت ایتمشدر .
« شرح » طوپراغك سكوت و اطاعتی اهل عرفان عندنده موجب عبرتدر . هر كسك ایاغی آلتنه وضع جبین تواضع ایتدیكی حالده حفظ حیاته الزم اولان غدایی یتیشدیرر . مسكنلرمزه اقتضا ایدن طاشی ، طوپراغی اغاجی ویرر . اموات وانواع اجسادی آغوش مادرانەسنه قبول ایله صیانت وویردیكی محصولات ایله كافهٔ ذی روحك اجسامنی تربیت ایدر . ارض بوهمتلر ایله برابر مراقبەیه دوشمش كبی وقورانه خاموش وبوحال وحكمتی جهلایه دیده پوش اولمش اولور .

مثنوی

﴿ در تردد هر كه او آشفته است ﴾
﴿ حق بكوش او معما كفته است ﴾

« ترجمه » هر كیم تردد ایچنده حیران ایسه حق تعالی حضرتلری آنك قولاغنه بر معما سویلمشدر . « شرح » صاحب تردد خاطرینه كتیردیكی شیلردن هیچ برینی كلیاً ترجیحه مقتدر اولەمیوب حیران قالمسی كندینه برنوع عذاب معنوی وباعث اضطراب جسمانی وروحانیدر . مترددفیضدن خالی ، غم وذلت ایله مالیدر .

مثنوی

﴿ تا كند محبوسش اندر دو كمان ﴾
﴿ آن كنم كو كفت یا خود ضد آن ﴾

«**ترجمه‌سی**» حق تعالی حضرتلری متردد کوش معنویسنه برمعما سویلمشدرکه بوایکی شبهه ایچنده محبوس ایتمشدر؛ عجبا آنکی یاپه‌یم؟ یاخود انك ضدینی اختیار ایده‌یم؟ دیدی . «**شرح**» متردد چوق شی تخطر ایدر. چوق شی صورار، ایشیدر . اما هیچ برینی اجرا ایتمز. ایتسه‌ده اصابتنه مطمئن اولمدیغندن لایقیله ایفا ایده‌مز. ترددك دفعی یك مشکل اولور؛ مشکل اولمسنه‌ده اوچ سبب واردر. برنجیسی : متردد اولانك عقلی بعض مرتبه محدود اولمسیله برابر قوهٔ خیالیه‌سی غایت متحرك اولور ، بونوع مترددلرك چارهٔ فلاحلری همان یوق گبیدر . ایکنجی سبب : اعصابك ضعفندندر که اعصابی ضعیف اولان کیمسه ابتدا بلا تردد بعض ایشلرك اجراسنه قیام ایتسه بعده مصادف اوله‌جنی مشکلاتك دفعنه وانلردن تولدی طبیعی اولان مجادلاتك اجراسنه اعصابی غیرمتحمل اولدیغی مجربی اولمق حسبیله برطرفدن ایشه مبادرتدن اجتناب ایدر ، دیگر طرفدن او ایشك لزومنی حس ایلدیکندن ذاتی عذاب عظیم ایچنده قالیر . بو ایکنجی نوع ترددك سببی مادی واعصابی اولدیغی حسبیله قان واعصابه قوت ویریجی غدالر ایله تغدی وتفرجکاهلره کیتمکه دوام ایله برابر مطالعات عمیقه‌دن اجتناب و تبری ایدر ایسه باذن الله تعالی مرض تردددن خلاص بولمسی مقرردر؛ اوچنجی سبب: تردد، قلت تجاربدن نشأت ایدر . بونوع تردد خفیف ودفعی ایشلرده کثرت استخدام ایله حاصل اولور . بیت شریفك دیگر صورتله شرحنه کلنجه : متردد اولان کیمسه الله تعالی حضرتلرینك ویردیکی او امرده ترجیحده تردد ایدر . مثلا قرآن عظیم الشانده ﴿ فاینما تولوافثم وجه‌الله﴾ یعنی: «هرنه طرفه وجهکزی چویرر ایسه‌کز وجه‌الله واردر.» دیگر آیت کریمه‌ده : ﴿فول وجهك شطرالمسجدالحرام﴾ یعنی: «یوزیکی مسجد حرام جانبنه دوندر .» متردد اولان کیمسه بو ایکی حقیقتی فرق وتمیز ایتمکه غیرمقتدر در. دیرکه هریرده وجه‌الله بولنه‌جغندن هریره توجه ایله اکتفا ایتسه‌م دها ایی دکلی؟ بوتردد ایله حیرتده قالیر. دیگرمتردد محرماتدن کلیاً فراغت ایدر ایسه محروم لذائذ اوله‌جغندن بویله بر فراغت فائده‌لی‌می، یوقسه دکلیدر؟ بوکبی خیالاته صایه‌سندن مترددك فکری پریشان اولور .

مثنوی

﴿ هم زحق ترجیح یابد یك طرف ﴾

﴿ زان دو یکرا برگزیند زان کنف ﴾

« ترجمه » متردد کیمسه حق تعالی جانبندن بر طرفی ترجیح ایله ایکیسندن برینی اختیار ایدر. « شرح » متردد بر چوق عذاب و مشقت چکدکدن صکره. اکر قصوری شایان عفو و مرحمت ایسه خاطرینه کلدیکی ویا ایشتمش اولدیغی ایکی صورتدن مصیب اولان صورتی ، — بالعکس فنالغی او صره ده شایان عفو بر راده ده دکل ایسه — محض خطا اولان جهتی اختیار ایدر . کرفتار عذاب اولور . بو حالده شو آیت کریمه ایله ثابتدر: ﴿یضل من یشاء و یهدی من یشاء الی صراط مستقیم﴾ یعنی : « الله تعالی حضرتلری ایستدیکنی ضلالتده براقیر و ایستدیکنی طریق مستقیمه هدایت ایدر . » بومعامله هرحالده جزا ویا مکافات کبی عدالته مبتنیدر .

مثنوی

﴿ کر بخواهی در تردد هوش جان ﴾

﴿ کم فشار این پنبه اندر کوش جان ﴾

« ترجمه » اکر روحک عقلنی تردّدده براقق ایستمز ایسک بو پاموغی جان قولاغنه طیقه! « شرح » تردّدك نتایج وخیمه‌سی وا کدار الیمه‌سی معلومدر. اکر بوعذاب وذلتدن تخلیص عقل وجان ایتمك ایسترایسك جان‌قولاغی مثابه‌سنده اولان قلب وعقلی، غفلت و ظلم وجهالت کبی موانع ایله بند وسد ایتمه ! بو کبی مساوی کندیسنده اولنجه‌انسان بالضروره حق کلامی ایشیده‌مز. طریق‌مستقیمی کوره‌مز. «صم وبکم» مذمتنه کرفتار، خاطر وخیاله کلمه‌ین بلالره دوچار اولور.

مثنوی

﴿ تا کنی فهم ان معما هاش را ﴾

﴿ تا کنی ادراك رمز وفاش را ﴾

« ترجمه » اووقت حق تعالی حضرتلرینك اومعمالرینی اکلارسك ! آچیق،

قپالی ، اشاراتی ادراك ايدرسك ! « شرح » طوغری يولده چالیشملیدر كه حق تعالی حسب‌الحكمه قلب وعقله القا بیوردیغی معالری حله كسب موفقیت‌واقتدار و احسن صورتلری بلا تردد ترجیح واختیار ایله احراز بختیاری اولنور .

مثنوی

﴿ پس محل وحی گردد گوش جان ﴾

﴿ وحی چه‌بود گفتن از حس نهان ﴾

« ترجمه » بوندن صكره [بیت بالانك عقیب توجیهیدر .] سامعهٔ روحك ، جان قولاغك محل وحی الهی اولور . « وحی » ندر ؟ دیر ایسك حس نهاندن بر عطیهٔ یزداندر . « شرح » وحی ربانی سهو و خطادن عاری كلام واشارات۔ معنویه‌درکه انبیای ذیشانه مخصوصدر. اولیاء اللهك بعض اوقات وحالاتده ابراز ایتدیكی اشارات ، الهام و كرامات افظلر یله تعبیر اولنور . منكرين و مترددين بو حقیقتدن امین اولمیوب بعضیسی حیله‌یه ، بعضیسی سهوه ، بعضیسی اعصاب خسته‌لكنه حمل ایدرلر. دوشونمزلركه كمال صدق وعدل وامنیتدن روی زمینی وبلكه آسمانی تنویر ایتمش اولان انبیای ذیشانك فم حكمت توأملرندن طوغریدن بشقه كلام صدور ایتمز ؛ بیلمزلركه اولیاءالله صدق وعدل ایچون كندیلرینی افنا ایتدیلر؛فهم‌ایده‌مزلركه حق تعالی حضرتلری انسانی عقل‌وحسیات فوق‌العاده‌ایله خلق ایتمش وعقل وبدنی هر جهته میل ایتمكه مستعد یاراتمش ایكن بویله خارق۔ العاده مكرم بر مخلوقه، طوغری یولی كوسترمكه بعث انبیا لابد ومقتضی ایدی؛ فی‌الحقیقه انسانلر ایچنده یالان سویله‌ینلرده واردر؛ بعض كرامات فروش یالانجی آدملرك ظهور ایتمش اولمسندن وحی والهام وكرامتك حقیقتنی انكار ایتمك خطا ومنكرلر ایچون باعث جزادر . لغتده « وحی » اشارت وكلام خفی‌یه دیرلر .

مثنوی

﴿ گوش جان وچشم جان جزاین حست ﴾

﴿ گوش عقل وچشم ظن زان مفلسست ﴾

« ترجمه » جان قولاغی و جان کوزی بو حس صوریدن بشقه‌در؛ عقل ظاهرك قولاغی وظن کوزی بوندن، یعنی ادراك وحیدن مفلس وتهیدر. « شرح » وحی ربانی‌یی ایشتمك واشارات الٓهیه‌یی معناً کورمك روح و جانك، معنوی اولان سمع ورؤیتنه منوطدر؛ یوقسه بوعقل ظاهر وحواس خمسهٔ صوریه وحی ربانی‌یی واشارات صمدانیه‌یی اکلایوب کورمکدن عاجزدر؛ عقل وحس ظاهری برکمال ایسه روحانیتی آرامق ایچون واسطهٔ مقبوله ووسیلهٔ مرغوبه‌در .

مثنوی

﴾ لفظ جبرم عشق رابی صبر کرد ﴿

﴾ هرکه عاشق نیست حبس جبر کرد ﴿

« ترجمه » عشقی، جبرلفظیله تسمیه ایتدم . عشق عاشقی مجبور و صبرسز ایتدی . هرکیم عاشق دکل‌ایسه عشقده جبری منع وانکار ایتدی؛ [زیرا جبرقطعی، صاحب عشقده کورونور .] « شرح » بو بیت عالی، مثنوی شریفك اك غامض و ترجمه‌سی و بلکه شرحی اك مشکل ابیات جلیله‌سندندر . پك چوق تحقیقات ومطالعاتدن صکره مآل عالیسی بروجه بالا ترجمه اولندی. حضرت مولانای رومی قدس سره‌السامی بو بیت شریفی ایرادن اول، حین مکالمه‌ده ویااشعارده : عشق جبریدر . بیورمشلردر . نه ایچون مولانا حضرتلری عشق جبریدر بیوردی ؟ ایشته بوخاطره‌یه جواباً بیوریورلرکه: بن‌عشقی جبرلفظیله تسمیه‌ایدیشم وعشق جبریدر دیدیشم عاشق، محبت ایتمکه مجبور اولمسندندر ، اما عشقی اولمیان کیمسه ، نه محبته جبرحس ایدر. نه‌ده‌عقل ظاهری‌ایله‌علم الٓهیده‌قابل تغیراولمیان‌اوشیلری کوره‌بیلیرلر که کندیلرینی مجبور عد ایده بیلسونلر !

مثنوی

﴾ این معیت باحقست وجبر نیست ﴿

﴾ این تجلیٔ مهست این ابر نیست ﴿

« ترجمه » ذکر ایتدیکمز حال عشـق ایله جبرك برابر اولمسی حق یولنده وحق تعالی حضرتلرینك اوامرینی قبول واجراده‌در؛ یوقسه جبریلرك غیرمشروع اولان کیفیاتده ادعا ایتدکلری جبر صحیح دکلدر . بزم عشقده بیان ایتدیکمز جبر تجلی ماه حقیقیدر . جبریلرك جبر حقنده ادعالری کبی بلوط، یعنی هوای نفسانیدن ویا سهو عقلدن عبارت دکلدر . « شرح » حضرت مولانا رومی قدس سره السامی عشقه جبر تعبیر ایتدی دیه جبریلر افتخار ایتمـه‌ونلر ؛ زیرا عشقده مجبور اولمق وقوهٔ روحانیه‌ایله مقدرات الٓهیه‌یی دها اول کورمك مانند ماه منیر بر تجلیٔ عظیم وبرحال کریمدر. حالبوکه جبریلرك جبر ادعالری بلوط کبی دومان وهوای نفسدن عبارت قوری بر دعوادر .

مثنوی

﴿ ور بود این جبر جبر عامه نیست ﴾

﴿ جـبر آن امارهٔ خود کامه نیست ﴾

« ترجمه » اکر بو عشق مجبوریتی ، بعض مقدراتك قوهٔ روحانیه ایله دها اول کشفی کیفیتی جبر لفظیله تسمیه اولنمق لازم ایسـه بودرلو جبر ، عامه‌نك جبری کبی دکلدر . بوکا جبر عشق ، یاخود جبر وسط تعبیر اولنور . یوقسـه کندی مقصد غیرمشروعنی استحصال ایچون نفس اماره مغلوبلرینك ادعا ایلدکلری جبر مذموم کبی دکلدر . [اشبو بیت شریفك ترجمه‌سی ایچنده شرحك ده برابر یازلمسی همان مجبوری کبیدر، بناءً علیه بو بیت شریف آیریجه شرح اولنمغه لزوم کورلمدی .]

مثنوی

﴿ جبر را ایشان شناسند ای پسر ﴾

﴿ که خدا بکشاد شان دردل بصر ﴾

« ترجمه » ای اوغل ! جبری انلر طانیرلر که خدای لم یزل حضرتلری

بصیرت قلبیه‌لرینی آچمش ، انلره استعداد مشاهده ویرمشدر . « شرح » جبر ،
ندن عبارت وهانکی کیفیاتده صورت قطعیه‌ده مقدر ولایتغیر اولدیغنی اول نیك
بخت اولان انسانلر بیلیرکه اعمال صالحه و نیات خیریه‌سی ایله مرحمت صمدانیه
چشم جانلرینی آچوب قوهٔ روحانیه ایله بر چوق حکم و حقایق مشاهده، نفس۔
اماره‌نك تسلطندن کندیلرینی آزاده ایدرلر . بزده قضا وقدری بیلیرز ، آنك
ایچون جبری یزدیه أولیا طرزنده ترهات کویان اولانلر او ، سارقلره بکزرلرکه
بشقه‌سنك البسه‌سنی سرقت ایدرك بلاعار اکتسا وافتخار ایدرلر .

مثنوی

« غیب و آینده بر ایشان کشت فاش »

« ذکر ماضی پیش ایشان کشت لاش »

« ترجمه » غیبده‌کی حال وکله‌جك احوال اولیاءالله حضراتنه آشکار اولمشدر.
ماضینك ذکری آنك عندنده هیچ مثابه‌سنده در . « شرح » مرحمت ربانیه
اثری اوله‌رق بصر معنویسی آچیلمش اولان اولیـاءالله حضراتی امور غیبیه‌یی
وکله‌جك احوالی قدرت ودرجه‌لری نسبتنده کورمکه مقتدر اولدقلرندن هانکی
احوالك حسب الحکمة وقوع بولمسی مقرر ایسه او احوالی کوررلر واحوال۔
ماضیه‌دن قیاس ایله استقبالی استدلال ایتمك لزومنی اصلا حس ایتمزلر .

مثنوی

« اختیار و جبر ایشان دیکرست »

« قطرها اندر صدفها کوهرست »

« ترجمه » اهل اللهك جبری و اختیاری بشقه‌در ؛ قطره‌لر صدفلر ایچنده
کوهردر . « شرح » اهل اللهك بعض مرتبه جبر واختیارلری وار ایسه‌ده
بشقه یولده‌در. نه‌جبریلرك جبرینه، نه‌ده معتزله‌نك اختیارینه بکزر. بلکه‌شرحزك

جلداولنده بیان اولندیغی اوزره بو خصوصده‌ده انبیای ذیشانه اقتدا ایدرلر که انبیای ذیشان حضراتی دنیا ایشلری ایچون جبری و آخرت ایشلری ایچون اختیاریدر. مثلا پیغمبران ذیشان طعام وخانه و بوکبی امور دنیویه ایچون ایلیشمك ایجیوب مجبور اولمش کبی حرکت وعبادت ایله اوامر ربانیه‌نك اجراسنه فوق‌العاده دقت و غیرت و صرف مشیت وارادت ایدرلر ایدی ؛ همده اولیاء الله حضراتی باذن الله تعالی امور غیبیه‌یی کورمکده اولدقلرندن هانکی احوالك ظهوری قطعیاً مقدر ایسه اواحواله قارشی کندیلرینی مجبور، هانکی کیفیات بر مقتضای فرمان رب العباد، قابل محو واثبات ایسه انلر ایچون مختاردرلر . اولیاءاللهدن اولمیان سائر اهل ایمان هانکی احوال مجبوری؛ هانکی کیفیات اختیاری اولدیغنی قرآن عظیم الشاندن استدلال ایده‌بیلیر. یاغمور دامله‌لری عادی صوایکن صدفلر ایچنه دوشونجه کوهر اولدقلری کبی جبر واختیارده اولیاءالله حضراتنك قلوب حکمت اسلوب عالیلرینه دوشونجه محض حکمت ومعان احدیت اولور .

مثنوی

﴿ هست بیرون قطرهٔ خرده وبزرك ﴾

﴿ درصدف درهای خردست وشترك ﴾

« ترجمه » صدفك خارجنده کوچك، بیوك دامله‌لر واردر. صدف ایچنده اولنجه کوچك وبیوك اینجی اولور. [بالاده‌کی شرح بوبیت شریفه‌ده شرح اولور.]

مثنوی

﴿ طبع ناف آهواست آن قوم را ﴾

﴿ ازبرون خون ودرون نشان مشکها ﴾

« ترجمه » اولیاءالله آهو کوبکی طبیعتنده‌درکه طیشاریسی قان ایسه‌ده ایچلری مسك وعنبردر. « شرح » آهونك کوبکنه بر قطره قان دوشرسه مشك اولدیغی ضرب مثل کبی شایعدر. اولیاءالله حضراتنك‌ده صورت ظاهره‌لری سائر انسانلر

کیدر. فقط معنویاتی مسك فیوضات خزینه‌سیدر. عشق آلهی اوغورنده اولیانك دوکدکلری قانلی کوزیاشلرینك هرداملەسی حسب الحکمة مشك وعنبر وجناب۔ واجب الوجود ایله اولی الالباب عندنده مقبول معتبردر .

مثنوی

﴿ تومکوکاین مس برون بدمحتقر ﴾

﴿ دردل اکسیرچون کشتست زر ﴾

«ترجمه» سن دیمه! که خارجده اولدیغی حالده بوجبر کیفیتی باقرکبی قیمتسز ایدی. نصل معتبر اولور؟ اولیاء اللهك قلب باکنده‌کی اکسیر پرتأثیر او، باقری خالص آلتون حالنه کتیرر. [ابیات آتیه، بوحقیقتی پك کوزل شرح ایدر .]

مثنوی

﴿ اختیار وجبر درتو بد خیال ﴾

﴿چون درایشان رفت شدنور جلال ﴾

«ترجمه» سنده اختیار وجبر صرف خیال ایدی؛ چونکه اونلره [اولیاء۔ الله‌ه] کتدی. نورجلال اولدی. «شرح» معتزله‌نك اختیاری وجبریلرك جبری، نظر۔ حکمتله باقیلنجه برخیال بی‌مآلدر. زیرانه جبر وسطی، نه‌ده قرآن عظیم الشانده‌کی ارادات وصراحتی طانیمق ایسته‌مزلر. اولیاء الله حضراتی ارادات قرآنیه‌یی کاملاً قبول ایدوب عبادت وامور خیریه ایله مشغول اولدقدن ماعدا مقدرات آلهیهٔ قطعیه‌یی، قابل محو واثبات اولان کیفیاتی قوهٔ روحانیه ایله کشف ایتمش اولدقلرندن، اونلرك اختیار وجبری بلا اشتباه نور جلال ومقبول مولای متعال اولور .

مثنوی

﴿ نان‌چو درسفره است باشد اوجماد ﴾

﴿ در تن مردم شود اوروح شاد ﴾

«ترجمه» اكمك، سفره‌نك ایچنده ایكن روحسزدر. یمكله بدنه كیرنجه او، روح شاد اولور. «شرح» هرنوع اكمك، یمك جماداندن ایكن بعدالاكل انسانك بدنیله كسب امتزاج ایدنجه بدندن وروح حیوانیدن معدود اوله‌رق باعث حیات وروح شاد اولور . جماداتدن اولان مأكولات قابل حس وحیات اولدیغی حالده مالك عقل واذعان اولان انسان، او امر ربانیه‌یه موافق صورتده حركت ، بر مرشدكاملدن اخذتربیت ایدرایسه بلاشك عین‌روح‌روان، مقبول دوجهان اولور.

مثنوی

﴿ دردل سفره نگردد مستحیل ﴾

﴿ مستحیلش جان كند ازسلسبیل ﴾

«ترجمه» سفره‌نك ایچنده اكمك مستحیل، یعنی‌روحه منقلب اولماز. كوزل صو یاردمیله جان مستحیل ایدر. [لفظ مستحیل، غیر ممكن معناسنه كلدیكی كبی منفعت معناسنه ده كلیر . سلسبیل ، كوزل طاتلی صو دیمكدر.] «شرح» طعامی قبول ایدیجی برجان وانسان اولمینجه، سفره‌ده طورمقله طعام‌بدن وجان اولماز. طعامی روح حیوانیدن معدود ایدناكلنه راغب اولان انساندر. انسان طعامی روح حیوانی‌یه‌تبدیل ایتمك اوزره آب لطیفه مراجعت ایدر. خام اولان انسانده اوامر ربانیه‌یی قبول واجرا ایله حركت وغیرت وطریق حقك اك زیاده معرفت جهتلرینی كوستریجی برمرشدكامله انتساب وملازمت ایتمینجه بالطبع عادی قالیر.

مثنوی

﴿ قوت جانست این ای راست خوان﴾

﴿ تاچه باشد قوت آن جان جان ﴾

«ترجمه» بو طعامی روحه تبدیل ایدن روحك قوت وتأثیریدر؛ یاجانك جانی‌وروح معنوینك‌تأثیروقوتی نه‌مرتبه‌ده‌عالی اوله‌جغنی قیاس ایت! ای‌طوغری

اوقويان انسان ! «شرح» اكل اولنان طعام بدن وجانه منقلب اوليور ، يازبدهٔ انسانيت اولان مردان خدادن بر انسانه لطف و همت اولور ايسه نه قدر فيض روح افزايه مستغرق اولهجغى قيد بياندن آزادهدر. جانك جانى : انبياى ذيشان واولياى كرام حضراتيدر .

مثنوى

﴿ كوشت پارهٔ آدمى از زور جان ﴾

﴿ مى شكافد كوه را بابحر وكان ﴾

«ترجمه» انسانك برات پارچهسى ، يعنى بدنى، ياخود الى روحك قوتندن طاغى يارار . دكزى ، معدنى پارچهلار . [بو بيت شريفك مألى آتيده اكمال اولنمشدر .]

مثنوى

﴿ زورجان كوهكن شق الحجر ﴾

﴿ زورجان جان در انشق القمر ﴾

«ترجمه» طاغ قازيجينك قوتى طاش يارمقدر . جان جانك قوتى قمرى يارمقدر. «شرح» كوهكن ناميله مشهور اولان فرهاد وسائر طاغ قازيجيلرك عقل ظاهرلرى و روح حيوانيلرى وبدنلرينك قوتى طاش يارمق ، دكزلرده يوزمك، دكز ومعدنلر ايجندن اشيا ومعدنلى طوپراق چيقارمق كبى مادى شيلردن عبارتدر. روحانيونك ماديانه تأثيراتى چوقدر. روحانياتهده حسابسزدر . مثلا: فخرعالم محمد مصطفى عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينك : ﴿ لا اله الا الله ﴾ شهادتيله مألوف ومبجل اولان انكشت معجزات نماى رسالتپناهيلرى اشارتيله قمرشق اولديغى عندمؤمنينده كونش كبى اظهردر، بناءً عليه ماديات وروح حيوانينك تأثيراتى اصغر ، روحانياتك ، روح معنوينك تأثيراتى اعظم واكبردر .

مثنوی

﴿ کر کشاید دل سر انبان راز ﴾

﴿ جان بسوی عرش سازد ترکتاز ﴾

« ترجمه » اکر کوکل سر طغارجغنك باشنی آچار ایسه جان عرش جانبنه صبرسزلقله ، سرعتله کیدر . « شرح » حضرت مولانا جلال الدین رومی قدس سره السامی طرف عالیلرندن بیوریورلرکه : اکر مخزن اسرار اولان کوکلی فتح ایله شق القمر و روحانیته دائر اولان اسراری فاش و اظهار ایدر ایسه‌م دها واصل کمال اولمامش مستعدان لذائذ وحقائق روحانیه‌یه میل ایله روحلری عرش اعلایه طوغری پران اولور . بناءً علیه اسرار وحقائقی کلیاً افشا ایتمکده معذور اولدیغمی بیان واقتضا ایدن حقائقی حکایات حکمت آیات ارهسنده نقل واتیان ایلرم .

﴿ اضافت کردن آدم علیه السلام آن ذات را بخویشتن که ﴾

﴿ ربنا ظلمنا واضافت کردن ابلیس خودرا بخدا بما اغویتنی ﴾

آدم علیه السلام آیاق قایمسی ، یعنی جنتده ایکن واقع اولان خطاسنی کندینه اضافت وحمل ایتمسی وشیطان کندی کناهنی حق تعالی حضرتلرینه اضافت واسناد ایلمسی بیانندهدر :

مثنوی

﴿ فعل حق وفعل ما هر دو ببین ﴾

﴿ فعل ما راهست دان پیداست این ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك فعلنی و بزم فعلمزی ، هر ایکیسنی کور ! بزم فعلمزی موجود بیل ! بو آشکاردر . « شرح » الله تعالی حضرتلری

کمال قدرت و عظمتیله بونجه عالملری و ارواحی خلق بیوردیغی کبی انسانه روح، عقل وبدن احسان بیورمشدر . بونلری طبیعته عطف و بوکبی مالایعنی شیلره زنهار اسناد ایدرك انکار الوهیتله کندینی خراب ایتمه! احسان ربانی اولان ارادهٔ جزئیه‌سیله انسانك ایشلدیکی خطالری ده انساندن بیلوب خالق لم‌یزل حضرتلرینه حمل و اسناد ایلمه ! ایدر ایسك آدم علیه السلام طریقنی تارك و شیطان لعینك مسلکنه سالك اولمش اولورسك !

مثنوی

﴿ گر نباشد فعل خلق اندر میان ﴾

﴿ پس مکو کس را چرا کردی چنان ﴾

« ترجمه » اگر مخلوقاتك فعلی اورتەده اولماز ایسه انسانه نه ایچون شویله ، نه ایچون بویله ایتدك ؟ دیمه ! « شرح » ارادهٔ جزئیه‌سی حسبیله انسانك ایشلدیکی یولسز ایشلردن مسئول اولدیغی هرکسك هرکون و بلکه هر ساعت تصادف ایلدیکی بر حقیقتدر . بوحقیقته دلیل بودرکه : برانسان بر فعل ناموافق ایشلر ، یاخود غیرلایق برکلام تفوه ایدر ایسه بشقه‌لری اوبد فعاله نه ایچون بو یولسزلغی ایشلدك ؟ دیر. اگر متجاسرك ارادهٔ جزئیه‌سی اولمسه و اوایشی ایشلمکده قطعیاً مجبور اولسه انی تکدیر، غیرمشروع بر یولده حرکت ایدنلری قرآن عظیم الشان تعزیر ایتمامك لازم کلیر ایدی . بدفعال اولان کیمسه حق وخلقدن تکدیر و تعزیر اولنمسی فنا ایشی ایشلمکده مجبور اولمامسندندر .

مثنوی

﴿ خلق حق افعال ما را موجد است ﴾

﴿ فعل ما آثار خلق ایزد است ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك یارادیشی بزم افعالمزی وجوده کتیریجیدر؛

بزم افعالمز ایسه آثارخلاق مولادر . « شرح » معتزله مسلکنه منسوب اولان کیمسه ظن ایتمسون که انسانلر کندی ایشلرینك خالقلریدر؛ حاشا! بوادعاعین جهل وخطادر. هرشیئك وهرفعل وكارك خالقی،خالق موجودات وموجد كائنات اولان رب العباددر. شو قدرکه جناب رب منان انسانه ارادۀ جزئیه بخش واحسان بیورمش اولدیغندن انسان سوء نیت ایدر واو سوء نیتدن منع ایچون مرحمت ربانیه یه شایان افعال خیریه سی بولنماز ایسه اوانسان عزم ونیت ایلدیکی ایشدن منع اولنمیوب ایشلر، وایشلدیکی ایشی الله تعالی حضرتلری خلق ایدر و فقط اوانسانه جزا اوله رق خلق ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ زانکه ناطق حرف بیند یا غرض ﴾
﴿ کی شود یکدم محیط دو عرض ﴾

« ترجمه » سویله ین حرفی یاخود عباره نك مقصد ومعناسنی كورور. بر آنده هم حروفی، هم عبارنك معناسنی، یعنی ایکی مقصدی نصل محیط اولور ؟ [بیلەمز.] «شرح» انسان کندی آغزندن چیقان كلامده موجود اولان ایکی حال ، یعنی حروف ومعنایی احاطه یه مقتدر اولمدیغی حالده نصل ممکن اولورکه برایشی ایشلر ایکن هم اوایشك سبب و آلتی، هم خالقی اولمش اولسون؟ بالطبع اوله ماز. انسان عزم و نیتی ایله برایشه باشلار ایسه ده اوایشك وهرشیئك خالقی ،خالق لم یزل حضرتلریدر.

مثنوی

﴿ گر بمعنی رفت شد غافل زحرف ﴾
﴿ پیش وپس یکدم نبیند هیچ طرف ﴾

« ترجمه » ذهن اکر معنا جهتنه کیتسه حرفدن غافل اولور. برانسان هم اوکنده،هم ارقه سنده کی اشیایی بر باقیشده کورەمز. «شرح» انسان برفعلك وقوعنه

سبب والت واوفعلك خالقی اولمق کبی ایکی حاله مقتدر اولەماز. حروف ومعانی بی
واوکنده، ارقەسنده اولان اشیایی آن واحدده کورمکه غیرمقتدر وعاجز وقاصردر.
انسان افعالنك خالقیدر ، دیه معتزلەنك دعواسی ناروا اثر خطادر .

مثنوی

«آن زمانکه پیش بینی آن زمان»

«توپس خودکی ببنی این بدان»

«ترجمه» اول زمانده‌که اوکنده بولنان اشیایی کوروروسك ! عین زمانده
ارقەده‌کی اشیایی نصل کوره بیلیرسك؟ بوبداهتی دوشونده تعریف اولنان مقصدی
بیلمش اول! «شرح» سن بردن‌بره حرف ومعنایی محیط اولەمازسك! ارقەکده‌کی
اشیایی کورەمزسك ! اوحالده فعلك خالق وایجادی کبی بر امر عظیمی وسائر
غوامض کیفیاتی سن نصل اجرا ایدر وقوهٔ روحانیه اولمقسزین کشف حقایق
ادعاسنده بولنورسك ؟

مثنوی

«حق محیط جمله آمدای پسر»

«واندارد کارش از کار دکر»

«ترجمه» ای اوغل ، حق تعالی حضرتلری جمله اشیایی محیط کلدی . بر
ایشی دیکر برایشدن کری براقماز. «شرح» احاطهٔ مطاقهٔ قادرانه‌سی عبرت‌افزای-
عقول اولان جناب فیاض کریمك قدرت الهیه‌سنی کوسترن بو بیت شریفده
مستجمع المعالیدر .

مثنوی

«کفت شیطان که بما اغویتنی»

«کرد فعل خود نهان دیودنی»

« ترجمه » شیطان، الله تعالی حضرتلرینه دیدی : بنی اغوا ایتدیکك، یعنی آزدیردیغك جهتله بن ده انسانلری آزدیره‌جغم!» کندی فعل وقباحتنی اواجاق کیزلدی.
« شرح » خالق عظیم، حضرت آدمه سجده ایتمسنی امر بیورمش ایکن شیطان لعین اظهار کبر وکین ایدرك سجده ایتمکدن ابا واجتناب و کندنی مطرود درگاه رب الارباب ایتدیکی حالده خطاسنی انکار وجناب حقه اسناده اجتسار ایتدی . بو کیفیت سورهٔ اعرافك اون بش و اون التنجی آیت کریمه‌سنده اتیان بیورلمشدر : ﴿ قال فبما اغویتنی لاقعدن لهم صراطك المستقیم . ثم لآتینهم من بین ایدیهم ومن خلفهم وعن ایمانهم وعن شمائلهم ولاتجد اکثرهم شاکرین ﴾ معنای شریفی :« شیطان دیدی : الهی ! بنی آزدیردیغك سببیله بن انسانلرك ره راستلرنده اوطوروب اندن صکره وساوس والقا آتمی اوکلرندن واردلرندن وصاغ وصول طرفلرندن کتیررم؛ وانسانلره بخش ایتدیکك نعمتلر اوزرینه سکا شکر ایده‌میلردن بولمازسك!» شیطان لعینك بو ادعاسنده‌ده خطای عظیم معنویسندن بشقه ادعاسنی مختصراً تنقید ایله حمقنی اثبات ایدلم . شویله که : حضرت آدمه عدم سجده‌دن کندی قصورینی انکار ایله الله تعالی حضرتلرینه اسناد ایلدی. دیمك که: خطا ایشلمکه کندینی مجبور بیلدی ؛ وطریق جبری اختیار ایلدی . جبریلکی اختیار وادعا ایدر ایکن برده : بن ده وسوسه‌لرمی انسانلرك اوکلرینه و اردلرینه و صاغ و صوللرینه کتیررم! » دیدیکندن طریق جبری ترك ایله اراده واختیارینی وقوتنی اقرار واعتراف ایدوب بیوك بر مباینت عقلیه‌یی اجرا وحمق و بلاهتنی اثبات وایما ایلدی. «فبما اغویتنی» ده‌کی بانی بعض مفسرین کرام باء قسم در دیدیلر ایسه‌ده صحیحی بیان اولندیغی اوزره سبب معناسنه در ، علی الخصوص شیطانك ضلالتی مقبول برشی دکلدر که آنك اوزرینه یمین ایتمش اولسون !

مثنوی

﴿ گفت آدم که ظلمنا نفسنا ﴾

﴿ اوز فعل حق نبد غافل چوما ﴾

« ترجمه » حضرت آدم دیدی : الهی ! بز نفسمزه ظلم ایتدك ؛ حضرت-

آدم حق تعالى حضرتلرينك فعلندن بزم كبى غافل دكل ايدى . « شرح » آدم ايله حوا عليهما السلام ممنوع اولان اغاجك ميوه‌سندن اكل ايله سهو ايتدكدن صكره سهولرينى الله تعالى حضرتلرينه اسناد ايتمدكدن بشقه قصورلرينى درحال وصراحةً اعتراف و كمالات معنويه‌سنى اثبات ايتمشلردر . اسكى بر نسخه‌ده مصراع ثانيده « اوز فعل خود غافل چوما » يازديغى كورلمشدر كه حضرت آدم كندى فعلندن بزم كبى غافل اولميوب خطاسنى كنديسنه اسناد ايتمش ديمكدر . بو بيت شريفده بزم كبى تعبيردن مقصد : كندى فعلنى انكار ايدن بعض همجنسمز كبى ديمكدر .

مثنوى

﴾ در گنه او از ادب پنهانش كرد ﴿

﴾ زان گنه برخود زدن او بر بخورد ﴿

« ترجمه » ايشلديكى كناه ايچنده ايكن تربيه وادبه رعايت ايدوب او كناهكده خالق الله تعالى حضرتلرى اولديغنى كيزلدى . حضرت آدم كناهنى كندى كنديسنه اورديغندن ميوه يدى ؛ يعنى اصابت ايدوب فائده مند اولدى . « شرح » جنتدن محروميت كبى برجزايه كرفتار اوله‌جغى برصره‌ده ، على الخصوص كناهكده خالق الله تعالى حضرتلرى اولديغنى بيلديكى حالده ينه كمال عرفان و تربيه ايله حضرت آدم خطاسنى طانيمش اولديغندن تنزل دكل ، بلكه جنت ماديدن دها عالى برمرتبهٔ روحانيه ايله مقبول الٰهى اولوب معناً ترفع ايلمشدر . حضرت آدم كافهٔ مخلوقاتك حقيقتنى بيلدى و بلابدر ومادر امرحق ايله صاحب تواضع اولان طوپراقدن طوغدى .

مثنوى

﴾ بعد توبه گفتش اى آدم كه من ﴿

﴾ آفريدم در تو آن جرم ومحن ﴿

« ترجمه » آدم عليه السلام توبه‌دن صكره حق تعالى حضرتلرى اكا ديدى :

ای آدم ! بن دکلی‌یم‌که سنده‌کی او جرم و محنتلری یاراتدم ؟ « شرح » آدم علیه -
السلام خطاسندن صکره جناب مولای متعال کندیسنه هیچ برشی دیمدیکی حالده
ابوالبشر خطاسنی اقرار وتوبه‌یه ابتدار ایتدی . بعده بر مقتضای حکمت بالغه ،
جناب کبریا بیوردیکه بن خلق ایلدیکمی بیلمش ایکن نه ایچون اوزرینه آلمش
و یالکز کندی قصورینی اقرار و بنم کیفیت خلقمدن سکوتی اختیار ایلمش‌سك ؟

مثنوی

﴿ نی که تقدیر و قضای من بدان ﴾

﴿ چون بوقت عذر کردی آن نهان ﴾

« ترجمه » ای آدم ، سنده ظهور ایدن قضاده بنم قضا وقدرم دکل‌می‌ایدی؟
بودر کار ایکن‌سن نه‌ایچون عذر وقتنده بنم اوقضا و قدرمی ستر و پنهان ایتدك ؟
« شرح » بو سؤال جلیل اوچ مقصدعلوی کوسترر . برنجیسی : الله تعالی حضرتلرینك
هر حال وکارده قدر وقضاسی منضم اولدیغنك بیلدیرلمسی؛ ایکنجیسی : میدان -
عرفان وتربیه‌ده ملائك کرامه قارشی حضرت آدمی امتحان ایله تربیه‌سنی اثبات
ایتدیرمسی؛ اوچنجیسی :اوخطاده‌بیله‌قضاوقدر الٓهی‌یی‌یاد ایله‌محزون اولمش‌اولان
قلب ادم وحوایه اعطای تسلی ایدرك حضرت آدمك ویره‌جکی جواب ایله معناً
ومادةً موقعنی عالی ایتمش اولمسی ایدی .

مثنوی

﴿ کفت ترسیدم ادب نکذاشتم ﴾

﴿ کفت من هم پاس آنت داشتم ﴾

« ترجمه » [آدم علیه السلام جواباً] دیدی : قورقدم . ترك ادب ایلمدم؛ [حق
تعالی حضرتلری] بیوردیلر : یا آدم بن ده سنك ادبکی حفظ ایتدم . « شرح » آدم علیه -
السلام بوافاده‌ده‌هم حقیقی ، هم کمال ادبنی عرض و بیان ایلمشدر . کندی قصورمی

اکلادیغمدن خوف ایلدم، کرچه هرشیئك خالق مطلقی ذات پاکك اولدیغنی بیلدم ایسه‌ده آلهی! برطرفدن نعمت وعظمتك، دیکرطرفدن عبودیت وعجزم خاطرمه کلنجه بی‌ادب احاطه ایدوب عذرمی خطامك خالقنده دکل، مغفرت مالانهایهٔ الوهیتکده آرادم. بوجواب عرفان نصاب اوزرینه الله تعالی حضرتلری بیوردیلرکه: یا آدم! سنك بوعرفان وادبك ایچون بن‌ده هم سنك مقبول ادبکی، هم ذات عرفان سماتکی الآن والی الابد حفظ وصیانت ایلرم.

مثنوی

﴿ هرکه آرد حرمت او حرمت برد ﴾

﴿ هرکه آرد قند لوزینه خورد ﴾

«ترجمه» هرکیم، حرمت کتیررسه ایسه مقابلهٔ حرمت آلیر. هرکیم شکر کتیررایسه بادم حلواسی یر. «شرح» انسان هرنه ایشلر وسویلر ایسه اکا کوره مکافات، یاخود مجازات کورور. اعمال حسنه‌ده مکافات‌قات قات مزداد اولدیغی بو آیت کریمه ایله‌ده اثبات اولنور: ﴿ من جاء بالحسنة فله عشر امثالها ﴾ معنای شریفی: «هرکیم اعمال حسنه ایله کلدیسه، یعنی کوزل ایش ایشلدی یاخود کوزل کلام سویلدیسه اوکیمسه ایچون حسن عملنك اون مثلی مکافات واردر.» شکر کتیرن کیمسه‌نك طعامی حلوا ولذت وصفادر. انسان برفعلی ایشلرکن ظن ایتمسونکه اوفعلك تأثیراتی یالکز سائرلره عائددر. بالعکس دنیا و عقباده اك بیوك تأثیراتی فاعلنه راجعدر.

مثنوی

﴿ طیبات از بهر که للطیبین ﴾

﴿ یاررا خوش کن برنجان و ببین ﴾

«ترجمه» طیبات کیمك ایچوندر؟ طیب وپاك اولانلر ایچوندر. یاری خوش ایت! خوشاق کور! یاری اینجیت! رنج کور. «شرح» ایشا اولنان آیت کریمه سورهٔ

نورك يكرمی التنجی آیتدر: ﴿الخبيثات للخبيثين والخبيثون للخبيثات والطيبات للطيبين والطيبون للطيبات اولئك مبرؤن مما يقولون لهم مغفرة ورزق كريم﴾ معنای شريفی: «خبيثه قادينلر خبيث اولان اركگلره لايقدر وخبيث اولان اركگلر خبيث اولان قادينلره لايقدر. طيبه وعفيفه اولان قادينلر طيب وعفيف اولان اركگلره لايقدر. اشبو ذكر اولنان اصحاب عفت اوشيدن مبرادر كه انلرك حقنده ديرلر: الله تعالی حضرتلرينك مغفرت ورزق كريمی طيبين وطيبات يعنی اهل عفت ايچوندر ، » آيت كريمه نك معنای تصوفيسی: اهل ادب و اعمال صالحه اصحابی ايچون مكافات عاليه وبی ادب واصحاب سيأت اولانلر ايچون مجازات شديده واردر. روحه، لايق اولان عبادات مشروعه و مساعیٔ مشكوره اعطا ايدر ايسك روح سندن ممنون ومسرور والا، امر برعكس اولمش اولور.

مثنوی

﴿ يك مثال ای دل پی فرقی بيار ﴾
﴿ تا بدانی جبر را از اختيار ﴾

«ترجمه» ای كوكل ! جبرو اختياری بری برندن فرق وتميز ايتمك ايچون برمثال كتيركه جبری اختياردن بيله سك! «شرح» اشبو بيت شريفده بيان بيوريلان مثال كله جك بيت شريفده كوريله جكدر. مصراع اولده «ای دل» تعبير شريفندن مقصد: بالذات حضرت مولانای رومی قدس سره السامیدر. بر مثال كتير بيله سك! بيورملری ، هم كمال تواضعلرندن ، هم فرط محبت وانسانيت عليه لرندن حقيقی مستعدينه تفهيم ايتمك ايچوندر .

مثنوی

﴿ دست كان لرزان بود از ارتعاش ﴾
﴿ وانكه دستی را تو لرزانی زجاش ﴾

«ترجمه» او، الكه برمرض وضعفدن طولايی تترهر. او، الی سن يرندن

ایستیه‌رك تتره‌درسك ! [بو بیت شریفك مآل عالیسی آتیده‌کی ایکی بیت شریف ایله اکمال اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ هر دو جنبش آفریده حق شناس ﴾

﴿ لیك نتوان کرد این با آن قیاس ﴾

«ترجمه» هر ایکی حرکتی، تتره‌مکی حق تعالی حضرتلری یاراتمش اولدیغنی طانیملیسك ! لکن ضروری اولان بوتتره‌مکی اختیاری اولان دیگر تتره‌مکه قیاس ایلمك ممکن دکلدر. «شرح» شو ایکی بیت شریفده‌کی مثالدن دها پارلاق، دها معنیدار افاده ایله انسانلره تعریف ایتمك ممکن دکلدر . اولیاء الله حضراتی بعض شیلرده کندیلرینی مجبور کوررلر. حقیقةً مجبور اولدقلرندندر . خسته‌لکدن ناشی الی بالضروره تتره‌ین کیمسه‌نك الی تتره‌مکه مجبور وبناءً علیه معذوردر. بشقه بر انسانك ذاتاً اللری تتره‌مز ایکن تقلیداً ویانفسنی خدمتدن تخلیصاً اللرینی اختیاریله تتره‌تسه اول کیمسه معذور دکل بلکه مرحمتدن مهجور و مقهور اولور. مثلا : نمازده عشق الٓهی ویاخشوع وخضوعدن آغلایان کیمسه‌نك نمازی فاسد اولمدقدن بشقه کسب ترقی ایدر . اما عشق ربانیدن وخضوع و خشوعدن محروم اولان ریاکار، عاشق حقیقی کبی نمازده یالاندن آغلار ایسه ریاکارك ذاتاً غیر مقبول اولان نمازی بتون بتون فاسد وعملی کما یلیق کاسد اولور .

مثنوی

﴿ زان پشیمانی که لرزانیدیش ﴾

﴿ چون پشیمان نیست مرد مرتعش ﴾

«ترجمه» اللرینی ایستیه‌رك تتره‌تدك ایسه پشیمان اولورسك ! الی ضروری تتره‌ین آدم تتره‌مسندن طولایی نادم و پشیمان دکلدر .

« شرح » انسانلر هانکی اعمالندن نادم و پشیمان اولورلر ایسه اوافعالده اختیارلری موجود اولدیغی معلوم اولور. مثلا : برافندی ایکی کوله‌سنه‌دیسه‌که : اللریکزی کوره‌یم ؛ مرتعش، یعنی الی ضروری تتره‌مکده اولان کوله النی کوسترر ایکن بالضروره تتره‌یه‌جکدر . دیکر کوله ذاتاً الی تتره‌مز ایکن خدمتدن خلاص بولمق امیدیله النی مخصوصاً تتره‌تسه افندیسی بونی‌ده کوردکدن‌صکره‌سائر آدملرینه بو ایکی کوله‌نك اللری تتره‌دیکندن صاتلمسنی امرایتسه ، اللری ضروری تتره‌ین کوله بو جزادن مکدر اوله بیلیر ایسه‌ده نادم و پشیمان اولماز ؛ زیرا بو معامله‌ده قصوری یوقدر. اللری ضروری تتره‌دی ، اللری طبیعی تتره‌مه‌ین کیمسه اختیار ایتدیکی حرکتدن مکدراولدقدن‌بشقه زهرندامت قلبنی‌احاطه وخطاسنی ارائه ایدر .

مثنوی

﴿ بحث عقلست این چه عقل آن حیله‌گر ﴾

﴿ تا ضعیفی ره برد انجا مکر ﴾

« ترجمه » ذکر اولنان بحث ، بحث عقلیدر ؛ بوعقل جزئی نه در ؟ حیله ایدیجی بر عقلدرکه روحانی ضعیف اولان کیمسه‌یه براز یول کوسترر . حقیقی براز درك واذعان ایتمش اولور . « شرح » عقل ظاهر، بو عقل جزئی حقائق‌ـ عالیهٔ روحانیه‌یی اکلامغه ذاتاً غیر مقتدر در ؛ آسمان روحانیته معناً ارتقا ایتمامش اولان انسانلره مهما امکن حقائقی تفهیم ایچون بو عقل ظاهردن بشقه واسطه اولمدیغندن چار ناچار عقل ظاهره لایق مباحث وادله ایراد واشعار اولنور .

مثنوی

﴿ بحث عقلی کرد رو مرجان بود ﴾

﴿ آن دکر باشدکه بحث جان بود ﴾

« ترجمه » عقله متعلق اولان بحث اکر اینجی و مرجان اولسه‌ده روحه

متعلق اولان بحث ینه بشقه اولور . « شرح » عقل ظاهرك تدقیق ایده جکی مواد معتبر اولسه ده قوهٔ روحانیه نك احاطه ایده جکی حقائق نسبت قبول ایتمز درجه ده عالی اولور؛ عقلك تصوری برمدت محدوده دن وروحك مباحثی ابدیتدن عبارتدر.

مثنوی

﴿ بحث جان اندر مقامی دیکراست ﴾

﴿ بادهٔ جانرا قوامی دیکر است ﴾

« ترجمه » جانه متعلق اولان بحث برمقام دیکرده در؛ جان باده سنك بربشقه کمال و انتظامی واردر . « شرح » عقل ظاهرك بحثی ومحبتی، سفلی اولان دنیایه وامور فانیه یه متعلقدر . جانك مقامی عالی وعشق رب ایله باقیدر .

مثنوی

﴿ آن زمان که بحث عقلی ساز بود ﴾

﴿ این عمر بابو الحکم همراز بود ﴾

« ترجمه » او زمان که عشقه متعلق مباحثك اعتباری وار ایدی ، ذکر ایتمکده اولدیغمز حضرت عمر رضی الله عنه ایله ابتدالرنده بوالحکم تسمیه اولنمش ابو جهل موجود ایدی . « شرح » دین مبین احمدی نشر واعلان اولنمه دن اول مکهٔ مکرمه ده مشهور اولان ابوجهلك مباحث عقلیه ده اوقدر مهارتی وارایدی که بو الحکم نامنی قازانمش ایدی . حضرت عمر مباحث عقلیه ایله مشغول اولمش وبوجهل ایله اره لرنده کی فرق عظیم اوصره ده تعین ایتمامش ایدی. بعده حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دین اسلامی قبول وجهان روحانیته دخول ایدنجه مقبول جناب مولا، (فاروق) لقب عالیسیله ترفع وارتقا وفتوحاتی حیرت بخش دوسرا اولمشدر . بوالحکم ایسه فخرعالمی انکار و عقل ظاهری چارهٔ منفرد عد ایدرك یالکز فانی اولان دنیایه اعتبار ایتدیکندن دولت ابدیه دن محروم وذلیل وبوالحکم

یرینه بو جهل نام حقارت انجامنه مستحق اولمشدر . روح معنوینك فیض وقوتی کلی وعقل ظاهرك ادراکاتی بالنسبه جزئی اولور. بوایضاحاتدن عقل ظاهرك هیچ اعتباری یو قدر معناسی اکلا شلمسون . بالعکس اعتباری قابل انکار دکلدر . شوقدرکه روح معنوینك قوهٔ کلیه‌سنه نسبةً عقل ظاهرك قوتی جزئی ، یوقسه دنیاده‌کی موجوداتك کافه‌سندن دها عالی اولدیغی امر جلیدر .

مثنوی

﴿ چون عمر از عقل آمد سوی جان ﴾

﴿ بوالحکم بوجهل شد در بحث آن ﴾

« ترجمه » چونکه حضرت عمر رضی‌الله‌عنه عقل ظاهردن جان جانبنه کلدی . [اسلامیتی قبول ایلدی .] بوالحکم جانك بحثنده ابوجهل اولدی . « شرح » حضرت عمر رضی الله عنه دین مبین احمدی‌یی قبول ایله روحانیته متعلق اولان مسائل و حقائق علیه‌یه کسب وقوف ایتمسی اوزرینه روح معنوینك کوستردیکی درجات علیهٔ معنویه‌یه واصل اولمش و او یولده خارق‌العاده مباحث روحانیه‌ده مهارت کوسترمش ایکن بوالحکم، مفخر موجودات محمد مصطفی علیه‌افضل التحایا افندمز حضرتلرینه عداوت‌ودین حقی‌قبولدن مجانبت ایلدیکندن مباحث‌روحانیه‌ده بیان افکار ایتمك شویله طورسون او مباحثی اکلامغه بیله مقتدر اوله‌مدیغندن بالضروره ابوجهل نامنی طاقنمش وازجهت عاجز وسفیه اولمشدر .

مثنوی

﴿ سوی عقل وسوی حس او کاملست ﴾

﴿ کرچه‌خود نسبت بجان او جاهلست ﴾

« ترجمه » حس وعقل ظاهری جانبندن ابوجهل کرچه کامل ایسه‌ده جانه نسبةً جاهلدر. « شرح » مثلا، ابو جهل واکامشابه اولان بعض کیمسه عالم عالیٔ-

روحانیته نسبةً جاهل ایکن مادیات ومعقولات ظاهرەده اثبات مهارت وعقل ظاهره شایان برچوق نکات ایله الفت ایدر. مع مافیه ینه جاهل وعادی دیرلر؛ زیرا محبت واقداملری ملیونلرجه کله جك زمانلره نسبةً بر ثانیه دن قلیل اولان دنیایه حصر اولنمش ونعم معنویهٔ ابدیه دن غافل ورضای باری یی طلبدن عاطل اولدقدن بشقه انلرك اکثری روحانیتی کلیاً انکار وبو دعواده اصرار وبویله بلاهت وجهالتلرینی ذکاوت افظیله تزیین ایله افتخار ایدر .

مثنوی

﴿ بحث عقل و حس اثر دان یاسبب ﴾

﴿ بحث جان یا عجب یا بو العجب ﴾

«ترجمه» بحث عقلی و بحث حسی یی اثر ویاسبب بیل! اماجانه متعلق اولان بحثی یاعجیب ویا عجب صاحبی بیل! [یعنی غایت عجیبدر.] «شرح» عقل وحس ظاهر، آثار واسباب ظاهره یی رؤیته وتدقیقه مهما امکن ماهر ومقتدردر . شاید عقل قوتلی ایسه اثردن مؤثری وسببدن مسببی ده اکلایه بیلیر . بواکلایش ایشی فهم واستدلالدن عبارت قالیر ؛ روحك بحث وقوتی غایت عجبدر . زیرا جان وروح خیال وخاطره کلمه ین احوالی حس ورؤیت واستحصال آمال ایله آن بآن کسب قوت ولذت ایدر .

مثنوی

﴿ ضوء جان آمد نما ندای مستضی ﴾

﴿ لازم و ملزوم و نافی مقتضی ﴾

« ترجمه » جانك ضیاسی کلدی، وهرشی آشکار کوروندی؛ ای طالب ضیا! لازم وملزوم ونافی ومقتضی کبی مباحث ودلائل عقلیه یه لزوم قالمدی. «شرح» ای ضیای معنوی یی طالب اولان سالك مستعد! فخر عالم علیه الصلوة و السلام وقرآن عظیم الشان وآنلره اقتدا ایتمش اولان اهل عرفان، دنیایه کلش وسایه لرنده

نور معنوی پارلامش ومسائل لازمه تماماً تنویر اولنمشدر؛ ارتق مباحث وملاحظات عقلیه‌یه ولازمدن ملزومی ونفیدن مقتضی‌یی استدلال ایلمك ونافی ومقتضی‌یی ذکر ایتمك کبی قیاسات ذهنیه‌یه حاجت قالمامشدر؛ بو کبی استدلالات وقیاسات فقدان نور معنویده لازم ایدی . ظهور شمسده شمعك فائده‌سی هیچ مثابه‌سنده‌در .

مثنوی

﴿ زانکه بینارا که نورش بازغست ﴾

﴿ از دلیل و از عصاکش فارغست ﴾

« ترجمه » کوزی کورمکده اولانك نوری پارلایجیدر ، بصیر اولان ذات دلیلدن وعصاچکندن واز کچمشدر. «شرح» بصیر وبینا حقائق معنویه‌یی کوروبجه آنك ایچون ادلهٔ عقلیه زائد وغیر مفید اولور. عقل وحس ظاهری اعمایه یول کوسترمك ایچون عصا چکن کبیدر که اعمای معنوینك بوکا احتیاجی مجبوریدر . اما بر بصیرك کوزلری اعلا کورور، یاخود ابتدا اعماایکن افاقت بولمش وکوزلرینك نورینه مالك اولمش اولورسه عصا کش زائد و بلکه مضردر . انوار روحانیه‌یه مظهر اولمش اولان صاحب عرفان ایچونده قیاسات موانع ومضرتدر .

﴿ تفسیر آیهٔ وهو معکم اینما کنتم ﴾

« هر نره‌ده اولور ایسه‌کز الله تعالی سزکله برابردر . » آیت کریمه‌سنك تفسیرینه دائردر . بو آیت کریمه سورهٔ حدیدك بشنجی آیتنك آخرنده بو وجه ایله‌در : (وهو معکم اینما کنتم والله بما تعملون بصیر) معنای شریفی : « والله تعالی ویاعلم وقدرتی سزکله برابردر ، هر نره‌ده اولور ایسه‌کز واجب الوجود حضرتلری ایشلدیککز ایشلره بینا وبصیردر » .

مثنوی

﴿ بار دیکر مابقصه آمدیم ﴾

﴿ ماز آن قصه برون خودکی شدیم ﴾

«ترجمه» بزدیکر برقصه‌یه کلدك؛ بوقصه‌دن خارجه نه‌وقت کیتدك ؟ [یعنی کیتمدك.] «شرح» بیت شریفك برنجی مصراعنده بیوریلیورکه : بزینه قصه‌یه کلدك وایکنجی مصراعده تصریح بیورلمش که «کلدك» تعبیرندن ظن اولنمسون بزقصه وحکایه‌مزدن خارجه چیقدق‌ده آنك ایچون تکرار کلمکه‌مجبور اولدق؛ خیر! بزقصه‌مزدن خارجه چیقمدق! بلکه قصه‌مزك قوت‌ولطافتنی تزیید ایچون دیکر بعض عالی حقائق علاوه ایلدك . بو بیت شریفده قصه تعبیرندن مقصد : یاحضرت عمر رضی الله تعالی عنه ایله رسول رومك معلوم اولان قصه‌سی،یاخود قصهٔ عظما که حقائق ربانیه‌یی وعالم روحانیتی لاینقطع تعریف وایما ایدر .

مثنوی

﴿ کربجهل آییم آن زندان اوست ﴾

﴿ ور بعلم آییم آن ایوان اوست ﴾

«ترجمه» اکرجهل ایله کلسك جهلمز الله تعالی حضرتلرینك جاهللرایچون خلق بیوردیغی زندانیدر ، واکر علم و عرفان ایله کلسك عارفلر ایچون خلق بیوردیغی ایوان وعالی سرایلردر. « شرح » انسانلر شائبهٔ جهل ایله الله تعالی حضرتلرینك ارادات و آیات بیناتنی اکلامازویا دنیاده انکار ایدرلر ، اوجهل وانکار انلر ایچون عذاب وذلتدر. اکر عرفان ایله ارادات و آیات ربانیه‌یی بحق بیلیر، مشروع صورتده اجرا ایدیلیر ایسه اوعلم و اطاعت بزی ایوان سعادته و جنته ، هر شیدن عالی اولان کلشنسرای رضـای باری یه اصعاد و کافهٔ غل وغشدن آزاد ایلر .

مثنوی

﴿ ور بخواب آییم مستان ویم ﴾

﴿ ور بیداری بدسـتان ویم ﴾

«ترجمه» اکر اویقویه وارسق الله تعالی حضرتلرینك مستلری‌یز ؛ واکر

اویانق اولسق ینه خالق لم‌یزلك نعم وحکمی حکایه‌سنده‌یز . «شرح» اکرحسب‌البشریه اویوسق ، یاخود عشق ربانیله مدهوش ویا اویانق اولسق ، یعنی هر حالده مست عشق خداو نعم وحکم‌الهیه‌نك نقل وحکایه‌سیله‌مستعدینه حقیقت‌نمایز؛ الحاصل همیشه غریق دریای الطاف مولایز .

مثنوی

﴿ ور بکریئم ابر پر رزق ویم ﴾

﴿ ور بخندیم آن زمان برق ویم ﴾

«ترجمه» اکر اغلاسق، الله تعالی حضرتلرینك رزق ایله طولو بر بلوطی یز؛ واکر کولسك اول زمان خدای لم یزل حضرتلرینك شمشکی یز . «شرح» عارف بالله اولانلر حسب‌البشریه اسباب معنویه اوزرینه کوزلرندن یاش آقتسه‌لر، جناب مولا کندیلرینه، سائر مؤمنلره پك چوق نعمت احسان وقلبلرینی مسرور وشادان ایدر . اکر فم معرفت توأملری کل کبی آچیلسه ، یعنی حکم حقائق بیان ایتسه واوحقائق قلم‌یازسه مستعدینك قلوب‌وعقولنی تنویر ومعنویات‌ایله دلسیرایدر .

مثنوی

﴿ ور بخشم وجنك عکس قهر هوست ﴾

﴿ ور بصلح وعذر عکس مهر اوست ﴾

«ترجمه» اکرانسانلر غضب وغوغایه کلسه‌لر الله تعالی حضرتلرینك عکس وقهری اثریدر؛ اکرصلح وعذر ایستمکه کلسه‌لر مهرومحبت ربانیه‌نك انعکاسیدر . اکر انسانلرده قهر وغضب کورونسه الله تعالی حضرتلرینك قهار اسمنك عکس واثری اولدیغی کبی صلح وعذر کورونسه ینه اول خالق لم یزل حضرتلرینك مهر ومحبتی اثری و ﴿ حلیم ﴾ و ﴿ ودود ﴾ کبی اسمای حسناسنك انعکاسیدر . الحاصل انسانلره عائد هرحال خالق متعال حضرتلرندن قوللرینك اطوار وافعالنه کوره

خلق اولنور و حکمت بالغهٔ خدا یالکز عارف باللّه او لانلره اذن حق ایله معلوم
ورعنا اولور .

مثنوی

﴿ ما کنیم اندر جهان پیچ پیچ ﴾

﴿ چون الف اوخود ندارد هیچ هیچ ﴾

« ترجمه » بز کیمز ؟ بوطولاشیق، قاریشیق جهانده الف کبی یز . اوالف
حرفی هیچ هیچ بر شی طوتماز. هیچ بر شیئه مالك دکلدر. « شرح » برقاچ
بیتده « ما » یعنی بز لفظی حسب اللسان استعمال اولنمش ایسه‌ده بشریت لسانی
بوکبی الفاظ وضمائره محتاج اولدیغندن استعماله مجبوریت واردر. بوقسه حقیقتده
بوطولاشیق ، قاریشیق جهان و دنیاده انسانلر الف حرفنه تشبیه اولنه بیلیرلرکه:
عادی برخط وخیالدن عبارتدر . کاتب اظهار معانی ایچون حروفی نصل استعمال
ایدر ایسه قدرت ربانیه‌ده انسانلری وهرشیئی نامتناهی برصورتده استعمال ایدر.
یالکز نوع بنی آدمی بودنیاده سائر مخلوقاتدن معناً تفریق و تکریم ایتمك ایچون
اللّه تعالی حضرتلری ارادهٔ جزئیه ایله خلق ایتمش واکا کوره برحکمت مالانهایهٔ
صمدانیه ایله ایشلرینی خلق واداره ایتمکده بولنمشدر .

مثنوی

﴿ از عمر چون آن رسول این راشنید ﴾

﴿ روشنیٔ در دلش آمد بدید ﴾

« ترجمه » او رسول روم حضرت عمر رضی اللّه تعالی عنهدن بوکلمات
عارفانه‌یی ایشتدیکی زمان کوکلنده پارلاقلق ظهور ایتدی .

مثنوی

﴿ محوشد پیشش سؤال وهم جواب ﴾

﴿ کشت فارغ از خطا واز صواب ﴾

« ترجمه » رسول رومك اوكنده هم سؤال ، هم جواب محو اولدی . كنديسی خطا و صوابدن واز كچدی .

مثنوی

﴿ اصل را در يافت و بكذاشت ازفروع ﴾

﴿ بهر حكمت كرد در پرسش شروع ﴾

« ترجمه » اصلی بولدی ، فروعدن كچدی . حكمتدن خبردار اولمق ايچون صورمغه باشلادی. « شرح » سفير قيصر، مهابت معنويهٔ دينيه‌دن فكر استعدادينه دوشن شعلهٔ انتباه ايله فيوض حكمت و حقيقتدن معلومات آلمق ايسته‌مشدر . [ابيات آنفه‌نك خلاصهٔ شرحيدر .]

﴿ سؤال كردن رسول روم از عمر رضی الله عنه از سبب ﴾

﴿ ابتلای ارواح با اين آب وكل ﴾

اصلی صو و بالچيقدن اولان اجسامه ارواح نه ايچون ربط اولنمش ؟ يعنی ارواحك ابدانه ابتلاسی نه‌دن ايجاب ايتمش ؟ ديه رسول روم حضرت عمر رضی الله تعالی عنهدن سؤال ايلديكنه دائردر :

مثنوی

﴿ كفت يا عمر چه حكمت بود سر ﴾

﴿ حبس آن صافی درين جای كدر ﴾

« ترجمه » [رسول روم] ديدی : يا عمر ! نه حكمته مبنی ايدی ؟ او ، صافی اولان روح بولانيق يرده حبس اولدی ؟ «شرح» ارواح مجرده‌نك كمالات و ذوقياتنی رسول روم حضرت عمر رضی الله تعالی عنهدن ايشيدنجه

صافی و ازاده اولان روحك بدن كبی بر محل ظلمت و كدورته ربط و حبس اولنمسنه تعجب ایتمش، بونكده بر حكمت خفیه‌سی اوله‌جغنی دوشونه‌رك صورمش !

مثنوی

﴿ آب صافی در گلی پنهان شده ﴾
﴿ جان صافی بستهٔ ابدان شده ﴾

«ترجمه‌سی» صاف اولان صو بالچیق ایچنده گیزلنمش، صافی اولان جان بدنلره باغلانمش ! [بو حكمت ندن ظهور ایتمشدر؟ دیمك ایسته‌مش!] [ابیات آتیه ایله ترجمه‌سی بو حكمت عمیقه‌یی مرتبهٔ ادراكاته كوره واضحاً بیان ایدر.]

مثنوی

﴿ گفت تو بحث شكرفی میكنی ﴾
﴿ معنیٔ را بند حرفی میكنی ﴾

«ترجمه‌سی» [حضرت عمر رسول رومه جواباً] دیدی : درین ، دقیق بر بحثده بولنیورسك! بر معنایی حرفه بند ایدییورسك !

مثنوی

﴿ حبس كردی معنیٔ آزادرا ﴾
﴿ بند حرفی كردهٔ تو بادرا ﴾

« ترجمه‌سی» اصلنده آزاد اولان معنایی حبس ایتدك! روزكاری سن حروف والفاظه باغلادك !

مثنوی

﴿ از برای فائده این كردهٔ ﴾
﴿ تو كه خود ازفائده در پردهٔ ﴾

«ترجمه» بونی فائده ایچون یاپمش سك ! فقط سن کندی فائده‌که قارشی پرده ارقه‌سنده‌سك !

مثنوی

﴿ انکه ازوی فائده زاییده شد ﴾

﴿ چون نبیند آنچه مارا دیده شد ﴾

«ترجمه» او، الله تعالی حضرتلری‌که اندن فائده طوغمش اولدی ؛ نصل اولور؟ کورولمش شیئی [فائده‌یی] کورمامش اولسون! «شرح» انسانلر ، معانی وافکاری حروف والفاظه ربط وقید ایتمکده فائده اکلادیغمز حالده نصل اولورده کافهٔ فوائدی وهرشیئی خلق ایدن جناب واجب الوجود ارواح مجرده‌یی ابدانه ربط وتعلیق بیوردیغی وقت فوائد عظما سرتما اولمامش اولسون ؟

مثنوی

﴿ صد هزاران فائده‌ست وهر یکی ﴾

﴿ صد هزاران پیش آن یك اندکی ﴾

«ترجمه» یوزبیکلرجه فائده واردر؛ وبویوزبیکلرك هر بری، یعنی هریوز بیکی بدنه تعلقنه نسبةً آزدر . «شرح» انبیای ذیشان وحدانیت صمدانیه‌یی واوامر ربانیه‌یی حروف والفاظ ایله انسانلره تفهیم وخلقی ازهرجهت متنعم ایتدیلر. نطق وکلامك قدری پك عالیدر. معانی و افکارك حروف وکلماته ربط وتعلقنده یوزبیکلرجه منافع موجود ایکن ینه روحك بدنه ارتباطنه نسبةً اومنافع جزئی قالمش اولور . روحك بدنه تعلق ایتمسندن بونجه انبیا و صلحا و عقلا و عرفا دنیایه کلمشدر ، الله تعالی حضرتلرینه عبادت و عبودیت طریقنی کوسترمشدر . ارواح ابدانه تعلق ، بعده موت واسطه‌سیله فرقت و رجعت ایلدکلرندن دنیاده کوردکاری مشقت حسبیله عالم روحانیتك لذتنی آرتمشدر .

مثنوی

﴿ این دم نطقت که جزؤ جزؤ هاست ﴾

﴿ فائده شد کل کل خالی چراست ﴾

« ترجمه » بو ، سنك دم نطقك كه جزءلرك جزئیدر ؛ اندن چوق فائده اولدی ؛ یا کل وعظیم اولان روح بدنه کلسیله نصل فائده‌دن خالی اولور ؟ « شرح » سنك نطق و کلامك که برچوق دم ونفسدن وافکار وخیالاتدن مرکبدر ؛ ینه کلی فائده ایراث ایدر . یاعلوی اولان روح معنوی جسمه تعلق ایدرك حیات جسمانیه ومعنویه ایله احیا ایدنجه نصل فوائد و منافع کثیره حاصل اولدیغنی فکر عرفان ایله دوشونملیدر .

مثنوی

﴿ توکه جزؤی کار تو بافائده ست ﴾

﴿ پس چرا درطعن کل آری تودست ﴾

« ترجمه » سن که جزء سك ! ایشك فائده ایله‌در . شمدی نیچون کلك طعننه ال اوزادرسك ؟

مثنوی

﴿ کفت را کرفائده نبود مکو ﴾

﴿ وربود هل اعتراض وشکرجو ﴾

« ترجمه » سوزك فائده اولماز ایسه سویلمه ! وارایسه روح بدنه نه ایچون کلدی دیه اعتراضی کس ! طالب شکر اول ! « شرح » رسول رومه ویاتعریض ایتمش وایده جك انسانه خطاباً : اکر معانی وافکارك حروف والفاظه ربطی فائده‌سز

ایسه سن ده بر سوز سویلمه ! سنجه ارتباط فائده سزدر . ارتباط فائده‌لی بر کیفیت اولدیغنی اکلارسك ارواحك ابدانه ربط اولنمسنه اعتراض ایتمه ! زیرا بونوع تعریضات عقلاً سهویات و مباینا تدن عد اولنور .

مثنوی

﴿ شکر حق طوق هر کردن بود ﴾

﴿ نی جدال ورو ترش کردن بود ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینه شکر ایتمك هر آدمك کردنلکیدر ؛ شکر ، جدال و تعریض ایلمك ویوز اکشیتمك دکلدر . « شرح » شکردن مقصد : الله تعالی حضرتلرینه عبادت و عبودیت ونعم ربانیه‌یی ذکر ایتمك ومساعیٔ خیریه ده بولنمق وحسب القدر انسانه براذا وبلا کلیرایسه اکا صبر ورضا کوسترمکدر ؛ یوقسه عادته اتباعاً یالکز « شکر » لفظنی تلفظ ایله عبادتده بولنمامق صبرسزلقله کدر ایتمك واغلامق ویوز اکشیتمك شکر وصبره کلیاً منافیدر .

مثنوی

﴿ کر ترش رو بودن آمد شکر وبس ﴾

﴿ پس چو سرکه شکر کوئی نیست کس ﴾

« ترجمه » اکر « شکر » اکشی یوزلو اولمقدن عبارت ظن اولنورسه سرکه کبی طاتلی سویله‌ین کیمسه یوقدر . « شرح » بیت شریف هنکام بلاده مکدراً اغلایان صبرسزلره توبیخدر . ضعف قلب ایله اره صره شکرلر اولسون ، دیمکله ظن ایدرمیسکزکه بو تعبیر شکر ایچون کافی اولسون ؟ یوزیکز اکشیمش اولورده اکشیلکده شکر ممکن اولور صانیلیرسه‌ك زیاده شکر ایدیجی قیمتسز اولان سرکه اولور ایدی که هر شیدن‌دها اکشیدر ؛ لکن شکر اکشیلکده‌و غم و غصه‌ده اولمیوب صبر ورضاده وحب مولاده‌در .

مثنوی

﴿ سرکه را گر راه باید درجگر ﴾

﴿ گو بشو سرکنگبین او ازشکر ﴾

« ترجمه » سرکه‌یه اگرجگره ، یعنی درون بشره کیرمکه یول بولمق لازم کلیرسه سویله ! که شکردن سرکنگبین اول ! [یعنی سرکه‌یه دی که : شکر ایله قاریشده سرکنگبین دنیلن طاتلی شربت اول!]

مثنوی

﴿ معنی اندر شعر جزبا خبط نیست ﴾

﴿ چون فلاسنگست آن را ضبط نیست ﴾

« ترجمه » معنی شعرده خطادن خالی دکلدر. معنی شعرده صپان کیبدرکه: اونی ضبط ایده‌مز.« شرح » بو بیت شریفده برمقصدك شعراً تعریف وایضاحنده‌کی مشکلات ایما وایراد بیورلمشدر. هر مصراعده‌مقتضی و مناسبتلی الفاظی، قافیه‌یی بولمق ایچون درکار اولان مشکلاتدن بشقه برده برفکری دها قولای تعریف ایدن برکلام اگر مصراع و قافیه‌ده یاقیشماز ایسه ترکنه مجبوریت حاصل اولور . بالضروره اوفکری بیان ایتمك ایچون بشقه برلفظه مراجعت اولنور؛ مثلا: صپان آتان کیمسه ایستدیکی یری نشان آله‌میوب چوق دفعه هدفه تصادف ایتدیره‌مز؛ بناءً علیه شاید بوافاداتده برنقصان کورینور ایسه حضرت مولانای رومی قدس سره‌السامی ضمناً عذر طلب بیورمشلردر. بو بیت شریفدن مقصد حقیقی ، شعر وقافیه ایچون معنایی فدا ایدنلره بر نصیحت وتنبیهدر .

﴿ در معانیٔ آنکه من اراد ان یجلس مع‌الله فلیجلس ﴾

﴿ مع اهل التصوف ﴾

برکیمسه الله تعالی حضرتلریله اوطورمق ایستر ایسه اهل تصوف ایله اوطورسون معنالرینك بیانندە‌در. یعنی ارادات ربانیه‌نك حقایقنه تمامیله مطلع اولمق ایستەین اهل تصوف ایله بولنسون . وانلرك تألیفات وکلام حکمت آیاتنه دقت ایتسون .

مثنوی

﴿آن رسول ازخودبشد زین یك دوجام﴾
﴿نی رسالت یاد ماندش نی پیام﴾

« ترجمه » او ، رسول روم بو ایکی قدحدن [جام حکمتدن] حصه یاب اولدی. خاطرنده نه سفارت مأموریتی ، نه ده کتیردیکی خبر قالدی . « شرح » رسول. روم حضرت عمر رضی الله عنه ملاقی اولدی، بونجه حکم وحقائق ایشتدی، جام. عشق ومحبتك کمال لذتنی حس ایلدی . غریق دریای روحانیت اولدی .

مثنوی

﴿واله اندر قدرت الله شد﴾
﴿ان رسول اینجارسید وشاه شد﴾

« ترجمه » قدرت الهیه یه حیران اولدی . او ، رسول روم بو مرتبه یه یتیشدی . عارف وشاه اولدی . « شرح » رسول روم حضرت عمر کبی بر دریای تصوفله هم مجلس اولوب ده حقنده توجهات جلیلهٔ فاروقیه یی کورونجه قدرت ربانیه یی وحکمت. روحانیه یی ادراك ایدرك حیران اولمشدر .

مثنوی

﴿سیل چون آمد بدریا بحر کشت﴾
﴿دانه چون آمد بمزرع کشت کشت﴾

« ترجمه » سیل دکزه کلدیکی وقت دریا اولدی ، دانه تارلایه کلدیکی زمان اکین اولدی . « شرح » رسول روم استعدادی جهتله برسیل روان قیاسندن جوینده دریای معرفت ایدی. دریای حقیقت اولان حضرت عمره ملاقی اولنجه

اوده دریا کبی اسرار وحکم روحانیه یه مطلع و آشنا اولدی . دانه ایکن تارلا حالنی کسب ایتدی . یعنی معناً توسع وترفع ایلدی .

مثنوی

﴿ چون تعلق یافت نان با بو البشر ﴾

﴿ نان مرده زنده گشت وباخبر ﴾

« ترجمه » چونکه اکمك حضرت آدمه تعلقه یول بولدی، یعنی اکل اولندی؛ اکمك قبل الاکل مرده و بی حس ایکن بعد الاکل زنده وخبردار اولدی . [یوقاریده کچن ابیات شریفه‌دن برنده بونك شرحی واردر .]

مثنوی

﴿ موم وهیزم چون فدای نار شد ﴾

﴿ ذات ظلمانی او انوار شد ﴾

« ترجمه » موم واودون یاندیغی زمان ظلمانی اولان ذات وطبعی پرانوار اولدی . « شرح » موم ، اودون یانمه‌دن اول هیچ برشعله کوسترمز . ظلمت ایچنده ایکن حین اشتعاللرنده انوار صاچار . چوق انسان بولنورکه نار عشقده یانمه‌دن اول هیچ برفیضه مالك اولماز. نارعشق ربانی کندیلرینی احراق ووجود ـ حقیقیلرینی فانی ایدنجه منور وحاللری فیوضات آور اولور .

مثنوی

﴿ سنك سرمه چونکه شددر دیدکان ﴾

﴿ گشت بینایی شد انجا دیده بان ﴾

« ترجمه » سرمه طاشی کوزلره چکلدیکی وقت کوزلك کوزل کورمسنه سبب اولدی ؛ کوز کوریجی اولدی .[تشریح قابلیت ایدن شو بیت شریف شرحه محتاج دکلدر .]

مثنوی

﴿ ای خنك آن مرد کز خود رسته شد ﴾

﴿ در وجود زندهٔ پیوسته شد ﴾

« ترجمه » مسعوددراوانسان که کندیسندن قورتولمش اولدی . زنده‌نك وجودینه پیوسته اولدی . « شرح » اهل سعادتندر او انسان که تمایلات نفسانیه‌دن قورتولوب برمرشد کامله انتساب ایتمش وحیات معنویه‌یه مالك اولمشدر .

مثنوی

﴿ وای آن زنده که با مرده نشست ﴾

﴿ مرده کشت وزندکی ازوی بجست ﴾

« ترجمه » وای اوزنده‌یه‌که میت ایله اوطوردی . اولدی . دیریلك اندن کیتدی !
« شرح » وای او دیکر برانسان که استعداد مادر زادیله مستعد سعادت ایکن احمق برحیله کاره تقرب ایله استعداد معنویسنی افنا ایتدی .

مثنوی

﴿ چون تو در قرآن حق بکریختی ﴾

﴿ با روان انبیا آمیختی ﴾

« ترجمه » ای مستعد ! سن قرآن عظیم الشانه التجا ایدر ایسك انبیای ذیشانك روحلری ایله قاریشمش اولورسك ! « شرح » قرآن عظیم الشان کبی جهات غیرمتناهیه ایله مقدس بر کتابی عالم کورمامشدر . قرآن عظیم الشان کلام الٰهیدر . بلاغت وفصاحت فوق العاده ایله شرف نازل اولدی که بلغا وفصحایه باعث حیرت اولمش واولمقده بولنمشدر . هرهانکی مؤمن قرآن عظیم الشانی بحق تلاوت واحکام جلیله‌سنك اجراسنه مواظبت ایتمش ایسه مظهر فیض وسعادت

اولدیغی تجربه کردهٔ عرفادر . عبادت ، سیاست ، عدالت ، حقوق عباد ، حقوق ملل ، ازدواج ، محبت ، رضاع ، وراثت ، مکافاة ، مجازاة ، صدقه ، انسانیت ، جسارت ، محاربه ، صلح ، اخلاق ، حفظ صحت ، حفظ دنیا ، تأمین ـ عقبا ، سعی ، اقدام ، علم ، ادب ، تربیه ، تاریخ انبیا ، وقوعات عظیمهٔ دنیاوعقبا الحاصل هر کیفیت وحقیقت اوقدرمؤثر ، اوقدر مصیب وبلیغ صورتده انبا بیورلمشدرکه اهل اسلامدن بشقه مدنیت جدیده ایله مشتهر اولان اوروپانك اڭ بیوك عالملرینی ده حیرتده براقمشدر .

مثنوی

﴿ هست قرآن حالهای انبیا ﴾

﴿ ماهیان بحر پاك كبریا ﴾

« ترجمه » قرآن عظیم الشانك پك چوق فضائلندن بری : انبیای ذیشانك احوال واوصافیدر . انبیای ذیشان ایسه پاك اولان دریای حکمت وعمان قدرت ـ جناب کبریانك بالقلریدر . « شرح » قرآن عظیم الشانده انبیای ذیشانك هم اسماء ـ علیه لری ، هم مناقبی ، هم احوال واوصاف جلیله سی تعریف وتوصیف بیورلمشدر . دریای حکمت احتوای جناب کبریاده انبیای ذیشان کمال عشق ومعرفتله نائل فیض ـ یزدان اولمش ماهیان واصحاب عرفاندر .

مثنوی

﴿ وربخوانی ونهٔ قرآن پذیر ﴾

﴿ انبیا واولیارا دیده گیر ﴾

« ترجمه » واکر قرآنی اوقورده احکام جلیله سنی طوتمازایسه‌ك انبیا علیهم السلام واولیای عظامی شخصاً کورمش اولشه‌ك بیله ینه سنك ایچون فائده یوقدر . « شرح » قرآن عظیم الشانك قرائت وتلاوتندن مقصد : احکام ـ جلیله سنی قبول ایله تعیین ایلدیکی یولده حرکت ایتمکدر ؛ یوقسه عبارهٔ جلیله سنی

اوقویوبده امر ایتدیکی یولك خارجنده حرکت ایدنجه اونوع اوقومقدن فائده اوله‌ماز ؛ اوقومق بیلن منکرلر قرآن عظیم‌الشـانی تلاوت ایدرلر . اما انکار وعصیانلری حسبیله کرفتار نکبت اولورلر . سورهٔ جمعه‌نك بشنجی آیت کریمه‌سنده بیورلمشدرکه : ﴿ مثل الذین حملوا التوراة ثم لم یحملوها کمثل الحمار یحمل اسفاراً ﴾ معنای شریفی : «اوکیمسه‌لرك مثلی وصفتی که اوزرینه تورات تحمیل اولندی صکره یوکلنمدیلر ، یعنی احکامنك اجراسـیله کندیلرینی مکلف طوتمدیلر . کتابلر یوکلنمش اولان اشکك صفتی کبیدرکه یوکلنیرده معنـالرندن استفاده ایده‌مز . » چوق آدملر واردرکه : برفائده ایچون اوراد شریفه چکرلرده فعلیاتده ضدینی اجرا ایتدکلری حالده فائده کورمدکلرندن تعجب ایدرلر ؛ بومقوله آدملر دوشونمزلرکه اوقومقدن مقصد اصلی : اورادك حاوی اولدیغی معنانك قبولیدر . بیت شریفده بیـان بیورلدیغی اوزره قرآن عظیم‌الشانی تلاوت ایله احکام جلیله‌سنی قبول ایتمـامش اولان ولو کافهٔ انبیای ذیشانی واولیای عظامی کورمش اولسه ینه مستفید اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ ورپذیرای چو بر خوانی قصص ﴾

﴿ مرغ جانت تنك آید در قفص ﴾

« ترجمه » احکام جلیله‌سنی قبول ایدر وانبیـای ذیشـانك قصه‌لرینی اوقور ایسـك سنك جان قوشنه بدن قفسی طار کلیر . « شرح » قرآن عظیم‌الشانك احکام جلیله‌سنی تمامیا قبول ایدر وانبیای ذیشانك ماجرالرینی اوقورده حقیقت ومعنالرینه مطلع اولور ایسـك اوقدر فیض معنوی ولذت روحانیه حاصل اولورکه روحه بدن قفسی طارکلیر وجهان بی‌پایان معنویاتده اوچمق ایستر .

مثنوی

﴿ مرغ کو اندر قفص زندانیست ﴾

﴿ می نجوید رستن از نادانیست ﴾

« ترجمه » برقوش قفس ایچنده حبس ایداش‌ایکن قورتولمق ایسته‌مزسه نادانلغندندر. « شرح » زندان بدن ودنیاده محبوس بولنان انسان اجل موعودندن قورتار ویاعالم روحانیتی آرزو ایتمز ایسه جاهل‌وبی‌دلدر ؛ رضای باری‌یی استحصاله نائل اولان مستقیمین ایسه واصل اوله‌جقلری مقام سعادتدن مطمئن اولدقلرندن اجل موعودی‌نعمت عظما وسلامت کبرا بیلیرلر ، شوقدر که تعجیل ایتمزلر . چونکه اجلدر ، عجله دکلدر .

مثنوی

﴿ روحهایی کزقفصها رسته اند ﴾

﴿ انبیاو رهبر شایسته اند ﴾

« ترجمه » قفسلرندن قورتولمش اولان روحلر ، یول کوسترن وصفنه شایسته انبیادر. « شرح » ارواح جاهله ، انبیای ذیشانك ارواح مقدسه‌سنه کسب قربیت ایله مظهر فیض بی نهایت اولدقلرندن‌هرنه‌خبر ویررلرایسه انبیای ذیشانك امر وخبرلری کبی فیض بخشا وباعث احیادر . ــ انبیا نبینك جمعیدر ، نبی‌لفظی : « نباء » یعنی‌خبر لفظندن مشتقدر. بو بیت شریفده‌ارواحه‌انبیاتعبیری ، طوغری خبرکتیرن‌ارواح مرشده دیمکدر . ــ

مثنوی

﴿ از برون آواز شان آید زدین ﴾

﴿ که ره رستن ترا اینست این ﴾

« ترجمه » خارجدن انبیای ذیشانك صدالری دین طرفندرکلیر . بویله دیر که قورتولش یولی شکابودر : بو ! « شرح » انبیای قدسیت‌قرین لسان دین ایله ، قوهٔ معنویه ایله انسانلره اخطار ایدرلرکه : دنیای بی‌وفانك آلامندن وبدنك تضییقات طاقت فرساسندن خلاص بولمق ایسترایسه کز ارادات ربانیه‌یه عرض اطاعت ایله کندیکزی بختیار ایدیکز !

مثنوی

﴿ مابدین رستیم زین تنکین قفص ﴾

﴿ غیراین ره نیست چاره این قفص ﴾

« ترجمه » بز بوطار قفسدن قورتولدق . بوقفسدن قورتولمغه بودنیاده الله‌تعالی حضرتلرینك امرینه تابع اولمقدن بشقه چاره، یول یوقدر. « شرح » ارواح انبیا وصلحا زندان بدن ودنیایه مربوط اولان انسانلره کمال شفقت ومرحمتله بیان وایما ایدرکه بزدین حقه تابع اولمقله خلاص بولدق! سزه‌ده چارهٔ خلاص ورها، دین حقه کمال شوق وغیرت ایله اتباع ایلمکدر .

مثنوی

﴿ خویش رارنجور سازو زار زار ﴾

﴿ تا ترا بیرون کند از اشتهار ﴾

« ترجمه » کندینی زیاده ضعیف، فریاد وفغان ایچنده طوت! که سنی شهرت دائره‌سندن طیشاری چیقارسونلر . « شرح » بلیهٔ شهرته مفتون اوله‌رق حق وعدالتی اونوتمش اولان کیمسه‌لرك عمرلری خسران ایچنده کچر .

مثنوی

﴿ که اشتهار خلق بندی محکمست ﴾

﴿ درره این ازبند آهن کی کمست ﴾

« ترجمه » خلقك شهرتی بایلمه‌سی قوتلی قید و بنددر ، طریق حقده بو اشتهار بندی دمیردن معمول باغدن نصل دها آزاوله‌بیلیر؟ [یعنی دها آزدکلدر.]

[وارستهٔ شرحدر .]

﴿ قصهٔ بازرکان که بهندستان بتجارت میرفت پیغام دادن ﴾

﴿ طوطئ محبوس بطوطیان هندوستان ﴾

بر بازرکانك حکایه سیدرکه : تجارت ایچون هندستانه کیده جکی صره ده قفسده محبوس بولنان طوطیسی ، هندستان طوطیلرینه خبر کوتورمسنی سویله مش !

مثنوی

﴿ بود بازرکانی اورا طوطئ ﴾

﴿ درقفص محبوس زیبا طوطئ ﴾

« ترجمه » بر بازرکان وار ایدی . آنك کوزل بر طوطیسی قفسده محبوس ایدی .

[محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ چونکه بازرکان سفر را ساز کرد ﴾

﴿ سوی هندستان شدن آغاز کرد ﴾

« ترجمه » چونکه بازرکان سفرلوازمنی دوزمکه ، هندستانه کیتمك تدارکنی ایتمکه باشلادی .

مثنوی

﴿ هر غلام و هر کنیزك را زجود ﴾

﴿ کفت بهر تو چه آرم کوی زود ﴾

« ترجمه » هر کوله سنه ، هر جاریه سنه جومردلکندن سنك ایچون نه کتیره یم؟ چابك سویله ! دیدی . « شرح » ذات مستعد مراقبه و مکاشفه ایده جکی صره ده حواسنی یوقلارکه نه درلو شیلره میل و محبتلری اولدیغنی تماميله بیلسون ! چابك

سویله دیمسی زمان مراقبه تقرب ایلدیکی و برده کمال سخاسنی بیلمش اولملری ایچوندر . برانسانه بندن‌نه ایسترسك ؟ ویره‌یم! دیه‌جکی‌وقتده طالبك مطلوبی نه ایسه کمال تشکر ایله قبول واجرا اولنه‌جغنه دائر اطمئنان بخشا بعض کلمات مناسبه ایراد ایتمسی شرط احساندر .

مثنوی

﴿ هریکی ازوی مرادی خواست کرد ﴾

﴿ جمله‌را وعده بداد آن نیك مرد ﴾

« ترجمه » کوله وجاریه‌لردن هر بری برشی ایستدی. او، ای آدم، جمله‌سنه وعد ویردی . « شرح » مستعد آدمه حواسك هر برنی ، مشروع برر مرام، احساس واعلام ایتدی . او کوزل طبیعتلی آدم‌ده‌التماسلرینی قبول ووعد ایلدی. مثلا قوهٔ باصره کوزل مسیره‌لر، قوهٔ شامه رائحهٔ طیبه‌لر، الحاصل حواس ظاهره وباطنه‌سی کندینه لایق کوردکاری مطالبی احساس وایما ایلدیلر.

مثنوی

﴿ کفت طوطی‌را چه‌خواهی ارمغان ﴾

﴿ کارمت از خطهٔ هندوستان ﴾

« ترجمه » طوطیسنه‌ده دیدی: سن نه هدیه ایسترسك؟ خطهٔ هندستاندن کتیره‌یم؟ « شرح » اوذات مستعد حالت روحانیه‌سنه لسان حال ایله مراجعت ایدرك دیمش‌که : مراقبه ومکاشفه صورتیله عالم ملکوته قدم نهاده اوله‌جغم زمان سنك ایچون نه التماس وطلب ایده‌یم ؟

مثنوی

﴿ کفتش آن طوطی که آنجا طوطیان ﴾

﴿ چون ببینی کن زحال من بیان ﴾

«ترجمه» او، طوطی بازرکانه دیدی : او یرده کوره‌جککز طوطیلره‌نم حالی سویله!«شرح» عالم ملکوته واردیغکز وقت کوره‌جککز ارواح مقدسه‌یه حال حزن‌اشتمالی بیان وحکایه‌ایدیکز دیه‌طوطی لساننذن زبان وجدان، اصحاب عرفانه تصویر حال ایدییور .

مثنوی

﴿ که‌فلان‌طوطی‌که‌مشتاق‌شماست ﴾
﴿ ازقضای آسمان درحبس ماست ﴾

«ترجمه» [شویله سویله :] فلان طوطی که سزك مشتاقکزدر ؛ قضای آسماندن بزم حبسمزده‌در.«شرح» حالت روحانیه او ذات مستعده دیر : حین‌مراقبه ومکاشفه‌ده ارواح مقدسه‌یی کورونجه انلره دی‌که سزك ذاتاً بیلدیککز فلان حالت روحانیه علوی اولان ملاقاتکزه غایت مشتاقدر ، اما حسب القدر زندان بدن ودنیاده الان محبوس الم و آلودهٔ حزن وغمدر .

مثنوی

﴿ برشما کرد اوسلام وداد خواست ﴾
﴿ وزشما چارهٔ‌ره‌وارشاد خواست ﴾

«ترجمه» سزه سلام سویلدی . سزدن عدالت ایستدی . و سزدن چاره وطوغری یول آرادی. [آزادهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ کفت می شایدکه‌من دراشتیاق ﴾
﴿ جان دهم اینجا بمیرم درفراق ﴾

«ترجمه» [محبوس اولان طوطی] دیدی : روامیدر ؟ كه اشتیاق ایچنده جان ویرن برهم جنسك بویله فرقت ایچنده اولسون !

مثنوی

﴿ این روا باشد که من در بند سخت ﴾

﴿ که شما بر سبزه گاهی بر درخت ﴾

« ترجمه » بوروامیدر؟ كه بن قوتلی باغلانمش اولەیمده سز اغاج اوستنده یشیللك ایچنده سربست اولەسکز؟ « شرح »ارواح مقدسه یه عرض ایت! بن محکم وقوی اولان زندان بی امان بدن ودنیاده محبوس اولەیم، سز جنات اعلاده ناظر لقای جناب کبریا اولکزده بکا دها برچارهٔ خلاص بولمیکز! بوروامیدر ؟

مثنوی

﴿ اینچنین باشد وفای دوستان ﴾

﴿ من درین حبس وشما در بوستان ﴾

« ترجمه » دوستلرك وفاسی بویلەمی اولور ؟ بن بو حبسده بولنەیمده سز بوستانده اولەسکز !« شرح » [معناسی واضحدر .]

مثنوی

﴿ یاد آرید ای مهان زین مرغ زار ﴾

﴿ یك صبوحی درمیان مرغزار ﴾

«ترجمه» ای بیوکلر! بوفریاد وزار ایدن قوشی خاطره کتیریکز! قوشلرك بولندیغی یرده ، کلزارده صباح وقتی ایچیلان بر شراب ایله یاد ایدیکز ! « شرح» ای علوی اولان ارواح ! سزك حال وذوق معنویکز کلزار -

رضای باریده دائمـا عالی وشراب ذوقکز صبوح صفا بخشا ایله مالیدر ، سز اویله برحال ذوق وصفا مآلده اولنجه محبوس زندان جهان اولان بن بیزاری اونوتمیکز!

مثنوی

﴿ یاد یاران یاررا میمون بود ﴾

﴿ خاصه کان لیلی واین مجنون بود ﴾

« ترجمه‌سی » دوستلرك دوستی یاد ایدوب خاطره کتیرملری مبارك اولور ؛ علی‌الخصوص یادایلین لیلی ویاداولنان مجنون اولورایسه! ...«شرح»هیچ اولمازایسه هجران زده اولان دوست مشتاق یاران صفانك یاد ووفاسندن خبیر اولنجه شیرین مذاق اولور، زنجیر کران فراقك تضییقـات آلام افزاسنی اونوتمش اولور . خصوصیله یاد ایدن لیلی کبی محبوبهٔ مشهوره ویاد اولنـان شعلهٔ عشقدن محترق اولمش مجنون کبی برعاشق اولور ایسه ! . . . او یادك یمن وخیری بی انتهادر .

مثنوی

﴿ ای حریفان بابت موزون خود ﴾

﴿ من قدحهای خورم ازخون خود ﴾

« ترجمه‌سی » ای سز کوزل وجودلرك هم صحبتی اولدیکز ! بن کندی قانمله طولمش اولان قدحلر ایچیورم . [فریاد متحسرانه‌یی بر طرز بلیغـانه‌ده تصویر ایدن شوبیت شریف مؤثرالمآلدر .]

مثنوی

﴿ یك قدح می نوش کن بریاد من ﴾

﴿ کرهمی خواهی که بدهی داد من ﴾

« ترجمه‌سی » بنی خاطرینه کتیره‌رك برقدح ایچ! اکربنم حق ونصیبمی ویرمك

ایسترسك ! ... « شرح » محبوب حقیقی یاد اولنتجه ذکر اولنان حالت روحانیه نك عشقی فوق العاده تزاید ایدوب جمله ارواحی نفس واحد عدایدر . شراب وصال وزلال مرحمتدن برقدح اولسون بنم حال هجران اشتمالمه آجیه رق نوش ایت ؛ اکر بنم حق ونصیبمی ویرمك ایسترایسه ك ! دیه نالش عاشقانه ده بولنان برروحك بو نوحه سی نه قدر تأثیرلیدر .

مثنوی

﴿ یا بیاد این فتادهٔ خاك بیز ﴾
﴿ چونکه خوردی جرعهٔ برخاك ریز ﴾

«ترجمه» یاخود طوپراغه دوشمش بو بیچاریی خاطرلیه رق طوپراق اوستنه ایچدیکك شرابدن برازینی دوك ! «شرح» حالت روحانیه بنم یادمه قدح ایچمکی چوق کورر و بنی خاطره کتیرمز ایسـك باری سن ای روح مقدس ! عشق ـ آلهیدن شراب نوش ایله کندینی پرطرب ایدنجه خاکدان دنیایه اسیر اولمش اولان بنم یادمه طوپراغه اولسون بر جرعه دوك وبنی کلیاً فراموش ایتمه ! دیمش !

مثنوی

﴿ ای عجب آن عهد وآن سو کند کو ﴾
﴿ وعدهای آن لب چون قند کو ﴾

«ترجمه» ای عجب او عهد ویمین نرده ؟ اوشکر کبی دوداغك وعده لری نرده ؟ «شرح» شدت عشق واشتیاق حسبیله ارواحی برمحبوب شیرین لبه تشبیه ایدن حالت روحانیه دیر که : عالم عدمدن جهان ارواحه قدمنهادهٔ معنوی اولدیغمز حالده بری بریمزه وعد وصلت وعهد الفت ایتمش ایدك ! شمدی حال دکیشدی ، سز جهان علویده مسعود و بختیار ، بن عالم سفلیده مهجور وزارم ؛ اوالفت ، او وصلت بنم شمدیکی هجران وضجرتیمی منتج اوله جق ایدی ؟

مثنوی

﴿ واز فراق بنده از بد بند کیست ﴾

﴿ چون توباید بدکنی پس فرق چیست ﴾

« ترجمه » اکر بنده‌نك فراقی قباحتدن ایسه، سن قباحته شدت ایدرسك! مالك ومملوك آره‌سنده فرق ندر؟ « شرح » عاشق حقیقی شدت عشقی و غلیان‌محبتی زماننده مخلوقات ومظاهری ذهنندن کلیاً چیقاروب جناب کبریایه خطاب ایدرده دیرکه : الٓهی ! سنك قولکم ! بن خطا ایتدیسه‌م سن بنی عفوایت ! زیرا بندن خطا، سندن مرحمت وعطـا ! دأب جلیل مثنویٔ معنویدندرکه : عشـقك تزاید وغلیاننده ، خطاب یکدن خالقه انتقال ایدر و خالقدن بشقه هیـچ برشی کورمیوب ذهندن ماسوا چیقمش اولور .

مثنوی

﴿ آن بدی که توکنی درخشم وجنك ﴾

﴿ باطرب تراز سماع وبانك چنـك ﴾

« ترجمه » اوفنالق، اوقباحت که سن غضب وجنکده اجرا ایدرسك! سماع وچنك دنیلن آلت‌موسیقینك ذوق‌ومسرتندن اعلادر. « شرح » ای ارحم الراحمین! بر مؤمنك وقوع بولان قباحت و قصوری اوزرینه اکر عدالت ربانیه‌ك شدت کوسترسه مرحمت الٓهیه بشقه انسان نه‌یه صیغینه بیلیر ؟

مثنوی

﴿ ای جفای تو زدولت خوبتر ﴾

﴿ وانتقام تو زجان محبوب تر ﴾

« ترجمه » ای ربم ! سنك جور وجفاك دولتدن دها کوزلدر ؛ و سـنك

انتقامك جاندن دها محبوبدر . « شرح » الٓهی! سن بکا حسب العدالة اذاوجفا ایدر ایسك دنیانك کافهٔ سعادت و ذوقیاتندن سنك جفا واذاکی دها زیاده کوزل بولور وانکله مسعود اولورم .

مثنوی

﴿ نار تو اینست نورت چون بود ﴾

﴿ ماتم این تاخود که سورت چون بود ﴾

« ترجمه » آتش بویله اولدیغی حالده نور نصلدر ؟ ماتمك بو اولورسه مسرت وضیافتك نصل اولور ؟ « شرح » ای ربم ! برمقتضای عدالت ، سنك خشم وشدتکدن ذوق و لذت حاصل اولور ایکن یاعفو و لطفکدن حاصل اولان حسیات نصل قابل تعداد اولور؟مانندماتم پرالم اولان هجر وفراقکده فکر وامید وصلتکله حس اولنان ذوق معنوی بوقدر عالی ایکن یاترك دنیای بی وفا ایله عاشق وناظر لقای کبریا اولنجه ذوق و وجدلری نامتناهی اوله جغی امر بدیهیدر .

مثنوی

﴿ از حلاوتها که دارد جور تو ﴾

﴿ وز لطافت کس نیابد غورتو ﴾

«ترجمه» حلاوتلردندر که سنك جوریغی طوتار. لطافتکك نهایتنی کیمسه بولمدی.« شرح » الٓهی ! سنك جورکده بز بوقدر عنایت وحلاوت کورونجه یا لطفکده کی سعادت ولذت نصل فهم اولنور ؟

مثنوی

﴿ نالم و ترسم که او باور کند ﴾

﴿ وز کرم آن جور را کمتر کند ﴾

«ترجمه» اغلارم و قورقارم که محبوب حقیقی جوری کافی کوره‌رك کرم ومرحمتندن بکا جوری آزایدر! «شرح» جورو جفا، عاشق حقیقی اولانلره عین لطف وصفادر. عاشق، شدت فراقك ایراث ایلدیکی جفادن اغلار ایسه‌ده اوجفانك ایچنده امید وصل کبی برلذت خفیه وبر نعمت غیرمتناهیه اولدیغنی بیلیر، قورقارکه محبوب حقیقی کمال مرحمتدن من بعد فراق وهجرانك شدتنی عاشقه تقلیل ایله لذت امید وصل زائل اولور؛ او حالده عاشق مفتور؛ لذت وصلت امیدندن مهجور اولور. بوابیات شریفه عاشقانه‌در!

مثنوی

﴿ عاشقم بر قهر و بر لطفش بجد ﴾
﴿ بوالعجب من عاشق این هر دو ضد ﴾

«ترجمه» بن محبوب حقیقینك لطفنه، قهرینه جدی صورتده عاشقم؛ چوق عجیبدرکه لطف وقهر کبی بری برینه ضد اولان ایکی کیفیته عاشقم! «شرح» الله تعالی حضرتلری طرفندن ایسترایسه لطف وکرم، ایسترایسه درد والم ایریشسه جمله‌سندن شادان، جمله‌سندن مسرور وبکام اولورم. درد والمدن مسرور اولمق صورتا اعجب ایسه‌ده حقیقتده انسبدر. مثلا: بر محبوبه‌دن بیله ولو چیرکین بر ساعی کلسه مسروراً تلقی اولنور. اهل عرفان ذوق وبلایی مساوی بر صورتده تلقی ایدر.

مثنوی

﴿ والله ارزین خار دربستان شوم ﴾
﴿ همچو بلبل زین سبب نالان شوم ﴾

«ترجمه» والله اکر بو دیکندن مضطرب اوله‌رق بوستانده بولنسم برسببدن بلبل کبی نالان وصاحب فغان اولورم «شرح» صبر ایتمیوب شکایتم اوزرینه

غموم و آلامی محو ایدرك ذوق وصفاده بولنیم ، بلبل کبی فریاد ایدرم که نه ایچون کل خندانی ، یعنی رضای یزدانی بحق استحصال ایده مدم؟ دوستمك ویردیکی هجران وجفایی شکایتمله وصلت ومسرته تبدیل ایدرم .

مثنوی

﴿ این عجب بلبل که بکشاید دهان ﴾

﴿ تا خورد او خاررا با کلستان ﴾

« ترجمه » بو عجب بلبلدر که آغزینی آچار . دیکنی کلستان ایله برابر یر .

« شرح » بن نه عجب عاشق شیدایم که کلستان وصلت ومسرت ایچنده ایکن آغزیمی آچارده هنکام هجرانی آرار وانك ایچون اغلارم !

مثنوی

﴿ این چه بلبل این نهنك آتشیست ﴾

﴿ جمله ناخوشها زعشق اوخوشیست ﴾

« ترجمه » بو نصل بلبل ؟ [یعنی بلبل دکلدر .] آتشه منسوب قلبی یانق بر تمساحدر که خوش اولمیان شیلر انك عشق حسبیله خوشدر . « شرح » تمساح بیوك صولرده بولنور قورقنچ برحیواندر. مصرده نیل مبارکده، هندستانده غانج نهرنده وامریقانك بعض انهارنده واردر. شمدی یه قدر احوال وحسیاتی بیان اولنان عاشق ، بلبل کبی دکلدر که یالکز ایلك بهارده کل خندانه عاشق اولسون ، کندی مسرت و صفاده اولسون ! کدورت و جفاده بولنسون! بردریای آتشین ایچنده تمساح کبی مقیم اولەرق جملەسنی قبول ایدر . شکر ایدر .

مثنوی

﴿ عاشق کلست خود کلست او ﴾

﴿ عاشق خویشست وعشق خویش جو ﴾

« ترجمه » عاشق حقیقی جزئی دکل، کلیدر. کندینك عاشقیدر وعشقنك طالبیدر. « شرح » عاشق حقیقی هم صفا، هم جفا، هم هجران و ضجرت، هم ملاقات و وصلت کبی حالات متضاده‌یه عاشقدر؛ عاشق رضای باری‌یی استحصال ایچون کوستردیکی کمال صبر و محبت حسبیله کندینه عاشق اولوب هر نوع ارادات ومقدرات الـهیه‌یه رضا کوسترمك کبی مظهر اولدیغی برصفتی سور و او صفت - علیه‌نك بقاسیچون استرحام ایدر.

❊ صفت اجنحهٔ طیور عقول الـهی ❊

جناب اللهه منسوب طیور عقل قنادلرینك صفتیدر:

الله تعالی حضرتلرینه منسوب اولان طیور عقولدن مقصد : نهایت مراتب روحانیه‌یی بولمش اولان قلوب و عقول انبیا و اولیادر. قنادلرینك صفتندن مرام : حالات و اوصاف علیه‌لریدر که دائما ترقی ورضای باری‌یی تمنی ایدرلر.

مثنوی

❊ قصهٔ طوطیٔ جان زینسان بود ❊

❊ کو کسی کو محرم مرغان بود ❊

« ترجمه » جان طوطیسنك قصه‌سی بواسلوبده اولور. نره‌ده بر کیمسه؟ که قوشلرك محرمی اولسون! « شرح » قفسده محبوس اولدیغی مثال طریقیله سویله‌نیلن حالت روحانیه‌نك احوالی کبی مرغ جانك، چوق حالاتی واردر. اویله مرغ - جان که دنیاده کندیسنی هجران و فراقده کورور. ارواح مقدسه‌نك نزدینه وارمق ومحبوب حقیقی‌یی بلا حائل کورمك استرحام ایدر. جانلرك قوشلرینه مخصوص احواله وسرائر مالا نهایه‌یه واقف ومطلع اوله‌جق برانسان نره‌ده‌در؟ که اکا حالات روحانیه‌دن نقل حقیقت ایده‌یم! معناسنده شرح اولنه‌بیان بو بیت معلای روح علوی‌یه آینهٔ تجلادر.

مثنوی

❊ کو یکی مرغ ضعیف بی کناه ❊

❊ واندرون او سلیمان باسپاه ❊

« ترجمه » كناهسز ، ضعيف بر قوش نره‌ده ؟ آنك درونده سليمان عليه لسلام عسكريله برابر اولسون، صيغينسون . « شرح » كيمسه‌يه فنالق ايتمز ، فنالق ايستمز ، امر حقه قارشى مطيع برصاحب تسليميت نره‌ده‌در؟ كه قلبى ايچنده سليمان حقيقى ايله جنود لاتحصاسى موجود وباقى اولسون !

مثنوى

﴿ چون بنالد زار بى شكر وكله ﴾

﴿ افتد اندر هفت كردون غلغله ﴾

« ترجمه » زيرا او قوش شكرسز ، شكايتسز اغلاسه و فرياد ايلسه ، يدى قات كوكه تلاش دوشر . « شرح » قلب رقيق صاحبى دنيايه متعلق اولان شكر وشكايتدن عارى اوله‌رق محبت وعشق ربانيله فغان وناله‌يه باشلار ايسه هفت آسمانده اولان ملائك كرام و ارواح عظام غلغله‌يه دوشوب يا حضرت يزدان ! امان، امان! سنك مقبول برقولك دنياده هجران زده‌اوله‌رق فرياد وفغان ايديبور. مرحمتك يتيشسون ! ديه عرض حاجات ومناجات ايدر .

مثنوى

﴿ هردمش صدنامه صدپيك از خدا ﴾

﴿ ياربى زاوشست لبيك از خدا ﴾

« ترجمه » جناب حقدن هروقت ، انسان كامله يوز نامه ويوز خبركتيريجى ايريشيور. او ، انسان « ياربى! » ديمكله طرف خدادن التمش كره « لبيك » يعنى: «دعاكى قبول‌ايتدم .» فرمان‌وجوابى كلير. « شرح » قلب‌پاك صاحبى عند التهيده اوقدر مقبولدركه طرف سبحانيدن هرآن اكا يوز و بلكه يوزبيك فيض وصفا احسان‌اولنور. كمال‌عبوديت ومحبتله « ياربم! » ديمسيله جانب خدادن لبيك نداى - اجلال نماسى قلبنى احاطه ايدر .

مثنوی

﴿ زلت اوبه ز طاعت نزد حق ﴾

﴿ نزد کفرش جمله ایمانهای خلق ﴾

« ترجمه » اونك خطاسی نزدحقده طاعتدن اولادر . انك کفری اوکنده جمله ایمانلر اسکی وقیمتسز قالیر. [بوراده خلق لفظی اسکی دیمکدر.] « شرح » عاشق کامل ، محبتنك هنگام غایتنده کندینی کلیاً فراموش ایدوب هریرده وحدت‌مطلقه‌یی کورور . اونك خطا صورتنده عد اولنان غلیان عاشقانه‌سی ایمان حقیقی اربابنه مخصوص برطاعت کامله‌در . کفر لغتی کیزلمك معناسنه اولدیغنه کوره مصراع ثانیده کی « آنك کفری اسکی ایمانلردن دها معتبر و دها مقبولدر . » بیورلمسی او عاشقك کیزلی اولان طاعتی وحفظ ایتدیکی اسراری برچوق ظاهرپرستك علنی اولان عبادات ریاکارانه‌سندن دها مقبولدر دیمکدر .

مثنوی

﴿ هر دمی اورا یکی معراج خاص ﴾

﴿ بر سر تاجش نهد حق تاج خاص ﴾

« ترجمه » هر بر نفسده او عاشقه مخصوص برمعراج واردر؛ آنك تاجنك باشی اوزرینه حق تعالی حضرتلری نیجه‌تاج خاص قور.« شرح » عاشق حقیقی، هر آن اشارات ربانیه‌یی مشاهده ایتمسیله ترقی ایدر . او ترقی بر معراج‌خاص‌روحانیدر ؛ انك مرتبهٔ عالیه‌سی‌اوزرینه فیض‌ربانی بر تاج مکرم وضع ایله قلبنی اعلا ایلمشدر .

مثنوی

﴿ صورتش برخاك‌وجان درلامكان ﴾

﴿ لامكانی فوق وهم سالكان ﴾

«ترجمه» اونك صورتى ، يعنى جسدى طوپراق اوستنده ايسه جانى لامكانده‌در؛ اويله بر لامكان كه سالكلرك وهمى فوقنده‌در. «شرح» عاشق حقيقينك بدنى سائر انسانلرك جسمى كبى طوپراق اوزرنده ايسه‌ده جانى عالم ملكوتده ، لامكانده‌در . بولامكاندن مقصد هر شيدن خالى اولان بعض مسافاتميدر ؟ يوقسه كرهٔ ارضك معلوم اولان مكانلرينه كوره بشقه برمحلميدر؟ ديه تصورده بولنان بعض سالكلرك بوكبى خيالاتندن عاشق صادق اولانك جانى ومكانى پاك ومبرادر .

مثنوى

﴿ لامكانى نى كه درفهم آيدت ﴾

﴿ هر دمى دروى خيال زايدت ﴾

«ترجمه» [يوقاريده‌كى بيتده ذكر اولنان لامكان] او لامكان دكلدركه آكلايشك ايچنده بولنسون . هر آنده سكا برخيال طوغسون! «شرح» ذكر اولنان لامكانك بلاقوهٔ روحانيه اكلاشلمسى ممكن دكلدر . دنياده عقل ظاهر لامكانه مماثل نه مواده ، نه‌ده معقولاته مصادف اولمشدركه آنلره قياساً اكلايه‌بيلسون . او لامكانده وهم وخيال يوقدر . حقيقت محضه واردر .

مثنوى

﴿ بل مكان ولامكان درحكم او ﴾

﴿ همچو درحكم بهشتى چارجو ﴾

«ترجمه» بلكه مكان ، لامكان آنك حكمنده‌در ؛ جنتك درت ايرماغى اهل جنت اولانلرك حكمنده اولديغى كبى ! «شرح» مصراع اولده‌كى «او» ضميرى هم لامكانه ، هم عاشق كامله راجع اولسه جائزدر . برنجى تقديرده : اويله بر لامكان كه مكان ودنيا ، بلكه عقبا وماسوا آنك حكمنده‌در . مثلا جنت ايچنده اولان درت نهره اهل جنت كيف مايشاء حكم ايتدكلرى كبى ! ايكنجى تقديرده : بيان اولنان عاشق كامل رضاى جناب واجب الوجوده اوقدر

مائل اولمشدر که کسب ایتدیکی قوت و سعادت معنویه حسبیله مکان ولا مکان اول عاشق بکامك حکمنه رامدر دیمکدر .

مثنوی

﴿ شرح این کوته کن ورخ زین بتاب ﴾

﴿ دم مزن والله اعلم بالصواب ﴾

«ترجمه» بوشرحی قیصه طوت ! بوندن یوز چویر! سویلمه ! الله تعالی حضرتلری طوغری‌یی الك زیاده بیلیجیدر . «شرح» حضرت مولانای رومی قدس سره السامی، کمال شوق وعشق ایله طیور عقول الٓهیه، مکان ولامکان کبی مسائل دقیقه‌دن بحث ایتمکده ایکن ذات عالیلرنجه معلومدر که بو بحثك دنیاده میانهٔ آدمیانده دها زیاده شرح وایضاحی غیر جائزدر. بوکا بناءً ذات پاك قدسیت آیاتنه: بوقدر کافیدر ؛ بوندن زیاده عقول ظاهره تحمل ایده‌مز ؛ هر شیئه و مسائل عالیه‌یه الك زیاده عالم ودانا اولان جناب خدا انسانلره درجهٔ مشروعه دن زیاده حکمتلر ارائه ایتمکی تنسیب وروا بیورمامشدر دیه خطابده بولنیور .

مثنوی

﴿ باز میگردیم ما ای دوستان ﴾

﴿ سوی مرغ وتاجر هندوستان ﴾

«ترجمه» ای دوستلر بز ! طوطی قوشی ایله هندستان تاجرینك طرفنه گری دونه‌لم ! «شرح» طیور عقول الٓهیه ، کیفیات معنویه‌یی ولامکان کبی احوال روحانیه‌یی لباس حکایه‌دن عاری اوله‌رق نقل وارائه‌یه ابتدار ایتمش ایسه‌کده بو صورتك تطویلی غیر جائز اولدیغندن تکرار طوطی و تاجر قصه‌سی طرفنه دونه‌لم! دنیلیور .

﴿ دیدن خواجه طوطیان هندوستان را دردشت وپیغام ﴾
﴿ رسانید ازان طوطی ﴾

تاجر، هندوستان طوطیلرینی صحراده کوروب او ، طوطیٔ محبوسدن انلره خبر ایریشدیرمسی بیانندهدر:

مثنوی

﴿ مرد بازرکان پذیرفت این پیام ﴾
﴿ کورساندسوی جنس ازوی سلام ﴾

« ترجمه » مرد بازرکان بو خبری قبول ایلدی که طوطیسنك جنسندن اولوب هندستانده اولان طوطیلره انك خبرینی ایریشدیرسون! [شرح لازمدکلدر.]

مثنوی

﴿ چونکه تا اقصای هندستان رسید ﴾
﴿ در بیابان طوطیٔ چندی بدید ﴾

« ترجمه » بازرکان هندستانك نهایتنه واردیغی زمان بیابانده برقاچ طوطی کوردی .

مثنوی

﴿ مرکب استانید پس اواز داد ﴾
﴿ آن سلام وآن امانت بازداد ﴾

« ترجمه » طوطیلری کورونجه بازرکان مرکبنی طوردیردی. یوکسك سس ایله اوسلامی، اوامانتی کری ویردی. « شرح » ذات مستمدعالم ملکوته واروب ارواح مقدسهیی کورونجه قطع مراتبه قابل اولان شوق معنویسنی توقیف ایله ،

محبوس بدن ودنیا اولان حالت روحانیه نك سلام وامنیه سنی نقل وحکایه ، افادات رقت انکیز ایله مرحمتلرینی جلب واماله ایلدی دیمکدر

مثنوی

﴿ طوطیٔ زان طوطیان لرزید بس ﴾

﴿ او فتاد مرد و بکسستش نفس ﴾

« ترجمه » اوطوطیلردن برطوطی چوق تتره دی ، دوشدی ، نفسی کسلدی اولدی . « شرح » او ذات مستعد محبوس بدن ودنیا اولان حالت روحانیه نك احوال هجران اشتمالارینی ارواح مقدسه یه نقل وانبا ایتدکدن صکره ارواحدن بری حالنه مناسب برکیفیتله حزن والمنی اظهار وکندینی اموا ته مخصوص برحاله مظهر وکرفتار ایلدی .

مثنوی

﴿ شد پشیمان خواجه از کفت وخبر ﴾

﴿ کفت رفتم در هلاك جانور ﴾

« ترجمه » بازرکان سویلدیکندن ، کتیردیکی خبردن پشمان اولدی ، کندینه دیدی که برجانلی مخلوقك تلف اولمسنه سبب اولدم .

مثنوی

﴿ این مکر خویشست با آن طوطیك ﴾

﴿ این مکر دوجسم بود وروح یك ﴾

« ترجمه » مکر بووفات ایدن طوطی بزم طوطیجکك اقرباسندندر . مکر بونلر صورتا ایکی جسم ایسه ده حقیقتده برروحدر .

مثنوی

﴿ این چرا کردم چرادادم پیام ﴾

﴿ سوختم بیچاره رازین کفت خام ﴾

« ترجمه » بوایشی بن نیچون یاپدم ؟ نیچون خبر ویردم ؟ بیچاره طوطی یی بو مناسبتسز سوزله یاقدم !

مثنوی

﴿ این زبان چون سنك هم آهن وشست ﴾

﴿ وانچه بجهد اززبان چون آتشست ﴾

« ترجمه » دیل ، طاشله قرمزی دمیر کبیدر. اوشیکه لساندن صیچرار. میدانه چیقار. آتش کبیدر. « شرح » بو بیته کلنجه‌یه‌قدر افاده ، بازرکان یعنی مستعد اولان ذاتدن ایکن شمدی بر مقتضای دأب جلیل مثنوی عارف لساندن بعض حکمت بیان بیوریلیور .

مثنوی

﴿ سنك وآهن رامزن برهم کزاف ﴾

﴿ که زروی نقل که زروی لاف ﴾

« ترجمه » طاش ایله دمیری بیهوده‌یره بری برینه اورمه! بعضاً نقل وتفاخر، بعضاً لاف وکلام یوزندن! « شرح » حقیقتده طاش ایله دمیر کبی اولان کلامی بعض فائده‌سز نقلیات وحکایات وبعض لاف وتفاخرات ایچون صرف واسراف ایتمه‌ملیدر. طاش ایله دمیرك بری برینه اورلمسندن متولد قغیلجم صیچرار. بیهوده سوزده آتش قبیلندندر. عالم انسانیتی کرفتار اذا وبلا ایدر .

مثنوی

﴿ زانکه تاریکست هرسو پنبه زار ﴾

﴿ در میان پنبه چون باشد شرار ﴾

« ترجمه » بو عالم قارانلقدر ، هرطرف یانغنه مستعد پاموق تارلاسی کبیدر . پاموق ایچنده آتش نصل اولور؟ « شرح » ضد و داعیٔ قیل وقال دنیاده چوق احوال اسف اشتمال بولنور، که انلر اوفاق برسبب ایله کسب اشتعال ایدر. مقال مفسدت مآل ویا کلمات بی‌مآلدن اجتناب ایتملیدر .

مثنوی

﴿ ظالم آن قومی که چشمان دوختند ﴾

﴿ زان سخنها عالمی را سوختند ﴾

« ترجمه » اوقوم ظالمدرکه کوز قپاقلرینی دیکدیلر. [یعنی حقیقتی کورمدیلر.] مناسبتسز سوزلرله عالمی یاقدیلر.

مثنوی

﴿ عالمی را یك سخن ویران کند ﴾

﴿ روبهان مرده‌را شیران کند ﴾

« ترجمه » عالمی برسوز ویران ایدر. اولمش تیلکیلری‌ده ارسلان ایدر.

« شرح » برانسان موجب جدال برسوزی سویلنجه خاطره کلمز نتائج وخیمه ظهور ایلدیکی امور مجربه‌دندر؛ مثلا تیمورلنك کبی برخونریزك امریله عالم انسانیت کرفتار پریشانی و ذلت اولمشدر. برده جدال ونزاعی اصلا سومز ودائما فوائدذاتیه‌سنی دوشونور تیلکی کبی حیله‌کار برآدمك کویا مال وناموسنی کلیاً اخلال واضمحلال ایده‌جك حدت انکیز وخدعه‌آمیز برسوز قولاغنه ایریشنجه خلقی اولان حیله وسکونتی ترك ایله ارسلان طورنده آتش غضب پوسکورور.

مثنوی

﴿ جانها در اصل خود عیسی دمند ﴾

﴿ یك زمان زخمند ودیکر مرهمند ﴾

« ترجمه » روحلر اصلنده عیسی نفسلی یعنی علوی ایدیلر، برزمان [عالم طبیعتده] یاره‌لر حالنده، بشقه‌وقتده مرهملر شکلنده‌در. « شرح » انسانلرك ارواحی حالات بشریه ایله کرفتار تحولات اولمه‌دن اول علوی ایدی. ابدانه تعلق ایدنجه

بعضاً شر ، بعضاً خیر ایشلمکه باعث اولدی . بعض انسانلر ذاتلرینی اصلاح ایله سرمایهٔ خیر، یعنی معناً مرهم وبعضیسی کندیلرینی افساد ایله یاره، یعنی مورث۔ شروالم اولدی .

مثنوی

﴿ کر حجاب ازجانها برخاستی ﴾
﴿ کفت هرجانی مسیح آساستی ﴾

« ترجمه » روحلردن پرده قالقمش اولسه‌یدی هر برجانك سوزی مسیح کبی اولورایدی. « شرح » اکر انسانلرك روحنی احاطه ایدن حجاب بشریت قالقوبده حاللری نفس وشیطانك القا آتندن کلیاً قورتولمش اولسه خلاص اولمش هر بر روح پرفتوحدن عیسی روح الله کبی کرامات لاتحصا ظاهر ورونما اولور ایدی دیمکدر .

مثنوی

﴿ کر سخن خواهی که کویی چون شکر ﴾
﴿ صبر کن از حرص واین حلوا نخور ﴾

« ترجمه » اکر شکر کبی طاتلی سوز سویلمك ایسترایسك حرص وطمعدن واز کچوب صبرایت ! وبوحلوانی یمه ! « شرح » اکر طاتلی و قیمتلی سوز سویلمك ایسترایسك اولاً اوزرکدن حرص وطمعی محو وتبعید ، ثانیاً حلوا کبی صورتا طاتلی اولان تحریصیات ومشتهیات غیر مشروعه‌دن کندینی تجرید ، ثالثاً ایجابندن زیاده سوز سویلمکدن ولزومندن زیاده اکل وشربدن وحد معروفدن فضله اویقودن اجتناب ایت !

مثنوی

﴿ صبر باشد مشتهای زیرکان ﴾

﴿ هست حلوا آرزوی کودکان ﴾

«ترجمه» ذکی اولانلرك مشتها وغداسی صبر ، جوجقلرك آرزو واشتهاسی حلوا اولور . «شرح» عرفا واذکیا نعمت دنیا وعقبایی لذائذ نفسانیه‌دن اجتناب ایله صبر ایتمکده بولدقلرندن صبر معناً مرغوب براشتها وبرغدای حیات بخشادر ؛ اماسناً وعقلاً صبیان اولانلرك ارزوسی حلوا ، کثرت طعام ، خواب غفلت ، آرزوی خام کبی حالات فلاکت انجام اولور .

مثنوی

﴿ هرکه صبر آورد کردون بررود ﴾

﴿ هرکه حلوا خورد واپس ترشود ﴾

«ترجمه» هرکیم صبر ایتدی ایسه معناً آسمانك اوستنه کیدر ؛ هرکیم حلوا یدیسه زیاده کری کیدر . «شرح» صبر وقناعت انسان ایچون اجنحهٔ سلامت وسعادتدر که انلر ایله بوعالم سفلیدن ترقی وعالم ملکوته پرواز ایدرك سعادت ابدیه ایله متنعم اولور. بالعکس حرص وطمع بربلای ذات افزادرکه هرکیم انلره مقید اولور ایسه مرتبهٔ انسانیتدن تنزل ایلر . بومحلده حلوادن مقصد : مشتهیات نفسانیه وآمال شیطانیه‌درکه غافلره طاتلی کورونور، صکره آجیسی حس اولنور .

﴿ تقریر قول شیخ فریدالدین عطار قدس الله روحه ﴾

﴿ توصاحب نفسی ای غافل میان خاك خون میخورکه ﴾

﴿ صاحب دل اکر زهری خورد آن انکبین باشد ﴾

حضرت شیخ فریدالدین عطار قدس الله روحه : ای غافل! سن صاحب نفس سك !

طوپراق اورته‌سنده قان ایچ یعنی کره‌ٔ ارضده ریاضت وزحمت اختیار ایت! که صحت ـ معنویه بوله‌سك ! اما صاحب دل اولان عارف زهر بیسه طاتلی بال اولور؛ یعنی صاحب دل قوت واقتدارینی سوء استعمال ایتمز و کندینه حسب‌القدر جفاده کلسه اندن خیر استحصال ایدر . دیملرینه حضرت مولانای رومی قدس سره‌السامی بیوریورلر که :

مثنوی

﴿ صاحب دلرا ندارد این زیان ﴾

﴿ گر خورد اوزهر قاتل راعیان ﴾

«ترجمه» کوکل صاحبنه او ، زهر زیان ویرمز . اگر او صاحب دل آپ آشکار اولدیریجی زهر یسه بیله ! « شرح » برصاحب دل ومردکامل مشتهیات ـ نفسانیه والقاآت شیطانیه‌دن خلاص اولورسه خام اولان انسانلره کوره زهر قاتل عد اولنه‌بیلن معاملاتده بولنسه بیله ینه اصابت ایدر .

مثنوی

﴿ زانکه صحت یافت وز پرهیزرست ﴾

﴿ طالب مسکین میان تب درست ﴾

«ترجمه» اوصاحب دل صحت معنویه بولمش ، پرهیزدن قورتولمشدر . طالب ـ مسکین هنوز صتمه ، حما ایچنده‌در. « شرح » صاحب دل اولان عارف ، ریاضات ومجاهدات ایله امراض نفسانیه وشیطانیه‌دن کلیاً قورتولمش ، پرهیز معنوی کندیسندن رفع اولنمشدر. معاملات متنوعهٔ مشروعه‌یه پرواسز کیریشیر؛ اماطالب ـ مسکین نفسنی اصلاح وعقل وروحنی افلاح ایتمامشدر ، اوچوق یسه نفسی غالب اولور. محرمات ارتکاب ایدر. چوق سویلسه عرفانی اولمدیغندن خطاکو وفساد جو اولمش اولور .

مثنوی

گفت پیغامبر که ای طالب جری
هان مکن با هیچ مطلوبی مری

«ترجمه» پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری بیوردی که : ای جسور و جری اولان طالب ! صاقین بر مطلوب ایله هیچ نزاع وعناد ایتمه ! «شرح» طالبدن مقصد : سالك راه حقیقتدر . مطلوبدن مرام : مسافاتِ لازمهٔ معنویه‌یی طی ایتمش اولان ذاتدر . ایشته فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلری بیورمشلردر که : ای صاحب جرأت وجسارت اولان طالب حقیقت ! منزل مقصوده واران انسان عارف ایله زنهار جدال وعناد ایتمه ! بن ده سنك كبی بیلیرو ایش کوریرم دیمه ! بالعکس منبع شرع وحکمت اولان بویله بر صاحب کمالك سلامنه اطاعت وانقیاد ایت !

مثنوی

در تو نمرودیست در آتش مرو
رفت خواهی اول ابراهیم شو

«ترجمه» سنده نمرودلك وار ایسه آتشك ایچنه کیتمه ! آتش ایچنه کیرمك ایستر ایسك اول امرده ابراهیم اول ! «شرح» نمرودلك ، کبر وحرص وکثرت طعام وحب شهوت وبونلر کبی مشتهیات اولوب معناً عاطل وغافل اولان کیمسه‌نك مسائل غامضه واجرا آت عظیمه‌یه کیریشمسی جائز دکلدر . مستعد احراق اولان کیمسه احوال غامضه ایچنه کیرمك ایستر ایسه چوق چالیشملیدر ! هر نوع اخلاق ذمیمه‌یی ترك ایتملیدر . ابراهیم علیه السلام کبی اخلاق جمیله واوصاف حسنه‌یه مالك اوده ملی اندن صکره آتش وقوعات ایچنه کیرملی ! رؤیت ملکوته حاضر اولملی !

مثنوی

﴿ چون نهٔ سباح نی دریائی ﴾
﴿ درمیفکن خویش از خودرائی ﴾

« ترجمه » دکز حالنی بیلمز ، یوزمکدن اکلامازایسك کندی رأیکله کندینی دکزه آتمه ! « شرح » ای تابع نفس اولان طالب ! دریای وقوعات وحوادث کونیه ایچنده حرکت ایتمکه غیرمقتدر ایکن بحر حقیقته دکل نفسه اسیر اولور ایسك رأی سقیمکله کندنی عمان وقوعاته آتمه ! مشتهیات نفسانیه‌دن احتراز ایت ! زیرا غرقهٔ کرداب فنا ودوچار عذاب وبلا اولورسك !

مثنوی

﴿ اوز قعر بحر کوهر آورد ﴾
﴿ اززیانها سود برسر آورد ﴾

« ترجمه » او ، [یوزمك بیلن] دکزك دیبندن کوهر کتیرر . زیانلردن فائده باشه چیقارر . « شرح » ریاضات ومجاهدات کثیره ایله مطلوب راده‌سنه واران مقبول خدا ، دریای وقوعاته نه‌قدر طالسه غرق اولمدقدن بشقه کوامر متنوعه چیقارر ، صورتا زیانلی ایشلرده باذن‌الله تعالی اکا فائده‌رس اولور . اوتوز یاشنده اولان بر صاحب صحت ، لحم وبوکبی مقوی شیلر اکل ایتسه فائده کورر ؛ اما برقاچ آیلق برچوجغه بونلر یدیرلسه تلف اولور . کانه نسبةً بر طفل ناتوان اولان طالب سالك حدینی بیلوب دریای معرفتده شناورلك علمنی اوکرنمدکجه کندینی کرداب هلاکه آتمامليدر .

مثنوی

﴿ کاملی کرخاك کیرد زرشود ﴾
﴿ ناقص ارزر بردخاکسترشود ﴾

« ترجمه » برکامل اکر طوپراغی طوتسه آلتون اولور ؛ ناقص ایسه آلتون کتیرسه کول اولور. « شرح » تربیه‌سی ناقص اولان کیمسه بر مرشد کاملك النه دوشسه ، مکمل انسان عارف اولور. بالعکس خلقةً مستعد اولان بر انسان ، مرشد طرزنده بولنان بر ناقص وحیله‌کارك پنجه‌سنه دوچار اولسه یولنی شاشیرر وکرفتار اخلاق ذمیمه اولور .

مثنوی

﴿ چون قبول حق بود آن مرد راست ﴾
﴿ دست او درکارها دست خداست ﴾

« ترجمه » طوغری انسان مقبول خدا اولورسه آنك ایشلرده الی خدای لم‌یزل حضرتلرینك الیدر ! « شرح » سرور کائنات ، محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری بدر مبارکیله کفاره قارشی آتدیغی طاش وطوپراق ایچون الله تعالی حضرتلری قرآن عظیم الشانده بیوردی که : ﴿ ومارمیت اذرمیت ولکن الله رمی ﴾ معنای شریفی : « یا محمد ! آتدیغك وقتده سن آتمدك ولکن الله تعالی حضرتلری آتدی » یدمستقیمدن نه‌چیقار ایسه الله تعالی‌یه منسوب اولدیغی واویدوقوتی الله تعالی حضرتلری واسطهٔ اجرا آت اتخاذ بیوردیغی بدیهیدر . شیخ الاکبر حضرت محی الدین عربی بیوررلر : « ولابدمن اثبات عین العبد فی الفناء فی الله وحینئذ یصح ان یکون الحق سمعه وبصره ولسانه ویده فیم قواه وجوارحه بهویته علی المعنی الذی یلیق به وهذه نتیجة قرب النوافل واما قرب الفرائض ان یسمع الحق بك فتكون

آلته » يعنى : عين عبدك فنافىالله درجه‌سنده بولنديغنى اثبات ايچون لازمدركه : اوعبدك سمعى وبصرى ولسانى والى وكافۀ قواسى واعضاسى اوله ؛ بوده الله تعالى حضرتلرينك هويت ووارلغنه لايق اولان معنا اوزرينه‌در. بوتقديرده فنافى‌الله صحيح اولور . بيان اولنان نتيجه نوافل ايله حاصل اولان قربيتدندر ؛ امافرائض قربيتى، نتيجه‌سى بودركه : الله تعالى حضرتلرى سنكله ايشيدر . يعنى كندك وبشقه‌لرى ايچون سنك دعاكى قبول ايدر ، سن حق تعالى حضرتلرينك واسطه‌سى وآلت اجراآتى اولمش اولورسك !

مثنوى

﴿ دست ناقص دست شيطانست وديو ﴾

﴿ زانكه اندر دام تكليفست وريو ﴾

« ترجمه » ناقص اولان ال ، شيطان وديوك اليدر ؛ زيرا اوشيطانك تكليف وحيله‌سى طوزاغنده‌در . « شرح » ناقص وحيله‌كار ، شيطان لعينك طوزاغنه طوتولمشدر ؛ شيطانه كوه‌نير وتربيه‌سنى شيطاندن آلير . ناقصك الندن نه چيقار ايسه شيطانك الندن چيقمش كبى داعئ غفلت وموجب ذلتدر .

مثنوى

﴿ جهل آيد پيش او دانش شود ﴾

﴿ جهل شود علمى كه درناقص رود ﴾

« ترجمه » كاملك نزدينه جهل كلير ، علم اولور . برعلم كه ناقصه كتدى . جهل اولدى . « شرح » جاهل برانسان بركاملك تربيه‌سنه التجا واو امرينى اجرا ايدرسه كامل وعالم اولور ؛ بالعكس برناقصك نزدينه معلوماتلى برانسان كيتسه آنك سوء معاملاتيله كسب جهالت ايدر ؛ غايت مفيد بركتابى ناقص اولان مطالعه ايتسه مقصد ومعناسنى تغيير ايله اغراض شيطانيه‌سنه آلت اتخاذ ايتمك ايستر !

مثنوی

﴿ هرچه گیرد علتی علت شود ﴾

﴿ کفر گیرد کاملی ملت شود ﴾

« ترجمه » خسته اولان نه‌یی طوتار ایسه علت اولور ؛ بر کامل کفر طوتسه دین وایمان اولور . « شرح » بعض مریض جسمانینك خسته‌لکی لمس ایله نصل ساری اولور ایسه مریض معنوی اولان اخلاق ذمیمه صاحبنك پنجهٔ الفتنه دوشنلر معناً خسته اولور ؛ کامل ایسه کفر کبی اك وخیم برمرض معنوی‌یه مبتلا اولانلری باذن‌الله تعالی اصلاح، نور ایمان ایله قلب وعقللرینی افلاح ایدر .

مثنوی

﴿ ای مری کرده پیاده باسوار ﴾

﴿ سرنخواهی برد اکنون پای دار ﴾

« ترجمه » ای سوار ایله عناد ایلمش پیاده ! باش آله‌مازسك ! شمدی آیاغنی صیق طوت ! « شرح » ای وسائط معنویه‌دن محروم ومسافات عظیمهٔ روحانیه‌یی قطع ایتمك ایچون پیاده کبی عاجز وزبون اولان مبتدیٔ مدعی ! سن سمند صرصردار معنی‌یه سوار وعلوی رفتار ایله عناد وجدال ایتدیکندن بی‌هنر قالدك ! شمدی بوورطهٔ مهلکه‌دن خلاص اولمق ایسترایسك کبر وعناددن فراغت وبرمرد کامله مراجعت ایت ! که تخلیص جان ایتمش ومقبول جهان اولمش اوله‌سك !

﴿ تعظیم کردن ساحران موسی علیه‌السلام را که ﴾

﴿ چه فرمایی اول تواندازی عصا یاما ﴾

سحر یاپیجیلرك موسی علیه‌السلامه تعظیم ایلدکلرینه دائردر : [ساحرلر دیدیلرکه : یاموسی ! ابتداسنمی عصاکی آتارسك ؟ یاخود بزمی آته‌لم ؟ نه‌یوروروسکز ؟]

مثنوى

﴿ ساحران در عهد فرعون لعين ﴾
﴿ چون مرى كردند باموسى زكين ﴾

« ترجمه » ساحرلر فرعون لعينك زماننده ، موسى عليه السلامه ، كين ايله عناد ايتديلر . « شرح » حضرت موسى بر مقتضاى فرمان خدا ، قوم بنى اسرائيلى يد ظلم انكيز فرعوندن تخليص ايتمك اوزره اووقت فرعونلرك مقرى اولان مصره كيدوب معجزات عظيمهٔ نبويه سى مشهود ومشهور اولنجه معجزات باهرالاتنى فرعون لعين كمال كين وعناد ايله سحره اسناد ايتمش وحضرت موسانك نبوتنى جرح وتكذيب ايتمك ايستمشدر ؛ كندى ملكنده بولنان ساحران ، موسى عليه السلامدن دها مقتدر اولدقلرينى اثبات ايلمك اميديله انلرى مصره جلب ايتمش ، بريوم مخصوصده على ملاء الناس موسى عليه السلام ايله قارشيلاشدرمشدر .

مثنوى

﴿ ليك موسى را مقدم داشتند ﴾
﴿ ساحران اورا مكرم داشتند ﴾

« ترجمه » لكن ساحرلر موسى عليه السلامى مقدم ومكرم طوتديلر .

مثنوى

﴿ زانكه كفتندش كه فرمان آن تست ﴾
﴿ كرتومى خواهى عصا بفكن نخست ﴾

« ترجمه » ساحرلر ديديلركه : فرمان سنكدر ؛ اكر ايسترايسك عصاكى ابتدا سن آت ! « شرح » بو حكايه سورهٔ اعرافك يوز اون اوچنجى آيت كريمه سنده بو وجه ايله بيان وفرمان بيورلمشدر : ﴿ قالوا ياموسى اما ان تلقى واما نكون

نحن الملقین ﴾ .معنای شریفی : « ساحرلر دیدیلر : یاموسی ! یاسن عصاکی آت ، یاخود بز کندی دکنکلریمزی وایپلرمزی آته‌لم » ﴿ قال القوا ﴾ « حضرت موسی جواباً ساحرلره دیدی : سز آتیکز ! » ﴿ فلما القوا سحروا اعین الناس واسترهبوهم وجاؤا بسحر عظیم ﴾ « اووقت که ساحرلر آتدیلر ؛ حاضر بولنان آدملرك کوزلرینی سحر ایله باغلادیلر ، وخلقی قورقوتمق ایستدیلر و بیوك برسحر ایله میدانه کلدیلر » ﴿ واوحینا الی موسی ان الق عصاك فاذا هی تلقف ما یأفکون ﴾ « وموسی جانبنه وحی کوندردك که کندی عصاکی آت (موسی عصاسنی درحال آتوب اژدرها اولدی) ویوتدی اول شیلری که ساحرلر یالان وتزویر ایتدیلر ایدی » ﴿ فوقع الحق وبطل ما کانوا یعملون ﴾ « حق ثابت ، ساحرلرك ایشلدکلری شی باطل اولدی » ﴿ فغلبوا هنالك وانقلبوا صاغرین ﴾ « اول محلده فرعون وتابعلری مغلوب ومذلول اوله‌رق دوندیلر » ﴿ والقی السحرة ساجدین . قالوا آمنا برب العالمین . رب موسی وهرون ﴾ « وساحرلر سجده ایدرك یره قپاندیلر ، دیدیلر : عالملرك ربینه ایمان کتیردك موسی وهرونك ربیدر : یعنی موسی ایله هرونك ایمان ایتدکلری یولده خالقه ایناندق » ساحرلر دکنکلرینی ، ایپلرینی یره آتوب یلان اولنجه موسی علیه السلام خفیف برخوف حس ایتدی ؛ بوخوف اوزرینه شیخ اکبر حضرت محی الدین عربی قدس سره السامی فتوحات مکیه‌ده بیوریورلرکه : الله تعالی حضرتلری دها اول حضرت موسایه فرمان بیوردی : ﴿ لاتخف ﴾ قورقمه ! حضرت موسی ساحرلرك یلانلرینی کورونجه حقیقتده قورقمدی ؛ فقط قورقمش کبی اولدی ، قورقمش کبی اولمسنده بیوك برحکمت وار ایدی ساحران اکلادیلر که اکر عصانك اژدرها اولمسی حضرت موسانك برسحری اثری اولیدی حضرت موسی دها اول کندی سحرینك قوتنی بیلوب قورقمامسی اقتضا ایدر ایدی ، لکن قورقنجه اکلادیلرکه عصانك اژدرها اولمسی موسادن اولمیوب حق تعالی حضرتلرندن ویرلمش برقوت وبرمعجزه ایدی . بوحکمت ساحرلری طریق هدایته داخل ایتدیکی ایچون بیوك برمرحمت اولدی . نه‌دقیق نکته‌در !

مثنوی

﴿ کفت نی اول شما ای ساحران ﴾

﴿ افکنید آن مکرها را درمیان ﴾

« ترجمه » [موسى عليه السلام ساحرلره جواباً] ديدى : اى ساحرلر !
اول سز حيله‌لريكزى اورته‌يه براغيكز ! « شرح » حضرت موسى حقنده
حرمت كوسترن ساحرلره سز آتيكز ! بيورمسيله مقابلةً انسانيت وظرافت
كوسترمشدر اجرا ايده‌جكارى شى صرف حيله‌دن وفائده‌سز شيلردن عبارت
اولديغى ساحرلره بيلديروب عناددن واز كچملريچون كنديلرينى ضمناً ارشاد
ايتمشدر. ابراز هنرده وايرادنطقده والحاصل هركارده لطوك واقع اولان مقابله‌نك
تأثيراتى دها بيوك اوله‌جغنى انسانلره درس اوله‌رق بيلدرلمشدر . زيرا صوك
معامله‌نك تأثيراتى ذهنه اك يقيندر .

مثنوى

﴾ اين قدر تعظيم دين شانرا خريد ﴿
﴾ كزمرى آن دست و پاهاشان بريد ﴿

« ترجمه » حضرت موسايه ساحرلرك بوقدر تعظيم ايتمسى ساحرلره دين
صاتون آلدى ، عناددن ال واياقلرى كسلدى . « شرح » سورهٔ اعرافك يوزيكرمى
برنجى آيت كريمه‌سنده بيورلمشدركه : ﴿ قال فرعون آمنتم به قبل ان آذن لكم ﴾
معناى شريفى : « فرعون ساحرلره ديدى : موسايه اينانديكز وتصديق ايتديكز ،
بن سزه اذن ويرمه‌دن اول » ﴿ ان هذا لمكر مكرتموه فى المدينة ﴾ « تحقيقاكه بو ايتان
وتصديقكز برحيله وتدبيردر ، دها اول شهرده قرار ويرديكز » ﴿ لتخرجوا
منها اهلها ﴾ « بومكرايله اهاليى شهردن چيقارمه‌سكز » ﴿ فسوف تعلمون ﴾
« سزه ايده‌جكم عذابى قريباً اكلارسكز » ﴿ لاقطعن ايديكم وارجلكم من
خلاف ﴾ « البته اللريكزى واياقلريكزى كسرم ؛ برى برينك خلافنه مثلا صول
اياغى وصاغ الى وقس على هذه » ﴿ ثم لاصلبنكم اجمعين ﴾ « صكره جمله كزى
آصارم » ﴿ قالوا انا الى ربنا منقلبون ﴾ « ساحرلر كمال ايتان ايله فرعونه ديديلر كه
تحقيقا بز ربمزك جانبنه رجوع ايده‌جكلرز . » مثنوى شريفك بو بيتى ، بو آيات
كريمه‌يه اشارت بيوريور .

مثنوی

﴿ ساحران چون حق او بشناختند ﴾

﴿ دست وپادر جرم آن در باختند ﴾

« ترجمه » ساحرلر ، موسی علیه‌السلامك حقنی اكلادقلری وقت اونكی ایتدكلری خصومتك جرمنده ال واياقلرینی اوینادیلر .

مثنوی

﴿ لقمه‌و نكته است كامل را حلال ﴾

﴿ تونهٔ كامل نخورمی باش لال ﴾

« ترجمه » لقمه‌یك ونكته سویلمك كامله حلالدر ؛ سن كامل دكلسك ! یه ! صوص ! « شرح » كامل یه‌جكی اطعمه كندیسنه ضرر ویرمیه‌جكنی ، نفسنك شرندن حرام وفنالغه كرفتار اولمیه‌جغنی ، سویلیه‌جكی سوزدن ، نكته‌دن حاصل اوله‌جق فوائد ومحسناتی آكلار . اماناقص چوقجه‌ییوب ایچر . حدواندازه‌بیلمز . هم وجودینه ثقالتی دعوت ، هم‌نفسنی ضبط ایده‌میوب فنالقلره جرأت‌ایدر ؛ نكته فروشاق یاپه‌یم دیركن برچوق مناسبتسزشیلر سویلیه‌رك كندینی ترزیل وبربادایدر .

مثنوی

﴿ چون توكوشی اوزبان نی جنس تو ﴾

﴿ كوشهارا حق بفرمود انصتوا ﴾

« ترجمه » سن دها قولاقسك ! او كامل ، لسان مرتبه‌سنده‌در ، سنك جنسك دكلدر ؛ حق تعالی حضرتلری قولاق مرتبه‌سنده اولانره (انصتوا) یعنی « سكوت ایدیكز ! » بیوردی . « شرح » قولاق‌مرتبه‌سنده اولانك یالكز استماعه‌بورجی واستفاده‌یه‌حقی واردر ؛ جهان معنویده چوجق كبیدر . وظیفه‌سی

ایشیتمك وسویلهامكدر ؛ الله تعالی حضرتلری سورهٔ اعرافك ایكی یوز برنجی
آیت كریمه‌سنده : ﴿ واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون ﴾
بیورمشدر . معنای شریفی : اووقت كه قرآن عظیم الشان اوقونور . اكا قولاق
طوتوب دكله‌یكز ، وساكت اولكز كه حق تعالینك رحمتنه مظهر اوله‌سكز »

مثنوی

﴿ كودك اول چون براید شیر نوش ﴾
﴿ مدتی خامش بود او جمله كوش ﴾

« ترجمه » چوجق بتدا طوغنجه سود ایچر . برمدت سویله‌مز . جملهٔ
قولاق مرتبه‌سنده اولور . « شرح » یكی طوغان چوجق سود ایستدیكی كبی سالك ده
پدر معنویسی اولان مرشددن قوت معنویه وهمت روحانیه ایسته‌مسی وسكوت ایدوب
دائما استماع وجلب حكمت ومعرفت ایله ارتقا ایتمسی مقتضیدر .

مثنوی

﴿ مدتی می بایدش لب دوختن ﴾
﴿ از سخن كویان سخن آموختن ﴾

« ترجمه » دوداقلری دیكیلمش اوله‌رق برمدت لازمدر كه سوز سویله‌ینلردن اوسوزی
اوكرنه‌بیلسون . « شرح » معنویاتده چوجق اولان سالكه لازمدر كه دوداغی
دیكمشجه‌سنه اختیار سكوت واستماع كلام حكمت ایله كندینی مستمد تعلم وتكلم
ایتسون !

مثنوی

﴿ ورنباشد كوش تی تی می كند ﴾
﴿ خویشتن را كنك كیتی می كند ﴾

« ترجمه » اگر قولاغی اولماز ایسه « تی تی » ایلر ، یعنی آغزدن معناسز صدالر چیقاریر . کندیسنی جهانك دیلسزی ایدر . « شرح » عارف ومرشدلرك کلام حکمت انساملرینه سالك نصب سمع ایله نصاب فیضه مالك اولماز وبن بیلیرم ادعاسیله سویلمکه منهمك اولور ایسه سویلیه‌جکی شیلر چوجقلرك « تی تی » کبی معناسز صدالرندن عبارت قالیر . کندینی دیلسز یاپار .

مثنوی

﴿ کر اصلی کش نبود آغاز گوش ﴾

﴿ لال باشد کی کند در نطق جوش ﴾

« ترجمه » انادن طوغمه صاغر دیلسز اولدی . دیلی قمیلدایوب نه وقت سویلیه بیلیر؟ « شرح » اصلاً صاغر اولان دیلسز اوله‌جغی کبی ناقص‌ده عارف ومرشدك کلامنی استماعه صبر واستعداد کوسترمدیکی حالده نه‌قدر زمان کچسه انادن صاغر طوغمش اولانلر کبی هیچ بر وقت حکیمانه ، عارفانه سویلمکه مقتدر اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ زانکه اول سمع باید نطق را ﴾

﴿ سوی منطق ازره سمع اندرآ ﴾

« ترجمه » سویلمك ایچون اول امرده قولاق ، ایشتمك لازمدر ، سن منطق طرفنه ، سوز جانبنه ایشتمك یولندن کل ! « شرح » ناطق حکمت اولمق ایستر ایسەك ابتدا حکیم عارفدن حکمت ایشیت ! صکره سویلمکه باشلا !

مثنوی

﴿ ادخلوا الابیات من ابوابها ﴾

﴿ واطلبوا الارزاق من اسبابها ﴾

« ترجمه » خانه‌لره قپولردن کیریکز وروزقلرکزی اسبابدن طلب ایدیکز !

« شرح » یعنی هرشیئک بر ترتیب ومدخلی واردر . محل راحت وسلامت اولان خانه‌لره داملردن وپنجره‌لردن دکل ، قپولردن کیریلیر . طالب وسالك اولانلر ابتدادن تکلمدن دکل ، طریق سمعدن یعنی سکوت ایتمکله جهان حکمت ومعرفته داخل ومقصد اقصایه واصل اوله‌بیلیرلر . بیت شریفده ایما بیوریلان آیت سورهٔ بقره‌نك یوز طقسان بشنجی شو آیت کریمه‌سیدر : ﴿ ولیس البر بان تأتوا البیوت من ظهورها ولکن البر من اتقی واتوا البیوت من ابوابها واتقوا الله لعلکم تفلحون ﴾ معنای شریفی : « ثواب امیدیله ارقه‌لرندن وپنجره‌لرندن خانه‌لره کیرمکی وقتیله عادت ایدنمش اولانلره تنبیهاً ثواب دکلدر ، خانه‌لره اردن کله‌سکز ، ولکن ثواب اول کیمسه‌یه که اللهك حرام ایلدیکی شیلردن چکینیر . وسز خانه‌لره قپولرندن کلیکز والله تعالی نك حرام ایتدیکی شیلردن صاقینکز که فلاح وسلامت بوله‌سکز . »

مثنوی

﴿ نطق کان موقوف راه سمع نیست ﴾
﴿ جز که نطق خالق بی طمع نیست ﴾

« ترجمه » اول نطق ایشتمك یولنه موقوف دکلدر ، طمعسز وغنی اولان الله تعالی حضرتلرینك نطقندن بشقه دکلدر « شرح » حقیقتده غنی اولان یالکز حق تعالی حضرتلریدر ، که هیچ کیمسه‌دن ، هیچ برطرفدن برشی ایشتمامش اولدیغی حالده کمال علم وقدرت ربانیه‌سی حسبیله هرشیئی خلق ایتمش جناب حقدن ماعدا کافهٔ مخلوقات وعلی الخصوص انسان تربیه واستاده ، وسوزوز سویلمك ایچون استماعه محتاجدر .

مثنوی

﴿ مبدعست وتابع استادنی ﴾
﴿ مسند جمله ورا اسنادنی ﴾

« ترجمه » جناب حق امثالی اولمقسزین خالق کلدر . استاده تابع دکلدر؛ جمله‌نك استناد کاهیدر . استناده حاجتی یوقدر .

مثنوی

« باقیان هم درحرف هم درمقال »
« تابع استاد ومحتاج مثال »

« ترجمه » باقیلری ، یعنی مخلوقات ال ایشلرنده ، صنعتلرده ، سوزده استاده تابع ومثاله محتاجدر .

مثنوی

« زین سخن کرنیستی بیکانهٔ »
« دلق واشکی کیر در ویرانهٔ »

« ترجمه » بوسوزك حقیقتندن اکر بیانجی‌دکل ایسك بر ویرانه‌ده خرقه طوت وکوز یاشی دوك ! « شرح » ای مبتدی ! اکر بوسوزلردن مقصد نه اولدیغنی اکلادك ایسه شمدی‌یه قدر اوامر ربانیه‌یی وکلام مرشدی بحق استماع واجرا ایتمامش اولدیغنه پشیمان ونالان اول ! کبر ودعوایی ترك ایله درویش وفقیرلره مخصوص اولان لباس تواضع ایچنه معناً ومادةً کیر ! قوهٔ معنویه کسب ایدنجه‌یه قدر عقل واعتقادیکی اخلال ایده بیله‌جك مخلوقاتدن ووادیٔ ناهمواره سوق القا ایلیه‌جك حالاتدن اجتناب ایت ! صورت پرستان طرفندن سنك حال تجردك باعث پریشانی ظن اولنور ایسه‌ده او ویرانخانهٔ تجردده ، سن کنج مخفی کبی کسب قیمت معنویه ایدرسك ! وعشق آلهیدن حزین وصورتا ویران کورینن بر عاشق حقیقینك قلبنی مسکن معنوی ، مأمن روحانی اتخاذ ایت !

مثنوی

﴿ زانکه آدم زان عتاب ازاشك رست ﴾

﴿ اشك تر باشد دم توبه پرست ﴾

« ترجمه » آدم علیه‌السلام کندینه واقع اولان عتاب اوزرینه کوز یاشیله قورتولدی ، توبه پرست اولان کیمسه‌نك دم‌ونفسی کوزیاشی اولدی .

مثنوی

﴿ آدم از فردوس واز بالای هفت ﴾

﴿ پای ماچان از برای عذر رفت ﴾

« ترجمه » آدم علیه‌السلام جنت اعلادن ، سمادن عذردن طولایی پای - ماچانه کیتدی ، پاپوش قونان محل کبی آشاغی اولان دنیایه کلدی . برمقتضای - حکمت ، حضرت آدم جنت اعلا و آسمان‌بالادن چیقدی که الله تعالی‌حضرتلرندن عذرومغفرت طلب ایده بیلمك کبی برشرفه مقابل‌قضای ربانی ، حضرت آدمی دنیای بی‌وفایه کوندردی ، عاقل اولان انسان ایتدیکی خطادن پشیمان وعرض - عذر ایله طالب مرحمت یزدان اولملیدر .

مثنوی

﴿ کر زپشت آدمی وز صلب او ﴾

﴿ درطلب می‌باش هم درطلب او ﴾

« ترجمه » اکر حضرت آدمك صلب وذریتندن ایسك طلب واقدامده انك بلوکندن اول ! [ایکنجی طلب : بلوك دیمکدر .] « شرح » ای انسان !

یالکز صورةً دکل ، سیرةً جدك اولان آدم علیه‌السلام کبی علوجنابلك‌واراپه‌ـه طلب وهمتده مقدم وحسب‌البشریه برخطا ایشلر ایسه‌ك اشك ریز ونادم واو صفی‌اللهك صف‌علویتنه داخل اول !

مثنوی

﴿ زا آتش دل وآب دیده نقل ساز ﴾

﴿ بوستان از ابر و خورشیدست باز ﴾

« ترجمه » کوکل آتشندن وکوزیاشندن مزه‌یاپ ! بوستان ، بلوط کونشدن آچیقدر . « شرح » ای محبت زده ! آتش عشقدن یانوب قاورولمقده اولان قلبنده‌کی حسیاتك تضییق ایله کوزلرندن داملایان یاشلردن عشرت مزه‌سی کبی غدای سلامت بخشا ترتیب ایت ! زیراباغ وبوستان تروتازه اولمق ایچون آتش وصو ایستدیکی کبی عاشق حقیقی‌ده عشق آتشی وکوز یاشی کبی معنوی حالاته محتاج وتابع اولمیدر .

مثنوی

﴿ توچه دانی ذوق آب دیدکان ﴾

﴿ عاشق نانی تو چون نادیدکان ﴾

« ترجمه » سن کوز یاشنك ذوقنی بیلیرسك ؟ سن حقیقتی کورمامش اولانلر کبی اکمکه ، یمکه عاشقسك ! [محبت حقیقه‌دن بی خبر اولانلره بر درس تنبیهدر .]

مثنوی

﴿ کرتو این انبان نان خالی کنی ﴾

﴿ پر زکوهرهای اجلالی کنی ﴾

« ترجمه » اکر سن بو کوکل طغارجغنی اکمکدن بوش بولندیرر ایسک اجلاله منسوب اولان کوهرلردن طولدیرمش اولورسك ! « شرح » ای طالب‌حقیقت ! اکر سن کوکلنی کثرت طعامدن وقلب وعقلکی مشتهیات نفسانیه‌دن خالی ایدر ایسك کواهر حکمت ایله درونی طولدیرمش اولورسك ! کثرت‌طعام ، آلت ترقی اولان بدن وعقلی ثقیل ومشتهیات نفسانیه ، انسانی معناً ومادةً ذلیل ایدر .

مثنوی

﴿ طفل جان از شیر شیطان باز کن ﴾

﴿ بعد از انش باملك انباز کن ﴾

« ترجمه » طفل روحی شیطان سودندن کری چك ! آندن صکره روحی ملك ایله ارقداش ایت !

مثنوی

﴿ تا تو تاریك وملول وتیرهٔ ﴾

﴿ دانکه با دیو لعین همشیرهٔ ﴾

« ترجمه » سن قاراناق ، صیقندی ، بولانیقلق ایچنده بولندقجه بیل که شیطان‌لعین ایله همشیره‌سك !

مثنوی

﴿ لقمهٔ کان نور افزود و کمال ﴾

﴿ آن بود آورده از کسب حلال ﴾

« ترجمه » برلقمه نور وکمالی زیاده ایدر. او حلال کسبدن کتیرلمشدر .

« شرح » مشروع وحلال قازانیلان ا کمك ، یمك نوروکمالی زیاده‌لشدیرر . حلال ایچنده خون یتمیان و آه مظلومان بولنماز . اوطعام حلال ایچنده قهربانی بوقدرکه نور بصیرتی ازاله ایله اکل ایده‌نك کوزینه قارشی جهانی قارانلق ایتسون ! بناءً علیه عاقل اولان انسان جهد فراوان ایدرکه طعامی وکافهٔ اموال ومنالی حلال وکندی شایان مرحمت ذوالجلال اولسون !

مثنوی

﴿ روغنی کاید چراغ ما کشد ﴾
﴿ آب خوانش چون چراغی راکشد ﴾

« ترجمه » برباغ که قندیلمزی سوندیرر . آیدینلق ویرمه‌ین او ، یاغه صو ، دیملیدر . « شرح » صفوت قلب ایله لقمهٔ حلال قازانمیوب منهیات ومحرمات ایله املای بطون ایدن غافللرك نورایقان ووجدانی سونر ، قندیلبدن ضیای فیض حقیقیدن نصیبه‌دار اولمیه‌رق قارارر .

مثنوی

﴿ علم وحکمت زاید از لقمهٔ حلال ﴾
﴿ عشق ورقت آمد از لقمهٔ حلال ﴾

« ترجمه » علم وحکمت لقمهٔ حلالدن طوغار . عشق ورقت حلال لقمه‌دن کلیر . [معناسی آچیق برجملهٔ حکمتدر .]

مثنوى

﴿ چون زلقمهٔ توحسد بينى و دام ﴾

﴿ جهل و غفلت زايدانرادان حرام ﴾

« ترجمه » لقمه‌ده ، طماعده‌سن قيصقانجلق ، حيله كبى طوزاق كورر ايسـك [آنلرى لقمهٔ حرامدن بيـل !] زيرا لقمهٔ حرامدن جهل وغفلت طوغار .
« شرح » وسائط غير مشروعه ايله تدارك ايديلان غدا ، جهل وغفلتى وجوده كتيرر بر وسيلهٔ اذادر .

مثنوى

﴿ هيچ كندم كارى وجو بر دهد ﴾

﴿ ديدهٔ اسبى كه كرهٔ خر دهد ﴾

« ترجمه » بغداى اكديكك تارلا هيچ آرپه ويررمى ؟ هيچ كوردكمى ؟ آت ، اشك ياوريسى ويرسون ؟ « شرح » شريعت وحقيقت ايله تنور ايتمش برقلب باكه حلال ومشروع غدا داخل اولنجه تغيير ماهيت وتبديل طبيعت ايتمز و دائما چيچك كبى تغدى ايتديكى نور ايله بسلنير .

مثنوى

﴿ لقمهٔ تخمست وبرش انديشها ﴾

﴿ لقمه بحر وكو هرش انديشها ﴾

« ترجمه » لقمه تخمدر ، و آنك ميوه‌سى فكرلردر ؛ لقمه دكزدر . و آنك كوهرلرى افكاردر . « شرح » مزرعهٔ بدن وعقله هرنصل تخم زرع اولنور ايسه اونوع محصولات ظاهر اولور . يعنى طعام حرام ايسه افكار مضره وحلال

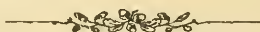
ایسه تصورات مفیده ظهور ایدر . مصراع ثانیده لقمهٔ حلال بر دریای گواهر بخشنده‌یه تشبیه بیورلمشدر . اندن حاصل اولان اینجیلر ، رقت قلب استقامت ـ وجداندر .

مثنوی

﴿ زاید از لقمهٔ حلال اندر دهان ﴾

﴿ میل خدمت عزم رفتن آنجهان ﴾

« ترجمه » آغزه کیرن لقمهٔ حلالدن الله تعالی حضرتلرینك خدمتنه میل ایتمك واو ، جهان معنوی‌یه کیتمك ارزوسنی طوغار .

﴿ باز کفتن بازرکان باطوطی آنچه درهندوستان دیده ﴾

هندستان طوطیلرندن کوردیکی حالی بازرکان محبوس قفس اولان طوطی‌یه بیان ایلامسنه دائردر:

مثنوی

﴿ کرد بازرکان تجارترا تمام ﴾

﴿ بازآمد سوی منزل شادکام ﴾

« ترجمه » او ، بازرکان تجارتی تمام ایلدی ، دوستلرك آرزو واملی کبی خوش حال اوله‌رق خانه‌سنه عودت ایتدی . « شرح » او ذات مستعد مراقبه ومکاشفه‌یی اکمال ایتدکدنصکره خانه‌سی مثابه‌سنده اولان دنیا وبدننه عقل وقلبی رجوع ایله حین مکاشفه‌ده نائل اولدیغی احوالدن اهل حال اولان یاران واحباسنی ممنون ایلدی دیمکدر.

مثنوی

﴿ هرغلامی رابیا ورد ارمغان ﴾
﴿ هر کنیزك را ببخشید او نشان ﴾

« ترجمه » بازرکان هر برغلامه هدیه کتیردی؛ هرجاریه یه نشان احسان ایلدی.
« شرح » او ذات مستعد عالم مکاشفه‌دن رجوع ایتدکده هر حاسه‌سنه مسرت بخشا بر خبر ولطف القا ایلدی ، هر آرزوی مشروعنه حقیقت نما برر نشانهٔ فیض یتشدیردی .

مثنوی

﴿ کفت طوطی ارمغان بنده کو ﴾
﴿ انچه دیدی وانچه کفتی باز کو ﴾

« ترجمه » طوطیٔ محبوس بازرکانه دیدی : بو بنده‌نك (یعنی بنم) ارمغانی نره‌ده در ؟ اول شیٔ که کوردك وایشتدك ، تکرار سویله ! « شرح » او ذات مستعد عالم مکاشفه‌دن معناً عودت ایله حواسه برچوق حقایق ودقائق بحث وایما ایلدکدن صکره خلقةً صابر وعالی اولان حلت روحانیه بوذات مستعده لسان حال ایله دیرکه : یا بکا پیشکش معنوی اوله‌رق نه کتیردك ، حال پرملالمی بیان ایلدیکك صره‌لرده ارواح مقدسه‌دن نه‌لر ایشتدك ؟ نه کوردك ؟ افاده ونظر مرحمتکی بن بیچاره‌یه عطف وامالة ایت !

مثنوی

﴿ کفت نی من خود پشیمانم ازان ﴾
﴿ دست خود خیان وانکشتان کزان ﴾

« ترجمه » بازركان ديدى : خير ! سويلمم ! بن سويلديكم شيدن بيله پشيمانم، كمال ندامتمدن الى چيكنه يور وپارمقلرمى ايصيريورم. « شرح » حالت روحانيه بروجه بالا سؤال ايله خبرطلب ايتدكده او ذات مستعد جواباً ديركه : عالم ارواحده كوروب ايشتديكم شيئه دائر سكا سوز سويلمك ايستمم ؛ زيرا ويرديكك خبرى ايصال ايدرك آنك اوزرينه غريب برحال كورديكمدن تفهيمدن غايت پشيمان وكمال ندامتدن انكشت كزانم !

مثنوى

« من چرا پيغام خامى از كزاف »
« بردم از بى دانشى واز نشاف »

« شرح » بن مناسبتسز برخبرى نيچون بيهوده كوتوردم ؛ ودانشسزلكدن بر حماقت ايتدم . « شرح » او ذات مستعد حين مكاشفه سنده كرچه ميانهٔ ارواح مقدسه ده كورمش اولديغى حالى سويلمك ايستهمز وندامتدن بحث ايدرايسه ده كورديكى احوالك تأثيراتى قلب وعقلنده عظيم اولديغندن صورتا اختيار سكوت وانكار ايدر ، اما طوطئ محبوسه سويلديكى برقاچ سوزدن مائل اقرار اولديغنى ايما وآشكار ايلر . انسانك ايجابات خلقيه سندن دركه غايت مؤثر حس ايلديكى احوالى بشقه لرينه ده نقل وحكايه وانلرده حاصل اوله جق تأثيراتى كورمكه ارزوكش وآماده اولور ، قلبنده طوته ميه جق برسرى كيمسه يه سويله ميه جكنى سويلمسيله نهايت سويليه جكى بديهى اولور .

مثنوى

« كفت اى خواجه پشيمانى از چيست »
« چيست آن كين خشم وغم رامقتضيست »

« ترجمه » طوطی بازرکانه دیدی : ای افندی ! پشیمانلق ندندر ؟ او ندر که بو غضب وغمکزی مقتضیدر ؟ «شرح» حالت روحانیه ارواح مقدسه‌نك کندی حقنده‌کی توجهلرینی اکلامغی غایت آرزو ایلدیکندن واو ذات مستعدك بیان حال ایتمك ایچون میل درونی درك وتفهم ایتدیکندن کوردیکی حالی برای بیان ملایمانه استنطاف ورجاسنی درمیان ایلمش !

مثنوی

« کفت کفتم آن شکایتهای تو »

« با کروه طوطیان همتای تو »

« ترجمه » [بازرکان جواباً] دیدی : سکا همتا ومشابه اوله‌رق هندستانده تصادف ایلدیکم برطاقم طوطیلره شکایاتکی سویلدم . « شرح » کوردیکی احوالك تأثیرات عظیمه‌سی او ذات مستعدی احاطه ایدوب حالت روحانیه‌نك بویله برسؤال حزن اشتمالی اوزرینه مشهوداتنی خفی طوتمغه غیرمقتدر اولوب دیمشکه آوان مکاشفه‌مده عالم ملکوتده واردقده سکا مشابه برطاقم ارواح مقدسه کوردم وسنك شکایات حزن آیاتکی آنلره نقل وحکایه ایلدم .

مثنوی

« آن یکی طوطی زدردت بوی برد »

« زهره اش بدرید ولرزید وبمرد »

« ترجمه » او ، بر طوطی سنك دردندن قوقو آلدی . واودی یيرتلدی . تتره‌دی . وفات ایتـدی . « شرح » ذات مستعدحالت روحانیه‌یه لسان حال ایله حکایه ایتمشکه حین مکاشفه‌مده مصادف اولدیغم ارواح مقدسه‌یه سنك حال حسرت اشتمالکی بیان وافاده ایلدیکمده برروح پرفتوح عالم ناسوتده چکدیکك مشـاق ومحنته کسب وقوف ایدنجه سـکا اولان محبتی حسبیله اودی قوپدی ، تتره‌یوب دوشدی وغریب بر حال کسب ایلدی .

مثنوی

﴿ من پشیمان کشتم این کفتن چه بود ﴾
﴿ لیك چون کفتم پشیمانی چه سود ﴾

« ترجمه » بن پشیمان اولدم؛ نصل اولدیده بونی سویلدم؟ مادامکه سویلدم، اندن صکره پشیمان اولمقده نه فائده وار ؟ « شرح » برروح برفتوحك کرفتار اولدیغی حالی او ذات مستعد حالت روحانیه یه بیان واوحاله کندی سبب اولدیغی یکیدن تأمل وندامتی تجدد ایدنجه روحك ماجراسندن بوقدرینی بیان ایله اکتفا وایراد ایلدیکی کلماتدن ظهور ایدن مضرات متعدده یه ذهننی ارجاع ولسانی ارخا ایلدی .

مثنوی

﴿ نکتهٔ کان جست ناکه از زبان ﴾
﴿ همچو تیری دانکه جست آن از کمان ﴾

« ترجمه » بر نکته ، بر سوزکه ناکاه لساندن صیچرار، آنی بر اوق کبی بیل که یایدن صیچرار ! « شرح » بو وبوندن صکره کله جك برقاچ ابیات شریفه برمقتضای دأب جلیل حضرت مولانا بر صاحب عرفان طرفندن عمومه خطاباً یازلمشدر . انسانه مقتضی اولان کیفیت برسوزی سویلمزدن اول تأمل وتفکر ایتمکدر ، چونکه کلام تیروکمان کبیدر . صیچرادقدن صکره بواندن ارجاعنی ایستمك بیهوده یره امید خامه دوشمکدر ؛ عاقل اولانلر کرچه قوهٔ ذکالری حسبیله سویلیه جك برچوق شیلر تصور ایده بیلیرلر ایسه ده متصورلرینی ایراددن احتراز وپالکز لزوم حقیقی قدر کلامه آغاز ایدرلر .

مثنوی

﴿ وانکردد ازره آن تیر ای پسر ﴾
﴿ بند باید کرد سیلی را زسر ﴾

« ترجمه » ای اوغل ! اوق یولندن کری دونمز . سیلی باشندن بندوسد ایتمك اقتضا ایدر . « شرح » آتیلان اوق تکرار رجوع ایده‌میه‌جکی آشکار اولدیغی کبی آغزدن چیقان کلامك‌ده بر دها رجوع ایتمسی قابل اوله‌میه‌جغی درکار وبدیداردر . بر سیل صویی ایراث مضرت ایتامك اوزره مقتضی اولدیغی قدر صو باشندن سد وبند ایتمك لازمه‌دن اولدیغی کبی کلام خامی‌ده اغزده باغلامق الزمدر .

مثنوی

﴿ چون کذشت ازسر جهانی را کرفت ﴾
﴿ کر جهان ویران کند نبود شکفت ﴾

« ترجمه » زیرا سیل باشدن آشار وجهانی طوتارسه دنیایی ویران ایدر . تعجب اولنمامیدر . « شرح » مضرت بخش اولان برسیل خروشان باشندن بند وسد اولنماز ایسه برچوق محصولات وحیواناتی محو وپریشان ایلدیکی کبی کلام نافرجام‌ده اغزده ایکن منع ایدلمزایسه پك چوق تخریبات ایقاع ایدر .

مثنوی

﴿ فعل را در غیب اثرها زاد نیست ﴾
﴿ وان موالیدش بحکم خلق نیست ﴾

« ترجمه » فعل وقولك عالم غیبده اثرلری تولد ایتمك مقرردر ، وفعلك موالید ونتائجی مخلوقك حکمنده دکلدر . « شرح » کلمات وافعالك عالم غیبده

وعالم غیبك تأثیریله بعضاً عالم شهودده اثرلری بدیدار و آشکار اولور . ظهور ایدن اقوال وافعالك موالید ونتائجنی منع ایتمك انسانلرك ید اختیارنده دکلدر ؛ بنابرین اقوال وافعال نامرضیه‌دن غایت اجتناب وتبری ایتمك لازم ومقتضیدر ؛ برفعل وکلامك میدانه وضعندن صکره نتیجه‌نك منعی غایت عسیر ومضردر.

مثنوی

﴿ بی شریکی جمله مخلوق خداست ﴾

﴿ آن موالید ارچه نسبتشان بماست ﴾

« ترجمه » آثارك جمله‌سی شریکسز اوله‌رق جناب خدانك مخلوقیدر ؛ کرچه‌اوموالید و آثارك نسبتی بزده‌در.«شرح» بوبیت شریف ایله آتیده‌کله‌جك برقاچ ابیات حکمت آیاتده بوجهت توضیح وایما بیوریلیورکه : کافهٔ موالیدو آثار وعالملرده هرنه وار ایسه مخلوق جناب کردکاردر . لکن بعض موالید و آثارك ظهورینه بز سبب و آلت اولنجه انلردن ظهور ایدن نتائج بزه نسبت اولنور، بناءً علیه مکافاة ویا مجازاة کوریرز . بوکا دائر قرآن‌عظیم‌الشانده برچوق آیات بینات موجود اولدیغی کبی فخر عالم علیه‌الصلاة والسلام افندمز حضرتلری ده بیوردیلر که : ﴿ الناس مجزیون باعمالهم ان خیراً فخیروان شراً فشر ﴾ یعنی: « انسانلر عمل وفعللریله جزا الیرلر ، خیر ایسه خیر ایله نائل مکافاة وشر ایسه شر وزحمتله کرفتار مجازاة اولورلر . »

مثنوی

﴿ زید پرانید تیری سوی عمر ﴾

﴿ عمرو رابکرفت تیرش همچو نمر ﴾

« ترجمه » مثلا زید براوقی جانب عمروه اوچوردیغی زمان عمرو قپلان کبی او، اوقی طوتدی. [بونك وتوالی ایده‌جك درت بیت شریفك شرحی التنجی بیت شریفك شرحنده کوریله‌جکدر.]

مثنوی

﴿ مدت سالی همی زاید درد ﴾

﴿ دردهارا آفریند حق نه مرد ﴾

« ترجمه » برسنه مدت بواوق یاره‌سندن عمروك جسمنده دردلر طوغدی. بودردلری حق تعالی حضرتلری خلق ایتدی ، زید خلق ایتمدی .

مثنوی

﴿ زیدرامی آن دم ار مرداز وجل ﴾

﴿ درد هامی زاید انجا تا اجل ﴾

« ترجمه » اوقی آتان زید اکر اوقی آتدقدن صکره قورقودن ویابشقه سببدن وفات ایتسه آتیلان اوقك تأثیراتندن اجل کلنجه‌یه قدر مجروح اولان عمروك وجودنده دردلر ، اضطرابلر طوغار .

مثنوی

﴿ زان موالید وجع چون مرد او ﴾

﴿ زید را زاول سبب قتال کو ﴾

« ترجمه » عمر و او ، اوقك وجع وتأثیرندن وفات ایدرسه سبب اولمسنه مبنی زیده قاتلسك دی .

مثنوی

﴿ آن وجعها را بدو منسوب دار ﴾

﴿ کرچه هست آن جمله صنع کردکار ﴾

« ترجمه » عمروده‌کی اضطرابلری جارح اولان زیده منسوب طوت! کرچه جمله اوجاع وشدائد جناب کردکارك صنع وایجادیدر .

مثنوی

﴿ همچنین کسب ودم و دام و جماع ﴾

﴿ آن موالیدست حق را مستطاع ﴾

«ترجمه» قازانمق ونفس ودام وجماع بونك كبیدر؛ اوموالید و اثار بونلردن تولد وظهور ایتدیکندن جمله‌سی حق تعالی حضرتلرینه تابعدر. «شرح» سبق ایدن آتی بیت شریفده بیان بیورلدیغی اوزره مثلا زید عمرو جانبنه بر اوق آتار ، جرح ایدر ؛ جارح اولان زید بعده وفات ایتسه ومجروح اندن صکره بوجرحدن برسنه قدر الم واضطراب چکوب بعده اوده وفات ایتسه کرچه جارح مجروحدن اول وفات ایتدی والم ووفاتی جناب حق یاراتدی اما مثال کتیریلان عمروك قاتلی زیددر. ابتدا اوقی آتان وجرح ایدن زید اولمق حسبیله ولوعمرودن اول وفات ایتسه ینه شرعاً وعقلاً زید جارح وقاتل صاییلیر. بونك کبی بر آدمك زرعندن یعنی تارلایه آتدیغی تخمدن یتیشن محصولات، بر ناطقك سوزندن ظهور ایدن نتائج ، دام وحیله قوران آدمدن مغدور اولان مخلوقات وجماع ایدن انسانك جماعندن دنیایه کلن اولاد، جمله‌سی الله تعالی حضرتلرینك مخلوقاتی ایسه‌ده زارع وناطق ودام قوریجی وجماع ایدیجی اولانلر اثارك ظهورینه سبب اولدقلری نتایج وموالیددن مسئولدرلر. بناءً علیه سببیتلری موالیدو آثار خیریه انتاج ایتمش ایسه مسببلری لطف ومکافات وشرو فساد حاصل اولدیسه عذاب ومجازات کوررلر ؛ الحاصل انسان نه‌وقت برسوز سویلیه‌جك ویابر ایش ایشلیه‌جك اولسه کرك فعل وکلامی ، کرك اندن ظهور ایده‌جك آثارك جمله‌سی مخلوقات جناب کردکار اولدیغی وفقط او آثارك نتائج قریبه و بعیده‌سندن کندیسنك مسؤل بولندیغی یقیناً بیلملیدر .

مثنوی

﴿ اولیارا هست قدرت ازاله ﴾

﴿ تیر جسته باز اندازش براه ﴾

«ترجمه» اولیاءالله ایچون الله تعالی حضرتلری بر قدرت وقوت احسان بیورمشدرکه آتلمش اوقی یولدن کری دوندیرر. «شرح» اوق یایدن وسوز اغزدن چیقدقدن صکره کری دونمسی ممکن اولمدیغی بیان بیوریلیور. اوت! آتلمش اوقك وسویلنمش سوزك ارجاعی هرانسان ایچون ممکن دکلدر؛ اما جناب قادر مطلق بر مقتضای مرحمت اولیاءاللهه برقوت بخش وعنایت بیورمشدرکه اول زمرهٔ محترم ارزو ایدنجه تیر قضا وزخم بلایی یولدن چویررلر، فنا بر کلامك تأثیرات مضره سنی قبل الظهور محو وازاله ایدرلر؛ اولیاءاللهه انتساب ایتمك نصرت وسعادت بولمقدر.

مثنوی

﴿ بسته در های موالید از سبب ﴾

﴿ چون پشیمان شد ولی زان دست رب ﴾

«ترجمه» ولی الله موالیدك قپولرینی سبب ایله باغلامشدر: زیرا ولی کامل، بی حضور اولدیغی وقت موالیدی ید قدرت ایله باغلار. [یعنی کندینه ویریلن قدرت تصرفیه ایله اشیایی تمایلاتندن چیقاروب تأثیراتی رفع وازاله ایدر. بونی لایق ایله اکلاتمق ایچون دیه بیلیرزکه صو، حیات بخش اولدیغی کبی حوض، کول طرزنده بریکمش بولندیغی محلده ایچنه دوشنلری غرق ایتمك قابلیتنی حائز ایکن ولی الله، احسان آلهی اولان قوهٔ قدسیه وتصرفیه ایله صودهکی قابلیت اغراقیه یی رفع ایدر. آتش، یاقمق خاصه سنه مالك ایکن حسن نظر ولی ایله یاقماز.] «شرح» ولی الله اولان ذات مکارم صفات، برشیدن بیحضور، یاخود مرحمت ایتدیکی برانسانك کرفتار اوله جغی مصیبتدن ملول اولور ایسه اذن حق ایله موالید واثاری منع ایلر. مثلا: بر آدمی جرح وقتل ایچون دیکر بر آدم طرفندن کمال شدت وزور ایله آتلمسی مرام اولنان بر اوق آتلمه دن اول، ولی الله مرام ایدر ایسه اوقك یایی، آتانك الی قیریلیر. یاخود آتلدقدن صکره تصادف ایتمامش اولور، کذلك بر حیله کار ومفسدك مکر وحیله سنی نتیجه سز ویا برکیفیتك انتاج ایده جکی وخامتی تأثیرسز براغیر. نتایج الیمه ایراث ایده جك برسوز سویلندکدن صکره ینه برمرد خدانك عنایتیله اوسوز یا اصلا استماع اولنمامش، یاخود استماع اولنسه ده سوء تأثیراتی محو ویا اوسوزی سویلهین وایشیدنده کلیاً اونوتمش اولور.

مثنوی

﴿ گفته نا گفته کند از فتح باب ﴾

﴿ که از ان نی‌سیخ سوزد نه کباب ﴾

« ترجمه » ولی‌الله، کندینه آچیلان معرفت قپوسندن سویلنمشی‌سویلنمامش کبی‌ایدر. [گفته‌را نا گفته کند تقدیرنده‌در.] حتی آندن نه‌شیش‌یانار؛ نه کباب‌یانار.
« شرح » نتایجی وخیم اوله‌جق سویلنمش برسوزی ولی‌الله اذن حق‌ایله انی سویلنمامش کبی یاپار . یاخود سوء تأثیراتنی‌ازاله ایلر واونوتدیرر؛ اویله برصورتده فراموش ایتدیررکه: نه سویله‌ین، نه‌ده ایشیدن ، نه بوسوزدن متضرر اولمسی محتمل اولان کیمسه‌لرك معلومات ومضراتی اولور .

مثنوی

﴿ از همه دلها که آن نکته شنید ﴾

﴿ آن سخن را کرد محو و ناپدید ﴾

« ترجمه » کافهٔ قلوبکه اول نکته‌یی وکلامی ایشتدیلر ؛ ولی‌الله آرزو ایدنجه او، سوزی محو وناپدید ایدر . « شرح » انسانلر برنکته‌یی ویابرسوزی ایشیدوب آندن متأثر اولدیغی تقدیرده اوتأثیراتك محو وازاله‌سنی ولی‌الله آرزو ایلسه ایشتدکاری نکته وکلامی کاملاً فراموش ایدوب کندیلرنده هیچ بر تأثیر حس‌ایتمزلر. یاخود سویلنمش برسوزدن متأثراولانلره ولی‌الله برنکته‌بیان‌ایدرکه تأثیراتی محو اولمش اولور .

مثنوی

﴿ گرت برهان باید و حجت مها ﴾

﴿ باز خوان من ایت او ننسها ﴾

« ترجمه » ای عالی صفات ! اکر سکا حجت واثبات مقتضی ایسه قرآن عظیم الشاندن ﴿ من‌ایت اوننسها ﴾ آیت کریمه‌یی آشکار اوقو! « شرح » سویلنمش بر سوزك تبدیل تأثیراتی ، یاخود بتون بتون فراموش ایتدیرلمسی نصل ممکن اولور ؟ دیه خاطرکه کلیرده دفع شبهه ایچون بر برهان ودلیل شرعی ایسترایسك قرآن عظیم الشانده «اوننسها» آیتنی اوقومليدر. ذکر اولنان آیت کریمه سورهٔ بقره‌نك یوز التنجی شو آیت کریمه‌سیدر : ﴿ ماننسخ من آیة اوننسها نأت بخیر منها اومثلها ﴾ معنای شریفی : «مرهانکی آیتی آیتلردن بز نسخ وتبدیل ایدرز ویاخود اونوتدیررز ، اول تبدیل اولنمش ویا اونوتدیرلمش آیتدن دها خیرلیسنی ویاخود ثوابده آنك قدر فائده‌لیسنی کتیریرز.» بو نسخ وتبدیل واونوتدیرمق کیفیتی بیوك حکمته مبتنی ولزومی اسباب کثیره ایله بدیهیدر . آدم علیه‌السلامدن بری زمان علویت اقتران جناب فخرعالم علیه‌الصلوة والسلام افندمزه قدر دنیایه کلن بونجه انبیای ذیشانك شریعتلری حسب‌الزمان وحسب اللزوم نسخ وتبدیل اولندیغی امر معلومدر . اما فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری خاتم‌انبیا وقرآن‌عظیم‌الشانك احکام جلیله‌سی دین مبینی اکمالدن صکره هرلزوم وترقی‌یه کافی واوفی اولدیغندن احکام قرآنیه‌نك برنقطه‌سی بیله تغیر وتبدل پذیر دکلدر . سویلنمش برشیئك اونوتدیرلمسی بحثنه کلنجه : صرف روحانی وانسانلره نافعدر . مثلا : برچوق فنا لقلری وعداوتی منتج اوله‌جق کلامك اذهان ناسدن کلیاً ازاله‌سی وبناءً علیه عداوتك محبته تبدیلی ماده‌سی نه مرتبه‌ده خیرلی اوله‌جغی امر جلیدر .

مثنوی

﴿ آیت انسوکم ذکری بخوان ﴾
﴿ قوت نسیان نهادن شان بدان ﴾

« ترجمه » ﴿ انسوکم ذکری ﴾ آیت کریمه‌سنی اوقو ! او طائفهٔ علیه‌نك

نسیان وضعنی یعنی اونوتدیرمق قدرتلرینی بیل! « شرح » بو آیت کریمه سورهٔ مؤمنك یوز اونتجی شو آیتیدر : ﴿ انه كان فريق من عبادی يقولون ربنا آمنا فاغفرلنا وارحمنا وانت خير الراحمين . فاتخذتموهم سخرياً حتى انسوكم ذكری وكنتم منهم تضحكون ﴾ معنای شریفی : «بنم قوللرمدن بر زمرهٔ جليل واردر. آنلر دیرلر : ای ربمز! بز سنك وحدانيتكه واحكام قرآنيه یه ايناندق. حسب البشریه واقع اولان خطالرمزدن بزه مغفرت ومرحمت ايت ! و سن مرحمت ایدیجیلرك ارحمیسك . ايمدی بويله سويله ينلری ای کافرلر! سز شايان استهزا اتخاذ ایتدیکز ! حتی انلر یعنی اول زمرهٔ مؤمنين بنم ذکرمی سزه اونوتدیردیلر وسز آنلره کولر اولدیکز . » بو آیت کریمه‌دن بعض مفسرینك استدلال ایلدکلری معنا بودرکه : خدای لم‌یزل حضرتلرندن استرحام ایدن مؤمنلری دائما استهزا ایلدکلرندن کافرلرك خالقلرینی دوشونه‌جك وقتلری قالمیوب ذکراللهی فراموش ایتدیلر . » بووجه ایله تفسیر وتوجیه ایتمك ممکن ایسه‌ده آیت کریمه‌نك معنای صریحی اوزرینه اهل تصوف قبول ایدرکه بو دها دقیقدر . شویله‌که : ای کافرلر ! سز مؤمنلری شایان استهزا اتخاذ ایلدیکز ، حتی او مؤمنلر سزه ذکریمی فراموش ایتدیردیلر ، یعنی مؤمنلرك تأثیرات معنویه‌سی کافرلرك ذهننده فکراللهی بتون بتون ازاله ایله مستهزیلر محروم دنیا وعقبا وشایان عذاب واستهزا اولدیلر .

مثنوی

﴿ چون بتذکیر وبنسیان قادرند ﴾

﴿ بر همه دلهای خلقان قاهرند ﴾

« ترجمه » زیرا اولیاءالله تذکیره یعنی خاطره کتیرمکه واونوتدیرمغه مقتدردر . کافهٔ انسانك قلبلرینه قاهر وغالبدرلر . « شرح » بالاده ایضاح اولندیغی اوزره جناب واجب‌الوجود کمال مرحمت وجود ایله اولیاء اللهه بو قوت وقدرت معنویه‌یی احسان واعطا بیورمشدرکه بعض خصوصاتی تذکیر واخطار ایدرلر وبعض کیفیاتی اونوتدیرلر . اولیاءالله حضراتی قلوب

وعقول اوزرینه عظیم حکم اجرا ایدر ؛ عاقل و دانا اولان انسانلر اولیاءاللهك خاطرینی جلب وتطییب ایچون اقدام تام ایدوب بکام اولورلر .

مثنوی

﴿ چون بنسیان بست اوراه نظر ﴾

﴿ کار نتوان کرد ور باشد هنر ﴾

« ترجمه » چونکه ولیالله اونوتدیرمق قوتیله انسانك فکر ونظری یولنی باغلادی ؛ بو حاله کرفتار اولان کیمسه برایش ایشلمکه مقتدر اولهماز . ولو هنری اولسه بیله ! «شرح» اولیاءالله ذکر اولندیغی اوزره قلوب وعقولده اولان کیفیاتی تذکیر وفراموشه مقتدر اولدقلرندن کیملرك طرق معنویهلرینی سد ایدر ایسه او کیمسهلرك هرنهقدر هنر ومعرفتلری اولسه کأن لم یکن حکمنده قالیر .

مثنوی

﴿ خلتموا سخریة اهل السمو ﴾

﴿ از نبی خوانید تا انسوکم ﴾

« ترجمه » ای غافللر ! علوی وروحانی اولان اصحاب همتی شایان سخریت واستهزا ظن ایتدیکز ! بوظن باطلکز حسبیله قرآن عظیم‌الشانده‌کی « تاانسوکم » آیت کریمه‌سنه قدر اوقویکز . « شرح » بحثك کمال اهمیتی حسبیله بو بیت شریفده فکر مذکور اخطارات اکیده ایله اراده وتجدید بیورلمشدر : ای غافل اولان اهل دنیا ! اولیاءاللهی استهزایه اجترا ایلدیککزدن اوزرلریکزه دعوت ایتمکده اولدیغکز بلای عظیمی اکلامق وبناءً علیه استعدادکز مقدارنجه متنبه اولمق ایچون « تاانسوکم » آیت کریمه‌سنی قرائت وتذکر وقصورکزدن رجوع ایله مؤمنلردن دکل کندی حالکزدن منفور اولکزکه استهزا کز حسبیله انسانلره اك زیاده لازم اولان ذکر اللهی فراموش وبرمیخانهٔ بی‌امان اولان دنیاده کندیکزی مست ومدهوش ایتدیکز ! « تاانسوکم » آیت کریمه‌سی سبق ایدن

بیت شریفده درج ایله تزیین صحیفهٔ اجمال اولندیغندن بو محلده ده تکرار اشعار اولنمدی [« خلتموا » لفظی ، ظن ایتدیکز ، « سمو » لفظی علوی و « نبی » ضم نون ایله قرآن عظیم‌الشان دیمکدر .]

مثنوی

﴿ صاحب ده پادشاه جسمهاست ﴾

﴿ صاحب دل شاه دلهای شماست ﴾

« ترجمه » شهر وکوی صاحبی جسملرك آمریدر ؛ اما صاحب‌دل اولان ولی‌الله قلبلریکزك آمریدر. « شرح » مثلا برقائمقام ویا حاکم بولندیغی قضاده‌کی اهالی‌یه مادیات اوزرینه امرلر ویرر ، وایجابنده نظاماً جسم وبدنلرینی وماللرینی توقیف وحبس ایلر ؛ اما اولیاءالله انسانلرك قلبلرینی باذن‌الله تعالی ایستدکلری کبی تصریف‌واداره ایلدکلرنده انلرك قوتلری‌معنوی وعلوی‌اولدیغی‌امربدیهیدر.

مثنوی

﴿ فرع دید آمد عمل بی هیچ شك ﴾

﴿ پس نباشد مردم الا مردمك ﴾

« ترجمه » ایش وعمل نظر و فکرك فرعی مثابه‌سنده کلدی ؛ اصل انسان اولماز ، الا مردمك یعنی کوز ببکی اولور. « شرح » بو محلده « دید » نظر ظاهر وباطن معناسنده‌در ، نظر ظاهر وباطن اصل ، کار وعمل فرعدر ؛ بو حقیقت معین اولنجه انسانك اصلی ، فکر ونظره فیض بخشا اولان روحدر . شایان اخطاردرکه : سائر مادیاته کوره انسانك هیئت مجسمه‌سی کوزببکی کبیدر ، انسانك جسم وهیئت مجسمه‌سنه وحتی کوز ببکنه کوره عقل وفکری ینه کوزببکی مثابه‌سنده‌در ؛ من حیث‌المجموع سائر انسانلرك هیئت مجسمه وعقل وافکارینه کوره کامل اولان انسانلرك نور معنویسی کذلك مردم چشم منزله‌سنده‌در . زیرا کاملرك معناً رؤیتی عقل وحسابه صیغماز. بوحقیقت‌عظیمه

ومعنويه اوزرينه شيخ اكبر حضرت محی‌الدين العربی قدس سره‌السامی بيوروركه : فسمی هذاالكون الجامع انساناً وخليفةً لانه للحق بمنزله انسان العين من العين الذی به يكون النظر وهوا لمبرعنه بالبصر »

مثنوی

﴿ من تمام اين نيارم كفت ازان ﴾
﴿ منع می آيد زصاحب مركزان ﴾

« ترجمه » بوندن بن تمام سويليه‌مم؛ زيرا صاحب مركز واقطاب منع ايدر.

« شرح » انسان‌العين منزله‌سنده اولان اولياءاللهك كيفيات معنويه‌لريله بوكادائر اولان اسرار روحانيه‌نك فاش وآشكار وتمام اوله‌رق بيانی اقطاب عظام طرفندن منع اولنيور ؛ زير هركسده بوحاله تحمل ايده‌جك نه‌قوهٔ معنويه ونه‌عبادات واطوار ظاهرهٔ خيريه بولنه‌بيلير . مشهور اولان حديث شريف ده : « كلموا الناس علی قدر عقولهم » يعنی انسانلره عقللری اكلايه بيله‌جك صورتده كلام سويله‌ييكز . دريای معرفت ومنبع كرامت وقطب الاقطاب اولان جلال‌الدين رومی قدس سره‌العالی حضرتلرينك صاحب مركز اولانلردن منع اولنورم ، بيورملری هم حقيقی، هم‌تواضعی صورتده برافادهٔ عليه‌در. تواضعی بوندندركه : كنديلری قطب‌الاقطاب اولدقلرندن بواسراری سويلمكدن ذات‌عاليلرينی منع‌ايدن ذات پاكيدر . بناءً عليه بوافاده سائر انسانلره تعليم ايچوندر.

مثنوی

﴿ چون فراموشیٔ خلق ويادشان ﴾
﴿ ياوست واو رسد فرياد شان ﴾

«ترجمه» خلقه اونوتديرمق وخاطره كتيرمك قوتی باذن‌الله تعالی ولی‌الله اولان ذات ايله برابردر، ولی‌الله خلقك فريادينه يتشير. « شرح» جناب واجب‌الوجودك مرحتی غضب وجلاله غالب اولديغی كبی بشريتك امكان

كوستردیكی قدر اوصاف الله ایله متصف اولان اولیـاء اللهك ده مرحمتلری جلاللرینـه غالبدر . بر ظـالم ، بر مستهزینك صحیفهٔ عقلندن ذكرالاهی حك وازاله وظالمی كرداب مصیبته القـا وامله ایتمكه مقتدر اولدقلری كبی فریاد ایدن بیچاركانك فریادلرینه‌ده یتشـیرلر وغم وكدری سرور وبشـارته تبدیل ایدرلر . بیت شریف مذكورده « باویسـت » ضمیری الله تعالی‌یه راجع اولسه‌ده جائزدر . اوتقدیرده نسیان واخطار ایدن وفریادرس اولان طوغریدن طوغری‌یه الله تعالی حضرتلری اولمش اولور .

مثنوی

﴿ صد هزاران نیك و بدرا آن بهی ﴾

﴿ می كند هرشب زدلها شان تهی ﴾

« ترجمه » او ، غایت كوزل اولان ذات پاك ابی ، فنـا یعنی فرحبخش ، یاخود غم افزا اولاز افكار و خواطری هركیجه انسـانلرك قلبلرندن چیقارر . « شرح » « بهی » یعنی احسن تعبیری بو محلده یا الله تعالی حضرتلرینه یاخود اوصاف ربانیه ایله متصف اولان ولی‌اللهه راجعدر. شیخ اكبر حضرت محی‌الدین۔ عربی قدس سره السامی بیوررلركه : حق تعالی ، ولی كاملك مرآت قلبنه تجلی و ولی كاملك قلبندن عالمه انوار معنویه انعكاس ایدر . ولینك ذكر اولنـان نور وفیضنك وصولیله جهـان باقی ومحفوظ اولور . عالملردن هیـچ بری الله تعـالی حضرتلرینك فتح خزائن اوزرینه ، او خزائنده اجرای تصرفه جسارت ایتمز ، الا بوكاملك اذنیله فتح و تصرفه نائل اولور. زیرا ولی كامل صاحب اسم اعظمدر. باطندن ظاهره معانیدن هیـچ بر معنی ظهور ایتمز ؛ الا اوكاملك حكمیله ظهور ایدر . و ظاهردن باطنه اشیادن هیـچ بر شی داخل اولماز . الا ینـه اوكاملك امریله اولور ، اكرچه بونك عكسی بعض دفعه واقع اولور ایسـه اوده ولی۔ كاملك غلبهٔ بشریتی آواننده اولمش اولور . بیت شریفده قلبلری نیك و بددن كیجه تهی ایلر بیورملری ، اویقو واسطه‌سیله انسانلرك قلبلری سرور و غمدن تهی اولمسنه اشارتدر ؛ اما آوان خوابدن بشـقه قلوبی تهی ایتمك كیفیتی آیریجه بر حكمتدر .

مثنوی

﴿ روز دلهارا ازان پر می کند ﴾

﴿ آن صدفهارا پر از درمی کند ﴾

« ترجمه » جناب حق کوندوز کوکلری او افکار ایله طولدیرر . مانند صدف اولان کوکلری کوهرله طولدیرمش اولور . « شرح » خدای لم یزل کیجه‌لری اویقو واسطه‌سیله قلوبی تهی و کوندوزك سرور و غم ایله مالی ، صدف کبی کوهر قبولنه مستعد اولانلرك قلبلرینی جواهر معرفت ایله لبریز ایدر .

مثنوی

﴿ آن همه اندیشهٔ پیشانها ﴾

﴿ می شناسد ازهدایت جانها ﴾

« ترجمه » کوندوز ذهندن کچن مطالعه‌لری ، الله تعالی حضرتلرینك هدایتندن روحلر بیلیر . « شرح » کوندوز هرکسك تفکر و اندیشه‌سی واردر . کیجه اویقویه وارنجه هر درلو تفکراتدن بری اولور . ایرتسی کونی ینه اندیشه و فکره طالار . بو مطالعات و تفکراتده هدایت و حکمت ربانیه اثری اوله‌رق صاحبلرینی بیلیر . بز بو حکمته هرکون آلیشمش اولدیغمزدن اصلا دقت ایتمز؛ فقط دقتله باقیلیر ایسه شایان حیرتدر که انسان اویقوده هر شیئی اونوتمش ایکن اویانجه کویاموافع مخصوصه‌ده حفظ ایتمش کبی هر فکر و اندیشه ، ینه یرینه‌کلیر .

مثنوی

﴿ پیشه و فرهنك تو آید بتو ﴾

﴿ تا در اسباب بکشاید بتو ﴾

« ترجمه » سنك صنعت و کمالك اویاندیغی وقت سکا کلیر که اسباب

قپوسنی سکا آچمش اولسون! «شرح» انسانلرك صنعت وکمالی، آمال و افکاری اویانجه کندیلرینه رجوع ایتمسی بر هدایت و مرحمت ربانیه‌درکه شخصیت و انتظام عالم بونکله حفظ و صیانت اولنور .

مثنوی

﴿ پیشهٔ زرکر باهنکر نشد ﴾
﴿ خوی این خوش خوی آن منکر نشد ﴾

« ترجمه » قیومجینك صنعتی دمیرجی یاپاماز . کوزل طبیعتلی بر آدمك خویی فنا یوركلی بر آدمك اولمدی . [برخوش و لطیف خویلونك خویی اول مجهول الاحوال و قباحتلی کیمسه‌یه کیتمدی .]

مثنوی

﴿ پیشها و خلقها همچون جهیز ﴾
﴿ سوی خصم آیند روز رستخیز ﴾

« ترجمه » صنعتلر و خویلر جهاز کبی قیامت کونی صاحبی جانبنه کلیرلر .
« شرح » کلینك کیتدیکی خانه‌یه جهازی نصل کوتوریلورسه اخلاق وافعالدن حاصل اولان نتایج ده عاقبت صاحبنه کلیر . اکا کوره مظهر مکافات ویا کرفتار مجازات اولور . حدیث شریفده ﴿ تموتون کما تعیشون و تحشرون کما تموتون ﴾ «وفات ایدرسکز یاشادیغکز کبی و یوم‌قیامتده حشر اولورسکز وفات‌ایتدیککز کبی» بیورلمشدر . [بیت شریف مذکوره‌کی «خصم» لفظی بو محلده صاحب معناسنه‌در .]

مثنوی

﴿ پیشها و خلقها از بعد خواب ﴾
﴿ واپس آیدهم بخصم خود شتاب ﴾

«ترجمه» اویقودن صکره صنعتلر و خویلر سرعتله کندی صاحبنه کری کلیر . [شرحدن وارستهدر .]

مثنوی

﴿ پیشها واندیشها در وقت صبح ﴾
﴿ هم بدآنجاشدکه بود آن حسن و قبح ﴾

« ترجمه » صنایع، تفکرات صباح وقتنده ینهاویرهکیدرکه اویر اولجهکوزل ویا چیرکین ایدی . «شرح» مسئلهنك اهمیت معنویهسی حسبیله تکرار بیوریلیورکه: ای غافلان! بز دنیاده صورت غیر مشرعهده استحصال لذائذ ایدر ، آخرته کیدنجه ینه عفو و سلامت و سعادت بکلرز دیمیکز ! وقت سحرده اولدیغی کبی صبح قیامتدهده هرکسك احوال و افعالی کندینه رجوع ایدر و اکا کوره مکافات و مجازات کورر .

مثنوی

﴿ چون کبوترها پیك از شهر ها ﴾
﴿ سوی شهر خویش آرد بهر ها ﴾

«ترجمه» کوکرجین کبی شهرلردن کندی مملکتنه عودت ایدوب خبرلر کتیرر . «شرح» بعض قوشلر اوزاق یردن شهرلرینه عودت ایتمکه آلیشیرلر . بعده سفرلرده خبرلری سرعتله ایریشدیرمك اوزره ایاقلرینه اوفاق بر مکتوب باغلایوب صالیویرنجه قوشلر شهرلرینه عودت ایدرلر ، اهل شهر ایاقلرندن مکتوبلری آلوب کوندریلن خبرلری اوقورلر ایدی . ایشته افعال و اخلاق انسانیهده بوکبی قوشلره بکزرکه شهر عظیم قیامته کلیر و اصحابنی بهمه حال بولور .

﴿ شنیدن آن طوطی حرکت آن طوطیان ومردن ﴾
﴿ ونوحه کردن خواجه را ﴾

محبوس قفس اولان طوطی او دیکر طوطیلرك احوالنی بازرکاندن ایشتمسیله وفات و افندیسنك نوحه و فریاد ایتدیکنه دائردر :

مثنوی

﴿ چون شنید آن مرغ کان طوطی چه کرد ﴾
﴿ هم بلرزید او فتاد وکشت سرد ﴾

«ترجمه» طوطی قوشی او دیکر طوطینك نه یابدیغنی ایشتدیکی زمان اوده تتره‌دی. دوشدی. میت کبی صغوق اولدی. «شرح» عالم ملکوتده بر روح پر فتوحك تتره‌یوب دوشدیکنی حالت روحانیه ایشیدنجه اکلادی‌که اکر زندان بدندن و دنیای دنیدن خلاص اولمق ایستر ایسه موت معنوی‌یی اختیار ایتمکه بو بر اشارتدر .

مثنوی

﴿ خواجه چون دیدش فتاده همچنین ﴾
﴿ بر جهید وزدکله را بر زمین ﴾

«ترجمه» افندیسی طوطی‌یی بویله یره دوشمش کوردی، یرندن صیچرادی. کدرندن کلاهنی یره اوردی. «شرح» اوذات مستعد، بر روح مقدسك کسب ایلدیکی حالی کندی حالت روحانیه‌سنه لسان حال ایله تفهیم ایتدیکی آندن اعتباراً، حالت روحانیه‌سی مضطرب، بعده خبر ونشوه ویرمدن منقطع ومیت کبی اولدیغنی کورونجه کندیسی کرفتار اضطراب اولمش، فریاده باشلامشدر. کلاهنی چیقارمقدن مقصد : سائر بعض افکار صوریه‌یی باشدن چیقارمسی و غم و تلاشدن دیکر کون اولمسیدر .

مثنوی

﴿ چون بدین رنك و بدین حالش بدید ﴾
﴿ خواجه بر جست و کریبانش درید ﴾

«ترجمه» طوطی‌یی بو رنك و حالده کورن بازرکان غمدن صیچرادی . یقه‌سنی ییرتدی .

مثنوی

﴿ کفت ای طوطیٔ خوب و خوش حنین ﴾
﴿ این چه بودت این چرا کشتی چنین ﴾

« ترجمه » بازرکان دیدی : ای کوزل، ای طاتلی صدالی طوطی! شمدی نه‌اولدی؟ نه ایچون بویله اولدك؟ «شرح» کثرت محبتی اولان کیمسه ، الم و محبتنك غلیانه کلسی حسبیله حال حیاتده بولنور کبی میته طوغری بر خطاب حزن آمیزده بولندیغی کبی ذکر اولنان مستمدده فیض حیاتدن نشانه ویرمه‌ین کندی حالت روحانیه‌سنه خطاب ایله: ای ذاتی کوزل! عالم غیبدن دائما بکا خبرلر کتیرن، حیات معنویه ویرن حالت روحانیه‌م! سن، سرد و میت اولدك و بو حال کدورت اشتمالی کسب ایله بنی محزون و نومید ایلدك دیمش!

مثنوی

﴿ ای دریغا مرغ خوش آواز من ﴾
﴿ ای دریغا همدم و هم راز من ﴾

« ترجمه » ای دریغا ! بنم کوزل سسلی قوشم ! ای دریغا بنم ارقداشم ! سرداشم !

مثنوی

﴿ ای دریغا مرغ خوش الحان من ﴾

﴿ راح روح و روضهٔ ریحان من ﴾

« ترجمه » ای دریغا! صداسی کوزل قوشم! بنم روحمك راحتی، نشوه‌سی، و ریحانمك باغچه‌سی!

مثنوی

﴿ کر سلیمان را چنین مرغی بدی ﴾

﴿ کی خود او مشغول آن مرغان شدی ﴾

« ترجمه » اکر سلیمان علیه السلامك سنك کبی برقوشی اولیدی، دیکر قوشلر ایله نصل مشغول اولور ایدی؟ [یعنی اولمازایدی.] « شرح » حسن وملاحتك درجه‌سی عاشقك عشقی درجه‌سنه کوره حس اولنور؛ هرعاشقك نظرنده محبوبه‌سی یکتا، مع مافیه اندن دها کوزللرك وجودی هویدا و عاشق محبوبه‌سنه یکتا دیمکله سائر محبوبه‌لری تحقیر ایتمامش اوله‌جغی شبهه‌دن مبرا اولمسنه کوره تاجر، کندی قوشنی امثالی بولنماز بر مرغ خوش الحان بیله‌رك سودیکندن طولایی بویولده نوحه کر اولمشدر.

مثنوی

﴿ ای دریغا مرغ کارزان یافتم ﴾

﴿ زود روی از روی او بر تافتم ﴾

«ترجمه» ای دریغا! شو قوشی که اوجوز بولدم، آنك یوزندن سرعتله یوز چویردم. «شرح» بو بیت شریفده الده اولان نعمتك حفظنه فوق العاده دقت اولنمسی لزومدر؛ ضایع اولنجه محرومیت قات قات حس اولنوب مورث رنج و کدورت اولور تنبیهی واردر.

مثنوی

﴿ ای زبان توبس زیانی مر مرا ﴾
﴿ چون تویی کویا چه کویم من ترا ﴾

«ترجمه» ای لسان! سن بکا چوق ضرر وزیانسك! زیرا سویله‌ین سنسك! بن سکا نه سویلیه‌یم؟ «شرح» ای لسان! سن کلام سویلمکه شتابان اوله‌رق بکا زیان ایدرسك؛ اما کیمه شکایت ایده‌یم که، سن بندن معدود و بکا تابعسك! سنی حسن استعماله دقت ایده‌جك اولسه‌م منفعتبخش اولورسك!

مثنوی

﴿ ای زبان هم آتش و هم خرمن زنی ﴾
﴿ چند این آتش درین خرمن زنی ﴾

«ترجمه» ای لسان! سن هم آتش و هم خرمنسك! بو آتشی نه‌وقته‌قدر بر خرمنه قورسك؟ «شرح» لسانه آتش تعبیری سویلدیکی کلمات ایله قلوبی سوزان، سائر بر چوق زیان ایراث ایلمسندن، ینه لسانه خرمن دیمسی تعبیرات معقوله و افادات مشروعه وطیبه ایله محصولات نافعه میدانه کتیرمسندندر.

مثنوی

﴿ درنهان جان از تو افغان میکند ﴾
﴿ کرچه هرچه کوییش آن میکند ﴾

«ترجمه» روحك کوزه کورونمز نقطه‌سندن فریاد و فغان ایدر، کرچه نه‌سویلرسك‌او، آنی‌یاپار. «شرح» ای لسان! کافهٔ اوامر ومناهی ایچون واسطهٔ مستقله سنسك! انسانلرك روحه، سنك تقدیرندن یاخود ویردیکك اوامر

و تنبيهات مشقت افزادن فرياد و فغان ايدر . انسانلر بر مقتضای عقل و خلقت واسطهٔ تبليغ اوامر و نواهی اولان سكا اطاعت و انقياد ايدر .

مثنوی

﴿ ای زبان هم کنج بی پایان تویی ﴾

﴿ ای زبان هم رنج بی درمان تویی ﴾

«ترجمه» ای لسان! هم توكنمز خزينه‌سك ! ای لسان! هم درمانسز رنج و بلاسنسك! «شرح» بر عارف طرفندن لسان حسن استعمال اولنور ايسه توكنمز حكمت وحقيقت خزينه‌سيدر . اخلاق ذميمه اصحابی ، ياخود دوشونمز بر آدم لسانی سوء استعمال ايدنجه مورث رنج و زيان اولور .

مثنوی

﴿ هم صفير وخدعهٔ مرغان تويی ﴾

﴿ هم انيس وحشت هجران تويی ﴾

«ترجمه» قوشلرك هم‌صفيری (يعنی آوجينك يالاندن چيقارديغی صدا) هم خدعه‌سی سنسك! هجران و وحشتك ارقداشی ينه سنسك! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ چند امانم می دهی ای بی امان ﴾

﴿ ای توزه كرده بكين من كمان ﴾

« ترجمه » ای امانسز! بكا نه‌قدر امان ويررسك؟ ای سن‌كه بنم قصدمه يايی كرمشسك ! [يعنی بنی يارەلمغه حاضرلنمشسك!] « شرح » ای لسان ! سندن هركون هركونه كورديكم حالاتدن اكلادم كه سندن امان وچاره بولمق محالدر ؛

زیرا سن کسب عرفان ایلمینجه‌یی امانسك ! براز امان وراحت ویرر ایسك سنده
اولان قوت وخصلت انجام کار باعث نکبت وضرر اولور . سنی دها مجسم دیکر
برمثاله تشبیه ایده‌جك اولسه‌م اول صیاد وقطاع طریقه مشابه‌سك که فلاکتی القا
وایقاع ضمننده کمینکاهده حاضر واجرای مفسدت ایچون برسببه منتظرسك!

مثنوی

﴿ تك بپرانیدهٔ مرغ مرا ﴾
﴿ در چراکاه ستم کم کن چرا ﴾

« ترجمه » شمدی‌ایشته بنم قوشمی اوچورمشسك! سن ظلم چایرنده آزاوتله!

مثنوی

﴿ یا جواب من بده یاداد ده ﴾
﴿ یامرا اسباب شادی یادده ﴾

« ترجمه » یابکا جواب ویر ! یاخود انصاف ایت ! یاخود اسباب سرندن
برشی سویله ! « شرح » ای لسان ! اکر بیان ایلدیکم کلام سنجه جای تعریض
ونقصان ایسه واسطهٔ تکلم اولدیغك بونجه آدملردن برینك لسانیله بکا جواب
ویرمکی ممکن کوره‌مزایسك بکا انصاف وعدالت ایله مسرت ویر ؛ ملاك اولدیغك
کلمات حکم آیات وبیانات عالی درجات ایله ! زیرا سن اوقدر قوته مالك سك که
عین غم وکدر اولمش برانسانی سراپا مسرور ایدرسك !

مثنوی

﴿ ای دریغا نور ظلمت سوز من ﴾
﴿ ای دریغـا نور صبح افروز من ﴾

« ترجمه » ای دریغا ! بنم قارانلغی محو ایدن نورم ! ای دریغا ! صباحی ضیادارایدن نورم ! « شرح » ای آفتاب اقبالم اولان حالت روحانیه‌م ! سن ظلمت ـ غم وکدری دائما محو وافنا ، کوکلمی تنویر واحیا ایدرایدك ! شمدی نه اولدك ؟ ای شمس منیر معنوی ! صبح کبی پارلاق ومنجلی ایدك ! شمدی نره‌یه کیتدك ؟

مثنوی

﴿ ای دریغا مرغ خوش پروازمن ﴾

﴿ زانتهـا پریده تا آغاز من ﴾

« ترجمه » ای دریغا ! کوزل اوچان قوشم، باشلادیغم وقتدن تانهایتنه قدر اوچدك !

مثنوی

﴿ عاشق رنجست نادان تا ابد ﴾

﴿ خیز لااقسم بخوان تافی کبد ﴾

« ترجمه » نادان اولان الی الابد رنج واذایه عاشقدر؛ سن قیام ایت! «لااقسم» ســوره‌سنی « فی کبد » ه قدراوقو ! « شرح » ﴿ لااقسم بهذا البلد وانت حل بهذا البلد ووالد وما ولد لقد خلقنا الانســان فی کبد ﴾ معنای شریفی : « یامحمد ! بن قسم ایتمم شو مکه شهرینه ، مکر ســنك حلولکله کسب شرف ایتدیکی ایچون قسم ایدرم ، ووالد نوع بشر اولان آدم حقیچون وشول تواید ایلدیکی اولادی حقیچون قسم ایدرمکه : انسانی رنج وزحمتده خلق ایلدك . » بو بیت شریفك مألی بو آیت کریمه‌یه اشارتدر .

مثنوی

﴿ از کبد فارغ شدم باروی تو ﴾

﴿ وز زبد صافی بدم در جوی تو ﴾

« ترجمه » سنك يوزصويك حرمتنه غم دنيادن فارغ اولدم؛ سنك نهر محبتكده ييقانوب صافى اولدم . « شرح » بو خطاب مستطاب : ياالله تعالى حضرتلرينه ويافخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمزه و ياذكر اولنان ذات مستعد طرفندن كندى حالت روحانيه سنه اولمسى جائز اولور . هرحالده بو ديمكدركه : سنك لقاى فيض احتواكله غموم واكدار دنيادن آزاد و ﴿ لاخوف عليهم ولاهم يحزنون ﴾ آيت كريمه سيله مبشر وكامور اولانلردن اولدم .

مثنوى

﴿ اين دريغا ها خيال ديدنست ﴾

﴿ وزوجود نقد خود ببريدنست ﴾

« ترجمه » بودريغلر وتأسفلر ، يارى كورمك خيالندن ونقد اولان كندى وجودندن منقطع اولمسندندر . « شرح » برعاشق حقيقى غنچهٔ امل ومقصودندن جدا دوشمه تأسفاتى دوست حقيقينك خيالنى خاطره كتيروب هجران دنياده بولنمسندندر . برسالك نقد ظن اولنان لذائذ فانيه نى قطع وفدا ايلمسندن حسب البشريه صورى براسف واندیشه حس ايدرايسه ده عقل وقلبنى حب يزدانه ارجاع وذاتنى اعلا ايدر .

مثنوى

﴿ غيرت حق بود باحق چاره نيست ﴾

﴿ كودلى كز حكم حق صدپاره نيست ﴾

« ترجمه » حق ايله اولان غيرت حقه قارشى چاره يوقدر . نره ده بركوكل كه جناب حقك حكمنده يوزپارچه دكلدر؟ « شرح » مقتضاى حكمت بالغهٔ مولا كوكللر چوجق اسباب ايله منكسر ومتكدر اولور؛ بوكا تعريض ايدن وارايسه بركوكل كوسترسونكه پنجهٔ شاهين قضا وقدر الهيدن مدت عمرنده برچوق دفعه لر پاره پاره ويا بر عاشقك دلى كمال محبتدن پاره پاره اولمامشدر .

مثنوی

﴿ غیرت آن باشد که اوغیر همه است ﴾

﴿ آنکه افزون از بیان ودمدمه‌است ﴾

«ترجمه» غیرت ، الله تعالی‌یه مخصوصدر؛ اوکافهٔ اشیادن بشقه‌در؛ مولای - متعالدرکه: بیان وصدادن، عقل وفکردن دها یوکسکدر. «شرح» بوغیرت ومحبت - الٓهیه مستقیم اولان انسانلر ایچون بر مرحمت غیر متناهیه‌در .

مثنوی

﴿ ای دریغا اشك من دریا بدی ﴾

﴿ تا نثار دلبر زیبا شدی ﴾

«ترجمه» ای‌دریغا! بنم کوزم‌یاشی دریااولیدی‌ده کوزل‌اولان دلبرك پیشکاهنه صاچیله ایدی .

مثنوی

﴿ طوطی من مرغ زیرك ساز من ﴾

﴿ ترجمان فکرت و اسرار من ﴾

«ترجمه» بنم ذکی طوطی قوشم! سن فکر واسرارمك ترجمانی‌ایدك! [*]

مثنوی

﴿ هرچه روزی داد و ناداد آیدم ﴾

﴿ اوز اول کفته تا یاد آیدم ﴾

[*] بو ابیات شریفه‌نك عین ماده‌یه دائر اوله‌رق ابیات آتیه ایله مألی اکمال اولندیغی ایچون شرحدن مستغنیدر .

« ترجمه » بن اول طوطی قوشمه هرنه ییه‌جك ویرر ویاهیچ ویرمامش اولسه‌م بنه بکا کلیر ایدی ، بندن آیرلمیوب اوبنم یادمه کلیر ایدی .

مثنوی

﴿ طوطئ کاید وحی آواز او ﴾

﴿ پیش از آغازوجود آغاز او ﴾

« ترجمه » بر طوطینك كه آوازی وحیدن کلیر ، او طوطینك ابتداسی وجود خارجینك ابتداسندن مقدمدر. «شرح» حالت روحانیه بویله بر مرغ - روحانیدرکه سویلدیکی شی، وحی والهام ربانیدن، اومرغ روحانینك خلق اولنمسی وانسانك وجود معنویسنه تعلق ایتمسی بووجود خارجی بدن فانیدن مقدمدر .

مثنوی

﴿ اندرون تست ان طوطی نهان ﴾

﴿ عکس اورا دیده تو براین وان ﴾

« ترجمه » اوطوطی سنك درونده کیزلیدر. سن انك عکسنی، اثرینی شونك بونك اوزرنده کوردك! « شرح » بدن بشرده کیزلنمش طوطئ خوش الحان روح انساندرکه ملکهٔ ناطقیت وتربیهٔ معرفت ایله لذائذ روحانیه حاصل ایدر. کسوهٔ حیوانیت ایله تقلید اصوات ایتمیه‌رك فیوض روحانیه‌دن کویای حقیقت اولمق لازمدر . انجق بوکیزلی قفسده‌کی روح قوشنك سرائر حکمتندن بصیرت معنویه ایله خبردار اولملیدر .

مثنوی

﴿ می برد شادیت راتو شاد ازو ﴾

﴿ می پذیری ظلم را چون داد ازو ﴾

« ترجمه » او، نفس ناطقه، سنك مسرتنى آلير؛ سن ينه اندن شاد وممنون اولورسك! اندن كلن ظلمى عدل واحسان كبى قبول ايدرسك! « شرح » اى انسان مستعد! كيفيات غير مشروعه‌دن شاد اولمق ايسترايسك عقل واسطه‌سيله نفس ناطقه‌سنى منعه چاليشير، صورى اولان اومسرتى سندن رفع ايلر ايكن بومنعه‌ك حكمتى اكلاينجه مسرت ظاهره‌يى غائب ايتديكك حالده وجداناً شاد و آزاد اولورسك! ينه نفس ناطقه عبادت وجهاد وبوكبى مشكلات ومتاعب ظاهره‌يى سكا امر ايدر. بوامرى صورت پرست اولان جهلا رنج واذا عد ايدر ايسه‌ده سعادتكى تأمين ايلديكندن سن بوكبى اوامر ومتاعبى نفس ناطقه‌كدن عدالت واحسان ومروت اوله‌رق تلقى ايدرسك!

مثنوى

﴿ اى كه جان از بهر تن مى سوختى ﴾

﴿ سوختى جانرا و تن افروختى ﴾

« ترجمه » اى مغلوب نفس اماره! جانى تن وبدن ايچون ياقدك؛ بوحركتله جانى ياقدك وبدنى پارلاق وقالين ايلدك! « شرح » اى عاصى وتن پرور! سن، كل يوم فناپذير اولان بدنكه حصر فكر وآمال وباقى اولان روح روانى اهمال ايلرسك! بوحال جهل اشتمال سزاميدر؟ تن خسته‌لكلره وضعفه تابع وذاتاً فانيدر. عاقل برطرفدن بدننه صورت مشروعه‌ده خدمت، ديكرطرفدن روحنك ترقياتنه بذل همت ايدر.

مثنوى

﴿ سوختم من سوخته خواهد كسى ﴾

﴿ تاز من آتش زند اندر خسى ﴾

« ترجمه » بن ياندم، اكربركيمسه يانمق ايچون قاوايسترايسه ميدان محبتده ايلرى كلسون! بندن آتش آلوب چورچوپه اورسون! « شرح » حضرت

مولانای رومی قدس سره السامی بو بیت شریفی طوغریدن طوغری یه ذات علویت صفات عالیلرندن ایراد بیورمشدر . بن آتش عشق الٓهیده یاندم ، اکر بر کیمسه بو نارفیض نثارده یانمق ایستروقاوکبی مستعد احراق برقابه مالك اولمق ارزوایدر ایسه میدان محبتده ایلری کلسون! بنم کلام عاشقانه مه ربط قلب ایله اقتباس آتش عشق ایتسون! خاروخس کبی اولان برچوق آمل فنا مألی انکله احراق ایتسون!

مثنوی

﴿ سوخته چون قابل آتش بود ﴾

﴿ سوخته بستان که آتش کش بود ﴾

« ترجمه » قاو ، چونکه قابل اخذ آتشدر ؛ سن قاوی آل که آتش چکیجیدر. « شرح » ای محب راه حقیقت ! قلبی هر آن مستعد احتراق اولان بر مرشد علوی صفاتی ، تحری واندن نار عشق ومحبتی اقتبـاس ایله کندینی علوی ایت !

مثنوی

﴿ ای دریغا ای دریغا ای دریغ ﴾

﴿ کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ ﴾

« ترجمه » ای دریغا ، وای اسفا ! که بویله بر ماه ، بلوط آلتنده کیزلندی. « شرح » او ذات مستعددر : دریغـا ، وحیفا ! که شمس منیر کبی قلبی تنویر ایدن اول حالت روحانیه م اسباب مانعه آلتنده نهان وپنهان اولمش وبنی بی نور وبی جان براقمشدر !

مثنوی

﴿ چون زنم دم کاتش دل تیز شد ﴾

﴿ شیر هجر آشفته و خونریز شد ﴾

« ترجمه » بن نصل دم اوره‌یم که کوکل آتشی تیز وزیاده اولدی ، هجران وفراق ارسلانی دیوانه وخونریز اولدی. « شرح » بو بیت شریف برعاشق هجران زده طرفندن ایراد بیورلمشدر . نصل ممکن اوله بیلیرکه قلبمك تأثراتنی بربربر یاد وتعداد ایده‌یم ؟ قلبمك آتشی آرتدی وقلوبی پارچه‌ایوب یاقان هجران ارسلانی خونریز اولدی . بن یاردن مهجور وآتش هجراندن بی‌حضور ایکن بر ده شمدی فکر وخیال یار ، قلب وعقلمی کلیاً تارمار ایدنجه آتش عشقم خارق‌العاده برصورتده اشتعال ایتمش ومجسم برغضنفر خون افشان کسلمشدر .

مثنوی

آنکه او هشیار خود تندست ومست
چون بود اوچون قدح کیرد بدست

« ترجمه » اوکه عاقل اولدیغی حالده سرخوش وغضبلیدر . قدح الندە عشرت ایدرسه نصل شدتلی اوله‌جغنی دوشون ! « شرح » حدتلی ارسلان کبی اولان کوکل هجران ایچنده شدت عشق و آرزوی وصلتدن اعمال اولنمش برشرابی ایچرسه نه‌حال کسب ایده‌جکنی خاطره کتیر . بو ابیات شریفه‌یی نظم وانشاد بیورور ایکن حضرت مولانا برعشق حقیقینك انوار جوشانی ایچنده بولندقلرینی آتشین مآل اولان کلمات قدسیه‌سی کوستریور .

مثنوی

شیر مستی کز صفت بیرون بود
از بسط مرغزار افزون بود

« ترجمه » مست برارسلان صفتدن ودائرۀ محدوده‌دن خارج اولورده کوزل برکلستانده بولنورایسه آنك بسط ولطافتدن سرخوشلغی زیاده اولور.

« شرح » ذاتاً مدهش اولان شیر هجران ، حالت معتادەسندن خارجه چیقوبده وصال یارحقیقی‌یی تخیل ایله نالان ویامرتبهٔ روحانیه‌نك اك عالی طبقاتنه قدم نهاده ومظهر الهامات رحمن اولنجه مستلکی وشدتی نه درجه‌ده مزداد اوله‌جغی وارستهٔ بیاندر.

مثنوی

﴿ قافیه اندیشم و دلدار من ﴾

﴿ کویدم منديش جز ديدار من ﴾

« ترجمه » قافیه دوشونورم. دلدارم بکادیرکه : بنم یوزمدن بشقه برشی دوشونمه! « شرح » حضرت مولانانظم کلام ایچون قافیه ارارکن دلدار حقیقی الهام طریقیله قلبنه تجلی ایدوب شعلهٔ عشق ومحبتك غلیانی حالنده بنم دیدار تابدارولقای مرحمت نثارمدن بشقه برشی دوشونمه! دیه خطاب معنویده بولندیغی ذکرایله ناشر انوار معرفت اولدیغی بیان بیورمشدر.

مثنوی

﴿ خوش نشین ای قافیه اندیش من ﴾

﴿ قافیهٔ دولت توبی در پیش من ﴾

« ترجمه » ای بنم قافیه دوشونن فکرم! راحت اوطور ! بنم نزدمده دولت قافیه‌سی سنسك ! « شرح» بنم عشقم قلبکی کلیاً احاطه ایتمش ایکن نه ایچون قافیه دوشونور ومضطرب اولورسك ؟ بنم عندمده دولت قافیه‌سی سنك ذات صدق آیاتك وعشق پاککدر . بوبيت شريفده « یس » شریفك التمش طقوزنجی آیت کریمه‌سنه ایما واردر : ﴿ وماعلمناه الشعر وماينبغي له ان هو الا ذكر وقرآن مبين ﴾ معنای شریفی : بز محمد علیه السلامه شعری تعلیم ایتمدك ومحمده شعر لایق اولمدی؛ اکا تعلیم ایلدیکمز بشقه برشی دکلدر. الا نصیحت بخش اولان قرآن مبیندر. »

مقام محمد مقام محموددر كه خيالات شعريه‌دن كلياً مبرا وباطن وظاهرده حقيقت وانتظام فرمادر؛ سائر مؤمنين ايچون ايسه شعر سويلمه‌ده بأس اولمديغنى سورهٔ شعرانك ايكى يوزيكرمى بشنجى وآنى ولى ايدن آيات كريمه ايله مثبتدر : ﴿ والشعراء يتبعهم الغاون ﴾ « شعرايه آزغين اولانلر تابع اولورلر . » ﴿ الم تر انهم فى كل واد يهيمو ن ﴾ « كورمزميسك كه شعرا هر بر واديده باشلرى دونمش كزرلر. يعنى هر فكر وخيالده بى اساس اوله‌رق طالارلر » ﴿ وانهم يقولون مالا يفعلون ﴾ «وسويلرلر اول شيكه ايشلمزلر. يعنى عشقدن ونيجه نيجه شيلردن دم اوررلر او حالات كنديلرنده ويابيان ايلدكارى آدملرده بولنماز » ﴿ الا الذين آمنوا وعملوا الصالحات وذكروا الله كثيراً وانتصروا من بعد ما ظلموا وسيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون ﴾ مكر اول شعرا — كه سركردان وترهات كويان دكلدر — انلر ايمان كتيرديلر وكوزل ايش ايشلديلر و الله تعالى يى عقللرنده ولسانلرنده وشعرلرنده چوق ذكر وفكر ايتديلر. خصماى دينك هجونده ظلم كوردكدن صكره انلرى هجو ايتمكله انتقام آلديلر ويقين زمانده ظلم ايدنلر اكلايه‌جقلركه هانكى دونش دونرلر . » يعنى كفارك دونه‌جكلرى محل جهنم اولور .

مثنوى

﴿ حرف چه بود تا تو انديشى ازان ﴾

﴿ صوت چه بود خار ديوار رزان ﴾

ترجمه » حرف نه‌در ؟ كه سن آنى دوشونورسك ! سس نه‌در ؟ باغلرك چالى وديكندن اورلمش ديوارى ! « **شرح** » اصل مقصد وحقيقت قافيه ومطنطن الفاظ اولميوب معانيدر ، معانى يى نيجه غارت كيرئ عدم ونسياندن حفظ ايتمك ايچون حرف بر آلتدر ، شوقدركه انواع شكوفه وميوه‌لرى شامل اولان باغ وباغچه يى خرسز ومضر حيواناتدن حفظ ايچون چالى وديكندن چيت وديوار يابلديغى كبى معانى يى ده صرصر نسياندن صيانت ايتمك اوزره حروف ايجاد اولندى ؛ الحاصل اصوات آلت ومعنى حقيقتدر .

مثنوی

﴿ حرف وصوت کفت را برهم زنم ﴾
﴿ تا که بی این هرسه باتودم زنم ﴾

« ترجمه » حرف وصداوکلامی بری برینه اوردم ! تا که بواوچ واسطه دن خالی اوله رق سنکله صحبت ایده بیله یم ! « شرح » حضرت مولانایه نائل اولدیغی بو مرتبهٔ عظما حرف وصوت وکلامدن عاری وصرف روحانی اوله رق حقایق ودقائق قرآنیه تفهیم وعلم لدن ایله تکریم اولندیغی الهام بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ آن دمی کز آدمش کردم نهان ﴾
﴿ باتو کویم ای تواسرار جهان ﴾

« ترجمه »او، بردمی که آدمدن کیزلدم. سکا سویلرم. ای سن، که اسرار جهانسك ! [شرحی ایکی بیت شریفدن صکره کلیر .]

مثنوی

﴿ آن دمی را که نکفتم با خلیل ﴾
﴿ وان غمی را که نداند جبرئیل ﴾

« ترجمه » او، بردمی که خلیلم اولان ابراهیمه سویله مدم، سکا سویلرم . واو، غمی که جبریل امین بیلمز. سکا بیلدیررم. [شرحی آتیده در .]

مثنوی

﴿ آن دمی کزوی مسیحادم نزد ﴾
﴿ حق زغیرت نیز بی ماهم نزد ﴾

« ترجمه » او بردم ونفسدركه اندن عيسى عليه السلام بحث ايتمدى .
حق تعالى حضرتلرى كمال غيرتدن بز يوق ايكن فرمان بيورمدى . [بو بيت -
شريفك مضمونى مرتبهٔ حقيقيهٔ محمديه‌دن ايراد بيورلمشدر .] « شرح » ابيات -
مذكورهٔ ثلثه‌دن انسانك عقلنده شويله بر تردد حاصل اولور: مولانا جلال‌الدين -
رومى نه ايچون حضرت آدم وحضرت جبريل و حضرت ابراهيم وحضرت -
عيساده واقع اولميان تجليات بزده واقع اولمشدر؟ نيچون بز سز، الله تعالى حضرتلرى
كمال غيرتدن اودمدن دم اورمامشدر؟ ديدى. مولانا، بو ابيات شريفه‌يى مرتبهٔ -
حقيقيهٔ محمديه‌دن ايراد بيورملرينه نظراً خطاب، الله تعالى حضرتلرندن مقام -
احمدى‌يه واقع اولمشدر . يا محمد! بز قرآن عظيم‌الشانى يالكز سكا وحى ايلدك .
نه حضرت آدمه ونه حضرت ابراهيمه وحى ايتمدك. انسانلرى طريق حقه دعوت
وامت مرحومه‌كى معاصيدن حفظ وصيانت ايچون سنك چكديكك غم وكدرى
حضرت جبريل چكمدى. قرآن عظيم‌الشاندن حضرت عيسى دم اورمادى. ايمدى
بو بيانات محض حقيقت اولديغى عند اولى النهاده وارستهٔ اثباتدر؛ زيرا قرآن عظيم‌الشان
يالكز فخر عالم عليه الصلاة والسلام افندمزه نازل واحسان اولنديغى جمله‌يه عياندر.
بو توجيه حقيقى بو نكته‌ده مثبت وبديهيدركه : « آن دمى كزوى محمد دم نزد »
ديتمدى، اكر مولانا بو ابيات شريفه‌يى صرف طرف عاليسندن بيان ايتمش اوليدى
آدم وابراهيم وجبريل وعيسى عليهم السلامى ذكر وتعداد ايتديكى كبى محمد مصطفى
عليه افضل التحايا افندمزك نام ناميسنى ده اوصره‌ده ياد وايراد ايتمسى لازم ايدى،
حالبوكه ابيات شريفه‌ده كورلديكى اوزره آدم، ابراهيم، جبريل، عيسى عليهم السلامى
تعداد ايلمش ايكن فخر عالم ونبى محترم افندمز حضرتلرينك نام جليللرينى ياد
واتيان ايتمامشدر؛ ذاتاً بو ابيات شريفه حقيقت محمديه ووراثت احمديه صفتيله
درميان اولنمشدر .

مثنوى

﴿ ماچه باشد درلغت اثبات نفى ﴾

﴿ من نه اثباتم منم بى ذات نفى ﴾

« ترجمه » « ما » لغتده نه‌در؟ اثبات ونفیدر؛ بن اثبات دکلم! بن، ذاتسز نفیم.« شرح » الك صوك بیت شریفده حضرت مولانا « ما » حرفنی استعمال بیورمش ایدی. شمدی دیکر برحاله انتقال ایدنجه بیوریورلرکه : «ما» فارسیده «بز» معناسنده اولمق حسبیله اثباتدر. عربی‌لساننده «ما» «دکل» معناسنه‌کلدیکندن نفیدر . «ما» لفظنی استعمال‌ایلدم ایسه‌ده بن اثبات معناسنه کلن : « ما ، یعنی بز » معناسنه دکل! بن ذاتسز برنفی مطلقم!

مثنوی

﴿ من کسی در ناکسی دریا فتم ﴾

﴿ پس کسی در ناکسی دربافتم ﴾

« ترجمه » بن کسلکی ناکسلکده بولدم . کسلکی ناکسلکده فدا ایلدم .

« شرح » دنیاده بووجود صوری ومجازی‌یی بن نره‌ده بولدم؟ ناکسی‌وعدمده بولدم ؛ زیرا بوغیکن وجود صوری ومجازی‌یی ده فنایه فدا ایلدم ؛ کندیمی دریای وحدتده افنا ایدرم .

مثنوی

﴿ جمله شاهان بندهٔ بنده خودند ﴾

﴿ جمله خلقان مزدهٔ مرده خودند ﴾

« ترجمه » جمیع شاهلر، کندی بنده سنك بنده‌سیدر؛ جمیع‌خلق کندی مرده وفدالرینك فداسیدر. « شرح » اطاعت‌وصداقت وخدمت‌ایدن‌بنده‌لرینی شاهلر سودکلرندن وبندکانك راحت وسعادتلرینك استحصالیچون بذل همت ایلدکلرندن کندی بنده‌لرینه مرحمت وخدمت ایدرلر. سائر انسانلری‌ده هرکیم سور ومحبتلرینه مرده کبی تسلیمیت ابراز ایلرایسه انی‌سورلر، اکابنده اولورلر. بو اساسدن اکلاشیلیرکه یولنده افنای وجود ایدنلری واردات ربانیه‌سنه تسلیمیت‌تامه کوسترنلری الله‌تعالی حضرتلری سور، اختیار ایلدکلری فنای صوری‌یی بقا وسعادت مطلقه‌یه تحویل ایدر .

مثنوی

﴿ جمله شاهان پست پست خویش را ﴾

﴿ جمله خلقان مست مست خویش را ﴾

« ترجمه » جمیع شاهلر کندینه تواضع ایدنلره تواضع وعنایت ایدرلر ؛ جمیع انسانلر کندی مستنك مستیدر . « شرح » شاهلر کندینه مطیع ومتواضع اولانلره صحابت ومحبت ایلدکلری کبی انسانلرده هرکیم کندیلرینه محبت ایلر ایسه انی صادقانه سورلر ؛ بوده : ﴿ یحبهم ویحبونه ﴾ امرینه مبتنیدر .

مثنوی

﴿ می شود صیاد مرغان را شکار ﴾

﴿ تا کند ناکاه ایشان را شکار ﴾

« ترجمه » آوجی ابتدا قوشلره صید وشکار اولور که ناکاه انلری صید وشکار ایتسون. « شرح » صیاد کندی کار و راحتنی ترك ایله اختیار زحمت ومشقت ایلدیککندن اکلاشیلیرکه قوشلرك محبتی آوجی‌یی صید وشکار ایدر ، اما آوجینك بویله شکار اولمسی قوشلرك صید ایدلمسنی موجب اولور . عبد ، ارادات ربانیه‌نك استحصالنده فدای راحت ایدنجه رضای خدایی استحصال ایتمش اولور.

مثنوی

﴿ دلبران بر بی‌دلان جسته بجان ﴾

﴿ جمله معشوقان شکار عاشقان ﴾

« ترجمه » کوکلسز عاشقلری دلبرلر جاندن آرامشلردر . جمله معشوقلر عاشقلرك شکاریدر. « شرح » کوکلنی دلدارینه ویرن عاشقان، دلبرلرینی جاندن

سورلر. معشوقلرك ناز واستغنالری عاشقلرك محبتنی جلب وجذب ایتمسنه حکمتله باقلنجه معشوقده عاشق ایستمش اولدیغنی اکلاشیلیر؛ هرکیم حق تعالی حضرتلرینی چوق سور ایسه جناب خدای لم یزلده انی چوق سومش اولور .

مثنوی

﴿ هرکه عاشق دیدیش معشوق دان ﴾
﴿ کو بنسبت هست هم این و هم آن ﴾

« ترجمه » هرکیمی سن عاشق کوردك ایسه آنی معشوق بیل! زیرا او عاشق هم بودر. هم اودر. « شرح » بر عاشق صادق معناً معشوقیده سور؛ چونکه محبت متقابلدر . بو صورتده عاشق، معشوقدر .

مثنوی

﴿ تشنکان کرآب جویند از جهان ﴾
﴿ آب هم جوید بعالم تشنکان ﴾

« ترجمه » صوصامش اولانلر اکر جهاندن صو آرارلر ایسه عالمده صوسزلری ده صو آرار. « شرح » صویه احتیاجی اولمیان آدملر فرض اولنسه صولرك لذت وقیمتی مجهول قالیر ایدی؛ اما تشنکان صولری آرایوب کمال محبتله بولدقلرندن معنیده صولرده تشنکانی سور .

مثنوی

﴿ چونکه عاشق اوست توخاموش باش ﴾
﴿ اوچو کوشت می کشد توکوش باش ﴾

« ترجمه » چونکه عاشق اودر. سن ساکت اول! اوسنك قولاغکی چکرسه سن قولاق اول! یعنی دیکله! « شرح » ای سالك راه حقیقت! سن جناب مولایه

عبوديت ومحبت ايدرايسك مرحمت ومحبت سبحانيه‌يه مستحق اولورسك! اوامر-
ربانيه‌يى تماميله قبول ايدوب زنهار هيچ برصورتله تعرض وشكاياته اجتسار ايتمه!
يالكز ديكله !

مثنوى

﴿ بند كن چون سيل سيلانى كند ﴾

﴿ ورنه رسوايى و ويرانى كند ﴾

« ترجمه » سيل كبى شدتله آقار ايسه آنى بند ايت ! يوقسه رسوايلق
وويرانلق ايدر . « شرح » وحدته وغوامض روحانيه‌يه عائد اولان حقايق-
عظيمه‌يى سويلمكدن واز كچملى ! زيرا او حقائق شدتله آقمغه باشلار ايسه
رياكارانى رسوا وبرچوق احوالى ويران وبى نوا ايدر وانتظام صورىٔ دنيايه
خلل ويرر ديمكدر .

مثنوى

﴿ من چه غم دارم كه ويرانى بود ﴾

﴿ زير ويران كنج سلطانى بود ﴾

« ترجمه » بن نه غم چكرم كه عشق آلهيدن بكا ويرانلق اولسه خرابه‌لر
آلتنده سلطانه لايق خزينه‌لر واردر . « شرح » بعض حقائق بيان وعشق-
آلهينك درجات علويه‌سنى اعلان ايتمه‌مده ويران اولسم نه غم وزيان واردر ؟
ويرانه‌لرده خزينه بولنديغى كبى عشق ربانيدن واظهار حقايقدن ويران اوله‌جق
قلب ايچنده خيال وخاطره كلمز خزائن معنويه آشكار وبديدار اولور .

مثنوى

﴿ غرق حق خواهد كه باشد غرق تر ﴾

﴿ همچو موج بحر جان زير وز بر ﴾

« ترجمه » عشق حقه غرق اولان ایسترکه دها زیاده غرق اولەرق روح دریاسنك طالغەسی آلت اوست اولسون! « شرح » غریق دریای عشق ربانی اولان ذات محبتنك ازدیادینی ارزوایدر. ایسترکه سطحیات فانیه‌دن قورتولوب دریای روحانینك تجلیات طالغەلری ایچنده مظهر فیوضات اولسون !

مثنوی

﴿ زیر دریا خوشتر آید یاز بر ﴾

﴿ تیر اود لکش تر آید یاسپر ﴾

« ترجمه » دکزك آلتیمی دهاخوش کلیر ؟ یاخود اوستیمی ؟ آنك اوقیمی دها زیاده کوکل آچار ؟ یاخودسپریمی ؟ « شرح » برسالکك قلبی عشق ربانیده بتون بتون غریق وجهان صوری اصحابندن کلیاً متفرق ونابدید اولمقمی ؟ یوقسه ینه عشق الهیده بولنوبده کلیاً مستغرق اولمامقمی ؟ ایبدر . دیه تردد ایدر. تیر- قضای الهی یعنی بلامی دها زیاده سویلیر ؟ یوقسه راحتمی دها طاتلیدر؟ بونی اکلاتمق ایچون غرق دریای محبت اولان کندینی بردرجه‌ده غائب ایتمك ایسترکه دریانك آلتیمی؟ یاخود اوستیمی؟ اوق ، یاخودسپرمی؟ دهالطیف اولدیغنی اصلا فرق وتمییز ایده‌مدیکی، مستغرق دریای محبت بولنان بویله اعتبار صوری‌یه باقمدیغی افهام ایدلمشدر .

مثنوی

﴿ پس زبون وسوسه باشی دلا ﴾

﴿ کر طرب‌را باز دانی از بلا ﴾

« ترجمه » ای کوکل! وسوسه‌یه زبون اولورسك ذوق وصفایی بلا وجفادن کری بیلیرسك!« شرح » ذوق وصفایی بلاواذادن فرق ایتمك ایچون دوشونوب ذهنکی بویله فنابذیر کیفیات ایله اشغال ایدن کیمسه وسوسه‌سنی پارچه‌پارچه ایدر. جزئیاتی ترك ایله مقصد اقصا اولان عشق ورضای جناب کبریایی اختیارایدر .

مثنوی

﴿ هر ستاره‌اش خونبهای صد هلال ﴾

﴿ خون عالم ریختن اورا حلال ﴾

« ترجمه » او محبوبه‌نك هر نجمی ، یوزهلالك قانی بهاسیدر ؛ عالمك قانی دوکمك اکا حلالدر. « شرح » تجلیات خدانك هر بری هلال کبی ضعیف اولان نیجه یوزبیك عقلك خونبهاسی، دینیدر. یعنی هر تجلیٔ رحمانی، عقلك یوزبیك درلو دوشوندیکی شیلردن دها حکمت افزا ، دها اعلادر . محبوب حقیقی بلااذاویرمکله انسانلرك قلبلرنده‌کی خونی کوزیاشنه تبدیل ایله دوکدیررایسه اکا حلالدر . چونکه هرشیئ کندی بخش واحسان ایتمشدر .

مثنوی

﴿ مابها و خون بهارا یافتیم ﴾

﴿ جانب جان باختن بشتافتیم ﴾

« ترجمه » بزبهامزی وخون بهامزی اوواسطه‌ایله بولدق که تاخیر ایتمیوب جانفدا سنه شتاب ایتدك! « شرح » بز، که عاشـق حقیقی‌یز . کرك قیمتمزی وکرك شـدت حب محبوب ایله دوکدیکمز دموع خون آلودمزك بهـاسنی انك یولنده بلا تردد وتأخر فدای جان وجهان ایله بولدق وحیاتیاب اولدق! دیمکدر.

مثنوی

﴿ ای حیات عاشقان در مردکی ﴾

﴿ دل نیابی جزکه دردل بردکی ﴾

« ترجمه » عاشقلر حیاتی دوست حقیقی یولنده اختیار موت ایله بولور . کوکلی کوکل ویرمکدن بشقه بریرده بوله‌مازسك ! « شرح » لایق عشق ربانی

اولمق ایسته ین خیال ووسوسه ایله طولمش اولان کوکلی فدا واوامر ربانیه یی تمامیله
قبول واجرا ایدن بر صاحب دل وبرمرشد کامل بولمیدر .

مثنوی

﴿ من دلش جستم بصدناز و دلال ﴾

﴿ او بها کرده با من از ملال ﴾

« ترجمه » بن اونك کوکلنی آرادم. اوایسه یوزناز وشیوه ایله طریق -
ملال واستغنادن بکا بهانه ایتدی . « شرح » قرآن عظیم الشان ، تنزیه وتشبیه
اوزرینه نازل اولدیغی اهل عرفانه معلومدر. عاشق حقیقی تشبیه صورتیله الله تعالی
حضرتلرینه بلاحرف وصوت عرض ایدرکه: رضای ربانیکی بکاویر! بواستر حاماته
— دلبرلرك استغناسنه مشابه — روحانی استغنا وملال وبهانه لر کوردم. بوده بنم
قصورمدندر. بکا کوکل ویر دیمکلکم، وحدانیته قارشی خفی برسهو ایدی ؛ زیرا
طلب ایله بنده بروارلق کوستردم. حال بوکه بن نفی مطلقم !

مثنوی

﴿ کفتم آخر غرق تست این عقل وجان ﴾

﴿ کفت رو رو بر من این افسون مخوان ﴾

« ترجمه » دیدم : آخر الامر بو عقل و جان سنك دریای عشقند
مستغرقدر . [جواباً] دیدی : کیت! کیت! بکا افسون وبیهوده شیلری اوقومه
[بو بیت شریفك مألی آتیده کی بیت شریف ایله اکمال اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ من ندانم آنچه اندیشده ﴾

﴿ ای دودیده دوست راچون دیده یی ﴾

« ترجمه » سنك دوشونديككك شيئى بن بيلمم! ايكى كورن! دوستى نصل كوردك ؟ « شرح » كنديني غريق درياى عشق حقيقت، فرض واعتقادايدن سالكه بلاحرف وصوت جناب خالق لم يزل بيورركه: بنم حقيقتمه دائر، سنك ذهنكده تشكل ايدن خيالاتى بيلمك ايستهمم ! اما مستغرق عشق اولمق ادعاسنده بولنيورسك! كنديني اونوتمدك ونفسكى برشخص موجود وبنى سندن آيرى فرض ايلدك ، سن بويله برى ايكى كورر ، برشاشى اولنجه دوست حقيقى بن بولدم وبيلدم ديه نصل ادعا ايديورسك ؟ عاشق حقيقى كلياً افناى وجود مجازى ايدر وجناب حقدن بشقه هيچ برشى كورمز .

مثنوى

﴿ اى كران جان خوار ديدستى ورا ﴾

﴿ زانكه بس ارزان خريدستى ورا ﴾

« ترجمه » اى ثقيل الروح ! سن او ، دوستى خوار ونالايق كوردك ! سن آنى اوجوز صاتون آلدك ! « شرح » ارادات ربانيه يى خوار وبى اعتبار طوتوبده محبت ربانيه يه عدم استحقاق كوسترن وحق يولنده چاليشميه رق دين مبينى پدركدن وشوندن بوندن تقليداً بولان كيمسه اكر حقائق دينيه يى وعلى الخصوص وحدانيت ربانيه يى بحق ارامش واويولده مردانه زحمت ومشقت چكمش اوليدى جناب مولانك وروحانيتك قدروقيمتنى تماميله بيلمش ودرجات عليه يه يوكسلمش اولوردى .

مثنوى

﴿ هركه او ارزان خرد ارزان دهد ﴾

﴿ كوهرى طفلى بقرص نان دهد ﴾

« ترجمه » هركيم برشيئ اوجوز آليرسه اوجوز ويرر ؛ بر چوجق بر

کوهری برپارچه اکمکه ویرر. «شرح» اجرای ارادات ربانیه‌نك قدر وقیمتی حسابه کلمز نعم متنوعه ایکن پدرندن وشوندن بوندن ایشتمش وفقط چالیشمامش اولدیغندن اوانمامی خواروبی اعتبار ظن ایتدك وترك واهمال ایلدك . بوحال اطفالك احوالنه مشابهدرکه اللرینه کچن برکوهر کران قیمتی برنان پارهیه مقابل ویروب فدا وهبا ایدر .

مثنوی

﴿ غرق عشقی شوکه غرقست اندرین ﴾
﴿ عشقهای اولین و آخرین ﴾

« ترجمه » برعشقده مستغرق اول که آنك ایچنده اولین و آخرینك عشقلری غرق اولمشدر. « شرح » سبق ایدن بش عدد بیت شریف ایله سالکینك ابتدا کی حالات وتمنیاتی تعریف بیورلمشدر. شمدی حضرت مولانانك عالی اولان عشق باکی غلیان ایتدیکندن اویله بردریای عشق محبته مستغرقم که اولین و آخرینك کافهٔ عشقلری اوعمان فیض اقتران ایچنده غرق اولدی. سوزلریله مقام عالیٔ احمدیدن حکمت عشق بیان بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ مجملش کفتم نکردم من بیان ﴾
﴿ ورنه هم افهام سوز دهم زبان ﴾

« ترجمه » بحثی اوزاتمه‌دن قیصه سویلدم؛ یوقسه هم عقللر، هم دیللر یانار « شرح » احدیت ودریای عشق ومحبت واسرار روحانیه بعض مرتبه امثال ایچنده مستوردر . اکر بواسرار تمامیله اظهار ایدلسه لسان بویله آتشین بحثده یانار .

مثنوی

﴿ من زشیرینی نشستم روترش ﴾

﴿ من زبسیاریٔ کفتارم خمش ﴾

« ترجمه » بن طاتلیلقدن طولای یوزی اکشی طوردم . بن چوق سوز بیلدیکمدن صوصدم . « شرح » عاشق حقیقی فوق العاده مستریح القلب وشیرین حال ایکن بوذوق درونی یی خلقه اوزون اوزادی نقل وحکایه ایتسه فخر وکبر شائبه سی چیقار . قرآن عظیم الشانده : ﴿ ان الله لایحب کل مختال فخور ﴾ یعنی: جناب مولا کافهٔ متکبر ومفتخر اولانلری سومز ؛ بیورلمشدر . عاشق ذوق معنویسی ایله شیرین کام ایکن حزن عاشقانه سیله محزون الحال کوروندی یوزی اکشی بولنمق طرزنده افاده اولنمشدر

مثنوی

﴿ تاکه شیرینیٔ ماازدو جهان ﴾

﴿ در حجاب روترش باشد نهان ﴾

« ترجمه » تاکه بزم لذت وملاحت قابیه مز ایکی جهانده [یاخود ایکی جهان اهلندن] اکشی یوزلیلك پرده سنده کیزلنمش اولدی. « شرح » عاشق حقیقی شیرینیٔ قلبی وصفای درونی یی ترش رویی پرده سیله ایکی جهان اهلندن ستر ایتمسی ایکی جهان اهلنه اولان کمال محبتدن حاصل اولور ؛ زیرا ساکنان دوجهان کندیلرینك مالك اولمدقلری برذوق عظیم قلبی یی بشقه سندن بیلسه لر محرومیتلری حسبیله باکه قلبلری منکسر ومنکدر اولمش اولور .

مثنوی

﴿ تاکه درهر کوش ناید این سخن ﴾

﴿ یك همی کویم زصد سرلدن ﴾

« ترجمه » تاكه بو سوز هرقولاغه كلسون. يوز « لدن » سرندن سويلدم .

« شرح » سر لدن هركسه اظهار ايدلسه اذهانك عدم اقتدار وتحملندن ناشى بر چوق قيل وقال وبلكه جدال وقوع بولور . همده تخم فيضك هرمزرعهٔ غير مستعدهٔ زرعى اسراف اولديغندن سر لدندن ، مثلا طقسان طقوزى اخفا وبالكز يوزده برينك حكايات ارهسنده اظهارى ايله اكتفا ايدلمشدر .

﴿ تفسير قول حكيم سنائى رحمة الله عليه ﴾

« بهر چه ازراه وامانى » « چه كفران حرف چه ايمان »

« بهرچه ازدوست دورافتى » « چه زشت آن نقش وچه زيبا »

حكيم سنائى رحمةالله عليه قولنك تفسيريدر . حكيم مشاراليه بيوررلركه : «هرنه سبب ايله طريق امن وحقدن كرى قالير ايسك اوحرف وكلمه ، ايستر كفر، ايستر ايمان اولسون سكا مساويدر ؛ هرنه سببله دوستدن اوزاق دوشسك او نقش وسبب چيركين اولمش، كوزل اولمش نه فرقى واردر ؟ » .

مثنوى

﴿ جمله عالم زان غيور آمدكه حق ﴾

﴿ برد در غيرت برين عالم سبق ﴾

« ترجمه » جمله عالم او سببدن غيور كلديكه : الله تعالى حضرتلرى غيرتده بو عالم اوزرينه سبق وتقدم ايتمشدر . « شرح » غيرت اوچ معنايه كلير. برى: بلا فتور چالشمق ؛ ديكرى : كنديني وسائرلريني فنالقلردن وقايه ايتمك ؛ اوچنجيسى : كنديه عائد اولان شيء رضاسى اولمقسزين بلا مناسبت مشروعه بشقه آدمك النه كچمكه مساعده ويرمامكدر . بيت شريفك شرحنه كلنجه : جمله انسانك حسيات واقتدارينه كوره غيور اولملرى هركسدن اول غيرتى خالق لم يزل حضرتلرى اختيار بيورمسندندر. مشروع اولميان شيئه مالك

اولمق طرف حقدن ممنوعدر. فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری: ﴿ان سعداً الغیور انا اغیر من سعد والله اغیر منی ومن غیرته حرم الفواحش ماظهر وما بطن﴾ یعنی: «اصحاب کرامدن سعد غیور در، و بن سعددن دها غیورم، والله تعالی حضرتلری بندن دها غیوردر وغیرتندن ظاهر وباطن اولان فواحشی منع ایتدی.» بیورمشلردر. بو حدیث شریفك سبب ظهوری بودر: بر خاتونه زنا افترا ایدنلر ایچون شرعاً حد وجزا ازلدیغنی حضرت سعد ایشیدنجه فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه عرض ایتدی که: یا فخر عالم! اکر بن کندی خانه مده حرممله زنا ایدر بر آدم کوروبده بلا شاهد بو حقیقتی بیان ایتسهم مفتری عد اولنور، جزا دیده اولورم؛ شاهد ارامق ایچون کیده جك اولسهم بن کلنجه یه قدر حرمم حامل قالمش اوله بیلیر. اکر بو حاله اوزره سکوت ایتسهم غیرت بنی هلاك ایدر. بونك اوزرینه خاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمز بو حدیث شریف ایله درجات غیرت وحکمتی افهام بیورمشلردر.

مثنوی

﴿ اوچو جانست و جهان چون کالبد ﴾

﴿ کالبد از جان پذیرد نیك و بد ﴾

« ترجمه » او، خالق جهان، جاندر. جهان قالب کبیدر. قالب ایی وفنایی جاندن قبول ایدر. « شرح » جهان، حکمت وغیرت الهیه یه نسبةً عادی قالب کبیدر. انسانلرده کی همت وغیرت بك جزئیدر. جهانده صورتا بعض نابجا کوریلن احوال یا متجاسرینه معناً جزا ویا دیکر صورتله بر درس عبرت افزادرکه عقل صوری آکلامقدن عاجزدر.

مثنوی

﴿ هرکه محراب نمازش کشت عین ﴾

﴿ سوی ایمان رفتنش میدان توشین ﴾

« ترجمه » هر کیمك نمازنده محرابیءین اولدی ؛ [یعنی حقیقی عیناً کوردی.] اونك ایمان جانبنه کیتمسی عیب وشین اولدیغنی بیل ! « شرح » کورمدیکی حالده برانسان روحانیته ایمان ایتسه غایت مقبولدر. اما ایمان ایله رؤیت اسراره ومنزل مقصوده واصل اولور ایسه او انسان ایچون لفظ ایمان زائد قالیر . زیرا ایمان کورمدیکنه ایناننقدر . کوردکدن صکره ایمان ایدرم دیمك لزومسزدر ؛ اکا لایق اولان صورت شکر وعبادتدر .

مثنوی

﴿ هر که شد مرشاه را اوجامه دار ﴾

﴿ هست خسران بهر شاهش اتجار ﴾

« ترجمه » هرکیم شاهه اثوابجی اولسه ، شاهیچون اکا تجارت خسران وزیاندر . « شرح » برشاه عالی جاهه کسب عبودیتله مقربیندن اولمش ذات مقامنی غائب ایله مشغول تجارت اولسه کرچه تجارت باعث استحضار ثروت ایسه ده شاهدن آیریلان مقربه کوره خسران وزیاندر ؛ انسان مستحق ترقی اولوب حضور شاهدن افتراق ایتمسی تدنیدر .

مثنوی

﴿ هر که باسلطان شود او همنشین ﴾

﴿ بر درش شتن بود حیف و غبن ﴾

« ترجمه » هرکیم سلطانه همنشین ومصاحب اولور ایسه او کیمسه ایچون شاهك قپوسی اوزرینه اوطورمق یازق ، عقلسزلقدر . « شرح » سلطان خدمتنده کسب اعتبار ایتمش وهمنشینی اولمش برذات بعده شرف همنشینیدن محرومیتله برای - خدمت قپولرده اقامت ایدر ایسه کرچه سلطانك قپوسنده ده اوطورمق حد ذاتنده

برشرف عظیم ایسه‌ده شرف همنشینی‌یه کوره ادبار وشیندر . رضای باری‌یه شایان ومظهر تجلیات فراوان اولان برذات مؤخراً سائرلرینك منزله‌سنه تنزل انك ایچون تذللدر .

مثنوی

﴿ دست بوسش چون رسید از پادشاه ﴾
﴿ کر کزیند بوس پا باشد کناه ﴾

« ترجمه » پادشاهدن ال اوپمك مرتبه‌سنه ایریشن اکر اایاق اوپمه‌یی اختیار ایلسه کناه اولور . [بوبیت شریف آتیده‌کی بیت شریف ایله اکمال بیورلمشدر.]

مثنوی

﴿ کرچه سربر پانهادن خدمتست ﴾
﴿ پیش آن خدمت خطا وذلتست ﴾

« ترجمه » کرچه باشی ایاق اوستنه قومق خدمت وشرف ایسه‌ده ال اوپمك خدمت وشرفنه کوره اثرخطا وذلتدر. « شرح » پادشاهك اایاغنی اوپمك بیوك برشرفدر ، اما او ، ذاتکه پادشاهك اانی اوپمك شرفنه مظهر اولمشدر. انك ایچون پابوسی ادبار صایلمشدر ؛ الحاصل انسانه شایان اولان کیفیت دائما ترقی ایتمکدر .

مثنوی

﴿ شاه را غیرت بود بر هرکه او ﴾
﴿ بر کزیند بعد از انکه دید رو ﴾

« ترجمه » شاهه غیرت اولور ، هرکیم اونك اوزرینه شاهك یوزینی کوردکدن صکره بشقه‌یی اختیار ایلر. « شرح » جناب واجب‌الوجودکال لطف وجود ایله

برقولنه مرحمت ایدوب اوقول مظهر تجلیات اولدقدن صکره اکر عشق ومحبتنی الله تعالیدن غیری برشیئه حصر ایده جك اولسه غیرت اللهٔ انی کرفتار بلایاو متأذی واووجه ایله ینه طریق حقه ارجاع ایله عالی ایدر .

مثنوی

﴿ غیرت حق بر مثل کندم بود ﴾

﴿ کاه خرمن غیرت مردم بود ﴾

« ترجمه » غیرت حق مثالده بغدای اولدی . آدمك غیرتی خرمن صمانی مثابه سنده قالدی . « شرح » بغدایه نسبةً صمان نصل قیمتسز ایسه غیرت خدایه کوره انسانك غیرتیده اونسبتده عادیدر . حقدن ظهورایدن حکم وغیرت مؤمن ایچون حقیقتده سلامتدر .

مثنوی

﴿ اصل غیرتها بدانید از اله ﴾

﴿ ان خلقان فرع حق بی اشتباه ﴾

« ترجمه » غیرتلرك اصلنی اللهدن بیلکز ! مخلوقاتك غیرتی غیرت حقدن بر فرع و جزء اولدیغی شبههسزدر . « شرح » بوابیات شریفه ایله سالکینه مکرراً تنبیه بیوریلیورکه عقل وفکری ارادات ربانیه یه حصرایتملی ! اوارادات جلیله یی بحق قبول واجرا ایدنلر روحاً وبدناً کسب قوت وترقی ایدر .

مثنوی

﴿ شرح این بکذارم و کیرم کله ﴾

﴿ از جفای آن نکار ده دله ﴾

« ترجمه » بونك شرحندن واز كچدم . او ، اون كوكللو اولان دلبرك جفاسندن شكايت ايدرم . « شرح » بو بيت شريفده غليان و شدت عشق ربانى ايله ايراد اولنمشدر . غيرت الهى شرحدن واز كچهرك يارحقيقينك آتش جفاسندن شكايت ايدلمشدر . يارحقيقى‌يى نكار تعبير ايلمك حقك كمال جمالنى ، اون كوكللو ديه توصيف ايتمك تجليات عظميه ومتنوعهٔ ربانيه‌يى عاشقانه تعريف بيورمقدر . بوندن صكره كله‌جك قرق بر بيت شريف محبوب حقيقى‌يه دائردر . اكثر تشبيه صورتيله وفوق‌العاده شدت عشق ايله ايراد ايدلمشدر .

مثنوى

﴿ نالم ايرا نالها خوش آيدش ﴾

﴿ ازدو عالم ناله وغم بايدش ﴾

« ترجمه » فرياد ايدرم . محبوب حقيقى‌يه نالهلر خوش كلير ؛ ايكى عالمده ناله وغم كركدر . « شرح » بن ناله وفرياد ايدرم ؛ زيرا كمال محبت ومرحمتدن متحصل نالهلر محبوب حقيقى‌يه خوش كلير . دها مرتبهٔ مطلوبه‌يه وارميان وحسب البشريه معصيت ايشله‌ين انسانلر ايچون اك بيوك چارهٔ نجات ، اجراى وظائف مشروعه ايله برابر كمال محبتدن ظاهر اولان ناله‌وفرياددر . محبوب حقيقى‌يه ايكى عالمده ناله وغم كركدر بيورلمسى دنياده هجران زده اولانلرله آخرتده اصحاب عشقك محبتلرى و شايان عفو بولنان عذاب ديدكانك فريادلريدركه جملهسنك محبت وفريادى غم وناله تعبير اولنمشدر .

مثنوى

﴿ چون ننالم تلخ از دستان او ﴾

﴿ چون نيم در حلقهٔ مستان او ﴾

« ترجمه » اونك قصهٔ هجرانندن نصل آجى فرياد ايتميه‌يم؟ چونكه مستلرينك حلقه‌سنده داخل دكلم ! « شرح » دنياده قصهٔ هجرانى يادايدن عاشق شيدا

نصل آجی آجی اغلامازکه تارك ایام هجران دکلدر . وجود مجازینك فناسیله واصل محرم سرای جانان اولان انبیا وعاشقین وشهدا وصلحا زمرهسنده واوحلقهٔ عالی ایچنده بولنمیور. بالعکس بودنیای پرجفاده بیکانه وغریبانه بولنیور.

مثنوی

﴿ چون نباشم همچوشب بی روز او ﴾
﴿ بی وصال روی روز افروز او ﴾

« ترجمه » آنك رؤیت جمالندن محروم اولدیغم حالده کوندوزسز کیجه کبی قارانلقده یم . آنك کوندوزه پرتو ویرن وصالندن اوزاق اولدقجه ظلمت غمده قالیرم . « شرح » یارحقیقیمك یوم وصالی برآفتاب معنویدر که نوری ذوقی توصیفه صیغماز. دوستمك روی روز افروزی برتجلیٔ جمالیدرکه انی کلمات ایله بیان ایتمك ممکن دکلدر ؛ امایوم وصاله قدر قلبم نالان وحزین وبی درمان اولهجقدر .

مثنوی

﴿ ناخوشی او خوش بوددر جان من ﴾
﴿ جان فدای یار دل رنجان من ﴾

« ترجمه » آنك ناخوشلغی جانمك اوستنه خوش ولطیف اولور ؛ بنم کوکل اینجیدن یارمه جان فدا اولسون ! « شرح » یارحقیقینك بکا ویردیکی اذا وجفا طاتلی بر کوکل غداسیدر. بن جانمی بکارنج ومحنت ویرن جانانمه فدا ایدرم که هررنج کران کورونن تجلیسی بکابر کنجینهٔ احساندر .

مثنوی

﴿ عاشقم بر رنج خویش و درد خویش ﴾
﴿ بهر خشنودیٔ شاه فرد خویش ﴾

« ترجمه » كندی علت ودردمه عاشقم ؛ بوده‌فرد وبی‌نظیر اولان‌شاهمك خوشنودلغنی قازانمق ایچوندر . « شرح » بن اودرجه‌ده عاشقمکه چکدیکم رنج وجفا باعث استحصال رضای کبریا اولدیغنی بیلدیکمدن رنج ومحنته عاشق اولدم ودرد وجفایی محبوب کبی ارادم .

مثنوی

﴿ خاك غم را سرمه سازم بهر چشم ﴾

﴿ تاز کوهر پرشود دو بحر چشم ﴾

« ترجمه » غم طوپراغنی کوزلریمك سلامتی ایچون سرمه یاپارمکه ایکی کوز دریاسی کوهرلرله طولسون! « ترجمه » اکثر انسان غمدن خوف واجتناب ایدر ، بن‌بالعکس غمی سورم، وتزیید نوربصیرت ایچون سرمهٔبلایی جواهر کبی بصر بصیرتمه سوررم که مانند دریتیم قیمتدار ومعتبر اولان دموع عشق انکیزایله کوزلرم طولسون! غم صورتا الم نمادر. اماحقیقتده صابرین‌ایچون فیض وسعادت افزادر .

مثنوی

﴿ اشك كان از بهر اوبارند خلق ﴾

﴿ کوهرست واشك پندارند خلق ﴾

« ترجمه حق‌یولنده خلقك کوزلرندن یاغمور کبی اینن کوزیاشی کوهردر، کرچه انسانلر آنی کوز یاشی صانیرلر . [عشق یولنده اغلایان کوزلرك اشتیاق‌بصیرتکارانه وعاشقانه‌سنی لسان حقیقتدن نقش ایدن شوبیت‌شریف نه‌قدر عالی ومؤثردر .]

مثنوی

﴿ من زجان جان شكايت ميكنم ﴾

﴿ من نيم شاكی روايت ميكنم ﴾

« ترجمه » بن جان جانندن ، یعنی مطلوب حقیقیدن شکایت ایدرم . بن شکایت ایدیجی دکلم ، یالکز حکایت وروایت ایدرم . « شرح » محبوب حقیقی‌یه خوش و لطیف کلدیکنی بیلدیکم ایچون فریاد ایدرم . یوقسه جانمك جانی اولان دوست حقیقیدن شکایت ایتمم . عوام خلقك آ ایشدیغی کبی بزه نه ایچون نعمتلر ویرلدی ؟ یانه ایچون بلالر ویرلدی ؟ یوللو جاهلانه نالهلرده بولنمم . مناظر حقیقیهٔ عشقی روایت ایدرم دیمکدر .

مثنوی

﴿ دل همی کوید ازو رنجیده ام ﴾

﴿ وز نفاق سست می‌خندیده ام ﴾

« ترجمه » کوکل دائما اندن بن اینجندم دیر . بن آنك بوضعف ونفاقنه کولرم .

مثنوی

﴿ راستی کن ای تو فخر راستان ﴾

﴿ ای توصدر و من درت را آستان ﴾

« ترجمه » طوغریلق ایت! ای طوغریلرك وسیلهٔ افتخاری! سن صدر کائناتسك و بن سنك قپونك آستانی‌یم ! « شرح » بوخطاب کرفتار هجران اولان عاشق جانبندن محبوب حقیقی اولان جناب خدایه ویا فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمزه ویامظهر حقیقت محمدیه اولان قطب اعظمه‌در .
بن آستان باب یعنی قپو اشیکی کبی سنك فرمان وارادا تکدقارشی رومال ، شاهین هجرك پنجه‌سنده پامال اولدم . بو خطاب فخر عالم علیه‌الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینه اولنجه : ای (فاستقم کما امرت) فرمان آلهیسیله سرفراز . (فخر عالم) نام‌نامیسی‌ایله کافهٔ کائناته نورانداز اولان نبی‌ذیشان! بن دنیاده کرفتارهجران اولدیغمدن بکا عدالت وشفاعت ونجات احسان ایت ! دیمکدر

مثنوی

﴿ آستان و صدر درمعنی کجاست ﴾

﴿ ماومن کوآن طرف کان یارماست ﴾

« ترجمه » معنویاتده اشاغی ، یوقاری نره‌ده‌در؟ بزوبن نره‌ده‌ر؟ اوطرفده‌که بزم یارمز انده‌در . « شرح » آستان، صدر ، بن، شو بوکبی تعبیرات بوجهان - صوریده مهما امکن حقائقی اکلامق ایچون استعمال اولنور. یوقسه مقام وحدتده بومغایرات وتعینات بولنماز .

مثنوی

﴿ ای رهیده جان تو از ماو من ﴾

﴿ ای لطیفهٔ روح اندر مردوزن ﴾

« ترجمه » روحی بز ، بن قیدندن قورتولمش، معنوی حیات بولمش ای ارکك وقادینده اولان روحك لطیفه‌سی ! « شرح » لطیفهٔ روح اصطلاحات - تصوفیه‌ده بر حالت روحانیه‌یه دیرلرکه عبارات ایله تعریفی ممکن دکلدر. زیرا اکا دائر ، نه لسانك الفاظی ونه‌ده عقل ظاهرك قوتی واردر .

مثنوی

﴿ مردوزن چون یك شود آن یك تویی ﴾

﴿ چونکه یکها محو شد آنك تویی ﴾

« ترجمه » ارکك وقادین، شو بو مغایرات وتعینات یکسان اولنجه وبرلکلر یعنی کثرت اعداد ایله تعینات اورته‌دن قالقنجه باقی قالان یالکز سنسك! « شرح » خیالکبی مستعد محواولان مردوزنك ابدانی وسائر تعینات وتغیرات

صوریه‌سی، حقیقتده هلاك اولمش وصـورت بین اولانلرجه‌بیله هلاکلری محقق بولنمشدر. بناءً علیه عاقل وکامل اولان انسان قلبا ولساناً دیرکه :ای خالق لم یزل ، باقیٔ حقیقی بالکز سنسك ! مصراع ثانیده « آنك » ده‌کی «ك» تصغیر ایچوندر . بونك استعمالی کمال عشق ومحبتدن عاشقانه برادای محبتدر .

مثنوی

﴿ این من ومابهر آن بر ساختی ﴾

﴿ تاتو باخود نرد خدمت باختی ﴾

« ترجمه » بو ، بن ، بز کبی تعینـات کثیره‌یی آنك ایچون یاپدك که سن کندکله خدمت اویوننی اوینایه‌سك! « شرح » ای خالق لم یزل ! بو تعینات صوریه کلیاً فانی وبلکه خیالیدر: بوکائناتی قدرت وحکمت ربانیه‌کله سلك وجوده کتیریشك ﴿ کنت کنزاً مخفیاً واحببت ان اعرف ﴾ حکمتنی اجرا وانس وجن وسائر کافهٔ مخلوقاتی عبادتکله احیا ایتمك ایچوندر ،

مثنوی

﴿ تامن وتوها همه یك جان شوند ﴾

﴿ عاقبت مستغرق جانان شوند ﴾

« ترجمه » حتی بن، سن هپسی بر جان اولورلر. عاقبت مستغرق جانان اولورلر.
« شرح » عاشق حقیقیلرك وصلت وهجران کبی مرتبه‌لری مساوی وجمله‌سی‌یك دلدر. نور یزدان ارواح مقدسه‌یه بلا حائل فیض رسان اولنجه ضیاء شمسك سـطوتنده نجوم نابدید اولدیغی کبی تعینات کثیره‌ده نادیده ، اونور ایچنـده مستغرق اولور .

مثنوی

﴿ این همه هست وبیا ای امر کن ﴾

﴿ ای منزه ازبیان واز سخن ﴾

« ترجمه » بو بیان ایلدیکم کافهٔ حقائق موجوددر ؛ کل ! ای کن امرینی ویرن خدای متعال حضرتلری ! رجا و بیان وسوزدن منزهسك ! « شرح » بو بیان ایلدیکم فنای وجود واستغراق جانان کبی حقائق، موجود ایسه ده ای خدای متعال حضرتلری ! بنه سنك ذکر ومرحمتك اورته یه کلسون! کرچه کل وکلسون کبی عبارات وتعبیراتدن منزهسك !

مثنوی

﴾ جسم جسمانه تواند دیدنت ﴿

﴾ درخیال آرد غم و خندیدنت ﴿

« ترجمه » جسم سنی جسمانه کورمکه قادر اولور ، سنك غم وخنده کی خیاله کتیرر . « شرح » ای محبوب حقیقی ! روحانی اولمیان انسانلر سنك مخلوقاتکدن یالکز مادیات وجسمانیاتی کوروب احوال روحانیه یی رؤیتدن وادراك ایتمکدن محرومدر. مرتبهٔ عالیهٔ معنویه یه وارمیانلر ایشتدیلرکه سن خیری سور وشری سومزسك ! ظن ایدرلرکه شر اوله رق برفعل اجرا اولنسه، انسانواری غم چکر ، خیرایشلرنده ممنون اولوب کولرسك ! حالبوکه حقیقتده سن، خیری وشری نهی ایلدکسه ده غم وخنده کبی شیلردن ومشتهیاتدن کلیاً منزه وبریسك! سکا بویله شیلر اسناد ایتمکه سبب، انسانلرك خیالاتیدر. مصراع اول : استفهام ـ انکاری اولمق ده ممکندر، اوحالده: جسم اولان بدن وحواس سنی جسمانی صورتیله هیچ کوره بیلیرمی ؟ اصلا کوره مز . دیمکدر .

مثنوی

﴾ دل که اوبستهٔ غم وخندیدنست ﴿

﴾ تومکو که لایق این دیدنست ﴿

« ترجمه » بر کوکل که غم وخنده یه باغلانمشدر، سن دیمه که جمال باکمال الهی یی بو کورمکه لایقدر . « شرح » بر کوکل که بلا ومصیبتدن غم چکر ودنیایه

متعلق فرح بخش اولان احوالدن ممنون اولوب کولرایسه اویله تحولات وتغیراته بسته ومقید اولان کوکل صاحبی، عاشق حقیقی اوله‌ماز؛ کورمك ایسترایسه غم وصفا کبی قیود فانیهٔ دنیویه‌دن کندینی قورتارملی، ذات معنویسنی حب حق ایله ابقا ایتملیدر .

مثنوی

« آن که او بستهٔ غم و خنده بود »

« او بدین دو عاریت زنده بود »

« ترجمه » او کیمسه غمه وکولمکه باغلامش اولور، بو ایکی سببله اوعاریهٔ دیریدر. « شرح » غم وسرورایله مقیداولان کیمسه، ذوق حقیقیدن محرومدر. آنك ذوق وحیاتی غم وخنده کبی هر آن کرفتار تبدلات اولان احوال فانیه‌دن نبعان وکندینی بی امان ایدر .

مثنوی

« باغ سبز عشق کو بی منتهاست »

« جز غم و شادی درویس میوهاست »

« ترجمه » عشق آلهینك باغچه‌سی نهایتسزدر . غمدن ، سوینجدن انده چوق میوه‌لر واردر. « شرح » غم وشادی وبوکبی فانی وجسمانی احوالدن متأثر اولانلر بی‌قرار وبالکز عاشقین کام یاب مسار اولور. حضرت شیخ اکبر، فصوصك ابتداسنده: انسانلرك بیلدکلری اسما وصفات الهیه‌دن ماعدا اسما وصفات واردرکه حسابه کلمز وعقل ظاهر انلره ایرمز. بیورمشدر .

مثنوی

« عاشقی زین هردو حالت برتراست »

« بی بهار و بی خزان سبز و تراست »

« ترجمه » عاشقلق بو هر ایکی حالتدن دها یوکسکدر. عاشقلق بهارسز وخزانسز تازه وتردر. « شرح » عاشقلق جهانی، احوال فانیه‌دن دها عالیدر، اومرتبهٔ عالیه‌ده بولنان برعاشق حقیقی‌یی ، غبار غم وشادی بوله‌ماز .

مثنوی

﴿ ده زکات روی خوب ای خوب رو ﴾

﴿ شرح جان شرحه شرحه باز کو ﴾

(ترجمه » ای کوزل یوزلو ! کوزل یوزینك زکاتنی ویر ! پارچه پارچه اولمش جانك شرحنی تکرار سویله! « شرح » فوق‌العاده عشق وجذبه ایله سویله‌نن بوبیت شریف محبوب حقیقی‌یه خطابدر. یاارحم‌الراحمین! مالك اولدیغك قدرت وجمال باکمالك زکاتی اولمق اوزره خطایا وقصورمزی عفوایله ! لقای نور احتوای ربانی‌یی بزه کوستر! که بعدالهجران ذوق‌ولذت نامتناهیهٔ وصلت‌ایله دریای مرحمتکزه واصل اوله‌لم !

مثنوی

﴿ کز کرشمهٔ غمزهٔ غمازهٔ ﴾

﴿ بر دلم بنهاد داغ تازهٔ ﴾

« ترجمه » محبوبهٔ‌عشقبازك کوز سوزمه‌سی نازی کوکلك اوستنه تازه یاره آجدی . « شرح » محبوب حقیقی یکی برتجلی‌ایله عشقی مزداد وقیود بشریه‌دن آزادایدر. عالم‌عشقك سنوحاتنه واقف اولمیان بعض‌انسانلرك خاطرینه کایرکه: الله تعالی حضرتلرینه کرشمه وغمزه کبی تعبیرات نصل‌لایق اوله‌بیلیر؟ ابتدا بوابیات- شریفه بالاده عرض اولندیغی اوزره شدت‌وغلیان شغف ومحبتده ایراداولنمشدر. عقل ظاهر بو عالمی اصلا فهم ودرخاطر ایده‌مز؛ ثانیاً: تشبیه صورتیله ایراد اولنور ، محل تعریض قالماز. تشبیهاته تعریض ایتمك « یدالله » کبی تشبیهات-

قرآنیه‌دن بی خبر اولمقدر . ثالثاً: جمال باکمال خدایی هرکس اقرار ایدوب لسان‌
بشریتده ایسه جمالك الڭ مؤثر تعریفی ناز وغمزه کبی تعبیراتایله حاصل اوله‌جغی
بدیهیدر .

مثنوی

﴿ من حلالش کردم ارخونم بریخت ﴾
﴿ من همی کفتم حلال اوی کریخت ﴾

« ترجمه » اکر قانمی دوکسه بیله بن حلال ایتدم . بن دائما قانم حلال
اولسون دیدم. اوایسه کتدی. « شرح » استحصالی رضای کبریا ایچون شدت‌عشقم
حسبیله جهاد اکبرمعنویده قانمك دوکولمسی وحیات صوریه‌مك ترکی ایچون نه‌قدر
استرحام ایتمش ایسه‌مده حکمت خدا بوکارضا کوسترمدی . الآن صوری حیاتده
وفراق وهجرانده براقدی .

مثنوی

﴿ چون کریزانی زنالهٔ خاکیان ﴾
﴿ غم‌چه ریزی بردل غمناکیان ﴾

« ترجمه » طوپراغه منسوب اولان آدملرك ناله‌سندن قاچدیغك حالده اهل‌
غمك قلبنه نه ایچون غم والم دوکرسك ؟ « شرح » ای محبوب حقیقی ! سنك
فراق وهجرانکده قالان وخاك‌دنیایه منسوب‌اولان عاشقینك فریاد واسترحاملرینه
اجابت بیورمیوب دها برمدت دنیاده محترق‌اولملرینی مناسب کوریورسك! غم والم‌
فراقکی نه ایچون قلبلرنده تکثیر وحسیات طاقت فرسا ایله ناله وفریادلرینی تزیید
ایدیورسك ؟

مثنوی

﴿ ای که هرصبحی که از مشرق بتافت ﴾
﴿ همچوچشمهٔ مشرقت درجوش یافت ﴾

«ترجمه» ای محبوب حقیقی! هر صباح که: مشرقدن یوز کوستردی . چشمهٔ مشرق، یعنی کونش سنی جوشده بولدی . «شرح» ای خالق بی نظیر! سن او، قادر مطلق وستار العیوبسك که هر صباح کونش طوغدقجه سنك نور و فیضکه قارشی ذره کبی قالدی .
زیرا نور پاکك بر طرفدن عالم مادی و روحانی بی تنویر و احیا، دیکر طرفدن سحاب خطایایی کمال مرحمت و سطوتکله ازاله و امحا ایدر .

مثنوی

﴿ چه بهانه میدهی این شیدات را ﴾

﴿ ای بهانه شکرین لبهات را ﴾

«ترجمه» دیوانهٔ عشقکه نه ایچون بهانه ویررسك ؟ ای شکردن طاتلی دوداقلرینه بهااولمیان دلدار ! «شرح» آلهی سنك دریا عشقکه طالمش و آتش هجرانکده یانمش ، جمالکه مفتون اولمش بنم کبی بر عاشقی نه ایچون دها دنیاده براقیر ووصلتکی اسباب کثیره ایله تأخیرایدرسك؟ ای ربم! حکم رحمانیه وتجلیات لطیفهٔ صمدانیهك بی حد وحسابدر .

مثنوی

﴿ ای جهان کهنه را توجان نو ﴾

﴿ ازتن بی جان ودل افغان شنو ﴾

«ترجمه» بو اسکی دنیانك تازه روحیسك ! روحسز، کوکاسز بدندن فریادی ایشیت! «شرح» ای قادر مطلق! باقی دائمی یالکز سنسك! تحولات کثیره و غموم وافره‌دن ذاتاً کهنه‌لشمش اولان جهانك بقاسی یوقدر . فیضك جان نو کبی انی هر آن احیا ایدر . بو کمال قدرت و عظمت ربانیه‌كك زکاتی اولمق ایچون عاشقین حقیقینك فریاد متضرعانه‌سنی الوهیتکه مخصوص اولان کیفیتکله ایشیت و جمله‌سنه مرحمت ایت ! دیمکدر .

مثنوی

﴿ شرح كل بكذار از بهر خدا ﴾

﴿ شرح بلبل كو كه از كل شد جدا ﴾

« ترجمه » الله ایچون كلك شرحندن كچ! كلدن جدا اولان بلبلك شرحنی سویله!

« شرح » الله رضاسیچون جمال بی‌مثال صمدانی‌یه متدائر افادات عشق آیاتكی شمدیلك افاده‌دن واز كچده بلبل‌مثال اولان عاشق خدانك احوال هجران اشتما-لنی شرح و ایراد ایت!

مثنوی

﴿ ازغم و شادی نباشد جوش ما ﴾

﴿ باخیـال ووهم نبود هوش ما ﴾

« ترجمه » شوق‌وغلیانمز، محزونیت وممنونیتدن دكلدر. عقلمز خیال ووهم ایله‌دكلدر. « شرح » بزكه عاشـق حقیقی یز! شـوق و جوشمز غم و شادیدن و عقلمز وهم و خیالدن حاصل اولماز. محبت صمدانیه‌دن وتجلیات رحمانیه‌دن اولور.

مثنوی

﴿ حالتی دیكر بود كان نادر است ﴾

﴿ تومشو منكر كه حق بس قادراست ﴾

« ترجمه » حالتمز بشقه ونادر برحالتدر، سن منكر اولمه! جناب حق زیاده قادردر. « شرح » تجارب دنیویه ومادیه‌سنه مستنداً بر ظاهربین دیه بیلیركه: عاشق اولان بر انسان نه ایچون غم وشادیدن متأثر اولماز و بزه بكزمز؟ بویله برمعارضه قارشی قطب العارفین مولانا حضرت جلال الدین بیوریورلركه: حالمزی منكر اولمه!

بزم فکر وشوقنزالله تعالی حضرتلرینه منحصر وسودیکی قوللرینه احسان تجلیات۔
خارق العاده ایچون جناب حق قادردر .

مثنوی

﴿ تو قیاس از حالت انسان مکن ﴾

﴿ منزل اندر جور ودر احسان مکن ﴾

«ترجمه» سن انسانلرك حالتندن قیاس ایتمه ! منزلی جور واحسان ایچنده
اتخاذ ایتمه ! « شرح » اولیاءاللهك حالات سعادت آیاتنی سائر انسانلرك حاللرینه۔
قیاس ایتمه ! اوزمره عالی ومادیون سفلیدر .

مثنوی

﴿ جور واحسان رنج وشادی حادثست ﴾

﴿ حادثان میروند حقشان وارثست ﴾

«ترجمه» جورواحسان ، رنج وشادی حادثدر؛ حادثلر هلاك اولوب کیدر۔
حق جملهیه وارثدر. « شرح » جوروجفا ورنج وصفارهپ فنا اولور . بونلره
حصر محبت حمق وجهالتدر . سورهٔ قصصك سکسان سکزنجی آیت کریمه سنده :
(ولاتدع مع الله الٰهاً آخر لااله الاهو کل شیٔ هالك الاوجهه له الحکم والیه ترجعون)
بیورلمشدر . معنای شریفی : « الله تعالی ایله برابر بشقه اللهه دعوت وبشقهیه
عبادت ایتمیکز ؛ وجه اللهدن غیری هرشی هالکدر . حکم اول الله تعالی یه مخصوص
اولوب سز اکا رجوع ایدیجیسکز.» سورهٔ رحمانك یکرمی التنجی ویکرمی یدنجی
آیت کریمه سنده : (کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام)
بیورلمشدر . معنای شریفی: « هرکیم یرك اوزرنده در، فانی اولوروسنك ربکك
ذاتی باقی قالیرکه جلال وعظمت واکرام وانعام صاحبیدر . » سورهٔ عمرانك یوز
سکسانجی آیت کریمه سنده شویله بیورلمشدر: (ولله میراث السموات والارض والله۔
بما تعملون خبیر) معنای شریفی : « کوکلرك ویرك میراثی الله تعالی ایچوندر
اولشیئی کی ایشلرسکز الله تعالی خبرداردر . »

مثنوی

صبح شد ای صبح را پشت و پناه
عذر مخدومی حسام الدین بخواه

« ترجمه » صباح اولدی ، ای صبحه معین وملجأ اولان الله تعالی حضرتلری!
مخدومم حسام الدین چلبینك عذرینی سن دیله ! « شرح » حضرت مولانا غلیان
عشق ربانیله فم سعادت توأم جلیلندن چیقان ابیات شریفه یی مخدوم معنویسی
اولان حسام الدین چلبی ضبط وتحریر ایلر ایکن صباح اولمغه باشلامش! بوصباح
ظاهر وصباح باطندرکه اوصره ده تجلیات ربانیه شبهات قلبی ازاله وشخصیت معنویه یی
آفتاب حقیقینك نور ابدیسیله اماله ایلر . صباحه قدر تحریر مثنوی خدمتنده بولنان
مشار الیه حسام الدین چلبیدن حاصل اولان خشنودی اوزرینه حضرت مولانا
مناجات صورتیله بارگاه کبریادن تضرعاتده بولنمشدر . [الله تعالینك عذر دیلمسی
مرحمت ایتمسیدر .]
مخدومم حسام الدین چلبی کمال نحافتیله برابر تحریر مثنوی خدمتنده افنای
وجود ایتمکده در ، شمدی فجر طلوع ایتمش اولدیغی حالده الهی ! سکا اولان
عشق وعبودیتم حسبیله دها نظم مثنوی یه دوام ایدرم ، حسام الدین چلبینك ایسه
بر طرفدن نحافت وجودی ودیکر طرفدن صباح نمازینی بر آن اول قیلمق
آرزوی عبودیتکارانه سی میدانده ایکن ینه تربیه وعرفانی بیان عذر ایلمسنه مانع
اولور ، یاخالق مطلق ! آنك عذر خواهی اول ! بکا الهام ویرکه نماز وقتی
کچمدن شمدیلك تقریردن فارغ اوله یم ! طرزنده شرح اولنه بیلیر .

مثنوی

عذر خواه عقل کل و جان تویی
جان و جان تابش مرجان تویی

« ترجمه » الهی ! عقل کلك وجانك عذر خواهی سنسك ! جانك جان
ومرجان کبی اولان قلبك ، نوری سنسك ! « شرح » اهل کشف عندنده عقل

کل، روح پرفتوح محمدیدرکه افضل الانبیا وخاتم المرسلین وفخر عالمیندر؛ حضرت مولانا فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمزك ، الله تعالی حضرتلری عذر خواهی اولدیغنی کمال مرحمت ربانیه سیله وسورهٔ احزابك اللی برنجی وسورهٔ محرماتك ایکنجی آیات کریمه سیله مثبت اولدیغنی ایما بیورمشدر .

مثنوی

تافت نور صبح ما از نور تو
در صبوحی بامی منصور تو

«ترجمه» صباحك نوری تجلی ایدرك سنك نوركدن نصرت بولمش، صبح سعادت باده سنی ایچمکده سك . «شرح» ظاهراً وباطناً بزم ایچون نور صباح سعادت طلوع ایتمش ایکن بزبنه عشقکله مشغولز . مصراع ثانیده : «می منصور» نصرت بولمش می عشق حقیقی اولدیغی کبی مشهور (منصور حلاج) ك ایچدیکی می عشقی ایچمکده یز معناسنده برایهای عاشقانه یی ده شاملدر .

مثنوی

دادهٔ حق چون چنین داردمرا
باده که بود تا طرب آرد مرا

« ترجمه » حقك فیض واحسانی بنی بویله مست وفیضیاب ایتدی . شراب صوری نه در ؟ که بکا شوق ولذت کتیره بیلسون ! « شرح » الٓهی سنك لذت ونشاط عشق پاکك دریاسنده مستغرقم ؛ بادهٔ صوری وجهان مادی نه اولیورکه بنی مست ومشغول ایتسون؟ سنك عشقوذ کریا ککی اونوتدیرسون؟ سنك محبتکدن بر آن بیله آیرلم .

مثنوی

باده درجوشش گدای جوش ماست
چرخ درگردش گدای هوش ماست

«ترجمه» باده جوشده بزم غلیان عشقمزك دیلنجیسیدر ، چرخ دوننده بزم عقلمزك دیلنجیسیدر . «شرح» زنکین غیرمحتاج ، گدا محتاجدر. بزایسه غریق لذت ونشاط عشق ربانی اولدیغمزدن بزم اویله برعشق ولذتمز واردرکه بادهٔ صوری ذوقمزك بیکده برینه مالك اولسه ایچنلری الی آخر العمر سرخوش وبیهوش ایدرایدی . چرخ تعبیر اولنان اجرام کثیره دوران‌ایدر ، امادورلری مادی ، بزم دورمزایسه معنوی وعالی اولدیغندن چرخ لسان حال‌ایله دورمزه حیران وبزم کبی معناً تعالی ایده‌مدیکندن گدا کبی محتاج وبی‌درماندر .

مثنوی

باده ازماست شدنی ما ازو
عالم ازماهست شدنی ماازو

«ترجمه» باده بزدن مست اولدی ، بز اندن دکل! بدن وعالم بزدن وار اولدی بز اندن دکل ! «شرح» باده ذوق ونشاطمزی بیلنجه بزدن مست وحیران اولور . روح روان برمقتضای حکمت، دنیایه کلدیکندن ابدان خلق ونمایان اولدی ابداندن طولایی روح خلق اولنمش دکلدر .

مثنوی

ماچوزنبوریم وقالبها چوموم
خانه‌خانه کرده قالب را چوموم

«ترجمه» بز ، بال آریسنه بکزه‌رز . قالبلر موم کبیدر ؛ روحمز ، قالبی

موم کبی خانه‌خانه ایلدی. «شرح» الهام ربانیـله بال آریسی مومی خانه خانه یاپوب بال ایله طولدیردیغی کبی بزمده قابل الهام اولان روحمزك تأثیریله جناب مولا بدنمزی نیجه‌نیجه اعضادن عبارت خلق ایتمش ونوع بنی بشری احسن صورتده یاراتمشدر .

﴿ رجوع بحکایت خواجهٔ تاجر ﴾

هندستانه کیدن تاجرك حکایه‌سنه رجوع اولنور :

مثنوی

﴿ پس درازست این حدیث خواجه کو ﴾
﴿ تاچـه شـد حوال آن مرد نکو ﴾

« ترجمه » بوسوز زیاده‌اوزوندر. بازرکانك حکایه‌سنی سویله! اوایی آدمك احوالی نصل اولدی ؟ « شرح » ذکری سبق ایدن اسرار آلهیه وحقائق روحانیه بی نهایه اولدیغندن حسب البلاغه کندیلرینه خطاباً دیرلرکه : ای مولانا ! بوبحث وکلامی شمدیلك ترك ایله ! او ذات مستعدك حالت روحانیه‌سی احوالنی بیان واو حکمتله تنویر قلوب واذهان ایت !

مثنوی

﴿ خواجه اندر آتش و درد و حنین ﴾
﴿ صد پراکنده همی کفت انچنین ﴾

« ترجمه » بازرکان ، آتش فراقـده ودرد وفریادده اویله‌جه یوز پرا کنده وپریشـان سوز سویلدی .

مثنوی

﴿ کاه تناقض کاه نازوکه نیاز ﴾
﴿ کاه سودای حقیقت که مجاز ﴾

« ترجمه » كاه تناقض ، كاه ناز، كاه نياز ايدر . كاه حقيقت، كاه مجاز سرداسنده بولنور . « شرح » مؤثر بر غم حس ايله فرياده اغاز ايدنلرك وغليان عشقده عاشقلرك سوزلري صورتا پريشان والم افشان اولور .

مثنوی

﴿ مرد غرقه كشته جانى ميكند ﴾

﴿ دست را در هر كياهى ميزند ﴾

« ترجمه » صويه دوشن جان چكيشير ؛ الني هراوته اوزاتير . « شرح » انسان بلاى عظيمه دوشدكدن صكره هم چوق اضطرابات چكر ، همده كنديني تخليص ايچون چاليشير والنه كچن اسبابه توسل ايدر .

مثنوی

﴿ تا كدامين دست كيرد درخطر ﴾

﴿ دست و پايى ميزند از بيم سر ﴾

« ترجمه » نه‌وقت كه مخاطره‌ده بركيمسه الني طوتار . باشنك قورقوسندن الني ، اياغنى اويناتير . « شرح » صويه دوشوب غرق اوله‌جغنى اكلايان كيمسه دستكير بولمق اميديله الني اوزاتير وسلامت بولمق ايچون اياقلريني تحريك ايدر . كرفتار غم وبلا اولانلر چاره ساز وغمكسار ارار وباشلرينك خوفيله بريرده طورميوب شورايه بورايه كيدر وچارهٔ خلاص آرارلر .

مثنوی

﴿ دوست دارد دوست اين آشفتكى ﴾

﴿ كوشش بيهوده به از خفتكى ﴾

« ترجمه » دوست حقیقی بوکونه‌اشفته‌لکی دوست طوتار ، سور . بیهوده یره سعی ایلمك اویقودن دهااییدر . « شرح » ولوبیهوده برصورتده چالیشلمسه بیله عنداللهده غفلت وعطالتدن اولادر ؛ زیرا سعی ایدن احتمالکه حقیقتی ایلریده بولور ، اماعاطل دائما غافل اولور . ازدیاد سعی وغیرت ایچون قطب العارفین مولانا حضرت جلال الدین بومحلده ببوك برنصیحت ایله مستعدینك قلوبنی تنویر ایتمشدر .

مثنوی

آنکه او شاهست او بیکار نیست

ناله از وی طرفه کو بیمار نیست

« ترجمه » اوك شاهدر . ایشسز دکلدر . خسته اولمیان کیمسه طرفندن واقع اولان ناله‌یه تعجب اولنور ! « شرح » هرشیدن مستغنی اولان جناب واجب الوجود ایشسز دکلدر ؛ زیرا بونجه جهانلر ، ارواح واجرام خلق ایتدکدن بشقه سورهٔ رحمانده فرمان بیورلدیغی اوزره (کل یوم هو فی شأن) یعنی الله تعالی حضرتلری هر آنده برایش یاپمقده‌در . بناءً علیه سعینك مقبولیتی بوندن دها کلاشیلیر . حق تعالی مستغنی ایکن دائما شأن وکارده بولندیغی حالده یاغیر مستغنی و محتاج اولان انسان غریق چرکاب کسلان اولور ایسه نه بیوك خسراندر !

مثنوی

بهر این فرمود رحمان ای پسر

کل یوم هو فی شأن ای پسر

« ترجمه » ای اوغل ! جناب ارحم الراحمین قرآن عظیم الشانده (کل یوم هو فی شأن) بیورمشدر . « شرح » ای طالب حقیقت ! جناب خدا هر آن وزمانده بر ایشده‌در بیورمشدرکه بوامر سکا عظیم برمرحمت وتعلیم حکمتدر .

سورهٔ نجمك اوتوز طقوزنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ وان لیس للانسان الاما سعی ﴾ وعلی التحقیق انسانه چالیشدیغی شیدن بشقه برشی اولماز بیورلمسی جهتله سعی واقدام ایتملیدر .

مثنوی

﴿ اندرین ره می تراش و می خراش ﴾

﴿ تادم آخر دمی فارغ مباش ﴾

« ترجمه » بوطریق حقده یونتیلوب اینجاملی وطیرمانوب زحمت چکملی ! صوڭ نفسه وارنجه‌یه قدر بر آن وبر نفس بیله مساعیدن فارغ اولماملی ! « شرح » ای انسان ! سلامت ایسترایسه‌ك الی آخر العمر مشروع صورتده سعی ایتمكدن وازگچمه وراحتی رنجده بول ورنجی راحت صورینده گور !

مثنوی

﴿ تادم آخر دمی آخر بود ﴾

﴿ که عنایت باتو صاحب سر بود ﴾

« ترجمه » تا آخر نفسده بردم اولورکه عنایت مولاسنکله صاحب سر وسکا معین اولور. « شرح » ای طریق حقده چالیشان مرد خدا ! مدت عمرکده ولو خارق العاده براشارت روحانیه گورمامش اولسك بیله بوندن اصلا مکدر اولمه ! زیرا عنایات ربانیه صوڭ نفسده بر سر وحقیقت صاقلارکه انی جهان مادی گورسه حیران اولور . سورهٔ سجده‌نك اون التنجی واون یدنجی آیت کریمه‌سنده شویله فرمان بیورلمشدر : ﴿ تتجافی جنوبهم عن المضاجع یدعون ربهم خوفاً وطمعاً ومما رزقناهم ینفقون ﴾ « ساجد وغیرمتکبر اولان اهل ایمانك یانلری ایراق قالیر. یاته‌جق یرلردن وخوف وطمع ایله کندی ربلرینه دعا ایدرلر وانلره ویردیکمز شیلردن انفاق ایدرلر . » ﴿ فلا تعلم نفس مااخفی لهم من قرة اعین جزاء بما کانوا یعملون ﴾ « هیچ برشخص بیلمزکه گوزلری آیدینلته‌جق شیدن انلر ایچون نه‌یی گیزلی

طوتدق ؛ ایشلدکاری حسن اعماله جزا ومکافاة اولمق اوزره . » سورهٔ حجرك طقسان طقوزنجی آیت کریمه‌سنده فرمان واراده بیورلمشدرکه : ﴿واعبد ربك حتی یأتیك الیقین ﴾ معنای شریفی : « ربکه عبادت ایت ، سکا یقین کلنجه‌یه قدر . »

مثنوی

﴿ هرکه میکوشد جانکه درمرد وزنست ﴾

﴿ کوش وچشم شاه جان بر روزنست ﴾

« ترجمه » ارککده ، قادینده‌کی جان ، هرنه‌یه چالیشیرایسه جان شاهنك قولاغی ، کوزی پنجره‌ده‌در . « شرح » صاحب جان اولان انسان نه‌ایشلرایسه جناب یزدان سمع وبصر معنویٔ ربانیسیله سامع ونکراندر . سورهٔ یونسك التمش برنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿وماتکون فی شان وماتتلوا منه من قرآن ولاتعملون من عمل الا کنا علیکم شهوداً اذتفیضون فیه وما یعزب عن ربك من مثقال ذرة فی الارض ولافی السماء ولااصغر من ذلك ولااکبر الافی کتاب مبین ﴾ بیورلمشدرکه معنای شریفی : ایشلردن برایشده اولمزسك واوایشدن ناشی قرآندن اوقومازسك وبرایش ایشلمزسکز ؛ الاکه بزاوزریکزه شهود اولدق . اوحالده‌که انده شروع ایدوب ایشلرسکز وسنك ربك علمندن نه یرده ونه کوکده اوفاق برذره بیله کیزلی قالماز . نه او اوفاق ذره‌دن دها اوفاق ونه آندن دها بیوك برشی اولماز ؛ الاکه کتاب مبینده یعنی لوح محفوظده مسطوردر . »

﴿ بیرون انداختن خواجه طوطیٔ مرده‌را ازقفص ﴾

﴿ وپریدن او ﴾

بازرکانك طوطی‌یی مرده قیاس ایدوب قفسدن دیشاری‌یه آتمسی وآتمسیله برابر طوطینك اوچمسی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ بعد ازانش ازقفس بیرون فکنند ﴾

﴿ طوطیك پرید تا شاخ بلند ﴾

« ترجمه » بازرکان برمدتدن صکره طوطی‌یی قفسدن دیشاری آتدی ؛ آتمسیله برابر طوطیجق اوچدی. یوکسك بردالەقوندی . « شرح » او ذات مستعد فریاد وفغان ایتمش ایسەده حالت روحانیەسنك فیضنه بردها مظهر اولمامسندن ارتق حکمی بیتمش ظنیله عقل وقابندن چیقاروب نسیان ایتدیکی حالت روحانیەسی قیود بشریەدن خلاص بولوب یوکسك برمقام معنوی‌یه ارتفاع وارتقا ایلدی دیمکدر .

مثنوی

﴿ طوطئ مرده چنان پرواز کرد ﴾

﴿ کافتاب از شرق ترکی تاز کرد ﴾

« ترجمه » کونش شرقدن چیقوب کمال سرعتله اورتالغی قاپلادیغی کبی اومرده طوطی‌ده اویله سرعتله اوچمشدر . « شرح » حالت روحانیه ظلمات انسانیەدن خلاص بولدیغی آنده آفتابك شرقدن ظهورنده کوستردیکی سرعت وعظمتی کوستردی ، ومقامات علیهٔ روحانیەیی قطع ایلدی .

مثنوی

﴿ خواجه حیران کشت اندرکار مرغ ﴾

﴿ بیخبر تا که بدید اسرار مرغ ﴾

« ترجمه » بازرکان طوطی قوشنك ایشنده حیران اولدی ؛ طوطی‌قوشنك اوچمسنی کورنجەیەقدر انك اسرارو کمالاتندن خبری یوقایدی. « شرح »تأثیرات

روحانیه‌نك مرده اولمیوب حی اولدیغنی وبوقدر عظمت ورفعت بولدیغنی کورن کیمسه حیرت ایچنده قالیر. چوق شیلر واردرکه الده ایکن انسان قیمتنی بیلمزده بعدالافتراق قدرینی اکلار وآغلایه‌رق فریاد متحسرانه‌ده بولنور .

مثنوی

﴿ روی بالا کرد وکفت ای عندلیب ﴾

﴿ از بیان حال خود ماده نصیب ﴾

« ترجمه » بازرکان یوزینی یوقاری‌یه چویردی ودیدی : ای بلبل ! کندی حالنك بیاننده بزه حصه ونصیب ویر ! « شرح » احوال معنویه‌نك تأثیرات علویه‌سنی مشاهده ایدن برصاحب عرفان ، قوهٔ قدسیه‌نك معالیٔ تجلیاتندن دائما حصه‌دار اولمغی نیاز ایدر .

مثنوی

﴿ اوچه کرد آنجا که تو آموختی ﴾

﴿ چشم ما ازمکرخود بردوختی ﴾

« ترجمه » او، اوموقعده نه‌یابدی ؟ کندی حیله‌سندن کوزمزی قپادی . یعنی اغفال ایتدی . « شرح » طریق مکاشفه ایله عالم ملکوته واروب سنك سلام وشکایاتکی ارواح مقدسه‌یه نقل وحکایه ایلدیکمده برروح پرفتوحك تتره‌یوب دوشدیکنی سکا سویلدیدم . شمدی اکلایورم‌که کرك اوروحك اوحالنده ، کرك بعده سنك اکا پیرواولمقلغکده برحیله وارایدی . سن‌انکله قورتولدك ! بنی محروم براقوب یاقدك ؛ باری شمدی بکا اوحکمتی سویله ! که بن‌ده آندن نصیب وحصه آله‌یم !

مثنوی

﴿ کفت طوطی که بفعلم پندداد ﴾

﴿ که رها کن لطف وآواز وداد ﴾

« ترجمه » طوطی دیدی كه: هندستانده كوردیكك طوطی بكا فعلی ایله نصیحت ویردی. لطف و آواز و محبتله كندینی قورتار! « شرح » عالم ملكوتده كی روح پرفتوحك تره‌یوب دوشمسیله اشارت ورمز فعلی اوله‌رق نصیحت ایتمشدركه قفس بدن ودنیادن خلاص بولمق ایسترایسك حائز اولدیغك لطافتی و آواز شهرتی ودنیایه متعلق محبتی ترك ایله مرده كبی اول شهرتسزلكله الفت ایت ! فعلاً واقع اولان نصیحت مؤثر وموجب عبرتدر .

مثنوی

﴿ زانكه آوازات ترا دربند كرد ﴾

﴿ خویش او مرده پی این پند كرد ﴾

« ترجمه » زیرا آوازك سنی باغلادی؛ كندینی اولو كبی كوستردیه‌رك نصیحتنی ویردی . « شرح » عالم ملكوتده كوردیكك روح رمز ولسان حال ایله بونی ایما ایلدی‌كه لطافتی ودنیایه محبتی و آواز وشهرتی ترك ایت! زیرا بوكبی فخر صوری‌یی موجب اولان حالات انسان ایچون قیود ومشكلاتدر . اضطرابدن خلاص بولمق اوحالاتی ترك ایتمكله اولور ؛ سن‌ده بنم كبی مرده اول‌ده قورتول!

مثنوی

﴿ یعنی ای مطرب شده باعام و خاص ﴾

﴿ مرده شو چون من كه تایابی خلاص ﴾

« ترجمه » یعنی ای عوام وخواصه مطرب اولمش اولان طوطی ! بنم كبی مرده اول كه خلاص بوله‌سك ! « شرح » لطافت وشهرت ایله عالمی اكلندیرمك ایسته‌ین كیمسه بوحالی تارك ومعناً مرده وطریق نیستی‌یه سالك اولمینجه قیود وتعریضات خلقدن آزاده و (موتوا قبل ان تموتوا) سرینه مظریتله تجلیات ربانیه‌یه شایسته اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ دانه باشی مرغکانت بر چنند ﴾

﴿ غنچه باشی کودکانت بر کنند ﴾

« ترجمه » دانه اولور ایسك قوشجغزلر طاغیدوب دوشوررلر . غنچه اولور ایسك چوجقلر قوباررلر . « شرح » اسرار ولطافتکی میدانه‌قور ایسك اڭ عادی آدملر بیله سنی پامال ایدر . شایان فخر وشهرت احواله مالك اولسك‌ده آنلری کیزلی طوت! که شیاطین واصحاب اغراضك شرندن امین ومقامات روحانیه یه صاعد اوله‌سك !

مثنوی

﴿ دانه پنهان کن بکلّی دام شو ﴾

﴿ غنچه پنهان کن کیاه بام شو ﴾

« ترجمه » دانه‌یی کیزله! تماميله طوزاق اول! غنچه‌یی کیزله! طام اوتی اول! « شرح » کندی هنریکی میدانه آتوب شونك بونك پنجۀ طعننه کرفتار واغراضه هدف ودوچار اولمه ! کیزلی قالمسی لازم اولان احوالی کیزلی براق ! باشقه‌لرینك افکارینی شکار وآشکارایت ! بویله‌جه کارلی اول !

مثنوی

﴿ هرکه داد او حسن خودرا در مزاد ﴾

﴿ صد قضای بد سوی او رو نهاد ﴾

« ترجمه » هرکیم کوزللکنی مزاده ویردیسه یوزلرجه یاراماز قضا آکا یوز کوستردی . « شرح » هرکیم هنرومعرفتنی هرکسه بیلدیرمش واعلان ایتمش ایسه انواع بلالری اوزرینه جلب ودعوت ایلمشدر . مفتون شهرت اولان کیمسه حرکات غیرمشروعه ایله شهرتنك صدقنی اثبات ایتمکه چالیشه‌جق اولورسه اندن برچوق

مشکلات وبلایایه کرفتار اولهرق اصحاب اغراضك هدف مهاجماتی اولهجقدر ؛ عاقل اولان انسان لزوم حقیقی کورمینجه هنر وفکرینی شوکا بوکا اعلان وکندینی پریشان ایتمز .

مثنوی

﴿ چشمها و خشمها و رشکها ﴾

﴿ بر سرش ریزد چوآب از مشکها ﴾

« ترجمه » کوزلر ، حدتلر وحسدلر ، طولوملردن آقان صو کبی آنك باشی اوستنده دوکولور. « شرح » صاحب شهرت اولانلر کوزلرك شرینه واکثر انسانلرك دام خشم وقهرینه کرفتار اولور؛ بونلردن خلاص بولمق ایچون شهرتی داعی اولان احوالدن فراغت واصحاب کمالك تقدیریله قناعت ایتمایدر .

مثنوی

﴿ دشمنان اورا ز غیرت میدرند ﴾

﴿ دوستان هم روز کارش میبرند ﴾

« ترجمه » دشمنلر آنی غیرتدنییرتارلر. دوستلر وقتنی غصب ایدرلر . « شرح » هنرلرینی هرکسه اظهار ایدنلر دشمنلرینك طعن وتعریضلرینه کرفتار اوله جقلری کبی دوستلری ده التماسات ومکالمات ایله بیحضور ومفتور ایدر .

مثنوی

﴿ اوکه غافل بود از کشت بهار ﴾

﴿ اوچه داند قیمت این روزکار ﴾

« ترجمه » او کیمسه که زراعتدن بهار موسمنده غافل اولدی. بوروزکارك قیمتنی نه بیلیر ؟ « شرح » عنفوان شبابنده غافل اولوب چالیشمیان کیمسه

وقت وروزكارك قيمتنى بيلەمز . هوادەكى قوشـلر طوتوله بيلير ، اماكچمش سنەلر طوتولەماز. هرانسان كنديني وقتيله تحصيل معارفه وايفاى عبادته آلشدرملى واوصورتله ترقى ايتمليدر .

مثـــنوى

﴿ درپنـاه لطف حق بايد گريخت ﴾
﴿ كوهزاران لطف برارواح ريخت ﴾

«ترجمه» حق تعالى حضرتلرينك لطفنه صيغينمق اقتضـا ايدر . خداى متعال ارواح اوزرينه بيك لطفلر صـاچدى . «شرح» كسب شهرت واضاعهٔ اوقات كبى مصيبتلردن خلاص اولمق ايسترايسك مرحمت ربانيه يه وشريعت مطهره نك احكام جليلهسـنه التجا ايت ! جنـاب مولا اوقدر رحيمدركه عين كمال اولان ارواحى بيله خاطره كلمەين فيوضات ايله اعلا ايتمشدر .

مبشـــنوى

﴿ تاپنـاهى يابى آنكه چون پناه ﴾
﴿ آب و آتش مرترا گردد سپاه ﴾

«ترجمه» برصيغينەجق ير بولدقدن صكره اوراده صو و آتش سكا خدمت ايدر . «شرح» ملجأ حقيقى رضاى ربانيدركه حق يولنده چاليشمقله اسـتحصال اولنور . بونوع واصلين اهل يقين اولمسنه مبنى همان كافهٔ مخلوقات ارزولرينه متقاددر .

مثـــنوى

﴿ نوح و موسى را نه دريا يارشد ﴾
﴿ نى بر اعدا شان بكين قهارشد ﴾

«ترجمه» نوح وموسى عليهما السلامه دكز يار اولمديمى ؟ آنلرك دشمنلرى اوزرينه دكز كين وغضب ايله قهر ايديجى اولمديمى؟«شرح» طوفان نوح عليه السلامى صيانت واعداسنى غرق عذاب ومذلت ايلديكى كبى دكز موسى عليه السلامى محافظه ودشمنى اولان فرعون وجنود ضلالت نماسنى محو وتباه ايتدى . آب و آتش عادل اولان عباد اللهه معين واعداى حقه قارشى قهار وخشم آكيندر .

مثنوى

﴿ آتش ابراهيم رانه قلعه بود ﴾

﴿ تا بر آورد از دل نمرود دود ﴾

«ترجمه» آتش ابراهيم عليه السلامه قلعه اولمديمى ؟ حق نمرودك قلبندن دومان چيقاردى. «شرح» نمرود حضرت ابراهيمى ياقمق ايچون بيوك بر آتش حاضرلاتمش ايكن اونار حضرت ابراهيمه كلزار اولدى. نمرودى جسماً ومعناً ياقدى . محو ايتدى .

مثنوى

﴿ كوه يحيى رانه سوى خويش خواند ﴾

﴿ قاصدانش را بزخم سنك راند ﴾

«ترجمه» طاغ حضرت يحيايى كندى طرفنه دعوت ايتمديمى ؟ اكا قصد ايدنلرى ، طاش پارهسيله سورمديمى ؟ «شرح» طاغ جماداتدن ايكن حضرت يحيى كبى بر ذات عاليقدرى مضايقهده كورونجه براى صيانت دعوت ودشمنلرينه ابراز منظرهٔ عقوبت ايلدى .

مثنوى

﴿ كفت اى يحيى بيا در من كريز ﴾

﴿ تا پناهت باشم از شمشير تيز ﴾

«ترجمه» طاغ دیدی : ای یحیی ! کل ! بکا قاچ ! که کسکین قلیجدن دها
مؤثر سکا صیغنه‌جق بر اوله‌یم! «شرح» منقولدرکه یهودیلردن بعضیسی حضرت
یحیایی کسکین قلیجلر ایله قتل ایتمکه چالیشیر ایکن اشارت مخصوصه اوزرینه
حضرت یحیی بر طاغه التجا و طاغ حضرت یحیایی صیانت و محافظه ایدرك دشمنلرینی
پاره‌له‌مش اولان طاشلر آتدی . بوندن اکلاشیلیرکه جمادات امرحق ایله خادم
ومطیع اولور .

« وداع کردن طوطی خواجه‌را وپریدن »

طوطینك بازرکانه وداع ایلدیکنه واوچدیغنه دائردر :

مثنوی

« یك دو پندش داد طوطی بی‌نفاق »

« بعد ازان کفتش سلام الفراق »

«ترجمه» طوطی نفاقسز بر ایکی نصیحت ویردی ؛ اندن صکره دیدی:
سلام اولسون ! آرامزده آیریلق واردر . «شرح» ذوق علویت ایله مملو
اولان حس معنوی نصیحت ویروب حقیقتی کوسترمش ، آیرلمشدر . یعنی
خارق العاده احوالی ارائه ایدن حالت روحانیه افتراق ایتمش ایسه‌ده طریق
مستقیمی کوسترمش وصاحبنی زندان دنیادن وقیود شهرتدن قورتارمغه سبب
اولمشدر .

مثنوی

« خواجه کفتش فی امان الله برو »

« مرمرا اکنون نمودی راه نو »

« ترجمه » بازرکان دیدی : اللهه امانت کیت ! شمدی سن بکا یکی بر یول
کوستردك ! « شرح » بو نصیحتی معناً استماعدن صکره اکلاشلمشدرکه قیود

دنیویه‌دن خلاص اولمق ایسته‌ین ، هرکسه اظهارهنرایتمامکله برابر سودای شهرتی ترك ایتملی ! حقیقتده حی ایکن صورت‌ده نظرنده میت کبی کورنملی !

مثنوی

﴿ خواجه باخود کفت این پند منست ﴾

﴿ راه او کیرم که این ره روشنست ﴾

« ترجمه » بازرکان کندی کندینه دیدی : طوطینك بونصیحتی بکادر . آنك یولنی طوتمه‌یم که بویول آیدینلقدر . « شرح » صاحب قابلیت، کندی کندینه : حالت روحانیه‌م اصلا میت دکل ایکن میت کبی اولدی ! بکا برپند فعلی ویردی. بن ده آنك یولنی طوتمه‌یم. ترك هوا وهوس ایده‌یم ده اصل طریق سلامتی وشاهراه سعادتی بوله‌یم ! دیمشدر .

مثنوی

﴿ جان من کمتر ازطوطی کی بود ﴾

﴿ جان چنین بایدکه نیکو پی بود ﴾

« ترجمه » نصل بنم جانم طوطیدن دها اکسیك اولور ؟ جان بویله لازمدرکه ایی ایزی تعقیب ایدر . « شرح » حالت روحانیه ، بنم اصل روحمـه وشخص معنویمه نسبةً اوفاق ایکن بویله عالی برتدبیرك اجراسنه موفق اولنجه بن نه ایچون آنك قدر وبلکه اندن دها زیاده ترقی ایتمکه سعی ایتمیه‌یم؟ روحك عالی اولان حالی هم ترقی ایتمسی، هم دیکرلره حالیله مقبول برمسلك کوسترمسیدر.

﴿ مضرت تعظیم خلق وانکشت نمای خلق شدن ﴾

خلقك تعظیم وتکریمنك وبارماقله کوستریله‌جك قدر اکتساب شهرتك مضرتی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ تن قفس شکلست وزان شد خار جان ﴾

﴿ در فریب داخلان و خارجان ﴾

« ترجمه » تن قفس شکلندهدر . تن جانك دیكنی اولدی ، داخل وخارج اولانلرك الدانته‌سنده ! « شرح » انسانك بدنی روحك قفسی كیدر . بدن سببیله جانه برچوق آلام كورونور . جان قفس تنده ایكن داخلی اولان نفس امارهنك هوس وهواسندن وشیطان لعینك وساوس لاتحصاسندن وخارجده اولان بعض شیطان صفت انسانلرك اغفالات وتجاوزاتندن انسان امان بوله‌ماز ، مكر موتدن اول معناً میت اوله ! شیطانلر جنلردن اولدیغی كبی انسانلردن‌ده اولدیغی سورهٔ ناسده فرمان بیورلمشدر : ﴿ قل اعوذ برب الناس ﴾ « یامحمد سویله كه ناسك ربیسنه صیغینیرم » ﴿ ملك الناس اله الناس ﴾ « انسانلرك پادشاهی وانسانلرك الٓهیدر » ﴿ من شر الوسواس الخناس ﴾ « وسوسه ایدیجی شیطانك شرندن كه بعض وقت انساندن چكیلیر وتكرار عودت ایدر . » ﴿ الذی یوسوس فی صدور الناس ﴾ « شول وسوسه ایدیجی شیطان كه خلقك صدورنده وسوسه ایلر . » ﴿ من الجنة والناس ﴾ « اوشیطان هم جنلردن وهم انسانلردن اولور . »

مثنوی

﴿ اینش كوید من شوم همراز تو ﴾

﴿ وانش كوید نه منم انباز تو ﴾

« ترجمه » [القاآت نفسانیه وشیطانیه انسانه] دیر : بن سنك همرازك اولورم . انسان شیطانی‌دیر : خیر ! سنك ارقداشك بنم ! « شرح » نفس وشیطانك القا آتی برطرفدن ، شیطان صفت اولان بعض انسانلرك اغفالاتی دیكر طرفدن بیچاركانه قارشی تیربلا كبی آتیلیر ؛ بونلره هدف اولان كیمسه لطف خدا اكا معین اولماز ایسه آز زمان ایچنده داخلی وخارجی مهاجماته طاقت كتیره‌میوب مغبون ودلخون اولور .

مثنوی

﴿ اینش کوید نیست چون تودر وجود ﴾

﴿ در کمال فضل و در احسان جود ﴾

« ترجمه » شیطان دیر : وجودده وکمال‌فضل‌واحسان وسخاوتده سنك کبی کیمسه‌یوقدر .« شرح » شیطان درونی انسانی اغفال ایچون لسان حال :سنك وجودك ، سنك فضل وکمال جودك عالمده مثالسز اولدیغندن سکا لایق اولان طور ، برطرفدن کبر وغرور وبذل نقود وذوق‌وحبوردیر . شیطان‌بونصیحتی ویرر ؛ زیرا بیلیرکه جناب خدای متعال متکبر ومفتخرلری سومز ، مبذر، مسرفلری اخوان شیاطین دیه قرأن عظیم‌الشان توصیف اتمشدر .

مثنوی

﴿ آتش کوید هردو عالم آن تست ﴾

﴿ جمله جانها مان طفیلی جان تست ﴾

« ترجمه » انسان شیطانلری سویلر : هرایکی عالم سنکدر . بزم جانلرمز سکا طفیل کبی تابعدر . « شرح » مانند شیطان اولان مداهنك بر مقصد ملعونانه‌یی استحصال‌امیدیله‌ایجابنه‌کوره صرف‌مدایح‌والقاایلدیکی وساوس‌وخیمدر. اوتانمقسزین برانسانه‌دیه‌بیلیرکه‌سنك کبی لطیف‌وظریف برانسانی عالم‌کورمامشدر. هله‌بزم جانلرمز هر آن سکا قربان وامریکه رامدر .

مثنوی

﴿ اوچو بیندخلق راسرمست خویش ﴾

﴿ از تکبر میرود از دست خویش ﴾

« ترجمه » اواحمق کندینی سرمست اولمش کبی کورنجه تکبر وغروردن کندی اختیاری الندن کیدر . « شرح » غافل‌اولانلر ، خلقك جعلی صورتده

کوستردکلری محبت ومداهنه‌یه صحیح نظریله باقوب زمام اختیاری الدن براقه‌رق پریشان اولورلر .

مثنوی

« اوندانده که هزارانرا چواو »
« دیوافکندست اندرآب جو »

« ترجمه » او ، بیلمزکه آنك کبی بیکلرجه‌سنی شیطان ، ایرماق صوینك ایچنه آتمشدر . « شرح » مدح اولنان احمق، مداهن اولانلرك سوزینه ایناتیر. خاطرینه کتیرمزکه اندن بیك قات دها مکمل اولانلری شیاطین داخلی وخارجی اغفال واضلال ایتمش وکرداب وچرکاب مذلته القایله پامال واضمحلال ایلمشدر. انسانه لایق اولان بودرکه : هیچ بر وقت افتخار ونابمحل هنر اظهار ایتاملی ومداهنلره رغبت کوسترماملیدر .

مثنوی

« لطف سالوس جهان خوش لقمه است »
« کمترش خور کان پر آتش لقمه است »

« ترجمه » جهان اهلینك مداهنه‌سی صورتا خوش برلقمه‌در . آنی از قبول ایت ! زیرا آتشله طولو برلقمه‌در ! « شرح » مدح ومداهنه ممدوحه لذیذولطیف کورینور . اماحقیقتده زهر کبی ممدوحی تسمیم ایدر. مداهنه‌دن خوشلانمق تملی اولمیان برخانه‌یه کیروب راحت ایتمکه بکزرکه انجام کار ییقیلیر ؛ مسکونی برباد اولور .

مثنوی

« آتشش پنهان و ذوقش آشکار »
« دود او ظاهر شود پایان کار »

« ترجمه » مداهنه‌نك آتشى كيزلى و ذوقى آشكاردر . نهايت الامر مداهنه‌نك دومانى ظاهر اولور . « شرح » مداهنه‌نك نتايج وخيمه‌سى صورت پرست اولانلره كوره اصلا كورنمز . بالعكس مداهنه‌نك ذوقنى كوررلر . مفتخر اولوب كولرلر . دور بينان اذعان ايدركه كيزليجه يانمقده اولان بر خانه‌نك انجام كار آتشى ، دومانى آشكار اوله‌جغى كبى مداهنه‌نك‌ده دعوت ايده‌جكى غموم و اكدار قريباً بديدار اوله‌جقدر .

مثنوى

﴿ تو مكو كان مدح رامن كى خرم ﴾

﴿ از طمع مى كويد او من بى برم ﴾

« ترجمه » سن ديمه : اول مداهن و مداحك مدح و مداهنه‌سنى قاچه آليرم ؛ بن بيليرمكه او طمعندن ناشى سويلر . « شرح » غافل اولان ديه بيليركه بن مداهنه‌دن قورقمام و ضرر كورمم ! مداحك مقصدينى بيليرو هر نه وقت ايسترايسه‌م چكيليرم . غافلك بو افاده‌سى ذاتى كبى عاديدر . زيرا مداهنك مقصدينى نه قدر بيليرايسه بيلسون كيفيت مداهنه سم قاتل كبى قلبه ايشلر .

مثنوى

﴿ مادحت كر هجو كويد بر ملا ﴾

﴿ روزها سوزد دلت زان سوزها ﴾

« ترجمه » سنى مدح ايدن ، آشكار هجو ايده‌جك اولسه هجوى آتشندن نيجه كونلر قلبك يانار . « شرح » مداهنه بكا تأثير ايتمز ، زيرا مداهنك مقصدينى بيليرم ادعاسنده بولنان غافله خطاباً اخطار بيوريليوركه : بو افاده‌نك عدم صحتنى اكلامق ايسترايسك ايشك ضدينه باق ! يعنى عليهكده تأثيرلى بر هجو كوررايسك تأثيرسز دكل بلكه آتشلره دوشمش كبى مضطروبى قرار اولورسك ! اكر مدحدن متأثر اولمامق صحيح ايسه مقصدينى بيلديكك غرضكارك هجوندنده متأثر اولمامق لازم كليرايدى .

مثنوی

﴿ کرچه دانی کوز حرمان کفت آن ﴾

﴿ کان طمع که داشت ازتو سد زیان ﴾

« ترجمه » کرچه بیلیرسك ! اومداح ،هجوی محرومیتدن طولانی سویلدی. سندن طمع ایتدیکی شیئه‌مالك اولمدی . زیان کوردی. [بوبیت شریف آتیده‌کی بیت شریف ایله اکال بیورلمشدر .]

مثنوی

﴿ آن اثر می ماندت دراند رون ﴾

﴿ درمدیح این حالتی هست ازمون ﴾

« ترجمه » او، هجوك اثری قلبنده قالیر. مدحده‌ده بوحالت واردر. تجربه ایت ! « شرح » مقصدینی بیلدیکك برصاحب غرضك هجوی ، سکاتأثیرایدرسه شبهه‌سزدرکه مداهنه‌سی‌ده اثرسزقالماز. شوقدرکه هجوك، الیم‌اولان تأثیراتی بردن حس اولنور ، مدحك ایســه وخامتی ایلریده اکلاشیلیر؛ هم‌ده مدحك وخامتی هجودن مزداد ودها بربادور؛ چونکه هجوانسانی اویاندیرر . مداهنه آغر،زیانلی اویقوویرر .

مثنوی

﴿ آن‌اثر هم روز ها باقی بود ﴾

﴿ مایهٔ کبر وخداع جان شود ﴾

« ترجمه » او، اثر کونلرجه باقی اولور ، جانته مایهٔ کبروخدعه اولور .

مثنوی

﴿ لیك نمـاید چو شیر ینست مدح ﴾

﴿ بد نمـاید زانکه تلخ افتـاد قدح ﴾

« ترجمه » لکن مدحك اثری کورنمز ؛ مدح صورتا طاتلیدر . ذم ایسه آجی ، فنا کورونور. [بالاده‌کی شرحلر بوبیت شریفك‌ده شرحی اولمش اولور.]

مثنوی

﴿ همچو مطبوخست و حب کانرا خوری ﴾

﴿ تا بدیری شورش او رنج اندری ﴾

« ترجمه » ذم وهجو قاینامش علاج وحب کبیدر ، اونی ایچدیکك آنده خیلی زمان ایچنی قاریشدیرر. اذیت ویرر. « شرح » هجو وذم، کبر وغفلتی ازاله‌ایدن برکیفیت‌اولدیغندن علاج وحبه تشبیه اولنمشدرکه ایچیلیر ایکن آغر ایسه‌ده صکره صحت وعافیت ویرر . یعنی تصحیح اخلاق وتهذیب افکاره خدمت ایدر .

مثنوی

﴿ ورخوری حلوا بد ذوقش دمی ﴾

﴿ این اثر چون آن نمی پاید همی ﴾

« ترجمه » اکر حلوا ایسك انك ذوقی بردقیقه‌در . بونك اثری [آجی علاج وحبك اثری کبی] دوام ایتمز .

مثنوی

﴿ چون نمی ماند همی پاید نهان ﴾

﴿ هر ضدی را تو بضد آن بدان ﴾

« ترجمه » ظاهرده کورونمه‌ین برلذتك اثری کیزلیجه دوام‌ایدر . هر برضدی سن انك ضدی ایله بیل ! « شرح » برعلاجك، برآجی شیئك تأثیرات مزعجه‌سی اغزده قالیر ، انك باطنـده مضرتی اولماز . طاتلینك تأثیراتی اوزون‌مدت اغزده قالدیغی ایچون تحقق ایدرکه تأثیری ایچنده قالیر. یعنی قدح وهجوك تأثیرات سریعه

وظاهره‌سی واردر ، اندن انسانه چوق مضرت کلمز ، امامدح ومداهنه‌نك ظاهرده تأثیراتی قالمدیغندن تأثیرات الیمهٔ باطنیه‌سی باقی وبوقضیه‌ده اضدادك وجودیله مثبت وبدیهی اولور .

مثنوی

﴿ چون شکر پاید نهان تأثیر او ﴾

﴿ بعد چندین دمّل آردنیس جو ﴾

« ترجمه » حتی شکرك تأثیری کیزلیجه دوام ایدر . برزماندن صکره انك محصولی نیشتره محتاج چیبان اولور . « شرح » برکیمسه دائما شکر یرسه قانی ضعف وفساده اوغرار . ظهورایده‌جك چیبانلر نهایت الامر نیشتر آرار . مدح ومداهنه‌یه میال اولان کیمسه‌نك‌ده معناً حالی مختل ومضطر وجور وجفا نیشترینه مجبور ومحتاج اولور .

مثنوی

﴿ نفس ازبس مدحها فرعون شد ﴾

﴿ کن ذلیل النفس هوناً لاتسد ﴾

« ترجمه » نفس کثرت مدحدن فرعون اولور ، سن ذلیل النفس ، خور وحقیراول! سید وافندی اولمه ! « شرح » سورهٔ فرقانك التمش اوچنجی آیت‌کریمه‌سنده : ﴿ وعبادالرحمن الذین یمشون علی الارض هوناً ﴾ بیورلمشدر. معنای‌شریفی : « ارحم الراحمینك قوللری انلردرکه یر اوزرنده بلاتکبر وخور وحقیر اوله‌رق یوررلر . » سورهٔ اسرانك اوتوز یدنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ ولاتمش فی‌الارض مرحاً انك‌ان تخرق الارض ولن تبلغ الجبال طولاً ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « وارض یوزنده تکبرایله یورومه ! شبهه سزکه سن باصمغله یری دله‌جك ویرتاجق دکل وباشکی یوقاری متکبرانه قالدیرمقله طاغلره ایریشه‌جك دکلسك . » الحاصل فرعون لعین نصل متکبر ایدیسه کثرت مدحدن انسانك نفسی‌ده اویله متکبر اوله‌جغندن مدح ومداهنه‌دن اجتناب ، عین اصابت ومحض‌ثوابدر .

مثنوی

﴿ تاتوانی بنده شو سلطان مباش ﴾

﴿ زخم کش چون کوی شو چوکان مباش ﴾

« ترجمه » مقتدر اوله بیلدیکك قدر بنده اول! سلطان اولمه ! زحمت چکیجی طوپ اول ! دکنك اولمه ! [*] « شرح » دارینده سلامت حقیقیه ایسترایسك ممکن اولدیغی قدر بنده و اطاعت ودقتده اول ! متکبر اولمه ! اولورایسك ، مانند کوی سنی میدان الم وجفایه القا وکرفتار رنج واذا ایدرلر . سن ، دکنك کبی کیمسه یه اذا وجفا ایتمه! که بو معامله ده الك فائده لی چیقان ، زحمت چکندر . زحمت چکن دائما متنبه ، دائما فعال اولور .

مثنوی

﴿ ورنه چون لطف نماند وین جمال ﴾

﴿ از تو آید آن حریفا نرا ملال ﴾

« ترجمه » نه وقت بو لطف وجمالك قالمازسه مداهنلر سندن ملال کلیر ، اوصانمش اولور. « شرح » بو ابیات شریفه نك مآل عالیسی هر نوع عزت واقبالده بولنانلره خطاب ایسه ده الك زیاده کنج وکوزل اولان دلیقانلیلره مخصوصدر . ای کنج ! عنفوان شبابنده ایکن محبوب دوست اولان کیمسه لر سکا بیك نوع مداهنه ایدرلر که ناموسکی شکست وپنجه لرینه پیوست ایتسونلر ! صکره سنك صوری اولان حسنك زائل ، یوزك خجیل ، شخصك غافل ، مداحك سندن متنفر اولور .

---

[*] کوی . یوارلاق طوپ معناسنه در. «برهان قاطع» کوباز ، لعنتی طوپ اوینایجی کیمسه دیه تعریف ایتمشدر. بو اویونده ماهر اولانلك صنقی بودرکه اله بش التی دانه الوان طوپ آلوب بری بری آردنجه هوایه آتار ، لکن برینی یره دوشورمز . اوینایغی طوپ الق دانه ایسه اوچی هواده ، اوچی النده بولنور . چوکان . باشی اکری بر دکنکدر . انکله میدانده طوپ اوینارلر .

مثنوی

﴿ آن جماعت کت همی دادند ریو ﴾

﴿ چون ببینندت بگویندت که دیو ﴾

« ترجمه » انلرکه سکا مداهنه ایله حیله ویروب الداتیرلر . حسنك کتدکدن صکره سنی کورنجه سکا دیووشیطان دیرلر . « شرح » لوطیلر برکنجی اغفال واضلال ایله مرتبهٔ عالیهٔ مردیدن دوشوردکدن ولطافتی کچدکدن صکره بربرودت وکراهت خفیه حس ایله اغفال ایدلمش اولان کنجدن روکردان ودیکر کنجلر بولمق اوزره وادیٔ ضلالتده پویان اولورلر ؛ بناءً علیه کنجلرك ناموسنی حفظ ایچون ولی واقرباسی نه قدر سعی وغیرت ایتسه سزا وکنجلر درس وتربیه لریله مشغول اولوب حسنلری محو اولنجه یه قدر احتیاط واجتناب اوزره حرکت ایتملری الزم واحرادر .

مثنوی

﴿ جمله کویندت چو بینندت بدر ﴾

﴿ مردهٔ ازکور خود برکرده سر ﴾

« ترجمه » سنی قبوده کورنجه کراهت واستهزا صورتیله جمله سی دیرلر : باقکز ! برجنازه کندی قبرندن باش قالدیردی ! « شرح » اغفال اولنمش برکنج کوزللك چاغی کچدکدن صکره حقیقتده اودرجه شایان استکراه اولورکه آنی کورنلر واغفال ایدنلر لسان قال وحال ایله دیرلرکه : بومصیبتك معناً وجسماً چیرکینلکنه باقیکز ! کویا مزاردن قاچمش برمیت کبی منفور وپر قصوردر !

مثنوی

﴿ همچو امردکه خدانامش کنند ﴾

﴿ تابدان سالوس دردامش کنند ﴾

« ترجمه » شو ، تازه محبوبك طاتلی سوزلو حیله‌کار ، نامنی خدا ، یعنی افندی تسمیه ایدر . بو حیله ومداهنه‌ایله آنی طوزاغه دوشوررلر . « شرح » نامرد ومرتکب خطا اولان لوطیلر کوزل برمحبوبی کوردکده اغفال ایدوب دام وخامت انجاملرینه دوشورنجه‌یه قدر خدا ، یعنی افندم کبی تعبیرات غفلت آیاتی استعمال ، بووجه‌ایله هم کندیلرینی ، هم‌انی دوچار بربادی واضمحلال ایدرلر .

مثنوی

﴿ چون ببد نامی برآمد ریش او ﴾

﴿ دیورا ننك آید از تفتیش او ﴾

« ترجمه » نه‌وقت که او محبوبك بدنام‌لق ، ناموسسزلق ایچنده صقالی کلدی . آنك تفتیشندن شیطانه بیله عارکلیر ! « شرح » اغفال اولنمش کنج کندی ناموسنك ییقلمسنه دوام ایدر ایکن طوی بولنور . صقالی بیتنجه اودرجه‌ده مستکره اولور که : شیطان بیله اکا تفتیش وتقرب ایتمکده عیب وکراهت حس ایدر . غلامپاره‌لرده شیطان کبی اندن نفرت ایدر .

مثنوی

﴿ دیوسوی آدمی شدبهر شر ﴾

﴿ سوی تونایدکه ازدیوی بتر ﴾

« ترجمه » شیطانك آدمه کلوب القای وسوسه ایدیشی شرایچوندر . [ای عار وناموسی اولمیان !] سنك یانمه شیطان بیله کلمز . زیرا شیطاندن بترسك ! « شرح » شیطانك وظیفه‌سی انسانلری اغفال ونعمتلرینی ازاله ایله هستیلرینی اضمحلال ایتمکدر . مفعول ایسه مرتبهٔ انسانیتدن معناً اودرجه ساقط اولورکه هرنوع نعمت حقیقیه‌دن محروم وشیطانك نظرنده‌بیله مکروه ومشؤم اولور . شیطان اکا یناشماز . زیرا انده ازاله ایده‌جك برشی قالمامشدر .

مثنوی

﴿ تاتوبودی آدمی دیو از پیت ﴾

﴿ میدوید ومی‌چشانید اومیت ﴾

« ترجمه » سن آدمیته لایق اولدیغك وقت شیطان سنك اردکدن قوشار ایدی، شراب غفلت طاندرر ایدی. [بو بیت شریفك مألی آتیده‌کی بیت شریف ایله اولنمشدر.]

مثنوی

﴿ چون شدی درخوی دیوی استوار ﴾

﴿ می گریزد ازتو دیو ای نابکار ﴾

« ترجمه » نه زمان شیطانلق خوینده ثابت قدم اولدك؛ ای باطل وبارامان کیمسه! شیطان سندن قاچار! « شرح » ای اغفال اولنان ویا اغفال ایدن نامرد! اگر ارتکاب ایلدیکك خطا وشناعتدن واز گچمز واووادیٔ ضلالت افزاده دوام ایدرایسك معناً ومادةً سقوطك اوقدر چیرکیندرکه شیطان بیله سندن نفرت ایدر.

مثنوی

﴿ آنکه اندر دمنت آویخت او ﴾

﴿ چون چنین گشتی زتو بگریخت او ﴾

« ترجمه » او کیمسه‌که سنك اتکنه آصلدیدی. سنك بویله اولدیغنی کورونجه سندن قاچدی. « شرح » او شیطان؛ یاخود اولوطیٔ عدیم الوجدان، الداتمق ایچون اتکنه صاریلوب اضمحلال وبعده آتش ذلتده براغوب سندن فرار ایدر. چونکه قطاع طریق برشیئه مالك اولمیانلره نه ایچون تسلط ایتسون؟

﴿ تفسير ماشاالله كان ومالم يشاء لم يكن ﴾

الله تعالى حضرتلرى هر نه شیٔ اراده بيورمش ايسه اوشیٔ اولدى، وهر نه كه اراده بيورمديسه اولمدى حديث شريفنك تفسيريدر :

مثنوى

﴿ آن همه كفتيم ليك اندر بسيج ﴾
﴿ بى عنايات خدا هيچيم هيچ ﴾

« ترجمه » بو نصائح وحقائقى سويلدك، لكن طريق حقده تداركاتده عنايات ربانيه اولمازايسه هيچ اولورز هيچ ! « شرح » بو حقائقى بيان واتيان ايلمش ايسه كده بوجهت معلوم اولسونكه مراحم وعنايات كبريا اولماز ايسه يالكز نصائح دكل ، وجودمز بيله هيچدر . اعمال صالحه اجرا وقلبمزى مرحمت جناب خدايه ربط وذكرايله اعتلا ايتمك لازمدر .

مثنوى

﴿ بى عنايات حق وخاصان حق ﴾
﴿ كر ملك باشد سياهستش ورق ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرينك وخاص قوللرينك عنايتلرى اولماز ايسه انسان ملك اولسه ده آنك ياپراغى سياهدر . « شرح » جناب خدانك وصادق قوللرينك عناياتى اولماز ايسه مخلوقات هيچ بر وقت سعادت ابديه يه ومنزل مقصوده واصل اوله ماز . انسانلرك ا كثرى طوغريدن طوغريه حقائق قرآنيه واسرار ربانيه يى فهم ايتمكه مقتدر اوله مدقلرندن اوليا وعلمانك وجودينه محتاجدر . اولياءالله حقيقتده آينهٔ تجليات خدادر .

مثنوى

﴿ اى خدا از فضل تو حاجت روا ﴾
﴿ باتو ياد هيچ كس نبود روا ﴾

« ترجمه » ای خدای متعال ! سنك فضل واحسانك حاجت روا ، محتاجلره چاره سازدر ؛ سنكله هیچ كیمسه یی برابر یاداتمك لایق دكلدر . « شرح » الٰهی ! كافهٔ مخلوقاتك حاجاتی سنك فضل وكرمكدن چاره یاب اولور . بو حقیقت میدانده ایكن سندن بشقه هیچ برشیئه ربط قلب وحصر فكر اتمك روادكلدر . فی الحقیقه اولیاءالله حضراتنه مراجعت اولنور ، اما او مراجعت الله تعالی نك ذكرینه وحق تعالیدن بشقه كیمسه یاد اولنمامسنه باعث اولور . اولیاءاللهه مراجعت الله تعالی یه مراجعت دیمكدر .

مثنوی

﴿ این قدر ارشاد تو بخشیدهٔ ﴾

﴿ تا بدین بس عیبها پوشیدهٔ ﴾

« ترجمه » الٰهی ! سن بو قدر ارشاد وحكمت احسان ایلدك ! حتی بوزمانه قدر چوق عیبمزی اورتدك ! « شرح » یامولای متعال ! انسانك خلقنده مركوز اولان هوس وهوا وسائر اخلاق اسف نمامیدانده ایكن مرحمتكله برچوق انسانك عیوبی مستور وقلبلری ذكركله پرحضور اولور . بو سعادت ، سنك بخش واحسان بیوردیغك مایهٔ ارشاد وهدایتدر .

مثنوی

﴿ قطرهٔ دانش كه بخشیدی زپیش ﴾

﴿ متصل گردان بدریاهای خویش ﴾

« ترجمه » الٰهی ! بر قطره علم — كه اولدن احسان ایلدك ؛ — كندی دریالرینه متصل ایت ! « شرح » یاارحم الراحمین ! انسانك روحنی عالم ارواحده وبدننی جهان ناسوتده خلق ایلدیكندن بری كندیسنه بخش بیوردیغك علمی ، ینه دریای علمكه متصل ایت ! سندن منفصل اولنجه فانی وبی معنی اولور . منبع ومجراسندن اوزاق ، طورغون قالمش صوكبی برزخ فراقده صارارر . حیات وفائده یرینه امراض باطنه وظاهره نشرایله معناً تعفن ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ قطرهٔ علمست اندر جان من ﴾

﴿ وارهانش ازهوا و زخاك تن ﴾

« ترجمه » الٰهی! بنم روحمده اولان بر قطرهٔ علمی، هوادن و بدن طوپراغندن قورتار! « شرح » یارب! بن عاجزم! جانمده اولان علم وحکمت، بالطبع برقطره‌دن عبارتدر. سن مرحمت ایت! بوقطرهٔ علمی طوفان نفس اماره‌دن وکریوهٔ مشتهیاتندن خلاص ایله! نفس اماره‌نك هواسی وبدنك اشتهاسی انسانك سلامتنی محووافنا و بیچاره انسانی مؤبداً مأیوس و بی‌نواایدر.

مثنوی

﴿ پیش ازان کین خاکها خسفش کنند ﴾

﴿ پیش ازانکه بادها نشفش کنند ﴾

« ترجمه » اندن اول بوطوپراقلر قطرهٔ علمی افنا ایدرلر؛ اندن اول بوروزکارلر اول قطره‌یی محو ایدرلر. « شرح » الٰهی! بزده‌کی قطرهٔ علمی سنك علمك دریالرینه الحاق ایت! او زماندن اوّل خاکی اولان ابدانمز مشتهیاتیله انی خسف وافنا وهوا وهوسمز انی نشف وامحا ایلمه‌مش اوله! الٰهی! قطرهٔ علممزی سنك علمك دریالرینه الحاق ایت! اندن اوّل موت طبیعی کلوب انی طوپراقلر، روزکارلر واسطه‌سیله طاغتمامش اوله! جزئی علممز سنك علمك دریالرینه لاحق اولور ایسه موتمزدن صکره‌ده باقی وبزه نافعدر. جزئی اولان قطرهٔ علممز عمان علم لدنه ملحق اولماز ایسه عناصر مادیه آنی محووازاله ایدر.

مثنوی

﴿ کرچه چون نشفش کند تو قادری ﴾

﴿ کش ازیشان و استانی و اخری ﴾

« ترجمه » هرنه‌قدر قطرهٔ علممز نشف ومحو اولسه انی طوپراقلردن ،
روز کارلردن ، کری آلمغه سن قادرسك ! « شرح » یاعالم مطلق! بزسندن استرحام
ایدرزکه مشتهیات بدنیه ونفس اماره قطرهٔ علممزی محو وازاله ایتمزدن اول ،
اوقطره دریای علم صمدانیکه الحاق اوله ! مع مافیه محو وزائل اولسه‌ده فرمانك
تعلق ایدنجه تکرار وجوده کلیر وفیضله مشعلهٔ نور افشان اولور .

مثنوی

﴿ قطرهٔ کودر هوا شد یاکه ریخت ﴾

﴿ از خزینهٔ قدرت توکی کریخت ﴾

« ترجمه » برقطره هوایه کیتدی . یاخود طوپراغه دوکولدی . خزینهٔ
قدرتکدن بشقه نره‌یه قاچار ؟ « شرح » برقطرهٔ مادیه‌یی روزکار نشف ایله هوایه
قالدیرر ؛ یاخود برقطرهٔ علمی هواوهوس ازاله ایدر . بزدن محواولوب کیدر
ایسه‌ده اوقطره نهایتسز اولان خزائن قدرت ایچنده قالوب دائما امرالهی‌یه تابع
ودریای حکمته راجعدر .

مثنوی

﴿ کردر آید در عدم یاصد عدم ﴾

﴿ چون بخوانیش اوکنداز سرقدم ﴾

« ترجمه » اکر اوقطره عدمه، یاخود یوزقات یوقلغه کاسه، سن آنی دعوت
وفرمان ایدنجه باشدن ایاغه اووجوده کلیر . « شرح » الهی ! هربر قطرهٔ مادیه
ویامعنویه کرفتار فنا وهلاك اولسه ینه سنك خزینهٔ قدرتکدن خارجه چیقمق
ممکن دکلدر. فرمانکه تابعدر . انسانلریالکز سنك رضاکی دوشونورلر ووظیفه‌لرینی
اجرا ایدرلرسه تحولات کونیه‌دن امین ومطمئن اولورلر .

مثنوی

﴿ صد هزاران ضد ضد را می کشد ﴾

﴿ بازشان حکم تو بیرون میکشد ﴾

« ترجمه » یوزبیکلرجه ضد کندی ضدینی محوایدر. ینه سنك حکمك محو اولان شیلری تکرار وجوده کتیرر . « شرح » اضداد کندی ضدلرینی محو وبرباد ایتدکدن صکره فرمان الٓهی تعلق ایدنجه محو اولان مخلوقات مصارعهٔ اضداددن قورتولوب عرصهٔ ظهورده جلوه‌کر اولور . بوحکمت هرکون جاری وروز قیامتده عمومه مرئی اولور .

مثنوی

﴿ از عدمها سوی هستی هر زمان ﴾

﴿ هست یارب کاروان درکاروان ﴾

« ترجمه » یارب ! عدملردن وجودطرفنه هرزمان کاروان کاروانه اتصال واردر. « شرح » نظرحکمتله باقلنجه هرآن نیجه بیك نباتات وسائر مخلوقات وجود بولیور . نیجه بیك چوجق دنیایه ونیجه بیك افکار ساحهٔ عقوله کلیر . بونلر مسلسل برکاروانه بکزرکه ارقه‌سی اصلا کسیلمز. حکمت صاحبی اولان اهل حضور بوحالی، بوتعاقب تکوینانی دائما کورور .

مثنوی

﴿ خاصه هرشب جمله افکار وعقول ﴾

﴿ غرق می کردند در بحر نغول ﴾

« ترجمه » خصوصا هرکیجه جملهٔ افکار وعقول درین ، نهایتسز بردکز ایچنده غرق اولورلر. « شرح » مخلوقاتی ایجاد ایتمکه جناب خالق مطلقك

کمال قدرت ربانیه سی بونکله ده معلوم و بدیهی اولور که اجسام حیانیه اویقو دریاسنده کیجه‌لری عدم منزله‌سنه وارمش ایکن تکرار قدرت وحکمت ربانیه ایله عالم وجوده کتیرر .

مثنوی

﴿ باز وقت صبح چون اللهیان ﴾

﴿ برزنند از بحر سرچون ماهیان ﴾

« ترجمه‌سی » صباح وقتی اللهه منسوب اولان عقل وفکر دکزده‌کی بالقلر کبی تکرار باشلرینی یوقاری قالدیرر . « شرح » وقت نومده عدم منزله سنده ایکن آنلر ایچون صباح وقتنده مفروض اولان عبادات ودعواتی ووظائف خیریهٔ انسانیه‌یی ایفا ایتمك اوزره دریای واسع وحدتده سرنما اولور .

مثنوی

﴿ درخزان بین صد هزاران شاخ وبرك ﴾

﴿ از هزیمت رفته در دریای مرك ﴾

« ترجمه‌سی » خزان وقتنده کور! که یوز بیکلرجه دال ویاپراق، هزیمت واضمحلالدن موت دکزینه کیدر . « شرح» مخلوقاتی وجوده کتیرمك ایچون جناب واجب الوجودك قدرت ربانیه‌سنی تصویر ایدن بو ابیاتی آتیده‌کی ابیاتك حکمیاتی تعقیب ایده‌جکدر .

مثنوی

﴿ زاغ پوشیده سیه چون نوحه کر ﴾

﴿ در کلستان نوحه کردد برخضر ﴾

« ترجمه‌سی » میت اوزرینه فریاد ایدن ، ماتم طوتان [نوحه‌کر] کبی سیاه

کیتمش اولان قارغه کلستانده خزانیده اولان یشیللکلر اوزرینه نوحه وفریاده قویولمش ! « شرح » بو بیت شریفده پك شاعرانه و بلیغانه در . بهارك سینهٔ بدایعندن تجلی ایدن چیچکلر موسم خزانده صاراروب صولار . هرفدان یاپراغنی دوکر . شدائدشتاالارض وسمایه سیه رنك برقسوت ویرر ! اوزمان سیاه پوش اولان قارغه فریاده باشلار . لسان حال ایله آغلار .

مثنوی

﴿ باز فرمان آید از سالارده ﴾

﴿ مرعدمراآنچه خوردی بازده ﴾

« ترجمه » بیوك اولان جناب خالقدن عدمه تکرار برامر کلیر . اوشیئی که ییوب محوایتدك ! کری ویر ! « شرح » هنکام خریف وخزاندن صکره امر ربانی ایله نباتات وازهار لطافت نثار ینه میدان وجوده کلیر . بوفرمان مرحمت عنوان صمدانی اوزرینه مخلوقات تکرار دریای عدمدن کری کلوب حیات بولور .

مثنوی

﴿ آنچه خوردی واده ای مرك سیاه ﴾

﴿ از نبات ور دواز برك وکیاه ﴾

« ترجمه » ای سیاه اولان اولوم ! اوشیئی که یمش ایدك ! کری ویر ! اونلر نبات ، علاج ودوا ، یاپراق ، اوت ایدی . « شرح » ارادهٔ ربانیه موت وعدمه جاری اولور . لسان قدرتله فرمان بیوریلورکه : ای سیاه پوش وماتم زده اولان مرك فنا نما ! محو وتباه ایلدیککك لطافتی تکرار وجوده ارجاع ایت ! بوفرمان الٓهینك مقتضیات جلیله سندندرکه : نوبهار ونیجه نیجه مخلوقات وآثار دریای عدمدن چیقوب کندیلرینی اظهار ایدرلر .

مثنوی

﴿ ای برادر یکدم از خود دورشو ﴾

﴿ باخود او غرق بحر نور شو ﴾

« ترجمه » ای برادر بر آن کندندن اوزاق اول! وجودکله نور دکزینه

غرق اول ! [محتاج شرح دکلدر .]

﴿ ای برادر عقل یکدم باخود آر ﴾

﴿ دمبدم درتو خزانست و بهار ﴾

« ترجمه » ای قرداش ! بر آن کندینه کل ! سنده‌ده هر آن خزان وبهاروار‌در. «شرح » ای برادر کبی سوکیلی اولان انسان مستعد ! عقلکی نور- حقیقته ارجاع ایت‌ده دوشونکه ظاهرده ارضك سنه‌ده بر دفعه خزان وبهاری وارایسه سنك قلبنده هر آن بهار وخزان واردر؛ سنك خزانك غم وخطا وبهارك مسرت وصفادر. اعمال وافکار صالحه‌در ؛ ارضك سنه‌ده برخزانی ، بر بهاری اولمق مقررایکن سن ا کر رضای ربانی‌یی ارار وحسن اعمالی اعتیاد ایدر ایسك مسرت ایچنده‌مستغرق اذواق اولورسك !

مثنوی

﴿ باغ دلرا سبز و تر و تازه بین ﴾

﴿ پرز غنجه ورد وسرو و یاسمین ﴾

« ترجمه » کوکل باغچه‌سنی بهار یشیللکی‌ایله ترتازه‌کور! غنجه وکل وسرو ویاسمین ایله طولدر ! «شرح »عرفاواولیاءاللهك کوکللری محبت‌الٓهیه‌وتسلیمیت- تامه ایله پرنور اولور . قلوب اولیا ، ازهار بهار ایله مزین برروضهٔصفادر. طالبلره بخش ایلدکاری ذوق ولذت بی‌حدوبی نهایتدر . انلرك قلبلرنده خشم وغضب وکین وحسد کبی زهر آکین شیلر بولنماز .

مثنوی

﴿ زانبهیٔ برك پنهان کرده شاخ ﴾

﴿ زانبهیٔ کل نهان صحرا وکاخ ﴾

«ترجمه » تازه یاپراقلرك‌چوقلغندن داللر اورتولمشدر . کلك کثرتندن صحرا وکوشکلر کیزلنیر. « شرح » تروتازه اولان افکارعالیه‌دن و تازه آچلمش ورد- معارفدن وحکم معنویه‌دن ناشی عقول ظاهره اورتولور. اهل عرفان واولیاء- کرام غرقاب صفا اولور .

مثنوی

﴿ این سخنهایی که از عقل کلست ﴾

﴿ بوی آن کلزار وسرو وسنبلست ﴾

« ترجمه » بونم سوزلرم که عقل کلدندر ، او کلزارك وسرو وسنبلك رایحه‌سیدر . « شرح » حضرت مولانا ، کلماتم عقل جزئدن دکل، عقل کلدن وسوزلرمده حس اولنان رایحهٔ طیبه ، اول کلزار حقیقت نثاردندر . آنده‌کی فدان ، استقامت، چیچکی حسن اخلاق ایله قلبده‌کی نظافتدر بیوربیورلر. کلزار صمدانی حقایق ایله مشحون اولان قاب جلیل حضرت احمدیدر. طرزنده شرح ایتمکده موافق اولور .

مثنوی

﴿ بوی کل دیدی که آنجا کل نبود ﴾

﴿ جوش مل دیدی که آنجا مل نبود ﴾

« ترجمه » کل اولمیان یرده کل قوقوسنی کوردکمی؟ شراب صفا بولنمیان یرده شرابك قاینامسنی کوردکمی ؟ « شرح » حضرت مولانا ، کلاممدنده حس اولنان رایحهٔ طیبهٔ معنویه، کلزار عقل کلدن وکمال شوق باطندن نشأت ایلدیکی درکاردر؛ اصحاب ادراك ، آثاردن مؤثری ، ظاهردن باطنی فهم واذعان ایدر .

مثنوی

﴿ بو قلاوزست و رهبر مرترا ﴾

﴿ می برد تا خلد و کوثر مرترا ﴾

« ترجمه » قوقو . سکا قلاوزدر . یول کوسترر ، سنی باقی اولان جنته وکوثره قدر کوتورر . « شرح » اولیاء اللهك کلام حقایق انجامی بر رایحهٔ

طیبه‌درکه‌اصللری فردوس اعلادن وکوثر معلادندر . اکرسنده قوۂ شامۂ معنویه وارایسه بورایحۂ طیبه‌یی استشمام ایت‌ده اندن اصلا آیرلمه ! که اورایحه یعنی کلام واطوار اولیا ، سنی فردوس اعلا وکوثر حیات بخشایه ایصال وسعادت ابدیه ایله باقی وخوش حال‌ایدر .

مثنوی

﴿ بو دوای چشم باشدنور ساز ﴾

﴿ شد زبوی دیدۂ یعقوب باز ﴾

« ترجمه » کوزل‌قوقو، کوزه نورویریجی‌دوااولدی. یعقوب علیه‌السلامك کوزی رایحه‌دن آچیلدی . « شرح »بوی لطیف چشم ظاهر وبصر باطنه نور بخش ایدر بر اکسیردر. براعما ، کلی کورمدیکی حالده برکلزاره تقرب ایدرایسه‌رایحه‌نك دلالتیله کلستان اولدیغنی بیلیر ، بولور . دیمك‌که رایحۂ طیبه ، چیچك یتیشدیکی باغچۂ فیوضـاتی کوسترر بررهبردر . رایحۂ معنویه‌نك دلالت ذوقیه‌سی انسانی سر منزل کماله ایصال ایدر . شمۂ روحانی ایله مست اولان ذات، کلزار حقیقی‌یی بولوب دلشـاد وپنجۂ آلام واکداردن آزاد اولور ؛ بوکا بردلیل ایسـترایسك قرآن‌عظیم الشانده یعقوب علیه‌السلامك قصه‌سنی مطالعه ایت! که اوغلی حضرت۔ یوسفك معلوم اولان فراقندن کوزلری اعمااولمش ایکن برمژده‌جی یوسـفك کوملکنی کندینه کتیرنجه کوملکدن یوسفك رایحه‌سنی استشمام ایدرك او آنده کوزلرینه نور وبرؤتام کلشدر . بوقصه سـورۂ یوسفك طقسان اوچنجی آیت کریمه‌سنده‌در : حضرت یوسف بعدالخلاص مصرده کسب قوت ومکنت‌ایدوب عفو ایلدیکی برادرلرینه دیدی : ﴿اذهبوا بقمیصی‌هذا﴾ « کیدیکز بنم‌شو کوملکمی پدرم حضرت یعقوبك نزدینه کوتوریکز ! » ﴿ فالقوه علی وجه‌ابی یأت‌بصیراً﴾ « انی پدریمك یوزینه آتیکزکه بصیر کلیر یعنی کوزلرینك‌نوری عودت ایدر. » ﴿ وأتونی باهلکم اجمعین ﴾ « وکافۂ‌عیالکزله پدریمی بکا کتیریکز. » ﴿فلمافصلت۔ العیر ﴾ « حضرت یوسفك برادرلری قافله‌سی مصردن آیرلدیغی حالده » ﴿ انی لاجدریح یوسف ﴾ «نزدنده بولنمش اولانلره حضرت‌یعقوب دیدی : تحقیقا بن یوسفك قوقوسنی بولیورم» ﴿ لولاان‌تفندون﴾ «یوسفك کمال اشتیاقندن عقلمك اضطرابنه حمل ایتمامش اولیدیکز بوسوزیمی تصدیق‌ایدر ایدیکز .» ﴿ قالواتالله

انك لفی ضلالك القدیم ﴾ «حاضر اولانلر حضرت یعقوبه جواباً دیدیلر : اللهه قسم ایدرزکه سن یوسفك محبتنده افراط ایتدیکك ایچون اسکی سهوو امید خامده بولنیورسك !» ﴿ فلما ان جاء البشیر ﴾ «اوحالده که مژده جی یعقوبك نزدینه کلدی.» ﴿ القیه علی وجهه ﴾ «کوملکی حضرت یعقوبك یوزی اوزرینه آتدی.» ﴿ فارتد بصیراً ﴾ «درحال حضرت یعقوب تکرار کوزیجی اولدی.» ﴿قال الم اقل لکم انی اعلم من الله مالا تعلمون ﴾ «انك اوزرینه اعتراض ایتمش اولانلره حضرت یعقوب دیدی : بن سزه دیمدمی ؟ که تحقیقا بن الله تعالی نك فضل و مرحمتندن سزك بیلمدیککز شیئ بیلیرم.»

مثنوی

﴿ بوی بد مرده دیده را تاری کند ﴾

﴿ بوی یوسف دیده را یاری کند ﴾

« ترجمه » فنا قوقو ، کوزی بولاندیرر ، یوسفك قوقوسی کوز نورینه یاردم ایدر. « شرح » بو بیت شریفده بیان بیوریلان رایحه دن مقصد رایحهٔ معنویه در اکر بر انسان اخلاق ذمیمه اصحابندن ایسه آنك فعل و کلامندن ظهور ایده جك آثار مضره حقیقتده لاشه کبی قوقار. بالعکس یوسف علیه السلام کبی الله تعالی حضرتلرینه کلیاً تابع و کافهٔ حرکتی محض خیر و نافع اولان ذوات عالیه دن ظهور ایدن آثار معناً بر رایحهٔ طیبه نشر ایله صاحبنی مستغرق انوار ایدر .

مثنوی

﴿ تو که یوسف نیستی یعقوب باش ﴾

﴿ همچو او با کریه و آشوب باش ﴾

« ترجمه » سن که یوسف دکلسك ! یعقوب اول ! حضرت یعقوب کبی آغلامق ایله ، اضطراب ایله امیدوار وصلت اول ! « شرح » ای انسان ! سن حضرت یوسف کبی بلاقصور دنیانك زندان بلاسنه دوشوب چیقمدك ! عالمك

جفاسنی کوروب تحولات کثیره‌دن عبرت بین اوله‌رق اقتدار تام قازانمدك ! سکا سرور وحبور لایق دکلدر . سنك ایچون لایق اولان حال ، یعقوب علیه‌السلام کبی کریه وابتهال ایتمك والله تعالی حضرتلرینك مرحمتنه قلبکی ربط ایله وصلت حقیقیه‌یه منتظر اولمقدر .

مثنوی

﴿ بشنوا این پند از حکیم غزنوی ﴾
﴿ تا بیابی در تن کهنه نوی ﴾

« ترجمه » حکیم غزنویدن بو نصیحتی ایشیت ! که اسکیمش بدنکده تازه‌لك بوله‌سك ! « شرح » آتیده کله‌جك ایکی بیت شریفی مشهور حکیم غزنوی حضرتلرندن ایشیت ! اکر مضمونلرینی قبول ایدرده انلره موافق صورتده حرکت ایدرسه‌ك مرور ایام ایله کهنه لنمش تن وبدنك معناً تازه حیات بولور . حکیم مشار الیهك ابیاتی :

مثنوی

﴿ نازرا رویی بباید همچو ورد ﴾
﴿ چون نداری کرد بدخویی مکرد ﴾

« ترجمه » نازنینه تازه کل کبی بر یوز لازمدر ؛ سن او کوزل چهره‌یه مالك دکل ایسه‌ك فنا خویلولق اطرافنده طولاشمه ! « شرح » ناز ایده‌جك بر محبوبه حسن ولطافت لازم اولدیغی کبی حسب الاقتضا اظهار کمالات واستغنا ایده‌جك انسانده برچوق درجات عالیهٔ معنویه‌یه صاعد اولمسی ایجاب ایدر . بوقسه اذعان وعرفانی اولمیان هرشیئی بیلیرم دیه افتخار ورهنمادن استغنا اظهار ایتمسی کمراه اولمسنه بادی اولور .

مثنوی

﴿ زشت باشد روی نازیبا وزرد ﴾
﴿ سخت باشد چشم نابینا ودرد ﴾

« ترجمه » یاقیشقسز ، صاری اولان یوزك منظره‌سی چیركین اولور. كور كوزك استغناسی صیقندی‌یی ، المی موجب اولور . « شرح » یوزی صارارمش، چیركین بر آدم مانند محبوب دل آرا نازایله شیوه نما اولور ایسه نفرت ویردیكی كبی مالك اولمدیغی خصائله كندیغی مالك كبی كوسترن ، حدینی تجاوز ایدن احمق وعنودكده طور وحركتی غایت چیركین اولور . صاحب حال اولمیان آدم ناز یرینه نیاز وتمدح یرینه اعتراف عجز ایله استدعای ترحم ایتملیدر .

مثنوی

﴿ پیش یوسف نازش و خوبی مكن ﴾
﴿ جز نیاز وآه یعقوبی مكن ﴾

« ترجمه » یوسفك قارشیسنده نازایله كوزللك دعواسی ایتمه ! یعقوبك آه ونیازندن بشقه برشی یاپمه! « شرح » رضای رعنای جناب كبریایی استحصال ایده‌مدیكك حالده ، استغنا وناز دكل ، حضرت یعقوب كبی تضرع ایله نالان وزار اول ! صاحب كمال اولان اولیانك حضورنده وسائر محلده اظهار هنر وجمال ایتمه! بلكه عرض عجز وابتهال ایت ! كه اذن حق ایله صاحب كمال ومقبول جناب ذوالجلال اوله‌سك !

مثنوی

﴿ معنیٔ مردن زطوطی بدنیاز ﴾
﴿ درنیاز وفقر خودرا مرده ساز ﴾

« ترجمه » طوطیدن كورونن موتك معناسی نیاز ایدی. كندینی نیاز وفقرده میت یاپ ! « شرح » حكایه‌سی سبق ایدن حالت روحانیه كندینی مرده كبی كوسترمه‌سی عین نیاز ورجا ایدی . ایشته بونیاز حقیقی اوزرینه جناب ارحم الراحمین آنی زندان قفسدن قورتاردیغی كبی طالب حقیقی‌ده عرض فقر وتضرع ایدرك چوجق والده‌سنك نزدنده نه‌قدر تابع ومحتاج ایسه اودرجه اوامر صمدانیه‌یه قارشی تابع اولورسه جهل و نادانی وعطالت ونامردیدن وزندان دنیادن كندینی قورتارر.

مثنوی

﴿ تادم عیسی ترا زنده کند ﴾

﴿ همچوخویشت خوب وفرخنده کند ﴾

« ترجمه » نفس عیسی خاصیتی سنی جانلاندیرر . کندیسی کبی کوزل اوغورلو ایدر. « شرح » عاشق حق ، ترک ناز ایله امرخدایه قارشی کندینی نیاز. مطلق حالنده بولندیرر. اثر مرحمت آله اوله‌رق عیسی دم معرفت توأم برعارف. حقیقی‌یه مقارن اولان کیمسه انفاس حیات بخشا ایله معناً برصفای روح افزا بولور.

مثنوی

﴿ دربهاران کی شود سرسبز سنک ﴾

﴿ خاک شوتا کل برویدرنک رنک ﴾

« ترجمه » بهار موسملرینک تأثیراتندن طاش ،تازه ، یشیل چمن اولورمی؟ طوپراق اول ! که سنده رنک رنک کل بیتسون ! « شرح » براهل‌الله ، معناً میت اولمش برطالبی، اذن حق ایله بهار کبی فیوضات جان بخشا ایله احیا ایدر. شوشرط ایله‌که معناً احیا اولنه‌جق آدمک قلبی ناز، کبر، عناددن عاری اوللی ، طاش کبی قاتی اولماملی، طوپراق کبی جوهر قابلیتی حائز برمتواضع اوله‌رق حقه‌ومستقیملره پامال اولمسنی موجب رفعت بیلملی ! یوقسه نوبهاردن طاشلر هیچ بروقت تازه‌لک حاصل ایده‌میه‌جکی کبی متکبروعنود اولانلر اولیاءاللهک صاجدقلری شعاع فیوضدن هیچ بروقت حصه‌دار اوله‌ماز .

مثنوی

﴿ سالها توسنک بودی دلخراش ﴾

﴿ از مون کن یک زمانی خاک باش ﴾

« ترجمه » سن نیجه ییللر کوکل طیرمالایجی طاش ایدک ! تجربه وامتحان ایچون بر زمان طوپراق اول ! « شرح » قلبی طاش کبی قاتی

اولان وکبر وعناد ایله کندینی ، خلق معذب ایدن انسان منفور ، بو عادات واحوالی ترك ایدرك کندینی بر قصور بیلملی، حرکات دلخراشه بدل اجرای خیر وانسانیت وخالق لم یزل حضرتلرینه عبادت ایتملیدرده اندن صکره منتظر مرحمت الهیه اوملیدرکه کوکلنده موجود اولان ظلمت زائل ، قلبی محبت سبحانیه وذوقیات روحانیه یه مائل اوله بیلسون !

﴿ داستان پیر چنکی که در عهد عمر از بهر خداوند تمالی ﴾

﴿ در کورستان روزبی نوایی چنك میزد ﴾

حضرت عمر رضی الله تعالی عنه زماننده محتاج و بی نوا قالدیغی برکونده جناب خدا ایچون قبرستان اورتاسنده چنك دنیلن معروف سازی چالمش اولان اختیار چنکینك حکایه سی بیانندهدر :

مثنوی

﴿ آن شنیدستی که در عهد عمر ﴾

﴿ بود چنکی مطربی با کروفر ﴾

« ترجمه » انی ایشتدکمی ؟ که حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك زماننده شعشعه سی وشیوه سی اولان بر مطرب چنکی وار ایدی ! [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ بلبل از آواز او بیخود شدی ﴾

﴿ یك طرب زآواز خوبش صد شدی ﴾

« ترجمه » آنك آوازندن بلبل بی خود ومدهوش اولور ، کوزل سسنی ایشیدنلر بر مسرته بدل یوز درجه فضله ذوق ولذت بولور ایدی . مستمعینك ذوق ولذتی یوز درجه زیاده اولور ایدی . « شرح » کوزل صدا کبی روحه تأثیر ایدر کیفیات پك آز اولدیغندن حکیم مشهور افلاطون صدایه ، غدای روح ، تعبیر ایدرمش !

مثنوی

﴿ مجلس ومجمع دمش آراستی ﴾

﴿ وز نوای او قیامت خاستی ﴾

« ترجمه » آنك دم ونفسی مجلس ومجمعی تزیین ایلر ونغمه سندن قیامت قوپارایدی. « شرح » بر كوزل سسلی نغمه یه باشلایجه هرهانكی جمعیتده بولنسه اوجمعیت كسب حلاوت ولطافت ایدر . مستمعینك بلااختیار حاصل اولان آه وواهندن وحسابه كلمز محرقانه ندالرندن ظاهر وباطنی مانند قیامت برحال حس ورؤیت اولنور .

مثنوی

﴿ همچو اسرافیل كاوازش بفن ﴾

﴿ مردكانرا جان درآرد دربدن ﴾

« ترجمه » حضرت اسرافیل كبی آنك آوازی فن وصنعتله اولولرك بدننه جان كتیرر . « شرح »حضرت اسرافیل علیه السلام صوری اوفلدیكی وقت اموات قبرلردن اویاندیروب جمع وحشر ایده جكی كبی قبرستان ابدانده میت وبی حس قالمش قابلیتلری ده مطربك الطف صداسی اهتزازه كتیروب تازه حیات ویررایدی. حضرت اسرافیل حقنده «یس» شریفك اللی برنجی آیت كریمه سنده بیورلمشدركه: (ونفخ فی الصور فاذاهم من الاجداث الی ربهم ینسلون) معنای شریفی: «صورده اوفلنیر . انسانلر قبرندن كندی ربلرینه سیل كبی قوشارلر . »

مثنوی

﴿ یار سائل بود اسرافیل را ﴾

﴿ كش سماعش پربرستی فیل را ﴾

«ترجمه »او مطرب حضرت اسرافیله طوغری میل وحركت ایدز بریارایدی ،كه

آوازندن فیل کبی آغر حیوانه بیله قناد ساصل اولوردی. « شرح » مرده اولان قلبلری مطرب کوزل آوازیله تهییجه مقتدر اولدیغندن حضرت اسرافیله یاردیمکه شایان ایدی . او، مطربك سسی اوقدر کوزل ومحیی ایدی که کویا فن وهنری اسرافیلدن اوکرنمشیدی. « یا » حرف ندا اولوب « رسائل » ایری کلمه اعتبار اولنورسه رساله نك جمیدر . رساله ایسه : خبر معناسنه کلدیکندن ، اولکی بیت. شریفه تعلیقاً بو بیت شریفك معناسی : مطرب اسرافیل کبی فن ایله مرده لری احیا یاخود اواز حیات بخشاسی دنیاده کی احیای امواتدن اسرافیله خبر کوتوره جك مرتبه ده آواز اسرافیلی آکدیران مجسم برخبر ایدی . معناسنده توجیه اولنه بیلیر.

مثنوی

﴿ ساز اسرافیل روزی ناله را ﴾

﴿ جان دهد پوسیدهٔ صدساله را ﴾

« ترجمه » صور اسرافیل برکون ناله و آواز ایدر. یوز ییللق چورومش جان ویرر. « شرح » ناله و نغمه نك حالات مؤثره سنی اکلاملیدرکه اسرافیل برکون نفخ. صور ایدنجه یوزلرجه ، بیکلرجه سنه لردن بری چورومش وقرآن عظیمده عظم رمیم ، تعبیر بیورلمش اولان کمیکلر بیله دیریلیر .

مثنوی

﴿ اولیارا در درون هم نغمهاست ﴾

﴿ طالبارا زان حیات بی بهاست ﴾

« ترجمه » ولیلرك کوکلنده اویله نغمه لر واردرکه او نغمه لردن طالبلره بهاسی حسابه کلمز حیات واردر . « شرح » ظاهر قولاغکله ایشتدیکك نغمات لذت بخشادن بشقه انبیای ذیشان واولیای کرامك باطنی و روحانی نغماتی واردرکه تأثیراتی ایشتدیکك زمانه منحصر خواننده نغماتی کبی تأثیرات زائله دن دکل اعماق روحده ذوق ابدی حصوله کتیره جك وروح ثانی افاضه ایده جك برصدای حیات افزای ابدیدر.

مثنوی

﴿ نشنود آن نغمه‌ها را کوش حس ﴾

﴿ کز ستمها کوش حس باشد نجس ﴾

« ترجمه » حس قولاغی او نغمه‌لری ایشتمز ، زیرا ظلملردن حس قولاغی پاك دکلدر . « شرح » انبیای ذیشانك نغمات معنویه‌سی نه درجه‌ده فیض ولذت ویردیکی اشعار وایضاحدن مستغنیدر . اما نفخات روحانیه‌یی بولمق ایچون اخلاق حمیده واقدامات وفیره لازمدر ؛ یوقسه ظلم وتعدی ایتمکدن کری قالمیان برظالمك ناپاك اولان حس قولاغیله پاك وعالی اولان نغمات جلیلهٔ روحانیه‌نك ایشیدلمسی محال ؛ بویولده امید وار اولانلر کرفتار خیالدر .

مثنوی

﴿ نشنود نغمهٔ پری را آدمی ﴾

﴿ که بود اسرار پریان اعجمی ﴾

« ترجمه » جنس آدم ، پرینك نغمه‌سنی ایشتمز ، زیرا انسان پریلرك اسرارندن اعجمی‌در. [بوبیت شریف آتیده کله‌جك بیت شریفك مألیله اکمال بیورلمشدر .]

مثنوی

﴿ کرچه هم نغمهٔ پری زین عالمست ﴾

﴿ نغمهٔ دل بر تر از هر دو دمست ﴾

« ترجمه » کرچه پرینك نغمه‌سی بوعالمدندر. کوکل نغمه‌سی هرایکی نفسدن دهایوکسکدر . «شرح » پری ، کورونمز . هم خلقت اولمدیغندن پرینك نغمه‌سنی انسان ایشتمز . جهان معنویدن واقع اولان نغمات روحانیه حس ظاهردن نصل استماع اولنه بیلیر ؟ نغمات ونفحات قلبیه‌نك ایشیدیله بیلمسی قلبك صفوت وعلویتنه متوقفدر .

مثنوى

﴿ كر پرى آدمى زندانيند ﴾

﴿ هردو درزندان اين نادانيند ﴾

« ترجمه » پرى وآدمى زندانيلردر ، هرايكيسى نادانلق زندانندهدر .

« شرح » اهل‌خطا هيچ بروقت آزادهوحر اولهماز . ارادات آلهيهيه منقاداولميان بعض آدم وپرى، سعادت معنويهدن عاريدر ؛ عقل فكرى‌قيود متنوعهايلهزندانى اولور ؛ يالكز قلب پاك ، قيود دوجهاندن آزاده اولهرق مسعوددر. انس‌وجنك زندانى اولدقلرينه دائر آتيدهكى بيت شريفده اشارت اولنان آيت كريمه دليل‌كافى وبرهان قطعيدر .

مثنوى

﴿ معشر الجن سورهٔ رحمن بخوان ﴾

﴿ تستطيعوا تنفذوا را بازدان ﴾

« ترجمه » سورهٔرحمانده ﴿ يامعشرالجن ﴾ آيت كريمهسنى اوقو ! تستطيعوا ان‌تنفذوا عبارهٔ جليلهسنه قدر بيل ! « شرح »بو آيت كريمهسورهٔرحمانك‌يكرمى سكزنجى آيت كريمهسيدر: ﴿يامعشرالجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات والارض فانفذوا لاتنفذون الا بسلطان ﴾ معناى‌شريفى : « اى انس‌وجن كروهى! اكرسماوات وارضك جانبلرندن چيقمك وچيقمق ايچون‌قادرايسهكز خروج‌ونفوذ ايديكز ؛ خير ، نفوذ وخروجه مقتدر دكلسكز ، الاالله‌تعالينك قدرت وقوتيله مقتدر اولهبيليرسكز .» جناب واجب‌الوجودك خلق‌بيورديغى كائنات اوقدرواسع وبى‌حد ايكن عظمت ربانيهيه كورهبر زندان كبى عد اولنور .

مثنوى

﴿ نغمهاى اندرون اوليا ﴾

﴿ اولا كويدكه اى اجزاى لا ﴾

« ترجمه » اولیاء اللهك باطنلرنده اولان نغمه‌لر ابتدا دیرکه : ای لانك جزءلری ! [بو بیت شریفك مآلی آتیده‌کی بیت شریف ایله اکمال اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ هین زلای نفی سرها برزنید ﴾

﴿ این خیال ووهم یکسو افکنید ﴾

« ترجمه » آگاه اولك لای نفیدن باشلریکزی یوقاری اوریکز ! بو خیال ووهمی برطرفه براقکز ! « شرح » اولیاء اللهك نغمهٔ معنویه‌لری دیرکه : ای « لا » اولان انسان مجازینك اجزاسی و آمالی ! بو « لا » مقامنه واریکز ! باقی یالکز وجه اللهی بیلکز !

مثنوی

﴿ ای همه پوسیده در کون و فساد ﴾

﴿ جان باقی شان نرویید و نزاد ﴾

« ترجمه » ای بو عالم کون وفسادده جمله‌سی چورومش اولانلر ! سزك باقی اولان جانلریکز بیتمدی وطوغمدی . « شرح » ای افعال و آمالنی بو دنیایه حصر ایله معناً چورومش اولانلر ! سز اولیاء اللهك نغمات حکمت آیاتنی نصل استماع ایده‌بیلیرسکز ؟ بزده جان وارذر ، نه ایچون استماعه مقتدر اوله‌میه‌لم؟ دیه‌بیلیرسکز ! چورومش برتخم اثر نشو ونما کوستره‌مز . فدان ، چیچك ویرمز . برعیسی دمك نفس حیات بخشاسنه نائل اولوبده باذن الله تعالی جانکزی یکیدن احیا وشخص معنویکزه مقام انسانیته اعلا واسنا ایتمکه چالیشملیدر .

مثنوی

﴿ کر بکویم شمهٔ زان نغمها ﴾

﴿ جانها سر بر زنند اذ دخمها ﴾

« ترجمه » اكر اولياء عظامك نغمه‌لرندن برشمه ، برمقدار سويليه‌جك اولسه‌م جانلرمقابردن يوقارى باش اوررلر. « شرح » مصراع ثانيه‌ده‌كى مقابردن مقصد مقابر ظاهره ايسه معناى بيت بويله اولور : اولياءاللهك نغمات روحانيه‌سندن بحث ايده‌جك اولسه‌م امواتك جانى كمال شوق ايله مقابردن ظهور ايدر . اكر مقابردن مرام ابدان ناس ايسه اولياءاللهك نغمات پركراماتندن آچيق برصورتده بحث وايراد ايده‌جك اولسه‌م مقـابر ابدان ايچنده چورومش جانلرمالك ذوق روحيات اولوب عالم معنيده باش اوررلر ديمك اولور.

مثنوى

﴿ كوش را نزديك كن كان دور نيست ﴾

﴿ ليك نقل ان بتو دستور نيست ﴾

« ترجمه » قولاغى يقين كتيرده ايشيت ! زيرا اونغمات اوزاق دكلدر . لكن آنك سكانقل وحكايه‌سنه دستورورخصت يوقدر. « شرح » انسان، طالب ترقى ايسه عالم معنوى‌يى اكلار. اسبابه توسل ايله اولياء اللهك الفاظنى وتأليفاتنى مطالعه ايتملى! فيض معنوى قلبكده موجودوباقيدر. تعجيل ايدوب ديمه‌كه: نه‌ايچون بواحوال عاليه بكا آشكار برصورتده بيان وحكايه اولنميور ؟ برمقتضاى حكمت روحانيه افشا اولنه‌ماز .

مثنوى

﴿ هين كه اسرافيل وقتند اوليا ﴾

﴿ مرده را زايشان حياتست ونما ﴾

« ترجمه » بيليكزكه اولياء الله وقتك اسرافيليدر ؛ انلردن مرده‌يه حيات ونشوونما واردر. « شرح » قبر اجساد وابدانده چورومش وروحانيتدن بى‌بهره قالمش اولان انسانلر بيلمليدركه حضرت اسرافيل باذن‌الله تعـالى نصل امواتى احيا ايده‌جك ايسه اولياءالله‌ده معناً مرده، فقط كبر وانكاردن آزاده اولانلرى اذن حق

ایله احیا ایدر . شخصیت معنویه‌لرینه تازه حیات ونشو ونما ویرر . طالب سعادت ایسك اوزمرهٔ جلیلی صورمشروعه ایله تحری ایت !

مثنوی

﴿ جان هریك مرده اندر کورتن ﴾

﴿ می جهد زآواز شان اندر کفن ﴾

« ترجمه » هربر مرده‌دلك جانی بدن قبرنده ایکن اولیاء اللهك آوازندن حیات بولور . کفن طرفنه صیچرار . « شرح » اولیاءالله آوازسلامت انداز روحانیسنی ، نصایح عارفانه‌سنی معناً جانی بدننك مشتهیاتی ایچنده مرده‌اولمش اولانلره توجیه واماله‌ایدر ایسه مرده‌دلانی مشکلات بدنیه‌دن وعقول شهوانیه‌دن تخلیص وعلویات ایله انیس ایلرلر. بومحلده « کفن جانبنه صیچرامق » قبردنیویدن آزاد اولمق دیمکدر .

مثنوی

﴿ کوید این آواز زآوازها جداست ﴾

﴿ زنده کردن کار آواز خداست ﴾

« ترجمه » نفخ اولیا ایله حیات معنویه‌بولان کیمسه دیرکه : اولیاء الله‌ه مخصوص اولان آواز ، خلقك آوازلرندن بشقه، اوزاقدر. مرده‌یی زنده ایتمك آوازخدانك کاریدر.« شرح » اولیاء اللهك همتی ایله معناً حیات بولان کیمسه خلقك آواز ونصایح صوریه‌سنی ایشیدنجه اکلارکه نصائح صوریه ارادات روحانیه‌دن بعیددر .

مثنوی

﴿ مابمردیم وبکلی کاستیم ﴾

﴿ بانك حق آمدهمه برخاستیم ﴾

« ترجمه » بز اولدك . وبالكليه اكسيلدك ، حق تعالى نك صدا و آوازى كلدى. كافةً قالقدق. « شرح » مرده دل ايكن حيات ياب اولانلر بولدقلرى نعمتى تحديثاً ، ياخود نصيحةً ديرلركه: بز معناً مرده اولمش وافعال وحركات نامرضيه مز حسبيله ازهرجهت اكسيلمش وبلكه محو اولمق رادهلرينه كلمش ايكن آوازخدا ديمكه سزا اولان ، انبيا واولياءاللهك وحى والهامى امدادمزه يتشمش وطريق سلامتى كوستروب بزى ظلمت فنادن تخليص ايتمشدر .

مثنوى

﴿ بانك حق اندر حجاب و بى حجيب ﴾

﴿ آن دهد كوداد مريم را زجيب ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرينك صداى رحمانيسى كرك حجابده، كرك بلا- حجاب انى ويريركه : جيب مرحمتدن مريمه ويردى . « شرح » ارحم الراحمين حضرتلرينك وحى والهام ربانيسى هر هانكى انسانك قلبنه القا اولنور ايسه اوقلب، افكار وتجليات عظيمه ومقبوله ايله حيات بولور . حضرت مريمه نفخ ربانى واقع اولنجه روح الله اولان حضرت عيسى حاصل ، مريم اك عالى درجات روحانيه يه واصل اولدى . حق تعالى حضرتلرينك وحى وتكلمى ايكى وجه ايله واقع اولديغى قرآن عظيم الشان ايله مثبتدر . سورهٔ شورانك اللى برنجى آيت كريمه سنده بويله فرمان بيورلمشدر : ﴿ وماكان لبشر ان يكلمه الله الاوحياً اومن وراء حجاب اويرسل رسولاً فيوحى باذنه مايشاء انه على حكيم ﴾ معناى شريفى : « وبرانسانه قابل وجائز دكلدركه الله تعالى حضرتلرى كنديسنه سوز سويليه ، الاوحى والهام ايله سويلر، ياوراى پردهدن ، يا ملائكدن كوندرلمش برملك واسطه سيله ، والله تعالى اذنيله ايستديكى شيئى قولك قلبنه وحى والقا ايلر ، تحقيقا خدا عزوجل ، هرشيدن عالى وغايتله حكيمدر. » وحى والهام ووراى پردهدن ورسول واسطه سيله شرفريز اولان ارادات ربانيه ، نه يولده واقع اولديغنه دائرعقل ظاهر هيچ بروقت مطلع وخبير اوله ميوب بونعمتلر صرف احوال روحانيه دندر .

مثنوی

﴿ ای فناتان نیست کرده زیر پوست ﴾

﴿ باز کردید از عدم زآواز دوست ﴾

« ترجمه » ای مرده‌لر ! سزی فنا ، پوست التنده یوق ایتمش ! دوستك آوازندن عدمدن تکرار دونکز ! « شرح » ای مساوی ومناهی اصحابی ! « فنا » سزی امحا ایلدی. دوست حقیقینك آواز وکلامی اولان قرآن عظیم الشانك احکام جلیله‌سنی قبول ایدر ایسه‌کز ، اوکلام‌الله سزی عدمدن سرای وجوده ارجاع وهر حالده احیا ایدر .

مثنوی

﴿ مطلق آن آواز خود ازشه بود ﴾

﴿ کرچه از حلقوم عبد الله بود ﴾

« ترجمه » کلام‌الله مطلقا شاه جهان اولان جناب کبریادندر. کرچه صورتا اوکلام الله قولنك بوغازندن پیدا اولور . « شرح » قرآن عظیم الشان ، کرچه اللهك قولی اولان فخرعالم علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك فم حکمت توأم رسالتپناهیلرینك شرف‌صدور ایتمش ایسه‌ده جناب یزدانك کلام مرحمت انجامیدر ؛ اولیانك اقوال وافعالی صورتا کندیلرندن ظهور ایدر ایسه‌ده فعال ورامیٔ حقیقی الله تعالی حضرتلری اولدیغی امر جلیدر .

مثنوی

﴿ کفته اورا من زبان و چشم تو ﴾

﴿ من حواس ومن رضا و خشم تو ﴾

« ترجمه » جناب مولا انسان کامله دیمش‌که : بن لسان وکوزکم ، بن سنك حواس ورضا وخشمکم. « شرح » کسب حیات حقیقیه ایدن اهل عرفانه

لسان روحانی ایله جناب مولا حضرتلری اراده وانبا بیوررکه : ای قولم ! سن امر ورضامه موافق صورنده حرکت وانبیا واولیاملک تبلیغات ونصایحیله کسب الفت وانسیت ایلدك ! سکا مکافات عظما اوله‌رق من‌بعد هرنه سویلر ایسك بنم طرفمدن سویلنمش کبی کلام حق اولور . بن اسما وصفاتمله سنك حواسکده ظهور ایلدیکمدن حواسك اراداتمله ورضا وخشمك امرمله یك حال وسن دوجهانده مقبول وعال العال اولمش اولورسك !

مثنوی

﴿ روکه بی یسمع وبی یبصر تویی ﴾

﴿ سر تویی چه جای صاحب سر تویی ﴾

« ترجمه » یوری ای قولم ! که بنمله ایشیدر وبنمله کوررسك ! سر سنسك ! سر محلی نه دیمك ؟ سن صاحب « سر » سك ! « شرح » الله تعالی حضرتلری عبد مقبوله ای قولم ! سن دنیا وعقباده کمال عرفانکله مطمئن القلب اوله‌رق یوری ! قطع مسافات ایت ! سنك ایچون من بعد سهو وخطا بعید وجدادر ؛ زیرا بنم اراداتم وجه ایله ایشیدر . کوررسك ! یالکز سر حقیقت دکل ، بلکه ترقیات معنویه‌ك حسبیله سن شمدی صاحب حقیقت ومالك عز ورفعت اولدك . دیه خطاب ایدر .

مثنوی

﴿ چون شدی من کان الله از وله ﴾

﴿ حق ترا باشم که کان الله له ﴾

« ترجمه » زیرا سن حیرتدن ﴿ من کان الله ﴾ زمره‌سنه داخل اولدك ؛ حق‌ده مکافاةً ﴿سنك ایچون اولورم.﴾ سکا نصرت ویررم دیدی. « شرح » بیت شریفده مذکور اولدیغی اوزره اثرده وارد اولمشدرکه : ﴿ من کان لله کان الله له ﴾ یعنی: «الله تعالی حضرتلرینك اوامرینی اجرا ایتمك ایچون هرکیم کندینی حصر ایتمش وعاشق حقیقی اولمش ایسه الله تعالی حضرتلری او عبد ایچون ظهیر ونصیر اولور.» بیت شریفده بیوریلیورکه : ای قولم ! اجرا آتکی اوامرمك اجراسنه حصر وکمال

محبتله بكا مربوط وعظمت وحكمت واسعهٔ ربانیه‌مدن حیران ومبهوت اولدك ! عالی اولان بواحوالكه مكافاةً بن سكا معین ودستگیر وهر حالكده مددرس و ناصر اولورم.

مثنوی

﴿ كه تویی كویم ترا كاهی منم ﴾

﴿ هرچه كویم آفتاب روشنم ﴾

« ترجمه » بعضاً سكا سنك دیرم، بعضاً موجود بالكز بنم دیرم، هرنه دیرسم بن روشن كونشم ! « شرح » ای قولم ! سن بكا عاشق اولدك واوامرمه امتثالا كندینی ،معناً افنا ایلدك ! شخصی اولان تعینك حسبیله بعضاً سكا «سن» دیرم وكاهی سكا « بن » دیرم . زیرا سن غلیان عشق وحیرتده ایكن سكا « سن » دیسه‌م بنم اوامرمك خارجنده حركت ایتدك ! جدا اولدك كبی سنجه برمعنا و بر اندیشهٔ حزن تما حاصل اولمش اولور. بنم كافهٔ احوال وافعالمده فرمانم عین حكمت ومحض وحدتدر. اوامرم كافهٔ مخلوقات وقلوب اهل عرفان ایچون برهان حكمت، آفتاب معرفتدر .

مثنوی

﴿ هركجا تابم زمشكات دمی ﴾

﴿ حل شد آنجا مشكلات عالمی ﴾

« ترجمه » هر نره‌ده تجلی ایله مشكاتندن یعنی محل نوردن بر آن طالع وظاهر اولسم، اومحلده عالمه منسوب مشكلات حل وزائل اولمش اولور. « شرح » قابل تنور اولان قلبده بر آن بیله تجلی اولسه آنده عالمك كافهٔ مشكلاتی حل وزائل، اویله بر عبد مسعود نیجه نیجه مراتب علیه‌یه واصل اولمش اولور ؛

مثنوی

﴿ ظلمتی را كافتابش برنداشت ﴾

﴿ ازدم ما كردد ان ظلمت چو چاشت ﴾

« ترجمه » بر قارانلغی که کونشك نوری دفع ایتمدی. بزم نفس وکلامزدن او ، قارانلق قوشلق وقتی کبی اولور. « شرح » بوبیت شریفده بیان بیوریلان ظلمتدن مقصد : ظلمت کفر وجهلدر که انی نه آفتاب صوری ، نه ده عقل جزئی دفع وازاله یه غیرکافیدر. کفر وجهل معنوینك ازاله سی انبیای ذیشان تبلیغاتنك وقرآن عظیم الشان محتویاتنك قبول واجراسنه منوطدر. اقوام سابقه نك معاملات جاهلانه لری کندیلرینی ظلمت عمیقه ایچنده براقمش ایکن بدرقهٔ هدایت اولان تبلیغات ربانیه کندیلرینه بیلدیرلدیکی زمان اواقوام مظلمه نك حالی وقت ضحی کبی منور واندنصکره حرکتلری سعادت آور اولدی .

مثنوی

﴿ هر کجا تاریکی آمد ناسزا ﴾

﴿ از فروغ ماشود شمس الضحی ﴾

« ترجمه » هر نره یه یاقیشقسز برقارانلق کلدیسه او ظلمت بزم نورمزدن ضحی وقتنده کی کونش کبی اولور. « شرح » هانکی فکره ظلمت کفر وجهالت مستولی اولورسه صاحبی نور هدایتی قلباً الطاف ربانیه دن طلب ایتدیکی آنده نور یتیشیر ، اوقلب مظلم شمس الضحا کبی معناً نورآلود اولور .

مثنوی

﴿ آدمی را وبخویش اسما نمود ﴾

﴿ دیکرانرا زآدم اسما می کشود ﴾

« ترجمه » آدمه وکندینه متعلق اولانلره الله تعالی حضرتلری اسما و صفاتنی کوستردی . بشقه لره ایسه آدم واسطه سیله اسما وصفاتنی آچدی . « شرح » قرآن عظیم الشانده علی طریق الحکایه فرمان وانبا بیورلدیغی وشرح مثنویك برقاچ یرنده تحریر وتفسیر ایدلدیکی اوزره تعداد اسماده ملائك کرام اظهار عجز ایلدکلرندن حضرت آدم اسمانی تعداد وحقنده کی تکریم ربانینك حکمتنی فعلاً اثبات ایلدی .

مثنوی

﴿ خواه ازآدم کیر نورش خواه ازو ﴾

﴿ خواه از خم کیرمی خواه از کدو ﴾

« ترجمه » نورفیض الٰهی‌یی ایسترایسك آدمدن، ایستر ایسك طوغریدن طوغری‌یه جناب خالق لم‌یزلدن اخذ ایت! شرابی ایستر ایسك کوبدن ، ایستر ایسك قباقدن یاپلمش برقابدن آل! « شرح » انسان ایچون مقصد عالی، نور۔ مولایی ورضا ربانی‌یی استحصال ایتمکدر. بناء علیه خلقةً مستعد ایسك ، نور و رضای خدایی طوغریدن طوغری تبلیغات انبیا ودریای انوار بی انتها اولان قرآن عظیم الشـانـدن اخذ ایله کندینی احیـا واکر کلام اللهك حقایقنه بحق مطلع اولمغه مقتدر دکل ایسك نور هدایتی ، وارث نبی اولان بر انسان کاملدن طلب وتحری ایت ! بر قدح صو ایچه‌جك کیمسه اوقدحی کوبدن ویا دیکر بر قابدن طولدیرسه مقصدی حاصل ومطلوبنه واصل اولمش اولور .

مثنوی

﴿ کین کدو باخم بدو پیوستست سخت ﴾

﴿ نی چو توشادان کدوی نیك بخت ﴾

« ترجمه » زیرا بو وجـود قابی کوبه قوتلی بر صـورتله متصـلدر . او ، بختی کوزل اولان قاب ، سنك کبی اسباب نفسانیه‌دن طولایی شاد دکلدر. « شرح » غافل برانسان شهوات نفسانیه‌ایله‌مسرور اوله‌رق چوق دفعه امرحقی اونوتور . ذات فاضل دیلان مرشد انسان اولمق حسبیله اوده ارادات ربانیه‌یی نسیان ایده‌جکندن نصل نورحقیقت افاضه ونصل ارشادواحیا ایده‌بیلیر؟ بووهمه کرفتار اولان انسان غافله تنبیه بیوریلیورکه : طاعت وتسلیمیت تامه‌سی حسبیله مرشد کامل رضای حق تحصیل وافاضه ایده‌جك درجات ومراتبه واصل اولوب سنك کبی لذائذ فانیه‌دن شادان وغریق دریای غفلت ونسیان دکلدر .

مثنوی

﴿ کفت طوبی من رآنی مصطفی ﴾

﴿ والذی یبصر لمن وجهی یری ﴾

« ترجمه » محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری بیوردیلر : طیبت وسعادت اول کیمسه‌یه که بنی کوردی . وشول کیمسه‌یه‌که بنم وجهمی کورنی کورمش اولدی . « شرح » اشارت بیوریلان حدیث شریف بودر : ﴿ طوبی لمن رآنی وامن بی وطوبی لمن رای من رآنی وامن بی طوبی لهم وحسن مآب ﴾ معنای شریفی : « طیبت وسعادت شول کیمسه‌یه‌که بنی کوردی وبکا ایمان کتیردی؛ یابنی کورنی کوردی وبکا ایمان ایتدی . طوبی کوزل مآب یعنی جنت انلر ایچوندر .

مثنوی

﴿ چون چراغی نور شمعی را کشید ﴾

﴿ هر که دید اورا یقین آن شمع دید ﴾

« ترجمه » برقندیل برمومك نورینی چکرسه کندی‌ده اندن شعله‌لنیر . هرکیم آنی کوردی ایسه محقق صورتده او، شمعی کورمش اولدی . « شرح » شمعدن نوری آلمغه وبذاته منور اولمغه مستعد اولان چراغ ، اورتالغی تنویر ایده‌جکی آشکاردر ، انوار هدایتی ارادات ربانیه‌دن واوامر وتبلیغات نبویه‌دن اخذه مستعد اولان انسان کاملك‌ده نصایح وحرکاتی آثار انوار خدا وسائر مستعدینه باعث سلامت فیض انتما اوله‌جغی وارسته تفصیل وایمادر .

مثنوی

﴿ همچنین تا صد چراغ از نقل شد ﴾

﴿ دیدن آخر لقای اصل بد ﴾

« ترجمه » بونك كبی یوز چراغه قدر نقل اولنسه انتقال حسبیله آخر چراغی كورمك، اصل چراغك لقاسی اولدی. « شرح » شمعدن مقصد اصلی : ظلمتی ازاله واورتالغی تنویر ایتمكدر. ابتدا ایقاد اولنمش بر مومدن یوز بیكلرجه موم یانسه او وظیفهٔ مقبوله‌یی اجرا ایتمش ، اك آخر چراغی كورن شمع اصلی‌یی كورمش اولدیغی كبی برعارف مستقیمی كورن طالب مستعدده معناً منبع انوار هدایته وارمش وحقیقتی كورمش اولور . شوقدر وار كه شمعلرك بعضیسی دها زیاده انوار صاچار. اهل عرفانك درجاتی متفاوت و بعضیسنك ارشادی قوی وبعضیسنك بالنسبه وسط اوله‌جغی بدیهیدر ؛ مع مافیه اولیانك جمله‌سی نورك مظهر ومصیریدر .

مثنوی

« خواه از نور پسین بستان تو آن »
« هیچ فرقی نیست خواه از شمع جان »

« ترجمه » ایستر ایسك اونوری صكره‌كی نوردن آل ! ایستر ایسك شمع جاندن آل! هیچ فرق یوقدر. « شرح » انوار هدایتی دیلرسك زمانكده اولان بر مرشد كاملدن ، دیلرسك دها اول مرور ایدن اصحاب هدایتدن آل ! هرحالده الاجغك نور برمنبع مكارمك اولدیغنی خاطردن چیقارمه !

مثنوی

« خواه بین نور از چراغ آخرین »
« خواه بین نورش زشمع غابرین »

« ترجمه » ایستر ایسك نوری آخرلرك چراغندن كور ! دیلرسك كچمش اولان متقدمینك شمعندن كور ! « شرح » برقاچ یوزسنه اول دنیاده اولیدم متقدمین كرامك انوار هدایت نثارندن مستنیر ومستفیض اولور ایدم؛ دیمامیدر. نور هدایت ، اصحاب كمالاتده دائما موجوددر . سن همت ایت! كه او انسان كاملی بولوب مروتلرندن بكام وهمتلریله واصل مرام اوله‌سك !

﴿ درمعنی حدیث انّ لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها ﴾

بو حدیثك معنای شریفی : « تحقیقا ربکز ایچون زمانکز کونلرنده کوزل رایحه‌لر واردر ؛ آکاه اولکز ! او کوزل رایحه‌لری توجه و قصد قیلکز ! » کوزل رایحه‌دن مقصد : اولیاءالله وزمرهٔ عرفادر . [حدیث شریف مذکورده‌کی « تعرض » تعبیری ، توجه وقصد معناسنده‌در .]

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر که نفحتهای حق ﴾

﴿ اندرین ایام می دارد سبق ﴾

« ترجمه » پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز بیوردیلرکه : حق تعالینك نفحاتی یعنی کوزل رایحه‌لری بو ایامده ظهور ایده‌رك غلبه ایدر . « شرح » نفحاتك ایامندن مقصد : طالب حقیقت اولانلرك عمرلرنده دنیاده حس ایتدکلری عشق ربانیدر .

مثنوی

﴿ کوش وهش دارید این اوقات را ﴾

﴿ در ربایید این چنین نفحات را ﴾

« ترجمه » بو وقتلره قولاق ویریکز ! عقل طوتکز ! بویله اك کوزل رایحه‌لر قاپیکز ! « شرح » اولیاء الله بعض دفعه دنیاده سزه یقیندر . بو فرصتی فوت ایتمیوب بذل مساعی ایله انلری آرایکز .

مثنوی

﴿ نفحهٔ آمد شمارا دید و رفت ﴾

﴿ هر که را می خواست جان بخشید و رفت ﴾

« ترجمه » کوزل بر رایحه سزه کلدی ، کوردی . کتدی . هر کیمه ایستر ایسه جان باغشلادی . کتدی . « شرح » عمرکزده بر صاحب عرفان سزه

تصادف ایدوب حالکزی کوردی . حسب الحکمه معناً ینه چکلدی ؛ ایچکزده رضای مولایی استحصال ایچون طالب وراغب اولدیغنی کورمش ایسه اکا فیض۔ سعادت احسان ، افاضهٔ نور ایمان ایلدی .

مثنوی

﴿ نفحهٔ دیگر رسید آگاه باش ﴾

﴿ تاازین هم وانمانی خواجه تاش ﴾

«ترجمه» دیکر بررائحهٔ طیبه یتیشدی. آگاه اول ، تاکه اندن تکرار کری قالمیه‌سك! ای قپو یولداشی ! « شرح » بهمه حال‌کونلرك برنده صاحب عرفانه تصادف ایدرسك ! فقط رضای باری‌یی بحق‌طلب وتحری ایده‌مدیکندن فرصتی افاته وخلقی اولان استعدادیکی خیلیدن خیلی‌اضاعه ایلدك! مرحمت ربانیه مددرس اولمق اوزره دیکر بر صاحب عرفانی سکا ارائه ایده‌جکندن کحل الجواهر مثا۔ به‌سنده اولان عبادت و اوامر مشروعه‌یی اجرایه مواظبت ایت !

مثنوی

﴿ جان آتش‌یافت زان آتش کشی ﴾

﴿ جان مرده یافت ازوی جنبشی ﴾

«ترجمه» آتشه منسوب اولان جان ، آتشی اولدیرمك چاره‌سنی روائح۔ طیبهٔ ربانیه‌دن بولدی ؛ مرده اولان جان ینه او نفحه‌لردن حرکت بولدی . « شرح » نار غضب و شهوتدن وبوکبی اخلاق ذمیمه‌دن یانعقده اولان کیمسه، او حالت کریهه ایچنده ایکن استعدادی حسبیله رضای ربانی‌یه میل ایله اهل عرفانه مصادف اولنجه ناری نورو کدورتی مبدل حبور اولور .

مثنوی

﴿ جان ناری یافت ازوی انطفا ﴾

﴿ مرده پوشید از بقای اوقبا ﴾

« ترجمه » روح آتشی سوندی. مرده ، حیات ابدیه لباسنی کیدی .
« شرح » اولیاء اللهك همتیله نارغضب سونر . مرده‌دل اولان کیمسه سعادت ـ ابدیه ایله زنده اولور .

مثنوی

﴿ تازکی وجنبشی طوبیست این ﴾
﴿ همچو جنبشهای خلقان نیست این ﴾

« ترجمه » کاملك تازه‌لکی وحرکتی طوبای نجات وسعادت فیض غایاتدر . انك حرکاتی خلقك حرکاتی کبی دکلدر . « شرح » ولی‌اللهك لطافت معنویه‌سی وحرکت روحانیه‌سی طوبی ومسعوددر؛ زیرا مستعدین انك همتندن مسعود واهل ـ یقین اولور . [« طوبی » هم مسعود معناسنده‌در . هم جنت اعلاده برشجرك اسمیدر .]

مثنوی

﴿ کردرافتد در زمین وآسمان ﴾
﴿ زهرهاشان آب کردد در زمان ﴾

« ترجمه » نفحهٔ سبحانی یره کوکه دوشسه ایدی قوتلری درحال اریبوب صو اولور ایدی . [شرحی ایکی بیتدن صکره کله‌جکدر .] بوندن صکره کوزل قوقو دیمك اولان «نفحه» خاء معجمه ایله « نفخه » یعنی اوفله‌مك ، روح معناسنده قوللانیله‌جقدر .]

مثنوی

﴿ خود زبیم این دم بی منتها ﴾
﴿ باز خوان فابین ان یحملنها ﴾

« ترجمه » یالکز نهایتسز بودم ونفخه‌نك ، امانت مولانك قورقوسندن (فابین ان یحملنها) آیت کریمه‌سنی تکرار اوقو !

مثنوی

ورنه خود اشفقن منها چون بدی

کرنه از بیمش دل که خون شدی

« ترجمه » یوقسه سمانك ، یرك قورقوسی نصل اولور ایدی؟ اکر او امانتك قورقوسندن طاغلرك مرکزی قان اولمامش اولیدی ! « شرح » انبیای ذیشان واولیای کرامکه نفخهٔ ربانیه‌یه مظهردر . انلرك فیض وهمتی عالیدر . بودم ونفخه امانت کبریادر . او امانتی جناب واجب الوجود زمین و آسمانه تکلیف بیورد قده انك عظمت حالنی حس ایله اك قوی طاغلر بیله معناً خوف ولرزش ایچنده قالدی . ارض وسما بو امانت ربانیه‌یی قبول وتحملدن عجزلرینی اظهار ایتدیلر ؛ اما صورتا صغیر ، معناً کبیر اولان انسان او ، امانت دهشت نمادن چکنمیوب قبول ایلدی وبونك اوزرینه جناب عالم مطلقدن ظلوم وجهول تسمیه بیورلدی . بوکا دائر اولان آیت کریمه سورهٔ احزابك یتمش ایکنجی آیتیدر : (اناعرضنا الامانت علی السموات والارض والجبال) معنای شریفی : « بز امانتی سموات وارض وجباله عرض ایلدك » (فابین ان یحملنها) « وانلر انك یوکلنمسندن ابا ایدوب چکندیلر . » (واشفقن منها) « واول امانتدن قورقدیلر . » (وحملها الانسان) « وانسان انی یوکلندی واوزرینه الدی » (انه کان ظلوماً جهولاً) « تحقیقاً انسان غایتله ظلم ایدیجی ومبالغه ایله جاهل اولدی . » بو امانت ندر ؟ بوکا دائر مباحث عظیمه جریان ایدوب جمله‌سی درج اولنسه برچوق صحائف املا ایدلمش اولور . خلاصةً دینه بیلیرکه امانت جسمانی اولان عبادت دکلدر ، امانت عظمادن مقصد ربانی عبادت اولمدیغی سموات ، ارض ، جبال امانتی قبول ایتمدکلری وبونلر سائر مخلوقات کبی الآن خلقت اوزره الله تعالی حضرتلرینه تسبیح وعبادت ایتمکده اولدقلری آیت کریمه ایله مثبتدر ؛ امانتدن مقصد عالی ، حضرت مولانای رومی قدس سره السامینك بیوردیغی وجه‌ایله نفخه ودم ربانی ، یعنی انسانده کی روح معنویدر ؛ انك معناً برقنادی عشق صمدانی ، دیکر جناحی معرفت یزداندر .

مثنوی

﴿ دوش دیکر این میداد دست ﴾

﴿ لقمهٔ چندی درآمدره ببست ﴾

« ترجمه » دون بشقه بر رنکده تجلی ایدن نفخهٔ ربانیه‌نك تعریفی بزه ال ویردی ؛ نه‌چاره‌که برقاچ لقمه کلدی . یولی باغلادی . « شرح » برکون اول حضرت مولانانك قلب پاکنده الهامات ربانیه جلوه نما اولمش ، سائر حکمتلر کوسترمش ایدی ؛ نه‌چاره که حسب البشریه برقاچ لقمه زیاده اکل بیورلدیغندن نفخهٔ ربانیه‌نك دهازیاده ایضاحنه مدار اوله‌جق موروودات قلبیه طریقنی‌سد وبند ایله بیانات مذکورهٔ شریفه ایله اکتفا ایدلمشدر . ایجابندن فضله طعامك روح وعقل وبدنه اولان مضراتی بوبیت شریفده غایت عارفانه ومتواضعانه اشعاروارانه بیورلمشدر . برقاچ لقمهٔ زائده حضرت جلال الدین رومی کبی بردریای روحانیته وبرعمان ذکاوته مضرت ایراث ایدنجه دوشونولسون که سائر انسانلره نه‌قدر مضر اولور . طعام ، کرچه جسمانی برکیفیت ایسه‌ده روحك جسمه ارتباطی واعضای بدنیه روحك آلاتی اولدیغندن قلب ودماغ کثرت طعامدن ثقلت وکثافت کسب ایدنجه روح ، فیضنی اظهارایده‌جك وسائطدن محروم قالیر .

مثنوی

﴿ بهر لقمه کشت لقمانی کرو ﴾

﴿ وقت لقمانیست‌ای لقمه برو ﴾

« ترجمه » لقمه‌دن طولایی برلقمان رهن اولمش ! لقمان‌وقتیدر .ای لقمه یوری ! کیت ! « شرح » لقمان کبی حکمت آشنا اولان روح معنوی کثرت طعامدن مرهون کبی محبوس اضطراب قالمشدر . تحصیل عرفان زماننده روح اظهار فیوضات ایده‌جکی جهتله کثرت طعامی دعوت ایدن نفسانی اشتهادن اوزاق اولملیدر .

مثنوی

﴿ از هوای لقمهٔ این خار خار ﴾

﴿ از کف لقمان برون اریدخار ﴾

« ترجمه » بو اضطراب دیکنی بر لقمه نك هوا و محبتندن طولاییدر ؛ لقمانك آووجی ایچنده‌کی دیکنی دیشاری چیقاریکز ! « شرح » روح معنوینك کرفتار اولدیغی اضطرابات و وساوس ، کثرت طعام و حرصدن منبعثدر . روحك الی مثابه‌سنده اولان عقل وقابـه یمکك چوقانی اذیت ویرن بر دیکندر . بوندن تخلیص نفس ایتمك لازمدر .

مثنوی

﴿ درکف اوخار وسایه‌ش نیز نیست ﴾

﴿ لیکتان ازحرص آن تمیز نیسـت ﴾

« ترجمه » آنك النده دیکن اولمدقدن بشـقه انده دیکنك کولکه‌سی ، اثری بیله یوقدر ؛ لکن سزده‌کی حرصدن طولایی سزده قوهٔ تمیزیه یوقدر .
« شرح » روح معنوینك جوهر اصلیسنده اصلا کدورت واضطراب یوقدر . علوی وغیرمادیدر . اما دنیـاده بدن ایچنده محبوس اولدیغی ونفس وشیطانك بدنه تأثیرات الیمه‌سی درکار بولندیغی حسبیله تمیزسز اولانلره کوره روح معنوی خار ومزاحمدن مجروح ظن اولنور . الحاصل خار اضطراب فنایه تعلق ایدن عقالك املنده وبدنك مرضنده‌در ، روح معنویده دکلدر .

مثنوی

﴿ خاردان آنراکه خرما دیدهٔ ﴾

﴿ زانکه بس نانکور وبس نادیدهٔ ﴾

« ترجمه » صورتا خرما کورمش اولدیغك اوشیئی دیکن بیل ! زیرا سن زیاده نانکور وکورسك ! « شرح » خرما کبی لذیذ ظن اولنان طول امل واغزده طاتلی صانیلان کثرت طعام حقیقتده خار ومایهٔ ضرر وخساردر .

مثنوی

﴿ جان لقمان که کلستان خداست ﴾

﴿ پای جانش خستهٔ خاری چراست ﴾

« ترجمه » لقمانك جانی که خدای متعالك کلستانیدر. اونك روحنك ایاغی نیچون بر دیکنك مجروحیدر ؟ [شرحدن وارسته‌در .]

مثنوی

﴿ اشتر آمد این وجود خار خوار ﴾

﴿ مصطفی زادی برین اشتر سوار ﴾

« ترجمه » بودیکن ییجی بدن، دوه کبی کلدی . محمد مصطفی علیه السلام بودوه‌یه سوار اوله‌رق طوغمش ایدی . « شرح » حقیقت محمدیه دنیایه بدنله کلمش ایسه‌ده ذات جلیل معنویسی بدنه سوار اولدیغندن بدن مکرمدر . مصراع ثانینك دیکر معناسی بواولورکه : برمصطفی زاده بودوه‌یه سواردر . اوتقدیرده فخر عالم علیه الصلوة والسلامك فیض بی انتهاسندن طوغمش ومصطفی زاده دینمکه شایان بولنمش اولان روح معنوی کندی بدنی دوه کبی عدایدوب وادیٔ عمری کچمك ایچون اکا سوار اولمقدن بشقه براهمیت ویرمامش اولور . روح معنوی‌یه مصطفی زاده تعبیرینك مناسبتی بوحدیث شریف ایله درکار اولور : ﴿ انا نور الله والمؤمنین من نوری ﴾ یعنی «بن الله تعالی حضرتلرینك نوری‌یم ومؤمنلر بنم نورمدر.»

مثنوی

﴿ اشترا تنك کلی برپشت تست ﴾

﴿ کزنسیمش در تو صدکلزار رست ﴾

« ترجمه » ای دوه! سنك ارقه‌كده بركل دنكی واردر كه آنك روزكارندن سنده یوزكازار حاصل اولدی ! « شرح » ای بدن انسانی ! سنك اوزركده‌ كوهر لطیف اولان روح معنوی واردر كه آنك فیضندن نطق وعقل وایمان‌ وعرفان ونیجه نیجه فیوضات بی‌پایان ظاهر ونمایان اولمشدر .

مثنوی

﴿ میل تو سوی مغیلانست وریك ﴾

﴿ تاكه كل چینی زخار مرده ریك ﴾

« ترجمه » سنك میلك مغیلان دینلن دیكنلی اغاجه، قوم طرفنه‌در. زیرا كل طوپلامقدن اوزاق قالان، یره دوشمش پارچه‌پارچه دیكنلردن بشقه نه طوپلایه‌بیلیر؟ « شرح » روحه عائد خدمت ووظیفه‌دن عاطل اوله‌رق عین مغیلان اولان كثرت‌ طعام وآمال خام كبی حركات بدانجامه منهمك اولان كیمسه دیكن وقوم كبی مضر اولان آمال ومشتهیات نفسانیه‌دن نصل سلامت وسعادت بكلر ؟

مثنوی

﴿ ای بكشته زین طلب ازتو بكو ﴾

﴿ چند كویی این كلستان كوكو ﴾

« ترجمه » ای سن كه بوطلبدن طولایی محلدن محله كچیورسك ! نه‌وقته قدر مطلوبم اولان بوكلستان نره‌ده‌در ، نره‌ده ؟ دیرسك ! « شرح » مشتهیات‌ نفسانیه‌یی منبع لذت وكلستان سعادت عدایدن صاحب ذلت ، نه‌وقته‌قدر فائده‌سز شیلرایله جلب محنت ایده‌جكدر ؟ لذت وعزتی امور فانیه‌ده ومشتهیات نفسانیه‌ده طلب ایدن انسان ، بی‌اذعاندر .

مثنوی

﴿ پیش ازین کین خار پابیرون کنی ﴾

﴿ چشم تاریکست جولان چون کنی ﴾

« ترجمه » بوندن اول اياقده اولان ديكنی ديشاری آتملسك! كوز نورسزدر؛ نصل جولان ايده بيليرسك ؟

مثنوی

﴿ آدمی کونی نکنجند در جهان ﴾

﴿ در سر خاری همی کردد نهان ﴾

« ترجمه » بر انسان جهانه صيغمزده بر ديكنك اوجنده كيزلنه رك طولانير!

« شرح » روح اعظم وعقل كله متعلق اولان حقيقت انسانيه معناً جهانه صيغمز ايكن كثرت طعام وفعل حرام ديكنلری انسانك اطرافنده طولاشير وقدر وقيمتنی محو وازاله ايتمش اولور .

مثنوی

﴿ مصطفی آمدکه سازد همدمی ﴾

﴿ کلمینی یا حمیرا کلمی ﴾

« ترجمه » محمد مصطفى عليه السلام افندمز نشر انوار ايچون كلدی. ايستديكه بو عالمده بر همدمی اولسون . آنك ايچون اولكان عرفان ومفخر دوجهان بعض دفعه بيورورلر ايدی، ياحميرا! بكا سوز سويله! « شرح » دنيايه متعلق احوالك روحانيته تأثيراتی بوندن ده اكلايكز ،كه فخر عالم صلى الله تعالى عليه وسلم افندمز حقيقت محمديه سيله كون ومكانه صيغمز وقوۀ روحانيۀ نبويه لريله عالمی محيط ايكن حسب النبوه اعطای ارادات ودنيايه متعلق احوالی ده اصلاح ومستحقينی ارشاد ايتمك ايچون هرنه وقت بوخاكدانه متوجه اولمق ارزو بيورسه لر ايدی همدمی

اتخاذ بیوردقلری دریای عصمت حضرت عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنهایه بیوررلرایدی‌که : یاحمیرا ! بکادنیایه متعلق کلام سویله ! که عالم لاهوتدن عالم ناسوته رجوع ایده‌یم . [حمیرا، حمرانك تصغیری وحضرت عایشه رضی الله عنهانك لقب عصمت مآبیدر .]

مثنوی

﴿ ای حمیرا آتش اندرنه تو نعل ﴾

﴿ تازنعل تو شود این کوه لعل ﴾

« ترجمه » نعلی آتشه قومق برکیمسه‌یی جذب ایتمکدن کنایه اولور . فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیوررلر ایدی‌که : یاعایشه ! بنی عالم بشریته جذب ایتمك ایچون نعلکی آتشه قو ! که سنك نعلکدن ، یعنی جذبکدن بوطاغ لعل اولسون ! « شرح » بالاده ذکر اولندیغی اوزره رسول مجتبا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری بعضاً بیوررلر ایدی، که یاعایشه ! بنی عالم بشریته جاب وجذب ایده‌جك كلام سویله ! که سنك گوهر عصمت ولطافتك فیضیله طاغ کبی وحشی اولان بودنیا ، لعل وپرصفا وجذبه لایق واحرا اولسون !

مثنوی

﴿ این حمیرا لفظ تأنیثست وجان ﴾

﴿ نام تأنیثش نهند این تازیان ﴾

« ترجمه » حمیرا لفظ تأنیثدر ؛ جان لفظی‌ده مؤنث سماعیدر . بوعربلر جانی تأنیث ایله جانه مؤنث نامی قورلر . « شرح » بوبیت شریف ایله حضرت عایشه رضی الله تعالی عنهانك كمالات معنویه‌سی تعریف بیورلمشدر . حضرت عایشهٔ صدیقه نسادن ایکن نصل كمالات منتهایه احرا اولور ؟ دنیلیرسه عالم روحانیتده ذکور واناثك قابلیت معنویه‌سنه اعتبار ایدیلیر . مثلا : جان لفظی لسان عربده سماعی مؤنثدر . دنیاده‌کی الفاظ وتعبیراتك جهان معنویده تأثیراتی اوله‌ماز . وجان تأنیث وتذکیردن عالیدر . بناءً علیه حضرت عایشه‌نك نسا اولمسنه دکل، كمالات روحانیه‌سنه اعتبار اولنور .

مثنوی

﴿ لیك از تأنیث جانرا باك نیست ﴾

﴿ روحرا بامردوزن اشراك نیست ﴾

« ترجمه » لکن روحه تأنیثدن قورقو یوقدر . روحك ارکك وقادین ایله اشتراکی یوقدر . « شرح » روح لسان وحرفلرده ایستر ایسه مذکر ، ایستر ایسه مؤنث لفظیله تعریف اولنسون ؛ تعریفات وتسمیه‌دنا کا برقورقو وضرر کلمز ؛ زیرا ایکیسندن مبرا وجنسیتدن معرادر .

مثنوی

﴿ ازمؤنث وازمذکر برتراست ﴾

﴿ این نه‌آن جانست کزخشك وتراست ﴾

« ترجمه » روح مؤنث ومذکردن عالی وقورووياشدن بریدر . [مستغنی‌ء شرحدر .]

مثنوی

﴿ این نه آن جانست کافزاید زنان ﴾

﴿ یاکهی باشد چنین کاهی چنان ﴾

« ترجمه » بوروح ، او جان دکلدرکه اکمکدن زیاده‌لشیر . یاخود بعضاً شویله ، بعضاً بویله اولور . « شرح » روح معنوی اوروح دکلدرکه اکمك ، یمك وسائر اسباب مادیه ایله بعضاً نقصان وضعفه وبعضاً ازدیاد قوته دوچار اولسون !

مثنوی

﴿ خوش کنندست وخوش وعین خوشی ﴾

﴿ بی‌خوشی نبود خوشی ای مرتشی ﴾

« ترجمه » روح معنوی کوزل ایشاییجی و کوزلدر؛ وخوشلغك عینیدر. خوشسزلق خوشلق اولماز. ای مقصودینه وارمق ایچون وسیله اتخاذ ایدن طالب! [بومحلده مرتشی، طلب ومقصدینه وارمق ایچون وسیله‌جو اولانه دینلمشدر .]

« شرح » روح معنوی کرچه‌بدن دکل ایسه‌ده بك چوق احوالی احیا ایدر ؛ امابولندیغی شخصك اخلاق ذمیمه‌سی قوی‌ایسه روح معنوینك فیضی بالضروره مخفی قالیر .

مثنوی

﴿ چون توشیرین ازشکر باشی بود ﴾

﴿ کان شکر کاهی زتو غایب شود ﴾

« ترجمه » زیرا سن شکردن طاتلیاق بولورسك ، اولورکه اوشکر بعضاً سندن غائب اولسون ! « شرح » روحانیتك لذتنی حس ایدرسك ! اما اوفیض۔ روحانی سکاکلمینجه انك لذتی سندن غائب اولور .

مثنوی

﴿ چون شکر کردی زتأثیر وفا ﴾

﴿ پس شکرکی ازشکر کرددجدا ﴾

« ترجمه » اما کندینی تأثیروفادن عین‌شکر ایتدك؛ اندن‌صکره شکر، شکردن نصل اوزاق اولور ؟ « شرح » شکر، یین آغزنده طاتلیلق طویار. برطالب‌ذوق۔ روحانی‌ده اوذوقی حس ایدر؛ اما ارادات واوامر ربانیه‌یی بتمامها قبول واقتداری نسبتنده اجرا ایدر. یالکز شکردن حلاوتك آیرلمسی ممکن اولمدیغی کبی روحانیت‌ده هیچ بروقت طالبندن آیرلماز .

مثنوی

﴿ عاشق ازخود چون غدا یابد رحیق ﴾

﴿ عقل انجاکم شودکم ای رفیق ﴾

« ترجمه » شراب خالص كبي عاشق كنديسندن غداى نشوه‌يى بولور . عقلى، اوراده آز اولور ؛ آز ! اى رفيق ! [معناسى واضحدر.]

مثنوى

﴿ عقل جزوى عشق رامنكر بود ﴾
﴿ كرچه بنمايدكه صاحب سر بود ﴾

« ترجمه » عقل جزئى عشقى منكر اولور، كرچه عقل جزئى صاحبى صاحب سر اولمش كورونور . « شرح » عقل جزئى عشق الٓهى‌يى فهم وادراك ايده‌مز ، ولو صاحب ذكا اولسه‌ده ! زيرا عقل جزئينك ميدانى ماديات وعشق الٓهينك جولانكاهى جهان بى‌پايان روحانياتدر .

مثنوى

﴿ زيرك وداناست امانيست نيست ﴾
﴿ تافرشته لانشد اهرمنيست ﴾

« ترجمه » عقل جزئى صاحبى ، ذكى وبيليجى اوله‌بيلير ، لكن نيست وفانى دكلدر . ملك بيله « لا » اولمينجه شيطاندر . « شرح » انسان ايچون اك بيوك ، اك يوكسك مرتبه ، عشق ورضاى ربانينك استحصالنده كندى هستئ امل وارزوسنى افنا ايتمكده‌در ؛ آندن صكره قلب عشق وذوق سبحانيله مالى اولور ، كندى املنى امرحقه تابع ايتمين ولو ملك اولسه ينه شيطاندر .

مثنوى

﴿ اوبقول وفعل يارمابود ﴾
﴿ چون بحكم حال آيى لابود ﴾

« ترجمه » اوعقل جزئى قول وفعل ايله بزم يارمز اولور ، حال حكمنه كلديكك وقت او « لا » اولور. « شرح » عقل جزئى وذكاء صورى پك چوق

امور دنیویه ایچون قولاً بزه معاونت ایدرایسه‌ده معاونتی جزئیاته منحصردر . انسان ایچون اك بیوك هنر وذکاوت ارادات ربانیه‌یی قبول واجرا وانسانیت وعبادت مشروعه‌یی ایفا ایتمکدر .

مثنوی

﴿ لا بود چون اونشد از هست نیست ﴾

﴿ زانکه طوعاً لا نشد کرهاً بسیست ﴾

« ترجمه » عقل جزئی موهوم اولان وارلغندن فانی اولمازسه « لا » اولور . اوعقلکه ایستیه‌رك «لا» اولمدی، ایسته میه‌رك محو وفانی اوله‌جغندن بوجزا اکا کافی ووافیدر . « شرح » عقل‌جزئی صاحبی اکرموهوم‌اولان وارلغنی وآمالنی رضای حقك استحصالی یولنده افنا ایتمز ایسه «لا» وبی‌بها اولور . دنیاده ایکن خیالات ذهنیه سنی «لا» ایتمز وارادات ربانیه‌یه طوعاً التجا ایلمزایسه موت طبیعی آنك اك زیاده سودیکی بدن ووجودینی قریباً وکرهاً نیست وافناوشخصیت معنویه‌سنی کرفتار الم واذا ایده‌جکدر .

مثنوی

﴿ جان کمالست وندای اوکمال ﴾

﴿ مصطفی فرمودارحنا یابلال ﴾

« ترجمه » روح ، حدذاتنده عین‌کمالدر ؛ ونداو اداسی‌ده کمالدر . آنك ایچون محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز فرمان بیوردی‌که : ﴿ ارحنا ﴾ یعنی بزی دیکلندر! یابلال ! « شرح » فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری امور دنیویه‌یه عائد اوامر وتبلیغاتی بعدالاجرا یورغونلق حس ایلدکلری صره‌ده صاحب خوش صدا مؤذن حضرت پیغمبری اولان بلال حبشی حضرتلرینه فرمان بیوررلر ایدی‌که : ای بلال ! صدای خوش اداکله اذان اوقو ! بزه معناً راحت ویر ! که یورغونلق زائل وقلب ، جهان علوی‌یه پران وواصل اولسون!

مثنوی

﴿ ای بلال افراز بانك سلسلت ﴾

﴿ زان دمی کاندر دمیدم در دلت ﴾

« ترجمه » ای بلال ، مسلسل والطف اولان صداکی یوکسلت ! او نغمهٔ ربانیه‌دن‌که بن انی سنك قلبکه نفخ وافاضه ایلدم ! [معناسی آچیقدر .]

مثنوی

﴿ زان دمی کادم ازان مدهوش شد ﴾

﴿ هوش اهل آسمان بیهوش شد ﴾

« ترجمه » ای بلال ندا وصداکی اول دمدن ترفیع ایت ! که آدم علیه‌السلام آندن مدهوش واهل آسمانك عقلی بیهوش اولمش ایدی . « شرح » بوبیت شریفده بیان اولنان « دم » وندا جناب کبریانك ارواح وملائکه فرمان بیوردیغی نفحهٔ کبری وارادات عظمادر که عقول جزئیه دکل ملائکهٔ کرام ایله ارواح مقدسه آندن مدهوش وبی هوش اولدی .

مثنوی

﴿ مصطفی بی خویش شد زان خوب صوت ﴾

﴿ شد نمازش درشب تعریس فوت ﴾

« ترجمه » محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری بلال حبشی رضی‌الله عنهك کوزل سسندن دریای رحانیده کنندندن کچه‌رك متسغرق اولوب صباح نمازی شب تعریسده فوت اولدی . [« تعریس » سفره کیجه‌لین کیدوب آخر لیلده اویقو، استراحت ایچون واریله جق محله دینلیر . اما «شب تعریس» فخر عالم علیه الصلوة و لسلام افندمز حضرتلری صباح نمازی وقتنی کچیردکلری کیجه‌یه علم اولمشدر .]

مثنوی

﴿ سرازان خواب مبارك برنداشت ﴾

﴿ تانماز صبحدم آمد بچاشت ﴾

« ترجمه » رسول مجتبا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری مبارك باشنی او مبارك ومسعود اویقودن یوقاری قالدیرمدی ؛ تانماز صبحدم یعنی صباح وقتی ضحی وقتنه کلدی . « شرح » بلال‌حبشی رضی‌الله عنهك صدای روح افزاسندن فخر کائنات علیه افضل التحیات افندمز حضرتلری حس ایتدکلری حالت معنویه ایله وقت ضحایه دکین — اول خواب معلادن — مبارك باشنی قالدیرمدی . بوکیفیت ابوقتاده‌دن وسائر بعض‌اصحاب کرامدن دقائقیله روایت اولنمشدر .

مثنوی

﴿ درشب تعریس پیش آن‌عروس ﴾

﴿ یافت جان‌پاك ایشان دست بوس ﴾

« ترجمه » اوشب تعریسده کلین کبی اولان عشق حقیقینك حضورنده اصحاب سعادتك روح پاکی ، ال اوپمك مرتبه‌سنی بولدی . « شرح » لیلهٔ تعریسده معیت جهان قیمت جناب رسالتپناهیده بولنمش اولان اصحاب کرام مستغرق انوار بی پایان اولمشدر .

مثنوی

﴿ عشق وجان هردونهانند وستیر ﴾

﴿ کرعروسش خوانده‌ام عیبی مکیر ﴾

« ترجمه » عشق حقیقی و روح معنوی هر ایکیسی کیزلیدر . بونلره کلین دیدیسه‌م عیبلمه ! « شرح » عشق و جان پنهان ولطیف ، و عروس‌ده نهان وظریف بولندیغندن استعاره وتشبیه صورتیله ایکیسنی عروس تسمیه‌سی تشبیه اولوب عین اولمدیغی امر بدیهیدر .

مثنوی

﴿ ازملال یار خاموش کردمی ﴾

﴿ کرهم اومهلت بدادی یک‌دمی ﴾

«ترجمه» یارك ملوللکندن بن صوصارم ؛ اکر اوبکا بر دم مهلت ویرسه ایدی ! «شرح» دوست رنجیده و ملول اولمامق و انسانلرك حق یولنده استعمال ایلدیکلری تعبیرات خارجنده بولنمامق ایچون خاموش و ساکت اولور ایدم ؛ نه چاره‌که بوآنده عشقدن یاندم . تعبیراتمه بولندیغم حال عاشقانه‌دن طولایی دوست حقیقی رخصت ویردی .

مثنوی

﴿ لیک می‌کوید بکوهین عیب نیست ﴾

﴿ جزتقاضای قضای غیب نیست ﴾

«ترجمه» لکن او یار حقیقی بکا دیرکه سویله ! عیب یوقدر ؛ زیرا بوکونا اسما و تعبیرات ایچون سنده کوریان اقتضا قضای غیبك تأثیراتندن بشقه برشی دکلدر . «شرح» شدت عشقم آوانده ایراد ایلدیکم تعبیراتدن معذور و بی‌قصورم ؛ چونکه جناب عالم الغیبه معلومدرکه تعبیراتم عقل جزئی واسطه‌سیله تأمل اولنمش تعبیرات اولمیوب عشق حقیقی بی احاطه ایتدی .

مثنوی

﴿ عیب باشد کو نبیند جزکه عیب ﴾

﴿ عیب‌کی بیند روان پاك غیب ﴾

«ترجمه» عیب اولورکه عیبدن بشقه برشی کورمز ؛ اما عالم غیبه متعلق اولان روح پاك عیبی نه وقت کورر ؟ «شرح» احوال روحانیه‌ده عیب کورن وطعن ایدن ذاتاً معیوب و مطعوندر . او مقوله‌نك طعنندن نه‌ضرر حاصل اولور ؟ اهل عرفان عیب کورمکدن مجتنب و روکردان اولور .

مثنوی

﴿ عیب‌شد نسبت بمخلوق جهول ﴾

﴿ نی نسبت باخداوند قبول ﴾

«ترجمه» عیب جهول اولان مخلوقه نسبت اولندی ؛ یوقسه توبه‌یی قبول ایدیجی اولان الله تعالی حضرتلرینه نسبتله دکلدر . «شرح» مشتهیات غیر مشروعه ایله مشغول اولان جهوله عیب نسبت اولنه‌بیلیر ! یوقسه خالق عالم حضرتلریله ارادات ربانیه‌سنه اتباع وکمال عشق حقیقیله حرکت ایدن عرفا طعندن مبرادر .

مثنوی

﴿ کفرهم نسبت بخالق حکمتست ﴾

﴿ چون بما نسبت کنی کفر آفتست ﴾

«ترجمه» کفر خالق لم یزل حضرتلرینه نسبةً حکمتدر . اما بزه نسبت ایلر ایسه‌ك کفر آفت و مضرتدر . «شرح» الله تعالی حضرتلرینك خلق بیوردقلری کفره مستحق اولان ایچون بر جزا و او جزا ایچنده عقلمك احاطه ایده‌میه‌جکی حکم اوفی اولدیغی معلوم اولی النهادر . اما معاذالله تعالی بز بر کفر ایشلیه‌جك و یا کفرك وجود پذیر اولمسنه سبب اوله‌جق اولسه‌ق او حرکت بزم ایچون آفت و مضرتدر .

مثنوی

﴿ وریکی عیبی بود باصد صفات ﴾

﴿ برمثال چوب باشد درنبات ﴾

« ترجمه » اکر بر عیب یوز صفات حسنات ایله برابر بر کیمسه‌ده اولورسه اوعیب نباته‌بولنان چوب کیبدر. «شرح» مردان خدانك یوز نوع

ثواب و حسناتی ایچنده حسب البشریه بالفرض بر عیب وکناهلرینی کورمك لازم کلسه انلری طعن وتعییب ایتمه ! زیرا نوع بنی بشر سهو آلوددر. کورمزمیسك،که صاتیلان نباته تعلیق اولنمش بر چوب اولسه او چوبه اصلا باقلمیوب فوائد بخش اولان نبات ایله برابر آلیرسك .

مثنوی

﴿ در ترازو هردورا یکسان کشند ﴾

﴿ زانکه آن هردو چو جسم وجان خوشند ﴾

« ترجمه » ترازیده هر ایکیسی ، یعنی چوبله اوتی برابر چکرلر ؛ زیرا ایکیسی الفتلری حسبیله جسم وجان کبی خوشدرلر . « شرح » بعض چوبلر نافع نباته متعلق بولندقلرندن ترازی یه برابر وضع اولنور. جانه نسبتله چوب عداولنه-بیلن بدن عارفك جانیله متصل بولنورسه ، اوتن معتبر اولور .

مثنوی

﴿ پس بزرکان این نکفتند از کزاف ﴾

﴿ جسم پاکان همچو جان افتاد صاف ﴾

« ترجمه »ایمدی بیوکلر ، بونی بیهوده یره دیمدیلر : پاکلرك جسمی عین-جان وصاف اوله رق واقع اولدی . « شرح » سعادتمند اولان روحه نسبةً حد-ذاتنده چوب کبی غیر معتبر ایکن مردان خدانك جانیله برابر بولندیغندن جان علوینك فیضندن بدن عین جان ومقبول جهان اولدی .

﴿ کفتشان وفعلشان ونقششان ﴾

﴿ جمله جان مطلق آمدبی نشان ﴾

« ترجمه » پاك اولانلر كلامى ونقش وفعللرى ، بالجمله نشانسز اولان جان مطلق اولەرق كلدى . « شرح » حكم غالبكدر ، كلام مشهورى بو بيانانه بحق تطبيق اولنه بيلير . يعنى پاك اولانلرك جانى نفس وبدنى پاك وعالى ايدر . نفس امارەيى نفس مطمئنه يه تبديل ايدر .

مثنوى

﴿ جان‌دشمن دار شان جسم است صرف ﴾

﴿ چون زياد ازنرد او اسم است صرف ﴾

« ترجمه » دشمن طوتيجى اولان جان ، صرف جسمدر ؛ پاكاره دشمن‌اولان، طاوله دينلن مشهور اويونده تك‌قالوب اورتەده قالەجق عادى‌پول كبى فائدەسزدر ؛ قورى اسمدن عبارتدر . [آزادهٔ شرحدر .]

مثنوى

﴿ آن نمك كزوى محمد املحست ﴾

﴿ زان‌حديث بانمك او افصحست ﴾

« ترجمه » فخرعالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى اولطافتدن ، لذتدن دها مليحدر، ملاحتله اولان حديثدن‌ده رسول‌مجتبا افصحدر .« شرح » كافهٔ لطافتدن وفصاحت معنويەدن فخر عالم محمدمصطفى عليه افضل‌التحايا افندمز حضرتلرى دها مليح ودها فصيحدر ؛ زيرا مرحمت ربانيه او ذات‌پاكى منبع ملاحت وعين فصاحت قيلمشدر .

مثنوى

﴿ اين‌نمك باقيست ازميرات او ﴾

﴿ با تواند آن وارثان او بجو ﴾

« ترجمه » بونمك ولطافت فخركائناتدن ميراث‌اولەرق الآن دنيادەباقيدر ؛

نبی ذیشانك ملاحتنه وارث اولانلر سنکه‌در ؛ انلری آرا ! « شرح » اکر مؤمن اولان کاشکه بن وقت سعادتده بولنوبده ملاحت محمدیه‌دن حصه مند اولیدم دیسه جواب ویریلیرکه فخر کائناتك امداد معنویسی بی‌نهایت اولدیغندن ملاحت روحانیهٔ نبویه‌لری الآن اولیاء اللهه میراثدر . سن اکا طالب ایسك بر ولی اللهی تحری ایت !

مثنوی

﴿ پیش تو شسته ترا خود پیش کو ﴾

﴿ پیش هستست جان پیش اندیش کو ﴾

« ترجمه » ولی‌الله سنك اوکنده اوطورمشدر ؛ لکن سنك حضورك نره‌ده؟ اوذات وارلغك پیشنده‌در ، لکن پیش اندیش اولان جان سنده نره‌ده‌در ؟ [شسته نشسته‌دن مخففدرکه اوطورمق دیمکدر.] « شرح » ولی‌الله دیدیککز نره‌ده‌در ؟ دیمك ایسته‌ین معارضه جواباً بیوریلیورکه : اول زمرهٔ جلیلك رجالی سنك وسنك وارلغك پیشنده باقی واهل عرفان ایچون مرئیدر ؛ اماسنك دور اندیش جانك اولمدیغندن آنلری کورمیورسك !

مثنوی

﴿ کر تو خودرا پیش وپس داری کمان ﴾

﴿ بستهٔ جسمی ومحرومی زجان ﴾

« ترجمه » اکر سن کچمش وکله‌جکدن شبهه طوتار ایسك جسمه باغلانمش وجاندن محروم اولمش اولورسك ! « شرح » انبیای ذیشان واولیای کرامدن ویا ارواحك ابتدای خلقتدن ورجوع ایده‌جکلری عالم عقبادن شبهه ایدر ایسك روحانی دکل، جسمه مربوط وسفلی عادی قالیرسك !

مثنوی

﴿ زیر وبالا پیش وپس وصف تنست ﴾

﴿ بی جهتها ذات جان روشنست ﴾

« ترجمه » اشاغی یوقاری اوك، ارقه تن وبدنك وصفیدر، امابی جهتلكلر آیدینلق اولان روحك ذاتیدر . « شرح » ظاهر كوزیله كوریلن جهات ومادیات تن وبدنه مخصوص جزئیاتدن عبارتدر . روح پاكك ذاتی، جهات فانیه‌دن و آمال نفسانیه‌دن عاری وعالیدر .

مثنوی

﴿ بركشا از نور پاك شه نظر ﴾

﴿ تا نپنداری تو چون كوته نظر ﴾

« ترجمه » شاه كائنات اولان جناب واجب الوجودك نور پاكندن نظر بصیرتكی آچ ! كه سن قیصه نظرلی اولانلر كبی ظن ایتمیه‌سك ! « شرح » الله تعالی حضرتلرینك نور عشق پاكندن اخذ فیض ایت كه بصیرتك كشاده وقلبك ظنیات ووساوسدن آزاده اولمش اولسون !

مثنوی

﴿ كه همینی درغم وشادی وبس ﴾

﴿ ای عدم كومر عدم را پیش وپس ﴾

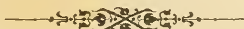
« ترجمه » سن همان غم وشادیده محبوس ویالكز بوقدرسك ! ای عدم! عدمك پیش وپسی یعنی ماضیسی واستقبالی نره‌ده‌در ؟« شرح » صرف مادی اولان آدم عدم ایله توأمدر ؛ اویله برهیچك ماضی واستقبالی وعالم حقیقتده سعادت ومسرتی اوله‌بیلیرمی ؟ ای آخرتی ارامیان ، فانی شیلرله اكتفا ایدن غافل ! سنك فكر واملك ذاتك كبی هیچ ، غم وشادی ومرور ایدن وكله‌جك ایامك هیچا هیچدر .

مثنوی

﴿ روز بارانست میرو تا بشب ﴾

﴿ نی ازان باران ازان باران رب ﴾

« ترجمه » یاغمور کونیدر ، کیجه‌یه‌قدر کیت ! بویاغمور مادی دکلدر ، الله‌تعالی‌یه متعلق‌باراندر. « شرح » دنیاده مانند باران فیوضات افشـان اولان مرحمت الٓهیه موجود وبی نهایه‌در . حسب‌الظـاهر کیجه کبی اولان موته قدر اوبارانی کوزه‌ته‌رك کیت وانی صـاقین مادی برباران ظن ایتمـه ! اومادی دکل روحانیدر. ذکری آتیده جاریدر .

قصهٔ سؤال کردن عایشهٔ صدیقه رضی‌الله عنها ازحضرت مصطفی صلی‌الله علیه وسلم که امروز باران بارید چون تو سوی کورستان رفتی جامهای تو چون ترنشد

حضرت عایشهٔ صدیقه رضی‌الله تعالی عنها فخر عالم صلی‌الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینه عرض ایتمشدرکه : یارسول‌الله ! بوکون یاغموریاغدی، وذات پاکك قبرستان جانبنه کیتدیکز ؛ نصل اولدی ، که اثواب پاککز اصلانمامشدر؟

مثنوی

مصطفی روزی بکورستان برفت
با جنازهٔ مردی از یاران برفت

« ترجمه » محمدمصطفی علیه افضل التحایا افندمز برکون مزارستانه کیتدی ، یاراندن برمردك جنازه‌سـیله کیتدی . « شرح » اول عمان عرفان قبرستانی تشریف ایلدکلرینی واوصره‌ده یاغمور یاغدیغنی ومع مافیه عودت رسالتپناهیده اثواب پاکی اصلانمدیغنی عایشهٔ صدیقه کورونجه عرض وایراد ایلدیکی سؤال برقاچ ابیات شریفه‌دن صکره کله‌جکدر .

مثنوی

خاك را درکور او اکنده کرد
زیرخاك آن دانه‌اش را زنده کرد

«ترجمه» طوپراغی او، میتك قبرینی طولدیردی. طوپراغك التنده آنك دانهٔ شخصیت معنویه‌سنی زنده ایتدی. «شرح» ترك حیات صوریه ایدن، یار ومحبك قبری اوزرینه فخر عالم صلی‌الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلری مبارك الیله خاك پاك آتوب دعا، صورتا زیر خاك ایکن اومیتی معناً احیا واوج اعلای معنوی‌یه اسنا بیوردی.

مثنوی

﴿ این درختانند همچون خاکیان ﴾

﴿ دستها بر کرده اند از خاکدان ﴾

«ترجمه» بو اغاجلر، طوپراغه کیرمش، خاکی اولان انسانلر کبیدر، اغاجلر اللرینی ارضدن یوقاری قالدیرمشلردر. «شرح» بو، وبوندن صکره کله‌جك بر قاچ ابیات شریفه‌نك مآل عالیسی، منکر اولانلره قارشی اخطارات بلیغانه‌در. مطیع، متواضع، خاکی اولان انسانلر جناب حقه طوغری معناً متوجه اولورلر. اغاجلر سمایه طوغری اللری مثابه‌سنده بولنان داللرینی خاکداندن آچوب خالق لم‌یزل حضرتلرینه عرض شکران ودعا ایدرلر.

مثنوی

﴿ سوی خلقان صد اشارت میکنند ﴾

﴿ وانکه کوشستش عبارت میکنند ﴾

«ترجمه» اغاجلر انسانلر طرفنه یوز اشارت ایدرلر، واو کیمسه‌نك که قولاغی واردر، اکا عبارت ونصیحت ایدرلر. «شرح» اغاجلر نطقدن عاری ایسه‌لرده وجود وداللریله الله تعالی حضرتلرینه دعا ولسان حال ایله کمال عظمت کبریایی ایما ایدرلر؛ بونلرك اسباب نشو ونمایی استحصاله سبب اوله‌جق فکر واذعانلری یوغیکن مرحمت خدا اشجاره نشو ونما احسان واعطا بیورر.

مثنوی

﴿ بازبان سبز وبادست دراز ﴾

﴿ از ضمیر خاك میكویند راز ﴾

« ترجمه » اغاجلر اوزون ال ، یشل لسان ایله ، طوپراغك ایچنده راز سویلرلر . « شرح » تخم ، اوفاق وطوپراغه كومولمش اولدیغی حالده كلیاً مخفی ایكن حكمت بالغهٔ خدا ، انی آغاج حالنده میدانه چیقاردقدنصكره لسان كبی یشیل یاپراقلری، اله مشابه اوزون داللریله عارف اولان انسانلره لسان حال ایله پك چوق حكم وحقایق ایما ایدرلر .

مثنوی

﴿ همچو بطان سرفرو برده بآب ﴾

﴿ كشته طاوسان وبودهٔ چون غراب ﴾

« ترجمه » بو آغاجلر بروقت قازلر كبی باشلرینی صو ایچنه صوقمش، صكره طاوسلر ، بعده قارغه كبی اولمش ایدی. « شرح » آغاجلر دها طوپراق ایچنده نابدید، یاخود موسم شتاده شدت برودتدن همان نشانسز ونومید قالمش، ربیعك حلولیله بیومش ، چیچك ویرمش ایكن ینه موسم خزان وشتانك ورودیله یاپراقلری صاراروب مانند غراب محروم لطافت وبی تاب اولمشلردر . اشجار ترك عبادت ایتمیوب لسان حاللریله جناب كردكاره عرض شكران بی شمار ایدرلر. عارف اولان انسان آغاجلردن بیله ایكی حال استدلال ایدر . بری جناب خالقه شكر ایتمكه بورجلی اولمسی، دیكری دنیاده غم وسرور برسلسله كبی بری برینه مربوط بولنمسیدر. حكمت صمدانیه اثری اوله رق مانند شتا وبهار بو پهنای عالمده جوروجفا كذار ایلرویالكز حق ایله رضای باریسنی استحصال ایدنلر برقراردرلر.

مثنوی

﴿ در زمستان شان اكر محبوس كرد ﴾

﴿ آن غرابانرا خدا طاوس كرد ﴾

« ترجمه » انلری قیش موسمی محبوس ایتمش، قارغه‌یه بکزه‌ین بطوپراغه وضع ایلمش ایسه‌ده خدای متعال اوقارغه‌لری موسم بهارده طاوس ایلدی.
«شرح» دال ویاپراقلریله ال اچوب خالق مطلق حضرتلرینه عبادت ایدن اشجاری حکمت وقدرت مولا، موسم شتاده محروم لطافت ایتمش ایکن اوقدرت الهیه آنلری حال حزن اشتماللرندن چیقاروب مظهر لطافت بیوردی. سورهٔ رومك اللنجی آیت کریمه‌سنده فرمان بیوریلورکه: ﴿فانظر الی آثار رحمة الله کیف یحیي الارض بعد موتها انذلك لمحیي الموتی وهوعلی کل شیٔ قدیر﴾ معنای شریفی: «ایمدی الله تعالی‌نك آثار رحمتنه نظر ایت که، زمین قورویوب اولدکدن صکره انی نصل احیا ایلر؛ زمینی احیا ایدن جناب خالق، امواتی‌ده احیا ایدیجیدر، وهرشیٔ اوزرینه قادردر.»

مثنوی

﴿ در زمستانشان اگرچه داد مرك ﴾
﴿ زنده شان کرد از بهار وداد برك ﴾

« ترجمه » قیش وقتنده آغاجلره موت ویردی ایسه‌ده بهارك کلمسندن آنلری دیریلتدی. یاپراق وچیچك ویردی. « شرح » [معناسی واضح وبیت سابقی متممدر.]

مثنوی

﴿ منکران کفتند خود هست این قدیم ﴾
﴿ این چرا بندیم بر رب کریم ﴾

« ترجمه » منکران دیرلر: بوکائنات کندیلکندن قدیمدر. بونی رب کریمه نیچون باغلار وحقه نیچون نسبت ایدرز؟ «شرح» منکران روحانیت، هرشیئی طبیعت تسمیه ایلدکاری برامر معدوم وموهومه اسناد ایلدکاری کبی بو کروهك ارزل واشدلری جناب خالق لم یزلی کلیاً انکار وکندیلرینی دارینده غرق عذاب بی شمار ایدرلر. [بوجهته عائد تفصیلات برنجی جلدده مندرجدر.]

مثنوی

﴿ کوریٔ ایشان درون دوستان ﴾

﴿ حق برویانید باغ وبوستان ﴾

« ترجمه » منکرلرك کورلکنه رغماً حق تعالی حضرتلری دوستلرك درونده باغ وبوستان یتشدیردی . «شرح» منکران فرط جهل وعناد ایله روحانیتی انکار وبو انکارلرنده جهولانه اصرار ایدرایکن الله تعالی حضرتلری انلرك کورلکلرینه وعنادلرینه رغماً، عرفا واولیاء اللهك قلوب حکمت اسلوبنه نیجه نیجه حسیات معنویه وتجلیات روحانیه احسان بیوردی .

مثنوی

﴿ هر کلی کاندر درون بویا بود ﴾

﴿ آن کل از اسرار کل کویا بود ﴾

« ترجمه » هر بر کل، که ایچنده کوزل قوقار. او، کلك اسرارندن سویلیجی اولور. [مصراع اولده‌کی « کل » معروف کوزل قوقولو چیچك ، مصراع ثانینك صوك « کل » لفظی جمیع دیمکدر.] « شرح » هرقلب کمال صدق واعتماد ایله معناً ناشر رایحهٔ طیبه اولورسه اسرار جناب کردکاردن خبر ویروب حقی بیان وطریق هدایتی ارائه واتیان ایدر . اولیـاء الله منکرانی اصلاحه مأذون دکلدرلر ؛ زیرا منکران شایان قهر یزداندر .

مثنوی

﴿ بوی ایشان رغم انف منکران ﴾

﴿ کرد عالم میدود پرده دران ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینه دوست اولانلرك کوزل قوقوسی منکرلرك بورنی رغم وتحقیر ایچون پردهییرتیجی اولدیغی حالده عالمك اطرافنه یاییلیر . « شرح » منکران ایستدکلری قدر جهل وعناد وکندیلرینی برباد ایتسونلر ، الله تعالی حضرتلرینه دوست اولانلرك حسن صیتی، آثارخیریه‌سی علی رغم انف منکران

عالمی دوران وغشاوهٔ کفر وعنادی دران ایله مانند رائحهٔ طیبه مستعدینی خوش‌کام ایدر .

مثنوی

﴿ منکران همچو جعل از بوی کل ﴾

﴿ یاچو نازك مغز از بانك دهل ﴾

« ترجمه » منکران کلك رایحه‌سندن « ترس‌بوارلانان » سیاه‌بوجك کبیدر. یاخود طاول سسندن مضطرب اولان برنازك دماغ کبیدر . « شرح » « جعل » دنیلن سیاه بوجك ، کل قوقوسندن نفرت ایتدیکی ونازك بردماغ طاولك سسندن سرسام اولدیغی کبی منکرلرده رایحهٔ طیبهٔ روحانیه‌دن ونفس خوشبوی معنویاتدن تنفر ایدرك لایق ذلت وعذاب اولورلر .

مثنوی

﴿ خویشتن مشغول میسازند وغرق ﴾

﴿ چشم می دزدند ازین لمعان وبرق ﴾

« ترجمه » کندیلرینه مشغولیت ترتیب ایدرك بوغولور. کوزلرینی بو پارلاقلقدن، شیمشکدن چالارلر، قاپارلر . « شرح » منکران مردان خدانك آواز هدایت افزاسنی ایشتمامك ودین مبینك انوارسعادت نثارینی کورمامك ایچون دئما احوال فانیه وتعریضات ابلهانه ایله مشغول اوله‌رق بصر بصیرتلرینی نورحقدن چویروب عدول ایدرلر. سورهٔ بقره‌نك آیت کریمه‌سنده انلر حقنده بیورلمشدر: ﴿ ان الذین کفروا ﴾ «تحقیقا شول کیمسه‌لر ،که کفر ایدوب نور ایمانی ظلام شرکله اورتدیلر . »﴿ سواء علیهم ءانذرتهم ام لم تنذرهم لایؤمنون ﴾ « انلر اوزرینه مساویدر ، قورقو ویرمك یاخود کندیلرینه قورقو ویرمامك، انلر ایمان ایتمزلر. » ﴿ ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم وعلی ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظیم ﴾ « الله تعالی انلرك قلبلری وسمعلری اوزرینه مهر اوردی؛ که فهم ورؤیت ایتمسونلر وکوزلری اوزرینه پرده اوردی که طریق سلامتی کورمسونلر ؛ انلر ایچون عذاب عظیم واردر . »

مثنوی

﴿ چشم می دزدند انجا چشم نی ﴾

﴿ چشم آن باشد که بیند مأمنی ﴾

« ترجمه » حقائقی کورمامك ایچون منکران کوزلرینی چالوب قاپارلر . حالبوکه کوز ظن ایلدکاری محلده حقیقةً کوز یوقدر. زیرا کوز اودرکه محل. امنیتی کورر . « شرح » منکران! سزده عقل وکوز یوقدر ؛ زیرا حقیقتده عقل وکوز اکا دینیرکه صاحبنی اضطرابدن تخلیص وبر مأمنه ایصال وفکرحق ایله انیس ایدر .

مثنوی

﴿ چون ز کوستان پیمبر باز کشت ﴾

﴿ سوی صدیقه شد وهمراز کشت ﴾

« ترجمه » وقتاکه پیغمبرعلیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلری قبرستاندن عودت بیوردیلر . عایشهٔ صدیقه رضی‌الله عنها جانبنه کیتدی . کوریلن یاغمور اوزرینه اکا همراز اولدی . « شرح » رسول مجتبا علیه افضل‌التحایا افندمز حضرتلری قبرستاندن عودت بیورنجه عایشهٔ صدیقه رضی‌الله تعالی عنهانك یاننه کیدوب اوکون کوریلن یاغمورك احوال معنویه‌سنی بیان وسرائر روحانیه‌دن بعض حقائق اتیان بیوردیلر .

مثنوی

﴿ چشم صدیقه چو بررویش فتاد ﴾

﴿ پیش آمد دست بروی می نهاد ﴾

« ترجمه » حضرت عایشهٔ صدیقه‌نك کوزی اول رسول مجتبانك روی مبارکی اوزرینه دوشدی ؛ ایلریلدی ، النی فخر عالمك البسه‌سی اوزرینه وضع ایلدی . « شرح » فخر عالمك تشریفیله برابر نزول ایتدیکی کوریلن

یاغمورك آثاری اثواب پاکنده کورلمینجه حضرت صدیقه مراق ایتمش واو معدن حقیقتك اصلا ندیعنی قطعیاً اکلامق ایچون مبارك النی ثوب سعادت اوزرینه وضع ایلمشدر .

مثنوی

﴿ برعمامه وروی او موی او ﴾

﴿ برگریبان وبر وبازوی او ﴾

« ترجمه » نبی محترم افندمز حضرتلرینك عمامه‌سی ووجه مبارکی وموی وگریبان وصدر وبازوی شریفلری اوزرینه حضرت عایشه مبارك النی سوردی .
« شرح » یاغموردن نشان کورمك ایستدی . مع مافیه یاغمور اثرینی اصلا بولمدی . حیرتده قالدی .

مثنوی

﴿ گفت پیغمبر چه میجویی شتاب ﴾

﴿ گفت باران آمد امروز ازسحاب ﴾

« ترجمه » پیغمبرعلیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیوردی؛ یاصدیقه! بوقدر عجله ایله نه ارارسك ؟ حضرت عایشه جواباً عرض ایتدی : بوکون بلوطدن یاغمور کلدی . [آتیده ایضاح اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ جامهایت می بجویم در طلب ﴾

﴿ تر نمی بینم زباران ای عجب ﴾

« ترجمه » یا فخر عالم ! بو طلبده اثواب مبارککی یوقلرم ؛ اماعجب بودرکه اثواب پاککزك ایصلانمامش اولدیغنی کورییورم ! « شرح » اثواب پاك فخر کائنات ایصلانمامش ایدی . زیرا اوکون حضرت عایشه‌نك کوردیکی یاغمور ، باران مادی اولمیوب معنوی وزلال مرحمت جناب باری ایدی .

مثنوی

﴿ کفت چه برسرفکندی از ازار ﴾

﴿ کفت کردم آن ردای تو خمار ﴾

« ترجمه » فخرعالم صلی الله علیه وسلم عایشهٔ صدیقه‌یه بیوردیلر : یاغموری کورونجه کندکده ایصلانماق ایچون باشکه نه اورتو وضع ایلدك ؟ حضرت عایشه جواباً عرض ایتدی : مبارك عبا کزی باش اورتوسی یاپدم . [ازار ، باش اورتوسی وخمار کسر خا ایله قادینلرك باشلرینه اورتدکاری بزدر .] « شرح » فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری عایشهٔ صدیقه‌یه لطف وامتحان صورتیله بروجه بالاسؤال بیوردیغی زمان مشار الیهانك ویردیکی جواب ایکی وجه ایله عالی ورعنادر . بری : یا فخر عالم ! بنی جسماً ستر وحفظ ایده‌جك عبای مرحمت احتوا کدر . دیکری : بنم دائماحفظ وصیانت وسلامتم متاع مرحمتکده بولنور .

مثنوی

﴿ کفت بهر آن نمود ای پاك جیب ﴾

﴿ چشم پاکت را خدا باران غیب ﴾

« ترجمه » فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیلر : ای قلبی پاك اولان عایشهٔ صدیقه ! سنك پاك اولان کوزکه الله تعالی حضرتلری باران غیب کوستردی . [معناسی آچیقدر .]

مثنوی

﴿ نیست آن باران ازین ابر سما ﴾

﴿ هست ابر دیکر و دیکر سما ﴾

« ترجمه » عالم غیبك یاغموری سمانك باوطندن دکلدر . اونك بلوطی بشقه

سماسی‌ده بشقه‌در .« شرح » یا عایشهٔ صدیقه ! اثر مرحمت جناب کبریا اوله‌رق بوکون کوردیکك باران مرحمت رسان مادی بلوطلردن حاصل اولان یاغمور دکلدر . ابر وسماسی عالم روحانیتدندر . آنی کورن عبادالله واصل سعادت وصفا اولور .

مصححی : سلیمان نافذ

ختام جلد ثالث

فهرست جلد ثالث

صحیفه

٢ قیصررومك ایلچیسی حضرت عمرك نزدینه مأموراً كلدیكنه دائردر .

١٥ حضرت عمر رضی‌الله عنهی قیصرك ایلچیسی آغاج آلتنـده اویومش بولدیغنه دائردر .

٢٠ حضرت عمرك سفیرقیصره سوز سویلمسی وانكله مكالمه ایتمسی بیاننده‌در .

٢٨ رسـول رومك عمر رضی‌الله عنهدن بعض حقایق سـؤال ایتدیكنـه دائردر .

٤٤ آدم علیه‌السلامك آیاغی قایمسنی، یعنی جنتده ایكن واقع اولان خطاسنی كندینه اضافت وحمل ایتمسی وشیطان كندی كناهنی حق تعالی حضرتلرینه اضافت واسناد ایلمسی بیاننده‌در .

٥٨ « هر نره‌ده اولورایسه‌كز الله تعالی سزكله برابردر . » آیت كریمه‌سنك تفسیرینه دائردر .

٦٢ اصلی صووبالچیقدن اولان اجسامه ارواح نه ایچون ربط اولنمش؟ یعنی ارواحك ابدانه ابتلاسی نه‌دن ایجاب ایتمش ؟ دیه رسول روم حضرت عمر رضی‌الله تعالی عنهدن سؤال ایلدیكنه دائردر .

٧٥ بربازركانك حكایه‌سیدركه : تجارت ایچون هندستانه كیده‌جكی صره‌ده قفسده محبوس بولنان طوطیسی ، هندستان طوطیلرینه خبر كوتورمسنی سویلمش !

٨٥ جناب اللهه منسوب طیور عقل قنادلرینك صفتیدر .

٩٠ تاجر ، هندستان طوطیلرینی صحراده كوروب او، طوطیء محبوسدن انلره خبر ایریشدیرمسی بیاننده‌در .

٩٥ شیخ فریدالدین عطارك تقریر قولیدر .

١١٥ هندستـان طوطیلرندن كوردیكی حالی بازركان محبـوس قفس اولان طوطی‌یه بیان ایلمسنه دائردر .

١٣٥ محبوس قفس اولان طوطی اودیكر طوطیلرك احوالنی بازركاندن ایشتمسیله وفات وافندیسنك نوحه وفریاد ایتدیكنه دائردر .

١٦٢ تفسیر قول حكیم سنائی رحمه‌الله

١٨٣ هندستانه كیدن تاجرك حكایه‌سنه رجوعه دائردر .

١٨٧ بازركانك طوطی‌یی مرده قیاس ایدوب قفسدن دیشاری‌یه آتمسی وآتمسیله برابر طوطینك اوچمسی بیاننده‌در .

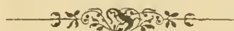
١٩٥ طوطينك بازركانه وداع ايلديكنه واوچديغنه دائردر .

١٩٦ خلقك تعظيم وتكريمنك وپارماقله كوستريله جك قدر اكتساب شهرتك مضرتی بياننده در .

٢٠٨ الله تعالی حضرتلری هر نه شیء اراده بيورمش ايسه ده اوشیء اولدی . وهر نه كه اراده بيورمديسه اولمدی حديث شريفنك تفسيريدر .

٢٢٢ حضرت عمر رضی الله تعالی عنه زماننده محتاج وبی نوا قالديغی بر كونده جناب خدا ايچون قبرستان اورته سنده چنك دنيلن معروف سازی چالمش اولان اختيار چنكينك حكايه سی بياننده در .

٢٦٠ حضرت عايشه نك جناب رسول اكرمدن ياغموردن لباس مبارك رسالتپناهی ايصلاتمديغنی سؤال ايتديكنه وجوابنه دائردر .

ترجمه و شرح مثنوی شریف

مولانا جامینك ، حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی
حقنده‌کی قطعهٔ مشهوره‌سیدر :

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی

من چه گویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

جلد رابع

(عابدین پاشا) مرحومك اثریدر.

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ وفی ۹ نیسان سنه ۳۲۲
تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیسنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

طرفندن طبع و نشر اولنمشدر.

استانبول

[مطبعهٔ کتبخانهٔ جهان] باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۲-۲۲

۱۳۲٥

﴿ تفسير بيت حكيم سنائى روّح الله روحه ﴾

حكيم سنائى رحمه‌الله‌عليه حضرتلرينك بيت شريفى تفسيرينه دائردر . بيان بيوريلان ايكى بيت شريف بودر :

« آسمانهاست در ولايت جان »
« كار فرماى آسمان جهان »

« دررهٔ روح پست وبالاهاست »
« كوههاى بلند ودرياهاست »

معناى شريفى : جان ولايتنده آسمانلر واردر كه انلر دنيانك آسمانه‌ايش بيورور . روح يولنده آلچاق ، يوكسك يرلر و يوجه طاغلر ايله دريالر موجوددر .

بو آسمانلردن مقصدنه اولديغى ابيات آتيه‌دن آكلاشيله‌جقدر. عالم معنوياتده سمايه بكزر مراتب عاليه واردر . جهان غيبده علوى ، سفلى درجه‌لر واردر .

مثنوى

﴿ غيب را ابرى وآبى ديگرست ﴾
﴿ آسمان و آفتابى ديگرست ﴾

« ترجمه » عالم غيبك بلوطى وصويى وآسمان وكونشى بشقه‌در. « شرح » سرائر غيبيه كبى نامتناهى برجهان فيضك احوالى ، بوجهان ماديده كوريلن بلوطه ، صويه ، كوكه ، كونشه بكزه‌مز. دنياده كورديكمز مخلوقات وموجودات مرور ايام ايله فناپذير اولديغى ايچون حقيقتده معدوم كيدر ؛ اما فيوضات ربانيه وانوار تجليات روحانيه‌ده بقا وعلويت واردر . درجات روحانيه‌ده‌كى تفاوتى تعريف صددنده مثال طريقيله ديه‌بيليرزكه برمرتبهٔ روحانيه دنيايه نسبةً آسمان كبى عالى اوله‌بيلير. دها عالى برمرتبهٔ معنويه‌يه نسبةً زمين كبى اشاغيده‌قالير ؛ بوحقيقته مبنيدركه قرآن عظيم الشانده آخرتك درجاتى ، دنياده‌كى درجاتدن اكثردر بيورلمشدر .

مثنوی

﴿ نايد آن الّا كه بر خاصان بديد ﴾

﴿ باقيان فى لبس من خلق جديد ﴾

« ترجمه » عالم غيبك احوالى يالكز خاصان حقه آشكار اولور؛ غيريلر خلق جديددن شبهه‌ده‌در . « شرح » سورهٔ قافك اون بشنجى آيت كريمه‌سنه اشارت اولان شو بيت شريفده : ﴿ افعيينا بالخلق الاول ﴾ يعنى « عجبا بز خلق اولدن عاجز قالدقمى؟ ابتدا ياراتمقده‌ده عاجز اولدقمى‌كه بعد الموت مخلوقاتى تكرار اعاده واحيادن عاجز قاله‌لم.» ﴿ بل هم فى لبس من خلق جديد ﴾ « بلكه كفار خلق جديددن، احيا وبعثدن شبهه‌ده‌در. » آيت كريمه‌لرنده مندمج اولان معناى علويت تفسير ايدلمشدر. هر عالم غيبك بارانى ، فيض رحمانى‌يى يالكز خاصان حق مشاهده ايدر .

مثنوی

﴿ هست باران از پى پروردكى ﴾

﴿ هست باران از پى پژمردكى ﴾

« ترجمه » بسلمك ايچون ياغمور اولديغى كبى پژمرده‌لك ، قوروتمق ايچون ده ياغمور واردر. « شرح » نباتات كبى مخلوقاتك قوهٔ ناميه‌سنه تأثير فياضانه ويرن بهار ياغمورى قيش موسمنده ياغديغى وقت نشوونمايى منع ايدر. ياپراقلرى دوكر. ايشته عالم روحانيدن لطف ايله كلن باران يعنى نفحات وبركات فيض افشان، مستعد قلبلرى احيا وبالعكس قهر وغضب ايله ظهور ايدن ياغمور منكرلرك قلوبنه القاى ضلال وظلمت ايدر .

مثنوی

﴿ نفع باران بهاران بوالعجب ﴾

﴿ باغ را باران پاييزى چوتب ﴾

«ترجمه» بهارلره متعلق اولان یاغمورك فائده‌سی زیاده عجیبدر؛ موسم خزانه منسوب اولان یاغمور صتمه کبیدر. «شرح» ربیع بدیع تجلیاتك باران عنایتیله روضهٔ روح افزای کمالات حالنی آلمش اولان بر قلب صافینك انوار مباهاتی، قهر وغضبدن برقسوت وظلمت کثیفه ایچنده قالان بردل مریضك یأس وفتوری تصویرایدن بوبیت معلا ٭ سمای عرفاندن یاغان دردانهٔ الهامات عنواننه سزادر.

مثنوی

﴿ آن بهاری ناز پروردش کند ﴾

﴿ وین خزانی ناخوش وزردش کند ﴾

«ترجمه» بهاره مخصوص یاغمور ناز ولطافتله یری بسلر؛ وموسم خزانه منسوب اولان یاغموردوشدیکی یرلرده ناخوشلق وصاریلق حصولنه سبب اولور. «شرح» تجلیات جمالیه وجلالیه‌یی کوسترن شو بیت شریفی حقیله شرح ایتمك ممکن دکلدر.

مثنوی

﴿ همچنین سرما و باد وآفتاب ﴾

﴿ برتفاوت دان وسر رشته بیاب ﴾

«ترجمه» بونك کبی (یعنی یوقاریده ذکر اولندیغی وجه ایله) قیشی وروزکاری، کونشی تفاوت اوزره بیل! وسعادته نائل اولمق ایچون چاره‌یی بول! «شرح» باران ظاهرك باران غیبدن فرقی اولدیغی کبی ظاهر وباطنك سائر احوالنده‌ده تفاوت واردر. بونکاته حکمتله نظرایده‌رك سعادت ابدیه وسلامت حقیقیه بولمغه توسل ایتمك لازمدر.

مثنوی

﴿ همچنین در غیب انواعست این ﴾

﴿ درزیان و سود ودر رنج وعنین ﴾

« ترجمه » بونك كبی عالم غیبده نوعلر واردر ؛ بونلرده زیان وفائده ، زحمت ومشقت كبی احوال كثیره واردر. [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوی

﴿ این دم ابدال باشد زان بهار ﴾

﴿ دردل وجان رویدازوی سبزه زار ﴾

« ترجمه » اولیادن اولان ابدالك، بوكلام ونفسی او، بهاردن اولور. كوكلده وجانده او،دمدن سبزه زار بیتر . « شرح » بومحلده ابدالدن مقصد ، آمال بشریه وصفات نفسانیه سنی اوامر وصفات ربانیه ایله تبدیل ایدن مردان خدادركه بوتبدیلدن طولایی اسان تصوفده كندیلرینه ابدال تسمیه اولنمشدر. بو صنف محترمك انفاس مؤثره سی ربیع غیبدن ظهورایدن برروزكارلطیفدركه تعلق ایتدیكی قلوب مستعده ده كوزل رایحه لر نشر ایدن چیچكلرله مزین بر باغچهٔ استكمالات حصوانه سبب اولور .

مثنوی

﴿ فعل باران بهاری بادرخت ﴾

﴿ آید از انفاس شان بانیكبخت ﴾

« ترجمه » بهاره مخصوص یاغمورك فعل واثری قابلیتلی اولان اغاجه در ، اوزمره نك انفاسندن فیض وفائده نیك بخت اولانلره كلیر. « شرح » فائده بخش اولان یاغمورك فیضی قوروممامش اغاجلره مخصوص اولدیغی كبی معنوی اولان بارانك آثار سلامت نثاری ده اخلاق حمیده واعتقادات كامله ایله نیكبخت ومسعود

اولان انسانلره كلير. يوقسه منكر وعنود بر انسانه اولياءالله معين اولماز. اوبدبختك اوزرينه قهرربانى واقع وجارى اولمشدر.

مثنوى

﴿ گر درخت خشك باشد درمكان ﴾

﴿ عيب آن از باد جان افزا مدان ﴾

«ترجمه» اگر برمحلده قورو براغاج وارسه اونك عيبنى جان افزا اولان روزكاردن بيلمه! «شرح» قورو بر اغاجى برمحلده كورورايسك قورومسنى لطيف وجان افزا اولان روزكارك تأثيرات مفيده و حيات‌بخشـاسنك فقدانندن بيـلمه‌مليدر . بلكه اواغاجده قابليت اولمديغنى اكلامليدر . منكر ومضر اولان انسانلرك حال پرملال معنويلرينى كورونجه اولياءالله انفاسنك عدم تأثير وعنايتنه حمل‌ايتمه! قصور وقباحت، اومنكر ومضر آدملرك تربيت وطينت خسيسه‌لرنده‌در، زيرا ايشله‌دكلرى معاصيدن شخصيت معنويه‌لرينه خشكئ معنوى حاصل اولور. بوبياناتده اصلا جبر يوقدر. منكران وقتيله ياش بر اغاج كبى نشوونما وخضارت ولطافت نظر ربانيه قابليتى‌حائزايكن صكره‌دن ارادهٔ جزئيه‌لرينى سؤاستعمال‌ايتملرينه مبنى قلبلرى، قورومش ياقيلمغه لايق قورو اودون شكلنى آلمشدر .

مثنوى

﴿ باد كار خويش كرد وبروزيد ﴾

﴿ آنكه جانى داشت برجانش گزيد ﴾

«ترجمه» روزكار كندى ايشنى ايشله‌يه‌رك‌اسدى . روح مستعده صاحب اولان كيمسه ، روزكارك فائده وخاصيتنى جاندن قبول ايتدى . «شرح»هانكى آدمك حسن احوالى واخلاق حميده‌سى وارايسه انبياى ذيشان واولياى كرامك نشر ايلدكلرى نسيم سلامتدن مستفيد اولور، بالعكس هركيم كريوهٔ انكار وضلالتى اختيارده اصرار ايدرايسه قهر وعذاب ايچنه دوشر .

﴿ در معنیٔ این حدیثکه : اغتنموا بردالربیع فانه یعمل ﴾
﴿ بابدانکم کما یعمل باشجارکم واجتنبوا بردالخریف ﴾
﴿ فانه یعمل بابدانکم کما یعمل باشجارکم ﴾

حدیث شریفك معنای عالیسی : سز ، بهار موسمنك سرینلکنی غنیمت عد ایدیکز! زیرا اواغاجلرکزه نه ایشلر ونصل فائده ویرر ایسه بدنلرکزه ده اووجه ایله فائده ایدر؛ خزان موسمنك برودتندن اجتناب ایدیکزکه اغاجلرکزه نه ایشلر ونصل مضرت ایراث ایدر ایسه بدنلرکزه ده انی ایشلر. »

ادلهٔ مالانهایه ایله مثبتدرکه فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری جامع الکلمدر . آز کلام ایله چوق معانیٔ مفیده و چوق حکم ظاهره و باطنه بیان بیورورلر ایدی . بوحدیث شریفك حکمت ظاهره سی بودر: خزان موسمنك برودتندن کندیکزی حفظ ایدیکز، زیرا اوبرودت شتایه طوغری کیتدکجه تزاید ایدوب هرکیم اندن خسته اولسه کندینی قولایلقله طوپلایه ماز ؛ نصلکه اشجار خزان موسمنك برودتندن قورومش کبی اولور. اما بهارك برودتی یازه طوغری کتدیکندن وکافهٔ اشجاره وسائر نباته فائده بخش اولدیغندن انسانلرك ابدانته قوت ویرر . حدیث شریفك حکمتنه کلنجه : انبیای ذیشان واولیای کرامك انفاس مؤثره سی موسم ربیع کبیدر. اخطارات ومعاملاتی بعض دفعه ولو صورتا باردوالیم کورونسه بیله انلرده بهارك لطافتی کبی پك چوق نعم وفوائدواردردیمکدر.

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر زسر مای بهار ﴾
﴿ تن مپوشانید یاران زینهار ﴾

« **ترجمه** » پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیوردی : ای یاران! صاقین بهار موسمنك صوغوغندن بدنلرکزی اورتمه یکز! یعنی چوقجه کینمه یکز! موسم بهارك صوغوغی طوقونماز. [بو بیت شریفك معنای ظاهری وباطنیسی بالاده کی حدیث شریفك تفسیرنده ایضاح اولنمشدر.]

مثنوی

﴿ زانکه باجان شماآن میکند ﴾

﴿ که بهاران بادرختان میکند ﴾

« ترجمه » زیرابهارك سرینلکی اغاجلره نصل برتأثیر فیاضانه ایدرسه بدنلرکزه‌ده اویله ایدر. [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ لیك بکریزید ازسرد خزان ﴾

﴿ کان کندکو کرد باباغ رزان ﴾

« ترجمه » لکن خزانك صغوغندن قاچیکز! زیرا آنك صغوغی وجودلرکزه انی ایلرکه باغ و آصمه‌لره ایتدی . [یعنی آصمه‌لری قوروتدیغی کبی برتأثیر معکوس مرض آورانه حاصل ایدر .] [بوبیت شریفك ده شرحی حدیث شریفك شرحنده داخلدر .]

مثنوی

﴿ راویان این رابظاهر برده اند ﴾

﴿ هم بران صورت قناعت کرده اند ﴾

« ترجمه » راویلر بوحدیث شریفی ظاهره حمل ایتمشلر ، یعنی یالکز ظاهری اولان معناسنی بیان ایله قناعت ایلمشلردر. « شرح » بالاده بیان اولندیغی اوزره بو حدیث شریفك ظاهری اولان معناسندن بشقه باطنی معناسی واردرکه انك فهمی مستعدین ایچون دهازیاده‌لازمدر .

مثنوی

﴿ بی خبربودند ازجاز آن کروه ﴾

﴿ کوه‌رادیده ندیده کان بکوه ﴾

« ترجمه » ظاهراً معناورن او ، کروه ، حدیث شریفك روح معناسندن خبردار دکل ایدیلر. اونلر طاغی کوروب طاغك ایچندهکی معدنی کورمامشدر .
« شرح » بر انسان بر طاغی کورور، جسمانی اولان یوکسکلکندن طولایی بکنیر. بلکه عظمت صوریه سنه حیران اولور ، اما علم معادندن خبردار اولان بر صاحب کمال طاغی کوروب بکنديکی صره ده بر ده ایچنده جوهر فوائدی حائز بر معدن اولوب اولمدیغنه دقتله باقار. آکلار . اصحاب کمال ظاهری اولان فوائددن بشقه بر ده اشیا وکیفیاتك فوائد باطنه سنی آرار . بولور . التونله مذهب ومجلد اولان بر کتاب میدانه قونسه جهلا ظاهرده کی زینتنه ، عرفا ایسه عبارات حکمت آیاتنه عطف نظر ایدر .

مثنوی

« آن خزان نزد خدا نفس وهواست »

« عقل وجان عین بهارست وبقاست »

« ترجمه » حدیث شریفده بیان بیوریلان خزان خدای متعال حضرتلرینك نزد بارینده نفس وهوادر. عقل وروح ایسه عین بهار وبقادر. « شرح » نفس اماره ، هوا وهوس مبتلالرینی قاصوب قاووردیغندن سردیٔ خزانه بکزر. عقل ایله روح منزل منتهای وصاله ایصال ایده جکندن بهارك روح پرورسرینلکنه تشبیه اولنور. خزان ، نفس وهوا ، بهار ، روح عرفادر .

« مرترا عقلیست جزئی درنهان »

« کامل العقلی بجو اندر جهان »

« ترجمه » کوزه کورونمز نقطه ده سنك ایچون یالکز بر عقل جزئی واردر؛ سن جهانده بر کامل العقلی آرا ! « شرح » امور دنیویه یی تأمل ایچون هر انسانده درجات مختلفه ده عقل وار ایسه ده حقیقت وروحانیتی بحق تأمل ایدن

عقل كامله كوره عقل معاش، جزئی وبلكه هيچ مثابه سنده در . ای الآن جهان معنوی یه كیرمامش ونفس هوادن كچمامش انسان! سنك جزئی اولان عقلك سلامت ابدیه یی استحصاله كافی دكلدر. اخلاق حمیده وایمان وعرفان ایله متحلی بر ولی كامل العقلی تحری ایت ده حقایقدن خبردار اول !

مثنوی

﴿ جز تو از كلی او كلی شود ﴾

﴿ عقل كل بر نفس چون غلی شود ﴾

« ترجمه » سنك جزئی بولنان عقلك انك كلی اولان عقلندن كلی اولور ؛ زیرا عقل كل، نفس اوزرنده بر زنجیر كبیدر. « شرح » ای حقائق احواله ودقایق اشیایه مطلع اولمیان انسان ! سنك جزئی عقلك بر عقل كامل مواجهه سنده صحبت مرشدانه دن حصه یاب تكمل اولور. عقل كلك نامتناهی اولان كیفیاتندن بری ده نفس وهوایه زنجیر كبی اولمسی وانلرك آمال غیر لایقه ومشتهیات غیر مشروعه سنی منع وزجر ایتمسیدر .

مثنوی

﴿ جزء كل از كل او كردد بدید ﴾

﴿ آنچنانكه مستیٔ عقل از نبید ﴾ [*]

« ترجمه » كلك جزئی كندی كلندن ظاهر اولور ؛ اوصورتله كه خرما شرابندن عقلك مستلكی ظاهر و پیدا اولور. « شرح » هرجزء هانكی كلدن ایسه انجام كار كلنی اظهار ایدر . مثلا بر آدمك قلبی فنا اولدیغی حالده نه قدر مهارت كوسترسه جزء مثابه سنده اولان افعال وكلماتی نسبةً كل اولان قلبنك فنالغنی اظهار ایدر . قلبی پاك اولانك ، حركات وكلماتی نتایج مقبوله میدانه وضع ایده جكی

[*] خرما شرابنك اسمی اولان بوكلمه نك اصلی « نبیذ » در . قافیه ایچون نقطه سی اسقاط ایدلمشدر .

بدیهیدر . مثلا برانسانك مستلکی ظاهراولنجه درحال آکلاشیلیرکه اوحال مستی، ایچدیکی شرابدن ناشیدر . بوحکمت اوزرینه عقل جزء صاحبی ، کامل العقل اولانه تابع اولمسیله فطرتنده‌کی مایهٔ کمالاتی اثبات‌ایدر . کامل پر ثبات اولور .

مثنوی

پس بتأویل این بود کانفاس پاك
چون بهارست وحیات برك وتاك

« ترجمه » ایمدی تأویلده حدیث شریفك معناسی بودر : انفاس پاك، بهار مثالی اولوب فدان و یاپراغك حیاتی کبیدر . « شرح » ذکری سبق ایدن حدیث شریفك تأویلی بودرکه : بهار ، اغاجلرك ، یاپراقلرك چیچکلرك ، باعث حیاتی اولدیغی کبی انبیای ذیشان واولیاء کرامك انفاس جلیله‌سی‌ده طالبلرك ارواح وابدانه حیات وفیوضات ویرر .

مثنوی

کفتهای اولیا نرم و درشت
تن مپوشان زانکه دینت راست پشت

« ترجمه » اولیای‌عظامك سوزلری نرم ولطیف وسرت، الحاصل هرنه‌یولده ایسه، سن بدنکی اندن اورتمه! اجتناب‌ایتمه ! زیرا اوزمره‌نك کلامی سنك دینکه معین وظهیر در . « شرح » موسم ربیعده برودت وحرارت حس اولنسه بنه فائده‌لیدر . اوموسمك برودت وحرارتندن چکنمك لایق‌دکلدر ، ازهارقلبیه‌یه کشایش ولطافت وانسانه سلامت وسعادت بخش ایدن اولیاءاللهك کلامی ایستر ملایم ، ایستر خشین‌اولسون، روکردان اولمه! اظهار رضاوتسلیمیت‌ایله اعتلاایت! زیرا اوذوات کرام معین دینك اولدیغی ایچون‌سنی سرحد امنیته ایصال‌ایدر .

مثنوی

گرم گوید سرد گوید خوش بگیر
تاز گرم وسرد بجهی وزسعیر

« ترجمه » ولی الله ومرشد کامل ملایم ویاسرت نه صورتله سویلرایسه سنانی خوش طوت ! که حرارت وبرودتدن وجهنم عذابندن صیچرایوب چیقاسلك!
« شرح » اولیاءالله، لزوم وحکمت اوزرینه ملایمت، خشونت ابرازایدر. لکن جمله معامله لری باعث منفعت وسلامتدر. انلردن توقی واجتناب ایتمه! که دنیانك الم آمیز اولان احوال فانی ماٴلندن چیقوب مراتب عالیه یه واصل اوله سك !

مثنوی

﴿ گرم وسردش نوبهار زندگیست ﴾
﴿ مایهٔ صدق ویقین وبندگیست ﴾

« ترجمه » مرد خدانك ملایمت وخشونتی ، زنده لکك نوبهاری ، صدق ویقینك وبنده لکك مایه سیدر . « شرح » بوبیت شریف ایله اولیاءاللهك انفاس-حکمت آیاتی و کلمات فیض غایاتی تعریف اولنمشدر. انلرك اوامری ملایم اولسون، خشین اولسون ، هرحالده باعث صدق ویقین وموجب نجات وحقه قریندر .

مثنوی

﴿ زان کن وبستان جانهازنده است ﴾
﴿ زین جواهر بحردل آکنده است ﴾

« ترجمه » زیرا ولی اللهك نفس حیات بخشاسندن روحلر بوستانی حیات بولمشدر؛ انك جواهرندن کوکل دریاسی طولودر. « شرح » اولیاءاللهك انفاس-پاکندن روحلر طراوت وحیات بولور. پك درین اولان کوکل دریاسی جوهر-معرفت اولیا ایله طولار . مالی اولمش اولور .

مثنوی

﴿ بر دل عاقل هزاران غم بود ﴾
﴿ کرز باغ دل خلالی کم بود ﴾

« ترجمه » عاقلك قابى اوزرينه بيكارجه غم والم اولور؛ اكركوكل باغندن بر اكسيك اولورايسه ! « شرح » كامل العقلك برعلامتنى اولسون بكا بيلديريكنز كه اوذات پاكى طانيمش اوله يم! سؤالنده بولنانط لبه جواباً بيوريليوركه :كامل العقلك برعلامتى اوامر ربانيه يه قارشى جزئى برسهو وقصور ايتديكندن طولايى ذوق وحالى اكسيلسه اونقصان ومحروميت ، مردكامل ايچون موجب غم وكدورتدر؛شوقدركه كامل العقل اولان ذات حسب البشريه سهو وقصورايله بى حضور اولسه ده كروه عجزه كبى آه واه ايله معطل قالماز . مرحمت ربانيه يى جلب ايچون هروقتدن زياده چاليشير. سهو وقصورينى اصلاح ايله غائب ايتديكى جزئى برذوقى قات قات بولمش اولور .

« ديكرسؤال عايشه از حضرت مصطفى »
« صلى الله عليه وسلم »

حضرت عايشهٔ صـديقه نك فخرعالم محمد مصطفى عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينه ايراد بيورديغى ديكر برسؤالدر :

مثنوى

« كفت صديقه كه اى زبدهٔ وجود »
« حكمت باران امروزين چه بود »

« ترجمه » حضرت عايشهٔ صديقه رضى الله عنها فخرعالم افندمز حضرتلرينه ديدى : اى وجودك زبده سى وانبياى ذيشـانك كزيده سى ! بوكونكى ياغمورك حكمتى نه ايدى ؟ « شرح » حضرت عايشهٔ صديقه ياغمورى مشاهده ايتمش ايكن فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرينك البسه سى ايصلانمامش اولديغنى كورونجه بوياغمورك بشقه برسر وحكمتى اولديغنى فهم ايله بونى پيغمبر ذيشـان افندمز حضرتلرندن سؤال ايلدى .

مثنوی

﴿ این زبارانهای رحمت بودیا ﴾

﴿ بهر تهدیدست وعدل کبریا ﴾

« ترجمه » بوباران، رحمتندمی، یاخودتهدید وعدالت کبریادنمیدر؟ « شرح » حضرت عایشهٔ صدیقه کوردیکی یاغمورك معنوی اولدیغنی اکلامش ایسه‌ده لطف ورحمت خدا ، یاخود عدل وشدت کبریادن برباران اولدیغنی بیلمك ایستدی وسؤالی تنسیب ایلدی .

مثنوی

﴿ این ازان لطف بهاریات بود ﴾

﴿ یاز پاییزئ پر آفات بود ﴾

« ترجمه » بوباران بهارلرك لطفندنمی ایدی ؟ یوقسه خزان موسمنه عائد آفت وبلالرایله‌می طولوایدی ؟ « شرح » حضرت عایشهٔ صدیقه‌نك کمالات معنویه‌سی اعتباریله بیلیور ایدی که عالم روحانیتده جمال وجلالك اك عالی درجاتی واردر . بوباران معنوی لطف ومرحمت صمدانی کبی اسماء جمالیهٔ ارحم‌الراحمیندنمی، یوقسه قهر وغضب باری واوصاف جلالیهٔ منتقم‌الجباردنمی ایدی؟ دیه سؤال بیوردی .

مثنوی

﴿ کفت این ازبهر تسکین غمست ﴾

﴿ کز مصیبت بر نژاد آدمست ﴾

« ترجمه » فخر عالم علیه‌الصلاة والسلام افندمز حضرتلری بیوردی : بو یاغمور تسکین غم ایچوندر. اوغم آدمك طینت ونسبی اوزرنده‌در. « شرح » رسول مجتبا علیه افضل‌التحایا افندمز حضرتلری بیورمشلردرکه : یاعایشهٔ صدیقه ! بوکون کوردیککز باران ، انسانلرك قلب وعقللرنده بولنان برچوق کدر وغملرك تسکینی ضمننده برباران مرحمت نشان صمدانی ایدی ؛ زیرا بنی بشرك طینت وخلقی

اقتضاسنجه اکثر اوقاتده قلب وعقلی کرفتار غم وپازدهٔ خیول الم اولور ؛ اکر فرمان ومرحمت جناب یزدان غم والمك ازالهسنه شرفریز اولماز ایسه انتظام وزینت دنیا خراب ونوع بشر محزون وبی‌تاب اولور .

مثنوی

﴿ این جهان ویران شدی اندر زمان ﴾

﴿ حرصها بیرون شدی از مردمان ﴾

« ترجمه » بو جهان اوزمانده خراب اولور ایدی. انسانلردن حرص وهوس خارجه چیقار ایدی . « شرح » اکر غم وکدر بلا انقطاع قلوب وعقولی احاطه ایده‌جك اولسه دنیانك زینت ومعموریتنی باعث اولان حرص وطمع کلیاً زائل وعبادات وافکار اخرویه ایله متوغل اولور ایدی . دنیاده انشای بیوت ایتمك، باغ باغچه یتیشدیرمك، صوری معموریتلرك وجود پذیر اولمسنه چالیشمق انسانلرك حرص وطمعلرندندر؛ بو ایکی سائق، عقول وقلوبدن زائل ویرلرینه غم وکدر قائم اوله‌جق اولسه دنیانك معموریتنه مدار اولان احوالدن هیچ برینه انسانلر توسل وابتدار ایتمز . دنیایی حالیله ترك ایدرلر ایدی. بو ترك وعطالت دارین ایچون موجب ذلت ومضرتدر، جناب حق ایجاب ایتدکجه سمای ملکوتدن باران مرحمت ایندیررویك چوق آدملرك قلبلرنده‌کی نار حزن واسفی کمال لطف ایله اطفا بیورمش اولور .

مثنوی

﴿ استن این عالم ای جان غفلتست ﴾

﴿ هوشیاری این جهان را آفتست ﴾

« ترجمه » ای جان! دنیانك دیرکی غفلتدر؛ عقللیلق بو جهانه آفت ومضرتدر. « شرح » دنیا وعقبا سلامتنه مقتضی اولان غیرت وحرکتی ترك ایله مستغرق عطالت وبی درمان اولمق غفلتلرك الك مضری واشنعیدر. کرچه دنیانك معموریتی ایچون انسان فوق العاده چالیشیور ایسه‌ده آخرت وابدیته متعلق اولان تدابیرك اتخاذنده غافل وعاطل قالیر؛ بو حالده غایت مضردر؛ معتدل غفلت اصحابنی اوامر ربانیه‌نك اجراسندن ووظائف انسانیه‌نك ایفاسندن اصلا منع ایتمدیکی حالده دنیانك

وجودی عین خیال وعمر انسانی ابدیته نسبةً آن واحددن اقل اولدیغنی کورمکدن منع ایله دنیاوعقبا سلامتیچون چالیشمق اوزره لذائذ کوسترر واصحابنی ذوالجناحین ایدر . اصلا غفلت ایتمیه‌رك دنیاده هرشی فانی و آن واحددن دها از اولدیغنی هر آن تأمل ایده بیله‌جك برنوع عاقل آدملر بولنسه اونلر فی الحقیقه آخرتلرینی معمور ایتمك ایچون مساعیٔ روحانیه‌ده بولنه‌جقلری درکاردر : اما دنیایی ترك وویران براقه‌جقلری وخرابه زاره چویره‌جکلری بدیداردر .

مثنوی

﴿ هوشیاری زان جهانست وچوآن ﴾

﴿ غالب آیدپست کردد این جهان ﴾

« ترجمه » عقللیلق او جهان معنویدندر ؛ وغالب کلیرسه بوجهانی ، یعنی دنیایی حقیر وخراب ایدر . « شرح » عقللی اولان کیمسه ، سعادت وسلامت ابدیه‌یی آرزو وتحری ایتمکده‌در . انسان حداعتدالدن چیقوب کلیاً هوشیاریٔ معنویه طالار ایسه دنیانك معموریتنی اهال واخلال ایدر . شریعت مطهره‌نك اسلامی اعتدال اوزرینه مبنی بولندیغندن انسان حسب الشریعه هم امور دنیویه ، هم احوال اخرویه‌نك ایلریلمسنه سعی ایتمك الزمدر .

مثنوی

﴿ زان جهان اندك ترشح میرسد ﴾

﴿ تانغرد درجهان حقد وحسد ﴾

« ترجمه » اوجهان معنویدن آزار آزار سوزولمك اریشیر که دنیاده حرص وحسد کورله‌مسون . غلبه ایتمسون . « شرح » جهان معنویدن تدریجی عقل وهدایت دنیایه یتیشیر ؛ حکمتی بودر که اکر کثرتله حب آخرت وعقل معنوی اورتالغی محیط اولسه انسانلر منحصراً طالب ابدیت وعقبا ، تارك لذت دنیا اولورلر ایدی . اکر عالم روحانیتدن دنیایه اصلا عقل وهدایت ترشح ایتمز ایسه هرکس

محبتی ظاهر کوزیله کوریلن احوال دنیـویه‌یه حصر ایله خوف الهی قلبلرندن چیقمش واوحالده انسانلر بیننده حرص وحسدزیاده‌لشمش وحاللری بویوزدنده خراب وبرباد اولمش اولور ایدی .

مثنوی

﴿ کر ترشح بیشتر کردد زغیب ﴾

﴿ نه‌هنر ماندد راین عالم نه‌عیب ﴾

« ترجمه » اکر عالم‌غیبدن ترشح زیاده اوله‌جق‌اولسه بودنیاده نه‌هنر، نه‌ده عیب‌قالمش اولور. « شرح » اکرعالم غیبدن کثرتله‌حب آخرت وفکر معنوی، معرفت‌ظاهر وجلی‌اوله‌جق اولسه‌هر س‌منحصراً سعادت ابدیه‌یه‌طالب اوله‌جغندن مساعی دنیویه اورته‌دن‌قالقوب‌هنر مفقوداولور وجمله‌یی‌اندیشهٔ آخرت احاطه‌ایدر؛ دنیا کرفتـار فنا اولورایدی . بوحال ایسه حکمت صمدانیه‌یه مخالف اولدیغی وارستهٔ تعریفدر .

مثنوی

﴿ این ندارد حد سوی آغازرو ﴾

﴿ سوی قصهٔ مرد مطرب بازرو ﴾

« ترجمه » بوکونه‌معارف الٓهیه‌واحوال‌غیبیه‌یه حدوپایان‌یوقدر. سن‌اختیار مطربك حکایه‌سی طرفنه کیت ! « شرح » حکم الٓهیه و اسرار غیبیه بی‌نهایه وبوحکم واسرارك تمامها اظهاری غیرجائزدر. بوکابناءً حضرت‌مولانا کندی‌ذات‌ـ علیه‌سنه‌خطاباً : نهایتسز اولان بوبحثی شمدیلك ترك ایله پیرمطربك‌حکایه‌سنده‌کی احوال حکمت مآلی بیان ایت! بیورمشدر

﴿ بقیهٔ قصهٔ پیرچنکی وبیان‌مخلص‌آن ﴾

پیر مطربك‌بقیهٔ حکایه‌سی وخلاص‌ونجاتی‌بیانن‌ده‌در :

مثنوی

﴿ مطربی کزوی جهان شد پر طرب ﴾

﴿ رسته زآوازرش خیالات عجب ﴾

« ترجمه » بر مطرب که جهان آندن پر سرور و پر طرب اولدی . آنك آوازندن عجیب خیالات ظهور ایتمش ایدی . « شرح » ذکر اولنان مطربك صدای طرب افزاسنده سامعین ذوق ولطافت ایله مالی وحساس اولان قلوب وعقول عالی اولور ایدی .

مثنوی

﴿ ازنوایش مرغ جان پران شدی ﴾

﴿ وزصدایش هوش دل حیران شدی ﴾

« ترجمه » نغمه سندن جان قوشی پران وصداسندن کوکلك عقلی حیران اولور ایدی . « شرح » مطربك نغمه وصداسی اودرجه ده مؤثر ایمش که مرغ روح غلیان محبت ایله طبقات عالیه یه پران وقلبك حسیات رقیقه سی ده اوصدانك تأثیر لطیفندن حیرتله اثرنمای فیضان اولور ایدی .

مثنوی

﴿ چون بر آمد روزکار و پیر شد ﴾

﴿ باز جانش ازعجز پشه کیر شد ﴾

« ترجمه » اونك عمرندن چوق زماندن طولایی مطرب پیر اولدی . جانك شاهینی سیوری سینك طوتیجی اولدی . « شرح » دنیاده جمال شباب مرور ایام ولیال ایله فنایاب اولور ؛ یالکز باقی ، حب ورضای مولادن متحصل اولان حکمت ومعالیدر . مطربك مرور زمان ایله سن وسالی ایلر یلیوب حال هرمه وارمش ، سیوری سینك طوتقه ، یعنی اشیای خسیسه وحقیره یه مراجعته مجبور اولمش ایدی . بو حکمته

مبنیدرکه سورهٔ رحمانك یکرمی التنجی آیت کریمه‌سنده ﴿کل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذو الجلال والاکرام﴾ معنای شریفی : « هر کیم یر یوزنده‌در ، فانی ونابدید اوله‌جقدر ؛ ویالکز صاحب جلال واکرام اولان الله تعالی حضرتلرینك وجه وذات ربانیه‌سی باقیدر . »

مثنوی

﴿ پشت اوخم گشت همچون پشت خم ﴾

﴿ ابروان بر چشم همچون پار دم ﴾

« ترجمه » کوپ آرقه‌سی کبی او مطربك ارقه‌سی بوکولدی . قاشلری کوزی اوزرنده بالدم یعنی قوسقون کبی اولدی . « شرح » سن وسالك ایلریلمسیله عالمك کوزل بر قزی بیله چیرکینلشیر . کندیسندن آثار طراوت ولطافت زائل اولور . دنیانك زینتلرنده بقا اولمدیغنی اثبات ایدن کیفیاتندندرکه ابتدا آفت دوران ، صکره اختیار وبی درمان اولمش بر قادینك یوزی لسان حال ایله بو حقیقتك ترجمان بلیغیدر . بو مطربده مقتضای پیری مفتور ونظر خلقده منفور اولمش ایدی .

مثنوی

﴿ گشت آواز لطیف جانفزاش ﴾

﴿ زشت ونزد کس نیرزیدی بلاش ﴾

« ترجمه » آواز جان فزاسی چیرکین اولمش ، کیمسه‌نك یاننده هیچ بر تأثیر واعتباری قالمامش ایدی . « شرح » صدانك جهت جسمانیت وروحانیتی اولدیغندن کوزل بر صدانك ایشیدیله‌بیلمسی ، آلات بدنیه‌نك منتظم اولمسنه متوقفدر . آلات جسمانیه ذاتاً غیرمنتظم ویا مرور زمان ایله خلل پذیر وویران اولور ایسه تأثیر صدا منفك وهبا اولور . عقل وفراستده ، معنیدن نبعان ایتدیکی حالده اکر جسمانی اولان دماغ ذاتاً مکمل اولماز ، یاخود مختل اولور ایسه قوهٔ ذهنیه مفقود ونیسود اولور ؛ زیرا خلقهٔ عالی اولان روحانیت مختل بر محلی اقامتکاه اتخاذ ایتمز ، بیچاره مطربك صنعق ، سسی ، امیدی هپ هوا ایدی !

﴿ آن نوا که رشك زهره آمده ﴾

﴿ همچو آواز خر پیری شده ﴾

« ترجمه » اوصدا و نغمه‌یه زهره کوکبنك حسدی کلمش، اختیارلقده براشکك آوازی کبی اولمش ایدی. « شرح » مطربك لطیف سسی ابتدا زهره کبی کواکب سمانك بادیٔ رشکی اولمش ایکن بعده غارتکیریٔ زمان ایله اشك آوازینه دونمش ومطربی چرکاب ذلت ونفرت ایچنه باتیرمش ایدی.

مثنوی

﴿ خود کدامین خوش که ان ناخوش نشد ﴾

﴿ یا کدامین سقف کان مقرش نشد ﴾

« ترجمه » هانکی خوش ولطیفدرکه ناخوش اولمدی؟ یاهانکی طاواندرکه یره یاپیلمش ، ییقلمش اولمدی ؟ « شرح » دنیایه متعلق لذائذ و آمال ومعالینك فنا پذیر اولدیغنه دائر بوبیت شریفده‌کی تعریف مؤثرانه ومحزونانه قلبی حساس اولانلر القلی عبرت ایدر . خوش ولطیف کوردیکی برشی مرور زمان ایله مسموم ومغموم ، هرنوع یوکسك بنا منهدم و آشیان بوم اولور .

مثنوی

﴿ غیر آواز عزیزان درصدور ﴾

﴿ که بوداز عکس دمشان نفخ صور ﴾

« ترجمه » صدورده اولان آواز عزیزان بشقه خاصیت ثابته‌یه مالکدرکه دمنك عکسندن نفخ صوراولور . « شرح » فانی اولان شیلر مرور زمان ایله ناخوش اولور. نشوه‌یاب معرفت بقا اولان اولیاءاللهك حالیٔ آوازوکلامی برلطافت مخصوصهٔ ابدیه‌یه مالکدر . نفخ صور مردان خدانك دم وکلاملرینك عکسیدر ؛

زیرا انك وجودینی اثر خبر ویرمشلر ودها دنیاده ایکن بك چوق مرده دلی احیا ایتمشلردر .

مثنوی

﴿ اندرونی کاین درونهامست ازوست ﴾

﴿ نیستی کاین هستهامان هست ازوست ﴾

« ترجمه » انلرك درونی که جمیع درونلراناردن مستدر ؛ بر یوقلقدر که وارلقلریمزاندن واردر. « شرح » اوزمرهٔ واصلینك اویله قابلری واردر که بزعشق ومحبت الٓهیه یی انلرك تأثیر فیضی ایله حس ایده بیلیرز . انبیای ذیشان واولیای کرامك واصل اولدقلری مراتب غیبیه بزه کورونمز ایسه ده حقیقتده موجوددر . بزم ظاهراً طانیوب کوردیکمز بوعالم صوری اوعالم غیب وباطنك عکسیدر .

مثنوی

﴿ کهربای فکر وهر آواز ازو ﴾

﴿ لذت الهام ووحی وساز ازو ﴾

« ترجمه » اونلر ، هرفکر وآوازك کهربایدر ، الهام ووحی ورازك لذتیدر. « شرح » هرفکر وصدای صدق انتمایی مقام مقبولیته جذب ایدن ، رضای باری یی استحصال ایدنلردر . انلرك همتیله الهام ورازك لذائذ نامتناهیه سی حس اولنور . انسان سفلی ، عالی اولور .

مثنوی

﴿ چونکه مطرب پیرتر کشت وضعیف ﴾

﴿ شد زبی کسبی رهین یك رغیف ﴾

« ترجمه » وقتا که مطرب اختیار وضعیف اولدی ، کسبسزلکدن طولایی یوفقه برا کمك پارچه سنه مرهون ومحتاج اولدی. « شرح » مطرب ، صدا کی

فانی برهوایه بل باغلادیغندن هرشیدن محروم وبرپارچه اکمکه بیله محتاج ومرهون اولدی . عاقل ، دنیا وعقباده محتاج ومضطرب قالمیه جق زاد بقا نهادی وقتیله تدارك ایدر وهوادن قورتولوب مسعود جان ومحسود جهان اولور .

مثنوی

﴿ کفت عمر ومهلتم دادی بسی ﴾
﴿ لطفها کردی خدایا باخسی ﴾

« ترجمه » [اختیارمطرب] دیدی : الٓهی ! بکاچوق عمر ومهلت وردك ! نم کبی عادی برانسانه لطفلر ایتدك ! « شرح » مطرب ، کرچه عمرینی او آنه قدر مالا یعنی شیلر ایله اضاعه ایتمش ایسه ده استعداد فطریسی عمرینك نهایتنده امدادینه یتیشوب جناب ارحم الراحمینك عفو ومرحمتنه دخالت وکمال خلوص ایله بارکاه کبریایه عرض استرحام ایلمشدر . یازیق اوانسانلره که تأمین سعادت ایچون چالیشمازلر واختیار مطرب قدر اولسون اثرانتباه وفعالیت کوسترمزلر .

مثنوی

﴿ معصیت ورزیده ام هفتاد سال ﴾
﴿ بازنکرفتی زمن روزی نوال ﴾

« ترجمه » الٓهی ! یتمش سنه کناه ایشلدم ؛ هیچ بر کون بندن نوال واحسانکی کری طوتمدك ! « شرح »مطرب پشیمان اولدیغی وقته قدر کوردیکی الطاف ربانیه یی کمال صدق وعرفان ایله بیانه باشلامش ، بولندیغی اضطرابدن طولایی کمال خضوع ایله جناب ارحم الراحمینه عرض حاجات ایلمش!

مثنوی

﴿ نیست کسب امروز مهمان توام ﴾
﴿ چنك بهر توزنم کان توام ﴾

« ترجمه » الٰهی ! بوکون کیمم یوقدر ؛ سنك مسافرکم ! چالغی یی سنك ایچون چالیورم. سنك مملوککم. [بك چوق نسخه‌لرده « کان توام» دیه محرر ایسه‌ده جلد ثانیده ذکری سبق ایدن وسلطان ولد حضرتلرینك زمان عالیسنده یازیلان اسکی نسخه‌ده « آن توام» یازلمشدر و« آن توام» معنایه دها مناسبتلیدر.] « شرح » عبد نه وقت کمال خلوص قلب ایله الله تعالی حضرتلرینك مرحمتنه التجا ایدر ایسه مقبول اولور ، شوقدرکه رجوعنك خالصانه اولمسی شرطدر ؛ یوقسه مثلا میخور شراب ایچه‌جك پاره‌سی قالمیوبده تك شراب تدارك ایتمك ایچون الٰهی ! بکا عنایت ایت دیمسی کبی بررجوع ، غیرمؤثر وبلکه اسکی حالندن دها مضردر . الله تعالی حضرتلرینه مراجعتك اوچ شرط اعظمی واردر : بری ، خلوص قلبك بولنمسی ، دیکری رجوع ایده‌نك معاصیدن کلیاً انقطاعی ، دیکری اوامر ربانیه‌نك اجراسنه اقتداری قدر مداومتیدر .

مثنوی

﴿ چنك را برداشت شدالله جو ﴾

﴿ سوی کورستان یثرب آه کو ﴾

« ترجمه » چنك دنیلن چالغی یی یوقاری قالدیردی. طالب حق اولدیغی حالده مدینهٔ منوره‌نك قبرستانی طرفنه واروب آه دییجی اولدی. « شرح » مطرب مدینهٔ منوره‌ده ایدی ، مناجاتده بولندقدن صکره النده سرمایه عد ایلدیکی چالغی یی الله تعالی حضرتلرینك عشق ورضاسنه اوله‌رق چالمغه باشلامش ، کچمش زمانده الطاف ربانیه یی اونوتوب ایفای عبادت واجرای وظیفه وعبودیت ایلمدیکندن طولایی آه وفغان ایدرك عالم فانینك حدودی ورحلت ابدیه‌نك باب مجمعی مثابه‌سنده اولان قبرستانه کتمش ! مطربك قلبنده صفوت وخلوص تام کورلدیکندن نزد حقده‌انك چالغیسی بر ریاکارك تسبیحندن دها مقبولدر .

مثنوی

﴿ کفت خواهم ازحق ابریشم بها ﴾

﴿ کو به نیکویی پذیرد قلبها ﴾

« ترجمه » كندى كنديسنه ديدى : حقدن ابريشم بها ايسترم، خداى متعال حضرتلرى ايلك واحسان ايله قلبلرى قبول ايدر. « شرح » « ابريشم بهسا » تعبيرندن اوچ معنا اكلاشيلير . ١: كنديمى بوكون بسليه جك قدر جزئى براحسان . ٢: چنك چالمغه برابريشم وتل اله جق قدر برلطف ٣ : كناهاريمى عفو ايده جك برشمهٔ مرحمت صمدانيه ايسترم ديمكدر .

مثنوى

﴿ چنك زد بسيار و كريان سرنهاد ﴾

﴿ چنك بالين كرد وبر كورى فتاد ﴾

« ترجمه » قبرستانده چوق چالغى چالدى واغلايه رق باشنى يره قودى ؛ چالغى يى ياصديق ياپوب مزارك برى اوستنه دوشدى. « شرح » مطرب مستعد، استحصال رضاى بارى اميديله عاشقانه چالغى چالدى. او وقته قدر ايشلديكى معاصى وايتديكى غفلتدن طولايى غايت پشيمان ايدى . چوق اغلادى ، اندن صكره بى تاب اوله رق قبرك برى اوستنه دوشدى. رضاى حقك استحصالنه وسيله اتخاذ ايلديكى چالغى يى ده ياصديق كبى باشى التنه قودى.

مثنوى

﴿ خواب بردش مرغ جان ازحبس رست ﴾

﴿ چنك وچنكى رارهـا كرد وبجست ﴾

« ترجمه » انى اويقو قاپدى. روحى حبسدن قورتولدى. روح قوشى چالغى يى وچالغيجيلغى ترك ايله زندان بدندن صيچرادى. « شرح » مطرب چالغى چالدقدن وآه وفرياد ايدوب اغلادقدن ونهايت بى تاب قالدقدن صكره اويقويه وارمسيله برابر مرغ جانى حبس بدندن قورتولمش، چنك وچنكى يى وپك چوق بيهوده افكار دنيويه يى ترك ايله اثر حكمت خدا اوله رق معنوى برعالمه كيرمش!

مثنوی

﴿ کشت آزاد ازتن رنج جهان ﴾

﴿ درجهان ساده وصحرای جان ﴾

« ترجمه » اویقوسببیله روح بدندن وجهانك رنج وكدرندن آزاد اولدی، ساده بر جهانده وصحرای جانده بولندی. « شرح » انسان اویانق ایكن نه قدر سعادت وبختیاری ایچنده اولورسه اولسون عوارض وحوایج دنیویه نك نتیجه ٔ اضطرابنده زبون اولدیغی ایچون استراحت محضه اویقوعالمنده بولنور. انسان اویقوده ایكن غموم واكدارك عذابندن قورتولور وجانی بشقه بر عالم وحالده بولنورکه اوجهان غایت واسع وغل غش دنیادن وارسته در .

مثنوی

﴿ جان او انجا سرایان ماجرا ﴾

﴿ کاندرین جا کر بماندندی مرا ﴾

« ترجمه » انك روحی صحرای جانده قوش كبی تغنی ایده رك دیرایدی كه : كاشكی بنی بو محلده براقسه لر ! [« سرایان » صفت حالیه دركه تغنی ایدرك دیمكدر . بونك مصدری « سرایدن » در . « سراییدن » ایسه تغنی ایتمك معناسنه در .]

« شرح » مطربك جانی حبس بدندن قورتولوب ده فیض حق ایله غیبده كی وسعت ولذتی حس ایتدكجه كمال ذوقندن اظهار صفا واوعالم عالیده قالمسنی دعا ایلر ایدی .

مثنوی

﴿ خوش بدی جانم ازین باغ وبهار ﴾

﴿ مست این صحرای غیب لاله زار ﴾

« ترجمه » بوباغ وبهار معنويده بنم جانم خوش وراحت ايدى ، بوصحرانك وعالم غيبه متعلق لاله زارك مستى اولدى . « شرح » مطرب اويانديغى وقت عالم خواب وغيبده حس ايلديكى احوال علويه يى خاطرينه كتيروب كمال حسرتله باغ سعادت بارمعنيده نصل خوش و راحت و اوصحراى واسعده و لاله زار غيبده نصل مست وپرطرب ايدم ،كاشكى الطاف سبحانيه بنى اوراده براقش وبو آلام مالانهايهٔ دنيويه دن رها ايتمش اوليدى ! ديمشدر .

مثنوى

﴿ بى پر وبى پا سفر ميكردمى ﴾

﴿ بى اب ودندان شكر ميخوردمى ﴾

« ترجمه » اوجهان صافيده قنادسز واياقسز سفرايدر ايدم ، دوداقسز ، ديشسز شكر يردم. « شرح » عالم غيبده وسائط جسمانيه يه اصلا محتاج اولمديغم حالده طى مكان وترقى ايدوب تعريفه صيغميان لذائذ روحانيه بولدم. جسمه متعلق عذاب واذايه كرفتار اولمدم ؛ رضاى ربانى يى قازانمغه موفق اولانلر ايچون اوجهان برمكان لاهوتئ معالى افشاندر .

مثنوى

﴿ ذكروفكرى فارغ ازرنج دماغ ﴾

﴿ كردمى باسا كنان چرخ لاغ ﴾

« ترجمه » عالم معنيده ايكن ذكر وفكرم دماغك اغريسندن ، يورغونلغندن قورتولدى. جهان ملكوت ساكنارىله لطيفه لر ايدر ايدم. « شرح » بعض نسخه لرده « رنج ودماغ » يازلمش ايسه ده بوايكى كلمه ارهسنده « واو » يازمق حسب العباره سهو اولديغى آشكاردر . مطرب عالم ملكوتده رنج دماغدن ذكر وفكرم فارغ اولديغى حالده كمال ذوق وصفا ايله الله تعالى حضرتلرينك درياى عبادت ومرحمتنده مستغرق ايدم. اوجهان معنويده ارواح انبيا واوليا وصلحايى، ملائك كرامى كوردم؛ ارواح-

مقدسه‌نك هرحالی حظوظات بخشا ایدی دیمشدر . رنج فکر ، دماغ واسطه‌سیله اولدیغنی ایما ایدن بوبیت شریف طب جدیدك کشفیاتنه موافقدر .

مثنوی

﴿ چشم بسته عالمی مید یدمی ﴾

﴿ ورد وریحان بی کفی می چیدمی ﴾

« ترجمه‌مز » کوزی باغلانمش اولدیغم حالده بر عالم کورر ایدم ؛ السز کل وفسلکن طوبلار ایدم . « شرح » دنیاده اویقوسببیله کوزم باغلاندیغی صره‌ده بن عالم معنیده بشقه برعالم واسع کورر ایدم ؛ ال کبی وسائط مادیه ووسائل جسمانیه‌یه محتاج اولمدیغم حالده کل وفسلکن کبی ذوق وشامه‌یه لطافت کامله ویرن روایح لطیفه بی پایان ایله مستریح الجنان اولوردم دیمك ایسته‌ین مطربك قابلیت فطریه‌سنی شرح صددنده‌کی بوبیت شریف سرائر غیبیه‌نك صدفچهٔ تعریفیدر .

مثنوی

﴿ مرغ آبی غرق دریای عسل ﴾

﴿ عین ایوبی شراب مغتسل ﴾

« ترجمه‌مز » اختیار مطربك دریای احدیته نسبت خاصه‌سی اولان جانی عالم غیبده بال دریاسنده مستغرق وصویه منسوب برقوش ایدی ، اویله بال دریاسی که : حضرت ایوبك ییقاندیغی شرابك عینی ایدی . « شرح » بال دریاسندن مقصد ، کمال لذتدن کنایه‌در . مطرب قبرستانده اویقوده عالم غیبی مشاهده ایتمکده ایکن عمان معنوی‌یه منسوب ، روحانی برقوش حالنی آلمش ، دریای ذوق وحلاوت معنویه‌یه طالمش ایدی . اودریانك انسانه بخش ایلدیکی فوائدی اکلامق ایچون حضرت ایوبك چکدیکی دردوجفالردن صکره جناب ارحم الراحمینك خلق واحسان ایلدیکی صویی خاطره کتیرملیدر . اوصودن ایچمك وبدن شریفنی غسل ایتمکله برابر حضرت ایوب کسب افاقت ایتمش و امراض و بلایادن قورتولمشدر .

سورهٔ ﴿ ص ﴾ ده ﴿ ارکض برجلك ﴾ بیورلمشدر . الله تعالی حضرتلری وحی بیوردیلر که: یاایوب ! یره ایاغکله اور ! حضرت ایوبك اورمسیله یردن صو قاینادی. انك اوزرینه وحی صورتیله ینه بیورلدی که : ﴿هذامغتسل بارد وشراب﴾ دیردن چیقان بو صو ییقانه جق وغسل ایدیله جك وایچیله جك صودر . » حضرت ایوب امر ربانی یه درحال اطاعت ایدوب اومبارك صودن ایچدی وبالاغتسال امراض ظاهره وباطنه دن کلیاً کسب افاقت ایلدی . اختیار مطربده ماء حیات معنویه دن بویله تازه جان بولمش ودنیانك اضطرابا تندن قورتولمشدر.

مثنوی

﴿ که بدو ایوب راپا تابفرق ﴾

﴿ پاك شداز رنجها چون نور شرق ﴾

« ترجمه » زیرا او چشمه ایچنده ایوب علیه السلام ایاقدن تپه یه قدر نور شرق یعنی کونش کبی رنج وکدرلردن پاك اولدی. « شرح » امر حق ایله ظهور ایدن چشمهٔ حیات بخشا ایوب علیه السلامه معناً ومادةً صفوت وافاقت ویردی. اختیار مطربك ده امر ربانیله واصل اولدیغی دریای صاف معنوی معاصی یی ازاله ایتدی. طهارت وجدان وقلبی، نور پاك ایمانی ، ایما صددنده نور شرق، کونش کبی توصیف بیورلسنده کی انوار بلاغتك پارلاقلغی پك بیوکدر.

مثنوی

﴿ مثنوی درحجم اکربودی چوچرخ ﴾

﴿ درنکنجیدی دراین زان نیم برخ ﴾

« ترجمه » مثنوی شریف اکر حجم وجسامتده چرخ قدر یعنی سماوات قدر کنیش اوله ایدی بو سر وحکمتدن اکا اوفاق برپارچه بیله صیغماز ایدی. « شرح » ایما اولنان حالات واسرار روحانیه اوقدر واسعدر که برازینی هرکس آکلایه جق یولده حروف وعبارات ظاهره ایله تعریف واشعار اولنمق لازم کلسه مثنوی شریفك یاپراقلری ، حجم وجلدی چرخ قدر کنیش اولسه ینه استیعابه

کافیدکلدر . بوبیت شریف سورهٔ کهفك یوزاوتجی آیت کریمه‌سنه اشارتدر .
﴿ قل لوکان البحر مداداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولوجئنا
بمثله مدداً ﴾ معنای شریفی: « یامحمد ! سویله الله تعالی حضرتلرینك کلماتنی یازملق
ایچون اکردکز مرکب اولسه ایدی البته صولری توکنیرایدی. حق تعالی حضرتلرینك
کلماتی توکنمزدن اول . ولودریانك دیکر مثلنی کتیرسه ایدك ! یعنی یکیدن
کتیریله‌جك دریالرك صوبی‌ده توکنیر . حق تعالی حضرتلرینك کلماتی توکنمز
ایدی. »

مثنوی

﴿ کان زمین وآسمان بس فراخ ﴾
﴿ کرد ازتنکی دلم راشاخ شاخ ﴾

« ترجمه » زیراچوق کنیش اولان یروکوك طارلغندن طولایی کوکلی پارچه
پارچه ایلدی . « شرح » عالم روحانینك اسرار وانواری دائرهٔ تعریف وبیانه
صیغماز . یرلر، کوکلر ، اوجهان علوینك وسعت بی‌پایاننه نظراً پك محدود قالیر.
جهان وسیع معنوی‌یه کورن جهان مادینك طارلغندن مضطرب اولور .

مثنوی

﴿ وین جهانی کاندرین خوابم نمود ﴾
﴿ از کشایش پر و بالم راکشود ﴾

« ترجمه » بو جهان غیبکه بو اویقو ایچنده بکا کوروندی . آچیقلقدن
طولایی پروبالمی آچدی .« شرح » مطرب اویاندقدن صکره بوجهان معنوی
اویقوده‌بکا ، اوقدر پارلاق ، اوقدر آچیق کوروندی‌که بخش ایلدیکی صفا ،
پروبالم مثابه‌سنده اولان قلب وعقلمی آچدی وخیال وخاطره کلمز حقائق روحانیه
کوستردی ؛ اماقضا وقدربنی اومسعود محلده براقمدی وینه بوحاله ارجاع ایلدی
دیمشدر .

مثنوی

﴿ این جهان وراهش ار پیدا بدی ﴾

﴿ کم کسی یك لحظه‌در اینجا بدی ﴾

« ترجمه » بوجهان معنوی ایله انك یولی اکر ظاهر اولیدی ، آز کیمسه بودنیاده برلحظه‌قالیرایدی. « شرح » عالم غیب نه‌قدر فرح افزا ویولی نصل واسع اولدیغی ظاهر وپیدا اولیدی ، دنیا انسانلره محل اذ اوجفا اولور وهر کس همان عالم غیبه کتمك سوداسنه دوشر ایدی. حق تعالی حضرتلری حسب‌الحکمه عالم غیبی هرکسه کوسترمدی وهانکی قولنه کوستردیسه مستغرق ذوق عظیم ، صاحب خلق کریم ایلدی . اختیار مطرب ، اوعالمی باذن الله تعالی کورمش ، مدح وثناسیله مشغول اولمشدر. عالم روحانینك عظمت شاننی ،بودنیایه نسبت ایله فضل ورجحاننی تصویر ایدن بوبیت بدیع زبدهٔ حکمتدر .

مثنوی

﴿ امری آمدکه‌هین طامع مشو ﴾

﴿ چون زپایت خار بیرون شوبرو ﴾

« ترجمه » مطربك روحنه بوصورتله امر آلهی کلدیکه صاقین طمعکار اولمه ! زیرا ایاغکدن دیکن دیشاری چیقدی . یوری ! « شرح » پیر مطرب عالم روحانینك ذوق وصفاسنی اکلادقدن صکره اوراده‌قالمق آرزو ایتمش‌ایدی؛ اما اجل موعودی دها کلمامش اولدیغندن امرآلهی ا کابیـلدیردیکه بولذائذ روحانیه ایچون ایجابندن زیاده طمعکار اولمه! جهان معنوی‌یه‌کیده‌جك ایاغنده‌کی دیکن چیقدیغی ایچون طریقهٔ حقیقتده یورویه بیلیرسك ! انجق دنیایه عودت ، استحصال رضای صمدانی ایچون دهازیاده چالیشه‌رق جلب سعادت ایتملیسك !

مثنوی

﴿ مول مولی میزد انجا جان او ﴾

﴿ در فضای رحمت واحسان او ﴾

« ترجمه » اختیار مطربك روحی او عالم روحانیده مولی ، مولی اوردی . یعنی توقف وانتظار صدالرینی چیقاردی . رحمت واحسان آلهینك نهایتسز صحراسنده ! « شرح » الله تعالی حضرتلری اختیار مطربك روحنه « طامع اولمه » دیه امر بیورنجه مطربك حواس باطنه‌سی خبردار اولمغله برابر زیاده نعمت وسعادت روحانیه بولمق ایچون بر مدت دها بزه دنیاده توقف ایتمك واجب اولدی؛ یاخود پیرمطرب عالم روحانینك ذوقنی کوردکدن صکره حق تعالی حضرتلرندن برازدها بوجهان معنویده توقف ایده‌یم دیمش اولمسی جائز اولەجغی کبی کیجیلرلسانده مولی مولی ، الله سلامت ویره معناسنه کلدیکندن مطربك روحی ده جهان ومأمن معنیدن آیریله‌جغی صره‌ده مولی مولی ؛ یعنی الٓهی! الٓهی ! بنه کرداب دنیایه کیدرم بکاسلامت ویر ! نیازنده بولنمش اولدیغنه‌ده دلیل اولەبیلیر .

﴿ درخواب کفتن هاتف عمر رضی الله ﴾

﴿عنه‌را که چندین زراز بیت المال بآن مرد ده‌که﴾

﴿ درکورستان خفته است ﴾

حضرت عمر رضی الله عنه رؤیاده هاتف دیدی: بیت المالدن بر مقدار التون آل‌ده قبرستانده اویومش اولان او آدمه ویر !

مثنوی

﴿ آن زمان حق برعمر خوابی کماشت ﴾

﴿ تاکه خویش ازخواب نتوانست داشت ﴾

« ترجمه » او ، زمان حق تعالی حضرتلری حضرت عمر اوزرینه براویقو حواله ایتدی، که کندیسنی اویقودن طوتمغه، یعنی اویقویی دفع ایتمکه قادراولەمدی. « شرح » جناب خدای متعال حضرت عمره اویقویی حواله بیورمسی قبرستانده بولنان پیرمطربه التفات ایتمك ایچون اولدیغی آتیده‌کی ابیات شریفه‌دن معلوم اوله‌جقدر .

﴿ درعجب افتادکین معهود نیست ﴾

﴿ این زغیب افتاد بی مقصود نیست ﴾

« ترجمه » حضرت عمر تعجبه دوشدی . بواویقو معهود ومعتاد دکلدر. عالم غیبدن واقع اولدی ؛ مقصودسز وسببسز دکلدر. « شرح » حضرت عمر عادتك خارجنده اویقویه برمیل غیراختیاری حس ایدنجه کال فراستندن آکلادی که وقتسز کلن بو میل خواب ، بر مقصوده مبتنیدر .

مثنوی

﴿ سرنهادوخواب بردش خواب دید ﴾

﴿ کامدش از حق ندا جانش شنید ﴾

« ترجمه » باصدیغه باش قویدی . کندینی اویقویه قاپدیردی . رؤیاسنده حقدن برندا کلدی ، روحی آنی ایشتدی . [شرح ایتمکه حاجت یوقدر .]

مثنوی

﴿ آن نداکه اصل هربانك ونواست ﴾

﴿ خودندا آنست واین باقی صداست ﴾

« ترجمه » او برندا که هر صدانك اصلیدر ، حقیقتده اصل ندا اودر ، باقیسی ایشیدیلن ندا دکل ، یالکز صدادر . « شرح » اصل ندا ندای روحانیدر که واصلین خدا نزدنده ندا نامنه شایان یالکز اودر. قصور ایشیدیلن عادی سسلردر. ندای معنویدن معدود دکلدر. لفظاً ده فرق اولمق اوزره انلره عادی صدا دینمه سزادر .

مثنوی

﴿ ترك وكرد وپارسی‌كو وعرب ﴾
﴿ فهم كرده ان ندا بی كوش ولب ﴾

« ترجمه » ترك ، كرد ، عجم ، صاغر ، عرب جمله‌سی اوندایی قولاقسز ، دوداقسز فهم ایتمشدر. « شرح » حق‌تعالی حضرتلری برقولنه مرحمت ایدوب برندا ویا بر وحی والهام بیوره‌جق اولورایسه ایستر ایسه تركی، ایستر ایسه فارسی الحاصل هانكی لسانی بیلیر ایسه بیلسون الهام ربانی‌یی تمامها آكلار. الهام حق دوداغه ، قولاغه محتاج دكلدر .

مثنوی

﴿ خودچه جای ترك وتاچیكست وزنك ﴾
﴿ فهم كردست آن ندارا چوب وسنك ﴾

« ترجمه » ترك، عجم ، عرب نه‌دیمك ؟ او، ندای معنوی‌یی دكنك وطاش بیله فهم ایلمشدر . « شرح » ندا والهام حقی اكلایه‌جق قابلیتی پیدا ایتدكدن صكره قومیتك ، اختلاف السنه‌نك بونی اكلامقده برتأثیر مانعی یوقدر . چوب وطاش – كه انسانلره كوره جماداتدن معدوددر. – ندا وامر حقی اصغا ایلدكلری شبهه‌دن مبرادر ؛ زیرا عدمدن وجوده كلمك ایچون كندی حاللرینه كوره استماع انلره‌ده لابد واحرا ایدی . شو قدر كه استماعلری انسانلرك اعصاب واعضای- بدنیه‌سی واسطه‌سیله حاصل اولان نوع سماعدن اولمیوب بر حالت معنویه ایله حاصل اولور . مثلا دكزده ایكن برفورطنه‌یه طوتولدقدن صكره « امان الله ! » بوفورطنه‌یی دفع ایت ! دیه نیاز ایدیلیر، معمافیه بیلینیركه دكزه اوله‌جق فرمان- الٓهی لسانمزده جاری اولان الفاظ وتعبیرات ایله دكلدر . دكزك استماع ایده‌جكی فرمان خدا ، صرف معنوی وروحانی برامر ونداادر ؛ بالجمله جمادات كندی خلقتلرینه مخصوص برصورتله امر حقی استماع وفرمان خدایه انقیاد ایدر .

مثنوی

﴿ هردمی ازوی همی آیدالست ﴾
﴿ جوهرواعراض می کردند مست ﴾

« ترجمه » هر بر آنده جانب خدادن مخلوقاته لسان معنوی ایله (الست بربکم) نداسی کلیر . او ، ندادن جوهر و اعراض مست اولور . [بومحلده جوهر ، ذاتیله قائم اولان ؛ اعراض ، ذاتیله قائم اولمیان اشیادر . بوبیت شریفك شرحی آتیده‌در .]

مثنوی

﴿ کرنمی آید بلی ذیشان ولی ﴾
﴿ آمد نشان از عدم باشدبلی ﴾

« ترجمه » مخلوقاتدن ظاهراً والفاظ ایله « بلی » جوابی کلز ایسه‌ده عدمدن وجوده کلملری «بلی» جوابنی محتوی اولمش اولور. « شرح » بوایکی بیت شریفده ایما بیوریلان « الست » و « بلی » امر وجوابی سورهٔ اعرافك یتمش ایکنجی آیت کریمه‌سنده شویله فرمان بیورلمشدر : ﴿ و اذ اخذ ربّك من بنی آدم من ظهورهم ذریتهم واشهدهم علی انفسهم الست بربکم قالوا بلی ﴾ معنای شریفی : « یا محمد ! او وقتی ذکر ایت که ربك بنی آدم آرقه‌لرندن ذریتلرینی آلدی وروحلری اوزرینه کندیلرینی شاهد طوتدی وبیوردی : بن سزك ربکز دکلمیم ؟ بنی آدم جواباً دیدی : اوت ! سن ربمزسك ونفسمز اوزرینه شاهد اولدق! » بو آیت کریمه اوزرینه مفسرین چوق شیلریازمشلردر. محققین واصحاب یقین دیرکه : اعیان ثابته‌ده یعنی ابدان خلق اولنمه‌دن اول الله تعالی حضرتلرینه ظهور آدمدن اولاد چیقه‌جغی معلوم ایدی . دنیایه قبل الورود انسانلری تشکیل ایدن ارواح وشخصیت معنویه‌لرینه بن سزك ربکز دکلمیم ؟ فرمانی صدور ایتدی وانلر اوت ! ربمزسك . جوابنی ویردیلر . آیت کریمه‌نك بو صورتله تفسیری دها وجیهدر. « اوت » ربمزسك ! جوابی دنیاده واقع اولمش اولسیدی منکرلرکده الوهیتی اقرار ایلملری اقتضا ایدر ایدی ؛ معمافیه بو آیت کریمه‌نك

حقيقتى بالكز الله تعالى حضرتلرينه وسودیکی قوللرينه معلومدر . جناب حق هر آن مخلوقاته « الست بربکم » ديه لسان حال وحكمت ايله فرمان بیورر وبو فرمانك قبولى كائناتك انتظاميله معلوم اولور .

مثنوى

﴿ آنچه كفتم من زفهم سنك وچوب ﴾

﴿ در بيا نش قصهٔ هش دار خوب ﴾

« ترجمه » اوشیدنکه بن طاش وچوبك فهمندن سويلدم ، انك بياننده‌كى قصه‌يه كوزل عقل طوت ! « شرح » جماداتك بيله وجود حقى اقرار ايتمكده بولندقلرى اهل عرفان نزدنده مجزومدر .

مثنوى

﴿ زانكه كفتم زآكهئ چوب وسنك ﴾

﴿ در بيا نش قصه بشنوبى درنك ﴾

« ترجمه » چوب وطاشك آكاهلغندن اول شيئ كه ديدم ، انك بياننده بى توقف قصه ايشيت !

[بوندن صكره بيان بیوریلان قصه مندرج اولديغندن بوبيت شريف وارستهٔ شرحدر .]

﴿ ناليدن ستون حنانه چون از براى پيغمبر صلى الله ﴾

﴿ تعالى عليه وسلم منبر ساختند كه جماعت انبوه شده ﴾

﴿ وكفتند ماروى مبارك ترابهنكام وعظ نمى بينم ﴾

﴿ وشنيدن رسول واصحاب آن نالهرا وسؤال ﴾

﴿ وجواب دادن مصطفى عليه السلام باستون صريح ﴾

ستون حنانه‌نك ناله ایتمسی بیاننده‌در: اهل‌ایمان‌فخر عالم علیه‌الصلوة‌والسلام افندمز ایچون برمنبر یاپدیلر ؛ زیرا جماعت چوق اولدیدی واوجماعت فخر عالم افندمز حضرتلرینه‌عرض ایتدیلرکه: حین‌وعظده‌بزسنك‌مبارك‌یوزیني کوره‌میورز. بونك اوزرینه اووقته‌قدر خطبه اوقورایکن فخرعالم افندمزك طیاندیغی ستونك ناله‌سنی اصحـاب کرام ایله برابر مفخرموجودات علیه الصلوة والسـلام افندمز ایشتدی ، سؤال بیوردی ، وستون آچیق جواب ویردی .

بوکا دائر روایات صحیحه واردر . علمادن بعضیسی بوناله‌باطنیدر وبعضیسی ظاهریدر دیدیلر . پیغمبرذیشانمز افندمز حضرتلرینك معجزات باهرهٔ نبویه‌لری عقل وفکره صیغمیه‌جق مرتبه‌ده بدیهی‌البیان‌وقطعی‌البرهان اوله‌جغندن بوحقیقت. صریحه توضیحه محتاج اولمیان بدیهیاتدندر .

مثنوی

﴿ آسـتن حنانه ازهجر رسـول ﴾

﴿ ناله میزد هم چوار باب عقول ﴾

« ترجمه » اولجه‌اثنای‌خطبه‌ده‌اتکاءبیوریلان‌ستون فخرعالم‌علیه‌الصلوة‌والسلام افندمز حضرتلرینك فراقندن صاحب عقل اولانلرکبی‌ناله اوردی، فریاد ایلدی پرحنین ودلخون اولدی . [شرحه لزوم‌یوقدر.]

مثنوی

﴿ درمیان مجلس وعظ آنچنان ﴾

﴿ کزوی‌آ که‌کشت‌هم‌پیروجوان ﴾

« ترجمه » وعظ مجلسنك اورته‌سنده ستون اوقدر ناله ایتدی که اوراده بولنان اختیار وکنج ناله‌سندن خبرداراولدی. « شرح » فخرعالم علیه‌الصلوة‌والسلام افندمز حضرتلری منبره چیقوب اهل ایمانه وعظ ونصیحت بیوررر ایکن ابتدا طیاندیغی ستونك ناله وفریادی اوقدر علنی ایدی که حاضر بالمجلس اولان کافهٔ اهل ایمان بوناله‌یی ایشیده‌رك تقویهٔ ایمان وکسب اطمئنان ایتدیلر .

مثنوی

﴿ درتحیر ماند اصحاب رسول ﴾
﴿ کزچه‌می نالدستون باعرض وطول ﴾

« ترجمه » اصحاب کرام ستونك ناله‌سی اوزرینه حیرتده قالدیلر . ستون عرض وطولی ایله، یعنی هرطرفندن بتون جسمی‌ایله ندن‌ناله وفریاد ایدییور ؟ [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کفت پیغمبرچه خواهی ای ستون ﴾
﴿ کفت جانم از فراقت کشت خون ﴾

« ترجمه » پیغمبر ذیشانمز افندمز حضرتلری بیوردی : ای ستون ! نه ایسترسك ؟ ستون جواباً دیدی : سنك هجر وفراقکدن جانم قان اولدی .

« شرح » رسول مجتبا علیه افضل‌التحایا افندمز حضرتلرینك بوامر وسؤالنه جواباً بوستون دلخون لسان‌حال ایله‌یارسول‌الله! شمدی‌یه قدرحین‌وعظوخطبه‌ده بکا استناد ایدر ، طیانیر ایدیکز ، شمدی بشقه برمنبری تشریف ایلدیکدزدن سزدن مهجور وبی‌حضور اولدم. انك ایچون فریاد ایدردم دیمشدر .

مثنوی

﴿ مسندت من بودم ازمن تاختی ﴾
﴿ برسر منبر تومسند ساختی ﴾

« ترجمه » سنك حین وعظده طیاندیغك محل بن ایدم ؛ شمدی بندن کیتدك . یکی منبرك باشی اوزرینه مسند اتخاذ ایلدك ! [آزادهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ کفت خواهی‌که ترانخلی کنند ﴾
﴿ مشرقی غربی زتومیوه چنند ﴾

« ترجمه » بیوردیلر : ایسترمیسك ؟ سنی خرما اغاجی یاپسونلرده سندن مشرق ومغرب اهلی میوه طوپلاسون ! « شرح » ستون کبی وقتیله کسیلوب قورومش براغاج ایچون اك زیاده فائده‌لی برحاله کیرمك تکرار تروتازه ومیوه‌بر اولمسیدر ؛ بناءً علیه فخرعالم علیه‌الصلوة‌والسلام افندمز حضرتلری ستونه بیورمشلرکه : ای‌ستون ! سنك بوناله وفریادکله ابراز ایلدیکك صدق ومحبت مقابلنده ارزو ایدرمیسك ؟ الله تعالی حضرتلرینه دعا ایده‌یم‌ده الطاف ربانیه، سنی تازه برخرما اغاجی حالنه کتیرسون ! شرق وغرب اهلی سندن استفاده ایتسون !

مثنوی

﴿ یادران عالم حقت سروی کند ﴾

﴿ تا تر و تازه بما نی تا ابد ﴾

« ترجمه » یاخود ایسترمیسك ؟ اوعالمده حق‌تعالی سنی برسروی ایدوبده ابدی‌تروتازه قالهسك! « شرح » بودنیاده خرما اغاجی اولمق ایسته‌مزایسه دعای- نبوی ایله دائما تروتازه بر اغاج اولمسنی‌می طلب ایتدیکنی مبین بوبیت شریفك طوبای معرفتدن تشعب ایدن اوراق واغصان حکمتی آتیده کوریله‌جکدر .

مثنوی

﴿ کفت آن‌خواهم‌که‌دائم‌شد بقاش ﴾

﴿ بشنو ای غافل کم ازچوبی مباش ﴾

« ترجمه » ستون دیدی : بن آنی ایسترم‌که آنك بقاسی دائم اولدی. ای غافل ! سن‌بوقصه‌یی ایشیتده برچوبدن اشاغی‌اولمه! « شرح » فخر عالم علیه- الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك امری‌اوزرینه ستون‌دیمشدرکه: یارسول‌الله! بن بقاسی، دائم‌اولان برحالی کندم ایچون ایستر واسترحام ایلرم. بوجواب‌صوابه ابتداءً حضرت مولانای رومی قدس سره السامی ای انسان غافل ! عادی دیرك اولان ستونك ارزوسنی ایشیتده سن‌ده بقائی‌تحری‌ایت! ابدیته نسبةً برثانیه‌دن

اقل اولان واو ثانیه ایچنده بیله غم والمدن غیر خالی بولنان دنیانك لذائذ ابلهفریبانه سنه انسان عاقل ربط قلب وتعلیق امل ایله حیات ابدیه یی ترك ایدرمی؟ بیوریورلر.

مثنوی

﴿ آن ستون را دفن کرد اندر زمین ﴾

﴿ تاچو مردم حشر گردد یوم دین ﴾

« ترجمه » او ، ستونی یر ایچنه کومدی که یوم قیامتده انسان گبی حشر اوله!

« شرح » بقایه دائر اولان استرحامنك قبول بیورلدیغنه دائر ستونه قناعت بخش اولمق ایچون فخر عالم افندمز حضرتلری امر بیوردیلر که مذکور ستون ، انسان کبی دفن اولنسون! کوستردیکی محبت اوزرینه روز قیامتده مظهر مکافات وواصل سر ادقات علویات اولسون !

مثنوی

﴿ تابدانی هرکه را ایزد بخواند ﴾

﴿ ازهمه کار جهان بیکار ماند ﴾

« ترجمه » تا بونی بیله سك ! هر کیمی جناب حق دعوت ایتدی . او کیمسه جهانك کافهٔ کارندن بیکار قالدی. « شرح » حق تعالی حضرتلری هرهانکی انسانی وسائط روحانیه ایله عالم بقایه دعوت ایتدیسه او کیمسه امور فانیه و دنیویه دن فارغ اولوب سعادتله کامکار اولور .

مثنوی

﴿ هرکه را باشد زیزدان کاروبار ﴾

﴿ یافت بارآنجا وبیرون شدز کار ﴾

« ترجمه » هر کیمك جناب خدادن کاروبار ومشغولیتی اولدی، درکاه حقه یول بولوب ایشدن چیقدی کیتدی . [ایکنجی مصراعده کی بار ، طریق ، یول

معناسنه کلیر .]« شرح » الله تعالی حضرتلری قرآن عظیم الشان واسطه‌سیله لایق اولان کاروباری ارائه وانسانیتی احیا بیوردی؛ بناءً علیه هر هانکی انسان اوامر وتبلیغات ربانیه‌یه اطاعت ایدر ایسه رضای باری‌یی بولور .

مثنوی

﴿ آنکه اورانبود ازاسرار داد ﴾
﴿ کی کند تصدیق اوناله‌ٔ جماد ﴾

« ترجمه » اول کیمسه‌یه اسرار الٓهیه‌دن احسان وعطا اولمدی . اوجمادك ناله وفریادینی نصل تصدیق ایدر ؟ « شرح » اسرار حق ایکی صورتله ظهور ایدر. بری : احوال واسرار روحانیه‌نك فهم ورؤیتی ، دیکری: انبیای ذیشانك بیان وتبلیغ بیوردقلری احکام واحواله خلوص قلب ایله ایمان ایتمکدر . احوال روحانیه‌یی قوهٔ کاشفه ایله کورمدکلری حالده قویاً ایمان ایدنلر سورهٔ بقره‌نك ابتداسنده مدح وثنا اولنمشدر . شویله‌که : ﴿ الٓمٓ ذلك الکتاب لاریب فیه ﴾ [حروف مقطعه‌دن صکره] معنای شریفی: «بوکتاب‌که قرآن عظیم الشاندر ؛ ایچنده شبهه یوقدر.» ﴿ هدًی للمتقین الذین یؤمنون بالغیب ﴾ «متقی اولانلر ایچون طوغری یول کوستریجیدر ؛ شول متقیلر‌که غیب اولان وفقط الله تعالی حضرتلری طرفندن نبی ذیشان معرفتیله تبلیغ اولنان احوال روحانیه‌یه ایناندیلر . »

مثنوی

﴿ کوید اری نی زدل بهر وفاق ﴾
﴿ تانکویندش که هست اهل نفاق ﴾

« ترجمه » جماداتك تسبیحی کبی سرائر خلقته اعتقاد ایدنلری ظاهراً تصدیق ایدوب باطناً انکار وتکذیب ایدر ؛ اما بوصورت تصدیق کندیسنك اهل نفاقدن اولدیغنی مؤمنلر سویلمامك ایچوندر . « شرح » اهل ایماندن قورقدقلری ایچون انکارلرینی ستر وروحانیتی تصدیق ایدر کبی کورونن منکرلر کندیلری کبی

ایمانسز اولانلرك یانبه كیدنجه مؤمنلری اغفال واستهزا ایلدكدیه جهولانه افتخار وكندیلرینی برباد ایدرلر ؛ اومقوله منافقین حقنده سورهٔ بقره‌نك اوندردنجی آیت كریمه‌سنده: ﴿واذا لقوا الذین آمنوا قالوا آمنا﴾ بیورلمشدر ..وهرنه‌وقت اهل نفاق ایمان ایدنلره ملاقی اولسه‌لر دیرلر : بز ایمان ایتدك . » ﴿ واذ خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معكم انما نحن مستهزؤن ﴾ « واوقت كه شیطان صفت اولان ارقداشلریله تنها قالیرلر. دیرلركه شبهه‌سز بز سزكله اولوب صرف استهزا ایدیجیلردنز.» ﴿ الله یستهزئ بهم ویمدهم فی طغیانهم یعمهون ﴾ « الله تعالی حضرتلری انلر حقنده ترتیب بیوردیغی جزا ایله آنلری استهزا ایدر ، ودها شدید جزایه مستحق اولمق ایچون حاللرینی ضلالتده براقمقله طغیانلرنده مهلت ویرر ، اول منافقین متحیر اولدقلری حالده . »

مثنوی

﴿ كرنبدی واقفان امر كن ﴾

﴿ درجهان رد گشته بودی این سخن ﴾

« ترجمه » هرنوع مخلوقات « كن » امرینه واقف ومطلع اولمامش اولیدی بو « كن » كلامی جهانده رد اولنور ایدی.« شرح » كافهٔ مخلوقات كندی خلقتلرینه مناسب صورتده حق تعالی حضرتلرینه اطاعت وعبادت ایتمكدن واوامر ربانیه‌یی اكلامقدن مبرا ومحروم اولمش اولسه‌لر ایدی حق تعالی حضرتلرینك « كن » یعنی « وجود بولكز ! » امری غیر مقتضی قالیر ایدی .

مثنوی

﴿ صدهزاران اهل تقلید ونشان ﴾

﴿ افكنند شان نیم وهم در كمان ﴾

« ترجمه » یوز بیكلرجه اهل تقلیدی وصاحب علامتی یارم توهم، شبهه‌ده براقدی.
« شرح » حقایق روحانیه‌یه واقف اولمیوب بزده ایناندق دیه تقلید صورتیله

حركت واساسی ترك ایله بعض ادله وعلائم موهومه اوزرینه ایمانلرینی تعلیق ایدنلره بروهم کله جك اولسه اومقوله اهل تقلید و صاحب استدلال شبهه یه دوشر . دوچار ضلال اولور .

مثنوی

﴿ که بظن تقلید واستدلال شان ﴾

﴿ قایمست وجمله پر وبال شان ﴾

« ترجمه » زیرا انلرك تقلید واستدلالی ظن ایله قائمدر . وجمله پروباللری [یعنی عقل وفکرلری] ظن اوزرینه قائمدر . « شرح » دنیایه متعلق امور واحوالده بیله ظنیات اکثر فائده سز ونتیجه سز قالیر. هله امور روحانیه ایچون ظنیات صرف خیالاتدر. ظنك بعض دفعه مهما امکن اصابت ایده بیلمسی تجارب سابقه یه قیاسادر. امور روحانیه وسرائرغیبیه حقنده ولی اللهدن اولمیانك شخصنه مخصوص مشاهدات وتجاربی اولمدیغندن روحانیتی ظنیات ایله ارامق اضاعهٔ اوقات ایتمکدر. روحانیتك احوال ودقایقی انبیای ذیشان واسطه سیله الله تعالی حضرتلرینك او امریله معلوم اولور. برمقلدی، برصاحب استدلالی عادی بروهم ضال وپریشان ومعاذالله تعالی بلکه محروم ایمان ایدر . امور روحانیه ده ظنیاتك ترکیله قرآن عظیم الشانك اراداتنه وشریعت مطهره نك احکامنه اتباع هرمؤمن ایچون الزمدر. ظنیاتك حق بولنده فائده سی اولمدیغنه دائر سورهٔ یونسك اوتوز التنجی آیت کریمه سنده شویله بیورلمشدر: ﴿ ومایتبع اکثرهم الاظناً وان الظن لایغنی من الحق شیئاً ﴾ « اصحاب سیئاتك اکثری ظن و خیاله تبعیت ایدر ؛ تحقیقا ظن حقدن یعنی حق یولنده هیچ برشیئه فائده ویرمز . »

مثنوی

﴿ شبهه می انکیزد آن شیطان دون ﴾

﴿ درفتند این جمله کوران سرنکون ﴾

« ترجمه » آلچاق شیطان انلك ایچنده برشبهه اویاندیرر. بو کوزلری کور

اولانك هپسی باش اشاغی یوارلانیر . « شرح » دین مبیننك اساسلرینی بحق تحقیق ایتمامش والهام وسرائر روحانیه یه واقف اولمامش اهل استدلالك عقللرینه شیطان قوتلی بر وسوسه القا ایدنجه انلری زبون ایدر. قرآن عظیم الشانك ارادات جلیله سندن وشریعت مطهره نك وضع ایلدیکی احکام علیه سندن اصلا آیرلماملی وحل شبهات ایچون بر مرشد کامله انتساب ومراجعت ایتملی !

مثنوی

﴿ پای استدلالیان چوبین بود ﴾

﴿ پای چوبین سخت بی تمکین بود ﴾

« ترجمه » تقلید واستدلاله استناد ایدنلرك اپاغی ضعیف اولور. قاتی اغاجدن یاپلمش آیاق ایسه غایت تمکینسز اولور. « شرح » اصحاب تقلید واستدلالك ادراکلری ضعفدن خالی اولمدیغی ایچون حاللری اغاجدالندن یاپلمش صنعی برایاقله یورومکه بکزرکه هر وقت قیرلمق ، دوشمك تهلکه سی اولور .

مثنوی

﴿ غیر آن قطب زمان دیده ور ﴾

﴿ کز ثباتش کوه گردد خیره سر ﴾

« ترجمه » صاحب بصیرت اولان او قطب زمانك ثباتندن طاغ، حیرت ایچنده سرسم اولور. غیریسنك پای عقل وادراکی بی تمکیندر . « شرح » شیطانك القا ایلدیکی وهم وشبهه مقلد وصاحب استدلال اولانلرك ذهن واعتقادلرینی پریشان ایدر ایسه ده قطب زمانك طریق سلامت رفیقنی اختیار ایده بیلنلر مضراتدن امین اولور . زیرا قطب زمان دین مبینده قوی البنیاندر. کمال ثباتندن طاغلر بیله حیران وسرسام اولور .

مثنوی

﴿ پای نابینا عصا باشد عصا ﴾

﴿ تا نیفتد سرنگون او بر حصا ﴾

« ترجمه » كور اولانك اياغى عصا اولور. عصا كه طاش پارچه‌لرى اوزرينه باشى اشاغى دوشمسون ! « شرح » عالم روحانيتى كورمه‌ين، ياخود اكا منسوب ارباب همته انتساب ايتمه‌مش اولان اعماى معنوى غافل اولور . استدلالى عصاى چوبين ايسه بى تمكين اولديغندن اوفاق برمانعهٔ سير ، كنديى دوشورر . برباد و مجروح الفؤاد ايدر .

مثنوى

﴿ آن سوارى كوسپه‌را شد ظفر ﴾

﴿ اهل دين را كيست سلطان بصر ﴾

« ترجمه » اول سواركه اهل‌دين اولان عسكره ظهيروباعث ظفر اولدى، كيمدر؟ دير ايسك صاحب‌بصر اولان ذاتدر. « شرح » سلطان بصردن مرام : سلطان الانبيا محمدمصطفى عليه افضل‌التحايا افندمز حضرتلريدركه كرك صورى محاربه‌ده، كرك قلبى اولان‌جهاد اكبرده اهل ايمانه معين وسپاه نصرت اكتناه ـ دينه ظفربخش اولان باعث‌تمكيندر. عاقل ومحب حقيقت ومتحرىٔ‌طريقت‌ايسك فخر كائناته تابع اول !

مثنوى

﴿ باعصا كوران كرره ديده اند ﴾

﴿ درپناه خلق روشن ديده اند ﴾

« ترجمه » كورلر كرچه عصا ايله يول كورمشلردر . مقصوده ايرمشلردر. انجق خلقك معاونتنده بولنان روشن‌كورنلردر . « شرح » كورلر عصالرله‌يولى بولورلر ايسه‌ده حقيقتده كورنلرك همتيله‌يوررلر ؛ كورنلر اولمامش‌اوليدى كورلر ايچون عصا ، يول ، سائرمالزمه بولنماز ايدى. تقليد واستدلال‌ده مانند عصادر. هرحالده اهل بصيرت برصاحب عرفانه احتياج واردر .

مثنوی

﴿ کرنه بینایان بدندی و شهان ﴾

﴿ جمله کوران مرده اندی در جهان ﴾

« ترجمه » اکر کورنلر وشاهلر اولمسه ایدی، کورلرك هپسی جهانده اولمش اولورایدی « شرح » اکر روشن دل اولان انبیا واولیا دنیایه کلمامش اولسه اصحاب استدلال ضال وخیول خیالات آلتنده کلیاً پامال اولورایدی. بوابیات شریفه دن اکلاشیلیورکه : کرچه مقلدین ومستدلین درجات علیهٔ روحانیه یه قدم باصمامش وکورلر مثابه سنده بولنمشلر ایسه ده ایچلرندن طریق حقی بولمق نیت خالصه سنه مستند اولانلر اهل عرفان مشعلهٔ هدایت اولیور . نتکم اصحاب خیرات کورلره آجییوب صدقه وزکاة ویررلر .

مثنوی

﴿ نی زکوران کشت آیدنی درود ﴾

﴿ نی عمارت نی تجارتها وسود ﴾

« ترجمه » کورلرك اللرندن اکمك، بیچمك کلمز. بنالری عمارت ایده مز، تجارتلر وفائده حاصل اولماز . « شرح » زراعت ، عمارت ، نفع وتجارت کورلرك اللرندن کلمدیکندن بنی بشرك ، اسباب تعیشنی میدانه کتیره جك اهل بصیرت اولمسه اعمار مضمحل اولور ایدی . ایشته مقلد اولانلرك فکری ، طریق حق اوزره مشی ایتمك مقصدینه مبتنی اولدیغی حالده اصحاب بقینك همت ومعاونتی بونلره مهما امکن جاری وسعادتلرینه بادی اولور . شوقدرکه اهل استدلال حدلری نسبتنده استفاده ایدوب بشقه لره چاره ساز اوله ماز. هیچ اعما اولان کیمسه، کحال ورهنما اوله بیلیرمی؟

مثنوی

﴿ کرنکردی رحمت افضال شان ﴾

﴿ درشکستی چوب استدلالشان ﴾

« ترجمه » اكر الله تعالى حضرتلرى سزه افضل رحمت ايلمامش اوليدى ، سزك چوب استدلالكز قريليرايدى . [معناسى واضحدر .]

مثنوى

﴿ اين عصا چه بود قياسات ودليل ﴾
﴿ آن عصا كه دادشان بينا جليل ﴾

« ترجمه » بو ، عصانه اوليور ؟ قياسات ودليلدركه : اوعصانى بينا وجليل اولان الله تعالى حضرتلرى ويردى « شرح » عصادن مقصد قياسات عقليه ودلائل ذهنيه‌در ، كه روحانيتدن محروم ايسه‌ده طريق حقى بولمق ارزو ايدنلر وقرآن عظيم الشانك احكام جليله‌سنى لايقيله اكلايه‌ميوب برمرشدكامله‌ده مراجعت ايتمامش اولانلر بالضروره قياسات و دلائل عقليه‌يه مراجعته مجبوردرلر . دلائل اولان بوعقل ظاهرى‌ده بخش واحسان ايدن‌ينه جناب خدااولديغى بديهيدر . شوقدركه روحانيته كوره عقلك قوت ونورى جزئى وغيرصافيدر .

مثنوى

﴿ چون عصا شد آلت جنك ونفير ﴾
﴿ آن عصارا خورد بشكن اى ضرير ﴾

« ترجمه » وقتا كه عصا جنك وغوغايه آلت اولدى ، اى اعما ! اول عصانى قروب پارچه‌له ! اتقانايت ! « شرح » قياسات ودلائل عقليه‌يى قطع مسافات ايتمك وطريق حقى بولمق ايچون جناب خدا سكا اعطا ايتمش ايكن ، سن اوعصانى قطع مسافات ايچون دكل ، وسيلهٔ حرب وجدال وسوء استعمال ايلرايسك سكا وهمجنسكه باعث مضرت اولور . يعنى عقلى ارادات قرآنيه‌نك واحكام شرعيه‌نك خارجنده استعمالدن اجتناب وتحاشى ايت !

مثنوى

﴿ او عصاتان داد تاپيش آمديد ﴾
﴿ آن عصا ازخشم هم بروى زنيد ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری اوعصایی ایلری کلمك ایچون سزه ویردی. سز ایسه غضب وعناد ایله عصایی وره‌نك اوزرینه آتمق ایستدیکز ! « شرح » بو عقل جزئی ، ترقیات وقطع مسافات ایچون احسان خدا اولدیغی حالده بوامانتی سوء استعمال ایتمك کفران نعمت وداعئ نکبتدر . استنادکاه اهل دین ومتکای اصحاب یقین اولمق ایجاب ایدن او عصای استدلال ایله انبیا واولیای عظامه اورمق نه بیوك خسران وحماقتدر .

مثنوی

﴿ حلقهٔ کوران بچه کار اندرید ﴾

﴿ دیده بانرا درمیانه آورید ﴾

« ترجمه » ای کورلر حلقه‌سی ! نه ایش ایچنده بولنیورسکز ؟ اره‌کزه کوزلری کورن بر صاحب بصیرت کتیریکز ! « شرح » ای اعمای معنوی ! بو قیاسات وادلهٔ موهومه‌یی نه ایچون استعمال و کندیکزی پامال ایدیورسکز ؟ آرزومند سعادت وهدایت ایسه‌کز بر اهل بصیرتی اورته‌کزه کتیریکزده همت وارشادی ایله واصل سعادت اولکز !

مثنوی

﴿ دامن او کیر کو دارد عصا ﴾

﴿ درنکر کادم چهادید ازعصا ﴾

« ترجمه » او ، عصای عقل واستدلالی ویرن جناب حقك دامن عنایتنی طوت ! ویردی ، حضرت آدمك عصادن نه‌لر کوردیکنی، نه‌لر چکدیکنی کور! « شرح » احکام قرآنیه ومشروعه‌یی قبول واجرا ایله قیاسات ودلائل عقلیه‌دن فارغ اول ! حضرت آدم‌کبی بر نبی ذیشانك جنتده ایکن جناب خدا نیّ بوشجردن نهی بیورمش ایسه‌ده نهی تحریمیمیدر ؟ یوقسه تنزیهیمیدر ؟ دیه امر صریحه

قارشی دلائل عقلیه‌یه مراجعت و او دلائله استناداً حرکت ایتدیکندن او جهان اعلادن جدا ودنیاده بالطبع کرفتار تعب واذا اولدی ؛ امور روحانیه‌یه متعلق اولان کیفیاتده او امر جلیلهٔ قرآنیه‌یه توفیق حرکت ایتمکدر.

مثنوی

﴿ معجز موسی واحمدرانکر ﴾

﴿ چون عصاشدماروااستین باخبر ﴾

« ترجمه » حضرت موسی وفخر عالم علیهما الصلوة والسلام افندیلرمزك معجزه‌سنه نظرایت! عصا نصل‌ازدرها وستون نصل‌خبردار اولدی؟ « شرح » انبیای ذیشانك معجزات باهراتنه ایمانمق اهل ایمانه لابددر. موسی علیه‌السلامك عصاسنك اژدرها وستونك هجر وفراق حضرت فخر عالمدن طولایی تأثیر نمای بکا اولمسی کبی احوال حقیقیه‌یی استدلالات عقلیه‌یه تدقیقدن‌زیاده حقایق معنویه‌یه عرض اطمئنان ایله آکلاملیدر.

مثنوی

﴿ از عصاماری و ازستن چنین ﴾

﴿ پنج نوبت می‌زنند ازبهر دین ﴾

« ترجمه » عصادن برازدرها وستوندن ناله پیدا اولدی؛ دین‌ایچون بش دفعه نوبت اوررلر . « شرح » موسی علیه‌السلامك عصاسی اژدرها وستون حنانه ناله‌زن وبقائما اولدی . فرعون کبی مستکبرلرك افکار باطله‌سنی احکام‌جلیلهٔ قرآنیه مانند اژدر محو ایدر ، اهل ایمان مثال ســتون حنانه اولان مناره‌لردن اوقات خمسه‌ده آزان‌محمدی صدای سعادت انتماسنی ایشیدوب صاحب ایقان‌اولور. همان بتون عالمده هرکون بش‌دفعه دین مبینك اعلان فیض توحیدی معجزه‌سی ستونك ناله‌سندن دها بیوك برمعجزهٔ باهره اولدیغنی ســتوندن برشی اکلامیان کیمسه‌یه واضحاً کوستریر .

مثنوی

﴾ گر نه نامعقول بودی این مزه ﴿

﴾ کی بدی حاجت بچندین معجزه ﴿

« ترجمه » بو لذت دین و طریقت اگر عقله مخالف گلمامش اولسه‌یدی ، انبیای ذیشانك بونجه معجزاتنه نه وقت حاجت قالیر ایدی ؟ « شرح » لذائذ واسرار روحانیه دلائل وتجاربه مستند اولان عقل محدودك مطلع اوله‌جغی حالاتدن دکلدر . جناب قادر مطلق ، انبیای ذیشانی اعزام ومعجزات کثیره اظهارینه قدرتیاب ایدرك دین مبینی اتمام ایتدی. عقلك هوسات نفسانیه‌یه مصروف اولان ادراکاتی خارجنده بر جهان معنوی کمالات وعلویات اولدیغی بووجه‌ایله‌ده ثابت اولورکه اگر عقل بشرك استدلالات واستدراکات محدوده‌سی احاطهٔ معنویاته قادر اولسه‌ایدی بالجمله انبیای مبعوثه‌یی بلا مخالفت هرکسك قبول ایتمسی لازم گلیردی. حال‌بوکه حین بعثده گوریلن مخالفت، عقل هواداره مطابق اولمیان بر مشروعیت روحانیه‌نك عکس حقیقتیدر .

مثنوی

﴾ هرچه معقولست عقلش می‌خورد ﴿

﴾ بی بیان معجزه بی جزر ومد ﴿

« ترجمه » نه‌كه معقول‌ایسه عقل قبول‌ایدر. بیانسز، معجزه‌سز، برطرفه چکوب بوزمکسزین ... [یعنی معقول عد اولنان برشیئی عقل محدود ، بیان ومعجزه‌یه ، شویله بویله تعریف و توصیفه حاجت اولمقسزین قبول ایدر .]

« شرح » قیشین صغوق ، یازین صیجاق اوله‌جغنی هر عقل قبول ایدر . قیش موسمی برودت وصیفده حرارت اولور دیه انسانلری ایناندیرمق ایچون اقناعیات وتبلیغاته حاجت یوقدر. لکن انسان وفات ایتدکدن صکره نعم ومجازات اخرویه‌یی بیلدیرمك واینانديرمق ایچون تبلیغات واظهار معجزات ایتمك لابددر.

تأثيرات روحانيه احوال خارقه‌يی قبول وتصديق ايتديرر. اوقبول، الى آخر الدوران ايمانه استعدادی اولانلره انتقال وجريان ايدر. شمدی اهل ايمان باقی اولان قرآن عظيم الشان معجزهٔ باهره‌سندن غيری معجزات كورمدكلری حالده استعدادلری حسبيله روحانيته تماميله ايمان ايتمشلردر. اعجاز قرآن، مادام الدوران هادیٔ سبيل ايماندر.

مثنوی

﴿ اين طريق بكر نا معقول بين ﴾
﴿ دردلی هر مقبلی مقبول بين ﴾

« ترجمه » خفی اولان بو طريق روحانيتی عقل ظاهره مخالف كور! انی هر مقبلك قلبنده مقبول كور! « شرح » غيبه منسوب اولان طريق روحانی ، عقلك فوقنده‌در. عالم غيبه ايمان باعث سلامت دوجهاندر . روحانيتی قرآن عظيم الشانده ومردان خدانك تبليغات معنويه‌سنده ارامليدر .

مثنوی

﴿ اين چنان كزبيم آدم ديو ودد ﴾
﴿ درجزاير دررميدند ازحسد ﴾

« ترجمه » بونك كبی انسانك قورقوسندن شيطان ويرتيجی حيوان اوركديلر. حسددن اطه‌لره فرار ايتديلر . « شرح » مشهوردركه شيطان ، يرتيجی حيواندن بشقه بوصفتلرده انساندە اوله‌بيلير. سورهٔ ناسده بيوريليور كه: ﴿ قل اعوذ برب الناس ملك الناس اله الناس ﴾ « يا محمد! سويله! الله تعالی‌يه صيغينيرم كه انسانلرك ملك وسلطانی وانسانلرك الله ومعبوديدر. » ﴿ من شر الوسواس الخناس ﴾ «وسوسه ايديجی شيطان خناسك شرندن » (خناس وسوسه ايدوب صكره سكون بعده‌ينه كلن شيطانه ديرلر.) ﴿ الذی يوسوس فی صدور الناس ﴾ « شول شيطان خناس ، كه انسانلرك صدورنده وسوسه ايدر. » ﴿ من الجنة والناس ﴾ « او شيطان خناس هم جندن، هم انساندندر. » ايمدی شيطان يالكز جندن دكل انساندن ده اولور. قطاع طريق ، قاتل كبی نفوس خبيثه سائرلرده كوردكاری نعمتلره حسد ايدوب

اللرندن الق واصحاب نعمتی محروم براقق فکر وحسدیله متجاسر جنایت وگرفتار فلاکت اولور .

مثنوی

﴿ هم زبیم معجزات انبیـا ﴾

﴿ سرکشیده منکران زیرکیا ﴾

« ترجمه » پیغمبرلرك معجزه‌لری خوفندن منکرلر اوت التنه باش چکمشلردر .
« شرح » انبیای ذیشانك معجزاتی میدانده ومنکران عنادو اصرارده اولدقلرندن مرسلین حضراتندن حیوانات کبی اوزاقدر .

مثنوی

﴿ تابناموس مسلمانی زیند ﴾

﴿ درتسلس تاندانی که کیند ﴾

« ترجمه » حتی مسلماناق ناموسیله دیریلوب دین حجابی التنده یاشایه‌لر! کذب وریالرنده بونلر کیملر اولدیغنی بیله‌میه‌سك! « شرح » منکرومنافق اولانلر انبیای ذیشـانك معجزات باهراتنـدن کیزلنیرلر . معجزاته ذاتاً تحمل ایده‌میه‌جکاری حسبیله اختفایی اختیار وفقط مسلمانلر کبی ناموس واعتباریله یاشامق ایچون انکار ونفاقلرینی‌ده منافقانه اضمار ایدرك شخصلرینی دارینده گرفتار خسران ودوچار ذلت وزیان ایلرلر .

مثنوی

﴿ همچو قلابان برآن نقدتباه ﴾

﴿ نقره‌می مالند ونام پادشـاه ﴾

« ترجمه » بونلر، اوقلبزنلر کبیدرکه محواولان پاره اوزرینه گوموش سورورلر . وپادشاهك نامنی اورورلر . « شرح » قلبزنلر قیمت حقیقیه‌سی اولمیان عادی شیلره

ساخته اوله‌رق التون وکموش سورروب نام پادشاهی بی علاوه ایلدکاری کبی منافقین‌ده طینتلرنده مرکوز اولان خبائثی بعض عبارات سطحیه ایله اخفا ویوم قیامتده، حتی چوق دفعه دنیاده شخصلرینی رسوا ایدرلر.

مثنوی

﴿ ظاهر الفاظشان توحید شرع ﴾

﴿ باطن آن همچو درنان تخم صرع ﴾

« ترجمه » بومنافقینك ظاهراً لفظلری توحیدشرعه مبنیدر. باطنلری ایسه اکمك ایچنده تخم صرع یعنی دلیجه تخمی کبیدر. « شرح » اکثر منافقلرك ظاهری توحید اوزرینه شرع شریفه مطابق ایسه‌ده باطنلری انکار وعناد وفساد ایله طولمشدر. ظاهر حاللری اکمکه بکزرسه‌ده ایچی دلیجه تخمی کبی مضرت ویرر.

مثنوی

﴿ فلسفی رازهره نی تادم زند ﴾

﴿ دم زند دین حقش برهم زند ﴾

« ترجمه » فیلسوفك طاقت وقدرتی یوقدرکه انکارندن آشکاردم اورسون. لاقردی سویلسون! زیرا اهل دین انی التاوست ایدر. « شرح » بومحلده فلسفی تعبیرندن مقصد، روحانیتی وهرشیئی دلائل عقلیه ایله حل ایدیکه ذهناً قرار ویرن طائفهٔ منکراندر، اوشرذمهٔ خبیثه بونجه مکونات منتظمه‌نك خالقنی اونوتوب کندیلرینی شراب غفلت وشهوتله بیهوش ایدرلر. قرون ماضیه‌ده منکران انکارلرینی آشکار واعلان ایتمش اولسه‌لر اهل ایمان انلری پریشان وبیدرمان ایدر ایدی.

مثنوی

﴿ دست وپای اوجماد وجان او ﴾

﴿ هرچه کوید آن دودرفرمان او ﴾

« ترجمه » منكرلرك ال وایاغی جماددر. وانك جانی هر نه دیرایسه هرایكیسی اول جانك فرمانندهدر. « شرح » بی ارادت اولان ال وایاق جماداتدن عداولنور. جان نه امر ایدر ایسه انی قبول و اجرا ایدر . بوحال میدانده ایكن منكر دوشونمزكه اعضای بدنیهسنه جاری اولان امر ومشیت نرهدن ظهور ایدییور. اكر انسان و سائر حیوان بلاروح صرف اعضادن عبارت اولمش اولسه اقتضا ایدر ایدی كه اطبا بدنی تشكیل ایدن اعضاودم واعصابی تدارك ایدوب یكیدن برانسان اعمال وانشا ایدهبیلسونلر ! یاخود وجود میتك باعث موتی اولان عضوی اصلاح وتجدید ایله احیایه قدرت اولهبیلسون ! بوممكن اولمیور. انسان ، حیوان یالكز جسمدن عبارت دكلدر. روحك تصرفندن قورتولان بدن لاشه و بی فائدهقالیر. قدرت ربانیه كافهٔ كائناتده آشكار و انسانلرك وجودندهده بدیدار ایكن منكران حكم ونعم ربانیهیه قارشی اظهار كفران ایدرك ال وایاق حكمنده روحسز برعضو. جمادنما حالنی آلیور .

مثنوی

« باز بان كرچهكه تهمت می‌نهند »

« دست وپاهاشان كواهی میدهند »

« ترجمه » كرچه منكرلر ، دیللریله تسبیح اشباح ایچون تهمت وضع ایدرلر ایسهده ، ال وایاقلری الله تعالی حضرتلرینك الوهیتنه وقوهٔ روحانیهنك تأثیراتنه لسان حال ایله شهادت ایدر . « شرح » منكران ایستدكلری قدر انكار واصرار ایتسون ! كمال صنع ایله خلق اولنمش وهربار روحك امرینه تابع بولنمش اولان ال وایاقلری قدرت ربانیهیی وروحك تأثیراتنی لسان حال ایله دنیاده اقرار ایدر. آخرتدهده ماجرالری آشكار ایدهجكدر . سورهٔ (یس) ك التمش دردنجی آیت كریمهسنده (الیوم نختم علی افواههم وتكلمنا ایدیهم وتشهد ارجلهم بما كانوا یكسبون) بیورلمشدركه معنای شریفی : « بوكون (یوم بعثده) مجرملرك اغزلری اوزرینه مهر اورورز. واللری بزمله سویلشیر وایاقلری شهادت ایدر. اوشی ایله كه دنیاده كسب ایدرلر .»

﴿ اظهار معجزهٔ پیغمبر علیه‌السلام بسخن آمدن سنك ریزه ﴾
﴿ دردست ابوجهل وگواهی دادن برحقیقت محمدعلیه‌السلام ﴾

پیغمبرمز محمد مصطفی علیه‌افضل‌التحایا افندمز حضرتلرینك اظهار معجزه ایتمه‌سنك بیانده‌درکه : ابوجهلك النده‌کی طاش پارچه‌لری سوزه کلـکله حقیقت محمدیه‌یه شهادت ایتدیلر .

مثنوی

﴿ سنکها اندرکف بوجهل بود ﴾
﴿ کفت ای احمد بکو این چیست زود ﴾

« ترجمه » ابوجهلك آووجنده‌طاشلر وارایدی . دیدی : یااحمد ! آووجمك ایچنده‌کی ندر ؟ چابك سویله !

مثنوی

﴿ کررسولی چیست درمشتم نهان ﴾
﴿ کر خبرداری زراز آسمان ﴾

« ترجمه » یامحمد ! اکررسول‌الله ایسك آووجمده کیزلی اولان ندر ؟ آسمانك ، عالم علویاتك سروراز ندن خبردار ایسك بونی خبرویر !
[آزادهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کفت چون خواهی بکویم کان چهاست ﴾
﴿ تابکویند آنکه ماحقیم وراست ﴾

« ترجمه » [حضرت پیغمبرافندمز] بیوردی : نصل ایسترسك ؟ النده‌کی

نه اولدیغنی بن می سویلیه یم؟ یاخود آنلرمی سویلسونلر؟ بز حق ومستقیمز. «شرح» ابوجهل عنیدك سؤالی اوزرینه رسول مجتبا علیه افضل التحایا افندمزك جواب قدسیلرنده کی «آنلرمی سویلسونلر؟» تعبیری جمع ایله ایراد واوفاق طاشلر ابهام بیورلمش ایسه ده ابوجهل عنود، انکار وغفلتده اصرار ایتمشدر .

مثنوی

«کفت بوجهل این دوم نادر ترست»

«کفت حق اری ازان قادر ترست»

«ترجمه» ابوجهل دیدی : ایکنجی صورت، یعنی المده کیلرك سوز سویلمسی غایت نادر ، غیر ممکندر ؛ فخر عالم علیه الصلوة والسلام بیوردیلر : حق بوندن دها قادردر. «شرح» قدرت ربانیه بی نهایه اولدیغی یالکز اهل کمال واصحاب عرفانه معلوم وعیاندر. منکران وجهلا او حقائقی فهم وادراك ایده مز .

مثنوی

«ازمیان مشت او هر پاره سنك»

«درشهادت کفتن آمد بی درنك»

«ترجمه» ابوجهلك آووجنده کی هر طاش پارچه سی تأمل وتوقف ایتمکسزین شهادت ایدرك سوزه کلدی. [آتیده کی بیت شریف اکمال وتوضیح مآل بیورمشدر.]

مثنوی

«لا اله کفت والا الله کفت»

«کوهر احمد رسول الله سفت»

«ترجمه» ابوجهلك آووجنده کی طاشلر «لا اله» دیدی . و «الا الله» دیدی. احمد رسول الله اقرار کوهرینی دلدی. «شرح» آووجنده اولان طاشلر «لا اله الا الله»

ومحمد مصطفی حق پیغبر اولدیغنی اقرار واظهار ایلدکاری حالده ینه ابوجهل لعین بومعجزه‌یی سحره اسناد ایله اظهار جهل وکین ایلدی .

مثنوی

﴿ چون شنید ازسنکها بوجهل این ﴾
﴿ زد زخشم آن سنکهارا برزمین ﴾

« ترجمه » وقتا که طاشلردن بوشهادتی ابوجهل ایشتدی . غضبندن اوطاشلری یره اوردی .« شرح » برانسانك انکار وعنادی وکین وفسادی نه‌درجه‌لره قدر وارەبیله‌جکنك اکلادلمسی کوجدر . بیك حکمتلر کورسه ، نهایتسز حقایق ایشتسه قابلیت اولمدقدن صکره کورمز . ایشتمز . سورهٔ حجرك اون‌دردنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ ولوفتحنا علیهم باباً من السماء فظلوا فیه یعرجون لقالوا انما سکرت ابصارنا بل نحن قوم مسحورون ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « واکرمنکر ومعاندلر اوزرینه کوکدن برقپو آچسه‌ق و آنلر اوقپودن یوقاری چیقه‌جق اولسه‌لر وعجائبی کورسه‌لر دیه‌جکلر ایدی‌که ابصارمز سرسملندی ، بلکه بزسحراولنمشز .»

مثنوی

﴿ کفت نبود مثل توساحر دکر ﴾
﴿ ساحرانرا سرتویی وتاج سر ﴾

« ترجمه » [ابوجهل کمال کفر ایله فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه] دیدی : سنك کبی بشقه برساحرمامر اولماز ؛ سن ساحرلرك رئیسی وباشنك تاجی‌سك !

مثنوی

﴿ خاك برفرقش که بودکور ولعین ﴾
﴿ چشم او ابلیس آمد خاك بین ﴾

« ترجمه » ابوجهلك باشی اوزرینه طوپراق صاچیلسون که کورولعین ایدی . کوزی طوپراق کورن شیطان کلدی .   [معناسی آچیقدر .]

﴿ بقیهٔ قصهٔ مطرب و پیغام رسانیدن باا و ﴾

مطرب قصه‌سنك بقیه‌سی و اكا خبر ایریشمسی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ باز کرد حال مطرب گوش دار ﴾

﴿ زانکه عاجز گشت مطرب ز انتظار ﴾

« ترجمه » تکرار مطرب حکایه‌سنه رجوع ایت ! قولاق طوت ! زیرا مطرب قبرستانده انتظاردن عاجز قالدی. « شرح » حضرت مولانا مستمع و قاری مثنوی اولانلره خطاب ایله امداد روحانی و چارهٔ جسمانی انتظارندن عاجز قالان مطرب حکایه‌سنه دونه‌لم! چونکه مطرب انتظارده‌در ؛ بیوره‌رق اظهار ظرافت و معالی آشنایی بیورمشلردر .

مثنوی

﴿ بانگ آمد مر عمر را کای عمر ﴾

﴿ بندهٔ مارا ز حاجت باز خر ﴾

« ترجمه » هاتف غیبدن حضرت عمره برندا کلدی ، که ای عمر ! بزم بنده‌مزی حاجتدن تکرار صاتون آل ! « شرح » بیر مطربك کوستردیکی تسلیمیت و حس ایلدیکی ندامت اوزرینه برمرتبهٔ معنویه قازانمش و بندهٔ خاص خدا اولمشدر. هاتف غیب واسطه‌سیله کلن امر ربانیده مطربك بولندیغی موقع تصریح اولنمش ایسه‌ده بنده‌دن مقصد ، مطرب اولدیغی تصریح اولنمامشدر که حضرت فاروق آنی صکره بیلسونده حکم صمدانیه‌یه دها زیاده متحیر قالسون !

مثنوی

﴿ بنـدهٔ داریم خاص و محترم ﴾
﴿ سوی کورستان تو رنجه کن قدم ﴾

« ترجمه » خاص و محترم بر بنده طوتارم . ایاغـكه زحمت ویروب قبرستان طرفنه کیت ! « شرح » رضای باری یی استحصال ایچون کمال خلوص بال ایله عبودیت حقیقیه یه رجوع ایدن عبد ، ولو بیر مطرب کبی سنه لرجه مالایعنی شیلر ایله امرار اوقات ایتمش اولسون . ینه مرحمت خدا آنی خاص واعلا ایدر .

مثنوی

﴿ ای عمر برچه زبیت المال عام ﴾
﴿ هفت صددینار برکف نه تمام ﴾

« ترجمه » ای عمر ، اویقودن صیچرا ! قالق ! بیت المال عامدن یدی یوز التونی تمام اوله رق آووجکه قو ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ پیش او بر کای تومارا اختیـار ﴾
﴿ این قدر بسـتان کنون معذوردار ﴾

« ترجمه » التونی او ، بنده نك اوكنه كوتور ! دیكه بزم مقبولمزسك ! بوقدر التونی شمدیلك آل ! معذورطوت ! « شرح » دریای مرحمت ربانیه جوششه كلنجه هم لآلیٔ معنویه ، هم اسباب مادیه بخش ایدر . او ، انسان مسعوددركه عمان عشق خداده غریق اولمغه چالیشیر ورضای حقی استحصاله چاره یاب اولور .

مثنوی

﴿ این قدر زربهر ابریشم بها ﴾
﴿ خرج کن چون خرج شد اینجا بیا ﴾

« ترجمه » بوقدر التون سكا ابريشم بها ايچوندر ؛ خرج وصرف ايت ! صكره ينه بورايه‌كل ! « شرح » هاتف حضرت عمره ديمشدركه پير مطربه سكاويرديكم يدى يوز التون ابريشم بهاسى كبى آزدر انلرى صرف ايت ! ينه بورايه كل‌ديه‌سويله‌مشدر ! [ابريشم بها تعبيرى، هم‌التونك جزئيتنه، هم‌جالغى‌يه مقتضى اولان‌آله اشارتدر .]

مثنوى

پس عمر زان هيبت آواز جست
تاميان رابهر اين خدمت ببست

« ترجمه » حضرت عمر او ، آوازك هيبتندن فيرلادى ، قالقدى . بلنى بوخدمت ايچون باغلادى . « شرح » حضرت فاروق رضى‌الله‌تعالى‌عنه‌اويقوده بوصداى هيبت انتمايى ايشتديكنى متعاقب عاجلاً قالقوب بيت المالدن يدى يوز آلتونى آلمش وقبرستانه كيدوب اوراده بولنان بندۀ خاص ومحترمى تلطيف‌ايتمكه فكرينى حصرايتمشدر .

مثنوى

سوى كورستان عمر بنهاد رو
دربغل همياندوان درجست‌وجو

« ترجمه » حضرت عمر قبرستان طرفنه متوجه اولدى ، التون كيسه‌سى قولتوغنده اولديغى حالده بندۀ خاصى آرايه‌رق كتدى . [وارستۀ شرحد.]

مثنوى

كردكورستان دوانه شد بسى
غيرآن پير اونديد آنجا كسى

« ترجمه » حضرت فاروق قبرستانك اطرافنده دوندی طولاشدی. او، پیر مطربدن غیری هیچ بر آدم کورمدی . [آزادهٔ شرحدر .]

مثنوی

« کفت این نبود دکر باره دوید »
« مانده کشت وغیرآن پیر اوندید »

« ترجمه » کندی کندینه دیدی : بندهٔ خاص خدا بودکلدر. بر دفعه دها طولاشدی او ، پیرمطربدن بشقه کیمسه‌یی کورمدی « شرح » جناب حقك بر بندهٔ خاصی قبرستانده بوله‌جغی هاتف غیب طرفندن امر واخبار ایدلدیکندن حضرت عمر رضی‌الله تعالی عنه تخمین ایدرایدی‌که ظاهر وباطنی مظهر سعادت اولمش برذات عالی‌همت بولسون! اماپیرمطربدن‌بشقه آدم کورمینجه تعجب ایتدی وحکم ربانیه‌یی تأمله باشلادی .

مثنوی

« کفت حق فرموده مارابنده ایست »
« صافی و شایسته وفرخنده ایست »

« ترجمه » دیدی: حق تعالی حضرتلری بکابیوردی . بنم ایچون قبرستانده بربنده واردر ، او بنده صافی‌وشایسته ومبارك، میمنتلیدر . « شرح » حضرت عمر رضی‌الله تعالی عنه قبرستانده بوله‌جق بندهٔ خاصك اوصافنی دوشونوب‌ده قبرستانده بوپیرمطربدن‌بشقه بر آدم کورمینجه تعجبی زیاده‌لشدی .

مثنوی

« پیرچنکی کی بود خاص خدا »
« حبذا .ای. سرپنهان حبذا »

« ترجمه » پیرمطرب نه وقت نصل مرد خدا اولور ؟ نه مرغوب و محبوبسك!
ای سر پنهان ، نه محبوب و مرغوبسك ! [حبذاناسی ، نه محبوب و مرغوبسك !
آفرین معنالرینه کلیر .] « شرح » حضرت عمر رضی الله تعالی عنه کندی کندینه:
بر انسان الله تعالی حضرتلرینك بنده سی اولمق ، صفات جلیله و خصائل مقبوله یه مالك
اولمغه وابسته در . شمدی کوردیکم پیرمطرب کلیاً بو حالك عکسیدر . الٰهی! اسرار-
مالانهایهٔ صمدانیه ك نه بیوکدر دیمشدر .

مثنوی

﴿ بار دیکر کرد کورستان بکشت ﴾

﴿ همچو آن شیر شکاری کرد دشت ﴾

« ترجمه » بردفعه دها قبرستانك اطرافنی طولاشدی . او آوجی ارسلان
کبی که صحرانك اطرافنی کشت و کذار ایدر . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ چون یقین کشتش که غیر پیر نیست ﴾

﴿ کفت در ظلمت دل روشن بسیست ﴾

« ترجمه » اووقت یقین حاصل ایتدی که قبرستانده پیرمطربدن بشقه انسان
یوقدر . [حضرت عمر] دیدی : قارانلق ایچنده چوق کوکلی پارلاق واردر .
« شرح » حضرت عمر رضی الله تعالی عنه احتیاطه رعایةً بردفعه دها قبرستانی
یوقلایوبده پیرمطربدن بشقه انسان کوره مینجه قطعیاً اکلامشدر که هاتف غیب
واسطه سیله الله تعالی حضرتلرینك فرمان بیوردیغی بندهٔ خاص و محترم اول پیر-
صاحب المایدی ؛ حکمت عاشقانه ایچنده دیدی : الٰهی ! بو عالم صوری یه کوره
ظلمت عداولنان عالم غیبده نه حکمتلر ، نه روشن قلبلر واردر !

مثنوی

﴿ آمد و باصد ادب آنجا نشست ﴾

﴿ بر عمر عطسه فتاد و پیر جست ﴾

« ترجمه » کلدی و پیرمطربك اولدیغی یرده یوزادبله اوطوردی. آقسیریق طوتدی . و آنك اوزرینــه پیرمطرب اویقودن قالقدی . « شرح » حضرت فاروق رضی الله تعالی عنه کبی برذات عالیقدرك سطوت وهیبتندن بتون عالملرزان وحیران اولور ایکن فرمان آلهی جاری اولنجه برفقیر اختیار مطربك یاننه کیتمش واویقودن اویانمسنی بکلهمشدر .

مثنوی

« چون عمررا دید ماند اندر شکفت »

« عزم رفتن کرد ولرزیدن کرفت »

« ترجمه » اویاندیغی وقت پیرمطرب ، حضرت عمری کوردی ، حیرت وتعجب ایچندهقالدی. کیتمکه عزم ونیت ایلدی ایسهده بدنی برتترهمهطوتدی .
[وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

« کفت درباطن خدایا ازتوداد »

« محتسب بر پیرك چنکی فتاد »

« ترجمه » پیرمطرب ایچندن دیدی: آلهیاسندن دادوفریاد ! زیرامحتسب، چنکی پیرجکز اوزرینه دوشدی . « شرح » پیرمطرب حق تعالی حضرتلرینه رجوع ایدوب آلهی ! بوکون بن سکا مسافراولدم ، سندن مرحمت ایسترم ! دیه فریاد ایتمش ومرحمت ربانیه یه منتظر بولنمش ایکن برده حضرت عمری کورنجه حالی شمدی زیادهاشکال وبدنی لرزان واضمحلال ایلدك. دیمشدر . پیرمطربك صنعتی حسبیله بالطبع مدت عمرنده اکزیاده خوف واضطرابی محتسب وضابطلردن حصولهکلمش ایدی ، بونك اوزرینه محتسبلرك ، آمرلرك اکبیوکنی یاننده کورنجه حال پرملال ایچنه دوشمشدر .

مثنوی

﴿ چون نظر اندر رخ آن پیر کرد ﴾

﴿ دید اورا شرمسار وروی زرد ﴾

« ترجمه » حضرت عمر وقتا که او، مطربك یوزینه نظر ایتدی. انی اوتانمش ویوزینی صارارمش کوردی .« شرح » پیر مطرب اویانوب قارشیسنده حضرت عمرکبی دهشت انگیز برمرد خدایی کورونجه کناهلرندن اوتاندی . بوندنصکره سیاست شدیده اربابندن اولان جناب فاروقدن انتظار ایلدیکی شدائد معامله‌دن قورقدیغی ایچون یوزی صاپ صاری اولدی .

مثنوی

﴿ پس عمر کفتش مترس ازمن مرم ﴾

﴿ کت بشارتها زحق آورده ام ﴾

« ترجمه » پیر مطربك تلاشنی کورونجه حضرت عمر دیدی : بندن قورقمه ، اورکمه ! بن سکا جناب حقدن مژده‌لر کتیردم.« شرح » تلاش وخوف وحزنه کرفتار اولانلری تلطیف وقلبلرینی تطییب ایتمك انسانیتك اك عالی وظیفه‌سی واك بیوك لذتیدر ، اما بو حالاتی بحقاکلامق واولذائذی طاتمق ایچون مرحمتلی وحساس برقلب علوی‌یه مالك اولمق مقتضیدر .

مثنوی

﴿ چندیزدان مدحت خوی توکرد ﴾

﴿ تا عمرر اعاشق روی توکرد ﴾

« ترجمه » حضرت عمر دیدی : ای پیر مطرب ! الله تعالی سنك خویکی اوقدر مدح وثنا ایلدیکه عمری (یعنی بنی) سنك یوزیکه عاشق ایتدی .
« شرح » اختیار وضعیف بر مطربه قارشی حضرت فاروق رضی‌الله تعالی

عنهك استعمال بيورديغى لسان مرحمت نشان نه قدر الطف ، نه‌قدر مونس‌جان اولديغى وارستهٔ ايضاح وبيان وبرچوق نادان ايچون باعث انتباه فراواندر .

مثنوى

﴿ پيش من بنشين ومهجورى مساز ﴾

﴿ تا بكوشت كويم از اقبال راز ﴾

« ترجمه » بنم حضورمده اوطور واوزاقلاشمه ! اقبال ودولتدن سنك قولاغكه راز واسرار سويله‌يم. « شرح » حضرت فاروق رضى‌الله تعالى عنه پير مطربك قلبنى تعبيرات مرحمتكارانه ايله تأليف وتأنيس ايتمش ، كنديسنى بيان ايده‌جكى اسرار معنويه وتبشيرات روحانيه ايله مژده‌لمشدر . قوى ضعيفه يتيشير . طبيب مريضه باقار .

مثنوى

﴿ حق سلامت ميكندمى پرسدت ﴾

﴿ چونى از رنج وغمان بى حدت ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى سكا سلام ايدر وسنى صورار ، بى حد اولان رنج وغملركدن نصلسك؟ « شرح » مرحمت ربانيه واسع بر عماندركه ادراكنده عقل بشر بهمه‌حال حيران اولور . الطاف وسرائر خدا البسهٔ فاخره‌يى وذوات مشهوره‌يى دكل خلوص قلب وطبع مستقيم اربابنى آرار .

مثنوى

﴿ نك قراضه چند ابريشم بها ﴾

﴿ خرج كن اين را وباز اينجا بيا ﴾

« ترجمه » ايشته بر قاچ آلتون پارچه‌سى ! ابريشم بها نسبتنده آزدر . آل! انلرى خرج وصرف ايت!صكره ينه بورايه كل! « شرح » پير مطرب

اووقته قدر هوا وماديات ايله مشغول اولمش وعمرينى هبا ايتمش ايدى. حضرت عمر سرائر وبشارات روحانيه‌دن مقدم ، يدى يوز آلتونى ويردى وخرج وصرفدن صكره ينه مناسب مقدار آقچه ويره‌جكندن بحثله قلب پيرى تلطيف بيوردى .

مثنوى

﴿ پير لرزان گشت چون اين راشنيد ﴾

﴿ دست مى خاييد وبر خودمى طپيد ﴾

« ترجمه » پير بو اراداتى ايشتدكدن صكره تتره‌دى . حجاب وندامتدن الني چيكنه‌دى. وجودى اوينايوب كنديني يره اوردى. « شرح » پير مطرب حضرت عمر رضى الله تعالى عنهدن جزا وسياست بكلر واووقته قدر نقد عمرينى منهيات ايله امرار واضاعه ايلديكنى بيلير ايكن برده كورسونكه بر ذات عاليقدر كمال ادبله نزدينه واروب سلام اللهى تبليغ وبيان وبونجه آلتونلرى واستقبال ايچون انواع مواعيدى احسان بيوريور . آرتق شخصنه عائد خوف ودهشتى خاطرندن چيقاروب مرحمت وسيعهٔ الٓهيه‌نك عظمت وقدرتى قلبنى احاطه ايتمش ، اووقته قدر عبوديتده قصور ايتديكندن متولد خجلت وشدت پشيمانيدن پارماغنى ايصيروب كنديني يره اورمشدر .

مثنوى

﴿ بانگ ميزدكاى خداى بى نظير ﴾

﴿ پس كه از شرم آب شد بيچاره پير ﴾

« ترجمه » پير مطرب باغيردى: اى بى نظير اولان جناب واجب الوجود ! زياده شرم وحجابندن بيچاره پير ، صو كبى اريدى . « شرح » بر انسان قهر وشدت بكلر ايكن بالعكس قصورى عاليجنابانه عفو وامحا وفضله اولەرق شدته بدل كنديسنه لطف واحسان ارائه اولنور ايسه محسنه قارشى ارتباط ومحبتى حسابسز ويك جدى اولور .

مثنوی

﴿ چون بسی بکریست وزحد رفت درد ﴾

﴿ چنك را زدبر زمین وخرد کرد ﴾

« ترجمه » حتی بر مطرب پك چوق اغلادی ودرد والمی حددن آشدی. چالغیسنی یره اوروب پارچه پارچه ایتدی . « شرح » بر مطرب حضرت عمر رضی الله تعالی عنه واسطه‌سیله احسانات وتبشیرات ربانیه‌یه نائل اولدقدن صکره قلبنده حس ایتدیکی ندامت وعبودیت ولطف ومحبت کبی حالات مؤثره‌دن طولایی چوق اغلامش ، فریادی حددن تجاوز ایتمش ، او زمانه قدر باعث غفلتی اولان چالغی‌یی یره اوروب پارچه‌لامشدر .

مثنوی

﴿ کفت ای بوده حجابم از اله ﴾

﴿ ای مراتو راهزن از شاهراه ﴾

« ترجمه » [چالغیسنه خطاباً] دیدی : ای اللهدن بکا پرده اولان چالغی ! سن بنم طوغری یولدن یولمی اوریجی‌سك ! « شرح » باعث غفلتی اولمش اولان چالغی‌یه بر مطرب خطاب وعتاب ایدرك کندنده حس ایتدیکی ندامتی اعلان ایتمشدر . ندامتدن النه‌جق حصه ، ایراث ایلدیکی الم دکل باعث پشیمانی اولان کیفیت اذن حق ایله نادمی من بعد خطا ایتمیه‌جك برحاله وضع ایتمسیدر .

مثنوی

﴿ ای بخورده خون من هفتاد سال ﴾

﴿ ای زتورویم سیه پیش کمال ﴾

« ترجمه » ای چالغی ! یتمش سنه بنم قانمی ایچدك ! سنك سببکدن کمال صاحبی اولان جناب حقه قارشی یوزم سیاهدر ! « شرح » انسانك

عقل وجودی او امر وارادات ربانیه‌نك اجراسنه مخصوص بر نعمت وامانت ایکن صاحبی عکسنی اختیار ایدر ایسه امانتی اسراف واتلاف ایتمش اولور . پیر مطرب چنك بدست اوله‌رق او وقته قدر فائده‌سز بر عمرینی تلف ایلدیکندن آلت غفلتی اولان سازه وحقیقتده هوا وهوسه : سن قاتمی ایجدك ! شمدی یه قدر بنی الطاف الهیه‌دن محروم براقدك وبصر بصیرتمه پرده اولدك ! دیمشدر .

مثنوی

﴿ ای خدای باعطا وباوفا ﴾

﴿ رحم کن بر عمر رفته درجفا ﴾

« ترجمه » ای عطاووفاصاحبی اولان جناب خدا ! جفا ومعصیت ایچنده کچمش اولان عمرمه مرحمت ایت ! « شرح » پیرمطرب ایشلدیکی منهیاتدن و اختیار ایتدیکی غفلت بی حددن مضطرب اولان کوکلنی کاملاً درکاه حقه توجیه ایله معصیت وجفا ایچنده محو و هبا اولان عمر کذشته‌سندن طولایی استجلاب مرحمت الهیه ایچون فریاد استعطافکارانه وتائبانه‌یه قویولمشدر .

مثنوی

﴿ دادحق عمری که هر روزی ازان ﴾

﴿ کس نداند قیمت آن درجهان ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری پیر مطربه بر عمر ویردی که اندن هر بر کونك قیمتنی جهانده کیمسه بیلمز . « شرح » جناب واجب الوجود کمال رحم وجود ایله مطربك دعاسنی قبول وکندینی مقبول بر قول ایتدی. بر عمر معنوی احسان بیووردی که هر کوننك قیمتنی هیچ بر انسان فهم واذعان ایلیه‌مز . ذهنه کله بیلیرکه : بونجه اولیاءالله نصل اوکونك بهاسنه آشنادکلدر؟ تجلیات ربانیه متنوع ونهایتسزدر. انسانلر جهت تولددن واعضای بدنیه‌دن بری برینه هم حال ایکن بری دیکرینك نه عقلاً ، نه بدناً عینی دکلدر. بونك کبی بوندن بیك قات دها زیاده تجلیات ربانیه مختلفدر. بواختلافی حکمتله فهم ایدن یالکز عارف باللهدر .

مثنوی

﴿ خرج کردم عمر خودرا دمبدم ﴾

﴿ در دمیدم جمله را بازیر وبم ﴾

« ترجمه » عمرمی دمبدم خرج وافنا ایتدم ؛ جمله‌سنی آلچاق ، یوکسك صداده اوفله‌یوب ضایع ایتدم ! « شرح » بعض سازك اینجه‌تلنه « زیر » ، قباسنه « بم » دیرلر . بیر مطرب مدت عمرینی اینجه‌وقبا تللرکبی فائده‌سز شیلرده ضایع ایتدیکنی کمال حزن وندامتله اقرار ونفسنی تکدیر ایتمشدر . بوحزن وپشیمانی‌یی نادم تائبك صنعتی اولان موسیقی الفاظ وتعبیراتی ایله اداده حضرت مولانانك ابراز بیوردیغی حسن تأثیر بیان غشی آور وجداندر .

مثنوی

﴿ آه‌کز یادره وپردهٔ عراق ﴾

﴿ رفت ازیادم دم تلخ فراق ﴾

« ترجمه » آه که یول یادندن وپردهٔ عراقدن طولایی آجی اولان فراقك دمی یاد وخاطرمدن کیتدی ! « شرح » عراق ، مقامات موسیقیه‌دن اون ایکی‌یه منقسم مقامدن برینك آدیدر . ره لفظی ، بعض مقام معناسنه استعمال اولنور . مثلا ره عرب ، ره عجم ، که مقام عرب ، مقام عجم دیمکدر . بیر مطرب نصل اضاعهٔ اوقات ایلدیکنی مطربانه تعبیرات ایله بیان ایدرك عمر عزیزك بیهوده ضایع اولمسنه تحسر ایله ای هوس وهوا ! بنی اغفال واغوا ایتدك ! حالت نزعی واندن صکره بدء ایدن عمر اخروی‌یی وحیات ابدیه‌یی خاطرمدن چیقاردك . بنی بوحال اسف اشتماله کتیردك !

مثنوی

﴿ وای کز تریٔ زیرافکند خرد ﴾

﴿ خشك شد کشت دل من دل بمرد ﴾

« ترجمه » یازقکه « زیر افکنند خرد » تعبیر اولنان مقامك لطافتندن مزرعهٔ قلبم قورویوب کوکلم مرده اولدی ! [«تری» لطافت معناسنه‌در. « زیر افکندخرد » موسیقیده برمقامك اسمیدر.] « شرح » کچمش عمرینك فائده‌سزلکنه ، وظیفهٔ انسانیه‌سنك عدم اجراسنه سبب اولان مقامات موسیقیه‌دن ، حقیقتده هوا وهوسدن پیرمطرب متحسرانه ومطربانه برلسان ندامت افشان ایله فریاد وجناب حقدن استرحام واستمداد ایتمشدر .

مثنوی

﴿ وای کز آوازاین بیست وچهار ﴾

﴿ کاروان بگذشت وبیگه شد نهار ﴾

« ترجمه » حیفا که بویکرمی درت فرعك آوازه‌سندن طولایی کاروان کچدی ووقتسز کوندوز اولدی .

مثنوی

﴿ ای خدا فریاد زین فریاد خواه ﴾

﴿ دادخواهم نی زکس زین دادخواه ﴾

« ترجمه » ای خدای متعال! بوفریاد طلب ایدیجیدن فریاد! بوعدل وداد ایستیجیدن دادوعدل ایسترم ! « شرح » پیر مطربك ندامت مضطربانه‌سنی تصویر ایدن بوابیات شریفه نفس هوا یولنده ضایع اولان عمره پشیمان اولانلرك عاقبت احوالنی کوسترر .

مثنوی

﴿ داد خود ازکس نیابم جزمکر ﴾

﴿ زانکه هست ازمن بمن نزدیکتر ﴾

« ترجمه » کندیمك دادوعدالتنی بشقه کیمسه‌دن بولمام ؛ مکر او ارحم۔ الراحمیندن، که او بکا بندن دها یقیندر. « شرح » پیر مطرب داد وعدل طلبنه حقم یوقدر ، زیرا قباحتی کندم ایشلدم. او ، ارحم‌الراحمیندن مرحمت ایسترم‌که او بکا بندن‌دها قریب‌وبیچارکانك دعواتی مجیبدردیمشدر. سورهٔقافك اون‌یدنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ ونحن اقرب الیه من حبل‌الورید ﴾ الله تعالی حضرتلری بیوررکه : « بز ، انسانه بویوننده اولان شاخ طمرندن دها قریبز . » سورهٔ۔ بقره‌نك یوز سکسان التنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ و اذا سئلك عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوت الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی والیؤمنوا بی لعلهم یرشدون ﴾ بیورلمشدر. معنای‌شریفی : « یا محمد ! نه وقت قوللرم سنی بندن سؤال ایدرلر ایسه کندیلرینه دیکه تحقیقا غایتله قریبم ، دعا ایده‌نك دعوتنی اجابت وقبول ایدرم . اووقت — که خلوص قلب واخلاق حمیده ایله — بکا دعا ایلر . ایمدی لازمدر که امریمی‌قبول‌ایتسونلر وبکاایمان کتیرسونلر.طوغری‌یولی بولسونلر.»

مثنوی

﴿ کین منی ازوی رسددم‌دم مرا ﴾

﴿ پس‌ورا بینم چواین شدکم مرا ﴾

ترجمه » زیرا بنلك جناب واجب‌الوجوددن دم بدم بکا یتشیر ؛ ایمدی بن او، موجود حقیقی‌یی کوررم. چونکه بنلکم فانی اولدی. « شرح » شخصیت۔ موهومه‌م وانانیت خیالیه‌م جناب واجب الوجودك هستیٔ حقیقیسندن دم بدم ظهور ایدر ، شوقدرکه بو ظهور بکا برنوع جزا ، زیرا مانع رؤیت حقیقت عظمادر ؛ اکر پردهٔ انانیت بصر معنویمدن رفع‌وازاله اولنورایسه جناب کبریانك آثار وحکم ربانیه‌سنی بلا حائل کورر وعالم غیبك اسرارینه مطلع اولورم .

مثنوی

﴿ همچوان کوباتو باشد زرشمر ﴾

﴿سوی‌اوداری نه‌سوی خودنظر﴾

« ترجمه » او کیمسه کی که سکا آلتون صایجی اولنجه سن آنك طرفنه حصر نظر ایدوب دقت ایدرسك! اوصره‌ده سن کندیکه نظر ایتمزسك! « شرح » اکر پرده وظلمت انانیت اورته‌دن قالقارسه جناب وهاب مطلقدن بر آن بیله انصراف چشم بصیرت ایتمزسك! بو حقیقتی برمثال مادی ایله آکلا! برکیمسه سکا آلتون صایار ایکن کندینی اونودیر واکا ناظر اولورسك ! یا عادی التون دکل بلکه هر نعمتنك الك اوفاق ذره‌سی بیله دنیانك کافهٔ سیم وزرندن بالاتر اولان ارحم الراحمینك حقیقت صمدانیه‌سنه برازمطالع اولور ایسك جناب وهاب صوردن هیچ بروقت منصرف اولمازسك !

مثنوی

﴿ همچونین در گریه ودرناله او ﴾

﴿ می‌شمردی جرم چندین ساله او ﴾

« ترجمه » اویله‌جه فریاد ایدرك ، آغلایه‌رق بونجه ییللق جرم وخطاسنی صایدی. « شرح » پیر مطرب مدت عمرنده ایشلدیکی جرم و خطایی و اختیار ایلدیکی غفلت عذاب افزایی برر برر خاطرندن کچیرمش ، بو میدان امتحان فناده نصل کری قالدیغنی تأمل ایتمش ومرحمت ربانیه‌یی هپسندن بیوك کورمشدر. بوکا مبنی ابیات آتفه‌ده‌کی حزن انکیز کلمات نادمانه‌یی ایراد ایتدی و منتظر مرحمت جناب رب العباد اولدی .

﴿ گردانیدن عمر رضی الله عنه نظر اورا ازمقام گریه‌که ﴾

﴿ هستیست بمقام استغراق که مستیست ﴾

حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك پیر مطربی ارشاداً وارلق مقامی اولان گریه وناله‌دن محض محویت اولان مرتبهٔ مست واستغراقه طوغری چویرمسی بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ پس عمر گفتش که این زاریٔ تو ﴾

﴿ هست هم آثار هشیاریٔ تو ﴾

« ترجمه » ایمدی حضرت عمر پیر مطربه دیدی‌که: بوزار وفریادک سنک عقللیغك آثاریدر. « شرح » ای پیر مطرب ! بو ندامت وفریادسنک عقلکی اثبات ایدر ایسه‌ده مقصد اصلی فریاد ایتمك دکل، راه حقده محو وفانی اولمقدر.

مثنوی

﴿ راه فانی کشته راهی دیکرست ﴾

﴿ زانکه‌هشیار وکناهی دیکرست ﴾

« ترجمه » عشق حق ایله فانی اولمش انسانك یولی بشقه‌در . اویولده عقل ایله کندینه وجود ویرمك بشقه برکناهدر . « شرح » حضرت فاروق اعظم ، کچمش کناهلرك تاملیله کریه ایلمك فنافی الله دکل، بلکه برطریق سقیم وعقیمدر ؛ زیرا مظهر فنا فی الله اولمش مرد خدا کندینه‌عائد احوالی تفکردن مبرادر دیمشدر . ندامت وناله، واحد مطلق حضرتلرندن غیری کندی کندینی بروجود عد ایتدیره‌جکی ایچون صورتا نالان، حقیقتده نفسنه رام اولمش‌اولور؛ فنافی الله مرتبه‌سنك واصلینی ایچون فریاد وفغان آیریجه برکناهدر .

مثنوی

﴿ هست هشیاری زیاده مضی ﴾

﴿ ماضی ومستقبلت پردهٔ خدا ﴾

« ترجمه » کچمش زمانی خاطره کتیرمك ، آکمق عقلك ایشیدر . ماضی ومستقبل ایسه جناب خدایی کورمکه پرده‌در . « شرح » ماضی و استقبالی دوشونمك ایچون کچمش زمانده کندی احوالنی واستقبالده آمالنی یاداتمك اقتضا ایدر.بودوشونجه اثر هشیاری وبالنتیجه انانیت‌زنجیری ، شرك‌خفیدر .

مثنوی

﴿ آتش اندر زن بهر دو تا یکی ﴾

﴿ پر کره باشی ازان هردو چو نی ﴾

« ترجمه » ایکیسنه [ماضی یه، مستقبله شعله باش توحید اولمق اوزره] آتش اور! نه وقته قدر بو قیدایله طولوب هر ایکیسندن طولایی قامش کبی اوله سك! « شرح » ماضی و مستقبلی آتش عشـق ربانی ایله یاق! ماضیده بویله اولدی، استقبالده نصل اوله جقدر؟ کبی افکار کدورت نثار قامشده کی قیود ناهموار کبیدر؛ اونوع قیود قطع مسافات ایچون پای اقدامه مانعه در. احوال ماضیه دن فریاد ایتدکجه انانیت اقرار ایدرك مشی و حرکتك طریق حقده دشوار اولور.

مثنوی

﴿ تا کره باشی بود همراز نیست ﴾

﴿ همنشین آن اب وآواز نیست ﴾

« ترجمه » مادامکه نی ایله برابر دوکوملنمش اولدی. سرداش دکلدر. اودوداق، اوسسه ارقداش دکلدر. « شرح » خام قامشده دوکوملر اولنجه اوقامش قابل نفخ و همراز اب استاد اوله میه جغی کبی سنده ماضی و مستقبل کبی سائر قیود بشریه بولننجه روح صافی ایله مظهر تجلیات جناب کردکار اوله مازسك!

مثنوی

﴿ چون بطوفی خود بطوفی مرتدی ﴾

﴿ چون بخانه آمدی هم باخودی ﴾

« ترجمه » کندی اورتو ولباسنی کیمش اولدیغك حالده کعبه یی نصل طواف ایده بیلیرسك؟ نصل اولور؟ توحیدخانهٔ حقده ینه کندکله برابر اوله سـك!

«شرح» بو بیت شریفك ترجمه‌سی غایت کوجدر . مع‌مافیه معناسی بالاده بیان وترجمه اولندیغی کبی اولمسی الطاف ربانیه‌دن مأمولدر . حضرت عمر رضی‌الله عنه‌مقام کریه وتوبه‌دن مرتبهٔ بقابالله‌ه تعریف وترغیب ایچون بیرمطربه،یاخود دیکر استغراق مرتبه‌سنه وارمق ایسته‌ین طالبه بیورمشدرکه : کعبه‌یی زیارت ایتمك ایچون سائر لباسدن عاری اوله‌رق احرامه کیرمك لازمدر . سنك ابتدا کیدیکك لباس ایله طواف کعبه‌یه قیامك غیرجائزدر . برده ماضی ومستقبله عائدالبسهٔ انانیتی لابس ووهم وسوسه‌لره ملابس ایکن طواف کعبهٔ توحیده نصل موفق اولورسك ؟ سن لباس نفسکله دونر ونفسکله مشغول بولنورکن طوافك صحیح اولمیوب مرتدك بری کبی دونمش اولورسك ! صورتنده‌ده شرح اولنه‌بیلیر .

[اولکی «طوفی» ده‌کی «یا» نوع ایچوندر . «طوف» ایسه‌یون کبی شیدن نسج اولنمش قماش معناسنده‌در . ایکنجی «طوفی» دونرسك دیمکدر . «مرتدی» مکتسی، کینمش معناسنه‌درکه ردادن مشتقدر . اکر «مرتدی» مرتد معناسنه آلنیر ایسه نهایتنده‌کی «یا» توحید ایچون اولور . برمرتدکبی دیمکدر . لکن بومقامده طوفی قرینه‌سیله مکتسی، ردالی معناسنه آلنمق اولادر .]

مثنوی

﴿ ای خبرهات ازخبرده بی‌خبر ﴾

﴿ توبهٔ تواز کناه توبتر ﴾

«ترجمه» ای خبرلرك خبرویریجیسندن بی‌خبر اسنك توبه‌ك سنك کناهکدن بتردر .

«شرح» بن ماضیده بویله کناه ایشلدم . شویله غفلت ایتدم . دیه الله تعالی حضرتلرینه اخبارواحوال ماضیه‌کی تذکار ایلمه‌ده اصرار ایتمك ، کافهٔ خبرلری ویریجی وهرشیئی بیلیجی اولان جناب عالم مطلق بیلمه‌مکدر . بردها کناه ایشلمه‌مکه توبه ایدیشك کناهکدن بتردر ؛ زیرا «توبه ایتدم .» تعبیرکده استقباله تصرف واقرار انانیت کبی برحال مردود واردر . بوایسه برحال ردائت اشتمال اولدیغی آشکاردر .

مثنوی

﴿ ای توازحال کذشته توبه‌جو ﴾

﴿ کی کنی توبه ازین توبه بکو ﴾

« ترجمه » ای‌سن ! که کچمش حالدن توبه ایتمك آرایورسك ! بوسنك آرادیغك توبه‌دن نه‌وقت توبه‌ایدرسك ؟ « شرح » برکیمسه ماضیده ایشلدیکی احوالدن توبه ایله فنا فی‌الله اولمق زعمنده بولنورسه بوزعم تائبانه عین انانیت وغفلتدر ؛ اگر توبه ایدیله‌جك‌ایسه معین انانیت اولان اویله‌بر توبه‌دن توبه ایتملی، ماضی واستقبالی ، کندینی اونوتملی ! یالکز جناب واحد مطلق تأمل ایتملیدر . فنافی‌الله و بقابالله عمانی ایچنده عشقه مستغرق اولملیدر .

مثنوی

﴿ گاه بانك زیررا قبله کنی ﴾

﴿ گاه گریهٔ زاررا قبله‌زنی ﴾

« ترجمه » بعضاً « بانك‌زیری » قبله‌ایدرسك ! بعضاً زاریلقله‌اولان اغلامغی اوپرسك ! [مصراع اولده‌کی « بانك‌زیر» اصطلاحات موسیقیه‌دندر . صدای پسته دیرلر . ایکنجی مصراعده « قبله » ضم قاف ایله بوسه ، اوپمك معناسنه‌در .]
« شرح » ای‌مطرب ! بعضاً موسیقی‌یی وهوا وهوسه دائر احوالی خاطرکه کتیروب ذکر وفکرکی انلره اماله‌ایله حب‌اللهدن‌غیری‌احوال‌ایله مقیداولورسك! بعضاً ندامت ایچنده‌کی گریه وفریادی باعث سلامت برحالت ظن ایدوب بوسهٔ محبوبه کبی انی‌سور ، اوپرسك ! فانی‌فی‌الله اوله‌جق‌انسان، ماضی‌ومستقبلدن، نفس واملدن کاملاً تخلیهٔ قلب ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه فاروق آینهٔ اسرار شد ﴾

﴿ جان پیر از اندرون بیدار شد ﴾

« ترجمه » وقتاکه حضرت فاروق آینهٔ اسراراولدی ، پیرمطربك روحی ایچندن‌اویاندی . « شرح » حضرت عمررضی‌الله تعالی عنه ذکری سبق ایتدیکی یولده پك‌چوق اسرار روحانیه وحقائق‌معنویه یاد وایما ایتمسندن و پیرمطربه‌قارشی

آینهٔ جهان غیب اولمسندن طولایی بی‌چاره پیر، ماضی ومستقبله عائد مورث نوم‌گرام اولان حالت‌غفلت افز ادن اویانمش، روحنه‌دوکولن نورعلوی معنویاتدن حصه‌یاب صفا اولمش وغم وخنده‌کبی احوال فانیه‌دن کندینی پاك کورمشدر .

مثنوی

﴿ همچو جان بی کریه وبی خنده شد ﴾

﴿ جانش رفت وجان دیکر زنده شد ﴾

« ترجمه » روح کبی کریه‌سز وخنده‌سز اولدی ؛ جانی کیتدی‌ودیکرروح ایله دیرلدی . « شرح » پیرمطرب اووقته قدر آمال حیوانیه وهوسات نفسانیه ایله مشغول ایکن حضرت فاروقدن اسرار ربانیه‌یی ایشیدنجه غم وخنده‌دن وازکچه‌رك او آینهٔ تجلینك‌عکس انوار الهاماتندن تازه‌جان بولدی.لوث آلود اولان وجود نفسانیدن کچدی .

مثنوی

﴿ حیرتی آمددرونش آن زمان ﴾

﴿ که‌بیرون‌شد اززمین وآسمان ﴾

« ترجمه » اوزمان پیرمطربك کوکلنه برحیرت کلدی‌که زمین و آسماندن دیشاری کیتدی . « شرح » پیرمطرب اسرار روحانیه‌یی حس ایتدکدن صکره حکمت وعظمت بی‌نهایهٔ ربانیه‌یه اودرجه حیران اولمشدرکه زمین و آسماندن ، ماسوای اذعاندن خارج برعالم فیضافیضك شوق روحانیسنه طالمشدر .

مثنوی

﴿ جست وجویی ازورای جست‌جو ﴾

﴿ من نمیدانم تومی‌دانی بکو ﴾

« ترجمه » پیرمطربه‌بر اراشدیرمق حسی مستولی‌اولدی‌که بوجست وجوی

ظاهر فوقنده ایدی . بو حالت معنویه‌یی بن عقلاً بیله‌مم ! سن بیلیر ایسه‌ك سویله !
« شرح » حقایق کبرای صمدانیه‌نك طالب و متحریسی اولمق بر ذوق روحانیدر که
عقل و لسان بشر تعریفنه امکان بوله‌ماز . سبیل هدایت و معرفتده‌کی جست وجو
بو ظاهر جست وجونك غیری بر کیفیت عالیه‌در که ادراك محدود ایله بیلنمه‌سی
والفاظ صوریه ایله سویلنمه‌سی پك کوجدر . مثنوی شریفده : « سن بیلیر ایسه‌ك سویله ! »
دیه خطاب بیورلمسی فضای بی انتهای کمالاتك قوهٔ ناطقه‌یی عجز تام ایچنده براقه‌جق
مناظر علویه‌سنی اکلاتمق مقصدینه مستنددر .

مثنوی

﴿ حال وقالی ازورای حال وقال ﴾

﴿ غرقه کشته ازجمال ذوالجلال ﴾

« ترجمه » برحال وقال که بوظاهر حال وقالك وراسنده‌در ؛ پیر مطرب
ذوالجلالك جمالنه غرق اولمشدر . « شرح » پیر مطرب جهان روحانیده برحال
وقاله مظهر اولمشدر که الفاظ ظاهره و تعبیرات صوریه ایله انك تعریفی محالدر ؛
یالکز شوقدر سویلنه‌بیلیر که اکا مظهر اولان انسان جمال با کمال ذوالجلاله مستغرق
اوله‌رق نعمت ابدیه‌یه ایرر .

مثنوی

﴿ غرقهٔ نی که خلاصی باشدش ﴾

﴿ یابجز دریا کسی بشنا سدش ﴾

« ترجمه » اویله بر غرقه دکل که انك بر خلاصی اولسون . یاخود او غرقه‌نك
حالنی دریادن غیری بر کیمسه بیلسون ! « شرح » پیر مطرب او مرتبه تجلیات جمالیه‌یه
مستغرق اولمش که اندن چیقمق ، لسان معروف ایله او استغراق عظیمدن خبر ویرمك
ممکن دکل ایدی . جمال ذوالجلاله مستغرق اولمق نصلدر ؟ دیه اکلامق ایسته‌ین
بر کیمسه‌یه اکلاتمق ایچون بو استغراق معنوی‌یی عمان الهیدن غیری بولنان بیله‌مز
بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ عقل جزو از کل کویا نیستی ﴾

﴿ کر تقاضا بر تقاضا نیستی ﴾

« ترجمه » عقل جزء ، عقل کلدن بحث ایتمز ایدی ؛ اکر تقاضا تقاضا اوزرینه، یعنی لزوم واجبار اولمییدی ! [بو بیت شریفك مآلی آتیده‌کی بیت شریفك مألیله اکمال اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ چون تقاضا بر تقاضی می رسد ﴾

﴿ موج آن دریا بدینجا میرسد ﴾

« ترجمه » چونکه تقاضا ولزوم لزوم اوزرینه ایریشیر ؛ او ، دریای- حقیقینك طالغه‌سی بو محله، یعنی بو عالم صوری‌یه واصل اولور. « شرح » عالم غیبك حالی الفاظ صوریه ایله اکلاشلمیه‌جق ایسه نه ایچون بحث اولنیور؟ زمیننده دوچار تردد اولان برسائل موهومه جواباً بیوریلیورکه : عالم غیبك عین‌حقیقی الفاظ صوریه ایله اکلاشلماز ایسه‌ده وجود نورانیسندن خبر ویریله‌بیلیر . مستعدینك فکر وتحبق او دریای سلامت احتوایه طوغری جذب اولنور. عقل- جزء واسطه‌سیله عقل کلدن وعالم غیبدن بحث ایدیشم اختیاری دکل ، حس اولنان تقاضا وتضییق معنوی اوزرینه‌در. بوجواهر غیبیه‌دن ساحل‌امکان تعریفه چیقان شهدانهٔ کمالات مثنویٔ شریفك لآلئ روحانیه‌سی کبی عالم صوری‌یه نورافزای استرشاد اولدیغنی دوشونمك بیت شریفك شرحی‌ایچون کافیدر .

مثنوی

﴿ چونکه قصهٔ حال پیر آنجا رسید ﴾

﴿ پیر وحالش روی درپرده کشید ﴾

« ترجمه » نه‌وقت پیر مطربك قصه‌حالی بورایه ایریشدی ، پیروانك حالی

یوزینی پردەیە چکدی . « شرح » پیرمطرب ماضی و مستقبله عائد احوالی متامل ایکن هوا وهوس وموسیقی مقاماتی اوزرینه چوق شیلر سویلر ایدی؛ اما حضرت عمر رضی الله تعالی عنهك ارشادندن وتجلیات روحانیه یه مظهریتندن صکره دنیایه متعلق احوالدن فراغت ایله شخص معنویسیله وجه روحانیسی پردهٔ غیب ارقه سنه چکلدی .

مثنوی

﴿ پیر دامن راز کفت وکو فشاند ﴾

﴿ نیم کفته درد هان ما بماند ﴾

« ترجمه » پیر مطرب اتکنی کفت وکودن چکوب سیلکدی . قصه سندن یارم سوز بزم اغزیمزده قالدی . « شرح » پیر مطرب سبیل هدای خداده مستغرق عشق صمدانی وهمبزم ذوق جاودانی اولدیغنی بلاغت بیانك تصور فوقنده کی نزاهت مقالیله تعریف بیوران حضرت مولانا بر تواضع کاملانه ایله شمدی بو قصه یه دائر برقاچ سوز قالمش ایسه اوده پیردن دکل بزدن بیان اولنه جق بیورمسی نه قدر وجد آمیز برزمزمهٔ تهلیل عارفانه در .

مثنوی

﴿ از پی این عیش وعشرت ساختن ﴾

﴿ صد هزاران جان بباید باختن ﴾

« ترجمه » بو عیش وعشرت معنویه یی اعمال ایچون نیجه بیك جانی اوینامق، فدا ایتمك لازمدر. « شرح » پیرمطربك عیش وذوقی بولمق ایچون روحاً نه قدر فداکار بولنمق ، انسانده یوز بیك جان اولمش اولسه انلری کاملاً فدا ایده بیله جك بر تسلیمیت تامه کوسترمك ایجاب ایدر . یوقسه هرکس قبرستانه چکیلوب فریاد وفغان صوری ایتمکله پیرمطربك مظهریت حقیقیه سنه وارهماز .

مثنوی

﴿ درشکار پیشهٔ جان باز باش ﴾

﴿ همچو خورشید جهان جانباز باش ﴾

« ترجمه » روح فدالغنك آوجیلغنده شاهین‌قوشی اول! جهان‌کونشی کبی جان اوینادیجی اول! « شرح » بیت بالاده‌کی تعریف معلای‌اتمام ایچون جان اغاجلغنده شکار ایچون شاهین کبی سرعتلی، معرفت عالمنده کونش کبی فیض وبرکتلی اول! معناسنده‌کی بوکلمات قدسیه عبرت بخش ارباب بصیرتدر.

مثنوی

﴾ جان فشان افتادخورشید بلند ﴿

﴾ هردمی تی میشود پرمی کنند ﴿

« ترجمه » یوکسك اولان کونش روح صاچار، هر برآنده بوشالیر، ینه نور ایله طولار. [مصراع ثانیده‌کی «تی» تهیدن مخففدر.] « شرح » کونشك فیضی جانی مثابه‌سنده اولان شعاعیدر. ضیاسنك تمادئ ورودی تهی قالمسنی اقتضاایدر ظن اولنورسه‌ده برمنبع دائمینك متمادی‌الورود اولان انوار متتابعه‌سی اکسیلمز برنور ایله طولدیرر. ولی‌اللهك تأثیر فیض‌ومعرفتی‌ده بومثال ظاهری ایله اکلاشیلیر. برمرد روحانینك انوار معنویه‌سی جهان مادی‌یی وطالبینك قلوبنی تنویر ایچون بذل ایتمك اوغورنده تهی اولمش ظن ایدیلیرایسه‌ده اصلا حس ایتدیرمکسزین مرحمت وقدرت ربانیه آفتابك وجودینی وکاملك قلبنی شعاع وانوار جدیده ایله املا ایدر. ایشته صدقه ویرمك صورتا مورث تقلیل مال ایکن صاحبنك مالنی وبرکتنی تزییده سبب اولور. فعال ظاهراً قوای‌موجوده‌سنی صرف ایلر؛ اما حقیقتده شوق وقوتی آرتمش بولنور؛ حق یولنده فدای‌جان موجب سعادت انساندر.

مثنوی

﴾ جان‌فشان ای آفتاب معنوی ﴿

﴾ مرجهان کهنه رابنما نوی ﴿

« ترجمه » ای معنوی اولان کونش ! روح صاچ ! اسکی جهانه یکیلك کوستر ! « شرح » ای آفتاب جهان معنوی اولان عارف بالله! ارشاد وهدایتکله حضرت فاروق کبی طالب حقیقت اولانلره جان معنوی نثار و آنلری معناً مستغرق اشواق کردکار ایت! اسکی اولان دنیا ایچنده علو همتکله یکیلك وشوق ورونق کوستر ! بو بیت شریف حالت جذبه‌ده مناجات صورتیله حق تعالی حضرتلرینه خطاب اولسه جائزدر . اوحالده : ای موجد نورکائنات اولان جناب کبریا ! مرحمة قوللریکه روحانی احسان وعطا وهدایت ربانیه‌کله بو جهان کهنه‌یی یکیدن احیا ومانند دنیا فیضسز قالمش بعض قلوبی ظلمتدن خلاص ایت ! دیمك اولور .

مثنوی

﴿ در وجود آدمی جان وروان ﴾

﴿ می رسد ازغیب چون آب روان ﴾

« ترجمه » عالم غیبدن آدمینك وجودینه جان وروان ، آقان صو کبی ایریشیر . [برنجی مصراعده‌کی « روان » روح ، ایکنجی مصراعده‌کی « روان » آقیجی معناسنده‌در .] « شرح » ای طالب حقیقت ! طریق حقده اختیار ایده‌جکك فدا کارلقدن قورقمه ! حق یولنده جان فدا ایدرسم جانسز قالیرم ظن واهیسنه قاپیلمه ! قان صو یرینه نصل متتابع الجریان ماء صافی کلیرسه ابدان مستعدیه اویله روح کلیر . روان معنوی حق پرستانی احیا بیورر .

مثنوی

﴿ هر زمان ازغیب نو نو میرسد ﴾

﴿ وزجهان تن برون شو میرسد ﴾

« ترجمه » هر زمان عالم غیبدن یکی یکی فیض وجان یتیشیر . بدن جهانندن دیشاری چیق ! ندامی ایریشیر . « شرح » عنایات وتجلیات دائمهٔ الهیه ، قلب کامله

کثافت نفسانیه‌نك ثقلت‌هوسندن قورتولوب سمای علویت افزای عبودیتده متنعم الطاف پروردکار اولمنی الهام ایدر. [بو بیت شریف اسکی نسخه‌ده محرردکلدر.]

﴿ معنیٔ دعای این دوفرشته‌که هرروز بر سربازار منادی ﴾
﴿ میکنندکه اللهم اعط کل منفق خلفاً واعط کل ممسك تلفاً ﴾
﴿ وبیان کردن آن که منفق ومجاهدرا اخوانست نی مسرف ﴾

او ، ایکی ملکك معنای دعاسیدر : هرکون بازار باشنده ندا ایدوب دیرلرکه: الٓهی ! صدقه ویرنه خلف وبرکت ، ممسك وطمعکاره تلف ونکبت ویر ! [منفق ایکی نوعدر . بری ، یالکز آقچه ومال انفاق وتصدق ایدر . اوکیمسه‌که منفق ومجاهددر. قرداشدر . مسرف بونلره اخوان اولمدیغنی بیان ایدر . دیکری ، آقچه ومال تصدق ایلدکدن بشقه الله تعالی حضرتلرینك یولنده تن وجاننی ده فدا ایدرکه بومنفق مجاهددر . انفاق مال وحق یولنده فدای جان وجهان ایتمه‌ین ممسکدر .]

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر که دائم بهر پند ﴾
﴿ دوفرشته خوش منادی میکنند ﴾

« ترجمه » پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیورمشدرکه : نصیحت ایتمك ایچون دائما ایکی ملك کوزل وخوش ندا ایدرلر . « شرح » ایما اولنان حدیث شریف : (مامن یوم تصبح العباد فیه الاملکان ینزلان فیقول احدهما اللهم اعط کل منفق خلفاً ویقول الاخر اللهم اعط کل ممسك تلفاً) یعنی : « قوللرك ایچون هیچ برکون یوقدرکه عبادالله انده صباحه داخل اولسونلر. الا که ایکی ملك اینرلر . ایکیسندن بری دعا ایدوب دیرکه : الٓهی ! کافهٔ منفق ومتصدقه خلف ونعمتلر ویر ؛ دیکری دیرکه : الٓهی ! کافهٔ ممسك وخسیس اولانلره تلف وزیان ویر . » بوایکی ملکك ندای ملکوتیسنی ارباب حال آکلار .

مثنوی

﴿ کای خدایا منفقانرا سیر دار ﴾

﴿ هر درمشان راعوض ده صدهزار ﴾

« ترجمه » ای خدای متعال ! منفق ومتصدق اولانلری طوق طوت ! آنلرك هر آقچه‌سنه یوزبیك بدل ویر ! « شرح » اعطای صدقه‌ایدن جناب حقك امرینی قبول واجرا ایتمش اولور . صدقه‌نك فوائدینی بیلن انسانلر احسانه ومرحمت ربانیه‌یه مستحقدر .

مثنوی

﴿ ای خدایا ممسکانرا درجهان ﴾

﴿ تومده الا زیان اندر زیان ﴾

« ترجمه » ای خدای متعال ! ممسك وطمعكاراولانلره جهانده ویرمه ! الا زیان ایچنده زیان ویر ! « شرح » مشروع زكات وصدقه‌یی منع وامساك ایدن كیمسه احسانات ربانیه‌یی سائرلردن منع وبلكه سرقت ایتمش اولور . اونوع ممسك منفوردر . شوقدر كه انفاق وتصدق مشروع ایسه مقبولدر . دكل ایسه غیرمقبولدر .

مثنوی

﴿ ای بسا امساك كز انفاق به ﴾

﴿ مال حق را جز بامر حق مده ﴾

« ترجمه » ای انسان ! چوق امساك واردر . انفاقدن دها اییدر ؛ حق تعالی حضرتلرینك مالنی حقك امرندن غیری صورتده ویرمه ! « شرح » امساكدن كرچه بشقه‌لرینه ایلك كلز . اما برضررده وقوع بولماز . باعث مضرت اولان بعض غیرمشروع انفاقدن ، امساك دها خیرلیدر . مثلا بر ممسك فقرایه صدقه ویرمز ایسه بو حركتی فقرانك موجب مأیوسیتی اولور . منفق وسخی نامیله كندینی تزیین ایدن مبذر ومسرف

برظالمك النه ، یاخود برمیخوره چوق باره ویرنجه آنلر ظلم ومسیقی بی وشناعتی تزیید وانسانیتی کرفتار رنج واذا ایدر . جناب حقك مالنی حقك امرندن غیری صورتده ویرمه! دیمك مال ظاهر اولدیغی کبی، هنر، ذکاوت، کتابت، فراست ، شجاعت کبی بی حد وبی نهایت اولان انعام جناب رب عزتدر . مال ومنالك غیر مشروع صورتده صرفی غیرجائزدر . عقل واقتدارك ده غیرمشروع صورتده صرفی حرام ومتجاسری ناکام اولور .

مثنوی

﴿ تاعوض یابی توکنج بی کران ﴾

﴿ تانباشی از عداد کافران ﴾

« ترجمه » تا ، عوض وبدل اوله رق جناب حق طرفندن نهایتسز خزینه بوله سك ! تاکه کافرلرك صره سنده اولمیه سك ! « شرح » معناً ومادةً هرهانکی مقبول شیئه مالك ایسك ناحق یره صرف واسراف ایتمیوب صورت مشروعه ده صرف واعطاایت ! بونك مقابلنده وهاب حقیقی سکادکرلی خزینه لر ویرر . مبذر ومسرف اخوان شیاطیندن اولدیغی قرآن عظیم الشانده مصرح وشیطان ایسه مردود اولدیغی بی اشتباهدر .

مثنوی

﴿ کاشتران قربان همی کردندتا ﴾

﴿ چیره کردد تیغشان برمصطفی ﴾

« ترجمه » زیرا کافرلر دوه لر قربان ایتدیلر که قلیجلری فخرعالم صلی الله علیه وسلم افندمزك اوزرینه غالب کلسون ! « شرح » دوه ولحمی قابل اکل اولان سائر حیواناتی قربان ایله محتاجینه ویرمك مقبول برصدقه در ؛ زیرا انسان بدننك محتنی حفظ ایچون لحمه محتاجدر . امابونوع صدقه نك ثواب وفائده سی، متصدقك نیتی خیراوزرینه مبتنی اولورسه حصوله کلیر . یوقسه نورهدایت وعمان معرفت اولان فخرعالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه غلبه ایتمك نیت فاسده سیله ایدیلان قربان متجاسرین ایچون الی الابد باعث زیان وخسران اولور .

مثنوی

﴿ امر حق را باز جو از واصلی ﴾

﴿ امر حق را در نیابد هر دلی ﴾

« ترجمه » حق تعالینك امرینی حقیقته واصل اولاندن ایسته ! امر حق هر کوکل بوله‌ماز . « شرح » اکر امر حقی تمامها بیلمك و بولمق ایسترایسك حق یولنده افنای آمال نفسانیه ایتمش ومقام سعادته واصل اولمش بر انسان کاملی بولوب دقائق روحانیه‌یی اندن طلب وسؤال ایت ! که بو حالك بیلنمسی هر صاحب دل ایچون قولای دکلدر .

مثنوی

﴿ در نبی انذار اهل غفلتست ﴾

﴿ کان همه انفاقهاشان حسرتست ﴾

« ترجمه » قرآن عظیم الشانده اهل غفلت ایچون انذار وتخویف واردر که انلرك کافهٔ انفاق حسرتدر . [«نبأ» فتح نون ایله خبر وضم نون ایله جمع اوله‌رق خبر معناسنده‌در . بو محلده حقیقتدن خبر ویرن قرآن عظیم الشان دیمکدر .] « شرح » اشارت بیوریلان آیت کریمه‌دن بری سورهٔ انفالك اوتوز التنجی آیت کریمه‌سیدر : ﴿ ان الذین ینفقون اموالهم لیصدوا عن سبیل الله فسینفقونها ثم تکون علیهم حسرةً ثم یغلبون ﴾ معنای شریفی : « تحقیقا شول کیمسه‌لر ماللرینی انفاق ایدرلر که الله یولنده مؤمنلری منع ایتسونلر ؛ بونلر مالLرینی شبهه‌سز قریباً صرف ایدرلر . صکره اوزرلرینه حسرت چکرلر . بعده مغلوب اولورلر . »

مثنوی

﴿ سروران مکه در حرب رسول ﴾

﴿ بودشان قربان بامید قبول ﴾

« ترجمه » مکه‌نك ایلری کلنلری رسول اکرم افندمز حضرتلریله واقع اولان

محاربه‌لرنده بونلرك قربانی‌قبول اولنمق امیدنده‌ایدیلر. « شرح » مکه‌نك سرورانی اهل‌ایمان اولمدقلری وفخرعالم علیه‌الصلوة‌والسلام افندمز حضرتلریله محـاربه‌ده بولندقلری صره‌ده قربان کسرلردی‌که فخرعالمه غلبه‌ایله دین مبینك نورینی اطفا ایتسونلر ! بویله قربان امرحقه قارشی نقصان وعصیان اولمسنه مبنی موجب‌زیان وخسران‌اولوردی. هرکیم ناحق یولده بذل نقد وصرف اموال ایده‌جك اولسه کندی نادم واستقبالاً متألم اولور .

مثنوی

﴿ چون‌غلام باغیٔ کوعدل کرد ﴾

﴿ مال شه برباغیان اوبذل کرد ﴾

« ترجمه » برعاصی ، یاراماز قول‌کی عدل ایتمك‌زعم فاسدیله شاهك مالنی باغیلر وشقیلر اوزرینه بذل‌ایلدی . « شرح » اوغلام بدانجامك‌ده فعلی‌مال‌بذل ایتمك ایدی ، اما نه‌وجه‌ایله بذل ایتمش ؟ ابتدا شاهدن چالمش ، شاهك اعداسی اولان باغیلره ویرمش ! بونوع اعطـا ایله شقیلرك جرأت وخباثتلرینی تزییـد ایلمشدرکه بواحوالك جمله‌سی ضرر وخساردر .

مثنوی

﴿ عـدل این باغی ودادش نزدشـاه ﴾

﴿ چه فزاید دوری وروی سـیاه ﴾

« ترجمه » بوغلام‌باغینك زعم ایلدیکی‌عدل، شاهك نزدنده‌نه‌یی زیاده‌لشدیرر؟ اوزاقلغنی ، سیاه یوزلیلکنی ! « شرح » غلام‌باغی باغیان‌واشقیایه‌شاهك مالنی‌اعطا ایله اجرای عدل ایتمك ظننه دوشمش ایسه‌ده حقیقتده شاهك نزدنده‌کندیسنك اوزاقلاشمسنی ویوزینـك قره‌سی اورته‌یه چیقمسنی مستلزم اولمشدر . کذلك عالملرك وهرشیئك شاهی اولان خالق‌لم‌یزل حضرتلرینك انسانلره بخش وعنایت بیوردیغی مال ومنالی هرکیم امرحقك خارجنده صرف ایدرایسه آنك جزاسی الطاف ربانیه‌دن مهجوریت وعذاب‌وذلت اولور .

مثنوی

﴿ بهر این مؤمن همی کوید زبیم ﴾

﴿ در نماز اهدنا الصراط المستقیم ﴾

« ترجمه » بونك ایچون مؤمن اولان خوف وخشوع ایله نمازده الله تعالی حضرتلرینه دعا ایدوب (اهدنا الصراط المستقیم) دیر. « شرح » مؤمن اولان عدالتی باعث حیات حقیقی ، ظلمی موجب خسران ابدی بیلیر . اقوال وافعالنده سهو وخطا ایتمك قورقوسیله الله تعالی حضرتلرینه دعا ایدوب سورهٔ فاتحه ده کی (اهدنا الصراط المستقیم) آیت کریمه سنی اوقورکه معنای شریفی : الٰهی ! اقوال وافعالمزده بزه طوغری یولی کوستر دیمکدر .

مثنوی

﴿ آن درم دادن سخی را لایقست ﴾

﴿ جان سپردن خود سخای عاشقست ﴾

« ترجمه » اواقچه یی ویرمك جوانمرده لایقدر. جان فدا ایتمك عاشقك سخاسیدر. « شرح » فقیر اولانلره تصدق ایتمك اهل مروتك شانندندر . بوندن دها علوی برحال ، مال ومنال صرف ایتدکدن بشقه حق تعالی حضرتلرینك یولنده جاننی فدا ایلمکدر . بوحال عالِ العال عاشق حقیقی اولان اصحاب کماله مخصوصدرکه اوزمرهٔ جلیله اصحابی رضای کبریا ایچون اختیار ایلدکاری محن- ریاضت ونوش ایتدکاری شربت شهادت الك بیوك لذت ، الك بیوك سعادت ، الك عالی نعمت بیلیر .

مثنوی

﴿ نان دهی ازبهر حق نانت دهند ﴾

﴿ جان دهی ازبهر حق جانت دهند ﴾

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرینك رضاسیچون اكمك ویررایسك مقابله سنده سكا

اكمك ويررلر. حق بولنده جان ويررايسك سكا جان ويررلر. «شرح» صورت مشروعه ده مال واقچه ويررايسك بحكمة الله تعالى مال ومنالك تزايد ايدر، اما تصدق ايتمكله برابر ميدان وغاده ويارياضت يولنده مشروع صورتده جان ويررايسك ويرديكك جانه بدل سكا فياض منان، برجان، احسان ايدركه جهان اكا حيران اولور.

مثنوى

﴿ كر بريزد بر كهاى آن چنار ﴾
﴿ برك بى بركيش بخشد كردكار ﴾

«ترجمه» اكر اوچنار اغاجى ياپراقلرينى دوكر ايسه الله تعالى حضرتلرى اكا ياپراقسزبيله رزق معنوى احسان ايدر. «شرح» چنار وسائر اغاجلر ياپراقلرينى دوكديكى وقت صورتا قوروش كبى كورينور ايسه ده حقيقتده انلر ايچون بررزق خفى واردركه يالكز رزاق حقيقى بيلير. سخى اولان ذات مال وجانى حقك امرى اغورنده فدا ايدنجه كوتاه بينان نظرنده نعمت ظاهره دن محروم وبى وايه كورينور. اما اهل عرفانه كوره قات قات كسب غنا ومكافات ايدر.

مثنوى

﴿ كر نماند ازجود دردست تومال ﴾
﴿ كى كند فضل آلهت پايمال ﴾

«ترجمه» اكرجومرداكدن طولايى الده مال قالماز ايسه فضل وكرم الهى سنى نه وقت پايمال ايدر؟ «شرح» حق يولنده سخاوتدن طولايى الده مال ومنال قالميه جق وشيطان صفت اولان انسان فقر ايله سنى تخويف ايده جك اولسه سن ينه مرحمت وفضل خدايه استناد ايله اصلا قورقمه! جناب حق سوديكى قوللرينى پامال اكدار وجفا ايتمز. شايد اسباب اذا صورتا رونما اولسه بيله مطمئن قوللرينك قلبنه معنوى اوقدر فرح وصفا بخش بيوريلوركه آنك ادراكنه حدود عقليه كافى دكلدر.

مثنوی

﴿ هرکه کارد کردد انبارش تهی ﴾

﴿ لیکش اندر مزرعه باشد بهی ﴾

« ترجمه » هر کیم زرع ایدرده انباری بوش اولورسه اونك ایچون تارلاده ایلك ، زیاده‌لك واردر . « شرح » بالفرض ایکی چفتجینك انبارنده ذخیره اولسه عاقل اولان چفتجی موسم زراعتده ذخیره سنی تخم اوله‌رق تارلایه زرع ایدر. اوصره‌ده بالضروره انباری بوش اولور. احمق ایسه زرع ایتمیوب طمع ابلهانه‌سی حسبیله ذخیره‌سنی انبارده حفظ ایدر . اول امرده صورتا زارعك انباری تهی وزرع ایتمامش اولانك انباری ازبرمدت ایچون ذخیره‌لی کورینور ایسه‌ده وقت حصادده اکینجی قات قات مستفید اولور. دیکری تهی دست ونومید قالیر. ایشته طمعکار حفظ مال وتزیید منال ایتمش صانیلیر و جوانمرد آدمك ویردیکی صدقه‌دن صورتا مالنه نقصان کلیر کبی کورونور. اماحقیقتده صاحب جودسعادتنی آرتیرمش وبخیل کندینی اضرار وخاسر ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ زانکه درانبار ماند وصرفه کرد ﴾

﴿ اسپش وموش حوادثهاش خورد ﴾

« ترجمه » اوکیمسه تخمی اکیوب انبارده براقدی و بیریکدیردی. کهله و فاره حوادثی او ذخیره‌یی ییدی. [اسپش، بیت، کهله دیمکدر .] « شرح » انبارده حبس اولنان ذخیره نهایت الامر اسباب ووقوعات کثیره‌دن ناشی محو وتلف اولور . خسیس اولان انسانك جمع ایلدیکی حالده کیمسه‌یه صدقه وزکات ویرمك ایستمدیکی مال ومنالی محو واتلاف ویا وارثان طرفندن بذل واسراف اولنور .

مثنوی

﴿ این جهان نفیست دراثبات جو ﴾

﴿ صورتت صفرست در معنات جو ﴾

« ترجمه » بو دنیانی وفانیدر. سعادتی اثباتده ، یعنی حقیقت روحانیه‌ده آرا ! صورتك صفر ، یعنی بوشدر . سلامت وبقایی معنیده آرا ! « شرح » جناب یزداندن غیری هرشیء هالك وفانی اولدیغی ﴿ کل شیء هالك الا وجهه ﴾ و ﴿ کل من علیها فان ﴾ آیات بیناتیله ثابتدر . سن فانی اولان شیلردن واز کچ‌ده حقیقی ایسته ! رضای رحمان وعشق سبحانی آرا که انلری بولدقدن صکره فنادن خلاص ووجه الٓهی ایله شرفیاب اوله‌رق مظهر فیض رب‌الناس اوله‌سك !

مثنوی

﴿ جان شـور وتلخ پیش تیغ بر ﴾
﴿ جان چون دریای شیرین رابخر ﴾

« ترجمه » آجی وطوزلو جانی قایچ اوکنه کوتور ! طاتلی دریا کبی اولان جانی صـاتون آل ! « شرح » عین جان معنوی اول ! آجی اولان جان یعنی روح حیوانینك نفس اماره واسطه‌سیله سکا عیش وحیات دیه کوستردیکی لذائذ فانیه‌یی تیغ بران شریعت وحقیقت اوکنه کوتورده قطع وافنا ایت ! دریای شیرین کبی اولان جان معنوی‌یی صاتون آل ! اصل سـلامت وسعادت آنده موجود وفانی شیلر الم افزا وبی‌سوددر دیمکدر .

مثنوی

﴿ ورنمی دانی شدن زین آستان ﴾
﴿ باری ازمن کوش کن این داستان ﴾

« ترجمه » اکر بو آستاندن اولمغی بیلمز ایسـك باری بندن بوداستان وحکایه‌یی ایشیت ! « شرح » ای طالب حقیقت ! آجی ومضر اولان آمال فانیه‌یی واخلاق ذمیمه‌یی ترك ایله کندینی وجه اللهه الحـاق ایتمك واخلاق حمیده ایله مردان خدادن معدود اولمق ایستر ایسك ترك کبر وغفلت وآتیده‌کی حکایه‌یه نصب سمع ودقت ایت ! بو بیت شویله‌ده ترجمه اولنه بیلیر : اکر بو آستان دنیادن کیتمك بیلمز ونفسکدن آیرلمغه مقتدر اولمازایسك بندن بوحکایهٔ حکمت نمایی ایشیت ! »

﴿ قصهٔ آن خلیفه‌که از کرم‌در زمان خود ﴾
﴿ ازحاتم طائی کذشته‌بود ﴾

اول خلیفه‌نك قصه‌سی بیاننده‌درکه : کندی زماننده کرمده سخیٔ مشهور حاتم طائی کچمش ایدی .

مثنوی

﴿ یك خلیفه بود در ایام پیش ﴾
﴿ کرده‌حاتم راغلام‌جودخویش ﴾

« ترجمه » کچمش زمانده بر خلیفه وار ایدی‌که : حاتم طائی کندی جومردلکنك ، جودوسخاسنك قولی ، کوله‌سی اتمش ایدی .

مثنوی

﴿ رایت اکرام وجود افراشته ﴾
﴿ فقر وحاجت ازمیان بر داشته ﴾

« ترجمه » جودواکرام لواسنی یوکسلتمش ، اورته‌دن فقر وحاجتی قالدیرمش ایدی . [بوایکی بیت‌شریف اوذات سخینك سخاوتنی معرف اولمغله شرحنه لزوم کورلمدی .]

مثنوی

﴿ بحردر ازبخشش صاف آمده ﴾
﴿ داد او ازقاف تاقاف آمده ﴾

« ترجمه » اونك احساننده اینجی‌دکزی صفوته کلمش ایدی . آنك‌عدالت وعطاسی قافدن قافه ، یعنی بتون عالمه کلمش ، مشهور اولمش‌ایدی .

مثنوی

﴿ درجهان خاك ابروآب بود ﴾
﴿ مظهر بخشایش وهاب بود ﴾

« ترجمه » او ذات کریم جهانده طوپراق ، بلوط ، صو ایدی . مظهر احسان جناب وهاب ایدی . « شرح » محصولات ارضیه یه طوپراق ، بلوط ، صو نصل تأثیرات نافعه اجرا ایدر ایسه او جومرد ، جهانه او یله مکارم نثار اولور ایدی .

مثنوی

« ازعطایش بحر وکان در زلزله »

« سوی جودش قافله بر قافله »

« ترجمه » انك احسان وعطاسندن دکز ومعدن صارصلمقده ایدی ؛ جود وکرمی طرفنه قافله قافله اوزرینه کلیر ایدی . « شرح » او سخیٔ عالیقدرك کمال احسان وکرمندن بحر ومعدنك زلزله ده بولنشی ایکی وجه ایله تشریح اولنور : آنك کرمی اوقدر چوق ایدی که بحر ومعدن اکا نسبةً کرمده هیچ مثابه سنده اولدیغنی اذعان ایلملرندن کمال حجاب ایله متزلزل اولمشلر ایدی . وجه دیکر : اوذات عالیقدرك کرم واحسان آرزوسی اوقدر واسع ایدی که دکزده کی اینجیلری ، معدنلرده کی التون وکموشی چیقاروب احسان ایتمك ایچون آدملر ایشلدیر و آنلرك عملیاتندن بحر ومعدن بالطبع زلزله ده بولنور ایدی .

مثنوی

« قبلهٔ حاجت در ودروازه اش »

« رفته در عالم بجود آوازه اش »

« ترجمه » آنك قپوسی حاجت قبله سی ایدی ؛ جومردلکده شهرتی عالمه یاییلمش ایدی . [شرحه محتاج دکلدر .]

مثنوی

« هم عجم هم روم هم ترك وعرب »

« مانده ازجود وسخایش درعجب »

« ترجمه » عجم، روم، ترك، عرب، يعنى هركس اونك سخاوتندن طولايى حيرت وتعجبده قالمش ايدى [بوبيت شريفده كمال جودى معرف اولدىغندن وارستهٔ شرح وتعريفدر .]

مثنوى

﴿ آب حيوان بود درياى كرم ﴾

﴿ زنده كشته هم عرب وهم عجم ﴾

« ترجمه » اوذات ، آب‌حيات ودرياى كرم ايدى. عرب، عجم اندن حيات بولور ايدى . « شرح » شمدى‌يه‌قدر بوقصه‌اوزرينه ايراداولنان ابيات شريفه‌نك جمله‌سى او ، سخئ علوى مشربك كمال‌جودينى معرف اولمغله‌برابر جودوسخانك حد ذاتنده علوقدرينى ايضاح واصحابنك مزيات عاليه‌سى شايان تفصيل اولديغنى ايما ايدر . انسانلردن برصاحب عنايتك مدح و ثناسى اولديغى وقت هرشئ بخش واحسان ايدن جناب‌وهاب مطلقك احسانات ومراحم ربانيه‌سنى تذكير ايله لازمهٔ حمد وتقديسى ايفا هرمؤمن‌موحد ايچون اقدم وجائبدندر .

﴿ قصهٔ اعرابى وماجراى زن اوبسبب فاقه ﴾

اعرابينك حكايه‌سى وزوجه‌سيله فقردن طولايى ماجراسيدر :

[« اعرابى » تعبيرى عربانه اطلاق‌اولنور. « اعرابى » دن مقصد، عقل‌كلدن ظاهر اولمش برانسان كاملك عقلى ، زوجه‌سندن مرام ، حسب‌البشريه نفسيدر ، كه فقدان اسباب لذائذ ظاهره‌دن نفس شكايت وعقله ايراث‌اذيت‌ايدر . عقل ايسه صبر وقناعتك فوائدندن بحث ايدرك نهايت الامر نفسى اقناع واصلاح ايدر .]

مثنوى

﴿ يك شب اعرابى زنى مرشوى را ﴾

﴿ كفت وازحد بردكفت وكوى را ﴾

« ترجمه » بركيجه اعرابينك زوجه‌سى زوجنه سوز سويلدى . كفت وكوبى حددن ديشارى كوتوردى . [سويلديكى سوزلر ابيات آتيه‌ده ياد اولنه‌جقدر .]

مثنوى

﴿ كين همه فقر وجفا مامى كشيم ﴾

﴿ جمله‌درعالم خوش وماناخوشيم ﴾

« ترجمه » زيرا كافهٔ فقر وجفايى بزچكرز . جمله عالم خوشاق وصفاده ، بز ايسه رنج واذاده‌يز ! « شرح » نفس اماره‌مشتهياتدن محروم اولورسه مغموم اولور . بعض انسانلرك مظهر اولدقلرى لذائذ ماديه‌يه مطلع اولنجه غايت مضطرب اوله‌رق لسان حال ايله عقله عتاب ايدرده‌ديركه : دنيالذائذندن محروميتمزه سبب اولمق اوزره ميدانه آتديغك معقولات، صرف خيالات وترهاتدر . هركس ذوق وصفاده ، حيفاكه بزدرياى خيالاتده رنج وجفاده‌يز !

مثنوى

﴿ نان مان نى نان خورش مان دردورشك ﴾

﴿ كوزه مان نى آب مان از ديده اشك ﴾

« ترجمه » بزم اكمكمز يوقدر ، قاتيغمز درد وغبطه‌در ؛ صوايچه‌جك قابمز يوقدر ، صويمز كوزمزدن چيقان كوزياشيدر . « شرح » نفس دير : بزلذائذدن كلياً محرومز . بزده برشى‌وار ايسه‌اوده‌چكديكمز جوروجفادن متحصل كوزياشى، فائده‌سز يورغونلق ، جان ياقيجى طورغونلقدر .

مثنوى

﴿ جامهٔ ما روز تاب آفتاب ﴾

﴿ شب نهالين ولحاف از ماهتاب ﴾

« ترجمه » کوندوز لباسمز کونشك حرارت و آیدینلغی ، کیجه اورتومز ، یورغانمز ، یاصدیغمز آی ایشیغندندر. « شرح » دقت ایدلملیدرکه فقرنه قدر مؤثر تعبیرات ایله توصیف وتفسیر بیورلمشدر. مثنوی شریفك تشریح احوالده ابراز ایتدیکی بلاغت افاده وفصاحت تصویر چوق عالیدر .

مثنوی

﴿ قرص مه را قرص نان پنداشته ﴾

﴿ دست سوی آسمان برداشته ﴾

« ترجمه » آی پارچه سنی اکمك صاندق. آنی قاپمق ایچون المز کوکیوزینه قالقمش اولدی. « شرح » نفس کندی اضطرابات وخیالاتنه ابتناءً قوهٔ عاقله یه : اوزاقدن لذت بخشا برشی وروانسه شدت فقرومحرومیتمز حسبیله بزا کاطوغری میل ایدرز ؛ نه چاره که سنك غفلتکدن اندن وهر نوع صفادن محروم وجدا بولنورز دیمشدر .

مثنوی

﴿ ننك درویشان زدرویشی ما ﴾

﴿ روز وشب ازروی اندیشی ما ﴾

« ترجمه » فقرمزدن درویش وفقیرلره عاروعیب واردر . بزم ، رزق دوشونجه مزدن کوندوزبیله قاراناق کیجه در . « شرح » احتیاج ومحرومیتمز بر درجه یه وارمشدرکه اك محتاج اولان کروه درویشان وفقرا بیله بزدن اجتناب وحیا ایدر . خیالات مجنونانه مزدن کوندوزمز ایل مظلم ، کیجه مز برقبرعذاب افزای مؤلمدر .

مثنوی

﴿ خویش وبیکانه شده ازمارمان ﴾

﴿ بر مثال سامری از مردمان ﴾

«ترجمه» اقربا وغربادن اوركش ! سامرينك انسانلردن نفرت ايتديكى كبى ... «شرح» سامرى، موسى عليه السلامك بددعاسى اوزرينه بنى بشردن اوزاق ياشايان بدبخت بر آدم ايدى .

مثنوى

﴿ گر بخواهم از كسى يك مشت نسك ﴾

﴿ مر مرا گويد خمش كن مرك وجسك ﴾

«ترجمه» اكر بر كيمسه‌دن بر آووج مرجمك ايسته‌سم او بكا ديركه اى موت ووجع وكدر! صوص! بندن كچ! «شرح» اى عقل بى سود ! اصحاب لذائذدن بر لذت بيله طلب ايده‌جك اولسه‌م سنك سببكدن كرفتار اولديغم فقر واحتياج حسبيله اعطا ايتمدكدن بشقه ذاتم هركسدن مردود وحياتم پر آه ودود اولورديه نفس عقله عتاب ايدر .

مثنوى

﴿ مر عرب را فخر وغزوست وعطا ﴾

﴿ در عرب ما همچو خط اندر خطا ﴾

«ترجمه» عرب ايچون فخر وغزا واحسان وعطا واردر. بز عرب آره‌سنده خط ايچنده كى خطايه بكزرز . «شرح» باعث فخر اولان آمال، جمع مال ايتمك وغزا ومحاربه‌ده واحسان وعطاده بولنمق وشان وشهرت قازانمق كبى نفسك حظ ايتديكى خصوصاتدندر . عقل ايسه كليا عكسى بر حالده بولنديغندن بر خطك شكلى ايچنده سهو وخطا نصل چركين كورونورسه عقوله نسبة اوقدر چركين كورينسك ديمش !

مثنوى

﴿ چه غزا ما بى غزا خود كشته ايم ﴾

﴿ ما بشمشير عدم بى سر كشته ايم ﴾

« ترجمه » نصل غزا ؟ بز غزاسز اولدیرلدك ! . بز يوقلق قليجيله باشسز قالدق !

« شرح » نفس دیر: بن شمدی غزا لفظنی اغزیمه آلدم . اما غزا ، شرف غزا نره ده ؟ بالعکس بزاك چيركين اولان سيف احتياج ايله كنديمزی هلاك ايتمش ومحروم لذت وكرفتار ذلت اولمشز .

مثنوی

﴿ چه عطاما بر كدايی می تنيم ﴾

﴿ مرمكس رادر هوارك می زنيم ﴾

« ترجمه » نصل احسان وعطادن بحث ايلرز ؛ بز ديلنجيلكده طولاشير وهواده سينك طمرينی اوروورز . [يعنی الدعادی برشی آولامغه چاباﻻرز .]

مثنوی

﴿ كر كسی مهمان رسد كر من منم ﴾

﴿ شب بخسبد داقش از تن بر كنم ﴾

« ترجمه » اكر بزه برمسافر ايريشسه بن، بن ايسه‌م، كيجه اويور ايكن مسافرك عبا والبسه‌سنی بدنندن چكر ، چاﻻرم . « شرح » اوقدر محروم لذت وصفا وكرفتار فقر واذايز كه بالفرض اكر اصحاب لذائذدن بری بزه مسافر كلسه كدا چشملك ايله مشهور اولان بن ، اكر بن ايسه‌م اويقوده ايكن مطلق مسافرمك صرتندن البسه‌سنی چاﻻرم . ديمك ايسته‌ين نفسك تمايلات خسيسه‌سنی تصوير صورتنده حضرت موﻻنا بوزن اعرابينك كداچشملكنه وحرص وطمعنه كرفتار اولان بعض متشيخ ومدعيلرك احوال اسف اشتمالنی نظماً آتيده‌كی ابيات حكمت آيات ايله ايضاح بيورمشلردر .

﴿ مغرورشدن مریدان محتاج بمدعیان مزور وایشا راشیخ ﴾
﴿ ومحتشم وواصل پنداشتن ونقل‌را نقد فرق ندانستن ﴾
﴿ وبربسته‌را از بررسته نشناختن ﴾

محتـاج اولان مریدلرك مدعی اولان شیخلره مغرور اوله‌رق آلدانمش اولمسنك وانلری شیخ ومحتشم وواصل مقام حقیقت ظن ایدرك نقلی نقددن فرق ایتمك بیلمه‌مسنك ومجاز ایله باغلانمش اولانی حقیقت ایله قورتولمش اولانلردن آكلایه‌مامسنك بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ بهر این گفتند دانایان بفن ﴾
﴿ میهمان محسنان باید شدن ﴾

« ترجمه » بونك حقیقتنی بیانلرفن وعرفان ایله دیدیلر : محسنلرك مسافری اولمق لازمدر . « شرح » عارف‌بالله اولان ذات ، كمال حكمتله بیان ایدركه اگر بریره مسافر اوله‌جق ویا برمرشده انتساب ایده‌جك اولورایسك دقت ایت ! محسن وامین اولسون ! یوقسه فائده حاصل اولمق شویله طورسون انلرمتاع دنیوی واخروی‌یی سرقتله احوالنی تارومار ایدر .

مثنوی

﴿ تومرید ومهمان آن كسی ﴾
﴿ كوستاند حاصلت را از خسی ﴾

« ترجمه » سن بركیمسه‌نك مرید ومهمانی‌سك كه خست ودنائتندن طولایی ماحصلكی آلیر . « شرح » انسانك بریره مهمان ویا برشیخه مرید وهمزبان اولمسی بالطبع سلامت واستفاده‌سنه مبنی‌در . سن برمزور ومدعی‌یه راغب وطالب اولدك كه

نقود ومالیکی انواع دسائس ایله سرقت وسعادت ابدیه‌کی اغفالاتیله اضاعه وبرباد ایدییور . هرکسه امنیت وتسلیمیت کوسترمه‌ملیدر . مستقیمی مزوردن نصل تفریق ایده‌بیلیرم ؟ دیرایسك ذکاوت فطریه‌نك بخش ایلدیکی کشفیاتدن بشقه اوچ اساسلی واسطه واردرکه بوکادقت لازمدر . اولا: شیخ اتخاذ ایده‌جکك ذاته دقت ایت ! کافهٔ حرکاتی شریعت مطهره‌یه مطابق اولسون! زیراشریعت غرانك خارجنده اولان کرامات وافادات خیالات وترهاتدر. ثانیاً: تحقیق ایت ! اوشیخ بولندیغی بلده‌ده اهل کمالك نزدنده مقبول ومعتبر اولسون ! دکلسه عوامی اغفال ایتمش برملحد وکاذب اولدیغنی بیل ! ثالثاً: شیخ کندینی مدح وثنا ایدن اصحاب افتخار وانانیتدن ایسه اندن اوزاق اول ! زیرا اومقوله مفتخرین مغالطه‌جی برطاقم اصحاب ضلالدر .

مثنوی

﴿ نیست چیره چون تراچیره کند ﴾

﴿ نور ندهد مرترا تیره کند ﴾

« ترجمه » غالب وقوی اولمیان ، سنی نصل غالب ایده‌بیلیر؟ نوروپرمز. سکا ظلمت ایراث ایدر . « شرح » مزور ومرائی اولان مقلد ومدعی عرصهٔ معنیده ، هیچ برحالده غالب وقوی دکل ایکن آنك کبی واسطهٔ سقیمه‌ایله شهراه مستقیمه واصل اولمق نصل امیداولنه‌بیلیر ؟ بالعکس اویله برمزورك سوء اخلاقی سکاسرایت ایدرك نهایت پریشان وغرقهٔ چرکاب ذات افشان ایدر .

مثنوی

﴿ چون ورا نوری نبود اندرقران ﴾

﴿ نورکی یابند ازوی دیکران ﴾

« ترجمه » زیرا انك حالنده ، یقیننده نوریوقدر . بشقه‌لری اندن نصل نور بوله‌بیلیر ؟ « شرح » کندینی شیخ کوسترن برساخته کارك هیچ بروقتده

نور ووفاسی،سلامت وصفاسی اولمدیغی حالده اکا انتسـاب ایده جك بد بختان نصل امن وامام بوله بیلیر ؟ اومقوله دن اجتناب، محض ثوابدر .

مثنوی

﴿ همچو اعمش کو کند داروی چشم ﴾
﴿ چه کشد درچشمها الا که پشم ﴾

« ترجمه » مدعیٔ مزور او، اعمایه بکزرکه سائرلرك کوزلرینه علاج ودوا ایدر. کندی کوراولان طبیب خسته لرك کوزلرینه نه سورر ؟ الا که قیل سورر . دها بترایدر . « شرح »کوزلری کور اولان برشخص کوزحکیمی یم ادعاسنده بولنسه پك تحف اولور . زیرا کورمه ین کوزلریله تداوی ایده جکی شخصه یاپه جغی علاج، فنا بر نتیجه ویره جکی شبهه سزدر. ایشته هدایتدن محروم بر ریاکار. بی عار نصل ایثار نور هدایت ، نشر فیض وسعادت ایده بیلیر ؟

مثنوی

﴿ حال ما اینست در فقر وعنا ﴾
﴿ هیچ مهمانی مبا مغرور ما ﴾

« ترجمه » فقر وزحمتده بزم حالمز بودر ؛ هیچ بر مسـافر بزه الدانمش اولمسون ! [«مبا» «مباد»دن مخففدر ؛ اولمسون دیمکدر .] « شرح » بر مقتضای۔ دأب جلیل حضرت مولانا بو وآتیده کی ابیات شریفه ،.ینه اعرابی لسـانندن سویلنمشدر . قصه اره سنده بر شخصدن دیکر شخصه مناسبتله انتقال کلام ایتمك بلیغ ولذیذ برقاعده در . بیتك شرحنه کلنجه ، زن اعرابی زوجنه دیمش که : بزم حالمز شدت فقرده مسافرمزك البسه سنی بیله سرقت درجه سنی بولمشدر . اولادرکه بزه مسافر بیله کلسون ! بر مدعیٔ مزوردن بر طالب نه قدر هدایت بوله بیلیر ایسه بزده ده مسافر اوقدر راحت ورعایت بولمغه حاضر اولسون !

مثنوی

﴿ قحطده سال ارندیدی درصور ﴾

﴿ چشمها بکشا واندر مانکر ﴾

« ترجمه » صورتلرده اون سنه‌لك قحطی کورمدکسه کوزلریکی آچده بزه باق ! « شرح » اعرابی دیمشکه : قحطك نتائج الیمه‌سی نصل اولدیغنه برکیمسه مراق ایدرده اوحالی کورمك ایستر ایسه بشقه تحقیقاته نه حاجت ! بزم حالمزه عطف نظر عبرت ایتسون . یالکز بر سنه‌لك دکل ، اون سنه‌لك قحطك تأثیراتی کورمش اولور .

مثنوی

﴿ ظاهرما چون درون مدعی ﴾

﴿ دردلش ظلمت زبانش شعشعی ﴾

« ترجمه » بزم ظاهر حالمز مدعیٔ کاذبك باطنی کبیدر . قلبنده قارارتی ، لسان حالنده پارلاقاق واردر . « شرح » بوافاده هم زن اعرابی ، هم مدعیٔ کاذبه عائددر. ظاهرمز کوزل وورع وتقوایه مشابهدر؛ اما حقیقت حالمز ، قلب منافق کبی قارانلق، حیله ایچنده‌در .

مثنوی

﴿ از خدا اورا نه بوبی نه اثر ﴾

﴿ دعویش افزون زشیث و بوالبشر ﴾

« ترجمه » مدعیٔ کاذبده جناب خدادن رایحه ، اثر یوقدر . اونك دعواسی حضرت شیث وحضرت آدمدن زیاده‌در . « شرح » غبی یالکز الله تعالی حضرتلری بیلدیکنی انبیای ذیشان بیله اقرار ایتمشلر ایکن اوبدبخت

ومدعی هیچ بر وقت جهالتنی سویلمز . سرائر غیبیه‌دن نه‌صورلسه بن آنی بیلیرم ادعاسیله اورته‌یه آتیله‌رق اضلال افکار وتشویش قلوبدن باشقه برشیئه یارامیان اکاذیب نشرینه اجترا ایدر .

مثنوی

﴿ دیو نموده وراهم نقش خویش ﴾

﴿ اوهمی کوید زابدالیم وبیش ﴾

« ترجمه » شیطان بیله مدعی‌یه کندی نقشنی کوسترمامش ایکن اوداغما دیر: بز ابدال حق واولیاءاللهدن ده‌ا زیاده، اعلایز . « شرح » ریاکار وکاذب مرتبهٔ انسانیه‌دن اوقدر ساقط اولمشدرکه شیطان بیله اندن نفرت ایدر، بدطینت دعوای کرامت ایدرك کندینی اولیاءاللهدن صایار. اظهار جهل وانانیت ایلر .

مثنوی

﴿ حرف دریشان بدزدیده بسی ﴾

﴿ تاكمان آیدكه خود هست اوكسی ﴾

« ترجمه » حقیقی درویشلرك حروف وکلماتندن چوغنی چالمشدر . تاخلقه شبهه کلسونکه کندی اهل حال بر کیمسه‌در . « شرح » مدعیٔ کاذب ، قوهٔ روحانیه‌دن کلیاً بی‌بهره ایکن درویشانك، حقیقت پرستانك حالت وجد وعشقلرنده ایراد بیوردقلری کلمات حکمت آیاتی سرقت ایدوب برطاقم صافدرونلر ارەسنده صرف واستعمال ایدرك ساده دلانی اغفال ایتمکده‌در .

مثنوی

﴿ خرده کیرد درسخن بر بایزید ﴾

﴿ ننك دارد از درون اویزید ﴾

« ترجمه » بایزید بسطامی حضرتلرندن سوزده‌ده‌اقیق کلمات سویلر. مرداراولان باطننــدن یزید امین ننك وعار طوتار . « شرح » ساده دلانی وبلکه

اهل ایمانی اغفال ایتمك نیت فاسده سیله مدعیٔ کاذب ذهننده ولساننده اوقدر دقیق کلمات ونکات ترتیب وایراد ایدرکه حکمتله شهرت شعار اولان حضرت بایزید بسطامی قدس سره السامیدن بیله دها دقیق سوز سویلمك زعمنده بولنور ، اما هنری یالکز لاف وکذافدن عبارتدر ؛ باطن وقلبنك نه قدر ملوث اولدیغنی اکلامق ایچون منبع نفاق وملعنت اولان یزید پلیداندن ننك ونفرت ایتدیکنی دوشونمك کافیدر . مصراع ثانی بویله ده توجیه اولنه بیلیر : عین یزید اولان کاذب وریاکار کندی درونك شناعتندن خجیل وبی قراردر .

مثنوی

﴿ بی نوا ازنان وخوان آسمان ﴾

﴿ پیش او نداخت حق یك استخوان ﴾

« ترجمه » آسمانك اکمك وسفره سندن نصیبسزدر ؛ آنك اوکنه حق تعالی حضرتاری برکیك بیله آتمدی . « شرح » مدعیٔ کاذب انعام وفیوضات ربانیه دن او درجه ده بی نصیبدرکه کوپکلره بکزه دلمك لازم کلسه انلره آتیلان بر کمیك پارچه سی قدر رزق معنویٔ کمالاتدن حصه دار اولمدقلرندن کوپك قدر حائز موقع بولنمدقاری اکلاشیلیر .

مثنوی

﴿ او ندا کرده که خوان بنهاده ام ﴾

﴿ نایب حقم خلیفه زاده ام ﴾

« ترجمه » او ، [مدعیٔ کاذب] ندا ودعوا ایتمشکه بن سفره قوردم . حق تعالینك نائبی یم . شیخ اولادندنم ! « شرح » اویله برمقلد وریاکار افکار مفسدت نثارینی اوتانمه دن اعلان ایله نعمت روحانیه بتمامها قلبمده حاضر وهرکیم بکا انتساب ایدرایسه انعام متنوعه وروحانیه ایله دلسیر اولور . بن دائما کلام حق سویلدیکمدن بعض آدملر سومزلر ؛ اما انلرك محبتنی آرامام ، چونکه نائب حق وپدر واجدادمدن خلیفهٔ طریقتم ! دیمسی کبی افادات وترهات ، ساده دلانی انداختهٔ دام بلا وسوختهٔ آتش الم واذا ایدر .

مثنوی

﴿ الصلا ساده دلان پیچ پیچ ﴾

﴿ تاخوریداز خوان جودم سیر هیچ ﴾

« ترجمه » الصلا ! جمع اولکز ! ساده دللر ! قاریشیق، طولاشیق مرتبه‌سنده اولانلر ! تاکه بنم جود وکرممك سفره‌سندن طویجه‌یه‌قدر هیچ اکل‌ایدیکز !
« شرح » مدعیٔ کاذبك لسان حالی ساده‌دللره‌دیرکه: ذاتاً سزك عقل‌واخلاقکز مشوشدر . سزه کوره بنم کبی بر متشیخ کاذب لازمدر . کندیسی احوال‌روحانیه‌دن هیچ برشیئه مالك اولمدیغی کبی سفرهٔ کرمی و مریدانی‌ده کوکلی طویجه‌یه‌قدر هیچ ییه‌جك بوش قفالی ، پیس‌قابلی ارباب هوادن مرکبدر .

مثنوی

﴿ سالها بروعدهٔ فرداکسان ﴾

﴿ کردآن‌درکشته‌فردانارسان ﴾

« ترجمه » سنه‌لرجه ایرتسی کون‌وعده‌سی اوزرینه چوق کیمسه اوقپونك اطرافنده طولاشمش ایکن وعد اولنان «فرداه آنلره ایریشمدی .« شرح »الدانوب برمدعیٔ کاذبدن فیض انتظار ایدن ساده‌دلان لسان قال وحال ایله دیرلرکه : ای شیخمز ! بزم ایچون شمدی‌یه قدر فیضکزك اثری بیله کورنمدی ، شیخنزی، فرداقدر ازبرمدت قالدی، تاسزه فیض ایریشسون ! دیه‌رك اوبیچارکانی انتظار ایچنده الداتیر . فردا ازمدت ایسه‌ده هیچ بروقت توکنمز وغفلت زدکانك حالی کوندن کونه بتر اولورده ینه اوفردا یتشمز .

مثنوی

﴿ دیر باید تاکه سری آدمی ﴾

﴿ اشکارا کردد ازبیش وکمی ﴾

« ترجمه » چوق زمان لازمدركه آدمينك سروحقيقتى ازلقدن وچوقاقدن آشكار اولسون ! « شرح » برمتشيخك ، ياخود ديكر بر آدمك سر وحقيقتى اكلاشلمق اوزره تجارب وتحقيقات كثيره لازمدر . مجرب اولميانلره قارشى دقت واجتناب كركدر ؛ اما تحقيقات وتجارب كافيه‌دن صكره انتساب ايديلبرده شيخ كامل ومرشد عاقل اولديغى اكلاشيلير ايسه ارتق اكا رعايت وتسليميت كوسترلمسى لابددر ؛ زيرا بلاتحقيق انتساب نصل مضرتويررايسه بعدالتحقيق شبهه ومراقده اوندن زياده موجب مضار وخسار اولور .

مثنوى

﴿ زير ديوار بدن كنجيست يا ﴾

﴿ خانهٔ مارست ومورواژ دها ﴾

« ترجمه » بدن ديوارينك التنده برخزينه‌مى؟ ياخود ييلان وقارنجه‌واژدرها يوواسيمى ؟ واردر . [قبل‌الكشف بيلنه‌مز .] « شرح » برقلعه ، ياخودخانه‌نك ديوارى التنده التون ، كوشمى ، ياخود اكثرواقع اولديغى اوزره ييلان كبى حشرات مضره‌مى واردر ؟ قبل الكشف بيلنه‌ميه جكى كبى بدن انسانك ديوار قلبنده اخلاق حميده‌مى ، يوقسه ذميمه‌مى؟ فيض معنوى ، ياخود ادبار روحانى‌مى ؟ وار . قبل التجربه معلوم وآشكاره اوله‌ماز .

مثنوى

﴿ چونكه پيدا كشت كانچيزى نبود ﴾

﴿ عمر طالب رفته آكاهى چه سود ﴾

« ترجمه » وقتاكه عاقبت الامر ظاهر اولدى : اومدعى ورياكار برشى دكل ايدى ، بوحالك ظاهر اولمسندن طالبه نه‌فائده اولور؟ عمرى بيهوده كچمشدر . « شرح » اكر طالبك برى ديرايسه‌كه : كنديمى شيخ كوسترن كيمسه‌يه بن ولوبلاتحقيق انتساب ايتسه‌م بكانه ضرر اوله‌بيلير ؟ كامل دكل ايسه نهايت الامر

اكلاشيلير واندن صكره بن كنديسندن چكيليرم ! بوفكر وادعاده بولنـان طالبه نصيحةً مثنوىٔ شريفده بيوريليوركه : بر طالبك حياتى غفلت وضلالت ايچنده صرف وافنا وطريق سلامت رفيق حقده قطع مسافات ايچون عمر وطاقتى قالميوب مساعيسى هبا اولدقدن صكره حاصل ايده جكى معلومات وانتباهدن نه استفاده ايديله بيلير؟ مكر آتيده كوريله جكى اوزره برفيض مخصوص ربانى اكامعين وقرين اوله !

﴿ دربيان آنكه نادرافتد مريدى درمدعىٔ مزور ﴾

﴿ بصدق اعتقـاد بندد كه اوكسى اسـت وبدين ﴾

﴿ اعتقاد بمقامى برسـد كه شيخش درخواب نديده ﴾

﴿ باشدوآب وآتش اوراكزندنه كندوشيخش راكزند ﴾

﴿ كندولكن بنادر باشد نادر ﴾

آزواقع اولوركه برمريد برمدعىٔ مزوره صدقله اعتقاد وآنك كامل بركيمسه اولديغنه اعتماد ايتسون؛ خلوص قلب ايله اعتماد واوامر ربانيه واحكام شرعيه يى اجراده ثبات ايدرايسه مريد برمقامه ايريشيركه شيخى اومقامى رؤياسنده بيله كورمامش اولور، وآتش وصو، يعنى شهوت وغفلت اومريده بنده اولوب ضرر ويرمز. لكن شيخنه ضرر ايدر. شوقدركه بوذكر اولنان حالت غايت نادر اولور نادر !...

مثنوى

﴿ ايك نادر طالب آيد كزفروغ ﴾

﴿ درحق آن نافع آيد آن دروغ ﴾

« ترجمه » لكن نادر كلير . اعتقادك شعله سندن اومريدك حقنده اويالان فائده لى كلسون ! « شرح » فى الحقيقه كمال صدق وتسليميت نور هدايت شكلنده انسانه طوغرى يولى كوستره جكندن برمدعىٔ كاذبه انتساب ايدن طالب ، مستقيم

وادیب ایسه شعلهٔ صدق ایله بر سبیل منورده قطع مراحل ایدر. لکن مدعیٔ کاذبك اضلالی اوقدر مضر، اوقدر مانع ترقیدر که بویله طالب طریق سلامتی اندر بولمش اولور.

مثنوی

﴿ او بقصد نیك خود جائی رسد ﴾
﴿ کرچه جان پنداشت آن آمد جسد ﴾

« ترجمه » مرید کندینك ایی اولان مقصدی ایله بر یره ایریشیر، کرچه مدعی یی جان ظن ایتمش ایکن جسد کلدی. « شرح » الله تعالی حضرتلرینك اوامرینی اجرا ایتمك وارادات ربانیه یی اکلامق ایچون برشیخه انتساب ایدن طالب، مستقیمانه حرکت ایلمسندن ممکن اولدیغی قدر بر مقامه واره بیلیر ایسه ده مرد روحانی ظن ایلدیکی مدعیٔ کاذب روحانیتدن محروم عادی برقالب اولمامش اولیدی اومرید برچوق درجات روحانیه قطع ایدر؛ عارف وکامل اولمش اولور ایدی.

مثنوی

﴿ چون تحری دردل شب قبله را ﴾
﴿ قبله نی وآن نماز او روا ﴾

« ترجمه » کیجه اورته سنده قبله یی آرامق کیبدر. کرچه قبله ظن اولنان طرف قبله دکل ایسه ده مصلینك نمازی جائزدر. « شرح » برکیمسه کیجه برمحلده بولنوبده قبله نه طرفده اولدیغنی بیلمسه ذهناً قبله یی آرایه رق اعتقاد ایله توجه ایتدیکی نقطه ده نماز قیلسه اوطرف طوغری اولمدیغی حالده مصلی نیت خالصه ایله قبله یی تحری ایتدیکندن نمازی مقبول وعالیدر. ایشته صاحب صدق اولان برطالب، طریق مستقیمی بولمق امیدی ایله بر مدعیٔ کاذبه انتساب ایدرسه فیض مخصوص ربانی تعلق ایدنجه حسن نیتی برکتیله انتسابی مقبول اولمش اولور. شوقدرکه کیجه قبله یه تصادف ایتمامکده بر خطر وتهلکه یوغیکن ریاکاره انتساب ایتمك انواع مخاطره یی بادی وندامت الیمه یی داعی اوله جغندن کاذبلردن هرحالده اوزاق بولنمق، اولادر.

مثنوی

﴿ مدعی را قحط جان اندر سرست ﴾
﴿ لیك ما را قحط نان در ظاهرست ﴾

« ترجمه » مدعینك جان قحطی ، سرو حقیقتده‌در ، لکن بزم اکمك قحطمز ظاهرده‌در . « شرح » کلام ینه اعرابی قادینه انتقال ایله زوجنه بیان ایدرده دیرکه : مدعیٔ کاذبك جان قحطی خفی وباطنی اولوب سهولتله کورونمز ؛ اما بزم فقر وقحطمز ظاهر وباهردر . حال بویله ایکن نه ایچون ظاهر بر کیفیتی صاقلامغه چاپالار ودها زیاده ریاکار ومضطرب اولورز ؟

مثنوی

﴿ ما چرا چون مدعی پنهان کنیم ﴾
﴿ بهر ناموسی مزور جان کشیم ﴾

« ترجمه » بز نه ایچون مدعیٔ کاذب کبی فقرمزی صاقلارز ؟ مزور اولان بر ناموسدن طولایی چکیشیرز . « شرح » نفس عقله دیرکه : بزم هر نوع فقر وقصورمز میدانده وجمله‌یه معلوم ورعنا اولدیغی حالده یالانجی بر ناموس ایچون ندن بو حال بر ملالمزی صاقلامغه چالیشیر ، هر نوع نعمت وخاصیتدن محروم اولورز ؟ حالمزی جمله‌یه اعلان ایتسك دها ایی دکلی ؟ نفس مقاصد فاسده‌سنه نائل اولمینجه غایت مضطرب اولور . فقدان اسبابی صاحبنك عجزینه حمل ایله درونی تکدیر والقای اضطرابات ایله متأثر ایتمك ایستر ! اما عقل کامل بو تکدیرات والقا آت نفسیه‌دن تلاش ایتمیوب محرومیت ونواقصده بر حکمت ربانیه حس ایله شکایت دکل ، حق تعالی حضرتلرینه تشکر واصلاح احوالی ایچون صابرانه ، مطیعانه سکوت ایله تفکر ایدر .

﴿ صبر فرمود اعرابی زن خودرا وفضیلت صبر ﴾
﴿ وفقر کفتن بازن ﴾

مرد اعرابینك زوجه‌سنه صبر امر ایتمسی وفضیلت صبر
وفقری قادینه سویلمسی بیاننده در :

مثنوی

﴿ شوی کفتش چند کویی دخل وکشت ﴾
﴿ خودچه ماند ازعمر افزونتر کذشت ﴾

« ترجمه » زوج زوجه‌سنه دیدی : ای خاتون ! نه‌قدر دخل ایتدك ! فائده‌لردن دم اوردك ! عمردن نه قالدی ؟ حیاتمزك زیاده‌سی کچدی . [« مصراع اولده کافك کسریله « کشت » اکین، تارلا معناسنه کلیر . اسکی نسخه‌لر « کافك » کسریله یازلمشدر ؛ اما « کاف » فارسی ایله مفتوح اوقونسه دها مناسبتلی اولور .]

« شرح » عقل نفسه دیمشکه: چوق سویلدك! چوق دخل وتجاوز ایلدك وبوفانی دنیاده ایجابسز فائده‌لر دوشوندك ! خاطره کتیرمیورمیسك ؟ عمرمزك زیاده‌سی کیتدی . آخرتده فائده بخش اوله‌جق احوالك اتخاذی ایچون اضاعهٔ وقت ایتمامك الزمیتی چوقدنبری رونما اولدی .

مثنوی

﴿ عاقل اندر بیش ونقصان ننکرد ﴾
﴿ زانکه هردو همچو سیلی بکذرد ﴾

« ترجمه » عاقل اولان کیمسه زیاده وا کسیکه باقماز ؛ زیرا بونك هرایکیسی سیل کبی کچر . « شرح » عقل کامل اضطراب بخشا اولان نفسه معناً ایما ایدرده دیرکه : ای نفس ! فقدان نقود ونقص ونقض اموال وبدن ودنیایه متعلق بعض نعمك بولنمامسندن عاقل متأسف وعاطل اولماز . انلره اهمیت ویرمز ؛ فناپذیر

هرشی مانند سیل سرعتله کچر کیدر . بناءً علیه فانی دکل باقی اولان احوال معنویه یه ناظر و عالم عقبایه مسعودانه واصل اولمق ایچون اسباب خیریه استحصالنه حاضر اول !

مثنوی

﴿ خواه صاف وخواه سیل تیره رو ﴾

﴿ چون نمی پایدمی ازوی مکو ﴾

« ترجمه » ایسترصاف ، ایستربولانیق اولسون ! برسیل که برقرار اولمیوب کچر . آرتق اندن برآن بحث ایتمه ! « شرح » دنیایه متعلق احوال ووقوعات ایسترصفابخشا ، ایسترایسه حزن افزا اولسون، متأثر اولمه ! بلکه انلردن بحث بیله ایتمه ! زیرا دنیانك غم ومسرتی سیل کبی سریع الجریاندر. انلره ربط قلب ایدن دائما مضطربدر. صوری نظردن ضایع اولەجق شیلرك غیبوبت وتحولندن عاقل ممنون ده اولماز . محزون ده اولماز. انك آرایه جغی ،سوه جکی شی، رضای باری ذوق ابدیدر .

مثنوی

﴿ اندرین عالم هزاران جانور ﴾

﴿ میزید خوش عیش بی زیروزبر ﴾

« ترجمه » بو عالمده بیکلرجه حیوان کوزل حیاتله یاشایور .اشاغی، یوقاری اولمقسزین دیریلیور . « شرح » قوهٔ عاقلەنك تمایلات نفسانیەیه قارشی واقع اولان خطابی صره سنده : سن فقردن شکایت ایدرسك ! دقت ایتمیورمیسك؟ که عالمده هرشیدن محروم نیجه بیك حیوانات موجود وبر حیاتدر . بونلرك یاتاغی ، یورغانی ومال ومنالی اولمدیغی حالده مرحمت ربانیه جمله سنی حفظ وحمایه ایتمکده در. بوحقیقت ، میدانده ایکن سن فقردن نه ایچون بونجه شکایتلر ایله اضطرابه کرفتار اولیورسك ؟

مثنوی

﴿ شکر میکوید خدارا فاخته ﴾

﴿ بردرخت وبرك شب ناساخته ﴾

« ترجمه » اوکیك قوشی، کوکرجین خدای تعال حضرتلرینه شکر ایدر . اغاج ویاپراق اوستنده کیجه‌این رزقی میدانده یوق ایکن ! .. « شرح » عقلك نصیحتی نه‌قدر مؤثر، نه‌درجه بلیغ صورتده بو بیت شریفده تصویر بیورلمشدر . ای نفس ! قوشلری کورمزمیسك ؟ حفظ حیاتنه سبب اوله‌جق رزقلری میدانده یوق ایکن کیجه‌لری یالکز ، هرطرفی بوش و آچیق آغاجلرك داللرینه طیانمش ، لسان حاللریله ینه خالق تعالی حضرتلرینه شکر ایدرلر . کیجه‌نك سکون تنهائیسی ارەسنده سامعهٔ ادرا که کلن تهلیلات طیور اویانیق قلبلره نه قدر تأثیر بخشدر . بونجه نعمت الـٰهیه‌یه مستغرق اولان انسان عنایات ربانیه‌یی اونوتوب یالکز لذائذ فانیه‌یه حصر وجدان ایدرك مال نفسانیه‌یی الەکچیره‌مدیکندن طولایی نالان اولمسی لایقمیدر ؟

مثنوی

﴿ حمدمی خواند خدارا عندلیب ﴾

﴿ کاعتماد رزق بر تست ای مجیب ﴾

« ترجمه » بلبل، الله تعالی حضرتلرینه حمدوثنا ایدوب دیر : ای دعالری اجابت ایدن مولا ! رزق خصوصنده اعتمادسنك اوزرینه‌در . « شرح » بهار خواننده‌سی ، کلستان عاشقی اولان بلبل ، شدت عشقدن یانمش ضعیف برقوش ایکن لسان حال ایله رزق خصوصنده اعتمادم سنك اوزرینه‌در . ای رزاق وکریم ! دیمکده اولمسنه دقت ایت ! عاشق حقیقی ضعف صوریسی سببیله بووادیده برلسان معنوی استعمال وامیدینی جناب خالقه ربط ایله کندینی خوش حال ایدر .

مثنوی

﴿ بازدست شاهرا کرده نوید ﴾

﴿ ازهمه مردار ببریده امید ﴾

« ترجمه » شاهین ، شاهك الی محل امید ونواله اتخاذ ایتمشدر . تکمیل مردارلردن امیدینی کسمشدر . « شرح » عالم عالئ روحانیده شاهین مثال اولان

ولی کامل ، الله تعالی حضرتلرینك مرحمتنه استناد وعشق ربانی ایله حیات یاب اولور. معناً مردار اولان احوال فانیه‌دن دائما یوزچویرر .

مثنوی

﴿ همچنین ازپشه گیری تا بفیل ﴾

﴿ شد عیال الله وحق نعم المعیل ﴾

« ترجمه » بونك کبی سیوری سینکدن طوت تافیله وارنجه جمله‌سی عیال الله اولدی. حق تعالی نه کوزل عیال پروردر. « شرح » ایما بیوریلان حدیث شریف ایکنجی جلدده ارسلان ایله حیوانات قصه‌سنده مندرجدر . سیوری سینکدن باشلایه‌رق فیله‌قدر جمله‌سنی جناب رزاق مطاق مرزوق ایدر . عاجز اولان انسان بیله عیالنك رزقنی اونوتمیوب تدارکه ساعی ایکن الله تعالی حضرتلری کندی مخلوقاتنی نصل رزقدن محروم ایدر ؟ انصاف ایله دوشونملی !....

مثنوی

﴿ این همه غمها که اندرسینهاست ﴾

﴿ ازبخار وکرد باد وبود ماست ﴾

« ترجمه » بوغم وکدرلرکه سینه‌لرده واردر . بزم وجودمزك بخاری ایله توز ، طوپراق قالدیران روزکارندندر . « شرح » جناب واجب الوجود ، رحیم وصاحب جود اولدیغندن انسانلره نعم مالانهایه احسان بیورمشدر . غمومواکدارمز فقدان انعامدن دکل ، بولسز حرکاتمزك آتشندن حاصل اولان بخار وهوا وهوسمزك غبار کدورت نثارندندر . بوقسه اخلاق حمیده ایله اوامر ربانیه‌یی اجرا ایدنلر ﴿ لاخوف علیهم ولاهم یحزنون ﴾ زمرهٔ جاپله‌سنه داخل و خوف وحزندن وارسته اولور .

مثنوی

﴿ این غمان بیخ کن چون داس ماست ﴾

﴿ اینچنین شدوانچنین وسواس ماست ﴾

« ترجمه » بو، كوك قوپاريجى غملر بزم اوراغمزكيبدر ، بويله اولدى وبويله اوله‌جق ديمك بزم وسواسمزدر . « شرح » موسمنده اكينلرى اوراق نصل بچرسه غملرده انسانى اويله كسوب معناً ومادةً وجوددن دوشورر . غملركا كثرى انسانلرك كندى فكر وخيالارندن كليركه رزق وصحتمز وخلقجه شان واعتبارمز نصل اوله‌جقدر؟ طرزنده اسرافات ذهنيه ، وسوسهٔ بى‌مآل آدمه رنج ووبالدر .

مثنوى

﴿ دانكه هر رنجى زمردن پاره ايست ﴾

﴿ جزؤ مرك ازخود بران كرچاره ايست ﴾

« ترجمه » بيل كه هر بردرد ، موتدن برپارچه‌در ؛ موتك جزئى كندندن چيقار ! اكر چاره‌ك وار ايسه ! « شرح » درد وجفا ، مرض واذا موتك جزءلريدر ، موتى اوزركدن آتمغه وپيشدارلرى اولان رنج ومرضى سورمكه سنجه برچاره وار ايسه سويله! بوكا چاره يوقدر . بونلرك وقوع بولماسى ممكنسزدر . اهل حكمت صابر والطاف مالانهايهٔ صمدانيه‌يه منتظر اولور . بيكلرجه آدم كوريلوركه آنى بركيفسزلكدن تلاش وفرياد ايله كنديني برباد ايدر ؛ يوزلرجه انسان كامل بولنوركه امراض و آلام شديده ايچنده مضطرب ايكن صبر وسكوت ايله سائرلره بيله قولاً وفعلاً تسليت ويرر . اما بويله برصبر ورضايه نائل اولمق ايچون الله تعالى حضرتلرينه ربط قلب ايتمك لابددر ، يوقسه جناب خدايه ربط قلب ايتمكسزين صبروثبات ، خيال وعناددر .

مثنوى

﴿ چون زجزؤ مرك نتوانى كريخت ﴾

﴿ دانكه كلش برسرت خواهند ريخت ﴾

« ترجمه » موتك جزئندن قاچمقه اقتدارك يوق ايسه بيلكه كلّ اولان موتى سنك باشنه دوكمك ايستيه‌جكاردر . « شرح » موتك جزئياتى متابه‌سنده اولان الم ومرضدن قورتولمق ممكن اولديغى تقديرده كلياتى اولان موتدن هيچ خلاص اولنه‌ماز .

مثنوى

﴿ جزؤ مرك اركشت شيرين مرترا ﴾

﴿ دانكه شيرين ميكند كل راخدا ﴾

« ترجمه » موتك جزئى ــ كه درد ومرضدر . ــ سكا طاتلى اولدى ايسه بيلكه خداى لم يزل حضرتلرى كلّى سكا خوش ولطيف ايدر . « شرح » مركيم رنج ومرضه تحمل ايتميوب حزن وفرياد ايدر ايسه كرفتار اوله‌جغى حسيات اليمه‌دن بشقه موت اكا اليم وخيم اولور ، بالعكس هركيم رنج ومرضى وهرنوع امرحقى حمدايله تلقى واستغفار تسليميت كارانه‌يه دوام ايدرسه جناب غفارالذنوب اكا موتى بيله خوش كوسترر .

مثنوى

﴿ دردها ازمرك مى آيد رسول ﴾

﴿ ازرسولش رومكردان اى فضول ﴾

« ترجمه » دردلر موتدن ايلچى كلير . آنك ايلچيسندن يوزيكى دوندرمه اى جهول ومتجاوز ! « شرح » برحكمدار طرفندن اعزام اولنان ايلچى‌يه التفات اولنوب حسن معامله كوسترلمش اولسه اوحكمدار ممنون اولور . اكدار وامراضده شيرينلكله قبول اولنور ايسه موت ، اذن حق ايله لطيف وشيرين كلير . بوجهت شايان اخطاردركه اكدار وامراضى دعوت ايتمك جائز دكلدر . بالعكس

ممکن اولدیغی قدر اسباب مشروعه ایله عدم وقوعلرینه چالیشمق مقتضیدر. بیت‌شریفده‌کی مقصدعالی، حسب‌القدرا کدار وامراضه دوچار اولنورسه مغموم اولمیوب صابر اولمغی اکلاتمقدر .

مثنوی

﴿ هرکه شیرین می زید او تلخ مرد ﴾
﴿ هرکه او تن را پرستد جان نبرد ﴾

« ترجمه » هرکیم طاتلی یاشار ایسه آجیلقله ترك حیات ایتدی. هرکیم بدننه طاپار ایسه جان کوتورمز . « شرح » انسان اکرسعادت وراحت حقیقیه‌ارزو ایدر ایسه تنپرور اولمیوب مقدم وفعال اولملیدر . زیرا طاتلی، راحت یاشامق امیدنده اولان تن‌پرست هر باربی قرار وموته وضعف ومرضه تقرب ایتمکله بالضروره بیزار اوله‌جقدر . تنپرورك مرض موتی غایت الیم وقلب وتنی سقیمدر . بو حال‌اسف اشتمالدن خلاص بولمق ایچون عبادت ووظائف انسانیه‌نك اجراسنه مربوط اولان مشاقی اختیار ایله امور مشروعه‌یه مداومت ایتملیدر .

مثنوی

﴿ کوسفندان را زصحرا میکشند ﴾
﴿ آنکه فربه‌ترمراورا می کشند ﴾

« ترجمه » قیونلری صحرادن چکرلر ، هانکیسی دها سمیز ایسه آنی بوغازلارلر . « شرح » تنپرورانك جسماً بیله ضرردیده اوله‌جقلری مثال مادی ایله ایما بیوریلیور . مثلا: قیونلرك هانکیسی دها زیاده سمیزایسه قصاب انی صحرادن چکوب شهر وقریه‌یه کوتورر ، بوغازلار . ایشته هانکی انسان تنپرور ایسه موت وکدر آنی دها زیاده تعقیب ایدر .

مثنوی

﴿ شب کذشت وصبح آمد ای تمر ﴾
﴿ چند کیری این فسانه‌را زسر ﴾

« ترجمه » كيجه كچدی وصباح كلدی . [*] ای ثمر ! [ای میوه‌دل !] آلتون ومال حكايهٔ باطله‌سنی نه‌زمانه‌قدر باشده‌طوتارسك ؟ « شرح » اعرابی : ای سوكيلی زوجه‌م ! صورتا آلتون كبی پارلاق‌وحقيقتده فانی‌وطوپراق اولان‌حظوظ دنيايی نه‌وقته قدر باشكده طوتار ولذائذ فانيه‌يی ارارسك ؟ كورميورميسك ؟ عين ظلمت ليل اولان عمرانسان هرآن جريان ايله انتهايه وارمقده وصبح دائم اولان عالم عقبا يناشمقده‌در . خيالات فانيه‌دن روكردان ورضای جناب مولايی تحری ايله حقيقتده انسان اول ! ديمك ايسته مش !

مثنوی

﴿ توجوان بودی وقانعتر بدی ﴾

﴿ زرطلب كشتی خوداول زربدی ﴾

« ترجمه » سن‌ابتدا جوان ايدك ! زياده‌قناعت ايدجی بولنيوردك! شمدی آلتون‌طلب‌ايدجی اولدك! كنجلكنده كندك‌آلتون‌ايدك! « شرح » عقلك نفسه خطابنده : شمدی نقود واموا له طالب ومحبسك ! سن جوان وصفوت شبابله خندان ايكن دها قانع ، دها‌عالی‌ايدك ! شمدی ختام عمركه آزمدت‌قالدی . تقليله بدل حرص وطمعی تزييد وكنزقناعتی كندندن تبعيد ايلدك ! اوپارلاق زمانك فانی اولديغی حالده شمدی‌بقای‌حياتی ولذائذ و آمال‌فانيه‌نك دوامنی‌اميدايدرسك؟ هيهات ! بونلرك جمله‌سی بی ثباتدر. رنج وكدری تزييدايدر . ديمك ايسته‌يور .

مثنوی

﴿ رزبدی پرميوه چون كاسدشدی ﴾

﴿ وقت ميوه پختنت فاسد شدی ﴾

---

[*] بعض‌نسخه‌لرده تاايله « ثمر » ، بعضلرنده سين‌ايله « سمر » يازلمشدر. بوتقديرده اعرابی قادينك اسمنه اشارت ايله خطاب اولمش اولور . صحيحی ، ميوهٔدل معناسنده « ثمر » اولمق كركدر . (للمصحح)

« ترجمه » میوه ایله طولمش آصمه فدانی ایدك ! شمدی نصل اعتبارسز اولدك ؟ میوه اوله جغی وقتده فاسد اولدك ! « شرح » سن ، تازه‌لكنده افكار ونیات واخلاق مقبوله ایله مزین ایكن شمدی حرص وطمع كبی اخلاق ذمیمه ایله كاسد وافعال خیریه ایله مشغول اولمق لازم كلیر ایكن بالعكس فاسد اولدك ! دیمكدر .

مثنوی

﴿ میوه ات بایدكه شیرین ترشود ﴾

﴿ چون رسن تابانْنه واپستر رود ﴾

« ترجمه » سنك میوه‌ك یاقیشیركه كوندن كونه دها طاتلی اولسون ! ایپ بوكنلر كبی كری كری كیتمه ! « شرح » یاش ایلریلدكجه افكار واخلاقك دها عالی ، دها مقبول وعلوی اولمسی اقتضا ایدركن عكسنی اختیار وكندینی بی اعتبار ایتمك نابجادر . ایپ بوكیجیلر كبی كری كیتماملیدر. شویله بر حدیث شریف واردر: ﴿ من استوی یوماً فهو مغبون ومن كان یومه شراً من امسه فهو ملعون ﴾ معناسی: « اوكیمسه‌نك‌كه ایكی كونی برابراولور. یعنی بر كونی كچن كوننده‌ن دها خیرلی اولماز ایسه اوكیمسه الدانمشدر. اكر بر كونی كچمش كوننده‌ن دها شرلی ایسه او ملعوندر. » دنیا طوردقجه اسلامی ترقیات ایله مكلف ایدن شو امر حكمت آموز پیغمبری سرتاج ابتهاج امت اولمغه لایق بر دستور معالیدر .

مثنوی

﴿ جفت مانی جفت باید هم صفت ﴾

﴿ تابر آید كارها با مصلحت ﴾

« ترجمه » سن بزه جفتسك ! جفت ایسه خوی وصفتجه اش اولمق لازمدر ؛ تاایشلر مصلحتله ، لایقیله حاصل اوله ! « شرح » عقل نفسه : ای اش اولان

نفس ! ایجاب ایدرکه خوی وطبیعتك بکاموافق وامرحقه مطابق اولسونده امور خیریه وجود پذیر اوله بیلسون ! سن بالعکس تمریضات وازعاجات ایله الفت ایتمش وطوغری یولدن صاپمشسك ! دیمشدر .

مثنوی

﴿ جفت باید هم مثال همدکر ﴾
﴿ دردوجفت کفش وموزه درنکر ﴾

« ترجمه » جفت اوبرجفتی کبی اولمق لازمدر . پاپوش وچیزمه‌نك ایکی جفتنه باق ! بری برینه بکزر . « شرح » ای نفس ! سن بنم جفتم اولدیغندن بندن فرقلی اولمامقلغك لازمکلیر . بوحقیقتی کورمك ایچون مادیاته باق ! برجفت پاپوش ، برجفت چیزمه بری برندن هیچ فرق ایدرمی ؟ اکر بری بشقه‌دیکری بشقه اولورایسه هیچ برشیئه یاراماز . اردواجده‌ده کفو اولمق امرمشروعدر .

مثنوی

﴿ کریکی کفش ازدوتنك آیدبپا ﴾
﴿ هردو جفتش کار ناید مرترا ﴾

« ترجمه » اکر ایکی پاپوشدن بری ایاغکه طار کلیر ایسه هرایکیسی ایشکه کلز . « شرح » جفت بتون بتون مخالف دکلده براز فرقلی اولسه بیله ینه راحتی سالب واضطرابی جالب اولمش اولور . بوحکمته مبنی نفس عقل ایله برابر بولنمش ایسه تمایلات مضره‌یی براقوب میل محاسنده عقله تابع اولمسی لازمدر .

مثنوی

﴿ جفت دریك خرد وان دیكر بزرك ﴾
﴿ جفت شیر بیشه دیدی هیچ كرك ﴾

« ترجمه » قپونك قنادندن بری كوچك واو، بری بیوك كوردكمی؟ هیچ اورمانده ارسلانك جفتنی قورد كوردكمی؟ « شرح » قپونك ایكی قنادی بری برینه بكزه‌مزسه فائده اولماز. ایشه یاراماز. ارسلانك اشی قورد اولمق محالدر. ایشته برعابد مستقیمك زوجه‌سی ویادوستی ظالم ومعناً سقیم اولسه سعادت وراحتی مخل اولور. همده صورتا برابر اولسه حقیقتده پك اوزاق بولنور.

مثنوی

« راست ناید برشتر جفت چوال »
« آن یكی خالی وآن یك پرزمال »

« ترجمه » ایكی جوال دوه‌نك اوستنه طوغری كلمز. چوالك بری بوش، دیكری مال ایله طولمش اولسه!... « شرح » بردوه‌نك صیرتنه قونیلان ایكی چوالك بری بوش، دیكری طولو اولسه موازنه حاصل اوله‌میه‌جغی كبی انسانك عقلی ده حكمتله مالی، نفسی سفلی وتربیه‌دن خالی اولنجه هرحالده مضرتی موجب اولمش اولور.

مثنوی

« من روم سوی قناعت دل قوی »
« تو چرا سوی شناعت میروی »

« ترجمه » قوت قلب ایله قناعت طرفنه كیدرم، سن نه ایچون شناعت طرفنه طرفنه كیدیورسك؟ « شرح » ای نفس! بن ورطهٔ حرام وشناعته دوشمه‌مك ایچون قلعهٔ متین اولان قناعت وشریعت جانبنه كیدر ایكن سن نه ایچون حرص وطمع ایله طریق شناعت افزایه صاپیورسك؟ جفتلك، اشلك بویله‌می اولور؟

مثنوی

« مرد قانع از سر اخلاص وسوز »
« زین نسق می كفت بازن تابروز »

« ترجمه » صاحب قناعت اولان مرد اعرابی، اخلاص وسوز درون ایله بواسلوبده صباحه قدر زوجه‌سنه سویلدی . « شرح » عقل کامل، نفس اماره‌یه اوزون اوزادی‌یه ذهناً اجرای تنبیهات وطریق مستقیمی وحسیات عارفانه‌سنی تعریف وایراد ایله نفس اماره‌یی باذن الله تعالی مطمئنه‌یه تبدیل ایچون برمتانت تامه ابراز ایتمش اولدی .

﴿ نصیحت کردن زن مرشوی را که سخن ازقدم ﴾

﴿ ومقام خود افزونترمکوکه حق جل وعلا فرمایدکه ﴾

﴿ « لِمَ تقولون مالا تفعلون » واکرچه این سخن ﴾

﴿ راستست این مقام توکلی ترانیست واین سخن ﴾

﴿ کفتن فوق معامله‌ٔ خود زیان دارد والسلام ﴾

زن اعرابینك زوجنه نصیحت ایلمسنه دائردر : کندی قدم ودرجه ومقامکدن زیاده سوز سویلمه ! زیرا الله تعالی حضرتلری قرآن عظیم الشانده بیوررلرکه : ای انسانلر ! نه ایچون دیرسکز اول شیلری که ایشلیه‌میه‌جکسکز ؟ توکل کیفیتی نفس الامرده طوغری ومقبولدر . فقط مقام توکل ، سندن اوزاقدر . وبوکلام کندی معامله ومقامك مافوقنده اولوب سکا لایق دکلدر . بالعکس دعوای توکل سنك ایچون باعث کبر وذهولدر وزیان طوتار والسلام .

بیان بیوریلان آیت کریمه سورهٔ صفك اوچنجی آیتیدر : ﴿ یاایهاالذین آمنوا لم تقولون مالا تفعلون کبر مقتاً عندالله ان تقولوا مالاتفعلون ﴾ معنای شریفی : « ای ایمانه کلنلر ! نه ایچون ایشلمدیککز شیئی سویلرولسانه کتیررسکز ؟ ایشلمدیککز شیئی ایشلرز دیمکلککز شدت وبغض جهتندن عندالله غایت بیوك اولدی . »

مثنوی

﴿ زن بروزدبانك کای ناموس کیش ﴾

﴿ من فسون تونخواهم خورد بیش ﴾

« ترجمه » زن اعرابی باغروب زوجنه دیدی : ای ناموس مذهبلی! سنك فسون وترهاتنکی بوندن زیاده یمك ، ایشتمك ایستهمم ! « شرح » بو مخاطبه نفسدن عقله وقوع بولمشدر . قناعت وتوکل کبی فرسودهلنمش وسنده هیچ بر وقت اثری بیله کورلمامش اولان عبارات وخیالاتنکی من بعد قبول ایدوب ایشیدهمم! زیرا بویله ترهات ایله بزی برباد وبیعیش وبیثبات ایلدك ! چوق فاسد آدملر واردرکه بولسانی بر ناصح مستقیمه قارشی استعمال وشوق ناصحی وکندی قلبنی کسر وامحا ایدرلر .

مثنوی

﴿ ترهات از دعوئ ودعوت مکو ﴾

﴿ روسخن از کبر واز نخوت مکو ﴾

« ترجمه » دعوی ودعوتدن ترهات سویلمه ! کیت! کبر ونخوتدن سوز سویلمه ! « شرح » سنك بیان ایلدیکك توکل وقناعت ، دعوا وعنادك جملهسی اثر کبر وترهاتدر ؛ بونلر حدك خارجندهدر. سنده اصلا بولنمیان احوالدن بحث ایتمکدن وازکچ ! کرفتار اولدیغمز تنکئ حاله باق !

مثنوی

﴿ چند حرف طمطراق وکار بار ﴾

﴿ کاروحال خودببین وشرم دار ﴾

« ترجمه » بونجه مصطلح ، کوسترشلی حرف وکلهلر ، کار وباره متعلق خیالات سویلرسك ! کندی ایشنی وحالنی کورده اوتان ! « شرح » مصطلح واهل تصوفك استعمال ایلدکاری الفاظ وتعبیراتی نهوقته قدر بیهوده ومقلدانه استعمال ایله کندینی بدحال وبنی اغفال ایتمك ایسترسك ؟ اصل وفصلی اولمیان شیلردن صرف نظرله حال پرملالمزی نظر اعتباره آل ! که بز فقر واضطراب ایچنده چالقانیورز .

مثنوی

﴿ کبر زشت واز گدایان زشت تر ﴾

﴿ روز سرد وبرف وانگه جامه تر ﴾

« ترجمه » کبر ، چیرکیندر ، دیلنجیلردن ظهور ایدنجه دها چیر کینــدر . کون ، صغوق وقارلی ایکن برده البســه ایصــلاق اولنجه ارتق نصل اولور ؟ « شرح » قار ، یاغمور یاغوب انسانك البسه‌سی ایصلانجه وجودی نصل‌تتره‌تیر ایسه دیلنجیده‌کی کبرونخوت‌ده اوقدر داعیٔ برودت وباعث ذلتدر . ای زوجم ! سنك حالك‌ده بویله‌درکه : هیچ برخاصیت ومزیتك یوغیکن توکل وقناعتدن دم اوروب متکبرانه اظهار تصوف ونشر افکارایدرك بنی‌ده ، کندنی‌ده بتون‌بتون برباد وتارمار ایدییورسك !

مثنوی

﴿ چند آخر دعوی وباد بروت ﴾

﴿ ای تراخانه‌چوبیت‌العنکبوت ﴾

« ترجمه » نه‌قدر دعوای کبروغرور ایدرسك ! ای آدم ! ســنك خانه‌ك اوروجك یوواسی کبیدر . « شرح » ای‌زوجم ! ســکا بوقدر دعوای کبر وهوا یاقیشیرمی ؟ کورمیورمیسك؟ قوهٔ عقلیه‌ك ودرجهٔ روحانیه‌ك اوروجك‌یوواسندن دهاضعیف ، دهابی‌اساسدر . بوحال اسف اشتمالك نه‌وقته قدراوزانوب کیده‌جکدر؟ نیچون نابمحل کبروعناد ایله کندینی برباد ایدییورسك ؟ [بیت شریفده « بروت » بیق و « بادبروت » کبر وهوای نفس دیمکدر .]

مثنوی

﴿ ازقناعت کی توجان‌افروختی ﴾

﴿ ازقنــاعتهــا تو نام آموختی ﴾

« ترجمه‌م » قناعتدن سن نه‌وقت جانکی شمله‌لندیردك ! قناعتلردن سن یالکز اسم اوکرندك ! « شرح » بن سنکله برابرم . حالکه واقفم . قناعت وتوکل کبی حالات روحانیه‌دن سنك جانك نه‌زمان مستفید ومستفیض اولدی ؟ قناعتلرله نوکله دائر طمطراقلی کلماتك حقیقتنی دکل یالکزناملرینی اوکرندك ! بنی وکندینی بوحاله کتیردك !

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر قناعت چیست کنج ﴾

﴿ کنج را تووا نمیدانی زرنج ﴾

« ترجمه‌م » پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندمز بیوردی : قناعت ندر ؟ خزینه‌در . سن ایسه خزینه‌یی درد واذادن فرق ایدوب بیله‌مدك ! « شرح » فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمز بیورمشدرکه : ﴿ القناعة کنز لایفنی ﴾ « قناعت توکنمز بر خزینه در . » ای عقل ! بونك حقیقتنی اکلامغه چالیشملی ! زیرا قناعك یالکز آدینی اوکره‌نوب برچوق کبر وخطالره ، رنج واذالره دوشمامليدر . اهل قناعت ، هرجهتایله خوش حالدر .

مثنوی

﴿ این قناعت نیست جز کنج روان ﴾

﴿ تومزن لاف ای غم زرنج روان ﴾

« ترجمه‌م » بوقناعت ، روحك خزینه‌سندن بشقه برشی دکلدر . ای روحك دردورنجی اولان ! سن بوقناعتدن لاف اورمه ! « شرح » مقبول ومعتبر اولان قناعت ، جانه خزینهٔ لایفنی ومحض صفادر . سنك قناعت نامیله تزیین ایتمك ایستدیکك حال ، عین فلاکت ووبالدرکه اندن فائده دکل ، مضرت وجفا حاصل اولور ، قناعت ، برخزینهٔ سلامت ایکن سن انی کنج رنج ایلدك !

مثنوی

﴿ تومخوانم جفت وکمتر زن بغل ﴾

﴿ جفت انصافم نیم جفت دغل ﴾

« ترجمه » سن بکا جفت اوقومه ! یك از قولتقاور ! بن انصافك جفتی‌یم. حیله نك جفتی دکلم ! « شرح » ای عقل ! استهزا کارانه بکاناقص سویلدك ، بن سنك جفتك اوله‌ماز ایسه‌م باری طوغری سوزك وانصافك جفتی‌یم ! قناعت وتوکل کبی مطنطن سوز چالوب حیله وریانك جفتی دکلم !

مثنوی

﴿ چون قدم بامیر وبابك میزنی ﴾

﴿ چون مکس رادرهوارك میزنی ﴾

« ترجمه » نصل بکلکه اایاق باصار ، بحث ایدرسك ؟ سینکك طمرینی هواده اوروروسك ! « شرح » بیوك شیلردن دم‌اوروب جهان معنیده بك اولانلرایله همتا اولمق ایسترسك ! حال‌بوکه حد ذاتکده هیچ برسرمایه‌ك اولمیوب اك عادی شیلری هوای کبر ونخوتده صید وشکار وکندینی ازهر جهت بی‌اعتبار وکم عیار ایدرسك !

مثنوی

﴿ باسکان زین استخوان در چالشی ﴾

﴿ چون نی اشکم تهی درنالشی ﴾

« ترجمه » کوپکلرله بوکمیك ایچون غوغاده‌سك ! ایچی بوش برقامش کبی نالش وفریادده سك ! « شرح » کلب دنی کبی محب دنیا اولان برچوق مدعیلر ایله کبروغرور کمیکلری ایچون نزاع ایتمکده ایکن برده روحانیت وعظمت‌صاتمق ایسترسك ! باطنك معناً ومادةً هرنوع نعمتدن خالی ومحرومیتله بوش قامش کبی فریاد وفغان ایله مالیدر .

مثنوی

﴿ سوی من منکر بخواری سست سست ﴾

﴿ تا نکویم آنچه در رکهای تست ﴾

« ترجمه » بنم جانمه حقارتله ضعیف ویان باقمه ! تا سویله‌میه‌یم اول شیئی که سنك طمرکده واردر . « شرح » ای عقل ! بکا او قدر حقارت آمیز باقمه ! اکر براز دها قیزارایسم طمرلرکده نه‌قدر حیله وریا وارایسه هپسنی اورته‌یه دوکه‌رك سنی ذلیل وبدنام ایدرم .

مثنوی

﴿ عقل خودرا ازمن افزون دیدهٔ ﴾

﴿ تو من کم عقل راچون دیدهٔ ﴾

« ترجمه » کندی عقلکی بندن زیاده کورمشسك ! سن ، بنم کبی ناقص العقلی نصل کوره بیلدك ؟ « شرح » کندیکی هر کسدن چوق عقللی قیاس ایدن بر کیمسه ایکن قاریشـکده کنی ناقص العقل کوریورسـك ! حقیقتـده نه کندینی ونه بنی کوریورسـك ! کندی عقل و کبرکله مشـغول ایکن تدبیرسز فرض ایلدیککك بنی نصل کوره بیلدك ؟ که طعن ایتمکه قیام ایلدك ! بوافاده هم تعریضی ، هم استهزائی حاویدر .

مثنوی

﴿ همچو کرك غافل اندر ماجه ﴾

﴿ ای زننك عقل توبی عقل به ﴾

« ترجمه » غافل قوردکبی بزه صیچرامه ! ای آدم ! عقلك عارندن عقلسز اولمق اولادر . « شرح » اعرابی خاتون دییورکه : بن بو حقائقی سویلدیکمدن طولایی غافل قوردکبی پرخشم وکین اولمش وبنی تحقیر ایچون هجومه حاضرلنمش

اولدیغنی کوریورم؛ مکر عقلك بوکبی مهاجمهٔ سباعانه‌یه، مصاولهٔ الیمه‌یه یارار! یازیق! بویله برمخلوق، عاقل نامنی آلدیغی جهتله آنك عارندن عقلسز اولمق اولا واعلادر. نه‌قدر حقارت آمیز سوزلر!

مثنوی

﴿ چون كه عقل تو عقیله مردمست ﴾

﴿ آن نه عقلست آنكه مار و كژدمست ﴾

« ترجمه » زیرا سنك عقلك انسانك بند وقیدیدر؛ اوشی عقل دکلدر.ییلاندر، عقربدر. « شرح » عقل، سلامت وسعادتی، احسن حالات وکیفیاتی بیلمکه خدمت ایدر. سن ایسه بو حالات جالیه‌یی استحصال ایتمك شویله طورسون معنیدن تهی وریا ایله مالی کلمات مالایعنی ایله هرکسی اغفال ایدر وپابند جور وملال اولورسك! عقل داعئ سعادتدر. مانند عقرب انسانلری تسمیم ودلخون ایدن عقل دکلدر. بوحقیقتی مادهٔ اکلامق ایستر ایسك باق! که بنی عقلك نه‌حاله کتیردی؟ راحت ولذتدن نصل محروم براقدی؟

مثنوی

﴿ خصم مكر وظلم تو الله باد ﴾

﴿ مكر عقل تو زما كوتاه باد ﴾

« ترجمه » سنك حیله وظلمنك خصمی الله اولسون! عقلکك حیله وضرری بزدن قیصه اولسون! « شرح » سن اوقدر ظالم وحیله کارسك كه سندن کیمسه قولایلقله قورتوله‌ماز. سنك کبی قوی بر ریا کارك دشمنی قادر مطلق حضرتلری اولسون! بزی سنك مكر وشرکدن حفظ وخلاص بیورسون. بو افادات فی‌الحقیقه حقسز اولان نفسدن صدور ایتمش ایسه‌ده حیله‌کار وریاکار وشیخ قیافتنده بولنان بعض غرضکارك احوال ذات اشتمالنی پك کوزل تعریف وتوصیف ایدییور.

مثنوى

﴿ هم تومارى هم فسونكراى عجب ﴾

﴿ ماركير ومارى اى ننك عرب ﴾

« ترجمه » هم يىلان، هم سحربازسك ! بو حال غايت عجيبدر ! هم ييلان طوتيجى، هم ييلانسك ! اى سن كه عربك عيب وعارىسك ! « شرح » نفس، هم نندى عقلنه، هم رياكار اولان مدعيلره ديركه : ييلان كبى حيله كارسك ! اويغونسز اولانلرى كندى طرفكه چكروكندك كبى بداخلاق ايلرسك! بوحاللركله انسانلرك عيب وعارى والك شنيع رياكاريسك !

مثنوى

﴿ زاغ اكر زشتىٔ خود بشناختى ﴾

﴿ همچو برف ازدرد وغم بكداختى ﴾

« ترجمه » قارغه نندينك چيركينلكنى بيلمش اوليدى ، دردوغمدن قار كبى ارير ايدى . « شرح » سن، حقيقتده نه‌قدر بدبخت وچيركين اولديغنى بيلمزسك ! رياكارلق ايله خلقى اغفال ايدرم فكريله مسلى‌اولورسك ! حقيقتده چيركين قارغه‌كبى حاللرينى كاهى كورمش اوليدك كرفتار اولديغك ذلتدن طولايى كاملاً اريروجود غفلت آلوددن خلاص اولمش اولوردك !

مثنوى

﴿ مرد افسو نكر بخواند چون عدو ﴾

﴿ اوفسون برمار ومار افسون برو ﴾

« ترجمه » افسونكر اولان انسان ، ييلانك اوستنه دشمن كبى افسون اوقور . حقيقتده ييلان‌ده اسان‌حال‌ايله آنك‌اوزرينه افسون اوقور! « شرح » مدعىٔ كاذب، احمق وبد اخلاق اولانلرى اغفال واضرار ايتديكى كبى انلرده حال

وقاللريله انی اضرار وبیاعتبار ایدر؛ زیرا اویله مغفل وبداخلاقی کورنلر کندی شیخلرینکده یولسزلغی وزشتیٔ حالنی اکلارلر، بنـاءً علیه متشیخ ومریدانی بیاعتبار براقیرلر .

مثنوی

﴿ کر نبودی دام اوفسـون مار ﴾

﴿ کی فسون ماررا کشتی شکار ﴾

« ترجمه » ییلانك افسونی اکر او افسونکره طوزاق اولمامش اولیدی ییلانك فسونته اونه وقت شکار وکرفتار اولور ایدی ؟ « شرح » افسونکر ییلانی طوتار . دقتایله باقیلیر ایسه ییلانده افسونکری یاقالار . چونکه مار، افسونکرك قلبنه کندی محبتنی القا ایتمش، او محبتله انیمشغول ونوعماشکارایلمش، امور خیریه ووظائف مقبولهاجراسندن الیقومشدر . برطرفدن افسونکرماری، مار افسونکری یاقالادیغی کبی مدعیٔ کاذب، بداخلاق اولانلری، بداخلاق اولانلر مدعیٔ فاسدی صید وشکار وجملهسی بری برینی پریشان وتارمار ایدر .

مثنوی

﴿ مردافسونکرزحرص کسب وکار ﴾

﴿ در نیـابد آن زمان افسـون مار ﴾

«ترجمه» افسونجی، حرص کسبوکاردنطولایی او زمانده ییلانك افسونتی اکلایهماز . «شرح» بد اخلاق واحمق اولانلری جلب ودامخدعه اتسـامیله طوتوب رام ایدر ایکن حرص و طمع حسـ بیله انلرکده کندیسـنه ایراث ایدهجکلری انواع مضراتی خاطرینه کتیرمز . ایکی طرفده آلدانمشاولور .

مثنوی

﴿ مار کوید ای فسونکر هین هین ﴾

﴿ آن خود دیدی فسـون ما ببین ﴾

« ترجمه » يیلان سویلر : ای افسونجی ! خبرك اولسون ، آگاه اول ! سن کندی خاصیت و هنرکی کوردك ! شمدی بنم افسونمی ده کور ! « شرح » حیله کار یالانجیلر ، لسان حال ایله مدعیٔ کاذبه دیرلرکه سن بزی اغفال ایتدك ! اما بزده سنی اغفال و بدل حال ایتدك ! سن بزی اقناع ایچون برچوق یالان استعمال و اختراع ایتدیکك صره ده سن ده عبادات خالصه وافکار واجراآت مقبوله دن محروم اولدك ! ایشته یالانجی ایله یالانجینك حالی بودر .

مثنوی

﴿ تو بنام حق فریبی مرمرا ﴾
﴿ تا کنی رسوای شور و شر مرا ﴾

« ترجمه » سن بنی حق تعالینك نام شریفیله آلداتیورسك ! که بنی شر و شورك رسواسی ایده سك ! [آتیده کی بیت شریف ایله اکمال مأل اولنمشدر] .

مثنوی

﴿ نام حقم بست نه آن رای تو ﴾
﴿ نام حق را دام کردی وای تو ﴾

« ترجمه » بنی جناب حقك اسم شریفی باغلادی . سنك رأیك باغلامدی . نام جلیل حقی طوزاق ایتدك ! وای سنك حالنه ! « شرح » ای متشیخ و مدعیٔ کاذب ! سن بنی بی اذعان و بی عرفان بولدیغندن حق تعالینك امری شویله در ، بویله در ، دیه برطاقم شیلر سویلدك ! قاندیردك ! طریق مستقیمدن چویردك ! دقت ایت ! نه قازاندك ؟ نه بیوك کناه وخطا ایشلدك ! زیرا نام پاك خدا سلامت وسعادت دوسرا ایچون قاله آلنمق سزا ایکن سن ، بنم کبی حقیری آلداتمق ایچون او نام عالی یی استعمال ایتدك ! بر کیمسه بر آدمی اغفال ایده جك اولور ایسه بیلسونکه کندی کندینی آلداتمش وکاذب ومغفل عنوانی ایله بدنام اوله رق رذیل اولمش اولور .

مثنوی

﴿ نام حق بستاند ازتو دادمن ﴾

﴿ من بنام حق سپردم جاذوتن ﴾

« ترجمه » جناب حقك نام پاکی سندن بنم حقمی آلیر . بن جان وبدنمی حق تعالینك نام شریفنه ایصمارلدم. « شرح » بو بیت شریفك مألی برشیخ کاذبه آلدانمش ، صکره خطاسنی آکلامش اولان برطالب حق لسانندن سویلنمشدر . او بیچاره دیرکه : ای متشیخ ، ای مغفل ! سن بنی اغفـال وذلیل ایدر ایکن حق یولی بودر دیر ایدك ! بن ده حقی سودیکمدن تعریفـك وجه ایله حرکت وکندیمی کرفتار مذلت ایلدم . آلدانمش اولدیغمی آکلادم ، کرفتار الم اولدم ؛ اما کرك آلداندیغم صره‌ده، کرك شمدیکی حالده جان وتنمی حق تعالی حضرتلرینه تفویض ایلدیکمدن سندن حقمی آلمغی ینه جناب حقه حواله ایدر ومنتقم الجباردن دادمی بکلرم .

مثنوی

﴿ یا بزخم من رك جانت برد ﴾

﴿ یاکه همچون من بزندانت برد ﴾

« ترجمه » یا بنم یاره‌مله جانڭك طمرینی کسسون ! یاکه بنم کبی سنی زندانه کوتورسون! « شرح » بوبیت شریفك مألی ، صورتا بیلاندن افسـونجی‌یه خطابدر . سن افسون ایله بنی طوتدیغڭ ایچون یا بنم سم و زخمم جان طمرینی تسمیم وقطع ایلسون ! یاخود بنی طوربه زندانه آتمش اولدیغڭ کبی حق تعالی حضرتلری سنی ده زندان یأسه آتسون ! اصل خطاب ، حقیقتده نادم اولمش بر بیچاره‌نك لسان حالندن مدعی کاذبه عائددر. سن بنی اغفال واضمحلال ایتدیکك ایچون قادر مطلق حضرتلری سنی دنیاوعقبا زندانته القا ومعذب وپراداینسون! صورتنده شرح اولنه بیلیر .

مثنوی

﴿ زن ازین کونه خشن کفتار ﴾

﴿ خواند بر شوی خود آن طومارها ﴾

« ترجمه » زن اعرابی بوکبی سرت؛ درشت سوزلردن کندی زوجی اوزرینه طومارلر، تویخنامه‌لر اوقودی. « شرح » زن اعرابی، زوجه ونفس، عقله ویلان، مارکیره و اغفال اولنمش طالب، مدعیٔ کاذبه، بو یولده لسان استعمال ایتدیلر. بونلرك ایچنده زن ایله نفس حقسز، مارهم حقلی، هم حقسز، اغفال اولنمش بیچاره طالب هر حالده حقلی ایدی؛ زن اعرابی ایله نفسك حقسزلغی بعده ندامتی بو حکایهٔ حکمت علامه‌ده کوریله‌جکدر.

مثنوی

﴿ مرد چون این طعنها از زن شنفت ﴾

﴿ مستمع شد بعد ازین بین تا چه کفت ﴾

« ترجمه » مرد اعرابی وقتا که بو طعنلری خاتوندن ایشتدی. دیکله‌یجی اولدی. بوندن صکره باق! نه سویلدی؟ « شرح » نفسك الفاآت و آمال حریصانه‌سنی عقل کامل استماع ایلدکدن صکره آتیده‌کی جواب حکمت مابی ایشیتده بو حقیقتدن متنبه و مستفید اول!

﴿ نصیحت کردن مرزن خود را که درفقیران بخوری منکرودرکار ﴾

﴿ حق بکمان کمال نکر وطعنه مزن درفقر و فقیران بخیال و کمان ﴾

﴿ بی نوایی خویشتن ﴾

شخص اعرابی کندی قادیننه: فقرایه حقارتله باقمه! وحقك ایشنه کمال حسن ظن ایله نظر ایت! کندی بی نوالغك خیال وظنیله فقره وفقرایه طعنه زن اولمه! دیه نصیحت ایتمسنه دائردر:

مثنوی

﴿ کفت ای زن توزنی یابوالحزن ﴾

﴿ فقر فخر آمد مرا بر سر مزن ﴾

« ترجمه » [اعرابی] دیدی : ای قادین ! سن قادینمیسك ؟ یاخود حزن صاحبیمیسیك ؟ فقر ، بکا فخر کلدی ! باشمه اورمه ! « شرح » صور متنوعه ایله نفس عقلی ازعاج اتمسی اوزرینه عقل کامل نفس مزعجنه خطاباً : نفسیسك ؟ یوقسه منبع حزن والممیسك ؟ اصلا راحت طورمازسك ! باعث فخر اولان فقری آلت ازعاج اتخاذ ایدرك بنی تحقیر ایدرسك !

مثنوی

﴿ مال وزر سررا بود همچون کلاه ﴾

﴿ کل بود او کز کله سازد پناه ﴾

« ترجمه » مال والتون باشه کلاه کیبدر، صاچسز اولور اوکیمسه که کلاهدن باشی صیغنه جق یرایار . « شرح » کل وصاچسز اولان کیمسه باشنك چیرکینلکنی قاپامق ایچون کلاهه محتاج اولدیغی کبی صبر وغیرتی اولمیان انسان ده کندی صبرسزلغنی واخلاق ذمیمه سنی کیزلمك ایچون مال ومناله التجا ایدر .

مثنوی

﴿ آنکه زلف جعد ورعنا باشدش ﴾

﴿ چون کلاهش رفت خوشتر آیدش ﴾

« ترجمه » اول کیمسه نك که جعد ورعنا زلفی اوله ! انك کلاهی باشندن کیدنجه اوحال دها کوزل کلیر . « شرح » دلبرك باشی آچیق اولورسه زلف نظر رباسنك طرهٔ جاذبه داری نه قدر کوزل کورونه جکی محتاج ایضاح دکلدر . ایشته غیور وصابر اولان انسان حسب القدر مال ومنالدن محروم اولنجه صبر وهمتی دها پارلاق ، دها رعنا ظاهر اولور .

مثنوی

﴿ مرد حق باشد بمانند بصر ﴾

﴿ پس برهنه به که پوشیده نظر ﴾

« ترجمه » الله آدمی ، کوز کبیدر ؛ ایدی قاپالی نظردن آچیق کوز اولادر . « شرح » مردحق نورنظردر . انوار بصرك التماعی کوزك آچیق بولنمسنه وابستهدر ، مال ومنال انسان کامله پرده اولور . صبر وجسارتنی وسائر اوصاف مقبولهسنی اظهار ایتمکدن منع ایدر . شوقدرکه مذموم اولان مال حب دنیایی وکبروغروری داعی اولوب یوقسه مشروع ومقبول صورتده استحصال واستعمال اولنان مال ، وبال دکل برنعمت عالالعالدر .

مثنوی

﴿ وقت عرضه کردن آن بنده فروش ﴾

﴿ بر کند از بنده جامهٔ عیب پوش ﴾

« ترجمه » اسیر صاتان کیمسه کولهیی کوستردیکی وقت اکر برعیبی یوغیسه عیب اورتن البسهیی بدنندن قوپارر . « شرح » اسیرینك بدننده برعیبی اولمدیغنی بیلنجه مشترینك رغبت وامنیتنی جلب ایتمك اوزره بندهفروش اسیرك البسهسنی چیقارردهٔ کوسترر . اخلاق حمیدهسیله جسارت وصبرندن امین اولان کیمسه عیب پوش اولان مال ومنالك ارقهسندهکندینی کیزلهمز . مردانه اورتهیه چیقار .. اوصورتله قیمت معنویهسنی کوسترمش اولور .

مثنوی

﴿ ور بود عیبی برهنه اش کی کند ﴾

﴿ بل بجامه خدعهٔ باوی کند ﴾

« ترجمه » اکر اسیرك برعیبی اولور ایسه اسیرجی انی نصل چپلاق ایده‌بیلیر ؟ بلکه البسه ایله اکاحیله‌ایدر . « شرح » اسیرك برعیبی یوغیسه‌اسیرجی آچیق ، البسه‌سز کوسترر ، وارایسه عیبنی ستر ایتمك اوزره البسه اکساوعیبنی خدعه ایله اخفا ایدر . اخلاق ذمیمه‌نك صاحب واسیری عیوبنی ستر ایتمك ایچون مال وملکه احتیاج کوسترر . اسباب مستعار ایله چیرکینلکنی صاقلامش اولور .

مثنوی

﴿ کوید این شرمنده است‌ازنیك وبد ﴾

﴿ زین برهنه کردن ازتو می رمد ﴾

« ترجمه » [اسیرجی مشتری‌یه] سویلر : بو ، کوله ایی وفنادن اوتانیر. محجوبدر . البسه‌دن عاری ایلمکدن سندن اورکر . « شرح » عیبی اولدیغنی اسیرجی بیلنجه بالطبع اسیرك البسه‌سنی چیقارماز. چیقارمامقده‌کی سبب‌حقیقی‌یی ستر ایتمك ایچون کمال حجابندن بحث ایدر ، بوحیله‌ایله موجود اولان بر عیبی اخفا وموهوم برخاصیت وعفت ایله‌قدر وقیمتنی اعلایه چالیشیر . اخلاق ذمیمه اصحابی‌ده ، ضعف‌قلبنی وآمال غیرمقبوله‌سنی کیزله‌مك ایچون مالی‌سور وحقه دکل ماله طاپار .

مثنوی

﴿ خواجه درعیبست غرقه تابکوش ﴾

﴿ خواجه‌رامالست‌ومالش‌عیب‌پوش ﴾

« ترجمه » افندی قولاغه قدر عیبده بوغولمشدر ؛ افندینك مالی واردر. مالی عیبنی اورتر . « شرح » اخلاق ذمیمه‌ده مستغرق اولانك مالی عیوبنی ستر ایدر . معیوب اولانلر ماله‌بك چوق رغبت‌ومحبت ایدرلر. حدیث‌شریفده : ﴿ العلم‌والمال یستران کل‌عیب والفقر والجهل یکشفان کل عیب ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « علم ایله مال کافهٔ عیوبی سترایدر ، وفقر ایله‌جهل کافهٔ عیوبی

کشف ایدر. » اکر عیبی یوغیسه فقر صاحبنی دهاعالی کوسترمش اولور. بی‌عیب اولانلر فقردن فخر ایدرلر . ماهر و مقتدر قپودان لیمان ایچنده وآسایشده دکل فورطنه‌لی هواده امواج دریا ارەسنده اظهار مهارت ومتانت ایدر .

مثنوی

﴿ کز طمع عیبش نبیند طامعی ﴾

﴿ کشت دلهارا طمعها جامعی ﴾

« ترجمه » برحریص وطامع طمعندن طولایی زنکین افندینك عیبنی کورمز ، حرص وطمعلر کوکللری جامع ومحیط اولدی . « شرح » ثروت عیبی‌نه‌وجه ایله اورتر ؟ دنیلیرسه انسانلرذاتاً طمعکاردر . براهل ثروتی کورونجه اندن نصل استفاده ایده‌جکلری دوشونوب عیبنی کورمزلر . وکورسه‌لرده ستره چالیشیرلر . چونکه حرص وطمع اکثر خلقك قلبنی احاطه واماته ایتمشدر . جوابی ویریلیر .

مثنوی

﴿ ورکدا کوید سخن چون زرکان ﴾

﴿ ره نیابد کالهٔ اودر دکان ﴾

« ترجمه » اکر دیلنجی خالص التون کبی پارلاق سوزسویلسه آنك قماشی دکان اعتباره یول بولماز . « شرح » انسانلر حریص وطامعدر ؛ اهل معرفته دکل صاحب ثروب اولانلرك آغزلرینه باقارلر. حسب‌القدر مالاً فقیر ، خلقةً غنی وذکی اولان بر انسان نه‌قدر پارلاق ومعنیدار سوز سویلسه طمعکاران بوسوزی اذعان ایدەمز . زیرا حب‌ثروت کوزلرینی قاپامش ، پرده‌دار حرص وطمع اولمشدر .

مثنوی

﴿ کار درویشی ورای فهم تست ﴾

﴿ سوی درویشان بمنکر سست ﴾

« ترجمه » درویشلك ایشی سنك فهم وادراکنك فوقنده‌در درویشلرك جانبنه حقارتله یان باقمه ! « شرح » فقر وقناعتی آکلامغه مقتدر اولمیان شخص اهل فقر وقناعتی تحقیر ایده‌جکی یرده کندینی اصلاح وافلاحه چالیشمش اولسه هر حالده خیرلی اولور .

مثنوی

﴿ زانکه درویشان ورای ملك ومال ﴾

﴿ روزیٔ دارند ژرف ازذوالجلال ﴾

« ترجمه » زیرا درویشلر ملك ومال فوقنده صاحب جلال اولان اللهدن بیوك رزق طوتارلر . « شرح » فقرلری حسبیله درویشلره حقارت کوزیله باقمه ! اهل عرفان اولان فقرا ، اثر مرحمت جناب خدا اوله‌رق بوفانی ملکك وراسنده بررزق معنوی وغدای روحانی‌یه مالکدر که سنك فهمك آنی ادراکه غیرمقتدر وانلرك نظرنده ملك فانی ، شیٔ حقیردر .

مثنوی

﴿ حق تعالی عادلست وعادلان ﴾

﴿ کی کنند استمکیری بربی‌دلان ﴾

« ترجمه » حق تعالی عادلدر . عادللر ایسه نصل بی‌دل وعاجز اولانلره ظلم ایدرلر ؟ « شرح » فقیر وفقط امر حقه مطیع اولان برمرد دلیر ، اجرای وظیفه اثناسنده اضطرابات چکمش وحب دنیادن تجرد ایتمش ایکن ممکنمیدرکه عادل مطلق اولان الله تعالی حضرتلری اکا مددرس اولمسون ؟ اوکونه مردان خدا مسعودیت قلبیه ایچنده صور کثیره ایله متنعم اولور .

مثنوی

﴿ آن یکی رانعمت وکالا دهند ﴾

﴿ وین دکررا برسر آتش نهند ﴾

« ترجمه‌ﺳﻰ » او ، برینه نعمت ومتاع ویرسونده بو دیکری آتش باشـنه قوسون ! « شرح » ممکنمیدر ؟ که امرحقه مطیع اولمیان کیمسه نعمت ولذت ایله مستغرق مسار ، امرحقه اطاعتله بذل‌وجود ایدن بندهٔ خدا مؤبداً آتش‌فقرواضطرارده برقرار اولسـون ! بوممکن دکلدر . حقه‌مطیع اولانلر ایچون عاقبت الامرسعادت وعاصیلر ایچون عذاب‌وذلت محققدر .

مثنوی

﴿ آتشش سوزا که داردا‌ین کمان ﴾

﴿ بر خدا وخالق هر دوجهـان ﴾

« ترجمه‌ﺳﻰ » هرکیم بوشبهه‌یی ایکی جهانی خلق ایدن جناب خدا اوزرنده طوتارایسه آتش آنی یاقسون ! « شرح » برنادان ، الله‌تعالی حضرتلری فقیر ومطیع اولانلری عقباده مضطرب براغوب ذوق‌وصفا زنکین اولانلره لایقدر . دیسه اوظن ، حق‌تعـالی حضرتلرینه سوء ظن ایدلسنه مبنی مردود دوجهان اولور ، زیرا ظن ایتدیکی حال ، عادل مطلقه کوره محالدر .

مثنوی

﴿ فقر فخری نز کزافست ومجاز ﴾

﴿ نی هزاران عز پنها نست ناز ﴾

« ترجمه‌ﺳﻰ » فقر فخری ، حدیث شریفی بیهوده ومجاز اولمیوب حقیقیدر ، فقرده بیکلرجه عزوناز پنهاندکلیدر ؟ « شرح » (الفقر فخری) حدیث‌

شرينى مجاز دكلدر . حقيقيدر . هر شيئك حقيقتنى نظر عبرتله كورن اهل حكمت فقر ايچنده بك چوق نعمت بولدى. فقر حقيقى حب دنيايى رفع ايدن وكافهٔ ملك ومالى الله تعالى يه منسوب بيلن فقر متواضعانه در.

مثنوى

﴿ ازغضب برمن لقبها راندى ﴾

﴿ يار كير ومار كيرم خواندى ﴾

« ترجمه » غضبدن بنم اوزريمه لقبلر سوردك ! بن يارطوتيجى ايكن سن بكا مار طوتيجى ديدك ! « شرح » اعرابى زوجه سنه : حال غضبده بكا چيركين چيركين سوزلر وغير لايق لقبلر سويلدك ! بكا ديدك، كه ماركيرسك ! بن حقيقتده ماركير دكل ياركيرم . ديمش ! شيخ كامل تنـدخواولان برعنوده اخلاق ذميمه اصحابيله احمقلرى صيد وشكار واغفال ايديورم ظن ايتمه! بن هركيمى طوتار ايسهم اخلاق ذميمه اصحابندن اولسـه ده باذن خدا آنى فنالقدن تخليص وطريق حقه سوق ايله باذن الله آنى احيا ايدرم دير .

مثنوى

﴿ كر بكيرم بركنم دندان مار ﴾

﴿ تاش ازسر كوفتن نبود ضرار ﴾

« ترجمه » اكر ييـلانى طوتسم آنك ديشنى قوپاريرم. تاكه اورمقدن ضررى اولمسون ! « شرح » برانسان كامل ، ييلان كبى زهر افشان اولان بر نفس اماره يى صيدايله بندصلاحه قيدايدر . اخلاق مقدوحه يى كوكندن قوپاروب خصائل ممدوحه ايله برقلب مستعدى احيا ايدر.

مثنوى

﴿ زانكه آن دندان عدوجان اوست ﴾

﴿ من عدورا ميكنم زين علم دوست ﴾

« ترجمه » او ، ییلانك زهرلی دیشی جانمك دشمنیدر . بن دوستمك علمندن دشمنی دوست ایدرم . « شرح » ییلانك باعث هلاکی و انسانلره دشمن ـ اکبر اولمسنك سببی آلت تسمیمی اولان دیشیدر ؛ بن ایسه دیشنی قوپارنجه آنی کندیمه و هرکسه دوست ایتمش اولورم . شیخ عاقل ، انسانك دشمن جانی کندی اخلاق ذمیمه‌سی اولدیغنی بیله‌رك اذن حق ایله‌انی طریق مستقیمه ارشاد و اخلاق ذمیمه‌سنی اوزرندن رفع ایله افلاح ایدنجه کندینه و هرکسه یار وفا کار ایلمش اولور .

مثنوی

﴿ آن طمع هرگز نخوانم من فسون ﴾

﴿ این طمع را کرده ام من سرنکون ﴾

« ترجمه » طمعدن طولایی هیچ بروقت افسون اوقومم ! بن بوطمعی ذاتاً باشی اشاغی ایتدم . « شرح » شیخ عاقل معترض غافله خطاباً : سن بکا طمعدن ناشی قناعت و توکلدن دم اوروب مریدان جمع ایدییورسك دیرایسك خطا ایدرسك ! بنده طمع دکل اذن حق ایله انسانلرك قلبندن زهر طمعی امحا و ورطهٔ هولناك حرصدن رهایاب ایده‌جك اکسیر عظیم التأثیر روحانیات وار . دیر .

مثنوی

﴿ حاشالله طمع من از خلق نیست ﴾

﴿ از قناعت دردل ما عالمیست ﴾

« ترجمه » حاشالله ! بنم خلقدن طمعم یوقدر . بنم قلبمده قناعتدن برعالم واردر . « شرح » شیخ کاملك ارشاد ایچون انسانلری تحری و دلشاد ایتمسی، حرص و طمعدن و بوکبی اسباب مقدوحه‌دن منبعث ، دکلدر . احسان حق اولان قناعتدن کوکلنده برعالم واسع معنوی واردرکه مال و منال دنیادن مستغنیدر . بوکلام حکمت انجام شیخ کامل لساننده‌ندر . اما برمتشیخ ده بوکلماتی سرقتله

استعمال ایده بیلمسی ممکن اولدیغندن مستقیمی کاذبدن فرق وتمییز ایتمك اوزره دفعاتله بیان وایضاح اولندیغی وجهله دقت اولنملیدر ، هانکیسی شریعت غرانك احکام جلیله‌سنه موافق صورتده حرکت ایله بولندیغی محلده اصحاب کمال طرفندن حسن قبول اولنیور . هانکیسی عکس حالده بولنیور ، بورالرینی نظر تمییز ودقتده طوتوب دام اغفاله قاپلمامالیدر .

مثنوی

﴿ برسرا مرود بن بینی چنان ﴾

﴿ زان فرود تا نماند این کمان ﴾

« ترجمه » ارمود اغاجنك باشی اوزرنده ایکن اغاجك دیبنده‌کیلری بویله کوررسك ! ارمود اغاجندن اشاغی کل ده اوسوء ظن سنده قالمه‌سك !

« شرح » ای انسان معترض ! سن ولی کامله کبر وخود بینلك وحرص وطمع نقطهٔ نظرندن باقارسك ! بالطبع لایقیله کوره‌مزسك ! بحق کورمك ایسترایسه‌ك یره یعنی میدان عرفانه کل ده صکره حقیقتی کور! ارمود اغاجنك باشندن باقمه ! تعبیری ، ضرب مثل اولمش بر حکایه‌یه مستند اولدیغی سویلنیور . کویا برقادین غیرمشروع صورتده برسودیکنی فراش وصالنه آلمق ، قوجه‌سنی اغفال وترذیل ایتمك ایچون تارلاده برارموداغاجنه چیقمش ، اشاغیده قالان زوجنه دیمش‌که سنك یانکده بیانجی برقادین واردر . زوجی کمال تعجبله انکار ایدوب یاکلش کوریورسك ، یانمده کیمسه یوقدر . جوابنی ویرمش ! صکره قوجه‌سی ارمود طوپلامق ایچون ارمود اغاجنه چیقنجه زوجه‌سی اولجه سوزلشوب تارلانك یاننده اوتلر ایچنه صاقلادیغی بر زنپاره‌یی چاغروب بلا پروا ذوقه باشلادیغنی زوجی ارمود اغاجی اوستندن کورونجه بونه حالدر ؟ دیه صورمش ، حدت ایتمش ! زوجه‌سی ، یانمده کیمسه یوق ! بوارمود اغاجنك خاصه‌سندندرکه اولمیان شیلری انسانه کوستریبور . دیه اغفال ایتمش ! بونك اوزرینه زنپاره‌یی یاننده‌ن صاومش ! احمق قوجه‌سی اغاجدن ایندیکی زمان زنپاره‌یی کورمدیکندن زوجه‌سنك سوزینه ، عفتنه قانمش ! بوبیت شریف ، صرف خیال اولان بو حکایه‌یه مستند دکلدر . قصه‌دن حصه اعتباریله نظم بیوریله‌رق حقیقتی ترجمه‌یی متعاقب شرح اولندیغی کیبیدر .

مثنوی

﴿ چونکه بر کردی توسر کرده شوی ﴾

﴿ خانه را کردان ببینی آن تویی ﴾

« ترجمه » سن اولدیغك یرده دونر ایسك باشك دونمش اولور. خانه‌یی دونیجی کوررسك ! حال بوکه دونن خانه دکل سنسك ! « شرح » شراب. حرص وغفلتله باشك دونمکده ایکن بنی‌ده کندك کبی ظن ایدییورسك. بو چرکاب. سوء ظن، سنك فنا اولان حالکدن دوران ونبعان ایدییور.

﴿ دربیان آنکه جنبیدن هر کسی ازانجاکه ویست هرکسی را ﴾

﴿ ازجنبرهٔ وجود خود بیند تابهٔ کبود آفتابرا کبود نمایدوسرخ ﴾

﴿ سرخ نماید چون تابها ازرنکها بیرون آید سپید شود ازهمه ﴾

﴿ تابهای دیکر اوراست کوتر باشد وامام همه باشد ﴾

بو بحث شریف آنك بیانده‌در: که هرکسك حرکتی او، یردندر آنده‌در. هرکس کندی‌وجودینك دائره‌سندن کورور. مثلا مائی جام کونشی مائی کوسترر. وقرمزی جام قرمزی کوسترر؛ نه وقت جاملر رنکاردن خارج ایسه جمله مشهودات صاف وجامده بیاض رنك اك باشده اك طوغری کوستریجی اولور. [هرکس نه اخلاقده ایسه اکثر خالقی‌اواخلاقده کورور؛ اما اك‌عالی اولان صفوت وجیادت قلب، جمله‌نك اعلاسی اولدیغندن انك صاحبی اشیا واحوالی بحق وبلاغل وغش کورر.]

مثنوی

﴿ دید احمدرا ابو جهل بکفت ﴾

﴿ زشت نقشی کز بنی هاشم شکفت ﴾

« ترجمه » فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینی ابو جهل کوردی . دیدی : بنی هاشمدن برچیرکین نقش آچیلدی . [شرحی اشاغیده کله جکدر .]

مثنوی

﴿ کفت احمد مرورا که راستی ﴾

﴿ راست کفتی کرچه کار افزاستی ﴾

« ترجمه » خاتم الانبیا علیه افضل التحایا افندمز حضرتلری ابوجهله بیوردی: طوغریسك! طوغری سویلدك! کرچه ایش آرتیریجی، یعنی حدینی تجاوز ایدیجیسك! [طوغری سویلدك دیه واقع اولان فرمان رسالتپناهینك حکمتی آتیده کوریله جکدر .]

مثنوی

﴿ دید صدیقش بکفت ای آفتاب ﴾

﴿ نی زشرقی نی زغربی خوش بتاب ﴾

« ترجمه » ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه فخر عالمی کوردی . دیدی: ای کونش! نه شرقدن ونه غربدنسك ! غایت کوزل نور ایله پارلارسك !

« شرح » ابو بکر الصدیق رضی الله عنه ذاتاً وخلقةً لطیف وقلب منوری مالیٔ حکمت سعادت الیف اولدیغندن فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك کمالات مالانهایهٔ نبویه سنی کوردی .دیدی: که یارسول المجتبا ! نور هدایت صاحبان برکونشسك ! شرق وغربه منسوب اولمیان بر آفتاب معنویسك که کمالاتکی یالکز خالق لم یزل حضرتلری کماینبغی بیلیر واهل ایمان دارینده سندن فیض ونور بولور .

مثنوی

﴿ کفت احمد راست کفتی ای عزیز ﴾

﴿ ای رسیده تو زدنیای نه چیز ﴾

« ترجمه » فخرعالم عليه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیوردی :
ای‌عزیز! طوغری‌سویلدك! سن‌ناچیز وهیچ‌مثابه‌سنده اولان‌دنیادن‌قورتولمشسك!
« شرح » حضرت ابوبکرالصدیقه دنیادن قورتولدك بیورلمسی، ظلمت دنیادن
وانك آمال فانیه‌سندن قورتولدیغنی تبشیر ایچوندر. حکمت‌جوابیه آتیده‌واضحاً
کوریله‌جکدر .

مثنوی

﴿ حاضران کفتند ای صدر الورا ﴾
﴿ راست کو کفتی دوضدکوراچرا ﴾

« ترجمه » حاضر بولنانلر دیدیلر : ای خلقك صدر واشرفی ! ایکی ضد
سویلیجی‌یه نه‌ایچون طوغری سویلر دیدیکز ؟ « شرح » فخرعالم صلی‌الله‌تعالی
علیه‌وسلم‌برکیفیت اوزرینه بری برینه ضداوله‌رق عرض فکر ایدن‌ابوبکرصدیق
حضرتلریله ابوجهل لعینه طوغری سویلدیکز بیورنجه حاضر بولنانلر حیرتده
قالوب استفسار کیفیت ایله اخذ جواب حکمت ایتمشلردر.

مثنوی

﴿ کفت من آینه ام مصقول دست ﴾
﴿ ترك وهندودرمن‌آن‌بیندکه‌هست ﴾

« ترجمه » [حضرت‌پیغمبر] بیوردی: بن یدقدرتدن‌جلابولمش بر آینه‌یم.
ترك ، هندو؛ یعنی هرانسان کندی حالنی بنده‌کورور.« شرح » خاتم‌الانبیاعلیه‌
افضل التحایا افندمز حضرتلرینه برتجلیٔ عظیم وار ایدی‌که اخلاقی پاك اولانلر
کمالات مالانهایهٔ پیغمبری‌یی فهم ایدروبدطینت اولانلربرودت حس ایله روکردان
اولورلر ایدی. «نحن مرآة مجلوة قدیری کل احدفینا صورته » یعنی: «بزبر آینهٔ
مجلایزکه هرکس بزده کندی صورتنی کورور.» بوعباره‌نك، بعضیسی حدیث
اولدیغنی بیان ایتدیلر ایسه‌ده حدیث شریف اولدیغنه‌دائر صحیح خبرلربولنمیور .
امامضمونی اصحدر .

مثنوی

﴿ ای زن ارطماع می بینی مرا ﴾

﴿ زین تحری زنانه بر تر آ ﴾

« ترجمه » [اعرابی حکایه سنه رجوع ایله] ای قادین! اگر بنی طمعکار کورور ایسهك قادینلره مخصوص آر اشدیرمقدن یوقاری چیق! « شرح » عقل نفسه: بنی حیله‌کار و طمعکار ظن ایتمه! بن آمال و آلایش دنیادن وارسته وحب‌الله و قناعت مشروعه ایله آراسته‌یم! سنك طعنك ایسه طعن زنان ومابه الخسراندر. قادینجه تحریدن واز کچ‌ده ارلر کبی یقین، مشاهده صاحبی اول! نصیحتنی ویرمشدر.

مثنوی

﴿ آن طمع را ماند ورحمت بود ﴾

﴿ کوطمع آنجا که آن نعمت بود ﴾

« ترجمه » بنم اوسوزم طمعه بکزر. لکن رحمت اولور، نره‌ده اوطمع که او، یرده نعمت اولور؟ « شرح » صلاحه عائد نصایحدن کوتاه بینان ایله نامرد اولانلر بوی کبر وطمع استشمام ایدر، هرکسی طریق حقه دعوت ایدن نصیحت، عین نعمتدر. نعمت نصل طمع ونکبت اوله بیلیر؟

مثنوی

﴿ امتحان کن فقررا روزی دوتو ﴾

﴿ تا بفقر اندر غنا بینی دوتو ﴾

« ترجمه » سن فقری بر ایکی کون امتحان وتجربه ایت! تا فقرده ایکی قات غنا کوره‌سك! « شرح » فقر حقیقی: هرشی حق تعالی حضرتلرینك ملکی اولدیغنی بیلمك، اشیا واحوال فانیه‌یه ربط قلب ایتمامك، الده اولان مالی صورت مشروعه‌ده استعمال ایتمك لازمدر.

مثنوی

ای دریغا مر ترا کنجا بدی

تاز جانم شرح دل پیدا شدی

« ترجمه » کاشکی سنده وسعت حوصله اولیدی، تاروحمدن کوکلك شرحی ظاهر اولیدی ! « شرح » بنم سوزلرمی بیهوده ظن ایله تعریضه قیام ایدرسك ! اکر استعداد معنوی ایله براز وسعت ادراکه مالك اولسه ایدك دریای روحك امواج رابتهاجندن کوکل دنیان ساحهٔ تجلی به عکس انداز اولان آهنك لطیف ازلی ، قابنه متجلی اولور وعالم روحانیت نصل عالی برفضای حقایق احتوا اولدیغنی اکلارده تعریضاتی تارك وطریق مستقیمه سالك اولور ایدك !

مثنوی

این سخن شیرست در بستان جان

بیکشنده خوش نمی کردد روان

« ترجمه » بو، سوز روح ممه سنده سوددر . امك ایچون چکن اولمازسه اقماز . « شرح » بر والده نك ممه سندن سودی امك ایچون مطیع چوجق لازم اولدیغی کبی بر عارف وکاملك اغزندنده لذت حکمتی چیقارمق ایچون بر طالب مستقیم الزمدر .

مثنوی

مستمع چون تشنه وجوینده شد

واعظ ارمرده بود کوینده شد

« ترجمه » دیکله ین کیمسه حقیقته صوصامش ، آرایجی اولدقجه واعظ جانسز فرض اولنسه ده سویلیجی اولور . « شرح » عاقلك ایراد کلام اتمسی

قارشیسنده‌کی آدمه معلومات ویرمك مقصدینه مبنیدر. یوقسه یالکز اولسه؛ یاخود قارشیسنده صاغر برانسان بولنسه سکوتی اختیار ایدر. مستمعك طلب واشتهاسنك وجود تکلمده تأثیر عظیمی واردر. عارف وکاملدن حصه آلمق ایچون استعداد وطلب لازمدر؛ اویله طالب بولنیجه مرده مثال برواعظ اولسه بیله نشوه یاب اولوب اظهار حقائقه باشلار .

مثنوی

﴿ مستمع چون تازه آیدبی ملال ﴾

﴿ صد زبان گردد بگفتن گنك ولال ﴾

« ترجمه » مستمع غمسز ، غرضسز لطیف کلنجه دیلسز بیله یوز لسانلی اولور. « شرح » رضای ربانی‌یی آرایه‌رق طالب حقیقت اولان برمستمع مستعدی کورن بر ناصح حقائق آشنا، منبع عرفاندن جریان ایده‌جك آب صافیٔ حکمتی حفظ وضبط ایده‌جك محفظهٔ قابه اساله ایله نشر زلال کمالات ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه نامحرم در آید ازدرم ﴾

﴿ پرده در پنهان شوند اهل حرم ﴾

« ترجمه » وقتاکه قپودن ایچری نامحرم کلیر، اهل حرم پرده ایچنه کیزلنیرلر. « شرح » مخدرات، نامحرم اولانلردن کندیلرینی نصل صاقلارلر ایسه اهل عرفانده نادان اولانلردن صاقلانوب عرفان وحکمته دائر سوز سویلمز .

مثنوی

﴿ وردر آید محرمی دوراز گزند ﴾

﴿ بر گشایند آن ستیران روی بند ﴾

« ترجمه » اکر ضرر ویرمکدن اوزاق بر محرم کلیرسه قاپانمش اولانلر یوزلرینك

نقابنی آچارلر . « شرح » برمستعد برعارفك نزدینه كلیرده طالب حكمت اولور اینه صاحب عرفان كندینی بحق كوستروب نیجه نیجه حكم وحقائق اظهار ایدر.

مثنوی

﴿ هرچه راخوب وخوش وزیبا كنند ﴾

﴿ از برای دیدهٔ بینا كنند ﴾

« ترجمه » هرنه‌یی كوزل ، خوش ، لطف ایدرلرسه كورن كوزك قابلیتی ایچون ایدرلر. « شرح » هانكی براوسته، كوزل برشیٔ اعمال ایدر ایسه انی اهل نظر ایچون یاپار. اعما ایچون اعمال ایتمز. برعارف وكامل كلام حكمت انجامی مستمع مستعداولانلره سویلر، كوروصاغرلره قارشی عارف بالله بالطبع سكوتی اختیار ایدر.

مثنوی

﴿ کی بود آواز چنك وزیر وبم ﴾

﴿ از برای كوش بی حس اصم ﴾

« ترجمه » چنك دنیان آلت موسیقی ایله زیر وبم تعبیر اولنان موسیقی صدالری صاغر بر آدمك حسی اولمیان قولاغی ایچون اولورمی؟ « شرح » موسیقی آلتیله مقامات، صاغرلره مخصوص دكلدر . عارف وكاملكده بیانات حكمت آیاتی معناً مستمع اولان طالبلره‌در. بركیمسه روحانی هیچ برشیئ كورمدم وایشتمدم دیر ایسه قباحتی كندیسنده آرامایدر . ایشیده‌جك قولاق ، كوره‌جك كوز ، ایستیه‌جك كوكل وارسه نه الده ایدلمز ؟

مثنوی

﴿ مشك را بیهوده حق خوش دم نكرد ﴾

﴿ بهر حس كرد وپی اخشم نكرد ﴾

« ترجمه » جناب حق مسكى بيهوده يره كوزل قوقولو ياپمدى . حس وادراكدن طولايى ياراتدى، وقوۀ شامه‌سى اولميان كيمسه ايچون خلق بيورمدى.
« شرح » حق تعالى حضرتلرى روائح طيبه‌يى قوۀ شامه‌دن محروم اولانلر ايچون دكل بوقوته صاحب اولانلر ايچون خلق بيوردى. عارف وكامل‌ده معناً رائحه طوييان ارباب هوا ياننده نشر بوى عرفان ايتمز. ايتسه‌ده قارشيسنده‌كى غير مستعد مستفيد اوله‌ماز .

مثنوى

﴿ حق زمين وآسمان برساختست ﴾

﴿ درميان بس نار ونور افراختست ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى يرى، كوكى ياراتدى. اره‌لرنده چوق نور وآتش پارلاتدى. « شرح » زمين وسائر اجرام سماويه‌ده چوق نار ونور موجوددر. بو نور ونار هم مادى ، هم معنوى اوله‌جغى آشكاردر . بيت شريفك مضمون عاليسى ايسه آتيده اكمال بيورلمشدر .

مثنوى

﴿ اين زمين را از براى خاكيان ﴾

﴿ آسمانرا مسكن افلاكيان ﴾

« ترجمه » بو، يرى، طوپراغه منسوب اولانلر، كوكى افلاكه متعلق بولنانلر ايچون مسكن خلق بيوردى. « شرح » حق تعالى حضرتلرى زمينى ايچنده بولنان سفلى مخلوقات وعالم عاليى علويلر ايچون خلق وايجاد بيوردى ؛ كذلك عادى وسفلى كلمات وحركات طبعاً عادى واستعداددن عارى بولنانلره، حقائق وحكم علويه ذاتاً وخلقةً عالى اولانلره مخصوصدر .

مثنوی

﴿ مرد سفلی دشمن بالا بود ﴾

﴿ مشتریٔ هر مکان پیدا بود ﴾

« ترجمه » سفلی اولان انسان بالانك دشمنی اولور؛ هر مكانك مشتریسی پیدا اولور . « شرح » عادی ومادی اولان کیمسه روحانیت وعلویته معترض اولور . بونلرده دنائت ایچنده جهل وحسد واردر. اخلاق حمیده اصحابی ایسه باعث علویت وموجب عدلت اولان حالات ومقاماتی تحری ایدر .

مثنوی

﴿ ای ستیزه هیچ تو بر خاستی ﴾

﴿ خویشتن را بهر کور آراستی ﴾

« ترجمه » [ینه اعرابی زوجه سنه دیبورکه :] ای عنوده ! سن اعما اولانلر ایچون هیچ قالقوب کندینی تزیین ایتدیکك وارمیدر ؟ « شرح » ای نفس ! اکر حقائق عقلیه یی ودقایق روحانیه یی اکلامدکسه قصوری کندکده بیل! الآن نفس اماره درجهٔ سفلیه سنده سك ! برقادین اعما اولانلر ایچون کندینی تزیین ایتمیه جکی کبی روح حلاوت وزینت معنویه یی اعما مثال اولان نفس اماره یه کوسترمز . فقط علویت ایستر ایسك نفس مطمئنه یه واصل اولده بعده کمالات روحانیه یی کور !

مثنوی

﴿ کرجهانرا پردر مکنون کنم ﴾

﴿ روزیٔ توچون نباشد چون کنم ﴾

« ترجمه » اکر جهانی الك قیمتلی اینجی ایله طولدیرسه م سنك نصیبك اولمدقجه بن نه یاپه یم ؟ « شرح » اعرابی زوجه سنه وحقیقتده انسان کامل غیر مستعد اولان

معند ومعترضه : بن ولواويله برقوت واقتداره مالك اولسهمكه جهانى حقائق وحكم معنويه ايله طولديره بيلسهم سنك نصيب واستعدادك اولمدقجه ينه محروم ونادان قاليرسك ! ديه سويلر .

مثنوى

﴿ ترك جنك ورهزنى اى زن بكو ﴾

﴿ ورنمى كوبى بترك من بكو ﴾

« ترجمه » اى قادين ! غوغايى، يول كسيجيلكى براق ! اكر بوايكى حالك تركنى اقرار واختيار ايتمزايسهك بنم تركمى سويله ! يعنى بندن مفارقت ايت !
« شرح » عقل نفسه خطابنده : يا امال فانيه طلبندن وتعريضات مزعجه ايرادندن واز كچوب بكا ارائهٔ تسليميت ايله كسب صلاح ايت ! ياخود بن سندن آيريلوب سنى اعما كبى ظلمتكاه دنياده بى خبر وخيره سر براغيرم . نفس عقله محتاجدر . عقل بوصورتده نفسه قارشى جبر ومتانت كوسترنجه نفس عقله رام اولور .

مثنوى

﴿ مرمراچه جاى جنك ونيك وبد ﴾

﴿ كين دلم از صلحها هم مى رمد ﴾

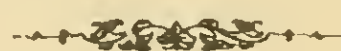
« ترجمه » بكا ابى، فنا وغوغا ايچون نه يروار؟ بوكوكلم صلحلردن بيله اوركر .
« شرح » عقل نفسه ديركه مباحثاتك نتائجندن اولان قيل وقال وجدال شويله طورسون ، مشقت ديده اولان كوكلم صلحلرى بيله استماعدن بيقمشدر . برانسان محنت ومشقت چكسه اوزون اوزادى مباحثه لردن نفرت ايدوب سويلديكى سوز امرقطعى كبى تاقى اولنمسنى ارزو ايدر. تعريضاتدن اصلا خوشلانماز. معترضلره يوز ويرمز . زيرا تجارب كثيره سى حسبيله فكرينك اصابتندن مطمئندر .

مثنوى

﴿ كرخمش كردى وكرنى آن كنم ﴾

﴿ كه همين دم ترك خان ومان كنم ﴾

« ترجمه » اکر سکوت ایدر ایسك پك اعلا ! یوقسه بو دقیقه اوی، بارقی ترك ایدرم. « شرح » یابنم نصیحت وامرمله حرکت ، یاخود بندن مفارقت ایت ! بوامر برعارف ودانا طرفندن برعنود ونادانه اولسه کرکدر . دقت ایدلملیدرکه ابتدا حسب الحکمه پك چوق کلمات ایراد بیورلمش ، صکره عقل نفسی تخویف وتهدیده باشلامشدر . برعنود انسانی طریق مستقیمه جلب ایتمك ارزواولندیغی وقت وهلهٔ عنف وشدت کوسترمیوب ابتدا کافهٔ ادلهٔ مقبوله‌یی ایراد ، بعده‌ینه عناد ایدرایسه تهدید واخافه‌یه دائر کلمات استعمال ایتمکله برابر کندیسنده حاصل اولان اغبراری منفعلانه برطورایله کوسترمك عین حکمتدر. شوقدرکه : بودقائقك فرق وتمییزی تجارب کثیرهٔ عرفان پروری‌یه وابسته‌در .

﴿ مراعات کردن زن شوهررا واستغفار کردن ازکفتهٔ ﴾
﴿ خویش ﴾

قادینك قوجه‌سنه رعایت ایتمسنه ، کندی کلام وتعریضندن توبه واستغفار ایلمسنه دائردر :

مثنوی

﴿ زن چودید اورا که تند وتوسنست ﴾
﴿ کشت کریان کریه خود دام زنست ﴾

« ترجمه » نه‌وقت قادین کوردی که قوجه‌سی سرت وحروندر ؛ آغلامغه باشلادی؛ اغلامق قادینك باشلیجه طوزاغیدر . « شرح » نفس، قادینه بکزه‌دلمشدر. استغنای قصورده‌خاتونه مخصوص تعبیرات قوللانلمق طبیعی اولمسی جهتله بوابیات شریفه‌نك شرحنده اکثر « خاتون » و « اعرابی » تعبیریله اکتفا اولنه جقدر .

عنود اولان زوجنك ویردیکی قراری قادین کورونجه تعریضـدن واز کچمش ،
اطاعت یولنه کلمش ! فضله اولەرق جاب مرحمت ایچون نسـا وضعفایه مخصوص
اولان آغلامغه باشلامشدر. حال ضعفده تواضع کوسترمك ، آغلامق وسـیلهٔ
نجاتدر .

مثـنوی

﴿ کفت ازتوکی چونین پنداشتم ﴾

﴿ ازتو من امیـد دیکر داشتم ﴾

« ترجمه » دیدی : بن سندن بویله شدید برمعامله اومماز ایدم . بن سندن
بشقه طورامیدایدرایدم. « شرح » زوجه سی قوجه سنه اسکی محبتمزی وبکا اولان
الفتکزی خاطره کتیردکجه سکانه قدر نازواستغنا ایلیه جك اولسه م سن بکا لطف
وعطا ایله معامله واحسان ومروت ایله مقـابله ایده جکـك صانیردم . شمدی
قصورمی یوزمه اوروب بنی اونوتدك ! دیمش !

مثـنوی

﴿ زن در آمد ازطریق نیستی
کفت من خاك شمایم نی ستی ﴾

« ترجمه » قادین ، یوقلق یولندن کلدی . دیدی: بن سزك طوپراغکزم.
خاتون دکلم ! « شرح » زوجنك رقت و مرحمتنی جلب ایتمك قصدیله طریق-
محویتی اختیار ایدرك زوجیت منزله سندن بیله کندینی اشاغی طوتوب بن سکازوجه
اولمغه بیله لایق دکلم ! امیدم محویتمله مرحمتکده در دیمشدر .

مثـنوی

﴿ جسم وجانم هرچه هستم آن تست ﴾

﴿ حکم وفرمان جمله کی فرمان تست ﴾

« ترجمه » جسم و جانم هر نه وار ایسه سنكدر . حكم وفرمان جملةً سنك فرمانكدر . [بو بيت شريف وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴾ گر زدرویشی دلم از صبر جست ﴿

﴾ بهر خویشم نیست آن بهر تواست ﴿

« ترجمه » كرچه درويشلكدن بنم كوكلم صبر ايتميوب اوركدی ایسه كندم ايچون اوركمدی ، سنك ايچون اوركدی . « شرح » ای زوج محترم ! فی الحقيقه بن فقرك اضطرابا تندن اوزون اوزادی بحث ايتمش ايسه‌مده كنديمی اضطرابده براقامق ايچون بحث ايتمدم. شكايت واضطرابم سنی مضطرب كورمامك نيتنه مبنی در. سن فقردن ممنون ومتشكرسك ! بنم تعريضم يوقدر . جان وتنم سكا كلياً منقاد وفدا اولسون !

مثنوی

﴾ تو مرا در دردها بودی دوا ﴿

﴾ من نمی خواهم كه باشی بی نوا ﴿

« ترجمه » سن بكا دردلرده دوا اولدك! ايستمم كه محتاج وبی نوا اوله‌سك!

« شرح » ای زوجم ! بن شمدی یه قدر هانكی درد واضطرابه كرفتار اولمش ايسه‌م سن لطف ومروتكله بكا عين دوا وشفا اولدك ! بو الطافكه رشی محبتم زياده‌لندی سنی محتاج كورمكه قلبم راضی اولميور . شمدی امر بويولده واقع اولدی ؛ بنم ده من بعد انقيادم دوام ايده‌جكدر .

مثنوی

﴾ جان تو كر بهر خويشم نيست اين ﴿

﴾ از برای تست اين بانك وحنين ﴿

« ترجمه » حیاتك حقیچون بو فریادو شكایت كندم ایچون دكل، سنك ایچوندر.
[شرحه محتاج دكلدر .]

مثنوی

﴿ خویش من والله بهر خویش تو ﴾
﴿ هر نفس خواهدكه میرد پیش تو ﴾

« ترجمه » اللهه یمین اولسونكه ذاتم سنك ذاتك ایچوندر. هر وقت ایستركه وجودم سنك اوكنده فدا وقربان اولسون ! [وارسته شرحدر .]

مثنوی

﴿ كاش جانش كش روان من فدی ﴾
﴿ ار ضمیر جان من واقف بدی ﴾

« ترجمه » نه اولیدی اوغورنده فدای جان ایتدیكم جانك بنم روحمك حقیقتنی بیلیدی ! [«فدی» فدا دیمكدر؛ لكن سجعه رعایةً یا ایله یازلمشدر .] [بر خاتونك زوجنه محبتی سببیله ایراد ایده‌جكی اقناعیاتدن عبارت ومعناسی واضح اولان بو ابیات شریفه‌یی آیریجه شرحه لزوم كورلمامشدر .]

مثنوی

﴿ چون تو بامن این چنین بودی بظن ﴾
﴿ هم زجان بیزار گشتم هم زتن ﴾

« ترجمه » نه زمان سن بكا ظن ایله بویله اولدك ! هم جانمدن ، هم تنمدن بیزار اولدم .« شرح » بنم كافهٔ امید وسعادتم سنك لطف و محبتكه منحصر ایكن براز شكایتم اوزرینه سوء ظن ایلدك ! حقمده ظنك بویله اولنجه بن جان وتنمدن و ازكچدم. زیرا جان وتنمی سنك ایچون سور ایدم، شمدی سن بنی سومینجه كندمی فدا ایتمكی بر چارهٔ سلامت بلیرم !

مثنوی

﴿ خاك رابرسیم وزر کردیم چون ﴾

﴿ توچنینی بامن ای جانرا سکون ﴾

« ترجمه » کوش والتون اوستنه طوپراق صاچدك ! زیرا سن بنمله بویله منفعلسك ! ای جانه باعث سکون اولانزوجم ! « شرح » لذائذدن قطعیاً یوزچویرن انسان مال و منال اوزرینه طوپراق آتوب انلری قلبندن چیقارر. زوجهٔ اعرابیده ندامت ایچنده کندی حالنه جلب مرحمت ایچون ای جانمك سعادت و سکونی اولان زوجم ! جانوتنم سنك محبتك ایچون ایدی . شمدی بندن منفعلسك ! دنیا بنم ایچون زندان اذادر دیمك ایسته‌یور .

مثنوی

﴿ توکه درجان ودلم جامیکنی ﴾

﴿ زین قدر ازمن تبرا میکنی ﴾

« ترجمه » سن که‌جان وکوکلمده یرپایمشسك ! بوقدر شکایتمدن تبری ایدرسك ! « شرح » ای زوجم ! سنك محبتك قلبمده یرلشمش ایکن محضا سنك راحتك ایچون ایلدیکم شکایت اوزرینه شمدی بندن وازکچوب بنیحیاتسز براقق روامیدر ؟

مثنوی

﴿ توتبرا کن‌که هستت دستکاه ﴾

﴿ ای تبرای توجانرا عذرخواه ﴾

« ترجمه » سن تبرا واستغنا ایت ! زیرا دستکاه وقوت سنده‌در ، ای سنك تبری واستغناك ! که جانه عذر دیله‌یجیدر. « شرح » ای مابه‌الحیاتم اولانزوجم!

محبت وزوجیت رابطه‌سیله سنك قدرت وتأثیرك واردر . هر نه قدر تبرا واستغنا ایدر ایسك بجادر . بنم بر چاره وعذر خواهم وار ایسه اوده جانمدرکه کندینی حضورکده فدا وحیاتدن تبرا ایدر .

مثنوی

﴿ یاد میکن آن زمانی را که من ﴾

﴿ چون صنم بودم تو بودی چون شمن ﴾

« ترجمه » اول زمانی خاطره کتیرکه بن، کوزللکده بت کبی ایدم؛ سن، بت پرست کبی بکا طاپنیر ایدك ! « شرح » شمدی یه قدر زن اعرابی اعتذار ومحویتی اختیار ایدرك بووسیله ایله زوجنده رقت آمیز تأثرات حس ایدنجه زوجنك کلیاً عفوینی قازانمق ایچون بشقه برزمینه نقل کلام ایتمش ! ای زوجم ! وقتیله بنم کوزللکمی، سنك بکا طاپنیرجه سنه شدت محبتنی خاطره کتیرده لطف یادی باعث ذوق وملایمت اولان اوزمانده کیمك ذهننه کله بیلیر ایدی؟ که پرستش اولنان بر وجود شمدی سندن عنف واستغنا وفرقت وتبرا کورسون ! بو اثر انصاف ووفامیدر ؟

مثنوی

﴿ بنده بروفق تودل افروختست ﴾

﴿ هرکه کویی بخت کوید سوختست ﴾

« ترجمه » بوجاریه موافقتك اوزرینه کوکلنی پارلاتدی . نه‌قت آتش عشقمده یان ! دیسك کوکلم یانمش دیرایدی . « شرح » زن اعرابی زوجنه : جانمك نوری، سنك نورمحبتك ایدی. انقیاد کوستر! یان ! دیدیکك زمان یالکز انقیاد دکل ، یانار وترك حیات ایتمکله بختیار اولورم . دیمشدر .

مثنوى

﴿ من سپاناخ توام هر چم پزى ﴾

﴿ يا ترش بابا كه شيرين مى سزى ﴾

« ترجمه » بن اسپناق [حوائج طعامك] كبى يم ! هرنه ايله بنى پيشيرسن ، ويا اكشى ، ياخود طاتلى ايله قاينا تسك بن لايق وقابلم !

[« سپناخ » اسپناق ، « پزى » پيشيرمك ، « ترش » اكشى ، « با » چـوربا كبى قاينامش اكله صالح مواد ، «مى سزى» فعل مضارع ، لايق اولور ، وبوراده لايق اولورم ديمكدر .] « شرح » زن اعرابى ديبوركه : طعام آكالك اوكنده نصـل افناى وجود ايدر ايسه بن ده سكا قارشى اويله يم ! سندن ايستر بدمعامله ، ايستر لطف وجميله كوره يم ، جمله يه انقياد وكنديمى ارزو و اختيارمدن مبرا و آزاد ايدرم . ارزوم استحصال رضا ومحبتكدر .

مثنوى

﴿ كفر گفتم نك بايمان آمدم ﴾

﴿ پيش حكمت از سر جان آمدم ﴾

« ترجمه » كفر سويلدم . ايشته شمدى ايمانه كلدم ؛ امرك او لنه جانمك باشندن كچه رك كلدم . « شرح » زن اعرابى قصوريني اعتراف ايتدكدن صكره توبه ايتديكنى وتوبه سى قوى ومعنوى اولديغنى زوجنه بيان ايله قصورينك عفوى ايچون استرحام ايتمشـدر . نفس كسب اطمئنان ايدنجه عقل وروحه كلياً منقاد وشائبهٔ انانيتدن آزاد اولور .

مثنوى

﴿ خوى شاهانه ترا نشنا ختم ﴾

﴿ پيش توكستاخ اندرتا ختم ﴾

« ترجمه » سنك شاهانه اولان خويكى اكلامدم . حضوركده كستاخانه وبى‌ادبانه‌سوق كلام‌ايتدم . « شرح » بن شمدى دوشوندم . كمالات مالانهايه‌كى آكلادم . سن جوهر حقيقت‌سك ! سويلديكم سوزلر ، شكايتلر بيوك خطا ايدى . نادم اولدم . ديه ناله‌زن اولان زن اعرابينك لسانندن يازيلان شو كلمات ، انتباه - آور ارباب معلوماتدر .

مثنوى

چون زعفو توچراغى ساختم

توبه كردم اعتراض انداختم

« ترجمه » وقتا كه سنك عفوكدن بر موم ياقدم ، خطامدن توبه ايتدم ، اعتراضى اوستمدن آتدم . « شرح » زوجۀ اعرابى : بوخطامده چراغ اميدمى سنك نور عفوكدن شعله لنديره‌رك مرحمتكه ربط قلب ايله كنديمى توبه كار ايتدم بيوكلره قارشى اعتراض تعبيراولنان بلاى ندامت افزادن روكردان وساحۀ انقياده پويان اولدم . ديمشدر .

مثنوى

مى نهم پيش توشمشير وكفن

ميكشم پيش توكردن‌را بزن

« ترجمه » سنك اوكنه قليجى وكفنى قورم ! بوينمى سنك اوكنه چكرم ! اور ! « شرح » بوبيت شريف عاشقانه ومطيعانه فدا كارلق حسياتنى كوسترن بر لوحۀ مؤثره‌در . خطاسنه نادم اوله‌رق استعفاى قصور ايدن هر عاشق حزن ديده‌نك ورد لسانى اولمغله سزادر .

مثنوى

از فراق تلخ ميكويى سخن

هرچه خواهى كن ولكن آن مكن

« ترجمه » آجی اولان آیریلقدن سوز سویلرسك ! نه ایسترایسك ایت!
لکن اونی یاپمه ! [آیرلقدن بحث ایتمه !] « شرح » دقت ایدلملیدکه زن اعرابی
مهارتله مرحمت ورقتی جالب پك چوق نقطه‌لردن بحث ایتدیکی کبی شمدی الك
زیاده قورقدیغی مفارقته سوق کلام ایتمشدر. کرفتار محبت اولان بر قلب ایچون
فراق ، الك آجی بر درددر . فراقك تأثیرات الیمه‌سنی حس ایتمش اولانلر تأمل
ایدرلرکه هجران زده برقلبك حزن والم‌ایله تغذیسندن متولد بر پریشانی‌ایله هرآنی
بر سوزش وجدانی‌ایله کچر .

مثنوی

﴿ درتوازمن عذرخواهی هست‌سر ﴾

﴿ باتو بی من او شفیع مستتر ﴾

« ترجمه » بنم ایچون سنده کیزلیجه برعذر ومرحمت طلب ایدن واردر .
او،سنك‌یاننده‌بن‌یوق‌ایکن‌اورتولی‌برشفاعت‌ایدیجیدر.« شرح » زن‌اعرابینك تقصیر
وشکایتدن طولایی زوجنده حاصل اولان غضب وتهوری رفع‌ایله قصوری عفو
ایتدیره‌جك درونی وقلبی برعذر خواه، بر طـالب مرحمت، برشفیع مستور ،
برمنبع عنایت واردر،که اوده حسن خلق وطبیعتدر [بوبیت شریفده‌جلب‌خاطر
ایچون ایراد بیوریلان کلمات ، فیض افزای ارباب اشتیاقدر .

مثنوی

﴿ عذر خواهم در درونت خلق تست ﴾

﴿ زاعتماد او ، دل من جرم جست ﴾

« ترجمه » عذر خواهم درونکده‌کی اخلاقکدر؛ اوکا اعتمادندن ناشی قلبم
طالب جرم وقباحت اولدی . « شرح » ای مابه الافتخار اولان زوجم ! بنم عذر
خواهم سنك طبیعتکدرکه اهـل جرمه عفو ومرحمت ایتمکله متلذذ ومرحمت
ریز اولور؛ علوی خلقتکه اعتمادم اودرجه‌ده‌درکه التفاتك ایچنده برده جرم‌ایتمك

ایسترم. عفوككبی بر آب زلالك اذواق لطیفه‌سندن شیرین‌مذاق وحیاتیاب اوله‌یم !
[بو بیت شریف صاحب جرم ولكن تائب ومعتقد برقول طرفندن جناب ارحم‌-
الراحمینه مناجات صورتیله عرض اولنسه بجادر .]

مثنوی

﴿ رحم كن پنهان زخود ای خشمكین ﴾
﴿ ای كه خلقت به زصد من انكبین ﴾

« ترجمه » ای غضبلی اولان زوجم ! كندندن بكا كیزلیجه مرحمت ایت !
ای سنك خویك، كه یوز بطمان بالدن دها طاتلیدر .
[«من» بطمان ، قدرت حلواسی ، احسان معنالرینه كلیركه اوچنك‌ده بو بیت-
شریفه‌درجه‌درجه‌مناسبتی واردر.] « شرح » ای خویی كوزل اولان زوجم !
لطفكی اغزكله سویلمه‌سن بیله قلباً اولسون بكا مرحمت ومروت‌ایت ! سنك كبی
عالی جناب، بنم كبی بیچاره‌یه قارشی حدت وعتاب ایتسه كمال رقت ومرحمتندن
كندی دوچار اضطراب اولور . بندن بشقه كندی ذات علوی صفاتكده مرحمةً
ترك غضب ایت ! زیرا غضب ایتمك مرحمتك حسبیله كندیكه زحمت ویرمكدردیه
نزاكت افاده‌سنی نزاهت بیان ایله تزیین ایدن زن اعرابینی شوتجملات بر حسن-
مجردكبی نظره آرا ایدر .

مثنوی

﴿ زین نسق میكفت بالطف وكشاد ﴾
﴿ درمیانه كریهٔ بروی فتاد ﴾

« ترجمه» قادین بوطرزده لطف وصفوله آچیلوب‌سوزسویلدی. اوصره‌ده
كندینه بر آغلامق دوشدی. [آزادهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ كریه چون ازحد كذشت وهای وهای ﴾
﴿ زوكه بی كریه بد اوخود دلربای ﴾

« ترجمه » نه‌زمان های های‌دیه آغلامسی حدندن کچدی. او قادیندن‌که آغلامدیغی حالده‌ده کوکل قاپیجی بر کوزل ایدی. [قادینك احوالنی تصوردن عبارت اولمسنه مبنی شرحه حاجت کورلمدی.]

مثنوی

﴿ شد ازان باران یکی برقی بدید ﴾

﴿ زدشراری بردل مرد وحید ﴾

« ترجمه » کوزیاشدن ترکب ایدن او یاغموردن بر شمشك ظاهراولدی. قناعت عالمنده وحید اولان مرد اعرابینك کوکلی اوزرینه قیغلجم صاچدی. « شرح » یاغمور وقتنده ظهورایدن شمشك‌کبی حرارتلی کوزیاشلری‌ده الشمتین قلبلری‌یاقار. ایشته خلوص وصفوتله قادینك کوزلرندن آقان‌یاشلرحسن اخلاقده فرید وریاضت وقناعتده وحیداولان اول‌مرد کاملك قلبنه شراره‌پاش‌رحم وشوق اولمش، ظلمت غضبی ازاله ایتمشدر.

مثنوی

﴿ انکه بنده‌روی خویش بودمرد ﴾

﴿ چون بود چون بندکی آغاز کرد ﴾

« ترجمه » او،محبوبه‌که انسان آنك کوزل یوزینك بنده‌سی ایدی؛ اظهار بندکی‌یه آغاز ایلر ایسه انسان نصل اولور؟ « شرح » برمحب، محبوبه‌سنك بر نکاهنه، برشیوه‌سنه، برالتفاتنه بنده ایکن برده اومحبوبه عرض عبودیت ایدنجه ارتق اوعاشقك نه‌حال کسب ایده‌جکنی ذائقه سنجان عشق ومحبت ایچون تعریفه احتیاج یوقدر.

مثنوی

﴿ انکه از کبرش دلت لرزان بود ﴾

﴿ چون‌شوی‌چون‌پیش توکریان‌بود ﴾

« ترجمه » او محبوبه كه كبرندن قلبك تتره‌ر ؛ سكا قارشى كريان اولور ايسه نصل اولورسك؟ « شرح » بر ملاحت پرورك محبنه ناز واستغناسى قلبى لرزان وپريشان ايدر . يا اومحبوبه سكا قارشى ريان ونالان اولور ايسه قلب محبتزده‌ده‌كى هيجان عشق ايله غليان مرحمتى تصويره دائرهٔ بيان مساعد دكلدر .

مثنوى

﴿ انكه ازنازش دل وجان خون بود ﴾

﴿ چونكه آيد درنياز اوچون بود ﴾

« ترجمه » انك نازندنكه دل وجان قان اولور؛ او،نيازه كلنجه نصل اولور؟ [بالاده‌كى شرح بو بيت شريفكده شرحيدر.]

مثنوى

﴿ آنكه درجور وجفايش دام ماست ﴾

﴿ عذر ماچه بودچواودر عذر خاست ﴾

« ترجمه » اومحبوبه‌كه انك جور وجفاسى بزم طوزاغمزدر. عذرمزك نه اهميتى اولور ؟ اوحالده كه اودلربابيان‌عذره قيام‌ايتدى. [بيت بالانك آهنك علوى تصويرينه تتمهٔ معلادركه سلاست بيانى افهام معانى ايتديكى ايچون‌شرح اولنمدى.]

مثنوى

﴿ زيّن للنـاس حق آرا ستـست ﴾

﴿ زانچه‌حق آراست‌چون‌دانندجست ﴾

« ترجمه » حق‌تعالى حضرتلرى قادين محبتى‌ايله انسانلرى تزيين ايتمشدر. جناب حقك تزيين ايلديكى محبتدن انسانلر نصل خلاص اوله بيلير ؟ « شرح » اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ عمرانك اون دردنجى آيتيدر : (زين للناس حب‌الشهوات من‌النساء والبنين والقناطيرالمقنطرة من‌الذهب والفضة‌والخيل‌المسومة

والانعام والحرث ذلك متاع الحيوة الدنيا والله عنده حسن المأب ﴾ معنای شریفی :
« حب الشهوات ارزولر انسان ایچون تزیین اولندی که بو ارزو اولنه جق شیلر
قادینلر واولاد والتون وکموشدن جمع اولنمش مال کثیر ونشانلی آتلر وحیوانات
مفیده واکیندر . بوذکر اولنان شیلر دنیا حیاتنك متاع فانیسیدر ؛ والله تعالی
حضرتلرینك نزدنده کوزل رجوع ایده جك جنات واردر . » دقت ایدلملیدرکه
انسانلر ایچون الك زیاده تزیین اولنسان کیفیت آیت کریمه نك اولنده ذکر وفرمان
بیوریلان حب نسادر . شرحه کلنجه : الله تعالی حضرتلری حب نسایی تزیین
بیوردقدن صکره هانکی انساندرکه محبت نسادن وارسته وآزاده اوله بیلیر ؟
بوسببدندرکه اعرابی زوجه سنك نیاز وبکاسنه تحمل ایده میوب یکیدن عرض
محبت ایده جکدر . نفس ده مطمئنه درجه سنه کلنجه عقل اکا بهمه حال محبت ایدر .

مثنوی

﴿ چون پی یسکن الیهاش آفرید ﴾

﴿ کی تواند آدم از حوا برید ﴾

« ترجمه » زیرا الله تعالی حضرتلری ارککه قادینی سکون وآرام ایچون
یاراتدی . حضرت آدم حضرت حوادن نصل کسلمکه ، یعنی آیرلمغه قادر اوله بیلیر ؟
« شرح » بوبیت شریفده ایما اولنان آیت کریمه سورهٔ اعرافك یوز سکسان
سکزنجی شو آیت کریمه سیدر : ﴿ هوالذی خلقکم من نفس واحدة وجعل منها
زوجها لیسکن الیها ﴾ معنای شریفی : « الله تعالی درکه سزی بر نفس وجاندن خلق
ایتدی و آدمك جفتی اولان حوایی آدمدن پیدا ایلدی ؛ تاکه انسیت حاصل ایدوب
حضرت آدم ارام ایتسون . »

شرحه کلنجه : رجالك نسایه محبت ایتمکه اولان مجبوریتلری بالاده درجله
تزیین صحیفهٔ احترام اولنان آیت کریمه ایله مثبتدر . انسانلر محبت نسادن نصل
قورتوله بیلیر ؟ بومحبت بقای نوع بشر ایچون لزومه مبنی بر خدمت اولدیغی
وارستهٔ اشارتدر .

مثنوی

﴿ رستم زال اربود وزحمزه بیش ﴾

﴿ هست درفرمان اسیر زال خویش ﴾

« ترجمه » بر ارکك اکر قهرمان مشهور رستم زال وحضرت حمزه‌دن زیاده جسور فرض اولنسه بیله حکم وفرمان قبول ایتمکده کندی قاریسنك اسیریدر . « شرح » ارکك نه قدر جسور وغیور اولسه کندی زوجه‌سنك یاننده بوانتجه علناً اولمسه بیله خفیاً تابع ومنقاد اولور، اما انسانیتدن ، مرحمتدن ، حسیات عالیه‌دن محروم برمخلوق حب نسا مزیتندن بی‌خبر بر حیوان حریص حکمنده قالیر .

مثنوی

« آنکه عالم مست کفتش بدی »
« کلمینی یا حمیرای زدی »

« ترجمه » او [فخر عالم محمد مصطفی علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری] که عالم کلامنه مست وحیران ایدی . (کلمینی یا حمیرا !) یعنی : یا عایشهٔ صدیقه ! بکا سویله ! بیورر ایدی . « شرح » بو بیت شریفده نسانك ارککاره اولان تأثیراتی بیان بیورلمشدر . بومثال ایله که ، فخر عالم ونبی محترم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینك هر کلام وفرمان رسالتپناهیلری کمال حکمت ولطافتندن عالمی حیران براقدیغی حالده عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنهایه، یاصدیقه ! بکا سویله ! دیه فرمان وبوجهتله نسانك حب وقدرینی اعلا واعلان بیوررلر ایدی .

مثنوی

« آب غالب شد بر آتش ازنهیب »
« آتشش جوشد چو باشد در حجیب »

« ترجمه » هیبت جهتندن صو آتشه غالب اولدی . انجق حجابده ، یعنی قابده اولنجه آتش اوصویی قاینادیر . « شرح » صو آتشی سوندورر واکا غالب اولورسه‌ده صو بر قاب ایچنه قونیلوب آتشك یاننه براقلدیغی زمان صو قاینار وتدریجاً بخاره منقلب اولوب بیتر . ایشته ارککلرك قوهٔ جسمانیه‌سی قادینه غالب ایسه‌ده ارکك نسا ایله برمدت برابر بولنسه نسا ارککه غلبه ایدوب ایستدیکی کبی اوینادیر وامرینه رام ایتمش اولور .

مثنوی

﴿ چونکه دیکی حایل آمد هردورا ﴾

﴿ نیست کردان اب‌را کردش هوا ﴾

« ترجمه » نه‌وقت برقاب ایکیسنک آره‌سنه کیردی . او ، صویی یوق ایتدی . هوا ایلدی . « شرح » بر محبوبه انسانک کوکلنه نصل آتش بار ملاحت اولدیغنی ذائقه سنجان عشق و محبت بیلیر . ایشته صو ، ظاهراً آتشی سوندوررظن اولنورسه‌ده صو طولدیرلمش اولان قابک آتش اوستنده بولنمسی قاینایوب هوایه منقلب اولمسنی ایجاب ایتدیکی کبی حس سودا ظرف قلبده انسانی مغلوب هوا ایدر . [هوی محبت معناسنه‌در .]

مثنوی

﴿ ظاهرا برزن چوآب ارغالبی ﴾

﴿ باطناً مغلوب زنرا طالبی ﴾

« ترجمه » ظاهراً صو آتشه غالب اولدیغی کبی سن ده ظاهراً قادینه غالب ایسه‌کده باطناً مغلوبسک ! چونکه قادینه طالبسک ! « شرح » ارکک قوهٔ جسمانیه ایله قادینه غالب کبی کورینور ایسه‌ده اسباب کثیره الجاسیله اکا محتاج وطالب اولمسنه مبنی بالضروره مغلوب اولور .

مثنوی

﴿ اینچنین خاصیتی در آدمیست ﴾

﴿ مهر حیوان را کمست آن از کمیست ﴾

« ترجمه » بونک کبی آدمیده برخاصیت واردر . حیوانک محبتی ناقصدر . او نقصان حیوانک ناقصلغندندر . « شرح » بوراده خاصیت انسانیه ، عقل و محبتدرکه آدمه مخصوصدر . حیوانده بوخواص رقیقه بولنمدیغی ایچون حال بهیمیتده دیشیسنک مغلوبی اولماز .

در بیان این خبر که انهن یغلبن العاقل ویغلبن الجاهل

بو خبرك بیانندهدرکه : قادین ، عاقله غلبه ایدر وجاهلدن مغلوب اولورلر .
[عاقل عین عقل وروحدر . نسانك نزاکت ولطافتنی حس ایدر . جاهل مظهریت نسائیهیی بیلمیهرك قادینه ضعیف برمخلوق نظریله باقار .]

مثنوی

گفت پیغمبر که زن بر عاقلان
غالب آید سخت بر صاحبدلان

« ترجمه » پیغمبر علیهالصلوة والسلام افندمز حضرتلری بیورديلرکه : خاتون عاقللر وصاحب دلان اوزرینه غالب گلیر . « شرح » فرمان جناب حبیب کبریا حکمت وحقیقتی محتویدر . عاقل وصاحب دل اولان رجالك موجودیت معنویهسی عقل وروحانیت وکمال رقت ومحبته مستنددر . بونك ایچون قادین کبی نازکتر برمخلوق ظریفه مغلوب وافتاده اولور .

مثنوی

باز برزن جاهلان غالب شوند
زانکه ایشان تند وبس خیره روند

« ترجمه » تکرار نسا اوزرینه جاهللر غالب اولورلر ؛ او جاهللر زیادهسرت وغضبلی حرکت ایدرلر . « شرح » جاهللر سیما وسیرت اعتباریله گوزل بر قادینه مالك اولسهلر بیله قدر وقیمتنی بیلمزلر .

مثنوی

کم بودشان رقت ولطف وداد
زانکه حیوانیست غالب برنهاد

« ترجمه » جاهللرك رقت قلبی ولطف ومحبتی آز اولور . انلرك طبیعتنده حیوانلق غالبدر . « شرح » علما وفضلانك مرحمتلری چوق ، قلبلری رقیق ، معامله‌لری لطیف وملایمدر . جاهللرك ایسه حدت وغضبلری زیاده ، خشونت قلبیه‌لری تعریفدن آزاده‌در .

مثنوی

﴿ مهر ورقت وصف انسانی بود ﴾

﴿ خشم وشهوت وصف حیوانی بود ﴾

« ترجمه » محبت ورقت انسانه لایق وصف اولور ، غضب وشهوت حیوانه مخصوص صفت اولور . « شرح » حواس حیوانیه‌سی غلبه ایدن وحشیلرك غضبی چوق ایکن میدان حرب وتهلکه‌ده جسارتلری آز وصاحب رقت ومحبت اولان عالیجنابلرك بسالتی ایسه محبتلری کبی چوقدر . حرب کسب کرمی ایتدکجه وتهلکه آرتدقجه شجاعتلری اودرجه‌ده آرتار . معلومدرکه پرخشم وشهوت اولان وحشیلرمدنی برانسان کورورلر ایسه قاچارلر . مثلا بیك نفرمدنی اون بیك نفر بدوی‌یه مقابله ایدر . عقل وادراك کبی براستحکام متین بولنماز .

مثنوی

﴿ پرتو حقست آن معشوق نیست ﴾

﴿ خالقست آن کوییا مخلوق نیست ﴾

« ترجمه » ملاحت وجاذبه‌یه مالك اولان محبوبه پرتو حقدر . یالکز معشوقه صوری دکلدر ؛ او معشوقه خالقدر . کویا مخلوق دکلدر . « شرح » بو بیت شریفده صاحب حسن وجذبه اولان نسا ، مدح وثنا اولنمشدر . « آن ولطافته صاحب اولان معشوقه خالقدر ، کویا مخلوق دکلدر . » بیورلمشدر . بوراده (خالقدر) تعبیری اکلاشلمق ایچون حقیقت کوزیله دقت لازمدر . (خلق) یاراتمق معناسنه

كلديكى كبى بشقه معنالرىده واردر. مثلا قرآن عظيم الشانده: ﴿ فتبارك الله احسن الخالقين﴾ يعنى: «الله تعالى حضرتلرى عالى اولدى كه خالقلرك كوزليدر.» ديمككه (خلق) كلمه‌سى ياراتمقدن بشقه معناده ده قوللانيلير . اعتبار ايتديكمز (خلق) بالكز ياراتمق معناسنده اولمش اولسه الله تعالى حضرتلرندن بشقه‌سنه (خالقين) تعبيرى استعمال اولنماز ايدى . قرآن عظيم الشانده بيورلمشدركه: ﴿يخلقون افكاً﴾ يعنى: «بعض انسانلر افك وافترا خلق ايدرلر .» (خلق) لفظى افك وافترا ايدنلر ايچون ده استعمال اولنمشدر. بوندن ماعدا تجليات جماليه نورندن مخلوق بر صاحبهٔ حسن جاذبه‌دارك سماى لطيفنده‌كى تأثير معنوى ، پرتو حق ايله انجلا بولان بر آيينهٔ صاف حكمنده‌دركه برعاشق جمالك كوكلنده ايجاد حسيات ايدر. شو مظهريت كوستركه برمعشوقه‌نك حلاوتدار نظرى ، جاذبه‌لى سيماسى قلب عاشقده ابداع حسيات ايتمش ، بو حسياتى خلق ايتمش كبيدر. خالق حقيقى امر خلقى بر سببه ربط بيورمش اولمسنه مبنى انسان امر حق ايله وجود پذير اولور . آنجق والده‌سنك رحم و بدنندن ظهور ايلديكى جهتله والده‌سى اولادينه كوره ظاهرده خالق كبى كورونور . ايشته تعداد اولنان ودها زياده تعداد وايضاحى ممكن اولان دلائلدن اكلاشيليركه بيت شريفده‌كى (خالق) تعبيرى قابل تعريض دكلدر .

﴿ تسليم كردن مرد خود را بانچه التماس زن بود طلب معيشت ﴾
﴿ وآن اعتراض زن را اشارت حق دانستن بنزد عقل هر دانندهٔ ﴾
﴿ هست كه با كردنده كردانندهٔ هست ﴾

اعرابى، قادينك طلب معيشت ايچون التماسى اوزرينه كندى فكرينى تسليم ايلمسى وخاتونك، اواعتراضى اشارت حق بيلمسى بيانده‌در . زيرا هر عاقل ودانا نزدنده معلومدركه: هر دونجى ايله بر دونديريجى واردر .

[خاتونك ابتدا شكايت وتعريض ايديشنده بر حكمت خفيه اولديغى كبى نفسك اماره، لوامه ومطمئنه اولمسى‌ده بر حكمته مبتنيدر . انلردن ظهور ايدن

التماسات ایچنده مشروعیتی تعین ایدن جهتلرك تحریسی مقتضای حکمتدر . مثلا نفس اماره هرچه باد آباد بر محبوبه ایستر، عقل ایسه زنادن کلیاً تحاشی ایدر؛ امابقای نوع بشر وسائر اسباب ایچون نکاح ایله زوجه‌نك وجودی لابد اولدیغندن عقل، نفس وبدن ایچون مشروع صورتده زوجه تدارك ایدر . بو صورتله بنی بشرك قیامته قدر ابقا وادامه‌سنه بادی وبدنك راحتنی مؤدی اولور . فرق بونده‌درکه : نفس اماره غیرمشروع ومضر صورتده لذائذی قبول ایدر . عقل کامل ایسه نافع ومشروع صورتده اختیار اذواق ایدر . عقل کامل نفسنك تضییقاتنده‌ده حقدن برحکمت خفیه حس ایله اندن بیله فائده‌مند اولور .]

مثنوی

﴿ مردازان کفته پشیمان شدچنان ﴾

﴿ کز عوانی ساعت مردن عوان ﴾

« ترجمه » اعرابی زوجه‌سنه سویلدیکی سوزدن پشیمان اولدی . اویله که ظالم ، اوله‌جکی وقت ظلمتدن نادم اولدیغی کبی ! « شرح » اعرابی ، زوجه‌سنك عذرینی دیکله‌یوب کوز یاشلرینی کورونجه کوستردیکی شدتدن طولایی اودرجه ندامت کوسترمشدرکه ظلم واعتسافده بولنان بر شخص ، صوك نفسنی آله‌جغی زمان نه‌قدر ندامت و پشیمانی ایچنده بولنورسه اعرابی ده او حالده بولنیوردی . بو بیت شریفده رجالك نسایه مرحمتلری وظالملرك غایهٔ خسران وندامتلری عارفانه اشارت بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ کفت خصم جاز جان چون آمدم ﴾

﴿ برسر جان من لکدها چون زدم ﴾

« ترجمه » اعرابی دیدی : نیچون جانمك جانانه دشمن کلدم ؟ بن روحمك باشنه نیچون دپمه‌لر اوردم ؟ « شرح » زوجهٔ اعرابینك تعریضات وشکایاتی زوجنك

استحصال راحتی امیدینه مستند ایکن بونی اکلاماش اولان اعرابی : جانمك جانی کبی سوکیلمی، بن شدتله تعذیر وتکدیر ایدیشم کندی جانمه تکمه اورمق کبی اولدی . دیمشدر .

مثنوی

﴿ چون قضا آید فرو پوشد بصر ﴾

﴿ تا نداند عقل ما پا از سر ﴾

« ترجمه » نه زمان قضای الٓهی کلیر . کوزی کورمکدن اورتر . اوقدرکه عقلمز آیاغی باشدن بیله فرق ایده مز . « شرح » واقع اولان خطالر واستعمال ایدیلان شدت اسانلر، باعث ندامت وخسران اولور . انسان خطالر ایله شدتك وخامتنی عقلاً بیلیر ایسه ده نه فائده که قضا سرنما اولنجه خطا ارتکاب اولنور . وواجب الرعایة اولانلر نادانلر طرفندن تحقیر اولنور . نه دن صکره مخطی ایشلدیکی خطانك نتایج وخیمه سنی کورور . نه چاره که اکثر اوقاتده بو خطیئاتی تعمیره چاره بولنماز .

مثنوی

﴿ چون قضا بکذشت خود را می خورد ﴾

﴿ پرده بدریده کریبان می درد ﴾

« ترجمه » نه وقت قضا کچر . مخطی ، کنـدی کندینی یر . پردهٔ ناموس وتربیه سی یرتلمش اولان کیمسه کندی یقه سنی یرتار . « شرح » دومانلی فورتنه یه بکزه ین قضای الٓهی کچوبده انسان ایشلدیکی خطایی وپردهٔ ناموسنك درجهٔ کسر ومحوینی کورونجه شدت ندامت وکدورتدن کندی یقه سنی یرتار . نالان اولور . قضای ربانی یی دعوت ایتمامك ایچون وقتیله عبادت وحسن اخلاق ایله وظائف انسانیه نك اجراسنه مواظبت ایتملیدر .

مثنوی

﴿ مرد کفت ای زن پشیمان می شوم ﴾

﴿ کربدم کافر مسلمان می شوم ﴾

« ترجمه » مرد عرب، دیدی : ای خاتون ! سکا کوستردیکم شدتدن طولایی پشیمان اولدم . اکر کافر ایدیسه‌م مسلمان اولدم . « شرح » بوراده کافر اهل خطا و مسلمان، صاحب صواب وصفا معناسنده‌در . اعرابی : بنی جاندن سون زوجه‌م ! سکا شدت کوستردیکمه کلیاً نادم، ارتکاب ایلدیکم خطادن فارغ اولدم. کندیمی یکی مسلمان کبی شایان عفو کوردم. دیمشدر . نفسك ، مطمئنه وراضیه اولدیغی عقل کورونجه ریاضات وسائر جهات ایله نفسه ایلدیکی جفالری اونوتدرمق اوزره اظهار ندامت ایدر . بیلیرکه نفس، مطمئنه وراضیه اولدقدن صکره باذن الله تعالی بردها طریق ناصوابه رجوع ایتمز . سورهٔ فجرك یدنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ یا ایتها النفس المطمئنه ارجعی الی ربك راضیةً مرضیةً فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « ارادات ربانیه‌یی قبول ایله آرام ایدوب مطمئنه اولان نفس وجان ! ربکه رجوع ایت ! سن خوشنود وبنم نزدمده مرضیه وپسندیده اولدیغك حالده ، خالص قوللرمك زمره‌سنه داخل اول وجنته کیر . »

مثنوی

﴿ من کنهکار توام رحمی بکن ﴾

﴿ برمکن یکبار کیم از بیخ وبن ﴾

« ترجمه » بن سنك کنهکارکم ! مرحمت ایت ! بردنبره بنی کوکمدن قوپارمه ! « شرح » کوستردیکی شدتله کنهکار و شمدی نادم و بیزار اولان اعرابی ، بوحاله مرحمت ومروت ایتده وجودمی افنا وعقامی امحا ایتمه ! دیه تظلم ایتمشدر .

مثنوی

﴿ کافر پیر ار پشیمان میشود ﴾

﴿ چونکه عذر آرد مسلمان میشود ﴾

« ترجمه » اگر پیراولان کافر کفردن پشیمان اولورده عذر وندامت گتیررسه مسلمان اولور . « شرح » بنم کبی آز مدتده بر خطانه بولنسان کیمسه دکل مدت عمرینی خطالر ایچنده گچیروب اختیارلامش اولان کافر بیله هدایت وجدانیه ایله ندامت حقیقیه سنی اظهار ایدرسه مظهر مغفرت وصاحب ایمان وسعادت اولور . بوندامتم ازهر جهت سنك لطف وعفوکه لایقدر . خطابیله اعرابی لساننده سویلنمش اولان بوکلمات مؤثره نك قوت معناسی صلاح آور ارباب هوادر .

مثنوی

﴿ حضرتی پررحمتست وپرکرم ﴾

﴿ عاشق اوهم وجود وهم عدم ﴾

« ترجمه » الٓهی ! ذات پاکك پررحمت وپرکرمدر ، هم وجود ، هم عدم سنك طالب وعاشقکدر . « شرح » کافر ومسلماندن ، عذر وندامتدن بحث وبیان اولننجه ، برمقتضای دأب جلیل مولانا اعرابینك افاده سی ترك اولنه رق برتائب جدی طرفندن مناجات صورتیله الله تعالی حضرتلرینه بالاده طرز ظریف عاشقانه ده عرض استرحامات اولنمشدر

مثنوی

﴿ کفر وایمان عاشـق آن کبریا ﴾

﴿ مس ونقره بنـدهٔ آن کیمیا ﴾

« ترجمه » کفر وایمان او ، جناب کبریانك عاشقیدر . باقر وگموش او ، کیمیانك بنده سیدر . « شرح » کفر وایمان اصحابی طوعاً ویا کرهاً حق تعالی حضرتلرینك عاشقیدر . صورتا صاحب کفرومنکر هرشیئی انکار ایدرلرایسه ده ینه قادر مطلق حضرتلرینك مخلوقاتنه محبت واظهار حاجت ایتمکه مجبور اولدقلرندن منکرین

معناً خالقه عاشق اولدقلرینی غفلتلری سببیله کندیلری اکلامازه شوقدرکه: منکر وغیرمطیع اولانلرك محبتلری طوعاً دکل کرهاً اولمسنه مبنی کندیلری معذب ومذموم اولور. بو بیت شریفده مس ونقره‌دن مقصد، طینتی عادی، یاخود خلقتی کریم وعالی اولانلردرکه جمله‌سی کیمیای قدرت اولان فیض رحمانه تابعدر.

﴿ دربیان آنکه موسی وفرعون هردومسخر مشیتند ﴾

﴿ چنانکه زهروپادزهروظلمت ونورومناجات کردن ﴾

﴿ فرعون بخلوت تاناموسی نشکنند ﴾

انك بیانده‌درکه موسی علیه السلام ایله فرعون هرایکیسی مشیت وارادات الهیه‌ده مسخردرلر؛ زهرایله پادزهروظلمات ونور کبیدر. وکندی ناموسی شکسته اولمامق ایچون فرعونك خلوتده مناجات ایتمسیدر:

مثنوی

﴿ موسی وفرعون معنی رارهی ﴾

﴿ ظاهران ره‌دارد واین بی‌رهی ﴾

« ترجمه » موسی علیه السلام وفرعون معنانك بنده سیدر. او [حضرت موسی] آشکار برهدایت یولی طوتار. بو [فرعون] یولسزدر. [برنجی مصراع نهایتنده‌کی (رهی) کوله، قول، ایکنجی مصراع نهایتنده‌کی (بی‌رهی) یولسز دیمکدر.].

« شرح » موسی علیه السلام ایله فرعون معنیٰ وحقیقتده خالق لم‌یزل حضرتلرینك بنده‌سیدر. شوقدرکه: حضرت موسی باعث نجات وموجب استحصال رضای کبریا اولان طریق مستقیمی طوتمش وفرعون هدایت یولنی شاشیروب کریوه‌یه صاپمشدر.

مثنوی

﴾ روز موسی پیش حق نالان شده ﴿

﴾ نیم شب فرعون هم کریان شده ﴿

« ترجمه » کوندوز موسی علیه السلام حق حضورنده ناله وفریاد ایدیجی اولدی. کیجه یاریسنده فرعون ده آغلایبجی اولدی. « شرح » موسی علیه السلام پیغمبر پاك نهاد اولدیغی ایچون کیجه کوندوز ، کیزلی آشکار جناب حقه ناله واستغفار وعبادت ایدر ایدی. فرعون یسه هر کسك یاننده قصور وخطالرینی اعتراف واستغفار ایتمکی کبرینه یدیره‌میوب کوندوز بی‌پروا دعوای الوهیتده بولنور وکیجه یاریسنده آغلامغه باشلایه‌رق خدعهٔ ملعونانه‌یه جرأت ایدرایدی.

مثنوی

﴾ کین چه غلست ای خدا بر کردنم ﴿

﴾ ورنه غل باشدکه کویدمن منم ﴿

« ترجمه » ای خدای متعال ! بوغازمده‌کی بو نصل زنجیردر ؟ اکر بو زنجیر اولمیدی کیم دیه‌بیلیر ایدی ؟ که (بن) بنم ! « شرح » فرعون لعین کیجه یاریسی خلقدن کیزلی ، الله تعالی حضرتلرینه آغلایه‌رق فریاد ایدردی‌که الهی! بنم بوینمده بو نصل زنجیر ضلالتدر. بن باعث هلاك اولان کبر وانانیت قعرینه چکره و (بنم) دیدیرر ! فرعون لعین بیلمز ایدی که اوزنجیرك خلقه‌لری کندی انانیت وکبر وخطالرندن معمول بر آلت ایدی .

مثنوی

﴾ زانکه موسی را منور کردهٔ ﴿

﴾ مر مرا زان هم مکدر کردهٔ ﴿

«ترجمه» آلهی ! اوعلم وارادتدن موسی‌یی منور ایتدك . ینه اوعلم وحكمتدن بنی مظلم ومكدر ایتدك ! [فریاد فرعونی مصوردر. ابیات آتیه‌نك ترجمه وشروحی توضیح ماده ایدر.]

مثنوی

﴿ زانكه موسی راتومهروكردهٔ ﴾

﴿ ماه جانم راسیهر وكردهٔ ﴾

«ترجمه» او، حكمتدن‌كه موسی‌یی آی‌یوزلو ، مقبول ایتدك ! جانمك ماهنی سیاه یوزلو ایتدك ! «شرح» آلهی ! حكمت بالغه‌ك اقتضاسندن اوله‌رق ایمان وتسلیمیت ایله حضرت موسی‌یی مقبول جهانیان ، بنی عدم ایمان وكثرت عصیان ایله معذب ونالان ایتدك !

مثنوی

﴿ بهتر ازماهی نمود استاره ام ﴾

﴿چون‌خوف‌آمدچه‌باشدچاره‌ام﴾

«ترجمه» نجم طالعم برآیدن دها ایی‌كورونمدی. چونكه خسوف كلدی، بكا چاره‌نه اولور ؟ «شرح» الهی ! طالعم‌ماه تاباندن دهـا پارلاق ، دها منور اوله‌جق دكلدر ، حال‌بوكه عظیم اولان قدرت وقضاك ظهور ایدنجه ماه‌تابان بیله خسوفه اوغرار . نره‌ده قالدی نجم اقبالم ، كه ماهه نسبةً هیچدر . جلالك كلیاً پریشانیٔ حالمی انتاج ایلمش وبوظلمتكاهده بنی‌بی سراج براقشدر .

[فرعون لعین شیطانه معین اوله‌رق قباحتی كندنده آرامشدر. جبری صورتنده خطاسنی جناب‌عادل‌مطلقه اسناد، بوصورتله كندینی كلیاً برباد ایتمشدر.]

مثنوی

﴿ نوبتم كرّرب وسلطان میز نند ﴾

﴿ مه‌كرفت وخلق پنكان میز نند ﴾

« ترجمه » نوبتی کرچه رب وصاحب قوت دیه اوررلر وتعظیم ایدرلر . [حالم شوکا بکزرکه] آی طوتولدی وخلق عادتلری وجه ایله طاس اوروورلر .
« شرح » آی طوتولدیغی وقت خلق بلاسبب معقول طاس، تپسی وبوکا بکزر باقر اوانی‌یی بری برینه اوروورلر وشماته ایدرلر. اوکورلدی اوشماته قمره فائده دکل کرفتار اولدیغی خسوف وظلمتی عمومه دها زیاده اعلان وماهی رسوا ایدر .
فرعون ده کندینی بوکا بکزه‌تمش ، دیمش که خلقك بکا اکرام وتعظیمی حقیقتده ذلت ایله بنی تشهیر ومعناً تسمیم ایتمکده‌در . بوصورتله عدم اقتدارم ظاهر وپیدا وشخصم رسوا اولمقده‌در .

مثنوی

﴿ میزنند آن طاس وغوغا میکنند ﴾

﴿ ماه‌را زان زخمه رسوا میکنند ﴾

« ترجمه » خلق خسوفده طاس چالارلر وغوغا وکورلدی ایدرلر ؛ بوصورتله ماهی رسوا ایدوب طوتلدیغنی اعلان ایدرلر . [بالاده‌کی شرح بو بیت شریفك‌ده شرحیدر .]

مثنوی

﴿ من که فرعونم زخلق ای وای من ﴾

﴿ زخم طاس آن ربی الاعلای من ﴾

« ترجمه » بنکه فرعونم خلقدن ای واه بکا ! « ربی الاعلا » دیمك، طاس اورمق بنی رسوا ایتمکدر . « شرح » وای حالمه ! که اختیار ایلدیکم اطوار متکبرانه اوزرینه بکا « ربی الاعلا » دیمك محوایتمکدر . محض کفر وخطاوباعث رسوادر . چونکه الوهیت وربوبیته مخصوص قوت وقدرت بنده موجود دکلدر. بالعکس هرحال وکارمده ضعف وذلت وسفلیت واردر. بو احوال اندراس مآل میدانده ایکن بکا (رب) دیمك عینی خسوفه قارشی طاس اورمق وتزییل ایتمکدر .

مثنوی

﴿ خواجه تاشانیم اما تیشه ات ﴾

﴿ میشکافد شاخ را در بیشه ات ﴾

« ترجمه » بن ایله موسی برافندینك بنده سی یز ، اماقدرت بالطه سی کائنات اغاجلغنده دالی یارار . پارچه لار . [بو بیت شریفك مآلی آتیده کی بیت شریف ایله کمال بیورلمشدر.

مثنوی

﴿ باز شاخی را موصل میکنند ﴾

﴿ شاخ دیکر را معطل میکنند ﴾

« ترجمه » بر دالی یتشدیروب میوه دار ومکمل ایدر . دیکر دالی کسوب معطل ایدر . « شرح » فرعون ، بوایکی بیت شریفك مآلی وجه ایله الله تعالی حضرتلرینه دیرکه : آلهی! کرك موسی کرك بن مخلوقکز بولنیورز . بیشه زار کائناتده حکم وقدرتك نصل فرمان ایلرایسه اویله اجرا و بعضیلرینی اماته وبعضیلرینی احیا ایدر . موسی یی مقبول وعالی ، بنی ذلیل وسفلی ایدن ینه سنسك . [فرعونك بو افاداتی ده شیطانجه اولدیغنه دقت ایدلملیدر .]

مثنوی

﴿ شاخ را بر تیشه دستی هست نی ﴾

﴿ هیچ شاخ از دست تیشه رست نی ﴾

« ترجمه » بالطه یی دفع ایتمکه دالك هیچ الی ، قوتی وارمیدر ؟ هیچ دال بالطه نك الندن قورتوله بیلیرمی ؟ « شرح » فرعون لعین ینه جبری مسلکنه کوره اظهار جهل وکین ایدرك دیمش که : اورمانده ضعیف بر دال

کبی یم. باغبان نصل کسر ایسه اویله جه کسلمش اولورم. تیشهٔ باغبانه قارشی عاجز و ناچار بولنورم. صانع کائنات اولان الله تعالی حضرتلری بنی کبر و کفر ایله معطل اولمق اوزره خلق ایلدی وبکا اوتربیه یی وردی. بالضروره بو حال اسف اشتمالی کسب، کذاباً (ربم) دیه خلقه اعلان ایلدم. صاحب جرم وخطا اولانلرك بعضیسی شیطان وفرعون لعین کبی جرملرینی ستر ایله کسب ایلدکلری حال کدورت اشتمالی عادل مطلق حضرتلرینه اسناده جرات وکندیلرینی برقات دها افتادهٔ خاك ذلت ایدرلر. عدالت ربانیه یی وکندیلرینه احسان اولنان ارادهٔ جزئیه لر ایله انبیای ذیشانك تبلیغات سلامت آیاتنی کأن لم یکن حکمنده طوتارلر. بو عقیدهٔ ضاله، جبری مسلکنه عائد احوال مردوده دندرکه بطلانی بدیهیدر.

مثنوی

﴿ حق آن قدرت که آن تیشه تراست ﴾

﴿ از کرم کن این کژیهار اتو راست ﴾

« ترجمه » اوقدرت حقیچون که بو تیشهٔ ارادات سنك یدکده در. کرمکدن بوا کریکاری طوغری ایله! « شرح » الهی! کمال قدرت وحکمتك برکاتی اولمق اوزره غیر مستقیمی مستقیم، سقیمی صاحب خلق کریم قیل! بو افاده کرچه فرعونك افاداتی صره سنده واقع ایسه ده بر صاحب انصاف لسانندن اولمسی دها وجیهدر.

مثنوی

﴿ باز باخود کفت فرعون ای عجب ﴾

﴿ من نه در یار بنا ام جمله شب ﴾

« ترجمه » تکرار فرعون کندی کندینه دیدی: ای عجب! بن هرکیجه « یاربنا! » دیمکده کل می یم؟ « شرح » فرعون کندی کندینه: کیجه لری الهی! دیورم. جناب خالقه مراجعت ایدیورم. مربار ادباره اوغرایورم دیه سویلنمشدر. فرعون، کمال کبرندن کوندوز حق تعالی حضرتلرینك اسم پاکنی بیسله اغزینه

آلمدقدن بشقه كندی شخص مظلمی ایچون علی ملاء الناس دعوای الوهیت واظهار بلاهت ایلر ایدی. سترعیوب وذنوب ایچون كیجه‌لری «یاربنا!» دیمسنی وسیلهٔ عجب وافتخار ایدن بولمامون، دائما نجهٔ قهروغضبده زبون ودلخون ایدی.

مثنوی

﴿ درنهان خاكی وموزون میشوم ﴾

﴿ چون بموسی میرسم چون میشوم ﴾

«ترجمه» كیزلیجه متواضع واویغون اولورم؛ نه‌وقت موسایه ایریشسم نه ایچون دیكر كون اولورم؟ «شرح» كیزلی اوله‌رق حق تعالی حضرتلرینه مراجعت وقدرت ربانیه‌سندن استمداد ایدرم، لكن حضرت موسایی كورونجه نه ایچون منكر ومتكبرو نیجه نیجه خطالره كرفتار واسیر اولورم؟ دیه كندی كندینه سویلن فرعونك شوسوزلری هواداران نفس اماره‌نك كوش انتباهنه منكوش اولمغه سزادر.

مثنوی

﴿ رنك زر قاب‌ده تو میشود ﴾

﴿ پیش آتش چون سیه رو میشود ﴾

«ترجمه» قلب التونك رنكی اونقات پارلاق اولسه آتشك اوكنده نصل سیاه یوزلو اولور؟! «شرح» ساخته التون، حیله‌ایله نه‌قدر پارلاق اعمال اولنسه، محل امتحانی اولان آتشه كوسترلدیكی وقت اعتبارسزلغی، سیاهلغی میدانه چیقه‌جغی كبی فرعون لعینك آلودهٔ معاصی اولان قلبی بی اعتبار، مخفی اولان مناجاتی كبرینك تقویه‌سنه مدار اولمق ایچون بر صنعتهٔ غفلت باردر. فائده‌بخش اولماز. حالی پریشان، موسایه قارشی بی‌درمان، خلقی اغفال ایتمك قصدیله دندینه اسناد ربوبیت ایدرك افتادهٔ ورطهٔ خسران اولورایدی.

مثنوی

﴿ نی كه قلب وقالبم درحكم اوست ﴾

﴿ لحظهٔ مغزم كنند يك لحظه پوست ﴾

« ترجمه » قلب وقالبم حاكم مطلقك حكمنده دكلميدر ؟ او ، قادر مطلق بنی بر آن دوست ، بر آن پوست ايدر . « شرح » بر مسلك ناهموار اتخاذ ايدن بدبخت ، هرنه يابارايسه تزييد خطا ايلر . نصلكه فرعون كوندوز (رب) ادعاسيله اعلان ضلال ايتديكی حالده لياليده خطاسنی الله تعالی حضرتلرينه اسناد ايتمك ايسترايدی .

مثنوی

﴿ سبز كردم چونكه كويد كشت باش ﴾

﴿ زرد كردم چونكه كويد زشت باش ﴾

« ترجمه » تازه ، يشيل اولورم ، چونكه حق تعالی اكين ومزرع اول دير . صاری وپژمرده اولورم ؛ چونكه الله تعالی بكا چيركين اول دير ! « شرح » فرعونك بو افاده سیده محض جبردر . كويا الندن نه كلير؟ ثواب وكناه الله تعالی حضرتلرينك فرمانيله واقع اولوركبی ترهات ايله خطاسنی قات قات ايدر .

مثنوی

﴿ لحظهٔ ماهم كند يكدم سياه ﴾

﴿ خود چه باشد غير اين كار اله ﴾

« ترجمه » جناب حق برلحظه ده بنی ماه ، بر آنده سياه ايدر . الله تعالی حضرتلرينك ايشی بوندن بشقه نه اولور ؟ « شرح » فرعون لعين كمال عناد وكين ايله ديمش كه : حق تعالينك ايشی انسانی بعضاً زنديق وغافل ايتمكدر ، زيرا

مقلب‌القلوب ومحول الاحوال کندیدر ؛ ایستدیکی کبی حکم ایدر . صکره خلق جزادیده ایلر . فرعون غبی ، ارادهٔ جزئیه‌سنی احمقجه انکار ایتدیکندن خبردار دکلدر .

مثنوی

﴿ پیش چوکانهای حکم کن‌فکان ﴾
﴿ میدویم اندر مکان ولامکان ﴾

« ترجمه » کن‌فکان حکمنك دکنکلری اوکنده مکان‌ولامکانده قوشیورز .

« شرح » ینه فرعوندیر : «کن‌فکان» امرعظیمی چوکان کیبدرکه بزم کبی مخلوقات طوپ کبی اوکنده دوران وجولان ایدر . امر جلیل ربانی بزی بعضاً وجوده ، بعضاً عدمه سوق ایدرك هرنره‌یه کیتسه‌ك هپ خدای متعال حضرتلرینك کاریدر ، بزه نه‌ایچون اسناد قباحت ایدلسونده عذاب ویرلسون ؟

مثنوی

﴿ چونکه بی رنکی اسیر رنك شد ﴾
﴿ موسیٔ باموسیٔ درجنك شد ﴾

« ترجمه » چونکه رنکسزلك رنکه اسیراولدی . موسی ، موسی‌ایله جنك وغوغاده اولدی . « شرح » بوبیت شریف‌ایله‌مابعدی بر صاحب‌حکمت طرفندن دیکر بر نقطهٔ عبرتدن ایراد ایدلمشدر . بی‌رنکلك عالمی مرتبهٔ احدیتدر . خزینةالغیب‌الوهیتدن ظهور ایدن مخلوقات ، عالم وجوده‌کلوب اسیر رنك اوله‌رق تعین وتشخص ایتدیکی‌وقت بالضروره حضرت موسانك جهان غیبده‌کی حالی بشقه وعالم شهودده‌کی تعینی بشقه‌اولور . بعض انسان حضرت موسی کبی حق‌تعالی‌یه ایمان وتسلیمیت ، بعضیسی عکسنی اختیار ایله‌کفر ایدر .

مثنوی

﴿ چون بی رنکی رسی کانزد اشتی ﴾

﴿ موسی وفرعون کردند آشتی ﴾

« ترجمه » نه وقت رنکسزلك مرتبه سنه یتیشیرسك او مرتبه ده موسی وفرعون صلح واتحاد ایتدكلرینی کوررسك. « شرح » ای خطالری ارتکاب ایدن انسان ! سن بحق امر حقه رجوع ایدر ایسك مرحمت ربانیه یه لایق اولورسك ! عالم رنك قیل وقال ، وهم وخیال ، نزاع وجدال کبی احوالدن خالی دکلدر . اتحاد اضداد ، جهان کثرتده دکل عالم وحدتده در . وحدت مقامنی قبول ایله تعینات فانیه دن فراغت وتصفیهٔ قلب ایله بی رنك اولان عمان احدیته منقلب اولور ایسك او جهانده حضرت موسی کبی بر نبی ذیشانك معاصیدن رجوع ایدن بر تائب ایله صلح و آشتی طوتدیغنی کوررسك ! زیرا نزاع ، دریای خیالات اولان تعیناتده اولوب بی رنکی عالمنده وحدت مطلقه واردر . اوراده اختلاف محو ونابدید اولور.

مثنوی

﴿ کر ترا آید برین نکته سؤال ﴾

﴿ رنك کی خالی بود از قیل وقال ﴾

« ترجمه » اکر بو نکته اوزرینه سکا بر سؤال کلیر ایسه : رنك نه وقت قیل وقالدن خالی اولور ؟ « شرح » عالم بی رنکیده نصل کافهٔ ارواح هم حال وبی قیل وقال اولور ؟ بو محلده داعیٔ سهو وخطا اسباب قالمیوب او عالمی نور ربانی بشقه بر یولده تنویر و آب زلال اطمئنان ایله ارواحی دلسیر ایدر ؛ بو تعریض عالم رنك وتعیناتده بولنمقدن نشأت ایدر. عالم رنك وتعینات تعریضات وقیل وقاله معتاد اولوب اصحابی اندن کوج خلاص بولور.

مثنوی

﴿ این عجب کین رنك ازبی رنك خاست ﴾

﴿ رنك بابی رنك چوز درجنـك خاست ﴾

« ترجمه » بو تعجبه‌شایاندرکه: بو عالم رنك ، عالم بی رنکیدن قالقوب پیدا اولدی ، ایمدی رنك رنکسزلك عالمیله نصل غوغایه قیام ایلدی ؟ « شرح » ای معارض ! عالم غیبیده حضرت موسی ایله برتائب ومستغفرك صلحده بولنمسنه تعجب ایتمه ! جای تعجب بر جهت وار ایسه اوده‌شو جهان صوری عالم غیبدن پیـدا اولمش‌ایکن چوق دفعه آنی انکاره و اکا قارشی جنك وجداله اجترا ومردان خدانك علویت معنویه‌لرینی اضمار واخفـا ایتمکدر . مرتبهٔ وحدت واصلینی اثبات وحدت ومرتبهٔ کثرت اهلی اظهار کدورت ایدر . بی رنکك اهلی ترك کدورات ومخالفات وبارنکلك اهلی اظهار معاصی وکدورت واختلافات ایدر نفس مرتبه‌سنده بعض وجوه اعتباریله‌ضدیت کورونور. ایشته معقولی محسوسه تمثیل ایدرك تفهیماً للطالبین حضرت مولانا بیورمشدر :

مثنوی

﴿ اصل روغن زآب افزون میشود ﴾

﴿ عاقبت باآب ضد چون میشـود ﴾

« ترجمه » زیتون یاغی صودن چوغالیر ایکن نهایتده‌نه‌ایچون صوایله ضد ومخالف اولور ؟« شرح » زیتون‌اغاجی یاغموردن، صوورطوبتدن فیض‌بولوب میوه دار اولور . زیتون یاغی محصولنی ویرر . زیتوندن‌یاغ اولدقدن صکره یاغی صوایله ضد اولوب برقابه قونلسه همان بری برندن آیریلیر . بونك کبیدر که رنك عالمی عالم‌بی رنکیده فیض بولمش ایکن اهل دنیا روحانیونه تعریض وجفا ایدر .

مثنوی

﴿ چونکه روغن را زآب اسرشته اند ﴾

﴿ آب باروغن چرا ضد کشته اند ﴾

« ترجمه » چونکه زیتون یاغنی صودن تخمیر ایلدیلر . صو زیتون یاغیله نه ایچون ضد اولدیلر ؟ « شرح » عالم ناسوت عالم غیبك فیضیله تخمیر اولنوب وجود پذیر اولمش ایکن نصل اولدی‌ده اهل دنیا روحانیت وروحانیونی انکاره وتعریضه اجترا ایلدیلر ؟

مثنوی

﴿ چونکل ازخارست وخار ازکل چرا ﴾

﴿ هردو در جنکند واندر ماجرا ﴾

« ترجمه » چونکه کل دیکندن و دیکن کلدندر . نه ایچون هرایکیسی جنك وقیل وقالده‌در؟ « شرح » انبیای ذیشاندن واولیای کرامدن بعضیسنك پدر ووالده‌لری دیکن کبی اهل دنیا وبلکه اهل کفردن بولنمش وبالعکس بعض ظالم انسانلر مانند ورد رعنا اولان عادل وصالح برپدر ومادردن دنیایه کلمش وبناءً علیه برطائفه دیکر طائفه‌یه معارض وضد اولمشدر . بوتخالف، عین حکمت وباعث حیرت اولدیغی آتیده‌کی ابیات شریفه‌ده کوریله جکدر .

مثنوی

﴿ یانه جنکست این برای حکمتست ﴾

﴿ همچو جنك خرفروشان صنعتست ﴾

« ترجمه » بواختلاف جنك وغوغادکلدر . برحیوان صاتانك جنك ونزاعی کبیدر ؟ « شرح » بوبیت شریف برعاقل وعارف طرفندن استفهام صورتیله ایراد

اولمشدر . عالم غيب ايله عالم ظاهر بيننده مشهود اولان اختلاف طالب حقيقت اولان مستعدينك رغبتلرينی تزييد ايچون بر حكمت معنويه يه مبتنيدر . مثلا بر حيوان صاتان بن بومالی شوقدر غروشه نصل صاتارم ؟ ديه رك جنكه بكزر طور كوستردیكی حالده اوطوری حقيقی دكل بلكه مقصدينك استحصالی ايچون حيله و جلب منفعته وسيله در .

مثنوی

﴿ يانه اينست ونه آن حيرانيست ﴾

﴿ كنج بايد جست اين ويرانيست ﴾

« ترجمه » ياخود نه بوصورت ونه اوصورت دكلدر . بلكه بو اختلاف انسانلره حيرانلق كتيرمك ايچون بر حكمت ديكردر . بناءً عليه عات غائيه شو ويرانخانهٔ دنياده خزينهٔ خفيه يی تحری ايتمك و رنكلردن خلاص و بری اولمقدر .
« شرح » اختلاف صوری نه غوغا ونه بشقه سبب ايچون دكل نوع بشرك انتباهی ايچون بر كيفيت معنويه در . مانند ويرانه اولان دنياده خزينهٔ صوريه دن بيك قات دها اعلا اولان رضای باری يی آرامق و بولمق وجيبهٔ انسانيه در .

مثنوی

﴿ آنچه تو كنجش توهم ميكنی ﴾

﴿ زان توهم كنج را كم ميكنی ﴾

« ترجمه » اوكيفيتی كه ، سن آنی خزينه وهم وظن ايدرسك ! اوتوهم وظندن طولايی اصل خزينه يی غائب ايدرسك ! « شرح » ای غافل ! سن لذائذ فانيه يی خزينهٔ سعادت ظن ايدرده نعم عقبايی ضايع وكنديني اصل خزينه دن تبعيد ومحروم ايدرسك ! خزينه يی بولدم توهمی موجود ايكن اوخزينه دن اوزاق قالمق محققدر .

مثنوی

﴿ چون عمارت دان توهم ورايها ﴾

﴿ كنج نبود در عمارت جايها ﴾

« ترجمه » وهم ورأيلرى سن عمارت كبى بيل ! عمارتده ايسه خزينه‌نك يرلرى اوله‌ماز . « شرح » وقتيله كيزلنمش اولان خزينه ، ويرانه‌لرده بولنوب عمارت يرلرنده بولنه‌ميه‌جغى كبى سعادت ابديه خزينه‌سى‌ده ويرانه ظن اولنان عالم غيبده ومحن ومشاق بدنيه‌ده بولنوب عمارت موقته رنكنده اولان دنيانك لذائذ وذوقياتنده بولنه‌ماز . سن خزينهٔ سعادتى ايستر ايسه‌ك وظائف مكلفه ومشروعه‌نك اجراسندن ودنيانك تحولاتندن طولايى وجودى ويرانه‌مثال اولان بر ولى‌اللهك ذاتنده آرامايسك !

مثنوی

﴿ درعمارت هستى وجنكى بود ﴾

﴿ نيست را ازهستها ننكى بود ﴾

« ترجمه » عمارتده واراق وجنك وغوغا اولور . يوقلغه و ارلقدن ننك وعار اولور . « شرح » عمارت صوريه اولان الذائذ دنيويه‌ده صورى برهستى كورونور وجنك ونزاع بولنور . عالم غيبك اهلى ايسه بوصورى وارلقلردن وفانى لذائذدن نفرت ايدر . مثلا برلاشه‌يى كلبلر اكل ايدر ايكن انسان بوندن بركراهت ونفرت حس ايدر . دنيانك ذوقياتنه حصر محبت ايدنلردن‌ده عالم غيب اهلى بالطبع اجتناب ايلر . دنيا صورى انسانلره كوره واراق ، « عالم غيب» يوقاق عد اولنديغندن اهل دنيانك تعبيراتنه كوره دنيايه « هستى » ، عالم غيبه « نيستى » دينلمشدر . اما حقيقتده يوقاق دنياده ووارلق عقباده‌در .

مثنوی

﴿ نی که هست ازنیستی فریاد کرد ﴾

﴿ بلکه نیست ازهست راواداد کرد ﴾

« ترجمه » خیر ! وارلق یوقلقدن فریاد ایتمدی ، بلکه یوقلق وارلغی کندندن دفع ایتدی . « شرح » محب دنیا اولانلر عالم غیب اهلنی صورتا رد ایله انلره قارشی برودت ونفرت کوستررلر ایسه‌ده حقیقتده بو نفرت وبرودت اهل غیب واصحاب روحانیتدن نشأت ایلر . یوقسه روحانیلر ایستسه‌لر اهل دنیایی کندیلرینه کلیاً جلب ایدرلر ایدی . جلب ایتمک ایسته‌مامرنده چوق حکمتلر واردر ازجمله رضای حق استحصال ایچون بحق سعی ایدنلر ایله سعی ایتمه‌ین وفسق وفجورده بولنانلر هم حال ومحل تعینات اولان عالم ناسوت عالم غیب کبی یک رنک وحکمتدن عاری ووخامتی بادی اولور ایدی .

مثنوی

﴿ تومکوکه من کریزانم زنیست ﴾

﴿ بلکه او ازتو کریزانست بیست ﴾

« ترجمه » سن دیمه ! که عالم غیب وانک اهلندن بن قاچارم . بلکه یوقلق عالمی وانک اهلی یکرمی مرتبه زیاده سندن قاچار و سندن نفرت ایدر . [بالاده‌کی شرح بو بیت شریفکده شرحی اولور .]

مثنوی

﴿ ظاهر امیخواندت اوسوی خود ﴾

﴿ وز درون میراندت باچوب رد ﴾

« ترجمه » عالم غیب ظاهراً اهل دنیایی کندی طرفنه دعوت ایدر . اما

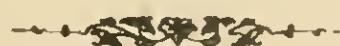
باطندن‌سنی چوب رد ایله‌سورر. کندندن اوزاقلاشدیرر. «شرح» انبیای ذیشان واولیای کرام حضراتی انسانلره اجرای تبلیغات ایلدکاری صره‌ده دنیا محبتنده مصر وعالم روحانیتی منکر اولانلره‌ده نصیحت اجرا ایتدیلر ایسه‌ده منکرین وبد اخلاقدن نفرت وآنلری باطنا رد ایتدیلر؛ بویله اولمسه ذاتاً حرکات واخلاقی مقبول بولنانلرله اطوارواف‌کاری مکروه وغیرمعقول اولانلر، یعنی مؤمن ومنکرلر براولمق لازم کلیر ایدی!

مثنوی

﴿ نعلهای باز کونست ای سلیم ﴾

﴿ نفرت فرعون می‌دان از کلیم ﴾

«ترجمه» ای ساده‌دل! نعللر ترسدر. نفرت فرعونی موسای کلیمدن بیل: «شرح» طریق ایمان وعرفانه سالك اولانلرك اسب همتلرنده اولان نعللری، یعنی آثار ظاهره‌یی باز کون وعکسی قورلرکه احمقلرایزلرندن خبرداراولمسونلر. کذلك انبیای ذیشان واولیای کرام مظهر اولدقلری سعادت ولذت روحانیه‌یی صورتا اضطراب ومشقت کبی ارائه ایتملری اخلاق ذمیمه اصحابنی کندیلرندن اوزاق بولندیرمق مقصدینه مبنیدر. بوحکمت اوزرینه ایدی که ظاهرده فرعون موسی علیه‌السلامدن، حقیقتده حضرت موسی فرعوندن نفرت‌ایدر وانك نفرتنی د[illegible] جلب ایدر ایدی.

﴿ سبب حرمان اشقیا ازدوجهان که خسرالدنیا والاخرة ﴾

اشقیا ایکی جهانك سعادتندن محروم اولدقلری سببنك بیاننده‌در: خسرالدنیا والاخره‌در.

مثنوی

﴿ چون حکیمك اعتقادی کرده است ﴾

﴿ کاسمان بیضه زمین چون زرده است ﴾

« ترجمه » برحکیم اعتقاد ایلمشدر که آسمان یومورطه‌نك بیاضی وزمین صاریسی کبیدر. « شرح » بر حکیم جکزدیدی‌که آسمان وفلك زمینك اطرافنی محیط اولوب زمین اورته‌ده قالمشدر . بوفکر آتیده‌کی ابیات شریفه‌ده ایضاح اولنه جقدر .

مثنوی

﴿ کفت سایل چون بماند این خاکدان ﴾

﴿ درمیان این محیط آسمان ﴾

« ترجمه » بو سؤالی ایدن‌دیدی : بوزمین ، محیط‌اولان آسمانك اورته‌سنده قالمش کبیدر. [سائل ، فکرینی بیت شریف آتینك ماليله تفصیل ایتمشدر .]

مثنوی

﴿ همچو قندیلی معلق درهوا ﴾

﴿ نی براسفل میرود نی برعلا ﴾

« ترجمه » بوزمین برقندیل کبی هواده معلقدر . نه اشاغی ، نه یوقاری کیدر . « شرح » ینه سائل دیر : بونصل ممکن اولورکه ارض هیچ بر طرفه طیانمقسزین معلق اوله‌رق هواده طورسون ؟ دقت ایدلملیدرکه کرهٔ ارضك هیچ برطرفه طیانمیوب هواده معلق طورمسی فکری بعض آدملرك ظنی کبی اوروپا حکمای جدیده‌سنك کشف واختراعی دکلدر . اسکیدن بری معلومدر . حتی آتیده‌کی ابیات شریفه‌ده ارضك معلق بولنمسنك اسبابی (غالیله) (نوتون) کبی اوروپاده اك‌ماهر متفننلرك کوستردیکی اسبابه نظراً دها عارفانه مندرجدر .

مثنوی

﴿ آن حکیمش گفت کزجذب سما ﴾

﴿ ازجهات شش بماند اندر هوا ﴾

« ترجمه » سؤال ایده‌نه جواباً او حکیم دیدی : کرهٔ ارضك هواده قالمسی آسمانك التی جهتدن آنی جذب ایلمسندندر. « شرح » بو و آتیده‌کی بیت شریف ایله قوهٔ جاذبه و اندن صکره قوهٔ دافعه بیان اولنمشدر . کرهٔ ارضك بریره مستند اولمیوب هواده معلق اولدیغنه دائر کشفیات جدیده‌نك اسبابیله برابر مثنویٔ شریفده بیان بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ چون زمقنا طیس قبهٔ ریخته ﴾

﴿ درمیان ماند آهنی آویخته ﴾

« ترجمه » کرهٔارض بالفرض مقناطیسدن دوکلمش بر قبه‌نك اورته‌سنده بولنان بردمیر پارچه‌سی کبیدر. « شرح » کرهٔارض هرطرفدن کوردیکی جذب حسبیله هیچ برطرفه تعلق ایتمیوب هواده معلق طورر .

مثنوی

﴿ آن دگر گفت آسمان باصفا ﴾

﴿ کی کشددرخود زمین تیره‌را ﴾

« ترجمه » دیکر بر حکیم دیدی : آسمان باصفا کثیف اولان زمینی کندینه طوغری نه‌قت نصل چکر ؟ « شرح » بر دیکر حکیمده آتیده‌کی بیت شریف ایله مقصدینی اکمال ایدوب قوهٔ دافعه‌دن بحث ایتمشدر وبو وجهله اجرام ایچون غیرمنکر اولان هم قوهٔ جاذبه ، هم‌قوهٔ دافعه بیان اولنمشدر .

مثنوی

﴿ بلکه دفعش میکنداز شش جهات ﴾

﴿ زان بماند اندر میان عاصفات ﴾

« ترجمه » بر دیگر حکیم دیر : التی جهت کرهٔ ارضی دفع و رد ایلدیکندن ارض ، روزکار و هوا اورته‌سنده قالیر « شرح » بو بیت شریفده‌ده قوهٔ دافعه صراحةً بیان و کرهٔ ارض هوانك یعنی « آتموسفر » ك اورتاسنده اولدیغی اتیان و بو وجه‌ایله کشفیات جدیده‌یه موافق صورتده قواعد جاذبه و دافعه ایضاح واتمام اولنمشدر . بوندن صکره تصوفاته نقل کلام بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ پس زدفع خاطری اهل کمال ﴾

﴿ جان فرعونان بماند اندر ضلال ﴾

« ترجمه » ایمدی اهل کمال اولان اولیانك‌ده خاطری ایچون دفع اولنمسدن فرعونلرك جانی ضلالتده قالمشدر . « شرح » اجرام سماویه کرهٔ ارضی دفع ایلدکلری کبی ، اصحاب کمال اولان اولیاءاللهك‌ده خاطری ایچون قدرت ربانیه فرعون آسا اولان اشقیایی علویت وسلامت جهاتندن دفع ایچون میانهٔ ضلالتده سرکردان و بی درمان براقیر .

مثنوی

﴿ پس زدفع این جهان وآن جهان ﴾

﴿ مانده اند این بی رهان بی این وآن ﴾

« ترجمه » بناءً علیه بو جهانك و او جهانك دفعندن طولایی بو یواسز انسانلر خسر الدنیا والاخره قالدیلر . « شرح » جهان معنیده انبیای ذیشان واولیاء کرام ایله الآن دنیاده بولنان اهل کمال و عرفانك دفعندن ناشی اهل ضلال ، خطا ووبال اورته‌سنده قالوب ازهر جهت شایان عذاب وملال اولدیلر .

مثنوی

﴿ سر کشی از بندکان ذو الجلال ﴾

﴿ دانکه دارند از وجود تو ملال ﴾

« ترجمه » ذوالجلال حضرتلرینك بنده‌لری اولان اصحاب عرفاندنا کرباش چکر وانلره قارشی اطاعتسزلك ایدر ایسك بیل ! که اوزمرهٔ جلیله‌سندن ملال طوتوب نفرت ایدرلر . « شرح » اکر اولیاء کرامدن وسائر اصحاب عرفاندن درونی بر برودت حس ایله اوزمرهٔ جلیله اصحابنه قارشی سرکش وسرداں بولنور ایسه‌ك اوذوات پاك جزاء سنی بی ادب وبی باك وانجامی معناً هلاك ایدرلر . حس ایلدیکك نفرت وبرودت اول مردان خدانك سندن ملول اولملرندن نشأت ایلر ؛ بناءً علیه چارهٔ منفرد بتمامها روحانیته معتمد وروحانیونه ربط قلب ایله پر امید اولمقدر .

مثنوی

﴿ کهربا دارند چون پنهان کنند ﴾

﴿ زود تسلیم تراطغیان کنند ﴾

« ترجمه » اولیاء الله کهربا طوتارلر ، چونکه آنی کیزلی ایدرلر ، سنك تسلیمك چابك طغیان ایدر . « شرح » اولیاءاللهك کهرباسی جاذب اولان قلب پاکلریدر ؛ قلبلرینك قوهٔ جاذبهٔ روحانیه‌سی حسب الحکمه بربد اخلاقدن ستر واخفا ایتسه‌لر اوبد اخلاق ولو بعض مرتبه تسلیمیت کوسترسه‌ده اوزمرهٔ جلیله‌نك کندیسندن حاصل اولان نفرتی حسبیله تسلیمیتی همان طغیانه تبدیل اولیور ؛ بناءً علیه بن یا به جغمی بیلیرم ، اولیایه لزوم یوقدر ، دیمملی! زیرا بویله دیان انسان کرفتار خسران اولور .

مثنوی

﴿ آنچنانکه مرتبهٔ حیوانیست ﴾

﴿ کواسیر وسغبهٔ انسانیست ﴾

« ترجمه » نصل كه حيوانلق مرتبه‌سی انسانيت مرتبه‌سنه اسير وزبوندر [بو بيت شريفك مآلی آتيده‌كی بيت شريف ايله اكمال اولنور]

مثنوی

﴿ مرتبهٔ انسان بدست اوليا ﴾

﴿ سغبه چون حيوان شناسش ای كيا ﴾

« ترجمه » انسان مرتبه‌سی دخی اولياءاللهك النده اويله زبوندر، كه حيوان مرتبه‌سی انسانيته زبوندر ؛ بونی بويله بيل ، ای بيوك وزكی اولان ذات ! « شرح » حيوانات ، انسانه كوره نصل زبون ومنقاد ايسه انسانلر دخی اولياءاللهك قوهٔ معنويه‌لرينه قارشو اويله بلكه اندن زياده زبوندرلر. اوزمرهٔ جليله اصحابی هركيمی سورلر ايسه مؤبداً بختيار وهانكيسنی سومزلر ايسه معذب وبی اعتبار اولور .

مثنوی

﴿ بندهٔ خود خواند احمد در رشاد ﴾

﴿ جمله عالم را بخوان قل ياعباد ﴾

«ترجمه » عبدالله اولان فخر عالم محمد مصطفی عليه افضل التحايا افندمز حضرتلرينه باب ارشادده بتون عالمك خلقنه (قل ياعبادی) آيتنك اوقونمسی امر اولندی .« شرح » بو بيت شريف سورهٔ زمرك اللی اوچنجی آيت كريمه‌سنه اشارتدر . شويله‌كه : ﴿ قل ياعبادی الذين اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعاً انه هو الغفور الرحيم ﴾ معنای شريفی : يا محمد ! سويله (ای قوللرم) كه معاصيده اسراف ايتمكله كنديلرينه ظلم ايتديلر . الله تعالينك رحمتندن اميدی قطع ايلميكز . تحقيقا الله تعالی كافهٔ ذنوب وكناهلری عفو ومغفرت ايلر . اول خدای متعال غفور ورحيمدر « قل ياعبادی » خطاب مستطابندن

مقصد ، الله تعالى حضرتلرينك قوللرى اولان انسانلر ديمكدر ؛ اما فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى مقصد خلقت ثقلين اولان باب عبادتده سيد عباد وخواجهٔ عالمين اولمسيله قدر جليللرينى تشريفاً لسان حقدن انلره اى قوللرم ديو خطاب اولنمسى امر بيورلمشدر .

مثنوى

﴿ عقل توهمچون شتربان توشتر ﴾

﴿ ميكشاند هرطرف درحكم مر ﴾

« ترجمه » سنك عقلك دوه جى كيدر . سن دوه كبى سين ، عقل سنى آجى طاتلى حكمده هرطرفه چكر وعقل سكا امر ايدر « شرح » حكم حقيقى غيرمادى اولان معنوياتده جاريدر . بوكا برمثال علنى استرايسك عقل ايله بدنى كوركه : عقل كورنمز ايكن بدنى استديكى يره حيوان وارى چكر . مثلا عقل مناسب كوررسه بدن برمسافهٔ بعيده قطع ايتسون ، بوندن بدن رنج والم حس ايدر ايسه ده طوعاً وكرهاً انقياد واختيار متاعب ايله قطع مسافات ايلر .

مثنوى

﴿ عقل عقلند اوليا وعقلها ﴾

﴿ بر مثال اشتران تا انتها ﴾

« ترجمه » اولياء الله عقلك عقليدر ؛ سائر عقللر نهايته قدر دوه كيدر « شرح » حقيقتده اولياء الله عقللرك عقليدر ، عقل بدنى استديكى يره چكر انبيا وكمّلين اولياء الله دخى عقلى ارزو ايلديكى جهته جلب وجذب ايلر ، وبو جذب وجلب ماده سى درجه درجه عقل كله وجناب قادر مطلقه قدر منتهى وكتدكجه مسعود وعلوى اولور .

مثنوی

﴿ اندر ایشان بنکر آخر زاعتبار ﴾

﴿ یك قلاووزست جان صدهزار ﴾

« ترجمه » اولیاءاللهك شان وحاللرینه من‌حیث‌الاعتبار عطف نظرایت .
نیجه یوزبیك جانه‌برولی رهنمادر « شرح » معنی‌اعتباریله انبیای ذیشانك واولیاء
کرامك حالنه نظر ایت ، که هر برینك تبلیغات حکمت آیاتنه بیکارجه انسانلر
وجانلر تابع ومنزل‌سعادته وصول ایچون اوزمرهٔ جایله مستعدینه رهنما وهادی
اولور .

مثنوی

﴿ چه قلاووزوچه اشتربان بیاب ﴾

﴿ دیدهٔ کان دیده بیند آفتاب ﴾

« ترجمه » قلاووزنه‌دراشتربان یعنی دوه‌جی نه‌درسن . بونلردن مقصود
اولان بردیده‌یی بول ، که اودیده آفتابی کورر « شرح » قلاوز ودوه‌جی کبی
الفاظ وتعبیرات لسان ظاهرك استعمالاتی ضروریه‌سندندر ؛ سن ایسه بوتعبیراتدن
عالی وآفتاب معنوی اولان برمرشدکاملی بول .

مثنوی

﴿ نك جهان درشب بمانده میخ دوز ﴾

﴿ منتظر موقوف خورشیدست وروز ﴾

« ترجمه » اشته جهان کیجه‌ده قالمش ومیخلنمشدر . آفتاب وروزه‌منتظر
وموقوفدر « شرح » اشته‌دنیا ودنیااهلی‌شب وظلمت‌شبهات وجهالتده‌میخلانمش
کبی قالمش ومعنوی بر آفتاب روزافروزه منتظر بولنمشدر ؛

مثنوی

﴿ اینت خورشید نهان در ذرهٔ ﴾

﴿ شیر نر در پوستین برهٔ ﴾

« ترجمه » اشته سکا ذره‌ده کیزلنمش کونش ، وقوزی پوستنده ارکك بر ارسلان « شرح » انسان کامل کورنشده ذره کبی اوفق برشی ایکن حقیقتده برخورشید درخشاندر . مرد کامل بوصوری بدن ایچنده قوزی کبی ضعیف وحلیم کورینور، اماحقیقتده برشیرنروبر مرد قدرت آوردر .

مثنوی

﴿ اینت دریای نهان زیر کاه ﴾

﴿ پابرین که هین منه دراشتباه ﴾

« ترجمه » اشته سکا صمان التنده کیزلی بردریا، زنهار سن باطنی بویله دریا اولان صمانك باطنندن اشتباه ایدوب اوزرینـه ایاق قومه ! « شرح » عرفان وروحانیتله دریا مثال اولان بر انسـانك حقیقتی صمان کبی اولان بدن ایچنده صاقلانمشدر، آنلرك ضعف جسمانیلرینه، فقراختیاریلرینه باقوب کندولرینی یازدهٔ تحقیر ایتمه صکره غرق اولورسك .

مثنوی

﴿ اشتباهی وکمانی در درون ﴾

﴿ رحمت حقست بهر رهنمون ﴾

« ترجمه » بر اشـتباه وکمان که طالبك درونده واردر ، او شبهه رهنمون ایچون حق تعالی حضرتلرینك رحمتیدر « شرح » طالبك درونده اولان بواشتباه وکمان مرشدکاملی سائرلرندن تمیزایله حقیقته وصوله وسیله اوله جغندن بواشتباه وکمان مرشدکامل حقنده حقك محض رحمتیدر .

مثنوی

﴿ هر پیغمبر فرد آمد در جهان ﴾

﴿ فرد بود وصد جهانش در نهان ﴾

« ترجمه » هر پیغمبر ذیشان جهانه فرد تك كلدی ، فردایدی، اما جهت باطنیه سنده یوز جهان كیزلی ایدی « شرح » هر پیغمبر ذیشان دنیایه فرد كلدی، وصورتا سائر انسانلر كبی كورندی اما احسان ربانی اوله‌رق حائز اولدیغی فیض و تصرف اواقدر عظیم وواسع ایدی ، كه انك جهت باطنیه سنده یوز جهان مخفی وپنهان ایدی .

مثنوی

﴿ عالم كبری بقدرت سخره كرد ﴾

﴿ كرد خودرا در كهین نقشی نورد ﴾

« ترجمه » فردفرد كان هر پیغمبر قدرت باطنه ایله عالم كبرایی تسخیر ایلدی . حالبوكه كندی ذرهٔ جسمانیه‌تی‌الك كوجك بر نقش ایجنده صاروب صاقلادی. شرح « عالم ظاهر عالم صغری و حقیقت انسانیه عالم كبری در انسانك عقل وقلبی عالم ظاهری ظاهراً بیله آن واحدده احاطه ایامكده اولدیغی كورن عالم كبرانك حقیقت انسانیه دیمك اولدیغی آكلایوب سما وارضك دخی اكا مسخر بولندیغی تسلیم ایدر .

مثنوی

﴿ ابلهانش فرد دیدند وضعیف ﴾

﴿ كی ضعیفست انكه باشه شد حریف ﴾

« ترجمه » بلها، پیغمبری فرد وضعیف كوردیلر، اما نصل ضعیفدر اول كیمسه‌كه ملك الملوك اولان الله تعالی حضرتلریله دوست ومصاحب اولدی ؟

« شرح » محتاج شرح دكلدر .

مثنوی

﴿ ابلهان کفتند مردی بیش نیست ﴾

﴿ وای آن کو عاقبت اندیش نیست ﴾

« ترجمه » ابلهان دیدیلر : پیغمبر بر انساندر . اندن زیاده برشی دکلدر . وای اول کیمسه‌یه‌که عاقبتی دوشونمز . « شرح » احمقلر هر نبی ذیشانك سائر انسانلر ایله اولان مشابهت صوریه‌سنه باقوب حقیقت وعلویت معنویه‌سنه مطلع اوله‌مدقلرندن نبی‌ده بزم کبی بر انساندر دیدیلر . بو فکر وخطا ایله کندیلرینی پریشان ایلدیلر . اکر عاقبت اندیش اولسه‌لرایدی تبلیغات نبویه‌ده سلامت دارینی مشاهده وکندیلرینی عذاب وذلتدن تخلیص ایدرلر ایدی . عاقبت اندیشلك انسانیتك اك بیوك خصائصندن معدود بر احسان جناب وددودر . عاقبت اندیشلك سعادت دنیویه واخرویه‌یی کافلدر بونك ضدی ظاهر پرستلك سطح بینلك نفسپرورلك کبی اخلاق ذمیمه‌درکه نتایجی هرکس ایچون معلومه‌در .

﴿ حقیر وبی معین دیدن دیدهای حس صالح وناقهٔ صالح را ﴾

﴿ علیه السلام . حق تعالی چون خو هدکه لشکر یرا هلاك کند ﴾

﴿ در نظر ایشان حقیر نماید خصم ار اواندك وا کرچه غالب باشد ﴾

﴿ آن خصم «ویقللکم فی اعینهم لیقضی الله امراً کان مفعولاً » ﴾

حضرت صالح علیه السلام ایله دوه‌سنی خلقك حس کورلری حقیر وبی معین کوردکلرینك بیاننده‌در . الله تعالی حضرتلری بر عسکری هلاك ایتمك اراده ایلر ایسه آنك نظرنده خصم و دشمنلرینی حقیر وقلیل ارائه ایدر . بومعناده‌کی آیت کریمه سورهٔ انفالك قرق بشنجی آیتیدر . شویله که : ﴿ واذ یریکموهم اذالتقیتم فی اعینکم قلیلاً ویقللکم فی اعینهم لیقضی الله امراً کان مفعولاً والی الله ترجع الامور ﴾ معنای شریفی : ای مؤمنلر ، ذکر ایدیکز اول وقت تلاقی یی که ، الله تعالی سزه کافرلری کوزلریکزده آز کوستردی وسزی دخی

انلرك كوزلرنده قليل قيلدى ؛ تا كه جناب حق ازلده محكوم به اولان يعنى ايشلنمش اولان برامرى قضا و تنفيذ ايده فخر عالم عليه الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى رؤياسنده كفارك عسكرينى قليل كورديكندن اهل ايمانك قلبلرنده جسارت وامنيت بديدار وكفار دخى اهل ايمانى صورتا آز مشاهده ايتدكلرندن غفلت وعطالته كرفتار اولهرق ميدان حربده مضمحل وبى قرار اولمشدر .

مثنوى

﴿ ناقهٔ صالح بصورت بد شتر ﴾

﴿ پى بريدندش زجهل آن قوم مر ﴾

« ترجمه » حضرت صالح عليه السلامك ناقه‌سى صورتا دوه ايدى ، او تلخ طينت اولان قومى ايسه آنك سكرينى كسديلر « شرح » بو وقعه سورهٔ شمسك اون ايكنجى آيت كريمه‌سنده‌در . شويله كه : ﴿ كذبت ثمود بطغويها اذا نبعث اشقاها فقال لهم رسول الله ناقة الله وسقيها فكذبوه فعقروها فدمدم عليهم ربهم بذنبهم فسواها ولايخاف عقباها ﴾ معناى شريفى : ثمود قومى طغيانلرى سببيله حضرت صالحى تكذيب ايتديلر ، اولوقتكه قوم مذكورك اك زياده شقى وبدبختلرى اللهك ناقه‌سنى هلاكه قصد ايلدى حضرت صالح انلره ديدى ، ناقة الله ايله حق سقايتنه طوقنمقدن توقى ايديكز اوشقيلر آنى تكذيب ايتديلر ودوه‌يى كسوب اولدرديلر ، الله تعالى حضرتلرى انلرك كناهلرى حسبيله اوزرلرينه عذابى كوندردى وخاك ايله يكسان قيلدى والله تعالى اوهلاكك عقبندن قورقماز » هر ظالمه اولديغى كبى قوم ثموده دخى ظلم وخطالرى بصيرتلرينه پرده وغشاوه اولوب نه حضرت صالح عليه السلامك برنبى ذيشان اولديغنى ونه دوه‌نك ناقة الله بولنديغنى كوره بيلديلر ، بالعكس خطالرى قلبلرنده مركوز اولان حرص وطمعلرينى تزييد ايدوب وناقه‌نك سقيينى منع ايله اكتفا ايتميوب برده انى هلاك وكنديلرينى بتون بتون ظلوم وناپاك ايتديلر .

قرآن عظيم الشانك حكمت وبلاغت مالانهايه‌سى حسبيله آيات كريمه‌سنك هم ظاهرى هم باطنى معانئ جليله‌سى واردركه جمله‌سى سلامت بخشا وحكمت افزادر .

برقاچ ابیات شریفه‌دن صکره قطب العارفین مولانا جلال الدین رومی قدس سره السامی حضرتلری ناقه نك جهت باطنیه‌سندن دخی برمقدار بیان وقلوب اهل ایمانی آب زلال حکمت وعرفان ایله ریان بیورورلر .

مثنوی

﴿ ازبرای آب چون خصمش شدند ﴾

﴿ نان کور وآب کور ایشان بدند ﴾

« ترجمه » صودن طولایی چونکه اوظالملر دوه‌یه خصم ودشمن اولدیلر ، آنلر آب کور ونان کور اولدیلر « شرح » اهل شقاوت واصحاب ضلالت دوه صو ایچمسون دیو عناد واصرار ایله حضرت صالحه عداوت وکندیلرینی افتادهٔ کرداب عقوبت ونکبت ایتدیلر . اوکروه مفسدت انبوه بیلمه‌مدیلر ، که ماء وهوا وبتون مخلوقات لامحض عبادت واهل عبادت اولان وناقه کبی علومی سودیله ارواح مستمدینی غدالندیرن انسان کامل ایچون یرادلمش براحسان جناب کبریادر .

مثنوی

﴿ ناقة الله آب خورد ازجو ومیغ ﴾

﴿ آب حق را داشتند ازحق دریغ ﴾

« ترجمه » ناقة الله ایرمق وبلوطدن جاری ونازل اولان صودن ایچر ایدی ، اهل شقاوت جناب حقك صوینی حقك دوه‌سندن دریغ طوتوب منع ایلدیلر .
« شرح » مذکور دوه‌یه ناقة الله دینمسی حق تعالی حضرتلرینك حضرت صالح علیه السلامه اولان کمال محبت ومرحمتندندر . اشقیا تأمل ایتمدیلر ، که نعمت خدا عباد حقدن منع اولنسه نارروادر .

مثنوی

﴿ ناقهٔ صالح چو جسم صالحان ﴾

﴿ شد کمینی در هلاك طالحان ﴾

« ترجمه » حضرت صالح عليه السلامك دوه‌سی صالح اولان ذواتك جسمی كبی اويغونسز اولانلرك هلاكنه بركمين ويوصو اولدی « شرح » انبيای ذيشانك واوليای كرامك وجود بهبودلری صورتا سائر انسانلره مشابه اولديغندن ، من القديم طالح واويغونسزلر ظاهره باقوب اوزمرهٔ جليله‌نك جسمی بزم كبيدر ، انلرك بزدن نه‌فرقی واردر ، ديه‌رك تحقير ايتمكه وبرچوق دفعه شربت شهادتی نوش ايتديرمكه متجاسر اولدقلری مثللو ، قوم ثمودك شقيلری دخی ناقهٔ صالحی عادی برجسم ظن وكمان ايله هلاكه جسارت ايتديلر ودنيا وعقباده كرفتار عذاب وذلت اولديلر

مثنوی

❁ تا بران امت زحكم مرك ودرد ❁

❁ ناقة الله وسقياها چه كرد ❁

« ترجمه » باق كوراول امت مقهوره اوزره موت ودرد حكمندن (ناقة الله وسقياها) فرمانی نه‌لر ايلدی ؟ « شرح » آيت كريمه سبق ايدن بيت شريفك شرحنده تحرير وحكايه اولندی . بيت شريفك مآلی ثمود قومنك اويغونسزلری ناقة الله وسقياها تحذيرندن منتبه اولمايوب ناقه‌يی سقيدن منع وبعده هلاك ايلدكلرندن بو تحذيردن عدم احترازلری كندولريچون نه اولوملری نه دردلری منتج اولدی .

مثنوی

❁ شحنهٔ قهر خدا زيشان بجست ❁

❁ خونبهای اشتری شهری درست ❁

« ترجمه » الله تعالی حضرتلرينك قهری ضابطی اول دوه‌نك خونبهاسنه

بدل تمام برشهر استدی « شرح » « قهری ضابطی » تعبیرندن مقصد عالی ، اجرای عدل وسیاست ایدن قهر ربانیدر . قوم ثمود جناب حقك امری خلافنه اوله‌رق ناقهٔ صالحه اذا واتلافه اجترا ایتدکلرندن قهر یزدانی اول نافه‌نك خون بهاسنه بدل شهرلریله کندیلرینی دوچار اضمحلال ودارینده معذب و پرملال ایلدی .

مثنوی

﴿ روح همچون صالح وتن ناقه است ﴾

﴿ روح اندر وصل تن در فاقه است ﴾

« ترجمه » روح ، حضرت صالح وتن، دوه کبیدر؛ پاك اولانك روحی وصل الٰهیده وبدنی فقر واحتیاجده‌در « شرح » ذوات پاك نهادك روحی حضرت صالح کبی مقبول ومعتبر وتن وبدنلری ایسه مانند ناقه اضطراب آوردر . انبیا واولیاء اللهك روح پرفتوحلری وصال وجمال خدای متعال ایله پرشوق وسرور وتن ایسه دنیانك تولید ایلدیکی اضطرابات متنوعه‌دن متألم وبی‌حضوردر

مثنوی

﴿ روح صالح قابل آفات نیست ﴾

﴿ زخم بر ناقه بود بر ذات نیست ﴾

« ترجمه » صالح ومقبول اولان روح، قابل آفات وبلایا اولیوب ، زخم وياره دوه اوزره‌در، ذات اوزره دکلدر « شرح » پاك وصالح اولان روح، علوی اولدیغندن آفات وبلیاتدن امیندر ؛ مزاحمه کرفتار اولان تن وبدندر . ذاتاً انسان یالکز صورتیله دکل صورت وسیرتیله انساندر . نته‌کیم قرآن کریمده سحره‌نك حضرت موسایه ایمانلری اوزرینه فرعونك آنلرك صلبله تهدید ایتمسنه جواباً (انما تقضی هذه الحیوة الدنیا فاقض ما انت قاض) دیوب فرعونه عذابنك آنجق لباس مستعاردن عبارت اولان تنه اولوب کندی روحلرینه اولمیه‌جغنی بیانله آنی تجهیل ایتمش اولدقلری ذکر بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ روح صالح قابل آزار نیست ﴾

﴿ نور یزدان سغبهٔ کفار نیست ﴾

« ترجمه » صالح ومقبول اولان روح قابل آزار وجفا دکلدر؛ نور یزدان کافرلرك زبون ومغلوبی دکلدر « شرح » روح معنوی که نوروفیض سبحانیدر؛ هیچ قابل آزار وجفا وزبون کفار وسفها اولورمی ؟ برمرد خداحسب الحکمه ظلم واذاره کرفتار اولسه بیله اذا کورن روح پرفتوحی دکل ، بدنیدر .

مثنوی

﴿ حق ازان پیوست باجسم نهان ﴾

﴿ تا اذا رانند وبینند امتحان ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری جسم وتنه آندن طولایی نهانی متصلدر ؛ تا که اول جسمی ظالملر اینجتسونلر وامتحان وابتلا کورسونلر « شرح » حق تعالی حضرتلرینك جسمه اتصالی کمال قربیتدن کنایه‌درکه ، حبل الوریددن یعنی شاه طماردن انسانه دها قریب اولدیغی قرآن عظیم الشانده فرمان بیورلمشدر . بو اتصال معنوینك نهان اولمسی هم صالحانك صبرورضالرینی هم ظالمانك جرأت ناهموارلرینی امتحان وارائه ایتمك وبووجهله برطرفه تزیید اطمئنانه ودیکر جهته سوء نیتلری حسبیله ثبوت شقاوته وسیله اولمق ایچوندر .

مثنوی

﴿ بی خبر کازار این آزار اوست ﴾

﴿ آب این خم متصل باآب جوست ﴾

« ترجمه » غافل بی خبردرکه ، صالح اولان انسانك آزاری حق تعالینك

آزاریدر، بوخم وقابك صوبی ایرمغك صوییله متصلدر « شرح » صالح اولنلرك بدنی وعقل وخاطری روح معنوی وفیض ربانیله منور وعالی ایکن آنلره جزئی صورتده بیله اذا ایتمك غضب کبریایی دعوت ایلمکدر . برقابده بولنان صوچشمه وسائر منابعدن حاصل اولدیغندن آنکله نسبت اتصالی اولدیغی کبی، صالح اولان انسانلر فیض و نورینك دخی دریای بی‌انتهای صمدانیدن متحصل بولندیغی عند اولی النهاده امرجلیدر .

مثنوی

﴿ زان تعلق کرد باجسمی اله ﴾

﴿ تا که کردد جمله عالم راپناه ﴾

« ترجمه » آنك ایچون الله تعالی حضرتاری برجسم ایله تعلق ایلدی ، تا که اوجسمی جمیع عالمه پناه وملجأ ایده « شرح » بو بیتدن مقصد ذات احدیت مشکوة روح احمدیدن هرعصرده برنبی یاولی اکمل مظهرنده تجلی ایدر وجمله عالم اومظهر اقدسدن مستفید جود ووجود اولوب اکا التجا ایلر دیمکدر . نتهکم انی لاجد نفس الرحمن من جهة الیمن) حدیث شریفنده بوحقیقته اشارت واردر

مثنوی

﴿ کس نیابد بردل ایشان ظفر ﴾

﴿ برصدف آید ضررنی برگهر ﴾

« ترجمه » اول زمرهٔ جلیله‌نك کوکلی اوزره کمسه ظفربولمز ؛ ضرر صدفه کلور ، کهره کلز [سلطان ولد حضرتلرینك زمان عالیسنده یازیلان مثنوی شریفك نسخه‌سنده بوبیت محرر اولمدیغندن شرحه لزوم کورنمدی]

مثنوی

﴿ ناقهٔ جسم ولی را بنده باش ﴾

﴿ تاشوی باروح صالح خواجه تاش ﴾

« ترجمه » ولی اللهك جسمی دوه سنه بنده اول ؛ تا که روح صالح ویاحضرت صالح علیه السلامك روحینه خواجه تاش وارقداش اوله سین « شرح » برولینك صورت ظاهره سنه دخی بنده اول ، اکا خدمت وخاطرینی جاب وکندوسنه رعایت ایت ، تا که آنك فیض ودعاسیله روحك کسب علویت واستحصال نورانیت ایتسون وارواح صلحاایله هم مکان وهم حالت اولسون .

مثنوی

﴿ کفت صالح چونکه کردید این حسد ﴾
﴿ بعد سه روز ازخدا نقمت رسد ﴾

« ترجمه » حضرت صالح علیه السلام اول قومه دیدی ، چونکه بو حسدی اجرا ایلدیکز ، اوچ کوندن صکره خدای متعال حضرتلرندن نقمت وعقوبت کلور « شرح » انبیای ذیشان هم اجرای تبلیغات ونصائح ، هم ایجاب ایدنلری تنذیر وتخویف بیوررلر . حضرت صالح علیه السلام قوم ثموده اجرا ایلدیکی بر چوق تبلیغات ونصائحدن صکره متنبه اولمیانلری وناقة اللهی تلف ایدنلری اوچ کوندن صکره ظهور ایده جك قهر ربانیله تنذیر ایلدی .

مثنوی

﴿ بعد سه روز دکراز جان ستان ﴾
﴿ آفتی آید که دارد سه نشان ﴾

« ترجمه » دیکر اوچ کوندن صکره جان آلیجیدن بر آفت وبلا کاور ، که اوچ نشان طوتر [ذکر اولنان نشان آتیده بیان بیوریله جقدر .

مثنوی

﴿ رنك روی جملتان کردد دکر ﴾

﴿ رنك رنك مختلف اندر نظر ﴾

« ترجمه » جمله کزك یوزینك رنکی متغیر ونظرده رنك رنك ومختلف اولور« شرح » رنکلرك متغیر اولمسی یاشدید برمرضدن ویاخوف وتلاش وغمدن حاصل اولور . تغیر لونمادی ایسه طبیبه ، معنوی ایسه برمرد حقه مراجعت ایتملی واذنحق ایله طالب نجات اولملی .

مثنوی

﴿ روز اول رویتان چون زعفران ﴾

﴿ دردوم رو سرخ همچونارغوان ﴾

« ترجمه » اولکی کونده یوزکز زغفران کبی صاری وایکنجی کونده ارغوان کبی قرمزی اولور [امروتنذیر اولدیغندن وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ درسوم کردد همه روها سیاه ﴾

﴿ بعد ازان اندر رسد قهراله ﴾

« ترجمه » اوچنجی کونده بتون یوزلریکزسیاه اولور ، اندن صکره قهر الهیایریشور« شرح » ایکی کون ایچنده زرد وحمرتك شدتله سرئما اولمسی غضب ربانی آثارندن اولدیغی درکار اولوب اما کلیاً وجودلرینی محو وتدمیر ایده‌جك قهر الهی یوزلرینك سیاه اولمسندن صکره ایدی . سیاه وظلمت ، کناه وکفرك اشدید درجاتنی ایما واشارت ایدر برحالتدر .

مثنوی

﴿ کر نشان خواهید ازمن زین وعید ﴾

﴿ کرهٔ ناقه بسوی که دوید ﴾

« ترجمه » اکر بو وعیدوغضبدن بندن نشان وعلامت ایسترایسه کز دوه‌نك یاوروسنی طاغ طرفنه قوشدوریکز « شرح » بعده کوریله جکی اوزره دوه‌نك یاوروسندن مقصد اصلی، حضرت صالح علیه السلامك منکسر اولان خاطر عالیلریدر. اول نبی ذیشان قوم ثموده فرمان بیوررلر اکر بووعید وغضب ربانینك وقوع بولوب بولمیه جغنه دائر بر نشان وعلامت سؤال ایتمك استرایسه کز یاوروکه بنم اینجنمش اولان خاطرمدر . خاطرمی تطییب ایله یرینه کتورمکه بذل مساعی وجهد نامتناهی ایدیکز . کتوره بیلور ایسه نز امیدوار والامایوس وتارمار اولکز .

مثنوی

﴿ کر تو اندیش کرفتن چاره هست ﴾

﴿ ورنه خود مرغ امید ازدام جست ﴾

« ترجمه » اکر سن یاورویی طوتمغی آرزو ایدرایسه‌ك چاره واردر والا مرغ امید رمیده اولوب طوزاقدن قورتیلوب کیتدی « شرح » قوم ثموده بیوررلرکه : خاطرمی یرینه کتوره بیلور ایسه کز سزك ایچون چارهٔ نجات امید اولنور والا مرغ امیدسزدن رمیده ویران وشخصلرکز تدمیر قهرالهی ایله کرفتار خسران اولور .

مثنوی

﴿ کس نیانست اندران کره رسید ﴾

﴿ رفت در کهسارها شد ناپدید ﴾

« ترجمه » اول یاورویه ایرشمکه کیمسه مقتدر اوله‌مدی ؛ یاورو طاغلر

ایچره کیدوب نابدید اولدی « شرح » قوم ثموددن هیچ بر کمسه مقتدر اولەمدی، که حضرت صالح علیه السلامك خاطرینی تطییب ایله یرینه کتورسون؛ زیرا اول وقته قدر ارتکاب ایلدکلری مظالم عظیمه جزالرینی استلزام و بناءً علیه قضای جناب قهار رونما اولوب انلری ناکام ایلدی .

مثنوی

﴿ همچو روح پاك کواز ننك تن ﴾

﴿ میکر یزد جانب رب المنن ﴾

« ترجمه » روح پاك بدنك عارونتکندن مضطر اولوب نعمتلر صاحبی اولان الله تعالی حضرتلری جانبنه التجا ایله کیتدیکی کبی ، حضرت صالحك خاطری دخی قوم ثموددن اویله کیتدی « شرح » حضرت صالح علیه السلامك خاطری قوم ثموددن رمیده اولدیغندن کلام وابراملرینه بر دها التفات ایتمیوب ارض الله واسعه یه شتاب ایلدی . بوانکسارك کمال درجاتنی تعریف ایچون ارواح پاکی مثال کتوروب بیوریلور : خاطر صالح اولدرجه ده متنفر اولەرق کیتدی ، که روح پاك تندن متنفر ومضطر وعالم لاهوته پویان وفنادن روکردان اولوب کیتدیکی کبیدر . دنیا وعقبا عالم ظاهر وعالم لاهوت جملەسی جناب واجب الوجودك ملکی اولوب شوقدرکه ارواح پاکك اڭ زیاده میدان تجلیلری عالم لاهوت اولدیغندن بوعالم عالی (جناب رب المنن) طرفی تعبیر اولندی .

مثنوی

﴿ کفت دیدیت آن قضا مبرم شدست ﴾

﴿ صورت امیدرا کردن زدست ﴾

« ترجمه » حضرت صالح علیه السلام قوم ثموده دیدی که : کوردیکزمی اول قضای الٰهی مبرم اولدی وامید صورتنك بوینی اوروب قطع ایلدی !
« شرح » خاطر شریفلری جلب اولنمدیغنی کورنجه حضرت صالح علیه السلام

قوم ثمود، بیوردیکه : مبرم اولان قضا حقکزده سرنما اولوب صورت امیدکزك کردننی سیف غضب ایله قطع و فنا ایلدی . [قضا ، صورت امیدك کردننی قطع ایتدی تعبیری ، غایت بلیغانه‌در !]

مثنوی

﴿ کرهٔ ناقه چه باشد خاطرش ﴾

﴿ که بجا آریدز احسان وبرش ﴾

« ترجمه » دوه‌نك یاوروسی ندر ؟ صالحك خاطریدر که احسان وایلکله آنی یرینه کتیریکز ! « شرح » بوامرهم قوم ثموده‌هم هر وقت ایچون سائر انسانلره لایق برخطاب مستطابدر ، که ذوات پاکك خاطر عالیلرینی احسان وایلك ایله یرینه کتیروب تطییب ایتسونلر . زیرا مستقیم ومقبول بر قولك خاطری نزد جناب کبریاده عظیم وکریمدر . خاطره کله بیلیر : ناقهٔ صالح تلف اولدی ، خاطری نصل قالدی ؟ بالاده عرض اولندیغی اوزره قرآن عظیم الشان هم ظاهری هم باطنی اولدیغندن ظاهر اولان ناقة الله قوم ثموددن تلف اولدی وباطن صورتیله کرهٔ ناقه‌یه تشبیه اولنان قلب شریف صالح اول قوم ظالمك اذاسندن معناً قیرلدی .

مثنوی

﴿ کر بجا آید دلش رستید از ان ﴾

﴿ ورنه نومیدیت وساعد را کزان ﴾

« ترجمه » اکر انك کوکلی یرینه کلیر ایسه او عذاب وعقابدن قورتولدیکز ، والا خلاصدن نا امید ومأیوس اوله‌رق بازو ودیرسکلریکزی ایصیریجی سکز .
« شرح » خاطر صالحی تطییب ایده‌بیلیر ایسه‌کز عذاب وعقوبتدن خلاص بولور والا کرفتار پریشانی ودوچار اندراس اولورسکز . قضاء الٰهی سزك ایچون مبرم اولدی دیه قوم ثموده اراده بیورلمش ایکن سعیك کمال قوتنی اعلام ایچون اشبو بیت شریفده‌ده خاطرك سعی ایله یرینه کتیرلمسی نجات وخلاصه ینه چاره ارائه اولندی ؛ علی الخصوص بوخطاب وقتك معندینه اولسه سزاوصوابدر .

مثنوی

﴿ چون شنید نداین وعید منکدر ﴾

﴿ چشم بنهادند وانرا منتظر ﴾

« ترجمه » وقتا که قوم ثمود بو بولانیق وعیدی ایشتدیلر ، ظهورینه عطف نظر ایله منتظر اولدیلر .« شرح » قوم ثمود عنود بك چوق مظالم ارتکاب ایتدکدن بشقه بورده حضرت صالح علیه السلامك خاطرینی یرینه کتیرمکده کمایلیق مساعی نمود اولمدقلرندن وقضای الهینك تقرب ظهورینی خبر آلدقلرندن اجرای مساعیٔ مشروعه یعنی اعطای صدقه یه ونیاز واستغفاره توسل ایتمك کبی توفیقاتدن محروم وخراب ومشؤم اولدیلر .

مثنوی

﴿ روز اول روی خود دیدند زرد ﴾

﴿ میزدند از نا امیدی آه سرد ﴾

« ترجمه » برنجی کون کندی یوزلرینی صاری کوردیلر ، امیدسزلکدن صغوق آه اوردیلر . [یعنی ندامت ایله آه وفریاد ایتدیلر] .

مثنوی

﴿ سرخ شد روی همه روز دوم ﴾

﴿ نوبت امید وتوبه کشت کم ﴾

« ترجمه » ایکنجی کونی جمله سنك یوزی قرمزی اولدی وامید وتوبه نوبتی ازالوب غیب اولدی . « شرح » بو بیت شریفدن اکلاشیلیرکه : وعید منکدری ایشتدکلری صره ده توبه ونیاز واسترحامه آغاز ایتمش اولسه لر ایدی احتمالکه قوم ثمود مرحمت واجب الوجوده نائل وکرفتار اولدقلری سحاب بلا اوزرلرنده زائل اولور ایدی .

مثنوی

﴿ شدسیه روز سوم روی همه ﴾

﴿ حکم صالح راست شد بی ملحمه ﴾

«ترجمه» اوچنجی کون جمله سنك یوزی سیاه اولدی ؛ صالح علیه السلامك حکم ووعیدی جنك وجدالسز تحقق ایتدی. [وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ چون همه برنا امیدی سرزدند ﴾

﴿ همچو مرغان دردو زانو آمدند ﴾

« ترجمه » نه زمان جمله سی امیدسزلکه باش قودیلر ، قوشلر کبی ایکی دیز اوزرینه کلدیلر. « شرح » اوچنجی کونی ده قوم ثمود حق تعالی حضرتلرینه نیاز واسترحام ایتمك کبی برامر خیرده بولنه جقلرینه بدل، امیدسزلك کبی برکار- مقدوحی اختیار ایله عذاب الیمه کرفتاراولدیلر. شدت سرما وبشقه بر اضطرابدن طولایی قوشلر نصل ایکی دیزاوزرینه بلاسعی طوررلر ایسه قوم ثمودك شقیلری ده اویله مأیوسانه قالدیلر وشدت مصیبتی حس ایتمکه باشلادیلر .

مثنوی

﴿ در نبی آورد جبریل امین ﴾

﴿ شرح این زانوزدن راجاثمین ﴾

« ترجمه » قرآن عظیم الشانده جبریل امین علیه السلام بودیز اورمق وقعه سنی (جاثمین) تعبیریله کتیردی. « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ اعرافك یتمش یدنجی آیتیدر . شویله که : (فاخذتهم الرجفة فاصبحوا فی دارهم جاثمین) معنای شریفی : ایمدی آنلری شدید زلزله واضطراب اخذ ایلدیکندن خانه لرنده دیز چوکیجی اوله رق صباحلدیلر و هلاك اولدیلر .

بو آیت کریمه‌یی مشهور نجم‌الدین کبری حضرتلری بووجه ایله تفسیر ایلر :
عدم اصغا « نفس الامارة بالسوء » صفاتندندر ؛ اوحالده‌که اکا نصح تأثیر ایتمز
وانك ایچون دوشونه‌جك دلیل والتزام اولنه‌جق سبیل قالماز. نفس اماره ایچون
هیچ برنعمت اولمازکه انك قدروقیمتنی بیلوب شکرنده بولنسون. بیان اولنان دیز
چوکمسی موتك ورودیدر. آیت کریمه‌نك مابعدی بویله‌در : (فتولی عنهم)
(ینه نجم‌الدین کبری تفسیری اوزره) وانلردن روح علوی یوز چویروب دوندی
(وقال یاقوم لقد ابلغتکم رسالت ربی) ودیدی‌که یانفس ونفسك صفتلری اولان
اخلاق! ربمك رسالاتنی سزه تبلیغ ایلدم. (ونصحت لکم) ونصیحت ایلدم‌که حسن
اخلاق ایله متصف وبنم خلقمله متخلق اوله‌سکز . (ولکن لاتحبون الناصحین)
فقط سز ناصحلری سومزسکز . »

مثنوی

﴿ زانو آندم زن‌که تعلیمت کنند ﴾

﴿ وزچنین زانو زدن بیمت کنند ﴾

« ترجمه » دیزی اووقت یره اورکه، سکا نصیحتلر تعلیم ایدرلر وبونك کبی
دیز چوکمکدن سنی تخویف وتنذیر ایلرلر. « شرح » ای انسان ! دین مبین وانك
اهلی حق یولنی، طریق مستقیمی سکا ارائه وقوم ثمودك دیز چوکمك مصیبتنی
تعریف وانبا ایلر ایکن نصیحتی قبول ایدرك مرحمت ربانیه‌یی جاب ایتمك ایچون
دیز چوکوب نماز ونیاز ایله برابر ارادات ربانیه‌یه منقاد واوصورتله اهل نجات
اول! دها وقتك وار ایکن رضای خدایی تحری ایت! یوقسه صوك نفسده شاهد
چاره روکردان وشخصك مؤبداً نالان وگریان اولور .

مثنوی

﴿ منتظر گشتند زخم قهررا ﴾

﴿ قهر آمد نیست کرد آن شهررا ﴾

« ترجمه » قوم ثمود قهر الهی زخمنه منتظر اولدیلر، قهر کلدی واول
شهری یوق ایلدی. [وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ صالح از خلوت بسوی شهر رفت ﴾

﴿ شهر دید اندرمیان دود وتفت ﴾

« ترجمه » حضرت صالح علیه‌السلام اولجه چکلمش اولدیغی خلوتدن شهر جانبنه کیتدی. شهری دومان وحرارت ایچنده کوردی. « شرح » قوم ثمودك شهرینه واقع اولان زلزلهٔ شدیده‌دن صکره صالح علیه‌السلام کیدوب کوردی که قهر ربانی شهری واهالی هلاك ایله خانه‌لری منهدم ایتمش وشهر وسکانی بر دومان وحرارت ایچنده حقیم براقشدر.

مثنوی

﴿ ناله از اجزای ایشان میشنید ﴾

﴿ نوحه پیدا نوحه کویان ناپدید ﴾

« ترجمه » انلرك اجزاسندن حضرت صالح ناله ایشتدی؛ نوحه، پیدا فقط نوحه کروفریاد ایدیجیلر غائب ونابدید ایدی. « شرح » زلزلهٔ شدیده‌نك عقبنده صالح علیه‌السلام قوم ثمودك شهرینه واردقده ییقیلان بنالر ایچنده مجروح ومأیوس قالانلرك فریادلری ایشیدیلیر ایسه‌ده اشخاص مقهوره‌لری مردود ونابود ایدی.

مثنوی

﴿ زاستخوانها شان شنید او نالها ﴾

﴿ اشك ریزان جان شان چون ژالها ﴾

« ترجمه » آنلرك کمیکلرندن صالح علیه‌السلام ناله‌لر ایشتدی، انلرك جانی شبنم کبی کوز یاشی دوکیجی ایدی. « شرح » خرابه‌لر ایچنده مضطر

قالان كميكلردن پيدا اولان نالەلر وجانلردن دوكيلان كوزياشيلەژالەلر، قوۀ روحانيه واسطەسيله حضرت صالح عليه‌السلام طرفندن استماع ورؤيت اولنمش وقلب عاليلرى متأثر اولمشدر .

مثنوى

﴿ صالح آن بشنيد وكريه‌ساز كرد ﴾

﴿ نوحه بر نوحه كران آغاز كرد ﴾

« ترجمه » صالح عليه‌السلام بونى ايشتدى ، نوحه وفرياد ايديجيلراوزرينه نوحه وفريادە باشلادى . « شرح » كرچه‌حضرت صالح عليه‌السلامك خاطرى بوقوم ظلوم وعنوددن كلياً منكسر اولمش ايديسەده بعده كرفتار اولدقلرى شدت بلا ومصيبت اوزرينه قلب عاليلرنده رقت ومرحمت حاصل اولوب فرياد ايدنلرك حالنه اغلادى .

مثنوى

﴿ كفت اى قومى بباطل زيسته ﴾

﴿ وزشما من پيش حق بكريسته ﴾

« ترجمه » صالح عليه‌السلام‌ديدى : اى اول قوم كه باطل ايله‌يشامشدر . وكنديلرندن اوترى بن‌حضورحقده اغلامشم . « شرح » قوم ثمودهلاك‌ونابود اولديغى حالده هم انلرك ارواحنه ، هم سائر ظالم اولانلره خطاباً حضرت صالح عليه‌السلام محض حقيقت اولەرق بعض كلمات بسط وبيان بيورمشلردر .

مثنوى

﴿ حق بكفت صبركن برجورشان ﴾

﴿ پندشان‌ده بس نماند ازدورشان ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى بكا ديدى : سن آنلرك جورلرى اوزرينه صبر ايله ! آنلره نصيحت وير ! زيرا انلرك دوروزمانلرندن چوق شى قالمدى. [محتاج شرح دكلدر.]

مثنوى

﴿ من بكفته پند شد بند از جفا ﴾

﴿ شير پند ازمهر جوشد وزصفا ﴾

« ترجمه » بن ديمش ايدم : بوقومه نصيحت ويرمش ايسه‌مده نصيحتم بند وقيد اولدى، زيرا نصيحت سودى محبت وصفادن قاينار. « شرح » نصيحت اولنديغى حالده، مستمع مستعدومطيع ايسه مستفيد والامضطر ونوميد اولور. آرزوكش نصيحت اولميان كيمسه ناصحك شوقنى كسر وازاله وفائده‌يى ضرره تبديل وذهننى بشقه حالاته اماله ايلر .

مثنوى

﴿ بسكه كرديد ازجفا برجاى من ﴾

﴿ شير پند افسرد در ركهاى من ﴾

« ترجمه » مقام نبوتمه قارشى اوقدر جوروجفا ايتديكزكه انك كثرتندن نصيحت سودى طمرلرمده طوكوب قالدى. [محتاج شرح دكلدر.]

مثنوى

﴿ حق مرا كفته ترا لطفى دهم ﴾

﴿ برسرآن زخمها مرهم نهم ﴾

« ترجمه » الله تعالى حضرتلرى مرحمةً بكا ديمشدر : سكا زياده لطف ويررم واو يارەلرك اوزرينـه مرهم قورم . « شرح » سز بكا جوروجفا ايتديككزده

جناب ارحم الراحمين بكامعين اولور . قلب وخاطر منكسرمى تطيباً بيورر ايديكه ظالملرك آچدقلرى يارەلردن اسف ايتمه ! بن اويارەلر اوزرينه مرهم مرحمت وضع ايلر وسنى دوجهانده مسعود وبختيار ايدرم .

مثنوى

﴿ صاف كرده حق دلمرا چون سما ﴾

﴿ روفته از خاطرم جور شما ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى قلبمى مانند سما صاف واعلا ايلمش وسزك جوركزى خاطرمدن سوپورمشدر . [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوى

﴿ در نصيحت من شده بارد كر ﴾

﴿ كفته امثال وسخنها چون شكر ﴾

« ترجمه » بن تكرار سزه نصيحتده بولنمش وشكر كبى امثال وكلمات سويلمشم.

« شرح » اى قوم ظالم واثيم! سز هر نه قدر بكا جور واذا ايتمكه مقدم اولمش ايسه كزده بن ينه لطف ومروت ايتمك ايستدم واك مؤثر الك حلاوتلى امثال وكلماتى نصيحةً سزه تبليغ ايلدم ؛ نه فائده كه ظالمكز حسبيله سز معناً ميت وبى اميد ايديكز .

مثنوى

﴿ شير تازه از شكر انكيخته ﴾

﴿ شير وشهدى باسخن آميخته ﴾

« ترجمه » نصيحتم تازه برسود اولەرق شكر ايله قاريشمش وسود ، بال كلاميله مزج اولمش ايدى . [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوی

﴿ درشماچون زهر کشته آن سخن ﴾

﴿ زانکه زهرستان بدیدازبیخ وبن ﴾

« ترجمه » او حلاوتلی کلام و نصیحتم سزه زهر اولدی ؛ زیرا ساماً کوکدن زهرستان ایدیکز . « شرح » اول قوم مشؤم اصحابی بی باك وناپاك اولدقلرینی وحق تعالی حضرتلرینك اوامر وتبلیغاتنی رد ایلدکلرینی خاطر- شریفلرینه کتیرنجه حضرت صالحك حس بیوردقلری رقت ومرحمت بر نوع غضب وحدته منقلب اولدی وانلرك اصلی زهرستان اولدیغنی بیان واراده بیوردی.

مثنوی

﴿ چون شوم غمکین که غم شدسرنکون ﴾

﴿ غم شما بودید ای قوم حرون ﴾

« ترجمه » نه ایچون غمکین ومکدر اولهیم که غم سرنکون ومعکوس ولوب اورتادن قالقدی ؛ اصل غم سز ایدیکز ، ای قوم حرون ! « شرح » ظالملرك کرفتار اولهجقلری جزا وعقوبت اوزرینه غم وکدر ایتمك نابمحل اولدیغنه امر واشارت بیوریلیور . ظالملرك محوی باعث غم دکل ، بلکه رافع غم بر مرحمت- جناب منتقمدر ؛ زیرا ظالملرك عین شأمت اولان وجود مفسدت آلودلری طوردقجه سائر انسانلره ده ایراث ظلم وغموم وهموم ایدرلر .

مثنوی

﴿ هیچ کس برمرك غم نوحه کند ﴾

﴿ ریش سرچون شدکسی مو بر کند ﴾

« ترجمه » هیچ کیمسه غمك وفاتندن وزوالندن نوحه وفریاد ایلرمی ؟ باشك یاره‌سی کیتمسندن صاحب یاره مغموم اولەرق قیل قوپاررمی؟ « شرح » حضرت

صالح علیه السلام بیورمشلر : غم میانه‌دن رفع ویاره محو ودفع اولسه غم وکدورت دکل بالعکس باعث حظ ومسرتدر. حقیقت بویله ایکن بن نه ایچون عین زخم ویاره اولان بوقوم حرون اوزرینه اسف ووقتمی نابمحل حزن حاللریله ضایع وتلف ایده‌یم ؟

مثنوی

﴿ روبخود کردو بکفت ای نوحه کر ﴾

﴿ نوحه ات رای نیر زندآن نفر ﴾

« ترجمه » یوزینی کندیسنه چویروب دیدی : ای نوحه کر اولان صالح ! او قوم ظالم سنك نوحه وفریادکه لایق اولمازلر. « شرح » انسانك اغلایه‌جنی وآجیه‌جنی کیمسه‌لر شایان مرحمت اولانلردر؛ یوقسه ظالملره آجیمق نابجادر .

مثنوی

﴿ کژمخوان ای راست خوانده مبین ﴾

﴿ کیف آسا خلف قوم ظالمین ﴾

« ترجمه » ای قرآن عظیم الشانی طوغری اوقویان کیمسه! آنی اکری اوقومه! قوم ظالمینك ارقه‌سندن بن نصل نه وجه‌ایله محزون اوله‌یم؟ « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ اعرافك اللی سکزنجی آیت کریمه‌سیدر : (الذین کذبوا شعیباً کانوهم الخاسرین فتول عنهم وقال یاقوم لقد ابلغتکم رسالت ربی ونصحت لکم فکیف آسا علی قوم کافرین) معنای شریفی : «شول کیمسه‌لرکه شعیب علیه السلامی تکذیب ایتدیلر، خاسرین ومقهور اولدیلر . حضرت شعیب انلردن منصرف اولوب یوزینی چویردی ودیدی که : یاقوم ! تحقیقا بن ربمك رسالت وفرمانی سزه تبلیغ ایله نصحیت ایلدم، ایمدی نه ایچون محزون اوله‌یم. کافرلر قومنك هلاکی اوزرینه» بوراده قرآن مبینی اکری اوقومه‌دیمکدن مقصد ایات رحمتی موضعنك غیریده اوقومه دیمکدر .

مثنوی

﴿ بازاندر چشم ودل اوگریه یافت ﴾

﴿ رحمتی بی علتی دروی بتافت ﴾

« ترجمه » تکرار صالح علیه السلام کوز و قلبنده گریه و رقت بولدی ؛ سببسز بر رحمت حضرت صالحده ظاهر اولدی. [محتاج شرح دکلدر.]

مثنوی

﴿ قطره می بارید وحیران گشته بود ﴾

﴿ قطرهٔ بیعلت از دریای جود ﴾

« ترجمه » شو حاللرله برابر حضرت صالح علیه السلامك مبارك کوزلرندن قطره یاغمقده ایدی اما نه قطره! دریای جود رحماندن سببسز علتسز قطره. ایشته کندیسیده بو حالدن حیران اولمش ایدی . « شرح » اول قوم ناپاك شایان هلاك اولدقلری ادلهٔ عقلیهٔ صحیحه ایله حضرت صالح علیه السلامك نزدنده تحقق ایتدیکی حالده کمال رقتله مبارك کوزندن سرشك تأثرك آقدیغنی کورنجه کندیده حیرتده قالدی ؛ فقط بوقطره نك اصلی ، دریای جود صمدانیدن اولدیغنی ا کلادی .

مثنوی

﴿ عقل او می گفت کین گریه زچیست ﴾

﴿ برچنان افسوسیان شاید گریست ﴾

« ترجمه » حضرت صالح علیه السلامك عقلی دیر ایدی که بو گریه و کوزیاشی نه ندر؟ بوکبی باطل ومستهزیلر اوزرینه اغلامق لایقمیدر؟ « شرح » غایت دقت اولنه جق کیفیاتدندرکه : احوال عظیمه ده قلب ایله عقل توافق ایتمیور . مثلا قلبی رقیق ورحیم اولان ذات ولو عقلنك شایان رقت ومعاونت

کورمدیکی و بلکه شایستهٔ جزا عدایلدیکی بعض انسانلره آجیور و معاونتده بولنیور؛
بالعکس قلبی غلیظ و بی‌رحم اولان کیمسه‌لر بر آدمك جزئی اولان قصورینی
حسب‌الانسانیه عفو ایتمك وعلیهنده بولنمامق عقلاً مقتضی ایکن بواقتضایی قبول
ایتمیوب برسوق درون ایله صاحب قصور عد وظن ایلدکلری آدمك علیهنده
بولنیورلر . بومشکلاتدن، بوخطالردن قورتولمق وطوغری‌یرپولده بولنمق اوزره
عقل وقلبی شریعت مطهره‌نك احکامنه رام یعنی شریعت غرامرحمت امرایتدیکی
حالده مرحمت ایتملی ترتیب جزا ایلدیکی یرده‌ده منصفانه جزا ویرملی !

مثنوی

﴿ برچه‌می کربی بکو برفعلشان ﴾

﴿ بر سپاه کینهٔ بد نعلشان ﴾

« ترجمه » عقل ، حضرت صالحه‌دیر: نه‌ایچون اغلارسك؟ سویله! آنلرك
افعال قبیحه‌لری وبدروش اولان کینه‌لری جنودی اوزرینه‌می اغلارسك ؟
« شرح » افعال قبیحه ومانند جنودکین اولان حرکات نابجا وجفا پیمالری
اوزرینه‌می اغلارسك ؟ محقق دکلیدرکه بوقوم هلاك اولمامش اولیدی ظلمه دوام
وبرچوق بیچارکانی بی‌امن وامان ایدرلر ایدی ؟

مثنوی

﴿ بردل تاریك پرژنكارشان ﴾

﴿ برزبان زهرهمچون مارشان ﴾

« ترجمه » انلرك پاس ایله طولو اولان دل تاریکلری اوزرینه‌می اغلارسك؟
انلرك ییلان کبی زهرلی لسانلری اوزرینه‌می کریه ایلرسك؟ « شرح » ینه عقلدیر:
بر انسانك موتی حالنده اخلاق مقبوله وحرکات ممدوحه‌سی خاطره کتیریلیر.
ومفارقتندن حزن والم حس اولنور ؛ حالبوکه سنك اغلامق ایستدیکك قوم ثمودك
اخلاق مقبوله‌سی اولمق شویله طورسون قلب وعقللری پرژنکار ولسانلری مارزهربار
ایدی؛ شمدی بویله برقوم حرونك معدوم اولمسندن طولایی کریه ایتمك انلرك ایراث
ایده‌جکی مضراتك دوام وتجددینی ایستمکدر .

مثنوی

﴿ بردم ودندان سکسارانه شان ﴾

﴿ بردهاز وچشم کژدم خانه شان ﴾

«ترجمه» انلرك صانصاره بكزه ین قویروغی ودیشی اوزرینه می اغلارو بونلرك عقرب خانه سی اولان آغز وکوزلری اوزرینه می کریه ایلرسك؟ [سکسار، باش، آغز ودیشلری کلبه بکزر بر حیواندر .] «شرح» دم ودنداندن وعقرب خانه سی اولان آغز وکوزدن مقصد ، اخلاق واطوار ذمیمه نك انواعیدرکه اصحابی شایان کریهٔ مرحمت اولمدیغنی بیان وایثان ایلر .

مثنوی

﴿ برستیز وتسخر وافسوسشان ﴾

﴿ شکرکن چون کرد حق محبوسشان ﴾

«ترجمه» انلرك نزاع وطعن واستهزا وفکر باطلاری اوزرینه می اغلارسك؟ شکر ایله! الله تعالی حضرتلرینه که انلری محبوس خاك سیاه ایتدی . «شرح» بوده عقل طرفندن حضرت صالح علیه السلامك شخصیت جلیلهٔ معنویه سنه خطاب وبیاندرکه: قوم ثمود غایت عنود وچرکاب طعن واستهزا ایله آلود اولمسی حسبیله عدالت ربانیه آنلری زندان قهر ایچره القا ایلمسندن حزن وفریاد دکل ، بالعکس عرض شکر واظهار مسرت ایتمك لازمدر . قرآن عظیم الشانده بیوریلورکه: ﴿ فقطع دابر القوم الذین ظلموا والحمد لله رب العالمین ﴾ معنای شریفی : «ایمدی کسلدی اول قومك ارقه سی که ظلم ایدرلر ایدی حمد وثنا اولسون عالملرك ربی وتربیه جیسی اولان الله تعالی حضرتلرینه .»

مثنوی

﴿ دستشان کژ پایشان کژ چشم کژ ﴾

﴿ مهرشان کژ صلحشان کژ خشم کژ ﴾

« ترجمه » انلرك اللرى اكرى، اياقلرى اكرى، كوزلرى اكرى، محبتلرى اكرى، صلحلرى اكرى، غضبلرى ده اكرى ايدى. « شرح » عقل ديركه: قوم ثمود هيچ شايان كريه ميدركه كرك حالات وحركات ظاهره، كرك احوال وحسيات باطنه لرى معوج وسقيم وهر ايشلرى مضر ووخيم ايدى . سؤاخلاقلرى او راده يه وارمشدركه محبت وصلح وبلكه خشم وغضبلرى بيله حيله ودسيسه يه مبتنى وهرحاللرى شخصلرى كبى سفلى واكرى ودنى ايدى .

مثنوى

﴿ ازپى تقليد وازرايات نقل ﴾

﴿ پانهاده بر سراين پير عقل ﴾

« ترجمه » تقليد ارقه سندن ونقل سنجاقلرينه اتباعدن طولايى پيرعقلك سرسعادتنى اياق آلتنده براقديلر . « شرح » قوم ثمود آبا و اجدادينه تقليداً وجهالتلرينه رعايةً ديرلرايديكه : بز بويله يكى شيلر ايستمز و آباواجداد جاهله مز عادتلرى خارجنده اولان يكى تربيه لره واعتقادلره اهميت ويرميز. ايشته بو بر عنادايله سلامت وسعادتى ارائه ايدن وعقلكادن منبعث اولان اخلاق ممدوحه اوزرينه تقليد ورسم صرفدن عبارت اولان رأى باطللرينى تقديم ايله حقيقتى پامال وكنديلرينى دارينده اضمحلال ايتديلر . اقوام جاهله نك تقليد اباطيله اولان صورت اسارتلرى سورهٔ بقره نك يوزيتمشنجى آيت كريمه سنده كوريلور . شويله كه : (واذاقيل لهم اتبعوا ماانزل الله قالوا بل نتبع ماالفينا عليه آباءنااولوكان آباؤهم لايعقلون شيئاً ولايهتدون) معناى شريفى : «واو وقتكه اهل شره دينير، الله تعالى حضرتلرينك انزال بيورديغى قرآن عظيم الشانه اتباع ايديكز ؛ شوكا جواباً ديديلر ، بزاكاتابع اولميز. بلكه تابع اولورزشول شيئه كه پدرلريمزى انك اوزرينه بولدق. عجبا پدرلرى هيچ برشى تعقل ايده مز وطوغرى يولى بيله مزلرسه ده مى آنلره تابع اوله جقلر؟ بو حكمت جليلهٔ قرآنيه يه اتباعاً لازم كليركه انسان دائما طوغرى يولى سلامت وسعادتى صورت مشروعه ده تحرى ايتسون وديمسونكه بن آباواجدادمدن بويله بولدم ؛ بويله كيده جكم ؛ زيرا نورميدانده طورر ايكن ظلمته ميل ظلم اولور .

مثنوی

﴿ پیر خرنی جمله کشته پیر خر ﴾

﴿ ازریای چشم وگوش همدکر ﴾

« ترجمه » خر دیعنی پیرعقلی صاتون آلیجی اولمدیلر ؛ بلکه پیرخریعنی پیرجهله طالب اولدیلر وبوده بری بریلرینك کوزینه وقولاغنه ریا ایلملرندن ناشی اولدی.« شرح » بری برینك کوز وقولاغنه ریادیمك یکدیکرینه یالاندن حسن حال کوسترمك وایشتدیرمك دیمکدر .

مثنوی

﴿ ازبهشت آورد یزدان بندکان ﴾

﴿ تانماید شان سقر پروردکان ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری برای ارشادجنتدن دنیایه بندکان یعنی انبیای ذیشان واولیای کرام کتیردی ؛ تا که جهنم ایچون بسلنمش اولانلری انلره ارائه ایلسون . [محتاج شرح دکلدر] .

﴿ دربیان معنی مرج البحرین یلتقیان ﴾

آنك معناسی بیانندهدر : که حق تعالی حضرتلری قران عظیم الشانده (مرج البحرین یلتقیان) بیورمشدر. بو آیت کریمه سورهٔ رحمنك اون طقوزنجی ایله یکرمنجی آیت کریمهسیدر .

شویله که : ﴿مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لا یبغیان فبای آلاء ربکما تکذبان﴾ معنای شریفی: الله تعالی حضرتلری ایکی دریایی یکدیکرینه ملتقی اولهرق صالی ویردی. بینلرنده بر برزخ وحاجز اولدیغندن بریسی دیکرینه غلبه ایله خاصیتنی ابطال ایدهمز. بناءً علیه ای انس وجن طائفهلری ، ربکزك هانکی نعمتلرینی تکذیب ایدرسکز؟ ذکر اولنان ایکی دریادن مقصد نه اولدیغنی جناب مولانا ابیات آتیه ایله تفسیر بیورمقدهدر .

مثنوی

﴿ اهل نار و خلدرا بین همدکان ﴾

﴿ درمیان شان برزخ لا یبغیان ﴾

« ترجمه » اهل نار ایله اهل خلد یعنی اهل جنته باق کورکه بونلر همدکاندر . یعنی بر محل ودستکاهده در . بونلکله برابر اورتالرنده بر برزخ ومانع اولدیغندن بونلردن بری دیکرینک مرتبه سنی تجاوز ایتمز . « شرح » اهل جنت اولان مؤمنین واخلاق حمیده اصحابیله اهل جهنم اولان مشرکین مفسدین جمله سی بر مدت معینه ده دستکاه دنیاده برابر بولنورلر ایسه ده حکمت ربانیه بونلری مزج ایتمیوب حلوق واهل دین بشقه و کفار ومتکبرین بشقه در .

مثنوی

﴿ اهل نار واهل نور آمیخته ﴾

﴿ درمیان شان کوه قاف انکیخته ﴾

« ترجمه » اهل نار واهل نور ظاهراً بری برینه قاریشمش، فقط میانه لرنده قاف طاغی قالقوب پیدا اولمشدر . « شرح » قاف طاغی ظاهرده کورینور بر طاغ دکلدر . انجق اهل نار ایله اهل نورک یك وجود اولمسنه مانع اولان حکمت ربانیه طاغیدر .

مثنوی

﴿ همچو درکان خاك وزر کرد اختلاط ﴾

﴿ درمیانشان صد بیابان ورباط ﴾

« ترجمه » طوپراق والتون کبی که معدنده اختلاط ایتدی ؛ امابینلرنده یوزلرجه بیابان وکار وانسرایلر واردر . « شرح » معدنده التون جوهری ذراتیله عادی طوپراق ذراتی مختلط وبرابر ایسه لرده حقیقتده قیمت ومرجعلری بشقه وبری برندن جدادر . کذلك احمق وبداخلاق، خلوق واهل عرفان ایله کرچه دنیاده برابر بولنورلر ، اما حقیقتده آیریدر .

مثنوی

همچو نانکه عدد در وشبه

مختلط چون میهمان یکشبه

« ترجمه » کردنلکده دیزلمش انجی‌یه بکزر که بعض سیاه وعادی طاشلرایله مختلط بولنور ایسه‌ده بواختلاط بر کیجه‌جك مسافر کیدرکه صباح اولنجه مفارقت ایدر . « شرح » برکردانلکده انجینك بعض عادی طاشلر ایله برابر بولنمسی موقت بر کیفیت اولدیغی کبی اهل نورك بورباط بی ثبات دنیاده تلاقی ایتماری ده موقتدر . آفتاب حقیقت عالم عقباده تمامیله ظاهر وسرنما اولنجه بوایکی صنف آیریلیر واهل نور جنته واهل نار جهنمه داخل اولور .

مثنوی

بحررا نیمیش شیرین چون شکر

طعم شیرین رنك روشن چون قمر

« ترجمه » دکزك یاریسی شکر کبی طاتلیدر . طعمی ده شیرین در . رنکی ایسه آی کبی پارلاقدر . « شرح » اخلاق حمیده‌ایله اطوار ذمیمه اصحابی دنیاده مانند بحرین اولوب بری شیرین ونافع وماه کبی صاف ولامعدر .

مثنوی

نیم دیکر تلخ همچون زهر مار

طعم تلخ ورنك مظلم قیراور

« ترجمه » دیکر نصفی ییلانك زهری کبی تلخ و آجیدر ، طعمی تلخ ورنکی زفت کبی مظلم و سیاهدر . « شرح » اخلاق ذمیمه اصحابی بر بحردرکه ، صویی زهر کبی آجی ورنکی مظلم وحاللری دنیدر . انلره یقین بولنق کرفتار سم والم اولمقدر .

مثنوی

﴿ هردو برهم میزنند ازتحت واوج ﴾

﴿ بر مثال آب دریا موج موج ﴾

« ترجمه » هرایکیسی بری برینه اشاغیدن، یوقاریدن اوررلر. آب دریانك طالغه، طالغه اوله‌رق چارپشدیغی کبی ا... « شرح » اخلاق مقبوله ایله اخلاق ذمیمه اصحابی دنیاده امواجك زیر وبالادن چارپشدیغی کبی هردم مصادمه حالنده‌در.

مثنوی

﴿ صورت برهم زدن ازجسم تنك ﴾

﴿ اختلاف جانهـا در صلح وجنك ﴾

« ترجمه » بونلرك تنکنای جسمانیتده یکدیکریله چارپشمسنك صورت و مثالی جانلرك صلح و جنکده اولان اختلافی اثریدر. « شرح » اجسام وابدانك ظاهر اولان اختلافات واتفـاقاتی جانلرك صلح ویا جنکده بولنمسندندر؛ زیرا تقابل تجلیات اسما ایله سریان عدل ومرحمت الٓهیه کبی بر حرکت بالغه اقتضـاسی بعض جانلر اسماء لطفیه وجمـالیه‌یه وبعضیسی اوصـاف قهریه وجلالیه‌یه مظهر اولدقلرندن جسملرینك‌ده بری بریله اختلافاتی ضروریدر. شوقدرکه عقل جزئی بویله عمیق حکمتلرك حلنه غیرکافی اولدیغندن عقل، حکم وخفایای جناب رب‌عزته واعمـاق روحانیه‌یه مصادف اولنجه اکا لایق اولان کیفیت اظهار عجز وعبودیت وحیرتدر.

مثنوی

﴿ موجهای صلح بر هم میزند ﴾

﴿ کینها از سینها بر میکند ﴾

« ترجمه » صلح طالغه‌لرینی بری برینه اورر، سینه‌لردن کینه‌لر ایله خصومتلری قوپاروب ازاله ایدر. « شرح » دریای بی انتهـای لطف وجمالدن ظاهر و بارز

اولان اخلاق افعال مقبوله حسب البشریه سینه‌لرده بولنان کینه وخصومتلری محو وازاله و آب زلال الفت وانسیتی قلوبه اجرا واساله ایلر.

مثنوی

﴿ موجهای جنك بر شکل دکر ﴾
﴿ مهر هارا میکند زیر وزبر ﴾

« ترجمه » جنك و نزاع طالغه‌لری‌ده شکل دیکر اوزره مهر و محبتلری آلت ، اوست ایدر. [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ مهر تلخانرا بشیرین میکشد ﴾
﴿ زانکه اصل مهرها باشد رشد ﴾

« ترجمه » محبت آجی‌اولان احوالی طاتلی جهته چکر؛ زیرا محبتلرك اصلی رشد وهدایت وخیر ومروتدر. [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ قهر شیرینرا بتلخی میبرد ﴾
﴿ تلخ باشیرین کجااندر خورد ﴾

« ترجمه » قهر وعداوت طاتلی‌یی آجی جهته کوتوروب آجی یاپمق ایستر. حالبوکه آجی طاتلی ایله نرده هم بزم امتزاج ومؤنست اولور؟ « شرح » محبت وانسیته ویا قهر وعداوته برغالیت مطلقه اعطا اولنمدی؛ اویله‌اولیدی وبری برینك ضدی یارادلمییدی نه طاتلی ونه آجی قالمش وایکیسیده محو اولمش اولور ایدی؛ بناءً علیه بحر شیرین‌ایله بحر تلخك بری برینه تمدیسی مغایر عدالت ودنیاده ایکیسنك بولنمسی محض حکمتدر.

مثنوی

﴿ تلخ شیرین زین نظر ناید بدید ﴾

﴿ از دریچه عاقبت دانند دید ﴾

« ترجمه » آجی ، طاتلی بو نظر ظاهردن محسوس اولەماز ؛ اهل بصیرت بونلری عاقبت اندیشی پنجرەسندن کورەبیلیر . « شرح » مادی اولان تلخ وشیرینك فرقی لسان ودماغ ظاهری واسطەسیلە معلوم وبدیهی اولور ، امامعنوی اولان تلخ وشیرینی یعنی اخلاق مقبولە ایلە اخلاق ذمیمەیی بوظاهر لسان ایلە حس ایتمك وبوصوری کوزلە کورمك محال اولدیغندن اهل عرفان بوایکی ضدی دریچهٔ معنیدن رؤیت ومضر ومفیدی تفریق وکندیلرینی بحرحکمتە غریق ایدرلر .

مثنوی

﴿ چشم آخر بین تواند دید راست ﴾

﴿ چشم آخربین غرورست وخطاست ﴾

« ترجمه » عاقبت کورن کوز طوغری کورەبیلیر ؛ اما حیوانلرك باغلاندیغی آخوری کوریجی اولان کوزك حالی غرور وخطادر . [مصراع اولدەکی (آخر) خانك کسریلە عاقبت وایکنجی مصراعدەکی (آخر) خانك فتحیلە حیوانلرك باغلاندیغی آخور دیمکدر .] « شرح » عاقبت اندیش اولان وآخرت وعقبایی پیش نظرە آلان اهل بصیرت دریای شیرین وتلخی واعماق استقبالی معناً فهم ورؤیت ایدەبیلیر ؛ اما حیوانلرك آخوری کبی ملوثات ایلە مملو بولنوب دنیانك صرف مادیاتنی کورمکە انهماك ایدن نادان مظهر جور وخسران اولور .

مثنوی

﴿ ای بسا شیرین کە چون شکر بود ﴾

﴿ لیك زهر اندر شکر مضمر بود ﴾

« ترجمه » بك چوق صوری طاتلی شیلر واردر کە شکر کیبدر ؛ لکن

شکر ایچنده زهر کیزلنمش اولور. « شرح » جناب مولانا بوراجقده دیکر بر بحث
عالی یه نقل کلام ایدوب بیورمشدرکه: بحر شیرین وتلخك مظهرلری بشقه اما بونلری
درك وفهم ایتمك مشکل وعسرت بخشادر . چونکه صورتی کوزل دلبر بر انسانك
اخلاقی چیرکین و پرکین اوله بیلـیر وصورته اعتماد اولندیغی حالده عکسی ظهور
ایدر؛ نتکم چوق اجزا ظاهرده شیرین ولذت نما وباطنده رنج والم افزادر . بو
سببدندرکه دریای بی انتهای عرفان فخر عالم علیه الصلوة والسلام افندمز حضرتلری
مناجات صورتیله دیرلر ایدی که: ﴿اللهم ارنا الاشیاء کاهی﴾ یعنی: «الـٰهی مرحمت
ایدوب بزه اشیایی اولدقلری کبی کوستر.»

مثنوی

﴿ آنکه زیرکتر شود بشنا سدش ﴾

﴿ وان دکر چون برلب ودندان زدش ﴾

« ترجمه » زیرکتر یعنی پك عقللی اولان کیمسه ایچنده زهری بولنان طاتلیلیغی
تجربه دن اول طانیمش اولور. دیکر زیرك بر کیمسه ده دوداغنه ودیشنه طوقندیره رق
طانیر [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ بس لبش ردش کند پیش ازکلو ﴾

﴿ کرچه نعره میزند شیطان کلوا ﴾

« ترجمه » او عاقل ، شکرلی زهری دوداغنه دکدیردیکی وقت زهرلی
اولدیغنی طـانیدیغندن آنی دوداغی بوغازندن اول رد ایدر ؛ کرچـه
اوصره ده شیطـان نعره اوروب اکل ایدیکز دیر. « شرح » زیرك کیمسه مثلا
بیلمکسزین بر مال حرام، یاخود فعل محرمه تقرب ایده جك اولسه انك موهبهٔ قدرت
ازلیه اولان ذائقه سی انی دها بوغازینه قدر کوتورمه دن اول باذن خدای متعال طانیوب
اکل واجراسندن اول منع و رد ایدر. کرچه او صره ده شیطان لعین محرماتدن
منبعث اولان لذائذی بیك نوع تزیینات ابلیسانه ایله تزیین ایدر.

مثنوی

﴿ وان دکررا درکلو پیدا کند ﴾

﴿ وان دکررا دربدن رسوا کند ﴾

« ترجمه » اوچنجی مرتبه‌ده عقللی بر کیمسه‌ده زهری یعنی شیٔ محرمی
دها بوغازنده ایکن طـانیوب اخراج ایدر . دیکر بر احمقك ایسه بعدالا کل
مضراتی بدننده هویدا وکندینی رسوا ایدر. [محتاج شرح دکلدر.]

مثنوی

﴿ وان دکررا درحدث سوزش دهد ﴾

﴿ ذوق آن زخم جکر دوزش دهد ﴾

« ترجمه » واول دیکر نادانه اکل ایتـدیکی زهرلی شکر قضای حاجتد
ایکن آتش ویرر وانك ذوق صوریسی جکر دلیجی یاره ویرر . « شرح
احمق کیمسه مثلاابتلای فحش وزنا وادمان خمرکبی محرماتك‌نتایج مؤلمه‌سنی درحال
حس ایده‌مز ایسه‌ده آثار قبیحه‌سی ظهوره کاوبده قضـای حاجت ایدرکر
سبیلنك یاندیغنی وتنفس ایلر ایکن جکرینـك دلندیکنی حس وکندینی افتادهٔ
چرکاب ذلت ایلر . خصوصیله زانی زنانك وخامتنی ابتـدالرده هیچ اکلامار
ایکن‌صکره کندیسندن‌حاصل‌اولان ولد زنالری اوکنده محزون ومغموم کوروبجه
وزانیه‌نك ناموسسزلقله حال پرملالنی مشـاهده وخلقك طعن وتعییبنی تفکر
و غضب ربانی‌یی تأمل ایدنجه جکری پرخون وخراب و دنیـانك لذائذی بی
کندیسی ایچون محو ونایاب اولور .

مثنوی

﴿ وآن دکررا بعد ایام وشهور ﴾

﴿ وآن دکررا بعدمرك ازقعر کور ﴾

« ترجمه » دیکر بر نادانك اکل ایلدیکی حرامك وخامتی چـوق کونل

و آنلردن صکره کندنده پیدا اولور ودیکرینه وفاتندن صکره وخامت حرام مزارینك دیمندن اظهار اندام ایدر. « شرح » فعل حرامی ارتکاب ایدنلر درجه درجه وخامتنی کوررلر . عذابی دها دنیاده ایکن کوروب جزادیده اولانلر نسبةً ینه بختیار و بعض مرتبه نائل عفو جناب کردکار اولور؛ اما دنیاده اصلا جزا کورمه ینلر الك شدید متهم اولوب مظهر اولوب عفو اولمدقلری جزا کورماملریله مثبت ومبرهندر. انلر محل توبه ومکان استغفار اولمیان قبرده وعلی الخصوص یوم قیامتده دنیاده ارتکاب ایلدکلری حراملرك عذاب وعقابنی چکوب کرفتار خیبت و خسران ومضمحل و بی درمان اولورلر.

مثنوی

﴿ دردهندش مهلت اندر قعر کور ﴾

﴿ لابد آن پیدا شود یوم النشور ﴾

« ترجمه » بعضاً مرتکب حرامه قبرك دیبنده مهلت ویررلر ایسه ده او حرامك نتیجه سی حشر کوننده لابد پیدا وظاهر اولور. « شرح » فعل حرامی مرتکب اولان کیمسه ظن ایتمسونکه برچوق مدت چکوب کرفتار عذاب وجزا اولمدیغندن جزاسی فراموش اولنمش وکندی قورتولمشدر . خیر ! اونودلماز . جراسز قالماز ، زیرا قدرت و عدالت کبریا انسانلره مخصوص اولان نواقصدن منزه ومبرادر .

مثنوی

﴿ هر نبات وشکررا درجهان ﴾

﴿ مهلتی پیداست ازدور زمان ﴾

« ترجمه » هر نبات وشکر ایچون جهانده دور زماندن بر مهلت پیدا وموجوددر. « شرح » مضر ومفید هر نباتك حصولی ایچون برزمان مقدر اولدیغی کبی انسانلرك ده مزرعهٔ دنیاده اکدکلری ایی کوتو تخم عملك نتیجه سی ایچون برزمان مقدر واردرکه ایشته اوزمانده هر کس ایشلدیکی افعال حسنه وقبیحه نك مکافات یا مجازاتنی کورور. امور اوقاته مرهوندر کلام عالیسندن مقصد ده بودر.

مثنوی

﴿ سالها باید که اندر آفتاب ﴾

﴿ لعل یابد رنك رخشانی و تاب ﴾

« ترجمه » لعل دنیلان جوهر پارلاقلغنی. پارلاقاق رنکنی اله بیلمك ایچون سنه‌لر لازمدرکه آفتابك پرتو و تربیه‌سنده بولنسون! « شرح » معتبر و قیمتدار اولمق ایسته‌ین انسان امور خیریه‌نك اجراسنده جهد فراوان و مدت مدیده و بلکه همیشه طریق مساعیده اقدام تام ایدر ؛ زیرا عالی و باقی اولان سعادتلر علی الفور دکل طول و دراز جاری اولاجق عبادات و خدمات ایله کندینی ابراز ایلر . لعل دینلان کوهر کندینه مخصوص اولان رنك و تابی بولمق ایچون شعاع خورشیدك شدت حرارتنه و اعصار و دهورك مرورینه محتاجدر .

مثنوی

﴿ باز ره در دو ماه اندر رسد ﴾

﴿ باز تا سالی کل احمر رسد ﴾

« ترجمه » تکرار ایده‌لم . سبزه ایکی آیده یتیشیر . قرمزی کل ایسه بر سنه‌ده یتیشیر . « شرح » افعال خیریه و آنلرك اصحابی مراتب عظیمه و کثیره‌یه منقسمدر ؛ بناءً علیه بعضیسی مدت قلیله‌ده و بعضیسی ازمنهٔ مدیده‌ده ظهور ایدر .

مثنوی

﴿ بهر این فرمود حق عزوجل ﴾

﴿ سورة الانعام در ذکر اجل ﴾

« ترجمه » بوندن طولاییدرکه حق تعالی عزوجل حضرتلری سورهٔ انعامده اجلك ذکرنده اولان آیت کریمه‌یی بیان بیوردی . « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ انعامك ایکنجی آیت کریمه‌سیدر : ﴿ هو الذی خلقکم من طین ثم قضا اجلاً واجل مسمی عنده ثم انتم تمترون ﴾ معناء شریفی : « کندیدر

اول ذات اجل واعلاكه سزی چامور دن خاق ايلدی. صكره بر اجل تعيين بيوردی. اجل مسمی ايسه نزد كبرياسنده در. بمده سزشك وشبهه ايدرسكز. يوم قيامت وبوكبی احوال غيبيه وروحانيه دن.» اجليندن قيامت معناسنه اولان اجل مسمی يه حق تعالی حضرتلرندن غيری كيمسه مطلع اوله ماز.

مثنوی

﴿ اين شنيدی مو بمويت كوش باد ﴾

﴿ آب حيوانست خوردی نوش باد ﴾

« ترجمه » بوحكمتی ايشتدكسه جميع مويك كوش وسمع اولسون؛ ايشته بوكلام بر آب حياتدركه سن ايچدك ! سكا عشق اولسون! « شرح »بحر شيرين وبحر تلخ معنويدن حاصل اولان نتايجك ظهوريني واجل مسمانك احوالنی اكر استعداد ودقت ايله فهم واستماع ايتدكسه آفرين وحق سكا معين وكافهٔ احوالك حكمته قرين اولسون .

مثنوی

﴿ آب حيوان خوان مخوان اين راسخن ﴾

﴿ روح نوبين درتن حرف كهن ﴾

« ترجمه » بومعنايی آب حيات تسميه ايت وبوكا سوزديمه! بومعانی بی اسكی حروفك بدننده يكی روح كور ! [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوی

﴿ نكتهٔ ديكر توبشنو ای رفيق ﴾

﴿ همچو جان او سخت پنهان ودقيق ﴾

« ترجمه » ای رفيق ! ايشـته سكا بشقه برنكته وحكمت دها ! ايشيت كه اونكته جان كبی غايت كيزلی دقيقدر. «شرح » حكمت آميز اولان الك دقيق نكاتدن بری دنيايه متعلق لذائذ، خام اولان انسانلر ايچون غايت مضرواندن انواع مشكلاتك

ظهوری حاضر ایکن بالعکس حرامدن اجتناب ایدن وظلمت دنیاده اوامر ربانیه‌یی مشعله اتخاذ ایله انجق اوانوار التنده حرکت ایدن مردان خدا ایچون حدو وجه شرعیسی دائره‌سنده استعمال قیدیله مفیددر .

مثنوی

﴿ درمقامی هست هم این زهر مار ﴾

﴿ از تصارف خدای خوشکوار ﴾

« ترجمه » شو معهود زهر ماربیله برمقتضای تصارف وحکم ربانیه برمقامده خوشکوار ولذیذدر . « شرح » اطبای حاذقه تالخ اولان علاجلری وبعضاً جزئی صورتده زهر مؤثری بیله استعمال ومریضی خوش حال ایتدکاری حالده یاخالق کائناتك مرحمت وحکمنی شرفتعلق ایدنجه بطریق اولی اك عظیم اکدار و غمومی ازاله وتصارف وحکم صمدانیه‌سیله مقید وبسته اولان اهل حالی اضطرابا‌تدن آزاده ایلر .

مثنوی

﴿ درمقامی زهر ودرجایی دوا ﴾

﴿ درمقامی کفر ودرجایی روا ﴾

« ترجمه » برمقامده اولان شی زهر ، دیکر برمحلده دوا ؛ برمقامده کفر اولان شی ، دیکر برمحلده جائز حکمنده‌در . « شرح » سبق ایدن بیت شریفك شرحنده ایما اولندیغی اوزره چوق زهرلر واردرکه اطبای حاذقه جزئی برمقدار استعمالیله خسته‌یه دوا و برصره واردرکه شدت ضرورتدن براسیرك کفری ده روا اولور . مثلا برمؤمن هیچ برخوف وجبر التنده اولمدیغی حالده معاذالله تعالی « بن مؤمن دکلم . » دیسه عظیم برکفر ایتمش وکندینی دارینده برباد ایلمش اولور ، اما کفار النده اسیر دوشرده ایمانی انکار ایتمزایسه قتل واعدام اولنه‌جغنی قطعیاً اکلادیغی حالده ایمانی موقتاً ستر ایتمك کبی ظاهر برکفرك موقتا اختیاری شرعاً ضروری و برمؤمنك حیاتنی حفظ ایلمك کبی اسلامیتده برامر مقتضیدر .

مثنوی

﴿ کرچه آنجا اوکزند جان بود ﴾

﴿ چون بدینجا دررسد درمان بود ﴾

« ترجمه » کرچه برشی او محلده جانه ضرر اولور، اما بو محله یتیشسه درمان اولور . [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ آب درغوره ترش باشد ولیك

﴿ چون بانکوری رسد شیرین و نیك ﴾

« ترجمه » صو ، قورروق مرتبه‌سنده ایکن اکشی اولور ؛ فقط یتیشمش اوزم درجه‌سنه کلسه شیرین ولطیف اولور. [محتاج شرح دکلدر.]

مثنوی

﴿ باز درخم اوشود تلخ وحرام ﴾

﴿ در مقام سرکگی نعم الادام ﴾

« ترجمه » طاتلیلق مرتبه‌سنه کلمش اولان اوزوم کوپ ایچنده تکرار شراب حالنه کلوب آجی وحرام اولور ، اما سرکه‌لك حالنه کلدکده (نعم الادام الخل) حدیث شریفی موجبنجه نه کوزل قاتیق اولور. « شرح » افعال واقوال نیات فاسده اوزرینه صادر اولور ایسه حرام وزیان وا کر ارادات ربانیه‌یه، شریعت مطهره‌یه مطابق برصورتده واقع اولور ایسه ثواب وانعام اولمش اولور .

﴿ درمعنی آنکه هرچه ولی کامل کند مریدانرا نشاید گستاخی ﴾
﴿ کردن و همان فعل کردن که حلوا طبیب را زیان ندارد ﴾
﴿ اما بیمار را زیان داردو سرما و برف انگور رسیده را زیان ندارد ﴾
﴿ اما غوره را زیان دارد که درراهست که «لیغفرلك الله ﴾
﴿ ماتقدم من ذنبك وماتأخر» ﴾

بو باب آنك بياننده دركه: ولئ كاملك ياپديغی شيلری بزده ياپارز ديه مريدلرك گستاخلق ايلمسی لايق اولمايوب همان امرلرينه امتثال ايلملری لازمدر. زيرا حلوا طبيبه زيان ويرمز. اما خسته يه زيان ويرر وصغوق وقار يتيشمش اوزومه زيان ويرمز؛ اما قوروغه زيان ويرر. چونكه قوروق هنوز يولده دركه قرأن كريمده ﴿ ليغفرلك الله ماتقدم من ذنبك وماتأخر ﴾ بيورلمشدر.

بو آيت كريمه سورهٔ فتحك برنجی وايكنجی آيت كريمه سيدر . شويله كه : ﴿ انا فتحنالك فتحاً مبيناً ليغفرلك الله ماتقدم من ذنبك وماتأخر ويتم نعمته عليك ويهديك صراطاً مستقيماً ﴾ معنای شريفی : «يا محمد! تحقيقا بز سكا بر فتح مبين فتح ايلدك؛ كه متقدم ومتأخر گناهكی سكا مغفرت ونعمتنی سنك اوزرينه اتمام وسنی صراط مستقيمه اهدا ايده.» فتح مبين مكهٔ مكرمه نك فتحی مژده سی اولمقله برابر فتح روحانی معناسنه در. نته كيم فتح قريب فتح قلبی معناسنه وفتح مطلق فتح باب احديت معناسنه دركه بونلر انجق اهل حقيقت اولان اهل تجلياتجه معلومدر.

مثنوی

﴿ گر ولی زهری خورد نوشی شود ﴾
﴿ ور خورد طالب سیه هوشی شود ﴾

« ترجمه » اگر ولی الله بر زهر ييسه بال وصفا اولور واگر طالب ايچسه عقل وقلبی سياه اولور. « شرح » بو بيتده كی مقصد مولانا ماقبل ومابعدی دلالتيله اكلاشيله جغندن آيريجه تشريحنه حاجت يوقدر .

مثنوی

﴿ رب هب لی از سلیمان آمدست ﴾

﴿ که مده غیر مرا این ملك ودست ﴾

« ترجمه » یاربی بکاملك وقوت ویر ! دعاسی سلیمان علیه السلامدن کلمشدرکه بوملك وقوتی بندن بشقه‌سنه اعطا ایتمه! « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سوره‌ٔ (ص) ك اوتوز بشنجی آیت کریمه‌سیدر : ﴿ قال رب اغفرلی وهب لی ملکاً لاینبغی لاحد من بعدی انك انت الوهاب ﴾ معنای شریفی : «حضرت سلیمان دیدی: الٰهی! بکا مغفرت ایت وبکا برملك ویر، که بندن صکره برکیمسه‌یه بر دها اویله برملك ویرلمك اقتضا ایتمسون . سن ایسه وهاب یعنی غایتله بخشنده کارسك . »

مثنوی

﴿ تومکن باغیر من این لطف وجود ﴾

﴿ این حسدرا ماند اما آن نبود ﴾

« ترجمه » الٰهی سن بندن غیری‌یه بولطف وجودی ایلمه! بوکلام حسده مشابه ایسه‌ده حسد دکلدر . [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ نکتهٔ لاینبغی میخوان بجان ﴾

﴿ سر من بعدی زبخل اومدان ﴾

« ترجمه » لاینبغی نکته‌سنی جانله اوقو! «من بعدی قیدینك» سر وحکمتنی آنك بخل وحسدندن بیلمه ! [محتاج شرح دکلدر.]

مثنوی

﴿ بلکه اندر ملك دیداو صد خطر ﴾

﴿ مو بمو ملك جهان بود بیم سر ﴾

« ترجمه » حضرت سلیمان علیه‌السلامك بو دعاسی بخل و حسددن دکل بلکه ملکده یوز خطر وتهلکه کوردیکندندر؛ زیرا ملك جهان موبموییم سر یعنی باش قورقوسیدر. محتاج شرح دکلدر.

مثنوی

﴿ بیم سر با بیم سر بابیم دین ﴾

﴿ امتحانی نیست مارا مثل این ﴾

« ترجمه » یالکز باش قورقوسی دکل [کسرسینله] سر قورقوسی‌ایله دین قورقوسی‌ده برابردرکه بزم ایچون بونك‌مثلی برامتحان یوقدر. [محتاج‌شرح‌دکلدر.]

مثنوی

﴿ پس سلیمان همتی بایدکه او ﴾

﴿ بکذرد زین صدهزاران رنك وبو ﴾

« ترجمه » ایمدی بر سلیمان همت کرکدرکه ملك دنیانك یوز بیکلرجه رنك وبویندن کچوب بحقٍ ایفای وظیفهٔ امانت ایده ! [محتاج شرح دکلدر.]

مثنوی

﴿ باچنان قوت که اورا بودهم ﴾

﴿ موج آن ملکش فرومی بست دم ﴾

« ترجمه » بو قدر قوت ایله که سلیمان علیه‌السلامده بولنور ایدی. اوملك معهودینك موجی نفسنی طوتار ایدی. یعنی ذات نبوتنه نفس آلدیرماز ایدی. «شرح» ایما اولنان کیفیت سورهٔ (ص) ك اوتوز برنجی آیت کریمه‌سندەدر: ﴿ اذ عرض علیه بالعشی الصافنات الجیاد فقال انی احببت حب الخیر عن ذکر ربی حتی توارت بالحجاب ﴾ معنای شریفی: اووقت که اویله‌دن صکره حضرت سلیمانه صافنات الجیاد یعنی اوچ آیاغنی هوایه قالدیروب بر آیاق اوزرنده طورن اصیل کوزل عرب آتلری عرض اولندی. ختام عرضده حضرت سلیمان دیدی:

کونش متواری حجاب اولنجه‌یه قدر یعنی غروبه قدر حب خیر ایله ربمك ذکرندن قالمشم . ملك دنیادن واسطهٔ جهاد اولمغله خیر صرف مقامنده اولان آتلرك تفتیش احوالنه اولان محبت کبی بر محبت مشروعه بیله کندی وظیفهٔ عبودیتنه مزاحم اولدیغنی کوستروب بو بابده‌کی مشکلاتی بیلدیرمکدر .

مثنوی

﴿ چون برو بنشست زین اندوه کرد ﴾

﴿ بر همه شاهان عالم رحم کرد ﴾

« ترجمه » چونکه بو غصه‌دن قلب سلیمانه غبار ماسوا قوندی . یعنی قلب عالیلری مغبر اولدی . جمیع عالم شاهلری اوزرینه ترحم ایلدی . « شرح » سلیمان علیه‌السلام قوت نبوتیله برابر بویله بر وظیفهٔ مشروعه‌سنی ادا حالنده بیله ذکر ربدن قالیشندن ، کندیسنی حکومتدن غصه‌لر ایچنده کورنجه جمیع شاهلره ترحم ایدوب آنلر حقنده بر شفقت عظیمه ارائه ایلدی .

مثنوی

﴿ شد شفیع وکفت این ملك ولوا ﴾

﴿ باکمالی ده‌که دادی مرمرا ﴾

« ترجمه » بو سببدن سلیمان علیه‌السلام شفیع اولوب دیدی : الٰهی ! بو ملك ولوایی غیریلره برکمال ایله برابر ویرکه اوکمالی سن بکا ویردك . [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ هرکرا بدهی وبکنی آن کرم ﴾

﴿ اوسلیما نست آن کس هم منم ﴾

« ترجمه » بو ملك ولوایی هرکیمه ویرر ایسـك واوکمال کرمنی هرکیمه ایدر ایسك حقیقتده سلیمان اودر . واوکیمسه سلیماندر . [محتاج شرح دکلدر .]

مثنوی

﴿ اونباشد بعدی اوباشد معی ﴾

﴿ خودمعی چه بودمنم بی مدعی ﴾

« ترجمه » بووجهایله ملك وكمال‌ويريان كيمسه (بعدی) يعنی بندن صكره اولماز. (معی) يعنی بنمله‌اولور. همده بنمله‌ديمك نه‌ديمكدر؟ بلكه‌او كيمسه بالاختصاص بنم! «شرح» سليمان‌عليه‌السلام بومناجاتيله ملوك‌ذی‌كماله اولان‌محبتنی‌و آنلرك كنديسنه منسوبيتنی بيان بيورمشدر. بوافاداتندن‌ده آشكار اولوركه پادشاه عالم پناه افندمز حضرتلرينه فوق‌العاده صداقت وعبوديت ايتمك جمله‌مزه مفروض بر مرتبهٔ فيض بخشادر .

مثنوی

﴿ شرح اين فرضست كفتن ليك من ﴾

﴿ بازمی كردم بقصهٔ مرد وزن ﴾

« ترجمه» بوكيفيتك شرحنی‌بيان وتطويل ايتمك فرضدر ؛ لكن بن‌تكرار اعرابی و آنك زوجه‌سی حكايه‌سنه‌رجوع ايدرم. « شرح » جناب مولانانك ظاهرده شرح مذكوردن‌حكايه‌يه رجوعی حقيقتده شرح مذكوره دخولی ديمك اولمغله ترك فريضه اولنمشدر دنيله‌مز .

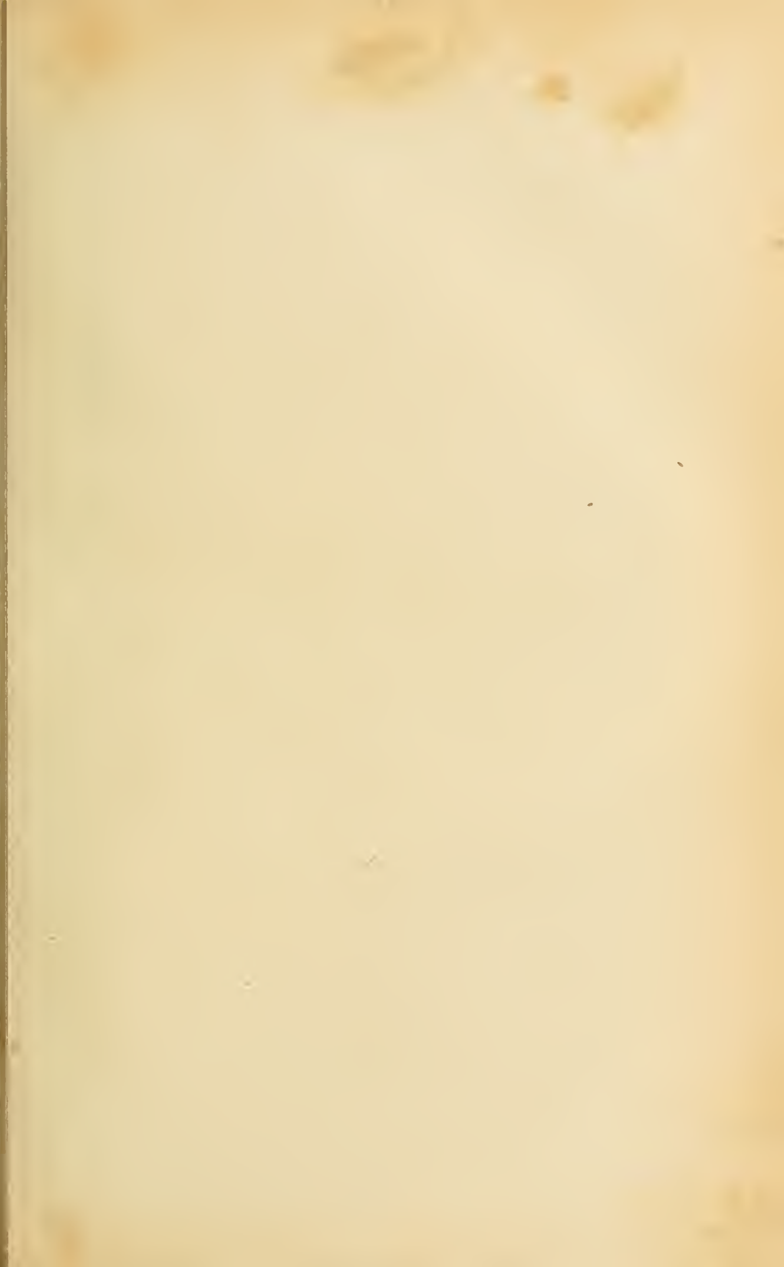
مصححی : سليمان نافذ

دردنجی جلدك صوكی

فهرست

صحیفه

٢ حکیم سنائی رحمة‌الله علیه حضرتلرینك بیت شریفنك تفسیرینه دائردر .
٧ حدیث شریف تفسیرینه دائردر .
١٣ فخرعالم افندمز حضرتلرندن حضرت عائشه‌نك ایتدیکی دیکر بر سؤاله دائردر .
١٧ پیر مطربك بقیهٔ حکایه‌سی بیاننده‌در .
٣١ حضرت عمر رضی‌الله تعالی عنهه، رؤیاده برهانفك تبلیغاتنه دائردر .
٣٥ ستون حنانه‌نك ناله‌سی بیاننده‌در .
٥٤ حضرت رسول‌اکرم‌افندمزك معجزهٔ رسالتپناهیلری بیاننده‌در .
٥٧ پیرمطربك بقیهٔ حکایه‌سی واکا خبر ایریشمسی بیاننده‌در .
٧١ پیرمطربك محض محویت اولان مرتبهٔ مست واستغراقه وارمسی بیاننده‌در .
٨٢ ایکی ملکك هرکونکی دعالری بیاننده‌در .
٩١ خلیفه‌سخینك قصه‌سیدر .
٩٣ اعرابینك حکایه‌سی وزوجه‌سیله فقردن طولانی ماجراسیدر .
٩٨ محتاج اولان مریدلرك مزور اولان مدعی شیخلره الدانمش اولمسنك وسائره‌نك بیاننده‌در .
١٠٦ نادرالوقوع براعتمادك تاثیری بیاننده‌در .
١٠٩ اعرابینك زوجه‌سنه صبر امرایتمسی وفضیلت فقری قاریسنه سویلمسی بیاننده‌در .
١٢٠ زن اعرابینك قوجه‌سنه نصیحت ایلمسنه دائردر .
١٣١ مرد اعرابی زوجه‌سنه نصیحت ایلمسنه دائردر .
١٤١ هرکسك حرکتی اول یردندن درکه او آنده‌در ؛ هرکس کندی وجودینك دائره‌سنی کورور . الخ بیاننده‌در .
١٥١ زن اعرابی قوجه‌سنه رعایت ایتمسنه وکندی تعریضندن استغفار ایلمسنه دائردر .
١٦٦ « نسا مرد عاقله غلبه ایدر وجاهلدن مغلوب اولور » بونك حکمتی بیاننده‌در .
١٦٨ مرد اعرابی زنك طلب معیشت ایچون ملتمسی اوزره کندی فکرینی تسلیم ایلمسی وزنك اول اعتراضنی اشارت حق بیلسی بیاننده‌در .
١٧٣ موسی علیه‌السلام ایله فرعون لعین هرایکیسی مشیت وارادت الهیه‌ده مسخر اولدقلرینه دائردر .
١٨٨ اشقیا ایکی جهانك سعادتندن محروم اولدقلری سببنك بیاننده‌در .
١٩٨ صالح علیه‌السلام ایله دوه‌سنی خالقك حس کوزلری حقیر وبی‌معین کوردکاری بیاننده‌در
٢٢٣ « مرج البحرین یلتقیان » آیت کریمه‌سنك معناسنه دائردر .
٢٣٦ ولیء کاملك اجرا ایلدیکی کیفیاتی بزده اجرا ایدرز دیه مریدلرك کستاخلق ایلمسی لایق اولمدیغی و (الخ) بیاننده‌در .

ترجمه و شرح مثنوی شریف

مولانا جامینك . حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی
حقنده‌کی قطعهٔ مشهورهسیدر :

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی

من چه کویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

جلد خامس

(عابدین پاشا) مرحومك اثریدر .

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ وفی ۹ نیسان سنه ۳۲۲
تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیسنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

طرفندن طبع ونشر اولنمشدر .

درسعادت — اقدام مطبعه‌سی

۱۳۲٦

﴿ مخلص ماجرای عرب وجفت او ﴾

اعرابی وزوجه‌سی حقنده‌کی حکایهٔ معلومه‌نك خلاصه‌سیدر .

مثنوی

﴿ ماجرای مرد وزن را مخلصی ﴾
﴿ بازمی جوید درون مخلصی ﴾

« ترجمه » ارکك وقادین ماجراسنك مخلصنی یعنی صوکنی برمخلصك درونی ارزو ایدیور . ایکنجی مصراعده‌کی (مخلصی) تعبیرندن مقصد حضرت حسام الدین چلبی اولسه کرکدر .

مثنوی

﴿ ماجرای مرد وزن افتاد نقل ﴾
﴿ این مثال نفس خود میدان وعقل ﴾

« ترجمه » مرد وزنك ماجراسی ماسبقده موقع نقله قونلمشیدی . بو مردی سن کندی عقلکه وبو زنی کندی نفسکه مثال بیل !

« شرح » خاکه منسوب اولان خانهٔ جسمده کیجه کوندوز نفس وجدانك مجادلهٔ دائمه‌لری ، بوتشبیهك اصابتنی کوسترر .

مثنوی

﴿ این زن ومردی‌که نفسست وخرد ﴾
﴿ نیك بایستست بهر نیك وبد ﴾

« ترجمه » بو قادین وارکك که نفس وعقلدر ؛ ایی وفنایی تمیز ایچون زیاده لازمدر .

[بولزوم ابیات آتیه‌دن آکلاشیله‌جغندن اورالری دقتله مطالعه اولنملیدر .]

مثنوی

﴿ وین دوبایسته درین خاکی سرا ﴾
﴿ روز وشب درجنك واندرماجرا ﴾

« ترجمه » طوپراغه منسوب بو خانهٔ جسمده نفس وعقل لازمدرکه ، کیجه کوندوز جنك وماجراده‌در. « شرح » دنیاده و انسانك جسمنده عقل ونفس مقتضیدرکه حسب‌الحکمه بری بریله نزاع و ماجراده در . نفس آمال فانیه‌نك استحصالنه و عقل کامل رضای ربانینك جلبنه میال اولدقلری حالده عقل‌مظفر ، نفس مغلوب ومطیع وبو وجه‌ایله ایکیسی‌ده مقبول‌وعالی اواسون!

مثنوی

﴿ زن همی خواهد حوائج خانقاه ﴾
﴿ یعنی آب‌رو ونان وخوان‌وجاه ﴾

« ترجمه » قادین دائما تکیه‌نك حوایج ولوازمنی ، یعنی آب رو (جمال حوری‌بی) اتمکی سفره‌یی جاه وعظمتی ایستر . « شرح » نفس دائما لذائذ فانیه‌نك تزییدینی آرار . بو آماله تابع اولان انسانی لذت وسعادت ابدیه‌دن محروم ایدر .

مثنوی

﴿ نفس هم‌چون زن‌پی‌چاره کری ﴾
﴿ گاه خاکی گاه جوید سروری ﴾

« ترجمه » نفس ، قادین کبی چاره بولمق مقصدیله بعضاً خاکی و بعضاً سروری ، عظمتلی اولمغی آرار . « شرح » نفسك آمال ومشتهیات‌فانیه‌سنك استحصالنه چاره‌کرلك ارقه‌سنده یعنی یولنده گاه خاکیلك ، گاه سرورلك ایسته‌مکده اولدیغی هرنفس کندیسنده کورمش اوله‌جغندن بوراسنی تشریحه لزوم یوقدر .

مثنوی

عقل خود زین فکرها آکاه نیست
درد ماغش جز غم الله نیست

« ترجمه » عقلك ایسه بو فکرلردن اصلا خبری یوقدر . انك دماغنده الله تعالی حضرتلرینك غمندن بشقه بر شی یوقدر . « شرح » نور عقل آلایش ظاهری‌یه قاپیلیوب دائما ذکرالله ایله مشغول اولدیغندن روح معنوی مظهر تجلی اوله‌رق جناب حقدن بشقه بر شی دوشونمز .

مثنوی

کرچه سر قصه این دانست و دام
صورت قصه شنو اکنون تمام

« ترجمه » کرچه قصه‌نك سر و حقیقتی بو . دانه وطوزاق ایسه‌ده شمدی قصه‌نك صورتنی تمام ایشیت ! « شرح » بو قصه‌دن حصه عقل و نفسدرکه دانه ، طوزاق کیبدر . انجق صورت ، معنایه ، معنا وباطن ، صورت وظاهره لازم اولمسنه مبنی قصه‌نك صورتنی تمام ایشیدیر ایسك معناسنی اکلامغه یول بولورسك دیمکدر .

مثنوی

کر بیان معنوی کافی شدی
خلق عالم عاطل و باطل بدی

« ترجمه » اکر بیان معنوی کافی اولیدی خلقت عالم عاطل وباطل اولور ایدی . « شرح » بو بیت شریفده علمك عمل ایله وعملك علم ایله برابر بولندیغی بیان بیوریلیور . زیرا انسانیت اکر یالکز علمدن عبارت فرض اولنسه عالمده هیچ بر شیئك وجود خارجیسی وصورت ظاهره‌سی اولماق لازم کلیر . واو حالده نوعك سعادت دنیویه و اخرویه‌سنی کافل اولان تعبداتله

او تعبدات يولنده خواص اشيادن استفادەيه عائد تشبثات و مساعی بی معنا اولور ايدی . فوق‌العاده شايان تذكير واخطار بر كيفيت بودركه ماديون عقل‌كامل ايچون قابل انكار اولميان روحانيتی كلياً انكار ايلدكلرندن دنيا وعقباده بيوك برخطا اختيار وكنديلرينی ابدی‌صورتده عذابه كرفتارايدرلر؛ اماعرفاندن بی بهره اولدقلری حالده روحانيون ناميله كنديلرينی تزيينه مايل اولان بعض انسانلر واردركه امور دنيويه ايچون‌بيله مادياته اصلا اهميت‌ويرمك‌ايسته‌مزلرده سهو وخطاده بولنورلر . صور وماديانك اعتبارسزلكی مادةً تأثيرسز اولديغندن دكل بلكه احوال اخرويه‌يه نسبةً فانی بولندقلرندندر . الڭ كوزل مسلك وسط ومشروع اولان طريقدركه هم روحانياتی . هم‌مادياتی‌قبول واصحابی‌ايكيسنك‌ده لذت معتقدانه‌سيله كسب صفا وعبرت‌ايدر .

مثنوی

گر محبت فكرت و معنيستی

صورت روزه‌ونمازت نيستی

« ترجمه‌سی » اكر محبت مجرد فكر و معنی اوليدی سنك صوم وصلاتنك صورتی اولماز ايدی . « شرح » محبت‌الله اكر يالكز عقلاً تأمل وتفكر ايله حاصل اولمق ممكن اوليدی ، مصلينك قيام . ركوع ، سجود كبی صوری حركاتی وصائمك اكل وشرب ايتامسی كبی صرف ظاهر ومادی كيفياتی مقتضی دكل ايدی . دنياده يالكز فكر ومعنی ايله ايش تمام اولماز . عمل لازم وعملی اهمال ايدن خيالات پرست عاطل وجنونه مقارندر .

مثنوی

هديهای دوستان با يكدگر

نيست اندر دوستی الا صور

« ترجمه‌سی » دوستلرك برى برينه هديه‌لری دوستلقده صورتلردن بشقه بر شی دكلدر . « شرح » محبت جسمانی دكل روحانيدر . نورانيدر . احبا ود ومحبتی مادی هديه‌لر ايله صورت بند عالم تجسم ايدرلر .

مثنوی

تا گواهی داده باشد هدیها
بر محبتهای مضمر در خفا

« ترجمه » تا که صوری اولان هدیه‌لر شهادت ویرمش اولسون ، عالم خفاده مضمر اولان محبتلر اوزرینه ! . . . « شرح » مثلا جسمك حركاتنه محتاج اولان نماز محبت‌اللهه شهادت ایتدیکی کبی هدیه‌لرده کوزله کورونمه‌ین ود و محبته شهادت ایدر .

مثنوی

زانکه احسانهای ظاهر شاهدند
بر محبتهای سرای ارجمند

« ترجمه » زیرا ظاهری احسانلر سر وخفاده اولان محبتلر اوزرینه شاهدلردر ؛ ای محترم اولان کیمسه ! [سبق ایدن ابیات شریفه‌نك شرحی بوبیت شریفه‌ده شرح اولور .]

مثنوی

شاهدت که راست باشد که دروغ
مست گاهی ازمی وگاهی زدوغ

« ترجمه » شاهدك بعضاً طوغری . بعضاً یالان اولور ؛ مست بعضاً میدن ، یعنی شراب عشق حقیقتدن . بعضاً آیران تعبیر اولنان صولو یوغورتدن اولور . « شرح » صورك معانی‌یه شاهد اولدیغی تعریف اولندی . شمدی بیوریلیورکه شاهدلر بعضاً طوغری وبعضاً کاذب اولدیغی کبی نماز وهدیه وسائر صوری کیفیات‌ده بعضاً صادق وبعضاً کاذب اولور . مثلا مستقیم وعاشق برذاتك نمازی کرچه صورتده بدناً اجرا اولنور برحرکت ایسه‌ده حقیقتده برمعراج روحانئ مؤمنانه‌در . بالعکس برر یا کارك نمازی معراج روحدن عاری

برصورت نفس پرستانه‌دن عبارتدر . عشق ربانیله‌مست وحیران اولان عاشق حقیقی بشقه ولاف وکذاف ایله دوغ ریایی نوش ایدن اهل ریا بشـقه‌در . معنی ایله صورتی ربط ایدوب فوائد بخش اولان کیفیت ایسه انجق نیات خالصه‌در .

مثنوی

﴿ دوغ خورده مستئ پیدا کند ﴾
﴿ های و هوی سر کرانیها کند ﴾

« ترجمه » شراب روحانئ حقیقتـه بدل آیران ایچمش اولان کیمسـه کندیسنده برنوع مسـتلك پیدا ایدر . باش اغرلیلغی ایله های وهوی یاپار . « شرح » مثلا تقلید آیرانی ایچن متشیخ ومرایی ، صورتده عاشـق حقیقی کبی وبلکه اندن زیاده آه وواه وهای وهویلروتلهفلر ایلر ؛ اما عاشق اولمیانك بوتفوهات وحرکاتی بی اساس واکثر اغفالات وآثار وسواس خناسدر .

مثنوی

﴿ آن مرایی درصیام ودرصلاست ﴾
﴿ تا کمان آیدکه او مست ولاست ﴾

« ترجمه » او ، مرایی اوروج ونمازده بولنور ؛ تاخلقه شبهه کاسون که اوده مسـت محبت الٓهیه‌در . « شرح » اصابت وموفقیت کرچه صرف عقـل ومعنی ایله پذیرای صورت اوله‌ماز ایسـه‌ده بلا معنی صورت ذات وزذالتدر . مثلا مرایی اولان کاذب نمازلـ واوروجلك صورتلرینی کاملاً اجرا ایدر ؛ امانیت خالصه‌دن عاری وکذب وتقلید حرکاتیله مالی اولدیغندن ایکی جهـانده پریشان اولور .

مثنوی

﴿ حاصل افعـال برونی دیکرست ﴾
﴿ تا نشان باشد بر آنچه مضمرست ﴾

« ترجمه » افعال ظاهره‌نك، حاصلى، يعنى محصل ومعناسى ديكر بر شيدر. يعنى افعال ظاهره‌دن بشقه‌در ؛ تا كه كورونمز اولان حالاته نشان وعلامت اولسون ! « شرح » اصل مغز وحقيقت باطندر ؛ اما روحه بدن لازم اولديغى كبى احوال باطنه‌يه‌ده صورت لازمدر ؛ على الخصوص بوعالم ناسوتده مقبول اولان باطنك شاهدى احوال ظاهره وافعال مشروعه‌در .

مثنوى

« يارب اين تمييز ده مارا بخواست »
« تاشناسيم آن نشان كژ زراست »

« ترجمه » يارب ! بزه بو تمييزى وير دعاسنى ايسته ! كه اكريلك نشانى طوغريدن فرق وتمييز ايده‌لم ! « شرح » حكمت شرعيه‌ده ظاهرى اولان افعال واقوال حالات باطنه‌يه نشان اتخاذ اولنور ايسه‌ده انلرك هانكيلرى باطن وحقيقته موافق وهانكيلرى كذب وريايه متعلق اولديغى فرق وتمييز ايتمكه اقتدارمز اولمديغندن يارب بزه بونلرى تقريق ايده‌جك برقوهٔ مميزه احسان وعنايت وايشته اوقوتله بزى سهو وخطادن حفظ وصيانت ايت ! تمنيسنده بولنمليدر .

مثنوى

« حس را تمييز دانى چون شود »
« انكه حس ينظر بنور الله بود »

« ترجمه » حسك تمييزى نصل اولور بيليرميسك ؟ اول حس كه ﴿ ينظر بنورالله ﴾ اولور . « شرح » مستقيمى سقيمدن وصدقى كذبدن فرق وتمييز ايدن حس بوحس ظاهرى دكلدر . نورالله ايله نظر ايدن كامل وعارفلك حسيدر . مستعد اولان كيمسه اوحسى آرار ، بولور كنديني حقيقت كوزيله اشيايى كورن بربصير عارف ايدر .

مثنوی

وراثر نبود سبب هم مظهرست
همچو خویشی کز محبت مخبرست

« ترجمه » واکر ظاهرده اثر اولمسه ، یعنی کورلمسه سبب ، محل ظهور محبت اوله‌بیلیر . شول قرابت کبی که محبتدن خبر ویرر . « شرح » برکیمسه‌ده نماز ونیاز کبی اثر محبت الٓهیه‌یی کورمامکله ظاهرنده انك بالکلیه محبت الٓهیه‌دن خالی اولدیغنه حکم ایده‌میز . چونکه اثر محبت کبی سبب محبت ده وجود محبتی اظهار ایدر . مثلا اوکیمسه‌نك ظاهرنده اثر محبتی کورمامکله برابر سبب محبت اولان اهل حقه تقرب وترددندن محبتنه استدلال اولنه‌بیلیر . نصل که اقربا بیننده هدیه کوندرمك کبی آثار ظاهره کورنمسه بیله حسب القرابه میانه‌لرنده برمحبت ظن وبلکه فعلاً رؤیت اولنور ؛ اما مقبولی نیات ومنویات ایله برابر آثار ظاهرهٔ مرغوبه‌نك وجودیدرکه اوده اسلام ایچون صوم وصلاة ومحض خیر اولان پك چوق اجرا آت وحسناتدر .

مثنوی

نبود آن کس نورحقش شد امام
مر اثررا یا سببهارا غلام

« ترجمه » اوکیمسه‌یه‌که نور حق امام ورهنما اولدی ؛ او آثاره واسبابه کوله ، بنده ، اسیر اولماز . « شرح » برکیمسه‌نك نیات صالحه‌سنی ، یاخود انکار فاسده‌سنی اکلامق ایچون قوهٔ روحانیه‌یه مظهر اولمیان انسانلر بالضروره حرکات واجرا آت ظاهره‌نك مشاهده‌سنه محتاجدر . اما نورالله ایله نظر ایدن مرد کامل هیچ آثار کورمسه صالحی فاسقدن تمییزه مقتدردر . اسباب وآثار صوریه‌یه کندینی غلام وبنده اولمش کورمز .

مثنوی

﴿ تا محبت در درون شعله زند ﴾
﴿ زفت گردد و ز اثر فارغ کند ﴾

« ترجمه » اول وقت که نور محبت (انظار نورانیه اصحابی ایچون) دروندہ محبت ربانیه ایله شعله اورر ، عظیم وقوی اولور وبو اندیغی قلبك صاحبنی اثردن فارغ ومستغنی ایدر . « شرح » بختیار ومظهر انوار جناب کردکار وطریق- مستقیمده ثابت قدم وکامکار اولان ذواتك قلبنده لمعان ایده‌جك نور محبت انی تفتیش اثار واسبابدن مستغنی قیلوب قوهٔ قدسیهٔ ربانیه ایله انی واقف اسرار- امور ایدر .

مثنوی

﴿ حاجتش نبود پی اعلام مهر ﴾
﴿ چون محبت نور خود زد برسپهر ﴾

« ترجمه » انظار نورانیه اصحابنه بر کیمسه‌نك محبت حقیقیه‌سنی بیلدیرمکه حاجت یوقدر . چونکه محبت ، کندی نورینی آسمان اوزرینه اوردی . « شرح » مؤمن حقیقی اولوب نور الهی ایله نظر ایدن بر کیمسه‌نك نور- محبتی سماوات غیوبه قدر عکس انداز وصول اوله‌جغندن انك لسان حکمت بیان- پیغمبریده (فراست) تعبیر بیوریلان شو قوهٔ قدسیه‌سی دیکر بر صاحب محبتی اکلامق ایچون محبتك آثار وحرکات ظاهره‌سنه محتاج اولماز . او کیمسه محبت حقیقیه اربابنی دفعةً فهم وادراك وسوء ظن ورجم بالغیب کبی شوائبدن همیشه کندینی پاك ایلر .

مثنوی

﴿ هست تفصیلات تا گردد تمام ﴾
﴿ این سخن لیکن بکو تو والسلام ﴾

« ترجمه » بو بحثك تمام اولمسی ایچون دها چوق تفصیلات وار. لکن سن ای جلال الدین رومی ! بو بحثده شو والسلام سوزینی سویلیوب بحثه ختام ویر ! « شرح » حضرت مولانای رومی کندی ذات جلیلنه خطاباً دیرلرکه بو اسرار قدسیهٔ ربانیه ایچون ویریله جك دها چوق تفصیلات موجود ایسه‌ده سن شمدیلك بوکا ختام ویر . زیرا اسرار آلهیه ذاتاً اهلنه منکشفدر . مؤخراً یازیلان نسخه‌لرده بو بیت شریفك ایکنجی مصراعنده‌کی (بکو) یرینه (بجو) محرردر . او تقدیرده ای طالب! بو تفصیلاتی سن اهلندن ارا دیمکدر ، اما سلطان ولدك زمان جایانده یازیلان نسخه‌ده (بجو) التنده (بکو) ده یازلدیغندن دها معنیدار اولان (بکو) یازمق مناسب کورلمشدر.

مثنوی

﴿ کرچه شد معنی درین صورت بدید ﴾
﴿ صورت از معنی قریبست و بعید ﴾

« ترجمه » کرچه معنی بو صورتده ظاهر اولدیسه‌ده صورت معنیدن هم قریب،هم بعیددر . « شرح » کرچه عالم معنی شو عالم حسده شو صورت محسوسه‌سی اوزره رو نما اولیورسه‌ده صورت معنادن ینه بعضاً قریب بعضاً بعید بولنیور . مثلا کونشك آثار ظاهره‌سی اولان انواری هم ظاهر هم مظهر اوله‌رق محسوس ایسه‌ده ماهیتی کما ینبغی معلوم وجلی اوله‌ماز . صورت بعض مرتبه بر شیئك وجودینی اثبات ایلسندن معنی یه قریب وحقیقتی کما ینبغی اعلام ایده‌مامسندن معنیدن بعیددر . چوق احوالده صورتلر اصلا حقیقته مطابق اولماز . نتکم مراینك صوری نمازی بشقه و باطنی حقیقتدن جدا اولمغله ینه بشقه‌در .

مثنوی

﴿ در دلالت همچو آبند و درخت ﴾
﴿ چون بماهیت روی دور ندسخت ﴾

« ترجمه » معنی ایله صورت دلالتده ، بری برینی اثبات ایتمکده صو واغاج کبیدر ؛ اما ایکیسنك ماهیتده کیدر ایسه‌ك بری برندن غایت اوزاقدر . « شرح » فی الحقیقه صورت معنی یه دلالت ایدر ، صورت بشقه ، معنی بشقه‌در. مثلا اغاجلرك اول وآخر صویه ، رطوبته قرین اولدیغی آشکار ایسه‌ده ماهیته کلنجه صو بشقه ، اغاج بشقه‌در . بونك کبیدرکه عالم صوری عالم غیبه دلالت ایتدیکی حالده حقیقتده بربرینه بکزه‌مز .

مثنوی

ترك ماهیات و خاصیات کو
شرح کن احوال آن دو ماهرو

« ترجمه » ماهیات وخاصیاتك ترکنی سویله ! او ایکی آی یوزلو اولان اعرابی وزوجه‌سی احوالنی شرح ایت ! « شرح » حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی کندی ذات جلیله‌لرینه خطاباً دیرکه : ای کیمسه ! ماهیات وخاصیاتك یعنی هر شیئك احوال مخصوصه‌سنی تفصیل ایتمکدن فارغ اول ! زیرا بونلر انظار نورانیه اصحابنجه معلوم و سائرلری نزدنده غیر مفهوم اسرار خدادندر. انجق او ایکی ماه یوزلو اولان مرد وزن اعرابی‌که عقل کامل ایله نفس مطمئنه‌در ، بونلرك احوال علویت اشتمالنی شرح وبیان ایت !

دل نهادن مرد عرب برالتماس دلبر خویش وسوکند
خوردن که درین تسلیم مراحیله وامتحان نیست

مرد اعرابینك کندی دلبری اولان زوجه‌سنك التماسنه کوکل ویروب تسلیم اولمسی وارتق بو تسلیمده بر حیله وامتحانم یوقدر دیه زوجه‌سنه یمین ایتمسی بیاننده‌در :

اعرابی زوجه‌سنك ندامت وکریه‌سنی وکندینه اولان فرط مطاوعت وحجتنی کورنجه استعمال ایلدیکی شدت لساندن فراغتله زوجه‌سنك التماسی

اوزرینه حرکت ایده‌جکینه دائر اکا تأمینات ویردی . یعنی عقل‌کامل نفسك، نفس مطمئنه اولدیغنی کورنجه ارزوسی خلافنده بولنمیوب اکا مطابق صورتده اجراآتده بولنه‌جغنی ایما ایلر ؛ زیرا بیلیرکه نفس‌مطمئنه‌نك آمالی رضای حقه قرین واستحصال سعادت ابدیه‌یه معیندر.

مثنوی

﴿ مرد کفت اکنون کذشتم از خلاف ﴾
﴿ حکم داری تیغ برکش از غلاف ﴾

« ترجمه » [اعرابی زوجه‌سنه] دیدی : شمدی بن‌نزاع وخلافدن کچدم ؛ بنم اوزریمه حکم طوتارسك ! قینдن قلیجکی چك ! جیقار !
« شرح » عقل کامل نفس مطمئنه‌یه دیرکه شمدی بن سنکله نزاع و مخالفتده بولنمیوب ویره‌جکك امر تیغ بران وقاطع کبی نافذ ونافع اوله‌جقدر .

مثنوی

﴿ هرچه کویی من ترا فرمان برم ﴾
﴿ در بدو نیك آمد آن ننکرم ﴾

« ترجمه » هر نه دیر ایسك بن سکا مطیع وفرمان برم ! فرمانك ایی وفنا، نفع وضرر حقنده کلسه بن اکا باقمام . الا سنك امرکه باقار و اکا مطاوعتله بختیار اولورم . « شرح » بو بیت شریف عقل کاملك نفس مطمئنه‌یه اولان کمال محبتنی ارائه ایدر .

مثنوی

﴿ در وجود توشوم من منعدم ﴾
﴿ چون محبم حب یعمی ویصم ﴾

« ترجمه » سنك وجودكده بن هيچ ومنعدم اولورم ؛ چونكه بن محبم.
محبت ايسه انسانى كور وصاغر ايلر. « شرح » محبت اويله بر نور جامع الاضداددر كه
احاسن ومحسناتى ومظهر ومساوى وسيأتى سائردر . انكچون محب محبوبنك
احاسن ومحسناتندن بشقه شيلرده كور و صاغردر . نته كم حديث شريفده
﴿ حبك الشئ يعمى ويصم ﴾ بيورلمشدر .

مثنوى

﴿ كفت زن آهنك برم مى كنى ﴾
﴿ يا بحيلت كشف سرم مى كنى ﴾

« ترجمه » قادين زوجنه ديدى : بكا حقيقةً قصد احسانمى ايلرسك ؛
يوقسه حيله ايله راز وسرمى كشف ايتمك مى ايسترسك ؟ « شرح » زن اعرابى
زوجندن سبق ايدن بيانات وتأميناتى استماع ايتديكى حالده ينه شبهه ايله
بروجه بالا سؤال ايلمشدر . كرفتار شدت ودوچار بلا وعقوبت اولانلر احتياطى
هيچ بر وقت الدن براقمق ايسته مزلر . احتياط حسبيله فائده مند اولورلر .
[مصراع اولده كى (بر) احسان معناسنه در و (م) نفس متكلم ايچوندر .]

مثنوى

﴿ كفت والله عالم السر الخفى ﴾
﴿ كافريد از خاك آدم را صفى ﴾

« ترجمه » [اعرابى زوجه سنه جواباً] ديدى : عالم سر خفى اولان
جناب كبريا حق ايچون، كه طپراقدن آدم عليه السلامى صفى اوله رق ياراتدى .
« شرح » اعرابى بيت شريفده ذكر اولنان تعبيرات عليه ايله يمين وزوجه سنى
تأمين ايتمش ! بياناتى حيله اولميوب حقيقى وخدعه دن عارى اولديغنى سويله مش .
بو يمين بليغده آدم عليه السلامك اسم شريفى ياد اولنمسندن و وصف جليل
بوالبشرده چوق حقايق مندمج بولنديغندن جناب مولانا او حقايقى تفهيم
ابيات آتيه ده وصف آدم و آدميته دوام بيورمشدر .

مثنوی

﴿ درسه‌کز قالب‌که دادش وانمود ﴾
﴿ هرچه درالواح ودر ارواح بود ﴾

« ترجمه » اوچ آرشون قالب وبدن، كه حق تعالی حضرتلری حضرت آدمه ویردی ؛ هرنه‌که الواح وارواحده واقع اولدیسه ابتدادن اکا کوستردی.
« شرح » آدم علیه‌السلامك بدنی سائر انسانلرك بدنی كبی ایکی‌اوچ آرشوندن عبارت ایدیسه‌ده حکمت ربانیه او جسم صغیر ایچنده روح وعقل كبی جواهر روحانیه القا وكافهٔ اسما وموجوداتك حقائق وعواقبنی تعلیم وانبا ایتدی ، بیت شریفده‌کی الواحدن مقصد ، لوح قضـا وقدر اوله‌بیله‌جکی کبی عالم اجسـاد واشباح والحاصل بتون عالم انفعالاتده اوله‌بیلیر .

مثنوی

﴿ تا ابد هرچه بود او پیش پیش ﴾
﴿ درس کرد از علم الاسماء خویش ﴾

« ترجمه » ازل الازالدن تا ابده قدر هر نه اوله‌جق اولسـه کافه‌سـنی آدم‌علیه‌السلام کندی علم‌الاسماسندن درس وتعلم‌ایتدی. « شرح » صاحب سر خفی اولان جناب خدا آدم علیه‌السـلامه کافهٔ اشیا وکیفیاتك اوائل وعواقب وحقائقنی نصل تعلیم بیوردیغی قرأن عظیم‌الشـانده انبا بیورلمش وبو شرحك چوق یرنده تفصیل اولنمش اولدیغندن بوبحثی یکیدن تحریره لزوم یوقدر.

مثنوی

﴿ تا ملك بیخود شد از تدریس او ﴾
﴿ قدس دیکر یافت از تقدیس او ﴾

« ترجمه » تا ملائك كرام آدم عليه‌السلامك تدريس و تعليمندن بجود اولدى. هر برى حضرت آدمك تقديسندن برقدس ديكر بولدى . « شرح »قرآن عظيم الشانده بيان وفرمان بيورلديغى اوزره ملائك كرام اشيانك آسماسنى يعنى حقائق وعواقبنى تعريفدن اظهار عجز تام ايتلرى حسبيله حضرت آدم اذن وفرمان جناب يزدان ايله كافهٔ احوالنى تعداد و ايراد ايدنجه فرشتكان حيران وبوالبشر حقنده واقع اولان تعريضاتندن نادم واو صورتله متنعم اولوب ﴿ سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا ﴾ ديه باركاه جناب خدايه عجز وعذرلرنى عرض وبيان ايتديلر . حضرت آدم حقائق اشيانى تعداد ايتمسندن حصه‌مند درس عظيم وحكمت اولديلر . ملائك كرام جناب واجب الوجودى ابتدا يالكز صفات سلبيه ايله تسبيح وتقديس ايدرلر ايكن حضرت آدمك تعليم وتعريفندن صكره هم صفات سلبيه، هم ثبوتيه‌ايله جناب حق تقديس وتسبيح ايتمش وبناءً عليه يكى برقدسيت بولمشلردر .

مثنوى

﴿ آن كشادى شان كز آدم رو نمود ﴾
﴿ در كشاد آسمانها شان نبود ﴾

« ترجمه » آنلرك كشايش وفتح معنويسى‌كه ، حضرت آدمدن يوز كوستردى ، آسمانلرك كشادنده انلره ميسر اولمامش ايدى . « شرح »مرحمت جناب خدا فى‌الحقيقه آسمانى كشاد ايتمش و ملائكى او مرتبهٔ عليه‌يه اسنا بيورمش ايسه‌ده او كشاد حضرت آدمك معنوى وعقلى اولان فتحى قدر حكمت بخشا اولمامش وانلره حقائق اشيانى كما ينبغى تعليم وايما ايتمامش ايدى ؛ زيرا فتح وتعليم ربانى آدم عليه‌السلامه ميسر اولدى.

مثنوى

﴿ در فراخى عرصهٔ آن پاك جان ﴾
﴿ تنك آمد عرصهٔ هفت آسمان ﴾

« ترجمه » اول پاك جانك ميدان علم و اقتدارى سعه‌سنه نسبتده يدى آسمانك ميدانى طاركلدى . « شرح » آسمانك كشادى نه‌ايچون آدم عليه‌السلامك كشاد وفتحى قدر ملائك كرامه فيض وكمال ويرمدى ؟ ديه سؤال ايديله‌جك اولور ايسه هم او سؤال مقدره جواباً ، هم مطهريت آدميه‌يى تفهيماً بيوريليور : بوالبشرك نائل اولديغى جان پاكى معناً وحقيقةً او قدر واسع وعاليدركه آنك ميدانى وسعتده يدى آسمانك جرمى طار كلير .

مثنوى

﴿ كفت پيغمبركه حق فرموده است ﴾
﴿ من نكنجم هيچ در بالا وپست ﴾

« ترجمه » فخر عالم عليه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرى ديديكه : حق تعالى حضرتلرى بيورمشدر : بن هيچ بالا وپسته صيغمام . « شرح » اشارت اولنان حديث شريفده جناب واجب الوجوددن حكايةً بيورلمشدركه : ﴿ قال الله تعالى لا يسعنى ارضى ولا سمائى و لكن يسعنى قلب عبدى المؤمن التقى الورع ﴾ معناى شريفى : « الله تعالى حضرتلرى بيوردى ، بن ارض وسمامه صيغمام ولكن مؤمن ومتقى وپاك اولان قوللمك قلبنه صيغارم . » چونكه ارض وسما واجرام بى انتهانك سعه‌سى عقل و فكردن خاليدر . حالبوكه سعهٔ قلب آدميت ايسه نامتناهى بر جهان روحانى ومعنويدر .

مثنوى

﴿ در زمين و آسمان و عرش نيز ﴾
﴿ من نه كنجم اين يقين دان اى عزيز ﴾

« ترجمه » الله تعالى بيوردى : زمين و آسمانده وعرشده ده بن صيغمام . اى عزيز ! بونى يقين بيل ! « شرح » اى عزيز ! خطاب عالم تابى

فخر عالم عليه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرينه اوله‌جغی شبهه‌سزدر . سبق ايدن شرح ، بو بيت شريفك‌ده شرحيدر.

مثنوی

در دل مؤمن بگنجم ای عجب
گر مراجويی در ان دلها طلب

« ترجمه » ای نه عجب شيدر بوكه مؤمنك قلبنه صيغارم . اگر بنی آرار ايسك قلبلرده آرا ! « شرح » بو بيت شريفده عشاق الهيه‌يه، (بيت‌الله) اولان قلب مرشد كامله دلالت واردر .

مثنوی

گفت ادخل فی عبادی تلتقی
جنـةً من رؤيتی يا متـقی

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری بيوردی: ﴿ادخل فی عبادی﴾ يعنی: ای نفس مطمئنه صاحبی اولان متقی! عبادم ايچنه داخل و بو وجه ايله رؤيتم جنتنه ملاقی و واصل اول! « شرح » اشارت اولنان آيت كريمه اولجه تحرير اولنمش ايسه‌ده بو محلده تحريری مناسب عد اولندی. سورهٔ فجرك يكرمی سكزنجی آيت كريمه‌سيدر. شويله‌كه: ﴿ يا ايتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربك راضيةً مرضيةً فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی ﴾ معنای شريفی : « (الله تعالی حضرتلری بيورر) ای نفس مطمئنه! راضی ومرضی اولديغك حالده ربكه رجوع ايله عبادمك ايچنه گير! دخی بنم جنتمه گير . » بيت شريفك شرحنه عطف كلام ايديلنجه : بو خطاب مستطاب بعدالموت اهل سعادتك نائل اوله‌جقلری جنت اعلا اولديغی گبی بيت‌الله اولمغله نور افزای جنات صوريه اولان بر ولی‌اللهك قلب پاكی‌ده اولسه سزادر . او تقديرده ولی‌اللهك قلبنه گير و انده افنای موجوديت ايله مشاهد جمال حق وحقيقت اول ديمكدر.

مثنوی

عرش با آن نور با پهنای خویش
چون بدید اورا بـ فت از جای خویش

« ترجمه » عرش اعظم او نوری ایله وکندی سعه‌سی ایله برابر وقتا که آدم علیه السلامك قلبنی کوردی ، یرندن کیتدی . « شرح » عرشك یرندن کتمسی دیمك سعهٔ قلب آدم و آدمیتی کورنجه کندی موضع احاطه وعظمتدن حرکته کلسی دیمکدر .

مثنوی

خود بزرکی عرش باشد بس بدید
لیك صورت کیست چون معنی رسید

« ترجمه » واقعا ، عرش اعظمك بیوکلکی پك ظاهردر ؛ لکن معنی جهتی بجثه یتشدی . آرتق صورت کیم اوله‌بیلیر؟ « شرح » معنایه نسبت صورتك کوشلك اولدیغنه دائر ابیات سالفه‌ده کی اشارات بوراده تصریح بیورلمشدر .

مثنوی

هر ملك می کفت مارا پیش ازین
الفتی می بود بر روی زمین

« ترجمه » هر ملك دیر ایدی : بوندن اول روی زمینده بر الفت ومحبتمز وارایدی . « شرح » ملائکهٔ کرام کالات آدمیه‌یی کورنجه بزم‌وقتیله روی ارضده سببنی بیلمکسزین بر الفت ومحبتمز وار ایدی . مکر حضرت

آدمکی بر کان حکمت ارضدن یارادیله‌جق ایمش ! ایشته سبب الفت و محبتمز بو سر ازلی ایمش !

مثنوی

تخم خدمت در زمین می کاشتیم
زان تعلق ما عجب می داشتیم

« ترجمه » زمینده خدمت تخمنی اکر ایدك و او خدمته تعلقدن « عجبا سببی نه‌در ؟ دیه تعجب ایدر ایدك . « شرح » بو بیت شریفده جناب مولانا آدم علیه‌السلامك خلقت جسمانیه‌سندن مقدم ملائکهٔ کرامك ارضده اقامت و بوراده ایفای خدمت ایتمش اولدقلرینی بیان بیوریور .

مثنوی

کین تعلق چیست با این خاك مان
چون سرشت ما بدست از آسمان

« ترجمه » حضرت آدمك خلقتندن اول ملائکهٔ کرام کندی کندیلرینه دیرلر ایدی : طوپراقله اولان علاقه‌مز نه‌در ؟ بزم خمیرهٔ فطرتمز ایسه آسماندن اولمشدر . [سبق ایدن ابیات شریفه‌نك شرحی ، بوبیت شریفه‌ده شرح اولور .]

مثنوی

الف ما انوار با ظلمات چیست
چون تواند نور باظلمات زیست

« ترجمه » بز انوارك يعنى بزم كبى انوارك ظلمـات ايله الفت ومحبتى نه‌در ؟ نورظلمات‌ايله برابر نصل‌ياشايه‌بيليور ؟ « شرح » كذلك بو بيت‌شريفـده ملائكهٔ كرامك من حيث لا يشـعر ارض آدميته مجذوبيتندن متولد تعجب وحيرتلرى بيان بيوريليور .

مثنوى

﴿ آدما آن الف از بوى تو بود ﴾
﴿ زانكه‌جسمت را زمين‌بود تار و پود ﴾

« ترجمه » اى آدم! زمينه‌اولان او علاقه‌مز سنك‌روحانى اولان‌رائحه‌كدن ايمش ! زيرا سنك جسمكه تار وپودزمين‌ايمش. [« تار و پود » قماش‌ومنسوجاتى اعمال ايدن آرش وآرغاج معناسنده‌در .] « شرح » بو بيت شريفـ‌ايله‌ابيات‌آتيه‌ده جنـاب مولانا بر انسـان كاملك اولجه قدرينى تقدير ايده‌مه‌ين ملك سيرت انسانلرك او انسان كاملى طـانيدقده زمين اعتذار وتسليميت وتعظيمده وقوعبوله‌جق مخاطبـاتنه مثـال اوله‌رق ملائكهٔ كرامك حضرت آدمه اولان مخاطباتنى بيان بيورمقده‌در.

مثنوى

﴿ جسم خاكت را ازين جا بافتند ﴾
﴿ نور پاكت را در اين جا يافتند ﴾

« ترجمه » جسم خاكـكى بو محلدن يعنى زميندن طوقوديلر . نورپاكـكى بو محـلده بولديلر . « شرح » جناب مولانا بو بيت شريفده لسان ملائكه‌دن حضرت آدمه خطاباً آب حياتك ظلمتده ، مسرت وصفانك جفـا وكدورتده بولنه‌جغى حكمتنى تقرير بيورمقده‌در.

مثنوی

این که جان ما زر وحت یافتست
پیش پیش از خاك آن می تافتست

« ترجمه » بو کالات ، بو تعلیمات قدسیه‌یی که شمدی بزم جانمز سنك روحکدن بولمشدر ؛ مکر بوندن اقدم وقت وقت طوپراقدن پارلامقده ایمش ! [سرائر خاقته دائر اولان شو بیت معلا روشنایی بخش ارباب نور ذکادرکه شرحه حاجت براقامشدر.]

مثنوی

در زمین بودیم و غافل از زمین
غافل از کنجی که دروی بد دفین

« ترجمه » بز زمینده ایدك . حالبوکه زمیندن غافل ایدك . زمینده مدفون اولان خزینه‌دن‌ده غافل‌ایدك ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

چون سفر فرمود مارا زان مقام
تلخ شد مارا ازان تحویل کام

« ترجمه » چونکه الله تعالی حضرتلری اول مقامدن بزه سفر امر بیوردی . او تحویل مقامدن ذائقه‌مز دوچار مرارت اولمشیدی . « شرح » بالاده عرض اولنـدیغی اوزره حضرت آدمك خلقندن اول ملائکهٔ کرام بر مدت زمینده آرام ایدر ایکن زمیندن سمایه تحویل مقامی جناب عالم‌مطلق امر و فرمان بیورمش ایدی . بو تحویلدن ایسه بز تلخکام اولمش ایدك .

مثنوی

تا که صحبتهای همی کفتیم ما
که بجـای ما که آید ای خـدا

« ترجمه » زمیندن آیرلغه او قدر آجیمش ایدك که اندن طولانی صحبتلر ایدوب دیر ایدك : ای خدای متعـال ! یریمزه کیم مجبـا کیم کلهجکدر ؛ [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

نور این تسبیـح واین تهلیل را
می فروشی بهر قال و قیل را

« ترجمه » الـهی ! بوتسبیحی، بو تهلیلك نورینی قیل وقال ایچون صاتارمیسك ؛ [« تسبیح » : سبحان‌الله دیه الله تعـالی حضرتلرینی تقدیس و « تهلیل » : (لااله الاالله) دیه‌رك وحدانیت‌ربانیه‌یی اقرار واعلان ایتمکدر.] « شرح » رب تعالی حضرتلرینك ملائکه‌یه بر موجب آیهٔ (انی جاعل فی‌الارض خلیفة) بیوره‌جغنی اعلامنده ملائکه‌نك برموجب آیة (اتجعل فیها من یفسدفیها ویسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك) دیه ویردیکی‌جواب بوشرحك برقاچ یرنده بیان ایدلمش اولمسنه مبنی تکراریازلمسنه لزوم کورلمدی .

مثنوی

حکم حق کسترد بهر ما بساط
که بکوییـد از طریق انبسـاط

« ترجمه » حق تعـالی حضرتلرینـك حکمی بزم ایچون عفو دوشـکنی

دوشه‌یوب بزه اذن‌ویردی‌که : طریق‌انبساطدن‌سویله‌ییکز . « شرح » ملائکهٔ کرامك بو ادعالری حضرت آدمك سرّ جامعیتندن بی خبر اولدقلرندن نشأت ایلدیکی حق تعـالی حضرتلرینك علم ربانیسنده معلوم اولدیغی جهتله کمال حلم ومرحمتله فرمان ربانی واقع اولمش ایدی‌که ای ملائك! ارضده استخلاف آدم حقنده بیلدیککزی سویله‌که طریق انبساطده سزه اذن ویرلدی .

مثنوی

هرچه آید بر زبانتان بی حذر
همچو طفـلان یکانه با پدر

« ترجمه » چوجقلرك برلشوب جمله‌سنك بردن پدرلرینه بلاحذرلسانلرینه کلن هر شیئی سویلدیکی کبی سزده بیلدیککزی سویلیکز .
« شرح » حق تعالی حضرتلری فرمان بیوردی‌که بی‌خبر اولان سـوکیلی اطفالك افاداتی پدر مشفق نزدنده نصل معفو ایسـه آدمك حکمتندن بی‌خبر اولان سزده سهوکزدن‌طولایی معفوسکز !

مثنوی

زانکه این دمها چه‌کر نالایقست
رحمت من بر غضب هم سـابقست

« ترجمه » زیرا بو سـوزلرکز کرچه لایق دکل ایسـه‌ده رحمتم غضب اوزرینه سـابق وغالبدر . [« چه‌کر » بوراده « کرچه » تقـدیرنده‌در .]
« شرح » بو بیتده سورهٔ اعرافك یوز اللی بشنجی آیت کریمه‌سـنك معناسنه اشارت اولنیورکه آیتده : ﴿ قال عذابی اصیب به من اشـاء و رحمتی وسـعت کل شیء ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « حق‌تعالی حضرتلری‌دیدی: عندالله

ایستدیکم کیمسه‌یی مصیبتدار ایدرم . رحمتم ایسه هر شیئه واسعدر .
حدیث قدسیده حق تعالی حضرتلری : ﴿ سبقت رحمتی علی غضبی ﴾
بیورمشدی‌که معنای شریفی : رحمتم غضبم اوزرینه سبق ایتدی . دیمکدر .

مثنوی

﴿ از پی اظهار این سبق ای ملك ﴾
﴿ در تو بنهم داعیهٔ اشکال و شك ﴾

« ترجمه » ای ملك ! بو سبقدن سنك وجودکده اشکال و شك داعیه‌سنی وضع ایدرم. « شرح » حق تعالی حضرتلری جنس ملکه خطاباً بیوررلرکه : سبق ایدن مرحمتی اظهار واعلام ایتمك ایچون ای ملك ! سنك ذهنکده اشکال وشبهه داعیه‌سنی وضع ایلرم ؛ تاکه سن « الٰهی! بزی‌نه‌ایچون زمیندن چکر وبشقه بر مخلوق خلق واعزام ایلرسك ؟ » دیه نالایق برادعاده بولندیغك حالده سنی عفو ایده‌یم وکمال مرحمتی بالفعل ارائه ایتمش اوله‌یم .

مثنوی

﴿ صد پدر صد مادر اندر حلمما ﴾
﴿ هر نفس زاید در افتد در فنا ﴾

« ترجمه » بزم حلممزده‌هر نفس‌یوز پدر طوغار. ینه یوزمادرفنایه‌دوشر.
« شرح » حق تعالی حضرتلری بیوررلر : دریای حلم و رحمت او قدر واسعدرکه هر نفس . صد پدر و مادرك حلمی آنده ظاهر وباهر اولورسه‌ده بونلرك حلمی حلممزه نسبت قبول ایدر یولده اولمدیغندن ابوینك رحم‌وشفقتی عمان رحمتمز یاننده فانی ونابود اولور .

مثنوی

حلم ایشان کف بحر حلم ماست
کف رود آید ولی دریا بجاست

« ترجمه » انانك ، بابانك حلم ومرحمتی ، حلم ومرحمتمز دریاسنك کوپوکیدر. کوپوك کیدر ، محو اولور ؛ دریا دائما یرنده قالیر . « شرح » انانك،بابانك اولادینه اولان حلم ومرحمتی حق تعالی حضرتلرینك حلم ومرحمتی دریاسنك انجق کوپوکی مثابه‌سنده‌اولمغله کوپوك،فانی ودریای حلم ورحم ربانی ابدی‌وباقیدر.

مثنوی

خود چه کویم پیش آن در این صدف
نیست الا کف کف کف کف

« ترجمه » بن نه سویلیه‌یم ؛ او اینجی دریاسنك یاننده بو صدف‌دکلدر. الا کفدر کف کف کف .

« شرح » حق تعالی حضرتلرینك حلم ومرحمتی دریای لؤلؤدر. ابوینك‌مرحمتی او درك قشر وصدفیدر . حاصلی الطاف ربانیه‌یه نسبةً پدر ومادرك شفقتی کف ، کوپوکدن عبارتدر .

مثنوی

حق آن کف حق آن دریای صاف
کامتحانی نیست این کفت ونه لاف

« ترجمه » او ، کف حقیچون ، اول دریای صاف حقیچون یمین ایدرمکه بو کلام بر امتحان دکلدر ، لاف دکلد . « شرح » ینه اعرابی

حکایه‌سنه نقل کلام ایدلدیکندن اعرابی زوجه‌سنه دیرکه سنك وجودکده‌منعدم و امرکه تابع دیدیکمی برای متحان یالان ظن ایتمه ! او کف حقی ایچون، او دریای صاف حقیچون قسمله بو کلامم بیهوده بر لاف دکل بلکه محض صداقت وعین حقیقتدر.

مثنوی

از سر مهر و صفا است و خضوع
حق انکس که بدو دارم رجوع

« ترجمه » کلام وتسلیمیتم کمال محبت وتواضع وصفا و صفوتمدندر ؛ اول الله تعالی حضرتلری حقیچون که اکارجوع طوتارم . « شرح » ینه اعرابی زوجه‌سنی تأمیناً : هرحالده کندیسنه رجوعمز مقرراولان حق تعالی حضرتلرینك حقیچون سنی تأمین ایلرمکه محبت و خضوعم ظن ایتدیکك امتحان کبی بعض اسباب مستوره‌یه مبتنی دکل صرف محبت ومحض تسلیمیتدر دیمشدر .

مثنوی

کر بپیشت امتحانست این هوس
امتحانرا امتحان کن یکنفس

« ترجمه » بوهوس ومحبتم اکر سنك نزدکده امتحان ایسه بوظن ایتدیکك امتحانمی برنفس وآنده امتحان ایت ! « شرح » ای زوجه‌م! سکا کوستردیکم محبت وتسلیمیتی بر نوع امتحان ظن ایدر ایسك حقیقت نمایان اولمق ایچون سن بنی امتحان و او صورتله کسب اطمئنان ایت ! مثلا بکا دی که : خاطرم ایچون ترك حیات ایله ! او حالده کورر سك که امریکه انقیاد وترك حیات ایلرم .

مثنوی

سر مپو شان تا بدید آید سرم
امر کن تو هرچه بروی قادرم

« ترجمه » راز دره‌نکی ستر ایله ! تا که رازم و یا (باشم) میدانه کلسون ! سن بکا مقتدر اولدیغم هرشیئی امرایت ! « شرح » قلبکده هر نه حس ایلر ایسك آنی میدانه وضع ایت ! تا که صدق اوزرینه مبتنی اولان راز ومحبتم سنجه ده بدید اولسون و بنی مقتدر عد ایلدیکك افعالی اراده‌ایله که حقیقت وحسیاتم یقیناً اکلاشلسون !

بیت شریفك برنجی مصراعنده ایکنجی (سرم) راز معناسنه اولنجه مناسبتلی دوشه‌جکی کبی (رأس) معناسنه ده توجیه اولنسه ینه مناسبتدن خالی قالماز ، او حالده معنای مصراع بویله اولور : ای زوجه‌م ! رازکی سویله ! انك اجراسی باشمك فداسنی مستلزم ایسه فدایه‌حاضر وامرکه منتظرم !

مثنوی

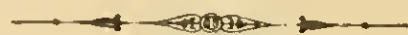
دل مپوشان تا بدید آید دلم
تا قبول آرم هر آنچه قابلم

« ترجمه » کوکلکی ستر ایله ! تا کوکلم ظاهره کلسون ! یعنی سن قلبکده‌کنی ستر ایتمه بن‌ده قلبمده‌کنی اظهار ایده‌یم وقابلیتم اولان هر شیئی قبول ایده‌یم . « شرح » اعرابی بر امرك تکلیفیله کندینی امتحان وتجربه ایلمسنی رجا ایدیورکه حقنده زوجه‌سنك شك وشبهه‌سی قالمامش وامنیت ومحبتی آرتمش اولسون !

مثنوی

چون کنم در دست من چه چاره است
در نکر تا جان من چه کاره است

« ترجمه » نصل ایده‌یم ؟ نم المده نه چاره واردر ؟ باق ! نم جانمك نه‌فعالیتی‌واردر؟ «شرح» بو بیتده جانب عقلدن نفس مطمئنه‌یه تسلیمیت - واقعه‌سندن طولایی کندینك ده اکا تسلیمیتی نتیجه‌سی اوله‌رق موعود الـهی اولان فتوحات ومکاشفاته متعلق تبشیرات عظیمه واردر .

﴿ تعیین کردن زن طریق طلب روزی که خدای خودرا ﴾
﴿ وقبول کردن او ﴾

زن اعرابینك زوجنه رزق طلبنك طریقنی تعیین و ارائه ایتمسی وانكده قبول ایتمسی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ گفت زن یك آفتابی تافتست ﴾
﴿ عالمی زو روشنایی یافتست ﴾

« ترجمه » زن دیدی : بر کونش طوغمشدرکه عالم آندن آیدینلق بولمشدر . « شرح » نفس مطمئنه عقله دیرکه دنیاده مانند آفتاب بر ذات کامل وعالیجناب ظهور ایتمشدر . خلق آنك فیض و روحانیتدن منور اولدی . بو بحثك آتیسنده کوریله‌جکی اوزره ظهور ایدن آفتابدن‌مقصد بر مرشد کامل اولدیغنی تصریح وانبا ایدر ایکن جناب مولانا بر مقتضای صفت - التفات دونوب مرشد کاملدن فیاض مطلق اولان الله تعالی حضرتلرینه نقل کلام ایله جوشش دریای مرحمت ربانیه‌دن بحث ایده‌جك ، مع مافیه صورتا مکالمه ینه اعرابیله زوجه‌سی بیننده جریان ایلیه‌جکدر .

مثنوی

﴿ نائب رحمان خلیفهٔ کردکار ﴾
﴿ شهر بغدادست ازوی چون بهار ﴾

« ترجمه » بو آفتاب جناب رحمانك نائبی، تکری تعالی حضرتلرینك خلیفه‌سیدر . بغداد شهری انك کرم‌واحساننده بهار کیبیدرکه « السلطان‌ظل‌الله فی‌ارضه یأوی الیه کل‌مظلوم » بیورلمشدر . « شرح » نفس‌مطمئنه دیرکه نور۔انداز اولان ذات ، نائب جناب وهابدر ؛ زیرا اوامر ربانیه هر نه‌یولده ایسه آنلری اجرا وارشادنده عدل وحق بیان ونیجه نیجه فیوضات روحانیه ایله برچوق مستعدانه احسان ایلر .

مثنوی

﴿ کر بپیوندی بدان شه شه شوی ﴾
﴿ سوی هر ادبار تاکی میروی ﴾

« ترجمه » اکر او شاهه واصل اولور ایسك سن ده شاه اولورسك ؛ نه وقته‌قدر هر ادبار جانبنه کیدرسك ؟ « شرح » بوندن‌اول عقل نفسه‌نصیحت ویردیکی حالده شمدی نفس مطمئنه عقله اعطای نصیحت وکسب ایلدیکی سعادت وعلویتی بو وجه ایله اثبات ایدرك مرشد حقیقی‌یه اولان انجذابنی کوسترمك ایستر .

مثنوی

﴿ همنشینیٔ مقبلان چون کیمیاست ﴾
﴿ چون نظرشان کیمیایی خود کجاست ﴾

« ترجمه » مقبل اولانلرك همنشينلكى كيميا كبيدر ؛ آنلرك نظرى كبى كيميا نره‌ده‌در؟ « شرح » مقبلان مولى يعنى مردان خدا ايله برابر بولنمق وآنلرك نظر توجهلرينى قازانمق كيمياى حقيقتدر ، يوقسه خلقك باقرى التون ياپمق ظن ايلديكى كيميانك نه‌اهميت وحكمى واردر؟ مردان خدانك فيض نظرى اويله بر كيميادركه اخلاق ذميمه‌يى اخلاق حميده‌يه تبديل وصاحبنى عالى ودو جهانده خوش دل ايلر .

مثنوى

﴿ چشم احمد بر ابو بكرى زده ﴾
﴿ او زيك تصديق صديق آمده ﴾

« ترجمه » حبيب جناب كردكار حضرت احمد مختار افندمزك چشم سعادتى اوزرينه عطف‌نور انظار ايدنجه حضرت ابو بكر برتصديقدن صديق اولمشدر . [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوى

﴿ كفت من شه را پذيرا چون شوم ﴾
﴿ بى بهانه سوى او من چون روم ﴾

« شرح » اعرابى زوجه‌سنه خطاباً ديدى : بن شاهه نصل مقبول اولورم؟ بى بهانه انك جانبنه نصل كيدرم ؟ « شرح » عقل جواباً ديركه اى نفس مطمئنه او مردخدا حضرتلرينه ياخود جانب‌دركاه الـٰهى‌يه بن نه‌وسيله‌ايله كيده‌بيليرم؟ كه تحسين اولنه‌جق ومقبوله كچه‌جك هيچ بر مزيتم يوقدر .

مثنوى

﴿ نسبتى بايد مرايا حيلتى ﴾
﴿ هيچ پيشه‌راست شد بى آلتى ﴾

« ترجمه » بكا بر نسبت يا بر بهانه لازمدر . هيچ برصنعت بلا آلت راستكلوب وجود پذير اولديمى ؟ « شرح » عقل نفس مطمئنه يه ديركه هر هنر وصنعتك تعلمى بعض آلاته محتاج اولديغى كبى نظر مرد خدايى ورضاى پاك كبريايى استحصال ايده‌بيلمك ايچون بكا آلات سعادت آيات روحانيه‌دن معدود اولان ثوابلر لازمدر ؛ حالبوكه ثوابلردن جدا و عالم روحانيتده بى‌نوايم .

مثنوى

همچو مجنونى كه بشنيد از يكى
كه مرض آمد بليلى اندكى

« ترجمه » مجنون كبى كه بر كيمسه‌دن ليلايه براز كيفسزلك كلدى ديه ايشيتدى . [بو بيت شريفك تماميله مآل عاليسى آتيده كله‌جك ابيات شريفه‌دن آكلاشيله‌جقدر .]

مثنوى

كفت آوه بى بهانه چون روم
ور بمانم از عيادت چون شوم

« ترجمه » مجنون ديدى : اى واه ! ليلايه بهانه‌سز نصل كيده‌يم ؛ واكر كرى قاليرسه‌م ، كيدوب استفسار خاطر ايتمزسه‌م نصل اولور و نه حال كسب ايلرم ؟ [محتاج شرح دكلدر .]

مثنوى

ليتنى كنت طبيباً حاذقاً
كنت امشى نحو ليلى سابقاً

« ترجمه » كاشكى بر طبيب حاذق اولايدم ده ايلانك يانـنـه كچه ايدم .
[محتاج شرح دكلدر .]

مثنوى

﴿ قل تعالوا كفت حق مار ابدان ﴾
﴿ تا بود شرم اشكنى مارا نشان ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى (تعالوا) يعنى كلكز بيورودى ؛ تاكه بو امر نشان وسبب اوله ! « شرح » (تعالوا) كلمه‌سيله اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ آل عمرانك يتمش اوچنجى آيت جليله‌سيدركه تمامى شو وجهايله‌در . (قل يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا و بينكم ان لانعبد الاالله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضاً اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون) مأل منيفى: اى حبيبم سويله! اى اهل كتاب اولان موسوى وعيسويلر ! اللهدن ماعداسنه عبادت ايتامك و اوكا شريك قوشماق وجناب حقدن بشقه بعضمزى رب اتخاذ ايتامك اوزره ارامزده مساوى اولان كلمهٔ حقه كلك . اكر اونلر توحيد الهيدن اعراض ايدرلرسه اى مؤمنلر سز شاهد اولك كه بز مسلمز دييكز .

عقل ، بيت اولده كنديسنك بى بهانه اوليشندن بحث ايتمشكن جناب حقك لطف وكرمنى و (تعالوا) امر جليلنك قدسيت معناسنى تخطرله بو امر الـهى بر دعوت جليلهٔ ربانيه‌دركه ازالهٔ خجلت ايچون الك بيوك واسطه بودر ، ديه متسلى اولور .

مثنوى

﴿ شب پر انرا كر نظر و آلت بدى ﴾
﴿ روز شان جولان و خوش حالت بدى ﴾

« ترجمه » يراسه تعبير اونان قوشلرك نظرى و آلت استعدادى اولايدى

کوندوز جولان ایدر وخوش حال اولور ایدی. « شرح » ﴿ تعالوا : کلیکز ﴾ برامر اولدیغی کبی آفتاب عالمتابك‌ده نوری کافهٔ ذی روحه نافذ برامر مجسمدرکه (یورویکز) وحرکت ایدیکز اراده‌سنی مشعردر . نه چاره‌که بو امر مشهود و مادیدن ده خفاش استفاده ایده‌میوب عجزی حسبیله نورك سطوتندن چکینیر و هنکام رؤیتده کور اولور . بن ده ای زوجه‌م ! هر نه قدر (تعالوا) امر بشارتنی استماع ایتمش ایسه‌مده کندمده استعداد کوره‌مدیکمدن او حال فیض اشتمالدن استفاضه‌یه جرأت ایده‌میورم . [عقل کندی عجزینی کمال تواضع ایله نفس مطمئنه‌یه نقل ایتمکده‌در .]

مثنوی

﴿ کفت چون شاه کرم میدان رود ﴾
﴿ عین هر بی آلتی آلت شود ﴾

« ترجمه » زن دیدی : ای زوجم ! چونکه شاه کرم میدان عطا واحسانه کیده ! یعنی عطای الٓهی جوش وخروشه کلیرسه هر بر آلتسزلك عین آلت و وسیله اولور. « شرح » نفس مطمئنه عقله دیرکه سن فقدان علم وعملدن مأیوس اولمه! زیرا نزد عطای الٓهیده سرمایه‌سزلك سرمایه اولور.

مثنوی

﴿ زانکه آلت دعویست و هستیست ﴾
﴿ کار در بی آلتی و پستیست ﴾

« ترجمه » زیرا آلت ، دعوا و وارلقدر ، اصل کار آلتسزلکده وتواضعده‌در. « شرح » نفس مطمئنه عقلی ادعا وانانیتندن فارغ قیلمق ایچون دیرکه : ای عقل ! حقه تقدیم اوزره ارادیغك وسیله عین دعوا وجناب واجب الوجودك علم و قدرتنه قارشی ادعای نابجادر . سنك وسیله وثوابکدن

حق تعالی حضرتلرینه نه کار وفائده اوله‌بیلیرکه غنی عن‌العالمیندر . نفس ، اطمئنان بولنجه‌یه قدر عقلك کندی یوزندن چکدیکی زحمت و مشقتلر حسبیله عقلك حالندن امین اولدیغندن شمدیکی قورقدیغی شیئی عقلك کندی کمالاتی کوروب کرفتار انانیت وذلت اولمامسیدر . جناب حقه قارشی دعوای ترك ایله تواضع ایتمك اك بیوك سعادت وسلامت اولدیغی وارستهٔ اشارتدر . فقط بر قاچ ابیات شریفه‌دن‌صکره کوریله‌جکی اوزره نفس مطمئنه هرنه‌قدرعقلی اصلاح ایچون بویله نصیحتلر بیان ایدر ایسه‌ده کندی عقل وبدننك علم وهنر وعبادتنك جناب حقه عرض و هدیه‌یه شایان بر کوهر اولدیغنی اتیان وحسب‌الخلقه بر مقدار وادیٔ انانیتده پویان اولور .

مثنوی

﴿ کفت کی بی آلتی سودا کنم ﴾
﴿ تانه من بی آلتی پیدا کنم ﴾

« ترجمه » عقل دیدی: نه‌وقت بی آلتلکه‌سودا ایلرم، بن بی آلتی‌وبی‌وجودلك‌مرتبه‌سنی پیدا ایتمینجه!... « شرح » کمالاتی حسبیله‌عقل نفس مطمئنه‌یه دیرکه ای نفس ! دقت ایلر ایسه‌ك انانیت بنم افاده‌مده دکل پندکده‌در . بیلیرم‌که حق تعالی‌یه قارشی فنای مطلق مرتبه‌سی اعلادر. اما بومرتبهٔ علیه‌دن دم اورمغه نصل حقمز اوله بیلیرکه الآن وجودمزله قائم وکندیمزدن بحث ایتمکه مداومز . بیان ایلدیکك مرتبه‌یی ارزو ایدرم ؛ اکر کندی وجود وانانیتمی کلیاً محو وافنایه قادر وآمال فانیه‌دن فارغ اوله‌بیلیر ایسه‌م !....

مثنوی

﴿ بس کواهی بایدم بر مفلسی ﴾
﴿ تا شهی رحمی کند بامونسی ﴾

« ترجمه » مفلسلکك اثباتیچون بکا چوق شاهد لازمدر ؛ تاکه یوقلق ثابت اولدقدن‌صکره‌شاه‌عالم،مونسلکله‌رحم وکرم‌ایده! « شرح » عقل دیرکه :

انانیتدن فارغ اولدیغنی اثبات ایده‌بیلمك ایچون بهمه حال بك چوق احوال لابددر . تا که حق تعالی حضرتلری کال مرحمتی حسبیله احسان وانعام ایده ! حالبوکه بز الآن کندیمزی دوشونور وانانیتله مشغول اولورز . مفلس: شریعتده درهم ودیناری اولمایانه ، طریقتده درهم ودیناره محبت ایتمه ینه، حقیقتده ایسه نفسانی وروحانی کلیاً محو وجود ایدن ذاته دیرلر .

مثنوی

﴿ تو کواهی غیر کفت وکو ورنك ﴾
﴿ وانما تا رحم آرد شاه شنك ﴾

« ترجمه » سن فقر حقیقیه وانانیتسزلکه کفت وکو ورنکدن غیری شاهد ارائه ایت که لطف وجمال صاحبی اولان شاه‌جهان مرحمت واحسان ایتسون.
« شرح » عقل ، ای نفس! فقر حقیقی و بی آلتی کبی عالی بر دعواده بولنمق ایستر ایسك او دعوایی اثبات ایچون قیل وقال ورنك انانیت مألدن بشقه شاهد وکواه ارائه وکندینی کلیاً افنا ایت ! اوحالده جناب واجب الوجودك کال مرحمتنی بولور وبختیار وسعادتمند اولورسك. دیمشدر.

مثنوی

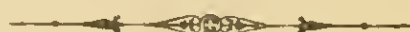
﴿ کین کواهی که ز کفت ورنك بود ﴾
﴿ نزد آن قاضی القضات آن جرح شد ﴾

« ترجمه » زیرا بو کفت وکو ورنکدن عبارت اولان شهادت قاضیلر قاضیسنك نزدنده مجروح وغیر معتبردر. « شرح » ینه عقل نفسه نصیحتله بك چوق کفت وکو ورنك انانیتدن عبارتدر . عین انانیت وسهوایله مملو ، مجروح بر شهادتدر ؛ شهادت ایسه قاضی القضات اولان عالم مطلق حضرتلرینك نزدنده مردود وغیر مفیددر.

مثنوى

﴿ صدق مى خواهد كواه حال او ﴾
﴿ تا بتابد نور او بى قال او ﴾

« ترجمه » يوقلق كوسترەنك حالى صادق اولمق لازمدركه نورى آشكار اولسون . [شرحدن مستغنيدر .]

﴿ هديه بردن عرب سبوى آب باران ازميان باديەسوى بغداد ﴾
﴿ باامير المؤمنين برپنداشت آنكه آنجاهم قحط آبست ﴾

بغدادده صو قحطى وار ظنيله اعرابينك باديەدن ياغمور صوييله طولمش دستى‌يى بغداده اميرالمؤمنينه هديه كوتورمەسى بياننده‌در :

مثنوى

﴿ كفت زن صدق آن بود كز بود خويش ﴾
﴿ پاك بر خيزى تواز مجهود خويش ﴾

« ترجمه » زن اعرابى ديدى : اى زوجم ! صدق او اولوركه كندى وارلغكدن ومجهودكدن سن پاك قالقەسك ! « شرح » نفس مطمئنه عقله : صدق اودركه سن كندى وارلغكدن وكندى اجتهادكدن برى وپاك اولوب مغفرت ربانيه‌يه التجا ايدەسك . ديمش !

مثنوی

﴿ آب باران است مارا در سبو ﴾
﴿ ملکت وسرمایه واسباب تو ﴾

« ترجمه » دستیمزده یاغمور صویی واردرکه : او صو سنك ملك وسرمایه واسبابکدر . « شرح » نفس عقله دیرکه آثار مرحمت ربانیه‌اوله‌رق دستی کبی اولان بدنمزده عرض عبودیت ایده‌جك حواسمز واردر، اوحواسی حق تعالی حضرتلرینه عرض ایله ! ایجاب ایدر ایسه حق یولنده انلری فدا وبو وجه‌الله‌رضای باری‌یی تحصیله جهد اوفی ایت !

مثنوی

﴿ این سبوی آب را بردار و رو ﴾
﴿ هدیه ساز وپیش شاهنشاه شو ﴾

« ترجمه » ایچنده صو اولان بو دستی‌یی قالدیر ! بونی ارمغان اوله‌رق شاهك حضورینه کوتور ! « شرح » ینه نفس مطمئنه دیرکه ای عقل ! حائز اولدیغك حواسی شامل اولان بو بدنی میدان عطالتدن قالدیر وجناب ارحم‌الراحمینك علمی حضورینه کوتورده ارادات صمدانیه یولنده فدا اولمق اوزره هدیه اوله‌رق عرض ایت !

مثنوی

﴿ کوکه مارا غیر این اسباب نیست ﴾
﴿ درمفازه هیچ به‌زین آب نیست ﴾

« ترجمه » سوزیله که بوندن غیری اسبابمز یوقدر ؛ چولده‌ده بوندن دها کوزل صو یوقدر . « شرح » نفس دیرکه: ای عقل! حضور رب‌العالمینه وارمغه نائل اوله‌بیلیر ایسك عرض ایت‌که بیابان دنیاده بدنمزك شامل اولدیغی حواسدن وعلوم وحسیاتدن باشقه قیمتدار برشی بوله‌مدم ؛ بونك‌ایچون کندیمی فرمانکزه قارشی فدا وبارکاه کبریاکزه اهدا ایلرم .

مثنوی

کر خزینش پر متاع فاخرست
اینچنین آبش نباشد نادرست

« ترجمه » کرچه آنك خزینه‌سی متاع فاخر ایله مالی ایسه‌ده بونك کبی بر صو بوانه‌ماز ؛ نادردر . « شرح » نفس ، کرچه مطمئنه اولمش ایسه‌ده دریای علم ومعرفت ربانیه‌نك اعماقدن وغامض اولان حقائقدن کما ینبغی خبردار دکل ایدی و بیلمز ایدی‌که ، کافهٔ عقول وعلوم ظاهره ایله طاعات وعبادات دریای واسع ربانینك بر قطره‌سی بیله اوله‌ماز . جناب حق اونلری محض کرمندن قبول بیورر . بو حقیقتی لایقیله فرق ایده‌مدیکندن عقله دیرکه کرچه حق تعالی حضرتلرینك خزائنی کثیردر ؛ فقط عاقل وذکی اولان برانسانده‌کی هنرلروعبادتلرکبی امتعهٔ مقبوله پك نادردر.

مثنوی

چیست آن کوزه تن محصورما
اندر او آب حواس شور ما

« ترجمه » او . دستی ندر ؛ محدود و محفوظ اولان بدنمزدرکه او بدن ایچنده آجی صو کبی اولان حسلرمز واردر . « شرح » بو بیت شریفك مآلی

بر صاحب عرفان طرفندن عمومه خطاباً بيان واتيان اولنمش و بيورلمش كه دستيدن مقصد ، بدن انسانی وجودن مرام فيض ربانيدركه اكا نسبةً حواس متنوعه تلخ وزيادهسيله رنج آوردر.

مثنوی

ای خداوند این خم وكوزهٔ مرا
در پذير از فضل الله اشترا

« ترجمه » ای ارحم الراحمين ! بو نم كوپمی ودستيمی قبول ايله! ﴿ الله اشتری ﴾ ديديكك فضلكدن طولايی!.. « شرح » اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ توبهنك قرق يدنجی آيت كريمهسيدر . شويله كه: ﴿ انالله اشتری من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة ﴾ معنای شريفی : «تحقيقا الله تعالی حضرتلری اشترا ايلدی ، مؤمنلردن نفسلرينی ومالّلرينی . زيرا او اشترايه مقابل مؤمنلر ايچون جنت واردر . » رضای جناب باری يی استحصال ايتمك نيت خالصانهسيله جهاد وعباداتده ومساعئ مشروعهده نفس ومالنی فدا ايدن مردان خدانك فداكارلقلرينی الله تعالی حضرتلری قبول واشترا ايله اكا مقابل اهل ايمانه جنت اعلا احسان واعطا ومؤبداً سعادتله احيا ايلر . بو آيت كريمهيه استناداً بيورلمشدركه : ای خداوند كريم دستی مانند اولان بدنمی ومعارف وعباداتمی وهنرلرمی رضای باريكی استحصال ايچون تقديم و فدا ايلرم ؛ آنی ﴿ انالله اشتری ﴾ آيت كريمهسنك حرمتنه اولهرق قبول وبنی بر مرد مقبول ايت .

مثنوی

كوزهٔ با پنج لوله پنج حس
پاك دار اين آب را از هر نجس

« ترجمه » بش حسدن عبارت اولمق اوزره بش موصلنی بوانان

بو دستی‌یی وایچنده‌کی صویی هردرلو نجسدن، یعنی بودستیٔ بدنی وآب ایمانی جمیع نجس و ملوثاتدن پاك طوت ! « شرح » بدن دستی وحواس خمس وکمالاتی انك صویی اولوب جمله‌سنك حرامدن وحرکات غیرمقبوله‌دن حفظنی یاارحم الراحمین، مرحمت وکرمکدن تضرع ایلرم .

مثنوی

﴿ تاشود زین کوزه منفذ سوی بحر ﴾
﴿ تا بگیرد کوزهٔ من خوی بحر ﴾

« ترجمه » تاکه بو دستیدن بحر جانبنه منفذ اولسون ! تا بنم کوزه‌م بحرك خویی طوتسون. « شرح » الٓهی ! دستی مثالی اولان بو بدندن عین علم وعرفان ومحض مرحمت وغفران اولان دریای واسع رحمانکه طوغری معنوی بر منفذ خلق بیور که قطرهٔ وجود و علمم اول دریایه واصل و او عمان - بیکرانك خوی و طبیعتی آنده حاصل اولسون ! یعنی ﴿ تخلقوا باخلاق الله ﴾ سر عظیمی بنده ظهوره کلسون !

مثنوی

﴿ تاچو هدیه پیش سلطانش بری ﴾
﴿ پاك بیند باشدش شه مشتری ﴾

« ترجمه » تاکه بو بدن دستیسنی شاهك حضورینه هدیه کبی کوتوره‌سك ! او هدیه‌یی شاه پاك کوروب مشتری اوله . « شرح » بو بیت شریفك مألی ، هم زن اعرابیدن ، هم بر اهل عرفان طرفندن سویلنمش اولسه جائزدر . دینلیورکه : بو وجود وعبادات وحسن اجرا آتکی عندالموت ویا ﴿ موتوا قبل ان تموتوا ﴾ سرینه مظهریتکده بارکاه جناب کبریایه کوتور ده پاك وخالص اولان حالك تعین ایتسون وعند الٓهیده مقبول اولسون .

مثنوی

بی نهایت کردد آبش بعد ازان
پرشود از کوزهٔ من صد جهان

« ترجمه » بو وجود دستیسی پاك اولدیغی كوریلنجه آنك آب عرفانی نهایتسز چوق اولور ، اندن صکر بنم دستیمدن یوزجهان آب عرفان ایله طولار.
« شرح » وجود انسانی بر كوزه ودستی كبی محدوددر. اما اوامر ربانیه‌یه تابع وعشق ربانیه پاك وعالی اولنجه حكمت جناب خدا آنی عقله صیغمایه‌جق درجه‌ده آب زلال عرفان ایله املا واحیا ایده‌رك قدر وقیمتنی اعلا ایلر .

مثنوی

لو لها بر بند وپر دارش زخم
کفت غضوا عن هوا ابصارهم

« ترجمه » لوله‌لری قاپا و دستی‌یی کوپدن طولدور ! کوزلریکزی هوادن قاپاییکز دیه حق تعالی حضرتلری فرمان بیوردی . « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ نورك اوتوزنجی آیت کریمه‌سیدر . شویله‌که : ﴿قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم ویحفظوا فروجهم ذلك اذکی لهم ان الله خبیر بما یصنعون﴾ معنای شریفی : « یا محمد ، مؤمنلره سویله‌که حرام اولان شیلری كورمكدن كوزلرینی منع ایتسونلر وفرجلرینی محرماتدن حفظ ایتسونلر . بو منع ابصار وحفظ فروج كیفیاتی آنلره اطهر وغایت پاكدر . تحقیقا حق تعالی حضرتلری آنلرك ایشلدكلری شیئه خبیردر . » منع بصر حقنده تفاسیر شریفه‌ده پك چوق ایضاحات واردر ؛ علی الخصوص تفسیر كبیر بوكیفیتی تفصیل ایتمشدر. منع بصردن مقصد صریح : زوجه و جاریه‌دن غیری اولان نسایه شهوتله باقمقدر . نا محرم نسانك یوزیله اللری بلا سوء قصد كورلسه حرام دكلدر ؛ اما بر كیمسه كندیسنده شهوت حس ایدر ایسه نظرهٔ اولی معفو اولمقله ایكنجی نظر ممنوعدر . شهوت ویا میل حس ایتمز ایسه بروجه محرر یالكز وجه ایله اللری

تکراراً کورسه ممنوع دکلدر . طبیب صالح ومستقیمك بر مریضه‌نك وجودینی بلا سوء قصد کورمه‌سی جائزدر.

بیت شریفه رجوع ایدیلنجه بیوریلیورکه بر طرفدن حواس خمسی محرمات وغیر مشروع کیفیاتدن منع ودیکر طرفدن او امر ربانیه‌یی اجرا و وجودکی بخشایش الٰهی اولان آب عرفان ایله املا واحیا ایت ! او حسلردن برینی ماخلق اهلك غیریسنه صرف ایدرسك کویا لوله‌لردن برینی آچوب آب ایمانی ضایع ایتمش اولورسك .

مثنوی

﴿ ریش او پر باد کین هدیه کراست ﴾
﴿ لایق چون اوشهی اینست راست ﴾

« ترجمه‌ » اعرابینك صقالی روزکار ایله مالیدر. یعنی خوابایه دوشمشدرکه کیمك بویله هدیه‌یی واردر ؛ اویله عظیم بر شاهه ایشته بویله بر هدیه لایقدر .

« شرح » نفس مطمئنه‌نك سبق ایدن افادات واشاراتی اوزرینه انجامی عقل . قانع اولوب کندی کندینه دیمشدرکه فی الحقیقه نسخهٔ کبری اولان وجودم کبی حق تعالی حضرتلرینك امرینه فدا واهدا ایدیله‌جك بر هدیه نرده بولنور؛ بو فکر و وهم اوزرینه عقلك صقالی مثابه‌سنده اولان خیالاتی پرهوا وفقط آرزوسی استحصال رضای کبریا ایچون اولدیغندن مقبول خدا اولمشدر .

بو بیت شریفده : صورتا مرد عربه . معناً کندی علم وعملرینه مغرور اولانلره توبیخ وتعریض واردر .

مثنوی

﴿ زن نمیدانست کانجا بر کذر ﴾
﴿ هست جاری دجلهٔ همچون شکر ﴾

« ترجمه‌ » زن اعرابی — که بردستی یاغمور صوینی شاهه کوتور. نصیحتنی ویرمشدر . — بیلمز ایدی که آنده شکر کبی طاتلی آقان دجله نهری آقیوردی.

« شرح » عبادات وحواس مقبوله‌یی شامل اولان وجودکی حضور رب‌العالمینه کوتور ، هـدیه ایت ! دیه نفس عقله نصیحت ویرر ایکن بیلمز ایدی که عمان عرفان مولا واسع و بی انتهاوهر شیدن غنی واعلادر.

مثنوی

﴿ در میان شهر چون دریا روان ﴾
﴿ پرز کشتیهای وشست ماهیان ﴾

« ترجمه » بغداد شهری اورتاسـنده دریا کبی جاری و سفینه‌لرایله، بالق اولطه‌لریله طولو دجله کبی عظیم بر نهرك وجودندن زن اعرابی بی‌خبر ایدی . « شرح » نفس کندی علم وهنرینی وعبـادتنی چوق کورمسی دریای واسع. معرفت ربانیه‌دن بی‌خبر اولمسندن ایدی ؛ یوقسه او عمان صمدانی‌ایچنده‌اولان علوم و معـارفی وحکم ولطائفی بیلمش اولایدی کندی علم وهنرینك جزئیتنی تمامیله ادراك و او کبی خیـالاتدن کندینی پاك ایدر ایدی . سـورهٔ اسرانك سکسانیدنجی آیت کریمه‌سنده: ﴿ وما اوتیتم من‌العلم الاقلیلاً ﴾ بیورلمشـدرکه عامدن انسانلره ویرلمدی ، الا آز شئ ویرلدی مآلنده در .

مثنوی

﴿ رو بر سلطان وکار و بار بین ﴾
﴿ حس تجری تحتها الانهـار بین ﴾

« ترجمه » سلطانك نزدینه کیت وایش کوج کور! تحتنده انهار جاریه اولان حسه نظر ایت ! « شرح » تحتها الانهـار بشـارتنی حاوی یك چوق آیت کریمه واردر . بو محلده سـورهٔ توبه‌نك یتمش ایکنجی ایله یتمش اوچنجی ایت کریمه‌لرینـك تحریریله تزیین صحـائف واکتفا ایدلمشدرر . شویله‌که : ﴿ والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف وینهون عن‌المنکر ویقیمون الصلوة ویؤتون الزکاة ویطیعون‌الله ورسوله اولئك سیرحمهم‌الله ان‌الله عزیز حکیم . وعدالله المؤمنین والمؤمنات جنات تجری من تحتها لانهار خالدین

فيها ومساكن طيبةً في جنات عدن ورضوان من الله اكبر ذلك الفوز العظيم ﴾
معناى شريفى : واهل ايمان اولان ارككلر ايله قادينلر برى برلرينك ياردمجيسيدر ؛
آنلر شرعاً مستحسن اولان وجه اوزره امر ايدرلر وقبيح و غير مشروع
كيفياتدن منع ايدرلر وشريعت مطهره‌نك امر ايتديكى يولده نمازى قيلوب زكاتى
ويررلر وحق تعالى ايله رسولنك امرلرينه اطاعت ايدرلر. قريباً حق تعالى
آنلره مرحمت ايده‌جكدر ؛ حقيقةً الله تعالى عزيز و هر ايستديكى ايشه غالب
وحكيم ودانادر . جناب خدا مؤمنيندن اولان ارككلر ايله مؤمناتدن بولنان
قادينلره جناتى وعد ايلدى كه اونك اغاجلرى آلتنده ايرماقلر اقار واول مؤمنين
ومؤمناتى جنات ايچنده دائمى صورتده مقيم قيلدى وكذلك اواهل ايمان ايچون
جنات عدنده كوزل وپاك مساكن وعد بيوردى وحق تعالى‌نك رضاوخشنوديسى
جناتك نعمتلرندن (يعنى جنتده من غير رضاءالله سائر بولنان نعمتلردن)
دها بيوكدر ؛ ايشته فوز عظيم وبيوك خلاص اودر. » بيت شريفك شرحنه كلنجه
كندى علم وهنركه مغرور اولمه ! الله تعالى حضرتلرينك رضاسى جانبنه كيت
و اول عمران حكمتده كار وبارى كور ! بو محلده انهار جاريه‌نك حقيقتندن
مقصد عالى ؛ انبيا وسائر مردان خدانك مانند جنات عاليات اولان قلوب
وافكارينك التنده جارى اولان حسيات عظيمه وحقائق بى نهايه‌در .

مثنوى

﴿ اينچنين حسها وادراكات ما ﴾
﴿ قطرهٔ باشد دران بحر صفا ﴾

« **ترجمه** » بزم بويله حسلرمزله ادراكاتمز اول بحر صفاى ربانيده
برقطره اولور . « **شرح** » انسانلرك حس وادراكلرى عمان عرفان جناب۔
يزدانه كوره بر قطره كبيدر ؛ بناءً عليه علم وعرفان ومعرفتمز واركبى دعوالردن
فراغت ورضاى بارى‌يى استحصال ايچون اقدام و دقت ايديكز .

﴿ در بند دوختن زن عرب سبوی آب باران او مهر نهادن ﴾

﴿ بروی از غایت اعتقاد عرب ﴾

یاغمور صوییله طولمش اولان دستی یه زن اعرابی نك کیچه دیکمه سی و عربك کمال اعتقادندن او دستی اوزرینه مهر وضع ایتمه سی بیاننده در :

مثنوی

﴿ مرد گفت آری سبو را سر ببند ﴾
﴿ هین که این هدیه است ما را سود مند ﴾

« ترجمه » اعرابی زوجه سنه دیدی : اوت ! دستینك باشنی باغلا و آگاه اول! که بو هدیه بزه نافع و فائده لیدر . « شرح » عقل نفسه دیر: بز مادام که حق تعالی حضرتلرینه التجا و بدنمزی اهدا ایده جکز ؛ آرتق بدنمزك آغزی اوزرینه مهر سکوت وضع ایت که ویردیکمز قراری آغزمز هرکسه افشا و اشاعه ایتمسون ! زیرا افشای اسرار و خفایا ، عین خطا و محض بلادر .

مثنوی

﴿ در نمد در دوز تو این کوزه را ﴾
﴿ تا گشاید شه بهدیه روزه را ﴾

« ترجمه » ای زوجهم ! بو دستینك آغزینه کیچه دیك ! تا که شاه بو هدیه ایله اوروجنی آچسون . « شرح » ای نفس! کورونمیه جك واهل اغراضك طعن وتعریضنی دعوت ایتمیه جك یولده وکیچه کبی مستور صورتده اغزا اوزرینه مهر سکوت وضع ایت ! تا که فك اولندقده رضای باری یی مستلزم حقایق سرنما اولسون .

مثنوی

کین چنین اندرهمه آفاق نیست
جز رحیق ومایهٔ اذواق نیست

« ترجمه » زیرا بو کبی لذیذ صو کافهٔ آفاقده یوقدر ؛ بو صو شراب خالص و مایهٔ اذواقدن غیری دکلدر . « شرح » عقل ایله نفس مرتبهٔ حقیقته واصل اوله‌مادقلرندن کندی علم و عملارینی نادرالوجود بر شی ظن ایتدکلرینه اشارتدر .

مثنوی

زانکه ایشان زآبهای تلخ وشور
دائما پر علتند ونیم کور

« ترجمه » زیرا آنلر آجی وطوزلو صولردن طولایی دائما پر علت ونیم کور وبی نور دیرلر . « شرح » سبق ایدن بیت شریفك مألی ، نفس ایله عقلدن ایراد اولندیدی . شمدی حضرت مولانای رومی قدس سره السامی بیوریورلرکه بزم صویمز شراب خالص ومایهٔ اذواقدن غیری دکلدر دیانلر وعلممزده شك ، علممزده ریا یوقدر دعواسنده بولنانلر مایهٔ شراب غرور اولان بو دنیانك احوالیله مشغول ودریای حقیقتدن بی‌خبر وبی‌نور اوللرندندر .

مثنوی

مرغ کاب شور باشد مسکنش
اوچه داند جای آب روشنش

« ترجمه » بر قوش که آنك مسکنی آجی صو اوله . روشن وطاتلی اولان دیکر صوی محلنی نه بیلیر ؟ « شرح » احوال دنیویه ایله مشغول اولانلر

آب زلال کبی اولان عالم بالادن وجهان عقبادن بالضروره بی‌خبر وخیره سر اولورلر .

مثنوی

ای که اندر چشمهٔ شورست جات
توچه دانی شط و جیحون و فرات

« ترجمه » ای کیمسه ! سنك محلك آجی اولان چشمه‌در ، سن شط وجیحون وفراتی نه بیلیرسك ؟ « شرح » ای‌احوال فانیه وحظوظات نفسانیه ایله مشغول‌اولان غافل! درجات عالیه وعلوم بی نهایه‌یی راذواقی شامل اولان جهان معنیدن سن نه بیلیرسك و بیلمدیکك احواله قارشی نصل عناد ودعواده بولنورسك ؟

مثنوی

ای‌که نارسته ازین فانی رباط
توچه دانی محو وسکر وانبساط

« ترجمه » ای کیمسه! بوفانی‌رباط وکاروانسرایدن‌خلاص‌بولمامش‌سك! سن محو و سکر و انبساط ذوقنی نه بیلیرسك ؟ « شرح » کندیسنه کلنلری بعض صور ایله قبول وبعده رباط آسا رد ایله مشکلات افزا اولان بو دنیای بی‌بقانك احوالیله منحصراً اشتغال و انهماك ایدن احمق ! حق‌یولنده افنای وجود ایتمکی و سکران حق اولمق و مرتبهٔ انبساطی بولمق کبی احوال معالی مآلی سن نه بیلیرسك؟که بونلرك شهودی ارباب صورته میسر دکلدر .

مثنوی

ور بدانی نقلت از اب وجدست
پیش تو این نامها چون ابجدست

« ترجمه » اكر بيلير ايسـك آبا واجدادكدن منقولدر . سنك پيشكده بو روحانىناملر ابجـد كيدر . [بو بيت شريفك مآل عاليسى ، آتيـده‌كى بيت شريف ايله اكمال اولنمشدر .]

مثنوى

﴿ ابجد وهوز چه فاشست وبديد ﴾
﴿ برهمه طفـلان معنى ناپديد ﴾

« ترجمه » ابجد و هوز جمله اطفـال ايچون نصـل آشـكار اولديغى معلومدر. اما معنـاسى اطفال ايچون غائبدر . « شرح » سن كنديكى احوال فانيهٔ دنيويه‌يه حصر ايتمش ايكن برده اره صره كيفيات جليـلهٔ روحانيـه‌دن بحث ايله او عرصهٔ واسعه‌ده اندام نما اولمق ايسترسك ! سن اندن نه‌بيليرسك ؟ معلوماتك آبا و اجدادكدن مأخوذ اوله‌رق صرف تقليد وغير مفيددر ؛ يالكز مسموعات ايله حصول مقصد ممكن ومعتاد اولمش اوليدى او حالده اطفـالده ازبر اوله‌رق دائما قرائت ايتمكده اولدقلرى ابجدك معانيسندن خبردار وحقائق نثار اولور ايدى ؛ فقط جمله‌يه معلوم اولديغى اوزره اطفـال ابجد هوز ديرلر وآنك حقيقتندن خبرسز بولنورلر . ارباب حقيقتك اصطلاحاتنى مجرد بيلوب اونى خلقه صاتانلرده عينيله ابجدى اوقويوب معناسنى بيلمه‌ين چوجقلر كيدر .

مثنوى

﴿ پس سبو برداشت آن مرد عرب ﴾
﴿ در سفر شدمى كشيدش روز وشب ﴾

« ترجمه » بونك اوزرينه مرد عرب صو دستيسنى قالديروب سفره كيتدى كيجه كوندوز آنى طاشيدى . « شرح » علم وهنرلريله وجودينى حقه تقـديم ايتمك وحق يولنده غيور و مقـدم اولمق ايچون نفسـك ارائه ايلديكى طريق اوزره عقل ، قانع وهنرينـك كمال قيمتندن اميدوار اوله‌رق طريق مستقيمده ساعى وعزم سلوك ايله متوجه الى الله اولدى .

مثنوی

﴿ بر سبو لرزان بد از آفات دهر ﴾
﴿ هم کشیدش از بیابان تا بشهر ﴾

« ترجمه » [زمانك آفات و بلیاتندن دستی لرزان ایدی ؛ سبویی بیاباندن شهره قدر طاشیدی . « شرح » عقل حائز اولدیغی معارفك واو وقته قدر بدنی واسطه‌سیله اجرا ایلدیکی عباداتك کمال قیمتندن امین و دهرك آفاتندن مطلع وبر بیم اولدیغندن مصارف وعباداتی کرفتار انقراض وبلا اولمامق ایچون غایت اعتنا ایلدیکی حالده عالم حقیقت کندیسنه مشهود وآنده‌کی وسعتدن حیران وبیهود اولدی .

مثنوی

﴿ زن مصلا باز کرده از نیاز ﴾
﴿ رب سلم ورد کرده در نماز ﴾

« ترجمه » زن نیاز جهتندن سجاده‌سنی آچمش ورب سلم دیمکی نمازده ورد زبان ایتمشدر . « شرح » عقل بروجه محرر معارف وعباداتیله حق یوانده سالك ومفتخر اولدیغی حالده معارف وعباداتی دهرك آفاتندن مصون اولمسیچون نفس ، دعایه قیام و الٰهی ! بو خصائل مقبوله‌مزی خللدن سالم قیل! ورد زبانیله نمازه دوام واقدام ایدر ایدی .

مثنوی

﴿ که نکاه دار آب مارا از خسان ﴾
﴿ یارب آن کوهر بدان دریارسان ﴾

« ترجمه » که بزم صویمزی ادانیدن ، خسیسلردن صاقلا ! حفظ ایت ؛ یاربی ! اول کوهری دریایه ایرشدیر! « شرح » نفس مطمئنه دیر که الٰهی !

آب عرفان وعبوديتمزی شيطانلردن وشيطان صفت اولان انسانلردن حفظ وصيانت و وارلغمزی عمان بی‌پايان الوهيتكه ايصاله مرحمت ايت ! جناب واجب‌الوجوده دعا دائما فيض‌افزا اولديغی وارستهٔ تفصيل وانبادر.

مثنوی

﴿ كرچه شويم آ كهست و پرفنست ﴾
﴿ ليك كوهر را هزاران دشمنست ﴾

« ترجمه » كرچه‌زوجم آكاه‌ذوفنوندر؛فقط كوهرك‌بيكلرجه‌دشمنی‌واردر.
« شرح » مستعار اولان زن اعرابی اغزندن نفس مطمئنه جناب حقه لسان معنويله ديركه : عقلم فی‌الحقيقه آكاه وكامل ايسه ده معارف و عبادات كبی كوهر كران‌قيمتك اعداسی كثير وحفظی عسير اولديغندن ينه‌سن‌ای‌مولای‌متعال، آنی صيانت وبزی امين وپر ميمنت ايت !

مثنوی

﴿ خود چه باشد كوهر آب كوثرست ﴾
﴿ قطرهٔ زينست كاصل كوهرست ﴾

« ترجمه » كوهر نه اولور ؟ بوآبمز آب كوثردر ؛ بوبرقطره‌دركه كوهرك اصليدر . « شرح » نفس مطمئنه‌ديركه‌عرفان وعبادتمزك‌يانده كوهرلفظيله تعبير وتعريف ايلدم . سهوايتدم؛ زيراجناب حقه‌اولان‌عرفان‌وعبادتمزك‌يانده كوهربيله بی بها قالير ؛ چونكه كوهر ، فرع ، عرفان وعبادت ايسه ، اصل ودريای وسيع كوثردر. بعض مفسرين (انا اعطيناك‌الكوثر) آيت كريمه‌سنده‌كی كوثری « علم وعملدن متحصل خير كثير. » ديه تفسير ايلمشلردر.

مثنوی

﴿ از دعا های زن وزاریٔ او ﴾
﴿ وزغم مرد و كرانباریٔ او ﴾

« ترجمه » زنك دعالريله زاری و نیازندن و مردك غمیله كرانبارلكندن یعنی چكدیكی زحمت و مشقتدن . [بو بیت شریفك مآل عالیسی آتیده اكمال اولنه‌جقدر .]

مثنوی

سالم از دزدان واز آسیب سنك
برد تا دارالخلافه بی درنك

ترجمه » خرسزلردن وطاش طوقونمسندن سالم اوله رق بلا توقف دارالخلافه‌یه قدر صو دستیسنی كوتوردی . « شرح » نفس مطمئنه ایله عقل، حق تعالی حضرتلرینه‌ایتدیكی زاری وتضرع واجرای وظیفه‌ده چكدیكی زحمت وابراز ایتدیكی خشوع وخضوع اوزرینه ، شیطانلرك شرندن خلاص اوله‌رق شایان تشكر برمرتبهٔ علیه‌یه واصل وعالم حقیقی‌یی رؤیته نائل اولدی .

مثنوی

دید درگاهی پر از انعامها
اهل حاجت كستریده دامها

« ترجمه » نعمتلرله طولو بر درگاه كوردی ،كه اهل حاجت آنده داملر دوشه‌مشلر ! « شرح » صاحب نفس مطمئنه ، حق یولنده اختیار ایلدیكی زحمتلر وایتدیكی نیازلر اوزرینه درگاه معالی اكتناه حقیقته واصل اولدقده نائل انعام سعادت انجام اولمق امیدیله بك چوق كیمسه‌لری كوردی‌كه هر بری مرغ مقصدینی طوتمق ایچون رضای باری‌یه موافق حسن‌اخلاق‌وعبادات مقبوله‌دن معمول بر دام دل‌آرام قورمشدر .

مثنوی

دمبدم هر سوی صاحب حاجتی
یافته زان در عطا و خلعتی

« ترجمه » اوراده آن بآن ، هرجانبده برصاحب حاجت ، او باب سعادت مأبدن بر احسان وقفتان بولمقده ایدی . « شرح » ذکری سبق ایدن مرد ، عالم روحانیتده کوردی که اصحـاب حاجات کمال لطف بی‌انباز آلهیدن پك‌چوق انعام ومراتبه نائل وکمالات انسانیه‌یه واصل اولمشلردر.

مثنوی

هر کبر و مؤمن وزیبـا و زشـت
همچو خورشید ومطرنی چون بهشت

« ترجمه » کافر ومؤمن وکوزل وچیرکیندن‌طولایی کونش ویاغمور کبی ایدی ، جنت کبی دکل ایدی . « شرح » حق تعـالی حضرتلرینـك مرحمتی مستحق کوردیکی کیمسه‌لره شامل اولنجه مثال آفتاب عالمتـاب ومانند باران. مرحمت فشـان انوار اولدیغی حالده اظهار فیوضـات بی‌شمار ایلر . بر نوع مرحمت شـامله‌ٔ کبریا جنت آسـا بعض ذواته منحصر دکل بلکه عموم اوزرینه شامل بردریای مرحمت احتوادر . توجیه آخر : بیت‌شریفك ایکنجی‌مصراعنده بولنان (نی) حرفی ماقبلنی نفی ایدوب او حالده مرحمت خدا آفتاب‌وباران‌کبی فائده‌سی یالکز بعض یرلره منحصر و مخصوص دکل ، بلکه جنت‌آسا سکاننك جمله‌سنه سعادت‌افزادر.

مثنوی

دید قومی در نظر آراسته
قوم دیکر منتظر بر خاسته

« ترجمه » بر قومی کوردی‌که ، نظرده مزین اولمش دیکر بر قوم منتظر اوله‌رق قیامده بولنمشدر . « شرح » اول مرد مقبول عالم حقیقته وصول‌بولنجه کورمشدرکه بعض ذوات پاك صفات انعام واحسانات بی‌غایات ایله نظر الطاف ـ باریده مزین وآراسته وآنلرك مرتبه‌سنه دها قدم باصمایان متقین ، عبادات ایله قیامده منتظر مراحم وعطایای جناب خدا ایدیلر .

مثنوی

﴿ خاص و عامه از سلیمان تا بمور ﴾
﴿ زنده کشته چون جهان از نفخ صور ﴾

« ترجمه » خواص وعوام ، حضرت سلیماندن قارنجه‌یه قدر نفخ صوردن جهان حیاتیاب اولدیغی کبی حی‌وزنده اولمشلر ایدی . « شرح » عالم حقیقتده الك بیرك بر ذات ایله قارنجه‌قدر الك اوفاق بر بندهٔ خدا جمله‌سی نائل حیات بی انتها اولور . درکاه حقیقت بالاده دارالخلافه‌یه تشبیه اولندیغندن حسب‌البلاغه ابیات شریفه‌ده اول دار لطافت باره مناسب تعبیرات استعمال بیوریله‌جغی اخطار اولنور .

مثنوی

﴿ اهل صورت در جواهر بافته ﴾
﴿ اهل معنی بحر معنی یافته ﴾

« ترجمه » اهل‌صورت جراهرده اورلمش ، اهل‌معنی بحر معنی‌یی بولمشدر . « شرح » مستحق انعام اولمش اهل حاجات واصحاب نیاز ، خلقت وارزولرینه مناسب صورتده مظهر مراحم جناب خدای بی‌انباز اولمقده ایدی . مثلا اهل صورت جواهر کبی صوری نعمتلره واهل معنی رؤیت لقا واستحصال رضای جناب کبریا کبی غیر مادی احسانات معنویه‌یه نائل وجمله‌سی علی‌مراتبهم مسعود وخوش‌دل ایدیلر .

مثنوی

﴿ انکه بی همت چه با همت شده ﴾
﴿ وانکه با همت چه با نعمت شده ﴾

« ترجمه » او کیمسه که بی‌همت‌ایدی ، صاحب همت اولمش ، واو کیمسه که اهل‌همتدن ایدی . پك چوق نعمته نائل اولمش ایدی . « شرح » اول درکاه

عالی‌یه واصل اولان ذوات پاك نهاد درجه درجه مظهر انعام جناب وهاب اولمشلردر. ابتدای احوالده بی‌همت کورینانلرده بعدالوصول معناً ترقی ایتمش، ذاتاً مستعد اولانلر درجات عظیمه اولمشدر .

﴿ در بیان آن که چنانکه گدا عاشق کرمست وعاشق کریم ﴾
﴿ کریم وکریم هم عاشق گداست کر گدارا صبر بیش بود کریم بردر ﴾
﴿ او آید وکریم را صبر بیش باشد گدا بردر او آید اما صبر ﴾
﴿ گدا کمال گداست وصبر کریم نقصان اوست ﴾

بحث اونك بیاننده‌درکه: نصل فقیر، کرمك عاشقیدر ؛ کریم اولانك کرمی‌ده گدانك عاشقیدر ؛ اکر گدانك صبری زیاده اولورسه کریم آنك قپوسنه کلیر وکریمك صبری زیاده اولسه دیلنجی آنك قپوسنه کلیر ، فقط فقیرك صبری کندینه کمالدر وکریمك صبری وفقیری ارامامسی کندینه نقصاندر.

مثنوی

﴿ بانك می آمدكه ای طالب بیا ﴾
﴿ جود محتاج گدایان چون گدا ﴾

« ترجمه » صدا کلدی‌که ای طالب ! کل ! زیرا جود و کرم فقیر کبی فقیرلره محتاجدر . « شرح » مقتضای جود وکرم ، محتاجلره احسان ایتمکدر ؛ محتاجین بولنماز ایسه جود وکرم وسخا قوه‌ده قالوب آثاری ظاهر وروننما اوله‌میه‌جغندن گدایان اهل‌سخایه محتاج اولدقلری کبی اصحاب سخاده محتاجینه محتاج اولملری مقتضای حکمت وسیمهٔ مروتدر .

مثنوی

﴿ جود می جوید گدایان وضعاف ﴾
﴿ همچو خوبان کاینه جویند صاف ﴾

« ترجمه » جوم‌ردلك فقیرلری . ضعفایی آرار . شو كوزللر ومحبوبلر كبی كه صاف آینه ایسترلر . « شرح » خرب ومحبوب اولانلر مالك اولدقلری جمال وملاحتی كورمك ایچون نصل آینهٔ صافه محتاج ایسه‌لر از هر جهت جمیل واوصاف وخصائل انسانیه ایچنده بی‌مثیل اولان جود وسخا ده كمالاتنی كوسترمك ایچون فقیر وكدا ارار ولائیٔ مروتی نثار ایلر.

مثنوی

روی خوبان زآینه زیبا شود
روی احسان از گدا پیدا شود

« ترجمه » كوزللرك یوزی آینه‌دن زیبا اولور ؛ احسانك یوزی ده فقیرلردن آشكار وپیدا اولور . « شرح » خوبان ومحبوبان آینه‌یه عطف نظر ایدنجه حسن وملاحتلرندن مسرور وحس ایتدكلری سروری تزیید صحت و نوره باعث اولور . اصحاب حسنه دها زیبا اولمق ایچون مقتضی اولان حركات وتزییناتی آینه ارائه وحسنلرینی ازید واعلا ایلدیكی كبی اهل سخاده فقیر وكدا بولنجه اسباب تصدق وابذال كرمه دها زیاده منهمك اوله‌رق محاسن قلبیه‌سنی اظهار وتزیید ایله ابراز جود ومروت ایدر.

مثنوی

پس ازین فرمود حق در والضحی
بانك كم زن ای محمد بر گدا

« ترجمه » ایمدی بوسببدن حق تعالی حضرتلری سورهٔ والضحی‌ده بیوردی كه: ای محمد ! كدا ، یعنی فقیر اوزرینه صدا اورمه! « شرح » سورهٔ والضحی‌ده فخر كائنات علیه افضل التحیات افندیمز حضرتلرینه فرمان بیوریلیوركه : یا محمد ! « دیلنجی‌یه عنف ایله معامله ایتمه! » زیرا دیلنجی‌ده بر حكمت خفیه‌یه مبنی خلق اولنوب فقره كرفتار وجود و سخایه قارشی بر آینهٔ زینت نثار اولدی .

مثنوی

﴿ چون گدا آیینهٔ جود ست هان ﴾
﴿ دم بود بر روی آیینه زیان ﴾

« ترجمه » زیرا گدا جود وسخانك آینه‌سیدر ؛ آگاه اول که آینه‌نك یوزینه نفس زیان اولور ! « شرح » گدا جود و سخایه آینه گبیدر . آینه‌یه قارشی دم و نفس اورمق جلا و صفوتنك ازاله‌سنه باعث اوله‌جغی هویدا اولدیغندن آینه و کرم نما اولان گداره عنف و شدت ارائه ایتمه ! ایدر ایسك نعمت سخادن محروم ومکدر ومغموم اولورسك !

مثنوی

﴿ آن یکی جودش گدا آرد بدید ﴾
﴿ وین دگر بخشد گدایا نرا مزید ﴾

« ترجمه » او بری بر الای محتاج وگدالری وجود و ظاهره گتیرر. دیگری گداره زیاده لك بخش واحسان ایلر ! « شرح » وهاب مطلق حضرتلرینك کیفیت کرمده ایکی عظیم جودی واردر : بری عدمدن کائناتی خلق و ایجاد بیورمسیدرکه بوکا لسان تصوفده (فیض اقدس) ودیگری بعدالخلق والایجاد مخلوقاتك فقر واحتیاجلری درکار ایکن حاجتلرینی معزیادهٔ احسان واعطا ایتمکدرکه بوکا (فیض مقدس) دیرلر . بو بیت شریفده ایشته بو ایکی نوع فیض ایما وانبا اولنمشدر.

مثنوی

﴿ پس گدایان آینهٔ جود حقند ﴾
﴿ وا نکه با حقند جود مطلقند ﴾

« ترجمه » ایمدی گدایان حق تعالی حضرتلرینك جودو کرمنك آینه‌سیدر.

و اول فقر وکدا که حق ایله‌در ، جود وکرم‌مطلقدرلر. «شرح» سبق ایدن افاداتدن معلوم اولدی که کدایان آینهٔ جود جناب یزداندر . فقط بونلر ایکی صنفدر : بری جناب حقه و دیکری خلقه قارشی کدادرلر . او صنف‌که حقه قارشی کدادر ، حق وجود مطلقدرلر . بو ایکی صنف کدایان آتیده تعریف و اتیان اولنه‌جقدر.

مثنوی

﴿ وانکه جزاین دوست او خود مرده است ﴾

﴿ او برین در نیست نقش پرده است ﴾

« ترجمه » و او فقیر ومحتاج که بو ایکیدن غیری اوله ! اومیت‌ومرده‌در. او بو قپوده دکل خلق قپوسنده نقش پرده‌در . « شرح » اول‌فقیرومحتاج که کرم جناب کبریا ایله عدمدن ایجاد اولنمش و بعده ینه مرحمت حقه محتاج بولنمش اولدیغنی بیامیه ویا فقیر الی‌الله وفقیر فانی فی‌الله اولمیه ! او نوع‌فقیرمرده وفیض حقدن بی بهره‌در.

﴿ فرق بیان آنکه درویشست بخدا و میان انکه ﴾

﴿ درویشست از خدا و تشنهٔ غیر است ﴾

آنك‌میانی فرق ایڭنك بیانند‌ه‌درکه : بری خدا حضرتلرینه درویش و فقیردر و لطف خدانك تشنه‌سیدر . و اول دیکری،که جانب خدادن درویش وفقیردر ، یعنی سوء حرکتی حسبیله حق تعالی حضرتلرندن هیچ بر فیضه نائل اولمیوب مخلوق جانبنه محتاج وتشنه وبناءً علیه بی فیض وبی وایه‌در.

مثنوی

﴿ نقش‌درویشست اونی اهل‌جان ﴾

﴿ نقش‌سك‌را تومیند از استخوان ﴾

« ترجمه » حق‌تعالی‌دن غیره تشنه اولان دنی بحق درویش وفقیر دکل یالکز درویش نقشیدر ، اهل جان دکلدر ؛ کوپکك نقشنه سن کمیك آتمه !
« شرح » فکر وذکر وامیدی حق تعالی حضرتلرینه مربوط اولمیان وخلقك ودنیانك احسانات‌فانیه‌سنه‌ربط قلب ایدن دنی وبی‌معنی‌کیمسه‌لرنقش بی‌روحدر. آنلره حقائق انسانیه‌یی ودقائق معنویه‌یی تفهیم ایتمك برکوپکك نقشنه قارشی کمیك آتمق کبیدرکه بیهوده وبی‌فائده‌در.

مثنوی

﴿ فقر لقمه دارد او نی فقر حق ﴾
﴿ پیش نقش مرده کم نه طبق ﴾

« شرح » او دنی الطبع ومثال نقش اولان فقیر لقمه فقرینی طوتار . حق فقرینی طوتماز. مرده‌نك نقشی اوکنه طبق قومه! [بالاده‌کی‌شرح بو بیت شریفك دخی شرحی اولور ؟]

مثنوی

﴿ ماهیٔ خاکی بود درویش نان ﴾
﴿ شکل ماهی لیك از دریا رمان ﴾

« ترجمه » اکمکه فقر واحتیاج کوسترن درویش طوپراق بالغیدر ؛ او نوع حیوانده بالغك شکلی وار ایسه‌ده او دکزدن اورکر ، قاچار .
« شرح » بعض کیمسه‌لر درویشان شکلنه کیروب حقیقی اولان درویشلرك لباس وکلامنی تقلید ایدرلر ، اما درویشلکدن دور ومهجور بولنورلر. او مقوله کاذبین ، دریای حقیقته تقربدن متنفر وجبین اولورلر ،

مثنوی

﴿ مرغ خانست اونه سیمرغ هوا ﴾
﴿ لوت نوشد اونه نوشد از خدا ﴾

« ترجمه » اول درویش کاذب خانه قوشیدر ، سیمرغ هوا دکلدر ؛ اونوع درویش قوت اکل ایلر ، آب زلال فیض حقدن هیچ برشی ایچه‌مز!
« شرح » درویش کاذب ، سفلی اولان دنیانك ملوث مرغیدر ؛ عالم لاهوتك سیمرغ عشـق انکیزی دکلدر ؛ او دنی تلویثات دنیویه ایله افتخـار وصورتا قرار ایدر ؛ او فیوضات مالا نهایهٔ ربانیه‌دن بی بهره ومعناً نقش ومرده‌در.

مثنوی

﴾ عاشـق حقسـت او بهر نوال ﴿
﴾ نیست جانش عاشق حسن وجمال ﴿

« ترجمه » او نوع درویش ، نوال وعطیه و طعـام ایچون جنـاب حقه عاشقدر؛ حسن وجمال اللهك عاشقی دکلدر . « شرح » بو بیت شریفده ایما اولنان درویشـان او نوع فقیران و درویشـاندرکه : نائل نعم صوریه اولمق اوزره حق تعالی حضرتلرندن بعضاً استرحام ، فقط آنلرجه اصل مرام طعام وانعام اولدیغندن بالطبع جمال حقدن بی بهره وناکام اولورلر .

مثنوی

﴾ کر توهم میکـند او عشق ذات ﴿
﴾ ذات نبـود وهم اسما و صفات ﴿

« ترجمه » اکر او درویش کندینی جنـاب کبریانك ذاتنه عاشـقدر ظن وتوهم ایلرایسه سهوی واردر ؛ زیرا ذات جناب خدا وهم صفات واسما دکلدر.
[بو بیت شریفك شرحی حسب المناسبه آتیده یازلمشدر .]

مثنوی

﴾ وهم مخلوقست مولود آمدست ﴿
﴾ حق نزا ییدست او لم یولدست ﴿

« ترجمه » وهم وعقل مخلوقدر ومولود کلوب طوغمشدر ؛ جناب حق ایسه والد ومولود اولمامشدر . ﴿ لم يلد ولم يولد ﴾ اولدیغی قرآن عظيم الشان ایله مثبتدر.
« شرح » حقیقت ربانیه یه غیر مطلع اولان بعض درویشان جناب حق کندی ذهنلرنده یا جسماً تصویر ویا صفاتاً تصور ایدوب تصویر تصورلری اوزرینه اولدیغنی ظن ایدرلر . حالبوکه حق تعالی حضرتلرینك هیچ مثلی اولمدیغندن حق صمدانیسنده عقل هر نه تصور وارائه ایلر ایسه هپ وهم وخیال بی مألدر ؛ چونکه ذاتاً عقل مخلوق ومولود اولوب آرتق آنك جناب حق دیه تأمل ایلدیکی خیالات حاشا ! ذات حق دکل عقلك مولودی اولان بعض تصوراتدر ؛ عقل دیر ایسه بنم تصور ایلدیکم ﴿ الله ﴾ کریم و رحیمدر . اوت! حق تعالی حضرتلری کریم ورحیمدر ؛ فقط کرم و رحم اسما و صفاتدر . حالبوکه صفات بشقه ذات بشقه اولدیغی وارستهٔ تفصیل وانبادر . سورهٔ اخلاصده بیوریلیورکه : ﴿ لم يلد ولم يولد ﴾ یعنی حق تعالی حضرتلری طوغورمدی وغیریدنده طوغمدی. بو حقیقت نص ایله مثبت ایکن عقل انسان جناب حقی تصویر و تولید ایتمکه قیام ایدنجه نصل خطا آلود خیالاته کرفتار اوله جغی آزادهٔ اثباتدر.

مثنوی

عاشق تصویر وهم خويشتن
کی بود از عاشقان ذوالمنن

« ترجمه » کندی تصویر و وهمنك عاشقی اولان کیمسه نه وقت ونصل جناب ذوالمننك عاشقلرندن اولور؟ « شرح » بر انسان حقیقت ربانیه یی عالم روحانیده کسب ترقی ایله ارامیوب بالعکس ضعیف وبی قوت اولان عقل جزئی واسطه سیله ارار وذات صمدانی یی تصویر و بعده کندی تولید ایلدیکی وهم وتصویرك محبتنه اسیر اولنجه او کیمسه هیچ عاشقان جناب ذوالمناندن معدود اوله بیلیرمی ؟ بالطبع اولهماز ؛ فقط عشق ومحبتنی لذائذ صوریهٔ غیر مشروعه‌دن قطع وکمال صدق ایله حق بودر دیه وهم ایلدیکی کیفیت کرچه ذات جناب کبریا اولمدیغی هویدا ومثبت ایسه‌ده او کیمسه‌نك محبت وعشقی صدق اوزرینه مبتنی اولنجه ابتدا مجاز ، بعده لطف حق ایله حقیقته مبدل ومستحق مرحمت واملی اولور .

مثنوی

﴿ عاشق آن وهم اكر صادق بود ﴾
﴿ آن مجاز او حقیقت كش شود ﴾

« ترجمه » او ، وهمك عاشقی اكر صادق ایسه او مجاز آنی حقیقته چكر. « المجاز قنطرة الحقیقه » دینلدیكی جمله یه معلومدر . [اشبو بیت شریفك شرحی ، سبق ایدن بیت شریفك شرحنده داخلدر .]

مثنوی

﴿ شرح میخواهد بیان این سخن ﴾
﴿ لیك می ترسم زافهام كهن ﴾

« ترجمه » بو كلامك بیانی شرح ایستر ، فقط كهنه وضعیف فهملردن قورقارم ! « شرح » ذكری سبق ایدن ابیات شریفه ده ایراد اولنان كلمات وحقائقی دها زیاده تفصیل ایتمك آرزو اولنور ایسه ده عقل ضعیف وارواح خام اصحابی اعطا اولنه جق تفصیلاتی كما ینبغی حس وفهم ایده میوب كریوهٔ ضلالتده پویان و كرفتار رنج و زیان اولملرندن خوف اولندیغی ایچون بالضروره دها زیاده تصریحاتدن اجتناب ومع مافیه اهل حال اولانلر ایچون بو یولده كی تفهیمات كافی عد اولنور .

مثنوی

﴿ فهمهای كهنهٔ كوته نظر ﴾
﴿ صد خیال بد در آرد در صور ﴾

« ترجمه » نظری قیصه اولان كیمسه نك كهنه وبیهوده افهامی یوزلرجه فنا خیاللری صورتلره كوتورر . « شرح » عقل جزئیسی وقوهٔ روحانیه سی نقصان وناتوان اولانلر افهام خیالات انجاملری میدان بولور وحقائق روحانیه دن

دم اورمغه قالقیشـیلیر ، بو ایسـه فائده‌یه بدل ضرر و خلل کثیره‌جکی بدیهی اولدیغندن آنلره‌دائر تفصیلات وتصریحات ویرمامك محض حکمت وعین صیانتدر .

مثنوی

﴿ بر سماع راست هرکس چیر نیست ﴾
﴿ لقمهٔ هر مرغکی انجـیر نیسـت ﴾

« ترجمه‌سی » زیرا راست یعنی طوغری‌یی استماعه هرکس قادر وغالب دکلدر ؛ هرقوشجغزك لقمه‌سی انجیردکلدر ! « شرح » دیمسونکه انسان حقائق روحانیه‌یی واحوال غامضه‌یی تفهیم و بیـانه مقتدر دکل ایسـه استماعه ده‌می مقتدر دکل ؟ چونکه استماعدن‌صکره اجراآت صره‌سی کلیر . حالبوکه معناً ضعیف اولانلرك اجراآتی بالطبع وخامت نما وزیان افزا اولور . مثلا اوفاق وضعیف بر مرغك اغزینه بیـوك بر انجیر دانه‌سی وضع ایله یـیـدیرلمکه قیام اولنور ایسه ضعیف قوش فائده‌یه بدل کرفتار فنا ودوچار خلل اولور .

مثنوی

﴿ خاصه مرغی مردهٔ و پوسـیدهٔ ﴾
﴿ پر خیـال اعمیٔ بی دیدهٔ ﴾

« ترجمه‌سی » علی الخصوص مرده اولمش چورومش وخیال ایله طولمش کوزسز اعمی بر قوش اولور ایسه ! . . . « شرح » حقائق روحانیه‌یی استماعه هرکس مقتدر اولمدیغی بالاده ذکر وایما اولنمشـدر ؛ شمدی فرض اولنسونکه استماع ایده‌جك کیمسه برده خیالات وترهات ایله مالی وروحانیتدن خالی لوث سیئات ایچنده پوشیده وفانی بر دنی ومع مافیه برده مدعی اولورایسه اویله برمستمعدن نشر اولنه‌جق رائحهٔ کریهه بالطبع فلاکت نما اولور .

مثنوی

﴿ نقش ماهی راچه دریا وچه خاك ﴾
﴿ رنك هند وراچه صابون وچه زاك ﴾

« ترجمه » بالغك نقش وتصويرينه دريا ندر؟طوپراق ندر؟هندو وزنجينك رنكنه صابون نه ، قره بويا ندر؟ « شرح » بالغك نقشى ايسترسه خاكده ايسترايسه درياده اولسون وسياهك رنكى ايسترايسه صابون ايستر ايسه زاك ايله يقانسون! نقش هيچ برشى حس ايده‌ميه‌جكى وزنجينك رنكى بياض اوله‌ميه‌جغى كبى احمق وبى‌استعداد و سيما خلقة مفسد وبرباد اولانلرده هر نه معامله‌يه مظهر اولسه‌لر ينه كريوهٔ حمق وفساد ده پويان و حقيقتدن روكردان اوله‌جقلرى وارستهٔ تفصيل واتياندر ؛ بو بيت شريفده بيان اولنان بدبختان قهر جناب يزدانه كرفتار اولوب ناقابل درمان اولانلردر ؛ يوقسه بر انسانده براز قابليت اولسه واهل عرفانه خدمت ايتسه بركت مردان خدا آنى اصلاح واعلا ايلر.

مثنوى

﴿ نقش اكر غمكين نكارى بر ورق ﴾
﴿ او ندارد از غم و شادى سبق ﴾

« ترجمه » كاغدك اوستنه اكر غمكين بر نقش تصوير ايلسك او نقش غم وشاديدن سبق وخبر طوتماز ! « شرح » عادى بر عقل و قلب صاحبنه براى ارشاد دينسه‌كه : فكر آخرت وسائر مشكلات انسانيه‌يى تأمل وطريق سقيمدن عدول ايله عاقبت بين اوله‌رق اجراى عبادتله برابر خوف حقدن محزون ومغموم اول ! او مرد عادى ولو حزن نما بر طورده بولنسه‌ده غم وشادىٔ حقيقيدن بى‌خبر وهميشه خيره سر اولور .

مثنوى

﴿ صورتش غمكين او فارغ از آن ﴾
﴿ صورتش خندان واوزان بى‌نشان ﴾

« ترجمه » آنك صورتى غمكين ، فقط او غمدن فارغ ، صورتى خندان و او خنده‌دن بى‌نشان وبى‌خبردر ! « شرح » نقش و احمق ايستر ايسه غمكين ايستر ايسه خندان اولسون ! غم وشادىٔ حقيقيدن بى‌خبر اولديغندن آنك حزن ومسرتى برخيال عاديدر،

مثنوی

﴿ وین غم وشادی‌که اندر دل خطیست ﴾
﴿ پیش ازان شادی وغم جز نقش نیست ﴾

« ترجمه » بو غم وشادی‌که کوکل ایچنده یازی کبیدر . او غم وشادیٔ حقیقی‌یه نسبت ایدیلیرسه نقشدن باشقه بر شی دکلدر . « شرح » کاغده رسم اولنان نقش ایستر شادی ومسرتی ، ایستر الم وکدورتی مصور اولسون ! صورتدن عبارتدر .

مثنوی

﴿ صورت غمکین نقش از بهر ماست ﴾
﴿ تاکه مارا یاد آید راه راست ﴾

« ترجمه » نقشك غمکین صورتی بزم ایچوندر . تاکه طوغری یول خاطرمزه‌کله ! « شرح » بو بیت شریف بر کامل وعارف لساننددر . کرك کاغد اوزرنده ، کرك عادی بر انسانك صورتنده غمکین برصورت کوررایسه‌ك دنیاده فراق یار حقیقتدن متحصل غمی در حال تجدید و تخطر ایله آنك وصوانه چاره‌یاب اولمق ایچون طریق مستقیمی تأمل واکا سلوك وتوسل ایلرز . دیمکدر .

مثنوی

﴿ صورت خندان نقش از بهر تست ﴾
﴿ تا ازان صورت شود معنی درست ﴾

« ترجمه » نقشك یوزه کولن صورتی سنك ایچوندرکه او صورتدن معنی طوغری اوله ! « شرح » عارف بالله اولان عاشق حقیقی ، مسرت وشادی‌یی ایسته‌ین روشن ضمیر وخوش‌دل بر سالکه دیرکه : بز نقش غمکیندن مستفید اولورز ؛ زیرا قلبمز غم فراق وهجر ایله احتراق ایدر ؛ سن مسرتکارانه

بر نقشدن ويا خندان بر انسانك حالندن فائده‌مند اوله‌بيليرسك ! صوری اولان شادی فرح بخشا اولديغی حالده يا ، شادئ حقيقی نه قدر عالی اولديغنی آندن آكلاملی ، ارادات وعبادات مشروعه‌يی اجرا وقلبنی تطهير ايتمليدر .

مثنوى

﴿ نقشهايی كاندرين كرما بهاست ﴾
﴿ زبرون جامه كن چون جامه‌هاست ﴾

« ترجمه » شول نقش وصورتلركه حماملرده واردر ، جامكانك طيشاريسندن باقلديغی وقت كورونن لباسلر كبيدر . [بو بيت شريفك مألی آتيده‌كی ابيات شريفه‌دن معلوم اولور .]

مثنوى

﴿ تا برونی جامه ها بينی و بس ﴾
﴿ جامه بيرون كن درآ ای هم نفس ﴾

« ترجمه » ديشاريده بولندقجه يالكز البسه‌نك صورتلرينی كورر ، باشقه‌سنی كوره‌مزسك ! ای همدم وطريقداشم ! البسه‌كی چيقارده ايچرى‌يه كير .
« شرح » ساحهٔ فسحت نماسنه داخل اولانلری پاك وتطهير ايدن جهان روحانيتك خارجنده بولنجه درويشالك مثال نقش اولان بعض تعبيرات و حركاتی ، ايشيدوب كورمكله متاع حقيقی اندن عبارت ظن ايدرسك ؛ اكر جهان معنوی‌يی بحق فهم ومشاهده ايتمك ايستر ايسه‌ك جامهٔ صوری‌يی وامتعهٔ فانيهٔ دنيويه‌يی ترك ايله . برای تطهير ، عالم معنوی‌يه كير . اندن صكره حقيقی نظر ومعناً كسب طهارت واعتبار ايت !

مثنوى

﴿ زانكه باجامه درون سو راه نيست ﴾
﴿ تن زجان جامه زتن آكاه نيست ﴾

« ترجمه » زيرا جامه ايله بو جانبه كيرمك ايچون يول يوقدر؛ تن جاندن و جامه تندن آكاه و خبردار دكلدر . « شرح » اوصاف حيوانيه‌يی ومشتهيات بدنيه‌يی ترك ايتمز ايسه‌ك جهان روحانيته دخول و وصول محالدر . محبتك بدنه منحصر ايكن سن تندن عبارت وبناءً عليه جاندن بی خبر وازهرجهت بی مزيت اولورسك ؛ جامه ، تندن نصل بی خبر ايسه تن دخی جاندن اويله بی خبر وخيره‌سردر .

« پيش آمدن نقيبان و در بانان خليفه از بهر اكرام اعرابی و پذيرفتن هديهٔ او »

مأمورين وقپوجيلر اول اعرابينك اكراميچون استقباله كلوب كتيرديكی هديه‌يی قبول ايتمه‌لری بياننده‌در .

مثنوی

« پس نقيبان پيش او باز آمدند »
« بس كلاب لطف برجيبش زدند »

« ترجمه » ايمدی نقيبان و مأمورين آنك اوكنه كلديلر يعنی قارشيلاديلر وجيب وكريبانته چوق لطف كلابی اورديلر يعنی لطفاً واكراماً اعرابينك اوسته باشنه كل‌صويی سرپديلر . « شرح » صاحب نفس مطمئنه اولان اول ذات ، حق يولنده اختيار ايلديكی متاعب ومشاق وابراز ايلديكی خضوع وخشوع اوزرينه انجامكار واصل دركاه جناب كردكار اولوب سير فی الله مرتبه‌سنی احراز ايدنجه نقبای دركاه الهی اولان مردان خدادن بك چوق ذوات قلبنی تنوير ونعم روحانيه ايله ذاتنی دلشاد ودلاسير ايلديلر .

مثنوی

« حاجت او فهم شان شد بی مقال »
« كار ايشان بد عطا پيش از سؤال »

« ترجمه » اعرابی‌نك حاجتی مقدملرنز اوله‌رق یعنی بلا طلب آنلرك معلومی اولدی ، ذاتاً آنلرك عادتی سؤال وطلبدن اول احسان وعطا ایدی .
« شرح » واصل درکاه حق اولان اعرابینك نه کبی شیلره محتاج اولدیغی روحانیونه معلوم ومجزوم اولوب شیمهٔ لطف علامه‌لری مقتضاسنجه او، سؤال وطلب ایتمه‌دن‌اول عطا واکرام وکندیسنی نائل مرام ایتدیلر .

مثنوی

پس بدو گفتند یا وجه العرب
از کجایی چونی از راه و تعب

« ترجمه » ایمدی اول نقیبلر آکا دیدیلرکه . ای عربك وجیه وشریفی وآب‌رویی! نره‌لیسك، یولدن وزحمتدن نصلسك ؟ « شرح » چونکه‌درکاه‌حق، بطریق‌الاستعاره دارالخلافه‌یه ومردان خدا و الهامات کبریا نقیبان ودربانانه تشبیه اولندی . بالطبع نقیبان ایله یکی کلمش بر مسافره مناسب مقالات اتیان وایراد اولنور . توجیه کانجه : عالم حقیقیده بولنان زمرهٔ جلیله اصحابی یکی واصل اولمش بر انسان کامرانی کورنجه بعدالاکرام ، اولجه نه مقامده بولنمش وجادهٔ دنیاده نصل مشاق ومتاعبه کرفتار اولمش اولدیغنی سؤال وبوکبی وسائل ایله لطفاً تطویل مقال ومسافری خوش حال ایدرلر.

مثنوی

گفت وجهم گر مرا وجهی دهید
بی وجوهم چون پس پشتم نهید

« ترجمه » اعرابی اول‌زمرهٔ جلیله اصحابنه دیدی‌که : اکر بکا یوز ویرر یعنی التفات بیورر ایسه‌کز بن وجیه و شریفم، اما نی و رای ظهره آتارده اعتبارایتمزایسه‌کز اوحالده اصلا وجهم‌وشرفه‌مناسبتم قالماز. « شرح » ترقی‌ایتمش بر سالك راه حقیقت ، اهل عرفان و مردان یزدانه جواباً و تأدباً عرض

ایدرکه : بنم شرف وسعادتم سزك لطف ومروتکزه وابستهدر ؛ سز بکا اکرام ایدر ایسهکز طریق مستقیمده پایدار والا پریشان وبیقرار اولورم .

مثنوی

ای که در رو تان نشان مهتری
فر تان خوشتر ز زر جعفری

« ترجمه » ای یوزلرنده بیوکلك نشانی بولنان مردان الهی ! سزك فروشوکتکز، جعفری آلتوندن دها خوش ودها پارلاقدر . « شرح » بو بیت شریفك مألیله اعرابی نقیبانی ثنا و مروتلرینك جلبی ایچون عارفانه نیاز ورجا ایلر . زر جعفری : خالص بر آلتوندرکه جعفر اسمنده برکیمیاکره یاخود وزرای عباسیهدن جعفر برمکییه منسوب دیمکدر. تداول ایدن آلتونلرك پك زیاده مغشوش اولماسی اوزرینه وزیر مشار الیهك همتیله اصلاح وتصفیه ایدیلن آلتون سکهلره (زر جعفری) دینمشدر .

مثنوی

ای که یك دیدار تان دیدارها
ای نثار دید تان دینارها

« ترجمه » ای نقیبلرکه ، سزك بر اقاکز نیجه دیدارلره معادلدر ؛ سزك رؤیت و شهودکزه دینارلر نثار اولسون ! « شرح » مردان خدانك براقای فیض بخشاسی و وجه مبارکلرینك انوار سعادت انتماسی حد و حسابه کلمز فیوضات احسان ایتدیکنی وبو شرفه مظهر اولانی مسعود وکامران ایلدیکنی ینه اعرابی کندیلرینه عرض وبیان ایدرك ادبی حسبیله نائل التفات ومرام اولور .

مثنوی

ای همه ینظر بنورالله شده
در بر شه بهر بخشش آمده

« ترجمه » ای کافه‌سی نور الٓهی ایله نظر ایدنلر و برای احسان نزد شاهه کلمش بولنانلر ! « شرح » نقیبانك کمالاتی بیان اولندیغی صیره‌ده کماللرندن بری نظر حق ایله کرملری و احسانات خدایه ابراز احتیاج ایتملریدر، که بو کبی اسباب مقبوله ایله واصل اولدقلری مرتبهٔ علیه وکافهٔ مخلوقات محتاج الطاف جناب یزدان اولدقلری اتیان اولنور. ارباب حقیقت عندنده (نقباء) دەنیلان و (ان لله ثلاثمائة قلوبهم کقلب آدم) حدیث شریفیله بیان بیوریلان اوچیوز ذات شریف واردرکه حوایج ناسی ادا ایتمکه مأموردرلر . بونلرك مرتبه‌سی ابرار واخیار مرتبه‌سندن عالی اولوب ایچلرندن بری عالم بقایه انتقال ایدنجه یرینه زمرهٔ اخیاردن بری تعیین اولنور.

مثنوی

تاز نید آن کیمیاهای نظر
بر سر مسهای اشخاص بشر

« ترجمه » تا که نظریکز کیمیالرینی باقیر کبی اشخاص بشر اوزرینه اوره‌سکز!
« شرح » ای زمرهٔ جلیله اصحابی ! سزك اختیار واجرا ایلدیککز عبادات وخیراتی ودرکاه حقه واصل ونائل احسانات اولمکز کیفیاتی حکمت بالغهٔ جناب خداندر ؛ تا که بو ترقیات جلیله ایله نظر فیض نثارکز کیمیای حقیقت اوله‌رق نوع بشرك مستعدانی اوزره منعطف اولنجه اکا مظهر اوله‌جق انسان باقیر کبی صورتا بی بها اولسه دخی فیضکز برکتیله حال سعادته منقلب و نفس اماره ایله شیطان لعینه غالب اولمش اولور.

مثنوی

من غریبم از بیابان آمدم
برامید لطف سلطان آمدم

« ترجمه » بن غریبم ، بیاباندن سلطانك لطفی امیدی ایله کلدم !
« شرح » اعرابی دیرکه: ای نقیبان درکاه حقیقت! بن رباط فنا بنیاد دنیادن حضورکزه یکی کلمش برغریبم، لکن سلطان کائناتك مرحمت ربانیه‌سندن مطمئن وپر امیدم.

مثنوی

بوی لطف او بیابانهـا کرفت
ذرهای ریك هم جانهـا کرفت

«ترجمه» آنك لطفی رایحاسی بیابانلری طوتدی، قوم ذرهلرندن ارواحه وارنجه یه قدر بالعموم مکوناتی احاطه ایتدی! «شرح» اول سلطان کائناتك الطاف مالانهایه سی دنیایی وسائر اجرام بی انتهانك خالی ومالی یرلرینی احاطه والك اوفاق نعمتی بیله جانلری معناً ومادةً احیا ایلدی .

مثنوی

تا بدینجا بهر دینـار آمدم
چون رسیدم مست دیدار آمدم

« ترجمه » تا بورایه قدر آلتون ایچون کلشدم ، بورایه واصل اولنجه مست دیدار اولدم . « شرح » مرتبهٔ بالایه وارمق آرزوسنك ، قلب وعقلمی اولجه احاطه ایتمهسی جنتدن وسـائر انعام ربانیهدن مسـتفید اولمق ایچون ایدی. بو آرزو، بنی مقام حقیقته قدر ایریشدیردی ؛ اما شیمدی بو حال روحانیت اشتماله واصل اولنجه، دنیا وعقبانك نعم مادیهسندن روکردان اولدم ویالکز القا و رضای جناب یزدانه حصر روح وجان ایلدم .

مثنوی

بهر نان شخصی سوی نانبا دوید
داد جان چون حسن نانبارا بدید

« ترجمه » اکمك ایچون برکیمسه اتمکجی جانبنه کیتدی، اتمکجینك حسنی کورنجه جان ویردی یعنی اکا عاشق اولدی. « شرح » حسن صورتله حرکت ایدن انسانلر ؛ برمقتضای حکمت خدا بعض دفعه اهمیتسز بر ایشـدن طولایی خاطر وخیاله کلمز عظیم نعمته نائل وامیدلری خارجنده بر مقامه واصل اولورلر .

مثنوی

﴿ بهر فرجه شدیکی تا کاستان ﴾
﴿ فرجهٔ او شد جمال باغبان ﴾

« ترجمه » سیر وتفرج ایچون بر کیمسه کلستانه کیتدی ، باغبانك حسن وجمالی آنك تفرجی وبهرهٔجانفزاسی اولدی ! « شرح » بوده بر مثال دیکردرکه : بری ، برای تفرج کلستانه کیتدیکی حالده امید ایتدیکی باغبانك حسن و ملاحتی کوزلرینه چارپمش وابتدا تصور ایلدیکی باغچه لذتی ، کوردیکی حسن دلربایه کوره هیچ مثابه‌سنده قالمشدر ؛ بناءً علیه حکمةً باقیلیر ایسه دائما ایشدن ایش چیقار . اما جای دقت بودرکه بر مقتضای ارادات جناب خدا حرکت ایدن مرد دانانك نائل اوله‌جنی نتائج ، همیشه سعادت افزا ؛ وبر فاسق ومفسدك مظهر اوله‌جنی احوال ، معناً فلاکت ورنج نما اولور .

مثنوی

﴿ همچو اعرابی که آب از چه کشید ﴾
﴿ آب حیوان از رخ یوسف چشید ﴾

« ترجمه » او اعرابی کبی که ، قیودن صو چکمك ایستر ایکن حضرت یوسف علیه‌السلامك مبارك یوزندن آب حیات طاتدی . « شرح » بو بیت شریفده (اعرابی) تعبیرندن مقصد ، حکایه‌سی سبق ایتمکده اولان اعرابی اولمیوب حضرت یوسفی برادرلرینك آتدقلری قیودن چیقاران (مالك بن زعیر) اسمنده‌کی (یا بشری هذا غلام) دیان یولجیدرکه صو چیقارمق آرزوسیله قوغه‌یی قیویه براقده ایچنده بولنان حضرت یوسف طوتوب چیقمش ودیدار ملاحت نثاری شمس منیر کبی صحرایی احاطه وبعده مصری و بتون عالم حکمتی انوار نبوتیله اضائه ایلمشدی . ایشته ذکر اولنان یولجی صو آرار ایکن حسن نبی حسبیله ماننده آب حیات اولان حضرت یوسفی بولدی وانواع نعمه نائل اولدی .

مثنوی

﴿ رفت موسی کآتش آرد او بدست ﴾
﴿ آتشی دید اوکه از آتش برست ﴾

« ترجمه » حضرت موسی علیه‌السلام کیتدی، که آتش کتیرسون ؛ بر آتش کوردی که آتشدن قورتولدی . « شرح » سورهٔ (طه) نك اونجی آیت کریمه‌سنده بیوریلورکه : ﴿ وهل اتاك حدیث موسی اذ رأی ناراً فقال لاهله امکثوا انی آنست ناراً لعلی آتیکم منها بقبس او اجد علی النار هدی فلما اتیها نودی یا موسی انی انا ربك ﴾ معنای شریفی « یا محمد ! سکا حضرت موسانك خبری کلدیمی ؛ اولحالده‌که بر آتش کوردی وآنك اوزرینه اهلنه دیدی : مکث واقامت ایدیکز ، تحقیقا بن بر آتش کوردم ، بلکه سزه اندن بر شعله کتیریرم ، یاخود آتش اوزرنده بریول وهدایت کوستریجی بولورم ؛ وقتا که موسی کوردیکی آتشك یرینه واردی ، کندوسنه صدا کلدیکه : یا موسی ! تحقیقا بن سنك ربکم یعنی بو محلده سنك ایچون تجلی قیلدم . » بو حقیقت اوزرینه شرح عاجزانه‌مك برنجی جلدنده تفصیلات ویریلمشدر . ایمدی بو بیت شریفده دخی ینه او مقصد بو مثال ایله دخی اثبات اولنورکه : حضرت موسی نار آرار ایکن تجلی ونور بولمش وکندیسی نار مادی ومعنویدن قورتولمشدر .

مثنوی

﴿ جست عیسی تا رهد از دشمنان ﴾
﴿ برد آن جستن بچارم آسمان ﴾

« ترجمه » حضرت عیسی علیه‌السلام صیچرادی ، تا که دشمنلرندن خلاص بولسون ؛ او حرکت آنی دردنجی آسمانه کوتوردی . « شرح » اشارت اولنان کیفیت ، سورهٔ نسانك یوز اللی التنجی آیت کریمه‌سنده‌در : شویله‌که : ﴿ وما قتلوه وما صلبوه و لکن شبه لهم وان الذین اختلفوا فیه لفی شك منه مالهم به من علم الا اتباع الظن و ما قتلوه یقیناً بل رفعه‌الله الیه

وكان‌الله عزيزاً حكيماً ﴾ معناى شريفى « حضرت عيسايى نه اولديرديلر ، نه‌ده آصديلر و لكن انلره بويله كوروندى واوزرلرينه مشتبه اولدى و تحقيقا شول كيمسه‌لركه آنك حقنده اختلاف ايلديلر ، اندن شك و شبهه‌ده‌درلر . (يعنى اولديردكلرى عيسامى ، دكلمى ديه) آنلرده ظن‌وشبهه‌يه تبعيتدن باشقه علمدن هيچ برشى يوقدر ؛ واونى اولديرمديلر بلكه حقيقتده عيسايى الله تعالى محل كرامه قالديردى و حق تعالى حضرتلرى عزيزوحكيمدر» حضرت عيسى عليه‌السلام طريق حقى تبليغ واعلام ايلدكده مفسدين . بر عناد وكين اولوب قتلنه قيام و قتل ايلدكارينى ظن ايتمشلر ايسه‌ده حكمت و مرحمت خدا حضرت عيسايى محافظه واكراماً عالم لاهوته اعلا بيوردى. بيت‌شريفه‌كانجه: ايشته حضرت عيسى دخى حق يولنده غيرت كوستردكى جهتله جفا يرينه ارتقا وصفا كوردى .

مثنوى

﴿ دام آدم خوشهٔ كندم شده ﴾
﴿ تا وجودش خوشهٔ مردم شده ﴾

« ترجمه » حضرت آدم عليه‌السلامك طوزاغى بوغدايك باشاغى اولدى؛ او سبله وجود شريفى انسان صالقيمى اولدى . « « شرح » بوده‌مثال‌ديكردر: قرآن عظيم الشانده بيان بيورلديغى و بو شرح عاجزانه‌مده دفعاتله ايضاح اولنديغى اوزره حضرت آدم منع اولنديغى بغدايه تقرب ايلديكندن جنتدن چيقمش وبناءً عليه او بغداى صورتا كنديسنه طوزاق كبى اولمش ايسه‌ده حقيقتده بر چوق فوائد عظما سرنما اولمشدركه حضرت‌ابوالبشر دنياده رضاى جناب خدايى قزانمش و حقيقةً انسان صالقيمى اولوب صلب جليلندن بر چوق انبيا واوليا وعرفا وعلما ظهور ايتمشدر.

مثنوى

﴿ باز آيد سوى دام از بهر خور ﴾
﴿ ساعد شه يابد واقبال وفر ﴾

« ترجمه » طوغان وشاهين ديديلان قوش ، غدا بولمق ايچون طوزاق جانبنه کلوب طوتيلور ايسه‌ده شاهك بيلكنى بولور ودولت وقوت قازانير .
« شرح » طوغان وشاهينلر واسطه‌سيله صيد و شكار ايتمك ارزره آنلرى طوتوب آليشديررلر وحين شكارده شاه وسائرى آنلرى بيلكلرنده کوتوررلر ويك کوزل باقارلر . ايمدى کورولورکه شاهين طوتلديغنده غمکين اولور ايسه‌ده بعده سعادت وعزت بولور .

مثنوى

﴿ طفل شد مكتب پى كسب هنر ﴾
﴿ بر اميد مرغ با لطف پدر ﴾

« ترجمه » طفل کسب هنر ايچون مکتبه کيتدى ، پدرينك لطفيله و قوش آلمه‌سى اميديله [بو بيت شريفك مألى آتيده‌کى بيت شريف ايله اکمال اولنور .]

مثنوى

﴿ پس زمكتب آن يكى صدرى شده ﴾
﴿ ماهكانه داده وبدرى شده ﴾

« ترجمه » ايمدى او طفل بعدالتحصيل صدره منسوب اولمش و ابتدا معلمنه آيلق ويرمش ايکن بعده بدر کامل اولمشدر . « شرح » بو بيت شريفده دخى مقصد عالئ مبحوثى اثبات ايچون بيورولورکه : بر چوجق مکتبه کيده‌جکى وقتده حاصل اوله‌جق فوائددن بى‌خبر اولوب او صره‌ده يالکز پدرينك صورى لطفنى کورر ، بکا قوشلر ويريلور آنلرله اوينارم کبى عادى افکاره دوشر . اما کسب علم وهنر ايلدکدن صکره ترقى وتعالى ايدر ومعلمنه جزئى معاش ويرمش ايکن کندى پك چوق نعمت الده ايدر ومانند بدر ، عالى وعلوى اولور [(ماه) ايله (بدر) ارا سنده‌کى مناسبتدن «ماهيه» ويررايکن بدر اولدى تعبير شريفى پك بليغ واقع اولمشدر .]

مثنوی

آمده عباس حرب از بهر کین
بهر قمع احمد واستیز دین

« ترجمه » حضرت عباس رضی الله عنه کیندن طولانی حرب وقتاله کلمش، حضرت احمد علیه الصلوة والسلام افندمزك قمع ورفعی وزمان جاهلیتده کی باطل دینك ستیز وعنادیچون « شرح » دین مبین احمدیه کندینی احیا وتزییندن اول حضرت عباس رضی الله عنه اسکی مذهب باطلك عنادواعانه سیچون فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمزله برای محاربه کلمش ایکن او صره ده حقیقتی اکلامش ودین مبینی قبول ایله دنیا وعقباده سلامت یاب اولمشدر.

مثنوی

کشت دین را تا قیامت پشت و رو
در خلافت او و فرزندان او

« ترجمه » قیامته قدر حضرت عباس دین مبینه ظهیر و معین اولدی وکندی اولادی خلافتده بولندی. « شرح » حضرت عباس واولادی دین مبینه عظیم معاونت ایدوب بعده متفرق و منقطع اولمشلر ایسه ده زمانلرنده اسلامیت توسیع وبر چوق کتب معتبره انتشار ایتمشدرکه آنلرك فوائدی یوم قیامته قدر باقیدر ؛ الحاصل بر انسانك خلقتی خالص وفکر وذکری حق تعالی حضرتلرینك امریله مألوف ومزنس اولنجه الك اوفق اسباب ووسائلدن الك بیوك نعمتلره مظهر ورضای حق ایله دارینده مسعود وکامکار اولور.

مثنوی

من دراین در طالب چیز آمدم
صدر گشتم چون بدهلیز آمدم

« ترجمه » بن بوقپوبه برشی طلب ایتمك اوزره کلمشدم ؛ دهلیزه چیقنجه صدر وعالیقدر اولدم . « شرح » اعرابی دیرکه : بن درکاه حقیقته اسباب عادیه ایچون کلدم ایسه‌ده کلنجه حقائق عظیمه مشاهده ایتدم واذن حق ایله ازهرجهت ترقی وکندیمی قیود فانیه‌دن تخلیص ایلدم .

مثنوی

﴿ آب آوردم بتحفه بهر نان ﴾
﴿ بوی نانم برد تاصدر جنان ﴾

« ترجمه » اکمك ایچون صو هدیه کتیردم ، نان رایحه‌سی بنی جنتلرك صدرینه قدر کوتوردی . « شرح » ینه اعرابی دیرکه : مقاصد مادیه استحصالیچون بوکوزهٔ وجودمی درکاه حقیقته ایصال ایلدیکمدن بر جهان علوی کوردم ورایحهٔ طیبهٔ معنویه‌سیله مست ودیکر کون اولدم .

مثنوی

﴿ نان برون راند آدمی را از بهشت ﴾
﴿ نان مرا اندر بهشتی در سرشت ﴾

« ترجمه » حضرت آدمی بغدای جنتدن خارجه چیقارمشکن نان بنی جنته ادخال ایلدی . « شرح » حضرت آدم علیه‌الصلوة والسلام بردانه بغدای کبی اوفاق برشی اخذ ایتمکه قیام ایلدیکندن او کیفیت جنتدن چیقمسنه سببیت ویرمش ایکن آرزوی نان ، بالعکس بنی داخل جنان ایلدی وتجلیات ربانیه‌نك عظمتنی بیلدیردی .

مثنوی

﴿ رستم از آب ونان همچون ملك ﴾
﴿ بی غرض کردم درین در چون فلك ﴾

« ترجمه » بورایه‌کلنجه ملك کبی آب وناندن قورتلدم؛ شیمدی بی‌غرض اوله‌رق بو باب سلامت مأب اوزره مانند فلك دور ایلرم . « شرح » ابتدا اسباب مادیه وظاهریه مقید وبسته ایدم . بو درگاه معالی اکتناهه کلنجه‌انلردن قورتلدم وشمدی هیچ بر مقصد وغرضه مبنی اولمیه‌رق عشق پاك ربانی ایله دوران وسیران ایلرم .

مثنوی

﴿ بی غرض نبود بگردش در جهان ﴾
﴿ غیر جسم و غیر جان عاشقان ﴾

« ترجمه » جهانده عاشقلرك جسم وجانندن باشقه هیچ برشی بلاغرض دور ایتمز . « شرح » جهانده کافهٔ مخلوقاتك دوران وحرکتی بر مقصده مبتنی وهر کیفیت بر غرض اوزرینه جاری ایکن کافهٔ کائناتدن مستثنا اوله‌رق یالکز جسم‌وجان عاشقان ، بلا مقصد وبلا غرض سیر ودوران ایلر .

﴿ بیان آنکه عاشق دنیا بر مثال عاشق دیوارست که بر و تاب ﴾
﴿ آفتاب زده باشد وجهد وجهاد نکرد تا فهم کند که آن‌تاب ﴾
﴿ ورونق از دیوار نیست از قرص آفتابست در آسمان چهارم ﴾
﴿ لاجرم‌دل بر دیوار نهاد چون پرتو آفتاب پیوسته او محروم ماند ﴾
﴿ « وحیل بینهم وبین ما یشتهون » ﴾

بو باب انك بیانده‌درکه دنیا عاشقی ، اوزرینه کونشك ضیاسی درشمش دیواره عاشق اولان کیمسه کبیدر . او ، عاشق دنیا جهد وسعی ایتمه‌مشدرکه دیوار اوزره کوریلان پرتو و رونق دیواردن اولمیوب فلك رابعده بولنان آفتابك قرص و ذاتندن اولدیغنی آکلاسون . او سببدن لاجرم دیوار

عاشق اولمشدر ، اما رونق ونور ، آفتابه رجوع ایدنجه او ، عاشق دیوار ،
ظلمت لیلده نوردن محروم قالیر . ﴿وحيل بينهم و بين ما يشتهون﴾ معنای شریفی :
« حائل اولدی . کفار ومنافقینك ایله آرزو ایلدکاری شی آره سنه » بو آیت کریمه
سورهٔ (سبأ) ك اللی دردنجی آیتنده‌در.

مثنوی

﴿ عاشقان کل نی عشاق جزؤ ﴾
﴿ ماندازکل آنکه شدمشتاق جزؤ ﴾

« ترجمه » عاشقان کل ، یعنی حق تعالی حضرتلرینه عاشق اولانلر
بو جزءك عاشقی دکلدر ؛ شول کیمسه که جزئه مشتاق اولدی ، کلدن محروم قالدی .
« شرح » دنیایه ویا بعض اسمایه ویا اسبابه ویا محبوب ومحبوبه‌یه مشتاق اولان
کیمسه‌لر عشق ربانیدن وسعادت حقیقیه‌دن محروم و مغموم اولورلر ؛ زیرا
سعادت وسلامت ابدیه عشق الٓهیده موجود و سائر مخلوقاتده مفقوددر ؛
بناءً علیه حقه عاشق اولان اهل عرفان ، مخلوقاته ربط قلب ایتمکدن روکردان
اولور ، شو قدرکه انسان ، دولت و عیالنه بالطبع محبت ایده‌جکدر ؛
اما بو محبت و ولا ، حق تعالی حضرتلرندن فرمان و انبیا بیورلدیغندن
عین سعادت ومحض سلامتدر . انسان کاملك اصل آرزوسی استحصال رضای
باری وعشق عظیمی فکر وذکر جناب یزدان ایله جاری و املی حقه منحصر
وارادات ربانیه‌یی اجرایه حاضردر. صاحب تعریفات ، جزؤی (الجزؤ ماترکب
الشیٔ منه ومن غیره) وکلی (الکل ماترکب من الاجزاء) دیيه تعریف
ایدرکه (جزؤ : بر شی کندیدی وسائریله ترکب ایدندر) و (کل : برچوق
اجزادن مرکب اولان شیئدر) دیمکدر . لکن اصطلاح صوفیه‌ده جزؤدن
مراد : ظاهر اسماء الٓهیه اولان تعینات وکلدن مقصد : مرتبهٔ جامعهٔ
الوهیتدر . کما قیل : الکل اسم للحق تعالی باعتبار الحضرة الالهية الجامعة
للاسماء والصفات .

مثنوی

﴿ چونکه جزؤی عاشق جزؤی شود ﴾
﴿ زود معشوقش بکل خود رود ﴾

« ترجمه » چونکه بر جزء بر آخر جزءك عاشقی اوله ، معشوقی چابك اولەرق كندی كلنه كیدر . [بو بیت شریفك مآل عالیسی ، بیت شریف آتیده اكمال اولنور .]

مثنوی

﴿ ریش كاو بندهٔ غیری شد او ﴾
﴿ غرقه شد كف درضعیفی درزد او ﴾

« ترجمه » عاشق جزء ، غیرك بندەسنك ریش كاوی ومسخرەسی اولدی ؛ غرقه اولان كیمسه النی ضعیف شیلر اوزره اوردی . « شرح » بر انسان فنا پذیر اولان شیلره عاشق اولسه بالضروره معشوقندن محروم وبی‌فائده قالور ؛ چونكه معشوقی ایستر ایسه منصوب ایستر ایسه ثروته منسوب ایستر ایسه محبوبه ومحبوب اولسون جملەسی مدت قلیله ایچنده فناپذیر وبو نوع فانی شیلره عاشق اولانلر یأس وحرمانه وسخره ورزالته اسیر اولورلر وبوغولمقده اولانلر كبی بی فائده هر خسیس شیئه دست یأس اوزادیرلر .

مثنوی

﴿ نیست حاكم تا كند تیمار او ﴾
﴿ كار خواجهٔ خود كند یا كار او ﴾

« ترجمه » اول معشوق ضعیف ، صاحب حكم دكلدركه اول عاشقه تیمارومعاونت ایلسون ؛ افندی ودوستنك ایشنمی ، یا كندی كارینی می كورسون ؟ « شرح » فنا پذیر اولان مابه‌المحبه بر مدت صكره حكم وقوتدن عاری اولدیغی

امر بدیهی اولدیغندن ، نه کندیسنه ، نه افندیسنه ، نه عاشقنه سلامت وسعادت بخش ایده بیلیر ؛ جزئی بر لذت بخش ایتسه دخی سریع الزوال اوله جغندن او لذت حقیقتده نقمت وندامتدر.

مثنوی

فازن بالحره پی این شد مثل
فاسرق الدره بدین شد منتقل

« ترجمه » بونك ایچون عربلرك (فازن بالحره) کلامی ضرب مثل ، و (فاسرق الدره) سوزی ، مروی و منتقل اولدی . « شرح » حره برقادین ایله زنا ایله وکوهری سرقت ایت دیمك حاشا زنا و سرقت اجرا ایتمك ایچون مساغ اولمیوب عوامك بر ضرب مثلندن عبارتدرکه بوندن مقصد : بر شیٔ سوه جك و آرزو ایده جك ایسه ك دقت ایت که ، بغایت مقبول وقیمتدار وبرقرار اوله. بو مثلك موردی حرام ایسه ده مضربی حلالدر ، بو ، ایسه مذموم بر شی اولمایوب مقبولدر. حتی اثرده وارداولمشدرکه: نبی اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندیمز حضرتلری (ان من البیان لسحرا) حدیث عالیسیله بیانی ، سحره یعنی مباحی حرامه تشبیه بیورمشلردر. ایمدی ای طالب حقیقت! محبت وارزوکی فانی وعادی شیلردن قطع ایله کندیکی آنلردن روکردان و یالکز حق تعالی حضرتلرینك عشق و رضای صمدانیسی یولنده بذل تن وجان ایت !

مثنوی

بنده سوی خواجه شد او ماند زار
بوی کل شد سوی کل او ماند خار

« ترجمه » بنده ، افندیسی جانبنه کیتدی و عاشق ، زار و محزون قالدی ؛ کلك رایحه سی کل جانبنه کیتدی و او محب دیکن قالدی . « شرح » معشوق اولان مخلوق ، بر مدت صکره خلل پذیر اولوب خالق لم یزل حضرتلرینك تعیین و فرمان بیوردیغی مرجع ومصیره رجوع ایدنجه عاشقی زار و بی قرار

قالەجغی آشکاردر ؛ معشوق مخلوقده بولنسان لطف ولذت عاریتدر ؛ بو حالت بوکا دخی تشبیه بیوریلورکه : کل، خاردن آیرلدقده کلك بویی بالطبع خاردن زائل اولور و او حالده خار،رایحەسز واعتبارسز اولور ؛ یعنی روح ولطافت ، بدندن مفارقت ایدنجه بدن لذتسز وشایان کفن قالیر .

مثنوی

﴿ او بماند دور از مطلوب خویش ﴾
﴿ سعی ضایع . رنج باطل ؛ پای ریش ﴾

« ترجمه »عاشق،سعي ضایع،چکدیکی مشقت بیهوده.وایاغی قوشوب یورولمقدن مجروح اولدیغی حالده معشوق ومطلوب فانیسندن جدا قالیر، « شرح » فنا پذیر کیفیاته عاشق اولان کیمسەنك معشوق ومطلوبندن محروم و معناً و جسماً مجروح و مغموم قالمسی مقرر اولدیغندن مرد و دانا اولان ذات ، فانیلره ربط قلب والتفات ایتمکدن اجتناب ایلر .

مثنوی

﴿ همچو صیادی که کیرد سایهٔ ﴾
﴿ سایه کی کردد و را سرمایهٔ ﴾

« ترجمه » شول صیاد کبی که ، بر سایه طوتار ، سایه ایسه اکا نه وقت و نصل سرمایه اولور ؟ « شرح » بدلا بر آوجی هواده اوچان ویااغاجده دوران قوشك سایەسنی یرده کورنجه آنی قوش صانوب طوتمغه چالیشیر ؛ حالبوکه بی ثبات اولان اویله بر سایه هیچ سرمایه اولورمی ؟ کذلك لطافت وسعادت حقیقیه جناب خالق لم یزلك ذات وارادات علویت آیات ربانیەسنده موجود اولوب آنك خارجنده امید سعادت، قوشك سایەسنی دردست ایتمك کبی بر ذلت وخیم العاقبتدر.

مثنوی

﴿ سایهٔ مرغی گرفته مرد سخت ﴾
﴿ مرغ حیران گشته بر شاخ درخت ﴾

« ترجمه » بر بدلا انسان، قوشك كولكه‌سنی قوی بر صورتده طوتمش ایكن اغاجك دالی اوستنده بولنان او قوش ، بو ساده دلك حماقتنه حیران وخندان اولمشدر. « شرح » عادی اولان كیمسه‌لر لذائذ فانیه‌یی دردست ایتمش ظن و آنلرله افتخار ایدر ایكن اصحاب روحانیت ، آنلرك حالنه اظهار حیرت ایدرلر.

مثنوی

﴿ كین مدمغ بركه می خندد عجب ﴾
﴿ اینت باطل اینت پوسیده سبب ﴾

« ترجمه » بو مدمغ و بدلا كیمه كولیور وخندان وشادان اولیور؛ ایشته سكا برباطل، ایشته سكا چورومش برسبب « شرح » بدلا اولان كیمسه ظل وخیال آسا فانی شیلره عاشق اولنجه روحانیون ویا اسمای حسنا معناً دیرلركه: بو كبی عادی شیلره عاشق اولمش ایشته برچورومش بدلا ، ایشته باطل برناپاك !

مثنوی

﴿ ورنه گویی جزو پیوستهٔ کلست ﴾
﴿ خار می خور خارمقرون گلست ﴾

« ترجمه » اكر جزء كله مربوطدر، اوندن منفك اولماز دیر ایسه‌ك دیكن اكل ایت ؛ زیرا خار دخی كلك مقرونیدر. « شرح » ای عاشق صورت! ستر خطا ایچون دیر ایسه‌ك كه : بنم سودیكم فانیدن نه ضرر وار ؟ او فانی دخی

مخلوق ربانی دکلیدر ؟ وکلك جزئـدن صایلمزمی ؟ اوت ، مخلوق ربانیـدر ؛ فقط خالق باشـقه مخلوق باشـقه . باقی باشـقه فانی باشقه در . سـن بو ادعاده بولنور ایسـهك حیوان کبی دیکن اکل ایت و خاری قوقلا ، زیرا خار دخی کله صورتا یاقین ویار ایدی .

مثنوی

﴿ جزؤ یك رونیست پیوسته بکل ﴾
﴿ ورنه خود باطل بدی بعث رسل ﴾

« ترجمه » جزء ، کله بر یوزدن غیری مربوط دکلدر ، بویله اولمسـه رسل وانبیانك بعثی باطل وعبث اولور ایدی. « شرح » جزء ، کله وتعبیر آخرله مخلوق خالقه خلقت وانقیاد جهتدن مربوط اولوب یوقسه خالق باشقه ، مخلوق مخلوق باشقه اولدیغی امر هویدادر . بویله اولمامش وحاشا جزء ، کل ومخلوق ، خالق منزلهسنده اولمش اولسـه ایدی رسل کرام وانبیای عظـامك بعثی عبث اولور ایدی . زیرا کل وخالق ، سهو وعذابدن وارسـته اولهجغی جهتله زمرهٔ جلیلهٔ انبیانك تبلیغـاتی بیفائده قالیر ایدی ؛ بو ایسـه عقل وحقیقتدن بعید در وبویله ادعالر حماقت وضلالات اثریدر .

مثنوی

﴿ چون رسولان از پی پیوستند ﴾
﴿ پس چه پیوندندشان چون یك تنند ﴾

« ترجمه » چونکه رسـوللر ربط ایچوندرلر ؛ جملهسی بر تن وبر وجود اولور ایسه رسل کرام نه بیربط ایدرلر؟ « شرح » رسـل کرام و انبیای عظـام حضراتی نوع بنی بشری جنـاب خالق لم یزلك حکمت و رحمتنـه ربط ایله نائل سعادت و سـلامت ایتمك ایچون کلدیلر ؛ اکر بعض کیمسـهلرك افادهسی کبی جزء وکل و مخلوق وخالق بر ایسـه واحد اولان کندی کندینه

نصل ربط وتعليقه لزوم كورر ؟ واو تقديرده انبيايه نه حاجت قالير ايدى .
اوت ، عاشقين حقيقينك بعض مرتبه وبعض حالاتده وحدانيت مطلقه نورى
قلبلرينى احاطه ايدر ايسه‌ده او حكمت مخلوقات وماديات ايله مشغول‌اولانلردن
بعيد وروحانيونه عائددر.

مثنوى

﴿ اين سخن پايان ندارد اى غلام ﴾
﴿ روز بيگه شد حكايت كن تمام ﴾

« ترجمه » اى اوغل ، بو كلام حكمت انجام بى پاياندر ، كون كچيكدى
وحكايه‌نك تعريفى كچ قالدى ، حكايه‌يى تمام ايله
اعرابينك حكايه سنه ارجاع كلام ايچون حضرت مولانای رومى
قدس سره‌السامى كمال لطافتله بو بيت شريفى ايراد وانبا بيورديلر ؛
[وارستهٔ شرحدر]

﴿ سپردن عرب هديه را يعنى سبورا بغلامان خليفه ﴾

اعرابينك هديه اوله‌رق كتيرديكى دستی‌يى خليفه‌نك بنده‌لرينه يعنى دجلهٔ
علم خدانك قرينلرينه تسليم ايلديكنه دائردر .

مثنوى

﴿ آن سبوى آب را در پيش داشت ﴾
﴿ تخم خدمت را دران حضرت بكاشت ﴾

« ترجمه » اول صو دستيسنى تقديم ايتدى و او دركاه حضرتده
خدمت تخمنى اكدى « شرح » اعرابى عقل وعلمنى شامل اولان دستیٔ
بدننى رضای مراحم ارتضای جناب بارى‌يى جلب ايچون فدا ايتمك ايستدى
وبو وجهله حسن خدمت ابرازينه موفق اولدى .

مثنوی

﴿ کفت این هدیه بدان سلطان برید ﴾
﴿ سائل شه را زحاجت واخرید ﴾

« ترجمه » اعرابی نقیبان وبندکانه دیدی که : بو هدیه‌یی اول سلطانه کوتوریکز ، شاهك سائلنی احتیاجدن خلاص ایدیکز « شرح » ای ارواح مقدسه ویا ای مردان خدا ! حق یولنده برای فدا ، تقدیم ایلدیکم وجود وعلمی بارکاه جناب کبریایه ودجلهٔ علم صمدانی‌یه ایصال وحاجتمی روا وبن کبی بر سائل وطالبی خوش حال ومرتضا ایدیکز.

مثنوی

﴿ آب شیرین وسبوی سبز نو ﴾
﴿ زاب بارانی که جمع آمد بکو ﴾

« ترجمه » بو هدیه طاتلی صوایله یکی ویشیل دستیدر، چوقورده بیریکمش یاغمور صویندندر . « شرح » اعرابی ، علم وعقل وبدننی ایی بر شی ظن ایدوب دیرکه : بو عقل وعلم ، باران رحمت رسان باریدن دنیا چوقورنده حاصل اولان فیض صمدانیدندر.

مثنوی

﴿ خنده می آمد نقیبانرا ازان ﴾
﴿ لیك بذر فتند آنرا همچو جان ﴾

«ترجمه » بوسوزدن نقیبلرك کوله جکی کلدی؛ لکن آنی جان کبی حرمتله قبول ایلدیلر.
« شرح » نقیبان، عمان علم جناب یزدانه کسب اطلاع واطمئنان ایتمش ایکن ، بر انسانك کندی عقل وعلم وبدننی معتبر بر شی ظن ایلمسندن متعجباً کولدیلر ؛ فقط اخلاق حسنه‌لری حسبیله اول اعرابی‌یه بر شی دیمیوب هدیهٔ ناچیزینی کمال حرمتله قبول ایلدیلر .

مثنوی

﴿ زانکه لطف شاه خوب باخبر ﴾
﴿ کرده بود اندر همه ارکان اثر ﴾

« ترجمه » زیرا که خبیر ودانا اولان شاهك لطفی جمیع ارکانه اثر ایلمشیدی.

« شرح » اعرابینك هدیه‌سنی کمال لطف ایله قبول ایدن نقیبان ، عالم ودانا اولان جناب مولانك اسما واخلاقیله متخلق اولمش و اثر تربیهٔ خدا آنلری از هر جهت احیا ایتمشیدی .

مثنوی

﴿ خوی شاهان در رعیت جا کند ﴾
﴿ چرخ اخضر خاك را خضرا کند ﴾

« ترجمه » شاهلرك خوبی رعایایه تسلیم ایلر ، نیته‌کیم یشیل فلك زمینی یشیل ایلر . « شرح » فلك اخضرده سباحت و سیاحت ایدن سحابه‌لردن تقاطر ایلیان باران فیض رساندن روی زمینده نباتات نشو و نما بوله‌رق سطح ارض اخضرار ایتدیکی کبی سلاطین عدل آیین حضراتنك متصف اولدقلری شیمهٔ کریمه و اخلاق حسنه ، بنده لرینه‌ده سرایت ایده رك آنلری‌ده اخلاق حمیده صاحبی ایلر .

مثنوی

﴿ شه چو حوضی دان، حشم چون لولها ﴾
﴿ آب از لوله روان در کولها ﴾

« ترجمه » شاهی بر حوض کبی ، و حشم وخدمنی لوله‌لر کبی بیل ، آب لوله‌دن کولله‌ره روان اولور . [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ چونکه آب جمله از حوضیست پاك ﴾
﴿ هر یکی آبی دهد خوش ذوقناك ﴾

« ترجمه » چونکه جمله لوله‌لرك صویی بر پاك حوضدندر ، هرلوله خوش وذوقلی بر صو ویرر . [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ ور دران حوض، آب شورست و پلید ﴾
﴿ هر یکی لوله همان آرد بدید ﴾

« ترجمه » واکر اول حوضده شور و ناپاك صو وار ایسه هر بر لوله همان او ناپاك صویی میدانه کتیرر . [بو بیت شریفك مآل عالیسی آتیده‌کی بیت شریف ایله اکمال اولنور]

مثنوی

﴿ زانکه پیوستست هر لوله بحوض ﴾
﴿ خوض کن در معنیٔ این حرف خوض ﴾

« ترجمه » زیراکه هر لوله حوضه متصلدر ، بو کلامك معناسنده تعمق ایت « شرح » چونکه لوله‌دن چیقان صو حوضه پیوسته در ، حوضده صو ایی ایسه لوله‌دن دخی ایی چیقار ، بو حقیقتی کمال حکمتله تعمیق وتفکر وکندینی نائل انعام وفور ایت : بر انسانك قلب و عقلی اخلاق ذمیمه‌دن پاك وبراق ایسه او انسانك کافهٔ افعال و اقوالی معقول و مقبول اولور ؛ زیرا حواس ظاهره لوله‌لر کبیدر ، آنلردن ظهور ایدن کیفیاتك اصلی و منبعی قلب وعقل انسانیدر . حدیث شریفده دخی ﴿ ان فی جسد ابن آدم لمضغة اذا صلحت صلح الجسد واذا فسدت فسد الجسد الا وهی القلب ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی: انسانك جسدنده بر پارچه واردرکه ، ایی اولور ایسه جسد ده ایی اولور

واكر او فناالاشير ايسه جسد دخی فناالاشـير ، آكاه اول كه او پارچه دخی قلبدر » قلب تعبيرينـك هم صـدردهكی قلبه وهم عقله شمولی واردر . برده (كل اناءٍ يترشح بما فيه) دهنيركه: هر برقابدن ايچندهكی شی ترشح ايلر . ديمكدر.

مثنوى

﴿ لطف شاهنشاه جان بی وطن ﴾
﴿ چون اثر كردست اندر كل تن ﴾

« ترجمه » بی مكان اولان جان شـاهنك لطف وصفاسی بدنك كافهٔ اجزاسنه نصل اثر ايتمشدر. « شرح » بر كيمسـهنك وجود وحواسندن افعال وآثار مقبوله ظهور ايدنجه بيل كه ، جان شاهنك لطف و صفاسی او ، انسانه حسن تأثير ايتمش ومعناً وجسماً احيا ايلمشدر.

مثنوى

﴿ لطف عقل خوش نهاد و خوش نسب ﴾
﴿ چون همه تن را در آرد در ادب ﴾

« ترجمه » خوش نسب وخوش نهاداولان عقلك لطفی،تكميل بدنی نصل ادبه كتيرر. « شرح » عقلك خوش نهاد وخوش نسبلكی كندی جان و قلبنك خوشلغندن حاصل اولور ، جان وقلبی اولان بر عقلك آلات جسمانيهسی دخی مكمل ايسـه مدبر اولديغی انسانك بدنی وادب و تربيهسی بركمال وخوش حال اولهجغی بديهيدر.

مثنوى

﴿ عشـق شنك بی قرار و بی سكون ﴾
﴿ چون درآرد كل تن را در جنون ﴾

« ترجمه » بی قرار و بی سـكون وشوخ وشـنك اولان عشـق ، جميع وجودی نصل جنونه كتيرر . « شرح » تأثيرات عشقيهيی دها زياده ايضـاح

ایچون بیوریلورکه : ابتدا ساکن وبر قرار بولنان برکیمسه شوخ وشنك اولان عشقه کرفتار اولنجه بی‌سکون وبی‌قرار اولور . بو بیت شریفده عشقك حال شوخی وبی قراریسی بیان اولنور ایکن تأثیرات عظیمه‌سی دخی ایما وانبا اولنور.

مثنوی

لطف آب بحر کوچون کوثرست
سنك ریزه‌ش جمله در وکوهرست

« ترجمه » بحر صوینك لطافتی که کوثر کبیدر ؛ آنك اوفاق طاشلری بیله در وجوهردر . « شرح » بحرك صوبی، تلویثاتی ردایله همیشه براق ومطهر اولدیغندن ایچنده‌کی طاش بیله کوهر ومعتبر اولور ؛ یا دریای روحانیتك ساکنانی وجان وعقل کاملك آثار لطافت‌رسانی معناً نصل لالیٔ ذی اعتبار اوله‌جغی وارستهٔ اشعاردر.

مثنوی

هر هنر کاستا بدان معروف شد
جان شاکردان بدان موصوف شد

« ترجمه » بر استاد هانکی هنر ایله معروف ایسه . شاکردلرك جانی دخی آنکله موصوف اولور . « شرح » بو وبوندن صکره کلەجك درت عدد بیت شریفدن مقصد عالی ، بیوکلرك واستادلرك هنری شاکردلرینه نافذ وجاری اولدیغنی تأکید واثبات ایچوندر . مثلا بر استاد فلان نوع قماشك اعمالیله معروف ومشهور ایسه شاکردلری دخی آنی تحصیل ایدر واو هنر ایله مهما امکن شهرته نائل اولور.

مثنوی

پیش استاد اصولی هم اصول
خواند آن شاکرد چست باحصول

« ترجمه » علم اصوله منسوب بر استادك حضورنده حصول وتحصيل ايله مشغول ، ذكى و غيور اولان شاكرد ، علم اصولى اوقور. [وارستهٔ شرحدر]

مثنوى

﴿ پيش استاد فقيه آن فقه خوان ﴾
﴿ فقه خواند نى اصول اندر بيان ﴾

« ترجمه » فقيه اولان استادك حضورنده علم فقه اوقويان شاكرد ، خواجه‌سنك بيان وتقريرى صره‌سنده فقه اوقور ، علم اصول اوقوماز . « شرح » استاد وخواجه هر نه يولده تقرير و افاده‌ده بولنور ايسه طالبان او يولده نصب وحصر اذهان ايدرلر . [مصراع ثانيده‌كى (بيان) لفظيله هم خواجه‌نك تقريرى. هم (علم بيان) ماهرانه ايما واتيان بيورلمشدر .]

مثنوى

﴿ پيش استادى كه او نحوى بود ﴾
﴿ جان شاكردش از و نحوى شود ﴾

« ترجمه » نحوى اولان بر استادك حضورنده شاكردينك جانى دخى نحوى اولور . [وارستهٔ شرحدر]

مثنوى

﴿ باز اوستادى كه او محو رهست ﴾
﴿ جان شاكردش ازو محو شهست ﴾

« ترجمه » بر استادكه طريق حقده محو وفانيدر ، شاكردينك جانى‌ده آندن. شاهك اغورنده كنديني محوايتمك علمنى اوكره‌نير. « شرح » شيمدى‌يه قدر سبق ايدن بو ابيات شريفه‌ده علوم ظاهره‌يه مثال كتيرلمش ايكن بو بيت شريفده كلام و مقال احوال باطنه‌يه انتقال ايلدى . بيوريلوركه

شیخ ومرشد اکر طریق حقده هستیٔ صوریسنی محو وافنا وکندینی معناً عالم بالایه اعلا واسنا ایتمش ایسه اکا انتساب ایدن مرید دخی محوی ودرکاه رضای جناب حقه قریب وعلوی اولور.

مثنوی

﴿ زین همه انواع دانش روز مرك ﴾
﴿ دانش فقرست ساز راه وبرك ﴾

« ترجمه » بو انواع علوملك كافه سندن زیاده موت كوننده زاد آخرت اوله‌جق علم فقردر. « شرح » دنیاده موجود و معروف اولان علومدن یوم موتده ساحهٔ سلامته ایصال ایده‌جك اولان علم فقر وفنادركه بونك عالمی استحصال رضای حق ایچون مدت‌حیاتنده كندی آرزو واملارینی طریق حقده افنا وبو فنای سلامت افزا ایچنده ذاتنی مؤبداً مسعود و احیا ایلمشدر. سائر علوملك فوائدی ایسه دنیاده‌كی عمر مستعار ایله محدود و عالم عقبا ایچون همان بی‌سوددر؛ شو قدر واركه: علوم ظاهره كرچه بذاتهم وطوغریدن طوغری‌یه آخرته مفید دكل ایسه‌لرده تحصیل ایده‌نك عقلنی تنویر ایلدكلرندن طریق حقی آرامق اوزره چوق دفعه فوائد بخشا اولورلر. كما قال علیه‌الصلوة والسلام: العلم علمان علم فی‌القلب و ذلك العلم النافع وعلم علی‌اللسان فذلك حجةالله علی ابن آدم. رواه جابر. مآل منیفی: علم ایكیدر. بری قلبه متعلق اولاندركه علم نافع بودر. دیكری لسانه متعلق اولاندركه اللهك انسانلر اوزرینه حجتیدر.

﴿ حکایت ماجرای نحوی و کشتیبان ﴾

بر نحو عالمی ایله ، بر سفینه قپودانئك ماجراسی بیانندهدر.

مثنوی

﴿ آن یکی نحوی بکشتی در نشست ﴾
﴿ رو بکشتیبان نهاد آن خود پرست ﴾

« ترجمه » بر نحوی خود پرست ، بر سفینهده اوطوردی و قپودانه توجه ایلدی. «شرح» علوم ظاهره اصحابندن بعضیسی کندیلرینی اول قدر بکنیرلرکه : کمال عجبلری حسبیله (خود پرست) دینمکه شایان وحین اضطراب ومضایقهده مفتور وبیدرمان اولورلر.

مثنوی

﴿ کفت هیچ از نحو خواندی کفت لا ﴾
﴿ کفت نیم عمر تو شد در فنا ﴾

« ترجمه » اول نحوی قپودانه دیدی که : هیچ نحو اوقودکمی؟ قپودان خیر ، اوقومدم دیدی ؛ آنك اوزرینه ینه نحوی دیدیکه : ای قپودان ، سنك عمریکك یاریسنی فنایه کیتدی ! [شرحی آتیده یازیلیر]

مثنوی

﴿ دل شکسته کشت کشتیبان زتاب ﴾
﴿ لیك آن دم کشت خامش ازجواب ﴾

« ترجمه » قپودان، بوسؤالك حرارتندن منکسر القلب اولمقله برابر او آنده جوابدن ساکت اولدی ! [قپودانك جوابی آتیده کوریلهجکندن بو بیت شریف دخی وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ باد کشتی را بکرد ابی فکند ﴾
﴿ کفت کشتیبان بدان نحوی بلند ﴾

« ترجمه » روزکار سفینه‌یی بر کردابه وتهلکه‌یه القا ایلدی ، آنك اوزرینه قپودان بلند بر صدا ایله او نحوی‌یه دیدی که : [بیت شریفك مآل عالیسی دخی آتیده اکمال بیوریلور .]

مثنوی

﴿ هیچ دانی آشنا کردن بکو ﴾
﴿ کفت نه‌ای خوش جواب و خوب رو ﴾

« ترجمه » هیچ یوزمك بیلیرمیسك ؟ سویله ! نحوی دیدی که : ای خوش جواب و کوزل یوزلی قپودان ، بیلمیورم ! « شرح » نحوی ، ابتدا متکبر اولمش وقپودانی تجهیل ایتمك ایسته‌مش ایسه ده بعده شدید فورطنه‌نك تهلکه ومخاطره‌سنی کورنجه قپودانی تجهیل ایتمك شویله طورسون کمال خوفندن مداهنه وفکر وذهنی نحودن بری وقپودانك همتنه التجا ایله امید حقدن دخی کندینی عاری ایلدی .

مثنوی

﴿ کفت کل عمرت ای نحوی فناست ﴾
﴿ زانکه کشتی غرق این کردابهاست ﴾

« ترجمه » قپودان نحوی‌یه دیدی ، که : سنك عمریکك کافه‌سی فنادر ؛ زیرا که سفینه بو کردابلرك غرقیدر ! « شرح » نحوینك فخر و کبرینه قارشی قپودانك استعمال ایلدیکی لسان عبرت رسان غایت تحف و مؤثر اولدیغی وارستهٔ ایضاح اولوب اما مکالمهٔ مذکوره‌دن آلنه‌جق حصه آتیده تعریف وحکایه بیوریلور .

مثنوی

محو می باید نه نحو اینجا بدان
گر تو محوی بی خطر درآب ران

« ترجمه » بومحلده بیل، که نحو دکل، محو لازمدر ؛ اکر سن محوی ایسه‌ك صو ودریا ایچنه بلاخوف وخطر سوریویر. « شرح » کشتیٔ بدنك دریای موت ایچنده غریق وشکسته اوله‌جغی وقتده نحو کبی علوم واسباب ظاهره فائده‌بخش اولیوب آنلرك کافه‌سی بو حیات مادیه ایله محو و نابود و همیشه حی وقیوم یالکز جناب رب‌الودود در ؛ بناءً علیه عاقل وکامل ایسه‌ك علوم واسباب ظاهره‌یی صورت مشروعه‌ده تحصیل واستحصال ، وکبر وعظمتی امحا وآمال نا مشروعه‌یی پایمال ایده‌رك کندیکی طریق‌حقده محو وخوش‌حال ایت !

مثنوی

آب دریا مرده را بر سر نهد
ور بود زنده زدریا کی رهد

« ترجمه » دریانك صوبی میتی باشی اوزره قور ، واکر دیری اولور ایسه دریادن نصل قورتیلور ؟ « شرح » دریا مرده‌یی باشی‌اوزره وضع ایلدیکی کبی، آمال واوصاف فانیه‌سنی واخلاق ذمیمه‌سنی اماته ایدن انسانی دخی دریای حکمت‌احتوای جناب مولا الك عالی مقاماته اعلا واسنا ایلر ؛ بالعکس برکیمسه کبر وانانیت واخلاق ذمیمه صاحبی ایسه درکهٔ اسفله تنزل و معنوی ومادی دوزخه دخول ایدر.

مثنوی

چون بمردی توز اوصاف بشر
بحر اسرارت نهد بر فرق سر

« ترجمه » سن اوصاف بشریه‌دن مرده اولنجه ؛ اسرار الٓهی دریاسی سنی باشی اوزره قور ! « شرح » بر انسان (موتوا قبل ان تموتوا) حکمنجه اولمزدن اول موت اختیاریله اولور یعنی تکمیل هوا وهوسی ازاله ایده‌رك اوصاف بشریه‌دن قورتولورسه دریای اسرار الٓهیه اونی امواج فیوضاتی اوزرینه چیقاریر.

مثنوی

﴿ ای که خلقا نرا تو خرمی خوانده ﴾
﴿ این زمان چون خر برین یخ مانده ﴾

« ترجمه » ای هرکسه خر وبی اعتبار تعبیر ایدن ! ایشته شیمدی سن‌ده مرکب کبی بوز اوزرنده قالمشسك! « شرح » ای علوم ظاهریه وثروت وماله مالك اولان غافل ومتکبر ! مدت حیاتکده خلقی تحمیق وتحقیر وکندیکی فخر وانانیت ایله دلسیر ایتمك ایستردك ! علوم و اسباب فانیه‌ك زائل وموت بدن خراش واصل اولدی ، آرتق ایتدیکك فخر وحقارتك نتایج الیمه‌سنی مشاهده قیل، بوز اوزرنده قالان مرکب کبی عاجز وپا بسته اول !

مثنوی

﴿ کرتو علامهٔ زمانی در جهان ﴾
﴿ نك فنای این جهان بین وین زمان ﴾

« ترجمه » اکر سن جهانده زمانك علامه‌سی ایسه‌ك ایشته بوجهانك وبو زمانك محو وفناسنی کور ! « شرح » ای متکبر ومفتخر و خلقی تحقیره مصر اولان نادان ! ولو علامهٔ زمان اولسه‌ك موت سنی دخی افتادهٔ خاك هلاك ایده‌جك واوحالده سنده نه علم ، نه زمان ، نه جهان قاله‌جقدر ؟ یالکز ایلدیککك کبرك وایشلدیککك فنالغك نتایج وخیمه‌سی همیشه سنده باقی قاله‌جق واستقبالك الم ایله مالی اوله‌جقدر.

مثنوی

﴿ مرد نحوی را ازان در دوختیم ﴾
﴿ تا شما را نحو محو آموختیم ﴾

« ترجمه » سزه نحو محوی یعنی اصول فقری اوکرتمك ایچون مردنحوی واعرابی قصه‌لرینی بر برینه مربوط ومتصل ایرادایلدك ؛ « شرح » شیمدی یه قدر اعرابی ونحوی حکایه‌سنی بیان واتیان ایتمکدن مرامنز ، طالب اولانلرك کبر وانانیتنی ازاله وقلب وعقللرینی طریق محو وفنایه اماله ایتمك ایچون ایدی.

مثنوی

﴿ فقه فقه و نحو نحو و صرف صرف ﴾
﴿ درکم آمد یابی ای یار شگرف ﴾

« ترجمه » فقهك مفهومنی ونحوك مقصودینی و صرفك تغیرینی یوقلقده بولورسك ؛ ای بیوك وعالی اولان دوست ! « شرح » فقه: لغتده آکلامق دیمکدر. اصطلاحده : مسائل واحکام شرعیه‌یی ادله‌سیله بیلمکه دیرلر.
نحو : لغتده معانئ عدیده افاده ایدرسه‌ده بوراده (قصد) دیمکدر . اصطلاحده ایسه : تراکیب عربیه‌یه اعراب جهتندن عارض اولان احواله عائد قواعد وقوانین معناسنه‌در .
صرف : لغتده تبدیل وتغییر معناسنه‌در . اصطلاحده : کلماتك تبدلات وتغیراتنی بیلدیرن علم دیمکدر .
توجیه کلنجه : علم فقهك مفهومی آداب عبودیتك کمالیله ایفاسی دیمك اولوب بو ایسه یوقلقده وفقر وفنا مرتبه‌سنده‌در. کذلك ، علم نحوك قصدی الفاظك اصلاحی ، بناءً علیه معنانك طوغریلغی اولوب درستئ معنا و معنویت ینه مرتبهٔ فناده حصوله کلیر . کذا : علم صرفده ، کلمه تبدل وتغیر ایتدیکی کبی فقر وفناده دخی بنای انسانی تبدل ایدوب ملکیت و روحانیت غلبه ایلر ونشأهٔ بشریت نشأهٔ اخرایه تحول ایدر . ایشته شو اعتباراته کوره فقه ، نحو ، صرف وسائر علومك غایه سی علم فقر وفناده مندرجدر .

مثنوی

﴿ آن سبوی آب دانشهای ماست ﴾
﴿ وآن خلیفه دجلهٔ علم خداست ﴾

« ترجمه » اول صو دستیسندن مرام ، بزم علممز وخلیفه‌دن مقصد ، دجلهٔ علم خدادر . « شرح » اعرابی حکایه‌سنك سائر یرلرنده بیان اولندیغی اوزره بو خلیفه تعبیرندن مقصد : علم ربانی وصو دستیسندن مراد : بزم جزئی اولان علممز اولوب اعرابی کندیمز ، زن ایسه نفسمزدر ؛ بناءً علیه بوتوجیه وجیه اوزره ابیات شریفه‌نك معناسنی تفکر وحقیقتی تأمل ایت !

مثنوی

﴿ ماسبوها پر بدجله می بریم ﴾
﴿ گرنه خردانیم خودرا ماخریم ﴾

« ترجمه » بز دستیلری طولو اوله‌رق دجله نهرینه کوتور دیکمز ایچون کندیمزی خر بیلمز ایسه‌ك خر واحمقز . « شرح » بزم جزئی اولان علم ودانشمزی معتبر وتقدیمه شایان بیوك بر اثر وجوهر ظن ایله افتخار ایدرز ؛ حالبوکه دجله نهرینه کوره بردستی صو ،هیچ ولاشی اولدیغی کبی دریای بی‌انتها اولان علم خدایه نسبتله بزم علممزده اویله‌در ؛ بو حقیقتی بیلمز ایسه‌ك احمق ونا پاکز . آیت کریمه ایله دخی مثبتدرکه : ﴿ وما اوتیتم من العلم الا قلیلاً ﴾ معنای شریفی : علمدن سزه ویرلمدی ، الا بك جزئی ویرلدی .

مثنوی

﴿ باری اعرابی بدان معذور بود ﴾
﴿ کو ز دجله غافل وبس دور بود ﴾

« ترجمه » باری اعرابی فعل وحرکتده معذور ایدی ؛ زیرا دجله‌دن غافل وزیاده دور ایدی . « شرح » بالاده بزه‌کوره اعرابی (کندیمز)و(دجله) علم‌خدا اولدیغی بیان‌وانبا بیورلدیسه‌ده حکایه. اعرابی اوزرینه جریان‌ایلدیکندن حسب‌الحکمه حکایه‌نك اشخاصی ترك اولنمیه‌رق بیوریلورکه : اعرابی بر دستی صویی دجله نهری صاحبنه کوتورمش ایسه دجله‌دن بعید و بی خبر اولدیغندن بعض مرتبه معذور اوله‌بیلیر ؛ اما بز که بونجه اجرام عظیمه ومنتظمه وبونجه حکم مالا نهایهٔ صمدانیه ایچنـده کمال علم و قدرت ربانیه‌یی همیشـه‌کوریرز ، بز ، علم وقدرت حقدن غافل اولور و هیـچ مثابه‌سـنده اولان علم ودانشمزی شایان تقدیم بر شی صایارسه‌ق بزم ایچون او حال صرف اثر غفلت و موجب ضلال اولور . بنـاءً علیه بزه لازم اولان جهت ، ترك افتخـار و انائیت وجناب حقه قارشی اظهار عجز وتسلیمیتدر.

مثـنوی

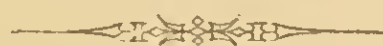
﴿ کر زدجله باخبر بو دی چو ما ﴾
﴿ او نبردی آن سـبورا جابجـا ﴾

« ترجمه » اکر اعرابی بزم کبی خبردار اولایدی ، دستی‌یی محلدن محله کوتورمزایدی. « شرح » علم وقدرت ربانیه‌نك کمالاتنی بزم بیلدیکمزکبی اعرابی دخی دجله‌نك‌وجودینی بیلمش اولایدی بر دستی ایچنده جزئی وعادی برمقدار صویی منزلدن منزله دجله صاحبنه کوتورمکدن حجاب ایدر ایدی .

مثـنوی

﴿ بلـکه از دجله چو واقف آمدی ﴾
﴿ آن سبو را بر سر سنکی زدی ﴾

« ترجمه » بلكه اعرابى دجله‌یه واقف اولنجه ؛ او دستی‌یی بر طاشه اورر، قیرار ایدی . « شرح » بز دخی عاقل ومنصف اولسه‌ق بوعلم جزئی‌یی علم خدایه قارشی هیچ بیلوب افنا وكندیمزی علم فقر ایله و حیات ابدیه ایله احیا ایدر ایدك .

قبول کردن خلیفه هدیه را وعطا فرمودن با کمال بی نیازی ازان هدیه و ازان سبو

خلیفه‌نك كمال استغناسیله برابر اعرابینك هدیه‌سنی قبول واوندن طولایی انعام واحسان بیوردیغنه دائردر.

مثنوی

چون خلیفه دید احوالش شنید
آن سبورا پرز زر کرد و مزید

« ترجمه » خلیفه اعرابینك هدیه‌سنی كوروب احوالنی ایشیدنجه او دستی‌یی آلتون ایله طولدردی وفضله فضله احسانلر ایتدی. « شرح » انسان كمال عجز وجهلیله برابر حسن وخلوص نیت ایله محصول عقل وسعیی دریای علم حقه تقدیم ایتمك ایستینجه اول غنی عن العالمین عبد مخلوقنی خجیل وغمكین ایتامك ایچون آنی مرحمةً قبول ومقابلةً احسان سعادت ایلر .

مثنوی

آن عرب را کرد از فاقه خلاص
داد بخششها و خلعتهای خاص

« ترجمه » اول اعرابی‌یی فقر وفاقه‌دن خلاص ایلدی ؛ و بخششلر و خاص خلعتلر ویردی . « شرح » جناب وهاب مطلق اول انسان خالصی اضطرابات فانیه‌دن تخلیص وانواع نعم ایله مالی وعلم حقیقته تعلیم بیوردی .

مثنوی

﴾ پس نقیبا نرا بفرمود آن قباد ﴿
﴾ آن جهان بخشش و آن بحر داد ﴿

« ترجمه » ایمدی اول، احسان جهانی‌وعدالت دریاسی‌اولان شاه‌جلیل، نقیبلره آتیده کوریله‌جکی وجهله اراده بیوردی .

مثنوی

﴾ کین سبو پر زر بدست او دهید ﴿
﴾ چونکه‌وا کرددسوی‌دجاش برید ﴿

« ترجمه » بو‌دستی‌یی آلتون‌ایله‌طولدیروب‌اول‌اعرابینك النه ویریکز ؛ بورادن مملکتنه عودت ایده‌جکی وقت آنی دجله نهری جانبنه کوتوریکز . « شرح » حق تعالی حضرتلری اول مرد خالصه بر چوق احسان ایتدکدن صکره خاص قوللرینه بیوردی‌که : بو قولمك ینه دنیایه عودت ایتمی چونکه مقدر در ؛ دریای عاممی کندیسنه ارائه وکبر ونخوتنی ازاله و افنا ایدیکز ؛ تاکه بو صورتله نائل کمال ومظهر فیض عال‌العال اولسون .

مثنوی

﴾ ازره خشك آمدست واز سفر ﴿
﴾ ازره دجلش بود نزدیکتر ﴿

« ترجمه » اول اعرابی قوراق یولدن و قاره‌دن کلشدر ؛ دجله‌دن عودتی دها یاقین وقولای‌اولور. « شرح » ارادهٔ ربانیه شرفتعلق ایدرکه : بو مرد خالص ، خشك اولان دنیاده علم صوری وسائر اسبابك استحصالی ضمننده پك چوق محن ومتاعب چکمش ونهایت بومقامه کلشدر . شیمدی‌ایسه نائل امن وسهولت وصاحب عرفان و سعادت اولمق اوزره دریای علم لدنی کندیسنه ارائه ومعناً احیا ایدیکز .

مثنوی

﴿ چون بکشتی درنشست و دجله دید ﴾
﴿ سجده می کرد از حیا و می خمید ﴾

« ترجمه » سفینه‌یه بینجه دجله نهرینك وسعتنی کوردی؛ شرم‌وحیاسندن طولایی سجده‌ایلدی وا کیلدی . « شرح » اول مرد خالص ، ابتدا کندی علم جزئیسیله مفتخر ایدی ، بعده دریای بی انتهای علم خدایی مشاهده ایلدیکنده انانیت وفخرندن محجوب وخجیل اولوب سجدهٔ سهوایتمکه تعجیل ایلدی.

مثنوی

﴿ کای عجب لطف این شه و هاب را ﴾
﴿ وان عجبتر کوستد آن آب را ﴾

« ترجمه » که بو وهاب اولان شاهك نه عجب لطفی واردر . الك عجیبی ایسه اول دجله صاحبنك بویله جزئی و عادی بر صویی اشترا ایلمسیدر . « شرح » حق تعالی حضرتلرینك الطاف مالا نهایه‌سندن باشقه عجیب برلطفی واردرکه : عمان علم صمدانیسیله برابر انسانك جزئی علمنی دخی قبول وقولنی مقبول ایدر . بو افاده ، سورهٔ بقره‌نك حکمت انکیز برآیت کریمه‌سنی دخی ایما وانبا ایلرکه (ان‌الله اشتری من‌المؤمنین انفسهم واموالهم بان لهم‌الجنة) معنای شریفی : (حقیقة الله تعالی حضرتلری، مؤمنلره جنت‌اعطاسیله‌نفسلرینی ومالرینی اشترا ایتدی)

مثنوی

﴾ چون پذیرفت ازمن آن دریای جود ﴿
﴾ انچنان نقد دغل را زود زود ﴿

« ترجمه » اول جود وکرم دریاسی . بندن نه حال ایله علی‌الفور بویله قلب‌اقچه‌کبی حقیر بر شیئی قبول‌ایلدی؛ « شرح » اول‌مرد خالص دیرکه: جود وکرم صاحبی اولان حق تعالی حضرتلری دریای بی‌انتهای علمه مالك ایکن بنم هیچ مثابه‌سنده اولان علم جزئیمی نصل قبول ایلدی و نصل عظیم مکرمت ومرحمت کوستردی !

مثنوی

﴾ کل عالم را سبودان ای پسر ﴿
﴾ کو بود از علم خوبی تا بسر ﴿

« ترجمه » ای پسر ! جمیع عالمی دستی کبی بیل‌که . او دستی علم جناب وهابك کوزللکندن تابسر مالی‌اولور. « شرح » دریایه کوره دستی. اوفاق بر شی اولوب فقط اوفاقلغیله برابر علم وعرفان ایله مالی اولمسی و او عرفانك دنیاده چوق کورنمسی اثر جود صمدانیدر .

مثنوی

﴾ قطرهٔ از دجلهٔ خوبیٔ اوست ﴿
﴾ کان نمیکنجد زپری زیر پوست ﴿

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك لطافتی دجله‌سندن بو عالمده اولان کوزللك بر قطره‌درکه . او قطره عظمتی حسبیله پوست آلتنه صیغمز . « شرح » عمان لطافت کبریا عقول واذهاندن خارج وجدا اولدیغی هویدادر.

لطافت خدادن عالمه ویا انسانه یالکز بر قطره بخش و اعطـا بیورلدیغی حالده او قطره‌یی بونجه مادیات وجسمانیـات سـتر و اخفایه مقتدر اوله‌میوب دائمـا نمایان وباعث مزید ملاحت وعرفاندر .

مثـنوی

﴿ کنج مخفی بد ز پری چاك کرد ﴾
﴿ خاك را تا بانتر از افلاك کرد ﴾

« ترجمه » جناب حق کیزلی بر خزینه ایدی ، طولولغندن پردهٔ غیبی‌یی چاك ایده‌رك طپراغی افلاکدن دهاپارلاق ایلدی. « شرح » ﴿ کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف ﴾ حدیث قدسیسی ایله حق تعـالی حضرتلری بیوررکه : بر کنز خفی ایدم ، بیلنمکلکی ایستدم و بیلنمك ایچون مخلوقاتی خلق ایلدم » بو حـدیث جلیلك حقیقتنه مطلع اولمق قوهٔ روحانیه‌یه وابسته‌در . جهت ظاهره‌سی ایسه : حق تعالی حضرتلری مخلوقاتی خلق ایتمزدن اول جواهر اسما وصفات ایله مالی بر خزینهٔ خفیه اولوب فقط اسمای حسنانك مظهرلری اولمدیغندن کافهٔ مخلوقات خلق بیوزلمش وبونجه کنوز وحقـائق رونمـا اولمش وحضرت آدم ایله سائر انبیای ذیشـان وبالتخصیص سبق آموز کائنات عرفان پیغمبر آخر الزمان علیه وعلیهم السـلامك وجودیله حق تعـالی حضرتلری خاکی سمادن دها تابان ومحل عرفان قیلمشدر .

مثـنوی

﴿ کنج مخفی بد ز پری جوش کرد ﴾
﴿ خاك را سلطان اطلس پوش کرد ﴾

« ترجمه » حق تعـالی حضرتلری کنز مخفی ایدی ، اسما و صفـات ربانیه‌سنك طولولغندن جوش ایتدی وطوپراغی اطلس کییجی سلطان ایلدی .
« شرح » جناب واجب الوجود ، غیب هویت ومرتبهٔ احدیتده مثال کنز مخفی ایدی ؛ فقط اسما وصفات بی‌غایات صمدانیه‌سی حسبیله کائناتك خلق وظهورینی

اراده بیوروب بونجه مخلوقاتی عدمدن پیدا قیلدی وترابی یعنی انسانی ، اطلس عرفانی لابس سلطان معنوی ایلدی .

مثنوی

﴿ ور بدیدی شاخی از دجلهٔ خدا ﴾
﴿ آن سبورا او فنا کردی فنـا ﴾

« ترجمه » اکر اعرابی ، دجلهٔ خـدادن اوفاق بر جـدول کورمش اولسه ایدی اول دستی‌یی مطلق افنا وشکسته ایلرایدی. « شرح » اکر دانش واسباب ظاهره حاملی اولان کیمسه عمان علم وعرفان حقدن ذره‌قدر کوروب خبردار اولسه ایدی علم جزئینك محل حفظی اولان بدنی متاعب ریاضیه ایله افنا وانانیتی کلیاً امحا وکندینی احیا ایلر ایدی .

مثنوی

﴿ آنکه دید ندش همیشه بی‌خودند ﴾
﴿ بیخو دانه بر سبو سنکی زدند ﴾

« ترجمه » اول کیمسه‌لرکه علم ربانینك بر جزئیسنی بیله کوردیلر ، آنلر همیشه بی‌خود درلر وبی‌خودانه دستی‌اوزره‌طاش‌اوردیلر. « شرح » علم وخوبیٔ ربانیدن بر مقـدار کورمکه نائل اولانلر عاشـق جمـال کبریادرلر ؛ او زمرهٔ جلیله مست عشـق خدا ایکن بدنلرینی وکبر وانانیتلرینی قیردیلر واز هرجهت مسعود وعلوی اولدیلر .

مثنوی

﴿ ای زغیرت بر سبو سنـکی زده ﴾
﴿ وین سبو زشکست کامل ترشده ﴾

« ترجمه » ای غیرتدن دستیه بر طاش اوروب قیران ! بو دستی قیریلدیغندن طولایی دهاکمل اولمشدر . « شرح » ای مرد خدا که ، وجود وانانیتی اطاعت ومحبت مولا ایله کسر ایتمش وکندیکی صورتا قیرمش وحقیقتده اکمل واحیا ایلمشسك . نه موطلو سکا !

مثنوی

﴿ خم شکسته آب ازو ناریخته ﴾
﴿ صددرستی زین شکست انگیخته ﴾

« ترجمه » کوپ قیرلمش ایسه‌ده اندن صو دوکلامشدر . بو قیریلقدن یوز صاغلاملق پیدا وحاصل اولمشدر . « شرح » محبت وعبادتدن ، انانیت وبعض مرتبه بدن وعزت منکسر ومتأثر اولمش ایسه‌ده بوندن نه‌غم واردر ؟ مطلق بو شکستیدن یوز درستی حاصل وصاحبی فیض حقه نائل اولمشدر .

مثنوی

﴿ جزؤ جزؤ خم در رقصست و حال ﴾
﴿ عقل جزؤی را نموده این محال ﴾

« ترجمه » کوپك جزئنك جزئی رقص و حالده در ؛ فقط بو کیفیت عقل جزئی‌یه کوره محالدر . « شرح » کوپدن مراد : وجود انسانی وجزئندن مقصد : اعضا اولوب جزء جزئندن مرام ایسه : آنك تابعلری وآثاریدر . سالك راه الٓهی ، وجود موهوم کوپنی قیروب آب معنایه واصل اولنجه روح مشتاقی او آب صفا ایله لبریز اوله‌رق هر برعضوی او ذوق ایله نشوه‌دار اولور . لکن شو حاله ، عقول جزئیه اصحابی بیکانه قاله‌جقلری جهتله اونلره تفهیم ایتمك متعسر وبلکه محالدر .

مثنوى

﴿ نه سبو پیدا درین حالت نه آب ﴾
﴿ خوش ببین والله اعلم بالصواب ﴾

« ترجمه » بو حالتده ایچه باق که نه دستی و نه صو پیدادر ، طوغری یه الله تعالی اعلمدر . « شرح » نظر صورت بین ایله باقه جق اولسه‌ك میدانده نه عاشق ، نه‌ده آثار فیوضات نثاری ظاهر و باهردر ؛ فقط سن صورتی ترك وبرنظر حقایق بین ایله حقیقتی رؤیت وکسب سعادت ایت. احوال روحانیه‌یی دائما ای کور وتعریض ایتمه ؛ زیرا راست و صوابه جناب مولا اعلم وداناذر.

مثنوى

﴿ چون در معنی زنی بازت کنند ﴾
﴿ پر فکرت زن که شهبازت کنند ﴾

« ترجمه » معنی قپوسنی چاله‌جق اولورسه‌ك سکا آچارلر ؛ فکرت قادینی آچ که سنی شاهین وشهباز ایتسونلر ! « شرح » بن ، احوال روحانیه‌نك فهم ودرکنه مستعد دکلم دیمه . اویله دیمك فتور ومنفوردر . المرء یطیر بجناحی الهمة والفکرة فحواسنجه انسان همت وفکرت قنادلری ایله آسمان تعالیده طیران ایلر ؛ سن‌ده باب سلامت‌مآب روحانیته اجرای عبادات مشروعه وایفای وظائف مقبوله ایله مراجعت ایدرسه‌ك اول باب سعادت مآبی آچارلر وسنی افلاك پاك حقیقتده شهباز بالا پرواز ایدرلر .

مثنوى

﴿ پر فکرت شد گل آلود و گران ﴾
﴿ زانکه گل‌خواری ترا گل شد چونان ﴾

« ترجمه » سنك فكر قنادك بالچيقه بولاشمش وآغيرلاشمشدر . زيرا سن بالچيق اكل ايديجيسك وبالچيقسكا اكمك كبي اولمشدر . « شرح » شيمديكى حال ظلمت اشتمالكه باقه ، زيرا الآن عادى ودنى شيلر ايله تخمر وبى ثمرسك . اويله حالات كدورت آياتدن فراغت وطريق حقه رجعت ايله . بعده روحانيت وسعادت نه اولديغنى رؤيت ايت !

مثنوى

﴿ نان كاست وكوشت كمتر خوار ازين ﴾
﴿ تا نمانى همچو كل اندر زمين ﴾

« ترجمه » اكمك وات بالچيقدر . بوندن آز اكل ايت ، تا بالچيق كبى زمينده قالميهسك ! « شرح » كثرت طعام ايله وجودكه ثقلت وزحمت ويرمه ؛ زيرا او حالده اجراى وظيفه وايفاى عبادتده عاجز وناچيز قالوب ترقيدن محروم ومشئوم اولورسك !

مثنوى

﴿ چون كرسنه مى شوى سك مى شوى ﴾
﴿ تند وبد پيوند وبدرك مى شوى ﴾

« ترجمه » آجيقنجه كوپك كبى تند وبد پيوند وغايت فنا اولورسك !
« شرح » اى روحانيتدن وبلكه صورى تربيهدن محروم اولان غافل وعاطل ! سنك ايچون هر حال بهمه حال ، مضرت اشتمال اولور . مثلا آچ قالهجق اولسهك صابر وشاكر اولهجغكه حدتلهنير وبد وتند فلاكت پيوند اولورسك !

مثنوى

﴿ چون شدى توسير مردارى شدى ﴾
﴿ بى خبر بى پا چو ديوارى بدى ﴾

« ترجمه » قارنك طويارسه بر مردار اولور و مانند ديوار خبرسز و آياقسز قاليرسك . « شرح » ای روحانيت وتربيه‌دن محروم اولان غافل! آچ قالسه‌ك غضوب وبداخلاق ، طوق اولسه‌ك مردار وناپاك وقوری ديوار كبی ثقلت معده وبدندن طولايی بی‌حركت وبی‌ادراك اولورسك .

مثنوی

﴿ پس دمی مردار ديگر دم سگی ﴾
﴿ چون كنی در راه‌شيران خوش تگی ﴾

« ترجمه » ايمدی بردم مردار وديگر بردمده كلب‌سك . بوحال ايله برابر ارسلانلريولنده نصل كوزل قوشه‌بيليرسك ؟ « شرح » ای غافل و عاطل ! سن آچ ويا طوق اولسه‌ك ينه بد وناپاك ومردار ومانند ديوارسك ! بوحال ايله برابر ميدان‌معنيده شيران‌خدا اولان مردان‌صاحب‌عرفان كبی نصل قطع مسافات ايله واصل سرای سعادت اوله‌بيليرسك !

مثنوی

﴿ آلت اشكار خود جز سگ مدان ﴾
﴿ كمترك انداز سگ را استخوان ﴾

« ترجمه » كندی شكار وصيدينك آلتی اولان نفس اماره‌يی كلبدن باشقه بر شی بيلمه ، كلبه پك آز كميك آت ؟ « شرح » انسانه مشتهياتی ارائه وجلب واعطا ايدن ، مانند كلب اولان نفس اماره‌در ، نفس اماره‌يه ايستديكی شيلری ويرمه ، ويررسه‌ك سركش وفنا اوله‌رق سنی كرفتار رنج و اذا ايلر !

مثنوی

﴿ زانكه سگ چون سير شد سركش شود ﴾
﴿ كی سوی صيد و شكار خوش دود ﴾

« ترجمه » زیرا کلب طویجه سرکش و اطاعتسز اولور و اویله اولنجه آو جانبنه نصل ایی قوشار ؟ « شرح » کلب سرکش اولدیغی حالده صیاده تابع اوله‌مدیغی مثللو ، نفس دخی سیر وقوی اولنجه ساحهٔ روحانیتده صید معانی ایچون غیر منقاد اولور وصاحبنی ملوث و برباد ایلر !

مثنوی

﴿ آن عرب را بی نوایی می کشید ﴾
﴿ تا بدان درگاه و آن دولت رسید ﴾

« ترجمه » اول اعرابی بی زاد وذخیره‌سزلك چکدی ؛ اول درگاه ودولته قدر یتیشدی ؟ « شرح » سبق ایدن ابیات شریفه‌نك حقیقتنی برمثال مشخص ایله اثبات ایتمك اوزره بیوریلورکه : حکایه‌سی تفصیل اولنان اعرابی ابتدا بی‌نوا اولدیغندن کندی نفسی آنی تحریٔ رزق ایچون سوق ایتمش وسعی واسترزاقده مقدم وغیور اولمش اولدیغندن درگاه حقیقته واصل و نعمت لقایه نائل اولدی .

مثنوی

﴿ در حکایت گفته ایم احسان شاه ﴾
﴿ در حق آن بی نوای بی پناه ﴾

« ترجمه » شاهك اول، پناهسز اولان بی‌نوا حقنده‌کی احسانی حکایه ارااسنده بیان ایتدك . « شرح » ابتدا بی‌نوا بولنمش اعرابینك احوالی و آنك حقنده جناب خدانك شرفریز اولان مرحمتی بو حکایه‌ده بیان و اتیان ایلدیکمزدن او جهتلرك تکرارندن فراغت وجهات حکمیه‌نك ایضاحنه مبادرت ایلرز .

مثنوی

﴿ هرچه گوید مرد عاشق بوی عشق ﴾
﴿ از دها نش می جهد در کوی عشق ﴾

« ترجمه » مرد عاشق هر نه سویلر ایسه رایحهٔ عشق آنك اغزندن ظهور ایله کوی عشقده انتشار ایدر . « شرح » عاشق حقیقی اولان ذات پاکك دهان حقایق افشانندن هر نه کلام ظهور ایدر ایسه بوی عشق ایما ومستمعین مستعدینی احیا ایلر .

مثنوی

﴿ کر بکوید فقه فقر آید همه ﴾
﴿ بوی فقر آید ازان خوش دمدمه ﴾

« ترجمه » اکر فقه سویلر ایسه اندن بتمامها فقر کلیر ، اول خوش سوزلی ولطیف صدالی عاشقدن فقر رایحه‌سی کلیر . « شرح » معاملات عباد ایچون وضع اولنان علم فقدن بیله عاشق حقیقی ، بحث وبیان ایتسه بالمناسبه او صره‌ده دخی حق تعالی حضرتلرینك قدرت وکمال بی‌زوالندن و عشق پاك لا یزالندن بحث واتیان ایده‌جکی حسبیله رایحهٔ عشق جاری ومستمع مسعود ، معناً معطر وعالی اولور .

مثنوی

﴿ ور بکوید کفر دارد بوی دین ﴾
﴿ آید از کفت شکش بوی یقین ﴾

« ترجمه » واکر صورتا کفر سویله‌سه بیله او کلامی . دین رایحه‌سنی نشر ایدر وآنك شك وکمان صوریسندن بوی یقین حس اولنور . « شرح » بر عاشق حقیقی حالت جذبه‌ده ایکن صوری کفر عد اولنه‌بیله‌جك بر کلام سویلیه‌جك اولسه آنده دخی دین رایحه‌سی حس اولنور ؛ نته‌کیم اولیاء اللهك (سبحانی ما اعظم شانی) و (لیس فی جبتی سوی الله) و (انا الحق) کبی حالت استغراقده مسموع و معلوم اولان کلام عشق انجاملرندن وبرای اظهار حقیقت ، صورت شکدن واقع اولان سؤاللرندن شك یرینه دینه یقین و قوت کلیر .

مثنوى

﴿ كفت كژ كز بحر صدقى خاستست ﴾
﴿ اصل صاف آن فرع را آراستست ﴾

« ترجمه » بر صدق درياسندن پيدا اولان كوپوك صورتا اكرى اولسه‌ده اصلاً صافى اولان‌دريا ، فرعى بولنان او، اكرى وغيرصافى كوپوكى‌تزيين‌ايدر. « شرح » صورتا غير مقبول كورينان بعض كلمات وشبهات عاشق حقيقى اولميان بر انسان طرفندن اظهار اولنور ايسه محض عناد وبلكه باعث فساد اولور ؛ اما او نوع بيانات وشبهات حالت جذبه‌ده بولنان بر عاشق خدا داد جانبندن بيان واتيان اولنورسه او عاشقك قلبى درياى پاك كبى صافى اولديغندن ، آندن ظهور ايدن حالات وكلمات مقبول وصدق شمول اولور ؛ زيرا انك قلبى اصل وصورتا غير لايق كورينان كلام وشبهه‌سى فرعدر.

مثنوى

﴿ آن كفش را صافى ومحقوق دان ﴾
﴿ همچو دشنام لب معشوق دان ﴾

« ترجمه » او كوپوكى ، صافى ولايق وحقيقى بيل ؛ معشوقك لبنك دشنام وتكديرى كبى قياس‌ايت ! « شرح » بردلبرك كلامى‌ولوتكدير ودشنام‌آميز اولسه عاشقنه ، (سن همان ايله تكلم راضى‌يم دشنامه بن) ديديرته‌جك مرتبه طاتلى كله‌جكى بديهى اولديغى مثللو ، عاشق حقيقينك دخى صورتا نامعقول كورونن كلام حكمت انجامى حقيقتده‌مقبول وصافى اوله‌جغى امر جليدر.

مثنوى

﴿ كر بكريد كژ نمايد راستى ﴾
﴿ اى كژى كه راست را آراستى ﴾

« ترجمه » اکرا کری سویله‌سه طوغریلق کوستر، ای مقبول برا کریلك، که طوغریلغی تزیین ایلدی. « شرح » عاشق حقیقی، بعض دفعه صورتا غیرمعقول کلمات وشبهات، بیان وایراد ایده‌جك اولسه دخی انلرده حکمت وسلامت مخفی بولندیغندن هم حقیقت، همده حقیقتپروران و هوشیاران اندن مستفید وفیضلری مزید اولور.

مثنوی

﴿ از شکرکه شکل نانی می پزی ﴾
﴿ طعم قند آید تراچون می‌مزی ﴾

« ترجمه » اکر شکردن بر اکمك شکلی یاپوب پیشیرر و امه‌جك اولور ایسه‌ك اندن سکا شکر لذتی کلیر. « شرح » مطلوب اولان اصلدر، صورت دکلدر؛ مثلا شکرك اصلی طاتلی اولدیغندن اکمك شکلنه وضع ایتسه‌ك دخی اغزه کلنجه حلاوتنی ارائه ایلر؛ کذلك کلمات عشق آیات مردان خدا بی هانکی صورته افراغ ایده‌جك اولورسه‌ك ماهیتلری تحری اولننجه ایچلرنده‌کی حکمت عیان و آشکار اولور.

مثنوی

﴿ ور بیابد مؤمنی زرین وثن ﴾
﴿ کی هلدا آنرا برای هرشمن ﴾

« ترجمه » اکر بر مؤمن التوندن یاپلمش بر بت بولسه، هر بت‌پرست ایچون انی نصل ترك ایده‌بیلیر؟ « شرح » اوزرینه بت صورتی نقش اولنمش بر آلتونی یاخود آلتوندن معمول، بر صنمی عاقل برمؤمن بولنجه بوآلتونده بت رسمی واردر آله‌مام دیو هیچ بر وقت ترك ایده‌میه‌جکی درکار اولدیغی مثللو، ظاهری نا معقول، حقیقتی مقبول اولان بر کیفیتی دخی مؤمن عاقل ترك ایده‌مز، بلکه آلیر وآلدقده نا معقول اولان جهتنی محو و ازاله و دیکر جهاتندن استفاده ایدر. کذلك ولو کفاردن اختراع وتألیف اولنمش برصنعت

ویا آلت حربی ویا بر کتابی مؤمن ترك ایتمیوب آنده شرعاً غیر مقبول شیئلر وار ایسه آنلری ترك وامحا ایله فوائد بخش اولان جهاتنی اخذ وقبول و او صورتله کندینی مستفید وکارینی مشروع ومعقول ایلر .

(بیت شریفده‌کی (شمن) لفظی چمن وزننده اولوب بت پرست معناسنه ایکن هر نصلسه بوندن اولکی شرحلرده (ثمن) صورتنده یاکاش باصلمش اولدیغی اخطار اولنور .)

مثنوی

﴿ بلکه کیرد اندر آتش افکند ﴾
﴿ صورت عاریتش را بشکند ﴾

« ترجمه » بلکه‌مؤمن اوصنم زرینی طوتار، آتشه آتار واریدوب‌عاریت اولان صورتنی ازاله‌ایدر . « شرح » مؤمن عاقل بر شیئك نا معقول اولان جهتنی نور عقلیله امحا ومفید ومعقول اولان کیفیتی قبول و حفظ ایله حالنی اعلا ایلر .

مثنوی

﴿ تا نماند بر ذهب نقش وثن ﴾
﴿ زانکه‌صورت‌مانعست‌وراهزن ﴾

« ترجمه » تا التون‌اوزره بت‌نقشی قالمیه؛ زیراکه صورت مانع‌ورهزندر.

« شرح » عاقل اولان مؤمن بر کیفیتك غیر مشروع اولان جهت و صورتی نور عقل واسباب مشروعه ایله ازاله ایلر ؛ زیرا صورت ، کرچه حد ذاتنده وارستهٔ اهمیت ایسه‌ده کندی اصلنه القای میل ومحبته سبب وآلت اوله‌جغی مجرب اولدیغندن عاقل اولان ذات غیر مشروع صورتی امحا وجهت مفیده‌سنی محافظه واولوجهله بر چوق فوائدی استحصال ومعناً کندینی احیا ایلر . مثلا جمله‌نك معلومی‌اولان‌اصنام،عادی‌طاش‌وکرسته‌دن‌ویاسائربوکبی مواددن اوسته‌لر معرفتیله اعمال اولندیغی‌بدیهی وبو نقطهٔ‌نظردن باقیلیر ایسه اهمیتدن عاری‌اولوب امابت‌پرست‌اولانلره آلهه‌یی اشارت‌وآنلرك پرستش‌وعبادتلری‌ایچون مشرکینك قلبنه میل‌ومحبت القا ایلدیکندن‌ممکن‌اوانجه شکست‌ایتمك مقتضای‌حکمتندر.

مثنوی

ذات زرش داد ربانیستست
نقش بت برنقد زر عاریتست

« ترجمه » زردن مصنوع اولان بتده‌کی آلتون، عطاواحسان ربانیدر؛ نقش بت ایسه نقد زر اوزره عاریتدر . « شرح » آلتونك حد ذاتنده قیمتدار وفوائد نثار اولمسی احسان ربانیدر ؛ اما اوزرینه مؤخراً نقش اولنان صنم،شیطانك القاآتی اوزرینه ذات‌واعتباردن خالی وعاریت وعادیدر؛ بناءً علیه حسب‌العقل عاریت وعادی‌یی‌ذاتی وحقیقی اولان جهتدن تفریق‌ایتمك‌مقتضیدر. مثلا عقل صوری صاحبی بر غیر مؤمن بالاده بیان اولندیغی اوزره مقبول بر شی اختراع ویا تألیف ایدر ایسه آنده ایکی حالت موجوددر : بری ، داد حق وباعث اختراع وموجب‌تألیف اولان ذکاوت‌فطریه ودیگری‌صاحبنك حقایقه دائر عاریت وبی اساس اولان فکریدر ؛ ایمدی عاقل اولان مؤمن ، استادك حقایق روحانیه‌یه وآخرته متعلق سطحی وعادی فکرینی ترك وابطال وداد حق اولان صنعت وکمالنی قبول وکندینی وهم جنسنی خوش‌حال ایلرکه : (الحکمة ضالة المؤمن) حدیث حکمت تحدیثی بومعنایه اشارتدر.

مثنوی

بهر کیکی توکلیمی را مسوز
وزصد ای هر مکس مکذارروز

« ترجمه » بر پیره ایچون سن کلیمی یاقمه ، وهرسینكك‌صداسندن‌ناشی کوندزدن واز کچمه ؟ « شرح » ای قیل وقال ایله دمکذار اولوب ذات معنادن غافل اولان ! بر خیالدن ویا عادی بر سببدن طولانی کوروله‌جك فائده‌یی ترك ایتمه ، شونك بونك معناسز وغیر مشروع کلمات و تعریضاتندن طولایی نور افزا اولان حقیقتدن واز کچمه ؛ هر حالده صورت مشروعه‌ده طالب محسنات ومرد پرثبات اول !

مثنوى

﴿ بت پرستی چون بمانی درصور ﴾
﴿ صورتش بگذار ودر معنی نگر ﴾

« ترجمه » اگر صورتلرده قالیر ایسه‌ك بت پرستسك . سن آنك صورتنی براقده معنایه نظر ایت ؟ « شرح » مثلا اوزرینه بت‌صورتی منقوش بر آلتونی بولورده او صورتدن طولایی آلتونی ترك ایدر ایسه‌ك او حالده سن دخی نوعاً بت‌پرستسك ؛ زیرا بت حسبیله آلتونك فائده‌سندن کندیکی محروم ایلمش اولورسك . کذلك بعض جهتی مقبول اولان شیلری غیر مشروع حالاتدن تفریق ایتمك ممکن ایکن وهم وجهل حسبیله جهات مقبوله‌یی ترك ایده‌جك اولورسه‌ك صورته مربوط ومعناً بت‌پرستلردن‌معدوداولمش‌اولورسك.

مثنوى

﴿ مرد حجی همره حاجی طلب ﴾
﴿ خواه هند وخواه ترك ویاعرب ﴾

« ترجمه » اگر حجه منسوب مرد ایسه‌ك همراهك اولمق ایچون برحاجی طلب ایت ؛ او حاجی ایستر هندلی ، ایستر ایسه ترك و یا عرب اولسون . « شرح » ای نیت مقبوله صاحبی اولان طالب حقیقت ! سن همیشه معنایه میل ودقت‌ایت. زیرا صورت ، اهمیتدن عاری وعاریتدر. مثلا حجه کیده‌جك کیمسه‌یه یولداش اولمق اوزره حجی‌نیت ایتمش برمؤمن لازم‌اولوب امااومؤمنك رنك وصورتی بیاض ویا سیاه ایمش ؟ طالب حج اولان ذاته کوره او جهت مساوی ورنك وصورت خیال عادیدر .

مثنوى

﴿ منگر اندر نقش واندر رنك او ﴾
﴿ بنگر اندر عزم ودر آهنك او ﴾

« ترجمه » آنك نقشنه ورنكنه باقمه ، عزم وقصد ونيتنه نظر ايت !
[بالاده‌كى شرح بو بيت شريفك دخى شرحى اولور .]

مثنوى

﴿ كرسيا هست اوهم آهنك تواست ﴾
﴿ توسپيدش خوانكه همرنك تواست ﴾

« ترجمه » سنكله برابر حجه كيدن كيمسه سياه ايسه‌ده ينه سنك هم آهنككدر. سن ، او سياهى بياض عدايله وبياض اعتبار ايت كه من حيث المعنى سنك همرنككدر .
« شرح » حقيقت ، رنك وصورتده دكل اصل معنيده‌در. اخلاق واطوارى مقبول ومشروع اولان بر ارقداشك عرق اصفر و اسوده منسوب اولسه‌ده آنك رنكنه دكل ، نيت وآهنكنه وسكا اولان صدق ومحبتنه نظر ايلر ومثلا قرداشم ديرسك . كرچه سنك پدر ومادرك بياض وآنك ابوينى سياه وسندن جدادر.

مثنوى

﴿ اين حكايت كفته شد زير وزبر ﴾
﴿ همچو فكر عاشقان بى پاوسر ﴾

« ترجمه » بو حكايه ، عاشقلرك بى سرو پا اولان فكرى كبى زير وزبر سويلندى ، يعنى منتظماً دوام ايديله‌مدى . « شرح » حضرت مولاناى رومى قدس سره السامى مثنوىٔ شريفك ابيات حكمت آياتنى جذبات عشق آيات ايله ايراد وتأليف بيوردقلرندن حكايه‌لرك صورت ترتيبنى دكل آنلرده مضمر ومكنوز اولان حقايق ودقايق بيان ومستعد اولان طالبلرى ريان عرفان بيورمق مسلكنى اختيار ايتدكلرى جهتله بو حكايه‌ده دخى او مسلك موجبنجه حركت وقصه اراسنده بر چوق حكميات عاليه افاده ايتمش اولدقلرينى تفهيم بيوررلر.

مثنوى

﴿ سرندارد چون ازل بودست پيش ﴾
﴿ پا ندارد با ابد بودست خويش ﴾

ترجمه‌ْ ازل کبی ابتداسی وابد مثالی انتهاسی یوقدر . « شرح
بو اعرابی حکایه‌سنده کورینان دقایق ویاخود من حیث المجموع مثنوی شریفده‌کی
حقایق ، ازلی وابدی اولان علم لدندن باحث اولدیغی جهتله ابتداسز اولوب
ابد ایله پیوسته بر عمان حکمت آراسته‌درکه ، آنده ابتدا و انتها بوانه‌میوب
محیط اسرار بی‌شماردر.

مثنوی

﴿ بلکه چون آبست هر قطره ازان ﴾
﴿ هم سرست وپا وهم بی هر دو آن ﴾

ترجمه‌ْ » بلکه صو کیبدرکه ، هرقطره‌سی هم ابتدا هم‌انتهادر . هم بو
ایکیسندن‌ده خارجدر. « شرح » بو نظم شریف برآب لطیف کیبدرکه ، هر
قطره‌سی هم ابتدا هم انتها تعبیرینه ، هم‌ده بو ایکی اعتباردن عالی ، توصیفنه
سزا واحرادر . زیرا صوبی ترکیب ایدن قطراتدن هانکیسی اول هانکیسی
صکره‌در ، تعیین ایتمك ممکن اولمدیغی مثللو ، بو حقایق و دقایقی دخی زمان
ومکان ایله تقیید ایتمك قابل دکلدر .

مثنوی

﴿ حاش‌لله این حکایت نیست هین ﴾
﴿ نقدحال ماوتست این خوش ببین ﴾

« ترجمه‌ْ » حاشا لله ! بوحکایه دکلدر، دقت‌ایت‌که بزم‌وسنك نقدحالمزدر.
شرح » مثنوی شریفده ویا اعرابی حکایه‌سنده بیان و اتیان اولنان کلمات
حکمت آیات،حاشا لله،که عادی بر وقعهٔ ماضیه‌یی تعریف‌ایدیجی برنوع‌داستان‌اوله؛
بلکه الآن و الی آخرالزمان عریف و دانا اولانلرك وسنك ، بنم وجمله‌نك
عینیله حالی واجراسی مقتضی احوال حکمت اشتمالك تعریف وتوصیفیدر.

مثنوی

﴿ زانکه صوفی با کرو بافر بود ﴾
﴿ هرچه آن‌ماضیست لایذکر بود ﴾

« ترجمه » زيرا صوفى كروفر صاحبى اولوب عندنده ماضى لا يذكر وغير معتبردر. « شرح » بو محلده (صوفى) لفظندن مقصد، صاحب تصوفدر. اويله بر مرد خدا صاحب قوت وشعشعه اولوب فائده‌دن خالى اولان ماضينك حكايه‌سيله اضاعهٔ اوقات ايتمز ، بلكه (صوفى ابن الوقت باشد اى رفيق) بيوردقلرى اوزره الآن جارى اولان احوالدن مستعدينه افاضهٔ ايمان وبخش اطمئنان ايلر .

مثنوى

﴿ هم عرب ماهم سبوما هم ملك ﴾
﴿ جمله مايؤفك عنه من افك ﴾

« ترجمه » هم عرب ، هم دستى ، هم ملك ، جملةً بزز ، من عندالله مصروف و محروم اولان بو حقيقتدن‌ده مصروف و محروم اولدى .
« شرح » مصراع ثانيده اشارت بيوريلان آيت، سورهٔ ذارياتك يدنجى آيت كريمه‌سيدر. شويله‌كه : ﴿ والسماء ذات الحبك انكم لفى قول مختلف يؤفك عنه من افك ﴾ معناى شريفى : يوللرى بولنان سمايه قسم ايدرم‌كه، تحقيقا سز بر مختلف كلام وقولده‌سكز، كيرى دونديريلور قراردن اول كيمسه‌كه دونديرلمشدر» آيت كريمه‌ده بيان بيوريلان طرايقدن مقصد عالى : پايهناى سماده مسيرهٔ كواكب اولان طرائق محسوسه وياخود قلب ودماغ انسانده‌كى حسيات وتصورات عميقه اولمسى وارد خاطردر . كفار ومنافقينك مختلف قولى : حق تعالى حضرتلريله پيغمبر ذيشان واحوال روحانيه‌يه دائر اولان اختلافلريدر واختلافدن وعدم اطاعتدن ناشى اول كروه مفسدت انبوه خيردن دونديريلور ومستحق جزا اولورلر »

بيت شريفك شرحنه نقل كلام اولنثجه بيوريلوركه : اعرابى حكايه‌سنده بيان اولنان (عرب)، (دستى)، (ملك) كبى شيلر جملةً بزم عين حالمزى معرف احوال حكمت مآلدر؛ اما بوكا دائر مختلف فكرده بولنوب تعريض ايدن بولنور ايسه اوكبى معترض وعنود، خيردن محروم ومشئوم اولور

مثنوی

﴿ عقل‌را شودن وزن‌را نفس وطمع ﴾
﴿ این دو ظلمانی ومنکر عقل شمع ﴾

« ترجمه » بو قصه‌ده‌کی مردی : عقل‌وزنی : نفس‌وطمع بیل. بو ایکیسی ظلمانی وشمع عقلی‌انکار ایدیجیدر « شرح » جریان ایدن بو حکایه‌نك دیکر محلنده اخطار وبیان اولندیغی وجهله اعرابیدن مقصد : عقل وزندن مرام : نفس وطمعدر ؛ نفس وطمع ایسه ظلمانی وانوار نثار اولان عقلی انکار ایدیجیدرلر

مثنوی

﴿ بشنوا کنون اصل انکارازچه‌خاست ﴾
﴿ زانکه کل را کونه‌کونه جزؤهاست ﴾

« ترجمه » شیمدی، اصل انکار، نه‌دن پیدا اولدیغنی ایشیت واوکره‌ن : او سببدن پیدا اولدی‌که : کلك درلودرلوجزءلری واردر « شرح » بری دیه بیلیرکه، انسانده شمع عقلك نوری وار ایکن نه ایچون اختلاف وانکار ظاهر وبدیدار اولمش اولسون ؛ اویله برسؤال‌مقدره جواباً بیوریلورکه:کلك،برچوق جزءلری اولدیغندن عقل وهدایته کاینبنی مالك اولمیان کیمسه برجزء ویا برقاچ اجزایه حصر فکر ونصب نظر ایدوب کلی کورمکدن محروم وزبون اولور. ـ کلدن مقصد : مرتبهٔ الوهیت وجناب خدا ؛ وجزءلردن مرام : اسما وصفات متنوعه‌در. وجود انسانی، اسما وصفات‌الهیه‌نك مظهری اولدیغندن ظهوراسما اعتباریله نفس ، مطمئنه مرتبه‌سنه وارنجه‌یه قدر عقل ایله اختلاف ونزاعـدن خالی قالماز .

مثنوی

﴿ جزؤ کل نه جزؤها نسبت بکل ﴾
﴿ نه چو بوی کل‌که باشد جزؤ کل ﴾

« ترجمه » كلك جزئی . جزءلرك كله نسبتی كبی دكلدر ، وكل رايحه‌سی كبی‌ده‌دكلدر،كه اورايحه كل‌چيچكنك جزئی‌اوله « شرح » بيان‌ايتمكده‌اولديغمز جزء ، اويله جزءلردن دكلدركه . كله نسبتی اولسون واو اجزا جمع اولنه‌جق اولسه كلی تركيب ايتمش ومثلا كلك رايحه‌سی كبی كنديسنك بر جزئی اولمش اولسون . حاشا ! اويله دكلدر؛ كافهٔ جزءلر يعنی بالجمله كائنات ومخلوقات واسما وصفات ، الوهيتی تركيب ايتمز . الوهيت، قياس واجزادن منزه واعلادر

مثنوی

﴿ لطف سبزه جزؤ لطف گل بود ﴾
﴿ بانك قمری جزؤ آن بلبل بود ﴾

« ترجمه » سبزه‌نك لطافتی، كل چيچكی لطافتنك جزئی ؛ وقمری دنيلان قوشك صداسی، بلبل صداسنك جزئی اولور « شرح » كلك لطافتی . جامع لطايف سبزه اعتبار اولنديجه سبزه‌ده‌كی لطافت انك جزئی وصدای بلبل ميانهٔ آواز مرغانده الك كوزل فرض ايديلنجه مثلا قمری نك صداسی انك جزئی اولمش اولور؛ حالبوكه كائنات ومخلوقات واسما وصفات ، الوهيته كوره اويله جزءلر دكلدر؛ الحاصل الوهيت، اجزادن مركب اولميوب انك عمق وحقيقتنه ذات احدتدن غيری كيمسه‌نك مطلع دكلدر ﴿ ماعرفناك حق معرفتك ﴾ ديمكدن وبوبابده اظهار عجز وحيرت ايلمكدن باشقه چاره بولنه‌مز

مثنوی

﴿ كرشوم مشغول اشكال وجواب ﴾
﴿ تشنكا نرا كی توانم داد آب ﴾

« ترجمه » اكر اشكال وجواب ايله اشتغال ايدر ايسه‌م، تشنه اولانلره صو ويرمكه نصل قادر اولورم ؟ « شرح » كل وجزء كيفيتندن عقللرده حاصل اولان اشكال وشبهاتك اسئله واجوابه‌سيله مشغول اوله‌جق اولسه‌م مثنویٔ

شريفك مانند آب زلال اولان نظم وحكمتنه راغب وتشنه بولنان اهل حالك امدادينه نصل يتشه‌بيلورم ؟ يعنى قيل وقال وجدال وحل اشكال ايله مشغول اولنجه مثنوئ شريفـك تأليفندن وحكم واسرارنك تعريفندن بالضروره كرى وقالمش اولور .

مثنوى

﴿ كر تو اشكالى وكاى وحرج ﴾
﴿ صبر كن الصبر مفتاح الفرج ﴾

« ترجمه » بالكليه كرفتار مشكلات وزحمت ايسه‌ك وكلك حقيقتى نصلدر ديو اشكالده بولنور ايسه‌ك صبر ايت؛ زيرا صبر، فرج وصفانك اناختاريدر « شرح » اكر ازهرجهت دوچارمشكلات ومحنت وكل‌حقيقتنك عدم فهمندن متأسف دوچار اذيت ايسه‌ك اجراى عبادتده وايفاى وظيفهٔ عبوديتده صابرانه مقدم ومستقيم اول، زيراصبر؛ دارينده موجب سلامت‌عظمادر . دنياده‌حقيقت روحانيتى كشف ايتمك سكا ممكن اولمسه بيله ينه عبادتده صبر ودوام ايت، زيرا موت‌كانجه (در دم آخر دم آخر بود) بيورلديغى اوزره كلك‌وهرشيئك حقيقتى ظاهر وباهر وعارف وصادق اولانلر نعم روحانيه ايله دلسيراولورلر.

مثنوى

﴿ احتما كن احتما زانديشها ﴾
﴿ فكر شيروكور ودلها بيشها ﴾

« ترجمه » پر افكار وخواطر فاسده‌دن پرهيز ايت؛ زيرا فكر، ارسلان ويبانى اشك ؛ وكوكللر اورمانلردر « شرح » خواطر فاسده‌دن ، وساوس شيطانيه‌دن عقل وقلبكى حفظ ايله ، وقت پرهيزده اولديغى مثللو افكارك الك مقبولنى قبول ايت؛ زيرا فكر هم ارسلان،هم‌وحشى‌اشك‌كبى اولوب هرفكرى قبول وذهننى انلرله آشغال ايلر ايسه‌ك بيشهٔ قلب وعقلك فائده‌سز شماته ايدن وحشى مركبلر يعنى افكار فاسده ايله مالى وحكمتدن خالى‌اولور .

مثنوی

احتماها بر دواها سرورست
زانکه خاریدن فزونیٔ کرست

« ترجمه » پرهیزلر، علاجلرك سروریدر، زیراقاشیمق‌اویوزك زیاده‌لکنه سببدر « شرح » بدناً ویا معناً خسته اولانلر ایچون پرهیز واحتما، دوا ونجات عظمادر . حدیث شریفده دخی « الحمیة رأس کل دواء » بیورلمشدرکه « پرهیز کافهٔ دوانك باشی واعلاسیدر » دیمکدر فقط شریعت مطهره‌نك اساسی اولان اعتدالدن آیرلمه، یعنی پرهیز ایده‌یم دیر ایکن اکل ویا تفکردن بالکلیه اجتناب اتمه. کلیاً اجتناب اتمك افراط اولوب اوحالده بدن وعقله ضعف کلی سر نمون وصاحبی ازهر جهت دیکر کون اولور. بناءً علیه پرهیز مقبول؛ معتدل اولان احتمادرکه، مدت قلیله‌ده فیض نما اولور . قاشیمق اویوزك زیاده‌لکنه سبب اولدیغی کبی، برفکر الم افزانك دفعی ایچون تأمل کثیر دخی دماغه رنج وتعب ویروب تعب دماغ ایسه ارادت ومشیت انسانیه‌یی قوتسز براغه‌جغی واندن صکره اوفکر الیم خارق العاده بر صورتده تزاید ایله صاحبنی کلیاً مضطر ومتألم ایده‌جکی طبیعیدر .

مثنوی

احتما اصل دوا آمد یقین
احتما کن قوت جانت ببین

« ترجمه » اصل دوا بلاشبهه پرهیزدر؛ پرهیز ایتده جانکك قوتنی کور.
« شرح » بو ابیات شریفه‌ده ذکراولنمقده اولان احتما . بالاده کوردیکی وجهله اندیشه وخواطر پرهیزیدر . فقط کرك معنوی کرك بدنی اولان معتدل احتمانك فوائدی بدیهیدر. آنکله انسان تصوری نا قابل برمرتبه‌ده کسب قوت جان ایدر، حتی چوق سویلامك وفائده‌سز صورتده ذهنی اتعاب ایتمامك کیفیتی اعصابك قوای مادیه‌سندن باشقه نوعاً معنوی اولان قوتلرینی دخی حفظ وتزیید ایده‌جکی طبك اجرا ایلدیکی تجارب کثیره ایله مثبتدر .

مثنوی

﴿ قابل این نکتها شو کوش وار ﴾
﴿ تا که اززر سازمت من کوشوار ﴾

« ترجمه » بونکتەلری سن قولاق کبی قبول ایدیجی اول که بن سکا آلتوندن کوپه یاپەیم . « شرح » مثنوئ شریفك نکات و حکمنی کمال اطاعتله قبول ایت که ، کوش استعدادك اوزره علم لدنی جواهرندن کوشوار عرفان تعلیق واذن حق ایله قلب وعقلکی سقامتدن تخلیص ایدەیم .

مثنوی

﴿ حلقەدر کوش مه زرکر شوی ﴾
﴿ تا بماه وتا ثریا بر شوی ﴾

« ترجمه » مەزرکرك قولاغنه حلقەاولوب ماهەوثریایەقدرتعالی‌ایدەسك.

« شرح » بیان ایلدیکم حکم ونکاتی قبول و اولوجهله کندیکی مقبول ایدر ایسەك ماندرك‌زرکنوریله اورتالغی یالدیزلیوب تنویر ایدن ماه منیرك کوشواری وباعث الافتخاری وحتی ماه جهان پیرا ایله نجم ثریادن دها عالی ودها علوی اولورسك . اکثر شراح (مەزرکر) کلماتندەکی (مه) لفظنی میمك فتحیله اوقویوب آی معناسنی ویرمشلر و (مەزرکر) ی اسکی (قویومجی کبی جهانی یالدیزلایان آی) مألنده بر ترکیب عد ایتمشلردر . بو توجیه ایله برابر میمك کسریله اوقویوب (بیوك وعالی بر قویومجی) معناسی ویریلمك‌ده ممکندر .

مثنوی

﴿ اولا بشنوکه خلق مختلف ﴾
﴿ مختلف جانند ازیا تا الف ﴾

« ترجمه » اولا ایشت که، یاحرفدن الفه‌قدر حروفك اختلافی کبی خلق ، روحاً متخـالفدر . « شرح » خلقك ابدانی ابیض ، اصفر ، اسود و طویل وقصیر اولمقده مختلف اولدیغی مثللو ، جانلری دخی بربرینـه مختلف ومانند یا والفدر ؛ یعنی حرفلر نصل شکلاً ومخرجاً بربرینه مشابه دکل ایسه جانلرده بربرینه مشابه دکلدر .

مثـنوی

﴿ در حروف مختلف شور وشکیست ﴾
﴿ کرچه از یك روی سرتا پا یکیست ﴾

« ترجمه » حروف مختلفه‌ده شـور وشـبهه واردر . کرچه بر وجهدن سر تا پا بردر . « شرح » حروفده مثلا (الف) ك ظاهراً شکلی ، صداسی، محلی باشقه ایسه‌ده حقیقت ومقصد نقطهٔ نظرندن باقیلنجه جمله‌سی بردر ؛ زیرا مختلف‌الاشـکال اولان بر حروفك کاری ترکیب الفـاظ واظهار معـانیدر ؛ ارواح مختلفه دخی متنوع وکثیر اولان اسما وصفات ربانیـه‌یی اظهـاره آلت اولدقلرندن جمله‌سی بر امر اوزره خلق اولندیلر.

مثـنوی

﴿ ازیکی روضـد ویك رومتحد ﴾
﴿ ازیکی روهزل وازیك روی‌جد ﴾

« ترجمه » بر یوزدن بر برینـه ضد وبر یوزدن متحد ، بر یوزدن هزل وبیهوده ، دیکر یوزدن جدی‌وحقیقیدر. « شرح » سـبق ایدن بیت شریفك شرحنده بیـان اولندیغی اوزره بر حرف شکل و صدا ومحل حسبیله دیکرینه مختلف ایسـه‌ده مقصد اصـلی‌یه کلنجه بربریله متحددر ؛ حروفك بر قاچنی بلا انتظام مزج ایده‌جك اولسـه‌ك هزل وبیهوده‌لك کورینور ؛ فقط منتظماً ترتیب‌اولنسه جدیت‌وحقیقت رونمااولور. ارواح وابدان واجناس‌دخی بویله‌در. برنقطهٔ نظردن مختلف، دیکرنقطه‌دن «مقصداصلی» لدنی‌یه‌کوره متحددرلر.

مثنوی

﴿ پس قیامت روز عرض اکبرست ﴾
﴿ عرض او خواهد که بازیب وفرست ﴾

« ترجمه » ایمدی قیامت عرض کونیدر ، عرضی اول کیمسه ایسترکه زیب وفر ایله مزین ورونقدار در. « شرح » ابدانك اختلافی دنیاده کورینور ایسه‌ده ، ارواح مختلفه‌نك احوالی غیر مرئیدر ، اما قیامتکه روز عرض اکبردر ؛ انده ارواحك دخی حقائقی رونما اوله‌جغی هویدادر ؛ بناءً علیه اهل صدق وایمان اولانلر آخرته طالب ومنکرین موت ایله قیامتدن مجانبدرلر.

مثنوی

﴿ هرکه چون هندوی بدسودا بیست ﴾
﴿ روز عرضش نوبت رسوا ییست ﴾

« ترجمه » هر کیم هندوکبی سیاه‌ایسه، عرض کونی انك روز رسواییسی اولور . « شرح » هر هانکی انسان سواد کفر ومعصیت واخلاق ذمیمه ایله بد حال وبد طینت ایسه عرض اکبر اولان یوم قیامتده خجیل ورسوا اولوب انعام جنتدن محروم وبی‌نوا قالیر. (هندو) سیاه رنکلی معناسنه‌اولوب (هندلی) دیمك دکلدر.

مثنوی

﴿ چون ندارد روی همچون آفتاب ﴾
﴿ اونخواهد جزشبی همچون نقاب ﴾

« ترجمه » آفتاب کبی یوزی پارلاق اولمایان کیمسه، نقاب وپرده کبی یوز اورتوجی برکیجه‌دن باشقه شی ایستمز . « شرح » صاحب کفر ومعصیت اولان کیمسه یوم قیامتده محجوب و معیوب اوله‌جغنی کرك کفرندن ، کرك

اخلاق وافعال ذمیمه‌سندن فهم وادراکایله عالم‌عقبادن متحاشی اولیور وظلمات انکیز اولان پردهٔ دنیا التنده مختفی قالمق ایستر . حالبوکه ﴿ یوم تبلی السرائر فماله من قوة ولا ناصر ﴾ نظم جلیلی منطوق منیفنجهٔ یوم قیامتده هرکسک و اصحاب معصیتك سرائر وضمائری بللی اولوب او کروه ایچون قوتدن حصه اولمدیغی کبی ناصر ومعین دخی یوقدو .

مثنوی

﴿ برك یك كل چون ندارد خار او ﴾
﴿ شد بهاران دشمن اسرار او ﴾

« ترجمه » دیکنی برکل یاپراغنی‌بیله طوتمیان کیمسه‌نك اسرار و اطواری بهارك دشمنی‌در . « شرح » وجود سیئات آلودنده حسنات واعمال صالحه واخلاق حمیده اولمایان وشخصی دیکنلی بر اغاج کبی اولان برفاسقك دیکنلری دیمك اولان سیئاتی ازهار حسناتك بهار کبی دم انکشافی اولان قیامت کوننده آشکار اوله‌جغندن او فاسق عاصی یوم‌الحسابدن متنفر ومحترزدر .

مثنوی

﴿ وانکه سرتاپا کلست وسوسنست ﴾
﴿ پس بهار اورا دوچشم روشنست ﴾

« ترجمه » اما اول کیمسه‌که باشدن ایاغه قدر کل وسوسندر ، بهار اکا ایکی چشم روشندر . « شرح » ایمان واخلاق حمیده و افعال خیریه ایله تزیین وجود وجان ایدن انسان ، مثال بهار رحمت رسان اولان یوم قیامته آرزوکش‌در . زیرا حائز اولدیغی ازهار لطافت دثاری او کون کلیاً منکشف ونمایان اولور .

مثنوی

﴿ خاربی معنی خزان خواهد خزان ﴾
﴿ تازند پهلوی خود باکلستان ﴾

« ترجمه » میان کلستانده بولنمق ایچون بی‌معنا اولان خار ، خزان ایستر ؛

« شرح » ذاتاً مثال خار و بیکار اولان اشیا کللره وسائر ازهاره قارشی درکار اولان ذلتلرینی ستر واخفا ایچون جمله‌سنی یکسان ارائه ایدن موسم خزان حزن رسانه محتاج اولدقلری مثللو ، بی‌معنا ومانند خار بدکردار اولان اصحاب معاصی دخی اهل ایمان واصحاب عرفان ایله یکسان کورنمك اوزره عین خزان اولان دنیای کدورت نمای آرزو ایدرلر وفائده‌سز بر آرزو ایله کندیلرینی دها زیاده برباد ورسوا ایدرلر .

مثنوی

﴿ تا بپوشد حسن آن وننك این ﴾
﴿ تا نبینی رنك آن وژنك این ﴾

« ترجمه » تا کلستانك حسننی وخار بی معنانك عیبنی ستر ایتمك ، وکلستانك لطیف رنکنی وخارك پاسنی وبور وشقلغنی کوسترماملك ایچون

« شرح » اهل معاصینك عقبادن اجتناب ودنیایه محبت ولذائذ صوریه‌سنه شتاب ایلمسی ، اهل ایمان واخلاق حمیده اولان مردانك لطافتی وکندیلرینك ذلتی خفی قالوب بدیدار وآشکار اولمامق ایچوندر .

مثنوی

﴿ پس خزان اورا بها رست وحیات ﴾
﴿ یك نماید سنك ویاقوت زکات ﴾

« ترجمه » ایمدی اول بی‌معنی‌یه موسم خزان ، بهاروحیاتدر ، زیرا ظلمتده عادی طاش ایله پاك اولان یاقوت بر کورینور [زکات بو محلده پاك وطاهر دیمکدر .]

« شرح » معانیدن عاری اولان اصحاب معاصی ایچون خزان دنیا ، مانند بهار وحیات افزادر ؛ زیرا آخرتده اهل ایمانك رفاهی وکندیلرینك ذلت وعذابی ظاهر وباهر اولور ؛ نور هدایت وفراستله منور ومزین اولمیان انسانلره کوره ظلمت دنیا ، مثال یاقوت ولذت فزادر ، دنیاده مؤمن واهل یقین ایله صاحب کین وخاین صورتا برکورینور .

مثنوى

باغبان هم داند اورا در خزان
ليك ديد يك به از ديد جهان

« ترجمه » باغبان،اوخار بى‌معنى‌يى خزانده دخى‌بيلير. لكن برينك كوزل كورمسى جهانك كورمسندن دها اى‌در « شرح » باغبان وقطب زمان اولان اهل عرفان ، دنياده مانند خار وداعئ ضرر اولان بد كارانى فرق وتميز ايلر . بر كيمسه تعريض‌ايده‌بيليركه حقيقتى‌يالكز باغبان واهل عرفان كوروبده سائر انسانلر كوره‌مينجه نه فائده حاصل اولور ؟ بوتعريض مقدره جواباً ايكنجى مصراعده بيوريلوركه : اى معترض ! سن اويله ديرسك. لكن تأمل ايلمزسك كه. خلق جهانك يعنى عوامك بيهوده كورمسندن بر صاحب نظرك كورمسى اولى واعلادر . مثلا ظاهرده اولميان مرضى بتون خلق كورسه مريضه فائده‌حاصل اولمدينى حالده يالكز برطبيب‌حاذقك كورمسى‌كافى ونافعدر.

مثنوى

خود جهان آن يك كسست اوابلهست
هر ستاره بر فلك جزؤ مهست

« ترجمه » جهان يالكز او بر ذاتدر، اوابلهدر؛ هرستاره فلك اوزره ماهك جزئيدر « شرح » اى معترض! يالكز او ذات پاكك كورمسى كافى اولميوب جهان، يعنى خلق جهان دخى كورسون ديرسك . فقط جهاندن‌مقصد ، يالكز او ذات پاكدر ، سنك جهان ديديكك خلق وعوام ، اوذات پاكه كوره ابله واحمق عد اولنسه‌جسباندر، خلقده برمقدار نور يقين وارايسه‌بيله‌ستاره‌نك نورى كبى ماه‌وآفتاب واجرام منوره‌دن منبعثدر .

« خود جهان آن يك كسست » عباره‌سنده كى (آن يك) تعبير شريفندن مقصد، يا صانع حقيقى اولان جناب منان ويا اصحاب عرفاندر ؛ چونكه مثنوئ شريفده ذكرى سبق ايدن حضرت موسى ايله فرعونك حكايه‌سنده دخى كمال تصرف وقدرت صمدانيه‌سى حسبيله جناب خدايه باغبان تعبيرى تشبيهاً استعمال

اولمشدر . بيت شريفك برنجى مصراعنده كى « اوابلهست » جمله سنده كى (او) ضميرى رأى عاجزانه مه كوره جهانه يعنى خلق جهانه؛ عوامه راجعدر . «جهان ابلهدر» دينسه خلق جهان ابلهدر، ديمك اوله جغى شبهه سزدر، نصل كه هر وقت ديرزكه: «عالمك وياجهانك سوزينه باقمه» يعنى خلقك سوزينه باقمه؛ بناءً عليه خلق، چوق دفعه جهان تعبيريله اشارت اولنور . «او ابلهست» جمله سيچون ديكر بعض افكارى دخى علاوةً بيان ايتمك مناسب عداولنور : اولا، «اوابلهست» جمله سنده بولنان (او) ضميرى ذات پاك ومرد كامله راجعدر ديرلر ؛ زيرا او كامل ابلهدر وابلهدن مقصد : كاملك، غافل عن الشر، مطبوع على الخير. صافى القلب وسليم الصدر اولمسيدركه، او اوصافى حائز اولنجه اهل جنتدن اولوب كنديلرينه (ابله) دينور؛ حالبوكه (ابله) تعبيرى غايت احمقلر حقنده استعمال اولنديغى عالمك معلوميدر. على الخصوص مقصد عالى بويله اولسه «او ابلهست» يرينه «كوابلهست» يازلمسى اقتضا ايدر ايدى . ثانياً ؛ « او ابلهست » تعبيرى ايچون بعض ذوات استفهام انكاريدر ديرلر؛ يعنى باغبان الٓهى ابلهميدر ؟ اونصل ابلهدركه: اعلم جهان وصاحب عرفاندر . بو توجيه ثانى براز دها ايى ايسه ده رأى عاجزانه مه كوره بيت شريفك عقبنده يازديغم شرح، مرجحدر. مع مافيه صوابه جناب حق اعلمدر .

مثنوى

﴿ پس همى كويند هر نقش ونكار ﴾
﴿ مژده مژده نك همى آيد بهار ﴾

« **ترجمه** » ايمدى هر نقش ونكار : مژده مژده ! اشته بهار كليور ديرلر.

« **شرح** » اهل معاصى ، يوم قيامتدن خائب وخائف ايكن اهل ايمان بالعكس اول يوم سلامت رسانك تقربندن مبشر وخندان اولورلر .

مثنوى

﴿ تابود تابان شكوفه چون زره ﴾
﴿ كى كند آن ميوها پيدا كره ﴾

« ترجمه » چیچکلر زره کبی پارلادقجه میوه‌لر نصل دوکوم پیدا ایدرلر. نصل یتیشوب بویوبه بیلیرلر ؟ « شرح » ابدان، حیاتده وذوق وصفاده ایکن انسانك اخروی اولان کمالی نصل وجود بوله بیلیر ؟ ممکن دکلدر . [« زره » محاربه‌ده حفظ بدن ایچون استعمال اولنان بر نوع لباس درکه عربجه «درع» دیرلر وکونشه قارشو پارلاق کورینور]

مثنوی

﴾ چون شکوفه ریخت میوه سر کند ﴿
﴾ چونکه تن بشکست جان سر برزند ﴿

« ترجمه » چیچك دوکوانجه ، میوه باش کوسترر ؛ بدن شکسته اولنجه جان ، تعالی ایلر . « شرح » شکوفه‌نك دوکلسندن صکره میوه یتیشه‌جکی کبی، بدنك دخی کرك (موتوا قبل ان تموتوا) دلالتنجه موت اختیاریله ، کرك حلول اجل موعودیله وفاتندن صکره جان، سرنما وفیض افزا اوله‌جغی هویدادر.

مثنوی

﴾ میوه معنی وشکوفه صورتش ﴿
﴾ آن شکوفه مژده میوه نعمتش ﴿

« ترجمه » میوه ، معنا و چیچك صورتیدر ؛ اول چیچك مژده ومیوه نعمتیدر. « شرح » روح ایله بدن میوه وشکوفه‌یه تشبیه اولنجه میوه ، روح وشکوفه ، بدندر . شکوفه‌نك دوشمسی میوه نعمتنك ظهورینه علامت ومژده اولدیغی مثللو ، بدنك دخی موتی روحك کسب قوت ایتمسنه و کماله کلمسنه بر مژده‌در ،

مثنوی

﴾ چون شکوفه ریخت میوه شد بدید ﴿
﴾ چونکه آن کم شد شد این اندر مزید ﴿

« ترجمه » شکوفه دوکولنجه ، میوه آشکار اولور . او . غیب اولنجه بو، تزایدایدروکمال بولور. « شرح » بالاده بیان اولندیغی اوزره شکوفه‌نك دوکیلوب نابدید اولمسی میوه‌نك کمالی وظهورینی موجب اولدیغی مثللو، بدنك دخی موت ایله نابدید اولمسی روحك ظاهر وبدید اولمسنه بادی وداعیدر .

مثنوی

﴿ تا که نان نشکست قوت کی دهد ﴾
﴿ ناشکسته خوشها کی می دهد ﴾

« ترجمه » اکمك قیرلمانجه نصل قوت ویرر ؛ اوزوم صالقیملری صیقلمانجه نصل شراب ویرر ؟ « شرح » مقصد عالی بی تأییداً بیوریلورکه : اکمك قیرلمانجه قابل اکل اولمیوب قوت ویرمیه‌جکی واوزوم صالقیمی قوپارلمانجه شراب حاصل اوله‌میه‌جغی مثللو، بدن دخی کرفتار موت اولمانجه روحك کمالی بعض مرتبه خفی وغیر جلیدر .

مثنوی

﴿ تا هلیله نشکند با ادویه ﴾
﴿ کی شود خو صحت‌افزا ادویه ﴾

« ترجمه » قاره هلیله سائر علاجلر ایله برابر قیرلمانجه نصل صحت‌افزا ادویه‌اوله‌بیلیر؟ « شرح » [هلیله ، بر نوع هند میوه‌سیدرکه ، طبابتده مسهل اوله‌رق استعمال اولنور .] « شرح » بوده مثال دیکردرکه : هلیله کبی مفید بر میوه سائر ادویه ایله قیرلمانجه داعیٔ طهارت وعلاج اولمیه‌جغی مثللو ، بدن انسانی دخی اسباب مادیه ایله فناپذیر اولمانجه روحك کمال فیضی مکتوم ومختوم قالیر.

در صفت پیر و مطاوعت وی

پیرك صفتنه واكا مطاوعتك لزومنه دائردر.

ای ضیاء الحق حسام الدین بگیر
یك دو كاغذ برفزا در وصف پیر

« ترجمه » ای ضیاء الحق حسام الدین ! بر ایکی کاغد آلوب پیرك وصفنی تطویل و تفصیل ایت ؟ « شرح » شرح عاجزانه مك برنجی جلدینك مقدمه سنده تفصیل اولنمدیغی ارزره حسام الدین چلبی ، حضرت مولانای رومی قدس سره السامینك مریدی ، ولد معنویسی وخلیفه سی ایدی . دریای کمال ویقین ، حضرت مولانا جلال الدین ، مثنوی شریفك ابیات حکمت آیاتنی کمال عشق خدا وفیض مولا ایله نظم وایراد بیوردقلری صرهده مشار الیه حسام الدین چلبی ضبط وتحریر ایدر ایدی . (ضیاء الدین) لقبی مشار الیهك انوار مالا نهایهٔ معنویه سنه اجرادر . اشبو بیت شریفك مآل عالیسنجه بیوریلورکه : ای منبع عرفان و یقین اولان اوغلم حسام الدین ! بر ایکی کاغد ایله خامه یی دست فیض پیه ستکه آلده پیر روشن ضمیرك احوال حکمت اشتمالی حقنده نظم ایده جکم ابیاتی تحریر ومشتاقین معرفتی دلسیر ایت !

مثنوی

گرچه جسم نازکت را زور نیست
لیك بی خورشید مارا نور نیست

« ترجمه » گرچه سنك نازك اولان جسمكك قوتی یوقدر ؛ فقط آفتابسز بزه نور یوقدر ؟ « شرح » ای حسام الدین ! جسم نازکك بی زور وضعیف اولدیغی درکار وسکا زحمت ویرمکه قلب راضی اوله مه جغی آشکار ایسه ده سن سمای انوار نمای حقیقتده آفتاب عالمتاب اولدیغندن نور وفیضکه اظهار احتیاج ایتمك ضروریدر . حضرت مولانا کبی

بر دریای بی‌انتهای عرفانك ، کندی مریدی اولان حسام‌الدین چلبی حضرتلرینه بو یولده لسان استعمال بیورمسندن ذات جلیل‌القدرلرینك تواضعی وخلق‌عظیم وکریمی ایله حسام‌الدین چلبینك کمالات معنویه‌سی برقاتدها ظاهروباهراولور.

مثنوی

گرچه مصباح وزجاجه گشتهٔ
لیك سرخیل دلی سررشتهٔ

« ترجمه » گرچه چراغ وقندیل وجام اولمشسك ، لکن اهل دلك رئیسی وسرعسکریسك؛ « شرح » ای حسام‌الدین ! ایفا ایلدیککك عبادت وذکر وفکر خداده کوستردیککك ثبات وهمت ، باعث ضعف وجود وجسم پاکك مانند مصباح وزجاج ، انوار آلود اولمش ایسه‌ده ینه سن جنود ارواحك رئیسی وسرعسکریسك . حضرت حسام‌الدین حقنده ایراد بیوریلان مصباح وزجاجه تعبیراتی قرآن عظیم‌الشانده سورهٔ نورك اوتوز بشنجی آیت کریمه‌سنه اشارتدرکه ، شرح عاجزانه مك دیکر جلدنده تفسیر اولنمشدر.

مثنوی

چون سر رشته بدست کام تست
درهای عقد دل زانعام تست

« ترجمه » چونکه ایپلکك اوجی سنك الکده‌در ، کوکل عقدینك جوهرلری سنك نعمتلرکدندر . « شرح » ای حسام‌الدین ! چونکه معناً رئیس وعالیسك . سر رشتهٔ مطالب وآمال اهل حال سنك دست کام وانعام پیوستکه محول وکوکل کردانلغنده‌کی انجولرك انسجامی ودرر وغرر فیض انجامی سنك انعام فرجامکدندر.

(جناب پیر قدس سره بو بیت شریف ایله حسام‌الدین چلبی حضرتلرینك قطبیتنه اشارت بیوررلر .)

مثنوی

﴿ برنویس احوال پیر راهدان ﴾
﴿ پیررا بگزین وعین راه دان ﴾

« ترجمه » یول بایجی پیرك احوالنی یاز . پیری اختیار و انتخاب ایت وبو انتخابی عین طریق سلامت بیل ؛ « شرح » دنیادن عقبایه سلامتله وارمق ایچون بر طریق سعادت رفیق واردرکه ، آنی هرکس بیلەمز ؛ مکر پیر روشن ضمیر اوله ؛ بناءً علیه ای حسام‌الدین ! او نوع پیری تعریف واشعار وای‌طالب راه حقیقت ! تعریف اولنه‌جق اولان پیرك‌خدمتنی اختیار ایت !

مثنوی

﴿ پیر تابستان وخلقان تیر ماه ﴾
﴿ خلق مانند شبند و پیر ماه ﴾

« ترجمه » پیر ، موسم صیف مثالی وسائر خلایق‌موسم خریف کبی‌در . خلق ، کیجەوپیر ، ماه کبیدر . « شرح » تا بستان : یاز موسمنه اطلاق اولنور ایسەده (تاب) نوری و (تیر ماه) ده کی (تیر) ظلمتی ایما ایلدیکندن بیت شریف پك بلیغ وهنرلی دوشمشدر . مقصده کلنجه : پیر : مثال‌تابستان ، منبع فیض و عرفان وظلمت جهالری حسیله خلق : مثال خزاندر . کذلك خلق ، کیجەیه وپیرمنیر . ماهه مشابهدرکه ، مستعدینی تنویر ونعم روحانیه ایله مسعود ودلسیر ایلر .

مثنوی

﴿ کرده ام بخت جوانرا نام پیر ﴾
﴿ کوز حق پیرست نه‌از ایام پیر ﴾

« ترجمه » بن جوان بخت بر ذاته پیرنامنی ویردم، حالبوکه او جناب حقدن پیردر، ایامدن پیر دکلدر ؟ « شرح » بو بیت شریفده اولوقت سناً دها پیر اولامش حضرت حسام الدین وسناً کنج وفقط هر عصرده کامل وعاقل اولان مردان خدا اشارت وانبا بیوریلور . ای حسام الدین ! نم تعریف وتوصیف ایتمك ایستدیکم انسان کاملی پیر تعبیر ایلدم ایسه ده پیردن مقصدم ، سالخورده وجسماً اختیار اولمس کیمسه لره عائد اولمیوب بلکه فیض و نعمت جناب کبریا ایله عقل وکماله نائل اولمش اولانلردرکه، او نوع کامل و عاقل، ایستر کنج ایستر اختیار اولسون شیخ ومرشد ورشید در .

مثنوی

اوچنان پیرست کش آغاز نیست
با چنان در یتیم انباز نیست

« ترجمه » او اویله بر پیردرکه : اکا ابتدا یوقدر . بویله بر در یتیم وکوهر کران قیمته نظیر اولاماز . « شرح » ایامدن دکل ، طرف حقدن پیر منیر اولان ذاتك عقل وحکمتی بر قاچ سنه لك اولمیوب بلکه ازلی و ابدیدر ؛ زیرا اعیان ثابته ده کی حال حیرت مألدن بری لطف خدا آنك اوزرینه جاری وهویدادر. اویله بر پیر روشن ضمیر، قطب الوقت وعصرنده بی نظیر اولور.

مثنوی

خود قوی ترمی شود خمر کهن
خاصه آن خمری که باشد من لدن

« ترجمه » اسکی شراب بالطبع غایت قوی اولور ؛ علی الخصوص بر شرابکه الله تعالی حضرتلرینك علم لدنندن اوله ؛ « شرح » مادیاتده بیله اسکی شراب وتجربه دیده اولان انسان دها قوی و محبته شایان اولور ؛ یا اول پیرکه ازلی و علی الخصوص فیض علم لدندن مالیدر ؛ نصل عالی اوله جغی بر مقدار تأمل ایله بدیهی اولور.

مثنوی

پیررا بگزین که بی پیراین سفر
هست بس پر آفت و خوف و خطر

« ترجمه » پیری اختیار وانتخاب ایت . زیرا پیرسز بوسفر پك چوق بلا وخوف وتهلكه ایله مالیدر . « شرح » ای طالب حقیقت! طریق سلامت رفیقی بولمق آرزو ایدر ایسه‌ك سفر دنیاده بر مرشد عاقل وكامل آرا كه سكا سلامت‌افزا بر یولی ارائه و بو جهانك لا یعد و لا یحصی اولان آفت وخوف وخطرندن سنی رهایاب ایتسون !

مثنوی

آن رهی که بارها تورفتهٔ
بی قلاوز اندر آن آشفتهٔ

« ترجمه » بر چوق دفعه‌لر كیتدیكك بر یوله قلاووزسز كیده جك اولسه‌ك شاشیرر سك ؟ « شرح » چوللرده ، بیوك سفرلرده ودكزلرده انسان بر چوق دفعه كچمش كیتمش اولسه بیله ینه او محللردن مرور ایتمك ایستینجه بالضروره قلاووزه محتاجدر ؛ یا اصلا مرور و عبور ایتمدیكی واحوالندن بی‌خبر بولندیغی طریق روحانیت و آخرتی شیخسز ، مرشدسز یالكز اوله‌رق بلاخطر وتهلكه نصل بوله‌بیلیر؟ ونصل امین‌اولور ؟

مثنوی

پس رهی راكه ندیدستی توهیچ
هین مرو تنها زرهبر سرمپیچ

« ترجمه » ایمدی سن هیچ كورمدیكك بر یوله ، صاقین ، تنها كیتمه ؛ ودلیلدن اعراض‌ایدوب‌استغنا كوسترمه؟ « شرح » دنیاده بر چوق دفعه

مرور ایلدیکك بیابان وبحاردن یالکز مرور ایتمك ممکن اوله مدیغی حالده ، یا هیچ کورمدیکك طریق عقبـایه کیتمك خصوصنده رهبردن ، یعنی مرشد کاملدن نصل روکردان اولورسك ؟

مثنوی

﴾ کرنه باشد سایهٔ اوبر توکول ﴿
﴾ بس ترا سرکشته داردبانك غول ﴿

« ترجمه » ای نادان ! سنك اوزرکده آنك سایه‌سی اولماز ایسه غول بیبانینك آوازی سنی شاشیرتیر ؟ « شرح » ای غافل ! سن ، شیخ و عاقل آدمی بن نه یاپه‌یم ؟ دیو اصرار و بو حقیقتی انکار ایدرسك ؛ بو سفر دنیاده باطنی اولان وساوسدن باشقه غول وشیطان صفت اولان بعض خدعه‌کار انسانلرك مداهنه‌لری و تشویقات آفت غایاتلری سنی سرکردان وپریشان ایدر . بناءً علیه دنیاده قطع مسافات ایتمك ایچون مرشدسز اوله‌رق یالکز قالمغه زنهار اجتسار ایتمه ؟

مثنوی

﴾ غولت ازره افکنداندر کزند ﴿
﴾ ازتو داهی تردرین ره‌بس بدند ﴿

« ترجمه » غول وشیطان سنی طوغری یولدن چویرر . بو یولده سندن دها ذکی بر چوق کیمسه کمراه اولدی ؛ « شرح » دیمه که : بنده فطرت ذکاوت وفراست اولدیغندن بلامرشد قطع مسافاة ایلرم ؛ ذکاوتك اولسه‌دخی ذکاوتکه استناد واعتماد ایتمه ؛ چونکه سندن دها داهی ، دها ذکی بر چوق انسانلر، مرشده‌مراجعتی روا کورمدکلرندن پریشان وتار ومار اولدیلر .

مثنوی

﴾ از نبی بشنو ضلال رهروان ﴿
﴾ که چه شان کردآن بلیس بدروان ﴿

« ترجمه » مرشده اتباع ایتمیه‌رك کندی عقللری اوزره سلوك ایدنلرك ضلالنی قرآن عظیم‌الشاندن ایشیت و آندن آکلا که اول بدروان اولان شیطان آنلره نه‌لر ایلدی ؛ « شرح » ارادات صمدانیه‌یه و انبیای ذیشانه اطاعت ایتمیوب افکار سرکشانه و آمال خردسرانه‌لریله حرکت ایتمك ایستیان اهل ضلالك نصل پریشان حال اولدقلری قرآن عظیم‌الشانك بر چوق آیات بیناتنده نقل وانبا بیورلمش اولدیغندن عبرتله مطالعه ایده‌رك بلا مرشد سلوك طریقك وخامت عاقبتنی آکلا !

مثنوی

﴿ صد هزاران ساله راه ازجاده دور ﴾
﴿ بر دشان وکر دشان ادبیر وعور ﴾

« ترجمه » شیطان ، آنلری طریق مستقیمدن یوز بیك سنه‌لك اوزاق یوللره کوتوردی وکریوۀ ادباره دوشوروب لباس ایماندن صویدی ! [بو بیت شریف دخی شیطان صفت اولان انسانلرك ایراث ایلدکلری مضرت و فلاکتی مشعر اولدیغندن وارستۀ شرحدر]

مثنوی

﴿ استخوانها شان ببین وموی شان ﴾
﴿ عبرتی کیر ومران خرسوی شان ﴾

« ترجمه » آنلرك کمیکلرینی و قیللرینی کوروب عبرت آلده مرکبکی آنلرك جانبنه سورمه ؛ « شرح » انبیای عظام حضراتنك تبلیغاتنی رد وتکذیب ایله ، شیطانك وساوسنه تابع وکرفتار فریب اولان امم سالفه‌نك موی واستخوانلری دیمك اولان خرابه‌لرینی وسیما قرآن عظیم الشانده « روی ارضده کزك . تکذیب انبیا ایدن اشقیانك عاقبت احوالی نصل اولدیغنی کورك » مآلنده اولان (فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین) آیت کریمه‌سی وآیات سائره ایله انبیا بیوریلان حاللرینی نظر عبرت ایله کوروب مرشد عاقله تابع اول . وعناد وانانیت مرکبنی کرداب فلاکت مأبه سورمه !

مثنوی

﴿ کردن خرکیرو سوی راه کش ﴾
﴿ سوی ره بانان وره دانان خوش ﴾

« ترجمه » مرکبك بوینی طوت ، یول طرفنه وخوش اولان حافظ الطرق و یول بیلیجیلر جانبنـه چك ! « شرح » مثال خر، بدآثار اولان نفس امارهنك کردن فلاکت توأمنی حر براقه ، همیشه طریق استقامته طوغری چك و راه حقیقتی حفظ ایدیجی مرشـد وعاقللره اتبـاع و اولوجهله کندیکی اصـلاح وافلاح ایت !

مثنوی

﴿ هین مهل خررا ودست ازوی مدار ﴾
﴿ زانکه میل اوست سوی سبزه زار ﴾

« ترجمه » زنهار ، مرکبی صالیورمه وآندن ال چکمه ؛ زیرا که آنك میلی سبزهزار جانبنهدر. « شرح » زنهار ، نفس امارهیی براقمه ؛ زیرا نفسك میلی صورتا کوزل کورینان معاصی‌یه منحصردر ؛ بنـاءً علیه آنی حر براقیر ایسهك یایان وبی‌درمان قالورسك !

مثنوی

﴿ کریـکی دم تو بغفلت واهلیش ﴾
﴿ اورود فرسنـکها سوی حشیش ﴾

« ترجمه » اکر سن بر آن مرکبی غفلتله صالیویرر ودقت ایتمز ایسـهك فرسخ فرسخ اوت جانبنه کیدر ! « شرح » نفس اماره مرکبی اولقدرسرکش وحریصدرکه ، سن آنی ولو برآن حر براقهجق اولسهك او درحال فناقلره شتاب ایدرك سنی بدحال وبی‌مجال براقیر.

مثنوی

﴿ دشمن راهست خرمست علف ﴾
﴿ ای بسا خربنده را کرد اوتلف ﴾

« ترجمه » مرکب ، یولك دشمنی وعلف وآرپه‌نك مست و محبیدر ؛ ای‌غافل! بیل‌که او برچوق مرکبجیلری تلف‌ایتمشدر. « شرح » نفس اماره طریق سلامت رفیق شریعتك دشمن اکبری و معاصینك محب اعظمیدر ؛ سن آنی قیود شریعت مطهره ونصایح رجال مقبوله ایله ربط و بند ایت ؛ یوقسه سنك عقل‌ظاهرك‌کبی برچوق مرکبجیلری او هزار دفعه تلف ایتمشدر.

مثنوی

﴿ کرندانی ره هرآنچه خر بخواست ﴾
﴿ عکس آن کن‌خود بودآن راه راست ﴾

« ترجمه » اکر طریق صوابی بیلمز ایسه‌ك مرکب هر نه یاپمق ایسترسه سن آنك عکسنی اختیار ایت ! زیرا آمانك عکسی طوغری یولدر . « شرح » ای انسان ! اکر دیر ایسه‌ك‌که الآن بر مرشد کامله نائل اوله‌مدم ونفس اماره‌نك حیل ومکایدینی بیله‌مدم ، نه‌یاپه‌یم ؟ او تقدیرده سکابونصیحت اعطا اولنورکه : نفس اماره هر نه آرزو ایدر و خوش دیو ارائه ایلر ایسه سن آنك عکسنی اختیار ایت واو عکسی، طوغری یول‌بیل !

مثنوی

﴿ شاوروهن وآنکه خالفوا ﴾
﴿ ان من لم یعصهن تالفوا! ﴾

« ترجمه » نسا ایله یعنی نفسکزله مشاوره ایلیکز ، آندن صکره آنلرك رأیلرینه مخالفت ایدیکز ، تحقیقا شول کیمسه‌که نفسنده مشتهیات غیر مشروعه سنه عصیان ایتمدی ، او مشتهیات آنی تلف ایلدیلر ،

« شرح » اهل تصوف، نساحقنده وارداولان « شاور وهن خالفوهن » حدیثنك نفسلر ایچون شرفواقع اولدیغنی بیان ایدرلر؛ زیرا نفس دخی اسم مؤنث اولوب ضمیرینـك جمعی نسـانك ضمیر جمعی کبی (هن) کلیر وسیما نفس اماره مخالفته شـایان کورینور ؛ بناءً علیه اراده بیـوریلورکه : ابتدا نفسـلریکزی عقلاً وقلباً تفتیش ایدیکز وهر هانکی شیئه بر میـل نامشروعلرینی حس ایدر ایسه کز زنهار ، اجراسنه اجتسار ایتمیکز؛ بالعکس عکسنی اختیار ایدیکز.

مثنوی

﴿ باهـوا وآرزوکم باش دوست ﴾
﴿ چون یضلك عن سبیل الله اوست ﴾

« ترجمه » هوا و آرزو ایله دوست اولما ، چونکه سبیل اللهدن سـنی اضلال ایدن اودر . « شرح » هوا وهوسك آرزوسنه ونفس دساسه دوست وتابع اولمه ، زیرا او سنی طریق حقدن محروم ومشئوم ایدر . انسان علیهنده شیطانك برنجی آلتی نفس اماره وافکار وآمال مفسده در نفسك کید وظلمندن باذن الله تعالی خلاص بوله بیلمك اوزره ذکری سبق ایتدیکی وجهله امر حقه تمامیله منقاد ونصایح وهمتیله سنی صیانته دقت ایدن بر مرشد رشیدك ارشادینه کندیکی تسلیم ایله واولوجهله امین ومطمئن اول . بیت شریفده اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ (ص) لك یکرمی التنجی آیت کریمه سیدر. شویله که ﴿یاداود انا جعلناك خلیفةً فی الارض فاحکم بین النـاس بالحق ولا تتبع الهوی فیضلك عن سبیل الله ﴾ معنـای شریفی : یا داود ! بز سـنی ارضه خلیفه قیلدق ناس بیننده حق ایله حکم ایت و هوا ونفسـه تابع اولمه ، زیرا هوای نفس سـنی سبیل اللهدن اضلال ایلر ! » بو آیت کریمه ظـاهراً نبی ذیشـان حضرت داود علیه السلام وسائر انبیای کرام وحکمداران صاحب الاحتشامه برامر وفرماندر، باطناً ایسه مستعد ترقی اولان هر بر انسانه در . شویله که: ای انسان! دقت ایت، روی زمینده سنك کبی عاقل وکامل هیچ باشقه بر مخلوق وارمیدر؟ یوقدر ! بنـاءً علیه روح وقلب وعقلك محل اجرا آتی اولان ارض وجودده متصرف

اولدیغکدن حق ایله حکم ایت وهر اعضانك وحواسك وظائف متنوعهٔ مشروحه‌سنی مشیت باطنه‌ك حسبیله اجرا ایتدیر و بو حکم وجودده هوای نفسه تابع اولمه !

مثنوی

﴿ این هوارا نشکنند اند جهان ﴾
﴿ هیچ چیزی همچو سایهٔ همرهان ﴾

« ترجمه » بو هوا وهوسی جهانده یولداشلرك سایه‌سی کبی هیچ برشی قیره‌مز ؟

« شرح » هوای نفسی همیشه کسر ورفع ایت ، فقط بونیده بیل‌که آنی قیرمق ایچون طریق سلامت رفیقی بحق بیلیر مرشد کامل و عاقللرك سایه‌سی وهمتی قدر مؤثر چاره بولنه‌مز ، بناءً علیه او زمرهٔ جلیله‌نك همتنه التجا و کندیکی هوای نفس ایله وساوس شیطانیه‌دن رها ایت !

﴿ وصیت کردن رسول علیه السلام علی را کرم الله وجهه که ﴾
﴿ چون هر کس بنوع طاعتی تقرب جویند بحق تو تقرب ﴾
﴿ جوی بصحبت عاقل و بندهٔ خاص. تا از ایشان همه پیش قدم باشی ﴾

فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك جناب علی کرم الله وجهه‌یه « یا علی ! هرکس بر نوع طاعتله حق تعالی حضرتلرینه تقرب ایتمك ایستر ، سن عاقل و عبد خاص آنلرینك صحبتیله حضرت حقه تقرب ایسته‌که آنلرك کافه‌سندن ایلریده بولنه‌سك ! » دیه وصیت بیورمه‌لری بیانده‌در

بو حدیث شریفك مآل حکمت اشتمالی (یا علی اذا تقرب الناس الی خالقهم بانواع البر فتقرب الی الله بانواع العقل تسبقهم درجةً و زلفی عند الناس فی الدنیا وعند الله فی الآخرة) عبارهٔ جلیله‌سیله روایت اولنور

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر علی راکای علی ﴾
﴿ شیر حق پهلوانی پردلی ﴾

« ترجمه » پیغمبر علیه‌الصلوة والسلام افندیمز حضرتلری جناب علی‌یه بیوردیلرکه : ای علی ! حقك آرسلانی‌سك و پهلوان وقوی القلب سك ! [حضرت علی کرم‌الله وجهه‌نك جسارت وشجاعتی ، عقل وعلم و ولایتی وسائر کمالات بی نهایتی عالمك معلوم ومعروفی اولدیغندن بو جهتلرك شرحی بیرون اقتدار خامه‌در]

مثنوی

﴿ لیك بر شیری مکن هم اعتمید ﴾
﴿ اندر آ در سایهٔ نخل امید ﴾

« ترجمه » لکن آرسلانلغه وشجاعته اعتماد ایله ، امید نخلنك سایه‌سنه کل !

« شرح » فخرعالم علیه‌الصلوة والسلام افندیمز حضرتلری بیوررلرکه : یا علی ، وپهلوان وپر دل اولدیغك حالده ینه شجاعت و کمالاتکه اعتماد واستناد ایتمه ، نخل امید اولان بر مرد عاقلك نصیحت و مشاوره‌سنه مراجعت و او سایه‌ده اکتساب فیض حقیقت ایت !

مثنوی

﴿ اندر آ درسایهٔ آن عاقلی ﴾
﴿ کس نتاند برد ازره ناقلی ﴾

« ترجمه » او عاقلك سایه‌سنه کل که ، انی بر ناقل یولدن کوتورمکه قادراوله‌مز !

« شرح » یا علی ! بوله‌جغك عاقل بویله بر کامل اولسونکه جناب حقه اولان اطمئنانی حسبیله پر خیر وثبات اولوب شیطان و نفس ایله ابلیس صفت اولان بعض کیمسه‌لرك قیل وقالی والقاآت مضرت اشتمالی کندیسنه تأثیر ایدرك یولندن چویرمکه مقتدر اوله‌ماسون

مثنوی

﴿ ظل او اندر زمین چون کوه قاف ﴾
﴿ روح او سیمرغ بس عالی طواف ﴾

« ترجمه » آنك كولكه‌سی یرده قاف طاغی كبیدر. روحی زیاده عالی طواف ایتمكده سیمرغ مثالیدر. « شرح » یا علی ! مرشدك بویله بر مرشد اولسون كه سایه‌سی حقیقتده روی زمینی احاطه ایتدیكی حالده ظاهر بینان نزدنده كوه قاف كبی غیر مرئی وروحی عالی طواف وعلوی اولسون . حضرت علی رضی الله عنهك زمان عالیسنده كندیسنه بو یولده مرشد اوله‌جق فخر عالم محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندیمز حضرتلریدر ، فقط بو امر ونصیحت كافهٔ علی مشرب اولان مردان خدایه عائد اولدیغندن بیوریلیوركه : ای طالبان ! بر مرشد كاملی بولمغه دائما شتابان اولكز !

مثنوی

﴿ گر بگویم تا قیامت نعت او ﴾
﴿ هیچ آنرا مقطع وغایت مجو ﴾

« ترجمه » اگر اول عاقل وكاملك نعتنی قیامته قدر سویلیه‌جك اولسه‌م ، آنك وصف جلیلنه مقطع وغایت ایستمه ! « شرح » بو بیت شریفك مآل عالیسنی ، حضرت مولانای رومی قدس سره السامی كندی لسان حكمت بیانندن بیوریورلركه : اگر فخر عالمك یاخود تابع شریعت وحقیقت محمدیه اولان بر مرد عاقل وكاملك نعت ومدحنی قیامته قدر بیان و اتیان ایده‌جك اولسه‌م اوصاف جلیله‌سی كبی مدحم ابدی ونا متناهی اولور .

مثنوی

﴿ در بشر روپوش كردست آفتاب ﴾
﴿ فهم كن والله اعلم بالصواب ﴾

« ترجمه » کونش قلب انسانده یوزینی اورتمشدر. یعنی آیینهٔ قلبه تجلی ایدن نور اسما و صفات ایجابنجه صورت بشریه کونشه نقاب اولمشدر. بو نکته‌یی فهم ایله الله تعالی صوابه اعلمدر. « شرح » بو بیت شریفده انسان عاقل وکاملك درجات عالیه‌سنی تعریف ایلر ، بیوریلیرکه : آفتاب حقیقی بر صورتله ظاهر و جلی اولدیغی کبی دیکر صورتله باطنی وهرکسه غیر مرئیدر ؛ و رؤیت اولنمامق اوزره بشری مانند نقاب . اتخاذ ایدوب ظاهر بیناندن صاقلانمشدر، بناءً علیه سن آفتاب حقیقیٔ باطندن اخذ وقابض انوار شعاع معنویه اولمق ایستر ایسك بر مرد عاقل وکاملك قلبنه مراجعت و خاطر پاکنك جلبنه مواظبت ایت ! بیت شریفده مذکور (آفتاب) دن مقصد ، روح معنوی اولسه مناسبتلی اولورکه آفتاب روح ونقاب بدن بشر اولمش اولور .

مثنوی

﴿ یاعلی ازجملهٔ طاعات راه ﴾
﴿ برگزین توسایهٔ خاص اله ﴾

« ترجمه » یا علی ! حق یولنك طاعاتی جمله‌سندن ، سن خاص الله اولان عاقلك طریقنی اختیار وانتخاب ایت ! « شرح » نماز ، صدقه ، صوم کبی مفروض ومشهود اولان عباداتدن باشقه مستعدین ، قرب حقه واصل ونعم معنویه‌یه نائل اولمق اوزره بر طریقت اختیار ایلدکلری جمله‌یه معلومدر. ایشته بو طریقت کیفیتی اوزرینه فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلری حضرت علی رضی الله عنه بیوریورلرکه بر عبد خاصك همت و نصیحتنه التجا وبو صورتله برقات‌دها ارتقا ایت !

مثنوی

﴿ هرکسی در طاعتی بگریختند ﴾
﴿ خویشتن را مخلصی انگیختند ﴾

« ترجمه » هرکس بر نوع طاعته قاچوب التجا ایلدیلر وبو التجایی کندیلرینه محل خلاص اتخاذ ایلدیلر . هرکس برر صورتله نجات وسلامتی آرامشدر. [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ تو برو در سایهٔ عاقل کریز ﴾
﴿ تارهی زان دشمن پنهان ستیز ﴾

« ترجمه‌م » سن‌ده کیت ! عاقلك سایه‌سنه التجا ایت‌که عداوت وعنادی کیزلی اولان دشمندن خلاص بوله‌سك ! « شرح » یا علی ! انسان عاقلك رأی وهمتنه التجا ایله‌که خفی اولان نفس اماره ایله شیطان خناس و انسان دساسك عناد وشرندن خلاص بولوب مرحمت ربانیه‌یی کندینه ملجأ ایده‌سك.

مثنوی

﴿ ازهمه طاعات اینت بهترست ﴾
﴿ سبق یابی بره آن سابق که هست ﴾

« ترجمه‌م » کافهٔ طاعتلردن سکا اعلی واولی در . بو وجه ایله هر برسابق اوزرینه تقدم ایده‌سك ! « شرح » یا علی ! سنك ایچون الك مقبول طاعت برمردکاملك عقل وهمتنه مراجعت ایتمکدر؛ بوصورتله حق یوانده ممتاز وبی انبازاولورسك. بیت شریفك برنجی مصراعنده « بو طاعت سکا اولی در . » عبارهٔ جلیله‌سندن آکلاشیلیرکه طرقدن هر بر طریق انسانك خلقت واستعدادینه و بولندیغی حال وموقعك اقتضاسنه کوره‌در. مثلا قوت بدنیه‌دن کلیاً محروم بر انسانك طاعتی بولندیغی یرده کمال صبر وشکر ایله حق تعالی حضرتلرینه عبادت ایتمکدر؛ اما بر صاحب قوت وشجیع مؤمنك وظیفه‌سی بر محلده قپانوب تسبیح چکمکله امرار اوقات ایتمك دکل، بلکه زمان حربده و سائر اوقاتده اجرای فرائض ایله برابر جهاد و ایفای وظیفه‌ده اقدام و ثبات ایتمکدر ؛ ایشته بو صورتله هر بر انسانك استعدادینه کوره بر طریق واردرکه آنی ارائه ایدن مرشد کامل ومرد عاقلدر .

مثنوی

﴿ چون کرفتی پیر هین تسلیم شو ﴾
﴿ همچو موسی زر حکم خضر رو ﴾

« ترجمه » پیری بولنجه تسلیم اول ! حضرت موسی علیه‌السلامك خضر علیه‌السلامه تبعیتی کبی او مرشد کاملك حکمنه انقیاد ایت !
« شرح » بن پیر وعاقلم ادعاسنده بولنان هر برانسانی پیر ومرشد اختیارایتمك سهوعظیم اولدیغی مثنوی شریفك پك چوق ابیات شریفه‌سنده اول وآخر یاد وایراد بیورلمشدر ؛ اکر بعدالتحقیق بر پیر روشن ضمیره کسب انتساب ایدرایسك آرتق آندن صکره لایقیله تسلیم اول ! سست و سقیم اولمه . [حضرت موسی علیه‌السلام ایله حضرت خضر بیننده واقع اولان ماجرا بو شرحك اولکی جلدلرنده بیان وانبا اولنمش ایدی .]

مثنوی

﴿ صبر کن برکار خضری بی نفاق ﴾
﴿ تا نکوید خضر رو هذا فراق ﴾

« ترجمه » خضرك کارینه بی‌نفاق اولەرق صبر ایت‌که خضر : ایشته بی فراقدر ، کیت دیمسون ! [بو بیت شریفك شرحی آتیده‌در .]

مثنوی

﴿ کرچه کشتی بشکند تودم مزن ﴾
﴿ کرچه طفلی را کشد تومو مکن ﴾

« ترجمه » اکر کمی‌یی قیرارسه سن اعتراض ایله ! اکر چوجغی اولدررسه سن فریاد وفغان ایتمه ! « شرح » شیخ و مرشد اتخاذ ایده‌جکك بر مرد رشیدك اجرا آتی‌اوزره زنهار تعریض وانکار ایتمه ! چونکه‌اواجراآتك حقیقتنه سن مطلع سك ! مثلا حضرت موسی ایله همراه اولدقده حضرت خضر علم لدندن اخذ ایتدیکی حکمی وعواقب احواله وقوف ورؤیتی حسبیله متهیء عزیمت اولان بر سفینه‌یی دەلەرك سفرندن منع ایتمش و یولده تصادف ایلدیکی بر چوجغی اولدیرمش ، قبول اولنمدقلری بر کویده مائل انهدام اولان

بر خانه‌نك دیوارینی ید مبارکیله اصلاح و تقویه ایلمشدر . حضرت موسی ایسه
بو احوال عجیبه‌یی مشاهده ایتدکجه بر نوع تعریض ایله سؤال ایدوب صبر
وسکوت ایتمك ایچون کندیسنده مجال بولمامش اولدیغندن حضرت خضر :
یا موسی ! بونك اوزرینه آرتق مفارقتمز ایجاب ایدر دیوب فقط قبل‌الوداع
اجراآت مذکوره‌نك خفی اولان حکمتلرینی بیان وانبا ایلدی . سبق ایدن
بیت شریفده ذکر اولندیغی اوزره بو ماجرا شرح مثنوینك دیکر محلنده
تفصیلاً اشعار وانبا اولندیغندن تکرارندن صرف نظر اولنور . [بوکا دائر
اولان آیت کریمه سورهٔ کهفك التمش التیدن بدء ایله سکسان دردنجی آیت
کریمه‌سنه‌قدر امتداد ایدر.]

مثنوی

دست اورا حق چو دست خویش خواند
تا یدالله فوق ایدیهم براند

« ترجمه » نه وقت آنك النی حق تعالی کندی تعبیر ایلدی . حق
﴿ یدالله فوق ایدیهم ﴾ بیوردی . « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه‌سورهٔ
فتحك اونجی آیت کریمه‌سیدر. شویله‌که : ﴿ ان‌الذین یبایعونك انما یبایعون‌الله
یدالله فوق ایدیهم ﴾ معنای شریفی : « تحقیقا یا محمد ! شول کیمسه‌لرکه سکا
بیعت ایدرلر ، آنلر الله تعالی‌یه بیعت ایلرلر ، حق تعالینك ید قدرتی آنلرك
اللری اوزرنده‌در . یعنی فخر عالم محمد مصطفی علیه افضل‌التحایا افندیمزه‌بیعت
واطاعت ایدنلر حق تعالی حضرتلرینك نزد صمدانیسیده او قدر مقبولدرکه
قدرت ربانیه ینه حقدن اولان اقتدار موهوبلری‌اوزرینه وضع‌اولنوب قوتلری
مزداد وذاتلری از هر جهت صاحب سداد اولور . فخرعالم صلی‌الله علیه وسلم
افندیمزه الی آخرالزمان اهل ایمان وصاحب عرفان تمامیله اطاعت و بیعت
ایده‌جکاری بدیهی وعیان اولدیغندن هر وقتده بولنان مرشد کامللر اوزرینه
مرحمت ربانیه جاری وابدیدر ؛ ای طالب حقیقت ! انتساب ایده‌جکك مرشدك
دست قدرت پیوستنی کمال تسلیمیتله طوتوب ضعیف القاب وصاحب ریب
اولمیه‌رق اطاعت وانقیاد ایت !

مثنوى

﴿ دست حق ميراندش زنده‌ش كند ﴾
﴿ زنده چه بود جان پاينده‌ش كند ﴾

« ترجمه » دست حق اولان خليفهٔ الٰهى آنى اولديرر ايكن زنده‌ايدر ، زنده ايلمك ندر ؛ آنى حى ابدى ايدر ! « شرح » دست حق اولان حضرت خضر وهر زمانك اوليـاسى بر انسانى صورتا اولديرسه‌لر واخلاق ذميمه‌سنى اماته ايتسه‌لر ، الحاصل او زمرهٔ جليله اصحـابى ظـاهرده حكمتى آكلاشامز اجراآتده بولنسه‌لر او اجراآت عين حيـاتدر ؛ همده حيـات صوريه نه ديمك ؟ يدالله ، اويله بر تازه جان بخش و احسـان ايدركه باقى و نعم غير متناهيه ايله ماليدر .

مثنوى

﴿ هركه تنها نادر اين رهرا بريد ﴾
﴿ هم بعون همت پيران رسيد ﴾

« ترجمه » هر كيم بو يولى يالكز و تنها قطع ايلدى ايسه ينه پيرلرك وياردميله قطع ايدوب منزل مقصوده ايرشدى. « شرح » معنوى اولان طريقى قطع ايله عالى بر صورتده منزل مقصوده وارمق بر پيرك ارشادوهمته‌وابسته‌در. اثر حكمت ومرحمت جنـاب خدا اوله‌رق صورتا بلا مرشـد منزل سـلامته واصل اولانلرك ده حقيقتلرينه باقلسه اجرا ايلدكلرى افعال خيريه‌دن طولايى پير انك محبت و توجهلرينى جلب ايتمشـلر وآنلرك همتيله نعم روحانيـه‌يه نائل اولمشلردر .

مثنوى

﴿ دست پير از غايبان كوتاه نيست ﴾
﴿ دسـت او جز قبضهٔ الله نيسـت ﴾

« ترجمه » پیرك الی غائبلردن قبضه،اوزاقدکلدر ، آنك الی جناب خدانك قبضه سندن باشقه دکلدر . « شرح » اولیاءاللهك مروتی غائب اولان مستعداندن بعیداولمیوب آنلره همت ایدرلر . دینلیر ایسه‌که پیر حاضر اولمدیغی حالده نصل معاونت وهمت ایده‌بیلیر ؟ او سؤال مقدره جواباً بیوریلیورکه : ﴿ یدالله فوق ایدیهم ﴾ آیت کریمه‌سنك مضمون مرحمت مشحونی وجه ایله او زمرهٔ جلیله مرحمت ربانیه‌یه نائل اولدقلرندن صورتا غائب اولسه‌لرده ایستدکلری یرلرده حاضردرلر .

مثنوی

﴿ غایبانرا چون چنین خلعت دهند ﴾
﴿ حاضران از غایبان لاشك بهند ﴾

« ترجمه » غائب اولانلره چونکه بونجه قفتان ویررلر ، شبهه‌سزدرکه حاضرلر غائبلردن دها ایی‌درلر. « شرح » اولیاءالله ایستدکلری حالده غائب اولانلرکده معاونته یتشیر ایکن ، یانلرنده بولنان مریدانه و اهل عرفانه البته پك‌چوق‌همت ومعاونت ایده‌جکلری آشکار ووارستهٔ تفصیل واشعاردر.

مثنوی

﴿ غایبانرا چون نواله می دهند ﴾
﴿ پیش مهمان تاچه نعمتها نهند ﴾

« ترجمه » نه وقت غائبلره طعام ویررلر ، مسافرلرك اوکنه عجب نه نعمت قورلر ؟ — یعنی اولیاءالله حاضر اولان مستعدانه فوق‌العاده همت ایدرلر. [وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ کو کسی کو پیش شان بستهٔ کمر ﴾
﴿ تا کسی کوهست بیرون سوی در ﴾

« ترجمه » آنلرك حضورنده كمر خدمت باغلايان نرده ؟ قپونك خارجنده اولان نرده ؟ « شرح » منظور اوليا اولان ارباب استعداده ابذال همت اولنديغنى مصور اولان بو بيت شريف ، ابيات آنفه‌يى تأكيد در.

مثنوى

﴿ چون كزيدى پير نازك دل مباش ﴾
﴿ سست ووزيده چو آب وكل مباش ﴾

« ترجمه » پير ومرشدى اختيار وانتخاب ايدنجه نازك دل اوله ! صو وبالچيق كبى يموشاق ودوكولمش اوله ! « شرح » بر مرشدى انتخاب ايچون پك چوق دقت واحتياط ايت! احوال وافعالى شريعت غرايه مطابق اولان آنك امرينه وحالنه قارشى كوشك طاورانمقدن وتابع اوهام اولمقدن اجتناب ايدرك اكا تسليميتله انقياد ايت !

مثنوى

﴿ ور بهر زخمى تو پر كينه شوى ﴾
﴿ پس كجا بى صيقل آيينه شوى ﴾

« ترجمه » اكر هر ياره دن سن بحضور اولور ايسه‌ك نصل جلاسز آيينه اولورسك ؟ « شرح » مرشد كاملى بولدقدن صكره شايد معناً ومادةً اضطراباته كرفتار ، ياخود سنك اعتماد واعتقادكى كسر ايتمك ايچون بر چوق بد خواهانك صورت حقدن ظهورايدن كلاملرينى استماع ايله سست دل وبى قرار اولورايسك بالضروره جلاى معنويدن محروم قاليرسك ! صيقل زحمتنى چكمدن بر آيينه نصل مجلا اولور ؟ كرفتار زخم عشق اولميان بر كيمسه نصل كسب كمال وسعادت ايدر ؟

﴿ کبود زدن قزوینی برشانگاه صورت شیر وپشیمان شدن او ﴾
﴿ بسبب زخم سوزن ﴾

(قزوین) لی بر شخص ، صیرتنك ایکی کوره‌کی اوزرینه ارسلان‌صورتی دوکدورمه‌سی وایکنه‌نك آجیسندن پشیمان اولمسی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ این حکایت بشنو از صاحب‌بیان ﴾
﴿ در طریق و عادت قزوینیان ﴾

« ترجمه » بو حکایه‌یی صاحب بیاندن ایشیت ! قزوینیلرك طریق وعادتلرندن ایدی‌که : [آتیده اکمال اولنه‌جقدر.]

مثنوی

﴿ برتن ودست وکتفها بی گزند ﴾
﴿ از سر سوزن کبودیها زنند ﴾

« ترجمه » بدنلرینه، اللرینه، آرقه‌لرینه ایکنه‌اوجیله دوکمه‌یاپدیررلردی. [نصل که الآن عوامدن بعضیلری ایکنه ایله بدنلرینك بعض اعضاسنده رسملر نقش ایتدیررلر .]

مثنوی

﴿ سوی دلاکی بشد قزوینیٔ ﴾
﴿ که کبودم زن بکن شیرینیٔ ﴾

« ترجمه » بر قزوینلی ، بر ایکنه ایله رسم یاپمنی صنعت ایدنمش اولان شخصك یانینه کیدوب طاتلی لسانله بکا بر دوکمه یاپ ! دیدی .

[دلاك ، حمامده بولنان خدمتكارلره اطلاق اولنديغى كبى قان چيقاران وايكنه ايله بوكبى رسملر ترسيم ايدنلرده تعبير اولنور .] معناى بيتى ايضاحه حاجت يوقدر .

مثنوى

﴿ كفت چه صورت زنم اى پهلوان ﴾
﴿ كفت بر زان صورت شير ژيان ﴾

« ترجمه » رسم يابان ، قزوينى يه ديدى : اى پهلوان ! نه رسمى ياپايم ؟ غضبلى بر آرسلان صورتى رسم ايت! جوابنى ويردى. [وارستۀ شرحدر.]

مثنوى

﴿ طالع شيرست نقش شير زن ﴾
﴿ جهد كن رنك كبودى سير زن ﴾

« ترجمه » [قزوينلى ديدى :] بنم طالعم آرسلاندر ؛ آرسلان نقشنى اور! چاليش كه نقشده مائى رنكى چوق وطوق اولسون !

بو بر قاچ بيت شريفدن مقصد عالى ، نه اولديغى آتيده كوريله جكى اوزره نقل ماجرادن عبارت اولديغندن آريجه شرحه لزوم كورلمامشدر.

مثنوى

﴿ كفت بر چه موضعت صورت زنم ﴾
﴿ كفت بر شانه كهم زن آن رقم ﴾

« ترجمه » [رسم يابان قزوينلى يه] ديدى : صورتى نره كه ياپه يم ؟ [قزوينلى] ديدى : صيرتمده ايكى كوره كم اوزرينه ياپ !

مثنوى

﴿ چونكه او سوزن فرو بردن كرفت ﴾
﴿ درد آن در شانه كه مسكن كرفت ﴾

« ترجمه » رسمی یاپه‌جق شخص ، ایکنه‌یی باتیرمغه باشلایجه ایکنه‌نك آجیسی ، حریفك صیرتنده پر ایتدی .

مثنوی

﴿ پهلوان در ناله آمد کای سنی ﴾
﴿ مرمرا کشتی چه‌صورت می‌زنی ﴾

« ترجمه » کندینی پهلوان کوسترمك ایسته‌ین قزوینلی فریاده باشلادی ، ای سنی ! نی اولدیردك ! نه رسمی یاپیورسك ؟ « شرح » چوق آدملر واردرکه ضعف قلبلرینی بیلمیوب کندیلرینی مرد غیور ظن ایدرلر. معمافیه کرك طریقتده ، کرك سائر معاملاتده پك جزئی برزخم واضطراب کوررلرایسه فریاده باشلارلر وکندیلرینی شایان اسف وخنده ایدرلر .

مثنوی

﴿ کفت آخر شیر فرمودی مرا ﴾
﴿ کفت از چه عضو کردی ابتدا ﴾

« ترجمه » رسام : بکا ، آرسلان رسمی یاپ بیورمدکمی ؟ دیدی . قزوینلی اوت ! اما آرسلانك هانکی عضوندن ترسیمه باشلادك ؟ دیدی .

مثنوی

﴿ کفت ازدمکاه آغازیده ام ﴾
﴿ کفت دم بکذار ای دو دیده ام ﴾

« ترجمه » رسمی یاپان: آرسلانك قویروغندن باشلادم دیدی. قزوینی‌ده : ای ایکی کوزم ! قویروغندن واز کچ ! قویروغنی ترسیم ایتمه ! دیدی .

مثنوی

﴾ ازدم ودمکا، شیرم دم کرفت ﴿
﴾ دمکه او دمکهم محکم کرفت ﴿

« ترجمه » آرسلانك قویروغیله قویروق صوقومندن نفسم طوتلدی آنك قویروق محلی بنم محل نفسم اولان بوغازمی طوتدی. « شرح » ذکری سبق ایدن و آتیده کلکده ازلان ابیات حکمت آیات برمقدار زحمت کوردکاری کبی فریاده بدء ایدن نامردلر حقنده وارد در.

مثنوی

﴾ شیر بی‌دم باش کو ای شیر ساز ﴿
﴾ که دلم سستی کرفت و زخم کاز ﴿

« ترجمه » ای آرسلان ترسیم ایدن رسام! وارسون ارسلان، قویروقسز اولسون! زیرا بنم کوکلم مقاص وایکنه‌نك یاره‌سندن ضعیف اولدی.
[بو بیت شریف صبرسزلغی مشعردر.]

مثنوی

﴾ جانب دیکر کرفت آن شخص زخم ﴿
﴾ بی محابا و موا سایی و رحم ﴿

« ترجمه » رسام باشقه بر طرفه قیدسز ومحبتسز و مرحمتسز اوله‌رق ایکنه‌یی باتیرمغه باشلادی.

مثنوی

﴾ بانك کرد او کین چه اندامست ازو ﴿
﴾ کفت این کوشست ای مردنکو ﴿

« ترجمه » قزوینلی باغیردی: ای رسم یاپان ! شیمدی رسم ایتمکه باشلادیغك آرسلانك هانکی عضویدر ؟ رسم ایدن : ای ایی انسان! بو آرسلانك قولاغیدر دیدی.

مثنوی

﴿ گفت تا کوشش نباشد ای حکیم ﴾
﴿ کوش را بگذار و کوته کن گلیم ﴾

« ترجمه » قزوینلی دیدی : ای حکیم ! قولاغی اولمسون ! قولاقدن واز کچ وکلیمی قیصه طوت ! یعنی ایشی اوزاتمه !

مثنوی

﴿ جانب دیگر خلش آغاز کرد ﴾
﴿ باز قزوینی فغانرا ساز کرد ﴾

« ترجمه » رسم یاپان دیگر طرفه ایکنه‌یی باتیرمغه باشلادی . قزوینلی‌ده تکرار باغیرمغه باشلادی .

مثنوی

﴿ کین سوم جانب چه اندامست نیز ﴾
﴿ گفت اینست اشکم شیر ای عزیز ﴾

« ترجمه » بو اوچنجی طرفده آرسلانك هانکی عضویدر. رسم یاپان : ای عزیز ! بو آرسلانك قارنیدر دیدی .

مثنوی

﴿ گفت تا اشکم نباشد شیر را ﴾
﴿ گشت افزون در دکم زن زخمها ﴾

« ترجمه » قزوینلی دیدی : آرسلانك قارنی ده اولمسون ! زیرا درد چوغالدی ، یاره‌یی اکسیك اور !

مثنوی

﴿ خیره شد دلاك و بس حیران بماند ﴾
﴿ تا برین انکشت در دندان بماند ﴾

« ترجمه » رسم ایدن شخص ، قزوینلینك بو حالنه شاشدی قالدی . تعجبندن بر چوق زمان پارماغی اغزنده قالدی .

مثنوی

﴿ بر زمین زد سوزن از خشم اوستاد ﴾
﴿ کفت در عالم کسی را این فتاد ﴾

« ترجمه » رسم اوسته‌سی حدتندن ایکنه‌یی یره اوردی . دیدی : عالمده بر کیمسه‌یه بویله بر ایش واقع اولدیمی ؟

مثنوی

﴿ شیر بی‌دم و سرو اشکم که دید ﴾
﴿ این‌چنین شیری خدا خود نافرید ﴾

« ترجمه » قویروغی ، باشی ، قارنی اولمایان آرسلانی کیم کوردی ؟ خالق متعال حضرتلری بیله بویله بر آرسلان یاراتمدی .

مثنوی

﴿ ای برادر صبر کن بر درد نیش ﴾
﴿ تا رهی از نیش نفس کبر خویش ﴾

« ترجمه » ای قارداش ! ایکنه‌نك زحمتنه قاتلان ! صبرایت ! نفس نیشترینك کندی کبر ومشقتندن قورتوله‌سك ! « شرح » طالبان حقیقت ، هنوز نفس اماره‌درکه سنده بولندیغی صره‌ده مجلوب هوا ومغلوب سودا اوله‌رق بر ارزویی موقع فعله کتیرمك ایستر ایکن وادیء امتحانده کره‌جکی اذیته صبر وتحمل ایتمزده بویله فریاد ایدرسه بو عالمده مصائب و اکداره صبر وثبات ایتمك و آرسلان یورکلی ، متانتلی اولمق ، قطع مراتب معنویه ایچون نفسك نیشتر اضطراب آورینه تابع اولیه‌رق مقدراته تسلیم کردن اطاعت ایتمك لازم کلدیکنی کوسترن بو بیت عارفانه برنصیحت عاقلانه‌در . هربرزخم وزحمتك ظهورنده فریاد وتحملسزلکه باشلار ایسك شیر ژیان دکل بلکه ذکری سبق ایدن مرد قزوینی کبی شایان خنده برعاجز وبی‌درمان اولورسك ! نمازسز ، صومسز ، ریاضتسز ، جهادسز ، الحاصل زحمتسز اوله‌رق مرتبهٔ علویه قازانمق امید وخیالنده بولنور ایسك قویروقسز ، قولاقسز ، قارنسز آرسلان وجوده کتیرمك خیالنه صاپمش بر تهی‌دل ابلهه بکزه‌مش اولورسك !

مثنوی

﴿ کان کروهی که رهیدند از وجود ﴾
﴿ چرخ ومهر وماه‌شان آرد سجود ﴾

« ترجمه » قیود وجوددن خلاص اولان ازادکانه قارشی سما ، کونش ، آی سجده ایدر . « شرح » نفسك شرندن خلاص اولوب افکار و افعالنی ارادات ربانیه‌نك اجراسنه حصر ایتمش اولان انبیای ذیشان واولیای کرامك درجات معنویه‌سی او قدر علوی و حکمتله مالیدرکه ذکر اولنان اجرام بیله آنلره معناً رعایت وخدمت ایدرلر . اجرام سماویه‌نك سجودی قانون خلقت ایجابنجه غروبلری زماننده‌کی وضعیت مائله‌لریدر . کرچه او غروبی هر بر انسان صورتا کورر ایسه‌ده طلوع وغروبده‌کی حکمت و حلول زمان عبادت ایچون اولان اشارت یالکز اهل عرفانه بحق عیان برحالتدر . اجرام فلکیه نوعما اول زمرهٔ جلیله اصحابنه خدمت وسجده ایتمش اولورلر . هله اهل حالك اجرامه وهرشیئه اولان عظیم تأثیراتی اصحاب عرفان نزدنده بدیهیدر ،

مثنوی

﴿ هرکه مرد اندر تن او نفس گبر ﴾
﴿ مر ورا فرمان برد خورشید وابر ﴾

« ترجمه » بر کیمسه‌نك بدننده آتش پرست اولان نفسی اولور ، محو اولورسه کونش وبلوط آنك امرینه رام اولور. « شرح » هرکیم ارادات ربانیه‌نك اجراسیله مثال آتش پرست اولان نفس اماره‌نی اماته وکندینی فیض معنویله احیا ایتمش ایسه آفتاب وسحاب وهر شی اکا اطاعت وانقیاد ایلر .

مثنوی

﴿ چون دلش آموخت شمع افروختن ﴾
﴿ آفتـاب او را نیـارد سـوختن ﴾

« ترجمه » او کیمسه‌نك قلبی ، شمع عشقی یاقمغی اوکرندی ؛ کونش آنی یاقمغه قادر اوله‌ماز . « شرح » آتش عشق خدا ایله سوزان ونورافشان اولان عاشقان ، شمسك حرارتندن محترق اولمق دکل ، نفسك بیله شدید بولنان نار فلاکت بارندن نائل امان واذن حق ایله جهنمدن بیله « جز یا مؤمن فان نورك اطفأ ناری » یعنی « ای مؤمن ! کچ که سنك نورك بنم آتشمی سوندیریور.» خطابنه مظهر اوله‌رق جسر صراطدن کذران اولورلر .

مثنوی

﴿ کفت حق در آفتاب منتجم ﴾
﴿ ذکر تزاور کذی عن کهفهم ﴾

« ترجمه » حق جل وعلی حضرتلری نور صاچان کونش حقنده کونش « تزاور عن کهفهم » بیورمشدر . « شرح » بو بیت شریف سورهٔ

كهفك اون يدنجی آيت كريمه‌سنی اشارت ايلر . شويله‌كه : ﴿ وترى الشمس اذا طلعت تزاور عن كهفهم ذات اليمين و اذا غربت تقرضهم ذات الشمال وهم فی فجوة منه ذلك من آيات الله من يهدی الله فهو المهتد ومن يضلل فلن تجد له ولياً مرشداً ﴾ معنای شريفی : حبيبم ! اصحاب كهفك مكانی بويله بر يرده‌دركه آنی كورمش اولسه ايدك كورر ايدك كه كونش طوغديغی زمان مغاره‌لرينك صاغ طرفنه تمايل ايدر و غروب ايتديكی وقتده صول جانبنه ميل ايلر ايدی واصحاب كهف اول غار سينندن واسع بر حالده ايديلر . ذكر اولنان حاللری الله تعالينك آيات صمدانيه‌سندندر . بر كيمسه‌يی الله تعالی طريق هدايته تسليك ايدرسه او انسان فلاح وسلامته يول بولور و بر كيمسه‌يی اضلال ايدرسه اكا هيچ بر يول كوستريجی ولی مرشد بوله‌مازسك ! بيت شريفك شرحنه كانجه : اولياء الله هر نرده بولنسه‌لر امين اولوب اصحاب كهف حضراتنه كونش نصل ميل وخدمت ايدر ايسه جناب حقك امرينه منقاد واصحاب كهف مثالی اولان اولياء اللهك‌ده آفتاب وماهتاب، خدمتلرينه شتاب ايلر .

مثنوی

﴿ خار جمله لطف چون كل می شود ﴾
﴿ پيش جزوی كو سوی كل ميرود ﴾

« ترجمه » كل جانبنه كيدن بر جزئك حضورنده ديكنلر ، بيله سراپا كل كبی لطيف اولور . « شرح » ديكن ، كلدن طولايی اعتبار بولديغی كبی جزء اولان انسان‌ده بر مرشد كاملك تربيه‌سيله كله طوغری متوجه و روان اولور وذاتی قيمت بيكران بولور .

مثنوی

﴿ چيست تعظيم خدا افراشتن ﴾
﴿ خويشتن را خوار وخاكی داشتن ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرينك تعظيمنی يوكسلتمك ندر ؟ انسان كنديني حقير وخاكی طوتمقدر . « شرح » حق تعالی حضرتلرينك عظمت

وشان صمدانیسنی اعلا واعلان ایتمسنی هر مؤمن ایستر ویك چوغی بوكا چالیشیر.
فقط بو مقصد عالی‌یه واصل اولمق ایچون اك مؤثر چاره ترك كبر ایله كندینی
خوار وبی‌اعتبار عدایتمكدر. حتی نمازده‌كی سجده‌نك ده علویتی تواضعدن ناشیدر.

مثنوی

﴿ چیست توحید خدا آموختن ﴾
﴿ خویشتن را پیش واحد سوختن ﴾

« ترجمه » جناب خدانك توحیدینی اوكرنمك ندر ؟ انسان كندینی
واحد حقیقینك حضورنده یاقمق و محو ایتمكدر . « شرح » توحید وتبجیل
وتعظیم خدا كافهٔ مؤمنین طرفندن لسان ایله ادا اولنمقده‌در. بو اوراد لسانیه
داعیٔ فائده‌در ؛ فقط معنوی صورتده تعظیم وتوحید كبریایه كلنجه ، ابتدا
انسان ، كندینی خوار وخاكی طوتمق ، ثانیاً هستیٔ مجازیسنی عشق جناب رب
ایله افنا واحراق ایلمكدر .

مثنوی

﴿ گر همی خواهی كه بفروزی چوروز ﴾
﴿ هستیٔ همچون شب خود را بسوز ﴾

« ترجمه » اگر دائما كون كبی شعله‌لنمك ایستر ایسه‌ك قارانلق كیجه‌یه
بكزه‌ین هستیٔ موهومكی یاق ! « شرح » اگر دارینده كندینی علوی ونورانی
كورمك آرزو ایدر ایسه‌ك مظلم اولان بو هستیٔ صوری‌یی عشق خدا ایله یاق!
مثلا موم یانجه پر نور اولور . شو قدركه مومك ویردیكی شعاع ، موقت
وعشق خدادن حاصل اولان انوار ، ابدیدر .

مثنوی

﴿ هستیت درهست آن هستی نواز ﴾
﴿ همچو مس در كیمیا اندر گداز ﴾

« ترجمه » كيمياده باقير اريتير كبى كندى وارلغنى هستى نواز وواجب الوجود اولان جناب حقك وارلغنده اريت ومحوايت ! « شرح » جناب واجب الوجودك وارلغى قارشيسنده باقر كبى اولان كندى وارلغكى عشق و محبت خدا ايله اريت كه مظلم ايكن منور وجاهل ايكن عارف اوله سك !

مثنوى

﴿ در من وما سخت كردستى تودست ﴾
﴿ هست اين جمله خرابى ازدو هست ﴾

« ترجمه » سن ، بن وبز ديمكده الكى قوى ايتدك ! اما خرابلغك جمله سى ايكى وارلق اعتبارندندر. «شرح» بن بويله ايتدم ، بز بويله آدمز كبى انانيتى مشعر عقلاً ولساناً استعمال ايلديكك حالات وتعبيرات سنك ايچون باعث تخريب دنيا وعقبادر . سلامت ايستر ايسه ك موجوديت كليهٔ حقيقيه قارشيسنده كنديكه وجود ويرمكمزين وارلغكى ، نفسكك عظمتنى قيروب محو وافنا ايتمه ليسك كه ترقئ حقيقى يه مظهر اوله بيله سك !

بوحقيقتى مثال ايله بيان واظهار ايچون آتيده كى قصهٔ عبرت نما ، روشنائى بخش اصحاب عقل وذكادر .

﴿ رفتن كرك ور وبه در خدمت شير بشكار ﴾

قورد ايله تيلكى آرسلانك خدمت ومعيتنده اوله رق شكاره كيتدكارينه دائردر :

مثنوی

﴿ شیر وکرك وروبهی بهر شکار ﴾
﴿ رفته بودند از طلب در کوهسار ﴾

« ترجمه » آرسلان وقورد وتیلکی ، صید و شکار ایتمك ایچون طلب واستفاده ضمننده طاغه کیتمش ایدیلر .

مثنوی

﴿ تابه پشت همدکر بر صیدها ﴾
﴿ سخت بر بندند بار وقیدها ﴾

« ترجمه » بر برینك یاردیمیله صید خصوصنده یوللرك لازم کلن یولرینی قوتلی باغلامق ایچون ! . . . [آرسلان وقورد وتیلکیدن مقصد نه اولدیغی بر قاچ بیتدن صکره آکلاشیله‌جقدر . هنوز حکایه‌نك صورت ظاهره‌سی رونما اولدیغی ایچون وادیٔ شرحده اجالهٔ قلمه لزوم کورلمامشدر .]

مثنوی

﴿ هرسه باهم اندران صحرای ژرف ﴾
﴿ صیدها کیرند بسیار و شکرف ﴾

« ترجمه » هر اوچی برابر او کنیش صحراده پك چوق آو آولامق ایچون . .

مثنوی

﴿ کرچه زیشان شیر نررا ننك بود ﴾
﴿ لیك کرد اکرام وهمراهی نمود ﴾

« ترجمه » هر نه‌قدر ارككـ آرسلانه آنلرك رفاقتندن عار توجه ايدرسه‌ده او اكرام ايلدى ويولداشلق كوستردى . « شرح » عظمت و قدرت جنـاب كبريا نره‌ده ، انسـانلرك عجز ومسكنتى نره‌ده‌در ؟ مع مافيه جنـاب مولا ايله انبيا واولياءالله حضراتى كمال لطف ومرحمتلرندن بنى‌بشره مروت‌ومعاونت ايدرلر.

مثـنوى

﴿ اين چنين شه‌را ز لشـكر زحمتست ﴾
﴿ ليك همره شـد جماعت رحمتـست ﴾

« ترجمه » بويله بر شـاهه عسكردن زحمت واردر ؛ لكن آنلره همراه اولدى ، زيرا جماعت رحمتدر . « شرح » آرسلاندن مقصد ، قدرت‌وعظمت جناب خدا ياخود شير بيشهٔ حقيقت اولان مردان عرفان اتما اولديغى بو قصهٔ حكمت افزاده بيان وانبـا اولنه‌جقدر . فقط مثنوىٔ معنوينـك دأب جليلى مقتضاسنجه محلنه كوره مثاللر كوستريلير . بو بيت شريفده آرسلاندن مقصد : بر ولى كامل ؛ قورد ، تيلكى كبى حيوانلرك ذكر و اتيـانندن مرام : هنوز صفت حيوانيه‌سنه غلبه ايده‌ميه‌رك مرتبهٔ انسانيته واره‌ميـان ارباب نفس وهوا وبى‌نوايان كدا چشماندر. بونلرك وجودلرى احوال نفسانيه‌لرينك مركبى‌اولوب صورتلرى بشريتده ، سيرتلرى حيوانيتده‌در.

حديث‌شريفده‌بيوريليوركه : ﴿ الجماعة رحمة ﴾ يعنى‌جماعت‌رحمتدر. شير كبى بر مرد دليره عادى كيمسه‌لردن فائده ومعاونت دكل زحمت واذيت كلير ايسه‌ده حسب المرحمه آنلر ايله برابر بولنمق بر صفت ممدوحه‌در.

مثـنوى

﴿ اين چنين مه را ز اختر ننكهاسـت ﴾
﴿ او ميـاه اختران بهر سخاسـت ﴾

« ترجمه » بويله بر ماه منيره كواكبدن عارلر واردر ؛ او ماهك ميانهٔ اختارنده بولنمسى كمال سخا وكرمندندر . « شرح » اويله بر شاه جلالت‌پناهك بعض آدملر ايله صحبت ايتمسى كمال مرحمت و مروتندن طولاييدر . يوقسه آنك قدر وعلويتى باشقه وعاجز ازلانلرك حالى باشقه اولديغى وارستهٔ تفصيل وانبادر.

مثنوى

﴿ امر شاورهم پيمبر را رسيد ﴾
﴿ كرچه رأيى نيست رأيش را نديد ﴾

« ترجمه » « شاورهم » امرى پيغمبر عليه‌الصلوة والسلام افنديمز حضرتلرينه نازل اولدى ؛ كرچه اول ذات پاكك رأى شريفنه هيچ بر رأى معادل ونظير دكلدر . « شرح » اشارت اولنان آيت كريمه ، سورهٔ آل‌عمرانك يوز اللى طقوزنجى شو آيت كريمه‌سيدر : ﴿ فبما رحمة من‌الله لنت لهم ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم واستغفرلهم و شاورهم فى‌الامر فاذا عزمت فتوكل على‌الله ان‌الله يحب‌المتوكلين ﴾ معناى شريفى : « ايمدى يا محمد حق تعاليدن اولان مرحمت حسبيله غزادن فرار ايدن طائفه‌يه ملايمت ايتدك واكر شديد واغر كوكلى اولايدك البته اصحابك پراكنده اولور ، طاغيلير ايدى ، ايتدكلرى تقصيردن طولايى آنلرى عفو وآنلرايچون مغفرت طلب ايله وايش خصوصنده كنديلريله مشاوره ايت ومشاوره‌دن صكره عزم ايتدكده حق تعالى‌يه متوكل اول ! زيرا الله تعالى متوكللرى سور . » بو آيت كريمه حسن ادارهٔ امور حقنده بر دستور حكمتدر . غليظ القلب اولمامق ومشاوره‌يى سومك وعزم ونيتدن‌صكره تردد ايتمامك ضمننده اولان اوامر، جهان سياستده بر اكسير اعظم وظلمت دنياده مانند ماه انوردر.

بيت شريفه كلنجه : حكايه اولنمقده اولان او ذاتك رأى مصيبى باعث حيرت جهان ايديسه‌ده ارادهٔ ربانيه‌يه امتثالاً قورد وتيلكى صفتنده‌كى بيرتيجى ، حيله‌جى اصحاب نفس ايله برابر بولنمش وآنلر ايله مشاوره ايتمشدر.

مثنوی

﴿ در ترازو جو رفيق زر شدست ﴾
﴿ نى ازان كه جو چو زر جوهر شدست ﴾

« ترجمه » ترازيده آرپه آلتونه آرقداش اولمشدر. بو رفاقت، آرپه‌نك آلتون كبى جوهر اولمسى سببندن دكل ! « شرح » نه حكمت آلود برمثال ! بن بيوك وحيثيتلى بر انسانم ديمامليدر . فقير كيمسه‌لر ايله نصل برابر بولنه‌يم و مشاوره ايده‌يم طرزنده عظمت فروشلق ياپمامليدر . مقصد، كشف حقيقتدر. كورمزميسك؟ ترازيده آلتونك قيمت صحيحه‌سى آرپه ايله طارتيلير . آرپه‌ايله برابر بولنديغندن طولايى آلتونه اصلا نقيصه حاصل اولماز . بالعكس آرپه‌نك آلتون‌ايله برابر بولنمسى آلتونك وزن قيمتنه خدمت ايدر .

مثنوی

﴿ روح قالب را كنون همره شدست ﴾
﴿ مدتى سك حارسى دركه شدست ﴾

« ترجمه » روح شيمدى قالبه يولداش اولمشدر . نيته‌كيم بر مدت كوپك دركاهك بكجيسى اولمشدر . « شرح » بو بيت شريفك مآلندن مقصد عالى : آرپه آلتون ايله برابر ترازووده اولديغى حالده آلتونك قيمتنه خلل كلميه‌جكى كبى بريريله اعتبارده نسبت قبول ايتمز . روح ايله تنده برابر بولنديقلرندن روحك اعتبارينه خلل كلمز . نيته‌كيم ﴿ وكلبهم باسط ذراعيه بالوصيد ﴾ آيت كريمه‌سيله انبا بيورلديغى اوزره اصحاب كهف ايله بركلب مغاره‌ده برابر بولنمشدر.

مثنوی

﴿ چونكه رفتند اين جماعت سوى كوه ﴾
﴿ در ركاب شير بافر و شكوه ﴾

« ترجمه » چونکه بو جماعت — قوردایله تیلکی — طاغ طرفنه آرسلانك رکابنده اوله‌رق شوکت وعظمتله کیتدیلر. یعنی طاغه طوغری کیدیجه...

مثنوی

﴿ کاو کوهی و بز وخرکوش زفت ﴾
﴿ یافتند و کار ایشان پیش رفت ﴾

« ترجمه » طاغ صیغیری و طاغ کچیسی و ایری ، سمیز بر طاوشان بولدیلر وایشلری ایلریلدی ، یعنی یولنه کیردی .
صیده مخصوص بو تعبیرات وعبارات وارستهٔ شرحدر؛ فقط مقصد، آتیده آکلاشیله‌جغنی اخطار اولنور .

مثنوی

﴿ هرکه باشد در پی شیر حراب ﴾
﴿ کم نیاید روز وشب اورا کباب ﴾

« ترجمه » هر کیم ، غایت حرب ایدیجی اولان آرسلانك ایزنده تابع اولور ایسه کیجه وکوندوز کبابی اکسیلمز . « شرح » هر کیم مقتدر و عاقل بر مرشد ویا بیوك بر ذاتك معیتنده بولنور ایسه تربیه دائره‌سنده بولندیغی مدتجه لطف ونعمتلردن محروم قالماز .

مثنوی

﴿ چون ز که در بیشه آوردند شان ﴾
﴿ کشته ومجروح و اندر خون کشان ﴾

« ترجمه » چونکه آنلری طاغدن ، محل اقامتلری اولان اورمانه اولدیرلمش ، یاره‌لنمش وقان ایچنده قالمش اوله‌رق چکه‌رك کتیردیلر . [بیت شریفك مآل‌عالیسی ، آتیده‌کی بیت شریفه مربوطدر .]

مثنوی

﴿ کرک ور وبه را طمع بود اندران ﴾
﴿ که رود قسمت بعدل خسروان ﴾

« ترجمه » قورد ایله تیلکی بو شکارك ، خسروانه بر عدالتله تقسیمنه طمع ایتدیلر. « شرح » خلقت وطینتی عادی اولان ارباب خست ، کندی طمع ودنائتلرندن طولایی بیوك اولان ذواتیده کندیلری کبی قیاس وآنك اوزرینه قلبلرنده بر فکر بی اساس وضع ایدرلر.

مثنوی

﴿ عکس طمع هر دوشان بر شیر زد ﴾
﴿ شیر دانست آن طمعهارا سند ﴾

« ترجمه » قورد وتیلکینك حرص و طمعی آرسلانه منعکس اولوب او طمعك سند وسببنی بیلدی . « شرح » عقل و فراستی بیوك اولانلرك الك اوفاق ، الك اهمیتسز بر حرکت وکلامدن ویا بر لفظ ونظردن قارشیسندهکی آدمك حسیات قلبیه وعقلیهسنی کاملاً فهم ایدهجکلری محقق اولدیغی جهتله اویله ذوات ستوده صفاتك نزدنده بو اندقجه دکل خارجی صورتده ترك ادب، حتی عقل وقلب واسطهسیله بیله افکار وحسیات نا روادن اجتناب وفراغت ایتمك الزمدر حتی: علما یاننده لسانی، مشایخ عندنده قلبنی محافظه ایتمك ارباب عرفانك جملهٔ وصایاسندندر.

مثنوی

﴿ هرکه باشد شیر اسرار و امیر ﴾
﴿ او بداند هرچه اندیشه ضمیر ﴾

« ترجمه » هر کیم . اسرار آرسلانی و امیری اولورسه ، ضمیر و قلب هر نه دوشونور ایسه بیلیر ! « شرح » اسرارك شیر وامیری تعبیراتیله صاحب فراست اولان ذواته اشارت اولنمشدر . حدیث شریفده ﴿ اتقوا فراسة المؤمن

فانه ينظر بنور الله انهم جواسيس القلوب يدخلون فى قلوبكم ويطلعون على اسراركم فاذا جالستموهم فجالسوهم بالصدق ﴾ بيورلمشدركه : مؤمن اولان ذاتك ذكاوت وفراستدن صاقينكز ، چونكه او مؤمن ، نورالله ايله نظر ايلر ، صاحب فراست اولانلر ، قلبلرك مفتشلريدر ، قلبلريكزه كيررلر واسراريكزه مطلع اولورلر . هر نه وقت آنلر ايله بر محلده اوطورور ايسه‌كز صدق ايله اوطوريكز . » ديمكدر .

مثنوى

﴿ هين نكه دار اى دل انديشه خو ﴾
﴿ دل ز انديشهٔ بدى در پيش او ﴾

« ترجمه » اى انديشه خويلو كوكل ! صاحب فراستك حضورنده افكار سيئه‌ده بولنمقدن قلبكى حفظ ايله . « شرح » انسان ، دائما ادب وحيا ايله اعمال ممدوحه‌ده بولنمغه چاليشوب افعال مقدوحه‌دن مجانبت ايتمسنى تأكيداً تنبيه صددنده‌كى بو بيت شريفده لطيفدر .

مثنوى

﴿ داند او خررا همى راند خموش ﴾
﴿ در رخ‌ت خندد براى روى پوش ﴾

« ترجمه » صاحب فراست ، سنك جميع افكاركى بيلير ؛ مع‌مافيه مركبنى ساكتانه سورر ؛ او ذات سنك يوزكه كولر ، فقط تغافل و تجاهل كوسترمك ايچون كولر ! « شرح » نه بيوك حقيقت ! فوق‌العاده ذكى وعاقل آدملر كورينوركه ، مخاطبلرى ولو غير صحيح بر شى ديسه او ذات ذكى ، مطلع اولديغنه رنك ويرمز ، بالعكس كويا ممنون وقانع اولمش كبى كولر ، تبسم ايلر ومخاطب احمق ، او عاقلى قانديردم ظن ايدر ؛ حالبوكه صاحب فراستك عقل وقلبى مانند دريا واسع اولوب بحرك امواجى كبى صورتا كولر اما حقيقتده او مقوله خار وخاشاكى كناره آتار .

مثنوی

شیر چون دانست آن وسواس شان
وانکفت وداشت آندم پاسشان

«ترجمه» آرسلان آنلرك وسوسه‌لرینی آكلادیسه‌ده اظهار ایتمیوب او صره‌ده سكوت ایتدی . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

لیك باخود كفت بنمایم سزا
مر شمارا ای خسیسان وكدا

«ترجمه» فقط آرسلان كندی كندینه دیدیكه : ای خسیس وكدا اولان قورد وتیلكی، سزه لایق اولانی كوستریرم . [آرسلانك ایده‌جكی معامله آتیده كوریله‌جكندن بوبیت شریف دخی وارستهٔ شرحدر.]

مثنوی

مر شمارا بس نیامد رای من
ظن تان اینست در اعطای من

«ترجمه» بنم رأیم سزه كافی كلدیمی؟ بنم اعطا واحسانمده سزك ظنكز بومی ایدی ؟ «شرح» بو افاده شیر دلیرك، قورد وتیلكی حقنده كندی كندینه اولان كلامیدر. بیوك آدملرك احسان ومروتندن وسیما جناب حقك لطف ومرحمتندن هیچ بر وقت شبهه وسوء ظن ایتاملی ، ایدیلیر ایسه بك چوق مضرات رونما وسوء ظن صاحبی دنیا وعقباده معناً پریشان وبی‌نوا اولور.

مثنوی

ای عقول ورای تان از رای من
از عطاهای جهان آرای من

« ترجمه » ای عقلی ورأیی، نم جهان آرا اولان عطا واحسانمدن بولنانلر!

« شرح » دفعاتله عرض و بیان اولندیغی اوزره جلال‌الدین رومی قدس سره‌السامی حضرتلرینك دأب جلیلاندندرکه : بر حکایه‌ده محبت ویا قدرت وعظمت بحثی ایلریلدکجه مظهری موقتاً ترك ایله کلامی جناب واجب‌الوجوده نقل ایدر . بوده شدت عشق وکمال محبتدن ناشی اولدیغی بدیهیدر؛ بناءً علیه بو بیت شریفك دخی مضمونی جناب حقدن اوله‌رق سوء ظن اصحابنه برخطاب وعتاب معنویدرکه : بو مضمون شریف ، قرآن عظیم‌الشانك بر چوق آیات بیناتنده موجوددر.

مثنوی

﴿ نقش بانقاش چه سگالد دکر ﴾
﴿ چون سگالش اوش بخشید وخبر ﴾

« ترجمه » نقش ، نقاشه نصل سوء ظن ایدرکه ، فکر وخبری نقشه نقاش احسان ایتمشدر. « سگال » ظن وفکردیمکدر. « شرح » مثال نقش اولان انسان ، جناب خالقه قارشی سوء ظن ایله کندینی پریشان ایلر و تأمل ایلمزکه ، واسطهٔ ظن وفکر اولان عقلنی ینه جناب مولا کندیسنه احسان واعطا بیورمشدر.

مثنوی

﴿ این چنین ظن خسیسانه بمن ﴾
﴿ مر شما را بود ننکان زمن ﴾

« ترجمه » ای خلق جهانك عیبی و زمانك ننك وعاری اولان سوء ظن اصحابی ؟ بو ظن خسیسانه بکامی ؟ [سوء ظن اصحابنه تکدیر ربانی اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ ظانین بالله ظن السوء را ﴾
﴿ کر نبرم سر بود عین خطا ﴾

« ترجمه » حق تعالى‌یه سوء ظن ایدنلرك باشنى كسمز ایسه‌م عین خطا اولور « شرح » اكر سوء ظن اصحابنه جزا ویرمز ایسه‌م عین خطا اولور ؛ زیرا اوحالده حسن ظن وایمان ایدنلرله انلر مساوى اولمش اولورلر ؛ حالبوكه بوجهت منایر عدل وحكمتدر . اشارت بیوریلان آیت كریمه سورهٔ فتحك التنجى آیت كریمه‌سیدر . شویله‌كه : ﴿ ویعذب المنافقین والمنافقات والمشركین والمشركات الظانین بالله ظن السوء علیهم دائرة السوء وغضب الله علیهم ولعنهم واعدلهم جهنم وساءت مصیراً ﴾ معناى شریفى : اركك وقادین اهل نفاق واهل شركى جناب حق معذب ایدر؛ انلركه حق تعالى‌یه رسول‌الله علیه‌السلام ومؤمنین مظفر ومنصور اولماز دیو سوء ظن ایدرلر . انلرك اوزرینه مغلوب ومقهوراولمردن عبارت برسوء دائره دائردر والله تعالى انلرك اوزرینه غضب وانلره لعنت‌ایلدى وانلرایچون جهنمى حاضرلادى وجهنم نه‌فنامصیرومرجعدر»

مثنوى

﴿ وار هانم چرخ را از ننكتان ﴾
﴿ تا بماند در جهان این داستان ﴾

« ترجمه » چرخى سزك عاروعیبكزدن خلاص ایده‌یم‌ده جهانده بوداستان وماجرا قالسون « شرح » بو بیت شریف ایله پیغمبرلرینه اطاعت ایتمیوب احوال واقوال نامرضیه‌ده بولنمش اولان قوم نوح وثمود ولوط كبى اقوام ظالمه‌یه اشارت اوانوركه، كرفتاراولدقلرى غضب‌ربانى‌حكایه‌سى الآن والى‌الابدجاریدر.

مثنوى

﴿ شیر با این فكر مى زد خنده فاش ﴾
﴿ بر تبسمهاى شیر ایمن مباش ﴾

« ترجمه » ارسلان، بوفكرایله صورتا كولردى. لكن ارسلانك تبسملرینه امین اولمه [سبق ایدن شرحلر ، بو بیت شریفك دخى شرحى اولور. شیرك تبسمندن مقصد عالى ، نه اولدیغى آتیده اشعار وازبار اوانور]

مثنوی

﴿ مال دنیا شد تبسمهای حق ﴾
﴿ کردمارا مست ومغرور وخلق ﴾

« ترجمه » دنیا مالی ، حق تعالینك تبسملری اولدی که : اول ، بزی مست وغافل وکهنه‌ایلدی « شرح » بری دیه بیلیرکه : منکران ، حق تعالی حقنده اك زیاده سوء ظن ایدرلر ، انلردن بعضیسی بر چوق مال ومناله مالك وذوق وصفایه منهمکدرلر. اوسؤال مقدره جواباً بیورولورکه : اومال وراحت دنیا ، نتیجه‌سی الیم اوله‌جق برصورتده باعث قهر وغضب خدادر ؛ زیرا غایت منکر ومرتکب افعال ردیه اولان بربد ضمیر، دنیاده گرفتار جزا اولسه‌متنبه اولوب مرحمت ربانیه‌یه مراجعت وکندینی نائل نجات ایلر وجزادن خلاص بولور ایدی؛ حالبوکه سوء ظن‌ایله برابر ارتکاب ایلدیکی معاصی جزاسز قالسه مغایر عدالت وحکمت اولور . بوده شایان اخطاردرکه، بعض تبسملر حقیقیدر، یعنی منکر وسوء ظن صاحبی اولمیان بر انسان مقبول مال ومناله مالك اولور؛ اوتقدیرده اومال حلال وآنك ایچون اثر مرحمت ونعمت جناب ذوالجلالدر .

مثنوی

﴿ فقیر ورنجوری بهستت ای سند ﴾
﴿ کان تبسم دام خودرا بر کند ﴾

« ترجمه » فقر وخسته‌لك سکا اولی‌در، ای قابل استناد اولان عالیقدر! زیرا اول‌تبسم کندی دامنی عاقبت ظاهر ایلر « شرح » انجام کار ، دنیاده وسیما عقباده ظاهراوله‌جق غضب جناب کبریایه گرفتار وحرام ماله مالك ودوچار اولمقدن ایسه فقر ومرض اولی اولدیغی قبول کردهٔ اولی النهادر؛ زیرا دنیانك فقر ومرضی موقت وجزای معنویٔ آخرت شدید وابدیدر .

﴿ امتحان کردن شیر کرك را و کفتن که پیش آی ای کرك بخش کن ﴾
﴿ صیدها را میان ما ﴾

ارسلانك ، ای‌قورد! کل باقالم شو آولری آرامزده تقسیم‌ایت. دیو قوردی امتحان ایتمه‌سی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ کفت شیر ای کرك این را بخش کن ﴾
﴿ معدلت را نو کن ای کرك کهن ﴾

« ترجمه » ارسلان : ای اسکی قورد ! تجدید معدلت ایده رك آولری وتقسیم ایت دیدی « شرح » قورد وتلکینك سوءظنی ارسلان،فهم‌واذعان ایتمش ایکن افکار نامرضیه‌لرینی فعلاً دخی ظاهره اخراج ایتمك ایچون عزم ونیت ایلدی وبروجه مشروح قورده امر ویردی .

مثنوی

﴿ نائب من باش در قسمتکری ﴾
﴿ تا بدید آید که تو چه کوهری ﴾

« ترجمه » ای‌قورد ! تقسیم خصوصنده بنم نائبم‌اول که نه‌جوهر اولدیغك میدانه چیقسون ! [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ کفت ای شاه کاو وحشی بخش تست ﴾
﴿ آن بزرك وتو بزرك وزفت وچست ﴾

« ترجمه » قورد ارسلانه دیدی که ، ای‌شاه ! یبان صغری سنك حصه‌کدر ، زیرا یبانی صغر بیوکدر سنده بیوك وچابکسك ! [بو معامله‌نك نتایجی آتیده کوریله‌جکندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ بزمرا که بزمیانه‌ست ووسط ﴾
﴿ روبها خرکوش بستان بی غلط ﴾

« ترجمه » بیان کچیسی ده بکا عائد اولسون . زیرا بیان کچیسی وسطدر ای تیلکی! سن ده بلاغلط طاوشانی آل[قوردك خطاسی کرفتار اوله‌جغی جزا ایله کورینه‌جکندن وارسته شرحدر]

مثنوی

﴿ شیر کفت ای کرك چون کفتی بکو ﴾
﴿ چون که من باشم تو کویی ماوتو ﴾

« ترجمه » ارسلان قورده دیدی که : ای قورد ! سویله بقالم؛ بنم بولندیغم یرده سن نصل بز وبن دیه بیلیورسك ؟ « شرح » حق تعالی‌یه قارشی قورد صفتلی وصاحب انانیت اولان متکبر وطمعکارك انجام کار کرفتار اوله‌جغی مصیبت وعقوبت جناب کردکار وارسته تفصیل واشعاردر .

مثنوی

﴿ کرك خود چه‌سك بودکو خویش‌دید ﴾
﴿ پیش چون من شیر بی مثل وندید ﴾

« ترجمه » قورد نه کوپکدر که بنم کبی شریکسز ، نظیرسز بر ارسلانك حضورنده کندینی کوروبده بن دیه بیلیور ؟ « شرح » اصحاب کبر وانانیته قارشی غضب جناب کبریا، لسان معنوی ایله همیشه بویولده فرمان وندا بیورر،

مثنوی

﴿ کفت پیش آ ای خری کوخود خرید ﴾
﴿ پیشش آمد پنجه زد اورا درید ﴾

« ترجمه » آرسلان قورده : ای کندیکی بکنمش اشك! بری کل دیدی. قورد ایلری کلدی، آرسلان پنچه اوروب آنی پارهلادی. « شرح » قدرت وعظمت وجلال ، جناب رب المتعاله مخصوص اولوب ، هرکیمکه بو حقیقتی کما ینبغی فهم وادراك ایتمیهرك کندیسنی بر شی ظن ایله انائیت وتکبره ابتدار واجتسار ایلر ایسه قهر وجلال جناب کبریا آنی تدمیر وافنا ایدهجکی عند اولی النها هویدادر. بو بیت شریفدهدخی قورددن مقصد : اهل طمع وصاحب کبر وانائیت وشیردن مرام : قهر وجلال جناب عزتدر.

مثنوی

﴿ چون ندیدش مغز وتدبیر رشید ﴾
﴿ در سیاست پوستش ازسر کشید ﴾

« ترجمه » آرسلان ، قورد ده بین وتدبیر رشید کورمهینجه سیاستده آنك پوستنی باشندن چکدی ودریسنی یوزدی . « شرح » هر هانکی صاحب طمع واهل کبر وزیاده قابل اصلاح احوال بولنماز واو متکبر بیلدیکندن شاشمازایسه آنی هرحالده معناً وبعض دفعه حسب الحکمه مادةً شیر قهر خدا هلاك وامحا ایلر.

مثنوی

﴿ کفت چون دید منت از خود نبرد ﴾
﴿ این چنین جانرا بباید زار مرد ﴾

« ترجمه » آرسلان قورده دیدی که : بنی کورمك یعنی بنم دیدارم، سنی کندیکدن کیدرمدیکی ایچون بویله جانه، فنا ایله اولمك لازمدر. « شرح » قهر خدا، صاحب انائیت اولان دنیء الطبعه دیرکه : بنم کمال قدرت وجلالمی کورمش ، بیلمش ایکن سن ، ینه متنبه وفانی اولمیوب کبره دوام ایتدك ونافرجام اولدك . آرتق سنی کرفتار عذاب وقهر ایله هلاك ایتمك فرض اولدی . علی الخصوص بعض مرتبه اشارت معنویهیه مظهر اولدقدن صکره ینه انائیت کوسترنلر دها زیاده مظهر قهر وبلا اولهجقلری هویدادر ،

مثنوی

﴿ چون نبودی فانی اندر پیش من ﴾
﴿ فرض آمد مر ترا کردن زدن ﴾

« ترجمه » چونکه بنم حضورمده فانی اولمدك ، سنك بوینکی اورمق فرض اولدی . [بالاده‌کی شرح بوبیت شریفك دخی شرحی اولور .]

مثنوی

﴿ کل شیء هالك جز وجه او ﴾
﴿ چون نهٔ در وجه اوهستی مجو ﴾

« ترجمه » ذات جناب کبریادن غیری جمیع اشیا هالك وفانیدر . چونکه آنك وجهنده دکل‌سك . وارلق آرامه! « شرح » اشارت او لنان آیت کریمه سورهٔ قصصك سکسان یدنجی آیت کریمه‌سندەدر . شویله‌که : ﴿ ولا تدع مع الله الـهاً آخر لا اله الا هو کل شیء هالك الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون ﴾ معنای شریفی : حق تعالی حضرتلریله برابر باشقه الـهه دعا ایتمه ، جناب حقدن غیری اله یوقدر ؛ هر شی فانی وهلاك اولەجقدر . (بلکه الآن فانیدر) انجق وجه وذات پاك خدا فانی دکلدر وفانی اولمیەجقدر . حکم وفرمان حقه مخصوصدر . سزده آنك جانبنه رجعت ایدرسکز . بیت شریفك مقصد عالیسنه کلنجه : چونکه هر شی هلاك اولوب یالکز ذات پاك کبریا همیشه باقی وابدیدر ، سن دخی ای طالب حقیقت ! بقا ایستر ایسەك موهوم وسریع الزوال اولان وجودکی حق یولنده وعشق خداده افنا ایله . « الا وجهه » امر و فرمانی دائرەسنه داخل ورضای باری‌یی استحصاله نائل وابدیته قائل اول !

آیت کریمەده (هالك) بیورلدی (یهلك) بیورلمدی ؛ جملهٔ اسمیەده دوام وثبات قیدی اولدیغندن بو هلاك هر زمان ایچون جاریدر . (ازلده حق تعالی وار ایدی وکندیسیله برابر باشقه بر شی یوغیدی) مألنده‌کی « کان الله و لم یکن معه شیءٌ » حدیث شریفی جناب جنید بغدادی استماع

ایلدکده کمال ظرافت وحکمتله (الآن کما کان) بیورمشـدرکه : (الآن دخی بویله‌در) دیمکدر . عارف سامی مولانا جامی حضرتلرینك :

آن کان حسن بود و نبود از جهان نشان

الآن ان عرفت علی ما علیـه کـان

بیت حقیقت احتواسی‌ده بو مآلی مفیددر.

مثنوی

﴿ هرچه اندر وجه ما باشـد فنا ﴾

﴿ کل شیء هـالك نبود جزا ﴾

« ترجمه » هر نه که بزم وجهمزده فانی اوله ، اکا (کل شیء هالك) جزا اولمـاز ! « شرح » حضرت مولانای رومی قدس سره‌السـامی دریای عشـق خداده مستغرق اولدقلری حالده قرآن عظیم‌الشـانك عبارات ونکات حکمت آیاتنك دقایق جلیله‌سنه وکندیسنك فنا فی‌الله مرتبه‌سـنی احراز ایتمش اولملرینه استاداً جناب خدا لساننده ترجمان اولوب بیوررلرکه : هر نه‌که بزم وجهمزده فانی اوله (هر شی هالکدر) جمله‌سـنه داخل اولمیوب وجه باقیده داخل وبقا وابدیتله سعادته واصلدر.

مثنوی

﴿ زانکه در الاست اواز لا کذشت ﴾

﴿ هرکه در الاسـت او فانی نکشـت ﴾

« ترجمه » زیرا وجه الٓهیده فانی اولان کیمسـه (الا) استثناسـنده اولوب (لا) دن کچمشـدر . هر کیم‌که (الا) ده در ، او فانی دکلدر . « شرح » فنا فی‌الله‌اولان‌کیمسه (کل شیء) دن چیقوب (الا وجهه)استثناسنه داخل‌ومترقی‌وحق‌تعالی‌حضرتلری همیشه‌باقی‌اولدیغندن‌اومخلوق‌دخی باقی‌وابدیدر.

مثنوی

﴿ هرکه بردر او« من » و «ما»می‌زند ﴾

﴿ رد بابست او وبر « لا » می تند ﴾

« ترجمهٔ » هر كيمكه باب التهيده (بن) و (بز) تعبيراتندن بحث ايدر، او كيمسه باب مرحمتدن مردود اولوب (لا) اوزرينه طولاشير . يعنى مرتبهٔ هلا كه دوشر ! « تشريح » هر كيمكه كبر واناثيتده بولنوب (بن) و (بز) كبى انانيتى مشعر افكار و اقوالده بولنور ايسه باب مرحمت مآب ربانيدن مطرود اولەرق (الا) استثناسندن فائدەمند اولميوب بالعكس (لا) مرتبەسنه دوشر وهلاك اولور . بو هلاكدن مقصد (عدم) اولميوب سعادت ابديەدن محروم ومعذب ومغموم اولمقدر.

اخطار — مقصد عالى‌يى تأكيداً آتيده‌كى ماجرا نقل و انبا بيوريله‌جق وآرسلان ، قورد ، تيلكى حكايهٔ حكمت علامەسى دها اكمال اولنميوب بر قاچ ابيات شريفەدن صكره كوريله‌جكدر.

« قصهٔ آن كس كه دريارى بكوفت از درون كفت كيست آن »
« كفت منم كفت چون تو تويى در نمى كشايم هيچ كس را »
« از ياران نمى شناسم كه اومن باشد »

بو قصه ، اول كيمسەنك حقندەدركه : بر دوستك قپوسنى چالدى . ايچريدن صاحب خانه ، كيمدر ؟ ديدى . قپويى اوران كيمسه (بنم) ديجه صاحب خانه جواباً : چونكه سنسك ، سكا قپويى آچمام ؛ زيرا دوستلردن هيچ بر كيمسەيى بيلمم كه او (بن) اولسون ديدى .

روايت اولنوركه اصحاب كرامدن جابر رضى‌الله عنه فخر عالم صلى‌الله تعالى عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك باب مرحمت مآب رسالتپناهيلرينى اوروب فخر عالم (كيمدر ؟) ديه فرمان بيوردقده حضرت جابر (بنم) ديديكى جهتله حضرت رسول المجتبا عليه افضل التحايا افنديمز بو (بنم) تعبيرينى اصلا بكنميوب من بعد بويله ديمامك اوزره حضرت جابره امر وتنبيه بيورديلر .

بو وقعه (مصابیح) شریفده حضرت جابردن بروجه آتی روایت اولنورکه « اتیت باب النبی صلی الله علیه وآله وسلم فدققت الباب فقال من فقلت انا فقال انا انا کأنه کرهها » مألی : جابر حضرتلری دیرکه : باب نبوته کلمش و قپویی چالمشدم رسالتپناه افندیمز: کیم او ؟ بیوردیلر. بنم . دیدم . بو لفظی کریه کوردکلرینی ایماءً انا انا یعنی بن بن ! بیوردیلر.

بو حدیث « تنویر المصابیح » ده شوصورتله ایضاح اولنیورکه: یعنی لم یرض النبی علیه السلام عن جابر التکلم بهذا اللفظ لان فی هذا اللفظ تعظماً وتکبراً فلم یرض النبی علیه السلام منه التکلم بلفظ فیه التکبر والانائیة . یعنی: جناب جابر، (انا) دیدیجه نبی اکرم علیه السلام افندیمز حضرتلری جابرك بو لفظ ایله تکلم ایتمه‌سنه راضی اولمادی . زیرا (انا) لفظنده تعظم وتکبر واردر . بناءً علیه صلی الله علیه وسلم حضرتلری صحابئ مشار الیهك تکبر و انائیتی حاوی اولان بر لفظ ایله تکلمنه رضا کوسترمدی .

مثنوی

﴿ آن یکی آمد در یاری بزد ﴾
﴿ کفت یارش کیستی ای معتمد ﴾

« ترجمه » بر کیمسه کلدی . بر دوستك قپوسنی چالدی . ایچریدن دوستی . ای معتمد کیمسك ؟ دیدی ؛ [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کفت « من » کفتش برو هنکام نیست ﴾
﴿ بر چنین خوانی مقام خام نیست ﴾

« ترجمه » قپویی اوران کیمسه ، (بن) دیدیجه صاحب خانه اکا جواباً وقتی دکل، کیت. بونك کبی سفرهٔ کرم اوزرنده خام و ناپخته‌نك یری یوقدر! دیدی.

« شرح » مرشد و عاشق . اصحاب انائیتی قبول ایتمیوب ترك انائیت ایتمیجه خوان کرمدن رد وتبعید وانجام کار اذن حق ایله صالح ورشید ایلر.

مثنوی

﴿ خامرا جز آتش هجر وفراق ﴾
﴿ کی پزد کی وارهاند از نفاق ﴾

« ترجمه » خام بر کیمسه‌یی هجر و فراق آتشندن غیری کیم پیشیرر ؟ ونفاقدن کیم قورتارر؟ « شرح » خام بر میوه . طول مدت کونشك حرارتنی یمنجه پخته ومفید اوله‌میه‌جغی کبی . خام اولان کیمسه دخی آتش هجر وفراقه کرفتار اولمینجه نه پخته ، نه‌ده نفاقدن آزاده اولور . فراق ، اوچ نوعدر : بری : دنیا فراقی‌که قابل ترقیات معنویه اولان ذات ، دنیانك نار فراقنده پخته وانعام اخرویه ایچون آماده اولور؛ دیکری : مرشدك امر واراثه ایده‌جکی سیاحتدر؛ اوچنجیسی ایسه : مرید ، مرشدك خدمتنده حاضر اولدیغی حالده اذواق معنویه‌دن موقتاً مهجور وبعید اولمسیدر.

مثنوی

﴿ رفت آن مسکین وسالی در سفر ﴾
﴿ درفراق دوست سوزید ازشرر ﴾

« ترجمه » قپویی اورر ایکن (بنم) دیان او ، مسکین کیتدی و بر سنه دوستك فراقنده شرر هجراندن یاندی . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ پخته کشت آن سوخته پس باز کشت ﴾
﴿ باز کرد خانهٔ همباز کشت ﴾

« ترجمه » اول فراق آتشنه یانمش اولان پیشدی و کری دونوب دوست وشریکنك خانه‌سی اطرافنه طولاندی. « شرح » آتش فرقت آنی پخته وبلای انانیتدن آزاده ایلدکدن صکره دوستی جانبنه عودت فقط بو دفعه کمال محویت وتربیت ایله خانه‌نك اطرافنده طولانوب (بنم) کبی تعبیرات انانیت آمیزدن مجانبت ایلدی .

مثنوی

﴿ حلقه زد بر در بصد ترس وادب ﴾
﴿ تا نجهـد بی ادب لفظی ز لب ﴾

« ترجمه » بو دفعه اغزندن بی ادبانه بر سوز ظهور ایتمسون دییه یوز خوف وادبله قپونك حلقه‌سنی اوردی ! « شرح » قپویی کمال‌ادبله‌اوروب خوف ایلر ایدی‌که ، (بنم) کبی ادبه مخالف اغزندن ینه بر کلام نافر جام چیقمسون . انسانك اغزندن چیقان کلمات، غایت شایان دقت اولدیغی وارسته‌ٔ اثباتدر ؛ زیرا بعض دفعه الك اوفاق بر سوزدن بر آدمك محبتی ویا عداوتی الی آخرالعمر جلب اولنور واندن نتایج مهمه حاصل اولور.

مثنوی

﴿ بانك زد یارش‌که بردر کیست آن ﴾
﴿ کفت بر در هم تو یی ای دلستان ﴾

« ترجمه » دوستی‌ایچریدن سسله‌نوب، قپوده‌اولان‌کیمدر؟ دیدی . قپویی اوران فرقت‌زده ایسه : ای دلستان قپوده‌کی‌ده سنسك . جوابنی ویردی ! « شرح » نار تربیت نثار فرقتده پخته وعشق ربانیله تربیه وآراسته اولان ذات کندینی کلیاً افنا و جناب واجب‌الوجود دن غیری بر شی کورمکدن تبرا ایلدی .

مثنوی

﴿ کفت اکنون چون منی ای من درآ ﴾
﴿ نیست کنجایی دو من را در سرا ﴾

« ترجمه » صاحب خانه مادام‌که سن (بنسك) ای (بن) ایچری کیر . شیمدی خانه‌سنکدر. زیرا ایکی(بن)بر اوه صیغماز.دیدی. « شرح » هر کیمکه

کندینی حق یولنده فدا ایدر و بنلکدن کلیاً فراغت ایلر ایسه او کیمسه عمان حکم ربانیه یه آشنا والا بعید وجدا اولور ؛ چونکه عظمت وقدرت ربانیه یه قارشی ایکیلك شرك و موجب رد باب اولوب متجاسری دوسراده مهجور وخرابدر .

مثنوی

﴿ نیست سوزن را سر رشته دوتا ﴾
﴿ چونکه یکتایی درین سوزن درآ ﴾

« ترجمه » بر ایکنه ایچون ایکی ایپلك اوجی اولاماز . یعنی ایکی ایپلك بر ایکنه یه کچه مز ، چونکه برسك بو ایکنه نك ایچنه کیر ! « شرح » ایکی ایپلك آیری آیری اولدقلری حالده بر ایکنه نك دلیکندن کچمك ممکن دکلدر ؛ مکرکه او ایکی ایپلك ، بر اوله . کذلك اثنینیت و مغایرتله خانهٔ وحدته وصول بولمق محال وبونی امید ایدن کرفتار خیالدر .

مثنوی

﴿ رشته را با سوزن آمد ارتباط ﴾
﴿ نیست درخور باجمل سم الخیاط ﴾

« ترجمه » ایپلك ایچون ایکنه ایله ارتباط واردر . اما ایکنه نك دلیکنه دوه لایق دکلدر . « شرح » ایپلك بر چوق تعب وتاب کوردکدن صکره اینجلدی وبناءً علیه ایکنه نك سوراخندن کچمکه قابلیت کسب ایلدی ، اما جسماً بیوك اولان دوه ایکنه نك دلیکندن کچه میه جکی و بو مرتبه یی بوله میه جغی درکار اولدیغی مثللو ، انانیتی ترك ایتمیان و ریاضات ویا موت ایله وجودینی تربیه ایده میان کیمسه سرای وحدته داخل اوله ماز . بیت شریفده اشارت اولنان آیت سورهٔ اعرافك قرقنجی آیت کریمه سیدر . شویله که : ﴿ ان الذین کذبوا بآیاتنا واستکبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السماء ولا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط ﴾ معنای شریفی : تحقیقا شول کیمسه لرکه آیاتمزی تکذیب ایدوب تصدیق ایتمدیلر وآنلره ایمان کتیرمکدن تکبر ایتدیلر ، آنلر ایچون

سمانك قپولری آچلمـاز و آنلر جنته كیرمزلر ؛ حتی دوه ایكنه‌نك دلیكنه كیرمینجه.دوه‌نك ایكنه دلیكنه كیرمه‌سی محال‌اولدیغندن كفارك جنته‌كیرمه‌سی‌ده غیرً ممكن اولدیغی كنایه طریقیله بیان بیورلمشـدر . بالآخره بو نكتهٔ جلیله بر چوق شعرا طرفندن ایراد ایدلمش ازان جمله بر عرب شاعری : ﴿ ولو ان ما بی من جوی وصبابة . علی جمل لم یبق فی‌النار كافر) دیدیكی كبی ، بو بیتك همان ترجمه‌سی اولمق اوزره‌ده فضولیٔ بغدادی :

نم بو چكدیكم دردی بعیرك باشنه قویسه‌ك

چیقار كافر جهنمدن ، كولر اهل عذاب اوینار

دیمشدر .

مثنوی

﴿ كی شود باریك هستیٔ جمل ﴾

﴿ جز بمقراض ریاضات وعمل ﴾

« ترجمه » دوه‌نك وجودی اعمال و ریاضات مقراضندن باشقه بر شیله نصل اینجه‌لیر ؟ « شرح » جنته كیرمك وسرای وحدته نائل و واصـل اولمق ایچون انانیتك امحـاسی و بدنك اتعـابی لازمدر. بوده ریاضـات وحق یولنده حسن عمل وحسنات ایله حاصل اولور ؛ بناءً علیه ای طالب حقیقت! بویولده متابعه واجرای وظائفه آلیش وریاضاته وحسن اعمال اجراسنه چالیش !

مثنوی

﴿ دست حق باید مرانرا ای فلان ﴾

﴿ كوبود بر هر محالی كن فكان ﴾

« ترجمه » ای فلان ! اكا حق تعالی حضرتلرینك ید قدرتی لازمدر . او ید قدرت الٓهیه.هر بر محـاله وهر بر كیفیت غیر ممكنه‌یه كن‌فكاندر . یعنی محال بر شیئه امری تعلق ایدنجه او محال ، ممكن اولور . « شرح » ریاضـات وحسـن اعمـالی اجرا وكندینی قولای اصلاح و اعلا ایدر دیو كیمسـه ظن ایتمسون ؛ قولای دكلدر . اویله درجات عالیه‌یه نائل اوله‌بیلمك‌ایچون حق‌تعالی

حضرتلرینك ید مرحمت و قدرتی لازمدركه ، (كن فكان) یالكز اندن حاصل ونمایان اولور. ذكری سبق ایدن ابیات شریفه‌دن مستبان اولدیغنه‌كوره اولیاءالله حضراتی‌ده (یدالله) مرتبه‌سنه واصل اولدقلرندن باذن‌الله تعالی او زمرهٔ جلیله‌دن برینك همتیله دخی طالب ، مرتبهٔ مطلوبه واصل وحقیقته نائل اولور .

مثنوی

﴿ هر محال از دست او ممكن شود ﴾
﴿ هرحرون ازبیم او ساكن شود ﴾

« ترجمه » هر محال ، الله تعالی حضرتلرینك دست قدرتندن ممكن وهر حرون وسركش ، آنك خوفندن رام و ساكن اولور . [بو بیت كمال قدرت ربانیه‌یی مشعر اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ اكمه وابرص چه باشد مرده نیز ﴾
﴿ زنده كردد از فسون آن عزیز ﴾

« ترجمه » انادن طوغمه و ابرص اولانی ابی ایتمك نه در ؟ میت بیله اول عزیز اولان جناب حقك فسون و اراده سندن زنده اولور .

« شرح » (عزیز) لفظیله صراحةً جناب واجب الوجود و بعض مرتبه اشارةً حضرت عیسی علیه‌السلام‌ایله انبیای ذیشان واولیاءالله كرامه‌ایما اوانور. اصلندن اعمی وابرص واویوز اولان كیمسه‌لری اذن حق ایله حضرت عیسی علیه‌السلام نصل افلاح و مرده‌یی كذلك اذن حق ایله نصل احیا ایلدیكی قرآن عظیم‌الشانده مسطور ومذكوردر. مادی وجسمانی اعمی‌واویوز ومرده‌لر بولندقلری كبی معنوی دخی واردركه ؛ آنلری جناب عزیز افلاح ایلدكده صاحب صورت هیچ برشی كورمامش وآكلامامش اولور.

مثنوى

﴿ كل يوم هو فى شأن بخوان ﴾
﴿ مرورا بى‌كار وبى‌فعلى مدان ﴾

« **ترجمه** » ﴿ كل يوم هو فى شأن ﴾ آيت كريمه‌سنى اوقو ، حق تعالى حضرتلرينى بى‌كار وبى‌فعل بيلمه ! « **شرح** » سورهٔ رحمانك يكرمى‌طقوزنجى آيت كريمه‌سنده بيوريليوركه : ﴿ يسئله من فى‌السموات والارض كل يوم هو فى شأن ﴾ معناى شريفى : سماوات وارضـده اولان كافهٔ مخلوقات،استعداد وخلقتلرى اوزره مقصدلرينى حق تعالى حضرتلرندن ايسترلر . حق تعالى هر وقتده بر امر وكارده‌در . بو آيت كريمه‌يى، رسول‌الله صلى‌الله‌تعالى عليه‌وآله وسلم حضرتلرى تلاوت بيوردقلرنده وما ذلك‌الشأن يعنى جناب‌حقك‌ايشله‌ديكى نه كبى بر شيدر ديه سؤال اولنمش عليه‌الصلاة والسلام افنديمزده (من شانه ان يغفر ذنباً ويفرج كرباً و يرفع قوماً و يضع آخرين) بيورمشلردركه : عبادينك كناهنى مغفرت ايتمك ، غم وكدرلرينى مبدل سرور ايلمك وبر قومى اعلا ، ديكرلرينى تنزيل قيلمق شأن الـهيدندر . ديمكدر . بو نظم جليل ايله جناب حق هم بر حقيقت عظما بيان وهم براى سعى ، انسانلرى تشويق وفرمان بيوريور ، زيرا ازهرجهت وهر شيدن غنى اولان جناب‌واجب‌الوجود هميشه كارده بولنديغى حالده من كل‌الوجوه عاجز ومحتاج بولنان انسانك سعى ايتميوب معطل قالماسى غير جسبان وباعث خسران اولديغى نماياندر . الحاصل هر وقت چاليشمق انسانه فرضدر. بيت شريفك مصراع اولنك « كل يوم » عبارهٔ‌جليله‌سنده برنكته دخى حس‌اولنوركه ! اى‌طالب حقيقت! « هوفى‌شان » آيت كريمه‌سنى (هر كون) اوقو ومعناى عاليسله هميشه عامل اول وزنهار عاطل‌اولمه. دينلمشدركه يوم : عند الـهيده دنيا وآخرتدن عبارت ايكى‌كوندر. دنياده اولان شان الـهى : احيا واماته ايتمك ؛ ويرمك ، آلمق ؛ عزيز وذليل قيلمق وامثالى شيلردر. آخرتده‌كى شأنى ايسه : سوال‌وحساب وثواب‌وعقابدر. لكن ارباب تحقيقه كوره آيت كريمه‌ده‌كى (يوم) لفظى (آن) و (شأن) كلمه‌سى (تجلى) معناسنه اولوب جناب بديع متعال هرآن وزمان‌استعدادوقابليته كوره تجلى ايدركه بو تجليات هرآن نوع ديكر اوزره متوالى وغير متناهيدر .

مثنوی

﴿ کمترین کارش بهر روز آن بود ﴾
﴿ کوسه لشکر را روانه میکند ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك الك اوفاق ایشی هر کون اوچ عسکری روان ایتمکدر. [بیت شریفك مآل عالیسی آتیده اکمال بیوریلیور .]

مثنوی

﴿ لشکری ز اصلاب سوی امهات ﴾
﴿ بهر آن تا در رحم روید نبات ﴾

« ترجمه » ارحام والداتده نبات یعنی اولاد یتیشمه‌سیچون اصلاب آبادن جانب امهاته بر عسکر سوق ایدر. « شرح » فعال مطلق حضرتلرینك الك اوفاق افعال حیرتمألندن بری : پدرلرك صلبندن والده‌لرك رحمنه نطفه سوقیدرکه او نطفه‌لر، مشیمهٔ مادرده علقه ومضغه‌یه تحول ایدرك کمیك و ات باغلادقدن صکره خلق آخر یعنی نفخ روح ایله جنین حالنه کلوب حرکته باشلارلرکه الك اوفاق بر فعلی بو درجه حکمت آمیز وحیرت بخش اولان صانع ذی کمالك نصل بر قادر متعال اولدیغی شایان تأملدر.

مثنوی

﴿ لشکری زارحام سوی خاکدان ﴾
﴿ تاز نر وماده پر کردد جهان ﴾

« ترجمه » دنیایی ذکور واناث ایله طولدورمق ایچون ارحام والداتدن ده جانب کائناته بر عسکر سوق ایدر . « شرح » ینه جناب فاطر مطلقك قدرت جلیله‌سنه نسبتله اوفاق واهمیتسز کورونن افعالندن بری ده : ارحام امهاتده

پرورده اولەرق وقتی کان چوجقلرك تولدیدرکه ، صورتا روح وحیاتدن عاری اولان بر قاچ قطره صودن بویله اجسام ذوی‌الحیات خلق ایدرك ساحهٔ وجوده چیقاران او خداوند ذی قدرتك نصل بر مبدع صاحب صنعت اولدیغی نمایان اولور.

مثنوی

﴿ لشکری از خاك زان سوی اجل ﴾
﴿ تا ببیند هرکسی حسن عمل ﴾

« ترجمه » بر عسکری‌ده حسن عملنی کورمك ایچون طوپراقدن یعنی عالم حیاتدن جانب مماته روان ایدر . « شرح » جناب‌حقك الك اوفاق برفعلی کونده اوچ عسکر یعنی اوچ قسم خلقی سوق ایتمکدر بیورلمش وبونك بری ارحام امهاتده جنینك تشکلی ، بری‌ده تولدی اولدیغی بیان قلنمشدی . بو بیت شریفده‌ده اوچنجی قسمك دنیاده بولنان ذوی الحیاتك افعال حسنه وحرکات سیئه‌سنك مکافات ومجازاتنی کورمك اوزره دار الجزا اولان آخرته سوقی اولدیغی اشارت اولنیورکه شو اوچ بیت عالی‌نك احتوا ایتدیکی حکمت وحقیقت نه درجه‌ده عظیم اولدیغی وارستهٔ اثباتدر . بیت شریفك ایکنجی مصراعنده « تا که هرکس حسن عملنی کورسون » عباره‌سیله سورهٔ ملکك برنجی آیت کریمه‌سنه اشارت‌اولنور : ﴿ تبارك‌الذی بیده‌الملك وهوعلی‌کل‌شیء قدیر الذی خلق‌الموت والحیوة لیبلوکم ایکم احسن عملاً ﴾ معنای شریفی : عالی اولدی الله تعالی حضرتلری‌که ملك ، ید قدرتنده‌در وکندیسی هر شیئه قدیردر . او حق تعالی هانکیکزك عملی کوزل اولدیغنی امتحان وتجربه ایچون موت وحیاتی خلق ایلدی . » بو آیت کریمه ایله حیات ومماتك سبب وحکمتی تماماً عیان اولور . حق تعالی سزی تجربه ایچون بیورلمسندن مقصد عالی ؛ سز ای‌انسانلر، کندی عملکزی کوره‌سکز دیمکدر ، یوقسه‌جناب‌واجب‌الوجود هر شیئه اعلم اولوب امتحان وتجربه‌یه اصلا محتاج اولمدیغی وهر شیئی بیلدیکی وارستهٔ اشعار وازباردر ،

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد هین بتاز ﴾

﴿ سوی آن دو یار پاك پاك باز ﴾

« ترجمه » بو سوزك نهایتی اولماز. آكاه اول ، او ایكی یار پاك سیرتك حكایه‌سنی اتمامه سعی ایله ! « شرح » قپویی چالوب (بن) دیدیكندن كرفتار فرقت اوله‌رق بعده عودت و اثبات تربیت ایدن كیمسه ایله خانه‌ده قالان یار پاكیزه‌سیرتك ناتمام قصه‌سنه اشارت بیورلمقده‌در.

﴿ پشیمان شدن آن كوینده كه كفت منم . وبه ریاضت غرامت كشیدن او یكسال جهت استغفار و باز كشتن آن مستغفر بدر آن خانه وپرسیدن صاحب خانه كه كیست بر در وجواب كفتن آن مستغفر كه تویی بردر ﴾

(بنم) دیان كیمسه‌نك بو سوزندن پشیمان اولدیغنه وبرای استغفار بر سنه ریاضتله غرامت ومشقت چكه‌رك تائب ومستغفر اولدقدن صكره او ، اوك قاپیسنه مراجعتله صاحب خانه‌نك : قاپیده‌كی كیمدر ؟ دییه صورماسنه جواباً قاپیده اولان سنسك . دیمه‌سنه دائردر .

مثنوی

﴿ كفت یارش اندرآ ای جمله من ﴾

﴿ نی مخالف چون كل وخار چمن ﴾

« ترجمه » قاپی‌یی چالانه یاری دیدی‌که : ایچری کل ، ای جمله (بن) یعنی ای بندن عبارت بولنـان . چنده کله مخالف اولان دیکن کبی دکلسك !
« شرح » غرامت وریاضتی چکوب انانیتدن فراغت ولطف یاره مراجعت‌ایدن ذات ، صاحب خانه ایله یك فکر ویك جهت اولدیغندن رد اولنمه دکل شیمدی دعوت ایدیلیور . انانیتی ترك ایله ارادات ربانیـه‌یه انقیاد و اطـاعت ایدن مرد بختیار ، همیشه مقبول جناب کردکار اولور.

مثنوی

﴿ رشته یکتا شـد غلط کم شوکنون ﴾
﴿ کر دو تا بینی حروف کاف و نون ﴾

« ترجمه » ایپلك بر قات اولدی ، ای غلط کوریجی ! شـیمدی محو وفانی اول ، اکر حروف کاف و نونی ایکی قات کوررسـه‌ك . [مآل عالیسی بیت شریف آتیله اکمال اولنور .]

مثنوی

﴿ کاف و نون همچون کمند آمد جذوب ﴾
﴿ تا کشـاند مر عـدم را در خطوب ﴾

« ترجمه » کاف ونون، عدمی امورعظیمه‌یه چکمك ایچون کمندکبی زیاده جذب ایدیجی کلدی ! « شرح » کاف و نون حروفی صورتا و نقشـاً مشـابه دکل ایســه‌ده (کن) امرینی مشعر اولدقلرندن معناً متحد اولوب بو اتحاد ، (عدمی) جذب ایده‌رك عدمدن بونجه مخلوقات وکائنات وجود پذیر اولمشدر، بناءً علیه کار ونیتده مقصد بر ویکتا اولدیغی حالده صورتده‌کی مخـالفتك زیان ویره‌میه‌جکی وارستهٔ شرح واشارتدر .

مثنوی

﴿ پس دو تا باید کمند اندر صور ﴾
﴿ کرچه یکتا باشد آن‌دو در اثر ﴾

« ترجمه » ایمدی صورتلرده کمند ایکی قات لازمدر ؛ فقط حقیقتده واثرده اول ایکی‌قات بردر . « شرح » کمند ، قوت و متانت ایچون ایکی قات ایپدن یاپیلیرسه‌ده مقصد ، بر حیوانی طوتمق اولدیغندن اثر و خدمتی اعتباریله او ایکی قات کمند ، حقیقتده بر قات دیمکدر .

مثنوی

﴿ کردو پا کر چارپا ره‌را برد ﴾
﴿ همچومقراض دوتا یکتا برد ﴾

« ترجمه » کرك ایکی ایاق ، کرك درت ایاق یوروسون . ایکی قاتلی یعنی ایکی آغیزلی اولان مقراض کبی بر قات کسر « شرح » صورتده‌اهمیت‌اولمیوب اهمیت نیت و مقصدده‌در ؛ مثلا ایستر درت ایاقلی بر حیوانه راکب اول ایستر یایان یورو . منزل مقصوده وارنجه مقصدك حاصل اولدی دیمکدر . مثلامقراض،صورتا ایکی‌تیموری‌حاملدر ؛ فقط کسمکده اول‌ایکی‌تیمور ، بك جهت اوله‌رق بروظیفه اجرا ایلدکلرندن ایکیسیده برمقراض عداولندقلری بدیهیدر .

مثنوی

﴿ آن دو همبازان کازررا ببین ﴾
﴿ هست‌درظاهرخلافی‌زان‌واین ﴾

« ترجمه » اول ایکی بز چرپیجی اورتاقلری کورکه ، ظاهرده برینك معامله‌سی دیکرینه مخالفدر . [بو بیت شریفك مآلی آتیده‌کی ابیات شریفه‌ایله اکمال اولنور .]

مثنوی

﴿ آن یکی کر پاس را در آب زد ﴾
﴿ وان دکر همباز خشکش می کند ﴾

« ترجمه » بری بزی ایصلاتیر ، دیکر شریکی ایسه قورو تور .

« شرح » بو ایکی کشینك مقصدی بر اولدیغی حالده صوری بر نظر ایله باقیلیر ایسه مخالف کورونور ؛ زیرا بری ، بزی ایصلاتیر . دیکری قوروتور. حالبوکه بو ایصلاتمق وقوروتمقدن مرام ؛ بزك تمیزلنمه‌سیدر . بناءً علیه متحد مقصده وصول بولمق ایچون معاملات ظاهره بربرینه موافق کورنمسه ده زیانی اولمیوب بلکه تسریع حصول مرامه مدار واو وجهله درخت مطلب، ثمره‌دار اولور.

مثنوی

﴿ باز او آن خشك را تر می کند ﴾
﴿ کو ییا استیزه بر ضد می کند ﴾

« ترجمه » شریکك بری او قوری بزی تکرار ایصلاتیر ، کویا که بربرینه عناد ومخالفت ایدرلر. — حالبوکه بتون بو معامله چاماشیرجیلق صنعتنده بزی اصلاح ایچون لازمدر . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ لیك این دو ضد استیزه نما ﴾
﴿ یك دل ویك کار باشد در رضا ﴾

« ترجمه » لکن بو ایکی ضد ومعند کورونلر ، رضاده یك دل ویك کار اولور. صوری اوله‌رق ضد کورینان بو ایکی کشی‌نك، بر مقصدك استحصالیچون بالرضا چالیشدقلری بیت شریف آتی ایله دها زیاده ایضاح اولنور،

مثنوی

﴿ هر نبی وهر ولی را مسلکیست ﴾
﴿ لیك تاحق می برد جمله یکیست ﴾

« ترجمه » هر نبی وهر ولینك بر مسلکی واردر . فقط او مسلك ، سالکی حقه ایصال ایتدیکندن جمله‌سی بردیمکدر. « شرح » بالجمله انبیای عظام و اولیـاء کرامك مقصد عالیلری امر حقه موافق صورتده انسـانلرك دارینده وسیما آخرتده سعادت وسلامتلرینی استحصال ایتمکدر ؛ بناءً علیه وقت و حاله کوره ویردکلری اوامر وارائه ایلدکلری طرق ، صورتا بربرینه بتمامها موافق کورنمسه بیله حقیقتده بردر ؛ زیرا واحد اولان جناب خدای متعالك فرمانی اجرا وارادات صمدانیه‌سنی انبـا ایلك ایچون منزل مقصـوده وارمق اوزره بعض طرق دها سهیل وقریب وبعضیسی‌عسیر وبعید اولدیغی غیر منکر ایسه‌ده هر قوم وهر شخص کندینه کوره بر موقع وبر نقطهٔ مخصوصه‌ده بولنـدیغندن بعض دفعـه چار ناچار بر طریق اشـکالی اختیاره اجبـار ارلنور و او وجهله کامکار اولور .

مثنوی

﴿ چونکه جمع مستمع را خواب برد ﴾
﴿ سـنکهای آسـیا را آب برد ﴾

« ترجمه »چونکه‌جمیع مستمعی‌اویقوقاپدی،دکرمنك‌طاشلرینی‌صو کوتوردی. « شرح » بر کیمسه دیه‌بیلیرکه بونجه انبیا واولیا کلمشدر ؛ نه ایچون انسانلرك کافه‌سی طریق سـلامت رفیقه رسیده اوله‌مدیلر ؟ جواباً بیوریلیورکه : مادی اولان بر دکرمنه بیـله دقت اولنمیوب حالیله ترك اولنسـه اندن فائده حاصـل اوله‌میه‌جنی درکار اولدیغی حالده یا رقیق ودقیق اولان امور معنویه‌ده مسـتمع اولانلر ایراداولنان کلام‌حکمت‌انجامه دقت ایتمزلرایسه نصل‌استفاده ایده‌بیلیرلر؟ بالطبع فائده‌دن محروم وخواب غفلتدن طولایی مشئوم اولورلر .

مثنوی

﴿ رفتن این آب فوق آسیاست ﴾
﴿ رفتنش در آسیا بهر شماست ﴾

« ترجمه » بو صویك كیتمسی و جریان ایلمسی دكرمنك اوزرنده‌در ؛ او صویك دكرمنه كیتمسی سزك ایچوندر. « شرح » ای مستمعین ! جمله‌كزه معلوم ویقیندركه صویك دكرمن اوزرنده‌كی جدوله كیرمسی و بعده دوكولوب طاشلری چویرمسی كتوره‌جككز ودقتله وضع ایده‌جككز ذخیره‌نك طحنی ایچوندر ؛ اما سز بورالره دقت ایتمز ایسه‌كز صو ، دكرمن جدولندن آیریلیر ویاخود زور ایله دوكیلوب طاشلری تخریب ایدر ، كذلك بر مقصد حیات‌افزا اوزره جریان ایدن كلمات وارادات انبیا و اولیایه مقتضی اولان دقت حصر اولنمازایسه فائده‌مند اولمیوب همیشه خواب وغفلتده ودرد وذلتده قالیرسكز.

مثنوی

﴿ چون شمارا حاجت طاحون نماند ﴾
﴿ آب را در جوی اصلی باز راند ﴾

« ترجمه » چونكه سزك دكرمنه حاجتكز قالمدی ؛ صویی اصلی اولان ایرمغه كیری سوردی ؟ « شرح » سز ، عنادكز حسبیله مرشدك كلام و ارشادینه حاجت كوسترمیوب استغنا كوستردیككزدن طولایی دكرمنجی، اون اوكوتمدیكی زمان دكرمنی بیهوده دوندرمیوب صویی‌دره‌یه چویردیكی كبی مرشد كامل ، مانند آب زلال اولان كلام حكمت انجامنی دجلهٔ علم خدایه اماله و سزی‌ظلمت جهل وعناده احاله ایلر .

مثنوی

﴿ ناطقه سوی دهان تعلیم راست ﴾
﴿ ورنه‌خود آن‌نطق‌را جویی‌جداست ﴾

« ترجمه » آغزدن چیقان نطق وكلام ، تعلیم و ارشاد ایچوندر . یوقسه او نطقك باشقه بر نهری واردر . « شرح » ای معندین ! نطق مرشدین ، تعلیم و تأیید دین ایچون اولوب اكر سز تعلیمه حاجت كوسترمیوب تبرا

ايدر ايسه‌كز او نطق پاك دخی سزدن تبرا و باشقه بر جوی لطافت خویه توجه وتولی ایلركه ، اوده جوی‌جان واسمای بی‌انتهای جناب یزداندر. مع‌مافیه مرشد ، آنلری یاد وذكر ایله اوراد خوان ومستغرق امن وامان اولور.

مثنوی

﴿ می رود بی‌بانك بی تكرارها ﴾
﴿ تحتها الانهار تاكلزارها ﴾

« ترجمه » اول قوهٔ ناطقه صداسز وتكرارسز كیدر ، آنك تحتنده نهرلر واردركه، كلزاره‌قدر جریان‌ایلر ؟ « شرح » ماء‌الحیوة اولان اول قوهٔ ناطقه‌نك تحتنده صداسز وتكرارسز یعنی فوق‌العاده ساكن وساكت اوله‌رق حقایق و معانی نهرلری جاریدركه ، او انهار ، كلزاره قدر جریان ایدر وحقیقته وجنته روان اولور ؛ بناءً علیه كروه معندین ، كلام حق استماع ایتمسه دخی اهل عرفان كرفتار رنج وزیان اولماز .

مثنوی

﴿ ای‌خدا جانرا تو بنما آن مقام ﴾
﴿ كه دروبی حرف می رویدكلام ﴾

« ترجمه » الٰهی ! سن جانه اول مقامی كوستركه ، آنده كلام حرفسز بیتوب‌وجودبولور؟ « شرح » بو دعای مسعدت افزا اهل عرفان جانبندن كندی جانلرینك ترقی وتعالی‌ایتمسی ایچون اوله‌جنی مثللو ، جانلری‌كبی سوكیلی اولان كیمسه‌یه دخی حق تعالی حضرتلری بو مقام سلامت انجامی ارائه ایله‌یه، اوده دارینده پاك وبی‌باك اولسون دیو بر دعای سلامت‌نمادر.

مثنوی

﴿ تاكه سازد جان پاك از سر قدم ﴾
﴿ سوی عرصهٔ دور و پهنای عدم ﴾

« ترجمه » تاكه عدمك دور و واسع اولان ميدانه كيتمك ايچون جان پاك ، باشدن قدم ياپسون « شرح » سبق ايدن بيت شريفده كلامك حرفسز اوله‌رق حاصل اولديغى مقامى جان ايچون استرحام اولنديدى ؛ او بيت شريفه تعليقاً بيوريليوركه ، او مقام فيض اتسامى جان كورسون ؛ تاكه جان پاك ، مادى دكل باشه منسوب اولان عقلى معنوى قدم ياپوب اهل دنيايه كوره عدم ظن اولنان عالم واسع لاهوته وجهان حقيقته وارسون !

مثنوى

﴿ عرصهٔ بس باكشاد و با فضا ﴾
﴿ وين خيال وهست يابد زو نوا ﴾

« ترجمه » زياده آچيق و وسعتلى اولان بر عرصه‌يه جان كيتسون كه بو خيال وبو وجود اندن نوا وغدا بولور. « شرح » بيان اولنان عرصهٔ واسعه يعنى جهان حقيقت وعالم لاهوت اويله وسعت وفضايه مالك وبيحدوددركه ، مثال خيالات اولان تصورات عقليه وكائنات موجودهٔ ماديه اندن غدا ونوا بولورلر.

مثنوى

﴿ تنك تر آمد خيالات از عدم ﴾
﴿ زان سبب باشد خيال اسباب غم ﴾

« ترجمه » خيالات ، عدمدن دها طاردر. اول سببدن خيال ، اسباب غم و آلام اولدى ؟ « شرح » اهل دنيا عندنده عدم ظن اولنان عالم حقيقت وجهان لاهوت واعيان ثابته غايت واسع وغير منتهى اولوب تصورات عقليه ايسه آنلردن طار بر صورتده ظهوره كلمش و فكر صورى حقيقتنى كما ينبغى فهم وادراكه غير كافى بولنمش اولديغندن دنياده تأملات بالضروره داعىٔ غم و آلامدر.

مثنوی

﴿ باز هستی تنکتر بود از خیال ﴾
﴿ زان‌شود دروی‌قمرهمچون‌هلال ﴾

« ترجمه » بوندن ماعدا هستیٔ دنیا ، خیالدن دها طار اولدی. بوسببدندرکه دنیاد طارلغنده قمر ، هلال‌کبی کورینور. « شرح » تصورات عالم لاهوته کوره غایت طار اولدیغی بیان وازباراولنديدی. شیمدی‌بیوریلیورکه تصورات عقلیه‌یه کوره دنیانك مادیات و وجودی دخی غایت طار وبی‌قراردر؛ چونکه عقل برآنده ارض وسماواتی احاطه ایده‌بیلدیکی میدانده اولوب‌حالبوکه هستیٔ دنیا محدود وکثیف اولدیغی جمله‌یه معلوم ورعنادر . دنیانك طبیعی وخلقی اولأن بو طارلغی حسبیله‌درکه قمر غایت عظیم بر جسم منور ایکن بو جهان اهلنه هلال کبی اینجه واوفاق کورینور . کذلك معناً صاحب عظمت و وسعت اولان بر صاحب عرفان ، عوامه کوره اوفاق وضعیف بر انسان ظن اولنور .

مثنوی

﴿ باز هستیٔ جهان حس و رنك ﴾
﴿ تنکتر آمدکه زندا نیست تنك ﴾

« ترجمه » تکرار حس و رنك جهانك وجودی غایت طار کلدی . زیرا ذاتاً طار بر زنداندر . « شرح » تصورات عقلیه بیله‌که جهان مادیدن غایت واسعدر ؛ جهان لاهوته کوره طار اولدیغندن باعث غم وآلام اولدی ؛ یا جهان مادی ومحسوسی‌که تصوراته کوره بیله غایت تنك واوفاقدر؛ بالضروره زندان وبی‌امن واماندر.

مثنوی

﴿ علت تنکیست ترکیب عدد ﴾
﴿ جانب ترکیب حسها می‌کشد ﴾

« ترجمه » ترکیب وعدد طارلغه علت وسببدر ، حسلر ، انسانی ترکیب طرفنه چکر ؟ « شرح » بر کیمسه سؤال ایتسه‌که دنیا نه ایچون زندان ومحل غم عد وبیان اولنور ؟ او سؤال مقدره جواباً بیوریلیورکه : بر قاچ ذرات ویا اشیا آلنوبده بربرینه ربط ایدیله‌جك اولسه او ربط وترکیب بالطبع تضییق ومضایقه‌یی موجب اولور . چونکه دنیا ذرات وسائر بوکبی مواددن ترکیب اولنمش وایچنده‌کی عددلر تکثر ایلمشدر ؛ بالطبع زندان ومحل جور وقفاندر . بو ایضاحاتدن صکره ینه سؤال وارد اولورکه : اویله ایسه انسان بو محل ترکیب وعدد اولان زندان دنیایه نه ایچون میل ومحبت ایدر وآنی بویله بر زندانه کیم چکر ؟ آکاده جواب اعطا اولنورکه : انسان دنیاده ایکن حواس ظاهره‌یی حاملدر ، او حواس ایسه هم ترکیباتی وهمده عددی حاوی وبناءً علیه زندانی وسجنی وجنس جنسی سودیکی بدیهی اولدیغندن حواسك انسانلری دنیایه طوغری چکمه‌سی امر ضروریدر ؛ مکر انسان کامل اولوبده حواس ظاهره‌سنی لطف حق ایله مشروع بر صورتده معناً اماته و « موتوا قبل ان تموتوا » سریله کندیسنی هم مرده ، هم احیا ایتسون ؛ تاکه بو زنداندن رها بولسون !

مثنوی

﴿ زان سوی حس عالم توحید دان ﴾
﴿ کر یکی خواهی بدان جانب بران ﴾

« ترجمه » اول حس وصورت طرفندن عالم توحیدی بیل ؛ اکر سن وحدت ایستر ایسك اول جانبه سور؟ «شرح» ینه سؤال وارد اوله بیلیرکه : اویله ایسه عدد وترکیبات وحسیاتی شامل اولان وبناءً علیه زندان عد ایدیلن دنیاده بومواد وموجودات نه‌ایچون خلق وایجاد بیورلدی؟ جواب‌ویریلیورکه: ظاهر اولان اعداد وترکیبات نظر حکمتله باقیلنجه مقصد اصلی وعلت غائیه اولان وحدت ربانیه‌یی اثبات ایلدکلرندن اهل ایمان ایچون اذای زندان باعث وسعت وموجب غفران اولور ؛ اکر سن وحدتی آرزو ایدر ایسه‌ك بو فکر اوزره حرکت واعداد وکثرت ایچنده حقی رؤیت ایت !

مثنوی

﴿ امر کن یك فعل بود و نون وکاف ﴾
﴿ در سخن افتـاد و معنی بود صاف ﴾

« ترجمه » امر (کن) بر فعـل وبر کار اولدی ونون وکاف حرفلری کلامده واقع اما معنی صـاف اولدی ؛ « شرح » کثرت عددایله وحدانیت نصل اوله‌بیلیر دیر ایسه‌ك ، ایشته سکا بر مثالکه (کن) فعل وامری صورتا « کاف ــ نون) حرفلرنده وایکی عدد ایچنده کورندی ایسـه‌ده حقیقتده معنی صاف وبراق اولدی وعدمدن بونجه کائنات ایجاد اولندی .

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد باز کرد ﴾
﴿ تاچه شد احوال کرك اندرنبرد ﴾

« ترجمه » بو کلامك صوکی یوقدر ، تکرار حکایه‌یه رجوع ایله ؛ جنك ونزاعده قوردك احوالی نصل اولدی ؛ [وارستهٔ شرحدر .]

﴿ ادب کردن شیر کرك را که در قسمت بی‌ادبی کردی ﴾

تقسیمده ادبسزلك ایلدك دیه آرسلانك قوردی تأدیب ایتمسی بیانندده‌در :

مثنوی

﴿ کرك را بر کند سر آن سر فراز ﴾
﴿ تا نمـاند دو سری و امتیـاز ﴾

« ترجمه » ایکی رئیس وایکی ممتاز قالماق ایچون او سرفراز وعالی قدراولان آرسلان، قوردك باشنی قوپاردی؟ « شرح » قهر الهی صاحب انانیتی مادةً ویا معناً محو وتباه ایلدی ؛ تا که انانیت ومغایرت دعواسی قالمسون و عدالت ربانیه یرینی بولمش اولسون !

مثنوی

﴾ فانتقمنا منهم است ای کرك پیر ﴿
﴾ چون نبودی مرده در پیش امیر ﴿

« ترجمه » (آنلردن انتقام آلدق) سرینه کرفتاراولدك، ای قوجه قورد! بو جزا سکا اعطا اولندی ؛ چونکه امیرك اوکنده مرده اولمدك ؟ « شرح » ای ملعنت اوزره پیرو اولوب شیطانه تابع اولان انانیت صاحبی ! ارتکاب ایلدیکك معاصی ومساوی واعلا ایتدیکك کبر وانانیت دعواسی حسبیله قهر ربانی اخذ انتقام وسنی هلاك وپریشان ایلدی . ﴿ فانتقمنا منهم ﴾ فرمان جناب خدا امم واقوام ظالمه و سالفه حقنده سورهٔ حجراتده وسورهٔ زخرفده وسائر آیات بیناتده شرفصدور ایتمش وجلالت افزا اولمشدر.

مثنوی

﴾ بعد ازان رو شیر باروباه کرد ﴿
﴾ کفت این‌را بخش کن از بهر خورد ﴿

« ترجمه » قوردی هلاك ایتدکدن صکره آرسلان تیلکی‌یه توجهله دیدی که : ای تیلکی ! طعام ایچون بونی تقسیم ایت ؟ [بو امرك حکمتی آتیده کوریله‌جکندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴾ سجده کرد و کفت کین کاو سمین ﴿
﴾ چاشت خوردت باشد ای شاه کزین ﴿

« ترجمه » آرسلانك بو خطابی اوزره تیلکی سجده ایدوب دیدی که : ای شاه کزین ! بو سمیز صغر قوشلق طعامك اولسون ! [تیلکینك سبب خوفی ، وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ وان بز از بهر میان روز را ﴾
﴿ یخنیٔ باشد شه پیروز را ﴾

« ترجمه » وبو کچی ، قوشلق وقتی ایچون مظفر اولان شاهه یخنی اولسون ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ وان دکر خر کوش بهر شام هم ﴾
﴿ شب چرهٔ این شاه با لطف و کرم ﴾

« ترجمه » و دیکر طاوشان ، سنك کبی برلطف وکرم صاحبی شاهك کیجه طعامی اولسون ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ کفت ای روباه تو عدل افروختی ﴾
﴿ این چنین قسمت ز که آموختی ﴾

« ترجمه » آرسلان تیلکی یه دیدی که : ای تیلکی ، سن عدلی شعله اندردك بویله بر تقسیمی کیمدن اوکرندك ؟ [تیلکینك تحف جوابی آتیده کوریله جکندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ از کجا آموختی این ای بزرك ﴾
﴿ کفت ای شاه جهان ازحال کرك ﴾

« ترجمه » آرسلان دیدی‌که : ای بیوك طبیعتلی اولان تیلکی! بوقسمت وعدلی سن نره‌دن اوکرندك ؟ تیلکی جواباً دیدی‌که : ای جهانك شاهی ، قوردك حالندن اوکرندم ! « شرح » بو بیت شریفده دخی مشهودوموجود اولان لطافت بی‌حد وبی نهایتدر. بوندن حاصل اولان حکمت، ابیات شریفهٔ آتیه‌ده بحث واشارت اولنور.

مثنوی

﴿ گفت چون در عشق ما کشتی گرو ﴾
﴿ هرسه را برگیرو بستان و برو ﴾

« ترجمه » ارسلان تیلکی‌یه دیدی‌که : چونکه بزم عشقمزده رهین اولدك وکندیکی فانی قیلدك بوصیدك اوچنی‌ده آل وسلامتله کیت ! « شرح » کبر وانانیت و معصیتده بولنان طمعکار و بدکردارلرك کرفتار اولدقلری قهر صمدانی‌یی نظر عبرت وحکمت ایله کورن صاحب احتیاط ، معاصیدن وکبر وانانیتدن کلیاً فراغت وکندینی حق تعالی‌یه قارشی افنا ایله عرض انقیاد و عشق ربانیله ذاتنی احراق ایلرایسه صوری ومعنوی نعم‌ربانیه‌یه نائل‌وفرمان ومرحمت‌حق‌ایله مراتب عالیه‌یه واصل اولور .

مثنوی

﴿ روبها چون جملکی مارا شدی ﴾
﴿ چونت آزاریم چون تو ماشدی ﴾

« ترجمه » ای تیلکی ! چونکه کاملاً بزم اولدك ، سنی نصل اینجیده‌لم که سن ، بز اولدك ؛ « شرح » قدرت ربانیه برمقتضای مضمون جلیل آیات بینات ، تارك انانیت و راغب وحدانیت اولان طالبه دیرکه : چونکه سن کندیکی افنا ایتدك و بزم عشقمزده بقا آرادك . سن خوف وحزندن وارسته ونعم مالا نهایه‌مزله حی و آراسته‌سك .

مثنوی

﴿ ماترا وجمله اشکاران ترا ﴾
﴿ پای بر کردون هفتم نه برآ ﴾

« ترجمه » بزده وجمله شکارلرده سنکدر ، یدنجی قات فلکك اوزرینه وضع قدم ایده‌رك تعالی‌ایت! « شرح » ای تارك انانیت و راغب وحدانیت ! قدرت ربانیه وبی حد اولان جنود صمدانیه سکا ناصر وظاهر اولوب من بعد اکداردن خوف ایتمه وآسمان جهان معنوی‌یه مردانه ترقی و تعالی ایت ! حدیث شریفده ﴿ من کان لله کان الله له ﴾ وارد اولمشدرکه : برکیمسه اللهك اولور یعنی تمامیله جناب حقه مطیع ومنقاد بولنورسه الله تعالی حضرتلری‌ده اونك‌اولور . دیمکدر . بوکا بناءً حکایه بیوریلان قصه‌ده‌کی تیلکی کبی‌تسلیمیتکارانه معاملات ادیبانه‌ده بولنانلر شیر قدرت الٓهیه‌دن ذکر اولندیغی اوزره نائل التفات اولورلر .

مثنوی

﴿ چون کرفتی عبرت از کرك دنی ﴾
﴿ بس تو روبه نیستی شیر منی ﴾

« ترجمه » مادامکه سن دنی قورددن عبرت آلدك ، او حالده تیلکی دکلسك ، بنم ارسلانمسك ! « شرح » سندن‌اول مرورایدن اقوام واشخاص ظالمه‌نك کرفتار اولدقلری قهر ربانی‌یی فهم و ادراك ایله عبرت آلوب انانیت ومعاصیدن کندیکی پاك ایلدك ، شیمدی حقیقتده مرد خدا ومقبول جناب‌کبریا بر بندهٔ خاص واعلاسك !

مثنوی

﴿ عاقل آن باشدکه عبرت کیر داز ﴾
﴿ مرك یاران در بلای محترز ﴾

« ترجمه » عاقل اولان دوستلرینـك دوچار بلیه اولەرق ترك حیـات ایدیشلرندن عبرت آلیر ؟ « شرح » جهـان ، بیوك بر درسـخانه وبر دار امتحاندر . مثلا : دوستلرك وسائر انسانلرك موتی ، لسان حال ایله مال وملك دنیا فانی وبی‌بقا اولدیغنی سویلر ، طورر . عقل و عرفان صاحبی اولانلر ایسه ﴿ العاقل من اتعظ بموت جیرانه ﴾ یعنی : عاقل اولان قومشولرینك اولومیله متصح اولور . حقیقتنجه بوندن حصه‌یاب اعتبار اولور .

مثنوی

﴿ روبه آن دم بر زبان صد شکر راند ﴾
﴿ که مرا شیر از پس آن کرك خواند ﴾

« ترجمه » او آنده تیلکی ، ارسـلان تقسیم صید ایچون بنی قوردن صکره دعوت‌ایلدی . دیو یوزلرجه شکر وثنا ایتدی . « شرح » عاقل اولان کیمسه ، جناب ارحم‌الراحمینه یوز بیك شکر ایلرکه کندیسندن اول بونجه امم سالفه واشخاص ماضیه مرور‌ایتمش وعادللرك سلامتی وظالملرك کرفتاراولدقلری قهر وعذاب عبرت آلنه‌جق مثال اولمق اوزره قالمشدر .

مثنوی

﴿ کر مرا اول بفرمودی‌که تو ﴾
﴿ بخش کن این راکه بردی جان‌ازو ﴾

« ترجمه » اکر بکا دها اول سن بو صیدی تقسیم ایت . دیو امر ایتمش اولسه ایدی ، او تکلیفدن کیم جان قورتارر ایدی ؟ « شرح » اکر بن‌ابتدا خلق اولنمش انسـانلردن اولوب‌ده کبر وانانیت ومعصیتدن حاصل اولان نتایج وخیمه‌یی کما ینبغی بیلمـامش اولایدم بالطبع سـوق طمعله بن ده دوچار قهر وعذاب اولورم .

مثنوی

﴿ پس سپاس اورا که مارا در جهان ﴾
﴿ کرد پیدا از پس پیشنیان ﴾

« ترجمه » ایمدی شکر اول خدایه‌که ، بزی ، جهانه اول کلانلردن ، یعنی امم‌سالفه‌دن صکره پیدا وخلق ایتدی؟ « شرح » بو بیت شریف ، امت مرحومهٔ محمدیه اغزندن ایراد وتعریف اولنور و اك نهایت کلمش بر امت اولدیغندن جناب حقه شکر ومحمدت وعرض عبودیت اولنور .

مثنوی

﴿ تا شنیدیم آن سیاستهای حق ﴾
﴿ بر قرون ماضیه اندر سبق ﴾

« ترجمه » جهانه ، مؤخر کلدیکمزدن طولایی حمد و ثنا اولسونکه : جناب حقك قرون ماضیه اقوامنه واقع اولان سیاست وقهرینی ایشیتدك ؟ « شرح » قوم‌نوح وثمود وعاد ولوط کبی اقوامده وقوع بولان مصائب‌عظیمه وبلایای الیمهٔ معلومه کبی وقایعی ، کتاب مبین و ذات قدسی‌ٔ فخرالمرسلیندن استماع ایده‌رك آنلردن حصه‌چین اعتبار اولدق .

مثنوی

﴿ تاکه ما از حال آن کرکان پیش ﴾
﴿ همچوروبه‌پاس‌خود داریم بیش ﴾

« ترجمه » بز ، اول مقدم اولان قوردلرك حالندن تیلکی کبی کندیمزی حفظ ایده‌لم؟ « شرح » اقوام وامم سالفه‌ده اجرای ظلم وانانیت ایده‌رك کرفتار مصیبت‌اولان کیمسه‌لری قوردلره تشبیهاً امت مرحومه اغزندن بیوریلیورکه : آنلرك حالی بزه بر درس نافع اولدی .

مثنوی

﴿ امت مرحومه زان رو خواند مان ﴾
﴿ آن رسول حق وصادق در بیان ﴾

« ترجمه » رسول حق و صادق الوعد اولان پیغمبر اکبر افندیمز اوسببدن بزی امت مرحومه تسمیه بیوردی؟ « شرح » بوکا دائر اولان حدیث شریف بودر: (امتی امة مرحومة) نم امتم رحمت اولنمش امتدر . زیرا دین مبین احمدی متمم و مکمل ادیان اوله‌رق : (عادت بوکه آخرده کلیر بزم اکابر) مؤداسنجه امم سالفه‌نك نهایتنده شرفظهور ایتمش واو دین کزین اصحابی اقوام سالفه‌ده جاری اولان عقوبات و مصائبدن خبردار اولوب ارادات ربانیه‌نك اجراسنه غیرت ایتمش ونیجه نیجه خصائل جلیله‌یه نائل اولمشدر .

مثنوی

﴿ استخوان وپشم آن کرکان عیان ﴾
﴿ بنکرید وبند کیرید ای مهان ﴾

« ترجمه » اول قوردلرك کمیکاری و تویلری ظاهردر ، ای بیوکلر یعنی ای امت جلیله ! باقك‌ده عبرت آلك ؟ « شرح » مثال کرکان اولان اقوام واشخاص ظالمه‌نك کرفتار قهروبانی اولدقلری قرآن عظیم الشانده « روی ارضده کزك ، تکذیب انبیا ایدنلرك عاقبتلری نه اولدیغنی کورك » مألنده‌کی « فسیروا فی‌الارض فانظروا کیف کان عاقبة المکذبین » آیت کریمه‌سیله انبا بیورلدیغی وادیان واقوام مختلفه‌نك کتب و تواریخنده محرر اولدیغی کبی امم سالفه‌نك خرابه‌لریله آثار باقیه‌لری الآن شایان حیرت برحالده کوز اوکنده‌طورمقده‌در.

مثنوی

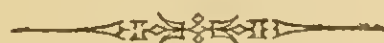
﴿ عاقل از سر بنهد این هستی وباد ﴾
﴿ چون شنید انجام فرعونان وعاد ﴾

« ترجمه » فرعونیلرك وعاد قومنك عاقبت حالنی ایشیدن عاقل ، بو هستیٔ صوری‌یی وهوای نفسانی‌یی باشندن آتوب ترك ایلر ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ ور ننهد دیگر ان از حال او ﴾
﴿ عبرتی گیرند از اضلال او ﴾

« ترجمه » اگر عاقل ، هستیٔ صوری‌یی و هوای نفسی باشندن آتماز ایسه آنك ضلالتندن صكره باشقه‌لری عبرت آلیرلر؟ « شرح » انسان ، بحق انسان ایسه دوشونملی که کندیسندن اول نه قدر اهل انانیت وصاحب معصیت اقوام واشخاص گلمش ، گچمش وجمله‌سی برباد و پریشان اولمش واك قوتلی وحائز عظمت اولانلر بیله انجام کار مغلوب موت ومغضوب جناب کردگار اولمشلردر. اگر ظلم وستمه جرأت ایدرایسه نهایت‌الامر اوده دوچار اضمحلال وسائر انسانلره عبرت ومثال اولمش اولور.

﴿ تهدید کردن نوح علیه‌السلام مر قوم را که بامن مپیچید که من ﴾
﴿ روی پوشم باخدا می پیچید درمیان این بحقیقت ای مخذولان ﴾

حضرت نوح علیه‌السلامك ، قومنه تهدید ایلمسنك بیانده‌درکه : ای قوم! طولاشوب بکا عناد وخصومت ایلیکز که بن روپوشم ، بنم صورتم جناب حقه نقاب گبی اولمش و او ، بنده تجلی ایدوب ظاهر گوزدن صاقلانمشدر . بن روپوش اولنجه اورتاده یوغم ؛ بناءً علیه جرأتکز وار ایسه جناب خدایه صاریلوب عناد ایدیکزکه بنی میدانه آتمشدر ؛ ای مردودان ومخذولان !

مثنوی

﴿ کفت نوح ای سرکشان من «من» نیم ﴾
﴿ من زجان مردم بجانان می زیم ﴾

« ترجمه » قومندن سرکش اولانلره نوح علیه‌السلام دیدی‌که : ای سرکشلر ومتکبرلر ! بن (بن) دکلم . بن روح حیوانیدن مرده ومیت‌اولوب جانان‌ایله زنده‌یم . « شرح » بر میتده دنیایه متعلق هیچ بر امل و امید اولمدیغی کبی، بن‌ده دخی دنیایه دائر امل وآرزو قالمدی ؛ زیرا آمال فانیه‌یه حریص اولان روح حیوانی‌یی اذن حق ایله اماته ایلدم ، روح معنوی‌یی‌عشق‌ربانی‌یه حصر ایله اول جانان حقیقینك امر ومحبتیله کندیمی حی وبقا نما ایلدم ؛ بناءً علیه سزه هر نه سویلرایسه‌م کلامم حقیقتده امرخدا وشایان اتباعدر.

مثنوی

﴿ چون بمردم از حواس بوالبشر ﴾
﴿ حق مراشد سمع‌وادراك وبصر ﴾

« ترجمه » چونکه ابوالبشره مخصوص اولان حواسدن مرده وآزاده اولدم . حق تعالی حضرتلری بنم سمع و ادراك و بصرم اولمشدر . « شرح » بوکا دائر اولان حدیث قدسی بویله‌در : ﴿ لا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصر الذی یبصر به ویده التی یبطش بها ﴾ بو حدیث شریفك ترجمه‌سی وحقیقتی بوندن اول شرح عاجزانه‌مده تفصیلاً درج اولندیغندن تکراراندن صرف نظر اولنور.

بیت شریفك شرحنه کلنجه ، حضرت نوح علیه‌السلام کندی قومنه بیورمشدرکه : بن ؛ انسانلره مخصوص اولان حواسدن مرده و عشق‌حق ایله حی وزنده اولدیغمدن بنم ، سمع وادراك و بصرمده هر نه واقع اولور ایسه نور وهدایتله واقع واکا تابع اولان ناجی وسعادتله باقی اولور.

مثنوی

﴿ چونکه من « من » نیستم این دم زهوست ﴾
﴿ پیش این دم هرکه دم زد کافر اوست ﴾

« ترجمه » چونکه بن (بن) دکلم ، بو نفس وکلامم هودن یعنی جناب حقدندر . هر کیم که بو نفس وکلامك اوکنده دم اوروب انکار وتعریضده بوانور ایسه کافردر . « شرح » حسب النبوه بن ، او امر و ارادات جناب کردکاری سزه بیان وافاده ایلرم . اکر سز بو تبلیغاته ارائهٔ روی انکار ایله تعریض ایدر ایسه‌کز بکا دکل جناب حقه تعریض ایتمش و منکر و کافر اولمش اولورسکز .

مثنوی

﴿ هست این دم نقش این روباه شیر ﴾
﴿ سوی این روباه نشاید شد دلیر ﴾

« ترجمه » بو کلام ، ارسلان اولمش بر تیلکینك نقش و تعریفنده در ؛ بو تیلکینك نزدینه دلیر وبی‌محابا کیتمك لایق دکلدر . « شرح » انانیتی ترك ایتمش وحواسك آرزو ایلدیکی آمالدن واز کچمش و جناب حقه تمامیله تسلیمیت ارائه وعشق خدا ایله کندینی زنده واحیا ایلمش و صورتا تیلکی کبی جسماً حقیر کورنمش بر صاحب دل جانبنه بی‌محابا ودلیرانه کیتمك غیر لایق وناسزادر . زیرا صاحب قدرت آنی حقیقتده شیر پر مزیت قیلمشدر . شیره تابع اولمش دیه نقش و تعریف ایلدیکمز تیلکی ، صورت بینان نزدنده حقیر کورونن او انسان معنوی‌درکه : شیر دلیر وکلامی اکسیردر .

مثنوی

﴿ کرز روی صورتش می نکروی ﴾
﴿ نعرهٔ شیران ازو می نشوی ﴾

« ترجمه » اکر صورت جهتندن آنی تصدیق ایتمز ایسك بیله ارسلانلرك نعره‌سنی اندن ایشتمزمیسك ؟ « شرح » انبیای ذیشان واولیای کرامك ظاهر حاللرنده‌ده بر علویت معنویه واردرکه عارف اولسه ایدك وهلةً فرق وتمییز ایدر ایدك . فقط او عرفانده ، او درجه‌ده اولمدیغك حالده بیله دقت ایتمزمیسك که سنجه تیلکی صورتنده کوریلن اول زمرهٔ جلیله اصحابی شیر سیرت وکان سعادتدر . استماع ایلزمیسك که آنلرك امر وکلامی ، امر خدا وتصدیق کردهٔ خلق ومولادر.

مثنوی

﴿ کر نبودی نوح را از حق یدی ﴾
﴿ پس جهانی را چرا برهم زدی ﴾

« ترجمه » اکر حضرت نوح علیه السلامده حضرت حقك ید قدرتی اولمامش اولیدی؛ جهانی نصل بربرینه اورردی ؟ « شرح » حضرت نوح علیه السلام نصل بر نبی ذیشان اولدیغی وامتنی دعوت ایله کندینه تابع اولمیوب انکار وتعریض ایدنلری ابتدا تکدیر وتنذیر ، بعده سفینه یی انشا ایله واقع اولان طوفان عظیمده منکرانی ترك ایدرك قدرت ربانیه آنلری نصل غرق وتدمیر ایلدیکی کیفیاتی قرآن عظیم الشانده تفصیلاً فرمان وانبا بیورلمشدر. ایندی اکر حضرت نوح علیه السلام هرکس کبی صرف بر انسان اولسه وکندیسنده ید قدرت ربانیه اولمسه هیچ بو قدر نتایج عظیمه میدانه کتیرمکه قادر اوله بیلیرمی ایدی ؟

ذکری سبق ایتدیکی اوزره (یدالله) دن مقصد ، قدرت ربانیه‌در . حدیث شریفده‌ده بیورلمشدرکه : ﴿ یدالله علی الجماعة ﴾ حق تعالی حضرتلرینك قدرتی جماعت اوزرنده‌در.

مثنوی

﴿ صد هزاران شیر بود او در تنی ﴾
﴿ او چو آتش بود عالم خرمنی ﴾

« ترجمه » حضرت نوح عليه‌السلام بر بدنده يوز بيكلرجه ارسلان‌ايدى.
او ، فى‌المثل آتش وعالم خرمن ايدى . « شرح » ظاهر بينان وبى اذعان
اولانلره كوره حضرت نوح وسائر انبياى عظام بر بدندن عبارت هركس كبى
انسان ايديلر ، حالبوكه حقيقتده او بدنده يوز بيكلرجه قدرت و تدبير جناب
كردكار موجود ايدى ؛ و بر خرمنده آتش نصل اجراى حكم ايدوب
غالب اولور ايسه او زمرهٔ جليله اصحابى‌ده عالمده او قوتله مظفر
اولورلر .

مثنوى

﴿ چونكه خرمن پاس عشر او نداشت ﴾
﴿ او چنان شعله بر آن خرمن كماشت ﴾

« ترجمه » خرمن ، آنك عشرينى حفظ ايتميوب حقنى ادا ايتمه‌يجه
او خرمن اوزرينه اويله بر شعله حواله ايلدى‌كه ، احراق و خراب ايتدى .
« شرح » چونكه اهل فساد وعناد اولانلر حضرت نوح عليه‌السلامك حقنى
طانيمامش وتبليغ ايلديكى ارادات ربانيه‌يى قبولدن استنكاف ايتمشدر ؛ آرتق
اول نبى ذيشان عليه‌السلام ﴿ رب لا تذر على‌الارض من‌الكافرين دياراً ﴾
يعنى « ياربى ! روى‌ارضده كفاردن كيمسه‌يى براقمه » ديه منكران‌اوزرينه‌شعلهٔ
طوفانى وقهر يزدانى دعوت وظالملرى دارينده كرفتارعقوبت ومذلت‌ايلدى!

مثنوى

﴿ هركه آن در پيش آن شير نهان ﴾
﴿ بى ادب چون كرك بكشايد دهان ﴾

« ترجمه » هركيم او كيزلى ارسلانك اوكنده قورد كبى بى‌ادب اوله‌رق
آغز آچار ايسه ! [بو بيت شريفك مآل عاليسى بيت شريف آتى ايله
اكمال اولنور .]

مثنوی

﴿ همچو کرك آن شیر بردراندش ﴾
﴿ فانتقمنا منهم بر خواندش ﴾

« ترجمه » اول ارسلان قوردی ییرتدیغی کبی انسان کاملده نهان اولان غضنفر قدر قدرتده اول بی‌ادبی ییرتار و ﴿ فانتقمنامنهم ﴾ آیت کریمه‌سنك مفهومنی اکا اوقور . « شرح » اصحاب عرفانك قلب وعقللرنده یوزبیکلرجه شیر نهان واردرکه اهل صورت آنلری رؤیت ایده‌مز ؛ بناءً علیه هرحالده وعلی‌الخصوص او زمرهٔ جلیله‌یه قارشی‌اظهار انانیت‌وبی‌ادبی‌محض خطا وفلاکت عظمادر ؛ زیرا او ذوات کرام مظهر اسم جلال‌اولنجه قارشیلرنده‌کی ادبسزی کلیاً اخلال واضلال و دوچار اضمحلال ایده‌رك ذکر جلیلی سبق ایدن ﴿ فانتقمنا ﴾ آیت کریمه‌سنك مفهوم جلالت‌نمونی‌وجه‌ایله اخذثارومقهوری بی نام ونشان ایلرلر.

مثنوی

﴿ زخم یابد همچو کرك از دست شیر ﴾
﴿ پیش شیر ابله بود کو شد دلیر ﴾

« ترجمه » ارسلانك النده اول بی ادب یاره لانیر ، ارسلان اوکنده جسورلق کوسترن کیمسه بدلادر . « شرح » قورد ، حکایه‌سی سبق ایتدیکی اوزره ارسلان طرفندن نصل هلاك اولمش ایسه ، ادبسزلکه جرأت ایدن کیمسه‌ده انبیای ذیشان واولیای کرام واصحاب عقل وعرفان طرفندن وپنجهٔ شیر باطندن او یولده معناً وبعضاً مادةً مجروح ومقهور اولور.

مثنوی

﴿ کاشکی آن زخم بر تن آمدی ﴾
﴿ تا بدی کایمان و دل سالم بدی ﴾

« ترجمه » کاشکی اول یاره جسم اوزرینه کله ایدی‌ده ایمان وقلب سالم قاله ایدی . « شرح » بر غافل صورت بین ، عقلاً ویا لساناً دیه‌بیلیرکه : بن چوق منکرین ومعرضین ومعترضین کوردم وایشیتدم . بدن وصحتلری ومال ومناللری پك اعلا ویولنده وکندیلری ذوق وصفاده اولوب قهر خدا آنلره بر فلاکت واذا ویرمدی ؛ ایشته او سؤال مقدره جواباً بیوریلیورکه : کاشکی او سنك صحتلری و عافیتلری یرنده وفلاکتدن آزاده ظن ایتمش اولدیغك مجرمان ، دنیاده بدن ومااللرنده کرفتار قهر یزدان اولوبده ایمان و دللری سالم وغیر وخیم اولایدی ! اما قضیه بر عکسدر ؛ یعنی ظالمان ومنکراتدن هرکیم دنیاده کرفتار رنج واذا اولمدیسه او بدبخت حقنده قهر ربانی باقی وغایت عظیم وعقباده عقوبتی مخوف والیم اولور.

مثنوی

﴿ قوتم بکسست چون اینجا رسید ﴾
﴿ چون تو آنم کردا ین سررا بدید ﴾

« ترجمه » سوز ، بو محله ایریشنجه قوتم کسیلدی ، بو سری نصل اظهار ایده‌بیله‌یم؟ « شرح » حضرت مولانای رومی قدس سره‌السامی بدن وصورته وبعضاً ایمان و قلبه جانب حقدن ویریلن جزانك سر وبحثنه کلنجه کمال قدرت معنویه‌لریله برابر بیورمشلرکه : بو سر عظیم وبحث عمیقه کلنجه قوتم منقطع وسکوت مجبوری اولور.

مثنوی

﴿ همچو آن روباه کم اشکم کنید ﴾
﴿ پش او روباه بازی کم کنید ﴾

« ترجمه » تیلکی کبی قارنکزك آرزوسنی آزالتیکز ! یعنی عبدالبطن اولمایکز . حق تعالینك وسودیکی عبادك حضورنده تیلکی شکلنده حیله‌کارلق ایتمیکز! « شرح » حکایه‌سی سبق ایدن تیلکی کندینی طمعدن قطع ایله صید اولنان

شیلردن فراغت وحرص معده‌سنی ضبط ایله اختیار قناعت ایتدیکی کبی سز دخی آمال وطعامی آزالتیکز وامر حقه ومردان خدایه قارشی حیله‌کارلق ایتمه‌یکز! زیرا او حیله بی‌فائده اولدقدن‌باشقه باعث فلاکت عظیمه اولور.

مثنوی

﴾ جمله ما و من به پیش او نهید ﴿

﴾ ملک ملک اوست ملک اورا دهید ﴿

« ترجمه » جمله (بز) و (بن) کبی انانیتی آنك اوکنه وضع ایدیکز ؛ زیرا ملك، آنك ملکیدر. ملکی صاحبنه براقیکز. « شرح » کبر و انانیته دائر کافهٔ اقوال واحوالی ترك ایله هر شی ، صاحب حقیقی اولان حق‌تعالی حضرتلرینك ملکی اولدیغنی قویاً بیلیکز وسزه بخش واحسان بیوردیغی بدن وعقل وقلبی ومال ومنالی ، ارادات ربانیه‌سنك اجراسنه حصر ایدیکز. زیرا او ملکوت وقوا جمله‌سی جنود جناب خدادر. عکس صورتده حرکت ایدر ایسه‌کز معذب ومعاتب اولمش اولورسکز.

مثنوی

﴾ چون فقیر آیید اندر راه راست ﴿

﴾ شیر وصید شیر خود آن شماست ﴿

« ترجمه » طریق مستقیمه فقیر، یعنی آزادهٔ ملك اوله‌رق کلیر ایسه‌کز او حالده ارسلان وارسلانك صیدی منحصراً سزه عائد ولایق اولمش اولور. « شرح » سز طریق استقامته سالك وکبر وانانیتی تارك اولور ایسه‌کز قدرت ربانیه و او قدرتدن شرف طلوع ایله حاصل اولان نعم بی نهایه کافهٔ سزه عائد ولایق اوله‌جغی وارستهٔ شبهه‌در ؛ زیرا جناب ارحم‌الراحمین غنی عن‌العالمین واکرم‌الاکرمیندر.

مثنوی

زانکه او پاکست وسبحان وصف اوست
بی نیازست اوز نغز و مغز وپوست

« ترجمه » زیرا خدای متعال پاکدر ؛ ونواقصدن منزه اولمق وصف‌سبحانیسیدر. بی‌نیازاولوب نغز ودماغ وپوستدن مستغنیدر. « شرح » حق تعالی حضرتلری هر شیدن عالی ومنزه ومستغنیدر ؛ بناءً علیه هر نه که خلق ایتمش ایسه ینه مخلوقاتنه احسان اولمق اوزره خلق بیوردیغندن سز طریق استقامتی اختیار ورضاسنی استحصال ایله کندیکزی بختیار ایدیکز.

مثنوی

هر شکار وهر کراماتی که هست
از برای بندکان آن شهست

« ترجمه » موجود اولان هر شکار وهر کرامت اول شاهك بنده‌لری ایچوندر. « شرح » انعام و کراماتك جمله‌سی حقیقی بر صورتده حق تعالی حضرتلرینه ایمان کتیرن و وظائف مشروعه‌لرینی اجرا ایدن قوللری ایچوندر ؛ منکرین وکافرین دنیاده صوری بعض لذائذ فانیه‌یه نائل اولورلر ایسه‌ده او لذائذ ، انعام دکل سرمایهٔ فلاکت انجامدر .

مثنوی

نیست شه‌را طمع بهر خلق ساخت
این همه دولت خنك آن کوشناخت

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك طمعی یوقدر. نعمتلری خلق ایچون خلق ایلدی. بو حقیقتی بیلن کیمسه‌یه نه‌خوش طالع!... « شرح » حق تعالی حضرتلری

غنی عن‌العالمین اولوب انواع مخلوقاتدن معدود اولان انعامه و هیچ بریسنه احتیاجی یوقدر . بو حقیقتی آکلایان ، منعم حقیقی‌یه عشق و محبتی آرتمش ودارینده سعادت ابدیه ایله کامران اولمشدر.

مثنوی

﴿ آنکه دولت آفرید ودو سرا ﴾
﴿ ملك ودولتها چه‌کار آید ورا ﴾

« ترجمه » اول خالق مطلق‌که دولتی ، دنیا وعقبایی خلق ایلدی ، ملك ودولتلر آنك نه ایشنه یارار ؟ [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ پیش سبحان بس نکاه دارید دل ﴾
﴿ تا نکر دید از کمان بد خجل ﴾

« ترجمه » جناب خالق سبحانك حضورنده قلبکزی زیاده حفظ ایدیکز که سوء ظندن محجوب اولمیه‌سکز ! « شرح » انسان ، هروقت وزمانده حضور جناب یزدانده بولنور . دقت ایتملیدرکه حق تعالی حضرتلری حقنده سوء ظن وانکار کبی اوهامه کرفتار وپریشان اولمسون . زیرا هرکس ایچون عقباده حقیقت نما اولان انوار صمدانیه لامع و سوء ظن ایدنلر انجام کار خجل وبدکردار وکرفتار قهر وغضب جناب کردکار اولورلر. بونده بر سؤال وارد اولورکه : ایسته‌میه‌رك امور روحانیه‌یه متعلق کیفیات ایچون برکیمسه‌نك ذهننه بعض شبهه عارض اولور ایسه او کیمسه او شبهه‌دن معاتب ومعذب اوله‌جقمیدر؟ بو سؤالك جوابی بودر : اعصابی غایت متحرك وحساس اولان انسانلرك دماغنده بالضروره پك چوق اوهام ظهور ایتمکده اولدیغی احوال مسلمه‌دندر . اما هنر ، قلباً اوهام مضره‌یی تصدیق ایله فعلاً اجرا ایتمامکدر. قبول واجرا ایدلمدیکی حالده ذهنه ورودلری ضرر دکل بلکه باعث ثواب اولور .

بر مثال ایله مقصدی مهما امکن توضیح ایدهلم : مثلا اعصابی متحرك یعنی عصبی وموسوس اولان برانسانك خاطرینه کلیرکه بلکه دارمکافات وجزا اولان آخرت وموتدن صکره باشقه عالم وکیفیت یوقدر ؛ بناءً علیه نه ایچون کونده بش وقت نماز قیلوب کندیمی نافله یره اتعاب ایدهیم ؟ ایمدی اکر او انسان ، دماغ واعصابنك بو وهمنی قلباً تصدیق ایدر و نمازی ترك ایلر ایسه بیوك کناهه کرفتار وبلکه کفر ایله کندینی پریشان وتارمار ایلر. اما دماغ واعصابی بو یولده بر وسوسه القا ایلدیکی حالده او ، وساوس بد انجامی تصدیق ایتمز وعدم تصدیق ایله تأیید ایمان ایدرده نماز وسائر عباداته مردانه دوام ایلر ایسه او کیمسه دماغنه کلن افکار مضرهدن طولایی معاتب ومعذب اولمدقدن باشقه عند الله ده معتبر وقیمتی رشك آور اولور . زیرا معناً مجاهده ایتمش بولنور. نتکم بر قلعهیی محافظهیه مأمور ایکن هر طرفدن دشمن هجوم ایتدکده قوماندان، وظیفهسنی اجرا ایله قلعهیی دشمنه تسلیم ایتمز ایسه ؛ هیچ هجوم وتضییق کورمامش دیکر برقوماندادن دها مقبول اولهجغی نزد اهل عقولده امر بدیهی و وارستهٔ اثباتدر.

مثنوی

﴿ کو ببیند سرو فکر جست وجو ﴾
﴿ همچو اندر شیر خالص تار مو ﴾

« **ترجمه** » زیرا جناب خدا ، سوتك ایچنده بولنان بر قیلی کوردیکی کبی راز و فکری و تحری یی ده کورر . « **شرح** » جناب علام الغیوب سمیع وبصیر اولدیغندن هرشیئی وانسانك قلب ودماغنده اولان افکار واوهامی تمامیله کورر وبیلیر . بناءً علیه دائما کندیکزی افکار فاسدهدن حفظ وصیانت ایدیکز! تکرار اولنورکه : باعث قهر وغضب ربانی اولان کیفیت ، وارد اولان اوهام اعصابیه دکل قلباً وعقلاً قبول اولنان وایجابنده فعلاً اظهار اولنان افکار غیر مشروعه ومردودهدر . مع مافیه ، اوهام عصبیهده بعدالمجاهده کمال ایمان ایله کلیاً رد وازالهیه موفق اولان کیمسه دها راحت وشیطانك شرندن دها آزاد اولهجغی وارستهٔ اثباتدر.

مثنوى

آنكه او بى نقش ساده سينه شد
نقشهاى غيب را آينه شد

« ترجمه » سينه‌سى آزادۀ نقوش اولان ، يعنى قلبى صاف و تميز بولنان كيمسه صور غيبيه‌يه آينه اولور . « شرح » خاطر وخياله‌كلن افكار مضره‌يى قلباً وعقلاً رد ايله عبادات و وظائف مشروعه‌نك ايفا واجراسنه دوام واقدام ايله محبت ماسوايى قلبندن كلياً ازاله‌يه موفق اولان كيمسه‌نك سينۀ فيض پناهى عالم غيبه آينۀ مجلا ومقام تجليات جناب كبريا اولمش اولور .

مثنوى

سر مارا بى كمان موقن شود
زانكه مؤمن آينۀ مؤمن شود

« ترجمه » سينه‌سى صاف اولان ذات ، شبهه ايدلمامليدركه سر، بيليجى وآكلايجى اولور ؛ زيرا مؤمن مؤمنك آينه‌سيدر . « شرح » عالم مطلق حضرتلرى بلا استثنا هر غيبى بيلديكى هويدادر ، مؤمن كاملك سينه‌سى ايسه آينۀ حق اولديغندن مؤمن كامل‌ده عقل وقلبمزه طلوع ايدن افكارى بيله‌جكى بديهى اولمق حسبيله اولياءاللهك وهر كسك حقنده سوء ظن ايتمك بهمه‌حال مورث زيان وخسراندر .

مثنوى

چون زند او نقد مارا بر محك
پس يقين را باز داند اوز شك

« ترجمه » سینه‌سی صاف اولان ولی‌الله بزم نقدمزی محکه اورنجه ، یقینی شك وشبهه‌دن تفریق ایدر . « شرح » صاف وغیر صافی تفریق ایچون محك ، برآلت اولدیغی کبی ؛ ولی‌الله ده اسرار واحوالمزی محك قلبنه اورنجه بزده دین ویقینمی ویاخود شك وشبهه وکینمی واردر ، تمامیله مطلع اوله‌جغندن جناب حق ایله اولیاسی نزدنده محجوب اولمامق ایچون تصحیح افکار واصلاح آمال واعماله سعی ایتمك از هر جهت مقتضی واسباب کثیره ایله نافعدر.

مثنوی

﴿ چون شود جانش محك نقدها ﴾
﴿ پس ببیند قلب را و قلب را ﴾

« ترجمه » زیرا ولی‌اللهك جانی نقدلرك محکی اولور ، ایمدی کوکلی ونقد فاسدی کورر وفرق ایلر . « شرح » اسکی نسخهٔ شریفه‌ده ایکنجی مصراعده بر وجه محرر (قلب را وقلب را) یازلمش وبو صورتله (قلب) لفظی پك ظریفانه استعمال بیورلمشدر. یعنی ولی‌الله حقنده وهر حالده سوء ظن ایتمکدن اجتناب ایدیکز ؛ زیرا او ذات (قلب) تعبیرینه بحق شایان اولان کوکلی وکذلك نقد قلب ونقد فاسد اولان حیله کاری معناً بیلیر . بعض نسخه‌ده مصراع ثانیده (نقدرا و قلب را) یازلمش ایسه‌ده بو صورتله یازلمق سهودر .

مثنوی شریفك قلب حضرت مولانای دانایه تجلی ایدن معانی ملهمه‌سی قالب الفاظه انتقال ایتدکجه بلاغت بیانك زبدهٔ کمالاتی اوله‌جق بر صورت مشعشعه‌ده نظم یاب سلاست اولدیغی میدانده ایکن « قلب وقلب » ك معانی مختلفه کوسترر ومحلنه کوره تفسیر اولنور ایکی کلمه‌سی بشقه معناده عین املاده یازمسی دها زیاده موافق قاعدهٔ بلاغت اولدیغی اکلامق پك او قدر چوق دوشونمکه احتیاج براقماز .

﴿ نشـاندن پادشـاهان ، صوفیان عارف را پیش روی خویش ﴾
﴿ تا چشمشان بدیشان روشن شود ﴾

کوزلری، دیدار انورلریله منور اولمق ایچون پادشاهلرك ؛ عارف صوفیلری قارشیلرنده اوطورتمه‌لری بیاننده‌در :

مثنوی

﴿ پادشـاهان را چنان عادت بود ﴾
﴿ این شـنیده باشی ار یادت بود ﴾

« ترجمه » کچمش زمانلرده پادشـاهلرك بویله بر عادتی وار ایدی ، بونی ایشیتمش اولمالیسك . اکر یاد وفکر کده ایسه!... [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ دست چپشان پهلوانان ایستند ﴾
﴿ زانکه دل پهلوی چپ باشد بهند ﴾

« ترجمه » سلاطین ماضیه‌نك صول طرفلرنده پهلوانلر طوررلر ایدی ؛ زیرا که قلب صوری ، صول یانده قید وبنده اولور . « شرح » اسکی زمانده پادشـاهلر ، صوفیان و عارفانی قارشیلرنده و پهلوانلری صوللرنده اوطورتملرنده سبب بودر : صوفیلر ، معناً آینهٔ مجلا اولدقلرندن آنلردن حقیقت بینلك وروشنلك حاصل اولور ؛ قلب صنوبری ایسه محل جسارت عد اولنمسی وانسانك صول جهتنده بولنمسی حسبیله بو وضعیته رعایةً جسارت و قوت اصحابی فرض اولنـان پهلوانلرده پادشـاهك صول جانبلرنده بولنورلر ایدی . زیرا هرشیٔ مناسب اولدیغی محله وضع ایتمك باعث انتظام ونفع فراوندر.

مثنوی

مشرف واهل قلم بر دست راست
زانکه علم وخط آن دست راست

« ترجمه‌سی » قرنا ، دفتردار وارباب قلم، پادشاهانك صاغ جهتنده طوررلر ایدی ؛ زیرا خط علمی صاغ اله مخصوصدر . [بو بیت شریف ده فوائد انتظامی مشعر وجسیم جسیم دولتی بدن ممتاز انسانه تطبیق مصور اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

صوفیانرا پیش رو موضع دهند
کاآینهٔ جانند وزا ینه بهند

« ترجمه‌سی » صوفیلره‌ده پادشاهانك مواجهه‌سنده موضع ومحل ویررلرایدی ؛ زیرا صوفیلر جانك آینه‌سیدرلر وآینه‌دن دها ایی‌درلر. [ایکی بیت اول تحریر اولنان شرح بو بیت شریفك ده شرحی اولور.]

مثنوی

سینه صیقلها زده در ذکر وفکر
تاپذیرد آینهٔ دل نقش بکر

« ترجمه‌سی » زیرا صوفیلر، سینه‌یه ذکر وفکر الٓهی‌ایله جلااورمشلردر. تا که کوکل آینه‌سی صاف نقشی قبول ایتسون! « شرح » صوفیلرك مزیتی بوندرکه: فکر وذکر ربانیـله قلبلرینه جـلا ویرمش واحوال غیبیه‌نك مرأت انعکاسی اولمق ایچون سینه‌لرینی معناً آینهٔ مجلا قیلمشلردر.

مثنوی

هرکه او از صلب فطرت خوب زاد
آینه در پیش او باید نهاد

« ترجمه » « هر کیم مایهٔ فطرت یعنی اصل خلقتدن محبوب طوغدی ، آنك اوکنه آینه قویمق لازمدر . « شرح » بر صاحب حسن کندی جمالنی کورمك ایچون آینه‌یه محتاجدر . پادشاهلرك ده از هر جهت کوزل خلق اولنمسی وجناب واجب‌الوجودك نیچه نیچه انعامنه نائل اولمسی و امور خیریه‌لری هر یرده ظاهر ومیدانده بولنمسی حسبیله بو احوال عال‌العالرینی معناً دخی کورمك ایچون آینهٔ مجلا کبی اولان صوفیان ، پادشاهلر ایچون لازم وچسباندر.

مثنوی

عاشق آینه باشد روی خوب
صیقل جان آمد وتقوی‌القلوب

« ترجمه » روی خوب و وجه حسن ، آینه‌یه عاشقدر ، جانه صیقل وجلا وصفا و قلوبه تقوی وپاك کلدی . « شرح » بر کوزل انسان،بالطبع آینه‌یی آرار وبناءً علیه نوعما آینه‌یه عاشق اولمش اولور . زیرا آینه آنك حسنی کوستر . کذلك خلقتی پاك اولانلر ، عارف بالله اولانلری تحری ایدرلر . چونکه عارف بالله جانه موجب تقوی و سبب جلادر . قلب بشر ، بر آینهٔ تجلیٔ پرور اولدیغندن غبار غوائل دنیا توزلنمش اولان سطح قابلیتی بد اقتدار مرشدانه ایله معکسی انوار ایده‌جك انجق اصحاب مراتب نورانیه اولدیغنی اونوتمیوب دائما بونلری آراملیدر.

ایکنجی مصراعده‌کی « صیقل جان آمد » تعبیری روی خوبه عطف اولنه بیلیر ایسه‌ده معناسی کوزل اوله ماز ،

آمدن مهمان پیش یوسف علیه‌السلام وتقاضا کردن یوسف علیه‌السلام از تحفه و ارمغان

حضرت یوسف علیه‌السلامك حضورینه برمسافرك كلسی واول نبی ذیشان؛ مهماندن تحفه وهدیه طلب ایدوب اندن طولایی تقاضا ایتمسی بیانندەدر :

مثنوی

آمد از آفاق یار مهربان
یوسف صدیق راشد میهمان

« ترجمه » آفاقدن مرحمتلی شفیق بر دوست كاوب یوسف علیه‌السلام؛ مسافر اولدی .

اخطار — مهمان لفظنده (م) حرفندن صكره (یا) نك یازلمسی ویازلماسی جائز ایسه‌ده ضرورت وزندن طولایی بوراده الزمدر . (آفاق) افقلر و دنیانك اطرافی دیمكدر . [بیت شریفه كلنجه وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

كاشنا بودند وقت كودكی
بر وسـادهٔ آشـنایی متكی

« ترجمه » او مسافر حضرت یوسف علیه‌السلام ایله آشناو بیلدك ایدیلر؛ چوجقلق وقتنده آشـنالق یاصـدیغی اوزرینه طیانیرلر ایدی ، یعنی كوچكدن برابر بیومشلردی . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

یاد دادش جور اخوان وحسد
كفت كان زنجیر بود و ما اسد

« ترجمه » حضرت یوسف علیه‌السلامك كندی برادرلرندن كورديكی جور وحسدی او مسافر نبی مشار الیهه اخطار ایتدی . حضرت یوسف علیه‌السلام‌ده جواباً : او جور وحسد زنجیرایدی، بز ایسه ارسلان‌ایدك . دیدی.

« شرح » مهربان اولان مهمان حضرت یوسف علیه‌السلامك چكمش اولديغی جور واذادن مكدر اولديغندن حسب‌المحبه ، جناب یوسفك دوچار اولديغی مصائب وبلیاتی لسان‌تأسفله یادایتدیكی صره‌ده ، حضرت یوسف كمال‌تسلیمیت‌ایله بیوردیلركه: اهل‌ایمان‌ایچون‌دنیاده جور وجفاشیران‌صف‌شكنان‌كردنه قونیلان زنجیر شان‌افزادر ؛ بناءً علیه اندن شكایت ایتمك دكل ، برحكمت ربانیه بیلوب شكر وتحمدت‌ایلرم . بوجواب حكمت‌نصاب ، قضایه رضا اولديغی امر جلیدر.

مثنوی

عار نبود شیر را از سلسله

نیست‌مارا ازقضای حق گله

« ترجمه » زنجیردن ارسلانه عار یوقدر . بزده حق تعالی حضرتلرینك فرمان‌وقضاسندن شكایتمز یوقدر . « شرح » انبیای ذیشان وكافهٔ مردان جناب یزدان ، بو زندان دنیاده كوردكلری جور واذادن شكایت یرینه شكر ایدرلر ؛ زیرا بیلیرلركه بر مقتضای حكمت دوچار محنت وكرفتار رنج ومشقت اولدقدن صكره نائل امن وامان اولورلر . چكدكلری محن و مشاق ننك وعار دكل ، بلكه شان وافتخار بیلیرلر.

مثنوی

شیر را بر كردن ار زنجیر بود

بر همه زنجیر سازان میر بود

« ترجمه » ارسلانك بوينده زنجیر اولسه‌ده بتون زنجیر یاپانلر اوزرینه ینه امیردر . « شرح » حسب‌القضا طوزاغه‌طوتولوب كرفتارحبس وجفا اولان بر شیر دلیره قورقولرندن زنجیرلر اعمال ایدرلر ؛ فقط زنجیرلری یاپانلرمی ،

یوقسه زنجیرلره کرفتار اولان ارسلانلرمی دها جسور وقویدر ؟ دییه کیمه صورولسه بالطبع حماست وقوتجه ارسلان کافهٔ زنجیر سازانه فائق و مانند امیر اولدیغی تصدیق ایدیلیر. ایکنجی برتوجیه ضعیف‌ده اوله‌بیلیرکه: ارسلان ایچون زنجیر اعمال ایدنلر نوعما ارسلانك خدمتنده بولنمش اولورلر. مقصداصلی‌یه کلنجه برمردعاقل ودلیر حقنده جفالر وکرك جفالری ترتیب ایدنلر صورتا غالب، فقط معناً مغلوبدر. زیرا آنلر معیوب وجفا دیده اولان قهرمانلر شانلی ومحبوب اولورلر.

مثنوی

﴿ کفت چون بودی ز زندان وزچاه ﴾
﴿ کفت همچون در محاق وکاست ماه ﴾

« ترجمه » [او مسافر] دیدی که: یا نبی الله! زندان‌ده ایکن نه‌حالده‌ایدك؟ حضرت یوسف علیه‌السلام محاق حالنده بولنان قمر کبی ایدم. بیوردی. [(محاق) آخر شهرده قمرك کرهٔ ارضدن هیچ کورونمز برحالده اولدیغی زمان و (کاست) نقصان دیمکدر.] « شرح » مهمان مهربان ابتدا جور اخواندن بعده چاه وزنداندن صوردی؛ حضرت یوسف علیه‌السلام بیوردیلرکه: قویوده هیچ اصلا کورونمز وزندانده جزئی کورینور بر حالده ایدم؛ فقط شمسدن منور اولان قمر نور آور ده بویله دکلمیدرکه برمدت انسانلردن خفی بعده هلال آسا مرئی وآندن صکره تدریجاً بدر منیر وبتون بتون جلی اولور. بن‌ده بر مدت کورونمز اولدم؛ فقط شمس حقیقیدن اخذ انوار ایلدیکمدن شمدی تبلیغات صمدانیه ایله عالمی تنویر ونعم روحانیه‌ایله مؤمنلری دلسیر ایلرم.

نظر بصیرت بو حقایق علویهٔ متصوفانه‌یی برآینهٔ عبرتدن شویله تماشا ایدر: حضرت یوسف محسود اخوان اوله‌رق کونلرجه قویو ایچنده قالمش، نهایت بر کوله کبی صاتیله‌رق شیوهٔ قدر آنی امتحان ایچون زندانه آتمش ایدی. جناب حقك بو امتحان وستمنی جناب یوسف کمال صبر و سکون ایله قبول ایتمش ایدی. عقل کامل مملکت انسانیه‌نك عزیز مصری اولان یوسف روحی مقتضیات نفسانیه حواس خمسهٔ ظاهره وباطنه ایله بالاتفاق جور وستم زنجیرینه باغلامش وامتحان قویوسنه آتمش اولدیغی حالده بونیده بر نعمت عد ایله تحمل ایدرك ینه اللهنه مطیعانه شکر ایتدیکنی دوشینور. ایشته یوسف روح دیورکه

ای عقل مهربان ! خواص خمسهٔ ظاهره وباطنه‌نك هجوم خیالاتی کرچه بکا بر زنجیر کیدر . نظرکاه الهی اولان قلبم ، متانتم بر شیر کیدر . بن سلاسل واغلال حواسه بند اولور ایسه‌م نه عار و حجاب واردر ؟ بلکه تجلیات جمالیه نورینك تزیید وتزیینی ایچون برنقش معالی‌افزادر. کوزلرینه طولان نورحقیقتله اویانمق ایچون بر قاچ کون قارانلق قویوده قالمغه قاتلانان وجودم حکم قضایه قارشی بوینی بوکمش وامر الٓهی‌یه اطاعت کوسترمشدر. شو حالده او ارسلان دیورکه صاریلان زنجیرحسیات برشجیعنك قیلیجنده‌کی حمائل‌کیدر. ایشته‌جمله‌نك تعین موجودیتی بر فیض ابدینك معکس انواری اولمقدن عبارت اولدیغنی کوسترن شو لوحهٔ غرای عبودیت برروح پاکیزه‌نك لسان بیانه کلمش اثر معرفتیدر.

مثنوی

در محاق ار ماه نو کردد دوتا

نی در آخر بدر کردد بر سما

« ترجمه‌سی » کرچه ارضدن همان جزئی کورندیکی صره‌لرده یکی آی ایکی قات اولور، اما انجامی آسمان اوزرینه بدر اولمازمی؟ [بالاده‌کی شرح بو بیت شریفه‌ده شرح اولور.]

مثنوی

کرچه در دانه بهاون کوفتند

نور چشم و دل شد و بیند بلند

« ترجمه‌سی » اینجی دانه‌سنی هاونده دوکوب ازرلرسه‌ده کوکل و کوزك نوری اولور. کوز ایچون بردوای عالی اولور. « شرحی » اسکی زمانده علاج اولمق اوزره اینجی دانه‌سنی دوکوب سائراجزا ایله مزج ایده‌رك (کحل الجواهر) نامیله کوزه چکرلردی. اوحالده صورتا اینجی تلف اولور ایسه‌ده انسانك سلامتنه خدمت ایده‌جکی جهتله شرف قازانیرایدی. انسانده بو هاون رنج توأم دنیاده هرنه قدرجور واذا کورسه‌ودوکلسه اذاسی برمقصد عالی‌یه مبتنی اولنجه معنا قازانیرودها مقبول، دها عالی اولمش اولور.

اخطار : کحل الجواهر وامثالی مفردات ادویه ، طب عتیقك مستعملاتندندر. زمان مولاناده معروف اولماسنه بناءً برای تمثیل ایراد بیورلمشدر. علی الخصوص مثنویٔ شریف بر طب کتابی اولمدیغندن امراض عینیه متخصصی بر طبیب حاذقدن استفسار ایدلمه‌یجه کحل الجواهرك اکتحالنه قالقیشمامالیدر.

مثنوی

﴿ کندمی را زیر خاك انداختند ﴾
﴿ پس زخاکش خوشها برساختند ﴾

« ترجمه » بغدایی طوپراق آلتنه آتدیلر ، صکره آندن باشاقلر یاپدیلر.

« شرح » بوده بر مثال دیکردرکه ، بغدای دانه‌لرینی کویا تحقیر ایدوب زمین ایچنه آتارلر ، حبس ایدرلر ایسه‌ده دقت اولنسونکه او عالی نهاد بغدای بعده نصل فائده بخش اولور . جفا کورن مؤمن‌ده بو حقیقته مشابه وقرین‌در .

دانه طوپراق ایچره زحمت چکدیکیچون نیجه دم
باش چکر ، خرمنلانیر ، آرایش بستان اولور
فضولی

مثنوی

﴿ باز دیکر کوفتندش ز اسیا ﴾
﴿ قیمتش افزود ونان شد جانفزا ﴾

« ترجمه » تکرار بغدایی دکرمنده دوکدیلر واون یاپدیلر ، بو دوکمکدن بغدایك قیمتی آرتمش وجان ارتیریجی نان اولمشدر . « شرح » انسانلرك اکل ایلدکلری اکمك سببیله روح حیوانیلری کسب قوت ایدر. بووسیلهٔ تغذی ایله اجرای عبادت وایفای خدمت ایده‌جکلرندن روح معنویلری‌ده نائل سلامت اولمش اولور.

مثنوی

﴿ باز نان را زیر دندان کوفتند ﴾
﴿ کشت عقل وجان وفهم هوشمند ﴾

« ترجمه » تکرار اکمکی انسانلر دیش التنده دوکدیلر ، او حالده نان، عقل وجان وفهم وهوشمند اولدی . « شرح » انسان بر مقصدعالی اوزرینه اذا کوردکجه دها عالیقدر اولور . بو بیت شریفه نظر اونتنجه کرچه عقل و روح حیوانینك اصل فیضی جان معنویدن کالدیکی بدیهی ایسه‌ده نان وغدا کبی اسباب مادیه‌نك‌ده عقل وروح حیوانی‌یه تأثیرات عظیمه‌سی اولدیغی بی‌شبهه‌در.

مثنوی

باز آن جان چونکه محو عشق کشت
یعجب الزراع آمد بعد کشت

« ترجمه » تکرار او جان ، عشـق الهیده محو اولنجه بعدالزرع اهل زراعتی تعجبه کتیریردی . « شرح » قوت بولان کیمسه اکر بدنی عشق الهیده محو وافنا ایتمش ایسه او فنادن صکره سعادت وبقا بولور. نصلکه اکل ایدیلن نان ، بدنك بر جزئی اولوب نائل شرف فراوان اولمش اولور وزرع ایدیلن تخمی چوق کیمسه ابتدا اوفاق بر شی ظن ایلمشلر ایسه‌ده بعده تعجبی جلب ایتمش وهرکسی حیرتده براقمشدر . بو بیت شریفده ایما اولنان آیت کریمه سورهٔ فتحك یکرمی طقوزنجی آیت کریمه‌سیدر. شـویله‌که : ﴿ کزرع اخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوقه یعجب الزراع لیغیظ بهم الکفار وعدالله الذین امنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة واجراً عظیماً ﴾ معنای شریفی: « فخرعالم علیه الصلوة والسلام ایله برابر اولوب کفاره قارشی شـدت وبینلرنده اجرای شفقتله نمـاز قیلانلر بر اکینه بکزرلرکه دالنی چیقـاردی. اندن صکره داللری قوت بولوب قالینلاشدی وساقی اوزرینه طوردی. زرعك بو ترقیسندن اهل زراعته تعجب کلیر؛ تاکه آنلکله کفاره غیظ وصیقندی کلسون. ایمان ایدوب اعمال صالحه ایشلهینلره جناب حق مغفرت واجرعظیم وعدایلدی.» زرعدن مقصد عالی، ابتدا اسلامیت ایله اصحاب کراماك شرفظهوری درکه صورتا اوفاق بر شی ظن اولنور ایکن بیویوب عالمی تنویر واحاطه ایلدکده منصفلری تعجبده وکفاری غیظ وکینده براقدی. [بو آیت کریمه اشبو شرحك دیکر محلنده‌ده تفصیل اولنمشدر.]

مثنوی

این سخن پایان ندارد باز کرد
تاکه بایوسف چه کرد آن نیك مرد

« ترجمه » بو سوزك نهـایتی یوقدر ، حکایه‌یه رجوع ایله‌که حضرت یوسف علیه‌السلام ایله اونیك مرد مسافر نه صحبتده بولندی ؛ [ماجرا آتیده کوریله‌جکندن وارستهٔ شرحدر .]

﴿ طلب کردن یوسف صدیق علیه‌السلام ارمغان از مهمان ﴾

حضرت یوسف صدیق علیه‌السلامك مسافردن هدیه طلب ایتمسی بیانند‌ه‌در :

مثنوی

﴿ بعد قصه کفتش کفت ای فلان ﴾
﴿ هین چه آوردی تو مارا ارمغان ﴾

« ترجمه » حضرت یوسف علیه‌السلام کندینه عائد اولان حکایه وماجرایی بیاندن صکره مسافره دیدی‌که : ای مسافرم ! باقالم بزه نه هدیه کتیردك ؟

اخطار : (هین) لفظی اکثریا « آگاه اولکز » دیه ترجمه اولنیور ایسه‌ده بو محلده (باقالم) تعبیریله ترجمه‌سی انسبدر . [بیت شریفه کلنجه وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ بر در یاران تهی دست آمدن ﴾
﴿ هست بی کندم سوی طاحون شدن ﴾

« ترجمه » دوستلرك قپوسنه الی بوش کلمك دکرمن جانبنه بغدایسز کیتمکدر .

« شرح » ولو جزئی اولسون احبابننده هدیه تعاطیسی تزیید محبته وتوفیر انسیته بادی اولدیغی امرجلی وبوحقیقت « تهادوا تحابوا » حدیث شریفی ایله انظار اعتباره متجلیدر .

مثنوی

﴿ حق تعالی خلق را کوید بحشر ﴾
﴿ ارمغان کو از برای روز نشر ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری محشرده خلقه دیرکه : قیامت کونی ایچون هدیه وارمغانکز نره‌ده‌در ؟ [بیت شریف آتی ایله اکمال اولنمشدر .]

مثنوی

﴿ جئتمو نا وفرا دی بی نوا ﴾
﴿ هم بدان سان که خلقنا کم کذا ﴾

« ترجمه » ای ناس ! سزی خلق ایتدیکمز کبی بزه بی زاد و نوا وتدارکسز کلدیکز . « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ انعامك طقسان دردنجی آیت کریمه‌سیدر . شویله‌که : ﴿ ولقد جئتمونا فرادی کما خلقنا کم اول مرة وترکتم ما خولنا کم وراء ظهورکم وما نری معکم شفعاءکم الذین زعمتم انهم فیکم شرکاء لقد تقطع بینکم وضل عنکم ما کنتم تزعمون ﴾ معنای شریفی : «حق تعالی حضرتلری بیورر : تحقیقا که فرد ومجرد اولدیغکز حالده بزه کلدیکز او وجه‌ایله‌که برنجی دفعه سزی دنیاده خلق ایلدك وسزه احسان‌ایله ویردیکمز شیلری ومال ونقودی آرقه‌کزه براقوب ترك ایلدیکز وسزکله برابر کورمیورز آنلری که سزه شفاعت ویرمکه مقتدر و اللهك شریکلری زعم وظن ایدیکز ؛ البته آره‌کز کسیلدی و آره‌دن غائب اولدی ، اول شی که شفیع زعم وظن ایلدیکز جناب رب‌المنان انسانه دنیاده احسان بیوردیغی اموال ونقوددن صورت‌مشروعه‌ده اوله‌رق تصدق وامور خیریه‌ده صرف ایدلمسی لابددرکه او تصدق وخیرات وعبادات یوم قیامتده ارمغان وباعث فیض ونجات اولور.» بر کیمسه والده‌سنك رحمندن دنیایه چیقدیغی کبی بلااعمال خیریه روز محشرده کورندکده نه قدر عاطل وباطل عداوانه‌جغی ونصل شایان عتاب وعذاب بوله‌جغی امر بدیهیدر.

مثنوی

﴿ هین چه آورد دید دست آویز را ﴾
﴿ ار مغانی روز رستا خیزا را ﴾

« ترجمه » آکاه اولکز ! دست آویز وارمغان اوله‌رق قیامت کونی ایچون نه کتیردیکز ؟ [دست آویز ، الده طوتوله‌جق اوفاق هدیه دیمکدر . بو بیت شریفك شرحی بالاده‌کی شرحدر .]

مثنوی

﴿ یا امید باز کشتن تا ن نبود ﴾
﴿ وعدهٔ امروز باطلتان نمود ﴾

« ترجمه » یاخود سزه کری دونمك ومحشرده بولنمق امیدی اولمدیمی ؟ بو یوم قیامتك وعده‌سی سزه باطلمی کورندی ؟ [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ وعدهٔ مهما نیش ار منکری ﴾
﴿ پس زمطبخ خاك وخاکستر بری ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلرینك مهمانلغنه عائد فرمان بیوردیغی وعد وقیامتك منکری ایسك آرتق مطبخدن طوپراق وآتش کولی کوتورر سك ؟ « شرح » جناب واجب‌الوجود انبیای ذیشان و اولیاء کرام واسطه‌سیله یوم قیامتی فرمان واعلان وبو حقیقته کسب اطمئنان ایتمك اوزره حکمةً پك چوق ادلهٔ عظیمه میدانه وضع وبیان بیوردی . بونکله برابر سن ای منکر بدضمیر ! ینه انکارده مصر ایسك دنیاده حیوانیتك ثقلت وکثافتدن بشقه نصیب عرفانی اولمیان بدبختانکبی جهنمده اك سفلی بر حالده وعذاب طاقت فرساده بوانه جغك امرهویدادر . [بو بیت شریف حضرت مولانای رومی قدس سره السامی جانبندن تنبیهاً ایراد بیورلمشدر . یعنی مرور ایدن ابیات شریفه کبی حق تعالی‌یه منسوب اوله‌رق بیورلمامشدر .]

مثنوی

﴿ ور نهٔ منکر چنین دست تهی ﴾
﴿ بر درآن دوست چون پای نهی ﴾

«ترجمه» اگر منکر دکل ایسه‌ك نصل بویله الی بوش اوله‌رق او، دوستك قپوسنه ایاق‌باصارسك؟ «شرح» ای انسان! اگر منکر ایسه‌ك کوره‌جکك عذاب وزندان وارسته‌ٔ اثبات واتیاندر؛ فقط منکر دکل ایسه‌ك، دوست حقیقینك باب معالی مآبنه نصل اعمال خیریه‌دن عاری اوله‌رق کیدر ویوم‌محشرده نه صورتله حضور رب‌العالمینه چیقارسك؟

مثنوی

اندکی صرفه بکن از خواب وخر
ارمغان بهر ملاقاتش ببر

«ترجمه» اویقو وطعامدن برازجق تحصیل‌فائده‌ایت! حضور رب‌العالمینه ملاقاتدن طولایی هدیه کوتور! «شرح» کندی زمانی یمك، اویقو ایله امرار ایدوب بی‌کار وناهموار اولمه! وقتکی عبادات وامور خیریه ایله امرار وکندیکی دارینده مسعود وبختیار ایت! که مرحمت وملاقات جناب مولا سنی مؤبداً احیا ایتسون!

مثنوی

شو قلیل النوم مما یهجعون
باش در اسحار ازیستغفرون

«ترجمه» کیجه‌لری اویقوده، غفلتدن اولانلردن اولمه! بالعکس آز اویویانلردن و سحر وقتلرنده حق تعالی‌یه استغفار ایدنلردن اول! «شرح» اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ ذاریاتك اون‌بشنجی آیت کریمه‌سیدر. شویله‌که: ﴿ان المتقین فی جنات وعیون آخذین ماآتاهم ربهم انهم کانوا قبل ذلك محسنین کانوا قلیلا من اللیل مایهجعون وبالاسحار هم یستغفرون وفی اموالهم حق للسائل والمحروم﴾ معنای‌شریفی: «تحقیقا فناقلردن پرهیزایدوب متقی اولانلر جنتلرده وصو کنارلرنده اولورلر، جناب خدانك کندیلرینه

احسان ایلدیکی نعمتلری آلیجی اولدقلری حالده! بو نعمتلره نائل اولانلر انلردرکه دنیاده محسنین ایدیلر وکیجه‌نك آز مدتنده اویورلر ایدی وسحر وقتلرنده حق تعالی دن مغفرت طلب ایدرلر ایدی وانلركماللرنده سائل اولانلر ومحتاج اولوب آراماپانلر ایچون بر حصه وار ایدی ـ یعنی زکات و صدقه ویررلر ایدی.ـ » بو آیت کریمه‌ده (محروم) تعبیر جلیلی ایله محتاج ایکن کمال عفتندن کندی حالنی کیمسه‌یه آچیوب فقیر اوله‌رق عوامدن حس اولنمیانلر اشارت بیولمشدر.

بیت شریفك شرحنه کلنجه ، دها اول بیـان اولندیدی که ، یوم قیامتده حضور رب العالمینه مسعودانه چیقمق ایچون ای منکر اولمیان کیمسه! دنیاده مشروع صورتده چالیش وایفـای عبادت و اجرای وظیفه ایت! شـمدی عبادات وامور خیریه‌دن برقاچی تعداد بیورلمشدر. شویله‌که : کوندوز ، انسان یاعیالنك ویادولتك ایشلریله وبوکبی امور خیریه ایله مشغول اوله‌جغندن جناب ارحم الراحمینه بحق فکروذکر ایده‌جك تنهـا وخالی وقت کیجه وقتیدر. مثلا بش التی سـاعت اویقو ایله اکتفا وممکن اولدیغی حالده کیجه قالقوب تهجدی ادا وهر حالده مفروض اولان صباح نمازینی ایفـا واو صره‌لرده استغفار یعنی حق تعالی حضرتلرندن مغفرت طلب ایده‌رك کندینی احیـا وبعده مال وحالنه کوره مشروع صورتده هم سائل ، هم اهل عفت اولان فقرایه اعطای زکات وصدقه ایله‌که الی الابد نائل سعادت وسلامت اوله‌سك!

مثنوی

❁ اندکی جنبش بکن همچون جنین ❁

❁ تا ببخشـندت حواس نور بین ❁

« **ترجمه** » انا رحمنده‌کی چوجق کبی آزاجق حرکت ایت! نورکوریجی حواس باغشلاسونلر؟ « **شرح** » جنین والده‌سـنك رحمنده ایکن حرکت ایتـدکجه حالنه کوره کسب قوت ایله نائل حواس اولور وبعده دنیایه چیقار؛ نور آفتاب وماه وسائر کواکب وشمع پرتاب کوروب دیده‌لری روشن اولدیغی کبی، سن ده رحم دنیاده اولدیغك حالده لیل وسحرده عبادت وسائر وظائف انسانیه‌نك اجراسنه مواظبت ایت! تا که مرحمت خدا ، سکا نور الهی‌یی کوریجی بصیرت قلبیه‌یی ومشاهد حقائق نامتناهی اولان حسیات تجلی بخشایی احسان ایدرك دارینده مسعود وخاص ایتسون!

مثنوی

﴿ وز جهان چون رحم بیرون روی ﴾
﴿ از زمین در عرصهٔ واسع شوی ﴾

« ترجمه » رحم مادر کبی اولان بو جهان دنیادن طیشاری چیقه‌سك ! یردن پك چوق کنیش اولان عرصهٔ حقیقته وارەسك ! [بیان اولنان عرصه آتیده بیان بیوریله‌جقدر .]

مثنوی

﴿ آنکه ارض الله واسع کفته اند ﴾
﴿ عرصهٔ دان کانبیا می رفته اند ﴾

« ترجمه » اول یره‌که ارض‌الله واسع دیمشلردر ؛ بر عرصه بیل که انبیا علیهم‌السلام کیتمشلردر . « شرح » سورهٔ زمرك اونجی آیت کریمه‌سنه اشارتدر . شویله‌که : ﴿ قل یا عبادالذین آمنوا اتقوا ربکم للذین احسنوا فی هذه‌الدنیا حسنةٌ وارض الله واسعةٌ انما یوفی‌الصابرون اجرهم بغیر حساب ﴾ معنای شریفی : « یا محمد ، سویله ! ای ایمانه کلن قوللرم (ای الله قوللری) ربکزدن خوف ایدیکز ؛ بوجهانده اییلك ایدنلره مکافات‌واردر وحق تعالینك ارضی کنیشدر ، صبر ایدنلره اجرتلری ، حسابسز صورتده کثرتله ویریلیر . » سبق ایدن بیت شریفده بیورلمش ایدکه : عرصهٔ واسعه‌یه کیت ! انبیای ذیشان واولیای کرام اول عرصهٔ بیکرانه کیدوب بکام اولمشلردر ؛ ارض الله واسعه‌دن مقصد عالی اوله‌رق اوچ صورت خاطره طالع اولور : ۱ ــ هرشی کبی مخلوق خدا اولان بوکرهٔ ارض‌انسانلره کوره عرصهٔ واسعه‌در . اکر بولندیغك محلده عبادات و وظائف مشروعه‌یی ایفایه امکان کوره‌مز ایسك او محلی ترك ایله بشقه یره کیت واجرای وظائف وعبادت ایت ! ۲ ــ کمال صنع حق ایله خلق اولنمش بوجسم وروح ، انسان ایچون بر عرصهٔ واسعهٔ معنویه‌درکه انده اولان افکار وحسیات بی‌حد وحسابدر ؛ بناءً علیه سن افکار حسیات ظاهره‌یه

مربوط اولمه ! بالعکس چالیش و حسیات عمیقهٔ قلب وعقله ایریش !
۳ ـ ارض الله واسعه‌دن مقصد : عالم ملکوت وجبروت ولاهوتدرکه روح معنوی ونفس مطمئنهٔ انبیا واولیا اول جهان بالایه واصل وانعام جناب رب المنانه نائل اولمشلردر . (قاشانی) ارض الله واسعه‌یی بو وجه ایله تعریف ایدر : ای النفس المطمئنة المخصوصة بالله لانقیادها و اطمینانها الیه ذات سعته . یعنی ارض الله واسعه‌دن مقصد : نفس مطمئنه‌درکه صاحب وسعت اولوب الله تعالی حضرتلرینه اولان انقیاد واطمئنانی حسبیله حق تعالی‌یه راجعدر .

مثنوی

﴿ دل نگردد تنك از عرصهٔ فراخ ﴾
﴿ نخل تن آنجا نگردد خشك شاخ ﴾

« ترجمه » او ، واسع عرصه‌دن کوکل طار اولماز ؛ بدنك فدانی اوراده قورومش دال طرزنده اولماز . « شرح » او ، ارض الله واسعه بر عرصهٔ بی انتهادرکه آنده هر آن تجلیات جناب یزدان نمایان اولدیغندن او عرصه‌یه واصل اولان کیمسه دل تنك ومنقبض اولمیوب نائل اذواق جزیله اولور . دنیاده ایکن بدن ، کرفتار خشنك و وهن اولور . اما او عرصهٔ واسعه‌ده بالعکس نخل تن ، یعنی قلب وعقل انسان هیچ بر وقت خشك ونالان اولمیوب مسرور وشادان اولور .

مثنوی

﴿ حاملی تو مر حواست را کنون ﴾
﴿ کندومانده میشوی وسر نکون ﴾

« ترجمه » الآن سن کندی حواسکی یوکلنمش و باشی اشاغی اوله‌رق یورلمش قالمشسك ! « شرح » حال ارقه‌سنده‌کی یوکك اضطرابنی چکدیکی کبی سن ده ای انسان خام ! دنیاده ایکن کندی حواسنك ایراث ایلدیکی متاعب و آمال مشقت اشتمالی یوکلنمش وسرنکون اوله‌رق یورغون قالمشسك !

مثنوی

﴿ چونکه محمولی نه حامل وقت خواب ﴾
﴿ ماندکی رفت وشـدی بی رنج و تاب ﴾

« ترجمه » اویقو وقتنـده یوکلی ، ثقلتلی اولمه ! ذاتاً یوکلنمش بواندیغندن طولانی یورغونلغك كیدر. اذیتسز، وزحمتسز اولورسك ! « شرح » انسـان اویانیق ایکن حواسـنك آمال ومتاعبنی حامل اولدیغندن اسـباب عدیده‌دن طولانی مضطر وبی قرار ، اما اویقوده اولدیغی حالده بر مقتضـای حکمت‌خدا کندی حواسنه خدمت‌ایتمك، وظیفه‌دن‌وارسته ومبرا اولمق حسبیله راحت اولور ؛ شو حالده اویقو ارض‌الله واسعه دن اوفاق بر نمونه درکه هر کس حواسنی حامل دکل برنعمت مخصوصـه یه محمول و غیر مسـئول اولور . اولیاءالله ایسـه اویقو ده اولمدقلری صره ده بیـله حواسك ایراث ایلدکلری اضطرابدن وارسته ونعم واذواق دائمه ایله آراسته‌درلر.

مثنوی

﴿ چاشنیٔ دان تو حال خواب را ﴾
﴿ پیش محمولیٔ حال اولیـا ﴾

« ترجمه » اویقو حالنی سن بر چاشنی و نمونه بیل ! اولیاءاللهك محمولی وسعادت‌حاللری‌اوکنده! « شرح » انسـان ، حالت نومده ، حواس ودنیـانك اوهام ومشکلاتندن خلاص اولدیغی امر نمایاندر . مع مافیه اولیااللهك حالت یقظه‌ده بیله نجات وراحتلری اویقو راحتندن حسـابسز درجاتده‌دها عالیدر . اومراتب عالیه‌یه واصل اولمیان کیمسه بو حالك کوچك نمونه‌سنی حالت نومده بولور وعاقل ایسه اونمونه‌دن حقیقته مطلع اولور

مثنوی

﴿ اولیـا اصحاب کهفند ای عنود ﴾
﴿ در قیام و در تقلب هم رقود ﴾

« ترجمه » اولياءالله اصحاب كهفلردر اى عنود، قيامده، تقلبده واويقوده ...!

« شرح » اصحاب كهف حضراتى رضاى بارى ايچون معاصى ومساويدن رو كردان وكنديلرينى فرمان حقه تابع و تسليم ايدوب نوملرى حسبيله وارستهٔ رنج جهان وكردن دادهٔ فرمان جناب يزدان اولدقلرى كبى اولياءالله صورتا حركتده وبعض اوقاتده حالت نومده بولنورلر ايسه ده كافهٔ حاللرى امر حقه تابع اولوب حسلرينك قيود وآماللندن وارسته ورضاى حق ايله حى وزنده درلر . [اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ كهفده اولوب بو شرحده اولجه تفصيل اولنديغندن بوراده تكرارينه لزوم كورلمدى .]

مثنوى

﴿ مى كشد شان بى تكلف در فعال ﴾
﴿ بى خبر ذات اليمين ذات الشمال ﴾

« ترجمه » بى خبر اولدقلرى حالده اوليايى فعالده تكلفسز ومشقتسز اولەرق حق تعالى حضرتلرى صاغ وصول جانبنه چكر! « شرح » ﴿ و تقلبهم ذات اليمين وذات الشمال ﴾ يعنى: حق تعالى حضرتلرى آنلرى صاغ و صول جانبنه دوندرر وآنلر بو تقليب ربانيەدن بى خبر بولنور . مقصد عالى ، اولياءالله حضراتى امر و فرمان حقه قدر تسليم اولمش تابع بولنمشدركه ارادهٔ صمدانيه آنلرى اصل تقليب بيورر ايسه بلا تعريض اتباعه آماده در.

مثنوى

﴿ چيست آن ذات اليمين فعلى حسن ﴾
﴿ چيست آن ذات الشمال اشغال تن ﴾

« ترجمه » او صاغ طرف نه در؟ فعل حسن واعمال روح برور در . او، صول طرف نه در؟ اشغال تن وبدندر . « شرح » اولياء اللهى

ارادهٔ ربانیه صاغ و صول جانبنه تقلیب ایدر بیورلمش ایدی . بو بیت شریفده اوتعبیرات علیه تفسیر وایضاح اولنیور : ذات الیمین فعل حسن واعمال روح پرور وذات الشمال اشغال تن وبدندر که اولیاء الله افعال حسنه ایفاسنده ویا بدنه عائد وظائفك اجراسنده کندی حس واملارینه تابع دکل دائما امر حق ایله حرکت وکسب سعادت ایدرلر.

مثنوی

﴿ میرود این هر دو کار از انبیا ﴾
﴿ بی خبر زین هردوایشان چون صدا ﴾

« ترجمه » بو ایکی ایشدن هر بری انبیا علیهم السلامدن صادر اولور . او زمرهٔ جلیله اصحابی بو ایکی حالاتدن صدا کبی خبرسزدر . « شرح » دیکر بیت شریفده اولیاء ، شیمدی انبیا بیورلمسی حق تعالی حضرتلرینه کلیاً تابع اولمش اولان زمرهٔ جلیلهٔ روحانیونی تعریف ایتمك ایچوندر. بیوریلیور که : اوزمرهٔ جلیله اصحابی طرفندن کرك احوال روحانیه کرك امور جسمانیه ظهور ایتدیکی حالده انلر عشق جناب خدا ایله مشغولیت دائمه ده بولندقلری ایچون کندیلرندن صادر اولان کیفیاتدن بی خبر بولنورلر. نته کیم طاغلره نه درلو سس عکس ایدرسه جبال انی بسط وتمدید ایتمکله برابر آندن بی خبر بولنور . اوزمرهٔ جلیله ده کندیلکلرندن فعل وکلام چیقارمیوب حق تعالی حضرتلرندن قلب وعقللرینه هر نه تجلی بیوریلور ایسه آنی ایشلرلر ، آنی سویلرلر ؛ فقط بونقطه جای دقتدرکه : او ذوات کرامك بی خبر اولمسی تعبیر جلیلندن مقصد ، حاشا اول زمرهٔ جلیله اصحابی فهم اشیا ده سائر انسانلردن دون دیمك دکلدر . بالعکس انلر غریق دریای فیض روحانیتدر . شو قدر که کندی حواس ظاهره لرینك ویردیکی آمال واخباردن بی خبر اولدقلری کبی ارادات ربانیه نك قبولی ایچون خبر وسبب آرامیوب کمال تسلیمیتله تابعدرلر. بوبیت شریفده ایکی توجیه دها وجهدر : بری ، هر تجلیٔ صمدانینك علت وسبب حقیقیسی نه اولدیغی حق تعالی حضرتلرندن غیری تمامیله کیمسه بیلمز . شو حالده زمرهٔ واصلین او حکمت عظیمه دن بی خبر اولدقلری حالده

تردد ایتمیوب قبول و کندیلرینی دائم مقبول ایدرلر . دیکری : روحانیون حضراتنك بی‌خبر اولمسی دریای عشق خداده مستغرق و نائل وحی والهامات اولدقلری زمانلره مخصوصدر. یوقسه حالت صحووده ایکن امور دنیا انلره کوره معلوم ورعنا اولدیغی هویدادر .

مثنوی

﴿ کر صدایت بشنواند خیر وشر ﴾
﴿ ذات که باشد زهر دو بی خبر ﴾

« ترجمه‌سی » طاغ کرچه صدای خیر و شر هرنه‌ایسه سکا ایشیتدرر ایسه‌ده کندینك ایکیسندن‌ده خبری یوقدر . « شرح » امر الٰهی ایستر ایسه لطف وجمال ، ایستر ایسه غضب وجلال اولسون اول زمرهٔ جلیله‌نك قلب وعقل ولسانلرینه تجلی بیوردقده طاغ صدایی نشر واسماع ایتدیکی کبی اول زمرهٔ جلیله اصحابی‌ده بلا نقصان سکا وهرکسه تبلیغ وبیان ایدرلر . « ایکیسندن بی‌خبردر.» تعبیر شریفنه کلنجه : سبق ایدن بیت شریفك شرحنده ویریلان ایضاحاتك بوتعبیرده شمولی واردر.

﴿ جواب کفتن مهمان یوسف را علیه السلام که آینه آوردمت ﴾
﴿ ارمغان تا که هربار که دوری نکری روی خوب خویش را بینی ﴾
﴿ و مرا یاد کنی ﴾

مسافرك حضرت یوسف علیه السلامه : سکا هدیه اوله‌رق بر آینه کتیردم؛ تا که اکا باقوب کندی حسن و جمالکی کوره‌سك و بنی یاد ایلیه‌سك . دییه جواب ویره‌سی بیانده‌در :

مثنوی

﴿ کفت یوسف هین بیاور ارمغان ﴾
﴿ او ز شرم این تقاضا زد فغان ﴾

« ترجمه » حضرت یوسف علیه‌السلام مهمانه دیدی : باقالم آرمغانی کتیر . او مهمان ایسه بو طلب وتقاضانك شرم وخجلتدن فغان ایتدی .
« شرح » یوم قیامتده هر کیم هدیه اوله‌رق عبادات مقبوله و افعال خیریه کتیره‌مز ایسه خجلت وحجابندن فریاد وفغان ایده‌جکی وارستهٔ بیاندر ؛ فقط حضرت یوسف علیه‌السلامك مهمانی اول نبی‌ذیشانه نصل برارمغان حکمت‌پیام کتیردیکی آتیده معلوم اوله‌جقدر.

مثنوی

﴿ کفت من چند ارمغان جستم ترا ﴾
﴿ ار مغانی در نظر نامد سزا ﴾

« ترجمه » مهمان دیدی : یا نبی‌الله ! پك چوق ارمغان طلب ایلدم ایسه‌ده سکا لایق نظرمه بر هدیه تصادف ایتمدی. [برقاچ ابیات شریفه‌دن صکره مقصد عالی تعین ایده‌جکندن شمدی وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ حبهٔ را جانب کان چون برم ﴾
﴿ قطرهٔ را سوی عمان چون برم ﴾

« ترجمه » [کندی کندیمه دیدم :] بر حبه‌یی معدن وبر قطره‌یی عمان جانبنه نصل کوتوره‌یم ؟ [بو بیت شریف ده حضرت یوسف علیه‌السلامك کمالنی ومسافرك تربیه‌سنی مشعر اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ زیره رامن سوی کرمان آورم ﴾
﴿ کر بپیش تو دل وجان آورم ﴾

« ترجمه » حضورکه قلب و جان عرض ایده‌جك اولسه‌م کمیون اوتنی کرمان ولایتنه کوتورمش کبی اولورم . « شرح » ینه مسافر دیورکه :

یا حضرت یوسف ! سن بر معدن نبوت وجوهر معرفتسك كه اشیا دكل ، دل وجان بیله سنك كمالاتكه كوره قیمت علویه‌نك درجه‌سنی آكلاتمق ایچون كرمان ولایتنده فوق‌العاده برصورتده خدایی نابت اولان كمیون اوتی خارجدن آلوبده اورایه كوتورمك كبی بولندیغنی سویلمك كفایت ایدر .

مثنوی

﴿ نیست تخمی كاند رین انبا رنیست ﴾
﴿ غیر حسن تو كه آنرا یار نیست ﴾

« ترجمه » بوانبارده بولنمیان هیچ برتخم یوقدر ، سنك حسنكدن غیری كه اكا یار ونظر یوقدر . « شرح » یا حضرت یوسف ! سنك ملك و دولتك ایچنده هر نه آرانسه موجود در . بناءً علیه او اشیای موجوده دن آز مقدار تدارك ایله سكا تقدیم ایتمك نا بمحل وعبث ایله اشتغالدر . سنك دولتك ایچنده مثلی بولنمیان شی یالكز حسنكدركه بن عجزمله برابر آنك اظهارینی آرزو ایلدم وعاجزانه اكا دائر بر هدیه كتیردم .

مثنوی

﴿ لایق آن دیدم كه من آینهٔ ﴾
﴿ پیشت تو آرم چو نور سینهٔ ﴾

« ترجمه » حضور نبوتكه نور سینه كبی صاف ومجلا برآینه تقدیمنی مناسب كوردم . [بوبیت شریف آتی‌یه مربوط اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ تا ببینی روی خوب خود در آن ﴾
﴿ ای توچون خور شید شمع آسمان ﴾

« ترجمه » ای كونش كبی شمع آسمان اولان نبی ملیح ! آینه‌یی او مقصده مبنی كتیردم‌كه اكا باقوبده وجه جمیلكی تماشا ایده‌سك !

« شرح » بر صاحب عرفانك قلب وسینه‌سنده نصل انوار معنویهٔ مالا نهایه لمعان ایدر ایسه بو آینه‌ده سنك وجه لطیفكك قارشیسنده او وجه‌ایله كسب نورانیت ومزیت ایلرسك ! ای یوسف! كه ، مخلوقات ایچنده احسن وسمای عرفانده آفتاب عالمتاب كبی روشنسك !

مثنوی

﴿ آیینه آور دمت ای رو شنی ﴾
﴿ تاچو بینی روی خود یادم كنی ﴾

« ترجمه » سكا آینه كتیردم ، ای بنم كوزمك ببكی ! تا كه او آینه‌ده لامع اولان وجه مبارككی كورنجه بنی یاد ایده‌سك ! « شرح » آینه‌نك بر صاحب حسن ، نظرنده قیمت واعتباری طبیعی وبدیهیدر . حضرت یوسف ایسه اصحاب حسن وجمالك اجملی وحقیقةً كوزللر كوزلی ایدی. عصرعالیسنده وجه منورندن دها پارلاق ودها قیمتدار برشی بولنمدیغندن حضور عالیسنه آینه عرض ایتمك لطافت جمالنی تماشایه خدمت ایتلك دیمك اوله‌جغندن ادیبانه وكاملانه برصورتده ایفا ایدلمش وطرف یوسفدن قبول بیورلمشدر. (روشنی) كلمه‌سنه : كوز ببكی ، كوز نوری معناسی ویرلدیكی كبی (نورانی) لفظیله‌ده ترجمه ایتمك ممكن اوله‌بیلیركه بوصورتده ای یوسف نورانی ! مآلی حاصل اولور.

مثنوی

﴿ آیینه بیرون كشید اوا ز بغل ﴾
﴿ خوب را آیینه باشد مشتغل ﴾

« ترجمه » مسافر قولتوغندن بر آینه چیقاردی ؛ آینه كوزله مشغولیت ایچون وسیله اولدی ! « شرح » حد ذاتنده عالی نهاد وحساس اولان قلبه حسن ، آینهٔ دلربادر ؛ اما حسن مادی زواله قریب وغموم وهموم ایله مالی وغیر صافی اولدیغندن اكا محبت انجام كار رنج واذیت وذلتدر ؛ فقط عقلی

ومعنوی اولان حسن دائما کسب ازدیاد ومحبی خوش وآزاد ایلر . شیخ اکبر حضرت محی‌الدین عربی قدس سره السامینك فصوص الحکمنده ابتدالرنده جناب حقك‌ده آینه‌سی کائنات وبالتخصیص انبیا واولیا کبی مقدس ذوات اولدیغنی بیان ایلر . حقك آینه‌لرندن بری‌ده قلب سلیمدرکه « یوم لاینفع مال ولا بنون الا من اتی‌الله بقلب سلیم » نظم جلیلی ایله قرآن کریمده بوکا اشارت بیورلمشدر. مآل نظم جلیلی : یوم قیامت اویله بر روز دلسوزدرکه اوکون مال واولادك انسانه نفعی اولماز. انجق قلب سلیم ایله حضرت الٰهی‌یه وارانلر منتفع اولورلر.

مثنوی

﴿ آینهٔ هستی چه باشد نیستی ﴾
﴿ نیستی بر کر تو ابله نیستی ﴾

« ترجمه » وارلق، یعنی وجود آینه‌سی نه‌در؟ یوقلقده اکر احمق دکلسك حضور جناب حقه یوقلق کوتور . « شرح » بر صاحب حسن ، کندی وجهنی رؤیت ایتمك اوزره بر آینهٔ مجلایی نصل سور ایسه کبر وانانیتی ترك ایله صاحب قلب سلیم اولمش کیمسه‌یی ده جناب واجب الوجود سور وغریق لطف ومرحمت ایلر .

مثنوی

﴿ هستی اندر نیستی بتوان نمود ﴾
﴿ مالداران بر فقیر آرند جود ﴾

« ترجمه » وارلق ، یوقلقده کورونمك ممکن اولور . بوندن طولایی مال صاحبلری فقرایه جود وعطاده بولنورلر. « شرح » « الاشیاء تنکشف باضدادها مفهومنجه هرشی ضدیله کشف وظاهر اولمق قاعدهٔ مسلمه‌دندر . بناءً علیه وجود مطلق خدا ، دنیاده انسانك ترك انانیت ایتمه‌سیله دها زیاده رونما وبالکز او زمرهٔ متواضعه نائل مرحمت بی‌انتها اولور ؛ بوکا ده مناسب بر مثال آرانیر ایسه اغنیانك مدعیلره دکل فقیر اولانلره جود واحسان ایتملری کیفیتیدر .

مثنوی

﴿ آینهٔ صافئ نان خود کر سنه است ﴾
﴿ سوخته هم آینهٔ آتش زنه است ﴾

« ترجمه » اکمکك صافی آینه‌سی آچ اولان کیمسه‌در، چاقماغك آینه‌سی ایسه قاودر . « شرح » هر بر کمال وهنری هانکی شی دها زیاده میدانه چیقاریر ایسه او کمال وهنرك معناً آینه‌سیدر ؛ مثلا آچ قالماسه اکمکك وچاقماق اولماسه قاوك لزوم وخاصه‌سی نصل معلوم اوله‌بیلیر ایدی ؟

مثنوی

﴿ نیستی ونقص هر جایی که خاست ﴾
﴿ آینهٔ خوبئ جمله پیشها ست ﴾

« ترجمه » هر نره‌ده نقصان ویوقلق پیدا اولورسه اوراسنی جمله صنایعك آینهٔ حسن وکمالیدر. [بو بیت شریفك مألی، ابیات شریفهٔ آتیه‌ده ایراد بیوریلان مثاللردن تمامیله معلوم اوله‌جقدر .]

مثنوی

﴿ چونکه جامه چست ودو زیده بود ﴾
﴿ مظهر فرهنك در زی چون شود ﴾

« ترجمه » البسه درست و لطیف دیکیلمش اولورسه ، ترزینك صنعت وکمالنه نصل محل ظهور اوله‌بیلیر ؟ « شرح » بر شهر فرض اولنسه‌که: اهالیسنك استعمال ایده‌جکلری کافهٔ البسه حاضر دیکیلمش اوله‌رق باشقه بر طرفدن کلیر ، او شهرده ولو غایت ماهر ترزیلر بولنسه‌لر هنرلری مکتوم وغیر معلوم قالیر. هر شیئك کمالی لزومیله بللی اولور.

مثنوی

﴿ تا ترا شیده همی باید جذوع ﴾
﴿ تا دروکر اصل سازد یا فروع ﴾

« ترجمه » دال وبوداقلر یونتولمامش وتسویه ایدلمامش اولمالی‌که مرانقوز او کوتوکدن اصل بیوك و یا اینجه تخته‌لر یاپه‌رق ابراز صنعت ایلسون ! (دروکر) نجار ومرانقوز دیمکدر . [بو بیت شریف ده سبق ایدن مقصد عالی‌یی تأکید بیورر .]

مثنوی

﴿ خواجهٔ اشکسته بند آنجا رود ﴾
﴿ که در آنجا پای اشکسته بود ﴾

« ترجمه » قیرقجی و چیقیقجی ، ایاغی قیرلمش بولنان یره کیدر .
« شرح » بو بیت شریفده ده مقصد عالی تأکید ایله برابر ایما اولنمشدرکه ، مرحمت ربانیه منکسر اولان قلب وخاطر ضعفایه کیرر ، احیا ایلر.

مثنوی

﴿ کی شود چون نیست رنجور ونزار ﴾
﴿ آن جمال صنعت طب آشکار ﴾

« ترجمه » مریض وضعیف اولمایجه طب صنعتی نصل عرض دیدار ایدر ؟ [بوکادائر کچن ابیات‌شریفه‌نك شرحی بو بیت‌شریفه‌ده‌شرحدر .]

مثنوی

﴿ خواری ودونیٔ مسها بر ملا ﴾
﴿ کر نباشد کی نماید کیمیا ﴾

« ترجمه » باقرلرك قيمتسزلكى ودكرسزلكى اورته ده اولمسه كيميا نصل كورينور؟
« شرح » احتياج اولمسه دفع احتياج ايدن اشيانك لزومى ، عاديلر اولمسه عاقل وعاليلرك قيمتى نصل معلوم اوله بيلير ايدى ؟ اوله ماز ايدى.

مثنوى

﴿ نقصها آيينهٔ وصف كمال ﴾
﴿ وان حقارت آيينهٔ عزوجلال ﴾

« ترجمه » نقائص ، كمالى وصف وتعريف ايچون آيينه در، انسانك تحقير نفسى جناب عزوجلالك آيينه سيدر. « شرح » كمالك بيلنمسى موجود اولان نواقصدندر. نواقص اولمسه (كمالك) لفظى بيله اولاماز ايدى . انسان كندى نفسنى جناب حقه قارشى نه قدر خوار وحقير طوتار ايسه او قدر معناً مترقى وآنك قلب وعقلنده يك چوق تجليات ربانيه لامع و واقع اولور. بونك سببى ده يعنى تحقير نفسك آيينهٔ حق اولمسى جناب حق موجود اولوب آيينهٔ معنويسى كنديته وارلق ويرمامكده ، بر تواضع محويت پروانه وتسليميت كارانه كوسترمكده در.

مثنوى

﴿ زانكه ضد را ضد كند پيدا يقين ﴾
﴿ زانكه با سركه بديد ست انكبين ﴾

« ترجمه » زيرا ضدى ، ضد حصوله كتيرديكى يقيناً بيلنير . بالك طعم ولذتى سركه جينك اكشيلكنه نسبت ايله معلوم اولديغى كبى . . . . [« الاشياء تنكشف بالاضداد » اشيا ضدلريله تبين وتعين ايلر ، قولى معلوم و شو ايضاحاته كوره بو بيتى بشقه جه تشريحه لزوم اولمديغى امر مجزومدر .]

مثنوى

﴿ هركه نقص خويش را ديد و شناخت ﴾
﴿ اندر استكمال خود ده اسبه تاخت ﴾

« ترجمه » هر کیم کندی نقصانی بیلیر وطانیرسه اصلاح و استکمالنده اون دانه آت ایله قوشار کبی استعجال ایلر. « شرح » کندی نقصانی کورمه ین کیمسه بالطبع نفس وحالنك اصلا حنه ساعی اوله ماز . فقط نواقصنی کورن مرد کامل ، اصلاح و استکمال احوالیچون دائما سعی و تعجیل ایلر ؛ کندی قصورینی کورمامك عظیم سهو وخطا ، کورمك سلامت وسعادت عظمادر. [(ده اسبه تاخت) بری یولده قالیرسه دیکرینه بینمك اوزره یدکنده بر آت بولنان سواری یه ؛ (دو اسبه) ایکی دانه بولنانه (سه اسبه) اوچ دانه بولنانه دنیلیر. (ده اسبه تاختن) ده برینه بینوب طقوز آت قوشدیرمق مألنی افاده ایدرکه کمال سرعتدن کنایه در. تعبیر شریف فوق العاده تعجیلی کوستریر .]

مثنوی

﴿ زان نمی پرد بسوی ذو الجلال ﴾
﴿ کو کمانی می برد خو درا کمال ﴾

« ترجمه » کندنده نقصان کورمه ین کیمسه کندینی صاحب کمال ظن ایتدیکندن صاحب جلال اولان خدای لایزال جانبنه پرواز ایلیه مز . « شرح » خودپسند اولوب کندینی بر شی ظن ایدن انسان جناب حقك تجلیات نورانیه سنه طوغری پران اولمسی امکان خارجنده در ؛ کندندن کمال وعظمت واردر ظن ایدر . حالبوکه عظمت و بو کبی اوصاف جلیله جناب واجب الوجوده مخصوص اولدیغی وارستهٔ شبهه و اشارت اولمق حسبیله ادعای عظمت وکمال، عین وبال ومحض ضلالدر.

مثنوی

﴿ علتی بدتر ز پندار کمال ﴾
﴿ نیست اندر جان تو ای ذودلال ﴾

« ترجمه » ای صاحب عجب وغرور ! سنك روحكده كندكده كال زعم وظن ايتمكدن بدتر بر علت يوقدر . « شرح » انسانده حسب‌الخلقه پك‌چوق قصور اولديغی وارستهٔ تفصيل وانبادر. فقط قصورينك الك مضری واشنی هانكيسيدر؟ ديه سؤال اولنور ايسه مرض كبر واانائيت اولديغنه و جان ايچون اندن دها بدتر فلاكت اولمديغنه دائر بلا تردد جواب ويريله‌بيلير .

مثنوی

﴿ ازدل واز ديده ات بس خون رود ﴾
﴿ تا ز تو اين معجبی بيرون رود ﴾

« ترجمه » سندن بو معجبلك و متكبرلك سيئه‌سی زائل اولمق ايچون قلبكدن وكوزكدن پك چوق قان وياش آقمليدر . « شرح » بر كيمسه كنديني بكنير ايسه امرحقه مخالف صورتده حركت وشركايله غضب صمدانی‌يه اوزرينه دعوت ايتمش اولور . زيرا بالاده ده بيان اولنديغی اوزره عظمت وقدرت كبی اوصاف جليله حق تعالی‌يه مخصوص اولديغی وارستهٔ اشارتدر. مع مافيه ظن اولنمسونكه كنديني بكنمك كيفيتك ازاله‌سی قولايدر . خير ! قولای دكلدر ! چونكه شيطان و نفس اماره انسانی اغفاله دائم شتاباندر . بو احوال اسف اشتمالدن خلاص بولمق واصلاح نفس ايتمك ايچون حق يوانده تضرع واجرای دموع لازمدر .

مثنوی

﴿ علت ابليس « انا خير » بدست ﴾
﴿ وين مرض درنفس هرمخلوق هست ﴾

« ترجمه » ابليس لعينك مرضی « بن آدمدن دها خيرلی يم » ادعاسی اولمشدر ؛ هر مخلوقك نفسنده بو مرض واردر . « شرح » شيطان بی امان

حضرت آدم علیه‌السلامه قارشی دعواسی (خلقتنی من نار و خلقته من‌طین) یعنی بنی آتشدن و آدمی بالچیقدن یاراتدك کبی آیات کریمه ایله قرآن مبینده مذکوردر. فقط بو ادعا یالکز شیطانده دکل شیطان سیرت اولان هر انسانده و بلکه علی قدر طاقتهم هر مخلوقده موجوددر . دفعی ایچون بر طرفدن طبیب حاذق معنوی ودیکر طرفدن تضرع وکوز یاشی مقتضیدر .

مثنوی

﴿ کر چه خود را بس شکسته بیند او ﴾
﴿ آب صافی دان و سر کین زیر جو ﴾

« ترجمه‌سی » کندنده کمال اولدیغی ظن ایدن کیمسه کندینی غایت شکسته ومتواضع کوررسه‌ده آنی صورتا صافی بر ایرماق صویی کبی بیل که اوایرماغك سطحی آب‌صافی، آلتی نجس ایله مالیدر. « شرح » بك‌چوق آدملر بولنورکه کندیلرنده کمالات فرض ایدرلر وتواضع ده بر نوع کمال اولدیغنی ایشتمش ویا اوقومش اولدقلرندن ـ رضای حق ایچون دکل تواضع اثر کمال اولدیغی اجلدن ـ آنی‌ده اختیار ایدرلرکه او صورتله اولان تواضع حقیقتده تکبردر ؛ بومقوله کیمسه‌لرك حالی بیت شریفك ترجمه‌سنده کورون ایرماغك حالی کبیدر.

مثنوی

﴿ چون بشو راند ترا درامتحان ﴾
﴿ آب سر کین رنك کردد درزمان ﴾

« ترجمه‌سی » اکر بر عارف سنی امتحان ایچون قاریشدیرر ایسه او زمان صافی صو ، نجس رنك اولور . « شرح » ای کندینی کامل ظن ایدن غافل ! صورتا لساناً تواضعدن ده بحث ایدر ایسه‌کده سن سبق ایدن بیت شریفده بیان اولندیغی اوزره برایرماغه مشابهسك که سطحی صافی ، ایچی نجس ایله مالیدر . اکر عارف بر انسان ، سنی بالالتزام تجربه و امتحان ایدر ایسه او حالده حسیات قلبیه‌ك آکلاشیلیر. سطحیاتك بیله‌ذات آمیزومشوش وبی‌قراراولور.

مثنوی

﴿ درتك جوهست سركين اى فتا ﴾
﴿ كرچه جو صافى نمايد مر ترا ﴾

« ترجمه » اى دليقانلى ! سكا صافى كورونورسه‌ده ايرماغك ديبنده نجس واردر . « شرح » اى بحق تربيه كورمامش غافل ! خفى اولان كبر وانانيت او قدر عجيب بر كيفيتدركه بعض دفعه صاحبى‌ده بيلمكدن عاجزدر . فقط بر استادك امتحاننده درحال هويدا اولور .

مثنوی

﴿ هست پير راهدان پر فطن ﴾
﴿ باغهاى نفس كل را جوى كن ﴾

« ترجمه » ذكاوت وفطانتله‌مالى اولوب يولى بيليجى‌پيرومرشد، بالچيقدن اولان نفس باغلرينك ايرماغنى‌قازيجيدر. [ايكنجى مصراعده كى (كل) لفظى اسكى نسخهٔ شريفه‌ده كسر كاف ايله اشارت اولنمشدركه بالچيق ديمكدر .] « شرح » مرتبهٔ قطبيته واران وغايت عارف اولان بر ذات خجسته صفات ، باذن الله تعالى جهان روحانيتده نائل اولديغى ترقيادن بشقه فطانت وفراستى عالى ونامتناهيدر ؛ اويله بر عارف بالله مرام ايلديكى حالده مريدينك ايچنده خفى اولان تلويثاتى امحا وبعده آب هدايتى قلبنه اجرا ايله معناً احيا ايلر ؛ ذكر اولنان (كل) لفظى بعضيسى ضم كاف ايله قرائت ايدوب او حالده معنى « جوى كن » اولان استاد وكامل نفس كل باغلرينه ماءالحيات كتيرر ديمك اولورسه‌ده اولكى توجيه ومعنا دها لايق واحرادر .

مثنوی

﴿ جوى خودرا كى تواند پاك كرد ﴾
﴿ نافع از علم خدا شد علم مرد ﴾

« ترجمه » بر کیمسه جوی نفسنی بالذات نه وقت پاك ایتمكه مقتدر اوله بیلیر ؟ مرد خدانك علمی فائده بخش اولمسی جناب خدانك علم و کرمندن آخذ اولدیغندندر. « شرح » خام اولان غافل دیسون که بن عاقل وکامل اولدیغمدن جوی نفسمده پیسلك اولسه‌ده کندم تطهیر و نفس وشیطانك القاآتنی محو وتدمیر ایدرم ؛ بو ادعا خیال محالدر ؛ طهارت و سلامت معنویه‌یی آرزو ایلر ایسك آخذ فیوضات صمدانیه اولان بر مرشد کامله مراجعت ایدرك آنك همت ونصحتیله کندینی برحیات ایتمكه چالیش !

مثنوی

﴿ کی تراشد تیغ دستهٔ خویش را ﴾
﴿ رو بجراحی سپاراین ریش را ﴾

« ترجمه » قلیچ کندی صاپنی یونته بیلیرمی؟ کیت ! یاره‌یی بر جراحه تسلیم ایت! « شرح » سبق ایدن مقصد عالی‌یی تأکیداً بیوریلیورکه : قلیچ حدذاتنده کسکیندر، صاپنی کندی کندینه یونته‌مز ، برصاحب دسته‌محتاجدر؛ کذلك سن‌ده کندینی نه‌قدر عاقل وکسکین فرض ایدر ایسك مرشد کاملك دست چاره پیوستی اولمینجه نفسك فلاح وصلاح بوله‌ماز ؛ بناءً علیه درونی اولان یاره‌کی تداوی وسنی خلاص ایتمك اوزره برطبیب معنوی تحری و آنك همیتله تعالی ایت !

مثنوی

﴿ بر سر هر ریش جمع آمد مکس ﴾
﴿ تا نبیند قبح ریش خویش کس ﴾

« ترجمه » کیمسه کندی یاره‌سنك چیر کینلکنی کورمامك ایچون هر یاره‌نك اوزرینه پك چوق سینك کلیر . [بوبخنده‌کی یاره ایله سینکدن مقصدنه اولدیغی بیت آتیٔ شریفده تصریح بیورلمشدر.]

مثنوی

﴿ آن مکس اندیشه‌ها دان مال تو ﴾
﴿ ریش تو آن ظلمت احوال تو ﴾

« ترجمه » او سینك ، سنك اوهام وخیالاتك ومال وملككدر ، یاره‌ك ایسه، سنك احوال ظلمت اشتمالكدر . « شرح » سینك ویاره تعبیراتندن مقصد ندر؟ دیه سؤال اولنورسه جواباً بیوریلیورکه: سینكلر مال وشانه عائد اوهام وخیالات مضرت آورانه‌دن عبارتدرکه انسانی عباداتدن واجرای وظیفه‌دن منع ایلدكلری کبی دماغ و فکرینی ده اتعاب وبی تاب ایدرلر ؛ یاره ایسه درونی اولان کبر وانانیت وشبهات پرمذلتدرکه انلر ظلمت افزا ومرآت عقل وقلبی بی صفا وپراذا ایلرلر ؛ بواحوال اهمیت اشتماله چاره: ارادات ربانیه‌نك اجراسیله برابر بر کامل وعاقلك همت پرمیمنتنی جلب ایله اندن استفاده‌در .

مثنوی

﴿ ور نهد مرهم بر آن ریش تو پیر ﴾
﴿ آن زمان ساکن شود درد و نفیر ﴾

« ترجمه » سنك اویاره‌ك اوزرینه اکر پیر ، مرهم قور ایسه او زمان درد وفغانك ساکن اولور . « شرح » اکر مرشد و پیر روشن ضمیر ، سنك معنوی ودرونی اولان یاره‌که اذن حق ایله چاره ساز اولور ایسه اوحالده اضطرابات باطنیه سکون پذیر اولور واحوالك کسب سلامت وسعادت ایلر . یوقسه فریاد و آه ، سنکله همراهدر .

مثنوی

﴿ تا که پندارد که صحت یافته است ﴾
﴿ پر تو مرهم بر آنجا تافته است ﴾

« ترجمه » حتی مجروح اولان صحت بولدیغنی ظن ایدر ، حالبوکه پرتو

وفیض مرهم او ، یاره اوستنه نور صاچار . « **شرح** » انانیت و کبردن واندیشه وخیالاتدن طولانی باطناً مریض اولان کیمسه برمرشد کامل وعاقله نائل اولنجه اضطرابات وخیالاتی کسب سکون ایلر ؛ فقط اگر حد ذاتنده مایهٔ عرفان ایله مخمر دکل ایسه کسب ایلدیکی سکون کندی همت وغیرتندن نشأت ایندی صانیر . او سکون ایسه پیر روشن ضمیرك بخش ایلدیکی مرهم سلامت توأمندر .

مثنوی

﴿ هین زمرهم سر مکش ای پشت ریش ﴾
﴿ وان ز پرتودان مدان ازاصل خویش ﴾

« **ترجمه** » ای آرقه‌سی یاره‌لی اولان غافل! آگاه اول! مرهمدن قاچنمه! وبولدیغك صحتی پیرك پرتو و نورندن بیل ! کندی اصلکدن بیلمه !

« **شرح** » یاره‌سی آرقه‌سنده اولان کیمسه یاره‌سنی کوره‌مدیکی کبی سنده باطنی اولان یاره‌یی کوره‌مزسك . زنهار شمدی بنده یاره و مرشدك مرهم تداویسنه لزوم و فائده قالمدی ! دیه سویلر ومرشدك همتدن واز کچر ایسك قطعیاً وکلیاً افاقت بولدی ظن ایلدیکك یاره نکس ایدوب سنی بدحال وبد اندیش وقلب وعقلنی بردها کسب سلامت ایده‌میه‌جك بر یولده برباد وتشویش ایلر ؛ شو حالده عاقل ایسك عاقل وکاملی ، عارف ایسك مرد وعارفی ترك وتبرید ایتمکدن تحاشی واو زمرهٔ جلیله اصحابنك همتلریله تعالی وترقی ایتملیسك !

﴿ هذا من فضل ربی ﴾ .

جناب حقه شکرلر اولسون ؛ بوشرحك بشنجی جلدی بو بیت شریفده ختام بولدی .

بشنجی جلدك فهرستی

صحیفه

٢ اعرابی وزجه‌سی حقنده کی حکایه‌نك خلاصه‌سیدر.

١٢ اعرابینك کندی دلبری اولان زوجه سنك التماسنه کوکل ویرمسی وبو تسلیمنده بنم بر حیله وامتحانم یوقدر دیه زوجه‌سنه یمین ایلمسی بیانندەدر.

٢٩ زن اعرابی زوجنه رزق طلبنك طریقنی تعیین وارائه وزوجی اول طریقی قبول ایلمسی بیانندەدر.

٣٧ اعرابی بادیه اورته‌سنده یاغمور صوییله طولمش دستی‌یی بغداده امیرالمؤمنینه هدیه کوتورمسی بیانندەدر.

٤٦ یاغمور صوییله طولمش دستی یه زن اعرابی کیچه دیکمه‌سی وعربك کمال اعتقادندن اول دستی‌اوزرینه مهر وضع ایتمسی بیانندەدر.

٥٥ نصل کدا کرمك عاشـقیدر ؛ کریم او لانك کرمی ده فقیر و کدانك عاشقیدر (الخ) بیانندەدر.

٥٨ او کیمسـه‌نك میانی فرق ایلمك بیانندەدر که : بری خدا حضرتلرینه درویش وفقیردر ولطف خدانك تشنه‌سیدر ؛ دیکری جناب خـدادن درویش وفقیردر.

٦٧ مأمورین وقپوجیلر اعرابی‌یه اکرام ایدرك استقباله کلوب کتیردیکی هدیه‌سنی قبول ایلدیکی بیانندەدر.

٧٨ دنیایه عاشق، دیواره عاشق اولان کیمسه کیدر (الخ) بیانندەدر.

٨٥ اعرابینك کتیردیکی هدیه یی خلیفه‌نك بنده‌لرینه یعنی دجلهٔ علم‌خدانك ساکنانه تسلیم ایلدیکنه‌دائردر.

٩٣ نحوی ایله برقپودانك حکایت ماجراسی‌بیانندەدر.

١٠٠ خلیفه هدیه یی قبول ایلدیکنه و اول‌هدیه ودستیدن‌طولایی کمال بی‌نیازی ایله اعرابی‌یه احسان ایتدیکنه دائردر.

٢٣٣ پیرك صفتنه واکا مطاوعتك لزومنه دائردر.

٢٤٣ فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك حضرت علی رضی الله عنه وصیت بیوردیغنه و (الخ) بیانندەدر.

١٥٣ بر شخص قزوینی صیرتنك ایکی کوره‌کی اوزرینه بر ارسـلان صورتی اوردیرمسی وایکنه‌نك زخم‌وپاره‌سی‌سببیله قزوینیك‌پشیمان‌اولمسی‌بیانندەدر.

١٦٣ قورد ایله تیلکینك برای صید وشکار ارسلانك خدمت‌ومعیتنده اوله‌رق کیتدکلرینه دائردر.

صحیفه

١٧٥ ارسلانك قوردی امتحان ایتمسی و آوی بینلرنده تقسیم ایتمسی حکایه‌سیدر .

١٧٠ بر کیمسه بر دوستنك قپوسنه اوردیغنه و ایچریدن صاحب خانه کیمدر دیدیکنه وقپویی اورن کیمسه (بنم) دیمسی اوزرینه صاحب خانه‌نك کندیسنی قبول ایتمدیکنه دائر قصه‌در .

٢٠٠ ارسلان قوردی تأدیب ایلدی که قورد تقسیمده ادبسز ایتمش اولمسی حقنده‌در.

٢٠٨ حضرت نوح علیه السلامك، قومنی تهدید ایتمسنك بیاننده‌در .

٢٢١ پادشاهلر ، صوفی وعارفلری کندی قارشیلرنده اوطورتملری بیاننده‌در

٢٢٤ حضرت یوسف علیه السلامك حضورینه برمسافر کلمسی واول نبی ذیشان مهماندن تحفه طلب ایدوب اندن طولایی تقاضا قیلمسی بیاننده‌در.

٣٢٠ حضرت یوسف صدیق علیه السلامك مسافردن هدیه و ارمغان طلب ایتمسی بیاننده‌در.

٣٣٣ مسافرك حضرت یوسف علیه السلامه جواب ویرمسیدرکه : سکا هدیه اوله‌رق بر آینه کتیردم . تا که اکا نظر قیلوب کندی حسن وجمالکی کوره‌سك وبنی یاد ایلیه‌سك دیمسی بیاننده‌در .

ترجمه وشرح مثنوی شریف

﴿ مولانا جامینك ، حضرت جلال الدین رومی قدس سره السامی ﴾
﴿ حقنده کی قطعهٔ مشهوره سیدر : ﴾

آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان قدرش مثنوی

من چه کویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب

جلد سادس

(عابدین پاشا) مرحومك اثریدر .

معارف نظارت جلیله‌سنك فی ۲۸ صفر سنه ۳۲٤ و فی ۹ نیسان سنه ۳۲۲
تاریخلی و ۳۲ نومرولو رخصتنامهٔ رسمیسنه مستنداً باب عالی جاده‌سنده

کتبخانهٔ عرفان

طرفندن طبع ونشر اولنمشدر .

درسعادت — اقدام مطبعه‌سی

۱۳۲٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ

مرتد شدن کاتب وحی بسبب آنکه پرتو وحی بروزد آن
آیت‌را پیش از پیغمبر علیه‌الصلوة والسلام بخواند وگفت
پس من‌هم محل وحیم

بر کاتب وحیك مرتد اولمسی بیانندەدرکه وحیك پرتوی آنك اوزرینه اوردی واول آیت کریمه‌یی پیغمبر علیه‌الصلوة والسلام افندیمز حضرتلرندن اول اوقودی وآنك اوزرینه دیدی : « بن‌ده محل وحیم . »

ذکر اولنان کاتب وحیك اسمی عبدالله بن سعد ایدی . سورهٔ مؤمنك اون ایکنجی آیت کریمه‌سنده خاقت بشریه غایت واضح و بلیغ بر صورتده تبلیغ بیورلدیغی آنده « ثم انشأناه خلقاً آخر » آیتنه کلنجه « من طین ثم جعلناه نطفةً فی قرارٍ مکینٍ » معنای شریفی : وتحقیقاً که حضرت آدمی چامورك صافندن خلق ایلدك ، صکره (نطفه) ی محکم قرار یرنده قیلدق ، صکره منی دوکمش قیرمزی قان ایتدك . وحی جلیلك کمال پرتوی کاتبك قلبنه طلوع ایله ﴿ فتبارك‌الله احسن‌الخالقین ﴾ یعنی جناب حق عالیدرکه خالقنك ـ یاپانلرك ونقش ایدنلرك ـ احسنیدر ، دیمش ، فخر عالم صلی‌الله علیه وسلم افندیمز حضرتلری طبق او وجه ایله بیان بیورمش ایدی . آنك اوزرینه او کاتب جاهل کبر ایدوب اویله‌ایسه بن‌ده محل وحیم ادعای جاهلانه‌سیله‌ارتداد ایتمشدر.

مثنوی

پیش از عثمان یکی نساخ بود
کو بنسخ وحی جدی می نمود

« ترجمه » حضرت عثماندن اول بر کاتب وار ایدی . وحیك یازلمسنه غیرت کوستررایدی . « شرح » قرآن عظیم‌الشان کاملاً فخر عالم علیه‌الصلوة والسلام افندیمزه یکرمی اوچ سنه ظرفنده جبریل امین واسطه‌سیله جناب ارحم‌الراحمیندن شرف نازل اولمشدر . وحیك شرف نزولنده مفخر موجودات علیه افضل‌التحیات افندیمز حضرتلری بعض مرتبه جسماً اضطراب حس بیوررلر ایدی ؛ بعض دفعه دوه چانی کبی سمع جلیللرینه برصدای حکمت افزا عکس ایدرایدی ؛ جامع‌القرآن عثمان ابن عفان حضرتلری کتابت وحی خدمت موجب‌المفخرتیله بر خیلی مدت بکام اولدیلر .

مثنوی

﴿ چون نبی از وحی فرمودی سبق ﴾
﴿ او همانرا وانوشتی بر ورق ﴾

« ترجمه » وقتا که نبی عالم افندیمز حضرتلری وحیدن سبق بیورردی . اوقوردی ، او کاتب همان کاغده یازاردی . [بعض نسخه‌لرده مصراع ثانیده (نوشتی) یازلمشدر . معنا بر ایسه‌ده اسکی نسخه‌لرده (وانبشتی) یازلمش که (نبشتن)ده یازمق معناسنه کلیر .]

مثنوی

﴿ پرتو آن وحی بروی تافتی ﴾
﴿ او درون خویش حکمت یافتی ﴾

« ترجمه » وحی جلیلك پرتوی او کاتبك یوزنده پارلادی . آنك اوزرینه کاتب کندی دروننده حکمت بولدی . « شرح » پرتو وحی حسبیله آیت کریمه‌نك صوك عبارهٔ جلیله‌سنی کاتب اولجه سویلمش ، بعد کفرایدرك ادعای‌کاله جرأت ایتمش ایسه‌ده کندیسندن فیض نورانیٔ محمدی زائل اولدیغندن معناً ، مادةً اعمی اولمشدر . قارانلق کیجه‌ده شیمشك کورمکله نور دائمی‌یی ترك وکوز آچوب قپانجه‌یه قدر بر مدت جزئیه‌یه منحصر شیمشکك لمعان آنیسی کبی بر پرتو برق‌الظهوره قلبنی ربط ایدنلر جهل ونادانی ایچنده پویان اولانلردر .

مثنوی

﴿ عین آن حکمت بفرمودی رسول ﴾
﴿ زین قدر گمراه شد آن بوالفضول ﴾

« ترجمه » ﴿ فتبارك الله احسن الخالقين ﴾ وحی وحکمتی پیغمبریمز افندیمز حضرتلری عیناً بیورنجه ، بو قدردن او شعورسز کاتب یولنی شاشیردی . [(فضول) (فضلك) جمعیدر ، چوق معنایه کلیر ، فقط اك مشهور معنالری کال وجبر وزور ، زوزکلکدر .] « شرح » کاتب آنی بر پرتو وحیه مظهر اولنجه عجزینی اونوتمش ولیاقت ادراکیه‌سندن خارج ادعالره قیام ایتمشدر . حال بوکه ذره قبیلندن اولان او کاتب منبع انوار اولان حضرت رسول اکرمك اضواء وحیندن پرتو آلمش ایدی . او نور ، ادعای جاهلانه‌سیله اوزرندن رفع اولنجه ینه اسکی ذره‌لکنه رجعت ایتمسی طبیعیدر. بونی فرق ایتمدی .

مثنوی

﴿ کانچه می کوید رسول مستنیر ﴾
﴿ مر مرا هست آن حقیقت درضمیر ﴾

« ترجمه » او، شیئی که مستغرق انوار اولان رسول اکرم وحیدن سویلر ، او حقیقت بنم قلب وضمیرمده واردر. « شرح » کبر وغرور ، انسانی خود پرست ایدر . بلای کبر وانانیتدرکه بو کاتب غیر ادیبی اضلال و نفس وشیطانه اسیر اوله‌رق بدحال ایتدی . خزینهٔ تجلیات اولان قلب معلای مولاناده فیوضات محمدیه آثاری بولندیغنی اطاعت کاملانه و متواضعانه ایله ایما ایدن بو بیت شریف ارباب عندنده پك دکرلی بر دردانهٔ الهاماتدر.

مثنوی

﴿ پرتو اندیشه اش زد بر رسول ﴾
﴿ قهر حق آورد بر جانش نزول ﴾

« ترجمه » کاتبك پرتو اندیشه‌سی جناب رسول اکرمه معلوم اولدی ، درحال حق تعالی حضرتلرینك قهری کاتبك جانه نزول ایتدی ،

« شرح » روحانیونك قلوب وعقوله درکار اولان تأثیرات وقوتی غیر قابل تعریفدر. اصحاب مراتب نورانیه ایسترسه اذن حق ایله مرده دل اولانی احیا ودیری صانیلان بر مفسدك حسیات باطنیه‌سنی اماته ایدر. هله اکمل موجودات علیه افضل التحیات افندیمز حضرتلری ایجاب ایتدکجه اذن حق ایله عالمی پاك واهل فسق واصحاب شقاوتی هلاك ایلر ایدی. بو تأثیر وقوت، الآن موجوددر.

مثنوی

﴿ هم زنساخی برآمد هم زدین ﴾
﴿ شد عدو مصطفی و دین بکین ﴾

« ترجمه » او کاتب هم کاتبلکدن، هم دیندن چیقدی. حضرت مصطفی ایله دین مبینه کمال کین ایله دشمن اولدی. « شرح » محبوب جناب کبریا محمد مصطفی افضل التحایا کبی پیغمبر ذیشانه دشمن وباعث سلامت وسعادت دارین اولان دین مبینه قارشی کیندار والی الابد کرفتار قهر کردکار اولمق نه قدر بدبختلق اولدیغنی ارباب اذعان دوشونه بیلیر.

مثنوی

﴿ مصطفی فرمود کای کبر عنود ﴾
﴿ چون سیاه کشتی اکر نور از تو بود ﴾

« ترجمه » حضرت محمد مصطفی افندیمز بیوردی: ای عنود ومردود وکافر! نه ایچون سیاه اولدك؟ اکر نور سندن ایدیسه!... [شرحه حاجت براقمیه‌جق وضوح بیانی حائزدر.]

مثنوی

﴿ کر تو ینبوع الٓهی بوده ﴾
﴿ این چنین آب سیه نکشوده ﴾

« ترجمه » اكر سن آب صافئ فيوضات الٓهيه‌نك منبعى ، چشمه سارى اولمش اوله ايدك بويله كوزلرينه قره صو كتيررجه‌سنه كفر وضلالتى اظهار ايتمز ايدك! « شرح » اى مغلوب كبر و انانيت اولمش كاتب بى ادب ! اكر سنده نور وسعادت اولايدى قلب ضلال آلودينى تنويره قدرت بولور و بو چركاب شرك ومعصيتله ملوث ومكدر اولمز ايدك !

مثنوى

﴿ تاكه ناموسش به پيش اين و آن ﴾
﴿ نشكند بر بست اين او را دهان ﴾

« ترجمه » تاكه شونك ، بونك اوكنده ناموسنى قيرمسون فكرى آنك اغزينى توبه‌دن واعتراف قصوردن باغلادى . « شرح »نه‌مادهٔ كورينور، نه‌ده معناً فائده‌سى اولور خلق بيننده ناموس تسميه اولنور بر كبر و انكار واردركه معاذالله تعالى انسانى خراب ودوچار عذاب ايدر. صورتا چوق عاقل وذكى ، حقيقتده احمق وغبى بولنوركه بر ادعاى ابتدا نصلسه ميدانه آتمش اولور. ناموس وثباتنه خلل كلير خياليله او فكر مضرى ترك ايتميوب آنده اصرار ودوام و وخامتى هر آن اضعاف وكنديني ، بعضاً بشقه‌لرينى بدكام ايدر.

مثنوى

﴿ اندرون مى سوختش هم زين سبب ﴾
﴿ توبه كردن مى نيارست اين عجب ﴾

« ترجمه » بو سببدن درونى ياندى ، اما بو تعجبه شاياندركه يانديغنى بيلير ايكن كاتب ينه توبه ايتمكه مقتدر اوله‌مدى . « شرح» «بنده محل وحيم» ادعاسنده بولنان محل وحى دكل مقر قهر اولديغنى اكلامش ، بيلمش ايكن ادعاى وحى واهى‌يى ترك ايله نصل اظهار جهالت ايده‌رم فكر فاسدى‌اوزرينه اعترافه واستغفاره مقتدر اوله‌مدى .

مثنوی

﴿ آه می کرد او نبودش آه سود ﴾
﴿ چون در آمد تیغ وسر را در ربود ﴾

« ترجمه » اول کاتب آه ایدرایدی . آه ایتمك اکا فائده ویرمدی. چونکه قلیج کلدی وباشی قاپدی . « شرح » کاتب، قلبنده‌کی ظلمت ضلالتك تضییق. خسران افزاسیله آه و واه دیمش ایسه‌ده او نوع آه باعث نفع وفلاح اولمدی؛ زیرا اساسی الله ایچون دکل ایدی . کاتب مرتدك آه چکمسنی موجب اولان اسبابدن بری ، خلقه اظهار هنر وکمال ایچون بر دها وحیه نائل اوله‌مدمکی اغراضه مبتنی هوسات نفسانیه ایدی ؛ بحق تائب اولان کیمسه جناب حقك رضاسنی طلب ایدر . بر طرفدن کسر نفس ایچون کندی خطاسنی حقه‌وخلقه اظهار وآشکار ایدر . اما ناموس فکریله خطاسنی اعتراف ایتمامکده اصرار ایدن جاهل خالقنه دکل نفسنه پرستش ایتمش وایکی جهانده‌ذلیل اولمش اولور.

مثنوی

﴿ کرد حق ناموس را صد من حدید ﴾
﴿ ای بسا بسته ببند نا بدید ﴾

« ترجمه » حق تعالی حضرتلری آنك ایچون ناموسی انسانه یوز بطمان دمیر قدر آغر بر قید وبند ایتمشدر. ای! چوق کیمسه کورونمه‌ین بوزنجیرایله باغلانمشدر. « شرح » افکار فاسده اصحابیله متکبرلره مخصوص اولان مجازات صورتا کورنمز بر زنجیر ضمیردرکه یوزبطمان ثقلتنده اولان دمیردن دها آغردر. بو اغر زنجیر ضلالی بوغازنده طاشیان محکومین خسران وضلالت، اسیرشرك وغوایت ایچون توبه‌یه ، اظهار قصوره ، حضوره مجال یوقدر.

مثنوی

﴿ کبر وکفر انسان ببست آن راه را ﴾
﴿ که نیارد کرد ظاهر آه را ﴾

« ترجمه‌م » كبر وكفر انسانك بوانی او قدر باغلادی . كوكانده اولان آهی اظهاره مقتدر اوله‌مدی . « شرح » بو بيت شريف كبر وخود پرستلك انسانی نه قدر خسران وپريشانی ایچنده براقديغنی تصوير ايدر .

مثنوی

﴿ كفت اغلالاً فهم به مقمحون ﴾
﴿ نيست اين اغلال برما از برون ﴾

« ترجمه‌م » حق تعالی بيوردی : كنديلرينه قونيلان زنجيرلر سببيله كافرلر باشلرينی يوقاری‌يه طوغری قالديروب كوزلرينی قپاديلر . او زنجيرلر بزم ایچون خارج وظاهر دكلدر . « شرح » ناموس، انكار وبوكبی نيجه نيجه باطل افكار كوزايله كوروبنمزايسه‌ده اونوع افكار معناً اغلال غليظه ومصائب اليمه‌دركه كرفتارلری شاشمش وكرداب عذاب ایچنه باتمشدر . اشارت اولنان آيت كريمه «يس» شريفك ابتداسنی متعاقب سكزنجی آيت كريمه‌در: ﴿لقد حق القول علی اكثرهم فهم لا يؤمنون ﴾ « آنلرك چوغی اوزرينه عذاب وعده‌سی تحقق ايدوب ثابت اولدی ، مع مافيه آنلر ايمان كتيرمزلر . » ﴿ انا جعلنا فی اعناقهم اغلالاً فهی الی الاذقان فهم مقمحون ﴾ « بز آنلرك بيونلرنده زنجيرلر يابدق كه او لاله‌لر چكه‌لرينه قدر يايشمشدر . باشلرينی يوقاری‌يه طوغری ديكوب كوزلرينی قپاديلر ، شاشديلر . »

مثنوی

﴿ خلفهم سداً فاغشيناهم ﴾
﴿ می نبيند بند را پيش وپس او ﴾

« ترجمه‌م » ارباب كفرك احوال ماضيه‌سی كنديلرينه بر ديواردر . آنلری او پرده ، او ديوارله بز قاپلادق . كافر اولان كيمسه اوكنده وآرقه‌سنده‌كی زنجيری كورمز . « شرح » اشارت اولنان بو آيت كريمه‌ده

سورهٔ « یس » ده ذکری سبق ایدن آیت کریمه‌نك اتصالنده‌در . ﴿ وجعلنا من بین ایدیهم سداً ومن خلفهم سداً فاغشیناهم فهم لا یبصرون ﴾ « وایلریلرنده بر دیوار و آرقه‌لرنده بر دیوار قیلدق ، آنلری قاپلادق ، ایمدی آنلر هیچ برشی کوره‌مزلر . » کافرلرك ماضیسی و حال واستقباللری اوقدر ظلمت انکیزدرکه ایکی دیوار کبی بصر بصیرتلرینك نوری زائل ، حقی کورمکه حائل اولمش ، افکار و حسیات باطنهٔ باطله‌سی آنلرك کردن ضلالنه اك آغر اغلال اضمحلال اشتمال شکلنده باغلانمشدر .

مثنوی

﴿ رنك صحرا دارد آن سدی که خاست ﴾
﴿ او نمی داندکه آن سد قضاست ﴾

« ترجمه » قهر ازلیدن قالقان او دیوار صحرا رنکنده کورینور . غافل اولان بیلمزکه او قضای الٰهی سدیدر . « شرح » (یس) شریفده ذکری سبق ایدن (سد) صورتا صحرا رنکنده چیچکار ، چایرلر ، چمنلر کوستر سه‌ده نظر حقیقتده او صحرا دکل ، سد قضادر . سد معنوینك چیچکلری آمال و مشتهیات متنوعهٔ نفسانیه‌در ، راغبلرینی هلاك ایدر . صحراده‌کی چیچکلر کبی تأثیر روزکار ایله طراوتلرینی غائب ایدرك محو و پریشان اولور .

مثنوی

﴿ شاهد تو سد روی شاهدست ﴾
﴿ مرشد تو سد کفت مرشدست ﴾

« ترجمه » سنك محبوبك محبوب حقیقی لقاسنه قارشی سد در ؛ سنك عادی مرشد و ناصحك مرشد کاملك سدیدر . « شرح » شاهد و محبوبدن مقصد ، احوال فانیه‌دن محبت اولنان شیلردرکه نهایت عاشقی حقدن محروم و محجوب ایدر . نصیحت و تبلیغاتی شریعت غرایه و حقیقت سعادت نمایه مستند اولمیان مرشد غیر رشیدك و ناصح نظافت نا بدیدك تأثیرات زهر افشانی مستمع جاهل ایچون بادئ ضلالدر .

مثنوی

﴿ ای بسا کفار را سودای دین ﴾
﴿ بند شان ناموس و کبر و آن و این ﴾

« ترجمه » ای ! چوق کفار واردرکه دینه سودا و محبت ایدرلر ایسه‌ده ناموس وکبر واو وبو بزم ایچون نه دیه‌جك کبی فکرلری آنلره بندوزنجیردر.
« شرح » کفارك بیله بعضیسی تأمل ایدرلرکه دین مبینك حقیقتی ظاهر وسلامتی باهر اولدیغنی بیلیرلر. فقط اکا انتساب ایتمك آرزو ایتدکلری حالده حال حاضرینی ترك ایله دینی قبول ایدن کافهٔ کفار استهزا و ناموسلرینی هبا ایده‌جکلری خیالیله وفقرای مؤمنین ایله هم عیار وبی‌اعتبار اولورز کبی افکار باطله سوقیله خسران وضلالتده قالیرلرکه بو حال کفار ایچون غیرمرئی، فقط غایت اغر بر زنجیر اولدیغی امر جلیدر.

مثنوی

﴿ بند پنهان لیکن از آهن بتر ﴾
﴿ بند آهن را کند پاره تبر ﴾

« ترجمه » بو ، کیزلی بند وزنجیر دمیردن یاپیلان زنجیردن دها بتردر ؛ زیرا دمیردن اولان بند وزنجیری « تبر » دنیلن بالطه‌شکلنده‌بر آلت پارچه‌لار.
« شرح » دمیردن مصنوع بند وزنجیر تبر وبوکا بکزر بر آلت ایله قیریلیر. فقط روحه بیلان کبی صارلمش اولان زنجیر کبر وشرك قلب وفکرده کیزلنمش اولدیغی ایچون محکم وقویدر. آنلره کرفتار اولان کیمسه‌یی الی آخرالعمر مقید طوتوب طریق سلامته سالك اولمقدن منع ایدر.

مثنوی

﴿ بند آهن را توان کردن جدا ﴾
﴿ بند غیب را نداند کس دوا ﴾

« ترجمه » دمیر بوقاغی وزنجیر بوغازدن اوزاق طوتولور ومحوایدیله‌بیلیر. کورونمه‌ین بند وزنجیره کیمسه علاج بوله‌ماز. [بالاده‌کی شرح بو بیت‌شریفه‌ده شرح اولور .]

مثنوی

﴿ مردرا زنبور اگر نیشی زند ﴾
﴿ طبع او آن لحظه بر دفعی تند ﴾

« ترجمه » بال آریسی بر انسانه بر ایکنه صوقار. اودقیقه‌ده جانی آجیانك طبیعتی آجینك دفعنه چالیشیر . [مآلی بیت‌شریف آتی ایله اکمال اولنیور .]

مثنوی

﴿ زخم نیش اماچو از هستیٔ تست ﴾
﴿ غم قوی باشد نگردد دردست ﴾

« ترجمه » بر ایکنه‌نك پاره‌سی‌که خارجی اولمیوب سنك وجودکدندر ، غم قوی اولور. اندن‌حاصل‌اولان‌دردوالم آز،ضعیف‌اولماز. «شرح» خارجی دکل باطنی اولان اضطراباتك چاره‌سی مشکل اولدیغنی بیلدیرمك ایچون دمیردن مصنوع بند وزنجیر خارجیله کبر و ناموس قیودی ابیات شریفه‌ده بیان واتیان بیورلمش ایدی . بو ایکی بیت شریف بو مقصد عالی‌یی دیکر مثال ایله تعریف ایدییور : بال آریسی بر انسانی ایکنه‌لرسه حیوانك ایراث ایده‌جکی یاره‌نك نتائج مادیه‌سی محسوس وبدیهی اولور. طبع‌مادی اضطرابی دفع ایچون‌چابالار. مدت قلیله‌ده دفعه موفق وغمدن خالی اولور ؛ اگر او یاره باطنی وقلبی ایسه غایت الیمانه حس اولنور ، او دردك نه‌وجودی ونه‌مقری کورینور و بعضاً کچمش ظن اولنور ایکن وهلةً مزداد اولمش اولور.

مثنوی

﴿ شرح این از سینه بیرون می جهد ﴾
﴿ لیك می ترسم‌که نومیدی دهد ﴾

« ترجمه » بو حقیقتك شرحی سینه‌مدن طیشاری چیقمق ایستر ، لكن قورقارم‌كه امیدسزلك ویرر. « شرح » حضرت مولانا باطنی اولان مزاحم وامراضك عسرت‌تداویسندن تفصیلات‌ویرمك ارزو ایدر ایسه‌ده اكادائراظهار اولنه‌جق مشكلات باعث یأس اولور خوفیله او جهتدن صرف‌نظر ایله تنویر. امیدی موجب تبشیرات متسلیانه ایله اكتفا ایتمكی مناسب كورمشدر .

مثنوی

﴿ نی مشو نومید خود را شاد كن ﴾
﴿ پیش آن فریاد رس فریاد كن ﴾

« ترجمه » صاقین امیدسزاولمه! كندینی شاد ایت! فریاده‌ایریشیجی‌اولان حق تعالی‌نك حضورنده فریاد ایت ! « شرح » ای مؤمن ! بیان اولنان مشكلات باطنه‌دن مأیوس اولمه ! بالعكس حق تعالی حضرتلرینه اولان ایمان وعبودیتك حسبیله مسرور اول ! او فریاد رس لایزالی تأمل ایله خوف وذوقدن فریاد وكندینی غمدن آزاد ایت ! هم شاد اول ! هم فریاد ایت ! او امری ضد كبی كورینورسه‌ده جناب حقه اولان ایمان وعبودیتك سببیله شاد اول ! كه او مسرت اجرای وظیفه وایفای عبادت ایچون باعث تزیید - قوتدر . خوف ورجا ایله حق تعالی حضرتلرینه فریاد ایتمك مقبولدر؛ نه وقت سن مضطرب اولور ایسك اویله بر معین وفریاد رسه نائل اوله‌جغنی‌دوشونه‌رك تشكر واستغفار وفریاد ایدر كبی دعوات مسرت نمود ایله عجز وامیدیكی عرض واظهار ایت! « سورهٔ یوسفده یعقوب علیه‌السلام اولادینه : زنهارجناب‌حقك مرحمتندن نومیـد اولمیكز ، زیرا مرحمت ربانیه دن مأیوس اولنماز . الا كافرلر اولور . دیه امر ایتدیكی بیان بیورلمشدر . »

مثنوی

﴿ كای محب عفو ازما عفو كن ﴾
﴿ ای طبیب رنج نا سور كهن ﴾

« ترجمه » ای محب عفو اولان خدای متعال ! بزی عفو ایت ! اسکی ناسور ورنجك ای طبیب مطلق ! بزه شفا بخش ایت ! « شرح » عبد، حین استرحام ودعاسنده جناب حقه طوغری استعمال ایده‌جکی تعبیرات نه‌قدر عالی اولورایسه نافع وباعث نجات اولور ؛ زیرا تعبیرات مؤثره‌ده صاحب دعانك ذوقنی وعبودیت شوقنی مزداد وکندینی قیود غمدن آزاد ایدر . فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندیمزك بالذات اجرا وخلقه تعلیم وانبا بیوردقلری دعا بویله‌در : ﴿ اللهم انك عفو تحب العفو فاعف عنا ﴾ معنای شریفی : الٰهی ! سن عفو کریمسك ! عفو بیورمقلغی سورسك ! قصورمزی عفو بیور !

مثنوی

﴿ عکس حکمت آن شقی را یاوه کرد ﴾
﴿ خود مبین تا بر نیارد از تو کرد ﴾

« ترجمه » شقی اولان او ، کاتبی حکمت وحیك عکسی اضلال ایتدی . سن ده کندینی کورمه ! تا سندن توز قوپارمسون ! « شرح » ذکری سبق ایدن کاتبك نخوت وکبری حسبیله پرتو وحی کوز آچوب قپایانجه‌یه‌قدر قلبنه طلوع ایدیشی وحیك آثار سعادت نثارندن ایدی . سرور کائنات علیه افضل التحیات افندیمز حضرتلرینك کتابت رسالتپناهیلرنده او کاتب شقی متکبر بولنمامق لازم کلیردی . ای طالب حقیقت ! بو قصه معلوم اولدیغندن ظن ایلدیکك کبی کندی علم وهنر وفیضکه استناد ایتمه ! ایدرایسك غبار کبر وکدورت سنی مقهور وآلودهٔ چرکاب غرور ایدر .

مثنوی

﴿ ای برادر بر تو حکمت جاریه‌ست ﴾
﴿ آن زا بدالست بر تو عاریه‌ست ﴾

« ترجمه » ای برادر ! حکمت سنك اوزرینه آقار . حقیقت حالده او حکمت ابدال خداندر . سنك اوزرنه عاریتدر . « شرح » ای برادر کبی

سوکیلی اولان طالب ! کندکده حس ایلدیکك حکمت عرفاندن طولایی تفخر وتکبر ایتمه ! تضرع وحق‌تعالی حضرتلریله خاص قوللری اولان ابدال واولیایه تشکر ایت ! که نعمت حکمتی سکا بخش ایتدیلر ؛ بویله یاپمیوبده کندینه مغرور اولور ایسك او حکمت سنده عاریتدر، محو اولور . نور زائل وظلمت واصل اولور.

مثنوی

﴿ کرچه در خود خانه نوری یافته‌ست ﴾
﴿ آن زهمسایه منور تافته‌ست ﴾

« ترجمه » کرچه خانه کندنده بر نور بولمش ایسه‌ده او ، نورلندیریجی اولان قومشودن‌پارلامشدر. «شرح» بر خانه‌ده کوریلن نور ، بر منبع ضیانك عکسیدر. آنی خانه‌نك کندندن فرض ایتمك خطادر . زیرا خانه‌ده‌کی انوار کونشدن ، یاخود آیدن ، یاخود یانان مومدندرکه آنلرك نوری چکیلنجه خانه ظلمت ایچنده قالیر. قلوب ناسده وطالب حق اولان سالکلرك باطنلرنده حاصل‌اولان نورحکمت وعرفان اثرمرحمت جناب یزدان وتحفهٔ همت‌مرداندر.

مثنوی

﴿ شکر کن غره مشو بینی مکن ﴾
﴿ کوش دار و هیچ خود بینی مکن ﴾

« ترجمه » شکر ایت ! مغرور اولمه ! بورنی قالدیروب کبر ایتمه ! قولاق‌طوت! اصلا خودبینلك ایتمه! «شرح» ای طالب سلامت! اکردارینده حکمت وسعادت ایستر ایسك کبر وغروردن اجتناب ایت ! حکمته قارشی قولاق کبی ساکنانه دیکله‌یجی اول ! خودبین و عاصی ، اهل کین اولمه ! [بورون ، کبردن کنایه‌در .]

مثنوی

﴿ صد دریغ و درد کین عاریتی ﴾
﴿ امتان‌را دور کرد از امتی ﴾

« ترجمه » یوز دفعه یازیق دیرم . بو عاریت ، امتلری امتلکدن اوزاقلاشدیردی . « شرح » یوزلرجه حیفاکه بك چوق اقوام و اشخاص سالفه کندیلرنده حکمت حس ایدنجه او حکمت ونعمت اثر احسان ومرحمت رب العزت اولدیغنی آکلامامش وانبیای ذیشان و اولیای کرامی طانیمامش ، کندی هنروثروت وقوتلرینه مغرور وبعده او نعمتلردن دور ومهجوراولمشدر .

مثنوی

﴿ من غلام آن که او در هر رباط ﴾
﴿ خویش را واصل نداند بر سماط ﴾

« ترجمه » بن شو کیمسه‌نك کوله‌سی‌یم که او ، هر خان وکاربانسرایده کندینی سفره‌یه واصل بیلمز . « شرح » حضرت مولانان عرفان نما : بن اوذات حکمت صفاتك غلام ومریدی‌یم که اذن حق ایله جهان نهان روحانیتده قطع مسافات ایله منازل عدیده‌یه واصل اولور ایکن کندینی خان وکاربانسرایلرده اولدیغی کبی عاریت بیلوب هیچ بر وقت نقطهٔ قربیت کامله عد اولنان خوان خدایه یعنی نعمت ومطلوب منتهایه واردم دیمز بیورمشدر . بو بیت شریفده حضرت مولانای رومی قدس سره السامینك شیخ معظمی اولان شمس الدین تبریزی حضرتلرینك کمال تواضعی وعرفان وحکمتی ایما اولنمش وکبروغروردن فوق العاده تحاشی ایتمك الزمیتی اخطار ایدلمشدر .

مثنوی

﴿ بس رباطی که ببـاید ترك کرد ﴾
﴿ تا بمسکین در رسید یك روز مرد ﴾

« ترجمه » بك چوق خان وكاربانسراى ترك ايتمك لازمدركه انسان بركون منزل مطلوبه ايريشمش اواسون ! « شرح » ظن اولنمسونكه طالب ، قلبنده بر نوع حكمت حس ايدنجه ، ياخود بعض مرتبه عباداتده بولننجه ايش بر وفق مطلوب اكال اولنمش و واصل منزل مطلوب اولمشدر ؛ خير ! اويله قولاى قولاى منزل مطلوبه وارلماز . پك چوق زحمتلر وهمتلر ، خدمتلر لازمدر. طريق حق جويانه ده چكيله جك اذيتلر ، محنتلرله ايچه كونلر ، آيلر كچمليدركه بر مستعد ، نشوه ياب كمال اوله بيلسون !

مثنوى

گرچه آهن سرخ شد او سرخ نيست
پرتو عاريت آتش زنيست

« ترجمه » كرچه دمير آتشدن قيزاردى . او قرمزيلق دميرك ذاتندن دكل آتشك عاريت اوله رق نفوذ وسرايت ايدن پرتوندندر. « شرح » بر طالب كنديسنده فيض ولذت روحانيه وسعادت معنويه حس ايدر ايسه ظن ايتمسونكه كندى پرتو فيضندن متحصلدر. او فيض كنديسنده عاريتدر. ؛ تواضع واقدام ايله قابليت كوستردكجه مرحمت جناب خدا وهمت اوليا حكمتى اوزرنده ابقا ايدر. اكر كبر وغروره دوشر ايسه قلبندن او حكمت سيلنير. مثالده دمير آتشدن صورتا قرمزيلك پيدا ايتمش ايسه ده حقيقتده نافذ اولان نار حمرت نثاردر.

مثنوى

گر شود پر نور روزن ياسرا
تومدان روشن مگر خورشيدرا

« ترجمه » اكر پنجره ، ياخود خانه نور ايله طولو اولسه سن آنلرى آيدينلق بيلمه ! منور يالكز كونشى بيل ! « شرح » بر پنجره ده ياخود خانه ده ضيا كورور ايسك او ضيا خانه دن دكل كونشدندر . روزن عقل ، ياخود سراى قلبده حس اولنان انوار فيض خدايى قلبك كندندن بيلميوب خداى متعال حضرتلرينك تجليات صمدانيه سندن واولياءاللهك همت كمالات پرورانه سندن بيلمسى موجب نجات فيوضات غاياتدر.

مثنوی

﴿ هر در وديوار كويد روشنم ﴾
﴿ پرتو غيرى ندارم اين منم ﴾

« ترجمه » اوزرلرنده آيدينلغى كورنجه هر قپو و ديوار لسان حال ايله سويلر : بن روشنم ! بشقه‌سنك پرتوينى طوتمام ! بو نور بنمدر ! « شرح » قپو ، ديوار كبى عد اولنمغه سزاوار اولان بعض نادان ومتكبران ظن ايدركه فيض . شوق حيات وسائر انعام وصفات نفسلرندن حاصل اوليور. نه قدر واهى بر فكر ! جناب قادر مطلقك قدرت ومرحمتنى وروحك فيضنى اونوتوب‌ده خانهٔ قلبنه تجلى ايدن انوار مرحمت خدايى كندى‌نفسندن بيلمكدن بيوك اثر حماقت تصور اولنه‌ماز.

مثنوی

﴿ پس بكويد آفتاب اى نا رشيد ﴾
﴿ چونكه من غارب شوم آيد بديد ﴾

« ترجمه » او ادعا اوزرينه كونش سويلر : اى احمق و غير رشيد ! بن غروب ايتديكم‌وقت حقيقت اورته‌يه چيقار . « شرح » نور فيوضاتى كنديلرندن بيلن اشيايه آفتاب عالمتاب لسان حال ايله خطاب وعتاب ايدر : اى كمراهان وابلهان ! آز مدت دها بوادعاى‌خامده دوام واقدام‌ايده‌بيليرسكز؛ زيرا بن ديكر جهات وجهانه نقل ايتمكله سز محروم نور وشب يلداى فراقده كرفتار قسوت ديجور اولورسكز ! ديه بر لوحهٔ آتشين غروبدن دها سوزشلى اخطاراتده بولنور . بونى كوره‌جك كوز ، ايشيده‌جك قولاق لازمدر . حق‌تعالى‌حضرتلرينك تجليات‌عظيمهٔ‌صمدانيه‌سى واولياءاللهك همات‌مالانهايه‌سى منكر ومتكبرلره ديركه : حسب‌الحكمة موقت برمدت‌ايچون سزه بخش واساله ايتديكمز آب‌زلال نعمت منقطع اولنجه نصل غريق‌ظلمت ونكبت‌اوله‌جغكزى بيلمش واليمانه اكلامش اولورسكز ! [كونشك « بن غارب اولنجه » تعبيرنده هم آفتابك‌ذاتاًغروب‌ايتمسى ،هم آيرلمش‌اولانك غارب‌اولمسى كبى جناس‌بديع‌واردر.]

مثنوی

﴿ سبزها کویند ما سبز از خودیم ﴾
﴿ شاد وخندانیم وبس زیباخودیم ﴾

« ترجمه » سبزه‌لرسویلرلر: بز کندیمزدن یشیل، تر وتازه‌یز. کندیمزدن سوینیرز. کولرز. چوق کوزلز. « شرح » عقلسز اولانلر کندیلرنده کوردکلری الطاف وانعام صوریه‌یی کندی هنر وهمتلریله حاصل اولدیغنه ذاهب وطریق حقدن هارب اولور.

مثنوی

﴿ فصل تابستان بکوید ای امم ﴾
﴿ خویش‌را بینید چون من بکذرم ﴾

« ترجمه » یاز موسمی آنلره دیر: ای جماعات نباتات! بن کچدیم‌ده آندن صکره سز کندیکزی کوریکز! « شرح » فصل بهار وصیف کچوب خریف وشتا کلنجه نباتاتك سبز وطراوتی نصل زائل اولورسه مرحمت وهمت اولیا معاذالله تعالی بر انساندن جدا اولدیغی وقتده اویله‌جه کرفتار خسران وسرکردان ونالان اولور.

مثنوی

﴿ تن همی نازد بخوبی مه جمل ﴾
﴿ روح پنهان کرده فرو پر و بال ﴾

« ترجمه » تن بر آی یوزلینك غایت کوزللکی ایله نازلانیر. روح ایسه کندی لطافت وقوتنی کیزله‌مشدر. [مآل عالیسی بیت آتی ایله اکمال بیورلمشدر.]

مثنوی

﴿ کویدش کای مزبله تو کیستی ﴾
﴿ یك دوروز از پرتو من زیستی ﴾

« ترجمه » روح لسان حال ایله بدنه شویله سویلر : ای مزبله !
سن کیمسك؟ برایکی کون بنم پرتومدن دیریلیر یاشارسك! « شرح » بر کیمسه
یوزینك کوزللکی ایله تفاخر ایدر ایکن روح لسان حال ایله او مفتخره :
سنك بکندیکك تن وبدن قان وکمیك کبی اجزای زشتدن مرکب بر مزبله‌دن
عبارت ایکن اکا لطافت وطراوت بخش ایدن بنم ! بوحقیقته اینانماز وروحانیته
خدمت ایتمز ایسك موت طبیعی ایله بن سندن مفارقت ایتدیکم وقت حالنی
کوروسك ! عبرت آلیرسك ! مألنده تلقین حقایق ایدر .

مثنوی

غنج ونازت می نکنجد در جهان
باش تا که من شوم از تو جهان

« ترجمه » سنك شیوه ونازك جهانه صیغمز ایکن صبر ایت‌که بن سندن
صیچرایوب مفارقت ایده‌یم ! [بالاده‌کی شرح بو بیت شریفك‌ده شرحیدر.
(غنج) شیوه وناز دیمکدر .]

مثنوی

کر مدارانت ترا کوری کنند
طعمهٔ ماران و مورانت کنند

« ترجمه » سنی دوست طوتانلر وچوق محبت کوسترنلر بر قبر قازوب
ییلان وقرنجه‌لره غدا ایدرلر . « شرح » ای ناز وجمال ایله مغرور اولان تن!
روح سندن آیرلدیغی وقت شمدی سکا ارائهٔ محبت ایدن الك سوکیلی احبا
طوپراق ایچنه دفن والقا ایله مار و مور سنی غدا ایدر ؛ عاقل ایسك شمدیدن
تصفیهٔ روحه ورضای خدایی استحصاله چالیشیر !

مثنوی

بینی از کند تو کیرد آن کسی
که به پیش توهمی مردی بسی

«ترجمه» «سنك اوكننده بورنی طوتان چوق كیمسه بولنور. آنلركه موتی خاطر حسن وجمالك ایچون اختیار ایلرایدی. «شرح» ای صاحب جمال صوری اولان تن! روح سندن آیرلدیغی زمان یالكز بیانجیلر، سنی طانیمیانلر دكل دوستلرك، عاشقلرك بیله سندن قاچار. چورومكه باشلایان جسدك فنا قوقوسندن بورنلرینی پارماقلریله طیقارلر. حالبوكه سن حیاتده پرتو روح ایله شیوه نما اولدیغك حالده سكا بیك دفعه قربان اولهیم دیر وسنی اغفال ایلرلر ایدی. بروجودكه برقاچ كوندن صكره میت اولور وحسن و طراوتدن مجرد قالیر. اكا حصر محبت ایتمك كرفتار ندامت اولمق دكلدرده نه‌در؟

مثنوی

﴿ پرتو روحست نطق وچشم وكوش ﴾
﴿ پرتو آتش بود در آب جوش ﴾

«ترجمه» سوز، كوز وقولاق روحك پرتویدر؛ نصلكه صونك قینامسی آتشك پرتو وحرارتندندر. «شرح» حواس تنده و سائر اعضای بدنده كوریلن آثار فیض نثار ظن ایتمه كه جسم وماده‌دندر؛ ماده او كبی فیوضات عظیمه‌یی میدانه كتیره‌میه‌جكی عقلاً، بداهةً ثابتدر.

اوروپانك حكمای متأخرینی بو بحثده ایكی فرقه‌یه منقسم اولمشدر. فرقه‌نك بری: منظومهٔ اعصابیه نطق وفكر كبی آثار بدیعه‌نك وجودپذیر اولمسنه كافیدر دیرلر. دیكر فرقه‌كه الك عالم وحكیم ودوربینلردن عبارتدر؛ بوبلاهت وحماقتی رد ایله اكر اعصابه غیرمادی برفیض روحانی ساری اولمیه‌جق اولسه خود بخود اعصاب هیچ بر وقت فیوضات انسانیه‌نك اظهارینه مقتدر اوله‌ماز دیرلر. فی‌الحقیقه اعصاب خارق‌العاده برمجموعهٔ حكمتدر. فقط روح معنوی كبی بر نفخ عظیمك تأثیرات كریمه‌سنی قبول ایده‌بیلمك ایچون بر مقتضای صنع حدا خلق اولنمش بر بدیعه‌در. روح معنوینك بدنله برابر بولنمسی بدنك انتظامنه وابسته‌در. برمرضدن، بر یاره‌دن، یاخود اختیارلقدن حاصل اولان ضعفدن بدن تناسب وانتظامنی ضایع ایتدیكی زمان روح معنوی اوپله برخرابه‌دن آیریلیر وبشقه برعالم وجهانه متوجه اولور؛ زیرا بدنده‌كی

وظیفه‌سی ختام پذیر اولدیغنی کورر . بدن اعضادن بشقه روحه‌ده محتاج اولدیغی بوندن معلوم اولورکه آلات بدنیه‌سی اك قوی و منتظم اولان کنج بر آدم بر قورشون یاره‌سندن ترك حیات ایدنجه ، یعنی روح جسدندن آیریلنجه دنیانك اك حاذق اطباسی او یاره‌نك آچدیغی یری درحال دیکسه‌لر بیله بیهوده‌در. میت اولان بدن تکرار حیات‌یاب اوله‌ماز. ترك حیات ایدن وجودك اعصاب وسائر اعضاسی موجود ایسه‌ده اکسیك اولان ، بردها اعاده‌سی قابل اولمیان روح رواندر. بو بحثده بر مثال مادی دها وار . روح کوز فرض اولنورسه بدن دور بین آلتی کبیدر ؛ کوز کوزل بر دوربینه نائل اولنجه پك اوزاق یرلری کورر . اما دوربین فنا اولور ایسه کوزك قوت و نوری فنا دوربینك آرقه‌سنده بی‌اثر ومکتوم قالیر . بالعکس بدن غیر منتظم ایسه روحك فیضی او بدنده مکتوم قالمش اولور . شاید روح بتون بتون آیریلیرسه او بدنه میت ولاشه تسمیه اولنور . بیت شریفده‌کی مثال حکمت‌مآل صو قاینار، صو اوینار،فقط آنی قایناتان آتشك تأثیری اولدیغی کبی متحرك‌اولان بدنی‌ده تحریك ایدن پرتو روح اولدیغی تعریف ایتمکده‌در.

مثنوی

﴿ آنچنان که پرتو جان بر تنست ﴾
﴿ پرتو ابدال بر جان منست ﴾

« ترجمه » نصل که تن اوزرینه روحك پرتوی واردر ؛ ابدال‌واولیاءاللهك پرتوی‌ده جانمك‌اوزرنده‌در. «شرح» بدنك پرتو وفیضی روح وجانك‌ده فیض وترقیات معنویه‌سی مرحمت جناب خدادن واذن‌حق‌ایله همت‌ابدال واولیادندر. سن حیات جسمانیه‌یی روح معنویدن وروح معنوینك فیوضاتنی کرم حقدن وهمت اولیادن بیل‌ده صاقین مغرور اولمه !

مثنوی

﴿ جان جان چون وا کشد پارا ز جان ﴾
﴿ جان چنان ماند که بی‌جان تن بدان ﴾

« ترجمه » جانك جانى جاندن اياغنى چكر ايسه جان اويله قاليركه تن جانسز اولديغى كبى.... «شرح» جانك جانى فيض خدا وهمت اوليادر . اگر او فيض وهمت ، طالبك جانندن آيريليرسه عادتا جانسز بر قالب كبى نورسز ، فيضسز قالمش اولور.

مثنوى

﴿ سر ازان رو مى نهم من بر زمين ﴾
﴿ تا گواه من بود در يوم دين ﴾

« ترجمه » بونك ايچون بن باشمى يره قودم كه قيامت كوننده بكا شاهد اولسون ! « شرح » جانك سلامت وسعادتى فيض خدا وهمت اوليادن حاصل اولديغنى بيلديكمدن كمال خلوص ايله جناب حقه ايمان ايتدم . كمال ايمانمى اثبات ايتمك ، يوم قيامتده شاهد وسلامت بولمق ايچون بدنك الك معتبر جهتى اولان باشمى يره وضع ايله خالق لم يزل حضرتلرينه سجده و عبادت ايتدم وايدرم ديمك معناسنده بر خضوع عابدانه ، بر خشوع ساجدانه كوسترن شو بيت شريف ، ارباب نفس وهوايه قارشى بر درس تنبيهدر .

مثنوى

﴿ يوم دين كه زلزلت زلزالها ﴾
﴿ اين زمين باشد گواه حالها ﴾

« ترجمه » قيامت كوننده ير ، تترهر. حركت ايلمسيله احوالهشاهداولور.
[بو بيت ، بيت آتى ايله اكمال اولنمشدر .]

مثنوى

﴿ كو تحدث جهرةً اخبارها ﴾
﴿ در سخن آيد زمين وخارها ﴾

« ترجمه » او ، یر احوالی ظاهراً بیان ایدر . یر ودیکنلر سوزه کلیر.

« شرح » حق تعالی حضرتلرینه قلباً ، بدناً عبادت وسجده‌ایله طلب مرحمت ایدرم . یوم قیامتده روحدن بشقه جمله اشیا امر حق ایله حرکته کلوب روز جزاده حاضر اولور ، دنیا احوالندن خبر ویرر . بدنك روز قیامتده احیا اولنه‌جغی (یس) شریفك یتمش سکزنجی شو آیت کریمه‌سیله مثبتدر : ﴿ قال من یحیی العظام وهی رمیم ﴾ « منکر دیدی : چورومش کمیکلری کیم احیا ایدر،دیرلدیر ؟» ﴿ قل یحییها الذی انشأها اول مرة وهو بکل خلق علیم ﴾ « یا محمد ، منکره سویله ! کمیکلری اول خالق قادر احیا وزنده ایلرکه برنجی دفعه عدمدن آنلری خلق ایلدی اول الله که کافۂ خلقه عالم و دانادر. » بیت شریفده ایما اولنان سوره ، سورة زلزالدر : ﴿ اذا زلزلت الارض زلزالها واخرجت الارض اثقالها وقال الانسان مالها یومئذ تحدث اخبارها بان ربك اوحی لها یومئذ یصدر الناس اشتاتاً لیرو اعمالهم فمن یعمل مثقال ذرة شراً یره ومن یعمل مثقال ذرة شراً یره ﴾ معنای شریفی: « او وقت ، یر تترەر ویوکارینی ایچندن چیقارر وآنك اوزرینه انسان دیر : یره نه اولمش ؟ او کون یر کندی خبر وقصه‌لرینی تحدیث وتقریر ایدر. او سببدن که سنك ربك ارضه وحی وفرمان بیوردی . او کونده انسانلر متفرق اوله‌رق کری دونرلرکه قیامتده اعمالنك جزالرینی کندیلرینه کوسترسونلر. ایمدی هر کیم ذره‌قدر حسن عمل صاحبی ایسه آنی‌ده کورر . هر کیم ذره قدر شر وکوتو برعمل ایشلدیسه اوده آنی کورر . »

مثنوی

﴿ فلسفی منکر شود در فکر وظن ﴾
﴿ کو برو سر را بر آن دیوار زن ﴾

« ترجمه » فیلسوف فکر وظن باطل ایله روحانیتی منکر اولور . فیلسوفه سویله! که یوری باشنی او ، دیواره اور ! « شرح » منکرین کندیلرینی فیلسوف نامیله تزیین ایتمك ایسترلر . او مقوله فیلسوفه خطاباً اخطار بیوریلیورکه سز روحانیتی انکاره جسارتکزدن طولایی هرطرف سزك ایچون دیوار ، سد معنویدر. او دیواره باشکزی اوروب قیرمق سزه لایقدر.

مثنوى

﴿ نطق آب و نطق خاك نطق كل ﴾
﴿ هست محسوس حواس اهل دل ﴾

« ترجمه » صو وطوپراق وبالچيغك نطقى كوكل صاحبنك حسياتيله بيلنير!

« شرح » جماداتك نطقنى وروحانيتك وجودينى انكار ايله آنلرك صحتى اولسه بن‌ده كورر ، مطلع اولور ايدم ادعاسنده بولنان غافل بيلمزكه باعث حيات جاودانى اولان حالات روحانيه‌يه مطلع اولمق كفر و انكار ايله دكل ايمان واقرار ايله حاصل اولور. جماداتك كندى خالقلرينه مخصوص اولان نطقلرينك فهمى اهل دل اولان اصحاب عرفانه مخصوصدر ؛ معجزه ايله اولنجه ستون حنانه بحثنده بيان اولنديغى اوزره فخر عالم صلى الله عليه وسلم افنديمزله برابر بولنانلر ايشتمش ، كورمش ، آكلامشدر.

مثنوى

﴿ فلسفى كو منكر حنانه است ﴾
﴿ از حواس اوليا بيكانه است ﴾

« ترجمه » فيلسوف كه ستون حنانه‌نك نطقنى‌ده انكار ايديجيدر. اولياءاللهك حواس باطنه‌لرينه‌يبانجيدر. « شرح » ذكرى سبق ايدن ستون حنانه‌نك نطقنى منكر اولان فيلسوف . اولياءاللهك حواس‌واحوال عاليه‌سندن بى‌خبراولديغندن نه روحانيته ، نه ده آخرته اينانير ؛ حيوان كبى دائرهٔ ماديات ايچنده طولانه‌رق باشى دونر. شمهٔ حقيقتدن نصيبه‌دار فيوضات اولمقسزين متحسراً هلاك اولور.

مثنوى

﴿ كويد اوكه پرتو سوداى خلق ﴾
﴿ بس خيالات آورد در رأى خلق ﴾

« ترجمه » او فیلسوف سویلرکه : سودانك پرتوی خلقك رأی وفكرینه چوق خیالات كتیرر . « شرح » فیلسوف روحانیت و كرامت كبی احوال عالیه‌یی ایشیدنجه انكار ایدر وخلقك بوكبی شیلره ایمان ایتمسی سودا واعصاب وخیالاتنك پرتوندن حدوث ایتدیكنی ادعا واهل ایمانی طعن واستهزا ایدر.

مثنوی

﴾ بلكه عكس آن فساد وكفر او ﴿
﴾ این خیال منكری را زدبراو ﴿

« ترجمه » بلكه او فساد وكفرینك عكسی بو منكرلك خیالنی فیلسوف اوزرینه اوردی . « شرح » فیلسوفك روحانیتی انكار ومؤمنی استهزایه‌اجتسار ایتمسی كندی فساد وكفرینك جزای معنویسیدركه او حالی خیالات انكاریه‌سندن وجود بولمش والی‌الابد پریشان وبد نشان اولمشدر.

مثنوی

﴾ فیلسوفی مر دیو را منكر شود ﴿
﴾ در همان دم سخرهٔ دیوی بود ﴿

« ترجمه » فیلسوف شیطانی‌ده انكار ایدیجیدر. انكارایتدیكی دقیقه‌ده‌بیله شیطانك مسخره‌سی اولور . « شرح » منكر شیطانك اولمدیغنی ادعا ایله دین ومذاهبك بیان ایتدیكی بر حقیقتی انكار ایتدیكی صره‌ده او كیفیت انكاری قلب وعقلنه القا ایدن ینه شیطان اولدیغنی آكلایه‌ماز. حقیقتده آن واحدده هم منكر شیطان، هم مسخرهٔ شیطان اولمش، خطاسنی قات قات تزیید ایتمش اولور.

مثنوی

﴾ گر ندیدی دیورا خود را ببین ﴿
﴾ بی جنون نبود كبودی بر جبین ﴿

« ترجمه » ای منکر ! اکر سن شیطانی کورمدك ایسه کندینی کور ! جنونسز سماده ماویلك اولماز . « شرح » منکر ، شیطانی نه‌ایچون اوزاق یرده آراسون ؟ بیوك شیطان اولان کندینی کورسون ! مجنونلرك آلننده مائی رنك، یعنی آثار جنون اولدیغی کبی منکرلرده انکار وکفردن طولایی الوان وعلامات شیطانیه واردر. مجنونلرك یوزلرنده بشقه بر رنك وحال حاصل اولدیغی طبابتده مثبتدر.

مثنوی

هرکرا در دل شك و پیچانیست
در جهان او فلسفی پنهانیست

« ترجمه » هر کیمك قلبنده شبهه ، قاریشیقلق واردر. او ، جهانده صاقلانمش بر فیلسوفدر. « شرح » روحانیتك عدم وجودینه دائر شیطانك قلبه ویردیکی وسوسه ودسیسه‌لری قبول ایدن کیمسه انکارینی اعلان ایتمسه‌بیله کیزلنمش ، قالمش فیلسوفلق طاسلایان بر ناداندر.

مثنوی

می نماید اعتقادی کاه کاه
آن رك فلسف کند رویش سیاه

« ترجمه » او آدم ، اره صره براعتقاد کوسترر ، فیلسوفلق ، منکرلك طمری آنك یوزینی قاره‌لامشدر . « شرح » روحانیتی انکار ایدن کیمسه میدانده اولان بدایع مکونات کبی آثار عظمهٔ قدرتدن عبرت آلمغه‌چالیشه‌رق روحانی ذوق حس ایدنجه اره صره اعتقاده بر میل کوسترر ایسه‌ده مایه‌سی انکار ایله یوغرولمش اولدیغی ایچون همان بو راه مستقیمدن کریوهٔ سقیمه چکه‌رك عاقبت یوزینی ، قلبنی سیاه ، کندینی محو وتباه ایدر .

مثنوی

الحذر ای مؤمنان کاندر شماست
در شما بس عالم بی منتهاست

« ترجمه » امان ای مؤمنلر ! صاقینکز ! فیلسوفلق اثری سزده واردر. سزده نهایتسز عالملر واردر. « شرح » ای مؤمنلر ! انسان اولدیغکز ایچون قلبکزده نامتناهی جهان وعالملر واردر ؛ او عالملردن برنده فیلسوفلق اثری ده بولنه بیلیر . اکر او فکر واثره میدان ویرر ایسه‌کز کسب جسامت ایدر . کرفتار وخامت وعقوبت اولورسکز . روحانیتی انکاره متعلق اولان افکاری دائما دفعه چالیشملیدر. او وجه ایله جهاداکبر قلبیده مظفر ویرتونجاة بخشای معنویات ایله منور اولورسکز.

مثنوی

جمله هفتاد و دو ملت در تواست
وه‌که روزی آن برآرد از تو دست

« ترجمه » جمله یتمش ایکی ملت سنده‌در ؛ واه‌که بر کون ال قالدیروب او سنك کیزلیجه اولان انکارینه شهادت ایدر . « شرح » ای انسان! جسمکده یتمش ایکی ملت، یعنی نا متناهی جهانلر واردر . او جهانلر ایچنده انکاره متعلق افکار واوهامده بولنور ؛ اکر سن ولو کیزلی اولسون انکاری قبول وطریق حقدن عدول ایدر ایسه‌ك سرائرك فاش اوله‌جغی یوم قیامتده کافهٔ اعضاك بو حال ضلالت اشتمالنی اقرار وسنی محجوب وناچار ایدر . افکار منکرانه‌دن واقوال مضرهٔ جاهلانه‌دن تحاشی واذن حق ایله تعالی وترقی ایتملیدر.

مثنوی

هرکه اورا برك آن ایمان بود
همچو برك از بیم آن لرزان بود

« ترجمه » هر كيمك ، قيامتك وجودينه دائر بر ياپراق قدر ايمانى اولسه فكر انكاردن ويوم قيامتدن طولايى ياپراق كبى تترەر. « شرح » تماميله اهل ايمان اولانلردن بشقه جزئى ايمانه مظهر اولانلر بيله اكرعقللرى وارايسه فكر جهودانه دن ويوم قيامتده اندن متولد احوال عظيمه دن مستغرق خوف ودهشت اولور وانكاردن كلياً مجانبت ايدر .

مثنوى

بر بليس ديو زان خنديدهٔ
كه تو خود را نيك مردم ديدهٔ

« ترجمه » شيطان وديوه اول سببدن كولرسك كه كنديكى ايى بر آدم كوررسك! « شرح » اى غافل ! شيطان كبى مخلوقات ايله استهزا ايدوب كولرسك ! كنديكى عاقل ظن ايدرسك ! انكار روحانيتله تخمين اولنان حسن حال عين خيالدر. بو بيت شريف منكرلره عائد اولديغى كبى كندى كار وحالنى بكنمش جاهلاره عتابى ده شاملدر.

مثنوى

چون كند جان باز كونه پوستين
چند واويلى برآيد زاهل دين

« ترجمه » وقتا كه جان پوستى ترس چويرر . اهل دين اولانلردن چوق واويلا ، فرياد يوقارى‌يه كلير . « شرح » موت كلوب جانك احوالى آشكار اولنجه شمدى كنديلرنى صالح ومتقى كوسترنلردن واهل ديندن صاييلانلردن چوقلرينك قصور وكناهلرى آشكار اولور. آخرتده آنلر فرياد وفغان ايدر . دنياده ايتدكارى كفر وكبردن پشيمان ، فقط فائده‌سز بر حالده پريشان اولورلر.

مثنوی

بر دکان هرزرنما خندان شدست
زانکه سنك امتحان پنهان شدست

« ترجمه » دکانده هر آلتون کوستریجی خندان اولدی. زیرا امتحان طاشی کیزلنمش اولدی . « شرح » دها دارالضربه کیتمه‌ین واوکنده محك طاشنی کورمه‌ین ساخته اقچه‌نك صاحبلری دکاننده نصل مفتخر ایسه‌لر بودکان دنیاده بولنان متکبر ومرائی‌ده خلقه کوسترمك ایچون سطحی صورتده اجرا ایلدیکی عبادات ایله مباهی اولورده عالمی اغفاله چالیشیر . (یوم تبلی السرائر) ده او کروهك افکار مکروهه ومفسده‌سی میدانه چیقار.

مثنوی

پرده ای ستار ازما بر مکیر
باش اندر امتحان مارا مجیر

« ترجمه » ای ستارالعیوب اولان الله تعالی حضرتلری ، پرده‌یی بزدن قالدیر ! امتحانده بزه امان و پناه ویریجی اول ! « شرح » کبر وانانیت کبی داعیٔ نکبت اولان احوال وخامت اشتمالدن قورتولمق آرزو ایدن کیمسه کندی افکار وخیالاتنه دکل مرحمت حقه صیغنه‌رق کندی عیوب وذنوبنی ستر ایچون حضرت ستارالعیوبدن استرحام ورجا ایتملیدر.

مثنوی

قلب پهلو می زند بازر بشب
انتظار روز می دارد ذهب

« ترجمه » قلب اولان التون كيجه خالص التون ايله كو لشير . برابرلك ادعا ايدر . التون ايسه كوندوزه انتظار طوتار . « شرح » نحيف الاعتقاد . ضعيف الايمان اولان كيمسه دنياده ايكن واصل حقيقت اولمش بولنان اصحاب مراتب نورانيه يى برعناد جاهلانه ايله انكار وكندى خودبينلكى ايله دعواى عرفانه اجتسار ايدر . صالح ومتقيلر ايسه لسان حال ايله ديرلركه اى كروه مغشوش ! موت طبيعى تقربله دار عقبايه انتقال ايلديككز زمان مستلزم جزا اولان اعمال سيئه كز بلا شبهه آشكار وكنديكزه موجب عذاب وعار اولور .

مثنوى

باز بان حال زر كويد كه باش
اى مزور تا بر آيد روز فاش

« ترجمه » التون لسان حال ايله ديركه : اى مزور ! صبر ايت ! هرشيئى آشكار كوسترن كون كلسون ! [بالاده كى شرح ، بو بيت شريفك ده شرحى اولور .]

مثنوى

صد هزاران سال ابليس لعين
بود ز ابدال و امير المؤمنين

« ترجمه » يوز بيكلرجه ييل ابليس لعين ابدال واوليادن وامير المؤمنين ايدى . « شرح » خلقت آدم عليه السلامدن مقدم ، شيطان ، چوق زمان ملائك ايچنده معتبر وصورتا متقى ومقبول فرشتكان ايدى . ذاتاً ساخته ومغشوش بر مايه يه مالك اولان شيطان حضرت آدمه سجده ايتمك يولنده امتحان اولنديغى وقت كمال كبرندن سجده ايتمامش وامر حقه قارشى عصيان ايدرك مطرود وملعون اولمشدر .

مثنوی

پنجه زد با آدم از نازی که داشت
کشت رسوا همچو سرگین وقت چاشت

« ترجمه » شیطان عبادت سابقه‌سنه مغرور اوله‌رق ناز وکبر ایدوب حضرت آدم ایله پنجه اوردی ، ادعایه قالقیشدی . ذاتاً پیس اولدیغی ایچون کونشه قارشی قوشلق وقتنده ، یعنی حقیقتك ظهورنده نجاست کبی رسوا اولدی . [وارسته شرحدر .]

دعا کردن بلعم باعور که موسی علیه‌السلام و قومش را
ازین شهر که حصار داده اند بی‌مرام باز گردان ومستجاب
شدن دعای او

بلعم باعور نام کیمسه‌نك دعا ایتمسی بیانده‌درکه : موسی علیه‌السلام وقومی محاصره ایتدکاری بو شهردن بلا موفقیت عودت ایتسونلر دیه ایتدیکی او ، دعا مستجاب اولمشدر .

مثنوی

بلعم باعور را خلق جهان
سغبه شد مانند عیسیٔ زمان

« ترجمه » بلعم باعور نام کیمسه‌یه جهانك خلقی مغلوب اولور . زمانك عیسا‌سنه مغلوب اولدقلری کبی ! . . . . « شرح » بلعم باعور ، علمای بنی۔ اسرائیلدن اولوب بعض روایاته کوره شام قطعه‌سنك برمحلنده ساکن ایمش ! فرعونك هلا کندن‌صکره موسی علیه‌السلام محاربه‌یه قیام ایلدکده عدم‌موفقیتی ایچون بلعم باعورك دعاسی حسب‌الحکمة قبول اولنمش ، او صره‌ده حضرت۔ موسانك عسکرنده خسته‌لك ظهور ایتمسیله عسکر محاصره‌یی ترك وعودته مجبور اولمشدر. فقط بلعم استعمال ایتدیکی دسایسدن وامرحقه مخالف‌صورتده حرکتندن‌طولایی ایمانی نزع اولنوب بی‌ایمان قالدی . هرهانکی‌مقصدایله‌اولور ایسه اولسون او مقصد امر حقه موافق اولمدیغی حالده انسانلرك علم وهنری کندیلرینی محافظه‌یه کافی‌دکلدر. بوکبی متجاسرین نهایت‌مقهور وپریشان‌اولور.

مثنوی

﴿ سجده ناوردند کسی را دون او ﴾
﴿ صحت رنجور بود افسون او ﴾

« ترجمه » او ، زمانك خلقی اندن‌غیریسنه سجده‌ایتمدیلر . باعملك‌افسونی، اوفورمسی خسته‌یه صحت اولمش ایدی. « شرح » او وقت خلق بلعم باعوری غایت عالم وصورتا متقی ومستقیم کوردکلری جهتله کندیسنه سجده ایدرجه‌سنه اطاعت ایدر واوده افسون وهنریله خسته‌لری شفایاب ایلر ایدی.

مثنوی

﴿ پنجه زد با موسی از کبر وکمال ﴾
﴿ آنچنان شدکه شنیدستی تو حال ﴾

« ترجمه » بلعم باعور ، کبر وکمالندن‌طولایی موسی علیه السلام ایله پنجه اوردی ؛ اما صکره‌دن اویله اولدی‌که ، سن آنك حال اسف اشتمالنی ایشیتدك ! « شرح » ای‌طالب‌حقیقت! کبر وانانیتدن وازکچ! شیطان‌لعین‌ایله بلعم‌باعورك کرفتار اولدقلری احوال ملعنت‌اشتمالدن عبرت آل! « سن آنك حالنی‌ایشیتدك ! »

بیورلمی او حال قرآن عظیم الشانده مذکور اولدیغنه اشارتدر . سورهٔ اعرافك یوز یتمش دردنجی آیت کریمه‌سنده بیوریلیورکه : ﴿ واتل علیهم نبأ الذی آتیناه آیاتنا فانسلخ منها فاتبعه الشیطان فکان من الغاوین ﴾ معنای شریفی : « ویا محمد! اوقو آنلرك اوزرینه اول کیمسه‌نك خبرینی،که بز اکا آیت وعلامتلر ویردك . بعده او آیات و علائمی بیلمکدن علمدن چیقدی . (جاهل اولدی) وشیطان آنی کندیسنه تابع ایتدی واهل ضلالتدن اولدی . » بو آیت کریمه‌ده ذکر اولنان کیمسه بلعم بن باعور اولدیغی همان کافهٔ تفاسیر شریفه‌ده مسطور در.

مثنوی

﴿ صد هزار ابلیس و بلعم در جهان ﴾
﴿ همچنین بو دست پیدا و نهان ﴾

« ترجمه » جهانده یوز بیك ابلیس وبلعم آشکار وگیزلی بویله اولمشدر . « شرح » انانیت وکفرده شهرت بولانلردن بو محلده یالکز ابلیس وبلعم بحث واتیان واولنمشدر، اما جهانده بونلردن بشقه آشکار وپنهان اوله‌رق یوزبیکلرجه اهل ضلالت بولندیغی شبهه‌سزدر.

مثنوی

﴿ این دو را مشهور کردانید اله ﴾
﴿ تاکه باشد این دو بر باقی گواه ﴾

« ترجمه » جناب خدای متعال بو ایکیسنی ـ ابلیس و بلعمی ـ مشهور ایتدی ؛ تاکه بونلر باقیسنه شاهد و مابه‌العبرت اوا‌سونلر ! « شرح » ابلیس وبلعمك اختیار ایتدکاری طریق خسرانده یوجلیق ایدن بی نصیبان ایمان ، نه قدر آجینه‌جق حال ضلال وپریشانی‌یه کرفتار اوله‌جقلرینی بیلدیرمك وخلق متنبه اولمق ایچون حکمت خدا ابلیس ایله بلعمی مشهور ایتدی .

مثنوی

﴿ این دو دزد آویخت بر دار بلند ﴾
﴿ ورنه اندر قهر بس دزدان بدند ﴾

« ترجمه » بو ایکی خیرسزی الله تعالی حضرتلری یوکسک دار اغاجی اوزرنده آصدی ؛ یوقسه قهر الهیده آنلردن بشقه چوق خیرسز، شقیلر واردر. [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ این دورا پرچم بسوی شهر برد ﴾
﴿ کشتکان قهر را نتوان شمرد ﴾

« ترجمه » قهر الهی بو ایکیسنی صاچلرندن طوتوب سیاسة شهر طرفنه کوتوردی. قهر ربانینك مقتوللرینی صایمق ممکن دکلدر. « شرح » بوراده پرچم، سیاستدن کنایه‌در ؛ آصیله‌جق کیمسه فرار ایتمامك اوزره مأمورلر آنی صاچندن طوتوب قهراً محل سیاسته کتیردکلری کبی قهر الهی ده معنوی بر صورتله ابلیس وبلعمی میدان سیاسته کتیروب کرفتار جزا وخلقه مابه العبرت وفلاکت نما ایلمشدر؛ بونلردن ماعدا بك چوق اهل کبر وانانیت مشهور اولمدقلری حالده کرفتار عذاب وعقوبت اولدیلر.

مثنوی

﴿ نازنینی تو ولی در حد خویش ﴾
﴿ الله الله پامنه از حد پیش ﴾

« ترجمه » سن نازلی، سوکیلیسك ! اما کندی حدنده بولك ! تجاوز ایتمه ! الله عشقنه ، حدك اوکندن ایلری ایاق آتمه ! « شرح » انسان علم وقوت وبشقه مزیتله بختیار وکامران اولسه بیله غروردن صاقنملی، حد ادبی تجاوز ایتمامليدر. حدیث شریفده : ﴿ رحم الله امرأً عرف قدره ولم یتعد طوره ﴾ بیورلمشدر که او انسانه جناب مولا مرحمت ایتسون ، کندی قدرینی بیلدی و حدینی تجاوز ایلمدی دیمکدر .

مثنوی

﴿ کر زنی با نازنین تر از خودت ﴾
﴿ در تك هفتم زمین اندازدت ﴾

« ترجمه » اكر سندن دها نازلی وضعیف اولان كیمسه ایله چارپیشیر ایسك یدی قات یرك دیبنه آتیلیرسك ! « شرح » بر كیمسه‌یی كندندن دها ضعیف ونازك كوروب بن بوكا غلبه ایدرم دعواسیله معارضه ایتدیككزمان معارضك سندن دها قوتلی چیقارسه سنی بربادایدر. یاجناب كبریاواحدقهارایكن سن عجزكله ظهور ایدوب كبر و انانیتدن دم اورمغه جسارت ایدر ایسك كرفتار اوله‌جغك مصائب وبلایایی ارتق دوشون !

مثنوی

﴿ قصهٔ عاد و ثمود از بهر چیست ﴾
﴿ تا بدانی كانبیا را ناز كیست ﴾

« ترجمه » قوم عاد و ثمود قصه‌سی نه ایچوندر ؟ بیله‌سك كه پیغمبرلرك قدرت ناز كانه‌سی واردر . [بر كیمسه‌یه عداوت و مقابله ایتمز .] « شرح »قوم عاد وثمودكبی بعض اقوام عنود احوال غیر مشروعه‌دن طولایی بلالره كرفتار اولمش ، جزالرینی كورمش ایكن قرآن عظیم الشانده آنلر نه ایچون ذكر ایدلمشدر ؟ دیه صورار ایسك انبیای ذیشان و اولیای كرامك قوت واستغناالرینی متأخرینه كوسترمك ، عبرت ویرمك ، فسق و معاصیدن اوزاقلاشدیرمق ایچوندر .

مثنوی

﴿ این نشان خسف وقذف وصاعقه ﴾
﴿ شد بیان عز نفس ناطقه ﴾

« ترجمه » یره باتمق ، آتیلان مرمی یه نشانكاه اولمق ، ییلدیرمله اورلمق كبی علامت ، نفس ناطقه عزتنك بیانی اولدی . « شرح » قارون وقومی یره باتدی . قوم لوط هدف مرمیات قهر وغضب اولدی . قوم ثمود ییلدیرم صداسی وآتشی ایله یانوب محو اولدی . بوكبی سائر بلایا نفس ناطقه وروحانیتك عزت وقوتنه دلائل باهره‌در .

مثنوی

﴿ جمله حیوانرا پی انسان بکش ﴾
﴿ جمله انسانرا بکش از بهر هش ﴾

« ترجمه » جمله حیوانلری انسان ایچون اولدور ! جمله انسانی عقلدن طولایی اولدور ! محو ایت ! « شرح » صورت مشروعه‌ده غدای انسان اولمق ایچون اقتضا ایدن حیوانات مباحه‌یی کسمك ، عقل کاملك‌ده مشروع صورتده کوستره‌جکی یولده مجاهده ایدوب حق‌ناشناس اولان معارضی، یاخود شرعاً وسیاسةً جنایتلری تبین ایدن خائنلری اعدام ایتمك جائز ومصیبدر ؛ عقل کاملك ارائه ایده‌جکی اجراآت ولو ظاهراً اغر کورنسه‌ده ینه خیرلیدر . او اجراآت اولمسه بر مدت صکره فنالق تزاید ومصائب وبلایا تکثر ایدر . قوم عاد وثمود ولوط کبی اقوام ظالمه حقنده‌کی قهر الٓهیدن متأسف و مشتکی اولمق دکل محظوظ ومتشکر بولنمق وجائب عبودیتدندر .

مثنوی

﴿ هش چه باشد عقل کل هوشمند ﴾
﴿ هوش جزوی هش بود اما نژند ﴾

« ترجمه » عقل نه اولور ؟ عقللینك عقل کلی ! عقل جزئی‌ده برعقلدر . اما ضعیفدر . « شرح » عقلدن مقصد حقیقی ، عقل کل رحمانیدرکه انسان اندن الدیغی حصه‌یه عقل معنوی وعقل معاد تعبیر اولنور . ایشته عقل دیدیکمز او عقل کل ، او عقل معاددرکه حکمیله اقوام ظالمه‌نك هلاکنی مناسب کوردی . کندیلرینه جزا ویردی . ذاتاً آز وضعیف اولان عقل جزء انسانك اوهام وخیالاتیله مملودر . غیر مشروع صورتده او عقل ایله جزا ویرمك غیر جائزدر .

مثنوی

﴿ جمله حیوانات وحشی ز آدمی ﴾
﴿ باشد از حیوان انسی در کمی ﴾

« ترجمه » وحشی اولان حیواناتك جمله‌سی انسانلره آلیشان حیواناتدن مرتبةً نقصاندر. [بو بیت شریف، آتیده‌كی بیت ایله ایضاح ایدلمشدر .]

مثنوی

﴿ خون آنرا خلق را باشد سبیل ﴾
﴿ زانکه وحشی اند ازعقل جلیل ﴾

« ترجمه » وحشی حیواناتك قانی ، یعنی اولدیرلمسی انسانلره حلالدر؛ زیرا وحشی حیوانات عقل جلیلك شرفندن وحشی ومحرومدر. « شرح » انسانلره آلیشان حیوانلره نسبةً یبانی حیوانلر مرتبه‌جه دها اشاغیدر. وحشی برحیوان نره‌ده انسان، اهلی بر حیوان بولورسه پارچه‌لار . فقط تربیه کورمش ، انسانه آلیشمش برحیوان ییرتیجیلقده بولنماز . انسانده بویله مونس بر حیوانه راست کلیرسه اولدیرمکه قیاماز . بیت شریفده عقل جزئی‌یه (عقل جلیل) تعبیری حیواناتك حسیات محدوده‌سنه نسبةً عقل جزئیٔ انسانی‌یله عقل جلیل اولدیغنی ایما ایتمك ایچوندر .

مثنوی

﴿ عزتی وحشی بدید افتاد پست ﴾
﴿ که مرانسانرا مخالف آمدست ﴾

« ترجمه » وحشی حیوانك عزت وقدری ناقص دوشدی . زیرا انسانه مخالف کلمشدر . « شرح » حیواناتله اولان فرقلرندن بشقه انسانلرك بینلرنده‌ده

درجات متفاوته واردر. هر کیم ارادت الهیه‌یه وکامل انسانلرك نصایحنه مطیع اولور ایسه قدر وعزتنی آرتیرمش وعکس حالنده معناً وحشی حیوانلر ایله هم‌مرتبه اوله‌رق بیابان وحشتده، وحشتکاه حسرتده قالمش اولور.

مثنوی

﴿ پس چه عزت باشدت ای نادره ﴾
﴿ چون شدی تو حمر مستنفره ﴾

«ترجمه» ای عجیب و تحف اولان کیمسه! سکا نه عزت اولور؟ چونکه سن وحشی حمارلر کبی نصیحتدن نفرت، فرار ایدیجی اولدك!
«شرح» او امر صمدانیه‌یی، تبلیغات انبیا و نصائح اولیایی قبول ایتمك ایسته‌یوب آنلری ایشیدنجه تزیید وحشت ایدن حیوان کبی بروجودك نه‌عزت وقیمتی اولور؟ بیت شریفده ایما اولنان آیت کریمه سورهٔ مدثرك اللنجی شو آیت کریمه سیدر: ﴿ ومالهم من‌التذکرة معرضین کانهم حمر مستنفرة فرت من قسورة ﴾ معنای شریفی: «کفاره نه اولدی‌که، نصیحتدن یوز چویرمشلردر؟ کویا آنلر اورکمش اشکدرکه ارسلاندن قاچیشدیلر.»

مثنوی

﴿ خر نشاید کشت از بهر صلاح ﴾
﴿ چون‌شود وحشی‌شود خونش مباح ﴾

«ترجمه» اشکی. انسانك بعض خدمتنه صالح اولدیغی‌ایچون اولدیرمك لایق دکلدر. اکر اشك وحشی اولور ایسه اولدیرلمسی، قانی مباحدر.
«شرح» مطیع اولان احمقلری اولدیرمك جائز دکلدر، فقط جانی اولورایسه حمقی جنایتنه عذر اوله‌ماز. جزا دیده اولمسی لابددر. معناسنده‌کی بوبیت‌شریف طغیان نفس بشری احوال حیواناته تشبیه‌ایله وضع انظار انتباه ایتمکده‌در.

مثنوی

﴿ کرچه خررا دانش زاجر نبود ﴾
﴿ هیچ معزورش نمی دارد ودود ﴾

« ترجمه » کرچه اشکی وحشیلکدن منع ایدن علمی دکل ایسه‌ده جناب رب ودود آنی معذور طوتمدی . « شرح » مرکبك علم وذکاسی یوقدر. کندیسنه تحمیل اولنان وظیفه بك عادی وعلم ودانشك اجرا ایده‌بیله‌جکی تکالیفدن عاریدر . مرکبك ایشی اطاعتله طوروب صاحبنك یوکلتدیکی یوکی دکنکك اخطار واجباری اوزرینه طاشیمقدر . عادی انسانلرده‌ده دقایق عقلیه آرانمیوب هروقت استماع ایتمش اولدقلری اوامر ومناهی دائره سی ایچنده حرکت ایتمکدر. مثلا نماز قیلملی ، تارلاده وسائر ایشلرده چالیشملی ! قتل ، زنا ، عشرت کبی معاصیدن صاقنملیدر. بونلر بلا علم ودانش بیلینیراحوالدندر. بو اوامر ومناهی‌یی قبول ایتمیوب عکس حالده عدم اطاعتله ناسی اضرار ایدن کیمسه‌نك عدم علمی کندیسنه عذر اوله‌ماز . حرکات وافعال مذمومه‌سندن طولایی جزادیده اولمش اولور.

مثنوی

﴿ پس چو وحشی شد ازان دم آدمی ﴾
﴿ کی بود معذور ای یار سمی ﴾

« ترجمه » وقتاکه عقل وادراکی اولان آدم نفس رحمانی اولمقله مبجل بولنان حق سوزدن وحشی اولدی، او نه وقت معذور اولور ؟ ای عالی مقام اولان‌دوست! « شرح » انبیای عظام و اولیای کرام واسطه‌سیله تبلیغ واعلان اولنان ارادات ربانیه‌یه قارشی کلان کیمسه نصل معذور اوله بیلیر ؟ معذور اولور ایسه معاذالله تعالی هرکس ایستدیکی آدم قتل واعدام وسائر جرملرك اجراسنه قیام ایله مخل آسایش وانتظام اولمش اولور ایدی .

مثنوی

لا جرم کفار را شد خون مباح

همچو وحشی پیش نشاب ورماح

« ترجمه » لابد ، کفارك قانی وحشی حیواناتك قانی کبی مباح اولدی . اوقلر و مزراقلر اوکنده ! . . . « شرح » خونی مباح اولان کفاردن مقصد، حیوانات وحشیه کبی انسانلرك قانی دوکن وقتل وغصبه جرأت ایدن غاصب وعاصی محاربلردر. جانیلردر . یوقسه انسانیته ضرری اولمیان ویا تحت معاهده‌ده واطاعتده بولنانلر شرعاً وعقلاً قتل واضراردن کلیاً مصون و محفوظدر . انسان کبی مکرم بر مخلوق دکل ، عادی مرکب وهر نوع حیوان بیله وحشی اولمدیغی حالده برمقتضای شرع شریف عمری اولدقجه داخل دائرهٔ سلامت وامانددر.

مثنوی

جفت وفرزندان شان جمله سبیل

زانکه بی عقلند مردود وذلیل

« ترجمه » آنلرك زوجه‌لری و اولادی کاملاً حلالدر ؛ زیرا آنلر عقلسز ومردود وذلیلدرلر. « شرح » انسانلری قتل واضرار ایدوب اطاعت خارجنده بولنانلرك جمعیت بشریه‌نك محافظه‌سی فکر مقبولی ایله مشروع صورتده جزا دیده ایتمك وبی کناه اولان زوجه واوغللرینی اواشراردن تخلیص ایلك حلالدر.

مثنوی

باز عقل کو رمد از عقل عقل

کرد از عقلی بحیوانات نقل

« ترجمه » تکرار ایدەیم ! بر عقل که عقلك عقلندن اورکر. او مقوله عقل مرتبۀ عقلدن آیریله‌رق حیوانلرك درجه‌سنه نقل ایتدی. « شرح » بر کیمسه ابتدا صوری عاقل ومطیع اولسه‌ده عقل کل صاحبی اولان حق تعالی حضرتلرینك امر وفرمان بیوردیغی دائره‌دن چیقدیغی کبی مناهی‌یی ارتکاب ایدر. مرتبۀ عالیۀ عقلیه ودرجۀ رفیعۀ انسانیه‌دن دوشر . انسان صورتنده ضرر ویرن بر حیوان اولمش اولور.

اعتماد کردن هاروت وماروت بر عصمت خویش وامیری
اهلِ دنیا خواستن و در فتنه افتادن

هاروت وماروت اسمنده ایکی فرشته کندی عصمت وعفتلرینه اعتماد ایدوب اهل دنیایه ریاست ایتمك ایستملری وفتنه‌یه دوشمش اوللری بیاننده‌در :

مثنوی

همچو هاروت وچو ماروت شهیر
از بطر خوردند زهر آلود تیر

« ترجمه » مشهور اولان هاروت وماروت کبی که کبر وغروردن طولایی زهره بولانمش اوق یدیلر . کرفتار جزا اولدیلر ! [هاروت وماروت قصه‌سی قرآن عظیم الشانده بیان بیورلمش اولدیغندن ارزو ایدنلر تبیان ومواکب کبی ترکجه تفاسیر شریفه‌یه مراجعت ایله قصه‌نك تفصیلاتنه واقف اوله‌بیلیرلر.]

مثنوی

﴿ اعتماد بود شان بر قدس خویش ﴾
﴿ چیست بر شیر اعتماد گاو میش ﴾

« ترجمه » آنلرك كندی قدسیت وطهارتلرینه اعتمادلری وارایدی، اوكوزك ارسلانه اعتمادی نصل اولورسه ؟... « شرح » شیر قضایه نسبةً جاموس كبی مغلوب اولان فرشته وسائر مخلوقك كندی قدرت وطهارتلرینه اعتماد واستناد ایتملری خطا وداعیٔ جزادر. كیمسه كندی اقتدارینه مغرور اولماملی ، سلامت وسعادتی ، عفتی مرحمت الهیه‌یه التجا ایدرك عنایت خدادن آراملیدر كه صیانت ونجات بوله‌بیلسون !

مثنوی

﴿ گرچه او با شاخ صد چاره كند ﴾
﴿ شاخ شاخش شیر نر پاره كند ﴾

« ترجمه » گرچه او ، اوكوز بوینوزیله یوز چاره ایدر . اركك ارسلان آنك بوینوزی بوداغنی پارچه‌لار. « شرح » انسان عقل جزئی ایله وسائر مخلوقات قوتلریله كندیلرینه عائد اوفاق تفك ایشلرك تسویه‌سنده یوز درلو چاره بولورلر ایسه‌ده شیر قضای خدایه قارشی عقل جزئی محو اولور . یالكز قدرت ربانیه‌نك حكم واقتضاسی میدانده قالیر. عاقل ، كندی عقل واقتدار وقدسیتنه اعتماد ایتمز . عجزینی بیلیرده مرحمت وعنایت رب‌العالمینه دخالت واستناد ایدر.

مثنوی

﴿ گر شود پر شاخ همچون خار پشت ﴾
﴿ شیر خواهد گاو را ناچار كشت ﴾

« ترجمه » اوكوز ، اكر كيربي كبي ديكنلر ايله طولو اولسه‌ده ارسلان آني چاره‌سز تلف ايده‌جكدر. « شرح » انسانك عقل و ذكاسي و سائر مخلوقاتك كنديلرينه مخصوص قوتلري ايله امور فانيه‌يه متعلق پك چوق چاره ودسيسه‌لري اولسه‌ده ينه قضاى رباني اسباب وصور كوناكون ايله آنلري هلاك ايده‌جكدر.

مثنوى

﴿ كرچه صر صر بس درختان مى كند ﴾
﴿ با كياه و سبزه احسان مى كند ﴾

« ترجمه » كرچه صر صر تعبير اولنور غايت شدتلى بر روزكار چوق اغاجلرى كوكندن قوپارر . اوت و سبزه اوزرينه احسان ايدر . [سائر نسخه‌لرده مصراع ثاني : « با كياه تروى » و « با كياه پست » يازلمش ايسه‌ده سلطان ولد حضرتلرينك زمان عاليسنده يازيلان نسخهٔ شريفه‌ده بروجه‌بالا با كياه وسبزه يازلمشدر .] « شرح » شديد اولان روزكار پك چوق قوتلى ، باشلريني يوقارى قالديرمش اغاجلرى قوپارديغى حالده ضعيف و متواضع اولان اوت وسبزه‌يه بر ضرر ويرمز . قضاى رباني‌ده كبر ونخوتدن بورنلريني يوقارى قالديرمش اولان ارباب هوايى قيرار ، ييقار ، ياقار . اصحاب تواضع اولانلرى مراتب‌رفيعه وبديعه‌يه اصعاد ايله مسعود ومستريح ايدر.

مثنوى

﴿ بر ضعيفىٔ كياه آن باد تند ﴾
﴿ رحم كرد اى دل‌تواز قوت ملند ﴾

« ترجمه » او شدتلى روزكار اوتك ضعيفلكنه آجيدى . اى كوكل ! سن قوت وقدرتدن لاف ايتمه ! (ملند) (لنديدن) سويلك ، ميرلدانمق معناسنه‌در. [سبق ايدن بيت شريفك شرحى بو بيت شريفه‌ده شرح اولنور.]

مثنوی

تیشه را ز انبوهی شاخ درخت
کی هراس آید ببرد لخت لخت

« ترجمه » اغاج داللرینك چوقلغندن طولانی بالطه‌یه نه‌وقت قورقو كلیر؛ آنلری پارچه پارچه ایدر . « شرح » انسانك كثرتندن یاخود بر ذكی آدمك ترتیب ایتدیكی چاره‌لردن تیشهٔ قضای خدا هیچ خوف ایدرده عجز كوستررمی؟ حاشا ! مقتضای حكمت كوردیكی حالده آنلرك جمله‌سنی اسباب كثیره ایله بر آنده محو وافنا ایدر.

مثنوی

لیك بر بركی نكوید خویش را
جز كه بر نیش نكوید نیش را

« ترجمه » لكن ضعیف اولان یاپراغه روزكار كندینی اورماز . زیرا نیشتر قضا ، نیشتر كبی تیزلك ایدندن بشقه‌سنه اورماز . « شرح » قضای ربانی كبر ونخوت‌ایله‌دعوای قدرتده بولنانلره‌اوریلور. متواضع و مطیع اولانلر حفظ وصون صمدانیده مستریح‌البال وخوش‌حالدر.

مثنوی

شعله را ز انبوهیٔ هیزم چه غم
کی رمد قصاب از خیل غنم

« ترجمه » آتشك شعله سنه اودونك چوقلغندن نه‌غم واردر ؛ قصاب قویونلرك چوقلغندن نه وقت اوركدی؟ « شرح » یوقاریده‌كی بیتده‌بیان بیوریلان درس حكمتی تأكیداً وتمثیلاً بوراده اتیان اولنیوركه قهر الٓهی غضبه لایق اولانلرك كثرتندن طولایی اجتناب وحذر ایتمز.

مثنوى

﴿ پيش معنى چيست صورت بس زبون ﴾
﴿ چرخ را معنيش مى دارد نكون ﴾

« ترجمه » معنى اوكنده صورت ندر؟ زياده زبوندر؛ چرخى كندى معنيسى باش اشاغى طوتوب چويرر. « شرح » عقل صورى اصحابيله اثرلرى مادى صورتلردر. قضاى الٓهى ايسه معناً وجسماً كورنمز ايسه‌ده او معنينك يانده صور وماديات ظل خيال كبى بى ثبات قالير. مثلا اجرام سماويه حركتلريله جسماً آلت اوست اوليور كبى دور وحركت ايدر. فقط كورونمز درجه‌ده اولان بو حركت اجرام اثر قدرت ربانيه ومحصول اطاعت معنويه‌در. سن عاقل ايسك محرك حقيقى اولان معنيدن خالى وعارى قالمه!

مثنوى

﴿ تو قياس از چرخ دولابى بگير ﴾
﴿ گردشش از كيست ازعقل مشير ﴾

« ترجمه » سن دولاب كبى اولان چرخدن قياس طوت! آنك بو منتظم دور وحركتى كيمدندر؟ مشير ومدبر اولان عقل كلدندر. « شرح » اجرام سماويه‌نك دور وحركتلرينه باق ده قدرت ربانيه‌يه حيرت ايت! او قدرت وحكمت خدا موجود اولمسه بو قدر سرعت وانتظام ايله اجرام سماويه‌نك جريان ودورانى ممكن اولورميدى؟ خريطهٔ امكانده هندسهٔ عرفانك نظرگاه ارباب ايقانه وضع ايتديكى بو آيات تكوينيه‌نك هر منظره وصفحه‌سى قدرت بالغهٔ خالقانه‌نك بر تفسير واضح البيانى اولديغى هويدادر.

مثنوى

﴿ گردش اين قالب همچون سپر ﴾
﴿ هست از روح مستر اى پسر ﴾

« ترجمه » سپر كبی اولان بو ، بدن انسانك حركتی كیزلی اولان روحدندر ، ای اوغل ! « شرح » اجرام سماویه نصل امر الٰهی ایله منتظماً دوران وحركتده ایسه روح معنوینك بخش ایلدیکی فیض حسبیله بدن انسانده حیرت رس عاقلین اولەجق بر انتظام خارقه نما ایله حركت ایدر . روح معنوی نه وقت چكیلیرسه تن وبدن لاشه حكمنده قالیر .

مثنوی

﴿ كردش این باد از معنئ اوست ﴾
﴿ همچو چرخی كان اسیر آب جوست ﴾

« ترجمه » بو روزكارك حركتی حكمت و معنئ جناب رب العزتدر . او ، بر دولاب كبی ایرماق صویندن دونر . اكا اسیردر . « شرح » مخلوقاتك كافهٔ حركاتی ایچون جناب خدا صورتا كورونمز . اسباب متنوعه خلق ایدوب آنلر ایله هر شیئی احیا ایلمشدر . او عمان قدرتدن ماء الحیات كائناته روح بخش اولمش ، جهان او تأثیر ایله فیض حیات ویرمشدر . هر حركتده معنی وفرمان صمدانی واردر ، عاقل اولان انسان صورت ایچنده كیزلنمش روح حقیقته باقار .

مثنوی

﴿ جر و مد ودخل وخرج این نفس ﴾
﴿ از كه باشد جز زجان پر هوس ﴾

« ترجمه » بو نفسك جرومدی ودخول وخروجی هوسله طولو اولان جاندن بشقه كیمدن اولور ؟ « شرح » ذی روح مخلوقاتك آثار حیاتی وانبیای ذیشان ایله اولیای كرامك انفاس حیات بخشاسی ، دكزلرك ، نهرلرك مد وجزری وكائناتك حركاتی ارادهٔ قدرت ایله قائمدر . قادر مطلق كافهٔ مخلوقاتك حركاتی وسائر احوالی ایچون اسباب كثیره خلق بیورمشدر . مثلا كرهٔ ارضده بولنان

صولردن بر قسمی کونشک حرارتیله تبخر ایدرك طبقات علیای هوایه صعود ایدر . بلوط اولور . هوا جریانلری ارەسنده تکرار یاغمور حالنده سطح ارضه نزول ایدر. بوتحولات ، لا یتغیر بر حکمت ازلیه‌نك قانون قدرتیله تنظیم ایدلمشدر. جاهل ومنکر یاغمورك وجود ونزولنی منحصراً اسباب ظاهره‌یه ابتنا ایتدیرر . عاقل وعارف ایسه اولا صو وکونشك اسباب کثیره ایله وجود بولمسی ، بعده احیای ارض ایچون آنلر واسطه‌سیله یاغمورك نزولنی امر حقدن بیلیر .

مثنوی

﴿ گاه جیمش میکند که حاء ودال ﴾
﴿ گاه صلحش میکند گاهی جدال ﴾

« **ترجمه** » امر ربانی او ، نفسی بعضاً (جیم) بعضاً (حا) بعضاً (دال) وبعضاً صلح وبعضاً جدال ایدر. «**شرح**» ﴿ ونفخت فیه من روحی ﴾ وسورهٔ اسرانك سکسان اوچنجی آیت کریمه‌سنده : ﴿ قل الروح من امر ربی ﴾ امر الهیسندن ظاهر اولورکه انسانی حقیقتده تحریك واحیا ایدن مادیات دکل روح وامر ربانیدر . بیت شریفده‌کی حروفك مجموعی « جحد » کلمه‌سنی تولید ایدرکه انکار وتنکئ قلب معناسنه کلیر . حروف مقطعهٔ مذکوره‌نك آیریجه حرفلر اعتباریله تشریح وتوضیحی صددنده لسان حقیقتدن حضرت شیخ اکبر محی الدین عربی قدس سره النامی فتوحات مکیه‌سنده بیورمشدرکه (جیم) عالم شهادت وجبروت ، (حا) عالم غیب (دال) عالم الملك و جبروته دلالتدر. روح یعنی امر ربانی انسانه گاه عالم شهادت وجبروتی ، گاه عالم غیبی وگاه عالم الملك و جبروتك اسرارینی القا واظهار ایدر . ترکیب حروف ایله تشکیل کلماتده‌کی مفهوم کلی‌یی اکلامق ایچون اجرام سماویه تعبیرنده اون بر حرف وار ایکن ناطق اولدیغی وسعت غیرمتناهیه‌یی دوشونمك کفایت ایدر.

مثنوی

﴿ گه یمینش می برد گاهی یسار ﴾
﴿ گه گلستان می کندگاهیش خار ﴾

« ترجمه » روح معنوى او ، نفسى بعضاً صاغ ، بعضاً صول طرفه كوتورر . بعضاً كلستان ، بعضاً ديكن ايدر . « شرح » معنويات بعض انسانلرى موفق وبعضيسنى غير موفق ، بعضيسنى كلستان كبى معتبر ، بعضيسنى ديكن كبى محقر ايدر . بو تغيرات من حيث المجموع انسانلر ايچون واقع اولديغى كبى بعض دفعه شخص واحدده ده رونما اولوركه برانسان كاه حسن حركت ، كاه معصيت ايدر . بو تغيرات ظاهره كافه‌ٔ حكمت ربانيه‌يه مستنددركه آنلرده اولان حكمتك فهم وادراكى عقل محدود ظاهر ايله دكل ، عقل نورانئ كامل ايله قابلدر .

مثنوى

﴿ همچونان اين بادرا يزدان ما ﴾
﴿ كرده بد بر عاد همچون اژدها ﴾

« ترجمه » بونك كبى بو روزكارى بزم خدامز عاد قومى اوزرينه اژدرها كبى ايلمشدر . « شرح » روزكار و هوا لطافت بخشا ايكن جناب قهار مطلقك فرمانيله مانند اژدرها ، قوم عادى پريشان وامحا ايتدى .

مثنوى

﴿ باز هم آن بادرا بر مؤمنان ﴾
﴿ كرده بد صلح و مراعات وامان ﴾

« ترجمه » تكرار او ، روزكارى حق تعالى حضرتلرى مؤمنلر اوزرينه صلح ورعايت وامان ايلمشدر . « شرح » صرصر ، قوم عادك بعضيسنى هلاك وتارمار ايتديكى زمان مؤمن ومنصفلره ضرر ويرمدى ، حيات بخشا برصورتده اسه‌رك بر نسيم لطف وصيانت شكلنده نفخ لطافت ايتدى .

مثنوى

﴿ كفت المعنى هو الله شيخ دين ﴾
﴿ بحر معنيهاى رب العالمين ﴾

« ترجمه » رب العالمينك معنالرى دكزى اولان شيخ دين (معنى) همان اول آلهدر ديدى . « شرح » عمان حكمت ومعرفت صمدانيه اولان شيخ - دين (معنى) همان آلهدر ديمى معنى بلا اسباب ماديه فيض ربانيدن جارى اولوب كلياً نفخ حق اولان روح فياض ديمكدر. بالاده بيان اولنديغى اوزره حضرت آدم ايچون جناب حق ﴿ ونفخت فيه من روحى ﴾ يعنى (آدمه) روحمدن نفخ ايلدم بيوردى . حق تعالى حضرتلرى ظاهر كوزيله كورونمز يالكز آثار قدرتى كورينور . اسماى عديده‌ده بولنان معنى‌ده بويله‌در. روح - انسانى كورنمزايكن تحريك واحيا ايلديكى بدنك آثارى كورينور. (شيخ الدين) تعبيرندن بعضى صدرالدين قنوى حضرتلرى، بعضلرى شيخ اكبر جناب - محى الدين عربى ايما اولندى ديديلر . حقيقت جناب حقه معلومدر ؛ فقط ذكرى سبق ايدن حروف مقطعه‌نك فتوحات مكيه‌ده مسطوراولمسنه وحضرت شيخ اكبرك عالمى احاطه ايدن شهرت معنويه وعظمت علميه سنه و (شيخ) تعبيرينه باقلنجه شيخ اكبر اولان حضرت محى الدين عربى اولسه كركدر. (المعنى هوالله) حروفيله بو ذات پاكك تأليفات عليه لرنده بر عبارهٔ صريحه موجود دكل‌ايسه‌ده او معنى‌ى مشعر شيخ اكبرك عبارات عاليه‌سى واردر.

مثنوى

﴿ جمله اطباق و زمين و آسمان ﴾
﴿ همچو خاشاكى درآن بحر روان ﴾

« ترجمه » زمين وآسمان طبقه‌لرينك جمله‌سى آقان او دكزده‌چوپ كيبدر.

« شرح » بحر رواندن مقصد ، عمان معنادر . كائنات او عمان معناده چوپ پارچه‌سى كيبدر . دريا نه طرفه آقارسه جريانه تابع اولان چوپ‌ده او طرفه سوق ايدر . عاقل ايسه او معنينك قرآن عظيم الشانده‌كى احكام جليله‌سى وجه‌ايله حركت وفورطنه‌لردن خلاص ايله ابدى صورتده كسب سلامت وسعادت‌ايدر.

مثنوى

﴿ حمله‌ها ورقص خاشاك اندر آب ﴾
﴿ هم ز آب آمد بوقت اضطراب ﴾

« ترجمه » چوب پارچه‌لرینك صوده اوینایشی حین حرکت و اضطرابده صودن حصوله کلیر . « شرح » ظاهراً ومادةً حرکت ایدن هر بر جسمك معنوی بر محرکی اولدیغنی تأکیداً بیلدیرمك واندن‌صکره دیکر بر حکمت بیان واتیان ایتمك ایچون چوپلرك صوده اوینایشی مثالی ایراد بیورلمشدر .

مثنوی

﴿ چونکه ساکن خواهش کرد از مرا ﴾
﴿ سوی ساحل افکند خاشاك را ﴾

« ترجمه » نه وقت دریا چوپی طوردیرمق ایستر ایسه انی کنار طرفنه دوشورر . « شرح » قدرت وحکمت ربانیه مقبول بر انسانی جفا واذای دنیادن خلاص ایتمك اراده بیورر ایسه آنی عمان اکوانك امواج نفسانیه‌سی اره‌سندن قورتاروب ساحل معرفته ایصال ومسعودالحال ایدر دیمکدر.

مثنوی

﴿ چون کشد از ساحلش در موجگاه ﴾
﴿ آن کند با اوکه صرصر باکیاه ﴾

« ترجمه » وقتاکه دکزاو ، چوپی طالغه محلنه چکمك ایستر . قاصیرغه کبی شدتلی روزکار بر اوته ، یاپراغه نه یاپارسه دکزده چوپه آنی یاپار . « شرح » قدرت ربانیه بر انسانك حضور قلب ایله طاعت ساکنانه‌سنی اراده بیورورسه محل وقوعات عظیمه اولان بو دنیانك روابط نفسانیه‌سندن تخلیص ایله دریای احدیتك مستغرق فیض وسکوتی اولور . اکر صور متنوعه ایله امتحان و ناتوان ایتمکی ایسترسه نتیجهٔ تقدیر صلب پدر و رحم مادردن آنی دنیایه چکوب رورزکار شدید یاپراغی نصل تحریك ومضطر ایلر ایسه قدرت ربانیه‌ده روزکار وقوعات ایله او انسانی تحریك وبی سکون وبعضاً مسرور ، بعضاً محزون ایدر .

مثنوی

﴿ این حدیث آخر ندارد باز ران ﴾
﴿ جانب هاروت وماروت ای جوان ﴾

« ترجمه » بو سوز نهایت طوتماز ! تکرار بحثی هاروت وماروت طرفنه سور ! ای جوان ! [جوان خطابی مخدوم معنوئ مولانای رومی قدس سره السامی اولان حسام الدین چلبی حضرتلرینه واقع اولسه کرکدر .]

﴿ بقیهٔ قصهٔ هاروت و ماروت ونکال عقوبت ایشان هم ﴾
﴿ در دنیا بچاه بابل ﴾

هاروت وماروتك بقیهٔ قصه‌سیله حقلرنده واقع اولان عذاب و عقوبته ودنیاده بابل قویوسنه آتلدقلرینه دائر در :

مثنوی

﴿ چون کناه فسق وخلقان جهان ﴾
﴿ می شدی بر هر دو روشن آن زمان ﴾

« ترجمه » دنیا خلقنده‌کی کناه و فسق بو ایکی ملکه او زمان روشن وعیان اولدی . [بو بیت شریفك مآلی بیت آتی‌یه مربوطدر .]

مثنوی

﴿ دست خاییدن کر فتندی زخشم ﴾
﴿ لیك عیب خود ندیدندی و بچشم ﴾

« ترجمه » خشم و غضبلرندن اللرینی چیکنه‌دیلر ، لکن کندی عیبلرینی کوز ایله کورمزلر ایدی . « شرح » ملائکك الوکوزلری اولمدیغی وجسم لطیف اولوب بشقه بر خلقتده بولندقلری مستغنئ ایضاحدر . انجق عناد وتعجبلری زماننده انسانلر اللرینی چیکنه‌دکلری جهتله تسهیل تفهیم و مذکور ایکی ملکك حس ایلدکلری خشم وتعجبی انسانلره مؤثر بر صورتده تعریف ایتمك ایچون « ال چیکنه‌مسی وکوز کورمسی » کبی تعبیرات قوللانلمق موافق کوریلور . هاروت وماروتك کورمدکلری کندی عیبلرینه کلنجه ، اك برنجی قصوری دنیاده کرفتار جرم وخطا اولان انسانلرك سلامتی ایچون جناب ارحم‌الراحمینه دعا ایده‌جکلری یرده نوع بنی بشری طعن وتعییبه قیام واوطعن حسبیله کندیلرینی متکبر ، بعده مخطی وبی‌امان ایتمشلردر.

مثنوی

﴿ خویش بین چون از کسی جرمی بدید ﴾
﴿ آتشی دروی زدوزخ شد بدید ﴾

« ترجمه » خود بین اولان کیمسه جرم وعیب کورر ایسه آنده جهنمدن بر آتش ظاهر اولور. « شرح » صورتا متقی ، حقیقتده خود بین اولان بعض کیمسه‌لر دیکرلرده قصور وخطا کوررلر ایسه آجیوب خیر دعا و اصلاحنه جهداوفی ایده‌جکلرینه بدل طعن‌وتشنیعه مسارعت وکندیلرینی بی‌عیب وقصور عد ایدرلر ؛ حالبوکه او طعن وتکبر جهنمدن‌چیقمه‌بر آتش‌سوزاندرکه انجامی آنلری احراق و حقیقتی حس ایتمکدن محروم و بی‌مذاق ایلر ؛ بناءً علیه بر انسانده هر نه قدر خطایا رونما اولسه زنهار آنلری اشاعه ایتمیوب اصلاحنه بذل مساعی ومخطینك عفوینی حق‌تعالی حضرتلرندن تمنی ایتملیدر.

مثنوی

﴿ حمیت دین خواند او آن کبر را ﴾
﴿ کازان آتش جهانی اخضرست ﴾

« ترجمه » او، خودبین کندی کبرینی حمیت دین تسمیه ایدر . کندنده کی کافر نفسه باقماز . [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

حمیت دین را نشان دیگرست
که ازان آتش جهانی اخضرست

« ترجمه » حمیت دینیه نك نشانی بشقه‌در. زیرا او، آتش ونوردن جهان یشـیل بر رنك لطیفی حاویدر . « شرح » حمیت دینیه خلقی طعن وتشنیع ایتمك وکبر واناثیت ایتمك اولمیوب بالعکس آنك شانی عیوب ناسی سـتر ایله برابر صور مشروعه ومقبوله ایله اصـلاحه چالیشمق و مسـاعیٔ عالیه‌سی حسبیله جهانی تسریر و تنویر ایتمکدر.

مثنوی

گفت حقشـان کر شمار وشنگرید
در سـیهکاران مغفل منگرید

« ترجمه » حق تعـالی حضرتلری هاروت و ماروته بیوردی : اکر سز روشن ، نورانی ایسـه‌کز نفس وشهوت ایله اغفال ایدلمش اولان کناهکارلره طعن ایله باقمیکز ! « شرح » ای هاروت وماروت ! انسانلرك جرم وخطالرینه باقوب خشم وطعن ایدیورسـکز ! طعن ایتـدیککز معـاصیدن بری وبلکه الك بیوکی اولان کبر وغروری ارتکاب ایده‌جککزه کرفتار غفلت اولان انسانلرك ستر عیبلریله اصلاحلرینه چالیشکز ! یوقسـه انسانلری طعن ایدر ایکن فعلکز محض طعن وموجب خسران اولور.

مثنوی

شکر کویید ای سپاه وچاکران
رسته اید از شهوت واز چاك‌ران

« ترجمه » ای عالم ملکوتده بولنان لشکر غیب وخدمتکارلرم ! شکر ایدیکز ! شهوت وفرجدن قورتولدیکز ! « شرح » ای ملائك ! شهوت وفرج کبی انسانلری بلالره کرفتار ایدن ورطه‌لردن خلقت وموقعکز حسبیله قورتولمش اولدیغکزدن طولایی انسانلره طعن ایده‌جککز یرده بنم صیانت و مرحمتمه شکر ایدیکز ! بوسببدندرکه کامل اولان انسان عنداللهده ملائکهٔ کرامدن دها معتبردر ؛ زیرا قدر واعتبار زحمت وتهلکه ایله متناسب اولور ایسه سزاوار اولور. دنیاده نفسی اغفال ایده‌جك پك چوق احوال وخصوصاً حسن - ملاحت مآل همان هر طرفده موجود اولوب کرفتارینی اسیر وضریر ایدر . رضای حقه اتباعاً او لذت حیوانیه ونفسانیه‌یی فدا وامحایه موفق اولان انسان کمالات معنویه‌یی احراز ایله مقبول یزدان اولدیغنده شبهه یوقدر.

مثنوی

﴿ کر ازان معنی نهم من بر شما ﴾
﴿ مر شمارا بیش نپذیرت سما ﴾

« ترجمه » اکر طینت بشرده اولان معنادن اکر بن سزك ترکیبکزه وضع ایدر ایسه‌م ارتق سزی آسمان قبول ایتمزدی . « شرح » اکر بنی آدمه مسلط اولان شهوت وغضب وحسد کبی نیجه نیجه دشمن معنوی ملائکه‌نك خلقتنه تسلیط و وضع اولنه‌جق اولسه تحمل ایده‌میوب مغلوب ومعیوب وآسمان معنویدن مطرود ومسلوب اولوردی . مظهریت آدمیه ، بر قدرت تحملیه‌یی حاوی اولدیغندن متحمل ومترقی و ملائکه ایسه نفس و شیطانك اغواآتنه پك چابك قاپیله‌رق مغفل اولور .

مثنوی

﴿ عصمتی که مر شمارا در تن است ﴾
﴿ آن زعکس عصمت وحفظ منست ﴾

« ترجمه » او ، عصمت وعفت که سزده موجود در. او ، بنم عصمت وحفظمك عكسندندر. « شرح » ای ملائك ! انسانلری طعن وتشنیع ایدرك كنديكزى عصمت ذاتيه ايله متحلى ظن ايتمييكز ! سزده اولان عصمت سزدن دكلدر. اثر صيانت ونور عصمت جناب رب عزتدر.

مثنوی

﴿ آن ز من بينبد نه ز خود هين هين ﴾
﴿ تا نچريد بر شما ديو لعين ﴾

« ترجمه » عصمتی بندن کوریکز ! صاقین کندیکزدن کورمیکز ! تا که شیطان لعین سزه غلبه ایتمسون ! « شرح » ای ملائك ! عصمت وعفتی سزك هنر وقدسيتكزدن ظن ايتميكز ! بندن بيليكز ! اكر كنديكزدن بيلير ايسه كز كبر وغرور ايتمك ؛ بعده شيطان لعينك وساوس ودسائسندن مغلوب ومقهور اولمق سزك ايچون مقرردر.

مثنوی

﴿ انچنانكه كاتب وحى رسول ﴾
﴿ ديدحكمت درخودونور اصول ﴾

« ترجمه » اويله كه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك كاتب وحى حكمتى ونورك اصلنى، وحيى كندنده كوردى. « شرح » قصه سى سبق ايدن كاتب عبر اديب ، وحيك شرف نزولنده سطوت ورونق روحانيت - جناب پيغمبرى آنك قلبنه عكس انداز اولدى . او شرفى كاتب كنديسندن بيلدى. كبر وارتداده دوشدى . اى ملائكه ! عصمت وطهارتى كنديكزدن بيلير ايسه كز خائب وخاسر وشيطانه مغلوب واسير اولمش اولورسكز !

مثنوی

﴿ خویش را هم صوت مرغان خدا ﴾
﴿ می شمرد آن بد صفیری چون صدا ﴾

« ترجمه » او ، کاتب کندیسنی وحدت خدا واحدیت مولاباغچه‌سنده‌کی بلبللرك نغمه‌لریله هم آهنك صاندی . حال بوکه او ، نغمه وصدا ظن اولنان فنا برایصلق چالمق قبیلندن تقلید برصدا ایدی . « شرح » طوطیٔ روضهٔ وحدت وبلبل کلستان احدیت اولان انبیای عظام و اقطاب ذوی الاحترامك نغمات لاهوتیه وبلاغت جبروتیه‌سی سامعه نواز ارباب اذعان ایکن بعض مقلدلرك او کاتب کمراه کبی حدیثی بیلمیه‌رك آنلره هم صوت و پاداش اولمق ایسته‌مسی آجینه‌جق بر انکار و محرومیتدر . جهان روحانیتده انك صداسی بر صیادك اغفال مرغان ایچون تقلیداً اغزندن چیقاردیغی صدای خدعه‌نما کبیدر .

مثنوی

﴿ لحن مرغانرا اکر واصف شوی ﴾
﴿ بر مرام مرغ کی واقف شوی ﴾

« ترجمه » اکر قوشلرك صداسنی وصف وتقلید ایدیجی اولسك بیله قوشلرك مرامنه نه زمان واقف اوله‌بیلیرسك ؟ « شرح » تقلید و مستعار اولان شیلر ایله مفتخر اولان مقلد ، حکمت عالیهٔ معنویه‌یه کسب اطلاع ایتمدیکی ایچون نغمهٔ بلبلك طاغده‌کی عکسندن عبارت نقل صدا ایله‌دعوای عرفان ایدر .

مثنوی

﴿ کر بیاموز صفیر بلبلی ﴾
﴿ توچه دانی کوچه دارد باکلی ﴾

« ترجمه » اگر سن بلبلك سسنی اوكر نسك بیله نه بیلیرسك ؟ بلبل ، كل ایله نه ایش طوتار، نه سویلشیر؟ « شرح » ای دعوای عرفان و كمالاتده بولنان غافل ! فرض ایده‌لم كه برولی اللهك كلمات حكمت آیاتنی تقلیدایله استعمال. لسان ایدییورسك! فقط او ولی اللهك عشقیله معشوقی ارەسندەكی مناسبتی نه بیلیرسك؟ او صدای لاهوتینك كلستان قلب عارفده حاصل ایتدیكی نشوهٔ رایحه‌داری نصل آكلارسك ؟ اول كان عشق وعرفانه نصل مشابه وهم‌حال اوله‌بیلیرسك؟

مثنوی

﴿ ور بدانی باشد آن هم از كمان ﴾
﴿ چون زلب جنبان كمانهای كران ﴾

« ترجمه » اگر بیلیرم ادعاسنده بولنور ایسك او سنك بیلیرم ظنك دوداقلرك قیمیلدامسندن برصاغرده حصوله كان ظن كیدر . « شرح » غافل، روحانیونك حركات ظاهره‌لرینی كورسه بیله او حركات وكلمات حكمت آیاتك حقیقتندن بی‌خبردر. چونكه غافل ، صاغر كیدركه حقیقت سویله‌ین بردوداغك حركتندن برشی آكلایه‌ماز. آتیده‌كی قصهٔ حكمت‌افزا بو حقیقتی برقات‌دها ایضاح وانبا ایده‌جكدر.

﴿ بعیادت رفتن كر برهمسایهٔ رنجور خویش ﴾

بر صاغر ، خسته اولان قومشوسنك زیارتنه كیتمسی بیاننده‌در : [(عیادت) خسته‌نك زیارتنه وارمقدر . (كر) صاغر، (همسایه) قومشو دیمكدر .]

مثنوی

﴿ آن كری را كفت افزون مایهٔ ﴾
﴿ كه ترا رنجور شد همسایهٔ ﴾

« ترجمه » سرمایه‌سی چوق ، زنکین بر کیمسه بر صاغره دیدی : سنك قومشوك خسته اولدی . [شرح لازم دكلدر .]

مثنوی

﴿ كفت باخود كركه با كوش كران ﴾
﴿ منچه دريابم ز كفت آن جوان ﴾

« ترجمه » صاغر كندی كندینه دیدی : بو صاغر قولاقله بن او خسته جوانك سوزندن نه بولورم، نه اكلارم؟ [شرحه لزوم يوقدر .]

مثنوی

﴿ خاصه رنجور وضعيف آواز شد ﴾
﴿ ليك بايد رفت آنجانيست سود ﴾

« ترجمه » على الخصوص خسته اولانك سسی ضعيف ويواش اولدی . مادام که قومشودر. كيتمك ضروريدر . [« نيست سود » تركيبی فائده يوقدر معناسنده ايسه‌ده بوراده ضروريدر ديه ترجمه ايتمكی شيوهٔ لسانمزه دها موافق كوردك .]

مثنوی

﴿ چون ببينم كان لبش جنبان شود ﴾
﴿ من قياس كيرم آنراهم زخود ﴾

« ترجمه » [صاغر ينه كندی كندينه ديبور:] خسته‌نك دوداغی قيملداديغنی كورديكم وقت بن او حركتدن كندمجه قياس طوتوب سويلديكنی اكلارم .

« شرح » درس حقيقتدن فيضدار انتباه اوليانلر ، بعض علايم صوريه وكلمات سطحيه‌دن حقيقتی اكلارز ظننده بولنورلرده چوق دفعه حقيقت ظنلرينك بتون بتون خلافنده واقع اولور . بو حكايهٔ عبرت افزا بو حكمت علويه‌يی طرز ظريفانه‌ده افهام ايدر .

مثنوی

﴿ چون بکویم چونی ای محنت کشم ﴾
﴿ او بخواهد کفت نیکم یا خوشم ﴾

« ترجمه » بن نه وقت خسته یه، ای بنم محنت چکیجی قومشوم ! نصل سك؟ دیرم . او بکا یا اییم، یاخود خوشم دیمك ایستر . [صاغرك تصویر ظنیاتندن ونقش تصوراتندن عبارت اولان بوبیت شریف شرحه حاجت براقمامشدر.]

مثنوی

﴿ من بکویم شکر چه خوردی آیا ﴾
﴿ او بکوید شربتی یا ماش با ﴾

« ترجمه » [صاغر یوقاریده کی بیتده تصور ایتدیکی اییم ، یاخود خوشم جوابنی آلدیغنی ذهننده دوشوندکدن صکره:] بن شکر اولسون دیه یم. آندن صکره صوره یم . نه درلو یمك ییرسك ؟ او بکا شربت ، یاخود مرجمك چورباسی ییرم! دیه جك ! [صاغرك بو قیاسات واهیه سی بالطبع مستغنیٔ شرح وتفصیلدر.]

مثنوی

﴿ من بکویم صحه نوشت کیست آن ﴾
﴿ از طبیبان پیش تو کوید فلان ﴾

« ترجمه » آنك اوزرینه بن او خسته یه ییوب ایچدیکك سکا صحت اولسون دیرم . سکا هانکی طبیب کلیر ؟ دیه صورارم . او خسته فلان طبیب دیر . [بو بیت شریف ایله متعاقباً کله جك برقاچ ابیات ، قیاسات وهمیه وتصورات سقیمه یی تصویر ایتدیکی جهتله شرح و توضیح احتیاجندن وارسته در .]

مثنوى

﴿ من بكويم بس مبارك پاست او ﴾
﴿ چونكه اوآمد شود كارد نكو ﴾

« ترجمه » بن خستهيه ديرم : او طبيب زياده مبارك قدمدر ؛ نه وقت او كلدى ، سنك ايشك ايى اولدى . [بوده صاغرك و صاغر كبى اولان اصحاب خيالك قياسات خياليهسنى بياندن عبارتدر .]

مثنوى

﴿ پاى اورا آز مودستيم ما ﴾
﴿ هر كجامى شد شود حاجت روا ﴾

« ترجمه » بز او طبيبك اياغنى تجربه ايتدك ! نره يه كيدر ايسه حاجت روا اولور . [صاغرك قوهٔ خياليهسنده ايجاد ايتديكى بو محاوره حقيقى ايشتمكدن قولاقلرى عاجز اولان معلولين معرفته درس عبرتدر .]

مثنوى

﴿ اين جوابات قياسى راست كرد ﴾
﴿ پيش آن رنجور شد آن نيك مرد ﴾

« ترجمه » قياسات ذهنيه يه مستند خيالى اولان بو جوابلرى صاغر كندنجه طوغرى عد ايتدى . او ايى آدم وصاف دل صاغر خسته نك اوكنه زيارته كيتدى .

مثنوى

﴿ كفت چونى كفت مردم كفت شكر ﴾
﴿ شد ازين رنجور پرآزار ونكر ﴾

« ترجمه » صاغر خسته‌یه دیدی : نصلسك ؟ خسته جواباً دیدی : (اضطرابدن) أولدم هلاك اولدم . صاغر دیدی : شكر الحمدلله! بونك اوزرینه خسته‌نك كوكلی قیرلدی. دها زیاده مضطرب اولدی . « شرح » خسته نك اضطراب حالنی كوسترن سوزلرینه صاغرك شكر ایتمسی نه‌قدر مناسبتسزایدی . نه‌چاره‌كه‌صاغر ، اولجه خیالنده تجسم ایتدیردیكی خسته‌نك خوش‌حالم‌طرزنده‌كی جواب مخیلی سوقیله مریض كندیسنه (ایی‌یم) دیه‌جك ظن ایدییوردی . مریضك ویردیكی جواب بتوز بتون صاغرك قیاسی خلافنه اولدیغندن (شكری) بالطبع باعث رنج وشدت اولدی . بعض احمق كیمسه‌لرده كرك مكالمات ، كرك معاملات ایچون كندی ذهنلرنده قوردقلری خیالاتك حین اجراسنده كلیاً عكسی برصورتده نتائج وخیمه سرنما وكار یرینه ضرر وسعادته بدل نكبت كوره‌جكلری وارسته انبادر . بناءً علیه عاقل اولان ، كندی ذهن وخیالنه مناسب كلن تشبثات وتخمینات ایله اكتفا ایتمیوب دیكرلرك حسیات وافكارینی تحقیق وتدقیق ایتدكدن صكره اساس متینه بنای فكر وتشبث ایدر.

مثنوی

﴿ این چه شكرست او مكر باما بدست ﴾
﴿ كر قیاس كرد وآن كژ آمدست ﴾

« ترجمه » [خسته دیدی :] بو نصل شكردر ؟ مكر بو آدم بزمله فنا دشمندر . صاغر قیاس‌ایتدی. فقط قیاسی اكری‌كلدی. [وارسته‌شرحدر.]

مثنوی

﴿ بعد ازان كفتش چه خوردی كفت زهر ﴾
﴿ كفت نوشت باد افزون كشت قهر ﴾

« ترجمه » اندن صكره صاغر دیدی : نه ییدك ؟ خسته ، حدتندن زهر ییدم دیدی . صاغر دیدی : سكا نوش وعشق اولسون ! بونك اوزرینه مریضك قهر وغضبی زیاده‌لشدی .

مثنوی

بعد ازان کفت ازطبیبان کیست او
کوهمی آید بچاره پیش تو

« ترجمه » اندن صکره صاغر دیدی : حکیملردن هانکیسی چاره وتداوی ایچون دائما سنك اوکنه کلیور ؟

مثنوی

کفت عزرائل می آید برو
کفت پایش بس مبارك شادشو

« ترجمه » خسته ، شدت غضبندن دیدی : عزرائیل کلیر . کیت ! بورادن دفع اول ! صاغر دیدی : آنك آیاغی غایت مبارکدر . شاد وغمدن آزاد اول ! « شرح » بو حکایهٔ حکمت علامه‌ده کوریلن ابیات شریفه ظرافت بلیغانه ایله پك چوق قیاسات ذهنیه وار درکه فعلیاته کلنجه کلیاً عکسی ظهور ایدرك صاحب قیاسات معیوب و مغلوب اولدیغنی ارباب ادراکه تفهیم ایدر.

مثنوی

کر برون آمد بکفت شادمان
شکر کش کردم مراعات این زمان

« ترجمه » صاغر خسته‌نك یانندن طیشاری چیقدی. ممنون ومسرور ایدی. کندی کندینه دیدی : شکر اولسون ! بو زمانده خسته‌یه رعایت وخاطرینی تطییب ایتدم ! « شرح » چوق انسانلر کورینور که خیالات وتشبثات واهیه اوزرینه حاللری دیکرکون وکندیلری ازهرجهت معذب ومغبون اولمش ایکن ینه خیاللرندن فارغ اولماز، تدبیرلرینه مصر اوله‌رق حقیقتده کور وصاغر اولدقلرینی آکلامازلر.

مثنوی

﴿ کفت رنجور این عدو جان ماست ﴾
﴿ ما ندانستیم کو کان جفاست ﴾

« ترجمه » خسته دیدی : بو آدم بزم جانمزك دشمنیدر . بز بیلمدك ، او جفا واذا معدنیدر. [شرحه حاجت یوقدر .]

مثنوی

﴿ خاطر رنجور جویان صد سقط ﴾
﴿ تا که پیغامش کند از هر نمط ﴾

« ترجمه » خسته‌نك خاطری یوز دانه بوزوق شی آرایجیدر . تا که خاطرقیران خبری صاغره سویلیه‌رك تحقیرایتسون ! « شرح » صاغرك سویلدیکی مناسبتسز سوزلردن طولایی خسته حدتلنمش ، مقابلةً تحقیره تشبث ایتمشدر . هرکیم خیالات و تشبثات غیر لایقه ایله خطاده بولنور ایسه مقابله‌یه ومعامله‌ٔ شدیده‌یه کرفتار اوله‌جغنی خاطرندن چیقارمامليدر.

مثنوی

﴿ چون کسی کو خورده باشد آش بد ﴾
﴿ می بشو راند داش تاقی کند ﴾

« ترجمه » نه زمان برکیمسه فنا و مضر بر ، یمك یمشدر . او غدا آنك ایچنی بولاندیرر ، قی ایدنجه‌یه قدر ! ... « شرح » برکیمسه مزاجنه موافق اولمیان عکسی بر سوزی ایشتدیکی وقت حدتندن حاصل اولان کین وغضبنی شتم آمیز کلمات ایله مغضوبنه قارشی کوستررر. بو بیت شریفده مریض مذکورك حالنه عائددرکه صاغرك مناسبتسز جوابلرندن حصوله کلان حدت ایله

آنی تحقیره قرار ویرمش ، سوق غضب ایله پك چوق محقّرانه سوز سویلمکه حاضرلانمش ! کظم غیظ ایله حدتی میدانه چیقارمیوب عفو ایله خصومتی ازاله ایتمك انسانیته زینت‌بخش اولان مزیات مقبوله‌دندر.

مثنوی

﴿ کظم غیظ اینست آنرا قی مکن ﴾
﴿ تا بیابی در جزا شیرین سخن ﴾

« ترجمه » کظم غیظ . یعنی حدت وغضبی یوتمق بودر : اوکا ، قی ایتمه! یعنی کیمسه‌نك خاطرینی بولاندیره‌جق فنا سوز سویله ! زیرا او صبره مکافات اوله‌رق جناب حق ایله انسانلردن طاتلی سوز بوله‌سك! «شرح» بوبیت شریفده اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ آل عمرانك یوز اوتوز دردنجی شو آیت کریمه‌سیدر : ﴿ الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین ﴾ معنای شریفی : « شو کیمسه‌لر (شایان مدح ومکافاتدر) که فی سبیل الله صدقه ونفقه ویررلر ، بوللق و طارلق حالنده وغیظ وغضبلرینی اشاغی ایندیروب اغزلرندن چیقارمازلر وانسانلرك قصورندن عفو ایدیجیلردر. (آنلر محسندرلر) وحق تعالی محسنلری سوه‌ر . » بو آیت کریمه‌نك مضموننه توفیق حرکت ایدن انسان ممدوح رب المناندر. چوق دفعه کوریلورکه تهور و غضب ایله اغزدن فیرلایان سوزلردن اختلافات و منازعات وبلکه فسادات ظهور ایتمشدر . حدیدالمزاج اولان کیمسه بر مدت صکره پشیمان اولور . نه فائده‌که حدت وقتنده مخاطبنك خاطرینی قیرمش اولور . تعمیرینه امکان قالمیان بر کوکلك قیرلمسی ایسه انسانی خراب ایدر . بتون اصحاب عقل وحکمتك قبول ایلدکاری اساس بودرکه غایظ وشتم آمیز کلماتدن دائما صاقنملی . فقط شریر ومضرلرك ذهننه قورقو ویرمك ایچون یوزلرینه هیچ بر وقت کولملی . جزایه مستحق اولنجه شرعاً ونظاماً مقتضی اولان جزایی‌ده اهمال ایتماملیدر. غضبنی قی ایتمیانلرك جناب حقدن ایشیده‌جکاری کلام شیرین بوصحایفی تزیین ایدن مذکور آیت کریمهٔ مبشره‌در.

مثنوی

﴿ چون نبودش صبر می پیچید او ﴾
﴿ کین سك زن روسپیٔ حیز کو ﴾

« ترجمه » خسته صبردن بهره‌سز اوله‌رق پریشانیٔ خاطر ایله حدتندن طولایی صاغر حقنده دیر ایدی : بو کوپك روسپی نره‌ده‌در ؟ باقالم !
[وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ تا بریزم بروی آنچه کفته بود ﴾
﴿ کان زمان شیر ضمیرم خفته بود ﴾

« ترجمه » تاکه دمین بکا سویلدیکی او شیئی آنك اوزرینه دوکه‌رك برباد ایده‌یم ! زیرا او ، زمان قلبمك ارسلانی نصلسه اویومش ایدی .
« شرح » بر صاحب حدت بوکبی خیال و خاطره کلز وبلکه لغتلرده بیله بولنماز فنا فنا سوزلر سویلر ! مصراع ثانیده « ضمیرمك ارسلانی او زمان اویومش ایدی . » عباره‌سی خسته‌لك سببیله ذهننده طورغونلقدن متولد سکون حالی حدتك اخلال ایتمسنی مصوردر .

مثنوی

﴿ چون عیادت بهر دل آرا میست ﴾
﴿ این عیادت نیست دشمن کامیست ﴾

« ترجمه » خسته‌نك زیارتنه وارمق تسلیت وراحت قلب مقصدینه مبنیدر . بو عیادت دکل عداوت ایدی . « شرح » بر انسان حدت وغضبه کرفتار اولدیغی وقت مغضوبك اغزندن ایشتمش اولدیغی کلماتدن ومعامله‌سنده کوردیکی حالاتدن غضبنی تزیید ایده‌جك درلو درلو احکام موهومه چیقارر . بوسوء ظن ایله کندینی شیطان لعینك تسویلاتنه قاپدیرر .

مثنوی

﴿ تا ببیند دشمن خودرا نزار ﴾
﴿ تا بگیرد خاطر زشتش قرار ﴾

« ترجمه » تا کندی دشمنی ضعیف کورسونده آنك چیركین اولان خاطری قرار طوتسون ! [بو افاده ده مریضك سوء ظنی کوستر . شرحه لزوم براقماز .]

مثنوی

﴿ بس کسان کایشان عبادتها کنند ﴾
﴿ دل برضوان و ثواب آن نهند ﴾

« ترجمه » چوق کیمسه عبادت ایدرلر ، او ، رضوان وثواب اوستنه کوکل قورلر . « شرح » چوق آدم واردرکه بز اوراد و اذکار ایله مشغول اوله‌رق عبادت ایدرز ، بالطبع ثواب قازانیرز ؛ از هرجهت مسعود وکندیمزی اهل عرفان واصحاب اتقادن کوسترمش اولورز ظننده بولنور . نتکم صاغر مجاوبهٔ معکوسه‌سندن طولایی خیالنجه خوش حال اولمش وقوهٔ سامعه‌سنك کمالندن قومشوسنی قاندیرمش ظننه ذهنی صاپلامشدر . کندیسنده اولمیان قوهٔ سامعه‌یی کذباً و ریاءً کوستر دیکندن طولایی محبنك غضبنی جلب ایتمش ! مرحمت ربانیه‌یی خاطرندن چیقاروب کندی عبادتلرینك ثوابنه اتکا ایدن بلهـا فائده‌یه بدل غضب ربانی‌یی اوزرلرینه دعوت ایدرلر . [بعض نسخه‌لرده مصراع اولده « زطاعت کمرهند » بعضسنده « مکرهند » دیه محرر ایسه‌ده سلطان ولد حضرتلرینك زمان‌عالیسنده یازیلان نسخهٔ شریفه‌ده «عبادتها کنند» یازلدیغی جهتله ترجیحاً بوعباره‌نك درجی مناسب کورلمشدر .]

مثنوی

﴿ خود حقیقت معصیت باشد خفی ﴾
﴿ بس کدر کانرا تو پنداری صفی ﴾

« ترجمه » بعض حقیقت بیله کیزلی کناه اولور . چوق سیاه واردرکه سن آنی صاف وبراق ظن ایدرسك ! « شرح » نماز کبی عین حقیقت اولان بر عبادت بیله تحصیل رضای ربانی کبی بر مقصد مقبوله مقارن اولمیوبده خلقه کوسترش ایچون ریاکارانه اولور ایسه معصیت و کناه خفی اولور . چوق کیمسه صاف واهل ایمان کورینور . کیزلیجه منکدر وعاصی وغیر صافی بولنمش اولور .

مثنوی

﴿ همچو آن کرکه همی پنداشتست ﴾
﴿ کونکوبی کرد دآن برعکس جست ﴾

« ترجمه » او ، صاغر کبی‌که یابدیغی شیئك هپسنی ایبالك صانمشدر . حالبوکه ظن عکسنه صیچرادی . « شرح » صاغر ایشتمکه مقتدر دکل ایکن ایشیدر کبی کوسترمك ایستەمسی بر خستەدلی بیزار ایتمش ، خاطر ، کوکل قیرمشدر ، ریاکار ومرحمت صمدانیه‌یه التجا ایتمیوب کندی عبادتلریله مفتخر بولنان بدکردارلرك عاقبتی دائما خسران وسفالتدر .

مثنوی

﴿ اونشسته خوش که خدمت کرده ام ﴾
﴿ حق همسایه بجا آورده ام ﴾

« ترجمه » او صاغر خدمت ایتدم . قومشونك حقنی یرینه کتیردم خلیاسیله راحت اوطورمش ! [شرحدن مستغنیدر .]

مثنوی

﴿ بهر خود او آتشی افروختست ﴾
﴿ در دل رنجور وخود را سوختست ﴾

« ترجمه » بو معامله‌سیله او صاغر . زیارتنه کیتدیکی خسته‌نك کوکانده بر آتش یاقمش ، او آتشده کندی‌ده یانمشدر. «شرح» صاغرك معامله واقعهٔ معکوسه‌سی قومشوسنی آتش غضب ایچنده براقمش ، حقوق همجواری ایله پك چوق سنه‌لك محبتنی یاقوب برباد ایتمشدر.

مثنوی

﴿ فاتقوا النـار التی اوقد تم ﴾
﴿ انکم فی‌المعصیت از دد تم ﴾

« ترجمه » شو ، آتشدن اتقا ایدیکزکه کندیکزی یاقدیکز ! تحقیقـا ، کناهلری‌ده سز زیاده‌لشدیردیکز ! « شرح » صاغرك قیاسات خالیه‌سی جهتله فائده یرینه مضرته دوچار اولدیغی کبی غیر مشروع احوالدن اجتناب ایدلمدیکی حالده بوندن بتر فلاکت‌ومصیبته کرفتار اوله‌جغنده شبهه یوقدر. اقوال‌واحوال‌ غیر لایقه آتش کبیدر . ابتـدا حس اولنمـاز درجه‌ده یاواش یاواش یارلار ، صکره بنای حس وسعادتی یاقار.

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر بیك‌صاحب‌ریا ﴾
﴿ صـل انك لم تصـل یا فتی ﴾

« ترجمه » فخر عالم صلی‌الله علیه وسـلم افندیمز حضرتلری نمـاز قیلان بر ریا کاره دیدی : ای دلیقـانلی ! نمـاز قیـل ! زیرا قیلمدك ! « شرح » روایت اولنورکه حضور فخر عالمده بر ریا کار نماز قیلدقدن صکره فخر کائنـات علیه افضل‌التحیـات افندیمز حضرتلری اکا بیوردی : (قم‌صل فانك لم تصل) « قالق نماز قیل ! زیرا قیلمدك . » بو امر اوزرینه او ریا کار تکرار نمازقیلمش‌ایسه‌ده ریایه‌مستنداولان نماز ودعافائده‌سز اولدیغی‌هویدادر.

مثنوی

﴿ از برای چارهٔ این خوفها ﴾
﴿ آمدا ندر هر نمازی اهدنا ﴾

« ترجمه » بو ، قورقولره چاره اولمق اوزره هر نمازده « اهدنا الصراط المستقیم » عبارهٔ جلیله‌سی کلیر . « شرح » ریا و تکبر کبی خطالره کرفتار اولمامق ایچون مؤمن سورهٔ فاتحه‌ده مسطور اولان : ﴿ اهدنا الصراط المستقیم ﴾ یعنی : « الٰهی ، بزه طوغری یولی کوستر و آنك اوزرینه هدایت ویر . » دیمسی فرضدر . بو استرحامدن معلوم اولور که انسانلرك طریق حقده استقامت نمای ثبات اولملری . حسیات پاکیزه ایله تزیین قلب و وجدان ایدرك دائما جناب رب العالمینه متوجهاً مرحمت خدایه صیغنملری الزمدر .

مثنوی

﴿ کان نمازم را میامیز ای خدا ﴾
﴿ با نماز ضالین و اهل ریا ﴾

« ترجمه » ای خدای متعال ! بنم نمازمی ضالین واهل ریانك نمازی ایله قاریشدیرمه ! « شرح » سورهٔ فاتحه‌ده نماز قیلان مؤحد اغزندن : الٰهی ! بزه طوغری یولی کوستر ! او ، یولی که نعمت ایتدیکك زمرهٔ جلیله‌یه کوستردك ومغضوب و ضالین یولنی کوسترمه ! دینلیور .

مثنوی

﴿ از قیاسی که بکرد آن کر کزین ﴾
﴿ صحبت ده ساله باطل شد بدین ﴾

« ترجمه » بر قیاسی که ذکر اولنان صاغر اختیار ایتدی ؛ قومشوسیله اولان اون سنه‌لك محبتی باطل اولدی . [خیالات وهمیه‌یه مستند قیاسات باطله‌نك روابط انسانیه‌یی محو ایتمسنی کوسترن شو بیت حکمت آلود ، سامعه‌نواز ارباب عرفاندر .]

مثنوی

﴿ خاصه ای خواجه قیاس حس دون ﴾
﴿ اندران وحیی که هست از حد فزون ﴾

« ترجمه » علی‌الخصوص ای خواجه ! اکر او ، آلچاق حسك قیاسی ، حددن افزون اولان وحی حقه قارشی اولور ایسه !... « شرح » شرع و حقیقته مستند اولمیان قیاسات خیالیه غایت مضردر . وحی الٰهی وامر ربانی‌یه قارشی اولان قیاسات عقلیه ایسه معاذالله تعالی صاحبی ایچون الی‌الابد عقوبت عظیمه‌یی داعیدر .

مثنوی

﴿ کوش حسی تو بحرف ار در خورست ﴾
﴿ دانکه کوش عیب کیر تو کرست ﴾

« ترجمه » ای اهل قیاس ! حس قولاغك حرف و کلامه لایق و مقتدر اولسه‌ده بیل که سنك عیب طوتان قولاغك معناً صاغردر .
« شرح » وحی ربانی‌یه قارشی بولنان بر بی دین ولعین : بن نصل احمق ، نصل صاغرم ؛ قرآنی هم اوقومغه ، هم اکلامغه مقتدرم دیر ایسه : ولو دیدیکك کبی ظاهراً قرآن اوقور ، اکلار ، ایشیدر ایسه‌کده سمع ظاهرك عادی وادراك حقایقدن عاری اولدیغی ایچون حقیقتده هرکسدن زیاده صاغر ونفس وشیطانه اسیرسك ! جوابنی آلیر .

﴿ اول کسی که درمقابلهٔ نص قیاس آورد ابلیس بود ﴾

او کیمسه که ایتدا مقابلهٔ نصده ، امر جناب حقه قارشی قیاس کتیردی . ابلیس ایدی .

مثنوی

﴿ اول آن کس کین قیاسکها نمود ﴾
﴿ پیش انوار خـدا ابلیس بود ﴾

« ترجمه » او کیمسه ابتدا بو قیاسجکلری کوسـتردی . انوار خدانك حضورنده ابلیس ایدی . « شرح » انوار خدا علم وفرمان جناب کبریا دیمکدر. عالم مطلق حضرتلری آدم علیه‌السلامه سجده ایدیکز دیه امر بیوردیغی زمان امره انقیاد ایده‌جکی یرده شیطان لعین پرکین اوله‌رق قیاسات خیالیه اوزرینه دیدی‌که : آدم طوپراقدن ، بن ایسه آتشدن خلق وایجاداولندم . ازهرجهت اندن دها معتبر ایکن نه ایچون آدمه سجده و کندیمی خاك مذلته افتاده ایتمش اوله‌یم ؟ ایشته بو قیاسات و افادات شیطانیه اوزرینه مطرود ومردود اولدی . شرع غرایه مخالف قیاسات خیالیه‌دن دائما چکنملیدر.

مثنوی

﴿ کفت نار از خاك بی‌شك بهترست ﴾
﴿ من زنارم او زخاك اکدرست ﴾

« ترجمه » شـیطان دیدی : آتش طوپراقدن شبهه‌سز دهـا ایيدر . بن آتشـدن ، آدم طوپراقدن خلق اولنمشـدر . [بو بیت شریفك ده شرحی ، سبق ایدن بیت شریفه مربوطدر .]

مثنوى

﴿ پس قياس فرع بر اصلش كنيم ﴾
﴿ اوز ظلمت ما زنور روشنيم ﴾

« ترجمه » ابليس ديدى : فرعى اصلنه قياس ايدهلم ! فرع اولان آدم ظلمانىطوپراقدندر. بز نوردن روشنز . « شرح » قياسات خياليه ايله شيطان لعين طوپراغى فرع وآتشى اصل قياس ايدرك امرحقه مخالفت وغضبربانىيى اوزرينه دعوت ايتمشدر.

مثنوى

﴿ كفت حق نى بلكه لا انساب شد ﴾
﴿ زهد وتقوى فضل را محراب شد ﴾

« ترجمه » حق تعالى حضرتلرى بيوردى : فرعى اصل اوزرينه قياسه لزوم يوقدر . زهد وتقوى فضيلت وشرفه قبله ومحراب اولدى . « شرح » آدم طوپراقدن ، شيطان آتشدن خلق اولنديغندن حضرتآدمدن دها معتبر اولديغنه دائر ابليسك ادعاسى حقيقته مخالفدر . بيت شريفده اشارت اولنان آيت كريمه ، سورهٔ مؤمنك يوز ايكنجى شو آيت كريمهسيدر : ﴿ فاذا نفخ فىالصورفلاانساببينهميومئذ ولايتسائلون ﴾ معناىشريفى : « شو وقتدهكهصوره نفخ اولنوب اموات احيا اولنور . او ، كونده انسانلر بيننده انساب واقربا اولماز واو ، كون برى بِرندن سؤال وطلب ايتمز . » سورهٔحجراتكاوناوچنجى آيت كريمهسنده : ﴿ ان اكرمكم عندالله اتقيكم ﴾ بيورلمشدركه معناىشريفى : « جناب خدانك عند صمدانيسنده الك كريمكز الك زياده خالقدن قورقوب كناهدن صاقينانلردر . »

مثنوی

﴿ این نه میراث جهان فانیست ﴾
﴿ که بانسا بش بیابی جانیست ﴾

« ترجمه » زهد وتقوانك فضلی جهان فانینك میراثی دكلدر ؛ تا كه آنی نسبلروشرف اباواجداداىله بولهسك! [زیرا فضل معروف ، روحانی ومعنویدر .]
« شرح » جهان فانینك میراثی مادیدر ؛ مثلا متقی بر انسان دنیادن آخرته انتقال ایدنجه مالك اولدیغی املاك ونقوده اولاد واقرباسی وارث اولور ایكن جهان معنوی یه عائد اولان زهد وتقوایه ارثاً مالك ودعوایه صالح اولهماز ؛ زیرا ترك حیات ایدن متقینك معناً اعتباری ایفای عبادت وكیجه كوندوز ذكر وفكر حق ایله تحصیل رضا ومعرفت كبی افعال ممدوحه ایله حاصل اولمش ایدی . اولاد واقرباسی ایسه بویله اولهماز . مرحمت مخصوصهٔ جناب كبریایه نائل اولماز ایسه وارث وعارف اولهمازلر .

مثنوی

﴿ بلكه این میراثهای انبیاست ﴾
﴿ وارث این جانهای اتقیاست ﴾

« ترجمه » بلكه بو زهد وتقوی فضلی انبیای ذیشانك میراثلریدر ، او فضلك وارثی پاك و طاهر اولان اتقیا و اهل تقوانك جانلریدر .
« شرح » فضل معنوی فلان بك ویا فلان افندینك اوغلونه عائد اولمیوب او فضل وترقی انبیای ذیشانك واونیای كرامكدر . سنده اكا نائل اولمق ایستر ایسك او زمرهٔ جلیله اصحابنك آثارینه اقتفا و رضای حق ایله كندینی احیا ایت !

مثنوی

﴿ پور آن بوجهل شد مؤمن عیان ﴾
﴿ پور آن نوح نبی از گمرهان ﴾

« ترجمه » او ابو جهلك اوغلی آشكار . تام مؤمن اولدی ؛ حضرت نوح نبینك اوغلی یولنی غائب ایتمشلردن اولدی . « شرح » فضل ، پدر واجداد ایله حاصل اولمسی لازم كلسه ابو جهلك اوغلی متقی وحضرت نوحك اوغلی عاصی اولماز ایدی ؛ حالبوكه عكسی یعنی عكرمه اسمنده اولان ابوجهلك اوغلی اصحاب رسولدن برموحد صاحب ایمان ونوح علیه السلامك اوغلی كنعان پدرینه عصیان ایدوب غریق طوفان اولدی .

مثنوی

﴿ زادهٔ خاكی منور شد چو ماه ﴾
﴿ زادهٔ آتش توبی رو رو سیاه ﴾

« ترجمه » طوپراغه منسوب اولان اولاد [كه حضرت آدمدر ؛] آی كبی منور اولدی . ای ابلیس ! آتشك اوغلیسك ! یوزی سیاهسك ! كیت ! دفع اول ! [وارستهٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ این قیاسات وتحری روزا بر ﴾
﴿ یابشب مر قبله را كردست حبر ﴾

« ترجمه » بو قیاسات وتحری یی بولوطلی كونده ، یاخود قارانلق كیجه ده اهل دانش اولان ذات قبله ایچون اختیار ایتمشدر . « شرح » مظلم كیجه ده قبله نه طرفده اولدیغنی وبناءً علیه نصل نماز قیلمق لازم كله جكنی علما تذكر ایدوب

او حالده تخمین وقیاس ایتمك ضروری کورندی ، فقط آفتاب عالمتاب جهانی مستغرق انوار ایدر ایکن ذاتاً منکدر اولان قیاسات وخیالات منبع مضرات اولهجغی وارستهٔ اثباتدر.

مثنوی

﴾ لیك با خورشید وکعبه پیش رو ﴿
﴾ این قیاس و این تحری را مجو ﴿

« ترجمه » لکن کونش وکعبه یوزینه قارشی ایکن بو قیاس وتحری‌یی آرامه!

« شرح » ارادات ربانیه‌یه دائر قرآن عظیم الشان و تبلیغات انبیای کرام وار ایکن اکثر خطا ایله مملو اولان قیاسات وتحریات خیالیه‌یی تارك و شهراه شریعت غرایه سالك اول !

مثنوی

﴾ کعبه نادیده مکن زور ومتاب ﴿
﴾ از قیاس الله اعلم بالصواب ﴿

« ترجمه » کعبه‌یی کورمامش اوله ! قیاسدن طولایی کعبه‌دن یوز چویرمه! الله تعالی صواب وحقیقته اعلمدر . « شرح » ای انسان ! باعث فیض نجاة دو جهان اولان کعبهٔ ارادات جناب یزدان وقرآن عظیم الشان ظاهر وعیان ایکن « بن قیاسات ذهنیه‌دن بشقه‌هانکی شیئه توسل ایده‌بیلیرم ؟ » کبی واهی ادعالردن فراغت وترك عناد ونخوت ایت !

مثنوی

﴾ چون صفیری بشنوی از مرغ حق ﴿
﴾ ظاهر ش را یاد کیری چون سبق ﴿

« ترجمه » نه‌وقت طائر لاهوتی مقام اولان حق قوشندن بر سس ایشیدیرسك !

او آوازك ظاهر جهتنی ظاهرده طوتوب ازبر ایدر ، اوقورسك ! . « شرح »

ماندمرغان‌خدا اولان‌انبیای‌ذیشان و اولیای کرامدن‌بر کلام حکمت انجام‌استماع ایدنجه آنك‌حقیقتنه مطلع اولمق لازم کلیر ایکن سن آندن یوزچویررسك! و ذهنکله قیاسات‌وخیالات ترتیب وایجاد ایله‌کندینی خراب و برباد ایدرسك!

مثنوی

﴿ وانکهی از خود قیاساتی کنی ﴾
﴿ مر خیال محض را ذاتی کنی ﴾

« ترجمه » اندن صکره کندندن قیاسلر ترتیب ، خیال محضی ذات حقه منسوب ایدرسك ! « شرح » مثلا بر ولی‌الله هنکام شدت عشق وشغفده (مست خدا اول) دیر . سن بو کلام عشق انجامك حقیقتنی تأمل ایله واصل‌مرتبهٔ معرفت اوله‌جغك یرده شراب مادی ایچمك کناه دکلدر کبی بر قیاس وخیال ایله حرام صریحی انکار ومعاذالله تعالی کفری اختیار و دین و دنیاکی برباد وتارمار ایدرسك ! ارادات صریحهٔ خدا میدانده ناشر انوار هدایت افزا ایکن قیاسات وخیالات ذهنیه‌یه مراجعت عین‌پریشانی وندامتدر.

مثنوی

﴿ اصطلاحاتست مر ابدال را ﴾
﴿ که نباشد زان خبر اقوال را ﴾

« ترجمه ». ابدال خدانك اصطلاحاتی واردر . او اصطلاحاتدن اهل اقوالك خبری اولماز . « شرح » ابدالدن مقصد ، آمال نفسانیه وقیاسات ذهنیه‌لرینی کلیاً ترك ایدوب ارادات ربانیه‌یه تمامیله منقاد اولغله کندیلرینی تبدیل ایدن زمرهٔ جلیلهٔ اولیادرکه کلاملرینی استماع ایدر ایکن اهل اقوال حقیقتی فهم و ادراك ایتمکده بی‌مجال ، فقط او کلامی تقلید وسوء استعمال ایله کرفتار وبال اولور .

مثنوی

﴿ منطق الطیری بصوت آموختی ﴾
﴿ صد قیاس وصد هوس افروختی ﴾

« ترجمه » منطق الطیردینلن قوش دیلنی اوکرندك! آنك اوزرینه یوز قیاس ویوزهوس پارلاتدك ! « شرح » انبیای ذیشانك و اولیای کرامك کلام حکمت انجاملرینی ظاهری برصورتله اوکرنمش وکندی ذهن وهوسنك سوقیله یوز نوع خیال وجوده کتیرمشسك ؛ حالبوکه آنلرك حقیقتی اهل قیاس ومدعیلردن جدا وخیالاتدن مبرادر. (منطق الطیر) تعبیر شریفیله حضرت عطارك کتاب مشهورنده ایما اولنورکه او کتاب مستطابی اوقویانلرك جمله سی صدای لاهوتینك معنای حقایقنی اکلارز دیورلر ایسه ده پك آز کیمسه اومآل حکمته واقف اولور.

مثنوی

﴿ همچو آن رنجور دلها از توخست ﴾
﴿ کر بپندار اصابت کشته مست ﴾

« ترجمه » ذکری سبق ایدن خسته نك قلبی کبی اولیاءاللهك قلوبی رنجیده اولمشدر . صاغر قیاسنده اصابت ایتدی ظنیله ذوقندن مست اولدی . « شرح » چوق اهل قیاس وخیال واردرکه اولیاءاللهك خاطرینی ، تقلید وریا ایله جلب ایدرز دیرایکن عکسی حاصل واهل قیاس ذلیل اولمش اولور.

مثنوی

﴿ کاتب آن وحی زان آواز مرغ ﴾
﴿ برده ظنی کو بود همباز مرغ ﴾

« ترجمه » او . وحی کاتبی مرقوشك او آوازندن قوشه آرقداش اولدم کبی فکرینه برظن کتیرمشدی . « شرح » فخر کائنات علیه افضل التحیات افندیمز حضرتلرینك لمعانیله عکس بر آیت کریمه نك صوك عباراتی قلبنه طلوع ایلدیکندن طولایی او ، کاتب غیر ادیب کندیسنی ده صاحب وحی ظن ایتدی، دارینده سیاه رو اولدی . هرحالده امور روحانیه ده ظن و قیاس غیر مفید و بی اساسدر .

مثنوی

﴿ مرغ پری زد مرا ور اکور کرد ﴾
﴿ نك فرو بر دش بقعر مرك ودرد ﴾

« ترجمه » مرغ حقیقی اکا بر قناد اوردی . کوزینی کور ایتدی . اولوم ودرد چوقورینك دیبنه کوتوردی. « شرح » ادعای غیرلایقده بولنان او کاتب ابتدا نور ایمان ایله باصر وبینا ایکن ایتدیکی جرأتدن طولایی طائر جهان بالا ومفخر هردوسرا محمد مصطفی علیه افضل التحایا افندیمز حضرتلری قهر معنوی ایله آنی اورمش وکور ایلمشدر. ای انسان سن ده ! سلامت دوجهان ایستر ایسك کبر وانانیتدن کلیاً فراغت وقرآن عظیم الشان واسطه سیله شرفصادر اولان ارادات ربانیه یه تواضع ومواظبتله انقیاد ایت!

مثنوی

﴿ هین بعکس یا بظنی هم شما ﴾
﴿ در میفتید از مقامات سما ﴾

« ترجمه » سزده صاقین برعکس ویا بر ظن سببیله سمانك مقاماتندن اشاغی دوشمیکز! « شرح » بوبیت شریف جناب حقك هاروت وماروته واقع اولان ارادانی معرف اولدیغی کبی هرصاحب کبر وانانیته بر خطاب مستطابدرکه

زنهار کبر وانائیت ونابمحل عوای روحانیت ایتمیکز ! قیاس وریا وبوکبی احوال مصیبت انکیز ایله انسانیتك موقع حقیقیسی اولان مقامات سعادت آیاتدن مرتبهٔ اسفله و درجهٔ حیوانیت وذلته دوشمیکز ! ترقی ایتمك ایچون عروةالوثقی اولان ارادات جناب کبریا سزك ایچون قرآن عظیم الشانده بخش واعطا اولنمش وانظار اعتبارده تشهیر ایدلمشدر .

مثنوی

﴿ کرچه هاروتید وماروت وفزون ﴾
﴿ از همه بر بام نحن الصافون ﴾

« ترجمه » کرچه هاروت وماروتسکز ! (انالنحن الصافون) طاوانك اوستنده جمله دن زیاده سکز . « شرح » بو بیت شریفك مآلی آتیده کی بیت شریف ایله اکمال اولنمشدر. اشارت اولنان آیت کریمه یه کلنجه سورهٔ صافك یوز التمش دردنجی آیت کریمه سیدر. شویله که : (ومامنا الاله مقام معلوم وانالنحن الصافون وانالنحن المسبحون) معنای شریفی: « وملائك دیرلر : بزدن بر کیمسه یوقدر ، الا که جناب حقه (عبودیت وخدمتده) بر معلوم مقام ومحلی واردر وتحقیقا بز ادای طاعتده صف وصره ده یز وبز جناب خدانك ذاتی ناسزا اشیادن تنزیه ایدنلردنز . »

مثنوی

﴿ بر بدیهای بد آن رحمت کنید ﴾
﴿ بر منیٔ خویش بین لعنت کنید ﴾

« ترجمه » فنالرك فنالقلری اوزرینه مرحمت ایدیکز ! انائیت ، خود بینلك اوزرینه لعنت ایدیکز ! « شرح » ای هاروت وماروت ! ای متکبر

و انسانلری طعن ایدن عنود ! بولندیغکز حال ومرتبه (واناالنحن الصافون) کبی ادای حقیقت نمایه مستحق اولان ملائك کرامدنده قدراً افزون اولسه بیله ینه کرفتار خطا اولانلری طعن و تشنیعدن تبری وکبر وانانیتدن اعراض وتوقی ایدیکز !

مثنوی

﴿ هین مبادا غیرت آید از کمین ﴾
﴿ سر نکون افتید در قعر زمین ﴾

« ترجمه » آکاه اولکز ، اولمیه که غیرت الهیه قضانك کوزه کورونمز نقطه سندن ظهوره کاسون ؛ اکرکلیرایسه باشی اشاغی اوله رق یرك دیبنه دوشرسکز .

« شرح » خلقی طعن وکبر انانیت کبی حالات مردوده دن فوق العاده تحاشی ایدیکز ! که غیرت ربانیه سزی برباد وقعر زمینده نایاب ایتامش اولسون! بوتعبیر شریف قویو ایچنده هاروت وماروتك سر نکون اولدقلرینه ده اشارتدر .

مثنوی

﴿ هر دو کفتند ای خدا فرمان تراست ﴾
﴿ بی امان تو امانی خود کجاست ﴾

« ترجمه » هر ایکیسی (هاروت ایله ماروت) دیدیلر : ای خدا ! فرمان سنکدر . سنك حفظ وامانك اولمینجه محل امنیت باشقه نره ده بولنور؟

شرح هاروت وماروتك بو افاده سی اعلا ورعنا ، فقط خلوص و صفوته مقارن اولمدیغندن اصابت وسعادتدن بعید ومعرادر .

مثنوی

﴿ این همی کفتند ودلشان می طپید ﴾
﴿ بد کجا آید زما نعم العبید ﴾

« ترجمه » هاروت وماروت بوسوزی سویلدیلر (فقط دنیایه کلمك ایچون شدت آرزودن) قلبلری چارپار ایدی . بزدن نره‌یه فنالق کلیر . زیرا بز کوزل قولز . [(بز) ضمیری محذوف اولوب بومحلده تقدیریدر .]

مثنوی

﴿ خار خار دو فرشته هم نهشت ﴾
﴿ تا که تخم خویش بینی‌را نکشت ﴾

« ترجمه » بوایکی فرشته‌نك خارخاری ، یعنی کوکل اضطرابی کندیلرینه راحت ویرمدی . تا که کبر وخودبینلك تخمنی زرع ایتمینجه !.. « شرح » غیر مشروع صورتده آرزوی شان هاروت ایله ماروته راحت وآرام ویرمامش ایدی . نه‌وقت قلبلرینه تخم کبروانانیتی بتمامها زرع ایتدی . آنك نتائج وخیمه‌سیله ایله کندیلرینی برباد وپریشان ایتدیلر .

مثنوی

﴿ پس همی کفتند کای ارکانیان ﴾
﴿ بی خبر از پاکئ روحانیان ﴾

« ترجمه » وقتا که (هاروت وماروت یره ایندکلری زمان) دیدیلر : ای عناصر وارکاندن خلق اولنمش انسانلر؛ سزك بزم کبی روحانیلرك پاکلکندن خبرکز یوقدر . « شرح » هاروت وماروت زمینه اینجه برنجی ایشلری انسانلری تجهیل ایله اظهار کبر ایتمك اولدی . انجام کار غیرت الٓهیه بوایکی مدعی‌یی زبون وچاه بلاده سرنکون ایتدی .

مثنوی

﴿ ما برین گردون تتقها می تنیم ﴾
﴿ بر زمین آییم وشادروان زنیم ﴾

« ترجمه » بز شول ، کیمسه‌لرزکه : بوفلك بالاده پرده‌لر طوقورز . یر یوزینه کلوب شادروان اورورز . « شرح » هاروت وماروت ، بزاوملائکه‌دنزکه آسمان نورانیده اوانجه عبادات وتسبیحات ایله نور وعصمت پرده‌لری اعمال وزمینه کلنجه عدالت وعفتی نشر ایله اورتالغی احیا ایدرز دیه اعلان افتخار ایتمشلر ایدی .

مثنوی

﴿ عدل توزیم وعبادت آوریم ﴾
﴿ باز هر شب سوی گردن می پریم ﴾

« ترجمه » عدالت قویویررز وعبادت کتیریرز . هرکیجه تکرار آسمان جانبنه اوچار ، کیدرز . « شرح » ماروت وهاروت ، بز اویله مقدسزکه نشر عدالت وایفای عبادت ایدر وظلمت لیلده بیله دنیایی ترك ایله آسمانه طوغری پران وسالك اولمش اولورز !

مثنوی

﴿ تاشویم اعجوبهٔ دور زمان ﴾
﴿ تانهیم اندر زمین امن وامان ﴾

« ترجمه » تا كه دور وزمانك غايت عجيبى اوله‌لم ! زمينـه امن‌وامان وضع ايليه‌لم ! بوده وارستهٔ شرحدر] .

مثنوى

﴿ اين قياس حال كردون بر زمين ﴾
﴿ راست نايد فرق دارد دركمين ﴾

« ترجمه » حال آسمانك بو ، قياسى ير يوزينه طوغرى كلمز . بوصوده فرق طوتار . « شرح » هاروت وماروتك آسمانده ايتدكلرى قياسات بوكمينكاه حوادث ووقوعات اولان دنياده موافق چيقمدى . انسانلرى صالح ايده‌جكلرينه بدل كنديلرينى طالح ايتديلر .

﴿ دربيان آنكه حال خود ومستىٔ خود پنهان بايد ﴾
﴿ داشتن ازجاهلان ﴾

بونك بياننده‌دركه : مرتبهٔ عاليهٔ معنويه‌ده بولنانلر كندى عشق ورازلرينك مستلكنى جاهللردن كيزلى طوتمق كركدر .

مثنوى

﴿ بشنو الفـاظ حكيم پردهٔ ﴾
﴿ سرهم‌انجانه‌كه‌باده‌خوردهٔ ﴾

« ترجمه » پردهٔ حكمتـده بولنـان حكـيم سـنايينك سـوزلرينى

دیکله ! باشنی اورایه قوی که اوراده شرابی ایچمشسك ! « شرح » صاحب حکمت اولان حکیم سنایی قدس سره السامی بیورمشلرکه نره ده عشق وروحانیته نائل اولدك ایسه کندنی اوراده طوت ! میخانهٔ محبتده آلدیغك مایهٔ مستیٔ حقیقی‌یی طیشاری چیقارمه ! جوجقلر کبی جاهللرك یاننده کوهر عشق وحکمتی دوکوب صاچمه ! انلره ، کندنی مسخره ایتمه ! کیمسه‌یی کندینه کولدیرمه !

مثنوی

﴿ چونکه ازمیخانه مستی ضال شد ﴾
﴿ تسخر وبازیچهٔ اطفال شد ﴾

« ترجمه » زیرا میخانه‌دن سرخوش اولان کیمسه یولنی شاشیردی ، کمراه اولدی ؛ چوجقلرك اویونجاغی ومسخره‌سی اولدی . « شرح » میخانه‌ده ایچوب سرخوش اولان کیمسه ایکی طرفنه صاللانه‌رق آکلاشلماز سوزلرله لایعقل سوقاغه چیقدیغی وقت چوجقلر آنك ایله اکلنیرلر ، او سرخوشی اویونجاق یاپارلر .

ایشته مست عشق خدا دائرهٔ سرائردن چیقوب‌ده خلقك بیلمدکاری علویات روحانیه‌دن بحث ایدرسه سکران عشق روحانی اولان کیمسه دخی دائرهٔ علیه‌سندن چیقوب‌ده خلقك اکلایوب اینانه‌میه‌جقلری روحانی شیلره چوجق فکرلی جاهللر کولرلر ، اکلنیرلر چونکه او، ذوق عرفان وحالت روحانیه‌یی آکلامامشلردر. اهلنی بولمینجه اسرار روحانیه‌یی افشا ایتمك جائز دکلدر .

مثنوی

﴿ می‌فتد او سو بسو بر هر رهی ﴾
﴿ در کل و می خندش هر ابلهی ﴾

« ترجمه » او ، مست هر بر يولده طرف باليچق ايچنه دوشر وهر بر احمق اكا كولر . « شرح » اسرار روحانيه‌يي مستانه فاش ايدن ذات برغرابتدن ديكر غرابته نقل كلام ايدرده جهلا كلامني ترهاته نسبت ايدوب آني رسوا ويراذا ايدر .

مثنوى

﴿ او چنين وكودكان اندر پيش ﴾
﴿ بيخبر از مستى وذوقى ميش ﴾

« ترجمه » اومست بويله برحالده ايكن چوجقلر آنك آردى صره كيدر . آنك مستلكندن وشرابك ذوقندن خبرلرى يوقدر . « شرح » اطفال دنيا يعنى جهلا اسرارى افشا ايدن سكران عشق خدايه كولرلرده بويله‌جه اذواقه خبرلرى اولمدقلرينى اعلان ايدرلر .

مثنوى

﴿ خلق اطفالند جز مست خدا ﴾
﴿ نيست بالغ جزرهيده از هوا ﴾

« ترجمه » مست عشق خدادن بشقه خلق معناً چوجقلردر ؛ هواى نفسدن قورتلمش كيمسه‌دن ماعدا بالغ يوقدر « شرح » عشق خدا ايله سرمست عرفان اولاندن بشقه ولو باشلرينى بياض قيللر ايله احاطه ايتسه‌لر وسناً بيوك اولسه‌لر ينه اطفال حكمنده حقيقتدن بى‌خبردرلر .

مثنوی

﴿ کفت دنیا لعب و لهوست ﴾
﴿ کودکید وراست فرماید خدا ﴾

« ترجمه » جناب حق قرآن عظیم الشانده بیوردی ؛ دنیا لهو واویونجاقدر ، وسز چوجقلرسکز ! حضرت خدا طوغری بیوردی .
« شرح » اشارت اولنان مأله قرآن عظیم الشانده برقاچ آیات بینات واردر ، ازجمله سورهٔ عنکبوتده ﴿ وماهذه الحیواة الدنیا الالهو ولعب ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « بودنیانك حیاتی بشقه برشی دکلدر ، انجق اویون واویونجاقدر . » اویون ایله مشغول اولانلر ایسه بالضروره اطفالدن معدوددر . مرد خدا اولمیانلر چوجق فکرلی عد اولنمغه سزادر .

مثنوی

﴿ از لعب بیرون نرفتی کودکی ﴾
﴿ بی زکات روح کی باشی زکی ﴾

« ترجمه » اویوندن خارجه کیدەمدك ! چوجقسك ! طهارتسز روح ایله نەوقت پاك اولورسك ؟ « شرح » اکر فانی شیلر ایله مشغول اولورده احوال عالیهٔ روحانیەده ذهول وغفلت ایدر ایسك چوجق صاییلیرسك ! حق یولنده اجرای وظیفه وایفای عبادت ایله راحت صوریەکی ترك ایدوب روحکی پاك وزکی ایلمدیکك تقدیرده قلباً مطهر وروحاً معطر اولەمزسك ؟

مثنوی

﴿ چون جماع طفل دان این شهوتی ﴾
﴿ که همی رانند اینجا ای فتی ﴾

« ترجمه » بواسطه‌ها وهوای نفسانی‌یی چوجقلرك یالاندن اولان جماعی كبی بیل ! ای یكت ! خلقك بو دنیاده سوردكاری ذوق نفسانی‌یی !..
« ترجمه » بی‌ادب اولان بعض چوجقلر تقلید جماع كبی مناسبتسز جرأتده بولنورلر . او تقلیدده ذوقدن خالی بر طور طفلی اولدیغی كبی اهل دنیانك‌ده شهوتی وامور فانیه‌ده بولدیغی لذتی اطفالك ذكر اولنان یالاندن حاللری كبی حقیقی لذت‌وذوقدن كلیاً خالی وبعیددر .

مثنوی

﴿ آن جماع طفل چه بود بازیٔ ﴾
﴿ با جماع رستمی و غازیٔ ﴾

« ترجمه » چوجغك یالاندن اوتقلیدی نه‌در ؟ بر اویونجاقدر ! قهرمان مشهور رستم وغازینك ایتدكاری جماعه كوره !.. « شرح » اطفالك یالاندن ایلدكاری جماع رستم وغازی كبی اصحاب قوتك ایتدكاری جماعه نسبت ایدیله‌مز. اهل دنیانك اجرا ایلدكلری جماعدن وجمع ایتدكاری مال ومنال وبوكبی متاع فانیدن نائل اولدقلری لذائذ صوریه اصحاب روحانیتك اذواق غیر متناهیه‌سنه كوره هیچدن عبارتدر . اكر ذوق وشوق حقیقی آرزو ایدر ایسك احوال روحانیه‌یی تحری واذواق معنویه ایله تلذذ وترقی ایت !

مثنوی

﴿ جنك خلقان همچو جنك كودكان ﴾
﴿ جمله بی معنا وبی مغز ومهان ﴾

« ترجمه » خلقك غوغاسی چوجقلرك غوغاسی كبیدر ؛ جمله‌سی معناسز، دماغسز وحقیردر. «شرح» اهل دنیانك نزاع وغوغاسی چوجقلرك غوغاسی كبیدر،

مثلا چوجغك برى بنم طوپلادیغم طوپراغى بوزدك دير، اوبرى بوزمدم ادعاسنده بولنور . اساسى اولميان طولايى بردعوادن ايكيسى غوغايه طوتوشور. ايشته اهل دنيانك نزاع وجدالى بوكا بكزر .

مثنوى

﴿ حمله باشمشير چوبين جنكشان ﴾
﴿ جمله در لا ينفعى آهنكشان ﴾

« ترجمه » چوجقلر اغاجدن ياپلمش قليجلر ايله كوغا غوغا ايدرلر. بونلرك جمله سندەكى آهنك ومقصد فائدەسزدر . « شرح » روحانيتدن بى خبراولانلرك دنيادەكى جنك ونزاعى اطفالك يالاندن غوغالرى كبى فائدەسزدر .

مثنوى

﴿ جمله شان كشته سواره بر نىٔ ﴾
﴿ كين براق ماست ويا دلدل پىٔ ﴾

« ترجمه » چوجقلرك هپسى دكنكه بينرلر . بوقامش بزم براقمز، ياخود دلدن كيدر ديرلر. « شرح » قامش پارچەسندن چوجقلرك ياپدقلرى آتلره نسبت ايله براق ودلدلك حقيقتى نه قدر اوزاق ايسه احوال روحانيەدە دنيا اهلنك قيمتدار ظن ايلدكلرى حالات فانيەدن اوقدر اوزاقدر .

مثنوى

﴿ حاملند خود زجهل افراشته ﴾
﴿ راكب و محمول ره پنداشته ﴾

« ترجمه » چوجقلر ، قامشـدن ، دکنکدن یاپیلان آت تقلیدی شیلری حاملدر . ظنیله اوقامشلرك یوکنی چکرلر ؛ حال بوکه جهللرندن طولایی کند. یلرینی یولده راکب ومحمول ظن ایدرلر . « شرح » محب دنیا اولان کیمسه‌لر بزم مال ومنالمز ونیجه نیجه مأموریتلرمز وار دیرلر . کندولرینی اسب سـعادته راکب ظن ایدرلر . حال برعکسدر . یعنی آنلر اومالك زحمتنی وآنك سببندن اجرا ایده‌جکلری مصائبك نتایج وخیمه‌سنی چکوب کندیلری حمال بی مجـال ودارینده معذب وپرملال اولور . مال ومأموریت یالکز فرمان خدا موجبنجه حرکت ایدن اصحاب نها ایچون مفید وسزادر .

مثـنوی

﴿ باش تازوزی که محمولان حق ﴾
﴿ اسب تازان بکذرند ازنه طبق ﴾

« ترجمه » صابر اول ! برکونه قدرکه محمولان عشق حق ، جنس عرب آتنه بینمش کبی طقوز طبقهٔ فلکدن کچرلر. « شرح » ای اهل دنیا ! کند. یکزی ایماندن وحقیقتدن معراایدرسـه‌کز ارتق براز صبر ایدیکزکه دنیـادن آخرته انتقال ایتدیککز وقت انبیای ذیشانك واولیای کرامك جهان روحانیده قطع ایده‌جکلری مسافات عالیه‌یی کوروسکز . محمولان عشق خـدا ، طبقات افلاکده طیران ایله واصل سمت دوبالا اولورلر .

مثـنوی

﴿ تعرج الروح الیـه والملك ﴾
﴿ من عروج الروح یهتز الفلك ﴾

« ترجمه » روح وملك جهـان ملکوته عروج وصعود ایدر ؛ روحك عروج وصعودندن فلك اهتزاز ایدر. ذوقندن تتره‌ر. « شرح » بو بیت شریفده

ایما اولنان آیت کریمه سورهٔ معارجده‌در : ﴿تعرج الملائکة والروح الیه فی‌یوم کان مقداره خمسین الف سنة فاصبر صبراً جمیلاً﴾ معنای شریفی : ملائکه و جبریل امین یوقاری طوغری عروج و صعود ایدرلر . حق تعالی حضرتلرینه بر کونده کیدرلرکه او کونك مقداری (دنیا کونلری حسابنجه) اللی بیك سنه‌در. یا محمد ! کوزل صبرله صبر ایت ؟ » جناب حقك دنیادن بشقه نیجه نیجه‌عالملری، جهانلری اولدیغنی ومخلوقات ایچون‌ترقیات عظیمه بولندیغنی ایما ایدن بو آیت کریمه‌نك عظمت‌شانی فضای سماواتده غروبی بزم حسابمز اوزره اللی بیك سنه‌ده بر کره واقع اولان کونشلر بولندیغنی افهام ایدن حکمت علویه برقات دها انظار عبرته وضع ایدییور . « امام قاشنی بو آیت کریمه‌نك تفسیرنده : بوعروج وترقی مقام طبیعتدن حیوانیته ودرجهٔ حیوانیتدن مقام انسانیته واندن عقل وروحه واقع اولان ترقیدر دیمشدر . » روح وملك حال ترقیسنده اویله بر صورتده عروج وترقی ایدرکه فلکلر بیله آنك ذوقندن اهتزاز وافتخار ایدر .

مثنوی

﴿ همچو طفلان جمله تان دامن سوار ﴾
﴿ کوشهٔ دامن کرفته اسب وار ﴾

« ترجمه » اهل صورت اولانلرك جمله‌سنی جوجقلر کبی اتکلرینه‌بینرلر. کوشهٔ دامنی طوتوب آنی آت فرضیله قوشار . « شرح » معلومدرکه جوق دفعه جوجقلر بردکنکی یاخود کندی اتکلرینك اوجنی بوکوب آت‌فرض‌ایدرك نافله یره قوشارلر . اهل صورت‌ده برشیئه راکب اولمش خیالیله قطع مسافات ایدییورز ظن واهیسنده بولنورلر.

مثنوی

﴿ از حق ان الظن لایغنی رسید ﴾
﴿ مرکب ظن بر فلکها کی دوید ﴾

« ترجمه » تحقیقا ظن وخیال اصحابنی مستفید ایتمز امری جناب حقدن ایرشدی. مرکب ظن فلکلرده نصل قوشه بیلیر؟ « شرح » ظنك فائده بخش اولمدیغنه دائر قرآن عظیم الشانده برقاچ آیات بینات واردر . ازجمله سورهٔ نجمده ﴿ ومالهم من علم ان یتبعون الاالظن وان الظن لایغنی من الحق شیأ ﴾ بیورلمشدر . معنای شریفی : « وبونلر ایچون برعلم یوقدر ، بونلر انجق ظنه تابع اولیورلر. تحقیقا ظن ، حقدن برشی افاده ایتمز. » یالکز امور دنیویه نك بعضیسنده بعض دفعه اصابت ایده بیلمه سی ظن اولنان کیفیتك برچوق دفعه مثلی کورینوب قیاس پذیر اولمامسیدر؛ یوقسه امور روحانیه یه متعلق اولان حالات عالیه ده ظن صرف خیال ومحض غفلت وزیاندر . عاقل اولان ذات احوال روحانیه ده ظنی کلیاً تارك وارادات صریحهٔ ربانیه ایله متین ومزین اولان طریق سعادت رفیق شریعت غرایه سالك اولور .

مثنوی

﴿ اغلب الظنین فی ترجیح ذا ﴾
﴿ لاتماری الشمس فی توضیحها ﴾

« ترجمه » ایکی ظنك اك غالبی هانکیسی ایسه ترجیح اولنان اودر . کر کونشك آچیق، پارلاق اوله رق نورصاچدیغنده عناد ایتمزسك ! « شرح » ظن امور فانیهٔ دنیویه ارسنده بر صورتك ترجیحنه باعث اولان بر حالتدر ؛ فقط امر صریح ربانی بولنان احوالده ظن ایتمك سهو وخطایی دعوت ایلکدر . دنیالهو واویانجق اولدیغی خسته قلبلره دواء شافی وآفتاب معنوی اولان قرآن عظیم الشانده صراحة امر وفرمان بیورلمشدر . بوخصوصده انکار وعناد ایتمك کرفتار نجهٔ عذاب برباد اولمقدر .

مثنوی

﴿ آنکهی بینید مرکبهای خویش ﴾
﴿ مرکب سازیده ایداز پای خویش ﴾

« ترجمه » کندی مرکبلریکزی او، زمان کوررسکز ! کندی ایاغکزدن برمرکب یاپارسه‌کز ! ... « شرح » اهل دنیانك ظننده اصابت وعدم اصابت اولدیغنی آکلامق ایچون آیاقلریله یوربیوب کتدیکی کلدیکی ایشلرده یعنی امور مادیه‌ده کوره‌بیلیر . اما احوال روحانیه‌ده ظن فائده دکل ، زیاندر ؛ اصابت صورتنی هیچ بروقت کوستره‌مز . مثلا بر انسان چین لسانی بیلمدیکی حالده اکمکك اسمی چینجه بلکه بویله‌در دیه ظن اوزرینه یوز بیك سس چیقارسه ینه اصابت ایتمز .

مثنوی

وهم وفکر وحس‌وادراك شما
همچونی دان مرکب کودك هلا

« ترجمه » ای اهل دنیا ! سزك وهم وفکر وحس وادراککز تحقیقا اول قامش کبی بیل‌که اطفال آنی مرکب؛ آت یاپارلر « شرح » اطفالك قامشدن یاپدقلری اسب ومرکب اسب حقیقیدن بعید اولدیغی کبی ، سزك دخی ارادات ربانیه‌یه مستند اولمیان افکار وحسیاتکز اصابتدن عاری وخطا وغفلتله‌مالیدر .

مثنوی

عمهای اهل دل حمالشان
علمهای اهل تن احمالشان

« ترجمه » اهل دل وروحانیونك علملری کندی حماللریدر . اهل تنك علملری انلرك یوکلریدر « شرح » عارف بالله اولان روحانیـونك صوری ومعنوی حائز اولدقلری علوم‌حقیقیه‌قطع مسافات روحانیه ایچون‌کندی اسب روحانیلری کبیدر. اهل عرفانی‌اوزرینه‌حمل‌ایله‌مقامات عالیه‌یه کوتوررلر روحانیته

منتسبین اولمیان اهل تنك صوری علملری ذهنلرینه یوكلنمش احمال ثقیله‌در كه، ایراث رنج وتعب ایله اهل تنی بیزار واضراره كرفتار ایدر

مثنوی

﴿ علم چون بردل زند یاری شود ﴾
﴿ علم چون بر تن زند باری شود ﴾

« ترجمه » علم نه‌وقت قلبه تجلی ایدر، یار ومعین اولور؛ اما علم، تن اوزرینه اورر ایسه ثقلت وبار اولور. [علم حیققی ایله علم ظاهرینك موازنه‌لرینه راجع اولان شو بیت مستغنیٔ شرحدر.]

مثنوی

﴿ كفت ایزد یحمل اسفاره ﴾
﴿ بار باشد علم چون نبود زهو ﴾

« ترجمه » حق تعالی (یحمل اسفارا) بیوردی. جناب حق ایچون اولمیان علم، یوك اولور. « شرح » اشارت اولنان آیت كریمه سورهٔ جلیلهٔ جمعه‌ده‌در (مثل الذین حملوا التوراة ثم لم یحملوها كمثل الحمار یحمل اسفارا) معنای شریفی: «شول كیمسه‌لر كه توراتی تحمیل واحكامیله عمل ایتلری ایچون امر اولندیلر؛ اندن صكره آنی حامل اولوب مقتضاسنجه عمل وحركت ایتمدیلر بونلر اشكلر كیدركه كتابلر یوكلنیر طاشیرلرده یوكك حقیقتندن بی‌خبر بولنورلر.» رضای حق ایچون اولمیان علم، كار ویار دكل مضار وباردر.

مثنوی

﴿ علم كان نبود زهو بی‌واسطه ﴾
﴿ آن نه پاید همچو رنك ماشطه ﴾

« ترجمه » علم كه واسطه‌سز هودن ، آندن [جناب حقدن] دكلدر ؛ او ، علم ، ماشطه‌تعبير اولنان يوز بويايان قادينك رنك صنعتى كبى ثابت وپايدار دكلدر. « شرح » شريعت جليلهٔ اسلاميه‌يه تمسك وتوسل ايله اصحاب عرفاندن اخذ اولنميان علوم فانيه ، ماشطه نك ويرديكى رنكلر كبى ثباتسز ، فائده‌سزدر . زيرا خسته‌لك وهله موت بوعلوم فانيه‌يى ازاله ايدر . پايدار اولان علم جناب حقدن مشروع ومعنوى صورتله احسان بيوريلان علم حقايقدر .

مثنوى

﴿ ليك چون اين باررانيكو كشى ﴾
﴿ بار بر كيرند وبخشندت خوشى ﴾

« ترجمه » اكر بو ، يوكى ايى چكر ايسك آغرلغى سندن قالديريلير ، سكا اييلك وسعادت بخش ايدرلر . « شرح » علوم ومساعىٔ ظاهره كرچه امور روحانيه كبى عالى دكل ايسه‌ده كلياً فائده‌سزده دكلدر . مثلا عادى برحمال بيله برشىٔ يوكلنوبده امراولنديغى محله صادقانه كوتوررسه ارقه‌سندن اينديررلر واكا بخشش ويررلر . غلوم ومساعىٔ ظاهره‌يى . شرعاً امر اولنديغى صورتده حسن استعمال ايدرك حين استعمالده حقايق ودقايق روحانيه دن خبردار اولنمسه بيله ينه انعام ربانيه‌يه نائل ومقامات عاليه‌يه واصل اولور

مثنوى

﴿ هين مكش بهر هوا آن بار علم ﴾
﴿ تا ببينى در درون بسار علم ﴾

« ترجمه » زنهار اول علم یوکنی هوادن طولایی چکمه ، نادر ونکده علمك انبارینی کوره‌سین « شرح » علم ظاهری هوا وهوس ایچون سوء استعمال ایتمه ، حسن استعمال ایت که ، مقتضای علمکله حرکات مشروعه‌ده دوام ایدرایسك محقق لطف رب العالمین سکا یار ومعین اولور وبر چوق علوم حقیقیه یه نائلیتله بکام اولورسین .

مثنوی

﴿ تاکه بر رهوار علم آیی سوار ﴾
﴿ بعد ازان افتد ترا از دوش بار ﴾

« ترجمه » تاکه علم یورغه‌سی اوزره سوار که‌سین ، ندنصکره سنك بار ویوکك اموزکدن اشاغه دوشر « شرح » علم ظاهری حسن استعمال اولنور ایکن سکا بار ایدی ، حسن استعمالده معین یار اولدی .

مثنوی

﴿ از هوا ها کی رهی بی جام هو ﴾
﴿ ای زهو قانع شده بانام هو ﴾

« ترجمه » نفسك هوالرندن نوقت قورتیلورسین هونك جامی اولمینجه ، ای سن که هویت الهیه‌دن یالکز (هو) لفظیله قانع اولدك « شرح » بر مقتضای شرع شریف حرکت ایتمینجه ونائل تجلیات جناب رب عزت اولمینجه اهویهٔ نفسانیه‌دن خلاص بولمق محالدر ؛ حالبوکه سن « ای غافل ! » دوریشلردن ایشیدوب سرقت ایلدیکك (هو هو) لفظیله قانع وهویت حقیققه یه کسب عرفاندن عاری اولمشسین ؛ دوشنمدك که مسمایه خدمت ایلمینجه اسمك فائده‌سی پك محدود اولور هو لفظنه دائر تفصیلات اسماعیل حقی قدس سره السامی منسوب روح البیان تفسیرینه مراجعتله اکلاشیله‌بیلور. (هو حاضر اولمیان ذاته اشارت وجناب حقه عارفانه کنایتدر ؛

مثنوی

﴿ از صفت وزنام چه زاید حیال ﴾
﴿ وان خیالش هست دلال وصال ﴾

« ترجمه » صفتدن ونام واسمدن نه طوغر، حیال طوغر ؛ واول خیال وصاله دلال وقلاغوز اولور « شرح » موصوف ومسمانك حقیقتنه مطلع اولمینجه صفت واسمدن خیالات طوغه‌جغی بدیهی اولوب ، شوقدرکه او نوع خیال بتون بتون فائده‌دن خالی وعاری اولمیوب چوق دفعه رهنما وباعث وصال اولور . مثلا نیتی طوغری بر کمسه ﴿ الله الله ﴾ دیسه وحقیقتدن بی‌خبر اولسه‌بیله انجام کار اسم جناب خدا اکا رهنما ویار اولمش اولور .

مثنوی

﴿ دیدهٔ دلال بی مدلول هیچ ﴾
﴿ تانبا شد جاده نبود غول هیچ ﴾

« ترجمه » سن هیچ بردلال کوردکمی که‌مدلولسز اوله تاجاده اولمینجه غول ورهزن هیچ اولمز « شرح » دلال مطلق مدلولی ، واسم مسمایی ایما أیدر . مثلا (موم) دیجه شوق ویریجی معلوم اولان بر جسمك وجودینه دلالت ایدر . (موم) لفظنی ابوینه‌تقلیداً سویلیه‌بیلن بر صبی مومك وجودندن بی خبر اولدیغندن کندوسنه‌شوق ویریجی مومی زمان طفلیتنده بوله‌مز؛ لکن موم‌نامنك اوکرنلمسی ایلروسیچون کندوسنه معاونت‌ودلالت ایلر. دلال‌ومدلول‌ایله مناسبتنی دهازیاده‌اثبات ایچون بیوریلورکه، جاده‌اولمینجه‌غول‌ورهزن‌بولنه‌مز، بناءً علیه شیطانك بولنمسی حکمتدن خالی دکلدرچونکه‌طریق حقده‌سالك‌اولانلری‌اغوا ایچوندر.

مثنوی

﴿ هیچ نامی بی حقیقت دیدهٔ ﴾
﴿ یاز کاف ولام کل کل چیدهٔ ﴾

ترجمه : هیچ حقیقتسز ومسماسز براسم کوردکمی؟ یاکل وووردی ترکیب ایدن (ك ل) حرفلرینك تلفظیله هیچ کل ووردطوپلادکمی **شرح** : مسمانك حائز اولدیغی احوالی یالکز نام واسم ایله استحصال ایتمك غیر ممکن اولدیغی مذکور (کل) مثالیله دخی بدیهیدر . برچوق کمسه‌لر واردرکه پك چوق اوراد چکر ایکن فائده‌مند اوله‌مزلر ؛ زیرا مسمانی اراميوب یالکز اسم ایله مشغول اولورلر . مثلا (یارحیم یاحلیم) دیرده کندوسنده مرحمتلك ونه حلملك اثری واردر ؛ بناءً علیه او مقوله‌لرك اورادی بی فائده اوله‌جغی امر جلیدر

مثنوی

﴿ اسم خو ندی رومسمی راپجوا ﴾
﴿ مه ببا لادان نه اندر آب جو ﴾

ترجمه اسمی اوقودکمی یوری مسمانی ارا ؛ نهر وصوده کوردیکك ماهی فلکده وبالاده بیل ؛ نهرنده دکلدر **شرح** یالکز ذکر اسم‌الله ایله اکتفا ایتمیوب آنك حقیقت وعلویتنی طلب وتحری ایت ؛ زیرااسم انسانلرك اختراع ایلدکلری بعض حروف واصواتدن عبارتدرکه ؛ هر قوم کندی لسانجه تلفظ ایلر . اصل مطلوب مسمادر ، مثلا اغزاله ملیونلرجه التون صایان برانسانك اکر کیسه‌سند بش پاره‌سی یوغیسه اسم التوندن نه فائده‌سی اوله بیلور ؟ اهل تحقیق نزدند جناب حقه متعلق اسماء ملفوظه اصل اسما الهیه اولمیوب بلکه اوصاف ربانیه‌نك اسامیدر . اسم اصحاب عقل اولانلر ایچون مسمایه دلالت ایلر ؛ مثلا (بال) لفظی
بالك طلب وتحریسنه مدار اولورایسه‌ده (بال) دیان لسانده حقیقی (بال) بولنمیجه او لسان هیچ بر حلاوت وطاتلیلیق حس ایده‌مز . ماهك عکسی صوده کورینور ؛ فقط حقیقةً ماه صوده دکل بالاده‌در ؛ جناب مولادخی اسماده دکل علویت وحقیقتده‌در ؛ بناءً علیه برانسان اکر سویلدیکی سوزلرك حقیقتنی ارار ایسه غیور وعلوی والا کاذب وسفلی اولور

مثنوی

﴿ کر ز حرف ونام خواهی بکذری ﴾
﴿ پاك کن خودرا زخودهین‌یکسری ﴾

« ترجمه » اکر بو حروف واسمادن کچمك ایستر ایسه‌ك خبردار اول ، وکندیکی انوار معنویه ایله تنویر ایت ؟ « شرح » اکر یالکز حروف واسما کبی صدالرده قالمیوب حقیقته کیتمك ایستر ایسـك کندینی اخلاق و اوصاف نالایقه‌دن چکوب دنیـا و عقبایه تعلق ایدن ارادات الـهیه‌یی ایفـا ایله احراز کمال ایت !

مثنوی

﴿ همچو آهن زآهنی بی رنك شـو ﴾
﴿ در ریاضت آینـهٔ بی ژنك شـو ﴾

« ترجمه » تیمور کبی تیمورلکدن بی‌رنك اول ، ریاضای مشروعه‌یه دوام ایدرك مرآت پر جـلال اول ؟ « شرح » اجرای عبـادت و وظیفه‌ده تیمور کبی متـانت کوسـتر و الوان واشکاله قاپلمه وقلب و عقلکدن اخـلاق ذمیمه‌یی چیقاروب حقائق اسلامیه وکمالات دینیه‌یی قبوله مهیا وحاضر اول !

مثنوی

﴿ خویشرا صافی کن از اوصاف خود ﴾
﴿ تا ببینی ذات پاك صـاف خود ﴾

« ترجمه » نامقبول او صافدن کندینی پاك ایت تا که غبار بشریتدن کندیکی صاف اولمش کوره سین؟ « شرح » مانع ترقی اولان اوصاف ناپسندیده و افکار فاسده دن کندیکی پاك ایت که هم کندیکی ، هم ذات کبریانك تجلیات قدسیه سنی کوروب مسعود اوله سین !

مثنوی

﴿ بینی اندر دل علوم انبیا ﴾
﴿ بی کتاب و بی معید واوستا ﴾

« ترجمه » تا قلبنده علوم انبیایی کتاب واستاد وازبر وتکرارسز کوره سین؟ « شرح » اکر اخلاق قبیحه دن کندیکی پاك ایدر ایسه ك اسباب ظاهره یه حاجت قالمیه رق منظرهٔ قلبنده علوم حقیقیه وحقایق روحانیه یی کوررسین ! معید اطفالك تکرار ایتدکاری درسه دنیلور.

مثنوی

﴿ کفت پیغمبرکه هست از امتم ﴾
﴿ کو بود هم کوهر وهم همتم ﴾

« ترجمه » نبی عالیشان بیوردی : امتمدن بعض کسه لر واردرکه اوهم کوهرم وهم همتمدر . « شرح » جناب رسول کبریا حضرتلری بیوردیلرکه امتمدن بر طائفهٔ جلیله واردرکه (انا من نورالله والمؤمنون منی) یعنی بن نور الٓهیدن ومؤمنین بنم نورمدن اولمق سرینه مظهریتلرندن حائز شرف اولمشلر وآنلرك مناقبی ناقابل تعداد اولمغله پك مقبوللردر . ایمدی بونلرك مرآت قابلری نورانی وفعل وعمللری لایق درکاه ربانی بولندیغله نزد خداده شهدای کرام منزله سنده درلر .

مثنوی

﴿ مر مرا زان نور بیند جان شان ﴾
﴿ که من ایشانرا همی بینم عیان ﴾

« ترجمه » آنلرك جانی بنی اول نور الٰهی ایله کورورکه بن آنلری او نور ایله کوروردم « شرح » نور جناب خدا جمله اشیاده پرتو نثار وحقایقی سراپا احاطه ایلدی . عاقل وکامل اولانلر ایسه او انوار ایله ذات پاك رسالتمأب افندیمزی بیلورلر . ذات عالئ پیغمبری ایسه جانب حقدن احسان بیوریلان نور مبین ایله کندی امتنی وسائر مخلوقاتی تمامیله مشاهده وصالحلره همیشه افاضهٔ انوار ایمانیه ایلر .

مثنوی

﴿ بی صحیحین واحادیث وروات ﴾
﴿ بلکه اندر مشرب آب حیات ﴾

« ترجمه » اول طائفهٔ جلیلهنك علملری مسلم وبخاری واحادیث ورواته احتیاجسز مرآت دل پر نورلرنده ظهور ایدرك بالذات مشکات محمدی و فیض اقدس احدیدن تلقی ایدرلر . « شرح » علوم و فنون ظاهره استماع و افواه رجالدن استفادهیه موقوفدر . علوم حقیقیه ایسه بویله اولمیوب جناب فیاض حقیقی بر طائفهیه افاضهٔ فیوض ایله آنلری سرفراز ایلر .

مثنوی

﴿ سر امسینا لکردیاً بدان ﴾
﴿ راز اصبحنا عرابیاً بخوان ﴾

« ترجمه » كرد اولەرق آقشاملادق وعرابیاً صباحلاندق سر ورازینی بیل و اوقو « شرح » دیباجه كتابده حسام‌الدین چلبینك مدحی صره‌سنده شرح عاجزانه‌مك برنجی جلدنده بوكا دائر كلام كچدی . مقصد عالی‌یه كلنجه لایقیله تصفیۀ درون ایلینلرك آز مدتده نیجه مراتب معنویه‌یه نائل اولدقلرینی بیان بیورمقدر .

مثنوی

﴿ ور مثالی خواهی از علم نهان ﴾
﴿ قصه كو از روميان و چينيان ﴾

« ترجمه » علوم حقیقیه‌یه بر مثال ظاهر ایستر ایسك روملر وچینلیلردن حكایه سویله ! [مستغنی شرحدر]

﴿ قصۀ مری كردن روميان و چينيان در علم نقاشی وصور تكری ﴾

ملوك قدیمه‌دن اسكندر رومی آسیاده ایكن یونانیلر وچینلیلر آره‌لرنده اولان رقابته بناءً هر ایكی طائفه‌دن كیملرك دها هنرور اولدقلری آكلاشلمق اوزره امتحان اولدقلرینه دائردر :

مثنوی

﴿ چينيان كفتند ما نقاش تر ﴾
﴿ روميان كفتند مارا كروفر ﴾

« ترجمه » چینلولر دیدیلر ، بز دها نقاشز ؛ روملر دیدیلر كه بزم ایچون نقاشلقده زیاده لطافت واردر . [وارستۀ شرحدر]

مثنوی

﴿ کفت سلطان امتحان خواهم درین ﴾
﴿ کز شماها کیست در دعوی کزین ﴾

« ترجمه » سلطان دیدی بو خصوصده سزی امتحان ایتمك ایسترم که سزدن دعواده دها ماهر واستاد کیمدر . بر قاچ ابیاتدن صکره روحانی اولان حقیقت اثبات اولنه‌جغندن شرحدن وارسته کورلمشدر .

مثنوی

﴿ اهل روم وچین چون حاضر شدند ﴾
﴿ رومیان در علم واقفتر بدند ﴾

« ترجمه » روم وچین نقاشلری چونکه حاضر اولدیلر ، رومیلر علمده دها عارف وماهر ایدیلر . رومیلرك کیفیت تفوقلری آتیده کوریله‌جکندن بونك وآتیده بعض ابیاتك شرحی بی‌لزومدر .

مثنوی

﴿ چینیان کفتند یك خانه بما ﴾
﴿ خاص بسپار یك آن شما ﴾

« ترجمه » چینلولر پادشاهه دیدیلرکه نه خوش امتحان بزه خصوصی بر خانه تعیین ایدیکز ای رومیلر سزه‌ده بر خانه تعیین اولنمق اوزره بیان رأی ایله انتخاب ایلیکز .

مثنوی

﴿ بود دو خانه مقابل در بدر ﴾
﴿ زان یکی چینی ستد رومی دکر ﴾

« ترجمه » قپولری بربرینه مقابل وقارشی ایکی خانه وار ایدی ؛ برینی چینلولر ودیکرینی روميلر آلدی . [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ هر صباحی از خزینه رنکها ﴾
﴿ چینیانرا راتبه بود از عطا ﴾

« ترجمه » هر صباح خزینهٔ پادشاهیدن درلو رنکلر چینلولره وظیفه بیورلمشدی .

مثنوی

﴿ چینیان صد رنك از شه خواستند ﴾
﴿ پس خزینه باز کرد آن ارجمند ﴾

« ترجمه » چینلولر ذات پادشاهیدن رنك والوانه دائر یوز درلو ایستدیلر امدی پادشاه دخی خزائن الوانی آچدیروب ایستدکارینی ویردی .

مثنوی

﴿ رومیان کفتند نی نقش ونه رنك ﴾
﴿ در خور آید کار را جز دفع زنك ﴾

« ترجمه » اما روميلر دیدیلر ؛ ای پادشاه پاس دفع وازالهسندن بشقه ایشمزه رنك والوان لایق دکلدر . « شرح » رومیاره دینلدی رقیبلرکز کبی سز نیچون بر شی آرامیورسکز ؟ جوابده دیدیلرکه ! بز پاسك ازالهسیله مشغولز ولدی الایجاب بو صنعت حقیقیهدن پك کوزل نقشلر عکس وپیدا اولور . امدی بو جوابك اشعار بیوردیغی نکتهٔ معنویه شودرکه کامل اولانلر قلبلرندن اخلاق واحوال ذمیمهیی اخراج ایله قلبلرینی پاك ومجلا وبعده تجلیکاه جناب کبریا قیلورلر .

مثنوی

﴿ در فرو بستند و صيقل مى زدند ﴾
﴿ همچو كردون ساده وصافى شدند ﴾

« ترجمه » روميلر قپويى باغلادیلر و صيقل اوردیلر وفلك كبی ساده وصافی اولدیلر . « شرح » روميلر بو صورتده درون خانه‌یی رنكسز اوله‌رق پاك و جلادار ایتدیلر وقارشولرنده اولان چینلولر هر نقدر درلو درلو نقشلر ترسیم ایتدیلر ایسه‌ده روملرك زحمتسز وكلفت نقوشدن عاری اوله‌رق مصیقل وجلادار خانه‌لرینه عكس انداز ایتمكده اولدیغی مشاهده اولندی . نتكيم بر لامباده پنان غازك ضیاسی جام وبللوره اورنجه شوقی دها پارلاق كورینور .

مثنوی

﴿ از دو صد رنكى به‌بى رنكى رهيست ﴾
﴿ رنك چون ابرست وبى رنكى مهيست ﴾

« ترجمه » ایكی یوز رنكلیدن رنكسزلك ایچون بر یول واردر ؛ رنك سحاب كبیدر و رنكسزلك بر ماهدر . « شرح » بك چوق اوهام وخیالات مغلوبی اولان عقل صاحبلرینك بوله‌میه‌جقلری بر حقیقتی قلب منور وسلیم بولور . مغلوب اوهام اولانلر بی رتك بلوط كبی بی ثبات ونور حقیقتدن معرادرلر . سلامت قلب اصحابی ایسه ماه منیر كبی همیشه افاضهٔ انوار ایدییورلر .

مثنوی

﴿ هر چه اندر ابر ضو بينى وتاب ﴾
﴿ آن ز اختر دان ماه وآفتاب ﴾

« ترجمه » بلوطده نه مقوله ضیا وپرتو کورر ایسه‌ك آنی ییلدیزلردن وماه وآفتابدن بیل ! « شرح » علمای کرامده اولان انوار علوم و الفاظده اولان اضواء معانی‌یی آفتاب معنوی محمدی‌نك پرتوندن بیلمك وید قدرتك ساحهٔ امکانده تشهیر بیوردیغی بی‌حساب مخلوقات کمالات الٰهیه‌سنه دال بولندقلرینی آکلامق لازمدر.

مثنوی

﴿ چینیان چون از عمل فارغ شدند ﴾
﴿ از پی شادی دهلها من زدند ﴾

« ترجمه » چینلولر چونکه عمل ونقشلرینی اکمال ایدوب فارغ اولدیلر ؛ سونملرندن طولایی شنلك ایدوب داوولر چالدیلر . « شرح » اهل صورت علوم ظاهره‌دن بر طاقمنی بر چوق قیل وقال وزحمتلر ایله تحصیل ایتدکدن صکره اظهار کبر ایدرك عالملرده‌کی مهارتلرینی هرکسك استماع ایده‌بیله‌جکی صورتده اعلان وتعظم زهریله چوق دفعه کندولرینی مسموم وپریشان ایدرلر.

مثنوی

﴿ شه در آمد دید آنجا نقشها ﴾
﴿ می ربود آن عقل را وفهم را ﴾

« ترجمه » شاه چینلولرك نقش ایلدکلری خانه‌یه کلدی و او نقشلرده‌کی بدایع ودقایق عقل و فهمی قاپارلر ایدی . « شرح » چینلولر نقوشی اکمال ایتدکدن صکره انواع نقوش ایله تزیین ایتدکلری خانه‌لرینی زیارت ایتمك اوزره شاه کلدی او نقوش دلربایی کورنجه حیرتده قالدی و خارالعاده شیلر اولدیغی جهتله عقل وفهمی اورایه مربوط اولدی .

مثنوی

﴿ بعد ازان آمد بسوی رومیان ﴾
﴿ پرده را بالا کشیدند آن زمان ﴾

« ترجمه » آندن صکره شاه رومیلر جانبنه کلدی ، رومیلر پرده‌یی اورتادن چکدیلر . [بو بیت شریفك مآلی ، آتیده‌کی ایکی بیت شریف ایله اکمال اولنور .]

مثنوی

﴿ عکس آن تصویر و آن کردارها ﴾
﴿ زد بر آن صافی شده دیوارها ﴾

« ترجمه » اول تصویر و اول عجیب عمللرك عکسی تصفیه و مجلا قلنان دیوارلر اوزره اوردی . [بو بیت شریفك دخی مآل عالیسی آتیده اتمام اولنور .

مثنوی

﴿ هرچه آنجا دید اینجا به نمود ﴾
﴿ دیده را از دیده خانه می ربود ﴾

« ترجمه » هر نه‌یی که شاه چینلولرك خانه‌سنده کوردیسه رومارك خانه‌سنده دخی انعکاس الوان حسبیله دها ایو کورندی ؛ کوزلر رومیلر

خانه‌سنك كورنمسندن قاپيلور ، حيران اولور ايدى . « شرح » رومليار مصيقل وجلادار قيلدقارى ديواردن پرده‌يى قالديرنجه مقابللرنده بولنان چينلولرك ترسيم ايلدكلرى نقوش متنوعه‌نك جمله‌سى روملرك ديوارلرينه كمال لطافتله عكس انداز ايدرلر ايدى . ونظر پادشاهيده روميارك صنعت جلالرى پك مستحسن وستايشه سزا اولديلر . بو قصه‌نك حقيقتنه كلنجه چينلولر علوم رسميه ايله دعواى انانيتده بولنانلاردر . روميلر كثرت الوانه بدل صفوت وسلامت قلبيه‌يى اختيار ايليه‌زك اهل قلب اولان مردان خدادر . شاه ايسه علوم ظاهره ورسميه‌يى استماع ايتديكى صره‌ده كرچه آنلرى مكتسبات علميه‌لرندن تحسين ايلر ايسه‌ده اهل قلوب اولان اولياء كرامك احوال قلبيه ومعنويه‌لرينه كسب اطلاع ايدنجه آنلرده‌كى وسعت و علويتى اكلامش وكاياً حيران اولمشدر . شاه وسلطاندن مقصد جناب قادر مطلق حضرتلريدر . يعنى جناب خدا علوم ظاهره اصحابنى وحقايق قلبيه‌يه مالك اولان اوليابى كورر واولياى كرامك قدرينى تحسين واعلا بيورر .

مثنوى

رومیان آن صوفیانند ای پدر
بی ز تکرار وکتاب و بی هنر

« ترجمه » اى پدر كبى سوكيلى اولان طالب حقيقت ، روميلردن مقصد ، اول صوفيلردركه بونلر تكرارسز ، ازبرسز وكتاب و هنرسز بولنديلر .
« شرح » بو كيفيت نقشده روميلره تشبيه اولنانلر اهل تصوف اولانلردركه علملرى اسباب ظاهره ايله اوليوب موهوب وقلبى ومعنويدر .

مثنوى

لیك صیقل کرده اند آن سینها
پاك ز آز وبخل وحرص وکینها

مثنوی

« ترجمه » نقط او صوفیـان سنیه‌لرینی صیقل وجلا ویرمکله طمع وبخل وکبر وسـائر اوصـاف بشریه‌دن پاك ومصفا ایلدیلر . « شرح » آنلر قلبلرینی محبت الٓهیه ایله طولدیروب اخـلاق نا معقوله‌دن بتون بتـون تخلیه ایدرك تجلیگاه رب متعال قیلمشلر و واصل مقام عالی‌العال اولمشلردر .

مثنوی

آن صفای اینه وصف دلست
صورت بی منتهـارا قابلسـت

« ترجمه » رومیلرك اول آینه‌یی‌تصفیه‌لری بر دلك وصف و تعریفیدر ؛ اویله دلکه نهایتسز صورتلرك نمایان اولسنه قابلدر. « شرح » آ نلرك خا نه دیوارینی تصفیه وجلایاب ایلدکارینی بیاندن مقصد متصوفهٔ کرام قلبلرینی نقدر اوصاف غیر لایقه وار ایسه کافه‌سندن تطهیر ومرآت‌دللرینه جلاء محبت‌الٓهی‌یی ویروب نصـل‌که برآینهٔ مصفایه بر چوق صورتلر جلوه‌نمـا اولورلر کذلك او اهل کمالك قلبلریده تجلیـات ذاتیه وصفاتیه‌یه رونمـا اولنمش و نقدر علوم وار ایسه جمله‌سنی قبوله آماده بولنمشدر.

مثنوی

صورت بی‌صورت بی حد غیب
زاینهٔ دل تافت بر موسی زجیب

« ترجمه » عالم غیبك بی حداولان صورتسز صورتی کوکل آینه سندن پارلادی و حضرت موسانك جیبندن ید بیضای جلیلی ظاهر اولدی .

« شرح » پاك اولان کوکلك اخذ ایلدیکی صورتلر بی نهایت اولان تجلیات روحانیه دركه ، آنلر هپ افاضهٔ انوار ایدن دلدن ظهور ایدر ، نصلکه ید بیضا جناب موسانك جیب حقیقتدن ظاهر وپیدا اولدی . اشارت اولنان آیت سورهٔ قصصده در. تفصیلی آتیده بیان اولنه جقدر . یعنی جناب موسی تمام مدتی اکمال ونزد شعیبده یکرمی سنه قدر اقامت ایتدکدن صکره اهلیله برلکده مصره کیتمك اوزره حرکتلری اثناده قرا کاق وشدت برودتی غایه یه وارمش برکیجه ده طوری ولی ایدر . بر جهتدن برآتش کورر اهلنه دیدیکه سیز طورکز باقیم بن بوآتش ایله یولی بولور ویا آندن برپارچه کتیروب ایصنیرسکز دیوآتش یانه کیتدی . « وادی ایمندن بقعهٔ مبارکده عناب ویا غوسبیج اغاجندن بن بتون عالملرك ربیسیم عصاکی یره براق نداسنی ایشیدرك عصاسنی یره براقیر ؛ اودخی کوچوك ییلان کبی حرکت واضطرابه باشلایجه جناب موسی قورقوسندن کیرویه چکلدی ؛ ینه شان مرسلینه خوفك مناسبتی اولمیوب قورقمه دیو ندا اولنور ، بعده اسلك یدك فی جیبك تخرج بیضاء من غیر سوء » خطابیله شرفیاب اولوب معنای شریفی یا موسی النی جیبکه قوی کدرسز شمس جهان کبی بیضاء ودرخشان چیقارهسین !

مثنوی

﴿ کرچه آن صورت نکنجد در فلك ﴾
﴿ نی بعرش و فرش و دریا و سمك ﴾

« ترجمه » کرچه او صورت غیب فلکه وعرش وفرش ودریا وبالغه صیغماز ،

« شرح » چونکه غیر مادی مادیاته نسبتله غایت واسع وعلویدر . [تفصیلدن وارسته در]

مثنوی

﴿ زانکه محدودست و معدودست آن ﴾
﴿ آینهٔ دلرا نباشد حد بدان ﴾

« ترجمه » زیرا فلك وعرش وفرش ودریا وسمك تعبیر اولنان ارض محدوددر. مرآت قلب ایسه بی حد ونهایه‌در. « شرح » صورتدن مقصد ، حقیقت ربانیه وتجلیات سبحانیه‌در. مادیات بونلری احاطه ایده‌میه‌جکی آشکار ایکن قلبك بو امر عظیمه نائل اوله‌جغی نبی ارض و سموات صیغمز ؛ فقط مؤمن تقوا شعارك قلبی صیغار مأل عالیسنده حدیث قدسیله مبرهندر. معلوم اوله‌که قلب چام قوزاغی کبی صنوبری الشکلدر وانسانك صول جانبنه موضوع بولندیغندن حقیقتی جناب حقه معلوم اولمغله روح کبی معنوی وغیر مرئیدر. بوقسه مادیات سائره کبی ذرات جزئیه‌دن مرکب دکلدر . بناءً علیه نا متناهی اولدیغی امر ظاهردر .

مثنوی

﴿ عقل اینجا ساکت آمد یا مضل ﴾
﴿ زانکه دل با اوست یاخود اوست دل ﴾

« ترجمه » بو بابده عقل جزئی یا ساکت ویاخود اضلال ایدیجی کلدی ؛ او جهتدن که قلب اول حضرتله برابر ، یا او حضرتك نفخ وامری عین قلبدر . « شرح » بو مسئله‌نك فهم وکشفنه عقل جزئی کافی دکلدر ؛ زیرا عقل اکر قلبه تعلق ایدن شو حکمتك حقایقنه حیران اولور ایسه اصابت ایتمش اولور .

امدی قدرت حقه قارشو حیرتك زیاده‌سنی طلب ایتمك «ألنده» حدیث شریفده واردر . عقلك ضعفیله برابر شاید بو مقامك ایضاحنه کریشیلورسه ؛ کوکلدن مقصد یا برفکردرکه آنی جناب حقه ربط ایله اخذ فیوضات اولنور ویا برامر ربانیدرکه بر طاقم حقائقك عقل ایله ادراك اولنه‌میه‌جغی درکاردر . بناءً علیه انسانده محبت والهامات وسائر کیفیات روحانیه‌یی جامع وکندیسنه حیات طبعیه‌یی بخش ایدن وکذلك قلب مادی‌یی و ادراك معقولات ایچون دماغی وآلات حسیه‌یی استعماله و سائر وظیفه‌لرینی احرازه کندیلرینی صلاحیتدار قیلان بو قلب معنویدر .

مثنوی

عکس هر نقشی نتابد تا ابد
جز دل هم با عددهم بی عدد

« ترجمه » هر نقشك عکسی ابده قدر طوغمز و منعکس اولمز ؛ الا هم عددله هم عددسز اولان کوکله طوغار . « شرح » مثلا عادی بر آینه‌یه عکس ایده بیلن وعقل جزئینك ادراك ایده‌بیلدیکی صور وحالات معدوده‌در ، اما وحدت ربانیه حقایقنی ومخلوقات متنوعه حالاتنی ادراك ایده‌بیلمك ایچون البته قوهٔ معنویه‌لازمدرکه تا کدالك‌ایله هرشی کرکی کبی حس وادراك‌اولنه‌بیلسون

مثنوی

تا ابد هر نقش نوکاید برو
می نماید بی حجابی اندرو

« ترجمه » ابده قدر هریکی نقش که کوکله کلیر ؛ او نقش پرده‌سز کوریتور ، « شرح » عقل ظاهره وارد اولان صور غایت مبهم و شبهه‌لی ظهور ایدر ، فقط قلبه توارد ایدن تجلیات سبحانیه کمال صفوتله پك پارلاق تجلی ایدرلر ،

مثنوی

﴿ اهل صیقل رسته اند ز بو ورنك ﴾
﴿ هر دمی بینند خوبی بی درنك ﴾

« ترجمه » صاحب جلا اولانلر قوقو ورنكدن قورتلمشلردر ، هرآنده بی توقف بر حسن وجمال كوررلر . « شرح » اصحاب قلوب اولانلر واصل حقیقت اولمق ایچون عقل جزئی ایله تجارب ورنك ومادیاته احتیاجلری یوقدر. قلوب صافیه‌لرینه پرتو انداز اولان انوار تجلیات لاهوتیه ایله كسب اطلاع وعرفان ایدرلر .

مثنوی

﴿ نقش وقشر علم را بكذاشتند ﴾
﴿ رایت عین الیقین افراشتند ﴾

« ترجمه » او زمرهٔ جلیله‌اصحابی علمك نقش وقشرندن كچوب صوفیان عین‌الیقین‌علم وسنجاقلرینی یوكسك واعلا ایتدیلر . « شرح » تجلیات الهیه ایله واصل اولمشلر وادله ایله اشتغالده بولنانلره نسبتله دها عالی ومسعود اولمشلردر .

مثنوی

﴿ رفعت فكر ورشایی یافتند ﴾
﴿ نهر وبحر آشنایی یافتند ﴾

« ترجمه » فكر بونلردن كیتدی وروشناقلق بولدیلر ، نهر وانسیت بحرینی بولدیلر . « شرح » متصوفه ماثرلری كبی وهم وافكار وادیلرندن كچه‌رك نهر وعمان حقیقنده مطلوب ومعشوقی بولدیلر وصحوه كالدكارنده اوبحرك كرانبها اولان درر وغررینی صاچارلر .

مثنوی

﴿ مرك كين جمله ازو در وحشتند ﴾
﴿ می كند اين قوم بروی ريشخند ﴾

« ترجمه » موت كه آندن بتون انسانلر خوف و وحشتده درلر. عشاق خدا موتی سورلر و اكا كولرلر . « شرح » مردان خدايه حقيقت واستقبال غايت واضح وآشكاردر. آنك ايچون مقصدلری رضای خدا و نائل لقای جناب پروردكاردر .

مثنوی

﴿ كس نيابد بر دل ايشان ظفر ﴾
﴿ بر صدف آيد ضرر نی بر كهر ﴾

« ترجمه » آنلرك كوكللرينه كمسه ظفر وغالبيت بولمز ، زيان صدفه كلور ، كوهره كلمز . « شرح » عارفان خدا قلبلرينی صيقل عشق و معارفله تجليه ايلمشلر وشهود حضرتده فنا واضمحلاله مأنوس اولمشلر ، دوچار ضرر اولان بدنلری صدف كبيدر . صدف قيرلدقدنصكره كوهر ميدانه چيقارده قيمت حقيقيه‌سنی بولمش اولور .

مثنوی

﴿ كرچه نحو وفقه‌را بكذاشتند ﴾
﴿ ليك محو و فقررا بر داشتند ﴾

« ترجمه » آنلر كرچه نحو و فقهدن كچديلر ؛ لكن يعنی محو وفقره نائل اولمشلردر. « شرح » او طائفهٔ مقدسه رسوم‌وقوانين‌مرعيه‌يی ترك ايتمشلر و اوج وحدته ترقی ايليه‌رك مراتب نامتناهيهٔ معنويه ايله سرفراز اولديلر .

مثنوى

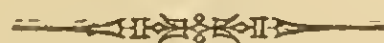
﴿ تا نقوش هشت جنت تافتست ﴾
﴿ لوح دلشانرا پذيرا يافست ﴾

« ترجمه » حتى سكز جنتك نقشلرى پارلامش وآنلرك لوح قلبلرى قابل انوار اولمشدر. « شرح » اهل حقك صفحهٔ قلبلرى اول هيئتده‌دركه جنات افعال وصفات وذاتك انوار تجلياتى او صفحه ومرآتده تابان اولمشدر.

مثنوى

﴿ بر تراند از عرش وكرسى وخلا ﴾
﴿ ساكنان مقعد صدق خدا ﴾

« ترجمه » آنلر عرش وكرسى وفضاى آسمانيدن دها يوكسكدر؛ آنلر مقعد صدق خدا ساكنلريدر. « شرح » زمرهٔ جليله‌دن معدود اتقيا واوليانك مقاماتى پك عاليدر. اشارت اولنان آيت سورهٔ قمرده‌در. ايشته آنلرك نزد ربانيده‌كى نباهت شانلرينى بيان ايدييور: شويله‌كه (ان المتقين فى جنات ونهر فى مقعد صدق عند مليك مقتدر) يعنى كناهاردن اتقا ايدنلر آخرتده جنات عاليات ونهرلرده وضياء و وسعتده اولوب قلبلرك غايت استحسان ايلدكلرى مساكن طيبه‌ده‌درلر.

﴿ پرسیدن پیغمبر علیه‌السلام زید را که امروز چونی ﴾
﴿ برخاستی وجواب گفتن او که اصبحت مؤمناً یارسول‌الله ﴾

جناب نبی عالیشانك زید بن حارثه سؤال بیورمسیدرکه بوکون نصلسین ونصل قالقدك اول دخی بحق مؤمن صباحلدم دیه جواب‌ویرمسی بیانندەدر :

مثنوی

﴿ گفت پیغمبر صباحی زیدرا ﴾
﴿ کیف اصبحت ای رفیق باصفا ﴾

« ترجمه » جناب رسالتمأب صلی‌الله تعالی علیه وسلم بر صباح زیده خطاب ایدرك ای رفیق با صفا نه حال ایله صباحلدك ! [مستغنیٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ گفت عبداً مؤمناً باز اوش گفت ﴾
﴿ کو نشان از باغ ایمان گرشگفت ﴾

« ترجمه » زید جناب رسول کبریایه عرض حال ایدرك عبد مؤمن اولەرق صباحه داخل اولدم ؛ آنك اوزرینه پیغمبر ذیشان زیده بیوردیلرکه نشان نەده ، اگر ایمانك باغی آچلدیسه یعنی مدعاکه دائر نشانك نەدر .
[وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ گفت تشنه بوده ام من روزها ﴾
﴿ شب نخفتستم زعشق و سوزها ﴾

« ترجمه » زید دیدی ، بن نیجه کونلر آج وصوسز اولمشم و کیجه‌لری نار عشق ایله کندیمی یاقه‌رق اویومامشم [بو بیت دخی وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ تاز روز و شب گذر کردم چنان ﴾
﴿ که زاسپر بگذرد نوك سنان ﴾

« ترجمه » تا کیجه وکوندزدن اویله بچدم‌که مزراغك اوجی سپردن کچر .
« شرح » ای نبی عالیشان کرچه کوندوزلری صوسز و کیجه‌لری اویقوسز قالمش ایسه‌مده لکن غدای عشق ومحبت بنم حرصلهٔ عرفانمی پر صفا ایتمش وکمال سهولتله امرار اوقات ایدییورم . دنیایه متعلق حوائج ایچون اصلا یأس وکدر ایتمام .

مثنوی

﴿ که ازان سو جملهٔ ملت یکیست ﴾
﴿ صدهزاران سال‌ویك‌ساعت یکیست ﴾

« ترجمه » که او طرف ومرتبه‌دن باقیلنجه جملهٔ ملت بردر ؛ او مقامده یوز بیك سنه ایله بر ساعت بردر . « شرح » زید حالنی عرض ایدرك دیورکه : یا رسول الله ، بویله بر مقامه واصل اولدم که عشق و محبت جناب مولا ایله مستغرق اولمشم آنده تعینات کونیه کورنیور وکورنسه دخی جمله‌سی مظهر اولدقلری تجلیات ربانیه حسبیله یکسان کورینور ویوزبیك سنه

ایله بر ساعت مساوی اولور ؛ زیرا جهانده یوم و سنه‌یی تشکیل ایدن شمس ویا شموس جسمانیه‌در ؛ حالبوکه او مقام عالی امس وغدیدن پاك وعاری ویوم وسن وسالدن خالیدر.

مثنوی

﴿ هست ازل را و ابدرا اتحاد ﴾
﴿ عقل راره نیست آن سوزافتقاد ﴾

« ترجمه » ازل ایله ابدك اتحادی واردر ؛ او محل ایچون عقل جزئینك تحقیق وتفتیشه یولی یوقدر . « شرح » اول مقام عالیده زمانی تشکیل ایدن اجرامه احتیاج اولمدیغندن وعلم ربانی هر شیئی محیط اولدیغندن ابتداسز اولان ونهایتسز بولنان ابتدا آنده بر ومتحد اولور ؛ عقل جزئی ایسه بو حقیقتی آکلامقدن بری وعاریدر .

مثنوی

﴿ کفت ازین ره کوره آوردی بیار ﴾
﴿ در خور فهم و عقول این دیار ﴾

« ترجمه » حضرت فخر کائنات افندمز بیوردیلر ، یا زید ، نره‌ده هدیه ونشان که ، بو عالم فنا خلقنك وفهملرینه لایق اولسون ؛ یعنی دنیاده خلقك آکلایه‌بیله‌جکی صورتده ادارهٔ لسان ایت ! [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ کفت خلقان چون ببینند آسمان ﴾
﴿ من ببینم عرش را با عرشیان ﴾

« ترجمه » زید جواباً دیدی که یا رسول‌الله ! انسانلر نصل اجرام سماویه‌یی کوررلر ایسه بن عرش ایله آنده اولان روحانیانی اویله کوررم [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ هشت جنت هفت دوزخ پیش من ﴾
﴿ هست پیدا همچو بت پیش شمن ﴾

« ترجمه » سکز جنت ویدی جهنم بنم اوکمده‌در . نصل که بت پرستك اوکنده بت ظاهردر . زید مشهوداتنی هرکسك آکلایه‌بیله‌جکی بر طاقم معقول تعبیرلر ایله آکلاتمقده اولدیغنی کرك شو بیت وکرك بیت آتی افهام ایتمکده‌در. بناءً علیه شرحلرینه لزوم یوقدر .

مثنوی

﴿ یك بیك وا می شناسم خلق را ﴾
﴿ همچو کندم من زجو در آسیا ﴾

« ترجمه » خلقی یك بیك اویله آکلار ، بیلورم که دکرمنده بغدایی آرپه‌دن بیلدیکم کبی !

مثنوی

﴿ که بهشتی کیست وبیکانه کیست ﴾
﴿ پیش من پیدا چومارو ماهیست ﴾

« ترجمه » که جنتلی کیمدر ؟ وجهنملی کیمدر ؟ بنم نزدمده مار وماه کبی آشکاردر . « شرح » زید عرض ایدر ، یا رسول‌الله ! صور معنویه ومراتب مقدسه‌یه نائلیتمدن طولایی بنم ایچون بر قوت واردرکه عقل ظاهرك محال وغیر ممکن اعتبار ایلدیکی کیفیات او مقام عالیده غایت سهل وامر یسیردر.

مثنوی

روز زادن روم وزنك وهر كروه
یوم تبیض و تسود وجوه

« ترجمه » روم وزنجینك وهر قوم وقبیله‌نك یوم‌ولادتی ویوزلرك بیاضی وسیاه اولدقلری کون جمله‌یه معلوم اولمشدر. « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ آل عمرانده‌در. شویله که : (یوم تبیض وجوه وتسود وجوه فاماالذین اسودت وجوههم اکفرتم بعد ایمانکم فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون واماالذین ابیضت وجوههم ففی رحمة‌الله هم فیها خالدون) معنای شریفی : یا محمد ! ذکر ایله شول کونی‌که دنیاده‌کی اعمال شریفه‌دن بعض یوزلر بیاض وبعضیسی معاصیدن سیاه اولور ؛ فاما شول کمسه‌لرکه یوزلری سیاه اولدی . (آنلره دنیلورکه) ایمانکزدن‌صکره کفرمی ایتدیکز ، امدی کفرکز سببیله لایق اولدیغکز عذابی طاتکز ، اما شول کمسه‌لرکه یوزلری بیاض اولدی ، رحمت الهیه‌ده وجنات عالیاتده آنلر دائمدرلر .

اخطار — سائر نسخه‌لرده بو بیت شریفك برنجی مصراعی « این زمان پیدا شده بر این کروه » دیو یازلمش ایسه‌ده سلطان ولدك زماننده یازیلان نسخهٔ شریفه‌ده عاجزلری یازدیغم کبیدر. علی‌الخصوص « این کروه » بوراده پك مناسبتسز اولوردی ؛ زیرا بوصره‌ده کروه‌لفظی ذکر اولنمدی .

مثنوی

پیش ازین هر چند جان پر عیب بود
در رحم بود و زخلقان غیب بود

« ترجمه » بوندن اول هر نقدرکه جان پر عیب ایدیسه‌ده رحمده اولوب انسانلردن نا پیدا وغیب ایدی . « شرح » دنیاده بعض جانلر معصیتلری حسبیله کرچه پرعیب ایسه‌لرده دنیا وبدن پرده‌لری بونلرك احوالنی مستور طوتدی ؛ اما آنلرك احوال غیر مکشوفلری مشهر سرائر اولان روز قیامتده آشکار اولسه کرکدر .

مثنوی

﴿ الشقی من شقی فی بطن ام ﴾
﴿ من سمات الجسم یعرف حالهم ﴾

« ترجمه » شقی اولان کمسه والده‌سی قارننده شقی اولدی ؛ آنلرك نشان و امارات جسمانیه‌لرندن معروف اولور . « شرح » اشارت اولنان حدیث شریف بودر . (السعید من سعد فی بطن امه) معلوم اوله‌که جناب جلال الدین رومی بو حدیث شریفك معناسنی ایکی وجهله تحقیق بیورمشدر. وجه اولی بودرکه بطن مادردن مقصد روحك بولندیغی قالب جسمانیدرکه شقاوت وسعادت سواد وبیاض وجه‌کبی احوال روز قیامتده پیدا اوله‌جغی کبی او احوال ارواحه قبل الموت مشیمهٔ ابدان اولان ارحام امهاتده‌ده حاصل اولمشیدی ؛ و اویله‌جه‌ده طوغمشلردی . امدی زمان موتده‌ده آشکار اوله‌جقدر. وجه ثانی بودرکه سعادت وشقاوت دیدیکمز ام الکتاب اولان علم ازلیده ثابتدر. هرکس دنیایه کلنجه علم ازلی ایجابنجه حرکت ایلیه‌رك صوکده یا شقاوت ویاخود سعادتله ختم اولنور. بوندنده عند اهل السنة انسانلر ایچون اولان ارادهٔ جزئیه‌نك بطلانی لازم کلیور . چونکه جناب خلاق جهان لا یزالده کائناته ارادهٔ ازلیه‌سی تعلق ایلدکده کافهٔ اشیایی بیلدیکی وجهله جمله‌سنی بر طاقم اسباب وازمنه وامکنه‌سیله لوح محفوظه کتب و تحریر بیورمش وکتابت مذکوره‌یه توفیقاً حکم وقضا بیورمشدر. بناءً علیه اشیای مذکوره میاننده کفر کفار وایمان صلحاء داخل ایسه‌ده فقط لوح محفوظده بطریق الحکم والقضاء تحریر اولنمامشدر. زیرا آنلرك کفروایمانلرنده مجبور ومضطر اولملری لازمکلور ایدی.

بلكه هر ايكي طائفه‌نك احوالى لوح محفوظده كندى اختيار جزئيلريله كفر وايمانلرينى اختيار واراده ايدرلر عنوانيله مقيددر كلام صدد سابقمزه ارواح اشقيا دخى كرچه ازلده پرعيب اولديسه‌ده لكن بطون خفاده كزلنه‌رك انسانلرك كوزلرندن غائب اولمشدر اشته بوكا سر قضا وقدر دينلور مولاناى رومى حديث شريفك وجه اولنى تحقيق ايدرك لسان زيددن بيوررلر .

مثنوى

﴿ تن چو مادر طفل جانرا حامله ﴾
﴿ مرك درد زاد نست وزلزله ﴾

« ترجمه » تن مادر كبى طفل جانى حامله‌در ؛ موت ايسه والده‌نك چوجق طوغورمسى كبى درد وزلزله‌در انسان زمان موتنده خروج روح سببيله كرفتار اضطراب اوله‌جغى بياندن عبارت اولمغله مستغنئ شرحدر .

مثنوى

﴿ جمله جانهاى كذشته منتظر ﴾
﴿ تاچه كونه زايد آن جان بطر ﴾

« ترجمه » آخرته كذران ايدن روحلر منتظردركه ، اومتكبر جان تندن آخرته نصل طوغر « شرح » بر والده‌نك وضع حمل ايده‌جكى اركك مى قيزمى طوغر ديو انسانلر انتظار ايلدكارى كبى ، بر آدمك خروج روح حسبيله بطن بدندن عالم عقبايه طوغدقده‌ده كذران ايدن ارواح انتظار ايدرلركه دنيا هواسيله متكبر اولان روح آخرته حال شقاوتده‌مى يوقسه حال سعادتده‌مى كاور .

مثنوی

﴿ زنکیان کوینده خود ازماهست او ﴾
﴿ رومیان کوینده بس زیباست او ﴾

« ترجمه » زنکی وسیاهلر دیرلرکه ، او بزدندر ؛ رومی وبیاضلردیرلر ، او غایت کوزل اولوب بزدندر .

مثنوی

﴿ چون بزاید درجهان جان وجود ﴾
﴿ پس نماند اختلاف بیض وسود ﴾

« ترجمه » چونکه جهان آخرتده وجودك جانی طوغر ، او حالده بیاض وسیاه اختلافی قالمیور « شرح » خروج روح سببیله بطن بدندن جهان عقبایه طوغەجق آدمك شقاوت و سعادت احوالی پیدا اولەرق بین‌الارواح اختلاف ومجادلاته محل قالمیه‌جغی آشکاردر .

مثنوی

﴿ کر بود زنکی برندش زنکیان ﴾
﴿ روم را رومی برد هم ازمیان ﴾

« ترجمه » اکر طوغان روح سیاه ایسه سیاهیلر آلورلر ؛ اکر بیاض ایسه بیاضیلر اورتەدن کتورررلر « شرح » بدندن آیریلوب آخرته انتقال ایدن روح

دنیاده ایکن اسیر قید نفس وشهوت اوله‌رق ظلمات عصیانله یوزلری قره اولانلر اشقیایه التحاقله دوچار عذاب اولورلر . اما دنیاده ایکن تصفیهٔ نفس ایدرك صالحات اعمال انواریله تنویر بصیرت ایدنلر سعدایه اشتراك ایله نائل نعم جنانیه اوله‌رق شانلری تعالی ایدر .

مثنوی

﴿ تا نزاد او مشکلات عالمست ﴾
﴿ آنکه نازاده شناسد اوکمست ﴾

« ترجمه » بر روح که دها طوغمدی ؛ آنك حالی مشکلات عالمدر ، اوطوغمامش روحی اکلایان ازدر « شرح » روح بدنده ایکن شقی ویا سعید اولدیغنی بیلمك پك عسیر ومشکلدر انسان دها دنیاده ایکن هانکی طائفه‌یه عائد اولدیغنی رسل عظام وانلرك وارث اکملری اولیاء کرام قوهٔ قدسیهٔ معنویه‌لریله بیلورلر نتکم سورهٔ جنده (عالم الغیب فلا یظهر علی غیبه احداً الامن ارتضی من رسول) آیت جلیله‌سی بوعرفان وحکمته دلالت بیوریبور معنای منیفی الله تعالی غیبی بیلور وعلم غیبده کمسه‌یی مطلع قیلمز دیلر ایسه ملك واسطه‌سیله غیبدن بعض شیلری رسل کرامنه بیلدیرر که خاصهٔ مذکوره نبوتلرینه معجزه اولمش اولور .

مثنوی

﴿ او مگر ینظر بنورالله بود ﴾
﴿ کاندرون پوست اورا ره بود ﴾

« ترجمه » نادر اولان کامل معنوی مکر اویله اوله که ، الله تعالینك نوریله نظر ایده ، اول کاملك پوست ایچره‌یولی واردر « شرح » انسان آخرته قبل‌الانتقال شقی وسعید اولدیغنی بیلمك اندر اولان کامللره مخصوصدر که ؛

انلر نورالله ایله ناظر بولینورلر روح کرچه پوست بدن ایچنده خفی وغیرمرئی ایسه‌ده کامللر پوست مذکورده مستور بولنان احوال ارواحه ونیجه مغیباته الهام ایله واصل اولورلر.

مثنوی

﴿ اصل آب نطفه اسپیدست وخوش ﴾
﴿ لیـك عکس جان رومی وحبش ﴾

« ترجمه » مایهٔ انسانیه اولان نطفه اصلنده بیاض وخوشدر ؛ لکن رومی وحبشینك اصل نطفه‌یه عکس اوله‌رق روحلری بحسب الاعمال تمایز ایدرك بری نورانی ودیکری ظلمانی اولمشدر بو بیتك شرحی بیت آتی ایله اکمال اولنور .

مثنوی

﴿ می دهد رنك احسن التقویم را ﴾
﴿ تا باسفل می برد آن نیم را ﴾

« ترجمه » عکس روح اولان نطفه کندیسنده بالقوه موجود اولان احسن تقویمه رنك بیاض ویرر نطفه‌که عکس جان حبشی وبر نصف دیکردر اشته بونصف حبشی‌یی جهنم واسفله کتورر. « شرح » هر نطفه خوش وبیاضدر وآنك بیوك صورتی اولان جسم دخی غایت مکمل وموزوندر فقط اصل هنر روحده‌در که ؛ اکر روح صالح ایسه آنك نور وپرتوی انسانی پرانوار ایدر اکر فاسد ایسه بالعکس انی پرظلمت وغبار ایلر .

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد بازران ﴾
﴿ تا نمـا نیم از قطـار کاروان ﴾

« ترجمه » بو کلام نهایت طوتمز ، کیرو زیدك حکایه‌سنه کیت تا کاروانك قطارندن کیرو قالمیه‌لم ومحط فائده بولنان کلامه واره‌لم امدی آتیسیله هر ایکی بیتلر شرحدن وارسته‌در .

مثنوی

﴿ یوم تبیض وتسـود وجـوه ﴾
﴿ ترك وهندو شهره کردد آن کروه ﴾

« ترجمه » وجوهك بیاض وسیاه اوله‌جنی کونده ترك وهند جنسلری نورانی وظلمانی یوزلریله مشهور اولسه‌لر کرکدر .

مثنوی

﴿ فاش کردد کر تو کاهی یا که کوه ﴾
﴿ هندویی یا ترك پیش هر کروه ﴾

« ترجمه » فاش وظاهر اولور که سن اوت وصمان میسین یاخود طاغمیسین ، هندلی یا ترکمیسین [بو بیت شریف اسکی نسخه‌لرده بو قدر شرحدن‌ده وارسته‌در ،

مثنوی

﴿ در رحم پیدا نبـاشد هند وترك ﴾
﴿ چونکه زاید بیندش زار وسترك ﴾

« ترجمه » رحمده هند وترك پیدا وظاهر اولمز ؛ چونكه طوغری ضعیف وقوی هر نه هیئتده ایسه اولوقت كوزلر آنی مشاهده ایدرلر بوندن برقاچ بیت اول بر بیتك شرحنده تفسیر اولنان یوم تبیض آیت جلیله‌سی مألنده اولمغله مستغنیٔ شرحدر .

مولانای رومی تكرار جناب رسالتپناه افندمزه لسان زیدله دییوركه :

مثنوی

﴿ جمله را چون روز رستاخیز من ﴾
﴿ فاش می بینم عیان از مرد وزن ﴾

« ترجمه » یارسول‌الله بو قولكز جمله‌یی اركك ودیشی هر نه ایسه یوم قیامتده كه كبی آشكار كوریورم مستغنیٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ هین بكویم یا فروبندم نفس ﴾
﴿ لب گزیدش مصطفی یعنی‌كه بس ﴾

« ترجمه » زید دیدی‌كه رخصت ویركز عرض ایده‌یم یاسدّفم ایدوب سكوت ایده‌یم دیدكده جناب حبیب خدا مصدر معرفت و حقائق اولان لب سعادتلرینی اصیروب یتروساكت اول بیوردی شرحی مستغنیدر .

مثنوی

﴿ یارسول‌الله بكویم سر حشر ﴾
﴿ درجهان‌پیدا كنم امروزنشر ﴾

« ترجمه » ينه زيد عرض ايدركه ، يارسول‌الله ، حشرك سرورازينی سويله‌يم‌مى ، تا كه دنياده احوال نشرى پيدا وآشكار ايده‌يم ؟ « شرح » خاطره كله بيلوركه ، رسول مجتبى حضرتلرى افشاى راز ايتمه ديه امر ايتمش ايكن زيد نصل تكرار استيذان ايلر ؟ بوسؤال مقدره بروجه آتى ايكى وجهله جواب ويريلور . اولا زيد عرض ايتدى‌كه، يوم قيامتده اولديغى كبى هر مرد وزنه عائد اولان احوال واسرارى فاش وايراد ايده‌يممى؟ وايتمه امرينى الديغندن امر رسالتپناهى‌يه امتثالاً حفظ راز ايلدى . ثانياً اولجه دنياده ايكن كافهٔ انسانلرك مانند يوم قيامت اسرارينى فاش ايده‌يم ديو استيذان ايتمش ايدى ، شمدى ايسه استيذانى بشقه‌در . يعنى دنياده‌كى احوالى بيان ايتمه‌يم ؛ فقط سروراز حشرى سويلمكه مساعده وارمى ديمكدر .

مثنوى

﴿ هل مراتا پردهارا بر درم ﴾
﴿ تا چوخورشيدى بتابد كوهرم ﴾

« ترجمه » يارسول‌الله ، براق بنى ، پردهٔ اسرارى ييرتايم ؛ تا كه كوهرم آفتاب عظمت قرين كبى پارلاسون مآل عاليسى بيت آتى ايله اتمام اولنه‌جغندن مستغنئ شرحدر .

مثنوى

﴿ تا كسوف آيد زمن خورشيدرا ﴾
﴿ تا نمايم نخل را وبيد را ﴾

« ترجمه » ، تا كه كونشه بنم نورمدن كسوف كلسون ؛ تا خرما آغاجيله سكود اغاجنى كوستره‌يم « شرح » بكا امر و رخصت وير ، افشاى

حقیقت ایده‌یم ، تا که کوکلك کوهری آشکار پارلاسون وبو صوری ومادی کونشه قارشو نجوم کورنمدیکی کبی ، کوکلمده پرتو انداز اولان ادراکات کلیـه شعاعنه قارشی طوران ادراکات جزئیه انواری‌ده مضمحل اولسون .

مثنوی

﴿ وانمایم روز رستاخیز را ﴾
﴿ نقد را ونقـد قلب آمیز را ﴾

« ترجمه » رخصت ویر ، که اسرار قیامتی ونقـد خالص وساخته‌لری کوستره‌یم « شرح » مساعدهٔ سنیهٔ جناب رسالتپناهیلری بیورلور ایسه پوشهٔ محبتده زر خالص کبی اولان عاشقان جمال ایله قلبلرنده نور ایمان مفقود اولان اعمال اسلامیه کسوه‌سیله زراندود ساخته‌کارانی کوستره‌یم .

مثنوی

﴿ دستها بریده اصحاب شمال ﴾
﴿ وانمایم رنك كفرو رنك آل ﴾

« ترجمه » اصحـاب شمال اولان اویغونسزلرك اللری کسلمش اوله‌رق ارائه ورنك کفر وحیله یعنی کافر وخادع اولنلری اظهار ایده‌یم « شرح » ینه زید عرض ایدر ؛ یارسول‌الله ! بکا مساعده بیوریکزکه اهل شـقاوتك کرفتار اوله‌جقلری عذاب واهل کفر وریانك رنکی نه یولده اولدیغنی افشا ایده‌یم

اخطار — (آل) اهل وعیال معناسنه‌در برده حیله ورنك معنالرینه‌ده کاوو بوراده رنك معناسنك مراد اولنمسی سیاق افاده‌یه مناسبدر اهل وعیال معناسنیده ویرمك جائزدر اوتقدیرده معنا بویله اولورکه یارسول‌الله . بکا رخصت ویرکه اهل شمال اولان اصحاب شقاوتی ورنك کفرایله ملون اولان کناهکار وریاکارانی واهل‌الله واهل محمد عددینه داخل اولمغه نائل وصالح اولان انجاب سلامت وتقوایی آشکارایده‌یم .

مثنوى

﴿ وا كشـايم هفت سوراخ نفـاق ﴾
﴿ در ضياى ماه بى خسف ومحـاق ﴾

« ترجمه » واهل نفـاقك يدى دلكنى آچهيم ؛ خسوفسز ونقصانسز اولان ماهك ضياسنده « شرح » قابل خسوف اولميان قلبمك ضياسى قوتيله منـافقلرك چورومش قلبلرى ايچنـده سـوراخ كبى آچيلان ياره وحيلهلرينى كوسترهيم . يدى سوراخدن مقصد ، يا اهل نفاقك معنوى چوركارينى ويا سبع الموبقات تعبير اولنان شرك وسـائر عظيم كنـاهلرى ويا قرآن عظيم الشـانده بيان بيوريلان يدى جهنمك قپوسى كبى اهل نفاقك اخلاق ذميمهلريدر .
« محاق » آيك نقصان كورنديكى ويا اصلا كورنمديكى وقتدر ماهدن مقصود شرف مكالمهيه نائليت قرينهسيله انوار آفتاب معنوئ جناب رسالتمأبدن اكتساب انوار ايدرك غايت مصفا زيدك قلب شريفلريدر .

مثنوى

﴿ وانمـايم بسّ پلاس اشقيا ﴾
﴿ بشنوانم طبل كوس انبيا ﴾

« ترجمه » اشقيانك فنا قماشنى كوسترهيم وانبياى عظامك كوس وطاولنى ايشتديرهيم « شرح » اشـقيانك بوروندكلرى لبـاس كفرى آشـكار ايدرك طريق اسـتقامته دعوت ايچون مانند كوس اولان تبليغـات انبيايى هر كسـه ايشتديرهيم .

مثنوى

﴿ دوزخ وجنات وبرزخ درميان ﴾
﴿ پيش چشم كافران آرم عيـان ﴾

« ترجمه » جهنم وجناتى وبرزخ واعرافى كافرلرك كوزى اوكنه آشكار كتورهيم . [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ وانءایم حوض کوثررا بجوش ﴾
﴿ کاب پر روشان زند بانکش بکوش ﴾

« ترجمه » کوثر صولرینی طالغلنه‌رق کوستره‌یم ، صولرك صداسی‌ده انلرك قولاقلرینه اورسون . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ وانکسانکه تشنهٔ بر کردش دوان ﴾
﴿ کشته اند این دم نمایم من عیان ﴾

« ترجمه » واول کمسه‌لر که حوضك اطرافنده صوسز اوله‌رق قوشوجی اولمشلردر ، انلریده بودمده آشکار کوستره‌یم « شرح » بو کساندن مقصد ، حوض کوثر مثابه‌سنده اولان دین مبین وشریعت غرا اطرافنده بولنورلرده قصورلری حسبیله او آب زلالدن استفاده‌یه موفق اوله‌میه‌رق سرکشانه قوشان کمسه‌لردر .

مثنوی

﴿ می باید دوششان بر دوش من ﴾
﴿ نعرها شان می رسد در کوش من ﴾

« ترجمه » ، او کمسه‌لرك اوموزلری بنم اوموزوم اوزرهٔ سورینور ، انلرك نعره‌سی بنم قولاغمه ایریشور « شرح » بنه‌زیدذات جلیل الآیات رسالتپناهه عرض ایدر بو مقوله‌لرك وسائر کمسه‌لرك احوالی اولقدر قریب بر صورتده بکا آشکار اولیورکه آنلرك اموزلری کویا بنم اموزلرم اوزرینه سورینور . انلرك صدای دلنواز ونعره وآوازلری قولاغمه ایریشور .

مثنوی

﴿ اهل جنت پیش چشمم ز اختیار ﴾
﴿ در کشیده یك دکر را در کنار ﴾

« ترجمه » اهل جنت نظرم اوكنده‌در رضا وخشنوديتلريله معانقه ايدرك برى برينى كنار صدره چكمش وذكرالله ايله مشغول وانعام ربانيه ايله بختيار بولنمشدر [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوى

﴿ دست هم ديكر زيارت مى كنند ﴾
﴿ از لبان هم بوسه غارت مى كنند ﴾

« ترجمه » بربرينك صدر ومكانى زيارت ايدرلر وحوريلرك لبلرندن بوسه يغما ايدرلر — بو محلده دست ، صدر ومكان معناسنه كاور ، فقط ال معناسنه دخى اعتبار اولنور ايسه اولحالده اهل جنت كمال محبتله بربرينك النى طوتوب اظهار شادمانى ايدرلر ديمكدر .

مثنوى

﴿ كر شد اين كوشم زبانك آه آه ﴾
﴿ از خسان ونعرهٔ وا حسرتاه ﴾

« ترجمه » بو قولاغم صاغر اولدى ، ارباب خست ودنيلرك آه آه ديو ايشيديلان صدالرندن وواحسرتا نعره‌سندن طولايى — بو بيت شربفده‌ده احوال سكنهٔ نار بيان اولنديغندن مستغنئ شرحدر .

مثنوى

﴿ اين اشارتهاست كويم از نغول ﴾
﴿ ليك مى ترسم ز آزار رسول ﴾

« ترجمه » بو سويلديكم سوزلر يالكز اشارتلردر ؛ عميق اولان باطندن اظهار حقايق ايتمك استرم ، فقط رسول اكرملك تكديرندن وبى حضور اولمسدن قورقارم « شرح » زيد صرف باطنى و خلقك ايشتمديكى حقايق ومعانى‌يى افشا ايتمك استر ايسه‌ده تكدير جناب پيغمبريدن خوف ايدر . وكشف راز وافشاى حقايقه مأذون اولمديغندن انواع عذردن بريله اعتذار ايليور .

مثنوی

﴿ همچنین می کفت سر مست و خراب ﴾
﴿ داد پیغامبر کریبانش بتاب ﴾

« ترجمه » زید بو یولده سویلدی . سرمست وخراب اولدیغی حالده ؛ حضرت پیغمبر افندمز زیدك كریبان وياقه‌سنی بوكدی « شرح » رسول مجتبی علیه افضل التحایا افندمز بو حال عشق اشتمال اوزره افشای احوال باطنه ایتمکدن زیدی منع بیوردی .

مثنوی

﴿ کفت هین درکش که اسبت کرم شد ﴾
﴿ عکس حق لایستحی زدشرم شد ﴾

« ترجمه » پیغمبر عالیشان صلی الله علیه وسلم زیده بیوردیکه عنانی چك ، زیرا که سنك اسب کفتارك شدت حرارته کلدی جناب حقك عکسی ایسه لایستحي اوردی وشرم وحجاب کیتدی « شرح » ای زید عنان کفتارینی چك وخلقه اسرار وحقائق سویلمه زیرا اوکبی شیئلر عالم جبروت ولاهوته مقصوردر مرتبهٔ مشاهده وناسوتده که ظروف کلماته صغماز امدی بشریته کل وقصر عالیٔ شریعتده قرار کیر ومکین اول کرچه جناب حقك لایستحي نورینك عکسی مرآت قلبنه پرتولر اوردی والله لایستحي ان یقول الحق سویلدیکم حدیث شریف مضمونی سنك سرکده پارلاقلقلر کتیردی صفت حق اولان ستاریت ایله اتصاف اوده برکالدر .

مثنوی

﴿ آینهٔ توجست بیرون از غلاف ﴾
﴿ آینه ومیزان کجا کوید خلاف ﴾

« ترجمه » آینهٔ روحك غلافندن طیشاری صچرادی ؛ آینه ومیزان نوقت خلاف سویلر ؟ « شرح » جناب پیغمبر افندمز زیده بیوررکه ، سنك

آینۀ دلك غلاف تندن چیقه‌رق خلقه اسرار معنویه سویلمك ایستیور حقا که
ارباب صفانك بر برجلانمش مرآتز که هرکس بزده کندی صورتنی کورر مآل
عالیسنده‌که کلامك معناسی آشکار اولیور .

مثنوی

﴿ آینۀ ومیزان کجا بندد نفس ﴾
﴿ بهر آزار وحیای هیچ کس ﴾

« ترجمه » آینه و میزان نوقت نفس باغلار ؟ شونك بونك آزار
و حیاسندن « شرح » قلوب اصفیا وجان اولیا برر آینه و میزان کیدرلر .
هر ایکیسی بر شیئده حقیقت نه ایسه آنی کوسترلر سیاهی بیاض وبیاضی سیاه
ویا زائدی ناقص ناقصی زائد کوسترمك شانلرندن دکلدر اشته اولیاء واصفیایه‌ده
مقادیر اشیاء معلوم اولمشدر .

مثنوی

﴿ آینه ومیزان محکهای سنی ﴾
﴿ کردو صد سالش تو خدمتها کنی ﴾

« ترجمه » آینه و ترازو عالی محکلردر ؛ اکرسن آینه و میزانه ایکیوز
سنه خدمتلر ایده‌جك اولسه‌ك انلره مراجعت ایدنجه حق نه ایسه آنی
کوسترلر . بو بیتی متعاقب اوچ بیت شریفلر ذخی معناجه آچیق اولدقلرندن
وارستۀ شرحدر .

مثنوی

﴿ کز برای من بپوشان راستی ﴾
﴿ بر فزون بنما ومنما کاستی ﴾

« ترجمه » که ای ترازو ، بنم خاطرم ایچون طوغرییی ستر ایله وزیاده
کوستر ونقصان کوسترمه .

مثنوی

﴿ اوت کوید ریش وسبلت برمخند ﴾
﴿ آینه ومیزان وآنکه ریو بند ﴾

« ترجمه » آینه ویا میزان لسان حال ایله سکا دیرکه، صقال وبیغکه کولمه؛ هیچ آینه ومیزان اولسونده حیله باغلامق ممکنمیدر؟ ممکن اولهمز .

مثنوی

﴿ چون خدامارا برای آن فراخت ﴾
﴿ که بما بتوان حقیقت راشناخت ﴾

« ترجمه » چونکه جناب رب متعال بزی آنك ایچون عالی قیلدیکه حقیقتی اکلامق بزمله ممکن اوله .

مثنوی

﴿ این نباشد ماچه ارزیم ای جوان ﴾
﴿ کی شویم آین روی نیکوان ﴾

« ترجمه » بویله اولمامش اولسه ای جوان، بز نوقت ونصل ایولرك آینه سی اولور ایدك ونه یه یارار ایدك. « شرح » بوسوز آینه ومیزانك لسان حاللرندن وارددر . یعنی بزده حقیقت کوستریجیلك اولدیغیچون مقبول ومعتبر اولدق .

مثنوی

﴿ لیك درکش در نمد آینه را ﴾
﴿ کر تجلی کرد سینا سینه را ﴾

« ترجمه » لکن آینه یی قبا اولان لباسك التنه چك ؛ کرچه سینه یه سینا تجلی ایلدیسه ده « شرح » یازید هرنقدر مرآت قلبنه برطاقم انوار ستار

وفیوضات اسرار تجلی قیلمقله غرائب ملکوت وعجائب جبروتی مشاهده ایدرك
او عوالم مقدسه‌دن خبرلر ویریورسین اما افشای اسرار ایتمه .

مثنوی

﴿ کفت آخر هیچ کنجد در بغل ﴾
﴿ آفتاب حق وخورشید ازل ﴾

« ترجمه » امدی زیدك آتش عشق و جذبه‌سی غالب کلمکله جناب
نبوتمآب افندمزه خطاباً : یارسول‌الله ، آفتاب حق وخورشید فیاض مطلق
ازل قولتوغه صیغارمی ؟ « شرح » زید عرض ایدرکه : قلبم تجلیٔ حقه
مظهر اولوب بر خورشید منیر اولمش ایکن اوخورشید قولتق التنده ویا
لباس کبی اولان بدن ایچنه صیغارمی ، وستر واخفاسی ممکن اولورمی ؟

مثنوی

﴿ هم دغل را هم بغل را بردرد ﴾
﴿ نی جنون ماندبه پیشش نه‌خرد ﴾

« ترجمه » اول آفتاب‌حق هم ناسزا حیله‌یی هم قولتوغی یرتار ؛ او آفتابك
اوکنده نه‌جنون ونه عقل قالور « شرح » ینه زید عرض ایدرکه ، آفتاب
حقیقتی‌یی ستره نقدر چالشسه‌م آنك شعاع وانواری بدن واسباب ظاهره‌یی
محو ایدر واکا قارشی جنون وعقل کبی حالات دخی فائده ویرمز .

مثنوی

﴿ کفت یك اصبع چو بر چشمی نهی ﴾
﴿ بینی از خورشید عالم را تهی ﴾

« ترجمه » جناب حبیب خدای لایزال زیده‌بیوردی‌که یازید ، بر پارمق
بیله برکوز اوزره وضع ایتسه‌ك عالمی آفتابدن خالی کوررسین « شرح » مقتضای

حكمت جناب خدا بر پرمق بيله آفتابى ستر واخفـا ايلديكى كبى برفكر حكمت انكيز دخى قلبه وضع اولننجه اسرارى فاش ايتمكده منع ايده بيلور .

مثنوى

﴿ يك سرانكشت پردهٔ ماشدہ ﴾
﴿ وين نشان ستارئ الله شدہ ﴾

« ترجمه » بر پارمق اوجى كوزه قونمقله ماه وآفتابه پرده اولدى ؛ بو حقيقت الله تعالينك ستارلكنه نشان اولدى « شرح » جناب حقك ستار العيوب اولديغى بوندن دخى اكلاكه : بر پارمغك كوزه وضعيله خورشيدك سترينه كافيدر كذلك برفكر حكمت قلبه القا اولنور ايسه قلب اشاعهٔ انوار ايتمكدن فارغ اولور .

مثنوى

﴿ تا بپو شاند جهان را نقطهٔ ﴾
﴿ مهر كردد منكسف ازسقطهٔ ﴾

« ترجمه » تا كه جهانى بر نقطه اورتسون وكونش بر دوشمكدن منكسف اولسون « شرح » ينه حضرت رسول معظم بيورركه : كاملاً پرمق دكل مردم چشمى احاطه ايده جك پرمغك بر نقطه سى ويا مردم چشمه اوفق بر ضرر عارض اولمغله آفتـاب جهان منكسف وپنهان اولور . بناءً عليه يازيد ، ديه كه قلبك تجلياتنى بدن كبى بر نقطه ويا فكر كبى اينجه برشى نصل ستر ايده بيلور ؟ اوت ستر ايدر .

مثنوى

﴿ لب ببندو غور دريای نكر ﴾
﴿ بحر را حق كرد محكوم بشر ﴾

« ترجمه » يازيد : لبى باغلا ودريانك عمقنه نظر ايت ، حق تعالى حضرتلرى دريايى بشره محكوم ايلدى « شرح » برنجى مصراعده كى دريا ، دريای مادى

وایکنجی‌ده‌کی ، بحر عقلك حالیدر . یا زید کواهر ودرر اسراری فاش ایتمه ودریادن عبرت آل‌که ، کندوسنه حسابسزدرر احسان اولنمش ایکن جمله‌سنی عمقنده طوتوب حین لزومنده پك آز شی میدانه اخراج ایلر ؛ علی الخصوص جناب قادر مطلق بحر عقلی بشره محکوم قیلوب انسانك اشارتنه تابع وبو تبعیتدن عاویدر .

مثنوی

﴿ همچو چشمهٔ سلسبیل وزنجبیل ﴾
﴿ هست درحکم بهشتیٔ جلیل ﴾

« ترجمه » بحر عقل بحق بشر اولانه اواقدر محکومدرکه ، سلسبیل وزنجبیل چشمه‌سی جلیل وعالیقدر اولان اهل جنتك حکمنده اولدیغی کبیدر [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ چارجوی جنت اندر حکم ماست ﴾
﴿ این نه زورما زفرمان خداست ﴾

« ترجمه » جنتك درت ایرمغی بزم حکممزده‌در ، بوکیفیت بزم زور واقتدارمزدن اولمیوب مقتضای فرمان خدادر [وارستهٔ شرحدر]

مثنوی

﴿ همچو آن دوچشمهٔ چشم روان ﴾
﴿ هست درحکم دل وفرمان جان ﴾

« ترجمه » بو ایکی یوروجی اولان کوزلرچشمه‌سی کبی که عقلك حکمنده وجانك فرماننده‌در « شرح » جنتده‌کی انهار نصل اهل جنتك امرینه تابع اولور دیر ایسه‌ك اشته حاضر برمثال اولان ایکی کوز ظاهرکه قلب وجان نصل فرمان بیورر ایسه انلر اویولده دوز وناظر ونکران اولورلر .

مثنوی

﴿ کر بخواهد رفت سوی زهر و مار ﴾
﴿ ور بخواهد رفت سوی اعتبار ﴾

« ترجمه » اکر کوکل ایسترایسه کوزلر زهر ویبلان جانبنه کیدر ؛ یاخود کوکل ایسترایسه اعتبار جانبنه کیدر « شرح » اکر کوکل وعقل ایسترلر ایسه کوزلر محرمات جانبنه کیدرلر واکر آنلر طریق سعادتی ایسترلر ایسه کوزلر دخی مقبول ومعتبر اولان جهاته میال وصاحبلری کبی مسعود وخوش حال اولورلر .

مثنوی

﴿ کر بخواهد سوی محسوسات رفت ﴾
﴿ ور بخواهد سوی ملبوسات رفت ﴾

« ترجمه » اکر کوکل ایسترایسه کوزلر محسوسات جانبنه کیدر واکر ایستر ایسه کوزلر ملبوسات طرفنه کیدر « شرح » محسوساتدن صکره ملبوسات تعبیر بیورلمشدر که مقصد ، ستر عیوب اولوب کوکل ایستر ایسه شونک بونک کناه وعیبنی کورمکدن کوزلری منع ایدر دیمکدر .

مثنوی

﴿ کر بخواهد سوی کلیات راند ﴾
﴿ ور بخواهد حبس جزئیات ماند ﴾

« ترجمه » واکر کوکل ایستر ایسه کوزلری کلیات جانبنه سورر واکر ایسترایسه کوزلری جزئیاتک محبوسی قالدی « شرح » عاقل دائما کوزلرینی جناب حقک انموذج بدایع قدرتی اولان آثار علویه وسفلیه یه میل ایتدیررده بک چوق عبرتلر آلیر ومزخرفات دنیویه نقشلرینه آلدانوب حیران واسیر شهوت خذلان اولماز .

مثنوی

﴿ همچنین هر پنج حس چون نایزه ﴾
﴿ بر مراد امر دل شد جایزه ﴾

« ترجمه » بونك كبی مانند لوله اولان هر بش حس كوكلك مرام وامری اوزره جاریه و آقیجی اولدی « شرح » حواس خمسه‌دن مقصد، قوای ذائقه وسامعه ولامسه وشامه وباصره‌در . ایشته بوقوای خمسه لوله‌لر كبیدرلر دل نصل ارزو ایدرایسه اویولده استعمال اولنورلر امدی انسان شرعاً آنلردن نائل مكافات ویادوچار مجازات اولور .

مثنوی

﴿ هر طرف كه دل اشارت كردشان ﴾
﴿ می‌رود هر پنج حس دامن كشان ﴾

« ترجمه » هر طرفه كه كوكل انلره اشارت ایلدی ، اوحواس خمسه دامن كشان اوله‌رق بلاتوقف كیدرلر — حواس خمسه‌نك اختیار واراده اولمیوب عقل وقلبه تابعدرلر . بو بیت آنیسیله برابر وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ دست ویادرا مردل اندرملا ﴾
﴿ همچواندردست موسی آن عصا ﴾

« ترجمه » ال و آیاق قلبك امرنده حضرت موسی‌نك النده اولان عصا كبی تابع و آشكاردر .

مثنوی

﴿ دل بخواهد پادرآید زو برقص ﴾
﴿ یا كریزد سوی افزونی زنقص ﴾

« ترجمه » كوكل استر ايسه آياق رقصه كاور وياخود نقصدن طولايى چوقلق جانبنه قاچار « شرح » كوكل استرايسه اياق رقصه كاور ، استرايسه صرف مساعى وقطع مسافات ايله نقص وخسرانده ايكن كمال وغنايه واصل اولور .

مثنوى

﴿ دل بخواهد دست آيد در حساب ﴾
﴿ باصابع تا نويسـت او كتاب ﴾

« ترجمه » كوكل استر ايسه ال حسابه كاور ، تا كه پارمقلريله كتاب يازسون معناسى آچيقدر .

مثنوى

﴿ دست دردستى نهانى مانده است ﴾
﴿ اودرون تن‌را برون بنشانده است ﴾

« ترجمه » دست ظاهر دست نهانى‌ دله تابع قالمشدركه ، اودست باطنى ظاهر بدنى استديكى كبى نصب وتابع ايلمشدر [وارستهٔ شرحدر]

مثنوى

﴿ كر بخواهد بر عدو مارى شود ﴾
﴿ ور بخواهد بر ولى يارى شود ﴾

« ترجمه » اكر كوكل استر ايسه اوظاهر ال دشمن اوزره مار وييلان اولور واكر آرزو ايدر ايسه محب اوزره يار ومعين اولور « شرح » عقل وكوكل بعض اسبابدن طولايى اقتدار وقدرتنه كوره ، استر ايسه اجراى عداوت و خصومت ايله دست ظاهر اژدرها كبى كسيلوب خصم ودشمنه ايقاع ضرر ايدر وبالعكس

عقل وكوكل آرزو ايلر ايسه اژدرها كبي اولان ال محبه معين وصفا بخشا اولور .

مثنوی

﴿ وربخواهد كفچهٔ در خور دنى ﴾
﴿ وربخواهد همچو كرزوده منى ﴾

« ترجمه » واكر كوكل استرايسه ال يمكده بر كفجه اولور ، واكراسترايسه عظيم بر طوپوز كبي اون بطمان اولور « شرح » كوكل استرايسه الى اكل ايچون كفجه كبي استعمال ايده‌رك واحباب وفقرايه بخش اطعمه ايدر واستر ايسه دشمنه قارشو شديد وثقيل ايلر .

مثنوی

﴿ دل چه مى كويد بديشان اى عجب ﴾
﴿ طرفه وصلت طرفه پنهانى سبب ﴾

« ترجمه » ال وحواسه عجبا دل نه سويلر ؟ عجب وصلت وعجب كيزلى وپنهانى سببدر « شرح » ارادهٔ باطنه يك غريب بر كيفيتدر نوقت باشلار ايسه درحال اعضايه حكمنى اجرا وقلب ودماغ و اعضاسى كيف مايشاء فرمانى خدمته قيام ايتديرر .

مثنوی

﴿ دل مكر مهر سليمان يافتست ﴾
﴿ كه مهار پنج حس بر تافتست ﴾

« ترجمه » دل مكر مهر سليمانى بولمشدركه ، بش حسك مهار ويولارينى بوكمشدر « شرح » مهر سليمانده نصل عظيم تأثيرات وار ايسه ملك بدنده‌ده

اجرای ریاست ایتمکده اولان عقل ودلك اویله تأثیراتی واردرکه زیر ادارەلرنده بولنان رعایای حواس واعضایی نقاط لازمەیه سوق وتحریك ایلرلر .

مثنوی

پنج حسی ازبرون میسور او
پنج حسی ازدرون مأمور او

« ترجمه » طیشاردەکی بش حس کوکلك محکومی وقولایلانمشیدر ؛ حواس خمسهٔ باطنه دخی دروندن کوکلك مأموری وتابعیدر « شرح » حواس خمسهٔ ظاهره عقل وقلبك محکومی اولدیغی کبی قوای خمسهٔ باطنەکه قوهٔ ذهنیه وعلمیه ونظریه وحبیه وشوقیەدر . بونلر دخی او ایکی رئیسك محکوملریدر .

مثنوی

چون سلیمانی دلا در مهتری
بر پری ودیو زن انکشتری

« ترجمه » ای کوکل بیوکلك وحکومتده حضرت سلیمان کبی سین ؛ سن مهری پری ودیو اوزره اور « شرح » آنفابیان اولنان قوادن بشقه انسانده برده ناطقه وغاذبه وهاضمه ونامیه ودافعه وماسکه قوتلری واردرکه بو قوای جسمانیه وروحانیەنك جملەسی مملکت بدنده اجرای حکومت ایدن سلطان دل وسلیمان روحك محکوم ومأمورلریدر عقل دخی وزیر سلیمانی آصف کبی اولمغله شرعشریف مصطفویه توفیقاً فرمان سلیمانی اجرا اولنەرق قوای نفسانیه وشهوانیه پری ودیولرینك سکنهٔ مملکته تجاوزاتده بولنمالری ایچون مهر اوریلیرسه راحت وآسودکی تأمین ایدیلور .

مثنوی

کر درین ملکت پری باشد زریو
خاتم از دست تو نستاندسه دیو

« ترجمه » اکر سن بو ملك و مملکت جسمانیده حیله وخدعه‌دن بری و عاری
اولور ایسه‌ك خاتم باطنی‌یی اوچ شیطان بیله برلشسه سنك الندن اله‌مز مآلی بیت سابق
شرحنده کذران ایتدیکندن مستغنئ شرحدر .

مثنوی

﴿ بعد ازان عالم بکیرد اسم تو ﴾
﴿ دوجهان محکوم تو چون جسم تو ﴾

« ترجمه » اندن صکره سنك نامك عالمی طوتر ؛ ایکی جهان سنك
محکومك اولور جسمك سکا محکوم اولدیغی اکبی [مستغنئ شرحدر] .

مثنوی

﴿ ورز دستت دیو خاتم را ببرد ﴾
﴿ پادشاهی فوت شد بختت بمرد ﴾

« ترجمه » واکر سنك الکدن مهر وخاتمی دیو وشیطان قاپوب
کتورمش ایسه ملك وجودده‌کی شاهلق غیب اولوب بختك مرد و میت اولدی .
« شرح » اکر جادهٔ نجات شریعتده عقل وقلبنی تسلیك ایدوب حسن محافظه
ایدر ایسه‌ك کافهٔ مخلوقات معناً سکا مطیع اولورلر ؛ اما بالعکس غافلانه حرکتله
ملك وجودینی جیوش شهوات وشیاطین استیلا ایدرلر ایسه واصل خسران
اولورسین .

مثنوی

﴿ بعد ازین یا حسرتا شد یا عباد ﴾
﴿ بر شما مختوم تا یوم التناد ﴾

« ترجمه » اندن صکره ای عبدهٔ نفس وشیطان ، یوم قیامته دکین

یاحسرتا صدای حسرت اتمامی سزك اوزریکزه لازم وواجب اولدی .
[مستغنیٔ شرحدر .]

مثنوی

﴿ مکر خودرا کرتو انکار آوری ﴾
﴿ از ترازو وآینه کی جان بری ﴾

« ترجمه » کندی مهر وخدعه که انکار کتورر ایسه‌ك ترازو وآینه‌دن اصل جان کتوروب قورتاره بیلورسین ؟ « شرح » دنیاده اولان مادی ترازو وآینه بیله کمسه‌نك خاطرینه رعایت ایتمیوب حقیقت نه ایسه بیان واظهار ایلدکاری حالده یاروزمحشرده میزان حقیقت نماده و آینهٔ تجلیٔ کبریاده ایشلدیکك معاصی نصل مکتوم وخفی قالور ؟

﴿ متهم کردن غلامان وخواجه تاشان مرلقمان را که آن ﴾
﴿ میوهای ترونده‌را که می آوردیم اوخورده‌است ﴾

غلامان وارقداشلری لقمانی متهم ایتمشلر ودیدیلرکه : اول تازه وطورفنده میوه‌لری که خواجه‌مزه کتورمش ایدك لقمان اکل ایلمشدر . معلوم اوله‌که عکرمه‌دن — ماعدا لقمان ایچون حکمادن اولدیغنه عاما اتفاق ایتمشلردر . کندیسی ملازم عتبهٔ جناب داود اولدیغنه بناءً ارباب تواریخ آنك احوالی انبیأ عظام سرکذشتلری میاننده نقل وایراد ایده کلمشلردر .

مثنوی

﴿ بود لقمان پیش خواجهٔ خویشتن ﴾
﴿ درمیان بند کانش خوار تن ﴾

« ترجمه » لقمان حکیم کندی خواجه وافندیسی وآنك بنده‌لری نزدنده حقیر صورت ایدی [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ می فرستاد اوغلاما نرا بباغ ﴾
﴿ تا که میوه آیدش بهر فراغ ﴾

« ترجمه » اول افندی کوله‌لرینی باغه کوندردی ، تا که کندوسنه فراغ وراحت خاطردن طولایی میوه کلسون [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ بود لقمان در غلامان چون طفیل ﴾
﴿ پر معانی تیره صورت همچو لیل ﴾

« ترجمه » لقمان غلاملر ایچنده طفیل کبی تابع ولیل آسا تیره صورت وپر معانی ایدی . « شرح » لقمانك کمال حکمتی حسبیله عناد وجدال ایتمیوب سائر کوله‌لره طفیل کبی مطیع وتابع ولونی سیاه ایدیسه‌ده اسرار عظیمه‌یه واقف وبك چوق حقائق وحکمه آگاه وعارف ایدی .

مثنوی

﴿ آن غلامان میوهای جمع را ﴾
﴿ خوش بخوردند از نهیب طمع را ﴾

« ترجمه » اول کوله‌لر باغدن جمع اولنمش میوه‌لری هجوم وشدت طمعدن طولایی کوزلجه ییدیلر مستغنیٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ خواجه‌را گفتند لقمان خورد آن ﴾
﴿ خواجه بر لقمان ترش گشت وگران ﴾

، ترجمه » قوللر افندیلرینه دیدیلر که : او میوه‌یی لقمان اکل ایلدی ؛ آنك اوزرینه افندی لقمانه طوغری یوزی اکشتمش وغلیظ اولمشدر . [مستغنی شرحدر] .

مثنوی

﴿ چون تفحص کرد لقمان از سبب ﴾
﴿ درعتاب خواجه اش بکشاد لب ﴾

، ترجمه ، چون که لقمان افندیسنك سبب انفعال واغبرارینی تفتیش ایتدی افندیسنك عتاب وسرزنشی خصوصنده لب واغزینی اچدی . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ کفت لقمان سیدا پیش خدا ﴾
﴿ بندهٔ خائن نباشد مرتضا ﴾

، ترجمه ، لقمان دیدی ، ای بنم سیدم وافندم ! (بن بیلورم که) خائن اولان بنده نزد خدای متعالده مقبول و مرتضا ومعتبراولمز . نه مؤثر یولده بدأ ایتمشدر ! [وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ امتحان کن جمله مانرا ای کریم ﴾
﴿ سیرمان درده تو از آب حمیم ﴾

، ترجمه ، ای کریم جمله‌مزی امتحان ایت ؛ بز طوق ایکن سن بزه صیجاق صو ایچر . بو ابیات مأللری آتیده بیان اولنه جغندن [وارستهٔ شرحدرلر] .

مثنوی

﴿ بعد ازان مارا بصحرائی بران ﴾
﴿ تو سواره ماپیاده می‌دوان ﴾

« ترجمه » اندن صکره بزی بر صحرایه سور ، سز سواره و بز پیاده اولدیغمز حالده قوشالم .

مثنوی

﴿ انکهان بنکر توبد کردار را ﴾
﴿ صنعهای کاشف الاسرار را ﴾

« ترجمه » اندن صکره سن بدکردار وایشی فنا وقبیح اولانی کور ، واسراری کشف ایدیجینک صنعتلرینه نظرایله . **شرح** « حضرت لقمان افندیسنه دیر که ، کرك بنی کرك سائر باغده بولنان کوله لری طوق اولدیغمز حالده صیجاق صو ایچر صکره سن سوار اوله رق بزی پیاده قوشتور ؛ او حالده بالطبع جمله مز استفراغ ایتمکه وهر کیمك معده سنده میوه وارایسه طیشاری چیقارر اشته دنیاده ایکن فنالق ایدنلرك احوال خفیه سنی کاشف اسرار اولان جناب خالق پروردکار میدانه چیقاروب افشا ایلر .

مثنوی

﴿ کشت ساقی خواجه از آب حمیم ﴾
﴿ مرغلا مانرا وخوردند آن زبیم ﴾

« ترجمه » افندی صیجاق صودن ایچریجی اولدی ، کوله لر دخی قورقودن طولایی آنی ایچدیلر . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ بعد ازان میراند شان دردشتها ﴾
﴿ می دویدند آن نفر تحت وعلا ﴾

« ترجمه » اندن صکره انلری صحرالره سوردی ، اول کوله لر بالضروره افندیلرینك رکابنجه اشاغی ویوقاری یه قوشدیلر . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ قی در افتادند ایشان از عنا ﴾
﴿ آب می آورد زیشان میوها ﴾

« ترجمه » کوله‌لر زحمتدن قی واستفراغ ایتدیلر وایچدکلری صیجاق صو معده‌لرندن میوه‌لری طیشاری چیقاردی [وارسته شرحدر] .

مثنوی

﴿ چونکه لقمانرا در آمد قی زناف ﴾
﴿ می بر آمد از درونش آب صاف ﴾

« ترجمه » چونکه لقمانك ناف وکوبکندن قی کلدی ، آنك درونندن صافی صو کلدی . « شرح » لقمان میوه‌لری یمامش ویالکز صیجاق صو ایچدیکندن زحمتدن قی ایدرك اظهار طهارت ایلمشدر. امدی کرك دنیا تحقیقاتنده وکرك عقبا امتحاننده پاك اولنلر ختام ونتیجه‌سنده پاك وصاف اولورلر .

مثنوی

﴿ حکمت لقمان چوداند این نمود ﴾
﴿ پس چه‌باشد حکمت رب الوجود ﴾

« ترجمه » لقمانك حکمتی چونکه بویله بر حقیقتی چیقارر وکوسترر ، یارب‌الوجود اولان جناب خلاق جهانك حکمتی نصل اولور؟ تأمل ایت! « شرح » حضرت لقمان‌که جناب اللهك برعبد وکوله‌سی ومخلوقیدر ؛ اسراری درونندن بیرونه اخراجه مقتدر ایکن یا جناب خدا اراده بیوردقده هانکی اسرارمیدانه کلمز عظمت الٰهیه‌یی دوشونوب نفسك تزییناتنه فریفته اولمه‌ملی وهردائم تائب ومستغفر اوملی .

مثنوی

﴿ یوم تبلی والسرائر کلها ﴾
﴿ بان منکم کامن لایشتها ﴾

« ترجمه » اول كونده كه ، سرائرك جملهسى آشكار اولور ؛ سزدن چيقهسى آرزو اولنميان بر طاقم كامن وخفايا ظهور ايده‌جكدر . « شرح » اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ طارقده‌در . شويله كه : ﴿ يوم تبلى السرائر فما له من قوة ولا ناصر ﴾ معناى شريفى : اول كون‌كه اسرار آشكار اولور ، انكار حشر وسائر معاصى حسبيله دوچار عذاب اولانلردن دفع عذاب ايده‌جك بر قوت وياردم ايديجى يوقدر .

مثنوى

﴿ چون سقوا ماءً حميماً قطعت ﴾
﴿ جملة الاستار مما افضحت ﴾

« ترجمه » چونكه مجرملره حميم وقاينار صو ايچريلور ، جمله بغرسقلرى مقطوعه وآشكاره اولور ، شول ايشدن‌كه رسوا اولدى « شرح » اشارت اولنان آيت جليله سورهٔ محمدده‌در . شويله كه :﴿ كمن هو خالد فى النار وسقوا ماءً حميماً فقطع امعاءهم ﴾ معناى شريفى لطف واكرام ربانيه‌يه نائل اولان صاحباء نارده خلودله محكوم اولانلر كيميدر آنلره قاينار وصيجاق صولر ايچريلنجه باغرصقلرى پارچانور .

مثنوى

﴿ نار زان آمد عذاب كافران ﴾
﴿ كه حجررا نار باشد امتحان ﴾

« ترجمه » نار اول سبيدن كافرلرك عذابى كلدى كه ، طاشك امتحانى آتش اولور . شرح » نصائح انبيانى قبول ايتمين قلوب مشركين سنك خارا كبى قانى ونباتات ايتانيه‌دن خالى‌اولمشدر . بناءً عليه آنلر بعض‌دياره حطب يرينه ياقلوب يمك پشردكلرى سياه طاشلر كبى نارجحيم حطبلرى اولوب دائمى صورتده آنده قالورلر .

مثنوی

﴿ آن دل چون سنك راما چند چند ﴾
﴿ نرم كفتيم ونمی پذ رفت پند ﴾

« ترجمه » اول سیاه طاش کبی قلبه بزنقدر نرم ویموشاق سویلدك ولطفله نصیحت ویردك ، ينه منتصح وقابل پند اولمدی. وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ ریش بدرا داروی بد یافت رك ﴾
﴿ مرسر خرراسزد دندان سك ﴾

« ترجمه » فنا یاره‌نك طمرینه بد و آغر علاج لایق اولدی ، مرکب واشکك باشنه کوپکك دیشی یاقیشور « شرح » بیان بیوریلان تعبیرات ضروب امثالدندر ، که مقصد ، عاصی وقبیح اولانلرك جزاسی حاللرینه کوره شدید وثقیل اولوردیمکدر .

مثنوی

﴿ الخبیثات للخبیثین حکمتست ﴾
﴿ زشت راهم زشت جفت وبابتست ﴾

« ترجمه » خبیثات خبیثین ایچون حکمتدر ، چرکینه چرکین چفت اولمق لایقدر « شرح » اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ نورده‌در . شویله‌که : ﴿ الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات والطیبات للطیبین والطیبون للطیبات ﴾ زوجات جناب سید المرسلیندن ام المؤمنین عائشه‌نك نزاهت شان وطهارت ذیللری حقنده نازل اولمشدر افك وافترا وادیلرنده طولاشان مشرك ومنافقلری مبهوت قیلمشدر وذات عالیشان نبی آخرزمان واهل بیت بارضوانك طهارت وقدسیتلرینه شهادت ایتمشدر علم شریف اصولده بیان اولندیغی وجهله خصوص سبب عموم حکمه منافی اولمامغله معنای شریفی شویله‌درکه خبیثه‌لر خبیثلر ایچوندر وخبیثلرده خبیثه‌لره مخصوصدر طیبه قادنلر طیبلر ایچوندر وطیب ارککلر طیباته مخصوصدر .

مثنوی

﴿ پس تو هر جفتی که می خواهی تورو ﴾
﴿ محووهم شکل وصفات او بشو ﴾

« ترجمه » ایمدی سن هر بر چفتی که استرسین ، یوری آنده محوی وهم شکل وهم صفاتی اول « شرح » ای انسان ، بیل که اعمال واقوال خبیثه استعمال ایدر ایسه‌ك سن دخی خبیث واکر افعال وکلمات حمیده اختیار ایلر ایسه‌ك مقبول وطیب اولورسین ؛

مثنوی

﴿ نور خواهی مستعد نور شو ﴾
﴿ دورخواهی خویش بین ودورشو ﴾

« ترجمه » نور ایستر ایسه‌ك نوره مستعد اول ، حقدن دوراولمق ارزو ایلر ایسه‌ك خودبین ودور ومهجور اول « شرح » کندیکی مسعود کورمك ایستر ایسه‌ك اوامر الهیه‌یی طوت ورضای حق منتظر اولوب سیئات وفنالقلردن چکیل .

مثنوی

﴿ وررهی خواهی ازین سجن خرب ﴾
﴿ سرمکش ازدوست واسجدو اقترب ﴾

« ترجمه » اکر بو خراب اولان زنداندن طریق خلاص ایستر ایسه‌ك دوستدن باش چکمه وسجده ایله تقرب ایت « شرح » ای طالب راه هدایت قبلهٔ حقیقی به توجهله کرم نامتناهیٔ رب العالمیندن امیدینی کسمه وزمین اطاعت وانقیادده وضع جبین ایت شبهه‌سز حقه واصل اولورسین . اشارت بیوریلان (واسجدواقترب) آیت جلیله‌سی سورهٔ علقده‌در . معنای منیفی سجده ایت وحقه تقرب ایله بناءً علیه عبدك جناب حقه الك قریب ویقین اولدیغی زمان ساجد ایکندر مآل شریفنده حدیث منیفده واردر .

﴿ بقیهٔ قصهٔ زید درجواب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴾

قصهٔ زیدك بقیه‌سنه وجناب رسول اکرمك فرمان بیوردیغی جوابه دائردر.

مثنوی

﴿ این سخن پایان ندارد خیز زید ﴾
﴿ بر براق ناطقه برښد قید ﴾

« ترجمه » ذکری سبق ایدن « سجده ایت وخقه تقرب ایله » کلامی وسائر حکم محرره نهایت طوتمز ؛ ای زید، ناطقه براقنی قید وبند قیل . « شرح » فخرکائنات حضرتلری بیوررلرکه ، ای زید اسرار روحانیه‌یی سویلمه کرچه براق ناطقه اوج اعلایه طوغری رواناولمق واظهار اسرار وحقایق ایتمك ایستر ایسه‌ده دنیاده بوکا مساعده ویرلمامشدر .

مثنوی

﴿ غیب مطلوب حق آمد چندگاه ﴾
﴿ این دهل زن را بران برښد راه ﴾

« ترجمه » نیجه زمان غیب وسر جنابِ حقك مطلوبی کلدی ؛ بناءً علیه بو طاولجی‌یی یولی باغلامق جهتنه سوق ایت « شرح » یا زید نصل که انسانلرك ناسزا عمللری بیله زمان موتلرینه قدر پردهٔ خفاده قالیورلر وبو امر موافق حکمت آلهیه اولیور سندخی قطعیاً مخالف حکمت حرکاتده بولنمه .

مثنوی

﴿ تك مران در كش عنان مستوربه ﴾
﴿ هركسی از پندار خود مسروربه ﴾

« ترجمه » بردن وسرعتله براق ناطقه‌یی سورمه ، عنان اظهاری چك ؛ زیرا كلامك مستور اولمسی ایودر ، هركس كندی ظن وتخمینیله مسرور اولمق اولادر مستغنیٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ حق همی خواهدكه نومیدان او ﴾
﴿ زین عبادت هم نكر دانندرو ﴾

« ترجمه » حق تعالینك ارادهٔ ازلیه‌سی بونك اوزرینه‌دركه نومیدلری بو عبادتدن یوز دوندرمسونلر وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ هم مشرف در عبادتهای او ﴾
﴿ مشتغل كشته بطاعتهای او ﴾

« ترجمه » جناب حق ایستركه ، قوللری عبادتیله هم مشرف وهم طاعات صمدانیه‌سیله مشغول اولسونلر [ارادات جناب خدا انسانلرك سلامت وسعادتیچون اولدیغی وارستهٔ شرح در] .

﴿ هم با میدی مشرف می شوند ﴾
﴿ چند روزی دررکابش می دوند ﴾

« ترجمه » بر امید ایله مشرف اولسونلر وبرقاچ كون دنیاده ایكن خدمت جهان قیمت مولاده بولنسونلر « شرح » جناب خدای لایزال ایستركه قوللری دائما طریق عبادتده بولنسونلر ومراسم مقدسهٔ اسلامیه‌یی ترك ایتمسونلر ایشته بر

كون اولوركه آنلرك احوالنده تقليد بولنسه بيله تحقيقه تبديل اولور بناءً عليه جناب
انسدن روايت اولنان « اخلصوا الله اعمالكم واعزوا الاسلام » حديث شريفك معناسى
اللهه عمللركزده ريا قارشديرميكز ورسوم اسلاميه يه قوت وعزت ويركز امدى
اصحاب كرام اسلامه نه صورتله عزت ويره لم ديه صورديلر جواباً بيورديلركه نزد علمايه
كيدوب لوجه الله علم اوكرهنكز وارباب بدعت وهوايى نصح وپندله زجر ايديكز
هركيم آنلرى رد ايدرسه بتون جنلر وانسانلر ثواب اعمالنه نائل اولور. اكر
آنلرى رد ايدركن وجه الهى يى التزام ايتمزسه مكه ساكنلرى خلق اولنه ليدنبرى
آنلرك عددنجه ثواب واردر بناءً عليه ينه اصحاب ديديلركه رياكار عمليله مأجور
اولورمى جواباً بيورديلر الله ذوالجلال حكم ايتمشدركه مطاق اعزاز
اسلام ايدنلر نار جحيمده يانمغه لايق كورلميه جكلردر. اشته مقامدن مستفاد اولان
نكتهٔ لطيفه شودركه هرعاقله كركدركه اخلاق محمديه ايله اتصاف ايدرك كمسه نك
عيبنى يوزينه اورمامقدر .

مثنوى

﴿ خواهد آن رحمت بتابد برهمه ﴾
﴿ بر بدونيك از عموم مرحمه ﴾

« ترجمه » جناب حقك مرحمتى استركه جمله سى اوزرنده پارلاسون ؛
ايو وفنايه ، الحاصل عمومك اوزرينه شامل وتابان اولسون » معناسى آچيقدر .

مثنوى

﴿ حق همى خواهدكه هرمير واسير ﴾
﴿ بارجا وخوف باشند وحذير ﴾

« ترجمه » جناب حق استركه هر بر امير واسير رجا وخوف اراسنده
حذر ايديجى اولسونلر معناسى آچيقدر .

مثنوى

﴿ اين رجا وخوف در پرده بود ﴾
﴿ تا پس اين پرده پرورده شود ﴾

« ترجمه » بو رجا وخوف پرده‌ده اولور ؛ تا بو پرده‌نك وراسنده هر انسان پرورده وتربیه اوله . انسانلری خوف ایله رجا دائره‌سنده بولنملرینی تشویقدن عبارت اولمغله [وارسنهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ چون دریدی پرده کو خوف ورجا ﴾
﴿ غیب را شد کروفری بر ملا ﴾

« ترجمه » چونکه پرده‌یی ییرتارسین ، خوف ورجا نره‌ده قالور ؟ اوحالده غیبك کروفری آشکار اولور . « شرح » السنهٔ رسل کرامده موعود بونجه سعادت اخرویه هپ غیبه ایمان ایتمکه وابسته بولندیغنی افاده وبیان ایده‌یور .

مثنوی

﴿ بر اب جو برد ظن یك فتیٰ ﴾
﴿ که سلیمانست ماهی گیرما ﴾

« ترجمه » بر دلی قانلی ایرمق کنارنده بر ظن کتوردی ، که بزم بالق طوتیجمز سلیماندر . « شرح » بو بیت شریف ایکی وجهله شرح اولنور : بری ؛ جناب سلیمانی حسب الحکمه مهرسز اولدیغی بر صره‌ده بالق صید ایدر ایکن کورونجه بر کنج آدمك حیرتده قالمسی ؛ دیکری او دلیقانلی جناب سلیمانی حکومت وسلطنت هنکامنده کوردیکی حالده بعده بو احوال عالیه‌دن بر قاچ درجه آیرلدیغنی کورنجه کندی کندی‌یه دیدیکه صورت وقیافت جناب سلیمانکدر اما اولکی قوت وصفوت نره‌ده‌در ؟

مثنوی

﴿ کرویست این از چه فردست وخفیست ﴾
﴿ ورنه سیمای سلیمانیش چیست ﴾

« ترجمه » اکر بو بالق طوتان جناب سلیمان ایسه نه ایچون یالکز وخفیدر، دکل ایسه عجب بونده کی سلیمانلق سیما وصفتی ندر ؟ بو بیت شریف دلیقانلینك شبهه‌سنی اکلاتمقده اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ اندر ین اندیشه‌ء می بود او دودل ﴾
﴿ تا سلیمان کشت شـاه مستقل ﴾

« ترجمه » او دلیقانلی بو فکر واندیشه‌ده ایکی کوکللی یعنی متردد ایدی ؛ تا که جناب سلیمان شاه مستقل وپراقتدار اولدی . « شرح » او کنج بر وقت جناب سلیمانك شان وشوکتنی کورمینجه وصیده اولان اشتغالنی کورنجه علویتدن متردد اولدی ؛ فقط جناب وهاب مطلقك اثر احسانی اوله‌رق روح پر فتوح حضرت سلیمان ینه نائل قوت فراوان وآثار واقتداری میدانه ظهور ایتمسی حسبیله اوکنج ظاهراً وباطناً سلیمانی طانیمش وصاحب انتباه اولمشدر .

مثنوی

﴿ دیو رفت از ملك وتخت او کریخت ﴾
﴿ تیغ بختش خون آن شـیطان بریخت ﴾

« ترجمه » دیو وشیطان حضرت سلیمانك ملك وتختندن قاچدی وسلیمان علیه السلامك بخت تیغی شیطانك قانی دوکدی . « شرح » حضرت سلیمانك قوهٔ روحانیه‌سی عظیم ایکن حسب البشریه شیطان لعین ونفس پرکین بعض مرتبه اغفال ایلدکلرنده مهر معنوی اقتداری الندن آلمشلر ایدی . بعده جناب کبریا حضرت سلیمانه اقتداری احسان ایله شاننی اعلا واسنا ایدنجه القا آت نفسانیه وتسویلات شیطانیه زائل واول نبی ذیشان ینه مرادینه نائل اولمشدر .

مثنوی

﴿ کرد در انـکشت خود انـکشتری ﴾
﴿ جمـع آمد لشـکر دیو وپری ﴾

« ترجمه » حضرت سلیمان خاتمی کنـدی پارمغنه وضع ایلدی واستدیکی وجهله چویردی ؛ آنك اوزرینه دیوو پریلر حضور میمنت موفورینه جمع اولدی ،

« شرح » سـلیمان علیه السلام القا آت شیطانیه ونفـسانیه یی دفع ایله قوهٔ روحانیه سنی تکرار ید عالیلرینه آلنجه جن وشیطان وپری وانلره مماثل اولان بعض انسان غوی فرمان خدمتنه ابراز انقیاد ایتدیلر .

مثـنوی

آمـدند از بهر نظـاره رجال
درمیانشان آنکه بد صاحب خیال

« ترجمه » رجال وانسـانلر حضرت سلیمانك کمال قوت وبلند اقتدارینی کورمك اوزره حضور مهابت نشورلرینه کلدیکلری صره ده ذکری کچن فنا خیال وظنده بولنان دلیقانلی دخی انلر ایله برابر ایدی . وارستهٔ شرحدر .

مثـنوی

چوندانکشتش بدیدانکشتری
رفت اندیشـه وکانش یکسری

« ترجمه » چونکه اول دلیقانلی حضرت سلیمانك پرمغنده ینه خاتمی کوردی ، اولجه ایتدیکی ظن وخیـال کاملاً زائل اولدی « شرح » مذکور دلیقانلی سلیمان علیه السلامك قیافتیله برابر قوهٔ معنویه وملکیه سنی تکرار کورنجه اصـلا شبهه سی قالمدی ؛ اما اصل هنر حضرت سلیمانی شکل فقیرانه ده بالق آولرکن کوردیکی زمان کندوسنه حرمت ایتمك ایدی ؛ کذلك انسانلرك دنیاده بولندقلری مدتجه قوهٔ روحانیه یی بعض مرتبه اکلارلر ایسه ده تأثیرات عظیمه سنی کورمدیکلرندن طولایی کرفتار شك وشبهه اولورلر ؛ فقط بعدالموت ظاهر وباطن کونش کبی ظهور ویقین بولور ،

مثـنوی

این تحری ازپی نادیده است
وهم آنکه هست کان پوشیده است

« ترجمه » بو تحری نادیده اولان شیئدن طولاییدر وهم اولوقتده‌درکه حقیقت پوشیده وخفیدر معناسی آچیقدر ،

مثنوی

﴿ شد خیال غیب اندر سینه زفت ﴾
﴿ چونکه حاضر شد خیال او برفت ﴾

« ترجمه » غیب ونامحسوس اولان برشیئك خیالی سینه‌ده بیوك اولدی ؛ اما اوغیب حاضر وظاهر اولنجه خیالی کتدی « شرح » هربر شی کورنمزدن اول آنی خیال بیوتیور ۰ زیرا خیالك پیدا اولدیغی قوای دماغیه نا محصوردربناءً علیه خیالدخی برشیء بیوتقچه بیوتیور ۰

مثنوی

﴿ کرسمای نوربی باریده نیست ﴾
﴿ هم زمین تاربی بالیده نیست ﴾

« ترجمه » آسمان نورانی بی‌مطر ویاغیشسز دکلدر ؛ وسیاه اولان زمین دخی بی‌نشو ونما دکلدر « شرح » نورانی اولان سمانك بارانه وسیاه اولان ارضك نشو ونمایه استعدادی شبهه‌سز ایسه‌ده زمان ظهورلری ونتیجهٔ فیضلری بزجه غیب اولدیغندن تعیشلرمزی انلره تعلیق ایتمیوب زراعت وسائر اسباب ایله چالشورز وچالیشدقچه اذن خدا ایله نائل انعام اولمش ارلورز — (باریده) یاغیش (بالیده) اوزامش وزیاده اولمش معنالرینه‌در ادات نفی بی لفظی داخل اولنجه معنالری یاغیشسز ونماسز اولور ۰

مثنوی

﴿ یؤمنون بالغیب می باید مرا ﴾
﴿ زان ببستم روزن فانی سرا ﴾

« ترجمه » غیب اولان احواله ایمان ایتمك بزه لایقدر اندن طولایی بو

فانی دنیانك پنجره‌سنی قپادق « شرح » بو بیتك مآلی معناً حقدن ولساناً مولانادن
اولمسنده کرچه مناسبت وارایسه‌ده فقط ابیات سابقه روشنه کوره ذات رسالتپناهی جانب
قدسیلرندن زیده واهل ایمانه بر خطابدرکه امتم ایچون قرآن کریمده ذکر اولنان
احوال غیبیه‌یه ایمان واجبدر زیرا دنیاده او طاقم احواله اطلاع اولنمق اسبابی
یوقدر بو عقلاً ده اثبات اولنور مثلا بر مکافات الده ایتمك ایچون آندن اولیك
چوق زحمتلر چکیلور اکر دنیاده امور غیبیه کورلسه اولوقت هرکس ترددسز
مأمورات شرعیه‌یه اقدام ایدر ایدی وفرد آفریده هیچ بر انکارده بولنمزدی اشته
دنیاده بونجه طاعات مشقتلری وجهادکبی مخاطره‌لی شیئلره نفسی القا ایتمك کلفتلری
ایمان بالغیب فکریدر امدی بر مؤمن غیبی تصدیق واعمال مشروعه‌ده سعی ایدرایسه
آنك نزد الهیده قیمت واعتباری آرتار بیتده اشارت اولنان آیت جلیله سورهٔ
بقره‌ده‌در شویله‌که الم ذلك الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین الذین یؤمنون بالغیب
ویقیمون الصلاة ومما رزقناهم ینفقون معنای شریفی ای محمد سکا انزال اولنان
قرآن کریم برکتاب کاملدرکه حقدن اولدیغنده شبهه یوقدر بعث و جنت ونار
وسائر احوال اخرویه‌یه ایمان ایدنلره واقامهٔ صلاتله کندولرینه اعطا اولنان نعم
ظاهره‌یی فقرا ، ومستحقلره صرف ایدن اهل تقوایه رشد هدایت ویول
کوستریجیدر معلوم اوله‌که حروف مقطعه حقنده پك چوق سوزلر واردر ،
مفسرلردن بر طاقمی سوره‌لر ابتدالرنده‌که حروف هجاء متشابهات و اسرار
قرآنیه‌دندر دیورلر بر طاقمی برر اسم الهی‌یه مفتاحدر دیورلر مثلا الف الله
لام لطیف م مجید اسم شریفلرینه اشارتدر غیب حس وعقلك ادراك ایده‌میه‌جکی
امرخفی‌یه دنیلور بودخی ایکی قسمدر برقسمی اکا دلالت ایده‌جك بر دلیل
یوقدر « وعنده مفاتح الغیب لایعلمها الاهو آیتنده بیان بیوریلاندر دیکری
اکا دلالت ایده‌جك نشان وامارات واردرکه وجود صانع و صفاتی بو قبیلدندر
زیرا ذات حق موجود غیبی‌در . حس وعقل ایله ادراك اولنمیورسه‌ده بونجه آثار
وکائنات علویه وسفلیه آنك ذات وصفاتنه براهین وحجج قاطعه‌در .

مثنوی

چون شکافم آسمانرا در ظهور

چون بکویم هل تری فیها فطور

« ترجمه » چونكه آسمانی ظاهراً منشق وپاره پاره قیلسه‌م ، آسمانده فطور ویاریق كوررمیسین كلامنی نصل دیرم ؟ « شرح » اشارت اولنان آیت جلیله سوره ملك‌ده‌در . شویله‌كه : ﴿ الذی خلق سبع سمواتٍ طباقا ماتری فی خلق الرحمن من تفاوتٍ فارجع البصر هل تری من فطور ثم ارجع البصر كرتین ینقلب الیك البصر خاسئاً وهو حسیر ﴾ معنای شریفی : شول الله كه سموات سبعی طبقات اوله‌رق خلق ایتمشدر . واو طاقم مخلوقاتده بر نقصان وتفاوت كورمزسین كوزكی جویر بر یاریق كوررمیسین مكرراً چویر برياريق كوررمیسین . اشته كوزك دقتدن یورغون وبی‌تاب عودت ایدر معلوم اوله كه بو آیت جلیله‌ده ذكراولنان طبقاتدن مقصدعالی طبقات‌جسمانیه‌در زیرا سموات جسمانی اولمه‌مش اولسه اكا نظر ایله امر اولنمزایدی . انلرك جسمانیتلری حقنده قرآن كریمده بر دلالت بولندیغی ضروریدر . برده سمواتك قابل رؤیت ومعاینه اولملرنده علما بیننده اختلاف اولنمشدر . برطاقمی رؤیت اولندیغنه قائل اولمشلر ونصوص قرآنیه‌یی ظاهرینه حمل ایتمشلردر . دیكر برطاقمی رؤیت وحس اولنمدیغنه ذاهب اولمشلركه قاضی ابو بكر ابن العربی بو قوله ذاهب اولنلردندر ورؤیت سماء حقنده آیاتی تأویل ایدوب كورنمكده اولان رنك جسم شفافی اولان هواء نسیمینك طبقات متراكمه‌سیدر دیمشدر . خلاصه سموات سبعی وعرش و سائر اجسامی انكار ایدنلرك بر دلیللری یوقدر . چونكه منجملرك الات رصدیه ایله كوره بیلدكاری كواكب اولوب او مثللو دوربینلر ارضدن مسافات شاسعه ایله بعید بولنان سمواتك جسمیتلرینی تحقق ایتدیره‌میورلر . امدی عدم وجداندن عدم وجود لازم كلیه‌جكی قضایای مشهوره‌دندر .

مثنوی

﴿ تا درین ظلمت تحری كسترند ﴾
﴿ هركسی رو جانبی می آورند ﴾

« ترجمه » تا انسانلر بو ظلمت دنیاده تحری دوشه‌سونلر وهركس یوز ووجهی برجانبه كتورسونلر معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ مدتی معکوس باشد کارها ﴾
﴿ شحنه‌را دزد آورد بردارها ﴾

« ترجمه » بر مدت اولورکه ایشلر معکوس اولور وخرسز ضابطی آصمق ایچون داراغاجنه کتورز. دنیاده امور واحوال معکوسه موقت برمدت ایچون جاری اولوب آخرته وارنجه شقی شقی وتقی مسعود وعالی اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

مثنوی

﴿ تا که بس سلطان وعالی همتی ﴾
﴿ بندهٔ بنده خود آید مدتی ﴾

« ترجمه » تا که چوق سلطانلر وچوق عالیهمتلر برمدت کندی بنده‌سنك بنده‌سی اولور . « شرح » مثلا برسلطان عالیشان برای تحصیل علوم بندکاندن معدود اولان بر خواجه واستاددن کسب علوم وهنر ایلر ویاصورتا بنده وفقیر کورینان بر مرشد کامله سلطان مرید اولور ویا عالی همت برکمسه فقر حال وسائر اسبابدن طولایی دنیاده بر دنی‌یه قارشو مغلوب ومحکوم کورینور .

مثنوی

﴿ بندگی درغیب آید خوب وکش ﴾
﴿ حفظ غیب آید استعباد خوش ﴾

« ترجمه » بندهلك غیبده کوزل ولطیف کلور ، غیبك حفظی استعباد وبندکیده خوش کلور . « شرح » بر بنده ویا بر مأمورك مالك وآمری حاضر اولمدیغی حالده کوستره‌جکی عبودیت وصداقت باعث محبت ونجات اولور ، زیرا افندیسی حاضر ایکن اوله‌جق حسن خدمت مقبول ایسه‌ده تمایش ومداهنه مقصدیله دخی اوله‌بیلور ، فقط غیابده‌اولان حسن خدمت کواه صدق وتسلیمیتدر ،

بناءً عليه دنیاده رؤیت و مشاهده اولنمیان اللهه و آخرته غیباً اینانه‌رق و اولبابده حقك اوامرینه امتثال ایتمك موجب سعادت بی حساب اولدیغی وارستهٔ تذکاردر .

مثنوی

﴿ کو که مدح شاه کوید پیش او ﴾
﴿ تا که در غیبت بود او شرم رو ﴾

« ترجمه » نره‌ده او کمسه که شاهك حضورنده شاهك مدحنی سویلر ، تا اول کمسه که شاهك غیبتنده شرم‌رو اولور . « شرح » شاه حاضر اولمدیغی حالده رضای عالیسنه مخالف حرکت ایتمیان بنده بالطبع صادق واغراض شخصیه‌دن وجعلیلکدن ازاده اولور .

مثنوی

﴿ قلعه داری کز کنار مملکت ﴾
﴿ دور از سلطان وسایهٔ سلطنت ﴾

« ترجمه » بر قلعه محافظی که مملکت وملکك کنارندن وسلطاندن دور وبعید اوله [بو بیت شریفك مآل عالیسی آتیده اکمال اولنور] .

مثنوی

﴿ پاس دارد قلعه را از دشمنان ﴾
﴿ قلعه نفروشد بمال بی کران ﴾

« ترجمه » اومحافظ دشمنلردن قلعه‌یی حفظ ایدر وآنی نهایتسز ماله مقابل صاتمز « شرح » شاه حاضراولمدیغی حالده قلعه‌دار اولان برکمسه کمال غیرتله قلعه‌یی محافظه ونهایتسز ماله مقابل دشمنه صاتمسنی روا کورمزسه اومحافظك نزد شاهانه‌ده قدر واعتباری عظیم اوله‌جغی کبی دنیاده دخی شریعت اسلامیه‌نك تعیین بیوردیغی سنورلری کچمیوب دائما محاسبهٔ نفس ایله مشغول اوله‌رق زخارف والوان بی‌نشان دنیوی‌یه‌یه فریفته اولمیانلر هر درلو مکافات اخرویه‌یه لایق وجسباندرلر .

مثنوی

﴿ غائب ازشه درکنار ثغرها ﴾
﴿ همچوحاضر اونکه داردوفا ﴾

« ترجمه » اوقلعه محافظی دربندوکدکاری کنارنده وشاهدن غائب اولدیغی حالده شاهك حضورنده اولانلرکبی وفا ایلر [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ پیش شه اوبه بوداز دیکر ان ﴾
﴿ که بخدمت حاضر ندوجان‌فشان ﴾

« ترجمه » شاهك نزدنده‌اوقلعه‌دار نظرکاه شاهانه‌لرنده جانسپارانه خدمت ایدنلردن دها ایودر معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ پس بغیبت نیم ذره حفظ کار ﴾
﴿ به‌که‌اندر حاضری زان‌صدهزار ﴾

« ترجمه » ایمدی غیبتده یارم‌ذره وجزئی‌ایش وکاری حفظ ایلمك حاضر اقده اولان حفظ کارلرك یوز بیکندن دها ایودر. « شرح » غیبه ایمان ایدوب خشیت الهیه‌دن طولایی اصلا ناسزا ایشلرده بولنمیه‌رق هرکارده رضای پاك جناب حقی استه‌ینلرك مزیات علیه‌لری بك شهرتلی وشان آوردر .

مثنوی

﴿ طاعات وایمان کنون محمود شد ﴾
﴿ بعد مرك اندر عیان مردود شد ﴾

« ترجمه » طاعت وایمان شمدی دنیاده محمود ومقبول اولدی ، اما موتدن صکره روحانیت هرکسه عیان اولونجه اولوقت عبادت مردود وفائده‌سزدر ، معناسی آچیق اولدیغندن وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ چونكه غيب وغايبى رو پوش به ﴾
﴿ پس دهان بربند ولب خاموش به ﴾

« ترجمه » جناب سيدالمرسلين عليه صلوات الملك المعين ينه زيده بيوررلر يا زيد ، چونكه غيب وغيبك مستوريتى دها ايودر، ايمدى دهان وايكى بند ايله خاموش وساكت اولمق اولىدر [مرور ايدن تفصيلات حسبيله بو بيت شريف وارسته شرحدر]

مثنوى

﴿ اى برادر دست وادار ازسخن ﴾
﴿ خود خدا پيدا كند علم لدن ﴾

« ترجمه » اى برادر، الكى سوزدن كيرو طوت ؛ خداى متعال وخلاق لايزال علم لدنى كندى پيدا ايلر « شرح » طرف عالئ جناب سيد كائناتدن زيد واهل قلوبه بر خطابدر مآلى سرائر غيبيه نك اظهار اولنمامسنى بياندر نتكم حديث شريفده بيورلمشدر « علم الباطن سر من اسرارالله وحكمة من حكم الله يقذفه فى قلوب من يشاء من عباده » معناى شريفى باطن حكم ربانيه دن برسر وحكمتدر آنى حق تعالى ايستديكى قوللرينك كوكللرينه القا بيورر »

مثنوى

﴿ بس بود خورشيد را رويش كواه ﴾
﴿ اى شئ اعظم الشاهد الله ﴾

« ترجمه » كونشه كندى وجه ونورى شاهد اوله رق كافى اولور ؛ شاهد. لرك الك بيوكى هانكى شيدر ؟ الله تعالىدر « شرح » بوبيت شريف سورهٔ انعامك اوائلنده كى . قل اى شئ اكبر شهادة قل الله شهيد بينى وبينكم آيت جليله سنه اشارتدركه سبب نزولى قريش اهاليسندن برطاقمى حضور فيوضاتنشور جناب رسالتپناهى يه كله رك يهود ونصارى كندى كتابلرنده ذكر ووصفكزى بوله مديلر سنك شاهدك

کیمدو دیدیلر . معنای شریفی عرشدن ثرایه قدر اولان ذرات کائناتدن هر ذره جناب حقك پرتو تجلیٔ ذاتی وعکس تابش انوار صفاتیدر . ذات قدسیتسمات حضرت پیغمبری آتیده واقع اولان ای شیٔ لفظ شریفیله سؤاله مأمور اولوب آنلری الزام و تبکیت بیوردیلر . بعده آنلری اعتراف و اقراره الجاء ایتمك ایچون قل الله اکبر شهادة قول شریفیله جوابه مأمور بیورلدی . کافرلر صوك درجه‌ده جهالتلرندن طولایی وجه لامع احمدیده پرتونثار اولان انوار ساطعهٔ جلال احدیتی کورمدیلر الله شهید بینی وبینکم دیمکله امر اولندی . بناءً علیه نبی ذیشان دخی امر حقی تبلیغ ایلیه‌رك اوشهادتك تصدیقی نم معجزاتمدر وشهادت عظمایی یوزمده کورمینلر شهادت صغری اولان رؤیت معجزاتمه محتاجدر بیوردیلر . امدی توفیق الٰهیه نائل و مظهر اولنلر وجه محمدیده انوار ذات وصفاتی کوره‌رك شهادت سبحانی انسانلرك شهادتندن دها بیوك اولدیغنی اکلادیلر وعلم الٰهی حقایق اشیایی احاطه ایتدیکنی بیلدیلر نور هدایتله وحدانیت الٰهیه ونبوت محمدیه‌یه ایمان ایتدیلر .

مثنوی

﴿ نی بکویم چون قرین شد دربیان ﴾

﴿ هم خدا وهم ملك هم عالمان ﴾

« ترجمه » خیر سویلرم ، چونکه بیانده وقرآن عظیم الشانده قرین اولدی ، هم جناب خدا هم ملائك هم عالملر « شرح » خیر سویلرم . افاده‌سی یا « الکی کلامدن کیرو طوت وسویلمه » امرینه مظهر اولان زید . یا مولانا ویا بشقه بر عارف ودانا ویاخود رسول عالیشانك امر شریفی اولسه انسبدر . شویله که : اسراری سویلمه وحق تعالی کندینه کواه اعظمدر دیمکدن مقصدم . جناب حقه وآخرته دائر هیچ برشی سویلمامك اولمیوب بلکه دنیاده سویلنمسی جائز اولمیان اسراری فاش ایتمامکدر ، یوقسه بیلنمسی لازم کلان احوال ایچون جناب خدا قرآن عظیم الشانده کندی ذات پاکنی وملائك وعلمایی شاهد طوتمشدر . اشارت اولنان آیت کریمه آتیده‌کی بیت شریفده درج وترجمه اولنه‌جقدر .

مثنوی

﴿ يشهد الله و الملك و اهل العلوم ﴾
﴿ انه لا رب الا من يدوم ﴾

« ترجمه » جناب الله ايله ملائك واهل علوم شهادت ايدرلر، تحقيقا بشقه رب و خالق يوقدر، الا اول الله رفيع الدرجاتدر دائم وباقی ولايزالدر « شرح » بيت ايله اشارت اولنان آيت كريمه سورۀ آل عمرانده‌در شويله كه ﴿ شهد الله انه لا آله الا هو والملائكة واولوا العلم قائماً بالقسط لااله الا هو العزيز الحكيم ﴾ معنای شرانی : ذاتندن بشقه اله اولمديغنه الله شهادت وظاهر ايتدی ملائك وارباب علوم دخی وحدانيت الهيه‌يی اقرار ايتديلر جناب حق كافۀ امور واحكامنده قسط وعدلی اقامه ايدرك تحقيق آندن بشقه اله يوقدر اقرار وحدانيت ايتمينلره منتقم وكافۀ عباد اوزرينه برحكيم بر تعظيمدر . بو آيت كريمه‌يه ابتناءً انبياء وامناء و علماء مشروع اولان احوال وكيفياتی تبليغات ربانيه‌يه توفيقاً خلقك عقل واقتدارلرينه كوره بيانه مأموردرلر .

مثنوی

﴿ چون كواهی داد حق كه بو دملك ﴾
﴿ تا شود اندر كواهی مشترك ﴾

« ترجمه » چونكه خدای عليم ورب حكيم شهادت ويردی ، ملك نه شی اولوركه خدای لم يزلك شهادتنه مشترك اولسون . يعنی جناب حقك شهادتی وار ايكن ملائك واهل علومك شهادتی نه اولور . پك واضح ايدوكنه بناءً مستغنی شرحدر .

مثنوی

﴿ زانكه شعشان وحضور آفتاب ﴾
﴿ بر نتابد چشم ودلهای خراب ﴾

« ترجمه » زيراكه كونشك شعاع ونور وظهور وبروزنه طوغری باقمه

خراب اولان کوزلر ودللر طاقت کتوره‌مزلر « **شرح** » ای طالب حق مولانای
رومی برآز اول ذکر اولنان آیت جلیله‌یی شوابیاتله تفسیر ایلدی امدی شو بیتك
خلاصهٔ مآلی شوندن عبارتدر جناب حقك کنه ذاتی ابصار مخلوقات وقلوب محدثاتله
اکلاشیله‌میوب هیچ برکیمسه ذات الهی‌یی کرکی کبی وصف وتعظیم ایده‌مز بنه
بحق وصف ایتمك جناب حق نفسنی وصف ایتدیکی صورتله وصف ایدر بناءً
علیه قوللره رسوم توحیددن پیدا وظاهر اولان شیئلر طیف خیال ایله مشوب
ومختلط اولدیغی شبهه‌سزدر دیمك اولدی . جناب حقك حقیقت توحید وجلال
عظمت تفریدندن آشکار اولان انوارخورشید وحدت ایسه قوللرك قابلرینه پیدا
وظهور ایدن جمله شیئلره مخالفدر .

مثنوی

﴿ چون خفاشی که تف خورشیدرا ﴾
﴿ بر نتابد بکسلد امید را ﴾

« **ترجمه‌سی** » خراب اولان دیده‌لر وکوکللر شول برخفاش کیدرکه ، کونشك
نورینه تاب آور مقاومت اوله‌میوب امیدی قطع ایلر تشریح وایضاحدن وارسته‌در .

مثنوی

﴿ پس ملائك را چون ماهم یاردان ﴾
﴿ جلوه کر خورشیدرا بر آسمان ﴾

« **ترجمه‌سی** » ایمدی آسمان حقیقتده جلوه کرونور انداز اولان خورشید ذات
احدیتك نورینه تاب وطاقتلری اولمامقده ملائکی ده بزه یار بیل نصل که بزحقیقت
وکنه حقه اطلاع وعرفاندن خارج بولنورز . انلر دخی بیرون وخارجلردر .
وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ کین ضیا ما ز آفتاب یافتیم ﴾
﴿ چون خلیفه بر ضعیفان تافتیم ﴾

، ترجمه ، كه بوضيايى بز آفتاب حقيقتدن بولدق وخليفه كبى ضعيفلر اوزره پارلادق« شرح » بو افاده ملائك كرامدن اولسه انست اولوب فقط كامل انسانلردن دخى بيان وايرادى مناسبدر . ديرلركه : بز بوضياء ايمان ونورعرفانى آفتاب حقيقتدن بولديغمزدن وجناب حقك ضعفايه مرحمتى چوق اولديغندن بز دخى فقراى حقيقنى معناً تنوير ونعم روحانيه ايله دلسير ايلرز . — بو بيت شريفده خليفهٔ حقك فقرا وضعفايه اولان كمال محبت ومعاونتى دخى ايما اولنور.

مثنوى

چون مه نوياسه روزه ياكه بدر
هرملك دارد كمال ونور وقدر

، ترجمه ، يكى يا اوچ كونلك ماه كبى ياماننده بدر كامل هرملك مرتبه سنه كوره نور وقدر واعتبار طوتر. ، شرح ، مؤمن اولان انسانلرك درجاتى متفاوت اولديغى كبى ، ملائكك دخى مراتبى متفاوتدر . بعض ملائك رسل وبعضيسى كامل اكمل وبعضيسى او مراتب جليله يه وانعام عظمايه غير نائلدر .

مثنوى

زاجنحهٔ نور ثلاثه اورباع
برمراتب هرملك را آن شعاع

، ترجمه ، قنادلردن اوچ يا درت قنالى اوله رق مرتبه لرى اوزره واردر وهرملكه اول نور آفتاب حقيقى على مراتبهم ضياپاش ولامع اولمشدر .
، شرح » ملائكك قنادلرى اولديغى قرآن عظيم الشانده مصرحدر . بو اجنحه مادى اوله بيله جكى كبى ، معنوى دخى اولوركه علم وادراك والهام مثللو احوال عاليه اجنحهٔ عظيمه دن معدود وصاحبنك ترقيسنه مدار عظيم وعين سوددر. انسانلرده دخى عقل وهمت وعلم كبى اوصاف اجنحهٔ معنويه دندر. بيت شريفده اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ فاطرده در . شويله كه : ﴿ الحمد لله

فاطر السموات والارض جاعل الملائكة رسلاً اولی اجنحةٍ مثنی وثلاث ورباع یزید فی الخلق مایشاء ان الله علی کل شیءٍ قدیر ﴾ معنای شریفی : جمیع حمد ثنا حق تعالی‌یه مخصوصدر ، که خالق سموات وارض اولوب ملائکی رسل وانبیا ایلچیدر ؛ اویله ملائك که ایکیشر ایکیشر ، اوچر اوچر ، دردر دردر ، قنادلر صاحبیدرلر . الله تعالی زیاده ایلر خلقنه اراده بیوردیغی شیئی که قوت وعقل وتمیز وبلاغت وروحانیت کبی هر نوع نعمتلردر — تحقیقا الله تعالی هر شیئه قادردر. قدرت ذات پاك الٓهی ایله قائم بر صفة ازلیه‌در. آنك ایله حوادث وکائناتی ایجاد واعدام ایدر . انك ضدی اولان عجز جناب حقه محالدر . بو صفت جلیله‌یه دلیل دخی عالم ومشتملاتی اولان انواع حیوانات ونباتات ومعادندر. بونلرك عظمت وغرابتی وملیونلرجه صنفلری عقوله حیرتلر ویرمکده‌در قدرت وارادهٔ الٓهیه جائزاته تعلق ایدرلر . واجبات ومستحیلاته تعلق ایتمزلر .

مثنوی

﴿ همچو پرهای عقول انسیان ﴾
﴿ که بسی فرقست شان اندرمیان ﴾

« ترجمه » اجنحهٔ ملائك انسانلرك قناد عقولی کبیدر که ، میانه‌لرنده چوق فرق واردر. « شرح » انسانلرك قنادلری عقول ، ذکا ، خیال ، همت وبو کبی حالاتدن عبارت اولوب ، مع مافیه انسانلر بیننده عظیم فرقلر اولدیغی مثللو ، ملائکك دخی اجنحهٔ مبحوثه‌لرنجه فرق کلی واردر .

مثنوی

﴿ پس قرین هر بشر درنیك وبد ﴾
﴿ آن ملك باشد که مانندش بود ﴾

« ترجمه » امدی هر بشرك ایولکده وفنالقده قرینی اول ملك اولورکه آنك مانند ومشابهی اوله . « شرح » کامل وصالح انسانلره رحمت ملکلری قرینندر . ناقص وفاسق انسانلرده عذاب ملکلری قرینیدر. بو بیت شریفدن مقصد عالی بودر . یوقسه بدکار انسانلره فنا وبد ملکلر تقارن ایدرلر دیمك

دکلدر . معلوم اولسونکه ملائکك قدر واعتبارلری متفاوت ایسه‌ده جمله‌ی
مؤمن ومکرملر اولدقلری قرآن عظیم‌الشانده صراحةً بیان بیورلمشدر . بناءً
علیه اکثر مسلمین آنلری مختلف شکللره تشکله قادر اوله‌رق اجسام لطیفه‌دندر
دیه تعریف ایتمشلردر . مسکنلری سمواتدر . طاقم طاقم اولوب بر طاقی
عرشی حامللردر . بر طاقی آنك اطرافنده طولاشیرلر . اکابر ملائکه جبریل
ومیکائیل واسرافیل وعزرائیلدر . برقسمی ملائکهٔ جنت وبر قسمی ملائکهٔ
ناردر . بعضیلری عالمك وانسانلرك احوال وشؤنتی تدبیر واصلاحه توکیل
اولنمشلردر . ملیونلرجه انسانلرك یپامیه‌جقلری اعمال عظیمه‌یه قدرتلری واردر .
آنلردن وحی ایله انبیایه کلانلرك عصمتلرینه علماء اتفاق ایلدیلر ایسه‌ده نائل
رسالت اولمیانلرك عصمتلرنده اختلاف اولنمشدر . فخر رازی ایله پك چوق
ذوات کرام جمله کناهلردن عصمتلرینه ذاهب اولمشلردر . معصومیتلرینه قائل
اولمیانلرك دلیللری شو درکه ابلیس ملائکه‌دن ایکن جناب حقه عصیان ایدرك
کافر اولدی . برده هاروت وماروت قصه‌سیدر . آنلرك شو دلیللرینه جوابده
جمهور علماء دییورلرکه « ابلیس جنلردن اولوب ملائکه‌دن دکلدر . هاروت
وماروت حقلرنده‌که روایت کویا آنلر انسان صورتنه تمثل ایلیه‌رك شهوت
ترکیب اولندقدنصکره زهره اسمنده برقادین آنلری معاصی وشرکه سوق ایتمش
صکره آنلرك تعلیمی اوزره اوقادین سمایه صعود ایتمشدر . امدی علماء بوقصه‌نك
صحتی حقنده‌ده اختلاف ایلمشلر ایسه‌ده فاضل رازی بو روایتك بی اصل اولوب
حائز اعتبار اولمدیغنی بر قاچ وجهله تفسیرنده ذکر وبیان ایتمشدر. امام بیضاوی
شو روایتك یهوددن منقول اولدیغنی ابوالسعود دخی شایان اعتنا اولمیوب وجوه
عقل ونقله مخالفتی بولندیغنی تفسیرلرنده بیان ایدییورلر . حتی روایتك صحتی
تقدیر وفرض ایتسه‌ك بیله ضروب امثال ورموز قبیلندندر دیرز وبویله‌جه اعتقاد
ایتمك واجبدر . برده هر بر انسان ایله برابر حفظه ملکلری واردر . انسانلرك
حسنات وسیئاتلرینی یازارلر کتابت وتحریر حقیقیدر . یعنی علمی جناب حقه
تفویض اولنه‌رق آلت وقرطاس ومرکب ایله‌در . بحثك مناسبتنه ابتداءً احوال
ملائك تفصیل اولندی .

مثنوی

چشم احمش چونکه خودرا بر نتافت
اختر اورا شمع شد تاره بیافت

« ترجمه » اعمش اولان کمسه‌نك کوزی جونکه کونشه طاقت کتوره‌مدی کوکب اکا طمع اولدی ، تاکه یولی بولسون — (اعمش) کوزی ضعیفدن آقار وضعیف البصر اولان کمسه‌یه دیرلر « شرح » قوهٔ روحانیه‌سی ضعیف اولوب اولوب آفتاب حقیقتك رؤیتنه مقتدر اولمیان کمسه علمایه همیشه مراجعت ایتمسی وانلرك نصیحتیله حرکت ایلمسی لازمدر ؛ زیرا « العلماء مصابیح الارض » یعنی علما ارضك نجومی دینمشدر ؛ بناءً علیه علمایه مراجعت باعث سلامت ونجاتدر .

﴿ کفتن پیغامبر صلی الله علیه وسلم مر زید را که این سر را فاشتر ﴾
﴿ ازمین مکو ومتابعت نکاه دار ﴾

نبی عالیشان افندمز حضرت زیده یازید ، اسرار اخرویه وروحانیه‌یی بوندن زیاده فاش ایتمه وبوحقیقته متابعت وموافقت ایت .

مثنوی

﴿ کفت پیغمبر که اصحابی نجوم ﴾
﴿ رهروانرا شمع وشیطانرا رجوم ﴾

« ترجمه » نبی عالیشان افندمز بیوردیلر : بنم اصحابم نجومدر ، اویله نجوم که طریق مستقیمه سالك اولانلره شمع وشیطانه رجومدر — رجوم طاشلامق وطرد ایتمکدر « شرح » فخر عالم ونبی معظم بیوردیلر : بنم اصحابم نجوم اولدیغندن یولجیلری تنویر ایله شیطانلری شهاب ثاقب آسا رجم وطرد ایدرلر — حدیث شریفده دخی بیورمشدرکه : ﴿ اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم یعنی بنم اصحابم نجوم کبیدر ، ای امتم ، بونلردن هانکیسنه اقتدا ایدر ایسه‌کز طریق هدایتی بولمش اولورسکز .

مثنوی

﴿ کر کسی را کر بدی آن چشم وزور ﴾
﴿ کو کرفتی زآفتاب چرخ نور ﴾

• ترجمه • هرکسده اکر او چشم وقوت اولیدی که چرخك آفتابندن نور طوتسون [بو بیت شریفك مآل عالیسی بیت شریف آتیله اکمال اولنور] .

مثنوی

﴿ کی ستاره حاجتستی ای ذلیل ﴾
﴿ کی بودی بر نور خورشید او دلیل ﴾

• ترجمه • ای ذلیل وفقیر اولان کمسه ، کوکبه نوقت حاجتك اولورایدی ، که خورشیدك نورینه دلیل اولسون — اکر طوغریدن طوغری‌یه خورشید حقیقتك نورندن اقتباس انوار ایده بیلیدك ! « شرح » دائما آفتابی کوروب اندن اخذ انواره قادر اولان کمسه کوکبه محتاج اولماز ؛ فقط لیل مظلم کبی اولان دنیاده یالکز کواکب کورلدیکندن نور افشان اولان آفتاب حقیقتك تنویرندن حصه‌یاب اولمق ایچون کواکب معنویه اولان اصحاب سعادت نصاب روحانیته اقتدا ایتمك لازمدر .

مثنوی

﴿ ماه می کوید به خاك وابر وفی ﴾
﴿ من بشر بودم ولی یوحی الیّ ﴾

• ترجمه » ماه منیر حقیقت علیه اکمل التحیت تراب وسحاب وسایه‌یه دیرکه : بن بشر وانسان ایدم ، فقط بکا جناب حقدن وحی واقع اولور . • شرح • ماه آسمان رسالت ومرشد عالیهمت نبی مقدس افندمز تراب وسحاب وسایه‌یه وجمله انسانلره بیوررکه : بندخی قیافت وطبیعت بشریه ایله خلق ومتصف اولوب فقط جناب حق کمال جود ایله بکا القای وحی ایلر ؛ بناءً علیه لیلهٔ ظلمای دنیاده بنم واسطه‌مله اخذ انوار ایتمکز مهم ولایقدر نصل که ماه آفتابدن استفادهٔ انوار ایدر

ماند ماه اولان نبی عالیشانمز دخی آفتابه تشبیه اولنـان انوار ربانیه‌دن اقتباس
نور ایتمه‌سی اشـارتی مناسـبات عظیمه‌یی جامعدر . بیت شریفده ذکر اولنـان
(یوحی الی) عبـارهٔ جلیله‌سی قرآن عظیم‌الشـانك بر قاچ یرنده واردر ،
ازجمله سورهٔ کهفك نهایتده‌کی یوز اون برنجی آیت کریمه‌سنده بیوریلور : ﴿ قل
انما انا بشر مثلکم یوحی الی انما الهکم اله واحد فمن کان یرجو لقاء ربه فلیعمل
عملاً صالحاً ولایشرك بعبادة ربه احداً ﴾ معنای شریفی : یا محمد ، دی بن دخی سزك
کبی بشرم ، بکا جناب حقدن وحی اولنورکه اله وخالقکز بردر ؛ هرکیمکه رب
وخالقنك لقا ومرحمتنی ایستر ایسه عمل صالح ایشله‌سون وکندی ربنك عبادتنه
هیچ بر فردی شریك قیلمسون .

مثنوی

﴿ ظلمتی دارم بنسبت باشموس ﴾
﴿ نور دارم بهر ظلمات نفوس ﴾

، ترجمه‌سی ، شمسلره نسبةً ظلمت طوترم اما نفوس وانسانلرك ظلماتندن
اوتوری نور طوترم « شرح » بو بیت شریفك مآل عالیسی یا اصحـاب کرامك
ویا رجال قدسیت اتسامك بری طرفندن ایراد اولنور ، شموس اولان انبیا ورسل
عظامه نسبةً بن معناً کرچه ظلمتده وآنلرك نورانیتنه مقیس دکل ایسه‌مده انوار
روحانیه‌یه نائل اولمیان وبناءً علیه کرهٔ ارضده ظلمانی عد اولنان انسانلر ایچون
نور هدایت طوترم ـ شو مآل پیغمبر جلیل الشـانك جانب مقدسلرندن ایراد
اولندیغی دیو توجیه اولنور ایسه اوحالده جمیع صیغه‌سیله (شموس) تعبیری تعظیم ایچون
اولوب بیوریلورکه ، بن دخی جناب حقك عبدی وقولویم واثر مرحمت خدا
اوله‌رق وحیه نائلیتله اوج اعلای معنویده ماه تابان ایسه‌مده آفتاب حقیقی اولان
انوار جناب قادر مطلقه نسبةً ظلمت طوترم . بو وجهله هم جناب حقك غیر
متناهی اولان انواری تعریف هم عارفانه عرض عبودیت اولنمش اولور .

مثنوی

﴿ زان ضعیفم تا تو تابی آوری ﴾
﴿ که نه مرد آفتـاب انوری ﴾

« ترجمه » اول سببدن ضعیفم که سن بنم نورمه نظر ایتمکه طاقت کتورهسین ؛ زیرا سن آفتاب انوری رؤیته مرد وقادر دکلسین . « شرح » آنك ایچون انسان اولهرق خلق اولدم که سائر انسانلر حواس بشریه ایله تبلیغاتمی تلقی ایدهبیلسونلر ؛ زیرا انسانلر ارادات ذات کبریایی طوغریدن طوغری اخذه متحمل اولمدقلرندن هم جنس اولان انبیانك تبلیغاتنه محتاجدرلر .

مثنوی

﴿ همچو شهد وسرکه درهم بافتم ﴾
﴿ تا سوی رنج جکرره یافتم ﴾

« ترجمه » بال وسرکه کبی کندیمی ممتزج ایلدم ؛ تا که جکرده اولان مرضه یول بولدم . « شرح » برای تداوی بال وسرکه یکدیکرله قاریشدیر . یلهرق ایچلدیکنده معدهیه فائده بخش اولدیغی کبی ، بن دخی شهد روحانیتی سرکه مثال اولان بشریتله مزج ایلدیکمدن امراض باطنهیه چارهیاب اولدم .

مثنوی

﴿ چون زعلت وارهیدی ای رهین ﴾
﴿ سرکهرا بکذار ومی خورا نکبین ﴾

« ترجمه » ای مرضه رهین وقرین کمسه ، چونکه خستهلکدن خلاص اولدك سرکهدن کچ وبال اکل ایت . « شرح » ای انسان ، سن چونکه طبیب معنوی دکلسین ؛ کندك مرض بشریتدن واخلاق ذمیمهدن خلاص اولنجه مانند عسل اولان لذات روحانیهیی نوش ایلهده خوش حال اول .

مثنوی

﴿ تخت دل معمور شد پاك از هوا ﴾
﴿ بروی الرحمن علی العرش استوی ﴾

« ترجمه » كوكل تختى معمور وهوادن پاك اولدى : اندن صكره اوكوكلك اوزرينه ﴿ الرحمن على العرش استوى ﴾ سر ومفهومى حاصل اولدى . شرح « اشارت اولنان آيت كريمه سورهٔ (طه) دەدر شويله كه : ﴿ الرحمن على العرش استوى له ما فى السموات وما فى الارض وما بينهما وما تحت الثرى ﴾ معناى شريفى : غايت رحيم اولان الله عرش اوزرينه استيلا ايلدى . وسماوات وارضده وبونلرك بيننده وارضك التنده هر نەكى وار ايسه حق تعالى ايچوندر . وكنديسنه تابعدر » ايمدى حق تعالى عرش اوزره مستولى اولنجه قلب دخى ﴿ الرحمن على العرش استوى ﴾ سرينه مظهر اولمش اولور . نزد متصوفينده پاك وپرانوار اولان كوكل عرش اللهدر ؛ چونكه عرشك استوادن استفادەسى مادى اولسه كركدر . كوكل ايسه تجليات ربانيەيى قبوله قابل وحق تعالى يى تذكر وتفكره نائل اولور ؛ على الخصوص مذكور آيت كريمەده ﴿ الرحمن ﴾ يعنى جناب حق رحيم صفتيله تعريف وتوصيف اولنوب مرحمت ايسه كوكللرده موجود ومحسوس اولديغى اهل عرفان عندنده وارستهٔ بياندر . آيت كريمه ايسه قلبه بشيردر .

مثنوى

﴿ حكم بر دل بعد ازين بى واسطه ﴾
﴿ حق كند چون يافت دل اين رابطه ﴾

« ترجمه » بوندن صكره كوكل اوزره بلا واسطه جناب خدا حكمى اجرا ايلر ؛ چونكه كوكل بو رابطهٔ معنويەيى بولدى . « شرح » كوكل هوا وهوسدن پاك وآزاده وانوار روحانيه ايله آراسته اولنجه او كوكلك احكامى احكام خدا وسعادتله مالى وسهو وخطادن مبرادر .

مثنوى

﴿ اين سخن پايان ندارد زيدكو ﴾
﴿ تا دهم پندش كه رسوايى مجو ﴾

« ترجمه » بو كلام واسرار نهايت طوتمز ؛ زيد نره‌ده‌در ؟ تا اكا پند ويره‌يم كه رسوالق آرامه — بو بيت شريف من‌حيث‌المآل طرف اشرف جناب پيغمبريدن ايراد وتعريف بيورلمغله وارستهٔ شرحدر .

﴿ رجوع بحكايت زيد ﴾

زيدك حكايه‌سنه رجوع اولنور :

مثنوی

﴿ زيدرا اكنون نيابى كوكريخت ﴾
﴿ جست از صف نعال ونعل ريخت ﴾

« ترجمه » زيدى شمدى بوله‌مزسين ؛ او كيتدى صف نعال واشاغى مرتبه‌دن صچرادى ونعل دوكدى . « شرح » حضرت زيدك بيان واعلان ايتمك ايستديكى اسرار روحانيه برمقتضاى فرمان جناب پيغمبرى اعلان اولنميوب زيد ايسه صف نعال بشريتدن چيقوب عالم علوى‌يه پران اولمش ومانند نعل اولان طبيعت بشريه‌يى ترك ايتمش واسرارى افشا ايتمامشدر .

مثنوی

﴿ توكه باشى زيدهم خودرا نيافت ﴾
﴿ همچو اختركه بروخورشيد تافت ﴾

« ترجمه » سن كيم اولورسين كه اسرارى بوله‌سين ، زيد بيله كنديسنى بوله‌مدى ؛ زيرا كوكب كبى آنك اوزرينه آفتاب پارلادى . « شرح » زيدك بيان ايتمك ايستديكى اسرار روحانيه ايله ذات عاليسى نصل ايدى ؟ ديو بيهوده يرده صرف ذهن ايتمه ؛ زيرا مانند آفتاب اولان ارادات ربانيه مقتضى

اولدیغی قدر فخر کائنات افندمز واسطۀ سنیه‌لریله اشاعه اولنجه زید و آنك
اسراری مانند نجوم آفتابه قارشو مکتوم اولدی .

مثنوی

﴿ نی ازو نقشی بیابی نه نشان ﴾
﴿ نه کهی یابی براه کهکشان ﴾

« ترجمه » شمدی زیددن نه بر نقش ونه نشان بولورسین . وکهکشان
وصمان اوغریسی تعبیر اولنان آثار سماده صمان بیله بوله‌مزسین « شرح » فنا
اندر فنا مرتبه‌سی حاصل ویا امر قطعیٔ جناب پیغمبری واقع اولنجه بو عالم
شهود وناسوتده نه زیدی ونه اعلانی جائز اولمیان اسراری بوله بیلورسین ؛ او
تحریاتدن فارغ اول واجرای عبادت وایفای وظیفه‌ده تأکید عبودیتله متین اول .

مثنوی

﴿ شد حواس ناطقه تابان ما ﴾
﴿ محو نور دانش سلطان ما ﴾

« ترجمه » تابان ولامع اولان حواس ناطقه‌مز سلطانمزك علمی نورینك
محوی اولدی . « شرح » ارادات ربانیه سلطان انبیاء افندمزك واسطۀ سنیه‌لریله
انوار نثار اولنجه ظاهر وباطن اولان حواس واراده و اختیارمز محو اولوب
او انواره تابع اولمق وسعادت دارینی آرامق لازم بر امر عالیدر .

مثنوی

﴿ حسها و عقلها شان در درون ﴾
﴿ موج در موج لدینا محضرون ﴾

« ترجمه » نور علم سلطانیده محو اولانلرك حس وعقللری باطنده موج موج
ایچره حق تعالی‌نك نزد ربانیسنده حاضردرلر « شرح » حواس ناطقه‌
لری انوار حقده محو ونابدید اولان ذوات کرامی کلیاً محو اولمش ظن ایتمه ؛ بالعکس

موج موج ودرجه درجه عند ربانیده حاضردرلر. نصل که آفتابك انواری لامع ایکن نجوم غیر مرئی ایسه‌ده سماء اعلاده باقیدرلر. اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ (یس) نك اوتوز اوچنجی آیت کریمه‌سنده‌در. شویله که: ﴿وان کل لما جمیع لدنیا محضرون﴾ معنای شریفی هر بر شیئلر نزدمزده مجموع واحضار اولنمشلردر.

مثنوی

﴿ چون شب آید باز وقت بارشد ﴾
﴿ انجم پنهـان شـده برکار شـد ﴾

« ترجمه » چونکه کیجه کلوب تکرار اجازت ورخصت وقتی اولدی؛ پنهان اولمش کواکب کار وایش اوزره اولدی « شرح » بعض دفعه حین سطوت وظهور تجلی آفتاب حقیقته روحانیون پنهان اولوب کندیلرینی بیله حس ایتمزلر ایکن حسب الحکمه اوتجلیات نورانیه چکلنجه کونش چکلدیکی حالده نجومك ظهوری کبی روحانیون دنیایه چسبان صفت بشریه ایله رونمون و معناً ضعیف البصر اولانلره رهنمون اولورلر.

مثنوی

﴿ بیهشان را دهد حق هو هوشها ﴾
﴿ حلقه حلقه حلقهـادر کوشهـا ﴾

« ترجمه » صهبای عشق ایله بیهوش ومستغرق انوار تجلیات اولنلره جناب حق تکرار هوشی وعقل صوریلرینی ویرر؛ کوشلرده حلقه حلقه اولدیغی حالده « شرح » انوار تجلیاته مستغرق اولنلری حکمت جناب خدا محودن صحوه کتوردکده اولکی عقللرینی اعاده بیوردقدنصکره حقارنده حلقه حلقه کبی بر چوق علوم واسرار بخش ونثار بیورر.

مثنوی

﴿ پای کوبان دست افشـان درثنا ﴾
﴿ ناز ناز ان ربنـا احییتنـا ﴾

« ترجمه » مسرتلرندن اياق اوراراق وال آچوب چارپارق حمد وثناده بولندقلری حالده كمال ناز ايله ديرلركه : اى ربمز ، بزى احيا ايلدك « شرح » روحانيون وعاشقان خدا عالم ملكوتده مستغرق انوار اولدقلری حالده حيات ابديه ايله شاكر ايكن عالم ناسوت وصحوه كلدكلرنده جانب حقدن ديكر انواع علوم وحقائق ايله بر قاتدها فيضياب اولدقلرنده حق تعالى يى عاشقانه مدح وثنا وكنديلرينى شربت عرفان ايله احيا ايدرلر .

مثنوى

آن جلود وآن عظـام ريخته
فارسان كشته غبـار انكيخته

« ترجمه » اولدوكلش جلد وپوستلر وكميكلر توزقوپاريجى سواريلر اولور شرح ، عشاق آلهينك مقام فناده جسملری اولقدر كسب ضعف ايلركه ، جلود وعظاملری قالمامش كبيدر ؛ فقط او آثار عشق نثار اصحابى ميدان واسع عرفانده سوار اولوب سرعت حركت وترقيدن غبار قوپاررلر ؛ كذلك بعدالموت بيتمش ظن وكمان اولان جلود وعظام برمقتضاى فرمان جناب يزدان مانند سـواران ميدان عرصاتده جولان ايدرلر .

مثنوى

حمله آرند ازعدم سوى وجود
درقيامت هم شكور وهم كنود

« ترجمه » قيامتده عدم جانبندن وجود طرفنه هم زياده شاكر اولنلر هم زياده كافر بولنانلر حمله كتوررلر « شرح » انسانلر وفات ايلدكدن صكره بعض كوتاه بينان نظرنده عدم عداولنورلر ، ايشته اومقوله يه دينوركه ، يوم قيامتده عدم ديديككز جانبدن هم اهل ايمان هم كافران وجوده كلمك اوزره شتابان اولورلر .

مثنوى

﴿ سرچه‌مى پيچى كنى ناديدهٔ ﴾
﴿ درعدم زاول نه سرپيچيدهٔ ﴾

« ترجمه » باشكى نه ايچون بوكوب كورمزلك ايدرسين ؟ ابتدا عدمده ايكن باشكى چويرمدكمى « شرح » اى منكروغافل ، عدم عدواعتبار ايلديكك موتدن صكره مخلوقات وجوده كله‌جكنه داثر اولان حقك امر و تبليغى ايچون انكار ايتدك . بو بابده كنديكى ناكام ونافرجام ايلرسين، اصلنى دوشنميورميسك، سنده عدم ايدك بعده دنيايه كلدك .

مثنوى

﴿ در عدم افشرده بودى پاى خويش ﴾
﴿ كه مراكه بركند از جاى خويش ﴾

« ترجمه » عدمده ايكن كندى اياغكى صيقه‌رق دير ايدك ، كه بنى وجوده كيم كتوره بيلور . « شرح » اى منكر ، سن عدم ايكن لسان حال ايله سويلر ومنكرلر لسان قال ايله ديرلر ، كه هيچدن برشى حاصل اولورمى؟ مع مافيه سن هيچ ايكن حاصل اولدك والآن هيچدن وجودلر ظهور ونيه بوقدر صورموتله ديارعدمه عبور ومرور ايدرلر اى منكر بد مصير بوخصوصده قدرت بديعهٔ الهيه‌يى دوشنمد. يكمى وينه نشئهٔ ثانيه‌ده ابده مستعد اولمق اوزره تكرار كسوهٔ وجود تلبس ايده‌جكنى اكلامدكمى .

مثنوى

﴿ مى نبينى صنع ربانيت را ﴾
﴿ كه كشيداوموى پيشانيت را ﴾

« ترجمه » ربانى اولان صنعى كورمزميسين ، كه سنى جبهه و آلنك صاچندن چكدى « شرح » اى منكر ، عبرتله نظر ايتمزميسين كه صنع الهى

نقدر عظیمدر واو صنع سنی نصل عدمدن زور ایله چکوب عالم وجوده کتوردی . ونچه اعضا وانعام وقوا بخش ایتدی ؛ امدی شکره بدل انکار ایتمك نه عظیم ظلمت نه وخیم ضلالتـدر . آیت کریمـه ده دخی (مامن دابة الاهو آخذ بناصیتها) معنای شریفی : هیچ بر دابه وحیوان یوقدر الا جنـاب حق آنی آلك صاچندن چکر . بو آیت جلیله عبادك جناب حقه قارشی ضعیف ومحکومیتلرینی بیان ایدر .

مثنوی

﴿ تا کشیدت اندرین انواع حال ﴾
﴿ که نبودت در کمان ودر خیـال ﴾

« ترجمه » حتی اول الله تعـالی سنی بو انواع حال ایچره چکدی ، او احوال متنوعه سـنك ظن وخیالکده یوغیدی . مآل عالیسی خلقت و تکون انسانیده بو قدر حالات و تغیرات بدیعه یی کورمکله منام غفلتدن اویانمنی بیان اولنغله مستغنئ شرحدر .

مثنوی

﴿ آن عدم اوراهماره بنده است ﴾
﴿ کارکن دیوا سلیمان زنده است ﴾

« ترجمه » اول عدم دائما جنـاب حقه بنده‌در . ای دیو ، کار وایش ایله سلیمان حیاتده وزنده‌در . « شرح » موجودات کبی عدم بیله جنـاب حقه مطیع وآنك خالص بندهٔ فرمان بریدر . ای شیطان وآنك صفتنده اولان بعض انسان غفلت ایتمه ، زیرا قدرت ربانیه دائم وباقیدر ، عاقبت سنی دنیا وعقباده معذب ولرزان ایلر ــ بو محلده سلیمان مستعارمنه وقدرت ربانیه مستعارلهدر .

مثنوی

﴿ دیو می سازد جفان کالجواب ﴾
﴿ زهره نی تادفع کوید یاجواب ﴾

« ترجمه » شيطان حوضلر كبى كاسه‌لر ياپار . قوت واقتدارى يوقدر كه امر اولنديغى شئ دفع ايتسون ويا جواب ويرسون . « شرح » شريعت مقدسهٔ اسلاميه‌نك احكام منيفه واصول متينهٔ شريفه‌سى جن وانسانلره بر چوق تكليفات وخدمات وضع ايتديره‌رك آنلردن هر برى خدمات مشروعه‌يى اجرا وايفايه مجبور اوليورلر . آنلردن عصيان وامر حقه بر درجه مخالفت وقوع بولمش اولسه روز جزاده دوچار مؤاخذه اوله‌جقلرى شبهه‌سزدر . كذلك جناب سليمانه مسخر قلنمش اولان طائفه جندن هيچ برفردى آنك امر وحكم قانونيسنه مخالفت ايده‌مزدى . زيرا مخالفت ايدنلره شدتله عذاب اولنه‌جغى طرف حقدن بيان واعلام بيورلمشدى . بو بيت شريفده اشارت اولنان آيت جليله سورهٔ سبأده‌در . شويله كه ﴿ يعملون له ما يشاء من محاريب وتماثيل وجفان كالجواب وقدور راسيات اعملوا آل داود شكراً وقليل من عبادى الشكور ﴾ معناى شريفى : جنلر جناب سليمانك استديكى شيئلرى ياپارلردى كه . اوده برطاقم قلعه وخانه وبيوك حوضلر كبى تكنه واوجاقلر اوزره ثابت قزغانلردن و برطاقم انبيا واوليانك مساجد ومحرابلرده ال آچوب مناجات وعبادت ايلدكلرينى حاكى تونج ومرمر وبللور كبى موادن تمثاللر وصورتلردن عبارت ايدى . امدى اى آل داود شكر ايدرك كوزل ومقبول ايشلرده بولنوكز وقوللرمدن شكور اولنلر آزدر » معلوم اوله كه اووقتده صورتلر مساجد ومعابدده بولنديريله‌رق كورن مؤمنلره كمال شوق ايله عبادته شوق حاصل اولور ايدى . بعده شريعت اسلاميه‌ده حرام قلندى .

مثنوى

﴿ خويش رابين چون همى لرزى زبيم ﴾
﴿ مر عدم را نيز لرزان دان مقيم ﴾

« ترجمه » كنديكى كوركه هيچلق وعدم خوفندن نصل تترسين ؛ عدمى دخى جناب حقك خوفندن دائما تتره‌يجى بيل . « شرح » مولانانك شو بيت شريفى شوكا اشارتدركه انسانلرك بوجهان فانى ومسكن وهمى‌يه كلمرندن مقصد او جهانك مزخرفاتنه كوكل ربط ايتمك دكلدر . بلكه بونجه انبيا وصلحانك سلوك ايده‌كلدكلرى طريق هدايت واعماله كيدوب آنلرك اثرلرينه اقتفا و تبعيتله

حیات ابدی وسعادت سرمدی تحصیل اولنمقدر . بناءً علیه ختام عمرله بر انسان جانب عدمه کیدجکی کبی کافهٔ اعدام واموات‌ده امر الٓهی واصل ورسیده اولدقده بی اختیار وجوده کلور . امدی احیاء اموات وارواحك اجساد وبدنلریله برابر حشر اولملری محقق اولور .

مثنوی

﴿ ورتو دست اندر مناصب می زنی ﴾
﴿ هم زترست انکه جانی می کنی ﴾

« ترجمه » واکر سن منصبلره ال اورر ایسه‌ك اوحال دخی سنك خوفکدر ، او نوع آمالك جان قلع ایتمکه وچکشمکه سبب اولور . « شرح » بر مقصد خیر و برفکر عالی ایچون مناصب واموال ارامیوب حظوظ نفسانیه و شهوات حیوانیه الده ایتمك ایچون اراینلر . بالآخره نادم اوله‌رق کرفتار خسران اولورلر . چونکه سعادتلرینی حیات مستعار دنیایه حصر ایتمشلردر .

مثنوی

﴿ هرکه جز عشق خدای احسنست ﴾
﴿ که شکر خواریست آن جان کندنست ﴾

« ترجمه » هر نه شی که احسن اولان عشق خدادن بشقه‌در ، او بشقه اولان شی ولو شکر یجیلك اولسه دخی معاً جان قوپارمق وجان چکشمکدر . « شرح » الله عشقنه یاپیلان ایشلر مقبولدر دیمکدن عبارتدر .

مثنوی

﴿ چیست جان کندن سوی مرك آمدن ﴾
﴿ دست در آب حیاتی نازدن ﴾

« ترجمه » جان قوپارمق وجان چکشمك ندر ؟ موت جانبنه کلمك وآب حیاته ال اورمامقدر . « شرح » برکمسه‌که اولومدن قورقارسه عشق وعرفاندن محروم اولمش اولور .

مثنوی

﴿ خلق را دو دیده در خاك و ممات ﴾
﴿ صد گمان دارند در آب حیات ﴾

« ترجمه » انسانلرك ایکی کوزی تراب و موتده‌در و آب حیات ایچون یوزلرجه ظن وشبهه طوترلر « شرح » بوندن مقصد حیات ابدی‌یه و سعادت سرمدیه آخرتده‌در .

مثنوی

﴿ جهد کن تا صد گمان گردد نود ﴾
﴿ شب برو ورتو بخسپی شب رود ﴾

« ترجمه » جهد وسعی ایله تا که یوز ظن وگمان طقسان اولسون ؛ کیجه یوری واکر یورومیوب اویور واویقوده قالور ایسه‌ك کیجه کیدر . « شرح » هر کمسه که اثر جلیل ذات نبوی‌یه تابع اولور ایسه سلامت بولور .

مثنوی

﴿ در شب تاریك جوی آن روز را ﴾
﴿ پیش کن آن عقل ظلمت سوزرا ﴾

« ترجمه » اول کونی قراناق کیجه‌ده ایسته ؛ اول ظلمت یاقیجی عقلی پیش واوکنه وضع ایله . معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ در شب بدرنك بس نیکی بود ﴾
﴿ آب حیوان جفت تاریکی بود ﴾

« ترجمه » بدرنك وسیاه اولان کیجه‌ده چوق ایولك اولور ، آب حیات ظلمتك جفت وقرینی اولور . معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ سر زحفتن کی توان بر داشتن ﴾
﴿ با چنین صد تخم غفلت کاشتن ﴾

« ترجمه » انسان یاتمقدن و اویومقدن باش نه وقت قالدیر بیلور ؟ بوقدر تخم اکمکله برابر معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ خواب مرده لقمه مرده یارشد ﴾
خواجه خفت ودزدشب برکارشد ﴾

« ترجمه » میت اولان اویقو وکذلك میت اولان لقمه بر برینه یاراولدی ، افندی اویودی وخرسز کیجه وقتی کاروسرقتده اولدی « شرح » دنیاده غفلت وحرام برابر اوله رق او انسانی محروم ایدرلر .

مثنوی

﴿ تو نمی دانی که خصمانت کنید ﴾
﴿ ناریان خصم وجود خاکنید ﴾

« ترجمه » سن بیلمزمیسین که دشمنلرك کیملردر ؛ ناریلر خاکیلر سنك دوشمنکدر . « شرح » یعنی آتشدن خلق اولنان انس و جن شیطانلری سنك خصمنکدر .

مثنوی

﴿ نار خصم وفرز ندان او اوست ﴾
﴿ همچنانکه آب خصم جان اوست ﴾

« ترجمه » آتش صوبك وصودن تولد ایدنلرك دشمنیدر ، نصل که صو دخی آتشك جانڭ دشمنیدر « شرح » ابوالبشر جناب آدم ایله دنیاده مخلوقات صودن یارادلدقلری وجهله شیطان ناری دخی صویه خصمدر .

مثنوی

﴿ آب آتشرا کشد زیرا که او ﴾
﴿ خصم فرزندان آبست وعدو ﴾

« ترجمه » صو آتشی اولدیرر وسوندرر ، زیرا که آتش صویك واولادینك دشمنیدر معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ بعد ازان این نار نار شهوتست ﴾
﴿ کاندر واصل گناه وذلتست ﴾

« ترجمه » ناری اولان شیاطیندن صکره شهوت دخی ناردر ؛ زیرا نار شهوتده گناه وجرمك اصلی واردر « شرح » غیرمشروع شهوات هپ ناریدر .

مثنوی

﴿ نار بیرونی باآبی بفسرد ﴾
﴿ نارشهوت تابدوزخ می برد ﴾

« ترجمه » خارجده اولان آتش صوایله مرده واطفا اولنور ؛ اما شهوت آتشی صاحبنی جهنمه قدر گتورر « شرح » اتش صوایله صونر فقط شهوات انسانی جهنمه گتورر .

مثنوی

﴿ نار شهوت می نیارامد باب ﴾
﴿ زانکه دارد طبع دوزخ درعذاب ﴾

« ترجمه » شهوتك ناری صو ایله ساکن اولماز ؛ زیرا عذابده جهنم طبعنی طوتر « شرح » شهوت نار کبیدر دائما زیاده استر .

مثنوی

﴿ نار شهوت را چه چاره نوردین ﴾
﴿ نورکم اطفاء نار الکافرین ﴾

« ترجمه » شهوتك آتشنه چاره واردر دیر ایسه‌ك آكا چاره دینك نوریدر ای مؤمنین سزك نوریكز كافرلرك نارنی اطفا ایلدی « شرح » بوندن مقصود اعمال صالحه ایشلینلرك چابوق ناردن كچملریدر .

مثنوی

﴿ چه کشد این نار را خدا ﴾
﴿ نورا ابراهیم را ساز اوستا ﴾

« ترجمه » بو نار شهوتی نه سوندرر ؟ جناب خدانك نوری سوندرر ؛ ابراهیم علیه‌السلامك نورینی استاد اتخاذ ایت ، « شرح » عشق حق بر نور معنویدركه نار شهواتی سوندرر .

مثنوی

﴿ تاز نار نفس چون نمرود تو ﴾
﴿ وارهد این جسم همچون عودتو ﴾

« ترجمه » تا نمرود کبی اولان سنك نفسك ناردن مانند عود اولان جسمك قورتلمش اولسون « شرح » امر حقه وبرانسان كامله تابع اول تا كه ؛ شهوات آتشلری سونیورسون .

مثنوی

﴿ شهوت ناری بر اندن کم نشد ﴾
﴿ او به‌ماندن کم شودبی هیچ بد ﴾

« ترجمه » ناری اولان شهوت نفسانی سورمکله واستدیکنی ویرمکله اکسلك اولمدی ؛ شبهه سزکه ویرمامکله نفس اکسیلوب بی درمان قالور — معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ تا که هیزم می نهی بر آتش ﴾
﴿ کی بمرد آتش از هیزم کشی ﴾

« ترجمه » تا که آتشه اودون قورسین ؛ هیچ اودون چکمکدن آتش منطفی اولوب سونرمی ؟ « شرح » شهوته دواملە نفس ارزو ایدرنصل که آتش اودونلری استر .

مثنوی

﴿ چونکه هیزم باز گیری نار مرد ﴾
﴿ زانکه تقوی آب سوی نار برد ﴾

« ترجمه » چونکه آتشدن اودونی کیرو طوتر ایسه‌ك آتش سونر ؛ زیرا تقوی ، صویی آتش جانبنه کتوردی . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ کی سیاه کردد ز آتش روی خوب ﴾
﴿ کو نهد کلکونه از تقوی القلوب ﴾

« ترجمه » کوزل یوز آتشدن نصل سیاه اولور که ، او یوز تقوای قلوبدن کلکونه وزینت ابدیه قور . « شرح » کوزل عملر ایله اشتغال ایدنلر تنویر قلب ایتمش اولورلر .

﴿ آتش افتادن در شهر بایام امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه ﴾

امیر المؤمنین جناب عمرك خلافتنده شهره آتش دوشدیکنه دائردر .

مثنوی

﴿ آتشی افتاد در عهد عمر ﴾
﴿ همچو چوب خشك می خورد او حجر ﴾

« ترجمه » حضرت عمر رضی الله عنهك عهد جلیلنده شهره بر آتش دوشدی ، طاشلری قوری چوب کبی یرویقار ایدی . وارسته‌در .

مثنوی

﴿ در فتاد اندر بنا وخانها ﴾
﴿ تازد اندر پر مرغ ولانها ﴾

« ترجمه » اول آتش بنا وخانه‌لره دوشدی ، اول درجه‌ده که قوشلرك قناد ویوالرینه اوردی . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ نیم شهر از شعلها آتش کرفت ﴾
﴿ آب می ترسید ازان‌ومی شکفت ﴾

« ترجمه » شهرك نصفی شعله‌لردن آتش طوتدی وصو او آتشدن قورقدی وشدتندن متعجب اولدی — آتشك شدتی او مرتبه‌ده کسب عظمت ایلمشدر ، که صو بیله خوف وحیرتده قالدی . معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ مشکهای آب و سرکه می زدند ﴾
﴿ بر سر آتش کسان هوشمند ﴾

« ترجمه » عاقل اولان کسەلر صو وسرکه قاب وطلوملرینی آتشك باشی اوزره اوردیلر .

مثنوی

﴿ آتش از استیز افزون می شدی ﴾
﴿ می رسید اورا مدد از بی حدی ﴾

« ترجمه » آتش ایسه عنادندن زیاده اولور ایدی ؛ بی حد اولان عالم غیبدن اکا مدد وامداد یتیشور کبی ایدی . « شرح » آنده بر سبب معنوی وار ایدی دیمکدر .

مثنوی

﴿ خلق آمد جانب عمر شتاب ﴾
﴿ کاتش ما می نمیرد هیچ ازاب ﴾

« ترجمه » خلق حضرت عمره عاجلاً کلدی ودیدیلرکه ، بزم آتشمز صودن سونمز وطرده اولمز — بو حکایه کلەجکدر .

مثنوی

﴿ کفت آن آتش زآیات خداست ﴾
﴿ شعلهٔ از آتش بخل شماست ﴾

« ترجمه » حضرت عمر انلره دیدی ، که او آتش جناب حقك علامات صمدانیەسندن فقط سبی سزك بخلکز آتشندن بر شعلەدر . « شرح » بخل وامساك اویله بر آتش معنویدرکه بیوك بر شهری یقان آتش اکا نسبت بر شعله قالیر .

مثنوی

﴿ آب بگذارد ونان قسمت کنید ﴾
﴿ بخل بگذارد اگر آل منید ﴾

« ترجمه » صودن واز کچکزده اکمك تقسیم ایدیکز ؛ بخلی براغیکز ، اکر بنم اهلم ایسه‌کز . « شرح » حضرت عمر بیورر ، که ای غافلان ، فقیرلرك کوکلری یاندیغندن سزه اصابت‌ایدن آتشی صدقه‌لر ایله سوندیرکز .

مثنوی

﴿ خلق کفتندش‌که در بکشوده‌ایم ﴾
﴿ ما سخی واهل فتوت بوده ایم ﴾

« ترجمه » خلق عمر رضی‌الله عنهه دیدیلر ، که بز قپولرمزی آچمش وسخی واهل فتوت اولمشز [وارسته شرحدر] .

مثنوی

﴿ کفت نان در رسم وعادات داده اید ﴾
﴿ دست از بهر خدا نکشاده اید ﴾

« ترجمه » حضرت عمر انلره بیوردی ، که سز اکمکی رسم وعادتده ویرمشسکز ؛ اما حق تعالینك رضاسیچون الکزی آچمامشسکز . « شرح » صدقه ویرلك خصوصنده رضای حق کوزدلمك لازمدر .

مثنوی

﴿ بهر فخر بهر بوش و بهر ناز ﴾
﴿ نه از برای ترس وتقوی ونیاز ﴾

« ترجمه » ویردیککز اکمکی فخر وکثرت و ناز ایچون ویردیکز ؛

حق تعالینك خوفندن وتقوی ونیازدن طولایی دکلدر . « شرح » ریاکارانه ویریلان صدقه‌لر بی فائده‌در .

مثنوی

﴿ مال تخمست و بهر شوره منه ﴾
﴿ تیغ رادردست هر دهزن مده ﴾

« ترجمه » مال تخمدر ، آنی هر چوراق یره قویمه وا کمه ، قلنجی هر قطاع طریقك النه قومه « شرح » صدقه‌لر معصیت صادر اولمیانلره ویرلمك مراسم اسلامدندر .

مثنوی

﴿ اهل دین را بازدان از اهل کین ﴾
﴿ همنشین حق بجوابا او نشین ﴾

« ترجمه » اهل دینی اهل کیندن کیرو بیل وفرق ایت ؛ حقك همنشین ومقربینی ایسته وانلرله اوتور . « شرح » مقصد عالی ، اولیاء الله اولیا ایله اولمق سبب نجاتدر .

مثنوی

﴿ هرکس بر قوم خود ایثار کرد ﴾
﴿ کاغه پندار که اوخود کار کرد ﴾

« ترجمه » هر برکسه کندی قومی اوزره ایثار وسخا ایلدی و بویله ایثاردن احمق ونادن ظن ایلر ، که کوزل بر ایش ایتدی . « شرح » بومألده شرح چکشمدر .

« خدو انداختن خصم در روی امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه »
« و انداختن علی شمشیر از دست »

جناب علی خصملرندن برینه قلیج چکمك ایسته‌دکنده خصم مبارك یوزلرینه توکوروب علی دخی قلنجی الندن اتدیغنه دائردر .

مثنوی

« از علی آموز اخلاص عمل »
« شیر حق را دان مطهر از دغل »

« ترجمه » عملك خلوصنی علیدن اوکرن و او جناب حیله‌لردن پاکدر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

« در غزا بر پهلوانی دست یافت »
« زود شمشیری بر آورد و شتافت »

« ترجمه » علی رضی الله عنه غزاده بر پهلوان اوزره ال بولوب غلبه چالدی و درحال شمشیر آبدارلرینی یوقاری کتوردیلر . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

« او خدو انداخت در روی علی »
« افتخار هر نبی و هر ولی »

« ترجمه » او مغلوب پهلوان حضرت علینك مبارك یوزینه توكوردی ؛ اول علی كه هر نبی و ولینك افتخاریدر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ آن خدوزد بر رخی كه روی ماه ﴾
﴿ سجده آرد پیش او درسجده‌گاه ﴾

« ترجمه » اول پهلوان مغلوب ، بر یوزه توكوردی ، كه ماهك یوزی سجده ایده‌جك یرده ووقتده اول وجه مبارك اوكنه سجده كتورر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ درزمان انداخت شمشیر آن علی ﴾
﴿ كرد او اندر غزاش كاهلی ﴾

« ترجمه » اول افتخار انبیا واولیا اولان علی المرتضی درحال سیفی آتدی وپهلوانك غزا وقتلندن كاهللك ایدوب واز كچدی . بوده وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ كشت حیران آن مبارز زین عمل ﴾
﴿ وز نمودن عفو ورحمت بی محل ﴾

« ترجمه » اول مبارز پهلوان جناب علینك بو عملندن حیران و بی محل اوله‌رق عفو ومرحمت كوسترمكدن متعجب اولدی . « شرح » پهلوانك قباحتدن طولایی اعدامی مقرر ایكن مظهر عفو اولمشدر.

مثنوی

﴿ كفت برمن تیغ تیز افراشتی ﴾
﴿ ازچه افكندی مرا بكذاشتی ﴾

« ترجمه » ينه پهلوان حضرت علی‌يه ديدی كه : ياعلی، سن بنم اوزريمه كسكين قليج قالديردك ، صكره نه ايچون قليجی الدك ؟ و بنی اعدامدن براقدك ؟ سبب عفو آتيده بيان اولنور .

مثنوی

﴿ آنچه ديدی بهتر از پيكار من ﴾
﴿ تا شدی توسست در اشكار من ﴾

« ترجمه » بنم جنكمدن وقتلمدن دها ايو نه شی كوردك ، كه بنی صيد وشكار ايتمكده سست اولوب فراغت ايلدك ؟ « شرح » پهلوان دييوركه بنم كبی بر قباحتكارك قتلی لازم ايكن عفو ايتدك .

مثنوی

﴿ آنچه ديدی كه چنين حشمت نشست ﴾
﴿ تا چنان برقی نمود باز جست ﴾

« ترجمه » اول كورديكك ندركه ، قهر وغضبك ساكن اولدی ونه عجب كه بويله بر برق وشمسك كورنميله‌صچرايوب كيرو دوندی؟ معناسی آچيقدر.

مثنوی

﴿ آن چه ديدی كه مرا زان عكس ديد ﴾
﴿ در دل وجان شعلهٔ آمد بديد ﴾

« ترجمه » ياعلی ، نه كوردك كه سنك بو حالك ورؤيتك عكسی بنم جانمه شعله كلوب كورنمش اولدی . « شرح » پهلوان علينك دقائقه واقف اولديغنی حس ايتمشدر .

مثنوی

﴿ آن چه ديدی برتر از كون مكان ﴾
﴿ كه به از جان بود وبخشيديم جان ﴾

« ترجمه » یاعلی ، اول شی که سن کوردك کون ومکاندن وکافهٔ جهاندن وجاندن بیله دها ایو واعلا ایدی ، که بکا جان باغشلادك . معناسی آچیقدر .

مثنوی

در شجاعت شیر ربانیستی
در مروت خود که داند کیستی

« ترجمه » یا علی ، شجاعت وقهرمانلقده شیر خداسین ؛ یامروتده نه بیوك اولدیغك بر الله بیلور ! [نه بلیغانه تعریفدر] .

مثنوی

در مروت ابر موسیٔ تیه
کامد ازوی خوان ونان بی شبیه

« ترجمه » مروت بخششده (تیه) صحراسنده اولان حضرت موسی یه مخصوص سحاب و بلوطسین که او سحابدن امثالسز سفره وا کمك کلدی — جناب موسی نك بو یولده نائل اولدیغی انعام قرآن عظیم الشانده ذکر و بیان بیورلمشدر . معناسی غایت آچیقدر .

مثنوی

ابرها کندم دهد کانرا بجهد
پخته وشیرین کند مردم چوشهد

« ترجمه » بلوطلر بغدای ویررلر که ، آنی سعی ایله انسان پیشورر و بال کبی طاتلی ایلر . « شرح » سعی وغیرتسز هیچ بر ثمره حاصل اولماز دیمکدر .

مثنوی

ابر موسی پر رحمت بر کشاد
پخته وشیرین بی زحمت بداد

« ترجمه » حضرت موسی‌نك بلوطی رحمت قنادینی آچدی و پیشمش وشیرین اوله‌رق زحمتسز مأكولات ویردی . « شرح » سنك دخی یاعلی عفو و مرحمتك بارانی بلا زحمت بنی احیا ونائل سعادت عظما ایلدی .

مثنوی

﴿ از برای پخته خواران كرم ﴾
﴿ رحمتش افراخت در عالم علم ﴾

« ترجمه » پیشمش و حاضر اولمش مأكولاتی اكل ایدیجیلر ایچون آنك رحمتی عالمده علم ولوا قالدیردی ومشهور اولدی. معناسی آچیقدر .

مثنوی

﴿ تا چهل سال آن وظیفه وآن عطا ﴾
﴿ كم نشد یك روز زان اهل رجا ﴾

« ترجمه » قرق سنه قدر اول وظیفه و احسان اهل رجا اولان قوم موسادن بركون ناقص ونقصان اولمامشدر . [بوكیفیت دخی مثبت اولوب وارستهٔ شرحدر].

مثنوی

﴿ تاهم ایشان از خسیس خاستند ﴾
﴿ كند وناوتره وخس خواستند ﴾

« ترجمه » تاكه قوم موسادن بعضیلری خستلرندن وعادی شیئلره میلرندن طولایی قالقوب پراسه وتره ومارول كبی خسیس وعادی شیئلر استدیلر « شرح » بوده قرآن عظیم الشانده مصرحدر . بوكا دائر اولان آیت كریمه شرح عاجزانه‌مك دیكر محلنده درج وترجمه اولنمشدر .

مثنوی

﴿ امت احمدکه هستند از کرام ﴾
﴿ تا قیامت هست باقی آن طعام ﴾

« ترجمه » فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینک امتی که اکرم ملل سابقه‌در . بو امت مرحومهٔ محمدیه ایچون بو طعام قیامته دکین باقیدر « شرح » امت مرحومهٔ اسلامیه‌نك اکرم اولدیغنه دائر واقع اولان اخبار وادله بی نهایه‌در . جناب موسی‌نك قومنه قرق سنه مدت ایچون خوان وسفره اعطا بیورلمش ایکن امت محمدیه‌یه تا قیام ساعته قدر حکم جلیله ونعم سابغهٔ قرآنیه باقی ومستمر اوله‌رق احسان بیورلمش ومدنیت وترقیات اسلامیه‌نك تعالی وتزایدی نسبتنده حقائق جلیلهٔ شریعت بر قاتدها تظاهر ایلیور .

مثنوی

﴿ چون ابیت عند ربی فاش شد ﴾
﴿ یطعم یسقی کنایت زاش شد ﴾

« ترجمه » چونکه بن ربمك نزدنده کیجه‌لرم ، حدیث شریفی فاش وآشکار اولدی بنی ربم اطعام واسقا ایلدی عباره‌سی اول طعام وسقی معنویدن کنایه اولمشدر « شرح » نبی عالیشان وممدوح عالمیان افندمز حضرتاری چوق دفعه‌لر کوندوز صائم ایکن کیجه وقتی دخی اکل بیورمزلرایدی وبناءً علیه صومی کیجه‌یه ایصال ایدرلردی . بونوع صومی اجلهٔ اصحابدن بعضیلری طوتمق ایسته‌مشلر ایسه‌ده حضرت مفخر کائنات جانب سامیلرندن مرحمةً اجازت ومساعده بیورلمدی . آنك اوزرینه اصحاب کرام دیدیلرکه : « انك تواصل یارسول الله » یارسول الله ذات پاکك صومی کوندوزدن کیجه‌یه ایصال بیوررسیك . آنلره جواباً بیوردیلر ﴿ لستم فی ذلك مثلی ﴾ یا اصحابم ، بوخصوصده سز بنم کبی دکلسکز ؛ زیرا ﴿ ابیت عند ربی یطعمنی ویسقینی ﴾ بن ربمك نزدنده کیجه‌لرم ونی اطعام واسقا ایلر » نزد وکیجه‌لمك واطعام واسقا ایلمك الفاظی انسانلرك استعمال ایلدکلری تعبیراته مناسب وسزا اولوب معنای حقیقیلری معنوی اولدیغی

امرجلیدر ؛ مع مافیه بو حقایق کندی فکر وظنلری اوزره تأویله قیام ایدن بعض کمسه‌لر شایان تعزیر اولدقلری بحث بیان اولنه‌جقدر .

مثنوی

﴿ هیچ بی تأویل این‌را در پذیر ﴾
﴿ تادر آیددر گلوچون شهد شیر ﴾

« ترجمه » هیچ تأویلسز بو حدیثك معناسنی قبول ایله ، تا که بوغازه‌بال وسودکبی طاتلی کلسون « شرح » ذکری سبق‌ایدن‌حدیث‌شریفی بعضیسی تأویل وتوجیه ایدرك جناب رسالتمأب افندمزك بنی‌الله اطعام‌واسقا ایلدی بیورمسندن مقصد عالیٔ نبوی شودرکه طعام وشرب یرینه کجر صومدن بر کد ومشقت چکمدم دیمکدر. سؤال وارد اولورکه ، رسالتمأب افندمز جناب حقدن اطعام واسقا اولندیسه او حالده اورج بوزلدی . اویله برسؤال مقدره جواب اوله‌رق بر قاچ بیتلردن صکره بیوریلور که : حق تعالی اراده بیورنجه انسانی اویله بسلر که عقلك خبری اولمز ؛ بناءً علیه بو ابیات شریفه‌دن ا کلاشیلور که ، حضرت نبوتمأبك حقلرنده شو طعام وسقی اصحاب تأویلك دیدکلری کبی صرف بر فکر وتأملدن عبارت دکلدر . بلکه ظاهر بدنی‌ده قوتده طوته‌جق بر بسلمکدر .

مثنوی

﴿ زانکه تأویلست واداد عطا ﴾
﴿ چونکه بیند آن حقیقت‌را خطا ﴾

« ترجمه » زیرا نا بمحل تأویل ایتمك عطا واحسان ربانینك کیرو دونمسنه سببدر ؛ چونکه حقیقت اولان احسان وعطای صمدانی‌ی عقل جزئی واسطه‌سیله رد وآنی خطا دیه‌رك تأویله قیام ایتمك بروجه بالا رد عطادر .

« شرح » مثلا آخرتده بك‌چوق مادی نعمتلر اولدیغی قرآن عظیم الشانده صراحةً مذکوردر وقدرت ومرحمت ربانیه‌نك زیر تصرفنده‌در . امدی جنات عالیاتك نعمتلری مادی دکلدر . بلکه او مادیاتدن مقصد ، صرف

افکار وملاحظاتدر دیمکده صریح قرآنی باطلانه تأویل ایله نعم ربانیه‌یی رد و انکار اولدیغی وارستهٔ بیاندر . اما بعض آیات جلیله و احادیث شریفه واردرکه انسانلرك اکلایه بیله‌جکلری درجه‌ده الفاظ ایله ایراد اولنمشکن فقط اوالفاظدن اکلاشیله بیلن معنا مقصد اولمدیغندن تأویل وتوجیه ایدلملری علما طرفندن ذکر وقبول اولنمش و اویله نصوص شرعیه‌نك تأویلی‌ده ینه تأویله اقتدار واستنباط احکام قوتنی حائز بولنان علمادن قبول اولنور . « مثلا ید الله فوق ایدیهم وجاء ربك » کبی آیات شریفه‌ده ید و مجیٔ لفظلرینك دلالت ایلدکلری معنانك حقیقی و مادیسی مقصود اولمیوب یددن قدرت ومجیٔ‌دن تجلینك ظهوری دیمکدر .

مثنوی

﴿ آن خطادیدن زضعف عقل اوست ﴾
﴿ عقل کل مغزست وعقل جزؤ پوست ﴾

« ترجمه » فخر عالمه واقع اولان اطعام واسقای ربانی‌یی قبول ایتمیوب خطایه نسبت ایله تأویله قیام ایده‌نك بو حالی ضعف عقلندندر ؛ زیرا بونلری قبول ایلیان عقل کل مغز وحقیقتدر وصاحب تأویلك استناد کاهی اولان عقل جزئی پوست وقشردر . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ خویش را تأویل کن نه اخبار را ﴾
﴿ مغزرا بد کون نی کلزار را ﴾

« ترجمه » ای عقل جزئه مستند اخبار وارادات الٓهیه‌یی واحادیث نبویه‌یی تأویله قیام ایدن غافل ؛ بویله تأویلاته جرأت ایده‌جکنه کندیکی تأویل وتوجیه ایت ومغز ظن ایلدیکك کندی اوهام عقلیه‌که بد وفنادی . زنهار کلزار حقیقته بد و فنا سویله . [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوی

﴿ ای علی که جمله عقل دیدهٔ ﴾
﴿ شمهٔ واکواز انچه دیدهٔ ﴾

« ترجمه‌سی » ای علی، سن که جمله‌عقل وچشم حقیقت‌سین؛ اول‌احوالدن که کوردك؛ بر شمه وجزء قدر اولسون کیرو سویله — بو افاده ینه پهلوان طرفندن اولوب وارستهٔ شرحدر.

مثنوی

﴿ تیغ حلمت جان‌مارا چاك کرد ﴾
﴿ آب علمت خاك مارا پاك کرد ﴾

« ترجمه‌سی » یا علی سنك حلمك قلنجی بزم جانمزی چاك و پاره ایلدی؛ سنك علمك آب زلالی بزم خاك جبلتمزی پاك قیلدی. وارستهٔ شرحدر.

مثنوی

﴿ باز کودانم که این اسرار هوست ﴾
﴿ زانکه بی شمشیر کشتن کار اوست ﴾

« ترجمه‌سی » یاعلی، کیرو سویله، بن بیلورم‌که بو اسرار هو وحقایق ربانیه‌در، زیرا شمشیرسز اولدیرمك جناب حقك کاریدر. وارستهٔ شرحدر،

مثنوی

﴿ صانع بی آلت و بی جارحه ﴾
﴿ واهب این هدیهان رابحه ﴾

« ترجمه‌سی » اویله الله که، آلتسز وجارحه‌سز صانع وفائده‌لی هدیه‌لرك واهبیدر. [وارستهٔ شرحدر].

مثنوی

﴿ صد هزاران می چشاند هوش را ﴾
﴿ که خبر نبود دو چشم وکوش را ﴾

« ترجمه » نیجه یوز بیك (می) وشرابی عقله اذاقه ایدوب طاتدرر ؛ اویله اذاقه ایلر که ایکی کوز ایله قولاغك هیچ خبری اولمز وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ باز کوای باز عرش خـوش شکار ﴾
﴿ تاچه دیدی این زمان از کردکار ﴾

« ترجمه » کیرو سویله ، ای عرش اعلانك خوش شکار وکوزل آولایجی شاهین معرفتی . تا بو زمان که بنی اعدامدن براقدك ، جناب کبریادن نه کوردك ؟ وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ چشم توادراك غیب آموخته ﴾
﴿ چشمهای حاضران بردوخته ﴾

« ترجمه » یا علی ، سنك چشـمك اسرار غیب ادراکنی اوکرنمشـدر ، بو صره‌ده که سـائر حاضر اولنلرك کوزلری دیکلمش کبی اولوب بو حقیقتدن بر شیء کوره‌مدیلر . وارستهٔ شرحدر.

مثنوی

﴿ آن یکی ماهی همی بیند عیان ﴾
﴿ وان یکی تاریك می بیند جهان ﴾

« ترجمه » اول بر کمسه بر ماهی آشکار کورر ودیکر کمسه جهانی تاریك ومظلم کورر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ وان یکی سه ماه می بیند بهم ﴾
﴿ این سه کس بیشته یك موضوع نیم ﴾

« ترجمه » واول بر کمسه اوچ ماهی برابر وبردن کورر وبو بیان اولنان اوچ کمسه اوت بر موقعده وبر محلده درلر « شرح » ظلمات ناسوتده قالانلر کبی اولمه . هرشیئه نظر عبرتله نکران وعظمت الهیه یه حیران اول .

مثنوی

﴿ چشم هر سه باز وگوش هر سه تیز ﴾
﴿ در تو آویزان واز من در گریز ﴾

« ترجمه » بو بیتده تعداد اولنان اوچ کمسه نك کوزلری آچیق وقولاقلری کسکین اولوب حاللری سکا آچیلمش وبندن قاچمش ومکتوم قالمشدر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ سحر عینست این عجب لطف خفیست ﴾
﴿ بر تو نقش گرك بر من یوسفیست ﴾

« ترجمه » کوز سحرمیدر ؟ یوقسه لطف خفیمیدر ؟ بو حال پك عجیبدر . سکا قوردنقشی کبی چرکین وبنم اوزریمه یوسف کبی کوزل ومستحسن کورینور وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ عالم ارهجده هزاران وفزون ﴾
﴿ نیست این هجده بهر چشمی زبون ﴾

« ترجمه » جناب حقك خلق ایلدیکی عالملر اون سکز بیك ویا دها زیاده اولسه

بو اون سكز بيك عالم هر بر كوزه زبون دكلدر ، يعنى انلرى هر كوز كوره من .
وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ راز بكشا اى على المرتضى ﴾
﴿ اى پسى سوءالقضا حسن القضا ﴾

« ترجمه » اى على المرتضى ، رازى آچ وهويدا قيل ، اى چوق قضا
واردركه ابتدا فنا ايكن بعده لطف خدا آنى كوزل قضايه تبديل ايلر بودخى
وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ ياتو واكو آنچه عقلت يافتست ﴾
﴿ يا بكويم آنچه بر من تافتست ﴾

« ترجمه » اى على ياسن سويله اول حالى كه ، سنك عقلك بولمشدر .
ياخود بن سويله يم او شيئى كه بنم اوزريمه پارلامشدر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ ازتو بر من تافت چون دارى نهان ﴾
﴿ مى فشانى نور چون مه بى زبان ﴾

« ترجمه » اى على چونكه بر حال معنوى سنك توجهكدر بنم دل وجانمه
طوغوويردى خفى طوتمق استرسين ؟ حالبوكه جنابك زبانسز اولان ماه كبى انوار
نثاردر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ ليك اكردر كفت آيد قرص ماه ﴾
﴿ شب روانرا زودتر آرد براه ﴾

« ترجمه » لكن اكر قرص ماه كلامه كاور ايسه كيجه كيدن يولجيلرى چابك يوله كتورر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ از غلط ايمن شوند واز ذهول ﴾
﴿ بانك مه غالب شود برباك غول ﴾

« ترجمه » اى شير خدا ، تكلم وكفتاركزله كيجه يورويجيلر كبى اولان اصحاب دنيا غفلتدن متنبه اولورلر ؛ زيرا ماهك صداسى غول و شيطانك صداسنه غالب اولور . وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ ماه بى كفتن چوباشد رهنما ﴾
﴿ چون بكويد شدضيا اندر ضيا ﴾

« ترجمه » ماه سويلسه دخى ضياسيله رهنما اولور ايكن برده سويليه‌جك اولسه ارتق نور على نور اولور . وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ چون تو بابى آن مدينهٔ علم را ﴾
﴿ چون شعاعى آفتاب حلم را ﴾

« ترجمه » ياعلى ، چونكه ذات پاكك علم ودانش شهرينك قپوسى‌سين وچونكه حلم آفتابك پرتو وشعاعيسين — بو بيتك مألى آتيده‌اكمال اولنور . آفتابدن مقصد ، دخى جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرى اولمغله وارستهٔ شرحدر .

مثنوى

﴿ باز باش اى باب بر جوياى باب ﴾
﴿ تا رسد از توقشر اندر لباب ﴾

« ترجمه » ای باب مدینهٔ علم ، طالب باب اوزره آچیق اول ؛ تا قشر وپوستلر لب ومغز مرتبه‌سنه ایرشسونلر . « شرح » اشارت اولنان ﴿ انا مدینة العلم وعلی بابها ﴾ حدیث شریفك معناسی بن علمك شهریم وعلی او شهرك بابیدر .

مثنوی

﴿ هر هوا وذرهٔ خود منظریست ﴾
﴿ ناکشاده کی کود کانجا دریست ﴾

« ترجمه » هرهوا وذرّه ارائهٔ حقیقت ایچون اصحاب انصافه کوره بر منظر ودریچهٔ حقیقتدر ؛ بو محل آچلمز دیملك نوقت صحیح اولور ؟ اول محل وشهر ایچون‌که آنده باب وقپو واردر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ تا نبکشاید دری را دیده بان ﴾
﴿ دردرون هرکز نجنبد این کمان ﴾

« ترجمه » دیده بان ومحافظ قپویی آچمینجه مدینه وسرای ایچنده موجود اولان جواهردن طولایی کمان وشبهه قملدانوب حرکت ایتمز . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ چون کشاده شددری حیران شود ﴾
﴿ مرغ امید وطمع پران شود ﴾

« ترجمه » چونکه کشاده بر قپو آچلدی ، اصل مدنیه‌یی کورن حیران اولور وامید وطمع قوشی اوچمش اولور . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ غافلی ناکاه بویران کنج یافت ﴾
﴿ سوی هرویران ازان بس می‌شتافت ﴾

« ترجمه » بر غافل بر ویرانه‌ده آکسزین خزینه بولدی . اندن صکره دیکر خزینه بوله‌یم امیدیله هر ویرانه‌یه طوغری عاجلاً کیدر . « شرح » علم لدنی صورمقله اوکره‌نیلمیوب بلکه لایقیله ایمان وصبر و تسلیمتله وجوده کلیر .

مثنوی

﴿ تاز درویشی نیابی تو کهر ﴾
﴿ کی کهر جویی زدرویشی دکر ﴾

« ترجمه » تا که درویشلك وفقردن سن کهر بولمینجه دیکر بر درویشلك وفقردن نصل کهر طلب ایدرسین . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ سالها کر ظن دود باپای خویش ﴾
﴿ نکذردز اشکاف بینیهای خویش ﴾

« ترجمه » ظن نیجه سنه‌لر کندی ایاغیله قوشار ایسه بروتلرینك دلیکندن ایلرو کچه‌مز . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

﴿ تا ببینی نایدت ازغیت بو ﴾
﴿ غیر بینی هیچ می بینی بکو ﴾

« ترجمه » عالم غیبدن سنك بورنکه رایحه کلمینجه کندی بورنکدن بشقه بر شی کورورمیسین ؟ سویله . وارستهٔ شرحدر .

﴿ سؤال كردن آن پهلوان از على كرم الله وجهه كه چون ﴾
﴿ برمن مظفر شدى شمشير را ازدست چون انداختى ﴾

اول پهلوان جناب عليدن صورمشدركه : اى على چونكه بنم كبى بر پهلوان اوزره غالب اولدك . قليجى نه ايچون الدن اتدك ؟

مثنوى

﴿ پس بگفت آن نومسلمان ولى ﴾
﴿ از سر مستى و لذت ياعلى ﴾

« ترجمه » بعده او يكى مسلمان جناب على يه دوست اولمش پهلوان روحانى حس ايلديكى كمال لذتدن ديدى كه : ياعلى ! [بو بيت مألى آتيده كى ايله اكمال اولنور] .

مثنوى

﴿ باز فرما يا امير المؤ منين ﴾
﴿ تا بجنبد جان بتن در چون جنين ﴾

« ترجمه » يا اميرالمؤمنين آشكار بيوركز ؛ تاكه كلام شريفكزك لذتندن جان وبدنده جنين كبى حركت ايلسون [وارستهٔ شرحدر] .

مثنوى

﴿ هفت اختر هر جنين را مدتى ﴾
﴿ مى كنند اى جان بنوبت خدمتى ﴾

« ترجمه » اى جان ، هر جنينه يدى كوكب بر مدت ايچون نوبتله خدمت ايدرلر . وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

(این جنین در جنبش آید ز آفتاب)   (کا فتابش جان همی بخشد شتاب)

« ترجمه » بو جنین آفتابك فیضـندن حرکته کلور ؛ زیرا آفتاب درحال آکا جان باغشلار .

مثنوی

(از دکر انجم بجز نقش نیافت)   (این جنین تا آفتابش برنتافت)

« ترجمه » بو جنین دیکر کوکیدن انجق نقش بوله بیلدی ؛ تا که او جنین اوزره آفتاب پارلامدی .

مثنوی

(از کدامین ره تعلق یافت او)   (در رحم با آفتاب خوب رو)

« ترجمه » اول جنین نره‌دن تعلق و مناسـبت بولدی ، کوزل آفتاب ایله دها رحم مادرده ایکن ؟ بیننده اولنان سؤاله جواب آتیده که‌جکندن وارستهٔ شرحدر .

مثنوی

(از ره پنهان که دور از حس ماست)   (آفتاب چرخ رابس راهها ست)

« ترجمه » جنین کیزلی بر یولدن آفتابه تعلق بولدی که، اویول برم آلات حسیه و ادراکمزدن اوزاقدر، زیرا چرخ آفتابك چوق یوللری واردر.

مثنوی

(آن رهی که زر بیابد قوت ازو)   (وان رهی که سنك شود یاقوت ازو)

« ترجمه » اول بر یولدر که آلتون اندن قوت وغدا بولدی واول یولدر که طاش اندن یاقوت اولدی .

مثنوی

(آن رهی که سرخ سازد لعل را)   (وان رهی که برق بخشد نعل را)

« ترجمه » واول بر یولدر که لعل قیرمزی ایلر، واول بر یولدر که اسب اراده‌نك ایاغنده بولنان نعل همته برق وشمشك باغشلار.

مثنوی

(وان رهی که پخته سازد میوه را)   (وان رهی که دل دهد کالیوه را)

« ترجمه » اول بر یولدر که میوه‌لری پیشمش ایلر واول بر یولدر قورقاق کمسه‌یه قوت قلب وجسارت ویرر. «شرح» میوه‌لری کماله ایردیرن کونش اولدیغی کبی قورققده بولنان کمسه‌لره‌ده جسارت ویرن فیض روحانیدر.

مثنوی

(باز کو ای باز پر افروخته)   (باشه وباساعدش آموخته)

« ترجمه » ای قنادی شعله‌نمش شاهین آلهی ینه سویله سن که شاهك حضور ساعد و بیلکلیه مأنوس و آموخته اولدك .

مثنوی

(باز کوی ای‌باز عنقا کیرشاه)   (ای‌سپاه اشکن بخودنی باسپاه)

« ترجمه » کیر؛وسویله‌ای‌شاه حقیقینك عنقا طوتیجی‌شاهینی وعسکرسزیالکز کندی نفسکله‌عسکر قیریجی اولان شیرخدا !

مثنوی

(امت وحدی یکی وحد هزار)   (بازکوی ای بنده بازت راشکار)

« ترجمه » یاعلی‌که سن یالکز برامت سین ومع‌مافیه یوزبیك سین کیروسویله بنده‌کز سنك شاهینکه وقوتنه صیدوشکار اولدم.

مثنوی

(درمحل قهر این‌رحمت زچیست)   (اژدرهاأرادست دادن راه‌کیست)

« ترجمه » ینه پهلوان دیرسویله یاحضرت علی ، بورحمت نندر ؟ نم کبی براژدرهایه دست وفرصت ویرمك وعفوایلك نندر ؟

جواب کفتن » امیرالمؤمنین رضی‌الله‌عنه سبب‌افکندن شمشیر ازدست چه‌بوده‌است در آن حالت » امیرالمؤمنین حضرت علینك پهلوانه‌جواب ویردیکنه داثردرکه قلنجی الدن دوشمسی‌سببی نه ایدی .

مثنوی

(کفت من‌تیغ ازپی‌حق می‌زنم)   (بندهٔ حقم نه مأمور تنم)

« ترجمه » جواب علی اوپهلوانه دیدی‌که : بن قلنجی رضای حق ایچون اوروب وحقك بنده‌سی‌یم؛ (بدن وجسمك) مأموری دکلم.

مثنوی

(شیر حقم نیستم شیر هوا)   (فعل من بردین من باشد کوا)

« ترجمه » بن‌حقك ارسلانیم هوانك آرسلانی‌دکلم ؛ بنم اشلرم دینم‌اوزره شاهددر .

مثنوی

(مارمیت اذرمیتم درحراب)   (من‌چو تیغم وان‌زندهٔ آفتاب)

« ترجمه » بن محاربه‌ده (مارميت آزرميت) ثيم ؛ بن قلنج كبيم واول اوريجى آفتابدر. « وما رميت اذ رميت ولكن‌الله رمى» آيت‌جليله‌سنه اشارت واردركه زمان حربده كافرلرك پريشانيسنى موجب صورة آتديغك‌طوپراغك راميسى جناب قادر مطلق مألنده‌در .

مثنوى

(رخت‌خودرا من‌زره برداشتم) (غيرحق رامن عدم نكاشتم)

« ترجمه » بن كندى متاعمى يولدن قالدردم . غيريسنى عدم ظن ايتدم .

مثنوى

(سايهٔ ام كتخدا ام آفتاب) (حاجبم من نيستم اوراحجاب)

« ترجمه » بن سايهٔ نم بنم صاحب و آمرم آفتاب حقيقيدر ؛ بن صاحبمك باب سعادت مآبنه حاجب وقپوجى‌يم اكا حجاب وپرده دكلم

مثنوى

(من جوتيغم پركهر هاى وصال) (زنده كردانم نه كشته درقتال)

« ترجمه » بن‌وصال آلهى كوهرلرندن قلنج كبى‌يم ؛ جنك وقتالده انسانى احيا ايلرم اماته ايلمم

مثنوى

(خون نپوشدكوهرتيغ مرا) (باد ازجا كى برد منع مرا)

«ترجمه» بنم قليجمك كوهرينى «قان‌اورتمز» باد بنم «سحاب وبلوطمى‌نوقت يرندن آلور كتورر . بنم قليجم ظلم واعتساف قانلرينه بولاشميه‌رق جمله رعايا اوزرينه قواعد عدل ومساواتى تحكيم ايدر .

مثنوى

(كه نيم كوهم زحلم و صبر وداد) (كوه راكى در ربايد تند باد)

« ترجمه » صمان دكلم ، حلم و صبر و عدالتدن بر جبل قوى‌يم ! طاغ صرصر وشايد روزكار نوقت قاپار وآشاغى آتار ؟ شرح نفس امارهمه مخالفت ايتمكده‌يم بنى باد نفس هرنوقت اسمش اولسه برهوا ايده‌مز .

مثنوى

(آنكه ازبادى رود ازجاخيست) (زانكه باد ناموافق خوديست)

« ترجمه » اول كيمسه‌كه بر باد و روزكاردن برندن كيدر برخس وچوپدر، زيرا مخالف روزكارلر دنياده پك چوقدر .

مثنوی

(باد خشم و باد شهوت باد از)   (بر داورا که نبود اهل نماز)

« ترجمه » غضب وشهوت وصرصر روزکاری اول کمسه‌یی یرندن قاپوب کوتوردی که اهل نماز اولمدی . « شرح » ارکان وواجباتنـه رعایت اولنه‌رق قلنان نماز مانع فواحشدر.

مثنوی

(کوهم وهستی من بنیاد اوست)   (ورشوم چون کاه بادم اوست)

« ترجمه » طـاغ کبی قویم واکر روزکاردن صمان کبی آتیلیر ایسـه‌مده شو روزکارم جناب حقك روزکاریدر.

مثنوی

(جز بباد او نجنبد میل من)   (نیست جز عشق احد سر حیل من)

« ترجمه » جنـاب حقك محبت روزکارندن بشـقه سببله بنم میلم حرکت ایتمز ، آمالم عشق جناب احددن غیری دکلدر.

مثنوی

(خشم بر شاهان شه ومار اغلام)   (خشم راهم بسته ام زیر لکام)

« ترجمه » خشم وغضب شاهلر اوزره شـاه وآمردر ، بن ایســه غضبی کم وآلتنه آلوب کنـدیمه رام ایلدم ، « شرح » عقلی کاملده اولان دائما غضب وحدتنی تسکین ایلیه‌رك صبر ایدرم .

مثنوی

(تیغ حلمم کردن خشمم زدست)   (خشم حق برمش چو رحمت آمدست)

« ترجمه » حلممك قلنجی غضبمك بوینی اورمشـدر ، حضرت حقـك خشم وغضبی بکا رحمت کبی کلدی . « شرح » حضرت علی پهلوانه دییورکه بنم جرمك پك چوق وحلمم غضبمه غالبدر.

مثنوی

(غرق نورم کرچه سقفم شد خراب)   (روضه کشتم کرچه هستم بو تراب)

« ترجمه » نوره غرقم ، هر نه‌قدرکه سقفم خراب اولدی . روضه وکلزار اولدم ، هر نه‌قدر (بوترابم) « شرح » کنیم هرنقدر بوتراب ایسه‌ده دیدار ساطع الانوار حضرت رسالتپناهی ایله قریرالعین اولیورم .

مثنوی

(چون در آمد علتی اندر غزا)   (تیغ را دیدم نهـان کردن سزا)

« ترجمه » چونکه غزاده علت وسبب نفس کلدیکنی اکلادم ، قلنجی نهان وترك ایتمکی سزا ومناسب کوردم .

مثنوی

(تا احب لله آید نام من) (تا که ابغض لله آید کام من)

« ترجمه » سنك قتلندن وازکچدم اسمم حب لله کلسون مقصدمده بنه بغض فی‌الله اولسون . « مثنوی » تا که اعطا لله آید جود من تا که امسك لله آن بود من « ترجمه » تا که بنم جومردلغم اعطا لله کلسون وارلغمده امساك لله کلسون .

« مثنوی » (بخل من‌لله عطا بنده و بسی) (جمله من للهم نیم من آن کسی)

«ترجمه» بنم بخل وعطام انجق الله ایچوندر بنده جمله الله ایچونم وکمسه‌نك آن وتابعی دکلم . « شرح » صدقه وحسنه‌لری انجق صلحایه ویروب تحصیل رضای حق ایتمك لازمدر .

مثنوی

(آنچه لله میکنم تقلید نیست) (نیست تخییل وکمان جز دید نیست)

« ترجمه » وآنی که رضای حق ایچون ایلرم ، تقلید دکلدر ؛ ایلدیکم تقلید خیال وتخییل اولمیوب رؤیتدن بشقه دکلدر .

مثنوی

(زاجتهاد واز تحری رسته‌ام) (آستین بردامن حق بسته‌ام)

« ترجمه » اجتهاددن وتحریدن قورتلمشم وآستین والمی امرحقه باغلایوب تعلیق ایلدم .

مثنوی

(کرهمی پرم همی بینم مطار) (ورهمی کردم همی بینم مدار)

« ترجمه » اکر دائما اوچار ایسه‌م دائما اوچاجق وطیران ایده‌جك واسع محل کوررم واکر دائما دوز جولان ایلر ایسه‌م دائما دونه‌جك وجولان ایلیه‌جك محل کوریرم. «شرح» دنیاده هرایشلرده حکمت جلیلهٔ الهیه‌یی کوزه‌دوب هرایشی محور عدالتده تدویره چالیشیورم .

مثنوی

(ورکشم باری بدانم تا کجا) (ماهم وخورشید پیشم پیشوا »

« ترجمه » واکر بریره چکسه‌م بیلورم نره‌یه قدر چکه‌یم ؛ بن ماهم وآفتاب حقیقت اوکمده پیشوا ورهنموندر .

مثنوی

(پیش ازین باخلق گفتن روی نیست) (بحررا گنجایی اندر جوی نیست)

«ترجمه» بوندن زیاده خلقه حکم وحقایق سویلمکه وجه ومساغ یوقدر، زیرا ایرمغك بحری استیعاب ایتمسی ممکن دکلدر .

مثنوی

(پست می‌گویم باندازهٔ عقول) (عیب نبود این بود کار رسول)

«ترجمه» کلامی خلقه عقللرینك اندازه واقتدارلرینه کوره پست وآلچق سویلرم بو قاعده‌ده عیب یوقدر زیرا رسول اکرمك کار وعادتی بواولدی . شرح عاقل کلامی مخاطبه کوره ایراد ایدر وتعمیهٔ مرام ایتمز .

مثنوی

(از غرضی حرم گواهی حرشنو) (که گواهیٔ بندکان از زد دوجو)

«ترجمه» غرض نفسانیدن حریتده‌یم . حرك شهادتی ایشت زیرا بنده وکوله‌نك شهادتی ایکی آرپه دکمز .

«مثنوی»

(در شریعت مرگواهی بنده‌را) (نیست قدر وقت دعوی وقضا)

«ترجمه» شریعت جلیله‌ده تحقیق کوله‌نك شهادتنده دعوی هنکامنده‌قدر واعتبار یوقدر .

مثنوی

(گر هزاران بنده باشندت گواه) (بر نسنجد شرع ایشانرا بکاه)

«ترجمه» اگر بیکلر ایله بنده‌لر شاهد اولسه‌لر شرع شریف نلری بر صمان چوپنه طارتمز وشهادتلرینی قبول ایتمز .

مثنوی

(بندهٔ شهوت بتر نزدیك حق) (از غلام وبندکان مسترق)

«ترجمه» شهوتك بنده‌سی نزد حقده رق واسیر اولمش غلام وکوله‌دن بتردر. «شرح» کوله‌لرك جانب شریعتده اقوال وکلماتی مقبول اولمدیغی کبی اسیر اولانلرك‌ده نزد حقده دون ومهجوردر .

مثنوی

(کین بیك لفظی شود از خواجه حر) (وان زید شیرین ومیرد ستمت مر)

«ترجمه» زیرا ظاهرده اولان کوله ومملوك افندیسنك (آزادم سین) کلامیله

حر اولور اما اول بندهٔ شهوت صورتا شیرین وطاتلی یشار ونهایت اجی وتلخ بر صورتله وفات ایلر . « شرح » اثر نفس وشیطانه اقتضاء ایدنلرك عاقبتی پك وخیمدر .

مثنوی

(بندهٔ شهوت ندارد خود خلاص) (جز بفضل ایزد وانعام خاص)

« ترجمه » شهوت بنده‌سی اولان کمسه یالکز خلاص طوته‌مز انی تخلیص ایده‌جك فضل الهیدر .

مثنوی

(درچهی افتاد کانرا غور نیست) (وان کناه اوست جبروجور نیست)

ترجمه : برقیویه‌درشدیکه آنك قعرء ودیبی برقدر واوقیو آنك کناهیدر جبر وجور یوقدر .

« مثنوی »

(درچهی‌انداخت‌اوخودراکه‌من) (درخور قعرش نمی یابم رسن)

« ترجمه » بندهٔ شهوت کندیسنی برقیویه آتمشدرکه بن آنك قعر ودیبنه لایق ایپ بوله‌مم « شرح » حضرت علی دییورکه آثم وکناهکار اولان اویله بر معنوی قیویه دوشمشـدرکه قورتارمق ایچون نقـدر معقول تدبیرلر یاپسـه‌م فائدسزدر .

مثنوی

(بس کنم کراین سخن افزون شود) (خود جکرچه بودکه خاراخود شود)

« ترجمه » کافیدر دیر ایسه‌م زیرا اکر سوز دها زیاده اولور ایسه یالکز جکر دکلکه اونه اولور مرمر طاش بیله اسرار غیبیه‌دن قان‌اولور . « شرح » اسرار غیبیه هرکسه کشف اولنماز .

مثنوی

(این‌جکرهاخون‌نشدازسختی‌است) (غفلت ومشـغولی وبدبختی است)

« ترجمه » بوجکرلر خون اولمدیسه قانیلقدن وکمال قسوتندندرکه بوقاتیلق وقسوت دخی غفلت وغیر مشروع مشغولیتدن وفنا بختکدن‌در .

مثنوی

(خون شودروزی که‌خونش‌سودنیست) (خونشو آن‌وقتی که‌خون‌مردودنیست)

« ترجمه »غافل برکون‌قان ارلووکه اوکونده قانتك فائده‌سی اولمز بروقتده

قان اولکه قان مردود دکلدر. « شرح » دنیاده حقه تبعیتله داخلی وخارجی زینتیاب ایت .

مثنوی

(چون کواهیٔ بندکان مقبول نیست) (عدل اوباشد که بندهٔ غول نیست

« چونکه » شرعاً بنده‌لرك شهادتی مقبول دکلدر . صاحب عدل شاهد اولدرکه غول و شیطانك بنده‌سی دکلدر .

مثنوی

(کشت ارسلناك شاهد درنذر) (زانکه بود ازکون اوحرابن‌حر)

« ترجه » (انا ارسلناك شاهداً) آیت جلیله‌سی جناب رسول کبریایه نازل اوشدر . چونکه نبی عالیشان کائناته تعلق ایتمکدن آزاد ایدی .

مثنوی

(چونکه حرم حشم‌کی بنده‌مرا) (نیست اینجا جزصفات حق‌درآ)

« ترجه » چونکه نفس شیطانه تابع اولمقدن آزادم . غضب بنی نوقت باغلار . بو محلده صفات حقدن غیری صفات یوقدر . بناءعلیه ایلرو کل .

مثنوی

(اندر آ کازار کردد فضل حق) (زانکه رحمت داشت برخشمش سبق)

« ترجه » ای پهلوان بروکل‌که حضرت حقك فضل ومرحمتی سنی آزاد ایلدی ؛ زیرا جناب خدانك رحمتی غضبه سبق طوتدی .

مثنوی

(اندرآ اکنون‌که رستی ازخاطر) (سنك بودی‌کیمیا کردت کهر)

« ترجمه » بووایه کل . شمدی‌که خوف و خاطردن قورتلدك . مقدم طاش ایدك . کیمیای حقیقت سنی کوهر ایلدی .

مثنوی

(رستهٔ ازکفر و خارستان او) (چون کلی بشکفت‌سروستان‌هو)

« ترجه » کفردن آنك خارستان ودیکن محلندن قورتلمش‌سین . « شرح » ای پهلوان ظلمات کفر وطاغوتدن قورتیلوب انوار قدسیه‌یه داخل اولدك . (هو) بنچه‌سنده بر کل ورد کبی آچل .

مثنوی

(تومنی و من توام ای محتشم) (توعلی بودی علی راچون کشم)

« ترجمه » سن بن و بن سنم . ای محتشم و صاحب اعتبار اولان پهلوان ورسن علی اولدك بن علی‌یی نصل اولدیررم . « شرح » حضرت علیدن پهلوانه خطابدرکه مادام‌که شرف اسلامیله مشرف اولدك سنك کبی بر قهرمانی نصل اولدیره‌یم.

مثنوی

(پس و ناکراجه بخشم توبدان) (کنجها و ملکهای جاودان)

« ترجمه » ابدی وفا ایدن کیمسه‌یه باغشلارم سن آرتق بیل و آکلا اوت خزینه‌لر و ابدی ملکلر باغشلارم .

مثنوی

(معصیت کردی‌به ازهر طاعتی) (اسمان پیمودهٔ درساعتی)

« ترجمه » معصیت و کناه ایلدك ، که او معصیت سکا هر بر طاعتدن ایو اولدی . « شرح » کرچه معصیت ایلدك فقط او معصیت سنك ترقی و تعالیکه سبب اولمشدر طاعت کبی کلمشدر .

مثنوی

(نی کناه عمر و قصد رسول) (می کشیدش تابدرکاه قبول)

« ترجمه » عمرك کناهی و رسالتمآب حضرتلرینه قصدی حقدن دکل‌می مقبول درکاه ایلدی .

مثنوی

(نی بسحر ساحران فرعونشان) (می‌کشید و کشت دولت عونشان)

« ترجمه » ساحرلری سحری سببیله فرعون انلری کندی جانبنه چکمدیمی و او سببله انلره عون و سلامت افزا اولمدیمی ؟

مثنوی

(کرنبودی سحرشان آن جحود) (کی کشید ایشان بفرعون عنود)

« ترجمه » اکر ساحرلرك سحرلری و انکارلری اولمیدی انلری فرعون عنوده کیم چکر ایدی ؟

مثنوی

(کی بدیدندی عصا ومعجزات) (معصیت طاعت شد ای قوم عصات)

« ترجمه » اکر ساحرلرك سحرلری و انکارلری اولمیدی انلر جناب موسانك عصا و معجزات عالیه‌سنی نوقت کوررلر ایدی؟ معصیت طاعت اولدی ای عاصیلر قومی .

مثنوی

(نا امیدی‌راخدا کردن‌زدست) (چون‌کناه‌مانندطاعت آمدست)

«ترجمه» حضرت خدا امیدسزلکك بوینونی اورمشـدر ، چونکه کناه طاعت کبی کلشدر «شرح» توبه‌واستغفاره ملازمت ایدرك رحمت‌حقه امیدایتملی زیرا یأس‌روا ومعقول دکلدر .

مثنوی

(چون مبدل میکند او سیئات) (طاعتی اش میکند رغم وشات)

«ترجمه» چونکه جناب الله کناهلری حسناته تبدیل ایلر و اول کناهلری‌ده کناهکارانه ترغیم ایچون برطاعت ایدر . «شرح» اشارت اولنان آیت سورهٔ فرقانده درکه «الامن‌تاب و آمن وعمل‌عملاً صالحاً فاولئك یبدل‌الله سیأتهم حسنات‌وکان‌الله غفوراً رحیما» معنای‌شریفی مکر شول کیمسه‌که توبه ایدوب ایمانه کلدی و کوزل ایش‌ایشله‌دی که آنلرك‌سیئاتلرینی الله‌تعالی ایولك وحسناته تبدیل ورحمت ایدیجیدر .

مثنوی

(زین شود مرجوم شیطان رجیم) (وزحسد او بطرق کردد دونیم)

«ترجمه» کناهکارلرك قباحتلری حسناته تبدیل اولمسندن شیطان غایت مقهور و حسدنده چاتلار ایکی پارچه ودونیم اولور .

مثنوی

(او بکوشد تا کناهی پرورد) (زات کنه مارابچاهی آورد)

«ترجمه» شیطان چالیشورکه برکناه بسلسون و اوکناه حسبیله بزی مهلك قیویه کتورسون. مثنوی

(چون ببیندکان کناه شد طاعتی) (کردو اورانا مبارك ساعتی)

«ترجمه» چونکه شیطان کورورکه اوکناه برطاعت اولدی اوساعت شیطانه نامبارك بر وقت وساعت اولور.

مثنوی

(اندر آمن درکشادم مرترا) (تف زدی وتحفه دادم مرترا)

«ترجمه» ای پهلوان ایچرو کل بن سکا قپو آچدم سن بنم یوزومه توکوردك بن سکا هدیه ویردم . «شرح» شرف ایمانله عالی اولان پهلوانه خطاب‌اولوب شریعت‌مقدسه‌یه تمسکی مشعردر .

مثنوى

(مرجفا كردا چنيها مى‌دهم) (پيش پاى چپ چه‌سان سرمى‌نهم)

« ترجمه » تحقيقا حفا ايدیجى يه بن بونك كبى احسانلر ويريرم و صول آياغك اوكنه نه وجهله باش قورم، كوردك . « شرح » سيئاتكزه مقابل عفوه نائل اوليشيكز اسلاميتك علويت وقدسيتدندر .

مثنوى

(پس وفا كرراچه بخشم نوبدان) (كنجها وملكهاى جاودان)

« ترجمه » ايمدى وفا ايدن كمسه‌يه باغشلارم سن ارتق بيل و آكلا اوت خزينه‌لر وابدى ملكلر باغشلارم . « شرح » بنم احسانم بوقدر اولنجه جناب الله وحضرت رسولك احسانى نه‌مرتبه عاليدر .

كفتن پيغمبر صلى الله عليه وسلم بكوش ركابدار اميرالمؤمنين على كرم‌الله وجهه‌كه كشتن على بردست توخواهله بن « جناب رسول كبريا حضرت علينك معيتنده‌كه سايسنك قولاغنه ديدى‌كه علينك شهادتى سندن اوله‌جقدر .

مثنوى

(من چنان‌مردم كه برخونىٔ خويش) (نوش لطف من نشددر قهرنيش)

«ترجمه» بن‌اويله‌برمردم‌كه كندى‌قاتلم اوزره لطفمك بالى‌قهرده نيش ونيشتر اولمدى .

مثنوى

(كفت پيغمبر بكوش چاكرم) (كوبرد روزى‌را كردن‌اين‌سرم)

«ترجمه» پيغمبرمن بنم بنده‌مك قولاغنه ديدى : بركون كاور كردانمدن بوباشى كتورر .

مثنوى

(كردآ كه آن‌رسول‌ازوحى‌دوست) (كه‌هلاكم‌عاقبت بردست اوست)

«ترجمه» او رسول اكرم دوست حقيقى اللهك وحيندن بنى آكاه ايلدى‌هلاكم سايس الندن اوله‌جغنى سويله‌دى

مثنوى

(اوهمى كويد بكش‌پيشين مرا) (تانيايد ازمن اين‌منكر خطا)

«ترجمه» بوخبراوزره اوديوردى، ياعلى ابتدا بنى اولدرتاسنى اولدرمك كبى برايشده بولونميم

مثنوی

(من همی کویم چو مرك من نه تست) (باقضا من چون تو انم حیله جست)

«ترجمه» بن اكا دیردم مادامکه اولوم سندندر ! بن قضایه نصل وسیله ارایه بیلورم « شرح » قضـا ایکی درلودر. بری قضـای معلق که یقیله جق برخانه دن چیقیلور ایسه خلاص وطوریلورایسه هلاك اولنور . دیکری مثلا انسانه تقدیر اولنان یتمش سنه لك برعمر ختامنده اولمك قضای مبرمکه ضروریدر . بنـاءعلیه تعدد اجل لازم کلیوب اجل ینه واحد ومسمادر .

مثنوی

(اوهمی آفتدبه پیشم کای کریم) (مرمرا کن ازبرای حق دونیم)

«ترجمه» اوركابدارم او که دوشرده دیرکه ای بنم افندیجکم علی و الله عشقنه بنی کس وایکی پارهایت تاسنی اولدیرمکدن قورتیلیم بر .

(تانه آید برمن این انجام بد) (تانسوز وجان من جان خود)

«ترجمه» اوینه دیرکه تافنالق کلسون وجانم اوزره یانمامش اولسون .

مثنوی

(من همی کویم بروجف القلم) (زان قلم بس سرنکون کردد علم)

«ترجمه» بن اكا دیردمکه یوزی قضایه طوقنمه . زیراقدر آنی یازوب حق قورودی . بونیده بیلکه اوقلم قضـا وبویله قلمدرکه اندن چوق علم وسنجاقلر باشی اشاغی اولور .

مثنوی

(هیچ بغض نیست درجانم زته) (زانکه این رامن نیدانم زتو)

«ترجمه» ركابدارمه دیرم . سندن هیچ قزغنلغم یوقدر . زیرا بن بوقضایی سندن بیلمیورم .

مثنوی

(آلت حق توفاعل دست حق) (چون زنم بر آلت حق طعن دق)

«ترجمه» سن ای ركابدار اللهك آلتی سین وفاعل حقیقی آنك قدرتیدر. بویله آلت حق اولان سا که شهید اولمامق ایچون نصل ضربه اوریرم .

مثنوی

(کفت اوبس آن قصاص ازبهر چیست) (کفت هم ازحق آن سرخفیست)

«ترجمه» رکابدار علی‌یه دیدی که اویله‌ایسه شریعتده اولان قصاص وجزا نه ایچوندر علی‌دیدی قصاص وجزا ینه حقدن برسردر .

مثنوی

(کرکند برفعل خود اواعتراض) (زاعتراض خود برویاند ریاض)

« ترجمه » اکر حق کندی فعلنه‌اعتراض ایدر ایسه‌کندی اعتراض‌ربانیسندن ریاض وباغچه‌لر بیتوب ظهوره کلور .

مثنوی

(اعتراض اورا رسد برفعل خود) (زانکه درقهرست ودرلطف‌احد)

« ترجمه » جناب الله کندی فعلنه اعتراض ایلمك اکا لایق اولور زیرا که قهر ولطفده فرد واحددر مثنوی

(اندرین شهرت حوادث میراوست) (در ممالك مالك تدبیر اوست)

« ترجمه » بوحوادث شهری اولان کاشانده میر و امر جناب الله‌در وجمیع افلاك وسائرده تدبیرایله مالك ینه اودر

مثنوی

(آلت خودرا اکر اوبشکند) (آن شکسته کشته‌را نیکو کند)

«ترجمه» حضرت‌الله اکر کندینك آلتنی‌قیرارایسه اوقیرلمشی‌ایوودرست‌ایلر.

مثنوی

(رمز ننسخ آیة او ننسها) (نأت خیراً درعقب‌می دان‌مها)

« ترجمه » (ماننسخ من آیة اوننسها) آیتنك رمزی وسری‌ندر ؟ دیرایسه‌ك درعقب اندن‌دها خیرلوسنی کتوررز امریدر وبوحقیقتی بیل ای عالی انسان . آیت جلیله‌سی سورهٔ بقره‌ده‌در معنای‌شریفی آیتلردن برینك حکمنی ویاقرآتنی اونتدیرسه‌ق مؤمنلره دها خیرلوسنی کتیریرز .

مثنوی

(هرشریعت را که حق‌منسوخ کرد) (اوکیا برد وعوض آورد ورد)

« ترجمه » هرشریعتی که الله‌تعالی منسوخ ایلدی؛ نظر حکمتله باقیلور ایسه صمانه عوض کل کتوردی . « شرح » شریعت اسلامیه اساسلی و جمعیتلی بر شریعت اولدیغنی بیان ایدر .

مثنوی

(شب کند منسوخ شغل روزرا) (بین جمادیٔ خردا افروزرا)

«ترجمه» کیجه کوندوز مشغولیتلرینی تعطیل ایدر کور اول کیجه‌ده واقع اولان اویقویی عقل پارلادیجیدر .

مثنوی

(بازشب منسوخ شد از نور)   (تاجمادی سوخت زان آتش فروز)

«ترجمه» تکرار کیجه کونك نوریندن منسوخ اولدی ؛ تاکه اویقو پارلاق اولان کوندن‌یاندی. نور آلهی کرچه کزلی‌ایسه‌ده بتون قلبلره لمعه پاش‌اولور.

مثنوی

(کرچه ظلمت آمد آن نوم سبات)   (نی درون ظلمتست آب حیات)

«ترجمه» تعطیل حواس ایدن اویقو کرچه ظلمت کلدی ؛ اما اب حیات دخی ظلمت ایچنده دکلیدر ؟ وجعلنا نومکم سباتاً آیت‌جلیله‌سی اویقونك قاطع حواس اولدیغنی بیان ایدر .

مثنوی (نی دران ظلمت خر دها تازه‌شد) (سکتهٔ سرمایه آوازه‌شد)

« ترجمه » ظلمت نومده عقللر قوت بولوب تازه اولمدیمی ؟ وموسقیده «سکته» تعبیر اولنان موقت سکون تزییدوسرمایه آواز وصله اولمدیمی ؟

مثنوی (که زضدها ضدها آید بدید)   (در سویدا روشنایی آفرید)

« ترجمه » که ضدلر ضدلردن بدید وآشکاره کلور ؛ قلب سیاهلکنده‌جناب خدا نور وروشنالك خلق ایلدی .

مثنوی (جنك پیغمبرمدارصلح شد) (صلح این آخرزمان زان جنك شد)

« ترجمه » حضرت رسول‌اللهك کافرلر اله ایتدیکی محاربه باعث صلح اولمشدر . بوزمانك صلحی او محاربه ومجاهده‌دن حاصل اولدی .

مثنوی (صد هزاران سربرید آن دلستان) (تا امان باید سراهل جهان)

« ترجمه » اول دلستان ومحبوب جناب یزدان میدان محاربه‌ده نیجه یوزبیك باش کسدی تاجهان خلقك باشی امن وامان بولسون .

مثنوی (باغبان زان می‌برد شاخ مضر)   (تابیابد نخل قامتها وبر)

« ترجمه » باغبان مضر اولان شاخ ودالی اوسبیدن کسر تاکه خرما اغاجی قامتلر ثمرلر بولسون .

مثنوی (می‌کند ازباغ دانا ان حشیش)   (تانماید باغ ومیوه خرمیش)

« ترجمه » باغباناق فننده دانا وعالم کمسه یبان اوتلری باغدن قوپارر تاکه باغ میوه وفیض کوسترسون .

مثنوی (می‌کند دندان بدرا آن طبیب) (تارهد از درد وبیماری حبیب)
«ترجمه» چوروموش بر دیشی طبیب قوپاررا! تا که حبیب درددن‌قورتلمش اولسون .

مثنوی

(پس زیادتها درون نقصهاست) (مرشهیداندا حیات اندرفناست)
«ترجمه» چوق زیاده‌لکلر نقصانلرك‌ایچنده‌در تخفیضا شهیدلره حیات افنای بدنده‌در .

مثنوی

(چون بریدکشت خلق رزق خوار) (یرزقون فرحین می شد کوار)
«ترجمه» چونکه رزق اکل ایدیجی بوغاز شهیداً کسلمش اولدی (یرزقون فرحین) نعمتی اول‌کسلمش بوغازه‌غایت لذیذ وهضمی سهل‌اولدی. شهدا کرچه ظاهراً فنایه کیدیورلرسه‌ده فقط ارزاق معنویه ایله رزقله‌نورلر .

مثنوی

(حلق حیوان چون‌بریده شد بعدل) (حلق انسان رست افزایید فضل)
«ترجمه» حیوانك بوغازی چونکه عدل ایله کسلمش اولدی انسانك بوغازی بتدی وغدای لحم ایله قوت بولوب وفضل وشرفی زیاده اولدی .

مثنوی

(حلق انسان چون ببردهین ببین) (تاچه‌زاید کن قیاس آن برین)
«ترجمه» چونکه انسانك بوغازی شهیداً کسلسه آرتق اکلا که نانه طوغروانی بونك اوزرینه‌قیاس ایت. شرح شهدا حیات‌معنویه ایله‌حیاتده‌درلر.

مثنوی

(حلق ثالث زاید وتیماراو) (شربت حق باشد وانواراو)
«ترجمه» شهیدك بوغازی کسلدکده اوچنجی بوغاز طوغرو اوچنجی بوغازك تیماری شراب حق وحقك انواری اولور .

مثنوی

(حلق ببریده خورد شربت ولی) (حلق ازلارسته مرده دربلی)
«ترجمه» کسلمش بوغازشربت حقی ایچر: فقط اوشربتی ایچمش بربوغاز اوله‌که (لا) دن خلاص بولوب (بلی) دیو حقی اقرار ایتمکده ایکن حیاتی ترك ایتمشدر .

مثنوى

(پس كن اى دون همت كتاه بنان) (تا كيت باشد حيات جان بنان)

« ترجمه » اى نقصان كوريجى اولان دون همت ، چوق يمه نه وقته قدر سنك جانكك حياتى نان و اكمكله اوله‌جقدر ؟

مثنوى

(زان ندارى ميوهٔ مانند بيد) (كاب روبردى پى نان سپيد)

« ترجمه » اول سببدن سكود اغاجى كبى ميوه طوتمزسين زيرا آب رويى سياه اكمك ايچون دوكدك. «شرح» مؤمنه كركدركه اسبابه توسل ايتدكدنصكره توكل ايدوب لطف حقم منتظر اولمق و كمسه‌يه آب روى دوكيوب مداهنه ايتمامكدر .

مثنوى

(كرندارد صبر زين نان جان حس) (كيميارا كيروزر كرد آن تومس)

« ترجمه » اكر حسه متعلق اولان روح حيوانى بو ناندن صبر طوتمزايسه كيميايى طوت وباقرى آلتون ايله. «شرح» اتباع شهوات ايدوب اوزاق معنويه‌دن محروم اولمه .

مثنوى

(جامه‌شويى كرد خواهى اى فلان) (رومكردان ازمحلهٔ كازران)

« ترجمه » اى فلان كمسه ، البسه ييقامق البسه‌يى بياض ايتمك ايستر ايسه‌ك كندى يوزكى بز آغارديجيلرك محله‌سنده دوندورمه .

مثنوى

(كرچه نان بشكست مر روزهٔ ترا) (در شكسته بند پيچ وبر ترا)

« ترجمه » اكر اكمك سنك صوم و اوروجكى قيرديسه شكسته‌لرى باغلار اولان قيرقجى‌يه صاولده يوقارى‌يه كل و ترقى ايت كل و ترقى ايت .

مثنوى

(چون شكسته بند آمد دست او) (پس رفو باشد يقين اشكست او)

« ترجمه » چونكه انك الى قيرلمش بغلار كلدى، آنك قيرديغى و يرتديغى شيئه شبهه‌سز كوزل يامه و ديكيش اولور. « شرح » بر مرشد كامله تسلميت كوستروب ذكراهٔ ايله اينهٔ قلبى جلادار ايتمك بيوك هنردر .

مثنوى

(كر توانرا بشكنى كويد بيا) (تو درستش كن ندارى دست‌وپا)

« ترجمه » ای غافل اگر سن آنی قیرار ایسه‌ك سکا دیرکه شمدی کلده قیردیغنی یاپیور ؛ حالبوکه ایده‌مزسین زیرا ال آیاق طوتمزسین .

مثنوی

(پس شکستن حق او باشد که او) (مر شکسته کشته را داند رفو)

« ترجمه » ایمدی قیرمق اول کمسه‌نك حقی‌اولورکه قیرلمشی اصلاح ودیکمه‌که اقتداری واردر .

مثنوی

(آنکه داند دوخت اوداند درید) (هرچه‌را بفروخت نیکو ترخرید)

« ترجمه » اول کمسه‌که دیکمکی بیلور ، او یرتمنی دخی بیلور هرنه‌یی‌که صاتدیسه آنك یرینه دها ایوسنی صاتون آلدی .

مثنوی

(خانه‌را ویران کند زیروزبر) (پس بیك ساعت کند معمورتر)

« ترجمه » براستاد معمار مخاطره‌لی برخانه‌یی ویران وانقاضی زیر وزبر ایلر ایسه‌ده از مدتده اولکندن دها مکمل یاپار .

مثنوی

(کر یکی سررا ببرد از بدن) (صدهزاران سر برارد درزمن)

« ترجمه » اگر بدندن برباشی کسدیسه درحال یوز بیك باش کتورر .
« شرح » بر کمسه‌نك حق یولنده شهید اولمسندن کیروده قالان ملیونلرجه اسلاملره فائده واردر .

مثنوی

(کر نفرمودی قصاص برجنات) (یانکفتی فی‌القصاص آمد حیات)

« ترجمه » اگر جناب حق جانیلر اوزره قصاص بیورمامش اولسه ایدی ویا قصاصده حیات واردر دیمامش اولیدی بنیهٔ حق اولان انسانی اولدیرمکده کمسه متجاسر اولمزدی .

«شرح» اشارت اولنان آیت‌جلیله‌سورهٔ بقرده واقع اولوب شویله‌که «ولکم فی‌القصاص حیوة یااولی‌الالباب » معنای منیفی قاتل کمسه‌یه برنهج شرعی‌قصاص اولندقده ای عقول کامله اربابی‌سزك ایچون پك بیوك بربقا واردر «معلوم اوله‌که برکمسه‌نك قتلنی قصد وتصور ایدن کمسه فعل قتلك عقبنده کندینك‌ده قتل اولنه‌جکنی درك واذعان ایدبویررسه شبهه‌سز اوکمسه ایقاع جنایت قصدندن

کیرو قالیر بناءً علیه هم کندینك وهمده قتلی تصویر ایتدیکی شخصك بقاسنی تأمین ایتمش اولوردیمك اولدیکه امر قصاص احراسی استبقاء ارواح وحفظ نفوس کبی جمعیت بشریه یه بیوك آزادکی وحکمت بخش ایتمش ولور برحکمت جلیله یی بخش ایتمش اولور .

مثنوی (حود کرا زهره بدی تا اوزخود) (براسیر حکم حق تیغی زند)

« ترجمه » بالکزجه کیمك حدی واردر ، که جناب حقك حکمی اسیرینه قلج اورسون .

مثنوی (زانکه داندهرکه چشمش را کشود) (کان کشنده سخرهٔ تقدیربود)

« ترجمه » زیرا جناب حق هر کیمك کوزنی آچدیسه او کیمسه بیلورکه او قاتل تقدیر الهینك سخره سی و مغلوبیدر .

مثنوی (هرکرا آن حکم برسر آمدی) (برسر فرزند هم تیغی زدی)

« ترجمه » هر کیمك باشنه‌که او حکم خدا کلدی او کندی اوغلنك باشی اوزره بیله قلج اوردی .

مثنوی (روبترس وطعنه کم زن بریدان) (پیش دام حکم عجزخود بدان)

« ترجمه » یوری خوف ایت و فنالر اوزره طعنه اورمه وحکم الهینك دوذاغی اوکنده کندی عجزکی بیل .

(تعجب کردن آدم علیه‌السلام از ضلالت ابلیس لعین و عجب آوردن)

آدم علیه‌السلام ابلیسك کمراهلغی اوزره تعجب ابله کندینه بکنمك کتورمسی حقنده‌در .

مثنوی (چشم آدم بر بلیس کوشقیست) (ازحقارت وززیافت بنکریست)

« ترجمه » حضرت (آدم علیه‌السلامك) کوزی ابلیس اوزره، که اوابلیس شقیدر ، حقارت و مردودیت جهتندن نظر ایدوب باقدی .

مثنوی (خویش‌بنی کرد و آمدخودکزین) (خنده‌زد برکارابلیس لعین)

« ترجمه » حضرت آدم علیه‌السلام خودبینلك ایلدی وکندوسنی سجیلمش اوله‌رق کلدیکنی کوردی و شیطانك ایشنه کولدی .

مثنوی (بانك برزد غیرت حق کای صفی) (تو نمی‌دانی زاسرارخفی)

« ترجمه » جناب حقك غیرتی صدا اوروب معناً بیوردی ، که ای آدم ، سن اسراردن بیلمیورسین . افتخار ایتمه و ابلیسه‌ده کولمه .

مثنوی (پوستین‌را باز کونه کرکند) (کوه‌را ازبیخ و ازبن برکند)

« ترجمه » جناب الله اکر پوستین وکورکی ترس ایلر ایسه طاغی کوکندن و دیبندن قوپارر .

مثنوی (پردهٔ صد آدم آردم بردرد) (صـد بلیس نو مسلمان آورد)
« ترجمه » یوز آدمك پرده‌سنی او آنده ییرتار : یوز شیطانی یکی مسلمان ایدوب میدانه کتورر .

مثنوی (کفت آدم توبه کردم زین نظر) (اینچنین کستاخ نندیشم دکر)
« ترجـمه » آدم دیدیکه : الهی ! بو نظر عجبـدن تائب اولدم و بونك کبی ادب مخالف سوزتده دوشنمم .

مثنوی (یاغیاث المستغیثین اهدنا) (لاافتخار بالعلوم والغنا)
« ترجمه » ای مدد ایستهینلرك مددرسی . بزه طوغری یولی کوستر ؛ علوم و غنا ایله بزم سروریمز یوقدر (لا) خبری محذوف اولوب حسابالحل تقدیریدر .

مثنوی (لاتزغ قلباً هدیت بالکرم) (واصرف السؤ الذی جف القلم)
« ترجمه » الهی ! قلبمزی ضلالته دوندرمه ! بزه کرمکله هدایت قیلدك قلمك یازوب قوردیغی فنالری بزدن صرف ایت .

مثنوی (بکذران ازجان ماسؤ القضا) (وامبر مارا زاخوان صفا)
« ترجمه » الهی ! بزم جانمزدن سؤ القضـایی کچور واخوان صفا زمرهٔ روحانیوندن بزی کسمه .

مثنوی (تلختر ازفرقت توهیچ نیست) (بی‌پناهت غیر پیچاپیچ نیست)
« ترجمه » الهی ! سنك فراقکدن دها تالخ وآجی هیچ بر شی یوقدر ! سنك پناه ومرحمتك غیریسی طولاشقاقدن وضلالتدن بشقه بر شی دکلدر .

مثنوی (رخت ماهم رخت مارا راهزن) (جسم ما مرجان مارا جامه کن)
« ترجمه » بزم اشیا واسبابمز اسبابمزك یول اوریجیسیدر ؛ بزم جسممز تحقیقا جانمزك جامه ولباسنی قوپاریجیدر .

مثنوی (دست ما چون پای مارا می‌خورد) (بی‌امان توکسی جان چون برد)
« ترجمه » بزم الیمز چونکه ایاغمزی یر ، سنك حفظ وامانك اولینجه کیمدر اوکه مهالکدن جانی قورتاره‌بیلور ؟

مثنوی (وربرد جان زین خاطرهای عظیم) (برده باشد مایهٔ ادبار وبیم)
« ترجمه » اکر بری جانی بوعظیم مهالکدن قورتارمش ظن ایدرایسه او ظن ایلدیکی جان دکل مایهٔ ادبار وزیاندر .

مثنوی (زانکه جان چون واصل جانان نبود) (تاابدباخویش کوروکبود)

«ترجمه» زیرا جان چونکه جانانه‌واصل اولمدی، مؤبداً کندوسیله بورسز وفائده‌سزدر .

مثنوی (چون توندهی‌راه جان‌خودبرده‌گیر)(جان که‌بی‌توزنده‌باشدمرده‌گیر)

«ترجمه» الهی ! چونکه سن جمالکه یول ویرمز ایسه‌ك جان کندوسنی قورتارمش اولسون نه‌فائده‌سی واردر؟ برجان‌که سنسزدر ولو دیری‌اولسه‌ ینه اولمش حکمنده‌در .

مثنوی (گرتو طعنه‌می زنی بر بندکان) (مرترا آن می‌رسد ای کامران)

«ترجمه» ای غنی جناب الله، سن بنده‌لرك اوزره طعنه اورر ایسه‌ك او سکا لایقدر ـ زیرا بی‌قصور یالکز سنسین.

مثنوی (ورتو ماه مهررا کوبی جفا) (ورتو قد سرورا کوبی دوتا)

« ترجمه » واکر سن ماه‌و آفتابه جفا وبی‌نوردیه‌جك اولسه‌ك واکرسروك قامتنه ایکی قات وقامبور دیسه‌ك ـ کمالات ربانیه‌که کوره بوده لایقدر .

مثنوی (ورتو چرخ وعرش‌را خوانی‌حقیر) (ورتوکان‌وبحررا کوبی فقیر)

«ترجمه» واکرسن‌چرخ‌وعرشی‌حقیروکان‌وبحری‌فقیردیرایسه‌ك سکالایقدر.

مثنوی (آن بنسبت باکمال تورواست) (ملك اکمال فناها مرتراست)

« ترجمه» الهی! بندکان وماه وآفتاب وسرو وچرخ وعرش وکان‌وبحری ذکر اولنان یولده تعبیر بیورر ایسه‌ك کمال عظمتکه نسبةً سزادر .

مثنوی (که توپاکی زخطر وزنیستی) (نیستانرا موجد ومغنیستی)

« ترجمه » زیرا سن یاالهی! خطر ونقصاندن وعدمدن پاکسین؛ عدملری ایجاد وغنی ایدیجی سنسین .

مثنوی (انکه رویانید داند سوختن) (زانکه چون بدریدداندوختن)

« ترجمه » جناب حق‌که یوقلری بتوردی‌ووجوده کتوردی ؛ یاقمنی‌بیلور؛ چونکه ییرتدی‌دیکمکی بیلور. (شرح) اعاده وحشر امواته قابل تطبیقدر.

مثنوی (می‌بسوز دهر خزان مرباغرا) (باز رویاند کل صباغ را)

« ترجمه » اول اه هرخریف وخزان وقتنده باغی احراق‌ایدر ، اول محییٔ حقیقی بویاجی اولان وردکلی ینه بتورر ووجوده کتورر .

مثنوی (کای‌بسوزیده بیرون آتازه‌شو) (باردیکر خوب‌وخوب آوازه‌شو)

« ترجمه » که ای یانمش طیشاری کل وتازه اول ؛ تکرار بردفعه کوزل کوزل آوازه‌لی ومشهور ولطیف وتازه اول .

مثنوی (چشم نرکس کور شد بازش بساخت) (حلق نی ببرید و بازش خرد تواخت)
«ترجمه» نرکسك کوزی کور اولدی . اه آنی ینه یاپدی . نای، وقامشك بوغازینی کسدی تکرار آنی اوخشادی ولذت وحلاوت ویردی .
مثنوی (ماچو مصنوعیم و صانع نیستیم) (جز زبون وجز که قانع نیستیم)
«ترجمه» بز چونکه مصنوعز صانع دکلز. زبون اولمقدن وقناعت ایلمکدن بشقه برشی دکلز .
مثنوی (ماهمه نفسی و نفسی میزنیم) (کر نخوانی ماهمه اهرمنیم)
«ترجمه» بز کاملاً نفسی ونفسی ، صداسنی اوروریز ؛ اکرسن یا اه بزی سمت سلامته دعوت بیورمز ایسه‌ك جمله‌مز شیطانز
مثنوی (زان زاهرمن رهید ستیم ما) (که خریدی جان ما را ازعما)
«ترجمه» آلهی ! بز شیطانیندن آنك ایچون قورتلدق زیرا سن رحمتکله کورلکدن بزی صاتون آلدك .
مثنوی (توعصا کش هر کرا که زندکیست) (بی عصا وبی عصا کش کورچیست)
«ترجمه» هرکیمك دیرلکی واردر سن آکا رهبر ویول کوستریجیسن دکنکسز ود کنك چکیجیسن کوردر . شرح . فیض حق دنیاده هرکسه مدد وعنایتلر بخش ایدر
مثنوی (غیرتو هرچه خوشست و ناخوشست) (آدمی سوزست وعین آتشست)
«ترجمه» آلهی! سندن ای وفا غیری نه وار ایسه انسان یاقیجی وعین آتشدر. شرح . هرعاقله کرکدر که مدت عمرنده رضای حقی جلب ایده جك شیئلرده بولنمیدر .
مثنوی (هرکرا آتش پناه وپشت شد) (هم مجوسی کشت وهم زردشت شد)
«ترجمه» شول که اکا اتش بناه وآرقه اولدی . اول کمسه هم مجوس همده آتشه طاپمق مذهبی ایجاد ایدن کمسه اولدی یعنی فرنکلر آره‌سنده زور وآست دنیلان کمسه اولدی .
مثنوی (کل شیء ماخلاه باطل) (ان فضل اه غیم هاطل)
«ترجمه» هرشیء که جناب حقدن غیریدر اوشیء باطلدر ؛ اللهك فضلی یاغدیریجی بلوطلردر . شاعر مشهور لبید دیمندرکه الا کل شیء ماخلا اه باطل دکل نعیم یامحاله زائل یعنی اکاه اولکز که جناب حقدن غیری هرشی باطل وحقك غیری اولان نعمت دخی زائلدر ،

(بازکشتن بحکایت امیر المؤمنین علی کرم اه وجهه ومسامحت کردن اوبا خونیٔ خویش)

تکرار حضرت علینك حکایه سنه رجوعدرکه قاتلی اوله‌جق سایسنه مسامحه ایلدی .

مثنوی (باز روسوی علی وخونیش) (وان کرم باخونی وافزونیش)

«ترجمه» تکرار علینك وآنك قاتلنك حکایه سنه کیت ، اوکان کرملك کرمی کندی قاتلنه‌ده چوق اولدی .

مثنوی (کفت دشمن راهمی بینم بچشم) (روزوشب بروی ندارم هیچ خشم)

«ترجمه» علی دیدی، که دشمنی دائما کیجه‌لی کوندوزلی کورورم . بویله ایکن اکا غرض طوتمم . شرح . اومدینهٔ علم بابی اولان جناب علینك احلاق جلیله‌لری بیاندر .

مثنوی(زانکه مرکم همچو من خوش آمدست) (مرك من دربعث چنك اندرزدست)

«ترجمه» زیرا که بنم اولومم قدرت حلواس کبی بکا طاتلی کلشدر ، بنم موتم بعثه یعنی حیات ابدیه‌یه شمدیدن پنچه وال اوروب یاپشمشدر .

شرح : سایسم مقدمهٔ حیات ابدی اولان اولومه سببدر انك ایچون لطف ایدیورم .

مثنوی (مرك بی مرکی بود مارا حلال) (برك بی برکی بود مارا نوال)

« ترجمه » موتسز موت بزه حلال اولور ، رزقسزلق ومالسزلق بزه نعمت اولور .

مثنوی (ظاهرش مرك وبباطن زندکی) (ظاهرش ابتر نهان پاینده‌کی)

« ترجمه » موت صورینك ظاهری موتدر . فقط باطنی حیاتدر موت جسمانی ظاهراً ذریتسزلقدر اما باطناً ثابت وپایدارلقدر .

مثنوی (در رحم زادن جنین‌را رفتنست) (درجهان اورا زنو بشکفتنست)

« ترجمه » رحم مادرده اولان جنینك طوغمسی کتمکلقدر . فقط حقیقتده اکا دنیایه کلمك یکیدن چیچك کبی آچلمقلقدر . اشته آخرته کیتمك‌ده بویله‌در کرچه ظاهری فنا کورینیورسه‌ده فقط دائمی برقادر .

مثنوی (چون مراسوی اجل عشق وهواست) (نهی لاتلقوا بایدکم مراست)

« ترجمه » چونکه بنم اجل جانبنه عشق ومحبتم واردر . (لاتلقوا بایدیکم) نهی ربانی بنم ایچوندر . شرح : اشارت اولنان آیت کریمه سورهٔ بقره‌ده‌درکه

ماقیاسی اعتبارله معنای شریفی شویله‌در . اه یولنده مالکزی انفاق ایدرك اللرکزایله کندیکزی تهلکه‌یه اتمایکز. زیراموجب ندامتدر. ونهی عشق موت اولانلره‌در

مثنوی (زانکه نهی از دانهٔ شیرین بود) (تلخ را خود نهی حاجت کی شود)

«ترجمه» زیرا که نهی ومنع شیرین وطاتلی اولان دانه‌دن اولور یوقسه تلخ وآجیدن منع ونهیه نوقت حاجت قالور. شرح. علی پهلوانله محاوره‌سنده دیپورکه اولوم بزه طاتلیدر . اکابناءً نهی واردر فقط قورقانلر ذاتاً چکنمکده اولملرندن نهیه لزوم قالیور .

مثنوی (دانهٔ کش تلخ باشد مغز و پوست) (تلخی ومکروهیش خود نهی اوست)

«ترجمه» بر دانه‌نك که مغزی وایچی آجی اوله، آجیلغی ومکروهلغی اوست کندینك نهییدر زیرا هیچ کمسه آنك اکلنه طبعاً رغبت ایتمز .

مثنوی (دانهٔ مردن مرا شیرین شدست) (بل هم احیاء پی من آمدست)

«ترجمه» اولمك دانه‌سی بکا شرین اولمشدر (بل هم احیاء) ایت کریمه‌سی بنم کبی شهادت آرزوسنده اولانلر ایچون کلمشدر .

مثنوی (اقتلونی باثقاتی لائماً) (ان فی قتلی حیاتی دائما)

«ترجمه» ای صادق اولانلر، بنی موم ایدرك اولدیرکز تحقیق بنم قتلمده ابدی دیرلك واردر. شرح نصلکه لومده کسر نفس واردر، ایشته اولومده‌ده ابدی بر حیات واردر .

مثنوی (ان فی موتی حیاتی یافتی) (کم افارق موطنی حتی متی)

«ترجمه» تحقیقا موتمده‌در حیاتم ؛ ای جوان ، نوقته قدر کندی موطن و منزلمدن جدا اوله‌یم ، بو فرقت نیچه‌یه دکدر ؟

مثنوی (فرقتی لولم تکن فی ذالسکون) (لم یقل انا الیه راجعون)

ترجمه : شو مسکن جسمده آیراق اولمیدی (انا الیه راجعون) دینلمز ایدی . شرح . اهل حق مقام صبرده اشارت اولنان آیت جلیله مضمونیله عمل ایدرلر ، بزالله ایچونز واکا عودت ایده‌جیز .

مثنوی: (راجع آن باشد که باز آید بشهر) (سوی وحدت آید از تفریق دهر)

ترجمه : راجع وعودت ایدیجی اول کمسه اولورکه ، شهره عودت ایدر . ودهر وزمانك تفریقندن جانب وحدته رجعت ایلر . شرح . قرآنده مادامکه «راجعون» دینلمشدر اصلمز عالم وحدت اولدیغی اکلاشیلیر .

(افتادن رکابدار هربار علی کرم‌الله وجهه که ای امیرالمؤمنین مرابکش وازین قضا برهان)

سایس علینك هرداتم اوکنه دوشه‌رك بنی شمدیدن اولدرده بو فنا بختدن قورتار .

مثنوی : (باز آمدکای علی زودم بکش .) (تانبینم آن دم ووقت ترش)

ترجمه : سایس بنه کلور دیر ایدی ، یاعلی ، بنی چابك اولدیر ؛ تا که سنی اولدیرمك وقت تلخی بن کورمیه‌یم .

مثنوی (منی حلالت می کنم خونم بریز) (تانبیند چشم من آن رستخیز)

«ترجمه» یاعلی ، بن سکا حلال ایدرم قانمی دوك ؛ تا بنم کوزم سنی اولدیرمك کبی الیم بروقتی کورمسون

مثنوی (کفتم ارهر ذرهٔ خونی شود) (خنجراندر کف بقصد تو رود)

ترجمه» حضرت علی دیرایدیکه . سامه دیدم ، که اکر هر برذره اولدیریجی اولسه والده خنجر سنك قصدو قتلك بولنه کیتسه .

مثنوی (یك سرموار تو نتواند برید) (چون قلم برتوچنان خطی کشید)

«ترجمه» سایه خطابدرکه . سندن برقیلك اوجنی کسمکه قادر اوله ماز ؛ چونکه قلم قدرسنك اوزرینه برخط چکمش و بنی اولدیرمك ایچون سنی آلت اتخاذ ایلمشدر .

مثنوی (لیك بی غم شو شفیع تومنم) (خواجهٔ روحم نه مملوك تنم)

ترجمه» لکن بی غم اول وکدر چکمه . آخرنده سنك شفیعك بنم ! زیرا بن روحك افندیسی‌یم ، تن وبدنك مملوك وکوله‌سی دکلم .

مثنوی (پیش من این تن ندارد قیمتی) (بی تن خویشم فتی ابن فتی)

«ترجمه» نزدمده بوبدن برقیمت طوتمز ، کندی بدنم اولمسه‌دخی بن مرد اوغلی مردم یعنی مرد روحانیجه .

مثنوی (خنجر وشمشیر شد ریحان من) (مرك من شد بزم نرکسدان من)

«ترجمه» خنجر وقلیج بنم فسلکنم اولدی ؛ بنم اولومم نرکس چیچکی وضع اولنور قوقولی محل کبی مقبولم اولدی

مثنوی (آنکه اوتن راید ین سان پی کند) (حرص میری وخلافت کی کند)

«ترجمه » اول کسه که کندی تن وبدنی بو وجهله پایمال ایلر نوقت امیرلك وحکومت طمعنی ایلر ؟

مثنوی (زان بظاهر کوشد اندر جاه وحکم) (تا امیرا نرا نماید راه وحکم)

«ترجمه» بناءً علیه حکومت ایچون چالش سبی دخی چالشسه اول سببدن صکره کله‌جك امیرلره طریق مستقیمی وحکم عدالتی کوسترمش اولسون.

مثنوی (کیفت مازاغیم همچون زاغ نی) (مست صباغیم مست باغ نی)
«ترجمه» نی ذیشانمز بیوردیکه نز (مازاغ البصر، تبشیریله مبشر زغیری‌یه میل ایتمیز . هوا وهوس نفسك قارغه‌سی دکیلز. نز، باغ وبغچه‌نك کافهٔ کائنات عقول وقلوبی پرتوانداز تجلیات بیوزان صانع برکمالك عاشقیز باغ وبغچه کبی نفوس والایشه مست ومحب دکلز وصوری شیلرك مستی ومحبی دکلیز .
مثنوی (چونکه محترنهای افلاك وعقول) (چون خسی آمد برچشم رسول)
«ترجمه» چونکه افلاك وعقولك مخزنلری رسول کبریانك چشم منور حقیقت بینلرینه بی اعتبار کلدی .
مثنوی (پس چه باشد مکه وشام عراق) (که نماید او نبرد واشتیاق)
ترجمه» ایمدی مکه وشام وعراق نه اولورکه اول محبوب آلهی انلر ایچون محاربه واشتیاق ایتسون ؟
مثنوی (ان کمان بروی ضمیر بدکند) (کوقیاس از جهل وحرص خودکند)
«ترجمه» جناب رسول کبریا دنیایه میلندنطولایی بوقدر ممالك فتحنی ایستدیلر دیو ظن ایدن بدضمیر کمسه درکه کندی جهل وحرصندن قیاس ایلر
مثنوی (ابکینهٔ زرد چون سازی نقاب) (زرله بینی جمله نور آفتاب)
«ترجمه» چونکه صاری برجامی نقاب ویرده ایدر وانکله کونشه باقرایسه‌ك آفتابك کافهٔ نورینی صاری کورمش اولورسین .
مثنوی (بشکنش آن شیشهٔ کبود وزردرا) (تاشناسی کردرا ومردرا)
« ترجمه » مادی وصاری اولان اول شیشه‌یی قیر ؟ تاکه توز وغباری مرد سواریدن فرق وتمیز ایده‌سین :
مثنوی (کرد فارس کرسرافراشته) (کردرا تومردحق پنداشته)
« ترجمه » سوارینك اطرافنه توزباش قالدیردی وروتما اولدی. سن او توزی کورنجه توزی مرد حق ظن ایلشسین .
مثنوی (کرددیدابلیس کفت این فرع طین) (چون فزاید برمن آتش جبین)
« ترجمهٔ » ابلیس لعین توزی کورنجه دیدیکه، طوپراغك بوفرع ویا پاچه‌سی آتی آتشدن یاپلش بن کبی معتبر برکسه‌دن نصل دها زیاده مقبول اوله بیلور .
مثنوی (تانومی بینی عزیزانرا بشر) (دانکه میراث بلیست آن نظر)
« ترجمه » ای سوءظن صاحبی، سن معزز روحانیونی بدندن عبارت بشر کورر ایسه‌ك بیل که او نظر شیطانك میراثیدر.

مثنوی (کر نه فرزند بلیسی ای عنید) (پس ترا میراث آن سگ چون رسید)
«ترجمه» ای معاند اگر سن ابلیسك اوغلو دکل ایسك اوکلبك میراثی اولان
سوء ظن وانکار سکا نصل یتشدی ؟
مثنوی (من نیم سگ شیر حقم حق پرست) (شیر حق آنست کز صورت برست)
«ترجمه» بن کاب دکلم ؛ حقك ارسلانی وحقه طاپنجی یم حقك ارسلانی اودرکه
صورتدن قورتلدی .
مثنوی (شیر دنیا جوید اشکاری وبرك) (شیر مولی جوید آزادی ومرك)
«ترجمه» دنیا ارسلانی آو وصید ورزق آرار حقك شیر آزادلق وموت
واولوم آرار .
مثنوی (جونکه اندر مرك بیند صد وجود) (همچو پروانه بسوزاند وجود)
«ترجمه» شیر حق چونکه موت ایچنده یوز وجود کورر پروانه کبی وجودیی
احراق ایلر .
مثنوی : (شد هوای مرك طوق صادقان) (مر یهودانرا بد این دم امتحان)
ترجمه : اولمك هوا و محبتی صادقلرك جانلری بوینه طوق وکردنلك اولدی .
اما یهودیلره موتی تمنی ایچون دوداق دیردوب دم اورمق حقه امتحان اولدی .
مثنوی : (در نبی فرمود کای قوم یهود) (صادقانرا مرك باشد کنج وسود)
«ترجمه» : الله عظیم الشان قرآننده بیوردی که ای یهودی قومی صادقلره
موت خزینه و فائده اولور .
مثنوی : (همچنانکه آرزوی سود هست) (آرزوی مرك بردن زان بهست)
(آرزوی مرك بردن زان بهست)
«ترجمه» : نصل که اهل دنیا ایچون مال قزانمق آرزوسی واردر ؛ صادق
ارلانلر ایچون موتك آرزوسی اندن ایو و اندن زیاده در .
مثنوی : (ای جهودان بهر ناموس کسان) (ویکذرا نید تمنا بر زبان)
«ترجمه» : جناب رسول کبریا اولوقتك جهودلرینه بیورمسی ایدی که ای
جهودلر شونك بونك نظرنده ناموسکزی محافظه ایده بیلمك ایچون اکر
ایشکزه کاور ایسه موتی (استریز) تمناسنی لسانکز اوزره کچوریکز فقط
کچوره مزسیکز .
مثنوی : (یك جهودی این قدر زهره نداشت) (چون محمد این علم را بر فراشت)
«ترجمه» : هیچ برجهود طاقت طوته مدی . جناب رسالتمآبك بولوای جلیلی

وحي اعلا ایتدکده قارشوسنه کلوب دیسون « که ایشته مونی بن تمنی ایلرم » اکر دیمش اولسه ایدی قهر حق آنی درحال پریشان ایدر ایدی .

مثنوی: (گفت اگر رانند این را بر زبان) (یك جهودی خود نماندی در جهان)

« ترجمه » نبی ذیشانمز بیورمشدر که طائفهٔ جهود اگر امر الهیه توفیقاً جهانده اولومی آرزو ایتمش اولیدیلر .

مثنوی : (پس جهودان مال بردند و خراج) (که مکن رسوا تو ما را ای سراج)

« ترجمه » : چونکه وحی ربانیله جهودان تحدی اولندی ، وتمنیٔ موته قوت وجسارت بولمدیلر . بك چوغنی خراج کتوردیلر ودیدیلرکه ای سراج منیر اولان نبی ذیشان بزی دنیاده رسوا ایتمه .

مثنوی: (این سخن را نیست پایانی پدید) (دست با من ده چو چشمت دوست دید)

« ترجمه » بوکلامك کورینور نهایتی یوقدر ، الکی بکا ویر ، چونکه سنك کوزل دوستك یوزینی کوردی

(گفتن امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه بافرین خود که چون خدو انداختی در)
(روی من نفسی من جنبید واخلاص عمل نماند مانع کشتن تو آن شد)

حضرت علی کندی محب وقرینی اولان پهلوانه دیمش که چونکه سن بنم یوزمه توکوردك نفسم غضبدن حرکت ایلدی وبناءً علیه کوردم که سنی قتل ایتمك عملنده اخلاص قالمدی ؛ اشته سنك قتلنه مانع اولان کیفیت بو اولدی .

مثنوی : (گفت امیرالمؤمنین با آن جوان) (که بهنگام نبرد ای پهلوان)

ترجمه: علی اودلیقانلو پهلوانه دیدی که: جنك وغوغا وقتنده [اتیده که بیت ابله ربط ایت] .

مثنوی: (چون خدو انداختی در روی من) (نفس جنبید وتبه شد خوی من)

ترجمه : چونکه بنم یوزمه توکوردك . بنم نفسم حسب البشریه غضبه کلوب حرکت ایلدی وبنم خویم خراب اولدی .

مثنوی : (نیم بهر حق شد ونیمی هوا) (شرکت اندر کار حق نبود روا)

« ترجمه » بکا توکوردکدن صکره سنی اولدیرمك نیتم نصفی جناب حقك رضاسندن ونصفی هوای نفسدن طولایی اولدی. حالبوکه حقك کارنده شرکت لایق وراوا دکلدر .

مثنوی (تو نگاریدهٔ کف مولیستی) (آن حقیٔ کردهٔ من نیستی)

« ترجمه » خطاب عامدر ای پهلوان وهر انسان جناب اللهك ید قدرت

نقش اولنمش ومصنوعی و آن مالکیسین ، بنم باپمش اولدیغم شی دکلسین .
مثنوی : (نقش حق راهم بامر حق شکن) (بر زجاجهٔ دوست سنگ دوست زن)
« ترجمه » حضرت حقك نقشنی ینه امر حق ایله قیره بیلورسین، دوستك
جام وشیشه‌سنه ینه دوستك طاشنی اورا بیلورسین. (شرح) برکمسه‌یی اولدیرمك
هرحالده امر حقه وابسته‌در زیرا انسان زجاج کبی لمعه‌انداز بر نورانی اولوب
او زجاجی شرعاً قیرمق اقتضا ایدر ایسه آلت حق اولان شریعت مطهره‌نك
مساغ ویردیکی یولده وحکماً اولدیره بیلیرسین .
مثنوی : (گبر این بشنید وشد نوری بدید) (دردل او تاکه زناری برید)
« ترجمه » مقدم کبر وکافر بولنمش او پهلوان بو حقیقتی علیدن ایشتدی
وآنك قلبنده برنور حاصل اولدی که کبر وکافره مخصوص زناری وشرك وکفره
اولان علاقه‌یی کسدی .
مثنوی : (گفت من تخم جفا می‌کاشتم) (من ترا نوع دگر پنداشتم)
« ترجمه » دیدی که یاعلی بن جفا تخمنی اکدم وسنی بشقه نوع صاندم .
مثنوی (تو ترازوی خدا خدو بودهٔ) (بل زبانهٔ هر ترازو بودهٔ)
« ترجمه » سن حق خویلو ترازو اولمشسین وحقك اخلاقیله تخلق ایتمشسین،
بیل شبهه‌سز که عدل واستقامتده هر ترازونك زبانه‌سی وحقی کوستریجی بر
برهان قاطعه‌سین .
مثنوی : (تو تبار واصل خویشم بودهٔ) (تو فروغ شمع کیشم بودهٔ)
ترجمه : سن قوم وقبیله‌م واصل واقربام اولمشسین ، سن یاعلی ، شمع
مذهبمك نور وضیاسی اولمشسین :
مثنوی: (من غلام آن چراغ چشم جو) (که چراغت روشنی پذرفت ازو)
« ترجمه » بن اول چشم طلب ایدیجی چراغك غلام وبنده‌سی‌یم که یاعلی ،
سنك چراغك اندن روشنالك وضیا قبول ایلدی .
مثنوی (من غلام موج آن دریای نور) (که چنین گوهر برآرد در ظهور)
« ترجمه » بن اول نور دریاسی موجنك غلام وبنده‌سی‌یم . که بویله کران
قیمت برکوهری ظهوره کتورور . شرح . پهلواندیر محبوب جناب کردکار
ودریای انوار اولان احمد مختار افندمزك بن غلام وبنده‌سی‌یم، که یاعلی سنك کبی
برکوهر جهان بها تربیهٔ رسالتپناهیله ساحه جهانه کتوروب جهان آرا قیلمشدر.
مثنوی (عرضه کن برمن شهادت را که من) (مر ترا دیدم سرافراز زمن)

« ترجمه » پهلوان دیر: یاعلی، بم اوزریمه شهادت عرض ودینی تلقین ایت، که بن سنی زمانك سرفراز ومختاری کوردم .

مثنوی (قرب پنجه کس زخویش رقوم او) (عاشقانه سوی دین کردند رو)

« ترجمه » اول پهلوانك اقرباسندن اللی یه قریب کیمسه لر عاشقانه اوله رق دین مبین جانبنه توجه واسلامیتی قبول ایلدیلر .

مثنوی (او ببتیغ حلم چندین خلق را) (واخر بداز تیغ وچندین خلق را)

« ترجمه » علی سیف حلم ایله بوبجه بوغازی ، بونجه خلقی تیغدن واولدیرمکدن صاتون الدی ، یعنی قورتاردی .

مثنوی (تیغ حلم ازتیغ آهن تیز تر) (بل زصد لشکر ظفرانگیز تر)

« ترجمه » حلم قلیجی تیمور قلیجدن دها کسکندر ، بلکه یوز عسکردن دها ظفر وغالبیت قوپاریجی وکتوریجیدر .

مثنوی: (ای دریغا لقمهٔدو خورده شد) (جوشش فکرت ازان افسرده شد)

«ترجمه» ای دریغا وحیفا، که ایکی لقمه یندی وفکرك جوشش وقاینامسی افسرده ومنجمد اولدی .

مثنوی: (گندمی خورشید آدم را کسوف) (چون ذنب شعشاع بدری راخسوف)

«ترجمه» بر بغدای دانه سنك اکای ابوالبشر آدم علیه السلامك خورشید عقلنك کسوفنه و (ذنب) کبی اهمیتسز برشی بدر اولمش انوار ماهك خسوفنه سبب اولدی .

مثنوی: (اینت لطف دل که ازیك مشت کال) (ماه او چون می شود پروین کسل)

«ترجمه» اشته سکا دلك لطفی وقوتی، که برآوچ بالچقدن طولایی آنك ماهی نصل پروین کسل وجمعیت وانتظام قیریجی اولدی .

مثنوی: (نان که معنی بود خوردش سود بود) (چونکه صورت گشت انگیزد جحود)

«ترجمه» اتمك که معنی اولدی ، آنك اکای نفع وفائده اولور نان چونکه صورت اولدی انکار وطارلق حاصل اولور .

مثنوی : (همچو خار سبز کاشتر می خورد) (زان خورش صد نفع ولذت می برد)

« ترجمه » حکمت ومعنی اولان نان اول یشل وتازه خار ودیکن کیبدر، که دوه آنی اکل ایدرده آندن یوز لذت وفائده کورر .

مثنوی: (چونکه آن سبزیش رفت وخشك گشت) (چون همان را می خورد اشتر زدشت)

« ترجمه » چونکه اول دیکن وخارك یشیللکی وتازه لکی کیدوب قوری

اولدی ؛ آنی دوه صحرادن تکرار اکل ایدنجه بو بیتك مآلی بیت آتیله اکمال اولنور .

مثنوی : (می‌دراند کام ولنجش ای دریغ) (کان‌چنان ورد مربی کشت تیغ)

« ترجمه » دوه قورومش وخشك اولمش دیکنی اکل ایدنجی او دیکن دوه‌نك دماغ ودوداغی ییرتوب پاره پاره ایلر ، حیفا که او دیکن یشیل وتازه اوله‌رق تربیه ویریجی وبسیله‌یجی ایکن شمدی قلیج کبی پاره‌لر ویریجی اولدی .

مثنوی : (نان چو معنی بود بود آن خار سبز) (چونکه صورت شد کنون خشك است وکبز)

« ترجمه » نان چونکه معنی وغدای روحانی ایدی ؛ یشیل وفائده‌لی خار مربی کبی ایدی ؛ چونکه صورت اولدی شمدی قوری وقبا اولدی .

مثنوی : (تو بدان عادت که اورا پیش ازین) (خورده بودی ای وجود نازنین)

«ترجمه» ای وجودی نازنین اوغلوم حسام‌الدین چلبی ، سن اول عادتله که بوندن اول غدای معنویدن اکل ایتمش ایدك بو بیتك مآلی آتیده اکمال اولنور

مثنوی : (برهمان بومی خوری این خشك را) (بعد ازین کامیخت معنی بر ثرا)

«ترجمه» سن اوغلم حسام‌الدین ؛ ینه اول عادت وامید اوزره بو قورومش الفاظی اکلا یدرسین اندن صکره که معنی تراب ایله قارشمش واسکی لطافتی غیب ایتمشدر .

مثنوی : (کشت خاك آمیز وخشك کوشت بر) (زان کیاه اکنون بپرهیز ای شتر)

«ترجمه» اول غدای روح افزا خاك آلود وقاطع لحم اولدی ؛ بناءً علیه بو اوت وغدادن شمدی سن پرهیز ایت ای دوه «شرح» کلمات معانی آیاتم بعض مرتبه بوخا گدانه عائد اولمش واسکی حالته نسبةً قورومش اولدیغندن ای حامل حواس ظاهره وباطنه اولان اشتر آلهی ، سن دخی حسب‌الحکمه اکل غدای معنویدن بر مدت ایچون منقطع اول .

مثنوی : (سخت خاك آلوده می آید سخن) (آب تیره شد سرچه بند کن)

«ترجمه» کلام غایت خاك آلود کلور ، صو بولانق اولدی بناءً علیه ؛ قیو وایرمغك باشنی بند ایدوب قابه .

مثنوی : (تاخدایش بازصاف وخوش کند) (اوکه تیره کرد هم صافش کند)

« ترجمه » تاخدای لایزال وملك متعال اول آب زلالی ینه صاف وبراق ایده ! اول الله که او صوبی منکدر وتیره ایلدی ، ینه اوصافی ایلر .

مثنوی (صبر آرد آرزو رانی شتاب) (صبر کن والله اعلم بالصواب)

«ترجمه» ایستهك وارزوبی صبر كتورر. عجله كتورمز . صبرایت والله تعالی صوابه وهرشیئك ایجابنه اعلمدر .

شرح : صبرك الئعالی درجهسنه كلان مصائب ومرض وكدردن برصورت اشارتله امیدی كسمهرك عظیم برقوتله تحمل ایتمك وبوقساوتلرك دفعی ایچون شرایع مقبولهیی اجرادن كیرو طورمامق! وزماننده جهاد وفرائض ووظائف مشروعهٔ انسانیهیی ایفا ایله برابر آنلردن حس اولنهحق رصین مشكلاتلره سینه كش اولهرق ثبات ایتمكدر . زیرا صبر؛ جمیع مشكلاتك اناختاریدر . صبرسز انسان روحسز جسد كبیدر. صبرایله كیجهنك ظلمتندن نهارك نورینه شتانك غمومندن بهارك لطافتنه فورطنهلی دكزدن ساحل سلامته، حزن وكدردن مسرت وبشارته ، عسردن یسره، مرضدن صحته . اضطرابدن وسعته ، ضعفدن قوته،فقردن ثروته،اوفقلقدن بیوكلكه ، خامدن پختهیه، جهلدن علمه، عداوتدن محبته، مشكلاتدن تسهیلاته، غربتدن مملكته. هجراندن ملاقاته،تضییقات دنیویهدن مسرات اخرویهیه وارلور ووصلت میسر اولور. صبرك ظاهر قادلری وامید سلامتدر. صبرچالشقان اولانلره پدرومادرو برادركبی قرین ومعیندر. صبرظلمت دنیاده برمشعلهٔ سلامت نمادر. شاهین هرصبرامیدی رنجیده ایتمهرك دردست ایله صاحبنه كتورر . شاهین صبر ونماز وصدق وثبات ایله استعانه ایدیكز. دشمنلره قارشو صبر ایدیكز وبربریكزه مربوط ومتحد اولكز الله وپیغمبرینه اطاعت ایدیكز وبربریكزله نزاع ومخالفت ایتمیكز وكوشك اولمیكز اویله یاپماز ایسهكز سعادت ونفوذكز كیدر. محسن وجناب رب متعال اولانلرك اجرومكافاتی ضایع اولمز. نته كم حضرت یعقوبك اغزندن صدور ایدن (فصبرجمیل) كلام حكمت بیانی معنای صبره دلیل اولدیغی كبی سورهٔ لقمانده دخی نصیحت یوللو اوغلنه حضرت لقمانك ایراد ایتدكاری كلام معتنا بهاسنه حقیقی برنظر امعان ایله باقیلیرسه بو معنالرك صبر حقندهكی اولان مدعالری پك واضح برصورتده قبول اولنور . والحاصل صبره دائر اولان احادیث نبویهپك چوق اولوب بربرینه حق وعدالتی وصبر ایتمكی توصیه ایلكله اشبو مثنویٔ شریفك التنجی جلدینه خاتمه ویرلدی .

آلتنجی جلدك مصححی فاتح درس عاملرندن محمد علی .

ترجمه و شرح مثنوىٔ شریفك آلتنجی جلدك فهرستی

صحیفه

۲ — بر كاتب وحینك مرتد اولمسنك بیانندهدر .

۳۱ — بلعم باعور نام كمسنهنك دعا قیلمسی .

٤۱ — هاروت و ماروت و فتنهیه دوشملری بیانندهدر .

٥۱ — هاروت و ماروتك بابل قیوسنه آتلری حقنده .

٥۷ — بر صاغر و ... شوسنك زیارتنه كیتمسنه دائر .

۷۱ — جناب حقك مردودی اولان ابلیس حقنده .

۸۳ — مرتبهٔ علیهیه واصل اولانلرك عشقلرینی خفی طوتمسی حقنده .

۱۰۱ — رومیلر و چینلولرك محاورهلرینه دائردر .

۱۱٥ — پیغمبر افندمزك اصحابنه بعض سؤال بیوردقلری حقنده .

۱۲٦ — پیغمبر افندمزك زیده بكا جهان كیزلی دكلدر حكمتی حقنده .

۱٤٤ — علامان و ارقداشلری لقمانی متهم ایلدكلری بیانندهدر .

۱٥۲ — پیغمبر افندمزك اسرار آچلمامسی حقندهكی امرلری

۱۷۱ — زیدك حكایهسی

۱۷٦ — حضرت زیدك حكایهسنه رجوع اولنور .

۱۸۹ — عمر رضی الله عنهك خلافتی هنگامنده شهره آتشی دوشدیكنه داردر .

۱۹۳ — علی كرم الله وجهه بر كافرك قتلندن صرفنظر ایتدیكنه دائردر .

۲۰۸ — اول پهلوان حضرت علی كرم الله قیلنجی نه ایچون آتدك دیمسنه دائر

۲۱۰ — علی كرم وجههنك پهلوانه جواب ویردیكنه دائردر .

۲۱۹ — فخر عالم حضرت علینك سایسنك قولاغنه (علی) نك شهادتی
— سندن اولهجقدر بیوردقلرینه دائر .

۲۲٦ — آدم علیهالسلام ابلیسك كندی اوزرینه عجب كتورمسی حقندهدر .

۲۳۲ — حضرت علی سایسنه بر آن اول نبی اولیدیر دیمسنه دائر .

۲۳٥ — اول شیر خدا قاتلی اولهجغی آدمك مسامحه ایلدیكنه دائردر .

